

SAM. L. B. A PUFENDORF

DE

JURE NATVRÆ

ET

GENTIUM,

LIBRI OCTO.

Cum integris Commentariis Virorum Clariſſimorum

JO. NICOLAI HERTII,

ATQUE

JOANNIS BARBEYRACI,

Accedit

ERIS SCANDICA.

Recenſuit & ANIMADVERSIONIBUS illuſtravit

GOTTFRIDUS MASCOVIUS.

TOMUS SECUNDUS.

Francofurti & Lipsiæ,

EX OFFICINA KNOCHIANA.

MDCCXLIV.

Cum Priuil. Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, & Sereniſſ. Poloniæ Regis Elect. Saxon. ac Reipubl. Helvet.

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEXTVS.

CAPVT I.

DE MATRIMONIO.

I. *Tranſitus.*
II. *Matrimonium generis humani ſeminarium.*
III. *An ſit aliqua obligatio ad ineundum matrimonium?*
IV. *Vaga libido iuri naturali repugnat.*
V. *Genus humanum non debet propagari citra leges connubii.*
VI. *Obligatio ad ineundum matrimonium qualis poſſit eſſe ex legibus ciuilibus:*
VII. *Qualis illa ſit ex lege naturali.*
IIX. *Quousque circa matrimonium lex ciuilis diſponere poſſit.*
IX. *Matrimonia irregularia Amazonica.*
X. *Regularis matrimonii leges, & iura.*
XI. *Vnde marito imperium in vxorem oriatur.*
XII. *An illud immediate a Deo conferatur.*
XIII. *An neceſſario inuoluat ius vitae & necis.*
XIV. *An conſenſus, non concubitus faciat nuptias.*
XV. *Vnam pluribus ſimul nubere, aut miſceri nefas.*
XVI. *Polygamia multis populis in vſu.*
XVII. XIIX. *An illa repugnet iuri naturali.*
XIX. *Perfectiſſima ſpecies coniugii, vnam vni iungi.*
XX. *Matrimonium temere diſſoluere nefas.*
XXI. *Adulterium & malitioſa deſertio ſoluunt matrimonium.*
XXII. *An intolerabiles mores ſint cauſa diuortii.*
XXIII. *De ſenſu legis diuinae circa diuortia nonnullorum ſententiae.*
XXIV. *Inprimis Miltoni recenſentur.*
XXV. *Ad matrimonium incundum requiritur habilitas phyſica.*
XXVI. *De errore circa matrimonium.*
XXVII. *Vni nupta alteri non recte nubit.*
XXIIX. *Matrimonia inter conſanguineos quare vetita.*
XXIX. *Pudor circa partes genitales vnde?*
XXX. *De nuditate.*
XXXI. *Origo pudoris naturalis.*
XXXII. *Connubia inter parentes & liberos nefaria.*
XXXIII. *Ebraeorum ſuper hac re ſententia.*
XXXIV. *De connubiis fratrum & ſororum.*
XXXV. *De reliquis gradibus prohibitis.*
XXXVI. *De nuptiis minus ſolennibus.*

SEQVITVR [1], vt inueſtigemus tum originem & naturam imperii humani, tum quae praecepta iuris naturalis & gentium illud praeſupponunt. Sed cum imperium non niſi inter plures

§. I. 1) Series dicendorum in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 2. aliquantulum ab ea huius loci differt, & forſitan melior eſt. Declarat enim ſtatim AVCTOR ipſe, ſe conſequenter iis, quae propoſuit

possit intelligi, & vero sacrarum literarum auctoritate constet, abs Deo vnum duntaxat, par hominum ab initio fuisse productum, ad quod, quidquid est mortalium, suas refert origines; igitur priusquam de imperio ciuili agamus, dispiciendum fuerit de matrimonio, ex quo familiae prouenlunt, & vnde imperiis & ciuitatibus constituendis velut materies oritur [2]. Nam quemadmodum corpus humanum ex diuersis membris componitur, quae & ipsa in se considerata corporum instar prae se ferunt: ita & ciuitates ex minoribus societatibus constant; quarum quaedam vocantur simplices & primae, caeterae paulo magis compositae, & fere collegiorum nomine veniunt. Illarum tres sunt, *societas maritalis*, *paterna*, *& herilis*. Quae ideo sic dicuntur, quia ex aliis minoribus societatibus non componuntur; non quia eas plures duabus personis non ingrediuntur, vti Ioh. Frid. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 1. §. 2. docet. Nam quid prohibet, quo minus vnus pater plures liberos, & vnus dominus plures seruos habeat; qui tamen inter se non minus simplicem societatem constituunt, quam si vnus duntaxat filius vni patri, aut vnus seruus vni domino foret. Caeterum a matrimonio recte auspicium sumi huius tractationis docet etiam PLATO de LL. L. IV. [p. 835. A. Edit. Wech. Ficini.] ATHEN. *Dic age per Deos quam legis conditor primam legem conscribet? An non secundum naturam primum generationis in ciuitate principium ante omnia legibus exornabit?* CLIN. *Plane.* A. *Principium autem generationis omnibus ciuitatibus nuptiarum conuentus atque communio.* C. *Vtique.* A. *Quare si nuptiales primum leges ponantur, bene ad omnem ciuitatem recte constituendam positae* [3] *videbuntur* [4].

§. II. POSTQVAM igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio vnius aetatis spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat [1] discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi. Idque ne fortasse per incuriam, aut ob molestias partus aut educationis mortales omitterent; mutuam sexuum in se inuicem propensionem, & acres stimulos, simul ardentissimum in prolem affectum inseuit [2], vt li-

posuit supra L. I. c. 7. §. 7. pergere ad status Aduentitios, seu eos, in quibus homo, facto aliquo humano praecedente, constitutus sit, quorum quatuor numerat, 1) matrimonium, 2) potestatem patriam, 3) herilem & 4) ciuilem.

2) Fuerunt enim familiae segreges, antequam eae in ciuitates demigrarent. Postquam igitur AVCTOR in superioribus libris de principiis vniuersalibus, & de iuribus, quae in naturali statu locum habere solent, egit, non temere nunc transitum facit ad partem iurisprudentiae huius insignem, quae iura familiae, siue τὸ δίκαιον οἰκονομικὸν ARISTOTELI dictum v. Eth. 10. complectitur. H.

3) Γαμικοὶ δὲ νόμοι πρῶτοι κινδυνεύουσι τιθέμενοι, καλῶς ἂν τίθεσθαι πρὸς ὀρθότητα πάσῃ πόλει. Add. DION. HALICARN. L. II. c. 24. pag. 91. in fine. Fragmentum Hieroclis, quod HERTIVS laudat, integrum referri meretur. Monet in eo Philosophus, Nuptiis nihil magis necessarium esse, quoniam genus humanum ad societatem natum sit, & matrimonio prima & simplicissima societatum omnium contineatur. Neque enim ciuitas vlla, addit, sine familiis reperitur, neque familia perfecta, si paterfamilias caelebs sit. Ἀναγκαιότατός ἐστιν ὁ περὶ τοῦ γάμου λόγος. Ἅπαν μὲν γὰρ ἡμῶν τὸ γένος ἔφυ πρὸς κοινωνίαν. Πρώτη δὲ καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν, ἡ κατὰ τὸν γάμον. Οὔτε γὰρ πόλεις ἂν ἦσαν, μὴ ὄντων οἴκων· οἶκός τε τῷ ὄντι ὁ τοῦ ἀγάμου· τέλειος δὲ καὶ πλήρης ὁ τοῦ γεγαμηκότος. HIEROCLES de Nuptiis, apud Stob. Serm. LXV. p. 300. Ed. Hier. Needham.

4) Et HIEROCLES Libro de nuptiis: Πρώτη καὶ στοιχειωδεστάτη τῶν κοινωνιῶν ἡ κατὰ τὸν γάμον. *Prima & exordialis societas est, quae fit per nuptias.* Adde eam maxime naturalem esse & arctissimam.

ARISTO-

vt libenter & iucunde obirent, citra quod mortalium genus perdurare non poterat; ſic vt in *delectationibus animantium maior ſit voluptas generandi, quam paſcendi:* quod obſeruatum BACONI DE VERVLAMIO de Augm. Scient. L. VII. c. 2. SENECA Hippolyto v. 466. *Prouidit ille maximus mundi parens. Cum tam rapaces cerneret fati manus. Vt damna ſemper ſobole repararet noua, Coelibem vitam probet Sterilis iuuentus, hoc erit, quidquid vides, Vnius aeui turba.*

§. III. CIRCA matrimonium primo inquirendum, an ad illud ineundum, ſobolemque generandam homines, caetera habiles, vlla obligatione teneantur? Nam non minus circa hoc, quam alia, ad quae naturali adpetitu homo fertur, vt eſt conſeruatio ſui ipſius, amor & educatio ſobolis, quidam dubium mouent, quaſi iſthaec lege naturali non ſanciantur. Eo quippe opus non fuiſſe, cum iam antea inſtinctus, & adpetitus ſenſitiuus in talia ſat valide propellat. Enimuero vſque adeo non ſequitur, ius naturae iſta non praecipere, quia in eadem inſtinctus naturalis fertur; vt potius exinde adpareat, naturam iſta quam accuratiſſime voluiſſe obſeruari, vtpote incolumitatem generis humani immediate conſeruantia: dum velut diffiſa ſoli rationis dictamini eidem ſuccenturiari iuſſit inſtinctum ita vehementem, vt difficulter admodum homo in contrarium niti queat. Add. OPPIANVS Cynaeget. L. III. v. 107. ſeqq. & HALIEVT. L. I. v. 702. ſeqq. Quotusquisque enim liberis operam daret [1], qui ſaepe materiam dolendi, ſemper curarum & laborum praebent; ni ſuper rationem etiam naturalis inclinatio eodem traheret? (vid. EVRIPIDES Medea v. 1090. ſeqq. Et HIPPOL. Coron. 616. ſeqq.) Intercedente cumprimis actu non adeo graui, & conſortio mulierum, quod ſapienti vile iuxta ac taedioſum citra iſtas illecebras foret. Add. VALER. MAXIMVS L. VII. c. 2. §. 1. ext. Mich. MONTAIGNE Eſſais L. III. c. 5. p. m. 137. CARTESIVS de Paſſion. art. XC. Equidem nouimus, multum differre, inſtinctum naturalem, & dictamen rationis; in compluribus quoque ea in diuerſum tendere; & iſtum huic reluctantem eſſe compeſcendum; quod ipſum poſ-

ARISTOTELES IIX. Eth. 12. Ἀνδρὶ δὲ καὶ γυναικὶ φιλία δοκεῖ κατὰ φύσιν ὑπάρχειν. *Quae enim inter virum & vxorem amicitia eſt, maxime ſecundum naturam videtur eſſe.* Idem alibi: Κοινωνία γὰρ φύσει τῷ θήλει καὶ τῷ ἄῤῥενι μάλιστά ἐστιν. *Per naturam maxima ſocietas eſt inter marem & foeminam.* MENANDER:

Οἰκεῖον οὕτως οὐδέν ἐστιν, ὦ Λάχης,
Ἐὰν σκοπῇ τις, ὡς ἀνὴρ καὶ γυνή.
Nil adeo, ſi rem ſpectes vt oportet, Laches,
Coniunctum eſt, quam ſunt vir & materfamilias. H.

§. II. 1) Quod dictum Auctoris quum diſplicuiſſet Theologis quibusdam, ita cauſſam ſuam tueri ſategit PVFENDORFIVS in Specim. controuerſiar. circa ius naturale c. 3. §. 7. „Et quia omniſcius Creator illum caſum vtique praeuiderat, eidem quoque velut euentualiter proſpexiſſe per diſcrimen ſexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum vltra aetatem vnius hominis non duraret. Eoque per ſapientiam Creatoris generandi mediante ſexus diuerſitate vſum habuit in ſtatu hominis tam integro, quam corrupto. In illo enim ſtatu prouentura erat ſoboles primae integritatis haeres, vt plures Deus haberet cultores; in altero autem ſtatu prouentura erat ſoboles corrupta, ne, per irrepentem ex peccato mortem, intra vnam aetatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore, nouum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum iacere.“

2) Vid. ſupra L. IV. c. 11. §. 3. H.

§. III. 1) Quod autem de maribus commemoratur, multo magis de feminis dicendum eſt, propter partus dolores, & tot alia matrimonii incommoda muliebria.

ſe animi ſit non degeneris. Enimuero quanquam ſolus inſtinctus per ſe non obligat; contingit tamen, vt ad aliquid obligemur, ad quod per inſtinctum quoque inclinabamur [2]. Neque vero ideo mater a peccato in legem naturae immunis eſt, quae prolem occidit infamiae vitandae cauſa, licet inſtinctum erga prolem alio inſtinctu, nempe metu & fuga infamiae ſuperet, vti arbitratur GRASWINCKEL ad Grot. L. I. c. 1. §. 11. Nam non ſolo matris inſtinctu, ſed & lege munita erat infantis vita. Et noſſe debebat mater, minoris eſſe infamiam ſuam, quam mortem eius, qui ex actu exſiſtit, in quem ipſa antea conſenſerat. Vnde ſi famae cura pluris ipſi erat, quam voluptas coitus, aut amor ſobolis, ante admiſſum virum expendiſſe id debebat [3]. Poſt hautquidquam proles mori meretur, ne parentem pecaſſe innoteſcat. Denique contracto matrimonio, cum foecunditatem praeſtare coniuges non poſſint, (vid. Geneſ. XXX, 1. 2.) aeque legi naturae ſatisfecit, qui paucorum, quam qui multorum parens liberorum factus eſt. Nec habet, quod peccatum metuat, cui ſterilis vxor obtigit. SENECA L. II. Controu. 13. *Non reſpondet ad propoſitum, nec ad certum diem foecunditas; ſui iuris rerum natura eſt, nec ad leges humanas componitur: modo properat, modo vota praecurrit, modo lenta eſt, & demoratur. Non ex formula natura reſpondet, neque ad praeſcriptum caſus obſequitur. Licet lex dies finiat natura non recipit.*

§. IV. SED vt diſtincte procedamus, illud primo ſatis conſtare arbitramur, iuri naturali non congruere illas libidines, quae nullum alium finem praeter obſcoenam titillationem habent. Quo acriores enim ſunt ſtimuli, queis in Venerem homines ſolicitantur; eo magis legi naturali curae eſt, ne per iſtos decorus ordo, pacificae ſocietati neceſſarius turbetur, quin potius iidem ad combinandos hominum animos inſeruiant. Inde damnatur flagitioſa illa foeditas, qua quidam in brutorum corpora, aut parem in ſexum feruntur. Quod vitium tantopere quondam apud Graecos inoleuerat, vt PLATONI L. IIX. de LL. arduum videatur, in perfecta ſua ciuitate Graecanica legibus id compeſcere [1]. PHOCYLIDES: *Neque cum brutis animantibus ſcanſorium cubile intres. Neque infamia affice vxorem per turpes lectos. Nec tranſcendas naturae concubitus Venere illicita. Ne ipſis quidem brutis mas conſenſit in concubitum. Neque etiam foeminae lectum virorum imitentur.* PLINIVS L. X. c. 63. *In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturae foeminis vero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores quam ferae ſumus.* Add. AESCHINES Orat. in Timarchum. Scilicet vti Critias dicebat: Κάλλιστον εἶδος ἐν τοῖς ἄῤῥεσι τὸ θῆλυ, ἐν δ' αὐτοῖς θήλεσι τοὐναντίον. *Pulcerrima ſpecies, inter mares*

2) Exemplo ſit conſeruatio ſui. V. ſupra L. II. c. 4. §. 16. H.

3) Inſtabit femina, id ſe a vi inſtinctus ſui impetrare non potuiſſe. Quod interdum credibile eſt, ſi de momento decretorio ſermo ſit. Sed potuerant & debuerant inſtinctui huic antea ne in iſtam vehementiam exardeſceret, fomenta ſubtrahi, ſobrietate, precibus & aliis exercitiis pietatis, & fruſtra Naturam accuſat, quae motus & concuſſiones eius ſopire & edomare potuiſſet & debuiſſet.

§. IV. 1) Vſum nefanda hac Venere Solonem, teſtatur PLVTARCHVS in Amatorio, & Zenonem, Stoicae ſectae Principem, DIOGENES LAER-

mares quidem foemina, inter foeminas autem e diuerso. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. de Pulchritudine. Vbi obiter monendum, quod cum legibus Turcarum mascula Venus detestabilis habeatur, illi bello captis pueris foede soleant vti, iactantes, quod de rebus bello partis quisque pro lubitu disponere queat. Vti obseruat SCIPIO AMMIRATVS Disc. L. V. c. 5. Contra apud Peruuianos tam detestabile id vitium habebatur, vt qui per rixam alterum eo vocabulo adpellauerat, per aliquot dies velut infamis esset, ob tam foedae rei nomen ore vsurpatum. GARCILASS. DE LA VEGA Comment. Reg. L. III. c. 13. [a] Sed & regularem sexuum commixtionem cum non voluptatis causa, sed ad propagandam sobolem natura fuerit commenta; vtique intentioni huius repugnant, qui nihil heic spectant aliud, quam vt pruritum istum demulceant. MARTIALIS I. Epigr. 91. *Commenta es dignum Thebano aenigmate monstrum; Huic vbi vir non est, vt sit adulterium.* Equidem quibusdam persuasum est, complures gentes hanc partem naturalis libertatis censuisse, vt innupti innuptaeque corporis sui copiam inuicem commodandi haberent licentiam, etiam deliciarum duntaxat, & voluptatis causa, gratis, aut pacta mercede. Sic SELDENVS L. V. c. 4. ex Ebraeorum doctoribus ostendit, ante legem Mosaicam licuisse foeminae innuptae, ac nondum desponsatae sui copiam corporis gratis aut pro mercede facere sine consensu in vitae communionem. Sed ex lege Mosaica eiusmodi innuptarum concubitus primo Ebraeis interdictos fuisse, adeo vt dein nec mercedis, nec libidinis causa extra matrimonium circumcisis inter se concubitus aliquis licitus haberetur. Etsi circumcisi cum pagana innupta concubitum in certis casibus illi non iudicarint illicitum. Quo fine allegant Deuter. XXIII, 18. Leuit. XIX, 29. Genes. XXXIIX, 14. Add. GROTIVS ad Genes. XX, 9. Rationem autem proscriptarum e sancto populo meretricum hanc adfert MAIMONIDES, citante SELDENO; tum vt euitentur contentionum & simultatum mala, quae ex eiusmodi libidine, matrimonio non cohibita, oriri solent; tum vt bono illo fruamur dinstinctionis ac certae notitiae familiarum. Ad paganorum testimonia prouocare nihil attinet. Vid. EPICTETI Enchirid. c. 47. PLAVTVS Curculione Act. 1. sc. 1. [v. 33. & sqq.] PH. *Quin leno hic habitat.* PAL. *Nemo hic prohibet nec vetat, Quin quod palam est venale, si argentum est, emas. Nemo ire quenquam publica prohibet via; Dum ne per fundum septum facias semitam, Dum te abstineas nupta, vidua, virgine, iuuentute, & pueris liberis, ama quod lubet.* Ad impudentiam sibi nihil reliquit adolescens ille apud QVINTILIANVM Declam. 14. qui non veretur accusare meretricem, quod sibi poculum odii dederit, ex quo desierit amare. Inter alia dicit: *Habui tamen, vnde ad vitae necessitates, concessa gaudia parca mediocri-*

LAERTIVS L. VII. Adde ARISTOTELEM II. Pol. 7. vbi de bellicosis nationibus, & c. 8. vbi de Cretensibus. Conf. MEVRSIVM L. III. de Creta c. 13. A Graecis transiit ad Romanos. V. omnino H. GROTIVS ad Roman. I, 27. H.

2) Abundat hoc caput, vt iam Cl. BARBEYRACO obseruatum est, lectionis copiis, iisdemque pro parte male digestis. Argumentum scilicet per se primum amoenum, deinde etiam tale, in quo in primis ab ipso dissentirent aduersarii eius, prae ceteris ornatum & instructum esse voluit AVCTOR. Nimis exuberante tamen doctrina sua effecit, vt voluptatem hic satietas comitetur. Quae ipsi superuacua videbantur, in notas reiecit Cl. BARBEYRACVS. Nos omnia, vti ab AVCTORE profecta sunt, retinuimus, vtrumque eodem redire existimantes.

ocritate sufficerent. Ideoque meretrice tantum, & quae certissima est in voluptate frugalitas, vna frui semper eademque contentus. Enimuero satis patet, si in vniuersum id reciperetur, vt omnes sibi membra generationi destinata soli libidini exercendae data crederent, eique vsui vnice adplicarent, decoram inter homines, & tranquillam societatem subsistere non posse. Id quod sufficit ad probandum, iuri naturali eas libidines [3] damnari [4]. Nam, vti loquitur Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 5. §. 46. *nihil secundum rectam rationem statui potest, in quod omnes non possint consentire.* Quanquam neque iuris naturalis dictamen, circa hancce rem, adeo exoleuit etiam apud illos, vbi velut publica securitas isti vitio erat indulta [5], vt vagam libidinem probarent, ac ab omni turpitudinis nota absoluerent. *Turpiter facere meretricem, quod sit meretrix, Vlpiani* pronunciatum est; & grauissimae instar poenae habebatur, apud Aediles licentiam stupri vulgando existimationis iacturam facere. TACITVS A. II. [c. 85.] *Vistilia praetoria familia genita licentiam stupri apud aediles vulgauerat; more inter veteres recepto, qui satis poenarum aduersus impudicas in ipsa professione flagitii credebant.* Vtcunque tamen tolerata ista per conniuentiam apud gentes in Venerem proniores, vt matronarum atque virginum honestarum pudicitia paucioribus insidiis foret obnoxia. Et vti vxoris tantum suae notitiam habuisse singularis sanctimonia apud honestos iudicatum fuit; ita alicubi solutas & vilioris sortis foeminas inerrasse; iuuenilis quaedam labes habita, lubrico aetatis apud mitiores non tam defensa, quam vtcunque eleuata. Vid. CICERO pro Caelio [c. 16. & seqq.] EPICTETI Enchirid. c. 47. Add. prolixus locus *Musonii*, apud STOBAEVM Serm. VI. Et inprimis GROTIVS ad Matth c. V. 27. Ita quoque obiter notandum, apud Muhammedanos scortationem cum ancillis inter licita haberi. Indi tamen gentiles heic sanctiores, quibus & scortatio simplex grande peccatum ducitur, teste Petro DE VALLE Itiner. Part. III. Memorabile quoque est, quod PLVTARCHVS de Virtutibus mulierum tradit, apud Chios septingentorum annorum spatio neque adulterii vllius, neque virginitati extra matrimonium oblati vitii mentionem vllam fuisse. Et tamen foeminis formosissimis ea insula celebris est.

§. V.

3) Quare ingenio nimis indulsit THOMASIVS Iurispr. Diu. L. III. c. 2. quum luxuriante calamo prae se ferret, concubitum cum bestiis, paederastiam, consuetudines vagas, vno verbo, omnem vsum membrorum genitalium, soli libidini exercendae intentum, Iure Naturae non esse illicitum: sed vt illicitus esse intelligatur, decurrendum esse ad leges positiuas vniuersales. Verum recte deinde mutauit sententiam suam vir Praeclarus in Fundam. Iur. Nat. & Gent. L. III. c. 2. §. 6. 7. 21. & seqq. adgnoscens, has coniunctiones repugnare honestati saltem naturali, qua parte iam non dissentit ab AVCTORE nostro.

4) Legi nuper scriptum: *Cùm Sodomia & scortatio ex principio socialitatis prohibita dici nequeant, haberi ea crimina pro permissis iure naturae.* Quod nollem scriptum. Si cui demonstratio AVCTORIS non sufficiat, paulo clariote vtemur. Nouit homo, nobilitate naturae longe supra bestias se constitutum, & vt vitam (V. supra L. II. c. 4. §. 16) ita caetera naturae bona ac facultatem generandi non frustra sibi datam a summo naturae opifice Deo; hanc haut dubie, vt humanum genus propaget, & sobolem non gignat tantum, sed & educet, quo in placens Deo animal euadat. Finem hunc non obtineri nefando concubitu; ex Sodomia etiam monstra gigni, in aperto est. Bene MAXIMVS TYRIVS Dissert. 10. Ἄδικος ἡ μῖξις, ἄγονος ἡ συνουσία. Ἐπὶ πετρῶν σπείρεις, ψάμμους ἀροῖς. Μετάστησον τὰς εὐφροσύνας ἐπὶ τὴν φύσιν τρέψον. Ἐπὶ τὴν γεωργίαν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἐγκάρποις ἥσθητι ἡδοναῖς. *Scelestus est iste coitus, infoecundus*

§. V. Id praeterea conditionem humanae naturae penitius rimanti non obſcure patet, hautquidquam congruere, genus humanum per concubitus vagos, ac lege ſolutos propagari, vtut fortaſſe vterque concumbentium, aut alteruter intentionem habeat eo actu prolem excitandi. Qualem vitam antiqui Attici agitaſſe dicuntur ante Cecropem, pecorum ritu ſine lege cohabitantes. Ex quo concubitu ſi qua prolem ſuſceperat, eam offerebat, cui placeret ex illis qui cum ipſa conſueuerant. Quam barbariem cum Cecrops abrogaſſet, introductis legibus matrimonialibus, dictus inde eſt biformis; quod cum antea nemo niſi matrem ſuam noſſet, iam & patrem poſſet allegare: an quod vinculo matrimonii duos velut in vnum corpus coaleſcere feciſſet. Athenaevs L. XIII. c. 1. *Primus Cecrops Athenis vnam vni coniunxit in matrimonium, eum turpes prius fierent congreſſus, minuſque honeſtae communes nuptiae. Quamobrem viſus eſt nonnullis ancipitis naturae, (διφυὴς) fuiſſe creditus, eum priores ob multitudinem patrem dignoſcere non poſſent.* Sed quis non videt, quam parum ab armentis abſuturus erat homo, connubii legibus remotis? cuius tamen aliqua ſimulacra in non paucis brutis cernere licet. Qvintilianvs Inſt. Or. L. IX. c. 2. Apud Virgilivm IV. Aen. [550.] *non licuit thalami expertem ſine crimine vitam degere, more ferae? quanquam de matrimonio quaeritur Dido, tamen huc erupit eius affectus, vt ſine thalamis vitam non hominum putet, ſed ferarum* [1]. Quid enim rixarum fuiſſet oriturum inter mares circa formoſas foeminarum [2]? Qui eo frequentius quam tauri inter ſe forent committendi, quod his nulli in Venerem ſtimuli, niſi vbi vacca impleri deſiderat; quae ſemel per annos ſingulos marem admittit: cum homo ſit animal ſemper in Venerem paratum. Quam porro ad propagandam ſpeciem inepta iſta plurium ſeminum confuſio? Nam ſi qua vni ſeſe ſoli ſeruaret, connubii inſtar foret. Magna inſuper praegnantis foeminae imbecillitas, & alieni auxilii indigentia. Sed quis marium opem ferat [3], niſi ex ſe praegnantem norit; quod ſine connubio ſciri vix poteſt. Prolis humanae educatio laborioſa ſimul & ſumtuoſa, cuique foemina vnica vix ſufficiat. Quis autem marium, niſi ſuae prolis curam ſuſcipiat; quam dignoſcere in vaga illa licentia haut in procliui eſt. Nam quod Aristoteles Polit. L. II. c. 2. refert, quibusdam Lybiae populis, (qui fortaſſe iidem

cundus complexus. In ſaxis ſeris, arenam aras. Ad ea, quae natura praeſcribit, voluptatem eo inuerte tuam: ad agriculturam oculos conuerte: foecunda te oblecta voluptate. Plvtarcho in amatorio audit ἡ παρὰ φύσιν ὁμιλία πρὸς ἄῤῥενας, *conſuetudo cum viris aduerſa naturae*, & amor νόθος ſiue ſpurius. H.

5) Vt Athenis, cuius inſtituti auctorem Solonem eximie laudat Philemon Delphis apud H. Grotivm Excerpt. Poët. Graecor. p. 764. ſequ. Romae, etiam Auguſtini aeuo. V. *L. 27. in fine D. de Petit. heredit.* Avgvstinvs L. 14. de Ciuitat. Dei c. 18. Henelivm Ot. Vratislau. c. 50. Thvanvm L. XXXIX. Hiſtor. ad A. MDLXVI. ab initio, vbi de Pii V. Pontificis zelo contra meretrices. H.

§. V. 1) Qui locus Quintiliani perinde ac ille Virgilii, qui Quintilianeo inſeritur, nihil ad rem facit.

2) Sed formoſae nunc quoque rarenter vni placere ſtudent, & nunc, propter adulteria, in primis vbi poenae eorum capitales ſunt, plures homines pereunt, quam olim perierint in rixis. Porro partus ex matrimonio editi complures languidi, neque animi vigore iis ſimiles, qui ex libero congreſſu ſuſcepti.

3) Philemon Delphis:

ἐξῆλθες; οἰμώζειν λέγ' ἀλλοτρία 'στί σοι.

Exiſti? (e lupanari) *iube eam flere, nihil ad te attinet.* H.

iidem ſunt, quos Nicolaus DAMASCENVS de Moribus gentium. Limyrnios vocat,) vxores fuiſſe communes: *Τὰ μέντοι γενόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας; ſed ſobolem diſcerni ex ſimilitudine formae*, fallax indicium eſt. [4]. Quanquam & THEOCRITVS Idyll. 17. adulterae vxoris argumentum ponat *τέκνα οὔποτ᾽ ἐοικότα πατρί. Liberos patri diſſimiles.* Contra HORATIVS: [Od. V. v. 23.] *Laudentur ſimili prole puerperae.* Denique cum ſine legibus connubialibus familiae, ſine familiis ciuitates intelligi nequeant, iiſque adeo omnis decorus ordo in vita humana conſtituendus innitatur; apertum eſt, citra connubia homines acturos fuiſſe vitam ſegregem, & paulo minus quam belluinam. Recte HORATIVS Carm. L. III. od. 5. [v. 17. & ſeqq.] *Foecunda culpae ſecula nuptias primum inquinauere, & genus, & domos. Hoc fonte deriuata clades in patriam populumque fluxit.* Accedit, quod ſine matrimoniis nullae cognationes ſat diſtinctae ; nulla quoque patrimonia poſſunt exſiſtere; quibus ſublatis magna pars commodorum, queis vita humana ſuſtentatur, aut exornatur, perit. Huc facit, quod IVSTINVS L. III. c. 4. memorat de Partheniis, qui metu inopiae, quippe quorum nulli pater exſiſtebat, cuius in patrimonium ſucceſſio ſperaretur, patria faceſſunt. Etſi ea in narratione paulum variet SERVIVS ad III. Aeneid. v. 551. & LACTANTIVS de Falſa Religione, c. 20. Huc accommodari quoque poſſunt pleraque, quae contra communionem vxorum Platonicam paſſim diſputantur. Addatur STOBAEVS Serm. LXV. Apud PROCOPIVM Hiſt. Perſ. L. I. c. 5. & Agathiam L. IV. cum Cabades Perſarum Rex lege ſcripta foeminarum vſum iuſſiſſet promiſcuum eſſe, & quemlibet etiam alteri nuptae concumbere permiſiſſet, a ſubditis rebellantibus regno deiectus eſt.

§. VI. CVM igitur manifeſtum ſit, propagationem humanae ſpeciei vtique legibus connubiorum circumſcribendam, ſiquidem decora, & rite compoſita inter homines ſocietas debet exſiſtere; iam vlterius videndum, an & qualis ſit obligatio ad matrimonium ineundum in ordine ad ſingulos homines, qui per aetatem, atque habitudinem corporis idonei ſunt? Quid legibus multorum populorum heic conſtitutum ſit, paſſim occurrit. Antiqui Ebraei, docente SELDENO L. V. c. 3. tradebant, praecepto illo diuino, *creſcite & multiplicamini*, omnes maſculos teneri, vt ante expletum annum vigeſimum vxorem ducant; niſi aut aſſiduo legis ſtudio quis incumbat, acriori libidinis ſtimulo immunis, aut partium, quibus viri ſumus, defectu generationi ſit impar. Et hoc praeceptum omnes Noachidas ſtringere. Addebant, qui vxori ſuperſtes prolem vtriusque ſexus, eiusque integri (nam ſpado aut filia plane ſterilis prolis heic vicem non obtinebat,) non haberet, praecepto iſti neutiquam ſatisfeciſſe. Eum autem, cuius filius & filia mortui relinquerent liberos vtriusque ſexus, praecepto liberum fuiſſe, filiorum filiarumque locum nepotibus & nepti-

4) Apud EVRIPIDEM Electra, cum dixiſſet Senex:

Φιλεῖ γάρ, αἷμα τ᾽ αὐτὸν εἰς ἄν ᾖ πατρός,
Τὰ πόλλ᾽ ὅμοια σώματος πεφυκέναι·

Ferme patris quos ſanguis eiusdem creat,
Solent habere corporis ſimiles notas.

Reſpondet Electra:

Πολλοῖς δ᾽ ἂν εὕροις βοστρύχους ὁμοπτέρους,

Καὶ

neptibus ſupplentibus. Aliter ſemper, aetate non effaeta, teneri, vbi in prole ſexus deeſſet alteruter. Nec ſufficere, vt ſterilem quis vetulam, aut quae nondum viripotens eſt duceret, niſi & ſuperinduceret foecundam. Addit LEO MVTINENSIS de Ritib. Hebraicis Part. IV. c. 2. etſi iam memorato praecepto diuino ſatisfactum ſit, ſi quis prolem maſculam & foemellam habeat; non minus tamen aetate & viribus habilem teneri ad habendam vxorem, euitando fornicationis periculo. (Nonnulla in ſimilem ſententiam tradit PLATO de LL. L. XI. vbi etiam additur: *Παίδων ἱκανότης ἀκριβὴς, ἄῤῥην καὶ θήλεια. Liberorum ſufficiens minimum numerus, mas & foemina.*) Caeterum an ad foeminas quoque id praeceptum extenderetur, inter ipſos non ſatis conueniebat. Maxime probabile eſt dixiſſe, foeminas ad certum temporis terminum non obligari; cum in earum facultate non ſit, quando velint nubere: conditione tamen commoda ſeſe offerente, vtique & ipſas teneri propagationi humanae ſpeciei operam dare. Occurrit denique apud eosdem haec ſententia: *Quicunque negligit praeceptum de multiplicatione generis humani, habendum eſſe veluti homicidam.* Et tamen apud Iudaeos Eſſenorum ſecta effloruit, quae omnem foeminarum vſum eierauerat, de qua vid. PLINIVS L. V. c. 17. & SOLINVS c. 38. Apud alias quoque gentes leges atque ſententiae in eundem fere ſenſum occurrunt. *Moenia* [1] *apud Nonium in Eunuchare: Si quis patriam, maiorem parentem extinguit, in eo culpa eſt; quod facit pro ſua parte is, qui ſe eunuchat, aut aliqua liberos producit, id eſt, procreare differt.* Dicta Muſonii, Hieroclis, & Antipatri videantur apud STOBAEVM Serm. 65. Add. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 7. circa medium. POLLVX L. III. [§. 48. Ed. Amſt.] *Περὶ ἀγάμων, τὰς δίκας τῦ ἀγαμίυ καὶ ὀψιγαμίυ, actiones caelibatus & ſeri connubii* Athenis & Lacedaemone memorat. PLVTARCHVS Lycurgo [p. 48. Ed. Wechel.] talem huius legem recitat; vt caelibes nudarum certantium ſpectaculo arcerentur; vtque circa brumam edicto magiſtratuum forum veſtibus ſpoliati obirent, cantilenam in ſe compoſitam concinentes, merito ita ſe puniri, quod non parerent legibus: praeterea honoris ac obſeruantiae, quam praeſtabant ſenibus iuuenes, expertes forent. Inde IDEM Apophth. Laconicis narrat, Dercyllidae, praeclaro alioquin imperatori quendam iuniorum ſede non deceſſiſſe; *neque enim*, inquit, *tu genuiſti, qui mihi olim ceſſurus ſit.* PHOCYLIDES. *Μὴ μείνῃς ἄγαμος, μήπως νώνυμος ὄληαι δὸς τε Φύσει κ' αὐτὸς, τίκε δ' ἔμπαλιν ὡς ἐλοχεύθης. Ne maneas caelebs, ne forte obſcurus pereas: Da aliquid naturae, & gigne viciſſim, ſicut genitus es.* PLATO de LL. L. IV. *Vxorem ducere debet quisque cum annos habet triginta, cogitans, quod natura quaedam humanum genus immortalitatem conſequitur; cuius rei quisque natura ſummopere cupidus eſt. Nemo enim eſt, qui non deſideret perpetuum apud poſteros nomen habere. Genus itaque hominum immortale hoc modo in ſempiternum perdurat, quod filiorum filios relinquendo vnum & idem ſemper per generationem immortalitatem adipiſcitur. Nefas autem eſt,*

immor-

Καὶ μὴ γεγῶσιν αἵματος τ' αὐτῦ, γέρον.
Multos videri eſt paribus ornatos comis
Quos procreauit ſanguis haut vnus, Senex. H.

5) De Hunnis AMMIANVS MARCELLINVS L. XXXI. c. 2. *Nullus apud eos interrogatus, reſpondere, vnde oritur, poteſt, alibi conceptus, natusque procul, & longius educatus.* H.

§. VI. 1) Lege potius Moinia. H.

immortalitate ſeipſum ſponte priuare. Hac vero ex animo ille ſe priuat, qui filios & vxorem negligit. Add. IDEM L. XI. de LL. CICERO quoque de Finib. L. III. ad hoc vt homo e natura viuat, conſentaneum eſſe dicit, vxorem adiungere, & velle ex ea liberos procreare. De Benianis refert Philipp. BALDAEVS de Idololat. Indor. Gentil. Part. II. c. 3. turpe apud ipſos haberi ſterilem & improlem eſſe: Tales enim, dicunt, digni non ſunt, qui mane primi hominem adſpiciant. Sic Romae Camillus, & Poſthumius cenſores aera poenae nomine eos, qui ad ſenectutem caelibes peruenerant, in aerarium deferre iuſſerunt. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. quod multae genus vocabatur *vxorium*, vid. *Feſtus in vxorium*, & ibi Ioſeph. Scaliger. Iſtius facti meminit etiam PLVTARCHVS Camillo. Elegans eſt locus ex oratione Metelli apud GELLIVM L. I. c. 6. *Si ſine vxore, Quirites, poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus: ſed quoniam ita natura tradidit, vt nec cum illis ſatis commode, nec ſine illis vllo modo viui poſſit; ſaluti perpetuae potius, quam breui voluptati conſulendum.* Huc quoque facit, quod Poſidonius Myſos, ſine mulieribus vitam ductitantes, Abios vocauerit; *vitam caelibem ac ſine coniugibus dimidiatam eſſe putans.* STRABO L. VII. [p. 454. C. Ed. Amſt.] De lege Papia Poppaea vid. LIPSIVS ad III. Ann. Taciti. & Iacob. GOTHOFREDVS. Quam legem Chriſtiani Imperatores abrogarunt, vti probabile videtur ſacerdotum ſuaſu. Vid. *tit. C. de Infirmandis poenis caelibatus.* & SOZOMENVS Triſt. Eccleſ. L. I. c. 9. Memorabilis quoque eſt oratio Auguſti apud DIONEM CASSIVM L. LVI. AELIANVS V. H. L. VI. c. 6. recitat legem Spartanorum, vt qui tres filios reipublicae ſuppeditaret, is ab excubiis liber eſſet; qui vero quinque, ab omnibus publicis officiis & ſumtibus immunitatem haberet. Add. quoque prolixus locus Hieroclis apud STOBAEVM Serm. 73. Ex iisdem porro conſequitur, nefas eſſe maſculos ſaltem inuitos euirare, eoque commendanda lex Domitiani de non caſtrandis maribus. Vid. SVETONIVS Domit. c. 7. STATIVS IV. Syluarum. *Qui fortem vetat interire ſexum.* Add. MARTIALIS L. VI. Epigr. 2. Poſt quod edictum ſolitam prius peti veniam a principe, vel praeſide prouinciae, ſi quis vel ſe vel alium vellet euirare, docet CASAVBONVS. add. l. Suetonii ex Iuſtini Martyris Apolog. 2. Add. Deuteron. XXIII, 1. IOSEPHI Archaeol. IV. 8. & *L. 27. §. 28. D. ad L. Aquil. Nou. ll. 142.* & ibi Dion. GOTHOFR. *L. 4. §. 2. L. 5. D. ad L. Cornel. de Sicariis* [2]. EVSEBIVS de Praepar. Euangel. L. VI. c. 8. *In Syria & Oſroëne ſunt etiam Galli, & in Phrygia matri demum multi abſcindebantur. Deinde Rex Abgarus omnium quoque manus, qui id agebant, abſcindi iuſſit, nec quisquam poſtea in Oſroëne virilia ſibi amputauit.* QVINTILIANVS L. VI. c. 12. *Mihi naturam intuenti nemo non vir*

2) Add. PAVLLVM L. V. Sentent. 23. §. qui hominem. *L. 1. & 2. C. de Eunuchis.* Multa habet de eunuchis Nic. HENELIVS Ot. Vratislau. c. 35. H.

3) HERODOTVS L. VIII. ſiue in Vrania obſeruauit, apud Barbaros pretioſiores eunuchos eſſe, quam non caſtratos, propter eorum fidem in quacunque re ipſis commiſſa. H.

4) Vid. BRISSONIVS Select. Antiq. Iur. Ciuil. L. II. c. 21. & BYNKERSHOEKII Obſeru. Iuris Romani L. IV. c. 5. pag 355.

§. VII. 1) *Quum autem ad tuendos conſeruandosque homines, hominem natum eſſe videamus: conſen-*

vir spadone formosior erit: nec tam auersa vnquam videbitur ab opere suo prouidentia, vt debilitas inter optima inuenta sit. Nec id ferro speciosum fieri putabo, quod si nasceretur, monstrum erat. Libidinem iuuet ipsum effoeminati sexus mendacium; nunquam tamen hoc continget malis moribus regnum, vt si qua pretiosa fecit, fecerit & bona. Quomodo Hermotimus vltus fuerit Panionium, a quo exsectus fuerat, vid. apud HERODOTVM Vrania. Quare tamen reges Orientis potissimum inter ministeria sua adsciscere spadones amauerint, docet XENOPHON Cyropaed. L. VII. [p. 116. Ed. H. Steph.] Quibus accedit & haec ratio, quod reges eo minore cum inuidia in bona ipsorum succedere possint, cum liberis careant. HELIODORVS quoque Aethiop. L. IIX. [in fine.] Περσῶν βασιλείας αὐλαῖς ὀφθαλμοὶ καὶ ἀκοαὶ τὸ εὐνούχων γένος, οὐ παίδων, οὐ συγγενείας, τὸ πιστὸν τῆς εὐνοίας μεταςπώσης, ἀλλὰ μόνου τοῦ πιστεύσαντος ἀναρτώσης. *Persarum regiis aulis oculi sunt & aures eunuchorum genus: qui cum neque liberos neque cognatos habeant, quibus eorum animi deuincti esse possint, pendent ex eo solo, qui se illis credidit* [3]. CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [vers. 187. 188.] *Eunuchus nulla pietate mouetur, Nec generi natisue cauet.* Sed quia eunuchi crudeliores credebantur, apud Iudaeos iudicare non permittebantur teste GROTIO ad Deuter. XVI, 18. Sicuti & in India commune est dicterium; bruta animalia castrata ferociam exuere, sed homines exsectos plerumque longe deteriores, superbioresque & magis intolerabiles fieri. Obiter quoque notari potest illud apud EVNDEM L. IX. Ἔχει τὶ ζηλότυπον τὸ εὐνούχων γένος, ὧν γὰρ ἀπεστέρηνται, τούτων εἰς κώλυμα τοῖς ἄλλοις προβέβληνται. *Habet quiddam zelotypum eunuchorum genus: quibus est enim ipsum priuatum, ad haec aliis prohibenda obiicitur.* Illud quoque a quibusdam obseruatum, quod virorum numerus maior, aut certe par sit foeminarum numero, inde occasionem esse petitam faciendi eunuchos in regionibus illis, vbi foeminas vna plures ducere est concessum. Alii tamen iure belli eunuchos primum introductos arbitrantur, dum victor, qui occidere victos poterat, radicem velut propriorum affectuum & necessitudinem captis adimit, vt eo securius rerum suarum custodiam illis credere posset [4].

§ VII. MERVM autem ius naturale spectantibus adparet, cum socialis vitae fundamentum sit matrimonium [1], homines quoque omnino ad id ineundum obligari, prout tenentur ad omnia, quae ad eum finem necessario faciunt; per modum tamen praecepti affirmatiui, indefiniti, & indeterminati, & quod non singulos necessario, & quouis tempore obligat. Praecepta quippe affirmatiua ad sui impletionem requirunt occasionem. Matrimonii autem contrahendi occasio non ex sola aetate, aut generandi aptitudine intelligitur;

 sed

consentaneum est huic naturae, vt Sapiens velit gerere & administrare Rempublicam, atque, vt e natura viuat, vxorem adiungere, & velle ex ea liberos. CICERO de Finibus bon. & mal. L. III. c. 20. Ciceroni concinit PYTHAGORAS, qui dicere solitus erat, Gignendos esse liberos, vt post nos exsistant, qui Diuinitatem adorare possint. Ὅτι δεῖ τεκνοποιεῖσθαι· δεῖ γὰρ ἀντικαταλιπεῖν τοὺς θεραπεύοντας τὸν θεόν. IAMBLICH. de vita Pythag. c. 18. num. 83. Edit. Kusteri. Vbi in versione praetermissa sint verba postrema, quae tamen rationem continent, quare ducenda sit vxor. Addantur verba Hieroclis apud STOBAEVM Serm. 65. & 73. & GATAKER ad M. Antoninum L. VIII. §. 31.

ſed vt copia quoque ſit decentis conditionis, nec non facultas alendi vxorem, & prolem naſcituram; ac vt mas quoque ſit idoneus ad gerendum partes patrisfamilias. PLINIVS L. I. Epiſt. 14. *Quum publicos mores, atque etiam leges ciuitatis intueor, quae vel inprimis cenſus hominum ſpectandos arbitrantur, ne de facultatibus quidem praetereundum arbitror. Et ſane de poſteris, & his pluribus, cogitanti, hic quoque in conditionibus deligendis ponendus eſt calculus.* Add. oratio M. Hortali apud TACITVM A. II. [c. 37.] Legibus Islandorum extreme pauperibus matrimonium inire interdictum. Vid. Arngrimus IONAE de Islandia. c. 8. Aliquando etiam praeſentium temporum, & incumbentis functionis conditio de matrimonio cogitare non patitur. Vid. 1 Corinth. VII, 26. Igitur non modo non eſt neceſſarium, ſed ſtultum inſuper, iuuenes animum ad vxores adplicare, qui ſibi ſuisque nil niſi ſtrenuam eſuritionem poſſint polliceri, ac ciuitatem mendicabulis ſint impleturi, aut qui ipſi ſupra pueros parum ſapiant. Imo recte faciunt, qui matrimonium differunt, quo commodius per caelibatum animum excolant, ac ad praeſtanda egregia ſocietatis humanae miniſteria ſeſe praeparent; id quod vxoratis per mores ciuitatis, aut genium foeminarum non ita licebat. Praeterea quia matrimonio eſt opus, tum vt per ſobolem humana ſpecies conſeruetur, tum ne vaga libido decus ſocietatis humanae polluat; adparet, ſiquidem neuter horum finium detrimenti quid paſſurus ſit, non reprehendendum illorum caelibatum, qui probabiliter praeuident, ſeſe in caelibe vita, ad quam per continentiam exigendam habiles ſeſe deprehendunt, plus humano generi, aut ciuitati ſuae vtilitatis poſſe praeſtare, quam vxoratos. Adeoque ſi quis ſublimiori agatur genio [2], vt ſtimulos illos vel non ſentiat, vel facile retundat, ἐραστὴς τοῦ μὴ ἐρᾷν, *qui hoc ipſum amat, nihil amare*, vti eſt apud PHILOSTRATVM in Vita Apollonii Thyanaei L. IIX. c. 3. quique alio modo, quam per munus proletarii, bene merendo vtilem ſeſe ciuem vniuerſi praebere queat, hautquidquam putandus eſt per naturam obligari, vt omnino praeclaris ſuis conatibus per muliebres illecebras velut remoram iniiciat. Add. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 22. p. m. 311. 312. edit. Wolffii. & Cornelius NEPOS Epaminonda c. 10. Praeſertim cum pauci admodum ſint, in quos iſta animi corporiſque temperies cadit, vt deſiderium poſterorum, ac in ſexum foemininum procliuitatem digerere, caſtitatemque impollutam ſeruare queant. Multo minus autem reprehenſio metuenda eſt illis, qui cum ex priori matrimonio liberos habeant, hiſce praegrauem nouercam aut vitricum ſuperinducere nolunt; vbi & in liberorum fraudem id tendit, & ipſis, matrimonii finem expendentibus, coniuge deinceps carere in procliui eſt. Etſi nimis dura videatur lex Charondae [3] apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 12. qui e conſilio ciuitatis remouebat, ſi quis nouercam liberis ſuperinduxiſſet. *Nunquam enim fore*

2) Vt non pauci vtriusque ſexus & omnis ordinis homines ab initio Chriſtianiſmi. De quibus inſignia teſtimonia congeſſit H. GROTIVS Annot. ad Matth. XIX, 12. H.

3) Duri quoque nimis Chriſtiani Patres aduerſus ſecundas nuptias, vſque adeo, vt eas nec Sacerdotali benedictione dignarentur. (V. CHRYSOSTOMVS Hom. 2 in Epiſt. ad Titum. Hom. 7. in poſteriorem ad Timotheum c. 9. cauſ. 31. quaeſt. 1. HIERONYMVS L. 1. aduerſus Iouinian. c. 4. & 5. AMBROSIVS Comment. in 1. ad

fore existimabat, vt is bonum patriae consilium daret, qui liberis ex se natis perperam consuluisset. Nam quibus primae nuptiae bene successerunt, iis hac felicitate perfunctis adquiescendum: qui vero infelix matrimonium experti, idem erratum denuo committerent, insipientibus merito accensendos esse. Enimuero non semper male per secundas nuptias liberis prius genitis consulitur. Et qui felix matrimonium expertus est, paris felicitatis est cupidus; qui infelix, post procellam placidos ventos sperat. Extat incerti poëtae epigramma ANTHOLOG. L. I. Ἔιτις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει, Ναυηγὸς πλώει δὶς βυθὸν ἀργαλέον. *Altera post vnam coniux cui ducitur, audet Naufragus insidum rursus adire salum.* Cui ex aduerso opposuit non minus argutum epigramma Henricus STEPHANVS: Ὅςις ἅπαξ γήμας, πάλι δεύτερα λέκτρα διώκει, Ὀυχ ἕτος μομφῆς ἄξιος ἐδεμιῆς. Ἐι κακὴ ἡ πρώτη, τάχα δευτέρη ὠ κακὴ ἔςαι. Ἐι δ' ἀγαθὴ, ἀγαθὴν ἐλπίδα καὶ τότ' ἔχοι. *Imo equidem vxorem ducit quis iure secundam, seu bona prima fuit, seu mala prima fuit. Si mala, non talis forsan metuenda secunda: sin bona, speretur non minus ista fore.* Add. quoque CHARRON de la Sagesse L. I. c. 46. n. 2. 3. & BACO Sermon. fidel. c. 8. Vice versa tamen contingere potest, vt praeter communem obligationem ad ineundum matrimonium aliquis peculiari insuper causa subigatur. Puta si familia regia ad vnum redacta sit, iste vnicus insigniter obligabitur generis sui propagationem legitimam quaerere, euitando periculo interregni, & quia in principales potissimum familias quadrat illud EVRIPIDIS Iphig. in Tauris. [v. 57.] Στύλοι ὄικων ἐισὶ παῖδες ἄρσενες. *Columnae familiarum sunt liberi masculi.* Atque haec, quae super obligatione ad ineundum matrimonium tradidimus, magis vtique rerum naturae conueniunt, quam quod nimis late CVMBERLAND de Leg. nat. c. 6. §. 9. dicit; liberum esse terra iam hominibus repleta in caelibatu aut coniugio vitam transigere.

§. VIII. Ex hisce iudicandum est, quidnam potestatis legibus ciuilibus competat circa adstringendam, aut tollendam matrimonii contrahendi necessitudinem. Igitur id extra controuersiam est, posse legislatorem ciuilem ad ineundum matrimonium pro imperio adigere per aetatem & constitutionem corporis habiles, & queis facultas se, vxoremque & prolem alendi. Nam cogere aliquem, vt liberos procreet in spem esuriendi, inhumanum; inopi autem vulgo ciuitates implere, inconsultum est. Huc spectant leges iam antea citatae. Etsi mollius videatur, praemiis, aut subtractione commodorum quorundam, quam poenis positiuis heic vti. Quo pertinet apud Romanos ius trium liberorum. Item lex Spartanorum, quam refert ARISTOTELES Polit. L. II. c. 7. Τὸν μὲν γεννήσαντα τρεῖς υἱὺς ἄφρουρον εἶναι, τὸν δὲ τέτταρας, ἀτελῆ πάν-

ad Corinth. & in 1. ad Timoth. c. 3. *c. 1. X. de Secund. nupt.*) Quorum suasu credibile est a Christianis Impp. non pauca constituta ad licentiam earum nuptiarum refraenandam. *tot. tit. C. de Secund nupt.* Etsi Constitutionum illarum aliquae in fauorem quoque primi thori liberorum latae. V. & THVANVM L. XXV. Histor. ad A. MDLX. Adde TERTVLLIANVM Libr. de Monogamia, vbi priuilegia Vniuirarum apud Romanos & alias gentes recitat. H. [De odio Patrum Ecclesiae in secundas nuptias conf. Celeb. BARBEYRACI praefatio.]

παντων. Qui tres liberos procrearit, a custodiis sit immunis; qui vero quatuor, ab omnibus oneribus. Sicut & reges Persarum quotannis praemia proposuerunt illis, qui plures filios sustulerint. STRABO L. XV. [p. 504. Ed. Gen. Cas] Nec minus id liquidum, non iniustam modo, sed & stolidam fore legem, si quis omnibus ciuibus matrimonio velit interdicere. Vti & si quis, verbi gratia, primogenitis duntaxat matrimonium vellet permittere, deinceps genitis omnibus promiscue caelibatum indicere. V. *L. 19. D. de Ritu nupt.* Nam vt omnes isti per naturam sint idonei sustinendo casto caelibatui, fieri non potest. Neque vero multo mollius id foret remedium reprimendae ciuium exuberanti nimis multitudini, quam dirissimum quondam institutum, Graecis valde familiare, prolem recens natam exponendi; aut quod ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. suadet, abortus procurandi [1]. Quod si autem exploratum sit, munus aliquod in ciuitate longe commodius a caelibe, quam a coniugato obiri posse, nihil videtur obstare, quo minus per legem ciuilem caelibes tantum ad istud munus admittantur; aut si ob istud vxore carere tanti non putent, eodem excidant. Modo tanta sit copia eiusmodi hominum, quibus castam agere vitam concessum sit, quam ad illud munus requiritur. Praesupponitur enim, neque vagis libidinibus ansam praeberi, neque naturae cuiuspiam vim inferri: cum ad id munus suscipiendum nemo adigatur, qui seipsum idoneum non iudicarit: & demum, quod prolis copiae iam satis sit prospectum. Quemadmodum, verbi gratia, legato, aut duci vel militi potest interdici, ne peregre, aut in periculosam expeditionem vxorem secum ducat. Vid. *L. 4. §. 2. D. de Offic. procons.* TACITVS Ann. III. 33. 34. PLINIVS L. VI. c. 22. de Incolis Taprobanes: *Eligi regem, a populo senecta clementiaque, liberos non habentem, & si postea gignat abdicari, ne fiat haereditarium regnum.* Quem exscripsit SOLINVS c. 66. Sic & cum obligatio ad matrimonium ineundum sit indeterminata, & latitudine quapiam gaudens, licebit legi ciuili tempus, aetatemque connubio iungendorum definire. Qualiter in lege Papia Poppaea cauebatur [2]: *Sexagenario masculo nisi cum [3] quinquagenaria foemina nuptias contrahere ius ne esto, neue viro sexagenario minori vxorem quinquagenariam ducere.* Id quod a Iustiniano abrogatum *L. 27. C. de Nuptiis.* Sic PLATO de Rep. L. V. [p. 657. Ed. Wechel.] mulieri ad pariendum tribuit tempus ab anno vigesimo ad XL. viris ad generandum a trigesimo ad LV. Add. ARISTOTELES Polit. VII. c. 16. & Mich. PICCARTVS ad dictum locum. TACITVS Germ. c. 20. Apud quosdam populos vxorem ducere non licet, nisi edito fortitudinis in hostes specimine. Sic apud Carmanios nemo vxorem ducebat, *nisi prius hostis caput amputatum ad regem pertulerit.* STRABO L. XV. [p. 500. Ed. Geneu. Casaub.] Add. quoque Abrah. ROGERIVS de Braminibus

§. VIII. 1) V. infra c. 2. §. 6. H.
2) V. SVETONIVS in Claudio c. 23. Iacob GOTHOFREDVS not. ad L. Iul. & Pap. c. 2. H.
3) Cuius legis summa parum accurate ab AVCTORE referebatur. Conf. HEINECCIVS Lib. II. c. 3. p. 156. Comment. ad hanc legem.
4) V. L. 22. L. 44. D. de Ritu nuptiar. DIONEM CASSIVM L. LIV. & LVI. Adde de antiquis Saxonibus ADAMVM BREMENSEM L. I. Histor. Eccl. c. 5. de Danis CYPRAEVM c. 13.

bus Part. I. 11. Denique cum & illud naturalis libertatis sit, cui quisque velit connubio posse iungi, fas erit potestati ciuili, si ex republica videbitur esse, disponere, verbi gratia, ne ciuis peregrinam, nobilis plebeiam ducat [4]. Sicuti apud Indos legem fuisse tradit ARRIANVS in Indicis, [c. 12. Ed. Gronouii] ne inter ordines, in quos populus erat diuisus, coniugia promiscua fierent, vtque adeo, verbi gratia, agricolae non liceret ducere opificis filiam, nec vice versa. Paria habet Hieron. OSORIVS de Rebus Gest. Emanuel. L. II. Sic etiam lege ciuili constitui potest, vt matrimonia non nisi interueniente publica auctoritate contrahantur; praesertim inter eos, qui insigne aliquod in republica momentum faciunt. Quarum & similium legum ea vis esse potest, vt quod contra easdem contrahitur connubium, certis effectibus, per ius ciuile assignatis, destituatur, vel etiam omnino pro inualido, & quod rescissionem admittat, declaretur. Sic apud LIVIVM L. XXXIIX. c. 36. Campani petunt, *vt sibi ciues Romanas ducere vxores liceret; & si qui prius duxissent, vt habere eas; & ante eam diem nati, vt iusti sibi liberi haeredesque essent.* Apud DIONYSIVM HALICARN. L. VI. [c. 1.] SCtum memoratur, quo permittitur foeminis Latinis, quae viris Romanis, & foeminis Romanis, quae Latinis viris nuptae erant, bello Latino imminente, apud maritos manere, an in suam vtrinque patriam discedere, relicta maritis sobole mascula, secum adductis innuptis filiabus. Vbi additur, omnes pene Romanas desertis maritis Romam rediisse; sed Latinas in vrbe nuptas, duabus exceptis, maritos praetulisse patriae. SENECA de Benefic. L. IV. c. 35. *Promisi tibi filiam in matrimonium, postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo concubium. Eadem res me defendit, quae vetat,*

§. IX. PROXIMVM est, vt inquiramus, quibusnam capitibus mero iure naturali pactum matrimonii absoluatur, simulque quidnam iuris vtrinque nascatur. Praesupponimus ergo heic initio, naturaliter omnes homines esse aequalis iuris, ac nulli imperium in alterum competere, nisi id suo vel alterius actu fuerit quaesitum. Licet enim fere sexus masculinus foemininum superet viribus corporis & animi, illa tamen praestantia hautquidquam per se est idonea imperium illi in hunc producere [1]. Ergo quidquid iuris mas habet in foeminam, id tanquam in sibi aequalem ex ipsius consensu, aut per iustum bellum erit quaerendum. Et si cum connubia per beneuolentiam coalescere maxime sit naturale, prior modus ad vxores, posterior ad ancillas quaerendas magis est adpositus. Ac si qui bello captis, & in seruitium redactis iungi voluerunt, fere asperitatem herilis imperii aduersus illos remittere sueuerunt. Add. Deuter. XXI, 10. seqq. Si igitur homines in naturali aequalitate & liber-

c. 13. de Sponsal. §. 37. Legem Alemannorum a Dagoberto II. confirmatam c. 57. Athenis, Demosthenis aeuo, cum peregrina foemina iungi ciuem Atticum, aut virum peregrinum cum foemina ciue Attica, omnino vetitum. Quam legem DEMOSTHENES Orat. contra Neaeram recitat. H.

§. IX. 1) Vid. supra L. I. c. 6. §. 11. & sequ. L. III. c. 2. §. 2. H.

libertate constitutos concipiamus, contingere potest, vt non minus foemina, quam mas, sibi peculiariter prolem cupiat quaerere, in quam ipsa ius obtineat. Cui fini necessarium est, vt pactum inter marem & foeminam ineatur de praebendo inuicem corpore. Hoc pactum si simplex duntaxat fuerit, solam sobolis procreationem respiciens, neque adiunctam habuerit conuentionem circa continuam cohabitationem; neque vni in alterum imperium conferet, & neutri in alterum quidquam iuris erit, praeterquam ad praebendum corpus procreandae sobolis gratia: quae sub potestate matris erit, si in pacto fuerit expressum, istam sibi, non viro prolem quaerere. Vocare possis tale matrimonium Amazonicum, vtut satis irregulare & simplex illud sit; si modo in vniuersum vera sunt, quae de Amazonibus iactantur [2]. De quo dubitat ARRIANVS de Expedit. Alexandri L. VII. [c. 13.] PROCOPIVS Hist. Goth. L. IV. & PALAEPHATVS de Fabul. narrat. [c. 33.] Vid. IORNANDES de Rebus Geticis c. 8. IVSTINVS L. II. c. 4. Etsi DIODORVS SICVLVS L. II. c. 45. ab istis mulieribus viros ad seruilia fere aut ancillaria officia adactos memoret. Quale quid IDEM L. III. c. 53. & 55. de populo quodam Lybiae memorat; qui ab Hercule sit deinde excisus, *cui non patiendum videbatur, diutius superesse nationes muliebri imperio subiectas.* Sic Thalestris apud CVRTIVM L. VI. c. 5. ex Alexandro, & regina Sabae ex Salomone, (si verum est, quod aliqui tradunt,) non spuriam, sed quasi legitimam prolem quaesitum ibant. Sic & tradit Eduard. LOPEZ. de Regno Congo L. II. c. 9. (Add. Franc. ALVAREZ Descript. Aethiop. c. 133.) praecipuas regni Monomotapae legiones constare ex mulieribus, quae seorsim in agris a rege concessis habitent, certoque tempore viris vtantur, quos pro suo desiderio eligant proli concipiendae: natas inde foemellas sibi retinere in artibus bellicis informandas, filios patribus transmittere. Add. Isaac VOSSIVS de Nilo c. 19. Nescio, an huc referri debeat, quod tradit Michael GLYCAS Annal. Part. II. *Παρ᾽ ἀγιλαίοις αἱ γυναῖκες αὐθεντοῦσι τῶν ἀνδρῶν, καὶ πορνεύουσιν ὡς βούλονται, μὴ ζηλοτυπούμεναι παρὰ τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, γεωργίαν δὲ καὶ οἰκοδομίαν καὶ πάντα ἀνδρῷα πράττουσιν. Apud Agilaeos foeminae sua viros in potestate habent, proque lubitu Venerem exercent, citra vllam maritorum aemulationem. Eaedem agros colunt, aedes extruunt, omnes operas viriles obeunt.* Caeterum etsi ista connubia barbarum quid ac prope belluinum redolent; patet tamen inter cultissimas quoque gentes dari matrimonia, vbi vel neutri coniugum in alterum imperium conceditur, vel ipse maritus summo vxoris imperio ciuili subiicitur: scilicet quando foeminae regnorum haeredes maritos adsciscunt, retenta in ciuitatem

2) V. Petri PETITI Dissertatio de Amazonibus. H.

3) Has iniquissimas vocat Bodinus. Sed quid vetat, quem iure suo cedere? Sunt qui malunt distinguere imperium domesticum a ciuili. Vid. SVAREZ L. III. de LL. c. 9. n. 10. & sequ. MYLER ad Rumel. Part. 3. Dissert. ad Aur. Bull. 2. §. 19. Quanquam negari nequeat, illud ab hoc heic fere absorberi. Elisabetha Angliae Regina negabat, sine consensu ordinum se posse concedere, vt post nuptias coronaretur Andius (qui de conditionibus nuptiarum cum ea tractabat) posse autem *ratione matrimonii matrimoniali*, quam vocabat, *corona ornari*, sine praeiudicio suae Maiestatis, aut haeredis aut successionis. CAMDENVS Histor. Elisabeth. ad A. MDLXXI. H.

§. X. 1) Veteres ICti officia maritalia partim ex legibus amicitiae aestimabant, partim, & in primis

tatem summa potestate. Vid. conditiones matrimonii [1] inter Philippum II. & Mariam, reginam Angliae, apud THVANVM L. XIII. ad ann. 1553. & 1554. Item de Maria, regina Scotiae, apud EVNDEM L. XX. ad ann. 1558 & L. XXXVII. ab init. Add. quoque Io. MARIANA Hist. Hispan. L. XXIV. c. 5. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 27. refert, in honorem Isidis apud Aegyptios receptum esse, *vt plus potestatis & honoris sit penes reginam, quam regem, & in tabulis dotalitiis inter priuatos imperium foeminae in virum assignetur: vbi vxoribus per omnia se obtemperaturos mariti profitentur.* Add. quoque GVICCIARDINVS Hist. L. VI. p. m. 178. vbi de administratione regni Castiliae, a Ferdinando & Isabella communiter facta tradit.

§. X. VERVM missis hisce connubiis irregularibus, de illis dispiciendum, quae ad humanae conditionem naturae exactius quadrant [1]. Heic igitur sine dubio vtriusque sexus indoli magis congruit, vt pactum connubiale a viro incipiat, adeoque vir quaerat vxorem, non vxor virum. Etsi enim alicubi non insolitum est, propinquos puellae vltro iuuenes ambire, hisque adeo eas sponsas offerre; id tamen non fit alio fine, quam vt hanc sibi potissimum vxorem velit adsciscere iuuenis. Hoc posito sane patet, virum sibi quaerere sobolem propriam, non supposititiam, aut adulterinam. Igitur ante omnia fidem dare viro debet foemina, quod nemini praeterquam ipsi corporis sui vsuram velit concedere. Id igitur plane ab omni ratione, & communi hominum affectu abhorret, quod tradit Aloysius CADAMVSTVS Nauigat. c. 75. de roge Calecuti: *Rex duas*, inquit, *habet coniuges, & quamlibet illarum sacerdotes decem assiduo comitantur, easque comprimunt; & id in decus regis eximium fieri iactant, nullum alium honoratiorem titulum regi dantes, quam quod eius coniuges a sacerdotibus comprimantur, propterea eorum filii nunquam regno succedunt, sed ex sorore nepotes regnum capessunt.* Paria habet Ludouicus ROMANVS Nauig L. V. c. 7. Quin & in vniuersum apud istum populum mulieres fere communes esse testatur Petrus de VALLE Itinerar. Part. III. Ep. 7. Vnde etiam de patribus parum curae est natis, & omnes haereditates iuxta descendentiam maternam apud eos deferuntur. Sat foeda quoque de Colchis memorat BVSBEQVIVS Epist. 2. [2] Sed & spurca lex Eueni III. [3] regis Scotiae, *vt Rex ante nuptias sponsarum nobilium, nobiles plebeiarum praelibarent pudicitiam: vt plebeiarum vxores cum nobilitate communes essent.* BVCHANANVS Rer. Scotic. L. IV. Sed post Milcolumbus III. vxoris Margaritae precibus motus instituit, vt primam nouae nuptae noctem sponsus dimidiata argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant [4]. IDEM L. VII. POLYD. VIRGILIVS

primis, si vxor in manum conuenisset, ex ea relatione, quae inter patrem & filium intercedit. Vid. NOODTII Probab. Iuris L. II. c. 9.

2) Et apud Malabares consuetudo permittit, vt foeminae, etiam Regis sorores, eligant sibi quot & quales velint, quibuscum concumbant, nemine quicquam ob id obmouente. Vid. THEVENOTI Part. III. Itin. Orient. L. II. c. 1. Adde de maritis in insula Ceylon Robert. KNOX Historic. narrat. de insula Ceylon L. III. c. 7. Adde infra §. 15. H.

3) Plane vt olim apud Scythas, & postea in insulis fortunatis nouae maritae virginitatem Rex aut Dynasta delibabant. H. GROTIVS L. VIII. Histor. Belgic. ad A. MDXCIX. Adde de Comitibus, & postea Canonicis Lugdunensibus Nicol. HENELIVM Ot. Vratislau. c. 47. H.

4) Vid. Carol. CANGIVM Glossar. voce Marcheta. H.

GILIVS Hist. Angl. L. X. Conf. SVETONIVS Caligula c. 40. in fine, & quae ibi notauit Boxhornius. Quin & hodie in regno Pegu & Aracam virginitas sponsae alicui ex conuiuis nuptialibus delibanda traditur [5]. Sed alia vice apud eam deprehendi capitale est. Ludou. di BARTHEMA Itin. Part. II. c. 11. De incolis prouinciae Caniclu vid. M. Paulus VENETVS L. II. c. 38. Dein & hoc apertum est, a decoro ordine nihil magis abhorrere, quam vitam vagam, ac desultoriam, incerto lare, nulla fortunarum sede; citra quae vita ciuilis fere intelligi nequit. Sic vt recte XENOPHON. Cyropaed. L. VII. [p. 116. Edit. H. Steph.] *focum* adpellet, ὃ οὔτε ὁσιώτερον χωρίον ἐν ἀνθρώποις, οὔτε ἥδιον, οὔτε οἰκειότερόν ἐστιν οὐδέν. *Quo neque religiosior locus in hominibus est, neque suauior, neque familiarior quisquam.* Add. ARISTOTELES Oecon. L. I. c. 3. Tum communis sobolis educationem commodissime institui coniunctis vtriusque parentis operis, quorum animi isto velut pignore in mutuum amorem arctius constringuntur. Genes. XXIX, 32. Apud LYSIAM Orat. I. dicitur: *Postquam infans mihi natus fuit, confidebam tum ipsi, & omnia mea committebam,* ἡγούμενος ταύτην οἰκειότητα μεγίστην εἶναι, *existimans hoc firmissimum coniunctionis nostrae esse vinculum.* SENECA Herc. Oetaeo: [v. 407.] *Conciliat animos coniugum partus fere.* Praeterea cohabitationem continuam plurimum continere iucunditatis inter coniuges, bene compositos: ac per eandem certius constare posse marito de castitate vxoris, quam si ista fide duntaxat data seorsim habitet. Igitur matrimonium regulare & perfectum, ac naturali rationi, vitaeque ciuilis vsui aptissimum, praeter pactum de praebendo corpore hoc quoque comprehendit, vt vxor viro continuo cohabitet, adeoque in arctissimam vitae societatem, eandemque familiam cum ipso coalescat, educandae commodius soboli, & ad mutuum vitae auxilium simul ac recreationem. [Cui [6] ipsi & mutua promissio de tali inuicem conuersatione, qualem indoles eius societatis requirit, inesse intelligitur.] DEMOSTHENES in Neaeram. Τὰς γυναῖκας ἔχομεν τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. *Vxores habemus propter ingenuos liberos suscipiendos, & fidelem rei familiaris custodiam.* Add. XENOPHON Oeconomico, & COLVMELLA de Re Rustica. L. XII. Praefat. Huc spectat, quod apud Chinenses ideo credatur receptum, vt foeminae pedes arcte colligent, ex quo sine magno doloris sensu incedere non possunt; vt non per publica loca vagari, sed domi manere discant. Conf. MARTINIVS Histor. Sin. L. III. c. 28. PLVTARCHVS Coniugalibus praeceptis. *Sicut humores physici dicunt totos totis permisceri; ita oportet matrimonium contrahentium corpora, opes, amicos, familiaresque inuicem confundi. Etenim Romanus legislator lege cauit, ne coniugum alter donaret alteri quidquam: non vt nullius rei participes fierent, sed vt omnia communia iudicarent.* QVINTILIANVS Declam. 249. *Matrimoniis scitis contineri ciuitatem, his populos, his liberos & successionem patrimoniorum, & gradum haereditatum, & securitatem domesticam. Quomodo*

5) De incolis insulae Balearium DIODORVS SICVLVS L. V. c. 18. *Absurdum circa nuptias institutum habent. In conuiuio enim nuptiali necessariorum & amicorum quisque aetate primus, secundus, & caeteri deinceps cum noua nupta singulatim rem habent; donec ad sponsum honor ille vltimum tandem defertur.* H.

6) Adiecimus hunc versum, praeeunte Cl. BARBEYRACO ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 2. §. 4.

de enim peregrinabimur, quomodo ad colendos diſcedemus agros, quae nobis ſecuritas dabitur ſuſcipientibus legationes publicas, euntibus in militiam. SENECA Octauia. [v. 189. & ſeqq.]

Iuuenilis ardor impetu primo furit;
Langueſcit idem facile, nec durat diu
In venere turpi, ceu leuis flammae vapor.
Amor, perennis coniugis caſtae, manet.

Ex hiſce porro facile colligitur, quare mariti ſit de domicilio conſtituere; ſcilicet quia maritus vxorem in ſuam adſciuit familiam, non vice verſa; cuius ille vtique caput & director exſiſtit. Etſi nemo temere ita durus fuerit, vt hic non & vxoris rationem habeat; praeſertim ſi aliquam fortunarum partem ipſi debeat. Deinde & hoc inde patet, ſaluo pacto matrimoniali non poſſe vxorem inuito marito peregre abire, aut ſecubare, aut ob cauſam non idoneam corporis ſui vſum ipſi denegare. Hinc denique fluit fundamentum praeſumtionis illius, quare quisque habeatur filius mariti ſuae matris, ſeu quare filius ciuiliter ſit, quem nuptiae demonſtrant, niſi grauioribus argumentis ea praeſumtio elidatur [7]. Vid. GELLIVS L. III. c. 16. PLINIVS N. H. L. VII. c. 5. Etſi foeminis nimis faueant leges Anglorum, quae maritum etiam per aliquot annos abſentem pro ſuo cogunt agnoſcere prolem, interea ab vxore ſua genitam, modo ipſe interea temporis ſemper intra inſulam fuerit, Eduard. CHAMBERLAINE Notit. Angl. Part. I. c. 16. Nempe quia & in hoc fidem dedit marito vxor, quam obſeruare praeſumitur; & iſti competit poteſtas cuſtodiendi vxoris integritatem. Suo autem iure, ſuaque poteſtate quemque rite vti creditur. Gyges apud HERODOTVM Clio. [p. 3. Ed. H. Steph.] Τινὰ σκοπεύειν τὰ ἑωυτοῦ. *Quae ſua ſint quemque inſpicere debere.* Quo facit illud PLATONIS Alcibiade 1. [p. 441. Ed. Wechel.] *Lacedaemoniorum regum vxores publice obſeruantur ab Ephoris, vt quoad fieri poteſt, Rex non ex alio, quam Heraclidarum genere latenter oriatur. Perſarum vero Rex adeo excellit, vt nemo ſuſpicetur, regem ex alio, quam ex ipſo genitum eſſe. Quamobrem regis vxor non ab alio, quam metu cuſtoditur.* Hinc quoque non citra omnem rationem vulgo maritis ex vxorum impudicitia nonnulla labes ignominiae adſpergi iudicatur; ideo quod ex imprudentia, aut per animi abiectionem poteſtate ſua vti ignorarint. Add. CARTESIVS de Paſſion. art. 169. Et recte Domitianus equitem Romanum ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimiſſae adulterii crimen intenderat, iudicum albo eraſit. SVETONIVS Domitiano, c. 8. Ac lege Attica infamis (ἄτιμος,) erat, qui vxorem in adulterio deprehenſam retinuiſſet. Apud DEMOSTHENEM in Neaeram. Add. *L. 29. princ. L. 2. §. 6. D. ad L. Iuliam de Adulteriis* [8]. Apud TACITVM A. II. [c. 85. num. 3.] *exactum a Labeone Veſtiliae marito, cur in vxore delicti manifeſta vltionem legis omiſiſſet?*

7) Vid. ſupra L. IV. c. 2. §. 4.

8) *L. 37. D. de Minorib.* In conſtitutionibus, quarum collectio Clementi adſcribitur, eſt: Ὁ κατέχων τὴν παραφθαρεῖσαν, φύσεως θεσμοῦ παράνομος· ἐπείπερ ὁ κατέχων μοιχαλίδα ἄφρων καὶ ἀσεβής. *Qui impudicam retinet, in naturae leges eſt iniurius: nam qui adulteram retinet & imprudens eſt impius.* Vid. tamen *Nouell. 134. c. 10. & c. 3. X. de Adulter. & ſtupro.* H.

qui praetendit, *ſexaginta dies ad conſultandum datos necdum praeteriiſſe.* Quanquam ſint, qui eius contumeliae cauſam inde deriuent, quod opprobrio videatur carere aliquem iis dotibus, quae amorem mereri, aut promiſſum conſeruare queant. Etſi qui ei malo commodum remedium afferre nequeant, aut ſi grauia mala vindictam ſecutura ſint tutiſſimi ſequantur illud EVRIPIDIS Hippol. Coron. Ἐν σοφοῖσι τοῦτ᾽ ἐςὶ θνητῶν, λανθάνειν τὰ μὴ καλά. *Id ſapientiae eſt mortalium latere parum honeſta in abdito.* Add. PLVTARCHVS de animi tranquillitate. p. m. 467. E. F. Atque circa has tantum admitti poteſt, quod CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 39. n. 11. inter ſtolidas vulgi opiniones refert pro grandi contumelia impudicitiam vxoris alicui exprobrare. Cur enim quis alienum peccatum luat, cui remedium afferre penes ipſum non ſit? Eiusmodi porro maritorum inſignia, quae vulgo per ludibrium iactantur, noua non eſſe, neque ſolis Occidentalibus vſurpata, adparet ex NICETA ACOMINATO L. II. de Imperio Andronici [9] vbi refert, illum imperatorem eximia cornua ceruorum, quos venatus erat, in porticibus fori ſuſpendiſſe, per ſpeciem oſtentandae magnitudinis ferarum, quas cepiſſet; cum reuera mores ciuitatis, & vxorum laſciuiam notaret. Caeterum vti adultera vocari nequit, quae inuita & reluctans alienae libidini ſuccubuit, (vid. GRATIANVS Cauſ. 32. quaeſt. 5. c. 2. ſeqq.) ita talem retinuiſſe in ſe cum turpitudine coniunctum non videtur [10]. Etſi vtique probandum ſit factum Dauidis 2. Samuel. XX, 3.

§. XI. ILLVD vlterius inueſtigandum, an mero iure naturae ex principali pacto matrimonii perfecti neceſſario reſultet imperium proprie dictum mariti in vxorem? Equidem in diuinis literis vxoris voluntas marito ſubeſſe iubetur, & hic iſtius dominus expreſſe conſtituitur. Quia tamen id in poenae vicem foeminae legitur iniunctum, poſitiui duntaxat iuris idem videri poteſt. Circa eruendum ergo ius naturale heic erit primo obſeruandum, non ſtatim imperio alterius eſſe ſubiectum, qui in certo negotiorum genere alterius voluntatem ſequi tenetur; quippe cum hoc etiam ex ſimplici pacto poſſit oriri. Dantur enim pacta, imprimis ex eo genere, do vt facias, & facio vt facias, vbi ab initio quidem par vtrinque libertas, pactum velint inire, vel non. Eodem tamen inito neceſſarium eſt, vt in eo negotio, ſuper quo conuentum fuit, vna pars ſequatur voluntatem alterius, non vice verſa. Inde vtut in negotiis matrimonio peculiaribus vxor ad voluntatem mariti ſeſe componere tenetur; non tamen ſtatim quoad alias quoque actiones imperium huic in illam neceſſario competit. Deinde matrimonii finis non, vti ciuitatum, eſt defenſio & ſecuritas hominum. Nam & inter pauciores homines ea ſocietas ſubſiſtit,

9) Adde, ſi tanti videtur, argumentum leue & tantum non dilutum, SALMASIVM ad Tertullianum de Pallio p. 338. 339.

10) Quid enim eſt quod tali imputetur? Amici conſolabantur Lucretiam apud LIVIVM L. I. c. 58. *Mentem peccare, non corpus: & vnde conſilium abſuerit, culpam abeſſe.* Vid. infra §. 21. H.

§. XI. 1) Eninuero AVCTOR ipſe infra §. 13. concedit, vxorem intolerabilia perpetrantem poſſe tanquam hoſtem familia eiici, & velut iure belli occidi. Quomodo vero ius belli queat habere locum in ea, quae ſe mihi ſubiecit, non video. Rectius

ſubſiſtit, quam quarum vires coniunctae mutuam praeſtare ſecuritatem queant; (quantillum enim praeſidii a coniunctione foeminae accedere poſſit?) & propagationem generis humani pro fine iſta habet. Inde vti ciuitates ſine imperio nequeunt intelligi: ita matrimonium ſolo pacto, & amicitia citra imperium contineri poſſe videtur. Equidem habet & familia ſegrex cumprimis ciuitatis inſtar, in quam dum recipitur vxor, eiuſdem regimen ſubire debere videtur; cum & in hac irregularis valde ſit ſtatus biceps, aut vt in ea exſiſtat aliquis, eiusdem capiti non ſubiectus. Sed reponi poteſt, familias, numeroſo praeſertim ſeruitio florentes, poſſe habere duplicem finem, alium cum ciuitatibus communem, alium peculiarem. Communis finis ſpectatur in defenſione & ſecuritate, ex coniunctione plurium reſultans. Heic etſi imperium ſit neceſſarium; cum tamen vxor ad eundem finem vix momenti quid afferat, ſufficere ad vnitatem familiae poteſt, ſi ipſa ſimplici pacto, ac per modum amicitiae viro ſit coniuncta. Sic Abrahamus in caeteros ſuos familiares imperium vtique exercuit: Saram tamen non aliter quam ſororia aequalitate videtur habuiſſe. Vid. Geneſ. XVI, 2. 5. 6. XXI, 10. 11. 12. Quanquam inſigniter in ſacris literis commendetur ipſius erga maritum obſeruantia, quod *dominum* ipſum vocauerit. 1. Petr. III, 6. Finis autem matrimonio peculiaris itidem videtur ſat commode obtineri poſſe, etſi vnus coniugum in alterum non habeat imperium proprie dictum [1], & quod ius vitae ac necis, ac grauiorem coërcitionem complectatur; ſed amicitia duntaxat & pactum coniuges contineat. Quod pactum tamen, quia mariti conditio in eo eſt melior, accedente etiam ſexus praeſtantia, naturam foederis inaequalis aemulatur; in quo vxor marito obſeruantiam maxime, hic illi protectionem debeat. MARTIALIS L. IIX. Ep. 12. [v. 3. 4.] *Inferior matrona ſuo ſit, Priſce, marito: Non aliter fuerint foemina, virque pares.* PLINIVS Paneg. [c. 73. num. 4. & 7.] *Multis ne maximi ciues haberentur, hoc officit, quod mariti minores erant.* Neque tamen iure naturali quidquam obſtat, quo minus vxor etiam proprie dictum imperium mariti ſubeat. Nam ſeſe hautquidquam inuicem deſtruunt metus imperii, & amicitia coniugalis: non magis quam imperium in principe amorem ciuium per ſe extinguit. Idque imperium non ſolum ſinguli ſibi mariti quaerere poſſunt, per pactum matrimoniali conuentioni adiectum, ſed & apud integros populos publica lege id ſanciri ſueuit [2]. De Gallis CAESAR de B. G. L. VI. [c. 19.] tradit, ipſos habuiſſe in vxores, ſicut & in liberos *ius vitae & necis.* Apud Germanos maritis adulterii poena fuit permiſſa [3]. TACITVS German. c. 19. Et quidem velut pro imperio ſumenda, non quod ipſorum iracundiae aliquid indulgeretur; ſicut de ſeruis IDEM d. l. ait: *Occidere ſolent ſeruum, non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune.* GELLIVS

Rectius dicitur, ex fine ſocietatis huius id fluere. Sane veteres patresfamilias eam poteſtatem in vxores exercuiſſe, teſtem habemus ARISTOTELEM I. Polit. 1. circ. extrem. qui eius fidem illum Homeri verſum profert: θεμιστεύει δὲ ἕκαστος παίδων ἠδ' ἀλόχων. *Natis dat & coniugibus leges quisque.* Et cum Laban Deaſtros ſibi furto ablatos quereretur, Iacobus, nullo prius cum vxoribus habito conſilio, reum eius criminis mala morte periturum, protinus pronunciat. Geneſeos XXXI, 32. H.

2) PLVTARCHVS Themiſtocle: *Nationes barbarae fere, & praeter caeteras Perſica, aemulatione erga mulieres aſperae natura ſunt & atroces.* H.

3) Adde ſupra L. II. c. 5. §. 15. & in annot. H

LIVS L. X. c. 23. ex Oratione Catonis: *Vir, nisi cum diuortium fecit, mulieri iudex, & pro censore est; Imperium, quod videtur, habet. Si quid peruerse taeterque factum est a muliere, multatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.* Item: *In adulterio vxorem tuam si deprehendisses, sine iudicio impune necares, illa te, si adulterares, digito non auderet contingere, neque ius est.* TACITVS Ann. XIII. 32. *Pomponia Graecina, superstitionis externae rea, mariti iudicio permissa. Isque prisco instituto, propinquis coram, de capite famaque coniugis cognouit.* Add. quoque EVRIPIDES Medea v. 230. seqq. Et de Iaponiorum Moribus Bernhard. VARENIVS Descript. Iapon. cap. 13. Lex WISIGOTHORVM L. IV. Tit. 4. cap. 3. Memorabile est, quod de Sacis refert AELIANVS V. H. L. XII. c. 38. *Si quis puellam vxorem ducere cupit, pugnam cum ea suscipit: & si illa superior sit, captiuum abducit, atque imperium in eum tenet: sin inferior, regitur ab ipso. Certant autem non de vita, sed de victoria.* Porro quantum marito potestatis in bona vxoris competat, itidem ex ipsorum conuentione, aut legibus ciuilibus dependet. His enim vtique standum, siquidem definierint, an foeminae cum dote sint elocandae, an bonorum inter coniuges debeat esse confusio, an maritus plenam aut restrictam facultatem circa bona dotalia disponendi habeat, & quae sunt similia. Apud Iaponios dotem viris nullam afferunt vxores: opulentiores quidem parentes solent interdum cum filiabus suis ipso nuptiarum die certam pecuniae summam ad sponsum mittere: verum eam hic cum ceremoniis remittit. Nolunt enim quidquam admittere, ex quo vxor occasionem superbiae capiat. Prouerbium quoque crebro in ore habent, foeminam toto vitae tempore propria carere habitatione. Puellam enim in parentum aedibus, nuptam in mariti, viduam in liberorum domibus agere. Bern. VARENIVS Descr. Iapon. c. 12. Obiter quoque notandus mos veterum Thracum, apud SOLINVM c. 15. *Nupturae non parentum arbitratu transeunt ad maritos, sed quae prae caeteris specie valent, subhastari volunt, & licentia taxationis admissa non moribus nubunt, sed praemiis. Quas formae premit decus dotibus emunt, qui coniungantur.* Sic apud XENOPHONTEM ἀναβάσ. L. VII. Seuthes: *Si tibi filia est, eam Thracio more mihi emam.* Add. HERACLIDES de Politiis & Mela L. II. c. 2. Sic Assyrii quoque Virgines publice venum exponebant. AELIANVS V. H. L. IV. c. 1. HERODOTVS Clio. Addantur, quae super probibitis donationibus inter virum & vxorem disponunt leges Rom. *L. 1. 2. 3. princ. D. de Donat. inter virum & vxorem.* Vbi leges ciuiles nihil heic constituunt, aut vbi in naturali viuitur libertate, circa ista pro lubitu pacisci inter se coniugibus licet.

§. XII. AD isthaec illustranda facit expendisse, quae Ioh. Frid. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 1. tradit. Vbi primo reiicit eos, qui imperium mariti in vxorem *a natura* esse dicunt. Quod probamus, siquidem hoc afferatur; per ipsam naturam citra interueniens pactum, & vltroneam vxoris subiectionem marito imperium competere. Id quippe repugnat naturali hominum aequalitati; & sola aptitudo imperium non confert. Inde contendit: *Nullum imperium siue publicum siue priuatum homini in hominem competere, absque expressissima*

pressissima constitutione Dei, eiusdemque praesentissimo interuentu. Heic obseruandum, quando origo imperii inuestigatur, proprie quaeri causam proximam, immediatam, & secundam: primam autem, & vniuersalem causam semper praesupponi. Vnde licet Dei mandatum, super introducendo aliquo ordine inter homines extet; adhuc tamen quaestio superest, quibus pactis interuenientibus factum sit, vt homines ad praescriptum Dei sese componerent. Nam valde imperitum est credere, quando Deus alicuius rei moralis auctor dicitur, eodem modo hanc ab ipso productam, sicut coelum & terra sine interuentu vllius creaturae ab ipso creata sunt. Neque etiam licet Deus iusserit tabernaculum fieri, ideo, qui operi manum admouerunt, non proxima & immediata causa eiusdem vocari queunt. Vnde licet Deus praeceperit, vt mulier viro pareat; tamen vt huius imperium actu exsistat, illa pacto huic sese subiicere debet, quo ipso idem actu & immediate istius dominus constituitur. Sicuti venatione vtique opus est, vtut Deus dixerit; dominamini bestiis terrae. Vanum quoque est argumentum: *Vxor non habet potestatem maritalem, ergo non potest eam in maritum conferre.* Quasi vero per conuentiones hominum non possit produci qualitas moralis [1], quae antea formaliter non extabat. Nam vt imperium constituatur, non est necessum, vt illud in vno iam formaliter exsistat [2], & in alterum transferatur: (sicut si substantiae physicae ab vno in alterum sint transferendae, oportet vt prius exsistant:) sed illud oritur, quando quis sese abdicat aduersus alterum facultate resistendi, quam alias per naturalem libertatem habebat, suamque voluntatem, fide in hoc data istius voluntati subiicit. Porro licet in sacris literis Euae subiectio in poenam seducti mariti iniuncta dicatur: tamen ex hocce non sequitur, imperium maritale post lapsum non habere secundam, & proximam causam conuentionem inter maritum & vxorem. Nam cum non omnis obsequii necessitas infelicitatem habeat coniunctam, (sicuti beatissimus Angelorum status non minuitur, quod ipsi Deo addictissime pareant;) id iam poenae vicem in subiectione mulieris habet, quod inuita & stimulante semper dominandi libidine iugum ferat. Igitur sibi inuicem haec non repugnant: imperium maritale naturaliter ex consensu mulieris oritur; & Deus in vicem poenae mulieribus illud imperium fecit molestum. Illa enim inanis est subtilitas: *Quicquid nunc voluntatis, & voluntarii pacti in muliere occurrit, id ad contrahendum matrimonium pertinet; & consequenter interpretandum est ad assensum & adprobationem, qua in fecuturo certi mariti imperio foemina adquiescit.* Quasi diceret, imperium maritale consensu vxoris non producitur, sed illud iussu Dei iam constitutum vxor consensu suo subit. Sicut viator diuersorium non extruit, sed illud iam extructum vltro intrat. Sed probe notandum, imperium hominis in hominem tanquam ens morale non exsistere sine actu humano, neque citra obsequium intelligi. Nulla quippe foeminae ad obsequium exsistit obligatio, antequam consensu suo viro se subdiderit. Quod ipsum vt fiat, etsi voluntati diuinae sit congruum; id tamen non impedit, quo minus ipsius pactum, & id comitata subiectio, immediata & proxima sit causa imperii maritalis productiua. §. XIII.

§. XII. 1) Conf. infra L. VII. c. 2. §. 4. seq. H. 2) Vid. infra L. VII. c. 3. §. 4. & seqq.

§. XIII. Sed nec illud Eidem dicto loco concedimus, marito praeter imperium in rebus coniugii & familiae, omnino competere *ius vitae & necis*, & in hoc iure *summam imperii maritalis consistere.* Quae tamen potestas intelligatur, quatenus ab imperio ciuili nondum fuerit restricta; & quae non consistat in licentia aliqua, excusante crudelitatem parricidii, sed in legitima facultate capitalia scelera condigne puniendi. Enimuero quod *omne imperium, quatenus in subiecto proprio est, nec precario habetur ab aliquo homine, aut a superiore non est circumscriptum, importet ius vitae & necis;* gratis vix crediderim. Sane ad finem matrimonii tanto imperio non est opus. Et si quis credat, quaeuis atrocia delicta in forum humanum trahi debere; quis in familia segrege patremfamilias, quis in ciuitate regem puniet? Quod si intolerabilia perpetret vxor, poterit tanquam hostis familia eiici, & velut iure belli occidi. Iam ante tamen admisimus, naturae matrimonii eiusmodi imperium non repugnare.

§. XIV. Hoc loco etiam est explicandum vulgatum ICtorum dicterium: *Consensus, non concubitus facit matrimonium. L. 15. D. de Condit. & demonstr.* Aut vti Qvintilianvs Declamat. 247. loquitur: *Coitus atque congressus citra ius non efficit vxorem*, vid. *c. 5. caus. 27. quaest. 2.* Cuius duplex esse sensus potest; vel quod non statim, qui inter se consueuerunt, coniuges sint, nisi in matrimonium consenserint [1]. Virgilivs Aeneid. 4. [v. 338. 339.] *Nec coniugis vnquam praetendi taedas, aut haec in foedera veni.* Vel quod statim atque vtrinque consensum fuerit, contractus matrimonialis perfectus censeatur, etiam ante concubitum. Vbi tamen iudicauerim, quemadmodum ad plenum rei dominium transferendum requiritur, vt res sub alicuius potestate ita constituatur, quo de ea quandocunque placuerit disponere queat: ita vt aliqua proprie alterius vxor dici queat, necessum videtur, ita ipsam velut in manus viri conuenisse, vt ea tanquam vxore possit vti. Id quod tamen vt a concubitu incipiat, hautquidquam requiritur. Sic Isaaco vxor fiebat Rebecca, postquam eam deduxisset in tabernaculum matris suae, Genes. XXV, vlt. Sic dubito an adulteram vocare possimus, quae alicui absenti desponsata, tertio interea, antequam domum deducatur, coniungitur; vtut per mandatarium dicis causa nuptiae sint consummatae. Contra absurdum foret, Saram Tobiae iunioris vxorem velle negare primo trinoctio [2]. Vid. Tobiae VI, 19. Aut hodie nostris moribus post copulam sacerdotalem, antequam Hesperus hymenaeum exciuerit [3]. Ex mente Ebraeorum, vti tradit Seldenvs L. V. c. 4. ad matrimonium ante legem Mosaicam requirebatur praeter consensum etiam concubitus. Sic vt istis seculis matrimonium esset corporalis viri, & foeminae coniunctio, praeeunte in vitae & lecti societatem consensu. Sed Ebraeorum iure

§. XIV. 1) *Non* enim aliquando notat idem quod *non tantum L. 14. D. ad L. Cornel. de Sicar. L. 9. ad L. Iuliam de Vi publica.* H.

2) Ita res narratur in versione Vulgata & Lutheri, vbi Angelus Raphaël Tobiam a Sara recens nupta abstinere iubet per Trinoctium. *Tu autem*, inquit, *cum acceperis, eam ingressus cubiculum per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.* Qua ratione rectissime se habet hic locus ab Auctore adductus. Sed deest is in Versione LXX. Senum, nisi huc trahere velis, v. 17. Ὅταν δὲ προσπορεύῃ αὐτῇ, ἐγέρθητε ἀμφότεροι, καὶ βοήσατε πρὸς τὸν ἐλεήμονα θεόν, καὶ σώσει ὑμᾶς καὶ ἐλεήσει. Discrepantia haec non aliunde

iure ciuili solus consensus nuptias faciebat. Deuter. XXII, 23. 24. Add. *L. 8. C. de Incestis & inutil. nuptiis.* Quo loco addendum, quod notauit GROTIVS ad Matth. I, 18. apud Ebraeos sponsas intactas fuisse, donec conuocato coetu matrimonium solenni prece initiaretur: quod non tam lege praeceptum, quam ab antiquissimis patribus traditum Iudaei vt olim, ita nunc quoque obseruant, a quibus ad Christianos id institutum honestatis plenissimum manauit. Itaque etsi virginalis pudicitiae custodiam in se recepisset sponsus, manebat tamen sponsa ad nuptiarum diem ἐν τῇ γυναικωνίτιδι a sponso sequestrata, perinde quasi in alia domo ageret. Conf. Genes. XXIV, 67. Deut. XXI, 13.

§. XV. CONSEQVENS est, vt inquiramus, num iure naturali matrimonia non possint esse, nisi inter vnum marem, & vnam foeminam; seu quod idem est, num eodem iure polygamia sit licita? Est autem polygamia duplex, vna, qua plures viri vni foeminae promiscue iunguntur, aut vna foemina pluribus viris simul nubit: altera, qua vnus vir plures simul habet vxores. Ad priorem speciem possis referre communionem vxorum Platonicam tantopere exagitatam; de qua PLATO L. V. de Rep. & in eius libri praefatione Marsilius Ficinus. Cui non absimilem Taprobanensibus tribuit DIODORVS SICVLVS L. II. c. 58. *Mulieres nuptum haut ducunt, sed promiscue communes habent: & natos inde filios, vt omnium communes, pari complectuntur amore, nutriuntque. A nutricibus pueri adhuc infantes saepe commutantur, vt nec matres suas agnoscere queant.* Add. IDEM L. III. c. 15. de Ichthyophagis; & L. III. c. 24. de Hylophagis. & L. III. c. 32. de Nomadibus, quorum mentionem etiam facit STRABO L. VII. De foedis moribus Garamantum vid. PLINIVS N. H. L. V. c. 8. & SOLINVS c. 43. & Troglodytarum AGATHARCHIDES c. 30. & Pompon. MELA L. I. c. 8. & Agathyrsorum HERODOTVS Melpomene. [pag. 161. Ed. H. Steph.] & Gindanorum atque Nomadum IDEM ibid. De incolis Thules nescio qua fide SOLINVS c. 35. *Vtuntur foeminis vulgo, certum matrimonium nulli.* Item, quod CAESAR L. V. de B. G. [c. 14.] de antiquis Britannis [1] tradit: *Vxores habent deni duodenique inter se communes, & maxime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, a quibus primum virgines quaeque ductae sunt.* Vbi manifestum est, Caesaris mentem non esse hanc, quasi vna foemina denis duodenisque simul nupserit; quod ipse quoque SELDENVS L. V. c. 11. credidit: sed quod deni quidem, duodenique, vbi suam quisque vxorem duxisset, eas deinceps inter se communes habuerint, vt qui cum cuique placeret concumberet. Meminit eius moris, sed minus distincte, XIPHILINVS Epit. Dionis in Nerone, in oratione Bundoicae & in Seuero. Non absimilia de Sabaeis refert STRABO L. XVI. [p. 538. Ed. Geneu.] *Quae possi-*

aliunde est, quam a diuersitate Codicum Chaldaicorum (hoc enim sermone Tobias primum scriptus est,) quos Graeci & Vulgatus interpres sequuti sunt, orta videtur. Vulgata tamen versio hoc loco praeferenda est propter c. 8. v. 4. Quod Cl. BARBEYRACO in mentem reuocamus, qui falso Tobiam ab AVCTORE laudari monebat.

3) Quod tamen ad plenarium nuptiarum effectum, & praesertim ad lucranda illa, quae superstiti ex pacto vel legibus debentur, iura nonnullorum populorum requirunt. Vid. Nicol. HENELIVS de Dotalit. c. 4. §. 2. 3. & 4. H.

§. XV. 1) De Hibernis veteribus SELDENVM L. III. V. H. c. 30. H.

possident, omnibus consanguineis sunt communia, sed natu grandior dominus est. Vna omnibus vxor est, qui prior ingreditur, posito ante ianuam baculo cum ea congreditur: ea tamen cum grandiore pernoctat: quapropter omnes omnium sunt fratres. Adulter capite plectitur. Adulter vero ex alio genere est. Add. quae IDEM L. XI. de Massagetis & Tapyris tradit. De quibusdam incolis regni Calecuti Ludouicus ROMANVS Nauig. L. V. c. 8. *Foemina septennis nubit viris, qui in concubitum noctes alternant. Vbi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunque ex septem coniugibus voluerint, a quarum assertione nulla est prouocatio.* Paria habet Petrus de VALLE Itiner. Part. III. Epist. 7. Huc referre possis, quod ex Aenea Syluio de Lithuanis tradit Ioh. BOEMVS de Morib. gent. L. III. c. 7. *Inter se matronae palam concubinos habent virorum permissu, quos connubii vocant adiutores: contra pellicatus viris probro datur.* Sic e Republica Spartana Lycurgus, referente PLVTARCHO in eius vita [2], conatus est eiicere τὴν κενὴν καὶ γυναικώδη ζηλοτυπίαν, *inanem & muliebrem zelotypiam, permissa contra liberorum, eorumque procreationis communicatione inter honestos: deridens eos, qui haec velut seclusa & abstracta a communi vsu caedibus & bellis exsequuntur. Nam viro natu grandiori, cui florens aetate erat coniux, si quem probum & prudentem adolescentem charum haberet, probaretque, ius erat eam huic iungere, & cum impleta esset egregio semine, sibi vindicare partum. E diuerso liberum erat bono viro, si qua ei casta mulier, quae elegantes pueros ederet, alteri nupta cordi esset, agere cum viro, vt copiam sibi eius faceret, atque ita tanquam frugiferum aruum conserere, & gignere liberos probos, qui proborum futuri consanguinei; & propinqui essent. Ante omnia enim non duxit priuatos parentum filios Lycurgus, sed communes ciuitatis. Quare noluit ex turmalibus, sed ex praestantissimis generari ciues. Deinde reliquos notauit legislatores oppido insulsos & vanos fuisse, qui canes & equos ad optimos admissarios agant, idque pretio vel gratia contendant a dominis: coniuges vero inclusas, quas ex solis volunt ipsis parere, custodia sepiant, siue amentes sint, siue decrepiti, siue valetudinarii. Quasi vero filii, si ex prauis editi sint, non ipsis praecipue, in quorum sunt potestate, & altoribus sint praui; & contra probi, eam si originem nacti fuerint.* Et isthaec acta iudicat φυσικῶς καὶ πολιτικῶς, *naturali & ciuili rationi conuenienter.* Mentionem quoque eius legis facit XENOPHON de Rebus & Legibus Lacedaemoniorum [c. 1. §. 7. Ed. Oxon.] Stoici quoque apud DIOGENEM LAERTIVM in Zenone [L. VII. §. 131. Ed. Amst.] tradebant; vxores apud sapientes communes esse debere, vt quilibet illi congrediatur, quae sibi prior occurrit. Fore enim sic, vt omnes patrum instar aequa caritate sobolem diligant, vtque tollatur adulterii suspicio & zelotypia. Add. quoque Thomas CAMPANELLA de Ciuitate Solis. Neque apud Romanos inusitatum, vxorem alteri velut commodare, vt ex ea liberos tolleret, eamque si vellet, iterum recipere. Vid. PLVTARCHVS Numa. [p. 67. *D.*] Vti Marciam

2) Qui conferri meretur *in Numa*, vbi comparationem hac in re Romanorum & Lacedaemoniorum instituit. H.

3) Vid. supra §. 5. H.

4) Petrus BAELIVS dans ses nouvelles lettres contre Maimbourg Lettre XVII. §. 5. obseruante Cl. BARBEYRACO, mores contra Catonis probat, qui, vt ab Auctore antea relatum fuit, vxorem suam Marciam Q. Hortensio commodauit. Parum enim interesse putat Baelius, vxorem suam alteri quis commodet, an Calepinum, Corpus Iuris Glossatum, aut alium librum quemuis, eo, quod communio mulierum ex sententia ipsius, sensui communi & sanae rationi multo magis

ciam suam Q. Hortensio commodauit Cato. Vid. IDEM Catone Minore [p. 771. H.] & LVCANVS L. II. v. 326. Sic lege Solonis permissum erat, vt puella ἐπίκληρος, quam impotens cognatus vindicauerat, ipsius cognatis sese posset substernere. Vid. PLVTARCHVS Solone [p. 89. B.] Enimuero quin haec omnia iuri naturali repugnent, dubitare fas non est. Conf. Matth. XXII, 25. seqq. Nam naturalis & regularis matrimonii finis est [3], certam sibi, & suam prolem quaerere. Ad quid in ista confusione suum quis posset agnoscere? Et cum non nisi ex vno eodem tempore foetus queat concipi, nil nisi vt libidini satisfiat, heic quaeritur. Adparet quoque dulcissima necessitudinum vocabula hoc modo confundi aut velut aboleri. Nam quod PLATO L. V. de Republica [p. 658. A. Ed. Wechel.] non vocabula tantum cognationis, puta patris, matris, filii, filiae, fratris, sororis, sed & officia istis necessitudinibus debita per legem imponere, & aetate superiores pro parentibus, minores pro liberis, aequales pro fratribus haberi vult, id frustra est. Nam nullum patrem habet, qui certum non habet. Bene LACTANTIVS Diu. Instit. L. III. c. 20. *Si omnes omnium liberi sint, quis amare liberos, tanquam suos, poterit, cum suos esse aut ignoret, aut dubitet? quis honorem tanquam patri deferet, cum, vnde natus sit, nesciat? Ex quo fit, vt non tantum alienum pro patre habeat, sed etiam patrem pro alieno.* Et recte quidam miranti, quod apud Lacedaemonios adulteria non audirentur, dixit: ipsa matrimonia adulteria esse, innuens foedum istum morem commodandarum vxorum. Praeterea in eo maxime differunt connubia hominum a commixtionibus brutorum, quod vxores maritis fidem dant, de corpore solis ipsis praebendo. Quam fidem si quis maritus vltro vxori remiserit, admittendo adiutores & vicarios, viri ac mariti nomine indignus est, & decori ordinis in societate humana perturbator foedissimus. Quodsi autem legislatori non ferendum videbatur, per veteli mariti imbelliam foecundum aruum sterilescere; longe commodius erat medium illi damno auertendo, prohibere inter enerues senes, & iuuenculas matrimonium. Zelotypia porro, quae nulla ob suspecta vxoris facinora animum lancinat, vti stolidissimus iuxta & miserrimus est morbus: (Vid. OPPIANVS Cyneget. L. III. v. 237. seqq.) ita studium seruandi integritatem vxoris, abhorrentiamque subsessores thori admittendi, honestati ac rationi repugnare, nemo sanus dixerit: [4] (vid. SENECA Herc. Octau. v. 233.) adeoque ista vxorum communicatione neque vitiosa Zelotypia tolli poterat, neque honesta debebat. Non etiam crediderim, hac ratione maxima concordia ciues ligatum iri, si quilibet de quolibet dicere queat; hoc meum est. Ciuitates egregiis hominibus potius, quam mancis aut morbidis impleri sine dubio melius est; & fortes creari fortibus, quam languidis frequentius habetur. Sed si vel maxime semper patris robora proles referret; tanti

 tamen

gis conueniat, quam earundem proprietas. Videtur autem his ipsis reniti congenitus homini instinctus. Plerisque enim studium, castitatem vxoris illibatam seruandi non minus naturale est, quam desiderium sedandi famem aut sitim. Accedit summa ratio, qua prolem ex alio, nobis inuitis aut ignorantibus susceptam, alere, non minus iniustum fuerit, quam spoliari a fure vel latrone. Bestiarum exemplum, quo Aristippus apud Baelium vtitur, parum ad rem facit. Est enim homo recens natus animal, vt multo infirmius, sic longe nobilius ceteris animantibus, & quod proinde vt primis compluribus annis sibi ipsi consulere nequit, sic concurrente patris & matris cura ad studium socialitatis educandum est.

tamen id non erat, vt ideo matrimonii ſanctimonia, omnis boni ordinis fundamentum, conuelli debeat. Nam huc adferre ſimilitudinem ab admiſſariis equis deſumtam, foedius eſt, quam vt refelli mereatur. Addantur, quae contra Platonem diſputat ARISTOTELES Polit. L. II. c. 2. Optime IDEM Polit. L. VII. c. 16. (21.) *Περὶ δὲ τῆς πρὸς ἄλλον ὁμιλίας, ἔσω μὲν ἁπλῶς μὴ καλὸν, ἁπτόμενον φαίνεσθαι μηδαμῆ μηδαμῶς, ὅταν ᾖ καὶ προσαγορευθῇ πόσις. Cum alio vero vel alia conſuetudinem habere, dum coniuges erunt & vocabuntur, in rebus turpiſſimis habeatur.*

§. XVI. ALTERA polygamiae ſpecies, & quae proprie ſic dicitur, qua plures vxores vni viro ſimul iunguntur; & olim & nunc plurimis populis fuit vſitata. Quid apud Ebraeos receptum fuerit, apertiſſimum eſt. vid. Deuter. XXI, 15. XVII, 16. 17. & locus AMBROSII apud Gratianum cauſ. 32. quaeſt. 4. c. 3. 7. Sic 2 Samuel. XII, 8. Deus Dauidi tanquam inſigne beneficium imputat, quod ei complures vxores, & quidem illuſtres dederit. Et prout tradit SELDENVS de Vxore Ebraica L. I. c. 9. putabant Ebraei, tot vxores ducere cuique licere, quot vellet; modo ei ſuppetat, quo ſingulis victum, veſtitum ac debitum coniugale praeſtare poſſit. Ad vitanda tamen incommoda, ex multitudine vxorum prouenientia, ſapientes eius populi monebant, quaternarium numerum a nemine, excepto rege, excedendum. Qui contra faciebat, imprudens, & maiorum inſtitutis inobediens habebatur. Pontifici autem non niſi vnam eodem tempore habendam credebant; etſi priore dimiſſa aut mortua alteram ducere non prohibebatur. Aſt regi ob praeceptum Deuter. XVII, 17. putabant interdictum, ſupra XVIII. ducere. Quod ſi autem degerent in loco, vbi monogamia tantum in vſu eſſet, etiam ipſis Ebraeis non niſi vnam ducendam volebant. Sicut & Iudaeis ſub ditione Romana degentibus interdicta eſt polygamia *L. 8. C. de Iudaeis & coelicolis.* Add. idem SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 6. De hodiernis Iudaeis teſtatur LEO MVTINENSIS in Hiſtoria rituum Ebraicorum Part. IV. c. 2. eos, qui in oriente habitant, plures ducere adhuc vxores; id quod in Germania non permiſſum, nec in vſu ſit. In Italia autem rariſſime, & in eo tantum caſu, vbi quis cum priore multos annos ſine prole vixit. Vbi monet SELDENVS dicto loco, in prima editione fuiſſe ſubiuncta illa verba: *Indultu tamen Romani Pontificis impetrato*; quae verba in *edit. Pariſina anno 1637.* ſunt omiſſa. De antiquis Germanis TACITVS. *Prope ſoli barbarorum ſingulis vxoribus contenti ſunt* [1], *exceptis admodum paucis, qui non libidine, ſed ob nobilitatem plurimis nuptiis ambiuntur.* Sic Ariouiſto duae fuerunt vxores, Sueua vna, altera Norica, memorante CAESARE L. I. [c. 53. num. 4.] de B. G. Graeci vtut regulariter eſſent monogami; tamen apud Athenienſes extabat plebiſcitum: *Διὰ τὸ λειπανδρεῖν, ξυναυξῆσαι τε τὸ πλῆθος, γαμεῖν μὲν ἀστὴν μίαν, παιδοποι-*

§. XVI. 1) Et in Iaponia marito non niſi vna vxor eſt. Dairus tamen duodecim ducere poteſt, & concubinas ſine numero. V. *Liber de Legat. ſocietat. Hollandicae ad Imper. Iaponiae.* H.

2) Conf. POTTERI Archaeologia Graeca L. IV. c. 11. p. 599.

3) *Nouell. 18. c. 5.* Adde legem Athalarici Gothorum Regis apud CASSIODORVM L. IX. ep. 18. Apud Romanos ne quidem pellicem iuſtae vxori ſuperinducere licuit. *L. vnic. C. de Concubin.* H.

4) Henricus VALESIVS & COVSIN in not. ad Socratem dicto loco. H.

παιδοῦσθαι δὲ καὶ ἐξ ἑτέρας: *Vt propter defectum virorum, & vt multitudo hominum glifcat, ducere liceat ciuem, liberos autem tollere etiam ex alia.* DIOGENES LAERTIVS Socrate. [L.II. §.26. Ed. Amſt.] Vnde & ATHENAEVS L.XIII. c.1. cum ob inſtitutum Cecropis dixiſſet, non probabile videri, quod quidam ſcripſerant, Socrati duas ſimul fuiſſe vxores, Xantippen & Myrto; praeſertim cum Comici poëtae, in ipſum alias dicaciſſimi, de ea re ſileant, demum addit: *Niſi forte peculiare aliquod decretum tum ob hominum paucitatem fuerit factum.* Apud GELLIVM L.XV. c.2. μισογυνίας, quae in Euripide deprehenditur, haec quoque cauſa allegatur, quod duas ſimul vxores habuerit, cum id decreto ab Athenienſibus facto ius eſſet, quorum matrimonii pertaedebat. Apud Spartanos cum Anaxandrides Rex vxorem ſterilem nollet repudiare, iuſſu Ephororum aliam foecundam iſti ſuperinducere adactus fuit. HERODOTVS Terpſichore [a] [p. 190. Ed. H. Steph.] Romanos monogamos fuiſſe notiſſimum eſt. vid. *L. 2. C. de Inceſt. nupt. L.18. C. ad L. Iul. de adult* [3]. Et tamen de Iulio Caeſare refert SVETONIVS c. 52. eum legem voluiſſe ferre, *vt vxores liberorum quaerendorum cauſa, quas & quot vellent, ducere liceret.* Sic & de Imperatore Valentiniano memorat SOCRATES Hiſt. Eccl. L.IV. c.26. eum Seuerae vxori ſuperinduxiſſe Iuſtinam, forma praeſtantiſſimam, legemque tuliſſe, & in omnibus ciuitatibus promulgaſſe, qua cuique permiſſum δύο νομίμως ἔχειν γυναῖκας, *Duas legitimas habere vxores.* Idem refert PAVLVS DIACONVS L.XI. Etſi ZONARAS de binis tantum ipſius vxoribus mentionem facit, de lege ſilet. Quia tamen reliqui hiſtorici AMMIANVS, ZOSIMVS, OROSIVS, Patres item Chriſtiani, qui de re connubiali toties diſputant, de iſthoc facto ſilent; inde & bigamiam illam, & legem Valentiniani pro fabula habet BARONIVS [4] Tom. IV. ad ann. Chriſti 370. §. 125. Machometes quoque in noua ſua lege polygamiam permiſit [5], aſtutiſſime ſe accommodans ad ingenium populorum, quos deceptum ibat. Nam Soli propiores plerique in Venerem feruidi: foeminae autem vel naturali indole vel ob educationem imperio maritali ita obnoxiae, vt ipſarum zelotypia pacem domeſticam non magnopere ſoleat perturbare. Etſi opulentiores apud iſtos populos ſingulas vxores ſingulis aedibus ſoleant habere incluſas, alii etiam oppidatim ſuas vxores habeant, ad vitanda iſta iurgia. RICHERIVS de Moribus Turcarum. Ratio autem huius inſtituti, quam tradit BOCCALINVS Relat. ex Parnaſſo Cent. II. c. 68. quod iſta inſeruiat diſponendis ad dominatus aſperitatem tolerandam hominibus, dum inter plures liberos diſperſae opes familias reddunt debiliores, ſubtilis quidem eſt, ſed de qua Machometes cogitare non potuit, tanto temporis ſpatio poſt ipſius obitum imperio Turcico exorto. Sic quod in India complures reges doctrinam Chriſtianam adſpernati ſint, praecipua cauſa memoratur, quod deinceps vna vxore contenti eſſe iuberentur [6].

Add.

5) V. SELDENVS L.I. Vxor. Hebr. c.9. H.

6) Idem de Sinenſibus prodidere Athan. KIRCHERVS Chinae illuſtr. Part. II. c.8. circa extr. LE COMTE nouis Comment. de Statu praeſ. Chin. ep. 12. Nimirum INNOCENTIVS III. Pontif. in c. 8. X. de Diuortiis conſtituit, vt Polygamus Chriſtiana ſacra amplexus, non niſi vnam, & quidem primam retineat. Quanquam veteres Chriſtiani tales polygamos toleraſſe, & tantum a functionibus Eccleſiae excluſiſſe videantur. Vid.

2 ad

Add. Abr. ROGERIVS de Bramin. Part. I. c. 13. & Alexand. de RHODES Itiner. Part. II. c. 11. [7]

§. XVII. HAEC ſpecies polygamiae vtrum iuri naturali repugnet, nec ne, inter eruditos non ſatis conuenit. Nos quae in vtramque partem iactantur argumenta proponemus, iudicio penes lectorem relicto. Qui igitur polygamiam in ſe iuri naturali non repugnare contendunt, ita diſſerunt; finem regularis matrimonii, certitudinem ſobolis & mutuum adiutorium non minus in polygamia, quam monogamia obtineri poſſe. Quod enim aliqui clamitant; *hoc modo non reciprocari fidem inter coniuges*; id quod tamen ratio dictitet, *cum aliter conſtare nequeat ratio pacti, & repenſatio fidei*; id inane eſſe. Nam mutuam fidem non in eo conſiſtere, vt praeſtationes inuicem ſint aequales. Neque finem matrimonii regularis requirere, vt quemadmodum vxor nemini corporis ſui copiam debet facere, praeterquam vni marito, ſic & maritus non poſſit alteri foeminae ſeſe impertiri, praeterquam vnicae vxori. Nam certitudinem ſobolis, quae vnam foeminam pluribus ſimul viris miſceri prohibet, in viro locum non habere. Neque minus tamen fidem vxori maritum exhibere teneri, quae ſpectatur in exhibitione adiutorii, & debiti quod vocant coniugalis. Circa quod poſterius cum multas apud nationes viris id roboris ſit, vt pluribus foeminis ſufficere poſſint, non querelam poſſe mouere plures, vnius viri vxores. Imo ſi primarium matrimonii ſcopum ſpectemus, qui eſt generatio ſobolis, etiam apud ſedatae Veneris nationes id officii apud plures foeminas vni viro implere non adeo ſupra vires eſſe; praeſertim ſi foeminae velint imitari Zenobiam Palmyrenorum reginam, quae *ne virum ſuum quidem ſciebat, niſi tentatis conceptionibus*, vti loquitur TREBELLIVS POLLIO. [in XXX. tyr. c. 30.] Ergo ex intemperantia profluere, quod adeo polygamiam oderint mulieres. Quod ſi vxor a marito ſibi ſoli corporis ipſius vſum fuerit ſtipulata, ſicuti Labanus a Iacobo ſtipulabatur, ne ſuis filiabus alias vxores ſuperinduceret, id pactum vtique eſſe ſeruandum. Add. *L. 121. §. 1. D. de Verb. oblig.* Vbi id factum non fuerit, ſufficere vxori pro rata parte corpus viri poſſediſſe. Vid. Geneſ. XXX, 15. 16. HERODOTVS Thalia [p. 120. Ed. H. Steph.] *ἐν περιτροπῇ γυναῖκες φοιτέουσι τοῖσι Πέρσῃσι* *Vxores Perſarum per vices in orbem apud illos pergunt.* Neque iniuriam accipere vxorem, ſi aliis quoque ſuis vxoribus ſeſe impertiat maritus; quia illa nihil iuris habet in corpus mariti, niſi quantum ex pacto connubiali ſit quaeſitum. Atqui heic ipſam non in integrum velut corpus, ſed pro rata duntaxat ius accepiſſe; & ipſam in tale connubium vltro conſenſiſſe. Ergo non niſi tunc iuſtam adeſſe querendi cauſam, quando maritis *fundum alienum arat, incultum familiarem deſerit.* PLAVTVS Aſinar. Act. V. ſc. 2. [v. 24.] Add. *L. 13. §. 5. D. ad L. Iul. de Adult.* & quae ad eam notat GROTIVS in Flor. ſparſ.

1 ad Timoth. III, 2. ad Titum I, 6. HIERONYMVS Epiſt. 83. ad Oceanum & in Comment. ad Titum dicto loco CHRYSOSTOMVS Hom. 10. ad Timoth. dicto loco. Adde ſi libet, Comment. noſtr. de Matrim. putatiu. §. 45. H.

7) Quibus adiungi poſſunt Nouueaux Memoires de la Chine, T. II. lettre 4. & BOSMANNI Voiage de Guinée lettre 19.

§. XVII. * Adde apud Habeſſinos vtut Chriſtianos, polygamiam quoque tolerari. Vt teſtatur Iob. LVDOLFI

ſparſ. L. XLVIII. Nam fere ita honoris auidae non ſunt mulieres, vt aequo animo velint adquieſcere illa excuſatione, quam Aelius Verus apud SPARTIANVM adhibebat vxori, de extraneis iſtius voluptatibus conquerenti: *Patere me per alias exercere cupiditates meas; vxor enim dignitatis nomen eſt, non voluptatis.* Add. PLAVTVS Mercatore Act. 4. ſc. vlt. & GRATIANVS Cauſ. 32. qu. 6. c. 2. ſeqq. Addunt praeterea, hoc modo ne quidquam ad ſeruilem conditionem redigi vxores: neque in eo flagitium eſſe, ſi prae viris inferioris ſint conditionis foeminae. Cum ipſa ſexus imbecillitas eas ſub tutela velut marium viuere ſuadeat. EVRIPIDES Supplicibus [verſ. 40. 41.] *Πάντα δι' ἀρσένων γυναιξὶ πράττειν εἰκὸς, αἵτινες σοφαί. Omnia per viros agere decet mulieres, quae quidem ſapiunt.* Rationes quae afferuntur de zelotypia, de diſcordiis domeſticis, de odiis nouercalibus in ipſa prole continuandis, non efficere, iure naturali polygamiam eſſe illicitam; ſed incommoda quaedam domeſtica eandem comitari, quibus tamen neque ipſum matrimonium, neque ſecundae nuptiae deſtituuntur, quas nemo idcirco illicitas dixerit. Neque vero haec incommoda vbique locorum aeque deprehendi, ſed duntaxat apud illas nationes, vbi erecta nimis ſunt foeminarum ingenia, aut vbi obnoxii nimis vxoribus mariti viuunt. Apud multos populos naturali indole, an propter educationem, foeminas maritis addictius parere, (vid. BENZO Hiſt. noui orbis Part. I. c. 37.) nec cordato viro inter plures quoque vxores domeſticam pacem ſeruare difficile eſſe *. Dionyſii GOTHOFREDI ad L. 7. C. de Iudaeis & coelicolis rationes qui expenderit, ſat leues deprehendet.

§. XVIII. Ex altera parte vrgetur praeceptum decalogi de non moechando, quod nemo vnquam dixit aut dicet ad foeminas tantum pertinere. Si ergo ad vtroſque coniuges pertinet, maritus committet adulterium, quotiens fidem matrimonii dederit alteri, aut in thorum receperit alteram foeminam, inuita ea, cui poteſtatem in ſuum corpus fide interpoſita primum dedit. GRATIANVS Cauſ. 32. quaeſt. 5. c. 15. 16. 23. Vid. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 5. §. 9. His reponit nonnulla HOBBES de Ciue c. 6. §. 16. & c. 14. §. 9. quae alio loco a nobis excutientur. Anton. MATTHAEVS de Criminibus ad L. Iul. de adult. c. 1. §. 13. negat, per polygamiam committi adulterium. (§. 12. negauerat, adulterium a marito committi cum innupta) Adulterium quippe committi cum nupta alteri. *L. 6. §. 1. D. h. t.* Neque omnem violationem fidei coniugalis eſſe adulterium. Nam & qui malitioſe deſerit, qui debitum non reddit, qui non alit vxorem, contra fidem coniugalem facit; nec tamen ideo adulter cluet. Addit, licet iniquum ſit, virum ab vxore exigere pudicitiam, quam ipſe non exhibeat; non tamen inde effici, aequale vtriusque peccatum eſſe *. Quem enim neſcire, maiorem

LVDOLFI L. III. Hiſt. Aethiopic. c. 1. n. 64. & c. 6. n. 100. Et praeclaros Theologos quondam ſub memorabili exemplo magno conſenſu ſtatuiſſe, poſſe polygamiam, vt maioris peccati euitetur neceſſitas, etiam inter Chriſtianos eſſe licitam, docet SECKENDORFIVS L. III. Commentar. de Lutheraniſm. §. 79. addit. 3. H.

§. XVIII. * *Periniquum enim videtur eſſe, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipſe non exhibeat.* L. 13. § 5. D. ad Leg. Iuliam de Adulter. coërc.

iorem pudicitiae rationem vxoribus conſtare debere, qua propter ſexus verecundiam, qua propter foedam ſeminum confuſionem, & adulterinorum ſuppoſitionem, qua propter dedecus familiae, totiuſque ciuitatis. Etenim ſi dedecori habitum, altero parente ciue, altero peregrino natum eſſe, hybridaeque olim tales appellati: quanto grandius dedecus, & totius quidem ciuitatis, ſi incertum ſit, ex adulterio, an legitimo matrimonio ciues concepti ſint? Sic Leuit. XVIII, 20. & XX, 10. adulterium definiri per acceſſionem ad vxorem alterius, aut violationem vxoris alterius. Nec probabile videri, quomodo lex de non moechando, quae lata eſt populo polygamo, ad polygamiam poſſit pertinere, vt illa non expreſſis verbis foret prohibenda. Dicta ſacrarum literarum, vbi etiam alicuius vxorem concupiſſe adulterium vocatur, quibus innituntur plurima dicta Patrum, allegata GRATIANO c. 3. 4. & 1. quaeſt. 4. cauſ. 32. & c. 5. quaeſt. 6. cauſ. eadem c. 4. 10. *de eo, qui cognouit conſanguin. vxoris ſuae.* perinde eſſe habenda, atque illa, quibus homicida vocatur, qui fratrem ſuum odit. Alii ita aduerſum diſſerunt; dictum praeceptum ſine dubio viros aeque atque foeminas ſtringere. Non minus quemcunque virum alterius mariti thorum violare non debere, quam vxorem proprii mariti thorum. Sed in polygamia non eſſe violationem thori. Deinde in aprico eſſe, eum, qui in ſolidum vxori corpus ſuum addixit, fidem violare, ſi vel ſcortetur, vel aliam vxorem priori ſuperinducat. At, quomodo fidem violaſſe videbitur, qui vxorem ducendo facultatem ſibi reſeruauit, aliam quoque adſciſcendi? Neque debitum coniugale ſubtrahere, qui non niſi partialem velut vſum ſui corporis addixit. Heic reponitur; *non eſſe quod credatur vnquam hoc futurum, vt foemina conſentiat ſuae iniuriae; niſi vi metuue adacta, aut imbecillitate ac defectu iudicii mota, neutro autem ex fonte ius oriri poſſe.* Verum in hoc aliqui iniuriam non agnoſcunt. Nam quod ius vni homini in corpus alterius competat, illud ex conſenſu alterius, & pacto fuiſſe quaeſitum. Igitur ſi praeſtetur, quantum pacto fuit promiſſum, non eſſe cauſam ſuper iniuria quaerendi. Neque ſequi; ſi viro in foeminam ius eſt quaerendum tanquam in vxorem, per naturam iuſti matrimonii non niſi in ſolidum id quaeri poteſt: igitur vice verſa mulieri quoque non niſi in integrum virum ius quaeri debere. Sed nec aequalitatem hominum naturalem hoc pacto infringi. Illam enim hautquidquam requirere, vt praeſtationes mutuae inter homines ſemper ſint aequales. Alias enim iuri naturali repugnaret, alios, poſt antegreſſum factum humanum, etiam alienum, ipſa naſcendi ſorte imperio, alios obſequio deſtinari. Ac in ipſo matrimonio neminem ſanum aequalitatem hominum eo vsque extendere, vt imperium domeſticum alternis gerendum velit aſſerere. Sic circa procreationem ſobolis quam facili opera perfungi patrem? Quantos contra dolores, quantas moleſtias matri exhauriri? In ciuitatibus vltro irrideri mulieres, ſi & ipſae in partem regiminis publici velint admitti: abs quo ipſas hautquidquam per iniuriam aut tyrannidem virorum excludi quis dixerit. Sic ſi quis populus eo ſit ingenio, vt addictiore velit imperio regi; (quod iniquiores vocant ſeruili modo haberi,) ſtulte & contra prudentiam regnatricem facere, ſuauiſſimam vtique iuris naturalis ſororem, qui plus quam par eſt fraena eidem velit laxare.

laxare. Ergo non minus ineptum esse, conditionem foeminarum Asiaticarum miserari, quam rusticorum, aut opificum, quod his durius aeuum, quam nobilibus exigatur. Quod maritus non possit honeste consentire in adiutores thori, aliam esse rationem. Igitur non esse, quod vxor suae conscientiae metuat, si in eiusmodi matrimonium, vbi id publice receptum est, consentiat. Praesertim cum moraliter sit impossibile, a solis mulieribus consuetudinem publico more firmatam aboleri, si vel maxime vitiosi quid illa haberet; quippe quae & viribus destituuntur, & a republica excluduntur, & inter quas non defuturae sint, quae in parte amicitiae haerere velint. Ies. IV, 1. Ac licet Ethnicorum & Muhammedanorum, (apud quos permissum est quaternas ducere vxores, & tot concubinas, insuper, quot quis possit alere,) exempla eludi queant eo nomine, quod istos in multa capita legis naturalis impingere constet: ingenue tamen illos facere, qui obiectionem ex polygamia Patrum veteris foederis insolubilem fatentur. Denique circa dictum Apostoli 1 Corinth. VII, 4. monent, ibi non agi de primario fine & vsu coniugii, sed secundario & indirecto, (*διὰ τὰς πορνείας* scilicet vitandas.) quo fine cum aeque mulieres atque viri opus habeant, humanitatis vtique & aequitatis esse, vt non viro solum, sed & vxori consulatur: quo intuitu virum non posse vxori corpus suum denegare. Ex quo tamen non sequi; ergo non nisi vni vxori sese vir potest impertire.

§. XIX. QVIDQVID huius sit, id sane patet, optimum, & maxime decorum, simulque ad quietem domesticam accommodatissimum esse, vnum vna viuere contentum; adeoque hoc matrimonii genus sine dubio perfectissimum habendum; cuius leges non minus marito, quam vxori sanctissime obseruandae. EVRIPIDES Andromache. [v. 464. & seqq.]

Οὐδέ ποτ' ἂν διδύμα
Λέκτρα ἐπαινέσω βροτῶν,
Οὐδ' ἀμφιμάτερας κόρους,
Ἔριν μὲν οἴκων,
Δυσμενεῖς τε λύπας.
Τὴν μίαν μοι στεργέτω πόσις γάμοις
Ἀκοινώνητον εὐνὰν ἀνδρός.

Nunquam geminos lectos laudabo mortalium,
Neque liberos, qui habent diuersas matres,
Litem aedium, & tristes dolores [1].
Maritus in nuptiis mihi sit contentus
Vno lecto viri non communicato.

ISOCRATES Nicocle. [p. 59. 60. Edit. Paris.] *Non potui non vehementer accusare illos, qui ductis vxoribus, & inita totius vitae societate, pactis & conuentis non starent:*

§. XIX. 1) Vid. 1 Samuel. I, 6. Siracidem XXVI, 8. XXXVII, 12. Paucitatem liberorum in familiis Turcarum non imprudenter adscribit RIGALTIVS L. II. Histor. stat. praesent. Imper. Turcici c. 21. nimiae mulierum zelotypiae, & crebris intoxicationibus magicisque artibus. H.

ſtarent: ſed dum ſuis voluptatibus indulgerent, eas offenderent, a quibus ipſi nulla re offendi ſe vellent: cum in aliis contractibus aequitatem colerent, ſolas conuentiones cum vxoribus factas violarent: quae eo ſanctius cuſtodienda erant, quanto ſunt aliis interiores & maiores. PLAVTVS Mercatore: [Act. V. ſc. 1. v. 8.]

Nam vxor contenta eſt, quae bona eſt, vno viro:
Qui minus vir vna vxore contentus ſiet?

Accommodari quoque huc poſſunt, quae tradit PLVTARCHVS Coniugal. praeceptis. [T. II. p. 144. C. D. Ed. Wech.] *Felem aiunt vnguentorum odore ad inſaniam redigi. Eodem modo ſi vnguentis mulieres afficerentur, flagitium vtique eſſet, non abſtinere vnguentis viros, ſed exiguae voluptatis cauſa tantam pati illis euenire miſeriam. Quando igitur mulieres ad inſaniam adigit non vnguenti vſus, ſed maritorum cum meretricibus coitus; profecto iniuſtum eſt, voluptatis gratia paruae tantum doloris ac perturbationis vxori inferre: ac non potius purum intactumque ab omnibus aliis mulieribus ad vxorem accedere.* Clytaemneſtra apud EVRIPIDEM Electra. [v. 1035. & ſeqq.]

Μῶρον μὲν ἦν γυναῖκες, ἐκ ἄλλως λέγω.
Ὅταν δ' ὑπόντες τῦδ', ἁμαρτάνῃ πόσις.
Τἄνδον παρώσας λέκτρα, μιμεῖσαι θέλει.
Γυνὴ τὸν ἄνδρα, χ' ἅτερον κτᾶσθαι φίλον.

Stultae quidem ſumus mulieres, non aliter dico. Cum autem hoc ſtultitiae vitium mulieri *ſubeſt, & maritus peccat, Domeſticum repellens lectum, & imitari vult Mulier virum, & alterum ſibi quaerere amicum.* Sed & illud conſtat, inter complures vxores fere contingere, vt vna eximie diligatur. Geneſ. XXIX. Deut. XXI, 15. Eſther. II, 17. Cantic. VI, 7. 8. Ergo in ipſa multitudine natura quaſi vltro ad vnitatem ducit. Huc quoque facit illud SALLVSTII Iugurt. [c. 82. Ed. Waſſei.] *Ea neceſſitudo* (generi) *apud Numidas Maurosque leuis ducitur: quia ſinguli pro opibus quisque quam plurimas vxores, denas alii, alii plures habent: ſed reges eo amplius. Ita animus multitudine diſtrahitur: nullam pro ſocia obtinet; pariter omnes viles ſunt.* De Parthis in eundem ſenſum AMMIANVS MARCELLINVS L. XXIII. c. 6. *per libidines varias charitas diſperſa torpeſcit.* Apud PROCOPIVM Hiſt. Vandal. L. II. *Pro liberis anxii eſtote, quos vnius vxoris neceſſitas deuincta tenet. Nobis quibus vel quinquaginta ſi opus ſit, patent coniugia, nunquam poſteri deerunt.* CLAVDIANVS de Bello Gildonico. [v. 442. 443.]

Con-

2) Vid. BAELIVS dans les nouvelles Lettres a l'occaſion de la critique du Caluiniſme du P. Maimbourg Lett. 22. §. 10. p. 771. 772.

3) Achabo erant ſeptuaginta filii 2 Reg. X, 1. In hiſtoriis Aegyptiorum non ſemel legimus, patrem vnum ſecum duxiſſe in militiam centum pluresue filios ſibi ex diuerſis vxoribus genitos. H.

§. XX. 1) *Sed etſi conuenit,* ne intra certum tempus ſocietate abeatur, *& ante tempus renuncietur, poteſt rationem habere renunciatio.*

2) Ponunt enim Veteres, eum, qui a Societate recedit, id vel ideo facere, quod alter non ſteterit conditioni, quam ſubierat, Contractus, aut quod alteri iniuriam intulerit. *Nec tenebitur pro ſocio, qui ideo renunciauit, quia conditio quaedam, qua ſocietas erat coita, ei non praeſtatur: aut quid, ſi ita*

- - - Connubia mille.
Non illis generis nexus, non pignora curae;
Sed numero languet pietas - -

GROTIVS de Ver. Relig. Chrift. L. II. §. 13. [a] Monogamiae inter Chriftianos receptae has affert rationes, vt animus ab vxore in folidum marito datus, aequali retributione penfetur, rectiusque procedat fub vna praefide regimen domefticum, neu diuerfae matres difcordiam liberis inferant. Accedit etiam ratio politica, apud plerosque populos cultiores poft genus humanum tantopere multiplicatum valens contra polygamiam; quod per liberorum multitudinem nobiles familiae ad egeftatem, modicae ad mendicitatem fint redigendae [3], ac nimia multitudine tenuis plebeculae ciuitas opplenda, quae vbi commode euacuari nequit, (cuius rei non femper occafio eft,) mole fua rempublicam fit peffumdatura. Nam horridus nimis eft modus, quo exundans hominum multitudo, ex polygamia proueniens, minuitur in Angolae regno; vt in America opus facturi vendantur. Imo ne apud Turcas quidem polygamiam tradunt tantopere vt olim frequentari, & intra licentiam lege ipforum conceffam: cuius rei caufa non tam videtur inolitum apud iftos fodomiae vitium, quam incommoda polygamiam comitantia.

§. XX. NEC minus acriter difceptatur haec quaeftio, an iure naturali matrimonium fit focietas folubilis, adeoque an eodem iure diuortia fint licita? Vbi itidem, quid in vtramque partem iactari foleat, afferemus, iudicio penes eos relicto, qui rationum momenta expendere norunt. Ab initio igitur praefupponitur, id habere quoduis pactum, vt vna pars ab eodem non poffit difcedere, nifi alterius confenfu, aut pacto ab altera parte violato. Ergo hoc vtique iuri naturali repugnabit, fi vnus coniugum ab altero inuito difcedat, vbi ab hoc nullum caput pacti matrimonialis fuerit violatum; tantum vt meliorem fibi conditionem paret, aut quia fic placet. Nec trahi huc debet *L. 14. D. pro Socio* [1]. Nam praeterquam quod coniugi, qui vel quae fic deftituitur, fine dubio damnum infertur [2]; etiam longe facilius dirimitur focietas, quae rei augendae caufa fuit inita, quam arctiffima illa inter coniuges coniunctio. Nam in matrimonio vtrique coniugum in alterius corpus ius fuit quaefitum, quod inuito auferri non debet. Deinde vtut confenfu mutuo matrimonia diffoluantur citra grauiffimam aliquam caufam, indecens vtique & noxium eft [3], cum per eiusmodi diuortiorum licentiam non poffint non & familiae, & publicus ciuitatum decor [4] grauiffime con-

fi ita iniuriofus & damnofus focius fit, vt non expediat eum pati? Ibid.

3) Conf. LOCKIVS de Gubernatione Ciuili c. VII. §. 2. & feqq. & SIDNEII libellus de eodem argumento c. 2. Sect. 4. in fine.

4) Id quod multis adulteriis occafionem praeftaret. Nam qui iracundiae motu aut quauis alia mentis perturbatione ductus, leui interdum de cauffa, vxorem repudiaffet, reconciliari poffet alii iam nuptae, eaque confuetudo, in qua antea fuiffet, nouo diuortio anfam fuppeditaret, inftaurata veteri vitae coniunctione. Praeterea id liberis etiam malo exemplo effet, fi patrem temporario ingenio vti, & matrem ideo in vmbratili rixa domo eiici viderent. Et quomodo farta tecta conferuari poffet reuerentia, qua parentes liberi, quibus animam debent, profequi obftricti funt, fi temere adeo vxorum dimiffio fieri poffet?

conuelli [5]. Vid. VALER. MAX. L. II. c. 9. §. 2. Id quod etiam extenditur ad ſponſalia, vt nec illa nudo diſſenſu paciſcentium re licet integra reſcindantur, niſi grauiſſima cauſa inciderit, aut ni deficiant conditiones, ex quarum exſiſtentia validitas pacti ſuſpenſa fuerat. Add. GELLIVS L. IV. 4. Hinc DIONYSIVS HALICARN. L. II. [p. 95. Ed. Sylburg. c. 25. Ed. Oxon.] inſigniter commendat inſtitutum Romuli, quo matrimonii per confarreationem contracti vinculum iuſſit inſolubile eſſe [6]. *Ita lex* [7] *haec*, inquit, *mulieres nuptas, quippe quae non haberent aliud, quo ſe conuerterent refugium, cogebat ſolius mariti ſe attemperare moribus: viros item ſic habere vxorem, vt rem neceſſariam, nulloque diuellendam modo.* Ac merito inter praecipuam morum Romanorum corruptelam numeraueris [8], quod ita leuibus aut nullis de cauſis diuortia paſſim frequentata. SENECA de Benefic. L. III. c. 6. *Numquid iam vlla repudiis erubeſcit, poſtquam illuſtres quaedam, ac nobiles foeminae non conſulum numero ſed maritorum annos ſuos computant, & exeunt, matrimonii cauſa, nubunt repudii* [9]. Sicut & quoad reliqua Saracenorum barbarie dignum; quod *vxores illis mercenariae conductae ad tempus ex pacto: atque vt ſit ſpecies matrimonii, dotis nomine futura coniux haſtam & tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem, ſi id elegerit diſceſſura.* Apud AMMIAN. MARCELLINVM offert L. XIX. c. 3. Similia connubia Belgae in Iaponia contrahere, ſolent [10], diſſoluenda vbi diſceſſerint. Bern. VARENIVS Iaponia. c. 13. Id quod in aliis quoque locis Indiae fieri ſueuit. Inter Perſas quoque talia connubia frequentari [11] ſcribit: Ad. OLEARIVS Itin. Perſ. L. V. c. 22. & Petrus DE VALLE Itin. Part. II. ep. 17. Improbe quoque fit illud, quod perſtringit IVVENALIS Sat. VI. [v. 142. & ſeqq.] *Cur deſiderio Bibulae Sertorius ardet? Si verum excutias, facies, non vxor amatur. Tres rugae ſubeant, & ſe cutis arida laxet, Fiant obſcuri dentes, oculique minores: Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi: Iam grauis es nobis, & ſaepe emungeris, exi Ocyus & propera, ſicco venit altera naſo.* Nam *Foemina cum ſenuit retinet connubia partu, vxoriſque decus matris reuerentia penſat.* CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [v. 72. 73.] Add MARTIALIS L. X. epig. XLII. Et lex Charondae apud DIODOR. SICVLVM L. XII. c. 18. qua viris & foeminis poſt diuortium ad ſecundas tranſire nuptias conceditur, modo non adſciſcatur coniux aetate iunior, quam abs quo vel qua diſceſſum fuit. Quid quod & inſignis contumelia habetur matrimonio aliquam eiicere; quam, niſi grauiſſima ſubegerit cauſa, honeſtae intuliſſe indignum fuerit. Quod etiam ad repudia extendi

5) Adde, ſi caeterae amicitiae ſine graui culpa diſſui non poſſint, tanto minus illam, quae tot pignorum vinculo continetur, vnde pendet honeſta tum propagatio tum educatio nobiliſſimi animantis. H.

6) V. LIPSIVS ad Tacitum Annal. L. IV. c. 16.

7) Οὗτος ὁ νόμος τάς τε γυναῖκας ἠνάγκασε τὰς γαμετάς, ἅτε μηδεμίαν ἐχούσας ἑτέραν ἀποστροφήν, πρὸς ἕνα τὸν τοῦ γεγαμηκότος ζῆν τρόπον καὶ τοὺς ἄνδρας, ὡς ἀναγκαίου τε καὶ ἀναφαιρέτου χρήματος, τῆς γυναικὸς κρατεῖν.

8) Apud Siamenſes mutuo conſenſu, prout libet, ſoluuntur matrimonia. CHOISI in Diurnis Itinerarii Siamenſis & LOVBERIVS de regno Siamenſi Part. II. c. 7. n. 13. vbi addit, apud eos tamen diuortium velut grande infortunium reputari. Apud Perſas quidem licita diuortia, ſed tamen rationem eorum vſum eſſe obſeruauit CHARDINVS Itinerar Perſic. p. 129. Adde de Ceylonenſibus Robert. KNOX Narrat. hiſtor. de Inſul. Ceylon L. III. c. 7. De diuortiis inter Habeſſinos, vtut Chriſtianos, creberrimis Iob. LVDOLF. Hiſtor. Aethiop. L. IV. c. 4. n. 4. & in Commentar. ad L. III. n. 72. H.

tendi debet. Apud PROCOPIVM Hist. Goth. L.IV. cum Radigis sponsae, virgini Brittiae, repudium citra causam in ipsa haerentem renunciasset, ipsa *contumeliae intolerans in vltionem tota ferebatur. Tanto enim honore pudicitia apud Barbaros colitur, vt foemina, de cuius nuptiis actum est, etiamsi corpore sit integro, pro corrupta habeatur.* Apud TACITVM A.II. [c.86.] in sacerdotio *praelata est Pollionis filia, non ob aliud, quam quod mater eius in eodem coniugio manebat, nam Agrippa dissidio domum imminuerat.* PVBLIVS SYRVS: [v. 425. sq.]

Habent locum maledicti crebrae nuptiae.
Mulier, quae nubit multis, multis non placet.

§. XXI. VLTERIVS igitur dispiciendum, num & in matrimonium cadat, quod omnibus aliis pactis est commune [1], vt vbi istius capita, saltem primaria, ab altero fuerint violata, pars laesa nanciscatur facultatem matrimonio discedendi. Id quod de essentialibus capitibus tuto videtur affirmari. Scilicet initur illud ad sobolem procreandam, cui fini necessaria est mutua corporum praebitio. Inde saltem ex mero iure naturali, alter coniugum vinculo liberabitur propter malitiosam alterius desertionem [2], vt & pertinacem atque vltroneam debiti coniugalis denegationem. Quo posteriori nomine quondam apud Iudaeos erat actio debiti coniugalis, vti docet SELDENVS de Vxore Ebraea L.III. c.6.7. LACTANTIVS Diu. instit. L. VI. c. 23. *Nec aliam ob causam Deus, cum caeteras animantes, suscepto foetu, maribus repugnare voluisset, solam omnium mulierem patientem viri fecit: scilicet ne foeminis repugnantibus libido cogeret viros aliud adpetere; eoque facto castitatis gloriam non tenerent.* Add. GRATIANVS Caus. 33. quaest. 5. c. 1. seqq. Cui addi potest PLVTARCHVS Amatorio. [p.769. A.] Τὸν Σόλωνα μαρτυρεῖ γενοιέναι τῶν γαμικῶν ἐμπειρότατον νομοθέτην, κελεύσαντα μὴ ἔλαττον, ἢ τρὶς κατὰ μῆνα τῇ γαμετῇ πλησιάζειν, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα, ἀλλ' ὥσπερ αἱ πόλεις διὰ χρόνου σπονδὰς ἀνανεοῦνται πρὸς ἀλλήλους, οὕτως ἄρα βουλόμενος ἀνανεοῦσθαι τὸν γάμον ἐκ τῶν ἑκάστοτε συλλεγομένων ἐγκλημάτων ἐν τῇ τοιαύτῃ φιλοφροσύνῃ. Et IDEM in Solone [p.89.] Εἰς τοῦτο συντελεῖ τὸ τρὶς ἑκάστου μηνὸς ἐντυγχάνειν πάντως τῇ ἐπικλήρῳ τὸν λαβόντα, καὶ γὰρ εἰ μὴ γίγνοιντο παῖδες, ἀλλὰ τιμή τις ἀνδρὸς αὕτη πρὸς σώφρονα γυναῖκα, καὶ φιλοφροσύνη, πολλὰ τῶν συλλεγομένων ἑκάστοτε δυσχερῶν ἀφαιροῦσα, καὶ ταῖς διαφοραῖς οὐκ ἐῶσα παντάπασιν ἀποστραφῆναι. Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L.III. c. 5. p. m. 102. 103. Sic

9) IVVENALIS Satyr. 6. meminit vxoris quinque annorum spatio, ob repetita crebrius diuortia, octo maritos habentis:

Sic crescit numerus, sic fiunt octo mariti
Quinque per autumnos. H.

10) Et vocantur *matrimonia ad talacho*, id est, ad beneplacitum, teste COCCIALVPO ad legem si qua illustris C. ad SCt. Orfitian. n. 12. vbi memorat, Venetiis quaesitum, an liberi ex tali matrimonio nati censendi pro legitimis. H.

11) Et in Turcico Imperio. V. RIGALTIVS Histor. status praesent. Imp. Turcic. L. II. c. 21. addens: exteris ea frequenter in vsu esse, & in Hispania simile esse genus matrimonii, quod vocetur emancibado, siue *casato di media charta.* H.

§. XXI. 1) V. L. V. c. 10. §. 9. H.

2) Qua de caussa diuortium permittitur a PAVLLO Apostolo: 1. ad Corinthios VII, 15. *Quod si infidelis*, inquit (*id est, maritus aut vxor, pagani*) *separet se, non seruituti addictus est frater aut soror in talibus*, id est non amplius coniuncti sunt, aut caelibatum seruare obstricti.

Sic ap. DIOG. LAERTIVM in Pythagora [L. VIII. §. 21.] refertur; hunc, cum ad inferos descendisset, vidisse cruciari *τὺς μὴ θέλοντας συνεῖναι ταῖς αὐτῶν γυναιξί. Qui suis vxoribus congredi nollent.* ARISTOTELES Oeconom. L. I. c. 4. *ἀδικίαι ἀνδρὸς αἱ θύραζε συνουσίαι γινόμεναι. Iniuriam facit maritus in conuersatione cum extraneis.* Deinde coniugium initur, vt suam quisque prolem tollat, non adulterinam, non suppositititiam. IOSEPHVS Archaeol. III. 10. *Adulterium Moses omnino prohibuit, felicissimum esse credens, viros circa thorum esse securos, & ciuitatibus simul ac domibus expedire, filios nasci genuinos.* Quin ex extra procreationem sobolis honesti viri suam sibi seorsim volunt habere vxorem, ac ne naue quidem onerata ab eadem vectores recipi decorum iudicant. Sane nobis tanti non est vrbanitatis laus, vt metuamus illud conuitium OVIDII Amorum 3. & 4. [v. 37. 38.] *Rusticus est nimium, quem laedit adultera coniux, Et notos mores non satis vrbis habet.* MARTIALIS VI. Epigr. 90. *Moechum Gellia non habet, nisi vnum. Turpe est hoc magis, vxor est duorum.* Add. Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 13. Ergo diuortii iusta caussa erit, si vxor alteri corporis sui copiam faciat [3], & quidem vltro. Nam quibus inuitis vis illata, eas adulterii nemo iure insimulauerit. Vid. VALERIVS MAX. L. VI. c. 1. §. 2. int. externa. LIVIVS L. XXXIIX. c. 24. XENOPHON in Hierone p. m. 578. *L. 13. §. 7. L. 39. princ. D. ad L. Iuliam de adult. Aelian.* V. H. L. XII. c. 47. Etsi enim grauius delictum videatur, per violentiam, quam blanditiis & persuasionibus pudorem expugnare: tamen violento stupro maior iniuria infertur foeminae, per vltroneum marito. *L. 1. §. 3. D. de Seruo corrupto: persuadere plus est, quam compellere atque cogere.* Vnde adparet, quod adulterium & malitiosa desertio ad diuortium sufficere iudicentur, id non prouenire ex peculiari lege diuina positiua, quasi istae duae exceptiones insolubilitati matrimonii fuerint additae: sed quia communis pactorum natura est, vt quando vna pars conuentis non stetit, neque altera amplius teneatur. Et hactenus quidem, vt non solum laesa pars cum perfida coniuge non amplius teneatur cohabitare; sed & laesae parti transire ad secunda vota liceat. Quicquid in contrarium ius Canonicum nugetur.

3) Maxime cum legibus aut moribus complurium populorum adulteria capitali supplicio puniantur. V. Nicol. HENELIVS c. 10. de Dotalit. §. 1. & sequ. ad §. 6. Elem. pr. ciuil. Part. II. sect. 2. §. 12. in not. Adde THVANVM L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. vbi de Tartaris Praecopiensibus. Notandum heic, vt ob adulterium soluatur matrimonium, sufficere etiam argumenta & indicia adulterii; maxime si habeat locum, quod SENECA dixit II. Controu. 7. (al. 15.) *Eo prolapsi mores iam sunt, vt nemo ad suspicanda adulteria nimium credulus videre possit.* Quo & illud HIERONYMI pertinet in can. 2. casus 32. quaest. 1. *Vbicunque est fornicatio & fornicationis suspicio, libere vxor dimittitur.* Quod tamen non ita accipiendum esse, bene monet H. GROTIVS ad Matth. V, 32. vt quiuis motus animi suspicacis ad pie sancteque faciendum diuortium valere debeat; sed ne ad legum subtilitatem res exigatur. In quo quaestionum genere nihil certi definiri potest, sed omne hoc ex aequo bonoque aestimandum, medio itinere inter anxiam credulitatem & crassam supinitatem. Theodosius iunior, Imperator Christianus, & pius, & Episcoporum quotidiano vsus consilio, in quaestione diuortii, impudicitiae coniecturas ad sui seculi mores temperans, sufficere iudicauit, IVSTINIANO teste in Nouell. XXII. c. 15. §. 2. si mulier viro ignorante vel nolente extraneorum virorum conuiuia appeteret; si ipso inuito, sine iusta & probabili caussa foris pernoctaret, nisi apud parentes; Vel si Circensibus Theatralibusue ludis, aut arenarum spectaculis, ipso prohibente, gauderet. Conf. *cap. praeterea 27. X. de Testib. c. 12. & 13. X. de praesumt.*

tur [4]. Nec tamen difficile eſt iſtis ſacerdotibus alia via ſua decreta eludere, ſi cui heic gratificari placeat, declarato, matrimonium ab initio fuiſſe nullum; cuius rei varios obtentus idem ius ſuggerere poteſt. Caeterum etſi liberorum quaerendorum cauſa potiſſimum matrimonium ineatur; non tamen videtur ſolam ſterilitatem aut infoecunditatem alterutrius, qui alias ad copulam idoneus eſt, ſufficere ad diuortium; cum foecunditatem praeſtare penes hominem non ſit [5]. Quanquam qui primus Romae vxorem dimiſit [6] Sp. Caruilius Ruga anno A. V. C. 523. eo motus iuramento dicitur, quod apud Cenſores ſinguli cogebantur profiteri, ſe habere vxorem liberorum quaerendorum cauſa [7]. Vid. GELLIVS L. IV. c. 3. VALER. MAX. L. II. c. 1. Spartae autem cum Anaxandrides Rex, poſtulantibus Ephoris, ſterilem vxorem repudiare nollet, eorundem conſilio alteram foecundam iſti ſuperinduxit, apud HERODOTVM Terpſichore.

§. XXII. ENIMVERO circa hoc potiſſimum controuertitur, cum regulariter vxor in continuam cum marito conhabitationem conſentiat, pro ſuis viribus auxilio iuxta & conuerſationis amoenitate marito ſubuentura, ſimulque familiarem iſtius directionem ſubeat; in cuius compenſationem maritus viciſſim vxori defenſionem, honeſtam tractationem, & quae ſunt alia, debet: (HOMERVS Il. ι. Ὅϛις ἀγαθὸς καὶ ἐχέφρων τὴν αὐτῦ φιλέει καὶ κήδεται. *Quisquis probus & cordatus eſt ſuam amat & curat.*) an huius quoque praeſtationis violatio enormis ſufficientem diuortio cauſam praebeat. Id quod non pauci, ſi merum ius naturale ſpectetur, affirmare non dubitant. Cum enim immorigerum filium patri fas ſit abdicare, qui ſaltem naturaliter patri videtur magis coniunctus, quam vxor: cur non poſſit vxor moribus intolerabilibus, emendationisque impatiens, tanquam rebelle familiae membrum domo eiici? Praeſertim cum nimis quam verum ſit illud FVLGENTII Mythol. L. I. [c. 27.] *Coniux quantum iure coniunctior, tantum eſt aut morum dulcedine mellea, aut felle malitiae toxica: eſt quippe aut perpetuale refugium, aut perenne tormentum.* SIMONIDES, [inter Poët. Lyric. Ed. H. Steph. p. 527.] Γυναικὸς ὐδὲν χρῆμ' ἀνὴρ ληΐζεται.

ſumt. vbi GONZALETZ. c. ſi quiſquam 2. X. de Cohabit. Clericor. COTHMANN. 3. Reſp. 16. n. 96. ſequ. H.

4) V. *can. 2. cauſ. 32. quaeſt. 1. & can. 1. cauſ. 32. quaeſt. 7. c. 12. X. de Praeſumt. c. 5. X. de Diuort.* in Conc. Trident. can. 7. ſeſſ. 24. Eadem ſententia fuit Chryſoſtomi & Auguſtini, quam hodie quoque ſequuntur Angli, ſi credimus Thomae CRAGIO L. II. Feudal. iur. c. 18. & Franci olim probarunt VI. Capit. 87. E contrario Tertullianus non vno loco oſtendit, ſolitos ſuo tempore ad matrimonium alterum admitti, qui ob adulterium vxorem dimiſiſſent. Idem ſuo tempore a quibuſdam Epiſcopis permiſſum, narrat Origenes. Sed & ſerius Conciliis Eleberino, Aurelianenſi, & Arelatenſi primo, & Venetico decretum eſt, id licere. Quod nunc quoque Graeci obſeruant, teſte H. GROTIO ad Matthaei V, 32. & de MONI Hiſtoire critique de la creance & des coutumes des Nations du Levant. H.

5) Hebraeos inter Deo reſeruata ponere foecunditatem, pluuiam, mortuorum excitationem, notat H. GROTIVS ad Geneſ. XXX, 2. V. ſupra §. 3. H.

6) At poſtea id frequens eſſe coepit. V. *L. 60. §. 1. D. de Donat. inter vir. & vxor.* In SENECAE Controuerſiis eſt: *Vxorem ſterilitatis cauſa dimiſit, intra quinquennium non parientem.* H.

7) Reliqui etiam Romani nuptias liberorum procreandorum cauſſa ſe iniri teſtari ſolebant. Ecce enim, teſte AVGVSTINO Serm 244. qui in matrimonium conſentiebant, declarare ſueuerant, ſe coïre liberorum procreandorum cauſſa, idque tabulis nuptialibus continebatur.

ζεται. Ἐσθλῆς ἄμεινον, οὐδὲ ῥίγιον, κακῆς. *Vir bona vxore nihil possidet melius, nec mala peius.* EVRIPIDES Oreste. [v. 602. & seqq.] Γάμοι δ᾽ ὅσοις μὲν εὖ καθεστᾶσι, βροτῶν μακάριον αἰὼν, οἷς δὲ μὴ πίπτουσιν εὖ, Τά τ᾽ ἔνδον εἰσὶ τάτε θύραζε δυστυχεῖς. *Nuptiae quibus bene constitutae sunt, iis Felix exigitur aeuum: quibus autem non cadunt bene, Illi pariter domi & foris sunt miseri.* Contra si saeuis modis [praeter] iustam rationem vxorem tractet maritus; neque ipsi, quae matronae debentur, exhibeat, sic vt non tam comparem, quam importunum sese hostem ferat; omnino aequum videri, vt ista sibi diuortio consulere possit. Add. lex Theodosii *L. 8. C. de Repudiis* [1]. Vbi tamen scrupulus oritur, an iure naturali propter intolerabiles mores saeuamque tractationem fas sit vinculum coniugale plane abrumpere? & annon reliqua officia matrimonii possint continuari, puta propagatio sobolis, vtut cohabitatione continua & familiari abrupta? cum prius pactum, ad propagationem sobolis tendens, videatur essentiale, alterum adiectum duntaxat. Vbi hoc patet, posse inter eosdem plura iniri pacta hac lege, vt licet vnum fuerit violatum, reliquis tamen adhuc stetur. Quin & iniri potest pactum, pluribus capitibus constans, hac addita clausula, vt licet ab vno capite fuerit discessum, in caeteris tamen explendis pergatur. Hoc modo si matrimonium fuerit initum, fieri videtur posse, vt, licet vxor ad cohabitationem continuam importunis moribus seipsam reddiderit ineptam, praestationem tamen eius debiti, quod ad prolem procreandam pertinet, continuet. Sed quia non est probabile, ad hocce debitum sese sat commodam praebituram, cuius conuersatio fuit intolerabilis; aut aliquem non penitus auersaturum corpus, in quo tam tetricus hospes stabulatur, cum vix quispiam optet prolem tollere ex ea, quam odit; inde regulariter vno eodemque pacto, & de praebendo corpore, & de conuersatione familiari inter coniuges conuenitur; & sic haec ita mutuo velut implicita sunt, vt cum vno alterum quoque simul abrumpi videatur. Inde iuri naturali repugnat, ob mores intolerabiles, & nimiam saeuitiam coniuges separare a consortio mensae thorique, saluo tamen vinculo matrimonii, quo de alia conditione sibi prospicere prohibeantur. Nisi forte ad tempus & in vicem castigationis ea separatio sit iniuncta, frangendae pertinaciae, & vt penitius exploretur, an aliqua morum emendandorum spes sit. Absurdum quippe est dicere; vinculum pacti adhuc subsistit, & tamen nulla pars eius debiti, quod ex eo pacto fluit, praestari potest aut debet. Et licet daremus, partem illam, penes quam culpa dissidii haeret, fortasse hoc modo recte plecti; parti tamen innocenti fit iniuria, quae alienum luere peccatum cogitur, & ad caelibatum sibi fors molestissimum aut intolerabilem adstringitur. Et hactenus naturaliter vtriusque coniugis conditio par esse videtur. Inde PLVTARCHVS in Romu-

§. XXII. 1) Cuius §. 2. integer adscribi meretur. *Si qua igitur maritum suum adulterum, aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra nostrum imperium aliquid molientem, vel falsitatis crimine condemnatum inuenerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris aedibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latronum susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium, vel ad contemptum [sui] domusue suae ipsa inspiciente cum impudicis mulieribus (quod maxime etiam castas exasperat) coetum ineuntem, si suae vitae veneno, aut gladio, aut alio simili modo insidiantem, si se verberibus (quae ingenuis aliena sunt,) afficientem probauerit, tunc repudii auxilio vti necessarie permittimus libertatem, & caussas dissidii legibus comprobare.*

b) Secus apud Romanos & Iudaeos. Vid. H. GRO-

Romulo legem huius σφοδρὸν *duram* vocat, quae mulieri a viro vetat diuertere, ast viro permittit illam repudiare ἐπὶ φαρμακείᾳ τέκνων ἢ κλειδῶν ὑποβολῇ, καὶ μοιχευθεῖσαν, *propter veneno sublatos liberos aut suppositionem clauium*, (etsi Xylander legere malit παίδων) *aut propter adulterium.* EVRIPIDES Andromach. [verſ. 672. & ſeqq.] *Idem tamen ius habet vir, & mulier iniuria affecta a viro: ſic etiam vir cum habet in aedibus mulierem impudicam. Et huic quidem viro magnum robur eſt in manibus. Huic vero mulieri in parentibus & amicis res ſunt poſitae.* Sicut apud Athenienſes lege Solonis tam vir vxori, quam vxor viro nuncium poterat remittere, quam in rem etiam diuerſa erant vocabula prodita. Si enim vir repudiaret vxorem, vocabatur ἀποπομπή; ſi mulier a viro diſcederet, dicebatur ἀπόλειψις. Scilicet ſponſa deducebatur in domum viri, vnde ipſa non poterat ἀποπέμπειν τὸν ἄνδρα, & aedibus eum eiicere: poterat tamen eundem ἀπολείπειν, & alio ab eodem diſcedere. Id tamen monendum, quamcunque ob cauſam diuortia in aliqua ciuitate tolerentur, praeſtare illa fieri cauſa iudici adprobata [a], quam vt ſoli coniugum conſcientiae res tanti momenti permittatur. Ratio enim, quam BODINVS de Republ. L. I. c. 3. in contrarium adfert, quod hoc modo alterutrius coniugum exiſtimatio laedatur, ſatis valida non videtur. Add. quoque PLATO de LL. L. XI. p. m. 974. & CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 46. n. 12. & SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 7.

§. XXIII. SED circa legem diuinam, primaeuam aut per Chriſtum repetitam, maior eſt difficultas. Vbi illud conſtat, Iudaeos credidiſſe diuortia lege diuina Deuter. XXIV. non permiſſa ſolum, ſed & praecepta fuiſſe, vbi marito vxor diſplicuerit. Quin ob ſterilitatem vtique debuiſſe aliquem vxorem dimittere, colligi poteſt ex PHILONE Iudaeo de Specialibus Legibus: [pag. 782. B. Edit. Pariſ.] *Qui puellas duxerunt incerti de futura foecunditate, ſi ſterilitate tandem deprehenſa non eis renunciant, & res ſuas ſibi habere agereque ſinunt, merentur veniam, quia victi diuturna conſuetudine, amoreque mutuo non valent vim inferre ſuis affectibus, impreſſis iamdudum in animum. Qui autem foeminas compertae ſterilitatis expetunt ad coniugium, ſuum hircorumque more quaerentes ſolam venerem, in impiorum album adſcribantur, vt Deo repugnantes, cui hominum genitura curae eſt.* Neque dubitari debet, eadem iſti genti frequentata fuiſſe, vtut in hiſtoria eiusdem ſacra & profana per annos plusquam DCC. nulla aut rariſſima eius rei exempla memorentur. Nam in annales non ſolent referri facta communibus moribus congruentia, ſed tantum quae ſingulare quid videntur continere. Imo apud Ieſai. L, 1. & Ierem. III, 1. 6. in taxandis populi peccatis

adhi-

GROTIVS ad Matth. V, 31. Quanquam VALERIVS MAXIMVS L. II. c. 9. §. 2. memorat, L. Antonium Senatu motum a Cenſoribus, quod Virginem, quam in matrimonium duxerat, repudiaſſet, *nullo amico non in conſilium adhibito.* At Athenis mulier, a viro diuertere volens, non per alium, ſed per ſe ipſa ferre libellum ad magiſtratus debuit. PLVTARCHVS Alcibiade. De communibus liberis notanda ſingularis conſuetudo in regno Siamenſi: eos diuidi hoc modo, vt mater ſemper habeat qui ſunt numeri imparis, puta primum, tertium, quintum & ita porro: maritus ſecundum, quartum, ſextum. Vid. LOVBERIVS Part. II. de Regn. Siam. c. 7. §. 12. Apud Ceylonenſes liberi maſculi marito, ſequioris ſexus vxori cedunt. Robert. KNOX Relat. Hiſt. de inſula Ceylon L. III. c. 7. H.

adhibentur similitudines a diuortio petitae, tanquam ab actu in vulgus notissimo. Inde & IOSEPHVS Archaeol. L. XV. c. 9. tanquam inusitatum, & a communi iure discrepans annotat, quod Salome libellum repudii miserit Costobaro marito suo, Idumeae & Gazae praefecto; cum alias moribus Iudaeorum * non liceret mulieri sponte a viro diuertere, nisi ab eo dimissae; excepto, si quis vxorem a se in primo concubitu virginem non deprehensam fuisset calumniatus. Huic enim liberum erat abire an manere apud virum mallet; etsi marito, si ipsa vellet, eam retinere vtique necessarium erat, teste PHILONE Iudaeo de Specialibus legibus. [pag. 789. D. Ed. Paris.] Idem IOSEPHVS L. XVIII. c. 7. narrat de Herodiade Aristobuli filia; quam reprehendit Ioannes Baptista Matth. XIV. Marci VI. Verum isthanc diuortiorum licentiam a Saluatore nostro penitus sublatam plerique Theologi asserunt ex Matth. V, 32. XIX, 8. Marc. X, 4. Vbi GROTIVS L. II. c. 5. 9. addit, semper quidem ab initio Deo placuisse, vt matrimonium esset perpetuum: sub veteri tamen foedere homines non fuisse ad hoc obligatos. Verum sub nouo foedere Christum id, quod ante erat conuenientissimum, Deoque gratissimum, expressa lege sanxisse. SELDENVS tamen de Vxore Ebraea L. III. cap. 22. dictum Christi sic explicat: eo seculo inter Iudaeos fuisse duas sectas, vnam Sammaeanorum, Hillelianorum alteram. Priorem putasse, non licere ab vxore diuertere, nisi in ea fuerit deprehensa aliqua foeditas: hos autem statuisse, ob quamcunque displicentiam licite vxorem dimitti. Christum igitur inter dissidentes sectas velut arbitrum captum pro Sammaeanis pronunciasse; fas scilicet non esse ita temere abrumpere societatem ab ipso Deo institutam, nisi turpis aliqua causa, quam Ebraeae linguae genio πορνείαν vocari solenne est, subigat. Vid. VALERIVS MAXIMVS L. IX. c. 2. Addit, ne inter antiquissimos quidem Christianos diuortia penitus fuisse illicita extra causam adulterii, id quod constet ex *L. 8. C. de Repudiis*, ab Imperatore religiosissimo lata. Donec Pontificum superstitione, & iniquitate connubii vinculum vtroque viuo insolubile declaratum fuerit. BVXTORFIVS de Sponsal. & Diuortiis contra Iudaeos plerosque ostendit, in verbis Mosis Deuter. XXIV, 1. 2. 3. 4. vnicum tantum contineri praeceptum, nempe ne quis, quam semel repudiauit mulierem, in thorum denuo recipiat. Ipsum autem morem vxores dimittendi eo loco a Mose neque adprobatum, neque diserte improbatum, sed velut in medio relictum. Quem dum Saluator noster ob duritiem cordis illis indultum pronunciat, satis patere, eam permissionem Mosaicam non significare adprobationem, sed nudam tolerantiam & conniuentiam, a poena in foro humano duntaxat liberantem. Addantur omnino, quae prolixe disputantur a GROTIO ad Matth. V, 31. 32.

§. XXIV. INPRIMIS valde sudat, domestica fortasse calamitate [1] irritatus, Ioannes MILTONVS, peculiari libro de Diuortiis, vt probet, etiam per principia religionis Christianae mores intolerabiles, ac disparitatem & re-

§. XXIII. * Vid. 1 Samuel. XXV. vers. 44. ibique Io. CLERICVS.

§. XXIV. 1) Vid. Vita Ioannis MILTONI a Ioanne Tolando descripta, initio Collectionis Operum Miltoni, quae prodiit Amstelod. 1698.

& renitentiam animorum inter coniuges sufficientem esse diuortii causam: imo si qui tam male comparati deprehendantur, omnino separari debere. Cuius praecipuas rationes recensere diuidiae non erit. Initio igitur praesupponit: *Ex verbis instituti diuinitus matrimonii adparere, nobilissimum scopum, quem Deus ob oculos habuerit, fuisse commodam & amicabilem conuersationem viri cum muliere, medendis vitae molestiis: propagationem generis, cuius in sequentibus demum verbis mentio fit, finem esse matrimonii, qui priori dignitate cedat.* Quae quidem hypothesis nobis falsa videtur. Neque enim separati sunt fines, quando Deus Adamo vult creare & adiungere adiutorium, & dein crescere ipsos & multiplicari iubet: sed per posteriora verba fructus potissimus, secundante benedictione diuina ex adiutorio illo mutuo proueniens, describitur. Et sane si iucunda conuersatio primarius Dei fuerat scopus, quid opus erat diuersitate sexus? [a] Nam si remoueas procreationem sobolis, & quam isti promouendae diuersorum sexuum coniunctioni natura velut adspersit iucunditatem; melius viris inter se erat conuenturum, & praestabilius inter se adiutorium iidem exhibere poterant. Inde pueri, antequam stimulos venereos sentiant, & senes emeritorum stipendiorum magis conuersatione sui sexus, quam foeminini capiuntur. Et nescio quas delicias conuersationis somniat MILTONVS, sibique ipse deformat ideam mulieris, viri sapientis, & literati genio potissimum congruentis, quae studiorum sese consortem ferre queat, aut meditationibus fessum argutis iocis recreet, curisque ac tristitia correptum eleganti oratione erigat. Enimuero vti voluptatem animi corporis titillationi infinitis modis potiorem nemo sapientum abnuerit; ita cum tam paucae dentur foeminae, in quas sublimior ista sapientia cadit, pauca inuenies matrimonia virorum sapientum, quae ex ea causa non possint dissolui. Quin si quis eo sit animo, vt procreationem sobolis in postremis ducat, & nullos sentiat stimulos, qui non nisi per foeminas demulceri possunt; illi auctor fuerim, vt a ducenda vxore omnino se abstineat. Nam vulgo foeminis eiusmodi hominum sapientia est inuisissima; quas & vicissim eneruibus istis, & morosis parum esse amabiles hautquidquam mirum est. Denique quicquid dissimulent isti homines, quare foeminae potius, quam viri amici conuersationem in vitae solatium institutam arbitrentur, nullam possunt afferre rationem, quam quia singulari inclinatione, ex differentia sexus resultante, mares ac foeminas inuicem natura conciliauit. Satius ergo fuerit, minus alte philosophari; & communi mulierum genio considerato, pro sat commoda compare habere foeminam, quae in generanda & educanda sobole, simulque capessenda curae domesticae parte viro operam praestat; vtut de caetero circa meditandam sapientiam parum adiumenti queat afferre. Nec plane de nihilo est, quod IVVENALIS Sat. [IV. 448. & seqq.] dicit:

Non habeat matrona, tibi quae iuncta recumbit
Dicendi genus, aut curtum sermone rotato

a) Diuersitate tamen sexus consuetudo redditur iucundior: quum etsi absit lasciuia, femina mari, mas feminae, instinctu duce placendi studio feratur.

Torqueat enthymema, nec historias sciat omnes.
Sed quaedam ex libris & non intelligat. odi
Hanc ego quae repetit, voluitque Palaemonis artem,
Seruata semper lege & ratione loquendi.
Soloecismum liceat dixisse marito [3].

De Brachmanibus refert STRABO L. XV. [p. 490. Ed. Geneu. Casaub.] eos *cum vxoribus non philosophari, ne si improbae sint, aliquid quod efferri nefas sit, in profanos efferant: sin probae, viros relinquant. Nam qui voluptatem ac dolorem, vitam ac mortem aeque contemnit, subditum se esse non patitur.* EVRIPIDES Hippol. Coron. [v. 640. 641.] Μὴ ἐν ἐμοῖς δόμοις Εἴη φρονοῦσα πλεῖον, ἢ γυναῖκα χρῆν. *Ne talis domi meae sit, quae vltra quam deceat mulierem sapit.* Circa *Ipsius* porro argumenta in vniuersum est obseruandum, illa nihil efficere, siquidem liquido constat, Christum nullam praeter adulterium causam ad diuortium voluisse sufficere. Heic enim obtinebit illud vulgare: durum quidem, sed ita lex scripta est. Sicuti nec humanae leges statim abrogantur, quae in vniuersum reipublicae salutares deprehenduntur, licet vni vel alteri incommodi quid inde proueniat; quod pro fatali calamitate est habendum. Ergo hoc tantum efficit MILTONVS, vt, siquidem dictum Saluatoris aliam ferat interpretationem, mansuetudini doctrinae Euangelicae conuenientius videatur, molliorem, quam qui vulgo receptus est, sensum sequi. Huc autem fere redeunt *Ipsius* argumenta. Disparitatem animorum, peruicaciam ingenii, societati cum certo aliquo homine colendae ineptam, & corrigi nesciam, quaeque praecipuum matrimonii bonum, adiutorium & recreationem intercipit, longe grauiorem esse causam diuortii, quam est naturalis defectus, aut morbus, aut corporis aliqua foeditas, ob quam tamen Iudaeis diuortia quondam permissa. Deuter. XXIV. Nullam praeterea societatem ligare socios, contra primarium scopum institutae societatis, aut contra intentionem, & spem vtriusque aut alterutrius societatem ineuntium. Iam autem Deum voluisse viro adiungere adiutorium, non domesticum tortorem, subsidio futurum non in sola procreatione sobolis, sed & in eiusdem educatione, & totius vitae consortio; quem finem vtique intolerabilis ingenii morumque asperitas perimit. Absurdum videri, quod, cum ius Canonicum frigiditatem ad matrimonium dissoluendum citra scrupulum declarauerit sufficientem [4], morum adeo nullam rationem habuerit; praesertim cum illa statim possit deprehendi; hi vero ad tempus alta dissimulatione obtegi soleant, quousque miser in casses sese perrumpi nescias induerit. Esse contra legem caritatis, esse plenum inhumanitatis, vllo modo adstringere hominem miseriis non nisi morte finiendis; quibus citra duram illam legem positiuam facillime adhiberi poterat remedium; cum ipse Deus in ferundis suis legibus imbecillitati humanae sese videatur accommodasse. Sacras literas inter alias rationes matrimonium suadere propter declinandas tentationes, ex incontinentia vitae prouenientes.

Ast

3) In omnium manibus est Comoedia MOLIERII, inscripta, Femmes scauantes, in qua feminas eruditionis laudem falso adfectantes perstringit.

Aſt qui in matrimonio ſuo nihil inuenit, in quo animus poſſit adquieſcere, cui per vxorem perpetua taedia mouentur, illum longe grauioribus agitari tentationibus, quam ſi in caelibatu ſubſtitiſſet. Nam & animo ſemper male eſſe; & quia vxor diſplicet, alibi libidines prorumpere geſtire. MAIMONIDEM inter rationes legis de diuortiis hanc quoque ponere, vt in ſingulis domibus pax & tranquillitas eo melius conſeruetur. Sicuti & BODINVS de Republica L. I. c 3. lege illa diuina de diuortiis nullam ſanctiorem eſſe, ait, poſſe, ſiue ad foeminarum ſuperbiam, ſiue ad maritorum iracundiam coërcendam. Quae ratio cum aeque iam in Chriſtianos, quam olim in Iudaeos cadat; non videri veroſimile, Deum illos, quam hos, duriori iugo voluiſſe adſtringere. (Sic de Iaponiis refert Bern. VARENIVS Deſcr. Iapon. c. 12. Diuortia in ea gente eſſe frequentiſſima, etſi nobiles faſtiditam vxorem in aedibus retineant, & de neceſſariis rebus eidem proſpiciant. Atque hinc foeminae annituntur omni ſtudio maritorum ſuorum mores cognoſcere, quo hiſce cognitis ea faciant, quae grata & iucunda illis ſint, nihilque eorum omittant, quae ad animos iſtorum ſibi deuinciendos poſſint facere. Quin & alienatis abs ſe non querelas mouere, & dolorem diſſimulare, quo dulcedine conuerſationis & inſeruiendi promtitudine amorem eius ſibi rurſus concilient.) Mandari nobis in ſacris literis, vt remoueamus a nobis omnia impedimenta pietatis; inter quae vel praecipuum eſt moroſitas ſocii, quem nullo modo queas corrigere, aut amoliri. Naturae repugnare, animos inuicem conciliari neſcios inſolubili vinculo copulare. Inſidias vitae ſtructas ad diuortium ſufficere Imperatores Chriſtianos iudicare. Atqui quam multis perpetuas illas offenſas vitam abrupiſſe? Denique matrimonium eſſe ſocietatem inter homines. Atqui ſocietates humanas, cum vinculo morali contineantur, vtique magis animorum, quam corporum combinatione conſtare. Alias enim nihil reſtare, niſi corporum commixtionem pluſquam belluinam; cum in multis quoque brutis aliquod inſtar beneuolentiae inter compares cernatur. Quando igitur animus debitam coniunctionem quam in matrimonio quaerit, non inuenit, tam male comparatum par potius in carcere, quam in ſocietate humana viuere. Et cum vota etiam iuramento ſancita, inepta, aut in praeiudicium tertii tendentia ſolui poſſint; quare non & foedus connubiale? Fruſtra regeri, infauſta matrimonia a Deo imponi exercendae virorum patientiae. Nam & morbos & alias calamitates diuinitus immitti, quibus tamen vt humanis remediis reſiſtatur non eſſe interdictum. Multa deinde diſputat de permiſſione diuortii apud Iudaeos. Si enim, infert, in ſua natura adulterium ſit, repudiatam iterum alii viro nubere, aut poſt repudium aliam vxorem ducere, ſequi; Moſen adulterium velut ſancita lege auctoraſſe. Id tamen de iſta lege, quae Deum auctorem habet, cogitare abſurdum eſſe, atque impium. Arguit quoque eos, qui diſpenſationem diuinam circa Iudaeos interueniſſe arbitrantur. Vbi monet, diſpenſationem dici vel proprie vel improprie. Hanc eſſe ſingularem & exceptiuam legem, qua a generali quis lege ob iuſtam & aequam cauſam eximitur, qualis eſt, Numer. IX, 6. ſeqq.

4) c. 18. C. 27. qu. 7. c. 2. & 5. X. de Frigidis & Malefic. antea tamen feueriores hac parte fuiſſe Pontifices in admittenda ſolutione, adparet ex c. 2. C. 33. qu. 1.

6. seqq. Item lex de ducenda fratris sine prole defuncti vxore. Proprie dictam dispensationem duntaxat locum habere in casibus peculiaribus, & raro contingentibus, quique ideo in lege exprimi non solent, sed caritati & prudentiae iudicum relinquuntur: verbi gratia, quod Dauidi licuerit vesci panibus propositionis, vrgente fame. Sic vt haec dispensatio nihil sit aliud, quam interpretatio legis ex aequitate. (Vbi patet, confundi ab Ipso dispensationem cum aequitate, quae multum differunt.) Quod si quis tamen in diuortiis Iudaeorum dispensationem interuenisse velit defendere, ei probandum fuerit, tunc extitisse generalem legem circa insolubilitatem matrimonii ex causa morum; quam legem vel naturalem fuisse oportet, vel diuinam positiuam. Nam circa verba illa, *& erunt duo in vna carne*, nonnulli monent; indicari quidem arctissimam societatem, & quam temere dissolui neque decorum humano generi, neque vtile fuerit. Inde tamen non sequi, eam societatem non posse dissolui ex causis matrimonii naturam & finem subuertentibus. Sicuti non sequitur: Deus coniuges coniungit; ergo non est in arbitrio hominum, quis cui coniungi velit, aut non debet pactum inter coniungendos intercedere. Sed potius ita inferri posse: Deus coniungit coniuges interueniente pacto; igitur ipsos non vult dirimi, nisi pactum illud fuerit violatum. Hinc inquirit IDEM in sententiam eorum, qui dicunt; diuortia lege diuina permissa duntaxat, non adprobata. Id quod ille putat in Deum irreuerens esse; cum signum sit infirmitatis in rectore, si subiectis quid permittat, quod ipse non probat. Et quare, cum tam multae nationes Christianae a multis seculis huic se legi potuerunt accomodare, sola Iudaeorum σκληροκαρδία non potuerit? Ad verba illa, *ab initio non erat sic*, aliqui sic differunt; in statu innocentiae mores hominum fuisse commodiores, quam vt tantis dissidiis occasio posset praeberi [5]. Igitur signum esse imperfectionis humanae, quod ad remedium diuortii inter coniuges sit decurrendum. Denique illorum taxat sententiam, qui diuortia Iudaeis permissa asserunt, quod in Aegypto illis adsueuerint. Nam tunc maxime opportunum tempus fuisse Iudaeos ista dedocendi, cum sensus iugi Aegyptiaci adhuc recens esset. Et ideo tam accuratas circa vitandam idololatriam leges latas, quod eandem inter Aegyptios quotidie vidissent exerceri. Sed ista quidem nos in medio relinquimus [6].

§. XXV. INTER illos porro, qui recte inter se matrimonium sunt contracturi, iure naturali requiritur & aptitudo physica, & habilitas moralis. Per illam

5) Imo per breuius temporis spatium in Statu Innocentiae commorati videntur protoplasti, quam vt fribusculis & inde nascenti diuortio locus vel fingi possit. Ipse Saluator noster haec verba optime interpretatur Marci X, 6. seqq. *Ab initio autem creationis masculum & feminam fecit eos Deus, & dixit, eruntque duo in carnem vnam.* Indicans, hanc vnionem arctissimam esse debere, & quae dissolui non debeat, nisi morte, aut alia caussa morti simili, quales, quia fini matrimonii penitus repugnat, est adulterium.

6) Commendandum tamen VARRONIS illud in Satyra Menippea:

Vxoris vitium tollas opus est, aut feras.
Qui tollit vitium, vxorem commodiusculam
Sibi praestat: qui fert se se meliorem facit.

Quae expendens GELLIVS I. N. A. 17. subiicit, *vitium ferendum esse, quod ferri scilicet a viro honesto potest: Vitia enim flagitiis leniora esse.* H.

§. XXV. 1) Matrimonium eunuchi prohibuit Leo Imper. *Nouell. 98.* Non permittendum id esse, pronunciatum in Parlamento Parisiensi anno DCLXV. mense Febr. V. DIVRNA ERVDIT. GALLICANA ad d. A. p. 96. Quae alibi circa idem fere tempus pro huiusmodi matrimonio fuere operose disputata, piget repetere. H.

illam intelligimus eiusmodi constitutionem corporis, per quam idoneus quis sit ad assequendum primarium matrimonii finem, qui est sobolis procreatio. ZOSIMVS L. V. *παρ᾽ ἡλικίαν εἰς μίξιν ἐκδοῦναι, φύσεως ἀδικίαν, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἶναι· immaturam maritali consuetudini tradere nihil aliud, quam naturae iniuriam facere*, dicit. Vnde frustra ad matrimonium adspirant, qui impotentia perpetua & incurabili laborant [1] spadones praeterea, & similes. Nam sine dubio legi naturali repugnat, quod spadones in Aegypto coniuges sumere solebant [2], vt non omnis voluptatis in venere expertes [3], quod tradit GROTIVS ad Deuter. XXIII, 2. argumento Genes. XXXIX, 1. Quo loco quaeri posset, num matrimonium proprie vocari queat, quando elumbis senex vetulam effoetam ducit? Equidem Dionysius apud PLVTARCHVM in Apoph. [p. 175. E. Edit. Wechel.] matri effoetae, cum maritum sibi dari peteret, respondit: *Τοὺς μὲν τῆς πόλεως βιάζεσθαι νόμους δύνασθαι. Τοὺς δὲ τῆς φύσεως μὴ δύνασθαι. Se quidem vim inferre legibus ciuitatis posse, legibus naturae non posse.* Adplicari huc etiam potest illud QVINTILIANI Declam. 306. *Est quaedam & nubendi impudicitia* [4]. Apud multos quoque obtinet illud EIVSDEM Declam. 2. *Genus infirmissimae seruitutis est senex maritus, & vxoriae caritatis ardorem flagrantius frigidis concipimus affectibus.* Conf. VALER. MAX. L. VII. c. 7. §. 4. In plerisque tamen ciuitatibus eiusmodi senum matrimonia tolerantur, cum saltem alter finis, nempe adiutorium mutuum vtcunque heic obtineri queat. Vid. *L. 27. C. de Nuptiis.* Quae fortasse non incommode vocare possis honoraria: eo sensu, quo honorarii quandoque dicuntur, quibus titulus muneris sine functione datur. Apud SVETONIVM Nerone c. 35. *vxoria ornamenta* vocantur, eo sensu, quo *triumphalia ornamenta* dici sueuerunt [5]. Quo referre possis cohabitationem Abisagis cum Dauide 1. Regum I. Etsi pro vero matrimonio id habuisse videatur Salomo, qui Adoniam eius nuptias petentem occidit, velut ducta regis vidua plusquam ciuilia agitaret; & quod moribus eius populi nefas esset viduas regum ducere. GROTIVS ad 1. Reg. II, 17.

§. XXVI. ISTVD ex natura pactorum in vniuersum circa matrimonium quoque praesupponitur, quod, dum id contrahitur, sufficiens vsus rationis adesse, nec minus abesse debeat error, substantiam eiusdem tangens, & metus iniuste incussus [1]. Circa hunc in legibus Ebraeorum ciuilibus id peculiare erat, quod si sponsa vi aut metu coacta fuisset, irrita forent sponsalia: non item si sponsus coactum se diceret; quoniam neque de vi eidem illata, neque de ipsius metu aeque

2) Multo magis abhorret a ratione, Eunuchos, quibus genitalia sunt exsecta, plures vxores ducere in Turcia. V. RIGALTIVS Histor. stat. praesent. Imper. Turcic. L. II. c. 21. H.

3) MARTIALIS de Eunucho:
Cum sene communem vexat spado Dindymus Aeglen. H.

4) MARTIALIS III. Ep. 93.
Cum tibi trecenti Consules Vetustilla,
Et tres capilli, quatuorque sint dentes:
Gaudet ducentas nupturire post mortes,
Virumque demens cineribus tuis quaeris
Prurire. H.

5) Conf. HERTII Paroemiae Iuris German. L. I. c. 67.

§. XXVI. 1) V. supra L. III. cap. 6. §. 10. sequ. QVINTILIANVS Declam. 306. *Compositis aetatibus coacta matrimonia, tamen facile fastidiuntur: siue non habet omne quod licet, voluptatem: seu continuis vicina satietas: siue durum est, quod necessum est.* Sed quid, si in rebus venereis deprehensus, incusso metu, fidem matrimo-

aeque praesumebatur. Et repudiare eandem pro arbitrio poterat, si conditio displiceret. SELDENVS de Vxore Ebraea L. II. c. 4. Sic si error versetur circa obiectum consensus, seu personam, aut circa qualitatem, quae vel ipsum matrimonium spectat [2], vel cui tanquam conditioni consensus fuit superstructus, praesertim vbi ab altera parte fraus interuenerit, irritum esse contractum matrimonialem patet. Vnde si quae pro virgine se gerebat, post deflorata fuerit deprehensa, etiam iure diuino non tantum licite repudiabatur, sed & poenae insuper erat obnoxia [3]. Etsi de flore virginitatis multis antiquorum barbarorum exigua cura. Videatur de moris Balearium DIODORVS SICVLVS L. V. c. 18. Armeniorum & Lydorum STRABO L. XI. Babyloniorum HERODOTVS Clio. Thracum IDEM Terpsichore, Adyrmachidarum & Nasamonum IDEM Melpomene. Sordide quoque Aristippus apud DIOGENEM LAERTIVM L. II. [in Aristippo §. 74.] Addantur, quae Boxhornius commentatur ad SVETONII Caligulam c. 40. in fine. IVSTINVS L. XVIII. c. 5. n. 4. M. PAVLVS VENETVS L. II. c. 37. de Incolarum prouinciae Tebeth, & dicto loco c. 39. prouinciae Caraiam moribus. Similem foeditatem apud Phoenices abrogauit Constantinus Magnus. SOZOMENVS Hist. Eccles. L. I. c. 8. & L. V. c. 9. Sic si quis pacto connubiali hanc clausulam expresse inseruerit; ea lege sibi aliquam fore vxorem, si nobili sit genere, si tantum dotis attulerit; vtique non prius ad matrimonium consummandum tenebitur, quam illa conditio adpareat. Quod si quis tamen, neglecta inquisitione in conditionis istius exsistentiam, matrimonium consummauerit; videbitur tacite isti conditioni renunciasse; adeoque si quae sperabantur, deinceps non repraesententur, hautquidquam sufficiens diuortio praebetur causa. Nam non ita fuerat contractum; repudiabo te, si tantum dotis mihi non attuleris: sed ita; non ducam te. Quae diuersa plane sunt. Adeoque si cui circa matrimonium ineundum praecipua dotis cura est, stulte facit, si nuptias consummauerit, antequam super eadem sibi satis cautum sit. Praesertim cum multi, qui nuptias conciliant, exprimant illud LIBANII Progymn. [p. 6.] Ὁ δὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς μελετήσας λόγους, καὶ τὰ ὄντα ἄρας, καὶ τὰ οὐκ ὄντα προσθεὶς ῥᾷστα συνάπτει τὰ γένη. *Meditatus adueniens cum multis elegantibus verbis, quaeque adsunt auferens, quaeque absunt addens, facile gentes conciliat.* Multo minus vel dissoluere nuptias licebit, vel earum rite pactarum consummationem detrectare, si quis non expresse de certa

trimonii dederit? Sunt qui huic succurrendum putant, quorum sententiam tum demum veram esse reor, si is dolo malo illicefactus fuerit. V. Anton. MATTHAEI Libr. de Nupt. Diss. 4. §. 14. Abraham a WESEL ad Nouellas Constit. Vltraiect. Art. 14. n. 17. sequ. H.

2) Vid. quae de domina de Mazarin adtulit BAELIVS dans sa Reponse aux Questions d'un Prouincial. T. II. pag. 40. & seq.

3) Deuter. XXII, 21. Sane conditio castitatis tacite subintellecta, & dolus intolerabilis corruptum corpus pro intemerato tradentis, merito locum faciunt repudio, si tentata reconciliatio frustra fuerit. Idque statuit Imp. Leo Nouell. 93. & hodie Dicasteria sequi solent. Vid. Nicol. HENELIVS de Dotalit. c. 10. §. 14. CYPRAEVS de Sponsal. c. 13. §. 39. n. 2. Adde CARPZOV. L. V. Respons. Elect. 114. Apud Marocanos sponsa, non reperta virgo, ornamentis nuptialibus spoliatur, & domum ad patrem remittitur, cui secundum legem ius est eam strangulandi, si velit. St. OLON. Relatione de Imper. Marocano p. 86. H.

4) Apud Romanos inhonestum visum est, vinculo poenae matrimonia obstringi, siue futura siue iam contracta. Vt est in *L. Titia 134. pr. de Verb. Obligat.* Conf. *L. 2. C. de Inutil. stipulat. cap. Gemma 29. X. de Sponsal.* H.

certa dote conuenit, ſed tacita duntaxat ſpe ſponſae ſuae opes non inueſtigatas deuorauit. Inde recte Ephori multarunt eum, qui ſuperſtitis adhuc Lyſandri filiae fidem coniugii dederat, poſt cum ille mortuus pauper inueniretur, eam ducere recuſauit. Apud AELIANVM V. H. L. VI. c. 4. Et haec quidem iure naturali obtinent. Nam leges ciuiles prohibere poſſunt, ne eiusmodi clauſulae, ad matrimonium directe non facientes, eiusdem conſummationem ſuſpendant [4].

§. XXVII. MORALIS habilitas matrimonium contrahendi deficit illas, quae iam alteri viro ſunt nuptae. Nam ius mariti prioris in eam foeminam tamdiu durat, quamdiu eidem non renunciauerit. Vnde non illicitum ſolum, ſed & irritum matrimonium eſt cum nupta [1], & a priori viro nondum rite ſoluta, quia & poteſtas nouum ineundi matrimonium deeſt foeminae adhuc alteri marito adſtrictae, & tota cohabitatio inſtar continui adulterii habet. Sic & vbi polygamia eſt prohibita, vitioſe matrimonium contrahit vir, vxori iam alteri alligatus. In lege Ebraica nefas quoque erat in matrimonium denuo adſciſcere eam, cum qua quis ſemel diuortium fecerat. Deuter. XXIV, 4. Cuius ratio ſine dubio fuit, ne diuortia temere & ob quamcunque offenſam frequententur, ſi nulla ſpes ſemel domo eiectam recipiendi, vbi irae impetus deferbuiſſet. GROTIVS ad dictum locum hanc rationem affert: *quia ſpeciem habet vxoris alteri in vſum datae; omniaque lenocinia eo velo obtegi potuiſſent.* Alii tamen putant, licuiſſe reducere dimiſſam, antequam alteri denuo nupſiſſet, ex Ierem. III, 12. In ALCORANO licet reducere etiam ter dimiſſam, ſed ita, vt ter repudiatam recipere non liceat, niſi alius eam duxerit & repudiauerit [2]. Quod tamen parum honorificum eſſe, colligitur ex reſponſo, quod Amurathes Temiri dedit: *Si non veniat, quemadmodum minitatur, precor vxorem ſuam ter repudiatam recipiat.* Apud LAONICVM CHALCOCONDYLAM L. III. Alias quoque in *Alcorano* praecipitur, vt dimiſſurus vxorem, certum tempus ei ſtatuat, intra quod non debeat alteri nubere; quaſi intra quod deliberaturi ſint, an illas reducere velint. Notanda quoque illa lex Ebraica, quam refert IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Qui virginem ducturus non eſt, ei non iungatur, quam diſcedere ſuaſit ab alio, neque contriſtet priorem maritum eius* [3]. Sed & ratio conſtat canonibus [4], quibus interdictum, ne quis vxorem ducat eam,

 quam

§. XXVII. 1) Et maritus, qui credebatur mortuus, redux vindicare poterit, ſi volet, vxorem alteri licet ex iuſto errore nuptam. Can. Concilii ſexti in Trullo 93. REGINO L. II. de Eccleſ. diſcipl. c. 182. & 183. c. 2. X. de Secund. nupt. Nouell. 117. c. 11. Exempla vid. apud REIDANVM L. 18. Ann. Belgic. ad A. MDCI. CRVSIVM Part. III. Annal. Sueuicor. L. XII. c. 13. ad A. MDLXVII. Claudium de FERRIERE Inſt. Iur. Rom. & Gallic. L. I. tit. 10. & in Iurispr. Digeſtor. cum ordinat. Regiis & conſu. collata tit. de Nuptiis p. 522. H.

2) Vid. ſupra L. V. c. 10. §. 8. RIGALTIVS Hiſtor. ſtat. praeſent. Imper. Turcic. L. II. c. 21. in fine. CHARDINVS Itinerar. Perſic. p. 269. & ſequ. H.

3) Quae Lex, vt a Ioſepho refertur, Scripturae Sacrae minime conformis eſt: quemadmodum verſio, qua AVCTOR vtitur, contextui Ioſephi Graeco, parum reſpondet.

4) Ne, facta coniugii ſpe, moechus aut moecha ad conſilia nefaria delabantur. Conf. Nouell. 134. c. 12. Et forte ſatius erat, exceptiones non admittere, quas nimium indulgenter Pontifex in *c. 6. X. de Eo qui duxerit vxor.* poſtea recepit. Sane nullam adulteram non eandem eſſe veneficam

quam prius adulterio polluerat. Apud GRATIANVM Cauſ. 31. quaeſt. 1. c. 1. 2. ſeqq. Praeſertim cum fere obtineat illud EVRIPIDIS Electra. [v. 921. & ſeqq.] Ἴςω δ᾽ ὅτας τὶς διολέτας δάμαρτα τȣ̃ κρυπταῖσιν εὐναῖς, εἶτ᾽ ἀναγκαϑῇ λαβεῖν, δύςηνός ἐςιν, εἰ δοκεῖ, τὸ σωφρονεῖν ἐκεῖ μὲν αὐτὴν ἐκ ἔχειν· παρ᾽ οἷ δ᾽ ἔχειν. *Sciat, quisquis alterius corruperit coniugem furtiuo concubitu, ſi poſtea eam ducere coactus fuerit, ſe infelicem eſſe, ſi putat eam, quae prius fuerit iſtic impudica, ſeruaturam apud ſe pudicitiam.*

§. XXVIII. CENSENTVR quoque impuras nuptias contrahere perſonae certis gradibus conſanguinitatis iunctae, aut affinitatis nexu (vid. *L. 4. §. 3. 4. 5. D. de Gradibus & affinibus*) copulatae; ſic vt non ſolum ab initio tale matrimonium contrahere ſit vetitum, ſed & idem contractum perpetuo vitio laboret. Hoc licet apud omnes gentes queis aliqua morum eſt cultura, communi perſuaſione receptum deprehendatur; eius rei tamen ſolidam rationem, & quae ex ſociali hominis natura, vti reliqua praecepta, liquido fluat, aſſignare oppido quam difficile eſt [1]. Nonnulli heic ſimpliciter ad abhorrentiam affectuum humanorum confugiunt [2], quaſi omnes, qui per prauam educationem aut vitioſum habitum non ſunt corrupti, in ipſis ſenſibus deprehendant aliquid, tali commixtioni repugnans; id quod claro ſit indicio, eandem naturali iure prohiberi. Enimuero neque iſta affectuum repugnantia apud omnes mortales, etiam quibus cultura ſui cordi eſt, aequaliter deprehenditur; & eandem iactantibus reponi non abſurde poteſt, ipſam non tam ex congenito principio, quam ex diuturnis moribus, qui naturae indolem mentiantur, prouenire. Neque vero circa ius naturae eruendum adeo tutum eſt ſolum iudicium ſenſuum atque affectuum conſulere; cum ex aduerſo concludi poſſet, illa quoque iure naturali praecipi, in quae ſenſus & affectus acerrime feruntur; quorum tamen pleraque iſti iuri aduerſari manifeſtum eſt. PLVTARCHVS Quaeſt. Roman. 108. poſtquam quaeſiuit, quare Romani cognatas ſuas non ducant vxores, pro more ſuo dubitabundus has rationes proponit: *An vt coniugiis augeant neceſſitudines, multosque ſibi parent cognatos, aliis dando, ab aliis accipiendo mulieres? An metuentes ſibi a diſcordiis coniugalibus, quae exortae inter cognatos, praeter coniugum debitum amorem etiam naturae iura eſſent abolitura?* (verbi gratia, quia valde frequentia ſunt ſocruum & nuruum odia, igitur non debuiſſe aliquem ducere talem, quae ipſius matri naturaliter reuerentiam debebat, id eſt, ſororem.) *Aut videntes mulieribus ob imbecillitatem opus eſſe multis defenſoribus, noluerunt cogna-*

eam dixit M. Cato apud QVINTILIANVM L.V. I.O. c. 11. AVSONIVS Epigr. 10. in Eunopinam:

Toxica zelotypo dedit vxor moecha marito. H.

§. XXXVIII. 1) Et tamen hae coniunctiones inceſtae viſae gentibus pleriſque, cum antiquis, tum recentioribus. Seuere admodum SENECA in Octauia, v. 141. 142.

Genitamque fratris, coniugem captus ſibi
Toris nefandis flebili iunxit face.

Sed fuit res aeſtimata ab eo, quod ſaepe fieri obſeruatum eſſet, qua ratione falſiloquium omne damnatum eſſe, quia ſaepe cum mendacio confunderetur, & omne iusiurandum pro ſeruando habitum eſſe, quia frequentia periuria fuerant, ſupra obſeruatum fuit. Scilicet obſeruatum fuerat, quamdiu inter propinquos ſpes eſſet nuptiarum, facile inde ſtupris & adulteriis natum fuiſſe occaſionem, quum homines conſuetudine quotidiana commouerentur, ad illecebras vagi concubitus. Biblis apud OVIDIVM L. IX. Metamorph. verſ. 557. ſeqq.

Dul

cognatas ducere, vt ipsis auxilio esse possent, si a maritis iniuria afficerentur? Quae posterior ratio videtur expressa ex EVRIPIDIS Andromache v. 674. Ἀνδρὶ μὲν ἔςιν ἐν χερσὶν μέγα σθένος. γυναικὶ δ' ἐν γονεῦσι καὶ φίλοις τὰ πράγματα. *Viro magnum robur in manibus est, vxor autem in parentibus & amicis rerum fiduciam habet.* Priorem rationem de latius spargendis amicitiis per affinitates etiam probat AVGVSTINVS de Ciuit. Dei L. XV. c. 16. quem citat GRATIANVS Caus. 35. Qu. 1. c. 1. Cui conspirat Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 8. §. 9. Vbi praeterquam quod minus vtile non statim sit illicitum, etiam illud vtile non semper hoc modo obtinetur, cum contingere queat, vt ex contrario maior vtilitas proueniat; puta, dum coniunctis inuicem cognatis prohibetur, ne opes in aliam familiam transferantur. Inde lex diuina Num. XXXVI. foeminis, bonorum immobilium dominis, ex sua duntaxat cognatione maritos adsciscere praecipit, ne agri de tribu in tribum deuoluerentur. Poterant tamen cuiuis Hebraeo nubere, si haereditatem sibi delatam repudiarent. Quare nec Leuiticae gentis virgines ea lege tenebantur, quippe quae rerum soli capaces non essent. Vid. GROTIVS ad Matth. I, 16. Apud Peruuianos sub imperio Yncarum lege cautum erat, vt quilibet vxores ducerent, ex sua vrbe & ex sua familia; contra ibidem nouis nuptiis communitas ciuium domum exstruebat, proximi cognatorum eam supellectile instruebant. Garcilassus de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 8. Sic lege Attica virgines ἐπίκληροι, seu quae solae suis parentibus erant haeredes, a proximis cognatis duci iubebantur, vt auitae opes in familia conseruarentur. Circa quales virgines cum saepe inter procos controuersiae exsisterent, per iudices definiendae, hinc eaedem ἐπίδικοι vocari solebant. Erat tamen Athenis alia lex in istius velut compensationem, vt siquidem virgo ἐπίκληρος in re tenui esset, itidem proximus agnatus eandem ducere, aut pro dignitate dotare teneretur. Par Charondae lex extat apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 18.

§. XXIX. INPRIMIS autem hoc loco considerandum, quare, vtut in se nobile sit onus tam eximium animal propagasse, apud cultiores tamen gentes tum membris generationi destinatis, tum ipsi generationis actui tam tenera adhaereat verecundia, vt eam superare non possint, nisi quibus per longam vitiorum adsuetudinem frons plane obduruit. Quam in rem memorabile est, quod PLVTARCHVS de Virtutibus mulierum. [pag. 249. C.] & POLYAENVS Strateg. L. VIII. [c. 63.] tradit de virginibus Milesiis [1]; cum incertum,

 qua

Dulcia fraterno sub nomine furta tegemus.
Est mihi libertas tecum secreta loquendi,
Et damus amplexus & iungimus oscula coram
Quantum est, quod desit.

Igitur placuit, tanquam incestas interdicere nuptias, quae tolerari poterant, si boni homines fuissent: quum id curandum praecipue videretur, ne uniuscuiusuis patrisfamilias domus conuerteretur in lupanar.

2) Nec male; Vt enim in naturalibus dantur principia, quae a priori demonstrari nequeunt, eo quod in sensus incurrant; ita in moralibus quoque deprehenduntur, quorum veritas absque ratiocinatione intellectui recte conformato se insinuat. Et hoc admittere AVCTOREM ipsum ex §. 32. liquet. H.

§. XXIX. 1) Vid. AVCTOR §. 31. & BAELIVS Réponse aux Questions d'un Prouincial T. II. pag. 92. 93. in margine, vbi plura exempla.

qua de causa eas furor corripuisset certatim sese suspendio necandi, isque nulla ratione sisti posset; tandem legem latam esse, quae iuberet omnes, quae sibi suspendio mortem consciuissent, nudas per forum efferri. Sic quas mors non poterat, metus ignominiae postumae ad sanitatem reuocauit. Quod si apud aliquas gentes nuditas, aut apertus concubitus in vsu fuit, illae a reliquis foedae barbariei nota fuerunt damnatae. Sicut de Mossynis notat MELA L. I. c. 19. *promiscue concumbunt, & palam.* Et de iisdem APOLLONIVS RHODIVS L. II. Argonaut. *Diuersum autem ius atque fas istis exsistit. Quae enim palam agere fas, aut in populo, aut foro, ea omnia in aedibus exercent. Quae autem nos domi patramus, ea foras impune mediis in plateis agunt. Neque thori pudor communis, sed porci tanquam Altiles, ne minimum quidem veriti praesentes. Miscentur humi communi amore mulierum.* Idem tradit DIODORVS SICVLVS L. XIV. c.31. Et XENOPHON. περὶ ἀναβάσ. L. V. & de Massagetis HERODOTVS CLIO sub finem, & de Nasamonibus IDEM Melpomene. Istius porro ratio non ita in propatulo est. Nam neque membra ista peculiari aliqua deformitate aut absurda figura laborant; & propagationi humani generis nobilissimo vtique actui inseruiunt. Quo nomine genitalia apud Aegyptios, & Athenienses in mysteriorum ritibus religiose habebantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 88. Quin & ipse actus generationis in se naturae est conformis, ac necessarius, aptusque tantae dignationis animal producere. Quo coram aliis exercendo cur magis quis erubescere debeat, quam dum edit aut bibit; cum citra istum actum non magis species humana seruari possit, quam citra haec indiuidua. Nec rem conficit illud PLVTARCHI in Conuiuio VII. sapientum. [p. 158. F.] *Nulla est corpori alia, qua innocentius frui possit, quam ab alimento voluptas, quod omnibus est compertum hominibus. Mensa enim in medio proposita communicant coenis, rei venereae tenebras praetexunt densas. Quia huius voluptatis communicationem belluinam impudentemque iudicant, perinde atque illius abstinentiam.* Etsi apud XIPHILINVM Epit. Dionis in Seuero, vxor Argetocoxi Caledonii, cum Iulia Augusta ipsi illuderet, quod eius nationis foeminae impudenter cum maribus versarentur, sat argute reposuerit: *Nos multo melius explemus ea, quae naturae postulat necessitas, quam vos Romanae. Nam aperte cum optimis viris habemus consuetudinem: vos autem occulte pessimi homines constupramini.* Add. MONTAIGNE Essais L. II. c. 12. p. m. 398. & CHARRON. de la Sagesse L. I. c. 22. Nec plane satisfaciunt rei, qui heic ad diuinas confugiunt literas, isthaec verecundia statim post lapsum sese exseruisse memoratur [a]. Nam nihilominus quaestio remanet, cur his potissimum in partibus pudor velut sedem fixerit; cum manus, ac lingua hominis in turbidarum aut prauarum ministeria cupiditatum praesto sint. Imo cum edendo primitus homo deliquerit, ista opinio turpitudinis ori & manducationi potissimum adhaerere debere videbatur.

§. XXX. SVPER nuditate, & qui eam comitatur pudore, philosophans AVCTOR de Principiis iusti & decori, p. m. 59. seqq. initio ponit, *non omne, quod pudorem incutit, peccatum esse, & naturalis legis dictamine prohiberi.* Id quod

a) Legendum videtur, *in quibus isthaec* &c. H.

quod exemplis aliquot probat, verbi gratia, paupertatis, ſordidarum veſtium, erroris etiam innoxii, deformitatis, & ſimilium, quibus erubeſcimus, cum tamen in iisdem nihil ſit moralis turpitudinis. Cauſam autem, quare iſta defugiamus, eſſe, quia infirmitatem aliquam & imperfectionem arguunt, quam quiſque a ſe longiſſime abeſſe optat. Ipſa porro nuditas, atque reuelatio membrorum genitalium licet in ſe peccatum non ſit; non tamen licere cuiuis in conſpectu hominum ea detegere, niſi in ea detectione nihil ſit, quod honeſtati naturali repugnet. Id quod aliquando contingat. Tunc enim iuſte aliquem pudere, cum tales imperfectiones poſſidet, vel quas poſſidet, ita prodit, vt proximus iure meritoque eum ideo minoris facere, ſeu contemnere poſſit; ideo quod iſtae non conueniant cum dignitate perſonae, quam gerit. Hinc aliquid neſcire in ſe turpe non eſſe in eo, qui nulla vnquam vſus eſt diſciplina: ſed qui diu ſtudiis ſeſe dedit, nulloſque profectus fecit, ei ignorantia ſua rubori eſt. Sic ruſticum horridi mores non deformant; ſed qui ciues inter moratiores eſt enutritus, non ſine vitio rigidus eſt. Ita qui eas corporis partes detegit, quas conſuetudo gentis tectas eſſe vult, is in honeſtatem naturalem peccat, ſi eas conſpectui patere faciat. Vti apud HERODOTVM Clio [p. 3. Ed. H. Steph.] dicitur: Ἅμα κιθῶνι ἐκδυομένῳ συνεκδύεται καὶ τὴν αἰδῶ γυνή. *Mulier exuta tunica, & verecundiam pariter exuit.* Quas tamen alius alibi terrarum, vbi nudi incedere homines ſolent, verbi gratia, inter Caraybes, ſine peccato aut petulantiae nota detectas habet. Et in quibusdam partibus regni Abyſſinorum [1] plebeiae foeminae omnibus partibus nudae incedunt. Quibus tamen viſis mares non magis moueri ſolent, quam ſi manus aut pedes nudos conſpicerent: teſte Franc. ALVAREZ Deſcript. Aethiop. c. 32. Add. Io. LERIVS Hiſtor Americ. c. 8. & ROCHEFORT Deſcript. Antillarum Part. II. c. 9. Imo apud Indos quosdam poena, ni fallor, adulterii fuit, tectis genitalibus incedere. Sic inter minus notos, aut honoratiores impudens habetur aliqua citra praefationem veniae agere, quae inter familiares libere exercentur. Et quod in ſolitudine pudorem non affert, inter honeſtos viros, aut in conuiuio honeſte non emiſeris, niſi forte Claudius edictum ſuum diu meditatum demum promulget; de quo eſt apud SVETONIVM Claudio c. 32. Adde DIOGEN. LAERTIVM L. VI. in vita Metroclis. Sic qui anatomiam docet palam exponit oculis, quae eidem extra eam rationem conſtituto ne nominare quidem decorum eſſet. Idem igitur dicendum de genitalium detectione. Licet enim illam gentem admodum a morum modeſtia deſciuiſſe oporteat, quae vitio non vertit iſta nuda habere, cum cultas inter gentes honeſtis etiam curae ſit εὐσχήμως πεσεῖν, *decenter cadere*, EVRIPIDES Hecuba v. 568. neque ſine graui peccato maiores talium gentium ad illum impudentiae gradum peruenerint; poſtquam tamen conſuetudo inualuit, vt ex communi gentis ſenſu nota turpitudinis ſit ablata a tali viuendi modo, totam gentem extra peccati labem genitalia detecta habere, quia nullam imperfectionem aut infirmitatem erubeſcendam homini in ea re ineſſe agnoſcunt: non magis quam nos in detectione vultus matronarum

§. XXX. 1) V. & LVDOLFI Hiſt. Aethiop. L. IV. c. 4. n. 22. & in Comment. n. 18. H.

narum, quae in publicum prodeunt, id quod tamen apud alias gentes matronis vitio vertitur [a]. PLATONI apud DIOGENEM LAERTIVM L. III. legis ἀγράφου, & quae ab vſu proficiſcitur, (κατὰ ἔθη γενομένου) exemplum eſt, *τὸ μὴ γυμνὸν πορεύεσθαι εἰς τὴν ἀγοράν, nudum in forum non ambulare.* Sed & inter populos, vbi nuditas proſcripta eſt, ea membra aliquando citra peccatum detegi, puta cum medicatrici manui ſunt committenda, aut cum tempus aut copiam rerum ad tegendum non concedit neceſſitas, aut cum infantes faſciis inuoluuntur. Scilicet quia in hiſce caſibus impudentiae nota adeſſe deſinit, ideo quod tunc ea membra patent absque proteruia & oſtentatione. Quia igitur apud quoſdam barbaros infirmitatis aut imperfectionis nota non habetur nuditas genitalium, inde & citra impudicitiae crimen eadem apud illos deteguntur; nec eo nomine apud eosdem in contemtum quis incurrit; quod tamen maxime apud nos contingit. Sicut apud Pygmaeos, *vbi tota cohors pede non eſt altior vno*, breuitas illa ſtaturae rubori non eſt, quae tamen apud alios ludibrio patet. Quin & apud Caſares foeminae, ſi quid ipſis dono datum fuerit, pudenda detegunt; quod apud ipſas inſtar ciuilitatis habetur; apud HERBERTVM Itiner. Perſ. & Indico. p. m. 21. IDEM p. 240. iſta fere repetit; reuelationem genitalium in ſe turpem non eſſe, ſed tantum propter circumſtantias, quae petuntur vel a libidine proximi, vel eius dignitate, vel ab aeſtimatione propria, in qua vnusquisque tueri ſe debet. Cum autem notae externae, quibus proximo reuerentiam & honorem exhibemus, varient, multa apud gentem vnam cum proximi aut ſui ipſius probro fieri, quae mutatis circumſtantiis hoc vitio carent. Inde Ioann. XXI 7. Petrus aduentante Domino, properat amiculo ſe cingere, cum inter piſcandum nudus cum ſodalibus verſari non erubuiſſet. Quia dignitas Chriſti, cui honorem debebat Petrus, requirebat, vt ipſi conuerſaretur cum modeſtia & grauitate, quae a nuditate ex opinione gentium veſtitarum abeſt. Inde Romae *cum parentibus puberes filii, cum ſocero generi non lauabantur.* CICERO Offic. I. VAL. MAX. L. II. c. 1. §. 7. Sic apud LIVIVM L. III. c. 26. legati L. Quintium *ſenatus mandata togatum audire iubent.* Sicut obſoleta veſte domi verſari non erubeſcimus, quibus tamen ad nuptias aut ſolennem conuentum accedere indecorum habetur. Matth. XXII, 12. Ita & in ſecreto aliqua commode agi, quae ſi palam fierent, in turpiſſimis haberentur; imo nec turpe habetur, ſi alii intelligant, quo fine ſecretum petamus. Denique & multa fieri a viris ſine probro, quae ſi virgines committerent, perfrictae frontis putarentur. Vlterius ex 2 Corinth. XI, 17. 19. colligit; cum poſt praefationem veniae ex conceſſione alterius recte quid dicatur, vel agatur, quod citra eam turpe erat; iſtud turpitudinem habere

a) Vt apud Moſcouitas, quorum foeminae, maxime autem virgines, magno velo faciem contegentes in publicum prodeunt. Vid. Comes CARLISLIVS Deſcript. Moſcouiae p. 245. Adde de foeminis Marocanis St. OLON. Relat. de Imper. Marocano p. 88. ſequ. De Orientis populis id conſtat. H.

b) Quae ſententia probabilis non videtur. Cur enim pudor propter nuditatem Adami & Euae animum occupaſſet, quum eſſent ſoli, & vterque alterius cauſſa, tales, quales erant a manu Dei conditi. Quando igitur Moſes ait, nudos ſe ſenſiſſe Protoplaſtos, Idiotiſmo Hebraico hoc demum ſignificare videtur, conſcientiae eos morſus ſenſiſſe, propter peccatum a ſe, dum fructum vetitum comederant, commiſſum. Vid. CLERICVS ad Geneſ. III. 7. Exemplum ipſum infantium, quo

bere non in se, sed tantum ex circumstantiis; quae si auferantur, iam amplius eo nomine improbari non posse. Quia alter remittit velut reuerentiam, quae ipsi alias debebatur. Vbi tamen recte isthaec limitatio additur; modo per consuetudinem totius gentis liceat, singulis sibi circa talia veniam indulgere. Hoc enim nisi fit, nequidquam singulos impudicitiae notam effugere, si reuerentiam illam sibi mutuo remittant. Sicut reprehensionem non effugiunt asoti, si mutuo consensu nudi inter se versari velint in gente, vbi vestium vsus publice receptus. Denique concludit, protoplastos ante commissum peccatum instar puerorum fuisse quoad pudoris affectum: peccato perpetrato, pudoris affectum animam eorum occupasse, ex quo pudore intelligebant indecens esse [3], genitalibus nudis incedere; sicut idem iudicium formamus crescentibus annis. Ex illis omnibus concludit, nullos gradus circa ineundum matrimonium prohiberi lege naturae; sed honestati tamen naturali admodum congruere a quibusdam abstineri. Confer. quoque MONTAIGNE Essais L. I. c. 35. & CHARRON de la Sagesse L. I. c. 6.

§. XXXI. ISTHAEC quanquam non plane de nihilo esse videantur: nobis tamen eius pudoris circa partes genitales, actumque generationis causam assignare potissimum duplicem placet. Primo quia homo est animal superbum [1], gloriae, decorisque cupidum, & ab ista destruentibus abhorrens. Iam vero per istas, vicinasque partes retrimenta cibi potusque natura eiicit; quae non ob foeditatem tantum suam homo auersatur, sed & quia ipsi conditionem suam exprobrare videntur, quod intra corpus humanum sapidissimae res in tam tetram materiam mutentur. Inde ne ista imbecillitatis indicia vllatenus pateant, solicite superba hominis indoles cauere solet. Quo facit illud 1 Corinth. XII, 23. 24. CICERO Offic. I. [c. 35.] *Natura corporis nostri magnam videtur habuisse rationem; quae formam nostram, reliquamque figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promtu: quae autem partes corporis, ad naturae necessitatem, aspectum essent deformem habiturae, atque turpem, eas contexit atque abdidit. Hanc naturae tam diligentem fabricam imitata est hominum verecundia* [2]. Quae desumta videntur ex XENOPHONT. Apomnem. L. I. Add. AMBROSIVS Offic. L. I. c. 18. HERODOTVS Euterpe [p. 64. in fine] de Aegyptiis: domi ventrem exonerant, foris in viis comedunt, reddens rationem, *quae sunt turpia, sed necessaria, ea in occulto fieri debere; palam vero, quae non sunt turpia.* Etsi (vt hoc obiter addam) iidem irridebantur, quod lutum manibus, panem pedibus subigerent. Sic in Rosario Persico SADI, c. 8. haec ratio adfertur, quare sinistra manus, dextra vtique minus digna, annulo exornetur, quia *dextrae*

quo hic vtitur VELTHVYSIVS indicat, pudorem hunc vnice educationi deberi, & consuetudini satis sapienter introductae, ne prolis succrescentis libidine violetur castitas domestica.

§. XXXI. 1) Vid. supra L. I. c. 2. §. 7. H.

2) *Quae enim Natura occultauit, eadem omnes, qui sana mente sunt, remouent ab oculis, ipsique necessitati dant operam, vt quam occultissime pareant: quarumque partium corporis vsus sunt necessarii, eas neque partes, neque earum vsus suis nominibus adpellant: quodque facere turpe non est, modo occulte: id dicere obscoenum est. Itaque nec aperta actio rerum illarum petulantia vacat, nec orationis obscoenitas.*

dextrae manui summum decus ipsa dexteritas. Inde & incolae insulae Borneo dicuntur sinistra manu podicem abstergere, quia dextra, inquiunt, est pro ore. Huc etiam facit, quod de Azenagis, incolis regni Senegae refert Aloystus CADAMVSTVS in Nauigat. sua c. 10. *ipsos pudere oris aeque vt inguinum, idque circumferre tectum vt rem pudendam, argumento, quod velut sentina quaepiam halitum tetrum semper emittat: nec detegere, nisi sumendi cibi gratia.* Simile refert LEO AFRICANVS L. I. cui isti homines dicuntur Zenagates. Deinde quia affectibus per lapsum corruptis, praua libido per eas partes magno velut cum impetu erumpere ardet; & vero cardo quasi omnis decori ordinis in societate humana in hoc vertitur, vt propagatio sobolis sanctis legibus circumscribatur; igitur dignitati suae conseruandae simulque praescindendis illicitae aut intempestiuae Veneris occasionibus studens natura istum pudorem commenta est, quo & sollicite ista membra tegerentur, ne oculis semper exposita irritarent libidinem quouis tempore paratam; & eo magis Venere illicita abstineretur, quod & legitimam non nisi tecte & remotis arbitris obire pudoris teneritas subigeret [3]. Inde protoplasti post deprauatam affectuum harmoniam, cum illis partibus inordinatam libidinem sibi velut portam struere animaduerterent, merito pudore suffundebantur, tanta in se imperfectione iam deprehensa, cui vtcunque a tegumentis nonnihil remedii arcessitum ibant [4]. Sed quod multas apud gentes iste nuditatis pudor exoleuerit, id initium sumsisse crediderim ab egestate, dum in regiones incultas delati homines, detritis quas habebant vestibus, materiam aliis tegumentis non inuenirent, nec per temperiem coeli valde desiderarent. Inde cum vestibus pudor hisce paulatim periit; cuius vestigia tamen retinuerunt, qui exiguo velamento pudenda obtexerunt; vnde ad plenam nuditatem facilis est transitus. Iste porro pudor insigniter intenditur aduersus illas personas, quibus natura reuerentiam quandam debemus [5], aut aduersus quas grauitatem quandam prae nobis ferre debemus, quales praecipue sunt parentes & liberi: ita, vt qui per eundem non reprimatur, quo minus in familiarem istam corporum commixtionem descendere non vereatur, effronti prorsus ingenio, & qui nullum aliud facinus sit formidaturus iudicetur: quique adeo *maximo inter homines morbo* laboret *impudentia*, vti eam vocat EVRIPIDES Medea v. 471. [6] Aliam rationem pudoris istius adfert HVARTVS Scrutin. ingen. c. 10. ab init. quam ad obrussam reuocare iam non vacat.

§. XXXII.

3) AVGVSTINVS L. XIV. de Ciuitat. Dei c. 18. *Passim*, inquit, *pudoris causa in more positum est, vt concubitus etiam corporis remotum ab arbitris cubile requirat: omnes famulos, ipsos etiam paranymphos & quoscunque ingredi quaelibet necessitudo permiserat, ante mittat foras, quam vel blandiri coniux coniugi incipiat.* H.

4) Textus Hebraicus eum significatum admittit, quo Adam, & Eua casam occultandi sese caussa exstruxerint, postquam voluntati Diuinae rebelles fuissent. Vid. CLERICVS ad Genes. III, 7. & nota 3. ad §. praec.

5) EPICHARMVS Comicus:
Ἔνθα δέος ἐνταῦθα κ' αἰδώς.
Metus vbi est, ibidem est & pudor. H.

6) Ἀλλ' ἡ μεγίστη τῶν ἐν ἀνθρώποις νόσων
Πασῶν, ἀναίδει' - -
Impudentia omnium morborum maximus est.

§. XXXII. 1) PAVLLVS *L. 14. §. 2. D. de Ritu nupt. contra pudorem est, filiam vxorem suam ducere.* H.

2) Ideo certe incestum hunc concubitum non ambiisse, ne genus humanum periret, facile probare

§. XXXII. Hic igitur pudor non postrema causa videtur, quare ipso iure naturae inter adscendentes & descendentes in recta linea connubia censeantur prohibita [1], praesertim cum nullus vnquam casus extiterit, nec probabiliter exsistere possit, vt seruando generi humano eorum admittendorum necessitas foret. Nam festina minus erat solicitudo filiarum Lothi Genes. XIX, 31. Etsi Grotius ad dictum locum putat, illas credidisse id licitum, quod ab Arabibus vicinis fieri quotidie intelligebant [2], quibus vt & Persis mos iste fuerit [3]. Et in hunc sensum capienda quoque est illa ratio Grotii dicto loco, quod nec filius, lege matrimonii superior, eam reuerentiam possit praestare matri vxori, quam natura exigit, nec patri filia, quae quamuis lege matrimonii inferior, tamen ob familiarem illam consuetudinem istius necessitudinis reuerentiam exhibere prohibeatur [4]. Alias enim, si pudor ille, quem diximus, remoueatur, non adeo absurdum erat, matrem cum filio sui iuris iungi; cum non repugnet, maritum vxori ob virtutem, sapientiam, aut nobilitatem reuerentiam exhibere. Sicut de soceris suis Tacitus Agricola dicit: *Vixerunt mira concordia, per mutuam caritatem, & inuicem se anteponendo.* Multo magis cum obsequio coniugali etiam filialem reuerentiam patri marito filia vxor exhibere posset, ni pudor iste obstaret. Quod autem Socrates comminiscitur apud Xenophontem L. IV. de Dictis & factis Socratis, [c. 4. §. 22. Ed. Oxon.] oppido quam ieiunum est; quasi in coniugiis parentum & liberorum nihil aliud sit culpandum praeter aetatis disparitatem, vnde sequatur aut sterilitas, aut male conformata soboles. Quasi vero non saepius occurrant matrimonia inter tales, quorum aetas plena pubertate, seu tot annis distat, quot annis parentes liberos possunt praecedere. Caeterum laudanda heic legum Romanarum castimonia, qua ob solam paterni nominis reuerentiam illicitas declarabant nuptias inter patrem & filiam adoptiuam, etiam postquam per emancipationem adoptionis iura fuerant soluta. Vid. *L. 55. D. de Ritu nuptiarum* [5]. Et non pro caetera stoliditate Claudius, cum foemina quaedam filium suum agnoscere nollet, dubia vtrinque argumentorum fide, ad confessionem eam compulit, dum ipsi matrimonium iuuenis indixit. Suetonius Claudio c. 15. Ostendere quoque eiusmodi coniunctionum foeditatem exinde quidam voluerunt, quod per eam diuersa plane necessitudinum vocabula confundantur. Apud Ovidium Metamorph. X. [v. 346. & seqq.] ita Myrrha: *Nec quod confundas & iura & nomina sentis? Tune eris & matris pellex, & adultera patris? Tu ne soror*

bare potuit Clericus in nota ad d. l. Geneseos.

3) Adde de aliis quoque populis Freinshemium ad L. VIII. Curtii c. 2. n. 19. H.

4) Ipse legislator diuinus obseruante id Io. Clerico ad Leuit. XVIII. 7. hanc rationem suppeditare videtur. Ait enim: *Nuditatem patris tui, & nuditatem matris tuae non reuelabis: mater enim tua haec, ideo non reuelabis nuditatem eius.* Accedit alia contemplatio, de qua dictum in nota 1. ad §. 28. & qua, ex inordinatis amplexibus saepe intempestiue nasceretur proles, cuius educationi non aeque commode prospici posset, ac si nata esset ex consuetudine, deliberato suscepta. Quod a pudore Auctor petit argumentum, id parum ad rem facere videtur per ea, quae monita fuerunt in nota 3. ad §. 30. Adde quod, si Auctoris sententiae subscribamus, incestus apud eas saltem gentes non esset illicitus, quae nudae incedunt, vtpote quae pudorem hunc penitus ignorant.

5) *Quin etiam nefas existimatur, eam quoque vxorem ducere, quae per adoptionem, filia neptisue esse coeperit: in tantum, vt, etsi per emancipationem adoptio dissoluta sit, idem iuris maneat.*

foror nati? genetrixque vocabere fratris? Apud SENECAM Phoeniffis [v. 134. & feqq.] Oedipus [6]: *Aui gener, patrisque riualis fui, Frater fuorum liberorum, & fratrum parens; Vno auia liberos peperit viro, Ac fibi nepotes.* Apud EVNDEM Agamemn. [v. 34. & feqq.] Thyeftes: *Verfa eft natura retro, Auo parentem, patri virum, natis nepotes mifcui.* IBIDEM. *Per fcelera natus, nomen ambiguum fuis. Idem fororis gnatus, & patris nepos.* VETVS EPITAPHIVM: *Herfilus hic iaceo, mecum Marulla quiefcit, Quae foror & genetrix, quae mihi fponfa fuit. Vera negas, frontemque trahis, aenigmata fphingis Credis? funt Pythio vera magis tripode. Me pater e nata genuit, mihi iungitur illa; Sic foror & coniux, fic fuit illa parens.* PHILO IVDAEVS de Specialibus legibus, [p. 778. C. Ed. Parif.] dum inuehitur in Perfas, connubia cum matribus admittentes, addit: *Quo nihil excogitari poteft magis impium, conspurcari defuncti patris thalamum, cui maxima debebatur religio, matri exhiberi nullam reuerentiam, filium eundem & maritum fieri, matrem viciffim vxoris nomen affumere, communes liberos patris quidem fratres, matris vero nepotes cenferi. Hanc prolis fuae matrem fimul effe ac auiam, illum filiorum patrem & fratrem vterinum.* Non minus deteftabile eft, quod de incolis infulae Zeylon referunt, patrem ibi nubentis filiae virginitatem delibare, addita ratione oppido quam inficeta; aequum effe, vt ex arbore, quam ipfe plantauit, primos fructus carpat. Quem foedum colorem etiam incefto fuo praetexuit Chach-Iean apud BERNIER de Reb. in regno Mogolis.

§. XXXIII. CAETERVM Ebraei heic non tam ad naturalem rationem, quam ad interdictum Dei primaeuum confugiebant. Tradebant enim, ab initio mundi fex genera concubitus fuiffe a Deo prohibita; cum matre fua, cum nouerca, cum vxore aliena, cum forore vterina, cum mafculo, & cum beftia. Idque deducunt ex verbis Genef. II, 24. *Et deferet homo cubile patris fui* (id eft, abftinebit ab vxore patris, feu nouerca,) *Et matris fuae*, (id eft, abftinebit a matre fua) *& conglutinabitur vxori fuae*, (non alienae vxori, non puero) *& erunt duo in carnem vnam*, (ergo a beftia abftinendum, quia cum hac homo in vnam carnem non poteft coalefcere.) SELDENVS L. V. c. 1. 2. Mirum tamen, quod IDEM refert dicto loco c. 18. ipfos credidiffe, quando gentilis fiebat profelytus iuftitiae, omnem cognationem, qua ipfe erat antea conftrictus hominibus gentilibus per fanguinem aut affinitatem, euanefcere. Imo fi qui antea confanguinei erant, verbi gratia, mater, filius, foror, fimul in Iudaifmum cooptarentur, inter eos itidem tradebant ius cognationis expirare, fic vt deinceps inter fe tanquam alieni effent. Ifta enim religionis Iudaicae receptione putabant aliquem penitus regenerari, & velut infantem recens natum fieri *. Id quod obfcurius videtur innuere TACITVS Hift. V. 5. *Transgreffi in morem eorum idem vfurpant, nec quidquam prius imbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam; parentes, liberos, fratres, vilia habere.* Vnde profelyto

6) Idem apud SOPHOCLEM Oedipo Tyranno:

Ὦ γάμοι, γάμοι,
Ἐφύσαθ' ἡμᾶς, καὶ φυτεύσαντες, πάλιν
Ἀνῆτε ταυτὸν σπέρμα, κ' ἀπεδείξατε
Πατέρας, ἀδελφὺς, παῖδας, αἷμ' ἐμφύλιον,
Νύμφας, γυναῖκας, μητέρας τε, χὠπόσα
Αισχισ' ἐν ἀνθρώποισιν ἔργα γίνεται.

O nu-

ſelyto Iam nec mater erat, nec nouerca, ſororque, adeo vt nomine naturalis cognationis nulla ei vetita foret; idque propter vim regenerationis, per quam alter plane velut nouus homo conſtituebatur, extinctis omnibus iuribus, quae ex vetere & gentili natiuitate reſultarent. Idque ex lege diuina procedere arbitrabantur. Etſi ex traditionibus ſapientum vetitum erat proſelyto matrem ſuam, aut filiam, aut ſororem itidem proſelytam ducere. Et ſi quis adhuc gentilis matrem, nouercam, aut ſororem ſuam duxiſſet, proſelytus factus eam dimittere cogebatur. Pari ratione apud eosdem ſeruus in Iudaiſmum receptus cum conditione ſeruili, nullam intelligebatur habere cognationem, aut ius ſanguinis. Vnde non nefas habebatur talem contubernio iungi cum matre, filia, aut ſorore ſua, licet id non minus gentilibus, quam Iudaeis ingenuis eſſet interdictum. Nam ſeruus pro nullo habebatur. Quemadmodum & ipſorum matrimonia ſolo dominorum arbitrio ſtabant, aut diſſoluebantur. Romanorum tamen legibus ſeruiles cognationes heic non minus, quam ingenuorum obſeruabantur. Vid. *L. 2. §. 1. D. Vnde cognati. L. 8. L. 14. §. 2. 3. D. de Ritu nuptiarum. L. 32. de Reg. iuris.* SELDENVS L. V. c. 16. Obiter quoque notandum, quod de Chinenſibus referunt, eos ab iſtis foeminis ducendis abſtinere, quae eadem cum ipſis cognomina habent, etſi de caetero ſanguine ſe non contingant. Et modo diuerſa habeant cognomina, parum ipſos curare, quam propinquo ſanguine ſponſus cum ſponſa iungatur; adeo vt filiae ex ſororibus auunculis nubere non vereantur. Vid. MARTINIVS Hiſt. Sinicae. L. I.

§. XXXIV. VIDENDVM porro eſt de aliis gradibus conſanguinitatis in limite transuerſo, nec non de affinitate. Ac ibi quidem proxime ſibi inuicem ſunt iuncti fratres & ſorores. Inter quos itidem inſignis quaedam verecundia deprehenditur, ſic vt fratres & ſorores, qui ſunt frontis tenerioris, non lubenter ſimul interſint conſortiis, in quibus blandimenta amatorum vel admittere, vel deferre contingit. Imo ipſi quoque fratres de rebus venereis petulantius inter ſe iocari fere abhorrent. Cuius rei cauſam aſſignat PLATO de LL. L. VIII. [p. 912. A. Ed. Wechel.] *Quod nemo aliter praedicat, ſed ſtatim ab ineunte aetate & ioco ſimul & ſerio dicta, & ſaepius in tragoediis haec eadem audiuntur, quando vel Thyeſtes, vel Oedipodas, vel Macareos quoſdam, qui rem cum ſororibus furtim habuerant, conſpectos continuo mortem ſibi, debitam ſceleris poenam, conſciuiſſe narrant.* Et SIMPLICIVS ad Epictetum c. 47. *Iam cum lex & conſuetudo ſororis & fratris conſuetudine interdicat: appetitiones non ſecus ac ipſius naturae imperio ſuppreſſae ita prorſus ſunt immobiles; niſi forte aliquos furoris intemperie, & dirae ſcelerum vltrices agitarint.* Conf. CHARRON de la Sageſſe L. II. c. 8. n. 6. Quo minus tamen horum connubia per ſe contra ius naturae eſſe dicamus, id maxime ſcrupulum mouet, quod, prout origines humani generis ſacrae

O nuptiae! nuptiae!
Genuiſtis nos, & poſtquam genuiſtis, rurſum
Remittitis idem ſemen, atque exhibuiſtis
Patres, fratres, liberos, ſanguinem cognatum,
Sponſas, vxores, matresque, & quae
Turpiſſima inter homines cenſentur. H.

§. XXXIII. * Hinc proſelyti dicti *recens nati* a R. Iſrael apud H. GROTIVM ad Ioann. III, 3. H.

crae nos literae docent, inter protoplastorum liberos, fratres vtique ac sorores, necessario matrimonium fuerit contrahendum. Non autem vero fit simile, Deum eiusmodi casum procurasse, vt omnino vis legi naturae esset inferenda [1]; dum speciem humanam propagari iubet, & tamen non aliud ad eam rem praebet medium, quam isthaec connubia. Praesertim cum nulla necessitas Deum subigeret, vnum duntaxat mortalium par creare. Nec video, quare nonnulli hanc rationem tanto cum supercilio petulantiae arguant; praesertim cum, quas ipsi in contrarium afferunt rationes, grauiores non sint. Dicunt: *Deum voluisse, vt ex vna stirpe totum genus humanum originem duceret, sicque cognationem inter eos constitueret.* Atqui vti prius pro nobis est; ita sat cognationis erat, eundem Creatorem, eandemque naturam habere, & qui ex horum mixtis inuicem connubiis generati fuissent, non minus cognati inuicem futuri erant. Neque magis *bella cum ipso mundo coepissent, & mundus inter initia sua extinctus esset*; cum nunc primorum fratrum vnus alterum occiderit. Igitur vtique ex positiua lege interdictum istiusmodi connubiorum videtur descendisse. Add. Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 8. §. 9. & SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 8. Cui ansam videtur dedisse, tum qui inter fratres & sorores deprehenditur pudor; tum quod eorum conuictus quotidianus & inobseruatus stupris & adulteriis occasionem valde pronam esset daturus, si amores tales nuptiis possent conglutinari. Vid. OVIDIVS Metamorph. IX. v. 458. 535. 558. seqq. [2] Quo loco adduci meretur sententia veterum Ebraeorum ex SELDENO L. V. c. 1. qui inter sex genera concubitus, a Deo primitus interdicta, referebant quidem connubia cum sorore vterina. Sed addebant; id praeceptum tunc demum vim suam exeruisse, postquam multiplicato genere humano aliarum, praeter sorores, foeminarum copia foret. Est autem apud orientales antiqua traditio, praeter Sethum omnes Adami liberos fuisse gemellos. Cum igitur necessarium foret, fratres ducere suas sorores, id eos obseruasse, vt non sibi gemellam ducerent, sed alio partu genitam; a gemellis refugisse. Credebant porro Ebraei arctiore vinculo connexam fratri sororem vterinam, quam consanguineam duntaxat. Vid. Deut. XIII, 6. vbi frater ex matre poni videtur vt coniunctior. Vnde & illo praecepto primaeuo putabant interdictas sorores tantum vterinas, non autem consanguineas: quod maius videatur intra eadem viscera coaluisse, quam eodem patre satum esse. Adeoque ex eorum mente soror non vterina, sed consanguinea recte coniungebatur Noachidae, seu gentili, qui tantum iure naturae & gentium regitur. Hinc & ante legem Moysis Abrahamum duxisse sororem consanguineam Saram. Nam ne quis credat, sororis vocabulum ibi pro quauis cognata sumi, diserte dicit ipse: *Reuera est soror mea, filia patris mei, non autem filia matris meae.* Genes. XX, 12. Add. GROTIVS ad dictum locum. Etsi apud vicinas gentes eam coniunctionem insusitatam fuisse, indicio est, quod Abrahamus crediderit, se non habitum iri Sarae maritum, si eandem sororem suam ferret. Ni dicere malimus, sororis vocabulum in famoso significatu

§. XXXIV. 1) Et genus humanum vniuersum ex nuptiis incestis propagaretur. H.

2) *Illa quidem primo nullos intelligit ignes*
Nec peccare putat, quod saepius oscula iungat,
Quod sua fraterno circumdet brachia collo.

3) Vid. SELDENVS de I. N. & G. sec. Hebraeos

ficatu pro forore germana accipi. Occurrit porro heic fcrupulus 2 Samuel. XIII, 13. vbi Thamar Ammoni, fratri confanguineo, ftuprum ipfi intentanti dicit: *Loquere fuper me ducenda cum rege, ille me tibi non denegabit.* Neque enim probabile eft, ipfam ignoraffe legem diuinam, qua expreffe connubium fratris cum forore confanguinea vetatur. Et fruftra erat hoc modo vim fratris declinare velle, fi falua lege diuina ifti iungi non poterant; quod tamen arbitratur IOSEPHVS Archaeol. VII. 7. Heic ita refpondent Ebraei; Maacam matrem Thamaris & Abfalonis captam fuiffe a Dauide in bello contra regem Geffuris, & cum nondum profelyta effet facta, ex Dauide fufcepiffe Thamarem; poft factam profelytam genuiffe Abfalonem. Quia igitur credebant, quando quis ex gentilifmo in Iudaifmum tranfiret, omnem cognationem, quam antea habebat, extingui [3], & vero proles Ifraëlitae ex muliere gentili fufcepta matrem, non patrem fequebatur, gentilifque & ipfa habebatur; Thamar porro & ipfa poft profelyta effet facta; extinctam fuiffe omnem cognationem, quam antea adhuc gentilis habuerat cum Ammone, ex eodem cum ipfa patre fufcepto. Adeoque ipfam reuera crediditTe, cum per regenerationem omnis cognatio foret extincta, per legem diuinam fefe rite Ammoni potuiffe nubere. Aliarum gentium mores quod attinet, apud OVIDIVM L. IX. Metamorph. [v. 457. 458. 537 - 558. Biblis queritur, humanis legibus ifta connubia interdicta, quibus tamen ipfi Dii fuerint vfi. *Dii fuas habere forores, vt Saturnus Opim iunctam fibi fanguine iunxit, Oceanus Thetyn, Iunonem rector Olympi.* Apud HOMERVM Odyff. x. [v. 7.] Aeoli filiae cum eiusdem filiis maritatae traduntur. THEOCRITVS Idyll. 17. [verfus finem] de vxore Ptolomaei Regis: Ἐκ θυμῶ στέργοισα κασίγνητόν τε πόσιν τε. Ὧδε· καὶ ἀθανάτων ἱερὸς γάμος ἐξετελέσθη. *Ex animo diligens fratrem atque maritum. Sic & deorum facra connubia contracta funt.* Sic Artemifia Maufoli foror & coniux erat. LVCIANVS in Dial. Diogenis & Maufoli. Sic Hidrieus Adan fororem *Carum lege* fibi vxorem coniunxiffe dicitur apud ARRIANVM de Exped. Alex. L. I. Apud Peruuianos quondam Yncis folis connubia cum fororibus erant recepta [4], inter alios prohibita. Garcilaffus de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 9. Romanis contra tales nuptiae deteftabiles habebantur. PLVTARCHVS in Quaeft. Romanis, [p 265. C.] quando rationem reddit, quare mulieres ofculo falutent fuos cognatos, addit: *Cum effet legibus interdictum cognatarum nuptiis, vfque ad ofculum tamen amori permiffum progredi, eaque fuit confanguinitatis teffera & communicatio. Antiquitus enim fanguine iunctas Romani fibi non copulabant matrimonio, vt ne nunc quidem materteras aut Sorores. Sero conceffum fuit, vt ducere confobrinas liceret.* Occafionem dicto loco expofitam videre licet. Athenis tamen ex inftituto Solonis ducebant forores germanas feu confanguineas, non autem vterinas. Hinc PLVTARCHVS Themiftocle fcribit, ipfius filium Archetolim duxiffe Mnafiptolemam fororem, ὀκ ὢν ὁμομήτριος, *cum ifte alia effet matre genitus.* Apud DEMOSTHENEM contra Eubulidem: Ἀδελφὴν ὁ πάππος ὁμὸς ἔγημεν, ὀχ ὁμομητρίαν. *Sororem*

bracos L. V. c. 18. Potius tamen cum GROTIO dicendum videtur, Thamarem aut Legem Diuinam ignoraffe, aut faltem fubterfugia quaefiuiffe, falfo commento.

4) Vt & olim in infulis fortunatis, de quibus H. GROTIVS L. VIII. Hift. Belg. ad A. MDXCIX. *Sorores vxores ducere ius Regibus tantum, vt apud Inchas Peruanes.* H.

rorem duxerat auus meus non vterinam. Apud CORNELIVM NEPOTEM [in Praef. & in Cimone c. 1.] Cimon memoratur habuisse in matrimonio sororem germanam; id *quod Atheniensium moribus liceuerit.* Vbi vide quae notauit BOECLERVS. Videtur tamen obstare locus apud ANDOCIDEM Orat. contra Alcibiadem [Orat. IV. p. 308.] *Maiorum memores estote, quam fortes & prudentes erant, qui Cimonem ostracismo relegarunt propter legum transgressiones, quia eum sorore propria consuescebat.* Cui conspirat ATHENAEVS L. XIII. c. 21. PLVTARCHVS Cimone, [p. 480. E.] varius est, dum tradit, a quibusdam insimulatum Cimonem, quasi sorori illuderet; alii nuptias inter ipsos veras intercessisse dixerunt, quod illa maritum alium ob inopiam inuenire non posset. Verum Spartae contrario Atheniensibus more licebat ducere sorores vterinas, non consanguineas teste PHILONE IVDAEO de Specialibus legibus [p. 779. E. Ed. Parif.] Ex PLATONE quoque L. V. de LL. adparet, ipsum nuptias inter fratres & sorores habuisse licitas; dum connubia tantum inter adscendentes & descendentes prohibet. Apud Aegyptios, auctore DIODORO SICVLO L. I. c. 27. connubia cum sororibus lege sancita, quod Isidi hoc feliciter successisset. Eum quoque morem Phoenicibus tribuit ACHILLES TATIVS L. I. Aliis tamen eadem connubia displicuerunt. PHOCYLIDES. [v 171.] Μὴ δὲ κασιγνήτης ἐς ἀπότροπον ἐλθέμεν εὐνήν. *Neque sororis nefandum conscendas thorum.* OCELLVS LVCANVS de Natura vniuersi c. 4. [p. 536. init. Ed. Amst. 1688.] Μήτε μητρὶ συγγενέσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. *Neque cum matre rem habeas, neque cum sorore, neque in aperto loco.* Et in vniuersum in Graecia connubia cum sororibus valde rara fuisse, ex EVRIPIDIS Andromache v. 173. colligitur, vbi Hermione ita in Andromacham inuehitur: Τοιοῦτον πᾶν τὸ βάρβαρον γένος, Πατήρ τε θυγατρὶ, παῖς τε μητρὶ μίγνυται, Κόρη τ' ἀδελφῷ. καὶ τῶν δ' οὐδὲν ἐξείργει νόμος. *Tale est omne barbaricum genus. Pater filiae, & filius matri miscetur Sororque fratri, & horum nihil probibet lex.* Quin eorum vsum posterioribus plane exoleuisse, colligitur ex SEXTI EMPIRICI Pyrrhon. hypotyp. L. I. c. 14. Παρ' Αἰγυπτίοις τὰς ἀδελφὰς γαμοῦσιν· ὃ παρ' ἡμῖν ἀπείρηται νόμῳ. *Apud Aegyptios cum sororibus contrahunt nuptias, quod apud nos lege interdictum est.* IDEM L. III. c. 24. Ἀθέσμιον τὲ ἐςι παρ' ἡμῖν μητέρα, ἢ ἀδελφὴν ἰδίαν γαμεῖν. *Nefas est apud nos, matrem aut sororem ducere in vxorem.* Add. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 11. De Persarum nuptiis cum matribus & sororibus SEXTVS EMPIRICVS dicto loco. STRABO L. XV. [pag. 505. Ed. Geneu. Casaub.] DIOGENES LAERT. in Prooemio, CVRTIVS L. IIX. c. 2. LVCIANVS de Sacrificiis [T. I. p. 364. Ed. Amst.] testantur. Etsi quid cordatiores super talibus censuerint, colligi potest ex responso iudicum regiorum Cambysi dato; apud HERODOTVM Thalia. Add. quae de Thruscis, incolis montis Libani nescio qua fide scribit Leon. RAVCHWOLF. Itiner. orient. L. II. c. 15. in fine. Id quoque heic admonendum, Ebraeos antiquos in connubiis prohibitis fratrum & sororum nihil putasse interesse, vtrum soror illa forte ex adulterio fuerit concepta, an ex legitimo concubitu. Adeoque quantum ad prohibitionem matrimonii pro sorore habebatur, quae ex alicuius nouerca & adultero genita erat. Add. *LL. 54. D. de Ritu nupt.* Vtut iidem alias statuerint, incestum tantum com-

committi per matrimonium, non autem per ſtuprum aut adulterium. Vnde iuxta illos inceſtus non fuit, ſi quis cum matre, & poſt cum filia ſtupri conſuetudinem habuiſſet: cum tamen inceſtus foret, ſi quis matrem & poſt filiam in vxorem duceret. Sic poterat quis eam ducere, quam eius pater, frater, aut patruus ante ſtuprauerat; cum tamen alias citra inceſtum non liceret ducere nouercam, patrui viduam, aut vxorem fratris extra ſpecialem caſum, quando frater ſine prole erat defunctus. Conf. *L. 1. §. 3. D. de Concubinis. L. 4. §. 8. D. de Gradibus & affin.* Sic iuxta eoſdem matrimonio ſibi quis poterat iungere Seiam, etſi antea eius matrem, ſororem, auiam, materteram, filiam, aut neptem ſtupraſſet. Ex traditionibus tamen magiſtrorum tale quoque matrimonium habebatur pro illicito: iam autem contractum reddebatur irritum, ſed qui contraxerat verberibus plectebatur. Vnde colligitur, ipſos ſtatuiſſe, affinitatem non per ſimplicem corporum commixtionem, ſed per matrimonium contrahi. SELDENVS dicto loco. Apud NICETAM ACOMINATVM cum Andronicus Comnenus matrimonio iungere vellet Alexium & Irenem, ex Theodora inceſto vtrumque concubitu genitos, & ſuper eo connubio iudices interrogaret, quidam horum *eas perſonas inter ſe cognatas negabant; propterea quod ex illicitis nuptiis procreatae, nihil eum iure cognationis commune haberent, ac alieniſſimae putarentur.* Etſi AVCTOR eos iudices vocet *homines auaros, & qui res diuinas cauponari ſint ſoliti, ac ſuffragia diuitum conuiuiis condonare.*

§. XXXV. CIRCA reliquos gradus, qui prohibentur Leu. XIIX. difficilius adhuc fuerit rationem inuenire, quare iidem ipſo quoque naturali iure nuptias impedire debeant. Etſi eiuſmodi nuptiae multis quoque gentilibus deteſtabiles habitae ſint. De nouerca effato Apoſtoli 1 Cor. V, 1. conſpirat PHOCYLIDES [v. 169. 170.] *Μητρυιῆς μὴ ψαῦεγε δεύτερα λέκτρα γονῆος. Μητέρα δ' ὡς τίμα τὴν μητέρος ἴχνια βᾶσαν. Nouereae ne attinge ſecundos parentis tui lectos. Sed vt matrem cole, matris inſiſtentem veſtigiis.* Notiſſima eſt hiſtoria de Stratonice, quam Seleucus pater filio Antiocho perdite amanti conceſſit, apud PLVTARCHVM Demetrio [p. 907. Ed. Wechel.] vbi tamen Seleucus pater dixiſſe legitur: *Εἰ δ' ἡ γυνὴ τῷ μὴ νενομισμένῳ δυσκολαίνοι, παρακαλεῖν τοὺς φίλους, ὅπως διδάσκωσιν αὐτὴν καὶ πείθωσι, καλὰ καὶ δίκαια τὰ δοκοῦντα βασιλεῖ μετὰ τοῦ συμφέροντος ἡγεῖσθαι. Quod ſi vxor ſua ab re inuſitata abhorreat, orare amicos, vt doceant & inducant eam, vt omnia, quae regi videantur, & ſint ex vſu publico, recta habeat & iuſta.* APPIANVS quoque in Syriacis [p. 127.] amorem Antiochi vocat *ἀθεμιστίαν πάθους, nefarium affectum.* Add. SENECA Excerpt. controu. L. VI. Declam. 7. VALER. MAX. L. V. c. 7. §. 1. ext. Sic CICERO pro Cluentio [c. 6.] nuptias ſocrus cum genero grauiter deteſtatur: *O mulieris ſcelus incredibile, & praeter hanc in omni vita inauditum.* Apud ANDOCIDEM Orat. 1. *Καὶ συνῴκει ὁ πάντων σχετλιώτατος ἀνθρώπων τῇ μητρὶ καὶ τῇ θυγατρί. Omniumque hominum ſceleſtiſſimus cum matre & filia concubuit.* Add. *L. 5. §. 1. D. de Condict. ſine cauſa. L. 12. §. 1. 2. 3. L. 15. L. 39. D. de Ritu nupt.* Etſi apud Tartaros ſolenne ſit, filium defuncto patre nouercam in vxorem ducere, teſte HAYTHONO de Tartaris. c. 48. &

M. PAVLO VENETO L. I. c. 55. Ebraei veteres, teste GROTIO, dicto loco, duas heic potissimum rationes allegant, vnam desumtam a naturali pudore, qui non sinat auctores ortus, seu parentes cum sua soboie aut in seipsis, aut etiam per personas sanguine aut nuptiali commixtione proxime cohaerentes misceri. Quae ratio vti inter adscendentes & descendentes valde; ita cum ille pudor inter collaterales, saltem vltra secundum gradum disiunctos, valde euanescat, ad conficiendum aliquod naturale ius sufficere non potest. Etsi ciuilibus legibus ratio constet, quae prohibitionem graduum latius extenderunt, obiiciendae velut sepi istis [1], qui ipso naturali ac diuino iure interdicti habentur. Alteram rationem inde deducunt, ne quarundam personarum conuictus quotidianus & inobseruatus stupris atque adulteriis ansam daret, si tales amores nuptiis possent conglutinari. Quae itidem legi positiuae occasionem dare potest, ius naturale non euincit. Eadem tamen non absurde videntur vti Ebraei, quare Leuit. XVIII. interdictum sit matrimonium amitae, non autem filiae fratris, cum tamen vtraque pari videatur gradu distare. Nam dicunt isti, viros iuuenes assidue frequentare domos auorum & auiarum, aut etiam in iisdem simul cum amitis habitare; ad domos vero fratrum minus frequentem ipsis esse aditum, nec ibi tantundem habere iuris. Idem tamen gradus moribus Romanorum erat illicitus, quod adparet exemplo Claudii, Agrippinam ducere volentis. vid. TACITVS Ann. XII. Quanquam plurimi dicto loco Leuit. non personas, sed gradus prohibitos esse asserant; quorum rationibus tamen fortasse non deest, quod reponi possit. Caeterum qui omnes & singulos gradus Leuitici dicto loco expressos iuri naturali repugnare statuunt, vrgent verba v. 27. Cum enim transgressio praesupponat legem, oportet vt tales nuptias contrahendo gentiles isti violarint vel legem aliquam naturalem, vel diuinam positiuam, omnes gentes stringentem. Quarum hanc liquido demonstrare arduum fuerit. SELDENVS L. V. c. 11. respondet, vocabula ista esse duntaxat capienda de iis peccatis [2], quae in gentiles quoque cadere poterant. Argumento esse, quod ibidem prohibitum legatur, ne quis duas sorores simul ducat; id quod tamen fecit Iacobus vir sanctissimus. Quanquam non absurde potest dici, aemulationem inter illas sorores inter eiusdem legis rationes fuisse. Sic & Amram pater Moysis duxit amitam suam Iochabedam, qui gradus tamen eodem capite expresse vetatur. De gradibus consanguinitatis apud Indos memorabilia quaedam habet Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 12. In ALCORANO cap. de Vxoribus harum personarum nuptiae prohibentur: matris, nouercae, filiae, sororis, amitae, neptis, nutricis, sororis collactaneae, socrus, priuignae, nurus, duarum sororum, filiae eius, quam quis cognouit, foeminae alteri iam nuptae, nisi bello sit capta. Add. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 11.

§. XXXV. 1) Pythagoreis valde probabantur leges gentium Graecarum, quibus illicita censebatur coniunctio omnis cum matre, filia, aut sorore, aut quibus & cum alia femina rem habere nefas erat in Templo, aut palam, coram aliis, e re enim esse censebant, his amplexibus omnibus praepedimentum obiici. Ἐπαινῆσθαι δ' αὐτοῖς ἔφασκεν καὶ τὰ τοιάδε τῶν προϋπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ, μήτ' ἐν ἱερῷ, μήτ' ἐν τῷ φανερῷ, καλὸν τε γὰρ, εἶναι καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλῆστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. IAMBLICHVS de Vita Pythag. §. 210. Ed. Kusteri.

c. 11. circa finem. Id quoque obiter notandum, vim affinitatis apud multos credi expirare, quando moritur persona, in qua illa fundata erat, & qui ex eadem nascebantur. EVRIPIDES Medea: [verf. 76.] *Παλαιὰ καινῶν λείπεται κηδευμάτων. Veteres nouis cedunt affinitatibus.* ISOCRATES in Aeginetico: [in princ. p. 663.] *Tantopere patris mei amicitia delectatus est, vt cum amita mea sine liberis decessisset, rursus patris consobrinam duxerit, quo necessitudo inter nos, & affinitas permaneret.* CICERO pro Quinctio: [c. 6.] *Affinitas liberis istius viuis diuelli nullo modo poterat.* IDEM Philippica XI. [c. 4.] de Dolabella, suo olim genero: *Et hic, dii immortales, aliquando fuit meus amicus.* FLORVS L. IV. c. 2. *Morte Iuliae Caesaris filiae, quae nupta Pompeio, generi socerique concordiam matrimonii foedere tenebat, statim aemulatio erupit.* PHILO Iudaeus de legatione ad Caium. [pag. 1002. B. Ed. Paris.] *Connubia familiis externis sunt pro vinculo, quo soluto soluitur & affinitas.* Contra de Tartaris refert M. PAVLVS VENETVS L. I. c. 58. Parentes defunctos filios caelibes, ac filias innuptas connubio inter se iungere, ac eiusmodi postumo contractu credere, inter istorum superstites parentes atque consanguineos affinitatem contractam, non secus ac si ab illis viuentibus nuptiae forent celebratae.

§. XXXVI. ADDENDVM denique est aliquid de vxoribus velut secundariis, quae multis populis in vsu fuerunt [1]. Tales nimirum, quae reuera fidem coniugalem viro dant, & in arctissimam societatem cum eodem coalescunt: ita tamen, vt vel propter inaequalitatem conditionis, generisque, vel alias ob rationes in iustae matris familias dignationem non adsciscantur, nec earundem proli omne ius sit, quod alias filiisfamilias communiter competit. Vid. SELDENVS de I. N. & G. L. V. c. 7. Ex quo patet, eiusmodi vxorum discrimen a iustis vxoribus per ius duntaxat positiuum, aut pactis singulorum esse introductum. Nam discrimina generis iure positiuo sunt constituta; & principali pacto matrimonii a sponsis pro arbitrio adiici possunt, quae eiusdem naturam non euertunt. Patet autem illud potissimum introductum ob conseruationem illustrium familiarum, aut in fauorem priorum liberorum, (Apud IVLIVM CAPITOLINVM [c. 19. & vlt. in fine.] Imper. Marcus *Faustina mortua concubinam sibi adsciuit procuratoris vxoris suae filiam, ne tot liberis superduceret nouercam.*) vel denique ob melius tolerandos sumtus, qui ex moribus ciuitatum alias in iustas vxores erant faciendi. Nam ad conseruationem illustrium familiarum etiam illud facit, si ex iisdem oriundae in paris dignationis domos adsciscantur. Quod vt fieret, alicubi leges ciuiles sanxerunt, vt si quis inferiori foeminae iungeretur, illud matrimonium non haberet omnes effectus, qui alias iustum matrimonium in ea ciuitate consequuntur. Easdem quoque insigniter debilitat patrimonii diuisio; cui prohibendae conducit adsciscere

2) Quae obseruatio Critica, iam adducta a GROTIO L. II. c. 5. §. 14. num. 2. sententiam eorum proiicit, qui huic capiti Leuitici superstruunt leges Diuinas positiuas vniuersales, praeterquam quod publicatio legum Diuinarum vniuersalium, quae populis & gentibus omnibus facta sit, doceri nequeat. Vid. BVDDEVS in Historia Iuris Naturalis §. 43.

§. XXXVI. 1) Quo pertinet matrimonium ad Morgengabicam quod dicitur. Vid. LEGES LONGOBARD. L. II. tit. 4. c. 4. II. Feud. 29. GROTIVS II. de I. B. & P. c. 7. §. 8. n. 3. H.

fciſcere vxores ſecundarias, ne ſi ex iuſta matre-familias natis minores portiones aſſignarentur, ipſi iuſtam querendi cauſam acciperent. Et ſtolidus eſt, qui vxorem ducit, cuius ſumtibus ad mendicitatem ſit redigendus. Vnde patet, iniuriam fieri eiusmodi vxoribus ſecundariis, ſi vile concubinarum nomen ipſis imponatur [2]. Hae enim proprie ſunt, quae cum aliquo ſolam ſtupri conſuetudinem habent, citra datam fidem coniugalem; quae a meretricibus gradu duntaxat differunt. Nec ab iſto cenſu eximuntur, ſi vel maxime aliqua paeiſcatur, quod ad certum tempus vni ſoli ſe velit ſeruare. (Vid. AELIANVS V. H. L. X. e. 18.) Nam in fide coniugali longe ſanctius & amplius quid eſt, quam ſolius mercedis aut mutuae libidinis intuitu alicui ſoli corpus ſeruare. Etſi & aliquando concubinae vocabulum ignominia videatur carere. Vid. *L. 49. §. 4. D. de Legatis.* Et *L. 3. C. de Natural. liberis*, quidam concubinatus *inaequale coniugium* vocatur [3]. Add. GOTHOFREDVS ad d. l. De Imperatoribus Turcarum refert BVSBEQVIVS Epiſt. 1. poſt Baiazetem nullum eorum in matrimonio iuſtam habuiſſe vxorem. *Nam cum ille praelio victus in Tamberlanis poteſtatem vna cum vxore veniſſet, nihil viſum fuit indignius, quam ludibria & contumeliae, quibus in eius oculis vxor afficiebatur. Cuius rei memoria ſequentes Imperatores a ducendis vxoribus ſe abſtinuerunt, tantumque liberos ex ſeruilis conditionis mulieribus, in quas minus iniuriae cadere, quam in legitimas vxores videbatur, ſuſceperunt. Neque vero minus honoris Turcae deferunt natis ex concubinis aut pellicibus, quam ex vxoribus; neque illi minus in bona paterna iuris habent.* Etſi aliam rationem ei contumeliae declinandae inuenerat Rex Perſarum Abbas, qui cum gynaeceum ſuum in expeditionem ſecum duxiſſet, Eunuchis in mandatis dederat, vxores Regis capite truncare, ſi praelio ipſe victus foret. Petrus de VALLE Itin. Part. II. Epiſt. 5. Apud Chinenſes, vbi ex iuſta vxore proles deſperatur, concubinae ſuperinducuntur; quippe apud quos miſerrimum habetur, absque liberis eſſe, qui defunctum luctus & ſepulturae honore proſequantur. MARTINIVS Hiſtor. Sin. L. VI. c. 1. p. m. 201. Denique & hoc obſeruandum, vti leges ciuiles alios quoque contractus certis ſolennibus ac ritibus veſtire ſolent, qui vbi abſuerint, iidem in foro ciuili pro inualidis cenſentur; ita & matrimonio talia quaedam in ciuitatibus nonnullis deprehendi adiuncta, vt ſi illa abſuerint, pro legitimo idem non habeatur aut ſaltem quibusdam effectibus in foro ciuili careat. Vid. CONSTITVT. SICVLAE L. III. tit. 20. Illa ſolennia etſi a iure naturali ignorentur; tamen cum idem ius leges ciuiles obſeruari iubeat ab illis, qui iisdem ſubiiciuntur, indifferentiam iuris naturalis heic nequidquam allegant, qui poteſtatem ferendi, aut abrogandi leges ciuiles non habent.

CAPVT

2) Vid. CVIACIVS Obſ. L. V. c. 6. vbi Romanorum Inſtituta de Concubinis perluſtrat, & oſtendit, quo loco apud eos fuerit hoc genus mulierum.

3) Et AVGVSTINVS in Can. ſolet. cauſ. 32. Quaeſt. 2. putauit, non abſurde hoc appellari concubium, *ſi vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamuis non ea cauſa coniuncti ſint, non tamen vitauerint, vt vel nolint ſibi naſci filios; vel etiam opere aliquo malo agant, ne naſcantur.* Hinc apud Romanos etiam concubina poterat adulterii accuſari. *L. Si vxor. 13. pr. ad L. Iul. de Adulter.* H.

§. I. 1) Hanc ſententiam refellit HOBBESIVS c. 9. de Ciue §. 1. quoniam nulla ſit connexio inter duo haec: generare & dominium acquirere. Adde, quod meum fiat quicquid ex re mea naſcitur, eius cauſam non eſſe generationem, ſed re-

rum

❖ ❖

CAPVT II.

DE POTESTATE PATRIA.

I. *De origine imperii patrii sententia communis.*
II. *Ex mente Hobbesii primaeua potestas in prolem est penes matrem;*
III. *Quae ab hac deinde in alios deriuatur.*
IV. *Quibus rationibus imperium paternum nitatur.*
V. *Quatenus patris ius potius, quam matris.*
VI. *Quanta potestas in prolem competat patri vt tali;*
VII. *Et quidem tempore infantiae ac pueritiae.*
VIII. *Hoc tempore quatenus liberi sint capaces dominii.*
IX. *An filium possit vendere pater.*
X. *De obligatione liberorum emancipatorum.*
XI. *Quid patribus competat potestatis in adultos filios extra ciuitates:*
XII. *Quid in ciuitatibus.*
XIII. *Quomodo haec potestas dissoluatur.*
XIV. *An liberis consensus parentum sit necessarius ad ineundum matrimonium.*

EX MATRIMONIO prouenit proles, in quam constituta est potestas patria, antiquissimum iuxta ac sanctissimum genus imperii; quo parentum iussa venerari, eorundemque prae se eminentiam agnoscere liberi tenentur. Circa cuius originem GROTIVS L. II. c. 5. §. 1. & plerique tradunt, idem oriri ex generatione [1], qua parentes quodammodo Deum referant, dum eum, qui nondum fuit, existere faciunt. Sed cum ad eandem vterque parentum aeque concurrat, originarie vtrique simul in prolem ius quaeri: quod si tamen inter se imperium contendant, nec vtrique simul queat satisfieri [2], praeferendum esse imperium patris, non solum ob praestantiam sexus, sed & quia imperium ipse in matrem obtinet.

§. II. EIVSDEM imperii originem ita inuestigare instituit HOBBES de Ciue [1] c. 9. Etsi fortasse vera sit haec consequentia, hic est pater, ergo est & dominus filii; non esse tamen eam ita manifestam, vt statim per se eiusdem

rum istarum indolem, ceu quas ad hominum vsum conditas esse, in propatulo est. Conf. AVCTOR infra §. 4. H.

2) Quod enucleate dicitur a QVINTILIANO: *Duo* [Pater & Mater] *vnum vocabamus: videamus quo ire debuerit. Poteram quidem fortiter dicere, Pater iussi. Hoc nomen omni lege maius est - - - Necesse habent parere - - - Sint sane iura paria, sedeatque medius inter duos index: non comparabo personas, quamuis apud omnes Gentes plus iuris habeat Pater: sit sane natura communis, non imputabo, quod nomen dedi, quod familiam, quod impensas.* Declam. VI. p. 86. Ed. Lugd. Bat.

§. II. 1) Et Leuiath. c. 20. Cui multa opponi possunt: nam primo Hobbesius ipse homines naturaliter in libertate nasci statuit. Atqui hoc fieri nequit, si natos in dominium matris protinus redactos

dem necessitas elucescat; quemadmodum sunt illa, quorum vnus terminus continetur in definitione alterius; sed aliis probationibus ipsam esse adstruendam. Praeterea cum summum imperium sit indiuisibile, quamdiu regularis forma eidem constare debet, sic vt nemo duobus dominis non subordinatis simul seruire queat; ad generationem autem duae personae concurrant; non videri sola generatione imperium adquiri. Igitur hanc rem ex statu naturali ita deducendam. In illo quippe cum omnia in omnes liceant, quatenus quisque ad sui conseruationem facere iudicat, victorem fieri dominum victi [2]. Ex quo sequi, iure naturae dominium infantis ad istum primo pertinere, qui eundem primus in sua potestate habuerit. Manifestum autem esse, eum, qui modo nascitur, prius esse in potestate matris, quam cuiusuis alterius. Quae si eundem decreuerit educare, [id quod vtique facere tenetur [3],] ea lege id facere intelligetur, vt ne adultus hostis fiat, id est, vt ipsi obediat. Nam ex IPSIVS hypothesi hostes inuicem sunt, qui inter se non imperant & parent, aut communem dominum non agnoscunt. Non enim praesumi, quenquam ita alicui dedisse vitam, vt possit simul & aetate vires adquirere, & iure hostis esse. Hoc modo igitur in statu naturae omnem puerperam simul & matrem fieri, & dominam. Praestantiam autem sexus non efficere, vt patri potius prae matre ius in prolem sit. Nam inaequalitatem virium inter marem & foeminam minorem esse, quam vt ille statim citra reluctantiam in hanc possit imperium nancisci, adeoque bello quoque opus fore ad eandem subiugandam. Accedere, quod si non nobiliorem, saltem magis laboriosam & molestam operam ad prolis generationem foemina prae mare contulit; [quippe quae eandem intra corpus suum diu gestauit, & ex sua substantia aluit.] [4]. QVINTILIANVS Declam. 338. *Alia est horum ratio, quos breuis transitus voluptatis fecit parentes, quos liberis suis extra positae voluptates conciliant. Aliter amant quae pepererunt, quae memoriam decem mensium, quae tot periculorum, tot sollicitudinum recordationes afferunt.* Medea apud ENNIVM: *Ter sub armis malim vitam cernere, quam semel modo parere.* Quod expressum ex illo apud EVRIPIDEM Medea: [vers. 250. 251.] *Ὡς τρὶς ἂν παρ' ἀσπίδα στῆναι θέλοιμ' ἂν μᾶλλον, ἢ τεκεῖν ἅπαξ.* De foeminis tamen in regione Paria in America memorant, illas absque omni dolore parere, nec debilitatem aliquam sentire, sed statim a partu ad consuetum opus redire. Idem fere de foeminis regionis Chili traditur [5]. Ac Hispanicae foeminae, si ibi diu habitent, pari modo indurantur. Etsi Orestes apud

redactos statuamus: Deinde homo non aeque occupationi est obnoxius, vt caeterae res, quas natura vsibus humanis destinauit & largita est. Adde solam possessionem aut detentionem ius non tribuere, nisi aliud accedat. Et cur non potius obstetrici, quae infantem primum excipit, dominium eius adiudicaremus quam matri? Nec dicam, nullum heic bellum, nec proinde ius victoriae esse posse. H.

2) Quod *πρῶτον ψεῦδος* Hobbesii refutatum fuit ab AVCTORE L. I. c. 6. §. 10. & L. II. c. 2. §. 5. & seqq.

3) Verba haec Hobbesii non sunt, neque menti eius conueniunt. Ait enim in fine §. 2. c. 9. matrem infantem vel educare, vel exponere, suo arbitrio & iure posse. Sententiam tamen Hobbesii, qualis a Pufendorfio proponitur, descripsit BVDDEVS in Dissertatione de comparatione obligationum, quae ex diuerso hominum statu oriuntur, §. 16. Idem quoque in Leuiathane prae se fert, philosophus Malmesburiensis, nec quid aliud exspectari ab eo poterat, quum infantem nasci fingeret in statu belli. Sed miscet hoc loco vbiuis AVCTOR suas cogitationes sine vlla discriminis nota, commentis Hobbesii. Quare

Em-

apud EVRIPIDEM [in Oreſt. verſ. 552. [6] & ſeqq.] cauſae ſuae ſeruiens pro patre calculum videatur ponere. Πατὴρ μὲν ἐφύτευσέ με, σὴ δ' ἔτικτε παῖς, τὸ σπέρμ' ἄρουρα παραλαβοῦσ' ἄλλου πάρα. Ἄνευ δὲ πατρὸς τέκνον οὐκ εἴη ποτ' ἄν. Ἐλογισάμην οὖν, τῷ γένους ἀρχηγέτῃ μᾶλλον μ' ἀμύναι, τῆς ὑποστάσης τροφάς. *Pater quidem plantauit me, tua autem peperit filia, ſemen ceu terra ab alio ſuſcipiens: Absque patre vero haut vnquam eſſe queat filius. Exiſtimaui igitur, me potius auctori generis opem ferre debuiſſe, quam ei, quae praebuit alimoniam.* Quid quod in ſtatu mere naturali, vbi nullae ciuitates, aut familiae, quibus vterque ſubiectus foret, intelliguntur, ſciri nequeat, cuius patris ſit filius, niſi indicio matris. Eius igitur, eſſe quem mater vult, & proinde matris eſſe. Inde & iure Romano conſtitutum, vt qui extra matrimonium concipitur partus, ventrem ſeu matrem ſequatur. Lex quoque erat apud Lycios: *Si qua ingenua ſeruo nupſerit, liberi, qui ex his ſuſcipiuntur ingenui ac nobiles exiſtimantur: ſin autem vir vel inter ciues primarius vxorem duxerit externam, aut pellicem, ſuſcepti ex his liberi putantur non ingenui.* Apud quos etiam ſe de nominibus matrum appellabant, non patrum. HERODOTVS Clio. [pag. 44. Ed. H. Stephani.]

§. III. A MATRE porro in alios ius diuerſis modis ex mente HOBBESII tranſit. I. Si mater ius ſuum dereliquerit, ſiue abiecerit filium exponendo. Is igitur qui expoſitum educauerit, idem habebit dominium, quod habebat mater. Quam enim vitam mater proli alendo dederat, eandem, quantum in ſe, exponendo iterum tollit. Ergo & obligatio prolis erga matrem, quae orta erat ex vitae donatione, per expoſitionem eſt ſublata. Ei autem, qui ipſum alendo conſeruauit, omnia debet conſeruatus, & nomine alumni, tanquam matri, & nomine ſerui, tanquam domino. Quo adplicari poteſt illud Admeti apud EVRIPIDEM Alceſtide. [verſ. 666. & ſeqq.] Τέθνηκα γὰρ δὴ τοὐπὶ σ', εἰ δ' ἄλλου τυχὼν σωτῆρος, αὐγὰς εἰσορῶ, κείνου λέγω καὶ παῖδα μ' εἶναι, καὶ φίλον γηροτρόφον. *Mortuus enim ſum, quantum in te eſt: ſi vero nactus alium ſeruatorem, lucem aſpicio, huius dico & filium me eſſe, & charum ſenectutis alumnum.* LIBANIVS Orat. 13. Ὅστις ἄνθρωπον ποταμοῦ ῥύμης ἐξήρπασε, πατὴρ ἂν εἰκότως εἶναι τοῦ σεσωσμένου δοκοίη. *Quisquis hominem e fluminis aeſtu eripit, merito pater eius, qui ſeruatus eſt, videri queat.* Heic licet forte concedamus [1], eiusmodi

Emblemata eius, ſuo quoduis loco, cum Cl. BARBEYRACO notabimus.

4) Quae Ratio ipſa quoque AVCTORIS, non Hobbeſii eſt, etſi BVDDEVS dicto loco eam quoque tanquam Hobbeſianam referat. SIDONIVS APOLLINARIS IV. ep. 21. *Eſt quidem princeps, in genere monſtrando, patris praerogatiua; ſed tamen multum eſt, quod debemus & matribus. Non enim a nobis aliquid exilius fas eſt honorari, quod pondera illarum, quam quod iſtorum ſemina ſumus.*

5) Americus VESPVCIVS in Epiſtola ad Renatum Iheruſalem & Siciliae Regem, Lotharingiae Ducem in nauigatione Africana prima A. MCCCCXCVII. obſeruauit regionem, *in qua foeminae leuiſſimo minimoque dolore pariant, ita vt in craſtinum alacres ſanataeque vbique ambulent, ac poſt partum integrae ac ſolidae appareant, ac ſi nunquam peperiſſent.* H.

6) Et apud AESCHYLVM Diris vertente H. GROTIO in Excerptis:

Non mater illi quem ſuum gnatum vocat
Genitrix, ſed altrix imbris eſt genitabilis.
Gignit rigator: illa velut hoſpes, Dei
Si cura faueat, hoſpitis ſeruat genus. H.

§. III. 1) Verſus hic, perinde ac is, qui ſequitur,

di prolem animum habere debere obſeruantiam aduerſus matrem exhibendi, ſecutaque ipſius poenitentia neceſſitudinem naturalem velut inſtaurandi: id tamen aliter fieri non poterit, niſi conſenſu & ceſſione educatoris, cui alimenta, & ſi quid praeterea impendit, ſunt refundenda. Atque hic ſolus videtur caſus, quo imperium in hominem per occupationem adquiratur [2]. II. Si mater bello capta eſt, natus ex ea, vbi ſimul captus fuerit, etiam eſt capientis: propterea quod qui dominium habet in perſonam, dominium etiam habet in omnia, quae ſunt eius, & ſic quoque in filium. Vbi tamen monendum [3] hoc caſu a victore diuerſum poteſtatis genus in prolem captam adquiri, quam mater habuerat. III. Si mater ſit ciuis cuiuſcunque ciuitatis, is, qui in ea ciuitate ſummum habet imperium, dominium quoque habebit eius, qui ex eo naſcitur. Vbi tamen itidem obſeruandum [4] diuerſam poteſtatem eſſe, quam ciuitas habet ab ea, quae parentibus competit. Neque extingui ſtatim poteſtatem matris per imperium ciuile, ſed alicubi certis limitibus circumſcribi, alicubi etiam ſatis illibatam relinqui. IV. Si mulier viro ſe tradiderit in vitae ſocietatem, ea lege, vt imperium apud virum ſit, qui naſcitur ex ambobus patris eſt, propter imperium in matrem. Sed ſi foemina imperium habens filios ex ſubdito ſuſceperit, ſuſcepti matris ſunt. Aliter enim ſaluo imperio mulier filios habere non poteſt. Et in vniuerſum, ſi maris & foeminae ſocietas talis ſit vnio, vt alter alterius imperio ſubiiciatur, liberi ſunt imperantis. Caeterum in ſtatu naturali, ſi quidem mas & foemina ſocietatem cohabitandi contrahant, ita vt alter alterius imperio non ſubſit, nati ex iis matris ſunt, niſi aliter fuerit inter ipſos conuentum. Nam pactis de iure ſuo poteſt diſponere mater, prout velit. Vti factum ab Amazonibus quidam tradunt, quod ſuſcepta ex vicinis prole, mares quidem illis remiſerint, foemellis ſibi ſeruatis. In ciuitatibus vero, ſi contractus ſit inter marem & foeminam ad cohabitationem, liberi ſunt patris, quia in omnibus ciuitatibus, vtpote conſtitutis a patribusfamilias, imperium domeſticum viri eſt. Qualis contractus ſi fiat ſecundum leges ciuiles, & ſolenniter, vocatur matrimonium. Si vero contrahant concubinatum duntaxat, aut cohabitationem minus ſolennem, filii erunt vel patris vel matris, prout legibus ciuilibus diſpoſitum fuerit.

§. IV. Nos heic, vt in aliis ſimilibus rebus, vniuerſalem cauſam, Deum optimum maximum praeſupponimus. Nec minus tamen fas arbitramur, cauſas

tur, AVCTORIS eſt, ac ex Ipſius Principiis, ſupra expoſitis manat. Addi autem oportebat, locum, quae dicuntur, non minus in patris, quam matris perſona habere.

2) V. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. & ibi dicta. H.

3) Hoc quoque monitum AVCTORIS eſt.

4) Qui hanc obſeruationem quoque de ſuo inſeruit.

§. IV. 1) Frideric. HORNIVS L. I. de Ciuitat. c. 2. §. 3. H.

2) Conſtat equidem, Educationem, quod infra pluribus ab AVCTORE comprobabitur, cauſam proximam eſſe poteſtatis paternae, & mutuorum inter parentes & liberos officiorum. Neque tamen ideo ſequeſtranda eſt Generatio, quae ſi res ex vero aeſtimetur, Educationi commode adiungi poteſt. Eſt enim onus educandi ſequela generationis, & vtrumque finem ante oculos habere debeat, qui nuptias contrahunt. Quod adeo verum eſt, vt AVCTOR ipſe, quum, ſupra L. IV. c. 11. §. 4. probatum iret, liberis parentes alimenta debere, dixerit, parentes generando vltro ſeſe obſtrinxiſſe ad dandam operam, vt, quam liberis dederint vita, conſeruetur. Quo pertinent

ſas ſecundas & proximas inueſtigare. Quod enim aliqui iactant [1], *omne imperium, quod homini in hominem competit, iſti a Deo communicari per quandam commiſſionem diuinam; & hominem non habere niſi poteſtatem delegatam*; id nobis in Deum contumelioſum videtur, vtut, qui ſimiles ſententias in ore habent, eximium pietatis ſtudium prae ſe ferant. Qui enim delegatam poteſtatem exercet, eandem vtique cum eo, qui delegauit; habet, niſi quod hic eam, vt propriam, ille vt alienam poſſidet. Atqui abiecte valde de infinita Dei maieſtate ſentit, qui idem ſpecie imperium, quod in Deo eſt, in homunciones cadere arbitratur. Vid. Matth. X, 28. His praemiſſis illud primo extra dubium ponendum videtur, generationem praebere occaſionem ius aliquod in prolem adquirendi; quod non tantum valeat aduerſus alios non parentes, (vt quemadmodum dominus eſt fructuum, qui eſt dominus rei; ita proximum habeat gradum ad imperium in prolem quaerendum, qui eſt dominus corporis, ex quo illa fuit generata:) ſed etiam quod aduerſus ipſam prolem vim obtineat. Dico *occaſionem*. Nobis quippe ſola generatio non videtur ſufficere ad titulum imperii, in ſobolem humanam conſtituendi [2]. Etſi enim ex ſubſtantia noſtra excitetur proles: tamen quia abit in perſonam nobis ſimilem, & quae quantum ad iura hominibus naturaliter competentia nobis eſt aequalis; inde vt nobis fiat inaequalis, ſeu vt noſtro imperio ſubiiciatur, alio vtique titulo videtur opus eſſe. Praeſertim cum illa tali actu exerceatur, quem fere noſtrae delectionis cauſa ſuſcipimus, quemque adeo tanti imputare proli non poſſumus, vt ea nolens volens nobis ſubeſſe teneatur. LACTANTIVS Diu. Inſtit. L. V. c. 18. *Qui filium generat, non habet poteſtatem vt concipiatur, vt naſcatur, vt viuat. Vnde apparet, non* (tam) *eſſe illum patrem, ſed tantummodo* (quam) *generandi miniſtrum.* Duplici igitur titulo ius parentum in liberos fundatur [3], primo, quia ipſa lex naturae, dum ſociabilem eſſe hominem iuſſit; parentibus curam liberorum iniunxit; quae vt eo minus negligeretur, tenerrimum ſimul affectum in prolem iisdem implantauit. Ni enim prolem a parentibus educari ponas, vita ſocialis plane intelligi nequit. Non poteſt autem illa cura recte exerceri, niſi poteſtatem habuerint parentes liberorum actiones dirigendi ad horum ſalutem, quam ipſi propter iudicii defectum nondum intelligunt. Vid. Sirac. VII, 25. XXX, 1. ſeqq. Igitur eo ipſo a natura iniungitur parentibus, vt imperium vtique in liberos exerceant, quantum ad iſtum finem ſufficit. Nam qui obligat aliquem ad finem, cenſetur eidem quoque ſimul contuliſſe poteſtatem vſurpandi media, ſine quibus iſte

tinent quae Crito Socrati reſpondet in dialogo Critone [p. 45. D. T. I. Edit. Serr.] Ἢ γὰρ οὐ χρῆν ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξυνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα. Aut gigni non oportebat ſobolem, aut ſubeundae ſunt curae, quas victus & educatio eorum exigit.

3) Fundamenta haec, quibus AVCTOR vtitur, aliqui non temere reiiciunt: quoniam ex cura liberorum officium parentum, non ius ſine poteſtas ad dirigendas liberorum actiones tam eximia intelligatur; & conſenſus nequeat praeſumi, vbi per naturam non eſt locus expreſſo. Mihi planius ſimpliciusque dici poſſe videtur, vt homo actionum ſuarum omnium eſt dominus; ita & totam illam progenerandae ſobolis actionem ita penes parentes eſſe, vt non tantum gignant, ſed & partum ad maturitatem ſuam perducant, donec ſpecies exſiſtat ipſis ſimilis; hoc eſt, qui ſuopte ingenio ſe regere, res ſuas adminiſtrare, vitam ſocialem agere, ac inprimis Deum colere norit. Quae omnia ſine poteſtate, ad finem illum conſequendum neceſſaria, haud dubie fruſtra forent. Adde quae notabimus ad §. 11. infra. H.

iſte obtineri nequit. Haec porro poteſtas parentum, ex iniuncta ipſis cura liberorum reſultans, neceſſario in liberis ponit obligationem ſubmittendi ſeſe parentum directioni; cum haec citra illam ſit fruſtranea. Deinde parentum imperium ipſorum quoque liberorum praeſumto conſenſu, adeoque pacto tacito niti videtur [4]. Quemadmodum enim parens eo ipſo, quod infantem tollit, declarat, ſeſe obligationem a natura iniunctam impleturum, infantemque quantum in ſe bene educaturum: ita contra infans, etſi propter latitantem adhuc rationis vſum reciproca officia, parentum obligationi ex aduerſum reſpondentia, expreſſe nequeat promittere; ex ipſa tamen parentum opera obligationem erga eosdem contrahit, non minus, quam ſi expreſſus ipſius conſenſus acceſſiſſet. Add. *L. 2. D. de Negot. geſtis.* Eaque obligatio ſeſe exſerit, quamprimum quid a parentibus erga ipſum ſit geſtum, poteſt intelligere. Praeſumitur enim, ſi vſum rationis eo, quo ſublatus eſt, tempore habuiſſet, ac perſpexiſſet, vitam ſeſe citra parentum curam, iunctumque illi imperium ſeruare non poſſe, lubenter ipſum in idem conſenſurum, commodamque ſibi educationem ab iisdem viciſſim fuiſſe ſtipulaturum. Qui conſenſus cum ratione praeſumtus pro expreſſo valet. (Conf. SENECA Conſol. ad Marciam c. 18.) Non ſecus atque is, cuius abſentis & ignorantis negotia alter geſſit, obligationem velut ex contractu tacito contraxiſſe intelligitur iſti penſandi, quod in ipſius vtilitatem impendit. Vnde patet, imperium in prolem parenti actu conſtitui, quando illam tollit, nutritque, & in commodum humanae ſocietatis membrum eandem formandam pro virili ſuſcipit. Neque obſtat, quod non nemini [5] videtur, obligationem inter parentes & liberos nullo modo ex conſenſu & pacto tacito deriuari poſſe, *ideo quod conſenſus quocunque titulo veniat, locum habere proprie non poſſit, niſi in actionibus ante conſenſum liberis. Atqui nec patri liberum eſſe, nec filio educationis illa iura cum annexo cuique debito declinare.* Nam haec ſibi non repugnant, aliquid oriri ex praecepto legis naturalis, & oriri ex conſenſu tacito. Sane enim homini non eſt liberum, Deo non parere, & tamen Deus a fidelibus obſequium foedere ſtipulari voluit. Sic ciuis vtique munia militaria Reipublicae debet, & tamen, dum miles ſcribitur, conſenſus eius accedit, & ſacramentum. Sic quare dici non poſſit, infantis conſenſum tacitum intelligi, dum parens actu eius educationem ſuſcipit: cuius hic ſit effectus, ne querendi cauſam habeat, quaſi imperium paternum inuito ſibi & fruſtra ſit impoſitum.

§. V. QVANDO autem vlterius quaeritur, vtrius parentum ius in prolem ſit potius, diſtinctione praemiſſa res eſt expedienda. Vel enim viuitur

4) Praeſumi quidem poteſt conſenſus infantis futurus, ſed tacitus nulla ratione fingi poteſt. Qui enim tacite conſentiat infans conſenſus omnis expers. Vid. nota 5. ad §. 2. c. 6. L. III. Sola igitur praecedens ratio ſufficit. Eo enim ipſo, quod ſic naſcuntur liberi, vt ſine aliorum ope nulla ratione adoleſcere queant, & quod hoc onus parentum eſt, ſatis indicatur, liberos obſtringi ad ſubeundum obſequium, ſine quo educatio comprehendi animo nequit: vnde recte ſe habet argumentum GROTII, Genui, ergo impero.

5) Iacobo puta THOMASIO in Diſſertatione de Patria Poteſtate. §. 49.

§. V. 1) Et ſpurii nullum habere patrem intelliguntur. Vid. NICETAM in Alexandr. Comnen. H.

2) *Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonſtrare*

tur in ciuitate, vel extra eandem; inter eos autem, qui genuerunt, pactum intercessit, vel non. Extra ciuitatem in naturali libertate, si generantes citra pactum aliquod duraturum mixti fuerunt, proles matris est. Nam in eo statu pater nisi indicio matris cognosci non potest [1], saltem tali certitudine, qua res facti solent probari; cum in eo statu alios quoque mares mater potuerit admittere. Conf. *§. 31. 32. Inst. de Rerum diuis.* & *L. 7. §. 13. D. Adquir. rer. dom.* Eam ob rationem ex legibus Romanis vulgo quaesiti [2] sunt matris [3]. Etsi in contrarium erat institutum veterum Aegyptiorum, apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 80. qui *nullum filiorum pro spurio habebant, etiamsi ex ancilla emtitia sit procreatus. Solum enim patrem procreationis auctorem esse, matremque alimenta tantum & locum infanti praebere arbitrantur. Arbores etiam quae fructum edunt, mares, sed quae non ferunt, foeminas, contra quam Graeci, nominant.* Similis sententia occurrit apud THEAGEM Pythagoricum de Virtutibus. [in opusculis Mythologicis, Physicis & Ethicis excusis Amsterod. 1688. p. 683. 684.] *Pater animum gignit, mater duntaxat materiam gignendo suppeditat.* Vbi vero pactum inter marem & foeminam antecessit, in quo super prole dispositum, ex eodem satis constabit, vtri in prolem imperium competat. Nam vt summum imperium in eundem duo indiuisim obtineant, irregulare est. Istud igitur pactum vel nude tendit ad quaerendam sobolem, vel inuoluit etiam imperium in foeminam, adeoque iustum matrimonium continet: vbi sine dubio imperium in prolem est penes patrem. In prioris autem generis pactis etsi regulare sit, vt illa incipiant a mare, & hic sibi, non foeminae prolem quaerat, vtque adeo & hic in prolem sibi imperium fuerit pactus: tamen praeter ordinem contingere potest, vt mulier sibi adsciscat virum; non vir mulierem. Id quod quondam inter Amazones factum; & hodieque contingere necessum est circa foeminas, summum imperium in ciuitate habentes, vbi eodem saluo maritis iunguntur; qui proprie loquendo non tam reges, quam mariti reginarum fiunt [4]. Neque vero eo nomine talia pacta iuri naturae repugnant, quod alteruter coniugum abs se videatur remouere curam liberorum, quam tamen natura indistincte parentibus iniunxit. Nam illud vtique non ita praecise requirit natura, vt vterque parentum per se & immediate educandae proli operam nauet; sed sufficere potest, vt alterutri eadem per pactum praecipue committatur. Sicuti mater non praecise tenetur propria vbera proli praebere, sed eandem nutrici alendam committere potest [5]. (Etsi contrarium suadeat PLVTARCHVS de Educ. Liber. & Fauorinus apud GELLIVM L. XII. c. 1. Add. Ferdin. PINTO Itin. c. 54. vbi refert, quam religiose obseruetur apud Iauanenses, vt matres propriis vberibus prolem suam alant. In ALCORANO

K 2 praeci-

strare non possint: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet: qui & Spurii *appellantur - - - Lex naturae haec est, vt qui nascitur sine legitimo matrimonio, matrem sequatur, nisi Lex specialis aliud inducit.* L. 23. 24. D. de Statu hom.

3) Eadem fere circa eos habentis iura, quae pater. Et iam dudum apud Germanos fuit prouerbium: *Matrem non procreare spurios.* Vid. Matth. VOSSIVS Annal. Holland. & Zeeland. L. III. ad A. MCCXLIV. Vbi in controuersia de successione inter Margaritam Flandricam & eius liberos, ex Bochardo Auennione susceptos, id allegatur. H.

4) Vid. supra c. 1. §. 9. circa extrem. H.

5) Imo lac primum ab ipsa matre infanti instillari debere, egregie docet HEINECCIVS L. II. §. 61. in Scholio.

praecipitur, vt foeminae integros duos annos prolem ſuam lactent [6]. Quomodo & patres ingenium, & mores filiorum formandos aliis idoneis viris recte credunt. Aſt vero in ciuitatibus per viros conſtitutis, vti regulariter viri ſunt capita familiae; ita priuatum inter liberos imperium eſt penes patres [7]; ſic vt matrum iuſſa in ſe conſiliorum fere vim habeant; plenam autem vim obligandi ex communicata abs patre poteſtate mutuentur. Nam vti vxores in adminiſtrationis domeſticae partem vtiliter admittuntur: ita imperium patris curam matris circa prolem non excludit. Etſi per leges ciuiles peculiariter heic poſſit diſponi. Sic Petrus de VALLE Itin. Part. I. Ep. 17. memorat, apud Babylonios ſupremam poteſtatem in filios quidem eſſe penes patrem, ſed in filias penes matrem. Patre autem defuncto, ſi penes matrem maneat gubernatio familiae, par quoque eſt poteſtatem patris in liberos eidem accreſcere. Conf. Geneſ. XXI, 21. cum XXIV, 4. Et vbi alter ipſius maritus in curam educandi priuignos ſuccedit, in reuerentiam quoque genitori debitam admittetur. De Chinenſibus tamen referunt [8], ſi vxor poſt mariti mortem ad ſecundas nuptias tranſeat, eam vnica tantum cum veſte a ſuis liberis diſcedere; quod apud ipſos liberi nullum vitricum tolerare, multo minus eidem obtemperare velint. NEVHOFIVS in Legat. pag. 281.

§. VI. PROXIMVM eſt, vt diſquiramus, quanta ſit parentum in liberos poteſtas. Heic diſtinguendum eſt inter patresfamilias adhuc extra ciuitates conſtitutos, & illos, qui ciuitates iam ſubierunt: tum inter poteſtatem, quam habet pater, qua talis, & qua eſt caput familiae ſegregis. Poteſtas, quae patri vt tali competit, cum ſit neceſſaria ad explendam obligationem aduerſus liberos a natura iniunctam, tanta quoque eſſe intelligitur, quanta ad eum finem obtinendum ſufficit. Officium porro parentis vt talis in eo potiſſimum vertitur, vt liberos commode educet, id eſt, nutriat & gubernet, quousque ſibi ipſis proſpicere, & ſuas actiones pro modo ingenii temperare ipſi queant, vtque

6) Quemadmodum apud Hebraeos infantes ante triennium ab vberibus non depellebantur. 2 Maccab. VII. 7. 28. *L. 9. C. de Patria poteſt.*

7) Vetuſtiſſimo Iure Romano matribus poteſtas nulla in liberos competiiſſe videtur, quod pedetentim mutatum eſt. *L. 4. D. de Curator. furioſ. Pietas enim parentibus, etſi inaequalis eſt eorum poteſtas aequa debetur.* Dum enim inaequalem dicit hanc poteſtatem Vlpianus, aliquam adgnoſcere videtur.

8) Et de Romanis notum eſt, eos matri, quae vitricum adſciuit, liberorum educationem denegauiſſe *L. 1. C. Vbi educari debeant. Nouell. Iuſtiniani 22. c. 38.* Huiusmodi enim matres nouis maritis non ſolum res filiorum, ſed & vitam addicere, eſt in *L. 22. C. de Adminiſtr. tut.* H.

§. VI. 1) Et quod eſt apud SENECAM Thyeſte:

Peiora iuuenes facile praecepta audiunt.

Hinc non male XENOPHON Epiſtola ad Calonem: *Qui filiis de multis opibus proſpiciunt, vt autem boni aut egregii euadant, negligunt, ſimile quid agunt equos alentibus: quos belli diſciplinam non docent, iis vero multum pabuli exhibent. Sic enim equos habituri ſunt pinguiores, ſed rerum, quas praeſtare oportebat, imperitos.* ISOCRATES in Areopagitico: Τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους, καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους τολμήσειν παραβαίνειν· τοὺς δ᾽ ἀσφαλῶς πεπαιδευμένους καὶ τοῖς ἁπλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Nam homines male inſtitutos leges etiam exquiſitiſſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.* EVRIPIDES Iphigenia in Aulide:

Τροφαί θ᾽ αἱ παιδευόμεναι,
Μέγα φέρουσ᾽ εἰς ἀρετάν·
Ad virtutem graue momentum
Aeno a tenere recta doceri.

Conf. infra L. VII. c. 1. §. 4. H.

2) Οὐκοῦν - - - καὶ τὰς ψυχὰς οὕτω φῶμεν τὰς

que in commoda humanae societatis membra euadant. Nam generatio non est pars officii paterni, sed eiusdem occasio. Illud autem officium eo diligentius parentibus est obeundum, quo verius est, quod PLVTARCHVS de Educat. liber. [pag. 4. B. Ed. Wech.] dicit: *Πηγὴ καὶ ῥίζα καλοκαγαθίας τὸ νομίμου τυχεῖν παιδείας; fons & radix probitatis est, decentem sortiri institutionem.* Praesertim cum vtplurimum obtineat illud PLATONIS [1] de Republ. L. VI. [p. 676. D. Edit. Wech.] *Animi praestantissimo ingenio praediti, si male fuerint educati, pessimi fiunt. An putas infanda scelera, & extremam nequitiam, ex ignauo potius ingenio, quam generoso educatione corrupto procedere? Imbecillem vero naturam ingentium vel bonorum vel malorum quandoque caussam fore* [2]*?* IDEM quoque de LL. L. VII. puerum vocat *δυσμεταχειριστότατον πάντων θηρίων, intractabiliorem quauis bestia.* LIBANIVS Declam. 20. *Μέγα ταῖς ψυχαῖς ἡ παίδευσις ἀγαθόν. Magnum animabus bonum institutio.* HORATIVS L. IV. Ode 4. *Doctrina sed vim promouet insitam, Rectique cultus pectora roborant: Vtcunque defecere mores, dedecorant bene nata culpae.* ANONYMVS POETA: *Γράμματα μαθεῖν δεῖ, καὶ μαθόντα νοῦν ἔχειν· ὡς οὐδὲν ἡ μάθησις, ἢν μὴ νοῦν παρῇ.* Add. STOBAEVS Serm. 81. [3] Ex quo patet, hautquidquam potestatem patriam se eousque extendere, vt prolem vel intra materna viscera haerentem queat elidere [4], (vid. *L. 4. D. de Extraord. crimin. L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicariis. L. 38. §. 5. D. de Poenis.* nisi vbi matri alias prolique simul foret pereundum. Vid. Ant. MATTHAEVS de Crimin. ad L. XLVII. D. t. 5. §. 5. Et GROTIVS in Flor. sparf. ad L. 39. *D. de Poenis.*) vel recens editam abiicere, aut necare, multoque minus, si iam viuendo aliquo vsque processerit [5]. Nam vtut ex substantia parentum excitetur soboles; in aequalem tamen cum illis conditionem statim collocatur, saltem hactenus, vt iniuriae abs quouis capax sit [6]. PLINIVS L. IX. Epist. 12. *Ita hoc quod es pater vtere, vt memineris & te hominem esse, & hominis patrem.* Vid. PHILO Iudaeus de specialibus legibus, & LACTANTIVS Diuin. instit. L. VI. c. 20. & DIODORVS SICVLVS L. I. c. 77. Add. GROTIVS ad

K 3 Exod.

τὰς εὐφυεστάτας, κακῆς παιδαγωγίας τυχούσας, διαφερόντως κακὰς γίγνεσθαι· ἢ οἴει τὰ μεγάλα ἀδικήματα, καὶ τὴν ἄκρατον πονηρίαν, ἐκ φαύλης, ἀλλ' οὐκ ἐκ νεανικῆς φύσεως τροφῇ διολλυμένης γίγνεσθαι, ἀσθενῆ δὲ φύσιν, μεγάλων οὔτε ἀγαθῶν οὔτε κακῶν αἰτίαν ποτὲ ἔσεσθαι.

3) Aurea caeterum de educatione liberorum praecepta tradunt praeter Plutarchum l. c. MONTAGNE dans ses Essais L. II. c. 8 CHARRON de la Sagesse L. III. c. 14. & in primis LOCKIVS de Educatione infantum, quod opus aliquoties Anglice & Gallice recusum est. Inter reliquas editiones Cl. BARBEYRACVS eam commendat, quae Gallica, cura Costii V. CL. prodiit A. MDCCVIII. cum propter versionis elegantiam, tum propter eximias Editoris adnotationes.

4) Cuius poena apud Romanos erat exilium *L. 8. D. ad L. Cornel. de Sicar. L. 4. D. de Extraordin. crimin.* Id quod ex disciplina Stoicorum creditur profectum, qui foetum in vtero materno non animal, nedum hominem esse existimabant. In Poenitentiali Romano est tit. 1. c. 33. *Si qua mulier abortum fecerit voluntarie, tres annos poeniteat.* Postea id multo leuius expiari inualuit, de quo non pauci conqueruntur. Vid. PICCARTVS Dec. 8. Obs. Pol. 9. Quanto grauior est lex Synodi sextae in Trullo c. 92. homicidii poenam in tales statuens. CICERO pro A. Cluentio: *Memoria teneo, Milesiam quandam mulierem, cum essem in Africa, quod ab heredibus secundis accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegisset, rei capitalis esse damnatam: neque iniuria: quae spem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familiae, designatum reipublicae ciuem sustulisset.* H.

5) Neque enim permittendum est parentibus, vt pro lubitu in liberos suos saeuiant, aut saginatos eos comedant, quod Carybaeis in more positum esse, VOSSIVS refert de Nili Origine c. 18.

6) Vid. supra L. I. c. 1. §. 7.

Exod. c. 21. 22. Lex WISIGOTHORVM L. VI. tit. 3. c. 7. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 1. Absurdissimus est Formosanorum mos, apud quos turpe habetur a foemina prolem ante annum aetatis trigesimum quintum aut sextum concipi. Quod si ante istud tempus praegnantes fiant, foetum tundendo, verberando & comprimendo, non sine maximis doloribus elidunt. Vnde damnandum est dogma ARISTOTELIS Polit. L. VII. c. 16. (21.) *De exponendis autem & alendis foetibus esto lex, vt nihil alatur mancum, & membris orbatum. Determinanda est procreandorum liberorum multitudo. Sed si quibus fuerit aliquid praeterea genitum, abortionem ante sensum & vitam facere conueniet. Quatenus enim fas sit, progredique liceat, sensu & vita terminabitur.* Nec multo humanius institutum Lycurgi apud PLVTARCHVM Lycurgo: [p. 49. T. I. Ed. Wech.] *Arbitrium tollendi partus non erat penes parentem, sed portabat eum in locum Leschen nomine, vbi tribulium natu maximi considentes infantem spectabant. Qui si membris compactis & robustis esset, tolli iubebant eum. Debilem & distortum amandabant in locum voraginosum propter Taygetum, quas Apothetas nuncupabant: quasi nec illi ipsi, nec ciuitati, qui non esset a primordio ad bonum habitum comparatus, expediret viuere.* Conf. *L. 4. D. de Agnoscendis liberis* [7]. Quod DIODORVS SICVLVS L. I. c. 58. de Taprobanensibus circa explorandam puerorum indolem memorat, nescio an fidem mereatur. Quae quidem immanitas recens natam prolem exponendi tam frequens antiquis erat, vt STRABO L. XVII. [p. 1180. Ed. Amst.] de Aegyptiis tanquam *peculiare* quid memoret, quod *omnes filios educauerint.* Add. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 80. Id quod & de Aboriginibus facit DIONYS. HALICARNASSEVS L. I. [c. 16. p. 13.] κτένειν ὀυδένα τῶν ἐκγόνων ἠξίουν, ἄγος ὀυδενὸς ἔλαττον τοῦτο τιθέμενοι, *natorum quenquam necare nolebant, rati facinus id eumprimis exsecrabile.* Ac TACITVS Hist. L. V. c. 5. de Iudaeis [8]. *Necare quenquam ex agnatis nefas putant.* Caeterum parem cum Spartanis morem in regno Sophitis apud Indos obseruatum refert CVRTIVS L. IX. c. 1. *Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt, aluntque, sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos segnes, aut aliqua membrorum parte inutiles notauerunt, necari iubent.* Idem de Catheis memorat STRABO L. XV. [pag. 481. Ed. Gen. Cas.] Apud Chinenses frequens est [9], vt impune parentes pauperes foemellas praecipue necent. Et quia metempsychosin statuunt, quae ab omnibus fere gentilibus in oriente creditur, arbitrantur sese de iis bene mereri, dum ad meliorem nascendi conditionem ipsis aditum hoc modo sternunt. Sed nec ad ius vitae & necis, ex occasione delicti exercendum, eadem potestas, vt talis, videtur porrigi, sed ad modicam duntaxat castigationem; quippe cum versetur circa aetatem teneram, in quam vix cadunt delicta eiusmodi immedicabilia, quae capitis supplicio debeant expiari. Inde & moris fuisse

7) Cuius legis verba haec sunt: *Necare videtur non tantum is, qui partum perforat: sed & is, qui abiicit: & qui alimonia denegat: & is, qui publicis locis misericordiae caussa exponit, quam ipse non habet.* Quam eleganti Commentario illustrauit Ger. NOODT castissimus Iuris Romani interpres in Iulio Paullo, litem ideo nactus cum Cornelio van BYNKERSHOEK, de qua supra dictum.

8) Et de Moribus Germanorum: *Numerum liberorum finire, aut quenquam ex agnatis necare, flagitium habetur.* Vid. plura apud FREINSHEMIVM ad Curt. d. l. Conf. H. GROTIVM L. II. de Ver. Relig. Christ. §. 12. n. 9. H.

fuiſſe apud Romanos tergore anguillarum verberari praetextatos, *& ob id multam his non inſtitutam.* PLINIVS N. H. L. IX. c. 23. Et potius eſt, vt quis eum abs ſeſe expellat, longeque faceſſere iubeat, qui curam in ipſius vtilitatem impenſam per petulantiam & malitiam animi, corrigi neſciam, pertinaciter adſpernatur. Sic vt abdicatio & exhaeredatio extremum videatur ſupplicium, quod a patre, vt tali, filio queat infligi [10].

§. VII. ET DE iſthac poteſtate patria, preſſe accepta, intelligendus eſt GROTIVS L. II. c. 5. §. 2. quando in liberis tria tempora diſtinguit: quorum primum eſt imperfecti iudicii, & quando abeſt plena *προαίρεσις*; ſecundum perfecti iudicii, ſed dum filius adhuc manet pars familiae paternae, neque ſuas res ſibi ſeorſim gerit; tertium, poſtquam ex familia exceſſit, ſiue ipſe propriam familiam ſibi conſtituerit, ſiue alterius familiae factus ſit acceſſio. Quae diſtinctio quare ZIEGLERO ad Grotii dictum locum, diſpliceat, nondum ſatis cauſae diſpicere poſſum. Nam licet ſacrae literae indiſtinctim liberis obſequium erga parentes inculcent; Epheſ. VI, 1. Coloſſ. III, 20. nequidquam tamen eaedem prohibent *, quo minus diuerſo modo tractetur tener puſio, & plena aetate iuuenis. Sicuti nec eaedem requirunt, vt nunquam viuis parentibus adultus filius paterna familia excedat. In primo igitur tempore, ex mente ILLIVS, omnes liberorum actiones directioni parentum ſubiacent; cum aequum ſit, vt qui ſeipſum regere non poteſt, aliunde regatur; naturaliter autem inueniri nequeat, cui propius competat regimen, quam parentes.

§. VIII. HEIC quaeritur, an iſthoc tempore proles iure naturali ſit capax dominii, aduerſus ipſum patrem valituri? Vbi diſtinguendum videtur [1] inter bona per propriam induſtriam parta, & quae aliorum liberalitate, puta per teſtamentum aut donationem transferuntur. In iſta aetate quantillum eſt, quod propria induſtria poſſit adquirere puer? Saltem non maius idem erit, quam quod a parente in ipſius educationem impenditur, aut impenſum fuit. Vnde recte pater in penſationem ſuorum laborum ac ſumtuum id ſibi vindicat. Quanquam enim iure naturali ad alendam ſobolem adſtringebatur; non tamen ipſi erat vetitum, ſi quem poſſet ex ea educatione fructum percipere. Non magis quam parentibus eſt interdictum ex ſua prole voluptatem capere; quae ſaepe tanta eſt, vt quantiuis eam redimere velint. Vid. SENECA Conſol. ad Marciam c. 12. Vnde & impudens foret filius, ſi in ea aetate mercedem laboris, quem patri praeſtitit, poſtulare velit. SOPHOCLES Oedipo Colon. [p. 289. Ed. H. Steph.] *Τοῖς τεκοῦσι, οὐδ' εἰ ποιεῖ τις δεῖ πόνου μνήμην ἔχειν. Parentum cauſa etſi quis laborat, laborum tamen meminiſſe non debet.* Apud Peruanos filii ad annum aetatis vigeſimum quintum parentibus miniſteria praeſtare teneban-

9) De Ceylonenſibus memorat Robertus KNOX Narrat. Hiſtor. de Inſul. Ceylon. L. III. c. 7. eos necare liberos praetextu, quod ſub infelicibus aſtris nati ſint. H.

10) Vid. L. IV. c. 11. §. 7. & 11.

§. VII. * Nimirum diſtingui debent ius & iuris exercitium, quod variare poteſt. H.

§. VIII. 1) Diſtinctionem hanc ciuilis non naturalis iuris eſſe, exiſtimat KVLPISIVS Coll. Grot. Ex. 4. §. 2. tit. 1. Ego mallem cum AVCTORE facere: donator enim in filium, non in patrem liberalitatem conferre voluit, & nomine filii ſit acceptatio. H.

tenebantur. Garcilaff. de la VEGA Comm. Reg. L. IV. c. 19. Quando autem ex aliorum liberalitate in filium quid eſt transferendum, eo quidem nomine translatio illa non videtur valida, quod heic requiratur acceptatio; quae citra conſenſum deliberatum, adeoque vſum rationis fieri nequit. Quia tamen valde durum foret, propter aetatis teneritatem, quae maxime aliorum auxilio indiget, ad eiuſmodi commoda capeſſenda viam ipſis intercludi; ideo aequiſſimum eſt; vt alius talium nomine acceptationem faciat, ſimulque bona illa adminiſtret, quouſque ipſi rebus ſuis ſupereſſe queant. Quam ad rem patre nemo eſt propior. [2] Ex quo adparet, naturale hautquidquam eſſe, vt patri adquiratur dominium eorum bonorum, quae tali modo in filium transferuntur: id tamen aequitati non repugnare, vt ſaltem tantiſper, quouſque filius eorundem adminiſtrationem ipſe ſuſcipiat, pater illis vti frui poſſit, & ex iiſdem filium alere. Vnde & illud adparet, aequiſſima ratione niti illa, quae leges Romanae ſuper peculio filiorum familias profectitio & aduentitio, ſimulque caſtrenſi tradunt [3].

§. IX. HOC loco & illud quaeri poteſt, an imperium & officium paternum a patre auelli, & in alium transferri queat? Vbi ſciendum, etſi actus perſonalis, qui ab vno in alterum tranſire nequit, officio & imperio paterno dederit anſam; (LIBANIVS Declam. 20. Ὀυ τὸ παρ᾽ ἐμῦσε γεγονέναι δύναται λυθῆναι νόμῳ. *Non quod ex me genitus ſit, lege ſolui poteſt:)* id tamen non obſtare, quo minus, vtilitate prolis, aut neceſſitate id exigente, eiusdem adminiſtratio alteri delegetur & commendetur. Vt tamen obſeruetur illud PLVTARCHI de Lib. educat. *Culpandi ſunt parentes nonnulli, qui poſtquam filios ſuos paedagogis magiſtriſque commendauerunt, ipſi quid diſcatur neque inſpiciunt vnquam, neque inaudiunt: magno ſane cum errore. Oportebat enim ipſos interuallo paucorum dierum ſubinde explorare puerorum profectus, neque in mercenarii voluntate omnem ſpem collocare. Qui & ipſe maiorem diligentiam pueris inſtituendis erat impenſurus, ſi identidem muneris ſui rationem ſibi reddendam fore ſentiret.* De caetero neque id iuri naturali repugnat, ſuam prolem bono viro adoptandam concedere [1], ſiquidem exinde aliquod emolumentum in eandem eſt redundaturum. Add. GELLIVS L.V. c. 19. EVRIPIDES Ione [verſ. 1535.

2) *L. 18. C. de Iure deliberandi. L. 3. C. de Acquir. vel amitt. poſſeſſ.* H.

3) Peculium erat puſilla pecunia, quam filius familias ſeparatam habebat a rationibus patris. Diuidebatur id in Militare & Paganum, quorum illud rurſus in Caſtrenſe & Quaſi Caſtrenſe, hoc in Profectitium & Aduentitium diſpeſcebatur. Ad peculium *Caſtrenſe* referuntur res mobiles, quae eunti in militiam filio a parte, matreue, vel aliis propinquis, aut amicis, militiae cauſſa data ſint. Contra peculii *Quaſi-Caſtrenſis* pars ſunt, quae filius familias acquiſierit occaſione militiae togatae, qualia ſunt acquiſita ex patrocinio cauſſarum, vel profeſſione artium liberalium itemque donata a Principe vel Auguſta. Vtrumque pleno Iure filii eſt. Peculium *Profectitium* eſt, quod e re patris proficiſcitur, vel contemplatione patris filio obuenit. *Aduentitium* contra dicitur, quo ex alia cauſſa, veluti liberalitate matris, aliorumue, vel proprio labore, proſperaue fortuna, auctus ſit filius. Peculium profectitium pleno iure patris eſt, Aduentitii *proprietas* ordinarie penes filium eſt, *vſusfructus* autem & *adminiſtratio* penes patrem. Vid. Interpr. ad tit. Inſt. *Per quas perſonas cuique adquiritur* & Pand. *de Peculio.*

§. IX. 1) Improbat tamen TERTVLLIANVS Apologetic. c. 9. *Inprimis filios exponitis ſuſcipiendos ab aliqua praetereunte miſericordia extranea;*

1535. 1536.] Καὶ γὰρ ἂν φίλος φίλῳ δοίη τὸν αὐτοῦ παῖδα δεσπότην δόμων *Amicus amico sane dederit filium suum haeredem domus.* Sed vt pater filium oppignorare, aut etiam vendere possit, id nullo casu natura videtur permittere, nisi vbi alia ratio eum alendi non suppetat. Heic enim praestat, filium in seruitutem tolerabilem tradi, ex qua emergendi iterum aliqua spes est, quam fame extingui. Huc spectat lex Thebanorum apud AELIANVM V. H. L. II. c. 7. *Ne cui Thebano liceat infantem exponere, neque in solitudinem abiicere, capitis supplicio constituto: Verum si extrema mendicitate pater laboret, siue mas sit, siue foemina infans, iubet lex eum statim a materno partu ad magistratum cum ipsis fasciis adferre: qui accepto leui pretio alicui tradit, cum quo pactum & conditiones intercedunt, vt bona fide infantem alat, & adultum serui aut seruae loco habeat, receptis eiusdem operis in mercedem educationis.* Quae lex inde defenditur, quod natura ipsa censeatur ius dare ad omne id, sine quo obtineri nequit, quod ipsa imperat. Sic imperator Constantinus in *L. 2. C. de patribus, qui Fil. suos distrax.* [2] permittit patri propter nimiam egestatem paupertatemque victus causa (pueri scil. non patris) filium filiamue sanguinolentos vendere [3]; ita tamen, vt si pretium domino offeratur abs quolibet, iterum ingenuitati possint restitui. Cap. 94. & 95. in Edicto THEODORICI, & Lex WISIGOTHORVM Lib. V. tit. 4. c. 12. vendere liberos alimentorum gratia vetans, intelligenda videtur de alimentis, in vsum parentum cedentibus. Plus iusto tamen indulsisse parentibus videtur institutum Romuli, *qui patri concessit terna filii venditione pecuniam quaerere; maiorem largitus potestatem patri in filium, quam hero in mancipium. Seruus enim semel venditus, deinde libertatem adeptus, inposterum sui iuris est. Filius vero a patre venditus, si liber fieret, rursum sub patris potestatem redigebatur. Iterum quoque venundatus & liberatus, seruus vt ante patris erat. Post tertiam demum venditionem eximebatur e patris potestate.* DIONYS. HALICARN. L. II. [c. 57. pag. 94. Ed. Ox.] Quam legem paulisper mitigauit Numa, dum a venditione excepit eos, qui in matrimonio essent, si nuptias patris iussu, aut consensu contraxissent. PLVTARCHVS Numa [p. 71. E.] Neque tamen Decemuiri eandem penitus abolere ausi sunt; etsi ipsa paulatim in desuetudinem abierit, demum plane interdicta, *L. 1. C. d. t.* Ex prisco autem more retentum, vt in emancipationibus filiorum emancipandus filius ter imaginarie vende-

tranea; vel adoptandos melioribus parentibus emancipatis. Conf. *L. I. aduers. Nation. c. 16.* Nimirum quia parentes eos liberos exponant quodammodo, quos aliis in adoptionem dant, eorum curam & solicitudinem iam deponentes; quinimo & incestis materiam praebentes, non minus quam expositis liberis. Caeteroquin adoptio nihil in se vitii habet, compluribus quoque populis vsitata. Antiquissimum exemplum habes in Iacobo, duos Iosephi filios, Ephraimum & Manassem, adoptante. Genes. XLIIX, 16. De Graecis vide ISOCRATIS Aegineticum & PLVTARCHVM in Theseo. Leges Atheniensium circa adoptionem congessit ex Demosthene Vbbo EMMIVS Descript. Reip. Atheniens. p. 155. sq. H.

2) Haec lex desumta est *ex L. vnic. C. Theodos. de His, qui sanguinolent. emt. vel nutriend. accep.* vbi multa erudite notat Iacob GOTHOFRED. in Commentar. Conf. *L. Vnic. C. Theodos. de Patrib. qui filios distrax.* vbi idem GOTHOFREDVS variationes legum hac in re ostendit. H.

3) Quum antea liberos alienare omni ratione interdictum esset: *Liberos a parentibus, neque venditionis, neque donationis titulo, neque pignoris iure, nec alio quolibet modo, nec sub praetextu ignorantiae accipientis, in alium transferri posse, manifestissimi iuris est.* L. 1. C. de Patribus, qui filios suos distrax.

venderetur. Id quod a Iustiniano sublatum in *L. vlt. C. de Adoptionibus.* Ex PLVTARCHO in Solone [p. 85.] quoque patet, Athenis saltem ante Solonis tempora filium potuisse vendi, quo pater aes alienum dissolueret. Conf. Matth. XIIX, 25. 2 Reg. [4] IV, 1. [5] PHILOSTRATVS in vita Appollonii Thyanaei L. IIX. [c. 3. p. 401. A. Ed. Morelli. c. 7. §. 12. Ed. Olear.] *Phrygibus familiare est, proprios etiam filios vendere; & si captiui in seruitutem ducantur, ne ad eos quidem respiciendos se conuertunt.* Add. PLVTARCHVS Lucullo. Apud Moscouitas filium a patre quater posse vendi, & post quartam demum venditionem nihil amplius in ipsum iuris competere patri, tradit Sigism. Baro in HERBERSTEIN. Add. Ad. OLEARIVS Itin. Persic. L. III. c. 6. Chinensibus quoque in vsu est [6], vt liberos vendant, quos sese alere posse non confidunt; vt tamen cuilibet concedatur iterum in libertatem se vindicare, exsoluto pretio, pro quo fuit emtus.

§. X. ENIMVERO vt intelligatur, quid potestatis patri in filium in secundo [1] tempore competat, obseruandum est, patres quoque obtinere aliquod imperium, quatenus sunt capita suarum familiarum. Quod tamen aliud est in iis, qui extra ciuitates viuunt, aliud in iis, qui ciuitatibus sese adiunxerunt. Sane enim familiae segreges vti aliquod instar ciuitatum habent; ita earundem capita aliquid analogum imperio regio obtinent. Nam quominus illas cum HOBBESIO ciuitates vocemus, causa est; quod diuersus familiarum, ac ciuitatum finis, ac proinde multae partes imperii regii in familias non cadant [2]. Quin & ipse HOBBES Leuiath. c. 20. fatetur, familiam proprie ciuitatem non esse, nisi tantae sit potentiae, vel per numerum suum, vel per alias opportunitates, vt subiici sine bello non possit. Locum tamen in illis habet ius vitae & necis, ex delicto exercendum aliquod instar potestatis legislatoriae, nec non ius armorum, & foederum faciendorum [3]. Constituitur autem isthoc imperium patris in liberos iam adultos ex pacto tacito, dum pater iussa sua extendit etiam ad talia, quae educationem filii non spectant; filius autem obsequium capessit [4]. Id quod & lex aequitatis, gratique animi suadet, vt filius illi potissimum vires suas accommodet, per quem ipse habet, quod talis iam est; donec ipsius patris consensu isthoc imperio soluatur.

§. XI. AST postquam in ciuitates fuit discessum, patribusfamilias alia quidem iura sunt ademta alia circumscripta. Vbique tamen fere relictum, quantum ad educationem liberorum sufficit; nisi quod PLATO in sua republica etiam

4) Add. Leuit. XXV, 39. Deuter. XV, 12. ibique CLERICVS. Quod ad reliqua, prodiit A. MDCCVIII. liber sub titulo, Dissertatio iuridica de Iure patrio, Auctore Abrahamo a KERKRAAD, qui bonae Frugis plenus est.

5) Ex quo vtroque loco docemur, moribus Hebraeorum liberos homines cum vxoribus & prole, vbi soluendo non essent, seruos factos creditorum. Vt ad vtrumque locum annotauit H. GROTIVS, Atheniensium, Romanorum & Asiaticorum id illustrans institutis. Adde de Ceylonensibus Robert KNOX Narrat. Historica de Insula Ceylon. L. III. c. 9. H.

6) At apud Siamenses paterfamilias, vti potestas eius in familiam herilis est, ita vxores secundarias & liberos vendere potest. LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. II. c. 7. §. 14. Idem de Sinensibus tradit le COMTE Nouis commentar. de Statu praesent. Chinae ep. 9. Paraphrastes ARISTOTELIS IIX. Ethic. 14. de veteribus Persis: Τῶν υἱῶν ὡς δούλων ἄρχουσι, *filiis vt seruis dominantur.* H.

etiam poteſtatem patrum vt talium valde acciſam reddiderit. Neque multum relictum patribus apud veteres Perſas, ſi ex veritate hiſtorica ſunt ſcripta, quae apud XENOPHONTEM de Educ. Cyri L. I. habentur. Alibi parum de poteſtate patrum familias detractum. Sicuti Romae ius vitae & necis patribus in liberos competebat; quod exercebant fere ad modum iudicii cuiusdam, vocatis in conſilium cognatis & amicis, atque ex eorum ſententia ſupplicio irrogato. vid. VALERIVS MAX. L. V. c. 8. §. 2. 3. 5. & SENECA de Clementia L. I. c. 15. Apud LIVIVM L. I. c. 50. Turnus dicit: *Nullam breuiorem eſſe cognitionem quam inter patrem & filium, paucisque verbis tranſigi poſſe; ni pareat patri, habiturum infortunium eſſe.* Circa quod ius, quale alios non habere profitetur IVSTINIANVS §. 2. Inſtit. de Patr. poteſtate, dicam ipſi ſcribit BODINVS de Rep. L. I. c. 4. vbi oſtendit, Perſas quoque, & antiquos Gallos apud CAESAREM L. VI. de B. G. [c. 19.] ius vitae & necis in liberos habuiſſe. (Cuius moris veſtigia adhuc circa Annum Chriſti 1301. apud Burdegalenſes extabant, quorum legibus conſtitutum erat, vt patres haberent ius vitae & necis in liberos, & mariti in vxores. Et vir vxorem ex ira aut doloris impatientia occidens, modo ſolenni iuramento poenitentiam declararet, omni poena erat exemtus.) Eamque poteſtatem ſublatam multis malis apud Romanos cauſam dediſſe. Cui adſtipulatur Franciſcus CONNANVS Comment. Iur. ciuil. L. II. c. 13. ſicuti & illa inſigniter commendatur a DIONYSIO HALICARN. L. II. [c. 26. 27. p. 96. 97. Ed. Sylb.] Alii contra ſolicite defendunt Imperatorem Byzantinum iactantes, nullibi patres tam ſtrictam habuiſſe poteſtatem in liberos, quam Romae; quippe quae nec finem nec modum habuerit. Pro qua ſententia videtur facere DIONYS. HALICARN. L. II. Alii dicunt, Imperatorem eo reſpexiſſe, quod patria poteſtas certa quaedam attributa apud Romanos habuerit, quae alibi non fuerint; puta quod eadem ſublata fuerit minima capitis diminutione & deportatione, qua tamen non amittantur ea, quae ſunt iuris gentium. Et cum iuſtae nuptiae ſint iuris ciuilis, patriam quoque poteſtatem, quae illarum conſequens eſt, talem fore. Quae eſt ſententia MAESTERTII L. I. de Iuſtitia Rom. LL. c. 27. Fortaſſis ſimpliciſſime dicitur, in imperio Romano nemini, qui ciuis Romanus non eſſet, licuiſſe ius vitae & necis in liberos exercere. Caeterum qui hoc ius patribus intra ciuitates degentibus reliquerunt, id habuere rationis, quod reuerentia liberorum erga iſtos hoc modo vehementer intendatur; ſimul patribus optime poſſe conſtare de delictis per illos patratis, qui ſub ipſorum oculis degerent: nec ob

 tene-

§. X. 1) Paragraphus hic cum duobus ſequentibus alio ordine comparet in Editionibus anterioribus. In his enim decimus eſt vndecimus; vndecimus duodecimus, duodecimus autem decimus. Qua ratione AVCTOR, nulla cogente neceſſitate, de tertio ſtatu infantum, ante ſecundum locutus erat. Eadem confuſio olim hoc loco regnabat in Officiis hominis & ciuis. Sed ibi eam AVCTOR ipſe ſuſtulit.

2) Aliter rationes ſubduxit Robertus FILMERVS, Eques Anglus, in libro, inſcripto, *Patriarcha*, vtpote in quo contendit, poteſtatem parentum Maieſtati ſimilem eſſe. Sed late eum refutauit LOCKIVS in libro de Gubernatione Ciuili. Rationes quibus vtitur in compendium miſit Cl. BARBEYRACVS in nota 2.

3) Exemplo Abrahami. Vid. Geneſeos XIV, 13. XVII, 23. XXI, 22. ſequ. H.

4) Quod ſi non capeſſeret? Hoc vero argumentum inſigne eſt, patriam poteſtatem in pacto tacito non fundari: id enim nullum eſſet, ſi filius refragaretur. H.

teneritudinem paterni affectus ad crudelitatem quenquam eadem potestate abusurum, cum tenera illa aetas magis clementia, quam saeuitia opus habet. Sic Phinaeus apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 45. *Nullum patrem esse*, inquit, *qui seuerioris poenae exemplum in filios statuat, nisi delictorum magnitudine naturalem erga liberos amorem superarint.* Sopater de lege, quae patri permittit liberos interficere: Ὁ νόμος τοῦτο εἰδὼς ὡς εἰλικρινὴς γένοιτ' ἂν δικαστὴς ὁ πατὴρ, τοῦτο προσέταξεν. *Lex ita disposuit, quod nosset, quam sincerus pater sit iudex.* Add. AELIANVS V. H. L. I. c. 34. Contra qui ademerunt, ea forte ratione moti sunt, quod quosdam patres illa abusos cernerent, cum saepe tenerrimus affectus, vbi supra modum irritatus fuerit, vt truculentus efferetur. LIBANIVS Declam. 33. *Ne putetis satis firmum esse naturae vinculum, pollet enim vt plurimum: sed quando animi aegrotationes validiores factae sunt, discinditur, proinde qui pater est, aliud quid esse adparet, animi perturbatione cogente.* Μὴ ἱκανὸν οἴεσθε δεσμὸν εἶναι τὴν φύσιν. ἀλλὰ κρατεῖ μὲν ὡς τὰ πολλά. ὅταν δὲ τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς ἐῤῥωμενέστερα γένηται, διακόπτεται. καὶ ὁ πατὴρ ἄλλο τι φαίνεται, τοῦ τῆς ψυχῆς ἀναγκάζοντος πάθους. Superuacua quoque eadem videbatur, cum delicta morte digna facile a magistratibus vindicari queant; durumque sit, paterni affectus mollitiem eo adigere, vt in nocentem, filium tamen, capitalem sententiam ipse cogatur pronunciare. Vid. AELIANVS V. H. L. I. c. 34. VALER. MAXIMVS L. V. c. 9. §. 4. Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 43. [47.] LIBANIVS Declam. 35. Τὸ ἐπὶ τῶν παίδων τι δρᾷν ἴσον ἐστὶ καὶ πάσχειν. *In liberis aliquid facere, idem atque pati est.* Nihil tamen ad rem facit, quod vulgo afferunt ex *L. 5. D. ad L. Pompei. de Parricid.* quod patria potestas in *pietate, non in atrocitate consistat.* Nam Adrianus patrem in insulam deportauerat, qui filium cum nouerca adulterio pollutum in venatione occiderat. Vbi recte reprehenditur, quod latronis in morem, & velut per insidias nocentem intercepisset; cum per modum iudicii domestici capite ipsum plectere potuisset, adhibitis in consilium amicis. Ni dicere malimus, verba illa emblema Triboniani sapere [1]. Iure Ebraico pars potestatis paternae erat, posse filii filiaeque familias vota declarare irrita [2]. Cuius ratio non haec solum fuit, ne imprudens aetas, inconsulta pietatis specie mota, seipsam nimia vouendo fortunis euerteret; sed etiam ne vel paterna bona votis eiusmodi onerarentur, vel operae debitae interciperentur. Sic vt isthaec potestas hactenus non ex lege positiua, sed naturali ratione profluat; cum nemo, qui alteri subiectus est, valide disponere queat circa eas res, in quibus alterius potestati subiacet. Legem Deuter. XXI, 18. seqq. GROTIVS ad dictum locum, duram vocat, quae ideo strictam receperit interpretationem. Eam quippe non extensam ad filiam; excludi quoque aetatem nondum doli capacem; & eum, qui plenioris est aetatis, & seorsim a patre res suas agit [3]. De quantitate vero escu-

§. XI. 1) Conf. SPANHEMII Orbis Romani Exercit. II. c. 23.

2) Vid. Numer. XXX, 4. & sqq. iunctis obseruationibus GROTII & CLERICI.

3) Imo haec lex Mosaica huc non pertinet, quum satis contra Grotium ostenderit CLERICVS, hanc poenam non aliter, quam praeeunte iudicii sententia inflictam fuisse.

4) VARENIVS Descript. Iapon. c. 18. ait: *Omnes dominos & patresfamilias, ne infimae sortis quidem ciue excepto, subditos & ministros suos pro*

esculentorum & potulentorum, quam opus sit prodactam esse, vt legi locus sit, variant interpretes. Requiri etiam volunt, vt pater & mater viuant; quia patre aut matre qui orbus est, plerumque habet bona aliqua, vnde damnum farciri possit. Hodie apud Iaponios rigidissimum ius vitae & necis parentibus in liberos competit [4]. Ex hisce & illud adparet, quando GROTIVS dicto loco, tradit: *In secundo tempore, cum iam iudicium aetate maturuit, subesse parentum imperiis non alias actiones, quam quae ad familiae paternae aut maternae statum aliquid momenti habent; cum aequum sit, vt pars conueniat cum ratione integri; in caeteris autem actionibus habere liberos ἐξουσίαν seu facultatem moralem agendi, ita tamen vt teneantur semper curare, quo parentibus placeant; non tamen ideo irritas esse eorundem actiones, si quid contra fecerint:* isthaec capienda esse de potestate patrumfamilas, prout illa iam in plerisque ciuitatibus Christianis sese habet. Vbi imperium paternum circa ea potissimum occupatur, quae educationem liberorum concernunt. Sicuti & id aequum est, vt siquidem liberi velint paternis bonis sustentari, inque illa deinceps succedere, voluntati patris obtemperent, quatenus illa nihil absurdi aut incongrui continet. Cui si citra sufficientes causas reluctati fuerint, deprecari non poterunt, quo minus parentes officio educationis nihil praeterea superaddant, eosque exhaeredes esse iubeant. Quanquam & heic, ne parentes forte stolidae magis pertinaciae, quam rationi obtemperantes haereditate liberos inhumaniter excluderent, leges ciuiles prudenter cauerunt. Sicuti & PLATO de LL. L. XI. [pag. 973. E.] abdicationem filii non vult a patre suscipi sine consensu propinquorum. Add. SENECA Controu. I. & 9. QVINTILIANVS Declam. 9. Et in vniuersum, vti alia priuatorum iura ad commodum & decus publicum attemperari e re ciuitatium fuit; ita ne parentes auctoritate sua in liberos abutantur in fraudem boni publici, aut iniquam eorundem oppressionem, legislatores ciuiles prouidere solent. Sic in genere pater pro suis facultatibus tenetur liberos formare, vt idonea ciuilis societatis membra fiant. Quo spectat lex Solonis, ne filius patrem, qui nullam artem ipsum docuisset, alere cogeretur. PLVTARCHVS Solone. [p. 90. T. I. Ed. Wech.] Sed cum in ciuitatibus diuersi sint status, ac diuersa viuendi genera, recte quidem in illis deligendis auctoritatem patrum sequuntur liberi, siquidem ad nihil absurdi aut turpis ducant; praesertim vbi ad istos fines a parentibus sumtus praebeantur. Stolidum tamen simul, & iniquum, inuitos liberos compellere ad genus vitae, a quo ipsorum genius abhorret: nefarium, eosdem adigere ad vitae genus turpe, quale est meretricium; aut communi hominum indoli intolerabile; vti est caelibatus citra donum continentiae, & vita monastica.

§. XII. IN tertio tempore, quando filius familia paterna excessit, patriaque potestate solutus est, in omnibus αὐτεξούσιος, suisque iuris est; manente

pro delicti grauitate puniendi potestatem, & formidabile vitae necisque eorum arbitrium habere. Apud Sinenses patribus id quidem non licet, sed tamen eorum testimonio soli creditur, si liberos suos apud Mandarinum accusent, etiam in delictis capitalibus. Le COMTE Nouis Commentar. de Statu praesent. Chin. ep. 9. Vbi etiam narrat, si liberorum aliquis in parentes fuerit iniurius, vel verbis, vel factis, quam grauis & atrox poena in talem statuatur, quae poena maneat eius propinquos, Mandarinos etiam, & vniuersam ciuitatem, vbi id facinus patratum. H.

nente tamen ſemper pietatis & obſeruantiae debito; cuius cauſa eſt perpetua, certa quippe ex antegreſſis parentum meritis [1]. Quam in rem grauiter PLATO de LL. L. IV. *Parentibus fas eſt prima & maxima debita, omnium antiquiſſima debitorum, perſoluere. Putare enim quisque debet, omnia quae poſſidet eorum eſſe, qui genuerunt & educarunt, ita vt illis haec omnia pro viribus miniſtrare debeant; primum quidem externa bona, deinde etiam corporis, poſtremo quae ad animum pertinent, haec omnia videlicet mutuo data perſoluens, & pro curis doloribusque priſcis parentum, in ſenecta recentes reddens, quando maxime indigent. In verbis quin etiam per totam vitam parentes venerari maxime decet. Oportet itaque iratis, animumque explentibus cedere, ſeu verbis, ſiue rebus id faciant, non ignorantes, patrem iure admodum filio valde ſuccenſere, ſi quando iniuriam ab eo ſibi fieri arbitretur.* [2] Conf. *L. 11. §. 1. D. de Accuſat. & inſcript.* Addit demum de monumento conuenicnte mortuis extruendo, recolendaque eorum memoria. Vid. IDEM L. XI. de LL. p. m. 975. ARRIANI Epictetus L. II. c. 10. *Memento te eſſe filium, cuius profeſſio ſit exiſtimare, patria bona omnia ſua eſſe, omnibus in rebus dicto ei eſſe audientem, nunquam cum apud quenquam vituperare, neque vel dicere, vel facere quidquam, quod ei incommodet, atque etiam cedere illi in omnibus, & dare locum, pro virili adiuuantem.* OPPIANVS Halieut. L. V. [v. 89.] Πατρὶ δὲ γηράσκοντι νεὸν σθένος υἱέες εἰσίν. *Patri ſeneſcenti nouum robur ſunt filii.* Apud Chinenſes ſi cui parentes moriantur, ſtatim quod in aula gerit munus non militare ad triennium abdicare cogitur, domumque proficiſci, ac per triennium iſtos lugere. Nam & primi tres anni maximam moleſtiam in educatione liberorum parentibus pepererunt. NEVHOF in Legatione. Plura luctus ſigna recitat MARTINIVS Hiſt. Sinicae L. I. in octauo Imperatore. Apud eosdem filius humiliore quam pater ſella, & nunquam ex aduerſo, ſed ad latus eidem ſedet. Et ſane liberos cum parentum meritis paria facere non poſſe tralatitium eſt. ARISTOTELES Nicom. IIX. c. 16. Τοῖς γονεῦσιν οὐδεὶς τὴν ἀξίαν ποτ' ἂν ἀποδοίη· εἰς δύναμιν δὲ ὁ θεραπεύων ἐπιεικὴς εἶναι δοκεῖ. *Parentibus nemo dignam gratiam retulerit; ſed qui pro viribus colit, is eſſe probus videtur* [3]. Add. XENOPHON Memorabil. L. II. [c. 2. Ed. Oxon. p. 431. 432. Ed. H. Stephani.] & STOBAEVS Serm. 77. Quanquam filium quandoque parentis beneficia vincere poſſe prolixe diſputet SENECA de Benefic. L. III. c. 29. 30. ſeqq. Recitat quoque dictum Alexandri ARRIANVS L. VII. [c. 12. p. 290. Ed. Gron.] Βαρὺ δὴ τὸ ἐνοίκιον τῶν δέκα μηνῶν εἰσπράττεσθαι αὐτοῦ τὴν μητέρα. *Graue decem menſium habitationis pretium a matre exigi.* Et quantumcunque ſit illud meritum, ad ſcelus tamen imperandum valere non poteſt. Inde IDEM *vrgenti matri, vt occideret quendam inſontem, & dictitanti, cum ſe per nouem menſes vtero portaſſe praegnantem, reſpondit: aliam parens optima poſce mercedem; hominis enim ſalus beneficio nullo penſatur.* AMMIAN.

§. XII. 1) Et quia inde ſocietatis omnis eſt coagulum. *Nam*, vt bene GROTIVS ad Decalogum ſub quarto praecepto obſeruauit, *qui parentes reueretur amatque; is fratres amat, vt iisdem ortos parentibus: alios propinquos ob auos proauosque communes; vnde tota illa fluit neceſſitudinum ſeries, eademque antiquiſſima ciuitatum ac pagorum origo.* H.

2) Γονέων δὲ μετὰ ταῦτα τιμαὶ ζώντων, ὡς θέμις, ὀφείλοντας ἀποτίνειν τὰ πρῶτά τε καὶ μέγιστα ὀφειλήματα χρεῶν πάντων πρεσβύτατα· νομίζειν δὲ ἃ κέκτηται καὶ ἔχει πάντα εἶναι τῶν γεννησάντων, καὶ θρεψαμένων, πρὸς τὸ παρέχειν αὐτὰ εἰς ὑπηρεσίαν ἐκείνοις κατὰ δύναμιν πᾶσαν, ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς οὐσίας· δεύτερα τὰ τοῦ σώματος· τρίτα, τὰ τῆς ψυχῆς· ἀποτίνοντα δανείσματα ἐπιμελείας

MIAN. MARCELLINVS L. XIV. c. 10. Add. GELLIVS L. II. c. 7. HOBBES de Ciue c. 9. §. 8. debitum illud reuerentiae non ex sola de grato animo lege deriuandum arbitratur, sed ex pacto quoque tacito, quod nempe non praesumatur, qui alterum ex sua potestate dimittit, eum ita sibi voluisse aequare, vt ne beneficii quidem reus esset: sed semper esse intelligendum, eum, qui subiectione liberatur, promittere saltem externa signa, quibus superiores ab inferioribus solent honorari. Illa tamen nimia est superstitio, quam refert Constantinus L' EMPEREVR in Babakama c. 8. §. 3. Iudaeos non permisisse, ex metu, ne filius paternum sanguinem effunderet, filium patri venam secare, imo spinam educere, aut vlcus aperire, ne forte sanguis sequatur. Add. SELDENVS de I. N. & G. L. VII. c. 2. Inter eos tamen, qui in ciuitatibus degunt, contingere potest, vt propter officium publicum pater filio reuerentiam exhibere debeat, salua tamen patris inter priuatos respectus praerogatiua. Sic ipse pater Fabius Cunctator probauit factum filii Consulis, quod ipsum sibi obuium equo descendere iussisset. PLVTARCHVS Fabio, & in Apophth. VALER. MAXIMVS L. II. c. 2. §. 4. GELLIVS L. II. c. 2. *L. 13. §. vlt. L. 14. princ. D. ad SCtum Trebell.* [4] Add. BOECLERVS ad Grot. dictum locum. §. 6. Enimuero, an illa obligatio liberorum perpetua, quae etiam soluto imperio paterno durat, magis ex actu generationis, an ex fideli & laboriosa educatione oriatur, inter quosdam eruditos non conuenit. Alii quippe generationi fauent; per hanc enim parentem vitam dare, bonum vtique praestantissimum & caeterorum omnium occasionem; ac gignendo parentes quodammodo Deum referre. Alii malunt pro educatione calculum ponere, per quam demum quis hominis dignationem implere discit, & quae magna ac diuturna cura pari labore ac sumtu constat. Idque alii hoc modo illustrant, quod inter bruta mas, qui genuit, nullo fere affectu erga sobolem tangi deprehendatur; mater autem eousque duntaxat, quoad se prolem alere ipsa queat: hominum autem στοργὴ perpetuo duret. Id quod indicio sit, & affectum parentum, & ei respondentem filiorum obligationem non, saltem praecipue, prouenire ex illis, quae hominum generatio cum brutis habet communia, sed quod liberi per parentes ad vitam socialem formentur. Equidem ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 13. Ὁ πατὴρ αἴτιον τοῦ εἶναι, δοκοῦντος μεγίστου εἶναι, καὶ τροφῆς, καὶ παιδείας. *Pater auctor est exsistendi, quod maximum videtur esse, & nutritionis, & educationis.* IDEM dicto loco c. 14. *Est amicitia filiis erga parentes, & hominibus erga Deos, tanquam erga bonum quoddam, atque excellens. Beneficia enim maxima contulere, quippe cum sint in causa, vt & sint, & enutriti atque educati fuerint, postea que in lucem venerint.* Vbi priori quidem loco ponitur generatio & vita, vt tamen cum educatione expresse non comparetur. PHILO IVDAEVS L. II. Allegor. [pag.

μελλούσας δὲ καὶ ὑπερπονοῦντα ὠδῖνας παλαιὰς ἐπὶ νέοις δανεισθείσας· ἀποδιδόντα δὲ παλαιοῖς ἐν τῷ γήρᾳ σφόδρα κεχρημένοις· παρὰ δὲ πάντα τὸν βίον ἔχειν, τε καὶ ἐσχηκέναι χρὴ πρὸς αὑτοῦ γονέας εὐφημίαν διαφερόντως - - θυμουμένοις τε οὖν ὑπείκειν δεῖν, καὶ ἀποπιμπλᾶσι τὸν θυμὸν, ἐάν τ' ἐν λόγοις ἐάν τ' ἐν ἔργοις δρῶσι τὸ τοιοῦτον, ξυγγιγνώσκοντα ὡς εἰκότως μάλιστα πατὴρ υἱεῖ, δοξάζων ἀδικεῖσθαι, θυμοῖτ' ἂν διαφερόντως τελευτησάντων τε γονέων ταφὴ μὲν ἡ σωφρονεστάτη καλλίστη - - - τοῦ δὲ μὴ παραλείπειν μνήμην ἐνδελεχῆ παρεχόμενον τούτῳ μάλιστ' ἂν πρεσβεύειν.

3) Οὐδὲν δὲ ποιήσας [υἱὸς] ἄξιον τῶν ὑπηργμένων δέδρακεν. ὡς καὶ ὀφείλει.

4) *Nam quod ad ius publicum attinet, non sequitur [pater] ius potestatis.*

[p. 58. in fine] *Ne parentibus quidem dignam referre valemus gratiam, quandoquidem non possumus eis gignendi vicem reddere.* QVINTILIANVS Declam. V. *In hunc te diuinorum humanorumque conspectum de nostra protulimus anima. Maria, terrasque, & infatigabiles siderum cursus, & cuncta sacro fulgore lucentia nos, vt fruereris, ostendimus.* Nihilominus nobis verius iudicatur, plus obligationis ex educatione, quam nuda generatione resultare. Sicut etiam eodem inclinare videtur PLATO *in* Critone: [p. 34. B.] Ἢ οὐ χρῆν ποιεῖσθαι παῖδας, ἢ ξυνδια ταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα. *Oportebat non genuisse filios; aut in eis educandis erudiendisque laborem non recusare.* Apud EVNDEM in Theage [init.] Demodocus dicit: Ἐμοὶ ἡ τοῦ υἱέος τουτοῦ, εἴτε φυτείαν, εἴτε παιδοποιείαν δεῖ αὐτὴν ὀνομάζειν, πάντων ῥᾴστη γέγονεν. ἡ δὲ τροφὴ δύσκολός τε καὶ ἀεὶ ἐν φόβῳ, περὶ αὐτοῦ δεδιότι. *Haec mihi mei filii siue plantatio, seu generatio appellanda sit, omnium facillima extitit: educatio autem difficilis, & plena timoris semper, maximum metum ipsius causa subeunti, fuit.* Et IBIDEM Socrates: Οὐκ οἶδα ὑπὲρ ὅτου ἄν τις νοῦν ἔχων μᾶλλον σπουδάζοι ἢ ὑπὲρ υἱέος αὐτοῦ, ὅπως ὡς βέλτιστος ἔσται. *Non video vbi maiore diligentia opus sit, si quis mentem modo habeat, quam vt filium optimum reddat.* Nam vti est apud EVRIPIDEM Hecuba: Ἔχει τὸ θρεφθῆναι καλῶς δίδαξιν ἐσθλοῦ. *Habet recta educatio doctrinam boni.* Ap. QVINTILIANVM Declamat. 285. ita pater: *Non iam imputo illa vulgaria, lucem, & ius libertatis, & vsum vitae. Hoc imputo: quod fortiter fecisti, roboris & corporis mei, meum est: animus iste ad contemnendum periculum paratus ex meo fluxit. Ego te diu praeceptis feci virum fortem: proxime quidem etiam exemplo.* Add. IDEM Declamat. 278. & PHAEDRVS L. III. Fab. 16. Scilicet non crediderim, parentem generando tam magnum dedisse beneficium proli, si eam in lucem editam abiiciat, aut nutritam citra culturam animi adolescere patiatur pecudis in morem, vt vitam agat sibi erubescendam, aliis inutilem: ac si *res nulla minoris constet patri quam filius.* IVVENALIS Sat. 7. [v. 184. & seqq.] [5] Quo spectat lex Solonis apud PLVTARCHVM Solone [pag. 90.] *qua ad alendos parentes non adstringebantur ex meretricibus procreati. Quippe nuptiarum decus qui praetereat, profitetur, se non liberorum gratia, sed voluptatis adsciscere mulierem; habetque mercedem suam, neque locum sibi quaerendi reliquit de genitis, quibus ipsam reddidit probrosam natiuitatem* [6]. Add. VITRVVIVS de Archit. praefat. L. VI. IVVENALIS Sat. 14. [vers. 17. & seqq.] *Gratum est, quod patriae ciuem populoque dedisti, Si facis, vt patriae sit idoneus, vtilis agris; Vtilis & bellorum, & pacis rebus agendis. Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu Moribus instituas.* ARISTOTELES apud DIOGENEM LAERTIVM [L. V. §. 19. Ed. Amst.] *parentes qui liberos erudiendos curassent, longe honorabiliores esse iis, qui solum genuissent: eos enim viuendi tantum, illos etiam bene beateque viuendi auctores esse.* Quo nomine etiam quantum venerationis praeceptori, qui sancti parentis est loco, a discipulis deferatur apud Sinenses, tradit MARTINIVS Hist.

5) *Quanticunque domus, veniet, qui fercula docte Componat; veniet qui pulmentaria condit Hos inter sumtus* sestertia *Quintiliano Vt multum*, duo *sufficient: res nulla minoris Constabit patri quam filius.*

6) Ἐκεῖνο δ' ἤδη σφοδρότερον, τὸ μηδὲ τοῖς ἐξ ἑται-

Hist. Sinicae L.IV. c.2. IDEM L.VI. c.1. p. 212. memorat [7], apud eosdem vsitatum esse, vt filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, adscendat. Vnde, si suis in rempublicam meritis honores filius adipiscatur, queis patri fungi non obtigit, ii defuncto quoque patri postuma velut promotione communicantur. Apud eosdem quippe obsequium & reuerentia erga parentes maxima & prima virtus habetur. Deinde sequi non videtur; vita est maximum bonum: ergo actus parentis quo eam dat, est maxime aptus ad excitandam in prole obligationem. Nam si factum aliquod meum alteri magnopere velim imputare, necessum est vt sciam, cui dem, & an ad ipsum meum beneficium sit peruenturum. Nec illud parum ad rem facit considerasse, an intentionem habeam alterum beneficio mihi obstringendi; quanti factum illud mihi constet; an id susceperim magis, vt alteri prodessem, quam vt mihi vtilitatem aliquam aut delectationem parem: num ad idem suscipiendum ratione aut deliberato animi proposito, an vero affectuum stimulis, aut sensuum illecebris sim impulsus; an denique id, quod dedi, vllo modo alteri prodesse queat, nisi alia quaepiam accesserint. Ista qui pressius considerauerit, facile iudicabit, actum educationis longe efficaciorem esse ad producendam obligationem, quam generationis. Etsi hautquaquam omnia probauerim, quae circa hanc rem disputat SENECA de Beneficiis L. III. c. 30. seqq. Nam illud sine dubio tolerari non potest, quod vitam hominis, cui Deus immortalem animam dedit, vocet rem, quae *cum feris, & animalibus quibusdam minimis, etiam foedissimis communis est:* item *muscarum ac vermium bonum.* Reliqua tamen non adeo censuram cordatorum metuant. *Illud quod natus sum, per se intuere quale sit: animaduertes exiguum, & incertum, & boni malique communem materiam. Sine dubio primum ad omnia gradum, sed non ideo maiorem omnibus, qua primum. Nec enim ideo prima maximorum instar sunt, quia sine primis maxima esse non possunt.* Item: *Ad bene viuendum minima portio est viuere. Puta me vitam pro vita reddidisse. Sic quoque munus tuum vici, cum ego dederim sentienti, cum sentiens me dare, cum vitam tibi non voluptatis meae causa, aut certe per voluptatem dederim. Vis scire, quam non sit magnum beneficium, vitam sic dare? exposuisses: nempe iniuria erat genuisse. Quo quidem colligo, minimum esse beneficium patris matrisque concubitum, nisi accesserint alia, quae prosequerentur hoc initium muneris & aliis officiis ratum facerent. Idem* paulo post generandi beneficium vocat *vulgare; paternum munus & simplex & facile, & in quo* (saltem vulgus patrum) *spectat omnia potius, quam eum, cui dabat.*

§. XIII. DENIQVE vti pater prolem familia eiicere non debet citra grauissimas causas: ita & proles non nisi bona cum venia patris in aliam familiam transibit. Quod si autem liberi iustam habeant migrandi causam, nec tamen parens per animi duritiem annuere velit; putauerim, eosdem non obligari,

ἑταίρας γενομένοις ἐπάναγκες εἶναι τοὺς πατέρας τρέφειν . . . ὁ γὰρ ἐν γάμῳ παρορῶν τὸ καλὸν οὐ τέκνων ἕνεκα δῆλός ἐστιν, ἀλλ' ἡδονῆς ἀγόμενος, γυναῖκα. τὸν δὲ μισθὸν ἀπέχει καὶ παῤῥησίαν αὐτῷ πρὸς τοὺς γενομένους οὐκ ἀπολέλοιπεν οἷς αὐτὸ τὸ γενέσθαι πεποίηκεν ὄνειδος.

7) Add. CLERICVS ad Exodi XX, 12. & Deuteron. V, 16.

gari, quo minus rebus ſuis, etiam ringente duro patre, proſpiciant; inprimis vbi paternam haereditatem negligere velint. Nam leges ciuiles vel auctoritatem parentum recte fulciunt; ita moroſitatem ineptam haut temere obfirmabunt. Quin nec capita familiarum ſegregum inuitos liberos videntur retinere poſſe, vbi iuſtam ſcilicet migrandi cauſam habuerint; cum nec in iuſtis ciuitatibus hominibus liberis facile migratio denegetur, ſi nullo alio, quam communi ciuium vinculo ſtringantur.

§. XIV. HVC quoque pertinet quaeſtio: An liberis liceat nuptias contrahere inuitis parentibus? Circa quam putamus diſtincte conſiderandum eſſe, quid requirat officium pietatis; quid obſequium imperio reſpondens; quid iuris ſit patribus vt talibus, quid vt capitibus familiarum. Poteſtatem patriam, vt talem, diximus naturaliter tantam eſſe, quanta opus eſt ad liberorum educationem & gubernationem, quouſque ipſi rebus ſuis commode queant proſpicere. Ergo illa non videtur eouſque ſe extendere, vt matrimonia liberorum poſſit declarare irrita; quippe quae praeſupponuntur iniri abs talibus, qui iam plenum rationis vſum obtinent. Equidem officium pietatis ac reuerentiae requirit, vt & conſilium parentum heic adhibeant liberi, nec ipſorum voluntati reluctentur [1]. CATVLLVS [Carm. 63. in fine.] *Non aequum eſt pugnare, pater quos tradidit ipſe, Ipſe pater cum matre, quibus parere neceſſe eſt. Virginitas non tota tua, ex parte parentum eſt. Tertia pars matri data, pars data tertia patri; Tertia ſola tua eſt; noli pugnare duobus, Qui genero ſua iura ſimul cum dote dederunt.* Apud EVRIPIDEM in Andromache [verſ. 987. 988.] Hermione: Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κοὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. *Deſponſationis quidem meae pater meus curam habebit, & non eſt meum ſtatuere hoc.* Sic & Cyrum abſque parentum conſenſu noluiſſe matrimonium contrahere apud XENOPHONTEM L. IIX. [c. 5. §. 10. Ed. Oxon.] habetur. Non tamen ſtatim irritum eſt & nullum, quod contra officium iſtud fuit admiſſum [2]. Nam obligatio audiendi & reuerendi alterius conſilium, non ſtatim poteſtatem de re ſua diſponendi adimit. Accedit & illud apud QVINTILIANVM Declam. 256. *Nuſquam libertas tam neceſſaria, quam in matrimonio eſt. Quis enim amare alieno animo poteſt?* Add. *L. 21. L. 22. L. 25. D. de Rit. nupt.* Sed quid dicemus de poteſtate patrum, quam habent, vt capita familiarum? Equidem in multis ciui-

§. XIV. 1) Maxime cum matrimonium ſit manumiſſio liberorum, & quaſi in nouam coloniam traductio: praeterea parentum interſit, quales generos & nurus & nepotes ſortiantur: quin dotes ipſae & patrimonia, quae occaſione nuptiarum in alias familias transferri conſueuerunt, liberos officii huius ſatis admonere videantur. H.

2) Bene GROTIVS ad Matth. XXVII, 30. *Quam multa ſunt, quae non recte, id eſt, non ex officio fiunt, & tamen ſi facta ſint, pro non factis nequaquam habentur? Certe ſi maneamus intra limites naturalis iuris, actus irritus dici eo non poteſt, niſi accedat poteſtatis defectus, aut actus turpitudo permanens, quae hic locum habere dictu quidem eſt facile, at ex certis principiis demonſtratu difficile. Nam ex iure naturae auctoritas magis parentum naſci videtur, quam poteſtas, id eſt ἐξουσία, vt quam videmus pro populorum inſtitutis & moribus mutari.* H.

3) Vt loquitur TACITVS IV. Ann. 53. Henricus IIX. Angl. Rex apud Guil. PRYNNEVM Tom. II. Libertat. Anglicanar. p. 602. *Cum per experientiam didicimus, quod quam plures Dominae regni noſtri ſpreta ſecuritate, quae per legem & antiquam conſuetudinem regni Angliae capi ſolet & debet, ne ſe maritari permitterent, ſine conſen-*

ciuitatibus facultatem matrimonia contrahendi leges ciuiles varie circumscribunt. Sicut alicubi regio sanguine ortis, inconsulto rege, matrimonium contrahere non licet, cum notum sit, quantum per eiusmodi connubia saepe e republica petatur [3]. Sic & apud Iaponios magnatibus vxorem, ex qua procreandi sunt successores, ipse Caesar attribuit, coniugiumque ratum esse iubet. Bern. VARENIVS Descr. Iaponiae c. 12. Add. Constitut. SICVLAE [4] L. III. tit. 21. Alicubi inter ciuem, & peregrinam, inter illustrem & plebeiam [5] quae contrahuntur nuptiae pro iustis non habentur. Enim vero vti in ciuitatibus libera matrimoniorum inter quoscunque facultas, vt & migrandi licentia, intelligitur, vbi in contrarium expressa non extat lex, aut legi aequipollens consuetudo: ita cum in familiis segregibus pleraeque rationes legum ciuilium circa matrimonia, inter certas personas contrahenda, cessent; hautquidquam patrifamilias ius videtur esse [6] prohibendi aut rescindendi matrimonia suorum liberorum, quae nullo alias vitio laborant; si modo isti parati sint familia paterna facessere. Nam vt inuisam sibi nurum in domo sua toleret paterfamilias, nemo ab ipso postulauerit. Genes. XXVI, 34. 35. Quod si tamen suam auctoritatem a liberis citra grauissimas rationes (vid. *L. 12. §. 1. de Sponsal.*) spretam viderit pater, poenae loco familia & haereditate excludere immorigeros non prohibetur. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. III. Tit. 2. c. 8. Lex BVRGVNDIONVM Tit. 12. c. 5. Quid iuris heic competat patribusfamilias, qui in ciuitatibus degunt, ex singularum legibus est cognoscendum [7]. Apud Iaponios omnia matrimonia per vtriusque partis parentes contrahuntur [8], quod si parentes iam defuncti sint, proximis consanguineis hoc officium incumbit. B. VARENIVS Descript. Iapon. c. 12. Sic apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum matrimonia a liberis citra parentum consensum contracta habebantur illegitima, & proles inde nata spuria, nisi deinceps parentes consensissent. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 36. Vbi certum est, quemadmodum leges ciuiles efficere possunt, vt inualide ineantur contractus quidam, vel quia solennibus quibusdam destituuntur, vel quia certis personis eosdem inire interdicitur: ita posse easdem validitatem matrimonii, inter filiosfamilias initi, a parentum consensu suspendere, vt illo non accedente matrimonium ciuiliter pro nullo habeatur, ac rescindi queat. Vid. *L. 2. D. de Ritu nupt. L. 7. D. ad L. Iuliam de Adulteriis.* Nam copula carnalis, & consensus cohabitantium, vbi leges

ciui-

consensu & voluntate nostra, non requisito super hoc nostro assensu, vnde tam nobis, quam coronae nostrae damnum & opprobrium emerserunt. H.

4) Guilielmus I. Rex Siciliae lege sanxit, virginibus nobilibus sine sua venia nubere haut licere. Thom. FAZELLVS L. XXVII. Histor. Siculae. H.

5) V. supra c. 1. §. 8. & in not. H.

6) Obseruare tamen est in historiis, patresfamilias segreges pro lubitu disposuisse de matrimoniis filiarum. V. Geneseos XXIV, 50. Quod & apud Hebraeos mansit, vt liquet ex Iosuae XV, 16. Vbi GROTIVS notat: *Ingens potestas patria apud illas gentes in filiarum matrimoniis. Similia in Graecorum historiis habes de Oenomao, Schoeneo & aliis.* Conf. 1 ad Corinth. VII, 36. H.

7) Apud Francos Ludouici Balbi matrimonium cum Ansgarde nobili foemina, quum eam sine assensu patris Caroli Calui duxisset, dissolutum, etsi duos ex ea suscepisset filios. Vt memorat REGINO L. II. Chronic. ad A. DCCCLXXXIIX. Add. THVANVM L. XIX. Hist. ad A. MDLVII. & de vita sua L. II. H. GROTIVM Ep. ad Martinum Ruarum 327. H.

8) Et apud Moscouitas v. Comes CARLISLIVS Descript. Moscouiae p. 343. & apud Siamenses v. LOVBERIVS Part. II. de Rego Siamens. c. 7. §. 3. & 15. H.

ciuitatis obstant, non magis validum reddunt matrimonium, quam per contractum pupilli, & traditionem, citra auctoritatem tutoris factam, valide & irreuocabiliter dominium rei pupillaris transfertur. Quanquam recte cordatiores monent, parentes, etiam vbi talis potestas ipsis indulgetur, circa eiusdem exercitium circumspectos, nec rigidos nimis esse debere. Add. BOECLERVS & Ziegler. ad Grot. dictum locum §. 10.

* *

CAPVT III.

DE POTESTATE HERILI.

QVEMADMODVM familiae ex marito & vxore tanquam primariis partibus constant, quorum coniunctione soboles excitatur: ita secundario iisdem accedunt serui, quorum opera in obeundis ministeriis capita familiarum vtuntur. His cum rigidius fere soleat imperari, quam liberis; inde asperioris cuiusdam regiminis speciem in societate herili volunt exprimi, quam in paterna, vbi liberi fere indulgentius solent haberi. Isthanc autem societatem minus proprie ciuitatem ab Hobbesio vocari arbitramur *, tum quia fere ex paucioribus personis constat, quam quae ad securitatem praestandam in naturali libertate viuentibus facere possint: vid. Genes. XXXII, 7. seqq. XXXIV,

§. I. * Plane vt ARISTOTELES III. Pol. 6. dixit, patremfamilias vti τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ ὥσπερ πόλει, *propria domo tanquam ciuitate.* Differt autem domus, licet segrex & sui iuris, a ciuitate, non tantum causa impellente siue προκαταρκτικῇ, sed & subiecto. Quanquam fieri queat, vt domus procedente tempore coalescat in ciuitatem. Quomodo obseruauit PLATO in Politico, antiquissimis temporibus ex patribusfamilias paulatim factos Reges. Cuius rei indicium profecto non leue est, quod in plerisque orbis partibus ciuitates olim admodum paruae, siue angustis limitibus circumscriptae fuerint, vt historiae nos docent. HOBBESIVS ipse Leuiathan. c. 20. sic suam temperat sententiam, si familia tantae sit potentiae, vt per numerum suum, vel per alias oportunitates, bello subiici nequeat. Conf. AVCTOR supra c. 2. §. 11. H.

§. II. * Vid. supra L. III. c. 2. §. 8. Dan. HEINSII Epistolam ad Georgium Richterum, Consiliarium Noribergensem, insertam Variis Lectionibus Iani Rutgersii. H. [Conf. L. III. c. 2. §. 8. nota 2. & RICCIVS T. II. Thes. Othon. pag. 605. BASILIVS de Spiritu sancto c. 20. *Inter homines,* inquit, *seruus natura est nemo: nam aut vi superati*

XXXIV, 30. tum quia dominus ſibi adiungit ſeruos non tam propter mutuam defenſionem; quam vt rem domeſticam commodius atque copioſius eorum opera curet.

§. II. CIRCA huius ſocietatis originem reiicienda eſt ſententia eorum, qui imperium herile & ſeruitium actu a natura conſtitutum autumant. Equidem maximam ingeniorum diuerſitatem inter homines deprehendimus. Vt alia praetereamus, ſane adparet, quosdam & ea eſſe mentis perſpicacia, vt per ſe cernant, quid rebus ſuis expediat; & ea alacritate, vt quod ſibi eſt vtile, proprio impulſu citra aliorum coactionem ſuſcipiant. Aliis contra ingenium eſt ita hebes, vt quid ex vſu ſit, citra aliorum ductum parum perſpiciant, magisque ſint idonei ad talia, quae viribus corporis conſtant, obeunda, quam ad quae ſubtilitas aliqua mentis requiritur. Tanta inſuper ſocordia, vt niſi coacti recte non faciant, nec parta commode ſeruare, aut diſpenſare norint. Quorum poſteriores natura ſeruos *Ariſtoteles* vocat *, non quod dominus & ſeruus actu per naturam conſtituatur, citra interueniens factum humanum; ſed quia eiusmodi hominibus, quos tali ingenio natura finxit, commodius eſt aliis ſeruire, quam proprio Marte rem gerere. Quo ſpectat, quod Ageſilaus dixit, *τὺς τὴν Ἀσίαν κατοικῦντας, ἐλευθέρυς μὲν κακὺς, δύλυς δὲ ἀγαθὺς εἶναι. Aſiam incolentes liberos quidem prauos, ſeruos autem bonos eſſe.* PLVTARCHVS Apopht. Laconicis. [T. II. p. 213. C.] Quod in Caligulam accommodauit Paſſienus: *Neque meliorem vnquam ſeruum, neque deteriorem dominum fuiſſe.* TACITVS Ann. VI. [c. 20.]

§. III. IO. FRID. HORNIVS de Ciuitate L. I. c. 3. ſolita ſibi chorda oberrat, dum communi ICtorum ſententiae contradicit, a iure gentium originem ſeruitutis repetentium [1]. Nam *modum* duntaxat conſtituendi ſeruitutem populos diuerſos inuicem accepiſſe; ſeu communem morem inualuiſſe captos bello in ſeruitutem redigendi. Imperium tamen herile neque a conſuetudine, neque a iure gentium arceſſendum; ſed ſemper cauſam *ſocietatis*, a cauſa *imperii* diſtinguendam. Adeoque Deum cauſam herilis imperii conſtituendum. Cum enim victoria ſit a Deo, hoſtisque diuinitus in manum victoris ſit traditus, id conſecutum victorem, vt hoſtem poſſit interimere. Cum

 vero

rati ſub iugum ſeruitutis ſunt redacti, vt ſit in captiuitatibus: aut propter egeſtatem ſerui ſunt facti, vt Aegyptii Pharaoni: aut ſapiente quodam & arcano conſilio, qui erant deteriores e liberis, edicto patris, prudentioribus & melioribus ſeruire damnati ſunt: quod beneficii loco, non condemnationis aequus rerum aeſtimator duxerit. Si quis enim mentis inopia, facultatem imperandi a natura inditam non habet, vtilius ei eſt, in alterius poſſeſſionem venire, vt dominantis ratione rectus, curruí ſimilis ſit, qui aurigam recepit, & nauigio, ad cuius clauum ſedet gubernator.

§. III. 1) *Seruitus autem eſt Conſtitutio Iuris Gentium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur. Serui autem ex eo adpellati ſunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent: qui etiam mancipia dicti ſunt, eo quod ab hoſtibus manu capiuntur. Serui autem aut naſcuntur, aut fiunt, naſcuntur ex ancillis noſtris: fiunt aut Iure Gentium, id eſt, ex captiuitate; aut Iure Ciuili, cum liber homo maior viginti annis ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus eſt,* §. 2. 3. 4. Inſt. de Iure perſonarum. In quibus verbis ſeruitus, perinde vt ab AVCTORE fit, partim indigentiae, partim vi accepta fertur.

vero humanitatis intereſſet, ne inermem & proſtratum ſemper occideret, cum vſui eſſe poſſit, hanc poteſtatem retinuiſſe ſuperiorem in caput victum. Enimuero vti homines partim ob ſui defenſionem, partim ad vindicanda ſua iura bellum ſumſere: ita parta victoria, cum victis donare vitam placeret, in ipſorum arbitrio fuit, eosdem in ſeruitium redigere, aut in cuſtodiam tantiſper dare, quoad pacto aut dato lytro dimitterentur. Quae omnia, vt & poteſtatem in tales, quatenus cum recta ratione congruunt, Deus non immediate conſtituit, ſed ab hominibus conſtituta adprobauit ². Id quoque minus recte ab *Ipſo* dicitur; *ius vitae & necis in captum hoſtem, quod ſemel habuit, victorem retinere;* adeoque illud ius, quod victor habet in victum, antequam ipſum in fidem recipiat, idem eſſe cum eo iure, quo poſt ipſi tanquam dominus imperat. Nam iſthaec plane diuerſa ſunt. Victor in victum iure belli quaecunque placuerint poteſt ſtatuere; occidere, aut vitam relinquere; quam tamen licentiam, quantum nobis conſtat, nemo ius vitae & necis hactenus dixit. Sed ius vitae & necis, quod dominus in ſeruum habere dicitur, notat poteſtatem legitimam ob antegreſſum delictum capitale ſupplicium infligendi. Denique quod IDEM dicto loco §. 5. tradit, omne imperium, qualecunque ſit, inferre poteſtatem in caput; ergo nullam differentiam eſſe quaerendam in ipſa poteſtate, ſed tantum in exercitio poteſtatis; adeoque par eſſe imperium mariti in vxorem, patris in prolem, Regis in ciues, quam domini in ſeruum, niſi quod illi fere mollius, hic aſperius habeatur: id quidem vt credam, a me nondum impetrare potui.

§. IV.

2) Neque vero ſequitur, ſi victoria diuinitus contigit, quae victoriam conſequuntur facto humano non eſſe adſcribenda. Adde vltronea voluntate quem alteri ſe in ſeruitutem addicere poſſe. Quod Hebraeis quoque & Romanis vſitatum fuit. E Thracia mulieres voluntaria ſeruitute, ingenuae ortu quum eſſent, victum ſibi apud Erythraeos quaeritaſſe, notat PAVSANIAS Achaicis ſiue L. VII. c. 5. De plebe Gallica Iul. CAESAR L. VI. Bell. Gall. *Plerique quum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, ſe ſe in ſeruitutem dicant Nobilibus. In hos eadem omnia ſunt iura, quae dominis in ſeruos.* Add. LL. FRISIONVM tit. 11. BAIVVAR. tit. 6. c. 3. §. 1. Carol. CANGIVM Gloſſar. voce Obnoxiatio. AVCTOR infra L. VII. c. 6. §. 5. H.

§. IV. 1) GROTIVS L. II. c. 5. §. 30. ſeruitutem perfectam ab imperfecta diſtinguit, & hanc eam dicit, qua quis ad tempus tantum, aut ſub conditione certas operas ſuſcipit, prouti id cautum ſit vel Legibus Ciuitatis, vel conuentione partium. Exempla, quibus vtitur, apud ipſum euolui poſſunt. Nos ea ſubiicimus, quae ab AVCTORE de Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 4. §. 2. de ſeruis mercenariis temporariis, qui & famuli dicuntur, allata ſunt. *Mercenario*, inquit, *temporario dominus conuentam mercedem: iſte huic viciſſim conuentam operam debet. Et quia in eo contractu domini melior eſt conditio, ideo etiam eiusmodi miniſter domino, pro ratione dignitatis reuerentiam exhibere tenetur: &, vbi malitioſe aut negligenter opus fecerit, eiusdem coërcitioni eſt obnoxius; quae tamen ad grauem corporis afflictionem, multo minus ad mortem propria auctoritate ſumendam procedere nequit.* Recte tamen TITIVS in Obſeru. DXXIX. animaduertere videtur, in ſtatu Ciuili contra ſeruum mercenarium hoc vix obtinere, vtpote in quo ſeruus delinquens ad reparationem damni ſolum teneatur; poena autem, ſi aliquam meruerit, Magiſtratus arbitrio relinquenda ſit. Quodſi porro ſeruus laſciuia domini iram prouocet, ab eoque plagis mulctetur, licite id fieri, ſi modus ſeruetur. Ceterum ſerui & famuli in iis tantum rebus Domino obtemperare debent, quae Legibus Diuinis aut Ciuilibus non refragantur. Vid. GROTIVS L. II. c. 26. §. 3.

2) Vbi cuſtodiendum eſt, inter praecipuas rationes inſtituti Sabbati hanc fuiſſe, vt ſeruis & ancillis quies pararetur. Vid. GROTIVS L. III. c. 14. §. 5. & CLERICVS ad Exodi XX, 10. & Deuter. V, 14.

3) Vid.

§. IV. Nobis super origine seruitutis ita videtur. Ab initio cum homines a prima viuendi simplicitate discederent, vitamque operosius excolere, ac rei augendae incumbere coepissent, valde probabile est, a solertioribus & paulo locupletioribus hebetiores & tenuiores ad operas sibi locandas fuisse inuitatos. Mox cum vtrique illud commodum experirentur, paulatim hosce adductos, vt istorum sese familiis perpetuo adiungerent, iis sub legibus, vt hi quidem alimenta, & quae alia vitae necessaria sunt, illi autem eorundem ministeria circa rem domesticam, ex ipsorum praescripto curandam, sibi stipularentur. Adeoque primam originem seruituti dedisse vltroneum consensum hominum tenuiorum, & contractum, do vt facias; do alimenta perpetua, vt praestes operas perpetuas. In eiusmodi seruos quantum imperii domino naturaliter competat, facile ex fine huius societatis colligitur [1]. Scilicet potest dominus tali seruo operas, quascunque velit, iniungere, habita ratione virium & dexteritatis ipsius [2]. Potest quoque negligentiam & socordiam serui asperioribus remediis, prout indoles eiusdem exigit, coërcere [3], etsi hoc nomine ad mortem procedi nequeat. Sic vt summi instar supplicii eiusmodi sit seruo, familia expulsum suae socordiae relinqui. Neque videntur tales serui inuiti potuisse aliis vendi; sed vbi domino displicerent, vel familia erant expellendi, vel non nisi ipsorum consensu in aliam familiam transferendi. Cum reuera non nisi perpetui [4] sint mercenarii, qui durante isto statu omnia domino adquirerent. Denique si atrox aliquod delictum admiserint in alios extra familiam, siquidem intra illos duntaxat terminos, quos diximus, eorum subiectio constiterit, non videtur dominis ius vitae & necis competere [5]. Sed ne ipsorum

3) Vid. Grotivs L. III. c. 14. §. 4. vbi tamen lex Diuina huc pertinens non recte adducitur. *Non opprimetis*, inquit Diuinus legislator, *vir proximum suum - - - Non dominaberis illi cum crudelitate*, Leuitici c. XXV. v. 17. 43. 53. non autem Deuteron. XV. v. 17. 45. & 53. Ipsa porro verba vers. 17. non ad seruos pertinent, sed ad proximum quemuis. Sic enim habet Contextus Hebraicus: *Non opprimetis vnus alterum*, quod occasione alienationis terrarum a Deo dicitur, quam vllo sub obtentu fieri vetat vltra annum Iubilaei. Similis error occurrit in §. 2. numero 2. vbi in secunda citatione etiam perperam Deuteron. XVIII. pro Leuitici XXV. legitur. Sunt autem duae in primis in Legislatione Diuina leges obseruandae, quae inueniuntur Exod. 21. v. 20. 21. 26. 27. Prioris sensus is est, vt si dominus seruum verberet ad mortem, puniendus sit tanquam homicida, nisi seruus vnum vel plures dies superuixerit, vnde tractum videtur discrimen dierum in *L. vn. C. de Emendat. seru.* Ratio autem legis diuinae in eo sita videtur, quod, si seruus non statim exspirasset, praesumtioni locus videretur, dominum non habuisse animum occidendi, & inconsultae temeritatis satis punitum videri, qui serui ea pretium amiserit vel operas. Quod, vt probe animaduertit Clericvs ex verbis sequentibus manifestum fit, *quia argentum ipsius est*. Altera lege praecipitur, vt, si dominus seruo oculum excusserit, aut dentem fregerit, damni dati ergo, manumittere eum cogatur, cui poenae sine dubio etiam locus fuit, si damnum datum maioris momenti esset. Vid. laudatus Io. Clericvs.

4) *Sin depauperabitur frater tuus tecum, venditurque tibi: non coges illum, ad seruitium serui. Sed sicut mercenarius & sicut inquilinus erit tecum; vsque ad annum Iubilaei seruiet tibi.* Leuitic. c. XXV. v. 39. 40. Quod etiam Chrysippo visum. Seneca de Benef. L. III. c. 22. Seruus, vt placet Chrysippo, perpetuus mercenarius est.

5) Imo quum pacto hoc imperium haud dubie transferatur, simul cum imperio concessa existimari debent omnia, abs quibus illud consistere nequit. Nam finis pro mensura est in moralibus. Quare verius est, si aduersos alios extra familiam delinquat seruus, heic locum habere, quae inter diuersas ciuitates obtinent; vt aut ipse dominus pro merito puniat nocentem, aut eum permittat arbitrio interpellantis, cui nocitum: sin vero aduersus dominum crimen capitali supplicio dignum commisit, talem non vt hostem, sed vt rebellem tractari conuenit. Neque vero caussam video, quamobrem in talem

ipforum iniuriam defendendo lite fe implicet dominus, noxios domo expellere poteſt & debet; id quod inſtar deditionis habet. Sed ſi in ipſum dominum eiuſque familiam atrociter delinquant, morte quidem affici poſſunt, non tamen velut ex vi imperii, fed iure belli, tanquam hoſtes. Diſpari tamen modo, quam apud TACITVM de Moribus German. eſt. Occidere ſolent (ſeruos Germani) *non diſciplina & ſeueritate, ſed impetu & ira, vt inimicum, niſi quod impune.* Et ad iſtum fere modum conditio ſeruorum, nec non poteſtas herilis deſcribitur Exod. XXI, 2. feqq. Leuit. XXV, 39. feqq. Deuteron. XV, 12. feqq. Exodi XXI, 26. 27. 32. Sirac. XXXIII, 25. feqq.

§. V. ENIMVERO poſtea deprehenſa commoditate ſuos lobores per alios expediendi, (quo nomine ARISTOTELI Polit. L. III. ſeruus ὄργανον πρὸ ὀργάνων, dicitur.) cum bella paſſim increbeſcerent, paulatim receptum, bello captis ea conditione vitam & libertatem corporalem relinquere, vt perpetuo captoribus ſeruirent. De cuius moris origine PLINIVS L. VII. c. 56. *Seruitium inuenere Leecedaemonii;* quod tamen admitti non poteſt, niſi hoc ſenſu, quod vel iſti inter Graecos hoc primum introduxerint, vel quod iſti Graecos quoque bello captos in ſeruitutem redegerint. Quanquam pro priore ratione facit, quod HERODOTVS Erato ſub finem, vbi Lemnum a Pelaſgis occupatam memorat, addit: *Nulla dum aut eis aut vllis Graecis per id tempus mancipia erant.* Sic Seſoſtres ad labores neminem Aegyptiorum admouit, ſed captiuorum opera cuncta perfecit. Ideo templis abs ſe extructis adſcripſit: *Indigenarum nemo huc laborem impendit.* DIODOR. SICVL. L. I. c. 56. Add. BVSBEQVIVS Ep. 3. p. m. 120. & Chriſtoph. RICHERIVS de Morib. Orientalium p. m. 101. In iſtos porro captos bello durius fere actum, quod hoſtilis adhuc irae in ipſos aliquid ſupereſſet. Et excuſari quoque credebatur ſaeuitia, in eos exercita, qui vitae fortuniſque noſtris imminuerant, & paria nobis intentauerant; eouſque procedente licentia, vt tales occidere per iracundiam, aut ob quoduis delictum, impune haberetur. Add. GROTIVS L. III. c. 7. §. 2. Quae licentia ſemel introducta etiam ad illos, etſi minore praetextu, extenſa eſt, qui ex iſtis nati, aut per commercia traditi fuerunt. Etſi eadem in quibuſdam ciuitatibus deinceps reſtricta, alicubi plane ſublata *. Igitur ſeruitutis primaeua origo eſt ex vltroneo conſenſu, non ex bello, etſi occaſione belli ſeruorum numerus vehementer auctus, eorumque conditio durior fuerit reddita. Add. Boecl. ad GROTIVM L. II. c. 5. §. 27.

§. VI. VIDEAMVS, quomodo poteſtatem herilem, & ſeruorum conditionem, prout illa ex bello oritur, deducat HOBBESIVS de Ciue c. 8. Vbi

ius vitae & necis exerceri nequeat. AVCTOR ipſe ſupra c. 2. §. 11. patri, vt capiti familiae, ius vitae & necis in filiumfam. conceſſum eſſe aſſerit. Et L. III. c. 2. §. vlt. dixit, patresfamilias non accepiſſe poteſtatem a ciuitate, ſed eam intuliſſe. H.

§. V. * Vere enim AVGVSTINVS L. XIX. de Ciuitate Dei c. 16. *Quia omnis domus initium ſiue particula debet eſſe ciuitatis. Omne autem initium ad aliquem ſui generis finem, & omnis pars ad vniuerſi, cuius pars eſt, integritatem refertur: ſatis apparet, eſſe conſequens, vt ad pacem ciuicam pax domeſtica referatur: id eſt, vt ordinata imperandi obediendique concordia referatur ad ordinatam imperandi obediendique concordiam*

Vbi id ab initio reiiciendum, quod ex ſolo ſtatu naturali, quem ille bellum omnium in omnes vocat, oriri putet ius aliquem inuadendi; & viribus ſuperatum in ſeruitium redigendi. Sed illud recte ſe habet, quod vti iure belli iuſti vita hoſti poteſt eripi; ita ſi quis in eodem viribus aliquem ſuperauerit, eidem poſſit vitam condonare, hac lege, ſi alter promiſerit, ſe ipſi ſeruiturum, id eſt omnia facturum, quae imperabit. In quo pacto bonum quod victus accipit, eſt vitae condonatio, quae iure belli poterat tolli; bonum autem quod idem promittit, eſt miniſterium & obedientia, & quidem quantum fieri poteſt, abſoluta. Nam qui mandatis cuiuſquam obedire ante obligatur, quam ſciat, quid iſte ſit imperaturus, ad omnia mandata ſimpliciter & ſine reſtrictione tenetur. Etſi quod heic temperamentum lex humanitatis adhibere iubeat, docet GROTIVS L. III. c. 14. Caeterum, quod recte HOBBESIVS monet, non omnis bello captus, cuius vitae parcitum eſt, paciſci cum victore intelligitur. Nam quorundam mors duntaxat differtur, arbitrio victorum, quandocunque placuerit, exigenda; vti Romae fiebat illis, qui triumpho aut ſpectaculis ſeruabantur; Et non cuiuis ita creditur, vt relinquatur ei tantum libertatis naturalis, quo vel aufugere, vel miniſterium detrectare, vel machinari domino malum aliquod, aut damnum, ſi cupiat, poſſit. Nam talis ſeruit quidem, ſeu operas praeſtat, ſed citra fidem mutuo interuenientem, vinculis tantum naturalibus coërcitus, ergaſtulis, compedibus, aut acri cuſtodia; eodem modo, quo bruta nobis ſeruiunt. Igitur obligatio ſerui, bello parti, aduerſus dominum non naſcitur ex ſimplici vitae condonatione, aut necis dilatione, ſed ex eo, quod ipſum non incarceratum aut vinctum teneat. Quippe cum iſthaec obligatio, mutua praeſtatione conſtans, ex pacto oriatur; in omni autem pacto mutua verſari fides debeat. Cum beneficio ergo condonatae vitae coniuncta eſt fiducia, qua dominus eum in libertate corporali relinquit, ita vt niſi interueniſſent obligatio & vincula pactitia ſeu moralia, non modo aufugere, ſed & dominum conſeruatorem vitae, vita ſpoliare poſſit; durante vtique adhuc inter ipſos ſtatu belli. Ex quo conſequitur, ſeruos, qui carceribus, ergaſtulis, aut vinculis coërceantur, ab illis, qui pacto cum domino iungantur, diuerſos eſſe; qui ſeruiunt illi non pacto, ſed ne vapulent. Ideoque ſi aufugerint, aut dominum occiderint, nihil facere contra leges naturales [1]. Nam vinculis ligare corporalibus ſignum eſt, illum qui ligat ſupponere, ligatum nulla obligatione ſeu vinculo morali ſatis teneri. Illud tamen falſum eſt, non minus iuris habere dominum in ſeruum non vinctum, quam in vinctum: ſummum enim habere in vtrumque. Nam licentia bellica, quam ſibi in vinctum reſeruauit dominus, diuerſum quid eſt ab imperio. Per illam enim vita tolli poteſt, quandocunque victori placuerit, obtentu ſtatus bellici [2], cui vinctus

diam ciuium. Ita ſit, vt ex lege ciuitatis praecepta ſumere patremfamilias oporteat, quibus domum ſuam ſic regat, vt ſit accommodata ciuitati. H.

§. VI. 1) Non repugnabo, ſeruum talem, ſi occaſio ſit, fugere poſſe. At eundem occidendi domini ius habere, minime concedendum arbitror. Neque enim lex naturae hoc permittit contra ſeruatorem, cui ſe dedens hoſtilem animum profecto exuiſſe videtur. H.

2) Captiuus enim, quum occidi potuerit, iure ad

ctus nondum videtur exemtus. Sed quantumuis summum imperium directe ius non dat in vitam, nisi ex delicto.

§. VII. Caeterum etsi imperium, quod proprie est ius regendi alterius personam, vbi subiecti consensu vltroneo est constitutum, citra eiusdem consensum regulariter in alium transferri nequeat; cum peculiares esse soleant rationes, quare quis sese huic & non alteri subiecerit: in illis tamen imperiis, quae a vi coeperunt, receptum, vt eadem solius imperantis arbitrio alienari possent. Quamdiu tamen subiectis aliquid libertatis superest, proprie non ipsi homines, sed ius eosdem regendi alienari dicitur [1], in quantum illud est cum aliquo emolumento coniunctum. Licet enim quilibet imperans de subdito suo dicere queat, *hic meus est*; ea tamen proprietas diuersa plane est ab ea, qua quis *rem* aliquam suam dicit. Priori enim locutione hoc tantum significatur; mihi & non alteri competit ius hunc hominem regendi, sic tamen, vt & mihi aduersus eundem aliqua sit obligatio, nec in infinitum illud ius exerceri queat. Ast proprietas, quae rei tribuitur, inuoluit ius ista re vtendi, abutendique, eamque consumendi ex meo commodo aut lubitu; sic vt qualitercunque eandem tractauero, iniuriae non sim reus; sed ad excusationem sufficiat dixisse; haec res mea est. Quanquam autem lex humanitatis non ferat, vt etiam aduersus qualitercunque de nobis meritum omnia primaeuae aequalitatis vestigia extinguantur, postquam in pacem nobiscum rediit; vtque ad bruti instar aut rei inanimae posset tractari, aduersus quam nulla nobis est obligatio: immanitas tamen multarum gentium eo processit, vt inter res numerarentur serui, iique non tam per imperium, quam velut ex vi dominii tractarentur [2]. Sic vt eodem fere modo, quo quis de iumento suo dicit, hoc meum est, etiam de seruo diceretur, hic meus est. Inde & apud Qvintilianvm Declam. 6. qui captus seruitium subierat, dicit: *me ipse perdidi.* Et in iure Romano fugitiui *furtum sui facere* dicuntur. *L. 60. D. de Furtis* [3]. *L. 1. C. de Serv. fugit.* Et quae seruo a domino praestabantur, non tam in istius, quam huius commodum praestarentur, ne seruo pereunte dominus damnum pateretur; vtque adeo ipsum pretium duntaxat sui miserabilem faceret. Add. tamen Dio Chrysostomvs Orat. XV. de Seruitute. p. 241. seqq. edit. Morelli. Non tamen inde recte infertur; quidquid serui erat ante seruitutem, id postea esse domini. Nam hoc tantum sensu id admittitur; quicquid serui poterat esse ante captiuitatem ex suis operis, id deinceps domini est. Vbi enim vltro quis in seruitium sese tradit, potest quidem se & reculas suas domino simul tradere. Id tamen non semper necessarium est. Quin probabile videtur, eos, qui ipsi sese vendiderunt, tam pretium sui, quam res suas retinuisse, saltem per modum peculii, aut tradidisse illis, quos antea tene-

ad seruitutem cogitur, &, si domini in se voluntatem adeo deinde exasperet, vt denuo perimere malit, ipse vitae dulcedinem moestitiae seruitutis postposuisse videtur.

§. VII. 1) V. H. Grotivs L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 12. n. 2. H.

2) Flor vs L. III. c. 20. §. 1. de seruis loquens

tenebantur alere, puta liberis, aut parentibus ſenio confectis. Quanquam Ebraei ſtatuebant, non poſſe aliquem recte ſe ipſum vendere, niſi nihil prorſus ſupereſſet, vnde ſe aleret. Vid. SELDENVS L. VI. c. 7. Quod autem in iure Romano in verum ſeruitium redigebatur, qui ad pretium participandum ſeſe venundari paſſus fuerat, id ita ſe habebat. Fingebat Caius, Seium ſibi ſeruum eſſe, qui tamen liber erat. Seius itidem ſeruum ſe ſimulabat, inita fiducia partem ſibi pretii pactus. Vbi deinde Seius venditus fuerat, ſubornabatur tertius, qui liberali cauſa venditum aſſereret. Hoc modo perdebat emtor & ſeruum, & pretium, poſtquam Caius aſtute ſe ſubduxiſſet. Exemplum eſt apud PLAVTVM Perſa Act. IV. Sc. 4. & 9. Quod ſi quis iure belli in ſeruitutem fuerit raptus, bona quidem capti, quae ſimul cum ipſo adprehendit victor, ipſius erunt. Sed quae iſte non ſimul cepit, perinde erunt, atque ſi captus naturaliter fuiſſet mortuus, ſaltem quouſque libertatem recuperauerit. Illud autem liquidum eſt, quod quidquid in ſeruitute adquiſierit ſeruus, domino adquiratur. Ad quem enim ipſa perſona plene pertinet, ad eundem quoque pertinebunt omnia, quae per iſtam perſonam proueniunt. Adeoque nihil erit, quod ſeruus vt *ſuum* poſſit retinere contra *dominum*. Etſi quod dominus ipſi peculiariter aſſignauerit ad vſum, vel adminiſtrationem, retinere, & defendere poſſit contra conſeruum: vt ſunt cibaria, veſtimenta, cella, peculium. Add. PLINIVS L. IIX. Epiſt. 14.

§. VIII. QVOD autem *Idem* negat ſeruo poſſe fieri iniuriam, id cum grano ſalis eſt capiendum [1]. Nam ratio ab ipſo ſubiuncta, quod voluntatem ſuam ſeruus voluntati domini ſubiecerit, adeoque quicquid hic fecerit illo volente fiat; volenti autem iniuria non fiat; hoc tantum efficit, non poſſe queri ſeruum, qualiscunque opera, modo intra ipſius vires ea ſit, a domino ſibi iniungatur, licet forte eadem ipſi ad palatum non ſit. Quemadmodum ciuis non poteſt queri, ſi rex abſolutus ex ſuo iudicio Rempublicam gerat, vtut ciui iſta adminiſtratio diſpliceat. Non hactenus duntaxat illam voluntatis ſubiectionem valere alibi oſtendemus. De caetero quis neget, ſeruo iniuriam fieri, ſi ab ipſo exigatur opera vires excedens, ſi citra cauſam, aut quia impoſſibilia non praeſtitit, verberibus in eum ſaeuiatur, ſi victus denegetur. THEANO Ep. 3. [in Opuſc. Mythol. Phyſ. & Ethyc. Amſtelod. 1688. p. 746. 747.] *ad δικαίαν χρῆσιν, iuſtum vſum* ſeruorum requirit, *ἵνα μήτε διὰ τὸν κόπον κάμνωσι, μήτε ἀδυνατῶσι διὰ τὴν ἔνδειαν. Ne propter laborem deficiant ne propter indigentiam viribus frangantur.* Quo loco notanda Iudaeorum dira inhumanitas, qua credebant, ſe veſtitum victumque minime cogi praeſtare ſeruo e gentilibus; tametſi operas omnigena ſaeuitia exigere neſas non haberetur, teſte SELDENO L. VI. c. 8. Forte quia ipſi paria in Aegypto tolerauerant. Exod. V, 13. 14.

 Nam

quens Romanorum: *Ipſi per fortunam in omnia obnoxii, tanquam ſecundum genus hominum ſunt.* H.

3) *Ancilla fugitiua, quemadmodum ſui furtum facere intelligitur, ita partum quoque contrectando, furtiuum facit.*

§. VIII. 1) Conf. infra L. VII. c. 8. §. 2. & ſequ. Idem de ſeruis iam olim pronunciauit ARISTOTELES, probationis loco adferens, Οὐκ ἔστιν ἀδικία πρὸς τὰ αὐτοῦ ἁπλῶς. H.

Nam illud Leuit. XXV, 43. ad seruos ex Ebraeis tantum pertinere tradebant. Benigniores heic leges Romanae. Vid. *L. 1. §. 2. L. 2. D. de His, qui sui, vel al. iur. sunt. L. 1. §. 3. C. de Latin. lib. toll.* [2] Quo spectat, quod Cato apud PLVTARCHVM in eius Vita [pag. 339. A. 349. A. Edit. Wech. T. I.] dicere solebat: "Αἴχιστον διὰ γαστέρα πρὸς οἰκέτας ζυγομαχεῖν, *foedissimum esse cum seruis ventris causa rixari.* Etsi alias idem satis duriter seruos, vbi consenuissent, venundandos putabat, nec alendos inutiles. Id quod recte PLVTARCHVS dicto loco reprehendit, quod *beneficentia nonnunquam porrigatur & ad bruta animalia.* PLAVTVS Menaech. [Act. 1. scen. 1. vers. 11. & seqq.] *Quem seruum tu asseruare recte, ne aufugiat, voles, esca atque potione vinciri decet. Apud mensam plenam homini rostrum deliges.* Contra perstringitur IVVENALI Sat. 14. [v. 126.] herus, qui *Seruorum ventres modio castigat iniquo.* Commendandum quoque decretum Claudii apud SVETONIVM cap. 25. *Cum quidam aegra & affecta mancipia in insulam Aesculapii taedio medendi exponerent, omnes qui exponerentur liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent: quod si quis necare quem mallet, quam exponere, caedis crimine teneri.* Idem narrat DIO CASSIVS [3] L. LX. Recte quoque ARISTOTELES Nicom. VIII. c. 13. *Erga seruum, qua homo est, amicitia est.* Δοκεῖ γὰρ εἶναί τι δίκαιον παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντα τὸν δυνάμενον κοινωνῆσαι νόμου καὶ συνθήκης καὶ φιλίας δή, καθ' ὅσον ἄνθρωπος. *Quippe cum vnicuique homini ius quoddam esse videatur erga vnumquemque, qui cum ipso legis ac foederis esse particeps potest, & amicitia igitur erit, quatenus homo est.* Add. IDEM Oeconom. L. I. c. 5. SENECA de Ira L. III. c. 4. & de Clementia L. I. c. 18. & Epistola 47. ARRIANI Epictetus L. I. c. 13. STOBAEVS Serm. LXII. [4] Caeterum vti alia iura patrumfamilias per leges ciuiles temperata aut restricta sunt; ita & huic potestati herili contigit, quae alibi magis, alibi minus circumscripta deprehenditur [5]. Verum vbi illa absoluta & illimitata remansit, a lege ciuili non constituta, sed praeterita debet intelligi, & relicta, prout a patribusfamilias extra ciuitates potuit exerceri. Quanquam in quibusdam ciuitatibus

2) Addi potest Trimalchionis dictum apud PETRONIVM c. 71. Ed. Burm. *Amici*, inquit, *& serui homines sunt, & aeque vnum lactem biberunt, etiamsi illos malus foetus oppresserit*, ad quem locum videantur interpretes. Ceterum recte AVCTOR de Offic. Hom. & ciu. L. II. c. 4. §. 5. monet, Vbi seruum alienare placeat, cauendum esse, ne iis data opera, aut praeter meritum addicatur, qui inhumaniter eum sint habituri. Adiicimus, legem apud Graecos fuisse, qua serui, qui iusto durius a dominis haberentur, petere poterant, vt hero mitiori venderentur. Vid. PLVTARCHVS de Superstit. pag. 66. T. II. Ed. Wech. & POLLVX L. VII. §. 13. Ed. Amst. Idem fere Antoninus Pius cauit in *L. 2. D. de His qui sui vel al. iuris sunt.*

3) Hinc MODESTINVS L. II. D. Qui sine manumiss. ad libertat. peruen. *Seruo, quem pro derelicto dominus ob grauem infirmitatem habuit, ex edicto Diui Claudii competit libertas.* Conf. *L. 2. C. Theodos. de Expositis. Nouell. Iustiniani 153.* H.

4) Hecuba apud EVRIPIDEM in eius nominis tragoedia:

Νόμος δ' ἐν ὑμῖν τοῖς δ' ἐλευθέροις ἴσος
Καὶ τοῖσι δούλοις αἵματος κεῖται πέρι.
Lex enim inter vos & liberis aequa
Et seruis de sanguine posita est.

Senex apud eundem in Ione:

Ἓν γάρ τι τοῖς δούλοισιν αἰσχύνην φέρει
Τοὔνομα· τὰ δ' ἄλλα πάντα τῶν ἐλευθέρων
Οὐδεὶς κακίων δοῦλος, ὅστις ἐσθλὸς ᾖ.
Solum enim adfert seruis dedecus
Nomen: caeteris enim omnibus in rebus, *liberis*
Nullus

tibus leges dominorum saeuitiam in seruos foueant, ac duriora in ipsos statuant, quam ius naturae etiam absoluto imperio tribuit. Quo spectat mos Romanorum [6], ex quo *familiam omnem, quae sub eodem tecto mansitauerat, ad supplicium agi oportebat*, interfecto domino. Quem C. Cassius quidem argumentis quibusdam ab vtili petitis defendere satagit, apud TACITVM Ann. XIV. [c. 45.] Eum post aliquantulum mitigauit Hadrianus apud Spartianum, [in Hadriano c. 18.] vt non de omnibus seruis quaestio haberetur, si dominus in domo interemtus esset, sed *de his, qui per vicinitatem poterant sentire*. Add. *tit. D. de SCto Silaniano*. Conf. tamen 1 Samuel. XXVI, 16. Scythas quoque seruis suis oculos eruisse, memorat HERODOTVS Melpomene in principio.

§. IX. CIRCA prolem ex seruis natam disquiritur, tum an illa necessario matrem sequatur, tum an aequum sit & ipsam seruitio premi. De priore Romanae leges sciscunt, vt & in brutis, & in seruilis conditionis hominibus partus ventrem sequatur *L. 24. D. de Statu hominum*. [1] Id quod GROTIVS L. II. c. 5. §. 29. iuri naturali non satis congruere iudicat, vbi pater aliqua sufficienti ratione queat cognosci. Nam cum in brutis quibusdam animantibus patres non minus quam matres foetuum curam gerant, hoc ipso ostendi, foetum vtriusque esse communem; adeoque si lex ciuilis hac in parte tacuisset, partum non minus patrem quam matrem secuturum. Vid. Edictum Regis THEODORICI c. 67. Enimuero nobis secus videtur. Nam supra ostensum fuit [2], originarie prolem ad matrem pertinere, sed patrem sibi ex pacto matrimoniali ius in prolem quaerere. Verum cum serui, & quaecunque ex illis proueniunt, ad dominos ipsorum spectent, proles seruilis in eorundem erit potestate; postquam seruitus eo vsque extensa fuit, vt non operae tantum, sed & ipsum corpus serui ad dominum pertinere intelligeretur. Add. GROTIVS ad Exod. XXI, 4. vbi ostendit, etiam seruiles nuptias ex arbitrio domini solutas. Quo facit etiam illud XENOPHONTIS Oeconom. [c. 9. §. 5. Edit. Oxon.] vbi inter praecepta oeconomica refer-

Nullus seruus est deterior, qui bonus fuerit.
Philemon apud STOBAEVM d. l.

Κἂν δοῦλος ᾖ τις, οὐδὲν ἧττον, δέσποτα,
Ἄνθρωπος οὗτός ἐστιν, ἂν ἄνθρωπος ᾖ.

Here, quisquis est homo natus, quamuis seruiat
Is seruitutem, tamen esse homo non desinit.

SENECA III. de Benef. 20. dixit: in seruis partem, quae non seruiat, meliorem exceptam esse, mentem scil. siue rationem, cuius compotes esse seruos, ipse ARISTOTELES asseruit. I. Pol. 8. circa finem. H.

5) Apud multos populos optimis legibus vtentes ius summum in seruos valuisse, auctor est DIO PRVSAEVS Orat. 15. Adde de Persis AMMIAN. MARCELLIN. L. XXIII. c. 6. p. 296. Lex Atheniensium e contrario vlciscebatur iniuriam factam seruis, cuius legis praeter Demosthenem meminere XENOPHON Lib. de Rep. Atheniensium & ATHENAEVS L. VI. Δειπνοσοφ. A Parthis *seruos pari ac liberos suos cura haberi*, auctor est IVSTINVS L. XLI. c. 2. Apud Siamenses omnia domino in seruum licent, modo ne eum occidat. LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. 30. c. 1. §. 1. Tyrannos seruis se indulgentes praebere, inter praecepta tyrannica ponit ARISTOTELES V. Pol. 11. Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. II. sect. 21. §. 16. H.

6) Add. Dissert. de Herede occisi vindice sect. 2. H.

§. IX. 1) *Partum Ancillae Matris sequi conditionem, nec statum Patris, in hac specie considerari, explorati iuris est*, L. 7. D. de Rei vindicatione. L. 42. D. de Liber. caussa & quantum ad bestias L. IV. c. 7. §. 4.

2) L. IV. c. 7. §. 4. H.

tur, ne serui iniussu domini liberos procreent; addita ratione: *Nam boni ex eo plerumque fideliores atque amantiores fiunt; improbi vero cum vxore coniuncti proniores ad dolum euadunt.* Quare autem potior heic sit dominus ancillae, quam dominus serui genitoris, non haec sola ratio est, quod connubia seruorum non satis certa custodia essent circumscripta. Vid. PLAVTVS Casina. Sed etiam, quia corpus ancillae ad dominum pertinet, quod per impraegnationem ad operas obeundas redditur aliquandiu inhabile; serui non item. Cui & illa ratio fauet, quod implantata solo cedant [3]. Quod si autem ipse dominus ex ancilla prolem ferat, illa talis erit, qualem ipse dominus, aut leges ciuitatis volent. Sicut & ex his potissimum erit statuendum, quid de tali prole sit futurum, quam serua mater concepit, libera in lucem edidit, aut vice versa. Etsi humanitas semper libertati prolis faueat [4]. PLATO de LL. L. XI. [pag. 975. A.] super prole seruili ita disponit: *Serua si seruo, aut libero, aut liberto coniuncta peperit, seruae domino natus detur; sin ex seruo libera peperit, serui dominus nati similiter dominus esto. Quod si quispiam ex serua sua natum susceperit, aut quaepiam ex seruo peperit proprio, idque pateat, natum quidem ex serua & libero mulieres in aliam regionem cum patre simul emittant. Natum vero ex libera & seruo legum custodes vna cum matre extra fines expellant.* Caeterum ipsi proli, quae ex seruili ventre nascitur, iniuriam non facit dominus, si & ipsam seruili esse conditione velit [5]. Nam cum ipsius parens nihil haberet proprii, nulla ratio eandem alendi supererat, nisi ex bonis herilibus. Cum autem dominus eiusmodi proli alimenta, & quae alia ad vitam sunt necessaria, cogatur praebere diu ante, quam ipsius opera vtilis esse queat, & sequentes operae sui temporis alimenta, saltem initio, non multum excedant; effugere eidem seruitutem inuito domino non licebit. Idque non solum, quatenus adhuc in aere velut domini esse intelligitur; sed & quia ea conditione alendam dominus susceperat, vt perpetuo seruiret; in quam conditionem ipsa tacite praesumitur consensisse: cum praesertim illa plane nascitura non fuerat, si licentia sua dominus vti voluisset, occisis iure belli parentibus. Libertas autem naturaliter omnibus

3) Vid. supra L. IV. c. 7. §. 5.

4) Aequissima hic est Iuris Romani dispositio. *Sufficit autem liberam fuisse Matrem eo tempore, quo nascitur, licet ancilla conceperit. Et e contrario, si libera conceperit, deinde ancilla facta pariat, placuit, eum, qui nascitur, liberum nasci: quia non debet calamitas Matris ei nocere, qui in ventre est. Ex his illud quaesitum est, si ancilla praegnans manumissa sit, deinde ancilla postea facta peperit, liberum an seruum pariat?* Et Martianus probat, *liberum nasci: sufficit enim ei, qui in vtero est, liberam Matrem vel medio tempore habuisse, vt liber nascatur. Quod & verum est.* princ. Inst. de Ingen.

5) BVDDEO in Philos. Pract. P. II. c. 4. sect. 12. §. 5. & c. 5. sect. 6. §. 12. haec sententia iniusta videtur. Putat enim, liberos, qui ex matribus ancillis nascuntur, officio suo omni erga Dominum defungi, si grati fuerint. Sed fortiores videntur rationes GROTII & PVFENDORFII, quam eae, quibus ipse vtitur, inprimis si temperamentum adhibeatur, quod AVCTOR addit de Offic. Hom. & ciu. L. II. c. 4. §. 6. *Manifestum tamen est, cum eiusmodi vernae, nulla sua culpa, in seruitutem perueniant, nullum esse praetextum, quare isti durius debeant tractari, quam conditio perpetuorum mercenariorum admittit.*

6) Idem statuit CAROLVS CALVVS Capitul. tit. 36. siue in Edicto Pistensi cap. 34. in fine, & LOTHARIVS Imperat. LL. LONGOBARD. L. II. tit. 24. c. 3. Apud Siamenses propter debitum seruituti addictus, exsoluto eo, fit liber; at liberi interea nati seruituti manent obnoxii.

bus hominibus competere intelligitur, quatenus nullum factum nostrum aut alienum antecessit, quod inaequales nos alteri reddere idoneum sit. Atque haec quidem de prole eorum, qui occasione belli in seruitutem redacti sunt, satis manifesta videntur. Circa eos, qui vltro sese alteri in seruitutem addicunt, vbi lex aut pactum expressum non extat, aequitas & fauor libertatis suadere videtur, vt prolis deinceps nasciturae alimenta sub alimentis parentum, quae a domino debentur, contineri intelligantur, eoque nomine proles seruituti non sit obnoxia [e]. Conf. BOECLERVS ad Grot. dictum locum.

§. X. VIDENDVM porro est, quidnam incommodi in sese contineat seruitus, qua apud plerosque nihil miserius habetur, & quae etiam morte sit effugienda. SADI Rosarium Persicum c. I. *Proprio pane vesci & sedere melius est, quam aureo cingulo accinctum seruitio adstare.* Habet igitur seruitus personalis hoc, vt quis perpetuas operas debeat pro alimentis & aliis, quae vitae necessitas exigit. Id quod si accipiatur, in terminis naturalibus, citra quorundam dominorum inhumanam saeuitiam aut legum ciuilium rigorem, nihil habet in se nimiae acerbitatis [1]. Nam perpetua illa obligatio compensatur perpetua alimentorum certitudine [2], quam saepe non habent, qui diurnas operas locant, defectu conductorum, aut ipsorum socordia non nisi fustibus expellenda. Vid. ARRIANVS in Epicteto L. III. c. 26. p. m. 257. LVCANVS L. III. *Non sibi, sed domino grauis est, quae seruit egestas.* Add. GROTIVS L. II. c. 5. §. 27. Nec absurde quidam iudicant, sublatam apud plerosque Christianorum seruitutem inter causas esse, quare tanta colluuies furum vagabundorum, & validorum mendicorum passim occurrat [3]. Cui tamen malo quaedam ciuitates obuiam iuere, extructis publice ergastulis, in quibus ignauis nebulonibus laborandi necessitas afferretur. Add. BODINVS de Rep. L. I. c. 4. & BVSBEQVIVS Epist. 3. p. m. 118. HOBBES de Ciue c. 9. §. 9. circa discrimina seruitutis & libertatis ita philosophatur: Libertas, inquit, nihil est

noxii. LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. III. c. 1. §. 3. H.

§. X. 1) Nec Religioni Christianae aduersatur, quicquid Bartolus, Salicetus & alii dicant. Etenim Paulus Apostolus nusquam suadet dominis, vt dominium in seruos abiiciant, in quo dominio potestas immensa comprehendebatur, vt ex iure Romano discimus. Neque Philemoni controuersiam mouit, quo minus ius habeat Onesimum puniendi, sed ex rationibus specialibus vult ei poenam condonari, vt recte obseruauit H. GROTIVS Appendic. epistol. 546. IGNATIVS, Ioanni Apostolo suppar, epistola secunda, quae est ad Polycarpum, Ecclesiae Smyrnensis Episcopum, ex Editione Th. Ittigii: Δούλους καὶ δούλας μὴ ὑπερηφάνει, ἀλλὰ μηδὲ αὐτοὶ φυσιούσθωσαν, ἀλλὰ εἰς δόξαν Θεοῦ πλέον δουλευέτωσαν, ἵνα κρείττονος ἐλευθερίας ἀπὸ Θεοῦ τύχωσιν. Μὴ ἐράτωσαν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ ἐλευθεροῦσθαι, ἵνα μὴ δοῦλοι εὑρεθῶσιν τῆς ἐπιθυμίας. *Seruos & ancillas ne superbe contemnas; sed nec ipsi inflentur: Verum ad gloriam Dei plus seruiant, vt potiorem libertatem a Deo consequantur. Non cupiant a Communi donari libertate, ne serui inueniantur cupiditatis.* Conf. ad Colossens. III, 22. sequ. ad Ephes. VI, 5. sequ. 1 ad Timoth. VI, 1. sequ. 1 Petr. II, 18. H.

2) Et qui ita seruiunt, vindices habent dominos, alioqui potentiorum iniuriis obnoxii futuri. H.

3) Homines tamen proprii vtique hodie serui sunt, neque mitiori conditione vtuntur, quam serui Romani. Vid. POTGIESSER de Statu & Condit. seru. & THOMASII & HERTII Dissertationes de Hominibus propriis.

est aliud, quam absentia impedimentorum motus. Quae impedimenta sunt vel naturalia & externa, vel moralia siue arbitraria. Secundum illa est cuique libertas maior aut minor, prout plus vel minus spatii est, in quo versatur; vt maiorem habeat libertatem, qui in amplo carcere, quam qui in angusto custoditur. Sic potest esse homo liber versus vnam partem, nec tamen versus alteram; vt qui iter faciens sepibus & maceriis hinc & inde coërcetur, ne vineas & segetes vicinas conterat. Isthaec libertatis species corporalis & physica dici potest; quo sensu omnes *serui* & *subditi* liberi sunt, qui non sunt vincti, vel incarcerati. Impedimenta porro moralia absolute motum non impediunt, sed per accidens, nempe per electionem nostram, quatenus melius iudicamus motu abstinere, quam eundem exercere. Sic qui in naui est, non impeditur, quin sese in mare praecipitare possit, modo velle possit. Sed si sapit, melius iudicabit in naui manere, quam in vndis suffocari. Sic quantaecunque poenae sint propositae, poterit tamen contra fieri ab eo, qui istud periculum subire non formidat. Atque haec est voluntatis libertas intrinseca, ab eadem separari nescia, qua aeque serui, atque quiuis alii subditi gaudent. Ergo alibi istud discrimen est quaerendum. Ac primo quidem, licet vix vllus dominus sit tam durus, qui seruum prohibeat, quo minus faciat, quae ad vitam & sanitatem tuendam sunt necessaria, circa quae praecipue curae humanae occupantur: fere tamen liberis heic conceditur mollius & copiosius sibi consulere, quam seruis, quorum valetudinem asperior victus, & intempestiui labores quandoque non parum affligunt. Quo spectat & illud CICERONIS de Oratore [L. II. c. 6.] *Mihi liber esse non videtur, qui non aliquando nihil agit.* Deinde liberi homines prae seruis hoc habent eximium, quod illi ministeria ciuitatis, aut familiae obeant honoratiora, & plus possideant rerum superfluarum. Quorum vtrumque indoli hominum erectioris ingenii adprime conuenit. Nam laboris molestiam eiusdem nobilitas solatur; & rebus affluere dulce habetur, vel quia in futurum nobis prouisum videtur, vel ad mollius instruendam vitam, vel vt materiam habeamus de multis bene merendi. Quod autem maximum est, liberi soli ciuitati, legibusque generalibus parere debent, nec poenam, nisi quae in illis definitur, metuunt: ac de caetero voluntati suae obtemperare in dulcissimis habent. Serui autem & conciui seruiunt, eiusque iussis peculiaribus, poenaeque, & coërcitioni priuatae sunt obnoxii, eiusdemque morositatem ferre coguntur; quae eo molestior est, quo frequentius & propius seruis cum domino versandum. Id quod eo durius est, quia raro leges publicae seruis contra dominos subsidium ferunt, nisi vbi ad immanem saeuitiam horum asperitas proruperit. Quae tenerrimas quasque animas maxime afficiunt. Quanquam plurimum referat, cui quis seruiat. Apud TERENTIVM Eunucho [Act. 3. sc. 2. v. 33.] ex seruo coniectura fit, dominum esse pauperem & miserum:

4) Apud AESCHYLVM Agamemnone est:
Ἑκὼν γὰρ ὐδὲς δυλίῳ χρῆται ζυγῷ.
Seruile nemo nam volens patitur iugum.
IVLIVS CAESAR L. III. de Bell. Gall. ait: *Omnes homines natura libertati studere & conditionem seruitutis odisse.* H.

rum: contra *maxima quaeque domus seruis est plena superbis.* IVVENALIS Sat. V. [vers. 66.] Addi quoque potest, seruitutis molestiam non parum exasperari, per superbiam humani ingenii, quo nemo non dignum se imperio putat; eoque cum seruus aeque aut magis aptum se ad imperandum, quam herum, putet, a fortuna iniuriam sibi fieri iudicat, & conditionem suam quauis ratione mutare cupit [4]. Apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. IIX. [c. 1. §. 1.] Chrysantas tale discrimen libertatis & seruitutis tradere videtur: *Quemadmodum ipsi dignum esse existimatis vestris subditis imperare; ita etiam nos pareamus, quibus decet. Tantum autem inter nos decet, seruosque interesse, quantum serui ipsi inuiti heic ministrant. Nos autem vltro optima quaeque facere conuenit.* Huc pertinet quoque DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. XIV. de Seruitute.

§. XI. LIBERATVR seruus variis modis: I. Si dominus eum libertate donauerit. Nam quod ius in se seruus in dominum transtulit, idem potest dominus seruo reddere. Etsi in multis ciuitatibus receptum [1], vt manumissus manumittenti reuerentiam praestet. Vid. Lex WISIGOTHORVM L. V. Tit. 6. c. 17. & 21. Quod si tamen dominus superiorem habuerit, seruo non aliter libertatem dare potest, quam saluo semper istius superioris iure, legibusque ciuilibus super manumissione constitutis. II. Si dominus a se seruum abigat; id quod in ciuitate exilium habetur. Neque differt a manumissione quoad effectum, sed tantum quoad modum. Vtrinque enim potestati herili renunciatur, sed libertas heic in poenam, illic in gratiam conceditur. Esse autem poenam, commodum & locupletem dominum amittere, etiam ministri liberi intelligunt. III. Seruus si captus sit, seruitutem veterem noua abolet; idque siue ipse solus, siue dominus cum ipso fuerit captus. Sed si solus dominus fuerit captus, seruus in eum recidit statum, quo futurus erat, si dominus naturali morte obiisset, saltem quousque dominus priori libertati postliminio fuerit restitutus. IV. Liberatur seruus ignoratione successoris; puta, si dominus moriatur, nec ius suum in alium transtulerit, quia nulla ipsi aduersus quemuis ad seruiendum obligatio superest. Nemo enim obligari intelligitur, nisi scire possit, cui praestandum sit, quod debetur. An vero in ciuitate quoque pro libero ac ciue talis se possit gerere, ex legibus ciuilibus erit iudicandum. Sicut aliqui referunt, apud Turcas manumissionem seruorum prodesse duntaxat contra veterem dominum, non autem contra alios, abs quibus iste manumissus denuo in seruitium abstrahi queat. Porro contingit istud, vt seruus ignoratione successoris liberetur, si nullus domino haeres extiterit, naturaliter aut ciuiliter mortuo. Non enim, quemadmodum bona reliqua pro derelictis habita cedunt occupanti; ita eiusmodi quoque seruus quasi pro derelicto habitus, abs quouis in seruitutem potest abstrahi.

§. XI. 1) Singulare erat apud Parthos, nulli manumittendi serui potestatem fuisse permissam. IVSTINVS L. XLI. c. 2. H.

ſtrahi [2]. Nam caeterae res nullo muniuntur iure, quo minus quiuis eas ſibi poſſit vindicare, niſi iam alteri in eaſdem ius fuerit quaeſitum. In hominem autem nullum ſibi ius aſſerere quis poteſt, niſi quantum ex ipſius conſenſu, aut antegreſſo facto, quod ipſum ſpectat, oriatur. Extincto itaque illo iure, quod victor ex bello peculiariter in ſeruum quaeſierat, redit naturalis libertas, etiamſi fors ingenio ipſius ſeruitium magis congruat. Inclinatio enim & aptitudo ingenii in ſe nemini ius dat, inuitum in ſeruitutem rapiendi; nec quod alteri fors vtile eſt, id ſtatim mihi licet per vim ipſi imponere. V. Vbi ſeruus non ex praecedente delicto, neque per modum poenae [3] in vincula coniicitur, aut quouis modo libertate corporali priuatur, obligatione illa ex pacto nata liberatur, qua ipſum dominus adſtringere amplius nolle cenſetur, dum phyſica eidem vincula iniicit. Neque enim exſiſtit pactum, niſi vbi paciſcenti creditur; neque violari poteſt fides, quae non eſt habita [4]. Inde eiuſmodi ſeruo aufugere nefas non erit.

2) Secus apud Romanos. Hi enim derelictionem inter modos, quibus quis liber fieret, non habebant. V. *L. vlt. D. pro Derelicto. L. vlt. D. de Stipulat. ſeruor.* H.

3) Quae reſtrictio probe notanda eſt. Inſeruit enim emendandae ſententiae Hobbeſii, ſi modo hic in ea opinione fuit, quam ipſi tribuit Richardus CVMBERLAND de Legib. Naturae c. 9. §. 14. Vid. Lib. III. c. 6. §. 9. & c. 7. §. 5. Totum autem §. huncce AVCTOR ex Hobbeſio deſcripſit.

4) V. ſupra §. 6. Velim tamen hoc cum grano ſalis accipi: nam in pactis rectoriis, ob malam tractationem fidei vinculum non ſtatim ſoluitur. V. infra L. VII. c. 2. §. 10. H.

SAMVE-

SAMVELIS PVFENDORFII
DE
IVRE NATVRAE
ET
GENTIVM
LIBER SEPTIMVS.

CAPVT I.

DE CAVSA IMPVLSIVA CONSTITVENDAE CIVITATIS.

I. *Ingressus.*
II. *Homo natura magis amat se, quam societatem.*
III. *Ex adpetitu tamen societatis non statim sequitur adpetitus ciuitatis.*
IV. *In homine multa sunt vitia, ciuilem societatem perturbantia.*
V. *An ciuitas per consecutionem naturalem producta?*
VI. *An indigentia fuerit causa constitutae ciuitatis?*
VII. *Genuina ciuitatis constituendae causa.*
VIII. *Sola legis naturae reuerentia pacem generis humani non continet.*
IX. *Neque soli arbitri; neque pacta.*
X. *Discrepantia iudiciorum pacem generis humani turbat.*
XI. *Coërcendis hominibus acriori fraeno quam sola lege naturali opus est.*

Post societates, quas vocant primas agendum iam de ciuitate [1], quae perfectissima habetur societas [2], & qua incolumitas humani generis post ipsius multiplicationem maxime continetur. Hanc quare instituerint homines, antea per familias segreges dispersi, manifeste adparebit, si & indolem societatis ciuilis, humanique inclinationes ingenii paulo curatius peruestigauerimus. Ad

O 3 quod

§. I. 1) Quae pars disciplinae huius nobilissima, quippe τὸ δίκαιον πολιτικόν, vt ARISTOTELES V. Eth. 10. vocat, complexa, ius publicum vniuersale consueuit nuncupari. Nam frustra vtique sunt, qui id negant. H.

2) Siue vt CICERO I. Officior. loquitur, *societatum omnium princeps est societas ciuilis.* Conf. ARISTOTELES I. Pol. 1. Quod verum est, cum intuitu status naturalis, cuius mala ciuitas tollit aut corrigit; tum quia omnes aliae societates (si magnam illam mundi ciuitatem siue societatem humani generis excipias) societati ciuili subiectae conspiciuntur; & quia nulla est actio hominis externa, quae non ad hanc societatem vel per se spectet, vel ex circumstantiis spectare possit. Vt ait GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 23. H.

quod illustrandum non parum proderit excussisse, quae vulgo super hac re traduntur.

§. II. PLERIQVE igitur ad naturam hominis heic confugiunt, quae ita ad societatem ciuilem rapiatur, vt citra eam nec velit, nec possit viuere. Cui fini allegantur argumenta illa, quae supra pro sociali hominis natura L. II. c. 4. adducta sunt [1]; desumta potissimum a solitariae vitae miseriis, a taedio solitudinis, a sermone, qui citra societatem homini frustra datus esset, ab appetitu conuersandi cum hominibus, ab vtilitate ex coniunctione cum aliis resultante, & si quae sunt alia. Exaduersum HOBBES de Ciue c. 1. ostendere conatur, reuera hominem esse animal, quod seipsum, suamque vtilitatem quam maxime & principaliter amat; (ISAEVS Orat. 2. Οὐδεὶς ἄλλους περὶ πλείονας ἑαυτοῦ ποιεῖται. *Nemo pluris facit alios, quam seipsum.* EVRIPIDES Medea [2]. [v. 85. 86.] Τίς δ' οὐχὶ θνητῶν ἄρτι γινώσκει τόδε· Ὡς πᾶς τις αὑτὸν τοῦ πέλας μᾶλλον φιλεῖ; *Quis vero mortalium iam non nouit hoc, Quod quisque seipsum magis quam proximum amet?* ISOCRATES de Pace: [p. 285. Edit. Paris.] Ἐμοὶ δοκοῦσιν ἅπαντες μὲν ἐπιθυμεῖν τοῦ συμφέροντος, καὶ τοῦ πλέον ἔχειν τῶν ἄλλων. *Mea sententia vniuersi mortales vtilitatis suae studiosi sunt, & in eo elaborant, vt plus possint aliis:*) societatem autem & alios secundario duntaxat, & quatenus in ipsum aliqua inde voluptas aut vtilitas redundare potest. Idque inde ostendit [3], quod vt quis alterius societatem affectet, non sufficiat id solum, quod homo sit; sed quod apud hunc potius quam alterum honorem aut vtilitatem obtenturum sese speret. Idemque inductione a singulis societatibus petita illustrat. Qui commerciorum causa coëunt, lucrum suum spectant, quod adsumtis sociis melius sese obtenturos sperant, quam si seorsim sua negotia gererent. Ea spes si ipsos deceperit, vecordes habebuntur, ni damnosae societati quantocyus renunciauerint. Illi, quos officii publici rationes iungunt, forensem quandam amicitiam ineunt, plus mutui metus, quam amoris habentem, & cui potius exteriorum signorum fallax adparatus, quam sincera animorum coniunctio adest. Sic vt inter tales quandoque factio, iunctis viribus in priuatum nitens commodum, vix vnquam liquida beneuolentia exsistat. Et qui propriis confidit opibus, de adsciscendis sociis parum solicitus est. Vbi hilaritatis, aut fallendi otii caussa coitur, quisque sibi maxime perplacet, si aliis aut sibi risum possit mouere. Ast ille prouenire non solet, nisi ostensa aliorum turpitudine, aut indecentia; cum recte quis in alio ridere non possit, quod in seipso deprehendit. Iuxta illud IVVENALIS Sat. 2. [v. 23.] *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus.* Igitur qui alios rident, non possunt non eosdem prae se despicere, & ex comparatione alienae stoliditatis gloriolam sibi quaerere. Et quanquam risus interdum captetur citra

§. II. 1) Quamuis caussa Ciuitatum *immediata* in amore Socialitatis quaerenda non sit, vt adparet ex iis, quae Auctor dicit §. 3. & ex nota nostra 3. ad §. 7.; certissimum tamen est, hominem Natura Societatis amore duci, id quod ab AVCTORE ipso satis probatum fuit loco ab ipso adducto. Cum summo ceterum vtilitatis & iucunditatis fructu legi potest liber Anglicus, in Gallicum sermonem transscriptus, sub titulo: *Essai sur l' usage de la Raillerie et de l' Enjoument dans les Conuersations qui roulent sur les matieres sur les plus importantes.*

2) IDEM Cresphonte:

Ἐκεῖνο γάρ πέπονθ', ὅπερ πάντες βροτοί, Φιλῶν μάλισθ' ἐμαυτὸν οὐκ αἰσχύνομαι.

Mih

citra offenſam, & per iocos edentulos; patet tamen heic quoque aliquem magis voluptate ſua, quam ſocietate duci. Imo qui id ex profeſſo agunt, vt alios exhilarent, hoc praecipue ſpectant, vt per feſtiui oſtentationem ingenii gratiam aut commodum aliquod aucupentur. Quin plerisque hominum eſt natura inſitus maximus pruritus aliorum dicta aut facta examinandi, iudicandi, condemnandi atque exagitandi; quem ſi vbertim exſerere queant, iucundiſſimum ſibi vitae condimentum acceſſiſſe putant. Idemque aegre per diſciplinam aut caſtigationes reprimitur, aut extinguitur. Denique ſi coëatur philoſophandi cauſa inter eruditos, qui prae caeteris ſeſe profitentur ſapere, tot volunt magiſtri haberi, quot conuenerunt; & qui ſapientiam ſuam ab aliis repudiatam videt, non modo eis non fauet, ſed & acerrime indignatur. Quo facit illud ARRIANI in Epicteto L. III. c. 2. *Quod ſi quis tibi dixerit, orta diſputatione de praeſtantiſſimo philoſopho, quendam dixiſſe, vnum illum eſſe philoſophum: animula tua, quae antea digiti longitudine erat, nunc duos cubitos excedit. Si quis autem alius dicat, Nihil agis, non eſt operae pretium illum audire; quid enim ſcit? prima principia percepit. Praeterea vero nihil tenet, ſtatim velut attonitus adſtas, palles, vociferaris. Ego ei demonſtrabo, qui vir ſim, quantus Philoſophus.* [4] Add. CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 36. n. 6. Ex quibus liquido adparet, quod congreſſus omnis ſpontaneus concilietur vel ob indigentiam, vel captandae gloriae; vnde referre ſtudent congreſſi vel commodum aliquod vel exiſtimationem & gloriam apud ſocios, vel denique voluptatem. Idem alio argumento demonſtratur, ex ipſis definitionibus *Voluntatis, Boni, Honoris & Vtilis.* Societates ab hominibus ineuntur voluntario. Vbi autem voluntas, ibi quoque eſt ipſius obiectum, nempe bonum. In quod bonum autem adpetitus ſingulorum fertur, niſi quod quisque ſibi tale eſſe iudicauerit? Nam vt maxime res aliqua naturaliter bona ſit, tamen niſi ea ad nos reſpectum habeat, fere circa illam adpetendam & aeſtimandam torpere ſolemus. Si enim vel maxime regi Perſarum bene ſit, ego tamen id mihi bonum non duco. Bonum autem ſemper comitatur aliqua iucunditas, quae vel ad animum ſolum, vel ad corpus quoque pertinet. Animi voluptas omnis vel gloria eſt, vel ad hanc vltimo refertur. Quae corpus afficiunt, commodorum nomine veniunt. Ergo omnis ſocietas, vel commodi cauſa, vel gloriae, id eſt ſui, non ſociorum cauſa contrahitur. Enimuero gloriae ſtudio nulla iniri neque multorum hominum, neque diu duratura ſocietas poteſt; propterea quod gloriatio, ſicut & honor, ſi omnibus adſit, nulli adeſt; quippe quae praecellentia, & comparatione conſtat: neque vt quis cauſam gloriandi in ſe habeat, adiumentum vllum accedit ex aliorum ſocietate; niſi quod coniungi cum hominibus notoriae virtutis, paris aut aemulae

Mihi hoc quod aliis euenit mortalibus,
Minimum, inter omnes quos amo, noceo mihi.
SOPHOCLES Oedipode in colono:
Τίς γὰρ ἐσθλὸς οὐχ αὑτῷ φίλος;
Quis bonus nequam ſibi?
Conf. ARISTOTELES I. Rhetor. n. H.

3) Ampliat & circumſcribit, explicat & ſuo cogitandi more reddit hoc loco AVCTOR, vt in aliis compluribus, effata Hobbeſii.

4) Κἂν τις ἐλθὼν εἴπῃ σοι, ὅτι λόγου γινομένου, τίς ἄριστός ἐστι τῶν Φιλοσόφων, παρών τις ἔλεγεν, ὅτι εἷς Φιλόσοφος ὁ δεῖνα γέγονέ σου τὸ ψυχάριον ἀντὶ δακτυλιαίου δίπηχυ. ἂν δ᾽ ἄλλος παρὼν εἴπῃ, οὐδὲν εἴρηκας, οὐκ ἔστιν ἄξιον, τοῦ δεῖνος ἀκροᾶσθαι· τί γὰρ οἶδε; τὰς πρώτας ἀφορμὰς ἔχει, πλέον δ᾽ οὐδὲν· ἐξέστηκας, ὠχρίακας εὐθὺς, κέκραγας, ἐγὼ αὐτῷ δείξω τίς εἰμι, ὅτι μέγας Φιλόσοφος.

lae praeſtantiae argumentum habeatur. Alias enim tanti quisque eſt, quantum ſine aliorum ope ipſe poteſt. Commoda autem huius vitae manifeſtum eſt augeri poſſe mutua ope. Longe tamen mollius & commodius foret, ſi ſolo iuſſu alios in noſtra miniſteria liceret diſponere. Prout etiam inter reliqua vitae inſtrumenta tanto gratius quodque habetur, quo plura adfert emolumenta, minorique impenſa aut labore paratur, atque conſeruatur. Vnde ſine dubio homines magis ferrentur ad imperium, quam ad ſocietatem, id eſt, mallent aliis imperare, ipſi immunes, quam in mutuam operam conſpirare; niſi metu aliquo retraherentur, ſeu niſi proſpicerent, omnia pro imperio agere volentibus malum aliquod imminere. Conſpirat ARRIANVS Epicteto L. II. c. 22. *Nullum animal alteri ita conciliatum eſt, vt ſuae vtilitati; cui quidquid obſtare videtur, ſiue frater ſit, ſiue pater, ſiue filius, ſiue amaſius, ſiue amator; odit, auerſatur, exſecratur. Ita enim natura comparatum eſt, vt nihil perinde amet, atque vtilitatem ſuam. Haec pater, haec frater eſt, & cognatus, & patria, & Deus. Quapropter ſi quis eodem conferat vtilitatem, & ſanctitatem, & honeſtatem, & patriam, & parentes, & amicos; ſalua ſunt haec omnia. Sin alibi vtilitatem, alibi amicos, patriam, cognatos, & ipſam adeo iuſtitiam collocauit; intereunt haec omnia, praeponderante vtilitate.* Ὅπȣ γὰρ ἂν τὸ ἐγὼ, καὶ τὸ ἐμὸν, ἐκεῖ ἀνάγκη ῥέπειν τὸ ζῶον. *Vbi enim Ego, & Meum eſt, eo inclinare neceſſum eſt animal.* Idem ſupra dixerat: *Catellos non aliquando vidiſti abblandientes inuicem, & inter ſe colludentes, vt dicas; nihil illis eſſe amantius? Sed vt videas, quis iſte ſit amor, carnem illis obiicito; & cognoſces.* CICERO Offic. III. *Sibi vt quisque malit, quod ad vſum vitae pertineat, quam alteri adquirere, conceſſum eſt, non repugnante natura* [5].

§. III. QVANQVAM autem ſupra dicto loco oſtenderimus, ex hiſce hautquidquam conſequi, hominem non eſſe animal ſociabile, aut a natura non deſtinari, vt in ſocietate ſui ſimilium viuat: poſito tamen adpetitu ſocietatis in homine, non inde ſtatim ſequitur, hominem natura ferri ad ſocietatem ciuilem. Non magis quam hoc ſequitur: homo per naturam deſiderat aliquam occupationem, ergo natura fertur ad ſtudia literarum. Quippe cum ille adpetitus per ſocietates primas, iunctaque cum aequalibus amicitia, impleri poſſit. Quo facit illud ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. c. 14. Ἄνθρωπος τῇ φύσει συνδυαστικὸν μᾶλλον, ἢ πολιτικὸν, καὶ ὅσῳ πρότερον καὶ ἀναγκαιότερον οἰκία πόλεως, καὶ τεκνοποιΐα κοινότερον ζώοις. *Homo coniugale magis quam ciuile animal eſt, quanto prior, magisque neceſſaria eſt familia, quam ciuitas, & filiorum quoque procreatio animalibus communior.* Add. Kenelmus DIGBY de Origine mundi c. 9. §. 8. ſeqq. Caeterum, quod diximus, ita probat HOBBES dicto loco, ſocietates ciuiles non meros eſſe congreſſus, ſed foedera, quibus incundis fides & pacta ſint neceſſaria. Horum ab

5) Confer. PARRHASIANA T. II. p. 359. 360. & ſqq.

§. III. 1) Plane vt ASPASIVS in II. Ethic. Ariſtot. obſeruauit: *Ea quoque natura eſſe, quae in nobis natura diſpoſitis ſucceſſu temporis quidem proueniunt, indigent autem, ad perfectionem vt perueniant, adminiculo externo.* H.

2) Adiecimus hanc vocem, praeeunte Cl. BARBEYRACO, eo enim in loco Ariſtotelis, quem Auctor initio §. huius excitauit, ζῶον πολιτικὸν, animal ciuile, manifeſte opponitur ζῷον συνδυαστικῷ, ſiue

ab infantibus quidem & indoctis vim; ab iis, qui damnorum ex earum defectu ortorum sunt inexperti, vtilitatem ignorari. Vnde fieri, vt illi, quia, quid sit societas ciuilis non intelligunt, eam inire non possint; hi autem, quia nesciunt, quid eadem prosit, non curent; aut saltem in ea ita viuant, vt eiusdem praestantiam non aestiment. Ergo omnes homines, cum sint nati infantes, ad societatem ciuilem ineptos natos esse; plurimos per omnem vitam tales manere: disciplina autem, non natura, hominem ad eam societatem aptum fieri. Neque vero isthaec destruuntur auctoritate Aristotelis, qui hominem φύσει, aut πεφυκέναι dicit *ζῶον πολιτικὸν natura* aut *aptum natum animal politicum.* Nam per illam locutionem quandoque notatur, aliquid actu inesse rei cuipiam per naturam, circa omne antegressum ipsius aut alterius factum; quo sensu verbi gratia piscis aptus natus est, vt natet, auis vt volet, quercus vt glandes ferat. Interdum autem notatur, alicui rei inesse aptitudinem [1] seu habilitatem recipiendi perfectionem quampiam per culturam & disciplinam, quae vt ipsi insit, natura intendit, aut saltem tanquam sibi congruum & non repugnans adprobat. Quo sensu natura aptus est, verbi gratia, equus, vt gressus superbos glomeret, id quod asino negatum; psittacus vt garriat, ager vt frumentum, collis vt vitem ferat; ipse homo vt sermocinetur, vt varias artes & scientias addiscat. Quo sensu & eundem animal politicum esse, mox demonstrabimus, non obstante, quod omnes homines nascantur infantes; quippe cum homines adulta aetate, & rationis vsu gaudentes supponere soleamus, quando inquiritur, quid homini natura competat, aut non competat. Add. Rich. CVMBERLAND. de Leg. nat. c. 2. §. 2. Deinde circa dicta Aristotelis obseruandum, ipsum [interdum [2]] voce ζώ8 πολιτικ8 latius vti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem ciuilem feratur, aut ad eandem aptum sit. Sic IDEM Polit. III. c. 4. (6.) Φύσει μέν ἐστιν ἄνθρωπος ζῶον πολιτικόν· διὸ καὶ μηδὲν δεόμενοι τῆς παρ' ἀλλήλων βοηθείας οὐκ ἔλαττον ὀρέγονται τοῦ συζῆν. *Homo natura est animal ciuile. Quare etsi nihil aliorum auxilio egeret, nihilominus conuictum expeteret.* Atqui ex ὀρέξει τοῦ συζῆν, ex adpetitu conuictus non statim sequitur, hominem ferri ad ipsam ciuitatem; cum isti adpetitui per societates primas, & familiarem cum aliis conuersationem satisfieri queat; quae etiam sine ciuitate intelliguntur. Sic IDEM Polit. L. I. c. 2. hominem esse animal politicum demonstrare inde vult, quod alias sermo illi frustra esset datus. Atqui sermonis vsus etiam alibi quam in ciuitate potest esse; & homines vtique inter se sermocinati sunt diu, antequam ciuitates instituerentur. Pari modo accipitur ea vox Nicom. L. I. c. 5. *Perfectum bonum esse sufficiens adparet. Sufficiens autem dicimus, non ipsi soli, qui vitam solitariam agit, sed parentibus, sed filiis, sed vxori, amicis denique ac ciuibus:* ἐπειδὴ φύσει πολιτικὸν ἄνθρωπος, *quandoquidem homo ciuilis natura est.* Atqui etiam extra ciuitatem parentes, liberi, vxores, & amici exsistere possunt [3].

§. IV.

siue animali, facto ad Societatem coniugalem, & idcirco generaliter dici nequit, Aristotelem voce ζώου πολιτικοῦ latius vti, pro animali sociabili, non presse pro tali, quod ad societatem ciuilem feratur.

3) Quod porro ARISTOTELES I. Pol. 2. & I. Eth. 7. ac 9. adfert: Πᾶσα πόλις φύσει ἐστίν, εἴπερ καὶ αἱ πρῶται κοινωνίαι. *Natura omnis ciuitas est, siquidem & primae societates:* non bene cohaeret. Quam multa enim seorsim natura generauit, etiam in rebus naturalibus, quae non nisi arte & arbi-

§. IV. Clarior res fiet, si consideretur, quaenam conditio ex constitutis ciuitatibus apud homines proueniat; quidnam requiratur, vt aliquis vere dici queat animal politicum, id est bonus ciuis; quid denique sit in natura hominis huic ipsi, vt ita dicam, ciuilitati repugnans. Ciuitatem qui subit, naturalis libertatis iacturam facit, ac imperio se subiicit, quod praeter alia ius vitae & necis in ipsum complectitur, & cuius iussu plurima facienda, abs quibus quis alias abhorrebat, & omittenda, quae vehementer adpetebat; sic vt pleraeque actiones ad bonum societatis referendae sint, quod saepe a bono singulorum videtur discrepare. Atqui ad hoc naturaliter fertur homo, vt nemini subiectus esse, vt omnia suo agere arbitrio, vt proprio commodo in omnibus velificari velit [1]. Istas dulcissimas sane inclinationes vti vinceret, graues causas, & necessitatis vim habentes adfuisse oportuit: adeoque hominem in ciuitates non vltroneus quasi naturae ductus, sed grauiorum malorum euitatio compulit. Deinde animal vere politicum, id est bonum ciuem illum dicimus, qui iussis imperantium promte paret, qui ad bonum publicum omnibus viribus connititur, idque lubenter ante priuatum bonum habet; imo qui nihil sibi bonum credit, nisi idem tale quoque publico sit [2]; qui denique aduersus alios ciues commodum sese praebet. Arrianvs Epict. L. II. c. 10. *Quae est igitur ciuis professio? Ne quid priuatim vtile ducat, & nulla re tanquam emancipatus deliberet: sed ita vt manus aut pes, si ratione vterentur, & naturalem ordinem intelligerent, nunquam concitarentur aliter, nec desiderarent quidquam, nisi ratione habita vniuersi* [3]. Quo facit mos Persarum, apud quos sacrificans non pro se solo priuatimque vota nuncupat, sed communiter vniuersis Persis bene precatur, inprimis autem Regi. Herodotvs Clio [p. 35. in fine Ed. H. Stephani.] Ast quam maligne maximae partis hominum ingenia ad huncce finem sint attemperata, nemo tam imperitus est, quin intelligat [4]. Paucis datum est, omnes boni ciuis numeros explere; maxima pars metu poenae vtcunque continetur; plurimi per totam vitam praui ciues & animalia non politica manent. Quin potius nullum homine animal ferocius aut indomitum magis, & quod in plura vitia, pacem societatis perturbare apta, sit procliue. Pleraque animalium brutorum ad pabulum abiecta, cuius auiditas quandoque eadem inter se committit. Illius si affatim sit, non temere quid litigii mouebunt. Nonnulla per Venerem quoque efferantur, in quam tamen certa duntaxat anni parte solent incalescere. Et quantacunque sit eorundem feritas, in genus tamen suum raro saeuire solent. *Indica tigris agit rabida cum tigride pacem Perpetuam; saeuis inter se conuenit vrsis, Parcit cognatis maculis fera.* Ast vero homines non solum cibi potusque desiderium [5], & Veneris stimuli, nullo non anni

arbitrio solo humano vnum in corpus concrescere, aut compagem in vnam componuntur? Vid. infra §. 5. H.

§. IV. 1) V. supra ad L. VI. c. 3. §. 10. H.

2) Omittat scilicet ciuis bonus, necesse est, quaecunque Egregio ciuitatis Publico obsint, quamuis ipsi priuatim vtilia sint. Quod tamen non impedit, quin dentur Negotia, quae ciuibus singulis vtilia sint, ciuitatis commoda autem nec iuuent, nec pessundent, quorum contemplatione vtique singulis integrum est, curare vtilitatem priuatam. Ita accipiendus Cicero de Offic. L. III. c. 27. *Potest autem, quod INVTILE Reipublicae sit, id cuiquam Ciui vtile esse?*

3) *Τίς οὖν ἐπαγγελία πολίτου; Μηδὲν ἔχειν ἰδίᾳ συμφέρον, περὶ μηδενὸς βουλεύεσθαι ὡς ἀπόλυτον.*

anni tempore promti, inuicem collidunt; sed & alia vitia, brutis ignota, & saepe sibi inuicem aduersa. Quae inter primum locum occupant superuacuarum rerum insatiabilis cupido, & saeuissimum malorum ambitio [5], cuius sensum vti solus homo videtur habere, ita eodem quoque tenerrimo vtitur, cum contra bruta nihil afficiat, nisi quod corpori ipsorum aliquam noxam infert. SALLVSTIVS Catilin. [c. 10.] *Pecuniae, dein imperii cupido materies omnium malorum fuere. Namque auaritia fidem, probitatem, caeterasque bonas artes subuertit: pro his superbiam, crudelitatem, Deos negligere, omnia venalia habere edocuit. Ambitio multos mortalium falsos fieri subegit; aliud clausum in pectore, aliud in lingua promtum habere: amicitias, inimicitiasque non ex re, sed ex commodo aestimare, magisque vultum, quam ingenium bonum habere.* Accedit viuacissima iniuriarum memoria, & vindictae ardor, quod malum rarius & segnius inter bruta deprehenditur. Et quod miserrimum est, eo furore in proprium genus saeuire homo gaudet, vt maxima pars malorum, quibus humana conditio viuit obnoxia, ab ipso homine proficiscatur. Nec absurde quis dixerit, per Creatoris prouidentiam ideo tam tardis incrementis hominem adolescere, secus ac bruta, quo ingenii humani ferocia & asperitas per longas moras vtcunque frangi, & in harmoniam cum aliis disparibus ingeniis queat temperari. Nam subito in plenas vires adultus homo quauis bestia intractabilior erat futurus. Vid. Prouerb. XIII, 24. XXIII, 13. 14. Sirac. XXX, 1. seqq. 12. Huc etiam pertinent, quae traduntur ab HOBBESIO Leuiath. L. XI. morem omnium hominum esse, vt perpetuo & indesinenter potentiam vnam post alteram persequantur; non quod quis maiorem semper speret, quam qua iam fruitur, neque quod modica potentia contentus esse non possit: sed quod potentiam & bene viuendi facultates praesentes conseruare non possit, nisi adquirendo plura; quippe quae absumuntur, nisi subinde suppleueris. Etiam quando hoc bene successit, cupiditas oritur alia noua, aut famae aut voluptatum nouarum. Porro diuitiarum, honorum, imperii, vel potentiae cuiuscunque cupiditas disponit hominem ad contentionem, inimicitias & bellum. Competitorem enim interficere, aut quocunque modo repellere competitori alteri ad obtinendum quod cupit via est. Accedit & hoc, quod in quouis genere brutorum inclinationum, & adpetitus fere est similitudo; ast inter homines quot capita, tot sensus, & in plerisque magna peruicacia studium suum extollendi. Quod vel solum sufficere potest ad perturbandam hominum multitudinem, quae in vnum coetum est iungenda. EVRIPIDES Phoenissis v. 502. *Si omnibus idem esset pulcrum, egregiumque simul, Non esset ambigua dissensio inter homines: Nunc vero nihil simile, nihil aequale hominibus est, Praeter nomina; res vero non est eadem.*

λυτον· ἀλλ᾽ ὥσπερ ἂν εἰ ἡ χεὶρ ἢ ὁ ποὺς λόγισμον ἔχον, καὶ παρακολουθοῦντα τῇ φυσικῇ κατασκευῇ, οὐδέποτ᾽ ἂν ἄλλως ὥρμησαν ἢ ὠρέχθησαν ἢ ἐπανενεγκότες ἐπὶ τὸ ὅλον.

4) Accius apud CICERONEM L. III. de Officiis c. 21.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni.

Et ab omni aetate populi fuere eo ingenio,

Nec impositos vnquam ceruice volenti Ferre Duces. Vt ait Papinius. H.

5) V. supra L. II. c. 1. §. 6. H.

6) Praecipuae iniuriarum caussae ARISTOTELI II. Pol. 7. Tymon apud STOBAEVM ea vocat *prima elementa*, siue στοιχεῖα *malorum omnium.* V. supra L. II. c. 1. §. 6. & c. 2. §. 12. H.

Ergo tantum abest, vt homo natura sit animal politicum, seu vt statim per natiuitatem sit idoneus ad gerendas partes boni ciuis; vt potius vix longam per disciplinam aliqui ad illud vtcunque excolantur. Huc spectat illud PLATONIS de LL. L. VI. [p. 864. E. Ed. Wech.]. Ἄνθρωπος δὲ, ὥς φαμὲν, ἥμερον. ὅμως μὴν παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὸν καὶ φύσεως εὐτυχοῦς, θειότατον ἡμερώτατόν τε ζῶον γίγνεσθαι φιλεῖ. μὴ ἱκανῶς δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον ὁπόσα φύει γῆ. *Hominem mansuetum animal esse dicimus. Porro si cum natura felici rectam quoque disciplinam fuerit assecutus, in diuinissimum, mansuetissimumque animal solet euadere: si vero non satis aut non bene fuerit educatus, ferocissimum omnium, quae in terris nascuntur, animal redditur.* ARISTOTELES Pol. L. I. c. 2. [7]. Ὥσπερ τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστιν. οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης, χείριστον πάντων. *Vti perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo; ita si alienus fiat a lege & a iudiciis, pessimum est omnium animalium.* Mox eundem vocat ἀνοσιώτατον καὶ ἀγριώτατον ἄνευ ἀρετῆς, *impiissimum & immanissimum sine virtute.* IDEM Nicom. II. c. 1. *Non parum refert, sic ne an sic ab adolescentia consuescat aliquis, sed quam plurimum; imo totum in eo penitus consistit.* IDEM Nicom. VII. 7. Μυριοπλάσια γὰρ ἂν ποιήσειεν ἄνθρωπος κακὸς θηρίου. *Millies plura mala homo quam bestia perpetraret.* Add. SENECA Epist. CIII. POLYBIVS L. XVII. c. 13. Τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος δοκοῦν πανουργότατον εἶναι τῶν ζώων, πολὺν ἔχει λόγον τοῦ φαυλότατον ὑπάρχειν. Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα ζῶα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις αὐταῖς δουλεύοντα, διὰ μόνας ταύτας σφάλλεται. Τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων γένος καὶ προσδεδοξοποιημένον, οὐχ ἧττον διὰ τὴν ἀλογιστίαν ἢ διὰ τὴν φύσιν ἁμαρτάνει. *Hominum genus cum versutia & calliditate caetera animalia superare videatur, multa tamen dici possunt, cur deterrimum habeatur. Nam caeterae animantes, quae solis corporis cupiditatibus seruiunt, per has duntaxat in fraudem labuntur; at humanum genus variis praeterea opinionibus inductum, non pauciora per imprudentiam peccat, quam naturae vitio.* LACTANTIVS de ira Dei c. 12. *Quid erit homine truculentius, quid immitius, si demto metu superiore, vim legum aut fallere potuerit, aut contemnere?* PLVTARCHVS Cicerone [p. 884. D. Ed. Wech.] Οὐδὲν ἀνθρώπου θηρίον ἐστὶν ἀγριώτερον, ἐξουσίαν πάθει προσλαβόντος. *Nullum animal est homine saeuius, si libidini licentiam habeat coniunctam.* Ne nunc addamus, quae passim de vitiis vulgi, quae maxima generis humani pars est, iactantur. Add. MORNAEVS de Veritate Rel. Christ. c. 16. Sic vt malitiam & fraudes hominum nosse, eo fine, vt caueri & eludi possint, magna ciuilis prudentiae pars sit. Vid. Baco de VERVLAMIO de Augm. scient. L. VII. c. 2. Ex hisce igitur satis patet, quo demum sensu homo natura animal politicum dici queat, nempe non quod omnibus & singulis per naturam insit aptitudo gerendi personam boni ciuis; sed quod per disciplinam saltem aliqua pars hominum ad illud fingi queat; & quod multiplicati generis humani salus & incolumitas nisi per societates ciuiles seruari nequeat. Ad quas natura, sui conseruandi studiosissima, ineundas vtique homines impellit. Sicuti & hic societatis ciuilis vel praecipuus est fructus, vt in ea homines ad vitam ciuilem decenter agendam adsuefiant.

§. V.

7) Apud eundem est V, Pol. 1. Ἀγαθοὶ οὐδαμοῦ ἑκατόν· *Nusquam centum probi.* H.

§. V. Io. Frid. Hornivs de Ciuit L. I. c. 4. §. 6. ciuitatem opus naturae vocat, quae naturali ordine ac consecutione sit producta. Scilicet primum par mortalium, ex quo totum genus humanum fuit propagatum, amore coniugali fuisse coniunctum; natos quoque cum parentibus tenerrimo affectu fuisse copulatos. Inde familiam ortam; quae multitudine sobolis abundans, & quotidianis auctibus crescens, nouas colonias deduxerit, donec ciuitati sufficeret. Idque omne praestitisse ingenitum societatis amorem, qui consanguineorum cohabitatione incrementum ceperit. Homines autem vnquam in syluas & solitudines dispersos secessisse, & ad ferarum instar vagam degisse vitam, velut commentum esse explodendum. Enimuero per naturalem hanc consecutionem causas impellentes, & pacta humana circa ciuitates constituendas excludere velle, perinde est, ac si quis dixerit: ex semine crescit arbor, ex arbore fiunt tabulae & trabes, hae inter se rite compactae nauem constituunt; ergo naturali consecutione atque ordine nauis facta est; neque aut peculiarem id genus aedificii habet causam aut nullae fabrorum operae interuenerunt. Igitur agnoscimus quidem, fabulosum esse, magnam hominum multitudinem initio congregatam, dein per syluas ac solitudines dispersam, postea denuo in ciuitates collectam. Nec minus tamen illud gratis fingitur; ex vno hominum pari, aut post diluuium e quaternis familiis ita repente ciuitates coaluisse, nulla peculiari causa impellente, aut nullis pactis interuenientibus. Nam vtut liberos intra familiam paternam cura patris continuit, quousque ad virilem aetatem ipsi peruenirent; tamen cum priscis illis seculis sola agricultura & pecuaria fere viueretur, nulla ratio erat, quare pater filios vxoratos diutius penes se vellet retinere. Quin potius ex historia sacra colligitur *, filios, inprimis plures vnius patris, eo usque prouectos, vt patrumfamilias vices ipsi obire possent, in diuersa solitos discedere, peculiares sibi sedes posituros; praesertim cum vacuae passim terrae, & arridens regionum aliarum facies in dissita interdum allicerent. Vid. Genes. XIII, 5. 6. 9. Neque antiquissimis seculis sola Sicilia incolas tales habuit, quales describit Homervs Odyss. ι. Τοῖσιν δ' οὔτ' ἀγοραὶ βουληφόροι οὔτε θέμιστες. Ἀλλ' οἵγ' ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι. θεμιστεύει δὲ ἕκαστος Παίδων ἠδ' ἀλόχων οὐδ' ἀλλήλων ἀλέγουσι. *Nec fora conciliis feruent, nec iudice: tantum Antra colunt vmbrosa: altis in montibus aedes Quisque suos regit, vxorem, natosque: nec vlli In commune vacat socias extendere curas.* Et est quidem inter fratres amor, sed vt malint tamen inuicem aequales degere, quam vnus alterius imperio subesse; & constantius diligant, si rem familiarem inuicem implicitam non habeant. Sic vt primordia generis humani sese multiplicantis magis ad id separandum, & per diuersa terrarum dispergendum, quam ad idem in magnos coetus colligendum valuerint. Verum cum cordatiores animaduerterent, incommoda illa, quae familias segreges comitabantur, tolli posse, si plures in eundem coetum coalescerent, ciuitate constituta; inde non pacto solum & imperio easdem combinare placuit, sed & maioris securitatis & commoditatis gratia in eundem locum dispersa antehac per campos ac syluas domicilia contrahi coepta. Et in hunc

§. V. * Non tamen negandum, olim saepius ex familiis regna euasisse. V. supra ad L. VI. c. 3. §. 1. & quae AVCTOR ipse habet infra c. 3. §. 6. H.

ſenſum interpretandi ſunt illi, qui a primis ciuitatum conditoribus homines per ſyluas diſperſos in vnum collectos tradiderunt.

§. VI. MVLTI arbitrantur, homines, vt in ciuitates coirent, per indigentiam fuiſſe motos, atque vt vitam redderent cultiorem iuxta atque copioſiorem, quae ſolitaria non poteſt non & inculta & egena exſiſtere. Vbi illud quidem certum eſt [1], vix miſerius fore animal homine, ſi ſinguli ſolis ſibi relinquantur citra vllam ab aliis hominibus accedentem opem. Sed nec illud negari poteſt, ad delicias vſque vitam humanam excoli coeptam, poſtquam in ciuitates fuit conceſſum. LACTANTIVS de Opificio Dei. c. 4. *Homo ſi haberet ad propulſanda pericula ſuppetens robur, nec vllius alterius auxilio indigeret; quae ſocietas eſſet? quae reuerentia inter ſe? quis ordo? quae ratio? quae humanitas? aut quid eſſet deterius homine? quid efferatius? quid immanius? ſed quoniam imbecillis eſt, nec per ſe poteſt ſine homine viuere, ſocietatem appetit, vt vita communis & ornatior fiat, & tutior.* Nihilominus indubium nobis videtur, indigentiam hautquidquam ſolam, aut praecipuam cauſam ciuitatum conſtituendarum fuiſſe; vtut in eam ſententiam quoque inclinet PLATO de Rep. L. II. [p. 598. & ſeqq. Edit. Wech.] Nam etiam antea, quando adhuc in familias ſegreges diſperſi agebant homines, ſatis conſultum erat neceſſitatibus vitae, inuenta agricultura, & pecuaria, vini cultura, veſtiaria, aliiſque artibus. Vid. Geneſ. XIII, 2. XXIV, 35. Et ſane ponamus patremfamilias, cui affatim agri, pecoriſque, ac ſeruorum; quid huic deeſſe poſſit ad tolerandam hancce vitam? Aut ſi quid deſit, per commercia id ſupplere poterit. Vid. CORNEL. NEPOS Attico c. 13. Sicut multae hodie ciuitates dantur, quae merces, neceſſitati aut voluptati inſeruientes, ab exteris petunt; nec tamen ideo cum illis in vnam ciuitatem

§. VI. 1) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 6. H.

2) De Samoiutis H. GROTIVS L. IV. Hiſtor. Belgic. ad A. MDXCV. *Laetos paruo atque agiles non deliciae eneruant, non cura macerat. Qua pedibus inceſſit, quod manibus cepit, id cuique ſuum eſt; nec alius poſſidendi finis, quam animus paratis contentus & obuiis. Ita omnia habent, quia nihil concupiſcunt.* H.

3) Conſ. Diſſert. AVCTORIS de Statu hominum Naturali. §. 6.

§. VII. 1) Bene dicit *princeps cauſa.* Appetitum enim ſocietatis, indigentiam, de quibus AVCTOR ſupra egit, & cauſas alias occaſionesue nonnihil contuliſſe, vt ciuitates conſtituerentur, negari nequit. Vid. Elem. pr. ciu. Part. I. ſect. 3. §. 3. & 4. H.

2) Hinc *conſideratio malorum, quae naturalem ſtatum comitantur,* rectiſſime, ni fallor, cauſa princeps conſtituendarum ciuitatum aſſeritur. Nimirum vt vere ait ARISTOTELES I. Rhetor. 6. Κακὰ συνάγει τοὺς ἀνθρώπους. *Mala conciliant homines.* & V. Pol. 5. Συνάγει γὰρ καὶ τοὺς ἐχθίστους ὁ κοινὸς φόβος. *Communis metus etiam inimiciſſimos coniungit.* & VII. Pol. 13. Πολλὰ παρὰ τοὺς ἐθισμοὺς καὶ τὴν φύσιν πράττουσι διὰ τὸν λόγον, ἐὰν πεισθῶσιν ἄλλως ἔχειν βέλτιον. *Multa homines praeter mores & naturam propter rationem faciunt, ſi ſibi aliter eſſe melius perſuaſerunt.* H.

3) Originem igitur Ciuitatum AVCTOR a Metu deriuat, quae ſententia admitti poteſt, ſi dicamus, 1) Malos inſerendae, & 2) Bonos auertendae iniuriae cauſſa in ciuitates coiiſſe. Dum enim ambitioſi & callidi homines, coadunatis copiis ſuos, aut vicinos oppreſſum eunt, pars cedere vi, tanquam molliores & imbelles voluerunt: aliis res ſuas ſibi habere, & electis Ducibus iunctiſque viribus, vim vi repellere ſatius viſum. Poſſis tamen & alias coetuum ciuilium rationes fingere. Adeundum hic eſt Scripturae S. abditos atque reconditos fontes: quos ſi recludimus, adparet, non ab hominibus piis, ſed a Caino, viro improbo primam ciuitatem conditam fuiſſe. Geneſ. III, 17. Poſt diluuium Nimrodus, homo malus Regnum Babylonis excitare coepit. Geneſ. X, 8. ſeqq. *Coepit is potens eſſe in terra - - - quoniam fuit potens venatione: Fuit autem initium regni eius Babel, & Erech & Abbad & Kalneh in terra Sinear.* Coaluerint autem haec Regna vis & iniuriae illatae cauſſa, dum aliae vicinae gentes vel

tatem coalescere necessum habent. Vice versa non pauci dantur populi [2], per multa iam secula vitam ciuilem degentes, hautquidquam splendidiorem aut copiosiorem, quam prisci quondam patresfamilias victitabant. Quique adeo iactent illud apud VALERIVM FLACCVM L. V. *Nec moenia nobis Vestra placent: feror Arctois nam liber in aruis. Cuncta tenens mecum: omnis amor iacturaque plaustri sola; nec hac longum victor potiere rapina. Ast epulae quodcunque pecus, quodcunque ferarum.* Sic vt deliciae illae, quibus iam multarum vita gentium scatet, non tam ciuitatibus, quam magnis vrbibus originem debeat. Vrbanum quippe vulgus, cui ex agro & pecore nullus prouentus, ad varias artes excolendas sese conuertit, parando victu. Accessit inter vrbanos aemulatio cultus; inde in luxuriam itum, cui multis in locis non pauciora artificia, quam necessitati inseruiunt. Quibus tamen carere vita ciuilis facile poterat [3].

§. VII. GENVINA igitur, & princeps causa [1], quare patresfamilias, deserta naturali libertate, ad ciuitates constituendas descenderint, fuit, vt praesidia sibi circumponerent contra mala [2], quae homini ab homine imminent [3]. Nam vti post Deum optimum maximum homo homini plurimum *prodesse*, ita & non minus *obesse* potest; vti late deducit CICERO Offic. II. [c. 5. & seqq.] Scilicet cum variis malis genus mortalium infestetur, aduersus singula aliquid remedii eiusdem solertia machinata est. Contra vim morborum artes medicorum inuentae. Iniuriis aëris tecta, vestes, ignis resistunt. Famem exculta per industriam hominum terra propulsat. Ferociam bestiarum arma, aut insidiae coërcent. Enimuero contra illa mala, quae prauitas humanae indolis sibi inuicem gaudet intentare, efficacissima ex homine ipso medicina petenda fuit, coniunctis in ciuitates hominibus summoque imperio constituto.

vel familiae auertendi metus ergo sociantur, & e medio suorum sibi Reges legunt, ne Nimrodo parere necesse sit. Plurium certe Regum per hos tractus temporibus Abrahami mentionem fieri & sic hodienum agere homines videmus, vt fortiores sint vi vnita, si qua eis vis ingruat maior. In quo proinde exemplo Ciuitatum per vtrumque metus genus coniunctarum species praesto est. Coit enim Nimrodus cum suis, vt reliquos opprimat. Secedunt hi, sibique Reges constituunt, vt eiusdem Ciuitatis nexu libertati suae consulant. Quidni enim interdum multitudo, quum ab iis premeretur, qui maiores opes habebant, iustitiae fruendae caussa confugerit ad vnum aliquem, fortem & virtute praestantem virum, qui praesidium esset populi, & tenuiores iniuria prohiberet, dum summos cum infimis pari iure retineret. Forsitan quoque fera animalia, quae multas initio strages fecerunt, primis hominibus ansam dederunt, vt vna viuere, vna mori decernerent. Exempla Gentium, quas nulla vinculi Ciuilis tenuerit communio, quales GRONOVIO ad Grotium L. I. c. 1. §. 1. fuisse dicuntur Aborigines, Gaetuli & Libyes falsis similia dicimus. Blanditiis enim praesentium Regnorum illecti scriptores, vbi Palatia & Domus Regias, satellitia Aularumque splendorem non viderent, Regna esse negauerunt, describuntque gentes, quae esse non possunt, vt pictores tragelaphos, centauros & chimaeras. Perinde se habent, quae de Insulanis quibusdam Africanis, de populis in monte Caucaso habitantibus & de Casris traduntur. Casros certe Petrus KOLBIVS qui diutius inter eos versatus est, descriptos esse ait in XVII gentes, quae in pagos diuidantur, quorum singulis praesit Praefectus, vt singularum gentium Praefectis Princeps. Quo Principe Praeside, de Negotiis publicis omnes pagorum Praefecti in medium consulere ait, Praefectorum autem Principes exercitibus praeesse. Primi quoque Reges omnes meri Iudices aut Duces exercituum fuerunt, vt adparet ex Historia Iudicum & primorum Regum, qui Isaacidis & Iudaeis praefuerunt, vnde est, quod in vno populo plures saepe Reges fuerint, vt obseruauit CLERICVS ad Hesiodi Theogon. vers. 85. & sequ. & Op. & dier. v. 38. 39. Quoniam autem occupata, sibi delata potestate saepe abusi sunt Reges, factum est, vt Regna in Aristocratias & Democratias conuerterentur.

ſtituto. Atque id ipſum demonſtratum iuere Perſae, apud quos cum Rex e vita exceſſiſſet, quinque deinceps dies absque lege vitam agebant: *Vt re ipſa diſcant, ἥλικον κακόν ἐστιν ἡ ἀνομία, σφαγὰς καὶ ἁρπαγὰς καὶ εἴ τι χεῖρόν ἐστιν, ἐπάγουσα, quantum malum afferat defectus legum & imperii, caedes, rapinas, & ſi quid deterius introducens, vt ſint regum cuſtodes fideliores*, apud SEXTVM EMPIRICVM aduerſ. Mathemat. L. II. [p. 70. D. Ed. Geneu.] Poſſunt quoque huc adplicari aliqua ex iis, quae HERODOTVS Clio memorat ſuper cauſis, ob quas Medi, antehac vicatim habitantes, Deiocem ſibi regem elegerint. Poſtquam autem ita diſpoſiti fuere homines, vt a mutuis laeſionibus ſecuri eſſe poſſent, facile conſecutum deinde fuit, vt eo vberius fruerentur commodis, quae ex hominibus in homines prouenire apta ſunt. [puta [4], vt moribus a puero imbuerentur commodioribus, & varias inuenirent, vtque excolerent artes, quibus vita humana copioſa & commoda fuit reddita.] Conſpirant nobiſcum, qui cauſam ciuitatum *metum* ſtatuunt; per quem hautquidquam intelligitur perturbatio trepidantis & conſternati animi, ſed quaeuis praecautio futuri mali. De qua recte pronunciat ARISTOPHANES Auibus: [v. 375.] Ἡ εὐλάβεια σώζει πάντα, *cautio ſeruat omnia.* Quo ipſo eluditur quorundam argumentum, qui obiecerunt: tantum abeſſe, vt metus cauſam ciuitatibus conſtituendis dederit, vt potius, ſi homines mutuo ſe metuiſſent, ne conſpectum quidem mutuum potuiſſent ferre; ſed dum vnus hac, alius alia ſeſe proripit, perpetuo ſeparati manſiſſent. Quaſi vero metuere ſignificet ſolam fugam [5], ac non etiam diffidere, ſuſpicari, cauere. Imo & hoc eſt metuentis, prouidere, ne probabilem metus cauſam habeas. Vnde qui dormitum eunt, fores claudunt, quia metuunt fures; clauſis foribus, non amplius metuunt. Qui iter faciunt, cum telo ſunt, quia latrones metuunt, bene armati, eosdem non amplius metuunt. Quo ſpectat, quod THVCYDIDES L. I. tradit, morem geſtandi ferrum, plerisque barbarorum receptum, quibusdam Graeciae populis adhaeſiſſe ex antiquorum temporum conditione, vbi nec munimento tuti habitabant, nec inuicem ſine metu congrederentur. Notatu dignum quoque eſt illud dictum Pyrrhi apud PLVTARCHVM in eius vita; cum Athenas ingreſſus in arcem adſcendiſſet, & ſacra feciſſet Mineruae, deſcendiſſetque eodem die, gratam ait ſibi eſſe populi erga ſe beneuolentiam, & quam ſibi haberent fidem; *ſed cauerent, ne vllum poſthac regem, ſi ſaperent, admitterent in vrbem, aut portas ei aperirent.* Ciuitates fines praeſidiis, vrbes munimentis firmant, armamentaria adparatu bellico complent, etiam in altiſſima pace: quod inutile eſſet, niſi vicinas ciuitates metuerent. Eaedem tamen bene inſtructae non amplius metuunt. Sic vt metus media comminiſci ſoleat [6], quibus ipſe expellatur. Pari ratione homines, quia ſe inuicem metuebant, abs ſe ipſis praeſidia ſunt mutuati, conſtituta ciuili ſocietate. Cuius vim illi demum penitus intellexerunt, qui dicunt: *Niſi iudicia eſſent, vnus homo alterum deuoraret.* Conf. HOBBES

4) Verba vncinulis incluſa exemplo Cl. BARBEYRACI ſuppleuimus, ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 5. §. 7.

5) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 13. H.

6) Et licet plurimae iniuriae a metu proficiſci quoque ſoleant, quod multis ſapientum dictis confirmat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 1. §. 5. tamen hoc ipſum non minus inter cauſas eſſe poteſt,

HOBBES de Ciue c. 1. §. 2. Quod autem homines affatim caufae habeant, quare abs fe inuicem fibi metuant, caueantque, fatis fupra L. II. c. 2. §. 6. 12. fuit expofitum. Contra quae ne quidquam ab HORNIO dicto loco, opponitur: *Aequales vixiffe familiarum patres multis feculis fine metu fictitiae inuafionis. Ambitionem fero inuafiffe genus hominum, & poft ciuitates demum conftitutas, quae honoribus & diftinctis dignitatibus originem praebuerit.* Quafi vero funeftam inter primos fratres caedem ambitio non produxerit, dum Cainus indignatur, fratrem maiori apud Deum effe dignatione. Deinde non fola ambitio caufa mutui metus ftatuitur, fed & peruerfitas hominum, & concurfus circa eandem rem; quarum illa fimpliciffimis feculis barbariem giganteam, hic etiam inter coniunctiffimos rixas produxit. Vid. Genef. XIII, 7. XXVI, 15. 20. 21. Et fane acrioribus ftimulis regum pectora ambitio agitat, ac maiori generis humani clade defaeuit; fed ita vt ne paftorum quidem aut rufticorum animi ab ifto malo penitus fint immunes. Vid. VIRGILIVS Eclog. 3. v. 25. feqq. it. Eclog. 7. THEOCRITVS Idyll. 5. & 8. Subiungit: *Laceffere alios maledictis, & ferro, non peffimi tantum, fed & ftolidiffimi fuiffe. Laceffitos quippe potuiffe inuafori meritam inferre mortem; praeterquam, quod nulla fuerit praeda expectanda inter inopes, aut qui fructus duntaxat haberent collectos, quos vbique terra exponit, nullo aut exiguo labore, & citra periculum parandos.* Quafi non modici fpes lucri ad fufcipienda fcelera prauis hominibus fufficiat; aut quafi non olim hodieque frequententur latrocinia & furta inter populos, queis folus ex agricultura, & pecuaria quaeftus. Quin nec folus latrociniorum metus homines in ciuitates compulit; fed ne quibusuis iniuriis, quas mortales varias inuicem inferre & recipere apti funt, obnoxii forent. Id equidem fatemur, quod fubiungit: *Vtut iufta diffidentia fuiffet, nullo tamen iure ob incertum metum alterum occupare fuiffe indultum.* Verum ius illud in omnes & omnia, quod iuxta Hobbefium ftatum naturalem comitatur, non vltra eft extendendum, quam recta ratio admiferit, in hunc fere fenfum [7]: homo in naturali libertate conftitutus ius habet vtendi omnibus mediis, quae fana ratio ad ipfius conferuationem neceffaria dictitat, aduerfus omnes, abs quibus ipfi periculum imminere itidem fana ratio fuggerit. Igitur fi quis cautionem fuam vlterius, quam ratio fana admittit, extenderit, fine dubio in legem naturae peccabit. Adeoque fi alterum occidere ob incertum metum occupauerit, quem commodius licebat declinare, hautquidquam aliquid feciffe cenfendus eft, quod natura permittit. Vnde & fine dubio praue fentiunt, qui ex eodem fundamento rapinas & latrocinia aduerfus hoftes non profeffos defendi putant. Nam rapina & latrocinium in fe denotat tale medium, quod ad conferuationem hominis fana ratio neceffarium dictitare hautquidquam poteft; fed quod potius ob fuperfluam auaritiam, & crudelitatem fufcipitur. Haut fane enim latro viatores fpoliat ideo, quod fibi ab illis periculum imminebat. Illud autem fatis inepte dicitur: *Si vel*

eft, quamobrem animi ad focietatem ciuilem ineundam flectantur. H.

7) Vid. fupra L. II. c. 2. §. 3. H.

vel maxime odium & diffidentia inter homines versatur, id tamen ciuitatis causa fieri haut dicetur. Non enim inter se oderunt & diffidunt homines, vt ciuitates constituant: sed ideo ciuitatem constituerunt, quia sibi diffidebant: Et si vel maxime vnus paucos aliquos oderit, sibi displicentes, alios contra amore prosequatur, caeteris faueat, aut saltem non irascatur: tamen si singuli vel singulos duntaxat inimicos habuerint, totum genus humanum odiis, & inimicitiis scatebit. Sic vt frustra contendatur, omnino *cohabitatione, & naturali multiplicatione ciuitates coepisse.* Dedit haec materiam ciuitatibus; illa occasionem fortasse, vt vicini potissimum in eandem ciuitatem congregarentur. Sed causam, quae homines ad ciuitates constituendas impulerit, ista, in se non continent.

§. VIII. NEQVE est, quod aliquis credat, solam reuerentiam legis naturalis, quae vtique omnes iniurias prohibet, efficere potuisse, vt quidquid est mortalium in naturali libertate securi inuicem viuerent. Etsi enim forte [1] dentur homines, queis decus, honestum, innocentia, fides quam maxime cordi sit, quae ne praestita quidem impunitate violare velint, alii quoque metu prouenturi inde mali cupiditates suas vtcunque compescant: magna tamen ex aduerso eorum turba est [2], quibus omnia sancta vilia sunt, quotiens spes lucri arriserit, & fiducia propriarum virium, aut solertiae, qua repellere, aut eludere laesos sese posse sperent. Talibus non diffidere, est ipsorum malitiae & ludibrio sese vltro exponere. SALLVSTIVS Iugurth. [c. 14.] *Parum tuta per se ipsa probitas est.* Caeterum vti abs prauis mortalium cauere, ac idonea sibi praesidia mature circumponere rationis est: ita durum nimis est illud HOBBESII de Ciue c. 5. §. 1. *Spem vnicuique securitatis, conseruationisque suae in eo sitam esse, vt viribus, artibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis praeoccupare possit.* Equidem ea est apud plurimos peruersitas, vt quotiens maius bonum sibi videtur profecturum a violatione legum, quam ab earundem obseruatione, volentes easdem violent. Sicut & PLATO de Republ. L. II. [p. 593. B. Ed. Wechel.] ait: *Vbicunque iniuste agere quisque se posse confidit, agit protinus: prodesse enim quisque priuatim multo magis existimat iniustitiam, quam iustitiam* [3]. Vniuersum tamen genus hominum istius peruersitatis damnare, nimium fuerit. Quin, fatente ipso HOBBESIO, dantur quoque ingenia modesta, quae sibi plus non arrogant, quam aliis relinquunt, quibusque adeo ob oculos obuersetur illud: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris.* Ad hosce opprimendos quomodo quis obtentu securitatis suae ruere possit, ego non video. Nec sana ratio hoc vnquam probabit, vt alterum, de cuius voluntate & conatu in meam perniciem nondum peculiariter constat, oppressum eam; cum longe aptiora sint remedia, pacem cum ipso firmandi. Nam sola illa commu-

§. VIII. 1) Exhibemus hunc locum ad normam lectionis, quae occurrit in AVCTORIS Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 5. §. 8. omissis verbis Aristotelis, quae, monente Cl. BARBEYRACO de alia re omni agunt. Loquitur enim Philosophus de eo *auarorum* genere, qui ab alienis bonis ideo abstinent, ne de suo vicissim praestare aliquid cogantur. Οἱ διὰ, inquit, φόβον ἀπέχονται τῶν ἀλλοτρίων, ὡς οὐ ῥᾴδιον, τὸ αὐτὸν μὲν τὰ ἑτέρων λαμβάνειν, τὰ δὲ αὐτοῦ ἑτέρους μή. ἀρέσκει ἂν αὐτοῖς τὸ μήτε λαμβάνειν, μήτε διδόναι. *Qui ob timorem ab alienis abstinent, propterea quod facile*

communis hominum malitia, quae vtique gradus ſuos habet, non ſtatim hominem homini profeſſum hoſtem facit. Igitur fatemur quidem, in ſtatu naturae tantam non haberi ſecuritatem, quanta in ciuitatibus habetur, quod ab aliis officia legis naturalis aduerſus me ſint exercenda: non tamen vſque adeo nulla eſt, vt hoſtilem in modum aduerſus omnes ſit agendum. Sane enim vbi video vires meas alterius viribus pares eſſe aut maiores, vbi alter voluntatem pacifice mecum viuendi verbis & pactis conteſtatus eſt, & per edita quaedam ſpecimina confirmauit; quare hunc tanquam hoſtem habeam: Aut quomodo ſola ſuſpicio [4], ne amicitiam aduerſus me ſimulet, aut animum ſuum mutet, probabilem mihi cauſam praebeat eundem occupandi? Id quod multo clarius adhuc cernitur in integris ciuitatibus, quae inuicem in ſtatu naturali viuunt. Nam heic ſane omnium confeſſione nefas habetur, ſi vna ciuitas alteram, neque beneficio neque iniuria cognitam, nedum amicitiam aduerſus iſtam foedere & opere conteſtatam, vi aut inſidiis occupare velit: ideo tantum, quia communem cum eadem dominum non habet, abs quo compeſci poſſit, ſi ipſam aliqua laeſerit. Ex quibus adparet, hautquidquam in ſtatu naturali *ſilere leges naturales*; quod HOBBES vult; etſi longe maior ſit ſecuritas easdem exercendi in ciuitatibus, vbi officiis pacis mihi non reſpondentem per magiſtratum compellere poſſum. His omnibus tamen non obſtantibus, prudentia vtique dictitat, vt non ſolum contra profeſſam improborum malitiam mature nos muniamus, ſed & quae apud reliquos ſeſe exſerit, probitatem mutabilem eſſe cogitemus. Atqui heic in vniuerſum conuenientius praeſidium, quam ſocietas ciuilis, inueniri nequit.

§. IX. PORRO licet ius naturale dictitet, vt ſi quid controuerſiae oriatur, id vel amice componatur, vel arbitris decidendum deuoluatur; tamen ne ſic quidem paci ſatis cautum erit. Quam facile namque eſt homini in alias naturae leges peccare; tam facile quoque eſt, praeteritis arbitris, protinus ad arma conuolare. Quin & cum per ſolum pactum in arbitrum fuerit a partibus compromiſſum, vbi ſententia diſplicuerit, idem quoque proculcare non difficile fuerit illi, cui virium ſuarum fiducia impunitatem inter homines promiſerit: praeſertim cum arbiter pro imperio partes adigere non poſſit, vt ſententia ab ipſo pronunciata vtique ſtent. Hinc & prudentia omnino ſuadet, vt ne in naturali libertate nudis pactis, fideique aliorum nimis confidamus [1], ſed illa foedera credamus ſanctiſſime ſeruatum iri, quae mutua vtilitate ſanciuntur, quaeque adeo violaſſe vtrique damnoſum fuerit; aut vbi alter vi ad ſeruanda promiſſa facile adigi poteſt. Vbi perfidiae lucrum & impunitas eſt propoſita, temerarium habetur credere, ſalutem ſuam ſolius pacti vocabulo

facile minime eſt, vt ſi aliquis aliena acceperit, alii ab eo quidquam non accipiant: atque idcirco neque accipere, neque dare ipſis his placet. Nic. IV. 8.

2) PLINIVS III. Ep. 20. *Quotocuique eadem honeſtatis cura ſecreto, quae palam? multi famam, conſcientiam pauci verentur.* H.

3) Et ARISTOTELES VI. Pol. 3. in fine. Ἀεὶ ζητοῦσι τὸ ἴσον καὶ τὸ δίκαιον οἱ ἥττους· οἱ δὲ κρατοῦντες οὐ φροντίζουσι. *Semper quaerunt aequum ac iuſtum infirmiores: qui autem ſuperiores, id inſuper habent.* H.

4) Bene ſola ſuſpicio. V. ſupra L. II. c. 5. §. 6. H.

§. IX. 1) V. infra c. 4. §. 9. H.

ſatis muniri. Atque id ipſum ſatis oſtendit praxis populorum, qui poſtquam cum vna ciuitate foedus abruperunt, aliorum populorum foedere ſe muniunt; quo ipſo non ſtatim damnant perfidiam ſuam, quod in aliorum fidem ſe recipiunt; ſed quia ciuitates ſolent foedera cumprimis vtilitate propria metiri, abdicato foedere inutili aut pernicioſo vtiliori ſeſe applicant. Et in hunc ſenſum emolliendum eſt dogma HOBBESII [2], de Ciue c. 2. §. 11. *pacta mutuae fidei in ſtatu naturae eſſe inualida.* Scilicet licet ſpecioſe iactetur apud Liuium L. XXII. c. 22. *Vult ſibi quisque credi, & habita fides ipſam plerumque obligat fidem:* in ſtatu tamen naturali longe tutius fuerit [3] cogitare tritum iſtud: *Fiſo res periit, diffiſo ſalua remanſit.* Πίστει χρήματ' ὄλεσσα, ἀπιστίῃ δ' ἐσάωσα. THEOGNIS [verſ. 830.]

§. X. ACCEDIT & alia cauſa, quare ſola lex naturae pacem humani generis continere non poſſit. Scilicet habet hoc naturalis libertas, vt quemadmodum propriis viribus ſua cuique ſalus defenditur; ſic & circa obtinendum iſtum finem, & in regendis ſuis actionibus proprio quilibet iudicio vtatur. Quod quantopere apud diuerſos diſcrepet *, quis eſt, qui ignoret? Pauciſſimis ea eſt ingenii felicitas, vt quid generi humano ſinguliſque ad diuturnitatem conducat, proprio Marte poſſint perſpicere, & perſpectum conſtanter ſequi velint. Plurimis prae ingenii hebetudine foedus error pro ratione imponit. Plerique inconſulto affectuum impetu feruntur, quo libido, aut fallacis ſpecies vtilitatis ſubegerit. In tanta opinionum atque ſtudiorum diſcrepantia, quae fida pax, aut concordia poteſt eſſe? Dum ſtolido aeque ac ſapienti ſententia ſua videtur pulcerrima, nec iſte magis huius, quam hic iſtius ductum ſequi dignatur. Cum autem ſola ratio, prout in ſingulis hominibus deprehenditur, tantam diſcrepantiam componere nequeat; alia ſane via qualiſcunque ſententiarum conſpiratio eſt obtinenda.

§. XI. DENIQVE etſi non ſolum res ipſa ſatis oſtendat, quantum felicitati ſuae, ope aliorum hominum promouendae officiant, quantaque mala ac pericula ſibi arceſſant legis naturalis violatores; ſed etiam ipſa lex naturalis conſcientiis hominum ſatis inſinuet [1], non impune laturos, qui contra ipſius ſcita alios petulanter laeſerint: CLAVDIANVS de IV. Conſ. Honorii: [v. 104. & ſqq.]

Extruite immanes ſcopulos, attollite turres,
Cingite vos fluuiis, vaſtas opponite ſiluas.
Non dabitis murum ſceleri. . . . .

Ac licet vtilitas, quae obſeruationem legis naturalis, malumque quod eiuſdem viola-

2) V. ſupra L. III. c. 6. §. 9. H.
3) V. ſupra L. II. c. 2. §. 12. H.
§. X. * V. ſupra L. II. c. 1. §. 7. H.
§. XI. 1) V. ſupra L. II. c. 3. §. 21. H.
2) V. ſupra d. L. II. c. 3. §. 2. & c. 4. §. 3. H.
3) Homines autem quae longe abſunt, non metuunt. V. ARISTOTELES I. Rhetor. 7. & II. Rhetor. 5. H.
4) V. Malach. III, 14. 15. Conf. Iob. XXI, 7. ſequ. Pſalm. LXIII, 3. ſequ. Eccleſiaſt. Salomon. IX, 2. ſequ. Ierem. XII, 1. ſequ. EVRIPIDES in Bellerophonte; vertente Grotio:

Nonne

violationem circa promouendam aut impediendam cuiusque felicitatem sequitur, manifeste ostendat, praestare, vt sociales sese homines, quam diuerso modo, gerant: ne isthoc tamen intuitu ea sat valida est ad procurandam generis humani tranquillitatem. Idque quia multitudo non ratione, sed impetu viuit, ac libidinem pro ratione habet, educationis fere & consuetudinis vitio, qua vis rationis velut obsurdescit [2]. Tum quod magna pars mortalium praesentibus tantum imminet, futuri parum curiosa, ac illis fere mouetur, quae in sensus incurrunt, ad sublimiora aegre adsurgat. Inde est, quod apud plurimos longe maior poenae humanae metus, quam diuini Numinis, quo tamen nihil magis metuendum. Scilicet quia lento fere pede diuina vindicta solet incedere [3], & saepe per occultas sese vias explicat. CAESAR de B. G. L. I. [c. 14. n. 5.] *Consuesse Deos immortales, quo grauius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum vlcisci velint, his secundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere.* Id quod prauis mortalium ansam praebet ad alias causas impiorum mala referendi; (add. Eccles. IIX, 11.) praesertim cum etiam improbissimis saepe affatim adsit, quibus vulgus felicitatem metiri sueuit, & contra probi saepe multis calamitatibus premantur [4], ex quibus improbi & stolidi inefficaciam virtutis ad felicitatem colligere amant. Quo faciunt illa apud PLVTARCHVM de sera numinis vindicta: [p. 548. D. E.] *Vltionem maleficio quam proxime adiunctam statim viam intercludere iis, qui quamplurimum malitia bonos habente successus vtuntur. Nihil enim aliud perinde, atque dilatio iustae vindictae, iniuria affectorum spes eneruat, animosque eorum deiicit, contra improbos ferocia & audacia augens. Et hoc ipso mali sese ad capessenda flagitia exhortantur atque excitant; quod malitia fructum statim maturum, & ante oculos situm praebeat, poena autem sero demum, & longe post fruitionem subsequatur.* Accedit & hoc, quod stimuli conscientiae, quae facinus antecedunt, non ita validi videntur, quam qui idem subsequuntur quando factum non amplius infectum fieri potest. CVRTIVS L IIX. c. 2. *Male humanis ingeniis natura consuluit, quod plerumque non futura, sed transacta perpendimus.* Et quod rationis dictamen flagrans ante factum cupiditas obtundebat; id hacce deferuescente demum validissime animum percellit. PLVTARCHVS dicto loco: *Vbi homo aut ob auaritiam, aut gloriae potentiaeque ciuilis inuidiam, aut Venereae voluptatis causa facinus iniustum atque atrox commisit: ac deinde furiosa siti libidinis suae dissipata, sumto tempore perspicit, reliquos mansisse foedos & horrendos flagitii impetus, vtile autem, necessarium, aut conducibile nihil illis partum: nonne in eam saepenumero incidat cogitationem necesse est, se vanae gloriae, aut illiberalis ingrataeque voluptatis causa, peruersis pulcerrimis & maximis inter homines iuribus, vitam turpitudine, tumultibusque impleuisse?* Scilicet vti IDEM dicto loco ait: *Quemadmodum malefici cum ad supplicium educun-*

Nonne vis Regum insolens
Euertit illos opibus, hos tradit neci,
Et peierata dirimit portas fide:
Quique ista faciunt multo agunt felicius,
Quam qui Deos pacemque perpetuo colunt!
Vrbes minores video, sint quamuis piae,
Maioribus parere, compulsas iugum
Tolerare valido Marte numerosi agminis.
Vestrum quoque aliquis, si Deos pertenderet
Orare, victum ne sibi pareret manu,
Documentum ab ipsis rebus acciperet breui,
Coelestis an vis calamitates arceat.

Conf. supra L. II. c. 3. §. 21. H.

educuntur, quisque suam effert crucem; sic vitiositas ad singula peccata ex sese fabricatur singula tormenta; solertissima opifex vitae miserabilis: & in qua praeter turpitudinem terrores multi, animique motus graues, poenitentia, tumultusque continentes insint. Verum quia isthaec interna tormenta in aliorum sensus non incurrunt; ideo eo minorem habent efficaciam ad aliorum malitiam reprimendam. Equidem recte HOBBESIVS Leuiathane c. 31. *Nulla fere est actio humana, quae initium non sit catenae cuiusdam consequentiarum adeo longae, vt ad finem eius prospicere prouidentia humana nulla possit. Concatenantur autem accidentia iucunda & molesta adeo insolubiliter, vt qui iucundum sumit, molestum quod adhaeret, quanquam improuisum, necessario etiam accipiat. Quemadmodum vim inferentes punit vis aliena: intemperantiam puniunt morbi, & tales sunt, quas voco poenas naturales.* Stoliditas tamen plerorumque hominum, & affectuum vehementia facit, vt ista omnia paucissimis pro dignitate considerentur. Igitur fraenandae hominum prauitati efficacius remedium non supererat, quam quod ciuitates iam constitutae suppeditant. Sicut PLVTARCHVS aduersus Colotem [p. 1124. D.] ista Colotis verba haut recte reprehendat. *Qui vitam, qui leges composuerunt, atque iura, vtque regerentur vrbes & imperio magistratuum parerent, instituerunt, ii in tranquillo admodum & tuto nos collocauerunt, tumultibusque liberauerunt. Ista si quis aboleret, ferarum porro vitam victuri essemus, & quisque obuium quemque tantum non deuoraturus* [5]. Nam valde superfunctorie indolem mortalium PLVTARCHVS inspexit, si credidit; sublatis legibus ciuilibus, *per decreta Parmenidea, Socratica, Platonica, Heraclitea*, decus ac pacem humani generis stare posse. Et si vel maxime verum esset illud Aristippi apud HESYCHIVM [6] ILLVSTRIVM, τί πλέον ἔχουσιν οἱ φιλόσοφοι, *qua re caeteros antestarent philosophi;* respondit, ἂν πάντες οἱ νόμοι ἀναιρεθῶσιν ὁμοίως βιώσομεν, *si omnes leges sublatae essent, similiter viueremus:* quid tamen fiet maximae parti mortalium, qui sibi relicti affectibus & libidinibus suis obtemperant? Quin potius ergo, qui *ratione traduci ad meliora non possunt, metu contineantur.* QVINTILIANVS L. XII. c. 7.

5) Ὅτι τὸν βίον δι νόμους, διατάξαντες καὶ νόμιμα καὶ τὸ βασιλεύεσθαι τὰς πόλεις καὶ ἄρχεσθαι καταστήσαντες εἰς πολλὴν ἀσφάλειαν καὶ ἡσυχίαν ἔθεντο, καὶ θορύβων ἀπήλλαξαν· εἰ δέ τις ταῦτα ἀναιρήσει, θηρίων βίον βιωσόμεθα.

6) Et quod Aristoteles, vt est apud LAERTIVM L. V. Ἐρωτηθεὶς τί ποτ' αὐτῷ περιγέγονεν ἐκ φιλοσοφίας, ἔφη, τὸ ἀνεπιτάκτως ποιεῖν, ἅ τινες διὰ τὸν ἀπὸ τῶν νόμων φόβον ποιοῦσιν, *interrogatus, quid sibi ex philosophia magis esset acquisitum, inquit, vt ageret ea quae legum metu quidam faciunt.* H.

CAPVT

CAPVT II.

DE INTERNA CIVITATVM STRVCTVRA.

I. *Contra malitiam hominum ab ipſis hominibus remedium eſt petendum.*
II. *Ad hunc finem multi ſeſe coniungere debent.*
III. *Illi multi conſentire debent.*
IV. *Quid coetus apum a ciuitate differat.*
V. *Ad ciuitatem requiritur vnio voluntatum, & virium.*
VI. *Vnio illa fit interuenientibus pactis.*
VII. *Pactum primum, & illud ſubſequens decretum.*
VIII. *Pactum alterum, complementum ciuitati afferens.*
IX. *Cauſa. quare Hobbeſius vnum tantum pactum agnoſcat:*
X. *Ea eſt inſufficiens.*
XI. XII. *Eius rationibus reſpondetur.*
XIII. *Quid ſit ciuitas?*
XIV. *In monarchia quod vult rex, id vult ciuitas.*
XV. *In aliis formis regulariter maior pars concludit:*
XVI. *Quod limitatur.*
XVII. *De paritate ſententiarum.*
XVIII. *De coniungendis & diuidendis ſententiis.*
XIX. *Quot homines minimum ad concilium requirantur.*
XX. *Quis ſit ciuis.*
XXI. *Quotuplicia ſint corpora ſubordinata?*
XXII. *Quid iuris iſtis corporibus competat?*
XXIII. *De corporibus illegitimis, & factioſis.*
XXIV. *De peculiaribus functionibus ciuium.*

CONSEQVITVR iam, vt ciuitatum intrinſecam ſtructuram curatius rimemur. Vt igitur ſecuritatem ſibi homines, quanta quidem in ipſorum conditionem cadit, contra malitiam aliorum hominum pararent, nihil aliud excogitari potuit, quam vt vnusquisque ſibi auxilia idonea circumponeret, quibus inuaſio alterius in alterum ita periculoſa redderetur, vt ſatius ſibi eſſe putaret manus cohibere, quam conſerere, pacem agitare, quam bello alterum laceſſere. Malitia quippe ingenii humani, & ad laedendos alios procliuitas nulla re efficacius reprimi poteſt, quam oſtentato cominus praeſentaneo malo, quod manſurum ſit eum, qui alterum aggreſſus fuerit, ac ſublata ſpe impunitatis. Tale porro auxilium hautquidquam praebere poteſt locus aliquis, natura aut arte munitus. Nam in tali ſolum haerere, carceris inſtar habet; neque ſolus quis eundem facile defendat. Receptis autem ſociis, ab his ipſis periculum imminet, ni alio praeſidio contra eosdem te munias. Equidem ab armis aliquid auxilii poteſt accedere; ſed non tantum, vt vnus homo ſibi diuturnam ſecuritatem etiam contra multos inde queat polliceri. Sic & quod ex animantibus brutis accedere praeſidium poteſt, exiguum eſt, aut anceps, nec repellendis iſtis periculis idoneum. Sicut vnius & alterius canis, qui ſtipendia

dia contra Americanos fecit [1], meminit GOMARA Hiſt. gen. Ind. occid. c. 44. & 65. Et Imperator inſulae Zeylon [2] in regia ſua Candy habere dicitur ſatellitium velut centum elephantorum, qui noctu per vrbem vigilias obeunt, & circa necandos ſontes carnificum vice funguntur. Sed vt ad hunc vſum idonei fiant, auxilio multorum hominum opus eſt. Igitur contra pericula ab homine imminentia nullum commodius remedium peti potuit, quam ab ipſo homine, iunctis inuicem viribus, mutuoque implicita ſalute, & periculis communi conſpiratione propulſatis. Conf. HOBBES de Ciue c. 6.

§. II. MANIFESTVM eſt autem, quod duorum vel trium conſenſio talem ſecuritatem minime poſſit praeſtare; propterea quod ex altera parte, quae iſtos eſt inuaſura, additio vnius vel paucorum hominum ad certam & indubiam victoriam ſufficit, ac aduerſariis fiduciam dat ad aggrediendum, ſucceſſumque & impunitatem ſpondet. Igitur neceſſarium eſt ad ſecuritatem, quam quaerimus, obtinendam, vt numerus eorum, qui in mutuam opem conſpirant, tantus ſit, vt paucorum hominum ad hoſtes acceſſio non ſit ipſis conſpicui momenti ad victoriam; adeoque vt inſignis aliqua hominum multitudo ſeſe coniungat. Inde & PLATO de LL. L. V. [p. 845. E. Edit. Wechel.] tantum ciuium numerum ad ciuitatem requirit, vt iniuriantes vicinos poſſint depellere, & iisdem iniuriam patientibus auxilia ferre [1]. Ex quibus & hoc colligitur, iuſtam ciuitatis magnitudinem ad vicinorum vires eſſe referendam [2]. Inde quae olim, cum mortalium genus in magnam ciuitatum multitudinem diſtingueretur, magnae erant ciuitates, poſt exortis magnis imperiis, iuſto minores ſunt. Nam *corpora quamlibet ardua & excelſa procerioribus admota decreſcunt.* PLINIVS Panegyrico. [c. 61. num. 2.]

§. III. DEINDE inter multos iſtos, qui hoc fine coëunt, oportet vt ſit conſenſus circa adhibenda media, ad eundem finem idonea. Quantuscunque enim alias iſtorum ſit numerus, ni tamen conſentiant de optima ratione, qua communis defenſio ſit inſtituenda, ſed ſi quisque ex proprio iudicio ſuis viribus vti velit, nihil efficietur. Nam diſtracti ſententiis, & in diuerſa tendentes impedimento inuicem erunt. Aut ſi maxime aliquando in vnam actionem ſpe victoriae, praedae, aut vindictae, impetu vel conſilio ſic ſatis conſentiant; id quod quandoque in plebe furibunda quoque cernitur, vid. TACITVS Ann. I. c. 32. v. 6. 7. poſtea tamen diuerſitate ingeniorum, conſiliorumque, vel aemulatione aut inuidia, quibus naturaliter homines inter ſe contendunt: vel leuitate & per inconſtantiam, ita diuellentur, vt deinceps neque mutuam opem ferre, neque pacem inter ſe habere velint. Conferantur, quae

ſuper

§. I. 1) Veteres Galli, quod a Cl. BARBEYRACO additur, ipſi quoque teſte STRABONE L. IV. p. 305. Ed. Amſtelod. in bellis canibus Anglicis, non minus quam canibus ſuae regionis vſi ſunt. Alia exempla praeſto apud PLINIVM Hiſt. Nat. L. VIII. c. 40. POLYAENVM Strateg. L. IV. c. 2. §. 16. L. VII. c. 2. §. 1 AELIANVM Hiſt. Animal. L. VII. c. 38. POLLVCEM L. V. §. 47. Edit. Amſt. & SPARTIANVM in Vita Caracall. c. 6.

2) Vid. Robert. KNOX Narrat. hiſtor. de inſula Ceylon. L. II. c. 1. H.

§. II. 1) Ὄγκος δὲ πλήθους ἱκανὸς οὐκ ἄλλως ὀρθῶς γίγνοιτ' ἂν λεχθεὶς, ἢ πρὸς τὴν γῆν καὶ τὰς τῶν πλησιοχώρων πόλεις. γῆς μὲν, ὁπόση πόσους σώφρονας ὄντας

ſuper vitiis Reipublicae Athenienſis diſſerit POLYBIVS L. VI. c. 45. Adeoque eiusmodi coitiones multorum hominum minime omnium ad diuturnitatem valebunt, niſi communi aliquo metu coërceantur, ne ab eo, quod ſemel placuit, poſtea pro lubitu diſcedere iterum queant. Vnde conſequitur, nudam conſenſionem plurium, etiam pacto firmatam, non praeſtare illam, quam quaerimus, ſecuritatem; ſeu non ſufficere, vt plures inter ſe ſocietatem mutui auxilii ineant, mutuoque promittant, quod actiones ſuas, viresque ad eundem finem, bonumque commune ſint directuri. Sed oportet, vt quid amplius accedat, vt qui ſemel ad pacem & mutuum auxilium cauſa communis boni conſenſerint, metu prohibeantur, ne poſtea, cum bonum ſuum priuatum a communi diſcrepare viſum fuerit, iterum diſſentiant.

§. IV. AD hocce illuſtrandum Hobbes preſſe examinat naturam quorundam brutorum, quae & ipſa aliquo modo ſocialia videntur, vti ſunt potiſſimum apes, & formicae. Haec enim, vtut ratione deſtituantur, per quam pacta facere, & regimini ſe ſubmittere poſſint; tamen conſentiendo, id eſt, eadem cupiendo, & eadem fugiendo ita actiones ſuas dirigunt ad finem communem, vt coetus eorum nullis ſeditionibus ſint obnoxii [1]. Id quare inter homines ſecus ſit, & quare magna hominum multitudo diu concorditer cohabitare ſine imperio nequeat, operae pretium erit diſpicere. Cauſa igitur, quare prouidentiſſima natura iſtas beſtiolas in coetus coniunxerit, haec videtur, quod illae per hyemem quoque perdurent, ciboque alantur; cum reliqua inſecta fere ſub hyemem moriantur, aut citra aſſumtum extrinſecus cibum degant. Longe commodius autem iſtorum cibus comportari, & aſſeruari poteſt, ſi plures operam iungant, quam ſi ſingulae ſeorſim laborent. Ex quo iſtud patet, illarum beſtiolarum coetus finem habere a ciuitatibus diuerſum, ſed in iisdem aliquod inſtar exſiſtere ſocietatis omnium bonorum, dum in commune laboratur, & ex communi omnes aluntur. Affert & aliam rationem eius diſcriminis Hobbes, quod iſtarum beſtiolarum regimen ſit tantum conſenſio, ſiue multae voluntates ad vnum obiectum, non vna voluntas, qualis in ciuitatibus eſt: ſeu quod iſtorum inſectorum ſingula ſeorſim ad opus cum aliis faciendum, cibariaque in vnum congerenda conſpirent; non autem omnium voluntates in vnam voluntatem coaluerint, prout in ciuitatibus fieri ſueuit, vt pro omnium voluntate habeatur, quod vel vnus, vel concilium aliquod conſtituit. Cauſae autem, quare in creaturis illis, ſolo ſenſu & adpetitu viuentibus, nuda conſenſio animorum ſit ita durabilis, vt ad eam nulla re alia praeterea opus ſit, hae fere ſunt. I. Inter homines certamen eſt honoris & dignitatis; inter beſtias non

τας ἱκανὴ τρέφειν· πλέονος δ' οὐδὲν προσδεῖ· πλήθους δὲ ὁπόσοι τοὺς προσχώρους ἀδικοῦντάς τε αὐτοὺς ἀμύνασθαι δυνατοὶ, καὶ γείτοσιν ἑαυτῶν ἀδικουμένοις βοηθῆσαι μὴ παντάπασιν ἀπόρως δύναιντ' ἄν.

2) Fit etiam interdum, vt parua ciuitas, aemulatione vicinorum potentum, libertatem retineat. Vid. de Palmyra vrbe PLINIVM L. 5. Hiſtor. c. 25. de Saguntinis LIVIVM L. XXI. Hiſt. c. 3. H.

§. IV. 1) Niſi vbi apum Reges inter ſe diſcordant. VARRO L. III. de Re ruſtic. c. 16. *Praeterea animaduertat, ne plures Reguli exſiſtant: inutiles enim fiunt propter ſeditiones.* Addit: *cum tria ſint genera ducum in apibus, nigrum, rubrum, varium: nigrum cum altero Rege eſſe ſeditioſum, & corrumpere aluum, vt fuget aut cum multitudine fugetur.* H.

non eſt: vnde, quae ex hoc fonte inter homines promanat inuidia, aemulatio, & odium inter beſtias non deprehenditur. II. Adpetitus apum naturalis, & ſenſuale velut iudicium conformia ſunt, & ad commune bonum feruntur, quod inter illas a priuato non differt. *Τὸ τῷ σμήνει μὴ συμφέρον, ὀδὲ τῇ μελίσσῃ συμφέρει. Quod examini non conducit, nec api conducit.* MARCVS ANTONIVS L. VI. §. 54. [2]. Vnicum deſiderium eſt plena habere aluearia. Inter homines autem quot capita, tot ſenſus; & nihil fere pro bono habetur, in quo poſſeſſori non ſit aliquid praecipui & eximii prae caeteris. III. Animantia ratione deſtituta nullum defectum vident, aut videre ſe putant in adminiſtratione [3] ſuorum coetuum; quippe quos non iudicio, ſed ſolo naturae inſtinctu conſtituerunt, nec cum aliis comparare norunt. Nec vlli apum lubido ſubit cellulas alia, quam ſexangulari figura formandi. Sed in coetu hominum plurimi ſunt, qui prae caeteris ſapere ſe exiſtimantes praeſentem ſtatum faſtidiunt, & res nouare inſtituunt. Ob diuerſitatem autem iudiciorum diuerſi nouatores diuerſis modis nouant; ex quo diſtractio ciuitatis, & demum bellum ciuile oritur. IV. Animalia bruta, vtcunque poſſint vocis ſuae aliquem habere vſum [4], ad ſignificandum inter ſe affectus ſuos ſaltem concitatiores; carent tamen arte illa verborum lenociniis res fucandi, quae neceſſario ad perturbationes animi concitandas requiritur; qua nempe bonum melius aut vilius, malum peius aut leuius, aut vtrumque diuerſa plane facie, quam reuera eſt, repraeſentatur. Verum hominis lingua quaedam belli & ſeditionis tuba quandoque eſſe ſolet [5] quae non ſolum falſas viuendi & agendi regulas poteſt promulgare, ſed etiam illas multo cum verborum lenocinio aliis inſinuare & commendare, animoſque eorum pacificae ſocietatis indoli reddere infeſtiſſimos. Nec immerito quondam Pericles a Comico dictus fuit tonuiſſe, fulguraſſe, & confudiſſe totam Graeciam. V. Non diſtinguunt bruta contumeliam aut contemtum a damno; vel potius nullum contemtus habent ſenſum. Igitur dum ipſa neceſſitates corporis ſui inueniant, de ſociis vltra nihil querelarum mouent. Verum illi homines maxime Reipublicae moleſti ſunt, quibus maxime licet eſſe otioſis. Neque antea ſuper exiſtimatione, aut dignitate certant, quam de fame & iniuriis aëris victoriam reportauerint. VI. Denique conſenſio creaturarum illarum brutarum naturalis eſt, hominum pactitia tantum, id eſt artificioſa; ſeu moralis potius, vinculis moralibus duntaxat contenta, quae naturalem ingeniorum diuerſitatem atque aſperitatem, & in contrarium tendendi facultatem hautquidquam extinguunt. Addi poſſet & hoc, in coetu apum imperium proprie non eſſe; ideo enim rex apum aculeo caret; cum tamen illud velut anima ſit ciuitatis. Etſi hoc ſane ingens naturae miraculum ſit; quod *rege incolumi mens omnibus vna eſt: Amiſſo rupere fidem.* Add. XENOPHON Cyrop. L. V. Probe tamen obſeruandum,

2) Quibus quidem verbis id tantum indicat Imperator Antoninus, quae ciuitati noxia ſint, nec priuatis vlla ratione conducere poſſe. Imitantur enim tantula animalia, Apes, Ciuitatis quodammodo coetum & Reipublicae inſtar habent.

3) Niſi tamen haec adminiſtratio, quanquam adeſt communionis Ciuilis ſimulacrum, inter inania Phyſicorum referenda eſt commenta. Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione, c. 2. ſect. 8.

4) VARRO dicto loco. *Duces conficiunt quae-*

dum, isthanc comparationem inter multitudinem hominum & apes eo tantum fine adduci, vt ostendatur, quare in magno coetu hominum diuturna conspiratio & concordia speranda non sit, vbi imperium abfuerit. Nequaquam autem hoc volumus, quasi hae inclinationes, quae discordiae semina continent, apud singulos homines aeque efficaces deprehendantur, aut quasi non sana ratio ex ipsa natura hominis talia suggerat argumenta, quae hominem magis ac vllum aliud animal ad concordiam & mutuam beneuolentiam inclinare iubeant. Vnde nostrum scopum hautquidquam interuertit Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 22. qui sex istas rationes HOBBESII retorquere instituit, ostendendo, ab homine amari honorem, qui e beneficentia naturaliter prouenit, eundem publici boni vim ad tutandum bonum ipsius priuatum perfectius intelligere; ratione vti, quae & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors tulerit, ipsum pariter disponit; verbis aptissimis rationis suae vim acuere nosse atque exornare; legem nosse, cuius vi iniuriam a damno citra iniuriam illato distinguit; denique consensioni inter homines semel factae non tantum a natura accedere constantiam, sed & artem naturae auxiliatricem varias cautelas aduersus casus minus inopinatos, & durationem vltra aetatem hominis per scripturam impertire. Enimuero nihil agit, antequam ostenderit, magnam multitudinem hominum, nullo imperio contentam a paucis quoque non posse perturbari, & omnes homines sapere, ac dictata sanae rationis liquidissime intelligere, omnesque affectus & prauas libidines plane eneruasse. Et sane ruinosa valde ciuitatibus fundamenta substernit, qui modestiae mortalium nimium tribuit, ac de probitate sui animi alios omnes, & praecipue fecem vulgi metitur.

§. V. CAETERVM quid sit illud, quod consensum multorum diu continere aptum sit, humani indolem ingenii penitus rimanti facile adparebit. In quo duo occurrunt vitia, quae potissimum impediunt, quo minus multi diu in communem aliquem finem possint conspirare. Vnum est diuersitas inclinationum & iudicii circa discernendum, quod ad finem communem est vtilissimum: cui in plurimis coniuncta est hebetudo ad dispiciendum, quod ex pluribus sit vtilissimum; & peruicacia mordicus defendendi, quod semel vtcunque arriserit. Alterum est torpor, & auersatio vltro faciendi, quod vtile est, vbi desit aliqua necessitas, quae tergiuersantes velint nolint ad officium faciendum subigat. Priori malo remedium fit, vnitis in perpetuum voluntatibus omnium, seu vt deinceps vna sit omnium voluntas circa ea, quae ad finem societatis faciunt. Posteriori autem; si constituatur aliqua potestas, quae praesens, & in sensus incurrens malum infligere possit communi vtilitati reluctantibus. Quo spectat illud CICERONIS Tusc. Quaest.

quandam ad vocem, vt imitatione tubae: tum id faciunt, cum inter se signa pacis ac belli habeant. H.

5) EVRIPIDES Hippolyto coronato:

Τοῦτ' ἔσθ', ὃ θνητῶν εὖ πόλεις οἰκουμένας
Δόμους τ' ἀπόλλυσ' οἱ καλοὶ λίαν λόγοι.
Hoc est, quod bene constitutas hominum ciuitates
Et familias euertit, nimis splendidi sermones.

Idem Hippolyto obtecto:

Φεῦ, φεῦ, τὸ μὴ τὰ πράγματ' ἀνθρώποις ἔχειν
Φωνήν, ἵν' ἦσαν μηδὲν οἱ δεινοὶ λόγοι.
Eheu! quod non ipsis datum est rebus loqui,
Vt nil valeret erudita oratio. H.

L. IV. [c. 20.] *Ipsam aegritudinem non sine magna vtilitate a natura dicunt constitutam; vt homines castigationibus, reprehensionibus, ignominiis affici se in delicto dolerent. Impunitas enim peccatorum data videtur eis, qui & ignominiam & infamiam ferunt sine dolore.* Vnio voluntatum hoc sane modo fieri nequit [1], vt naturaliter omnium voluntates in vnum confundantur, aut vt vnus tantum velle incipiat, reliqui omnes velle desinant: aut vt naturalis voluntatum discrepantia, & in diuersa inclinatio vllo modo plane tollatur, in & perpetuam harmoniam combinetur. Sed hoc demum modo multae voluntates vnitae intelliguntur, si vnusquisque voluntatem suam voluntati vnius hominis, aut vnius concilii subiiciat, vt pro voluntate omnium & singulorum habendum sit, quicquid de rebus ad securitatem communem necessariis ille voluerit. Nam & illud quisque velle censetur, quod in alium contulit, si ipse velit. Ὁ *καλὸς καὶ ἀγαθὸς τῆς αὐτȣ̃ γνώμην τέταχε τῷ διοικȣ̃ντι τὰ ὅλα. καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως. Vir bonus suum animum gubernatori vniuersitatis submittit: quemadmodum boni ciues legi ciuitatis.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. Pari ratione talis potentia, quae omnibus metuenda sit, constitui non potest, vt omnes & singuli suas vires naturaliter in vnum transfundant, ipsi deinde plane enerues. Sed hoc duntaxat modo unus omnium vires possidere intelligitur, si omnes & singuli sese obligauerint, quod eo modo vires suas adplicaturi sint, sicut ille voluerit. Isthaec voluntatum atque virium vnio vbi facta fuerit, tunc demum ciuitas, validissima societatum & personarum moralium, inde emergit. Distinctius ista intelligentur, si cogitemus, per submissionem voluntatum apud subditos non extingui naturalem libertatem voluntatis, per quam de facto velut retrahere possunt, quod semel dederunt, & detrectare obsequium, quod polliciti sunt, neque vires & facultates subiectorum naturaliter in imperantem transfundi, ita vt verbi gratia robur, quod fuit in lacertis omnium subditorum transeat in lacertos imperantis: igitur duplici velut pondere librari voluntates, viresque subditorum, vt ad nutum voluntatis imperantium se componant. Quorum prius positum est in ipso pacto, quo isti sese hisce submiserunt; cui maximam addit vim praeceptum Diuini Numinis, & religio iurisiurandi [2], quibus tanto maior efficacia inest flectendis hominum animis, quo magis hi bonam disciplinam a puero sortiti sunt [3], & necessitatem atque vtilitatem imperii ciuilis perspectam habent. Qui autem per animi prauitatem pressioni huius ponderis renituntur, dum vel imperium stolide aestimant, velut rem paucorum libidini, caeterorum vexationi repertam, vel torpent & auersantur vltro facere id, quod officium requirit: isti altero pondere ad capessenda imperantium iussa adiguntur, nempe metu poenae & extrinseca coactione. Cum autem qui alterum coacturus est, robustior ipso esse debeat, & vero id robur, quo imperantes singulorum hominum robur excedunt, inde sit, quod ciues

§. V. 1) Verbo: translatio voluntatum & virium intelligitur moralis. H.

2) XENOPHON. L. IV. Memorabil. refert, *vbique in Graecia moribus & vsu receptum esse, vt iurent ciues, velle se concordiam colere; idque Sacramentum vbique praestari.* H.

3) Qua-

ciues ad nutum ipſorum vires ſuas adplicent: inde quod prauos ciues cogere & coërcere poſſint imperantes, ab obſequio bonorum ciuium eſt. Caeterum vt maior virium pars in ciuitate in manu imperantis ſit, illi, cui imperium legitime partum, & qui vel mediocre ſtudium circa officium ſuum praeſtandum oſtendit, in procliui eſt efficere. Nam & ſemper ſperare poteſt, maiorem partem ciuium diuini praecepti, fideique datae & iuramenti memorem fore; & nunquam non maioris & melioris partis ex populo intereſt ciuitatem tranquillam & ſaluam eſſe, ac legitimis imperantibus auctoritatem ſuam conſtare. Sed & in promtu ſunt aliquot velut machinae, quibus imperantium potentia inſigniter augetur, vti ſunt loca bene munita, miles perpetuus ſingularibus vinculis imperanti obſtrictus; per quae quantumuis magna multitudo coërceri poteſt, inermis praeſertim & per lata terrarum ſpatia diffuſa; & vbi caute ab imperantibus proſpiciatur, ne in factionem ciues coniungantur.

§. VI. Vt autem iſthaec vnio penitius intelligatur, ſciendum eſt, quod plures perſonae phyſicae, quamdiu in vnam perſonam moralem non coaluerunt, quicquid agunt, aut quaſcunque obligationes contrahunt, tanquam ſinguli agant & contrahant, adeo vt tot numero ſint actiones & obligationes, quot ſunt perſonae phyſicae. Et quanquam ſaepe multi homines, vocabulo *multitudinis*, quod vnitatem videtur notare, ſoleant exprimi; tamen ſi quis accuratius conſideret, multitudo non eſt vox aliqua collectiua, ſeu quae notat vnum ex pluribus conſtans, vti eſt verbi gratia exercitus, claſſis, concio, ſenatus. Sed reuera nil niſi multas res notat, abſtrahendo an homogeneae illae ſint, an heterogeneae, collectae, an diſperſae. Adeoque multitudo hominum reuera non eſt vnum aliquid *, ſed plures homines, quorum vnusquisque ſuam ſibi habet voluntatem, & ſuum circa omnia proponenda iudicium. Et proinde multitudini, prout contradiſtinguitur ſingulis, vna & ſeparata a ſingulis actio, aut peculiare ius tribui non poteſt. Vnde etiamſi quis in aliquà multitudine extiterit, ſeu multos circa ſe homines habuerit, in vnum corpus non coniunctos, quorum plerique aut caeteri omnes aliquid agant, aut contrahant, nec tamen ipſe in id conſenſerit, aut alio modo de iſto actu participauerit, idem actus ad ipſum nullo modo pertinebit. Enimuero vt multitudo aliqua, ſeu multi homines vna fiant perſona, cui vna actio queat tribui, & cui certa iura competant, quatenus ſingulis opponitur, & quae iura ſibi ſinguli tribuere non poſſint, neceſſarium eſt, vt voluntates vireſque ſuas vniuerint interuenientibus pactis, ſine quibus plurium natura aequalium coniunctio nequit intelligi.

§. VII. Pacta illa, quibus interuenientibus ciuitas coaleſcit, quot & qualia ſint, hoc modo inueſtigatur. Si igitur animo concipiamus multi-

 tudinem

3) Quare bene apud Cl. Barbeyracum in nota 1. Io. Clericus monet, principes modo cupiditates coërcere & domitas habere libidines ſtudeant, nec volucrum illarum ſimiles videri velint, quae libero coelo volantes, ſanguine ſe paſcant, facillime a ciuibus ſuis, Numinum ritu, ore obuoluto adorari.

§. VI. * V. infra §. 14. in fine. H.

tudinem hominum, naturali libertate & aequalitate gaudentium, qui vltro ciuitatem nouam constitutum eunt; necessum est, vt futuri ciues primo omnium inter se singuli cum singulis pactum [1] ineant [2], quod in vnum & perpetuum coetum coire velint, suaeque salutis, ac securitatis rationes communi consilio ductuque administrare. (Quanquam in isthoc pacto vt plurimum singuli sibi licentiam emigrationis [3] reseruent [4].) Pactum hocce initur vel pure, vel sub conditione. Prius fit, quando quis sese obstringit adhaerere isti coetui, quaecunque demum regiminis forma pluribus arriserit. Posterius, quando hanc conditionem adiecit; siquidem introducatur forma regiminis ipsi probata. Hoc porro pactum quando initur, necessum est, vt omnes & singuli consentiant. Qui non consenserit, vtut in eodem cum caeteris loco tantisper versetur, extra futuram ciuitatem manet, neque per reliquorum consensum, quanquam plures isti sint, adstringitur, vt omnino coetui sese isti adiungat: sed in libertate sua naturali persistit, in qua ipsi licebit de sua salute proprio ex iudicio statuere. Postquam autem eiusmodi coetus, rudimenta & primordia ciuitatis prae se ferens, memorato pacto coaluit, necessum vlterius est, vt decretum fiat, qualis forma regiminis sit introducenda. De hac enim antequam constitutum sit, nihil constanter poterit expediri, quod ad communem salutem faciat. Heic illi, qui absolute sese isti coetui adiunxerunt, per consensum plurium tenebuntur adquiescere formae regiminis, quae pluribus placuit, licet ipsi aliam maluissent, siquidem velint in loco, quem coetus iste insedit, persistere. Dum enim in pacto nihil exceperunt, intelliguntur sese hac saltem in parte submisisse voluntati plurium; cum nulla ratione postulare queant, vt reliqui omnes pauciorum iudicium suo antehabeant [5]. Qui autem cum conditione ei coetui sese adiunxerit, nisi expresse in formam regiminis introducendam consenserit, membrum futurae ciuitatis non fiet, neque maioris partis consensu obligabitur.

§. VIII. Post decretum circa formam regiminis nouo pacto opus erit [1], quando constituuntur ille, vel illi, in quem vel quos regimen coetus confertur: quo hi quidem ad curam communis securitatis & salutis, reliqui ad obsequium his praestandum sese obstringunt; cui simul subiectio illa & vnio voluntatum inest, per quam ciuitas vna persona intelligitur. Ex quo demum pacto perfecta ciuitas resultat. Caeterum vbi democratia fuit instituta, non ita liquido posterius hocce pactum adparet; quippe cum iidem diuerso respectu sint imperantes & parentes: in pacto autem duae distinctae personae requirantur, neque videatur sufficere diuersus respectus, verbi gratia, vnus & idem Titius

§. VII. 1) Hoc pactum proinde primum vocari potest. H.

2) Crediderim, tacite plerumque conciliatos fuisse, qui eiusdem Iuris & Imperii consociatione frui vellent, ex qua tamen tacita voluntatis inclinatione, perinde, exstincta familia regnatrice obligantur ciues, ac si id expresse inter eos conuenisset. Solet hoc pactum adpellari pactum *primum*. Similiter *voluntas* populi Principibus praestandi obsequium ex facto saepius quam e conuentione expressa elici sueuit, & pleraeque ideo Respublicae pacto tacito inter eos, qui regerent, & regerentur, coaluerunt. Quae conuentio pactum *secundum* appellari solet.

3) Vid. Lib. VIII. c. 11. §. 2.

4) Vid. infra L. VIII. c. 11. §. 2. sequ. H.

5) Si tamen qui numero superantur, ad caeteros nolint accedere, & defectu summae potestatis bellum oriatur, ex iure victoriae subsequentibusque pactis res erit decidenda. Ipse AVCTOR infra

Titius diuerso respectu potest esse pater, & filius, & maritus, & gener, & socer, & mercator, &c. vbi sane nullum erit pactum, si Titius qua mercator aliquid promiserit eidem Titio, qua est pater. Enimuero sciendum est [2], in Republica populari singulos ciues, & concilium, penes quod est summa rerum, non nudo duntaxat respectu differre, sed esse reuera diuersas personas, etsi diuersi generis, quibus distincta voluntas, distinctae actiones, & iura competant. Quod enim singuli ciues volunt, id non statim vult populus. Et quod singuli ciues agunt, non statim habetur pro actione populi, & vice versa. Neque singuli habent summum imperium, aut aliquam eius partem, sed populus illud habet. Aliud quippe est, habere partem imperii; aliud, habere ius ferendi suffragium in concilio, penes quod summum imperium est. Vt hactenus nihil videatur obstare, quo minus inter concilium populi & singulos ciues pactum intercedat. Illud fortasse non inepte vrgeri posset; inutile fore tale pactum inter populum imperantem, & ciues parentes, quod eo ipso, dum quis in formam democraticam consentit, suam quoque voluntatem voluntati maioris partis intelligatur subiecisse; simulque iam cuiuis per amorem sui rerumque suarum sat necessitatis videatur iniunctum, bono publico pro virili inuigilandi, cui ipsius quoque salus est innexa. Nihilominus etsi fortasse in democratiis non ita necessarium est, vti in aliis Rerumpublicarum formis, illud pactum, seu mutuam promissionem circa exercendum officium imperantis & subiecti expresse fieri: omnino tamen saltem tacite illud interuenisse est intelligendum. Nam siue decretum illud de introducenda democratia concipiatur per modum nudi placiti multarum voluntatum in vnum conspirantium, siue per modum pacti singulorum cum singulis; submittam voluntatem meam concilio vniuersorum, si & tu idem feceris: tamen ex hoc presse considerato nulla alia resultat obligatio, quam vt singuli teneantur adquiescere in illa Reipublicae forma, quamdiu ab vniuersis eadem non fuerit mutata. Atqui in democratiis plus vtique obligationis in ciuibus reperitur. Nam & singuli tenentur stare decretis & iussis, a concilio vniuersorum profectis; & simul in singulis est obligatio curam Reipublicae pro virili capessendi, & priuatum commodum post publicum bonum habendi. Quo enim praetexto alias reprehendi aut multari posset ciuis, ideo quod in concilio infrequens deprehendatur? Adparente autem obligatione, necessum est eius quoque originem exsistere; quae nulla alia est praeter pactum, quod innuimus. Sic apud THVCYDIDEM L. II. [c. 40. Ed. Oxon.] ciuis democraticus, status Reipublicae ignarus, *inutilis ciuis* iudicatur [3]. Add. quae cum Charmide disputat Socrates apud XENOPHONTEM Memo-

infra c. 5. §. 6. in constitutione democratiae ius maioris partis valere negat. H.

§. VIII. 1) Quod plerumque magis perspicuum est, & secundum non male nuncupaueris. H.

2) Breuiter dici potest: cum singuli inter se pacti sunt de mutua coniunctione cum voluntatum tum virium, & iidem porro decernunt, ac paciscendo se obligant, summam rerum penes vniuersos fore, iam singulos in conditionem subiectorum coniici, manente tamen pacto primo, qua id stare potest cum pacto altero, & vt ARISTOTELES IV. Pol. 4. Μόναρχος γὰρ ὁ δῆμος, σύνθετος εἷς ἐκ πολλῶν. Οἱ γὰρ πολλοὶ κύριοί εἰσιν, οὐχ ὡς ἕκαστος, ἀλλὰ πάντες. *Princeps enim populus fit, iunctus vnus e multis. Multi namque domini sunt, non sane vt singuli, sed vniuersi.* Conf. infra §. 12. H.

3) Ἔνι τε τοῖς αὐτοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια, καὶ ἑτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις, τὰ πολιτικὰ μὴ ἐνδεῶς γνῶναι· μόνοι γὰρ τόν τε μηδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα ἀλλ' ἀχρεῖον νομίζομεν.

Memorabilium L. III. p. m. 486. Aſt vero vbi ariſtocratiam aut monarchiam conſtitui placuerit, longe liquidius poſterius iſthoc pactum cernitur. Deſignatis enim optimatibus aut rege, fides vtique mutuo datur & accipitur, mutuaeque praeſtationes vtrinque oriuntur. Imperio quippe delato & acceptato non minus rex & optimates, quam ciues, ad munia antehac indebita adſtringuntur. Ante iſtud pactum non magis ciues ad parendum vni aut paucis tenebantur, quam iſte aut hi ad ſalutem ciuitatis curandam. Mutua autem fides, & ad munia antea indebita obligatio vnde niſi ex pacto ortum traxerit? Quae hactenus de duobus pactis & vno decreto diximus, illuſtrari poſſunt per illa, quae circa conſtitutionem regni Romani memorat DIONYS. HALICARNASSEVS ſub init. Ibi enim primo multitudo hominum ſtruendae nouae ſedis cauſa confluxit; inter quos vtique pactum ſaltem tacitum interuenit. Inde deliberatur ſuper forma Reipublicae & cum regnum placeret, Romulo demum ſumma poteſtas defertur. Sic & interregno emergente, per quod primo duntaxat pacto coetus continetur, ſaepe ſuper forma Reipublicae deliberari ſolet. Vid. deliberatio principum Perſarum apud HERODOTVM Thalia; Bruti & ſociorum apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. IV. Eſt tamen probe notandum, iſthunc modum generandi ciuitatem, interuenientibus duobus pactis & vno decreto, eſſe maxime naturalem [4]; & omnibus formis Rerumpublicarum communem. Fieri tamen poteſt, vt monarchia conſtituatur per vnicum duntaxat pactum, ſi nempe multi citra antegreſſam inter ipſos conuentionem quisque pro ſe, ſimul aut diuerſo tempore, vni ſeſe ſubiecerint; ad eum fere modum, quo exercitus ex conuenis & mercenariis conſtantes colliguntur. Sicuti & illis, qui ciuitati iam conſtitutae poſtea accedunt, vnica tantum conuentione opus eſt, qua ipſi quidem recipi in ciuitatem petunt, qui autem ciuitatis perſonam gerunt, eosdem, obſequium ſtipulati, recipiunt. Caeterum non eſt, quod quis fingi iſthaec de pactis ciuitatem generantibus a nobis exiſtimet, ideo quod plerarumque ciuitatum origines primae ignorentur, aut ſaltem non ita liquido conſtet, illas hoc modo coaluiſſe. Nam id certum eſt, omnem ciuitatem aliquando ſuam habuiſſe originem. Ante conſtitutionem autem ciuitatis, neceſſum erat, vt illi, ex quibus ciuitas conſtat, eiusmodi vinculo inter ſe non connecterentur, quo poſt ciuitatem inſtitutam connectuntur. Vtque iidem nondum ſeſe ſubiecerint illis, quibus poſtea ſunt ſubiecti. Cum autem coniunctio illa & ſubiectio citra antedictas pactiones facta intelligi nequeat, neceſſum eſt, in coalitione ciuitatum easdem ſaltem tacite interueniſſe. Nihil autem obſtat, quo minus

4) Alii tria pacta malunt, Decretum ipſum quoque pacti nomine complectentes. Aiunt enim, conſenſum populi 1) eo tendere, vt ciues vna viuant, 2) vt imperium adgnoſcant, 3) vt in perſonam quae imperet, conſpirent. Sed BVDDEVS Philoſophiae Pract. P. II. c. 4. ſect. 13. §. 4. obſeruat, in Hiſtoria vix vnius Reipublicae exemplum reperiri, quae eiusmodi conſtituta ſit pactis. Pari ratione TITIVS Obſ. DLV. n. 3 ternarium horum pactorum numerum Philoſophorum fabulis accenſet, quae vtut ſubtiles ſint, parum tamen intelligantur. Nam ſi quis imperium per vim adipiſcatur, quae ciuitatum plerarumque origo ſit, cum eo tantum ſingulos, non cum reliquis paciſci. Verum quamuis deficiat Hiſtoriarum fides contemplatione pactorum expreſſorum, & ſine primo & ſecundo expreſſo ciuitas intelligi poſſit in Republica occupata; tacite tamen ea interueniſſe & fingi poteſt, & fingi debet, cum gentes omnes id agere videamus, vt & 1) idem populus permaneant & 2) ſemel placita Reipublicae forma vtantur, &, ſi contingeret, vt hodie populus relicta

minus alicuius rei origines ratiocinando inueſtigari poſſint, vtut de iisdem nulla literarum monumenta extent.

§. IX. Hoc loco fuerit operae pretium, ſententiam *Hobbeſii* paulo preſſius expendiſſe; qui in generatione ciuitatum vnum duntaxat agnoſcit pactum ſingulorum cum ſingulis; ac paſſim inculcat, inter regem optimatesue, & ciues nullum pactum intercedere. Equidem quid cauſae iſtum ad talia adferenda mouerit, ſatis colligitur ex ſcopo librorum ipſius politicorum, quem in *Leuiathane* non obſcure prae ſe fert. Scilicet oppugnatum id potiſſimum ſeditioſos illos homines, qui ſuperioribus luſtris poteſtatem regiam in ordinem redigere, ſubiectisque ſubiicere, vel potius penitus extinguere laborabant. Quibus vt iſthoc rebellionis praetextum eriperet, fidem inter regem & ciues eſſe reciprocam; vbi ille, quae pacto promiſerit, non ſeruarit, hos quoque obſequio liberari: neue turbulenti ciues quaeuis regis facta ipſis diſplicentia in crimen violatae fidei trahere poſſent; negare inſtituit, vllum pactum inter regem & ſubiectos exſiſtere. Et cum in animum induxiſſet, omnibus regibus vere talibus abſolutam & illimitatam poteſtatem adſtruere; conſequens erat omne pactum hinc exterminare, quippe quod praecipuum videbatur limitandae poteſtatis inſtrumentum. Enimuero quanquam poteſtatem regiam ſacroſanctam praeſtari, & ab importunorum hominum vellicationibus vindicari generis humani quam maxime interſit; non tamen ideo neceſſarium fuerit ea, quae in manifeſta luce ſunt poſita, abnegare, & pactum nolle agnoſcere, vbi extat mutua promiſſio circa praeſtanda ea, quae antea erant indebita. Dum vltro principi me ſubiicio, obſequium ipſi promitto, defenſionem mihi ſtipulor. Princeps dum me ciuem recipit, defenſionem mihi promittit, obſequium a me ſtipulatur. Ante eam promiſſionem neque ego ipſi obſequi, neque iſte me defendere, ſaltem ex obligatione perfecta, tenebatur. Quis eiusmodi actum ex claſſe pactorum velit excludere? Neque ideo tale pactum redditur ſuperuacuum, quod inter eos, qui vltro ſibi regem imponunt, prius conuentio videatur extare de hoc vel illo in ſolium euehendo. Nam vti nuda electio citra electi acceptationem huic in eligentes nihil poteſtatis confert: ita ex negotii natura ſatis intelligitur, eos, qui alteri vltro in ſe poteſtatem conferunt, velle, vt hicce, in eius exercitio tendat ad finem iſti poteſtati praefixum: & hunc quod delatum fuit ea lege ſuſcepiſſe, vt ne per ipſum fine ſuo eligentes excidant. Igitur qui alicui imperium deferunt, vt ipſi ſimul promittunt, quae natura

relicta libertate naturali Imperio ſe ſubiiceret ciuili, alia id via fieri non poſſet. Quidam pactum primum & ſecundum pulpitis & contignationibus comparant, quibus vtimur, quando aedificia exſtruimus. Vt enim haec perfectis aedibus tolluntur, & abiiciuntur; ſic inutiles has conuentiones eſſe arbitrantur, quamprimum iis decretum, ſine pactum tertium acceſſerit. Sed hi quoque experientia refelluntur, qua populus exſtincto Principe idem populus manet & eodem plerumque Reipublicae ſyſtemate delectatur. Pactum autem tacitum AVCTOR ipſe admittit, p. 135. & pag. praec. 136. nec diffitetur, fieri poſſe, vt primum & ſecundum ſuperuacua videantur, ead. pag. praec. Memorabilia ceterum ſunt, quae ratione ſilentii Hiſtorici de his pactis pro recepta ſententia diſſerit LOCKIVS de Gubernatione Ciuili, c. 7. § 101. & ſeqq. cui addendus SIDNEIVS in libello *de Gubernatione* eiusdem argumenti, c. 3. Sect. 25. & 33. pag. 282. & ſqq. verſionis Gallicae.

natura ſubiectionis requirit; ita ſibi contra ſtipulantur ab ipſo procuranda ea, propter quae imperia ciuilia conſtituuntur. Quod quid aliud eſt, quam pactum inire?

§. X. Neqve vero, admiſſo pacto inter regem & ciues; illa incommoda, quae Hobbesivs videtur ob oculos habuiſſe, neceſſario conſequuntur. Equidem id habent omnia pacta, vt ad certi quid praeſtandum neceſſitatem aliquam afferant. Verum quam maxime differunt, illa pacta [1], quibus quis ſeſe alteri ſimul ſubiicit, ab iſtis, per quae neuter in alterum imperium accipit. Pacto vtique conſtituitur ius domini in ſeruum, ſaltem qui vltro ſeruitio ſuccedit; poteſtas patria in eum, qui ſeſe arrogandum praebet; imperium ducis in milites mercenarios. Et tamen hoc non obſtat, quo minus illis imperandi facultas competat, his obſequii neceſſitas incumbat; neque his ſtatim licet, fraenum excutere, ſi iuſſa imperantium parum arriſerint. Xiphilinvs Epit. Dionis in vita Neronis: *πᾶσα ἰσχὺς αὐταρχος παρ' ἰδιώτου δοθεῖσα τῷ τοῦτε δόντος αὐτὴν εὐθὺς ἀπαλλάττεται, καὶ τῷ λαβόντι κατ' ἐκείνου προσγίνεται. Summum imperium, poſtquam eſt a priuato alicui delatum, ſtatim tranſit ab eo qui detulit, & illi, qui accepit, contra eum qui dedit, accedit* [2]. Scilicet in pactis, a quibus ſubmiſſio voluntatis & virium abeſt, certae & definitae praeſtationes deſignantur, inuicem exhibendae ex intrinſeco conſcientiae impulſu: & vbi quis vltro iſtas implere detrectauerit, nil niſi bellum, aut communis vtrique domini coactio ſupereſt. Sed in pactis, vbi vnus alteri ſubiicitur, penes hunc eſt definire, quid ab illo debeat praeſtari; ſimulque facultas in eundem collata nolentem ad iſta compellendi; qualis facultas hautquidquam reciproce illi in hunc competit. Vnde imperans violati pacti nequit argui, niſi aut omnem Reipublicae curam abdicauerit, aut hoſtilem in ſuos animum induerit [3], aut manifeſte a regulis gubernandi, abs quarum obſeruatione tanquam a conditione ciues obſequium ſuum ſuſpenderunt, dolo malo diſceſſerit. Quae cuiuis imperanti in perpetuum euitare facillimum eſt, modo cogitare velit, ne ſummos quidem mortalium humanae ſortis legibus eſſe ſolutos; *neque vnquam deceptum eſſe principem, niſi qui prius ipſe decepit.* Plinivs Paneg. [p. 66. in fine] Denique aut deterrimum aut ſtolidiſſimum oportet eſſe principem, quid id non poſſit efficere, vt maioris aut validioris partis de populo interſit, ipſius ſtatum ſaluum eſſe. Ad quod obtinendum vt omnibus viribus connitatur princeps, mouere ipſum debet illud apud Livivm L. IIX. c. 21. *An credi poſſe vllum populum, aut hominem denique in ea conditione, cuius cum poeniteat, diutius quam neceſſe ſit, manſurum?* Si porro maioris partis populi interſit, principis ſtatum ſaluum eſſe, quod non poteſt non contingere, ſi iuſtitiam & prudentiam in conſilium adhibuerit, eius fortuna ſat firmo nixa ſtat talo [4]. Si quis iſtud obtinere nequeat, is cuiuis potius negotio, quam imperio idoneus exſiſtit.

§. XI.

§. X. 1) Quae ſupra ad L. III. c. 9. §. 8. H.
2) Valentinianus Imperator militibus, qui ſe Imperatorem fecerunt, poſtulantibus, quod ipſi non probabatur, reſpondebat, referente Theodoreto L. IV. c. 5. Ὑμέτερον ἦν, ὦ στρατιῶται, βασιλέως μὴ ὄντος, ἐμοὶ δοῦναι τῆς βασιλείας τὰς ἡνίας. Ἐπεὶ δὲ ταύτην ἐδεξάμην ἐγώ, ἐμὸν λοιπὸν οὐχ ὑμέτερον τῶν περὶ τῶν κοινῶν διασκοπῆσθαι πραγ-

§. XI. Examinemvs paulo curatius rationes, quibus assertionem suam Hobbesivs superstruit. Vbi initio quidem arbitramur inconueniens esse, quod obligationem ciuium aduersus imperantes deriuatum it ex tali pacto, *quo vnusquisque vnicuique caeterorum sese obliget ad non resistendum voluntati illius hominis, cui se submiserit*; de Ciue cap. V. §. 8. Equidem qui inter se conuenerunt de conferendo in aliquem imperio, intelliguntur quoque in id consensisse, vt omnes suam voluntatem isti subiiciant, seu vt istius voluntas voluntatem omnium in gerenda Republica repraesentet. Nec infrequens est eiusmodi consensum de conferendo in aliquem imperio, vt & leges, sub quibus imperium alicui defertur, mutuis populi pactis, & iuramentis stabiliri. Distincta tamen vtique sunt, inter se conspirare de imperio in Caium conferendo, & imperium Caio deferre fide data acceptaque. Porro quo minus ciues quoque mutuo inter se fidem dent de obsequio regi praestando, nihil repugnat. Sicuti & talia pacta dantur, vbi omnes pro vno, & vnus pro omnibus sese obligant. Vt tamen illud omnino fiat, non est necessarium, neque vsu adeo frequentatum. Qui in ciuitatem recens recipitur, regi ipsi fidem dat: nullibi quantum nobis constat, exigitur, vt cum reliquis ciuibus super obsequio regi praestando paciscatur. Denique & valde periculosum videtur, ex eiusmodi pacto cum quolibet conciue obligationem erga regem deriuare; ius meum in tuam gratiam in regem transfero, vt & tu ius tuum in eundem transferas in meam gratiam. Nam hoc modo quilibet ciuis obsequii sui necessitatem videbitur suspendisse ab obsequio cuiuslibet ciuis; & consequenter, altero non praestante obsequium, & reliqui liberi forent. Atqui vel eam ob causam necessarium est, quemlibet ciuem pro se, & citra conditionem obsequii alieni summo imperanti obstringi, vt si maxime vnus vel alter fraenum mordeat, imperans caeterorum viribus vti queat, ad refractarium istum in ordinem redigendum. Neque minus incongruum est, quod Idem c. 6. §. 13. tradit: *obligationem ad praestandam summo imperio ciuili obedientiam non immediate nasci ex eo pacto, in quo ciues omne ius suum ad ciuitatem transtulerunt; sed mediate, nempe ex eo, quod sine obedientia ius imperii frustra esset, & per consequens ciuitas omnino constituta non fuisset.* Sed quid ambagibus opus, vbi recta & plana via licet incedere? Nam quae ipsum mouisse videtur ratio inanis est. Scilicet tacite praesupponit; de quibus pacto fuit conuentum, illa non posse iure detrectari. Atqui posse a Rege aliqua iure iuberi, quae ciuis iure possit detrectare, exempli gratia, si rex iubeat, vt me, aut ipsum regem, aut patrem condemnatum interficiam. Ergo ex alio fonte, quam ex pacto cum rege, obsequium ciuium deriuandum. Enimuero nos examussim sibi inuicem respondere asserimus potestatem regis legitimam, & officium ciuium; adeoque pernegamus, a rege iure quid posse imperari, quod subiectus iure possit detrectare. Neque enim rex plura iure iubere potest, quam quae cum fine societatis ciuilis institutae congruunt, aut congruere iudican-

 tur.

περυγμένων. Vestrum fuit, milites, cum Imperator nullus esset, mihi tradere imperii huius habenas. Eas ex quo adeptus sum, de caetero non vestrum, sed meum dispicere, quid Reipublicae expediat. H.

3) V. infra c. 8. §. 7. & 8. H.

4) V. Aristoteles V. Pol. 8. Conf. IV. Pol. 12. V. Pol. 9. VI. Pol. 5. H.

§. XI. 1) Hovtvyni eandem sententiam tuentis argumenta expendi Differtat. de Mod. constit. ciuitat. sect. 2. §. 2. H.

tur [2]. Si quid contra huius finem dolo aut per veſaniam iuſſerit hautquidquam iure id facere cenſebitur. Verum an quibuſuis eiusmodi iuſſis ſubiecti poſſint reſiſtere, alia quaeſtio eſt, quam alio loco excutiemus [3]. Quae exempli cauſa adferuntur, ad rem nihil faciunt. Sane ſi contingeret, vt rex alicui talia iure poſſet iniungere, id eſt, vt tale quid a ciue patrari ad ſalutem Reipublicae facere videri queat, ſubditus iure iuſſa non detrectabit. Vid. Iudic. IX, 54. 1 Samuel. XXXI, 4. ZONARAS Part. III. memorat, cum Theophilus Imperator timore tanquam compedibus vinctus ſtaret, Manuel ſtricto enſe; niſi me, inquit, ſecutus fueris, te perimam. Praeſtat enim, te mori, quam ab hoſtibus captum Romanae Reipublicae tantum imprimere dedecus. Quibus minis aegre ſoluto ſtupore, eum ſecutus euaſit. Quin & βασιλεῦσιν ἄμεινον τεθνάμεν ἐν πολέμῳ, ἢ χείροσιν ἀμφιπολεύειν, *regibus ſatius eſt in bello occumbere, quam vilioribus ſeruitutem ſeruire* [4]. QVINTVS CALABER L. XIII. Vbi autem talia iuſſa ratione deſtituuntur, & ob ea recuſata ciuis interfectus fuit, nemo ſanus puto iure iſtum caeſum dixerit. Quod porro IDEM c. VI. §. vlt. ius in regem a ciuibus collatum dicit per modum *donationis*, id ne ad ipſius quidem tradita congruit. Donatio eſt, cum ex vna duntaxat parte ius in alterum transfertur. vid. IDEM c. 2. §. 8. 9. Atqui quando in regem confertur imperium, eſt mutua iuris translatio, ſeu reciproca promiſſio. Ciues ſpondent obſequium, rex procurationem Reipublicae; ad quae ante iſtum actum neuter tenebatur. Vti enim ante collationem imperii licebat ciuibus reſiſtere iuſſis Caii, quem poſtea regem conſtituerunt; ita Caius iisdem defenſionem aut curam ſui poſtulantibus itidem poterat reſiſtere, ſeu eandem ipſis tanquam indebitam denegare. Conf. Lucae XII, 13. 14.

§. XII. NEQVE maior efficacia ad tollenda pacta inter imperantes & ſubiectos ineſt illis rationibus, quae adducuntur c. 7. §. 7. ſeqq. Vbi probare primo vult, democratiam non conſtitui per pacta ſingulorum cum populo, ſed mutuis pactis ſingulorum cum ſingulis. Argumento vtitur, quia in omni pacto prius debent exſiſtere perſonae paciſcentes, quam ipſum pactum. Atqui ante conſtitutam ciuitatem populus non exſiſtit, vtpote vbi non erat vna perſona moralis, ſed multitudo perſonarum ſingularium. Igitur ante ciuitatem conſtitutam non potuiſſe pactum iniri inter populum & ciues. Poſt conſtitutam autem ciuitatem tale pactum iniri fuiſſe inutile; quia populus voluntate ſua voluntatem ciuis illius, cui ſupponitur obligari, complectitur, ideoque ſe poteſt liberare arbitrio ſuo, & conſequenter actu liber eſt. Enimuero patet, tertium adhuc dari. Ante conſtitutam ciuitatem multi homines non ſunt populus, id eſt coetus democraticus. Ergo non poteſt cum ipſo, vt tali, pactum iniri. Poſt ciuitatem conſtitutam fruſtra eſt iniri pactum, hoc ſenſu, vt vnus vel alter ciuis velit peculiariter paciſci cum populo circa adminiſtrationem Reipublicae. Nam cui democratica forma probatur, is intelligitur eo ipſo ſeſe

2) Aliter tamen ſupra rationes ſubduxiſſe videtur AVCTOR ipſe L. I. c. 5. §. 4.

3) Infra c. 8. §. 1. H.

4) Qui locus Zonarae parum ad rem facit. Non enim

ſeſe obligaſſe ad parendum decretis, a maiori parte populi profectis; cui obligationi per peculiare pactum derogaretur. Aſt vero in ipſa conſtitutione ciuitatis democraticae potuit iniri, & eſt reuera initum pactum mutuum inter populum, & ſingulos; quod quale ſit, iam fuit expoſitum. Pari modo nihil aget, qui ſic colligit: maritus cum vxore nullum potuit inire pactum; quia ante nuptias illa nondum fuit vxor; poſt nuptias paciſci fruſtra eſt, vbi iam ſuam voluntatem ſubiecit voluntati mariti. Potuit quippe pactum iniri eo ipſo, dum vxor fit vel deſignatur. Non multum diſpari ſophiſmate quondam ludebat Epicurus: *Quando nos ſumus, mors non eſt, quando mors eſt; nos non ſumus; mors ergo nihil ad nos. Quam argute nos feſellit. Quaſi vero tranſacta mors timeatur, quia iam ſenſus ereptus eſt; ac non ipſum mori, quo ſenſus eripitur. Eſt enim tempus aliquod, quo & nos iam non ſumus, & mors tamen nondum eſt. Idque ipſum videtur miſerum eſſe, cum & mors eſſe incipit, & nos eſſe deſinimus.* LACTANTIVS Diu. inſtit. L. III. c. 17. Deinde ſi vel maxime quis in democratia tale pactum non poſſit animo concipere [1], aut inutile id arbitretur, tamen exinde non licebit idem excludere ab aliis Rerumpublicarum formis, vbi qui regunt, & qui reguntur, tanquam perſonae naturales differunt. Nam heic vtique pactum requiritur, quo illi obſtringantur curam Reipublicae capeſſere, & ſalutem populi pro ſumma lege habere: hi vero obſequium iisdem promittant. Inde conſtat, quid ſentiendum ſit de illa theſi HOBBESII de Ciue c. 7. §. 9. *Quoniam ciues non paciſcentes cum populo, ſed mutuis inter ſe pactis tenebantur ad omnia, quae populus faceret, tenebantur inde ad factum populi transferentis ius ciuitatis in optimates aut regem.* Neque enim ſequitur: ſi concilio populi placuit ſummam rerum transferre in optimates aut regem, ſinguli eo decreto ſtare tenentur; ergo inter populum transferentem imperium, & optimates aut regem, in quos idem transfertur, nullum pactum intercedit. Sed nec validius eſt alterum *Eiusdem* argumentum: regem quanquam a populo electum non potuiſſe ad quidquam ab eo obligari; nam eo electo *populum* ſimul diſſolui, perireque rationem illam, quam habebat vt *perſona*; quare perire quoque vna & diſſolui, quae ad perſonam facta erat, obligationem. Enimuero quod fundamenti loco heic ſubſternitur, ſublata perſona, tolli quae aduerſus illam erat obligationem; intelligendum eſt de illis caſibus, quando perſona naturali morte extinguitur, aut quando qualitas illa, ſuper qua obligatio vnice fundabatur expirat. Atqui quando populus liber in regem transfert imperium, neque ipſe populus naturali morte extinguitur, neque obligatio regis eſt fundata in ea qualitate populi, qua liber intelligitur, ſed qua deinceps erit coetus ciuium vnius imperio ſubiectus. Quemadmodum procus paciſcens cum virgine poſt conſummatum matrimonium non poteſt excipere, obligationem aduerſus eam periiſſe, quod non amplius virgo ſit, qualis erat cum pactum iniretur. Nam obligatio proci non fundabatur ſuper qualitate virginitatis, ſed contrahit cum virgine, qua deinceps conditionem vxoris eſt ſubitura. Et rege conſtituto,

 popu-

enim, vt vel ſola inſpectio eius docet, de iuſſu principis duriore, ſed de inſolentiore ciuis reſponſo agit.

§. XII. 1) Vt Vlricus HVBERVS, de cuius ſententia diſquiſiui Diſſertat. de Mod conſt. ciuit. ſect. 2. §. 6. H.

populus diſſoluitur hactenus tantum, quod ſummum imperium non amplius ſit penes concilium, ex vniuerſis conſtans; hautquidquam autem diſſoluitur in multitudinem nullo vinculo connexam, ſed manet vnus coetus, quem vnum imperium, ſimulque primogenium illud pactum continet [2]. Scilicet imponit *Hobbeſius* ſimplicioribus ambigua ſignificatione vocabuli *populus*. In democratiis populus notat vniuerſitatem ciuium, quae diuerſo reſpectu ſimul regit, & regitur: in ariſtocratiis & regnis notat vniuerſitatem ciuium, quae regitur. Vid. IDEM de Ciue cap. 13. §. 3. Atqui quis negare velit aduerſus eiusmodi populum, monarchae aut optimatibus ſubiectum, poſſe ſubſiſtere obligationem, etſi contracta fuerit eo tempore, quo ille adhuc liber erat, ſed in euentum & intuitu futurae ſubiectionis? Denique ipſe HOBBESIVS Leuiath. in calce [3] expreſſe dicit, Deum Iudaeorum Regem fuiſſe factum vi pacti inter ipſum & hos initi. Quare igitur pactum inter regem, hominem & ciues negare velit? Et paulo ante tradiderat; quando quis ſeſe victori ſubmittit? is neceſſario tanquam verus ſubditus obligatus tenetur; nam *contractus* legitime initus recte violari abrumpiue nequit.

§. XIII. PER iſthaec igitur pacta hominum multitudo vnita ciuitatem conſtituit, quae ad modum vnius perſonae concipitur, intelligentis & volentis, aliasque actiones peculiares a ſingulorum actionibus ſeparatas edentis. Vnoque nomine ab omnibus hominibus particularibus diſtinguitur atque dignoſcitur; (STATIVS Achilleid. L. I. [v. 457. 458. & ſeqq.] *Sparſa ac diſſona moles In corpus vultumque coire, & rege ſub vno Diſpoſita eſt.*) nec minus peculiaria iura habet, ac res proprias, quae neque ſinguli, neque multi, neque adeo omnes ſimul, remoto eo, qui ſummum habet imperium, aſſerere poſſint; abs qua itidem peculiares actiones proficiſcuntur, quae ſinguli hautquidquam ſibi tribuere aut arrogare queant. *L. 6. §. 1. D. de Diuiſ. rerum. L. 10. §. 4. D. de in Ius vocando L. 7. §. 1. D. Quod cuiusque vniuerſ. nom. L. 1. §. 7. D. de Quaeſtionibus.* Add. SENECA de Beneficiis L. VI. c. 19. 20. Vnde ciuitatis haec commodiſſima [1] videtur definitio [2], quod ſit perſona moralis compoſita, cuius voluntas, ex plurium pactis implicita & vnita, pro voluntate omnium habetur, vt ſingulorum viribus

2) Siue in quo populus eſt pacto primo colligatus; & ſubiecti pariter ac ſummus imperans pacto ſecundo inuicem deuincto. Quod igitur HOBBESIVS opponit porro, ita ciuitatem ſibimet ipſi obligatum iri, facile refellitur: Nam quod abſurdum ipſi videtur, non eſt in ſubſtantiis compoſitis, qualis eſt ciuitas, idem agere in ſe ipſum, diuerſa tamen ratione. Id quod exemplo hominis liquidum ſit, cuius animae partes in ſe mutuo, & tota anima in corpus, & corpus in animam, & corporis pars vna in aliam agit. Conf. infra c. 5. §. 8. & c. 6. §. 13. H.

3) Locum hunc Hobbeſii in Diſſert. de Interr. §. 7. ſic laudat Auctor, *Hobbeſius Leuiath. concluſ.* Neque tamen quicquam, his, quae adferuntur, ſimile, vel in capite extremo, vel in Appendice legitur. Is igitur adhuc veſtigandus erit ab iis, quibus otium eſt. Quod autem ad Regnum Dei in Iſraëlitas attinet, conſulendum c. 35. & 40. & ratione conuentionum inter victorem & victos c. 20. Leuiathanis.

§. XIII. 1) Mutuam, obſeruante id TITIO Obſ. DLVII. hanc definitionem Auctor ſumſit ab HOBBESIO de Ciue c. 5. §. 9. confunduntur ea tamen ciuitas & Princeps, atque de illa quamuis auſpicetur Auctor; in hoc tamen definit deſcriptio eiusdem. Melior eſt ea CICERONIS L. III. de Republica, qua Ciuitas dicitur multitudo iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociata. Dilatauit eam Celeb. OTTO ad Offic. L. II. c. 6. §. 10. vtpote cui ciuitas eſt conſociatio multorum patrum-

bus & facultatibus ad pacem & ſecuritatem communem vti poſſit. Illa enim definitio, quae extat apud DIONEM PRVSAEVM in Boryſthenica: [Orat. 36. p. 443. Edit. Pariſ. Morell.] *Πόλις ἐςὶ πλῆθος ἀνθρώπων ἐν ταυτῷ κατοικούντων, ὑπὸ νόμου διοικούμενον*, ex Graecanicae politicae principiis [3] extructa, alio fortaſſe loco a nobis diſcutietur. Qua non multo melior eſt definitio ciuitatis Platonicae tanquam perfectiſſimae apud APVLEIVM de Philoſophia: *Ciuitas eſt coniunctio inter ſe hominum plurimorum, in quibus ſunt regentes, alii citeriores, coniuncti inter ſe concordia, & inuicem ſibi opem atque auxilium deferentes, iisdem legibus, rectis tamen, officia ſua temperantes, vnamque ciuitatem, iisdem manibus illam futuram, & eadem velle atque eadem nolle incolarum mentes aſſueuerunt.* Ciuitatem porro, tanquam hominem aliquem artificialem, ingenioſe delineauit HOBBESIVS in Prooemio Leuiathanis, in quo *is, qui ſummam habet poteſtatem*, eſt pro *anima*, totum corpus viuificante & mouente: *magiſtratus & praefecti*, artificiales *artus* ſunt: *poenae & proemia*, ſummae poteſtati appenſa, & a quibus membra ad ſuum cuiusque opus perficiendum incitantur *nerui;* qui idem faciunt in corpore naturali: *diuitiae ſingularium hominum*, pro *robore: ſalus populi* pro *negotio: conſiliarii*, per quos ea, quae cognitu neceſſaria illi ſunt, ſuggeruntur, pro *memoria: aequitas legesque* pro artificiali ratione. *Concordia, ſanitas* eſt, *ſeditio morbus, bellum ciuile, mors.* Denique *pacta*, quibus partes corporis huius politici conglutinantur, imitantur diuinum illud verbum *fiat*, ſeu *faciamus homines*, a Deo prolatum in principio, cum crearet mundum. Vnde & obiter adparet, ISOCRATEM in Areopagitico & Panathenaico *non recte formam Reipublicae pro ciuitatis anima venditare* [4], *cuius ea vis ſit, quae mentis in corpore.* Cum forma Reipublicae potius ſit in ciuitate idem, quod in corpore humano eſt ſtructura & diſpoſitio omnium membrorum & partium.

§. XIV. CAETERVM voluntas ciuitatis exſerit ſeſe vel per vnam perſonam ſimplicem, vel per vnum concilium, prout in illam, aut hoc ſumma rerum fuit collata. Vbi penes vnum hominem eſt imperium, ciuitas velle intelligitur, quodcunque iſti homini, (cui ſanam rationem conſtare praeſupponitur [1],) placuerit, & quidem circa negotia, quae ad finem ciuitatum ſpectant;

patrumfamilias, inaequalis & rectoria, per vnionem voluntatum & virium, ſub eodem ſummo imperio, iuris fruendi & communis ſalutis cauſſa contracta.

2) A qua non longe abit, quam habet HOBBESIVS de Ciue c. 5. §. 9. Quod ſi quis alio, quam perſonae, reſpectu ciuitatem conſiderare velit, poterit eam definire hoc modo: eſt ſocietas multorum hominum, mutuis eorundem pactis conflata, ac poteſtate inſtructa, quae ſingulorum viribus ac facultatibus ad vitam ſecuram & beatam vti poſſit. H.

3) Imo haec definitio non Graecanicae tantum Politicae principiis, ſed Imperio Ciuili *omni* ſatis conuenit, vt Orationem totam perlegentibus ſtatim manifeſtum erit.

4) Verba eius ſunt: *Ἔςι γὰρ ψυχὴ πόλεως οὐδὲν ἄλλο, ἢ πολιτεία, τοσαύτην ἔχουσα δύναμιν, ὅσηνπερ ἐν σώματι φρόνησις.* Quae male vertit Hieronymus Wolfius: *Nec enim vlla alia ciuitatis anima eſt, quam forma Reipublicae* &c. cum verti debuiſſet: *quam Respublica*, hoc eſt, ordo ciuitatis. Quod ARISTOTELES quoque dixit IV. Pol. 12. & eſt veriſſimum. H.

§. XIV. 1) Quod tum demum admittit TITIVS Obſ. DLIX. ſi & priora omnia adſint, & ſecundum praeſcriptum legum fundamentalium agat Princeps. *Sed vbi*, addit Titius, *illa in tanta libertate obſeruantur? vt facile liqueat, quanto periculo vita & fortunae ſubditorum, imo & vicinorum imbellium, hoc rerum ſtatu ſint expoſitae.*

ctant; non item circa alia. Sic, verbi gratia, ſi rex bellum decernat, ſi pacem faciat, ſi foedus ineat, ciuitas hoc voluiſſe & feciſſe dicitur, non item, ſi edat aut bibat, ſi dormiat, ſi vxorem ducat, ſi vitia patret. EVRIPIDES Supplicibus [v. 1188. & ſeqq.] *Τόνδε δ' ὀμνύναι χρεὼς Ἄδραστον· οὗτος κύριος τύραννος ὢν, πάσης ὑπὲρ γῆς Δαναϊδῶν ὁρκωμοτεῖ. Iurare conuenit Adraſtum. Is Dominus & rex exſiſtens iurabit nomine vniuerſae terrae Danaidum.* Vnde & inter voluntatem Monarchae publicam, quae voluntatem ciuitatis repraeſentat, & eiusdem voluntatem priuatam, qua velut quiuis alius homo circa negotia non-publica vtitur, diſtingui poteſt. Vbi quaeſtio oritur, quid ſi ille, penes quem voluntas ciuitatis eſt, ſecus velit, quam debebat, adeoque in exercitio voluntatis publicae peccet, num & quae abs eiusmodi deprauata voluntate prodit actio, pro actione ciuitatis habenda ſit? Nam qui voluntatem ſuam Principis voluntati ſubmiſit, idem feciſſe intelligitur ea intentione, vt ille nihil velit, niſi quod e re ciuitatis, iuſtumque ſit. Heic dicendum videtur, actionem ex abuſu ac prauitate voluntatis publicae procedentem, in ſe quidem eſſe actionem publicam, & ciuitatis; quia ab imperante ſuſcipitur, vt tali. Sic ſi Monarcha aut Senatus malas leges ferat, male ius dicat, ineptos magiſtratus conſtituat, iniuſta bella moueat, actus vtique publicos exercet. Si auriga currum euertat, aurigae illa actio eſt, ſed imperiti aut negligentis. Enimuero in foro diuino [2] de tali actione nemo tenetur, niſi qui conſenſu ſuo poſitiuo & efficaci ad eam influxit. Vnde de publico delicto rei non ſunt ſubditi, aut qui ex concilio imperante diſſenſerunt, & a maiore parte victi ſunt. Quae tamen incommoda in ciues immerentes ex eiusmodi delictis publicis redundant, inter illa mala ſunt referenda, quibus humana conditio in hac mortalitate obnoxia eſt, quaeque adeo vt ſterilitas, aut nimii imbres, & caetera naturae mala toleranda ſunt. Quanquam ad iſta incommoda praecauenda non exiguam habere efficaciam deprehenduntur leges fundamentales, bona diſciplina, & cumprimis religio. Ex aduerſo autem conſequens eſt, quidquid vel ſinguli ciues, vel multi, vel etiam omnes, excluſo rege, aut citra vel contra eius auctoritatem & iuſſum voluerint aut egerint, non ſolum circa poſterioris, ſed & circa prioris generis negotia, id hautquidquam pro voluntate aut actione ciuitatis eſſe habendum; ſed pro voluntate & actione priuata: imo tot erunt voluntates, tot actiones, quot numero ſunt homines, qui aliquid voluiſſe aut egiſſe dicuntur. Idem quoque cenſendum eſt, ſi quid a ſingulis aut multis fiat priuato auſo citra auctoritatem & iuſſum eius concilii, penes quod ſumma rerum eſt. Vnde inter ſeditioſas opiniones, & quae ad internam ciuitatis compagem ſoluendam faciunt, in monarchia cumprimis, ab HOBBESIO de Ciue c. 12. §. 8. refertur, quod vulgo non ſatis diſtinguant inter ciuitatem ſiue *populum*, & *multitudinem*. Nam populus ſiue ciuitas eſt vnum quid [3], vnam habens voluntatem, & cui vna actio tribui

2) Vid. infra c. 6. §. 6. H.

3) Nimirum populus, perinde vt ciuitas definitur a Cicerone apud AVGVSTINVM L. II. de Ciuit. Dei c. 21. *coetus multitudinis, iuris conſenſu & vtilitatis communione ſociatus.* At vox populi interdum aliter accipitur. Vid. ſupra §. 12. H.

§. XV. 1) Quod apud Belgas ſub principatu haut imprudenter introductum, libertati periculoſum eſſe, ſcribit H. GROTIVS L. IV. Annal. Belgicor. ad A. MDLXXXIV. ni pro iure ſuccedant prudentia & publici amor. Apud Hollandos ſane in rebus minoribus ad plurima ſuffragia attendi-

tribui possit. Quorum nullum de multitudine subditorum, imperium habenti homini aut concilio contradistincta, dici potest. Etsi quod dicto loco sequitur: *Populus in omni ciuitate regnat*, affectatione argutiarum inane euadat. Nam *populus* vel notat totam ciuitatem, vel multitudinem subditorum. Priori sensu resultat inepta locutio; *populus, id est, ciuitas in omni ciuitate regnat:* posteriori falsa: *populus, id est, ciues regi contradistincti in omni ciuitate regnant.* Pro eo autem, quod sequitur; *in monarchiis populus imperat; vult enim populus per voluntatem vnius hominis;* planius dicendum fuerat; in ciuitate monarchica id voluisse censetur ciuitas, quod voluit monarcha. Nec in alium sensum explicandum illud paradoxum: *Rex est populus.* Caetera satis recte sese habent; quod nempe vulgus de magno hominum numero semper loquatur tanquam de populo seu ciuitate, dicatque, rebellasse ciuitatem contra regem, quod est impossibile: & populum seu ciuitatem velle & nolle, quod volunt & nolunt molesti & mussitantes ciues, sub praetextu populi ciues contra ciuitatem, subditos contra imperantem animantes.

§. XV. Ast vbi summa rerum est collata in concilium, ex pluribus hominibus constans, quorum quisque suam sibi retinet voluntatem; definiendum prius est, quota pars in vnum conspirans voluntatem totius concilii, adeoque & ciuitatis repraesentet. Nam alias vti nemo tenetur alterius potius, quam suam sententiam sequi, nisi voluntatem suam istius voluntati subiecerit; ita licet quis societatem cum aliis inierit circa negotia communi consilio tractanda, si tamen sibi expresse referuauerit, quod ad nihil velit teneri, in quod non ipse consenserit, hautquidquam ipsum stringet, quod a pluribus fuit decretum. Hinc & collegia dantur [1], vbi vnius dissensus caeterorum omnium consensum reddere irritum potest. Etsi, vbi quis rationem plane audire nolit, & per solam pertinaciam caeteris recte sentientibus obnitatur, tanquam incommodus societate eiici, aut quandoque etiam malo coërceri queat. Quanquam enim hic non teneatur ex suo consensu ad sequendam maioris partis sententiam; tenetur tamen ex generali lege, vt caeteris sese commodum praebeat, & vt pars sese conformet ad bonum totius. Quo loco & addi potest, quod apud Petrum Svavem Hist. Concil. Trident. L. IV. p. m. 788. disputatur, Gallos decretis Concilii non teneri, quod contra id protestati essent; vbi Parlamenti Parisiensis sententia quoque adducitur: *Totius vniuersitatis auctoritatem ad maiorem partem transferri, cum causa omnium est communis, & singulos non attingit: verum quando tota causa ad omnes spectat, & sua singulis pars debetur, hoc casu vniuscuiusque assensum esse necessarium, & prohibentis conditionem potiorem, atque absentes nisi suffragantes minime obligari. Ex hoc genere esse coetus Ecclesiasticos, in quibus quantumuis frequens sit Concilium, Ecclesias quae non adsint, minime ad eius decreta obligari, nisi ipsis*

attenditur; at in negotiis maioribus, puta foederibus, tributis, similibusue omnium consensus requiritur, adeo vt si vna vel minima ciuitas dissentiat, nihil concludi possit. Vid. Groeneweg. *ad L. 1. C. Vectigalia noua institui non posse.* Apud Polonos irrita Regis electio habetur, si vel vnus ex infima Nobilitate dissentiat. Vid. Hartknoch. L. II. de Polon. c. 1. §. 15. H.

ipsis recipiendum videatur. Fatendum tamen est in eiusmodi conciliis, inprimis vbi ea ex multis hominibus constiterint, difficillime negotia expediri; saepe & illa exitum omnino reperire non posse, ob discrepantiam iudiciorum, ex nonnullorum peruicacia inexpugnabili. Et regulariter vbi quis absolute & citra exceptionem sese alicui coetui aut concilio adiunxerit, cum non possit postulare, vt reliqui omnes ipsius sententiam sequantur, aut propter vnius dissensum intermittant, quod sibi vtile aut necessarium videtur; praesumitur sese obligasse ad sequendum & ratihabendum, in quod maxima pars sociorum conspirauerit. Nam si hoc graue videbatur, debuerat id ab initio, quando in societatem se conferebat, excepisse. Nunc ambitiosum nimis & importunum est, suam caeteris omnibus praeferre sapientiam. Quod si cui molestum sit, quod suam sententiam reliquis inuitis obtrudere nequeat, coetum istum deserere licebit. Nequaquam autem fas est, vbi numero sententiarum fueris superatus, imitari id, quod est apud AGATHIAM L. IV. [c. 5.] *Vnusquisque aegre ferens suam sententiam non valuisse, negligentius segniusque ad rem gerendam accedebat, & sinistris euentibus magis gaudebat, vt in posterum gloriari, liberiusque apud suos iactare, nullamque aliam sinistri euentus causam fuisse demonstrare posset, quam quod priuatum suum consilium secuti non essent.* Inde regulariter in omnibus conciliis plurium suffragia vim habent vniuersorum; non quod naturaliter ita fieri necessum sit, sed quia vix alia via est ibi negotia expediendi. Vid. *L. 7. §. vlt. L. 8. D. de Pactis. L. 19. D. ad Municipalem* [2]. PLINIVS L. II. Epist. 12. *Numerantur sententiae, non ponderantur; nec aliud in publico consilio potest fieri, in quo nihil est tam inaequale, quam aequalitas ipsa; nam cum sit impar prudentia, par omnium ius est* IDEM L. VI. Ep. 13. *singulos, re integra, dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, cunctis* [3] *tuendum.* Sicuti & de eo, quod regulariter fit, capiendum est illud ARISTOTELIS [4] Polit. IV. c. 8. *Hoc autem, quod pluribus probatum fuit, in omnibus reperitur. Nam & in oligarchia, & in democratia, & in populis, quod maiori eorum, qui Reipublicae sunt participes, parti visum fuerit, hoc est ratum.* Quanquam aliquando contingat, vt pauciorum sententia, Reipublicae magis proficua aut decora, numero superetur. Scilicet in constitutionibus eiusmodi vniuersalibus circa expedienda negotia humana, quae magnam saepe varietatem recipiunt, cum nullum per homines excogitari possit medium, quod omni incommodo careret, sequendum est, quod vtplurimum expedit. Add. BODINVS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 456. Hinc frustra iactatur; cum naturae conueniens sit, vt quod a prudentioribus profectum est, praeualeat ei, quod ab imprudentioribus profluxit; naturae repugnare, vt sententia imprudentior plurium praeualeat sententiae prudentiori pauciorum; adeoque vt illi hos obligare queant ad aliquid imprudentius suscipiendum. Equidem in decidendis veritatibus theoreticis sententiae non numerantur, sed ponderantur. Imo

2) *Quod maior pars Curiae effecit, pro eo habetur, ac si omnes egerint.* Addatur GROTIVS L. II. c. 5. §. 17. GRONOVIVS ad d. l. Grotii his restrictionibus vtitur. I. Si sint vera suffragia, hoc est res integra, nec coitione ac conspiratione plurium iam ante definita, quam in consultationem deferatur. II. Si maiorem numerum non faciant, quos ex lege & more, tanquam suspectos excedere, nec in sua caussa ius dicere oportet. III. Vt maior numerus consentium non valeat

Imo saepe ipsa multitudo adstipulantium erroris indicium habetur. SENECA de Beata vita c. 2. *Cum de beata vita agitur, non est, quod mihi illud discessionum more respondeas, haec pars maior esse videtur. Ideo enim peior est. Non tam bene cum rebus humanis agitur, vt meliora pluribus placeant: argumentum pessimi turba est.* Phocion cum ipsius sententia communi adplausu reciperetur, ad amicos conuersus dixit: Ὀυ δή πȣ κακόν τι λέγων ἐμαυτὸν λέληθα; *Numnam mihi imprudenti aliquod prauum dictum excidit?* PLVTARCHVS Apopth. [p. 188. A.] IDEM de Liber. educ. [p. 6. A. Ed. Wechel.] Τὸ πολλοῖς ἀρέσκειν, τοῖς σοφοῖς ἐςιν, ἀπαρέσκειν. *Vulgo placere est sapientibus displicere. Testimonium mihi praebet Euripides his verbis: Ad turbam ego verba facere sum imperitior, Inter sed aequales paucosque doctior,* οἱ δ᾽ ἐν σοφοῖς φαῦλοι, παρ᾽ ὄχλῳ μȣσικώτεροι λέγειν *Qui inter doctos nil valent, Gratior apud vulgum est eorum oratio.* Eoque *qui stultis videri eruditi volunt, stulti eruditis videntur.* QVINTILIANVS Inst. Or. L. X. c. 7. Et ἰȣ̃ν ἔχοντι ὀλίγοι ἔμφρονες πολλῶν ἀφρόνων φοβερώτατοι. *Cordato pauci prudentes magis sunt formidandi, quam multi insipientes.* PLATO in conuiuio. Add. VALER. MAXIMVS L. III. c. 7. §. 1. ext. DIO CHRYSOSTOMVS de Ilio non capto: [p. 190. D. Ed. Paris. Morell.] Τὸ πιςεύεσθαι πολὺν χρόνον ὑπὸ ἀνθρώπων ἠλιθίων, ȣ̓δὲν ἐςιν ἰσχυρόν. *Aliquid credi multo tempore ab stolidis hominibus nihil habet roboris.* Enimuero isthoc ad expedienda negotia in concilio aliquo, cuius membra aequali iure pollent, adplicari nequit. Quis enim heic iudicium feret, vtra sententia sit prudentior? Non sane ipsae partes dissidentes. Neque enim in propria causa pro arbitrio sese ingerentem is, qui in diuersam abit sententiam, admittet. Et quotusquisque est, cui non sua magis prudentia, quam aliena placet? Imo quam multi sunt, qui ideo tantum vel optimam sententiam obtrectare gaudent, quia ipsi auctores non fuerunt? Nec facile est istas lites tertio decidendas concedere; cum ipsius quoque arbitri prudentia aut integritas facile in controuersiam vocari possit, vt ad hanc discutiendam alio arbitro opus sit. Quid quod plerumque istae res ita sunt comparatae, vt commode ad arbitros extra societatem deferri nequeant. Igitur commodissimum visum, eiusmodi inire rationem, quae nihil difficultatis, aut obscurae haberet disceptationis: qua nulla expeditior inueniri potest, quam vt sententiae numerentur. PLINIVS Panegyr. [c. 62. in fine.] *Melius omnibus quam singulis creditur. Singuli enim decipere & decipi possunt: nemo enim omnes, neminem omnes fefellerunt.* Et cui in concilio aliquo suffragium conceditur, in eo tantum inesse prudentiae iudicatur, vt sufficiat perspiciendis negotiis, quae ibi disceptantur. Id quod saltem de illis conciliis obtinet, in quae non sine delectu aliquo homines admittuntur. Neque semper consultum foret; si verbi gratia, praesidi concilii haec daretur potestas, vt is suo suffragio posset declarare, quaenam sententia melior sit. Data enim hac potestate licebit ei

T 2 partem

leat ad statuenda, quae iuri diuino & sanae rationi repugnant. IV. Nec ad fundamentales leges subuertendas aut formam Reipublicae ex libidine mutandam. V. Nec ad priuatorum iura, priuilegia veteres & in publicam vtilitatem receptas consuetudines abolendas.

3) Addatur LIVIVS L. XXXII. c. 20. POLYBIVS L. V. c. 49. extremo.

4) In ochlocratia id iniustitia non carere, ipse docet VI. Pol. 5. H.

partem minorem anteferre maiori, imo licebit vtramque eo obtentu, quod neutra bona ſit, reiicere; & ſic reuera in talem praeſidem ſumma rerum conferretur. Sicuti abſoluti Principes etiam minorem partem ſuorum conſiliariorum ſequi poſſunt; imo & diuerſam ab iiſdem ſententiam ſequi.

§. XVI. Est tamen circa pluralitatem ſuffragiorum obſeruandum, in quibuſdam conciliis non ſufficere, vt vno aut paucis ſuffragiis ſententia praeualitura alteram ſuperet; ſed alicubi certo numero vna ſententia alteram excedere debet. Sic in cap. 6. X. de Electione & electi poteſtate, ille demum Pontifex fieri iubetur, quem duae tertiae partes Cardinalium elegerint. Idem circa electionem & decreta decurionum obtinuiſſe [1] adparet ex *L. 3. 4. D. Quod cuiusque vniuerſ. nomine.* & *L. 45. de Decurion.* Prvdentivs L. I. contra Symmachum [v. 604. & ſeqq.] *Sic conſulta Patrum ſubſiſtere conſcriptorum. Non aliter lectum priſco ſub tempore, quam ſi Tercentum ſenſiſſe ſenes legerentur in vnum Seruemus leges patrias, infirma minoris, Vox cedat numeri paruaque in parte ſileſcat.* Ap. Andr. Mavrocenvm Hiſt. Venet. L. XVII. SCto, quo Ieſuitae ditione Venetorum eiiciuntur, adiicitur haec clauſula, vt illi SCto non derogaretur, niſi praeſentibus 180. Senatoribus, & conſentientibus quinque ſenis partibus. Vbi tamen hoc ita peculiariter definitum non eſt, pro maiore, & vniuerſis aequiualente parte reputabitur, quae alteram etiam vno ſuffragio ſuperauerit. Add. Grotivs L. II. c. 5. §. 17. & in Annotat. & Boeclervs ad dictum locum. item *L. 17. §. 6. D. de Receptis.* Fruſtra opponitur cap. quod omnes [2], de Reg. iur. in VI. *Quod omnes tangit, id ab omnibus adprobari aequum eſt.* Nam inde non ſequitur; ergo iniquum eſt, vt ob commodiorem rationem expediendi negotia pauci diſſentientes debeant cedere pluribus. Deinde regula illa non pertinet ad ſocietates ſeu concilia, quibus publicae res ſunt adminiſtrandae; ſed ad ſocietates, priuatas, quae pacto tantum, aut coniunctione ad eiuſdem rei poſſeſſionem conſtant. Qualis ſane coniunctio conſortibus non dat ius, vt vno inuito aliquid in re communi ſtatuant, quod iſte in detrimentum ſuum vergere credit. Ex quibus explicanda *L. 11. D. de Seru. praed. ruſt.* & *L. 28. D. Communi diuidundo.* Quod autem in d. c. 6. X. de Elect. & El. poteſt. additur, quod ibi de duabus tertiis partibus in electione Pontificis conſtituitur, non debere praeiudicare aliis eccleſiis, in quibus maioris & *ſanioris* partis ſententiae debeant praeualere; eius ratio eſt, quod per ſuperiorem, nempe Pontifi-

§. XVI. 1) Qua quidem in re vehementer fallitur Avctor. Dicitur enim in cc. ll. duas partes adeſſe, non autem, duas partes conſentire debere, vt ſententiae locus ſit. *Nulli permittetur nomine ciuitatis vel curiae experiri: niſi ei, cui Lex permittit, aut Lege ceſſante Ordo dedit, cum* DVAE PARTES ADESSENT, *aut amplius, quam duae. Plane vt duae partes decurionum adfuerint, is quoque quem decernunt, numerari poteſt,* L. 3. 4. D. Quod cuiusque vniuerſ. nom. *Nominationum forma vacillare non debet, ſi omnes, qui albo curiae detinentur,* ADESSE *non poſſunt: ne paucorum abſentia, ſiue neceſſaria, ſiue fortuita debilitet, quod a maiore parte ordinis ſalubriter fuerit conſtitutum: cum duae partes ordinis in Vrbe poſitae totius curiae inſtar exhibeant.* L. 46. C. de Decurion. in X. Add. L. 2. 3. D. de Decr. ab ordine fac. In eadem cauſſa eſt locus Prudentii, qui deinde ab Auctore recenſetur. Prae ſe fert enim Poëta CCC. Senatores *adeſſe*, non autem, *conſentire* debere, vt SCtum fieri queat. Sufficiebat enim, ex his CCC Senatoribus maiorem partem in eadem ſententia eſſe. Quod ex ſequenti loco Livii L. XXVI. c. 33. in fine extra dubium

Pontificem, (ex istorum hypothesi) possit declarari, quae pars *sanior* sit, si super eo dubium oriatur. Ergo *sanioris* partis, ni eadem & maior sit, ratio haberi non potest, nisi vbi ad superiorem prouocatio patet. Add. GRATIANVS c. 36. distinct. 63.

§. XVII. QVODSI pares sint sententiae discrepantes, nihil agetur, sed res in priori statu manebit; quia ad mutationem non satis est momenti, & par vtrinque pondus aequilibrio velut rem suspendit. Hinc & in iudiciis, vbi pares sunt sententiae, reus absoluitur [1]. Etsi nec hoc in casu si quae constitutae sunt in calumniatores aut temere litigantes poenae, locum videantur habere [2]. QVINTILIANVS Declam. 254. *Pares sententiae periculo prosunt.* ANTIPHON. Orat. XIV. *Τὰ ἐξίσου γενόμενα φεύγοντος ἐστὶ μᾶλλον ἢ διώκοντος. ἐπειγε καὶ τῶν ψήφων ὁ ἀριθμὸς ἐξίσου γενόμενος τὸν φεύγοντα μᾶλλον ὠφελεῖ ἢ τὸν διώκοντα.* *Quae aequalia sunt, magis reo quam actori prosunt; quando & calculorum numerus par cum sit, reum magis quam actorem iuuat.* Add. ARISTOTELES Problem. Sect. 29. c. 13. *L. 39. D. de Re iudicata. M.* SENECA L. I. Controu. 5. *Alter iudex damnat, alter absoluit; inter dispares sententias vincat mitior.* Quod ius Graeci vocant *calculum Mineruae*. De quo videatur peculiaris Dissertatio BOECLERI. Quanquam apud Ebraeos ne tunc quidem reus damnatus censebatur, si iudices damnantes eos, qui absoluebant, vno duntaxat suffragio vincerent. Cuius rei ratio sine dubio haec erat; quod cum pari religione iudices debeant pronunciare, quo testes; igitur vti vnus testis ad conuincendum, ita nec vnus iudex ad condemnandum satis momenti afferret. Nam caeteri iudices contradictoria statuentes auctoritatem suam velut mutuo destruxerant. Addendum & hoc, vbi sententiae feruntur curiatim aut tributim, illos pauciores, qui in aliqua tribu per maiorem partem vincuntur, aliarum tribuum dissentientium numerum augere non posse.

§. XVIII. DENIQVE quando plures, quam duae sententiae extiterint, quaestio est, an singulae seorsim sint numerandae, vt illa vincat, quae plura, quam caeterarum singulae, suffragia habuerit, an vero duae pluresue, discrepantes licet, coniungi possint ad vincendam tertiam, qua elisa & ipsae postea inter se comparentur, vt demum illa vincat, quae ex posterioribus plura suffragia habuerit? Heic, si meram aequitatem naturalem, citra pactiones aut leges spe-

dubium ponitur: *Plebes sic iussit*, Quod Senatus iuratus MAXIMA PARS CENSEAT, QVI ASSIDETIS, *id volumus iubemusque*, ad quem locum videatur. I. Fr. GRONOVIVS. Sui quoque immemor AVCTOR, leges hic adductas in §. 19. sensu suo laudat.

2) Vnde vulgatum illud: Quae ad singulos qua singulos spectant, in iis non vincere maiora suffragia. V. STRVVIVM Ex. 7. Syntagm. iur. ciuil. §. 43. H.

§. XVII. 1) EVRIPIDES Electra:

Καὶ τοῖσι λοιποῖς ὅδε νόμος τεθήσεται,
Νικᾶν ἴσαις ψήφοισι τὸν φεύγοντ' ἀεί.

Idemque cunctis iuris esse, in posterum,
Certante numero iudicum, vt vincat reus.

AESCHYLVS Diris:

Ἀνὴρ ὅγ' ἐκπέφευγεν αἵματος δίκην.
Ἴσον γὰρ ἐστι τ' ἀρίθμημα τῶν πάλων.

En iste poenam caedis effugit reus:
Nam calculorum cernimus numeros pares. H.

2) *Inter pares numero Iudices, si dissonae sententiae proferantur, in liberalibus quidem caussis (secundum quod a* D. Pio *constitutum est,) pro libertate statutum obtinet: in aliis autem caussis pro reo: quod & in iudiciis publicis obtinere oportet.* L. 38. pr. D. de Re iudic.

speciales, respiciamus, distinguendum videtur inter sententias, quae totis rebus differunt, & illas, quarum altera partem alterius continet, seu quae tantum quantitate differunt; vt hae coniungendae sint in eo, quo conueniunt, illae non item. Sic qui in XX. condemnant, & qui in X. coniungentur in X. contra sententiam absoluentem, & reus condemnabitur in decem, quia in hoc maior pars iudicum conuenit, cum in XX. etiam X. comprehendantur. Quo spectat *L. 38. §. 1. D. de Re iudicata* [1], & *L. 27. D. de Receptis* [2], & *c. 1. de Arbitris in VI.* Vbi nequidquam a decisione dicti loci 27. GROTIVS in Sparſ. flor. discedit, dum in decem condemnandum putat reum, quia in hanc summam maior pars consensit, reiecto in quo discrepabant. Nam in quinque omnes consentiunt [3]. Maiore autem parte tunc statur, quando aliqui dissentiunt. Hinc & in senatu Romano moris erat, vt si quis senator sua sententia duo complexus esset, quorum vnum probabatur, alterum non, iuberetur *sententiam diuidere*. Vid. CICERO Epist. fam. L. I. Ep. 2. SENECA Epist. 21. *Quod fieri in Senatu solet, faciendum ego in philosophia quoque existimo: cum censuit aliquis, quod ex parte mihi placuit, iubeo, illum diuidere sententiam & sequor* [4]. At vero si, verbi gratia, aliquem reum pars iudicum releget, pars morte multet, pars absoluat: sane neque illi, qui relegant, coniungi poterunt cum his, qui mortem decernunt, contra absoluentes; nec hi, & relegantes contra mortem decernentes. Nam illae sententiae plane inter se sunt diuersae [5]: quia vtique in morte non est relegatio, nec relegatio est pars mortis. Ac licet absoluentes & relegantes in hoc conueniant, quod reus non sit necandus; hoc tamen directe non efficit ipsorum sententia, sed duntaxat per consequentiam. In se autem reuera sunt diuersae. Nam qui absoluit, reum omni poena liberat; qui relegat, poenam vtique decernit. Vid. PLINIVS L. VIII. Ep. 14. POLYBIVS Excerpt. legat. 129. refert, cum quidam Achaei Romae captiui tenerentur, & quid iis fieri placeret, ad senatum esset relatum, tres sententias extitisse, quarum vna dimittendos censebat, altera damnabat, tertia ad tempus retinendos censebat; ita tamen, vt sententia absoluens duas reliquas separatim sumtas numero vinceret. Heic praetor Posthumius, qui tunc Senatum habebat, Achaeis iniquior, versutia in ipsorum fraudem vsus est. Cum enim discessio facienda foret, Praetor vna sententia praetermissa, de duabus tantum perrogauit, hoc modo: *Qui euocatos sentitis dimittendos*, in hanc partem, *qui alia omnia*, in illam partem ite. Sic accidit, vt qui retinendos in praesentia censuerant, iis se adiungerent, qui absoluendos negabant; & ita hi praeualerent illis, qui dimittendos censebant. Apud GELLIVM L. IX. c. 15. argumentum controuersiae tale proponitur: *De reo septem iudices cognoscant, eaque sententia sit rata, quam plures ex eo numero dixerint. Quum septem iudices cognouissent, duo censuerunt reum exilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite puniendum.*

§. XVIII. 1) *Si diuersis summis condemnent Iudices, minimam spectandam esse* Iulianus *scribit.*

2) *Si ex tribus Arbitris vnus quindecim, alius decem, tertius quinque condemnent - - -* Iulianus *scribit, quinque debere praestari: quia in hanc summam omnes consenserunt.*

3) Si numeri arithmetice spectentur, non & morali aestimatione: Etenim si interrogentur, qui in viginti condemnarunt, mauolent profecto se coniungere cum illis, qui in decem, quam qui in quinque condemnarunt. H.

4) GROTIVS vbi supra §. 19.

5) Dissentit non temere HVBERVS L. III. de Iure

niendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium iudicum, & contradicit. Qui casus tanquam ἄπορος seu inexplicabilis tunc fuit propositus. Idem argumentum habet Declamatio 365. apud QVINTILIANVM. Vbi inter alia recte dicitur: *Non idem sentientes non potes iungere. Idem sentientes compara.* Vid. quoque argumentum Declamationis 30. apud LIBANIVM. Apud HELIODORVM Aethiop. L. I. Cnemon a mille septingentis ad mortem, a mille exilio damnatus dicitur. Quia tamen illorum aliqui lapidibus reum obruendum, alii in barathrum mittendum censuerant, mille isti exilium decernentes maiorem numerum efficiebant. Add. CVIACIVS Obs. XII. c. 16. & ZIEGLERVS ad Grot. L. II. c. 5. §. 17. Id quoque monet GROTIVS dicto loco §. 22. quando plures inter se non proprie dictam vniuersitatem constituunt, sed tantum intuitu certae rei inuicem connectuntur, de qua non omnes aequaliter participant; tunc non tantum ordinem sumendum ex modo participationis, sed & sententias aestimandas ad proportionem geometricam. Quo spectat *L. 8. D. de Pactis. L. 14. D. Depositi. L. 16. D. de Reb. aut. iud. possid.* Vbi tamen obseruandum, cum talis societas tantum fundetur in re aliqua communi, & non in eiusmodi pacto, quo proprie vniuersitas constituitur, & quo quisque suam voluntatem voluntati maioris partis subiecit; ita quidem praeualere votum eius, qui maiorem in ea re portionem habet, voto illius, qui minorem portionem habet, vt tamen ille hunc per suffragium suum nequaquam iure suo possit exuere, aut eidem praeiudicare. Atque sic intelligitur, quid ciuitas velit, vbi summa rerum penes plures vno est.

§. XIX. ILLVD autem manifestum, ad eiusmodi concilium, in quo de communibus rebus deliberandum, & statuendum est, minimum tres homines requiri. Vid. *L. 85. D. de Verb. signif.* [1] Si enim duo duntaxat fuerunt, vbi eos dissentire contigerit, nemo praeterea adest, qui alterutrius sententiae momentum possit addere. Vnde eo casu nihil expediri posset. Vid. *c. 1. X. de Arbitris.* Neque obstat, quod etiam duo, verbi gratia, Consules, collegae vocentur. Nam eo vocabulo saepe paritas duntaxat numeris notatur. Vid. *L. 173. D. de Verb. signif. L. 14. D. de Admin. tut. L. 101. D. de Solut.* Sicuti & apud Latinos auctores dicitur *Collegium Tribunorum*, in quo tamen vnus suo dissensu reliquorum decretum poterat irritum facere. Neque semper, qui collegarum nomine se inuicem salutant, tale concilium constituunt, in quo voluntates omnium pacto aliquo in vnam voluntatem coaluerint. Sed contingere potest, vt inter plures sit societas, in quo tamen singuli suam retineant voluntatem, ab aliorum voluntate hautquidquam dependentem. Vnde ad rem nihil facit, quod contractus societatis inter duos iniri possit. *L. 7. §. 2. D. Quod cuiusque vniuersit. nomine* [2], non illud vult, quasi collegium ab initio possit ab vno consti-

Iure ciuitat. sect. 2. c. 6. §. 5. & 6. quoniam vis & potestas suffragiorum ab intentione iudicantium pendeant, &, vbi dubia res est, in mitiorem semper partem inclinari, aequitas iubeat. Sic duos pecunia, totidem exilio puniri reum iudicantes, coniungendos aduersum tres, qui vltimum supplicium dictitarunt. Idem dicendum, si duo absoluant, & duo relegandum reum pronuncient; nam & hi praeualebunt tribus illis ad mortem condemnantibus. H.

§. XIX. 1) Neratius Priscus *tres facere existimat collegium: & hoc magis sequendum est.*

2) *Si vniuersitas ad vnum redit, magis admittitur,*

conſtitui; ſed quod, deficientibus caſu aliquo reliquis membris, iam conſtitutum ab vno ad tempus poſſit conſeruari [3], quousque alii in locum caeterorum ſurrogentur. Abſentium autem regulariter in eiusmodi conciliis non habetur ratio [4], vbi legitime vocati fuerint [5]; (vid. *c.36. X. de Electione & electi poteſt.*) ſed ius eorum praeſentibus velut accreſcit. Quo poſſis adplicare illud SENECAE Excerpt. controu. VII. 4. *Quotiens duobus eſt communio, poteſtas eius tota ſit, qui praeſens eſt.* Putauerim tamen, id reſtringendum ad quotidiana negotia, & quae moram non ferunt. Sicut & haec exceptio eſt; niſi praeciſe certum numerum collegarum leges requirant. Vid. *L. 3. D. Quod cuiusque vniuerſ. nomin. L. 45. C. de Decurion.* Alicubi abſentes vices ſuas praeſentibus delegare, & per eos, vel ſcripto quoque ſuffragium ferre poſſunt. Vid. *cap. 46. de Electione & electi poteſtate* in VIto.

§. XX. DENIQVE ciuitate ita conſtituta, ille, in quem imperium eſt collatum, prout eſt vel vnus homo, vel vnum concilium paucorum, aut vniuerſorum, monarcha, ſenatus, aut populus dicitur; reliqui ſubditi cluent. Vbi obſeruandum eſt, duplici modo aliquem ciuitatis cuiuspiam membrum fieri, pacto nempe expreſſo, aut tacito. Scilicet qui ciuitates ab initio conſtituerunt, non ſane hoc cenſentur egiſſe, vt illae ſingulis, qui ab initio eas conſtitutum ibant, extinctis, ſimul extinguerentur: ſed potius longa atque aeterna ſibi commoda per eandem obtinenda ob oculos poſuerunt, quibusque adeo ipſorum liberi ac tota poſteritas gauderent. Igitur hoc quoque ſimul egiſſe cenſendi ſunt, vt liberi ipſorum poſterique, ſtatim atque naſcerentur, commodis atque emolumentis communibus ciuitatis gauderent. Quae cum ſine imperio, quo ciuitas velut animatur, obtineri nequeant, eo ipſo quoque omnes, qui in ciuitate naſcuntur, imperio iſti ſeſe ſubieciſſe intelliguntur. Inde eſt, quod qui ſemel imperium in aliqua civitate acceperunt, non neceſſum habeant denuo ſibi expreſſe ſubiectionem a recens ſubnata ſobole ſtipulari, vtut omnes illi ſint extincti, qui initio imperium in ipſum contulerant. Deinde cum quaelibet ciuitatum certam orbis terrarum partem inſederit, in qua ciues ſe ac fortunas ſuas in tuto collocarent; quarum ſecuritas facile periclitatura eſſet, ſi quibuslibet ibi liceret verſari, qui ciuitatis imperium non agnoſcerent: igitur omnium ciuitatum communis lex intelligitur [1], vt, qui ſeſe in alicuius ciuitatis ditionem contulerit, multoque magis ſi eiusdem commodis frui velit, natura-

titur, poſſe eum conuenire & conueniri: cum ius omnium in vnum ceciderit, & ſtat nomen vniuerſitatis.

3) Vid. MEVIVM Part. IV. Dec. 152. Part. VII. Dec. 140. H.

4) Vid. REINKING. L. I. de Reg. Sec. & Eccl. cl. 5. c. 8. n. 7. vbi de comitiis Imperii. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 5. §. 20. H.

5) Vid. MEVIVS Part. IV. Dec. 201. H.

§. XX. 1) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. Eſt autem *incolae officium*, iuxta CICERONEM I. de Officiis, *nihil praeter ſuum negotium agere; nihil de alio inquirere; minimeque in aliena Republica eſſe curioſum.* Adraſtus, laudans quem ex ſeptem heroibus, apud EVRIPIDEM in Supplicibus:

Πρῶτον μὲν, ὡς χρὴ τοὺς μετοικοῦντας ξένους,
Λυπηρὸς οὐκ ἦν, οὐδ' ἐπίφθονος πόλει.

Et mox

- - Χ' αὐτὸν' εὖ πράσσοι πόλις
Ἔχαιρε· λυπρῶς δ' ἔφερεν, ἤν τι δυστυχῇ.
Primum, quod omnes incolas ſumme decet,
Vrbi moleſtus aut grauis nunquam fuit.
- - Laetus vbi ſors proſpera
Acciderat Vrbi, triſtis vbi contraria. H.

2) Vbi iuris eſt, ni aliud conuenerit, ita allectos eadem, qua veteres ciues conditione frui. Perti-

naturalem suam libertatem abdicasse, ac imperio eiusdem ciuitatis, saltem quousque ibi degere placet, subiecisse se iudicetur. Quod si hoc agnoscere nolit, hostis numero habeatur, saltem hactenus, vt extra fines ciuitatis expelli iure possit. Sicuti & illud manifestum est, non minus imperio ciuili subiici, qui ciuitati constitutae post accedunt [2], quam quorum coitione ab initio ciuitas fuit constituta. Est denique & illud heic monendum, circa definitionem *ciuis* quibusdam eruditis parum conuenire. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 5. §. 11. *subditus & ciuis* videtur aequipollere [3]. Quo modo foeminae, pueri & serui ciues forent. Mihi videtur, cum ciuitas constituatur ex submissione voluntatum vni homini vel concilio facta, ciues primario illos esse, quorum pactis ciuitas initio coaluit, aut qui in horum locum successerunt. Id quod cum fecerint patresfamilias, igitur his praecipue ciuium nomen competere iudicauerim; foeminis autem, pueris & seruis, quorum voluntates iam sub voluntate patrisfamilias continebantur, nonnisi consequenter, quatenus & ipsi communi ciuitatis protectione, & quibusdam iuribus eo nomine fruuntur. Inquilini autem, peregrini, & similes temporarii incolae ciues non sunt; quia morari tantum ad tempus, non autem stabilem securitatem ac fortunarum sedem ibi quaerere volunt. Definitio ARISTOTELIS Polit. L. III. c. 1. qua ciuem metitur *τῷ μετέχειν κρίσεως καὶ ἀρχῆς*, *participatione iudicii & magistratus*, ad democratias duntaxat quadrat. Sicut & IPSE subiungit; *Ὥστε καὶ τὸν πολίτην ἕτερον ἀναγκαῖον εἶναι τὸν καθ' ἑκάστην πολιτείαν. Itaque ciuem pro singulis Rebuspublicis alium esse oportet. Διόπερ ὁ λεχθεὶς ἐν μὲν δημοκρατίᾳ μάλιστα ἐστὶ πολίτης, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις ἐνδέχεται μὲν, οὐ μὴν ἀναγκαῖον. Quare explicatus* seu hoc modo definitus, *maxime quidem in democratia est ciuis: in aliis vero* Rerumpublicarum formis *contingere quidem potest*, vt magistratuum & iudiciorum sit particeps, *non tamen id est necessarium.* IDEM Polit. III. c. 8. Ἐπεὶ πλείους εἰσὶν αἱ *πολιτεῖαι, καὶ εἴδη πολίτου ἀναγκαῖον εἶναι πλείω. Cum plures sint Respublicae, plura quoque ciuium genera esse necesse est.*

§. XXI. CIVIBVS porro in plerisque Rebuspublicis duo praecipue accidere animaduertimus vincula peculiaria, per quorum vnum quidam ipsorum in peculiaria corpora, ciuitati tamen subordinata, coalescunt; per alterum a summis imperantibus in partem aliquam regiminis publici adsciscuntur. Corpora illa ciuitati subordinata, siue collegiorum, siue societatum, aut quocunque

Pertinent huc insignes controuersiae, de quibus egi Dissert. de Mod. constit. ciu. sect. 2. §. 8. H.

3) Qui error quoque Bodini fuit, & postea Huberi. Sane summus imperans, qua primum quoque pactum cum caeteris iniuisse censetur, ciuium numero excludendus non est, neque semper vt caput ciuitatis, sed interdum vt pars communitatis consideratur. Vid. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 12. & in not. c. 14. §. 1. 2. & 5. c. 20. & 24. Porro incolae subditi sunt, non ciues. ARISTOPHANES Acharnensibus:

Τοὺς γὰρ μετοίκους ἄχυρα τῶν ἀστῶν λέγω.
Quippe incolas eius ciuium paleas voco.

Quanto minus serui inter ciues referri queunt, ceu *qui sunt extra Rempublicam*, vt SENECA in Controuersiis loquitur. Caeterum in Rebuspublicis herilibus nulla est distinctio inter ciues & subditos. In his enim *certa dominorum domus est, caeteri serui*, vt est apud TACITVM I. Histor. 16. EVRIPIDES Helena:

Τὰ βαρβάρων γὰρ δοῦλα πάντα πλὴν ἑνός.
Nemo, nisi vnus, liber est in Barbaris. H.

cunque nomine veniant, poſſunt diuidi primo in ea, quae ciuitates anteceſſerunt, & quae poſt eas conſtitutas prouenerunt. Corpora ciuitate antiquiora ſunt familiae, in quibus quid imperii & iuris fuerit patribusfamilias, ſupra expoſitum fuit [1]. Ex quo iure illud ipſis ſupereſt, quod per naturam ciuitatis, aut per leges ciuiles, publicosque mores ipſis non eſt ademtum. Eorum, quae poſt ciuitates conſtitutas orta ſunt, quaedam poſſunt vocari publica, quaedam priuata. Publica ſunt illa, quae auctoritate ſummi imperii ciuilis conſtituta ſunt. Priuata autem, quae vel ipſorum ciuium conuentione coaluerunt, vel ab extranea aliqua auctoritate dependent, quae in ciuitate aliena non niſi pro priuato aliquo iure aut conatu haberi poteſt. Priuata corpora ſunt iterum vel legitima vel illegitima, quorum illa ciuitati probantur, aut probari debent; haec ſecus. Dico *probari debent*. Nam ſi in aliqua ciuitate, vbi cultus diuinus deprauatus eſt, aliqui ſenſu verae religionis imbuti ſuos coetus priuatim habeant [2] absque turbis, & machinationibus in ſtatum publicum, vtut ſummi imperantes improbent, quicquid a ſua perſuaſione alienum eſt: tamen illos coetus nemo illegitimos dixerit, cum ipſi ſummi imperantes teneantur eam veritatem agnoſcere & probare [3]. Sic ſi in barbara ciuitate, vbi omnis literarum cultus publice ſpernitur, aliqui priuatim coëant ſapientiae inquirendae cauſa; ſane nemo horum collegium illegitimum pronunciauerit. Vtraque ſunt vel regularia, vel irregularia. Illa ſunt, vbi iuxta certa conuenta voluntas omnium vnita eſt: haec autem, vbi non tam vnio voluntatum, quam vinculi expers conſenſio aut conſpiratio deprehenditur, ex communi aliquo affectu, puta, ſpe, cupidine lucri, vindictaeque, ambitione, ira, & ſimilibus orta.

§. XXII. Circa omnia corpora legitima obſeruandum, quicquid iuris illa habeant, & quicquid poteſtatis in ſua membra, id omne a ſumma poteſtate definiri [1], & nequaquam huic poſſe opponi aut praeualere. Alias enim ſi daretur, corpus, limitationi ſummi imperii ciuilis non obnoxium, daretur ciuitas in ciuitate. Vnde ſi aliqua ciuitas ex pluribus corporibus abſolutis & independentibus coaluit [2], neceſſum fuit, iſta de priori ſua poteſtate & iure tantum remiſiſſe, quantum ad indolem ciuitatis neceſſarium fuit; cum alias fine ſuo, quem ſibi propoſuerant, excidiſſent. In ciuitate autem iam conſtituta videndum eſt, quid agere voluerit ſummum imperium, eiusmodi corpus fundando aut adprobando. Si enim expreſſis verbis abſolutum & independens ius circa certum genus negotiorum, ſtatum ciuitatis ſpectans, eidem contulit & confirmauit, ſane parte ſui imperii ſeſe abdicauit, ac ciuitatem fecit irregularem & bicipitem. Quod niſi ſumma neceſſitas ſubigat, nemo ſanus fecerit. Vbi autem ſummus imperans poteſtatem ſuam illibatam & inte-

§. XXI. 1) L. VI. c. 1. §. 11. c. 2. §. 11. 12. c. 3. §. 6. H.

2) Quales primorum Chriſtianorum, de quibus Plinius L. X. Ep. 97. H.

3) Recte hic ſe habet auctoris opinio, quandoquidem & Princeps veritati perſpectae ſine controuerſia locum relinquere tenetur. Quodſi autem ſua ſacra bona fide puriora imperans credat, ſubſcribimus ſententiae Cl. Barbeyraci cenſentis, eum adhuc nullo iure gaudere impediendi, quo minus quilibet ciuium Deum ex ſui animi ſententia colat, quia religio a vinculis Imperii Ciuilis libera eſt.

§. XXII. 1) Et hactenus etiam perſonam gerere, *L. 22. D. de Fideiuſſor.* H.

2) Conſiderandi tamen ſimul varii coalitionum modi, de quibus infra L. VIII. c. 12. §. 6. H.

integram retinere voluit, neceſſum eſt, vt iſtud corpus ſubordinatum ſua iura ita temperet, ne ſummo imperio praeiudicet, nec vllas extenſiones aut conſequentias nectat, quae huc ſpectent, vt id non amplius eidem ſit ſubordinatum. Quo pacto autem iſtiusmodi corporum poteſtas ſit circumſcripta, ex literis, quibus quoduis fundatum aut confirmatum fuit, eſt cognoſcendum, vel etiam ex communibus ciuitatis legibus, quae omnes & ſingulos ciues obſtringere cenſentur, in quantum expreſſe iſtis non fuit derogatum. Vnde conſequitur, ſi adminiſtratio iſtius corporis ſit collata in vnum hominem, quicquid ille egerit iuxta fundationem, aut leges ciuitatis communes, id habebitur pro actione totius corporis. Sed extra illa quae agit, ea propria ipſius eſt actio, quae caeteros non tangit, & de qua ipſe ſolus rationem reddit [3]. Quodſi autem regimen eiusmodi corporis ſit penes coetum ex pluribus conſtantem, vbi ab ipſo aliquid contra leges & fundationem actum fuerit, ſoli illi eo nomine poenae ſunt obnoxii; qui conſenſerunt, diſſentientes aut abſentes innocentes ſunt. Quibus ad ſui ſecuritatem expedit proteſtari contra caeterorum decretum, & proteſtationem actis inſerere, ne forte alienorum delictorum poenis inuoluantur [4]. Cum contra aduerſus decretum coetus independentis membro proteſtari non liceat, cum eo ipſo ſumma ipſius poteſtas abnegetur. Circa debita autem eiusmodi corporum videndum primo eſt, cuius nomine ea contracta ſint. Nam quod quisque ex membris ſuo nomine debere coepit, id non debet totum corpus. Niſi quod eo ad ſoluendum condemnato exſecutio poſſit fieri non ſolum in reliqua eius bona, ſed & ea, quae intuitu eius corporis ad ipſum ſpectant. Quae porro a Rectoribus corporis vno aut pluribus contracta ſunt, iuxta leges fundationis, ea totum corpus, vt tale ſtringunt [5], ac niſi communia bona poſſideat id corpus, ſingulos pro rata. Niſi quod creditores, qui extra ciuitatem corporis iſtius ſunt, vbi ſolutio abnuitur, quos ex eo corpore deprehendunt, non aliter eos tractant, quam ſi ſinguli ſeſe obligaſſent in ſolidum. Sicuti & alias quiuis ciuis pro alterius debito apud extraneos obnoxius eſt repreſſaliis [6]. Aſt quae praeter fundationis leges contracta ſunt debita, illos ſolos onerant, qui expreſſe conſenſerunt, non autem eos, qui diſſenſerunt, niſi quantum facti ſunt locupletiores. Atque id debitum, qua communitatis opes non pertingunt, ex ſingulorum bonis, qui conſenſerunt, pro rata eſt exſoluendum. Sed ſi membrum pecuniam credat corpori, vt tali, non habet quod vlterius vrgeat praeter bona communitatis; quae ſi non ſuffecerint, habet quod ſibi imputet. Conf. HOBBES Leuiath c. 30. Quodſi controuerſia oriatur alicui membro cum toto corpore, non corpus iudex erit, ſed ciuitas, cui corpus iſtud ſubeſt. Nam cum heic communis iudex detur, inconueniens fuerit, in propria cauſa ſententiam ferre.

3) Qua in parte notabile eſt diſcrimen inter rectorem ciuitatis ſummum & rectorem vniuerſitatis. Nimirum huius poteſtas pendet a tenore mandati, quod dedit ſummus imperans, a quo ius ſuum habet vniuerſitas: At populus liber, translato imperio, imperantes ita ſuo loco ſtatuit, vt nullo remedio ſe vtique aduerſus externos, qui id, quod ob oculos eſt, ſequuntur, tueri queat. H.

4) Nam & integrae vniuerſitates delinquere cenſentur, vel non reſiſtendo, cum poſſint, vel conſpiratione. Vid. infra L. VIII. c. 3. §. 28. H.

5) Apud Romanos ſi adminiſtrator pecuniam mutuam accepiſſet, ciuitas non aliter obligabatur, quam ſi probaret creditor pecuniam in vtilitatem ciuitatis eſſe verſam. *L. 27. D. de Reb. credit.* H.

6) Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

§. XXIII. Corpora illegitima ſunt non ea tantum, quae manifeſti ſceleris cauſa coiuerunt, vti ſunt ſocietates furum, mendicorum, Cingarorum, piratarum, latronum. Sed etiam quaeuis coniunctiones inter ciues, peculiaribus pactis firmatae, abſque conſenſu ſummorum imperantium * initae, & fini ciuitatum repugnantes. Quae coniurationum, aut factionum vocabulo venire ſolent. Quorum varius ſcopus eſt. Nam interdum iſti factioſi ſummam rerum ad ſe trahere laborant; aliquando hac via negotia publica ad ſuum placitum & emolumentum dirigere inſtituunt. Alii ex publico rem priuatam augere ſtudent, alii impunitatem ſcelerum ſibi ex factione quaerunt. Imo etiam quae plauſibilem praetextum oſtentant, puta defenſionem, emendationem quorundam abuſuum, remotionem prauorum miniſtrorum, item quorum cauſa occultatur, ſuſpectae & periculoſae ſunt. Nam & inuaditur id, quod curare penes rectores ciuitatum erat, & vbi factioſis ſuae vires placuerint, facile in ipſam ciuitatem verti poſſunt. Otho apud Tacitum Hiſt. 1. [c. 84. princ.] *Vos quidem iſtuc pro me. Sed in diſcurſu, ac tenebris, & rerum omnium confuſione pateſieri occaſio etiam contra me poteſt.* Vnde & multa per ſpeciem factionis agere illicitum eſt, quae in ſe alias nihil iniuſti habent. Sic ſupplicationem offerre imperanti, accuſare aliquem, non illicitum eſt; ſed facere id coetu magno coacto ſpeciem factionis, & ſeditionis induit. Sic in legibus militaribus ſub poena capitis interdici ſolet, ſtipendia coetu coacto flagitare. Add. Actor. XIX, 39. 40. Hobbes de Ciue c. 13. §. 12. 13. & Leuiath. c. 30. vbi legitima corpora *muſculis* in corpore humano, illegitima *tuberibus*, *apoſtematibus*, *tumoribuſque a confluxu humorum noxiorum generatis*, comparat.

§. XXIV. Peculiari autem vinculo, praeter illud commune omnes ciues ſtringens, nectuntur ſummis imperantibus, qui ab hiſce adſciſcuntur, ad partem aliquam imperii ipſorum nomine & auctoritate exercendam; ac miniſtrorum publicorum, magiſtratuumque vocabulo veniunt. A quibus diuerſi ſunt miniſtri Principis priuati, qui ipſi, vt cuicunque alii, circa negotia, quae vt reliqui omnes exercent, inſeruiunt. Circa eos autem, qui ſummo imperanti, vt tali, miniſtrant, diſcrimen aliquod deprehenditur, quod quidam particulam aliquam imperii, munerisque rectorii exerceant, adeoque certo modo perſonam imperantis repraeſentent, qui proprie & ſtricte miniſtrorum publicorum nomine deſignantur: alii ſimpliciter negotiorum publicorum expeditioni & exſecutioni inſeruiunt. Ad priorem claſſem pertinent tutores & adminiſtratores regni, rege minorenni, aut captiuo & mente moto; Praeſides deinde prouinciarum, vrbium, diſtrictuum; tum militiae terreſtris & maritimae; praefecti aerarii, qui iuri dicundo, & exſequendae iuſtitiae praeſunt, cenſores doctrinarum, Legati ad exteros, & ſi qui ſunt alii. Ad alteram autem

claſſem

§. XXIII. * De Romanis Livius teſtatur L. VII. c. 16. eos, *ne quis populum ſeuocaret, capite ſanxiſſe.* Apud eundem eſt L. XXXIX. c. 5. *Maiores veſtri, ne vos quidem, niſi cum aut vexillo in arce poſito comitiorum cauſa exercitus eductus eſſet, aut Plebi comitium Tribuni edixiſſent, aut aliquis e magiſtratibus ad concionem vocaſſet, forte temere coire voluerunt, & vbicunque multitudo eſſet, ibi & legitimum multitudinis rectorem dicebant eſſe.* Add. *L. 3. pr. D. de Colleg. & corporib*

classem pertinent consiliarii, quippe qui nullam imperii partem exercent, sed tantum quid sibi videatur imperanti exponunt; item qui aliam operam circa negotia publica ponunt, vti sunt scribae, qui reditus publicos colligunt, asseruant, aut erogant, milites item, & qui exercendae iurisdictioni manus praebent, & si qui alii sunt; quorum ordinem & varietatem in quauis ciuitate cognoscere in procliui est. Conf. HOBBES Leuiath. c. 30. & BODINVS de Republ. L. III. c. 7.

* *

CAPVT III.

DE GENERATIONE SVMMI IMPERII CIVILIS, SEV MAIESTATIS.

I. *Summum imperium resultauit ex pactis, quibus ciuitas coaluit.*
II. *Id quod volente & probante Deo factum.*
III. *An maiestas sit immediate a Deo?*
IV. *Quibus rationibus id aliqui probare conentur?*
V. *Imperium ciuile non fuit productum per bella.*
VI. *An ex patrefamilias possit fieri princeps?*
VII. *Quomodo, qui vasalli vinculo exsoluitur, maiestatem accipiat?*
VIII. *An liber populus, aut monarcha, imperium in alterius manus resignans, efficiens causa maiestatis sit?*
IX. *Penes quem sit, tribuere titulum regium?*

VIDEAMVS porro, vnde summum imperium, quod in omni ciuitate exsistit, & quo velut anima illa viuit ac libratur, immediate & proxime producatur. Vbi initio praesupponimus, vt imperium effectu suo potiatur, requiri tum vires naturales, queis subiectus, si forte quod iniungitur detrectare praesumserit, repraesentato aliquo malo possit cogi; tum titulum, ex quo iure aliis praestandum quid aut omittendum queat iniungi; cui in istis respondet obligatio eiusdem iussis obsequendi. Horum vtrumque proxime ex pactis, per quae ciuitas coalescit, promanat. Nam etsi vires suas naturaliter in alterum nemo transfundere queat: ille tamen vires aliorum possidere intelligitur, ad cuius arbitrium isti eadem adplicare tenentur, ita vt in ipsis non sit potestas resistendi, seu iussum eius detrectandi. Alia quippe virium translatio inter homines non datur. Cum autem omnes, dum voluntates

 suas

porib. L. 1. ad L. Iul. maiest. Athenis mysteria facere in aedibus, ad coniurationem pertinere videbatur. Cornel. NEPOS Alcibiade c. 3. Christophorus THVANVS apud Thuanum L. LXIII. ad A. MDLXXVII. suadet Regi, *vt grauibus edictis sanciat, ne qui deinceps delectus, societates, coitiones & secreta consilia iniussu suo & sine expresso Regis aut publice magistratus mandatu faciat: qui contra fecerint, in perduellionis crimen incurrant.* H.

ſuas vnius voluntati ſubmiſerunt, eo ipſo ſeſe obſtrinxerint, quod velint non reſiſtere, ſeu parere illi, vires & opes ipſorum adhibere volenti ad bonum publicum; adparet, ſummum imperium habenti tantas eſſe vires, vt quoslibet ad iuſſa ſua adigere poſſit. LIVIVS L. II. c. 59. *Imperii vis omnis in conſenſu obedientium eſt.* Sed & illud ipſum pactum luculentum praebet titulum, quo imperium iſtud non violentia, ſed vltronea ciuium ſubiectione & conſenſu legitime conſtitutum intelligitur. Haec igitur eſt proxima cauſa, ex qua ſummum imperium tanquam qualitas moralis reſultat. Poſita quippe in vno ſubmiſſione, & in altero ſubmiſſionis acceptatione, ſtatim prouenit in hoc ius iſti quid iniungendi, ſeu imperium. Et vti per pacta ius ad rem noſtram [1], ita & per ſubmiſſionem ius circa libertatem viresque noſtras diſponendi in alterum conferri poteſt. Vnde, verbi gratia, ſi quis vltro ſeſe in ſeruitutem mihi pacto tradat, reuera poteſtatem herilem in me confert. Aduerſus quae imperite tritum illud: quod quis non habet, non poteſt in alterum conferre, occinitur [2]. Sed vt peculiarem efficaciam & ſanctimoniam nanciſcatur imperium, aliud principium praeter ſubmiſſionem ſubiectorum accedere oportet. Eoque hautquidquam ſanctitati ſummi imperii ciuilis aliquid detrahit: aut iure duntaxat humano, non diuino quoque Principis imperare ſtatuit, qui imperium proxime ex pactis reſultare tradit.

§. II. ID tamen extra dubium eſt, ſanam rationem ſatis dictitaſſe, poſt multiplicatum genus humanum decus, pacem atque incolumitatem eiuſdem ſubſiſtere non potuiſſe, niſi conſtitutis ciuitatibus, quae ſine ſummo imperio intelligi nequeunt. Quo ipſo etiam ciuitates & ſummum imperium a Deo, tanquam legis naturalis auctore, profecta cenſentur. Nam non ea tantum a Deo ſunt, quae ipſe immediate, & citra vllum factum humanum, interueniens inſtituit: ſed & quae homines ductu ſanae rationis pro conditione temporum atque locorum recepere ad implendam obligationem, ſibi abs Deo iniunctam. Conf. 1 Timoth. II, 2. Et cum in magna hominum multitudine lex naturalis commode exerceri nequeat citra imperium ciuile; patet, Deum, qui iſtam hominibus iniunxit, praecipere quoque, vt ſocietates ciuiles inſtituantur, quatenus tanquam media excolendae legi naturali inſeruiunt [1]. Inde & Deus in ſacris literis expreſſe id imperium probat, & pro ſuo agnoſcit, eiuſque ſanctimoniam & venerationem ſeueriſſimis legibus ſancit. Num autem diſerte Deus iuſſerit heic & nunc ciuitatem conſtitui, non liquet [2]. Nam praeceptum Noachidarum de iudiciis, quod forte huc trahi poſſet, certum tempus ac locum

§. I. 1) V. ſupra L. III. c. 5. §. 4. H.
2) Quam multa enim etiam a rebus naturalibus proficiſcuntur, quae iis non niſi virtute inſunt; quae iis inſunt, vt in ſcholis loquimur, non formaliter, ſed virtualiter? Sol indurat, Sol etiam liquefacit, vbi commodam materiam inuenerit. V. infra §. 4. & L. VIII. c. 3. §. 1. H.
§. II. 1) Vere CICERO in Somnio Scipionis: *Nihil eſt illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quam concilia coetuſque hominum iure ſociati, qui coetus ciuiles vocantur.* H.
2) Liquet vtique exemplo Reipublicae Hebraeorum, quam Deus a fundamentis extruxit & ſanctiſſimis legibus exornauit. H.
3) Nimis liberaliter Auctor Cl. BARBEYRACO quartum hoc praeceptum ad Principes & ſummas poteſtates trahere videtur, etſi Theologis

locum eorundem constituendorum non exprimit. Sic vt eius sensus esse possit: iudicia esse exercenda, vbi constituta fuerint. Nec multum abit BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. quando super origine summi imperii ciuilis ita tradit. *Summam potestatem non ab humano tantum facto, sed & a iussu diuino & lege naturae, siue tali facto humano, quo iuri naturae obtemperatum itur, arcessendum esse. Qui enim societatem praecipit, is societatis ordinem praecipit; societatis autem anima est imperium, & inter societates ciuitas perfectissima.* Quae recte sese habent, dummodo addatur: iussum diuinum circa constituendas ciuitates sese exseruisse per dictamen rationis, quo homines intellexerunt, decus atque pacem, quam pro fine habet ius naturale, sine societate ciuili subsistere non posse; idque praecipue postquam genus humanum insigniter erat multiplicatum. Et hoc ipso ciuitas ab aliis institutis humanis differt, quae itidem sana ratio introduci suasit, sed non ita, velut citra eadem decus, salus atque incolumitas generis humani seruari nequiret. Circa *quartum* autem *praeceptum Decalogi* [3], quo obsequium erga imperium ciuile sancitur, obseruandum est: per illud non excludi caussas proximas, queis imperium productum fuit: sicut praeceptum de furto non faciendo originem dominii hautquidquam excludit. *Dei* autem *vice in terris fungi* imperium ciuile gerentes, eo sensu, ni fallor, commode dici potest, quod quatenus pacem, bonumque ordinem in genere humano sola reuerentia erga legem naturae, eiusque auctorem plene non praestabat, per imperii ciuilis vim iste iam finis producatur [4]. Quo sensu & sequentia plana sunt: Ergo *vt ciuitas sit ciuitas, finemque suum consequatur, institutus a Deo lege naturae ordo imperandi & parendi, in quo ex ipsa Dei voluntate & naturalis rationis dictamine aliquid summum sit, ac a nemine dependens, neminis arbitrio subiectum, Deo vni vt subditum, ita secundum & vicarium; quae est summa potestas ciuilis. Id tamen meri esse facti humani, an summam illam potestatem velint vni committere, an pluribus, & quibus seorsim modis statum Reipublicae describere instituant.* Grotii autem sententia super origine summi imperii L. I. c. 4. §. 7. non adeo profana est, quin addita dextra explicatione tolerari possit. *Homines*, ait, *non praecepto Dei expresso*, quale sane nullum extat, *sed sponte adducti*, non tamen citra dictamen rectae rationis, placitumque Dei, *experimento infirmitatis familiarum segregum aduersus violentiam*, gliscente mortalium numero, *in societatem ciuilem coiisse: vnde orta sit potestas ciuilis, quam ideo PETRVS 1 Epist. c. II. 13. ordinationem humanam vocat*, quasi proxime per homines constitutam. Sed quod GROTIVS eandem alibi *diuinam* vocari dicit, *ideo, quia salubre hominum institutum Deus probauit:* id hautquidquam sic admiserim, quasi consequenter & velut ex postfacto Deus constitutionem imperii

gis quoque quibusdam patris & matris nomine Superiores omnes veniant. Adparere enim, ait, ex appendice, *Vt prolongentur dies sui super terra, quam Iehouah Deus tuus dat tibi*; hoc praeceptum ad solos parentes pertinere. Parentum enim precibus, quas hi fundere ad Deum pro liberis soleant, si hi iussibus suis obsequantur, vitam eorum prolongari. Verum excusandus hoc loco videtur, AVCTOR, cum consentientibus Theologis, quia sententiam suam ratione sine dubio similitudinis fulciunt; qua, vt precibus parentum pro liberis obsequentibus, sic precibus piorum Principum pro subditis ad parendum paratis, vita vtrorumque prolongetur.

4) Scilicet in naturali statu, si homo malum patrabat, obnoxius nemini, praeterquam Deo, erat: nunc autem, quando ductu rectae rationis in ciuitatem se contulerunt homines, in ea parte vicem Dei gerit, qui summam habet potestatem. H.

imperii ciuilis adprobauerit [5]; ficuti feruilem conditionem, quae fine dubio humanum eft inuentum, fancire dignatus eft. Ephef. VI, 5. 6. 7. 8. Coloff. III, 22. 1 Timoth. VI, 1. Tit. II, 9. Sed omnino addendum, antecedenter homines potuiffe voluntatem diuinam intelligere, conditione multiplicati generis humani expenfa: cuius falus vti extra ciuitates in vita fegrege fubfiftere non poterat; ita mortales, dum ductum heic rationis, ad fcopum legis naturalis congruentem, fequuntur, voluntatem diuinam impleffe funt cenfendi.

§. III. ISTHAEC quanquam fufficere iudicemus tum ad originem imperii ciuilis confecrandam, tum ad pignorandam ciuium aduerfus imperantes venerationem: operae pretium tamen fuerit expendiffe, quid folidi fubfit argumentis I. F. HORNII [1] de Ciuitate L. II. c. 1. qui altius heic affurgendum contendit. Hic igitur ponit, *caufam ciuitatis* non effe etiam *caufam Reipublicae & imperii fummi*; adeoque admittit quidem, ipfas ciuitates per pacta conftitui; fed contra afferit, imperium fummum ab ipfo Deo immediate in principes conferri, neque ad id producendum quidquam ab hominibus proficifci [2]. Adeoque liberos populos, dum regem fibi vltro eligunt, non conferre in ipfum maieftatem, fed tantum defignare perfonam, in quam illa diuinitus conferatur. Sicuti in plurimis municipiis electio magiftratuum eft penes ordinem; & tamen illi poteftatem fuam non ab ifto ordine, fed a fummo imperante obtinent. Quae affertio etfi multis fpecie pietatis blandiatur; in aperto tamen eft, per eandem conuelli omnes conuentiones [3], legesque fundamentales, quae inter reges, ac fubditos circa adminiftrationem imperii ineuntur. Vbi primo ferri non poteft, *Illum maieftatem* folis regibus tribuere, Rebuspublicis liberis eandem plane detrahere [4]. Equidem vfus proximorum feculorum vocabulum maieftatis inter folennes regum titulos fepofuit. Nec minus tamen eodem fummum imperium in quauis Reipublicae forma notatum. Sicuti & definitio maieftatis, fatis ieiuna quidem illa, quae eam defignat *fummam poteftatem in ciuitatem vbique* aeque fenatui, aut concilio populi competit. Etfi in hoc aliqua regum fit praeeminentia, quod finguli ex fenatu, aut concilio populi fummo imperio

5) At viro docto nunc magis placet Grotiana fententia, quoniam ciuitates originem ab hominibus improbis fumferint. Quam quidem hypothefin tam difficulter probatum iri reor, quam facile fuit, viris bonis iuftique amantibus, confideratione malorum ac incommodorum, quae naturalem ftatum fere fubfequi folent, in focietatem ciuilem fe conferre. Accedit ciuitatum inftitutum, vt humanae res funt & erant, effe incomparabile, & vere dictum ab ARISTOTELE I. Pol. 2. *Qui primus inftituit ciuitatem, maximorum bonorum auctorem extitiffe.* H.

§. III. 1) Quo fcopo is fententiam, quam AVCTOR oppugnat, tam operofe propugnarit, locus commorationis & rerum ftatus, qui tum erat, facile liquidum faciunt. H.

2) Nunquam aliquid, infirmioribus argumentis adfirmatum fuiffe, ait, Cl. BARBEYRACVS, quam quod hic adfirmet Hornius. Praeiudicatis tamen opinionibus, vtilitate priuata & habitu animorum & Rerumpublicarum feductos, Aduocatos huic cauffae acceffiffe addit BOECLERVM de Aufpicio Regio, Differtat. Academ. Vol. I. & Thomam CREECH in notis Anglicis ad verfionem Lucretii, quae prodiit 1683. Angliam regente Iacobo II. p. 52. & feqq. Pofterior loco alieno per excurfum de hac quaeftione differit, & 5 paginas huic digreffioni impendit, eoque duodecimam partem totius Commentarii fui abfoluit. Ipfe autem, temporibus fe tantum inferuiiffe, locupletiffimus teftis eft, quum in Animaduerfionibus fuis prolixioribus, quibus Lucretium Latine editum interpretatus eft, excurfionem hanc penitus omiferit. Efficacius rem agere vifus eft Hector Godefridus MASIVS, Hafniae manu carnificis comburi curans librum Chriftiani Thomafii, quo is probatum

imperio ſubſint; cum regis perſona in terris neminem ſuperiorem agnoſcat. Ipſa tamen vis imperii in ſubiectos in quauis Reipublicae forma par vtique exſiſtit. Huius porro maieſtatis *Ille* vnicam cauſam Deum laudat, qui *electione a populo facta eandem immediate in reges effundat.* Vbi fallor, an maieſtatem per modum qualitatis phyſicae conceperit; id quod aperte faciunt, qui imperium ciuile *Dei creaturam* praedicant, *vt nulla alia creatura in pari aut ſuperiore cauſae genere, neque ex principiis ſecum natis quidquam ad inſtitutionem huius regiminis contulerit.* Quo ipſo craſſa rerum moralium ignorantia proditur. Nam illud argumentum, quomodo ex obſcuro loco in ſolium proueċtos repente inuſitatus quidam ſplendor circumfulſerit, qui non niſi diuinitus oriri potuit; apud illos declamari debet, qui inania a ſolidis diſcernere nequeunt. Deo peculiariter curae reges eſſe, ad theſin *Ipſius* probandam nihil facit. Et circa alios quoque, generi humano cumprimis vtiles futuros, Prouidentia diuina non minora velut ſpecimina edidit. Neque pauci tamen reges venenum gemma biberunt, aut ſuorum inſidiis ceciderunt. De temperamento quorundam regum, aliquod miraculi inſtar producere ſolito, medicos conſulere optimum fuerit [5]. Sed nec probant, quod *Iſte* vult, poena aut regum inſolentium, aut ſubiectorum contumacium, & rebellium: aut teſtimonia, magno numero cumulata quae ipſa tamen non minus ariſtocratici, quam regii imperii auctorem Deum agnoſcunt; aut diuinae praedictiones circa geſta nonnullorum regum, quae neque de populis liberis deſunt. Et quod in populo Iudaico factum [6], id de origine imperii regii in vniuerſum hautquidquam teſtatur; cum dudum ante inſtitutum illud regnum plurima regna exſtiterint. Quin potius ad modum collati in hunc vel illum imperii certo in populo pertinet.

§. IV. EXPENDAMVS argumenta, quibus *Iſte* probare fatagit, omnes humanas cauſas longe inferiores eſſe producendae maieſtati, rei auguſtiſſimae. Inter quae palmarium eſt; quod *cum neque ſinguli homines, neque multitudo diſſoluta maieſtatem habeant, eandem non poſſint in regem conferre.* Atqui & fieri poteſt, & ſolet, vt qualitas moralis, qua claſſe imperium cenſetur, in alio producatur.

tuui ibat, Deum non eſſe cauſſam immediatam Maieſtatis. Vtitur autem Thomaſius ſimilitudine euidentiſſima. Concedit enim Maieſtatem eſſe a Deo, vt ab Adamo ſint omnes homines, vnde per ſe ſtatim manifeſtum eſt, contingere id per alios homines. Ipſe THOMASIVS Iurisprud. Diu. L. III. c. 6. §. 68. & ſeqq. obſeruat, in Generali, apud Gallos Cleri Conuentu, olim probandam propoſitam fuiſſe hanc ſententiam, *Reges auctoritatem ſuam omnem immediate a Deo habere*, ſed quae res exitu caruerit, quoniam plerisque viſum fuerit, ſalutem Galliae inde minime pendere, diſcuſſionemque ideo quaeſtionis huius *Scholis* relinquendam eſſe, quod relatum retulit GRAMONDVS Hiſt. Franciae L. I. Cauſſa Princeps, qua moti homines in hanc ſententiam deſcenderunt Maieſtatem immediate a Deo eſſe, repetenda ex arcanis dominationis rationibus, quibus hinc Principes ambitione ducti, illinc Clerici aſſentandi ſtudio, Maieſtatem ſine medio a Deo deriuarunt, vt iugum ſeruitutis, tanquam diuinitus iniectum, ſubditi patientius tolerarent.

3) Vid. infra c. 6. §. 9. Inde etiam floſculus ille: ſummo imperanti eandem quam Deo poteſtatem competere. Vid. HORNIVS L. II. c. 4. §. 10. Quo nihil magis periculoſe dici potuit. Simul autem hinc liquet, quaeſtionem hanc non eſſe mere theoreticam, vt viro docto viſum. H.

4) Vid. infra c. 5. §. 5. H.

5) Vid. MORHOFII Princeps Medicus. H.

6) Vid. SIDNEII libellus de Gubernatione c. 2. ſect. 9.

ducatur conſpiratione illorum, qui illud antea formaliter in ſe non habebant. Sic vt hi iſtius qualitatis cauſa productiua recte cenſeantur. Vid. *L. 46. D. de Acquir. rer. dom.* Sicuti & multorum voces inuicem temperatae harmoniam producunt [1], quae in ſingulis non extabat. Inde probari non poteſt illud ratiocinium Socratis, quo Alcibiadem animare conabatur, vt in concionem populi prodire non dubitaret: *Si ſingulos*, inquit, *contemnis, contemnendi tibi ſunt etiam, ſi vna ſint congregati.* Apud AELIANVM V. H. L. II. c. 1. Et cum imperium reſultet ex non-reſiſtentia ſubiectorum, & conceſſione, vt imperans circa vires, opesque ipſorum diſponat; facile adparet, in ſingulis velut diſperſa latere ſemina ſummi imperii, quod per pacta combinantia excitatur & progerminat. Sic vt craſſum valde ſit negare, ideo ſummum imperium ab hominibus non ſumere originem, quia in facultatibus hominis naturalibus illud non deprehendatur: prorſus quaſi de qualitate aliqua phyſica ageretur; aut quaſi praeter phyſicas qualitates morales non darentur [2]. Equidem neſcio, an cordati ac iidem Chriſtiani reges valde delectentur eiusmodi elogiis: *Deum transſcripſiſſe principi ius regendi hominem, quod ipſe vi creationis ſolus tenebat*, ita tamen, vt Deus priſtinum quoque ſuum ius adhuc retineat, & ſic *per cumulationem*, non *per omnimodam abdicationem* potentiam regibus conceſſerit: & quibus aliis per contumeliam Diuini Numinis faſtigium principum extollere gaudent paraſiti. Credas iſtos dubitare, num adhuc aliquod ius Deo in mortalium genus ſuperſit poſt reges conſtitutos; & an hi iſtum ſuperiorem ferre debeant. Sane imperium ſummum ciuile diuerſi plane generis eſſe ab imperio Dei, quod hic vi creationis obtinet, manifeſtiſſimum eſt; eoque abſurde & blaſpheme dicitur, *imperium Dei, quod ipſe ſolus vi creationis tenet, ex ſingulari beneuolentia hominibus communicari.* Deinde quando vlterius probare vult, maieſtatis *immediatam* cauſam eſſe ſolum Deum, diſtinguit inter *cauſam efficientem immediatam, & modum conſtituendi immediatum.* Nam maieſtatem duntaxat immediate a Deo conſtitutam contendit, vtut reges plerique mediate ſceptrum capeſſant. Vnde ſeparandas eſſe illas formulas: *Deus eſt cauſa maieſtatis immediata; & Deus immediate conſtituit principem* [3], ſeu *Deus confert immediate maieſtatem.* Nam tolerari poſſe, ſi quis dicat: Deus mediante ſeu intercedente populi ſuffragio, ſucceſſione, occupatione confert maieſtatem. In quem ſenſum THEMISTIVS dicit Orat. XVI. *Μὴ οἴεσθε τοὺς στρατιώτας κυρίους εἶναι τηλικαύτης χειροτονίας, ἀλλ' ἄνωθεν αὐτὴ κάτεισιν ἡ ψῆφος, ἄνωθεν ἡ ἀνάῤῥησις τελειοῦται ταῖς τῶν ἀνθρώπων διακονίαις. Neque vero exiſtimetis, veſtrae huius electionis milites eſſe auctores. E ſuperis illa ſuffragatio deſcendit, e ſuperis illa imperii renunciatio, hominum duntaxat opera accedente, perfecta eſt.* Sed in ipſa maieſtatis productione Deum non ferre aliam cauſam efficientem ſecundam, & proximam. [4] Enimuero ſi quis

§. IV. 1) Adde de ſymbolis collatis ARISTOTELEM III. Pol. 7. & 12. II.

2) Inde cadit argumentum, quod aliqui velut Achilleum iectitant, ius vitae & necis in ſe habere neminem. Ergo & ſummum imperantem eo cariturum, niſi id a Deo acceperit. Nimirum cum vniuerſorum interſit, vitam innocentum & res in tuto eſſe, noxios vero & ſceleratos meritas poenas luere, aut pro delicti ratione e medio tolli, in ciuitatem ciuitati ſpoſpondiſſe omne illud credendi ſunt, abs quo tranquillam teneri Rempublicam vel difficile vel impoſſibile futurum erat. Appoſite ARISTOTELES VII. Pol. 13. loquutus de poenis animaduerſionibusque, *ſi certas eas eſſe*

quis penitius consideret, videbit, istos homines concepisse maiestatem tanquam ens quoddam physicum, quod a Deo productum velut incerta sede, & sine subiecto per orbem vagetur, donec designato per populum regi superueniat, eumque augusto suo splendore cumulet. Vbi sine dubio aqua haerebit, si quis importunius quaerat; illa maiestas, antequam in rege aliquo sedem inueniat, substantia sit, an accidens; & si ad accidentium classem referatur, quomodo sine subiecto exsistere queat. Quo porro tempore creata sit illa; initio mundi, an postea? Item an vna per vniuersum orbem sit maiestas, cuius particulae in singulos reges sint distributae; an singuli reges peculiarem & integram habeant maiestatem; an rege defuncto, maiestas simul pereat; an vero eidem superstes exsistat, velut anima a corpore separata, aut per quandam quasi metempsychosin nouum apud regem receptaculum inueniens. Add. quae apud Petrum SVAVEM Hist. Concil. Trident. L. II. p. m. 213. de natura characteris sacramentalis disputantur; vbi Patres propter ignorantiam rerum moralium mire se torquent. Enimuero de causa immediata maiestatis seu summi imperii abstractiue sumti quaerere ineptum est, cum illud nunquam nisi concretiue exsistat. Prorsus ac si peculiariter quaerere velim de causa humanae naturae abstractiue consideratae, cum de causa hominum concretiue sumtorum constet. Et cum *Hornius* vtique populo relinquat potestatem, antequam vlli adhuc ius ad imperium sit quaesitum, quem & quando velint regem constituendi, aut quamlibet formam Reipublicae introducendi; vid. Deut. XVII, 14. scire cuperem, quidnam circa maiestatem futurum esset, si omnibus populis aristocratico, aut democratico regimine vti placuisset. Equidem nouimus, electionem proprie & presse esse modum imperium adquirendi. Sed quin vno & eodem actu & designetur certa persona, & in eandem imperium, tunc primum exsistere incipiens, conferatur, nihil obstare videtur. Nam valde puerile est credere, in rebus moralibus, quando ius quodpiam, aut quaeuis qualitas moralis in alterum collata dicitur, necessum esse, vt eadem prius alicubi separata exsistat. Quin potius iura, & alias qualitates morales mutua voluntatum conspiratione per pacta resultare, in aprico est. Conf. HOBBES de Ciue c. 2. §. 4. & supra L. III. c. 5. §. 2. 3. 4. Neque vero difficile est illum scrupulum remouere: *Populus si causa secunda maiestatis est, debebit a Deo accepisse potestatem, per quam imperium producat. Id autem factum probari non posse.* Atqui cum Deus mortalibus curam sui implantauerit, & pacis decorique ordinis conseruationem iisdem iniunxerit, simulque rationem dederit, vt media ad istum finem facientia possint dispicere, quae inter principem locum obtinet constitutio imperii ciuilis: quis vltra dubitabit, hominibus facultatem istud constituendi diuinitus concessam? Quae passim *Iste* inculcat axiomata philoso-

 phica

esse dicit, *quia necessariae. Quanquam expetibilius foret, nulla eiusmodi re egere, neque virum quempiam, neque ciuitatem.* Imperantes igitur ius in vitam sibi subiectorum, qua ad finem & salutem ciuitatis pertinet, voluntate vniuersorum, seu qui iam pacto primo colligati sunt, & translatione consequuntur. Hinc & subditos in hostes & praelia ducunt, etiamsi plurimos mortem hac vita oppetere contingat. Conf. infra c. 4. §. 3. L. VIII. c. 3. §. 1. H.

3) Quasi populus summi imperantis personam tantum designet, maiestatem ei infundat Deus. Imo vero compluribus exemplis est testatum, Deum subinde extra ordinem hunc vel illum ciuitati imponere Rectorem. Vid. Differt. de Modis constituendi ciuitates sect. 2. §. 3. H.

phica partim subleſtae ſunt fidei, partim imperite a rebus naturalibus ad morales transferuntur; quae ſigillatim excutere nobis heic non vacat. Quae OVIDIVS Faſtorum L. V. [princ.] ſuper origine maieſtatis tradit, Poëtica commenta ſunt.

§. V. NEC minus IDEM operoſus eſt in confutandis eorum ſententiis, qui ex diuerſo fonte imperia ſumma deriuarunt. Vbi multa quidem recte ſe habent; quaedam tamen cenſuram merentur. Illud recte, quod imperii ſummi originem bella, per ambitionem aut libidinem tyrannorum excitata, hautquidquam dederint. Nam *bella per tyrannos excitata*, ciuitates iam praeſupponunt. Potuit tamen patribusfamilias ſparſim viuentibus complurium gliſcens paſſim violentia, aliosque opprimendi libido occaſionem dare, vt coniuncti ciuitates conſtituerent [1]. Sed & illud patet, pleraque magna imperia, ſi non omnia, bellis ſua debere incrementa. Neque tamen ideo productio ſummi imperii bellis eſt aſſignanda. Nam ſaltem prima illa manus, quae initio ad alios inuadendos conſpirauit, ſponte in ducis imperium conſenſit. In illos autem, qui bello ſunt petiti, non prius imperium legitimum fuit exortum, quam pacto & fide data obſequium victori promitterent [2].

§. VI. NON tamen adeo impoſſibile eſt, quin ex imperio patrisfamilias, complures ſub ſe vicos habentis, ſummum imperium ciuile potuerit [1] emergere [2]. Equidem paternum imperium proprie ad educationem liberorum, herile ad rem quaerendam ſpectat, neque per ſolam multitudinem liberorum aut ſeruorum mutatur. Tantus tamen inter imperium patrumfamilias, & ciuile non eſt hiatus, vt ab illo ad hoc non pateat tranſitus, niſi noua maieſtas a Deo procreetur. Nam ſi paterfamilias, numeroſa prole & ſeruitio praeditus, vtrosque ſpecie quadam emancipationis aut manumiſſionis ſuas ſibi res habere, familiasque peculiares conſtituere permittat ea lege, vt ad communem ſecuritatem ipſius deinde regimini ſubſint; quid iſti deinceps ad principis dignationem defuturum ſit, non video, modo tantas habeat vires, quae ad finem ciuitatis aſſequendum ſufficiant. Iſto autem mortuo, ſi quid ipſe ſuper ſucceſſore diſpoſuerit, ſaltem conſentientibus filiis, id erit vtique ſequendum. Sin minus, velut per interregnum vniuerſi ſtatuent, quo regimine aut rectore deinceps vti placeat. Vbi ius naturae hautquidquam violabitur, ſi per libera ſuffragia etiam minor natu in parentis locum ſurrogetur. Vid. Geneſ. XXVII, 29. 37.

§. VII. VLTERIVS oſtendere IDEM conatur, ne illum quidem cauſam maieſtatis poſſe vocari, qui, cum ipſe eam habeat, in aliquem ſibi ſubiectum dignitatem regiam confert, remiſſo iſti aduerſus ſe in poſterum omni ſubiectionis vinculo, verbi gratia, ſi rex vaſallo ſuo vinculum remittat, & quod tanquam feudum obtinebat, ei ipſum tanquam ſupremum principem praeeſſe concedat

§. V. 1) Vid. nota 1. ad §. 7. c. 1.
2) Et quod victoria atque occupatio in modis acquirendi imperii ponantur, id inde eſt, quia conſenſum plerumque poſt ſe trahunt, vid. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. & infra hoc Libro c. 7. §. 3. & 4. H.

§. VI. 1) Vid. ſupra L. VI. c. 2. §. 10. nota 2. & ſecundus tractatus LOCKII de Gubernatione Ciuili c. 8. §. 105. & ſeqq. Editionis Anglicae.

cedat. At si quis ciui suo prouinciam conferat, ab omni deinceps subiectione exemtam. Nam eiusmodi cessionem esse tantum modum consequendi imperium, & ad electionem posse referri. Sed penitius inspicienti facile patebit, vnde tali in casu imperium proueniat. Scilicet rex vasallum, & subiectum ipsi feudum iure suo exsoluens, efficit, vt sit aliquis capax summi imperii, nec minus vt sint, in quos illud exerceri queat. Non enim potest ditio illa feudalis vasallo deinceps tanquam absoluto & independenti principi subesse, nisi a subiectione senioris plane exsoluta. Quo facto ipsum imperium summum reuera a consensu populi prouenit. Nam si iste senior propria auctoritate eam prouinciam, in quemcunque velit, conferre potest, vtique istam potestatem ab initio accepit, consensu populi vltroneo, aut per violentiam iusti belli elicito. Sed si senior propria id auctoritate facere nequeat, in praesens expresso populi consensu opus erit.

§. VIII. Denique vltimo loco Idem contendit, ne istum quidem populum causam maiestatis in rege esse, qui, cum antea regimine populari vteretur, monarcham adsciscit. Neque enim prius conferri imperium in Monarcham, quam vbi suo se iure populus abdicauerit: eo ipso autem momento, quo populus sese abdicat, eundem imperium non habere: igitur ipsum duntaxat eligere, qui a Deo accipiens potestatem in posterum regnet. Sed eodem argumento possis negare, dominium ab vno transire in alium. Nam vtique rei meae non potest alius fieri dominus, nisi ego dominio me meo abdicauero. Quo facto, dominium ipse non habeo, & consequenter in alium transferre non possum: sed eligo duntaxat personam, in quam dominium, nescio vbi recens iam enatum, sit infundendum. Super vltronea autem abdicatione monarcharum ita censet: *Prouinciarum imperia abdicari, iuratam fidem populis remitti; mox ipsam maiestatem ad primum auctorem redire, reducendam iterum, & communicandam designato haeredi.* Haec quidem est manifesta maiestatis metempsychosis. Super qua vt verba faciamus, nemo cordatus a nobis postulauerit. Imo qui abdicat imperium, successori locum praebet, vt populus se submittendo ipsi conferre imperium queat; aut vt actu capessere possit imperium, ad quod decreto populi, successionis ordinem sancienti, ius ipsi iam datum fuerat.

§. IX. Hoc loco quoque non inconueniens fuerit paucis inquirere, penes quem sit regium titulum & insignia in aliquem conferre, seu qualecunque nomen, quo summa & independens in ciuitatem potestas, vni homini inhaerens exprimitur? Vbi manifestum est, conferre nomen & titulum esse penes eosdem, qui rem ipsam, seu summum imperium conferre possunt. Adeoque populus, qui vel ab initio in ciuitatem coit, vel relicta priore forma Reipublicae regnari deinceps vult, dum in vnum imperium in se confert, eo ipso ius ipsi tribuit nomen & titulum regis gerendi, & insignibus decentibus fastigium suum exprimendi [1]. Et eiusmodi rex vti nemini extraneo imperium & di-

2) Vid. supra ad L. VI. c. 3. §. 1. H.

§. IX. 1) Apud Iudaeos Aristobvlvs Hyrcani filius διάδημα πρῶτος ἐπετίθετο, *primus diadema sibi imposuit*, teste Iosepho L. XIII. vet. Histor. 19. Agathocles Siciliae Tyrannus vltro se Regem nominauit, quod potentiae suae praeter cum titulum nihil deesse videret. Vid. Diodorvm Sicvlvm L. XX. Biblioth. c. 55. H.

& dignitatem ſuam debet; ita vt pro rege ſe gerat, & talis habeatur, non demum a conſenſu & adprobatione aliorum regum aut Rerumpublicarum eſt obtinendum. Sed quemadmodum cum iniuria eſt coniunctum, eiusmodi regis imperium ac extraneo in controuerſiam vocari: ita & iniurium foret, eidem titulum regium denegare [2]. Neque obſtat, quod iſte modicis contentae finibus ciuitati imperet. Nam regnum non notat certam quantitatem territorii [3], ac potentiae, ſed certam ſpeciem ciuitatis, quae amplior aut anguſtior eſſe poteſt. Sed vt rex eſſe queat, qui antea alterius ſuperioris imperium agnouit, neceſſum eſt, vt ſuperioris conſenſus accedat, qui & ipſum, & ditionem eiusdem vinculo, quo ante ipſi tenebantur, exſoluat. Vnde & qui nexu feudali ſtringitur, ſine conſenſu ſenioris pro rege ſe non gerit. Et ni eo nexu ſoluatur, dignitatem regiam poſſidebit delibatam, licet nomen ex conceſſione Senioris vſurpet. Sic & ſucceſſores Alexandri M. non audebant prius regium titulum aſſumere, quam Alexandri familia extincta, cui iure competebat imperium. Etſi ad hoc neceſſarius ipſis erat conſenſus ſubiecti populi, quem denegare copiae militares, quibus ſtipabantur, non ſinebant. Vid. Cornel. NEPOS Eumene, PLVTARCHVS Demetrio. IVSTINVS L. XV. c. 2. APPIAN. ALEXANDRINVS Syriaco. DIODOR. SICVLVS L. XX. c. 54. & 55. Sic qui armis ditionem aliquam ſubigit, vti iure belli imperium, ita & nomen regium ſibi adquirere poteſt. Vid. IVSTINVS L. XLI. c. 4. 5. In regnum autem rex aliquam ſuam prouinciam euehere poteſt, ſi a reliquo corpore ipſam plane ſeparet, & peculiari, & independenti ab altero regimine ipſam gubernet. Caeterum Senatum quondam Romanum titulum regis & amici honoris loco tribuiſſe tralatitium eſt [4]. Quod iure potuit fieri circa eos, quibus vel ipſe regnum dedit, vel in quorum regna ſuperius aliquod ius obtinuit. Sed aliis independentibus principibus titulum hunc imputare, inſolens vſurpatio erat. Qualem etiam Pontifex Romanus ſibi arrogare non erubuit [5], etiam in liberas & independentes Europae ciuitates. Vid. Petrus SVAVIS Hiſt. Concil. Trident. L. V. p. m. 354. vbi memorat, qua ratione Paulus IV. Hiberniam in regni dignationem euexerit. Et THVANVS Hiſt. L. XLVI. de titulo Magni Ducis in Coſmum collato.

CAPVT

2) Contrarium TITIVS contendit Obſ. DLXI. liberumque eſſe putat gentibus extraneis, agnoſcere nouum Regem, vel non agnoſcere. Solere enim huic dignitati certas inhaerere praerogatiuas, quae aliis Principibus praeiudicio eſſe poſſint. De titulo Imperatoris Ruſſorum videatur eruditiſſima diſſertatio Euerardi OTTONIS; de Regia autem dignitate a Friderico I. Pruſſiae Rege aſſumta, exaſciatiſſimum opus Dn. Io. Petri a LVDEWIG.

3) Errant enim, qui vt regnum ſit, requirunt plures ei ſubeſſe Epiſcopos vel Duces. Vid. LIMNAEVM ad Aur. Bull. Caroli IV. prooem. Obſ. 9. H.

4) Vid. TACITVM in Agricola c. 14. Elem. Pr. ciuil. Part. I. ſect. 6. §. 13. in not. H.

5) Vid. de Regibus Poloniae LIMNAEVM Tom. Addit. 2. ad L. II. I. P. c. 9. n. 21. H.

§. I. 1) Quod verbis GROTII exprimitur L. I. c. 3. §. 17. num. 1. cuius tamen ſententia falſa hypotheſi niti videtur, qua Maieſtas Enti Phyſico comparatur, quod partibus quidem deſtitutum ſit, ſed pro diuerſitate obiectorum, quorum contemplatione agat, diuerſis nominibus inſigniatur. Quam ſententiam AVCTOR ipſe refutauit in capite

CAPVT IV.

DE PARTIBVS SVMMI IMPERII, EARVMQVE NATVRALI CONNEXIONE.

SVMMVM imperium ciuile, etsi in se vnum quiddam sit, & indiuisum [1], tamen quia per diuersos sese actus exserit, prout occupatur circa diuersa media, ad seruandam ciuitatem necessaria, communiter plures habere partes intelligitur [2], ad analogiam partium, quas vocant, potentialium [3]. Hautquidquam enim eiusmodi totum summum est imperium, quod ex partibus heterogeneis constat, quae inter se coniunctae, vinculoque aliquo nexae in vnum coaluerint, ita tamen, vt seorsim quoque singulae partes subsistere possint. Sed vti anima quidem vnum est, in totum corpus vitam vigoremque dispensans, quae, prout diuersas operationes pro diuersitate obiectorum & organorum producit, partes habere potentiales concipitur. Ad isthoc instar etiam summum imperium, prout occupatur circa praescribendas gene-

pite praecedente. Reapse Maiestas complexus est plurium iurium, tendentium ad eundem finem, qui est salus Reipublicae: quae, si in se considerentur, separari commodissime, & a diuersis personis administrari possunt. Conf. TITIVS Obs. DLXIX. num. 2. & Specim. Iur. Publ. L. VI. c. 8. §. 26. adiectis iis, quae contra Auctorem nostrum adtulit OBRECHTVS in dissertatione de Vnitate Reipublicae in S. Rom. Imperio §. 5. Est ea decima quarta inter opuscula iunctim edita a Khunio Argentorati 1729.

2) Quae iura summi imperii, vulgo autem regalia appellantur. H.

3) Quo nomine in Philosophia Scholastica species eiusdem generis veniunt. Totum enim potentiale ibi est, quod alias vocatur totum Logicum vel vniuersale, qua de re videri possunt Metaphysici. Maiestas igitur genus esse fingitur, cuius species sint iura Maiestatica, veluti ius Belli, ius Pacis, Ius Puniendi, Ius Vectigalium & similia. Sed melius haec Iura Maiestatis, tanquam Tertius partes dixeris. Opponuntur his partibus potentialibus partes Maiestatis subiectiuae, quae sunt personae, quibus Maiestas inhaeret, quales, verbi gratia, tempore Triumuiratus Romae erant Augustus, Antonius & Lepidus.

generales agendi regulas, vocatur poteſtas legislatoria [4] quatenus controuerſias ciuium ad eas regulas decidit, eſt poteſtas iudiciaria; cum ciues in exteros armat, aut eoſdem quieſcere iubet, eſt ius belli & pacis; quatenus miniſtros ſibi adſciſcit circa negotia publica, ius magiſtratus conſtituendi dicitur; & ſic deinceps.

§. II. QVAENAM autem ſint illae partes ſummi imperii, ex natura ciuitatum, & earundem fine planiſſime perſpicitur. Eſt ciuitas corpus morale, quod vnam voluntatem habere intelligitur. Sed cum illa ex pluribus perſonis phyſicis conſtet, quarum cuique peculiaris ſua voluntas, & inclinatio; illae autem voluntates naturaliter in vnam confundi, aut in perpetuam harmoniam temperari nequeant, inde vna voluntas in ciuitate hoc modo producitur, dum omnes ſuam voluntatem ſubmittunt voluntati illius hominis vel concilii, cui imperium ſummum fuit delatum. Cum autem ad voluntatem ciuitatis ſinguli ciues ſeſe componere debeant, neceſſum eſt, vt illa hiſce per liquida ſigna innoteſcat. Inde ſummi imperii eſſe intelligitur omnibus ſignificare & praeſcribere, quid agendum ſit, quidue omittendum. Et quia impoſſibile foret in tanta hominum multitudine ſingulis, & circa ſingulas actiones peculiaria iuſſa promulgare; ideo generales regulae praeſcribuntur, vnde omnibus, & in perpetuum de agendis, omittendisue conſtet. Praeterea quia maxima inter homines diuerſitas iudiciorum & adpetituum deprehenditur, ex qua infinita controuerſiarum ſeges oriri poteſt; inde pacis quoque intereſt publice definiri, quid cuique ſuum, quid alienum cenſeri debeat, quid in ciuitate pro licito [1], quid pro illicito, quid pro honeſto aut inhoneſto habendum. Item, quid cuique ex libertate naturali ſuperſit; aut quomodo cuique iurium ſuorum vſus ad tranquillitatem ciuitatis ſit temperandus [2]. [Quid [3] denique & quo modo quisque ſuo iure ab altero exigere queat.]

§. III. PORRO ciuitatum is potiſſimus eſt finis, vt homines mutua conſpiratione & ope tuti eſſent aduerſus damna, & iniurias, quae ab hominibus

4) De partium harum diſtributione diuerſae admodum ſunt ſententiae. V. Elem. pr. ciuil. part. I. ſect. 6. §. 18. H.

§. II. 1) Quamuis Auctor hic vtatur verbis HOBBESII c. 6. §. 9. tamen a ſententia, qua is Ius omne ex voluntate Principis metitur, longiſſime recedit, & recte praeponit, Leges Principis nihil continere contrarium Legibus Diuinis, tam naturalibus, quam promulgatis, vtpote quod dicendum eſſe, ipſe validiſſime contra Hobbeſium probabit in c. 1. Libri ſequentis.

2) Accedit, naturam primo & per ſe non inſtituiſſe ſocietatem ciuilem, ſed vniuerſa iſtius coetus humano arbitrio & prudentiae reliquiſſe. Quanquam enim homini quaedam iuris naturae inſint principia: tamen prima, aut primis proxima numero ſunt exigua: maior copia eſt illationum; in his autem, ſi remotiores ſint, facile committi error poteſt. Iam homines etiam optimos ira interdum aut amor transuerſos a recto agit: & imperium perſonae eſt, ac propterea inviſum, quia vis eſt. At leges cum omnibus voce vna loquuntur, & lex eſt rationis quam quiſque amat, quippe eius compos. Eapropter lex ab ARISTOTELE III. Pol. 12. ſcite nuncupatur *νοῦς ἄνευ ὀρέξεως, mens ſine appetitione.* Bene CICERO IX. Ep. 16. *Omnia ſunt incerta, cum a iure diſceſſum eſt, nec praeſtari poteſt, quale futurum ſit id, quod poſitum in alterius voluntate, ne dicam libidine.* Conf. infra L. VIII. c. 1. H.

3) Quae vncis incluſa ſunt, praeeunte Cl. BARBEYRACO ſuppleuimus ex Officiis Hom. & Ciu. L. II. c. 7. §. 2.

§. III. 1) HORATIVS II. Satyr. 7.

Tolle

bus inuicem inferri possunt & solent; vtque adeo pace fruantur, aut contra infestos idonea praesidia habeant. Paci autem id inprimis necessarium est, vt vnusquisque in tantum contra caeterorum violentiam protegatur, vt secure queat viuere, id est, ne iustam habeat causam metuendi a caeteris, quamdiu ipse alios iniuria non lacessierit. Equidem vt tuti praestentur homines a mutuis laesionibus, seu vt iniuria laedi omnino nequeant, rerum humanarum conditio non fert. Sed ne probabilis sit metuendi causa, prospici potest. Et haec securitas finis est, propter quem homines sese aliis subiiciunt. Quae si non maior habeatur ex coniunctione cum aliis, quam si quis propriis duntaxat viribus protegatur, stultum foret naturali libertati renunciare, in qua quilibet suo arbitrio defenditur. Enimuero ad hanc securitatem non sufficit, vt vnusquisque eorum, qui in ciuitatem coalituri sunt, cum caeteris verbo aut scripto paciscatur, de non occidendo, non furando, aut alia noxa non inferenda. Manifesta est enim ingenii humani apud plerosque prauitas; & experientia nimis cognitum, quam parum valide plurimi homines sola fidei suae reuerentia ac sanae rationis dictamine, in officio contineantur, vbi metum poenae remoueris [1]. Quam ob causam etiam non sufficit, vt aliquis sit, qui agendorum regulas praescribat, si nihil praeterea potestatis habeat. Quo possis adplicare illud COLVMELLAE de Re Rustica L. I. c. 3. *Imbecilliorem agrum, quam agricolam esse decet, quoniam si sit colluctandum cum eo, si fundus praeualeat, dominum allidi.* Igitur vt homines & communia legis naturalis praecepta, & quae peculiariter ad bonum ciuitatis statuuntur, obseruent, metu poenae opus est, & facultate eandem repraesentandi [2]. Quae poena vt huic fini sufficiat, tanta est constituenda, vt aperte maius malum sit leges violasse, quam obseruasse, & sic poenae grauitas delectationem aut lucrum, quod ex iniuria capitur, aut speratur, superet. Non enim possunt non homines ex duobus malis, quod sibi minus videtur, eligere. Et sic aliena capita custodiunt meum caput. Et licet aliquos interdum temeritas, aut enormis animi commotio eo propellat, vt facinoris perpetrationem omissioni flagitii anteponant: tamen hoc inter minus frequentia habetur, quae euitasse conditio humana non patitur. Haec porro facul-

Tolle periclum,
Iam vaga prosiliet frenis natura remotis. H.

2) Hinc potestas vindicatiua, cuius praecipue meminit Apostolus Paulus ad Roman. XIII, 4. Hinc gladii ius, siue ius publicarum animaduersionum, in *L. 3. D. de Iurisdictione.* Quod ius vtendi gladio cum HOBBESIVS ipse d. c. 6. §. 6. necessarium ad pacem vocet, ferri profecto nequit, quod idem scribit Leuiathan. c. 14. *Ius se defendendi contra mortem naturalem, vulnera, carcerationem, deponere neminem posse: quia eorum causa ius in omnia naturale depositum sit.* Subiicit: *Hoc nosse omnes, qui damnatos, siue ad mortem, siue ad carcerem ducunt.* Et cap. 21. *Quid autem, si multi simul contra summum imperantem crimen aliquod committant capitale, propter quod, nisi se defendant, expectant mortem, quaeret aliquis, vtrum libertatem illam coniunctis viribus se mutuo defendendi habeant? habent certe: nam vitas suas defendunt tantum, id quod & innocenti & nocenti aeque licet. Iniustitia quidem erat officii violatio prima, sed quod arma postea ad se defendendos sumserint, crimen nouum non est.* Conf. c. 2. de Ciue §. 18. & c. 5. §. 7. Quibus occurri potest ex illis, quae annotauimus supra ad c. 3. §. 4. Equidem ius defendendi se naturale est, sed contra vim iniustam. Et quaeso, quid non molientur nefarii homines, si iniustum non est, iniusta facta, coniurationes aut similia opposita vi defendere? Conf. infra c. 8. §. 5. circa finem. H.

facultas poenas infligendi iuſſa imperantis transgreſſis eo ipſo data intelligitur, dum virium ſuarum vſum ſinguli ciuitati ſubmittunt. Quo ipſo ſeſe obligant ad coërcendos iuſſu imperantis noxios, aut ſaltem, quod defendere nolint eos, qui poenas daturi ſunt. Nam vt quis ſeſe obliget ad poenam citra reluctantiam tolerandam, id propter naturalem hominum auerſionem ab iis, quae vitam noſtram deſtruunt, fruſtra eſt. Caeterum id recte HOBBES de Ciue c. 6. §. 6. quod ampliorem homini in hominem poteſtatem competere negat, quam hancce, qua quis aliis praeſcribere poteſt, quaecunque ex vſu ciuitatis arbitratur, & ad ea obſeruanda poenis detrectantes compellere. Verum dicto illi; *qui poenas ſuo arbitrio iure ſumit, iure omnes cogit ad omnia, quae ipſe vult;* limitatio eſt addenda ex fine ciuitatum; vt ſcilicet ſummum imperium habens non alia velle poſſe intelligatur, quam in quibus ſana ratio aliquam conuenientiam ad iſtum finem inuenire poteſt.

§. IV. PRAETEREA quia etiam vbi accuratiſſimae leges ſunt conſcriptae, ſaepenumero controuerſia ſuper recta earundem adplicatione ad facta ſingularia oriri ſolet; ac multa ſaepe expendenda occurrunt, ſi quid contra leges factum eſſe dicatur: inde vtrique poteſtati iam dictae ſuccenturiari intelligitur poteſtas iudiciaria *. Cuius eſt lites ciuium cognoſcere & decidere, ſingulorumque facta, quae legibus contraria arguuntur, examinare, ac poenam legibus conuenientem dictitare. HOBBES autem dicto loco §. 8. poteſtatem iudiciariam improprie videtur accipere; cum facultas iudicandi de vſu & exercitio alicuius partis imperii cuique parti incluſa intelligatur.

§. V. ETSI autem iſthoc modo ſecuritati ciuium aduerſus conciues cautum ſit; hoc tamen nondum ſufficit ad obtinendum ciuitatum finem. Nam fruſtra inter ſe pacem colunt, qui ſe contra externos tueri non poſſunt: id vero efficere nequeunt, quorum vires non ſunt vnitae. Quod enim multi vno ſunt robuſtiores, id ex vnione eſt. Alias enim vel mille ſeparati vno validiores non ſunt. Igitur ad vniuerſorum ſecuritatem & ſalutem neceſſarium eſt; vt in ciuitate exſiſtat poteſtas, cuius ſit congregare, vnire & armare tot ciues *, aut eorum loco conducere, quot pro incerto numero & viribus hoſtium ad communem defenſionem opus viſum fuerit; rurſumque cum hoſtibus, vbi expedierit,

§. IV. * Quam aliqui minus accurate extremae prouocationis iure deſignant. Equidem ex hoc iure inprimis cognoſcitur ſumma poteſtas. Hinc, vt ab aliquo nulla ratione prouocari poſſit, cum perſona ſubditi pugnare, ac proinde ad ſummum imperium aut partem eius pertinere, ait H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 4. §. 13. & Maecenas Auctor erat Auguſto apud DIONEM Libr. LII. neminem quenquam tanta in iudicando poteſtate eſſe prorſus debere, vt ab eo prouocari nequeat. Enimuero prouocatio eſt tantum pars iudicii. At ſummae poteſtatis vis haud dubie in omnem rem iudiciariam ſe porrigit. ARISTOTELES VII. Pol. 8. iudicia omnium maxime neceſſariam Reipublicae partem dixit. IDEM IV. Pol. 16. obſeruauit, niſi iudicia de rebus ciuilibus recte fiant, exſiſtere rerumpublicarum mutationes. H.

§. V. * Quae poteſtas ad neminem alium, quam ad ſummum imperantem ſpectare poteſt. Veriſſime ARISTOTELES VII. Pol. 9. *Οἱ τῶν ὅπλων κύριοι, καὶ μένειν καὶ μὴ μένειν κύριοι τὴν πολιτείαν. Qui in manu ſua arma habent, in eorundem arbitrio eſt, maneat an non maneat Respublica.* Conf. V. Pol. 9. Magiſtratibus nedum priuatis, ius belli faciendi non competit. Vid. infra L. VIII. c. 6. §. 10. H.

§. VI. 1) ARISTOTELES IV. Pol. 4. Ἔτι-

τος

pedierit, pacem facere. Cum autem & pacis & belli temporibus inseruiant foedera, vt & commoda diuersarum ciuitatum melius communicari possint, & validior hostis iunctis viribus repelli, aut in ordinem redigi queat: penes summum imperium erit, vtrique tempori inseruientia foedera inire, vniuersosque subditos ad eadem seruanda obstringere, simulque exinde redundantia commoda in ciuitatem deriuare.

§. VI. CVM vero ciuitatis negotia, tam belli quam pacis tempore occurrentia, ab vno homine sine ministris, & magistratibus subordinatis, administrari, & exsecutioni dari nequeant: opus quoque erit in ciuitate tali potestate, quae homines constituat [1], qui controuersias ciuium examinent, (vid. Exod. XVIII, 15. PHILO IVDAEVS de Creation. princip. IOSEPHVS Archaeol. III. 3.) vicinorum consilia expiscentur, milites gubernent, opes ciuitatis colligant, & dispensent, ac denique vtilitati ciuitatis vndiquaque prospiciant. Quae ipsa potestas eosdem iam constitutos ad officium faciendum compellere, & gestorum rationes poscere potest. [2]. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 6. p. m. 218.

§. VII. PORRO quia nec pacis nec belli tempore ciuitatis negotia sine sumtibus geri possunt [1]: igitur in ea requiritur potestas, quae in tales vsus partem aliquam bonorum, aut prouentum regionis a populo insessae seponat, aut singulos ciues adigat, de bonis suis tantum conferre [2], quantum ad tolerandos sumtus requiri iudicatur; nec minus, si operae ciuium requirantur, easdem imperet & exigat. Quo spectat etiam potestas alia media licita circumspiciendi, quibus opes ciuitatis augeantur. Inter quae praecipuum est ius vectigalia imponendi mercibus [3], quae importantur, & exportantur; vt & de pretio rerum quae consumuntur, modicam partem decidendi.

§. VIII. DENIQVE etiamsi intrinsecam voluntatis libertatem tollere, simulque hominum de rebus iudicia per intrinsecum aliquod medium in perpetuam harmoniam componere supra humanam sit facultatem: vt tamen isthaec, licet discrepantia, tranquillitatem ciuitatis non perturbent, omnino prouidendum est. Cum enim omnes actiones voluntariae initium habeant, & dependeant,

πιρ ἄνευ ἀρχόντων ἀδύνατον ἄνευ πόλιν. Siquidem fieri nequit, vt absque magistratibus ciuitas persistat. H.

2) Potestates enim a summa potestate secundae in Republica singulari intuitu summi imperantis ius habent fiduciarium & dependens. Hactenus recte Henricus V. Imperator, lectus inter Lotharium & Azonem sponsionis arbiter, pronunciauit, magistratibus etiam sublimioribus merum imperium proprietate non competere. Vid. BODINVS Method. histor. c. 6. & 3. de Rep. 5. H.

§. VII. 1) Quod D. PAVLLVS significat ad Rom. c. XIII. v. 6. *Propter hoc enim etiam tributa penditis: Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes.* Neque enim suarum rerum curam monente CLERICO ad h. l. abiicere, & pro Republica solliciti esse incipere possunt sine compensatione, neque dignitatem primariorum Societatis ministrorum tueri eamue contra turbatores aut inuasores defendere, sine impendio. Quae ratio praecipua est omnium Tributorum, soluendorum ideo, quia vnusquisque symbolam conferre tenetur fulciendae societati, in qua tranquille ei viuere, & sub legum praesidio saluo esse licet. Ceterum ad hanc partem Maiestatis adhuc referri possunt Ius Cudendi monetam, Ius Venationis & piscationis, & Ius occupandi res communes, quae commode inter priuatos diuidi nequeunt.

2) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 4. 5. H.

3) Vid. supra L. III. c. 3. §. 7. H.

deant a voluntate; voluntas autem faciendi vel non faciendi dependeat ab opinione boni vel mali, praemii vel poenae, quam sibi quisque conceperit ex facto vel omisso secuturam esse, adeoque actiones omnium a suis cuiusque opinionibus regantur: sane externis mediis opus erit, vt istae opiniones, & iudicia, quantum fieri potest, conspirent, aut saltem, ne earundem discrepantia ciuitatem perturbet. Inde expedit, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis velut personet, quae cum fine & vsu ciuitatum congruunt, simulque animi ciuium a puero istis imbuantur. Quippe cum plerique mortalium ita de rebus soleant sentire, prout assueuerunt, & prout communiter iudicari vident. Paucissimi ex proprii acumine ingenii, quid in rebus humanis solidi subsit, dignoscere valeant. Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa scientias humanas, vnde dissensiones, discordiae, conuicia, & demum bella oriri non possint. Idque non contingit propter dogmatis falsitatem, aut quod contrario eius admisso, tanta incommoda in genus humanum aut ciuitates sint redundatura; sed propter ingenium hominum, qui sapientes sibi visi, idem videri volunt omnibus, & in dissentientes vehementissime exasperantur. Quod facile agnoscet, qui vel obiter inspexit rixas eruditorum circa res titiuillitii, non minori motu agitatas, ac si pro aris & focis pugnaretur. Verum huiusmodi dissensiones, quanquam impediri non possint, ne oriantur; attamen ne turbent pacem publicam, per summum imperium effici potest, poena in conuiciatores sancita. PLATO de LL. L. XI. [pag. 977. D. Ed. Wech.] *Nemo alicui conuicietur. Sed quicunque cum alio de re quapiam ambigit, discat potius doceatque tam ambigentem, quam praesentes, ita vt omni conuicio prorsus abstineat. Cum enim sibi inuicem verbis turpibus maledicunt, muliebres habentur: & inprimis ex verbis, quae certe leuissima res est, odia grauissima & inimicitiae saepe nascuntur.* Verum de hisce dogmatibus proprie sermo non est; sed de talibus, quae, siue sub specie religionis siue alio modo obtrudantur, ius naturale, ac principia sanae politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta sunt. Neque exinde vlli verae doctrinae periculum est. Nam nulla vera doctrina paci repugnat: & quae paci repugnat vera non est, nisi etiam pax & concordia contrariae legibus naturalibus dicantur. Igitur saltem eiusmodi doctrinarum examen, easdemque e ciuitate proscribendi potestas

§. VIII. 1) Equidem TERTVLLIANVS ad Scapulam scripsit: *Humani iuris & naturalis potestatis est, vnumquemque quod putauerit colere: nec aliis prodest aut obest alterius religio: sed nec religionis est cogere religionem, quae sponte suscipi debet, non vi, non armis, cum & hostiae ab anima libente expostulentur.* In eandem sententiam & alii Patres disseruerunt, quorum dicta iam collegit IVO Part. I. c. 277. Part. XIII. c. 94. & GRATIANVS Dist. 45. Quibus & illud patrocinari videtur, religionem esse opus intellectus & voluntatis, ac proinde imperium non agnoscere. Enimuero penes quemque esse quod putauerit colere, aduersatur sententiae pene omnium Rerumpublicarum, quae vnquam fuerunt. Omnes quippe circa cultum diuinum nonnulla constituerunt, poenis etiam in refractarios aut delinquentes sancitis. Diagoram Melium, qui omnino Deos esse negabat, & Epicureos ex bene moratis ciuitatibus eiectos legimus. Socrates apud XENOPHONTEM L. IV. Memorabil. Deos colere legem esse ait, quae apud omnes homines valeat. Hinc vetus illa formula, cum quis populus alteri populo aut Regi se subiiceret, dedere diuina & humana. Vid. LIVIVM L. VII. c. 31. vbi de Campanis. Conf. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 8. n. 3. L. II. c. 5. §. 31. L. III. c. 5. §. 2. Vlpianus ius publicum etiam in sacris dixit consistere. Equidem in naturali statu recte dicitur, vniuscuiusque arbitrio Deum coli: Verum constitutis ciuitatibus, viden-

ſtas recte ſummo imperio ciuili tribuitur [1]. Apud DIOGENEM LAERTIVM in Theophraſto [§. 38.] Sophocles Amphiclidae filius legem tulerat: *Ne quis philoſophorum praeeſſet ſcholae, niſi id ſenatus ac plebs decreuiſſet; qui ſecus faceret, capitale eſſet.* PLATO de LL. L. VII. [pag. 888. C. Ed. Wechel.] *Nemo Poëta praeter ciuitatis leges, & iuſta vel honeſta, vel bona fingere quidquam audeat. Nec liceat quae compoſuerit, vlli priuatorum oſtendere, antequam conſtituti hac de re iudices legumque cuſtodes & viderint, & adprobauerint* [2]. Huc ſpectat praefatio CASAVBONI in Exercitat. contra Baronium, & EIVSDEM Epiſtola ad Frontonem Ducaeum, quae eſt n. 624. Edit. Graeuii. Nec inſuper habendum illud HOBBESII de Homine c. 13. §. 8. *Sunt libri ſcripti a Romanis ciuibus florente democratia aut recens extincta, nec non a Graecis florente Republica Athenienſi, tum praeceptorum, tum exemplorum pleni, quibus ingenium vulgi regibus ſuis infeſtum redditur, idque ob nullam aliam cauſam, quam quod ab hominibus perfidis perpetrata flagitia in illis libris laudari vident, nimirum regicidia, ſi modo reges, antequam occidant, tyrannos vocent. Verum ingenium vulgi corrumpitur adhuc magis a lectione librorum, & auditione concionantium eorum, qui regnum in regno, Eccleſiaſticum in ciuili eſſe volunt. Hinc enim pro Caſſiis & Brutis oriuntur Raualliaci & Clementes, qui cum reges ſuos occidendo ambitioni inſeruirent alienae, Deo ſe ſeruire arbitrabantur.* Add. EIVSDEM Praefatio ad librum de Ciue & Leuiath. c. 21. vbi memorantur mala, quae ex doctrina Ariſtotelis de libertate orta ſunt; & ibid. c. 29. & 46. 47. Conf. HOBBES de Ciue c. 6.

§. IX. PROXIMVM eſt, vt oſtendamus, partes illas ſummi imperii naturaliter ita eſſe vnitas, & inuicem velut implexas, vt, ſi fingamus, earum quaſdam independenter penes vnum, quaſdam penes alios eſſe, regularis forma ciuitatis plane deſtruatur. Quae res vt ſolide intelligatur, obſeruandum eſt, duo eſſe potiſſimum vincula, quibus plurium hominum aut coetuum voluntates connectuntur, vt in vnum conſpirent, pactum, & imperium; quorum hoc tamen illo longe fortius ſtringit. Qui ſolo pacto continentur, iure naturae tenentur, vt ſponte praeſtent id, de quo fuit conuentum, manente de caetero naturali inter ipſos aequalitate *. Quamdiu autem vtrinque conuenta ſeruantur, concordia & vnio ſic ſatis inter ipſos poteſt ſubſiſtere. Aſt vbi

 quis

videndum, quid illi, qui ſummam poteſtatem tranſtulerunt, voluerint fieri, aut voluiſſe ſaltem credantur. Vbi primum conſideranda vis religionis in animis humanis, quae tanta eſt, vt eius ope homines huc illuc pro libidine actos, ſeditiones turbasue excitatas, mutationes factas, ſeculorum omnium hiſtoriae teſtentur: deinde finem conſtituendarum ciuitatum praeter rerum ſufficientiam eſſe ſtudium virtutum, quarum praecipua eſt religio. Hactenus igitur ius ſummorum erit imperantium, vt aliqua circa religionem ſtatuant, vel ad vitandas mali occaſiones, vel ad virtutum adminicula. Et licet religio ex parte ſit opus intellectus, ac proinde legem non audiat, tamen cum intellectus ſaepe erret ideo, quod noluerit, operam dare, vt eximeretur ab errore (Vid. 2 Corinth. IV, 2. 3. 1 Timoth. IV, 1. 2 Timoth. III, 1. ſequ.) errores circa religionem merito dicuntur voluntarii. Voluntas autem licet cogi nequeat, coërceri tamen vel poenis vel aliis rationibus poteſt. Vid. ſupra L. I. c. 3. §. 2. H.

2) *Τὸν ποιητὴν παρὰ τὰ τῆς πόλεως νόμιμα, καὶ δίκαια, ἢ καλά, ἢ ἀγαθὰ μηδὲν ποιεῖν ἄλλο· τὰ δὲ ποιηθέντα μὴ ἐξεῖναι τῶν ἰδιωτῶν μηδενὶ πρότερον δεικνύναι πρὶν ἂν αὐτοῖς τοῖς περὶ ταῦτα ἀποδεδειγμένοις κριταῖς καὶ τοῖς νομοφύλαξι δειχθῇ καὶ ἀρέσῃ.*

§. IX. * Nam foedera ſtatum naturalem non tollunt, ſed tantum temperant. H.

quis dolo malo a pacto resiluerit, iuris quidem naturalis violati est reus; caeteris autem, quorum intererat pactum illud seruari, nihil superest, quo violatorem in ordinem redigant, praeter violentiam bellicam; qua saepe non minus pollet, qui iniuriam fecit, quam accepit. Sic inter aequaliter foederatos concordia est, quamdiu quisque, quod promisit, sponte praestat; vbi vnius perfidia interuenerit, petit vinculum, & bello praebetur causa. Ex quo adparet, sola pacta non esse vincula sat valida, saltem vt plures in vnum corpus morale diu colligentur; praesertim cum non semper pauciores & imbecilliores a pacto discedant in fraudem plurium & validiorum; sed etiam plures in fraudem pauciorum. Et licet ponamus, principali pacto aliud fuisse adiectum, vt caeteri omnes violatorem pacti quemcunque iunctis viribus persequantur; tamen (praeterquam quod inutile hoc erit, vbi plures simul a pacto discesserint,) nisi imperium democraticum inter socios sit constitutum, seu nisi illi, qui antea socii fuerant, in vnam ciuitatem coaluerint, alio iterum pacto opus erit, quo modo sit coërcendus ille, qui pacto isti adiecto stare detrectauerit; & sic in infinitum. Ast vero imperium longe validius est vinculum, quo plures in vnum corpus queant colligari. Non enim qui eodem imperio continentur, manent aequales illi, penes quem est imperium, sed dum in vnum hominem aut concilium confertur potestas praescribendi, malumque aliquod per modum poenae repraesentandi illis, qui praescripta obire neglexerint, omnibus longe maior incumbit obsequii necessitas, quam si solo pacto necterentur, quo aequalitas inter socios, & ius proprio ex arbitrio super rebus suis statuendi non forent sublata.

§. X. Notandvm & hoc, si qui statuere velint, partes imperii potentiales, quas vocant, in vna & eadem ciuitate radicaliter & diuisim esse penes plures personas aut concilia; id quoque admittant necesse est, vt is, cui aliqua pars imperii competit, sit instructus potestate tum adigendi ciues ad obseruanda ea, quae ex vi istius partis statuuntur, tum illud ius suum defendendi, si quis idem inuadere aut turbare velit, etiam vbi penes alterum est ius belli: & denique vt proprio ex iudicio, & suo iure possit statuere, quo tempore & modo pars illa imperii sit exercenda. Nam quiduis potius, quam imperium est, habere duntaxat ius indicandi aliis, quid optes ad ipsis fieri, & tamen destitui potestate etiam reluctantes compellendi ad obseruandum, id quod significatum fuit. Et precario obtinemus, quod contra alterum defendere nobis non licet. Et minister est alterius, atque exsecutor duntaxat, qui ius aliquod alieno ex arbitrio exercet.

§. XI.

§. XI. 1) Scite H. Grotivs in Apologetic. c. 2. *Est summum imperium, quod coronae comparari eaque imagine depingi solet, eius naturae, vt parte amissa substantiam suam amittat.* Vnde fluit, quod vulgo ICti dicunt, si cui regalia conceduntur, ea non abdicatiue, sed cumulatiue concessa censeri, siue vt clarius efferam, communicando duntaxat alteri, non adimendo sibi. H. [Locus Grotii facilior est ad intelligendum, si obseruemus, coronae nomen, parte circuli amissa, senescere.]

2) Vid. Dissertatio Avctoris nostri de concordia verae Politicae cum religione Christiana §. 11. & famigeratissimus liber, Anglice primum scriptus, *Des Droits de l' Eglise Chretienne.*

3) Heic diuersae oppido sunt sententiae. Etenim Pontifex Romanus illimitatam circa sacra potestatem sibi arrogat: Episcopi Vltramontani Ponti-

§. XI. His positis facile adparebit, tantam esse inter omnes partes summi imperii coniunctionem, vt vna ab altera non possit auelli [1], nisi regularis forma ciuitatis corrumpatur, & irregulare corpus resultet, male firmo duntaxat pacto cohaerens. Nam si vni demus potestatem legislatoriam, alteri vim punitiuam, vtrique radicaliter & independenter; necessum erit, aut priorem esse inanem, aut posteriorem prioris ministram, Leges quippe ferre, quas exequi nequeas, inane est. Et vires habere, queis alios cogere possis, sed non nisi ex alieno arbitrio adplicandas, ministri est, & nudi exsecutoris. Quod si autem & huic dederis cognitionem & iudicium de suarum virium adplicatione, eadem opera in nihilum redegeris potestatem legislatoriam. Ergo necessum est, vt vtraque facultas ab vna & eadem voluntate dependeat. Manifestum porro est, ab isthoc iure non posse separari ius belli & pacis, neque ius indicendi tributa. Nam nemo ad arma, nemo ad sumtus belli, pacisque ciues iure potest cogere, nisi qui iure immorigeros punire potest. Absurdum porro fuerit, ius feriendi foedera, paci belloque inseruientia, alteri assignare, quam cui de pace belloque statuendi ius est. Nam alias aut hic merus erit minister, aut alter circa comparanda media, iuri suo exserendo inseruientia, ab alieno arbitrio dependebit. Sic si alicui negotium quoddam velis committere, neque tamen eidem simul dederis potestatem constituendi, rationemque poscendi ministros, sine quibus id expediri nequit, reuera & ipsum ministris parem feceris. Ergo potestas magistratus constituendi abs reliquis partibus summi imperii separari nequit. Denique & penes eandem erit examen doctrinarum, inprimis earum, quae ad finem ciuitatum aliquo modo spectant, & quae in conscientias hominum efficaciam habet obsequio aduersus summum imperium promouendo, aut impediendo. Si enim aliquis imperet facere sub poena mortis naturalis, alius persuadeat ciuibus, ipsos eo facto poenam mortis aeternae incursuros, vterque suo iure, seorsim & independenter [2] sibi competente; sequitur, non tantum ciues, etsi innocentes, puniri iure posse, sed & in irregularem ac bicipitem statum dissoluetur ciuitas. Neque enim quisquam duobus dominis seruire potest: neque is, quem sequendum esse credimus metu damnationis aeternae, minus dominus est, quam cui metu mortis temporalis obeditur. Et iure regulandi doctrinas amisso, animabuntur ciues superstitiosi ad rebellionem a suis ipsorum phantasiis. Conf. HOBBES dicto loco, & Leuiath. c. 29. & I. F. HORNIVS L. III. cap. vn. §. 3. Quaenam de caetero summi imperii ciuilis in Rebuspublicis Christianis potestas circa sacra sit, aliis distinctius definiendum transmittimus [3]. Add. cumprimis GROTIVS de

Pontificem concilio subesse volunt: At nonnulli reformatae religionis Presbyteris omnia subiiciunt, & nullam imperanti circa sacra constituendi, aut super synodorum decretis cognoscendi potestatem relinquunt (quae opinio, qua occasione in foederato Belgio exorta sit, tradit H. GROTIVS L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCIIX. Conf. EIVSDEM Apologet. c. 7.) Verissime autem sentiunt, qui & hanc potestatem summo imperanti adiudicant: quoniam sine ea ciuitas salua esse nequit, & vt bono viro, ita cumprimis bono Principi incumbit, curare, quantum fieri potest, vt suis etiam aeternum bene sit. In Hebraeorum regno pii Reges Asa, Iosaphatus & Ezechias eam curam, etiam collaudante Deo, susceperunt & exercuerunt. Postea cum religioni Christianae associarentur Reges, hi regimen eius, Episcopis minime refragantibus, sibi vindicauerunt. De Roma-

de Imperio ſummarum poteſtatum circa ſacra, c. 1. Sicuti nec nunc vacat diſcutere illud PHILONIS Iudaei de praemiis & poenis, qui, cum oſtendiſſet, Moſen eundem fuiſſe *regem*, *legislatorem*, *prophetam*, *& pontificem*, addit; *haec cum ad idem genus pertineant* [4], *debent contineri coaptarique mutuis vinculis, & in eodem requiruntur homine, vt ſi cui quoduis deſit horum quatuor, claudicantis Reipublicae imperfectus princeps cenſendus ſit* [5].

§. XII. ISTHAEC liquidius adparebunt, ſi qualescunque ſpecies eiusmodi diuiſionis excutiamus. Sit ergo penes principem poteſtas belli & pacis, penes ſenatum ius leges ferendi, & iudicia exercendi, penes concilium populi ius indicendi tributa. Heic ſi rex ciues ad arma vocet, & ipſi parere nolint, aut ius habebit rex eos poenis per ſe cogendi, aut ſenatui iudicandos tradere debebit. Si prius admittamus, non patet, quomodo poenas ſit exacturus a ciuibus nondum militiae adſcriptis, qui non habet exſecutionem legum. Si dicas, in hoc ſolo caſu ius eſſe regi poenas immorigeris imponendi, eadem opera ius regi das omnes ciues pro libidine vexandi, adeoque caeterorum iura ad nihilum redigis. Vbi enim arma induere iuſſerit, ni paruerint, ſuppliciis eos afficiet: vbi in expeditionem eduxerit, ratio diſciplinae militaris ius vitae & necis in ipſos illi dabit. Et nihil facilius duci, quam militem inuiſum perdere. Vid. LIVIVS II. 23. 32. 58. III. 10. 20. 24. IV. 1. 5. 58. V. 2. 10. & paſſim. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 73. CVRTIVS L. VII c. 2. POLYBIVS L. I. c. 9. Sin autem rex ſacramentum detrectantes ad ſenatum adducere neceſſum habet, hic aut nude ex praeſcripto regis ſententiam damnatoriam pronunciabit, atque poenam exſequetur; quod eſt contra hypotheſin: aut ſuper intentato ciuibus crimine quoque cognoſcet. Quae cognitio inanis eſt, ni idem poſſit inquirari nequeunt.

Romanis Imperatoribus teſtatur SOCRATES L. V. Hiſtor. Eccl. ex quo illi Chriſtianiſmum profiteri coeperunt, res Eccleſiae ab ipſis dependiſſe. Et verum dicit. Vid. de Conſtantino M. EVSEBIVM in Libris de eius vita, & alios hiſtoriae Eccleſiaſticae ſcriptores. Adde VEDELIVM Libro de Epiſcopatu Conſtantini M. De ſucceſſoribus eius Codex Theodoſianus & Iuſtinianeus abunde loquuntur. Res quoque nota de Francorum Regibus, ceu quorum auſpiciis Canones in Synodis aut Capitularia in placitis facta. Et ſane cum religio Chriſtiana omnes alias exſuperet, ſeu praemiorum poſt hanc mortem excellentia, ſeu ſanctitate praeceptorum, & conſentaneis cum ſociali & ciuili vita inſtitutis, danda vtique opera ſummis imperantibus, vt eam introducant, introductam conſeruent ac moderentur. Vbi praecipue monendum, non eſſe fas, vt poenis illos ſubdant, qui religionem Chriſtianam amplecti nolunt, quantum ad dogmata attinet, coeleſti patefactione nota, & religioni naturali ſuperaddita: nam haec ad felicitatem ciuilem per ſe non pertinent, ſed alium multo nobiliorem habent finem, ac proinde a ſumma poteſtate imperari nequeunt. Sed nec Chriſtus vnquam tale ius in ſummos imperantes tranſtulit, imo potius, ne quisquam vitae huius poenis aut eorum metu ad ſuam religionem adigeretur, conſtituit Matthaei XIII, 29. 30. Lucae IX, 54. & ſequ. ad Romanos IIX, 15. ad Hebraeos II, 15. Iudaeis certe ſub Romanis Imperatoribus religionis ſuae vſus nunquam vetitus fuit, dum a contemtu Chriſtianae religionis & traducendis ad ſuam ſectam Chriſtianis abſtinerent. Quin Archiſynagogis eadem iura quae Chriſtianorum Epiſcopis Conſtantinus, Conſtantius, Valentinianus & poſt illos Honorius & Arcadius Impp. indulſerunt. Ex celebrioribus Epiſcopis ipſe Gregorius M. crebro pro Iudaeis reſcripſit nullum iis negotium faceſſendum a Chriſtianis, ſed benignitate potius ac beneficiis alliciendos, vt oſtendunt varia ex eius epiſtolis loca apud BARONIVM ad A. CCCLXXXIIX. n. 91. Conſtantinus M. Chriſtianus factus apud ZONARAM L. III. promiſſa per praeconem Chriſtianis ſecuritate, publice edixit: nemini ſe vim adhibiturum, ſed eos libenter ſuſcepturum, qui ſponte ad Chriſtianam religionem ſe contuliſſent. Multo autem iniuſtius poenae, inprimis grauiores, in illos

inquirere, ex vſu Reipublicae ſit, nec ne, bellum iam a rege ſuſcipi. Hoc modo ius regis in nihilum recidet. Quod ſi in eiusmodi ſtatu inuicem comparemus ius regis, & ius populi, eadem incommoda deprehendemus. Sane enim, prout hodie bella geri inter pleroſque populos moris eſt, *neque arma ſine ſtipendiis, neque ſtipendia ſine tributis haberi queunt.* TACITVS H. IV. 34. Ergo ſi regi non ſit poteſtas ad tributa praeſtanda pro imperio ciues adigendi, ipſius ius belli nihil aliud erit, quam nuda facultas ſuadendi ciuibus, heic & nunc commodum eſſe Reipublicae arma ſumere. Quod ſi autem populo non ſit facultas cognoſcendi, vtile ſit bellum, nec ne, cui ſuſcipiendo tributum ſit conferendum; quid aliud hic habebit, quam laborioſum miniſterium deſcribendi & colligendi tributum? quorum vtrumque eſt contra hypotheſin. Neque melius res procedet, ſi alio modo partes ſummi imperii diſtribuamus. Add. BODINVS de Republ. L. II. c. 1. p. m. 287. circa quem tamen non de nihilo eſt, quod monet ARNISAEVS de Republ. L. II. c. 6. ſect. 1. §. 56. Vsque adeo huc adplicari debet illud Aſinii Galli * apud TACITVM A. [L. I. c. 12.] *vnum eſſe imperii corpus, atque vnius* hominis aut concilii *animo regendum.* Illuſtrari haec poſſunt exemplo animae humanae, cuius inſtar aliquod ſummum imperium in ciuitate gerit. Nam ſi fingamus, partes potentiales animae rationalis, intellectum & voluntatem, eſſe ſeparatim in diuerſis ſuppoſitis, quorum vni ſolus fuerit intellectus, alteri ſola voluntas; neque homo dici poterit tale ſuppoſitum, neque humanae actiones ab eodem erunt expectandae, vno velut immobili ſemper torpente, altero tanquam coeco nequidquam ſatagente. Quo facit epigramma in ANTHOLOG. L. I. Πηρὸς, ὁ μὲν γύιοις, ὁδ᾽ ἄρ᾽ ὄμμασιν ἀμφότεροι δὲ εἰς αὐτὸς τὸ τύχης ἐνδεὲς ἠράνισαν. Τυφλὸς γὰρ λιπόγυιον ἐπωμάδιον βάρος αἴρων, ταῖς κείνου φωναῖς ἀτραπὸν ὀρθοβάτει. *Vnus*

illos vſurpantur, qui Chriſtianam Religionem profeſſi, a receptis ſententiis diſſident aut aberrant, vulgo dicti haeretici, vti a compluribus iam eſt demonſtratum. Vid. GROTIVM II. de I. B. & P. c. 20. §. 49. ſequ. Nec obſtat Dei praeceptum Numer. XXV. Deuter. XIII. Nam hoc illos duntaxat ferit, qui malitioſo propoſito hoc agebant, vt homines ab vno vero Deo abducerent, quem & natura docebat, & tot miracula, apertiſſime teſtabantur. At Chriſtianae religionis pleraque non natura nobis nota ſunt, ſed diuina reuelatione; & miracula, quibus ea religio quondam obſignata eſt, ad ſummam doctrinae pertinebant, non ad ſingula capita. Sed nec exempla Imperatorum Chriſtianorum etiam ex vetere aeuo obſtant. Licet enim diffiteri non poſſimus, multos haereticorum exilio, mulcta pecuniaria, aut ſimili vel leuiori poena, ſubinde mulctatos fuiſſe ab Imperatoribus, quos vel pietatis perſuaſio, vel ambitio Epiſcoporum & importunitas, vel ipſa etiam haereticorum malitia eo extimulauerunt, fuere tamen alii, qui diuerſos a religione ſua tolerarent: imo liberam religionis functionem habere permitterent, quod itidem ab aliis iam fuſe eſt demonſtratum. Vid. EICHELIVM in Animaduerſ. ad *ἀνέκδ.* Procop. p. 91. ſequ. Poenae autem capitales adeo inuiſae erant, vt in Gallia Epiſcopi, qui auctores poteſtatibus fuerunt, vt in Priſcillianiſtas, priuiſſimorum dogmatum auctores, & vitae inquinatae, animaduerterent, eam ob cauſam ab Eccleſiae amoti ſunt communione. Vid. SVLPIT. SEVERVM Hiſtor. ſacr. Libr. II. cum not. Sigonii. Plura de hoc argumento adferre, non licet. Vid. AVCTORIS librum ſingularem de habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem. H.

4) Conf. AVCTOR de habitu religionis Chriſtianae ad vitam ciuilem, NOODTIVS de Religione ab Imperio, Iure Gentium, libera & CLERICVS dans ſa Bibliotheque vniuerſelle T. XV. p. 403. & ſeqq.

5) Adiicere poterat AVCTOR hanc ſententiam, vtpote ſola auctoritate Philonis nixam, talem eſſe, vt ne refutari quidem mereatur.

§. XII. * Et quod Salluſtius Criſpus monebat Liuiam apud TACITVM I. Annal. 6. *Ne Tiberius vim principatus reſolueret, cuncta ad Senatum vocando. Eam conditionem eſſe imperii, vt non aliter ratio conſtet, quam ſi vni reddatur.* H.

Vnus luminibus captus, pedibus fuit alter: Alter ab alterius forte leuamen habet. Nam captum pedibus dum portat coecus, ab illo Discit, quae pedibus fit via recta suis. Hi vtique naturae defectus vtcunque supplere poterant, quamdiu vtrique mutuas tradere operas placuit. Post abruptum foedus; ortaque discordia, neque coeco, neque mutilo rectum carpere iter amplius dabatur. Vnde si quis omnino partes imperii separare velit, hautquidquam regularem ciuitatem constituet, sed irregulare corpus, cuius membra, partes imperii separatas possidentia, non communi imperio, sed per conuentionem duntaxat contineantur. Quo in coetu vtcunque concordia seruari poterit, quamdiu singulorum sententiae circa bonum publicum amice conspirauerint, & quilibet, quod ad hunc finem facit, vltro sit paratus implere. Vbi dissensio fuerit orta, nihil reliquum est, quam vt ad arbitros eatur, aut bello res disceptetur.

§. XIII. HAEC quanquam manifestissima sint; dantur tamen non pauci, qui diuisionem partium summi imperii propugnant, vt exinde nescio quas mixtiones Rerumpublicarum concinnent, quae vbi rite temperatae fuerint, felicissimam, si diis placet, Rempublicam producere aptae sint. Cui fini quidem ARISTOTELIS auctoritas nequidquidquam imploratur *, qui Polit. L. IV. c. 8. 9. de longe diuersa mixtura, quam quae ad diuisionem partium summi imperii spectet, loquitur. Quo magis mirandum est, quosdam EIVS interpretes, & inter eos Mich. PICCARTVM ad dictum locum de ista mixtura talia miscere, de quibus ARISTOTELI nunquam fortasse in mentem venerat. Qui etiam isthanc temperationem vnice exoptandam, & expetendam iactat, *si rex habeat ius belligerandi, cudendae monetae, paciscendorum foederum, imperandi tributa, distribuendi praemia; senatus ea occupet iura, quae prudentiam requirunt, puta leges ferat, & exsequatur, iudicia publica procuret; denique plebs ea tractet, quorum rationem didicit, aerarii publici rationes repetat, agris distribuendis praesit, creet magistratus, aedificiis, viis publicis, aquae ductibus, rei frumentariae, & aliis Reipublicae subsidiis praesit.* Sic neque id aliquam summi imperii diuisionem arguit, si, verbi gratia, condemnare sit penes senatum, liberare penes principem, vel populum. Sic enim princeps suo iure omnes potest absoluere, in quos alius sententiam damnatoriam dixit, hic sane nudi iudicis pedanei partes sustinet, eiusque sententiae ab isto firmitatem mutuabuntur. Vnde satis adparet, si in aliqua ciuitate capitalia iudicia sunt penes senatum, penes regem autem ius, quod vocant, aggratiandi, senatum reuera a rege potestatem habere delegatam cognoscendi super criminibus, & sententiam legibus conformem pronunciandi; idque arcendae a iustitia gratiae, & odio, deriuandaeque a rege inuidiae; radicaliter tamen ius vitae & necis penes regem esse. Nonnulli in ipsa potestate iudiciaria diuisionem aliquam comminiscuntur,

§. XIII. * Loquitur ille non de mixtione proprie dicta, qua iurium summi imperii fit partitio, sed de temperamentis fine simulacris, quae pro veris rerum momentis & pro iure Reipublicae venditari inter artes politicas solenne est. V. infra c. 5. §. 12. H.

§. XIV. 1) Plane vt Achilles apud EVRIPIDEM Iphigen. in Aulid.

Καὶ τοῖς Ἀτρείδαις, ἢν μὲν ἡγῶνται καλῶς,
Πεισόμεθ', ὅταν δὲ μὴ καλῶς, οὐ πείσομαι.
Et Atridis, si recte praefuerint,
Parebimus; quando autem non recte, non parebo. H.

2) V. infra c. 8. §. 6. H.

3) V. infra c. 6. §. 10. sequ. H.

ſcuntur, ſi nempe rex habeat ius vitae & necis in peregrinos ſolos, populus autem in ciues. Sed ſi penes populum ſint iudicia in ciues, tanquam penes pedaneos iudices, regis poteſtati nihil decedit. Sin radicaliter & independenter eadem obtineat populus, inane nomen habebit rex, & praetoris duntaxat peregrini munus exercebit. Nam quod de diuerſo monetae genere additur, ineptius eſt, quam vt repeti debeat. ARNISAEVS Rel. pol. L. I. c. 6. Sect. 1. valde heic operoſus eſt, & praeter complura, quae accurate obſeruat, recte quoque reiicit ſpurias quaſdam mixturae ſpecies. Ad extremum tamen §. 57. nullum commodius potuit excogitare exemplum, quam vt regi tribuat ius belli & pacis, tributa imperandi, monetam cudendi, & praemia diſtribuendi; ſenatum circa iudicia & prouocationes recipiendas occupari iubeat, eidemque reformationem morum per leges faciendam, & ius vitae & necis aſſignet; populo curam aerarii, & creationem magiſtratuum iniungat. De quo exemplo ex iam dictis iudicium ferri poteſt.

§. XIV. IPSE quoque GROTIVS L. I. c. 3. §. 9. 17. aliquid pro diuiſione partium ſummi imperii molitur. Vbi illud quidem recte, quod diuiſionem ſummi imperii inter regem & populum negat poſſe fieri hoc modo, vt ſimpliciter conueniatur; ſiquidem *bene* imperauerit rex, populum ipſi obtemperaturum; ſin *male*, fore vt a populo in ordinem redigatur [1]. Sed potius fines poteſtati vtriuſque aſſignari debuiſſe tales, qui ex locorum, perſonarum, aut negotiorum diſcrimine facile cognoſci poſſent. Solam autem bonitatem & malitiam actus conſiſtentem in adplicatione idonei medii ad ſalutem publicam, quae ſaepe obſcuram habet diſceptationem, aptam non eſſe ad partes diſtinguendas [2]. Quippe ex quo ſummam oriri confuſionem neceſſum ſit, cognitionem de eadem re ſub obtentu, bene aut ſecus circa ipſam a rege eſſe actum, hinc ad ſe trahente rege, inde populo. Sed & illud recte [3], non ſtatim diuidi ſummum imperium, ſi rex quaedam iurato promittat populo, etiam talia, quae ad rationem imperii adminiſtrandi faciunt. In reliquis vulgatum errat errorem. Ac diuiſionem quidem partium imperii vno modo fieri putat, *ſi expreſſe inſtituatur partitio.* Quam in rem exempli loco adfertur, quod Probi Imperatoris tempore ſenatus firmarit principum leges [4], de appellationibus cognouerit, proconſules creauerit, legatos conſulibus dederit. Quaſi vero ignotum ſit, quomodo Caeſares, qui modeſtiores videri volebant, imperium ſub larua antiquae Reipublicae exercuerint, & ſenatui reliquerint negotia modica, & ad ſummam rerum parum facientia, ſibi vero vim imperii, in militibus potiſſimum conſiſtentem, ſolicite retinuerint. Alterum modum diuidendi imperii ita exprimit: *Si populus adhuc liber futuro regi imperet per modum manentis praecepti.*

4) V. VOPISCVS in Probo. PROBVS ipſe ad Senatum: *Vos eſtis mundi Principes, & ſemper fuiſtis, & in poſteris veſtris eritis.* Verba profecto magnifica, ſed re inania. Plane vt apud CLAVDIANVM:

Neglectum Stilico per ſecula morem
Rettulit, vt Ducibus mandarent praelia Patres,
Decretoque togae felix legionibus iret
Teſſera.

Nimirum & hoc erat mere politicum ſchema hominis imperium affectantis, quod mox cum ipſo Stilicone periit. V. CONRINGIVS ad Part. 2. Lampadii de Rep. Rom. Germ. §. 10. H.

Vbi non adparet, qualis res sit praeceptum permanens eo tempore, quo vim praecipiendi quis non amplius habet. Nam omne praeceptum praesupponit vim coactiuam, exserendam, vbi idem fuerit violatum. Hanc ergo populus regem constituens in eundem aut retinebit, aut non retinebit. Si prius, penes regem inane nomen, vis imperii penes populum erit. Sin posterius, praeceptum inane erit. Ergo ita debuerat loqui; populum adhuc liberum posse regem adstringere, vt in gerenda Republica certas regulas sequatur. Sed ex hoc non sequi diuisionem imperii, infra ostendemus. Denique & ita diuidi putat imperium, *si in eiusdem delatione quid additum sit, ex quo intelligatur, regem cogi, aut puniri posse*. Enimuero non diuiditur imperium, sed populus illud reuera in solidum habet, regi autem sub illustri nomine magistratus duntaxat eminentis munus committitur, si populus ius quacunque ex causa regem cogendi aut puniendi habeat. Poena quippe a superiore vt tali proficiscitur. Coactio autem fit duplici modo, moraliter, & physice, id est, per modum imperii, & per modum violentiae bellicae. Imperium non datur in aequalem, vt talem. Ergo quando GROTIVS infert, quod saltem populus regi sit par aut aequalis, quia certo casu eum possit cogere; id quoque simul admittere necessum habet, neutri in alterum esse imperium; quod naturae ciuitatis repugnat. Ast coactio per violentiam bellicam vtique inter aequales, seu quorum neutri in alterum est imperium, locum habet. Sicut & de tali coactione capiendum est exemplum a GROTIO subiunctum, quod creditor naturaliter ius habeat cogendi debitorem. Sane per modum imperii, quod in ipso creditore haereat, naturaliter creditor debitorem cogere non potest. Alias enim necessum esset, quemlibet, qui alteri quid debere incipiat, ipsius imperium subire. Cogi tamen omnino debitor a creditore potest ad soluendum debitum vel per subsidium iudicis, (qui inter regem & populum non datur,) vel si in libertate naturali viuant, per violentiam bellicam. Atqui si hunc modum cogendi populo velimus tribuere, admittendum fuerit, tam regem quam populum in naturali libertate viuere, id est, ciuitatem esse dissolutam. Denique & illud concedimus GROTIO, in ciuilibus institutis nihil esse, quod omni ex parte incommodis careat; adeoque propter incommoda, ex diuiso imperio prouentura, non statim inferri debere, istud plane non posse dari. Ius quippe metiendum esse non eo, quod optimum huic aut illi videtur, sed ex voluntate eius, vnde ius oritur. Nobis tamen vicissim & illud erit concedendum, si cui populo eiusmodi diuisio arriserit, eum non regularem ciuitatem, sed corpus satis male concinnatum atque morbidum constituere [5].

CAPVT

5) V. supra §. 12. Atqui AVCTOR infra c. 5. §. 14. irregularitatem morbum esse Reipublicae negat. Et sane partitio ita fieri potest, vt populus non minus feliciter sub tali Republica viuat. Quod exemplis probare, loci huius non est. H.

§. I. * Ita quoque H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 7. Quod impugnat ZIEGLERVS in not. & L. I. de Iur. mai. c. 1. §. 44 persuasus hoc ipso stabiliri reiectam alias distinctionem

* *

CAPVT V.
DE FORMIS RERVMPVBLICARVM.

I. *Accidentia ciuitatum non constituunt nouam speciem.*
II. *Dantur & formae irregulares ciuitatum, ac systemata.*
III. *Tres sunt formae ciuitatis regularis.*
IV. *Democratia videtur Reipublicae forma antiquissima.*
V. *In democratia non minus est summum imperium, quam in monarchia.*
VI. *Quomodo democratia constituatur.*
VII. *Democratiae requisita ordinaria.*
VIII. *Quomodo aristocratia constituatur?*
IX. *Et quomodo monarchia?*
X. *In Rebuspublicis occurrunt vitia hominum & status.*
XI. *Quae tamen peculiarem Reipublicae speciem non constituunt:*
XII. *Sicuti nec varia accidentia democratiarum & aristocratiarum.*
XIII. *De recentiorum mixta Republica.*
XIV. *In quo consistat natura irregularium Rerumpublicarum.*
XV. *Irregularitas maxime perspicitur ex exemplis.*
XVI. *Imperia, quae habent prouincias, non statim sunt systemata.*
XVII. *De systematibus, quae oriuntur propter communem regem.*
XVIII. *De systematibus, quae foedere coaluerunt.*
XIX. *Quomodo negotia in istis communicentur?*
XX. *An maior pars ibi obliget minorem?*
XXI. *Quomodo talia systemata dissoluantur?*
XXII. *De comparatione formarum Reipublicae.*

SVMMVM imperium vti in qualibet ciuitate tanquam in subiecto communi reperitur *, ita prout illud vel in vno homine, vel in vno concilio ex paucis aut vniuersis ciuibus constante, tanquam in subiecto proprio haeret, diuersas formas Rerumpublicarum producit. Vbi primo omnium arbitramur, integrum adhuc nobis fore, vocabulum *formae* retinere ad exprimendam illam ciuitatum habitudinem, quae ex diuersitate subiecti, in quo imperium summum radicaliter haeret, resultat. Abs qua quod saepe *actualis Reipublicae administratio* discedit; puta, vt in *democratia* quaedam *monarchice* quaedam *polyarchice* gerantur; quando certa negotia vni aut paucis a populo expedienda committuntur, tralatitium est. Et quia plurimum interest, vtrum quis exerceat potestatem propriam, an vero alienam, & precariam, qua statim ab altero exui valeat; inde valde ἀκύρως loquitur, qui iactat: *reuera polyarchiam* esse, *vbi rex a paucis, patientia ipsius abutentibus*; aut *monarchiam, vbi ab vno demagogo*

 populus

nem maiestatis in personalem & realem. Verum obiectioni huic AVCTOR occurret infra c. 7. §. 4. Quod porro vrget ZIEGLERVS: mortuo Principe expirare imperium, non ad populum reuerti, quippe quod ab ipso non sit profectum: hypothesis est, quam AVCTOR supra c. 3. §. 3. & seq. satis confutauit. Et fac imperium expirare, habet tamen populus ius nouam ex se potestatem excitandi. H.

populus naso se duci patitur; vel etiam *vbi in senatu supremo vnus prudentia, eloquentia, aut metu potentiae reliquos temperat:* ac primo casu nil nisi *inane nomen*, & *externam speciem* monarchiae, altero democratiae, tertio polyarchiae superesse. Sicuti & nemo cordatus crediderit, formam Reipublicae mutatam, vbi personae, aut numerus ministrorum mutantur; non magis quam interregnum existit, vbi a successore minister, penes quem rerum administratio sub priori principe fuerat, praeceps aula exturbatur. Capacitas autem & inclinationes eius vel eorum, qui imperium suo iure aut delegatnm exercent, administrationem quidem afficiunt, ac variant, ipsam tamen formam Reipublicae nequaquam. Sic & licet imperium alicubi egregie, alicubi praue administretur; tamen ex diuerso velut exercitio eiusdem potestatis non statim noua species ciuitatis producitur. Vnde quemadmodum sanus ab aegroto non statim specie differt, neque membra praue conformata alios specie homines efficiunt: sic vitia imperantium aut parentium, aut prauitas legum aliam speciem Reipublicae hautquidquam constituunt.

§. II. DEINDE & hoc obseruandum, plerosque qui de ciuili scientia tradiderunt, fategisse circa explicandas regulares Rerumpublicarum formas, de formis irregularibus multi ne cogitasse quidem videnter, pauci sat superfunctorie attigerunt. Inde factum, vt si quando occurreret corpus ciuile, quod ad vnam ex tribus illis, quas vulgo simplices vocant, formis non quadraret, vix aliud quam mixtae Reipublicae vocabulum superfuerit. Atqui praeterquam quod mixtura illa male quibusdam Rebuspublicis adplicetur, etiam valde simplex est credere, praeter regulares illas tres formas, alias irregulares non dari *. Neque enim si constat, quamnam aedificiorum dispositionem leges architectonicae requirunt, omnes statim homines sua domicilia ad eas leges extruxerunt. Regularitatem autem ciuitatis in hoc consistere arbitramur, vt omnes & singuli ab vna velut anima videantur regi, seu vt summum imperium indiuisum,

§. II. * At *non defuere*, ait KVLPISIVS ad Monzamb. c. 6. §. 9. *qui quaerendum existimauerunt, quie homini politico auctoritatem concedere possit statuendae regulae in examinandis Rerumpublicarum formis, hoc effectu, vt quaecunque isti non respondeant, inter irregularia corpora & monstra ciuitatum illico detruderentur? Nam regulare & irregulare aliquid dicitur, non in se & absolute, sed respectu regulae, ad quam exigatur, ita vt quicquid ab ea discrepet, irregulare dicendum sit. Procul dubio autem talis regula non potest definiri secundum conceptum aliquem generalem scientiae ciuilis, sed ad vsum vitae respiciendum erit.* Quibus responderi potest: regulam sumi a communi hominum inclinatione, quam habuerunt, cum e naturali statu emigrarent. Et si veteres Philosophi Respublicas quasdam dixere *πεσοτέρας*, quippe *ἡμαρτημένας καὶ παρεκβεβηκυίας aberrantes & recta via exeuntes.* V. ARISTOTELES III. Pol. 1. quid vetat & alia ratione declinantes in irregularium Rerumpublicarum numerum referre? V. Elem. Prud. ciu. part. 1. sect. 2. §. 5. H.

§. III. 1) Adiicit Cl. BARBEYRACVS alia duo loca, *alterum* ISOCRATIS, in Panathen. p. 448. Ed. Paris. Ἐγὼ δὲ φημὶ τὰς μὲν ἰδέας τῶν πολιτειῶν, τρεῖς εἶναι μόνας, ὀλιγαρχίαν, δημοκρατίαν, μοναρχίαν· *alterum* SENECAE in Epist. 15. *Interdum* POPVLVS *est, quem timere debeamus; interdum, si ea ciuitatis disciplina est, vt plurima per* SENATVM *transigantur, gratiosi in eo viri; interdum* SINGVLI, *quibus potestas Populi & in Populum data est.* Tres quoque Rerumpublicarum formas TACITVS adgnoscit. Nam, *cunctas*, inquit, *Nationes & Vrbes* POPVLVS, *aut* PRIMORES, *aut* SINGVLI *regunt.* Annal. L. IV. c. 33. n. 1. Ed. Rycquii. Quae & QVINTILIANO probantur, Inst. Orat. L. V. c. 10. p. 286. Ed. Obrecht. Nam, *Partes incertas esse* ait, *vt: quibus constet Respublica: formas certas, vt; quot sint species Rerumpublicarum: quas*

uisum, & inconuulsum ab vna voluntate per omnes ciuitatis partes, atque negotia exerceatur. Exinde quid irregularis sit ciuitas collectu non est difficile. Deinde & dantur systemata ex pluribus perfectis ciuitatibus composita, quae apud imperitos speciem vnius ciuitatis mentiuntur; quae & ipsa in explicandis Rerumpublicarum formis insuper non sunt habenda.

§. III. Civitatis regularis tres duntaxat dantur formae; quae resultant ex subiecto proprio summi imperii, prout illud est vel vna persona simplex, vel vnum concilium, ex paucis aut vniuersis constans. Nam imperium summum committitur vel vni homini, vel vni concilio plurium hominum. Hoc concilium rursus est vel omnium ciuium, vel minoris, sed selectae partis. Igitur prima species est, vbi summum imperium est penes concilium ex vniuersis constans, & vbi quilibet ciuis ius suffragii ferendi habet: & vocatur *Democratia*. Altera vbi summum imperium est penes concilium, ex selectis ciuibus constans, & dicitur *Aristocratia*. Tertia, vbi summum imperium est penes vnum hominem; & appellatur *Monarchia*, siue regnum. In prima is, qui rerum potitur, vocatur *Populus*; in secunda *Optimates*, in tertia *Monarcha*. Pindarus Pyth. Od. 2. [v. 157. & seqq. Edit. Oxon.] Παρὰ τυραννίδι, χ' ὁπόταν ὁ λάβρος στρατὸς, χ' ὅταν πόλιν οἱ σοφοὶ τηρέοντι. *Apud dominatum vnius, & cum impetuosa multitudo, & cum prudentes vrbem* [1] *custodiunt* [2].

§. IV. Primo autem loco videbimus de democratia, non quidem, quod eam dignitate aut splendore extrinseco, aut commoditate caeteris formis antestare arbitremur; (Philo Iudaeus de mundi opificio [in fine] multorum deorum assertores perstringit, *quos non pudet, deterrimam* [1] *Reipublicae speciem ex terra in coelum transferre, vulgi potentiam:*) sed quod illam plerasque inter gentes antiquissimam [2] constet [3], simulque ratio ostendat, conuenientius esse, vt plures homines naturali libertate & aequalitate gaudentes, dum in vnum corpus

quas tres accepimus, quae POPVLI, *quae* PAVCORVM *quae* VNIVS *potestate regerentur.*

2) Strabo L. I. de Geograph. Τὰς τῶν πολιτειῶν διαφορὰς ἀπὸ τῶν ἡγεμονικῶν διακρίνομεν· ἄλλην μὲν ἡγεμονίαν τιθέντες τὴν μοναρχίαν, ἣν καὶ βασιλείαν· ἄλλην δὲ, τὴν ἀριστοκρατικήν· τρίτην δὲ τὴν δημοκρατίαν· Τοσαύτας δὲ καὶ τὰς πολιτείας νομίζομεν ὁμωνύμως καλοῦντες, ὡς ἂν ἀπ' ἐκείνων τὴν ἀρχὴν ἐχούσας τῆς εἰδοποιίας. *Rerumpublicarum formas a principatibus secernimus, aliam principatum statuentes monarchiam, quod & regnum dicitur: aliam optimatum: aliam populi potestatem: totidemque Reipublicae genera iudicamus iisdemque ea nominibus afficimus, quod ab iis habeant principium suae informationis.* Aeschynes *contra Timarchum ab init.* Ὁμολογοῦνται τρεῖς εἶναι πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία· διοικοῦνται δ' αἱ μὲν τυραννίδες καὶ ὀλιγαρχίαι τοῖς τρόποις τῶν ἐφεστηκότων· αἱ δὲ πόλεις αἱ δημοκρατούμεναι τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις. *Constat inter omnes, tres esse formas Rerumpublicarum: principatum vnius, potestatem paucorum & populare imperium. Ac duo priora genera eorum arbitratu reguntur, qui rerum potiuntur: liberae autem ciuitates vsitatis legibus.* Conf. Evndem Orat. aduersus Ctesiphontem ab initio. H.

§. IV. 1) Imo de abusibus tantum loqui videtur Philo, qui in Ochlocratiis obuii sunt. Idem enim in opere de Creatione Principis in fine adgnoscit, Democratiam optimam et maxime probabilem Reipublicae formam esse. Ἐν δ' ἄστεσιν ἡ ἐννομωτάτη καὶ πολιτειῶν ἀρίστη δημοκρατία.

2) Vid. c. 1. §. 7. nota 1.

3) Contrarium plerique veterum credidere. Cicero III. de Legibus *Omnes antiquae gentes Regibus quondam paruerunt.* Pausanias Boeoticis siue Lib. IX. ab init. locutus de Boeotis ait: Ὅτι μὲν δὴ καὶ οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἐβασίλευοντο, δῆλά ἐστιν. Βασιλεῖαι γὰρ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὐ δημοκρατίαι πάλαι καθεστή-

corpus coire constituerunt, prius voluerint rem communem communi consilio administrare; adeoque democratiam constituere. Neque praesumendum est, patremfamilias liberum, qui animaduersis vitae segregis incommodis, vltro sese cum aliis sui similibus in ciuitatem congregabat, vno velut momento potuisse obliuisci pristini status, in quo omnia circa salutem suam proprio arbitrio disponebat, vt confestim vnius sese arbitrio circa rem communem, cui & ipsius salus innectebatur, voluerit subdere. Quin potius illud ab initio aequissimum creditum: quod omnes spectat, ab omnibus curari debere; donec ab eo statu plerique discesserunt vltro, aut per necessitatem, a quibusdam ciuibus aut externis admotam. Facit huc PLATO in Menexeno. [p. 519. B.] vbi de Republica Atheniensium disserit: *Causa nobis gubernationis huiusmodi*, (in qua summa rerum esset penes populum, magistratus autem mandarentur praestantissimis) *ex aequalitate generis est. Aliae siquidem ciuitates sunt ex variis, dissimilibusque generibus constitutae: quo fit, vt inaequales sint gubernationes, & tyrannides, paucorumque potentiae. In quibus ita homines viuunt, vt se inuicem partim dominos, partim seruos existiment. Nos autem nostrique vna ex matre omnes fratres geniti, haut arbitramur, nos inuicem dominos & seruos esse: sed generis aequalitas nos inducit, vt & legis quaeramus aequalitatem, neque rei prorsus vlli, nisi opinioni virtutis prudentiaeque cedamus* [4]. Atqui ciuitates plerasque initio ex genere iunctis coaluisse adparet. Conspirat ISOCRATES Panegyr. *Iniquum nobis* (Atheniensibus) *videbatur, multos paucorum imperio regi; & eos qui re quidem tenuiore, caetera vero nihilo deteriores essent, magistratibus & honoribus excludi: & cum patria sit communis, alios regnum obtinere, alios inquilinorum esse loco, & natura ciues Reipublicae functionibus lege priuari.* Add. LIBANIVS Progymn. loc. com. contra tyrannum. Neque antiqua historia abnuit; quae licet frequentem regum mentionem faciat; plerosque tamen magis suadendi auctoritate, quam iubendi potestate gauisos constat. Sicuti & IVSTINVS [5] initio Libri I. regnum Aristoteli heroicum dictum describit [6], quod democratiam hautquidquam tollit. THVCYDIDES L. I. [c. 13. pag. 8. Ed. Oxon.] de antiquissimis regnis: *Prius haereditaria erant regna* [7], *& certis honoribus conditionibusque definita.* Inde passim gentes populari regimine, & libertate vsae: donec paulatim maxima illa multitudo paruularum Rerumpublicarum fere per vim & bella in pauca imperia praegrandia redigeretur. Equidem pro antiquitate regni ita ARISTOTELES L. I.

στήκεσαν. *In Regum & hos fuisse priscis temporibus imperio, satis omnibus constat. Tota enim Graecia olim Regibus paruit, quum nondum Respublicae institutae fuissent.* In eandem sententiam alii loquuntur. Si diuinas literas consulimus, ab instaurato post diluuium Orbe de compluribus regnis ac Regibus legimus. Status popularis vix in vno aut altero populo fit mentio. Vid. Elem: Pr. ciuil. Part. I. Sect. 10. §. 5. H.

4) Ὁ δόξας σοφὸς ἢ ἀγαθὸς εἶναι, κρατεῖ καὶ ἄρχει· αἰτία δὲ ἡμῖν τῆς πολιτείας ταύτης ἡ ἐξ ἴσου γένεσις. αἱ μὲν γὰρ ἄλλαι πόλεις ἐκ παντοδαπῶν κατεσκευασμέναι ἀνθρώπων εἰσὶ καὶ ἀνωμάλων ὥστε αὐτῶν ἀνώμαλοι καὶ αἱ πολιτεῖαι τυραννίδες τε καὶ ὀλιγαρχίαι· οἰκοῦσιν οὖν, ἔνιοι μὲν δούλους, οἱ δὲ δεσπότας ἀλλήλους νομίζοντες· ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπόται ἀλλήλων εἶναι· ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἡ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν, κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπείκειν ἀλλήλοις, ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως.

5) *Principio rerum, Gentium Nationumque imperium penes Reges erat.*

6) Politic. L. III. c. 14.

7) Πρότερον δὲ ἦσαν ἐπὶ ῥητοῖς γέρασι πατρικαὶ βασιλεῖαι.

§. V. * Absurda profecto & inepta, si quae vnquam. Ecquis enim inficiari poterit, quae a paucis aut populo circa leges, poenas, magistratus

L. I. Polit. c. 1. *Διὸ καὶ τὸ πρῶτον ἐβασιλεύοντο αἱ πόλεις, καὶ νῦν ἔτι τὰ ἔθνη· ἐκ βασιλευομένων γὰρ συνῆλθον· πᾶσα γὰρ οἰκία βασιλεύεται.* [ὑπὸ τοῦ πρεσβυτάτου.] *Quare & primum in regum imperio erant ciuitates, & nunc etiam gentes: ex iis namque, qui in regum imperio essent, conueniebant. Omnis enim domus regio imperio administratur* [a seniore.] Quae vltima verba illustrantur dicto Lycurgi, qui alteri, democratiam vt introduceret in ciuitatem monenti, regessit: *Σὺ γὰρ πρῶτος ἐν τῇ οἰκίᾳ σου ποίησον δημοκρατίαν. Tu vero primus in tua domo fac democratiam.* PLVTARCHVS Lycurgo. [p. 52. A.] Verum consequentia in argumento Aristotelis nulla est. Quin potius, quia isti antiqui patres-familias imperio iam erant adsueti, ad democratiam potius eos inclinasse verosimile est, vt & ipsi occasionem haberent sententiam suam super negotiis exponendi. Neque rem conficiunt, qui disputant, antiquissimum inter mortales imperii genus fuisse paternum, quod initio mollius, post gliscentibus familiis simul, ac vitiis, ad ius vitae necisque eualuerit; quod imperium in familiis per primogenitos fuerit continuatum, quibus velut naturali iure competierit ius sacrorum, & ciuilis administrationis. Inde capita familiarum paulatim in regulorum instar adoleuisse. Indicio esse, quod tanta olim regulorum multitudo in terra Canaan deprehensa fuerit. Vid. Iosuae XII. & Iudic I, 7. Enimuero neque primogeniturae tanta fuit vis, vt imperium etiam regium in fratres citra ipsorum consensum daret, atque eosdem cum primogenito familias coniunctas habere subigeret. Et antiquissimi illi sub regio nomine principes fere & eminentes magistratus in coetibus democraticis erant; etsi is honor frequentissime ad praecipuum stirpis deferretur, siquidem ex cognatis familiis ille coetus coaluisset, vt tamen non semper ius primogeniturae & velut maioratus obseruaretur.

§. V. QVO LOCO sub examen reuocanda est sententia Io. Frid. HORNII * de Ciuitate L. III. cap. VII. vbi de aristocratiis & democratiis, quas nomine liberae Reipublicae complectitur, ita censet: *Dari ciuitatis genus, quod confusionem promiscuae multitudinis declinet, & ordinem aliquem concinnum assequatur, pactis atque conuentionibus prospiciens communi omnium saluti, citra subiectionem, & dispendium eius libertatis, quam monarchia extinguit.* Heic tot pene errores, quot verba. Ordinem, qui in ciuitatibus liberis deprehenditur, tantummodo valere

stratus, bellum, pacem, foedera, aut caetera summi imperii iura statuantur, iure summae potestatis fieri?

Apud AESCHYLVM Persis est:

ΑΤ. *Τίς δὲ ποιμάνωρ ἔπεστι κἀπιδεσπόζει στρατοῦ;*
ΧΟ. *Οὔ τινος δοῦλοι κέκληνται φωτός, οὐδ' ὑπήκοοι.*
AT. *At quis imperiis coërcet regiis exercitum?*
CH. *Liber ignarusque domini, iuris is populus sui est.*

Apud SOPHOCLEM *Oedipode in colono* quaerit Oedipus,

Ἄρχει τις αὐτῶν, ἢ 'πὶ τῷ πλήθει λόγος;
Vnusne regit, an populus imperium obtinet?

Theseus quaerenti Praeconi, quis illic esset tyrannus terrae? respondit apud EVRIPIDEM Supplicibus:

Οὐ γὰρ ἄρχεται
Ἑνὸς πρὸς ἀνδρός, ἀλλ' ἐλευθέρα πόλις.
Δῆμος δ' ἀνάσσει διαδοχαῖσιν ἐν μέρει
Ἐνιαυσίαισιν.
Non enim regitur haec vrbs
Ab vno viro, sed est libera ciuitas:
Populus enim imperat successione per vices
Annua. H.

lere ad declinandam confusionem multitudinis promiscuae. Pactis solis & conuentionibus citra imperium contineri liberas ciuitates. Minus addicte singulos subiici concilio populi, aut optimatium, quam in monarchia regi. Minus illic, quam heic exerceri omnes partes summi imperii. Minus ius vitae & necis a populo in singulos exerceri, quam sub rege. Deinde tantum abest, vt *dispersi adhuc quidam patresfamilias a vicinis regnis formam ciuitatis speculati sint*; vt potius in prima gentium coalitione plerique coetus fuerint populares: inde animaduersis eius regiminis incommodis, aliqui vltro, serius aut citius, imperium vnius arripuere; quidam vi adacti idem subiere. Sic & illud vanum: *Vti ars quidem naturam conetur imitari, nunquam autem aequet, aut superet: ita in factitiis hisce formis Rerumpublicarum aliquo modo repraesentari regnorum indolem, quoad efficaciam communis vtilitatis, ipsam vim imperii, quod instruit monarchiam, tanquam opus Dei omnipotentis, per homines non potuisse produci.* De origine maiestatis iam supra actum; quae cur non possit aeque competere personae morali coniunctae, quam vni homini? Neque enim vlla est contradictio; omnes proceres inter se aequales esse, vt singulos, & eosdem tamen summo vniuersorum imperio subesse. Et vel mediocriter ingeniosus capere potest discrimen inter vniuersos & singulos, inter concilium populi, & singulos, per domos suas dispersos. Inde nequidquam argutatur: *Vbi imperium vniuersis assignatur, ibi aut omnibus adest, aut aliquibus. Si omnibus, neminem habebunt subditum: quod imperium & obsequium non inhabitent vnam personam. Si singulos faciunt subditos, non habebunt deinceps vniuersos imperantes; eo quod ex singulis parentibus non possit multitudo confici nisi obtemperans. Nihil enim aliud quam obtemperantia a singulis vniuersitati confertur.* Enimuero in corporibus moralibus compositis vtique aliquid potest tribui vniuersis, quod neque omnibus, id est, singulis diuisim sumtis, neque vni alicui ex illis singulis queat tribui: adeoque vniuersitas reuera est persona moralis, a singulis distincta, cui peculiaris voluntas, actiones, & iura tribui queant, quae in singulos non cadunt. Euanescunt quoque scrupuli, qui super eo mouentur, quod maior pars in comitiis popularibus praeualeat. Nam ea ipsa est moralis affectio vniuersitatis, vt consensus maioris partis eorum, qui in concilium coeunt, habeatur pro voluntate vniuersitatis: cum alia ratione voluntas plurium personarum physicarum in voluntatem moraliter vnam coalescere nequeat, vbi contigerit, singulorum voluntates non exacte conspirare. Vnde in democratiis & aristocratiis subiectum summae potestatis hautquidquam est obscurum aut vagum; vtut indiuidua illa, quorum suffragia iam maiorem partem faciebant, alia vice sint inter eos, qui numero vincuntur. Haec enim omnia vnitatem voluntatis, quae vniuersitati tribuenda est, hautquidquam destruunt. Nam si contingat, vt, verbi gratia, in senatu tot senatores non conspirent, quot ad maiorem partem faciendam requiruntur, senatus intelligitur nihil velle, adeoque nihil noui erit suscipiendum. Quod etsi saepe non sine incommodo fit ciuitatis, ex eo tamen non sequitur; senatum non habere summum imperium. Praeterea & illud falsum, *multitudini non posse tribui verum imperium ob defectum necessarii obsequii; cum multitudo non teneatur sententiam paulo ante placitam perpetuo seruare, & vniuersa multitudo non obligetur.*

Ast

Aſt vti per hoc imperium regis non tollitur, quod rex mutata voluntate prius decretum abolere poſſit; quo facto obligatio ciuium ad iſtud decretum perit: ita vtut vniuerſitas propria decreta mutare queat; iisdem tamen ſinguli tantiſper aeque tenentur, quam decreto regis. Aut oſtendatur, non aeque transgreſſores legum in Rebuspublicis liberis, quam in regnis plecti. Add. LIVIVS L. II. c. 3. Sic & illud fruſtra iactatur: *Si indiuiſim penes plures reſidet maieſtas, neceſſario ſinguli aliquam eius particulam habebunt, quarum particularum collectione tota demum maieſtas conſtet. Atqui illam particulam oportebit vtique ſummam eſſe: Ergo in vna ciuitate ſumma plura vno dabuntur: quod eſt abſurdum.* Enimuero in moralibus hautquaquam abſurdum eſt, particulares illas voluntates, ex quarum conſpiratione voluntas vniuerſitatis reſultat, deſtitui aliqua facultate, quae huic ineſt. Adeoque non ſequitur: maieſtas eſt ſummum ius; ergo ſinguli habent aliquam eius particulam, quae & ipſa ſumma eſt. Vti non ſequitur: ſingulorum ſuffragia, per ſe & ſolitarie conſiderata, ſunt in efficacia ad producendam legem; ergo ſi plura conſpirent, non poſſunt ad legem producendam valere. Denique addit: *Cum in ſenatu optimatium nemo ſit, qui in Rempublicam delinquens a collegis ad ſupplicium non poſſit rapi; ergo ſi omnes optimates in Rempublicam delinquant, per ciues ab iſtis poenam fore ſumendam. Atqui ſingulis remotis & punitis, vniuerſorum nullibi poſſe ſubſiſtere imperium.* Ad hanc difficultatem facile eſt reſpondere, ſi recte explicetur, quid ſit in Rempublicam delinquere. Id enim proprie facit is, qui contra iuſſa legesque eius, penes quem ſummum eſt imperium, perpetrat aliquid, quod in detrimentum ciuitatis tendit. Ergo vniuerſi optimates in Rempublicam peccare non poſſunt, niſi vel violent leges, ſub quarum obſeruandarum conditione imperium ipſis delatum eſt; aut hoſtilem in vniuerſos ciues animum induerint: quo caſu pari cum regibus paſſu ambulabunt. Reliqua, quae in fraudem liberarum Rerumpublicarum comminiſcitur, falſitatis manifeſtiſſima ſunt. *Diuerſum plane imperium eſſe, quod monarchae exercent ab eo, quod in Rebuspublicis liberis cernitur, vtut ſimiles affectus hoc cum illo edat. Monarchis quippe* praeter dignitatem & ſplendorem perſonalem, qui nemini in Republica libera adeſt, *adſiſtere maieſtatem, qua Respublicae liberae careant.* Enimuero nobis certum videtur, non maiori iure Deum monarchiarum, quam ciuitatum liberarum auctorem aſſeri: neque minus illas, quam has per pacta produci; ex quibus & heic & ibi imperium reſultat, proxima vtrinque obſequii cauſa in ciuibus: ad paria in Republica quam in regno ciuem vt talem obligari; non minus addicte parere, & ſubiectum eſſe, qui in Republica libera, quam qui in regno viuit; parique iure vtrinque de ſontibus ſupplicium ſumi. Nam quis gratis crediderit, *in regno de ſonte ſupplicium ſumi ex iure in caput, quod in ciuitatibus liberis non datur: in Republica libera delinquentes in leges ciuitatis tanquam hoſtes plecti?*

§. VI. VIDENDVM iam eſt de conſtitutione democratiae, ſimulque quid illa prae aliis Reipublicae ſpeciebus peculiare habeat. Quamprimum itaque multitudo aliqua liberorum hominum in unum congregatur, pactum initura circa coniunctionem ſui in vnam ciuitatem, iam tum coetus iſte inſtar

aliquod democratiae obtinet, eam proprie ob caussam, quod cuique liberum sit proferre, quid super re communi ipsi videatur. Hautquidquam tamen antea plurium suffragio quis tenebitur ad id, quod maiori parti visum fuerit, vbi ipse dissenserit, antequam altero quoque pacto forma regiminis democratica fuerit sancita. Quae duo pacta cum non distinguat HOBBES de Ciue, c. 7. §. 5. paulo confusius rem istam tradit. Nam superius ostensum [1], nequidquam aliquem plurium suffragiis teneri, antequam in eiusmodi formam rem communem administrandi consenserit. Ergo falsum est, quod ISTE tradit: *Ex eo quod volentes conuenerunt, intelligi eos obligatos ad id, quod consensu maioris partis decernetur.* Illa autem, quae *dicto loco* sequuntur, distinctius ita explicantur. Vbi multi homines conuenere, mutuis se inuicem pactis obstringentes de coniungendis viribus opibusque, aut statim in illo ipso congressu decretum sit, circa formam Reipublicae introducendam, aut minus. Vbi neque decretum super forma Reipublicae factum, neque de loco aut tempore denuo sese congregandi fuerit conuentum, congressus iste irritus intelligitur [2], & quilibet in naturali libertate, vt antea, manet. Nam plures in vnum corpus coalescere nequeunt, nisi super constanti modo rem communem administrandi conuentum fuerit. Sed vbi discessum sit, isthac quidem re nondum definita, indicto tamen tempore & loco, vbi vlterius super eadem deliberetur & statuatur; prima duntaxat rudimenta ciuitatis heic exsistent, quae democratia proprie vocari nondum poterunt. Non enim statim democratia est, vbi quilibet sententiam suam exponendi ius habet, aut vbi ad alium conuentum tempus, locusque condicitur; cum id circa quarumuis societatum, & conuentionum primordia vsu veniat; sed ea demum democratia est, vbi ius de rebus salutem communem spectantibus statuendi in concilium ex vniuersis constans in perpetuum fuit collatum.

§. VII. IN democratia autem haec inprimis videntur necessaria; primo, vt certus locus, certumque tempus constituatur conuentibus, vbi super summa rerum sit deliberandum & statuendum. Neque enim singulorum res priuatae ferunt, vt perpetuo in isto conuentu haereant; & nisi de loco ac tempore conuentum fuerit, possunt, qui de eodem coetu sunt, vel diuersis locis & temporibus conuenire, (quo ipso factiones exsistent,) aut plane non conuenire; quo casu non erit populus, (δῆμος,) sed dissoluta multitudo, cui neque actio, neque ius tanquam vni personae competens, attribui potest. Huc facit, quod THVCYDIDES L. II. [c. 22. princ. Edit. Oxon.] tradit, cum Pericles animaduerteret, Athenienses circa modum belli gerendi non recte sentire, ipsum neque in concionem populum vocasse, neque concilium habuisse, necubi

§. VI. 1) Imo c. 2. §. 7. & hic plura suffragia ius habere integri dixit. H.

2) Nam pactum primum est duntaxat foedus, per quod homines ex statu naturali non exeunt. Opus ergo vtique est adhuc pacto altero. H.

§. VII. 1) Vid. supra c. 2. §. 15. H.

2) Senatum perpetuum, qualis olim Areopageticus Athenis, & apud alios Graeciae populos, hodie in aliquibus Heluetiae Pagis. Quoties concio in potestate sua habet omnia, magistratus autem nihil vel paucissima, reuera est Ochlocratia. ARISTOTELES VI. Pol. 2. H.

§. VIII. 1) C. 2. §. 12. H.

necubi Ira potius quam ratione in medium consulentes peccarent. Secundo, vt maioris partis suffragia valeant pro vniuersis [1], postquam nisi rarissimo contingere solet, vt magna hominum multitudo circa eandem rem idem sentiat. Denique cum alia Reipublicae negotia sint quotidiana & minoris momenti, alia rariora, & quae summam rerum tangunt; & vero integro populo commodum non sit, vt propter ista expedienda assidue in concilium coëat, aut ita modicis interuallis, vt nihil eiusmodi curam ipsius effugere queat: igitur necessarium fuerit, certos magistratus, tanquam delegatos constitui [2], qui auctoritate totius populi quotidiana negotia expediant; circa grauia mature explorent, & si quid maioris momenti occurrat, ad populum conuocatum referant; simulque decreta populi exsecutioni dent, postquam & ad hoc magnus hominum coetus fere ineptus est.

§. VIII. Aristocratia constituitur, quando coetus, qui per primum pactum in aliquod rudimentum ciuitatis sese vniuit, decretum condit de committenda summa rerum concilio ex paucis constanti. Hi postquam suis nominibus, aut a genere, aliaue nota, qua a caeteris dignosci queant, per eum coetum fuerint designati, & ipsi eam designationem acceptauerint, caeteris illorum sese voluntati submittentibus, summum accipere imperium intelliguntur. Vbi obseruandum, minus recte Hobbesivm d. l. §. 8. originem aristocratiae abs democratia arcessere, si iste sensus sit, quasi omnes aristocratiae constitutae & mutatae fuerint ex perfectis democratiis. Nam & experientia probat, & nulla ratio repugnat, abs primo illo pacto, citra interuentum democratiae, ad aristocratiam aut monarchiam transitum fieri potuisse. Sed & supra ostensum [1], ludere Hobbesium, quando ideo inter ciues & senatum negat pactum intercedere; quia translato in senatum imperio, populus, vt persona vna, non amplius exsistat. Nam vt quis obligationem aduersus alterum gerat, sufficit, si hic exsistat adhuc tanquam persona physica, vtut persona moralis, quam antea gesserat expirauerit. Adde, quod populus, translato abs se imperio, non quidem deinceps exsistit tanquam persona perfecta, quatenus capiti suo recens adscito contradistinguitur; non tamen ideo fit multitudo dissoluta [2], quia vtique iam cum senatu tanquam capite suo personam constituit. Sed & falsum est, quod §. 9. Idem infert, vti in democratia populum, sic in aristocratia curiam optimatum omni obligatione liberam esse. Nam si vel maxime daremus antecedens [3], ideo quod fortasse non videatur sufficere respectus ille inter vniuersos & singulos ad sustinendam inter ipsos obligationem mutuam: exinde tamen non sequitur: ergo neque inter senatum & ciues mutua obligatio exsistit. Sicuti non

 sequitur;

2) Manet enim pactum primum, quatenus id consistere potest cum pacto altero. H.

3) Quod tamen dari salua veritate nequit: nam & in democratia duplex pactum continetur. vid. supra §. 6. & c. 2. §. 8. Hinc Avgvstinvs L. I. de Libero Arbitrio c. 6. *Si paulatim deprauatus populus rem priuatam Reipublicae praeferat, atque habeat venale suffragium, corruptusque ab iis, qui honores amant, regimen in se flagitiosis consceleratisque committat, nonne item recte, si quis tunc exstiterit vir bonus, qui plurimum possit, adimat huic populo potestatem dandi honores, & in paucorum bonorum, vel etiam vnius redigat arbitrium?* H.

ſequitur; ego nulla obligatione teneor, dum proprias res per me ipſum adminiſtro; ergo ſi earum rerum curam in alterum transferam, hic quoque nulla obligatione tenebitur. Illud recte ab EODEM dicto loco §. 10. monetur; cum democratia hoc habere commune ariſtocratiam, quod ſine conſtitutione certorum temporum & locorum, ad quae optimates conuenire poſſint, non amplius ſit curia, neque perſona vna, ſed diſſoluta multitudo ſine imperio ſummo. Quippe cum citra congreſſum perſonarum ſingularium, ex quarum voluntatum conſpiratione voluntas curiae reſultare intelligitur, iſtarum voluntas cognoſci non poſſit. Nam vt circummiſſa ſcheda ſuffragia ſenatorum exquirantur, plurimum habet incommodi. Deinde illud aeque in ariſtocratia, quam democratia neceſſarium eſt, ne tempora conuentuum longis interuallis disiungantur, niſi exercitium ſummi imperii, ſaltem circa negotia quotidiana, interea in vnum aut paucos quosdam magiſtratus transferatur.

§. IX. MONARCHIA denique conſtituitur, quando in vnum hominem ſummum imperium confertur [1]. Quod interueniente pacto vtique fieri contra HOBBESIVM ſatis demonſtratum. Quo loco etiam notari debet peſtilens dogma Scriptoris Belgici ANONYMI in Bilance politica; cum omnis delatio ſummi imperii facta ſit ad commodiorem amolitionem malorum tam intrinſecus quam extrinſecus prouenientium; praeſumi non poſſe, vnquam coetum democraticum ad id auctoraſſe vnum hominem, ipſiusque poſteros in aeternum. Cum enim ſpes commodioris protectionis vnice fundata fuerit in praeſentibus virtutibus, quae in electo adparebant, & vero omnibus conſtet, quam mutabiles, quam mortales ſint homines, & quod breui aut ſenio ad imperium inutiles ſint futuri, aut nullam vel impuberem prolem relicturi, aut ſi proles adulta relinquatur, illa aptitudine naturali ad imperium praeſtantior aliis non ſit futura, aut voluntatem bene protegendi coetum non habitura: inde nullo modo poſſe praeſumi, vnquam intentionem fuiſſe coetus popularis ſibi adimendi facultatem, in locum inepti aut praui imperantis meliorem eligendi. Verum ſemel imperio potitos, adiuncta ſuis partibus magna populi parte, ac praeſertim militibus, ita opes ſuas ſibi ſuiſque liberis potuiſſe ſtabilire, vt etiam in inuitos imperium retinere potuerint. Ad quae reponimus: ſi alicui coetui in mentem venerit, ea lege in aliquem conferre imperium, vt quotieſcunque viſus fuerit populo non felicius communem protectionem procurare, quam regimen democraticum ſolebat, dimoueri munere ſuo queat; non monarcham fuiſſe conſtitutum, ſed eminentem magiſtratum [2], qui a mobili plebis aura dependeat;

§. IX. 1) Et hic vniuerſi populi perſonam refert. Quod ita extulit Argiuorum populus, Regem affatus, apud AESCHYLVM ſupplicibus:

Σύ τοι πόλις, σὺ δὲ τὸ δήμιον,
Πρύτανις ἄκριτος ὤν,
Κρατύνεις βωμὸν ἑστίαν χθονὸς,
Μονοψήφοισι νεύμασι σέθεν.
Tu res populi, tuque vrbs tota es,
Non iudiciis ſubditus vllis,
Regni ſolio fultus vt ara,
Vnoque regens cuncta arbitrio. H.

2) V. infra c. 8. §. 8. H. GROTIVM L. 1. de I. B. & P. c. 3. §. 11. & in notis. H.

3) Hinc anus orans pro Dionyſio tyranno, & ob id increpita, excuſabat factum, quod comperiſſet, raro meliores prouenire, teſte VALERIO MAXIMO L. VI. c. 2. H.

4) Quan-

pendeat; adeoque ſummum imperium non accepiſſe. Deinde cum conſtet, quam non ex vſu Reipublicae ſint crebrae principum mutationes, ac fere magis alii homines, quam alii mores ſuccedant [3], quamque graui cum concuſſione Reipublicae imperio deuoluantur, quibus proprias opes ſtabilire, dum publicas adminiſtrant, licuit; facile praeſumi poteſt, populum voluiſſe ſimul & ſemel cum fortuna decidere, irreuocabiliter conſtituto principe; cum longe certius metuenda ſint illa mala, quae ex nutante iſto & deſultorio ſtatu redundare apta ſunt, quam quae degenerans rex dare poteſt. Praeſertim cum per leges fundamentales iſtius exorbitatura libido circumſcribi queat. Denique hautquaquam omnes actus, circa quos ſpei noſtrae euentus non examuſſim reſpondet, licet retractare; cum in negotiis humanis plurima alea verſetur, ac nihil ſit, quod omni incommodo careat. Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 9. In eo autem monarchia a prioribus ſpeciebus differt, quod heic vt deliberari & decerni, id eſt, vt actu imperium exerceri queat, temporibus & locis condictis opus ſit: in monarchia vero ſaltem abſoluta omni tempore & loco deliberari & decerni poſſit. (HERODIANVS L. I. c. 6. Ἐκεῖ ἡ Ῥώμη, ὅπου ποτ᾽ ἂν ὁ βασιλεὺς ᾖ. *Roma illic eſt, vbi Imperator eſt.*) Nam populo & optimatibus, qui non ſunt vnum corpus naturale, congreſſu opus eſt. Monarcha, qui vna quoque perſona phyſica eſt, ſemper in potentia proxima ad actus imperii exercendos exſiſtit. Id quoque recte ab HOBBESIO monetur, in populo vel curia optimatum, ſi quid contra legem aliquam naturalem decretum fuerit, non peccare ipſam ciuitatem, ſeu perſonam illam moralem, ſed ciues illos, quorum ſuffragiis decretum eſt factum. Peccatum enim ſequitur voluntatem naturalem & expreſſam, non moralem ſeu politicam, quae artificioſa eſt [4]. Alias enim peccarent & illi, quibus decretum diſpliceret. Vid. Luc. XXIII, 51. Aſt in monarchia ſi quid monarcha decreuerit contra leges naturales, ipſe vtique peccat, quia in ipſo voluntas ciuilis cum naturali eadem eſt.

§. X. HISCE regularibus ciuitatis formis plerique nonnullas *vitioſas* aut *corruptas* adiungere ſueuerunt *. Vbi illud quidem certum eſt, morborum atque vitiorum multis in Rebuspublicis non minus, quam in ſingulis hominibus vberrimam dari ſegetem; ſic vt minimis vrgeri inſtar perfectionis habeatur. Porro morborum, quibus ciuitates infeſtantur, alios videmus oriri ex malitia hominum, alios ex praua diſpoſitione ipſius ciuitatis. Inde alia vocari audias vitia hominum, alia vitia ſtatus. Speciminis cauſa nonnulla tangemus. In regno vitium hominum eſt, ſi quem ſors naſcendi aut infelicia ciuium ſuffragia ſolio

4) Quantum attinet ſingulos ſub illa perſona morali comprehenſos: Nam ſi quid maior pars in ariſtocratia aut politia decreuerit, id toti ciuitati haut dubie imputatur. V. ſupra c. 2. §. 13. H.

§. X. * Quorum tamen aliqui inter eas perperam referunt Reſpublicas heriles: hae enim iuſtae ſunt, ſi legitimo titulo conſtitutae, ad ſui conſeruationem non egent inhoneſtis artibus; quicquid dicat VASQVIVS Controuerſ. illuſtr. prooem. n. 102. & L. 1. c. 30. n. 2. qui ipſemet concedit Lib. 1. c. 1. n. 3. & 9. Principem eſſe legitimum, in regionem ſuam incolis vacuam recipientem habitatores, quos proinde alienare, quibuſque ad ſuam principaliter vtilitatem vti poſſit. Quanquam fateamur, eas Reſpublicas eſſe irregulares. Quo referri poteſt illud ANAXANDRIDAE Anchiſe:

Οὐκ ἔστι δούλων, ὦ 'γαθ', οὐδαμοῦ πόλις.

Nulla vſpiam ſeruorum, amice, eſt ciuitas.

Et quod Graeci in Prouerbio vſurparunt δούλων πόλιν, de re, quae fieri nequeat. Add. quae AVCTOR infra habet c. 6. §. 5. & 6. & c. 8. §. 6. in fine. H.

ſollo admouerunt, regnandi artibus deſtituitur, nullaque aut exigua Reipublicae cura tangitur, eamque prauorum miniſtrorum ambitioni aut auaritiae lacerandam proſtituit; ſi ſaeuitia aut iracundia idem eſt terribilis, nec hominem ſe, aut hominibus praeeſſe meminit; ſi citra neceſſitatem Rempublicam in caſum dare gaudet; ſi quae ad tolerandos Reipublicae ſumtus conferuntur, luxu aut per inconſultas largitiones diſſipat. (DREPAN. Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Eſt improborum principum poſtrema defenſio, auferre donandi gratia.*) ſi pecunias ciuibus extortas praeter rationem accumulat; ſi contumelioſus, ſi iniuſtus eſt; (memorabile eſt, quod de veteribus Indis refertur apud PHILOSTRATVM de Vita Apoll. Thyan. L. III. c. 9. futuros regum ſucceſſores nullo honore affectos, addita ratione: Δεῖ αὐτοὺς ὑπερορωμένους παιδεύεσθαι τὸ μὴ ὑπερορᾶν. *Oportet ita negligendo monere, ne nimis ſuperbiant.*) & quae ſunt alia, per quae mali nomen principis comparatur. Qualia quoque notantur CLAVDIANO de Bello Gildonico. [v. 157. & ſeqq.] Quaecunque *profunda Traxit auaritia, luxu peiore refundit: Inſtat terribilis viuis, morientibus heres, Virginibus raptor, thalamis obſcoenus adulter. Nulla quies. Oritur praeda ceſſante libido, Diuitibusque dies, & nox metuenda maritis.* Facit quoque huc illud THEMISTII Orat. X. Κολοβὸς καὶ βασιλεὺς καὶ νομοθέτης, ὃς πολεμεῖν μὲν ἱκανὸς, εἰρήνην δ' ἄγειν οὐκ οἷός τε. *Mancus eſt & rex & legiſlator, qui ad bellum quidem idoneus pacem non poteſt agere.* Vitia hominum in ariſtocratia ſunt, ſi per ambitum, prauasque artes via in Senatum patet viris improbis aut ineptis, excluſis melioribus, ſi optimates factionibus diſtrahuntur; ſi plebe tanquam mancipiis vti, & bona ciuitatis augendo priuato patrimonio interuertere ſtudent. In democratia vitium hominum eſt, ſi inepti homines turbulenter & importune ſententias ſuas tueri ſolent; ſi egregiae, & Reipublicae non praegraues virtutes per inuidiam opprimuntur; ſi per leuitatem leges temere figuntur atque refiguntur, & quae modo placuerunt, mox citra rationem diſplicent; ſi ſordidi & inepti homines rebus gerendis praeficiuntur. Apud PLVTARCHVM Dione [p. 978. E.] δημοκοπία, *ambitio popularis* dicitur νόσημα ἐπιμανὲς, τυραννίδος οὐκ ἔλαττον, *veſanus morbus tyrannide non minor.* Vitium porro hominum, quod in quamuis ciuitatis ſpeciem cadere poteſt, eſt, ſi quibus imperii adminiſtratio incumbit, officio ſuo negligenter aut praue funguntur; & ſi ciues, quibus ſola obſequii gloria relicta, fraenum mordent. Add. quoque HOBBES Leuiath. c. 29. circa finem, vbi de quibusdam morbis ciuitatum ingenioſe tradit. Aſt vitia ſtatus in vniuerſum dicere poſſis, vbi leges & inſtituta ciuitatis non ſunt attemperata ad genium populi aut regionis; aut vbi eadem ciues diſponunt ad turbas internas, aut ad iuſta vicinorum odia incurrenda; aut vbi eosdem ineptos reddunt ad obeundas functiones, quae Reipublicae ſeruandae ſunt neceſſariae: puta ſi per leges ciuitatis non poſſint non in imbellem ſegnitiem reſolui, aut inidonei ad ferendam pacem reddi; [aut [a] ſi leges fundamentales ita ſint diſpoſitae, vt per eas negotia publica non poſſint non tarde aut difficulter expediri.] aut denique vbi in principalia verae doctrinae ciuilis ſcita impingunt; quae tanto pernicioſiora ſunt, ſi religionis ſpeciem induerint. Qualis erat ſacerdo-

a) Quod exemplum AVCTOR adiecit in Offic. hom. & ciu. L. II. c. 8. §. 10.

facerdotum auctoritas apud Meroënses, quorum libidini etiam regum vita erat obnoxia. Vid. DIODORVS SICVLVS L. III. c. 6. & STRABO L. XVII. [p. 566. Ed. Geneu. Casaub.]

§. XI. ETSI autem plurimum interfit inter Rempublicam fanam atque morbidam; non tamen ideo multiplicandae funt fpecies Rerumpublicarum & fingulis formis rectis vna aut duae vitiofae, tanquam fpecies proprie dictae, funt opponendae. Per ifthaec quippe vitia neque natura poteftatis in fe, neque fubiectum eiusdem proprium variatur. Et hactenus recte HOBBES de Ciue c. 7. §. 2. negat, *anarchiam oppofitam democratiae, oligarchiam ariftocratiae, tyrannidem monarchiae, effe tres alias fpecies ciuitatis.* Et in Leuiath. L. II. c. 19. *neminem puto credere*, ait, *vitium regiminis nouam & peculiarem fpeciem Reipublicae effe.* Illud tamen non in vniuerfum, fed aliquando duntaxat verum eft, quod dicto loco fubiungit: *Anarchiam, oligarchiam, & tyrannidem effe tria nomina diuerfa, quae illis indidere ii, quibus vel regimen, vel regentes difplicuerunt. Solent quippe homines per nomina non res tantum, fed & proprios affectus, puta, amorem, odium, iram*, & quanti illas aeftiment, *sua fignificare.* Scillcet quod in aliis rebus contingit, vt vnus amet, abs quo alter vehementer abhorret; ita & eadem forma Reipublicae vni arridet, alii faftiditur. Idque non ideo tantum, quod aliqui ex vna magis, quam alia Reipublicae forma vtilitatem capiunt; fed & ob peculiarem ingenii inclinationem. Sic vt in vniuerfum probari nequeat illud LYSIAE Orat. XXIV. *Nemini a natura infitum effe, vt aut popularem ftatum, aut paucorum principatum amet; fed quicunque Reipublicae ftatus cuique maxime confert, hunc quemlibet conari ftabilire.* Cui confpirat ISOCRATES de Pace: [pag. 320.] Φύσει μὲν ὐδεὶς ὐδέτερον τύτων ἐςίν· ἐν ᾗ δ' ἂν ἕκαςοι τιμῶνται, ταύτην βύλονται καθιςάναι τὴν πολιτείαν. *Nemo natura vel popularis vel paucorum potentiae eft ftudiofus, fed eam quisque Reipublicae formam expetit, in qua maxime honoratur.* Sane fuperbo homines ingenio, & quibus aequalitas popularis inuifa eft, vbi in democratia pari omnes iure de Republica fuffragia ferre vident, cum tamen in quauis ciuitate plebis maximus fit numerus, *ochlocratiam* id vocant, quafi dicerent, ftatum, vbi vilis turba rerum potitur, nec egregiis viris, quales ipfi fe ducunt, aliqua relinquitur praerogatiua. Et tamen id vocabulum, contemtum notans, non immerito imponeretur ciuitati, qualis quondam Ephefiorum erat, qui cum Hermodorum ciuitate expellerent, ita locuti funt: Ἡμέων μηδὲ εἷς ὀνήϊςος ἔςω, εἰ δὲ τις τοιῦτος, ἄλλοθι, μετ' ἄλλων. *Nemo de nobis vnus excellat, fed fi quis extiterit, alio in loco & apud alios fit.* Quos vniuerfos eo nomine morte multandos Heraclitus aiebat. CICERO Tufcul. V. DIOGENES LAERTIVS L. IX. Heraclito. [§. 2.] STRABO L. XIV. [p. 441.] Si cui dolet fenatu fe excludi, cum tamen aliis fenatoribus inferiorem fe hautquidquam arbitretur, per contemtum, & inuidiam ὀλίγυς illos vocat, quafi diceret, paucos quosdam, qui cum nulla re caeteros emineant, in pares tamen aut meliores imperium exerceant. Ac fubinde ipfi in ore querela Aiacis apud QVINTVM CALABRVM L. V. Οὐ γὰρ ἔτ' ἐσθλὸς ἔχει γέρας, ἀλλὰ χερείων τιμήεις τε πέλει καὶ φίλτερος. *Non vir bonus amplius praemiis afficitur, fed longe*

deterior & honoris & fauoris fructum praecipit. Sic gentes erectiore iuxta ac teneriore indole, heros & dominos vocant reges populorum, qui strictiori sunt obsequio adsueti; cum tamen eadem specie potestas patria praefracto puerum ingenio asperius, tenero mollius tractare soleat. Idem iudicandum de tyranni vocabulo, quod indelebile odium comitatur ex Graecorum vsu, queis summa ciuitatum felicitas in libertate populari fere consistere iudicabatur. Vnde apud LVCIANVM in Phalaride I. [p. 735. Tom. I. Ed. Amst.] dicitur: *In vniuersum populi non perpendentes, qualisnam ille sit, qui summae rerum praeest, siue iustus, siue iniustus,* αὐτὸ ἁπλῶς τὸ τυραννίδος ὄνομα μισοῦσι· *simpliciter ipsum tyrannidis nomen oderunt.* Quin multis Graecorum imperium vnius in genere τυραννίδος vocabulo notare in vsu est. Sic AESCHINES Orat. contra Ctesiphontem. Τρεῖς εἰσὶ πολιτεῖαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις, τυραννὶς, καὶ ὀλιγαρχία, καὶ δημοκρατία. Add. Cornelius NEPOS Miltiade c. 8. Hinc & MNEMON c. 5. de Heracleae tyrannis apud Photium memorat de Dionysio, quarto Heracleae tyranno: Οὕτως γοῦν εἰς μέγα δόξης ἀνελθὼν, καὶ τὸν τύραννον ἀπαξιώσας, τὸ βασιλέως ἀντέλαβεν ὄνομα. *Sic igitur magnam gloriam adeptus, tyranni nomen dedignatus, regis assumsit.* Scilicet quod hocce nominis minus inuidiae, & plus dignationis haberet. Et nemo tamen est, quin intelligat [1], aliquando non immerito inuidiosa ista vocabula adhiberi, vt adeo prauorum principum & procerum regimen a bonorum, turbulentae & leuis plebeculae a modesti regimine populi ipsa adpellatione discernatur. Neque ab hisce multum diuersus abit Aristoteles, qui tyrannidem, oligarchiam, & democratiam (nam sanam Rempublicam popularem ipse πολιτείαν vocare sueuit,) παρεκβάσεις, seu aberrationes & degenerationes regni, statusque optimatium, & popularis adpellat. Vid. Polit. L. III. c. 7. 8. Quis autem nudam παρέκβασιν ad peculiarem speciem constituendam sufficere iudicauerit [2]? Quanquam cum vocabulum εἶδος laxius possit accipi, super eo non adeo pertinenter litem alicui mouendam putamus. Add. quoque SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 11. & paria tradens THEMISTIVS Orat. XVI. p. 336. Edit. Petauii.

§. XII. ENIMVERO vbi occurrerit aliqua Respublica quae neque ad regulares, sanasque referri, neque tamen discrimen, quo ab istis discedit, per nudum morbum aut παρέκβασιν possit explicari, operosior inter eruditos oritur disceptatio. Plerique breuissimam iudicant viam hac difficultate defungendi, si eiusmodi Respublicas vocent mixtas, & ex simplicibus formis, velut refractis & inter se temperatis, compositas. Quam mixturam cum multi ex Aristotele adstructum eant, operae pretium puto fuerit dispicere [1], quid *Isti* heic videatur. Ac primo quidem, quae ab IPSO Polit. L. IV. c. 3. seqq. super variis

§. XI. 1) Hactenus ergo AVCTOR concedit, corruptas Respublicas speciem a caeteris diuersam constituere. Nos corruptas Respublicas inter irregulares referimus, ex defectu tituli: nam si vnus vel pauci imperium vi inuadant, aut summi imperantes ita praue administrent Rempublicam, vt propterea expelli iure summa potestate possint (vid. infra c. 8. §. 7. & §. 9.) ecquis inficiari poterit, eas Reipublicae species singulares, & a reliquis separatas esse? H.

2) Quem locum Aristotelis illustrat PERIZONIVS in nota 4. ad Aeliani V. Hist. L. II. c. 20.

§. XII. 1) Breuiter dicas Aristotelem loqui de

riis speciebus democratiae & aristocratiae traduntur, ad mixturam recentium nihil pertinent. Ibi quippe enumerantur potissimum quaedam accidentia, quae in illis deprehenduntur, qui ad concilium populi, vel optimatium sint admittendi. Quo ipso neque imperium vllatenus variatur, neque partes eiusdem diuelluntur, neque in duo pluraue corpora ciuitas distrahitur, sed aristocratiae & democratiae accidentibus duntaxat quibusdam variantur. Sic etsi democratia definiatur, vbi summa rerum est penes concilium ex omnibus constans, & non minus puerorum & foeminarum intersit, vt Reipublicae bene sit: tamen quis nouam speciem ciuitatis constitui dicet, vbi foeminae, filiifamilias, & serui a deliberationibus publicis excluduntur. Quanquam sufficere ad Democratiam constituendam arbitremur, si illi habeant ius suffragii, qui initio eam ciuitatem sua coitione effecerunt, & qui in horum locum & iura successerunt. Atqui manifestum est, ciuitates ab initio constitutas per patresf. milias, qui sub imperio domestico vxores, liberos ac seruos habebant; quos nequaquam sibi aequare, aut omnem in eos potestatem abdicare placebat. Igitur hos a iure suffragii cum patribusfamilias ferendi necessum erat excludi. Democratia semel constituta, in potestate sane ciuium erat alios in ciuitatem recipere, vel non, pleno aut minus pleno iure, eosque secum aequare in cura Reipublicae vel ab eadem excludere. Vnde contingere potest, vt in ciuitatibus liberis non pauci iure suffragii careant, salua tamen forma Reipublicae democratica. Etsi & hoc fieri potest, vt quae ab initio democratia erat, si deinceps adsciti a suffragio & honoribus excludantur, post ingentia incrementa demum aristocratiae faciem induat. Sic neque diuersas species aristocratiae statuemus, si alicubi quidem, vt quis in Senatum recipiatur, sola virtus sufficiat, alicubi praeter eam requiratur census aut nobilitas generis. Sicuti nec plures erunt democratiarum species, vtut alicubi ad obtinendum suffragii ius sufficiat, quod quis ingenuus sit; alibi certus census requiratur, alibi certum vitae genus inde excludat. Multo minus diuersae species proprie dictae emergunt ex diuersitate legum, quae circa creandos magistratus in diuersis democratiis variant; puta quod alicubi omnibus promiscue ad magistratus pateat via, alicubi census habeatur ratio. Sicut nec illud mixturae quid in forma Reipublicae nouamque speciem efficit, si verbi gratia diuitibus impune liceat abesse a concionibus, pauperibus non item, aut vice versa. Sed haec quidem plana sunt. Quid autem circa mixturam in Republica Spartanorum & Cretensium, prout illae ab Aristotele describuntur, sit iudicandum [2], alibi excutietur. Respublica Atheniensis, quam IDEM Polit. L. II. c. 10. & ISOCRATES in Areopagitico describit & commendat, reuera popularis erat. POLYBII L. VI. iudicium super mixtura in Republica Romana alibi expendimus.

de modo administrandi, siue de temperamentis Rerumpublicarum, quae non minus in regnis, quam in aristocratiis & politiis deprehenduntur. Vid. de regnis AVCTOR supra c. 4. §. 14. & infra c. 6. §. 12. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 19. n. 4. de Aristocratiis & Politiis Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 10. §. 17. & §. 19. Innuit hoc ARISTOTELES ipse III. Pol. 11. loquutus de regno Laconico, quod ait: Νόμων ἔχειν μᾶλλον εἶδος, ἢ πολιτείας, *non Reipublicae sed instituti speciem habere*, & addit: Ἐν ἁπάσαις γὰρ ἐνδέχεται γίγνεσθαι τοῦτο ταῖς πολιτείαις. *In omnibus enim Rebuspublicis hoc vsu venit.* H.

2) Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 6. §. 13. H.

§. XIII. Ex recentioribus quidam complures mixtas species fingunt, vt tamen, plerisque tanquam incongruis reiectis, duos cumprimis miscendi modos commendent. Vnus est, cum partes summi imperii diuisim & independenter sunt penes diuersas personas & corpora eiusdem Reipublicae, ita vt singula, quam partem habent, eam suo iure obtineant, & proprio ex iudicio administrent; quod ad reliquas imperii partes subditorum instar sunt. Ad eum fere modum, quo regnum Numidiae post mortem Masinissae a Scipione dispositum refert Appianus in Lybico: [p. 64. Edit. H. Steph.] vt tres ipsius filii legitimi regio nomine gauderent; sed inter eos maior natu Micipsa Cirtham regiam obtineret, alter Gulussa bello pacique praeesset, tertius Manastabales ius diceret. Alter, cum summum imperium indiuisim est penes plures vno [1], vt tamen neque plerique sine paucis, neque caeteri omnes sine vno dissentiente quid efficaciter statuere, partesque imperii exercere possint. Idque iterum dupliciter, vel vt omnes heic sint aequales, vel vt vni alteriue eximia quaedam iura competant, quae ipse sine caeteris exercere possit. Citantur insuper multi antiquorum, apud quos mixtarum Rerumpublicarum frequens est mentio. Circa quos illud iam monitum fuit, plurima, quae illi super mixtura Rerumpublicarum tradunt, hautquidquam ad diuidendas summi imperii partes inter diuersas personas, aut concilia pertinere; sed vel ad rite temperanda requisita personarum, ex quibus concilium imperans componitur, vel ad instituta diuersarum Rerumpublicarum probe combinanda. Deinde putauerim, nonnulla mixtionum exempla commode posse explicari ope distinctionis inter ipsum imperium, & modum administrationis. Vt illae Respublicae ex aliis admixtum quid habere dicantur, quarum modus administrandi ex alia forma petitus videtur: puta, si in ciuitate, vbi summa rerum est penes populum, pleraque per principem aliquem, aut senatum expediantur; aut si in aristocratia vnus magistratus insigni auctoritate polleat, vel super multis negotiis populus consulatur; aut si in regno ardua negotiorum ad senatum, populumue referantur. Quod si isthaec ad aliqua veterum, quae afferuntur, loca non quadrent, quae sequuntur, rem expedient. Nempe ostensum est supra, ad essentiam ciuitatis perfectae & regularis requiri, vt in ea sit talis vnio, per quam omnia, quae ad ipsam regendam faciunt, velut ab vna anima proficisci videantur. Igitur manifestum est, per priorem mixturae modum constitui corpus, quod non vinculo vnius imperii, sed pacto duntaxat contineatur, quodque adeo hautquidquam inter ciuitates regulares, sed inter irregulares Respublicas sit censendum; sat debile, & internis conuulsionibus valde obnoxium. Circa alterum mixtionis modum considerandum putem, an illi, penes quos ita indiuisim est summum imperium, constituant senatum perpe-

§. XIII. 1) Quae species frequentior est, eoque haut dubie pertinent regna limitata, de quibus infra c. 6. §. 12. in med. Quanquam Auctor recte inter irregulares Respublicas eam referat. Vid. Elem. Pr. ciuil. Part. I. Sect. 11. §. 8. H.

2) De modo temperandi Ciuitates mixtas, vid. Baelius T.I. de sa Réponse aux Questions d'un Prouincial p. 611. & seqq.

§. XIV. 1) Nimis stricta irregularium ciuitatum notione Auctor vtitur. Nam & irregulares sunt ob finem, puta, si latam dominationem appetant, si Mercurium colant & in diuitiis summam felicitatem collocent, aut luxum numen suum faciant.

perpetuum, qui vniuersam ciuitatem, tanquam vnum, & quasi continuum corpus gubernet. Quo casu aristocratia erit, sed ad negotia expedienda valde inconcinna, dum vnus, pauciue refragantes reliquorum placita reddere inania possunt. Quod si autem ad singulos istos, de caetero pari iure gaudentes, singulae partes Reipublicae integrantes peculiariter pertineant, sed actus summi imperii nemini liceat exercere, nisi vniuersis vnanimiter consentientibus, erit systema proprie dictum, sed quod propter nimiam & superuacuam arctitudinem ad res expediendas itidem sit satis inhabile. Verum vbi vnus reliquis auctoritate & nonnullis summi imperii particulis insigniter praepolleat, erit irregularis Respublica inter monarchiam ex procerum mole laborantem, & systema velut interiecta [a]. Eo maior autem erit irregularitas, si plures vno reliquos emineant.

§. XIV. ENIMVERO vti nemini, cui mordicus mixtae Reipublicae vocabulum retinere stat, constantiae laudem inuidemus; ita commodius nobis & planius, simulque ad demonstranda in certis Rebuspublicis quaedam quasi phaenomena expeditius videtur, si irregulares potius vocemus illas Respublicas, in quibus neque vna ex tribus regularibus formis deprehendatur, neque nudus morbus aut παρέκβασις locum habeat, & quae ad systemata accurate referri nequeant. Circa quas in vniuersum id obseruandum, quod a regulari ciuitate in eo abeant, dum in iis non omnia ab vna anima, ac voluntate procedere, neque omnes & singuli communi imperio regi videntur [1]. A systematibus autem differunt, quod illae non ex distinctis & perfectis ciuitatibus, vti haec, componuntur. Sed a morbis atque aberrationibus in eo discrepant, quod morbus semper velut illegitimam, & erubescendam faciem prae se ferat; quippe qui ex commodae formae praua administratione, aut ex male concinnis legibus atque institutis proueniat. Verum irregularitas non ipsam solum formam intrinsece afficit, sed & publice ac velut legitime sancita palam sese, & citra pudorem ostendere audet. Adeoque morbus ex intentione eorum, qui Rempublicam constituerunt, abesse debebat, & semper tanquam prauum quid in Republica adparet; irregularitas autem voluntate aut adprobatione eorum, ex quibus Respublica componitur, emersit, aut confirmata est. Sicuti alia est ratio aedificii; cuius designatio quidem regulis architectonicis congruit, sed vbi ipsa materies est vitiosa, aut socordia incolentium tectum hiat, parietes ruinam minantur, trabes gemunt, fundamenta labant: & cui per ipsum architectum a communibus discedens regulis vltro forma est assignata, aut ingruens vitium extraordinario quodam modo solidatum. Deinde irregularitatum aliae ab initio constitutae Reipublicae statim extiterunt; aliae successu temporis, & tacitis momentis irrepserunt [2]. Scilicet contingere po-

ciant. Deinde a summa potestate multae exsistunt irregularitates, vel in [illegible] fine, si summus imperans ad sua praecipue commoda respiciat, populi vero vtilitates insuper habeat, aut saltem per accidens curet; vel in subiecto, si duo vel tres teneant imperium; vel in forma eius, quo pertinent mixtae, systemata foederatorum populorum, & his affines Respublicae, item clientelares, vectigales, feudales; vel in titulo siue in modo parandi aut habendi summam potestatem, quo referas Respublicas patrimoniales & tyrannides. Ex quibus liquet, ciuitatum irregularium aliquas esse vitiosas, aliquas vitio aut labe carere. H.

2) Vti fieri consueuit in Rebuspublicis mixtis, aut quae finitimae sunt Achaicis ciuitatibus, siue systematis proprie dictis. H.

tuit, vt ab initio Reipublicae conditae, aut circa insignem eius mutationem, per conditores, aut mutationis auctores, regularis forma non potuerit introduci, inscitia, aut quia res praesentes non ferebant de statu rite concinnando cogitare. Add. HOBBESIVS Leuiath. c. 29. post princip. Aliquando etiam qui praecipui fuere adiutores & duces regni adquirendi, eiusmodi sibi ditiones ac priuilegia stipulantur, vt pro veris subditis haberi nequeant. Saepe quoque socordia imperantium, aut alia occasione morbus Rempublicam inuadit; qui vbi tantas radices egit, vt sine exitio Reipublicae expelli nequeat, nihil reliquum est, quam vt sanctione publica ille vitium velut exuat, & quod hactenus vsurpatio, factio, aut contumacia erat, deinceps ius aut priuilegium audiat.

§. XV. CAETERVM irregularium Reipublicae formarum neque certus iniri numerus [1], neque certae constitui species queunt, propter magnam varietatem, quae heic reuera occurrit, aut animo fingi potest. Igitur vix superest aliud, quam vt irregularitatis indoles ex illustribus exemplis penitius perspiciatur. Quale exemplum nos conati sumus exhibere in Republica [2] Romana. Aliud in imperio Germanico molitus est Seuerinus [3] de MONZAMBANO [4]. Hoc loco tantum monuisse suffecerit circa irregularitatem, quae a nonnullis in vetere imperio Romano obseruatur, dum illud aliquando visum fuit bimembre aut trimembre, quando vnus Augustorum Orientem, alter Occidentem tenuit, aut etiam tres Augusti orbem Romanum tripertito rexerunt. Interdum idem adparuit biceps aut triceps, dum duo vel tres Augusti collegae indiuisim rerum potiti sunt. Enimuero circa prius est obseruandum, quotiens duo Imperatores, vnus orientale, alter occidentale imperium tenuerunt, diuisim, & vt neuter ab altero dependeret, tunc reipsa duo fuisse regna distincta, quibus coniunctim Romani Imperii nomen remansit, quod ex vno isto orta fuissent. Accessit legum morumque similitudo, & regnantium, populorumque cognatio, foedusque & mutua velut substitutio, quae aliquid vnionis adhuc prae se ferret. Sed quomodo sit adpellanda illa Reipublicae forma, quando duo aut tres Augusti indiuisim imperium administrarunt, non ita in expedito est pronunciare. Sane duo constituere Aristocratiam nequeunt [5]. Cum enim vterque pari sit potestate instructus, (quod supponitur,) non nisi pacto inter se possunt connecti; & nulla est ratio expediendi negotia, si istos dissentire circa eadem contigerit, dum nemo adest, qui momentum alterutrius sententiae possit addere. Et quamuis idem incommodum videatur comitari collegium, quod ex pari numero assessorum constat; non tamen ita frequenter eueniet,

§. XV. 1) Conf. AVCTORIS Dissertatio de Republica irregulari, in qua latius hoc argumentum exsequitur. Est ea inter Dissertationes eius Academicas selectiores iunctim editas, & diuersis vicibus typis repetitas.

2) Siue in Dissertatione, quae inscribitur de forma Reipublicae Romanae, & in laudata collectione reperitur.

3) Quod opus AVCTORIS esse, hodie iam nemo dubitat. V. TITIVS in nota (a) ad Praefat. Nouissimus eius editor, est Ioa. Gottfr. SCHAVMBVRGIVS V. Cl. Prodiit eius editio post eas THOMASII, TITII, & aliorum, Lipsiae 1734. in 8.

4) At esse ac fuisse exempla, ostendi Part. I. Elem. Pr. ciuil. sect. 12. §. 9. H.

5) Vt putauit BOECLERVS ad Grotium L. I. c. 3. p. 254. eam vocans aristocratiam duumviralem

niet, vt diſſenſione oborta, paria ſint ſuffragia. Ac facile eſt, vt inter plures vnus in alteram partem trahatur. Aut ſi id fieri nequeat, proximum erit, vt illa ſententia obtineat, quae nihil innouandum, ſed rem in antiquo ſtatu relinquendam cenſet. Deinde ne vbi tres quidem Auguſti ſimul imperium tenuerunt, videtur proprie loquendo ariſtocratia conſtituta. Non enim iſti triumuiri, aut tres Auguſti in tale corpus aut collegium coaluerunt, in quo perplurium ſuffragio de negotiis imperii ſtatueretur, duoque conſentientes poſſent tertium pro imperio adigere ad ſequendam ipſorum ſententiam. Quod ſi autem exiſtat collegium, in quo maior pars ad ſe nequeat trahere minorem, illud vinculo potius nudi pacti, quam imperii videtur contineri. Ergo dicemus, ſummum imperium reuera & radicaliter fuiſſe [6] penes illum ſolum, qui alterum ſibi collegam aſſumſit, etiamſi quod ad exteriora inſignia iſte hunc ſibi videretur exaequaſſe. IVLIVS CAPITOLINVS de Lucio Vero [in vita eius c. 1.] dicit, eum *vixiſſe non in libero principatu, ſed ſub Marco in ſimili ac pari maieſtatis imperio.* Nec facile erat metuendum, aliquem fore animo tam ingrato, vt illius voluntati reluctaretur, abs quo ad id faſtigii fuit prouectus. Accedebat, quod vt plurimum adſciſceretur a parente filius, aut a ſocero gener, aut a fratre frater, vt cognationis aut affinitatis quoque vinculo coërceretur alter, ne poteſtate data contra dantem abuteretur. Vnde iſta collegae aſſumtio non erat diuiſio ſummae poteſtatis, ſed conſtitutio velut vicarii alicuius generalis ſimul & ſucceſſoris, qui ſtatim ab altero in partem curarum admitteretur, vnaque cum ipſo res imperii adminiſtraret, inſignibus auguſtalibus praefulgens. Ad quod conſilium eos adigebat mobilitas militum, queis frequens erat, duces ſuos Imperatores conſalutare. THEMISTIVS Orat. XVI. de Valentiniano, qui fratrem Valentem imperii conſortem adſciuerat: *Ὁ δὲ τέλεια μὲν λαβὼν, τέλεια δὲ νείμας. ἀδελφὸς καὶ πατὴρ, τὸ μὲν ἐκ τῆς φύσεως, τὸ δὲ αὐτὸν ποιήσας, ἴσα μὲν ἐδωρήσατο, σύμπαντα δὲ ἔχει δι' εὐπείθειαν τοῦ κοινωνήσαντος. At is ſiue frater ſiue parens, integra accipiens, integra tribuens (quorum alterum a natura eſt, alterum ipſe ex ſe facit,) licet aequalia fuerit largitus vniuerſa tamen retinet, propter eius, quem imperii participem reddidit, in ſe obedientiam.* SOLINVS c. 8. de Aenea: *tribuſque mox annis cum Latino regnauit ſocia poteſtate.* Quod ſi haec alicui non ſatisfaciant, aut ad ſingula exempla nequeant adplicari, nil aliud reſtat, quam vt in illo imperio irregularitatem tunc interueniſſe dicamus, dum plures vno velut monarchiam indiuiſim obtinuerunt, qui pacto duntaxat aut factione iungerentur. Quos inter ſi diſſenſio aut odia fuerint orta, ſuſpiciones mutuaſque inſidias, & bella demum ciuilia ſurgere neceſſum fuit. LVCANVS L. I.

lem vel triumuiralem. Sed nec Monarchia eſt, ſecus ac viſum HVBERO L. II. Iur. public. vniuerſ. c. 30. quanquam is in noua editione L. I. ſect. 7. c. 2. §. 1. Monarchiae vocabulum minus commodum eſſe ipſe fateatur. H.

6) Id quod liquet exemplo Diocletiani Maximinianum Auguſtum, Conſtantium autem atque Galerium Caeſares creantis, vt tamen ipſius nutu omnia gererentur, teſte Aurelio VICTORE in Caeſaribus. Et, vt ait POMPONIVS LAETVS in Diocletiano & Maximiniano, *tanta fuit in gubernanda Republica inter Principes concordia, vt alter alteri, quamuis ſemper honeſta cupiebant, nunquam repugnauerit: verum Maximinianus, vt filius, patri Diocletiano obtemperabat.* Sane Caeſareanum imperium (quod δευτερον βασιλείας σχῆμα vocat LIBANIVS Orat. funebr. in Iuliano, loquutus de Gallo, Caeſare aſſumto a Conſtantino) neque imperatorio nomine deſignabatur, neque id efficiebat, vt Orientis imperium ab Occidentali diſtingueretur. H.

L. I. [v. 92. feqq.] *Nulla fides regni fociis omnifque poteftas Impatiens confortis erit.* STATIVS Thebaid. I. [v. 130.] *Sociis comes difcordia regnis.* Qualis irregularitas manifefte Romae contigit, Romulo & Tatio fimul regnantibus. Vid. PLVTARCH. Romulo. Add. Erycius PVTEANVS Hift. Infubricae L. II. de Perthárito & Gundeberto regibus Longobardorum fimultaneis. Huc fpectat & illud PROCOPII Hift. Gothicae L. I. *Gothi Odoacri milites ita inter fe comparant, vt pari iure Rauennae imperent & Theuderichus & Odoacer. Manfit pactis aliquamdiu fides: fed exitus is fuit, vt Odoacrum infidiarum, vt quidem dicebatur, compertum, ad epulas vocatum, Theudericus dolo occideret.* Scilicet vti eft apud EVRIPIDEM Andromache [v. 471. & feqq.] Οὐδὲ γὰρ ἐν πόλεσι δίπτυχοι τυραννίδες μιᾶς ἀμείνονες φέρειν, ἄχθος τ' ἐπ' ἄχθει καὶ στάσις πολίταις. *Neque enim in vrbibus duo imperia facilius poffunt ferri quam vnum. Eft enim onus fupra onus, & feditio ciuibus.* PLINIVS Panegyr. *Quantillum refert deponas, an partiaris imperium? nifi quod difficilius hoc eft.* Add. HERODIANVS L. IV. c. I. feqq. Ac in vniuerfum ad imperia eiufmodi polyarchica adplicatur fententia Selymi, qui Imperium Germanicum *teftudini* comparabat, quae multo labore in harmoniam temperatur, non diu duraturam. Caeterum ad irregularitatem fpectare non arbitramur, quod de Dayro in Iaponia refert FRANCISCVS CARRON [7], legitimo regni haerede, fed cui a poffeffore imperii nil praeter fplendor adparatus, & inania honoris relicta funt. Sic in regno Tunquin, prout refert Alexand. de RHODES Itiner. Part. II. c. 6. duo reges funt, quorum vnus Bua, alter Choua vocatur; fed vt penes illum titulus duntaxat, penes hunc reuera imperium fit, excepto quod Bua titulum doctoris confert, & iusiurandum ciuium, quod fingulis annis renouatur, recipit; de caetero tempus in otio veteri palatio inclufus exigit.

§. XVI. SYSTEMATA ciuitatum [1] a nobis adpellantur plures vna ciuitates, vinculo aliquo peculiari & arctiffimo ita inter fe connexae, vt vnum corpus videantur conftituere [2], quarum fingulae tamen fummum in fefe imperium retineant. Ex quo primum adparet [3], non ftatim, fi quae ciuitas ex pluribus corporibus fubordinatis fit compofita, eam ideo inter fyftemata referendam; vtut eam HOBBESIVS Leuiath. c. 22. fyftematis vocabulo nuncupet, & partes iftas cum mufculis in corpore humano comparet. Sicuti nec

7) Et Bernhardus VARENIVS Defcript. regni Iaponiae c. 5. Aut quae de primae fiue Merouingicae Stirpis Francorum Regibus fub euecta fupra regale faftigium Maiorum Domus poteftate memorant Annales Francorum. H.

§. XVI. Latius hoc argumentum AVCTOR tractauit in Differtatione de Syftematibus ciuitatum, quae quarta eft inter Differtationes eius Academicas felectiores.

2) Quod AVCTOR in laudata differtatione de Syftematibus Ciuitatum fieri exiftimat vel *mediante communi Rege*, quando plura feparata Regna Conuentione, aut occafione matrimonii, hereditatis vel victoriae vnum & eundem Regem habere incipiant, ita tamen, vt in vnum Regnum non coalefcant, fed fingula fecundum fuas Leges fundamentales a communi Rege adminiftrentur; vel etiam per foedus: quae principia etiam fequitur HERTIVS Elem. Prud. Ciu. I. 12. 6. feqq. Enimuero aut omne Regnum alteri ita fubiicitur, vt in communi Imperio nullae fint eius partes, qualia olim erant Regna Macedonicum, Syriacum, Aegyptiacum Romanis fubiecta, aut fuas quodlibet res fibi habet, vt hodie Hungaria & Bohemia. Aut ita vnita funt, vt veluti vnum Regnum conftituant, quale hodie efficiunt Anglia & Scotia, Polonia & Lithuania. Primo cafu Regnum perdomitum in Prouinciae formam redigitur, nec cum

nec ſtatim ſyſtemata ſunt magnae ciuitates, quae incrementa ſumſerunt, abſorptis aliis ciuitatibus, & in vnum ſecum corpus redactis. Id quod duplici potiſſimum modo fieri videmus. Vno, vt victor deuictarum ciuitatum ciues in ſuas quoque ſedes transferat, aut iure prioribus ciuibus exaequet: altero, vt deuictae ciuitates antiquis in ſedibus relinquantur, & extincto, quod penes ſe antea habebant, imperio, victrici ciuitati mere fiant ſubditae. Vtrinque victa ciuitas eſſe deſinit; ſed illic victi victoribus exaequantur, heic fere deteriore conditione eſſe iubentur, in formam prouinciarum redacti. Etſi frequenter etiam bello deuictis prouinciis [4] aliqua pars antiquorum priuilegiorum aut legum relinquatur, vtut a legibus aut moribus victricis ciuitatis diſcrepantium. Vid. HOBBESIVS Leuiath. c. 26. Nam ad vnitatem ciuitatis non requiritur, vt omnes eiuſdem partes integrantes iiſdem vtantur legibus poſitiuis, aut pari omnes conditione habeantur; ſed ſufficit, ſi ab vno omnes imperio dependeant. Et ſaepe inter artes victoris eſt, de priſtino more eorum, quos vicit, nihil immutare aut ad iſtum ſeſe paulisper attemperare. Caeterum circa adminiſtrationem prouinciarum expendenda ſunt, quae tradit HOBBESIVS Leuiath. c. 19. *Quando Romani quondam verbi gratia Iudaeae per praeſidem imperabant, Respublica Iudaica ideo non erat democratica; quia non regebatur per eiuſmodi concilium, in quo quilibet Iudaeorum comparere poterat; ſed nec ariſtocratia erat, quia non regebatur ab eiuſmodi concilio, in quod pauci electi ex ipſis Iudaeis admittebantur. Verum imperabatur ipſi ab vno praeſide, qui intuitu populi Iudaici, cuius nullae in imperio partes, pro monarcha erat habendus. Quanquam enim, vbi populus regitur per concilium, quod ex ipſo conſtat, aut eligitur, Reſpublica vocetur ariſtocratica & democratica; tamen vbi populus regitur a concilio, quod ipſe non elegit, pro monarchia haberi oportet, non vnius hominis in alios homines, ſed vnius populi [5] in alium populum.* Sic igitur HOBBES pro monarchiis videtur habere [6] etiam illas prouincias, quae ciuitati ariſtocraticae aut democraticae ſubſunt. Enimuero etſi facile admittamus, frequentius eſſe, vt prouinciae regantur ab vno homine, quam concilio ex pluribus conſtante, id quod IDEM dicto loco c. 22. latius oſtendit: tamen ſuperuacuum nobis videtur diſquirere, quaenam fc ·a Reipublicae ſit in aliqua prouincia. Nam prouinciae ciuitates eſſe deſierunt, factaeque ſunt aliarum ciuitatum appendices, quae in ſeipſis nihil imperii habent. An autem eiusmodi prouincia ab vno praeſide, an ab aliquo concilio regatur, ad ipſum impe-

cum altero Syſtema aliquod conſtituit. Nec altero caſu dici poteſt, duo Regna in Syſtema coiiſſe, quum nihil commune inter ſe habeant, ſed Princeps tantum duas perſonas ſuſtineat. Supereſt ergo tertius tantum caſus, quo duo Regna, vel duo populi, voluntatibus viribusque ad communem defenſionem coadunatis, vnam omnino ſocietatem maiorem conſtituunt, ideoque Syſtematis nomen iure meritoque ferunt. Conf. HEINECCIVS Iur. Nat. & Gent. L. II. §. 119. *

3) Sane veteres vocem *σύστημα* non vſurparunt, niſi in ciuitatibus, quae in arctum idque perpetuum foedus coiuerant. Ita a POLYBIO vocatur *τὸ τῶν Ἀχαιῶν σύστημα* L. II. Hiſtor. c. 41. Adde de Amphictyonibus STRABONEM L. IX. Geograph. p. 289. & EVNDEM de Lyciis L. XIV. p. 457. *Συνέδριον Ἀχαιῶν* dixit PAVSANIAS in Achaicis ſiue L. VII. paſſim. H.

4) V. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 15. §. 9. ſequ. H.

5) Exhibentur hic verba HOBBESII adiuncta AVCTORIS Periphraſi.

6) Plane vt VIRGILIVS L. VII. Aeneidos. Romanos intuitu prouinciarum *populum late Regem* dixit, & hodie Veneta Reſpublica Signoria nuncupatur. Quod non niſi *ἀναλόγως* fit: nam monarchia proprie non ab iis, qui reguntur, ſed a ſummi imperii compote denominatur. H.

imperium nihil intereſt; cum tam ille, quam hoc, delegata duntaxat poteſtate vtatur. Sic vt quod in prouincias ſiue appendices ciuitatum exercetur imperium vniforme videatur, & non niſi improprie monarchicum aut ariſtocraticum dici queat; quippe cum iſthaec formarum Reipublicae diſcrimina ad ciuitates proprie dictas pertineant, & quae ſuum in ſe ipſis imperium poſſident.

§. XVII. SYSTEMATVM proprie dictorum duas potiſſimum deprehendimus ſpecies; vnam, ſi duae pluresue ciuitates vnum & eundem habeant regem [1], alteram, ſi duae pluresue ciuitates foedere in vnum corpus connectantur. Circa priora ſyſtemata obſeruandum, in corporibus moralibus vtique fieri poſſe, vt plura corpora vnum duntaxat habeant caput; vtque adeo vna perſona caput eſſe poſſit plurium & diſtinctorum corporum. Id quod in corporibus naturalibus monſtroſum erat futurum. Quia autem vnio eiusmodi ſyſtematum in ſola perſona regis, aut eius familia fundatur; inde fit, vt iſta extincta, ad ſingulos populos ſeorſim redeat ius de ſuo regimine pro arbitrio ſtatuendi, neque ipſis neceſſarium ſit deinceps eodem capite vti. Quin & durante iſto capite, ſingulae ciuitates reuera diſtinctae manent. Poſſunt porro eiusmodi ſyſtemata oriri variis ex cauſis; quas inter frequentiſſimae videntur matrimonia principum, & ius hereditarium. Sunt enim ciuitates, in quibus ſummum imperium etiam ad foeminas, ex familia regnatrice oriundas, deuoluitur, non ſolum quando omnes maſculi ex eadem deficiunt, ſed & vbi in propiore, aut pari gradu nullus maſculus extiterit. Heic igitur ſi contingat, foeminam regni dominam nubere viro itidem regi, ſaltem in ipſorum ſobole regnorum fiet coniunctio. Nam in eiusmodi matrimoniis non eſt neceſſum, vt vxor mariti ſeſe imperio vna cum regno ſuo ſubiiciat. Sic ſi contingat in regno indiuiſibili, vbi ſucceſſio hereditaria ſimplex, aut linealis eſt recepta [2], vt ex remotioribus regni haeredibus aliquis nouum ſibi regnum quocunque modo adquirat; ſi propioribus extinctis, illum lex ſucceſſionis ad regnum vocet, nouiter quaeſitum regnum vtique cum auito copulabitur. Idem accidit, ſi populus regem eligat [3], qui iam antea regnum aliud poſſidet, aut quem alterius regni ſucceſſio manet. Poſſunt quoque duo aut plura regna foedus inire, vt eundem regem concordibus ſuffragiis eligant; & tamen de caetero ſingula regna ſeparata maneant, nec negotia ſua in communi aliquo concilio expediant. Denique exſurgit quoque eiusmodi ſyſtema, ſi rex aliquis, libera populi voluntate conſtitutus, armis ſibi ſubiiciat alium populum, proprio nomine ac periculo, propriisque ſumtibus, non nomine aut ſumtibus populi, cui praeeſt. Id enim fieri poſſe contra HOTOMANNVM Quaeſt. illuſtr. I. ſatis oſten-

§. XVII. 1) Qualia ſunt Regna Angliae, Scotiae & Hiberniae. Vid. laudata AVCTORIS Diſſertatio de Syſtem. Ciuitatum §. 9. 10.

2) Vid. infra §. 12. 13.

3) Quomodo Imperium Romano-Germanicum ſub Carolo V. regnis Hiſpaniae fuit copulatum. Poteſt etiam Princeps electus ab alio populo eligi; id quod fieri conſueuit in coniunctione Epiſcopatuum Germaniae. H.

4) Quas ob cauſas Sigismundo Poloniae Regi imperium in Sueciam renunciaſſe Ordines, pluribus narrat Ioan. LOCCENIVS Hiſtor. Suecian. L. VII. & ad A. MDXCIX. & ad A. MDCIII. H.

5) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 5. Legis

ostendit GROTIVS L. I. c. 3. §. 12. Dissolutionem eiusmodi systematum fieri patet, extincto rege, in cuius solius persona vnio fundata erat; aut extincta familia regnatrice, si singula ad eam iure haereditario pertineant. Tunc enim ad singula regna seorsim redit ius nouum sibi regem constituendi, aut quam velint Reipublicae formam introducendi, inconsultis reliquis. Ponimus enim, nullo praeterea vinculo ista regna fuisse coniuncta. Sic si contingat, regem vnum quidem regnum iure haereditario possidere, in alterum autem adsciscì per liberam electionem, isthoc rege mortuo dissoluta erit regnorum coniunctio; nec necessum erit, vt posterius regnum regis defuncti filium sibi imponat. Quod si autem vnio ista nitatur foedere, inter regna vnita inito, apertum est, capitibus foederis saltem praecipuis violatis, vnionem abrumpi posse ab illis, qui per alios laesi sunt. Vbi tamen accurate distinguendum est inter obligationem, qua singula regna regi tenentur, & qua ipsa regna inter se connectuntur. Rex semel a ciuibus electus, & cui fides data fuerit, destitui ob quaeuis praue facta, aut conuentioni suae contraria non poterit, quamdiu sese apertum regni hostem non tulerit [4]. Nisi forte pacto inter regem & regnicolas clausula commissoria [5] sit expresse inserta [6], ac omne subditorum obsequium ab impletione omnium & singulorum pacti capitum tanquam a conditione sit suspensum. Ast obligatio, quae regnis vnitis inuicem intercedit, abrumpi potest ex parte eius, in cuius fraudem leges vnionis sunt violatae, vtut laesio non adeo enormis fuerit; si modo alia regna ad eam laesionem concurrerint, aut illa in horum vsum suscepta aut conuersa sit. Vnde rege defuncto, regnum laesum vnioni poterit renunciare, salua actione aduersus auctores, adiutoresue laesionis, rerumque ablatarum vindicatione. Quod si autem per matrimonia principum vtrinque haereditariorum coniungantur plures ciuitates, in quibus diuersus succedendi ordo est receptus, dissoluetur vnio, si talis emergat casus, vt eadem persona in singula regna succedere per leges publicas non sit idonea. Ponamus vnita esse duo regna, in quorum vno sit recepta successio linealis agnatica, in altero cognatica. Heic si contingat, communem regem mori sine prole mascula, relicta tantum filia, posterius regnum deuoluetur in filiam, prius in proximum agnatum. Quod si autem vnio, quae ab initio occasione matrimonii contracta est, postea confirmetur & perpetua esse iubeatur, foedere inter omnia & singula regna inuicem inito, aut sanctione communis regis, ab omnibus & singulis regnis adprobata; eo ipso varietas, quae antea circa successionem deprehendebatur, sublata esse intelligetur. Deinceps autem sequendus erit ille succedendi ordo, qui expresse in foedere vel sanctione est designatus, vel quem auctorem vnionis maxime probasse constat, aut qui rationi, & regnorum saluti maxime congruit. Ast vbi contingat, vt vnum regnum al-

 teri

gis autem commissoriae nomine in genere pactum venit, quo id agitur, vt conditione non exsistente, res, quae defertur, amittatur. Exempla supra adlata sunt L. V. c. 5. §. 4. obuia in emtione, venditione, & c. 10. §. 14. obuia in pignoribus & hypothecis. Hoc loco igitur lex Commissoria est conditio, cui nisi stetur, Princeps Regno excidit. Similiter etiam Fendo priuatur Vasallus, si Homagium iurare detrectet, aut seruitia, quae ab eo debentur, non praestet, aut Feloniae reus fiat. Publicatur enim tunc Feudum & cum Dominio Directo coniungitur, propter legem Commissoriam tacitam, quae Feudi collationi inest.

6) Vid. infra c. 6. §. 10. in med. H.

teri tanquam prouincia subiiciatur, vnio ex foedere resultans exspirat, & in eius locum arctior coalitio in eandem ciuitatem subit.

§. XVIII. ALTERVM genus systematum est, quod constat ex pluribus ciuitatibus foedere perpetuo inter se nexis [1], cui fere occasionem dedit, quod singulis quidem ciuitatibus αὐτονομίαν suam retinere placeret, nec tamen singulis sat virium esset communibus hostibus repellendis. In eo foedere conueniri solet circa exercendam communi consensu vnam aut alteram partem summi imperii. In hoc enim foedus, systema producens, potissimum videtur differre ab illis foederibus, quae alias frequentissima inter ciuitates iniri sueuerunt; quod in hisce singuli foederati proprio ex iudicio sese determinent ad mutuas quasdam praestationes, ita tamen, vt de caetero exercitium istius partis imperii, ex qua praestationes illae fluunt, hautquaquam socii consensui velint alligare, nec de plenissima & illimitata sua potestate Rempublicam gerendi quidquam delibare. Sicut & simplicia foedera vt plurimum particularem duntaxat diuersarum ciuitatum vtilitatem; in vnum conspirantem, sibi habent propositam; nec perpetuam aliquam coniunctionem in negotiis summam rerum spectantibus producunt. Quae in foederibus systematicis secus sunt; quorum is est scopus, vt in perpetuum distinctae ciuitates summam salutis suae inuicem habeant implicitam, atque eo nomine exercitium certarum partium summi imperii ex mutuo sociorum consensu suspendant. Longe aliud quippe est; ego tibi in isthoc bello auxilium feram, & qua ratione hostis sit inuadendus, communiter statuemus: &, nemo nostrum, qui societatem coiuimus, ius belli & pacis exercebit, nisi de communi omnium consensu. Diximus autem, per istiusmodi foedera certarum duntaxat partium summi imperii exercitium a consensu sociorum suspendi. Nam vix videtur contingere, plurium ciuitatum rationes ita esse inuicem innexas, vt omnium & singularum intersit, nullam partem summi imperii nisi consensu vniuersarum exerceri. Aut si tales dentur, praestabat ipsas in vnam potius ciuitatem coalescere, quam foedere duntaxat necti. Igitur conueniens erat, singulas ciuitates liberum sibi seruare exercitium illarum partium summi imperii, quae quomodo gerantur, reliquarum parum aut nihil, saltem directe, interest. Item quae circa negotia quotidiana occurrunt, aut quae moram non patiuntur, vt super iis cum aliis consultetur. Enimuero illa negotia, ex quibus omnium sociorum salus coniunctim

§. XVIII. 1) Veluti Prouinciae Belgii Vniti, & Foederati Pagi Heluetici.

2) Et maxime quae ad communem defensionem spectant. H. GROTIVS in Apologetico c. 1. ea tantum communicari existimat, quae ex foederis formula aut consensione speciali communi conuentui attribuuntur: ita vt quaecunque illi nominatim attributa non reperiantur, in iis ius summum maneat penes singulas ciuitates: in regalibus enim verba, quantumuis generalia, effectu carere, nisi specialis nominatio accesserit, omniaque excepta intelligi, quae non apparent translata. Ego vero etiam manifestas coniecturas sufficere puto: quae enim facta est communitas, vulgaris foederis terminos longe egreditur, & ex parte in speciem ciuitatis transit perpetuo duraturae; pro ea igitur velut toto coniectura vtique est fauorabilis. H.

3) Cui annexum ius circa milites. Quanquam ciuitatibus quoque singulis ius in milites, qui in earum territoriis versantur, aut in praesidiis sunt collocati certa ratione competat, eaedemque etiam imparentes siue refractarios subditos opera militum ad obsequium cogere queant. Vid. H. GROTIVS in Apologetic. c. 10. & 11. H.

ctim pendet [4], communi consilio tractari omnino par fuerit. Quae inter primum videtur locum occupare bellum [5], tam quod, ab aliis propulsatur, quam quod aliis vltro infertur, & qua istud finitur, pax. Cui adiungenda sunt tributa, quantum communi bello inseruiunt & foedera cum exteris, ad communem salutem spectantia. Quo & illud pertinet [6], vt si quid controuersiarum inter ipsos socios oriatur, reliqui, quorum nihil interest, statim tanquam mediatores interueniant, nec ad arma rem peruenire patiantur. Apud POLYBIVM L. IV. c. 24. ita Philippus rex dicit: *Iniurias, quas sibi inuicem socii inferrent, in tantum ad se pertinere, vt verbis apud praesentes, & literis ad absentes malo medeatur; at quae communem societatem attingant, ea esse, quae sola ad totius concilii curam pertinerent, vt iis prospiciant, atque remedium afferant.* Reliqua autem, quae communi consilio exerceri non adeo necessarium videtur, vt sunt foedera commerciorum, tributa, quae ad singularum ciuitatum necessitates requiruntur, constitutio magistratuum, leges, ius vitae & necis in ciues, ius circa sacra [5], & quae sunt alia, in singularum ciuitatum arbitrio relinqui nihil obstat. Etsi & ista quaelibet ciuitas ita moderabitur [6], vt ne totum systema inde perturbetur. Ex quibus illud liquet, vnum atque alterum sociorum a reliquis non posse impediri, quo minus pro suo arbitrio exerceat illas partes summi imperii, de quibus communi consilio exercendis in foedere nihil conuentum fuit. Super iure tamen vitae & necis scrupulus potest oriri ex *L. 7. §. 2. D. de Captiu. & postlim.* [7] *At fiunt apud nos rei ex ciuitatibus foederatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Eum vt eximat operose satagit GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. quem tamen nihil agere, facile agnoscet, qui penitius locum inspexerit. Sane enim nihil ibi respondetur [8] ad hoc dubium: quomodo illa ciuitas libertatem illibatam retinere queat, cuius ciues alia ciuitas suo iure ad tribunal suum euocare, inque eos ibi possit animaduertere. Sane maximum detrimentum iudicabatur cepisse libertas Achaeorum, quando proditione Callicratis, praestantissimi eius gentis viri, insimulabantur rebus Persei contra Romanos studuisse, iique Romam ad dicendam causam euocabantur, occasione arrepta, quod Xenon conscientia innocentiae fretus dixisset: se paratum esse, si quis ipsum accusare velit, in ipso Achaeorum consessu, vel ipsos apud Romanos iudicium subire. Qua de re latius PAVSANIAS Achaicis. Eandem quoque tangit POLYBIVS Excerpt. Legat. CV. Sicuti & in eo Achaei videntur leges regularis societatis trans-

 gressi,

4) Apud Achaeos praeterea lex viguit, ne cui ciuitati societatis Achaicae participi fas esset seorsim ad caeteros vllos mittere legatos, non ad Romanos, non ad alios, teste PAVSANIA in Achaicis. Conf Vbbon. EMMIVM de Rep. & fortuna Achaeorum. H.

5) Quod de foederato Belgio fuse demonstrauit H. GROTIVS in Apologetico eorum, qui Hollandiae praefuerunt. H.

6) Ita in Foederati Belgii Vnione Vltraiectina A. MDLXXIX. art. 12. est: *Eandem monetam probanto omnes, & eandem omnes improbanto. Quod monetariam rem spectat, de ea ex communi omnium consensu leges quum primum promulgantor, easque omnes sequantor.* Vid. tamen H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. ad A. MDXCV. H.

7) Loquitur ea de populis inaequaliter foederatis, qui alterius populi maiestatem comiter (id est, benigne, non grauate, vt explicat CICERO Orat. pro Cornelio Balbo) conseruare sunt obligati. Quorum societatem si systematis quoque annumerarit AVCTOR, recte legem hancce huc attulit. At nescio, an quisquam veterum ea notione vocem σύστημα acceperit. H.

8) Quae Obseruatio iisdem fere verbis repetitur L. VIII. c. 9. §. 4.

greſſi, quod eos Spartanos, qui auctores fuerant, vt Las vicus oppugnatus eſſet, ſibi dedi poſcerent ad ſupplicium, apud LIVIVM L. XXXIIX. c. 31. Cum prius diſceptanda in communi concilio cauſa eſſet, & crimine comperto poſtulandum, vt Spartani ſuos ciues aut ipſi punirent, aut dederent. Nobis planiſſima reſponſio ad dictum locum videtur [9], cum in antecedentibus verbis dictum fuerit, quid natura foederum ferat, & quid debeat fieri, allegatis verbis exponi, quid poſterioribus temporibus factum fuerit; quando Romani, ſuperbiam addente fortuna, ſocios, qui vltro ipſorum amicitiae per foedera acceſſerant, pari modo ac bello deuictos tractabant. Qua de iniuſtitia queritur ipſe CICERO Offic. II. Addatur exempluum de Decio Magio ab Hannibale vincto apud LIVIVM L. XXIII. c. 7. 10. & quod Scipio diſſuadet, ne Romani delatores Hannibalis audiant, apud EVNDEM L. XXXIII. c. 47.

§. XIX. QVIA autem in hiſce ſyſtematibus inuicem communicari debent certa negotia, foedere expreſſa, atque id circummiſſis literis ita commode fieri nequit; neceſſum eſt, certum locum tempuſque conſtitui agendis conuentibus; & ſi quid extra ordinem inciderit, moram non ferens, vnum pluresue deſignari, penes quos ſit, ſocios conuocare. Quanquam longe compendioſius fuerit, ſi certo in loco reſideat perpetuum aliquod concilium *, ex delegatis ſingulorum ſociorum conſtans, cui poteſtas ſit, quotidiana aut minoris momenti negotia ex formula mandati expediendi: quodque ſi grauius quid inciderit, ad ſingulos ſocios referat, & quae ipſis placuerunt, promulget atque exſequatur; cui directe exponantur, quae abs communibus ſociorum miniſtris apud exteros agentibus referuntur; quod item cum exterorum legatis tractet, & communi omnium ſociorum nomine cum iſtis negotia concludat. Sed abs quo nihil, mandati ſui limites excedens, decernatur, niſi prius ad omnes ſocios ſuper eo fuerit relatum. Quantum autem eiusmodi concilio deputatorum poteſtatis competat, ex ipſo foedere, aut mandatis eorundem cognoſcendum erit. Id ſane conſtat, quidquid id eſt, alienum eſſe, & a ſociis delegatum; & quanquam decreta ab eodem promulgata ipſius ſolius nomen prae ſe ferant; vis tamen omnis, atque auctoritas a ſociis, qui id conſtituerunt, promanat. Sic vt iſti deputati ſint duntaxat miniſtri ſociorum, neque hiſce pro imperio magis aliquid poſſint iniungere, quam legatus illi, abs quo mittitur.

§. XX. CAETERVM dubitari adhuc poſſit, an non vniuerſitati ſociorum, aut maiori parti ſit poteſtas in ſingulos aut pauciores circa illa negotia, ob

9) Eaque melior illa Kulpiſii ad Grotium d. l. Verba dictae legis non definitiue ſed oppoſitiue accipientis, de inaequaliter ſcilicet foederatis cum diminutione imperii. H.

§. XIX. * Vt Hagae in Hollandia Collegium Ordinum Generalium & Senatus Ordinum. Vid. H. GROTIVM L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIIX. & L. XVI. Hiſt. Belgic. ad A. MDCIIX. Add. BOXHORN. de Foederat. Belgio c. 4. 5. 6. 7. 8. 10. In foedere Prianſiorum & Hieropotamiorum apud PRIDEAVX Marmor. Oxonienſ. 57. memoratur etiam κοινοδίκιον, item δικαστήριον & κοινὸν δικαστήριον. H.

§. XX. 1) Mihi diuerſum placet: quoniam illa, quae ſyſtemati vniuerſo ſunt communia, non vulgarium foederum iure cenſentur, vt AVCTOR ipſe ſupra §. 18. recte docuit, & proinde ſecundum alio-

ob quae ſocietas fuit inita, & quae vt communi conſilio gerantur, expreſſe in foedere fuit deſignatum; hactenus vt ad id, quod maiori parti placuit, pauci quoque diſſentientes nolentes volentes teneantur. Id quod nobis negandum videtur, ſiquidem agatur de ſyſtematibus regularibus [1], & vbi ſingulae ciuitates ſuam ſibi libertatem reſeruant illibatam. Nam quo minus tale quid obtineat in ſyſtemate aliquo irregulari, & quod propius ad naturam ciuitatis accedit, nihil impedit. Scilicet libertas ciuitatis, quae nihil aliud eſt, quam facultas ex proprio iudicio de negotiis ad ſui conſeruationem ſpectantibus vltimato ſtatuendi, nequit intelligi, vbi ipſa pro imperio ad aliquid ſuſcipiendum inuita ab alio poſſit adigi. Neque obſtat, quod in foedere conuentum fuit de certis partibus ſummi imperii non niſi communi conſilio exercendis. Aliud enim eſt, ſi dicam: ego non exercebo meum ius, niſi vobis volentibus: aliud, ſi dicam, vobis facultas erit, etiam inuitum me adigendi ad ius meum exercendum. Prius duntaxat, non poſterius in foedere continetur. Ea res vt penitius intelligatur, probe obſeruandum eſt, vt plurium hominum voluntates in vnum teneantur conſpirare, id oriri vel ex nuda conuentione, vel ideo, quod vnus voluntatem ſuam alterius voluntati ſubmiſerit. Conſpiratio voluntatum ex nuda conuentione libertatem illam, de qua innuimus, hautquidquam tollit. Nam vel in anteceſſum communi conſenſu ſtatuitur de negotiis iunctim expediendis; vel ſi quid deinceps ſtatuendum eſt, ad id ſinguli non imperio, ſed per ſolas rationes volunt adigi. Aſt vero quando voluntatem meam alterius voluntati ſubmiſi, eoque ipſi eidem in me imperium contuli, etiam ad illa poſſum obligari, quae fortaſſe mihi diſplicent. Neque eſt, quod quis nobis occinat ius illud maioris partis. Vid. ſupra L VII. c. 2. §. 15. Nam primo maior pars ad ſe trahit minorem in coetibus duntaxat conſtitutis, non in iis, qui adhuc ſunt conſtituendi. Deinde reuera ex inſtituto & conuentione hominum, non a natura eſt, quod in coetibus conſtitutis maior pars obliget vniuerſos; etſi naturalis ratio illud tanquam conuenientiſſimum ſuadet recipi in coetibus numeroſis, & vbi varia & quotidiana negotia ſunt expedienda. Atque hoc vt fiat, neceſſum erit ſingulos ſuam voluntatem ſubmittere voluntati vniuerſorum, aut maioris partis hactenus, vt illi etiam diſſentientes teneantur omnino ſequi, quod hi decreuerint: id quod ſine imperio horum in illos nequit intelligi. Neque vero in conuentibus ſociorum iure illo maioris partis adeo videtur opus, cum & iſti ex populis non ita multis ſoleant conſtare, & communi vtilitate maxime iungantur, cui nemo ſanus pertinaciter reluctari praeſumitur. Quod ſi tamen alicuius malitioſa [2], & rationi cedere abnuens peruicacia, caeterorum

aliorum ciuilium coetuum inſtituta aeſtimari debent, ni aliud conuenerit. Apud H. GROTIVM L. XVI. Hiſtor. Belgic. ad A. MDCIIX. Ianinus Legatus Regis Gall. *Hoc vno, vt pauciores pluribus cedant, ſtare populorum imperia, aliter caſura. Sic apud Heluetios maiori parti placita, etiam qui contradixerunt, exequi.* Adiiciebat SPENSERVS Angliae Legatus: *Rempublicam, in qua ius plurium ſententiarum non valeat, virgini eſſe ſimilem, quam priſci auctores memorent diſcerptam contendentium inter ſe riualium manibus.* Apud Lycios gentem Aſiae, quae ex viginti tribus ciuitatibus conſtabat, in concilio id decernebatur, quod pars maxima comprobaſſet, teſte STRABONE L. XIV. Geograph. H.

2) Vid. de arce vrbi Groeningae impoſita, & poſt aliquot

rorum ſalubri conſilio ſeſe adiungere adſpernetur, communemque ſalutem aut vtilitatem hoc modo proditum eat, licebit adhibere illa media, quae in naturali libertate viuentibus contra violatores pactorum competunt. Niſi magis placeat eiuſmodi intractabilem ſocieate penitus excludere. Quid quod & ſaepe magna cum iniquitate coniunctum foret, ſi in ſyſtemate ſociorum plura ſuffragia reliquos ſtringerent; quando nempe ſocii diſparibus ſunt opibus, adeoque vnus plura confert ad communem ſalutem, quam alius. Quanquam enim aequalia videantur conferre, qui pro ratione ſuarum opum conferunt: ſaepius tamen contingere poteſt, vt quis modicas ſuas fortunas periculo malit exponere, quam alter opimas. Sic ponamus, in aliquo ſyſtemate vnam ciuitatem ad defenſionem communem plus conferre; quam reliquas omnes coniunctim ſumtas, ſane iniquum foret, iſthanc inuitam per reliquas conſentientes adigi poſſe ad aliquod negotium, cuius onus ipſi maxime eſt incubiturum. Vide GROTII Apologeticum c. I. ſub finem. Quod ſi autem ſuffragia debeant valere prout quiſque ad ſocietatem confert, eo ipſo praeualidae illi ciuitati in reliquas imperium dabitur. Add. DIODORVS SICVLVS L. XV. c. 28. Ex quibus omnibus colligitur, ſicubi negotia ex maiori numero ſuffragiorum deciduntur, ita vt diſſentientes quoque obligentur, a regulari forma ſyſtematum diſcedi, & vel irregulare corpus, vel ciuitatem vnam effici.

§. XXI. DISSOLVVNTVR eiuſmodi ſyſtemata, vbi quidam ſocii a foedere vltro diſcedunt, ſuaſque ciuitates ſeorſim adminiſtrant; quod fere ob eam rationem contingit, ſi plus vtilitatis ex ſeparatione, quam ex coniunctione ſperant, & ſocios oneri magis, ſibi, quam ſubſidio iudicant eſſe. Add. LIVIVS L. XXXIIX. c. 31. 32. Eadem quoque abrumpunt bella inteſtina, ni cum pace iterum leges foederis renouentur. Vbi bello externo ſyſtema infeliciter fuerit defunctum, quandoque inter artes victoris eſt, foedus diſſoluere, ſingulisque ciuitatibus αὐτονομίαν imperare. Id quod Romani Achaeis quondam faciebant. Conf. XENOPHON L. IV. [c. 8. §. 14.] & V. [c. 1. §. 28. Ed. Oxon.] Rerum Graecarum, vbi de pace Antalcidae agit. Eſt praeterea obſeruandum circa diſſolutionem ſyſtematum, quae per vim externam fit, quod vbi vna vel altera ſociarum ciuitatum ab hoſte fuerit occupata, eo ipſo hautquidquam is ad reliquas ius aliquod nanciſcatur, aut ſtatim ex vi foederis, quo victa ciuitas reliquis iuncta erat, in ſocietatem ſit recipiendus. Sed noua omnino conuentione opus eſt, vt quis in locum victae ciuitatis de foedere participet [1]. Sicuti quondam Philippus decreto Amphictyonum in eorum conſeſſum loco Phocenſium adſciſcebatur, apud DIODORVM SICVLVM L. XVI. c. 61. Quanquam enim foedus, quo plures ciuitates in ſyſtema iunguntur, reale videatur [2]; & ciui-

aliquot annorum decurſum iterum diruta H. GROTIVM L. IX. Hiſtor. Belgic. ad A. MDC. & L. XVI. ad A. MDCVII. Exempla vetera de Lacedaemoniis, de Cyrrhaeis, de Phocenſibus, habes apud DIODORVM SICVLVM L. XV. Biblioth. AESCHYNEM Orat. contra Cteſiphontem, DEMOSTHENEM Orat. de Corona, & PAVSANIAM L. X. H.

§. XXI. 1) Si tamen ciuitas ſocia vi hoſtili ſubacta, dein a ſociis recuperata fuerit, aequitas vult, talem in priſtinam libertatem & rerum ſuarum

& ciuitas, mutata Reipublicae forma, eadem esse non desinat: tamen foedus illud expirasse censebitur, quando ciuitas vi sub iugum redacta, aut alterius imperii accessio facta fuerit. Cum enim foedus initum sit inter ciuitates vt tales, igitur foedere excidit, quae ciuitas esse desierit. Et si vel maxime in foedere sit cautum, vt ob mutationem Reipublicae a foedere quis non excidat; tamen illa mutatio praesupponitur debere fieri via legitima, per vltroneum consensum populi. Adeoque neque inuasori iniusto, neque hosti extraneo in concilio sociorum locus erit. In perfectam autem ciuitatem coalescere talia systemata contingit, si omnes socii summo imperio vnius concilii aut hominis vltro se subiiciant. Item, si vnus populus, potentia praepollens, reliquos in prouinciarum conditionem redegerit. Quod fere contingit, quando imbecilliores validiori permanentem aliquam praelationem deferunt, & inaequaliter foederati fiunt. Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. circa finem. Denique si vnus fauore militum, aut populari aura, vel per factionem praepotens, imperium inuadat.

§. XXII. SOLET denique hoc loco disceptari super praestantia formarum Reipublicae, quaenam alteri praeferri mereatur eo nomine, quod vel per illam salus ciuitatis expeditius & certius procurari possit, vel quod vis imperii minus ad abusum pateat. Vbi hoc quidem apertum est [1], nullam formam Reipublicae ita accurate posse legibus adornari, quin per socordiam aut malitiam imperantium ex illo ipso regimine, quod in salutem ciuium institutum est, aliqua incommoda in eosdem redundare queant. Cuius rei causa est, quia summum imperium est institutum ad repellenda mala, quae mortalibus abs se inuicem impendent. Atqui illud ipsum imperium fuit conferendum in homines; qui vtique ab iis vitiis, queis homines ad se mutuo infestandos proritantur, non sunt immunes. *Vitia erunt, donec homines.* Sic vt aliquando ab his illud experiamur, aduersus quod iidem praesidio nobis esse debebant. Vnde & contingit, vt *quicquid delirant reges, plectantur Achiui.* Ergo vti plenam perfectionem conditio rerum humanarum non admittit; ita, in qua Reipublicae forma minimum malorum sit metuendum, multi disputant. Ita tamen, vt plerique pro monarchia calculum ponant. Vid. ISOCRATIS Nicocles. HERODOTVS Thalia, vbi Principes Persarum post interfectos Magos de forma Reipublicae introducenda deliberant. EVRIPIDES Supplicibus vers. 405. seqq. BODINVS de Republica L. VI. c. 4. ARNISAEVS Relect. Polit. L. II. c. 7. sect. 2. & passim plurimi. Ex aduerso nihil, quod in monarchas maligne aut inuidiose dici queat, videtur omisisse SCRIPTOR BELGICVS Bilancis politicae. Quorum tamen non pauca retundi possunt per c. 10. HOBBESII de Ciue, & Leuiath. c. 19. Sin-

suarum dominis restitui. Aliud dicendum, si pactionibus vltro se hosti dedisset. Vid. sub exemplo memorabili Vlric. HVBERVM ad tit. D. de Captiu. & postlim. reuers. §. 9. & 10. H.

2) Vid. infra L. VIII. c. 9. §. 6.

§. XXII. 1) Bene GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 8. n. 1. Qualemcunque formam gubernationis animo finxeris, nunquam incommodis aut periculis carebis. H.

Singula excutere extra noſtrum eſt inſtitutum [2]. Id duntaxat monendum fuerit, iſtorum argumentis tantam hautquidquam ineſſe vim, vt quae inde colliguntur, ſemper & vbique neceſſario euenire debeant. Neque vnius vel alterius facta vniuerſo ordini imitandi neceſſitatem imponunt. Sed & iudicauerim, boni atque commodi ciuis eſſe, meditari illud MARCELLI apud TACITVM H. IV. *Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam ciuitatis formam patres auique inſtituerint, vlteriora mirari, praeſentia ſequi: bonos imperatores voto expetere, qualeſcunque tolerare* [3]. Non alienum autem ab hoc loco fuerit, paucis oſtendiſſe, quare tam inuiſi olim fuerint apud Graecos, qui monarchicum imperium in ciuitatibus democraticis & ariſtocraticis inuaſerant, & quare per eiusmodi malas artes conſeruare ſtatum ſuum inſtituerint, quae ab ARISTOTELE & aliis deſcriptae inueniuntur, ob quas tyrannorum vocabulo perpetua velut deteſtatio adhaeſit. Nam ciuitates Graecanicae fere ambitu vnius oppidi continebantur [4]. Qualibus ciuitatibus quam optime competit democratia, aut ariſtocratia modeſte exercita, aut denique regnum, ARISTOTELI dictum heroicum, ſeu principatus auctoritate potius ſuadendi & opinione excellentis virtutis, quam imperio ſubnixus. Et propter erectum & irrequietum ingenium natio Graeca maximopere deperibat illum ſtatum, in quo quilibet partem Reipublicae facere poſſet. In tali ergo ciuitate qui monarchiam, inuiſiſſimam ciuibus, ipſisque inuitis inuaſerat, vt ſe conſeruaret, neceſſum habebat arce vrbem premere, & ſatellitium ſibi validum circumponere, idque exteris conſtans, cum neque ciuibus ſuis fidere poſſet, nec permutatis diuerſorum locorum militibus vnam prouinciam per alteram coërcere. Iſtius exteri ſatellitis fides ſola ſtipendiorum magnitudine erat pigneranda; inde vt ſumtus ſuppeterent, ciues tributis erant attenuandi; tum iidem exarmandi & ad imbelliam redigendi, ſumma papauerum capita demetenda, conuentus ciuium prohibendi, inquiſitores alendi. Vnde non iniuſti ſolum, ſed & veſani erant iſti tyranni, qui tale imperium affectabant, quod per malas artes, quae ad diuturnitatem non facerent, erat conſeruandum, & vbi ciuium amorem adquirere non dabatur. Et aeque incongruum in ciuitate monopoli monarchiam inſtituere, quam in aliquo populo, latam regionem inſidente democratiam. Enimuero cum monarchiae, magna terrarum ſpatia amplexae, hiſce artibus ad ſui conſeruationem non indigeant; quippe in quibus vna prouincia per alteram librari poſſit; ideo non minus turpiſſime peccant, qui monarchis magnorum populorum iſtas tyrannorum artes exercendas ſuggerunt, quam qui odium tyrannorum iſtorum Graecanicorum in quosuis monarchas transfundere ſatagunt.

Ex

2) Forte autem controuerſia haec componi poteſt diſtinctione inter ciuitatem ex voto & plerumque optimam. De quo alibi. H.

3) Add. MAXIMVS TYRIVS Diſſert. VI. p. 66. Edit. Daniſianae, vbi is Ariſtocratiam quidem Democratiae, ſed hanc Monarchiae praeferendam eſſe docet, & MONTAGNE, L. III. c. 9. p. 711. Edit. Pariſ. in fol. & SIDNEIVS in libello de Gubernatione Sect. 16. c. 11. vsque ad finem capitis, denique PARRHASIANA T. II. p. 161.

4) Verior ratio eſt, populos liberos ideo auerſari Reges; quoniam ipſi parent legibus, in quibus libertatem contineri, & e contrario ſub Regibus ſeruitutem eſſe putant. Accedit in liberis ciuitatibus, etiam qui de plebe ſunt, partem facere

Ex quibus & hoc patet, in magna ciuitate longe securius degere monarchas, quod non ita facile communicari inuicem & coniungi possint refractarii ciues, caeterosque contactu suo inficere; sicut in ciuitate, quae vno oppido continetur, fieri potest, vbi pauci repente & antequam imperans deprehendat, furorem suum in vniuersos diffundere possunt [5].

* *

CAPVT VI.

DE AFFECTIONIBVS SVMMI IMPERII.

I. *Imperium in ciuitate quare summum dicatur?*
II. *Illud qui habet est ἀνυπεύθυνος,*
III. *Et legibus humanis superior.*
IV. *De distinctione inter maiestatem realem & personalem.*
V. *Reges vniuerso populo superiores esse posse, ostenditur.*
VI. *Et rationes in contrarium dissoluuntur.*
VII. *Imperium absolutum quid?*
VIII. *Non deprehenditur aeque in omnibus Rerumpublicarum formis.*
IX. *Imperia limitata vnde?*
X. *Quibus pactis illa exsistant.*
XI. *Qua ratione diuersae partes imperii limitentur.*
XII. *De potestate ordinum.*
XIII. *Hobbesio respondetur.*
XIV. *Modus habendi imperium quotuplex?*
XV. *An detur summum imperium temporarium?*
XVI. *De regnis patrimonialibus.*
XVII. *De regnis libero consensu populi constitutis.*

I.
INTER affectiones imperii primo loco occurrit, quod idem sit, & dicatur *summum.* Cuius denominationis potissima causa haec videtur, quia maior quam isthaec potestas homini in hominem nequit competere, quam vt hic ad istius arbitrium vires opesque suas adplicare ad bonum publicum teneatur, ac iuri vitae, & necis obnoxius sit. Quo & hoc accedit, quod, vti singulorum hominum nulla maior libertas, posito Dei imperio, intelligi potest, quam vt proprio ex iudicio de actionibus, viribus, & faculta-

 tibus

cere Reipublicae, horum vero proprium esse, vt alto loco positos oderint: Reges e diuerso illos despicere. Hinc Ordines Foederati Belgii apud H. GROTIVM L. VI. Histor. Belgic. ad A. MDXCVII. aiunt: *Reipublicae nomen nunc non minus inuisum, quam olim populo Romano praepotente regium nomen erat.* Idem GROTIVS dicto Libro 6. in calce obseruauit: *Reges inter, certam legem concordiae, abstinere in posterum iniuriis, factorum impunitatem accipere & dare: Principem & populum si recomponas, alterum potiri rerum arbitrio; alterum luere, quod vtrique peccatum est.* In imperio late patente aeque tyrannicis artibus locum esse posse, exemplum Tiberii & successorum in Imperio Romano liquidum faciet. Adde de Rege Ceylonensium Robertum KNOX Narrat. de Insula Ceylon L. II. c. 3. H.

5) Conf. GRAVINAE Origines Iuris Ciuilis L. III. §. 11. p. 313. editionis meae Lipsiensis.

tibus fuis poffint difponere; ita in coetu aliquo fumma libertas inde fit metienda, quod ifte proprio, & aliunde non dependente iudicio [1] poffit decernere de illis, quae ad commodum & falutem ipfius facere videbuntur [2]. Ex quo & illud confequitur, quia id imperium eft fummum, feu a fuperiore homine in his terris non dependens; ideo non poffe ipfius actus alterius voluntatis humanae arbitrio irritos reddi. Nam vt quis propriae voluntatis decreta mutare queat, id ipfum ex libertate eft [3].

§. II. Eandem quoque ob rationem ἀνυπεύθυνος erit, qui fummum imperium obtinet, id eft, neque rationibus reddendis, neque poenae humanae obnoxius. Vtrumque enim fuperiorem praefupponit, qualis heic citra contradictionem intelligi nequit; cum fummo fuperius in eodem ordine dari nequeat. Sallustius Iugurth. [c. 36.] *Impune quidlibet facere, id eft regem effe.* Plinius Panegyr. [c. 6. num. 1.] *Illud in principatu beatiffimum, quod nihil cogitur* [1]. Obferuandum tamen eft, duplici modo rationem reddi; vel vt fuperiori, qui nifi eandem ipfi adprobauero, acta mea refcindere & poenam infligere infuper queat; vel vt aequali, & cui fimpliciter mea gefta probari volo, eo duntaxat fine, vt vir bonus & prudens ab ipfo habear. Priori modo fummum imperium nemini homini [2] rationem tenetur reddere, pofteriori modo faepe conantur famae curiofi principes [3] rerum fuarum rationes vniuerfo orbi reddere, tuendae exiftimationis caufa; id quod nihil fubiectionis arguit. Sic de propria pecunia erogata facere mihi licet quod lubet; & tamen interdum rationes meas extare volo, vt ne pro diffoluto, aut ftolido patrefamilias habear. Sic nec poena in eo poteft locum habere, pro quo nullum extat forum, neque iudex, qui fententiam ferre poffit, & exfequi. Nam fora,

§. I. 1) Quod fi eft, Princeps, qui poteftatem habet limitatam, non erit fummus imperans, quoniam in negotiis ab arbitrio eius exceptis nihil valide agere poteft, nifi populus antea, vel ii, qui populum repraefentant, confulti confenferint. Ipfe tamen Avctor nofter contrariam fententiam tuetur in §. 10. huius capitis. Debebat igitur talibus verbis vti, per quae Maieftas & limitatam & abfolutam habentibus poteftatem falua effet. Melius igitur fimpliciter dicemus, Quod actus imperantis a nemine, tanquam a fuperiore irriti reddi poffint.

2) Adde, ne detur progreffus in infinitum, confiftendum effe in aliquo coetu vel homine; qui fuperiorem agnofcat neminem. H.

3) Vid. fupra L. I. c. 6. §. 6. *Neque imperare fibi, neque fe prohibere quemquam poffe*, eft in *L. 51. D. de Recept. arbitr.* H.

§. II. 1) Vid. Grotivs L. I. c. 6. §. 2. num. 2. Ceterum quicquid hic ab Avctore dicitur, id cum reftrictione accipiendum eft, nifi iure fuo iam exciderit Princeps. Conf. c. 8.

2) Vid. Commentarius Avctoris noftri fub Monzambani nomine editus de Statu Imperii Germanici c. 6. §. 7.

3) Promulgando caufas belli, aut calumnias ab inimicis vulgatas difpellendo. H.

4) Vti in Galliae regno aliisque, nec non in Principatibus Germaniae. Vid. Bodinvm L. III. de Republ. c. 6. vbi tradit, in Gallia regium nomen reticeri, & caufas huiusmodi procuratorio nomine agi. Bvsivs *ad L. 10. D. de Iurisdict.* Strvvivs Ex. 4. Syntagm. iur. Ciuil. §. 56. Ioan. Scheffer Memorab. Sueticae gentis c. 11. §. 4. & 5. H.

5) Vid. infra L. VIII. c. 10. §. 6. H.

6) Et Hebraeorum Regum, qui male regnaffent, cadauera extra proprium Regibus locum fepulta, 2 Paralip. XXIV, 25. & XXIIX, 27. Iosephvs L. VIII. Antiqu. Hiftor. c. 3. & 5. H.

§. III. 1) Et tamen Hobbesivs non dubitauit pronunciare c. 12. de Ciue §. 4. *fummos imperantes peccare non poffe, adeoque nec cum ratione vnquam culpandos effe, quoniam non fubiiciantur legibus ciuilibus & nemo obligetur fibi.* Nimirum is perfuadere voluit, leges naturae proprie vim obli-

ra, quae in ciuitatibus extant, ad fubditos tantum fpectant, & omnem vim ab ipfo fummo imperio mutuantur. Quod fi autem principes alicubi in proprio fefe foro conueniri patiuntur [4], fuper debitis, & fimilibus caufis, id non fit, quafi forum iftud agnofcerent fe fuperius, & cuius poteftate cogi poffent: fed tantum liquido actoris praetenfionem cognofcere cupiunt, de qua vbi conftiterit, vltro obligationem fuam explere volunt [5]. Eft tamen fermo proprie de poena humana, quam iudex humanus tanquam fuperior infligit. Nam diuina poena variis fefe modis folet exferere erga violatores legis naturalis, quibus alias tribunalia humana hautquidquam metuenda funt. HORATIVS L. III. Od. I. [v. 6.] *Reges in ipfos imperium eft Iouis.* Quod autem Aegyptii defunctis regibus, qui imperium praue gefferant, fepulturae honorem denegabant [6], vix poenae rationem videtur habere. Vid. DIOD. SICVLVS L. I. c. 72.

§. III. EO IPSO quoque, dum imperium ciuile fummum fertur, legibus humanis folutum, aut potius fuperius intelligitur. De diuinis enim & naturalibus legibus quaeftionem mouere ftolidum fuerit [1]. PLVTARCHVS ad Principem indoctum. [p. 780. C.] *Quis ergo imperabit principi? Lex, omnium rex mortalium atque immortalium, vt ait Pindarus, non ea foris fcripta in libris, aut lignis infculpta: fed viua in ipfius corde ratio, femper vna habitans atque excubans, & animum nunquam finens effe principatus vacuum* [2]. SENECA Thyefte. [v. 612.] *Omne fub regno grauiore regnum eft.* Humanae autem leges nihil aliud funt, quam fummi imperii decreta [3] circa ea, quae fubiectis ad falutem ciuitatis obferuanda funt. [Iftae [4] enim leges a fummo imperio tam in origine, quam in duratione dependent.] Hifce directe non obligari fummum imperium patet [5]. Summum enim eft: ergo a fuperiori homine obligatio ipfi non pot-

 eft

obligandi non habere, nifi eam a iure ciuili acceperint. Quod etiam de fecunda Decalogi tabula afferit. Vid. c. 14. §. 9. fequ. c. 17. §. 10. Conf. Leuiath. c. 33. Quae AVCTOR infra ex profeffo refutat L. VIII. c. 1. §. 2. & 3. CVMBERLAND. Difquif. de Iure natur. c. 9. §. 18. Conf. infra c. 8. §. 2. H.

2) Ἀλλ' οἱ πολλοὶ κακῶς φρονοῦντες οἴονται πρῶτον ἐν τῷ ἄρχειν ἀγαθὸν εἶναι, τὸ μὴ ἄρχεσθαι - - - τίς οὖν ἄρξει τοῦ ἄρχοντος; ὁ νόμος ὁ πάντων βασιλεὺς θνητῶν τε καὶ ἀθανάτων, (ὥς φησι Πίνδαρος) οὐκ ἐν βιβλίοις ἔξω γεγραμμένος οὐδέ τισι ξύλοις, ἀλλ' ἔμψυχος ὢν ἐν αὐτῷ λόγος, ἀεὶ συνοικῶν καὶ παραφυλάττων, καὶ μηδέποτε τὴν ψυχὴν ἐῶν ἔρημον ἡγεμονίας. Addatur BVDDEI Differtatio de Principe legibus humanis, fed non Diuinis foluto.

3) Eundem hic errorem errat AVCTOR, qui in nota 1. ad §. 1. notatus fuit. Neque hoc enim Principibus, quorum poteftas limitata eft, conuenit, quoniam, etfi ab iis confirmentur populi fcita, aut Senatus populum repraefentantis Confulta, eoque his actibus vis & robur addatur negotiis, quorum plena difpofitio Principi non fuerit relicta; ipforum tamen non eft, ea reuocare, aut mutare fine confenfu populi vel Senatus. Dicta praeterea AVCTORIS non nifi ad actiones Principum pertinent, non autem ad effectus, quos Leges, quas abrogat, inter ciues iam produxerunt. Vid. fupra L. I. c. 6. §. 6.

4) Haec verba vncis inclufa adiiciuntur ex Offic. Hom & Ciu. L. II. c. 9. §. 3.

5) Vbi tamen excipiendi actus, qui a fummo imperante, non qua tali, fed quouis alio fieri folent, vt contra Vafquium recte difputat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 14. §. 6. n. 2. AVCTOR infra L. VIII. c. 10. §. 4. Quanquam heic coactio locum non habeat, & fummus imperans, vt aliorum, ita fuos quoque actus legibus hifce foluere poffit. Quod an facere voluerit, ex circumftantiis diiudicandum, & fi fecerit, aeftimanda res ex mero iure naturali. Exemplum eft in *L. 26. de Donat. inter vir. & vxor.* Ex qua lege mendofe quidam colligunt, contractus Principis inftar legis effe, & vim legis obtinere: cum ibi potius leges & contractus ab Imperatore initi inter fe contendantur, quatenus vtrobique nudum placitum fine folennitate fufficiat. H.

est accedere. Seipsum autem per modum legis, id est, per modum superioris obligare nemo potest. Vid. HOBBES de Ciue c. 6. §. 14. [6] Etsi velut per reflexionem sua obligari lege quandoque legislatorem constet, ex aequitate naturali, & decoro publico [7], vt quod in moribus ciuium tanquam bono publico expediens exigit, ipse quoque seruet, excitando subiectorum obsequio, & ne vetando vitia, in quibus ipse volutatur, eorundem dulcedinem aliis inuidere videatur. Vid. 1 Samuel. XIV, 40. PLINIVS Paneg. [c. 45.] *Vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. Quippe infidelis recti Magister est metus. Melius homines exemplis docentur, quae inprimis hoc in se boni habent, quod adprobant, quae praecipiunt fieri posse.* Nec erubescendum regibus, quod ATHENAEVS L. X. [c. 10.] ex Ctesia tradit; apud Indos regi non licere inebriari; apud Persas vero id concedi regi die vno, quo sacrificant Mithrae. CLAVDIANVS de IV. Consul. Honorii. [v. 296. & seqq.]

In commune iubes si quid, censesque tenendum,
Primus iussa subi, tunc obseruantior aequi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, vt vita regentis.

LIVIVS L. XXVI. c. 36. *Si quid iniungere inferiori velis, id prius in te ac tuos si ipse iuris statueris, facilius omnes obedientes habeas.* PLINIVS L. IV. Epist. 22. *Vt in corporibus, sic in imperio, grauissimus est morbus, qui a capite diffunditur.* IVSTINVS III. 2. 8. Rosarium Persicum c. 1. *Si rex ex subditi horto vnum pomum comederit, serui ipsius arborem ipsam eruerint. Si rex quinque ouorum iniquitatem licitam duxerit; Continuo milites eius mille gallinas veru fixerint.*

§. IV. AD vindicandam huius imperii summitatem, in monarchiis cumprimis, excutienda est vulgata distinctio maiestatis in *realem* ac *personalem* [1]. Quam

6) Et GROTIVS L. II. c. 4. §. 12. num. 1. ad quem Sophisticae cauillationis virum summum accusat I. Fr. GRONOVIVS in notis, cuius vanam criminationem sustulit Cl. BARBEYRACVS in nota 4.

7) Exemplo THEODOSII & VALENTINIANI, qui in *L. 68. C. Theod. de Appellat.* rescripsere: *Salua nostrae reuerentia maiestatis, ius nobis cum priuatis non dedignamur esse commune.* Vid. plur. Iacob. GOTHOFRED. *ad L. 2. C. de Testam.* H.

§. IV. 1) Vid. Elem. Prudent. ciuil. Part. I. sect. 6. §. 5. H.

2) Est haec doctrina Franc. HOTMANI in Franco-Gallia, Stephani Iunii BRVTI in Vindiciis contra tyrannos, & aliorum Monarchomachorum. Conf. OBSERV. HALENS. VI. 1. BOEHMERI Introductio in Ius publicum vniuersale p. 124. & BVDDEVS Hist. Iur. nat. & gent. §. 52.

§. V. 1) Et inprimis Politic. L. III. c. 16. Edit. Paris. vbi rationes eorum recenset, qui Monarchiam Naturae contrariam esse putant. Monarchia autem *plena* & *absoluta* huic Philosopho adpellatur ciuitas, in qua Rex negotia publica eadem, pro lubitu, auctoritate regit, qua paterfamilias familiam & libera Respublica semet-ipsam. Αὕτη δ' ἐστὶ (Παμβασιλεία) καθ' ἣν ἄρχει πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεὺς - - ὅταν ᾖ πάντων κύριος εἷς ὤν, ὥσπερ ἕκαστον ἔθνος, καὶ πόλις ἑκάστη, τῶν κοινῶν, τεταγμένη κατὰ τὴν οἰκονομικήν· ὥσπερ γὰρ ἡ οἰκονομικὴ βασιλεία τις οἰκίας ἐστὶν, οὕτως ἡ βασιλεία

Quam quidem nos non absurde modo, sed & perniciose ad imperium adplicari iudicamus eo sensu, vt reali & personali maiestati simul & eodem tempore in ciuitate monarchica locus praebeatur; adeoque in regno regi tribuatur imperium personale, populo, prout regi contradistinguitur, reale [a], & quidem hoc illi par, aut superius; prout alias iura realia personalibus nobiliora fere habentur. Hoc enim contradictionem inuoluere, & ciuitates facere bicipites, non sine exitiabili conuulsione, in aprico est. Neque ideo necessum est duplicem maiestatem fingere, quod extincto rege, aut familia regnatrice, populus sui iuris euadat, hactenus, vt pro lubitu alium regem aut aliam Reipublicae formam possit constituere. Non magis quam fingendum est in seruo imperium reale, imperio domini personali contradistinctum, ideo quod extincto sine haerede domino, seruus sui iuris fit. Neque ad rem facit, quod GROTIVS L. I. c. 3. §. 7. aliique subiectum summae potestatis faciunt *commune*, vel *proprium*, quorum illud sit ciuitas, hoc vnus homo, aut concilium vniuersorum, vel paucorum. Nam sensus iste est: si quaeratur confuse, vbinam summum imperium reperiatur, respondetur, illud exsistere in quauis ciuitate: si quaeratur distinctius, quaenam persona imperium in ciuitate habeat, respondetur, vel rex, vel senatus, vel populus. Sed quis inde inferat, dari duo distincta imperia, quorum vnum reale in ciuitate resideat, alterum personale in rege? Sicuti ineptus fuerit, qui duos distinctos visus in homine fingere velit; vnum, qui sit in homine tanquam in subiecto communi, & alterum, qui in oculo tanquam in subiecto proprio.

§. V. FVERVNT, qui asserere non dubitarent; imperium regis vniuerso populo nec posse nec debere esse superius. Cui non parum patrocinari videtur ARISTOTELES Pol. L. III. c. 15. [in fine.] [1] Qui IDEM dicto loco c. 11. tradit: *Δεῖ γὰρ τὸν βασιλέα μὲν ἔχειν ἰσχύν· εἶναι δὲ τοσαύτην τὴν ἰσχὺν, ὥστε ἑκάστου μὲν καὶ ἑνὸς καὶ συμπλειόνων, κρείττω, τοῦ δὲ πλήθους, ἥττω. Potestatem quidem regem habere oportet; tantam vero potestatem esse, vt singulis quidem, & vno, & pluribus sit maior, multitudine vero minor.* Istos homines sibi oppugnan-

λέα πόλεως καὶ ἔθνους ἑνὸς, ἢ πλείονος οἰκονομία. c. 16. in princip. & c. 14. in fine. In capite deinde 17. Princeps Philosophorum quaestionem secundum principia sua decidit, & dicit: Quemadmodum cuiuis populo pro indole ipsius certa conueniat Reipublicae forma, sic, si in gente quadam, quae Monarchiam ferre possit, ciuis aut familia quaedam exsistat reliquas omnes virtute praecellens, tunc aeque iustum esse, vt huic ciui vel familiae absolutum deferatur imperium. Βασιλευτὸν μὲν οὖν τὸ τοιοῦτόν ἐστι πλῆθος, ὃ πέφυκε φέρειν γένος ὑπερέχον κατ' ἀρετὴν πρὸς ἡγεμονίαν πολιτικὴν - - ὅταν οὖν ἢ γένος ὅλον, ἢ καὶ τῶν ἄλλων ἕνα τινὰ συμβῇ διαφέροντα γενέσθαι κατ' ἀρετὴν, τοσοῦτον, ὥστ' ὑπερέχειν τὴν ἐκείνου τῆς τῶν ἄλλων πάντων τότε δίκαιον τὸ γένος εἶναι τοῦτο βασιλικὸν, καὶ κύριον πάντων, καὶ βασιλέα τὸν ἕνα τοῦτον - - ὥστε λείπεται μόνον τὸ πείθεσθαι τῷ τοιούτῳ καὶ κύριον εἶναι μὴ κατὰ μέρος τοῦτον ἀλλ' ἁπλῶς. Minime itaque Aristoteles, Regem vnquam absoluto gaudere imperio posse, negat, quod AVCTOR prae se ferre videtur. Equidem constat, virtutes, quas Aristoteles a tali Principe exigit, rarissime in eadem persona inueniri, vnde SIDNEIVS c. 3. sect. 23. contendit, talem hominem ab eo quaeri, qui nusquam reperiatur, vt manifestum sit, nunquam imperium absolutum, vni ciui, vel vni familiae deferendum esse. Sed Philosophus non de virtute vsque quaque perfecta, sed de tali loquitur, qualis in hominibus deprehendi soleat, modo enormiora absint vitia, quibus tyranni dignoscuntur. In loco Aristotelis, qui ab AVCTORE adducitur, non agitur de imperio populi imperio Regis superiore, sed potius de viribus, quae in Principis manu positae sint ad vim tribuendam legibus, & reprimendos subditos rebelles.

gnandos ſumſit GROTIVS [a] dicto loco §. 8. Vbi primo oſtendit, licuiſſe alicui populo penitus & ſine exceptione imperium in ſe aliis tranſcribere; cum & ſingulis liceat in ſeruitutem perſonalem alteri ſeſe addicere. Vid. Exodi XXI, 6. Leuit. XXV, 39. add. SELDENVS L. VI. c. 7. *L. 37. D. de Liberali cauſa. L. 10. C. d. t. L. 7. §. 3. L. 33. D. d. t. L. 4. D. Quib. ad libert. proclam. non licet. §. 4. Inſtit. de Iure perſon. & L. 6. §. 5. D. de Iniuſt. teſtam.* Nouella LEONIS LIX. De antiquis Gallis CAESAR de B. G. L. VI. [c. 13.] *Plerique de plebe, cum aut aere alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, ſeſe in ſeruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia ſunt iura, quae dominis in ſeruos.* Etſi de caetero indignum videatur, ciues ſub abſoluto monarcha viuentes mancipiis comparare. CLAVDIANVS L. III. de Laudib. Stiliconis: [v. 113. & ſeqq.]

Fallitur, egregio quisquis ſub principe credit
Seruitium; nunquam libertas gratior extat,
Quam ſub rege pio - - - -

Huc facit illud Apollonii Thyanaei apud PHILOSTRATVM L. V. c. 12. *Ὥσπερ εἷς ἀρετῇ προὔχων, μεθίστησι τὴν δημοκρατίαν ἐς τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς τοῦ ἀρίστου τὴν ἀρχὴν φαίνεσθαι, οὕτως ἡ ἑνὸς ἀρχὴ πάντα ἐς τὸ ξυμφέρον τοῦ κοινοῦ προορῶσα, δῆμός ἐστιν. Sicut vir vnus alios virtute ſuperans popularem gubernationem ita tranſmutat, vt vnius hominis imperium eſſe videatur: ita vnius hominis principatus ad communem vtilitatem omnia dirigens inſtar populi merito habendus eſt.* Add. HOBBESIVS de Ciue c. 10. §. 8. Deinde afferuntur occaſiones & cauſae, quibus compulſus populus aliquis ius totum imperandi abs ſeſe abdicare, & alteri tradere potuerit. Quarum complures complectitur CICERO Offic. II. [c. 6.] *Atque etiam ſubiiciunt ſe homines imperio alterius, ac poteſtati pluribus de cauſis. Ducuntur enim aut beneuolentia, aut beneficiorum magnitudine, aut dignitatis praeſtantia, aut ſpe ſibi vtile futurum, aut metu, ne parere cogantur: aut ſpe largitionis, promiſſionibusque capti: aut poſtremo, vt ſaepe in noſtra Republica vidimus, mercede conducti.* Grotio iſtae adducuntur; ſi accidat, vt populo ab hoſte excidium immineat, ad quod effugiendum nulla alia pateat via, quam ſi citra reſeruationem ſub alterius ditionem concedat. Vid. LIVIVS L. VII. c. 31. ſi inopia preſſus aliter non habeat, vnde ſe ſuſtentet. Vid. Geneſ. XLVII, 19. Si paterfamilias latifundia poſſidens neminem alia lege in ſuas terras habitatum recipere velit, quam abſolutam ab ipſo ſubiectionem ſtipulatus: aut ſi quis magnam ſeruorum copiam ea lege manumittat. Quin & eiusmodi regiminis forma genio alicuius populi congruere poteſt. Neque vero ſemper degeneris eſt, aut abiecti indicium animi, abſoluta monarchia gaudere; quod plerisque in democratia natis videtur; apud quos eo nomine Cappadoces male audiunt, quod oblatam a Romanis libertatem adſpernati ſint. Vid. STRABO L. XII. [p. 540. Ed. Pariſ. 815. Ed. Amſt.] &

IVSTI-

a) Idem argumentum pecul. differt. *an ſumma rerum ex inſtituto naturae ſemper ſit penes populum* excolui Tom. I. Commeut. atque Opuſcul. H.

§. VI. 1) Refellitur hiſce in primis AVCTOR Vindiciarum contra tyrannos. Vid. Quaeſtio III. huius libri pag. 67. & ſeqq. Edit. Francof. 1622.

2) Ver-

IVSTINVS L. XXXVIII. c. 2. EVRIPIDES Helena [v. 283.] ex communi Graecorum opinione: Τὰ βαρβάρων δοῦλα πάντα, πλὴν ἑνός. *Omnes barbari serui, excepto vno rege.* Quin populis, in quibus multi sunt homines impotentes, ambitiosi, elati, & aequalitatis impatientes libertas popularis est perniciosissima: iidem regnum facile patiuntur. Nam malunt vni parere, & reliquos eminere, quam aequali cum omnibus conditione degere; *& dominari vt possint seruire, volunt.* AVSONIVS [Eidyll. XV. v. 37. 38.] Imo *Oriens* vsque adeo *Regibus suetus* & olim & nunc, vt NEVHOF in Legatione referat, *Chinenses non potuisse animo concipere, quid rei essent Ordines Hollandiae*, quod praeter monarchiam nullum regiminis genus norint. Et Rex Pegu, cum ipsi referretur, imperium apud Venetos esse penes Senatum, effusissime risit, velut rem plane absurdam, vti refert Caspar BALBI Venetus, in Itinerario. Ast popularem libertatem bene ferre non possunt, nisi temperato spiritu homines, sedatis affectibus, & aequo animo intra aequalitatem late regnari. Saepe denique ciuitates liberae per turbas intestinas eo rediguntur, vt nisi sub vnius absoluto imperio saluae nequeant esse; & *cum domino pax ista venit.* LVCANVS L. I. [v. 670.]

§. VI. POTIVS est excutere rationes eorum, qui realem istam, quam fingunt, maiestatem populi supra reges euehere gaudent. Iactant omnes reges a populo constitutos [1]. Atqui naturale esse, vt constituens sit constituto superior. Verum licet ad quorumlibet regum constitutionem populi consensus interueniat; inter modos tamen, quibus ille elicitur, magna est differentia. Quidam enim populi vltro sibi regem sumunt; reliqui bello aut alia necessitate subacti regem accipiunt, quem extra istiusmodi casum hautquaquam optabant. Atqui communis loquendi vsus fert, vt illi demum reges a populo dicantur constituti, quos iste vltro sibi sumsit. Qui per vim bellicam, aut simili modo consensum extorquent, non a populo constituti, sed populum sibi subiecisse dicuntur. Deinde tunc demum constituens constituto est superior, si penes istum semper sit, quousque hic eo, quo positus est, loco debeat subsistere. Sed quandoque ab initio quidem vltroneae voluntatis est, quem velis constituere; constitutione semel facta, constitutum ferre necessitatis fit. Aliqui sic respondent. Constituit quis aliquem vel in caput tertii, vel in caput proprium. Prior constituto sane superior est. Praesupponitur enim, istum tertium sub huius esse potestate, & deinceps quoque manere. Vnde necessarium est, constitutum quoque ab istius voluntate dependere. Cum enim non possit vnus duobus dominis non subordinatis seruire, non possum subiecto meo dominum imponere, vt non in hunc mihi maneat potestas; adeoque hic subordinatus duntaxat fiat dominus. Sic populus liber, qui ducem suis militibus imponit, & illo, & his superior est, & manet. Ast qui aliquem constituit in seipsum [2], seu qui imperium alteri in se confert, non magis eo superior

2) Verbo, axioma illud non procedit in pactis litigantium in arbitros compromittentium in-
rectoriis. Vid. supra c. 2. §. 10. Id quod etiam telligitur. Vid. supra L. V. c. 13. §. 4. circa ex-
exemplo serui, se in seruitutem addicentis, & trem. H.

rior manere poteſt, quam idem eodem tempore imperare & parere. Pergunt, cum omne regimen ſit eorum cauſa, qui parent, non qui imperant, ſeu quia rex eſt propter populum, non populus propter regem; ideo populum vtique rege ſuperiorem eſſe. Id enim ſane, propter quod aliud eſt, nobilius videri eo, quod in iſtius gratiam eſt inſtitutum. Enimuero non omne imperium, puta herile, eſt introductum in eorum gratiam, qui parent. Quanquam ſi dominus ex ſuo imperio fructum capere velit, neceſſum eſt, vt ſerui quoque curam agat [3]. Deinde non id quaeritur: pluris ſit perſona regis, an totus populus, ſi alterutri vtique ſit pereundum; ſed an quia imperium ciuile repertum eſt ad emolumentum vniuerſitatis, iudicium de procurando iſto fine ſit potius penes eos, qui ſuam voluntatem voluntati regis ſubdiderunt, an vero penes eum, cuius iudicio atque conſcientiae ſumma rerum fuit concredita. Aliqui ex eo, quod populi ob peccata regum puniti leguntur [4], inferunt, penes populum fuiſſe eosdem peccantes coërcere; id quod ſine poteſtate, quae regium ius ſuperet, intelligi nequit. Hautquidquam enim imputari mihi factum alterius poteſt, ad quod ego nihil contuli. Iam autem fingi non poteſt, quomodo populus de reatu peccati regii, quod inprimis iſti diſplicuit, participare potuerit, niſi quia regem plectere omiſit. Verum id pro certo habemus [5], peccata regum in ſe non deriuare aliquem reatum in ſubditos, niſi ipſi poſitiue quid ad iſta contulerint. EVRIPIDES Supplicibus: [v. 879. 880.] Ὀυδὲν αἰτία πόλις κακῶς κλύουσα διὰ κυβερνήτην κακόν. *Culpa vacat res publica, male audiens propter gubernatorem malum.* Ex omiſſione autem prohibitionis aut poenae hautquidquam iſti poſſint reatum contrahere; quippe cum ipſi tanquam inferiores regum peccata neque poſſint, neque teneantur prohibere, aut punire. Nam vti facultas, ita & obligatio alterius delicta prohibendi ex poteſtate in alterum prouenit, ſeu ex imperio, quod ius alterius actiones dirigendi inuoluit. Vnde neque antequam rex conſtitueretur, caeteri ex eius facto teneri poterant, cum aequalis in aequalem non habeat imperium; neque poſtquam rex eſt conſtitutus. Abſurdum quippe eſt dictu, illos, qui ante collatum in aliquem imperium velut in aequalem non habebant poteſtatem pro imperio aut violenter ipſius peccata prohibendi, eandem accepiſſe, poſtquam eidem in ſe dederunt imperium. Sed neque ex illo pacto, quo ſubditi in regem abſolutum imperium contulerunt, peccata regum ſubditis imputari poſſunt. Nam illo pacto Impunitatem ciues regi non dederunt, ſed quam antea ex libertate naturali habebat, ipſi reliquerunt; cum alias nulla ratione imperium ſummum gerere poſſet, niſi a poenis humanis foret exemtus. Ad exemplum 2 Samuel. XXIV. a GROTIO dicto loco ſat reſponſum. Notabilis quoque locus eſt apud MARTINIVM Hiſt. Sinicae L. III. c. 1. qui ad d. cap. XXIV, 17. facit. Quod aliqui dicunt; vti qui ſe in ſeruitutem dedit, ius retinet, ex ſeruitute iterum ſeſe eripien-

3) Ὀυ γὰρ ἐνδέχεται, φθειρομένου τοῦ δούλου, σώζεσθαι τὴν δεσποτείαν. *Fieri enim nequit, vt, intereunte ſeruo, conſeruetur familiare imperium.* ARISTOTELES III. Pol. 4. H.

4) Vid. Iunii BRVTI Vindiciae contra tyrannos p. 29. & ſeqq.

5) Intelligendum hoc de foro diuino. Vid. ſupra c. 2. §. 14. infra L. VIII. c. 6. §. 13. H.

6) Commoda quaedam eius eſſe, praeſertim quod percuſſores falſorum nummorum eosue radentes ſiue circumcidentes, item raptores in viis publicis

eripiendi; ita par ius competere populo, qui monarchicum iugum subiit: id nemo sanus admiserit, nisi addatur, vt id fiat bona cum venia domini, aut regis, quaesito sibi iure vltro cedentis. Add. XENOPHON Cyrop. L. III. princ. Falsum quoque est, populum, cuius ingenio absolutum quondam imperium congruebat, vbi successu temporis seruilem indolem exuerit, imperium recte excutere, & in popularem sese libertatem vindicare. Nam si talis casus emerserit, principi incumbet, ad mutatum populi genium regimen prudenter attemperare. Inepte dicitur; cum dominus re sua abutens coërceri possit, aut eidem bonis interdici, principem quoque potestate sua praue vtentem in ordinem posse redigi. Nam prioris ratio est, quod principi superius ius competat in bona ciuium, quae ne inutiliter dilapidentur Reipublicae interest. At quis dixerit; subditis competere eminentius quoddam ius in iura principis, id est, eosdem domini sui dominos esse? Ad dicta principum, quorum nonnulla ad iactantiam composita sunt, respondetur; principem vtique debere omnia referre ad salutem populi. Sed ex eo nondum consequitur; ciues coërcere posse principem, quando iudicauerint, ipsum media parum idonea isti fini adhibere. Absurde traditur; cum populus non habeat ius seipsum extinguendi; aut in corpus suum atrociter saeuiendi, in regem quoque non posse tale ius transferri. Quis enim regi ius extinguendi populum asseruerit? Absolutum imperium non esse rem adeo formidabilem, mox ostendetur [6]. Quid autem liceat populo, vbi rex aperte ad perdendum populum ruit, alibi dispiciendum erit [7]. Nequidquam allegantur consules, & quiuis alii magistratus [8], qui itidem supra populum constituti dicuntur, & tamen a populo quandoque in ordinem redacti sunt. Quod ex sacris historiis afferunt; Ebraeos iugum vicinarum gentium excussisse, postquam Deo sat poenarum dedisse visi fuerunt: ad id sic habendum. Aut in statu belli adhuc versabantur cum istis populis, neque fide data istorum sese regibus tanquam ciues subiecerant, & hoc casu oppressores suos tanquam hostes iure belli tractare poterant: aut expressum Dei mandatum super ea re acceperant, quod siquidem a communi iure abierit, aliis imitari non conceditur. Add. Rob. SANDERSONVS *de Oblig. conscient. Praelect. IX. §. 16. seqq. & Praelect. X. §. 13. 16. 22. 23.*

§. VII. ILLVD praeterea satis clare patet, in quibusdam ciuitatibus imperium, cumprimis regium, circa exercendos suos actus esse liberum [1], alicubi ad certum agendi modum restrictum. Vnde orta fuit distinctio imperii in *absolutum* & *limitatum*. Vbi accurate prius exponendum, quid vocabulum *absoluti* proprie notet; quod magno odio laborat apud eos, qui in liberis ciuitatibus sunt educati. Ac potest idem sinistre explicatum malis principibus ad Rempublicam vexandam, & plurima scelera patranda animos addere;

 frigi-

blicis, aut expilatores aedium heic fere nulli sint, diffiteri non potuit Auctor Anglus de Statu Daniae c. 15. H.

7) Infra c. 8. §. 7. H.

8) Neque enim hi Consules & Magistratus summi Imperantes erant, sed meri populi ministri.

§. VII. 1) Quod a Graecis vocatur παμβασιλεία. Quam definit ARISTOTELES, III. Pol. 12. καθ' ἣν ἄρχει, πάντων κατὰ τὴν ἑαυτοῦ βούλησιν ὁ βασιλεύς. *In qua Rex pro arbitrio suo Imperium habet in omnia.* H.

frigidam ſubinde ſuffundentibus adulatoribus, queis ambitionem, & alia principum vitia alere eius vocis iactatione in procliui eſt. Abſolutus es: ergo ſi libet licet: ergo bellis non neceſſariis ciues iuxta tuos, & vicinos attere, vt ipſe magnus bellator clueas: ergo contumeliis inſulta quibuslibet: ergo exactionibus atque rapinis exhauri ciues, vt ambitioni aut luxui materia ſuppetat. Quo ſpectat adulatio Anaxarchi ad Alexandrum, ob Clyti necem dolentem: Τὴν δίκην τῶν θεῶν πάρεδρον, ἵνα πᾶν πραττόμενον ὑπὸ βασιλέως, θεμιτὸν δοκῆ καὶ δίκαιον. *Ius & fas Ioui aſſidere, vt quicquid rex agat, id fas iuſtumque putetur.* PLVTARCHVS ad Principem indoctum [p. 780.] Item illud SOPHOCLIS Antigone [p. 234. Ed. H. Steph.] Ἡ τυραννὶς πολλά τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ, κἄξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται. *tyrannis cum aliis in rebus beata eſt, tum quia licet ei dicere & facere quae vult* [2]. Quin & dantur, qui abſolutum ius regum eiusmodi argumentis & ſententiis adſtructum eunt, vt idem ſola ſcelerum impunitate, vexandique populi licentia metiri videantur. Igitur vti ſingulorum hominum ſumma haec, & abſoluta libertas intelligitur, quando non ad alienum, ſed proprium arbitrium & iudicium ſtatuere poſſunt de ſuis rebus & actionibus, ſalua tamen ſemper obſeruatione iuris naturalis: eaque libertas naturaliter omnibus hominibus competit, qui alterius hominis imperio non ſunt ſubiecti: ita vbi plures homines in ciuitatem perfectam coaluerunt, ibi vtique neceſſum eſt exſiſtere tanquam in ſubiecto communi eandem libertatem, ſeu facultatem proprio ex iudicio ſtatuendi de mediis, ad ſalutem ſocietatis ſpectantibus. Quam libertatem comitatur imperium ſummum, ſeu ius iſta media ciuibus praeſcribendi, eosque ad obſequium adigendi. Vnde in omni ciuitate proprie dicta exſiſtit imperium abſolutum, ſaltem habitualiter, ſi non ſemper exercitio. Implicat enim eſſe nemini obnoxium, & non habere ius ſtatuendi de rebus ſuis ex proprio iudicio & arbitrio. Imperium autem abſolutum in ſe nil inuoluere iniquum aut intolerabile, ex fine ciuitatum inſtitutarum facile eſt perſpectu. Sane enim non ideo ciuitates conſtituimus, vt neglecto iure naturali, omnia ex praua libidine fierent; ſed vt ſecuritati & ſaluti ſingulorum, iunctis multorum opibus, commodius proſpiceretur, vtque adeo iuris naturalis exercitio tuto vacare liceret.

§. VIII. CAETERVM quando ſummum imperium conſideratur, prout eſt collatum in vnum hominem, vel in vnum concilium, ex paucioribus aut vniuerſis conſtans, tanquam in ſubiectum proprium, non vbique ita abſolutum & liberum, ſed alicubi certis legibus alligatum obſeruatur. Equidem in democratiis non ita manifeſte diſcrimen inter imperium abſolutum & circumſcriptum videtur deprehendi. Quanquam enim in quauis democratia oporteat exſiſtere certa inſtituta vſu recepta, aut ſcriptis ſancita legibus, quo tempore, & per quos populus conuocari; atque negotia publica proponi, & exſecutioni dari debeant: (citra talia enim ciuitas non poteſt intelligi:) tamen cum ex vniuerſis

2) Item SENECA in Agamemnone:
Id eſſe regni maximum pignus putant,
Si quicquid aliis non licet, ſolis licet.
V. infra L. VIII. c. 1. §. 2. H.

§. VIII. 1) Haec ratio nihil facit: nam & pacta Regum cum Ordinibus mutua voluntate tolli poſſunt. Sane negari nequit, politiam vnam prae altera eſſe adſtrictiorem. Sic Corinthi adeo caſtigatus erat popularis Reipublicae ſtatus, vt propius ad Optimatum gubernationem accedere videretur,

ſis ciuibus conſtet concilium illud, penes quod eſt ſummum imperium, adeoque nemini extra idem ex iſtis ſtatutis ius ſit quaeſitum, nihil obſtabit, quo minus quolibet tempore a populo eadem abrogari aut immutari poſſint [1]. Add. Andr. MAVROCENVS Hiſt. Venet. L. XIII. p. 517. ſeqq. Huc facit, quod Anacharſis Solonem irriſiſſe legatur, qui ciuium ſe iniurias & cupiditates putaret refraenaturum ſcriptura, quae nihil a telis aranearum differret. Cui Solon repoſuit, ſtare homines etiam pactis conuentis, quae neutri parti expediat violare, ac leges ita ſe temperare ciuibus omnibus, vt futurum perſpicuum eſſet, antiquius eſſe colere iuſtitiam, quam ius violare. Verum euentus magis iudicium Anacharſis, quam ſpem Solonis comprobauit. PLVTARCHVS Solone [p. 81. A. B.] Niſi forte iuriſiurandi religione ad iſta perpetuo obſeruanda populus ſeſe adſtrinxerit; vti Romae circa reges non tolerandos factum. Etſi an tale iuramentum ſtringat, quando nemo ex illis, qui iurarunt, ſupereſt, ſupra diſquiſitum fuerit L. IV. c. 2. §. 17. Quo loco & notanda cauillatio Caeſaris, publicas pecunias auferentis, quae depoſitae fuerant cum exſecratione publica, in caput cuiuſcunque contrectare auſi, niſi cauſa belli Gallici: *aiebat enim religione ſolutam Rempublicam perdomitis a ſe Gallis, vt nihil inde ſit periculi.* APPIANVS ALEX. de Bello ciuili L. II. [p. 455. Ed. Steph. 745. Ed. Amſt.] Apud HERODOTVM Clio [L. I. p. 7.] Solon Athenienſes iuramento adegiſſe, ſcribitur, vt ne quam legem abs ſe latam intra decennium abrogarent. Quanquam & aliqui, ne eiuſmodi ſtatuta mutarentur, cauere voluerint, poena ſtatuta in eum, qui iſta abroganda ſit ſuaſurus. Quae poena tamen non minus, quam prius ſtatutum, abrogari poteſt [2]. Sicuti Thaſii quondam legem iuſſerant: *Qui ſcripſerit, foedus cum Athenienſibus faciendum, mortis reus eſto*, apud POLYAENVM Strateg. L. II. [c. 33.] Et Athenienſes, ne quis referret de aſſerenda Salamine, apud PLVTARCHVM Solone [p. 82.] Et Charondas apud Thurios, vt qui legi correctionem velit adhibere, laqueo collum inſertum gerens in concionem procedat, apud DIODOR. SICVLVM L. XII. c. 17. Apud XENOPHONTEM περὶ ἀναβάσ. L. VI. [c. 4. §. 8. Ed. Oxon.] decretum ſit, *vt ſi quis diuidundi exercitus mentionem faciat, morte multetur.* In ariſtocratiis autem & monarchiis, vbi alii ſunt, qui imperant, alii, quibus imperatur, adeoque vbi his ex illorum promiſſis & pactis ius poteſt quaeri, clare diſcrimen imperii abſoluti & limitati adparet. Heic igitur abſolutus eſt, qui imperium adminiſtrat proprio ex iudicio, non ad normam certorum & perpetuorum ſtatutorum, ſed prout praeſens rerum conditio videtur exigere; quique adeo ex proprio iudicio ſalutem Reipublicae prout eiuſdem tempora poſtulauerint, procurat [3]. Vnde tantum abeſt, vt in vocabulo abſoluti lateat aliquid inuidioſum aut liberis hominibus intolerabile; vt idem potius longe acrioris curae & circumſpectionis neceſſitatem principibus iniungat, ſiquidem officio ſuo & conſcientiae ſatisfacere velint, quam queis ad-

retur, quemadmodum ex PLVTARCHO in Dione diſcimus. Idem ſtatus Athenis diu & alibi fuit. H.

2) V. ſupra L. I. c. 6. §. 6. H.

3) Qui, vt eſt apud EVRIPIDEM Supplicibus, *τὸν νόμον κεκτημένος αὐτὸς παρ' αὑτῷ*, *legem poſſides ipſe apud ſe.* Siue, vt tales deſcribit ARISTOTELES III. Pol. 9. qui ipſi ſunt lex. *Riſum enim de ſe excitaret, qui experiretur lege ipſos illigare. Dicerent enim fortaſſe eadem illa, quae Antiſthenes ait, leones dixiſſe, cum in concione verba facerent lepores, poſtularentque, vt omnes aequum rerum haberent.* H.

ad praescriptam formulam negotia publica sunt expedienda. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. 62. *Bonus princeps nihil concupiscit, quod omnia se putat habere: abstinet & a voluptatibus, quod nulla non potiri possit, si adpetat: iustior quoque est, quam alii, vt qui omnibus iustitiam exhibeat: delectatur autem laboribus, quod sponte laboret; & diligit leges, quod non timeat. Atque haec recte sibi persuadet. Cui enim maiore opus est prudentia quam qui tantis de rebus deliberat? cui accuratiore iustitia, quam qui est supra leges? & cui modestia continentiore, quam cui omnia licent? & cui maiore fortitudine, quam qui omnia salua conseruat* [4]?

§. IX. ENIMVERO quia vnius hominis iudicium in dispiciendo eo, quod saluti publicae expedit, facile decipi potest, neque omnibus ea sit animi firmitas, vt in tanta libertate libidines rationi obluctantes compescere norint (HERODIANVS L. I. c. 4. *Χαλεπὸν μετρῆσαί τε καὶ ὅρον ἐπιθυμίαις, ὑπηρετούσης ἐξουσίας: Difficile est in maxima licentia moderari sibi, quasique frenos imponere cupiditatibus* [1].) igitur multis populis consultum fuit visum, tantam potestatem non ita absolute committere vnius hominis iudicio, ab erroribus non immuni, & arbitrio in praua flexili, sed potius certum modum imperii gerendi ipsi praescribere. Postquam inprimis fuit animaduersum, certa instituta, modumque negotia expediendi genio populi, & statui ciuitatis optime congruere. Neque ista imperii limitatione fit iniuria principibus, qui sponte populi ad id fastigii extolluntur. Nam si graue videbatur imperium accipere, quod pro arbitrio gerere non possent, licebat illud recusare. Nequaquam autem fidei religio, qua in susceptione eiusmodi imperii adstringuntur, admittit, vt postea clandestinis machinationibus, aut per vim leges regni subuertere, & absolutos sese reddere velint. Scilicet quia *nemini religiosius quod iurauerit custodiendum, quam cuius maxime interest non peierari.* PLINIVS Panegyr. [2] [c. 65.] Nam illud nimis quam insipidum est, quod aliqui dicunt, cum reges a Deo sint constituti, isque ipsis munus suum recte gerendum iniunxerit, id quod sine exercitio summi imperii fieri nequit; igitur eo ipso Deum censeri contulisse regibus certam velut mensuram potestatis, cuius partem neque ipsi, vt delibetur aut circumscribatur, pati debeant: neque populus id recte postulare, aut ad idem regem adstringere queat. Non magis quam honeste inter maritum & vxorem tale pactum iniri potest, vt ille ad huius furtiuos amores con-

4) Ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄρχων . . . οὐδενὸς μὲν ἐπιθυμεῖ, διὰ τὸ πάντα οἴεσθαι ἔχειν. φείδεται δὲ τῶν ἡδονῶν διὰ τὸ μηδεμίας ἂν ἀπορῆσαι ὀρεχθείς. δικαιότερος δὲ τῶν ἄλλων ἐστὶν, ἅτε πᾶσιν παρέχων τὴν δικαιοσύνην. ἥδεται δὲ τοῖς πόνοις ὅτι ἑκὼν πονεῖ. ἀγαπᾷ δὲ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ δέδοικε καὶ ταῦτα ὀρθῶς ὑπολαμβάνει. τίνι μὲν γὰρ φρονήσεως δεῖ πλείονος, ἢ τῷ περὶ τοσούτων βουλευομένῳ; τίνι δὲ ἀκριβεστέρας δικαιοσύνης ἢ τῷ μείζονι τῶν νόμων; τίνι δὲ σωφροσύνης ἐγκρατεστέρας, ἢ τῷ πάντα ἔξεστι; τίνι δὲ ἀνδρείας μείζονος, ἢ τῷ πάντα σώζοντι.

§. IX. 1) Iamdudum PLATO monuit, Principem, quamuis perfecte calleat praecepta artis Politicae, tamen rarissime ita agere, vt, nisi ad reddendas populo rationes obstringatur, salutem semper populi ante oculos habere, & vtilitatibus priuatis constanter praeferre velit. Semper enim eum impellet humanae Naturae indoles, voluptatis adpetens, dolorem autem refugiens, vt iustitiam & vtilitatem publicam negligat, dum desiderio tenetur eorum, ex quibus ipsi & Reipublicae mala innumera suboriantur. Ἐὰν ἄρα καὶ τὸ γνῶναί τις ὅτι ταῦτα οὕτω πέφυκε, λάβῃ ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως, οὐκ ἄν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι, καὶ διαβιῶναι τὸ μὲν κοινὸν ἡγούμε-

conniueat, *doctus spectare lacunar*, *doctus & ad calices vigilanti stertere naso?* Aut vt ita contrahatur, *vt faceres tu*, *quae velles*, *nec non ego possem indulgere mihi.* Verum vti illud quidem supra satis adstruximus, imperia ciuilia esse a Deo; ita hoc vtique in arbitrio hominum fuit relictum, saltem quibus ipse Deus leges ciuiles non dedit, quam Reipublicae formam in suum coetum vellent introducere. Cordate Phil. MELANCHTHON in Epit. philosoph. moralis: *Sciendum est*, *dissimiles esse formas regnorum*, *& alibi alios esse gradus libertatis. Adprobat autem Deus omnes formas imperiorum rationi & naturae consentaneas.* Sicuti &, puto, nullibi praeceptum aliquod diuinum extat, vt liber populus regem sibi impositurus verbi gratia non Caium, sed Titium eligat; aut certa aliqua formula diuinitus sancita, sub qua omnibus regibus imperium sit deferendum. Neque iuuantur isti homines loco 1 Samuel. IIX. quo aliqui nudum regis factum cum iniuria coniunctum, alii verum ius, & quod ad omnes reges pertineat, volunt describi. GROTIVS autem L. I. c. 4. §. 3. mediam viam sectatus, tradit; designari regis factum, sed quod effectum aliquem iuris habeat, nempe non resistendi obligationem; seu vtut rex quando talia patrat, contra officium suum faciat, non magis tamen subditos ipsi posse resistere, quam si optimo iure talia ageret. Ideo enim addi, populum istis iniuriis pressum Dei opem imploraturum, quia scilicet nulla humana remedia extant. Adeoque illud vocari *ius regis*, quomodo *praetor ius reddere dicitur*, *etiam cum inique decernit* [3]. *L. 11. D. de Iust. & iure.* Enimuero genuinum eius loci sensum hoc modo planissime erui posse arbitror. Fuerat hactenus inter Ebraeos democratia, sed quae saepe indueret faciem similem illi regno, quod ARISTOTELI heroicum dicitur. Iudices diuino plerique instinctu acti oppressos ab hostibus vindicabant, aut in pace ius dicebant: de caetero suadendi magis auctoritate, quam iubendi potestate; & adparatus ipsorum intra ciuilem modum nullo erat tributo iuuandus. Add. GROTIVS ad Iud. I, 1. Pertaesus tamen eum statum populus regem volebat ad modum caeterarum gentium, id est, qui externa quoque pompa & inanibus splenderet, & perpetuum militem aleret, aut certe in armis ciues exerceret, vt hostibus ingruentibus statim posset occurri. Vid. 1 Samuel. XIII, 2. XIV, 48. 52. Heic Samuel, vt re adhuc integra mature deliberaret populus, ius eiusmodi regis, & istius status incommoda ipsi ob oculos ponit [4]. Vultis regem cultu magnifico insignem. Atqui hic numeroso erit satellitio stipatus, adeoque *filios vestros*

ἡγούμενον τρέφειν ἐν τῇ πόλει τὸ δὲ ἴδιον ἑπόμενον τῷ κοινῷ ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἡ θνητὴ φύσις αὐτὸν ὁρμήσει ἀεὶ, φεύγουσα μὲν ἀλόγως τὴν λύπην, διώκουσα δὲ τὴν ἡδονήν. τοῦ δὲ δικαιοτέρου τε καὶ ἀμείνονος ἐπίπροσθεν ἄμφω ταῦτα συστήσεται. καὶ σκότος ἀπεργαζομένη ἐν αὐτῇ, πάντων κακῶν ἐμπλήσει πρὸς τὸ τέλος αὐτήν τε καὶ πόλιν ὅλην. De Legibus L. IX. pag. 857. B. C. Edit. Serran. & p. 936. D. Ed. Francof. TITIVS Obs. DCI. SIDNEIVS de Gubernatione c. 2. Sect. 30. vbi cum pluribus rationibus & ingenti numero exemplorum docetur, valde difficile esse, vt Monarchia, Diis, hominibusque approbantibus regatur, si auctoritas Principis nullis legibus circumscripta sit. Legi autem inprimis merentur verba laudati SIDNEII, obuia T. II. p. 225. 231.

2) Vid. SIDNEIVS dicto loco c. 3. Sect. 14.

3) Quod *ius iniustum* adpellatur PEDONI ALBINOVANO Eleg. 1. vers. 54. Ed. Gorall.

4) Quamuis ingeniosa sit haec Auctoris interpretatio, veri simile tamen est, a Samuele non id proponi, quod Regibus facere *ius* sit, sed mala oculis Iudaeorum sisti nascitura ex Regum *facto*, vt hi eo citius Regni desiderium ponerent. Vid. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. Sect. 3. 4. 5. 7. Plerique interpretes verbis prioribus v. 11. c. 38. 1 Samuel. nituntur, vtpote, quae sic verti solent.

Et:

vestros tollet & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum. Vultis regem, qui perpetuo milite sit instructus. At sic necessum erit, vt *constituat sibi tribunos & centuriones* ex filiis vestris, qui antea rei vestrae familiari augendae poterant vacare. Eum regem negotia publica non permittent, vt agros suos ipse colat. Ergo de filiis vestris sumet *aratores agrorum suorum, & messores segetum*, ac pro armando suo exercitu *fabros armorum, & curruum suorum.* Cum praeterea amplo ministerio aulae sit vsurus, neque ex dignitate vxorum & filiarum regiarum sit futurum, vt ipsae tam luculentam culinam curent; ideo *filias vestras sibi faciet unguentarias, focarias, & panificas.* Multis praeterea ministris ipsi opus erit ad pacis ac belli negotia expedienda, quibus salaria constituenda; ideo *agros vestros, & vineas & olivueta optima tollet, & dabit seruis suis.* Ad quem vsum etiam *decimas* exiget. Neque minus tamen, vbi opus fuerit, *seruis & iumentis vestris ad operas suas* vtetur. Vno verbo hoc dicit: si regem vultis habere, is regie vobis erit sustentandus, & huic fini certi reditus constituendi: cuius oneris si post pertaesum fuerit, nequidquam sceptro eum exuere poteritis, postquam vestra electione ius sibi ad regnum quaesiuit, quod inuito auferri non poterit. Ergo manifestum est, istum locum hautquidquam prauis principibus patrocinari [5]: sed nec ibidem a Deo per modum legis certam velut mensuram regii imperii dictari, cui per humanas conuentiones nihil possit addi, demiue; sed simpliciter onera & impensas status regii, tam absoluti quam limitati, delineari. Igitur omnino est in arbitrio liberorum populorum, absolutum regi imperium, an certis sub legibus velint tradere; modo leges istae in se nihil contineant impium, aut ipsum imperii finem non euertant. Nam etiamsi ab initio homines libere in societatem ciuilem coiuerint; cum tamen vtique subiecti fuerint legi naturali, debuerunt sane tales regulas imperii & obsequii ciuilis constituere, quae legi isti, legitimoque ciuitatum fini congruerent.

§. X. CAETERVM vt recte intelligatur, quanam promissione regis (de optimatibus eadem est ratio,) imperium absolutum esse desinat, (non enim cuilibet ea vis inest,) sciendum est; regem in susceptione regni ad id recte administrandum sese obstringere promisso vel *generali*, vel *speciali*, quod plerumque iurisiurandi religione firmatur. Generale promissum potest fieri vel *tacite*, vel *expresse.* Tacita promissio regni bene gerendi in ipsa eiusdem susceptione inesse intelligitur, etiamsi nihil expresse dictum fuerit. Quo referenda sunt, quae notantur GROTIO ad 2 Regum XI, 17. *Populus promisit regis salutem sibi curae fore. Ita hic idem Iosephus. Nam vt rex populo quidquam promitteret,*

Et dixit; Hoc erit ius Regis. Sed vox משפט *mischpath* saepe ad *factum*, siue id bonum, siue malum, siue iustum, siue iniustum fuerit, refertur. Sufficerit, vnicum eam in rem adduxisse exemplum ex eodem libro Samuelis c. 2. v. 12. & seqq. depromtum. *Caeterum*, inquit, *filii Eli erant filii Belialis: non agnouerunt Iehouam. Et mos quidem Mischpath sacerdotum horum erga populum hic erat: quisquis vir, si sacrificabat sacrificium; venit puer sacerdotis - - - & fuscina erat trium dentium in manu eius. Infixitque in - - aheno - - [et] quicquid extrahebat - - accipiebat sacerdos.* Iam autem sacerdotibus ius nullum erat talia faciendi. Pertinebat enim ad eos pectus tantum & scapula dextra victimarum per Leuit. c. 7. v. 30. & seqq. Conf. CLE-

mitteret, moris apud Hebraeos non fuit. Nempe promiſſione expreſſa, & quae in coronatione fieret. Frequentiſſimum tamen eſt, promiſſionem illam fieri expreſſe, non ſine iuramento, certaque rituum ſolennitate. Neque id inuſitatum, vt in ea promiſſione officium regis deſcribatur per periphraſin, aut enumerationem praecipuarum partium; puta, ſe diligenter inuigilare velle ſaluti publicae promouendae, bonos defenſurum, malos coërciturum, iuſtitiam integre adminiſtraturum, neminem oppreſſurum, & ſimilia. Eiusmodi promiſſa hautquaquam τὸ abſolutum imperii delibant [1]; adeoque rex per eadem obligatur quidem ad imperium bene gerendum; quem autem modum, quaeue media iſti fini producendo ſit vſurpaturus, in ipſius iudicio & arbitrio relinquitur. Specialis autem promiſſio, & in qua etiam modus & media in imperio adminiſtrando adhibenda exprimuntur, duplicem habere vim videtur. Alia enim regis duntaxat conſcientiam ſtringit; alia autem abs ſui impletione obſequium ciuium tanquam a conditione ſuſpendit. Prioris generis promiſſio talis eſt, ſi rex ſpondeat verbi gratia, ſe certo hominum generi magiſtratus non mandaturum, ſe nemini priuilegia in onus caeterorum redundatura daturum, nullas nouas leges laturum, noua tributa aut vectigalia non impoſiturum, milite externo non vſurum, & ſimilia; neque tamen ſimul conſtituatur concilium, quod rex teneatur conſulere, ſiquidem ab iſtis promiſſis tempora Reipublicae diſcedere iubeant: (nam iſtis ſemper tacita haec exceptio ineſſe intelligitur, ni ſalus Reipublicae ſuprema in eiusmodi legibus lex, aliter requirat;) idque concilium iure ſuo, non precario, ſuper illis negotiis poſſit cognoſcere, citra cuius conſenſum ciues iuſſis regis circa talia non obligentur. Heic vtique ad certas quasdam leges adminiſtratio imperii eſt reſtricta, & vbi citra neceſſitatem rex ſecus fecerit, ſine dubio fidei violatae eſt reus. Neque tamen ciuibus competit facultas regis iuſſa ideo detrectandi, aut iſtos actus reddendi irritos. Nam ſi rex dicat, ſalutem populi, aut inſignem Reipublicae vtilitatem id poſtulare, ſicuti & ea praeſumtio actus regis ſemper comitatur, non habent ciues, quod regerant: quippe cum ipſis deſit facultas cognoſcendi ſuper iſtis actibus, vtrum Reipublicae neceſſitas eosdem exigat, an minus. Ex quibus & hoc adparet, non ſatis ſibi cauere populum, ſi regi quidem non niſi limitatum velit imperium tribuere, neque tamen conſtituat aliquod concilium, citra cuius conſenſum actus iſti excepti nequeant exerceri; aut ni regi incumbat neceſſitas comitia habendi, vbi ſuper exercitio iſtorum actuum deliberetur. Id enim praeſtat, quam ſi regi neceſſarium ſit conſulere conſilium aliquod ex paucis duntaxat ciuibus conſtans; cum contingere poſſit, vt paucorum iſtorum priuata commoda a bono publico diſcrepent, vtique adeo ipſi ob priuatum inter-

CLERICVS ad d. l. Samuelis, qui oſtendit, ſententiam eorum, qui huic loco abſolutum Regum arbitrium ſuperſtruunt, regulis artis Criticae, non minus quam principiis ſanae rationis repugnare.

5) Maxime quia ius illud Hebraeorum populo fuit proprium: volebant enim regnari ad modum vicinorum, qui herili imperio vtplurimum vtebantur. Vt adeo id ad alios populos proferri fas non ſinat. V. ſi libet, quae dixi de Iurispr. vniuerſal. ſect. 2. §. 13. H.

§. X. 1) Habet heic locum illud ICtorum: quae tacite inſunt, ſi expreſſe adiiciantur, nullum producunt iuris effectum. H.

intereſſe non conſentiant in ſalutaria regis deſtinata. Arctius vero conſtringitur regis imperium, ſi expreſſe inter regem & ciues ſit conuentum in delatione imperii, vt ad certas leges fundamentales imperium gerat, ac ſuper negotiis, circa quae abſoluta diſponendi poteſtas ipſi non eſt relicta, ad concilium populi vel procerum referat, neque citra iſtius conſenſum quid decernat; ſecus ſi factum fuerit, nolle ciues iuſſis eius circa talia teneri. Tali modo qui regem ſibi conſtituit populus, obſequium, ipſi promiſiſſe intelligitur non abſolute, & in omnibus, ſed quatenus imperium ad capitulationem & leges fundamentales congruit; abs quibus diſcrepantes actus ipſo iure ſunt irriti, neque vim obligandi ciues obtinent. Neque tamen per eiusmodi leges fundamentales ſummum imperium redditur mancum [2]. Poſſunt enim in tali regno omnes imperii actus exerceri, qui in regno abſoluto, niſi quod heic rex ſolo ſuo iudicio, ſaltem vltimo, vtitur; illic autem penes concilium eſt cognitio velut concomitans, non ex qua radicaliter vis imperii dependeat, ſed quaſi a conditione ſine qua non. Neque etiam in tali ciuitate exſiſtunt duae voluntates. Nam vtique omnia quae vult ciuitas, vult per voluntatem regis. Etſi limitatione iſta fiat, vt, non exſiſtente certa conditione, rex quaedam non poſſit velle, aut fruſtra velit. Sed nec in tali regno rex ſummum habere imperium deſinit, aut concilium ipſo rege eſt ſuperius. Non enim ſequitur; hic non poteſt agere omnia ex propria libidine, ergo non habet ſummum imperium. Ego non teneor huic in omnibus parere; ergo ſum ipſo ſuperior, aut aequalis. Ego huic non poſſum quolibet modo imperare; ergo ille ipſe mihi quaedam poſitiue poteſt iniungere. Et longe diuerſa ſunt haec [3]: ego teneor ſequi, quod huic placet, quia pacto me ad hoc obligaui; & ego teneor ſequi huius voluntatem, quia pro imperio mihi hoc iniungere poteſt. Summum autem & abſolutum nequaquam ſunt vnum & idem. Illud enim notat abſentiam ſuperioris aut aequalis in eodem ordine: hoc autem facultatem proprio ex iudicio & arbitrio qualecunque ius exercendi. Sed quid ſi expreſſe addita ſit clauſula [4] commiſſoria [5], vt ſi contra fecerit, regno excidat. (*Expreſſe* dicimus, nam vis legis commiſſoriae non ineſt illi clauſulae, *ſi ſecus fecerit, ſe nolle teneri.*) Sicuti apud Sabaeos rex, caetera ἀνυπεύθυνος, vbi regia exiuerat, a populo iuſſu veteris oraculi lapidabatur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. III. c. 47. & AGATHARCHIDES de Mari rubro. c. 50. Quo referre poſſis illud STRABONIS L. XV. [p. 488. Ed. Gen. Caſaub.] *Si qua mulier in India regem ebrium occiderit, munus habet, vt cum illius ſucceſſore iungatur.* Arragonii quondam, poſtquam rex in ipſorum priuilegia iurauerat, hoc modo ipſi obſequium promittebant: Nos, qui valemus tantum quantum tu, te facimus regem & domi-

2) Principes, qui abſoluto imperio etiam maxime ſtuduerunt, interdum agnouiſſe videmus, Nihil ſe poſſe contra leges. Elegans exemplum praeſto eſt apud SIDNEIVM, qui in Tractatu de Iuribus Reginae Franciae (dans le Traité des Droits de la Reine de France) iuſſu Ludouici XIV. Regis Galliarum, vindicandae partis Belgii Hiſpanici cauſſa excuſo 1667. inter alia haec legi obſeruat: *Reges in hac felici impotentia conſtituti ſunt, vt nihil poſſint contra leges patriae ſuae.*

3) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 1. vbi hoc patrisfamilias exemplo illuſtrat, qui, ſi familiae ſuae quidquam, quod ad directionem eius pertineat, promiſerit, promiſſis ſuis ſtare tenetur, etſi ideo eſſe non deſinat caput huius ſocietatis. Similiter maritus, ſi quid vxori pollicitus ſit,

dominum nostrum hac conditione, vt obserues nostras leges & priuilegia, sin minus, non [6]. Vid. HOTOMANNI Franco-Gallia c. 12. Sic Seuerus Imp. sub initium imperii non solum iurauit, nullum Senatorem suo iussu interfectum iri; sed praecepit etiam, vt publico decreto sanciretur, *Imperatorem, si Senatori mortem afferret, eumque cuius opera ad eam rem vteretur, liberosque ipsorum, hostes Reipublicae futuros*, apud XIPHILINVM Epit. Dionis [in Seuero.] Etsi non multo post Iulius Solon, qui illud ipsum decretum iussu Imperatoris conscripserat, interfectus fuit. Heic certum videtur, regem absolutum non dari, cui regnum sit commissum sub clausula commissoria. Quo minus tamen limitatum quis imperium, vere regium tamen, hoc modo habeat, nihil prohibere videtur [7]. Nam licet ponamus, temporarium imperium pro summo agnosci non posse; tamen proprie temporarium non dixeris, quod a conditione potestatiua dependet, & quam nunquam exsistere penes regem est. Neque ideo eiusmodi rex iudicio populi subiicitur, penes quem sit cognitio, an fidem fefellerit, vel non. Nam praeterquam quod eiusmodi clausula commissoria talia comprehendere solet, quae in ipsos sensus incurrunt, quaeque adeo ambiguae disceptationi non sunt obnoxia, etiam qualiscunque illa cognitio non habet indolem iudicii, quo super actione subiecti cognoscitur, sed nihil aliud est, quam nuda contestatio, quo quis manifestum suum ius ab altero violari ad animum reuocat; id quod etiam in inferiorem cadere potest. Conf. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 3. §. 16. GROTIVS dicto loco obscurius loquitur, quando obligationem ex promissis regum cadere dicit vel *in exercitium actus*, vel etiam *directe in ipsam facultatem*. Contra prioris generis promissa si fiat, actus dicitur iniustus, validus tamen; contra posterioris generis, etiam *irritus*. Quasi diceret: interdum rex promittit, se aliqua parte summi imperii nisi certo modo non vsurum: interdum parte aliqua plane sese abdicat. Circa quod duo monenda sunt; primo quod etiam irriti possint esse actus, qui contra prioris generis obligationem suscipiuntur, verbi gratia, si rex promiserit, se inconsultis ordinibus noua tributa non indicturum, putauerim irritam esse indictionem, quam proprio arbitrio rex fecerit. Deinde quod posteriori modo summi imperii partes diuellantur, aut mutilentur.

§. XI. CAETERVM vt penitius natura regnorum limitatorum intelligatur, sciendum est, negotia, quae in administranda Republica occurrunt, esse duplicis potissimum generis. Nam de quibusdam in antecessum potest constitui, ideo quod, quandocunque eueniunt, eandem habeant naturam: de quibusdam autem non nisi ex praesenti tempore iudicium ferre licet, Reipubli-

fit, salua id potestate maritali, praestare obstrictus est.

4) Vid. cap. praeced. §. XVII. nota 3.

5) Vid. de Polonia HARTKNOCH. L. II. de Polon. c. 2. §. 24. THVANVM L. LXII. ad A. MDLXXV. Conf. PIASECIVM Chronic. ad A. MDCVII. Adde AVCTOR. L. VII. Rerum Brandenburg. §. 26. 37. 40. ad A. MDCLVII. H.

6) *Nos que valemos tanto come vos, os hazemos nuestro Rey, con tal que nos guardeys nuestros fueros y libertades; y sino, no.* Relat. Antonii PEREZ Secretarii Status Philippi II.

7) Nam & pendente lege commissoria dominium est penes emtorem. Vid. *L. 1. & 2. D. de Lege Commissoria.* H.

cae expediant, nec ne, ideo quod, quae illa comitantur, praeuideri nequeant. Circa vtraque, ne a bono publico aberraretur, populus, cui limitatum placuit regnum, cauere potuit. Illic quidem, dum perpetuas leges conſcribit, ad quas ſequendas rex adſtringeretur; heic autem, dum concilium populi vel procerum conſuli vult. Sic populus perſpecta religionis ſuae veritate, quique modus regiminis ſacri, rituumque exteriorum ſuo genio quam optime congrueret, regi in delatione imperii legem potuit dicere, ne quid circa ſacra ſemel recepta propria auctoritate mutaret. Sic cui non conſtat, quam ſaepe iuſtitia ſoleat laborare, ſi citra leges ſcriptas ex ſolo imperantis iudicio, & ex aequo & bono, quod frequenter non ratio, ſed affectus aut imperitia ſuggerunt, ius reddatur. Vid. TACITVS A. XIII. 4. 2. Tali incommodo euitando regem poteſt obſtringere populus, vt vel ipſe aequabiles conſcribat leges, vel eas, quae iam extant, obſeruet; vtique ius ex iſtis legibus dicatur per certa collegia, cauſaeque non niſi grauiſſimae, aut per appellationem demum ad regem deuoluantur. Quanquam & ſaepe ex vſu regis ſit, inuidioſas cauſas per alios decidi [1]. Apud OVIDIVM Metam. L. XII. [v. 626. & ſeqq.] *A ſe Tantalides onus inuidiamque remouit: Argolicosque duces mediis conſidere caſtris Iuſſit: & arbitrium litis traiecit in omnes.* Et ambitioſae aut importunae interceſſiones pro noxiis iſto obtentu commode repelluntur. *Legum ſeueritatem & auctoritatem ſua voluntate & propoſito plus valere, & iudicum ſententias ſuo iudicio praepollere*, dicebat Andronicus Commenus apud Nicetam ACOMINATVM. L. I. de Imperio Andronici. Sic cum notiſſimum ſit, quam facile aliorum ſudore parta per ambitum aut luxum profundantur: igitur ne opes ciuium ex regum libidine alimenta vitiis ipſorum praeberent, ſapienter alicubi populus certos reditus regi aſſignauit, quot ſufficere iudicauit ad ſtatos ſumtus in Rempublicam impendendos; quod ſi ampliores deſiderarentur, ad concilium referri ſuper ea re voluit. Cum etiam nonnulli reges gloriae bellicae plus iuſto ſint auidi, & in bella non neceſſaria ruentes, ſe ſimul & Rempublicam in caſum dent: inde cauti fuere, qui in delatione imperii regibus ſuis hanc neceſſitatem iniunxerunt; vt, ſaltem ſi ipſi bello alios vellent laceſſere, concilium prius conſulerent. Franc. Lopez de GOMARA Hiſt. Ind. Occid. c. 95. tradit, incolas inſulae Borneo odiſſe bellum, regesque bellatores, eoque hos ante primam aciem ſolent collocare. Et ſic circa alia quoque potuit conſtitui, quae populus perſpexit ex vſu Reipublicae eſſe: ne, ſi circa iſta regi abſoluta diſponendi facultas relinqueretur, fortaſſe bono publico parum conſuleretur. Ex hiſce omnibus etiam patet, in quem ſenſum explicanda ſint, quae politici Graeci, & qui eos ſequuntur tradunt [3], legibus potius quam hominibus regimen ciuitatis eſſe committendum. Quod non alium commodum habere ſenſum poteſt; quam

§. XI. 1) *Imaginem cognitionis* vocat TACITVS III. Annal. 17. qui & alio loco notat: *Saeuitiam Neronis per huiusmodi imagines illuſiſſe.* H.

2) Loca congeſſit GATAKERVS *ad L. 10. Antonini §. 21.* Conf. ſupra L. I. c. 6. §. 14. in fine. H.

3) Nimirum, vt ait ARISTOTELES III. Pol. 6. Ὁ νόμος συνθήκη, καὶ καθάπερ ἔφη Λυκόφρων ὁ σοφιστής, ἐγγυητὴς ἀλλήλοις τῶν δικαίων, ἀλλ' οὐχ οἷος ποιεῖν ἀγαθοὺς καὶ δικαίους τοὺς πολίτας. *Lex pactum eſt, vt ait Lycophron Sophiſtes, quae ſponſor eſt inter ipſos rerum iuſtarum: non tamen tantarum virium, vt valeat ciues bonos ac iuſtos efficere.* H.

4) Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 16. num. 3.

§. XII. 1) Et de Imperatore Fezzo-Marocano refert St. OLON Relatione de eius Imperio p. 108.

quam hunc: praestare, vt qui imperant, ad praescriptum potius certarum legum Rempublicam gubernent, quam proprio & incircumscripto arbitrio. Alias enim solae leges non magis idoneae sunt ad gubernandam ciuitatem, quam pixis nautica ad regendam nauem, ni nauclerus accesserit [1]. Qua ratione regum potestas in Aegypto fuerit limitata, late docet DIODORVS SICVLVS L. I. c. 71. Addatur de rege Taprobanes PLINIVS N. H. L. VII. cap. 22. in fin. Et SOLINVS c. 66. Apud PHILOSTRATVM de Vita Apollonii L. III. c. 10. dicitur, *sapientum* Indorum *iura non sinebant regem supra diei spatium apud eos morari* [4]. Insolita magis sunt, quae de rege insularum Haebudum memorat SOLINVS c. 35. *Rex nihil suum* [illegible], *omnia vniuersorum. Ad aequitatem certis legibus stringitur. Ac ne auaritia diuertat a vero, discit paupertate iustitiam, vtpote cui nihil sit rei familiaris. Verum alitur e publico. Nulla illi foemina datur propria, sed per vicissitudines, in quamcunque commotus fuerit, vsurariam sumit. Vnde ei nec votum, nec spes conceditur liberorum.* Miser quoque Mossynoecorum rex, quem, vbi iniquam sententiam tulisset, eo die turri inclusum fame macerabant. APOLLONIVS RHODIVS Argon. L. III.

§. XII. CVM autem vtplurimum regi limitato circa actus illos, quos absoluto ipsius imperio populus relinquere noluit, consulendum sit concilium vniuersi populi, seu eorum, qui illum in classes diuisum repraesentant; vlterius obseruandum, non aequalem vbique istius concilii esse potestatem. Nam alicubi ipse rex, caetera absolutus, constituit concilium aut senatum, citra cuius adprobationem ipse nolit sua decreta valere. Quo referenda putauerim, quae de monarchia Sinica tradit NEVHOF [1] in Generali Descriptione Sinae c. 1. Qui senatus sine dubio consiliariorum duntaxat auctoritatem habebit, & decreta regis sub censuram reuocabit, quaeque Reipublicae minus expedire visa fuerint, reiiciet, non proprio iure, sed concessa ab ipso rege potestate. Qui hoc modo sibi cauere voluit, ne per imprudentiam aut impulsu adulatorum aliquid statueretur minus Reipublicae proficuum. Quo spectat illud apud PLVTARCHVM in Apophthegm. [p. 174. B. 183. F.] *Aegyptiorum reges legem quandam suam seruant, qua iuramento obstringunt iudices, vt rege ipso iniustam flagitante sententiam, ei morem non gerant.* Et apud EVNDEM d. l. *Antigonus tertius scripsisse ciuitatibus* memoratur, *si quid contrarium legibus per epistolam mandaturus esset, ne parerent, sed ipsum ignoratione lapsum censerent.* Vid. *L. 7. C. de Precib. Imperatori offerendis* [2]. Aliquando & hoc modo importunae flagitationes eluduntur, dum princeps ipse in speciem indulget, quod nouit a senatu rescissum iri. Vid. *L. 1. C. de Petit. bonorum sublatis* [3]. BODINVS de Republ. L. III. c. 4. p. m. 455. GRAMONDVS Hist. Gall. [4] L. V. p. m. 277. seqq. Ioh.

 LABAR-

108. sequ. illum, licet despotice imperet, & summum Sacerdotem caeterosque magistratus constituat, horum decretis subiici, neque iisdem se subtrahere posse, si libeat vel minimo subditorum suorum ad eos appellare. Quanquam addat Historicus: *Id ausurum neminem, ob vindictam, quae secutura sit, certissimam mortiferamque.* H.

2) *L. 8. C. de Legib. Nouell. 152.* H.

3) *Sed quoniam plerumque ita in nonnullis caussis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: nec rescripto quidem nostro aduersus formam latae Legis loci aliquid relinquatur.*

4) Et *L. 1. ad A. MDCXIV. & L. 5. A. MDCXX.* Minister. Cardinal. Richelii L. VI. c. 5. & L. VIII. c. 28. H.

LABARDAEVS Hist. de Reb. Gallicis L. III. p. 132. 133. Edit. Paris. A. 1671. Quando tamen omnino placitum suum valere vult rex, rationesque a senatu adductas parum graues agnoscit, non habet iste vlterius, quod potestati regis obluctetur. Non enim praesumitur, regem constituendo talem senatum iure suo absolute imperandi se voluisse irreuocabiliter abdicare, & quod a ciuibus simpliciter poterat exigere obsequium, vltro a conditione suspendisse. Adeoque senatus iste delegatam dumtaxat a rege potestatem obtinet, limitandam, quandocunque placuerit; etsi non nisi ex causis grauissimis placere hoc debet. Quanquam & hoc fieri possit [5], [illegible] libere abs rege talis senatus semel fuit constitutus, successores iuramento in delatione imperii possint adstringi, vt ne istum iterum tollant. Per talem autem senatum, praesertim vbi regi sit potestas eundem iterum dissoluendi, imperium absolutum esse non desinit. Id enim non in eo consistit, vt rex coeca ex libidine, aut inconsulto animi impetu omnia agat, sed vt demum ex proprio iudicio de negotiis Rempublicam spectantibus decernat: cui hautquidquam repugnat necessitas sanas rationes audiendi. Inde licet consilium, quod ab eiusmodi senatu regi datur, per se & velut ex potestate imperandi, quae in isto haereat, hunc non obliget: occasionem tamen obligationi praebet, quatenus regi repraesentat, qua ratione officio suo in praesenti negotio satisfacere queat. Sicuti medicus per se quidem aegrotum non obligat; dum tamen ostendit, quid sanitati ipsius conducat, ad istius consilium sequendum tenetur ex lege naturae, quae cuique curam salutis & incolumitatis suae imperat. Add. 1 Reg. XII, 7. 8. MARTINIVS Hist. Sinicae L. V. c. 37. p. m. 128. refert: *Sinicos melioris famae reges vt plurimum in vsu habuisse; vt cum a Philosophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute sectanda, vel de re alia quacunque, ad regni bonum pertinente, monerentur, ea flexis genibus exciperent.* Add. IDEM L. VI. c. 1. p. m. 204. seqq. Idem iudicandum de conuentibus ordinum [6], qui huc tantum inseruiunt, vt sint maius regis consilium, per quod querelae populi, quae saepe in consilio priuato reticentur, ad regis aures perueniant, cui deinde liberum sit statuere, quod ex vsu ipsi videatur. Vid. GROTIVS L. I. c. 3. §. 10. HOBBES Leuiath. c. 30. vbi recte monet, siquidem Regi summum imperium constare, ac ni ciuitas biceps fieri debeat, non posse conuentum illum plura negotia tractanda suscipere, quam a Rege proposita sunt; cum etiam isti deputati a populo ad nihil amplius potuerint instrui, quam in literis, quibus conuocabantur, continetur. Sicuti & soluetur conuentus, quando Rex in praesens ab iis nil amplius tractandum declarauerit. Per modum tamen precum quaedam regem vltro monere conuentus iste non prohibetur. Ast vero vtique limitatur regnum, quando sub hac conditione ciues in regem illud contulerunt, vt circa certos actus exercen-

5) Vt factum in Anglia & Polonia, de quo alibi. Non dubitauit tamen Elisabetha Angliae Regina subinde Curiam modestiae admonere, & reuerentiam iuris regii Ordinibus commendare, imo plenis comitiis denunciare; *cauerent Principis patientiam laedere*: Vid. CAMDENVS ad A. MDLXVI. H.

6) Vid. HOSPITALII Oratio, & alia Valentini Episcopi apud THVANVM Libr. histor. 25. & 27. ad A. MDLX. H.

7) Quod tamen illustrationem quandam meretur, quae peti potest ex SIDNEII Libello de Gubernatione c. 3. sect. 38. & reliquis eius capitis.

8) Vt apud Veteres Francos, quorum Ordines potesta-

exercendos concilium ordinum consulat, citra quorum consensum decreta regis nihil sint valitura. Penes regem tamen esse debet, id concilium conuocare, & dissoluere [7], ac negotia expedienda proponere; ni regi nudum nomen relinquere, aut irregularem Rempublicam facere velimus. Quod si autem & ipsi ordines conuocati vltro quaedam ad sa[illegible]m regni spectantia monere possint; decreta tamen super iis facta vim sua[illegible]bs ratihabitione regis mutuabuntur [8]. In hoc autem differunt eiusmodi ordines a consiliariis proprie dictis, quod licet vtrique cum rege non nisi rationibus agere queant; horum tamen rationes rex vtique reiicere possit, illorum non item. Neque indignum iudicabit rex, si quaedam ab ipso proposita ordines non admittant. Nam vtique promisit, sese ob oculos semper habiturum vtilitatem Reipublicae, de qua certius praesumuntur iudicare plures selecti, quam vnus. Habet ergo, quod suam imprudentiam, aut prauos affectus, aut fata Reipublicae accuset rex, si ordines ab ipso dissentire contigerit. Ex quo & hoc adparet, vanum esse metum eorum, qui putant, hac ratione in arbitrio fore ordinum, vt Respublica sit salua, an minus. Neque enim tanta vecordia temere expectari potest vel a rege, vt ordinibus necessitates Reipublicae clare nequeat exponere; vel ab ordinibus, vt iis perspectis salutem suam pertinaciter prodere velint. Hoc tamen certum est, cum illi, qui limitatum imperium in regem contulerunt, hautquidquam praesumantur vel ciuitatem voluisse destruere, ac dissoluere, vel suis pactis id efficere, vt finis ciuitatum obtineri non posset: inde istarum conuentionum ita semper faciendam esse interpretationem, vt communi omnium saluti conueniant, & nulla ratione eidem aduersentur. Vtque adeo in paciscendo, quicquid pacti sunt, eam mentem credendi sint habuisse; ne quid per eas conditiones & pactiones committatur, quod communi omnium saluti, & publicae vtilitati obesset, aut quo ciuitatis conuulsio aut dissolutio sequatur. Quod si autem eiusmodi casus contingat, conueniens quidem fuerit, si res moram patiatur, in conuentu populi aut ordinum eundem proponi. Vbi hoc fieri nequeat, penes regem erit, pacta, in exitium ciuitatis eruptura, dextre corrigere. Id quod etiam circa receptas publice leges valet, quas aliquando silere summa lex, salus populi, iubet. Quo spectat factum Agesilai [9] apud PLVTARCHVM in eius Vita. [p. 612. 613. Ed. Wechel.] qui per vnum diem leges Lycurgi iussit dormire, vt citra ignominiam possent reuerti, qui ex praelio ad Leuctra profugerant. Sic & ordinarium iudiciorum processum saepe obseruari non permittunt tempora Reipublicae [10], aut nocentium conditio, qui, si rei essent peragendi, acie vincendi prius forent. Vnde cum grano salis accipiendus est HOBBES Leuiath. c. 29. vbi factum hostile vocat, non poenam, quod infligitur auctoritate quidem publica, nisi publica antecedat condemnatio [1][1].

Nam

potestatem non nisi conciliariam habuisse, aperte euincit locus insignis in HINCMARI Ep. 3. c. 34. Conf. BOECLERVS in Reb. secular. sub Carolo M. p. 19. & sub Lothario p. 107. H.

9) Vid. supra L. I. c. 6. §. 17. H.

10) Exempla passim in historiis occurrunt. Habet heic locum quod Porcius Cato dicebat apud SALLVSTIVM de Bello Catilinario: *Caetera maleficia tum persequare, vbi facta sunt; hoc, nisi prouideris, ne accidat; vbi euenit, frustra iudicia implores.* H.

11) Vid. supra d. L. I. c. 6. §. 17. in fine, vbi de Hispanis. Add. de Venetis St. DISDIER Part. II. Descript. Reip. Venet. p. 230, sequ. H.

Nam hoc verum eſt vbi nullum delictum anteceſſit. Sed vbi de certo conſtet, poena vtique erit, quae infligitur, vtut per ordinarium proceſſum reum damnari tempora Reipublicae non tulerint.

§. XIII. ENIMVERO HOBBESIVS nullam diſtinctionem inter ſummum & abſolutum videtur agnoſcere velle, ſed potius omne imperium ſummum idem putat eſſe abſolutum 1). Vbi obſeruandum, omnibus illis dictis quae nimis crude ab eo poſita ſunt, ex fine ciuitatum reſtrictionem eſſe addendam. Puta, quod de Ciue c. V. §. 6. tradit: illum, cui in ciuitate competit ius poenas ſumendi, *iure cogere omnes ad omnia, quae ipſe vult.* Sicut & ipſe hanc limitationem exprimit c. 5. §. 6. *quae ad pacem & defenſionem ſunt neceſſaria.* dicto loco §. 9. in fin. ad pacem & defenſionem communem. Et c. 6. §. 13. cum iure ſummi imperantis connecti ait tantam ciuium obedientiam, *quanta ad regimen ciuitatis neceſſario requiritur.* Sic, quando d. §. 13. dicit: *Quicunque voluntatem ſuam ita voluntati principis ſubiecit, vt quidlibet poſſit impune facere, leges condere, lites iudicare, poenas ſumere, viribus & opibus omnium ſuo arbitrio vti, atque haec omnia iure, ſane ei imperium maximum, quod concedi poteſt, conceſſit:* conſiderandum, qua intentione, quoue conſilio homines ad ciuitates conſtituendas animum adpulerint. Vnde non plus poteſtatis ſua voluntate quis in illum tranſtuliſſe intelligitur, quam quantum ad iſtum finem facere per ſanum hominem iudicari poteſt: etſi quid heic & nunc ad iſtum finem faciat, non penes transferentes arbitrium ſit, ſed penes eum, in quem poteſtas illa fuit translata. Ergo cogere iure ciues ad omnia ſummus imperans poteſt, quae ipſi ad bonum publicum aliquid facere iudicantur. Ad illa autem cogere ciues, quae ſaluti ciuitatis repugnant, aut legibus naturalibus aduerſantur, ne velle quidem debet. Et ſi tale quid conatus fuerit, ſine dubio poteſtatis ſuae limites transgreditur. Conſideremus quoque argumenta, quibus IDEM de Ciue cap. 6. §. 17. euincere nititur, fruſtra limitationem imperii ſuſcipi. Dicit: *Coetum illum*, qui regi futuro leges praeſcripſit, *vtique habuiſſe poteſtatem abſolutam*, ſaltem habitualiter, aut virtualiter. *Si maneat coetus, vel de tempore in tempus ad certum diem & locum*

§. XIII. 1) Quam ſententiam etiam Romani Pontifices reapſe probant. V. ſupra L. IV. c. 2. §. 5. circa extrem. HOBBESIVS praeterea c. 8. de Ciue §. 10. c. 9. §. 10. 12. Leuiath. c. 20. abſolutum & herile imperium pro iiſdem habet, quia tantum a ſubditis exigit fidem, nec eam ad ſummum imperantem reciprocat, ob defectum pacti, quod ſubditis cum illo negat intercedere. Enimuero cum hypotheſin hancce AVCTOR ſupra luculenter deſtruxerit, atque HOBBESIO ipſo docente c. 14. Leuiathan. *qui transfert aliquod ius ea cauſa id facere intelligatur, vt ſibi reciproce ab eo, cui translatum eſt, ius vel bonum accipiat:* eccui libeat credere, homines in naturali ſtatu poſitos, & ſui iuris, ſponte tam pretioſi boni (nam libertatem τῶν ἀγαθῶν μέγιστον vocat DIO PRVSAEVS) iacturam facere voluiſſe, vt cum ipſi, tum eorum res ſint inſtrumenta, liberrimo alterius arbitratu moderanda? H.

2) Ne dicam, licet particularis ille coetus diſſoluatur, manere ſocietatem pacto primo, de quo ſupra egimus, conflatam, quae vtique capax eſt iuris ex promiſſione acquirendi. H.

§. XIV. 1) Heic tamen diuerſae ſunt ſententiae. HOBBESIVS de Corpore politico Part. II. c. 2. §. 11. regna omnia, quae ſucceſſione deferuntur, patrimonialia eſſe contendit. E contrario HOTOMANNVS (V. infra §. 16. in fine) regna patrimonialia dari negat. Enimuero vti hunc refellit experientia. Exemplis compluribus regnorum, vel teſtamento, vel conuentione translatorum, quae GROTIVS adduxit in not. ad L. I. c. 3. §. 12. n. 6. Adde de Dalmatarum Regina, Vladislaum Regem Hungariae heredem inſtitue-

locum conuentus celebret, erit perpetua potentia illa; & ſic rex non habebit ſummum imperium, ſed erit nudus magiſtratus. (Quod concedimus, ſi coetus ille ſuo iure coire, & de quibusuis Reipublicae negotiis decernere queat, eique ad reddendas rationes rex ſit obnoxius.) *Sin penitus ſe diſſoluat, ni vna diſſoluatur ciuitas, relinquitur vtique alicubi poteſtas puniendi eos, qui leges transgrediuntur: quod fieri ſine abſoluta poteſtate non poteſt.* Id quod falſum [2], vti & argumentum, quo iſthoc probare vult: *Nam qui iure ta[illegible] ſibi conceſſum virium habet, vt poſſit quoslibet ciues poenis coërcere habet potentiam tantam, vt a ciuibus maior contribui non poſſit.* At qui finem ciuitatum cogitauerit, & quod per voluntatis atque virium ſubmiſſionem ciues non immobiles propriis neruis trunci facti fuerint, & quod ſub conditione virium ſuarum vſum alteri concedere, & an conditio illa extet, iudicare, eaque deficiente, vires ſuas retrahere ciues queant; is facile infirmitatem huius argumenti deprehendet. Sicuti & illud aperte falſum; non plus cautionis eſſe ab imperii abuſu, conceſſo imperio limitato, quam ſi abſolutum id relinquatur. Neque ſemper, qui ſatis virium habet ad omnes defendendos, (quod omnes non ſtolidi ciues regi ſuo libenter concedunt,) ſatis quoque virium habet ad eos opprimendos. Imperia ducis, quae vim habent mouendi milites, vt ſtrenue hoſtem inuadant, eneruia deprehendentur, ſi iubeat eosdem in ſe mutuo ferrum ſtringere. Denique recte quidem cordati principes, etiam abſoluti, ingenio ſeſe ciuium attemperant, & ſaepe quandam ipſorum vtilitatem minus vrgent, quando iſti ad officium ſine periculo ciuitatis cogi non poſſunt. Aſt illi ciues non minus cordati, qui cum perſpectum haberent, quid ſuae ciuitati non expediret, per leges fundamentales effecerunt, ne ad iſtud a rege cogi poſſent.

§. XIV. DENIQVE & hoc ſummo imperio, quod penes Monarchas potiſſimum haeret, accidit, vt modus id habendi ſit vel plenus, vel magis aut minus diminutus. Quidam enim reges dicuntur regnum habere in patrimonio; alii vtiliter tantum & iure quaſi vſufructuario idem poſſidere dicuntur [1], idque vel ad tempus vitae, vel ad poſteros quoque ſuos certa lege [2] transmittendum [3]. Aliis

ſtituente, BONFINIVM L. II. Rer. Hungar. Decad. 4. De Rudolpho III. Rege, Burgundiam Conrado Saliquo & eius filio Henrico III. teſtamento relinquente, SIGEBERT. ad A. MXXXIV. HERMANNVM ad A. MXXXII. OTTONEM FRISINGENSEM L. VI. Chronic. c. 30. 31. De Imperatoribus Chinenſibus le COMTE Commentar. de Statu praeſ. Chinae ep. 9. Teſtamentum Beatricis Regis Siciliae A. MCCLXXI. apud Lucam DACHERIVM Tom. 6. Spicileg. p. 475. Teſtamentum Philippi IV. Reg. Hiſpan. apud Caietanum PASSARELLVM de Bell. Luſitan. Caſtellan. L. IX. p. 428. Ita illi ratio obſtat: neque enim neceſſarium eſt ad gubernationem regni, vt id alienabiliter habeatur; neque praeſumendum, populum id voluiſſe in ſe concedere, quod cum maximo eius incommodo ſaepe eſt coniunctum. H.

2) Quo & ea conditio pertinet, qua Princeps certae religioni adſtringitur. Vid. HERTIVS in Diſſertat. de Superioritate territoriali T. II. Commentat. & Opuſc. §. 13. p. 217. & ſeqq. & BAELII Reponſe aux Queſtions d'un Prouincial. T. I. p. 335. & ſeqq.

3) Qui Reges hereditarii, obſeruante id Celeb. OTTONE ad Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 9. §. 2. adductius imperare ſolent. Quare etiam Sedes Romana Hereditarios Electis praefert, & illos Potentiſſimos, hos tantum Sereniſſimos vocat: quem morem ceterae Aulae Europaeae ſequuntur. Vid. GROTIVS Ep. 839. & 899. & Iacob GOTHOFREDVS de Iure praeced.

Aliis denique certum temporis ſpatium gerendo imperio praefixum eſt, quo elapſo illud expirat, & ipſi ad priuatam conditionem rediguntur. Equidem HOBBESIO de Ciue c. 7. §. 16. c. 9. §. 11. illi quoque monarchae temporarii vocantur, qui imperium ad vitae tempus acceperunt; eosque omnes non monarchas tradit, ſed miniſtros duntaxat ciuitatis. Enimuero a communi vſu abhorret, illum vocari temporarium principem, qui imperio nonniſi cum vita exuitur; cum illi tantum proprie temporarii dicantur, quorum poteſtas cum certo ac definito temporis puncto ipſo iure expirat.

§. XV. CAETERVM an detur monarcha temporarius, inter eruditos non adeo expeditum eſt. Equidem GROTIVS L. I. c. 3. §. 11. Dictatorem Romanum, cuius imperium ſemeſtri ſpatio finiebatur, pro vero monarcha venditat; eo argumento, quod *intra tempus ſuum omnes actus ſummi imperii exercuerit eodem iure, quo qui eſt rex optimo iure; neque eiusdem actus potuerint ab alio reddi irriti.* Atqui *rerum moralium naturam ex operationibus cognoſci; adeoque quae facultates eosdem effectus habeant, eodem quoque nomine eſſe nuncupandas.* [*At dictator intra tempus ſuum omnes actus eodem iure exercet, quo rex qui eſt optimo iure; neque eius actus ab alio reddi irritus poteſt. Duratio autem naturam rei non* [1] *immutat, quanquam ſi de dignitate quaeritur, quae maieſtas dici ſolet, dubium non eſt, quin ea maior ſit in eo cui ius perpetuum datum eſt, quam cui temporarium, quia ad dignitatem facit habendi modus.*] Quanquam dubium non ſit, quin maior dignitas imperium perpetuum, quam temporarium comitetur: quippe cum ſolidiore veneratione proſequi ſoleant homines, quos nunquam ad priuatam conditionem redactum iri norunt, quam quos paulo poſt in aequo ſunt conſpecturi. Enimuero & ante iſtum BODINVS de Republ. L. I. c. 8. & poſt eruditi viri dictatorem non monarcham, ſed magiſtratum duntaxat extraordinarium fuiſſe oſtenderunt. Neque vero illud axioma adeo firmo ſtat talo: quod illae facultates ſint eaedem, quae videntur eosdem effectus producere. Sed conſiderandum quoque eſt, an quis facultatem eam exerceat tanquam ſuam [2], an tanquam alienam ſibi delegatam. Hinc & minus recte a GROTIO dicto loco, illi in claſſem monarcharum temporariorum referuntur, *qui antequam reges in ſuam perueniant tutelam, aut dum furore, aut captiuitate impediuntur, curatores regni ita conſtituuntur, vt populo non ſubſint, neque ante legitimum tempus eorum poteſtas ſit reuocabilis.* Hi enim ſummum imperium exercent non ſuo, ſed alieno nomine [3], adeoque non magis monarchae vocari poſſunt, quam tutor dominus bonorum pupilli. Sed & dictatori omnes

§. XV. 1) Verum id eſſe ait BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Hiſtoriae §. 47. modo Natura rei non tam arcte cum duratione eius coniuncta ſit, vt vnius mutatio neceſſario mutationem alterius inuoluat. Conf. Tractatio eius omnis inde a §. 43. vsque ad §. 49.

2) Atqui nihil vetat, eam vt ſuam exerceri, etiam ab illo, cui ſumma rerum ad tempus eſt delata. Plane vt dominus quoque eſt rei, cuius dominium poſt certi temporis lapſum eſt reuocabile. Vid. *L. 66. D. de Rei vindicat.* H.

3) Negabit hoc GROTIVS. Loquitur is non de tutoribus omnibus, ſed de illis, qui ita conſtituti ſunt, vt populo non ſubſint, nec ad reddendas rationes vocari queant. Quam in rem non tantum Michaëlis Palaeologi exemplum infra ab AVCTORE memoratum, ſed & alia extant, quae adduxi Elem. Pr. Ciuil. Part. I. Sect. 6. § 8. H.

4) Vid. ROSINI Antiquitates Rom. L. VII. c. 17.

omnes & singulas partes summi imperii simul ita commissas, vt intra semestre suum pro arbitrio illas exercere potuerit, nemo historiae Romanae gnarus admiserit [5]. Neque absurdum est, dari magistratum, abs quo, saltem in certo negotiorum genere, prouocatio non concedatur. Vid. Genes. XLI, 40. 44. *L. 19. C. de Adpell. & consultat. L. 8. C. de Episcop. audient.* [6] *L. vn. C. de Sentent. praef. praet. L. 18. D. de Minoribus.* Addatur quoque LIVIVS L. VI. c. 38. L. VIII. c. 33. & L. XXII. c. 25. VALER. MAXIMVS L. II. c. 7. §. 8. in fine. Obseruandum autem heic, dictatorum, vt & quorumlibet magistratuum potestatem, queis certus temporis terminus praefixus, elapso temporis puncto expirare, eosdemque ipso iure ad priuatam sortem recidere: adeoque quicquid post illud tempus egerint, pro priuato actu habendum, cui recte a quibusuis obsequium denegatur [7]; vtut fortasse insignia potestatis de facto retineant. Vnde nec opus est ad imperium talibus abrogandum nouo populi decreto: sed si tergiuersentur, statim ab ipsa exsecutione initium poterit fieri. Iura enim, quorum vigor a certo temporis termino suspenditur, eodem praesente, statim expirant: sed si ius committendum sit, vbi certarum actionum qualitas deprehendatur, ibi cognitione & iudicio est opus. Cuius discriminis ratio est, quod, an tempus praefinitum sit elapsum, dubium habere nequeat. An vero actio aliqua recte aut secus sit suscepta, in vtramque partem disceptari potest. Vid. LIVIVS L. III. c. 38. seqq. Caeterum dari exemplum temporarii imperii, quibusdam pro impossibili habetur, si de summo imperio, non vicario, sit agendum. Nam quod Augustus apud DIONEM L. LIII. imperium sibi tantum in decennium dari voluit, & post illud iterum in decennium prorogauit, ludibrium erat. Ludibrio scelus miscebat Nabarzanes [8] apud CVRTIVM L. V. c. 9. *Auspicium & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asia decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Bessum regem temporis gratia statuamus. Compositis rebus, iusto regi tibi fiduciarium restituat imperium.* Maiori specie pro fiduciarii regni exemplo allegari potest, quod exstat apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 23. & 33. Sic apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV. Michaël Palaeologus iureiurando adigitur, vt imperium administraret, donec legitimus istius haeres & successor adoleuisset: tum vero illi soli cedendum esse vltro & solio regio, & omnibus imperii insignibus. Etsi iuramentum illud hautquidquam sit seruatum. Circa pactum autem Eteoclis & Polynicis, vt alternis annis imperarent, fortasse dici potest; illos hoc egisse, vt regnum ipsum haberent pro indiuiso, alternis annis administrandum. Vid. EVRIPIDES in Phoenissis. STATIVS Thebaidos L. I.

 §. XVI.

c. 17. SCHVLTINGIVS in Enarrat. Partis primae Digestorum p. 32.

5) Imo dictatura, quae quidem optima lege stetit, hoc est, quae rei gerendae aut constituendae Reipublicae caussa fuit constituta, erat potestas omnibus magistratibus maior & superior citra prouocationem, circa caussae dictionem, soluta legibus, nisi paucissimis & exigui momenti, vi denique imperandi munita. Vt ex DIONYSIO HALICARNASSEO, POLYBIO, CICERONE, aliisque constat. H.

6) *Episcopale iudicium ratum sit in omnibus, qui se audiri a sacerdotibus elegerint: eamque illorum iudicationi adhibendam esse reuerentiam iubemus, quam vestris deferri necesse est potestatibus, a quibus non licet prouocare.*

7) Vid. SIDNEIVS de Gubernatione c. 2 Sect. 24. pag. 65. 66. T. II. versionis Gallicae.

8) Et Semiramis, si vera sunt, quae ex Athenaeo memorat DIODORVS SICVLVS, & ex hoc AVCTOR infra c. 8. §. 8. Nam sunt, qui de ea traditione dubitant. H.

§. XVI. CIRCA illum modum regna habendi, quo ea regum in patrimonio dicuntur esse, ab initio obseruandum; id cuiusque patrimonium dici, non tam quod abs parentibus in se deriuatum obtinet, quam quod quocunque modo partum ipse pleno dominio possidet. Porro vti dominium proprie in rebus intelligitur; sic & istae praecipue in patrimonio dicuntur; quippe in quibus nullum ius haeret, quo minus pro lubitu dominus illis non vti solum, sed & abuti queat. Postea rebus, quae in patrimonio essent, accenseri coepti sunt serui, quippe quos adeo domini ad se pertinere asseruerunt, vt isti non tam sibi, quam dominis salui esse, aut perire intelligerentur. Atque hisce rebus ab initio patrimonia patrumfamilias circumscribebantur. Nam ius regendi vxores & liberos, licet ipsis solis competeret, cum tamen illud ad istorum quoque salutem spectaret, hautquaquam in patrimonio suo duxerunt, aut eo sese locupletiores censeri voluerunt. Vid. *L. 126. §. 1. D. de Reg. iur.* & ibi Iac. GOTHOFREDVS, *L. 33. D. ad L. Aquiliam.* Sicuti & eruditio, ac dexteritas liberorum hominum, vtut ipsis maxime proficua, proprie in patrimonio non censetur. PHILO Iudaeus de Plantatione Noë: [p. 224. C. Ed. Paris.] *Et pictori ars pingendi, & sua cuique artifici ars haereditas forsue censetur, non vt terrena possessio, sed vt Olympicum praemium. Nam huiusmodi res quamuis non sint dominii, prosunt tamen habentibus.* Etsi apud multos sane locum patrimonii ista suppleat. OVIDIVS Metamorph. L. III. [v. 588.] *Ars illi sua census erat.* Nihilominus cum deinceps ambitio regnantium inter praecipua bona imperium in homines ducere coepisset, opibusque subiectorum mulcendis cupidinibus multi abuti instituissent; ista quoque regna in patrimonio numerata sunt, circa quae pro lubitu alienanda imperantes disponendi facultatem acceperant [1], quod in hoc summa dominii vis posita intelligeretur. Reliqui autem reges, quibus tanta in regnum suum facultas non concessa, idem velut personalem aliquam possessionem, & iure quasi vsufructuario obtinere dici sueuerunt. Cuius discriminis origo ex diuersis potissimum regna adquirendi modis videtur prouenisse. Quanquam enim ad legitimam quorumuis regum constitutionem subiectorum consensus requiratur; diuersi tamen plane modi sunt, quibus ille consensus elicitur; sic vt alicubi rex subiectis imputet, quod ipsos imperio suo complecti velit; alicubi subditis rex magnum beneficium debet, quod ab ipsis regno fuerit admotus. Sic qui iustam contra se bellandi causam praebuerunt, vbi victi sunt, iure belli vitam, aut libertatem personalem, & omnia bona potuerunt amittere. Hisce sane quaecunque conditio relinquatur, pro beneficio victoris habenda est. Qui licet victis libertatem personalem, & dominium priuatum relinquat; saltem tamen imperium in ipsos pleno & irreuocabili modo sibi suisque vindicare intelligitur. Idem in dubio fecisse praesumitur, qui in protectionem suam suscipit, quibus alias internecio imminebat. Quae contra

§. XVI. 1) Add. c. seq. §. 11. & LIVIVS L. VIII. c. 5. §. 9. seqq. Reapse tamen Regnum tunc Regnum esse desinit, & in Familiam degenerat. Vnde rectius dari Regna patrimonialia negat HEINECCIVS Iur. Nat. & Gent. L. II. §. 148. inprimis quum deficiat criterium, vnde constet, regnum alienari posse. Nam & Regna Despotica, & bello parta inalienabilia esse, nihil vetat, ceu recte obseruat HVBERVS de Iure Ciuit. I. 3. 2. 18.

2) Conf. AVCTOR supra L. VI. c. 3. §. 7. H.

3) Vid.

tra regna patrimonialia disputat Franc. HOTOMANNVS Quaest. illustr. I. resoluit GROTIVS [2] L. I. c. 3. §. 12. Effectus autem, ex isthoc modo habendi imperium resultans, in eo potissimum cernitur, quod ibi non solum conditio ciuium arbitrio regum sit constituta; sed & quod ius suum in tale regnum rex pro lubitu in quemcunque possit transscribere, adeoque & modum succedendi pro suo arbitrio [3] constituere [4].

§. XVII. ENIMVERO vbi rex vltro a populo adsciscitur, ibi singuli de suis iuribus omnia sibi reseruasse praesumuntur, quae quidem cum natura ciuitatis consistere possunt. Adeoque qua conditione in hisce regnis ciues viuant, non tam a regis, quam ipsorum ciuium arbitrio pendet; qui tamen vtique de naturali sua libertate tantum sibi detrahere necessum habuerunt, quantum forma Reipublicae, quam introducturi sunt, postulat. Deinde quia ad regnum vltro dandum homines plerumque moueri solent peculiari aliqua consideratione, quae in quibusuis non deprehenditur; & qui vltro imperium alicuius subit, huic quidem, sed non ideo cuiuis subiici velit: igitur regulariter in tali regno ab arbitrio populi dependere intelligitur, ad quem post mortem electi regis regnum deuoluatur. Vbi si populo non placeat singulos reges peculiari electione adsciscere, penes ipsum tamen erit, super successionis ordine disponere, neque regis heic quidquam contra populi voluntatem potestas valebit. Atque hoc potissimum intuitu eiusmodi reges iure vsufructuario a quibusdam dicuntur regna sua obtinere, quod neque circa intrinsecam eius structuram, neque circa translationem in alium suo arbitrio quidquam inuito populo disponere queant. Conf. *L. 13. §. vlt. L. 15. §. 1. D. de Vsufructu. L. 9. C. h. t.* Vlterius comparationem inter regem voluntate populi constitutum, & vsufructuarium extendere ego quidem nolim [1]. Vnde hautquidquam probauerim illud HOBBESII de Ciue c. 7. §. 16. *Si populus ab electione monarchae temporarii,* (id est, in quem ad tempus vitae imperium est collatum,) *ita discesserit, vt decretum prius factum sit de conueniendo ad diem & locum certum post mortem eius: tunc mortuo monarcha, consolidatur imperium in populo, nullo nouo actu ciuium, sed iure priore. Toto enim medio tempore summum imperium, vt dominium, in populo erat, vsus autem, seu exercitium eius tantum in monarcha temporario, vt vsufructuario.* Enimuero hanc sententiam ita crude acceptam oppido quam periculosam arbitramur omnibus monarchis, qui libera populi voluntate sunt constituti, & qui certis legibus, quas vocant, fundamentalibus sunt adstricti. Praesertim cum, si licuit illi temporarium vocare monarcham, qui ad tempus vitae constituitur, etiam illi hoc nomine nuncupari queant, qui imperium acceperunt in familia duntaxat sua continuandum. Et quia Hobbesius non definit, quousque talem regem cum vsufructuario comparet; facile periculosis consecutionibus irretiri

poterit.

3) Vid. infra c. 7. §. 11. H.

4) Qua ratione apud Iudaeos Rex e filiis suis successorem sibi pro lubitu eligere poterat. Vid. 1 Reg. I, 35. 2 Chron. XI, 20. 22. ibique Clericus.

§. XVII. 1) HVBERVS L. I. de Iur. ciuit. Sect. 3. c. 2. §. 28. maluit, tale imperium cum dominio mariti in rem dotalem, aut heredis fiduciarii, quod interea antequam fideicommissum restituatur, in re fideicommisso obnoxia habet, comparare. Quid si pro vsufructuario dicamus *non alienabile.* H.

poterit. Cum enim dominium in se ius sit nobilius, quam vsusfructus temporarius; facile liceret concludere; populum esse rege superiorem, & hunc ab illo posse in ordinem redigi, si ad ipsius placitum regnum non administrauerit. Quam ob causam reiicienda quoque sunt, quae traduntur Leuiath. c. 19. quod electiui reges non habeant summam potestatem [2]. Item, qui habet potestatem rege defuncto successorem constituendi, eundem summam quoque potestatem obtinere rege viuo; cum quis non possit alteri dare, quod ipse non habeat. Nam ad ipsam vim imperii in subiectos parum interest, quid circa casum interregni sit in aliquo regno constitutum. Etiam vbi heic fuerit prouisum, ciues addictissime possunt parere, & ab omni circa Rempublicam potestate eosdem excludi nihil prohibet, nec de noua Reipublicae forma, aut successore rege viuo cogitare licebit. Ex eo autem, quod rex electitius successorem sibi pro arbitrio eligere nequeat, non sequitur, ipsi vsumfructum duntaxat, & non velut dominium imperii competere, ipsumque rei alienae esse administratorem. Nam vt ad aliquem redeat potestas prospiciendi suae saluti, & suas actiones proprio ex iudicio gubernandi, (quae potestas tantisper penes alium fuit,) non necessarium est imperium ita velut diuelli, vt penes hunc eiusdem κτῆσις remaneat, χρῆσις duntaxat in alterum transferatur; cum extincto eo, cui etiam absolutum in aliquem imperium competebat, naturalis libertas vltro velut reuiuiscat. Quis enim, verbi gratia, patri velit χρῆσιν imperii paterni attribuere, ideo quod liberi ipso mortuo sui iuris euadant; aut domino χρῆσιν imperii herilis, ideo quod seruus ipso citra omnem haeredem mortuo in libertatem abeat?

2) Quod ante ipsum multos alios quoque existimasse, notat H. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 3. §. 10. n. 5. H.

CAPVT

CAPVT VII.

DE MODIS ADQVIRENDI IMPERIVM, INPRIMIS MONARCHICVM.

I. *Modus adquirendi imperium in democratia est vniformis:*
II. *Sed in aristocratia & monarchia variat.*
III. *Imperium quatenus occupetur per vim iustam:*
IV. *Quatenus per vim iniustam.*
V. *Qua ratione quis alterius imperio exsoluatur.*
VI. *Electio quotuplex?*
VII. *Quid interregnum,* VIII. *& interreges.*
IX. *Examinatur Hobbesius.*
X. *Quid si posthumus expectetur?*
XI. *De successione in regno patrimoniali;*
XII. *Et in regnis voluntate populi constitutis, eaque vel simpliciter haereditaria;*
XIII. *Vel lineali;*
XIV. *Aut per gradus velut transuersos.*
XV. *De iudice controuersiarum circa successiones in regnis.*

CVM IN disquisitione, quo quis modo imperium adquisiuerit, regulariter praesupponatur, diuersum esse eum, qui imperium dicitur adquirere, ab illis, in quos idem adquiritur: manifestum est, quaestionem hanc democratias parum tangere; quippe in quibus illi, qui imperant & parent non physice, sed morali duntaxat respectu distinguuntur. Etsi enim quandoque, per seditiones pulsis optimatibus aut rege, democratia constituatur; tamen cum heic iidem sint qui imperant & parent, nullo sensu dicetur; populum violento modo imperium adquisiuisse, seu populum per violentiam talem, quae ad subiectos pertinet, imperium in seipsum constituisse. Inde & in democratiis, secus atque in monarchiis, modus habendi imperium semper vniformis est *. Incrementa tamen sua democratiae, vti aliae ciuitates, violentiae bellicae possunt in acceptis referre.

§. II. AST in Aristocratiis discrimen aliquod deprehenditur circa modum adquirendi imperii, non in eo solum, quod alibi quidem optimatibus vltroneo consensu populi imperium fuit delatum, alibi per vim idem fuit quaesitum,

§. I. * Si tamen faex populi, oppressis legibus, quibus libertas popularis antea temperabatur, imperium in meliores de populo vsurpet, habeatque locum Respublica,

Ὅταν οἱ τ' ἀγαθοὶ πρὸς τῶν ἀγεννῶν
Κατακρατῶνται.
Vbi degeneres vicere bonos,
Et magnanimos plebs premit ima,

vt est apud EVRIPIDEM Aloidis, is modus habendi imperium in statu populari multum diuersus est ab illo, vbi populus secundum leges regitur. Eam Reipublicae speciem Graeci *ὀχλοκρατίαν* dixere, eiusdemque instituta, ab aliis diuersa, explicuit ARISTOTELES. H.

tum [1], ſed & quod illo concilio propter ſingulorum mortes ſupplendo, alicubi electio adhibetur, alicubi ſola natiuitas ad illud concilium aditum praebet [2]. Enimuero in monarchiis id diſcrimen longe clarius ſeſe pandit. Etſi enim omnes monarchae, vt imperium ipſorum fiat legitimum, conſenſu populi opus habeant; is tamen diuerſo modo elicitur: & qui vltroneo populi conſenſu ſceptris admouentur, vel electioni, vel ſucceſſioni [3] idem debent.

§. III. MODVM adquirendi imperii violentum vocare ſolent *occupationem.* Circa quam tamen notandum, diuerſam eam eſſe ab illa occupatione, qua res domino carentes per ſolam adprehenſionem nobis proprias facimus. Nam cum in iſtiusmodi rebus nullum exſiſtat ius, quo minus quilibet homo easdem ſibi vindicare queat, (ni lege ciuili impediatur) nullo peculiari titulo opus eſt ad dominium illarum adquirendum, ſed ſola adprehenſio corporalis cum animo ſibi habendi ſufficit [1]. Enimuero cum homo homini naturaliter ſit aequalis, adeoque alterius imperio non obnoxius; igitur non ſola vis & velut adprehenſio ad legitimum in homines imperium conſtituendum valet, ſed alio inſuper titulo eſt opus. Vnde quando GROTIVS L. II. c. 3. §. 4. tradit [2]: *In rebus, quae proprie nullius ſunt, duo eſſe occupabilia, imperium & dominium, quatenus ab imperio diſtinguitur:* vocabulum *imperii* hautquidquam capi debet de imperio proprie dicto, & quod exercetur in homines; ſed de imperio in terras, cuius hic eſt effectus, vt nemo nobis inuitis in illis debeat commorari, ni nobis ſubiectus eſſe velit [3]. Alias enim homo non eſt ex numero rerum, quae nullius ſunt; ſed qui non eſt alterius, ſuus eſt. XENOPHON Cyropaed. L. IV. [p. 59. Ed. H. Steph.] Ὀυδὲν ὅτως ἡμέτερόν ἐϛιν, ὡς ἡμεῖς ἡμῖν αὐτοῖς. *Nihil ita noſtrum eſt, ſicut nos noſtrummet ipſorum.* Vnde & IDEM recte tradit L. II. c. 9. §. 1. *Si quis ſine omni haerede obeat, ſeruos ipſius liberos, & populos ſubiectos ſui iuris euaſuros;* quia non ſunt haec ſui natura occupabilia. Mallem tamen omiſſam fuiſſe limitationem iſtam: *Niſi libertatem ſuam vltro deſerant.* Quem enim inueniemus hominem, qui libertatem ſuam habeat pro derelicta, id eſt, qui vtut domino carere nolit, nil tamen ſua intereſſe putet, huic an illi ſeruiat [4]: Igitur talis demum occupatio ad comparandum imperium facit, quae iuſtam praeſupponit inuaſionis cauſam, & conſenſu ſubiectorum, pactoque ſubſequente firmatur. Quin merito commendanda regula Yncarum apud Peruuianos, imperium pedetentim proferre, & citra violentiam, alios potius manſuetudine imperii alliciendo, apud Garcilaſſ. de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 19. Citra hoc enim ſtatus belli durat, ac nulla obligatio, fideſque, adeoque nec imperium intelligi poteſt. Quo loco expendendus eſt I. F. HORNIVS de

§. II. 1) Vt apud Romanos a Decemuiris. H.

2) Vt Venetiis, Genuae, Reguſae, & alibi. Hinc oligarchiae, perinde vt regna, rectiſſime diſtinguuntur in electiuas & ſucceſſiuas, quicquid dixerit HOBBESIVS. H.

3) Cui modo adquirendi imperium iure ſucceſſionis etiam in Regnis vi partis locus eſt, vt adparet ex iis, quae tradit AVCTOR infra §. 11.

§. III. 1) Haec & quae ſequuntur, iisdem fere verbis iam leguntur in L. IV. c. 6. §. vlt. niſi quod hic additus eſt locus XENOPHONTIS.

2) Conf. ſupra L. IV. c. 6. §. 14. H.

3) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 10. & hoc libr. c. 2. §. 20. H.

4) Vid. quae dicentur infra ad L. VIII. c. 6. §. 21.

5) Bene AVGVSTINVS L. XIIX. de Ciuit. Dei c. 2. *Victrici victa pars praeualet, dominationi ſcilicet vel etiam libertati qualemcunque pacem prae-*

de Ciuitate L. II. c. 9. §. 2. qui tradit: *Si quis iniuſte laceſſentem, iniuriisque id aliis meritum bello deuicerit, continuo in deuictum habere legitimam poteſtatem, nec expectare ſubiugatorum conſenſum.* Atqui quomodo ex ſtatu belli in pacem poterit deſcendi ſine interueniente pacto? Quomodo fides & obſequium ei debebitur, qui illud non eſt ſtipulatus? Illud duntaxat habent iuſto bello victores, vt conſenſum deuictorum non per ambitum, aut preces eblandiri neceſſum habeant; ſed eundem per intentata extrema mala queant extorquere [5]. Vnde nihil agit HORNIVS d. l. quando dicit: *Si deuictorum conſenſus neceſſarius foret, nunquam legitimus victor occupatione conſequeretur imperium: quod occupatio nullius efficaciae foret, ſi victus non conſentiret.* Atqui cum haec occupatio praeſupponat victorem viribus praepollentem, adeoque mala quaeuis victo valentem repraeſentare; ipſa occupatio ſatis efficiet, ne victi conſenſum ſuum denegare victori queant. Nam vtut nemo ſit, quin vincere quam vinci malit: tamen nullus non ſanus, vbi ſuccumbere ſe videt, leuiori defungi malo optabit: neque noxium ſibi in victoris imperium conſenſum ducet [6], per quem internecionem effugere datur.

§. IV. SED quid, ſi per vim iniuſtam imperium quis occupauerit? Equidem id extra dubium eſt, quin populus democraticus, eiusue maior pars ad euitandum grauius malum, qualicunque de cauſa intentatum poſſit abdicata libertate ſub imperium vnius aut paucorum concedere [1]. Sicut & illud omnes fatentur, poſſe populum regi ſubiectum, ad declinandum excidium, & poſtquam in rege nihil amplius eſt praeſidii, alteri ſeſe ſubmittere [2]. Sed illud altioris eſt indaginis: cum metus iniuſte incuſſus pactum vitiet, & qui alteri iniuria ſua damnum dederit, ad reſtitutionem teneatur; quomodo conſenſus ſubiectorum, metu maioris mali expreſſus, inuaſoribus legitimum poſſit conferre imperium, ita vt horum quoque conſcientia iſto conſenſu poſſit tranquillari. Nam illae naeniae ſunt: *Cum imperium, quod inuaſor accepit conſenſu populi, non eripuerit populo, ſed a Deo in populum acceperit: igitur ſi id reſtituendum foret, Deo reddendum, non populo.* Sed cum Hornius ipſe populo tribuat poteſtatem deſignandi ſubiectum, in quod Deus coelitus maieſtatem infundat; igitur ſufficiet, ſi iſthanc populo oppreſſor reſtituerit. Si enim populus recuperauerit facultatem libere deſignandi regem, quem voluerit, credo, parum amplius ſua intereſſe iudicabit, ſiue maieſtatem illam ſuam inuaſor retineat, ſiue Deo reſignet. Igitur iudicauerim prius diſcernendum eſſe, an inuaſor per vim democratiam verterit in monarchiam; an vero monarcha eiecto in eius ſeſe locum immiſerit. Poſteriori caſu obligatio reſtituendi non prius expirat, quam aut

praeferens ac ſalutem: ita vt magnae fuerint admirationi, qui perire quam ſeruire maluerint. Nam in omnibus fere gentibus vox naturae iſta perſonuit, vt ſubiugari victoribus mallent, quibus vinci contigit, quam bellica omnifaria vaſtatione deleri. H.

6) *Cuius imperii legitimus titulus non inde ſolum deducitur, quod victor, ſi rigore belli voluiſſet vti, vitam plane victis adimere potuiſſet, atque ſic, dum minore iſtos incommodo defungi patitur, clementiae inſuper laudem nanciſcatur: ſed & quod, cum altero in bellum deſcendens, quem ipſe antea laeſerat, & cui aequam ſatisfactionem praebere renuit, omnes ſuas fortunas aleae Martis exponat, ſic vt iam in anteceſſum tacite conſenſerit in quamcunque conditionem, quam euentus belli ipſi eſt aſſignaturus.* Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 10. §. 2.

§. IV. 1) Supra c. 6. §. 5. H.

2) Infra c. 8. §. 9. & 10. H.

aut expulsus rex, ipsiusque haeredes, quibus ad regnum ius quaesitum fuerat, sit extinctus, aut ipse pro derelicto id habuerit. Id quod etiam tunc fecisse praesumitur, quando per longissimum temporis spatium nullum conatum regni recuperandi ostendit [3]. Vid. IVSTINVS L. XL, c. 2. Interea tamen temporis, etiam quamdiu adhuc inuasoris conscientia laborat, subditos post consensum suum fides data valide stringit, siquidem tunc demum eandem dederunt, quando aduersus [4] expulsum regem, quidquid ab ipsis postulari potuit, fecerunt. Circa priorem casum hoc probabilissime videtur dici, cum populus aeque in monarchia, quam democratia felix esse queat; facile esse, vt popularis libertatis desiderium digeratur, si Rempublicam nouus iste rex bene gubernauerit. Id quod etiam ex modici temporis patientia atque adsuetudine praesumi potest. Et hoc facto adquisitionis vitium purgatum intelligitur. Paucorum autem mussitantium ratio haberi non debet, qui abs nulla Reipublicae specie, etiam quae vltro a ciuibus fuit constituta, absunt. Quod si autem aliquis post mutatam violenter Rempublicam ciues miseris modis habeat, vix iudicauerim, intrinseca obligatione ciues isti inuasori obstringi. Illud enim nescio an gratis sit credendum I. F. HORNIO de Ciuitate L. II. c. 9. §. 4. *non attinere ad imperii naturam, quo modo fuerit quaesitum; quippe cum idem semper & vbique respondens postulet obsequium.* Sane enim si quis non solum per vim aut fraudem imperium inuasit, sed etiam, praeter crudelem ciuium oppressionem, in manifesta violentia omnes suas rationes collocat; eius vitium ne diuturnitate quidem temporis, quae alias ad praescriptionem sufficere iudicatur, purgari videtur. Nam diuturna possessio nihil aliud heic notat, quam per longissimum temporis spatium continuatam iniuriam. Vid. IVSTINVS L. III. c. 5. Conf. GROTIVS L. II. c. 4. §. 14. & L. I. c. 4. §. 19.

§. V. Hoc loco & illud quaeri posset: si quae ciuitas monarcham amolita est, qua ratione & quando ipsius libertas democratica confirmetur: Vbi super diuersis casibus distincte videtur pronunciandum. I. Si vrbs vel regio aliqua, quacunque de causa excusso eius imperio, cui antea suberat, libertatem sibi vsurpauerit, & pro peculiari sese Republica gerere coeperit; vbi post cum antiquo suo domino amice transegerit, & pro libera Republica agnita fuerit, statim libertatem pleno iure obtinet, neque ad eiusdem confirmationem mora vsucapionis opus habet. II. Si iustis de causis imperium alicui fuerit abrogatum, statim firma & iusta est libertas, atque vindicata fuit [1]. Neque diuturna possessione opus est, aut vt illa libertas a priori domino pro legitima agnoscatur; nisi hactenus, vt iniustis litibus, quae ab isto deinceps moueri possent, materia

3) Nec testatione contraria ius suum conseruare nititur. H.

4) Quod Plautino & Terentiano more ponitur pro *erga*. Esset hoc superuacuum ad animaduertendum, nisi THOMASIVS Iurisprud. Diu. L. III. c. 6. §. 101. in nota f. arbitraretur, hoc esse *Sphalma*.

§. V. 1) V. de Belgis, Philippo imperium abrogantibus, H. GROTIVM L. III. Annal. Belgic. Ad A. MDLXXXI. Conf. L. VII. Histor. ad A. MDXCIIX. p. 332. H.

2) V. supra L. IV. c. 12. §. 8. seq. H.

§. VI. 1) Ita Aethiopes olim in eligendis Regibus spectabant formae praestantiam, robur corporis, opes, rei pecuariae peritiam. STRABO L. XVII. Geograph. p. 566. Conf. infra L. VIII. c. 3.

materia penitus praescindatur. Vid. BAVDIVS de Induciis belli Belgici L. III. p. m. 178. III. Vbi iniustis de causis rebellatum fuerit, libertas illegitima manet, quamdiu antiquus dominus bello ad obsequium rebelles reducere laborarit, aut saltem protestationibus ius suum in eosdem saluum conseruarit, donec ex diuturno silentio colligatur, antiquum dominum ius suum habere pro derelicto. IV. Si contingat regionem vel vrbem, periculo ab hostibus imminente, a rege suo auxilium frustra petere, quod vires ipsum deficiant, sic vt ea propriis viribus & consilio salutem suam expedire cogatur: putamus prioris domini ius expirare, vbi per diuturnum temporis spatium suas sibi res seorsim habuit, nec cum antiquo imperio negotii quid amplius ipsi intercessit. [a]. Id enim aperte prioris domini derelictionem arguit. Nam si vel maxime interdum regem aut Rempublicam necessitas subigat, vt ab auxilio suo destitutam vrbem aut regionem propriae defensioni relinquere cogatur; Vid. LIVIVS L. III. c. 6. XXIII. c. 21. tamen depulsa ea necessitate ad antiqui Imperii exercitium protinus erit redeundum. Cum amplius principem se meum ferre nequeat, cui, vbi commode possit, vllam principalis muneris partem aduersus me exhibere diu curae non est. Vid. Liuius L. XXXV. c. 16.

§. VI. PER *electionem* populus constituendus, aut iam constitutus vltro certum hominem suo iudicio imperii capacem designat. Cui post vbi decretum populi, aut eorum, qui populum repraesentant, fuerit significatum, idque ille acceptauerit, promisso populi obsequio imperium confertur. Eam vulgo faciunt *liberam* aut *restrictam*. Illa est, qua citra exceptionem designari potest, quicunque naturaliter habilis sit imperio, aut mox fore speretur. Haec autem, quae non nisi ex certa natione, familiaue, aut certa qualitate praeditum [1] recte potest designare. Si tamen ius eligendi, prout radicaliter populo inhaerere intelligitur, consideremus, omnis electio in se libera erit. Licet enim decretum semel factum fuerit, quo certum genus hominum ab imperio excludatur; nihil tamen impedit, quo minus id decretum iterum abrogetur. Sed si populus in paucos quosdam ius eligendi contulerit, vt plurimum certis ipsos legibus solet adstringere circa requisita, quae in designando principe obseruari debeant [2]. Alicubi electio velut mixta successione deprehenditur, quando regulariter quidem ad defuncti filios regnum deuoluitur, vt tamen populi, procerumue consensus initio interueniat [3]. Qui consensus non videtur nudum instar inaugurationis, aut praestationis homagii, sed vim suffragii negatiui habere [4]. Veluti si populus in auctorem familiae regnatricis imperium hac lege contulisset, vt idem in posteros quoque transmitteretur,

c. 3. §. 12. Singulare est, Persarum Rex quis esse non poterat, qui non ante Magorum disciplinam scientiamque percepisset, teste CICERONE I. de Diuinatione. Quod de Patanorum populo refert LOVBERIVS Descript. regni Siamens. Part. 3. c. 4. cum ex certa familia eligere Principem (Lusitani Reginam vocant) foeminam, & quidem vetulam, ne marito opus habeat. H.

2) Paucis autem illis ius eligendi adimi haut poterit, si id vel pacto, vel praescriptione memoriam hominum excedente, habeant quaesitum. V. HVBERVS L. I. de Iure Ciuil. sect. 7. c. 5. §. 24. H.

3) V. quae annotabimus infra ad §. 11. H.

4) Et olim apud Hebraeos in regno Iudae, & Francos sub stirpe Merouaeadarum & Carolidarum. vit. Element. Prud. Ciuil. Part. 1. sect. 10. §. 9. H.

teretur, dummodo regno non inepti sint futuri. Igitur in talibus regnis populus aut proceres conueniunt, non tam vt regem eligant, quam vt declarent, nihil se in filio reperire, quo minus patris successor esse queat.

§. VII. CAETERVM electio fit vel in ciuitate iam nascente, vel in ciuitate olim constituta. Ibi post primum pactum, & decretum super forma Reipublicae introducenda ad electionem proceditur ab vniuersis, vel per vniuersos deputatis. Qua peracta, & acceptata, insecutoque inter electum & populum pacto perfecta ciuitas monarchica exsistit. In ciuitate autem monarchica iam constituta contingere potest, vt monarcha decedat, successore nondum constituto. Quo casu res ad *interregnum* [1] redire dicitur. Quae forma autem ciuitati assignanda sit tempore interregni, facile intelligi potest, si consideretur, quibus vinculis perfecta ciuitas cohaereat. Scilicet quia per posterius pactum, regem inter & ciues initum, intrinseca ciuitatis perfectio, & summum imperium actu prouenit; inde subiecto proprio imperii sublato ad imperfectam formam regnum delabitur; sic vt primogenio duntaxat ciuitatum pacto cohaereat, quo singuli cum singulis ad constituendum vnum coetum intelliguntur conspirasse. Quanquam isti pacto circa connectendos ciues tempore interregni non parum firmitatis addit vocabulum communis patriae [2], & exinde resultans qualiscunque cognatio; simulque quod plerorumque fortunae isti loco sint annexae; nec facile aliorsum transferri queant. LYSIAS Orat. XXX. *Qui natura ciues sunt, sed in ea sunt sententia, vt quamuis regionem sibi esse patriam existiment, in qua suis commodis consulere queunt; de his satis constat, quod neglecto communi ciuitatis bono, priuata sua lucra sint quaesituri, cum non ciuitatem, sed facultates & diuitias sibi patriam constituunt* [3]. Sicuti & recte LIVIVS L. II. c. 1. iudicat: per *pignora coniugum ac liberorum, caritatemque ipsius soli, cui longo tempore assuescitur, animos ciuium consociari.* ANTIPHON. Orat. 16. Οὔτε ἐκλιπεῖν τὴν πόλιν καλῶς εἶχεν αὐτῷ. ἱκανὰ γὰρ ἦν τὰ ἐνέχυρα αὐτοῦ οἵ τε παῖδες καὶ τὰ χρήματα. *Nec facile ipsi erat ciuitatem deserere: sufficientia enim pignora erant, quae tenebantur, ipsius liberi & opes.* Sic apud PLVTARCHVM Mario [p. 410. A.] Romani militem a censu legisse dicuntur, ἐνέχυρον τὴν οὐσίαν ἑκάστου τιθέναι δοκοῦντες, *quod quilibet suas facultates pignori opponere videretur.* Quae causa etiam est, quare ciuitas ad interregnum deuoluta firmius adhuc cohaereat, quam exercitus, mercenarius cumprimis, amisso duce; quippe in quo *plerisque nulla patria, aut alia est.* Ista igitur omnia vt conseruent, atque in tuto collocent locupletes ciues, ad concordiam interea agitandam sunt proniores, & studiosius

§. VII. 1) V. AVCTORIS Dissertatio de Interregnis, quae numero 5. est inter Dissertationes eius Academicas selectiores.

2) Conf. Alia Dissertatio AVCTORIS nostri de Obligatione aduersus patriam. Est ea prima in laudata collectione.

3) Καὶ γὰρ οἱ φύσει μὲν πολῖται εἰσι, γνώμῃ δὲ χρῶνται ὡς πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστιν, ἐν ᾗ ἂν τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δῆλοί εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν, ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν. διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα αὐτοῖς ἡγεῖσθαι.

4) *Timor deinde Patres incessit; ne ciuitatem sine imperio, exercitum sine duce, multarum circa ciuitatum irritatis animis vis aliqua externa adoriretur.*

5) Et definiri interregnum potest *species Reipublicae, in qua, manente pacto primo, alterum vel*

diofius ad inftaurandam ciuitatis formam incumbunt. Caeterum, quanquam cum LIVIO L. I. c. 17.[4] interregni tempore regnum poffimus vocare *ciuitatem fine imperio, & velut exercitum fine duce;* tamen quia ciuitates nafcentes, antequam imperium in certum hominem aut concilium fuerit collatum, democratiarum inftar habent; (Vid. HOBBES de Ciue cap. 7. §. 5. ab init.) & praeterea naturale eft, vt quando vniuerfi curam fui alicui commiferunt, eo extincto, ipfi fibi profpiciant: igitur regulariter interregna indolem democratiae alicuius temporariae prae fe ferre videntur, faltem hactenus, vt ex vniuerforum confenfu tantifper ftatuendum fit de communium rerum adminiftratione, nouoque rege creando, nifi aliam Reipublicae formam introduci placuerit[5]. Democratia tamen perfecta interregnum proprie non eft, quatenus nondum decreto fancitum, fummam rerum perpetuo effe debere penes concilium vniuerforum, & quia leges atque inftituta publica ad monarchicum regimen adhuc funt adaptata. Quanquam & hoc poffit contingere, vt vbi regnum ex infignibus partibus integrantibus conftat, puta ex diuerfis gentibus, prouinciis, ac magnis vrbibus, per interregnum faciem alicuius fyftematis id videatur induere. Ex hisce patet, quem in fenfum capiendum fit illud, quod a GROTIO L. I. c. 3. §. 7. aliisque traditur: *Rege extincto, citra fucceſſorem imperium reuerti ad populum.* Scilicet quanquam hactenus in interregno penes populum imperium non fit, quod nondum communi decreto in perpetuum fumma rerum in concilium vniuerforum fit collata; poterit tamen interim populus per fe, aut certos delegatos exercere omnes actus fummi imperii, qui ad conferuationem ipfius facere videbuntur. Nam falluntur illi, qui extincta familia regnatrice, negant poteftatem imperandi ad populum reuerti, fed duntaxat poteftatem eligendi & defignandi alium regem. Quafi vero, interregno exfiftente, neceffum fit populo omnino regem creare. Et quafi deinceps non poffit imperium conferri in optimates, aut democratia in perpetuum ftabiliri.

§. VIII. OPTIME tamen tranquillitati fuae profpexerunt ciuitates, quae declinandis incommodis, ex interregno oriri folitis in anteceffum conftituerunt[1], penes quos, folio vacante, interea fit Reipublicae adminiftratio. Qui fiue interregum, fiue alio vocabulo infigniantur[2], funt magiftratus temporarii, feu, vt ita loquar, prouifionales, qui auctoritate vniuerfi populi actus fummi imperii, faltem continendo tantifper coetui neceffarios, exerceant; obnoxii tamen populo ad reddendas geftorum rationes, quas & aliquando nouus rex velut nomine populi exigit. Horum poteftas, nouo rege creato, aut vbi

vel lege, vel arbitrio, vel cafu fufpenditur. Eftque vel *ordinarium*, quod ex propofito populi euenit, vt in regnis electiuis; vel *extraordinarium*, quod citra voluntatem populi contingit, forte quia regnatrix domus extincta, vel dubia aut controuerfa eft fucceffio. Dixi *fpeciem Reipublicae.* Etfi enim pacto primo non infit Refpublica, cum tamen ciues iam dudum pacto illo coaluerint, & interim acceſſerint varia vincula connubiorum, mutuae familiaritatis, morum confimilium, & alia eius generis; non eft praefumendum, cum in ftatum interregni conicitur populus, eum tantifper, donec alterum pactum perficiatur, fine aliquali regimine effe velle. Conf. infra §. 9. H.

§. VIII. 1) Vbi interregnum eft ordinarium. H.

2) In Polonia Primas regni Archiepifcopus Gnesnenfis, Regis locum tenens, & in folio regio fedens. In Germania duo vicarii imperii, Saxo & Palatinus. H.

vbi ſuper alia Reipublicae forma fuerit conſtitutum, ſtatim expirat. Vbi vero in aliquo regno extiterit perpetuus ſenatus, penes quem tamen rege viuo ſumma rerum non fuerit, in illum, rege defuncto, ſumma poteſtas proprio iure non recidit. Quanquam expeditiſſimum ſit, vt in caſum interregni vicaria Reipublicae adminiſtratio tantiſper eidem committatur [3], ſicuti & antea abs rege in partem curarum tanquam miniſter vocabatur. Quicquid autem poteſtatis interregni tempore ille ſenatus exercuerit, id ab vniuerſo populo in eundem collatum intelligitur. Quam enim poteſtatem a rege tanquam magiſtratus obtinuerat, illa rege citra ſucceſſorem defuncto extinguitur; (vid. CONNESTAGIVS de Vnione Luſitan. L. III. p. m. 116.) & ſi priſtinam continuare functionem conceditur, id non amplius defuncti regis, ſed populi beneficium eſt. Add. BODINVS de Republ. L. III. c. 2. p. m. 417. Hinc & eiusmodi ſenatui, interregis officium obeunti, hautquidquam licet diutius poteſtatem retinere, quam vniuerſis placuerit; multo minus ſibi perpetuo imperium vindicare, aut propria auctoritate ariſtocratiam conſtituere. Penes vniuerſos enim eſt ſuper forma Reipublicae diſponere, & quidem pro lubitu, niſi forte deiurio ſint vincti. Vid. LIVIVS L. I. c. 17. & DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. II. vbi memorat, cum crebra illa interregum mutatio populo Romano diſplicuiſſet, & quod pro vno centum viderentur reges habere, ſenatum in populi arbitrio poſuiſſe, de ordinanda Republica diſpicere, ſiue regibus, ſiue magiſtratibus annuis eius curam mallent credere. Etſi eam optionem populus in ſenatus iudicium reiecit. Addatur quoque hiſtoria interregni poſt obitum Sigismundi in Polonia, apud PAVL. PIASECIVM ad Ann. Chriſt. 1632.

§. IX. AD iſthaec illuſtranda operae pretium fuerit expendiſſe, quae tradit HOBBES de Ciue c. 7. §. 15. 16. vbi talem format caſum: *Si populus tradiderit ſummum imperium vni alicui hominum, habendum pro tempore tantum vitae ſuae, idque cum fecerit, vnusquisque e coetu ita diſceſſerit, vt de loco vbi poſt mortem eius ad nouam electionem congregentur, nihil omnino ſit ordinatum: populus non amplius erit perſona vna, ſed multitudo hominum diſſoluta, quorum cuilibet cum quibuslibet conuenire diuerſo tempore & loco, quo libuerit, licitum erit.* Igitur talem monarcham ex lege gratitudinis teneri cauere, ne poſt mortem ſuam ciuitas diſſoluatur: idque vel ſtatuendo diem & locum certum, quo ciues, qui voluerint, conuenire poſſint; vel ſucceſſorem ſibi nominando, prout Reipublicae videbitur expedire. Heic fallitur HOBBES, dum arbitratur, *congregatos, ſi diſceſſerint, non conſtituto prius loco & tempore ſecuturi conuentus, abire in diſſolutam multitudinem:* ſiquidem hoc intelligatur de illis, qui iam ciuitatem perfectam, rege electo, conſtituerunt, non de his, qui in ciuitate adhuc conſtituenda ſunt occupati. Nam qui congregantur ciuitatis formandae cauſa, & diſcedunt non indicto in futurum conuentu, illos manifeſtum eſt, re penitus infecta diſſolui, adeoque ſingulos in priori ſtatu permanere. Aſt qui ſemel in perfectam ciuita-

3) Vt collegio Cardinalium, & in Germaniae Epiſcopatibus collegiis maioris templi. H.

§. X. 1) Anomala tamen, fluctuans inter verum regnum & interregnum. Hinc populum hautquidquam iura illa, quae in liquido interregno, heic nanciſci, AVCTOR ipſe docet. H.

ciuitatem coaluerunt, regique se subiecerunt, cum fortunarum suarum sedem in ista fixerint, non possunt praesumi tam fuisse socordes, vt cum rege defuncto nouellam ciuitatem extingui, & in naturalem statum atque anarchiam voluerint abire, non citra stabilitatae iam salutis periculum. Igitur vbi in regem imperium non fuit collatum haereditario iure, aut vt ipse pro lubitu de successore statueret; saltem tacite inter ipsos conuentum intelligitur, vt statim a morte regis conueniant, idque eo loco, vbi alias conuentus celebrari moris erat, aut vbi rex domicilium fixerat. Nec facile deerunt in aliquo populo ciues eximii, qui tantisper auctoritate sua reliquos contineant, & ad quamprimum consulendum Reipublicae impellant. Ex hisce quoque perspicuum est, quousque admitti possit illud HOBBESII Leuiath. c. 21. *Quando monarcha pro se & liberis suis regnum relinquit, eique renunciat, subditi ad absolutam & naturalem libertatem reuertuntur.* Id enim hautquaquam in eo sensu verum est, quod isti in dissolutam plane multitudinem abeant, sed quod absolutum recipiant ius de statu suo denuo disponendi.

§. X. EXORITVR quoque aliqua species interregni [1] in regnis successiuis, quando rex decedit, relicta vxore praegnante, aut quam saltem praegnantem suspicatur. Equidem ex consensu plurimarum gentium in illos quoque, qui adhuc in vtero exsistunt, ius aliquod transferri potest, adeoque iidem iuris quoad κτῆσιν capaces sunt. (Inde Persae, relicta ab Hormisdate vxore praegnante, cum magis prolem masculam vtero ferri credidissent, cidari vtero imposita, embryonem regem pronunciarunt, nomineque insignierunt: qui deinde Sapores fuit, gestis celeberrimus apud AGATHIAM L. IV. [c. 10.]) Exsistente autem subiecto proprio summi imperii interregnum non datur. Vnde neque minorennitas [2] regis, neque captiuitas interregnum proprie dictum facit [3]. Etsi captiui saepe a cognatis tanquam mortui fuerunt habiti, cum potius regnum ipsorum nomine tantisper debuisset administrari, quousque postliminio reuertissent, aut in captiuitate obiissent. Vid. IVSTINVS L. XXXVI. c. 1. TREBELL. POLLIO in Gallieno. Huc facit, quod narratur a DIONE CASSIO L. XXXVI. *Tigranes in regione Sophene thesauros in castellis repositos habebat. Eos a custodibus postulanti Pompeio hi responderunt: a Tigrane sibi hoc imperari debere. Cum Tigranes inuitus licet vt castella reserarentur, imperaret, custodes excipiebant; eum non vltro, sed inuitum ad hoc iubendum adigi. Mox tamen cum Tigranes ideo in vincula coniiceretur, aperuerunt.* Sic & Demetrius, a Seleuco in custodiam datus, mandauit filio, ducibusque & amicis, qui Athenis & Corinthi erant, ne literis vel annulo suo fidem adhiberent, sed vt si mortuus sit, reseruarent oppida & reliquias regni Antigono. PLVTARCHVS Demetrio. [p. 914. D.] Partu tamen regio nondum edito, non satis constat, viuus an mortuus sit foetus in lucem proditurus; & vbi a regno foeminae excluduntur, mas an foemina sit futura proles posthuma. Quousque tamen de ea re constiterit,

2) Habent enim minores ius regni ἐν κτήσει, licet non ἐν χρήσει, vt PLVTARCHVS alicubi loquitur. H.

3) Quoniam captiuus Rex, licet regnum in patrimonio habeat, Rex esse non desinit, saltem quantum ius ad regnum attinet. Vid. GROTIVM L. III. c. 20. §. 3. H.

terit, populus hautquidquam iura illa, quae in liquido interregno, nanciscitur; sed regnum interea erit administrandum eo modo, quo alias per minorennitatem regis solet. Vid. SERRANVS [4] Inuent. Hist. Franc. in Philippo Valesio ab init.

§. XI. AST per *Successionem* ius regni semel alicui partum, aut in aliquem collatum, in posteris eius continuatur [1]. Est autem ista successio constituta vel arbitrio ipsius regis, vel arbitrio populi [2]. Regibus, qui regna sua in patrimonio habent, ius quoque competit pro lubitu super successione disponendi [3]; qui vbi expresse circa eandem voluntatem suam declararunt, illa vtique non minus quam priuati patrisfamilias testamentum fuerit sequenda. Quo casu poterit & illud suum regnum aequis portionibus inter plures liberos diuidere, etiam non considerato sexus discrimine; ac transferre illud legitimis deficientibus in naturalem filium, (quo nomine Alphonsus Arragoniae rex regnum Neapolitanum bello partum in filium suum naturalem Ferdinandum contulit; apud GVICCIARDINVM L. V. etsi alii ad Arragoniam id pertinere iactarent, quippe huius armis & opibus partum;) aut quem adoptauit, imo & in eum, qui nulla cognatione ipsi fuit iunctus. Add. IVSTINVS L. XLI. c. 5. n. 10. Enimuero vbi de successore suo nihil disposuerit eiusmodi rex, videndum est, quemnam naturalis ordo ad successionem vocet. Licet enim neque testamento, neque aliter voluntatem suam viuens declarauerit; praesumitur tamen noluisse ciuitatem se defuncto redire ad anarchiam, coniunctam vtique cum pernicie ciuium, quibus tam miserum post se relinquere statum humanitas non patiebatur. Praesertim cum si illa fuisset ipsius mens, hoc facile significare liceret, quo in eum casum sibi mature ciues prospicere possent. Et aeque de regibus quam aliis praesumitur, ipsos bona abs se parta nolle perire, aut quibusuis in medio velut exposita se mortuis relinquere, sed ad eos deuolui, quos ipsi carissimos habuerant. Igitur heic in successionibus regnorum patrimonialium idem ordo seruabitur, qui in aliis priuatorum haereditatibus; nisi quatenus indoles & incolumitas regnorum ab eodem discedere suaserit. Etsi enim fortasse pari affectu omnes suos liberos prosequatur pater; tamen eousque, si cordatus fuerit, illum temperare sciet, vt ne patrimonium, cui salus familiae fere innexa, ad sui stabilitatem fiat ineptius: & vbi in contrarium nihil significauit, hoc ipsum voluisse praesumetur. His positis, sequitur, eiusmodi regem velle, vt post se quoque monarchica ciuitatis forma conseruetur; vtpote

4) Et Nicephorus GREGORAS L. IX. Historiarum vbi de Andronico iuniore, qui moriturus mandabat, vt Romani omnes iurarent, se coniugem ipsius vt Dominum, & si filius ex ea (erat enim grauida) nasceretur, eundem vt Imperatorem, cuius tutor esset Contacuzenus, veneraturos. H.

§. XI. 1) Cum A. MDLX. Franciscus Rex nondum perductis ad exitum comitiis moreretur, deliberarentque Ordines, an re ad Nauarrum delata, sufficerent nupera mandata, dicebatur apud THVANVM L. XXVII. Hist. ad d. A. *quod lege regni* (Gallicani) *viuus mortuum excipiat, & regnum continuata possessione sine interruptione transmitti videatur.* Adde MEVIVM Part. VIII. Dec. 113. H.

2) Conf. BVDDEVS de Successione Primogenitorum §. 22. & seqq. & de Testamentis Summorum Imperantium & speciatim Caroli II. Hispan. Reg. c. 1. §. 21. & seqq. Vtrumque opusculum reperitur inter eius Selecta Iur. Nat. & Gent. Add. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. sect. 18.

3) Vid. supra c. 6. §. 16. H.

4) Vid. Elem. Pr. Ciuil. Part. II. sect. 5. §. 4. H.

5) Vid.

vtpote quam & ipſe exemplo ſuo commendauit, nec alio facto aut verbo poſt improbauit. Deinde, quoniam naturali inclinatione omnes homines illis bene eſſe malunt, per quos ſibi potius, quam aliis honor & gloria exſurgit; honor autem & gloria vnicuique poſt mortem per liberorum potius, quam aliorum quorumcunque hominum potentiam contingit; cenſetur patrem liberis ſuis melius velle, quam quibuscunque aliis. Nam ſi hoc nolit, expreſſe id fuerit ſignificandum; cum tanta dementia non credatur in aliquem cadere, vt tam ſpecioſum bonum ad liberos non peruenire, ſed in medio poſitum rixarum materiam praebere velit. Non recte autem ab HOBBESIO de Ciue c. 9. §. 15. inter ſigna voluntatis paternae, regnum in liberos transferre nolentis, refertur conſuetudo poſt plures ſucceſſiones; cum, qui de ſucceſſore tacet, conſuetudini regni conſentire intelligatur. Nam conſuetudo illa, ſiue ab auctore ſtirpis, ſiue a poſterorum aliquo originem habuerit, in vim vtique legis fundamentalis abiit. Nos autem heic quaerimus de ordine ſucceſſionis, quando neque diſpoſitio regis, neque lex aut conſuetudo regni extiterit. Porro & hoc eiusmodi rex velle praeſumitur, vt non ſolum regnum regularem formam retineat, id eſt, vt neque partes ſummi imperii inter plures fratres, aut eodem gradu proximum regem tangentes diſtribuantur, neque iidem regnum pro indiuiſo parique inter ſe poteſtate adminiſtrent; ſed etiam nolle, vt in plures partes regnum diuidatur [4], & pro vno plura deinceps diſtincta regna ſint. Quippe cum vtrumque cum maximo regni detrimento, & ipſius familiae regiae conuulſione ſit coniunctum. Cui proximum eſt, vt etiam in hiſce regnis, non obſtante aetatis praerogatiua, inter plures liberos maſculi praeferantur foeminis [5], quia regulariter ſexus maſculinus imperio aptior, & foeminarum regimen fere incommoda quaedam comitentur, quae eo maiora futura ſunt, ſi per easdem fratres paterno ſolio ſint prohibendi. Praeterea & hoc obtinebit, vt inter plures liberos ſexu pares natu maximus ſuccedat, idque non ideo tantum, quia hic vt aetate, ita & prudentia iuniores antecellere cenſetur, ſed & quod alias fratres circa coniunctionem cum patre aequales ſunt. Inter quos ſi digniſſimo regnum eſſet deferendum, non poſſent non exitialibus inter ſe diſcordiis implicari. Illuſtre exemplum huius rei poſſunt praebere turbae [6], quae non ita pridem regnum magni Mogolis exercuerunt; quas luculenter deſcripſit Bernier. Quibus praecauendis optimum eſt forti naſcendi rem committere [7], quam omnium fere gentium conſenſus, velut ab ipſa natura iactam, conſtan-

5) Vid. d. Diſſertatio BVDDEI de Succeſſione primogenitorum §. 25. & BAELII T. V. de la Réponſe aux Queſtions d' un Prouincial p. 138. & ſeqq.

6) Notat autem vere LOVBERIVS Part. III. de Regno Siamenſi c. 13. §. 7. & 10. cunctos Orientis populos, cum eligunt Dominum, potius familiae regiae, quam certis in ea Principibus ſe alligare; & licet in regno Siamenſium ſecundum legem ſucceſſio primum genito debeatur, inter regii ſanguinis liberos controuerſiam de ſucceſſione gladium plerumque decidere. Adde de ſucceſſione in Imperio Feſſo-Marocano St. OLON Relatione de hoc imperio p. 103. p. 118. de ſucceſſione in Imperio Habeſſinorum turbulenta, LVDOLFI L. II. Hiſtor. Aethiop. c. 8. H.

7) Ioannes Comnena, etiam cum filium natu minorem Manuelem maiori praeferret, fatebatur, *naturam principatum natu maioribus deferre ſolere*, apud NICETAM CHOMIATAM in eius

constanter amplectitur. Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. [p. 139. Ed. Henr. Steph.] in vltima oratione Cyri. Heic tamen necessarium fuerit, vt primogenitus caeteris fratribus de honesta sustentatione prospiciat. Nam vt istis tantum rependat, quanti eorum portio futura erat, si regnum diuisum foret, neque necessarium est, & fieri plane nequit. Ponamus enim quatuor esse fratres. Vnde heic primogenito tantum pecuniae, quae tres quartas partes regni aequet? Add. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 7. §. 13. Quod si autem in eiusmodi regnis rex sine prole sit, fratres aut sorores succedent, & his deficientibus, prout quisque defunctum proxime attingit; salua tamen sexus & aetatis praerogatiua. Quin & ad proximos vltimi possessoris regnum demum perueniet, qui auctorem regni non attingunt, non solum voluntate defuncti expressa, sed & si eiusmodi succedendi mos circa priuatorum ciuium haereditates in regno sit receptus. Quem & circa suum patrimonium valere voluisse praesumetur rex, dum expressa dispositione ab eodem non abiit. Quod autem HOBBESIVS de Ciue c. 9. §. 19. addit, non adeo liquidum est. *Qua ratione*, inquit, *succeditur ad imperium, eadem quoque succeditur ad ius successionis. Nam primogenitus, si ante patrem moriatur, censebitur, nisi pater aliter statuerit, ius suum successionis transtulisse ad liberos suos: ideoque nepotes & neptes priores erunt ad succedendum, quam ipsorum auunculi.* (*patrui* debebat dicere.) Equidem fatemur, ius illud [8] repraesentationis aut subitionis in locum esse valde fauorabile, ne scilicet liberis fraudi sit, quod tam mature patre fuerint orbati. Nihilominus cum filius, patre adhuc viuo, ad istius bona spem duntaxat, non plenum ius habeat; & non adeo necessarium videatur, vt quemadmodum ius, ita & spes, nondum in ius velut animata, in liberos transeat; vix solo iure naturali patruis praeualebunt nepotes [9], nisi lege regni aut consuetudine fulciantur. Add. BODINVS de Rep. L. VI. c. 5. p. m. 1144. seqq.

§. XII. ENIMVERO in illis regnis, quae ab initio vltronea populi voluntate sunt constituta, ordo successionis originarie ab ipsius populi voluntate dependet. Qui vbi in regem non imperium solum, sed & ius de constituendo successore expresse contulit, (id quod non temere fieri solet,) succedet,

eius Vita. *Νομιζόμενον πρὸς πάντων ἀνθρώπων τὸν πρεσβύτατον τὴν ἀρχὴν ἔχειν. Tanquam lege constitutum est inter omnes homines, vt maximus natu imperium habeat*, ait HERODOTVS L. VII. Conf. Element. Prudent. ciuil. d. l. §. 10. H.

8) Vid. supra L. IV. c. 11. §. 12.

9) Est quaestio alias grauissima, nec minus ingeniis scriptorum, quam bellis & pugnis singularibus agitata, an in successione regnorum subitio in vicem habeat locum? ex qua pendet alia, an nepos ex fratre primum nato patruo sit praeferendus? Exempla sunt apud IVSTINVM L. XXIII. c. 2. L. XXXIV. c. 2. Conf. BERNEGGER ad L. XLI. Iustini c. 10. COLLENVTIVM L. V. Histor. Neapolit. p. 346. THVANVM L. LXXXI. ab init. ad A. MDLXXXV. LVDOLF. L. II. Histor. Aethiopic. c. 6. n. 26. Mihi cum GROTIO L. II. c. 7. §. 30. res plana videtur in successione lineali. In regnis etiam patrimonialibus, de quibus AVCTOR heic loquitur, patruo praetulerim nepotem: quoniam in iis ius succedendi ex voluntate nouissimi decessoris aestimatur, & vicariae successioni natura fauet. Vid. supra L. IV. c. 11. §. 12. H.

§. XII. 1) Rex enim non aliter transmittere regnum potest, quam accepit; accepit autem ipse vnus & vnum. Conf. §. 11. H.

2) *Exstincto in* Sicilia Dionysio *Tyranno in locum eius Milites maximum natu ex filiis eius nomine* Dionysium *suffecere, & naturae ius secuti, & quod firmius futurum esse regnum, si penes vnum remansisset, quam si portionibus inter plures filios diuideretur, arbitrabantur.*

3) Plane vt in feudis. H.

det, quem iste voluerit. Sin ipse populus super successione disposuit, voluit eam procedere aut ad modum reliquarum haereditatum, quantum ille ad regnum vtiliter adplicari potest; aut peculiari ipsum ratione temperauit. Successionem simpliciter haereditariam in regnis a priuatarum haereditatum successionibus in hisce fere salus ciuitatis discedere iubet. I. Vt regnum inter plures fratres aut haeredes, eodem gradu a defuncto distantes, non diuidatur [1]. Quia hoc ad tuendum regnum & ciuium concordiam plurimum facit. Vid. IVSTINVS L. XXI. c. 1. [2] II. Vt successio stet inter eos, qui a primo rege descendunt, neque ad gradum transuersum, multo minus ad affines transitus fiat [3]. Nam isti regi, eiusque posteris regnum dare voluit populus; quibus extinctis, ad populum redit ius deinceps super regno statuendi. Add. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 7. §. 15. III. Ne succedant, nisi qui nati sunt secundum leges patriae. Qua ratione excluduntur naturales seu nothi, vtut pater forte non minore affectu ipsos fuerit amplexus. Nam saltem inter generosas nationes ad contemtum patent, quorum matrem pater iusto matrimonio dignatus non fuit, & pro instrumento magis desultoriae libidinis, quam socia vitae habuit. Quin & ob defectum fidei, & perpetuae cohabitationis non adeo liquido de talium patribus constat. Ast in regnis quam maxime expedit, personam regis esse venerabilem, simulque quam minimum controuersiarum circa eandem posse moueri. Add. memorabile in hanc rem exemplum apud MARTINIVM Histor. Sin. L. VI. c. 1. p. m. 202. LIVIVS L. XXXIX. c. 53. *Etsi minore aetate, quam Perseus, esset Demetrius, hunc tamen iusta matrefamilias, illum pellice ortum esse: illum, vt ex vulgato corpore genitum, nullam certi patris notam habere: hunc insignem Philippi similitudinem prae se ferre.* Add. quoque [4] quae de Ferdinando rege Neapolitano refert Iouianus PONTANVS Histor. Neapol. L. II. Huc etiam spectat, quod in quibusdam regnis aperto in conclaui reginae pariant, ne partus fingi, & supponi credatur [5]. Sic Fridericum II. mater Constantia quinquagenaria peperit, tentorio in foro vrbis erecto, & praesentibus plurimis nobilibus viris ac foeminis. Pandulfus COLLENVTIVS Rer. Neapolit. L. IV. Excluduntur quoque adoptiui non solum, quia nobilitas generis vere regii magis venerandos efficit

4) Matthiae Regis Hungariae naturalis filius, cum vi sibi vindicaret regnum, praelio victus & occisus. DVBRAVIVS L. I. Histor. Bohem. Adde TVBERONEM L. I. Comment. de Rebus suis p. 30. 31. vbi subiicit: *Non iusto matrimonio natos iure gentium ad nullam paternae fortunae sortem admitti.* Alphonsus Ferrariae Dux vltimus frustra Caesari, filio notho, quaerebat successionem apud Pontificem. Anton. POSSEVINVS L. VIII. Histor. Gonzagar. post A. MDXCII. Adde de Antonio, Ludouici Lusitani filio, sed ex contubernio Iolandiae nato. THVANVM L. LXV. Histor. ad A. MDLXXIIX. Neque hunc defectum tollet legitimatio, quam vocant, per subsequens matrimonium; quippe cuius fundamentum vnum est ciuilis iuris fictio. Quanquam Brittones, Arcturum pro spurio habendum negabant, quod Vterius matrem eius, etsi eo iam nato, vxorem tamen duxisset, iisque nuptiis filium legitimi loco sibi recepisset, atque ex eo semper eum pro legitimo habuerit. Sed addit BVCHANANVS, qui hoc narrat L. V. Rer. Scoticar. sub Rege XLV. plus Arcturo, pro quo Brittones stabant, profuisse praeclaram indolem & virtutum specimen saepiuscule exhibitum, quam hunc iuris colorem. Adde Eundem L. IX. sub Rege C. vbi de Roberto, Morani, ex qua aliquot filios genuerat, ducente. THVANVM L. CXXIX. ad A. MDCIII. vbi de filio Regis naturali in id legitimo declarato, vt bona possidere, haereditates priuatas capere, & honores ac dignitates adipisci posset. H.

5) Vid. PIASECIVM Chronic. gestor. singular. ad A. MDCI. H.

clt reges [6], maiorque de illis spes concipitur, quod similes sint virtutibus futuri illis, ex quorum sanguine sunt prognati: sed & quia in naturalem regis stirpem populus regnum contulit, qua deficiente, ad se voluit redire facultatem de secutura regiminis forma disponendi. Quae facultas, admissa adoptione, quae quidem ius ad regnum daret, in perpetuum posset eludi. IV. Vt in pari gradu reuera aut per repraesentationem tali, mares praeferantur foeminis, etiam aetatis praerogatiua gaudentibus [7]. Add. BOECLERVS ad dictum locum Grotii §. 17. V. Vt inter mares, & vbi hi deficiunt, inter foeminas, in pari gradu maximus natu praeferatur. Apud LIVIVM L. XL. c. 11. Perseus de Demetrio minore fratre: *Transcendere festinat ordinem aetatis, naturae, moris Macedonum, iuris gentium.* Add. BOECLERVS dicto loco §. 18. VI. Denique & in hoc a vulgaribus haereditatibus eiusmodi regna differunt, quod, licet non nisi morte prioris possessoris ad alterum deuoluantur, & ab isto huic velut de manu in manum dentur; tamen occasione duntaxat prioris domini ad alterum perueniant, non autem, vti aliae haereditates, ex prioris domini iure, voluntate, & beneficio. Nam successio in hisce regnis non ab arbitrio vltimi possessoris dependet; sed ex constitutione populi in stirpe regia continuatur. Inde quoque non est necessarium, vt successor, licet gradu proximus, etiam in onera defuncti, quae quidem in priuato ipsius patrimonio haerent, subeat. Sed, si videatur, poterit regnum quidem capessere; priuati autem patrimonii haereditatem recusare [8], quippe cum regnum eximia quaedam, & a priuato patrimonio separata sit haereditas. Nam populus quam optimo iure regnum deferre voluisse creditur; neque eius quidquam refert, quid priuato regis patrimonio fiat. Quin & ipsi populo oneri futurum esset, si ad priuata regis debita luenda successor teneretur; quae, si priuatis in bonis hic tantum non haberet, de publico soluenda demum forent: Isthunc autem succedendi ordinem populus elegit [9], ne successor foret in incerto, & vitandis electionum incommodis; simul vt reuerentia regi ex splendore natalium conciliaretur, & ex genere atque educatione spes esset praeclarae virtutis, regnique possessor regnum magis curaret, & animosius defenderet, si illud iis esset relicturus, quos ipse ob naturalem affectum maximi facit. Illud extraordinarium est, quod PROCOPIVS de Bello Persico L. I. c. 11. tradit: Ἑτερόφθαλμον, ἢ ἄλλῃ τινὶ λώβῃ ἐχόμενον, οὐ θέμις Πέρσαις βασιλέα καθίστασθαι, *Luscum aut alio quopiam vitio notatum nefas est Persis regem creare.*

§. XIII.

6) Chorus apud EVRIPIDEM Hecuba:

Δεινὸς χαρακτὴρ, κἀπίσημος ἐν βροτοῖς
Ἐσθλῶν γενέσθαι.
Mira nota & insignis inter homines,
A bonis natum esse.

Conf. eundem Temeno Eccles. Salomonis X, 17. H.

7) ARISTOTELES I. Pol. 8. Τότε γὰρ ἄῤῥεν φύσει τοῦ θήλεος ἡγεμονικώτερον. Εἰ μή που συνέστηκε παρὰ φύσιν. *Mas enim natura magis aptus est ad regendum, quam foemina: nisi in hac aliquid extiterit praeter naturam.* H.

8) Quae sententia GROTII est L. II. c. 7. §. 19. Dissentienti Gronouio satisfecit Cl. BARBEYRACVS in nota 4 ad h. §. Pufendorfii.

9) Vt egregie obseruauit H. GROTIVS d. c. 7. §. 19. Conf. LOCCENIVS L. VI. Histor. Suecan. ad A. MDXL. Adde & illam causam, ob quam heroicis temporibus factos Reges memorat ARISTOTELES III. Pol. 10. & V. Pol. 10. ingens nempe meritum Regis, & in posteris quoque eius pensandum. H.

§. XIII. 1) CVBOTIVS I. Disp. 14. legitimam vocat. H.

2) Vt cognatorum nomine in Iure Romano designan-

§. XIII. SED cum in isthoc genere successionis inter personas longius ab auctore stirpis remotas facile contingere possit, vt quae alteri sit praeferenda, non ita liquidum esset, siquidem simpliciter ita quisque ad coronam vocandus foret, prout nuper defunctum regem proxime contingeret, praesertim cum fauor repraesentationis in remotioribus gradibus euanescat: igitur ad tollendas eiusmodi controuersias multas apud gentes successio, quae *linealis* dicitur [1], introducta est. Quae in hoc consistit, vt omnes, qui ab auctore stirpis regnatricis descendunt, velut lineam quandam perpendicularem intelligantur constituere, quarum quaelibet regno propior, prout quisque in eodem gradu sexus, deinde aetatis praerogatiua potior. Nec prius ad aliam lineam regnum deuoluatur, quam omnes ex priori linea fuerint extincti. Vnde & illis, qui hoc modo successuri sunt, non necessum est numerare, quoto gradu a proxime defuncto rege distent, neque ad ius repraesentationis prouocare; sed prout quisque nascitur, ita lex illi perfectum ius ad regnum suo ordine habendum confert; quod ius quisque ad omnes ex sese natos pari ordine demittit, licet ipse regnum non obtinuerit. Hoc modo igitur primo semper loco vocantur vltimi possessoris liberi, sed ita, vt & mortuorum ratio habeatur, siquidem ipsis proles superfit qualiscunque gradus; & si mortui istius linea potior fuit, eiusdem proles reliquos omnes excludat: salua tamen semper in pari gradu eiusdem lineae praerogatiua & sexus, & aetatis. (Nam vt sola aetatis praerogatiua superet praerogatiuam sexus, nullibi puto exempla exsistunt.) Si vltimo possessori defuerint liberi, ab ipso adscendendo, (non recurrendo ad auctorem stirpis & ibi incipiendo,) itur ad lineam proximam, & sic deinceps, salua semper in pari gradu eiusdem lineae sexus & aetatis praerogatiua. Caeterum successionis linealis vsitatissimae species duae sunt: *cognatica* vna, altera *agnatica* [2]. Illa, quod in regno Castiliae sit recepta, Castiliana quoque vocatur [3]: quae id habet peculiare, vt in eodem gradu eiusdem lineae mares foeminis etiam maioribus natu praeferantur; ob solum tamen sexum de linea in lineam transitus non fiat. Adeoque foeminae non excludantur, sed postponantur duntaxat maribus in eadem linea, ita vt etiam ad ipsas sit regressus, si priores, aut pares caetera mares, aut ex maribus defecerint. Cui consequens est, vt filia ex filio, praeferatur filio ex filia; & filia ex fratre, filio ex sorore [4]. Successio autem agnatica ab illa differt, quod heic foeminae, & ab his descendentes in perpetuum excludantur. Cuius rei ratio est, ne per foemina-

signantur, qui per feminini sexus personas cognatione iunguntur, agnati autem dicuntur, per virilis sexus cognationem coniuncti, quasi a patre cognati. *§. 1. Inst. de Legit. Agnat. tut.* Cognatica autem *Castiliana* vocatur, quia, obseruante Celeb. OTTONE ad Offic L. II. c. 10. §. 11. ad exemplum successionis in vetus Castiliae regnum a Carolo Imp. A. 1558. introductae, a filio eius Philippo II. lege fundamentali per omnia regna Hispanica A. 1598. introducta est, auctore THVANO L. CXX. Agnaticam contra *Francicam* adpellamus, quia apud Gallos antiquo more ex femina nati excluduntur, AGATHIAS L. XI. qua ratione Regno Francicae prohibitus fuit EDVARDVS III. Rex Angliae, tanquam ex femina natus. Firmauit quoque hanc consuetudinem Henricus III. in Comitiis Blaesensibus A. 1576.

3) Eam descripsit Philippus Rex Hispaniae in testamento apud THVANVM L. CXX. Histor. ad A. MDXCIIX. H.

4) Sed quid si filia renunciet? H. GROTIVS d. c. 7. §. 26. existimat, in hac lineali successione matris factum non posse nocere liberis natis, quia simul atque exsistere coeperint, ius proprium quaesitum sit ex lege: sed nec nascituris, quia impedire non

minarum matrimonia ad peregrinos regnum deuoluatur, aut insertis per matrimonium in regiam familiam alienis antiqua stirps regia nimium reiiciatur. Vocant etiam hanc successionis speciem Francicam, quod in Galliae regno illa recepta sit. Potest & hoc introduci, vt vbi omnes masculi ex stirpe regia defecerunt, demum ad foeminas regnum deuoluatur. Vid. GVICCIARDINVS Hist. L. XII. p. m. 367. Caeterum cum successio linealis valde plana sit; igitur sicubi controuersia inciderit, ante omnia illud inquirendum fuerit, quaenam successionis species in regno recepta sit. Id quod superiori seculo circa successionem Lusitanicam maxime erat discutiendum; cum Raynutius Parmensis linealem, reliqui simplicem haereditariam vrgerent. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. III.

§. XIV. POTEST etiam alius modus succedendi constitui, vt tali ordine quisque ad regnum vocetur, prout auctoris stirpis regiae est proximus. Qua ratione ipsi succedent omnes filii pro aetatis ordine; inde omnes nepotes, habita ratione & aetatis Patrum suorum, aetatis propriae: his omnibus extinctis, eundum ad pronepotes, & sic deinceps. Talem modum succedendi quondam in Numidia fuisse vsitatum, colligitur ex LIVIO L. XXIX. c. 29. Similis succedendi modus obseruatur quoque in regno Siam, teste Iodoco SCHOVTEN in Descript. eius regni [T. I. vers. Gall.] De more in regno Fessae & Maroci testatur THVANVS L. LXV. ad ann. 1578. & CONNESTAGIVS de Vnione Lusitan. L. I. qui tamen videtur innuere, peculiarem eam inter fratres fuisse conuentionem. Apud Peruuianos quondam sub imperio Yncarum inter Curacas seu regulos duntaxat eum fuisse succedendi modum, refert Garcilassus de la VEGA L. IV. c. 10. Add. GROTIVS L. II. c. 7. §. 24. Apud multos quoque populos in India *, & inprimis per totam oram Malabaricam, hic mos succedendi est receptus, vt non succedat patri filius, sed sororis filius; quod credant, de hoc multo certiorem esse fidem, quod sit ex prosapia regia, quam de illo; vti inter alios refert Petrus de VALLE Itiner. Part. III. epist. 6. & Hieron. OSORIVS passim. Add. Phil. BALDAEVS in Descript. Malab. & Coromand. c. 17. p. m. 102. Etsi apud incolas Hispaniolae tantum in defectu liberorum sororum filii successerint, tanquam certiores, Franc. Lopez de GOMARA Hist. Ind. Occid. cap. 28. IDEM 124. refert, etiam in priuata successione filios sororum praeferri liberis, excepta familia Yncarum, in qua filius succedit patri. Apud Canadenses quoque

que

re non possit, quin ad illos quoque suo tempore ius pertingat ex populi dono. Addit tamen notanter, quantum nascituros attinet, cum iis nondum sit quaesitum ius, id auferri posse populi voluntate; si etiam parentes, quorum interest ius ad filios transire, ius illud remiserint. Cui consequens, si renunciatio non tantum verbis amplissimis facta, sed & eadem ab Ordinibus ac in curiis regni confirmata, quod non semel factum in Hispania, cum filiae regiae exteris nuberent, renunciationem illam postea natis haut dubie officere. Caeterum qui dicunt, abdicationem illam, etiam quod renunciantem attinet, prorsus inualidam esse, insigniter errant. H.

§. XIV. * Et quondam in insulis fortunatis, teste H. GROTIO L. VIII. Hist. Belg. ad A. MDXCIX. H.

§. XV. 1) Vbi de successione in regno patrimoniali controuersia oriatur, optimum esse, ad arbitros ex familia Regia iri, monet AVCTOR de Offic. L. II. c. 10. §. 12. Sed quum eiusmodi Regna non dentur per ea, quae dicta sunt ad c. 6. §. 16. minime mirum est eius generis arbitrii nobis deficere exempla.

2) Dissentit heic a Grotio GRONOVIVS

que more receptum tradit Franciscus CREVXIVS Histor. Canadensis L. I. vt in haereditatibus bonorum & dignitatum filii sororum praeferantur filiis vxorum. Singularis modus succedendi apud Chatramotitas (qui sunt natio Arabum,) refertur a STRABONE L. XVI. [pag. 528. Ed. Geneu. Casaub.] *Succedit in regno non filius patri, sed qui primus e nobili genere post constitutum regem nascitur. Nam simul ac aliquis in imperio constitutus est, omnes nobilium virorum vxores praegnantes conscribuntur, & custodes adponuntur, qui obseruent, quae prima pepererit. Nam eius filius ex lege assumitur, & ad regni successionem regaliter educatur.*

§. XV. CAETERVM hoc loco quaestio oritur, si controuersia inter duos pluresue circa successionem in regno cum primis non patrimoniali [1] oriatur, quis competens sit iudex? Nam vt ad arma statim propter causam nondum liquidam decurratur, lex naturae non permiserit. Heic illud initio certum est, indolem eiusmodi controuersiarum non ferre, vt per modum iurisdictionis seu pro imperio decidantur; adeoque illas disceptandas esse modo inter eos recepto, qui in naturali libertate nullius iurisdictioni subiecti degunt. Quem in sensum explicandus est GROTIVS dicto loco §. 27. In naturali autem statu inuicem viuere dicuntur illi, quorum vnus alteri non paret, aut imperat, & qui communem dominum non agnoscunt. Ac licet, qui inter se litigant, quamdiu litigant, fortasse alicuius imperio subesse possint, ipsa tamen causa talis est, vt sententiam tanquam a superiore profectam non admittat. Extra illum populum, de cuius imperio ambigitur, nemo iudicem se ferre potest. Neque ipse rex, si eo viuo haec controuersia agitari coeperit, competens erit iudex [2]. Quippe cum in eiusmodi regnis praesupponatur, populum habendi imperii modum regi hautquaquam submisisse. Etsi non desint exempla regum, qui auctoritate & meritis suis confisi ampliorem sibi potestatem heic asseruerunt, quam alias indoles regnorum liberorum fert. Inde inter filios Darii exortam litem ipse pater decidit, apud HERODOTVM Polymnia init. Quanquam IVSTINVS L. II. c. 10. eandem a fratribus ad Artaphernem, velut ad domesticum iudicem, delatam referat. Sic & litem inter Arsicam & Cyrum pater composuit. PLVTARCHVS Artaxerxe. Add. 1 Regum I, 5. seqq. IVSTINVS XVI. 2. 7. Sed quod ne populi quidem sit tales controuersias pro imperio definire, asseri potest, non quidem ex illa ratione, quam affert GROTIVS dicto loco, quia populus a se in regem, & regiam familiam omnem

VIVS in not. quia officium Regis sit, consulere populo, & pacem ei praestare, non modo in praesens, sed etiam in longitudinem, quam humanitus prouideri potest; & proinde cognoscere de successione, praesertim inter cognatos, vt nunc est, subiectos suos. Adhaec cum ambigatur de iure in regno, quod viuum & regnantem Regem habet, de eo posse ac debere cognoscere Regem regnantem. Vbi fatemur, si Rex controuersiam huiusmodi, approbante populo, amice queat componere, nihil cum munere suo indignum facere. Enimuero id nunc vnice heic in quaestione est; an Rex, eo quod summam potestatem habet, talis controuersiae sit iudex? Quod recte GROTIVS & AVCTOR negant: nam in ciuitate regulari modus habendi regnum inter iura summi imperii non refertur. Igitur praecipuae partes heic sunt populi, quippe a quo modus habendi summum imperium proficiscitur, & cum cessantibus iudiciis quisque sibi sit index ac vindex (v. supra L. V. c. 13. §. 2.) si populus cognita re declaret, ad quem regnandi ius pertineat, poterit idem ipse refractarium vi & armis adigere, vt acquiescat & alterum non turbet. Quanquam recte AVCTOR neget, heic a populo velut pro tribunali sedente, sententiam ferri. H.

omnem iurisdictionem transtulerit, neque ea durante aliquas habeat eius reliquias. Nam causa successionis non pertinet ad obiectum eius iurisdictionis, quae a populo in regem fuit collata: & vbi talis controuersia tempore interregni agitatur, saltem temporaria iurisdictio populo denegari non potest. Verum ratio ex natura istarum controuersiarum est petenda. Potestas enim iudiciaria exercetur in subiectos cum hoc effectu, vt omnino in sententia lata teneantur adquiescere, & si nolint, pro imperio possint adigi; idque quia subiectionis ciuilis pars est, decisionem controuersiarum, quae sibi cum aliis ciuibus intercedunt, ab imperante expectare. Atqui si omnes casus eiusmodi litium circa successionem expendamus, patebit, nullum ita esse comparatum, vt pro imperio possit a populo decidi, sicuti ciuium lites a communi iudice solent. Si enim regi, qui volente populo possessionem regni adprehendit, post alius quidam e familia regia litem intentet, quasi propiore gradu regnum ad ipsum spectet; neque petitor populum poterit iudicem agnoscere, quippe cui iudicium suum, dum semel legitimum regem ipsum agnouit, est tuendum: & qui semel summum fastigium insedit, hautquaquam sese illorum iudicio submittet, qui se ipsi subiecerunt. Multo minus populus competens iudex habebitur, si quis regni haeredem se venditet, quem ipse agnoscere detrectat. Quod si autem, solio vacante, duo sese competitores offerant, super potiore iure ambigentes, & populus sit paratus illum agnoscere regem, qui prae altero regnum sibi deberi demonstrauerit; iudicio proprie dicto, & quali causae subiectorum in ciuitatibus expediuntur, opus non est. Nam vel controuertitur duntaxat, quoto gradu vterque velut a solio distet; vel dubitatur, vtrius gradus sit potior. In priori quaestione facti litigantium erit, prosapiam suam liquido deducere; vbi victoria ab illo stabit, cuius deductio populo clarissima fuerit visa. Quanquam autem iudicium populi heic ad victoriam momentum adfert: non tamen sententia feretur velut pro tribunali a iudice in sibi subiectos, sed per modum nudae adprobationis: quomodo debitor ad soluendum paratus non nisi instrumenta sui creditoris recognoscere cupit. Quod si dubitatur, qui gradus, aut quae linea sit potior, declarata voluntas populi finem liti imponet; cum quilibet, quid agere voluerit, intelligere praesumatur; populus autem, qui nunc est, idem censeatur esse cum eo, abs quo successionis ordo ab initio est constitutus. Sic controuersia Eduardi regis Angliae contra Philippum Valesium, sicuti & paulo ante controuersia inter Ioannem, Ludouici Hutini filiam, & Philippum Longum eiusdem fratrem, coram ordinibus Franciae disceptata fuit. Vid. Scriptores Historiae Francicae, & POLYDOR. VIRGILIVS Histor. Anglic. L. XIX. ab init. Sic super successione in regno Arragoniae nouem delecti iudices pronunciant, apud Io. MARIANAM de Reb. Hispan. L. XX. c. 2. & 3. Sic apud DIONYSIVM HALICARNASSEVM L. I. [c. 70.] litem super successione inter Syluium, & Iulum Ascanii filium populus suffragio diremit, praeter alias rationes hac praecipue motus, ὅτι μητρὸς ἦ ὁ Σιλούϊος ἐπικλήρου τῆς ἀρχῆς, *quod Syluius matre natus esset, haerede vniuersi regni.* Quanquam & eiusmodi declaratio non magis naturam habet sententiae iudiciariae, quam si donator obscura aut ambigua sua verba interpretatus fuerit. Vbi

aliquis

aliquis competitorum queratur, ſtudia populi magis in alterum, quam in ipſum propendere, proximum fuerit ad arbitros rem deferre, neutri partium addictos, & quorum nihil interſit, hic an iſte rerum potiatur. Vid. CONNESTAGIVS de Vnione Luſitan. L. III. & V. frequentiores controuerſias huc ſpectantes vide apud GROTIVM dicto loco. §. 28. ſeqq. ARNISAEVM Relect. Pol. L. II. c. 2. ſect. 10. ſeqq. & alios.

* *

CAPVT VIII.

DE SANCTITATE SVMMI IMPERII CIVILIS.

I. *Summo imperio iuſta imperanti non debet reſiſti.*

II. *An ciui a ciuitate iniuria fieri poſſit.*

III. *Ciues ſaepe iniuſte de imperio ciuili queruntur.*

IV. *Quot modis ciui a rectore ciuitatis iniuria fieri queat?*

V. *An atrocibus iniuriis principis poſſit reſiſti?*

VI. *Non ſtatim ciuibus vis in eum, qui tyrannus dicitur, eſt licita.*

VII. *Grotii ſententia.*

VIII. *Sacroſancti non ſunt, niſi reges vere tales.*

IX. *Quo caſu inuaſor habendus pro legitimo principe?*

X. *Quatenus inuaſoris iuſſa ciues obligent, legitimo rege adhuc ſuperſtite, ſed expulſo.*

QVEMADMODVM ſummum imperium ciuile ad incolumitatem generis humani, & ad tollendas infinitas ſtatus naturalis miſerias inſtitutum eſt *; ita illud ſacroſanctum & inuiolabile ab omnibus haberi, generis humani quam maxime intereſt. Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 90. Atque illud quidem a nemine cordato in dubium reuocatur, quin nefas ſit, imperantibus, quamdiu intra poteſtatis ſuae limites verſantur, reſiſtere. Nam ex fine & indole imperii adparet, cum ipſo neceſſario coniunctam eſſe debere obligationem non-reſiſtendi, id eſt, citra reluctantiam parendi, faciendo vel omittendo id, quod ab iſto iniungitur. Enimuero de hoc potiſſimum diſceptatur, an, ſi ſummus imperans ſubiecto praeter fas quid imperet, aut quamuis iniuriam intentet, tunc quoque ſacroſanctus ſit, ſic vt nullo modo ea iniuria per vim a ſubiecto repelli queat?

§. II. EQVIDEM HOBBESII de Ciue c. 8. §. 7. dogma eſt, *ciui a ciuitate fieri non poſſe iniuriam*, ſicuti *nec ſeruo a domino;* idque eo argumento, quod

§. I. * Conf. Duae NOODTII Orationes, altera de Iure ſummi Imperii, altera de religione ab Imperio Iure Gentium libera.

quod ciuitati cum ciue nullum intercedat pactum; (sola quippe pacti violatio ex ipsius mente est iniuria;) & quia ciuis voluntas voluntati ciuitatis subiecta est, sic vt quidquid a ciuitate fit, volente ciue fieri intelligatur. Volenti autem iniuriam non fieri tralatitium est. Enimuero iam supra ostensum fuit [1], neque iniuriam consistere in sola pactorum violatione; & inter monarcham atque ciues pactum intercedere [2]. Subiectio autem voluntatis ciuium ciuitati facta ex fine huius interpretanda & limitanda est. Sic vt eo demum res redeat: singuli ciues suam voluntatem voluntati ciuitatis subiecerunt circa negotia, quae ad conseruationem ciuitatis faciunt; in quibus si factum ciuitatis ciui displiceat, iniuria huic non fit. Atqui cum extra ea negotia abs imperante ciuibus iniungi aut inferri queant, quibus ius vel peculiari ex pacto, vel ex communi humanitatis lege quaesitum violatur, non adparet, quare ciui a ciuitate iniuria fieri nequeat [3].

§. III. PROBE tamen obseruandum, a ciuibus turbulentis aut querulis multa principum facta pro iniuriis traduci, quae tales minime sunt. Scilicet quod ab ipsorum iudicio discrepat, id tanquam male factum damnatur. Et Iupiter neque serenus neque pluuius omnibus placet. Atqui quemadmodum propter varietatem ingenii humani, & male composita multorum desideria fieri non potest, vt Reipublicae administratio singulis ciuibus aeque arrideat: ita si quis pro iniuria statim haberi velit, quod ipsi displicet, vel ciuitatis dissolutionem quaerit, vel ipse imperare cupit. Et sane non paucis ea sola querelarum causa, quia ipsi non regnant *. Quo ex numero erat Auidius Cassius, apud VVLCATIVM GALLICANVM, [in vita eius c. 1.] qui causam sumtorum in M. Antoninum armorum iactabat, *quod sibi huius imperium displiceret, quod non posset ferre nomen imperatorium.* Quo praetexto aduersus Septimium Seuerum vtebatur quoque Pescennius Niger, apud AEL. SPARTIANVM, & Clodius Albinus apud IVL. CAPITOLINVM. Multi querelarum suarum causam in principem habent, quod is prauorum ministrorum vtatur opera; sed veram doloris originem inuestiganti adparet, hanc esse, quod ipsi eodem ministerio non potiantur. Tributorum grauitatem plebs saepe indignatur, etiam quando non plus exigitur, quam praesens Reipublicae vsus, aut probabiliter subsecuturae necessitates videntur exigere. Cui quid reponendum sit, docet HOBBES de Ciue, c. 12. §. 9. Poenas in legibus dictatas seuere exigi nemo iure indignari poterit, nisi qui flagitiorum licentiam sibi postulare velit. Et tamen si cui isthaec omnia, quae rationes Reipublicae vtique exigunt, intoleranda videantur, alio migrandi potestas est. Qua si vti non placuerit, communem mortalium conditionem accuset, quibus nulla felicitatis pars illibata conceditur. Credere autem sibi ideo licere legitimum imperium vi excutere, perinde foret, atque ex rapinis rem augere velle, quia proprio labore sese sustentare nimis durum videtur.

§. IV.

§. II. 1) L. I. c. 7. §. 13. H.
2) Supra c. 2. §. 9. 10. 11. H.
3) Conf. supra L. VI. c. 3. §. 8. H.
§. III. * Multi nimirum sunt nouarum rerum cupidi, non pauci etiam eo animo, quo Iason ille apud ARISTOTELEM III. Pol. 3. qui dicebat Πεινῆν ὅτε μὴ τυραννοῖ· ὡς οὐκ ἐπιστάμενος ἰδιώτης εἶναι. *Esurire se si non regnaret, tanquam nesciret priuatus esse.* H.

§. IV. Haec quanquam ita ſint, dubium tamen non eſt, quin a ciuitate, eiusque rectore ciui iniuria poſſit fieri, cum vtique inter ipſos communio iuris ſaltem naturalis exſiſtat, quae ſufficit, vt quis iniuriae ab altero capax ſit. Duplici porro modo iniuriam ſubiectis facere videtur princeps, ſi violat aduerſus ipſos vel officium *principis*, vel officium *hominis:* ſeu ſi ciues tractat non vt ciues, vel non vt homines. Officium principis vel vniuerſos reſpicit, vel ſingulos. Vniuerſis hoc debet princeps, vt ſalutem totius ciuitatis procuret, & quidem ſi abſolutus eſt ad iudicium proprium, ſi legibus quibusdam circumſcriptus, prout iſtae modum regiminis definiunt. Ergo vniuerſis ciuibus iniuriam facit princeps, ſi omnem Reipublicae curam abiiciat, ac ne per miniſtros quidem negotia publica expediri faciat. Puta, ſi neque aduerſus externos hoſtes defenſionem ciuitatis ſuſcipiat, neque per exſecutionem legum intrinſecam tranquillitatem tueatur: & nihilominus inter tantam negligentiam dignitate & reditibus principalibus frui pergat, ac principatus fortunam ſola luxuria ac libidinum licentia metiatur. Nam vbi cum curis regni etiam loco regali & prouentibus abſtineat, imperio plane cenſebitur ſeſe abdicaſſe; id quod ipſi conceſſum, niſi forte prauis conſiliis Rempublicam in graues difficultates coniecerit, eamque dein tanquam deſertor deſtituere velit. Sine dubio autem iniurium eſt, nullam officii partem facere, & tamen eiusdem emolumentis frui velle. Maior adhuc iniuria eſt, ſi directe animo hoſtili vniuerſorum ſalutem peſſumdare ſtudeat [1]; atque hoſtis perſonam induat, quae cum perſona principis ſimul conſiſtere nequit. Quanquam eiusmodi caſus in principe mentis compote dari non poſſit. Quis enim ſanus ſua perdere velit? aut cui imperabit, qui ciues ſuos hoſtium loco habuerit? Niſi forte duobus populis ſimul imperet, vt vnius excidio alteri lautiores conditiones [2] conciliet [3]. Refertur tamen exemplum eiusmodi veſaniae in Itinerario Ioan. MOQUET L. IV. de quodam Rege Pegu, quem ſuperiore ſeculo artibus magorum, vti ferebatur, tantum odium ſuorum ciuium ceperat, vt eos plane perdendi libido ipſum ſubierit; eoque ſub poena mortis interdixerat, ne intra triennium terra coleretur. Vnde tanta fames exorta eſt, vt in cibos ſeſe Peguani paſſim occiderent. Sic & iniuriam princeps facit, ſi leges fundamentales inuito populo, & nulla vrgente neceſſitate ſubuertat; aut ſi modum habendi imperium immutatum eat. Item, ſi patrimonium publicum deſtruat; ſi grauiora quam pro vſu Reipublicae tributa imponendo pecunia ciues emungat, eam inutiliter prodigat, aut alio extra ciuitatem transferat; & quae ſunt alia. Quo poſſis adplicare illud ANTIPATRI in Anthol. Ἀλλὰ λύκυς ἔργει. τί δὲ τὸ πλέον; εἰ τὸ φυλαχθὲν Ὄλλυται εἴτε λύκοις εἴθ' ὑπὸ τῦ φύλακος; *At fugat iſte lupos. Quid lucri hinc? credita quae ſint, ſi lupus, aut cuſtos ſalua manere vetat.* Singulis porro ciuibus id debet princeps, vt eos communi cum caeteris ſui ordinis iure frui permittat, iisdem defenſionem praeſtet, ac iuſtitiam adminiſtret, quatenus id ſalua ciui-

tate

§. IV. 1) Exemplo Imperatoris Caligulae, qui vnam Populo Romano ceruicem eſſe optabat, quo facilius reſcindi poſſet, vt refert SVETONIVS in vita eius c. 30.

2) Romanis obiiciebat Galgacus apud TACITVM Agricola c. 30. *vbi ſolitudinem facerent, pacem appellare.* H.

3) Quod olim a Philippo, Macedonum Rege factum, vt docet LIVIVS L. XL. c. 3. & ſeqq.

tate fieri poteſt. Hoc ſi princeps ſingulis non praeſtiterit, vbi Reipublicae tempora id permiſerint, iniuriam vtique facit. Vid. IVSTINVS L. IX. c. 6. ſub finem; etſi Pauſaniae factum hautquidquam probandum ſit. Sic apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad a. 118.] & ZONARAM Tom. II. vetula ferociter Adriano Imperatori, cum negaret ſibi ad eam audiendam otium eſſe, occinit: *Ergo imperare noli* [4]. Officium hominis aduerſus ſingulos princeps variis modis violare poteſt; puta ſi praeter meritum honeſtum virum ignominia afficiat, ſi mercedem promiſſam deneget, mutuum ſoluere, alioſue contractus implere detrectet, ſi damnum per petulantiam datum ſarcire nolit, ſi honeſtarum virginum pudicitiam expugnet, ſi per adulteria aliorum thoros polluat, ſi corpus laedat, bona eripiat, perdatue; ſi denique innocenti vitam eripiat per meram violentiam, aut ſubornatis calumniatoribus, aut ad iniquam ſententiam adactis metu, vel per promiſſa iudicibus, & quae ſunt ſimilia. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXVI. c. 13. *Inter arma & lituos conditionis aequatio leutora facit pericula: & Martiae virtutis poteſtas, aut id quod auſum occupat, aut inopinata mors ſi acciderit, nullum ignominiae continet ſenſum, finemque ſecum viuendi ſimul & dolendi perducit. Vbi vero conſiliis impiis iura quidem praetenduntur & leges, & Catonianae vel Caſſianae ſententiae fuco perliti reſident iudices, agitur autem quod agitur ad voluntatem praetumidae poteſtatis, & ex eius libidine vitae incidentium neceſque momenta penſantur, ibi capitalis vertitur pernicies & abrupta.*

§. V. ENIMVERO difficilius eſt explicare, an ad quaslibet harum iniuriarum citra reluctantiam perferendas teneantur ciues; an vero certo in caſu per vim easdem propulſare queant? Heic nobis ita videtur. Cum illa vitae humanae ſit conditio, vt omni carere incommodo nequeat, neque vllus homo facile tam compoſitis extet moribus, vt ad vnguem omnibus ſatisfaciat: ſtolidum

4) Quod antea Philippo quoque Macedonico euenerat.

§. V. 1) Quod diligenter annotandum eſt. Princeps enim *nunquam* ius habet Ciuem iniuria vel *minima* adficiendi. Igitur, ſi viribus noſtris parcere debemus, quo minus ei reſiſtamus, id non ipſius contemplatione & virtute ſummae poteſtatis fieri oportet, ſed quia ſocietatis ciuilis intereſt, offenſas minores ei condonari, vtpote quae alias motibus ſemper maximis miſceretur. Adde, quod ſaepe, pulſo malo Principe, in dominationem peioris incidimus, quum frequenter pulchro libertatis nomine ludant, qui populum aliquem in ſeruitutem redigere ſatagunt. Certe haec ſententia eſt Ducis cuiusdam exercitus apud TACITVM Hiſt. L. IV. c. 73. *Ceterum libertas & ſpecioſa nomina praetexuntur, nec quisquam alienum ſeruitium & dominationem ſibi concupiuit, vt non eadem iſta vocabula vſurparet.* Idem IVSTINVS L. XV. c. 4 num. 13. de Sandrocotto obſeruat, qui, poſt mortem Alexandri, Regnum Indiarum in poteſtatem ſuam redegerat. AVCTOR, inquit, *Libertatis Sandrocottus fuerat; ſed titulum libertatis poſt victoriam in ſeruitutem verterat.*

2) Vid. PARRHASIANA T. II. p. 268. 269.

3) Aeſopus apud PHAEDRVM I. Fab. 2. cum fabulam de Ranis recitaſſet, quae vice indulgentiſſimi Regis crudelem a Ioue nacti erant, ad ciues Athenienſes ſub iugo Piſiſtrati gementes: *Vos quoque*, inquit, *hoc ſuſtinete, maius ne eueniat malum.* CHRYSOSTOMVS Homilia ad populum Antiochenum: *Praeſtat Regem tyrannum habere, quam nullum. Cum A. MCCCCXXXIV. Engelbertus auctor eſſet, vt Ericum Daniae ac Sueciae Regem deponerent, Senatus conſtanter renuens, fide data nihil antiquius habendum iudicabat, nec recedendum continuo a domino aut rege ſuo reſpondebat, ſi forte delinquere eum in quibusdam contingat: alias imperium durabile haud vllum eſſe: cum Principum ac Regum vix vllus inueniatur, qui non quandoque impingat: neque etiam conuenire cuiuis, imo nec poſſe quemuis de Rege abdicando ſtatuere, aut de eius commiſſis ſententiam pronunciare. Adiiciebat, neque conſiſtere humanam ſocietatem poſſe,*

dum luxta atque impudens fuerit, ob quaeuis vitia in principem velle insurgere; praesertim cum neque nos ita accurate officium nostrum erga ipsum faciamus, & in priuatis quoque leges leuiora delicta soleant dissimulare. Quanto aequius igitur fuerit modica principis delicta condonare, cuius cura ciuium tranquillitas, fortunarumque & vitae securitas continetur. Praesertim cum experientia testetur; quanta ciuium clade, quanta Reipublicae concussione etiam pessimi principes fuerint deiecti. Ergo leuiores principum iniuriae nobili ipsorum muneri, caeterisque beneficiis, quin & nostris ciuibus, totique Reipublicae sunt condonandae [1]. Vid. IVSTINVS L. XV. c. 3. n. 9. seqq. TACITVS A. XII. [c. 11.] *Ferenda regum ingenia, neque vsui crebras mutationes.* Apud EVNDEM H. L. IV. Ceriales ad rebelles Treueros [2]: *Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres & caetera naturae mala; ita luxum vel auaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, donec homines: sed neque haec continua, & meliorum interuentu pensantur* [3]. PLATO Epist. 7. *Ea mente circa patriam vir prudens esse debet, vt ita reprehendat ciuitatis errores, si neque frustra sit reprehensurus, neque ob reprehensionis studium periturus: vim autem patriae per Reipublicae mutationem afferet nunquam, quando absque expulsione & caede ciuium emendari non possit. Sed quietem aget, votoque precabitur optima & sibi & patriae* [4]. Quem locum adduxit CICERO Epist. ad fam. I. 9. Imo & sibi ipsi consulit, qui potentiorum iniurias mussitat potius, quam intempestiuis querelis grauiora sibi mala arcessit. Quo spectant dicta a GROTIO L. I. c. 4. §. 4. citata. AESCHYLVS Prometheo vincto: Οὔκουν πρὸς κέντρα κῶλον ἐκτενεῖς, ὁρῶν, ὅτι τραχὺς μόναρχος οὐδ' ὑπεύθυνος κρατεῖ. *Verum non contra stimulos membra protendes, quum cernas Monarcham asperum, & nemini obnoxium.* Quin & sacrae literae [5], ac sana ratio morositatem parentum, & dominorum patienter sustinendam suadent. PLINIVS L. III. Epist. 14. *Non iudicio domini, sed scelere perimuntur.* Sed & hoc

 certum

posse, si ignoscere subinde alii aliis recusaremus: & id inter pares & familiares si locum haberet, quanto magis erga Regem ac superiorem obtinere deberet? Omninoque fatendum, vbi stabile aliquod imperium expetitur: tolerandum aliquando tyrannum vnum, vt euitentur plures. Vbi autem imperium nullum, ibi vtplurimum confusio; & loco vnius multorum exsurgere dominatum. Praestare igitur Senatus existimabat, ferre iniuriam & poenas dare vero suo domino, quam iugo subiici multorum. Vt haec memorat Ioann. Isaac. PONTANVS L. IX. Histor. Danic. in Erico IIX. H.

4) Ταυτὸν δὲ καὶ περὶ πόλεως αὑτοῦ διανοούμενον χρὴ ζῆν τὸν ἔμφρονα· λέγειν μὲν εἰ μὴ καλῶς αὐτῷ φαίνοιτο πολιτεύεσθαι εἰ μέλλοι μήτε ματαίως ἐρεῖν, μήτε ἀποθάνεσθαι, λέγων· βίαν δὲ πατρίδι πολιτείας μεταβολῆς μὴ προσφέρειν (ὅταν ἄνευ φυγῶν καὶ σφαγῆς ἀνδρῶν μὴ δυνατὸν ᾖ γίγνεσθαι τὴν ἀρίστην) ἡσυχίαν δὲ ἄγοντα, εὔχεσθαι τἀγαθὰ αὐτῷ τε καὶ τῇ πόλει. *Vt parentum saeuitiam, sic Patriae, patiendo ac ferendo leniendam esse* LIVIVS Lib. XXVII. c. 34. EPICTETVS Enchir. c. 37. & IVSTINVS L. XV. c. 3. num. 10. PLATO in Critone T. I. pag. 50. 51. Ed. Steph. Ipse quoque patientiam, qua vti debeamus, quum iniuria nobis a Principe vel Republica infertur, lenitati comparat, qua liberos parentum, seruos dominorum morositatem ferre decet. Imo maiorem moderationem a ciue exigit, quam a filio, vel seruo, quia potiora illius erga Rempublicam sunt officia, quam horum erga patrem, vel dominum. Ἦ πρὸς μὲν, inquit, ἄρα σοι τὸν Πατέρα οὐκ ἐξ ἴσου ἦν τὸ δίκαιον, καὶ πρὸς δεσπότην (εἴ σοι ὢν ἐτύγχανεν) ὥστε ἅπερ πάσχοις, ταῦτα καὶ ἀντιποιεῖν - - - πρὸς δὲ τὴν πατρίδα ἄρα καὶ τοὺς Νόμους ἐξέσται σοι; - - - ἢ οὕτως εἶ σοφὸς ὥστε λέληθέ σε ὅτι Μητρός τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἁπάντων τιμιώτερόν ἐστι Πατρὶς, καὶ σεμνότερον, καὶ ἐν μείζονι μοίρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τοῖς νοῦν ἔχουσι, καὶ σέβεσθαι δεῖ καὶ μᾶλλον ὑπείκειν καὶ θωπεύειν Πατρίδα χαλεπαίνουσαν, ἢ Πατέρα; - - - βιάζεσθαι δὲ οὐχ ὅσιον οὔτε Μητέρα, οὔτε Πατέρα· πολὺ δὲ τούτων ἔτι ἧττον τὴν Πατρίδα.

5) PETRVS 1 Epist. v. 17. 18. *Omnes honorate: fraternitatem amate; Deum timete: Regem honorate. Vos serui subiecti estote in omni timore heris, non tantum bonis & aequis, sed etiam duris.* Vid. GROTIVS L. I. c. 4. §. 4. num. 6.

certum eſt, etiam vbi atrociſſima iniuria a principe animo hoſtili intentetur, potius eſſe emigrare, aut fuga ſibi conſulere, aut ſub alterius ciuitatis tutelam concedere, [quam [6] ferrum in durum quidem, ſed tamen parentem patriae ſtringere.] Sed quid ſi princeps innocentem ciuem hoſtili animo perditum eat, neque fugae locus ſuperſit [7]? Sane multi animo concipere non poſſunt, quomodo principis & hoſtis perſonam erga ciuem idem ſimul ſuſtinere queat; & qua fronte poſtulet, vt ipſe ſacroſanctus ſit, qui ciuem innocentem tanquam miſeram belluam ſuae libidini ardet immolare. Quin autumant, ſi, qui patrocinium alicui debet, nulla aut iniqua de cauſa hoſtilem aduerſus ipſum animum induat, illum quoque huic clientis obligationem remittere; ſaltem hactenus, vt abs vi praeſidium contra atrociſſimas ipſius iniurias mutuari liceat. Quae defenſio hoc fauorabilior habetur, quo maior eſt eorum numerus, quos per iniuriam princeps perditum it. Sed cum vix reperiantur exempla principum, qui per apertam profeſſionem ſolius libidinis innocentes ciues necare inſtituerunt; maior difficultas oritur, quid liceat, vbi princeps ſub obtentu iuris ſaeuire velit: puta, quod mandatum aliquod iniquum ciues neglexerint. Vbi illud ſupponimus, cum omnis poteſtas alicui delata intelligatur ſaluo iure ſuperioris, ciues quoque conſtituta ſumma poteſtate ciuili, imperio Dei in ſe renunciare neque potuiſſe, neque voluiſſe, adeoque eos non teneri iuſſis imperii ciuilis, quae aperte mandato Dei repugnare conſtat. Heic quid ciui faciendum, ſi vis intentetur propter profeſſionem religionis Chriſtianae [8], noſtrum non eſt definire, cum ex iisdem ſcripturis, vnde iſta religio hauritur, cuilibet conſtare poſſit, quanti debeat ipſis eſſe, ſuae religioni nihil contrarium egiſſe aut ſimulaſſe. Vid. Matth. X, 32. [9] Quod autem, vbi mors intentatur, ſine proprio peccato quis ſuſcipere poſſit exſecutionem cuiusdam actionis, quae in ſe iuri naturae repugnat, inferius oſtendemus [10]. Quod ſi tamen exſecutio actionis eiusmodi ſit, vt vel omnino citra proprium peccatum ſuſcipi nequeat, vel in ſe ipſa morte acerbior iudicetur; neque vlla oſtendatur, aut ſaltem probabiliter ſimuletur ratio, neque ex delicto meo, neque ex bono publico, quare mihi potiſſimum tanta neceſſitas tale quid exſequendi admoueatur, quod

6) Verba vncis incluſa adiiciuntur hic ex Officiis hom. & ciu. L. II. c. 9. §. 4.

7) Quaeſtionem hanc tractat etiam H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 1. § 9. Adde alios quos in vtramque partem protuli Diſſertat. de Colliſione legum ſect. 2. §. 21. AVCTOR ſupra L. II. c. 5. §. 4. H.

8) Vid. H. GROTIVM ad Matth. XXVI, 52. & L. I. de I. B. & P. c. 4 §. 7. n. 8. & ſequ. vbi tamen exemplum, quod Baronium ſecutus de Thebaea legione adducit, dubiae eſt fidei: cum *σύγχρονοι* ſcriptores Euſebius, Hieronymus & alii de eo prorſus ſileant; at quae ſint antiquiora illa monumenta, ex quibus Eucherius (qui ſeculo octauo vixit) iſta excerpſerit, dubitat non temere Aubert. MIRAEVS in Biblioth. eccleſ. in Eucherio p. 63. Adde Samuelis PETITI *Diatribam de iure Principum edictis eccleſiis quaeſito, nec armis aduerſus temerantes aut antiquantes vindicato, anno MDCXLIX. editam.* H.

9) Quum nulla ratione probari queat, Principes impedire poſſe, quominus vnusquisque Deum ex animi ſui conſcientia colat, vid. ſupra c. 4. §. 11. nota 2; explorati iuris eſt, populo ius indubitatum competere, religionem ſuam etiam armis contra Principem tuendi, ſi qua is eos vi adſtringere, vt ſacra mutent aut iis interdicere velit recepto eorum exercitio. Quodſi enim fas eſt, bona & libertatem ab inſultibus eiusmodi Principis vindicare, quanto magis licitum erit, religionem, bonum prae reliquis omnibus eminens, & quod fons & ſcaturigo ſit coeleſtis, eiusdemque aeternae felicitatis, ratione quauis ſinceram integramque

quod per alium fieri poterat, vel omnino fieri abfurdum eft: adparet fane id agi, vt innocens per folam imperantis libidinem, & hoftilem eius in me animum perdat. Quo ipfo dum hoftem pro principe induit, ciui quoque obligationem, qua ei deuinctus tenebatur, remififfe intelligitur. Etfi fuga heic, quantum poteft, fit arripienda, ac tertii alicuius patrocinium quaerendum, cui nulla aduerfus principem iftum obligatio. Quin & fi fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum eft [11], non tam propter ipfius principis perfonam, quam propter totam Rempublicam, quae tali occafione grauibus fere turbis folet inuolui. At vero quando ob delictum aliquod imperans poena plectere ciuem inftituit, etfi hic non teneatur poenam in fe fponte arceffere, feipfum deferendo, aut vltro fiftendo: tamen quo minus hic per vim fefe defendere queat, ratio eft, quia iure fuo imperans vtitur [12], quem ea de caufa quocunque obtentu laedere fane iniurium foret. Eft infuper & illud obferuandum, fi vel maxime concedatur, interdum alicui ciui nefas non effe, falutem fuam vi contra atrociffimas iniurias fuperioris defendere: non tamen ideo caeteris ciuibus obfequium exuere, aut innocentem vi protegere licebit. Praeterquam enim, quod ipfis in Principis facta, quae velut ex poteftate iudiciaria exercet, inquirere non licet, ac faepe contingat reos innocentiam iactare, inuidiae principi conflandae; etiam facta ciui iniuria reliqui hautquidquam obligatione fua erga principem foluuntur. Ideo quod quisque ciuium pro fe curam fibi, & protectionem eiusdem ftipulatur, nec tanquam conditionem fuae fubiectionis fupponit; fi omnes & fingulos ciues iufte tractaturus fit. Neque metus, ne fimiliter fecum agatur, obligationi abrumpendae fufficit: quippe qui incertus eft; & quia peculiares in ifto odii caufae potuerunt effe, quae in alio non deprehenduntur. Salua autem obligatione ciuis erga principem nullo praetexto vim eidem opponere fas erit.

§. VI. Caeterum vti per ifthaec fanctitati principum nihil decedere non pauci arbitrantur: ita illi fane ferendi non funt, qui ita crude iactant [1] regem, vbi in tyrannum degenerauerit, poffe a populo exui imperio, & puniri. Cum enim tanta plerumque actuum ciuilium fit obfcuritas, vt plebs [2] eorum aequita-

granique conferuare. Perperam igitur GROTIVS L. I. c. 4. §. 7. num. 8. etiam poftquam Maccabaeos, figna pro facris fuis conferentes probaffet, contendit, Chrifti difcipulis nihil hic licere, praeter fugam & patientiam. Loca, quae ab eo pro fententia hac adducuntur, ad priuatos fingulos pertinent, conftitutos in impotentia refiftendi. Gentibus autem integris, vel eximiae earum parti, libertatem iura fua tuendi, a Chrifto, Domino noftro eripi, nec vola vspiam nec veftigium occurrit. Vid. GRONOVIVS ad Grotium d. l. van der MVELEN de Sanctitate Summi Imperii Ciuilis &c. p. 70. & feqq. & Adam. RECHENBERGII, Theologi Lipfienfis Differtatio de religione armis defenfa, edita Lipfiae 1689. in qua haec ad Proteftantes adplicantur.

10) L. VIII. c. 1. §. 6. H.

11) Vid. GROTIVS L. II. c. 1. §. 9. cum notis Gronouii.

12) Vid. quae contra HOBBESIVM fupra annotauimus ad c. 4. §. 3. H.

§. VI. 1) Auctores huius fententiae v. apud ARNISAEVM 2. Relect. politic. cap. 3. fect. 6. Pr. H.

2) Quoties de Tyranno fermo fit, qui folio deiici iure queat, toties populi nomine non venire fecem plebis, nec exiguum coniuratorum vel feditioforum numerum, fed maiorem & faniorem partem ciuium ex omnibus Regni Ordinibus, qui de tyrannide notoria & omnibus euidenti ftatuant, Celeb. BARBEYRACVS ait in nota 1. Facile autem a Principe euitari poffe addit, ne exfecrandus & deteftabilis fuis videatur, fi monente Lockio, Patris perfonam induat. Fieri enim

quitatem aut neceſſitatem agnoſcere nequeat, aut per turbida affectuum ſaepe nolit; vt plurimum quoque Reipublicae expediat; ne rationes conſiliorum pluribus pateant difficillimum fuerit preſſe deſignare actiones, ob quas patratas iure quis vocari mereatur tyrannus, in quem quaelibet a ciuibus profecta vis ſit licita. Conf. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 4. §. 14. Vnde fieri poterit, vt eius vocabuli inuidia etiam in bonum principem deuolui queat [4] ab iis, quibus vel ipſe, vel praeſens ſtatus diſplicet, poſtquam homines per vocabula non ſolum res, ſed & ſuos affectus exprimere ſueuerunt. Sane priuata vitia tyrannum non facere, nec paulo negligentiorem Reipublicae adminiſtrationem, communis ſententia eſt. Tributa grauiora imperantur? Atqui ſubditus ad conſilia non admiſſus iudicare nequit, an neceſſitas Reipublicae ea flagitet. Supplicia aſpera ſumuntur? Atqui ſi ſecundum leges, & ex praecedente delicto ſtatuantur, nemo iure queri poteſt; etſi forte clementia rectius adhiberetur. Quod inuidioſiſſimum vulgo habetur, quidam magni viri ob priuata odia, aut propter ſuſpiciones innocenter e medio tolluntur? Atqui ſi delicta aut machinationes in ſtatum Principis praetexuntur, aut ordinaria iudiciorum forma obſeruatur, etſi fors iſti, qui tolluntur, de ſua innocentia, & pauci praetera alii certi ſint, reliquis tamen conſtare id liquido qui poteſt. Cum praeſertim ſemper praeſumtio iuſtitiae a Principis partibus ſtet [5]. Promiſſa non ſeruantur, aut priuilegia antehac indulta circumciduntur. Atqui ſi Princeps abſolutus vel delictum, vel neceſſitatem, aut inſignem Reipublicae vſum praetendat, iure egiſſe cenſebitur; de quo ſubditis liquido iudicandi facultas deeſt. Omnia autem priuilegia exceptionem hancce habent; ni ſalus, aut neceſſitas Reipublicae iſta obſeruari vetet. Argumentorum, quae pro iſta ſententia afferuntur, non exigua pars ſponte ruit, ſi obſeruetur: hautquidquam eadem eſſe haec duo: populus habet poteſtatem vim regibus inferendi, eosque in ordinem redigendi, ſiquidem ad libidinem ipſorum non imperauerint; & populo aut ſingulis competit ius admoto extremo periculo, & vbi in hoſtem Princeps abiit, ſuam ſalutem aduerſus ipſum defendendi. Nam quae poſterius probant rationes, hautquaquam prius ſimiliter inferunt; quae tamen a multis confunduntur [6]. Sic quando dicitur, populum, etſi in ſeruitutem ſeſe addixerit, non tamen amiſiſſe

enim non poſſe, vt Patrem liberi oderint, quem quotidie pro ſalute ſua commoueri & ſollicitum eſſe, talemque ſe gerere cernant, qualis eſſe ſoleat egregie cordatus homo. Subditos porro minime obſtringi, putat, vt extrema omnia exſpectent, & eo vsque praeſtolentur, donec paratos ſibi ferreos nexus, vincula & compedes ſentiant, quibus iniectis, manibus catenatis, quicquid Principi libitum fuerit, ſubire cogantur. Satis enim eſſe, ſi omnes eius actiones tendant ad ſuorum oppreſſionem & manifeſtus ſit, meditari ruinam Ciuitatis. Idque in primis locum habere contemplatione Principum, quorum Imperium limitibus circumſcriptum ſit. Sed vix eſt, vt in *facto* vnquam manifeſtum eſſe poſſit, Principem euerſionem Reipublicae moliri, plerumque enim heic in tumultu feruntur ſuffragia, ſeque ſaniorem & meliorem eſſe, pars quaeuis iactitat. Igitur quum ſancta res ſit Imperium Ciuile, idque quibus deferri ſolet, ii plerumque ſint flos virorum, Theoreticis Deciſionibus, quae adplicari nunquam poſſint, ſeditioni non temere aperiendae fores videntur. Tyranni nomen ſaepius optimis Principibus ab improbis ciuibus tributum fuit. Exempla quae memorantur eorum, pleraque dubia & incerta ſunt. Niſi enim furioſus fuerit Princeps, non temere perniciem quaeſiuerit populi. Quodſi autem ſanae mentis eſt, non carebit obtentibus, qui iudicium populi reddant eluſorium. In Regnis limitatis plus populo licet. Neque tamen vel heic ſolis ſuſpicionibus, aut dubiis legum fundamentalium interpretationibus, a populo res agenda eſt; ſed luculentiſſimae adſint probationes neceſſe eſt,

fiſſe omne ius in libertatem aut ſecuritatem ſeſe vindicandi: id non alio ſenſu poteſt admitti, quam quod populus contra extremam vim eamque iniuſtam principis ſeſe defendere poſſit; quae defenſio vbi bene ſucceſſerit, libertatem quoque comitem ducit. Quippe cum dominus, dum in hoſtem abit, ſubiectum ab obligatione aduerſus ſe videatur ipſe abſoluere; ſic vt hic deinceps ſub iugum redire non teneatur, licet ille animum mutare velit. Extra hunc caſum populo, qui ſe in ſeruitutem addixit, vel potius abſoluto vnius imperio ſubiecit, non magis ius in libertatem per vim ſeſe vindicandi competit, quam mihi rem, alteri ex pacto iam traditam, per vim iterum eripiendi. Nec enim adeo abhorret a natura iſta ciuilis ſeruitus, quod quidam ſomniant, vt licet quis aliquando euitando maiori malo in eam conſentire neceſſum habuerit, poſt per occaſionem, ipſa natura ius dante eam excutere iterum queat. Et licet is ſtatus ingenio certi alicuius populi repugnet, vel ab initio, vel poſt mutatis animis: nequaquam tamen principi eam ſolam ob cauſam ius quaeſitum per vim eripere licet; non magis quam emtori rem ex contractu traditam, etſi poſt venditor contractum ex re ſua non fuiſſe deprehenderit.

§. VII. Non multum ab hisce abit Grotius L. I. c. 4. §. 7. Vbi inter alia recte inſinuat, tum ex indole ſummi imperii, tum ex praeſumta voluntate eorum, qui primi in ciuitatem coiuere, iudicari poſſe, num ne extrema quidem ſummi imperantis iniuria vi repelli queat. Sane enim hautquidquam naturae ſummi imperii repugnat, vt omnium ciuium actiones per illud ad ſalutem publicam dirigantur, & decretis ipſius obluctantem extremum ſupplicium maneat; & tamen eidem non ſit poteſtas ex mera libidine aliquem occidendi, vt huic nullo modo reſiſtere liceat. Neque naturaliter inter ſe connexa ſunt, abſoluta poteſtas ſalutem alicuius procurandi & abſoluta poteſtas aliquem pro libidine perdendi. Neque oſtendi poteſt, quidnam ad pacem & ſecuritatem ciuitatis eiusmodi in imperante poteſtas, in ciuibus obligatio faciat. Quo loco adparet, male colligere quosdam; quia ſummum imperium non poteſt eſſe niſi Deo obnoxium, ſatis intelligi, coëuntium in ciuitatem hanc fuiſſe mentem, vt aduerſus ſummam poteſtatem nihil ſibi iuris relinquerent. Quaſi vero qui vitam

eſt, quibus omnibus conſieri poſſit, Principem conditionibus, quibus ei Imperium delatum eſt, non ſteriſſe: Quod poſtquam in aprico fuerit, ciues ſaluti ſuae proſpicere quidem non prohibentur, ita tamen, vt in ſeruanda patriae ſalute, vltra, quam neceſſitas exigat, non progrediantur.

3) Plerique autem mortalium rerum aeſtimationem omnem a ſucceſſu fere ſuſpendant, ac proinde multum & poſſint & ſoleant decipi. H.

4) V. ſupra c. 5. §. 11. in fine. Maxime ſi diſceſſus quilibet ab optimae ciuitatis, quam animo fingimus, inſtitutis, aut priuata crimina, vel mores tanto munere indigni infami tyrannidis nota aſpergantur. H.

5) Et locum habeat interdum, quod Domitianus apud Svetonivm aiebat, & Hadriano quoque tribuitur: *Conditionem Principum miſerrimam eſſe, quibus de coniuratione non credatur, niſi occiſis.* H.

6) V. §. ſequ. Caeterum ad hunc locum pertinet etiam quaeſtio, quid fieri conveniat aut fas ſit, vbi vnus vel duo Regem aut in oligarchia apud paucos τὰ πάντα ſint & turbandae Reipublicae multa faciant? de qua vide elegantem conſultationem apud Thvanvm L. XXIV. Hiſtor. ad A. MDLIX. *Dura neceſſitas hominibus liberis, qua tyranno parere coguntur ſub bono Principe,* ait Gramondvs L. II. Hiſtor. Gallic. vbi agit de Ancraeo. H.

vitam suam contra violentum inuasorem defendit, eo ipso illum in iudicium vocet. Conf. BOECLERVS ad dictum locum Grotii. Sicuti & nihili est scrupulus eorum, qui ideo nolunt admittere licentiam resistendi aduersus immanem saeuitiam imperantium, quod *non possit fingi legitima vocatio subditorum ad arma contra supremum magistratum capienda; cum nulli mortalium iurisdictio in talem magistratum competat.* Quasi vero defensio esset effectus iurisdictionis; aut quasi praeter necessitatem seipsum conseruandi peculiaris requireretur vocatio in eo, qui vim iniustam a capite suo est propulsaturus; magis atque in eo, qui famem ac sitim cibo potuque depellere studet. Conf. ZIEGLERVS ad dictum locum Grotii. Sed & recte GROTIVS; si illi, qui ab initio in ciuitates coëundo imperium summum produxerunt, interrogarentur, an velint omnibus onus hoc imponere, vt mori praeoptent, quam vllo casu vim superiorum iniustam armis arcere, nunquam hoc se velle responsuri fuerint. Id enim maius erat incommodum, quam quod constituta ciuitate effugere conabantur. Antea enim multorum iniuriis erant obnoxii, ita tamen vt repugnare possent: hoc autem modo sese adstrinxissent ad quasuis iniurias citra repugnantiam patiendas ab illo, quem ipsi suis viribus armauerant. Minus quippe malum est pugna, quam certa mors.

§. VIII. CAETERVM ista sanctitate, quam hactenus adstruximus, non gaudent nisi reges reuera tales. Inde eadem non fruuntur, qui regium quidem nomen gerunt, populi tamen potestati subsunt; quales quondam reges Spartanorum; & multi passim auctoritate magis suadendi, quam iubendi [1] potestate [2]. Qualis apud VIRGILIVM Aeneid. IX. Mezentius, in quem *furiis surrexit Etruria iustis, Regem ad supplicium praesenti morte reposcens.* Item, qui imperio abierunt [3], aut regnum plane pro derelicto habent; in quos eadem, quae in priuatos licent [4], vbi alios grauibus iniuriis lacessere instituant. In exemplo tamen Semiramidis, quae maritum ad quinque dies imperio sibi cedentem interfecit, non minor est huius stoliditas, quam illius malitia. DIODORVS SICVLVS L. II. c. 18. Contingit tamen aliquando, vt illis, qui vel vltro regno abierunt, vel casu aliquo exciderunt, a caeteris exterior veneratio, regibus exhiberi solita, & exteriora insignia relinquantur. Quod vti pro mero simulacro, & velut ornamentis regiis est habendum; ita ni conuentione aliqua id fuerit confirmatum a mera humanitate caeterorum dependere est censendum. Exempli loco potest esse Dairus in Iaponia [5]. Sic apud LABARDAEVM Hist. de Reb. Gall. L. X. p. 684. recte quidem traditur, cum Sedanum, & quae inde dependebat ditio neque Imperatori, neque Galliarum Regi, neque cuipiam omnium obnoxia fuerit, possessores eiusdem veros fuisse Principes. Sed postquam

§. VIII. 1) Quod TACITVS refert de M. G. c. 11. *Mox Rex vel Princeps, prout decus bellorum, prout facundia est, audiuntur, auctoritate suadendi, magis quam iubendi potestate.* Add. c. 7.

2) Etiam apud Barbaros, quos Duces suos Reges vocitare, obseruauit PROCOPIVS I. Gothicor. H.

3) Exempla vltro abdicantium congessit Ioann. Isaac. PONTANVS L. VII. Histor. Danic ad A. MCCLXI. postquam narrauerat Adolphum Holsatiae Comitem monachum factum. Cum Ptolomaeus Philadelpho regnum cedere vellet, Demetrius Phalereus, vt eum a proposito deterreret, dicebat

quam eam vrbem ac ditionem Fridericus Mauritius Buillonius Dux Ludouico XIII. Galliarum Regi cesserat, atque eius in vicem alia praedia, Gallico imperio obnoxia acceperat, cautum quidem sibi voluit, vt ipsi, posterique pristinae dignitatis characterem retinerent; sed qui hautquaquam pro vera dignitate independente, qualis summum imperium comitatur, sed pro mero simulacro est habendus, cuius effectus certo ordine inter illustres Galliae familias, & aliis quibusdam insignibus absoluitur. Et eius rei indicium est id ipsum, quod in cessione illa Buillonius caueri sibi super ea dignitate voluit. Nam qui reuera dignitatem principalem obtinent, iis cautione eiusmodi opus non est. Sicut & in priuatam recidit fortunam rex, si regnum committatur siue ex felonia in eum, cuius feudum est, siue ex clausula posita in ipsa delatione imperii [6], vt si hoc vel illud rex faciat, subditi statim omni obedientiae vinculo soluantur. Sic &, vbi in delatione regni expresse conuentum fuerit, vt regi certum quid facienti possit resisti, id pactum vtique obseruari potest. Sed & si rex a populo constitutus regnum velit alienare, aut modum habendi immutare, apertum est ipsum non modo nihil agere [7]; sed & eidem per vim conata sua tendenti perficere vis a ciuibus opponi poterit. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. cap. 4. §. 10.

§. IX. PORRO difficilis oritur quaestio, quidnam in inuasores imperii illegitimos liceat vel non liceat, & quidem non postquam longa possessione, aut subsequenti pacto verum ius imperandi acceperunt [1], sed quamdiu iniusta possidendi caussa durat, & ipsi sola vi niti videntur. Vbi prius inquirendum, anne eiusmodi inuasorum iussa, dum in possessione imperii sunt, vim obligandi habeant? Heic ex superioribus repetendum, obligationem ad obsequium non produci, nisi legitimam potestatem alter in me habeat. Nam per solam violentiam potest quidem alicui adferri extrinseca quaedam necessitas, aliquid praestandi; non autem obligatio, quae vinculum est intrinsecum, animum ita stringens, vt ni fecerit, peccati sit reus. Hinc si vis a validiore intentetur, maiori malo declinando vtique adigitur quis facere ea, ad quae non tenetur, & a quibus abhorret. Si qua tamen via datur, nemini vitio vertitur, si iniquam illam necessitatem perrumpat. Sed quid si quis initio quidem per vim aut malas artes imperium inuaserit, videri tamen velit iure id obtinere, ac vtut armis confidat, non hostem tamen, sed verum principem se ferat? Heic in vniuersum id nobis maxime videtur probabile, quod is, qui de facto summum imperium obtinet, vtut possessionem prauis artibus inuaserit, a singulis ciuibus tantisper pro legitimo principe sit censendus, quando nullus adest, qui meliori iure imperium sibi vindicare possit. Heic enim rationis est, vt qua-

dicebat: Ἂν ἄλλῳ δῷς, σὺ οὐχ ἕξεις. *Alteri si dederis, ipse non habebis.* H.

4) Durum hoc videtur RHETIO ad I. Feudor. 5. p. 243. Enimuero vt priuati ordine & dignatione differunt: ita licentiae in eos gradus esse possunt. H.

5) V. supra c. 5. §. 15. H.

6) V. supra c. 6. §. 10. post medium. H.

7) V. supra c. 6. §. 16. Hugo GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 6. §. 3. & 9. H.

§. IX. 1) Vt Iulius Caesar, cui Romani non tantum pactione, sed & iureiurando obligati. Nefaria proinde caedes eius, quicquid Cicero dixerit. V. egregia DIONIS Dissertatio L. XLIV. princip. H.

qualiscunque poſſeſſoris poteſtas valeat, modo legitimi principis regimen imitetur; quippe cum omnium interſit, quemuis potius Reipublicae proſpicere, quam eandem incerto rectore inter perpetuas turbas volui. Vnde cum in horum imperium tacite ſaltem ciues intelligantur conſenſiſſe, ad obſequium iisdem praeſtandum vere obligabuntur. Poſſis quoque huc adplicare illud ARISTOPHANIS Ranis: [Act. V. Sc. 4. v. 21. 22. 23.] Ὀυ χρὴ λέοντος σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν· ἢν δ' ἐκτραφῇ τις, τοῖς τρόποις ὑπηρετεῖν. *Non oportet catulum leonis in ciuitate alere: ſin autem quis educatus fuerit, moribus ipſius obtemperandum.* Sic qua via primi Caeſares ad imperium graſſati ſint, notum eſt. Et tamen Paulus Roman. XIII. ἐξουσίαν illis tribuit, quibus *propter conſcientiam* parendum ſit. Et Saluator noſter Caeſaris quae ſunt, Caeſari dari iubet. Neque enim quisquam ſingulorum ciuium erat, qui imperium, velut potiori iure debitum ſibi poſſet vindicare: & S. P. Q. R. antiquo iure ceſſerat, licet metu magis aut defectu virium, quam quia dominatum probabat [2]. Huc ſpectat inſignis lex ab Henrico VII. rege Angliae lata: *Vt nemo, qui regis partes tunc de facto regnantis ſecutus fuerat, propter eiusmodi crimen vnquam impeteretur, aut condemnaretur, vel proceſſu legis, vel per actum Parlamenti.* Cuius rationes ponderat Baco de VERVLAMIO in Hiſtoria Henrici VII. p. m. 242. [3] Irene apud NICETAM CHONIATEN: *Nec Imperatorem, qui abſit, quaerendum, nec, qui adſit, pellendum eſſe.* Sicuti & in regno haereditario, vbi inter duos pluresue petitores ius dubium eſt, lite adhuc pendente, & interea dum ea per amicam transactionem aut armis componitur, tutiſſimum eſt illi parere, qui in poſſeſſione eſt. Facit huc etiam defenſio Caſſii Clementis, qui a partibus Nigri contra Seuerum ſteterat, apud XIPHILINVM Epit. Dionis, [ad A. 194.] & ZONARAM Tom. II. *Ego neque te, neque Nigrum agnoui: Sed in illis partibus deprehenſus, non te oppugnare, ſed Iulianum expugnare ſtudui. Cum igitur idem mihi quod tibi propoſitum fuerit, non peccaui; ac ne in eo quidem, quod poſtea non ad te tranſii. Nam tu quoque noluiſſes quenquam ex amicis tuis ad illum deficere.* Multo magis autem haec locum habent in reſpectu ad extraneos, ad quos non ſpectat examinare titulum, quo quis imperio potitus eſt, ſed ſimpliciter poſſeſſionem ſequuntur [4], praeſertim vbi vſurpator imperii magna ſit potentia ſubnixus.

§. X. AST vero, quando quis pulſo legitimo principe, imperium arripit, & pro rege ſe gerit, reuera iuris alieni vſurpator; quid heic bono ciui agendum, qui iſti, quamdiu adhuc ſuperſtes eſt, fidem videtur debere? Vbi pronunciandum videtur, ſaepe rem eo redire poſſe, vt non ſolum licitum, ſed etiam debitum ſit, parere imperio eius, qui in qualicunque poſſeſſione regni eſt.

2) Prudenter Dolabella apud CICERONEM: *Vbi nunc eſt Respublica, ibi ſimus potius, quam dum illam veterem ſequimur, ſimus in nulla.* H.

3) Add. SIDNEIVS de Gubernat. c. 3. ſect. 35.

4) Vid. quae de Deputatis Hollandorum & Zelandorum a Galliae Rege admiſſis apud Pontificem diſſerebat Cardinalis OSSATVS in L. VI. Ep. 276. A. MDCI. Legatos Ioannis, noui Portugalliae Regis, non tantum Angliae Rex, ſed & Vrbanus IIX. Pontifex ſuſcipiebat, tradito Aulae Romanae more, vt diſceptantibus de regno Principibus, eius qui regnum poſſidet, legatus admittatur. V. Victor. SIRI Tom. I. Mercur. L. III. p. 601. 674. 682. & Paul. PIASECIVS Chron. ad A. MDCXXXIIX. vbi occaſione illa memorat, Gregorium XIII. Pontificem Regis Poloniae Stephani Batorei

est. Scilicet vbi legitimus dominus eo est redactus, vt erga ciues suos nullum amplius principis munus exercere possit. Quanquam enim eius iussa, quod legitima potestate destituantur, vim obligandi in se non habeant; prudentis tamen est viri, sibi suisque rebus consulere, & in futurum prospicere, ac praesentem suam conditionem caute cogitare, ne vitam ac fortunas suas temere in periculum proiiciat. Quod fieret, si possessoris iram vna reluctantia in se concitare vellet, nullum in vsum patriae aut eiecti regis. Quod ipsum aliqui colligere volunt ex Roman. XIII. vbi Apostolus ait: obediendum esse *οὐ μόνον διὰ τὴν ὀργὴν*, quasi diceret, hominis esse parum sanae mentis, eius qui gladium gerit iram contumacia sua praeter necessitatem prouocare. Ergo propriae salutis causa obediendum esse *ταῖς οὔσαις ἐξουσίαις*, potestatibus pro praesenti tempore exsistentibus, seu quae in possessione sunt. Sed & cum patria omni imperio carere nequeat, possessor autem salutem publicam vtcunque tueatur: non debet vtique bonus ciuis, amansque patriae, siquidem praesens rerum status ita postulat, inutili sua contumacia vlterioribus turbis causam praebere. Ille difficillimus est scrupulus [1], quo pacto obligatio ciuium simul subsistere queat tam erga legitimum principem expulsum, quam erga possessorem, qui & in verba sua ciues adegit, & in praesens munia regis obit. Quomodo enim quis simul fidem praestare queat duobus, in mutuum exitum imminentibus? Neque vero ciuium pactum, & fides inuasori data legitimi regis ius atque praetensionem videtur tollere posse. Non magis quam ius domini extinguitur per pactum coloni, quod cum praedone auertendis a praedio ipsius vexationibus init. GROTII mens est L. I. c. 4. §. 15. *Inuasoris dum possidet actus imperii, quos exercet, vim habere posse obligandi, non ex ipsius iure, quod nullum est, sed ex eo, quod probabile omnino sit, eum qui ius imperandi habet, id malle interim, rata esse quae imperat, quam legibus iudiciisque sublatis summam induci confusionem.* Add. IDEM L. II. c. 6. §. 5. Et sane omnino praesumendum, quemlibet principem ea humanitate esse, vt malit ciues suos quocunque modo seruari; quam dum nequidquam fato obluctantur, & a viribus destitutum affectum intempestiue ostentant, nullo cum fructu perire. Conf. 2 Samuel. XV, 25. 26. 1 Reg. III, 26. [2] Sic apud LIVIVM L. XXIII. c. 20. Romani, petentibus auxilium Pellinis, *fateri coacti, nihil iam longinquis sociis in se praesidii esse: redire domum, fideque ad vltimum expleta, consulere sibimet ipsos in reliquum praesenti fortuna iusserunt.* Add. quoque oratio Ferdinandi regis, cum Neapoli profugeret, apud GVICCIARDINVM L. I. circa fin. Vix igitur adparet, quid magis probabile heic dici possit, quam hoc; si legitimus princeps in talem sit coniectus statum, vt neque ipse, quam debet, defensionem ciuibus suis praestare queat, ne-

 que

Batorei legatum admisisse, quamuis contradiceret Henricus III. Rex Galliae Valesius, eodem regno a Polonis nolens abdicatus, & Maximilianus II. Imperator a magna Poloniae Procerum parte electus. Rempublicam Anglicanam A MDCLI. Sueciae Regina & Galliae Regis legatus, missis legatis, exemplo Hispanorum, agnoscendam esse existimabant apud AVCT. L. XXIII. Rer. Suecicar. §. 16. 17. ad d. A. Conf. eundem L. IX. Rer. Suecic. §. 65. ad A. MDCXXXVII. vbi graue de Gallis iudicium Ferdinando III. a Germanis electo Imperatori status controuersiam mouentibus. H.

§. X. [1] Vid. LYSIAS Orat. 19. quaestionem hanc, singulis momentis probe consideratis, discutiens. H.

2) Add. BVDDEVS de Legibus Syllae in Specim. Iurisprudentiae Historicae §. 108. 109. quod est inter eius Selecta Iuris Nat. & Gent.

que tantae sint ciuium vires, vt inuasori citra praesens exitium valeant resistere; praesumi principem expulsum tantisper ciuibus remisisse obligationem erga se [3], quoad fata ipsi viam ad regnum iterum aperiant, & quidem, quantum id ad conseruationem ipsorum, & declinandis periculis est necessarium. Et hactenus quoque duntaxat fides, quam inuasori ciues dederunt, stringere videtur; vt illa sit velut temporaria, expirans, vbi regi expulso sit facultas regnum suum recuperandi; quaeque non tam intrinseca conscientiae necessitate, quae praesenti metu contineatur. Add. GROTIVS L. III c. 7. §. 6. vbi si admittitur ius & dominium externum, non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quae conscientiam non tangit, admitti queat. Vid. 2 Reg. XI, 2. Paralip. XXIII. ad quem locum recte notat HOBBES Leuiathan. c. 44. Athaliam fuisse regno deiectam, non ex iure, quod sacerdos vt talis habebat, sed ex iure regis pueri. Quid de legibus sit censendum, quae tyrannicidium permittunt [4], aut praemiis afficiunt, vid. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 4. §. 17. Quibus omnibus consideratis vix adparet casus, vt priuatus propria auctoritate etiam iniustum imperii possessorem recte impedire queat [5]; praesertim cum experientia testetur, inuasores per eiusmodi conspirationes ad premendum populum magis exasperari. Vid. IVSTINVS L. XVI. c. 5. sub finem [6].

CAPVT

3) Hinc invasori pecuniam publicam metu soluens tutus erit. Vid. Matth. de AFFLICTIS Decis. Neapolit. 149. & 150. H.

4) Qualis erat Athenis, vbi post expulsos triginta tyrannos vnicuique ex psephismate iurandum erat, idque super sacra maiora, occisurum se sua ipsius manu, qui tyrannidem affectaret. Vide ANDOCIDEM Orat. I. seu, de Mysteriis, apud quem verba psephismatis & ex eodem infra L. VIII. c. 3. §. 13. leguntur, & Samuel PETITVM L. III. LL. Attic. tit. 2. & in Commentar. p. 232. H.

5) Vid. omnino GROTIVS d. c. 4. §. 19. H.

6) Quum totum hoc caput ad vnicum officium ciuium generale pertineat, a re non alienum erit, antequam ad sequens, quo de Officio Principis agitur, pergamus, paucis hoc loco verbis tradere officia ciuium reliqua omnia tam generalia, quam specialia. Omisit ea AVCTOR in hoc Opere, sed distincte contra de iis egit in Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. vlt. Huius igitur Compendii verba hoc loco supplebimus, insertis, quantum instituti ratio fert, additamentis Celeb. BARBEYRACI, quae vncis includemus. „ Officium igitur, inquit, Ciuium est vel generale vel speciale. Illud oritur, ex communi obligatione, qua isti imperio ciuili sunt subiecti. Hoc vero ex peculiari munere & functione, quae per Summum Imperium singulis est iniuncta. §. 2. Officium generale ciuium respicit vel rectores ciuitatis, vel totam ciuitatem, vel conciues. §. 3. Rectoribus ciuitatis ciuis debet reuerentiam, fidelitatem & obsequium. Cui coniunctum est, vt idem praesenti statu adquiescat, neque ad res nouandas animum adiiciat, neque alteri cuiuis adhaereat magis, eundemue admiretur & veneretur, vtque bene ac honorifice de iisdem, & eorum actionibus sentiat, atque loquatur. Ipsa memoria Principum bonorum nobis sancta & venerabilis esse debet. [Qualis autem malorum Principum recordatio esse debeat, docet MONTAGNE Essais L. I. c. 3.] §. 4. Erga totam ciuitatem officium boni ciuis est, vt eius salute & incolumitate nihil habeat carius; vt vitam, opes, ad eandem seruandam libenter offerat: vt ad eandem illustrandam, eiusque commoda promouenda omnes ingenii & industriae neruos intendat. [Verum vtilitas publica cum priuata non semper colliditur, & solent officia ciuium sese heic mutuo veluti respicere, ita, vt vnius praestatio ab alterius impletione quodammodo suspendatur, quum Bono publico non consulatur, nisi vnitis viribus. Quodsi igitur peruersa illa inualuerit consuetudo, vt a plerisque priuata vtilitas publicae

CAPVT IX.

DE OFFICIO SVMMORVM IMPERANTIVM.

I. *Officium summorum imperantium vnde cognoscatur.*
II. *Illud imperantibus probe est addiscendum.*
III. *Salus populi suprema lex est.*
IV. *Ciues bonis moribus imbuendi.*
V. *Commodae leges ferendae.*
VI. *Eaedem executioni dandae.*
VII. *Poenae recte temperandae.*
VIII. *Iniuriae ciuium mutuae prohibendae.*
IX. *Idoneis & probis ministris vtendum.*
X. *Tributa recte exigenda & collocanda.*
XI. *Facultates ciuium promouendae.*
XII. *Factiones prohibendae.*
XIII. *Aduersus inuasiones exterorum vires parandae.*

RESTAT, vt de officio summorum imperantium videamus; quod quidem eo diligentius erat faciendum, quo plura mala mortalibus, isthoc non probe obseruato, proueniunt; & quia huius disciplinae proprium est, istud tradere, quod idem legum ciuilium mensuram transscendat. Verum

blicae praeferatur, bono ciui vitio verti nequit, si se suaque inefficaci ac publico haud profutura probitate in casum dare nolit. TITIVS Obs. 828.] §. 5. Erga conciues ciuis officium est, amice & pacifice cum illis viuere, commodum sese ac facilem praebere; nec morositate, & peruicacia sua turbas dare; caeterorum commodis non inuidere, aut eadem interuertere. II. §. 6. Specialia officia vel per vniuersam sese Rempublicam velut diffundunt, vel circa certam duntaxat partem occupantur. Circa quae omnia hoc generale praeceptum habetur. Ne quis vllum officium in Republica affectet aut suscipiat, ad quod sese ineptum deprehendit. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17. §. 1. 2.] Sed descendendum est ad specialiora. §. 7. Qui Consilio suo rectoribus ciuitatum adsistunt, in omnes Reipublicae partes aciem mentis conuertant; quae ex vsu Reipublicae videbuntur esse, dextre & fideliter, citra affectus ac prauos respectus, exponant; salutem Reipublicae in omnibus consiliis pro scopo habeant, non proprias opes, aut potentiam; prauis affectibus Principum adulando non velificentur; factionibus & coitionibus illicitis abstineant: nihil quod dici oportet, dissimulent, nihil, quod taceri oportet, eliminent: exterorum corruptionibus impenetrabiles sese praebeant: priuatis suis negotiis aut voluptatibus publica negotia non posthabeant. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 17.] §. 8. Qui publice constituti sunt ad sacra obeunda, in iisdem grauitatem & attentionem adhibeant, vera de cultu Numinis dogmata proponant, eorum, quae ipsi docent, populo sese conspicuum exemplar exhibeant, nec prauitate morum muneri suo dignationem, doctrinae pondus detrahant. [Videantur PARRHASIANA T. II. pag. 235. seqq.] §. 9. Queis publice iniunctam, variarum scientia rerum animos ciuium imbuere, nihil falsi aut perniciosi doceant: vera autem ita tradant, vt auditores iis assentiantur, non tam adsuetudine audiendi, quam quia solidas eorundem rationes perspexerint: omnia dogmata ad societatem ciuilem turbandam directa fugiant; omnem scientiam humanam inanem habeant, ex qua nulla in vitam humanam & ciuilem vtilitas redundat. §. 10. Qui Iuri dicundo praeficiuntur, quibusuis facilem accessum praebeant, plebem ab oppressionibus potentiorum protegant; ius aeque pauperi & humili, quam potenti & gratioso dicant, lites vltra necessitatem non extrahant; a corruptelis abstineant; in cognoscendis caussis diligentiam adhibeant, omnesque affectus, since-

Verum quia ab aliis passim talia inculcantur *, repetitis duntaxat summis capitibus licebit nobis heic defungi. Quibus autem praeceptis hoc officium absoluatur, facile colligi potest, siquidem finis atque indoles ciuitatum, nec non partes summi imperii expendantur.

§. II. HEIC igitur ante omnia necessarium est, vt imperantes ipsi diligenter discant, quae ad plenam eius officii cognitionem pertinent [1], cum nemo laudabiliter exercere possit, quod non probe didicit. vid. 1 Regum III, 9. VIRGILIVS Aen. VI. [v. 852. 853.] *Tu regere imperio populos Romane memento. Hae tibi erunt artes, pacique imponere morem.* ISOCRATES ad Nicoclem: *Constat, quemadmodum ipsi reges animos suos excoluerint, ita etiam eorum regna se esse habitura. Quare nulli pugili tam conuenit corpus exercere, quam regibus ingenium suum.* Et cum omnes homines, tum imprimis principes tangit illud PERSII Sat. III. [v. 71. 72.] *Quem te Deus esse Iussit, & humana qua parte locatus es in re; disce.* Add. Phil. COMINAEVS L. I. p. m. 342. & L. III. p. m. 388. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. BACO Sermon. fidel. c. 19. Quam autem non protrita sint, quae ad bene gubernandam ciuitatem cognitu sunt necessaria, colligi potest ex illis, quae traduntur HOBBESIO de Ciue c. X. §. 10. ISOCRATES ad Nicoclem [princ.] regnum vocat τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων μέγιστον, καὶ πλείονος προνοίας δεόμενον, *summum rerum humanarum, quodque maiorem prouidentiam postulat*; *& quod non* ὥσπερ ἱερωσύνη *tanquam sacerdotium cuiuslibet est viri.* Recte quoque XENOPHON Cyropaed. L. I. [princ.] pronunciant: Ἀνθρώπῳ πεφυκότι πάντων τῶν ἄλλων ζώων εἴη ῥᾷον, ἢ ἀνθρώ-

sinceritatem iudicii corrumpentes, seponant; recte faciendo neminem timeant. [Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 17.] §. 11. Quibus armorum cura commissa, militem diligenter & tempestiue exerceant, & ad tolerandos militiae labores firment; disciplinam militarem sartam tectamque habeant; milites hosti iugulandos temere non obiiciant; annonam & stipendium, quantum in se, prompte procurent, nec de eo quicquam interuertant, milites semper vt Reipublicae faueant, curent, nec vnquam eos sibi aduersus Rempublicam concilient. §. 12. Milites contra stipendiis suis contenti sint; ab expilandis & vexandis paganis abstineant; labores pro tuenda Republica libere & strenue obeant; pericula per temeritatem non arcescant, per ignauiam non defugiant; fortitudinem in hostem, non in commilitones ostentent; stationem assignatam mascule defendant; honestam mortem turpi fugae & vitae praeferant. §. 13. Quorum opera ciuitas apud exteros vtitur, cauti sint & circumspecti, inania a solidis, vera a fabulosis discernere callidi, secretorum tenacissimi, pro vtilitate suae ciuitatis aduersus quaslibet corruptiones obstinati. [Vid. les Caracteres de Mr. de la BRUYERE au Chap. du Souuerain & de la Republique, & l' Ambassadeur et ses fonctions par Mr. de WICQVEFORT.] §. 14. Qui opibus ciuitatis colligendis aut dispensandis praesunt, caueant ab omni non necessaria acerbitate, nec, ob proprium quaestum aut per petulantiam vel malignitatem animi, oneri, quid adiiciant; publici nihil interuertant; quibus de publico quid soluendum, illis citra moras non necessarias satisfaciant. Durat autem ciuium *speciale* officium, quamdiu in ea functione, ex qua illud profluit, sunt constituti: qua vbi abeunt, & illud exspirat. *Generale* itidem durat, quamdiu Ciues sunt."

§. I. * Extant enim paraenetici complures, cum veteres, tum noui, *de officio Regum aut Principum*, quos recensere longum esset. H.

§. II. 1) Vere enim ARISTOTELES III. Pol. 3. Ἡ φρόνησις, ἄρχοντος ἴδιος ἀρετὴ μόνη. *Prudentia, sola imperium habentis propria virtus.* H.

2) Verissime quoque CICERO II. de Oratore. *Ad consilium de Republica dandum caput est nosse Rempublicam.* H.

3) Quod Prouerbium singulari dissertatione illustrauit Adamus RECHENBERGIVS. Excusa ea A. 1676. Poterat adiicere AVCTOR, vera esse haec dicteria, si id respiciatur, quod fit, cum nulli rei minus quam Reipublicae saepe curae impendatur, & ad nullam quam Rempublicam curandam frequentius sese adiungant, qui curae huic impares sunt. Fatendum tamen est, Reges,

ἀνθρώπων ἄρχειν. Homini facilius esse quibusuis animalibus aliis, quam hominibus imperare. Add. quae cum Glaucone disputat Socrates [2] apud XENOPHONTEM Memorab. L. III. Etsi multis non insuper habeatur illud dicterium Italicum: *Pochissimo ceruello basta a gouernar tutto l' mondo: & nescit mundus, quam exigua sapientia regatur* [3]. Cui consequens est, quod principi sint sequestranda illa studia, quae ad huncce finem nihil conferunt [4]; cum tam ardua sit ciuitatem regendi scientia, vt totum hominem etiam ingenio pollentissimum requirat, qui oblitus quodammodo sui, populo viuat. Multo magis circumcidendae principibus voluptates, oblectationes, vanaeque occupationes, quatenus istum finem intercipiunt. Eam quoque ob rationem ab iisdem in familiaritatem admittendi viri cordati, rerumque humanarum periti: adulatores, nugatores, & qui praeter inania nihil didicerunt, procul arcendi [5]. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 34. Edit. Paris. min.] *In amicitiam recipe non quoslibet, sed natura tua dignos, neque cum quibus iucundissime tempus conteras, sed quorum opera ciuitatem optime gubernes. Iis gaudere congressibus assuesce, qui te & sapientia augeant, & virtutis apud alios opinione:* Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 71. Qui & L. XII. c. 12. memorat, a Charonda *actionem prauae societatis* institutam, grauemque huius delicti reis multam impositam. Etsi optandum foret, minus saepe verum deprehendi, quod Carneades dicebat; *diuitum & regum filios solam equitandi artem recte discere, quia equus non nouit adulari.* PLVTARCHVS de Discr. amici & adulatoris. [Enimuero [6] vt generalia prudentiae rectricis praecepta rite adplicare norit Princeps, quam penitissime ipsi conditio sui status [7], subiectique indoles populi est cognoscenda. Illisque praeterea vir-

ges, Principes, si bene munere sibi demandato fungi velint, onus insolitum ceruicibus suscepisse videri, & melius Respublicas gubernatum iri, felicioresque populos futuros, si illi & regulas tantae artis fideliter discerent, & deinde religiose obseruarent.

4) Est enim quaedam sciendi intemperantia. Vid. LOCCEN. L. VII. Histor. Suecan. ad A. MDLX. vbi de Erico XIV. Sueciae Rege. AVCT. Histor. Caroli Gustaui Sueciae Reg. L. VII. §. 3. H.

5) DIPHILVS Nuptiis:

Ὁ γὰρ κόλαξ
Καὶ στρατηγὸν, καὶ δυνάστην, καὶ φίλους καὶ τὰς πόλεις
Ἀνατρέπει, λόγῳ κακούργῳ μικρὸν ἡδύνας χρόνον.

Assentator scilicet
Satrapas, Duces, amicos, ciuitates denique
Facile euertit, modicum oblectans tempus verbis maleficis.

Caeterum CONFVCIVS L. II. Sinicae scient. edita a Philippo Couplet. edit. p. 63. seq. inter regulas nouem, necessarias illis quicunque moderantur orbis regna, primo loco ponit: *Rex excolat virtutibus se ipsum.* Et secundo: *Colat sapientes viros.* Eas autem ad praxin reduci: *Si Rex a vitiis abstineat: sit purus & immaculatus interius & exterius; graui & se digno cultu induat; si illicita & quae repugnant rationi non attingat: Haec nimirum esse, quibus regia excolatur persona. Si detrectatores procul a se repellat, & procul absit a venereis: si vilipendat opes ac magni pendat virtutem: Haec ea esse, quibus animentur & excitentur ad imitationem sapientes virtutum sectatores.* H.

6) Reliqua huius §. supplentur ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 11. §. 2.

7) PLVTARCHO quoque hoc inter praecipua praecepta regendi Rempublicam est, vt Principes interius nouisse studeant Genium & indolem populi sui, eisque sese aptare & accommodare dignentur. Alias enim, inquit, si vno impetu populum mutare & corrigere velimus, nec facile id, nec tutum erit, quum non omnia hic in potentia sita, sed multa etiam tempori relinquenda sint. Τρέπεσθαι χρὴ πρὸς κατανόησιν τοῦ ἤθους τῶν πολιτῶν ὃ μάλιστα συγκραθὲν ἐκ πάντων ἐπιφαίνεται καὶ ἰσχύει· τὸ μὲν γὰρ εὐθὺς αὐτὸν ἐπιχειρεῖν ἠθοποιεῖν καὶ μεθαρμόττειν τοῦ δήμου τὴν φύσιν, οὐ ῥᾴδιον, οὐδ' ἀσφαλὲς, ἀλλὰ καὶ χρόνου δεόμενον πολλοῦ, καὶ μεγάλης δυνάμεως. Praecepta Reipublicae gerendae p. 799. B. Ed. Wechel. In quorum reliquis etiam partibus praestantissimae complures regulae de Arte gubernandi praesto sunt.

virtutibus cumprimis ſtudendum [8], quarum vſus in tantae molis adminiſtratione maxime conſpicitur, moresque ad tanti faſtigii dignitatem [9] componendi.]

§. III. GENERALIS lex ſummorum imperantium eſt haec: *ſalus populi ſuprema lex eſto* [1] PLATO de Rep. L. I. *Nemo in aliquo principatu imperans, quatenus princeps eſt, quod ſibi conferat, cogitat aut praecipit, ſed quod ſubiecto condacat, & quae dicit, quaeque facit, cuncta ad illius vtilitatem decoremque dicit & facit* [2]. Ea enim intentione in iſtos imperium eſt collatum, vt per id procuraretur finis, ob quem ciuitates ſunt inſtitutae. Inde credere iidem debent, nihil ſibi [3] priuatim expedire, quod non idem expedit ciuitati. Socrates apud XENOPHONTEM apomnem. L. I. *Nonne mirum tibi eſſe videtur, ſi quiſpiam bubulcus pauciores ac peiores facit boues, deinde non malus eſſe fateatur paſtor? Hoc multo mirabilius eſt, ſi quis, cum ciuitati praeſit, atque pauciores & peiores faciat ciues, deinde non erubeſcat, nec ſe putet malum eſſe ciuitatis gubernatorem.*

§. IV. AD internam ciuitatum tranquillitatem neceſſarium eſt, vt voluntates ciuium ita temperentur & dirigantur, prout saluti ciuitatis expedit. Inde ſummorum imperantium eſt, non ſolum idoneas ei fini leges praeſcribere; ſed & publicam diſciplinam ita ſancire, vt non tam metu ſuppliciorum, quam aſſuetudine ciues ad legum praeſcripta ſeſe componant [4]. Quippe cum ſolae poenae

8) Qualis eſt Pietas, fundamentum illud omnium virtutum: ſed ſit ea, neceſſe eſt, vera & infucata, nixa ſinceritate perſuaſionis, aliena a ludibriis vanae oſtentationis & anilis ſuperſtitionis. II. Amor iuſtitiae & aequitatis, conſtitutus enim eſt ideo Princeps, vt ius ſuum cuique tribuat. CICERO III. de Legibus c. 18. *Noſſe Rempublicam late patet, quid habeat militum, quid valeat aerario, quos Reſpublica habeat ſocios, quos amicos, quos ſtipendiarios, qua quisque ſit lege, conditione, foedere: tenere conſuetudinem decernendi, noſſe exempla maiorum.* III. Fortitudine Principi opus eſt, ſed quae prudentia temperetur. IV. Cautum deinde & prouidum eſſe oportet Principem, ne animi ſui ſenſa temere detegat. Sed continetur hac prudentia diffidentia viri ſapientis & diſſimulatio hominis innocentiſſimi. V. AVCTOR L. IV. c. 1. §. 17. & CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 6. 7. V. Preſſe praeterea Princeps adſueſcere debet moderandis animi ſui deſideriis & adpetitibus. Quum enim in manibus ſit, vnde cupiditatibus eius ſatisfieri queat, futurum eſt, vt ſi ſemel libidini fraena laxauerit ad extrema quaeuis feratur, & dum populum euertit, ſe ſuaque omnia peſſumdet: Belle eam in rem ARRIANVS de Expeditione Alexandri L. IV. c. 7. veram Alexandro defuiſſe monet felicitatem, quoniam, etſi ab eo profecta ſint, quaecunque a fortiſſimo belli Duce proficiſci poſſint, tamen caruerit animi moderatione. *Τούτων οὐδέν τι ὄφελος ἐς εὐδαιμονίαν ἀνθρώπου, εἰ μὴ σωφρονῶν ἐν ταὐτῷ ὑπάρχοι τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ τῷ τὰ μεγάλα, ὡς δοκεῖ, πράγματα πράξαντι.* VI. Bonitas porro & clementia ipſae quoque inter Principis virtutes emineant. Nihil enim eſt tam populare, quam bonitas. Vid. CHARRON L. III. cap. 2. §. 12. Denique VII. Liberalitas quoque Principi eo magis commendata eſſe debet, quod ei ſoli gratis quaſi liberali eſſe licet. Circumſpiciendum tamen erit, ne beneficia conferantur indignis. V. CLERICVS ſur le bonheur & malheur c. 12. p. 182. CHARRON de la Sageſſe L. II. cap. 2. §. 13. In nucleo fere haec omnia complexus eſt CICERO pro Rege Deiotaro. c. 9. *Fortem*, inquit, *iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem dici; hae ſunt regiae laudes.*

9) Quem locum Auctori ſuppeditaſſe videtur CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 15.

§. III. 1) Depromitur haec lex generalis ex CICERONE de Legibus L. III. c. 3. Eandem ſic effert Imperator ANTONINVS L. IV. c. 12. *Δύο ταύτας ἑτοιμότητας ἔχειν ἀεὶ δεῖ, τὴν μὲν, πρὸς τὸ πρᾶξαι μόνον ὅπερ ἂν ὁ τῆς βασιλικῆς καὶ νομοθετικῆς λόγος ὑποβάλλῃ, ἐπ' ὠφελείᾳ ἀνθρώπων. τὴν δὲ πρὸς τὸ μεταθέσθαι, ἐὰν ἄρα τις παρῇ διορθῶν καὶ μετάγων ἀπό τινος οἰήσεως. τὴν μέντοι μεταγωγὴν, ἀεὶ ἀπό τινος πιθανότητος ὡς δικαίου ἢ κοινωφελοῦς γίνεσθαι, καὶ τὰ παραπλήσια τοιαῦτα μόνον εἶναι δεῖ, οὐχ ὅτι ἡδὺ ἢ ἔνδοξον ἐφάνη.* *Duas te haſce propenſiones habere ſemper oportet, alteram, vt id vnice mediteris, quod munus regium & legislatorium ad procurandam ciuium ſalutem exigit: alteram vero, vt conſilium mutes, quotiescunque aliquis adſit, qui te meliora edoceat. Mutationem vero hanc conſilii ſemper fieri oportet propter maiorem ſpeciem iuſtitiae vtilitatemque publicam, non voluptatis vtilitatis propriae, aut gloriae ſtudio.* Et recte ſic diſſerit ARRIANVS, eſt enim is vere Princeps, cuius praecipua cura eſt, ciues ſuos reddere felices, quum tyrannus ſua vnice commoda ante oculos habeat. Ceterum regulae genuinae artis Politicae perfecte conueniunt cum Iure Naturae, quod ſatis oſtendit AVCTOR in Diſſertatione de Concordia verae

poenae non tam ingenerent curam bene faciendi; (hoc quippe est opus rationis & disciplinae,) quam folicitudinem, ne quis in maleficio deprehendatur. ARISTOTELES Polit. L. V. c. 9. Ὄφελος ἐδὲν γὰρ ὠφελιμωτάτων νόμων, εἰ μὴ ἔσονται εἰθισμένοι καὶ πεπαιδευμένοι ἐν τῇ πολιτείᾳ. *Nihil vtilissimae poterunt leges, nisi a teneris Reipublicae conuenienter prima educetur aetas* [2]. HORATIVS L. III. Ode 24. [v. 35. 36.] *Quid leges fine moribus Vanae proficiunt?* ISOCRATES Areopagitico [pag. 254. 255. Ed. Parif. min.] de veteribus Athenienfibus: *Infcitiae reos egerunt eos, qui ibi praeſtantiſſimos viros fore putarent, vbi leges exquiſitiſſimae haberentur; eum procliue ſit, leges alias ab aliis exſcriptas mutuari. Verum non eam rem virtutis afferre incrementa, ſed quotidianae vitae conſuetudinem. Nam plerosque iis moribus ſimiles euadere neceſſe eſſe, quibus ſinguli educati fuerint: multitudinem autem & accuratiorem legum conſtitutionem ſignum eſſe mali ſtatus Reipublicae. Nam dum delicta quaſi aggeribus obiectis coërcere conantur, neceſſario cumulari leges. Decere autem prudentes magiſtratus, non porticus implere legibus, ſed efficere, vt ciues inſitum habeant iuſtitiae ſtudium. Non enim SCta, aut plebiſcita, ſed praeclara inſtituta felicem efficere ciuitatem. Nam Homines male inſtitutas leges etiam exquiſitiſſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare* [3]. Vt autem iſthoc obtineatur, in Rebuspublicis Chriſtianis

Mm 2 pluri-

rae Politicae cum religione Chriſtiana. In eandem rem conferri meretur BVDDEVS de Concordia religionis Chriſtianae, ſtatusque ciuilis. Ceterum, quum actiones principum, eorumue qui Rempublicam repraeſentant, ſaepiſſime recedere videantur a regulis officiorum, quibus priuati adſtringuntur, AVCTORI noſtro propoſitum fuerat, oſtendere in ſingulari tractatu, quo vsque procedere poſſit ratio ſtatus. Hanc disquiſitionem, vt ipſe indicat in praefatiuncula ſecundae editionis, & alia eius Opuſcula mors intercepit. De eadem quaeſtione ſollicitii ſunt CHARRON de la Sageſſe L. III. c. 2. §. 4. & BAELIVS dans ſon Dictionn. Hiſtor. & Critique T. II. p. 1114. col. a. 2. Edit.

2) AMMIANVS MARCELLINVS L. XXIX. c. 2. poſtquam tentauerat Valentis Imperat. immanis crudelitatis exempla, monet: *nihil aliud eſſe imperium, vt ſapientes definiunt, niſi curam ſalutis alienae, bonique eſſe moderatoris reſtringere poteſtatem*, ſiue vt ſupra dixerat L. XXV. c. 3. *iuſti eſſe finem imperii obedientium commodum & ſalutem.* V. Henr. VALESIVM ad dictum locum 29. vbi conſimilia veterum dicta annotat. Neque tamen negandum, iuſta eſſe poſſe imperia deſpotica ſiue familiaria, modo ſint legitimo titulo parta. V. ſupra ad c. 5. §. 10. & c. 6. §. 6. H.

3) Et ſane Principis ipſius intereſt, vt omnes eius actiones ad hunc finem collineent:

Qui ſceptra duro ſaeuus imperio regit
Timet timentes: metus in auctorem cedit.

SENECA in Oedipo verſ. 705. 706.

§. IV. 1) Prudenter ISOCRATES Areopagetico. Δεῖ δὲ τὺς ἐυπολιτευομένυς ὐ τὰς ϛοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων. Ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. Οὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τὺς μὲν κακῶς τεθραμμένυς, καὶ τὰς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένυς τολμήσειν παραβαίνειν. Τὺς δ' ἀσφαλῶς πεπαιδευμένυς, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. *Decere autem prudentes magiſtratus, non porticus implere legibus: ſed efficere, vt ciues animis inſitum habeant iuſtitiae ſtudium. Non enim Senatusconſulta, aut plebiſcita, ſed praeclara inſtituta felicem efficere ciuitatem. Nam homines male inſtitutos, leges etiam exquiſitiſſimas negligere audere: qui autem recte & conſtanter educati ſint, eos demum bonis legibus velle obtemperare.* H.

2) Hortulanus, vt primas curas ſuas plantis iunioribus impendit, & deinde ad ſeniores pergit. ſic in ordinanda Republica ab educatione infantium, vt hi virtute, quam maxime fieri poſſit, imbuantur, incipiendum eſſe, PLATO monet Euthyphron. p. 2. Ed. Serrani. Καὶ φαίνεταί μοι, inquit, τῶν πολιτικῶν μόνος ἄρχεσθαι ὀρθῶς. ὀρθῶς [H. Stephanus, ſine neceſſitate hoc loco legit ὀρθὸν] γάρ ἐϛι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμεληθῆναι ὅπως ἔσονται ὅτι ἄριϛοι, ὥσπερ γεωργὸν ἀγαθὸν τῶν νέων φυτῶν εἰκὸς πρῶτον ἐπιμεληθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων.

3) Ἀλλὰ γὰρ ὐκ ἐκ τοιούτων [τῶν γραμμάτων] τὴν ἐπίδοσιν εἶναι τῆς ἀρετῆς [ἐνόμιζον] ἀλλ' ἐκ τῶν καθ' ἑκάϛην ἡμέραν ἐπιτηδευμάτων. τοὺς γὰρ πολλοὺς τοῖς ἤθεσιν ἀποβαίνειν ὁμοίους ἀνάγκη, ἐν οἷς ἂν ἕκαϛοι παιδευθῶσιν? ἐπεὶ τά γε πλήθη καὶ τὰς ἀκριβείας τῶν νόμων, σημεῖον εἶναι τοῦ κακῶς οἰκεῖσθαι τὴν πόλιν ταύτην. ἐμφράγματα γὰρ αὐτοὺς ποιουμένους τῶν ἁμαρτημάτων, πολλοὺς γίγνεσθαι τοὺς νόμους ἀναγκάζεσθαι. δεῖ δὲ τοὺς εὐπολιτευομένους, ὐ τὰς ϛοὰς ἐμπιπλάναι γραμμάτων, ἀλλ' ἐν ταῖς ψυχαῖς ἔχειν τὸ δίκαιον. ὐ γὰρ τοῖς ψηφίσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ἤθεσι καλῶς οἰκεῖσθαι

plurimum confert ipsa religio Christiana [4] sincera illa, & ab humanis commentis purgata, per pios & cordatos ministros doctrina & exemplo inculcata; quippe quae praeter dogmata ad salutem aeternam facientia continet perfectissima praecepta moralia, queis cumprimis ad bene tolerandam vitam ciuilem animi mortalium disponuntur, & quae tamen tamen legibus ciullibus ita commode sanciri non possunt. Quam ob causam in omnibus, quas nouimus, ciuitatibus Christianis pars paraenetica iuris naturalis ministris Ecclesiae exercenda est commissa; cuius tamen pars dogmatica ad illos proprie pertinet, qui ei disciplinae peculiariter addicti sunt. Add. GROTIVS de Iure summ. potest. circa sacra c. I. n. 13. Plurimum quoque momenti huc afferunt scholae publicae, siquidem in illis doceantur non inanes nugae, & male feriatorum hominum commenta, regni tenebrarum reliquiae. Vid. HOBBESII Leuiath. c. 46. & LVCRETIVS L. VI. v. 973. seqq.) sed solidae literae atque scientiae, quarum vsus sese per vitam humanam & ciuilem dispensat. Inter quas praecipua est, quae de iure summorum imperantium, & eidem respondente ciuium obligatione solide docet. Vid. HOBBESII Leuiath. c. 30. Est quoque insignis locus circa informationem iuuentutis apud DIONEM CASSIVM L. II. in Orat. Maecenatis ad Augustum. Add. quae super supprimenda Academia Conimbricensi iactata sunt apud CONNESTAGIVM de Vnione Lusitan. L. IIX. Nec insuper habenda, quae de multitudine scholarum differuntur apud GRAMONDVM Hist. Gall. L. III. Sed & maximum vigorem publicae disciplinae adfert imperantium exemplum ISOCRATES ad Nicocl. *τῆς πόλεως ὅλης ἦθος ὁμοιοῦται τοῖς ἄρχουσι.* *Mores totius ciuitatis ad exemplum imperantium conformantur.* SPARTIANVS de Caracalla nouercam Iuliam ducente: *Nuptias eas celebrauit, quas si sciret se legem dare vere, solus prohibere debuisset.* Haec igitur omnia vt in ciuitate recte se habeant, summorum imperantium est prouidere.

§. V. AD eundem finem expedit, perscriptas habere leges perspicuas & planas circa negotia, quae frequentissime inter ciues versari solent [1]. ISOCRATES

διοικεῖσθαι τὰς πόλεις. καὶ τοὺς μὲν κακῶς τεθραμμένους καὶ τοὺς ἀκριβῶς τῶν νόμων ἀναγεγραμμένους, τολμήσειν παραβαίνειν. τοὺς δὲ καλῶς πεπαιδευμένους, καὶ τοῖς καλῶς κειμένοις θελήσειν ἐμμένειν. ταῦτα δὲ διανοηθέντες, οὐ τοῦτο πρῶτον ἐσκόπουν, δι᾽ ὧν κολάσουσι τοὺς ἀκοσμοῦντας ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ἂν κατασκευάσουσι μηδὲν αὐτοὺς ἄξιον ζημίας βουλήσεσθαι ἁμαρτάνειν. ἡγοῦντο γὰρ τοῦτο μὲν αὐτῶν ἔργον εἶναι. τὸ δὲ περὶ τὰς τιμωρίας σπουδάζειν, τοῖς ἐχθροῖς προσήκειν. ἁπάντων μὲν οὖν ἐφρόντιζον τῶν πολιτῶν μάλιστα δὲ τῶν νεωτέρων. Add. MAXIMVS TYRIVS Differt. III. p. 64. Ed. Dauis. & IAMBLICHVS de vita Pythagorae §. 171. & seqq. Ed. Kusteri.

4) Vt pluribus demonstrauit AVCTOR Differtat. de Concordia vitae Politicae cum religione Christiana. Adde H. GROTIVM L. II. de Veritat. rel. Christian. & Iacobi THOMASII Diss. Religione Christiana non minui virtutem bellicam. H.

§. V. 1) Quare ii, qui leges condunt, aut Respublicas gubernant, ante omnia perspectam habere debent indolem populi, cui prodesse volunt, vt dictum fuit supra §. 2. Quotquot Genii popularis ignari sunt magistratus, semper in vitium valde incommodum incidunt, vt nimirum leges edant, quae a ciuibus obseruari ne quidem possint. Vid. CLERICVS dans les Reflexions sur ce que l'on appelle Bonheur & Malheur en matiere des Loteries c. 10. p. 127. & seqq.

2) *Ζήτει νόμους τὸ μὲν σύμπαν δικαίους, καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, πρὸς δὲ τούτοις οἵτινες τὰς μὲν ἀμφισβητήσεις ὡς ἐλαχίστας, τὰς δὲ διαλύσεις ὡς οἷόν τε ταχίστας τοῖς πολίταις ποιήσουσι.*

3) Conf. TACITVS Ann. 25. de Rep. Romana legibus laborante. CVIVS & illud est c. 27. *Corruptissima Republica plurimae leges.* PIASECIVS Chronic. ad A. MDCXXXII. vbi questus de varietate legum in Polonia. GROTIVS in prolegom. ad Histor. Goth. Vandalicam: *Philosophia*, inquiens, *legem vult esse simplicem, breuem, claram: qualia sunt patrumfamilias in familiam suam imperia. Tum vero nihil mutata duratio multum secum habet auctoritatis.* H.

4) *Εὑρών τούς τε νόμους ἀναγεγραμμένους, οὐχ ὁμοίους τοῖς νῦν κειμένοις οὐδὲ τοσαύτης ταραχῆς καὶ τοσούτων ἀντιλογιῶν μεστούς . . . . ἀλλὰ πρῶτον μὲν ὀλίγους, ἱκανοὺς δὲ τοῖς χρῆσθαι μέλλουσι καὶ ῥᾳδίους συνιδεῖν*

CRATES ad Nicocl. [p. 31. Ed. min. Parif.] *Leges quaere in vniuerfum aequas & vtiles, & inter fe confentientes: atque etiam tales, quae & controuerfias ciuium quam pauciffimas, & compofitiones quam fieri poteft celerrimas efficiant* [2]. IDEM in Panathenaico bonas leges his notis defignat [3], vt fint *paucae, fic tamen vt & fatisfaciant & cognitu faciles fint iis, qui illis funt vfuri. Dein iuftae, & vtiles, & inter fe confentientes, & magis hoc intentae, vt publica inftituta praeclara fint, quam vt priuata commercia fine fraude fiant* [4]. LYCVRGVS Orat. contra Leocrat. [p. 165. Ed. Wechel.] Οἱ νόμοι διὰ τὴν συντομίαν οὐ διδάσκουσι, ἀλλ᾽ ἐπιτάττουσιν ἃ δεῖ ποιεῖν. *Leges propter breuitatem non docent*, (ficut in difciplina iuris fieri folet,) *fed praecipiunt, quae oportet facere*. QVINTILIANVS Declam. 264. *Quid intereft nullae, an incertae fint leges?* De caetero plura legibus ciuilibus fancienda non funt, quam ad bonum ciuium & ciuitatis conducunt [5]. Nam cum de eo quod facere vel non facere debent, faepius per rationem naturalem, quam per fcientiam legum homines deliberare foleant; vbi plures leges funt; quam vt facile memoria comprehendi queant, & per eas prohibeantur ea, quae ratio per fe non prohibet: neceffe eft, vt per ignorantiam fine vlla praua intentione incidant in leges tanquam in laqueos. Quo ipfo ciuibus per imperantes fuperuacuum incommodum conciliatur; quod eft contra finem ciuitatum. HOBBESIVS de Ciue c. 13. §. 15. Leuiath. c. 30. Forma quoque iudiciorum ita eft temperanda, vt per proceffum breuem, ac minime fumtuofum quiuis iure fuo potiri queat. Prouerbium eft apud Perfas: *Melior eft breuis iniuftitia, quam tarda iuftitia.*

§. VI. QVIA autem fruftra feruntur leges, fi impune eas violari tolerent fummi imperantes; igitur horum eft exfecutionem earundem procurare [1], poenasque fumere pro cuiusque facti conditione [2], transgrefforisque intentione & malitia. Qua quidem in re ita procedendum, vt feueritas legum non in modicos duntaxat ciues, fed & in diuites ac potentes exerceatur; quibus fuae opes aut nobilitas nunquam id licentiae dare debent vt humilioribus impune infultare poffint; praefertim cum a plebe per nimiam oppreffionem in

Mm 3 furo-

συνιδεῖν. ἔπειτα δικαίους καὶ συμφέροντας, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ὁμολογουμένους, καὶ μᾶλλον ἐσπουδασμένους τῶν περὶ τῶν κοινῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ τοῖς περὶ τῶν ἰδίων συμβολαίων οἵους περ εἶναι χρὴ παρὰ τοῖς καλῶς πολιτευομένοις. Adiiciamus locum CICERONIS de Legibus L. II. c. 5. *Conftat*, inquit, *profecto ad falutem Ciuium, Ciuitatumque incolumitatem, vitamque hominum quietam, & beatam, inuentas effe leges, eosque, qui primum eiusmodi fcita fanxerint, Populis oftendiffe, ea fe fcripturos, atque laturos, quibus illi adfcriptis fusceptisque honefte beateque viuerent: quaeque ita compofita fanctaque effent, eas leges videlicet nominarunt. Ex quo intelligi par eft, eos, qui perniciofa & iniufta populis iuffa defcripferint, cum contra fecerint, quam polliciti profeffique fint, quiduis potius tuliffe quam leges: vt perfpicuum effe poffit, in ipfo nomine legis interpretando ineffe vim & fententiam iufti & iuris legendi.*

5) Multitudo legum indicium eft Reipublicae corruptae. Corrupti enim tot ciuium mores fint, oportet, qui tot fulcra ruinofae compagis exigunt. Corruptiffima Republica plurimae leges. TACITVS Annal. L. III. c. 27. Et Respublica Romana quo corruptior fuit, eo plures leges habuit. Vid. STRABO Geogr. L. VI. p. 260. Ed. Parif. 399. A. Ed. vlt. Amft. & PARRHASIANA T. II. p. 300. feqq. vt & locus ISOCRATIS ex Panthenaico laudatus in nota 1. Quod ad reliqua de legibus & adminiftratione iuftitiae confuli poffunt BVDDEVS P. III. c. 5. fect. 4. & THOMASIVS in Differtatione, quae infcribitur, Morum cum iure ftricto contentio.

§. VI. 1) Eam in rem apud Graecos erant νομοφύλακες. COLVMELLA L. XII. de Re ruftic. c. 3. *Bene moratarum ciuitatum primoribus, atque optimatibus non fatis vifum eft, bonas leges habere, nifi earum cuftodes diligentiffimos ciues creaffent, quos Graeci νομοφύλακας appellant. Horum erat officium, eos qui legibus parerent, laudibus profequi, nec minus honoribus: eos autem qui non parerent, poena mulctare.* Conf. HARPOCRATIONEM & SVIDAM d. vocab. & Vbbon. EMMIVM de Rep. Athenienf. p. 79. H.

2) De Poenis prolixe tractabitur in c. 3. libri fequentis. De modo poenas perinde ac praemia diftribuendi. Vid. BVDDEVS in Philof. pract. P. III. c. 5. fect. 5.

furorem datae ciuitati maximum periculum ſoleat imminere, add. HOBBESIVS Leuiath. c. 30. Nec ſine ſufficiente cauſa venia indulgenda [3]; cum & iniquum ſit, & ad irritandos ciuium animos efficaciſſimum, aequaliter meritos caeteris paribus non aequaliter tractare. PINDARVS Olymp. Od. 13. [v. 6. & ſeqq.] Ἐυνομία βάθρον πολίων, ἀσφαλὴς δίκα, καὶ ὁμότροπος εἰράνα, ταμίαι ἀνδράσι πλούτου, χρύσεαι παῖδες εὐβούλου θέμιτος.

§. VII. VTI autem nihil poenis eſt ſanciendum, quod non ad vſum ciuitatis facit: ita poenae quoque ſunt temperandae, vt ad finem iſtum proportionem habeant, vtque adeo ciues non plus afflictionis, quam Reſpublica vtilitatis inde ferat *. De caetero ſi ſcopum ſuum debent obtinere poenae, adparet eas eousque eſſe intendendas, vt acerbitas earundem praeponderet lucro & delectationi, quae ex facto legibus vetito redundare poteſt. Add. HOBBES Leuiath. c. 30.

§. VIII. QVIA porro hoc fine in ciuitatem coiuerunt homines, vt ſecuritatem aduerſus iniurias aliorum obtinerent: ſummorum imperantium eſt, eo ſeuerius ciuium inter ſe iniurias prohibere, quo faciliorem perpetua cohabitatio occaſionem ad laedendum praebet. Nec diſcrimina ordinum ac dignitatum eo valere debent, vt potentiores tenuioribus pro libidine inſultare poſſint. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 31.] Καλῶς δημαγωγήσεις, ἐὰν μήτε τὸν ὄχλον ὑβρίζειν ἐᾷς, μήτε ὑβριζόμενον περιορᾷς. *Bene popularis eris, ſi neque vulgi petulantiae locum dederis, neque alios populo inſultare paſſus fueris: ſed prouideris, vt & honores optimo cuique mandentur, & caeteri nullis iniuriis afficiantur.* XIPHILINVS Epit. Dionis in Galba *. *Etſi ſatis eſt priuatis hominibus, nullam iniuriam facere: tamen principem prouidere etiam oportet, ne caeteri faciant.* Sed & ſcopo ſummi imperii aduerſatur concedere, vt ciues, quas ſibi factas arbitrantur iniurias, priuata violentia exſequantur.

§. IX. PRAETEREA quanquam ad omnia ciuitatis amplioris negotia immediate obeunda vnus princeps non ſufficiat, ſic vt neceſſario miniſtri in partem curarum ſint vocandi: tamen vti hi omnem a ſummo imperante auctoritatem mutuantur; ita & bene & male ab ipſis geſtorum imputatio vltimo demum in iſtum redundat. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 35.] *Sic alios, iis praefice rebus, quas ipſe non geris, vt tibi adſcribendum ſcias, quicquid illi fecerint.* IDEM ad Demonicum [p. 17.] *Magiſtratum adeptus nullius improbi miniſterio in obeundis negotiis vtitur. Nam quicquid ille deliquerit, id tibi imputabitur.* THEMISTIVS Orat. XVII. [p. 117. B. Ed. Pariſ. Harduini.] *Quum Satibarzanes ab Artaxerxe prouinciae cuiusdam praefecturam, minime ſibi conuenientem, cum tribus millibus daricorum petiuiſſet, pecuniam quidem ille donauit, praefecturam vero non permiſit.* Χρυσίον μὲν γὰρ τοσοῦτον δοὺς, οὐκ ἔσομαι ἔφη πενέστερος κακῷ δὲ ἀρχὴν ἐπιτρέψας, ἀδικώ-

3) V. PARRHASIANA T. II. p. 178. & ſeqq.

§. VII. * Contra ac Valens Imper. ita ſaeuiens infeſte, *vt poenarum atrocitatem aegre ferret finiri cum morte.* Vt eſt apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XXIX. c. 2. qui ibidem prudenter admonet: *De vita & ſpiritu hominis, qui pars mundi eſt & animantium numerum complet, laturum ſententiam diu multumque cunctari oportere, nec praecipiti ſtudio vbi irreuocabile eſt factum agitari.* H.

§. VIII. * Conf. PARRHASIANA T. II. p. 283. & ſeqq. vbi oſtenditur, iuſtitiam omnibus ex aequo tribuendam eſſe.

§. IX. 4) In quo loco MARTIALIS de alia re omni agitur. Illud enim indicat Poëta, ſummam virtutem Principis in eo conſiſtere, vt amorem

ἀδικώτερος. *Pecuniae enim, inquit, si tantum dem, non ob id indigentior: at vero si improbo praefecturam committam, iniustior ero.* EVRIPIDES Rheso. [v. 626.] Χρὴ δ' ἄνδρα τάσσειν, ἔ μάλις' ἂν ὠφελῇ. *Conuenit quemque virum eo adhiberi, vbi maxime sit vtilis.* LIBANIVS Legatione ad Iulianum: *Qualem equis aurigam praefeceris, sic spera currum tibi moderatum iri.* MARTIALIS VIII. Epigr. 15. *Principis est virtus maxima nosse suos* [1]. Quam ob rationem, & quia prout ministri sunt, ita recte aut praue negotia expediuntur. (Add. XENOPHON Cyrop. L. VIII. post princ.) summi imperantes tenentur ad ministeria ciuitatis adhibere viros probos [2] & idoneos, & in eorum acta subinde inquirere, (LVCIANVS de Mercede conductis: Ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ βασιλέως πολλοὶ, ἐ μόνον τ' ἀληθῆ ὁρῶντες, ἀλλ' ἀεί τι καὶ ἐπιμετρῶντες, ὡς μὴ νυστάζειν δοκοῖεν. *Aures & oculi regis multi, non solum vera videntes, sed semper quid & addentes, ne dormitare videantur.*) Eosdemque prout rem gessisse deprehenduntur praemiis vel poenis mactare, quo caeteri intelligant, non minore fide ac diligentia publicam, quam propriam rem tractandam. Atque ne gratiae aut odio dari quid possit, Chinenses hoc modo solent cauere [3], dum nemini magistratum in loco natali gerere conceditur: quod ibi fere sint, quos peculiariter amamus aut odimus. Sic & cum praui mortalium ad scelera perpetranda spe impunitatis alliciantur, quae ipsis praebetur facillima, vbi iudices corruptionibus patent: summorum imperantium est, in eiusmodi iudices, tanquam fautores scelerum, queis securitas ciuium abrumpitur, seuere animaduertere. (Vid. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 75. 76.) & iniquas eorum sententias rescindere. Nam id, quod apud Aragonios in vsu esse dicitur, iniquum videtur, vt iudices quidem ob latam iniquam sententiam poenas dent & illa nihilominus exsecutioni detur. Praeterea licet ordinaria negotiorum expeditio ministris credenda sit; summi tamen imperantes querelis ac desideriis ciuium patienter aurem praebere nunquam detrectabunt [4]. Quaenam autem requisita summi imperantes respicere debeant in iis, quorum consiliis circa gerenda negotia publica vti velint, & quo modo eorundem sententiae commodissime perquirantur, docet HOBBESIVS Leuiath. c. 25. & 30. & circa posterius notabile exemplum extat apud DAVILAM de Bello ciuili Galliae L. XIV. p. m. 969. vbi Pontifex circa absolutionem Henrici Regis non in consistorio, sed priuatim singulos consuluit. ISOCRATES ad Nicoclem *bonum consilium* vocat χρησιμώτατον καὶ τυραννικώτατον πάντων κτημάτων, *vtilissimam & rege omnium dignissimam possessionem.* Notatu dignissima sunt, quae circa magistratus apud Chinenses tradit NEVHOF in generali descript. Sinae c. 1. Nec insuper habenda monita IACOBI Regis dono regio L. II. vt princeps ministros eligat ex suo maxime iudicio, non ad arbitrium aliorum, & promiscue ex omni parte populi, cum communis sit pater. Vbi & rationes adfert, quare ad ministeria

rem ciuium suorum conciliare sibi norit: quod apparet ex instituto & argumento Epigrammatis.

2) Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 16. & seqq. & BVDDEVS in Philosoph. Practica P. III. c. 5. sect. 6.

3) Vid. le COMTE nouis Commentar. de Statu praesent. Chin. Ep. 9. vbi duas rationes adfert. Et apud Romanos M. Aurelius sanxit, ne quis patriae suae Praeses constitueretur. Rex Siamensis in regno Timquin, quod prouincias octo complectitur, praefecturas credit eunuchis. De CHOISI in Diurnis itinerarii Siamensis. Vid. supra L. VI. c. 1. §. 6. H.

4) Nec tamen semper nimis cito aut facile. Inspici meretur PICCARTVS Decad. 11. obs. Pol. 7. MEVIVS Part. VI. Decis. 70. 73. FORSTNERVS ad XIV. Annal. Tacit. 16. & ad XV. Annal. 21. H.

steria pecuniae publicae sint adhibendi homines mediocris conditionis. Add. quoque LIBANII Orat. 5. de Assessoribus.

§. X. CVM ad tributa, & alia onera ferenda ciues nullo alio nomine teneantur, quam quatenus ista necessaria sunt ad sumtus ciuitatis belli pacisque tempore tolerandos; igitur summorum imperantium [1] heic officium erit, non plus extorquere, quam necessitates aut insignes vtilitates Reipublicae requirant. Vid. COMINAEVS L. X. circa fin. GROTIVS in Lucam c. 3. 13. *Principum est publica onera cum publicis necessitatibus aequare, ita quidem vt liceat his ex publicis obuentionibus semet pro dignitatis ratione sustentare; non item modum exigendi petere a suo, & aulicorum mancipiorum luxu ac libidine, quae modum non habent.* Add. quoque Th. MORI Vtopia L. I. LIBANIVS Orat. 3. *Ταμιεῖα ἀσφαλῆ αἱ τῶν κεκτημένων οἰκίαι, aerarium tutissimum sunt domus possessorum.* Deinde vt ista iusta in proportione describantur; nec aliquibus ciuibus immunitates concedantur, in fraudem & oppressionem reliquorum [2]. Add. HOBBESIVS de Ciue c. 13. §. 10. [3] Praeterea vt colligatur modo, quantum fieri potest, minime sumtuoso, & ne manibus colligentium multum queat adhaerescere [4], ne aerario contingat, quod vrnis & situlis, quae ad extinguendum incendium plenae hauriuntur, sed longa per manus traditione & concussione vix medium continent, dum eo perueniant, vbi aqua igni est iniicienda. Sed nec praetereundum, quod Hybreas Orator M. Antonio Triumuiro, duplicari per Asiam tributa iubenti respondit, geminam aestatem & geminum autumnum quoque eodem anno imperaret. Tum quae collecta fuere, in vsus Reipublicae impendantur; non per luxuriam, largitiones, superfluam ostentationem, aut inania dissipentur. DREPANIVS Paneg. [c. 27. num. 1. Edit. Cellar.] *Est improborum Principum postrema defensio, auferre donandi gratia.* Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L. III. c. 6. p. m. 175. Denique prouidendum, vt expensae reditibus respondeant; & qua hi non pertingunt, a parsimonia, & circumcisis sumtibus supplementum petendum. Perniciosus est enim splendor, cui sustinendo reditus non sufficiunt. Imo sat splendide viuit, qui nemini debet [5]. Add. MACHIAVELLI Princeps c. 16. PLINIVS Panegyr. [c. 41.] *Assuescat Imperator cum imperio calculum ponere: Sic exeat, sic redeat tanquam rationem redditurus, edicat quid absumserit, ita fiat, vt non absumat, quod pudeat edicere.* Apud CONNESTAGIVM de Vnione Lusitan. L. I. est quoque notabilis locus de mala oeconomia Lusitaniae. p. m. 25. Nec est quod quenquam moueat illud CICERONIS pro Rege Deiotaro: [c. 9.] *Frugi hominem dici non multum habet laudis in rege.* Quod HOBBESIVS Leuiath. c. 11. ita explicat: *Frugalitas (quanquam in homine priuato virtus) illis, quibus ea gerenda sunt, quae multorum hominum vires simul*

§. X. 1) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 281. 282. & T. II. p. 291. & seqq. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2. §. 20. & seqq. & BVDDEVS Philosoph. Pract. P. III sect. 7.

2) Vid. MEVIVS Part. VII. Dec. 30. H.

3) Et PARRHASIANA T. I. p. 275. & seqq.

4) Vid. quae de Polonia conqueratur P. PIASECIVS Chronic. ad A. MDCXXXI. circa extr. H.

5) Maximilianus Elect. Bauar. in monitis vltimis ad filium apud ADLTZREITTER. Part. III. Ann. Gent. Boiic. L. XXXV. n. 27. *A faciendis aeris alieni nominibus, quoad eius fieri potest, diligenter abstine: & si rebus necessariis facta fuerint, quoquo tempore cura, vt expungantur; aut saltem id age, ne in dissoluendis remissus nedum infidus videaris. Hoc tibi sit pro comperto, foenus sensim & sine sensu debitoris facultates exedere, &, nisi eum dies venerit, repraesentetur, continuo vorare instar terodinis.* &c. H.

simul postulant, *aptitudinem adimit. Conatum enim debilitat*, *qui nutriri & conseruari praemio debet.* Enimuero facile exarescet fons praemiorum, ni adsit frugalitas. Etsi haec regi amplectenda non per se, ac vt tantum diuitias cumulet, sed vt materiam suppeditet & conseruet negotiis bene gerendis.

§. XI. QVANQVAM autem summi imperantes subditos alere non teneantur, (nisi quod eorum, qui per immeritam aliquam calamitatem seipsos sustentare non possunt, peculiarem curam agere caritas iubeat; & quondam Yncae apud Peruuianos inter alios titulos maxime gaudebant appellari *Amatores pauperum.* Apud Garcilassum de la VEGA Commentar. Reg. L. II. c. 14. qui etiam L. IV. c. 7. memorat, viduarum agros plus habuisse priuilegiorum, quam ipsius Yncae:) tamen quia non solum ex bonis ciuium colligendi sunt sumtus, ciuitati conseruandae necessarii, sed etiam robur ciuitatis in virtute & opibus ciuium consistit; & quia *grauis est domino* quae *seruit egestas*: igitur illis quantum in se est, prouidendum erit, vt res familiaris ciuium gliscat [1]. ISOCRATES ad Nicocl. [p. 33.] *Rem priuatorum familiarem curato: & prodigos de tuo facere sumtum*, *& ad rem attentos tuas opes augere existimato. Bona enim omnia in ciuitate habitantium velut domestica sunt regum bene imperantium* [2]. Ad hunc finem facit ciues disponere, vt quantum fieri potest, vberem prouentum ex terra & aqua capiant; vt quae apud ipsos proueniunt, materiis industriam adhibeant, aut quem ipsi commode laborem obire possunt, ab aliis non redimant, quod fit, siquidem artes [3] mechanicae rite foueantur. Maximi quoque heic momenti est, mercaturam [4], & in regionibus maritimis nauigationem excolere: Huc spectat diligentia Sesostris, qua Aegyptum commerciis & communicationi fructuum commodam fecit, apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 57. Add. quoque tradita ab HOBBESIO Leuiath. c. 30. circa societates mercatorum obseruanda [5]. Enimuero non ignauia solum proscribenda, sed & ad parsimoniam reuocandi ciues per leges sumtuarias [6], queis superflui sumtus prohibeantur, inprimis illi, per quos opes ciuium ad exteros transferuntur. Maecenas apud DIONEM CASSIVM L. LII. *Diuitiae magnae non tam multa accipiendo*, *quam non multos sumtus faciendo colliguntur.* Etsi maiorem heic, quam quaeuis leges, efficaciam obtinet summorum imperantium exemplum. TACITVS Ann. III. [c. 55.] *Praecipuus adstricti moris auctor Vespasianus fuit*, *antiquo ipse cultu victuque obsequium inde in principem*, *& aemulandi amor*, *validior quam poena ex legibus & metus* [7]. Add. quoque quae BERNIER de Reb. in regno Mogol. circa finem refert de causis, quae vim auri in eo regno absumunt. Si qua tamen sit regio, quae populi & pecuniae multitudine abundet, in ea consumtiones non necessarias & luxuriae propiores, tolerari expedit, vt plebs occasionem sese alendi accipiat, & ne magna vis pecuniae otiosa iaceat; modo ne enormis luxus alatur, & materia ad exteros cum lucro exportanda frustra consumatur.

§. XII.

§. XI. 1) Et inprimis annona deficiat. Vid. omnino BERNEGGERVS Obs. miscell. 33. 34. H.

2) Κήδου τῶν οἴκων τῶν ἰδιωτῶν, καὶ νόμιζε τοὺς δαπανωμένους ἀπὸ τῶν σῶν ἀναλίσκειν, καὶ τοὺς ἐργαζομένους τὰ σὰ πλείω ποιεῖν. ἅπαντα γὰρ τὰ τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν οἰκεῖα τῶν καλῶς βασιλευόντων ἐστι.

3) Vid. PARRHASIANA T. I. p. 264. & seqq. T. II. p. 291. & seqq. & BVDDEI Philos. Pract. P. III. c. 5. sect. 7. vbi etiam de Moneta agit.

4) Sunt enim mercatores vena porta, qui nisi floruerint, potest quidem regnum artus aliquos habere robustos, sed venas vacuas & habitum corporis macrum, vt ait Baco VERVLAMIVS Serm. fidel. 19. H.

5) Et CHARDIN itinerar. Persico ab initio, vbi de societatibus Anglorum in diuersis orbis partibus. H.

6) Vid. infra L. VIII. c. 5. §. 5.

7) Vid. MONTAGNE L. I. c. 43.

§. XII. QVIA etiam sanitas ac firmitas interna ciuitatum ex vnione ciuium [1] prouenit, quae quo accuratior fuerit, eo maiori cum efficacia vis imperii per vniuersum sese corpus ciuitatis dispensat: igitur summis imperantibus incumbit prouidere, ne in ciuitate factiones oriantur [2]; ex quibus facilis in seditiones & bellum ciuile est prolapsus, quod tanto deterius est bello, quod concorditer aduersus exteros geritur, quanto bellum deterius est pace. HERODOTVS Vrania [init.] [3] Addatur EVAGRIVS Historia Ecclesiastica L. IV. c. 31. de Iustiniani in Venetam factionem studio, & ortis inde malis [4]; nec non PROCOPIVS Histor. arcana & IDEM de Bello Persico L. I. c. 24. Et BACO Sermon. fidel. c. 15. & 49. Neue quidam ciues inter se peculiaribus pactis connectantur; (vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 21.) Neue omnes aut aliqui ab vllo alio, siue intra siue extra ciuitatem constituto, sub quocunque obtentu, sacro aut profano, magis dependeant, quam a legitimo suo principe, & in nemine plus sibi praesidii repositum arbitrentur. Quia & ne exsistant tales, in quos adplicare queas illud SENECAE Oedipo: [v. 542. 543.] *Stat ingens arbor, atque vmbra graui Syluas minores vrget.* Vid. Genes. XXVI, 16. & BACO Serm. fidel. c. 35. Add. HOBBES. de Ciue c. 13 §. 12. 13. COMINAEVS L. X. circa med. p. m. 682.

§. XIII. DENIQVE cum status ciuitatum inter se sit pax satis infida; summorum imperantium [1] est curare, vt virtus ciuium, peritiaque armorum alatur, & omnia, quae ad vim repellendam requiruntur, mature parentur, munita loca, arma, milites [2]. *Mature*, inquam. Nam *miserum est opus tunc demum fodere puteum, vbi sitis fauces tenet.* PLAVTVS Mostillar. act. II. [Sc. I. v. 32. 33.] Vltro autem, etiam posita iusta belli causa, nemo lacessendus [3], nisi tutissima arriserit occasio, & conditio ciuitatis commode id ferat. Eundem quoque ob finem consilia & molitiones vicinorum accurate exploranda, & obseruanda sunt [4]; (cui fini hodie inter alia, inseruiunt legationes perpetuae [5]; vide MARSELAER Legato L. II. c. 11.) nec non amicitiae & foedera prudenter contrahenda. Add. HOBBES. de Ciue c. 13. §. 7. 8. & BACO Sermon. fidel. c. 29.

§. XII. 1) V PARRHASIANA T. I. p. 289 & seqq.

2) LIVIVS IV. Histor. 9. *Factiones fuere eruntque pluribus populis magis exitio, quam bella externa, quam fames morbiue, quaeque alia in Deum iras, velut vltima publicorum malorum, vertunt.* H.

3) Στάσις γὰρ ἔμφυλος πολέμου ὁμοφρονέοντος, τοσούτῳ κάκιόν ἐστι, ὅσῳ πόλεμος εἰρήνης. Vid. MONTAGNE L. III. c. 12 p. 774.

4) Et THVANVS L. LXIII. ad A. MDLXXVII. vbi Christophorus THVANVS monet, *Regem, dum se factionis ducem profiteatur, regiam maiestatem quodammodo exuere, & qui supra omnem comparationem positus est, perditissimo cuique conditione aequari, insque supremi imperii abdicare.* H.

§. XIII. 1) Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 3. §. 18. & seqq.

2) Vid. supra L. II. c. 2. §. vlt. ARISTOTELES II. Pol. 5. Δεῖ γὰρ οὐ μόνον πρὸς τὰς πολιτικὰς χρήσεις ἱκανὴν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἔξωθεν κινδύνους. *Oportet enim non modo ad ciuiles vitae vsus quod satis est suppeditare, sed & propter pericula ab externis.* H.

3) Apud SENECAM Octau. vers. 433. in alia omnia it Nero

Exstinguere hostem maxima est virtus Ducis

Sed cui a Seneca respondetur:

Seruare ciues maior est patriae patri

& paullo post:

Pulchrum eminere est inter illustres viros:
Consulere patriae; parcere afflictis; fera
Caede abstinere: tempus atque irae dare;
Orbi quietem; seculo pacem suo
Haec summa virtus: petitur hac coelum via.

Add. BVDDEI Philos. Pract. P. III. c. 5. sect. 11. vbi agit de prudentia status circa bellum & pacem.

4) SOPHOCLES Oedipode in Colono:

Ἐν γὰρ τῷ μαθεῖν
Ἔνεστιν εὐλάβεια τῶν ποιουμένων.
Nam resciscere
Quid agatur, ad res magna agendas cautio est. H.

5) At hodie Orientis Reges magno sibi honori ducunt, legatos ab exteris accipere, quod id velut homagii speciem reputent; ipsi raro legatos ab exteros mittunt. Vid LOVBERIVS de Regno Siam. Part. III. c. 15. n. 14. RIGAITIVS Histor. Ibraham. Turcarum Imperat. ad A. MDCXL. vbi Turcarum, qui rerum externarum nimis secam notitiam consequuntur, exemplo docet, quanti Principis intersit, in aulis externis legatos assiduos habere. H.

SAMVELIS PVFENDORFII

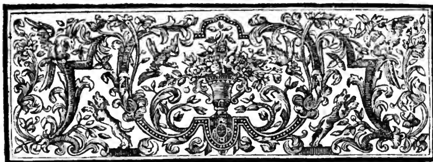
DE

IVRE NATVRAE

ET

GENTIVM

LIBER OCTAVVS.

CAPVT I.

DE IVRE DIRIGENDI ACTIONES CIVIVM.

I. *De indole legum ciuilium in genere.*
II. *An lex ciuilis poſſit repugnare legi naturali.*
III. *An eadem crimina pro lubitu definire poſſit.*
IV. *Praecepta decalogi an ſint leges ciuiles.*
V. *Num aliquod iuſtum fuerit ante leges ciuiles.*
VI. *An quis aliquando exſequi prauum mandatum ſuperioris poſſit ſine peccato.*
VII. *Iuſſu ſuperioris, ſcelus non recte patratur.*
VIII. *An ciuis iuſſu regis recte militet in bello iniuſto.*

POSTQVAM explicata ſunt ea, quae ad naturam ſummi imperii in genere ſpectant; iam euoluendae quoque ſunt quaeſtiones praecipuae, quae circa ſingulas partes ſummi imperii mouentur. Et quidem cum poteſtas dirigendi actiones ciuium primo a nobis loco poſita ſit, abs qua leges ciuiles promanant, illis, quae ſupra de legibus in genere tradidimus, nunc addenda ſunt, quae peculiariter ad leges ciuiles, & iuſſa ſummorum imperantium pertinent. Lex igitur ciuilis dicitur vel reſpectu *auctoritatis*, vel reſpectu *originis*. Priori ſenſu ciuiles leges vocari poſſunt omnes leges, iuxta quas in foro ciuili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanent. Conf. GROTIVS de Imperio ſummarum Poteſt. circa ſacra c. 3. n. 3. 4. 11. & c. 4. n. 1. Equidem leges naturales & diuinae omnes homines, quibus latae ſunt, obligant, & earum transgreſſores poena coram tribunali diuino decernenda manet. Sed vt illae plenam vim legis in

Nn 3 foro

foro ciuili obtineant, ex imperio ciuili oritur [1]; cuius eſt definire, ob quae delicta poena in foro ciuili ſit exigenda [2]; quae vindictae Numinis ſint relinquenda. Item ex qua obligatione naturali actio detur in foro ciuili [3], quae obligatio actionem non pariat, ſed ſolo pudore & probitate hominum contineatur. Vnde in ciuitatibus ob violatas leges naturales, quibus auctoritas legis ciuilis data non eſt, nemo conuenitur, aut punitur poena proprie dicta. Nam talia peccata vtique comitantur illa mala, quae poenae naturales ſolent vocari [4]. Et habent quidem in omnibus ciuitatibus vim iuris ciuilis illa naturae praecepta, citra quorum obſeruationem pax interna inter ciues ſtare omnino nequit. Quibusdam autem illa vis neque expreſſe, neque per praxin fori eſt tributa, tum quod illorum, quae contra eadem admiſſa dicuntur, diſceptatio nimis obſcura erat futura; tum ne tribunalia immenſo litium numero perſtreperent; tum vt viris bonis praecipua laudis ſuae materia velut illibata relinqueretur, quae eſt, ſola Numinis reuerentia citra metum poenae ab hominibus infligendae recte egiſſe. Quae ſane laus perit, vbi diſcernere non licet, formidine poenae, an virtutis amore quis egerit. Quo ſpectat illud SENECAE de Ira L. II. c. 27. *Quam anguſta res eſt ad legem bonum eſſe? quanto laxius officiorum patet, quam iuris regula? quam multa pietas, humanitas, iuſtitia, fides exigunt? quae omnia ſunt extra publicas tabulas.* Aſt lex ciuilis reſpectu *originis* eſt, quae vnice a voluntate ſummae poteſtatis ciuilis profecta eſt, ac circa illa verſatur, quae per ius naturale ac diuinum indifferentia ſunt relicta, ad peculiarem tamen ciuitatis vtilitatem faciunt. Quae tamen non minus ciuibus, quam aliae leges ſunt obſeruandae [5]; quippe cum euidenter magis conducat ad ſocialitatem, vt in adiaphoris ſententia imperantium valeat, idque pro bono habeatur a ſubditis, quod imperanti tale videtur, quam vt aeternae inter eos lites ea de re maneant, vnde bella & caedes, quae ſine dubio mala ſunt, merito forent expectandae. CICERO de Inuent. L. I. [c. 38.] *Omnes leges ad commodum Reipublicae referri oportet, & eas ex vtilitate communi, non ex ſcriptione, quae in literis eſt, interpretari. Nemo enim leges legum cauſa ſaluas eſſe vult, ſed Reipublicae.* Sic PHILO Iudaeus de Ioſepho. [p. 531. B. Ed. Pariſ.] *inſtituta particularium ciuitatum appendices naturalis iuris* vocat, circa ea, quae ſingulis ciuitatibus in commune videntur conducere [6]. Harum autem complexio cum vulgo nomine iuris ciuilis veniat, obſeruandum eſt, non omnia, quae in corporibus aut codicibus iuris ciuilis continentur

§. I. 1) Hinc VLPIANVS *L. 6. D. de Iuſt. & Iure. Ius ciuile eſt, quod neque in totum a naturali recedit, nec per omnia ei ſeruit. Itaque cum aliquid addimus vel detrahimus iuri communi* (naturali) *ius proprium, id eſt, ciuile efficimus.* V. *Differt. de Colliſ. Leg. Sect. 3.* H.

2) V. infra c. 3. §. 14. H.

3) V. ſupra L. I. c. 2. §. 8. & inprimis L. III. c. 4. §. 6. & in annot. H.

4) V. L. II. c. 3. §. 21. H.

5) Etiam in conſcientia, perperam diſſentiente HOBBESIO, vt iam ſupra notauimus. H.

6) Ὥστε εἰκότως προσθῆκαι μᾶλλον αἱ κατὰ μέρος πολιτεῖαι μιᾶς τῆς κατὰ τὴν φύσιν. προσθῆκαι μὲν γὰρ οἱ κατὰ πόλιν νόμοι τοῦ τῆς φύσεως ὀρθοῦ λόγου. προσθήκη δ' ἐστὶ πολιτικὸς ἀνὴρ τοῦ βιοῦντος κατὰ φύσιν.

7) Porro, vt plura inueniuntur, quae Ius Naturae modo tantum generali & indefinito ordinat, tempus, modum, locum, adplicationem ad certas perſonas & alias ſimiles circumſtantias iudicio & prudentiae vniuscuiusque relinquens; ita haec omnia legibus ciuilibus definiri ſolent ordinis & tranquillitatis publicae cauſſa, quae & iis interdum praemia proponunt, qui id genus actionum, ad quas indeterminati non obligantur, in caſibus

tinentur esse leges proprie dictas: sed praeter mandata, quae a summo imperio ob peculiare bonum ciuitatis ciuibus iniunguntur multa inserta reperiuntur, quae ad disciplinam iuris naturalis spectant. Pleraque ad disciplinam iuris ciuilis pertinent, quae ad duo praecipue capita possunt reduci [7]. Vel enim praescribuntur certae formulae, certique modi, qui obseruari debeant in negotiis, quibus ius in alterum confertur, aut obligatio in aliquo nascitur, vt illa firmitatem in foro ciuili obtineant; vel traditur modus, quo quisque ius suum in foro debeat persequi. Sic vt vbi iuri naturali sua vindicaueris [8], quae interpretes iuris ciuilis hactenus promiscue fere tractarunt, ius ciuile sat modicis deinceps finibus sit vsurum. Ne nunc dicam, quod semper, vbi lex ciuilis deficit, ad naturalem rationem recurritur, adeoque in omnibus ciuitatibus defectum legum ciuilium ius naturae supplet [9]. Quo respectu HOBBES de Ciue c. 14. §. 14. legem naturalem vocat *legem ciuilem non scriptam.* Hinc & apud declamatores *inscripti maleficii* datur actio. De qua ita apud QVINTILIANVM Declamat. 252. *Diligentissime maiores hanc videntur excogitasse legem, quod cum scirent, nullam tantam esse prudentiam nullam immotam certam diuinationem, vt omnia quaecunque ingeniis malorum excogitari vnquam potuissent, prouidentia cauentium videret: hac lege omnem malitiam, veluti quadam indagine cinxerunt; vt quidquid aliarum legum effugisset auxilium, quasi extrinsecus circumdaretur.* [Add. Declam. 344.]

§. II. CAETERVM HOBBESIVS de Ciue c. 14. §. 10. sat paradoxe negat fieri posse, vt *lex ciuilis naturali iuri repugnet, nisi forte illa in contumeliam Dei lata sit.* Idque hoc praecipue argumento, quod *in ciuitatem coituri pacto sese obligent ad obsequendum mandatis eius, qui summum imperium habet, id est, legibus ciuilibus; atque idem pactum lex naturae seruare iubet. Cum autem illud pactum, adeoque & obligatio ad seruandas leges ciuiles sit antiquior ipsa legum promulgatione: eiusdem legis naturalis vi de non violandis pactis iuberi nos obseruare omnes leges ciuiles. Nam vbi obligamur ad obedientiam, antequam sciamus, quid iubebitur, vbi vniuersaliter & in omnibus obedire obligamur.* Enimuero heic praesupponi debet, homines in ciuitatem coituros iam tum iuris naturalis fuisse intelligentes; ac inter fines ciuitatum constituendarum vel hunc praecipuum fuisse, vt leges naturales, quibus pax generis humani regitur, secure possent exerceri *: denique in le-

casibus particularibus sponte facere voluerint. Explicant eaedem quoque quicquid in Iure naturae aut in adplicatione eius obscurum esse possit, & obstringuntur priuati ad obsequium decisionibus his, auctoritate publica compositis praestandum, etiamsi iis iniustae esse videantur. Exercitium praeterea eorum iurium, quae cuiuis naturaliter competunt, a legibus ciuilibus circumscribi solet, quod tamen, nisi exigente vtilitate publica, fieri non debet. Ceterum Ciues legibus ciuilibus quatenus Iuri diuino non aperte repugnant absciisse obtemperare tenentur, non velut ex nudo poenae metu, sed ex intrinseca obligatione, per ipsum Ius Naturale confirmata, quippe inter cuius praecepta quoque est, legitimis Imperantibus esse parendum. Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 12. §. 6. 7. 8.

8) Quod non in contemtum iuris Iustinianei dictum existimari debet, sed potius ad gloriam eius trahi, quippe non tantum iuris arbitrarii, sed & naturalis scita explicantis. H.

9) Et tum aequitas vocatur. V. supra ad L. 5. c. 12. §. 21. H.

§. II. * ARISTOTELES III. Pol. 6. τῶν καλῶν ἄρα πράξεων χάριν θετέον εἶναι τὴν πολιτικὴν κοινωνίαν. *Honestarum igitur actionum gratia statuendum est constare ciuilem societatem.* H.

in legibus naturalibus nihil esse, quod naturae ac fini ciuitatum repugnat, quin contra ad eundem illas amice conspirare. Igitur, qui in ciuitatem coalituri pacto sese ad legum ciuilium obseruantiam obstrinxerunt, sane praesupposuisse censendi sunt, nihil contra ius naturale per leges ciuiles statuendum; neque peculiarem ciuitatum vtilitatem, a qua ciuiles leges proueniunt, communi ciuitatum fini repugnare. Inde posset quidem lex ciuilis ferri, iuri naturali aduersa: sed talem legem ferre non nisi vesanus velit, & cui ciuitatem destruere cordi foret. De caetero merito dictus fuit insaniri Stratocles, qui legem Athenis promulgauit, *vt quidquid iussisset Rex Demetrius, id & apud Deos fas, & apud homines ius esset.* PLVTARCHVS Demetrio [pag. 900. 901.] Ac detestandae adulationis rea est Parysatis, dum Artaxerxi persuadet, vt contemtis Graecorum legibus propriam filiam duceret, addens; *πέρσαις νόμον αὐτὸν ὑπὸ τῦ θεῦ καὶ δικαιωτὴν αἰσχρῶν καὶ καλῶν ἀποδεδειγμένον*; *Legem Persis ipsum a Deo, honestique & inhonesti datam normam.* IDEM Artaxerxe [p. 1022. B.]

§. III. VLTERIVS pro suo dogmate pugnat IDEM de Ciue c. 6. §. 16. c. 14. §. 9. 10. *Etsi lege naturae furtum, homicidium, adulterium, atque iniuriae omnes prohibeantur; quid tamen in ciue furtum, quid adulterium, quid denique iniuria adpellanda sit, id non naturali lege, sed ciuili determinandum esse. Non enim quamuis ablationem rei, quam alius possidet, sed rei alienae tantum, furtum esse. Ast quid nostrum, quid alienum sit, legis ciuilis quaestionem esse. Sic non quamuis occisionem hominis esse homicidium, sed eius tantum, quem vetat occidi lex ciuilis. Sic & illum duntaxat concubitum esse adulterium, quem lex ciuilis pro tali declarat. Denique promissi violationem esse iniuriam, vbi ipsum promissum est licitum; vbi vero paciscendi ius non est, ibi nullum ius transire, adeoque non sequi iniuriam. Quae autem pacisci possumus, & quae non possumus, a lege ciuili dependere.* Ad isthaec reponi potest, apud nos, qui sacras scripturas veneramur, ex ipsis legibus, quae diuinitus Iudaeis latae sunt, & ex aliis reuelationibus de multis sane criminibus constare posse, quomodo Deus auctor legis naturalis eadem definiri velit: adeo vt licet de facto ciuitas quosdam actus ab illa criminis nota exemerit, isti nihilominus legi diuinae aduersentur. Praesertim cum sufficiens ratio monstrari nequeat, quare istis actibus in lege diuina tales definitiones attribuerit Deus, quae apud caeteras gentes non aeque locum habere debeant. Sic Spartani permittebant quidem seni inualido, vt iuuenem aliquem robustum impraegnandae vxori suae posset substituere; ita vt Spartae neque maritus iste lenocinii macula, neque iuuenis & vxor adulterii crimine laborarent; quia leges ciuiles eius vrbis talem concubitum cum vxore alterius auctore marito sub adulterii nomine non fuerunt complexae. Et tamen cum ex legibus diuinis adpareat, per legem de

§. III. Ioachimus PASTORIVS autem L. I. Histor. Polon. *pleniores* describit *simplicitate legum & fide pactorum multis aliis populis superiores: inter se porro mites ac compositos, in peregrinos etiam mercatores non inhospitales.* THVANVS quoque L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. de iisdem: *Duo illa iustitiae columina, vt ne cui noceatur, & communi vtilitati seruiatur, religiosissime omnia seruant: & quod magis mirum in tam barbara & fera gente, bellis & praedis assueta, nulla latrocinia aut furta sunt, nullae amissae res deperduntur.* H.

2) Vbi obseruandum est, gentes, quae non penitus a ratione deflexerint, sed Iuris Naturae prae-

de adulterio quemuis concubitum cum muliere, quae actu adhuc alteri matrimonio iungitur, prohiberi, vtique contra legem quoque naturae iſtas vicarias operas fuiſſe exercitas dicendum eſt. Deinde ſi quis contendere velit, definitiones certorum actuum in ſacris literis traditas ad populi Iudaici Rempublicam duntaxat pertinere & ſic iuris eſſe poſitiui; is tamen hoc ſaltem concedere cogitur; definitiones actuum lege naturae interdictorum ita eſſe formandas per leges ciuiles, vt ne intentio & finis legis naturalis in irritum cadat, qui eſt, vt honeſta & pacifica ſocietas inter homines conſeruetur. Quod ſi igitur definitio aliqua legis ciuilis huic fini aduerſetur, eandem quoque legi naturali aduerſari omnino fatendum eſt. Sic ſi quis, verbi gratia, adulterium vellet definire, ſi quis cum alterius vxore *nolente* rem habuerit; aut furtum, ſi quis *noctu* rem ſurripuerit; aut homicidium, ſi quis *aperta vi* aliquem obtruncauerit; quin hoc modo tranquillitas ciuitatis ſubuerteretur, dubium non eſt. Nec eſt quod credamus, paci hac ratione ſatis conſuli, quod eiusmodi definitiones ſint vniuerſales: ita vt licet fors interdum incommodo aliquem afficiant, altera vice eundem iterum iuuare poſſint; ac aequalitatem iuris, quam eiusmodi leges inter ciues conſtituunt, cauſam querelarum ſubmouere. Etſi enim fors nonnulla vt ſolis nobis licita eſſent, cuperemus: tamen ſi aliis quoque aduerſus nos licita ſint futura, ne nobis quidem ipſis ea licere deſiderabimus. Talia ſi legibus ciuilibus conſtituantur, non poterit non pax, & decens ordo, quem natura ſeruatum cupit, turbari. Quid quod ſi ſola iſthaec aequalitas ſat valida eſſet cuiuis iuri introducendo, eadem opera omnes leges tollere liceret; cum hac ratione maxima aequalitas introduceretur. Quod nemini ſano facere in mentem veniet. Sic de Tartaris tradit Sigismundus Baro HERBERSTEINIVS de Rebus Muscouiticis: *Iuſtitia apud illos nulla eſt. Nam vt quisque re aliqua indiguerit, eam ab altero impune rapere poteſt. Si quis apud iudicem de vi, illataque iniuria queritur, reus non negat, ſed ea re ſe carere non potuiſſe dicit. Tum iudex talem proferre ſententiam ſolet: ſi tu viciſſim re aliqua egueris, rape ab aliis.* Etſi eum morem paulo mollius videatur deſcribere HAYTHONVS [1] de Tartaris c. 48. *Tartari*, inquit, *cibum libenter diuidunt cum hoſpitibus, & volunt ſibi per viam ſimilem reſponderi, alioquin accipiunt violenter.* Per definitionem igitur Tartaricam furtum erit, quando inuito domino ſubtrahitur, quo is, qui ſubtraxit, non eguit. Quae definitionis anguſtia quod legem naturae de furtis tantum non plane ſubuertat, in aprico eſt. Ac non niſi perditis nebulonibus eiusmodi lex optanda foret; cum apud induſtrios homines ſaepiſſime poſſit euenire, vt ipſis eripiatur id, quo minime omnium carere velint, cuiusque ſimile apud alium non inueniant, aut ob cuſtodiam domini auferre prohibeantur [2]. Praeterea falſum eſt, quod praeſupponit, iuris ciuilis preſſe dicti quaeſtionem eſſe, quid ſit

praecepta aliquo adhuc loco habuerint, leges tales non ideo ſanciuiſſe, quod ignorarent, eas repugnare inſtitutis Iuris Naturae, ſed, quod in ea mente fuerint, ac ſi ſummae poteſtati naturam criminum pro lubitu determinare liceret, quoniam per circumſtantias ſaepe fiebat, vt e re eſſe indicaretur, delicta quaedam relinqui impunita, magni incommodi euitandi cauſſa. Sic apud Aegyptios lex erat, qua ex furto & rapinis viuere volentes, nomen profiteri debebant apud quemdam

ſit alienum, quid noſtrum; & extra ciuitates non eſſe proprietatem rerum. Nam etſi longe certior & firmior ſit rerum ſuarum proprietas illis, qui in ciuitatibus, quam qui extra easdem viuunt; cum illorum bona iunctis multorum viribus, & per auxilium praetoris defendantur, hi autem propriis duntaxat viribus nitantur: tamen quin & ante ciuitates inſtitutas dominium rerum fuerit, gratis negatur. Sic cum hodie Reges & Reſpublicae inuicem in ſtatu naturali viuant, eorumque dominia non communi aliqua lege aut iudice, ſed ſolis pactis, ac naturalibus adquirendi modis nitantur; quis tamen aſſerere auſit, regem vnum alteri etiam quicum pactum ipſi non interceſſit, res ſuas clam aut vi poſſe eripere citra furti aut raptus crimen? Sic vtut concedamus, non poſſe aliquem valide paciſci circa rem, per leges ciuiles interdictam; tamen quin illi, qui inter ſe in libertate naturali viuunt, paciſci queant, ſic vt pacto violato fiat iniuria, quis inficias ibit? Ergo & hoc falſum, vnice ex legibus ciuilibus petendum, quid ſit iniuria. Quis porro negabit, homicidii reum eſſe, etiam qui ſolo iure naturali regitur, qui alterum extra bellum, aut neceſſitatem propriae defenſionis interficiat? Porro adulterium eſſe fidei coniugalis violationem, etiam citra ſubſidium legum ciuilium ex ſolo iure naturali intelligitur. Quin tamen leges ciuiles contractui matrimoniali certa quaedam capita poſſint ſuperaddere, quibus deficientibus idem in ciuitate inualidum, & nullum habeatur, aut certis effectibus deſtituatur, apertum eſt. Denique accurate eſt diſtinguendum inter id, quod legibus ciuilibus praecipitur, & quod iisdem permittitur duntaxat, ſeu non prohibetur ſancita poena, in foro ciuili infligenda. Haec enim inuicem non aduerſantur, iure naturali eſſe interdictum, & legibus ciuilibus permiſſum. Nam permiſſio legis ciuilis non facit, vt actus aliquis non ſit contra legem naturae, aut vt quis citra peccatum in Deum eundem poſſit admittere; ſed duntaxat declarat, per poteſtatem ciuilem non prohiberi, qui eum velit committere, nec eo nomine poena affici; atque in foro humano iſtis actibus eosdem concedi effectus, qui alias conſequuntur actus iure naturali licitos. Vnde Tartaricae leges non praecipiunt aliis res ſubripere, neque puto dominos prohibent contra raptores res ſuas defendere: ſed qui id fecerit non plectitur, nec ad reſtitutionem adigitur; adeoque in foro eius gentis iſta ſubtractio, inſtar legitimi modi adquirendi habet. Idem iudicandum de Laconicorum

dam latronum Ducem ea lege, vt quicquid deinde praedae feciſſent, ad ipſum deferrent. Qua ratione ii, quibus aliquid ſubreptum erat, facile id recuperabant, modo eos non fugeret, dies, hora & locus perpetrati facinoris, & praeterea quadrantem veri pretii Duci ſoluere parati eſſent. Quare DIODORVS SICVLVS, relata lege tam abſurda, addit, eos, qui eam tulerint, impedire ſaltem hac ratione voluiſſe, ne immenſis ſumtibus opus eſſet, ſi quis rem furto ſibi ablatam recuperare vellet, quum iis ſingi non poſſe viſum ſit, vt omnes a furtis abſtinerent. Ἀδυνάτου γὰρ ὄντος, inquit, τοῦ πάντας ἀποσχέσθαι τῆς κλοπῆς, εὗρε πόρον ὁ νομοθέτης, δι' οὗ πᾶν τὸ ἀπολόμενον σωθήσεται, μικρῶν διδομένων λύτρων. L. I. p. 72. Ed. Rhodom. Aegyptii enim perinde vt Arabes, obſeruante CLERICO ad Exod. XX. 15. vehementer ad furta ferebantur.

3) V. ſupra L. I. c. 6. §. 15. Sane qui malum permittit, non ipſum malum vult, ſed eius permiſſionem: quemadmodum quosdam corporis morbos perferimus potius, quam vt vitam in ancipitem dubiae curationis aleam coniiciamus. In ipſa Haebraeorum Republica ad quaedam vitia Deus conniuit. Apud alios populos tolerantur improba foenora, & ob magnam inprimis coelibum turbam, quo facilius cuſtodiantur matrimonia, impudicitiam profeſſae mulieres: apud veteres Germanos, poſtea Francos vindicta in homicidas propinquorum permiſſa: alia alibi. Vid. Lamb. VELTHVYSIVS *Disquiſit. de tolerando malo in Republica.* H.

corum puerorum furtis. Nam illud apud PLVTARCHVM Apophthegnatum Lacon. *κλέπτειν νενόμιστο τὲς παῖδας* non necessum est verti, *lege iubebantur*, cum etiam notare possit, *lege permittebantur*. Quod enim XENOPHON *περὶ ἀναβάσ.* L. IV. [c. 6. §. 11.] dicit, Spartanorum pueris *ὐκ αἰσχρὸν εἶναι, ἀλλὰ ἀναγκαῖον κλέπτειν. Non turpe esse, sed necessarium furari*; id ioco ab ipso dictum, & vt Chirosophum Laconem morderet. Neque vero tam foedus erat iste mos, vt a nonnullis creditur, aut prout in eum inuehitur ISOCRATES Panathenaico; cum tantum circa hortos & cibaria ea licentia pueris fuerit indulta; & compertis verbera & fames pro piaculo forent. Vid. PLVTARCHVS Lycurgo, & XENOPHON de Republ. Lacedaemon. [cap. 2. §. 7. & seqq.] Longe foediora de licentia furtorum apud Colchos tradit BVSBEQVIVS Epist. III. p. m. 155. Huc facit & illud, quod IDEM Apophth. [p. 175. F.] refert de Dionysio: *Cum maleficia reliqua acerbe vindicaret, vestium furibus (λωποδύταις) solis pepercit, vt Syracusani aliquando cogerentur finem conuiuandi & se inuicem inebriandi facere.* Add. *L. 1. D. de Aleator.* [4]. Sic & Spartae nullum praeceptum neque maritum vetulum, neque iuuenem admissarium vrgebat; sed si ipsi consensissent, leges non intercedebant, & ex tali concubitu genitos pro legitimis habebant, & ad paternam haereditatem admittebant. Sic vbi duella, priuato feruore suscepta, permissa sunt, caedes in iis perpetrata a poena homicidii in foro duntaxat ciuili, non item in foro diuino eximitur. An vero potestas ciuilis talia recte possit permittere, & quidem non per nudam conniuentiam, sed expressa in leges publicas relatione, asserere non ausim [5], cum vtique hoc modo tantum non ciues inuitet ad talia patranda, quae legi naturali repugnant. Dissimulatio talium vtcunque excusari potest, si conditio temporum, & genius populi directa per remedia istiusmodi libidinem sisti non ferat [6]. Sicut & illud ratione non caret, quod ius Romanum actionem *rerum amotarum* [7] vocat, vbi reuera furtum fuit patratum.

§. IV. IDEM de Ciue c. 14. §. 9. tradit, praecepta decalogi esse praecepta *ciuilia*, non *naturalia*; & hoc modo explicanda: *Parentibus honorem ciuili lege definitum non denegabis: hominem, quem leges vetant occidere, non occides: legibus vetitum concubitum fugies; rem alienam domino inuito ne auferas; leges & iudicia falso testimonio non frustraberis.* Vbi notanda est falsa hypothesis [1], quasi

4) Praetor ait, *Si quis eum, apud* QVEM ALEA LVSVM ESSE DICITVR, VERBERAVERIT, DAMNVMVE EI DEDERIT, SIVE QVID EO TEMPORE, DOLO EIVS SVBTRACTVM EST, *iudicium* NON DABO. V. Celeb. BARBEYRACVS de Ludo L. III. c. 9. §. 15.

5) CICERO IV. Tusculanar. Quaest. *Qui vitiis modum apponit, is partem suscipit vitiorum, quod cum ipsum per se odiosum est, tum eo molestius: quia sunt in lubrico, incitataque semel in procliue labuntur, sustinerique nullo modo possunt.* Conf. EVNDEM II. de Finib. H.

6) Videatur fragmentum Philemonis adductum ab ATHENAEO L. XIII. p. 569. & locus Augustini, qui adducitur a CLERICO p. 298. ex quo etiam adparet, quare alicubi tolerentur mulieres probrosae. Eidem argumento inseruit VELTHVYSII Disquisitio de tolerando malo in Republica.

7) Cui locus, quando alter coniugum alteri aliquid ante diuortium subtraxit. Quod arctae consuetudini datum, quae tempore matrimonii inter eos fuerat. In honorem enim eius *rem amotam* quam *furtum* dicere maluerunt eiusmodi contrectationem, etsi reapse furtum esset. Vid. *L. 1. D. de Actione rerum amot.* & NOODTIVS in Iulio Paullo c. 7. p. 40. 41.

§. IV. 1) V. supra L. I. c. 6. §. 10. & c. 7. §. 15. & L. III. c. 5. §. 3. H.

quasi ante ciuitates nihil proprium, nihil alienum, nullum patrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Sane patet, illa praecepta eos inuicem ſtringere, qui non in communi ciuitate, ſed in ſtatu naturali viuunt, ſoloque iure naturae inuicem vtuntur. Nam iſti vtique pacto inter ſe res potuerunt diuidere, & actu diuiſerunt. Ergo hi non minus in ſeptimum praeceptum peccant, ſi vi aut clam alterius res inuadant, aut ſurripiant, quam ſi ciuis ciui hoc faciat. Sic quis negare auſit, adulterium committere, qui thorum eius, quicum in naturali libertate viuit, violat. Vid. Gen. XX, 3. XXVI, 10. Denique cum in ſtatu naturali ſaltem arbitri locum habeant, qui quaeſtiones facti interuentu teſtium decidunt, HOBBES de Ciue c. 3. §. 23. ibidem quoque octauo praecepto vſus erit. De caetero pleraque praecepta decalogi materialiter vtique ad ius naturale referuntur [2]. Quando tamen conſiderantur, prout duabus tabulis inſculpta, & per Moſen populo Iſraëlitico promulgata fuerunt, ciuiles leges recte vocari poſſunt, vel potius ſumma capita iuris ciuilis eius populi; quae deinceps in ſpecialia praecepta, additis ſanctionibus poenalibus, diſpeſcuntur. Add. PHILO Iudaeus de Decalogo. Quo ſpectat, quod tradit GROTIVS ad Matth. V, 27. in decalogo non omnia delicta, ne ea quidem, quae lege ciuili puniuntur, (expreſſis verbis) comprehenſa ſunt, ſed ea duntaxat, quae in quoque genere ſummam habent atrocitatem. Neque enim vulnerationis fit mentio, ſed homicidii, neque omnis lucri cum iactura alterius, ſed furti, neque omnis perfidiae, ſed falſi teſtimonii.

§. V. EVOLVENDVM quoque iam, quod IDEM dicto loco c. 12. §. 1. inter ſeditioſas opiniones, & ex quibus ciuitates intrinſece ad ruinam diſponuntur primo loco hanc recenſet: *Cognitionem de bono & malo pertinere ad ſingulos. Regulas enim boni & mali, iuſti & iniuſti eſſe leges ciuiles; ideoque quod legislator praeceperit, id pro bono; quod vetuerit, pro malo habendum. Inde iniquum eſſe dicterium: Regibus non eſſe obtemperandum niſi iuſta praeceperint. Ante imperia iuſtum vel iniuſtum non extitiſſe, vt quorum natura ad mandatum ſit relatiua: actionemque omnem ſua natura eſſe adiaphoram; quod autem ſit iuſta vel iniuſta, a iure imperantis prouenire. Reges igitur legitimos quae imperent iuſta facere imperando, quae vetent, vetando iniuſta. Priuatos autem homines, dum cognitionem boni & mali ad ſe trahunt, cupere eſſe ſicut reges; id quod ſalua ciuitate fieri nequit.* Circa iſthaec notandum, id quidem penes reges eſſe, legibus naturalibus vim iuris ciuilis in foro humano exſerendam addere vel demere, addita ſanctione poenali, aut negata; ſimulque multa, quae ſunt extra leges naturales iubendo iuſta, vetando iniuſta facere. Verum quod ante imperia ciuilia iuſtum vel iniuſtum non extiterit, per ius naturale definitum, & conſcientias hominum ſtringens, id vero aeque falſum eſt, ac ſi aſſerere velim, veritatem & rectitudinem ab arbitrio hominum, & non a natura rerum dependere, aut rerum naturam a ſummis imperan-

2) Bene *materialiter.* Exemplo ſit Sabbati ſanctificatio, quae formaliter, ſiue qua ad diem ſeptimum reſtricta, haud dubie eſt ex arbitraria conſtitutione: neque enim vlla diebus natiua ineſt ſanctitas. Hinc cum ſeptimum diem Deus in religioſam mundi conditi memoriam & celebrandas laudes ſuas voluiſſet eſſe ſanctum, primi illi Chriſtianae Religionis Propagatores diem dominicum in

perantibus pro lubitu posse fingi, aut veritatem de eadem re diuersam esse posse. Et res ipsa HOBBESIO satis reclamat. Scilicet isti patresfamilias, quorum coitione ciuitates initio extitere, cum adhuc disiunctim viuerent, ad brutorum instar agebant; non seruabant pacta cum aliis inita; suo iure, quando libitum erat, aliis vitam & bona eripiebant; & quaecunque patrabant, pro adiaphoris habebantur. Hodie quoque reges absoluti, qui vtique inter se in statu naturali viuunt, quando pacta non seruant, aliis sua ereptum eunt, nullam iustitiam violasse censentur; quos tamen legibus ciuilibus hautquaquam subiectos constat. Quin contra neque coalescere poterant ciuitates [1]; neque coalitae seruari, nisi ante ipsas aliquid iustum vel iniustum extitisset. Nam pacta in ciuitatibus constituendis interuenisse certum est. At quomodo homines pactorum aliquem heic esse vsum persuadere sibi poterant, ni antea sciuissent, iustum esse pacta seruare, iniustum non seruare? Et si ante definitionem legum ciuilium non est iustum pacta seruare; quid obstat, quo minus pro lubitu subiecti obsequium exuant, ac ciuitatem, cumque ea omne discrimen iusti & iniusti tollant? Nam vtique frustra quis sperauerit, sola vi metuque tantam sese hominum multitudinem perpetuo continere posse. Vnde etiam nullus vnquam Rex credo tam demens fuit, vt aliquid praeciperet, quod generalibus naturae legibus est interdictum, aut vetaret, quod iisdem est praeceptum; puta vt nefas sit fidem seruare, ne quis alteri suum tribuat, ne honeste viuat, vt quilibet quemlibet quantum possit laedat. Ast cur non tales quoque leges possent ferri, si nihil est iustum, & iniustum ante definitionem legum ciuilium? Ast talia non magis praecepto imperii ciuilis bona & iusta fieri possunt, quam eiusdem mandato venenum vim nocendi humano corpori exuere potest. Ex quibus etiam facile colligitur, in quantum a vero abeat POLYBIVS Libro VI. qui itidem originem iusti & iniusti a ciuitatibus videtur arcessere. Quem citra iudicium exscripsit MACHIAVELLVS Discurs. ad Liuium libro 1. capite 2. Add. Rich. CVMBERLAND. de Leg. nat. c. 5. §. 5. Enimuero in alio sensu thesis Hobbesii admitti potest; si nempe bonum & malum accipiatur pro eo, quod Reipublicae expedit vel non. Nam haec sane seditiosa est opinio; *cognitionem boni & mali*, id est, eius, quod bonum & malum, vtile, vel inutile est Reipublicae *pertinere ad singulos*. Id est, singulis competere facultatem iudicandi de aptitudine mediorum, quae ad promouendum bonum publicum vsurpare iubet princeps, cum hoc effectu, vt ab illo iudicio cuiusque ad obsequendum obligatio suspendatur. Huc enim adplicari potest illud TACITI [2] H. I. 83. *Tum nescire quaedam* non *milites* solum, sed & caeteros subditos, *quam scire oportet. Si vbi iubeantur, quaerere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit.* Nec ea laus militis, qui *iussa ducum interpretari, quam exsequi mauult.* IDEM H. II. 39. CATO de Re rustica c. 5. *Villicus ne plus censeat sapere se, quam dominum.* Et hactenus recte M. Terentius apud EVNDEM Ann. VI.

 Non

in honorem resurrectionis Christi vel surrogarunt, vel vsurparunt. At ratio profecto ipsa etiam citra specialem reuelationem luculenter homini insinuat, tempus aliquod seponi oportere, quod diuino cultui sacrisque meditationibus impendatur. H.

§. V. 1) Obserua heic, quomodo Hobbesius, qui videri voluit principiis suis firmasse ciuitates, eas reuera subuertat. H.

2) Vid. supra L. IV. c. 4. §. 5. H.

Non est nostrum aestimare, quem supra caeteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est [3]. Item illud PLATONIS Politico: Ὀυδὲν δεῖ τῶν νόμων ἐῖναι σοφώτερον. *Nihil oportet legibus esse sapientius* [4]. Cui conspirat ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 15. Τὸ τῶν νόμων σοφώτερον ζητεῖν ἐῖναι, τῦτ' ἐςιν ὃ ἐν τοῖς ἐπαινυμένοις νόμοις ἀπαγορεύεται. *Se legibus sapientiorem esse studere est id, quod in laudatis legibus prohibetur* [5].

§. VI. EST quoque hoc loco examinanda quaestio satis ardua; an peccare vnquam queat subditus exsequendo mandata sui principis, si scilicet ipse prae se ferat, sese nudam obire exsecutionem, omni cognitione simulque necessitate reddendae rationis in iubentem deuoluta. Nam differunt quidem leges, & mandata principum, in eo, quod illae sint mandata generalia, quosuis subiectos spectantia; haec autem pro re nata certis subditis iniunguntur. Circa producendam tamen obligationem in eo, ad quem diriguntur, parem cum legibus effectum obtinent. Igitur peruulgata sententia est, admitti quandoque peccatum, si quis iussis imperii ciuilis pareat; adeoque posse & debere ciuem talia iussa ad propriam conscientiam bene informatam exigere. Apud SOPHOCLEM ita Antigone [v. 458. & seqq. p. 232. Ed. H. Steph.] Ὀυδὲ σθένειν τοσῦτον ᾠόμην τὰ σὰ κηρύγμαθ'. ὥς' ἄγραπτα κἀσφαλῆ θεῶν νόμιμα δύνασθαι θνητὸν ὄντ' ὑπερδραμεῖν. *Neque posse tua, tantum putaui tua edicta, vt non-scriptas, & certas Deorum leges possit mortalis violare.* Quin & sub hac conditione intelligi debere promittere obsequium bonos viros, quibus sedet, de actionibus suis rationem sibi tribunal apud diuinum reddendam, & regnum omne sub grauiore regno esse, quod nempe iussa imperantium capessere velint, modo cum iure naturali & diuino manifesto non pugnent. Nam vbi contra ciuilem legem iubeat quid facere Rex, quin citra peccatum pareri possit; dubium non est. Contra

3) Vid. supra L. V. c. 4. §. 5.

4) Qui locus PLATONIS vt vel prima eius inspectio docet, non ad Rescripta Principis, de quibus AVCTORI sermo est, sed ad Edicta & Leges perpetuas pertinet. Idem dicendum de sequente loco ARISTOTELIS.

5) *L. 6 ideo 21. D. de LL.* Pertinet etiam huc Lex Minois, qua iuuenibus in leges patrias, bene an secus habeant, inquirere interdixit, a Platone etiam celebrata. H.

§. VI. 1) Vid. supra L. I. c. 3. §. 8. in not. H.

2) Legebatur hic antea, *Hoc enim*, sed quum hic noua ratio addatur, recte Celeb. BARBEYRACVS monuit, legendum esse *Praeterea*.

3) Imo nec meram executionem actionis, quam iniustam esse nouerit, Iure susceperit quisquam. Quacunque enim ratione subditus agat, suo scilicet an Principis nomine, fieri eiusmodi Actio nequit, quin voluntas ipsius ad eam concurrat, indeque saltem pro parte ea ipsi imputantur. Nec Auctoris sententiae aliquopere profuerit, si quis tale factum Priuilegio necessitatis excusare velit, Vid. L. I. c. 5. §. 9. nota 3. & L. II. c. 6. §. 2. nota 5. Quare superest, vt dicamus, neminem, etsi ei vis intentetur, salua conscientia eiusmodi actiones suscipere posse: licet in foro ciuili interdum excusari, & a grauiori poena absolui queat. Datur tamen casus, quo iussa Principis manifeste iniusta exsequi licet. Si scilicet is, in quo actio illicita perpetranda est, in eam consentiat, & penes eum consentiendi sit potestas, veluti si Princeps gemmam viro iustae aetatis per vim auferri iubeat, neque is renuat. Nam falleret hoc in eo, qui, iubente id per iniuriam Principe, occidi sese a nobis sinere vellet; quoniam vita non est in manu concedentis. Conf. TITIVS Obs. 630. 631. Praefracte tamen AVCTOR noster in Apolog. §. 20. contendit, si sua non admittatur sententia, necessario, quamquam absurde dicendum esse, omnes milites, lictores, carnifices, Politices ac Iurisprudentiae gnaros esse debere, ideoque lictores ex ICtorum ordine petendos fore. Amplius eosdem quotidie obsequia detrectare posse addit eo obtentu, quod minime conuicti sint de iustitia eorum quae iussi sint; id quod euerteret omnem auctoritatem Principis, dum a ministris iusti-

tra HOBBES de Ciue c. 12. §. 2. pro seditiosa opinione declarat hanc: *Peccare subditos, quoties mandata principum suorum, quae sibi videntur iniusta esse, exsequuntur.* Vbi id sane periculosum est tam ciuitatibus, quam conscientiis priuatorum, credere, si scrupulus duntaxat; aut dubium circa aequitatem iussorum oriatur, recte posse eadem detrectari [1]. Praeterea [2] hoc modo saepissime necessum est, vt in peccandi necessitatem ciues incidant; dum contra conscientiam facturi sint, si obediuerint; contra fidem superioribus datam, si non obediuerint. Nam illud vtique in confesso est, conscientiam, inter dubia momentorum nutantem, sibi optime consulere, electa illa parte, ex qua minus peccandi periculum. Iam autem longe praesentius est periculum peccandi propter dubium illiquidum fidem expresse datam negligere; cum iussa superiorum semper comitetur praesumtio iustitiae, & eadem saepe ex tali procedant ratione, quam priuatis diiudicare hautquidquam concessum. Deinde illud probe notandum est, quod IDEM d. l. subiicit: *Peccatum meum est, quod faciens peccatum meum esse puto; quod vero peccatum alienum esse puto, possum quandoque sine peccato meo facere. Nam si iubeat facere, quod peccatum iubentis est, modo qui iubet dominus meus sit, id si facio non pecco.* PROCOPIVS Histor. Goth. L. I. [p. 175. Edit. August. Vindel.] *Legatus mittentis iussu verba enunciat, eorum culpam, si quid peccatur, non ipsi, sed ei qui imperauit, aequum est imputari: cum legato obsequii incumbat necessitas.* SENECA Troadibus. [v. 870. 871.] *Ad auctores redit sceleris coacti culpa.* Add. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* verb. *non iussu eius.* M. SENECA L. IV. Controu. 27. *Non est impudica, quae arcessita fuit a tyranno, non dicitur sacrilegus, qui deorum immortalium dona manibus suis tulit ad tyrannum, aut qui funestas tyranni imagines inter effigies deorum immortalium consecrauit.* Potest enim vtique quis ab imperante iniunctam suscipere meram exsecutionem [3] actio-

iustitiae quaereretur, sintne iussa Principum iusta, necne. Sed his tantum constit, necesse non esse, vt subditi iustitiam omnium Principis iussorum edocti sint, non autem, vt mandatis imperantium obtemperent, etiamsi ea vel manifeste iniusta esse, intelligant. Itaque, quamuis miles, exempli gratia, gregarius, idemque simplicitati deditus, licite Principi bellum iniustum gerenti pareat, quamdiu ei de belli iniustitia non constat: alia tamen omnis caussa erit Ducis, Tribuni vel Centurionis, quibus exploratum sit, bellum, quod geritur iniustum esse, vtpote quos etiam vitam potius ponere, quam Principi in bello iniusto adesse oportet. Belli autem iniustitia, quibuscunque coloribus tegatur, adeo parum plerumque occultari potest, vt vel ex solis declarationibus bellicis pateseat, in primis si hae declarationibus oppositis componantur & conferantur. Idem dicendum videtur de Senatu, a quo Princeps Edictum manifeste iniustum Regestis inseri cupiat; de Ministro Principis & Legato, quibus is Mandata aperte iniqua dederit, de Magistratu denique bellico, cui Princeps caedem hominis innocentis commiserit. Neque tamen viri Optimates, doctrinaue instructi soli hoc casu obsequium detrectare debent: pertinet id ad ciues omnes, etiam simplicissimos, quotiescunque iussuum iniustitiam intelligunt. Et sic milites quinquaginta, cum Duce suo, missi a Rege Ahasia ad prehendendum Eliam, tanquam ministri nequitiae Regis, ignibus a Deo coelestibus absumti fuerunt ad preces huius Prophetae. 2 Reg. I. v. 10. Quamobrem lictores & carnifex quoque, si reum, cui supplicium paratur insontem norint, a supplicio ei inferendo etiam cum suae vitae periculo abstinere debent. Vid. GROTIVS L. II. c. 26. §. 4. num. 9. SIDNEIVS de Gubernatione c. 3. sect. 20. & XENOPHONTIS Apologia Socratis, vbi bellissime docet, nunquam nos Superioribus obedire debere contra officium; sed potius quantum in nobis est, viribus omnibus iniustitiae eorum occurrere, eamque impedire, nostrum esse. Recte idcirco satellites Saulis, sacerdotes innocentes, morti ab eo destinatos, occidere recusabant, 1 Samuel. XXII. v. 17. & seqq. maiorique laude digni fuissent, si pro eis apud Regem intercessissent. Vid. CLERICVS ad dictum locum & Adamus RECHENBERG de ministerio, quod crimen est. Exitat etiam Chri-

actionis [4], quae in peccatum imputatur soli imperanti, non item exsecutionem facienti. Ad quod tamen haec requiri arbitramur, primo, vt mera duntaxat exsecutio illi iniungatur, id est, vt ipse tantum membra sua, viresque corporis actui accommodet; de caetero autem neque occasionem aut praetextum praebeat, neque excusationem adhibeat; ac eundem exsequatur prorsus tanquam alienum, non tanquam suum. Deinde vt & illud ipsum ministerium quantum potest auersetur & deprecetur. Memorabile exemplum extat apud Ad. OLEARIVM Itin. Persici. Lib. V. cap. 32. Denique vt propter detrectatam istam exsecutionem ipsi praesens vitae periculum, aut aliud graue malum, ad quod pro altero subeundum neque iustitia, neque caritas obligat, intentetur a mandante, cui malum id repraesentandi vires sunt, & praesertim vbi is etiam citra nostram opem alteri malum sit illaturus. Equidem id manifestum est, nullam inesse vim obligandi, id est, conscientiis intrinsecam aliquam necessitatem iniiciendi quorumuis hominum mandatis diuino iuri repugnantibus; & omni crimine carere, qui illis obsequi neglexerit. Enimuero longe diuersa sunt; aliquid per conscientiam teneri facere, & aliquid citra peccatum posse facere, malo grauissimo declinando. Multa quippe sunt, ad quae nequaquam intrinsece obligamur, quae tamen recte a nobis, vrgente necessitate, suscipi possunt. Heic autem non quaeritur, an ad tale quid teneamur, sed an citra proprium peccatum id exsequi possimus, ne frustra vitam nostram perdamus. Neque stringit nos illud PLINII III. Ep. 9. vbi memorat, senatui sese adprobasse, *etiam ministerium crimen esse.* Isti enim, in quos perorauerat, rei non fuerant meri exsecutores alieni facinoris, sed calumnias innocentibus intentarant, vt proconsuli occasio foret in opes ipsorum inuadendi: & delationes exercebant non tanquam actum alienum, sed tanquam suum; ac suo nomine reos criminum insimulabant, non proconsulis nomine, & velut ab ipso iussi. Neque metu mortis ad calumnias obeundas adigebantur. Equidem dicebant, *se esse prouinciales, & ad omne imperium proconsulum metu cogi.* Verum longe probabilius erat, ex cupidine lucri ipsos talia patrasse; & vt forte minas in detrectantes adhibuisset proconsul, non tamen credibile est, praesens mortis periculum ipsum intentasse, quod declinandi nulla facultas foret. Quo facit illud apud TACITVM A. XIII. [c. 43.] *Suilius nihil ex his sponte susceptum, sed principi paruisse defendebat. Tum iussa Messalinae praetendi, & labare defensio. Cur enim neminem alium delectum, qui saeuienti impudicae vocem praeberet? Puniendos rerum atrocium ministros, vbi praemia scelerum adepti, scelera ipsa aliis delegent.* Hinc merito laudatur Iulius Graecinus, qui *Marcum Silanum accusare iussus, & quia abnuerat interfectus est*, apud TACITVM

Christiani THOMASII Dissertatio de iniusto Pontii Pilati iudicio, opposita STELLERO cuidam, qui Pilatum ea ratione excusauerat, quod executor tantum sententiae Iudaeorum fuisset. Stelleri Dissertatio prodiit 1674. Dresdae. Refutauit eum THOMASIVS in dicta Dissertatione sua, quae prima est inter Lipsienses, & cui Stelleri opusculum subiicitur.

4) Aliter Stoici sentiebant. IVVENALIS Satyr. 15.

Melius nos
Zenonis praecepta monent: nec enim omnia quaedam
Pro vita facienda putat.

Et sane quid interest, manum, an linguam, an alia membra quis turpi alterius facto commodet? Apud EVRIPIDEM Phoenissis cum Creon interrogaret,

Πῶς;

RVM Agricola, quem insigni quoque encomio mactat SENECA de Benef. II. 21. Sed & in hoc casu preces superiorum necessitati & imperio aequipollere non arbitramur. Vtut alias notum sit illud PLATONIS Ep. VII. *Τὰς τῶν τυράννων δεήσεις ἴσμεν, ὅτι μεμιγμέναι ἀνάγκαις εἰσίν. Preces tyrannorum necessitati permixtas non ignoramus.* Sed neque Doëgi exemplum 1 Samuel. XXII. nobis aduersatur. Nam & ipsi hoc expresse addidimus, vt quantum quis potest, tale ministerium deprecetur: id quod laudabiliter caeteri satellites Saulis fecerunt. (Sicuti & laudabiliter obstetrices immane iussum Pharaonis etiam falsiloquio eluserunt. Exod. I.) Sed Doëgus ille promto animo ad exsequendum regis iussum, cui nulla comminatio adiuncta legitur, prosiliit, cum antea innocentibus viris falsum crimen impegisset, quasi clandestina consilia cum Dauide in regem miscuissent. Nam falsa quaedam ipsum detulisse, ex Psalmo LII. satis adparet [5]. Fatendum tamen est, etiam nudam exsecutionem quorundam actuum multis ipsa morte acerbiorem videri; puta si quis a tyranno iubeatur parentes aut liberos suos iugulare, aut cum matre, filia, aut bestia concumbere. Ad quale ministerium effugiendum mortem potius vir fortis elegerit. Sicuti & nemo facile reprehenderit constantiam Romanorum, quos Hannibal inter se composuit, & fratres quidem cum fratribus, patres cum liberis, cumque cognatis cognatos dimicare iussit. Qui tormentis potius immori, quam manus propinquo sanguine polluere maluerunt. DIODORVS SICVLVS L. XXV. in Excerptis Peiresclanis. Apud LACONICVM CHALCOCONDYLAM L. I. Amurates *parentibus eorum, qui se iunxerant Sauzi seditionem concitanti, praecepit, vt filios necarent suis manibus. Patres duo fuere, qui noluere tam crudele exequi imperium. Hinc & ipsi trucidati sunt simul cum filiis. Nam dicere solebat, nequaquam istos citra consilia parentum defecisse ad Sauzem. Nunc autem cum fortuna vtantur dubia, eos nutare in vtramque partem.* Illud tamen hautquaquam fas esse arbitramur, vt pro vita mea seruanda operam meam velim afferre ad occidendum alterum innocentem. Hoc enim foret in pretium propriae vitae offerre vitam alterius. Et non pauca sunt, quae pro pretio facere non possumus, quae alia tamen sub consideratione facere licet. Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. memorat, apud Bramines credi, vxorem sine peccato posse facere, quae maritus iubet, vtut illud malum sit peccatum quippe non ipsi, sed marito imputari, cui illa obtemperare teneatur.

§. VII. DE caetero non posse aliquem iussu superioris suscipere actionem tanquam suam, quae conscientiae rectae dictamini repugnat, nemo cui aliquis

Πῶς; τ' ἀντέλει μὲν οὐ δίκαιον ἐκπονεῖν;
Quomodo? non est iustum exequi mandata?
Respondet Antigone:
Οὐκ, ἢν πονηρά τ' ᾖ, κακῶς τ' εἰργμένα.
Non, si quidem mala sunt, & male imperata.
Conf. supra L. VII. c. 8. §. 5. post med. Recte autem AVCTOR negat, pro conseruanda vita mea operam posse afferri ad perdendum alium innocentem. Illud quoque dari potest, si quae metu mortis ad explendam alterius libidinem se subigi patiatur, non peccare, saltem apud bonos excusari. H.

5) Vid. AVCTORIS Dissertatio de Obligatione erga patriam, §. 16. & seqq.

aliquis pietatis sensus est, negabit. Hinc recte iudices illi apud IOSEPHVM de Bello Iudaico L. IV. c. 19. qui Zachariam innocentem damnare nolebant, vtut praesens sibi periculum a Zelotarum furore impendere intelligerent [1]. Contra maximo sese scelere obstrinxere iudices, de quibus est 1 Reg. XXI. Pronunciabant enim sententiam non tanquam a rege pro imperio dictatam, sed tanquam liquido crimine ab ipsa iustitia suggestam. Par scelus illorum testium erat. Idem iudicandum de delatoribus, qui calumniis viros potentes aut opulentos onerant, vt malis principibus occasio nascatur eosdem subuertendi. Inter quos quondam non obscurum nomen fuit Marcellus Eprius, Thraseae delator famosus, qui in excusationem sui apud TACITVM H. IV. c. 8. adfert; *Non magis sua oratione Thraseam, quam iudicio senatus afflictum.* Quod erat crimen communicare, non purgare. *Saeuitiam Neronis per huiusmodi imagines illusisse.* Sed nimirum vt tu potissimum eum mimum instrueres, subigebat auaritia, & libido praepostera via ad honores grassandi. Alii, qui eandem artem factitauerant, excusabant, eiusmodi operis *dignitatem* aut *salutem* se *redemisse*. Quorum *defensiones*, quod scilicet *perdere alios* quam periclitari *ipsi maluerint*, non ideo *tolerandas* censet Curtius Montanus apud EVNDEM dicto loco c. 42. quod omni eos crimine vacare credat; sed per figuram quaedam concedere videtur, vt reliqua eo grauius vrgeat. Nec iniuste *senatus occiso Nerone delatores, & ministros more maiorum puniendos flagitabat, genus hominum publico exitio repertum.* IBIDEM c. 30. Quorum ille ipsos *in foro flagellis ac fustibus caesos, ac nouissime traductos per amphith. atri arenam partim subiici in seruos, & venire imperauit, partim in asperrimas insulas auehi.* SVETONIVS Tito c. 8. Hic quassis nauigiis impositos tempestatibus absorbendos, aut in desertos scopulos impingendos attribuit. PLINIVS Panegyr. c. 34. 35. Sic *occulta Tiberii mandata* Cn. Pisonem crimine necati Germanici non soluebant, si modo is reuera mortis eius causa. Ac vt maxime ea promsisset apud patres, in pudorem quidem Tiberium dedisset, cui non relinquebatur, quomodo vindicaret scelus a se iussum; patribus tamen integrum erat reum damnare, quia in eo patrando non iussum principis prae se tulerat; sed ipse potius, quae honeste iuberi non poterant, cupide susceperat, vt flagitio Tiberium sibi haberet obnoxium. TACITVS A. III. 16. Sed nec Ioabum plane immunem arbitramur a reatu ex caede Vriae contracto. 2 Samuel. XI, 14. 15. 16. vtut dicto loco c. XII, 9. solius Dauidis, tanquam causae principalis, mentio fiat. Recte quoque Papinianus, quod Getae caedem excusare detrectauit [2], addito famosissimo dicto; *non tam facile parricidium excusari posse, quam fieri.* Alii tradiderunt, dictare noluisse orationem, qua inuehendum erat in fratrem, causatum; *aliud esse parricidium, accusare innocentem occisum.* Id tamen reiicit SPARTIANVS in Caracalla c. 8. ea

§. VIII. 1) Quod exemplum parum ad rem facit. Erant enim hi zelotae turba factiosorum & scelestorum hominum, nulla in LXX hos senes pollentes auctoritate, quos ex populo selegerant ad perdendum, sub iustitiae specie, Zachariam, credentes, LXX hosce iudices furori ipsorum obsecundaturos esse.

2) Adde de Thoma Moro STAPLETONVM in eius Vita. De Vria Sacerdote, extruente altare, Hugo GROTIVS ad 4 Reg. XVI, 11. *Male contra legem regi paruit, qui quiduis potius perferre debuit, quam ministerium ad rem illicitam praebere.* H.

3) Vid.

ea ratione, quod ipse, vtpote *praefectus non potuerit dictare orationem:* (etsi quo minus hoc ipsi extra ordinem iniungi potuerit, non adparet;) & addit; *constare, quod occisus sit, tanquam fautor Getae.* Quidquid huius sit, recte quis ingenium suum sceleribus defendendis commodare detrectat, etiamsi alieno nomine id scriptum sit promulgandum. Nam subtilis excogitatio speciosorum argumentorum, adhibito colorum ac delenificae suadae lenocinio, pro pura exsecutione alieni actus haberi nequit. Secus tamen videtur sentiendum, si eiusmodi orationem, abs se aut alio compositam, Caracallus cuipiam in senatu recitandam iniunxisset, constituta in detrectantem capitali poena [3]. Huc quoque non pauca loca ex PLATONIS Apologia Socratis adplicari possunt [4]. Facit etiam huc, quod de Sallustio refert DIO CASSIVS L. XLIII. quem *Caesar Numidis verbo quidem regendae, re autem ipsa diripiendae regionis caussa praefecit. Enimuero Sallustius & pecuniae captae, & expilatae prouinciae accusatus summam infamiam reportauit, quod cum eiusmodi libros composuisset, in quibus multis acerbisque verbis eos, qui ex prouinciis quaestum facerent, notasset, nequaquam suis scriptis in agendo stetisset. Itaque etsi a Caesare absolutus fuit, tamen suis ipsius verbis proprium crimen abunde quasi in tabula propositum diuulgauit.* Enimuero vbi factum principis nondum liquido iniustitiae est conuictum, cauebit ciuis, & cumprimis minister publicus id praemature atro calculo notare; cuius est semper pro iustitia domini sui praesumere. Vid. soloecismus politicus Aligrii, Cancellarii Galliae, apud GRAMONDVM Hist. Gall. L. XVI.

§. VIII. EX IISDEM fundamentis est definiendum, an ciuis iussu principis in bello iniusto recte arma sumat? Vbi GROTII L. II. c. 26. §. 4. est sententia; quando manifestum est, iniusta arma a principe alteri inferri, haut fas esse ciui, vt sit satelles scelerum. Sed in dubio sequendam esse partem tutiorem, quae sit, abstinere bello. Enimuero caute nobis ista videntur temperanda, ne exinde vis ciuilis imperii destruatur, & in negotio tanti momenti obsequium ciuium a singulorum iudicio suspendatur; praesertim cum heic facile sit timiditati & ignauiae scrupulum conscientiae obtendere [1]. Equidem vbi ad deliberationes quis admittitur, & suffragii ferendi ius habet, si citra consensum proprium caeterorum decreto non obligatur, ne id quidem, de quo dubitat, recte potest suscipere, nedum id, de cuius iniustitia liquido constat. Id quod etiam locum potest habere, si ipsi optio concedatur militandi aut quiescendi. Quid si autem simpliciter parere iubeatur? Vbi arbitramur, apud omnes gentes, queis aliqua honesti cura est, in deliberationibus de bello suscipiendo caussam belli iustificam semper praesupponi. Hoc qui facere negligunt, apud illos de conscientia nequidquam disputaueris. Sed circa hoc potissimum deliberatio

3) Vid. CLERICI Bibliotheque choisie T. VI. p. 362. 363.

4) EVRIPIDES Helena Theoclymenem & chorum ex seruis constantem ita colloquentes inducit;

Θεο. Οὐ σὺ τἀμὰ χρὴ δικάζειν;
Θεο. Ἀρχόμεσθ' ἄρ', οὐ κρατοῦμεν.
Th. *Non oportet te res meas iudicare?*
Th. *Ergo seruimus non dominamur?*
Χο. Ἤν γε βέλτιον λέγω.
Χο. Ὅσια δρῶντα τὰ δ' ἐκδικῶ.
Ch. *Imo vero, si meliora dicam.*
Ch. *Defendo hanc, quia pie fecit.* H.

§. VIII. 1) Vid. Differt. AVCTORIS de Obligatione erga patriam §. 19.

liberatio instituitur, an heic & nunc Reipublicae expediat ex tali praetexto bellum alteri inferre? Heic cui cura Reipublicae peculiariter incumbit, & vires ciuitatis penitissime perspectae, sane clarius praesumitur cernere, quid ex vsu sit, quam priuatus aliquis. Quod si autem quis, posita licet iustitia belli, dubitet, num satius sit, iniuriam Reipublicae illatam negligere aut condonare, quam bello exsequi; is sciat, nullo modo videri sufficere hanc causam, quare ciuis possit imperio ciuili obsequium denegare, eiusque rigorem in se irritare, quia iudicat, ab eo aduersus alterum non obseruari virtutem aliquam, cui vis imperfectae duntaxat obligationis inest. Adeoque tutissimum fuerit, si ciuis heic simpliciter pareat, summumque imperantem super iustitia belli Deo rationem reddere permittat [2]. Recte Hector apud HOMERVM Iliad. μ. [v. 243.] *Εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνασθαι περὶ πάτρης. Optimi est instar augurii pugnare pro patria* [3]. Apud TACITVM Histor. II. [c. 25.] *publicum facinus* vocatur, quod in acie patrem filius interfecisset. Add. *L. 2. §. 1. D. de Noxal. act. L. 37. D. ad L. Aquiliam.* Notandum tamen haec ad ciues tantum pertinere, qui summi imperii iussu arma capiunt. Nam qui vltro militiam alieni principis suscipit [4], omnino de iustitia causae eius, quem sequitur, certus esse debet. Vnde non immerito apud sapientes male audiunt, qui citra vllam causae considerationem vitam suam aere locant. De quibus GÜNTHERVS Ligur. L. VII.

Aere dato conducta cohors, & bellica miles
Dona sequens, pretioque suum mutare fauorem
Suetus & accepto pariter cum munere bello,
Hunc habuisse, dator pretii, quem iusserit, hostem.

Nec praeclare nimis de hisce sentit Thom. MORVS Vtopia. L. II. [5]

CAPVT

1) Adde, si libet quae dixi Diss. de Collision. I. L. sect. 2. 18 H. [Conf. quae de milite dicta sunt in nota 5. ad §. 6. BVDDEVS in Dissert. de Officio Imperantium circa conscribendum militem, quae est inter eius selecta Iur. Nat. & Gent. etiam sola dubitatione impediri contendit, quo minus Principis iussu ad bellum proficiscantur. Qui etsi non euertat rationes ab AVCTORE nostro proditas, cum vtilitate tamen legitur haec eius dissertatio, plena quippe rerum bonae frugis.

2) Qui locus aliquantulum remotus est ab Auctoris argumento.

4) Bene GROTIVS ad Matth. V, 40. *Qui mercede conducti militant, multoque magis externi*

CAPVT II.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM CIVIVM EX OCCASIONE DEFENDENDAE CIVITATIS.

QVANQVAM eo fine in ciuitates ab hominibus coitum sit, vt cum alia sua bona, tum praecipue vitam in tuto collocarent: ad conseruationem tamen ciuitatum necessarium fuit, vt summum imperium aliquam in vitam ciuium haberet potestatem; idque duplici fine, tum auertendo aliquo a ciuitate malo, tum compescendis peccatis [1]. Ex priori capite id potestatis summo imperanti competit, vt ad defensionem ciuitatis, atque asserenda istius iura vitam ciuium ancipiti periculo exponat; postquam infesta arma gerentibus id agitur, vt sibi mutuo vitam eripiant. Quin & cum ad arma recte tractanda vsus requiratur, etiam ad huncce capessendum periculo vitam ciuium exponi posse iudicauit PLATO de LL. L. VIII. [pag. 907. A. B. Edit. Wechel.] (etsi nobis non suffragantibus,) dum in exercitiis militaribus vult adhiberi tela, quae ad vera & periculosa proxime accedant, ac timorem incutere apta sint; addita lege: *Si quis caede inuoluntaria in his certaminibus morietur, qui interfecit, secundum legem expiatus mundus sit in posterum. Putare enim debet legislator, paucis ita mortuis hominibus caeteros non deteriores futuros. Timore vero in omnibus his extincto, nihil amplius se inuenturum, quo a deterioribus meliores discernat, quod ni fiat, multo magis ciuitati malum est, quam illud.* Talia exercitia militaria etiam in vsu sunt apud Iaponios. Vid. Bern. VARENIVS Descr. Iapon. c. 19. Apud DEMOSTHENEM aduersus Aristocratem extat lex Attica; *Si quis occiderit in ludis inuitus, ne exulato* [2]. Ratio subiungitur; quia *non*

 euentum

ni, nihil habent, quo causam suam possint tueri, nisi plane ipsis constet iuste pieque susceptum esse bellum, cui operam addicunt. Et ut hoc constet, quicunque non caritate populi periclitantis, sed mercede aut praeda illecti bellum ingenere quaestus habent. H.

5) Heluetiorum tamen morem, ciues suos seruitiis militaribus Principum extraneorum locantium egregie tuetur Dn. Ludouicus de BOCHAT dans les Ouvrages pour et contre les seruices militaires. Quae collectio Geneuae prodiit, Geneuae 1738. 3. Vol. in 8uo.

§. I. 1) Vide quae dixi ad L. VII. c. 4. §. 5. & AVCTOREM infra c. 3. §. 1. H.

2) Quae lex Attica ab hoc loco aliena videtur.

euentum considerauit, sed eius, qui fecerit animum, qui fuit, viuentem superare, non occidere. Quod si ille infirmior fuit, quam qui ferre posset eum, quem victoria requirit laborem, ipsum eius mali sibi causam extitisse lex censuit [3]. Munerum porro militarium exactio non immerito rigidissima disciplina constat; quippe cum in bello exiguam ob negligentiam saepe de summa rerum sit actum. Inde cum alias togatum apud iudicem affectibus, qui animum hominis vehementer percellunt, facilius venia soleat indulgeri, inter militaria iudicia id non aeque obseruatur. Heic enim saepe capite plectitur [4], qui vt mortem imminentem effugeret assignatam stationem deseruit. LIVIVS L. V. c. 6. *Fustuarium meretur, qui signa relinquit, aut praesidio decedit.* Add. Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 15. Quanquam aliqui ignauiam militum ignominiosis potius poenis coercere efficacius iudicarunt. Vid. IVSTINVS Lib. XXXII. c. 3. in fine, Ferdinandus PINTO c. 10. Sicuti & grauissimis alicubi poenis notatum, militiam subterfugere [5]: Vid L. 4. §. 10. D. de Re militari. Sic LYCVRGVS Orat. contra Leocratem [p. 183.] tradit, Spartae legem fuisse, *de omnibus nolentibus pro patria subire periculum, vt moriantur: ad illud ipsum poenam adducentes, quod maxime metuunt. Propositis enim duobus vitae discriminibus,* πολὺ μᾶλλον αἱρήσονται τὸν πρὸς τὲς πολεμίες, ἢ τὸν πρὸς τὲς νόμες καὶ τὲς πολίτας. *Multo magis eligent id quod ab hoste, quam quod a ciuibus & legibus imminet.* Add. Lex LONGOBARDORVM L. III. Tit. 13. §. 1. Et quanquam in plerisque ciuitatibus quidam ciues, alias per aetatem & vires ad arma gerenda idonei, immunitate a militia gaudeant, vel ob vitae genus [6], vel ex singulari indultu ciuitatis: id tamen priuilegium eo vsque valet, quoad caeteri ciues, aut alii socii vel conducti praesto sint, qui ciuitati defendendae sufficiant. Caeterum vbi summa necessitas ingruit, etiam immunes illi pro aris & focis arma capient. Et praestat, vt eorum priuilegia tantisper quiescant [7], quam vt propter intempestiuam eorundem religionem ciuitas pereat. *Vocant extrema pericula cunctos.* Sicut Romae quondam vacationes a bello, quibus alias seniores & sacerdotes gaudebant, bello Gallico ingruente cessabant. APPIANVS de Bello ciuili L. II. [p. 522.] Add. *L. vlt. C. de Quibus munerib. nem. lic. se excusare.* Vid. quoque Andreas MAVROCENVS Histor. Venet. L. IV. p. 147. Etsi & merito commendatur lex [8] siue Solonis siue Pisistrati apud PLVTARCHVM Solone [p. 96. C.] τὲς πηρωθέντας ἐν πολέμῳ δημοσίᾳ τρέφεσθαι. *Vt mutilati in bello ex aerario alantur.* Quin & vbi res ciuitatis id ferunt, omnino mercedis aliquid & praemii debetur illis, qui

3) Conf. not. ad L. III. c. 1. §. 6. lit. b. H.

4) V. not. ad L. II. c. 6. §. 2. & L. III. cap. 7. §. 5. H.

5) Athenis graue erat ἀστρατεία, hoc est, detrectatae militiae crimen, vt ex Demosthene, Scholiaste eius Vlpiano & Harpocratione discimus. Apud Francos mulcta erat sexaginta solidorum dicta heribannum. Vid. Carol. CANGIVM Glossar. hac voce. Apud Tartaros Precopienses, si quis ad diem indictum non venerit, capitale est, teste THVANO L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. Has poenas non iniustas esse ipse HOBBESIVS c. 21. Leuiathan. concedit, quanquam subiungat: posse quem sine iniustitia aliquando recusare militiam, quando militem alium non minus idoneum substituat. H.

6) Clerici & Monachi. Paulus OROSIVS L. VII. Histor. 32. reprehendit merito legem, quam Valens Imp. dedit, *vt monachi, hoc est, Christiani, qui ad vnum fidei opus, dimissa secularium rerum multimoda actione, se redegerant ad militiam cogerentur.* H.

7) Conf. supra L. V. c. 12. §. 22. GROTIVS L. I. de I. B. & P. c. 5. §. 4. H.

qui caeteris domi desidentibus militant, quippe qui non solum rem suam familiarem negligere coguntur, sed etiam quatenus plus operae pro rata sua ciuitati conferunt, quam pagani, pensationem aliquam merentur. Addantur quoque, quae super institutis Aegyptiorum circa milites tradit DIODORVS SICVL. L. I. c. 73.

§. II. Quo loco quaeritur; si captiuus ab hoste detentus vt dimitteretur promiserit, quod contra ipsum arma deinceps non sit gesturus, an iste postea a ciuitate sua recte possit obligari, vt contra promissum suum in hostem militet? Tale pactum aliqui pronunciarunt ipso iure nullum [1], quia sit contra officium, quod ciuitati debetur. Ad quod nobis non tam hoc videtur reponendum, quod non omnia, quae contra officium fiunt, statim quoque sint irrita & nulla [2], quam negandum, id esse contra officium ciuitati debitum, libertatem sibi parare, id promittendo, quod iam in hostium est manu. Nisi enim hostis ipsum dimitteret, nunquam arma aduersus ipsum ferre posset. Vnde tali pacto nihilo deterior fit ciuitatis conditio; quippe cui is, qui captus est, ni liberetur, iam periisse est censendus. Adeoque quem ipsa ex captiuitate receperit, hac lege recepisse censetur, vt illi relinquat facultatem seruandi promissum hosti factum; praesertim vbi non ciuitatis, sed propria ope libertatem recuperauet. Sed anne in isthanc ciuis obligationem eminens illa summi imperii vis efficaciam suam exseret, si salus publica id postulauerit? puta si ciuitas in praesenti periculo versetur, ni iste quoque arma capiat. Heic arbitramur, cum absurdum sit, esse me ciuem, & habere obligationem, qua etiam in extrema necessitate inutilis ciuitati reddar; nec minus, simplici me pacto posse obligari, ne alterius vim iniustam ad perniciem meam meorumque tendentem repellere queam; ideo pactum illud esse interpretandum de bello duntaxat offensiuo, non defensiuo: praesertim si cum ipsa ciuitate mea quoque salus sit periclitatura. Quid enim ille alter libertatem mihi concessit, si voluit me adstringere, vt in posterum ipsius vim a vita fortunisque meis non possim repellere? Vnde nequidquam obstabit pactum istud, quominus iussu summi imperantis arma pro defensione ciuitatis induam. Vicina huic quaestio est, an sub conditione ab hoste dimissus, conditione non impleta teneatur redire in [3] captiuitatem? Quod circa priuatos quidem affirmatur [4]. Sed circa reges dubium moueretur [5] apud BVSSIERES Histor. Franc. Lib. XVI. de rege Francisco. Quod quidem

8) Quam legem non tantum Athenis, sed & aliis ciuitatibus fuisse, testatur ARISTOTELES II. Pol. 6. H.

§. II. 1) Alberic. Gentilis L. II. de I. B. c 11. & l. 3. c. 14. Quomodo pactum huiusmodi. & quidem iuratum, eluserit Comes Fontanus vid. supra L. IV. c. 2. §. 12. H.

2) V. supra L. VI. c. 2. § 14. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 23. §. 7. H.

3) Vid. GROTIVS L. III. c. 21. §. 6. & BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Histor. §. 65. quod est inter eius Selecta Iuris Naturae. Sed quando euentus conditionis deficit sine cuiusquam culpa, veluti, si captiuus bellicus, qui cum eo, qui iam dimissus sit, permutari debebat, ante permutationem factam moriatur, recte GROTIVS dicto loco §. 30. ait, eum qui libertatem iam recuperauerit, neutiquam cogendum esse, vt in seruitutem reuertatur, sed sufficere, si sui lytri caussa tantum praestet, quantum mortuo, pro redemtione sua soluendum fuisset.

4) Non paucis tamen dissentientibus. Vid. Commentar. de Lytro sect. 2. §. 27. H.

5) Rediit tamen in captiuitatem Ioannes Rex Galliae dimissus ante ab Anglis. V. Aemilium de Reb. gest. Francor. L. IX. & Henricus Austriae Archidux captus a Rege Bohemiae. V. Nicol. BVRGVNDVS L. I. Historic. Bauar. ad Ann. MCCCXXVII. H.

quidem ego in medio relinquo. Suaserim tamen, vt qui regem captiuum teneat, non temere eum prius e manibus amittat, quam conditionibus actu impletis.

§. III. Ex quo consequitur, quamuis praesens Reipublicae necessitas forte operas ciuium militares non exegerit; tamen ad eas obeundas se aut alios inutiles reddere graui poena dignum esse. M. SENECA L. I. Contr. 7. *caetera membra mea sunt, manus publicae sunt.* Eiusmodi ignauiae exempla quam plurima in Martio illo Quiritium populo legimus. Apud SVETONIVM Tiberio c. 8. *Tiberio cura iniuncta repurgandorum ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.* Quae etiam fortasse causa fuit, quare ergastula penitus sustulisse dicatur Adrianus apud SPARTIANVM c. 18. ad quem locum vide quae notauit SALMASIVS. Apud VALERIVM MAXIMVM L. VI. c. 3. C. Vettienus sinistrae manus digitos sibi abscidisse memoratur, ne bello Italico militaret; quem senatus publicatis bonis in aeterna vincula coniecit. Sic Augustus referente SVETONIO c. 24. *Equitem Romanum quod duobus filiis adolescentibus causa detrectandi sacramenti pollices amputasset* [1], *ipsum bonaque subiecit hastae.* AMMIANVS MARCELLINVS L. XV. [c. 12. p. 115. Ed. Gronou.] sub finem, vbi de moribus Gallorum loquitur: *Nec eorum*, inquit, *aliquando quisquam vt in Italia, munus martium pertimescens pollicem sibi praescidit, quos iocullariter Mureos appellant* [2]. Isti flagitio reprimendo complures leges latae. *Eum qui filium debilitauit, delectu per bellum indicto, vt inhabilis militiae sit, praeceptum Traiani deportauit. L. 4. §. 12. D. de Re militari.* Extat quoque lex Constantini I. Cod. THEOD. de Filiis militar. apparitorum & veteranorum. *Veteranorum liberos aptos militiae, quorum quidam vt desides recusant militarium munerum functionem, quidam adeo ignaui sunt, vt cum dispendio corporis militiae velint necessitatem euadere, iubemus, si ad militiam inutiles, resectis digitis iudicentur, curialibus muneribus atque obsequiis adgregari.* Consimilia habentur in *L. 4. & 10. C. Theod. de Tironibus. Qui spurea amputatione digitum declinat vsum armorum, non euadat illa, quae vitat, sed insignitus macula ferat impositum militiae laborem, qui declinauerit dignitatem. Ipsis quin etiam prouincialibus, qui ex horum ausis iuniorum saepe patiuntur penuriam praebendorum, haec optio decernatur, vt tempore delectus agitandi duos mutilos iuuenes pro vno integro offerant.* Sed longe seuerissima est *L. 5. d. t. Si quis ad fugienda sacramenta militiae fuerit inuentus truncatione digitorum damnum corporis expedisse, & ipse flammis vltricibus concremetur, & dominus eius qui non prohibet, graui condemnatione feriatur.* Videtur tamen hanc poenam locum habuisse in seruis duntaxat; quae autem iam *cit. ll.* dictata fuit, in ingenuis. Nam olim quidem apud Romanos seruos militia exclusos, praeterquam in maxima Reipublicae necessitate, in vulgus notum. Id posterioribus seculis non amplius obseruatum ex *L. 16. C. Theod. d. t.* constat, vbi Impp. Arcadius & Honorius ita sanciunt: *Contra*

§. III. 1) Nimirum & ipsi parentes, teneriore moti affectu, delectu per bellum indicto, filios suos debilitare solebant. Vid. *L. 3. D. de Re militar.* Rufus *in Legibus militaribus* §. 47. H.

2) Quasi murcidos, desides, ignauos. H.

Contra hostiles impetus non solas iubemus personas considerari, sed vires, & licet ingenuos amore patriae credamus incitari, seruos etiam autoritate huius edicti exhortamur, vt cumprimum se bellicis sudoribus offerant, praemium libertatis si apti ad militiam arma susceperint, pulueratici etiam nomine binos solidos accepturi. Nam L. 11. d. t. quae etiam extat in *Cod. Iustin. L. 2. de Tiron.* loquitur de *mancipio alieni iuris, quod qui in tirocinium militiae duxerit offerendum, libram auri aerario principis cogebatur inferre.* *Lex* autem *8. C. Theod. d. t.* non simpliciter vetat seruos militiae adscribi, sed duntaxat decernit, *inter optimas lectissimorum militum turmas neminem e numero seruorum dandum esse.* VEGETIVS de Re militari L. I. c. 7. queritur, *quod possessoribus indicti tirones per gratiam aut dissimulationem probentur, talesque socientur armis, quales domini habere fastidiunt.* Caeterum ab hac pollicum truncatione multi eruditorum credidere Italos & Gallos suos *poltrones* deriuasse [3]. Sed rectius mea sententia Aegid. MENAGIVS in Origin. linguae Francic. id vocabulum deducit ab Italico *poltro* [4], quasi diceres, qui semper puluinar domi premit.

§. IV. QVI igitur ad militiam subeundam obligatur, is vtique tenetur iussu ducis talem tueri stationem, in qua probabiliter praeuidet vitam sibi amittendam. Et quanquam alias ciuibus onera secundum proportionem debeant imponi, ad quae vniuersi simul concurrere possunt; aut si hoc fieri nequeat, vel non opus sit, alternis obeunda, vel aequipollente onere redimenda, vel etiam forte assignanda sint: tamen vt periculosae illae stationes semper per sortem attribuantur, ratio belli non fert. Adeoque penes ducem erit eligere aptissimos, aut si plures sint idonei, quos visum fuerit. Nisi adsint, qui vltro ista sibi pericula deposcant; quod fecit Calpurnius Flamma apud FLORVM L. II. c. 2. & ante eum P. Decius Mus apud LIVIVM L. VII. c. 34. Nec vir fortis querelas mouebit, si ipsi talia pro imperio iniungantur. SENECA de Prouid. c. 4. *Quare in castris periculosa fortissimis imperantur? Dux lectissimos mittit, qui nocturnis hostes aggrediantur insidiis, aut explorent iter, aut praesidium loco deiiciant. Nemo eorum qui exeunt, dicit, Male de me Imperator meruit; sed, bene iudicauit.* Quin & cum beneficio ciuitatis vita nostra per longum temporis spatium sit seruata, quae dudum periisset, si in naturali statu fuissemus expositi: non grauis iactura est habenda pro ciuitate vitam effundere, cui praesertim tam multa alia beneficia debemus. Adeoque nihil iniqui est, si iussu ciuitatis raro, & non nisi in magna eius necessitate vitam exponamus periculo, quam ipsa nobis velut indies & perpetuo tribuit. Praesertim cum in naturali statu quilibet se solis suis viribus, ni perire aut opprimi malit, cogatur defendere. Nunc autem longe tolerabilius est cum multis periclitari, non solum propter certiorem spem victoriae, sed & quia licet qui pugnat moriatur, bona tamen ipsius & necessitudines ope ciuitatis fere saluae sunt; de quo in statu naturali nulla spes erat. Hoc tamen obseruandum, eiusmodi iussorum non esse hanc intentionem, aut saltem non esse debere, vt directe vita militis perdatur. Dico, *non esse debere.* Nam

3) Quorum nomina profert GONZALEZ ad c. 5. de corpore vitiat. n. 7. H.

4) Addatur SICHTERMAN de Poenis militaribus Romanorum c. 9.

Nam aliquando heic a ducibus peccari, documento est Rex Dauid 2 Samuel. XI, 15. qui ideo etiam homicida audit, d. l. XII, 9. Nec ea infrequens ars, inuisos sibi hostium ferro consumendos obiicere. Vid. CVRTIVS L. VII. c. 2. POLYBIVS L. I. c. 9. DIODORVS SICVLVS L. XIV. c. 73. Item L. XIX. c. 48. IVSTINVS L. XII. c. 5. n. 8. ZONARAS Tom. II. in Mauritio. Apud SALLVSTIVM Iugurtha a Micipsa Numantiam missus dicitur, vt ostentando virtutem, aut hostium saeuitia caderet. Sed hoc spectare debent tam rigida ducum iussa, vt dum veluti citra missionem milites pugnant, a ciuitate magnum auertant malum, aut insigne eidem bonum concilient, etsi contigerit eos, dum talia conantur, aut patrant, occumbere. Eiusmodi decretoriae pugnae haec est lex, vt vel hostem perdamus, vel simul cum ipso pereamus. Hoc enim praestat, quam vt soli cadamus. Vnde etiam multi haut absurde videntur *αὐτοχειρίας* crimine absoluere nauarchos illos [1], qui iussu superiorum expresso, aut ex genere belli recte praesumto ignem pulueri pyrio iniiciunt [2] potius, quam vt vna cum naui in potestatem hostium perueniant; quibusque adeo *non perdere letum Maxima cura fuit.* LVCANVS L. III. [vers. 706. 707.] Ponamus enim vtrinque aequalem esse numerum nauium. Vbi vna nostrarum capta fuerit, hostis duabus nauibus nos superabit, si nostra sola perierit, vnica tantum; sed si vtraque simul pereat, in aequilibrio vires manebunt. Vix autem aliter fieri poterit, quin, si nostra dissiliat puluere nauis, non vnam quoque aut plures hostilium nauium simul adfligat. Nam ne capiaris, tunc demum est periculum, quando nauis naui adhaeserit. Et plerumque hostibus plus damni hoc modo datur, quam nobis. Validiores enim vtique sunt, qui nostram nauem ad incitas redigunt. Ad submersionem autem vitandam non putem a contrario elemento remedium petendum. Nam illic aliqua adhuc enatandi spes esse potest [3]. Apud Chinenses quoque antiqua lege capite plectebatur dux [4], qui etiam citra suam culpam infeliciter pugnauerat; vt nempe, quando in aciem descenderent, nihil aliud in animo haberent, quam vincere, aut mori. [Quod manifeste iniustum est. Ceterum qui militiae est adscriptus, haudquaquam assignatam stationem ex formidine deferet, sed ad extremum potius spiritum pugnabit: nisi intelligat, Imperanti, voluntatem esse, vt potius vitam, quam locum conseruet; aut locus iste tanti non sit ciuitati, quam vita istorum [5] ciuium.]

§. V. SED quid si citra pugnam vita ciuis deposcatur, puta placandae potentis alicuius irae, quo clades aut exitium a ciuitate auertatur [1]? Heic videndum, quibus causis alter fuerit motus, vt ciuem nostrum sibi dedi postulet. Si enim id fiat ob aliquod ipsius delictum, licet fortasse omnibus modis calamitatem subterfugere possit, id tamen cauere debet, ne sui causa ciuitatem malo inuol-

§. IV. 1) Dissentit Ioann. LOCCENIVS L. III. de Iure marit. c. 10. *Nonne,* inquit §. 5. *vita, etiam qualiscunque, tolerabilior est tam ancipiti & periculosa morte?* Ante dixerat: *Euentum praelii Deo committendum, non voluntaria morte praeuertendum esse, ne iudicium Dei petulanter inuolemus.* H.

2) Vt non raro fit. GROTIVS L. II. Histor. Belgic. ad A. MDLXXXIX. *Saepius accidit, semel memorandum, quia prisca facinora adaequat, pars vt altera, alterius nauigiis circumuenta, puluere tormentario seque & hostem incenderit. Tanta est cura vitam desperantibus, non inultos mori.* Ad-

de

inuoluat. Adeoque etiamsi ponamus talem non teneri, vt seipsum in hostis potestatem vltro tradat, tenebitur tamen alio se transferre, vbi receptatoribus suis nihil negotii facessat. Nec dubito, quin a ciuitate etiam inuitus ideo expelli queat; siquidem illa fors inhumanius crediderit, eundem poscenti dedere. At quid, si ob publicum delictum ad necem deposcantur quidam ciuium, qui eiusdem delicti non fuerunt auctores? Qualem in calamitatem incidisse memoratur ciuitas Attica, ob interfectum Androgeon. Cuius mortem vt vlcisceretur Minos, Atheniensibus bello subactis tributi loco septenos pueros, & totidem puellas imperauit in pabulum Minotauro. Vid. MARO Aeneidos, VI. vers. 20. HYGINVS Fab. XLI. OVIDIVS Metam. IIX. vers. 170. PLVTARCHVS Theseo. Heic non video, quo obtentu ciuis periculum sortis queat detrectare, (quo medio inter pares iure aptius nullum est;) si non inueniatur aliquis Theseus, qui vltro sibi Minotaurum debellandum sumat. Sed quid dicendum, si innocens deposcatur ad mortem, aut malum morti comparandum, non ex causa publici aut priuati criminis? Casus in eam rem extat apud LIBANIVM Tom. I. Declam. 27. *Tyrannus ex vrbe propinqua postulauit formosum adolescentem, adiectis de bello inferendo, ni traderetur, minis. Ciuitas bellum maluit tolerare, quam adolescentem tradere. Cum iam graui obsidione eam premeret tyrannus, pater adolescentis interfectum filium de moenibus proiecit: caedis mox, soluta obsidione, accusatur.* Vid. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 1. §. 6. p. m. 95. Nobis heic patrem neque accusare, neque defendere vacat, qui plausibilius causam suam posse orare videtur, quam Virginius ille, de quo LIVIVS L. III. c. 50. Illud extra dubium ponendum iudicamus, non teneri ciuitatem eiusmodi hominem cum exitio suo defendere. Sic enim & ipsa peribit, & innocens ille nequidquam seruabitur. Neque ille postulare potest, vt pro se & secum tota ciuitas pereat. Ergo hoc relinquitur misero, vt quantum potest sibi ipse consulat fuga, aut auso quamuis periculoso. Vbi omnia incassum ceciderе, ferat calamitatem, in qua tamen vtique animus seruari impollutus potest, (vid. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.*) siquidem nefas est voluntaria morte eiusmodi foeditatem declinare. Ciuitas autem, postquam ipsum pro viribus defendit, & omnem mouit lapidem, vt per fugam aut alia ratione elabi posset, vbi isthaec non succedunt, & clades imminens aliter depelli nequit, illum deserere demum potest, id est, non prohibere, quo minus eundem tyrannus adprehendat. QVINTILIANVS Declam. 253. *Bene redimi capite vnius ciuis pacem putarem.* Vt autem ipsa eum in tyranni manum tradat, aut vt eundem cogat, quo seipsum dedat, neque fas esse, neque necessarium arbitramur. Exemplum de Megacle Messanensi vid. apud MARSELAER Legato L. I. c. 33. Expendi quoque meretur exemplum [2] Sperthiis & Bulis, qui vltro Xerxi sese dediderunt, expiando

de SCHEFFER. Memorab. gent. Suetic. c. 14. §. 8. H.

3) Et stultitia est, ne moriare, mori. H.

4) Vid. supra notat. ad L. I. c. 5. §. 14. H.

5) Quae hoc loco vncis incluso continentur, eorum verba priora nexus caussa adiiciuntur. Reliqua autem hausta sunt ex Offic. hom. & ciu. L. II. c. 13. §. 2.

§. V. 1) Vid. BOECLERI Dissertatio de Dominio eminente pag. 831. & seqq. Vol. I. quod prodiit 1700.

2) Et Atheniensium; qui Demosthenem dedere renuerunt, idque poscenti Alexandro M. H.

piando facinori, quod Lacedaemonii admiserant ob occisos Persarum Legatos, apud HERODOTVM Polymnia. [p. 269. Ed. H. Stephani.] Conf. GROTIVS [3] L. II. de Iure B. & P. c. 25. §. 3. De caetero maioris debet esse ciuitati vita suorum ciuium, quam vt eam declinando periculo incerto, aut adquirendo aliquo bono parum necessario prodigere velit; neque in tales vsus vitam suam ciuis offerre tenetur. Inde plus, quam postulari ab ipsis poterat, pro patria fecerunt Philaeni fratres, de quibus est apud SALLVSTIVM de Bello Iugurthino; & POMPONIVM MELAM L. I. c. 7. Et pessime adplicabat bonam alias sententiam Caiaphas Ioh. XI, 50. quasi liceret hominem innocentem occidere, ne fortasse Romani suspicarentur, Iudaeos res nouas agitare, & inde ansam arriperent bello ipsos inuadendi. Praesertim cum longe molliora remedia sint eiusmodi suspicioni depellendae, quam mors innocentis. Nescio quoque, an excusari possit factum Darii, qui ex compacto aliquot millia Zopyro caedenda obiiciebat, vt iste fidem sibi apud Babylonios conciliaret, apud HERODOTVM Thalia. [in fine.]

§. VI. SAEPENVMERO quoque necessum est, vt ad firmanda pacta publica obsides ex ciuium numero sint dandi [1]; ad quod onus suscipiendum pro imperio vtique ciuis adigi potest, si qui sponte se offerant defuerint. Et quidem vbi hostis potentior certos sibi ciues postulauerit, vix hisce tergiuersandi locus videtur. Sed si plures sint, quorum quis obses erat, illius quicum paciscimur, aut nostrae ciuitatis nihil intersit, praescindendis querelis aptissimum erit sortem adhibere. Quod si longo tempore obsides sint detinendi, aequissimum erit nouis substitutis caeteros liberare. Vti & hoc operam dare ciuitas tenetur, vt quod oneris extraordinarii prae caeteris obsides suscipiunt, id ipsis, quantum eius fieri potest, aliunde pensetur. Quaeri autem hoc loco possit, anne proprie vita obsidum oppigneretur, an vero duntaxat libertas? Equidem in traditione obsidum satis adparet hoc actum fuisse: *Tradimus hosce in manus vestras, tanquam carissimam nostrae ciuitatis partem, vt nisi seruauerimus, quae conuenere, nulli deprecemur, quo minus inferatis, quicquid placuerit* [2]. Apud COMINAEVM L. II. Leodii obsides Carolo Burgundo dederant *ea conditione, vt si quid contra pactiones facerent, integrum esset ipsi supplicium de illis sumere.* Quos tamen post Carolus saluos dimisit. Inde cum eiusmodi pacta rupta caussam belli dent in eum, qui ea violauit, adparet, post pacta rupta, bellumque conflatum in hostium abire numerum obsides quoque eodem modo, quo omnes eius Reipublicae ciues, etiam qui ad caussam belli nihil peculiariter contulerunt. Et constat, multos in obsides eadem statuisse, quae in quosuis hostes solent [3]. Etsi multis inhumanum visum [4], miserorum illorum & innocentum calamitate ex

3) Cuius argumenta expendi *Differt. de Collision. legum Sect: 2. §. 23.* H.

§. VI. 1) Vide quae dicentur ad c. 8. §. 6. & GROTIVM L. III. c. 20. §. 52. & seqq. vt & BVDDEVM in Specim. Iurispr. Histor. p. 54. & seqq. Add. Io. SCHILTERI Commentatio de Iure Obsidum Prax. Iur. R. p. 71. seqq.

2) Inter leges foederis Ottonis IV. Imperat. cum Theodorico Marchione Misniae est in charta A. MCCXII. apud MADERVM Antiquit. Brunsuicens. Part. IV. n. 12. *Haec conditio obseruabitur de obsidibus. Quod si Marchio, quemadmodum promissum & iuratum est, quod absit, non obseruauerit, liberam habebit Dominus Imperator facul-*

te ex aliena conceptum iniuria dolorem mulcere. Minus recte autem dicitur, obsides ea intentione tradi, vt excipiant poenas pacti a ciuitate violati. Non enim adparet, qua ratione finis, quem in poenis sumendis sibi homines debent propositum habere, obtineri queat, si plectatur obses innocens; qui proprie in violationem pactorum non consensit, sed duntaxat non recusauit, quo minus ipse loco alterius malo posset affici: in quo per se nullum est delictum. Satis quoque cautionis adhuc est in obsidibus, etiamsi per ius naturae poena proprie dicta ob alienum delictum ab ipsis sumi nequeat. Sufficit enim, quod in tali sint statu, vt licentia bellica in ipsis confestim possit exerceri; adeoque eorum salus ex arbitrio laesi & irati hostis pendeat. Haec quanquam ita sint, verius tamen videtur, ciuitatem directe obsidis duntaxat libertatem corporalem oppignorare, quam vitam. Quia ipsa firmum propositum habet, aut habere debet, fidem seruandi; adeoque casum illum, quo in obsidis vitam alteri licentia fieri possit, moraliter pro nullo ducit. Nec dubium est, quin iniuriam obsidi faciat ciuitas, si ipsa iniuste pacta violet, & miserum illum alterius irae obiiciat; aut si hoc fine eundem tradat, vt alterum in securitatem datum eo grauiore damno mactare queat. Quid autem dicendum, si is, qui obsides accepit, iisdem abuti velit ad perfidiam in nos exercendam, & grauibus nos iniuriis lacessat, exitium obsidibus nostris interminatus, si ipsi resistamus? Heic probabile videtur, siquidem iniuriae illae sint tantae, vt praestet, innoxios istos periclitari, quam ciuitatem easdem tolerare, posse istorum periculum negligi, & perfidi hostis vim repelli. Nec magis eo casu ciuitas obsidibus iniuriam facit, quam si quibusdam ciuibus in bello talem assignat stationem, in cuius pertinaci defensione aut cadendum sit, aut captiuitas subeunda. Et ferent isti hanc tanquam fatalem calamitatem, nequidquam irati patriae suae, quae talem casum praeuidere non potuit [5]. Vid. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXVIII. c. 6. Sicuti nec ideo status ciuilis minoris erit: Cum eiusmodi casus non nisi rarissime emergant. Statum autem naturalem eiusmodi incommoda non possint non frequentissime incurrere. Idem pronunciandum est de illo casu, qui Vticensibus accidit, quorum aliquos ciues interceptos Agathocles in machina primo loco constituit, sic vt hi primo loco a suis essent configendi, siquidem hostem repellere placeret. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XX. c. 55. Huc aliquo modo possunt applicari, quae apud GVNTHER. LIGVR. L. X. extant de obsidibus Cremensium, quos Fridericus machinis adpenderat. Conf. GROTIVS L. III. c. 11. §. 18. c. 20. §. 52. seqq. BOECLERVS ad Grot. L. I. c. 1. p. m. 102.

facultatem de ipsis faciendi, quod ei placuerit, & erunt in statu, qui vulgo vergiselt dicitur. H.

3) Vid. supra ad L. II. c. 4. §. 18. H.

4) V. COMINAEVM d. L. II. Comment. vbi grauiter detestatur crudelitatem eorum, qui atrociora in obsides suaserant, cum de iis interficiendis in concilio Caroli Burgundi deliberaretur. H.

5) Imputabunt autem damnum, si quod inferetur, non patriae, sed hosti, a quo imminens periculum declinari aliter non poterat. Conf. supra L. II. c. 6. §. 4. H.

CAPVT III.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII IN VITAM AC BONA CIVIVM EX CAVSA DELICTI.

COMPETIT quoque summo imperio ciuili potestas in corpus ac vitam, vt & bona ciuium ex causa delicti; quae presse solet vocari ius vitae & necis. (A quo iure diuersum plane ius est Dei in creaturas; Psalm.

§. I. 1) Apud Romanos etiam vltro, vt eorum humarentur corpora, manerent testamenta; *pretium festinandi*, vt ait TACITVS VI. Annal. 29. Conf. XV. Ann. 59. 6. XVI. Ann. 9. 4. & alibi. H.

2) Adde de Iaponiis, apud quos honestissimum supplicium capitale, ventris sectio, propriis reorum manibus administrari solet. Bern. VARENIVM Descript. regni Iapon. c. 18. V. infra §. 4. H.

Pſalm. CX, 4. & hominum in bruta) Circa quam iſte primo loco ſcrupulus occurrit, quomodo eiusmodi poteſtas in ciuitatem a ſingulis per pacta potuerit conferri. Nam cum poena ſit aliquid, quod inuito infligitur, quod autem quis ſibi ipſi infert, accidere inuito nequeat; explicari difficulter poteſt, quomodo quis facultatem puniendi ſeipſum habeat, eamque in alium transferre queat. Nam quas aſcetae, aut alii caſtigando corpori, aut ex vi diſciplinae apud quosdam eccleſiaſticae proprio corpori dolores inferunt, partim poenae proprie dictae non ſunt, ſed velut medicamenta reprimendis libidinum ebullitionibus; partim non ſponte, ſed imperio ſacerdotum, opinione diuini muneris ſubnixorum, ſuſcipiuntur. Vbi naturae poenae nihil decedit, quod verbi gratia flagellatio propriis manibus peragitur; cum vtique motus iſte ex conſideratione maioris mali, quod in obſequentem manſurum erat, exprimatur. Sicut videmus maleficos ad ſupplicii locum ambulare, trahendos, ni vltro ſequerentur. Quinimo apud nonnullos populos ſontes iuſſu magiſtratus ſibi ipſis manus inferunt [1]. De Aethiopibus DIODORVS SICVLVS L. III. c. 5. *Vnus ex lictoribus ad reum mittitur, ſignum mortis praeferens; quo illo viſo domum abiens ſibi mortem conſciſcit* [2]. Heic igitur ſciendum, quemadmodum in naturalibus ex commixtione & temperatione plurium ſimplicium prouenire poteſt compoſitum quid, cui tales adſint qualitates, quae in nullo ſimplicium mixtionem ingredientium deprehenduntur: ita & corpora moralia, ex pluribus hominibus conſtantia, aliquod ius habere poſſunt [3], ex ipſa illa coniunctione reſultans, quod formaliter penes neminem ſingulorum fuit; quale ius ex eiusmodi velut coalitione ortum per rectores iſtorum corporum exercetur. Vid. *L. 46. D. de Adquir. rerum domin.* [4] Sic nemo dixerit, homines ſingulos habere facultatem ſibi ipſis leges ferendi; & tamen, dum omnes voluntatem ſuam vnius voluntati ſubiiciunt, oritur poteſtas omnibus leges praeſcribendi. Eodem modo in capite corporis moralis poteſt exſiſtere facultas poenis ſingulos coercendi, qualis facultas tamen antea in ſingulis non erat. Poteſt autem iſta facillime prouenire, dum ſinguli ſeſe obligant, quod non ſolum non defendere velint, ſed & ſi opus ſit, vires ſuas accommodare contra eum, quem rector ciuitatis ſupplicio eſt affecturus. Ex quo ipſo etiam ratio patet, quare non ſequatur, quod aliqui volunt; quae a ſuperiori auferuntur per modum poenae, volentibus auferri; quia in ſuperioris actiones ratas habendas iam olim conſenſum eſt. Quia enim caſus, quo ſuperioris poteſtas in vitam ſubditi ſeſe exſertura eſt, in ipſius ſubditi eſt poteſtate, quem in infinitum prohibere penes ipſum eſt; ideo iſte caſus tanquam nunquam euenturus a ſingulis conſideratur. Conf. HOBBESIVS de Ciue c. 2. §. 18. Qui Leuiath. c. 28. tradit, ius puniendi, quod habet ciuitas, non eſſe ortum a conceſſione ciuium, ſed eius iuris fundamentum eſſe ſitum in eo iure, quod ante ciuitatis conſtitutionem vnicuique faciendi quidlibet, quod ad conſeruationem ſui videretur ipſi neceſſarium, competeret. Vnde

3) V. ſupra L. III. c. 3. §. 4. H.

4) *Non eſt nouum, vt qui dominium non habeat, alii dominium praebeat. Nam & creditor, pignus vendendo, cauſam dominii praeſtat, quam ipſe non habuit.* In qua tamen lege non agitur de iuribus, quae *vniuerſitati* quidem competant, ſed *ſingulis* ex ea non competant; ſed dicitur ea tantum, ius, quod quis ipſe non habeat, interdum in alium transferri poſſe.

Vnde ius illud ciuitati non datum, ſed relictum eſſe; quo ipſa tamen, vtpote quae tantas vires habet, ad praeſeruationem omnium ciuium ſuo arbitrio vti poſſit. Ad quod tamen reponi poteſt [5], ius poenas ſumendi eſſe diuerſae naturae a iure ſeipſum conſeruandi: cumque illud exerceatur in ſubiectos, intelligi non poſſe, quomodo iam tum in ſtatu naturali extiterit, vbi nemo alteri ſubiectus eſt [6]. Illud quoque verbo monendum, nos hoc loco tantum agere de illis tantum poenis, quae ex arbitraria velut diſpoſitione legiſlatorum humanorum in delicta ſunt conſtituta & contradiſtinguuntur illis malis, quae naturali connexione peccata conſequantur.

§. II. Caeterum dum iſthoc ius poenas a ſubiectis exigendi euoluimus, proteſtandum prius eſt, nos preſſe agere de illo iure, quod homo in hominem exercet. Nequaquam autem haecce dogmata extendi velle ad proceſſum & velut formulam tribunalis diuini; quod vtique in multis partibus diuerſam a tribunalibus humanis indolem obtinet. Quod ex parte etiam videtur agnouiſſe Plutarchus de ſera Numinis vindicta. [pag. 549. F.] *De Deo non facile aliud quidquam firmum homo pronunciabit, quam eum, vt qui optime oportunum medendi flagitiis tempus habeat cognitum, medicamenti inſtar poenam ſceleri cuiuis imponere, neque eadem in omnibus magnitudinis menſura, neque eodem temporis articulo definitam.* Vt igitur rem ab ouo repetamus, ſciendum eſt, in pleriſque peccatis, inprimis quae ad alium terminantur, duo inueniri, ipſum defectum ſiue diſtantiam a norma legis, & damnum alteri per iſta directe aut indirecte datum. Id porro certum eſt, quemlibet hominem ex lege naturae teneri ad penſandum alteri damnum ſua culpa quoquo modo datum, & vbi ex malitia id proceſſerit, cautionem de non offendendo in poſterum dare. Sed circa cautionem hanc exigendam diſcrimen occurrit inter eos, qui in naturali libertate, & qui ciuitatibus ſubiecti degunt. Inter illos ad nullam aliam cautionem praeſtandam ius naturae videtur obligare, ſiquidem quis poenitentia tactus, vltro & non vi adactus, ad damnum penſandum ſeſe obtulerit, quam vt ſimplici aſſeueratione, aut iuratus fidem ſuam obſtringat de omittendis in poſterum offenſis. Idque quia poenitentia vltronea ſufficienti eſt indicio de mutatione animi, ac firmo propoſito ab iniuriis deinceps ſeſe abſtinendi. Adeoque ſi qui iniuriam acceperat, iſthac contentus eſſe nolit, ſed ex iniqua diffidentia, aut aſperitate animi ampliorem cautionem per vim velit extorquere, cum per legem naturae alter ad eam non teneatur, culpa violatae pacis penes ipſum haerebit, eidemque ab altero recte reſiſti poterit [1]. Quo caſu fit, vt qui iniuriam intulit, iuſtum, qui accepit, iniuſtum bellum gerat. Verum vbi per vim quis ad ſatisfaciendum eſt adigendus, cum id ipſum ſatis obſtinationem eius in malitia oſtendat, nec ſatisfactio obtineri queat, niſi offenſus laedentem viribus ſuperauerit; penes victorem erit, quali cautione ſecuritati ſuae quam rectiſſime iudice proſpectum. Vbi non tantum ad ereptionem armorum, demoli-

5) Praeterquam quod Hobbesivs perperam pactum ſecundum negat, de qua hypotheſi ſupra actum L. VII. c. 2. §. 8. H.
6) Vid. nota 3. ad §. 4.

§. II. 1) Vid. ſupra L. II. c. 5. §. 19. H.
2) Sequitur hic Avctor falſam hypotheſin ſuam, de indole & natura Obligationis. Vid. infra §. 4. nota 8.

molitionem aut occupationem locorum munitorum, ad perpetua vincula, & ſimilia poteſt procedi; ſed & ad ipſam mortem, ſiquidem ſatis conſtiterit, libertati reſtitutum nobis exitium intentaturum, nec eidem euitando commodius remedium occurrat. Caeterum vti eiusmodi cautionis exactio per modum belli, non per modum poenae proprie dictae inſtituitur: (nam aliqui quaevis mala, quae naturali quadam conſecutione peccata comitantur, adeoque & illa, quae in naturali libertate ob antegreſſas iniurias infliguntur, poenarum vocabulo in laxiore ſenſu notant:) ita ad eandem praeſtandam [2] aliquem teneri recte dici non poteſt. Quia iſta in eo, ex quo extorquetur, ſupponit & inuoluit vitium aliquod animi, & peccatum in legem naturae, nempe denegationem vltroneae ſatisfactionis, & violentam peccati ſui defenſionem. Cum porro mala, quae per modum belli inferuntur, poenae proprie non ſint, vti ex ſequentibus clarius patebit; manifeſtum quoque eſt, in eos, qui in libertate naturali degunt, poenam humanam proprie dictam, & quae ab imperio humano prouenit, non cadere [3]. Sed quod tales quoque obnoxii ſint illis malis, quae ex naturali connexione a peccatis proueniunt, in aprico eſt.

§. III. ENIMVERO in ciuitatibus ſi quid damni ſit alicui datum, non ſolum facilius recuperatur, quam in libertate naturali per bellum propriis viribus geſtum contingit; ſed & ciuibus, quantum rerum humanarum conditio admittit, ſuper iniuriis & damnis non accipiendis in anteceſſum cauetur [1]; ſancita nimirum in violatores legum poena [2], in foro ciuitatis exigenda. Poſtquam voluntas humana, in vtramque partem per naturam nunquam non flexilis, aliter efficacius dirigi atque coerceri nequit, quam praeſentaneo malo intentato.

§. IV. IN GENERE poena deſcribi poteſt per malum paſſionis, quod infligitur ad malum actionis; ſeu malum aliquod moleſtum, quod per modum coactionis & pro imperio alicui intuitu antegreſſi delicti imponitur. *Malum paſſionis* dicimus. Quanquam enim ſaepe loco poenae opera quaedam iniungi ſoleant; puta ſi quis damnetur ad metallum, ad remum, ergaſtulum, extruendum vallum, purgandas plateas; ea tamen ſpectantur duntaxat, quatenus laborioſa & facienti moleſta ſunt, ideoque ad paſſiones ſunt referenda. Quia porro poenam infligi diximus *intuitu delicti antegreſſi*, ſequitur; poenas proprie dictas non eſſe incommoda illa, quae quis patitur ob morbum contagioſum, aut corpus mutilum, aliamue impuritatem: qualia multa extant in lege Ebraea, puta quod leproſi caeterorum conuerſatione arcerentur, quod a ſacerdotio excluderentur membro aliquo mutili. Quae non magis poenae ſunt, quam ſi quis peregrinus aut plebeius certo genere functionis in ciuitate prohibeatur, aut, ſi cui dolores ſint perferendi, dum ipſius crus fractum iterum ſolidatur. Quanquam talia ob ſimilitudinem aliquando *ἀκύρως* poenae vocabulo adpellentur;

3) Vid. infra §. 7. H.

§. III. 1) Hic enim finis ciuitatum conſtituendarum praecipuus eſt μήτ' ἀδικεῖν, μήτ' ἀδικεῖσθαι, *ne inuicem coëuntes facerent paterenturue iniurias*, vt loquitur PLATO L. II. de Republica. H.

2) Vid. infra §. 16. H.

tur; ficut vulgo de infigniter debilibus ac monftrofis dicitur, eos fibimet ipfis in poenam viuere. Ex hoc illud quoque fequitur, incarcerationem, quae eum finem habet, ne reus aufugiat, proprie poenam non effe; cum nemo iufte puniri poffit, antequam iudicetur. Inde contra legem naturalem eft, fi reus, antequam audiatur & condemnetur, plus mali per cuftodiam patiatur, quam ad eandem eft neceffarium: adeoque id erit vel penfandum, vel de fubfequenti poena detrahendum. V. *L. 8. §. 9. D. de Poenis* [1] *L. 23. C. de Poenis* [2] Porro dum poenam *pro imperio* imponi diximus [3], eo ipfo feparamus eam ab illis malis, quae inuitis in bello, pugnaue, & inter reluctantiam, vel etiam per meram alterius iniuriam infliguntur [4]. Vnde etiam verbi gratia amputatio auriculae, ictus fuftium, non minuunt per fe exiftimationem, fed caufa [5]. Equidem SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 11. *caedem bellicam in poenae ratione fatis contineri* afferit. Verum id alio fenfu non admittitur, quam quod bellum iufte alicui ob antegreffam iniuriam illatum, & mala inde in auctorem iniuriae redundantia poenae naturalis rationem habeant; quodque mala bellica a pio bellatore quantum fieri poteft ad illum modum temperanda fint, quem poena fori humani obferuare folet. Quanquam & aliud difcrimen inter poenas, & mala bellica infinuet TACITVS A. I. [c. 48.] *in pace caufas & merita fpectari: vbi bellum ingruat, innocentes ac noxios iuxta cadere.* Sic & in foro humano poenae rationem non habent, quae naturali quadam confecutione peccatum comitantur; vt, dum aliquis illicito actu valetudinis iacturam facit, aut dum alterum inuadit cum plagis repellitur. Nam haec mala non pro imperio a ciuili imperante imponuntur. Inde & fi quis per peccata fua valetudinem aut fortunas fuas grauiter afflixerit, aut aliis fefe hominibus, abs quibus alias multa bona expectare poterat, inuifum fefe reddiderit; non eo minus tamen poenae obnoxius eft. Denique addimus, poenam per modum coactionis, feu *inuitis* imponi. Citra hoc quippe poena finem fuum inter homines hautquidquam confequetur, qui eft, acerbitate fua homines a peccatis deterrere. QVINTILIA-

§. IV. 1) *Solent Praefides, in carcere continendos damnare, aut vt in vinculis contineantur. Sed id eos facere non oportet: nam huiusmodi poenae interdictae funt; carcer enim ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet.*

2) *Omnes, quos damnationis conditio diuerfis exiliis deftinatos, metas temporis praeftituti in carceris impleniffe cuftodia deprehenderit, folutos poena vinculisque laxatos, cuftodia liberari praecipimus nec formidare miferias vllas exfilii. Sit fatis immenforum cruciatuum femel luiffe fupplicia, ne hi qui diu priuati funt aurae communis hauftu, & lucis adfpectu, intra breue fpatium catenarum ponderibus praegrauati, etiam exfilii poenam fuftinere iterum compellantur.*

3) Deferit hic Auctorem noftrum celeberrimus eius interpres, Dn. BARBEYRACVS, motus inprimis auctoritate LOCKII, & tranfit in caftra H. GROTII, qui L. II. §. 20. & Libri primi principio, poteftatem puniendi ex Iure Naturali defcendere exiftimat. Verum hac ratione, quod proprie vindicta eft, improprie poena adpellatur, adeoque folo nomine ludi videtur.

4) Vel fponte fuscipiuntur. Quo pertinet quod de gente Abiponum in America refert Nicol. del TECHO Hift. Paraquar. L. XIII. c. 6. *Suos etiam magnates habent & heroes, ad cuius dignitatis apicem per crudeliffimos gradus afcendunt: qui enim herois titulum ambit, fuam fortitudinem immaniffimorum tormentorum patientia aliis probet, neceffe eft: Suras, crura, brachia, linguam & alias, quas honeftius eft filere, corporis partes terebrant: deinde afpero lapide omnium membrorum cutem lacerando abradunt. Denique eadem carnificina quique e Senioribus candidatum exercent, qui fi vel tantillo geftu doloris fenfum oftenderit, in magnatum ordinem non admittitur. Si vero inter tormenta fortiter fe gefferit, tum fe fuo in fanguine volu-*

TILIANVS Declam. XI. *Ne cui nocenti poenae praestetur arbitrium. Infinitam, iudices, sceleribus aperitis audaciam, si poenam licet eligere condemnato: nec iam vllam mortalium innocentiam trepidatione contineas, si patitur deprehensus quisque, quod ipse maluit. Leuat omnes cruciatus, omnem dolorem, praeparata mentem composuisse patientia. Fallitur quisquis humana tormenta sola nominum atrocitate metitur: nulla poena est, nisi inuito. Non habemus vllum, nisi ab impatientia dolorem: & vt aliquid crudele, saeuum sit, metus facit. Supplicium quisquam vocat, ad quod prosilitur? quod exposcitur? Illo trahite damnatos, quo non sequantur.* Etsi saepe optio poenam non faciat videri voluntariam, quippe per quam duntaxat gradus aliquis aut modus poenae declinatur aut lenitur; vt tamen ipsa quae eligitur poena in se inuito accidat. SENECA L. IV. Contr. 24. *Non erat mihi poena in carcere esse; mea voluntate illo perueneram.* ARRIANI Epictetus L. I. c. 12. Ὅπȣ τις ἄκων ἐςὶν, ἐκεῖνο φυλακὴ αὐτῷ ἐςι. *Vbi aliquis inuitus est, is ei locus est custodia.* Addatur CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 9. Exinde quoque colligitur, proprie dici non posse, ad poenam aliquem teneri, seu poenam ab aliquo deberi [6]; quia poena significat aliquid, quod inuito est imponendum, & voluntatis auersionem ab illa inuoluit. At vero ad quae proprie tenemur, talia esse intelliguntur, vt ad eadem praestanda vltro ac lubenter moueri debeamus. Vnde adparet ratio, quare verbi gratia, quando in eodem vallo extruendo idem opus faciunt rusticus aliquis imperio domini citra mercedem, & maleficus ad id condemnatus, huic opus illud poena sit, illi non item: quia illi ex obligatione; adeoque vltro id facere intelligitur, alteri vero idem tanquam aliquid ab ipsius voluntate abhorrens imponitur. Addatur *L. 22. D. de His qui notantur infamia.* Quod autem verbi gratia in Iaponia damnati ad mortem ipsi sibi ventrem cultris dissecant, id non magis pro vltronea actione habendum, quam quod apud nos damnati ad locum supplicii ambulant; aut quod, vti fertur, in Hispania lictor dicat ad reum, sequere me, nec ligatus sit. Sicuti & olim in Lithuania memorant moris fuisse [7] vt damnati sibi crucem erigerent, & suis se

volutans, in signum laetitiae triumphanti similis, adeptae dignitatis insignia recipit. Quo vero securius eum honorem nanciscantur, a teneris vnguiculis huiusmodi punctionibus abrasionibusque sese exercent. Eadem fere idem refert de Guaicuracorum populo, L. III. c. 57. Plane vt hodie furandi artem professi variis ante tormentorum generibus se exercent, vt interrogati quondam de crimine tortores eludant. H.

5) *Ictus fustium infamiam non importat, sed caussa, propter quam id pati meruit, si ea fuit, quae infamiam damnato irrogat. In ceteris quoque generibus poenarum eadem forma statuta est.* L. 22. D. de His, qui notantur infamia.

6) Quae ab AVCTORE hoc loco & paullo inferius dicuntur, ea admitti nisi eo sensu non possunt, quo nemo ad se ipsum *deferendum* obligatur. Hoc enim posterius ideo ratione ipsius Rei verum est, quia is se ipsum emendare potest, adeoque non opus habet auxilio Magistratus. Intuitu reliquorum ciuium autem inde confirmatur, quoniam occulto adhuc exemplo delicti, deficit etiam necessitas poenae. Sed perperam simul negatur, eum, qui deliquerit, penitus ad poenam non obligari. Potissima ratio in eo sita est, quod sine poenis finis Reipublicae, qui est tranquillitas ciuitatis obtineri nequit, adeoque vnusquisque ciuis, quum in finem hunc consensisse censeatur, praesumatur etiam consensisse in poenas, tanquam media eo ducentia. Accedit, quod Principi sine controuersia ius est, poenas infligendi. Iam autem ius intelligi nequit sine obligatione, quae ei respondeat. Obuertitur huic posteriori rationi miles, qui ius habeat hostem occidendi, quum tamen hic pati id non teneatur. Verum concurrit in hoc exemplo collisio iurium, quae regulam in se consideratam non infringit. Vid. L. III. c. 5. §. 1. nota 1. Illustrari id potest exemplo eiusdem militis, qui, etsi saepe spe euadendi omni destituatur, tamen locum tueri, etiam in certissimo mortis periculo, obstrictus est.

7) infra c. 4. §. 6. H.

ſe manibus ſuſpenderent [8]. Haec enim omnia pro actionibus ipſorum reorum haberi nequeunt, iisdemque maiores moleſtiae, quae fruſtra reluctantes manſurae erant, declinantur. Extraordinarium eſt, quod apud LIVIVM L. XXIV. c. 16. milites ignauos Gracchus iureiurando adegit, *non aliter, quam ſtantes cibum potionemque, quoad ſtipendia facient, capturos.* Nam inuitis vtique iniecta erat religio, vt ſatius ducerent, vltro ignominiam ſubire, quam periurio ſeſe adſtringere. Sic nec ille poenam proprie dictam patitur, qui dum pro altero fideiubet, multam poſt exſoluere cogitur. Nam quare hic damnum ſentiat, alterius peccatum occaſio duntaxat eſt, ſed cauſa proxima eſt ipſius obligatio vltro ſuſcepta. Ex dictis etiam hoc conſequitur [9]; quemadmodum quis vbi damnum a ſe datum ſarciuit, hautquidquam ſeipſum deferre tenetur, quo poena a legibus ſtatuta in ipſum decernatur: ita ob eandem rationem negatione, occultatione, aut per fugam iſti ſeſe ſubducere citra vllius obligationis violationem licere. QVINTILIANVS Declamat. 313. *Ea natura eſt omnis confeſſionis, vt poſſit videri demens, qui de ſe confitetur.* IDEM Declamat. 328. *Neque eſt quisquam tam perditus, tam inutilis ſibi, qui non ſcelera committat propoſito negandi* [10]. Nam ſatis intricate loquitur BOECLERVS Praefatione ad Grotium p. 9. *Poenae inter homines meritum iuris eſt naturalis, tum qua illud ius eſt, tum qua naturale eſt. Si ius eſt, obligationem parit: obligatio autem nulla neque eſſet, neque concipi poſſet, ſine poenae alicuius violationi iuris imminentis ratione.* Certum eſt, legis naturalis transgreſſores poenam manere, quia haec legis cuiusque certa comes; & naturae haudquidquam repugnat, vt qui malum fecit, malum patiatur. Sed illa nimis imperita foret illatio, ſi quis diceret; ius parit obligationem; ergo qui legem violat, obligatur in foro humano ad poenam vltro ſibi arceſſendam. Argute HOBBESIVS de Ciue c. 14. §. 7. *Secunda pars legis, quae poenaria adpellatur, mandatoria eſt, & loquitur tantum ad miniſtros publicos.* Non extat in lege hoc praeceptum; tu fur patrato furto ad patibulum vltro ambula; ſed hoc extat; tu magiſtratus furem conuictum ſuſpendi curato. Ergo non peccat in eo fur, ſi non ſuſpenditur, ſed magiſtratus, qui proficuam Reipublicae animaduerſionem intermiſit. Quae apud PLATONEM in Critone [p. 37. & ſeqq. Ed. Wechel.] Socrates diſputat, cum Crito fugam e carcere ſuaſiſſet; *Hoc modo leges patriae violari, ad quas quilibet bonus ciuis teneatur: ſtandum eſſe iudiciis, quae ciuitas tulerit; patriae iniuriam non reponendam, aut demonſtrandum, ipſam iniqua facere;* magnanimitatis dictata ſunt; quae fortaſſe certo in caſu viro magno & in-

8) Vid. infra c. 4. §. 6. nota 3.

9) Vid. ſupra L. IV. c. 1. §. 20. H.

10) Vide ſupra L. IV. c. 1. §. 20.

11) Quod aliqui ſine vlla diſtinctione aſſerunt. V. GONZALETZ ad cap. final. de Iurament. calumn. n. 12. alii autem id reſtringunt ad reos capitis. V. LAVTERBACHIVS Tract. ſynopt. de Iuramentis §. 7. n. 103. Conf. ſupra L. IV. c. 2. §. 22. & in not. H.

12) GROTIVS epiſtolarum 1686. excuſarum Amſterodami DCXCIII. innumera exſtitiſſe exempla ait, hominum iniuſte ſupplicio adfectorum propter confeſſionem per tormenta extortam. Quare minime mirum ſit, fuiſſe, quibus inter Chriſtianos tormenta diſplicerent, in primis, quum in lege Moſaica nulla eorum mentio fiat. Apud Anglos non minus ſecure viui, quam alibi, quamuis tormenta ibi non ſint in vſu: imo libera Republica nec ciuem Romanum quaeſtionibus ſubiici potuiſſe. Illud certum eſt, violentum hoc remedium non niſi rarenter adhiberi debere, nec fidem confeſſioni Rei, in tormentis factae, habendam eſſe, ſi quicquam defuerit ſummae circumſpectioni, quam iudicem in decernenda ea adhibere

& innocenti sequenda sunt; sed nostrae assertioni nequidquam opponuntur. Ex istis porro & hoc colligitur, quemadmodum in tribunali humano seipsum nemo deferre, aut de crimine vltro fateri tenetur; ita iniquum esse, in caussis criminalibus reo iuramentum calumniae iniungere [11]. Quale in Areopago exigi solitum tradit DEMOSTHENES contra Aristocratem; & quidem horridum valde; vt sibi ipsi, gentique ac familiae suae exitium imprecaretur, insistens consecratis carnibus apri, arietis, & tauri. Hinc HOBBESIVS de Ciue c. 2. §. 19. colligit, *responsiones in tormentis facti testimonium non esse, sed inuestigandae veritatis adiumenta; ita vt siue verum siue falsum cruciatus respondeat, siue non omnino respondeat, iure faciat.* Conf. *L. 1. §. 23. D. de Quaestionibus L. 18. §. 2.* d. t. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 37. n. 8. MONTAIGNE Essais L. II. c. 5. [12]. Vbi etiam notandum, quod CTESIAS Indicis refert, esse apud Indos fontem, cuius aqua simul atque hausta fuerit, in morem casei coaguletur: cuius coagulatae si quis tres obulos cum aqua biberit, quaecunque admiserit patefacit, eo enim die mente alienatur. Eo autem vtitur rex erga eos, qui an obiectis criminibus sint affines, certo vult cognoscere; nam si quis id de quo accusatur effutiuerit, mortem sibi cogitur consciscere: sin indicio suo nullius criminis conuincatur, absoluitur. Accurate tamen obseruandum, in plerisque legibus partem quasi dispositiuam & comminatoriam concipi per duas orationes absolutas, hoc modo, *non facies* & *qui fecerit, poenas dabit:* in quibusdam posteriorem partem esse velut conditionem prioris interdicti; hoc modo; *non facies, nisi hoc multae nomine exsoluere malis.* Et in hoc genere legum, quae sanctio poenalis videri potest, reuera esse instar tributi; dum in arbitrio subiectorum relinquitur, pecuniam lege dictatam exsoluere velint, an actu aliquo abstinere. Id quod potissimum in legibus sumtuariis vsu venit, quarum finis saepe est alternatiuus, aut ad frugalitatem ciues adducere, aut aerarium locupletare. Nam licentiam violandi leges naturales pecunia redimendam prostituere illicitum fuerit. Sed reliquae leges regulariter id tantum per poenam intendunt, vt ciues a peccatis absterreantur [13]. Inde naturam poenae hautquidquam intellexit ferox ille iuuenis [14], qui cum a praetore sciscitaretur, quanta mulcta esset soluenda pro inflicta alapa, pecuniam deposuit, & ipsi praetori alapam inflixit. Nam leges super iniuriis non solent eo modo ferri, vt licentia iniuriam alteri inferendi certa pecunia redimatur. Vnde & adparet, in illis duntaxat legibus, vbi prohibitio est alternatiua aut conditionalis, a culpa regula-

hibere oportet. Dudum id Romanis constitit, vt adparet ex L. I. §. 23. D. de Quaestion. *Quaestioni fidem non semper* inquit Vlpianus, *nec tamen nunquam habendam, Constitutionibus declaratur: etenim res est fragilis, & periculosa, & quae veritatem fallat. Nam plerique patientia siue duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, vt exprimi eis veritas nullo modo possit: alii tanta sunt impatientia, vt in quouis mentiri, quam pati tormenta velint, ita fit, vt etiam vario modo fateantur, vt non tantum se, verum etiam alios comminentur.* Exemplum Isaac. Orobii, cum aliis innumeris Iudaeis Hispanis, inter tormenta obtinentis, se esse Christianum, vid. in CLERICI Biblioth. vniuers. T. VII. p. 289. & seqq. & apud BAELIVM dans son Dictionaire Histor. & Critique T. II. p. 1299. 2 Ed. Add. Io. GREVII Tribunal reformatum, libellus quem captiuus scripsit in ergastulo Amstelodamensi, tortus antea, quatuor certatim operantibus carnificibus, nullo mortalium, praeter ipsos carnifices, praesente. Nobilis quoque in hoc argumento THOMASII Dissertatio est, de Tortura ex foris Christianorum proscribenda.

13) Conf. supra L. IV. c. 2. § 23. H.

14) Apud GELLIVM L. XX. N. A. c. 1. H.

regulariter immunem esse, qui mulctam exsoluerit, aut exsoluere paratus est, ad quam praestandam etiam obligatur: non autem in aliis legibus, in quibus absolute aliquid interdicitur. Addimus autem & hoc, non debere esse leges pure poenales; seu quae nihil aliud intendant, quam ex mulcta lucrum facere [15]. Equidem sunt, qui legem pure poenalem adpellent, quae simplici ordinationi poenam tantum adponat, nec quidquam tamen expresse aut iubendo praecipiat, aut vetando. Eiusque exemplum tale afferunt: *Qui ciuium electus praeturam recusauerit, centum aureos in commune pendito.* Verum nos arbitramur, huic & similibus statutis isthoc praeceptum subesse: *Ne quis rite electus operam suam Reipublicae subtrahat;* sic vt prius illud huius sit velut annexa clausula poenalis. Conf. Rob. SANDERSON. de Obligat. conscient. praelect. 7. §. 13. seqq.

§. V. PORRO cum & iudex iustus audiat, qui delinquenti competentem poenam infligit, & iustitia administrari dicatur, vbi poenae recte decernuntur: inde inter Philosophos disceptatum, ad quamnam iustitiae speciem poenarum impositio pertineret, ad commutatiuam, an distributiuam, seu si Grotii termini placeant, ad expletricem, an attributricem. Qui poenarum exactionem ad iustitiam distributiuam retulerunt, hoc argumento vtuntur, quod sicuti in bonorum, ita & in poenae distributione plus merenti plus, minus merenti minus detur. Et cum ex mente illorum iustitia distributiua versetur circa illas res, quae a toto dantur partibus, seu a ciuitate singulis ciuibus, poenae vtique a ciuitate ad singulos perueniant. Quibus reponitur: falsum esse, quod isti supponunt, iustitiam distributiuam toties locum habere, quotiens inter terminos plures duobus instituitur aequalitas, seu quoties aliquid inter plures vno proportionanter est partiendum. Nam in contractu societatis partes lucri inter plures vno socios pro rata distribuuntur, & tamen in hoc contractu alio modo partes lucri, quam aut praemia aut poenae debentur. Sane enim ex pacto poenas non deberi manifestum est, neque quispiam, dum ciuitati se subiicit, poenas sibi vtique pro delictis infligi stipulatur [1]. Eoque poenarum impositio hautquidquam ad iustitiam distributiuam, quam nos supra descripsimus, quadrat. Deinde quod magis nocentes grauius, minus nocentes leuius puniuntur, id duntaxat est per consequentiam, & ex accidenti, non quod istud primo & per se spectetur. Nam in imponenda delicto alicui poena non necessum est, vt illud delictum cum alio delicto comparetur, & quam rationem grauitatis illa inter se habent, eandem quoque poenae vtrinque decretae habeant: sed cuiuis delicto velut seorsim poena decernitur, grauior aut levior, prout publica id vtilitas requirit. Etsi hoc plerumque eueniat, vt graui delicto grauior poena, leui leuior constituatur. Eorum, qui ad iustitiam commutatiuam poenas retulerunt, aliqui hoc negotium ita considerarunt, quasi delinquenti aliquid per poenam tribuatur, sicut in contractibus fieri solet. In quem errorem eos induxit vulgaris locutio, qua

15) Et sunt pro laqueis, cassibus, plagis, retibus, in quae incidentes miserae auiculae deplumantur. V. MACHIAVELLVS L. III. Dissert. ad Liuium 19. & Bacon. de VERVLAMIO in Histor. Henrici VII. Angl. Regis. H.

§. V. 1) Est id quidem satis exploratum: sed quoniam tamen Principi ius vitae & necis, siue ius gladii confertur, eidem sine dubio tacite etiam promittitur, fore, vt nemo ciuium resistat, si hoc iure Princeps in ipsius persona vti velit.

qua dicimus, *poenam deberi illi, qui deliquit.* Quae tamen locutio plane est *ἄκυρος.* Nam cui proprie debetur aliquid, is in debitorem ius habet, vt debitum illud ab ipso possit exigere. Quis autem dixerit; delinquentem ius habere, vt a magistratu poenam sibi infligendam postulare queat? Igitur sensus istius locutionis est hic; magistratus a fonte poenam legibus definitam recte potest exigere. GROTIVS L. II. c. 20. §. 2. in poenis exercendis tradit iustitiam expletricem spectari primo ac per se; idque *quia, qui punit, vt recte puniat, ius habere debet ad puniendum, quod ius ex delicto alterius nascitur.* Enimuero decepit istum ambiguitas vocabuli *iuris.* Diuersissima enim sunt: ius habeo ad aliquid agendum, & ius habeo ad aliquid ab altero accipiendum. Prioris sensus est, potestas mihi competit certum actum exercendi, & in eo me impedire nemo debet. Posterioris sensus hic est: ius est mihi ab altero quid habendi, ita vt eidem alteri quoque insit obligatio id mihi tribuendi. Atqui quando de iustitia expletrice agitur, iuris vocabulum non in priori, sed in posteriori significatu accipitur. Idque ius haeret in eo, qui aliquid accipit, non in eo, qui aliquid tribuit, verbi gratia, quando operario mercedem soluo, dicor iustitiam expletricem exercere, non ideo quia ego facultatem habeo isti quid dandi; sed quia ille ius habet mercedem me poscendi. Sic recte vtique dico, ius habeo seruo meo imperandi, vt calceos mihi detrahat. Sed quis inde velit concludere, ergo quando istud ministerium seruo impero, iustitiam exerceo? Par autem est huic illa collectio; quia poena non recte potest infligi, nisi ab eo, qui ius habet illam infligendi, ergo per poenam exercetur iustitia expletrix. Alterum GROTII argumentum est, *quod in delictis & poenis sit aliquid, quod ad contractuum naturam accedat. Nam sicuti qui vendit, etiamsi nihil peculiariter dicat, obligasse se censetur ad ea omnia, quae venditioni sunt naturalia: ita qui delinquit, sua voluntate se videtur poenae obligasse; quippe cum cuilibet ratio suggerat, crimen graue non posse non esse punibile, sicut qui directe & deliberato consilio peccare voluit, per consequentiam etiam poenam voluerit mereri.* Inde & sacris literis familiare est, peccatum vocare nomine debiti, ad quod luendum aeque teneamur, atque illi, qui creditoribus suis ob mutuum sunt obstricti. Add. *L. 34. D. de Iure fisci* [2]. *L. vlt. C. ad L. Iuliam maiestatis* [3]. Apud TACITVM A. XII. [c. 53.] foemina, quae ignaro domino alieno sese seruo coniunxisset, *in sui seruitutem consensisse fertur.* Ad quod argumentum respondemus, id equidem manifestum esse, si quis sciat delicto alicui poenam constitutam, & tamen sponte id admittat, eum de iniuria sibi illata non posse queri, aut quod inhumaniter secum agatur, quando ad poenam trahitur. Et hunc sensum pleraque citatorum dictorum non sine figura exprimunt. Verum ideo hautquidquam recte dicitur, aliquem in poenam suam directe & immediate consensisse, aut potius ex proprio consensu ad eandem sustinendam sese obligasse. Cum nemo delictum admittat, quin simul speret, sese latendo, aut alia ratione

2) *Imperatores* Seuerus & Antoninus [Asclepiadi] *ita rescripserunt: Tu, qui defensione omissa redimere sententiam maluisti, cum tibi crimen obiiceretur, non immerito quingentos solidos inferre fisco iussus es: omissa enim ipsius causae inquisitione, ipse te huic poenae subdidisti*, L. 34. D. de Iure Fisci.

3) *Nam ex quo sceleratissimum quis consilium cepit, exinde quodammodo sua mente punitus est*, L. 8. princ. ad Leg. Iul. Maiest.

ratione poenam declinaturum. THVCYDIDES L. III. [c. 45. princ. Edit. Oxon.] *Conſtitutum eſt in Rebuspublicis capitis ſupplicium multis delictis: tamen homines ſpe incitati pericula capeſſunt, nec quisquam deſperans inſidias ſucceſſuras, in ancipitem ſe caſum dare ſolet. Quae vero vnquam ciuitas defectionem molita eſt, quae ſe maiorem adparatum habere non ſit opinata?* Fruſtra quoque eſt VASQVIVS Controu. illuſtr. L. I. c. 28. n. 12. 13. qui exinde delinquentes ſuo conſenſu ad poenam ferendam obligari contendit, quod vtique leges etiam poenales ſunt quaedam conuentio ciuium; aut quod ſaltem poteſtas legislatoria ex conuentione ciuium proueniat. Nam leges pacta aut conuentiones non eſſe, alibi demonſtratum: & non abſurdum eſt, meo conſenſu poteſtatem aliquam conſtitui, quae poſtea actus quosdam in me inuitum queat exercere. Etſi quod in eam poteſtatem ipſe conſenſerim, faciat, vt queri non poſſim, ſi iſta deinceps in me vires ſuas exſerat. Peccatum autem cum debito comparatur, non quaſi ad eam ſuſtinendam ex conſenſu ſuo quis teneatur; ſed quia legislator non minus poteſtatis nactus fuit ad poenam a delinquente, quam creditor ad mutuo datam pecuniam a debitore exigendam, & quia peccatoris corpus atque bona non minus magiſtratui pro delictis, quam debitoris bona creditori pro debitis ſunt obnoxia. Circa diuiſionem obligationum in eas, quae *ex conſenſu*, & quae *ex delicto* oriuntur [4], in elementis iuris Romani traditam, obſeruandum, ex delicto oriri obligationem proprie dictam ad damnum ſarciendum, non autem ad poenam ſuſtinendam. Eaque ipſa obligatio proprie fundatur non in eo, quod quis in poenam conſenſit; ſed quia eius reſtitutionis neceſſitas poſt introductum rerum dominium ex iure naturali prouenit. Sic quod ARISTOTELES *contractus* alios facit *ſpontaneos*, alios *inuitos*, illud ita eſt explicandum. Quemadmodum in contractibus oneroſis aequale aequali eſt penſandum, ita & in delicto damnum aequipollente reſarciendum. Cur autem obligationi ad ſarciendum damnum vocabulum contractus inuiti fuerit inditum, inde eſt, quia, verbi gratia, in mutuo creditoris voluntate fit, quod ipſius pecuniam debitor acceperit; ſed quod, verbi gratia, fur rem mihi ſubductam aut eius aeſtimationem tenetur reſtituere, id non meo conſenſu factum, ſed ille me inuito hanc ſibi obligationem conciliauit. Nam ſane ego maluiſſem, vt meam mihi rem iſte intactam reliquiſſet, quam vt mihi onus iniungeretur, actionem furti eidem intentandi, praeſertim vbi illa non niſi in ſimplum datur. Caeterum ad rem & hoc facit conſideraſſe, regulariter omni iuri obligationem in altero reſpondere. Quando igitur delictum fuit patratum, in laeſo eſt ius ad poſtulandam damni reparationem, in laedente obligatio ad penſandum damnum. Id quod

4) *Aut enim* [Obligationes] *ex contractu ſunt, aut quaſi ex contractu: aut ex maleficio, aut quaſi ex maleficio.* §. 2. Inſt. de Obligat.

5) Bene dicit *vltro:* nam vt §. antecedente eſt euictum, reus ſe ipſum deferre haut tenetur. Hactenus tamen in reo vtique eſt obligatio, quod is ſummo imperanti aut eius miniſtris, poenam exigentibus, reſiſtere haut poſſit; carceres etiam effringens nouae ſe poenae obnoxium faciat (vid. *L. 1. pr. D. de Effractor. & L. 1. C. de Cuſtod. reor.*) Quae obligatio, quoniam ex voluntate in ciuitatem coëuntium & ſummam poteſtatem deferentium, in reo eſt perfecta, quid vetabit, poenas delictorum, quibus Reſpublica ſemper vel proxime vel remote laeditur, ad iuſtitiam expletricem referri? Certe iuſtitia vindicatiua, quam AVCTOR hic comminiſcitur, in effectu ab illa non differt. H.

quod ad iustitiam expletricem spectat. Sed quatenus delictum est aberratio a lege, in rectoribus ciuitatum est potestas poenam conuenientem exigendi; sed in delinquente nulla est obligatio ad poenam vltro explendam [5]. Quo intuitu poenarum exactio ad iustitiam expletricem non quadrat. Quae cum ita sint, nihil aliud restat, quam vt dicamus ad neutram iustitiae speciem poenas pertinere; sed easdem peculiari specie iustitiae temperari. Ni dicere malis, tam impositionem poenarum, quam distributionem praemiorum, super quibus peculiari pacto in antecessum non fuit conuentum, partes esse prudentiae, quae cum officio regendi alios est coniuncta: eoque ad iustitiam vniuersalem referenda.

§. VI. ILLVD igitur ab omnibus sanis admittitur, vtut natura omnes homines sint aequales, & in ipsa poena sit aliquid asperum atque durum, dum vltro homo hominem afflictum aut perditum it; & licet quoque sapientissimus Creator naturam rerum & hominum ita dispsouerit, vt malitiam mala vltro comitentur, & auctorem suum velut vlciscantur: poenam tamen etiam positiuam humanam in se nihil habere aequitati naturali repugnans, quin potius ob salutarem vsum eandem generi humano maxime esse necessariam. Nam vti salus humani generis requirebat, constituto imperio aequalitatem hominum tolli; ita in tanta hominum malitia, rectique auersatione vis imperii peribat, ni repraesentatione alicuius mali mortales praui in ordinem redigi possent *. Cum porro & facienda, & omittenda, nec non ipsa poena, quae secus facientes manet, publice prius promulgentur; neminem habet, quem accuset, praeter sepsum, qui vltro contra leges peccando poenarum asperitatem in sese irritat.

§. VII. CVI porro homini, & abs quo poenas sumendi potestas competat, super eo GROTIVS d. l. §. 3. ita censet [1]: *Per ipsam naturam non determinatum, cui homini ius poenas sumendi competere debeat; nisi quod satis indicet natura, conuenientissimum esse, vt id fiat ab eo, qui superior est; non tamen vt omnino hoc demonstret esse necessarium. Nisi vox superioris eo sumatur sensu, vt is, qui male egit, hoc ipso se quouis alio inferiorem censeatur fecisse. Cui consequens sit, vt saltem ab aeque nocente nocens puniri non debeat.* Vid. Ioan. IIX, 7. Roman. II, 22. Enimuero nobis fixum sedet, potestatem poenas sumendi esse partem imperii [2], adeoque neminem posse poenam proprie dictam alteri imponere, nisi qui in ipsum imperium habet. Licet enim, posita hominum malitia & ad alios laedendos procliuitate, ad conseruandam inter homines socialitatem necessum sit poenas exerceri; quilibet autem actiones suas ad socialitatem, tanquam bonum vniuersi generis

§. VI. * Hinc Rempublicam duabus contineri rebus, poenis & praemiis, dixit Solon, & probat CICERO in Bruto. H.

§. VII. 1) Grotium secutus, AVCTOR ANGLVS Libello de Gubernat. ciuitatum c. 2 §. 4. & seq. cuius argumenta expendi Dissertat. de Socialit. primo iur. natur. princip. sect. 3. §. 25. GROTIVS ipse ad Matth. V, 40. Videtur opinionem suam deserere. *Iustam*, inquiens, *causam suscipiendi belli esse non arbitror, hoc vnum, quod populus alter a recta pietate abhorreat. Quis enim in illum populum alteri populo aut Regi iudicium dedit? Σπάρτην ἔλαχες, ταύτην κόσμει. Spartam, tibi quae contigit, orna.* Et recte a PLVTARCHO dictum; *Alienae cupiditatem esse vti hoc praetextu, quod barbariem emolliat.* H.

2) Vid. not. 3. ad §. 4. vbi contra dissentientes asseritur haec AVCTORIS sententia.

generis humani, referre debeat: tamen non fequitur, fingulos debere quoslibet actus ad focialitatem facientes exercere, qui fcilicet vtiliter exerceri nequeunt, nifi pofitis certis requifitis. Sicuti & imperio inter homines opus eft, nec tamen quilibet in quoslibet illud exercere poteft aut debet. Deinde non omne malum, quod ob antegreffum peccatum infertur, poena eft; fed quod antea denunciatum, & poft cognitionem delicti fuit impofitum. Adeoque a poenarum cenfu excluduntur mala per modum belli illata, licet & ipfa cautionem de non accipiendis in pofterum iniuriis efficiant. Nam in bello cautionem fibi quisque propriis viribus, & proprio ex arbitrio procurat: per poenas laefis cautio per vires, & ex iudicio fuperioris procuratur. Vt bello aliquis coerceatur, directe intereft duntaxat eius, qui fuit laefus: fed vt poenis quis caftigetur, non huius tantum intereft, fed & totius ciuitatis. Sic an bello quis iniurias exfequi velit, in arbitrio laefi eft; fed an poena fit exigenda, in fuperioris eft poteftate, qui etiam ifto deprecante eandem poteft exigere. Denique poenae quantitas ante delictum regulariter definita eft; cautio bellica pro conditione ftatus noftri & hoftium fumitur. Porro licet natura non determinet, Caius an Seius poenarum exactor effe debeat, non magis quam eadem Caium aut Seium reges defignauit: ipfa tamen ratio fatis liquido oftendit, poenam, vtpote fententiae iudicialis exfecutionem, a fuperiore proficisci debere, feu tali, qui in fontem imperium habet. Neque opus eft arguta illa interpretatione vocabuli *fuperioris*. Nam falfum eft, quaelibet peccata ita deformare hominis dignationem, vt ob ea patrata ftatim velut inter beftias fit referendus [3]. Neque fequitur, hic homo delictum admifit, ergo mihi competit poteftas poenam de ipfo fumendi. Si enim delictum fit commiffum contra me, in libertate naturali degenti reparationem damni & cautionem per modum belli exigere licet. Vbi in alium, cuius defenfio mihi peculiariter commiffa non eft, peccatum fuit, illius vltionem non magis extra caufam foederis mihi arrogare poffum, quam ius dicere illis, qui mihi non funt fubiecti. Vid. Exodi II, 14. Dictum Democriti, *natura imperare congruit praeftantiori*, ita eft explicandum: fi confenfu plurium in aliquem fit conferendum imperium, vbi nemini prae altero ad illud habendum peculiare ius competit, rationi eft conuenientiffimum, vt idem deferatur praeftantiffimo, & qui prae caeteris pollet artibus ad bene imperandum idoneis. Nequaquam autem hic imperium in alios praetendet, nifi vltro ipfi fefe fubiecerint [4]. Effatum autem GROTII, *non debere aeque nocentem ab nocente puniri*, proprie non pertinet ad eos, queis poteftas publica competit poenas exigendi; fed qui nulla ex neceffitate officii, & oftentando aduerfus vitia odio ad cenfuram, aut accufationem vitiorum priuata auctoritate prorumpunt. Etfi fane indecorum, & ad reuerentiam magiftratuum legumque minuendam valde fit efficax, fi exactor iuftitiae iisdem

3) Praefertim in ftatu naturali, vbi nemo alterum fuperiorem vel iudicem agnofcit. H.

4) Sane iudicii praeftantia & immunitas a vitiorum labe aptitudinem tribuit folam, non ius, ceu quod fine alterius confenfu non nafcitur. Et quomodo quis praeftantiam fuam alteri eam neganti probabit. Vid. fupra L. I. c. 6. §. 10. fequ. L. III. c. 2. §. 2. infra h. l. c. 4. §. 15. 17. Adde H. GROTIVM ipfummet L. II. de I. B. & P. cap. 22. §. 9. & 10. H.

iisdem maculatus deprehendatur vitiis, quae in aliis vindicatum it. Cum non irasci vitiis, sed eorundem dulcedinem aliis videatur inuidere, qui in aliis punit, quae ipse committit. Vid. PLINIVS L. IIX. Epist. 22. [5]. PLATONI Minoe [p. 568. D. Ed. Wech.] Φαῦλος ἄνθρωπος, *improbus homo* vocatur, qui ἐνόμιζε μὲν ἕτερα, ἐποίει δὲ ἄλλα παρ᾽ ἃ ἐνόμιζεν, *alia ipse fecisset, alia facienda mandasset.* Add. GRATIANVS Caus. 3. quaest. 7. c. 3. 4. seqq. Neque tamen Neroni matricidae non licebat capitalia supplicia in fontes pari ex crimine exigere [6]. *Non tamen Domitiano mulieres adulterii damnare, quas ipse stuprauerat:* apud ZONARAM Tom. II. Quo spectat illud dictum, Medaeae apud SENECAM [v. 500. & seqq.] *Cui prodest scelus, fecit. Tibi innocens sit, quisquis pro te est nocens.* Multo magis autem vltronei delatores & censores cauere debent, ne sibi occinatur illud IVVENALIS Sat. 2. [v. 22. & seqq.] *Loripedem rectus derideat, Aethiopem albus, Quis tulerit Gracchos de seditione querentes? Quis coelum terrae non misceat, & mare coelo, Si fur displiceat Verri, ac homicida Miloni, Clodius accuset moechos, Catilina Cethegum. In tabulam Sullae si dicant discipuli tres.* Aut illud EIVSDEM Sat. 3. [v. 38. 39. 40.] *Felicia tempora, quae te Moribus opponunt: habet iam Roma pudorem, Tertius e coelo cecidit Cato.* SENECA L. II. Controu. 14. *Turpe est sic castigare vitia, vt imiteris.* CICERO Tusc. Quaest. L. III. [c. 30.] *Est proprium stultitiae, aliorum vitia cernere, obliuisci suorum.* PLAVTVS Trucul. [Act. I. sc. 2. v. 58.] *Qui alterum incusat probri, eum ipsum se intueri oportet.* Nam *sic agitur censura, & sic exempla parantur, Cum iudex alios, quod monet, ipse facit.* OVIDIVS Fastor. L. VI. [c. 647. 648.] Caeterum in eo nobiscum sentit HOBBESIVS Leuiath. c. 28. quod poenam a superiori, vt tali, proficisci statuit. Etsi alias definitio poenae, quam tradit, iusto sit angustior, quod & comprehendat duntaxat poenas ab imperio ciuili inflictas, & vnius tantum finis mentionem faciat. *Poena*, inquit, *est malum transgressori legis auctoritate publica inflictum, eo fine, vt terrore eius voluntates ciuium ad obedientiam conformentur.* Ex eo tamen recte infert, poenas proprie dictas non esse, iniurias aut vltiones priuatorum, mala auctoritate publica inflicta, sed citra antegressam condemnationem, mala inflicta ab vsurpatore imperii, mala inflicta sine consilio ciues reformandi [7] sed haec omnia facta esse hostilia. Vbi tamen notandum, non statim ex eiusmodi poena spuria statum hostilem resultare, aut ius praeberi licentiam hostilem exercendi, seu eum, qui tali malo afficitur, statim accipere licentiam hostilia alteri reponendi, qui malum infert. A poenis itidem excludit mala, quae malas actiones naturaliter consequuntur, puta, cum quis vim alteri inferens occiditur aut vulneratur; aut quando ab actione illicita morbum contrahit; etsi poenae diuinae rationem id habere possit. Item si malum inflictum minus sit, quam bonum, quod crimen commissum naturaliter sequitur, esse potius pretium seu redemtionem criminis, quam

 poenam.

5) *Nosti ne hos, qui omnium libidinum serui sic aliorum vitiis irascantur, quasi inuideant; & grauissime puniunt, quos maxime imitantur, quum eos etiam, qui non indigent clementia vllius, nihil magis quam lenitas deceat.*

6) Aut Augusto adultero, vt mori cogeret Proculum, ex acceptissimis libertis, compertum adulterare matronas. SVETONIVS in Augusto. c. 67. H.

7) Quod verum non esse, in fine §. sequentis obseruat AVCTOR, modo punitio alias legibus Reipublicae conuenienter fiat.

poenam. Sub factis quoque hostilibus numerat, si poena maior infligatur, quam quae lege est determinata; si poena sumatur ob factum nulla lege vetitum; si plectatur rex; si malum inferatur hosti manifesto. Sed quod addit, si qui ciuis fuerat hostem se declarauerit, non vt ciuem sed vt hostem pati; adeoque reos laesae maiestatis puniri posse poena arbitraria tanquam hostes; id ideo admitti non posse videtur, quod vtique poena rebelli inflicta ex vi imperii procedat, & tanquam a superiore, vtut rebellis ille hostilem in huncce animum sumserit, & aliquando acie fuerit vincendus, vt reus peragi possit. Sicuti qui fugitiuum suum persequitur, id vtique iure dominii, non iure belli facit. Accedit quod mala hosti illata infamiam non habeant; quae tamen eiusmodi poenas rebellibus inflictas cumprimis comitatur.

§. VIII. VIDENDVM deinde est de fine poenarum, quem homines sibi circa easdem exigendas propositum habere debent, postquam damnum iam est reparatum, aut per naturam reparari nequit. Vbi primo hoc ponendum, etiamsi in se non iniquum videatur, vt qui malum fecit, malum patiatur; PINDARVS Nem. Od. 4. [v. 52.] ῥέζοντά τι καὶ παθεῖν ἔοικε· *Eum qui afficit alium malo aliquo, etiam aliquod malum ab alio pati, consentaneum rationi est.* EVRIPIDES Hecuba, [v. 1250. 1251.] Ἀλλ᾽ ἐπεὶ τὰ μὴ καλὰ πράσσειν ἐτόλμας, τλῆθι καὶ τὰ μὴ φίλα. *Sed postquam quae honesta non sunt facere ausus es, sustine etiam quae non grata sunt*: tamen non recte hominem poenas exigere, nisi aliqua inde resultet vtilitas. Et ideo HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 11. inter leges naturales hanc quoque posuit; *in vltione seu poenis spectandum esse non malum praeteritum, sed bonum futurum; hoc est, infligere poenam nullo alio fine licitum esse, nisi vt ipse, qui peccauit, corrigatur, vel alii eius supplicio moniti fiant meliores.* PLATO Protag. [p. 226. A. B. Ed. Wech.] *Qui ratione punire aggreditur, non praeteriti sceleris caussa punit; neque enim assequi potest, vt quod est factum, sit infectum; sed futurum respicit, ne iterum aut ipse, aut alius quilibet exemplo eius adductus delinquat* [1]. Idem dictum allegatur a SENECA de Ira, L. I. c. 16. [2]. Add. GROTIVS ad Leuit. c. XIX, 18. Equidem in poenis omnino quoque est *respiciendum* ad malum praeteritum, seu antegressum delictum, cum citra hoc poena plane non exsistat; est tamen praeterea etiam *prospiciendum*, ad finem ne frustra male sit homini, nocenti licet, nobis tamen cognato, obfactum, quod emendari amplius non potest [3]. Confirmat autem legem suam Hobbes duplici ratione, tum quia vnusquisque lege naturali tenetur alteri ignoscere, modo cautum sit prius de futuro tempore; tum quia vltio, quatenus solum praeteritum consideratur, nihil est aliud quam triumphus, & gloria animi, quae ad nullum finem dirigitur; adeoque vana est, & praeter rationem. Digna est Attila

§. VIII. 1) Οὐδεὶς γὰρ κολάζη τοὺς ἀδικοῦντας, πρὸς τοῦτο τὸν νοῦν ἔχων, καὶ τούτου ἕνεκα ὅτι ἠδίκησεν, ὅστις μὴ ὥσπερ θηρίον ἀλογίστως τιμωρεῖται. ὁ δὲ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν, οὐ τοῦ παρεληλυθότος ἕνεκα ἀδικήματος τιμωρεῖται, (οὐ γὰρ ἂν τογε πραχθὲν ἀγένητον θείη) ἀλλὰ τοῦ μέλλοντος χάριν, ἵνα μὴ αὖθις ἀδικήσῃ μήτε αὐτὸς οὗτος, μήτε ἄλλος ὁ τοῦτον ἰδὼν κολασθέντα.

2) Nam, vt PLATO ait, Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur. Reuocari enim praeterita non possunt: futura prohibentur. Add. PLATONIS Gorgias in fine p. 357. E.

3) Quam ob caussam a furioso poena non sumenda, vtut is ante furorem delictum commisisset.

Attila sententia apud IORNANDEM de Rebus Geticis c. 39. *Quid forti suauius, quam vindictam manu quaerere? Magnum munus a natura, animum vltione satiare.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 4. Quin contra iudex, vbi necessario ad poenam procedendum est, hautquaquam ex supplicio noxiorum voluptatem debet captare. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. f. 3. CLAVDIANVS de consulatu Mallii, [v. 224. & seqq.] *Qui fruitur poena, ferus est, legumque videtur Vindictam praestare sibi. Diis proximus ille est, Quem ratio, non ira mouet: qui facta rependens Consilio punire potest.* VVLCATIVS GALLICANVS in Auidio Cassio, [c. 12.] *Non vnquam placet in Imperatore vindicta sui doloris.* Recte quoque Augustus apud SVETONIVM c. 32. *Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quam voluptas inimicis quaereretur, nomina aboleuit.* SENECA de Ira L. VI. *Rector ciuitatis damnatum eum dedecore & traductione vita exigit: non, quia delectetur vllius poena, sed vt documentum omnium sint; & qui viui noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica vtatur.* Hautquidquam tamen cum HOBBESIO Leuiath. c. 28. factum hostile vocabimus, vbi genuinum poenarum finem prae oculis non habuerit imperans; modo alias poena secundum leges ciuitatis infligatur. Add. *L. 7. in fine D. de Seruis exportandis.* GROTIVS dicto loco §. 5.

§. IX. CAETERVM genuinus poenarum finis est praecautio laesionum; quae prouenit, si vel in melius emendetur, qui peccauit, aut alii eius exemplo, ne deinceps velint peccare, vel si ita coërceatur qui peccauit, vt non possit deinceps peccare. Quod GROTIVS dicto loco sic exprimit [1]: *In poenis respici vel vtilitatem eius, qui peccauit, vel eius, cuius intererat non esse peccatum, vel indistincte quorumlibet.* Conf. SENECA de Clement. L. I. c. 22. [2] Primum genus poenae huc spectat, vt istius animus emendetur, & a libidine peccandi purgetur eo medendi modo, qui est per contraria. Nam quia omnis actio, praesertim deliberata & frequens, gignit quandam sui procliuitatem, quae adulta habitus dicitur; ideo vitiis quam primum adimenda est illecebra. Quo pertinet illud Socratis apud PLATONEM Gorgia, [p. 325. 326.] *Iniustus miserior est, si iniuriarum poenas nunquam luat: minus vero miser, si luat, suppliciumque iustum diis, hominibusque reportet.* Nam *qui luit poenas, a prauitate animae liberatur.* SENECA de Ira L. I. c. 5. *Castigatio sincera, & cum ratione aliquando necessaria est. Non enim nocet, sed medetur specie nocendi. Quemadmodum quaedam hastilia detorta vt corrigamus adurimus, & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus, elidimus: sic ingenia vitio praua, dolore corporis animique corrigimus.* Id tamen non necessarium est, quod dicto loco paulo post sequitur: *Siue per nos, siue per alium quempiam nobis charum inferatur iniuria, sponte nostra iudici nos puniendos, tanquam medico, festinanter offerre; ne inueteratus iniuriae morbus sic inficiat*

fet. Idque BALDO iam olim visum *in L. Furiosum. 9. C. qui Testam. facer. poss.* & plerisque aliis placuit, teste Catell. COTTA in Memorabil. voce homicidium. CARPZOVIVS Praxi criminal. 145. n. 22. Add. Ioann. a SANDE *ad L. 9. D. de Reg. iur.* H.

§. IX. 1) Graeci autem ad tria vocabula reuocant, νουθεσίαν, ἀποπλήρωσιν, παράδειγμα. V. GELLIVM L. VI. N. A. c. 14. H.

2) *In quibus* (alienis) *iniuriis vindicandis haec tria lex secuta est, quae Princeps quoque sequi debet: aut vt eum, quem punit emendet: aut vt poena eius ceteros meliores reddat: aut vt sublatis malis ceteri securiores viuant.* SENECA de Clement. L. I. c. 22.

ficiat animum, vt insanabilem reddat. Nam cui ita dispositus est animus, vt ad vitium corrigendum vltro velit poenam arcessere, iudice medico opus non habet, sed sibi ipse ad curationem est sufficiens. APVLEIVS de Dogmate Platonis, [p. 615. Ed. in vsum Delphini.] *Grauius & acerbius est omni supplicio, si noxio impunitas differatur, nec hominum interim animaduersione plectatur.* PLATO de LL. L. IX. [sub init. p. 1098. A.] *Nullum supplicium lege factum ad malum tendit. Sed duorum alterum fere semper solet, efficere. Nam aut melior, aut certe minus prauus, qui poenas dedit fieri solet.* ARISTOTELES Nicom. II. c. 2. Ἁι κολάσεις ἰατρεῖαί τινές εἰσιν· αἱ δὲ ἰατρεῖαι διὰ τῶν ἐναντίων πεφύκασι γίνεσθαι. *Castigationes medicinae sunt. Medicinae autem per contraria fieri sueuerunt.* ALCINOVS de Doctrina Platonis c. 32. *Conducit improbo dare poenas, quemadmodum aegro corpus curandum dare medico. Omnis enim castigatio peccantis animae medicina est quaedam.* TACITVS A. III. *Corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus haut leuioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit.* PLATO Critia, [p. 1098. A.] Δίκη δὲ ὀρθὴ, τὸν πλημμελοῦντα ἐμμελῆ ποιεῖν. *Iusta poena eius, qui per negligentiam peccauit, est, vt cautus efficiatur.*

§. X. CIRCA exactorem huiusmodi castigationis ita statuit GROTIVS dicto loco §. 7. *punitionem, quae emendationi peccantis inseruit, natura cuiuis exercere liberum esse, modo quis iudicio polleat, & eiusdem generis, aut aliis vitiis non teneatur.* (ISOCRATES de Permutatione, [p. 539. Ed. Paris.] *Eos ego improbissimos omnium, & maxima poena dignos esse puto, qui de iis rebus alios accusare audent, quibus ipsi constricti tenentur.* LACTANTIVS Diu. Instit. L. IV. c. 23. *Antequam mores aliorum corrig..s, tuos corrige.* Apud TACITVM H. II. [c. 10. in fine.] cum Faustum Crispus, qui easdem accusationes cum praemio exercuerat, damnasset, additur: *Non poenam criminis, sed vltorem displicuisse.* ARNOBIVS aduersus Gentes L. I. [p. 21. Ed. Lugd. Bat.] *Res agitis iniustas, vt id in nobis constituatis damnabile, quod & ipsi vos factitatis: aut quae vobis licere permittitis, consimiliter aliis licitum esse noltis.*) *Ast vero in verberibus, & aliis remediis, quae coactionis quid habent, naturam non fecisse discrimen inter personas, quibus id liceat, vel non liceat in alium statuere. Nisi quod ratio parentibus in liberos eius iuris vsurpationem pro affectus necessitudine peculiariter commendarit. De caetero leges ciuiles recte ad proximos duntaxat affectus restrinxisse communem illam hominum propinquitatem, rixarum vitandarum causa.* Enimuero haec nobis non satisfaciunt. Nam iam monitum [1], poenam proprie dictam non posse sumi nisi ab imperante, quicunque demum istius finis sit [2]. Vnde & castigatio, quae verbis fit, magis consilium, & admonitio videtur, quam poena: & vbi ea vehementioribus verbis peragitur, non tam communi aliquo iure concessa, quam peculiariter ex amicitiae lege sancita. Indicio est, quod ignotum castigare conanti statim occinitur illud TERENTII Heauton. Act. I. Sc. 1. [v. 23. 24.] *Tantumne ab re*

§. X. 1) §. 4. & 6. H.
2 Quam sententiam AVCTORIS ab obiectionibus dissentientium vindicavimus supra in nota 3. ad §. 4.

3) *Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas*
Quod ego in propinqua parte amicitiae puto,
Facit vt audacter moneam, & familiariter
Quod mihi videre praeter aetatem tuam
Facere,

ab re tua est otium tibi, Aliena vt cures; eaque nihil quae ad te attinent? Vnde & d. l. Chremes ad castigandum alterum accedens, ad ius vicinitatis prouocat, quam ipse *in propinqua parte amicitiae putat* [3]. CVRTIVS L. III. de Hephaestione [c. 12. n. 16.]: *Libertatis in admonendo eo non alius ius habebat; quod tamen ita vsurpabat, vt magis a rege permissum, quam vindicatum ab eo videretur.* CICERO Offic. I. [c. 17.] *Consilia, sermones, cohortationes, consolationes, interdum etiam obiurgationes in amicitiis vigent maxime.* HOMERVS Iliad. λ. Ἀγαθὴ δὲ παραίφασις ἐστιν ἑταίρου. *Bona est admonitio socii.* Praeterquam quod & heic cumprimis adhibenda prudentia, ne intempestiue praebita medicina nobis molestiam pariat, alterum in morbo obfirmet. Quo facit illud TACITI H. III. [c. 81.] de Musonio Rufo. Parentes autem duplici nomine castigandi suos liberos ius habent, tum quia educatione per naturam imperata recte fungi nequeunt [4], nisi ipsis concessum sit pro captu aliquid asperioris disciplinae adhibere: tum quia extra ciuitates degentibus in liberos imperium competit; quod licet in multis ciuitatibus satis sit accisum, vbique tamen id fere remansit, vt suo ex iudicio possent eos castigare propter illa peccata, quae magis ex prudentia iuuenili, quam robusta animi malitia committuntur, & magis domesticam, quam publicam pacem turbant. Add. *L. 7. §. 3. D. de Iniuriis.* LIBANIVS Declam. 20. Parem fere potestatem obtinent, queis loco parentum gubernanda iuuentus, puta, tutores, praeceptores, magistri, qui citra modicam coërcitionem officio suo vix satisfacere possunt [5]. SENECA de Ira L. II. c. 27. *Parentum & praeceptorum castigatio sic accipienda est, quomodo scalpellum, & abstinentia, & alia, quae profutura torquent.* Quid reliquis in alios heic potestatis competat, videatur *L. vn. C. de Emendatione propinquorum.* PLATO de LL. L. VII. [p. 893. A.] in sua ciuitate decernit: cum puer sit πάντων θηρίων δυσμεταχειριστότατον, *omni bestia intractabilior, vt liberum quidem puerum doctrinarum potissimum causa praeceptores; vt autem seruum, castiget quicunque ex liberis forte deprehenderit, puerum ipsum & paedagogum, & praeceptorem, si qua in re eos delinquere conspexerit.* XENOPHON de Republica Lacedaemoniorum, [c. 6. §. 2. Edit. Oxon.] *Lycurgus statuit, pueris quemque suis, alienisque iusta imperare. Quod si quis aliquando puer caesus ab alio patri deferat, turpissimum factu ducitur, nisi & ipse filium aliis verberibus affecerit.* Quod autem idem XENOPHON ait L. V. [c. 7. §. 5.] Περὶ ἀναβάσεως: *Si quem vt prodessem verberaui, poenam me debere profiteor, qualem parentes filiis, & magistri discipulis. Nam & medici aegrotum suo ipsius bono vrunt ac secant:* ad diluendam quidem petulantiae calumniam sibi intentatam facit. Sed non statim quod duci, id etiam cuiuis in quemuis licet. Caeterum hoc genus poenae ad mortem vsque procedere posse negat Grotius; cum absurdum sit, emendationis causa aliquem in eum coniicere statum, vbi emendationis nullum specimen exhibere possit. Etsi inemendabili malitia laboranti melius aliqui iudicent, vt plane non sit; praesertim cum talis quam maxime aliis soleat molestus esse.

SENE-

Facere, & praeterquam res adhortatur tua. Heautontim. Act. I. Scen. 1. v. 4. & seqq.

4) Haec verior est causa patriae potestatis, quam illa, qua AVCTOR supra vsus L. VI. c. 2. §. 4. & 11. vt ibi dictum. H.

5) Vid. NOODTIVS ad legem Aquiliam c. 6. quo lucem pro more suo adfundit compluribus veterum ICtorum fragmentis, quae huc pertinent.

SENECA de Ira L. I. c. 16. *Tibi insanabilis animus est, & sceleribus scelera contexens: & iam non caussis, quae nunquam malo defuturae sunt, impelleris, sed satis tibi est magna ad peccandum caussa peccare. Perbibisti nequitiam, & ita visceribus immiscuisti, vt nisi cum ipsis exire non possit. Olim miser mori quaeris. Bene de te merebimur: auferemus tibi istam, qua vexaris, insaniam; & per tua alienaque volutato supplicia, id, quod vnum bonum tibi superest, repraesentabimus, mortem.* IDEM de Benefic. L. VII. c. 10. *Ingeniis talibus vitae exitus remedium est, optimumque est obire ei, qui ad se nunquam rediturus est.* PLATO Gorgia, [p. 349. B.] Οὐκ ἄμεινόν ἐστι ζῆν τῷ μοχθηρῷ ἀνθρώπῳ· κακῶς γὰρ ἀνάγκη ἐστὶ ζῆν. *Flagitioso homini non expedit, vt viuat. Necesse est enim, vt male viuat.* Sic Sulpicius Asper caussam susceptae in Neronem coniurationis hanc allegabat, *non aliter tot flagitiis eius subuenire potuisse.* TACITVS Ann. XV. [c. 68. num. 1.] aut vti SVETONIVS Nerone c. 36. loquitur: *Nonnulli etiam imputauerunt, tanquam aliter illi non possent nisi morte succurrere, dedecorato flagitiis omnibus.* IAMBLICHVS in Protreptico c. 2. καθάπερ τῷ ἐμπύῳ βέλτιον τὸ καίεσθαι τοῦ διαμένειν, καὶ τῷ μοχθηρῷ τὸ τεθνάναι τοῦ ζῆν. *Sicut suppurato conducibilius est vri, quam ita manere: sic flagitioso mori quam viuere satius est.* ROSARIVM PERSICVM c. 1. *Cuiuscunque somnus vigiliis praestat; Illi pariter mori melius est, quam male viuere.* Caritas tamen vtique suadet, vt non facile aliquis pro desperato habeatur. Redundat autem hoc genus poenae etiam in vtilitatem aliorum. Nam cuius animus per dolorem poenae emendatur, de eo aliis satis cautum est: & vbi incorrigibilis quispiam e medio tollitur, satis constat caeteris, ab isto nihil sibi negotii deinceps facessendum. Quanquam vt non nisi incorrigibiles morte afficiantur, quod PLATO de LL. L. IX. [6] vult, id circa modica crimina, & quae intra atrocitatem subsistunt, fortasse recte obtinebit. Sed ad atrocia delicta hautquaquam adplicari poterit. Cum enim ille demum incorrigibilis pronuncietur, qui aliquoties in eodem delicto deprehensus fuit; sane parum expediet Reipublicae expectare, quoad aliquis atrocissimum scelus semel atque iterum patrauerit.

§. XI. ALTER poenarum finis est vtilitas eius, cuius intererat non esse peccatum, seu, qui alterius peccato laesus fuit; vt ne tale quid in posterum ab eodem, aut aliis patiatur. Id quod obtineri potest tribus modis; si tollatur, qui deliquit; si vires nocendi ipsi, salua vita, adimantur, puta si in custodiam detur, si arma & instrumenta nocendi auferantur, si in remotum locum seponatur; & denique si malo suo dedoceatur delinquere; quod cum emendatione, de qua iam egimus, est coniunctum. Ne autem, qui laesus est, ab aliis deinceps

6) Οὕτω μὲν δὴ τῶν τοιούτων [ὅυς ἂν ἀνιάτως ἐς ταῦτα ἔχοντας αἴσθηται νομοθέτης] περὶ νομοθέτῃ κολαστὴν τῶν ἁμαρτημάτων θάνατον ἀνάγκη νέμειν· ἄλλως δὲ οὐδαμῶς.

§. XI. 1) Apud Brasilienses coguntur hi, qui sanguine coniuncti sunt homicidae, cum tradere illis, qui caesi necem propter sanguinis communionem & propinquitatem persequuntur, vt tradit Hieronym. OSORIVS L. II. de Gest. Emanuel. Idem *eodem libro* refert, apud Indos esse genus deuotionis, quo inter se alii aliis interdum foedere coniunguntur, exsecratione se deuincientes, si, vno per iniuriam occisô, reliqui non in illo vindicando mortem oppeterent. Apud nostri quoque Belgii incolas homicidium non a magistratu sed a consanguineo, qui occisum proxime attingit sanguine, intra viginti quatuor horas plecti posse, auctor est Adrianus DONCKIVS. Apud Habessinos homicidae occisorum propinquis quasi noxae deduntur, qui etiam de illis, quo genere mortis

ceps laedatur, punitione non quauis, ſed aperta & conſpicua, quaeque ad exemplum pertinet, obtinetur. Vnde eſt, quod fere ſupplicia ſumi ſolent non intra angulos carcerum, ſed locis celebribus, & cum terribili adparatu, qui horrorem animis vulgi incutere valeat. Eſt autem iſte finis adeo proprius poenis, vt etiam, vbi per feruorem irae, & praecipitante vindictae cupidine laedentem nos grauiſſime depexum dederimus, demum ſubiicere ſoleamus; i nunc, alia vice nos laceſſe. Iſthanc autem poenam ſumere penes ſummum imperium eſt. Etſi in nonnullis ciuitatibus legiſlatores propter ferociam atque peruicaciam populi prauo iſti affectui, quo laeſi propria vltione irae noſtrae litare ardemus, aliquid indulſerunt. Quale quid in ipſa lege diuina occurrit circa vindicem ſanguinis, Num. XXXV. & Deuter. XIX. V. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 2. & GROTIVS ad Exodi XXI, 12. Ni dicere velimus, id fuiſſe ex reliquiis ſtatus naturalis. Add. quoque ROCHEFORT Deſcript. Antill. Part II. c. 19. Conſimilis moris veſtigium aliqui colligere volunt ex HOMERI Odyſſ. ω. de Theoclymeno. Sane vix aliter explicari poteſt illa lex, apud EVRIPIDEM Oreſte v. 515. homicidam *Φυγαῖσι ὡσίον, ἀνταποκτεῖναι δὲ μή exilio expiabant, non autem viciſſim occidebant.* Nempe quod vetus iſte mos priuatae vindictae abrogatus eſſet, ne velut progreſſus in infinitum foret. Quae ratio non quadrat in poenam, quam magiſtratus ſumit. Quanquam & multa pecuniaria proximo caeſi ſoluta exilium redimi ſueuiſſe ex HOMERI Iliad. ἰῶτα, v. 702. ſeqq. Vid. quoque APOLLONIVS RHODIVS Argonaut. L. I. v. 90. Sic & hodie in Mauritania non ſolum cognati occiſi cum homicida poſſunt tranſigere, ſed & iidem reum, ſi nondum a magiſtratu apprehenſus ſit, abſque forma proceſſus occidere poſſunt [1]; quod regula apud ipſos ſit, vindictam non eſſe peccatum. Poteſt quoque aliquo modo huc trahi illud TACITI de Mor. German. [c. 21.] *Suſcipere inimicitias patris ſeu propinqui neceſſe eſt* [2]. *Nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum ac pecorum numero, recipitque ſatisfactionem vniuerſa domus.* Nec minus illud apud DIONYS. HALIC. L. I. [c. 81. p. 68. Edit. Sylburg.] *Τῆς τιμωρίας τὸν Νεμίτωρα ποιεῖ κύριον, εἰπὼν, ὡς τῷ δράσαντι δεινὰ τὸ ἀντιπαθεῖν οὐ πρὸς ἄλλου τινὲς μᾶλλον, ἢ τῆς πεπονθότος ὀφείλεται. Poenae modum permittens Numitoris arbitrio, quod aequum videretur, penes eum eſſe ius ſupplicii, cui facta eſſet iniuria.* Add. GROTIVS dicto loco §. 8.

§. XII. TERTIVS poenarum finis eſt vtilitas indiſtincte quorumlibet, dum per ſeueritatem poenae ſecuritati omnium conſulitur. PLATO de LL. L. XI. [p. 977. 13.] *Poenis maligni vexantur, non quia peccauerunt; nam quod factum eſt, infectum eſſe non poteſt; ſed vt poſthoc & peccatores ipſi, & qui puniri iniquitates viderunt, iniuſtitiam oderint* [1].

SENE-

mortis voluerint, ſupplicium ſumere poſſunt. Iob. LVDOLF. Hiſt. Aethiop. L. II. c. 19. n. 8. H.

2) Qui mos admodum diu apud Germanos Septentrionalesque populos durauit. Hinc faida, quae non omnem ſimultatem, ſed capitalem illam denotabat, quando priuatae inimicitiae per totam cognationem diffundebantur, adeo vt ſi quis ex ea interfectus fuiſſet, caedis poena a tota cognatione exigeretur, ac in eam pro lubitu vindicaretur. V. Caroli CANGII Diſſert. ad Ioinuillam 29. & in gloſſar. voce faida. Conf. ſupra L. III. c. 1. §. 7. in fin. H.

§. XII. 1) Οὐχ ἕνεκα τοῦ κακουργῆσαι διδοὺς τὴν δίκην (οὐ γὰρ τὸ γεγονὸς ἀγένητον ἔσται ποτέ) τοῦ δ' εἰς τὸν αὖθις ἕνεκα χρόνον, ἢ τὸ παράπαν μισῆσαι τὴν ἀδικίαν αὐτόν τε καὶ τοὺς ἰδόντας αὐτὸν δικαιούμενον, ἢ λωφῆσαι μέρη πολλὰ τῆς τοιαύτης ξυμφορᾶς.

SENECA de Ira L. I. c. 6. *Rector ciuitatis damnatum cum dedecore & traductione vitae exigit; non quia delectetur vllius poena, sed vt documentum omnium sint; & qui viui noluerunt prodesse, morte certe eorum Respublica vtatur.* Tullus apud LIVIVM L. I. c. 28. *Audeat deinde talia alius, nisi in hunc insigne iam documentum mortalibus dedero. Tu tuo supplicio doce humanum genus ea sancta credere, quae a te violata sunt.* Sic & ab rege Anco *carcer ad terrorem increscentis audaciae media vrbe, imminens foro, aedificatur.* IBID. c. 33. Add. AGATHIAS L. IV. Princip. LVCIANVS Phalaride I. [p. 735. in fin. Edit. Amstel.] *Caeterarum rerum nulla foret expectanda vtilitas, nisi metus malefactoribus esset propositus, ac certa spes constituta luendi pro flagitiis supplicii.* Quo genere poenae aut hoc agitur, ne is ipse, qui vni nocuit, deinceps aliis quoque noceat; id quod obtinetur, si nocens aut occidatur, aut debilitetur aut constringatur, vt nocere amplius nequeat, (GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 527. & seqq.]

Nec melius stultae furor atque superbia plebis
Puniri poterat, quam tanti vt causa tumoris
Eriperentur opes, vt quos opulentia maior
Fecerat elatos, in se reuocaret egestas:

Loquitur de Vltraiectinis, quos tumultuantes Fridericus magna pecunia multarat,) aut acerbitate poenae libidinem peccandi exuat: vel hoc quaeritur, ne alii quiuis scelerum impunitate illecti, aliis quibusuis sint molesti. Id quod suppliciis conspicuis obtinetur, quae παραδείγματα, seu exempla vocari moris est, in quae reliqui inspicientes pii sint. Vid. *L. 1. C. ad L. Iul. repetund. L. 7. C. ad L. Fabiam de plagiar.* QVINTILIANVS [2] Declam. 274. *Quotiens noxios crucifigimus, celeberrimae eliguntur viae, vti plurimi intueri, plurimi commoueri hoc metu possint.* SENECA de Ira L. III. c. 19. *Animaduersiones quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt.* Etsi apud Lacedaemonios in contrarium mos valuerit, vt nempe non interdiu, sed nocte sontes plecterentur. HERODOTVS Melpomene, [p 170. Ed. H. Stephani.] nisi forte & ipsas tenebras ad terrorem aliquid facere crediderunt. Conf. VALER. MAXIMVS L. II. c. 9. §. 3. Sub hocce poenarum fine etiam comprehendi potest illa vtilitas, qua per easdem sarta tecta praestatur, aut reparatur auctoritas imperii ciuilis, quae per malitiosas cumprimis & enormes legum transgressiones non parum delibatur. Haec enim vt salua persistat, totius ciuitatis interest, eademque illaesa improbitatem hominum quam validissime coërcet. Praeter hosce autem fines vt alium quoque cum SELDENO de I. N. & G. L. I. c. 4. statuamus *satisfactorium, purgatorium seu expiatorium*, aut vt deuiatio a lege velut exaequetur, & illa inaequalitas actionis velut corrigatur, necessarium non videtur.

2) SENECA IV. Controu. 25. *Feriatur in foro, omnes videant.* Mox: *Scelus est, in conuiuio damnari hominem.* Paul. OROSIVS L. VI. Hist. 11. *Multum ad coërcendam audaciam valet propositum punitionis exemplum, cum ipsa miseri praesens forma viuentis & ad recordationem admonet conscios, & ad sciscitationem cogit ignaros.* Conf. MARIANA L. XXII. Histor. Hispan. c. 6. vbi notat, *Alphonsum Regem existimationem suam consumsisse, in abdito iustitiam exercendo.* Apud Romanos praeterea breuibus verbis causa siue titulus supplicii indicari solebat, aut

prae-

tur. Et si quae ex Sacris literis adducuntur argumenta, ad tribunal diuinum, aut peculiarem populi Ebraici sanctimoniam spectant.

§. XIII. CIRCA exceptiones autem, quas GROTIVS dicto loco §. 9. addit isti dogmati, quod poenarum ad exemplum facientium exsecutio sit penes rectores ciuitatum, id obseruandum: si quid perpetratur in illis locis, atque inter illas personas, quae certis iudiciis non subsunt, puta in piratas; id ad ius belli pertinere [1], quod a potestate poenas exigendi diuersum est. In piratas enim ac praedones, cum omnium hostes sint, quilibet quoque homo miles est. Etsi non spernendum sit, quod IDEM dicto loco §. 14. monet: consultius esse, nauigaturos instrui mandatis a publica potestate ad persequendos piratas, si quos in mari repererint: vt data occasione vti possint, non quasi suopte ausu, sed vt publice iussi. Lex autem Deuteron. XIII, 9. etsi non cuiuis priuato ius dare videatur ducem ad idololatriam interficiendi, sed potius vt iste in ius rapiatur, & causa cognita a multitudine lapidibus obruatur: ponamus tamen cuiuis priuato istius criminis manifestum interficiendi facultatem datam, sane eiusmodi lex antea extans efficiet, vt quod a priuato heic suscipitur, velut a ministro summi imperii, adeoque publica auctoritate susceptum intelligatur. Add. GROTIVS ad dictum locum. Neque id insuper habendum, factum Phineae singulari Dei adprobatione niti. Nam alias eiusmodi zelus cuique permissus , ciuilem ordinem non mediocriter turbaturus, & impotentibus affectibus praetextum praebiturus fuerit. De iudicio zeli addatur SELDENVS L. IV. c. 4. Ius vitae & necis, quod in quibusdam ciuitatibus patresfamilias in liberos & seruos obtinent [3], licet a ciuitatibus originem non habeat, in his tamen videri potest particula quaedam imperii publici, quod patribusfamilias in suos exercendum velut auctoritate publica indulgetur. Esse porro in ciuitate magistratum, qui certis in casibus sontes extra ordinem indicta causa punire queat, nihil repugnat, modo ne iste tanto iure abutatur. Sic quando in proscriptorum capita certum praemium constituitur, vbi quis eos interfecerit, publica id auctoritate fecisse censetur. Etsi enim eiusmodi declaratio non semper vim praecepti habeat; vbi tamen eiusdem intuitu caedes facta sit, veluti publica auctoritate suscepta defenditur. Add. *L. 1. C. Quando liceat vnicuique.* GROTIVS ad Esther. IX, 10. notat, antiquitus sententiam illam apud Hebraeos obtinuisse: *Si quis Israëlitam aut bona eius prodere voluisset gentibus, aut si quis totam Iudaeorum vniuersitatem magna affecisset contumelia, nihil mali facturum Israëlitam, si ei perniciem procuraret, bonis tamen eius relictis haeredi.* Etsi ista exsecutio & licentia vindictae, quam tunc Iudaei exercebant, ab indole vitae ciuilis non parum abhorrere videatur. Apud ANDOCIDEM Orat. 1. [p. 220. Ed. Wechel.] talis lex extat:

praeconis voce, aut scripto. V. H. GROTIVS ad Matthaei XXVII, 37. H.

§. XIII. 1) Iure enim Poenae, tanquam inter pares, id fieri non posse, monitum fuit in nota 3. ad §. 4.

2) *Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publice possit fieri, ne occasio sit maioris tumultus faciendi.* L. 176. D. de R. I. Conf. BVDDEVS de Iure Zelotarum in gente Hebraea, excusa Halae, 1694. & cum additionibus typis repetita, 1699.

3) Vid. supra L. VI. c. 2. §. 11. 12. & c. 3. §. 6. H

4) In

Si quis democratiam Athenis euertat, aut si quis, imperio populari soluto, magistratum aliquem habeat, Atheniensium hostis esto, impuneque interficiatur. Sequitur iusiurandum, quo populus Atheniensis tributim iurauerat, se talia patrantem interfecturum. Apud LIVIVM L. III. c. 55. Valerius talem legem sancit: *Ne quis vllum magistratum sine prouocatione crearet, qui creasset, eum ius fasque esset occidi: neue ea caedes capitalis noxae haberetur.* Apud Panchaeos *sacerdotibus consecratam regionem egredi nefas erat; egressos vero quisquis offendit, occidendi potestatem habet.* DIODORVS SICVLVS [4] L. I. c. 46. Vbi obseruandum, in his & similibus Legibus generale edictum, accedente facti euidentia, & quae disceptationem ancipitem non admittit, vim latae sententiae obtinere, sic vt subsecuta caedes velut decreto magistratus facta videatur [5]. Quod si autem priuatus ex impulsu eiusmodi legis, vbi iustis subnixa sit rationibus, caedem patrarit, non modo id impune feret in foro ciuili, sed & in conscientia purus erit, siquidem non priuato odio ductus fuerit, sed quod ciuitati sese hoc modo prodesse crederet: praesertim si ideo poenae exsecutionem quibusuis lex indulserit, aut iniunxerit, quod ex illis facinoribus praesentaneum Reipublicae malum immineat. Secus atque in illis caedibus fit, in quibus lex iusto dolori, & vehementissimae indignationi indulget, ac poenam duntaxat humanam, non vitium actus tollit. Quo pertinet lex maritis indulgens, vxorem adulteram & moechum, in ipso actu deprehensos, occidere. Nam dolori tantum ex acerbissima iniuria concepto lex in foro humano ignoscit; licet alias conuenientius foret iniuriam eam per magistratum puniri, neque ex dilata vindicta periculum ciuitati immineret. Vid. GRATIANVS [6] *c. Quicunque 33. cauf. 23. qu. 8.* SENECA Controu. L. I. Controu. 4. L. IV. Controu. 24. XENOPHON de Educ. Cyri. L. III. [pag. 41. Ed. H. Steph.] VALER. MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 13. BOECLERVS ad Grot. L. II. c. 1. §. 14. Ant. MATTHAEVS de Crimin. ad *L. 48. D. tit. 5. c. 2.* GROTIVS in Flor. sparf. ad *L. 22. §. 4. D. ad L. Iul. de Adult.*

§. XIV. EX FINE autem poenarum, vt & humanae naturae conditione adparet, posse dari actus quosdam in se vitiosos, quos tamen in foro humano poena affici superfluum atque inutile sit. Quo referri primo solent actus mere interni, id est, cogitatio [1] de peccato aliquo, cupiditas, desiderium; etsi post casu quodam, puta per subsequentem confessionem ad notitiam aliorum perueniant. Add. GROTIVS de Imperio summ. Potest. circa sacra c. 3. n. 1. Nam cum eiusmodi motu interno nemini noxa inferatur, nullius quoque

4) In Italia, praesertim Venetiis, moris est, praemium ei constituere, qui bannitum, vt vocant, viuum stiterit magistratui, aut eum interfecerit, caputque humeris auulsum in argumentum caedis obtulerit. Vid. Philippus MAVSSACVS in Harpocrationem p 179. Conf. infra § 17. in fine. Bannitis olim similes apud Anglos erant Vtlagati, siue extra legis protectionem positi, qui ob contumaciam, dum in ius vocarentur, capitaliter conuicti, capitis damnabantur. De quibus plura congessit Ioann. SELDENVS L. II. de Synedr. Hebraeor. c. 14. §. 3. De Germaniae consuetudine v. LIMNAEVS ad A. B. c. 1. §. 2. Obseru. 14. H.

5) Nec est quamobrem concessiones huiusmodi rationi aduersari putet ARNISAEVS L. II. de Iurib. maiest. c. 3. n. 8 & 9. Cuius argumentis respondet LOCCENIVS Synops iur. Sueric. Dissert. 28. quaest. 15. Sed nec faciendum cum FREHERO L. III. de Infam. c. 22. n. 15. huiusmodi occisorem fieri infamem, saltem infamia facti statuente. H.

que hominis intereſt, vt ob eundem quispiam puniatur. Vid. *L. 18. D. de Poenis.* Illud enim PHILONIS Iudaei libro, quod deterius potiori inſidietur, [p. 173. A. Ed Pariſ.] *dum turpia cogitamus, vel ſola mentis imaginatione, iam rei ſumus cogitationis*, ad forum diuinum pertinet [2]. Etſi & illa ipſa ex ſola ratione pro veris peccatis habenda, multis ethnicorum ſcriptorum teſtimoniis oſtendit GROTIVS ad Matth. V, 28. Add. BODINVS de Republ. L. IV. c. 7. p. m. 734. Inde exemplum deteſtandae calumniae memoratur [3] apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XV. c. 2. de Mercurio quodam: *Qui ſi per quietem quisquam, vbi fuſius natura vagatur, vidiſſe aliquid amico narraſſet, id venenatis artibus coloratum in peius, patulis Imperatoris auribus infundebat: & ob hoc homo tanquam inexplicabili obnoxius culpae, graui mole criminis pulſabatur. Haec augente vulgatius fama, tantum aberat, vt proderet quisquam viſa nocturna, vt aegre homines dormiſſe ſeſe praeſentibus faterentur externis; moerebantque docti quidam, quod apud Atlanteos nati non eſſent, vbi memorantur ſomnia non videri.* Aſt aliud eſt, quando actus interni cum externis coniuncti aeſtimantur. Nam iſti ad qualitatem, tum etiam ad quantitatem actionum maximum vtique momentum afferunt. Sicuti & ſcelera puniuntur, quae ad aliquem conatum, licet non ad vltimum finem peruenerunt [4]. Vid. GROTIVS in Flor. ſparſ. *ad L. 14. D. ad L. Cornel. de Sicariis.* [5] Deinde nimis quam durum foret, poenis humanis ſubiicere velle minutiſſimos quoque lapſus, quos in iſthac naturae conditione non datur effugere, quantamcunque attentionem quis adhibere inſtituat. Recte THEMISTIVS Orat. X. cum lapſuum humanorum tres claſſes eſſe dixiſſet, *ἀτύχημα, ἁμάρτημα καὶ ἀδίκημα, caſum, errorem, ac facinus*, ſubiungit, *προσήκει τὸν βασιλέα τὸ μὲν οἰκτείρειν, τὸ δὲ ἐπανορθοῦν, μόνον δὲ τὸ ἔσχατον τιμωρεῖσθαι. Oportet principem prioris quidem miſereri, corrigere alterum, poſtremum duntaxat vlciſci.* Conf. Rob. SANDERSON de Iuramenti obligat. praelect. 3. §. 18. Quo facit, quod de Alphonſo Congenſi Rege memorat Hier. OSORIVS L. X. *Quinque libros Luſitanarum legum cum diligenter euoluerit, legum quidem ſapientiam, atque ordinem & diſciplinam Reipublicae laudauit: ſed rebus etiam minutiſſimis leges certas inuentas eſſe, non facile probabat. Itaque hanc legum exactiſſimam diligentiam irridens, de Luſitanis quaeſiuit: quaenam poena eſſet iis, qui in terra pedem ponerent, ſtatuta?* IVLIANVS in Caeſaribus de Probo, [pag. 314. C. Edit. Spanhemii.]; *Ου γάρ ἐστιν, οὔτε ἵππων, οὔτε βοῶν, ἄρχειν, οὔτε ἡμιόνων, ἥκιστα τῶν ἀνθρώπων μήτι καὶ τῶν κεχαρισμένων αὐτοῖς συγχωροῦντα, ὥσπερ ἔσθ᾽ ὅτε τοῖς ἀσθενοῦσιν οἱ ἰατροὶ μικρὰ ἐνδιδόασιν, ἵν᾽ ἐν τοῖς μείζοσιν ἔχωσιν αὐτοὺς πειθομένους. Non poteſt equis, bobus aut mulis,*

6) Supra L. II. c. 5. §. 15. & L. VI. c. 1. §. 11. H. §. XIV. 1) *Cogitationis poenam nemo patitur*, L. 15. D. de Poenis. De Placitis Iuris R. huc pertinentibus conferatur GRAVINA in Origg. Iur. Ciu. L. III. p. 419. & ſeqq. & BYNKERSHOEKII Obſeruationes Iuris Ciuilis L. III. c. 10.

2) Vid. Canon. Homicidium 28 Diſt. 1. de Poenit. can. qui viderit. 32. quaeſt. 5. H.

3) Nec melius eſt, quod de Chriſtiano II. Rege Dan. in eius Vita ad A. MDXVI. memorat Ioan. MEVRSIVS. Mori fecit ille Torbernum Oxium, quod confeſſus eſſet, optaſſe aliquando Columbulae copiam ſibi dari; etſi Senatus pronunciaret: *Noxam id ſibi non videri, neque vllam cogitationi poenam legibus ſtatutam eſſe.* Vid. ſupra ad L. I. c. 8. §. 3. H.

4) SENECA IV. Epitom. controu. 7. *Scelera quoque, quamuis citra exitum ſubſederunt, puniuntur.* Vid. infra §. 18. & §. 23. H.

5) *In maleficiis voluntas ſpectatur, non exitus.* L. 16. D. ad Leg. Cornel. de Sicariis.

mulis, multo minus hominibus imperari, nisi quis aliquid eorum, quibus delectantur, indulserit; sicut aliquando aegrotis medici exigua quaedam concedunt, vt in maioribus eos habeant obsequentes. Add. GROTIVS L. II. c. 30. §. 19. Quanquam illud dicto loco non satis accurate dictum sit, *ipsos lapsus vix proprie peccata dici, cum libertatem, quam in specie habere videntur, in sua generalitate considerati non habeant.* Non enim sequitur: moraliter impossibile est, vt hominem non aliqua peccata incursent; ergo ista peccata quotidianae incursationis, quae vocant, peccati rationem exuunt. Adiungit IDEM dicto loco §. 20. non esse punienda peccata, quae nec directe, nec indirecte ad societatem humanam, aut alterum hominem spectant. Nam nullam esse causam, quare non talia peccata Deo relinquantur punienda, qui & ad ea noscenda est sapientissimus, & ad expendenda aequissimus, & ad vindicanda potentissimus. Quare ab hominibus punitio talis institueretur plane sine vtilitate, & proinde mendose. Etsi an talia peccata dentur, si cogitationes in actum non prodeuntes excipias, merito dubites. Praeterea multis actibus leges ciuiles vim producendae actionis denegant, aut poena humana eosdem eximunt, ob tranquillitatem ciuitatis, aliasue rationes, puta, si splendidior futurus sit actus, vbi ex intuitu poenae humanae non videatur susceptus, aut si non videatur tanti momenti, vt iudices ideo sint inquietandi, aut si obscurissimae sit res disceptationis, aut si inolitum plane malum citra conuulsionem ciuitatis tolli nequeat, (quo spectat epistola Tiberii super luxu apud TACITVM A. III. [c. 53.]) aut vt nimia litium multitudo amputetur. Add. SENECA de Clementia L. I. c. 22. Denique & a poena humana eximi, necesse est illa vitia animi, ex corruptione mortalium communi resultantia, quae ita frequentia reperiuntur, vt non possent non destrui ciuitates, si poenis humanis in ista animaduerteretur: quousque in enormes actus non eruperint, vti est auaritia, ambitio, inhumanitas, ingratus animus, hypocrisis, inuidia, studium aliis detrahendi, superbia, iracundia, discordia, & similia. Quae Saluator noster sanctimonia suorum praeceptorum potissimum eradicare instituit. Et hactenus quoque valet illud SENECAE de Ira L. II. c. 31. *Si puniendus est, cuicunque prauum maleficumque ingenium est, poena neminem excipiet.*

§. XV. NEQVE tamen, si qua delicta sunt idonea, vt in foro humano puniantur, poena necessario semper est exigenda, quin quandoque veniae locus esse possit [1]. Quicquid quondam Stoici in contrarium tenderent, quorum sententia exprimitur apud STOBAEVM Serm. XLIV. *Φασὶ μηδὲ συγγνώμην ἔχειν μηδενὶ τὸν νοῦν ἔχοντα, dicunt virum prudentem nemini veniam dare.* Ratio est, quia *eiusdem hominis sit veniam dare, & putare eum; qui peccauit, non sua culpa peccasse, cum tamen omnes ex propria malitia peccent: propterea recte dici, veniam non esse dandam peccantibus.* Videntur ita velle argumentari: aut sua culpa quis peccauit, aut non sua culpa. Si non sua culpa, non est peccatum, cum omne pecca-

§. XV. 1) Hinc ius ignoscentiae, si licet voce GELLII vti, VII. N. A. 3. H.

2) Adiecimus, hanc negatiuam, poscente sensu Praeiuit Cl. BARBEYRACVS.

3) Venia est poenae meritae, (aut vt inferius AVCTOR loquitur debitae) remissio. Sapiens secundum Stoicos, nemini ignoscebat. *Parcit enim Sapiens, consulit & corrigit. Idem facit, quod si ignosceret,*

peccatum patretur παρὰ τὴν ἰδίαν κακίαν, ex propria malitia; adeoque heic venia opus non esse. Sin per suam culpam, iam ideo veniam adhiberi non posse, quod illa vtique conueniat delictis [non [2]] spontaneis. Quae ratio manifeste petit id, quod est in principio. Addebant, οὐκ ἐπιεικῆ εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα. Τὸν γὰρ ἐπιεικῆ παραιτητικὸν εἶναι τῆς κατ' ἀξίαν κολάσεως, *Virum bonum non esse aequum & mitem; mitem enim deprecari & mitigare quam quis meritus est poenam. Atqui quibus quis sit dignus, ea omnino esse tribuenda.* Verum alia est ratio ἀξίας, *dignitatis* siue *meriti* ad bonum, & ad malum. Bonum quod alicui debetur, id ipsi recte subtrahi nequit. Sed mali est natura, (quod scilicet non tendit ad vtilitatem eius, cui infertur,) vt citra iniuriam negari queat. Denique tradunt: *Nihil differre, aliquem esse mitem, aut putare lege constitutas delinquentibus poenas nimium duras esse; aut existimare legislatorem indignas poenas praescribere.* Sed & haec ratio nihili est. Nam non repugnat, poenas lege definitas esse iustas, & tamen easdem quandoque recte remitti. Nam leges in genere definiunt, quae poenae cuique delicto debeantur, non consideratis peculiaribus circumstantiis, quae in certa persona, aut certa Reipublicae conditione quandoque occurrunt. Ast venia singulis indulgetur ob certas rationes, quae hautquidquam in omnibus peccantibus, aut semper deprehenduntur. Videatur quoque CICERO pro Muraena, [c. 29.] & SENECA de Clementia in fine, vbi ait: *Venia est remissio poenae debitae: sapiens autem quod facere debet, facit* [3]. Sed deceptio latet in vocabulo *debitae*. Si enim intelligas, ei qui peccauit, poenam deberi, id est, eum sine iniuria, aut citra iustam querelarum causam puniri posse, iam non sequetur: si quis non puniat, facere, quod facere non debet. Multa enim recte & licite possum facere, quae tamen non semper factu mihi sunt necessaria. Deinde vti illud recte non dicitur, delinquenti poenam deberi, quasi in delinquente haereat aliquod ius, quod per poenam sit explendum, (nemo enim queritur, poenam sibi condonatam, nisi forte omissis castigationibus ad solam emendationem spectantibus, vbi post dissimulata vitia puerilia saepe in virilia scelera prorumpitur;) ita & hoc improprium est, delinquentem poenam debere, seu ad poenam sustinendam aliqua obligatione teneri; cuius ratio supra est exposita. Quod si autem vocabulum *debitae* ita capiamus, quasi sapiens ex obligatione aliqua debuerit poenam exigere, dicendum primo: neminem heic posse obligari, nisi cui custodia legum publice vel priuatim sit commissa. Deinde obligatio quae in imperantibus est, non spectat ipsos delinquentes, sed totam ciuitatem aut societatem, cuius salutem isthoc quoque modo, poenis improbos coërcendo, promouere debent. Id vbi facere negligunt rectores ciuitatum, nocentibus non inferunt iniuriam, sed illam obligationem, qua ciuitati tenentur, vtique violant. Ast vero salutem ciuitatis non subuerti, sed quandoque stabiliri, venia in loco & tempore adhibita [4], manifestum est [5].

§. XVI.

ret, nec ignoscit. SENECA c. l. Add. BVDDEVS in Iurispr. Hist. Spec. § 60. & sqq.

4) Quo pertinet Ius Asyli, de quo euolui possunt BVDDEVS in Spec. Iurispr. Hist. §. 15. & sqq. & THOMASIVS de Iure Asyli, legatorum aedibus competente, quae numero XVI. est, inter Lipsienses.

5) Adde Stoicos etiam clementiae locum facere.

Hinc

§. XVI. Quod autem GROTIVS dicto loco §. 22. tradit, veniae locum esse etiam *ante legem poenalem*, id dextre est explicandum. Alias enim tralatitium est, vbi non sit lex, ibi nec poenam, nec delictum, nec delicti veniam inueniri. Et lex poenalis est, non solum vbi certum genus poenae expresse definitum est, sed & vbi poenae qualitatem ac quantitatem definire in arbitrio iudicis relinquitur ¹. Heic igitur sciendum, si qua ciuitas iure scripto non vtitur, loco legum ciuilium esse leges naturales, iuxta quas ius ibi dicitur, & qui eas transgressus fuerit, poena arbitraria a iudice coërcetur. Sed & vbi leges ciuiles sunt conscriptae, cum tamen omnes modi, quibus humana se malitia exserit, diserte vix possint exprimi, vbique legum ciuilium defectum lex & ratio naturalis supplere intelligitur; & qua sanctio poenalis expressa deficit, in arbitrio iudicis est poenas definire. LYCVRGVS contra Leocratem, [p. 108. Ed. Wechel.] *Praetermitti super eiusmodi criminibus poenam contigit non per socordiam eorum, qui tum sanxere leges, sed quod prioribus temporibus nihil eiusmodi acciderit.* Hoc modo intelligitur, qua ratione poena ante legem poenalem locum habeat. Et ex hisce etiam explicandum est illud CICERONIS in Verrem L. I. [c. 42.] *In nulla lege tempus praeteritum reprehenditur, nisi eius rei, quae sua sponte scelerata ac nefaria est, vt, etiam si lex non esset, magnopere euitanda fuerit.* Quanquam autem in eiusmodi ciuitatibus rectores earundem vtique facultatem habeant malos poenis multandi: non tamen ideo omnes & singuli delinquentes sunt puniendi. Sed hoc dependet ex connexione finium, ob quos poena est instituta, cum ipsa poena. Quare si certo in casu fines illi morali aestimatione non sint necessarii, puta, si non videatur consultum certum aliquod delictum diuulgare; aut si fines alii ex opposito occurrant non minus vtiles & necessarii, puta, si ex omissione poenae eadem aut maior vtilitas possit obtineri; aut denique si fines poenis propositi alia ratione commodius obtineri possint; iam sane adparet nihil esse, quod ad poenam in foro humano praecise obliget. Vid. GRATIANVS caus. 23. quaest.

Hinc SENECA ipse II. de Clement. 7. *De verbo (vt mea fert opinio) controuersia est, de re quidem conuenit.* Conf. §. sequ. in fine. H.

§. XVI. 1) Supra L. I. c. 6. §. 14. H.

2) Quod IVSTINVS Scythis tribuit, quos Graecis opponit, in verbis supra iam adductis L. II. c. 3. §. 7. nota 5.

3) *Is, quum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset, respondit, se id neminem facturum putasse. Sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea commissum non erat, ne non tam prohibere, quam admonere videretur.* CICERO Orat. pro Sexto Rosc. Amerino c. 25. Ἐρωτηθεὶς διὰ τί κατὰ πατροκτόνου νόμον οὐκ ἔθηκε, διὰ τὸ ἀπελπίσαι. DIOG. LAERTIVS L. I. §. 59. Ed. Amst. *Praeterea videbis, ea saepe committi, quae saepe vindicantur - - - Summa - - - prudentia altissimi viri, & rerum naturae peritissimi maluerunt, velut incredibile scelus, & vltra audaciam positum praeterire, quam, dum vindicant, ostendere, posse fieri. Itaque parricidae cum Lege coeperunt, & illis facinus poena monstrauit - - - Periculosum est, mihi crede, ostendere Ciuitati, quanto plures mali sint. Pater tuus plures intra quinquennium culleo insuit, quam omnibus seculis insutos accepimus.* SENECA de Clement. L. I. c. 23.

4) Eodem pertinet, quod praestet aliquando videri potius inuenisse bonos, quam fecisse: quia fides habita ipsam obligat fidem, & graue est conscientias hominum irritare, qui si latere se putent, non raro mutantur in melius; sin deprehensos se sentiant, malum malo pellere, & infamiam alterius exitio mutare conabuntur. Hoc autem in dubiis Reipublicae temporibus maxime locum habet, *vt animi sublata spe veniae contumacia accendantur, aut sparsa per multos formidine remuniscant incompositi turbines*, vt AMMIANVS MARCELLINVS loquitur. Vid. Crateri sermo

quaest. 3. c. 18. 24. Primi casus exemplum sit in peccato paucissimis cognito, cuius proinde publica traductio non sit necessaria, aut etiam damnosa. Nam multi a peccato sese abstinent magis ex ignorantia vitiorum, quam amore virtutis [2], qui eiusmodi delicti antea incogniti poena non tam deterrentur, quam per petulantem curiositatem ad idem patrandum incitantur, ac in vetitum tendunt. Quo spectat ratio Solonis, quare legem de parricidio non tulerit, ne non tam prohibere, quam admonere videretur [3]. APVLEIVS Metamorph. L. X. [p. 319. Ed. in vs. Delph.] *Quod nemo nouit, pene non fit.* Add. SENECA de Clementia L. I. c. 23. BVSBEQVIVS Ep. 3. *Turcae in occulta flagitia non valde inquirunt, ne locum aperiant calumniae, manifesta & comperta grauiter puniunt.* Quod non multum abit a consilio, quod Augusto circa exactionem poenarum dat Maecenas [4] apud DIONEM CASSIVM L. LII. Secundi casus exemplum potest esse in eo, qui bene merita sua aut parentum maiorumue pensari digna praesenti culpae opponit. Nam quandoque aeque aut magis Reipublicae proficuum esse potest, certi generis egregium facinus praemio affici, quam malefactum puniri. Ac non superueniens [5] modo, sed & antegressum [6] beneficium iniuriam adparere non patitur. PROCOPIVS Hist. Vandal. L. II. [c. 16.] *Quod perperam actum est, id nullo tempore infectum fiat: sed compensatum factis eorundem hominum melioribus per honestum silentium ad obliuionem deducitur.* Tertii casus exemplum sit in eo, qui verbis emendatus est [7], aut laeso verbis satisfecit, cauitque, vt ad hos fines poena amplius opus non sit; nec delictum exemplo sit noxium. SENECA de Ira, L. I. c. 16. *Sapiens dimittit saepe eum, cuius peccatum deprehendit, si poenitentia facti spem bonam pollicetur; si intelligit non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus* [8]. Ex quibus & hoc obiter adparet, quatenus per transactiones cum accusatore aut laeso crimen extinguatur [9]. Nempe regulariter quod accusatoris aut laesi priuatim interest, isti remittere possunt; quo ipso tamen non praeiudicatur ei, quod Reipublicae interest [10]. Adeoque secun-

sermo ad Alexandrum apud CVRTIVM L. VI. c. 8. PICCARTVS V. Obs. Polit. 5. FORSTNERVS ad XIV. Ann. 23. Adde de virulentis sermonibus *Elem. pr. ciuil. part. 2. sect. 25. §. 17.* H.

5) Verbis SENECAE de Benef. L. VI. c. 6. in f. AVCTOR vtitur, prouti referuntur a GROTIO L. II. c. 20. §. 22. n. 1. Longe tamen alio sensu ipse loquitur SENECA: *Quomodo*, inquiens, *si quis scriptis nostris alios superne imprimat versus, priores litteras non tollit, sed abscondit: sic beneficium superueniens iniuria adparere non patitur.* Vid. nota Cl. BARBEYRACI ad dictum locum Grotii.

6) Vid. locus CICERONIS, qui laudabitur ad §. sequentem nota 8.

7) *Quisquis vacuus ira, meritam cuique poenam iniungit. Dimittit saepe eum, cuius peccatum deprehendit; si poenitentia facti spem bonam pollicetur; si intelligit, non ex alto venire nequitiam, sed summo, quod aiunt, animo inhaerere. Dabit impunitatem, nec accipientibus nocituram, nec dantibus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. p. 20. Ed. Gron.

8) Demipho apud TERENTIVM Phormione:

Quando iam accusando fieri infectum non potest,
Ignosco: Orat, confitetur, purgat, quid vis amplius? H.

9) Conf. t. t. Pand. de Transactionibus, & NOODTII Diocletianus & Maximianus vna cum loco TACITI iam adducto L. IV. c. 2. §. 9. nota 4. Generalis ceterum est regula, qua *priuatorum conuentio non derogat iuri publico.* L. 45. §. 1. D. de R. I. j. l. 27. D. ead.

10) V. supra L. I. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

ſecundum finem poenarum pacta priuatorum tollere poſſunt, non ita tertium. TACITVS A. III. *Sane lentus in ſuo dolore eſſet; Reipublicae iniurias ne condonaret.* Quo etiam referre poſſis delicta, quae vocantur iuuentutis, quibus aequi viri facile veniam indulgent, vbi poſt deſpumatum aetatis feruorem ad frugem reditur. IVVENALIS Sat. 8. [v. 166.] *Quaedam cum prima reſecantur crimina barba* [11]. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. II. c. 3. ſub init. Huc ſpectat quoque illud ARRIANI de Exped. Alex. L. VII. *Qui iniuriam accepit, non ita grauiter laeſum ſe iudicat, ſi is qui laeſit, perperam ſeſe feciſſe fateatur: & bona alicui ſpes ſit, ſe non amplius iniuria affectum iri, ſi is, qui affecit, poenitentiam facti ſui prae ſe ferat.* Et talibus in caſibus in veniam magis, quam poenam propendere pars clementiae habetur. Nam quia poena omnis, praeſertim grauior, habet aliquid, quod in ſe ſpectatum non quidem iuſtitiae, ſed caritati ex communi cognatione reſultanti repugnare videtur; inde facile patitur ratio, vt poena ſuperſedeatur. PLVTARCHVS Quaeſtion. Roman. 82. [p. 283.] *Cur magiſtratuum virgae feruntur colligatae, appendentibus & ſecuribus? An ſignum hoc eſt, non debere promtam ſolutamque iram eſſe magiſtratus? An vero quia cunctationem quandam, & moram irae adferunt lente euolutae faſcibus virgae, idque ſaepe nonnullos ad decretae poenae poenitentiam duxit?* IVVENALIS Sat. 6. [v. 220.] *Nulla vnquam de morte hominis cunctatio longa eſt.*) *Quandoquidem vero vitia alia ſunt ſanabilia, alia inſanabilia; virgae eos corrigunt. qui in melius mutari poſſunt, ſecures praecidunt id, quod corrigi non poteſt.* Aliquando enim maior ac iuſtior caritas quaſi irrefragabiliter poenam poſtulat, ne ex vnius venia multi alii malis onerentur. Nam vni noxio parcere, vt multis innoxiis inde male ſit, crudelis eſt miſericordia. IVLIANVS Miſopogone, [p. 371. Ed. Spanhem.] Ἡ πρὸς τοὺς πανούργους καὶ κλέπτας πρᾳότης ἄυξει, καὶ τρέφει τὴν ἐν ἀνθρώποις κακίαν. *Lenitas erga nebulones & fures auget & alit inter homines malitiam.* APPIANVS Alexandr. Mithridatico, [p. 250. A. Ed. H. Stephani] Ἀχάριστον ἡ πονηρία συγγνώμης τυχοῦσα. *Ingrata res eſt malitia, nacta veniam.* Eoque venia non danda, niſi quos malitiae ſuae poenitet. GVNTHERVS Ligurino L. I. [v. 478. & ſeqq.] *Plus ſaepe nocet patientia regis Quam rigor: ille nocet paucis, haec incitat omnes, Dum ſe ferre ſuos ſperant impune reatus.* SADVS Roſar. c. 8. *Ignoſcere laudatum atque virtus eſt; Verum vulneri illius, qui mortales vexat, non inungendum eſt balſamum. An neſcit ille, qui ſerpenti facit miſericordiam, ſe mortalibus iniuriam facere?* IACOBVS Rex Dono regio L. II. pro criminibus, quibus nullo modo ignoſci debeat, habet haec: *Magiam, latrocinium, inceſtum, ſodomiam, veneficium, falſationem monetae, oppreſſionem ſeu vim publicam* [12]. Huc pertinet etiam ſententia Lepidi [13] apud TACITVM A. III. qui ideo cum ſtolido Poëta mitius agendum cenſet, quod *neque ſerua-*

11) *Defenſor culpae dicet mihi: fecimus & nos*
Haec iuuenes: Eſto: deſiſti nempe nec vltra
Fouiſti errorem. Breue ſit, quod turpiter audes,
Quaedam quum prima reſecentur crimina barba
Indulge veniam pueris.
IVVENALIS Sat. VIII. v. 163. & ſeqq.

12) Et maxime delicta aduerſus Reipublicae ſtatum. Quanquam & in his ſummus imperans ad ſe ipſum, & ad illum qui puniendus eſt, reſpicere, nec minus rationem temporis aliarumque circumſtantiarum habere debet. Vid. SENECA I. de Clement. 9. vbi elegans conſultatio de Cinna, qui coniurauerat. BACO de Verulamio Hiſtor. Henrici VII. FORSTNERVS ad XII. Ann. TACITVS

seruatus in periculum Reipublicae, neque interfectus in exemplum sit iturus. Hisce casibus Stoici dicebant, sapientem *parcere*, non *ignoscere*. Quasi vero nobis non liceat cum vulgo ignoscere vocare, quod illis parcere dicitur. Aut quasi non sapiente sit indignum, super vocabulis ambitiose disceptare, vbi de re conuenimus.

§. XVII. ENIMVERO post expressam legem poenalem maior videtur difficultas, vt delinquens poena soluatur; seu facilius venia locum habet, vbi poena est arbitraria, quam vbi illa expresse legibus est definita. Idque non tam eorum ob causam, quod par sit, vt legislator suis se legibus conformem gerat; quam quia auctoritas legum vilescit, si citra grauissimam causam earundem executio omittitur. Et quia ad peccandum vltro inuitare videtur magistratus, qui aequalem aut maiorem causam praebeat veniam sperandi, quam poenam metuendi. ARNOBIVS L. VII. [p. 216. Ed. Lugd. Bat. B.] *Crescit multitudo peccantium, cum redimendi peccati spes datur: & facile itur ad culpas, vbi est venalis ignoscentium gratia.* Igitur etsi quarumuis legum humanarum vis a voluntate humana pendeat non in origine tantum, sed & in duratione, non tamen illae tolli aut mutari debent, nisi graui vrgente causa; alioquin in regulas prudentiae rectricis impingitur. Imo grauius videtur citra probabilem causam legem manentem certis in personis non exsequi, quam eandem penitus tollere: cum illic acerbissimis querelis occasio praebeatur, quod aequalia meriti aequaliter non habeantur. Neque minus tamen, vbi iusta adfuerit causa, sicuti totam legem positiuam tollere potest summus imperans; ita & effectum eius circa certam personam, certumue factum tollere, manente de caetero lege. *Summus imperans, dico.* Nam iudicibus pedaneis occini potest illud LYSIAE [1] Orat. 2. in Alcibiadem. *Si cui mulcta videtur grauis, aut lex seuerior; cogitandum erit, vos non vt legem feratis, sed vt secundum leges latas iudicetis, huc venisse.* THEMISTIVS Orat. V. *Alia regis, alia iudicis laus ac virtus est; huic sequendae leges, illi interdum etiam corrigendae, earumque seueritas ac duritia declaranda; vtpote qui viua spiransque lex sit* [2]. *L. 12. §. 1. Qui & a quibus manumissi. L. 1. §. 2. D. Quae sentent. sine appellat. rescind.* Caussas porro liberandi aliquem a poena post legem poenalem GROTIVS dicto loco §. 24. facit intrinsecas vel extrinsecas. Intrinseca causa ipsi est, quando poena non quidem est futura iniusta, quippe antea rite sancita & denunciata; sed tamen dura est ad factum comparata. Quamquam ego iudicauerim, si poena legibus praescripta in vniuersum sit nimis dura, totam potius legem esse corrigendam, quam vt vni paucisque venia indulgeatur, reliquis iniquae poenae obnoxiis. Quodsi autem in huius vel illius

CITVS 19. & ad XIV. Ann. 50. Leuiores iniurias, etiam sibi illatas, summus imperans sine noxa condonare potest. Vid. *L. vnic. C. Si quis Imperat. maledic.* Cuius sententiam saepe in ore habuisse & laudasse Elisabetham Angl. Reginam, testis est CAMDENVS. H.

13) Et Liuiae de Cinna apud SENECAM d. l. *Deprehensus est. Iam nocere tibi non potest: prodesse famae tuae potest.* H.

§. XVII. 1) Conf. supra not. ad L. V. c. 12. §. 21. H.

2) Γινώσκειν [ὁ τοῦ νόμου κύριος] ὅτι ἄλλη μὲν δικαστοῦ, ἄλλη δὲ βασιλέως ἀρετή· καὶ τῷ μὲν προσήκει ἕπεσθαι τοῖς νόμοις, τῷ δὲ ἐπανορθοῦν καὶ τοὺς νόμους, καὶ τὸ ἀπηνὲς αὐτῶν καὶ ἀμείλικτον παραδεικνύναι, ἅτε νόμῳ ἐμψύχῳ ὄντι, καὶ οὐκ ἐν γράμμασιν ἀμεταθέτοις καὶ ἀκινήτοις.

facto peculiares circumftantiae occurrant, quae ipfius atrocitatem, qualem & quantam lex praefupponit, minuunt, ex ipfa aequitate iudices poenam non quidem penitus tollere, fed tamen mitigare tenentur. Quo cafu in ipfo facto velut intrinfece haeret caufa non quidem veniae, fed poenae temperandae. Igitur potius eft, vt dicamus, proprie loquendo extrinfecas duntaxat caufas dari poenam relaxandi; puta meritum aliquod antegreffum ipfius delinquentis. (Vid. DIODORVS SICVLVS L. XV. c. 11.) aut ipfius maiorum vel propinquorum; vel alia res commendans, vel denique fpes magna fore, vt peccatum illud infignibus factis eluatur. CICERO de Inuent. L. II. [c. 35.] *Oportet eum, qui fibi vt ignofcatur poftulat, commemorare, fi qua fua poterit beneficia; & oftendere ea maiora effe, quam haec quae deliquerit, vt plus ab eo boni, quam mali profectum effe videatur. Deinde maiorum fuorum beneficia, fi qua extabunt, proferre. Deinde oftendere, non odio neque crudelitate feciffe, quod fecerit, fed aut ftultitia, aut impulfu alicuius, aut aliqua honefta aut probabili caufa. Poftea polliceri & confirmare, fe & hoc peccato doctum, & beneficio eorum, qui fibi ignouerint, confirmatum omni tempore a tali ratione abfuturum.* Sic multi maiorum fuorum famae [3] meritisque [4], aut gratioforum interceffionibus fuere condonati. Hadrianus in reis poenam pro numero liberorum minuiffe fcribitur, apud XIPHILINVM Epit. Dionis. Vid. LIVIVS L. IIX. c. 35. Sic aliqui abfoluti, quod vltimi ex illuftri ftirpe forent. Sic Phryne meretrix cum capitis caufam Athenis diceret, a Lyfia [5] oratore hoc modo fuit liberata, dum veftem fuperiorem ipfi detrahit, vt nudum pectus a iudicibus poffet confpici. Sic M. Antonius liberauit M. Aquilinum, manifeftum criminis repetundarum: dum caufa prope perorata, eum in confpectu omnium conftituit, tunicamque eius a pectore abfcidit, vt cicatrices populus Romanus iudicesque adfpicerent, aduerfo corpore exceptas. CICERO in Verrem L. V. [c. 1.] Sic POLYDORVS VERGIL. Hift. Anglic. L. XXVI. tradit, quondam in Anglia ob quodcunque praeter maieftatis crimen non morte, fed carcere duntaxat perpetuo punitos, *qui legere fciuerint.* Eoque magis hae caufae fufficient, fi in facto, de quo anquiritur, ratio legis faltem particulariter ceffet. Eft quippe ratio, quare lex fit obferuanda, vniuerfalis quidem, auctoritas & voluntas legislatoris fummo imperio praediti, quae etiam, vbi nulla alia ratio adparet, fufficere debet; fed particularis ratio eft infigne aliquod commodum in Rempublicam redundans, aut damnum, quod obferuata lege declinatur, verbi gratia, ponamus exfiftere alicubi leges fumtuarias. Harum ratio generalis eft voluntas legislatoris: particularis autem, ne inutilibus, & immodicis fumtibus patrimonia priuatorum exhauriantur. Heic etfi ad fuftinendam legis auctoritatem fufficiat ratio legis vniuerfalis : ceffatio tamen rationis particularis efficiet, vt facilius, & minori

3) Vide quae de Manlio dicuntur a BVDDEO in Specim. Iurispr. Hiftor. §. 51. & feqq. E quibus adparet, QVINTILIANVM Declam. 310. in fine nimis generaliter dixiffe, *Qualecunque crimen donare meritis, donare virtuti poteft.*

4) *Ad beftias damnatos, fauore populi Praefes dimittere non debet: fed fi eius roboris vel artificii fint, vt digne Populo Romano exhiberi poffint. Principem confulere debet.*

5) Imo potius ab Oratore Hyperide.

6) Vid. fupra d. c. 12. §. 10. infra h. l. c. 6. §. 11. H.

7) Vide quae diximus ad L. V. c. 4. §. 5.

8) Quae fit auctoritas eius, qui fe alterius facto,

nori cum damno auctoritatis legum poena remitti queat; si nempe transgressori tantae sint opes, vt istis sumtibus non satiscant. Apud rigidos tamen dominos hautquidquam tutum est legem aut mandatum negligere ideo tantum, quod particularis ipsius ratio cesset. Sicuti apud HERODOTVM Thalia [p. 112. Ed. H. Stephani] gaudebat quidem Cambyses seruato Croeso; sed qui eum interficere mandato regis neglexerant, capite poenas dabant [7]. Multum quoque ad veniam impetrandam facit, si delictum per ignorantiam fit commissum, non quidem omni culpa carentem, sed per negligentiam obortam; aut si interuenerit imbecillitas animi, non sine difficultate superabilis. Ad priorem classem referri potest factum Charondae, qui per imprudentiam gladio accinctus in concionem contra legem abs sese latam accesserat. Qui sane vt gladio incumberet, opus non habebat. Vid. DIODORVS SICVLVS L. XII. c. 19. Simile quid IDEM L. XIII. c. 33. refert de Diocle Syracusano, qui inter leges suas & hoc tulit: *Vt, si quis eum armis in forum prodiret, capite plecteretur; nec vllam imprudentiae aut circumstantiae veniam concessit.* Is cum nunciata hostium in agrum irruptione, gladio accinctus in forum egrederetur, ac interim tumultu in forum excitato, eodem cum gladio properaret, a priuato monitus seipsum transfixit. Etsi miserationem ipse consumserit, quod in sua lege imprudentiam similesque circumstantias non exemerit. Atque isthaec nequidquam conuelluntur per ea, quae Anton. MATTHAEVS de Criminibus ad L. XLIIX. tit. 19. c. 5. prolixe disputat. Denique & hoc addendum, vti alias mensuram poenae in foro humano vtilitas ciuitatis metitur; ita & eadem saepe veniam indulgeri iubet delinquentibus ob multitudinem. Etsi enim alias a delicto non excusat paria peccantes allegasse [8]. Vid. ISOCRATES laudat. Busiridis [p. 397.] circa finem [9]: est tamen prudentum rectorum prouidere, ne quae seruandae societati humanae inuenta est iustitia, ad ciuitatem euertendam valeat. LVCANVS L. II. [v. 141. & seqq. 198. & seqq.] *Dumque nimis iam putrida membra recidit, Excessit medicina modum, nimiumque secuta est, Qua morbi duxere manus: perire nocentes, Sed cum iam soli possent superesse nocentes.* IBID. *Tot simul infesto iuuenes occumbere leto, Saepe fames pelagique furor, subitaeque ruinae, Aut coeli terraeque lues, aut bellica clades, Nunquam poena fuit.* CLAVDIANVS de Bello Getico: [v. 120. & seqq.] *Cautius ingentes, & proxima cordi Vlcera Paeonia tractat solertia curae, Parcendoque secat: ferro ne longius acto Irreuocandus eat sectis vitalibus error.* SENECA de Ira, L. II. c. 10. *Necessaria venia est, vbi totus deseruit exercitus.* Inde laudem meretur Princeps, qui *Multa metu poenae, poena qui pauca coercet.* OVIDIVS de Ponto L. I. Ep. [2. v. 127. 128.] Sicut & saepe necessitas subigit praeduras leges moderari, aut plane vt obsolescant pati. Apud TACITVM A. [III. c. 25. 28] refertur *de moderanda Papia Poppaea*, ideo quod *multitudo periclitantium gliseeret, cum omnis domus delatorum*

 inter-

cto, non suo defendat? CICERO Orat. in Vatin. c. 6. pag. 243. Ed. Graeuii. Ad quem locum conferendi etiam Auctores, quos adducit Abrahamus.

9) Εἰ γὰρ τῶν μὲν ἀδικημάτων οὐ ῥᾴδιον εὑρεῖν, ὃ μήπω τυγχάνει γεγενημένον, τοὺς δ' ἐφ' ἑκάστοις αὐτῶν ἁλισκομένους μηδὲν ἡγούμεθα δεινὸν ποιεῖν, ὅτ' ἂν ἕτεροι ταὐτὰ φαίνωνται διαπεπραγμένοι· πῶς οὐκ ἂν καὶ τὰς ἀπολογίας ἅπασιν εὐπόρους ποιήσαιμεν καὶ τοῖς βουλομένοις εἶναι πονηροῖς πολλὴν ἐξουσίαν κατασκευάσαιμεν. „Prouti difficile est, inuenire crimen quod nunquam commissum fuerit: si eos, cui cuiusuis conuicti fuerint, nihil graue admisisse putaremus, quamprimum alii exemplum eorum sequerentur, nemini sane paratissima deesset excusatio: id quod malis peccandi praeberet licentiam.“

interpretationibus subuerterentur. Et quia *altius penetrabant, vrbemque & Italiam, & quod vsquam ciuium, corripuerant, multorumque excisi status; & terror omnibus intentabatur.* Natatu quoque digna Tiberii epistola apud EVNDEM A. L. III. [cap. 54.] vbi consultius iudicat, *omittere potius praeualida & adulta vitia, quam hoc assequi, vt palam fieret, quibus flagitiis impares essemus.* Cum satius sit iisdem *intra animum mederi,* & expectare, donec principes *pudor; pauperes necessitas; diuites satietas in melius mutet.* Scilicet non est homo propter poenam, sed poena propter hominem. Inde si poenam secutura foret pernicies eorum, quibus exigendi poenas ius est, non magis ad eas sumendas est obligatio, quam ad propriam vitam destruendam. Sic si gubernator in naui facinus admisisset, nec alterius foret cum copia, omnium vectorem salutem destrueret, qui poenas ab ipso exigeret. Sic & multa peccata magistratui dissimulanda sunt, ex quorum vindicatione ruina Reipublicae procurari posset, & quibus maculati homines ad conseruationem status nostri sunt necessarii. Etsi Magistratui super peccatorum permissione nunquam directe pacisci liceat, aut exinde publicum velut quaestum instituere. V. 2 Petr. II, 15. [10] Huc referri possit, quod in Italia quandoque bannitis veniam publice polliceantur ea lege, si caput alterius banniti afferat; quem morem tamen improbat Henricus STEPHANI Apolog. pro Herodoto. c. 18. eiusque rationem potius Platoni & Aristoteli cuipiam, quam Christiano probari posse dicit; quod ea ratione suspecti inter se reddantur isti nebulones, ne in coetus sese coniungere queant, grauia mala Reipublicae daturos. Contra sentit Th. MORVS [11] Vtop. L. II.

§. XVIII. CONSEQVENS iam est, vt dispiciamus de taxatione poenarum [1], seu quantas poenas cuiuis delicto imponi par fuerit. Vbi praeter ea, quae supra *de quantitate actionum* L. I. c. 7. attulimus, obseruandum, in foro humano delicta potissimum aestimari ex eorundem obiecto, & prout multum parumue damni in Rempublicam inde redundat; & ex intentione, malitiaque delinquentis, quae per varias coniecturas colligitur. Prout igitur obiectum actionis nobile est, & pretiosum, quod violatum fuit, eo grauior quoque, ac deterior habetur actio. Inter ista porro obiecta vti nobilitate immensum excellit Deus optimus maximus ita merito prae caeteris maxime detestanda habetur actio, quae directe in ipsius contumeliam [2] tendit [3]. Eiusdem autem cultus, in animo praecipue consistens, vti vniuersae vitae actum temperare debet; ita ipso volente actiones, queis externus ipsius cultus expromitur, cedunt his, quae insignem hominibus vtilitatem afferunt, aut graue damnum auertunt, vbi in

10) Quaeri praeterea solet, vtrum permitti vel imperari singulis possit, vt, saltem in certis criminum generibus accusatores agant, prouti hoc locum habebat apud Romanos qua de re videndus HVBERVS de iure Ciuitatis L. III. sect. 2. c. 4. §. 27. & HERTII Dissertatio de Herede occisi vindice, sect. 4. §. 3. T. III. collect. opusc.

11) Ex recte. Conf. infra c. 6. §. 18. Plane vt nec ille mos Italorum improbandus, vt crimen aliquod detegant, non tantum vim pecuniae promittentium, sed & ius alios ob crimina extorres domum reuocandi. Vid. sub exemplo Pauli Seruitae H. GROTIVM L. XVI. Histor. Belgic. ad A. MDCVII. H.

§. XVIII. 1) Quam Papinianus *aestimationem* vocat L. Sanctio 41. D. de Poenis. Estque vel interna ex ipso delicto, secundum eius quatuor caussas, finem, obiectum, formam & efficientem: vel extraria ex statu ciuitatis. H.

2) Qua de caussa Thales, vnus septem Graeciae sapien-

in mora periculum eſt. Vid. Lucae XIV, 5. Proximum ab his gradum obtinent, quae vniuerſam hominum ſocietatem tangunt: poſt quae publicum ciuitatis ordinem perturbant. Inde ſequuntur delicta, quae ſingulos homines tangunt. Vbi in foro ciuili primo loco ſtatuitur vita, quae eſt fundamentum omnium bonorum temporalium; tum membra non vitalia, citra quorum vſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quae pro nobilitate ſui vſus aeſtimantur[4]. Add. ISOCRATES contra Lochitem. Sequuntur illa delicta, quae familias priuatorum quarum fundamentum eſt matrimonium, perturbant, maculantue. Etſi PHILO Iudaeus de Decalogo, & de Specialibus legibus praeceptum de adulterio anteponat praecepto de homicidio [5]. Poſt, quae perdunt aut auertunt alias res expetibiles vitae neceſſitatibus aut commoditatibus inſeruientes; idque vel directe, vel indirecte dolo malo cauſam damni dando. Denique quae famam aut exiſtimationem ciuilem deſtruunt. Circa ſingula horum delictorum primum locum obtinent delicta conſummata, poſtremum, quae ad actus aliquos, non tamen vltimum proceſſerunt; in quibus tanto quodque eſt grauius, quo vlterius proceſſit. Vbi obſeruandum, naturaliter propoſitum & deſiderium facinus aliquod patrandi hautquaquam pari grauitate cum ipſo facinore perfecto cenſeri poſſe: quippe cum longe atrocior ſeſe mali facies animo repraeſentet, quando cominus ad ipſum patrandum acceditur, quaeque adeo obſtinato animi propoſito ſuperanda eſt; quam vbi velut eminus adhuc de facinore cogitatio ſuſcipitur. Quando igitur aliquando voluntas facto aequipollere dicitur, id intelligendum eſt de illa voluntate, quae cum extremo conatu coniuncta eſt, ſic vt inter hanc, & euentum facinoris nulla noua voluntatis operatio locum habuerit, etſi ſucceſſus deſtinatus defecerit, puta, ſi qui telum in aliquem contorquens aberrauerit [6] Th. MORVS Vtop. L. II. *Solicitaſſe ad ſtuprum nihilo minus, quam ſtupraſſe, periculi eſt. In omni ſiquidem flagitio certum [illegible]inatumque conatum aequant facto: neque enim id quod defuit ei, putant prodeſſe debere, per quem non ſtetit, quominus nihil defuerit.* Sed pleraque mala magis minusue aeſtimantur pro ſubiectorum, quibus inferuntur, diſparitate quoad ſtatum, felicitatem, aut infelicitatem, aetatem, tempora ſeu neceſſitates, peculiarem affectum, quo in peculiare aliquod bonum inclinantur, vel a certa mali ſpecie abhorrent. Neque ſolum conſiderantur, quae ex aliqua actione directe & immediate, ſed & quae probabiliter ſecutura iudicantur; vti in incendio & perfoſſo aggere multorum ſummae calamitates & mortes quoque ſpectandae ſunt. GROTIVS dicto loco §. 30. Inde apud Chinenſes, etiam qui ex negligentia incendium excitaverit, capite plectitur.

§. XIX.

ſapientum dicere ſolebat, periurium tetrius & enormius crimen, eſſe, quam adulterium. Πρὸς τὸν μοιχὸν, ἐρόμενον εἰ ὀμόσῃ μὴ μεμοιχευκέναι, Οὐ χεῖρον, ἔφη, μοιχείας ἐπιορκία; DIOGEN. LAERT. L. I §. 36. Ed. Amſt.

3) V. auth. Gazaros C. de Haeretic. & Manichaeis. Nouell. 77. H.

4) *Vnde atrociſſimi delicti reus eſt. quicunque vitam alicui eripuerit, aut membra non vitalia, citra quorum vſum vita niſi miſerrima trahi non poteſt; quae pro nobilitate ſui vſus aeſtimantur.* Ita haec efferri mallet Celeb. interpres Gallicus adſuetus accurationi ſui ſermonis.

5) Peſſime autem Felix ACCOROMBONVS in Annotat. ad I[illegible] Rhetor. Ariſtotel. praeceptum de furto illi de adulterio antehabet. Etenim adulterium furtum quoque eſt, ſed non ſimplex, ſacrilegium dictum in L. 30. C. ad L. Iul. de adult. & damnum dat irreparabile: at furtum tantum eſt bonorum externorum, quae reſtitui vel reſarciri poſſunt. H.

6) V. ſupra §. 14. & infra §. 23. H.

§. XIX. CIRCA intensionem aut remissionem πρεσαιρέσεως expendi primo solent caussae, quae ad peccandum homines impulerunt. Vix quisquam gratis malus [1] est [2], aut si quem malitia propter seipsam delectat, vel etiam si quis ex mera petulantia peccet, aut cui *ratio peccandi est incredibiliter peccare*, vti loquitur CALPVRNIVS FLACCVS Declam. 2. is humanae malitiae extremum gradum attigit. Inde & est, quod *nemo impiorum tam audax vnquam fuit, quin aut abnegauerit a se commissum esse facinus, aut iusti sui doloris caussam aliquam fingeret, defensionemque facinoris a naturae iure aliquo quaereret.* CICERO de LL. L. I. [c. 14.] Maxima pars mortalium ad peccandum affectibus ducitur, quorum aliqui impetu quodam animum impellunt ad declinandum praesens aut imminens malum; qui quidem ad excusandum aut extenuandum delictum plurimum faciunt. Vnde quae mortis, carceris, magni doloris, aut summae egestatis caussa patrantur, maxime excusabilia videri solent. Sic sapienti Ebraeo fur, quem egestas ad furandum stimulat, minus turpis, quam adulter pronunciatur. Sic furtum famis caussa leuius aestimabitur, quam ob superfluam auaritiam susceptum: & periurium ex metu mortis conceptum, quam depositum lucri caussa abnegatum. AVCTOR ad Herennium L. II. [c. 19.] *Maius est maleficium stuprare ingenuam,* [alii malunt ingenuum] *quam sacrum legere: quod propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem superbiam fiat.* Add. VALERIVS MAXIMVS L. VIII. c. 1. in fine. Sic maiorem meretur poenam leno, qui foedum ob lucrum aliis occasionem libidinandi suppeditat, quam cui propria libido ad se demulcendum stimulos subdit [3]. Sic MARCVS ANTONINVS L. II. §. 10. recte iudicat, *grauiora esse, quae per libidinem, quam quae per iram admittuntur. Nam qui irascitur, cum dolore quodam & contractione animi occulta a rationis tramite declinare videtur: qui vero per cupidinem delinquit, quia voluptate vincitur, intemperantior quodammodo, & in peccando effaeminatus videtur.* LIBANIVS Declam. 23. *Ira ad necessitatem vehementius instigat, quam amor. Etenim hic dat consulendi spatium, & secum loquendi: ira autem perturbato corde prope ad insaniam commotum adigit, & donec ipsi satisfecerit, efferuescit.* Caeteri affectus tendunt ad bonum aliquod verum aut imaginarium. Inter vera bona quorundam naturae repugnat ad peccandum ducere; vt sunt virtutes, & earum actiones. Quaedam in se quidem bona sunt, quae tamen peccatis occasionem praebent, prout

§. XIX. 1) *Nec quisquam tantum a Naturali Lege desciuit, & hominem exuit, vt animi caussa malus sit.* SENECA de Benef. L. IV. c. 17. *Omnes enim cum minima peccata cum caussa suscipiunt, tum vero illa, quae multo maxima sunt maleficia aliquo certo emolumento ducti suscipere conantur.* AVCTOR ad Herennium L. II. c. 19.

2) CICERO pro Roscio: *Si vita hominum est, vt ad maleficium nemo conetur sine spe aut emolumento accedere.* H.

3) Quod exemplum ab hoc loco alienum est. Commodius id AVCTOR retulisset in §. 21. l. 24.

4) Vnde dantur crimina, quae in se quidem spectata parua videntur, & quae talia etiam, quia in rebus exigui pretii committuntur, reapse sunt, sed quae nihilominus pro valde atrocibus habenda sunt, si quis meditetur ingenii indolem eius, a quo perpetrantur. Propter hanc enim eiusmodi offensio vel talibus admissis aequiparanda est, in quibus de rebus maximi pretii quaeritur. Idcirco vetus Orator in accusatione alicuius id vehementer insectabatur, quod is pauperculis operariis, conductis ad aediculam aedificandam mercedes exsoluturus, sibi imperare non potuisset, quin singulis tres semi-obulos subduceret. Et obseruat ARISTOTELES L. I. c. 14. p. 244. Edit.

prout eſt iſtius animus, qui ea poſſidet. Et eorum ſunt quaedam delectantia, ſeu iucunda; quaedam delectantium procurandorum cauſa, quae & vtilia dicuntur. Horum cauſa perpetratum quodque delictum eo iudicatur leuius caeteris paribus, quo magis illud bonum quod quaeſitum fuit, naturae congruit, aut quo difficilius huic eſt illo carere [4]. Bona autem imaginaria ſunt, quibus non niſi ſtoliditas ac vanitas hominum, prauitasque pretium poſuit. Inter quae ſunt vana gloria, ſiue opinio excellentiae prae caeteris, quatenus virtute non fundatur, nec vtilitatis quid adiunctum habet; item vindicta, quatenus nullum niſi laedentis dolorem propoſitum habet. Iſta quo magis a natura abeunt, & quo facilius iis careri poteſt, eo foediora iudicantur delicta ex iisdem patrata. Sed & illud conſtat, grauiora longe eſſe, quae ex errore, quam quae liquida ex ſcientia admiſſa ſunt. Inter errores autem illum grauiorem, in quem quis ex propriorum principiorum & ratiociniorum pertinaci perſecutione deuolutus eſt, quam qui a publicis doctoribus fuit hauſtus. GROTIVS dicto loco §. 29. Id quoque bene ab HOBBESIO Leuiathan. c. 27. obſeruatum; idem contra leges factum, ſi ortum ſit a praeſumtione virium, vel amicorum, vel diuitiarum, quibus peccans fretus miniſtris publicis reſiſtit, maius eſſe crimen, quam ſi ſpe latendi vel fugiendi ortum eſſet. Sique adeo delinquentes *fortem animum praeſtant rebus, quas turpiter audent.* IVVENAL. Sat. 6. [v. 97.] Quia illud eſt coniunctum cum contemtu legum; hoc non item. Add. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 12. & 14. IDEM Rhetoricor. L. II. c. 3. *Inficiantes & contradicentes magis caſtigamus. Verum aduerſus confitentes iuſte ſe caſtigari, conquieſcimus excandeſcentes* [5]. *Cauſa vero eſt, quod impudentia eſt manifeſta negare: at impudentia eſt deſpicientia & contemtus.* SENECA de Ira L. I. c. 16. *Sapiens nonnunquam magna ſcelera leuius, quam minora compeſcet, ſi illa lapſu, non crudelitate commiſſa ſunt; his ineſt latens, & operta, & inueterata calliditas. Idem delictum in duobus non eodem malo afficiet, ſi alter per negligentiam admiſit, alter curauit, vt nocens eſſet.*

§. XX. SED & hoc magnam proaereſeos intenſionem arguit, ſi praeter communem cauſam, quae quosuis homines a peccato abſterrere debet, peculiaris quaedam accedat, fundata in perſona delinquentis, aut eius, in quem delinquitur, aut alia quapiam circumſtantia. Huc facit illud IVVENALIS [1] Satyr.

Edit. Victor. apud quem rem relatam legimus, magis vituperabiles has ſordes eſſe, quam ſi accuſatus in magna aliqua ſumma fefelliſſet: vt contra magis laudabilis ſit, qui grande depoſitum reſtiterit, quam qui fidem ſeruauerit in reddenda exigua ſumma. Ἀδικήματα δὲ μείζονα, ὅσα ἂν ἀπὸ μείζονος ᾖ ἀδικίας. Διὸ καὶ τὰ ἐλάχιστα μέγιστα, οἷον ὁ Μελανώπου καλλίστρατος κατηγόρει, ὅτι παρελογίσατο τρία ἡμιωβέλια, ἱερὰ τοὺς ναοποιούς. Ἐπὶ δικαιοσύνης δὲ τοὐναντίον. Ἔστι δὲ ταῦτα ἐκ τοῦ ὑπερέχειν τῇ δυνάμει, ὁ γὰρ τρία ἱερὰ ἡμιωβέλια κλέψας, κἂν ὁτιοῦν ἀδικήσειεν.

5) Rectius vertas: Placabiliores ſumus. SENECA Agamemnone:

Quem poenitet peccaſſe, pene eſt innocens.

PHAEDRVS L. III. Fabul.

Saepe impetrauit veniam confeſſus reus. H.

§. XX. 1) Et quod eſt apud PLAVTVM Bacchides Act. 5. ſc. 2.

Hi ſenes, niſi fuiſſent nihili iam inde ab adoleſcentia,
Non hodie hoc tantum flagitium facerent canis capitibus. H.

Satyr. 8. [v. 140. 141.] *Omne animi vitium tanto conspectius in se Crimen habet, quanto qui peccat maior habetur.* DIO CHRYSOSTOMVS Orat. I. de Regno: *πολὺ μείζων καὶ φανερωτέρα πᾶσιν, ἡ παρὰ τοῦ ἄρχοντος πλημμέλεια. Multo maior, & omnibus apparentior est, quae a principe proficiscitur improbitas.* Potest huc quoque adplicari illud PLINII N. H. L. V. c. I. *Haut alio fidei proniore lapsu, quam vbi falsae rei grauis auctor existit.* Sic idem specie peccatum notorium a sacerdote commissum grauius censetur eo, quod ab alio patratum; cum iste suo exemplo ad sanctimoniam morum aliis praeire debeat. LIBANIVS Declam. 29. *Εἰ δέ τις ἐφ' ἃ τοὺς ἄλλους ἄγειν ἀξιοῖ, τούτων αὐτὸν ὡς πορρωτάτω φυλάττει, τὴν ἐκ τῶν λόγων συμβουλὴν τῇ παρὰ τῶν ἔργων λέλυκε· τῷ μὲν ἀσθενεστέρῳ παρακαλέσας, τῷ κρείττονι ἀποτρέψας. Si quis ab his, ad quae alios impellere vult, quam longissime recedit, dictorum consilium factorum exemplo destruxit: dum eo quod est infirmius incitat, eo quod potentius existit, auertit.* CICERO de Legibus L. III. [c. 14.] *Non tantum mali est peccare Principes, (quanquam est hoc magnum per seipsum malum,) quantum illud, quod permulti imitatores principum existunt. Quo perniciosius de Republica merentur vitiosi principes, quod non solum vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in ciuitatem: neque solum obsunt, quod ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpunt, plusque exemplo, quam peccato nocent.* SENECA Hercule furente, [v. 745. 746.] *Regnantium scelera taxantur modo maiore.* TACITVS A. III. *Capito insignitior infamia fuit, quod humani diuinique iuris sciens egregium publicum, & bonas domi artes dehonestauisset.* CICERO Tuscul. Quaest. L. II. [c. 4.] *Vt, si Grammaticum se professus quispiam barbare loquatur; aut si absurde canat is, qui se haberi velit Musicum, hoc turpior sit, quod in eo ipso peccet, cuius profitetur scientiam: sic philosophus in ratione vitae peccans, hoc turpior est, quod in officio, cuius magister esse vult, labitur, artemque vitae professus deliquit in vita.* QVINTILIANVS Declam. 3. *Haec conditio superiorum est, vt quicquid faciunt praecipere videantur: & perniciosissimus est malae rei maximus quisque auctor.* Apud Peruuianos sub imperio Yncarum grauius plectebatur magistratus peccans, quam priuatus; addita ratione, quod ille expresse sit constitutus ad iustitiam aliis reddendam, & quod ideo ei muneri fuerit admotus, quod probitate putaretur alios praecellere. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 14. Sic grauius afficit ab amico, quam ab hoste illata iniuria. PETRONIVS, [c. 107.] *Qui ignotos laedit, latro appellatur; qui amicos, paulo minus quam parricida.* Etsi contra apud Celtas grauiorem poenam luebat, qui peregrinum, quam qui ciuem interemerat. Illi enim mors, huic exilium irrogabatur, teste NICOLAO DAMASCENO de Moribus gentium. Et vice versa ab hoste profectum beneficium maius iudicatur, quam ab amico. Vtut

2) Quo loco de voluptate quidem agitur, quam quis ex beneficio, quod in eum confertur, recipit, non autem de valore, aut magnitudine beneficii, considerati in se. Vid. versio Gallica Dacieriae. Constat e contrario, saepe ingratum esse beneficium, quod ab inimico proficiscatur, quoniam, vt sunt homines, triste id iis accidit, si in iis angustiis versentur, vt hominis, quem oderint, beneuolentia sibi opus esse videant.

3) *Quaedam iniuriae a liberis hominibus factae, leues nonnullis momenti videntur: enimuero a seruis, graues sunt: crescit enim contumelia ex persona eius, qui contumeliam fecit.*

4) *Persona atrocior iniuria fit, vt cum Magistratui, cum Parenti, Patrono fiat*, L. 7. §. 8. D. de Iniur. Persona *dupliciter spectatur: eius qui fecit,*

Vtut TERENTIVS Adelph. Act. 2. sc. 3. pronunciet: *Abs quouis homine, cum est opus, beneficium accipere gaudeas. Verum enimuero id demum iuuat, si quem aequum est benefacere, is facit* [3]. Sic a sordido aliquo homine illudi grauius, quam ab aequali aut maiore; Vid. *L. 17. §. 3. D. de Iniur.* [3] a liberis & seruis propriis, quam ab alienis. Vid. 2 Samuel. XVI, 11. Sunt quoque delicta, quae ob peculiare officium, quod certae personae debebatur, violatum, peculiari nomine notantur [4], & singulari foeditate laborare iudicantur. Vti est impietas in parentes, inhumanitas in propinquos, ingratus animus in beneficos; quae longe grauiora sunt, quam si quibusuis aliis fuissent illata. Facit etiam huc illud LYSIAE Orat. 4. *Seueriores, ô Athenienses, praebere vos debetis ciuibus, quam peregrinis sacra polluentibus; quod horum quasi alienum videatur peccatum, illorum vero domesticum & intestinum.* Denique non parum refert, quo quid loco aut tempore fuerit patratum [5]. Sic idem peccatum in loco publico & coram arbitris commissum grauius est, quam quod occultare quis studet; tum quod, quae teguntur, saltem exemplo minus noceant; tum quod valde intensa iudicetur fuisse malitia eius, qui peccatum suum ostentat, neque honestorum hominum conspectum oculosque veretur. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. Si foedius est in templo stuprum committere, quam in caupona. Sic in consessu iudicum pulsari grauius est, quam intra priuatos parietes. Sic qui profesta die inebriatur, caeteris paribus, minus peccatum admittit, quam qui die precibus peculiariter destinato helluatur. Vid. *L. 7. §. 8. L. 9. §. 1. D. L. 17. §. 3. de Iniuriis.* Sic CICERO Philipp. II. [c. 25.] crapulam M. Antonii, ob quam pro tribunali vomuit, grauiter exaggerat. QVINTILIANVS Declam. 252. *Vt pulsatus ciuis iniuriarum aget, si magistratus erit, maiestatis crimen obligabit, si legatus erit, bello vindicabitur, & iure gentium, & eadem pecunia sublata ex priuato furtum erit, ex sacrario temploque sacrilegium: sic raptor eius, qui nihil aliud quam virginitatem vltum ibit, X. millia soluet, alia erit conditio eius, qui rapuerit in comitiis, qui rapuerit eam, quae sacerdotium petebat, imo, ne ingratus sim aduersus beneficia populi, iam, quantum in illo erat, acceperat.* IDEM Declam. 264. *Petulantia aliis locis mediocrem habeat reprehensionem. In templo vero, in quo verbis parcimus, in quo animas componimus, in quo tacitam etiam mentem nostram custodimus, pulsare velut in solitudine, velut in secreto quodam, non est ferendum.* Add. IDEM Inst. Orat. L. VI. c. 1. DEMOSTHENES aduersus Midiam: ἐγὼ ὑπ' ἐχθροῦ νήφοντος, ἕωθεν, ὕβρει καὶ οὐκ οἴνῳ ποιοῦντος, ἐναντίον πολλῶν καὶ ξένων καὶ πολιτῶν, ὑβριζόμην, καὶ ταῦτ' ἐν ἱερῷ, καὶ οἷ πολλή μοι ἦν ἀνάγκη βαδίζειν χορηγοῦντι. *Ego ab inimico, sobrio, mane, contumeliae causa, non per ebrietatem, in conspectu multorum & hospitum & ciuium sum contumeliis affectus, atque insuper in templo, quo mihi tanquam aedili multa necessitas eundi erat.* Add. *L. 16. D.* de

fecit, & eius qui passus est. Aliter enim puniuntur, ex iisdem facinoribus, serui quam liberi: aliter qui quid in Dominum Parentemue ausus est, quam qui in extraneum, in magistrum, vel in priuatum. L. 16. §. 3. D. j. L. 28. §. 8. D. eod.

5) Tempore [atrocior fit iniuria] *si ludis & in conspectu. nam Praetoris in conspectu, an in solitudine iniuria facta sit, multum interesse ait: quia atrocior est, quae in conspectu fiat.* L. 7. §. 8. D. de Iniuriis. *Sed & si in theatro, vel in foro caedit & vulnerat, quamquam non atrociter: atrocem iniuriam facit,* L. 9. §. 1. D. eod. Locus *facit, vt idem vel Furtum, vel Sacrilegium sit & capite luendum, vel minore supplicio.* Tempus *discernit emansorem a fugitiuo: & effractorem, vel furem diurnum a nocturno.* L. 16. §. 4. 5. D. de Poenis.

de Poenis. L. 28. §. 8. d. t. Denique & modus atque instrumenta facinoris patrati ad idem exaggerandum aut minuendum ideo facere videntur, quod ex illis proaeresεos firmitas aut remissio saepe colligatur. Hinc grauius iudicatur furtum cum effractione, parietum perfossione, aut vbi per instrumenta artificiosa claustra referantur, quam si quis per apertas fores in aedes se direxerit.

§. XXI. ILLVD quoque ad aestimationem delictorum non parum facit, quam idonea fuerit persona ad peccatum aliquod intermittendum. Alii quippe acriori sunt intellectu praediti ad perspiciendas rationes, ob quas a delictis est abstinendum, quam alii. Nonnullos quoque acrior, quam caeteros, impetus in certum genus peccati rapit; id quod prouenit ex corporis mixtura seu temperamento, ex aetate, sexu, educatione, & circumstantiis aliis. Vid. *L. 6. D. ad L. Iuliam peculatus.* Nam vtique & pueri, & foeminae, & homines crasso ingenio a natura praediti, aut alias praue educati discrimina iusti & iniusti, liciti & illiciti minus habent cognita, inque iis ponderandis parum pollent. PROCOPIVS Hist. Vandal. L. II. [c. 14.] *Est vt rarum, ita summe laudabile, si quis Herulus pro perfidia & violentia, gentilibus vitiis, honesta induerit.* Sic in quibus bilis praeualet in iracundiam, in quibus sanguis dominatur, in Venerem proni sunt. In alia porro studia senectus, in alia iuuentus propendet. GRAMONDVS Hist. Gall. L. XIII. *Raro sapiunt iuuenes, quorum singulare priuilegium est, peccare vt liceat.* LIBANIVS Declamat. 21. *Haec sunt adolescentiae affinia; transilire quae ex officio sunt: ignorare aliquid eorum, quae decora sunt.* IBID. Ὅπουπερ ἀνθρώπων γένος, ἐκεῖ καὶ παραίτησις τοῖς νεωτέροις ὁ χρόνος. *Vbicunque genus hominum est, ibi quoque iunioribus pro excusatione est* [1] *aetas* [2]. Sic quo propius malum videtur imminere, eo violentiorem metum idem elicit, & cui difficilius queat resisti. Sic & vehementius percellit animum recens iracundia, quam diuturno tempore mollita aut digesta; recens dolor, qui rationem vix audiri sinit, quam velut depletus atque egestus, & quem mora temporis iam fregerit. In vniuersum autem foedius habetur tranquillo animo ad facinus accedere, quam ab affectibus perturbato. CICERO Offic. I. [c. 8.] *Leuiora sunt ea, quae repentino aliquo motu accidunt, quam ea, quae meditata & praeparata inferuntur.* PHILO Iudaeus de specialibus legibus, [p. 791. B. Ed. Paris.] dicit, *dimidiatum videri facinus, cui non accessit longa deliberatio.* PLATO de LL. L. IX. [pag. 931. C. Edit. Wech.] *Maiora supplicia illis decet imponere, qui consulto*

§. XXI. 1) *Fere in omnibus poenalibus iudiciis & aetati & imprudentiae succurritur* L. 107. D. de R. I.

2) Hinc proximi pubertati plerique poena extraordinaria, rarissime vltimo supplicio puniuntur. Vid. CAROLI V. Ordinat. Criminal. art. 164. BRVNNEMANNVS Cent. 4. Dec. 2. & Conf. 90. STRVVIVS c. 19. Obs. criminal. Obs. 2. vsque ad 9. Iacob. GOTHOFRED. ad L. III. de Reg. Iur. Wiguleus HVNDIVS Bayer., Stammbuch Part. II. sub Gente Machsselrain p. 156. vbi notabile exemplum de capitali supplicio puero duodecim & puellae tredecim annos natis, ex sententia Maximiliani Imperator., dictato. H.

3) Conf. NOODTII Probabilia Iuris, in quibus, quae huc pertinent, lectu dignissima sunt.

4) Vid. supra L. I. c. 7. §. 16. & ibi dicta. & hoc cap. §. 19. H.

5) Νόμος δ' ἴδιος αὐτοῦ [Πιττακοῦ] τὸ τοὺς μεθύοντας, ἂν τυπτήσωσι πλείω ζημίαν ἀποτίνειν τῶν νηφόντων. διὰ γὰρ τὸ πλείους ὑβρίζειν μεθύοντας, ἢ νήφοντας, οὐ πρὸς τὴν συγγνώμην ἀπέβλεψεν, ὅτι δεῖ μεθύουσιν ἔχειν μᾶλλον· ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον.

6) Vbi Anacharsidi haec lex iusto durior videtur. Τὸν σὸν ἐκεῖνον τὸν χαλεπὸν φοβοῦμαι νόμον, ἐν ᾧ γέγραφας, ἐάν τις ὁποῦν μεθύων ἁμαρτάνῃ διπλασίαν, ἢ τῷ

fulto per iram interfecerunt. Illis contra, qui repente & inconfulta leuiora. ARISTOTELES Nicom. VII. c. 8. *Vnicuique peior videretur, fi quis aut nihil, aut leuiter cupiens turpe aliquid perpetraret, quam fi vehementi cupiditate affectus idem faceret: item fi non iratus, quam fi iratus verberaret quispiam. Quid enim ageret, fi in affectu effet* [3] *conftitutus?* [4] Nifi quod circa ebrietatem diuerfum ftatuebat lex Pittaci, quae extat apud ARISTOTELEM Polit. L. II. c. 10. *Vt ebrii duplo maiorem, quam ficci poenam luant, fi quem pulfarint: nam eo quod plures fint ebrii, quam ficci, qui petulanter alios laedant, non ad veniam fpectauit, quae ebriis potius fit habenda, fed vtilitatem* [5]. Cuius legis quoque mentio fit apud PLVTARCHVM in Conuiuio VII. fapientum [6]. [p. 155. F.] Inter delicta autem per affectus excitata, illa minus odiofa funt, quae ex affectu per fpeciem mali accenfo proueniunt, quam ex voluptatis, praefertim fuperfluae, defiderio [7]. Nam & haec mollius animum percellit, & facilius differri, aut aliam per materiam citra iniuriam expleri poteft. ARISTOTELES Nicom. III. c. 12. Χαλεπώτερον τὸ λυπηρὰ ὑπομένειν, ἢ τῶν ἡδέων ἀπέχεσθαι. *Difficilius eft moleftia fuftinere, quam a iucundis abftinere*, IDEM ib. c. 15. *Dolor quidem exturbat, & corrumpit naturam eius, qui eo afficitur; voluptas autem nihil tale facit; magisque fpontanea eft: atque idcirco maiori opprobrio profequenda.* IDEM L. VII. c. 7. Ἧττον αἰσχρὰ ἀκρασία ἡ τοῦ θυμοῦ, ἢ ἡ τῶν ἐπιθυμιῶν. *Minus turpis eft incontinentia irae, quam cupiditatum.* IDEM Magnorum moral. L. II. c. 6. *Impetus ad voluptatem magis reprehendendus, quam intemperantia ex ira. Nam incontinentia ex ira aegrimonia eft. Nemo enim iratus non aegrefcit. Sed incontinentia ex concupifcentia cum voluptate eft coniuncta. Et idcirco magis vituperabilis, quod non citra petulantiam videatur effe.* Similis locus eft apud ANTONINVM L. II. §. 10. Add. ARISTOTELES Problem. fect. 29. quaeft. 16. Denique & hoc intra homines non parum ad poenam leniendam facit, fi quem neceffitudines fuae ad peccandum permouerunt. Vid. *L. 2. D. de Receptator.* Add. GROTIVS dicto loco §. 31.

§. XXII. DENIQVE & illud folet confiderari, primus quis [1], an aliorum exemplo feductus, femel, an faepius deliquerit. Nam qui primus in aliqua ciuitate peccatum exemplo noxium patrat, & illud alios velut docet, grauius vtique peccat [2], quam cui peccantium circumftans frequentia pudorem minuit [3], VELLEIVS PATERC. L. II. c. 3. *Non enim ibi confiftunt exempla, vnde coeperunt, fed quamlibet in tenuem recepta tramitem latiffime euagandi fibi*

ἢ τῷ νήφοντι, τὴν ζημίαν. Sed ad excufandum Pittacum fufficit ratio ab Ariftotele adducta. Vid. etiam DIOGENES LAERTIVS I. 76. ibique interpretes.

7) Praefertim in Sene CICERO I. de Officiis. *Luxuria vero cum omni aetati turpis, tum fenectuti foediffima eft. Sin autem libidinum intemperantia etiam acceſſerit, duplex malum eft, quod & ipfa fenectus concipit dedecus, & facit impudentiorem & adolefcentiam.* H.

§. XXII. 1) Καὶ ὁ μόνος, ἢ πρῶτος, ἢ μετ' ὀλίγων πεποίηκεν· καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν, μέγα. ARISTOTELES Rhetoricorum L. I. c. 14. *Et* [infame eft] *fi quod eft exemplum deforme pofteris traditum, quale libidinis vir Perfes in muliere Samia inftituere aufus dicitur primus.* QVINTILIANVS Inft. Orat. L. III. c. 7. p. 240. Ed. Lugd. Bat.

2) ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Argis poenam in eum ftatuunt, qui caufam legi ferendae dedit, & propter quem aedificatus eft carcer.* H.

3) Thefprio apud PLAVTVM: *At iam ante fecerunt alii.* Apud TERENTIVM Adelphis Micio: *Iam id peccatum primum magnum, at humanum tamen. Fecere alii item faepe boni.* Vid. GELLIVM L. X. N. A. c. 19. PICCARTVM Decad. XVI. c. 3. H.

ſibi viam faciunt. (Conf. tamen GELLIVS L. X. c. 19. POLYBIVS Excerpt. legat. 93. c. 5.) Pari modo qui patrat peccatum, quod conſtanter puniri ſolet, grauius peccaſſe cenſebitur, quam ſi multa extent impunitatis exempla: quia in illo maior imperantis & legis contemtus cernitur, quam in hoc. Repetitio autem rarior aut frequentior eiusdem ſpecie actionis eam in ſe meliorem aut deteriorem non reddit; niſi quatenus ea indicio eſt, eandem ex inolita conſuetudine proficiſci. Vid. *l. 28. §. 3. D. de Poenis.* Ant. MATTHAEVS de Crimin. tit. de Furtis §. 9. ſeqq. & ad *L. 48. D. tit. 18. c. 4. §. 27. 28.* Quae cum circa actiones morales maxime attendatur, (quippe cum ex illa ſuſceptae actiones cum plena fere proaereſi fieri intelligantur, quo nomine & vulgo habitus mali actibus peiores dicuntur,) ſatis claret, quare communiter praeſtantior cenſeatur actio bona, quam quis ſaepe antea ediderat, illa, quam nunc prima aut altera vice exercet; & contra, cur mala ſaepius repetita grauior iudicetur, quam quae ſemel aut bis tantum ab eodem fuit commiſſa. Quo poſſis referre legem Iuliani Imperatoris aduerſus mendaces apud LIBANIVM Legatione ad Iulianum: *Si quis eorum, qui mecum conuerſantur, ſemel mentitus fuerit, feram; ſi denuo idem auſus fuerit, id quoque patiar: quod ſi tertio conuictus fuerit, quod vera non dicat, nondum incurrit in odium; verum ſi quarto apponit imponere, probibitus eſt contubernio.* Peruuiani tamen olim ſub imperio Yncarum omni cura hoc agebant, vt prima delicta punirentur, quod hoc modo impediretur, ne altera aut tertia vice peccari poſſet. Ni enim malae plantae in prima herba opprimerentur, non poſſe non ſegetem prauam inde prouenire. Et vbi non niſi poſt iteratas iniurias poena ſumitur, priuatos vix poſſe ſibi temperare, quin proprio auſu vindictam ſibi faciant, non ſine perturbatione quietis publicae. Garcilaſſus de la VEGA Comm. Reg. L. II. c. 14. Neque obſtat, quod habitus bonus actionem bonam facilitet, malus contra difficultatem a mala actione abſtinendi pariat. Nam labor in comparando habitu bono impenſus facit, ne minoris ſit actio facile, & cum voluptate a bono exercita. Et eo maius eſt odium mali, quod tam ſaepe male agendo effecerit, vt vix aliter quam male poſſit agere; & quod ſaepius peccando pudor plane conſumtus ſit [4]. Scilicet aliquando ignoraſſe, quid vita exigat, hominis eſt: at in iisdem rebus ſaepius aberrare, emotae eſt mentis. Add. Th. BROVVNE de Religione Medici ſect. 41. Nec abſurde ille: *Peccatum illud, quod ſedecim annos natus commiſeras, non idem erit, licet caetera omnia paria ſint, cum quadragenarius fueris. Praeter inueteratum enim nec excuſandum peccandi habitum, omnes tunc veniae impetrandae cauſas nobis praeſcidit iudicii maturitas.* Atque haec omnia in irrogatione poenarum recte obſeruantur [5]. Facilius enim venia donatur, aut leuius plectitur, qui prima vice vſitatum, non enorme delictum patrauerit, quam qui ſaepius ad eundem impegit lapidem. LVCIANVS de Saltatione: *Ἱκανόν ἐϛιν ἅπαξ μανῆναι, ſatis eſt ſemel inſaniſſe.* Quandoque etiam priorum venia

4) TACITVS IV. Annal. 3. de Seiano: *Ferox ſcelerum, & quia prima prouenerant.* ARISTOTELES I. Rhetor. 14. *Καὶ τὸ πολλάκις τὸ αὐτὸ ἁμαρτάνειν μέγα. Magnum eſt etiam, eadem in re ſaepe peccare.* H.

5) Vid. pluribus TIRAQVELLVS Libro

venia delictorum a futura emendatione tanquam a conditione suspenditur; quae vbi deficit, cum repetiti illius peccati vindicta antegressorum quoque poena simul exigitur. Vid. 2 Regum I, 52. II, 23. Vnde & hoc adparet, quo sensu verum sit illud vulgare [6]: *Nunquam crescit ex postfacto praeteriti delicti aestimatio* [7]. Quo loco expendi quoque debet, quatenus natura aequum sit, quod apud Persas fiebat, teste HERODOTO in Clio, [c. 13.] vt vita anterior simul cum delicto in aestimationem veniret, & si benefactis illa praeponderaret, veniam delictum obtineret [8]. Id enim proprie ad delicti aestimationem intrinsecam non pertinebat. Sicuti nec id obtinuisse credimus in delictis atrocissimis, & in quibus patrantis destinata malitia manifeste adparebat. Sed vti GROTIVS dicto loco §. 30. arbitratur, id locum habebat, saltem habere debebat, in his, quibus alioqui non malis subito aliqua peccandi dulcedo subrepserat: aut vbi probatio criminis erat illiquida, vita anteacta coniecturam praebebat, an tale quid ab isto patratum probabile sit; cum alias nemo repente pessimus fieri dicatur. Extat tamen exemplum apud HERODOTVM Polymnia, [p. 284. Ed. Gr. H. Steph.] de Sandoce, quem Darius cruci affigi iusserat, quod cum ex iudicibus regiis esset, iniquam sententiam ob pecuniam tulerat; sed cum recordaretur, plura eiusdem beneficia in domum regiam extare, quam peccata, cruce detractum in amicitiam iterum recepit. Huc facit illud CICERONIS pro Sulla, [c. 25.] *Omnibus in rebus, iudices, quae grauiores, maioresque sunt, quid quisque voluerit, cogitauerit, admiserit, non ex crimine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponderandum.* Scilicet quia *perinde vt opinio est de cuiusque moribus, ita quid ab eo factum, & non factum sit, existimari potest.* IDEM pro Cluentio [9], [c. 25. in fine.] Eamque ob causam in iudiciis Romanorum solenne erat, vt actores quidem vniuersam reorum vitam reprehenderent; patroni contra eandem excusarent, aut excitatis laudatoribus commendarent. Praesertim cum in isthac generis humani corruptela iudices humani non statim extirpare ciuem debeant, in quo plus bonae quam malae frugis adpareat. Probe tamen obseruandum, mores & anteactam vitam grauem praesumtionem in crimine illiquido in vtramuis partem praebere. Sed vbi quis obiectum crimen liquido diluerit, recte poterit adplicare sibi illud AVCTORIS ad Herennium L. II. [c. 3.] *Se non de moribus apud censores, sed de criminibus aduersariorum apud iudices dicere.* Ast vero vbi quis ab initio bonus totum vitae genus immutauit, illi recte leges duplici nomine irascuntur, & quod peccauerit, & quod ex bono malus euaserit. POLYBIVS L. VII. in Excerpt. Peirescianis. *Cum vitae institutum priori contrarium esset amplexus, ac quotidie malum malo cumularet, consentaneum erat, vt contrariam de illo opinionem cuncti conciperent.*

§. XXIII. QVAMQVAM autem ex dictis satis adparet, vnum delictum altero esse grauius, neque in foro humano omnia eadem poena afficienda; fatendum

bro de Poenis temperand. caus. 10. n. 3. & 5. H.

6) In *L. 138. §. 1. D. de Reg. iur.* vbi videatur Iacobus Gothofredus. H.

7) *L. 138. §. 1. D. de R. I.*

8) Conf. insignis locus Lysiae περὶ τῶν Ἀριστοφ. χρημάτων. H.

9) *Deinde* [in caussa coniecturali] *vita hominis ex ante factis spectabitur,* [vt probabile fiat.]

tendum nihilominus est, & qualitatem & quantitatem praecisam poenarum humanarum a definitione imperii ciuilis dependere, quam vtilitas cuiusque ciuitatis praecipue moderatur [1]. Quo spectat institutum regis Aegyptii Anysis, qui se regnante, neminem morte voluit afficere, sed pro sui quemque delicti magnitudine damnabat ad agendam certam mensuram aggerum ad vrbem, vnde quisque erat. Atque ita vrbes sunt sublimiores effectae, declinandis incommodis ex inundatione Nili. Apud HERODOTVM Euterpe, [p. 90. Ed. H. Steph.] Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 65. Etsi eiusmodi ciuitatum purgamenta in peculiarem deportare locum, & vbi alios contagio non possent inficere, potius visum, Actisani Rhinocolura condita, apud EVNDEM L. I. c. 60. Neque vero id est necessarium, vt eadem semper inter poenas sit proportio, quae est inter obiecta, per delictum violata; sed singulis delictis sua velut seorsum poena potest imponi, prout est ex vsu Reipublicae non considerato, an par, an vero minor poena sit imposita alii delicto, quod in se minus, aut maius isto videtur. Sicuti & PLATO de LL. L. XII. [princ. p. 982. C. Ed. Wech.] eiusmodi legem sancit: *Si quis aliquid publicum furatus fuerit, siue paruum, siue magnum id sit, pari supplicio puniatur. Nam qui rem paruam sustulit, etsi minori vi, quam qui magnam rapuit, aequa tamen cupiditate furatus est. Et qui magnum aliquid inde remouit, vbi ipse non deposuerat, is omnino iniquus est. Lex igitur non furti paruitate alterum minus, quam alterum puniendum censet; sed eo forsitan interesse putat, quod alter sit insanabilis, sanabilis alter* [2]. Inde etiam iudices hactenus quidem aequalitatem in imponendis poenis obseruare debent, vt aequaliter peccantes aequalia patiantur, nec quod in vno vindicatur delictum, alteri citra grauissimam causam condonetur: quippe cum eiusmodi inaequalitas periculosis in Republica turbis materiam soleat praebere: & effectu suo careat poena, quae non bono publico, sed priuato affectui data videtur. Illa tamen aequalitas intelligenda duntaxat est de illis, qui idem specie delictum commiserunt, non qui diuersum. Nam saepenumero delicto, quod in se leuius videtur, in foro humano grauior est poena constituta, & vice versa, prout vsus Reipublicae & arbitrium legislatoris tulerit. Super qua inaequalitate reus post nequidquam queritur; quippe quam vtique praesciuit. CALPVRNIVS FLACCVS Declam. 5. *Vbi quid futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Sic verbi gratia, etsi furti crimen in se sit longe leuius homicidio; nullam tamen fur querendi causam habet, si ipse, qui cum homicida aequalia non commisit, aequale tamen supplicium cum eodem patiatur. Quanquam & ideo non pauca delicta per se inaequalia, aeque morte vindicantur, quia morte grauius inter homines supplicium non reperitur; (LYCVRGVS Orat. contra Leocratem, [p. 108.] *Τὸ μὲν γὰρ μέγιστον καὶ ἔσχατον τῶν τιμημάτων θάνατος, maxima autem & extrema poena-*

§. XXIII. 1) Sine ratio, quam vocant, Status. Elisabetha Angliae Regina crudelitatis nota ab inimicis inusta; immerito, si tempora illa videas & ingenium populi. THVANVS L. CXXIX. ad MDCIII. de ea: *Quod ex necessitate ad securitatem publicam, vt res erant, decretum fuit, id crudelitati & saeuitiae imputatum.* H.

2) Ἐάν τις τὶ κλέπτῃ δημόσιον μέγα ἢ καὶ σμικρὸν τῆς αὐτῆς δίκης δεῖ. σμικρόν τε γὰρ ὁ κλέπτων, ἔρωτι μὲν ταὐτῷ δυνάμει δὲ ἐλάττονι κέκλοφεν· ὅ τε τὸ μεῖζον κινοῦν, οὐ καταθέμενος ὅλον ἀδικεῖ. Δίκης οὖν οὐδέτερον οὐδετέρῳ ἐλάττονος, ἕνεκα μεγέθους τοῦ κλέμματος, ὁ νόμος ἀξιοῖ ζημιοῦν· ἀλλὰ τῷ τὸν μὲν ἴσως ἂν ἰάσιμον ἔτ' εἶναι, τὸν δὲ ἀνίατον.

poenarum mors est,) nisi quod ad eam quandoque breui & facili via, aliquando per lentos ac diros cruciatus peruenitur. OVIDIVS Heroid. Ep. I. 10. [v. 82.] *Mors minus poenae, quam mora mortis habet.* Etsi non desint, qui celerem mortem misera vita lenius supplicium ducant. Vid. Oratio Caesaris apud SALVSTIVM Coniurat. Catilinaria. Apud SVETONIVM Tiberio. c. 61. hic *precanti cuidam poenae maturitatem respondit: Nondum tecum in gratiam redii.* SENECA Herc. fur. [v. 513.] *Miserum vita perire, felicem iube.* IDEM Agamemn. [v. 995. 996.] Aeg. *Rudis est tyrannus, morte qui poenam exigit.* El. *Mortem aliquid vltra est?* Aeg. *Vita, si cupias mori.* EVRIPIDES Hippol. Coron. [v. 147.] Ταχὺς γὰρ ἅδης ῥᾷστος ἀνδρὶ δυστυχεῖ· *Cita mors optata est homini misero.* Quin & inter stultas vulgi opiniones numerat CHARRON de la Sagesse L. I. c. 39. n. 11. vindictae nomine alterum occidere; hoc ipso enim alteri omnem sensum tolli, ac omnibus malis ipsum recipi: nisi securitatis nostrae intersit, infensum nobis hominem non esse superstitem. Sic quoque apud PHILOSTRATVM L. I. c. 37. Ed. Olear.] Apollonius eunucho, qui cum pellice regia concubuerat, vitam supplicii loco decernit [3]. Aliquando ignominia additur in cadauer [4], aut memoriam. AELIANVS V. H. L. IV. c. 7. quae etiam interdum infligi solet, quando nocens dudum rebus humanis fuit exemtus; sed & iterum aboleri. Vid. SOCRATES Hist. Eccles. L. VII. c. 44. Quid quod & in poena determinanda nonnihil faciat arbitrium legislatoris, non quidem ita absolutum, quin semper ad vsum ciuitatis respicere debeat, vt tamen velut punctum illud poenae reuera ab ipso dependeat. Accedit, quod tanta est quorundam criminum atrocitas, vt etiam extrema poena possit affici, qui in minimo gradu eorundem deprehenditur. Add. Ant. MATTHAEI de Crimin. Proleg. c. 1. §. 5. 6. & *ad L. 48. D. tit. 5. c. 3. §. 10. & tit. 18. c. 4.* ZIEGLERVS ad Grot. d. l. §. 39. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 1. §. 8. *L. 1. §. 2. D. de Extraord. crimin. L. 1. §. 3. D. ad L. Cornel. de Sicar.* [5] *L. 3. §. 1. 2. 3. L. 14. d. t.* PHILO Iudaeus de Confusione linguarum, [p. 343. C.] *Quamuis aliquis conatus per insidias alterum interimere frustratus est, nihilominus homicidii reus est, sicut decernit super hoc casu scripta lex. Si quis, inquit, conatus fuerit proximum suum dolo perdere, & ad altare confugerit, abstractum afficies supplicio.* Eadem habentur apud EVNDEM de Specialibus legibus, [p. 791. Ed. Paris.] TACITVS H. II. *Qui deliberant desciuerunt.* Quo spectat illud apud PLVTARCHVM Caesare: Οἱ κολάζοντες οὐ τῆς πράξεως, ἀλλὰ τῆς βουλήσεως τὴν δίκην λαμβάνουσιν. *Aliquando qui puniunt non facti, sed voluntatis piacula exigunt.* QVINTILIANVS Declam. 372. *Lex mentem punit.* LYSIAS Orat. in Simonem, [c. 12.] *Constat nostrarum legum auctores non si quis pugnando alteri caput obtriuisset, ideo patria eum pelli voluisse; sed si qui dum alium interficere conantur, laedant, quamuis interficere non potuerint, de his tam graues poenas sumendas esse consti-*

3) Et apud SVETONIVM in Tiberio c. 61. *Mors volentibus vis adhibita vinendi.* H.

4) Dum id vel honesta sepultura priuatur, vel sepultum refoditur. Vid. LYCVRGVS Orat. contra Leocratem. H.

5) *Lege Cornelia de sicariis & veneficis tenetur - - - qui hominis occidendi furtiue faciendi caussa cum telo ambulauerit - - - Diuus* Hadrianus *rescripsit, eum qui - - - hominem non occidit, sed vulnerauit vt occidat, pro homicida damnandum.*

constituerunt: existimantes, ipsos dare eorum poenas oportere, quae deliberata voluntate perficere conati essent. Ἐι καὶ μὴ κατέχον, ἐδὲν ἧττον τό γε ἐπ' ἐκείνων πεποιῆσθαι. *Quia quanquam propositum non erant assecuti, fecisse tamen, quod in ipsis erat.* Add. AELIANVS V. H. L. XIV. c. 27. Iusto tamen seueriores Areopagitae, *qui damnauerunt puerum, coturnicum oculos eruentem; quod id signum esset perniciosissimae mentis, multisque malo futurae, si adoleuisset.* QVINTILIANVS Inst. Orat. L. V. c. 9. SENECA de Beneficiis L. V. c. 14. *Latro est, etiam antequam manus inquinet: quia ad occidendum iam armatus est, & habet spoliandi atque interficiendi voluntatem. Exercetur & aperitur opere nequitia, non incipit.* Apud VELLEIVM PATERCVLVM L. II. c. 8. dicitur de illis, qui C. Catonem ob leue delictum damnauerant: *Magis voluntatem peccandi intuebantur, quam modum: factaque ad consilium dirigebant, & quid, non in quantum, admissum foret, aestimabant.* Add. *L. 4. princ. C. ad L. Iul. maiestatis* [6], & GROTIVS in Flor. spars. ad h. L. In crimine laesae maiestatis & proditionis etiam sola conscientia sine assensu, & silentio poenam meretur. Exemplum est in Thuano apud Beni. PRIOLVM Hist. Gall. L. I. c. 6. & Dauide Berchinio apud BVCHANANVM Rer. Scot. L. VIII. Conf. DIODOR. SICVLVS [7] L. XI. c. 54. Quanquam etiam circa poenas regulariter, quantum fieri potest, in mitiorem partem eatur [8], & merito damnandus sit rigor ille Draconis, quem Solon correxit; (vid. PLVTARCHVS Solone. Qualis rigor etiam apud Peruanos adhibebatur, qui omnia fere delicta morte vindicabant, non tam delictum respicientes, quam violatum Yncae mandatum, quem Dei in vicem venerabantur, apud GARCILASSVM Comment. Regii L. II. c. 12. 13.) recte tamen poenae exasperantur, si id suadeat iustior multorum caritas, quorum securitati per nocentium supplicia est cauendum. Puta, si ingens periculum ab eo, qui deliquit, immineat, ni mature coërceatur. Quo facit illud narratum ab Henrico STEPHANO in Praeparat. Apolog. pro Herodoto c. 17. de quopiam, qui cum a rege Galliae septimi homicidii veniam peteret, nec impetrasset, regi exprobrauit: se non nisi primum homicidium patrasse; reliqua autem regi esse imputanda, quippe cum ipse posteriora non fuisset commissurus, ni rex primo veniam dedisset. Aliquando etiam exemplum est statuendum, quo reliquis terror incutiatur, praesertim vbi praesto sint generalia peccandi incitamenta, quae non nisi asperis remediis coërceri queant; inter quae praecipue sunt facilitas, & consuetudo.

6) *Quisquis cum militibus, vel priuatis, vel barbaris scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, senatorum etiam, (nam & ipsi pars corporis nostri sunt,) vel cuiuslibet postremo, qui nobis militat, cogitauerit: (eadem enim seueritate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri iura voluerunt) ipse quidem, vtpote Maiestatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fisco nostro addictis.* L. 5. princ. D. ad Leg. Iul. Maiest.

7) V. CVRTIVM L. VI. c. 8. de Philota, vbi FREINSHEMIVS in Comment. n. 10. CAMDENVM ad A. MDLXXI. BACONEM de Verulamio Histor. Henrici VII. vbi lex Henrici de consciis criminis maiestatis. H.

8) Quod ad alteram partem clementiae pertinet, quum altera poena penitus remittatur, quoties vtilitas publica eam non exigit necessario. Vid. GROTIVS L. II. c. 20. §. 36. & PARRHASIANA T. II. p. 182. & seqq. Eodem & regula Iuris Ciuilis redit, qua, in interpretatione legum poenalium, aut Iuris dubii partes semper mitiores sequi debemus. *In poenalibus caussis benignius*

do. Ob facilitatem [9] lex Ebraea grauius punit furtum de pascuo, quam de domo. Confer. Exod. XXII, 1. cum 7. & 9. *L. 2. D. de Effractor.* IVSTINVS L. II. c. 2. de Scythis: *Nullum scelus apud eos furto grauius* [10], *quippe sine tecto munimentoque pecora & armenta habentibus, quid saluum esset, si furari liceret?* Hinc & legibus quarundam gentium grauius iudicatur furtum abs domestico, quam ab extraneo commissum. Etsi Leges Romanae diuersum statuisse videantur [11]. *L. 11. §. 1. D. de Poenis L. 17. L. 36. §. 1. L. 52. L. 89. D. de Furtis.* Vid. Ant. MATTHAEI de Crimin tit. de Furtis. c. 3. §. 2. 3. Add. ARISTOTELES Problem. sect. 29. quaest. 14. vbi tractatur, quare qui ex balneis est furatus, aut ex palaestra, aut ex foro, & simili loco, morte multetur; qui autem ex domo priuata, furti pretium duplum exsoluat? Vid. *L. 1. D. de Furib. balnear.* & Anton. MATTHAEI de Crim. ad h. t. & de Abigeis. Addantur quoque illa, quibus veneficii crimen exaggerat PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Huc facit illud CVRTII L. IV. c. 6. de More Persarum, *arcana regum mira celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem, qua prodantur occulta: vetus disciplina regum silentium vitae periculo sanxerat. Lingua grauius castigatur, quam vllum probrum: nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo, cui tacere graue sit: quod homini facillimum voluerit esse natura.* Consuetudo facti, seu vbi aliquod vitium velut in publicos mores abiit, (nam de consuetudine, quam singuli crebris peccatis sibi contraxere iam dictum,) etsi aliquid de culpa detrahit, poenae tamen acrimoniam ex parte flagitat. TACITVS A. III. [c. 54.] *corruptus simul & corruptor, aeger & flagrans animus, haut leuioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. L. 16. §. vlt. D. de Poenis* [12]. CLAVDIANVS in Eutropium L. I. [v. 11. & seqq.]

- - Veteri post obruta morbo
Corpora Paeonias nequidquam admoueris herbas:
Non leuiore manu, ferro sanantur & igni,
Ne noceat frustra mox eruptura cicatrix;
Ad viuum penetrant flammae, quo funditus humor
Defluat, & vacuis corrupto sanguine venis
Arescat fons ille mali; truncatur & artus,
Vt liceat reliquis securum viuere membris.

Hinc accurate monet GROTIVS h. l. §. 35. in iudiciis consuetudinem peccati

nignius interpretandum est, L. 155. §. 2. D. de R. I.

9) Vid. elegans locus CICERONIS, supra adductus ad L. V. c. 8. §. 4. in fine.

10) Plane vt hodie apud Tartaros & Russos leuissima furta morte puniantur, quia in tuguriolis aut casis humilioribus fortunae cuiusque sunt positae. H. [Quod parum conuenit definitioni furti Tartaricae supra a Pufendorfio datae, p. 1079.]

11) Plane vt eaedem subuersionem rei, fidei alicuius & custodiae concreditam, mitius punire solebant. *L. tres tutores 55. §. 1. de Admin. tutor.* Apud Venetos autem, cum antea fures domestici lege antiquitus instituta poena multo leuiore plecterentur, quam ii, qui eandem domum non incolerent, eaque ex re fieret, vti aucta seruorum & inquilinorum audacia, omnibus pene in domibus furta exercerentur: maioribus in comitiis lex est perlata, qua lege eadem esset in seruos reliquosque fures contubernales poena constituta, idem ius; qua poena quoque iure in alienos exterosque fures animaduertere ciuitatis magistratus consueuerat. Petr. BEMBVM Histor. Venet. L. I. H.

12) *Nonnunquam euenit, vt aliquorum maleficiorum supplicia exacerbentur, quotiens nimirum, multis personis grassantibus exemplo opus sit.*

cati facere ad minuendum delictum; quippe cum iudicibus considerandum sit, quantum culpae sit in singulis; quae sine dubio minor est, vbi quis velut torrente similia peccantium fuit abreptus. Sed vbi leges sunt ferendae, inualescens consuetudo efficit, vt eidem reprimendae poena sit intendenda; quia leges vtilitatem poenae magis in vniuersalitate spectant. Nihilo minus vbi vitium aliquod ita inualuit, vt propter delinquentium multitudinem poenae exigendae locus non restet, nisi per supplicia ciuitatem exhaurire velis, aut euertere, Reipublicae necessitas legem potius, quam ciuitatem pessum ire iubet. Vid. Epistola Tiberii super luxu apud TACITVM A. III. Scilicet δεῖ πρὸς τὸ δυνατὸν γράφεσθαι τὸν νόμον, εἰ βούλεται χρησίμως ὀλίγους, ἀλλὰ μὴ πολλοὺς ἀχρήστως κολάζειν. *Debet ad id, quod effici potest, lex accommodari, dummodo intendat cum fructu paucos, & non multos incassum punire.* PLVTARCHVS Solone, [p. 90. A.] Denique si necessitas Reipublicae exegerit, verbi gratia, ingruente bello, si alii idonei desint, quis dubitet strenuo duci capitis supplicium remittere; cum eiusdem opera Respublica eo tempore carere nequeat. Quo spectat illud dictum Fabricii, suffragium suum ad consulatum dantis Cornelio Rufino, bono duci, sed auaro: *Se malle expilari, quam venire.* Sic post cladem Cannensem dictator Iunius edixit: *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniae iudicati in vinculis essent; qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniaque sese exsolui iussurum.* LIVIVS L. XXIX. c. 14. Add. GROTIVS ad 1 Regum II, 6.

§. XXIV. Ex his igitur manifeste arbitror constare, non dari in foro ciuili iustitiam aliquam vindicatiuam, quae certis delictis certam poenae mensuram, per naturam definitam, vtique infligi iubeat: sed veram poenarum humanarum mensuram esse vtilitatem Reipublicae, & prout fines poenarum commodissime videntur prouenturi, ita eas per prudentiam summi imperii intendi vel remitti; ita tamen vt insignis circa eandem latitudo occurrat. Igitur iusto maior illa poena [1] erit, vbi fines poenarum molliori via obtineri poterant: iusto mitior, cui non satis acrimoniae & efficaciae inest ad producendos eosdem fines, adeoque ad reprimendam ciuium malitiam, atque internam ciuitatis securitatem procurandam, seu quae a delinquentibus contemnitur. Vid. GELLIVS L. XX. c. 1. de L. Veratii petulantia. In illam partem vbi legislator peccauerit, a crudelitatis nota non est immunis. Vid. HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 11. In hanc vbi inclinauerit, poenas reddit inutiles, ac vitiis liberum velut campum aperit [2]. Cum enim comminatio poenarum voluntatem hominis a libidine peccandi ad normam legis flectere debeat, & vero homines in deliberationibus commoda & incommoda ex eadem re prouenientia velut in bilance soleant expendere: facile liquet, vbi commoda aut oblectamenta

§. XXIV. 1) V. les Essais de MONTAIGNE L. I. c. 11. p. 309. Edit. Paris in fol. & c. 27. p. 515.

2) Prudenter Fronto Consul Romanus apud DIONEM CASSIVM L. LXVIII. in Nerua: *Malum est eum imperare, sub quo nemini quicquam licet; peius multo est, vbi omnia licent omnibus.* H.

3) V. omnino Pauli SARPII siue Seruitae Considerationi sopre le censure della Santita di Paolo V. contro la S. R. di Venetia. p. 129. sequ. H.

§. XXV. 1) *Et omnino, vt in ceteris, ita huiusmodi caussis, ex personarum conditione, & rerum qualitate, & diligenter sunt aestimandae, ne quid aut durius aut remissius constituatur, quam caussa postulabit.*

menta ex vitio aliquo prouenientia damno & dolori per poenam conciliando praeponderant, haut quidquam animum hominis ſat valide a vitiis auerti [1]. Add. IDEM dicto loco c. 13. §. 16. & Leuiath. c. 27. & AVCTOR de Princip. iuſti & decori p. m. 200. & Rich. CVMBERLAND de Leg. nat. c. V. §. 39.

§. XXV. ADDENDVM quoque illud; cum eadem poena non omnes pariter afficiantur, & conſequenter non pariter a peccato abſterreantur; facile patet, tam in poenarum generali deſignatione, quam earundem ad ſingulos adplicatione reſpiciendam eſſe perſonam ipſius delinquentis, & in eadem illas qualitates, quae ſenſum poenae ex aetate, ſexu, ſtatu, opibus, viribus, & ſimilibus minuere aut augere poſſint. V. *L. 4. §. 1.* [1] *L. 12. §. 1. D. de Incendio, ruina, L. vlt. D. de Iniuriis. L. 6. D. de Extraord. crimin. L. vlt. D. de Sepulcro violato. L. 1. §. 3. D. de Abigeis. L. 2. D. de Termino moto. L. 3. §. 5. L. 16. ad L. Corn. de Sicariis L. 1. L. 10. L. 16. §. 3. L. 28. §. vlt. D. de Poenis. L. 1. D. de Fur. balnear. L. 1. §. 1. & vlt. D. de Effractor. L. 3. §. 2. D. Stellion. L. 1. §. vlt. D. ad L. Cornel. de Falſis* [2]. Nam eadem mulcta pauperem onerabit, diuitem non onerabit: & vili poena ignominiam continens leue erit malum, honorato grauiſſimum. Et ſexus virilis, aetasque plena ad ſuſtinendam poenam longe firmior, quam foeminae, aut pueri. Vid. *L. 38. §. 24. L. 39. §. 4. D. ad L. Iul. de Adult. L. 6. D. ad L. Iul. pecul.* [3] *L. 5. §. 3. C. ad L. Iul. maieſt. L. 37. §. 1. D. de Minor. L. 108. D. de Reg. iur.* Add. quoque Ad. OLEARIVS Itin. Perſ. L. III. c. 6. de mulcta pecuniaria apud Ruſſos, ob illatam contumeliam, quam Biszeſtia ipſi vocant. Apud Mauritanos tamen hodie foeminae ob ſcortationes grauius vapulant, quam mares; quod iſti credant, foeminas plerunque cauſam & illecebras ad libidines praebere. Ex quo tamen non ſequitur, in poenis imponendis obſeruari proportionem geometricam, aut qua BODINVS de Rep. L. VI. c. vlt. ſeſe iactat, harmonicam: ſed reuera non niſi ſimplex heic eſt exaequatio inter delictum & poenam, ad quam rite inueniendam perſonae conditio non parum facit. Quod ſi autem ob eiusmodi qualitates, quae neque ad crimen, neque ad poenae ſenſum aliquid faciunt aequales meritis, inaequales poenae infligantur, ea vitioſa eſt προσωποληψία, abs qua non ſemper leges Romanas abſoluit GROTIVS [4]. Exemplum eius rei quidam afferunt *L. 1. §. 5. D. ad L. Cornel. de Sicar.* Vbi maritus, qui vxorem in adulterio deprehenſam occiderit; ſi humilior ſit, perpetuo exilio damnatur, ſi vero in aliqua dignitate poſitus ſit, ad tempus relegatur. Nam ignominia illa per vxorem illata aeque humilem, atque illuſtrem virum poteſt vrere, & aeque moleſtum illi quam huic patria carere. Vid. quoque Edictum Regis THEODORICI c. 91. Add. ZIEGLERVS ad Grot. dicto loco §. 33. Notandum denique & hoc in certo poenae genere apud quasdam nationes pecu-

2) In plerisque tamen legibus hiſce *iniuſta* perſonarum acceptio notatur, quam AVCTOR ipſe paullo inferius reprehendit. Ceterum de diuerſitate poenarum ſecundum differentiam conditionum videatur SPANHEMII Orbis Romanus Exercit. II. c. 24.

3) *Sacrilegii poenam debebit Proconſul pro qualitate perſonae, proque rei conditione, & temporis, & aetatis & ſexus vel ſeuerius vel clementius ſtatuere.*

4) IVVENALIS Satyr. XI.

Namque ibi fortunae veniam damus: Alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus. Haec eadem illi
Omnia cum faciant, hilares nitidique vocantur. H.

peculiarem inesse ignominiam: EVRIPIDES Helena, [v. 306. & seqq.] *ἀχήμονες μὲν ἀγχόναι μετάρσιοι, κἀν τοῖσι δούλοις δυσπρεπὲς νομίζεται, σφαγαὶ δ᾽ ἔχουσιν εὐγενές τι, καὶ καλόν. Turpes enim sunt laquei sublimes, quia etiam in seruis hoc foedum existimatur. Sed caedes habent aliquid generosi & pulcri.* PLINIVS N. H. L. II. c. 63. *Laquei poena praepostera, incluso spiritu, cui quaeritur exitus.* Add. *L. 28. §. 2. D. de Poenis.* Adplicare quoque possis huc illud DIONIS CHRYSOSTOMI Orat. ad Alexandrinos, [p. 376. C. Ed. Morell.] *Τὸ μὲν ἐστιν ἀνδρὸς πονηροῦ θάνατος, τὸ δὲ ἀνδραπόδου δυστυχοῦς. Illa viri praui mors est, haec autem infelicis mancipii.* Apud HOMERVM Odyss. χ. [v. 465. & seqq.] Telemachus nequam ancillas non vult extinguere *καθαρῷ θανάτῳ, pura morte*, id est gladio, sed ipsas suspendit. Etsi contra in familia Osmanidarum strangulationis supplicium sit receptum, quod nefas esse putent tam nobili sanguine terram conspergi. Et ex Ebraeorum sententia gladio feriri turpius habebatur, quam strangulari, aut lapidari. SELDENVS de I. N. & G. L. VII. c. 6. Sic PHILO Iudaeus in Flaccum indignatur, magistratus Iudaeorum & senatores Alexandriae eo flagellorum genere caesos, quo alias vilissimi Aegyptiorum solebant. Huc pertinet illud SENECAE de Constantia sapientis c. 4. *Inuenies seruum, qui flagellis quam colaphis caedi malit.* Puto & illam poenam sat ignominiosam esse, de qua est in Additamento [5] I. Legis BVRGVND. tit. X. Contra & in quibusdam poenis nonnihil dignitatis inesse iudicatur. Quo spectat, quod indignationem populo Atheniensi mouit, Hyperbolum vilissimum hominem ostracismo electum. Vid. PLVTARCHVS Alcibiade, [p. 197. B.] ubi ex Platone Comico citantur hi versus: *Quamuis suis sit digna passus moribus, Seipso tamen non digna, nec suis notis. Nam non repertum istius est causa ostracum.* IDEM Nicia [530. E.] de eodem negotio: *Ἔνεστι γάρ τι καὶ κολάσεως ἀξίωμα. Esse aliquam & huius dignitatem poenae. Imo vero poenam ducebant decennale exilium Thucydidi, Aristidi, & similibus esse. Hyperbolo vero honorem atque occasionem iactantiae, quod esset ob improbitatem similiter atque summi viri multatus.* Sic solatii instar habetur illud, *Aeneae magni dextra cadis.* [6] VIRGILIVS Aen. X. [v. 830.] & ibi de la Cerda.

§. XXVI. NON autem arbitramur necessarium, vt in omnibus ciuitatibus eadem delictis poena imponatur, quae in lege Ebraea exprimitur [1]. Idque

5) Apud Romanos securi olim puniebantur sontes, postea etiam gladio; quod supplicium (quicquid dicat BARONIVS ad A. CCXXVI.) illo lenius & honestius visum. Ideo in militem animaduersum a Caracalla, qui Papinianum securi occidisset, iussus gladio. Vid. Inst. LIPSIVS ad XV. Annal. 67. Memorat BACO de Verulamio Sermon. fidel. 37. Sub initiis Reginae Elisabethae rebellem quendam Hibernum supplicationem Deputato obtulisse, vt torque lignea, non fune suspenderetur; quia illud rebellibus magis in more erat. Illud addendum, etiam cum exemplo opus, temperandas esse poenas. Vere enim BVCHANANVS L. X. Rer. Scoticar. circa extrem. de Iacobi I. Reg. percussoribus vltra humanitatis modum crudeliter punitis. *Huius generis supplicia vulgi animos non tam a saeuitia auocant, quam ad quiduis agendum & patiendum efferant; nec acerbitate tam prauos deterrent, quam assuetudine spectandi terrorem poenarum imminuunt: praesertim si facinorosorum animi aduersus* viui doloris [cruciatus] *indurnerint: apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax constantis fiduciae plerumque laudem accipit.* Quod THVANI quoque iudicium est L. CXXIV. ad A. MDC. Vbi de exquisitissimis suppliciis in Pappenses praesidiarios, qui defecerant. LIVIVS L. I. c. 28. de Metii Suffetii supplicio: *Primum vltimumque illud supplicium apud*

que quia iſta pars legis eſt poſitiua, & ciuilis Ebraeorum, ad genium populi iſtius & Reipublicae attemperata. Abs quo cum aliorum populorum ingenia, & rationes Rerumpublicarum in multis abeant, poenas quoque alio modo temperari par fuerit. An vero iſthaec ad capitalem quoque poenam homicidii adplicari debeant, dubitari poteſt; cum ea non vni Iudaeorum populo, ſed vniuerſo humano generi promulgata videatur. Cuiuis ſane poenae ratio patet. Nam cuius tanta eſt malitia, vt occidere homines dolo malo non vereatur, ab illo caeteris nunquam ſatis cautum erit, ni eundem vita exturbent. Quo facit etiam illud ANTIPHONTIS Orat. 15. [p. 93. Ed. Wech.] *Omnia fora ſub dio homicidii iudicia iudicant, ne iudices in eundem locum eant cum impuris manibus, ne actor cauſae homicidii cum homicida eodem tecto vtatur.* Add. LIBANIVS [2] Progymn. loc. com. contra homicidam. Nihilominus ſi homicidae propter tempora Reipublicae poena capitis remittatur [3], non ſtatim contrauenietur praecepto Geneſ. IX, 6. Nam cum omnis poenae determinatio iuris poſitiui ſit, quod ad neceſſitates Reipublicae attemperari par eſt, merito quoque in iſta lege eadem exceptio ſubintelligi poteſt. Conf. GROTIVS ad Matth. V, 40. & ad d. l. Geneſ. Etſi aliqui dicant, illo dicto non tam legem, quam comminationem diuinam contineri, qua Deus declarat, ſe per homines, aut alios caſus tragicos vindictam in homicidas exerciturum, ſi vel maxime ſeueritatem fori humani effugerint [4]. Vid. Actorum XXIIX, 4. Neque illa explicatio, quam GROTIVS L. I. c. 2. §. 5. adfert, exceptionem ex temporibus Reipublicae petitam reſpuit. Add. IDEM in Flor. ſparſ. ad rubr. ad L. Cornel. de Sicar. SELDENVS autem L. IV. c. 1. expreſſe tradit, illud dictum a magiſtris Ebraeorum accipi non pro lege ita lata, vt vltimum ſupplicium ſit neceſſario ſemper homicidii ſceleri irrogandum, ſed pro indicatione diuina atque expreſſa, in ſceleris odium, ex deſignatione poenae grauiſſimae, quam pro re nata, adminiſtrationisque publicae varietate fas eſſet humano generi praeſtituere, irrogareque. Inde etiam Ebraei ob proſelyti domicilii caedem, aliusue gentilis ab illorum aliquo patratam mortis poenam forenſem non irrogabant. Etiam vbi plures Ebraei, aliiue rite circumciſi, congenerem quempiam plagis ſeu iactibus ſic peremiſſent, vt eorum nullus ſeorſim id feciſſet, quod mortem inferre potuiſſet, cuncti liberi erant vltimo ſupplicio ex ſententia forenſi infligendo, quoniam nullus per ſe homicida. Vid. plura dicto loco. Quanquam ego nolim ſuadere, vt

apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit. In aliis gloriari licet, nulli gentium mitiores placuiſſe poenas. H.

6) Conf. Iudic. VIII, 21. IX, 54. Supra L. III. c. 7. §. 5. H.

§. XXVI. 1) Quod Wilhelm. ZEPPERVS L. I. Legum Moſaicar. forenſ. explanationis c. 10. Theologos quosdam ſecutus ſtatuit. Conf. H. GROTIVM L. II. de I. B. & P. c. 1. §. 14. H.

2) Electra apud SOPHOCLEM in eius nominis tragoedia, ſi auctores caedis poenas iuſtas (ἀντιφόνους δίκας) non darent, aiebat:

Ἔῤῥοιτο ἂν αἰδὼς, ἁπάντων
Τ' εὐσέβεια θνητῶν.

Perierit pudor & omnium
Pietas mortalium.

Apud Graecos tamen heroicis temporibus caedes patrata anni tantum exilio luebatur, vt ex EVRIPIDE Hippolyto diſcimus. V. Henricus VALESIVS ad Excerpta Peireſciana Nicol. Damaſceni p. 66. ſeqq. & ſupra §. 11. H.

3) Exemplo Dauidis Ioabo parentis 1 Samuelis III, 29. Add. THVANVM L. LXVII. ad A. MDLXXIIX. vbi Hodabendis Perſarum Regis errorem notat. Add. ſupra §. 23. in fine. H.

4) Et verba Dicti, Actorum XXIIX, 4. de eo tantum accipienda ſint, quod fiat vtplurimum. Vid. CLERICI Commentarium.

re, vt quis circa dispensationem istius poenae nimis sit facilis. Neque temere probauerim, quod in constitutione quadam Regum Poloniae [5] extat circa poenam homicidii Nobilibus infligendam: *Nos diuini iuris rigorem moderantes.* Add. PHILO Iudaeus de Legibus specialibus. Quo loco etiam tangi debent, quae a multis anxie contra capitalia furum supplicia disputantur. Super quibus videatur sententia GROTII L. II. c. 1. §. 14. [6] SELDENVS tamen de I. N. & G. L. VII. c. 6. dicit, apud Iudaeos supplicia in fures Noachidas fuisse capitalia; etsi in Ebraeos ea essent mitiora. Apud IOSEPHVM Archaeol. XVI. 1. nimiae saeuitiae damnatur lex Herodis, quod perfossores parietum, nocturnosque fures deprehensos peregrinis etiam extra regnum vendi statuerit. Athenis cum in simplex furtum dupli poena lege Solonis esset constituta, si res ipsa reciperetur, aut eadem non recepta, decupli; addebatur tamen: ***Si quis a Lycco, aut ex Academia, aut Cynosarge vestem, aut lagunculam, aut quidquam aliud minimi pretii, aut aliquod vasculum e gymnasiis aut portubus surripuerit, supra decem drachmas morte puniendum.*** Add. ARISTOTELES Probl. sect. 29. c. 14. Quid ius Romanum constituerit, notissimum est. Imo IVSTINIANVS Nouell. 134. c. vlt. etiam vetuit simplicem furem membro mutilari; cum alias non absurdum videatur, ea quemque parte puniri, qua peccauerat. Sicuti quondam Alex. Seuerus Notarii, qui falsum causae libellum, cumque breuem in consilio Imperatoris retulerat, digitorum neruos incidi iussit, ne vnquam scribere posset. LAMPRIDIVS Alexandro [7]. [c. 28.] Sic Zaleucus adultero oculum erui voluit, quia primi incestant oculi nuptas, & libidinis est irritamentum ardentius adspexisse matronam. Sic & lex diuina mulieri manum abscindi iubet, quae in rixa marito suppetias latura, impudenter aduersarii virilia adprehendisset. Sic VVLCATIVS GALLICAN. in Auidio Cassio [c. 6.] refert, ab ipso multis desertoribus crura & poplites esse incisos. Add. CVIACIVS Obs. L. VII. c. 13. Verum Iustinianeae constitutionis rationem bene explicat Anton. MATTHAEVS de Criminibus tit. de Furtis. c. 2. nempe cum pleraque furta ex desidia aut inopia suscipiantur, noluisse ipsum fures manuum mutilatione puniri, vt ne amitterent instrumenta, medendo suo malo necessaria, quos potius vi ad opus faciendum adigi par fuerit. In Germania fures suspendi sanxit FRIDERICVS II. L. II. F. *tit. de pace tenenda*; & post Carolus V. Constitutione criminali, qui Friderico potest videri asperior, quod pretium argenti decrescentis neglexerit. Vbi quanquam fatemur, quosdam iudices circa assignandum laqueum esse plus iusto liberales, ac melius quandoque consuli Reipublicae furibus ad opus damnatis, (Vid. HERODOTVS Euterpe, & DIODOR. SICVLVS L. I. c. c. 65. de Rege Aegypti Sabacone,

5) Lectu digna est Dissertatio THOMASII de Iure aggratiandi Principis Euangelici in caussis homicidii, & alia de Statuum Imperii potestate legislatoria §. 43.

6) Vbi legem ius necis non habere in omnes ciues, ait ex quouis delicto, sed demum ex delicto tam graui, quod mortem mereatur. Ad quem locum, recte & ordine animaduertit Gronouius, delictum etiam minimum, si, ob caussas incidentes, sub capitis poena vetetur, capitale fieri. Sibi enim imputare debere, qui transgrediatur. Quomodo enim alias consisteret Imperium militare, in quo minima quoque vetita capite luuntur. Et quantum est, in se consideratum, vesci de arbore? tamen capitale fuit, quia Deus

cone, qui omnes capitis damnatos ad opus faciendum adplicuit, per eosque multum vtilitatis regioni attulit: & Thomas MORVS Vtopiae L. I. tamen capitale supplicium in fures recte constitui potuisse, nobis certum habetur. Ad rationes quae in contrarium afferuntur, inprimis ab Ant. MATTHAEO dicto loco ex hactenus dictis non difficilis est responsio.

§. XXVII. DENIQVE nec illud necessarium est, vt idem quis patiatur, quod alteri intulit, seu vt per talionem delicta semper vindicentur. Quam sententiam vulgo tribuunt Pythagoreis, quibus poena definiebatur per ἀντιπεπονθὸς, quasi diceres, parem passionem. Cui fini quoque adducitur illud Rhadamanti: Εἴκε πάθοι τά κ' ἔρεξε, δίκη δ' ἰθεῖα γένοιτο. *Si patiatur, quae fecit, iustitia recta fuerit.* OVIDIVS de Arte L. I. *Neque enim lex aequior vlla est, Quam necis artifices arte perire sua.* QVINTILIANVS Declam. XI. *Breuissima est iustitia vindictae, cum facinus mensura poenae est. Et si naturam vltionis respicias, optime vindicatur quisque quomodo miser.* M. SENECA L. V. Controu. Praefat. [p. 276.] *Iustissima patiendi vice, quod quisque alieno excogitauit supplicio, saepe expiat suo.* POLYBIVS L. XII. in Excerptis Peirescianis: Πικρὸς γὰρ γεγονὼς καὶ ἀπαραίτητος ἐπιτιμητὴς τῶν πέλας, εἰ κόπος ἂν καὶ ὑπὸ τῶν πλησίον αὐτὸς ἀπαραιτήτου τυγχάνει κατηγορίας. *Cum alios ipse acerbe atque inclementer obiurgare soleat, iure merito ab aliis pari inclementia tractabitur.* Istud ἀντιπεπονθὸς ARISTOTELES Nicom. V. c. 8. hoc modo absurditatis arguit. *Si magistratum quis gerens percusserit, repercutiendus non est. Sin autem magistratum gerentem quis percusserit, non solum est percutiendus, sed supplicio insuper afficiendus.* Add. IDEM Magnor. Mor. L. II. c. 34. Circa dicta Exodi XXI, 23. Leuit. XXIV, 20. Ebraeorum doctores communiter tradunt, non rigidam talionem praecipi, sed potuisse etiam tales noxas multa pecuniaria redimi. Vid. BODINVS de Rep. L. VI. c. vlt. qui legem istam vnquam in vsu fuisse negat, verbi gratia, vt pro crure fracto alteri quoque crus frangeretur. Additur, formulam, *oculum pro oculo, dentem pro dente*, non esse cauillandam; cum ista quasi prouerbiali locutione hoc tantum innuatur, poenas delictis proportionatas esse debere; ne scutica dignum horribili flagello sectemur; aut secures meritum scutica, soleaue caedamus. Idque vel inde colligi, quod lex diuina neque furtum furto, nec adulterium adulterio, nec vulnus vulnere plectit, sed furtum duplo quadrupleue, adulterium morte, vulnus pecunia. Sed iure diuino respectum quoque haberi personarum, verbi gratia, si quis priuato maledixerit, nihil grauius nominatim cautum reperitur: sin priuatus principi, aut filius patri maledixerit, capitale id habebatur. Contra Constantinus L'EMPEREVR Babakama c. 8. § 1. pro

Deus dixerat, quo die ex ea vesceris, morte morieris.

7) Et falsariis Aegyptiaca lex vtramque manum praecidi iussit, vt qua quisque corporis parte peccasset, haec ad finem vsque irreparabili cum damno & ipse poenam lueret, & alios poena hac sua commonefactos ab id genus facinore deterreret. Vt est apud DIODORVM SICVLVM L. I. c. 78. Idem iussit Claudius apud SVETONIVM c. 9. Populi Darientes furibus amputata brachia de collo eorum suspendebant. Lopez de GOMARA Histor. general. Indiae c. 68. Add. plur. FREINSHEIMIVM Commentar. in Curt. L. V. c. 5. n. 6. H.

pro literali sensu istorum dictorum pugnat. Quas lites componere non est nostrum. Tandem tamen fatetur, penes iudicem fuisse poenam talionis corporalem in pecuniariam pro ratione circumstantiarum mutare, argumento legis Exodi XXI, 29. 30. vbi alternatio etiam grauioris poenae admittitur. IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Qui coecauerit quemquam similia patiatur; priuetur, quo priuauerit alios: nisi forte pecunias accipere voluerit, qui coecatus est, lege illi dante licentiam, qui passus est aestimare passionis suae casum.* Pro talione quoque allegatur Deuter. XIX, 19. Conf. *L. vlt. C. de Accus. & inscript.* [1] *L. vlt. C. de Calumniat. L. 7. C. ad L. Iuliam de vi.* IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Venenum mortiferum nullus Israelitarum habeat.* (Parem legem Aegyptiorum recitat DIODOR. SICVL. L. I. c. 77.) *Si vero inueniatur quispiam hoc possidere, moriatur, hoc patiens, quod toleraret ille, contra quem venenum probatur esse confectum.* Sed reponi potest, has leges minus recte hoc trahi, cum ea calumniantium poena mensuram talionis excedat, pro conatu completo malo repraesentato, vtut de caetero ista poena non sit iniqua. Nam vti est apud QVINTILIANVM Inst. Orat. L. VII. c. 9. *Maledicus a malefico non distat, nisi occasione.* Et DECLAM. 331. *Homicidii genus* videtur *petere spiritum hominis, quem occidi non oporteret.* Et recte PLINIVS Panegyr. [c. 35. n. 3.] in calumniatores: *Spectent paria praemio damna, nec maiores spes quam metus habeant, timeantque quantum timebantur.* Sic lege diuina diffamator virginis par habebatur vim inferenti. Deuter. XXII, 19. 29. ISOCRATES de Permutatione I, [p. 540. 541.] *Quid calumnia possit fieri maleficentius? quae facit, vt de mentientibus bene existimetur, vt plane innocentes iniusti esse videantur, vt iudices peierent: quae denique veritatis lucem extinguit, & caligine mendaciorum auditoribus inuolutis, quemuis ciuium per iniuriam interficit.* QVINTILIANVS Declam. 11. *Calumniantium nefas non potest nisi per iudicium facinus imponere. Actum est de rebus humanis, si de criminibus nostris tantundem mendaciis licet: nec vllus innocens hucusque felix est, vt diligentiae fingentium par sit.* Constitut. SICVLAE L. II. c. 14. In L. XII. tabb ita extat: *Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.* Super qua lege videnda omnino sunt, quae Fauorinus, & Sext. Caecilius ICtus disputant apud GELLIVM L. XX. c. 1. Eam tamen talionem Romae penitus in desuetudinem abiisse ex §. 7. Instit. de Iniur. patet. Add. Ant. MATTHAEI de Crimin. tit. de Iniur. c. 2. §. 2. 3. Apud DIODORVM SICVLVM L. XII. c. 17. Lex Charondae apud Thurios lata memoratur: *Si quis alicui eruerit oculum, reo pariter oculum eruito. Sed accidit, vt quis vno captus oculo, alterum quoque per vim illatam amitteret, & sic facultate videndi prorsus orbaretur. Hic, etsi auctori facinoris vnus contra oculus excussus sit, minus tamen poenae, quam par sit, illum exsoluisse arbitratur. Qui enim ciuem excoecauerit, etiamsi fas luisse pro lege scripta videatur, non pari tamen damno affectum contendit. Aequum igitur esse, vt illi, qui vno praeditum oculo tota visione priuarit, ambo simul oculi effodiantur, si aequalis iniuriae poena luenda sit. Dolore igitur*

§. XXVII. 1) L. 17. C. de Poenis. H.

2) *Quod committere dicebantur, qui liberos homines, vel alienos seruos dolo malo celassent, vel surripuissent* L. vlt. D. ad L. Fab. de Plagiar.

3) Vid. tit. Dig. de Termino moto.

4) Vid. Tit. Dig. de Sepulchro violato.

5) Vid. supra L. III. c. 7. §. 11. in fine.

6) In his enim talio vel impossibilis, vel idem crimen repetitura erat. H.

7) Quod argumentum inprimis vrget Fauorinus apud GELLIVM dicto loco. H.

igitur & indignitate rei perculsus ille coecus, ad populum de calamitate sua verba facere ausus tam miseram conditionem vitae suae deplorat; tum vt legem illam corrigant, multitudini suadet. Tandem inserto in funem collo, cum felicem suasionis euentum impetrasset, lex illa abolita fuit, emendatiorque in eius locum surrogata, & ipse strangulationis necem effugit. Idem refertur a DEMOSTHENE aduersus Timocratem. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 7. οὐκ ἴση ζημία, ἂν τις τὸν ἑτερόφθαλμον τυφλώσῃ καὶ τὸν δύ᾽ ἔχοντα. *Non par poena, si quis oculum excusserit monoculo, & duos oculos habenti.* Add. Petr. GREGORIUS THOLOSANUS Syntagm. L. XXX. a. 10. Quicquid huius sit, certum est, talionem ita crude intellectam non esse iustam quarumuis poenarum mensuram. Nam primo in plurimis criminibus illa locum plane non habet. Qua enim quis ratione per talionem punire vellet, verbi gratia, adulterium, stuprum, foedos concubitus, crimen laesae maiestatis, conuicium, calumniam, veneficium, crimen falsi, suppositionem partus, procurationem abortus, plagium [2], ambitum, incestum, sacrilegium, termini motionem [3], sepulcri violationem [4], stellionatum [5] praeuaricationem, & similia [6]. Ex quo & hoc obiter patet, recte Theodosium Imperatorem sustulisse poenam mulierum, in adulterio deprehensarum, tunc Romae vsitatam, qua in lupanari conclusis necessitas scortandi afferebatur, pulsato tintinnabulo, quando turpitudinem istam patiebantur. Nam licet tanta contumelia grauissimae loco poenae esset; tamen quia haec poena citra peccatum exerceri non poterat, peccatum potius auxisse, quam sustulisse videbatur. SOCRATES Hist. Eccles. L. V. c. 19. Quanquam fateamur, leges, quae talionem uidentur sancire, eam duntaxat accommodare ad iniurias seu laesiones corpori illatas. Deinde licet fingamus casum, quo crimen, quod commissum est, poenae vice possit fungi, & in quo personae, locus, tempus, qualitas, causa, crimen non eleuant, aut aggrauant: tamen ne sic quidem simplex retaliatio satis commoda est futura. Rusticus rustico colaphum impegerit in loco priuato. Heic si percussus alteri colaphum reponere debet, quomodo aequilibrium seruari accurate poterit [7]? Add. Lex WISIGOTHORUM L. VI. tit. 4. c. 3. Quod si executio sit a tertio facienda, quomodo isti constare poterit, qualiter libratus prior colaphus fuerit? In multis porro delictis talio nimis grauis erit futura, si non distinguatur, per imprudentiam, an per malitiam factum quid fuerit, aut si personarum discrimina non obseruentur, verbi gratia, aliquis dum alteri colaphum infligere vult, gemma acuta, quam in digito gestabat, oculum ipsi praeter intentionem excussit. Duriter sane cum ipso ageretur, si oculus iterum sit ipsi exsculpendus. Sic si honestus aliquis virbaiulo colaphum inflixisset, durum nimis foret, si & ipsi colaphus sit reponendus, qui honesto viro valde ignominiosus est, baiulo non item [8]. Denique in plerisque delictis talionis poena iusto leuior videtur. Idque contingit peculiariter quidem

ex

8) Πολλαχοῦ γὰρ διαφωνεῖ [τῷ δικαίῳ τὸ ἀντιπεπονθὸς] οἷον εἰ ἀρχὴν ἔχων ἐπάταξεν, οὐ δεῖ ἀντιπληγῆναι. καὶ εἰ ἄρχοντα ἐπάταξεν οὐ πληγῆναι μόνον δεῖ, ἀλλὰ καὶ κολασθῆναι. ἔτι τὸ ἑκούσιον καὶ τὸ ἀκούσιον διαφέρει πολύ. Ius talionis iustitiae saepe non congruit. Nam si magistratus aliquis aliquem verberauit, nefas huic est, reuerberare. Quodsi e contrario Magistratum aliqui, verberauerit, non tantum reuerberari debet, sed praeterea alio modo puniendus est. Praeterea multum interest inter id quod voluntarie & quod inuoluntarie fiat.

ex disparitate personarum [9], quae iniuriam intulerunt, aut passae sunt; aut ex disparitate loci, temporis, aliarumque circumstantiarum. In vniuersum autem rudem illam talionem destruunt argumenta a GROTIO dicto loco §. 32. adducta, vbi recte negat illi, qui alteri deliberato & sine causis culpam valde minuentibus nocuit, tantundem nocumenti, & non amplius inferri debere. Add. Apocal. XVII, 6. Nam aequitati repugnat, vt par sit periculum innocentis & nocentis [10], neque satis cauetur securitati hominum, si malis non immineat maior metus a legibus, quam bonis a malorum petulantia, quibus insuper velut lucri adhuc vice est spes latendi, fugiendi, aut seueritatem iudicum quocumque modo euadendi. Quid quod & sanctissimae leges eandem poenam in inchoata, quam in completa scelera quandoque statuunt. Vid. Deuter. XIX, 19. Exod. XXII, 9. Edictum regis THEODORICI c. 13. & 50. Memoratu quoque digna est lex Indorum, quam refert STRABO L. XV. [p. 710. Edit. Paris. 1036. C. Edit. Amsterod.] *Qui membro quempiam orbauerit, non modo talionis poenam subit, sed etiam manu truncatur. Quod si quis artifici manum oculumue ademerit, capitale est.* Solonis lege, qui alteri vnum oculum eruerat, ei ambo erui debebant, apud Diogenem LAERTIVM Solone. [L. 51. §. 57. Ed. Amsterod.] Sic *L. 1. D. ad L. Cornel. de Sicariis* ea lege tenebatur, qui *occidendi hominis causa cum telo ambulauerit* [11]. Cui rei etsi consequens sit, vt consummatis criminibus maior debeat respondere poena: tamen quia in foro humano nulla poena morte est grauior, eaque iterari nequit, intra eandem necessario subsistitur; additis interdum pro ratione delicti cruciatibus, aut ignominia, quae mortem antecedat, aut sequatur.

§. XXIIX. SVBIVNGENDVM quoque heic de poenis, quae in foro humano nomine delicti, ab alio patrati, solent exigi. Vbi illos quidem, qui reuera de reatu delicti participant, pro ratione influxus ad facinus aliquod puniri posse, extra dubium est; cum iidem non alienum, sed proprium delictum luant. Qui autem, & quo ordine de alieno delicto participent, supra est expositum [1]. Add. Iac. GODOFREDI Disc. ad *L. Quisquis C. ad L. Iuliam Maiest. c. 9. & 10.* Illud tamen notandum, inter restitutionem damni, & poenam id discriminis obseruari, quod in foro humano facilius quis damnari soleat ad refusionem damni, quam ad poenam simul sustinendam; cum facilius imprudentia aut leuior culpa ad poenam deprecandam valeat, quam ad damni dati reparationem. Memorabilis est lex Thomae Randulfi, Proregis Scotiae, apud BVCHANANVM Rer. Scotic. L. IX. *Furta, ex belli contagione adhuc frequentia, vt*

9) Nam pictor vel scriba dextra minus carere potest, quam cantor aut cursor. Luseo oculus magis est necessarius, quam qui vtrumque adhuc saluum habet. H.

10) Cum non pauci sint eo animo, qui se perditos cupiant, modo simul inimicum perdant. Atreus apud SENECAM in Thyeste:

Haec ipsa pollens inclytis Pelopis domus
Ruat in me, dummodo in fratrem ruat. H.

11) Recensetur ea in nota 4. ad §. 23. Addatur GROTIVS L. II. c. 20. §. 39.

§. XXIIX. 1) L. I. c. 5. §. 14. SENECA IV. Epit. Controu. 8. *Aeque dignus est poena, qui vi ab alio admota ad lucrum suum vtitur, vt ipse, qui vim adhibet.* H.

2) Vbi an vniuersitas possit delinquere? non vna distinctione vtuntur ICti. V. REYGER in Thesaur.

vt compesceret, legem tulit, vt rustici instrumenta, ruri colendo comparata, in agris relinquerent: neue noctu domos, aut stabula clauderent. Damni dati si quod esset, pretium damni a praefectis iuridicis peterent: praefecti a rege repeterent. Regi ex bonis latronum deprehensorum satisfieret. Verum circa delicta vniuersitatum obseruandum [2], quanquam regulariter decreta, in quae maior pars consensit, habeantur pro decretis vniuersitatis, sic vt etiam pauci dissentientes ad istorum obseruationem atque exsecutionem teneantur; (Vid. POLYBIVS L. V. c. 49. in fine. PLINIVS L. VI. Epist. 13. *Singulos, integrare, dissentire fas est; peracta, quod pluribus placuit, cunctis tuendum*, tamen si agatur de reatu inde resultante [3], non inquinati intelligentur, nisi qui actu consenserunt. Innocens autem erit, qui & ab initio dissenserit, & in suo dissensu constanter perseuerauerit. Vid. Lucae XXIII, 51. Hinc Alexander cum captis Thebis omnes Thebanos sub corona vendidisset, illis libertatem reliquit, qui contradixerant [4] decreto circa exuendam Macedonum societatem. PLVTARCHVS Alexandro, [p. 670. D.] Quin & excusari, saltem in tantum, solent, qui cum ab initio dissensissent, post per plures victi decreto vitioso exsequendo strenuam operam nauant. Sic Graeci memorantur pepercisse Antenori & Aeneae, qui auctores Helenae reddendae fuerant, vtut hic pro patria non segniter arma gessisset. Est porro & hoc notandum, alia poena affici vniuersitatem vt talem, alia singulos. Singulorum poena interdum est mors. Eius vicem in vniuersitate sustinet eiusdem dissolutio. Add. Constitut. SICVLAE L. I. tit. 47. Atque hoc modo si ciuitas esse desinat, vsumfructum velut morte finiri dixit MODESTINVS in *L. 21. D. Quib. mod. vsusfr. amittitur.* Singuli quandoque poenae nomine in seruitutem abstrahuntur. Similem poenam patitur vniuersitas, si cum antea ciuitati immediate subesset, dein alteri subordinato corpori, aut ciui subiicitur. Denique & singuli bonis mulctantur. Vniuersitati ob delictum publicum publica quoque bona adimuntur, puta muri, naualia, naues bellicae, arma, aerarium, agri publici, priuilegia. Sic Theodosius publicum delictum Antiochenorum, qui ob indictionem noui tributi statuas Imperatoris in foro sitas euerterant, puniuit, interdicto ipsis theatri & balneorum vsu; & ademto vrbi nomine metropoleos, quo antea gaudebat. LIBANIVS Orat. XIII. Iisdem Marcus Imp. spectacula, & alia ciuitatis ornamenta sustulerat, quae postea tamen reddidit. VVLCATIVS GALLICANVS in Auidio Cassio, [c. 9.] Sic Seuerus Byzantium maxima ex parte diruit, simul theatro, thermis, omnique cultu & honore detracto, in vici formam redegit, & Perinthiis adiudicauit, HERODIANVS L. III. c. 6. Sic Constantius Imperator Constantinopolitanis, qui ipsius ducem Hermoge-

Thesaur. voce ciuitas n. 4. BESOLDVS in Delibat. iur. ex L. III. Digestor. quaest. 26. Henric. HAHN. ad Wesenb. tit. *Quod cuiusque vniuersitat. nomin. n. 6.* Paulus SERVITA *Considerationi sopra le censure della santita di Paolo V. contra la Sereniss. Rep. di Venetia.* H.

3) Supra L. VII. c. 2. §. 22. H.

4) Et cum Proceres Sueciae contra Christiernum II. Regem coniurassent, Ioanni Prascio, Episcopo Lincopiensi, qui diu causam Regis propugnauerat, & tandem aliis accedere coactus, in literis coniurationis sub interiore cera scriptam manu propria schedam callide occultauerat, in qua legebatur, quicquid huius admisisset, id ab inuito expressum esse, id pro innocentia fuit, & inter septuaginta Proceres ipse vnicus euasit. Ioannes MEVRSIVS Vita Christierni II. ad A. MDXX. LOCCENIVS L. V. Histor. Suecan. p. 191. H.

mogenem interfecerant, frumenti congiarium gratis antea donatum poenae loco ademit. Apud SOCRATEM [5] Hist. Eccles. L. II. c. 13. Etsi in delictis multitudinis & hoc rationis sit, vt auctores potissimum puniantur [6]. Vid. LIVIVS L. XXIX. c. 26. ab init. [7] Inde ad taxanda tam delicta, quam supplicia vniuersitatum, non parum facit illud QVINTILIANI Declam. II. *Persuadentium vires sunt, quicquid ciuitas facit: & quodcunque facit populus, secundum quod exasperatur, irascitur. Sic corpora nostra motum nisi de mente non sumunt, & otiosa sunt membra, donec illis animus vtatur. Nihil est facilius, quam in quemlibet affectum mouere populum. Nulli, cum coimus, sua cogitatio, sua mens, aut vlla ratio praesto est, nec habet vlla turba prudentiam singulorum, siue quod minus publicos capimus affectus, siue negligentior est, qui se non putat solum debere rationem; & multi fiducia facimus omnium.* CICERO pro Cluentio, [c. 46.] *Statuerunt ita maiores nostri, vt si a multis esset flagitium rei militaris admissum, sortitione in quosdam animaduerteretur, vt metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perueniret.* Milites apud TACITVM A. I. [c. 44.] *Puniret noxios, ignosceret lapsis.* Add. POLYBIVS L. XI. c. 27. in fine. Et Excerpt. legat. XXVIII. c. 4. BODINVS de Rep. L. III. c. 7. p. m. 527. seqq. Ant. MATTHAEI de Crimin. ad L. XLVIII. D. tit. 18. c. 4. §. 30. Constitut. SICVLAE L. I. tit. vlt. [8]

§. XXIX. HOC LOCO quaestio oritur: An poena ob delictum vniuersitatis semper exigi possit? puta, si delictum ante duas aut tres generationes publice sit patratum. Qui affirmare velit, eo colore vti posset, quod quamdiu vniuersitas duret, illa eadem maneat, mutatis licet ac succedentibus sibi singulis. Quo facit illud PLVTARCHI de sera Numinis vindicta, [p. 559. A.] *Est ciuitas res quaedam vnica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum aetates suam exuit naturam, aut ratione temporis aliud fit ex alio: sed semper easdem erga se affectiones, & naturae suae consentaneas seruat, omnesque eorum, quae publice agit, aut egit causas in se continet, quamdiu communitas, quae mutuis complexibus deuincit, vnumque corpus efficit, vnitatem suam conseruauerit. Ergo vrbem perdurantem volumus opprobriis maiorum obnoxiam esse, quo etiam sibi gloriam eorum & potentiam vindicat.* Verum rectius isthaec quaestio negatur, si de poena humana sermo sit. Nam ne in singulis quidem hominibus adeo necessum est antiqua delicta, vti recentia, & velut adhuc flagrantia vindicare. Vnde etiam non citra rationem in iure Romano de praescriptionibus criminum traditur [1]. Vid. Anton. MATTHAEVS de Crimin. L. XLVIII. tit. 19. c. 4. Deinde probe obseruandum, quod quaedam de vniuersitate aliqua dicantur primo & per se, verbi gratia, habere aerarium, habere leges, iura, priuilegia, quae singuli, qui sunt de isto corpore, sua dicere non possunt: quaedam autem competunt vniuersitati, non nisi ex deriuatione a singulis: seu primo inhaerent singulis, &

post

5) Integrae prouinciae infamatae exemplum est in *L. 9. C. Theodos. de Indulgent. crimin.* Adde *L. 5. C. Theodos. eod.* H.

6) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 11. §. 5. & ad Iudic. VIII, 16. H.

7) *Certabant sententiis* [Carthagini] *vtrum in auctores tantum seditionis - - - - animaduerteretur, an plurium supplicio vindicanda tam foedi exempli defectio magis, quam seditio esset. Vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi poena consisteret, ad multitudinem castigationem satis esse.*

post inde vniuersitas denominationem accipit. Sic societatem aliquam dicimus doctam, fortem, temperantem [2], bene aut male moratam, quae plurimos socios doctos, fortes, temperantes, bene aut male moratos habet; etsi non repugnet, quo minus in ea nonnulli indocti, ignaui, aut intemperantes exsistant. Ex hoc genere quoque est, si dicamus vniuersitatem aliquam poenas esse commeritam. Meritum enim conuenit singulis tanquam mentem habentibus, & prout scientes volentes agere possunt. Non habet autem vniuersitas vt talis, & quatenus distinctum quid a singulis concipitur, animum, per quem possit edere actiones, meriti primo & immediate capaces, quae quidem a singulorum actionibus plane sint distinctae. Ex quo sequitur, siquidem illi ciues, per quos ciuitas meritum contraxit, extincti sint, neque idem a sequentibus per actum aliquem fuerit continuatum, ipsum quoque meritum fuisse extinctum; ac proinde etiam aptitudinem ad poenam, quae sine illo recte infligi nequit. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 8. Equidem PLVTARCHVS dicto loco, ad exemplum diuini Numinis heic prouocat, quod aliquando in posteris delicta maiorum vindicare legitur. Enim vero de tribunalis diuini processu ad forum humanum argumentum per omnia ducere non licet. Sic & non sequitur; si aequum est, posteros praemia & honores accipere ob merita maiorum: ideo & aequum esse, eosdem ob delicta maiorum puniri. Nam beneficii ea est materia, vt in quemuis etiam immeritum, & gratis conferri possit; poenae non item. Et obsoletum quoque beneficium allegare Romani plausibile ducebant apud IVSTINVM L. XXVIII. c. 1. vbi hanc rationem afferunt, quare Acarnanum defensionem contra Aetolos susciperent; quod Acarnanes soli quondam aduersus Troianos, auctores originis suae, Graecis auxilia non miserint. Idem memorat STRABO L. X. Etsi cordatiores facile intelligunt, istud iactatum, vt vllus saltem color videretur, quare Romani negotiis ad se nihil spectantibus sese immiscerent. Ridicula quoque est sententia Mahometis II. ad Pium II. Pontificem: Se mirari, quod Itali foedere iungantur contra ipsum, cum tamen ipse communem a Troianis originem ducat; & ipsius non minus quam istorum intersit ob Hectorem interfectum vlcisci Graecos, quibus nunc Itali faueant contra ipsum. Apud Mich. MONTAIGNE Essais L. II. c. 36.

§. XXX. DE caetero firmum manet istud: in foro humano ob delictum alienum, de quo nulla ratione quis participauit [1], recte aliquem puniri non posse. Sed quia in vita humana videmus saepe aliorum delicta occasionem praebere, vt aliis male sit; ne quis in errorem inducatur, obseruandum est; primo non omnia, quae homini molesta, aut damnosa sunt, poenarum rationem habere [2]. Qui confiscatis ob delictum bonis, ad egestatem redigitur, poenam patitur. Ast quam multi nascuntur, quibus praeter corpus nullum

8) Vid. Fr. HOTMANNI Quaestiones illustres c. 42.

§. XXIX 1) V. supra L. I. c. 9. §. 6. H.
2) ARISTOTELES V. Pol. 9. Εἴπερ γάρ ἐστιν ἐφ' ἑνὸς ἀκρασία ἔστι καὶ ἐπὶ πόλεως. *Si namque in vno crimen est incontinentia, est etiam in ciuitate.* H.

§. XXX. 1) Vid. omnino supra L. I. c. 5. §. 14. H.
2) Siue effectum poenae distinguendum a poena ipsa. H.

lum patrimonium? Quam multi incendio, naufragio, incurſu hoſtium omnia ſua amittunt; quibus ſua egeſtas non poena humana, ſed fatale malum, aut vt alii loquuntur, infortunium eſt. Vnde, ſi verbi gratia, quae ob delicta principum ſubiecti mala ſentiunt, eadem conſiderare debent, tanquam incommoda alia, mortalium conditionem iam comitantia, vti ſunt imbecillitas corporis, aegritudo ſenii, intemperies aëris, ſterilitas, & ſimilia.

§. XXXI. Deinde ſciendum, aliud eſſe damnum directe datum, aliud quod tantum per conſequentiam venit. Illud eſt, quando alicui aufertur, ad quod ius proprie dictum iam habebat. Hoc autem vocatur, per quod intercipitur conditio, ſine qua iſte ius non erat habiturus. Exemplum extat in *L. 24. §. vlt.* [1] *L. 26. D. de Damno infecto* [2]. *L. 63. D. ad L. Falcidiam.* Sic quando parentum bona confiſcantur, ſentiunt inde incommodum quidem & liberi. Sed id proprie non eſt poena reſpectu liberorum; quia bona illa ipſorum futura non fuerant, niſi a parentibus ad vltimum ſpiritum forent conſeruata: adeoque confiſcatio duntaxat intercipit conditionem, citra quam liberis ad paterna bona nullum ius proprie dictum competebat. Vid. *L. 3. D. de Interdict. & relegat* [3]. Etſi legem Mogaldi regis Scotiae, *vt damnatorum bona fiſco addicerentur, nullam in partem liberis & vxoribus admiſſis,* iniquam ac inhumanam non immerito vocet Bvchananvs Rer. Scotic. L. IV. Add. Grotivs L. II. c. 21. §. 10.

§. XXXII. Deniqve & illud notandum, interdum imponi alicui aliquid mali, aut auferri aliquid boni occaſione quidem alterius peccati, aut quod alter ſuae obligationi non ſatisfecit: ita tamen vt peccatum illud, aut defectus impletae obligationis non ſit propria & proxima cauſa, cur iſte malum patiatur, neque alteri directe ex eodem peccato ius naſcatur, quare iſtum recte poſſit malo multare. Sic fideiuſſores ſaepe aliquid damni patiuntur, debitore, pro quo interuenerunt fidem violante. Aſt proxima cauſa obligationis, quare fideiuſſor alienum debitum luere teneatur, eſt ipſius promiſſio. Nam vti qui pro emtore fideiuſſit, proprie non ex empto tenetur, ſed ex promiſſo: ita & qui pro delinquente fideiuſſit, proprie non ex alieno delicto, ſed ex ſua ſponſione tenetur. Ex quo conſequitur, quod vbi fideiuſſori aliquid mali ſit patiendum, id menſuram accipere debeat non ex delicto alterius, ſed ex ea poteſtate, quam ipſe in promittendo habuit. Adeoque quando delinquente elapſo ad vadem neceſſitas luendi deuoluitur, non ſpectandum eſt, quantum mali delinquenti

§. XXXI. 1) *Item videamus, quando damnum dari videatur . . . . vt puta in domo mea puteum aperio, quo aperto venae putei tui praeciſae ſunt: an tenear? Ait* Trebatius, *non teneri me damni infecti: neque enim exiſtimari, operis mei vitio damnum tibi dari in ea re, in qua iure meo vſus ſum.* Conf. Thomasii Diſſertatio, Non ens actionis forenſis contra aedificantem ex aemulatione.

2) *Eſſe autem praepoſterum, ante hoc locupletes dici, quam adquiſierimus.* L. 63. D. ad Leg. Falcid.

3) *Eum, qui ciuitatem amitteret, nihil aliud iuris adimere liberis, niſi quod ab ipſo perventurum eſſet ad eos, ſi inteſtatus in Ciuitate moreretur: hoc eſt, hereditatem eius, & liberos & ſi quid aliud in hoc genere reperiri poteſt: quae vero non a patre, ſed a genere, a ciuitate, a rerum natura tribuerentur, ea manere eis incolumia.*

4) Qualis quoque illa, quam Florentiae eſſe memo-

quenti recte potuerit imponi; sed ad quid malorum pro altero tolerandum nudo suo consensu obligare sese quis potuerit. Ex quo etiam colligitur [1], quousque in causis capitalibus vades admitti queant: nempe hactenus tantum, vt vel vas promittat magistratui, cui delicti est persecutio, se damnum eo datum sarturum, vel caueat de reo sistendo; idque vt reus iam comprehensus carceris molestia liberetur, neque ex vinculis causam dicere cogatur; vel ne in absentem & indefensum tanquam conuictum aliquid statuatur. Sed vt capitalem poenam pro reo subeat vas, neque obligare iste se potest, cum tanta homini in propriam vitam non sit potestas; neque istam poenam exigi processus fori humani patitur. Poena enim propter delictum infligitur, eo fine, vt improbitas hominum sistatur. Atqui neque ipse vas deliquit, neque actu fideiussionis reatum delicti in se deriuauit. In eo enim nullum est crimen, velle, vt reus aequiore loco causam dicat, aut meliore sit conditione, donec sententia in ipsum feratur; aut promittere, se multam pecuniariam reo dictam exsoluturum, vti & id, quanti magistratus aestimauerit, quod facultas poenae sumendae per fugam rei fuerit subtracta. Sed nec finis poenae humanae obtinebitur, punito vade. Ille enim punietur, non quia peccauit, sed quia alterius fidem secutus tanto sese periculo exposuit. Atqui per talem poenam id duntaxat efficeretur, ne alii deinceps ita facile pro aliis interuenirent; non vt a delicto, quod reus in se admiserat, absterrerentur. Adeoque talis poena non respiceret delictum rei principalis, sed imprudentem crudelitatem vadis. Igitur non recte naturam poenae ac officium suum circa eandem exigendam intellexit magistratus, qui vadem supplicio affecit; nisi vbi dolo egisse ipsum adparuerit, vt disciplinae publicae vim hac ratione eluderet. Sic & cum homini in propria membra non sit tale ius, vt pro lubitu illa possit perdere; patet itidem, non posse aliquem sese obligare ad ferendam pro altero poenam mutilationis. Aliud autem est, quando capite puniuntur custodes reorum, qui per negligentiam, aut ex collusione reis occasionem elabendi dederunt. Hi enim non ob alienum; sed ob proprium delictum puniuntur. Vid. 1 Regum XX, 39. seqq. Actor. XII, 19. [2] Quin imo licet alias liberis patribusfamilias de sua ciuitate statuendi ius sit; non tamen vadi recte videtur exilium indici; tum quia illud poenae rationem non videtur obtinere posse, tum quia non interest ciuitatis, eiusmodi ciuem exigere. Huc & referri potest, quod Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VI. c. 3. refert, cum vicina vrbi regiae Cusco oppida apud Peruanos quondam tributi loco ministros aulae regiae suppeditarent, si quis horum quid deliquisset, id oppidum a quo praesentatus fuerit, luisse [3]. Sunt & alii casus, vbi

memorat THVANVS L. XXIII. Histor. ad A. MDLIX. Si filius familias maiestatis crimen commisisset, partem eam, quae ipsi ex bonis paternis seu maternis obventura esset, quamuis adhuc superstitibus parentibus, iam tum fisco vindicandam statuens. H.

§. XXXII. 1) Vid. supra L. II. c. 4. §. 18. & L. V. cap. 10. §. 12. H.

2) *L. 8. L. 12. D. de Effractorib. & expilator. L. 4. L. final. §. 2. C. de Custod. reor.* CARPZOV. Praxi criminal. quaest. III. H.

3) Supra quoque ad L. I. c. 5. §. 14. ex Martinio & Louberio diximus, nimis rigidam esse Sinensium & Siamensium legem, qua magistratus maiores ob delicta minorum magistratuum, qui ipsis subsunt, obstringuntur. H.

vbi quis occasione delicti alieni incommodum patitur. Sic, verbi gratia, si ego alterius aedes precario inhabitarem, easque ob delictum domini publicari contingeret, incommodum & ipse sentio, dum mihi iam est migrandum, cum fortasse diutius iste me inhabitare permisisset. Poena tamen proprie non afficior. Nam fiscus, qui dominium aedium nactus est, suo iure precarium vsum pro lubitu mihi finire potest. Sic proditorum & perduellium liberi saepe honoribus excluduntur; id quod parentibus quidem in poenam redundat [4], dum propter ipsos carissimi coguntur inglorii viuere. In liberis autem idem poenae rationem non habet [5], quippe cum in arbitrio ciuitatis sit [6], cui velit honores mandare; adeoque ipsa suo iure ab honoribus possit arcere, etiam tales, qui ipsi nihil peccauerunt, vbi ex vsu Reipublicae id esse iudicatur.

§. XXXIII. His ita distinctis patet, in foro humano neminem reatus immunem ob alienum delictum recte puniri. Cuius ratio est, quia aptitudo ad poenam ex merito oritur, cuius fundamentum est sua cuiusque voluntas, qua homini nihil magis proprium, quaeque nisi ex motu intrinseco vitium contrahere non potest. Nam quod GROTIVS d. l. §. 12. putat exemplum etiam statui posse extra personam delinquentis in persona, quae tenerrimo amoris vinculo ipsi iungitur; id falsum est. Neque ad rem facit, quod PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta [p. 560. A.] adfert: *Magistrum vno puero caeso reliquos officii monere, & decimatione facta, imperatorem totum plectere exercitum.* Nam & puer qui caeditur, & decimus quisque qui plectitur, nocens erat. Cui consequens est, liberos innoxios non debere puniri ob delicta maiorum. Vid. *L. 22.* [1] *C. de Poenis. L. 26.* [2] *D. de Poenis.* GRATIANVS *Caus. 1. quaest. 4. c. 6. 7. 8.* Inde quidam illud Iosuae VII, 24. exponunt, liberos Achani adductos, vt cum omni populo simul a Iosua erudirentur, monerenturque sibi a talibus cauere; non vt interficerentur cum patre; eoque sequentia verba *lapidarunt eos* intelligenda tantum de Achane & iumentis eius. Quod si haec explicatio non admittatur, confugiendum est ad eam responsionem, quam suggerit GROTIVS de I. B. & P. L. I. c. 3. §. 8. in fine. [3] OVIDIVS Metam. L. IV. [v. 669. 670.] *Illic immeritam maternae pendere linguae Andromedam poenas iniustus iusserat Ammon.* STATIVS Thebaid. L. I. [v. 668. & seqq.] *Ne perge queri, casusque priorum Annumerare tibi. Nec culpa nepotibus obstat. Tu modo dissimilis rebus mereare secundus Excusare tuos.* Sic abominanda, & quae diritate omnes leges superet, AMMIANO MARCELLINO L. XXIII. [c. 6. p. 416. Ed. Gronou.] dicitur lex

4) Vere AESCHYLVS inferiis:

Παῖδες γὰρ ἀνδρὶ κληδόνες σωτήριοι
Θανόντι· φελλοὶ δ' ὡς ἄγουσι δίκτυον,
Τὸν ἐκ βυθοῦ κλωστῆρα σώζοντες λίνου.
Nomen superstes mortuis sunt liberi,
Velut que suber, rete quo defenditur,
Submersa plane fila, ne in fundum ruant. H.

5) Nullam poenam patientibus plus doloris vel ignominiae inferre PLVTARCHVS ait, quam quae posteros in eamdem secum calamitatem trahat. Ἀλλὰ διὰ τῶν παίδων ἰοῦσαι [κολάσεις] καὶ διὰ γένους ἐμφανεῖς τοῖς δεῦρο γενόμεναι, πολλοὺς ἀποτρέπουσι καὶ συστέλλουσι τῶν πονηρῶν· ὅτι δ' οὐκ ἔστιν αἰσχίων, οὐδὲ λυποῦσα μᾶλλον ἑτέρα κόλασις ἢ τοὺς ἐξ ἑαυτῶν κακὰ πάσχοντας δι' αὐτοὺς ὁρᾶν. De sera Numinis vindicta p. 561. A. Ed. Wech. Et, durum esse, si liberi propter crimina parentum puniantur, CICERO quoque adgnoscit. Epist. ad Brut. 12. etsi haec iniquitas compensetur vtilitate publica, qua amor parentum erga liberos, tanquam viscera sua, cautiores eos reddat ne quid audeant contra vtilitatem publicam. *Nec vero me fugit*, inquit, *quam sit acerbum, Parentium scelera filiorum poenis lui.*

lex Persarum, qua ob noxam vnius, qui in regem deliquit, omnis propinquitas perit. Vid. HERODOTVS L. III. de Intapherne. IVSTINVS L. X. c. 2. De simili Macedonum lege vide CVRTIVM L. VII. c. 11. [4] L. IIX. c. 6. Equidem facile patet, diris hisce suppliciis salutem suam munitum iuisse reges. Apud IVSTINVM L. XXVI. c. 1. Hellanicus dicitur ad caedem Aristotimi tyranni animatus per senectutem & *orbitatem*, vt qui nec aetatis nec pignoris respectu timeret. Add. IDEM L. IV. n. 8. In similem sententiam loquitur A. Caesellius apud VALERIVM MAXIMVM L. VI. c. 2. At qui suam contemnere vitam potest, timidior redditur, si norit, omnibus suis secum, & propter se pereundum. Dein cauere sibi volebant, ne paternae necis vltores essent filii. Νήπιος, ὃς πατέρα κτείνας, παῖδας καταλείπει. *Stultus, qui cum occiderit patrem, filios relinquat.* ARISTOTELES Rhet. L. II. c. 21. Sicuti nec facile creditur quis tantam rem moliri, non adhibitis in conscientiam propinquis. Quas ob rationes Parmenionem ab Alexandro occisum tradit ARRIANVS L. III. [c. 26. Ed. Oxoniens.] Iactatur quoque illud Cassii apud TACITVM A. XIV. [c. 44.] *habet aliquid ex iniquo magnum exemplum, quod in singulos vtilitate publica rependitur.* Conf. t. t. *D. ad SCtum Silanianum.* In *L. 4. C. ad L. Iuliam Maiestatis* dicitur: filii perduellium paterno supplicio perire debent, in quibus paterni criminis exempla metuuntur. Vid. Ant. MATTHAEVS de Crimin. L. XLIIX. tit. 2. §. 10. Sic AMMIAN. MARCELLINVS L. XXIIX. [c. 3. in fine Edit. Gronouii.] memorat, quod Maratocupenorum, (qui erant latrones in Syria a vico, quem incolebant, sic dicti,) soboles parua etiam tum cum parentibus sit deleta, ne ad parentum exempla succresceret. HOBBESIVS Leuiathane c. 28. hanc rationem profert, quod isti maiestatis laesae rei hostes se ciuitatis profiteantur, adeoque iure belli coërceantur. Atqui in bello neque gladium iudicare, neque victorem distinguere quatenus ad tempus praeteritum inter nocentes & innocentes, neque cuiquam parcere, nisi quatenus conducit ad salutem ciuium. Sicuti & alias iudicia maiestatis hoc habent peculiare, quod ibi in causa propria Princeps esse iudex possit [5]; & aliquando absque ambagibus processus ab exsecutione fieri initium queat [6]. Add. GROTIVS ad Iosuam I, 18. Etsi religioso principi merito prae oculis habenda oratio Tiberii apud TACITVM A. III. [c. 12.] in causa Cn. Pisonis habita. Enimuero ne in bello quidem gladius recte saeuit in aetatem innocentem. Et cum qui in ciuitate nascuntur, ciues & ipsi sint, non adparet, quomodo hostiliter ipsi tractari queant, nisi proprio faci-

 nore

lui. Sed praeclare legibus comparatum est, vt caritas liberorum amiciores parentes Reipublicae redderet.

6) Vid. supra L. I. c. 7. §. 11. & L. III. c. 1. §. 3. H.

§. XXXIII. 1) *Sancimus, ibi esse poenam, vbi & noxia est. Propinquos, notos, familiares procul a calumnia submouemus, quos reos sceleris societas non facit. Nec enim adfinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. Peccata igitur suos teneant auctores: nec vlterius progrediatur metus, quam reperiatur delictum.*

2) *Crimen vel poena paterna nullam maculam filio infligere potest. Namque vnusquisque ex suo admisso sorti subiicitur: nec alieni criminis successor constituitur: idque* diui Fratres, *Hierapolitanis rescripserunt*, L. 26. D. de Poenis.

3) Imo Achanis liberi, eiusdem cuius pater sacrilegii rei, eoque iure lapidibus obruti fuisse videntur. Conf. CLERICVS ad Iosuae VII, 24.

4) Et ibi FREINSHEMIVS in Commentar. n. 20. H.

5) Imo hoc in aliis causis quoque habet locum. Vid. supra L. VII. c. 6. §. 2. H.

6) Vid. L. VII. c. 6. §. 12. H.

nore in hostes degenerauerint. Igitur nullo alio modo innocens filius rebellionem patris luere potest, quam vt ipsi intercipiantur ea bona, quae alias a patre in eum erant deuoluenda. Etsi apud Peruanos quondam sub imperio Yncarum, si Curaca ob delictum morte affectus esset, filius ideo munere paterno non excludebatur, sed potius delictum & poena patris ob oculos ipsi ponebatur, vt ab isto sibi caueret; apud Garcilassum de la VEGA Comment. Reg. L. II. c. 13. Ab honoribus autem indebitis arceri poena proprie dicta non est [7]. Sed nec caeterae rationes iniquitatem huius poenae tollunt. Sicuti verbi gratia DIONYSIUS HALICARN. L. IIX. [p. 547. Ed. Sylburgi. c. 80. Edit. Oxon.] tradit, Graecos, qui tyrannorum liberos simul vel necarunt, vel in exilium eiecerunt, persuasum habuisse; *quasi natura non ferat bonos filios nasci e malis patribus, aut malos e bonis* [8]. Add. PHILO Iudaeus de Specialibus Legibus. Et laudari meretur illud Marci apud VVLCATIVM GALLICANVM in Auidio Cassio, [c. 12.] *Quare filiis Cassii, & genero, & uxori veniam dabitis. Et quid dico veniam? cum illi nihil fecerint.* Neque ista per comminationes diuinas excusantur; cum de foro humano nobis sermo sit. Add. GROTIVS d. l. §. 14. Recte quoque commendatur lex Aegyptiorum, qua vetabatur, ne mulier praegnans mortis supplicio afficeretur, donec partum edidisset. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 77. AELIANVS V. H. L. V. c. 18. *L. 3. D. de Poenis. L. 5. §. 2. L. 18. D. de Statu hom.* PLVTARCHVS de sera Numinis vindicta. [p. 552. D.] quam aliae gentes quoque receperunt [9]. Add. tamen QVINTILIANVS Declam. 277. Quis contra sit poenarum rigor apud Iaponios; vid. apud Bern. VARENIVM Descr. Iaponiae c. 18. Ferdin. PINTO Itin. c. 55. Bern. VARENIVS de Relig. Iapon. c. 11. p. 192. Quo loco & illud monendum, potestate sua abusos legislatores, qui occasione ex vnius aut alterius delicto arrepta in totum aliquod genus duri quid statuerunt; vtut illud lapsu temporum mortis non ingloriosae speciem induerit. Sicuti contigit circa legem quorundam Indorum de cremanda cum defuncto marito vxore; cuius causa fuit, quod vxores maritorum fessae eos veneno tollere gauderent, vt recentibus maritis locum praeberent. Vid. CICERO Tusc. Quaest. L. V. [c. 27.] SOLINVS c. 65. DIODORVS SICVLVS L. XVII. c. 91. & L. XIX. c. 33. STRABO L. XV. [p. 1041.] Abr. ROGERIVS de Braminibus Part. I. c. 19. 20. Patet quoque ex hisce [10], haeredem de poena non teneri, quae corpus aut famam delinquentis affectura erat. L. XX. D. [11] *de Poenis.* [12]. De multa tamen pecuniaria tenetur, etsi non supra vires haereditatis, si aequitatem velimus respicere. Vid. *L. 1. D. de Priuatis delictis.* [13]

CAPVT

7) Vid. infra c. 4. §. 32. in calce. Nec, si qui illius sint familiae, nomen mutare cogantur. Vid. THVANVM L. CXXIV. ad A. MDC. *vbi de Ruuenis Gauriae Comitibus, ob structas Iacobo Scotiae Rege insidias, nomen Ruuenorum deponere, & in maternum vel aliud nomen adoptiuum transire iussis.* Aut si damnatum propinquum lugere vetentur. Quod Romanis vsitatum. L. XI. §. 3. *de His, qui notantur infam.* SVETONIVS in Tiber. c. 61. hodie seruat Gallia. H.

8) Παρ' Ἑλλήνων δὲ οὐχ οὕτως ἐνίοις ὁ νόμος ἔχει, ἀλλὰ τοὺς ἐκ τυράννων γενομένους οἱ μὲν συναποκτείνεσθαι τοῖς πατράσι δικαιοῦσιν, οἱ δὲ ἀειφυγίᾳ κολάζουσιν. ὥσπερ οὐκ ἐνδεχομένης τῆς φύσεως χρηστοὺς παῖδας ἐκ πονηρῶν πατέρων, ἢ κακοὺς ἐξ ἀγαθῶν γενέσθαι.

9) Graeci & Romani. PHILO de Humanitate

Ioann.

* *

CAPVT IV.

DE POTESTATE IMPERII CIVILIS CIRCA DEFINIENDVM VALOREM CIVIVM.

I. *Existimatio definitur, & diuiditur.*
II. *Existimatio simplex naturalis;*
III. *Quae est vel integra:*
IV. *Vel deminuta:*
V. *Vel consumta.*
VI. *Existimatio ciuilis simplex deficit vel ex statu:*
VII. *Vel ex antegresso delicto.*
VIII. *Non est infame, duellum legibus vetitum detrectare.*
IX. *Existimatio simplex ab arbitrio imperantium non dependet.*
X. *Neque pro illis consumi potest.*
XI. *Existimatio intensiua.*
XII. *Eius fundamenta.*
XIII. *An honoris fundamentum sola potentia.*
XIV. *Per ista fundamenta producitur tantum aptitudo ad honorem.*
XV. *Quis iure suo praecedentiam prae altero habeat.*
XVI. *Argumenta, ex quibus praecedentia praetenditur.*
XVII. *Examinatur antiquitas.*
XVIII. XIX. *Potentia, eius qualitas, & tituli.*
XX. *Rex regi cedere non tenetur.*
XXI. *Quomodo reges conuenire possint citra contentionem.*
XXII. *De ordine inter socios.*
XXIII. *Ciuium designare ordinem est summi imperii.*
XXIV. *Quomodo diuersarum ciuitatum ciues comparentur.*
XXV. *Nobilitas natalibus non inest a natura:*
XXVI. *Sed ab impositione ciuitatum.*
XXVII. *Quae tamen meritis niti solet & debet.*
XXVIII. *Indoles Romanae nobilitatis primis temporibus.*
XXIX. *Eam postea gesti honores metiebantur.*
XXX. *Quae indoles nobilitatis hodie in pleraque Europa?*
XXXI. *Alicubi nobilitati sanguinis exiguum pretium.*
XXXII. *Quatenus honores ciuiles ab arbitrio ciuitatis dependeant?*

QVANQVAM extra ciuitatem quoque in libertate naturali existant nonnulla fundamenta, quibus vnus alteri merito praeferri queat: tamen cum a pacto, aut definitione imperii ciuilis dependeat, vt ista funda-

 menta

Ioann. MEVRSIVS L. II. Themid. Attic. c. 9. LANGLAEVS L. XI. Semestr. c. I. Add. Speculum Saxonic. L. III. art. 3. H.

10) Conf. supra L. IV. c. II. §. 19. L. V. c. II. §. 12. H.

11) *Ciuilis constitutio est, poenalibus actionibus heredes non teneri, nec ceteros quidem successores. Idcirco nec furti conueniri possunt. Sed quamuis furti actione non teneantur, attamen ad exhibendum, actione teneri eos oportet, si possideant, aut dolo fecerint, quo minus possideant.*

12) *L. 26. D. eod. L. 7. §. 1. D. de Capit. minut. L. 1. §. 18. Deposit. L. 2. §. 2. & 7. D. de Decurion.* H.

13) *Si poena alicui irrogatur, receptum est commentitio iure, ne ad heredes transeat: cuius rei illa ratio videtur, quod poena constituitur in emendationem hominum: quae mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.*

menta alicui ius pariant, igitur hoc loco commodiſſimum viſum, vniuerſam materiam de diſtinctione hominum ſecundum exiſtimationem exponere. Eſt autem exiſtimatio valor perſonarum in vita communi, ſecundum quem aptae ſunt aliis perſonis exaequari, aut comparari, eisque vel antehaberi, vel poſtponi. Habent ſcilicet non exiguam inter ſe cognationem duae nobiliſſimae ſpecies quantitatum moralium, exiſtimatio, & pretium, quarum illa in perſonis, hoc in rebus conſideratur [1], quod ex illa perſonae, ex hoc res in vita communi aeſtimentur. Et quemadmodum pretia rebus eo potiſſimum fine ſunt impoſita, vt res inuicem permutandae, aut ab vno in alterum transferendae recte poſſint inter ſe comparari: ſic & exiſtimatio ei fini inſeruit, vt ratione iſtius tanquam valoris homines inter ſe queant comparari, quo decorus inter ipſos ordo, vbi coniungi eosdem contigerit, conſtitui poſſit: poſtquam omnimodam aequalitatem in genere humano commode ſeruari hautquidquam poſſe ſatis adparebat. Poteſt autem exiſtimatio diuidi in *ſimplicem* & *intenſiuam* [2]. Quarum vtraque conſideranda venit, tam inter eos, qui in naturali vtrinque libertate viuunt [3], quam qui eadem ciuitate continentur.

§. II. *EXISTIMATIO ſimplex* inter eos, qui in naturali inuicem libertate ſunt conſtituti, in hoc potiſſimum videtur conſiſtere, vt quis talem ſe ferat, & pro tali habeatur; quicum agi queat tanquam cum viro bono *, & ad ſocialitatis humanae leges ſeſe accommodare prono, quique adeo legem naturalem aduerſus alios, quantum in ſe, obſeruare ſit paratus. Scilicet vti rem, quae qualemcunque vſum in vita humana obtinet, alicuius pretii eſſe dicimus; inutilem penitus nullius pretii vocamus; ita aliquem ſaltem valorem dixeris eſſe eius, quicum vtcunque tanquam cum animante ſociabili poteſt agi. At ſi quis ineptitudinem ad ſocietatem palam oſtentet, quod ſit, legem naturae, & officia inde aliis debita proterue adſpernando & proculcando, eum merito nullius valoris hominem iudicaueris.

§. III. ISTHAEC exiſtimatio conſiderari poteſt, vel vt *integra*, vel vt *deminuta*, vel vt penitus *conſumta*. *Integra* eſt, quando quis nondum per malitioſum aliquod & enorme facinus ſciens volensque dolo malo legem naturae aduerſus alium violauit. Nam peccata infirmitatis humanae conditioni condonantur, neque per illa ſtatim opinio boni viri extinguitur, modo honeſtus animus, iuſtumque ſectari cupidus perſtet. Atque iſthaec exiſtimatio omnibus adeſſe praeſumitur, quousque ipſi per malitiam eandem non delibent. Adeoque naturaliter cuique haec aequaliter dicenda eſt competere, ac citra antegreſſum prauum factum omnes aeque honeſti ſunt iudicandi. PLINIVS L.V.

§. I. 1) Supra L. IV. c. 1. §. 2. H.

2) Illam etiam naturalem nuncupare poſſes, quoniam eſt ante factum humanum; hanc aduentitiam. H.

3) Quales ſunt liberi Principes & liberae Respublicae, tanquam perſonae morales, ſi qua comparentur inter ſe.

§. II. * Cui *aeſtimationi ſimplici*, in aliis reſpondet obligatio perfecta, vi cuius vnusquisque ceteros omnes, vt viros honeſtos habere cogitur, quamdiu nulla eorum improbitas inſignis elare patefacta ſit. Vnde manat, famae eum aliorum parcere, neque vlla eam ratione atterere aut collutulare debere. E contrario fundamenta *exiſtimationis intenſiuae* in Statu Naturae obligationem tantum gignunt imperfectam, vt ab AVCTORE

L. V. Epist. 3. *Sanctitas morum non distat ordinibus.* Cui fundamento innititur tritum illud: *Quilibet praesumitur bonus, donec probetur* [1] *contrarium* [2]. Neque obstant illa, quae ab HOBBESIO de Ciue c. 1. disputantur de malitia humani ingenii, & ad laedendum alios libidine. Quae si absolute vera sunt, sane iam quilibet praesumetur malus, donec contrarium probetur, vel potius donec vis nocendi fuerit ademta. Enimuero quod ille praesupponit principium, vniuersaliter verum non est: *Omnes homines sibi inuicem posse, & velle nocere*, vti supra ostensum. Quia tamen homines sibi inuicem *possunt velle* nocere, igitur naturaliter omnes homines habendi erunt pro bonis, sed qui mali fieri possunt, & pro amicis quidem, sed quibus non vsque quaque tuto fidas.

§. IV. *DIMINVITVR* isthaec existimatio per facinora malitiosa, cumprimis enormia, contra ius naturae aliis immerito illata; quae efficiunt, vt non tutum sit aliis deinceps fidem eiusmodi deceptori habere, ac citra solidam cautionem cum ipso negotii quid contrahere. Diminuitur tamen per praua facta alicuius existimatio, non penitus consumitur. Nam etsi suspicari non improbabiliter possim, talem quemque fore erga me, qualem aduersus alios sese gessit: id tamen non semper ita solet esse certum, quin interdum contrarium adpareat. Quippe cum peculiares potuerint existere causae, quae ipsum ad decipiendos alios irritauerint, quae in me non deprehenduntur. Potuit & quis vno tempore prauis affectibus agitari, a quibus alio tempore est immunis. Potest tamen isthaec existimationis macula, ex praue factis contracta, deleri, praestita vltro damni dati reparatione, aut aestimatione, atque edito animi poenitentis documento *. Haec enim sponte elicita sufficientem possunt fidem facere animi serio emendati.

§. V. AST vero hanc existimationem penitus *consumit* vitae genus, & institutum, directe spectans ad aliis promiscue nocendum, & rem ex manifestis aliorum iniuriis faciendam. Equidem dantur & in ciuitatibus quaedam vitae genera, quae exercitium certi cuiusdam vitii profitentur; vt sunt meretrices, lenones, validi ac vagabundi mendici [1], quos & PLATO de LL. L. XI. ex sua ciuitate eiici iubet: & per quos ciuitatem *καταισχύνεσθαι probro affici* pronunciat ISOCRATES Areopagitico. Atticus Episcopus Constantinopolitanus: *Velis in eas conferre, non qui ventris causa quasi mercaturam per totum vitae tempus mendicando exercent, sed qui mendicare erubescunt;* apud SOCRATEM Histor. Eccles. L. VII. c. 25. Sic mendici quondam apud Peruuianos sub imperio Yncarum non tolerabantur. Vid. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 9. Sed ibidem qui alere seipsum ob vitium corporis non poterat, e publico sustenta-

RE infra ostendetur. De cetero ad hunc locum conferri meretur Dissertatio THOMASII de Existimatione, fama & infamia extra Rempublicam in qua laboranti interdum Auctori suppetias tulit.

§. III. 1) Vid. les Nouuelles Lettres de Msr. BAYLE a l'occasion de la Critique de l'Histoire du Caluinisme par Maimbourg T. I. p. 435. & THOMASIVS de Praesumtione bonitatis, in qua dissertatione ostendit, quando haec regula locum habeat, vel etiam deliquium patiatur.

2) Vid. supra L. III. c. 6. §. 9. Hoc praecipue verum est in statu naturali temperato, vt notauimus ad L. II. c. 2. §. 4. H.

§. IV. * Vid. supra L. II. c. 5. §. 19. H.

§. V. 1) Vid. de hoc genere mendicorum MENAGIVS ad Diog. Laertium L. I. §. 55. Ed. Amstelod.

ſuſtentabatur. Ib. L. V. c. 11. Item apud Aegyptios quondam fures profeſſi, de quibus DIODORVS SICVLVS L. I. c. 80. *Qui furtis operam dare volunt, nomina apud furum principem profitentur, & e veſtigio furtum ex pacto ad eum referunt: qui res ſuas amiſerunt, conſimiliter vnumquodlibet amiſſorum literis conſignatum exhibent, locumque ac diem, quibus iacturam fecerint, adſcribunt. Hoc modo cunctis facile repertis fraudatus taxatione rerum facta quadrantem harum perſoluit* [2], *& tum ſua recuperat. Cum enim fieri non poſſit, vt omnes a furto abſtineant, viam legiſlator inuenit, qua tota res ſublata praeter exiguum redemtionis pretium ſeruaretur.* Enimuero crediderim, pauciori priuatorum diſpendio id genus hominum poſſe ſuſtentari, adhibitis diligenter ergaſtulis, virgis, atque reſtibus. Talium quantilla ſit exiſtimatio, ciuitatis, quae illos tolerat, eſt definire. Saltem communi hominum iure frui debet, cui publice vitium exercere indulgetur. Quo ſpectat expoſtulatio lenonis apud TERENTIVM Adelph. Act. 2. ſc. 1. [v. 34. 35.] *Leno ſum, fateor, pernicies communis adoleſcentium, periurus, peſtis: tamen tibi a me nulla orta eſt iniuria.* Vid. Conſtit. SICVLARVM L. I. Tit. 20. Aſt naturalem exiſtimationem vehementer profligari per vitae genus, qualiſcunque vitii profeſſionem habens, conſtat: ni tamen illud vitium cum aliorum iniuria ſit coniunctum, non videntur tales tanquam communes omnium hoſtes poſſe tractari. Verum quorum profeſſio iniuriam aliorum habet propoſitam, quique aduerſus quoslibet homines, aut illos ſaltem, qui extra ipſorum conſortia degunt, promiſcue eadem, qua in beſtias, licentia vtuntur, adeoque cum hominibus, non cum hoſtibus bellum gerunt; eos penitus illa exiſtimatio deficit, qua quoslibet alios homines metimur. Inter quos referuntur piratae [3], praedones, latrones, ſicarii, manticularii, & id genus alii. Nec ab illo cenſu eximuntur, ſi qui non ad extremum in omnes promiſcue ſaeuire ſoleant; puta; quod contenti res rapuiſſe caedibus abſtineant, aut crumena pallioque deliniti recedant. Nam iuſtitiae laudisque nihil habet, non omnes numeros iniuſtitiae implere. Sed & quin ſub hac claſſe cenſeri debeant integri coetus piratarum & latronum [4], quamdiu quidem iſti vitae generi non renunciauerint, dubio caret; vtut forte inſtar aliquod iuſtitiae inter ſe videantur exercere [5]. Sicut apud HELIODORVM Aethiop. L. V. [c. 15. p. 264. Ed. Lugd. 1611. & c. 14. p. 244.] memoratur Νόμος λῃστρικὸς, ὃς τῷ πρώτῳ ἐπιβάντι νηὸς πολεμίας, καὶ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα προκινδυνεύσαντι, τὴν κατὰ βούλησιν ἐκλογὴν ἀπένειμεν. *Lex piratarum, quae ei, qui primus nauem hoſtilem conſcendit, & ſe pro omnibus certamini periculoſiſſimo obtulit, electionem pro ipſius arbitrio tribuit.* Et *ibid.* Σώζεται καὶ παρὰ λῃσταῖς τι συνειδὸς καὶ πρὸς τοὺς γνωρίμους φιλάνθρωπον. *Seruatur & apud praedones conſcientia erga notos officii & humanitatis.* Imo nec exclu-

2) Notabilis haec exceptio a regula, quam habet AVCTOR L. IV. c. 13. §. 13. Cui fere ſimilis illa in Ciuitate Francofurtenſi circa Iudaeos. V. L. I. Paroem. Iur. Germ. 102. §. 3. H.

3) Conf. L. II. c. 2. §. 20.

4) Niſi quod priſcis temporibus hoc vitae genus non habuit infamiam. Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 10. H.

5) Supra L. II. c. 3. §. 16. & in not. H.

6) Id quod AVCTOR noſter in Diſſert. de Exiſtimatione, quae numero tertia eſt inter iunctim editas Vpſaliae 1677. §. 7. extr. adplicari vult ad incolas Barbariae, qui pacta vtcunque ſeruant, & Muhamedanos ſuos non depraedantur, praeſertim, addens cum dicere poſſint, dari quoque inter Chriſtianos, quibus implacabile in Muhamedanos bellum gerere officium habeatur. Vid. PARRHASIANA T. I. p. 204. I. Editionis.

excluſerim integras, ſi quae eſſent ciuitates, quae coiuerint quidem iuris inter ſuos fruendi cauſa; de caetero autem in alios omnes hoſtilia exerceant, nulla pactorum & fidei aliis datae habita ratione. Quod ſi autem ſint ciuitates, quae pacta cum aliis inita ſeruant, ſed vel aduerſus alios quosuis, vel ſaltem aduerſus certas gentes quaedam iuri naturae non congruentia citra iuſtam cauſam inferre ſueuerunt [7], iis omnem exiſtimationem detrahere non licebit, etſi eam non parum deformatam exſiſtere liquet. Effectus porro, qui eiusmodi homines exiſtimatione penitus deſtitutos apud alios conſequuntur, hi fere ſunt; vt niſi vitam iſtam rapacem & cruentam abdicatum eant, ab aliis non magis parci ipſis conueniat, quam lupis, aut aliis truculentis belluis. Et vbi deprehenſi fuerint, atrocius plerunque ſolent tractari, quam alii hoſtes, vtut & hi vltima nobis intentaverint. Sed & indigni habentur, quibus vllum humanitatis etiam ſimplicis officium exhibeatur, quippe quo ad nocendum aliis confirmantur. Quin & vti in ipſorum fide, quam dare velint, nihil fiduciae locandum, cuius apud alios opinionem vitae ipſorum atrocitas elidit: ita nec fidei ab aliis datae ipſos capaces eſſe, quamdiu iſtius ſceleſtae vitae continuationem prae ſe ferunt, (id quod ſemper praeſupponitur,) non abſurde videtur aſſeri poſſe. Vel enim vltro cum tali paciſcor, vel vi ipſius iniuſta compulſus. Prius quomodo fieri poſſit non video, niſi vt & ipſe ſcelerum eius contagione inficiar, dum tanquam cum amico ago, qui ſe communem omnium hoſtem, praeterquam ſuorum complicum, fert. Quid quod ſaepe fidem latroni ſeruare, verbi gratia, in depoſito, cum iniuria aliorum eſt coniunctum. * Vid. *L. 31. §. 1. D. Depoſiti.* Quod ſi autem latro operam mihi aliquam vtilem praeſtiterit, qualem quidem abs tali acceptare mihi non turpe fuerit, aequum ſane videtur, vt promiſſam mercedem ipſi exſoluam [7]. Sed tunc iſte latro non amplius erit, qualem heic ſupponimus, communis omnium praeterquam ſuorum ſociorum hoſtis. Pacta autem metu extorta eſſe inualida ſupra oſtenſum [8]. Caeterum recuperari poteſt eiusmodi hominum amiſſa exiſtimatio, ſi vitae genus ſceleſtum exuerint, aliudque honeſtum ſusceperint. Quod non in ſingulis tantum, ſed & integris in [9] coetibus latronum & praedonum procedit [10]. Ex quo tempore cum illis tanquam cum honeſtis hominibus erit agendum. Vt tamen prius iniuriarum datarum reparationem fecerint, aut condonationem obtinuerint.

§. VI. *EXISTIMATIO ſimplex intra ciuitates degentium* * eſt, qua quis pro membro ſaltem vulgari, eoque integro ciuitatis reputatur; ſeu vt quis iuxta leges & mores ciuitatis pro vitioſo eiusdem membro non fuerit declaratus,

7) Vid. ſupra L. III. c. 6. §. 11. in fine.

8) L. III. c. 6. §. 11. ſequ. H.

9) Conf. GROTIVS L. III. c. 3. §. 3. & BVDDEI Spec. Iurisprud. Hiſtor. §. 2. 3. 4. vbi haec priſtinis Romanis adplicantur, quorum Reſpublica a latronum & aliorum ſceleſtiſſimorum hominum colluuie condita vulgo fertur. Videatur tamen HEINECCIVS Hiſtor. Iur. I. c. 1. §. 1.

10) AVGVSTINVS L. XIV. de Ciuitate Dei c. 4. loquutus de praedonibus: *Hoc malum, ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, vt & loca teneat, ſedes conſtituat, ciuitates occupet, populos ſubiuget, euidentius ciuitatis nomen aſſumit.* H.

tus, & aliquo eſſe numero, caputque habere intelligatur. Iſthaec porro exiſtimatio in ciuitate deficit vel *ex mero ſtatu*, vel *ex delicto*. Prius contingit itidem duplici modo; vel vt ſtatus ille in ſe naturaliter nihil turpe habeat, vel vt cum vitio aliquo, aut ſaltem eius opinione ſit coniunctus. Solus ſtatus, qui natura ſua nihil vitioſi habet, exiſtimationem ſimplicem in multis ciuitatibus adimit mancipiis, quae pro perſonis ciuilibus non reputantur; ſeu quae caput ciuile non habere, nulloque numero intelliguntur eſſe. Quam vilis iſtorum conditio apud Romanos fuerit, notiſſimum eſt [2]. Speciminis loco vid. *L. 6. D. ad L. Iuliam de Adulter. L. 23. L. 29. C. d. t.* Nec maior ſeruorum gentilium aeſtimatio apud Ebraeos. IOSEPHVS Archaeol. IV. 8. *Sed neque ſerui teſtimonium perhibeant propter ignobilitatem animi, quos aut propter lucrum, aut propter timorem veriſſime poteſt credi, non poſſe vere teſtari.* Add. SELDENVS L. V. c. 3. Lex WISIGOTHORVM L. II. lit. 4. c. 9. In quibusdam quoque ciuitatibus fat tenuis ſpuriorum exiſtimatio; cum tamen quod tali modo ſint geniti, non ipſorum, ſed parentum culpa verſetur [3]. Vid. *Tit. Cod. ad SCtum Orſicianum*, & STOBAEVM Serm. 75. Niſi quod non plane de nihilo ſit illud PROCOPII in Hiſtoria arcana: *Foeminarum flagitia non ſolum in coniuges deriuantur, ſed ad liberos multo magis pertingunt, quos notam diuturnae turpitudinis ferre contingit, quaſi maternam labem natura referant.* Apud Indos quoque infamis habetur certa ſtirps hominum, Peneaës dicta; de qua vid. Abr. ROGERIVS de Bramin. Part. I. c. 2. Poſteriori modo ſtatus exiſtimationem ciuilem tollit aut minuit, quod in iſto conſtituti circa talia negotia occupentur, quae ſine vitiis obiri non poſſunt, vel propter ſordes non niſi a viliſſimi, & abiectiſſimi hominibus animi exercentur, quo loco prioris ſortis homines cenſeantur, ex cuiusque ciuitatis legibus aut moribus patebit. Quam ad rem ſpectat, quod refert VALERIVS MAXIMVS L. VII. c. 7. de Q. Metello, praetore vrbano, *qui Vecilio lenoni bonorum Iuuentii poſſeſſionem ſecundum tabulas teſtamenti non dedit: quia nec factum illius probare voluit, qui fortunas ſuas in ſtabulum contaminatum proiecerat; aut huic tanquam integro ciui iura reddere, qui ſe ab omni honeſto vitae genere abruperat.* IBIDEM, cum *Genucius, Magnae Matris Gallus, a Cn. Oreſte praetore impetraſſet, vt reſtitui ſe in bona Naeuiani iuberet*, Conſul Aemilius Lepidus decretum Praetoris reſcidit; *ne obſcoena Genucii praeſentia inquinataque voce tribunalia magiſtratuum ſub ſpecie petiti iuris inquinarentur.* Quo pertinet etiam *L. 1. D. de Aleator.* vbi praetor negat, ſe iudicium daturum, *ſi quis eum, apud quem alea luſum eſſe dicetur, verberauerit,*

§. VI. 1) Prouti de aeſtimatione ſimplici in ſtatu Naturali in §. 2. egit AVCTOR; ita hoc loco de ea diſſerit, quatenus ei locus eſt in Societate Ciuili. In qua eam perinde vnusquisque vi aequalitatis naturalis exigere poteſt, quamdiu nihil admiſerit, quod eum indignum reddat fama viri probi & honeſti.

2) Supra ad L. VI. c. 3. §. 7. Apud IVVENALEM eſt Satyr. 6. O *demens ita ſeruus homo eſt!* H.

3) Ad hoc verum eſſe queat, quod EVRIPIDES Andromacha ait:

Νόθοι τε πολλοὶ γνησίων ἀμείνονες.

Et prole melior ſaepe legitima nothus. H.

4) Plane vt Athenis, vbi periphraſtice dictus carnifex ὁ πρὸς τῷ ὀρύγματι, *accola aggeris*, ſiue *valli extra vrbem*, & apud Rhodios, lex fuit, τὸν δημόσιον μήποτε εἰσελθεῖν τὴν πόλιν, *ne carnifex vnquam vrbem intraret.* DIO CHRYSOSTOM. Orat. 31. Quod etiam hodie apud Tholoſates obtinere, ſcribit BODINVS III. de Rep. 8. H.

5) Tan-

berauerit, damnumue ei dederit, siue quid eo tempore dolo ei subtractum fuerit. Ad posteriorem classem pertinet, quod in multis ciuitatibus carnifices, lictores, foricarii, & similis farinae homines ab honestiorum consortio excluduntur. Id quod quarundam ciuitatum legibus expresse constitutum est. Sicut Romae quondam *carnificem non modo foro, sed etiam coelo hoc ac spiritu censoriae leges, atque vrbis domicilio carere voluerunt* [4], *veluti cuius contagione concio funestaretur.* CICERO pro C. Rabirio, [c. 5.] Alibi communi duntaxat consuetudine, & opinione talibus misceri pudendum habetur. Idque tum quia ministeriis illorum, cum atrocitate coniunctis, plerumque mores solent respondere, tum quia nonnisi viles animae ad talia vltro sese adplicant [5]. Quanquam apud Romanos milites exsequendis suppliciis frequenter adhibiti [6] non in castris modo, sed & in vrbe, citra vllam infamiam, aut detrimentum existimationis. Vid. Petri FABRI Semestria L. II. c. *6.* quia aliud est ex peculiari mandato superioris exsecutionem facere, aliud est eam velut artem profiteri. Sic & apud Iudaeos fontes a toto populo lapidabantur. De Witoldo, Lithuaniae duce refert Mich. MONTAIGNE Essais L. III. c. 1. ipsum introduxisse, vt ad mortem condemnati sibi ipsis manus inferrent; quod inconueniens sit, tertium innocentem adhiberi, ac homicidio onerari. Quae ratio tamen inepta est, cum carnifex sane homicidium non admittat, poenam exsecutioni dando. Aliqui hanc rationem afferunt, quia in praestatione ministerii sui nihil praeter dolorem in eo, qui punitur, spectare praesumuntur, quod humanae naturae mansuetudini repugnat. Sic legibus Romanis notantur, qui mercedis causa in scenam prodeunt. Vid. *L. 1. D. de His, qui not. infam.* aut qui operas suas, vt cum bestiis depugnarent, locauerint. *L. 1. §. 6. D. de Postulando.* Vbi infamiae irrogandae fundamentum non tam consistit in aliquo malo facinore, cum talia etiam innoxie possint obiri; sed quod ista ob lucrum patrare, tanquam foedissimum Romanae indoles grauitatis auersaretur. Nam saepe sola merces operam aliquam vilem solet reddere. Sic & iisdem legibus non nisi ob suspicionem animi leuissimi, & fidei amorisque desultorii infamiam pariebat [7], intra tempus luctui destinatum filiam viduam alteri nuptum locasse, talem duxisse, aut sub sua potestate constitutum pati ducere, aut hoc modo nubere. Sic apud antiquos Canariarum incolas magnum ignominiae & dedecoris specimen fuit habitum, lanii officio fungi; vti tradit Aloysius CADAMVSTVS Nauigat. c. 8. Quod idem de Vtopiensibus suis tradit Th. MORVS Vtop. L. II. SELDENVS de I. N. & G. L. IV. c. 5. refert, Ebraeos quatuor hominum

5) Tanto minus mirum est, Christianis exosos fuisse carnifices, a sanguinis fusione vsque adeo abhorrentibus. ATHENAGORAS (cui similia scribunt Arnobius & Origenes) *Apologia pro Christianis* de Christianis: *Quos sciunt, ne id quidem sustinere, vt vel iuste quenquam interimi videant: quisquamne his obiciat, quod aut homines interficiant, aut homines deuorent?* TERTVLLIANVS Libr. de Idol. c. 11. *Homicidii introductio ostendit mihi lanistam ab ecclesia arceri, eo quod crudelem rem faciat, licet Reipublicae laesae non damnetur.* H.

6) Hinc apud SVETONIVM Calig. c. 32. est: *Miles decollandi artifex quibuscunque e custodia capita amputabat.* H.

7) Haec vera & vna causa non est, alioquin & vidui ignominia notarentur (*L. 11. D. de His, qui not. infam.*) Potissima est indecora sanguinis ac seminis commixtio, siue, vt HARMENOPVLVS L. IV. Proch. tit. 6. loquitur, διὰ μὴ σύγχυσιν τῆς γονῆς; & ne si statim a morte prioris mariti nubat vidua alii, ac postmodum octauo aut nono decimoue mense pariat, de foetu dubitetur. H.

num genera a testimoniis & iudiciis ob infamiam arcuisse: aleatores, foeneratores, quaestum facientes ex anni septimi seu Remissionis anni frugibus, & qui columbas volare docebant, addita ratione, quod horum nemo incumbat rebus, quae ad firmitudinem seculi, id est, ad bonum publicum, seu vitae humanae commodum spectant.

§. VII. *EX antegresso* autem *delicto*, existimatio simplex ciuilis plane deficit, quando quis iuxta leges ob certum delicti genus, (nam omnia delicta ciuiliter existimationem non extinguunt. Vid. *L. 1. C. de Modo multarum.*) infamia notatur; idque vel vt vita naturali simul expellatur, & memoria quoque eius damnetur, vel vt cum infamia ciuitate eiiciatur; vel vt in ciuitate quidem retineatur, non tamen velut membrum integrum, sed tanquam infectum; vt qui domicilio quidem ciuitatis, & communi legum tutela gaudeat, muneribus tamen publicis, ac honestis societatibus exclusus, & ad exercendos actus legitimos, existimationem saluam praesupponentes, inhabilis, seu intestabilis. Quae autem crimina sint, talem infamiam conciliantia, ex cuiusque ciuitatis legibus est cognoscendum. Vid. *l. 5. §. 1.* [1] *2. 3. D. de Extraordin. cognit.* circa quam tamen obseruandum, in vno atque altero exemplo non satis accurate distingui existimationem simplicem ab intensiua. Notanda quoque heic lex Aegyptiorum, quae *ordinum desertoribus, aut imperatorum iussa non exsequentibus, non mortis, sed infamiae extremam poenam decernebat. Quod si postea ignominiam strenuitate aboleuissent, in pristinam dignitatem restituebantur. Ita cum ignominiam grauius morte supplicium fecerit legislator, simul infamiam pro summo malo habendam docere voluit; simul nihil morte affectos vitae communi profuturos amplius: honore vero deiectos pristinae ingenuitatis desiderio plurimum adhuc boni effecturos censebat.* DIODORVS SICVLVS L. I. c. 78. Obseruandum porro est ex mente ICtorum Romanorum, turpia facta, quibus infamia contrahitur, notari vel immediate ipso [2] iure [3], vel antegressa cognitione, & condemnatione iudicis, vel honestorum virorum quadam velut censura; quam vulgo vocant *infamiam facti.* Vid. *L. 13. C. ex Quibus caus. infam. irrog.* add. *L. 2. D. de Obseq. parent. praest L. 20. D de His qui notant. infam.* [4] *L. 25. C. ad L. Iuliam de Adult.* Possis etiam huc referre, quod de Apalchitis tradit ROCHEFORT Descript. Antill. Part. 2. c. 8. furum ibi nullam aliam esse poenam, quam vt in omnibus conuentibus hoc ipsis exprobretur. Sed hoc plerisque adeo acerbum videri, vt in incultas solitudines aufugiant. Circa quam tamen infamiam facti iudicauerim, illam non tam immediate resultare ex opinione virorum grauium, quam ex ipsa quoque lege.

§. VII. 1) Existimatio *est dignitatis inlaesae status, legibus ac moribus comprobatus, qui ex delicto nostro, AVCTORITATE LEGVM, aut minuitur, aut consumitur.* In qua lege definitio honoris siue aestimationis ciuilis praesto est.

2) *Hoc Edicto continentur etiam alii omnes, qui EDICTO PRAETORIS, vt infames notantur.* L. I. §. 8. D. de Postulando.

3) Cuius ratio est, quoniam quaedam delicta ita sunt comparata, vt vix excusationem habeant, coloribusque obtegi haut possint, quippe palam & inspectante populo commissa. H.

4) *Ea, quae pater testamento suo filios increpans scripsit, infames quidem filios IVRE non faciunt, sed APVD BONOS ET GRAVES Opinionem eius, qui patri displicuit, onerant.*

5) Quam in rem commendant ICti, vt transigens perspicuis id verbis testetur. Est autem tum omnino necessarium, vt transactio prope condemnationem, vbi litis molestiae iam sunt superatae,

lege infligi ideo, quod talia facta virorum grauium opinione damnantur, ac foeda habentur. Nam vtut turpe sit, viris probatis non probari: tamen nisi declaratio legis accedat, solo priuatorum iudicio nemo iacturam facit existimationis hactenus, vt excludatur emolumentis & iuribus illis, quae integram existimationem ex legibus ciuilibus comitantur. Vnde & illud adparet, non statim fieri infamem, qui accusatus fuit de crimine infamiam pariente, aut cui illud est obiectum. Nam vti recte Delphidio Oratori, exclamanti: *Ecquis nocens esse poterit vsquam, si negare suffecerit?* Iulianus reponebat, *Ecquis innocens esse poterit, si accusasse sufficiet?* [Amm. MARCELLINVS L. XVIII. c. 1.] Quo potest adplicari & illud apud PLAVTVM Trinummo, [Act I. sc. 2. v. 44. 45.] *Ne admittam culpam, ego meo sum pronus pectori. Suspicio est in pectore alieno sita.* Sed tunc demum crimen infamiam parit, vbi quis de eodem fuerit condemnatus, aut idem agnouerit. Id quod etiam facere censetur, qui cum actore pacifcitur, vt is ab actione desistat: quoniam intelligitur confiteri crimen, qui pacifcitur. *L. 5. D. de His qui not. infam.* Nisi forte ostendi queat, non conscientiam criminis, sed alias fuisse probabiles causas, puta vexationem fori [5], iudicis immanitatem aut inimicitias [6], vt quis maluerit pacto cum actore defungi. Apud ISOCRATEM aduersus Callimachum. [princ. p. 641. Ed. Paris. minor.] quidam suaserant reo, vt cum actore transigeret. *Multa enim in iudiciis praeter opinionem euenire & inferendis suffragiis casum potius quam aequitatem dominari. Quare vtilius & conducibilius esse, paruo sumtu magnis criminibus liberari, quam nulla pecunia numerata tantum periculum subire.* Quanquam autem eo ipso integram quis existimationem censeatur retinere, si super obiecto crimine a iudice fuerit absolutus [7]; tamen vt rei innocentia eo latius innotescat, simul puniendo calumniatori, in multis ciuitatibus receptum, vt ipse actor ad palinodiam adigatur [8], se ipsum mendacii arguere, deprecari, reoque honorem exhibere cogatur, & si quae sunt alia. Ex IOSEPHO de Bello Iudaico L. IV. c. 39. patet, ignominiam ex vinculis ortam deleri solitam, si vincula non recluderentur, sed dissecarentur: idque innocenter vinctis contigisse apud Romanos tradit.

§. VIII. EX HISCE id quoque colligitur, veram infamiam non posse alicui inde conciliari, quod iniurias verbis aut re sibi illatas non propriis armis, vti quibusdam in locis inter nobiles inprimis, & militares viros mos inualuit, sed per magistratum vindicare, aut easdem tacite concoquere voluerit; modo ista patientia non arguat foedi alicuius facinoris confessionem. Habet equidem

 multum

ratae, non adhibeatur. Vid. *L. 4. §. 1. D. de Alienat. iudic. mutand. caus.* EYBEN. not. ad Perez. in tit. C. de His qui not. infam. H.

6) Quibus addi potest, non tantum per immanitatem, & inimicitias iudicum, verum etiam per ignorantiam saepe eorundem, opiniones porro praeconceptas, & negligentiam fieri, vt, qui caussa etiam optima nituntur, inferiores discedant. Vid. PARRHASIANA T. II. p. 304. & seqq.

7) Id quod etiam locum habere existimant, si tortus superauerit cruciatus, & hinc absolutus fuerit. V. FREHERVS L. III. de Infam. c. 5. n. 14. *cum multis quos profert Dd.* RICHTER Dec. 80. n. 30. sequ. Quam sententiam pro dignitate iam excutere non vacat. H.

8) Apud Romanos in leuibus iniuriis satis erat dicere: *Nollem dictum, nollem factum.* In grauioribus adhibebatur: *Iuro te esse indignum iniuria hac.* Vid. PLAVTVM in Amphitruone. TERENTIVM in Adelphis. Supra L. III. c. 1. §. vlt. H.

multum ſegnitiae & timiditatis viro indecoris quasuis iniurias & inſultationes deglutire, nec ac defenſionem libertatis aut iuris ſui ſtrenue accingi. Et plures ſunt, qui ſuum velint facere illud Neoptolemi apud QVINTVM CALABRVM L. IX. *τεθναίην μᾶλλον, ἢ ἀπόλεμος καλεοίμην.* *Emoriar potius, quam nomen ignaui geram.* Tamen ſi quis quarundam iniuriarum vindictam cum iudicio magis adſpernetur, quam per formidinem deſerat, celſi ſatis animi documentum edit. Neque in eo quid eſt, quod exiſtimationem naturalem aut ciuilem extinguat. HOBBESIVS Leuiathan. c. 27. *Ciuis a ciue verba audit plena contumeliae, quae nulla tamen lege lata puniuntur; metuensque niſi armis vindicet, pro homine haberi timido, ad arma prouocat, & illum interficit. Crimen eſt, nec metu eiusmodi excuſabitur. Quare? Quia ciuitas verba publica, id eſt, leges, apud ciues plus valere vult, quam verba hominis ſingularis; cuius verbis poenam conſtituere ideo neglexit, quia eos, qui ne verba quidem tolerare poſſint, pro molliſſimis omnium hominum habet ciuitas.* Vid. tamen Lex SALICA tit. 32. Multo minus autem infamia contrahitur in illis ciuitatibus, vbi priuata iniuriarum exſecutio expreſſe per leges interdicta [1], ſi quis legibus potius parere, quam obtentu honoris periculo ſimul ancipitis pugnae, legumque ſeueritati ſeſe velit exponere. *Iniuſtum rigido ius dicitur enſe.* OVIDIVS Triſt. V. El. 7. Neque ſemper ſignum timiditatis eſt, cum alio quauis de cauſa in pugnam nolle deſcendere, vitaeque & fortunarum diſcrimen temere ſubire; cum aliae longe tutiores, & vitio carentes dari queant occaſiones, quibus quis fortitudinem ſuam queat oſtentare. Exemplum Pulſionis & Vareni centurionum vid. apud CAESAREM de B. G. L. V. [c. 44.] V. quoque BVSBEQVIVS Epiſt. 3. de Velibego. Sic apud PLVTARCHVM [in Pyrrho p. 404.] Pyrrhus Antigonum conſceleratum appellauit, provocavitque, vt in planitiem deſcenderet, atque de regno ſecum decerneret. Ille vero reſpondit: *Τὸν μὲν αὐτοῦ ςρατηγίαν ὀυχ ὅπλων μᾶλλον ἢ καιρῶν εἶναι.* *Ductum ſuum non armorum magis, quam temporum eſſe: Pyrrho, ſi vitae poeniteret, multas patere ad interitum vias.* Apud EVNDEM Antonio, [p. 950. E.] Auguſtus Antonio in duellum prouocanti itidem reſpondit: *Vias Antonio multas patere ad interitum* [2]. De militibus in regno Tunquin refert Alexander de RHODES Itiner. L. II. c. 6. quod licet in hoſtem fortiter pugnent, vitae ſuae hautquidquam parci: inter ſe tamen ipſos fratrum inſtar inuicem amare, nec vnquam arma contra commilitones ſuos expedire. Idemque cum aliquando Gallum & Luſitanum duello congredi cernerent, attoniti dixerant: ſe barbariem eiusmodi nunquam vidiſſe. Neque cordatum heic vulgi voculae debent mouere; cum cuiusque ciuis exiſtimatio iudicio ſummi imperantis, legumque

§. VIII. 1) Quae leges haut dubie valent. Neque enim ferendi ſunt, qui poenas capitales in certamina priuatorum ſingularia ſtatutas improbant. V. MONTALTIVS in Opere epiſtolico, vbi doctrina Ieſuitarum exhibetur contra edictum Ludouici XIII. Gall. Reg. pro duellorum iuſtitia pugnantium. H.

2) Huntlaeo, Comiti apud Scotos, certamen ſingulare per aenecatorem offerentis, reſpondebat Comes Hartfordiae, Praetor exercitus Anglicani: Quod ſit lis inter ipſum & Comitem Huntlaeum fuiſſet, ſe oblatam duelli conditionem recuſaturum non fuiſſe: ſed cum controuerſia eſſet regni Angliae cum regno Scotiae, non eſſe in eius poteſtate, tanti negotii diſcrimen proprio periculo ſubiicere: nedum cum publicam Ducis exercitus ſuſtineret perſonam, conuenire, in certamen cum viro conditionis inferioris deſcendere. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. ſect. 9. quaeſt. 3. H.

gumque ſtet, cadatque; & in eo virtus ſit, legibus velle parere [3], ſpreta inani male feriatorum hominum opinione. Ex quibus adparet, quid reſpondendum ſit HOBBESIO Leuiath. c. 10. qui vix fieri poſſe putat, vt non glorioſum habeatur in duella promte deſcendere, cum id indicium ſit potentiae. Quare enim non indicium praeſtantiae poſſit haberi, impetum animi viresque ratione temperare noſſe, easque non niſi ad praeſcriptum legum exſerere? Etſi non inſuper ſit habendum, quod IDEM dicto loco c. 30. ſuadeat: legibus duella prohibentibus hanc quoque addendam, vt quicunque nobiles ſunt aut haberi cupiunt, iuramento obſtringantur, quod conciuem ad duellum non ſint prouocaturi, nec prouocati comparituri. Sic enim declinantes habituros honeſtiſſimum praetextum pugnam detrectandi. Conſtitutiones SICVLAE L. III. Tit. 33. §. 4. acerbitate poenae iſti malo obuiam ire conantur, ſumendae de illis, qui contumelia alterum affecerint. Obiter duellorum antiquitatem, & ex quo fonte ea ſint orta, docet DIODORVS SICVLVS L. V. c. 28. *Galli inter ipſas epulas, cauſa ex iurgio quomodocunque arrepta, inſurgere, & ex prouocatione, nihil vitae iacturam aeſtimantes, inter ſe digladiari ſolent.* Cuius rei ratio adſignatur, quod perſuaſi ſint, animas denuo in corpora reuerti.

- - - - - - - Inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animaeque capaces
Mortis, & ignauum eſt rediturae parcere vitae.

LVCANVS L. I. [v. 460. & ſeqq.] Eandem rationem audaciae Germanorum adſignat APPIANVS in Celtico, [p. 755.]

§. IX. MANIFESTVM porro & illud eſt, exiſtimationem ſimplicem naturalem non poſſe alicui adimi per imperantem pro mero arbitrio, niſi ex antegreſſo ipſius delicto, quod ſui foeditate, aut per legum ſanctionem expreſſam, infamiam habet comitem. Nam cum talis poteſtas nullo modo poſſit facere ad conſeruationem aut emolumentum ciuitatis, eandem in imperantes non fuiſſe collatam intelligitur. Quanquam vti per iniuriam imperans ciuem ciuitate poteſt eiicere; ſic itidem per iniuriam poterit iſtum priuare exiſtimatione ciuili *, ſaltem hactenus, vt ſpolietur emolumentis illis, quae exiſtimationem integram in ciuitate comitantur. Intrinſeca autem illa & naturalis exiſtimatio non magis tali adimetur, quam ipſius honeſtus animus. Accedit, quod contradictionem inuoluat, infamem aliquem declarare ex nuda libidine, id eſt, arguere aliquem affinem foedorum criminum, non quia reuera iſta patrauit, ſed

3) Vere enim ARISTOTELES V. Pol. 9. Οὐ δεῖ οἴεσθαι δουλείαν εἶναι τὸ ζῆν πρὸς τὴν πολιτείαν, ἀλλὰ σωτηρίαν. *Non eſt putanda ſeruitus, viuere Reipublicae conuenienter, ſed ſalus.* Conf. ſupra L. II. c. 5. §. 12. H.

§. IX. * Quare etiam ſententia, ex qua infamia ſequitur, licet iniqua, ſi in rem iudicatam tranſiit, infamem facit, quantum attinet effectus iuris. Vt recte docet A. MATTHAEI de Criminib. ad tit. de Poenis c. 3. n. 7. etſi diſſentiat BRVNNEMANNVS ad L. XXII. D. de His qui notant. infam. n. 3. & ad L. 8. C. eod. Sane in *L. 1. §. vlt. D. de Quaeſtion.* ſtatuitur, *a Principe reſtituendum eum, qui nocens videbatur, ſi poſtea ratio innocentiae conſtiterit.* Cuius exemplum eſt in Lycia prouincia ab Arcadio Imperat. reſtituta. *L. 9. C. Theodoſ. de Indulgent. crimin.* vbi Iacobus GOTHOFREDVS in Comment. legi meretur. H.

ſed quia innoxium hoc modo tanquam noxium tractare placet. Sed & illud certum videtur, neminem ciuem obligari, vt exiſtimationem ſuam ſimplicem ciuitati impendat, ſeu vt veram infamiam contrahat propter vtilitatem ciuitatis. Facta enim turpia, ex quibus vera infamia oritur, neque a ciuitate imperari poſſunt, neque a ciue praeſtari debent.

§. X. Illvd non ita liquidum eſt, an ab honeſto ciue poſtulari queat, vt ipſe principis aut ciuitatis infamiam in ſe ſuſcipiat, ſeu pro iſtius ſceleribus ſeſe velut reum ſubdat? Heic etſi videatur, vix poſſe quenquam ſeſe ſceleſtum ſine ſcelere fingere; putauerim tamen, diſtinguendum eſſe inter delicta principis domeſtica ſiue priuata, & publica, ſeu quae in totam, ciuitatem redundant. Circa priora, vt quis ſe pro principe reum ſubdat; neque hic honeſte poſtulare poteſt, neque ille praeſtare; eo nempe fine, vt vel plauſibilem praetextum ſceleri principis ſuppeditet, vel maculam, quae huius exiſtimationem naturalem affectura erat, in ſe deriuet. Nam ciuilem exiſtimationem principi, ſupra iudicia ciuilia poſito, nemo ademerit. Neque puto quenquam cordatum probaturum illud Aniceti factum, qui Octauiae ſeſe adulterum iactabat, vt Neroni praetextus foret ipſam matrimonio exturbandi. Vid. Tacitvs A. XIV. 62. Evripides Helena, [v. 106. 107.] *Οὐδὲ συγγόνῳ χάριν δοίην ἂν, ἐξ ἧς δυσκλεὴς φανήσομαι*, *neque in fratris gratiam facile ſuſcipiam maculas infamiae.* Add. hiſtoria Antonii Perezii [1] apud Thvanvm L. CIV. Solet tamen non raro contingere, a miniſtro quidpiam tractari cum aliis ex mandato principis, aut contra eoſdem ſuſcipi, ſed ita vt in Reipublicae damnum ſit redundaturum, ſi publico id conſilio factum adpareat; quod damnum declinari queat, culpa in miniſtrum collata, quaſi priuato id auſo ab ipſo fuerit ſuſceptum. Heic arbitror bonus ciuis non detrectabit ad auertendum a ciuitate ſua magnum malum ſimulare, nullo publico mandato ſeſe id egiſſe; modo ficta duntaxat infamiae poena defungi liceat. (Add. Marselaer Legato L. I. c. 33. p. m. 200.) Nam mortem aut deditionem eo nomine ſubire, durum nimis foret. Illud autem quidquid eſt ſimulatae poenae facile iterum tolli, aut alia via penſari poteſt [2]. Caeterum id manifeſtum eſt, infamiam ciuilem aboleri poſſe [3] per eum, cui eandem infligendi poteſtas eſt. Vid. Cornel. Nepos Alcibiade c. 6. Ivstinvs L. V. c. 4. Libanivs Orat. 7. *Diſſoluta eſſe, nec perfecta, quae peracta fuerint, ex eo genere eſt, quod fieri nequit. Verum infamiam penitus delere ab ignominioſis, id integrum eſt. Huius autem morbi medicus nullus alius eſt, niſi tu ſolus.* (Iulianum Imperat. alloquitur) Ita tamen, vt ſiquidem illa fuerit inflicta ex flagitiis, reſtitutio famae tantum producat effectus ciuiles externos integrae exiſtimationis; naturalis exiſtimationis labem per ſe haut quidquam tollat.

§. XI.

§. X. 1) Conf. ſupra ad L. III. c. 7. §. 8. H.
2) Vid. omnino Avctor L. X. Rer. Brandenb. §. 104. ad A. MDCLXXI. ſub exemplo Montgomerii & Brandii. H.
3) Vid. ſupra L. I. c. 9. §. 6. Famae a Papa Caraſis reſtitutae illuſtris eſt narratio apud Natalem Comitem L. XVI. Hiſtor. ad A. MDLXVI. Enimuero cum aliquando exiſtimaretur, veniam criminis citra notam dari haut poſſe, placuit ratio, quam verbis hiſce exponit Avgvsti-

§. XI. EXISTIMATIO *intensiua* est, secundum quam personae, alias quoad existimationem simplicem aequales, sibi inuicem praeferuntur, prout vni prae altero insunt, queis aliorum animi ad exhibendum honorem permoueri solent. Est autem honor, qui intensioni existimationis respondet, significatio iudicii nostri de praestantia alterius. Vnde reuera honor non est in honorato, sed in honorante. ARISTOTELES Nicom. L. I. c. 3. *Τιμὴ δοκεῖ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι, ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ.* Etsi enim quilibet sibi ipsi valorem ponere pro lubitu queat, sicuti venditor merces suas quanti vult, indicare potest: tamen vbi pretium mercium vltimato ab emptore definitur; ita quanti quis aliis videatur, penes hosce est determinare. Vid. Ioann. VIII, 54. *Quanticunque quis seipsum aestimet, tanti tamen est, quanti aestimatur ab aliis.* HOBBESIVS Leuiath. c. 10. Ita tamen aliquis honore ab aliis sibi delato afficitur, prout ille respondet valori, quem quisque sibi ipsi posuit. Caeterum metonymica quadam ratione ipsa quoque existimatio, seu id, quod honorem meretur, eo vocabulo insignitur. Sicuti & peculiariter certi status, quos honos comitatur, honores dici sueuerunt *. Id autem recte ab EODEM de Ciue c. 1. §. 2. obseruatum est, causam gloriationis, & honorem, cum comparatione & praecellentia constet, si omnibus adsit, nemini adesse. Neque societatem inter multos homines, aut multi temporis iniri posse gloriae causa, seu vt socii mutuo sese adiuuent ad nanciscendam gloriam & honorem. Quippe cum tanti quisque inter homines iudicetur, quantum sine aliorum hominum ope ipse potest. Vid. SENECA Epist. 27. de Caluisio Sabino. Sicut contra quae pluribus incumbit ignominia, multitudine eleuatur. Isthaec autem existimatio intensiua considerari potest vel inter eos, qui inuicem *in naturali libertate viuunt*, vel qui *eadem ciuitate continentur.* Deinde expendenda erunt *fundamenta* istius intensionis, & quidem prout producunt vel *aptitudinem* duntaxat ad honorem ab aliis expectandum, vel *ius* proprie dictum, quo idem ab aliis tanquam debitus postulari queat.

§. XII. FVNDAMENTA intensiuae existimationis in genere censentur omnia illa, quae insignem aliquam praestantiam aut perfectionem habent, (CICERO de Natura Deorum L. I. [c. 17.] *habet venerationem iustam, quidquid excellit,*) aut eandem iudicantur arguere; & quidem talem, cuius effectus cum fine legis naturalis aut ciuitatum congruit. Nam stulto vulgi iudicio eos quoque interdum videas celebrari, qui circa vitium aliquod exercendum cumprimis sese strenuos exhibent. Vti sunt potatores bicongii & tricongii [1]: & in quos cadit illud IVVENALIS Sat. 4. [v. 139.] *Nulli maior fuit vsus edendi Tempestate mea.* ARISTOPHANES Acharnens. Act. 1. Scen. 2. [v. 78. Ed. Kusteri.] *Οἱ βάρβαροι γὰρ ἄνδρας ἡγοῦνται μόνους τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν*

GVSTINVS Epist. 259. ad Cecilianum: *Nec indulgentia illis danda visa est, ne vel sic aliquo crimine notarentur, sed tantum commonitorium, quo eos ab omni molestia liberos dimittere iuberetur.* H.

§. XI. * ARISTOTELES III. Pol. 7. *Τιμὰς γὰρ λέγομεν εἶναι τὰς ἀρχάς. Honores enim dicimus esse magistratus.* H.

§. XII. 1) Quos alicubi in aulis politicos appellari, scribit CARPZOVIVS Quaest. criminal. 146. n. 9. H.

φαγεῖν καὶ πιεῖν. Item acerrimi praeliatores Venerei φιλοκίνδυνοι, astutissimi fures, & id genus homines vitiorum suorum antesignani. Qui tamen quo perfectius artificium suum callent, eo nequiores a probis viris habentur. PHILO Iudaeus de Migratione Abrahami, [p. 413. A. Edit. Paris.] *In rebus inhonestis excellere, insignis turpitudo est: sicut secundo loco censeri, leuior miseria* [2]. ARRIANI Epictetus L. III. c. 14. *Si mihi dixeris, te vehementer calcitrare; dicam & ipse tibi, eo te superbire, quod sit asini proprium* [3]. Etiamsi ista saepe robur corporis, aut viuidum animum arguant, sed qui in praua detortus eo vehementius vitiis exuberat, quo maiore vigore florescit. Ex quibus & hoc facile colligitur, laudem, gloriamque tanti haberi, quanti sunt illi, qui eam tribuunt; adeoque a laudatis demum laudari praeclarum esse [4]. Contra sapiens, Οὐδὲ τὸν παρὰ τῶν τοιούτων ἔπαινον ἐν λόγῳ τίθεται, οἵγε οὐδὲ αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἀρέσκονται, *laudem eorum nihili pendit, qui ne quidem sibi ipsis placent.* MARCVS ANTONINVS L. III. §. 4. [5] In specie autem inter ista fundamenta sunt perspicacia mentis, & capacitas animum variarum notitia rerum excolendi, maxime vbi actu ista capacitas fuerit impleta. Idoneum circa res gerendas, & ambigua discernenda iudicium. Vid. Ecclesiastes IX, 15. 1 Reg. III, 28. Animus firmus, & per externa inconcussus, illecebrisque & terroribus superior . Facultas decora & copiose animi sensa explicandi. Tum robur, decus, & dexteritas insignis corporis [7], prout isthaec praeclara animi indicia, vel instrumenta iudicantur. Vid. VIRGILIVS Aeneid. V. v. 344. ISOCRATES in Encomio Helenae, vbi tamen rhetorem nimis agit. BACO in Sermon. fidel. c. 41. 42. Quanquam autem in proceritate corporis heroicum quid aut magnificum inesse quid vulgo iudicetur, eoque Deos heroasque in theatris sublimes cothurnis repraesentari moris esset; & multi sint, qui staturae suae aliquid addi, nemo qui demi optet: illud tamen nimis quam simplex, quod tradit THEMISTIVS Orat. XIV. ex Herodoti Thalia: Αἰθίοπες ἐχειροτόνουν τὸν βασιλέα πήχει καὶ μέτρῳ γνωματεύοντες τὴν ἀρετήν. *Aethiopes, cubito atque mensura comprobata, reges suos designabant* [8]. Cui conspirat iudicium illius Americani e noua Francia, qui temporibus Caroli IX in Gallia versatus, inter alia hoc sibi quoque mirum videri dicebat, quod Galli potius istum adolescentem tenui corpusculo regem sibi constituissent, quam aliquem ex proceris illis & robustis, ac barbatis, qui regem stipabant; satellites Heluetios innuens, apud Mich. MONTAIGNE Essais L. I. c. 30. Add. 1 Samuel. X, 23. 24. [9] Praesertim cum frequenter huc trahi possit illud OPPIANI Cyneg. L. III. v. 68. Μέσσοι μὲν μείζων τελέθει, μεγάλοισι δ' μείων Et saepe *natura breues animis ingentibus artus finxerit.* CLAVDIANVS de Bell. Getico, [v. 184.] QVINTVS CALABER L. V. Ἠν ῥέῃ τε ἀπρηκτος τελέθει, μέγεθος δ' εἰς οὐδὲν ἀέξει ἀνέρος, εἰ μή οἱ πυκινὴ ἐπὶ μῆτις ἕπηται. *Robur*

2) τὸ γὰρ μὴ ἐν καλοῖς διαπρέπειν, ἐπιφανέστατον αἶσχος, ὡς τὸ φέρεσθαι τὰ ἐν τούτῳ δευτερεῖα, κουφότερον κακόν.

3) Adiicit Cl. BARBEYRACVS dictum P. SYRI ad Lusores pertinens:

Aleator, quanto in arte est melior, tanto est nequior.

v. 772. Edit. Amst. 1708. ad quem locum conferendus Commentarius postumus GRVTERI.

4) *Laetus sum laudari me, inquit Hector, opinor, apud Naeuium, abs te pater, a laudato viro. Ea est enim profecto iucunda laus, quae ab iis proficiscitur, qui ipsi in laude vixerunt.* CICERO Lib. XV. ad Famil. Epist. 6.

5) Vid. Commentarius GATAKERI, qui com-

Robur virile inefficax est, & proceritas ad nihil conducit viro, nisi prudens eum consilium comitetur. Bona praeterea quae vocantur fortunae, prout arguunt vel dexteritatem in adquisitione, vel facultatem aut materiam praeclara patrandi. Maxime autem existimationem intendunt res egregie gestae, quod & illae intrinsecam praestantiam praesupponant, eamque in vsum deductam & ad legitimos fines adhibitam ostendant. ARISTOTELES Rhetor. L. I. c. 5. *Τιμῶνται δὲ δικαίως μὲν καὶ μάλιστα οἱ εὐεργετηκότες· οὐ μὴν ἀλλὰ τιμᾶται καὶ ὁ δυνάμενος εὐεργετεῖν. Maxime honorantur, idque iuste, qui bene fecerunt. Sed & honoratur, qui bene facere potest.* PINDARVS Olymp. Od. VI. [v. 123. 124.] *Τεκμαίρει χρῆμ' ἕκαστον. Indicat opus quemque.* Et quidem prout praestantia, aut res gestae in plurimorum notitiam peruenerunt, *claritas* proprie dicitur [10]. Vbi autem comitatur aliquem apud alios opinio peculiaris prudentiae ac sapientiae citra dextre determinanda dubia practica, aut veritates theoreticas *auctoritas* nuncupatur: quam rotundius aliqui *opinionem maioris scientiae coniunctam cum probitate* definiunt. Neque alio intuitu aetas prouectior existimationem iudicatur intendere, quam quia ex multo rerum vsu, & diuturna contemplatione negotiorum humanorum prudentiam conciliasse putatur. Vid. *L. 5. D. de Iure immunitatis.* QVINTVS CALABER L. V. *Αἰεὶ δ' ἐν βουλῇσι γέρων πολυΐδρις ἀμείνων Ὁπλοτέρου πέλει ἀνδρὸς, ἐπεὶ μάλα μυρία οἶδε. Semper enim in consiliorum tractatione peritus senex potior est homine florentioris aetatis, cum plurimarum rerum cognitione valeat.* DIODORVS SICVLVS L. XIX. c. 34. *In omnibus sic comparatum videtur, vt plus reuerentiae & honoris grandioribus natu, quam minoribus exhibeatur.* OPPIANVS Halieut. L. I. *Γῆρας γὰρ ἐναίτιμον ἄνδρα τίθησι. Senectus venerabiles viros reddit.* Etsi non desint, apud quos cani aetatis tantum, non sapientiae sunt indices; aut in quos quadrat illud OVIDII Metamorph. L. IX. fab. 11. *Qui propter amara senectae Pondera despicitur, nec quo prius ordine regnat.* Et *stat magni hominis vmbra.* LVCANVS L. I. [v. 135.] Eoque recte HORATIVS II. Sat. 8. monet: *Solue senescentem mature sanus equum ne Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.* ANTIPHANES: *Σφόδρ' ἐστὶν ἡμῶν ὁ βίος οἴνῳ προσφερής· ὅταν ᾖ τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὄξος γίγνεται. Valde vita nostra vino est similis; si parum adhuc superest, acetum fit.* Add. CHARRON de la Sagesse L. I. c. 35. n. 5. STRABO L. XV. [p. 488. Ed. Geneu. 1036. B. Ed. Amstelod.] *Indi aetati senum praerogatiuam nullam tribuunt, nisi prudentia excellant.* PHILO Iudaeus de Abrahamo. [p. 387. C.] *Senior non ex longitudine temporis, sed ex laudata vita spectatur. Siquidem qui multum aetatis in corpore vixerunt sine probitate, longaeui pueri dicendi sunt.* Aliquando etiam locum habet illud VARRONIS de Re Rustica L. II. c. 2. *Ea melior aetas, quam sequitur spes, quam ea, quam mors.* QVINTILIANVS Instit. Orat. L. II. c. 1.

complura egregia veterum loca collegit ad illustrandam sententiam Antonini, quae hoc loco ab AVCTORE laudatur.

6) Quibus dotibus instructus *est quasi Deus inter homines*, vt ait ARISTOTELES III. Pol. 9. H.

7) *Forma imperatoria* a Nepote insignita. H.

8) Conf. ARISTOTELES IV. Pol. 4. princ. H.

9) Conf. CLERICVS ad 1 Sam. IX, 2.

10) DIODORVS SICVLVS in Fragmentis Peirescianis ab Henr. Valesio editis: *Ἀννίβας διὰ μόνης περὶ αὐτὸν φήμης καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην περίβλεπτος ἐγίνετο κατὰ πᾶσαν πόλιν ἑκάστου σπεύδοντος θεάσασθαι τὸν ἄνδρα. Annibal sola forma sua* (iam aliis ornamentis amissis) *toto orbe habitabili erat spectabilis, per singulas ciuitates vnoquoque ad intuendum tantum virum festinante.* H.

Non id aestimandum, cuius quisque sit aetatis, sed quantum in studiis iam effecerit. ISOCRATES Archidamo, [init.] Ὀυ τῷ πλήθει τῶν ἐτῶν πρὸς τὸ φρονεῖν εὖ διαφέρομεν ἀλλήλων, ἀλλὰ τῇ φύσει καὶ τοῖς ἐπιμελείαις. *Non annorum spatium, sed ingenium & diligentia in causa est, vt alios alii prudentia superemus.* PHILOSTRATVS in Vita Apollonii Thyan. L. VI. [c. 8. p. 287. D Ed. Morelli c. 16. Ed. Olear.] *Non prohibet adolescentia, ne quis possit melius etiam quam senes, aliquid discernere.* Imo in vniuersum foeminae magis a flore aetatis, quem senio commendari volunt. Hinc Lais aetate prouectior speculum Veneri dedicat, addita ratione: Ἐπεὶ τοίη μὲν ὁρᾶσθαι οὐκ ἐθέλω· οἵη δ' ἦν πάρος, οὐ δύναμαι. *Nam me cernere talem, Qualis sum nolo: qualis eram nequeo,* vti est in Epigr. PLATONIS Anthol. L. VI. QVINTILIANVS Declam. 306. *Neque amatur anus, nisi memoria.* Add. BACO Sermon. fidel. c. 40. Sed & sexui masculino maiorem prae foeminino dignitatem tribuere putatur *L. 1. D. de Senatoribus.* Add. tamen Iacob. GOTHOFREDVS de Praecedentia Part. 1. c. 5. §. 35. Quanquam in vniuersum sexus foemininus cum masculino quaedam existimationis fundamenta habet communia; quaedam peculiaria, vti est praecellentia in virtutibus, & functionibus, quae in eum sexum praecipue iudicantur cadere; quaedam demum mutuatitia, vt quod radiis maritorum dicuntur fulgere, vid. *L. 8. D. de Senatoribus*, aut quod se numero & praestantia prolis quam maxime efferunt. Vid. OVIDIVS Metamorph. VI. Fab. 4. v. 127. seqq. VALERIVS MAX. L. IV. c. 4. §. 1. PLVTARCHVS in C. Graccho [T. II. p. 836. E. Ed. Wechel.] de Cornelia. Add. quoque Oratio Kennedi ap. BVCHANANVM Rer. Scotic. L. XII. sub init.

§. XIII. Ex hisce adparet, quid iudicandum sit de traditis ab HOBBESIO Leuiath. c. 10. vbi omnia honoris seu existimationis intensiuae fundamenta ad *potentiam* reuocat; quae definitur possessione praesentium mediorum ad obtinendum probabiliter aliquod bonum. Eamque facit vel *naturalem*, vel *instrumentalem.* Illa consistit in excellentia facultatum corporis, aut animi; vti est insigne robur, insignis pulcritudo, prudentia, eloquentia, liberalitas, nobilitas, & similia. Illa est, quae per isthaec aut per fortunam parta tanquam medium inseruit ad plura paranda; vti sunt opes, honores, amici, prospera fortuna. Et in vniuersum, quaelibet qualitas, quae amorem vel metum multorum hominum gignit, vel huiusmodi qualitatis opinio est. Inde *dignitas* definitur per valorem siue pretium hominis tantum, quanti potentiae eius vsum aliquis emere vellet. Illum valorem declarare, seu manifestum facere, quanti aliquem aestimemus, est *honorare* & *inhonorare*; nempe magni aestimare est honorare; parui, inhonorare. Hinc enumerantur signa honoris velut naturalia; vti sunt opem poscere, obedire, dona alicui magna & pretiosa dare, (ex quo fundamento,

§. XIII. 1) Quo pertinet etiam procumbere vel prosternere se. Quem honorem Orientis Regibus habitum sacra & profana historia nos docet. V. 1 Reg. I, 23. IOSEPHVS de Dauide, Saulem venerante, προσκυνῆσαι αὐτὸν, πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ὡς ἔθος. *Adorat eum in faciem procidens, vt erat mos.* Phoenissae apud EVRIPIDEM sic loquuntur:

Γονυπετεῖς ἕδρας προσπιτνῶ
Σ' ἄναξ, τὸν οἴκοθεν νόμον σέβουσα.

Sup-

damento, nescio an sat adposite, Zanagae Princeps in Africa apud LEONEM Africanum L. I. pro hospitibus multos camelos ac struthiones mactabat. Quod cum hospites deprecarentur, respondit: *Non ciuiliter se facturum, si tam magnificis & nunquam antea visis hospitibus parua tantum animalia praeponat,)* in promouendo bono alieno sedulum esse, loco cedere in re quacunque cupita, amoris vel metus indicia patefacere, laudare, magnificare, beatum dicere, alloqui considerate, adire decore, humiliterque [1], credere, fidere, consilium alicuius vel sermonem quemcunque auscultare, in opinionibus consentire, imitari, honorare quos ipse honorat, opera alicuius vti in capiendo consilio, vel in rebus arduis. Dignitas porro ciuilis ipsi est valor ille, quem ciuitas alicui ponit, dum in illum imperium vel magistratum, vel negotium publicum quodcunque, vel etiam nomen vel titulum honoris causa confert. Vbi etiam recte obseruatur, ciuitatem posse constituere aliquod signum honoris, quod sua natura indifferens alias videtur. Sicut verbi gratia, equo regis insidentem per plateas circumduci apud Persas signum honoris erat Esther VI, 8. item certa insignia gerere. Sic apud Chinenses officium salutandi capite & manibus peragitur; sed Iaponii calceos a pedibus excutiunt. Chinenses assurgunt illis, quibus honorem exhibere volunt: Iaponii in terra resident, dedecori grandi ducentes, si quis erecto corpore consistat in hoc officii genere. Bern. VARENIVS Descript. Iapon. p. 21. Add. quoque NEVHOF in Gener. Descript. Chinae c. 4. Apud ROCHEFORT Descript. Antill. Part. II. c. 19. itidem quaedam signa honoris rariora exponuntur. Isthaec vti recte sese habent, ita illud citra notam dimitti non potest, quod *honorem in solius potentiae existimatione consistere* asserat; & inde inferat, *modo actio aliqua magna & ardua sit, & proinde magnae potentiae argumentum, vtrum iusta an iniusta sit, parum referre. Itaque Ethnicis antiquis, qui Deos, quos in versibus suis adulteria, caedes, aliasque magnas quidem, sed iniustas vel immundas actiones commisisse faciunt, non illos, vt existimauere, dehonestasse, sed valde honorasse.* Enimuero etiamsi concedere possimus, fundamenta honoris hactenus ad potentiam recte reuocari, quod effectum aliquem in vita humana producere apta sint; cum quod citra effectum bonum vel malum velut mortuum torpet, hominibus in neutram partem videatur aestimari posse; vt tamen potentia sola, citra coniunctionem cum bonitate, genuinum veri honoris sit fundamentum, ipsi HOBBESIO, & sanae rationi repugnat. Sane enim IDEM de Ciue c. 15. §. 9. honorem definit *per opinionem alienae potentiae coniunctae cum bonitate.* Inde *honorem necessario tres affectus consequi: amorem, qui ad bonitatem, spem & timorem, qui ad potentiam referuntur.* Scilicet hic verus honor est, quem tres isti affectus iunctim comitantur. Solus timor, quem excitat potentia ad malum determinata pro honoris indicio haberi nullo modo potest; cum metus habeat coniunctum odium; quem autem quis odit, perire cupiat. SILIVS

Supplex te, Rex, venerans genubus
Patrio deueluor de more tuis.

ex qua gente Phoenicum oriundi Carthaginenses eodem more vsi, apud LIVIVM L. XXX. c. 16. At Graeci quibus prosterni, nisi in sacris, mos non erat, eo more Reges Persarum venerari noluerunt. Vid. CORNEL. Nepos Vit. Cononis c. 3. vbi in notis Bosius. NICEPHORVS L. VIII. Histor. Eccles. cap. 36. *vbi de Simeonide Seleuciae Episcopo.* GROTIVS ad Matthaei IV, 9. H.

ITALICVS L. I. *Et metui demens credebat honorem.* Sic Christiani de magna Diaboli potentia, sed quae bonitate careat, & non nisi ad malum feratur, persuasi sumus; quem tamen nemo sanus eo nomine honorandum duxerit. Sicut & iste, cum a Saluatore nostro adorari vellet, non vngues[2], sed dona ostentabat. Matth. IV, 8. 9. Et nemo nostrûm adprobat rationem illam quorundam barbarorum, cultum diaboli hoc obtentu excusantium; ne noceat. Vnde etiam ferri non potest, quod IDEM d. l. inter signa honoris refert, *adulari alicui.* Cum omnis adulatio vitium vel in eo, qui adulatur, vel cui quis adulatur, praesupponat, & indolem irrisionis habeat, & sine affectu peragatur [2]. Vnde LVCANO L. V. [v. 385. 386.] dicuntur *voces, per quas iam tempore tanto Mentimur dominis.* Vid. PLVTARCHVS de Adulatoris & amici discrimine. Cordate Pescennius Niger apud SPARTIANVM [c. 11.] cum ipsi Imperatori facto quidam panegyricum recitare vellet, dixit: *Scribe laudes Marii, vel Annibalis, vel alicuius ducis optimi, vita functi, & dic, quid ille fecerit, vt eum nos imitemur. Nam viuentes laudare irrisio est, maxime Imperatores; a quibus speratur, qui timentur, qui praestare publice possunt, qui possunt necare, possunt proscribere.* Quod autem attinet fabulas Poëtarum, sunt equidem, qui per istas hoc innui arbitrentur, Deos supra leges esse positos [3]. Etsi aliam rationem afferat SALLVSTIVS Philosophus de Diis & Mundo c. 3. *Sed quamobrem adulteria, furta, genitorum vincula & reliqua improbitatis facinora fabulis complexi sunt? Neque hoc indignum admiratione, vt, qua adparet absurditate, statim animus sermones inuolucra esse existimans, veritatem ex iis, quae silentio inuoluenda sunt, esse intelligat* [4]. Sed quidquid huius sit, ego non magis adulteria & stupra sua Ioui cedere honori iudico, quam Messalinae, quod ex lupanari *lassata viris, nondum satiata recessit.* Cordate PINDARVS Olymp. Od. [*1.* v. 55. & seqq.] Ἔςι δ' ἀνδρὶ φάμεν ἐοικὸς ἀμφὶ δαιμόνων καλά. *Est autem homini conueniens dicere de diis honesta.* Et ISOCRATES in laudat. Busiridis [v. 395.] istas fabulas βλασφημίας, *maledicta* vocat, quibus *talia de diis ipsis commenti sunt, qualia nemo in suos inimicos dicere audeat* [5]. *Nec enim furta solum, & adulteria, & apud homines seruitutes eis exprobrarunt; sed & liberorum deuorationes, & patrum exsectiones, & matrum concubitus, & multa alia tetra facinora de illis confinxerunt. Quorum nondum illi quidem meritas poenas dederunt, non tamen omne supplicium effugerunt. Nam alii errones & mendici fuerunt, alii coecati sunt: alii pulsi patria, bellum perpetuum contra domesticos suos gesserunt. Orpheus autem talium fabularum praecipuus auctor, in frusta discerptus interiit.* SENECA de Breuitate vitae c. 16. *Quid aliud est vitia nostra incendere, quam auctores illis inscribere Deos, & dare morbo, exemplo diuinitatis, excusatam licentiam?*

2) PHAEDRVS L. V. Fab. 2. de Atheniensibus sub tyrannico imperio:
Illam osculantur, qua sunt oppressi, manum.
Tacite gementes tristem fortunae vicem. H.

3) Vid. BERNARD. dans ses Nouvelles de la Republique des Lettres mense Martio 1705. pag. 298. 299.

4) Quibus Historiolas antiquas designat, quae variis modis corruptae & deformatae fuerant: postquam primitus ad homines saepe vitiosissimos pertinuissent, quos ignorantia & superstitio in Deorum numerum retulerat. Vid. CLERICVS in Bibliotheca vniuersali passim & in Bibliotheca selecta T. VII. p. 88. & seqq. vbi liber Seldeni de Diis Syris recensetur.

5) Ἀλλὰ ταῖς τῶν ποιητῶν βλασφημίαις ἐπηκολουθηκας, οἳ . . . τοιούτους λόγους περὶ αὐτῶν τῶν θεῶν εἰρήκασιν οἵους οὐδεὶς ἂν περὶ τῶν ἐχθρῶν τολμήσειεν εἰπεῖν.

entiam? FVLGENTIVS Mythol. L. I. [v. 55. 56. 57.] *Si furtis praefuere dii, non erat opus criminibus iudice, ex quo culpae habuere coeleſtem auctorem.*

§. XIV. PORRO omnia haecce exiſtimationis intenſiuae fundamenta in ſe non producunt niſi ius imperfectum ad habendum ab aliis honorem & venerationem. Adeoque ſi eundem aliis etiam bene meritis quis denegauerit, non poteſt dici iniuriam feciſſe, ſed duntaxat inhumanitatis, aut, ſi ita loqui licet, inciuilitatis notam ſibi contraxiſſe [1]. Nam inter eos, qui in naturali inuicem libertate viuunt, naturaliter vtique inuicem aequales, non adparet, quomodo quis ab altero iure ſuo honorem poſtulare queat; cum ob naturalem amorem, quo quis ſe & ſua proſequitur, iudicare poſſit, talia in ſe eſſe, quae omnino paria ſint, aut ſuperiora illis, quibus alter ſe effert [2], verbi gratia, Oſtentat aliquis canos ſuos: aſt alter iuuenilem vigorem ſuum iſtis longe potiorem habet. PINDARVS Olymp. Od. 4. [in fine] Φῦνται δὲ καὶ νέοις ἐν ἀνδράσι πολιαὶ θαμὰ, καὶ παρὰ τὸν ἁλικίας ἐοικότα χρόνον. *Naſcuntur autem & iuuenes inter viros cani crebro, etiam praeter aetatis iuſtum tempus.* Alium ſpes ſua aeque, atque alterum res inflat. Ferox eſt Aiax robore corporis: aſt Vlyſſes prudentia & facundia longe ſe praeferendum iſti iudicat, iactans illud apud SOPHOCLEM, Aiace Flagell. [pag. 69. Ed. H. Steph.] Οὐδ᾽ εὐρύνωτοι φῶτες ἀσφαλέστατοι ἀλλ᾽ οἱ φρονοῦντες εὖ κρατοῦσι πανταχοῦ. *Non ſane robuſti viri ſunt firmiſſimi, ſed prudentes vbique praepollent.* Alius diuitias iactat, alius animum regum opes aequantem. Hic eruditione ſua gloriatur; alter reponit illud PLATONIS Epiſt. X. Τὸ βέβαιον, καὶ πιστὸν καὶ ὑγιὲς, τοῦτο ἐγώ φημι εἶναι τὴν ἀληθινὴν φιλοσοφίαν. *Firmitatem, fidem, ſinceritatem, veram eſſe Philoſophiam exiſtimo.* Hic adeptis ſe honoribus effert; alter occinit illud CICERONIS Epiſt. ad Famil III. 13. *Inſignia virtutis multi etiam ſine virtute aſſecuti ſunt.* Alius denique canit illud EVRIPIDIS Phoeniſſis: [v. 445.] Πένης οὐδὲν εὐγενὴς ἀνήρ. *Genus ſine pecunia nihil valet:* ac ridet illos, in quos cadit: Λαμπροὶ εἰς γένος γε. Χρημάτων δὲ ἐνδεέντες, *genere ſplendidi, opibus egeni.* EVRIPIDES Electra. [v. 37. 38.] Quin & tandem a ſapientibus ſtultum habetur, homines ex opibus [3], dignitatibus, honoribus, & omnibus, quae extra ipſum hominem ſunt, aeſtimare; perinde ac ſi quis equum ex ſella aut froeno vellet aeſtimare [4]. Deinde cum delatio honoris eliciatur per id, vt quis agnoſcat praecellentem in altero praeſtantiam, ſeque eam ob rationem ipſi vltro ſubmittat; & vero hoc per vim externam non poſſit extorqueri, quae contumaciam potius animi obfirmat: patet, inconueniens eſſe iſtis fundamentis in ſe tribuere vim iuris perfecti, quod etiam vi armisque poſſit afferi.

Cultus

§. XIV. 1) Conf. ſupra L. I. c. 6. §. 10. ſeqq. L. III. c. 2. §. 2. H.

2) Hactenus verum eſt illud AESCHYLI Prometheo Vincto:

Οὕτως ὑβρίζειν τοὺς ὑβρίζοντας χρεών.
Contra ſuperbos ius habet ſuperbia. H.

3) Quae Auctori mutuo dediſſe videtur CHARRON de la Sageſſe L. I. c. 5. (35) §. 9. num. 5. Neque tamen PVFENDORFIVS profitetur, vnde ſua hauſerit. Quod aliis quoque in locis ab eo neglectum fuiſſe ſupra aliquoties obſeruatum fuit. CHARRON autem hic, vt fere ſemper ante oculos habuiſſe videtur Montagne Eſſais L. I. c. 42. princ.

4) *Si quadringentis ſex, ſeptem millia deſunt,*
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua fidesque
Plebs eris. At pueri ſudantes, Rex eris, aiunt
Si recte facies - - -
HORATIVS Epiſt. I. 1. v. 57. & ſeqq.

Cultus enim qui cogitur per vim imperii, ſignum non eſt honorantis interne, ſed metuentis mortem. Accedit, quod cum externa honoris ſigna, ni ex animi ſubmiſſione proficiſcantur, ſint inania, & ludibrium potius, quam honor: ſtultum ſane fuerit propter horum denegationem in arma ruere. Inprimis ſi alter proteſtetur, ſe venerationem omittere non ex contemtu, ſed quia libertate ſua velit frui; quae ipſi indulgeat, non cogi per vim ad ea, quae ex ipſius arbitrio & humanitate debeant dependere. Sicuti quondam Scythae ad Alexandrum: *Qui ſis, vnde venias, licetne ignorare in vaſtis ſyluis viuentibus?* [CVRTIVS L. VII. c. 8. n. 16.] Et Ariouiſtus apud CAESAREM de B. G. L. I. [c. 34. num. 2.] *Si quid ipſi a Caeſare opus eſſet, ſeſe ad eum venturum fuiſſe; ſi quid ille ſe velit, illum ad ſe venire oportere.* Ad eundem fere modum Vologeſes Parthorum rex Neroni, a quo arceſſebatur, reſpondit: *Tibi quidem longe facilius eſt tam magnum mare tranſire, quam mihi. Si ergo in Aſiam veneris, conſtituemus, quando nobis congrediendum ſit.* XIPHILINVS Epit. Dionis. Ex quibus manifeſtum eſſe videtur, etiamſi rationi naturali congruum ſit, vt praeſtantioribus honos deferatur; imo ſi quis velit, per nos quoque inter praecepta iuris naturalis poſſit referri, digniores eſſe honorandos: id tamen officium inter illa eſſe referendum, quae quis ſuo iure non poſſit exigere, ſed quorum praeſtitorum laus alterius humanitati ſit relinquenda. Verum vt quis ſuo iure poſſit honorem, aut quoduis eius ſignum ab altero poſtulare, neceſſum eſt, vt vel imperium in ipſum obtineat, vel tale ſibi ius quaeſiuerit ex pacto, aut lege per communem dominum lata vel adprobata. Huc ſpectat, quod MANDELSLO Itin. Part. II. refert, cum inter Luſitanos & regem Cochini poſt diuturnum bellum de pace tractaretur, rem diu haeſiſſe, quod nobiles Indi, Nairos dicti, poſtularent, vt Luſitani ipſis via decederent, ſicut plebeii, apud Indos facere coguntur. Id cum Luſitanis indignum videretur, tandem res pugna ſingulari fuit commiſſa. In qua cum Luſitanus viciſſet, inde tenentur Nairos iam Luſitanis via decedere, & ſubſiſtere, quousque illi praeterierint.

§. XV. CAETERVM inter priuatos quidem ſuper honore atque eminentia illud pulcerrimum fuerit certamen, ſi inter ſe contendant, quis promtior fuerit in honore deferendo, aut modeſtior in eodem deprecando. Et merito ridentur, qui ſuper iſto acrius certauerint; praeſertim vbi idem ſterilis, & nullo cum emolumento fuerit coniunctus. Ineptus, *per medium pugnat qui prior ire lutum* [1]. MARTIALIS L. X. Ep. 10. [v. 8.] SENECA de Ira L. III. c. 37.

§. XV. 1) Qui locus ab AVCTORE eleganter huc trahitur, quamuis apud Martialem ad aſſentatores pertineat.

2) Quod dictum, aut aliud ſimile in eandem certe ſententiam prolatum quidam Carolo V. tribuunt, enunciatum inter duas matronas, de priori loco decertantes.

3) Tiberius apud TACITVM IV. Annal. 40. *Caeteris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere putent. Principum diuerſam eſſe ſortem, quibus praecipua ad famam dirigenda.* Vid. BOXHORNIVS Diſquiſit. polit. caſ. 27. H. GROTIVM Ep. 829. H

4) Vid. ſupra L. VII. c. 3. §. 9. Exemplum ſeruilis adulationis Pruſiae, Bithyniae Regis, habes apud POLYBIVM Excerpt. Legat. n. 97. H.

5) Eſt autem maieſtatem colere, omnia facere, quae ad alterius Principis aut populi maieſtatem tuendam ſunt neceſſaria. V. infra c. 9. §. 4. H.

6) Vid. de praerogatiua Imperatoris Romani Petr. de MARCA L. II. de Concord. Regni & Sacerdot. c. 2. §. 9. Vbi tamen illa, quae ex comitate

c. 37. *Minus honorato loco positus irasci coepisti conuiuatori, vocatori, ipsi qui tibi, praeferebatur. Demens, quid interest quam lecti premas partem? honestiorem te aut turpiorem potest facere puluinus?* Sic vt merito commendari debeat sententia illius principis, lata in duos ministros minorum gentium, super priori loco in templo contendentes; vt qui stultitia inter ipsos excelleret, priori loco sederet [2]. Add. Mich. MONTAIGNE Essais. L. I. c. 16. Nam quod QVINTILIANVS Declamat. 252. *honorem* vocat *pretiosissimum pauperum censum;* id de existimatione simplici capiendum est. Enim vero inter principes, atque integros populos super eminentia dignitatis, & quae inde dependet, praecedentia, maiore praetextu nullis fere non seculis certatum deprehendimus [3]. Sic vt in plurimos congruat illud apud OVIDIVM L.V. Fastor. *turbaque coelestes ambitiosa sumus.* Eas circa lites quae argumenta soleant adferri, paulo pressius considerandum. Illud igitur extra controuersiam est positum, si vnus principum ab altero dependeat tanquam a superiore, hunc isto esse digniorem, eique prae hoc deberi praecedentiam ex iure perfecto; vtut fortasse pari vterque titulo gaudeat. Sic dantur exempla maiorum regum [4], qui alios sub se habent nomine reges, reuera magistratus & gubernatores prouinciarum. Quidam regna sua ab aliis agnoscunt tanquam feuda, alii alio titulo. Sic apud TACITVM Agricola, [c. 14.] *vetus ac iam pridem recepta populi Romani consuetudo* vocatur, *vt haberet instrumenta seruitutis & reges.* Adherbal apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 14.] *Micipsa pater meus moriens mihi praecepit, vti regni Numidiae tantummodo procurationem existimarem meam; caeterum ius, & imperium penes vos P. C. esse.* Et qui foedere inaequali alicui fungitur, is eo ipso alterius dignitatem eminentiorem fatetur; dum ad istius maiestatem comiter colendam sese obstringit [5]. Sed & illud dubio caret, vbi princeps aliquis pro sua persona, aut tanquam caput suae ciuitatis aduersus alium ius praestantioris dignitatis, & praecedentiae quaesiuerit ex pacto, aut per consuetudinem & patientiam alterius [6], cuius nulla probabilior ratio possit proferri, quam quod hic istum se digniorem agnoscat, ei iuri posse inhaereri, quamdiu durat iste velut character dignitatis, sub quo ius illud fuit quaesitum. Vid. Iac. GOTHOFREDVS de Praecedentia Part. I. c. 1. Add. quoque quae apud Andr. MAVROCENVM Histor. Venet. L. VIII. p. 301. seqq. super praecedentia Oratoris Galli & Hispani disputantur. Et Auctoris ANONYMI Memoires touchant les Ambassadeurs p. 328. Vbi recte monet, non debere tertium aliquem sibi hoc sumere, vt quae inter alia agitentur super praecedentia lites, definire velit [7].

§. XVI.

nitate fiunt, in argumentum trahi non debent. Perierit enim, quibus propria esse debet, comitatis ratio Principibus, si humanitate certare periculum sit. Vid. BOECLERI Excerpt. ex actis Senatus in Parnasso membr. 5. Nec regula illa, quam ceremoniarum magistri inculcare solent (Vid. Iacob. GOTHOFREDVS Part. 2. de Praecedent. §. 7.) qui in alterius fines colloquii & congressus ergo transit, minorem se altero profiteri, & minorem ad maiorem se conferre, vera est. Vid. de Friderico III. Imper. ex itinere Romano Neapolim ad Regem Alphonsum se conferente, Aeneam SYLVIVM in Historia Friderici III. Imp. p. 82. sequ. vbi alia exempla adferuntur, & L. III. Commentar. p. 66. H.

7) Tamen non dubitandum, anteperti posse controuersias, quae metuuntur, legibus a summo imperante, apud quem morantur legati, latis. Puta,

§. XVI. ENIMVERO vbi nondum alicui tale ius fuit quaesitum, variis argumentis dignitas eminentior asseritur. Inter ea praecipue solet allegari antiquitas regni atque familiae [1]; amplitido & opulentia ditionum, & potentia: qualitas potestatis, qua quis imperium in suo regno gerit; & splendor tituli. Antiquitatem ciuitatibus & familiis venerationis quid addere persuasum vulgo est; iactantque, qui isthac nituntur, sese iam tum sua dignitate exsplenduisse, cum alia adhuc regna vilis pars seruientium forent; aut cum familia illa, quae iam nouo diademate superbit, adhuc intra plebeiam obscuritatem latitaret. Nefas esse de dignitate contendere aduersus illum, cuius maiores alterius maioribus poterant vti ministris. Esse hanc velut naturalem, & communem legem, vt quae posterius tempore producuntur, prioribus subsint. Excurritur dehinc in magnificam commemorationem eorum, quae ab isto regno, aut per familiam regnatricem praeclare bello ac pace gesta sunt. Quorum noui isti parum aut nihil ostentare queant. Potentia autem venerationi terrorem quoque miscet: & non imprudens [2] solum, sed & temerarium videtur cum illo de dignitate velle contendere, cui plurima facultas nobis benefaciendi iuxta atque nocendi. Et efficacissimus videtur modus ambiendi honores, si quis demonstrato suo gladio possit dicere; *si vos non vultis, hic faciet.* Sed & eminentius iudicatur summa libertate gaudentem soli Deo subesse, quam legibus humanis, aut pactis degere obnoxium. Denique cum per titulum res ipsa soleat exprimi, eius quoque splendor & amplitudo non inferiorem dignitatem arguere putatur. V. quoque Andr. MAVROCENVS Hist. Venet. L. XII. p. 484. vbi de aemulatione Principum Italiae agit, ea occasione excitata, quod Pius V. Cosmum Magni Ducis titulo insigniuisset. Et Petrus SVAVIS Hist. Concil. Trident. L. V. p. m. 402.

§. XVII. HAEC & similia quanquam sat plausibiliter possint iactari; fatendum tamen est, eadem omnia per se producere duntaxat ius imperfectum, ni accesserit aliquod pactum expressum, aut tacitum, quod recepto mori inesse intelligitur. Neque desunt, quibus vis eiusmodi argumentorum possit eleuari. Ipsam antiquitatem in se nihil habere dignitatis, cum ea nihil notet, nisi tractum durationis, quae vilem aeque atque praestantem rem possit prosequi. Id habere omnia regna, vt sint libera, & ab alio non dependeant. Id quamdiu obtinuerint, parum interesse. Equidem quod diu aliquod regnum floruerit, indicio esse, eius compagem concinne dispositam, idemque bene fuisse administratum. Tum fati benignitate, aut ciuium virtute exterum hostem defuisse, aut feliciter fortiterque depulsum. Sed non minus recentes ciuitates commode posse disponi, & administrari, quam veteres. Imo fortasse commodius, quod harum bona instituta ex periculosis saepe experimentis prouenerint: illas autem optima quaeque ab aliis iam inuenta in vsus suos posse transferre.

Puta, vt inter aequales & de praerogatiua certantes, qui regnum prius ingressi sunt, prius audiantur. Item ne legati praesentes alterius Principis legato aduenienti rhedas suas obuiam mittant. Item vt a solennibus actibus abstinere iubeantur. Add. FREINSHEMIVS Diatr. 2. de Praeced. Elect. & Cardinal. §. 48. §. 51. H.

§. XVI. 1) Vid. Iacob. GOTHOFREDVS Part. 1. de Praecedent. c. 3. §. 15. 16. A. L. VII. Rer. Suecicar. §. 157. ad A. MDCXXXV. vbi de lite super

ferre. Diuturnam quidem fati clementiam sibi neminem posse praestare; id tamen effici posse, ne per praua instituta ciuitas in se trahere ruinam incipiat. Denique ex praesentibus quemlibet aestimandum; praeterita non amplius, futura nondum ad nos pertinere. Neque ciuitates aliquod velut systema, aut concilium inter se, constituere, vt recentissimae cuique locus sit infimus occupandus; sed quamlibet seorsim sua sibi libertate gaudere. Quod vna familia in ciuitate aliqua diu imperium tenuerit, saepe quidem indicio esse, minores maiorum virtutem aemulatos; plerunque opes ipsam suas firmiter disposuisse, vt non ausus fuerit aliquis solio eandem deiicere. Interdum ingenio populi, a rebus nouis abhorrentis, aliquam familiam diuturnam imperii possessionem debere. Nonnunquam solius fati beneficium vocandum, quod Metelli Romae sint consules. Ast qui recentes ad illud fastigium enituntur, reponere possunt tritum illud: *Et genus, & proauos, & quae non fecimus ipsi, vix ea nostra puto.* [Ouid. Lib. XIII. v. 140. 141.] *Item, Suppleuit fortuna genus.* STATIVS Sylu. L. III. Nihil facilius esse, quam partam a maioribus opimam haereditatem cernere: sed suum patrimonium sibi ipsi adquirere virtutis opus esse. Sorti nascendi illos suam magnitudinem acceptam ferre; se propriae praestantiae. Illos aliena & obsoleta decora crepare; se propriis & recentibus enitescere. Denique summum nobilitatis gradum haberi, regem esse. Haec recentem aeque, atque antiquam familiam efferri OVIDIVS [Fastor. L. V. v. 26.] de maiestate: *Quoque die, partu est edita, magna fuit.* Accommodari etiam huc potest illud ARNOBII L. II. [p. 93. in fin. Ed. Lugd. Bat.] *Noua res est, quam gerimus? quandoque & ipsa vetus fiet. Vetus quam vos agitis? sed temporibus quibus coepit noua fuit ac repentina.*

§. XVIII. POTENTIA autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, cui nocendi facultas. Sicuti facete Fauorinus apud SPARTIANVM Hadriano, [c. 15.] *arguentibus amicis, quod male crederet Hadriano de verbo, quod idonei auctores vsurpassent; non recte, inquit, suadetis familiares, qui non patimini, me illum doctiorem omnibus credere, qui habet triginta legiones.* Nam *plurima sunt, quae non audent homines pertusa dicere lena.* IVVENALIS Sat. 5. [v. 130. 131.] Enimuero si alicui regi tantum sit virium, vt regnum suum commode possit tueri, ille sane non habet, quare alicui cedat, opibus quidem superiori, sed quas ipse neque metuere, neque ambire sui conseruandi causa necessum habeat. Libertas quippe in aequo posita est, quae magnitudine opum hautquidquam distinguitur. Pateat igitur vnius imperium per sexcenta milliaria, alterius per centum duntaxat. Idem tamen imperium hic in modica sua, quam alter in laxiore ditione obtinet: neque hic minus, quam alter finem ciuitatum institutarum assequitur. Ne dicam quod sola potentia, prout notat vires aliis nocendi, in sese non significet talem praestantiam,

 quae

super antelatione inter sequestres belli Sueco-Polonici, Gallo priorem, Anglo aequalem locum postulante, & L. 9. §. 79. ad A. MDCXXXVII. vbi Sueci cum Anglis disceptabant. H.

2) Antea hic legebatur *impudens*. Sed praetulimus nostram lectionem quia in Differt. AVCTORIS de Existimatione §. 24. princip. sic legitur. *Potentia autem hactenus quidem signa venerationis apud infirmiores potest elicere, quod stultum sit illi non cedere, qui nocere potest.* Maior autem pars huius capitis ex dicta Dissertatione descripta est.

quae sit idonea feriam venerationem elicere. Nam haec amore quopiam temperata est. Nocendi autem vires odium conciliant. Add. Iacob. GOTHOFRED. d. tr. Part. I. c. 3.

§. XIX. PORRO potestatem absolutam & nullis legibus limitatam habere, vtique maiorem venerationem terrore mixtam apud subiectos conciliat: non item apud alios principes, qui alterius absolutam potestatem in ordine ad se pro nuda libertate naturali aestimant: quae per se nullam dat praeeminentiam in eum, in quem quis imperium non habet. Et cum princeps non ex propriis tantum iuribus, sed ex conditione illius ciuitatis, cui praeest, aestimandus sit; potest vtique princeps limitatus ex isthac talia habere, vt absoluto aliquo longe sit potior. Denique tituli, & quidquid est verborum vsu sicut nummi valent; & cum in rege nihil praestabilius possit inueniri, quam summum imperium, sufficit si isti hoc natiuo sensu, aut ex vsu vulgi exprimant. Splendor aut modestia vocabulorum ipsi rei nihil addit, demitue. (Add. tamen Georg. BATEVS in Elencho motuum nuperorum in Anglia Part. II. p. m. 246. seqq. & AVCTOR Cardinalismi Part. I. L. III. p. m. 375. seqq.) Sic quod Turcarum monarcha vulgo dicitur imperator, Persarum, rex, id in se nullam isti prae hoc eminentiam tribuit. Ambitiosam autem encomiorum struem proprio titulo adponere, vti barbariem redolet; ita idem subiectos simpliciores fortasse ad venerationem mouere potest, alios non potest. Quid enim intererat, verbi gratia, Imperatoris Romani, Sapores Persarum rex *fratrem* se *Solis & Lunae*, apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XVII. c. 5. (add. IDEM L. XXIII. c. 6.) an Saturni & Veneris nuncuparet? Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 10. *

§. XX. EX HISCE omnibus satis firmiter videtur concludi, ex obligatione perfecta, quae in altero ius proprie dictum praesupponit, regem reuera talem non teneri loco cedere alteri regi tanquam digniori [1], vtut hic conditionibus iam enumeratis praepolleat; neque ciuitatem liberam alteri ciuitati liberae,

§. XIX. * Et libellus Algernonis SIDNEII de Gubernatione c. 3. sect. 32.

§. XX. 1) Vid. LOCCENIVM L. VIII. Hist. Suecan. ad A. MDCXII. H.

2) Nam & illa summae potestatis compos est. Vid. supra L. VII. c. 5. §. 5. H.

3) Idem dixero, si Regis legatus concurrat cum alio Rege. Vid. supra ad L. I. c. 1. §. 12. H.

§. XXI. 1) Exemplum Francisci I. R. Gall. Ferdinando Aragon. Neapol. & Siciliae Regi locum in eundo superiorem concedenti, apud SVRITAM in Annal. Aragon. ad A. MDVII. Aliud apud AVCTOREM L. V. Vit. Caroli Gustaui Suec. Reg. §. 14. A. MDCLIIX. Hispani in actione pacis Veruinensi, apud CAMDENVM Histor. Elisabeth. ad A. MDXCIIX. *factam sibi iniuriam interpretabantur, si potior locus illis non concederetur vel ex hospitii iure, quandoquidem in Gallici imperii oppidum deuenerint.* Vid. FREINSHEM. Diatrib. 2. de Praeced. Elect. & Card. §. 22. sequ. H.

2) Paucis verbis heic multa dicit. Reges quod attinet, de iis non vna est ICtorum sententia, vt videre est apud KNICHEN de Iure territor. c. 4. n. 4. ALCIATVM in cap. 1. X. *de Officio ordinar. n. 17.* VASQVIVM L. I. Controuers. illustr. c. 22. n. 19. ARNISAEVM L. III. de Maiest. iurib. c. 6. HOVTVYN Not. ad Politic. general. §. 47. n. 2. Ante omnia monendum, non quaeri, quid honestius, sed quid iuris sit: neque enim dubitandum, e dignitate summorum Principum esse, vt vltro quidem & in venerationem principalis fastigii

liberae, licet antiquiori aut potentiori. Quin nec ciuitas popularis in ſe videtur dignitate inferior ciuitate monarchica [2], quamuis in ciuitate democratica nemo vnus reperiatur, qui cum rege comparari poſſit. Vnde nec ciuitatis liberae legatus neceſſario legato regis loco cedere tenetur. Verum quia in dignitate vicaria & delegata tantum ſplendoris eſſe non poteſt, quantum in originaria, neque in magiſtratu tantum dignitatis, quantum in principe; & vero ciuitates liberae cum regibus in eodem loco conuenire non poſſunt, niſi per legatos aut deputatos; adparet ſane, omnino legatum ciuitatis liberae cedere debere cuicunque regi [3] aut principi, cui ſummum eſt imperium.

§. XXI. Isthaec tamen aequalitas inter eos, qui ſummo ſunt imperio praediti, non impedit, quo minus, ſi opus ſit, congredi queant per ſe, aut ſuos legatos, aut etiam in ſtabile concilium coaleſcere. Nam ſi vnus regum ad alterum in ipſius ditionem accedat, lex vtique ciuilitatis requirit, vt quis hoſpiti domi ſuae primum locum deferat [1]; niſi forte veniat tanquam ſubditus temporarius. Nam vtut in territorio ſuo quilibet ſit ſummus; tamen vti legati, ſic & ipſi reges fictione quadam videntur conſtitui extra territorium regis [2], ad quem eiusdem conſenſu accedunt, non exuto fortunae ſuae ſplendore. Vt enim princeps aliquis diſſimulata perſona, & non petita venia in alienam ditionem accedat, ego non ſuaſerim. Sane Gramondvs Hiſt. Gall. L. XIII. fidenter pronunciat: *Nihil peccari contra ius publicum ex laruati cuſtodia principis.* Cuius rei tamen rationem non ſatis diſpicio, niſi quod ſuſpicionem eiusmodi acceſſus, & contemtum erga dominum territorii habere videatur [3]. Vbi duo pluresue in loco tertio congrediuntur, facile caueri poteſt, vt ne vnus alteri praelatus videatur. Nam & conclauia liceat comminiſci [4], vt iudicari nequeat, quis in iis prior aut dignior locus ſit. Quo fine a multis in eiusmodi congreſſibus adhibitae menſae circulares. Avsonivs in Ludo ſeptem ſapientum, [v. 78. 79. 80.] *Recte olim ineptum Delphicus luſit Deus Quaerentem, quisnam primus ſapientum foret: Vt in orbe tereti nomina eorum inſcriberet, Ne primus eſſet, ne vel imus quispiam.* Poſſunt etiam ab initio proteſtari, ſeſe citra vl-

 lam

ſtigii Principibus peregrinis & hoſpitibus indulgeant, ac potius hoſpitalitatis ac comitatis, quam rigidae poteſtatis in eos affectatione certent. At ſi de iure quaeſtio ſit, Princeps, cuius conſenſu & fide publica alter Princeps fines eius regni ingreſſus eſt, huic ſaltem in domeſticos ſuos iurisdictionem reliquiſſe cenſetur: nam & illam habent Duces, qui cum exercitu alterius territorium tranſeunt & legati. Alia ſummae poteſtatis iura exercere non poterit, niſi ex conceſſione; imo ſi hoſtilia moliatur, poterit quoque puniri. Atque ex his etiam iudicari de legatis poteſt. Hi ſane in familiam ſuam iurisdictionem habent, (Vid. exempla apud Richardum Zovchaevm Libello de Legati delinquentis iudice competente p. 33. ſequ.) & ratione actuum ſuorum exempti ſunt a legibus ciuilibus illius ciuitatis. At ius aſyli in domo ſua pro quibusuis eo confugientibus ex conceſſione pendet eius, apud quem agunt. Vt Grotivs ipſe docet L. II. de I. B. & P. c. 18. §. 8. n. 2. Adde Sleidanvm L. XII. Comment. ad A. MDXL. Vbi de Venetis, de quibus etiam Parvta Hiſt. Venet. L. X. & XI. ad A. MDXLI. Avctor L. XVIII. Rerum Brandenburg. §. 19. ad A. MDCLXXXVII. H.

3) V. Avctor Compendioſae Deſcriptionis vitae Caroli I. Angl. Regis, multis exemplis ex Anglicana hiſtoria probantem, Principem, quamprimum in alterius regni fines ſine venia pedem intulerit, captiuum fieri. H.

4) Exemplum illuſtre in actione pacis Bredana A. MDCLXVII. vbi in deſtinato ad conuentum publicum conclaui quatuor pro ſingulis legatis patebant ingreſſus, & in medio eius menſa rotunda erat poſita. H.

Iam praecedentiae confiderationem congreffuros, fed promifcue feffuros prout cuique lubitum, aut prout cafus tulerit. Sicut de Brachmanibus Indorum fapientibus refert PHILOSTRATVS de Vita Apollonii Thyanaei L. III. [c. 8. p. 134. C. D. Edit. Morelli c. 27. in fin. Ed. Olearii 1709.] *Nullum regi praecipuum locum affignantes, quod apud Graecos Romanosque maximi aeftimatur: fed vt cuique in mentem venit accubuere.* LVCIANVS Epift. Saturn. [ad diuit. p. 628. T. II. Ed. Amft.] Τὸ γὰρ ἥδιστον καὶ συμποτικώτερον ἡ ἰσοτιμία ἐστι. *Iucundiffimum & conuiuiis aptiffimum aequalitas.* Add. ATHENAEVS Dipnofoph. L. I. c. 4. Idque eo facilius procedit, fi ifti principes diffimulata dignitate conueniant, & citra confuetam pompam. Quo ipfo teftantur, fibi fuper dignitate curam aut contentionem hautquidquam fore. Sed fi hoc difpliceat, forti res poteft committi, idque vt vel femper quis illum locum retineat, quem femel eft fortitus, vel vt ordo per fortem conftitutus deinceps in orbem eat. Atque haec facilius adhuc procedunt, fi legati duntaxat congrediantur [5], praefertim cum circa hos aliud adhuc fit medium collifioni vitandae, fi non idem omnibus, fed difparis valoris velut character a fuis principibus tribuatur. Nam ifti dignitatem gradus, cum ex mera impofitione oriantur, facillime plurimis modis variari poffunt. Vid. Auctor ANONYMVS des Memoires touchant les Ambaffadeurs. p. 428. Nec infuper habendum, quod Rex Perfarum Abbas in conuiuio, qui fectae Perficae addicti erant, a dextris, qui Turcicae, a finiftris collocaret; quod manus dextra fit honoratior apud Perfas, finiftra apud Turcas: prout memorat Petrus de VALLE Itin. Part. II. Ep. 5. Add. Iacob. GOTHOFREDVS d. tr. Part. III. Et quae fuper controuerfia fuper praecedentia inter Legatum Gallum & Hifpanum Romae & Tridenti agitata funt apud Petrum SVAVEM Hift. Concil. Trident. L. VIII. Vbi tamen obferuandum, valorem eiusmodi characterum communi Principum confenfu effe definiendum. Nam fi vnus proprio aufu nouum characterem comminifci, fuoque miniftro imponere velit, ex quo hic apud alios certum honorem praetendere inftituat, caeteri fe iftius arbitrio non teneri recte excipient. Vid. iam citatus Auctor ANONYMVS l. d. p. 534. feqq. Quanquam fatendum fit, faepe praeftare iftam aequanimitatem, quam Agefilaus prae fe tulit, cum in choro loco obfcuro conftitueretur: *Bene habet, inquit, oftendam enim non loco virum, fed viro locum cohoneftari* [6]. PLVTARCHVS Apopht. Lacon. [p. 208. D.] Aut Damonidas, qui in fimili cafu dicebat: *Bene factum, inuenifti enim huius quoque ftationis ornandae rationem.* IDEM Apopht. [p. 191. F.] Addatur quoque IDEM Sympofiacon L. I. c. 2. 3. & in Conuiuio feptem fapientum. Obiter quoque addendum commentum Alphonfi XI. qui, vt aliquo modo componeret antiquam litem fuper praecedentia inter ciuitatem Burgenfem & Toletanam, antequam litis vlla mentio fieret, dum in concilio fententias perrogat: *Toletanos, inquit, fcio imperata libentiffi-*

5) A. MDXCIII. Regii in Gallia legati nullos fibi titulos fumebant, & ab illis qui nomine Principum & Ordinum miffi erant, petebant, vt ipfi quoque fua nomina fine titulis, ne praeiudicium alterutris ea re fieret, opponere contenti effent. Quod & obtinuerunt. THVANVS L. CVI. ad d. A. Adde alia huius generis εὑρήματα apud Iacob. GOTHOFREDVM de Praeced. Part. III. H.

6) Εὖγε δόξω γὰρ ὅτι οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

bentissime facturos, loquantur Burgenses. Qua regis oratione conquieuere, cum vtrique se praelatos existimarent. Toletani quidem, quod rex ante omnes eorum nomine locutus esset: Burgenses vero, quod primi omnium per se sententiam dixissent. Apud Hieron. OSORIVM de Rebus gestis Eman. L. I. Add. quoque GRAMONDVS Hist. Gall. L. III. ab initio.

§. XXII. QVOD si autem inter plures aequales societas aliqua duratura sit instituenda, & singuli socii aequalitatem retinere velint, neque circa locum sors aut alternatio placeat, alia ordinis ratio superest, quae itidem sortis instar habet, neque dignitati alicuius fraudi potest esse; vt nempe eo quisque ordine in communi conuentu sedeat, quo in eundem fuit receptus. Id quod inprimis locum habet inter eos, qui societati iam constitutae deinceps accedunt. Nam illis, qui primi societatem constituunt, locum sorte aut per conuentionem attribui praestiterit. Et quia in plurimis conuentibus & collegiis id vsurpatum, vt secundum ordinem receptionis locus cuique assignetur; hinc GROTIVS L. II. c. 5. §. 21. tanquam vniuersale pronunciatum ponit: *Naturalem inter socios hunc esse ordinem, prout quisque in societatem venit.* Add. BOECLERVS ad d. *L. 1. D. de Albo scribendo. L. 1. C. de Consul. L. vlt. C. de Tiron. L. 1. C. de Praepos. sacri cubiculi. L. 2. C. de Praef. praetor. L. 10. C. de Professor.* Iac. GOTHOFREDVS I. d. tr. Part. II. c. 3. §. 17. 18. Vbi sciendum, in eiusmodi societatibus priorem aut posteriorem locum hautquidquam notare eminentiorem aut tenuiorem dignitatem; sed esse nudum ordinem inter pares dignitate; ac inter tales reuera obtinere tritum illum versiculum: *Vltimus & primus sunt in honore pares.* Nam illud AVSONII Panegyr. ad Gratianum: [c. 24. in fine Edit. Cellar.] *Nulla est quidem contumelia secundi, sed ex duobus gloria magna praelati*; locum duntaxat habet, cum praelatio ob maiorem in praelato praestantiam facta est. Sed & illud GROTIO dicto loco notatum, eundem morem antiquitus in Christianorum regum ac populorum conuentibus, quibus ad constituendum Ecclesiae velut vniuersalis corpus concurrebant, obtinuisse, vt qui primi Christianismum professi forent [1], in conciliis ad rem Christianam pertinentibus praecederent caeteros. Quo argumento nonnullis praecipue niti placuit [2], ad afferendam sibi prae caeteris praeeminentiam, tanquam iure sibi debitam, etiam in aliis quibuscunque congressibus. Enimuero vtut in istis conuentibus sacris forte non sine ratione dictus ordo fuit obseruatus: tamen vt in omnibus aliis congressibus [3] idem obseruetur, aut vt ex sola antiquitate professionis Christianae eminens prae aliis dignitas alicui generetur, necessarium non videtur. Praeterquam enim quod inter decreta religionis Christianae est, *τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγεῖσθαι.* Roman. XII, 20. Add. Philipp. II, 3. [4] etiam in conciliis multis sacerdotes primas partes egerunt;

§. XXII. 1) Vid. Iacob. GOTHOFREDVS d. c. 3. §. 23. CHIFFLETIVS Vindic. Hispan. c. vlt. H.

2) AVCTOR L. IX. Rer. Suecicar. §. 79. ad A. MDCXXXVII. H. GROTIVS Ep. 722. & Ep. 797. H.

3) In quibus non vt religionis Christianae participes, verum vt Reges qua tales considerantur. H.

4) Ἀλλὰ τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν.

egerunt; feculares [5] in acceſſorii fere locum venerunt, ac decretis illorum ſtare iuſſi. Sed quidquid huius ſit, non ſtatim qui in certo conuentu ob certum reſpectum, qui ipſius dignitatem in vniuerſum hautquidquam afficit, alteri cedit: is vbique, & quando eius reſpectus ratio non amplius habetur, alteri tenetur cedere. Sicut & in ciuitatibus videmus quosdam diuerſis intereſſe collegiis, & in vno collegio alteri loco cedere; extra illud autem, aut in alio collegio priorem prae eodem locum retinere.

§. XXIII. ENIMVERO illud manifeſtum eſt, imperio hanc vim ineſſe, vt praelationem tribuat per modum perfecti iuris valituram aduerſus eum, in quem exercetur. Nam vtique praeſtantius eſt imperare, quam parere; alterius voluntatem ſuae voluntati habere obnoxiam, quam ad alteram ſeſe attemperare. Et neceſſum eſt, vt in me aduerſus illum exſiſtat veneratio, cui & protectionem meam debeo, & qui metu poenae ad iuſſa ſua obeunda me poteſt compellere. Sic vt imperium per ſe inaequalitatem inter homines introducat. Etſi praeter venerationem, quae muneri eiusdem debetur, poſſit etiam peculiaris exſiſtere aeſtimatio, ex ſingulari imperantis praeſtantia proueniens. Neſtor apud HOMERVM Iliad. α. [v. 277. & ſeqq.] *Neque tu Pelide velis contendere cum rege ex aduerſo; nam nunquam aequalem ſortitus eſt honorem Sceptriger rex, cui Iupiter honorem dedit.* Etſi Achilles magis ductum Agamemnonis, quam imperium proprie dictum agnoſcebat. Sed & illud apertum eſt, quo amplius eſt imperium, & efficacius, eo maiorem id dignitatem imperanti apud ſubiectos circumponere. Quin ipſa imperii duratio, etſi per ſe ad vim eiusdem nihil faciat, imperantis tamen dignationem non mediocriter auget. Id tamen non obſtat, quo minus ſubditus eum, qui ipſi imperat, hisce honoris fundamentis excellat, quae tantum ius imperfectum producunt. Vnde nimis ambitioſum erat, quod Imperator Hadrianus aemulum ſeſe in quouis artis genere eminentibus ferret. Item quod Alexander, cum apud Homerum legiſſet, Graecos vouiſſe, vt Aiacis aut Diomedis aut Agamemnonis ſors exiret, dixerit: *Occiderem illum, qui me tertium nominaſſet.* [Auſonius in Panegyr. Gratiani c. 25.] Nam ducis gloriae nihil detrahit, robuſtiores ſub ſe habere bellatores. Non de nihilo tamen apud TACITVM Agric. [c. 39.] Domitianus iudicabat: *Ducis boni Imperatoriam eſſe laudem* [1]. Inter eos vero, qui in eadem Republica viuunt, exiſtimationi intenſiuae certam velut menſuram conſtituere, & ad praecedentiam prae altero perfectum ius concedere illius eſt, qui ſummum in ciuitate habet imperium

5) *Ita*, addit Auctor in Diſſertat. de Exiſtimatione §. 27. *in conciliis illis ſacerdotes primas partes egerunt, ſeculares in acceſſorii fere locum venerunt, ac decretis illorum ſtare iuſſi - - - Ex cuius moris reliquiis forſaſſe etiam illud adhuc alicubi ſupereſt, quod quando in precibus publicis homines Deo commendantur, ſacerdotes obnixe primum ſibi locum vindicent; aut quod in enumeratione illa vulgari ſtatuum Eccleſiaſticus ſemper praemittatur. Alias enim non poterant cordati diſpicere, quam decorum foret, v. g. quod quando Kal. Ian. a votis concionum auſpicia petuntur, miniſter aliquis domino ſuo collegae, diacono, ſibique propitium Numen ante omnia precetur, Principem demum in ſecundas partes vocet, quaſi in ipſis ſalus Reipublicae & Eccleſiae magis quam in Principe verſatur; praeſertim cum iſte non ſit ex hoſtibus aut perſecutoribus Eccleſiae, qualibus tamen Paullus Apoſtolus aeque honorem adtributum, id eſt, ex obligatione perfecta tribui iubet [Rom. XIII. 7.] ſed nutritius atque defenſor Eccleſiae, imo ſummus in ſua ditione Epiſcopus.*

§. XXIII. 1) Vid. ſupra L. VII. c. 9. §. 2. not. 8.

rium [2]. Quem iste locum cuique assignauerit, cum vti aduersus conciues recte tueri quis potest: sic & eidem omnino adquiescere tenetur. Vid. *L. 3. D. de Officio praetoris.* Recte quoque emeritus iste centurio apud LIVIVM L. XLII. c. 34. *Aequum est, omnia honesta loca ducere, quibus Rempublicam defensuri sitis.* Et licet forte vnus vel alter praeter meritum praestantioribus videatur praelatus; tamen nihilo secius tanquam contemtor potestatis summae plecti poterit, qui aut illorum locum velit solicitare aut suo contentus non esse. Vid. *L. 1. C. Vt dignit. ordo seruetur.* Huc spectat etiam [3], quod Solon apud DIOGENEM LAERTIVM aulicos *calculis* assimilat. Nec incommode huc trahi potest illud M. Terentii apud TACITVM A. VI. [c. 8.] *Non est nostrum aestimare, quem supra caeteros, & quibus de causis extollas. Tibi summum rerum iudicium dii dedere; nobis obsequii gloria relicta est.* Vti & illud LVCIANI Iudicio vocalium: *Est pulcrum, vnamquamque literam in eo ordine, quem primum sortita est, manere: transcendere vero eo, quo non oportet, eius est, qui ius & aequum soluit. Et qui primus vobis has leges finxit & formauit, ordinem, per quem sua quibusque literis praesidentiae dignitas firmiter permanet, definiuit.* PLINIVS L. IX. Epist. 5. *Discrimina ordinum dignitatumque, si confusa, turbata, permista sint, nihil est ipsa aequalitate inaequalius.* Recte tamen fecerit princeps tollendis hominum ambitiosorum querelis, si in assignando loco honoratiore fundamenta dignitatis, supra enumerata, insuper non habeat: ac inprimis singularia in Rempublicam merita [4], quae eminente potius existimationis gradu, quam pecunia, aut similibus praemiis iis remunerari inter subtiliores regnantium artes est. Vid. XENOPHON Cyropaed. L. IIX. [p. 130. Ed. H. Steph. c. 4. §. 2. Ed. Oxon.] vbi memorat, quo ordine Cyrus conuiuas suos collocauerit. Eoque magis, quod nisi dignitas & praerogatiua eminentium ciuium mensuretur ex beneficiis & auxilio, quod ab ipsis in tenuiores proficiscitur, aut proficisci potest, inter inania sit referenda. Quia tamen molestum foret principibus, si quidem semper cuique ex intrinseca sua dignitate locus foret assignandus, tam saepe suorum ciuium recensionem instituere, in qua non posset non longe maxima pars eorum offendi, cum plerique non eos soleant numerare, quos a tergo reliquerunt, sed quos sibi praelatos cernunt: expeditissimum visum, saltem primariis ciuibus ex muneribus, quibus in Republica funguntur, dignationem assignare. Add. BACO Sermon. fidel. c. 53. Vbi itidem querelis ansa praescindetur, si merentibus, & idoneis talia munera conferantur; (alias enim obtinebit illud CLAVDIANI in Eutropium L. II. [v. 322, 323.] *Quis non Consule tali vilis honos?*) Sique

2) HOBBESIVS in Leuiath. c. 18. Hinc eiusdem est titulos, quibus praerogatiuae sunt annexae, conferre, & qui externas dignitates in sua ciuitate agnoscunt, maiestatis suae curam habere non videntur. Vid. CAMDENVM Hist. Elisabeth. ad A. MDXCVI. vbi de S. Rom. Imperii Comitis titulo honoribusque Arondelio ab Imperat. collatis, quos Regina admittere nolebat. H. GROTIVS Ep. 268. A. MDCXXX, Statutum eam in rem factum in Comitiis Polonicis A. MDCXXXIIX. & A. MDCXL. vt prodidit Ioachim PASTORIVS in Floro Polonico L. 6. ad d. A. H.

3) Et quod narrat SVETONIVS in Caligula: *Quum audiret forte Reges, qui officii causa in vrbem aduenerant, certantes apud se super coenam de nobilitate generis exclamauit:* Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Vnus dominus esto, vnus Rex. *Ita statim lis ista quieuit.* H.

4) Vid. MONTAGNE Essais L. II. c. 7.

Sique ipsorum munerum ordo apte fit dispositus. Ordo autem munerum in Republica in vniuersum hic maxime videtur concinnus, si eo maior cuique adhaereat dignatio, quo praestantiora negotia, & ad summam Reipublicae plurimum facientia per id obeantur, & quae nobilissimas animi artes requirant. OVIDIVS Metam. L. XIII. [v. 366. 367.] *Ratem qui temperat anteit Remigis officium.* Apud HOMERVM Iliad. α. [v. 280. 281.] praestantia muneris sanguini, ac fortitudini praefertur. Sic enim Nestor ad Achillem: *Si vero tu fortis es, deaque te genuit mater: At hic quidem potentior est, quia pluribus imperat.* Fit tamen aliquando, vt quibusdam muneribus in Republica quo plus honoris, eo minus imperii & potentiae tribuatur, & vice versa; ne dignitati circumpositae opes magistratus in perniciem Reipublicae arment. Vid. BODINVS de Rep. L. III. c. 6. p. m. 501. In singulis autem munerum generibus eo dignior quisque habeatur, quo nobiliore opera fungitur. Etsi & hoc saepissime contingat, vt vnum quidem munus in se altero sit nobilius; non statim tamen omnes & singuli, qui nobiliori muneri operam dant, omnibus & singulis in altero munere constitutis praeferantur; sed vt, verbi gratia, qui princeps est in posteriori munere cedat quidem ei, qui priori in munere primas obtinet, reliquis tamen omnibus primo subordinatis praeferatur. Illud rarius est, vt ex homine munus dignationem mutuetur; quod Thebis officio Telearchae contigit, postquam Epaminondas id gesserat. Vid. PLVTARCHVS in Praeceptis gerendae Reipublicae [p. 811. B.] Etsi circa intrinsecam insignium honoris & dignitatum aestimationem verum sit illud SALLVSTII Iugurth. [c. 4.] *Perinde, quasi praetura, & consulatus, atque omnia alia huiuscemodi per seipsa clara, & magnifica sint: ac non perinde habeantur, vt eorum, qui ea sustinent, virtus est.* Nec insuper habendum illud Antisthenis, qui aliquando Atheniensibus suadebat, vt asinos decernerent equos esse. Quod cum illi a ratione alienum dicerent; At, inquit, duces apud vos fiunt, qui nihil didicerunt, & tantum decreto vestro declarati sunt; apud DIOGENEM LAERTIVM L. VI. [§. 8.] Quod si vero ipsi ciues inter sese super loco conuentionem ineant, aut si in aliqua ciuitate certus ordo sit per consuetudinem introductus, vtrumque legis vim obtinebit, siquidem a supremo imperante ipsi non fuerit contradictum. Vid. *L. 2. C. Vt dignitatum ordo seruetur.* Notandus quoque locus apud SVETONIVM Vespasiano c. 9. *Vti notum esset, vtrumque ordinem non tam libertate inter se, quam dignitate differre, de iurgio quodam senatoris, equitisque Romani ita pronunciauit: Non oportere maledici senatoribus: remaledici ciuile fasque esse.* Cui conspirat illud SOPHOCLIS Aiace flagell. Ἐγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. *Nam ego quidem illi ignosco, qui maledictis prouocatus remaledicit.*

§. XXIV. QVOD si autem inter se sint comparandi eminentes viri diuersarum ciuitatum [1], patet, fundamentum intensiuae existimationis ne inter hos quidem aliud parere, quam aptitudinem recipiendi venerationem ab his, qui istis fundamentis minus pollent. Idque siue praestantior ille in ciuitatem alterius tanquam peregrinus veniat, siue in loco tertio congrediantur. Nisi princeps ciui suo iniunxerit, vt peregrino cedat; aut tertius, apud quem conuenitur,

§. XXIV. 1) Vid. controuersiam apud BRVNNEMANNVM Centur. II. Decis. 56. H.

ueniunt, rem definiuerit, aut conuentione vel consuetudine res sit decisa. Adeoque ne ipsa quidem praestantia muneris, quod quis in sua ciuitate gerit, ius ipsi dat sese praeferendi ciuibus alienae Reipublicae qui tali duntaxat munere gaudent, quod ipse in sua ciuitate praecedebat. Nam quod ius valet aduersus ciues, id non statim valet aduersus alios. Prorsus vti leges aliarum ciuitatum nos hautquidquam stringunt. Add. Memoires de VICQVEFORT touchant les Ambassadeurs p. 519. seqq. Neque obstat, quod extraneus ille titulum eius, quicum contendit, in ipsius ciuitate praecellit. Nam in cuiusque ciuitatis arbitrio est [2], quem valorem apud se velit imponere titulis, aliisque honorum insignibus, quae abs se aut aliis collata sunt. Quin & officiorum, quorum amplitudine vtplurimum dignitates mensurantur, diuersus apud diuersos valor. Ipsae quoque solidae artes alibi plus, alibi minus aestimantur. Sicut alibi pacis, alibi belli artes pluris fieri notum est. Cumprimis autem circa vocabula dignitatum gradus exprimentia obseruandum, quod illa non solum diuersis in ciuitatibus diuersas notent dignitates, sed etiam in eadem ciuitate aliquando plus aliquando minus, valeant: prout tractus temporis aliarum quoque rerum pretia minuere aut intendere sueuit. Scilicet existimationis exteriora signa valorem determinatum habent ex impositione singularum ciuitatum; etsi fundamenta existimationis intensiuae in se, & prout sapientibus aestimantur, valorem vbique suum obtineant. Vnde nullibi non virtuti, & eximiis artibus, aut functionibus suus est honos. Sed ex illis solis certa honorum insignia suo iure apud exteros postulare nemo potest, nisi modis supra dictis ius illud sibi quaesiuerit. Verum quia insignia honorum vbique ob eximiae virtutis opinionem tribui praesumuntur, cultissimae quaeque gentium exterorum honoribus eandem fere venerationem solent deferre, quam ipsorum ciuitas iisdem assignat. Id tamen ex ciuilitate & humanitate, non ex obligatione aliqua perfecta praestare videri volunt. Quanquam nec desunt, apud quos extranei honores in exiguo sunt pretio. Sic enim CICERONI [in Verrem L. III. c. 23. p. 44. lin. vlt. Ed. Graeuii.] peregrini nonnulli, splendidis familiis orti, vocantur non absolute, sed *domi*, aut apud *suos nobiles*; scilicet quod peregrinae nobilitati Romae non idem esset valor, atque in sua cuique ciuitate. EIVSDEM est vox valde insolens in Orat. pro M. Fonteio [c. 8. in fine.] *An si homines ipsos spectare conuenit, non modo cum infimo ciue Romano, quisquam amplissimus Galliae comparandus est?* Sic quis ignorat, quantus honos Olympionicis apud Graecos quondam habitus? Quo nomine eorum leuitatem perstringit CICERO pro L. Flacco [c. 13. in fine] Eundem si apud alios, queis tanti aestimatae non fuerunt vires corporis, aut dexteritas, exhiberi sibi postulassent, rideri merebantur.

§. XXV. DENIQVE cum plurimas apud gentes natalibus aliqua dignitas iudicetur adhaerere, hoc loco non abs re fuerit curatius inquirere, quidnam nobilitati sanguinis subsit, & quo illa in se spectata valore sit aestimanda. Quam vix vllibi maioris fieri putauerim, quam apud Indos, de quibus Hieron. OSORIVS de Reb. gest. Emmanuel. L. II. *Si vir ignobilis nobiles attingat, nobilitatem*

2) Vid. supra ad §. 23. H.

litatem contaminari, genusque pollui censent, & tam insignem iniuriam illata caede miseris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciscuntur. Idcirco qui nobiles non sunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles vero cum eos aduentare ex vocibus illorum praesentiunt, eos deflectere de via iubent: & sic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculae sempiternae periculum depellant. Illis neque nobilitatem obscurari flagitiis, neque generis obscuritatem illustrari virtutibus concessum est: sed omnibus illa conditio necessario subeunda, in qua maiores illorum versati sunt. Iidem nobiles, quos Malabarica lingua Nairos vocant, id sibi priuilegium afferunt, vt cum alienis vxoribus concumbant, quando, & vbi placet. Et si illorum quis apud vxorem sit, (cuius signum est clypeus ad fores positus,) maritus non audet in propriam domum introire. Phil. BALDAEVS Descript. orae Malabar. & Coromandel. c. 26. & de Idololatr. Indorum Part. II. c. 16. MANDELSLOH. Itiner. L. II. c. 10. Add. Abrah. ROGERIVS de Braminibus c. 1. 2. DIODORVS SICVLVS [1] L. I. c. 74. Id igitur in aprico est, natales nobiles per se hautquidquam tribuere praestantius temperamentum corporis, vtut saepe bonitas alimentorum aliquid huc faciat; aut praestantiorem animum, eximiamque vim ingenii: sed plebeiis ex natalibus aeque feliciter haec posse prouenire. Nec alio ordine in producendis nobilibus, quam plebeiis, natura procedit. Sed & pari sanctimonia plebeiorum quam nobilium matrimonia coluntur aut coli possunt. Nec facile quis praestiterit, minus frequenter auratos thoros ab adulteris persultari, quam modicas spondas. Imo apud EVRIPIDEM Hippolyto Coron. [v. 409. 410.] de adulteriis dicitur: Ἐν γενναίων δόμων Τόδ᾽ ἦρξε θηλείαισι γίγνεσθαι κακόν. *Claris e familiis haec labes coepit adspergi in foemineum genus.* Adeo vt si vel maxime virtus parentum in prolem semper transfunderetur, multis tamen difficillimum fit futurum probatu, abs prima stirpis origine intaminatum, & citra alieni mixturam sanguinem ad sese demissum. Vid. DIO CHRYSOSTOMVS Orat. XV. post initium. p. m. 236. Et GROTIVS L. II. c. 7. §. 8. Sed nec illud vulgatum, *fortes creantur fortibus & bonis*, adeo citra exceptionem est, quin in contrarium aeque inualuerit, *heroum filii noxae* [2]. Marius apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 89.] *Maiores eorum omnia, quis licebat, illis reliquere, diuitias, imagines, memoriam sui praeclaram: virtutem non reliquere, neque poterant: ea sola neque dono datur, neque accipitur.* Porro plebeii non semper deterius educantur, quam nobiles; imo saepe quo plura his media indulsit fortuna bene excolendo animo, eo turpius iisdem ad luxuriam, segnitiem, aliorumque vitiorum alimenta abutuntur. Recte PLATO Alcibiade I. [p. 440. 441. Ed. Wech.] *Bene natos, si & bene educati fuerint, probabile est ad virtutem perfectos fore.* Et ipsa res ostendit, multos nobilium degeneres maiorum gloriam obfuscasse. ARISTOTELES Rhetoricorum L. II. c. 15, *Est autem*

§. XXV. 1) Et de Nobilibus in insula Ceylon Robert KNOX Narrat. de illa Insula L. III. c. 2. Graeci quoque nobilitatem aestimabant ex natalibus. Hinc ARISTOTELES II. Rhetor. 15. Εὐγένεια ἐντιμότης προγόνων ἐστί. *Nobilitas dignitas maiorum est.* H.

2) Quos proinde non nobiles, sed spurios & illegitimos esse existimandos, ait IVLIANVS Orat. 2. de Constantii Imperat. gestis. H.

3) EVRIPIDES Electra:
Οὐ μὴ φρονήσεθ᾽ οἱ κενῶν δοξασμάτων
Πλήρεις πλανᾶσθε; τῇ δ᾽ ὁμιλίᾳ βροτοὺς

Κρινεῖ·

tem nobile (εὐγενὴς) *ex generis virtute; generosum* (γενναῖον) *vero ex eo, non vt deficiat a natura. Id quod plerumque non accidit nobilibus, sed sunt multi abiecti.* Add. STOBAEVS Serm. 84. 85. Multos quoque obscuro natos loco per suam virtutem ad summa prouectos constat: nec solus *Tydides melior patre.* Quanquam autem ISOCRATES Encom. Helenae nobilitatem inde commendet, quod non, vti caetera fortunae bona, celeriter aut intereat, aut transeat ad alios, sed semper apud eosdem maneat, eoque pulcerrimum liberis patrimonium eam relinqui: tamen ni vel propria virtute sis subnixus, vel eo nomine peculiaribus iuribus in ciuitate fruaris, merito inter inania est referenda [1]. Inde in ipsa quidem natura nulla adparet necessitas, quare aut in munera, aut in existimationis paternae gradum solos ob natales filius debeat succedere; praesertim cum vltimo demum omnes ex eadem stirpe genus deducamus. Marius apud SALLVSTIVM Iugurth. [c. 88.] *Ego naturam vnam, & communem omnium existimo, sed fortissimum quemque generosum esse.* Ille autem non tam maiorum quam propria aestimatur praestantia, qui sequitur illud TIBVLLI L. IV. [Eleg. 1. vers. 25. & seqq.] *Quanquam antiquae gentis superant tibi laudes, Non tua maiorum contenta est gloria fama, Nec quaeris quid quaque iudex sub imagine dicat, Sed generis prisco contendis vincere honores, Quam tibi maiores, maius decus ipse futurus.*

§. XXVI. NIHILOMINVS multis ciuitatibus placuit, vt praeclare meriti ciues statum illum, certis priuilegiis, certoque existimationis gradu donatum, in quem ipsi per ciuitatem sunt locati, in sobolem suam per natiuitatem velut aliquam haereditatem transmitterent. LESBONACTES Orat. hortatoria, [p. 208. Ed. Wech.] *Τῶν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀνδρῶν ἀγαθῶν γινομένων οἱ παῖδες εὐγενεῖς νομίζονται. Eorum, qui periculosis temporibus strenue se gesserunt, posteri nobiles habentur.* Sane enim natales nobiles prae plebeiis naturaliter nihil habent eximii: sed ea praerogatiua oritur ex impositione & indultu ciuitatis, quae constituit, vt certus status, cui annexa certa iura, gradusque existimationis in aliquem semel collatus ad ipsius posteros citra nouam collationem per solos natales deriuetur. Qua impositione sublata, vel splendidissimi natales a plebeiis ne hilum quidem discrepabunt. Add. HVARTVS Scrut. ing. c. 16. p. m. 488. seqq. Vnde quando princeps plebeium inter nobiles transcribit, in ipsius natura ortuque nihil immutat, nec nouum aliquem vigorem eius animo infundit; sed iubet ipsum censeri statu plebeiis contradistincto, quem vna cum adhaerentibus iuribus ad posteros suos sit transmissurus. Cui illustrando facit commentum Amasis regis Aegyptii, qui vt ostenderet, obscuritatem generis non obesse, quominus regi sibi facto honos exhiberetur, auream peluim, in simulacrum dei conflatum adorandam exposuit. HERODOTVS Eut. [p. 99. Ed. H. Steph.] Vice versa si quis ordine nobilium eiiciatur ob delicta *, aut

 quod

κρίνετε, καὶ τοῖς ἤθεσι τὰς εὐγενείας;
Opinioni credulum vanae genus,
Nunquamne posito errore discitis viros
Vita aestimare, nobilesque ex moribus? H.

§. XXVI. * Vid. supra L. I. c. 1. §. 23. Idem dicendum, si quis vltro exuat nobilitatem. Quod Romani facere solebant, ob paupertatem veniam aut ius exuendi ordinis sponte petentes vid. de Propertio Celeri TACITVM I. Annal. 57. 3. de aliis eundem XI. Annal. 25. 4. & XII. Annal. 52. 4. H.

quod legibus nobilium in ſua ciuitate poſitis conformem ſeſe non geſſerit, eius ſane neque natura, neque animus mutatur, aut quem ex maioribus traxit ſanguis; neque efficitur, vt nobilibus parentibus non ſit natus: ſed adimitur duntaxat ipſi ſtatus, atque ius nobilitati in ea ciuitate competens. Quo facto ſtatim plebeius eſt. Quemadmodum neque legitimatio, neque natalium reſtitutio aliquid in natura mutant, ſed meros tribuunt effectus morales. Quo ſenſu capiendum eſt illud apud EVRIPIDEM Phoeniſſis [v. 821. & ſqq.] Ὀυ ὃ μὴ καλὸν, ὔ ποτ' ἔφυ καλόν. ὀδ' οἱ μὴ νόμιμοι παῖδες, ματρὶ λόχευμα, μίασμα πατρός. *Nam id quod honeſtum non eſt, non fit honeſtum vnquam, neque liberi illegitimi, matri turpis partus, patri probrum.* Vid. *tit. Cod. de Iure aur. annulorum. & de natal. reſtituendis.* Huc facit, quod Nicol. MACHIAVELLVS Hiſt. Florent. L. III. tradit. Cum poſt oppreſſum ducem Athenarum ſumma rerum Florentiae ad plebem rediiſſet, excluſis lege a magiſtratu gerendo nobilibus Bencho Boundelmontio, equeſtris dignitatis viro, ob ſtrenuam operam in bello Piſano nauatam, praemii loco fuiſſe datum, vt in populi claſſe cenſeretur, ſeu pro plebeio haberetur. Idem beneficium aliis nobilibus collatum refertur ab Eodem L. V. Et apud Romanos P. Clodius per adoptionem a Patriciis ad plebem tranſibat, vt tribunus plebis poſſet fieri.

§. XXVII. FATENDVM tamen eſt, pleraſque gentes in conferenda nobilitate praeſtantes quaſdam artes & egregia merita reſpexiſſe. Quibus qui enituerat, vti recte reliquos dignatione eminebat; ita largius iudicabatur aeſtimari virtus, cuius praemia ad iſtos quoque deriuarentur, quos natura quilibet quam cariſſimos habet. Praeſertim cum ea res ſperaretur ciuium virtutem extimulatura, acrius affectandis eiusmodi praemiis. Simul proles iſta, domeſticis exemplis excitata, parentum virtutem aemulatura credebatur, ſplendoremque illum iisdem, quibus partus erat, artibus tuitura [1]. Nec minus putabantur parentes operam daturi, vt quantum in ſe prolem ſibi non indecorem Reipublicae repraeſentarent [2]. Cui conſequens erat, vt poſtquam nobilitatem ſorte naſcendi adquiri receptum fuit, curioſe circa deligendas vxores verſarentur nobiles, ne diſpari ſe genere miſcentes proli ſuae iſta iura interuerterent: an vt aequalium potius, quam inferiorum filiae in conſortium eius dignitatis adſciſcerentur, aut ne nobiles pauperculae poſt ditium mercatorum filias haberentur. Ac ne proli fortaſſe ſuper natalibus lites olim mouerentur, accurate maiores longa ſerie annotare rationis erat. Cum contra plebeiis ſuperuacuum foret, auos proauosque ambitioſe diſponere; quippe quibus ex natalibus nihil priuilegii, ſed propria cuique virtute & induſtria nitendum.

§. XXIIX. HISCE illuſtrandis non abs re fuerit Romanorum ſuper nobilitate inſtituta curatius excuſſiſſe. Vt igitur ſuam illam hominum colluuiem

§. XXVII. 1) *Cum ſit hoc generi hominum prope a natura datum, vt qua in familia laus antiqua floruerit, hanc fere qui ſunt eius ſtirpis cupidiſſime perſequantur*, vt ait CICERO Orat. pro Rabirio a princip. H.

2) Accedit ex inſtitutis ciuitatis optimae eſſe, vt antiquae familiae conſeruentur, de quo alibi. CICERO Orat. pro Sextio: *Omnes boni ſemper nobilitati fauemus, & quia vtile eſt Reipublicae nobiles homines eſſe dignos maioribus ſuis; & quia valet apud nos clarorum hominum & bene de Republica meritorum memoria; etiam mortuorum.* H.

uiem Romulus in iusti formam populi componeret, ex vniuersa multitudine centum delegit, consilio sibi praesto futuros, quos Patres adpellari placuit, exprimendo muneri, aut propter aetatem: reliqui plebs mansere. Istorum progenies patricii dicti, simplicissima denominatione, quasi Patrum posteri; aliis ideo, quod hi soli patres suos possent ostendere: cum caetera turba fugitiuorum fuerit, nec valentium proferre patres ingenuos, verbo, terrae filii. Vid. PLVTARCHVS Romulo, [p. 24.] & Quaest. Romanis. [p. 278. C. D.] In eam rem argumento vsi sunt, quod quotiens patricii conuocarentur a regibus, praecones quemque suo ac paterno cierent nomine; plebeios vero ministri quidam cornibus bubulis confertim buccinantes in concionem excitauerint. Etsi more suo DIONYSIVS HALICARNASSEVS Antiqu. Roman. L. II. [c. 8.] institutum hoc mollius interpretetur, euocationem patriciorum per praecones honoris, plebis per cornua celeritatis causa factam asserens. Contra Dionysium tamen videtur valere illud Decii apud LIVIVM L. X. c. 8. *En vnquam fando audiistis, patricios primo esse factos, non de coelo demissos, sed qui patrem ciere possent, id est, nihil vltra quam ingenuos? Consulem iam patrem ciere possum, auumque iam poterit filius meus.* IVVENALIS Sat. 8. [v. 272. & seqq.]

Et tamen vt longe repetas, longeque reuoluas,
Nomen, ab infami gentem deducis asylo.
Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Vnde adparet, ad primaeuam in vrbe Romana nobilitatem adquirendam suffecisse *, vt quis ex legitimo natus esset matrimonio, parentibus ingenuis. Scilicet *in nouo populo omnis repentina atque ex virtute nobilitas est.* LIVIVS L I. c. 34. Inde quoque est, quod patricii solis sibi *gentem* esse iactarent, ipsosque inter se *gentiles* esse. Sic enim gentiles definiuntur a CICERONE in Topicis: *Qui inter se eodem nomine sunt, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo seruitutem seruierit, qui capite non sunt deminuti.* BOETHIVS itidem in Topicis: *Gentiles sunt, qui eodem inter se nomine sunt, vt Bruti, Scipiones; quod si serui sunt, nulla gentilitas esse potest. Quod si libertinorum nepotes eodem nomine nuncupantur, gentilitas nul'a est, quoniam ab ingenuorum antiquitate gentilitas ducitur.* ICtus CAIVS Institut. *Libertinorum aut seruorum gentilitas non est.* Etsi posterioribus temporibus plebeios quoque gentem sibi asseruisse constat. Add. Franc. CONNANVS Comment. iur. ciuil. L. II. c. 11. Sic hodieque linguae, quae ex Latina profluxere, nobiles solent vocare *gentiles homines.* Enimuero cum deinceps plebeii quoque honesta cum ingenuis inirent connubia, & lapsu temporum labes illa, si quae fuit, sordidae originis exolesceret; inde vt alia differentia a plebeiis distinguerentur patricii, sacris gentilitiis institutis peculiarem sibi sanctimoniam circumponere sunt aggressi. Quo nomine sibi solis deferri posse magistratus con-

§. XXIIX. * Bene *ad primaeuam nobilitatem.* Nam postea patritius fieri, nisi lege nominatim ad populum lata, nemo poterat. Quod fuit aut Regum, aut Consulum, aut Dictatorum amplissimum beneficium. TACITVS XI. Annal. 26. *Caesar vetustissimum quemque e senatu, aut quibus clari parentes fuerunt, in numerum patriciorum adsciuit: paucis iam reliquis familiarum, quas Romulus maiorum & L. Brutus minorum gentium appellauerant: exhaustis etiam quas Dictator Caesar lege Cassia, & Princeps Augustus lege Senia sublegere.* V. Carol. SIGONIVS L. I. de Antiquo Iure ciuium Romanor. c. 7. H.

contenderunt; quasi qui soli haberent auspicia. Vid. LIVIVS L. IV. c. 2. VI. c. 42. X. 7. Quod ludibrium tamen postea plebs non immerito explosit. Quanquam & plebeiorum quidam, eludendae isti patriciorum praerogatiuae, priuata sibi sacra instituerunt. Quae cum in haeredes transirent non sine onere, quomodo per coëmtiones extincta sint, docet CICERO pro Muraena. [c. 2.] Add. GOTHOFREDVS ad Ciceronis Epist. Famil. VII. 29.

§. XXIX. AST cum deinceps senatoria dignitas, & magistratus, qui hactenus penes solos patricios fuerant, cum plebe communicarentur, factum est, vt Romani dehinc nobilitatem non tam ex antiquitate generis & patriciatu, quam multitudine imaginum aestimarent. Ex quo tempore familiae nobiles in patricias & plebeias distingui coeptae. LIVIVS L. X. c. 7. *Numerarentur triumphi plebeiorum: iam ne nobilitatis quidem suae plebeios poenitere.* IDEM L. VI. c. 37. *Ex ea die in plebem ventura omnia, quibus patricii excellant, imperium atque honorem, gloriam belli, genus, nobilitatem.* Equites autem ex institutis ciuitatis Romanae nobiles proprie loquendo non erant *. Nam quod est apud TACITVM Agricola, eum habuisse vtrumque auum procuratorem Caesaris, *quae equestris nobilitas est;* hunc habet sensum: vt eorum, qui ex senatoriis sunt familiis, nobilitas ex magistratibus curulibus aestimatur; ita inter equites procuratorem Caesaris fuisse aliquod instar nobilitatis habet, cum post praefecturam praetorii vix splendidius munus in illum ordinem vt talem cadat. Sic igitur posterioribus temporibus Romae nobiles non constituebant peculiarem ordinem, & per insignia iura a reliquis distinctum; sed prout quis multos *fumosos Equitum cum Dictatore magistros* in atrio disposuerat, aut propria virtute ad honores adspirauerat, ita maiorum, aut propriis meritis nobilis censebatur. Quo facit illud CLAVDIANI Paneg. de Probini & Olybrii consulatu: [v. 13. & sqq.]

- - - - - Quemcunque requires.
Hac de stirpe virum certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur aui, semperque renata
Nobilitate vigent.

Quanquam autem Romae multi magistratus non minus belli quam pacis tempore valebant, puta, dictatores, magistri equitum, consules, praetores: tamen quia pax est veluti ordinarium tempus Reipublicae bellum extraordinarium, adeoque magistratus isti & adpellatione, & indole sua pacem magis quam bellum viderentur spirare; adparet, paci magis quam bello originem suam debere nobilitatem Romanam. Neque vero congruens erat, ex simplici virtute bellica, & quae non esset coniuncta cum munere & artibus ducis, nobilitatem deriuare, quae

§. XXIX. 1) Vere. Nam CICERO *equestri loco* seu familia *ortum* se dixit in *prima agraria & Orat. contra Rullum*, ipse autem primus nobilitatem familiae suae intulit, nouus proinde homo dictus. Neque tamen negandum, equestri dignitate exornatos a plebeiis fuisse distinctos: Vid. TACITVM I. Histor. 13. IV. Histor. 59. DIONEM CASSIVM L. LIX. Histor. Roman. vbi de Caligula, multos etiam extra Italiam in ordinem equestrem adlegente, IOSEPHVM II. de Bell. Iudaic. 14. vbi scribit, Iudaeos quosdam in Iudaea factos ἱππικῷ τάγματι, idque ἀξίωμα Ῥωμαϊκὸν vocat. Caeterum de praerogatiuis illorum, qui equestris dignitatis erant compotes, multa

quae quidem peculiarem ordinem, & multis iuribus praefulgentem constitueret in tali Republica, in qua communis omnium ciuium velut professio erat militia. Sic igitur apud Romanos nobilitas non tribuebat peculiarem ordinem in ciuitate, nec ex illa aliud fere emolumentum, quam quod maiorum imagines aditum ad honores faciliorem panderent.

§. XXX. Ex hisce manifestum est, ab ista diuersum esse genium nobilitatis hodiernae in plerisque Europae regnis. Nam apud nos nobiles peculiarem ordinem constituunt [t], a reliquis ciuibus dignitate & eximiis iuribus distinctum. Dein nobilitas etiam citra officium publicum confertur ab eo, qui summum in Republica habet imperium, & quidem non ita frequenter togatae, quam bellicae virtutis intuitu. Cuius rei inter alia argumentum est, quod nobiles familiae tam inter se, quam a plebeiis distingui soleant insignibus, quae clypeo sustinentur, imposita galea, & inde *armorum* nomine veniunt. De quorum antiquitate testari potest illud Diodori Sicvli L. V. c. 30. *Arma Gallis sunt scuta ad staturam hominis porrecta, & insigni proprio variegata. Quidam aeneas bestiarum imagines, tam ad defensionem, quam ornamentum affabre factas praeferunt. Aeneis praeterea galeis cum magnis appendicibus ad prolixam ostentationem factis capita muniunt. Nam vel cornua affixa, vel auium quadrupedumque facies in illis expressas habent.* Add. Hobbes Leuiath. c. 10. De causis autem, quare virtuti bellicae tantum istae nationes detulerint, cum apud Chinenses contra eruditi militares viros praecedere valeant, ita est habendum. Equidem in se non minoris sunt, quae togati in Rempublicam possunt conferre, quam quae sagati. Leges salutares condere, ius integre dicere, opes ciuitatis per artes & commercia introducta augere, eloquentia populi tumentes animos mulcere, & in quam partem expediat flectere, consilio exterorum conatus aduersum nos subtiliter inuestigare, atque eludere, praeclarissima vtique sunt, & quouis honore digna. Neque ista tamen semper, apud imperitos inprimis, sat ample aestimantur, tum quod artes, ex quibus talia promanant; non adeo in oculos incurrunt, & a plebe parum intelligi possunt; tum quod cum tranquillitate quadam, & citra impetum atque periculum sese videantur explicare. Quae omnia in virtute bellica secus sunt. Atque inde, quanquam administratio togata citra fortitudinem atque firmitatem animi non possit obiri; longe tamen splendidius creditum apud Martii spiritus populos, & qui sanguine quam sudore rem quaerere maluerunt, contra tam terribilem armorum adparatum, & vbi praesentem omnia mortem intentant, intrepidum offerre pectus, & pretiosissimam rerum humanarum periculo exponere, vt caeteris eo tutius aeuum exigere liceat. Add. Aristoteles

multa habet egregia Herm. Hvgo L. V. de Militia equestri c. 1. Add. tot. tit. Cod. Theodosiani de Dignitate equestri. H.

§. XXX. t) Notandum tamen iam a seculo XI. vsque inter illos nobiles in plerisque regnis introductam dignitatem, quae personae adhaerescebat ac cum persona extinguebatur, quaque exornati milites & postea Equites dicti. Vid. Francisci Menestrierii Liber Gallica lingua editus de Dignitate equestri antiqua & noua. H.

LES Probl. ſect. 27. quaeſt. 5. Sic & pleriſque in regnis Europae nobiles praedia ſua feudorum nomine poſſident, a multis immunia oneribus, quibus plebeiorum bona premuntur, vt iſti militarem operam Reipublicae praeſtent. Cuius rei origo videtur inſinuari apud LAMPRIDIVM [2] Alexandro Seuero [c. 58.] *Sola quae de hoſtibus capta ſunt, limitaneis ducibus & militibus donauit; vt eorum ita eſſent, ſi heredes illorum militarent, nec vnquam ad priuatos pertinerent, dicens: attentius eos militaturos, ſi etiam ſua rura defenderent.* Inde quoque nobilibus mercaturam exercere inſolitum, non quod illa in ſe habeat quid inhoneſtum & ſordidum [3], ſed ne per eam nobiles a ſtudiis militaribus abſtrahantur, & feuda ſua atque priuilegia gratis poſſideant. Et ſi quibus in ciuitatibus nobiles citra diminutionem dignitatis mercaturae dant operam [4], tuto iudices licet, eam nobilitatem ex militia hautquidquam originem ducere. Conf. BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 560. Aliqui tamen huius rei rationem petunt ex Eccleſ. XXV, 29. & quia, vti CICERO Offic. I. [c. 42.] ait: *Nihil proficiunt, niſi admodum mentiantur.* Facit etiam huc, quod tradit HERODOTVS [5] L. II. apud Aegyptios, Scythas, Perſas, & Lydos, denique apud omnes fere barbaros haberi pro ignobilioribus ciuibus eos, qui artificia diſcunt, eorumque liberos; generoſiores autem eos, qui a manuariis operibus abſtineant, praeſertim qui ceſſent ob bellum. Add. *L. 6. C. de Dignitatibus. L. 3. C. de Commerc. & Mercator.* [6] ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3. SIRACIDES XXXVIII. 25. ſeqq. CICERO Offic. I. *Illiberales & ſordidi quaeſtus mercenariorum omnium, quorum operae, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces autoramentum ſeruitutis.* Quin & Romae lex lata a Q. Claudio tribuno plebis; *Ne quis ſenator, quiue ſenatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quae plus quam trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos, quaeſtus omnis Patribus indecorus viſus eſt.* LIVIVS L. XXI. c. 63. Cum contumelia quoque IVVENALI Sat. 14. dicitur: *Vilis ſacci mercator olentis.*

2) Conf. *L. 2. & 3. C. de Fundis limitrophis.* Quo pertinent etiam in Orientali Imperio *κτήματα στρατιωτικὰ poſſeſſiones militares.* De quibus Conſtantini Porphyrogennetae Nouella extat apud LEVNCLAVIVM, ſed emendatior apud Carolum LABBAEVM & Ioannem MEVRSIVM. Apud Romanos igitur quaerenda feudorum incunabula. Ab iiſdem ſane Franci, qui eorum inſtituta in pleriſque ſequebantur, primi accepiſſe videntur; apud hos enim ſaepe fit mentio bonorum de munere Regio, ſiue fiſci, ſiue beneficiorum, quae vaſſi tenebant. Vt alio loco fuſius docui. A Francis deinde ad alios Germaniae populos fluxit. Quin & *κτήματα* illa apud Turcas (Graecorum imitatores & multa eorum inſtituta retinentes, vt docet LEVNCLAVIVS Pandect. Hiſtor. Turcic. n. 173.) peperiſſe videntur Tiniariotas, hoc eſt, Vaſallos & nobiles in Turcarum Imperio. V. TAVERNIER Relatione de Aula Turcica. p. 14. ſequ. H.

3) Adde, poſtremis demum temporibus accidiſſe, vt mercatura pro ſordida & viris honeſtis indigna haberetur: primis enim ſeculis in magno honore fuit. Vid. POTTERI Archaeologia Graeca L. I. c. 8. p. 31. Ed. Lat. L. Bat.

4) Vt Genuae, Anconae, Venetiis, Luccae, Florentiae, vbi nobiliſſimi inter ipſos maximi ſunt mercatores. H.

5) ARISTOTELES VII. Pol. 2. *In omnibus populis, qui vim habent ſubiugandi alios, virtus bellica honorem conſecuta eſt, vt in Scythis, Perſis, Thracibus & Gallis.* Conf. AMMIAN. MARCELLINVS L. XXIII. c. 6. & ibi VALESIVS. Et hodie in Moſcouia quilibet miles eſt nobilis eo ipſo, quum ſe addixit militiae; & qui ſunt nobiles natalibus titulo militum vtuntur, & militiae operam dant, quoad per aetatem licet. Comes CARLISLIVS Deſcriptione Moſcouiae p. 378. H.

6) *L. 12. §. 3. C. de Cohortal. L. 7. C. de Inceſt. nupt. L. 1. C. de Natural. liber.* H.

§. XXXI. 1) Apud Tartaros Precopienſes maio-

ri in

tis. Et quandoque contumeliosum habetur pro pecunia quid ab aliquo velle obtinere. Add. tamen BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 546. seqq.

§. XXXI. IN quibusdam tamen ciuitatibus exigua natalium dignatio, & sua cuique ex virtute propria, meritis in Rempublicam ac muneribus nobilitas [1]. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 92. de laudationibus funebribus apud Aegyptios: *De genere quidem nihil, vt Graecorum consuetudo habet, memorant; quin omnes aeque nobiles in Aegypto esse censent, sed vt a puero educatus, & institutus, & ad virilem aetatem progressus pietatem in Deos, iustitiam, itemque continentiam, & alias virtutes coluerit, recensent.* Tullus Hostilius apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. III. [p. 148. Ed. Sylb. c. 11. Ed. Oxon.] Ὀυ γὰρ ἐν ἄλλῳ τινὶ τὴν ἀνθρωπίνην ἐυγένειαν ὑπάρχειν νομίζομεν, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ. *Nulla alia re quam virtute humanam nobilitatem constare ducimus.* Vetus Poëta: Ἀνὴρ ἄριστος ἐκ ἂν εἴη δυσγενής. *Vir optimus nunquam fuerit ignobilis.* De moribus Turcarum Auger. BVSBEQVIVS Epist. I. *Turcae neminem ne suorum quidem, nisi ex se pendunt: sola domo Othomanorum excepta, quae suis censetur natalibus.* Add. quae ibidem de Gianizaris tradit. Add. BODINVS de Rep. L. III. c. 8. p. m. 557. MARTINIVS Praefat. Hist. Sinicae: *A vetustate sanguinis nulla apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa.* Et ipse Sinarum Imperator eiusque liberi in deligendis vxoribus non prosapiam, sed solam corporis formam respiciunt. NEVHOF. in Legat. p. 280. Isthaec vti a moribus nostris abhorrent; ita illud a sapientibus inculcatur, non debere nobiles solo sanguine, sed multo magis virtute niti [2]. SENECA Hercule Furente: [v. 339. 340.] *Qui genus iactat suum aliena laudat.* BOETHIVS de Consolat. philosoph. [L. III. metr. 6.] *Quid genus & proauos strepitis? Si primordia vestra, Autoremque Deum spectes, Nullus de genere extat; Ni vitiis priora fouens Proprium deserat ortum.* HORATIVS Serm. L. I. Sat. 6. ad Maecenatem: *Referre negas, quali sit quis-*

 que

ri in dignatione sunt, qui plures captiuos, cum moriuntur, possident. THVANVS Histor. L. LXVII. Apud Tapuias, liberum Brasiliae populum, nobiles censentur, qui lucta, hastarum concursu ac venatu praecellunt. BARLAEVS de Rebus gestis in Brasilia p. 424. Apud Frisios olim plurima praedia tenentibus maximus honos, eaque sola nobilitas. H. GROTIVS L. IV. Histor. Belgic. p. 215. Apud Siamenses nobilem facit magistratum in regno actu gerere; ablato eo, a vili plebe quis non distinguitur. LOVBERIVS de Regno Siamens. Part. 3. c. 1. §. 7. Apud Guaicuraeos & Abipones, Americae populos, magnates & heroes habentur, qui immanissimorum tormentorum patientia fortitudinem suam probarunt, vt supra ad c. 3. §. 4. ex Nicolao del TECHO docuimus. H.

2) IVVENALIS Sat. VIII. vers. 19. & seqq. 24. & seqq. 131. & seqq.

Tota licet veteres exornent vndique cerae
Atria, Nobilitas sola est atque vnica virtus.
Paullus *vel* Cossus *vel* Drusus *moribus esto.*
\- - - - - - - -
Prima mihi debet animi bona sanctus haberi,
Iustitiaeque tenax factis, dictisque mereris
Agnosco procerem - - -
Tunc licet a Pico *numeros genus altaque si te*
Nomina delectent, omnem Titanida *pugnam*
Inter maiores ipsumque Promethea *ponas*
De quocunque voles proauum tibi sumito libro
Quodsi praecipitem rapit ambitio atque libido
Si frangis virgas sociorum in sanguine, si te
Delectant hebetes Casso lictore secures:
Incipit istorum contra te stare parentum
Nobilitas claramque facem praeferre pudendis.

Posterior Iuuenalis locus ex SALLVSTIO expressus videtur, de Bell. Iugurth. c. 88. *Quanto vita, inquit, illorum [maiorum] praeclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: Maiorum gloria posteris lumen est; neque bona, neque mala eorum in occulto patitur.* Nec Iuuenalem laudare neglexit praestantissimus Sallustii interpres, WASSEVS.

que parente Natus, dum ingenuus. CLAVDIANVS L. II. de Laudibus Stiliconis. [v. 123. & seqq. Ed. Heinſ.] *Lectos ex omnibus oris Euehis: & meritum, nunquam cunabula quaeris, Et qualis, non vnde ſatus.* Add. SENECA de Beneficiis L. III. c. 28. & Epiſtola XLIV. Canuleius apud LIVIVM L. IV. c. 3. *dum nullum faſtiditur genus, in quo eniteret virtus, creuit imperium Romanorum.* HERODIANVS L. V. c. 1. *Fortunae munera etiam parum dignos exornant, animi virtus propriam cuique gloriam conciliat. Et claritas quidem generis, diuitiaeque, atque id genus reliqua, etſi beatorum propria putantur, minime in ipſis vtpote ab aliis tradita, laudantur.* Grauiter quoque Antigonus fortis centurionis ignauo filio ad honores adſpiranti; Παρ' ἐμοὶ, inquit, ἀνδραγαθίας εἰσὶν ὀ πατραγαθίας τιμαί. Apud PLVTARCHVM de Vitioſo pudore, [p. 534.] & in Apophth. PLATO in Theaeteto, [p. 128. C. Edit. Wech.] *Innumeri vnumquemque noſtrum aui atque proaui anteceſſerunt, quorum in numero diuites & inopes, reges & ſerui, Barbari & Graeci innumerabiles praeceſſere.* Similis locus extat apud DIONEM CHRYSOSTOMVM Orat. XV. de Seruitute. *Hoc fieri non poteſt, vt ab omni aeuo aliquod ſit hominum genus, in quo non innumerabiles liberi ſint procreati, nec pauciores, qui ſeruitutem ſeruierint: & tyranni, & reges, & vincti, & ſtigmatis notati, & caupones, & ſutores, aliarumque quaecunque inter homines ſunt, conditionum fuerint, omniaque opera, omnes viuendi conditiones, omnes fortunas atque calamitates viciſſim ſint experti.* Addit, ideo heroum genus ad Deos a Poëtis relatum, vt ne, dum vlterius id inueſtigatur, eiusmodi ſordes detegerentur. M. SENECA L. I. Controu. 6. *Quemcunque volueris reuolue nobilem: ad humilitatem peruenies.* Huc facit illud Lycurgi factum, exemplo duorum canum oſtendere conati, magis per diſciplinam, quam naturam ad virtutem nos formari; apud PLVTARCHVM Apophth. Laconicis, [p. 225.] & de Educ. liberis. Sic & noui homines antiquis nobilibus, ſed degeneribus, recte occinunt illud Iphicratis apud PLVTARCHVM Apophth. [p. 187.] cui cum Harmodius vnus de priſci illius Harmodii poſteris exprobraret ignobilitatem, reſpondit: *Meum a me incipit genus; tuum in te definet.* Add. PHILO Iudaeus de Nobilitate. STOBAEVS Serm. 84. 85. 86. 87. Th. BROVVNE de Religione Medici Part. II. c. 1. *Vulgum cum dico, non plebeculam tantum & infimae ſortis homunciones intelligo. Eſt & inter patricios plebeia quaedam & ignobilis turba, ex eodem prorſus luto fictam diceres; hominum quidem genus ipſis mechanicis contribue, vtcunque animi tenuitatem deauret cenſus, & crumena pro ſtultitia tranſigat.* Sunt etiam qui diſputant; iniquum videri propter ſolos natales, (qui neque per ſe quid virtutis conferunt, & quos nemo ſibi ipſi praeſtare poteſt, πολλοὶ γὰρ ὄντες εὐγενεῖς, εἰσὶ κακοί. *Multi enim nobiles ſunt degeneres.* EVRIPIDES Electra.) alicui conferre immunitatem a certis Reipublicae oneribus in fraudem reliquorum ciuium, aut propiorem aditum ad munia Reipublicae concedere; cum artes ad iſta munera obeunda neceſſariae in aliis aeque, aut magis quam in iſtis inueniantur: multoque magis, ſi quis ex illorum ſit cenſu, de quibus ARISTOPHANES Ranis Act III. ſc. 1. v. 2. [v. 752. Ed. Kuſteri.] Πῶς γὰρ ἔχι γεννάδας, Ὅςις γε πίνειν οἶδε καὶ βινῆν μόνον; & IVVENALIS Sat. 11. [v. 11.] *Quibus in ſolo viuendi cauſa palato eſt.* Eſſe denique morbum Reipublicae non mediocrem, ſi ſumma poteſtas ciuilis circa mandanda munia

nia publica certo ordini sit ita alligata, vt aliorum opera ciuium vti nequeat in negotiis, quibus maxime deprehenduntur idonei; praesertim vbi non sit ipsi concessum egregios viros in istum ordinem cooptare. Nam si principi alicui nobiles ideo sint fouendi, vt horum ope reliquos ciues eo melius possit coërcere, id signum est potestatis titubantis, & paulo minus quam curru iam excussae; dum velut in factionem cum parte ciuium cogitur coire, nec amplius aperta imperii vi, sed callidis artibus nititur. Add. quoque BACO Sermon. fidel. c. 14. & de Augment. scient. L. IIX. c. 3. n. 3. vbi monet, *adspirantibus ad magnitudinem regnis prorsus cauendum, ne nobiles maiorem in modum multiplicentur.*

§. XXXII. ILLVD demum quaeritur, an dignitas, honorumque insignia in ciuitate, vti in origine, sic & in duratione a summo imperio ciuili dependeant? Vbi putamus dispiciendum, an honoris insignia & iura vnice adhaereant alicui muneri in Republica, quod conferre sit penes arbitrium summi imperii; an vero tanquam proprium bonum in ciuem sint collata. Vbi prius factum est, patet, summo imperio idem esse potestatis, quod circa magistratus constituendos aut remouendos. Sic non magnanimitatis duntaxat specimen exhibebat, sed & ciuitatis potestatem agnoscebat Fabius Cunctator, dum sibi Dictatori magistrum equitum exaequari patienter tulit. Vid. LIVIVS L. XXII. c. 15. 22. Quo pertinet illud dictum Solonis apud DIOGENEM LAERTIVM, [I. §. 59.] quod etiam expressit POLYBIVS L. V. c. 26. *Qui apud tyrannos auctoritate valerent, eos calculis, quibus in componendis rationibus vtimur, comparare consueuerat. Vt enim illi interdum maiorem numerum, interdum minorem significant: ita & tyrannos horum quemque prout libitum fuerit, aliquando illustrem & inclytum, aliquando obscurum habere & ignobilem.* Addendum quoque factum Amasis regis Aegyptii, qui ex pelui statuam dei cuiusdam faciebat, apud HERODOTVM Euterpe. [p. 99. Ed. H. Steph.] Et hactenus admittitur illud Ciceronis pro Plancio: [1] *Est conditio liberorum populorum, posse suffragiis vel dare vel detrahere, quod velit, cuique.* Etsi vocabulum *detrahendi* magis denegationem honoris petiti, quam quaesiti iam ereptionem notare videatur. Verum vbi ista posteriori modo a ciuibus possidentur, regulariter ipsis adimi nequeunt, nisi per modum poenae. Quo facit illud Aristotelis apud AELIANVM V. H. L. XIV. c. 1. *Non est simile, dignitatem aliquam non suscipere, & cum acceperis, ea spoliari. Non enim graue est non adipisci: at cum adeptus sis, rursum amittere, id molestum est* [2]. Huc spectat quoque DIONIS CHRYSOSTOMI Rhodiaca. Sed quae honoribus adhaerent, immunitates & priuilegia, vrgentibus Reipublicae temporibus suspendi aut tolli vtique possunt, pensatione tamen, quatenus fieri potest facta; cum omnia eiusmodi priuilegia exceptionem summae necessitatis Reipublicae intelligantur habere; & absurdum sit, illis tantam sanctimoniam tribuere, vt ne saluti quidem Reipublicae eadem cedere debeant. Ex dictis etiam colligi potest, quatenus quaedam ciuitates recte

 potue-

§. XXXII. 1) Vid. supra L. III. c. 1. §. 3. H.
2) Ἀλλ' εὖ φρονῶν ἔφη, μὴ ὅμοιον εἶναι, ἀρχήν τινα μὴ λαβεῖν, ἢ λαβόντα ἀφαιρεθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ οὐδὲν μέγα μὴ τυχεῖν· τὸ δὲ ἀλγεινὸν, τὸ τυχόντα εἶτα ἀποστερηθῆναι.

potuerint ſancire, vt proditorum filii ſint ἄτιμοι. Quale quid in *Antiphontem* Athenis decretum in *ipſius* vita patet. Et Sylla Romae proſcriptorum liberos honores petere vetuit. Scilicet ab honoribus & magiſtratibus tales excludere potuerunt, exiſtimationem ſimplicem adimere recte non potuerunt [3].

* *

CAPVT V.

DE POTESTATE SVMMI IMPERII CIRCA BONA TAM PVBLICA QVAM PRIVATORVM.

I. *Quid poteſtatis in bona regi ſit, ſi regnum ſit ipſius patrimonium.*
II. *Non vbique ciues dominium rerum ſuarum debent ciuitati.*
III. *Summum imperium poteſt leges ferre, quomodo ciues bonis ſuis vti debent.*
IV. *Idem poteſt tributa exigere.*
V. *Quid obſeruandum circa impoſitionem vectigalium,*
VI. *Et tributorum.*
VII. *De dominio eminente.*
VIII. *Quid liceat regi circa bona publica.*
IX. *De alienatione regni, & eius partium.*
X. *Rex non poteſt infeudare regnum, aut oppignorare ſine conſenſu populi:*
XI. *Neque alienare bona, quae principatum ſequuntur.*

Ad intelligendam poteſtatem imperii ſummi in bona ciuium, obſeruandum; eam profluere vel ex ipſa natura ſummi imperii per ſe, vel ex peculiari modo adquirendi imperii. Sane enim non parum intereſt, an is, qui ſummum in ciuitate imperium gerit [1], ſibi ipſi velut ciues fecerit [2], atque primus rerum, quas ciuitas complectitur, omnimodum dominium adquiſiuerit; an vero vltro in imperium ſit vocatus ab hominibus, qui iam quorundam bonorum proprietatem habebant. Priori caſu patet, imperantem in quaeuis bona ciuitate contenta non id modo habere poteſtatis, quod ex imperio per ſe fluit, ſed & quod quiuis paterfamilias in patrimonium ſuum habet; niſi forte vltro quid de iure ſuo remiſerit. Heic igitur ſi rex iſtud dominium ſibi illibatum ſeruarit, ciues ſuos non alio tenebunt iure, quam quo ſerui quondam Romae peculia ſua obtinebant; ſic vt eorum poſſeſſio ſit mere precaria, arbitrio Regis, quandocunque viſum fuerit, reuocabilis. Quamdiu tamen iſtorum bonorum poſſeſſio ciuibus relinquitur, ex iisdem alimenta & alia vitae ſuſtentan-

3) V. ſupra c. 3. §. 32. circa extrem. H.
§. I. 1) Vid. ſupra L. VII. c. 6. §. 16.
2) Vi armorum vel alia ratione. V. ſupra ad L. VII c. 5. §. 10. & c. 6. §. 5. H.
3) Nullam ſcilicet agnoſcens differentiam inter Reſpublicas ciuiles & heriles. V. Notat. ib. H.
4) Et in regno Siamenſi, vbi proprietas rerum immobilium ſemper ſpectat ad Regem, perinde vt in Imperio Habeſſinorum ad Imperatorem. V. ſupra ad L. IV. cap. 6. §. 4. Idem ius in Oriente olim viguiſſe, non temere colligas ex 1 Samuel.

sustentandae necessaria recte sibi decerpunt velut loco mercedis ob impensam in iisdem excolendis & custodiendis operam. Atque de eiusmodi duntaxat subditis verum est, quod male ad quosuis ciues extendit HOBBESIVS [3] de Ciue c. 6. §. 15. & c. 12. §. 7. *Singulos ciues suum sibi proprium habere, in quod nemo conciuium suorum ius habet; non autem proprium ita habere quidquam, in quod non habeat ius ille, qui habet summum imperium.* Sicut *filiifamilias proprietatem rerum suarum a patre concessam habent, distinctam quidem a caeteris filiis eiusdem familiae, sed non a proprietate ipsius patris. Sicut in familia filiorum singulorum propria sint bona, quae & quamdiu vult pater.* Quod si autem eiusmodi rex de iure suo aliquid remiserit, tantum subiecti in bona sua habebunt iuris, quantum regis concessio ostenderit. Super quo a diuersis diuerso modo dispositum. Sic Pharao dominus terrae Aegypti quintam partem frugum sibi vindicabat, quatuor partes cultoribus relinquebat. Genes. XLVII, 23. 24. 26. Excipiebantur tamen agri sacerdotum, ad quos tertia terrae pars ex donatione Isidis spectabat. Vid. DIODOR. SICVLVS L. I. c. 21. 72. & GROTIVS ad Genes. XLVII, 26. De Indorum agricolis STRABO L. XV. [p. 484.] *Cum regio tota sit regis, ipsi eam conducti operantur pro quarta parte fructuum.* Add. DIODOR. SICVL. L. II. c. 40. Id quod adhuc hodie in regno magni Mogoris obtinet [4], vbi & rex heres est suorum ministrorum & mercatorum. Add. Garcilass. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 5. Sic in regno Congo nemo proprii quid habet, quod ad heredes transmittere queat, sed omnia regis sunt, qui administrationem & vsum bonorum pro lubitu distribuit, teste Eduardo LOPEZ. In hisce igitur regnis quicquid singuli iuris in bona obtinent, id originarie ab indultu regis dependet, qui de vniuersis bonis absolutam disponendi potestatem habet, quantum pacta aut concessiones irreuocabiliter ab ipso factae admittunt. Vbi tamen non insuper habendum, quod BERNIER de nuperis motibus in Imperio Magni Mogolis obseruauit [5], absolutum illud Principum dominium in eo regno, aliisque per Orientem imperiis in causa esse quare istae regiones caetera felicissimae, incultu, barbarie ac paupertate quotidie in deterius eant, aut saltem non eo splendore efflorescant, quo pleraque Europae regna, vbi dominia ciuium per imperantes parcius delibantur, ac vbi ciues habent, quod suum etiam aduersus Principem dicere possint. Cui obiter addere possis, quod Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 2. memorat; ex instituto Yncarum debuisse subditos suos prius agros excoluisse, quam ad Regis agros colendos accederent: quod fieri non possit, vt Regis res bene curentur, nisi ab iis, quibus suae res bene sunt compositae: contra pauperes ciues pace ac bello inutiles ferebant.

§. II. ENIMVERO dantur ciuitates, vbi ciues bona sua originarie hautquidquam tanquam beneficium imperii ciuilis agnoscunt [1]. Idque vide-

[4] Samuel. VIII, 14. *Agros quoque vestros & vineas vestras & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis.* Volebant enim Hebraei ad morem vicinorum regnari. Adde de Rege insulae Ceylon Robert. KNOX Rel. Hist. de illa Insula L. II. c. 3. H.

5) Et de regno Siamensi LOVBERIVS de Regno Siamens. Part. III. c. 14. n. 28. sequ. H.

§. II. 1) Errat enim Fridericus HORNIVS L. II. de Ciuitat. c. 4. §. 3. & 9. dum subditis non nisi vtile dominium relinquere videtur, & verum

ac

videtur contingere duobus potiſſimum modis: vel quando populus aliquis auſpicio regis abs ſe creati nouas ſibi ſedes quaeſiuit; vel quando plures patresfamilias, quibus iam ſuae opes erant, in ciuitatem vltro coiuere, aut ciuitati iam conſtitutae vltro acceſſerunt, & ſic ſeipſos ac ſua bona imperio ciuili ſubiecerunt. Circa prius ita regulariter fieri ſolet, vt eiusmodi populus auſpicio rectoris ſui occupet regionem aliquam, terminis naturalibus aut ex arbitrio hominum circumſcriptam, per vniuerſitatem, cuius partes deinde ſingulis ſorte, aut arbitrio rectoris, rarius propria ipſorum electione, aſſignentur. Vid. Cornelius NEPOS Miltiade c. 2. Vbi ſciendum, quanquam ſingulorum dominium non tam a propria ipſorum adprehenſione, quam aſſignatione rectoris populi videatur incipere; non tamen quod ſinguli habent, beneficium rectoris eſt; cum qui eiusmodi expeditioni ſeſe ſocios vltro adiunxere, ius ſibi perfectum quaeſiuerint portionem aliquam de parta terra habendi. Vid. Geneſ. XIV, 14. 21. 23. 24. Add. ſupra L. IV. c. 6. §. 3. 4. Multo minus autem dominia priuatorum originarie dependent ab arbitrio & indultu regis, quando patresfamilias liberi, bonis iam inſtructi, vltro ſeſe ipſius imperio ſubiecerunt [2]. Quin enim iſti, qui extra ciuitates degunt, proprii quid habere poſſint, manifeſtiſſimum eſt; quidquid repugnet HOBBESIVS dicto loco. Sane ponamus, naturam dediſſe cuique ius in omnia, quid tamen obſtat, quo minus interueniente pacto ſua cuique porcio poſſit aſſignari [3]. Et quanquam duorum aut paucorum pacta circa rem in medio poſitam reliquis nihil praeiudicent, ſed iisdem ius ſuum primaeuum relinquant integrum: tamen ſi omnes ſuper diuidendis rebus commune ineant pactum, expreſſum aut tacitum, quin vera proprietas rerum introducatur, dubitari non debet. Inde falſum eſt pronunciatum illud HOBBESII: *Patres diuerſarum familiarum, qui neque patri, neque communi domino ſubiiciuntur, ius commune in omnia habent.* Vid. Geneſ. IV, 4. XIII, 5. ſeqq. Etſi hoc certum ſit, eorum qui in ciuitatibus viuunt, dominia longe eſſe firmiora, quam ſingulorum qui in naturali libertate degunt. Nam hi propriis duntaxat viribus nituntur: iſtorum autem bona viribus totius ciuitatis contra exteros iuxta atque conciues proteguntur. Vid. Geneſ. XXXIV, 30. Socrates apud XENOPHONTEM Memorabil. L. II. [p. 433. Ed. H. Steph] *Κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς ἀρκοῦντα ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικινδύνως πάντα κεκτῆσθαι. Melius eſt cum multis ſecure habitare, modicaque poſſidere, quam bona omnium ciuium habere ſolum cum periculo viuentem.* Et hactenus tantum admitti poteſt illud CICERONIS pro Caecinna, [c. 25.] *Iure ciuili ſublato nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe, quid ſuum, quid alienum ſit.* IDEM Off. II. [c. 21.] clarius: *Hanc ob cauſam maxime, vt ſua tenerentur, Reipublicae conſtitutae ſunt. Nam etſi duce natura congregabantur homines, tamen cuſtodiae rerum ſuarum vrbium praeſidia quaerebant.*

§. III.

ac directum penes ſummum imperantem eſſe aſſerit. Falſum quoque eſt, in huiusmodi ciuitate poſſe Principem ſine cauſa de plenitudine poteſtatis ſubdito auferre dominium, quod plures aſſirmant apud VASQVIVM L. I. Controu. vſu frequent. c. 1. n. 7. etſi multi diſſentiant, vt dubitet ipſe, vtra ſententia ſit receptior. H.

2) Quod poſterius quam prius praeſumendum eſſe potius, docui ſupra ad d. L. IV. c. 6. §. 3. H.

3) Et ſi ius illud Hobbeſianum in omnia ius eſt proprie dictum, cur non occupatione proprietas acquiretur? H.

§. III. In ciuitatibus ergo, vbi bona ciuium originarie a rectoribus non dependent, summo imperanti id tantum potestatis in eadem competit, quantum ex imperii summi natura per se fluit, nisi ciues amplius quid vltro ipsi detulerunt. Facit huc illud SENECAE de Beneficiis L. VII. c. 4. *Iure ciuili omnia regis sunt: & tamen illa, quorum ad regem pertinet vniuersa possessio, in singulos dominos descripta sunt, & vnaquaeque res habet possessorem suum. Itaque dare regi & domum, & mancipium & pecuniam possumus; nec donare illi de suo dicimur. Ad reges enim potestas omnium pertinet, ad singulos proprietas. Fines Atheniensium aut Campanorum vocamus, quos deinde inter se vicini priuata terminatione distinguunt. Et totus ager huius aut illius Reipublicae est: pars deinde suo domino quoque censetur. Ideoque donare agros nostros Reipublicae possumus, quamuis illius esse dicantur: quia aliter illius sunt, aliter mei. Omnia rex imperio possidet: singuli dominio.* Add. GROTIVS ad 1 Regum XVI, 24. Hinc Adrianus populo, seruum aurigantem vt in libertatem assereretur flagitanti, restitit his verbis: *Neque me alienum seruum libertate donare, neque vos domino eius vim afferre decet*, apud ZONARAM Tom. II. Et ibid. Imp. Claudius edicto vetuit, ne ab Imperatore res alienae peterentur. Erat enim eo tempore opinio, Caesarem talia donare posse. Vnde & ipse, quem priuatus hoc modo acceperat fundum, domino restituit. Eoque probari non potest illud Friderici Imperatoris apud GVNTHERVM Ligurino L. III. [v. 480. & seqq.]

Quicquid habet locuples, quicquid custodit auarus.
Iure quidem nostrum, populo concedimus vsum.
Rege figuratam, regis patet esse monetam;
Caesaris & domino sub Caesare fulget imago [1].

Ista porro potestas ad tria potissimum capita reuocari commodissime videtur: ad ius ferendi leges circa vsum bonorum ad salutem ciuitatis attemperandum; deinde ad ius indicendi tributa; & denique ad exercitium dominii eminentis. Ad primum caput referuntur leges sumtuariae [2], seu quae modum statuunt sumtibus extra necessitatem positis, quibus priuatae domus, & inde ciuitas exhauritur, pecuniis ad exteros translatis, postquam in exoticas delicias luxuria cumprimis solet insanire. PLINIVS N. H. L. VI. c. 28. *In vniuersum gentes* (Arabum) *ditissimae, vt apud quas maxime opes Romanae Parthorumque subsidunt, vendentibus quae e mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimentibus.* IDEM dicto loco c. 23. *Nullo anno imperii nostri minus HS quingenties exhauriente India, & merces remittente, quae apud nos centuplicato veneant.* Conf. IDEM L. XII. c. 18. Quo & illud incommodum accedit, quod qui opes suas per luxum dissiparunt, ad sumtus in Rempublicam erogandos fiant inepti. Qui enim, verbi gratia, duas quintas partes redituum suorum annuorum expendit, si duae praeterea quintae

§. III. 1) In vltimis duobus versibus allusio fit ad Responsum, quod Christus discipulis Pharisaeorum, & Ministris Herodis dedit, postquam ii, interroganti, cuius esset imago & inscriptio nummi, qui Tributi nomine soluebatur, responderent, *Caesaris.* Regessit enim: *Date ergo Caesari, quae sunt Caesaris & Deo quae sunt Dei.* Matth. XXII. v. 19. & seqq.

2) Vid. CLERICVS in Parrhasianis T. II. p. 275. & seqq.

quintae partes in tributum sint erogandae, nihil incommodi sentit, & sortem insuper suam vna quinta parte auget. Cum contra qui vniuersos suos reditus expendere sueuit, vbi in publicum quid est conferendum, vel ipsa sors sit minuenda, vel de assuetis sumtibus sit detrahendum. Quales illae leges fuerint in Republica Romana enumerat Paulus MANVTIVS [3] de LL. Romanis ex Macrobii Saturnal. L. III. PLATO L. VI. de LL. [L. VI. p. 810. D. E. Edit. Francof. Ficini.] ad nuptias non nisi decem ex propinquis vocari [4], & a ditissimis supra minam impendi non vult. Add. AELIANVS V. H. L. III. c. 34. & Garcilass. de la VEGA Comment. Reg. L. V. c. 11. Item, leges contra aleam latae [5]. Vid. t. t. D. & C. *de Aleatoribus.* Add. GRATIANVS c. 7. 8. 9. Distinct. 86. Et quae passim prodigos coërcent. Quo facit institutum Periandri apud Corinthios, quo non permittebatur *δαπανᾷν πλέον, ἢ κατὰ τὰς προσόδους, non plus insumere, quam census ferret.* HERACLIDES de Politiis. Id quod cumprimis circa illos obseruandum, qui Rempublicam tractant. Quo facit insignis locus POLYBII L. X. in Excerptis Peirescianis. *Ὀυχ οἷόν τε τῶν κοινῶν προστατεῖν καλῶς τὸν ὀλιγωροῦντα τῶν κατὰ τὸν ἴδιον βίον, οὔτε μὴν ἀποσχέσθαι τῶν τῆς πατρίδος, ὅστις πολυτελέστερον ζῇ τῆς κατὰ τὴν ἰδίαν ὕπαρξιν χορηγίας. Fieri non potest, vt is Reipublicae recte praesit, qui in priuata vita est negligens; neque a diripienda publica pecunia sibi est temperaturus, qui sumtuosius viuit, quam priuati reditus ferant.* Conspirat illud LVCIANI in Antholog. [T. II. p. 834. Ed. Amster.] *Ὀυκ ἔστι κακῶς κεχρημένον ἀνδρα τοῖς ἰδίοις, εἶναι πιστὸν ἐν ἀλλοτρίοις. Non potest male vsus propriis esse fidelis in alienis* [6]. Item leges de modo & qualitate possessionum, qualis erat Romae lex Licinia, ne quis vltra D. agri iugera, neque pecoris maioris vltra C. minoris vltra D. capita haberet. Vid. P. MANVTIVS dicto loco. Huc pertinet Numer. XXXVI, 7. 9. Add. ARISTOTELES Polit. L. II. c. 5. 7. L. VI. c. 4. (5.) vbi memoratur lex in multis ciuitatibus democraticis vsitata, *Μὴ πωλεῖν ἐξεῖναι τοὺς πρώτους κλήρους, Ne primas agri partes liceat vendere.* Et lex Oxyli, *Μὴ δανείζειν εἴς τι μέρος τῆς ὑπαρχούσης ἑκάστῳ γῆς. Ne quis in partem agri cuiusquam mutuum det.* Add. Lex BVRGVNDIORVM tit. 84. §. 1. Huc spectat illud SCtum apud PLINIVM L. VI. Epist. 19. quo candidati iubentur patrimonii tertiam partem conferre in praedia Italica. Item, leges circa modum donationum [7], legatorum, & quibus testandi

3) Sumptuarias leges ex rethris Lycurgi & axonibus Romam translatas, diuque obseruatas, & senescentes paulatim reparasse Syllam Dictatorem, notauit AMMIAN. MARCELLIN. L. XVI. c. 5. H.

4) MENANDER Comicus Graecus Vitta meminit legis nouae, quae iubebat coquos, quorum opera famularetur nuptiis, apud Censores nomen suum profiteri:

Ἵνα πυνθάνωνται τοὺς κεκλημένους ἐὰν
Πλείους τις ὧν ἔξεστιν ἑστιῶν τύχῃ.
Interrogandos, num quis conuiuas sibi
Vocasset plures, lege quam permitteretur. H.

5) Vid. supra L. V. c. 9. §. 5. H.

6) Apud IAMBLICHVM, Philosophum Pythagoraeum, Pythagoras Sectae suae Princeps eos, qui negotiorum publicorum administrationi praesunt, monet, vt eadem sollicitudine domum suam regant, qua moderanda sit Respublica: *Καὶ τὴν ἰδίαν οἰκίαν οὕτως οἰκονομεῖν, ὥστε τὴν ἀναφορὰν ἐξεῖναι τῆς προαιρέσεως εἰς ἐκείνην* [subintellige] *πόλιν ἀνενέγκειν.* De Vita Pythagorae c. 9. num. 47. Ad quem locum vid. KVSTERVS & CLERICI Bibliotheca selecta T. XIII. p. 371.

7) *L. 27. L. 32. L. 36. C. de Donation. tot. tit. de Donat. inter vir. & vxor.* H.

8) Vid. supra L. IV. c. 11. §. 18. H.

9) Et in insula Ceylon aedes suas calce dealbareduas.

ſtandi facultas circumſcribitur [8], aut quibus modus conſecrationi rerum ponitur. Vid. Exodi XXXVI, 6. Item illae leges, quae certos ciues certum genus rerum poſſidere vetant. Sicuti de Indis refert STRABO [9], L. XV. [pag. 484. Ed. Gen. 704. Ed. Pariſ. 1034. B. Ed. Amſt.] *Priuato homini equum & elephantum alere non licet. Vtrumque enim regis poſſeſſio cenſetur.* Et leges contra otioſos [10] latae. Qualis illa apud Nabathaeos, qua *publice mulctabatur, qui opes ſuas imminuerat*, apud STRABONEM L. XVI. [p. 539. Ed. Gen. p. 783. 784. Ed. Pariſ. 1130. B. Edit. Amſt] Et contra eos, qui res ſuas incultu perire [11] patiuntur. Vid. GELLIVS L. IV. c. 12. Item illa lex regis Amaſis apud Aegyptios [12], qua omnes apud prouinciarum praeſides ſingulis annis demonſtrare tenebantur, vnde viuerent; poena mortis in ſecus facientes conſtituta. HERODOTVS Euterpe. Poſſis etiam huc referre leges, qua certae res ciuibus adquiri, aut certus modus rem augendi vetatur. Sicut de Italia PLINIVS N. H. L. III. c. 20. *Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiae parcere iubentium.* Spectat quoque huc lex Venetorum [13], vt nullus teſtamento, venditione, aliaue cauſa bona immobilia perpetuo Eccleſiaſticis relinquere, vendere, alienare inconſulto Senatu queat, apud MAVROCENVM Hiſt. Venet. L. XVII. Item, quae vetant pecunias extra ciuitatem efferri, & commercia cum exteris ſola mercium commutatione expediri iubent.

§. IV. SED & hoc iuris ſummo imperio competit, vt partem aliquam de bonis ciuium decerpere tributi nomine poſſit. Quippe cum tributa intra iuſtum modum imperata, & recte impenſa nihil ſint aliud, atque merces, quam ſinguli pendunt ciuitati pro defenſione ſalutis ac bonorum ſuorum, & ad tolerandos, qui heic requiruntur, ſumtus. Hinc cum *Nero dubitaret, an cuncta vectigalia omitti iuberet, idque pulcerrimum donum generi mortalium daret; impetum eius attinuere ſenatores, diſſolutionem imperii docendo, ſi fructus, quibus Reſpublica ſuſtineretur, deminuerentur.* TACITVS Annal. XIII. [c. 50.] Apud EVNDEM Hiſt. IV. [c. 74.] Cerialis ad Treueros: *Nos iure victoriae id ſolum vobis addidimus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gentium ſine armis; neque arma ſine ſtipendiis; neque ſtipendia ſine tribu-*

re duasque contignationes in iis habere, eſt Regi ſoli reſeruatum; cui & ipſi ſoli licet ſella cum fulcro dorſali vti, & capras alere. Robert. KNOX Relation. hiſtor. de Inſula Ceylon. L. III. c. 6. H.

10) OVIDIVS de Remed. Amor. v. 135. & ſeqq.

Ergo vbi viſus eris noſtrae medicabilis arti
Fac monitis fugias otia prima meis.
Haec, vt ames faciunt, haec vt fecere tuentur,
Haec ſunt iucundi cauſa cibusque mali.
Otia ſi tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemtaeque iacent & ſine luce faces.

Add. PARRHASIANA T. II. p. 279. & ſeqq. iuncta Lege Aegyptiaca, quam laudauimus ſupra L. III. c. 3. §. 2. n. 2.

11) *Expedit enim Reipublicae, ne ſua re quis male vtatur*, §. 2. Inſt. de His, qui ſui vel alieni iuris ſunt.

12) Vid. ſupra L. III. c. 3. §. 2. Adde quae de Corinthiorum more ex Diphilo Comico & Perſis notatu Elem. Pr. ciuil. Part. II. ſect. 2. §. 25. in not. H.

13) Quondam litis materia inter Paulum V. Pontific. & Rempublicam. V. Pauli SARPII Hiſtoria particularis L. I. ad A. MDCV. & MDCVI. Eadem lex eſt apud alios quoque populos. Vid. Diſſertat. de Superiorit. territor. §. II. p. 205. & 210. H.

tributis haberi queunt [1]. Apud ISAEVM Orat. VI. dicitur: *Existimans pro se modicos sumtus facere oportere, & quae reliqua erant ciuitati adquirere, vt impensis sufficeret.* THEMISTIVS Orat. XIV. *Athenis lex prohibet eos, quorum nomina in aerarium relata sunt. Rempublicam prius capessere, quam debitum illud dissoluerint.* Quae qui probe expenderit, fatebitur iniquas saepe & impudentes esse querelas vulgi, cui maxima fere miseriarum suarum causa videtur tributorum grauitas [2]. Quam ad rem cumprimis faciunt, quae tradit HOBBESIVS de Ciue c. 12. §. 9. Etsi multo improbiores sint querelae eorum, in quos cadit illud apud PLAVTVM Epidico Act. II. sc. 2. [v. 42. & seqq.] *Quasi non fundis exornatae multas incedant per vias. At tributus cum imperatus est, potesse pendi negant: Illis, quibus tributus maior penditur, pendi potest.* Huc spectat quoque illud Archidami, qui bello Peloponnesiaco sociis poscentibus, vt tributi certam praescriberet quantitatem, dixit: Ὁ *πόλεμος ȣ̓ τεταγμένα σιτεῖται, Bellum definito non alitur emolumento*, apud PLVTARCHVM Apophth. [p. 219. A.] Et IDEM Crasso: Ὁ *πρὸς πόλεμον πλȣ̃τος ἀόριστος. Opes ad bellum definiri nequeunt.* PROCOPIVS de Bello Persico L. II. c. 26. *Πόλεμος τοῖς αὐτὸν διαφέρȣσιν, ἐπὶ τοῖς ὁμολογȣμένοις ȣ̓ μήποτε ἐστί. Bellum ab iis, qui illud inferunt, non potest poni in rerum numero, quis certo tenent.* Et raro locum habet illud M. Catonis apud LIVIVM L. XXXIV. c. 9. *Bellum seipsum alet.* Imo in vniuersum sumtus publici certa quantitate includi semper non possunt; ob varios casus, qui non a nobis, sed a vicinis nostris dependent, ad quos dispellendos pecunia opus est. Sed & ad quemuis adparatum bellicum adplicari potest, quod de classe extat apud NICETAM CHONIATEN. L. I. suasu Ioannis Puzeni summi quaestoris sub Imperatore Manuele Comneno vectigalia nautica, olim in classem conferri solita, in fiscum fuisse relata, triremesque abolitas, quod diceret; *Triremes non semper Reipublicae esse vtiles: sumtus vero, qui in eas fierent, & annuos esse & immensos. Eos igitur in fiscum referendos, necessitate vero postulante, ex Imperatoris thesauris stipendia promenda esse. Quae cum dixisset, vir optimus, & rerum gerendarum peritissimus est habitus, cum reuera sententiam crudelissimo pirata dignam dixisset. Imperatorem enim sumtuum magnitudine decepit, & paruitate impensarum rursus exhilarauit. Qua siue temeritate, siue tenacitate factum est, vt maritimae prouinciae latrociniis vexarentur.* Inde secutas calamitates ei aeque imputari potuisse, insert:

§. IV. 1) QVINTILIANVS Declam. 341. *Necessaria vectigalia ciuitati: exercitus stipendium accipiunt: bella quotidie geruntur aduersus barbaras & bellicosissimas gentes: defendimus ripas & flumina & litora. His adiice & illud, templa exstruuntur: multum impendiorum sacra ducunt: aliquid ad spectacula opus est vectigalibus.* H.

2) Frequens inde seditionum & bellorum ciuilium materia. Plenae exemplorum historiae veteres & recentes. H.

§. V. 1) Hinc etsi ex necessitate iuris haut sit, vt ex consilio ciuium tributa imponantur, vt demonstrauit Francisc. SVARETZ. L. V. de LL. c. 17. tamen prudentia id non raro postulat, & non audiendus Fridericus HORNIVS L. II. de Ciuitat. c. 4. §. 17. persuadere volens, periculose Consiliarios agere, qui auctores sint Principi, vt causas petendorum tributorum subditis exponat. V. omnino BOECLERVS ad Herodian. L. II. c. 4. p. 493. Caeterum ad tristitiam tributorum mitigandam vocabula ipsa non exiguam habent efficaciam, praesertim apud vulgus. PLVTARCHVS in Solone notat, Athenienses, maxime iuniores, asperitatem rerum benignis & blandis vocabulis contexisse, inuidia nominis vrbane emollita, tributa appellare descriptiones, praesidia ciuitatum stationes. Hinc apud Anglos beneuolentia

fert: atque *spicam ei, qui seuit, acceptam ferimus, & is accusatur, qui non resecuit, & incendium non ei duntaxat imputatur, qui ignem iniecit, sed & ei, qui id restinguere cum posset noluit.* Gemina habentur apud NICEPHORVM GREGORAM L. IV. qui talia sub Andronico Palaeologo quoque contigisse refert.

§. V. EST tamen prudentis rectoris, hactenus querulo vulgi ingenio se attemperare; vt quantum fieri potest minimo quasi cum sensu & motu tributa colligantur [1]. Et quidem vulgo durius longe videtur, illa, quae semel in bonis suis numerauit, iterum erogare, quam quaedam non adquirere. Vid. LIVIVS L. V. c. 23. Et PLVTARCHVS Camillo, [T. II. p. 132. 133.] vbi aegerrime tulit plebs quod decimam partem praedae iam diuisae cogeretur conferre. HOMERVS Iliad. α. [v. 125. 126.] *quae ex vrbibus captis diripuimus, ea diuisa iam sunt. Populum vero non decet ea rursus collecta congregare.* CLAVDIANVS de Laud. Stilichon. [v. 379. 380.] *Grauiorem amissa dolorem, Quam necdum quaesita mouent.* Add. *L. 5. §. 13. D. de Donat. inter vir. & vxor.* [2] Hannibal apud LIVIVM L. XXX. c. 44. *Tantum ex publicis malis sentimus, quantum ad priuatas res pertinet: nec in eis quidquam acrius, quam pecuniae damnum stimulat.* Inde multis commodissimum visum, semel isto onere defungi, & partem bonorum in vsus publicos perpetuo disponere [3]. Vid. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 72. Et Paulus WARNEFRIDVS de Gest. Langobard. L. III. c. 16. Aliqui minus affici vulgus iudicant per moderata vectigalia [4], & assisias, quas vocant, quam collectas & tributa. Quanquam circa vectigalia in merces importandas constituenda [5] considerandum sit, an merces illae sint necessariae [6] an vero luxuriam duntaxat instruant. Nam circa has illa recte intendi possunt, reprimendo luxui, & quia istis fere vtuntur homines locupletes, aut qui alias multis priuilegiis instructi Reipublicae parum contribuunt. Vid. *L. 16. §. 7. D. de Publicanis.* Item an non eaedem merces apud nos prouenire, aut elaborari possint, si adsit indigenarum industria [7]. Quam ob rationem recte merces exoticae vectigalibus onerantur, illae cumprimis, per quas luxus tantum instruitur, & per quas *exteri tributum a nobis accipiunt*, Φόρους παρ' ὑμῶν λαμβάνουσιν, οὐ τῆς χώρας, οὐδὲ τῶν βοσκημάτων, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνοίας τῆς ἡμετέρας *non pro regione, neque pro pecoribus, sed pro dementia nostra;* vti loquitur DIO

lentia, apud Gallos auxilia (les aides) alibi preces, & quae sunt mollia alia tributorum nomina. Non minus vtile est, executores tributorum ex ipso ciuium corpore deligi: quoniam id humanius & populo gratius. Quam in rem praeclare disseruit BARCLAIVS L. III. Argenid. H.

2) *Neque enim pauperior fit, qui non adquirat, sed qui de patrimonio suo deposuit.*

3) Hippodamus apud ARISTOTELEM II. Pol. 6. agrum diuidendum censuit in sacrum, publicum & priuatum. Conf. VII. Pol. 10. H.

4) QVINTILIANVS Declam. 341. pag. 673. Edit. Obrechti.

5) Εἰσαγωγικὰ dicta STRABONI L. XVII. Geogr. p. 549. vbi agit de Ciuitate Alexandria. H.

6) Quas nullis aut minimis vectigalibus onerari ratio exigit. V. *L. 5. C. de Vectigalib.* MEVIVM Part. VII. Dec. 120. H.

7) Ita cum inuectio rerum elaboratarum siue factarum vetaretur, in Gallia a temporibus Henrici IV. Regis creuerunt commercia, & textura lanae, serici, magna incrementa sumsit. E contrario res rudes, quae a peregrinis inuehuntur, a vectigalibus, quantum fieri potest, subleuandae: quoniam ciues ex rebus hisce eas elaborando maius lucrum poterunt capere, quam ipsi venditores: multi quoque opifices hoc modo allicientur, alio etiam concessuri, si materiam, in qua industriam exerceant suam, non habeant. H.

CHRYSOSTOMVS Orat. 79. Circa exportandas merces videndum [8], an Reipublicae intersit eas non exportari; an vero necessum sit eas exportari, quod aliud non suppetat medium ciuibus rem faciendi. Prius facit, vt vectigalia intendi queant, posterius vt remitti debeant. Neque id insuper habendum, an exteri vehementer istis mercibus opus habeant; an easdem quoque aliunde possint habere [9]. Cui enim ignota mercurialium hominum solertia? *Extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.* Ita enim fieri solet, vt si in vno loco nimis onerentur mercatores, alia sibi emporia quaesitum eant; aut occinant illud Gallieni apud TREBELLIVM POLLIONEM: [in Vita eius c. 6.] *Quid? sine lino Aegyptio esse non possumus. Non sine trabeatis satis tuta Respublica est?* Sicuti & ad vectigalia maxime quadrare iudicauerim illam HESIODI [O. & D. v. 40.] regulam, Πλέον ἥμισυ παντός; *Dimidium plus tuto.* Nam sterilis est portus, quem mercatorum frequentia destituit. Quo loco etiam obseruanda constitutio Neronis apud TACITVM A. XIII. [c. 51.] *Ne censibus negotiatorum naues adscriberentur, tributumque pro illis penderent.* Sicuti & id summi imperii est, quae in quaestum publicanorum ab ipsis subinde inueniuntur, nec non eorundem importunitatem, & vexationes, quae ipso vectigali grauius tolerantur, circumcidere [10]. Apud DIONEM CASSIVM L. XLII. Caesar dicitur Asiam a publicanis, qui eam acerbissime habuerant, liberasse, & *vectigalia in tributi formam redegisse.* Add. *L. 12. Princip. D. de Publicanis.* Sic & laudat edictum Neronis TACITVS A. XIII. c. 50. *Vt leges cuiusque publici, occultae ad id tempus, proscriberentur: omissas petitiones non vltra annum resumerent: magistratus iura aduersus publicanos extra ordinem redderent.* Sed nec nimium fauoris tribuendum *fisco*, *cuius causa nunquam mala est, nisi sub bono principe;* & cui nunquam desunt, qui *fronte graui, & tristi supercilio eiusdem vtilitatibus contumaciter adsint.* PLINIVS Paneg.

§. VI.

8) Quibus imposita vectigalia ἐξαγωγικὰ vocat STRABO dicto loco. H.

9) Vbi respectus ad alias ciuitates haberi debet, vt sic maiori immunitate data commercia attrahantur & lucrum aliis praeuertatur. Apud Hollandos mercaturae prae caeteris parci, testatur H. GROTIVS L. V. Ann. Belg. ad A. MDLXXXIIX. studiis regnantium, tum ne maximum atque instabile commercium alio pelleretur. Conf. TEMPLIVS Obseruat. circa Stat. Foederat. Belgii c. 6. p. 335. BOXHORN. Disquisit. polit. 28. H.

10) Qui olim vbique male audierunt apud Graecos, Romanos, Iudaeos. VLPIANVS d. L. 12. D. de Publican. & Vectigal. *Quantae audaciae, quantae temeritatis sint publicanorum factiones, nemo est, qui nesciat.* Senator quidam apud LIVIVM L. XLV. c. 18. *Vbi publicanus est, ibi aut ius publicum vanum, aut libertatem sociis nullam esse.* Conf. H. GROTIVM ad Matth. V, 46. ad Lucam III, 13. Illud addendum; apud QVINTILIANVM Decl. 341. legem esse: *Quod quis per publicanos improfessum transtulerit, commissum sit.* Quae sic defenditur: *Nam haec iniusta poena est, in qua furta deprehenduntur, qua lex vindicatur, quae fraus transferentium detegitur!* Vbi tamen aequior est sententia, quae res domini siue exercitoris, quorum nomine auriga vel nauta vectigal non soluit, a commissis eximit. In pacis inter Hispanos & Anglos legibus est apud H. GROTIVM L. XIII. Histor. Belgic. ad A. MDCIV. *Nautarum delicta fraudi exercitoribus ne forent.* H.

§. VI. 1) Enimuero quemadmodum aequalitas illa inueniri queat, maximae profecto difficultatis est: quoniam vnusquisque laudat onera in aliud casura, & facultates singulorum incertae esse consueuerunt. Apud Romanos census ita fiebat, vt omnia patrimonii, dignitatis, aetatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referrentur. Quod institutum Seruii Tullii fuit, teste FLORO L. I.

§. VI. CIRCA imponenda autem tributa, & alia onera id maxime cauendum, ne subditis iusta querelarum causa oriatur. Id quod primo fit, si onera ciuitatis ciuibus inaequaliter imponantur. Nam, vti recte HOBBESIVS de Ciue c. 13. §. 10. quod omnibus simul leue onus est, si multi se subtrahunt, caeteris graue, imo intolerabile erit. Neque enim homines tam onus ipsum, quam inaequalitatem aegre ferre solent, ob dolorem iniuriae, aut inuidia aduersus immunes. Et cum id, quod a ciuibus in publicum confertur, nihil aliud sit praeter emtae pacis pretium, rationis est, vt qui aeque de pace participant, aequas partes soluant, pecunias aut operas Reipublicae contribuendo. Sic vt immunitates & priuilegia, quibus certi homines aut ordines in multis ciuitatibus gaudent, non aliter aequitatem habeant, quam quatenus ista nobilitate operae, quam iidem Reipublicae praestant, pensantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L. IV. c. 73. de Machaone & Podalirio. Et ISOCRATES in Laudat. Busiridis, [p. 389. 390.] de priuilegiis sacerdotum Aegyptiacorum. Enimuero vt ista aequalitas recte inueniatur, accurate obseruandum est, non heic quaeri aequalitatem pecuniae, sed oneris: seu in eo hautquidquam aequalitatem verti, vt singuli aequales pecuniarum summas soluant, sed vt quae singulis iniungitur portio non magis vnum quam alterum grauet. Quod fit, si aequalis sit ratio inter onera & beneficia pacis. Quanquam enim pace omnes aequaliter fruantur, non tamen emolumenta pacis omnibus sunt aequalia; cum alii plus bonorum, alii minus adquirant, & rursus alii plus, alii minus consumant [1]. Inde quaestio ab HOBBESIO mouetur: an ciues in publicum contribuere debeant pro ratione eorum, quae lucrantur, an eorum quae consumunt, hoc est, an personae taxari debeant, vt pro ratione census contribuant, an vt quisque contribuat pro ratione eorum, quae consumit? Vbi primo omnium ita est pronunciandum, quia beneficio ciuitatis suum cuique patrimonium defenditur, igitur isti posse imponi onera pro ratione redituum. Quo spectant ea, quae Seruius

L. I. Rer. Rom. c. 6. Conf. *L. 4. D. de Censibus.* Carol. SIGONIVS L. I. de Antiquo iure ciuium Romanor. c. 14. Iidem aequatores habebant, qui arbitrarentur, num quis iniuste census esset, de quibus saluberrimae leges extant *in tit. C. de Cens. & Censitor.* Hodie plurimis in locis ita fit, vt singulos ciues profiteri oporteat, quantum in bonis, reditibus & obuentionibus habeant, professione iurisiurandi religione confirmata. Videatur de modo hocce aestimandi MEVIVS Part. II. ad Ius Lubecens. tit. 3. Art. 3. & Part. IV. dec. 44. Aristidis hac in re fidem egregie laudat PLVTARCHVS Vit. Aristidis. Quibusdam ciuitatibus, vt difficultates illas effugerent, placuit rebus ad victum comparatis tributum indicere. Quod inprimis vsum habet in ciuitatibus, quae mercaturae sunt deditae. Ciuitates quaedam, praesertim liberae, morem habent, vt, angustiis Reipublicae temporibus, de vniuersis cuiusque bonis certam pecuniae quantitatem exigant, puta centesimam, ducentesimam. Quanquam nec hicce modus difficultate careat, cum quia multorum opes sunt incognitae, & in locis, vbi mercatura viget, incertae; tum quia suspecta saepe est profitentium fides. Si tamen eo vti libeat, profuerit omnium opulentissimis certum summae terminum constitui, qua exsoluta vlteriori professionis onere leuentur. Ita complures definitam summam soluent, quam opibus suis non attingunt, vt opulentorum nomen nanciscantur, & tenuitatem suam velare possint: diuites vero professione non habebunt opus. V. H. GROTIVM L. VIII. Histor. Belgic. ad A. MDXCIX. Ex his iudicari potest de tributo, quod in capita datur, & ἐπικεφάλιον a CICERONE V. ad Attic. 16. capitis tributum ab VLPIANO *L. 3. D. de Censib.* dicitur, indicandum sit. Nimirum onus hocce pauperes magis quam diuites premit, &, nisi collatio sit modica, tantum a necessitate temporum excusationem habet. Fuit id apud Romanos subinde magnum. AMMIANVS de Iuliano Caesare: *Partes eas* (Galliarum) *ingressus, pro capitibus singulis tributi nomine vicenos quinos aureos reperit flagitari, discedens vero septenos tantum.* H.

Seruius Tullius de ratione instituti census differit apud DIONYSIVM HALICARNASSEVM L. IV. [p 215. Edit. Sylburgi] *Iustum existimo, & Reipublicae vtile, vt qui multum possident, multa conferant; parum vero, qui sunt in re tenui* [2]. Sicuti & quae extraordinariis Reipublicae temporibus imperantur, iuxta censum imponenda sunt. Deinde quia ope ciuitatis etiam cuiusque vita defenditur, quae pauperibus aeque ac diuitibus cara est; inde ab illis aeque ac his operae militares postulari possunt, nec minus eodem nomine tributum modicum aequale exigi; vti est capitatio, in quo diues non plus quam pauper soluit. Verum quia etiam beneficio ciuitatis ciuibus occasio praebetur, vt sua industria rem sibi augere possint, heic difficultas potissimum oritur, quomodo isto intuitu impositio onerum sit facienda. Vbi commodissimum videtur, vt ea taxentur, prout quilibet consumit, non prout quis lucratur; praesertim cum etiam homines saepissime pro modo lucri expensas soleant facere. Nam vbi pro ratione eorum, quae quisque lucratur, impositio fieret, & vero contingeret eos, qui aequalia lucrati sunt, non aequalia possidere, (quo nihil est frequentius, dum alter parta per parsimoniam conseruat, alter per luxuriam dissipat;) necessum esset, beneficio pacis aequaliter gaudentes, ciuitatis onera non aequaliter sustinere, verbi gratia, Duo per annum lucrati sunt aequalia; vterque C. sed vnus consumsit XL. alter XXC. Heic cum vterque aequaliter pace fruitus sit, aequum quidem videri possit, vt vterque aequalia solueret. Atqui duo heic occurrunt incommoda: primo quod difficillimum ciuitati sit inquirere, quantum quisque ciuium singulis annis suam per industriam lucretur, neque recognitio census tam crebro fieri queat. Deinde si impositio tributi fieret anno elapso, vbi vterque rationes acceptorum & expensorum subduxit, & quidem pro ratione eius, quod vtrique ex lucro prioris anni superest, vni simplum, & alteri duplum foret soluendum; cum tamen vterque aeque beneficio pacis fruitus sit. Hoc modo & illud fieret, vt vni sua parsimonia fraudi, alteri sua luxuria leuamento foret. Ergo commodissimum est, ipsas res consumendas taxari, vt sic vnusquisque dum rem priuatam consumit, partem ciuitati debitam pro ratione eorum, quae non habet, sed beneficio ciuitatis habuit, imperceptibiliter persoluat, dum id quod ciuitati persoluitur pro parte pretii rei consumtae habetur [3], Caeterum, quod iamiam circa vectigalia monebamus, id ipsum circa tributa [4], & alia onera publica obseruandum. Quo spectat illud TACITI Agricola, [c. 19.] *Frumenti & tributorum auctionem aequalitate munerum mollire, circumcisis quae in quaestum reperta ipso tributo grauius tolerabantur. Namque per ludibrium assidere clausis horreis, & emere vltro frumenta, & vendere pretio*

2) *Δίκαιόν τε καὶ συμφέρον τῷ κοινῷ τὸ αὐτὸ ἡγοῦμαι, τοὺς μὲν πολλὰ κεκτημένους, πολλὰ εἰσφέρειν· τοὺς δ' ὀλίγα ἔχοντας ὀλίγα.*

3) His Tributis praeterea per modum Accisiarum cohibetur luxus. Si quis enim conuiuiis sumtuosis & vestimentis pretiosis abstineat, parum habebit, quod contribuat, sibi imputaturus, si aliter rerum suarum satagat. Vid. HOCHSTETERI Collegium Pufendorfianum Exercit. II. §. 12.

4) Nec omittendum hoc loco genus tributi singulare, vicesima ab Augusto inuenta, quae de hereditatibus (non tamen parentum & liberorum) & legatis detrahebatur. Vnde & lex vicesimaria. Vid. DIO CASSIVS L. LV. & PLINIVS in Panegyric. ad Traianum. Hoc tributum postea, vt iniquum, sublatum esse, testatur IVSTINIANVS *L. final. C. de Edicto D. Hadriani tollend.* H.

5) De Modo caeterum, quo Princeps reditus suos,

pretio cogebantur. Diuortia itinerum & longinquitas regionum indicebatur, vt ciuitates a proximis hibernis in remota & auia deferrent, donec quod omnibus in promtu erat, pacis lucrosum fieret. Add. CICERO Actione III. in Verrem. Sed & duram nimis arbitramur vocem Pescennii Nigri apud SPARTIANVM, [in Vita eius c. 7.] qui cum Palaestini rogarent, vt eorum censitio leuaretur, respondit: *Vos terras vestras leuari censitione vultis: ego vero etiam aërem vestrum censere vellem.* Caeterum quos modos pecuniae colligendae quandoque necessitas adhibere subigat, ARISTOTELES Oecon. L. II. c. 1. prolixissime tradit. Obiter heic monere placet de singulari genere tributi [4], quo Yncae apud Peruuianos ab extreme pauperibus quotannis aliquot cornicula pulicibus demta, tributi loco praefectis suis offerri iubebant, vt nemo se immunem iactaret, & vt se ab istis insectis purgarent, apud Garcilassum de la VEGA L. V. c. 6. & L. IIX. c. 5. & 6. [1]

§. VII. DOMINII eminentis non tam rem, quam [1] vocabulum aliqui damnant. Ipsam enim vim imperii, propter salutem publicam instituti, sufficientem principi titulum praebere, vrgente necessitate vtendi bonis suorum subditorum; eo quod omnia simul concessa intelligantur, sine quibus obtineri bonum commune non potest. Ambitiosum quoque esse id vocabulum, quo mali principes abuti possint ad dissipandas subditorum facultates. Verum vti super vocabulis litigare superuacuum est; ita particulam summi imperii, quae certo sese modo circa certam rem exserit peculiari nomine insignire, non praeter rationem est. Eius autem dominii quae vis sit, ex hisce intelligetur. Naturalis est aequitatis, vt, si ad communem quampiam rem conseruandam ab iis qui de eadem participant, conferendum quid sit, singuli ratam duntaxat partem conferant, nec vnus supra caeteros grauiter oneretur. Idem & in ciuitatibus obtinet. Sed cum saepe ea sint Reipublicae tempora, vt vel vrgens necessitas non admittat ratas partes a singulis colligi, vel certa quaepiam res vnius aut paucorum ciuium ad necessarios vsus Reipublicae requiratur; poterit summum imperium eam rem publicis necessitatibus adhibere; ita tamen, vt quod ratam partem dominorum excedit, a caeteris ciuibus sit ipsis refundendum. Exempli loco haec esse possunt. Si vrbs sit munitionibus circumdanda, horti, agri, praetoria priuatorum fossis aggeribusque occupantur [2]. In obsidionibus aedes, arboresque priuatorum deiiciuntur, aut perduntur, ne hostibus emolumento, obsessis fraudi sint. Materia quoque, quam suis vsibus priuati disposuerant, adhibetur muniendo oppido. Vrgente fame priuatorum granaria recluduntur [3]. Imminente necessitate, deposita publice pecunia, aut priuatorum

suos, ita vt Ciuibus grauis non sit, regere possit, Vid. CHARRON de la Sagesse L. III. c. 2 §. 21. PARRHASIANA T. I. p. 274 & seqq. & BVDDEVS in Philosophia Practica P. III c. 5. sect. 7.

§. VII. 1) Vid. BVDDEI Historia Iuris Naturalis inter eius selecta Iuris Naturae, §. 53. Reminisci autem debemus, quicquid finibus territorii alicuius clauditur, & Proprietario singulari destituitur, modo constanti consuetudine non fuerit relictum in communione originaria, ad Rempublicam pertinere. Vid. L. IV. c. 6. §. 3. & seqq. & TITIVS in Specim. Iur. Publ. Romano-Germanici, Lib. II. c. 3.

2) *L. 9. C. de Operib. public.* MYLERVS de Princip. & Statib. Imp. c. 77. §. 3. I. a SANDE L. V. Decis. Frisicar. tit. 7. def. 4. H.

3) Exemplum Caroli Flandriae Comitis habes ad AEMILIVM L. V. de Reb. gest. Francor. H.

rum gazae inuaduntur; vbi, quod ciuilius est, a volentibus ciuibus istas pecunias velut mutuo accipere non licet [4]; sicut apud XENOPHONTEM Cyropaed. L. VIII. [c. 2. §. 9. & seqq.] Cyrus fecit. Etsi dubiam habeat iustitiam factum Caesaris apud DIONEM L. XLII. licet legitimum dominum fuisse ipsum ponas: *Caesar Romae post victum Pompeium mutui nomen ei pecuniae, cuius exigendae probabilis alia ratio non extabat, praetexebat; quanquam vi alioquin eas quoque non secus atque debitas sibi poscebat, neque redditurus vnquam erat.* Si alia ratio non sit hostem repellendi propria regio vastatur, quicquid vsui esse potest, quod auehi nequit, corrumpitur [5]. Vid. CVRTIVS L. III. c. 4. Imminente bello Romanorum Critolaus cum Achaeorum magistratibus egit, *vt exigendi nomina ius ne esset, neue ducentem sequi alieni aeris gratia necesse esset, ad belli finem vsque debitorum solutione dilata.* POLYBIVS Excerpt. Legat. 144. c. 3. Add. *L. vlt. D. de Lege commissoria.* Huc etiam pertinet, quod de pecuniis mutuis disposuit Iulius Caesar apud SVETONIVM c. 42. Ex quibus adparet, dominio eminenti locum non esse, nisi Reipublicae necessitas requisiuerit. De qua tamen BOECLERVS ad Grotium L. I. c. 1. §. 6. monet, necessitatem, quae heic attenditur, habere vtique suos gradus, neque vltimum semper eius articulum sumendum esse, vbi hoc vocabulum auditur. Neque tamen liberalis nimium eiusdem iuris facienda est extensio, & quantum fieri potest, ad aequitatem idem temperandum. Quam in rem notabile est exemplum apud LIVIVM L. XXXI. c. 13. Ex quibus & illud colligitur, ciuem a principe vi dominii eminentis solui non posse; cum omni priuilegio exceptio necessitatis Reipublicae inesse intelligatur; ac contradictionem videatur implicare, velle ciuem esse, & tamen aliquod ius praetendere, quo saluo ciuitas salua esse nequeat. Caeterum iis, qui hoc modo sua publico impenderunt, aut perdiderunt, a tota ciuitate quantum fieri potest ea restitui, aut pensari, manifestissima aequitate [7] nititur [8]. Exceptionem tamen aliqui faciunt, si damnum illatum ineuitabile sit, adeo vt tale futurum esse praeuideri potuerit. Puta si aedes in suburbiis tempore belli diruantur. Horum enim compensatio posci nequit, quia norant conditionem eiusmodi talibus locis annexam esse, eamque ipsi, dum nihilo secius ibi aedes ponunt, tacite iam ante confirmauerunt. Tanto minus compensationi petendae locus est, si omnes eadem necessitas stringat, aut, aequale damnum inuoluat. Publico

4) Vti fit in Gallia & Hispania. Hinc etiam pecuniarum, quas Americana classis adfert, plurima pars, quae ad priuatos pertinet, regias manus, vbi necessitas vrget, non solet effugere. Vid. GROTIVM Ep. 436. H.

5) Huic similis est inundatio sponte procurata. Vid. de illa A. MDCLXXII. qua Hollandi a Gallorum inuasionibus patriam liberarunt, MAVRERIVM in Commentar. ad Histor. Holland. pertinentibus p. 254. 259. sequ. H.

6) Idem, *cum fides tota Italia esset angustior, neque creditae pecuniae soluerentur: constituit, vt arbitri darentur: per eos fierent aestimationes possessionum & rerum, quanti quaeque earum ante bellum fuissent, vtque eae creditoribus transderentur. Hoc & ad timorem nouarum tabularum tollendum minuendumque, qui fere bella ciuilia & dissensiones sequi consueuit, & ad debitorum tuendam existimationem esse aptissimum existimans.* Vt ipse memorat L. III. de Bello ciuili c. 1. Idem alio tempore vetera debitorum chirographa plane sustulit & combussit, vt ex DIONE L. LIII. discimus. Adde rescriptum pragmaticum Impp. Theodosii & Valentiniani circa A. CCCCXLIII. de Afris promulgatum, & Nouellis Theodosii post codicis eius fragmenta subiectum. TABOR de Praesid. debitor. egent. praefat. §. 18. 19. Vtilitatem publicam praeferri contractibus priuatorum est in *L. 3. C. de Primipil.* Vid. infra c. 10. §. 7. H.

blico enim satis est, si neminem sua culpa deteriorem reddi patitur; & nunquam illud damnis subditorum ferendis sese obligauit [9]. Io. Christoph. BECMANNVS Meditat. Polit. Diss. XXI. §. 8.

§. VIII. De publicis autem bonis, quae ad ipsam ciuitatem vt talem pertinent, obseruandum, circa ea in nonnullis regnis id discrimen deprehendi, quod quaedam destinata sint ad sustentationem regis, alia ad sumtus in conseruationem regni impendendos. Sicuti & DION. HALICARN. L. III. [c. 1. Edit. Oxon.] aliud est δημοσίαι κτῆσις, aliud τῶν ἀεὶ βασιλέων κλῆρος, *possessio publica*, aliud *perpetuum regum patrimonium* [1]. Apud Sinenses nona agri pars regi attributa est, vti tradit MARTINIVS Hist. Sin. L. IV. c. 24. Scilicet alicubi de publico regi sunt assignata certa bona, quorum prouentu regiae suae sumtus toleret [2]. Eorum vsumfructum quidem plenum habet rex, ita vt de eorundem prouentibus pro arbitrio queat disponere; & si quid inde comparsum sit, id priuato regis patrimonio accrescit, nisi forte leges regni aliter disposuerint. Huc facit illud SENECAE de Beneficiis L. VII. c. 6. *Caesar omnia habet, fiscus eius priuata tantum, ac sua: & vniuersa in imperio eius sunt, in patrimonio propria.* Pertinax apud HERODIANVM L. II. cap. 4. Imperatoriis possessionibus nomen suum inscribi vetabat: *non esse illas dictitans imperantium proprias, sed communes Romanorum & publicas.* Sic olim apud Peruanos sub imperio Yncarum agri erant tripartito diuisi, & vna pars Regi, altera Soli, ipsorum Numini, tertia ciuitati assignabatur; inde & de sua parte ciues tributi nihil soluebant. Vid. Garcilass. de la VEGA Comm. Reg. L. V. c. 14. Ast eorum bonorum, quibus tolerantur sumtus in Reipublicae conseruationem impendendi, nudam duntaxat administrationem habet rex, quae pro scopo salutem ciuitatis habere debet, & non minore religione est tractanda, quam tutori in bonis pupilli versandum est. Paul. WARNEFRIDVS de Gest. Longobard. L. III. c. 16. *In diebus Authari, ob restaurationem regni, duces, qui tunc erant, omnem substantiarum suarum medietatem regalibus vsibus tribuunt, vt esse possit, vnde rex ipse, siue qui ei adhaererent, eiusque obsequiis per diuersa officia dediti, alerentur.* Ex quibus etiam facile colligitur, ad quemnam pertineant bona, quae abs rege durante ipsius imperio parantur; ad ipsum, an ad regnum? Nam si illa parantur ex

7) Et quidem, si id in praesentiarum fieri nequeat, saltem in futurum quam id primum permiserit Reipublicae Constitutio. Vid. GROTIVS L. III. c. 20. §. 7. num. 2.

8) Egregia hanc in rem exempla Principum adduxi Dissertat. de Collis. legum sect. 2. § 26. H.

9) Hinc verius etiam est, ciuitatem non obligari, vt repenset damna, quae subditi ab hoste acceperunt, & summus imperans pacis legibus non inclusit, si modo is pacem aliter habere non potuit. Vid. infra ad c. 8. § 3. H.

§. VIII. 1) Et in Republica Romana initio mutatae Reipublicae siue sub primis Imperatoribus distinguebatur inter fiscum & aerarium vid. *L. 2. §. 4. Ne quid in loco publico.* Discrimen id factum Principe Augusto notat DIO. Hinc TACITVS VI. Annal. 2. *Bona Seiani ablata aerario, vt in fiscum cogerentur.* PLINIVS in Panegyric. ad Traian. *Fortasse non eadem seueritate fiscum, qua aerarium cohibes. Imo tanto maiore, quanto plus tibi licere de tuo quam de publico credis.* SPARTIANVS in Hadriano: *Damnatorum bona in fiscum priuatam redigi vetuit, omni summa in aerario publico recepta.* Lacedaemoniorum Regibus ἐξαίρετον γῆν, *aliquid praecipui agri* fuisse assignatum, scribit XENOPHON de Rep. Lacedaemon. Conf. PLVTARCHVS in Lycurgo. H.

2) Dicuntur hodie domania & bona domanialia; in principatibus Germaniae bona Camerae, item mensae siue mensalia, maxime in Episcopatibus. H.

ex bonis ad Rempublicam destinatis, aut per tributa & sanguinem ciuium, ac per talem eorum operam, quam ex communi sua obligatione ciuitati debent; eadem regno, non autem priuato regis patrimonio accrescere in aperto est. Sed tamen contingere quoque potest, vt non ex aerario, sed ex suo patrimonio bellum rex instruat, & gerat, sine vllo ciuitatis onere aut periculo; vel etiam ex solis fructibus illius patrimonii, quod principatum sequitur. Tali bello quod rex adquisiuerit, iure sibi, non ciuitati poterit vindicare. Nam prouentus eius rei, cuius ego vsumfructum habeo, pleno iure mei sunt, deque iis pro lubitu licet mihi disponere. Add. GROTIVS L. I. c. 3. §. 12. [3]

§. IX. CONSEQVENS hisce est dispicere, quidnam regi liceat circa alienationem regni aut partium regni, & quidem non eius, quod in patrimonio regis est [1], sed quod vltroneo populi consensu ipsi est delatum? Agit de hac quaest. GROTIVS L. I. c. 4. §. 10. & L. II. c. 6. §. 3. seqq. (ad vtrumque locum addantur, quae annotauit BOECLERVS) & L. III. c. 20. §. 5. seqq. Summa huc redit, nihil agere regem, qui regnum in alium propria auctoritate transferre aggreditur, nec subditos isto actu regis teneri; verum heic non minus populi, quam regis consensum requiri. Nam vti inuito regi regnum non recte eripitur; ita nec inuito populo alius rex potest obtrudi. Sed in alienatione partis praeter consensum regis requiritur non solum populi, qui sub pristino rege remanet, sed vel maxime consensus illius partis, de qua alienanda agitur. Cuius rei ratio est, quod qui initio in ciuitatem coiuere, aut vltro post accessere, pacto se inuicem obstrinxerunt, quod vno eodemque imperio regi velint, quamdiu intra eiusdem ciuitatis fines degere placeat. Vnde quemadmodum singuli per istud pactum tale ius quaesiuerunt, vt inuiti non possint e ciuitate eiici, aut alterius sub imperium tradi, nisi in poenae vicem; ita vniuersis in singulos itidem ius est quaesitum ex eodem pacto, vt nemo possit alterius imperio sese subiicere, aut eius ciuitatis imperio renunciare, quamdiu intra eiusdem fines degere placet. Adeoque cum ciuitates tanquam corpora moralia consensu partium coaluerint, ex primaeua coeuntium voluntate metiendum, quid toti in partes potestatis heic competat. Quae voluntas hautquaquam praesumi potest talis fuisse, vt ius esset corpori pro mero lubitu partes & abscindere a se, & alii in ditionem dare. Sic apud FROSSARDVM L. IV. & Polydorum VIRGILIVM Hist. Angl. L. XX. Aquitani nequidquam per donationem Richardi II. a regno Angliae separari volunt. Enimuero quod dicitur, non licere parti a corpore recedere, sic vt intra eosdem fines maneat; id hanc habet exceptionem, ni summa necessitas adegerit, ac aliter seruari non potuerit, quam in alterius ditionem sese dedendo. Nam in omnibus eiusmodi conuentionibus excepta videtur summa necessitas, quae facultatem dat salutem suam quouis modo expediendi. Hinc nemo iure vrbes reprehenderit,

3) Quaestionem, quae in h. §. tractatus, illustrat Franciscus HOTMANVS Quaest. Illustr. 1.

§. IX. *1) Vid. supra L. VII. c. 6. §. 15. in fine, & c. 7. §. 11. H.

2) Vid. supra L. VII. c. 8. §. 10. H.

3) Plane vt de ciue innocente diximus supra c. 2. §. 5. H.

derit, quae vbi pro virili hostibus restiterunt, dedere se demum maluerunt, quam excidium pati [2]. Scilicet qui ab initio in ciuitates coiuerunt, iam antea per naturam ius habebant salutem suam quouis modo defendendi; Idque vt eo melius possent consequi, ciuitates subierunt. Eum finem vbi ciuitas ipsis praestare amplius nequit, censentur soluti vinculo, quo ciuitati tenebantur, ac recepisse ius suo sibi arbitrio consulendi. Ast ipsa ciuitas non habet aliud ius in membra sua, quam quod per eos, qui eam initio constituerunt, est concessum. Haec quemadmodum singulis defensionem promittit sub exceptione, nisi magna necessitate impediatur; ita vbi isthaec ingruerit, non amplius intelligitur prohibere, quo minus quilibet, quantum potest, saluti suae prospiciat. Nam licet quidem directe perdere membrum aliquod, vt totum corpus seruetur, quia membrum non viuit, nisi vita corporis: at membra corporum moralium etiam seorsim existere atque viuere possunt, adeoque in haec corpori tantum iuris non erit, quantum in illa. Quod si autem rex necessitate adactus cum hoste validiore pacem hac lege fecerit, vt ipsi certam regionem concedat, quae tamen isti cessioni contradixit; arbitramur, debere quidem ipsum ex eadem sua praesidia deducere, & non impedire, quo minus victor eius possessionem adprehendat. Hautquidquam tamen eandem cogere poterit [3], vt omnino sese in alterius ditionem tradat. Neque illa regio vlla obligatione videtur impediri, quo minus, si viribus suis confidat, se occupare volenti resistat, aut peculiarem deinceps ciuitatem constituat. Sicuti, cum pacto vrbem Nisibin cederet Persis Iouianus Imperator, ciues obsecrabant, vt propriis viribus patriam sibi sedem defendere liceret; apud AMMIANVM MARCELLINVM L. XXV. c. 12. & ZOSIMVM L. III. Igitur eiusmodi pacto rex quidem & populus ius suum ad istam regionem amittunt; victor autem ex ipsius consensu & fide data in eandem legitimum imperium nanciscitur. De caetero quod aliqui iactant [4] vel de omnibus [5] regnis, vel de vno aliquo; bona coronae inserta, seu vti loquuntur, incorporata, nulla ratione posse alienari, nec longissimum temporis tractum, alteriusque quietam possessionem impedire, quominus vindicari semper queant; id sine dubio vanum est. Multo autem ineptius, vni alicui regno eiusmodi priuilegium assertum ire; vt ipsum quidem aliis sua eripere possit, sed quae semel arripuerit, nunquam vllo modo ab eodem iterum separari queant.

§. X. EX DICTIS quoque intelligitur, regi non esse licitum citra consensum populi regnum suum deinceps tanquam feudum ab altero recognoscere [1] sub onere commissi ex felonia, aut vt deficiente familia ad seniorem illud deuoluatur. Nam isthac lege facta infeudatio pro alienatione conditionali habetur. Sicut & vice versa populus irritam potest reddere remissionem homagii, quam rex vasallo fecit sine populi consensu. Sed & hoc consequitur,

 non

4) Videatur AVCTOR Vindiciarum S. Romani Imperii & vicinae Europae contra Pradium fere per tot. & praesertim c. 15. H.

5) Vid. nota GRONOVII ad Grotium L. II. c. 6. §. 6.

§. X. 1) Quare videmus infeudationes eiusmodi, inconsultis populis factas, ab ipsis rescissas esse. Quod exemplis probat H. GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 6. §. 9. Conf. *Libr. meum de Feudis oblatis Part. 2. §. 27.* H.

non posse regem alteri pignori opponere partem imperii, sic vt eius administratio, & naturalis possessio tantisper sit penes creditorem, citra consensum populi, partisque oppignorandae, multoque minus si sit adiecta lex commissoria. Cuius rei ratio non ea solum est, quod pignoris dationem frequenter alienatio soleat [a] comitari; sed etiam quia populus, regem vltro constituens, ab ipso voluit gubernari non abs quouis alio. Et illi, qui in populum vnum coiuerunt, in plures particulas vt discerperentur, noluisse praesumuntur.

§. XI. SED & illud manifestum est, citra consensum populi non posse a rege alienari bona ipsi assignata, vt ex istorum reditibus tolerarentur Reipublicae aut regiae dignitatis onera. In istis enim bonis non nisi vsusfructus regi competit, qui hautquidquam ad ius alienandi sese extendit [1]. Etsi forte rex sibi ad vitam suam satis prospectum iudicet; tamen post ipsum alio rege populus opus habet, qui & ipse pro dignitate est sustentandus. Est tamen heic accurate distinguendum inter ipsa bona, seu patrimonium populi, & eorum fructus. Ista quippe alienare regi vetitum: circa hos libera ipsi disponendi facultas. Sic vbi in patrimonio regni sit ius alluuionum, id in alium transscribere regi non licet. Sed quo minus circa partes per alluuionem adpositas pro lubitu disponat rex, vtpote quae in fructu sunt, nihil prohibet. Sic ius confiscandi est in patrimonio, bona confiscata in fructu. Illud Reipublicae proprium; haec ad regem pertinent. Potest nihilominus rex, cui potestas competit ex causa tributa noua proprio arbitrio indicendi, partes patrimonii publici, necessitate exigente, pignori opponere. Nam sicuti populus tributa ab eiusmodi rege ex causa indicta tenetur soluere; ita & rem ex causa pignori oppositam luere: cum perinde sit, an ciues pecuniam contribuant, ne talem rem pignori exponere necessum foret, an pecunia post collata eandem redimant. Vbi illud manifestum est, singulos ciues non esse istius pecuniae debitores [2], etsi ad eam exsoluendam quisque suam portionem debeat conferre. Vid. SENECA de Beneficiis L. VI. c. 20. [3] Sic & vbi rex ex priuato patrimonio in vsum Reipublicae quaedam erogauerit, merito patrimonium publicum eo nomine hypothecae loco eidem iudicabitur obstrictum, quousque a populo debitum illud expungatur. Isthaec tamen omnia ita locum obtinent, nisi lex fundamentalis aut capitulatio aliter heic disposuerit, & regis populiue ius auxerit, aut restrinxerit. Add. GROTIVS dd. ll.

CAPVT

a) Exemplum vid. apud Ioann. Isaac. PONTANVM L. VII. Histor. Danic. ad A. MCCCXXXII. Adde etiam pignora talia difficulter recuperari. Anno MDCXXIV. Foederati Belgae Compendii foedus inituri cum Rege Galliae, recusabant firmum aliquod oppidum supponere pignori, nondum obliti, quanta cura, sollicitudine animique prouidentia Britannorum manibus pignori data oppida eripuerint. Vt memorat Leo ab ARCINA in Histor. Pac. Belgicae. Adde de Orcadum Scotis oppignoratarum redemtione, quae acta a Danis, Thormodum TORFFAEVM Histor. Orcadens. L. II. & III. H.

§. XI. 1) Rupertus Archiepiscopus Coloniensis

CAPVT VI.

DE IVRE BELLI.

CVM non minus singuli in libertate naturali viuentes, quam ciuitates a natura concessam habeant facultatem sese contra vim iniuste intentatam defendendi, ac iura sibi ab aliis laesa aut denegata per vim asserendi; conueniens puto fuerit prius dispicere, quae bella singulorum & ciuitatum habeant communia; dein, quae hisce sua natura aut moribus gentium sint propria.

§. II. ID IGITVR legi naturali maxime congruit, vt ne quis alteri citra ius noxam, damnumue inferat; vtique inuicem ab hominibus officia humani-

niensis plurima oppida & castella ad mensam Episcopalem pertinentia a decessore oppignorata reuocauit. TRITHEMIVS Chronic. Sponheim. ad A. MCCCCXLIIX. Adde Ioann. a SANDE L. III. Decis. Frisicar. tit. 4. def. 1. MEVIVM Consf. 27. H.

2) Sunt enim aliud ciuitas, aliud singuli de ciuitate. Vid. supra L. VII. c. 2. §. 13. H.

3) SENECA de Benefic. L. VI. c. 20. *Si quis Patriae meae pecuniam credat, non dicam me illius debitorem, nec hoc aes alienum profitebor aut candidatus, aut reus: ad exsoluendum tamen hoc, portionem meam dabo.* Add. GROTIVS L. III. c. 2. §. 1. num. 2.

manitatis exerceantur, ac inprimis illa vltro praestentur, de quibus peculiariter conuenit. Quod vbi mortales inuicem obseruant, pax dicitur; quae est status humanae naturae quam maxime conueniens [1], & ad eam conseruandam idoneus, cuique constituendae ac seruandae lex naturae potissimum hominibus est insita. Add. POLYBIVS L. XII. c. 14. Imo pax est status humanae naturae, vt tali, proprius, quippe quae oritur ex principio, quod homo prae brutis peculiare habet; cum bellum ex principio surgat, quod hominibus & brutis commune est. Scilicet & bruta instinctu naturali sese vi defendere ac conseruare nituntur [2]. Pacis autem indolem solus homo intelligit. Istius enim est vltro quid alteri praestare, & a laedendo abstinere intuitu alicuius obligationis, quae est in me, & iuris, quod est in altero; quae citra rationis vsum intelligi nequeunt. Equidem praestant iumenta dominis suis ministeria, sed ex metu plagarum, aut illecebra pabuli, non ex aliqua obligatione, cuius sensus in ipsa non cadit. Abstinent quoque bruta a laedendis hominibus, aliisque bestiis, sed vel ob imbecillitatem, vel quod in iis nihil inueniant adpetitui suo congruum. Quaedam denique blandiuntur inuicem, aut opitulantur, sed vt ad illud se teneri non intelligant. Facit quoque huc illud QVINTILIANI Declam. 9. *Natura praeter caetera animalia induit nostris pectoribus quandam societatem, quae mutuo gaudere congressu, contrahere populos, condere vrbes edocuit, & cum mentibus nostris varios imposuerit motus, nullum profecto meliorem beneuolentia tribuit affectum. Quid enim foret humano genere felicius, si omnes esse possent amici? Non bella, seditiones, latrocinia, lites, caeteraque mala, quae hominibus ex seipsis nata sunt, fortunae accessissent. Id quia nimium Deo visum est, at certe honestis conuenire mentibus, fidem colere, amoris gratiam referre, omnibus temporibus, omnibus gentibus praecipuum, & quodammodo sacrum fuit.* Nihilominus ipsi quoque homini licitum, & quandoque necessarium fit bellum [3], quando nempe alter dolo malo noxam mihi intentat, aut debitum detrectat. Tunc enim propriae salutis cura mihi potestatem facit quoquo modo, etiam cum laesione violatoris, me ac mea asserendi atque defendendi; *aut ius per vim extorquendi, quod amice impetrari nequitum est*, vti apud DICTYN CRETENSEM L. II. [c. 21. p. 41. Ed. Amst. 1702.] loquitur Vlysses. Huc etiam facit illud MAXIMI TYRII Dissert. 14. Φαίνεται τοίνυν ὁ πόλεμος τοῖς μὲν δικαίοις ἀναγκαῖος, τοῖς δὲ ἀδίκοις ἑκούσιος. *Vnde concluditur, bellum probis necessitate imponi, sponte suscipi ab improbis.* Add. BOECLERVS ad Grot. L. 1. c. 3. §. 1. Acce-

§. II. 1) Supra L. II. c. 2. §. 5. & sequ. c. 3. §. 15. sequ. H.

2) Quae fere sententia fuit LACTANTII Diu. Instit. L. V. c. 17. num. 30. Edit. Cellarii *In omnibus enim videmus animalibus, quia sapientia carent, conciliatricem sui esse Naturam. Nocent igitur aliis, vt sibi prosint, nesciunt enim, quia malum est, nocere. Homo vero, qui scientiam boni ac mali habet, abstinet se a nocendo, etiam cum incommodo suo: quod animal irrationale facere non potest: & ideo inter summas hominum virtutes innocentia numeratur.*

3) Supra L. II. c. 5. §. 1. H.

4) Τέλος γὰρ ὥσπερ εἴρηται πολλάκις εἰρήνη μὲν πολέμου, σχολὴ δ' ἀσχολίας. ARISTOTELES Politic. L. VII. c. 15. *Bellum autem ita suscipitur, vt nihil aliud, nisi pax quaesita videatur* CICERO de Offic. L. I. c. 23. *Iustum est bellum, Samnites quibus nulla nisi inermis relinquitur spes.* LIVIVS L. IX. c. 1.

§. III. 1) Ἐπειδὰν πόλεμον ποιώμεθα, ὅ τι ἐγκαλοῦντες ἀλλήλοις ἀδίκημα, δεχόμεθα ἐπὶ τὸ πολεμεῖν. . . . ἐξαπατηθέντες τι, ἢ βιαζόμενοι ἢ ἀποστερούμενοι. *Quando bellum inferimus, de iniuria queri sol-*

Accedit, quod natura non solum acerbum iniuriarum sensum animis hominum indidit, vt abhorreant iniuriis aliorum vexari; sed & manuum agilitate ac robore corpus armauit, ne easdem impune cogerentur tolerare. Ita tamen natura permittit bellum, vt id gerens pro fine sibi constituere pacem debeat [*]. ARISTOTELES Nicom. X. c. 6. *Bellum gerimus, vt in pace degamus. Nemo enim est, qui bellum expetat, vel apparatum bellicum faciat bellandi causa. Sanguinarius enim prorsus quidam esse videretur, si amicos ea causa sibi hostes redderet, vt pugnae & caedes orirentur.* THEMISTIVS Orat. 10. Πολέμȣ ἆθλον εἰρήνη. Καὶ ςρατεύονται εἰς ἀνάγκη, ȣ̓χ ἵνα διὰ τέλȣς ςρατέυοιντο ἀλλ᾽ ἵνα ἀσφαλῶς ἡσυχάσωσιν, *Belli pretium pax est; nec vero bella suscipiunt, quibus id necesse est; vt perpetuo bellum gerant, sed vt tuto in otio ac quiete esse possint.* TACITVS H. IV. [c. 76. num. 3. Ed Reg.] *Nemo adeo in arma promtus, vt non idem pretium quietis, quam periculi malit.* Inde nequidquam probaueris, in quos cadit illud SILII ITALICI L. III. [v. 330. 331. Ed. Cellar.] *Nec vitam sine Marte pati, quippe omnis in armis Lucis causa sita, & damnatum viuere paci.* Praeterea etsi qui me laesit, statim mihi praebeat potestatem, quantum in se, bellum aduersus ipsum suscipiendi, circumspiciendum tamen est, quantum boni aut mali in me aut alios, qui me non laeserunt, probabiliter sit redundaturum. Quae enim iniuriae salutem meam non penitus euertunt, eas bello persequi non debeo, si vel in me meosque exinde grauiora incommoda, quam commoda sunt oritura; vel si aliis quibuscum pax adhuc colitur, occasione mei belli tanta damna sit euentura, quae per eiusmodi iniuriae, qualis mihi illata est, inultam tolerantiam ex lege humanitatis debebam auertere. Adeoque iniuriam sibi illatam, ex qua vindicata maius malum exsurgere iudicatur, quam bonum, recte & laudabiliter quilibet bello persequi omittit.

§. III. IVSTORVM bellorum causae [1] ad haecce capita reuocari possunt; vt nos & nostra seruemus ac tueamur contra alios, qui nos laedere, aut haec intercipere aut perdere conantur; aut vt, si qua ab aliis nobis ex iure perfecto [2] debentur, asseramus, vbi vltro isti eadem praestare detrectant: aut denique vt illatorum nobis per iniuriam damnorum reparationem obtineamus, cautionemque de non offendendo in posterum ab eo, qui nos laesit prior, extorqueamus. Vnde resultat diuisio inter iusta bella [3] offensiua, defensiua, & quorum haec arbitramur esse, quibus defendimus & retinere laboramus, quae nostra sunt; illa autem, quibus extorquemus debita, quae nobis abnegantur, aut iniuste erepta

solemus, quae nobis ab iis illata sit, contra quos arma gerimus. . . . . Dicimus enim, fraudem nobis factam, nostraue intercepta esse bona vel vim. Recte autem ab AVCTORE hoc loco omittitur bellum Punitiuum, quia punire non est Paris, quales sunt belligerantes, sed Superioris. Vid. supra c. 3. §. 4. nota 3. Vnde nec falsae religionis caussa bellum inferri potest: Vid. BVDDEVS de Expeditionibus Cruciatis inter eius Select. Iuris Naturae & Gentium p. 97. & sqq. neque proinde Inquisitionis exstirpandae caussa bellum Principibus Protestantibus suaderi potest, quod facit Cl. BARBEYRACVS in nota 1. Dei enim iniuriae Deo curae sunt.

2) In casu tamen necessitatis ius imperfectum mutatur in ius perfectum, ita, vt is, qui, praestare nobis quod petimus recusat, iustam belli caussam suppeditare videatur. Vid. L. III. c. 3. §. 5. nota 1.

3) Conf. Obseruatt. Halenses T. IV. Obs. 8. & GVNDLINGI Ius Naturae p. 94. §. 6.

erepta recuperatum imus, cautionemque in posterum quaerimus. Quanquam & aliquando fauor defensionis ab illius partibus stat, qui prior arma alteri infert; puta si quis subinde repentinis & vagis incursibus fuerit vexatus, refugo ad ipsius aduentum hoste; aut si quis hostem inuasionis iam certum per celeritatem oppresserit, dum ille adhuc in adparando bello est occupatus. Vid. IVSTINVS II. 3. 12.

§. IV. IN vniuersum autem [1] causae bellorum inprimis offensiuorum liquidae debent esse, neque dubii quidquam habere [2]. Solent quippe heic saepenumero prouenire dubia partim ex ignorantia facti, quando non liquido constat, an quid factum sit, nec ne, aut quo animo factum, partim ex obscura comparatione stricti iuris cum lege caritatis; partim ex illiquida proportione vtilitatum, quae ex bello suscepto aut omisso resultare sunt aptae. Heic igitur neque ita temere etiam illiquida praetensio iactanda: neque tamen statim ad arma prouolandum [3]. Sed triplici potissimum via tentandum, ne res in arma erumpat; colloquio inter partes aut eorum mandatarios inito [4]; prouocatione [5] ad arbitros [6], aut denique sorte [7]. VALERIVS FLACCVS [Argonaut.] L. V. [v. 363. & seqq.] *An nullas praeferre preces, nec foedera regis Vila sequi; caeca sed cuncta impellere pugna Debuimus? sic Thraces agunt.* Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 7. 11. [Praecipue [8] autem haec via tentanda illi, qui petit, quippe cum possessionem cum aliquo titulo fauor vtique comitetur.] Sed vtut liquida sit belli causa, cordato tamen viro, antequam in arma ruat, probe sunt expendenda, quae monet GROTIVS L. II. c. 24. Nec minus cogitandum, magnam esse stultitiam tam singulorum, quam ciuitatum, quod rebus integris conciliari nequeant. *Ἐπὴν δὲ κακῶς ἀλλήλους διαθῶσιν, οὐδενὸς διαλύοντος αὐτοὶ διέστησαν; Sed vbi alteri alteros mali multarint, nemine dirimente vltro discedunt.* ISOCRATES Orat. ad Philippum. [p. 154. Ed. min. Paris.]

§. V. INIVSTAS bellorum causas recenset GROTIVS L. II. c. 22. quarum aliquae improbabiles plane sunt; aliquae colorem, licet sat dilutum, habent. Ad priorem classem refertur auaritia [1], ac libido superflua habendi, ambitio & dominandi cupido, ardorque famam ex oppressione aliorum quaerendi. Inter quas tamen illam studiose velut sordidi animi indicem solent dissimula-

§. IV. 1) Satis perfunctorie iura belli tractauit AVCTOR, sine dubio, quoniam, quae dici de iis poterant, satis accurate dicta erant a Summo Viro, HVGONE GROTIO. Distinguit is L. II. c. 1. §. 1. & c. 22. caussas bellorum in *iustificas* & *suasorias* de quibus quae differit, describere superuacuum putamus, quum liber eius in omnium manibus sit. In Compendio praeterea haec omnia legi possunt apud BVDDEVM Philosophiae Practicae P. II. c. 1. sect. 2. §. 2. & seqq. Add. eiusdem Iurisprudentiae Histor. Specimen §. 82. & seqq. vbi iustitia bellorum Romanorum expenditur.

2) Conf. Lib. I. c. 3. §. 7. 8. & GROTIVS L. II. c. 23. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Quaeri porro solet, *An detur bellum vtrinque iustum?* quam quaestionem recte negat BVDDEVS in Philosoph. Pract. d. l. §. 16. quoniam fieri nequeat, vt pari iure alter rem petat, alter neget. Fit tamen, vt alteruter in ignorantia inuincibili iniustitiae caussae suae versetur, quo casu exceptio adest a regula, & vtrinque iustum bellum dicendum videtur. Vid. GROTIVS L. II. c. 23. §. 13.

3) Supra L. II. c. 5. §. 3. H.

4) Vid. supra L. V. c. 13. §. 3. & GROTIVS L. II. c. 23. §. 7.

ſimulare; hanc autem non pauci ſub ſpecie magnanimitatis venditant, *regiam laudem vocantes de alieno certare.* Cum tamen omnes reges ſibi dictum credere debeant illud Philiſci ad Alexandrum: *Δόξης φρόντιζε, ἀλλὰ μὴ ἔσο λοιμὸς, καὶ μὴ μεγάλη νόσος, ἀλλὰ εἰρήνη καὶ ὑγιεία. Ad gloriam incumbe, verum ne ſis peſtis, vel magnus aliquis morbus, ſed pax & ſanitas.* Quanquam enim Deus bello ſoleat vti velut purgatione generis humani, ſicut apud EVRIPIDEM Helena [v. 38. & ſeqq.] Iupiter dicit colliſiſſe Graecos & Phrygas, *ὡς ὄχλου βροτῶν πλήθους τε κουφίσειε μητέρα χθόνα, vt turba mortalium & multitudine leuaret terram matrem:* eo propoſito tamen ipſos principes in bella ruere, ſi nulla alia cauſa ſubſit, nefas eſt. Et tamen Ebraei permiſſum ſibi crediderunt [2], ad augendam maieſtatis Iſraëliticae amplitudinem, citra aliam cauſam bello ex ſententia Synedrii indicto alios populos inuadere, ipſosque cum rebus ſuis in poteſtatem redigere. SELDENVS de I. N. & G. L. VI. c. 3. & 12. [3] Ad poſteriorem [4] claſſem ſpectat *metus* ex vicini viribus ac potentia collectus; & *vbi velle putant, quodcunque poteſt.* LVCANVS L. III. [v. 100. 101.] Qui ſolus tamen ad iuſtam belli cauſam non ſufficit [5], niſi de animo nos laedendi certitudine moraliter euidenti conſtet. Nam incerta periculi ſuſpicio id quidem ſuadere poteſt, vt mature tibi praeſidia circumponas; non ius facere, vt prior vim adhibeas, ne ad hunc quidem finem, vt realem, quam vocant, cautionem de non offendendo alter praeſtet. GELLIVS L. VII. c. 3. *Gladiatori compoſito ad pugnandum pugnae haec praepoſita ſors eſt, aut occidere, ſi occupauerit, aut occumbere, ſi ceſſauerit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, vt idcirco prior iniuriam facere debeas, quam niſi feceris, pati poſſis.* Quamdiu enim quis alterum non laeſit, nec manifeſte in laeſione adparanda deprehenditur, (inchoata enim iniuria quandoque non minus, quam perfecta bello vindicari poteſt;) is in poſterum quoque officium facturus praeſumi debet, praeſertim vbi verbis & fide data id confirmet. Abs tali realem cautionem per vim extorquere iniquum fuerit; cum is hoc modo deteriore quam nos conditione eſſet, dum is vtique nuda noſtra fide adquieſcere cogitur. Caeterum poſita iuſta bellandi cauſa, gliſcens nimium vicini potentia in deliberationibus ſuper bello magnum habet momentum: cum experientia compertum ſit, plerisque vna cum viribus etiam dominandi libidinem creſcere. Add. CVMBERLAND de Leg. nat. c. 2. §. 15. in fine. Et BACO Sermon. fidel. c. 19.

5) Vid. ſupra L. V. c. 13. §. 4. & ſeqq.
6) Supra L. V. c. 13. §. 3. H.
7) Vid. ſupra L. V. c. 9. §. 2. 3.
8) Adiicitur haec periodus ex AVCTORIS Officiis hom. & ciu. L. II. c. 16. §. 3. Add. GROTIVS L. II. c. 23. §. 11. 12.

§. VI. 1) Frequens cauſa. PLATO Phaedone *Διὰ γὰρ τὴν τῶν χρημάτων κτῆσιν πάντες οἱ πόλεμοι γίγνονται. Omnia enim bella pecuniarum gratia fiunt.* Cerialis apud TACITVM IV. Hiſtor. 74. *Aurum & opes praecipuae bellorum cauſae.* Vid. FREINSHEMIVS ad Florum L. I. c. 11. n. 1. H.

2) Hauſit haec Seldenus ex traditionibus Talmudiſtarum, quae neque cum Hebraeorum inſtitutis, neque cum eorum hiſtoria congruunt. Vid. inſignis Ioſephi locus L. II. aduerſus Apionem. H.

3) CICERO de Offic. L. I. c. 19. *Sed ea animi elatio, quae cernitur in periculis & laboribus, ſi iuſtitia vacat, pugnatque pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis, in vitio eſt: non enim modo id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis, omnem humanitatem repellentis.*

4) V. L. II. c. 5. §. 6. & Offic. hom. & ciu. L. I. c. 19. vbi cauſſae bellorum iniuſtae recenſentur.

5) Supra ad L. II. c. 5. §. 6. H.

SENECA Oedipo, [v. 542. 543.] *Stat ingens arbor, atque vmbra graui syluas minores vrget.* PROCOPIVS Hist. Goth. L. IV. *Grauis per naturam hominibus, quaecunque in vicino modum excessit potentia, & ad inferendas iniurias parata. Neque enim deesse possunt praepollentibus, quas in finitimos, quantumuis innoxios obtendant bello causas.* HERODES Orat. de Republica, [p. 224. init. Edit. Wech.] Ὁι πλησίον οἰκοῦντες οὐκ ἄχθονται στασιαζόντων τῶν πλησίον· οἱ μὲν ἀσθενέστεροι, ὅπως ἂν μὴ ἄρχωνται· οἱ δ' ὅμοιοι τὴν δύναμιν, ὅπως ἂν κρείσσονες γένωνται· οἱ δ' ἰσχυροὶ, ὅπως ἂν ῥαδιέστερον ἄρχωσι. *Qui prope habitant vicinorum seditionem non moleste ferunt: imbecilliores ne iugum subeant; pares viribus, vt potiores fiant; superiores, vt imperium obtineant facilius.* POLYBIVS L. I. c. 83. Οὐδενὶ χρὴ τηλικαύτην συγκατασκευάζειν δυναστείαν, πρὸς ἣν οὐδὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων ἐξέσται δικαίων ἀμφισβητεῖν. *Nemini tanta est adstruenda potentia, vt cum eo postea de tuo quamuis manifesto iure disceptare ex aequo non queas.* APPIANVS Alexand. Lybico, [p. 32. Ed. Steph.] Ἐι καὶ φίλος ἐστὶν, οὐ χρὴ στεῤῥοποιεῖν οὐδ' ἐκεῖνον ἀμέτρως. *Tametsi amicus est, tamen ne ipse quidem augendus supra modum.* *Vtilitati* par cum necessitate ius in res alienas dare, impudens foret; vti Athenienses iactant apud THVCYDIDEM L. I. [c. 76. Ed. Oxon.] *Aequitatem nemo vnquam tanti fecit, vt oblatam occasionem aliquid vi consequendi ob eam e manibus dimitteret.* Praesertim cum reuera generi humano inutilissimum sit futurum id iuris introduci, vt quod mihi vtile videtur, alteri etiam inuito possim per vim eripere. Nam in me quoque eandem licentiam alii sibi asserent, quam ipse in eosdem sumo. De reliquis praetextibus, qui dicto loco adducuntur, idem est sentiendum. Sicuti nec nobis probatur illud BACONIS de Verulamio de Augm. scient. p. m. 348. quod ad bellum Americanis inferendum putat sufficere, quod isti possint intelligi, velut per ipsum ius naturae proscripti, ideo quia apud illos sit consuetudo sacrificandi, homines, & humanas carnes manducandi. Vbi distincte considerandum fuerit; An princeps Christianus Indos tanquam a natura proscriptos bello possit inuadere, tantum quia carnibus humanis, tanquam alio cibo, vescuntur [6]. An ideo, quia carnibus hominum suae religionis vescuntur? An, quia carnibus exterorum vescuntur? Circa quos iterum disquirendum, an illi extranei accedant tanquam hostes & praedones? an vero veniant tanquam hospites innoxii, aut vi tempestatum compulsi? Nam in hoc vltimo tantum casu ius belli est illis, quorum ciues ita crudeliter habentur; in caeteris non item [7].

§. VI. EST & hoc omnibus bellis commune, vt, quanquam proprius ipsorum modus ac velut genius fit vis terrorque: dolo tamen aut fraude aduersus hostem liceat vti; modo perfidia, pactorumque, & datae fidei violatio absit. AGESILAVS apud PLVTARCHVM [Apophthegm. Lacon. p. 209. B.] *Fidem in foedere fallere nihil aliud est, quam Deos contemnere: hostium vero circumuentio non modo cum iustitia, sed & cum magna laude, & iucundo coniuncta est compen-*

6) Vbi rursus rectissime se habet AVCTORIS sententia. Etsi enim iniustum & inhumanum sit, carnibus humanis vesci; tamen huius iniustitiae vindictam a gentibus hisce non vicini aut populi peregrini, petunt, sed Deus exigit. Vid. nota 1. ad §. 3.

7) Nam

compendio *. Et huc proprie pertinet illud Cleandridae apud POLYAENVM Strat. L. II. [c. 10. n. 5.] *Ὅπου μὴ ἐξαρκεῖ ἡ λεοντῆ, τότε χρὴ καὶ τῆς ἀλωπεκῆς προσάπτειν. Qua leonina non pertingit, vulpina est assuenda.* SILIVS ITALICVS L. I. [v. 219.] *Et metuens nudo fine fraudibus ensi.* Add. XENOPHON Cyropaed. L. I. [c. 6. §. 19. Ed. Oxon.] LIVIVS L. XLII. c. 47. GROTIVS L. III. c. 1. §. 6. & supra L. IV. c. 1. §. 12. 19.

§. VII. VT autem recte intelligatur, quousque per vim in hostem eiusque res liceat grassari, obseruandum est, aliter se habere licentiam in hostem, prout simpliciter ex statu hostilitatis oritur, aliter prout ipsam mansuetudo legis naturalis temperare iubet. Scilicet cum exhibitio officiorum pacis ex lege naturae mutua debeat esse; qui prior illa aduersus me abrupit, me quoque quantum in se absoluit a praestandis officiis pacis; eoque dum hostem sese meum profitetur, licentiam concedit vim contra ipsum exserendi in infinitum [1], aut quantum mihi videatur. Praesertim cum finis belli, siue offensiui siue defensiui, citra licentiam hanc, si necessum foret, vim aduersus hostem intra certum modum, & citra vltima sistere, obtineri nequeat. Quamob causam etiam condicta bella aliquod instar contractus talis habent; tenta quid ipse valeas, ego itidem omnia experiar. Atque istud obtinet non solum, si ipse hostis aduersus me in infinitum grassari instituerit, sed & si forte citra extrema in me iniurius esse velit. Neque enim alter maius habet ius mediocrem, quam grauissimam iniuriam intentandi. Inde non solum eousque vim licet in hostem adhibere, quoad ego periculum ab ipso mihi intentatum depulero, aut quod iniuste mihi eripuerat, vel praestare detrectabat, recuperauero, aut extorsero; sed & ad cautionem in posterum obtinendam progredi possum. Quam dum alter per vim sibi patitur extorqueri, satis ostendit sibi superesse animum etiam in posterum iniurias mihi inferendi. Neque vero semper iniustum est, pro minori malo maius reponere. Nam quod quidam obiiciunt, retributionem fieri debere proportionate; locum duntaxat habet in tribunalibus, vbi poenae a superioribus infliguntur. Ast quae mala iure belli inferuntur, proprie poenarum rationem non habent [2]; quippe quae nec a superiore vt tali proficiscuntur, nec ad emendationem laedentis aut caeterorum directe tendunt, sed ad defensionem atque assertionem salutis ac rerum iuriumque meorum. Cui fini licet adhibere media, quaecunque videbuntur commodissima contra talem, qui iniuria sua effecit, vt nulla a me ipsi iniuria possit inferri, quousque denuo inter nos conuenerit de omittendis in posterum laesionibus. Ast vero lex humanitatis non id solum considerari vult, quid hostis citra iniuriam possit pati, sed & quid humanum, adde & generosum victorem facere deceat. Vnde curandum, vt, quantum eius fieri potest, & nostra defensio atque securitas in futurum admittit, quae hosti inferuntur mala temperentur ad eum modum,

7) Nam *ἀνθρωποφαγία* sola non est iusta bellandi caussa. Vid. supra c. 3. §. 7. H.

§. VI. * *Ἔφη τοῖς φίλοις· Ἀποστερισάμενον μὲν ἀδίκως, ἀσεβές· τοὺς δὲ πολεμίους παραλογίζεσθαι οὐ μόνον δίκαιον καὶ ἔνδοξον, ἀλλὰ καὶ ἡδὺ καὶ κερδαλέον.*

§. VII. 1) Supra L. II. c. 5. §. 3. in med. H.
2) Supra c. 3. §. 7. H.

dum, quem in taxandis delictis, aliisque litibus forum ciuile solet sequi. De quo temperamento prolixe agit GROTIVS L. III. c. 11. seqq. ad 16. Sicuti & ad licentiam bellicam intelligendam non parum faciunt tres illae regulae ab EODEM traditae L. III. c. 1. §. 2. 3. 4. Saepe quoque, vt licentiam bellicam temperemus, anceps belli alea suadet, ne quae ipsi edidimus exempla, conuersa fortuna in nos statuantur. Vid. DIODORVS SICVLVS L XIV. c. 47. VIRGILIVS Aen. X. [v. 533.] *Belli commercia Turnus Sustulit ista prior, iam tum Pallante peremto.* Huc facit, quod apud Anton. GRATIANVM de Bello Cyprio L. V. refertur, cum Columna captos in praelio ad Naupactum Turcas Romae liberaliter haberi praeciperet, ad Mehemetem versus, discite, inquit, a nobis humanitatem, qui tam acerbe ac tam crudeliter saeuire atque habere Christianos captiuos soletis. Cui barbarus: Ignoscere nobis debes, inquit; neque enim capi & in hostium potestatem venire, hactenus nostrorum fuit, & tantum facere captiuos, non etiam esse, Turcae didicimus. Quid autem liceat in eos, qui hosti res duntaxat subministrant [3], IDEM docet L. III. c. 1. §. 5. & cap. 17. [4]

§. VIII. VIDEAMVS de quaestionibus quae peculiariter spectant bellum a ciuitatibus, earundemque rectoribus gestum. Vbi ab initio obseruandum, ius belli, quod statum naturalem comitatur, singulis [1] in ciuitate ademtum esse; adeoque singulis non amplius licere iniurias sibi factas propria vi, proprioque arbitrio vlcisci, aut si quid sibi debitum denegatur propria violentia extorquere; sed super hisce magistratus est adeundus, cuius est laesis reparationem damni, cautionemque in futurum praestare, atque efficere, vt suo quisque iure potiatur. Huc facit *L. 176. D. de Reg. iuris* [2]. *L. 11. §. fin. L. 12. D. Quod metus causa. L. 7. §. 3. D. Quod vi aut clam. L. 14. C. de Iudaeis & coelicolis.* Quanquam autem singulis in ciuitate quandoque concedatur licentia propriis se viribus defendendi [3], ea tamen proprie ius bellandi vocari nequit. Nam ius belli gerendi hoc vtique continet, vt proprio ex iudicio bellum possit suscipi, idque quo vsque visum fuerit geri, & per pacta cum hoste componi. Atqui ciui-

3) Distinctio, quam Grotius ibi adhibet, multis placuit. Vid. MARQVARDVS L. I. de Iure mercat. c. 15. §. 14. Potius videtur, merces quascunque, quae in bellis vsum habent, etsi & extra bellum, ad hostem portare non licere: adeoque illas tantum permitti, quae vsum in bello nullum habent, & luxum tantum instruunt. Exempla huiusmodi disceptationum habet etiam GROTIVS L. I. Hist. Belgic. ad A. MDLXXXIX. circa finem. Et L. VI. ad A. MDXCVII. vbi Elisabetha A. R. dicebat, *haut passurum sapientem vlla ope eum iuuare, qui suo exitio immineat.* Conf. Richard. ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. sect. 8. quaest. 7. 8. 9. 10. 11. 12. ZEVECOTIVS not. ad L. II. Flori c. 10. SELDENVS L. II. de Mari clauso c. 20. H.

4) Quod plerumque ab iis fieri solet, qui *medii, non hostes, & Neutrales* dici solent. Vid. de iuribus eorum BVDDEVS in Elem. Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 6. §. 36. & seqq. & BYNKERSHOEKIVS Quaestionum Iuris Publ. L. I. c. 9. 10. Quod autem ad quaestionem attinet, *vtrum gens non hosti, siue neutra impediri possit, quo minus commerciis cum hoste nostro vacet*, confer. Epistola Auctoris nostri in Io. GRONINGII Bibliotheca vniuersali librorum iuridicorum p. 105. & Dissertatio BOECLERI inscripta, Quies in turbis p. 1004. collectionis Dissertationum eius, quae prodiit 1701.

§. VIII. 1) Non tantum priuatis, sed etiam integris vniuersitatibus, quae dominationem populi, vel Principis cuiusdam subierunt. Veteres tamen Reges Persarum subditis suis ius mutui belli saepe concedere solebant. V. Esther IX. 6. ibique CLERICVS.

2) Supra L. V. c. 13. §. 10. in not. H.

3) Vid. supra L. II. c. 5. §. 7. 8.

4) Supra L. II. c. 5. §. 4. & sequ. H.

ciuibus vim propriam expedire indultum duntaxat in periculo ineuitabili, nec vlterius [4], quam idem fuerit depulsum. Sicuti nec necessum est, vt per pacta priuatorum pax inducatur, cum eam summi imperii auctoritas iam tum satis sanciat. Quin si vel maxime inter priuatos reconciliatio interuenit, ea tamen non impedit, quo minus integrum sit magistratui iniuriam vindicare, quae ciuium rixae causam praebuit. Interdum tamen contingit, vt singulis redeat ius defensionis, quale in libertate naturali est; puta si quis deueniat in loca, quae ad nullam ciuitatem pertinent [5], sed in primaeua adhuc communione subsistunt. Vbi tamen videndum, an quis ibi a suo ciue, an vero ab alio inuadatur. Priori enim casu praesens duntaxat periculum vi potest depelli, persecutio iniuriae ad communem dominum deferenda; nisi forte adpareat, inuasorem istum in patriam non reuersurum; nec iste domi habeat, vnde pro iniuria satisfacere queat. Ab extraneo autem si quis in eiusmodi loco inuadatur, non prohibetur quidem ad extremum eundem persequi, vbi praeualuerit. Licebit tamen & istum deferre [6] apud ipsius ciuitatem, ibique satisfactionem & poenam exigere, adhibita quoque interuentione propriae ciuitatis, quae, vbi ciui suo iustitia denegatur, ius nanciscitur violento modo satisfactionem ciui suo praestandi [7]. Vnde si quis oceano libero inuadatur, non semper necessum habet vim propriam vltra depulsionem periculi expromere; cum inuasori, vbi ad suos iterum adpulerit; actio in sua ciuitate intentari queat. Sed & defensionem suo arbitrio instituere quis potest, si iudicis auctoritatem ciues neglexerint, aut iudex aperte iustitiam administrare detrectet [8]; praesertim si extra territorium ciuitatis excedat. Quod si tamen iudex tempora Reipublicae praetendat, & vt persecutionem mearum iniuriarum differam, aut Reipublicae condonem, hortetur; boni ciuis est, ipsius voluntati adquiescere.

§. IX. FREQVENS est distinctio belli in *solenne*, & *minus-solenne*; ad quorum illud requiritur, vt geratur auctore vtrinque eo, qui summum habet imperium, & vt rite sit indictum. Minus solenne vocatur, quod denunciatum non est [1], aut quod in priuatos geritur. Quorum

5) Insulas desertas. H.

6) Mansit enim talis in conditione subiectorum, licet tum in loco, neminis imperio obnoxio, versaretur. H.

7) Repressaliis. Vid. infra §. 13. H.

8) Vid. supra L. II. c. 5. §. 7. nota 1.

§. IX. 1) Belli indictio publica & solennis quibusdam & inter eos Cl BARBEYRACO in nota 1. non tantum Iuris gentium voluntarii, sed etiam Naturalis videtur. Antequam enim manu & ferro res agatur, publice petendum esse, aiunt. quod nobis absit, aut quod abesse queramur, adeoque publice renunciandum esse amicitiae. Imo vltra pergunt, & solam belli denunciationem non sufficere, existimant; verum praeterea exigunt, vt exspectemus, donec alter, voluntatem suam declarando, significauerit, velitne petita praestare, an in negandis iis persistere. Verum, vtut laudandum sit consilium, quod praecipiti consilio ad arma prolabi prohibet, sic Iure stricto id nemo desideret. Sufficit, priuatim repeti, quod nobis vi & manu ademptum sit, & si manifesta negantis sit laesio & pertinacia, nihil est, quod, omissa solennitate indictionis, vim vi repellere impediat; quo ipso concidunt, quae de exspectanda voluntatis declaratione, & praestolando, donec ea ad nos peruenerit, adferuntur. Neque tamen Iure solum Naturali, quod ratione nititur, sed etiam constante vsu gentium, adeoque Iure Gentium voluntario, necessitas deest huic instituto. Ecce enim bellum illud internecinum quod inter Hispanos & Belgas Foederatos, quum hi Rempublicam liberam meditarentur per LXXX. circiter annos gestum est, absque vlla indictione a vi mutua coepit. Gustauus Adolphus

rum illud speciem fere incursionis aut latrocinii habet [a]: hoc autem ex altera parte inuoluit crimen rebellionis, aut eiusmodi vitae genus, quod indignum aliquem faciat iusti bellatoris nomine. Sic & minus solennia sunt bella ciuilia, quando ciuitas ita est diuisa, vt ex qua parte stet summum imperium, non satis adpareat. Vbi circa bellum solenne est obseruandum, quod qui illud gerunt populi, eorumue rectores ab auctoribus iusti hostes vocari soleant, latronibus & praedonibus oppositi. Vid. *L. 118. D. de Verb. signif. L. 19. §. 2. L. 21. §. 1. L. 24. D. de Captiu.* CICERO Philippica IV. [c. 6.] *Ille est hostis, qui habet Rempublicam, curiam, aerarium, consensum & concordiam ciuium, & rationem aliquam, si res ita tulerit, pacis & foederis.* Etsi non statim ciuitas pro coetu latronum habenda [1], quae nonnulla iniusta velut publice recipit. Neque coetus latronum ciuitatis dignationem sortitur; licet ipsi inter se speciem quandam iustitiae seruent. Add. GROTIVS L. III. c. 3. §. 2.

§. X. HOC LOCO occasione eorum, quae a GROTIO L. I. c. 3. §. 4. traduntur, quaestio mouetur; an magistratui proprie dicto, vt tali, competat potestas belli gerendi? Id quod vtique negandum. Cum enim bellum vel praecipuum sit ex iis negotiis, quibus vniuersa ciuitas periculo possit inuolui, magistratui vt tali ex propria auctoritate de bello statuendi potestatem dare idem est, atque eidem summum imperium tribuere [1]. Vid. *L. 7. ad L. Iuliam maiest.* [2] Equidem id manifestum est, vbi magistratui ab summa potestate particula negotiorum publicorum exsequenda iniungitur, eidem quoque id virium tributum intelligi, quantum muneri isti obeundo sit necessarium. Vnde iuris Romani scitum est, mixtum [3] imperium cohaerere omni magistratui, qui iurisdictionem habet, qua tali; idque mixtum imperium definitur per potestatem modice coercendi refractarios ad tuendam iurisdictionem, & ius redditum exsequendum. Enimuero si qui iurisdictioni praeest, magistratus vi cogat paucos quosdam imparentes, hautquidquam bellum gerere est censendus. Vis quippe coactiua in subditos non est ius belli. Et bellum videtur geri inter aequales, aut qui tales sese praetendunt esse. Quod si tamen refractariorum tantus sit numerus, aut ex illorum irritatione tota ciuitas periculo possit inuolui, nec ordinarii

phus sine vlla publica belli denunciatione Germaniam inuasit, & Ludouicus quoque XIV. Rex Galliarum Hispanis anno 1667. bellum non indixit, etsi eos ditionibus, quas tenebant, exutum iret. Regis Poloniarum Augusti II. quoque copiae sine vlla publica belli indictione Liuoniam ingressae sunt sub finem superioris seculi. Conf. BYNKERSHOEKIVS Quaest. I. Publ. L. I. c. 2.

2) Legatus Anglicanus ad Imperatorem Moscouiae apud CAMDENVM Histor. Elisabeth. ad A. MDLXXXIII. *Christiani non esse, nec iure gentium licere indictas inimicitias exercere, & bellum gerere, priusquam ille, a quo iniuria est erta, moneatur, illatam iniuriam exercere & ab iniuria absistere.* Idem mos Musulmannorum, vt discimus ex LEVNCLAVII Histor. Musulmann. L. VIII. Moris autem huius antiquitatem exposuit BOECLERVS Dissertat. de Manifestis & clarigatione. Quanquam non desint populi aut Reges, qui denunciatione vti noluerunt, si alter populus aut Rex sciret, se, vt bello petatur, promeritum. Et sane vt per Feciales bellum indicatur, est solennitas moribus gentium introducta: Cuiusmodi mores vim obligandi non habere, & eos non obseruantes tantum in numerum male moratorum redigi AVCTOR docuit supra L. II. c. 3. §. 23. Vbi tamen necessarium erit, vt alter sciat, auspiciis summi imperantis bellum geri. Videantur quae Colinius disserit apud THVANVM L. LI. ad A. MDLXXII. Caeterum quod GROTIVS d. c. 3. §. 11. asserit, si denunciatio non

narii lictores aut adparitores sufficiant, recte magistratus summae potestatis sententiam super tali negotio expectat. Vnde fallitur GROTIVS L. I. c. 3. §. 4. dum tradit: *Si citra leges ciuiles res spectetur, omnem magistratum sicut ad tuendam plebem sibi creditam, ita ad exercendam iurisdictionem, si vis occurrat, ius habere belli gerendi.* Nam plebem tueri summo imperio proprie competit. Magistratus autem qui iurisdictioni praeest, hactenus tantum plebem tuetur, dum tenuibus contra potentiores ius reddit. Cui fini hautquidquam necessarium est ius belli gerendi. Est & illud heic obiter monendum, etsi recte poena, non bellum vocatur, quod Moses ob aureum vitulum aliquot millia hominum trucidauit: tamen belli potius quam animaduersionis indolem habet caedes Beniaminitarum. Iudic. XX. [4] etsi diuersum videatur ERASMO Roterodamo Epist. L. VI. Ep. 29. Quo loco congruum fuerit in vniuersum quaedam subiicere de potestate magistratuum militarium, seu ducum, qui alienis auspiciis rem gerunt. Dux igitur, qui cum plena potestate mittitur ad bellum gerendum, offendere non minus hostem, quam ab eo sese defendere potest omnibus modis, prout ipsi ex vsu videbitur esse. Hic tamen vti nouum mouere bellum nequit; ita nec motum iam pace componere, sine auctoritate summi imperantis. Quod si alicui restricta mandata circa gerendum bellum sint data, ex iis manifestum erit, quantum ipsi potestatis competat. Ast vero omnes, siue libera, siue restricta mandata habeant, id potestatis obtinent, vt quouis modo ab ingruente hoste sese defendere queant, vbi imperium eius honeste retrocedendo declinare non datur. Atque in hoc duntaxat casu admitti potest illud CICERONIS Epist. X. 16. *Ne in rebus tam subitis, tamque angustis a senatu consilium petendum putes. Ipse tibi sis senatus quocunque te ratio Reipublicae ducet, sequare.* Defensio autem non in eo tantum consistit, vt intentata ab hoste vis repellatur aut declinetur, sed & vt hosti vis reponatur. Vnde, verbi gratia, nauarchus, iussus sese duntaxat defendere, nequaquam prohibetur in classem hostilem fulminare, eamque perditum ire, vbi ab eadem lacessitus fuerit; sed tantum vetatur quiescentem vltro lacessere. Sic qui exercitui terrestri praeest, vbi hostem inuadere interdictum fuit, si castra sua oppugnentur, non modo recte hostem repellit, sed & eruptionibus in eum pugnat. Idem si in itinere ab hoste inuadatur, vbi tuto

non praecessisset, effectus bello peculiares & inprimis captorum acquisitionem cessare, id argumento nullo probat, & recte refutat ZIEGLERVS in Commentar. H.

3) Supra c. 4. §. 5. H.

§. X. 1) AVGVSTINVS in can. 4. caus. 23. quaest. 2. *Ordo naturalis, mortalium paci accommodatus, hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas atque consilium apud Principes sit.* H.

2) *Eadem lege [Iulia Maiestatis] tenetur, & qui iniussu Principis bellum gesserit, delectumue habuerit, exercitum comparauerit.*

3) *Imperium aut merum est, aut mixtum. Merum est Imperium, habere gladii potestatem ad animaduertendum in facinorosos homines, quod etiam Potestas appellatur. Mixtum est Imperium, cui etiam iurisdictio inest, quod in danda bonorum possessione consistit.* L. 3. D. de Iurisd. *Mandata iurisdictione priuato, etiam Imperium, quod non est merum, videtur mandari: quia iurisdictio sine modica coercitione nulla est.* L. 5. §. 1. D. de Officio eius cui mandata est iurisdictio. Petitur autem ratio denominationis Imperii meri & mixti a similitudine vini, quod dilutum, adeoque mixtum, lenius est quam merum. MARTIALIS,

Callidus imposuit nuper mihi Caupo Rauennae
Quum peterem mixtum, vendidit ille merum.

4) Vid. CLERICVS in Comment. ad h. l.

tuto & honeste cedere non licet, praelio recte decertabit. Vnde quilibet prouinciis aut vrbibus gubernandis praefectus, cumprimis si milites sub se habeat, vbi abs hoste inuadatur resistere potest, inconsulto summo imperio. Ast non temere bellum in alienas terras transferre, nisi id expresse in mandatis habeat. Dux vero aliquis inferior, cui cum praesidio militum commissum est vrbem aut arcem tueri, ad eam defendendam omnibus modis conniti debet. Et quidem regulariter eousque [5], donec internecio nulli vsui futura non amplius videtur posse euitari. Ex hisce iudicari potest de facto Pinarii apud LIVIVM L. XXIV. c. 37. Illi tuenda arx Ennensis erat credita. Ciuibus autem claues tradere, flagitium erat capite luendum. Ergo cum iudicaret internecionem suis imminere, ni In rebellionem ruentes occuparet, ciues infidos caedendo nihil fecit extra limites suae potestatis, nisi quod periculo depulso praeter necessitatem saeuiisse videatur. Neque vero nouum bellum Pinarius suscitabat; sed iam publicum gerebatur bellum in Sicilia contra Poenos, eorumque socios, quibus sese adiungere moliebantur Ennenses. Sed an in illum populum, qui auxilia hosti submisit, praesertim vbi id bellum est compositum, arma sint transferenda, ducis non est iudicare. De facto Cn. Manlii in Gallo-graecos mouentis, vid. LIVIVS L. XXXVIII. c. 45. seqq. & L. XLI. c 7. & FLORVS L. II. c. 11. Enimuero si cui praesidi prouinciae, cumprimis a metropoli imperii longius remotae, facultas belli pacisque cum vicinis suis sit concessa [6]; abs tali suscepta bella solennia habebuntur; cum quis eius auctor censeatur, qui ad certum quid agendum potestatem alicui detulit. Quod si autem praeses aliquis citra auctoritatem summi imperii bellum alteri intulerit, penes summum imperantem erit, factum sui ministri probare velit, vel non. Si probat, pro solenni habendum erit bellum, atque isthaec ratihabitio velut retro auctoritatem bello impertitur, vt ex eo tota ciuitas teneatur. Ast vbi summus imperans sui praesidis ausa improbauerit, pro latrocinio istius arma censebuntur, nec tota ciuitas eo bello implicabitur, si praeses iste vel dedatur, vel domi plectatur, reparatione damni dati quantum fieri potest procurata. Eo spectabat interrogatio legatorum Romanorum, sua an publica auctoritate Saguntum oppugnaret Hannibal, apud LIVIVM L. XXI. c. 18. Vbi recte excipiebant Poeni, illam prius quaestionem decidendam: an Sagunti oppugnatio fieri potuerit saluo foedere inter ipsos Romanosque? Hac nondum decisa, Romani gratis quaerebant, an ciuis Poenorum propria, an vero publica quid auctoritate fecisset. Addantur, quae super facto Phoebidae Cadmaeam occupantis disputantur apud XENOPHONTEM Rer. Graec. L. V.

§. XI. VLTERIVS quaeritur, an praeses, qui generali aut peculiari mandato destituitur, possit extraneo bellum recte inferre, tantum ex coniectura voluntatis, seu quia credit, suum factum summo imperanti probari? Id quod negan-

5) V. Petr. BELLINVM Part. 10. de Iure milit. tit. 2. n. 102. H.

6) Qualem potestatem accipere consueuerunt Regum Hispaniae & Lusitaniae Gubernatores in Indiis, & Praefecti societatis Indicanae Foederati Belgii. H.

§. XI. 1) Quod & GROTIO visum fuit L. I. c. 3. §. 5. num. 3. cui frustra contradicit GRONOVIVS, ipse refutatus a Cl. BARBEYRACO, in nota 1. qui liquido ostendit, exceptionem, sine

negandum [1]. Neque enim hoc fufficit videre, quid placiturum fit hoc rerum ftatu fummam poteftatem habenti, fi confulatur; fed hoc magis confiderandum eft, quid idem, vbi res moram fert, aut dubiam habet deliberationem, fe inconfulto cupiat fieri, fi lex ferenda fit, feu vbi in vniuerfum fuper eiusmodi cafibus fit conftituendum [2]. Heic fine dubio id ftatueretur, ne minifter fe inconfulto aliquid fufcipiat fummam rerum fpectans, quale eft bellum, & inprimis offenfiuum, de quo heic proprie quaeritur, quodque regulariter moram fert. Adeoque etfi contingat, vt fummus quoque imperans iudicet nunc bellum aduerfus certum hoftem fumi; non poteft tamen non ipfi difplicere, miniftrum limites muneris fui exceffiffe. Huc fpectat factum Cambyfis, qui miniftros occiderat, quod Croefo peperciffent, quem tamen ipfe feruatum gaudebat, apud HERODOTVM Thalia. Item factum C. Pifonis Propraetoris Siciliae apud SENECAM de Ira L. III. c. 16. Add. tamen LIVIVS L. XLIV. c. 10.

§. XII. CAETERVM qui in libertate naturali finguli viuunt, vti bello non poffunt peti, nifi ob iniurias a fe profectas: ita quomodo in ciuitate reatus iniuriae, & caufa quare bellum inferri poffit ab iis, qui immediate eandem patrauerunt, in totam ciuitatem diffundatur, vlterius quaerendum eft. Id igitur conftat, communitatem tum aliam quamuis, tum ciuilem, ex facto fingulorum, non teneri fine aliquo fuo facto aut omiffione culpabili. Nam quantascunque comminationes adhibeat ciuitas, femper tamen penes ciuium voluntatem naturalis libertas diuerfum faciendi relinquitur; fic vt nullo modo fingulorum facta praeftare poffit ciuitas [1]. Add. GROTIVS L. II. c. 21. §. 2. & quae ibi allegantur exempla ex LIVII L. XXIX. 16. XXXV. 31. XLV. 23. VALERIVS MAXIMVS L. VI. c. 6. §. 3. 5. Porro ex illis modis, quibus rectores ciuitatum bello obnoxii fiunt propter iniurias a fuis ciuibus patratas, duo potiffimum confiderandi funt: patientia & receptus [2]. De patientia ita eft habendum: qui fcit delinqui, idemque prohibere citra probabile periculum grauioris mali poteft, & tenetur, is ipfe deliquiffe cenfetur. Scilicet coniunctim requiritur fcientia & facultas prohibendi, nec alterutrum horum feorfim ad reatum alteri affricandum fufficit. Vid. *L. 1. §. 1. D. Si familia furtum feciffe dicatur.* [3] Sciri autem a rectoribus ciuitatum praefumuntur, quae a fubditis aperte & frequenter patrantur. Facultas prohibendi femper praefumitur, nifi eius defectus manifefte prohibetur. Facit huc illud LYCVRGI Orat. aduerf. Leocratem: [p. 194. 195. Ed. Wechel.] *Delicta tantifper, dum non iudicata fuerint, apud auctores fuos manent: fimul ac vero fententia de illis & iudicium factum fuerit, apud eos manent, qui non iure illa ipfa vlcifcuntur.* Add. POLYBIVS L. IV. c. 27. ab init. GRATIANVS c. 1. & 3. Diftinct. 86. Circa receptum autem, & quatenus ciuitas caufam belli contra fe praebeat recipiendo

 & de-

fine qua haec dici vetat Gronouius, in ipfis verbis Grotii latere.

2) Vid. fupra c. 3. §. 17. & L. V. c. 12. §. 20. H.

§. XII. 1) Maxime cum aliud fint finguli, aliud ciuitas. Vid. fupra L. VII. c. 2. §. 13. H.

2) Supra L. I. c. 5. §. 14. H.

3) *Is autem accipitur fcire, qui fcit & potuit prohibere, fcientiam enim fpectare debemus, quae habet & voluntatem.*

& defendendo eos, qui in alios deliquerunt, plene docet GROTIVS d. l. §. 3. 4. 5. 6.

§. XIII. De repressaliis, siue violentis exsecutionibus in ciues aut bona ciuium alterius Reipublicae, quae iustitiam administrare detrectat, [quibus [1] singulorum ciuium bona tenentur hactenus, vt extranei, quibus debetur, istis, apud se deprehensis, manus iniicere queant:] sufficienter tradit GROTIVS [2] L. III. c. 2. Circa quarum aequitatem hoc quoque addiderim [3], quemadmodum ex coniunctione in corpus ciuile factum est, vt quae vni infertur iniuria per extraneos, ea totam ciuitatem videatur tangere; ita non iniquum visum, singulos velut in subsidium pro debito ciuitatis obligatos esse; cum quod eo nomine illi erogauerint, a ciuitate sua ipsis sit refundendum. Quod si autem hoc modo vnus aut alter ciuium damnum sentiat, debet id inter illa incommoda referri, quae ciuitates tantum non necessario consequuntur; etsi haec minimam partem faciant eorum malorum, quae singulos extra ciuitatem mansura erant.

§. XIV. Bellum non solum quemlibet pro se, sed & saepe pro aliis gerere solere manifestum est. Sed vt hoc recte fiat, in isto quidem, cui succurritur, iusta bellandi causa requiritur: in eo autem, qui auxilium alteri latum it, adesse debet peculiare aliquod vinculum, quo principali belligeranti nectatur; quod idoneum sit, vt in gratiam vnius hominis alterum aeque hominem hostiliter tractare queat. Alias enim locum habebit illa querela apud LVCANVM L. IV. [v. 707. & seqq.]

Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?
Qua stetit, inde fauet: veluti fatalis arenae
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. - - -

Inter eos igitur, quos non recte solum possumus, sed & debemus defendere, sunt nostri subditi. Idque non ideo solum, quia isti sunt velut pars rectorum, sed & quia vt tali defensione fruerentur, imperia liberi homines vltro constituerunt, aut subierunt. Sic apud LIVIVM L. VII. c. 31. & FLORVM L. I. c. 16. Campani ineuitabilem Romanis necessitatem afferri credebant arma pro ipsis

§. XIII. 1) Adiicitur haec definitio Repressaliarum ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 16. Conf. de iis BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 3. §. 6. & seqq. & BYNKERSHOEKIVS Quaest. Iur. Publ. L. I. c. 24.

2) Cui tamen accedere non possumus asserenti d. l. §. 7. n 3. iure gentium singulis pignorandi ius esse, vt Athenis ἐν ἀνδροληψίᾳ. Cuius sententiae etiam BODINVS fuisse videtur L. I. de Rep. c. 10. scribens: repressaliarum exercendarum ius minus recte inter summi imperii iura referri, quoniam vbique fere, & maxime in Gallia ad Carolum VII. vsque, magistratibus, antiquo etiam iure priuatis, id commune fuerit. Enimuero vti in turbidis temporibus, qualia superioribus seculis in Gallia & alibi fuere: ita nunc sane vniuersae Europae consuetudo contrarium seruat, nec id temere: quoniam ex repressaliarum vsu, non minus quam ex bello, vniuersa Respublica in discrimen adduci potest. Vid. ZIEGLERVS L. I. de Iur. maiestat. c. 34. §. 8. & Comment. ad H. Grotium d. l. Illud apertum est, inter ciues eiusdem Reipublicae repressalias prorsus exulare debere. Vid. *L. vnic. nullus ex vican. L. 4. C. de Executor. & Exactor. Nouell. Iustinian. 52. & 153.* H.

3) Displicet haec ratio ZIEGLERO d. c. 54. §. 32.

ipsis capessendi, dum se, suaque omnia iisdem dedunt. Quanquam circa hoc exemplum obseruandum est, siquidem Campani Samnites antea bello iniusto lacessierant, non recte a Romanis eorum vtut dedititiorum defensionem potuisse suscipi, nisi prius aequa pro dato damno, bellique impensis satisfactione oblata. Pro singulis tamen ciuibus rectores ciuitatum tunc demum recte arma sumunt, siquidem id fieri possit sine grauiore incommodo omnium aut plurium ciuium. Quippe cum istorum officium magis circa totum, quam circa partem versetur, & quo pars est maior, eo propius ad totum accedit. Add. GROTIVS L. II. c. 25. Proximi a subditis pro quibus arma ferre teneamur, sunt socii, in quorum hoc foedere comprehensum est. Qui tamen subditis nostris omnino cedunt [1], siquidem vtrisque ferri auxilium nequeat; idque saluo foedere. Nam nulla ciuitas alicui magis obligatur, quam suis ciuibus. Ergo quando aliis auxilia promittit, intelligitur id facere ea lege, quatenus id salua obligatione erga proprios ciues fieri queat. Inde etiam stultus est, qui confidit in foedere, quod seruari alterius non interest. Quemadmodum autem nemo bella iniusta aut temeraria debet suscipere; ita & nemo foederatum talia bella mouentem adiuuare tenetur. Quod etsi praecipue in bellis offensiuis locum habeat; aliquo tamen modo in defensiuis quoque obtinet. Nam si socius meus videat, se hosti parem non esse, etiam adiunctis meis viribus, & tamen perseueret in certam perniciem ruere, cum liceat tolerabilibus conditionibus transigere; stolidus forem, si alieno me furori comitem adiungerem. Et hactenus accipiendum illud GROTII d. l. *ad auxilium nos non teneri, si nulla spes sit boni exitus; quia boni, non mali causa societas contrahitur.* Nam si nullum plane periculum, aut damnum pro socio subeundum fuerit, frustra foedus initur. Post socios locum inueniunt amici [2], seu quibus peculiari beneuolentia iungimur. His etsi expresso foedere auxilium certum atque definitum non sit promissum, in ipsa tamen amicitiae coniunctione mutua fidem inesse intelligitur, vt alteri alterius salus curae sit, quantum arctiores obligationes patiuntur, & quidem impensius, quam alias communis inter homines cognatio postulat. Quae ipsa tamen sufficere potest, vt quis defensionem alterius contra iniurias aliorum manifestas suscipiat; cum praesertim nostra quoque facillime interesse possit, quin & publico omnium bono redundet, vt ne aliquis iniuriis alios impune insultet. Huc facit, quod Solon interrogatus, quomodo quam paucissimae in-

§. 32. existimanti, aliam eamque fortiorem ex iustitia belli gerendi deduci posse: repressalias enim esse bellum quoddam particulare; sed bellum licite inferri, quando Princeps aut ciuitas vindicare neglexit, quod a suis improbe est factum, aut reddere, quod a suis per iniuriam est ablatum. Ergo & repressalias licite ac iuste decerni, si ciuitas vel ciuitatis rector negligat aut non curet, illatam vindicare iniuriam, aut quodcunque ablatum est, restitui. Quanquam AVCTOR ab illa coniunctione, qua ciues inuicem deuincti sint, rationem petit, illam, quae a iure belligerandi sumitur, inclusisse quoque existimari possit. H.

§. XIV. 1) Supra L. V. c. 12. §. 22. H.

2) Amicis tamen BVDDEVS de Comparatione obligationum, quae ex diuersis hominum statibus oriuntur §. 60. praeferri, saltem aequiparari suadet eos, qui eiusdem sint religionis. Recte tamen addit in §. 62. religionis, quae nobis vera videatur, obtentu, neminem sibi omnia licita credere debere, in eos, qui religioni alii, qualiscunque ea sit, addicti fuerint. Detestari id plerosque nostrum in iis, quibus hoc vitium familiare sit, etsi ab eo ipsi non penitus videamur liberi.

ter homines iniuriae ſint extiturae, reſpondit: Εἰ ὁμοίως ἄχθοιντο τοῖς ἀδικουμένοις οἱ μὴ ἀδικούμενοι. *Si perinde cum laeſis doleant, qui non laeſi fuerunt.* DIOGENES LAERTIVS Solone [3]. Spectat quoque huc illud QVINTILIANI Inſt. Or. L. IV. c. 1. *Eſt naturalis fauor pro laborantibus.* EVRIPIDES Supplicibus [v. 267. 268.] Ἔχει καταφυγὴν, θὴρ μὲν πέτραν, δοῦλοι δὲ βωμοὺς θεῶν. πόλις δὲ πρὸς πόλιν ἔπτηξε, χειμασθεῖσα. *Habet refugium petram quidem fera, ſerui aras deorum; ciuitas vero ad ciuitatem confugit, tempeſtate exagitata.* Quae tamen ita temperanda ſunt, vt non ſtatim quilibet, etiam qui in naturali libertate viuit, ius habeat bello alium, qui iniuriam cuiuis alteri intulit, coërcendi & caſtigandi, eo ſolo obtentu, quod boni publici ratio poſtulet, iniurias innoxiis non impune inferri, ac quod vnum tangit omnes tangere debere. Cum enim ei, qui tali modo inuaditur, ademtum non ſit, alterius, quem ipſe vtique non laeſit, vim pari vi repellere; iam pro vno bello duo bella genus humanum turbabunt. Quin & contra naturalem aequalitatem pugnat vltro ſeſe velut arbitrum rerum humanarum obtrudere. Ne nunc dicam, quod eadem res in magnum abuſum pateat, cum vix vllus ſit, in quem non hoc obtentu bellum ſumi queat. Igitur tunc demum iniuria alteri illata ad cauſam belli nobis ſufficere poteſt, quando, qui eadem afficitur, nos in auxilium euocat; ſic vt non noſtro, ſed laeſi nomine, quidquid heic ſuſcipimus, agamus. Sed an & quis arma poteſt capere pro alienis ſubditis, vt ab ipſis iniuriae imperantis arceantur? Super qua quaeſtione videatur ſententia GROTII [4] L. II. c. 25. §. 8. Nobis tutiſſimum videtur ſtatuere, non alio caſu alienorum ſubditorum defenſionem licite ſuſcipi, quam quo ipſi immanem ſuperiorum ſaeuitiam armis recte abs ſeſe poſſint amoliri [5].

§. XV. DE * indictione, quae ad bellum ſolenne requiritur, ſufficientem praebere poteſt informationem GROTIVS L. III. c. 3.

§. XVI. CAETERVM licentiam in hoſtem, quam ius naturae indulgere ſupra diximus, multas gentes ſine fine & modo exercuiſſe, copioſe deducit GROTIVS L. III. c. 4. ſeqq. Vbi tamen obſeruandum, quanquam militibus frequenter a ducibus ſoleant leges praeſcribi, quouſque hoſti debeant nocere, quas vbi transgreſſi fuerint, poenas dant: id tamen fit, non quaſi hoſti iniuriam fecerint, ſed ob violatum ducis imperium, & ſeruandae disciplinae mili-

3) Ἐρωτηθεὶς γὰρ (ὡς ἔοικεν) ἥτις οἰκεῖται κάλλιστα τῶν πόλεων, Ἐκείνη (εἶπεν) ἐν ᾗ τῶν ἀδικουμένων οὐχ ἧττον οἱ μὴ ἀδικούμενοι προβάλλονται καὶ κολάζουσι τοὺς ἀδικοῦντας. PLVTARCHVS in Solone p. 88. D.

4) Et merentur iungi conſultationes apud GVICCIARDINVM L. III. Hiſt. CAMDENVM Hiſt. Eliſab. ad A. MDLIX. & ad A. MDLXIII. H.

5) Quod vero GROTIVS dicto loco putat, etiamſi daretur, ne in ſumma quidem neceſſitate arma recte a ſubditis ſumi, non tamen inde ſequi, quod arma pro ipſis ab aliis ſumi nequeant; hypotheſi innititur ſupra ab AVCTORE reiectae: poſſe quemuis delinquentem in ſtatu naturali ab alio innocente puniri. Sane alium plus poſſe ex charitate pro me, quam me ipſum, vix datur intelligi; quum egomet proximus ſim mihi. Iam ſi externus veniat, vt oppreſſis opituletur, anne hi ſuppetias ſibi ferentibus aduerſabuntur, aut opes cum eo iungere detrectabunt? H.

§. XV. * Hunc §. perinde ac XVII & XIX. omiſit Cl. BARBEYRACVS in ſuis Editionibus, tanquam meras ad Grotium remiſſiones continentes, quas ipſe in notis ſuis iam exhibuerat ad §§. ſuperiores.

§. XVI. 1) Conf. H. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 4. §. 3. & 4. H.

militari. Sic & qui in bello solenni vltra, quam naturali lege concessum, caedibus aut rapinis saeuiit, pro homicida, aut raptore haberi, aut puniri non solet, si iste ad tertium pacatum forte delatus fuerit [1]. Idque non ideo solum, quia nostra nihil interest, quid alibi quis deliquerit; sed & quia tacite inter gentes videtur conuentum, ne alienorum bellorum arbitria ad sese reuocent. Quare enim, qui neutri bellantium est socius, alienam litem temere suam fecerit? Quid quod etiam in iusto bello vix satis cognosci potest, quis iustus sit se tuendi, damnum resarciendi, vel cautionem exigendi modus. Sic vt praestet isthaec conscientiae bellantium relinquere, quam cum suo periculo eadem damnare. Praesertim cum ipsi bellantes tacito quodam pacto in saeuitiam Martis, cuiusque arbitrio exserendam aut temperandam, consenserint [2].

§. XVII. In specie autem, quousque licentiam in personas hostium soleant multi extendere, late docet IDEM L. III. c. 4.

§. XVIII. Illud heic peculiariter quaeritur, an hostem liceat interficere immissis percussoribus? Vbi GROTIVS L. III. c. 4. §. 18. distinguendum iudicat inter eos, qui fidem expresse aut tacite datam violant, vti sunt milites, ciues, vasalli, recepti; & qui nulla fide tenetur. Posterioris generis percussoribus vti nullo iure prohibitum. Add. Th. MORI Vtopia L. II. Verum talibus vti, quorum facto perfidia inest, apud cultiores gentes infame habetur [1]. Etsi aduersus rebelles, piratarumque aut latronum duces quosuis etiam praemiis inuitare religiosi quoque principes soleant; quod ob odium, quibus isti laborant, non reprehenditur [2]. Pari fere modo responderi solet ad generalem quaestionem, an promiscue quorumlibet in bello opera vti liceat? Vbi discrimen fit inter proditores ac desertores suorum dominorum, qui se vltro offerunt, & inter eos, quorum fides promissis, aut per praemia corrumpitur. Priorum operam per mores gentium recte adhiberi, posteriorum non item, sentit GROTIVS L. II. c. 1. §. 21. 22. (Conferatur tamen QVITILIANVS Decl. 225.) Id quod tamen non extra dubium est positum [3]. Quae enim duo ista hostis mei subditorum solicitatione quaeruntur, auxiliis illum nudare, & damnum eidem dare, vtrumque posita iusta belli causa faciendi mihi ius est. Eum finem cur non etiam corruptis per spem praemiorum animis

2) Cum Franciscus Mendosa captiuus a Batauis seruaretur, eumque vidua Bruckii Comitis & Cliuensium legati poenas grauium facinorum exposcerent, quae ille partim vt necessaria, partim vt imperata defendebat, *non visum Ordinibus Foederati Belgii in captiuum, belli iure munitum, iniuria exercere.* H. GROTIVS L. XI. Hist. Belgic. ad A. MDCII. H.

§. XVIII. 1) Quod ex animi Principum magnitudine proficiscitur. Nam si ius rigidum & strictum exigas, licitum est, hostem quacunque ratione perimere, nec interest, an id fiat per militem, an per percussores, eosque plures, an singulos siue in fide teneantur, siue non teneantur. Vid. GROTIVS l. c. & BVDDEVS in Specim. Iurisprud. Histor. §. 49. & seqq.

2) V supra c. 3. §. 17. H.

3) Forte autem GROTIVS cum AVCTORE conciliari potest, si ille de foro conscientiae, hic de externo iure belli intelligatur. *Nam non praesentis tantum seculi, sed antiquorum etiam temporum dehonestamentum fuit, aliorum Principum ministros auro corrumpere, atque opera eorum subiectos populos ad rebelliones illicere*, vt loquitur & exemplis probat FORSTNERVS ad XII. Ann. 44 verb. *[illegible] amores Armeniorum ad res nouas [illegible]* [illegible] AVCTOR ipse infra c. 11. §. 5. H.

mis ciuium adsequi liceat, nulla sufficiens ratio adparet. Praesertim cum omnes fateantur, posse hostis mei ciues ad deditionem, adeoque ad deserendum suum dominum fictis terroribus compelli; qualis desertio sane omni vitio non caret: nec leges militares minus supplicium capitis intentant iis, qui hoc modo imponi sibi patiuntur, quam perfidis ac proditoribus, cum ignauia & credulitas officio militari non minus repugnet quam perfidia. Vis porro ita est legitimum medium hosti nocendi, vt ideo dolus non semper illegitimum sit medium. Ac licet illi desertores sine proprio peccato id non faciant; ex eo tamen in solicitatorem nihil culpae videtur redundare; ideo quod nulla adparet obligatio, vt, qua commodissime datur, via ius meum consequi intermittam, ne occasionem praebeam peccandi illis, qui mecum commercia iuris per iniuriam suam abruperunt. Cur igitur argenteis lanceis oppugnare non possim, quos ferreis confodere licebat? Praesertim cum in arbitrio ipsorum relinquatur, quaecunque demum solicitationes adhibeantur, vtrum hostem me experiri malint, an gratiam meam vtili mihi opera redimere. At cur in pace, verbi gratia, alterius seruum non possim solicitare, vt deserto per flagitium domino suo, ad me transeat, duplex ratio est: tum quia nulla mihi potestas competit istius res interuertendi; tum quia seruo ipsi nullum malum recte inferre poteram, si suo transfugio me sibi non conciliaret. Quorum vtrumque in isthoc casu adparet. Sicuti igitur dominium, quod hostis in res suas habet, respectu nostri nullum est, quin eas possimus eripere; ita & ius illud, quod idem in suos subiectos habet, hactenus nobis nullum est, quod nos curare non teneamur, vt istud ius inuiolatum ipsi persistat. Vnde quod alias huic sententiae opponitur; non posse aliquem incitare alterum ad id, quo facto is peccet; seu peccare, qui alteri peccandi causam aut occasionem dat; inter non-hostes duntaxat valere videtur. Hostis enim in respectu ad me in eo est statu, vt dum ius meum aduersus illum persequor, non curandum mihi sit, peccandi is ansam inde arripiat, an minus. Eoque licet argentum aut promissa nostra alterum reuera ad perfidiam mouerint, nobis tamen in perfidia velut proprium peccatum imputari non posse videtur, quia in praesens per hostilem statum commercia iuris nobis cum illo abrupta sunt, & ille quantum in se nobis licentiam aduersus se in infinitum dederit. Et cum vbi belli ratio exigit; nobis nefas non sit hostem perdere, neque nefas videbitur ansam ipsi porrigere, vt peccato se adstringat. Nam ea ratio elumbis est, quam aliqui adferunt: inter hostes fides seruari debet, igitur subditi hostis non possunt solicitari ad perfidiam. Cauendum tamen est, ne quis sibi ipse heic exemplo noceat. Et qui, cum posset, isto agendi modo abstinet, sine dubio eximiae cuiusdam generositatis laudem meretur. Sed & veritas constat illi effato apud PROCOPIVM Hist. Goth. L. I. [c. 8.] *Cui proditoris vsus contigit, in praesens quidem gaudet*

§. XX. 1) Vid. supra L. IV. c. 6. §. 14. vbi AVCTOR docet, qua ratione ab hostibus capta, nostra fiant.

2) Modo eae hostium fuerint. Nam quarum domini nec hostium sint subditi, nec hostilis animi, eae bello acquiri non possunt, modo eas non eo animo miserint, vt hosti suppetias ferrent. Quod ad res attinet in hostium nauibus repertas, in dubio eae hostiles esse censentur, & proinde captae cupientis dominium subeunt, nisi superior praesumtio validis in contrarium probationibus

posse

gaudet beneficio ob victoriam: in posterum autem, ex rebus actis enascente suspicione, eum, a quo beneficium accepit, & odisse & metuere incipit, habens apud se mala ipsius fidei documenta. Add. VALER. MAXIMVS L. VI. c. 5. §. 7.

§. XIX. QVID in res hostium, etiam quae sacrae dicuntur, licentia hostilis ferat, docet GROTIVS L. III. c. 5.

§. XX. ADQVIRERE iure naturali, ac salua conscientia iusto bello [1] ex rebus hostium ea quis potest, quae ipsi debentur [2], aut debitis paria sunt, & ob quorum detrectatam solutionem fuit ad arma veniendum; computatis simul impensis in violentam iuris exsecutionem factis, ac si quid vlterius hosti eripi ad cautionem necessarium iudicabatur. Vnde si quis opum fiducia iniuriam aliis intulerit, eidem victo recte superfluae opes detrahuntur, vt in posterum sit modestior. Sed moribus gentium in bello solemni quis sine fine & modo fit dominus eorum, quae hosti eripit, etsi longe excedant praetensionem, ob quam bellum fuit motum. Vid. GROTIVS L. III. c. 6. §. 1. 2. seqq. vbi etiam traditur, quando res tam mobiles, quam immobiles captae intelligantur. Vbi tamen probe obseruandum, per adprehensionem bellicam adquiri tantum ius, quod valeat aduersus quemuis tertium pacatum. Sed vt captor adquirat dominium, valiturum etiam aduersus eum, cui res erepta fuit, necessum est, vt accedat huius cum altero pacificatio & transactio. Citra hanc enim priori domino ius remanere intelligitur ad rem istam [3], quandocunque vires superfuerint, hosti iterum extorquendam.

§. XXI. ILLVD quoque quaeritur, cuinam in bello solenni res adquirantur, an toti populo, an singulis, qui de populo sunt, aut iis, qui primi eas adprehenderunt? Id quod nobis paucis videtur posse expediri. Constat igitur penes summum imperium esse ius belli, sub quo comprehenditur ius ciues armandi, & in expeditionem educendi, vt & ius iisdem imperandi pecunias, aut alia ad bellum necessaria. Sed cum bella suscipiantur vel ad asserenda priuatorum debita, quae hostis vltro exsoluere detrectat, vel ob causam, quae totam Rempublicam spectat, facile adparet, priori casu primo omnium id esse agendum, vt illi, quorum causa bellum geritur, sibi quod debetur obtineant. Quod superat, & vbi publicam ob causam bellum geritur, vti auctor belli est, qui summum imperium gerit; ita & huic primo adquiritur, quidquid in bello capitur, per quoscunque id primum adprehendatur, siue illi sint mercenarii milites, siue ciues, quibus militia pro imperio, etiam citra stipendium fuit iniuncta. AELIANVS V. H. L. VI. c. 6. *Ὀυκ ἐξῆν ἀνδρὶ λάκωνι ὐδὲ σκυλεῦσαι τὸν πολέμιον. Non licebat viro Lacedaemonio ne spolia quidem hostis legere.* Quia tamen bellum ciuibus singulis onerosum est, siue tributum, siue opera militaris iniungatur,

possit elidi. Conf. GROTIVS L. III. c. 6. §. 5. 6.

3) Cum Bataui A. MDCII. multas Lusitanorum naues cepissent, scribit H. GROTIVS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. *Illud obscurius, an quae captis in nauibus Italorum bona inueniebantur, in praedam cederent. Res inter aequitatem & ius belli media, transigendo decisa est.* H.

gatur, recte & humaniter facit ille, cui summum est imperium, vt vicissim aliquod emolumentum in singulos ciues ex bello redundet. Quod fieri potest, si vel stipendium de publico ciuibus in expeditionem euntibus detur. Vid. LIVIVS L. IV. c. 60. L. V. c. 4. vel praeda inter eos diuidatur, aut cuiuis concedatur [1], vt, quod ipse rapuerit, sibi retineat; (sicuti apud Graecos, quando bellum alicui populo indicebatur, *τὸ λάφυρον ἐκήρυξαν*, spolia ius fasque esse capere praeconis voce significabant. Vid. POLYBIVS L. IV. c. 26. 36.) vel praeda in publicum redacta in posterum inde onera & tributa ciuium leuentur. Mercenariis autem praeter stipendium nihil debetur, nisi ex liberalitate, aut ob praestitam insignem operam, aut incitandae ipsorum fortitudini. Add. GROTIVS dicto loco §. 8. seqq. qui operose hanc quaestionem deducit. Vbi circa distinctionem actuum bellicorum in publicos, & priuatos, qui occasione duntaxat belli publici suscipiuntur, obseruandum: non extra dubium esse, omne id, quod priuatis actibus, & iniusso priuatorum ausu in bello capitur, id capientium vtique fieri. Nam & haec est pars iuris belli, designare, quinam hosti nocere debeant, & quo vsque. Ergo priuatis non licebit praedas ex hostico agere, aut quamcunque rerum hostilium inuadere sine permissu summi imperii. Cuius itidem est definire, quo vsque priuati eam praedandi licentiam debeant exserere, & tota praeda, an pars aliqua ipsis cedere debeat. Sic vt quidquid heic priuatis competit, id omne ex indultu summi imperii dependeat [2]. Scilicet vt aliquis miles sit, & actus bellicos offensiuos exercere queat, publice auctorandus est. Inde Cato *negat ius esse, qui miles non sit, pugnare cum hoste*, apud CICERONEM Offic. I. [c. 11.] Add. ZIEGLERVS ad Gotii d. l. §. 12. [3]

§. XXII. CIRCA adquisitionem incorporalium in bello peculiariter obseruandum, ista non adquiri, nisi cum subiecto, cui inhaerent [1]. Quod subiectum sunt vel personae, vel res. Rebus, verbi gratia, praediis, fluminibus, portubus, oppidis, regionibus saepe quaedam iura inhaerent; vel potius personis, quatenus istas res possident, certa iura in alias res aut homines competunt. Sed heic videndum est, vtrum isti rei hoc ius competat ex pacto aliquo personali, an ex pacto reali; seu vtrum is, qui primus illud ius cum re coniunxit, ita pactus fuerit, vt illud ius perpetuo penes possessorem eius rei esset, quisquis is sit, & quocunque titulo ad eum res ista peruenerit; an vero id ius duntaxat valere voluerit, quando certae personae eam rem certo titulo

§. XXI. 1) Quod hodie in plerisque fere Europae ciuitatibus vsitatum est. Circa personas autem captas quid obtineat complurium populorum leges adduxi Comment. de Lytro sect. 2. §. 2 H.

2) A Grotio maluit stare KVLPISIVS Diss. de Priuatis in hostem excursion. §. 17. nominatim AVCTOREM refellens, eique exprobrans, quod confundat distinguenda. Nimirum talem priuatum haut dubie occupatione bellica acquirere res hostium, & quidem sibi, non ciuitati, cuius instrumentum non fuerit; quippe contra voluntatem eius agens: Poenae tamen obnoxium esse, quatenus contra mandatum egit. Enimuero si hoc concedit Kulpisius, simul etiam fateatur necessum est, dominium illud, quod acquisiuit talis capiens, non nisi reuocabile esse. Quid enim vetat, quo minus summus imperans tali per modum poenae auferat contra ius acquisitum. Caeterum de volonibus notat H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 6. §. 23. *tacita consuetudine vbique fere*

tulo obtinerent. Si posteriori modo ius alicui rei adhaereat, non statim is, qui rem quoquo titulo occupauit, illud ius exercere potest, sed videndum est, vtrum id ius etiam titulum bellicae adquisitionis ex prima eiusdem institutione sequi debeat. Illa autem iura, quae per se & immediate alicui personae competunt, tendunt vel in alias personas, vel in res. Iura quae personae competunt in aliam personam, cum non nisi huius consensu sint quaesita, (qui consensus non promiscue quemlibet spectauit, sed certum duntaxat hominem,) hautquidquam simul adquisita intelligentur [2], vtut persona, cui ista competebant, in hostium manus peruenerit. Sic rege ab hostibus capto, non statim hosti regnum quoque fuit adquisitum. Marito aut patre capto, non statim potestas in vxorem & liberos adquiritur [3]. Quando autem quis vxorem simul cum marito cepit, ius in vxorem captiuam accipit, non ex eo quod maritum simul cepit, sed vnice ex eo, quod istam cepit; nec plus aut minus potestatis accepit, siue maritum simul, siue non ceperit. Neque victor iste in captam alterius vxorem potestatem maritalem accipit, sed quale ius in captiuos adquiri mos est. Conf. GROTIVS L. III. c. 7. §. 4. Circa iura autem in res distinguendum est, vtrum aliquis viuat in ciuitate, an vero extra ciuitatem in statu mere naturali. Si in hoc statu viuat, qui personam cepit, omnes simul ipsius res cepisse intelligitur, aut saltem facultatem nactus est easdem quoque capiendi; quia nemo amplius obstat, qui istarum occupationem prohibere iure possit. Verum in ciuitatibus receptum, vt non cum persona res quoque ipsius pereat; sed vt istius ius ad alias personas eius ciuitatis deuoluatur, aut his non extantibus publicis bonis adcrescat. Vnde si ciuis ab hoste captus fuerit, bona istius, quae simul capta non fuerunt, non adquiruntur capienti, sed ad eum perueniunt, quem leges ciuiles ad successionem vocabant, si iste naturali morte functus esset. Quod si autem simul cum persona hostis ipsius quoque bona ceperit, sufficit ipsi ad dominium rerum captarum titulus captionis bellicae, nec opus est, vt istud dominium demum arcessat ex persona prioris domini simul capti; adeoque perinde est, quantum ad ius captoris in res captas, siue dominum simul ceperit, siue non.

§. XXIII. AD isthaec illustranda facit quaestio, apud Amphictyonas quondam agitata, de qua QVINTILIANVS Inst. Or. L. V. c. 10. *Cum Thebas euertisset Alexander, inuenit tabulas, quibus centum talenta mutua Thessalis dedisse Thebanos continebatur. Has, quia vsus erat commilitio Thessalorum, donauit his vltro,*

 postea

fere introductum, vt sua faciant, quae capiunt subditi, qui sine stipendio & suo sumtu suoque periculo rem gerunt. Interdum tamen pacta super ista re ineuntur, maxime si plures priuati per societatem aliquam expeditionem faciant, aut lege publica pars praedae factae publico seponitur. Vid. GROTIVM d. c. 6. §. 24. n. 6. H.

3) Potuisset aliquid addere AVCTOR de Foederatis, qui & ipsi partem praedae ferre debent, quamuis in ipso foedere nihil ea de re cautum sit.

§. XXII. 1) Hinc chirographo capto ius debitum exigendi & accipiendi acquisitum non est: nam ius illud personae adhaeret, & in chirographo tantum probatio debiti continetur. Vid. supra L. III. c. 6. §. 16. Ioach. BVRGERVS Cent. I. Obseru. iuridic. polit. militar. 26. H.

2) Hinc captor creditoris non etiam huius nomina, licet eius ossibus, vt loquuntur, inhaerentia acquirit. Ius enim in debitorem est ex mutua conuentione. H.

3) Vid. H. GROTIVS L. III. de I. B. & P. c. 7. §. 4. H.

postea restituti a Cassandro Thebani reposcunt Thessalos [1]. Thebanorum rationes dicto loco adferuntur [2]. Quibus Thessali reponere poterant: I. Quod vi iusta ablatum est, hautquidquam reposci posse. Consuetudine porro gentium vim in bello solenni adhibitam pro iusta reputari, adeo vt priori domino in erepta tali bello nulla praetensio remaneat, postquam pacificatio interuenerit. II. Ius belli vtique aliquid valere in iis, quae in iudicium trahuntur. Sane enim post finitum bellum, si de re, quam bello adquisiui, controuersia moueatur, sufficit titulum bellicae occupationis allegasse. III. Bello iusto parta vel maxime etiam in pace iure possideri, inprimis postquam pacto vtrinque pax est constituta. Heic enim possessoris manere intelliguntur, de quorum restitutione expresse non fuit conuentum. IV. Cum persona capta adquiri vtique posse iura illa, quae proprie & vltimato in ipsis rebus fundantur, ita tamen vt captus per consensum suum ea in me transferat:* quem consensum intentatione grauioris mali mihi eliciendi facultas est. Vnde quemadmodum donare alteri possum actionem meam cum hoc effectu, vt debitor id aeque ipsi, quam antea mihi soluere teneatur: ita si captus consensu suo actionem suam in me transtulerit, vtique debitor, quod capto debuerat, mihi debere incipit. Et hoc modo Alexander creditum illud sibi adquirere poterat [3], siquidem Thebas ciuitatem reliquisset, adactis illis, vt ius suum in ipsum transferrent; & reuera adquisiuisse intelligitur, postquam citra vllius rei exceptionem Thebarum dominus factus erat. Qua ratione ius habebat id debitum a Thessalis exigendi, aut illud iisdem condonandi. Quin & Thebanos immediate adigere poterat, vt debitum illud Thessalis remitterent. Vnde Alexander, dum Thessalis debiti tabulas concedit, non tam hoc agebat, ne Thebanorum ciuitas, quam ipse delebat, aliquando debitum posset exigere, sed vt testaretur, quod ipse eo nomine nihil istos esset posciturus. V. Illud falsum, quamdiu aliquis superesset ciuium, esse & censeri ipsum totius summae creditorem, adeoque habere idem ius, quod ciuitas habebat, exigendi, quod huic debebatur. Qui singuli enim de dissoluto plane ciuitatis corpore supersunt, hautquaquam ius ciuitatis

§. XXIII. 1) Vide, quae de eadem quaestione exhibuit TITIVS Obseru. in Comp. Lauterb. DLCCCXXXIIX. & HOTMANI Quaestion. Illustr. 5.

2) Pro quibus etiam calculum posuere HOTOMANNVS Quaest. illustr. V. AYLA L. I. de Iur. militar. c. 5. H.

3) Nam imperio occupato iura simul publica sunt occupata; sub quibus vti aerarium, ita nomina quoque publica continentur. Hinc diuersus plane casus est, si miles priuatus chirographum occupauerit, de quo ad §. 22. dictum. Hic enim nihil acquirit, nisi quod manu cepit, abstulit & in custodiam deportauit. H.

4) V. infra c. 12. §. 8. H.

5) Cui ius, iam aliis quaesitum, non potuit donare Cassander. H.

§. XXIV. * Et AVCTOR de Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 16. §. 14. Add. L. VII. c. 7. §. 3. 4. GROTIVS L. III. c. 15. BVDDEVS Philos. Pract. P. II. c. 5. sect. 6. §. 9. & seqq. & LOCKIVS de Gubernatione ciuili c. 15.

§. XXV. 1) Quod fit Iure postliminii, quod inde dictum, quod quis ad limina suorum, aut amicorum redeat. Conf. BVDDEVS Philos. Pract. II. c. 5. sect. 6. §. 25. & seqq.

2) Idque iure postliminii, quod in ipsa naturali ratione est fundatum. Quandoquidem Reges aut populi liberi, qui bellum suscipiunt, credi volunt, iustas sibi fuisse causas, cur id faciant: contra autem iniuriam facere eos, qui aduersum se arma ferunt, ac proinde occupationem rerum esse iniustam. Quanquam Romani non pauca in eo ex vsu suae Reipublicae constituerunt; quae proinde a quibusdam ad ius gentium male referuntur. Nimirum ius postliminii non est tale ius, quod gentibus inuicem intercedit, sed est proprium ciuitatum, quod in illis summi imperantes

tis ſibi poſſunt aſſerere, cum ipſi nequaquam amplius eam ciuitatem conſtituant [4]. Patet autem Alexandrum Thebanorum ciuitatem penitus deleuiſſe, adeo vt qui cladi ſupereſſent, nequaquam pro populo aliquo poſſent cenſeri. Et qui poſt Thebanorum oppidum inſtaurarunt, nouus plane fuere populus [5]: qui ſi qua peculiaria veteres Thebani iura habuerant, nequaquam ſibi ex ſolo loco vindicare poterant, niſi de integro ea quaeſiiſſent. Quod circa illud Theſſalorum debitum factum non erat. VI. Theſſali non quocunque modo poſſeſſionem tabularum nacti erant, ſed vltro eas acceperant traditas ab eo, qui omnia Thebanorum adquiſiuerat, animo id debitum ipſis condonandi.

§. XXIV. Qua ratione in victos imperium quaeratur, docet Grotius L. III. c. 8. *

§. XXV. Videndum & paucis eſt, quomodo res bello ereptae iterum ad antiquos dominos redeant [1]. Vbi illud quam maxime aequitati naturali congruere arbitramur, vt per bellum capti, vbi manus hoſtium quocunque modo euaſerint, neque illis fide data ſint obſtricti, atque ad ſuos redierint, non modo priſtinum ſtatum, ſed & omnia ſua bona ac iura recuperent [2]. Quod autem res attinet, quamdiu bellum durat, ſi hoſtibus iterum ſint ereptae ſiue per nos ipſos, ſiue per noſtros ciues aut milites, eas ad antiquos dominos redire par eſt, non immobiles tantum, ſed & mobiles, modo liquido a nobis poſſint dignoſci. Nam cum ciuitati incumbat quantum fieri poteſt bona ciuium defendere; eiusdem quoque erit, quantum in ſe eſt curare, vt quae ipſis erepta ſunt, recuperentur. Neque obſtat, quod illa a militibus ſint recepta. Hi enim miniſtri tantum ſunt ciuitatis, & quae adquirunt, ciuitati, non ſibi proprie adquirunt. Cum autem iniquum ſit, vt iſta bona ciuibus erepta ſibi adquirat ciuitas, nihil aliud supererit, quam vt ea priſtinis dominis reſtituantur [3]. V. 1 Samuel. XXX, 22. ſqq. Apud Homerum Iliad. λ. praeda diuiſa memoratur inter eos, quibus res ab hoſtibus ante ereptae fuerant. Sed quid iure Romano potiſſimum circa poſtliminium ſit diſpoſitum, accurate tradit Grotius L. III. c. 9 [4].

tes ſecundum rationem naturalem, de qua modo dixi, indulgent ciuibus ſuis. Ex quibus iam ſponte ſua fluit deciſio quaeſtionis, non ſemel inter populos diſceptatae, an ſi perſona vel res captae in ciuitatem, quae neutrarum eſt partium, deueniant, libertatem iure poſtliminii conſequantur? Quod haut dubie negandum: quoniam illi, qui in bello ſunt medii, factum pro iure accipiunt, adeoque captiuitatem improbare non poſſunt. H.

3) Recte: hoc enim congruit rationi naturali, ob quam poſtliminii ius eſſe introductum modo dixi, & quae Grotius heic pro iure gentium venditat; ad ius gentium interueniens perperam referuntur. Vid. ſi libet. L. I. Paroemiar. Iur. Germ. 86. §. 2. Adde Ius Militar. Hollandic. art. 63. ſequ. Apud Romanos expulſis hoſtibus ex agris, quos ceperant, dominia eorum ad priſtinos dominos redibant, nec aut publicabantur, aut praedae loco cedebant. *L. 20. §. 1. D. de Captiu. & poſtlim. reuerſ.* At mobiles res (ſeruis exceptis, & ſi quae aliae erant ad belli vſum, veluti naues longae atque onerariae, item equi aut equae fraeni patientes) poſtliminii iure non gaudebant, ſi modo in caſtra ſiue ſtationes hoſtium fuiſſent perductae. Nam quod legimus apud Livium L. III. c. 10. L. V. c. 16. L. X. c. 20. & c. 35. dominis res reſtitutas, id non iure poſtliminii factum, ſed quia eorum eſſe nondum deſierant; quippe ad praeſidia hoſtium nondum perlata. Vid. *L. 44. D. de Acquirendo rer. domin.* Illa haut dubie mera liberalitas fuit P. Scipionis, quando capta Carthagine pronunciari per praecones iuſſit, vt Siculi ad ſua ſimulacra, quae dudum amiſerant, recognoſcenda conuenirent, eaque reciperent. Cicero VI. Verrinar. & Plutarchus Apopht. regiis. H.

4) Cui addendus Bynkershoekius Obſeruat. L. I. c. 20. & L. III. c. 6.

§. XXVI. INTEGER autem populus si vel propriis viribus, vel sociorum armis iugum hostile excusserit, sine dubio libertatem & statum antiquum recuperat [1]. Quod si autem aliqua pars bonorum, quae antea ad ipsum pertinuerant, adhuc sub potestate hostis remaneat, ad illam recuperandam praetensionem retinet, quamdiu bellum pace nondum fuit compositum [2]. Sed si tertius aliquis suo nomine hosti subactum antea populum bello eripuerit, hic dominum tantum mutabit, neque libertatem recuperabit. Idem quoque de parte alicuius populi est dicendum. Quod si pars populi vindicetur ab illo populo, cui tantisper auulsa fuit, aut istius sociis, antiquo iterum corpori coniungetur, & in pristinum locum ac iura redibit. Quanquam & cum sociis ita conueniri possit, vt ipsi retineant, quod quondam nostrum hosti eripuerint. Sicuti Demetrius malebat Philippo regnum sibi ademtum cedere, quam id Romanis relinquere, apud IVSTINVM L. XXIX. c. 2. Sed & si proprio ausu praesidia hostilia deiecerit, ad antiquum corpus reuertetur, nec peculiarem constituere ciuitatem praetendet; cum ciuitas ista suo iuri ad isthanc partem non renunciauerit.

* *

CAPVT VII.

DE PACTIS BELLICIS.

DISPICIENDVM iam de pactis publicis, quae statum belli praesupponunt. Eorum aliqua ipsum statum belli tollunt, alia eundem relinquunt, sed aliquatenus temperatum. De his antequam sigillatim agamus,

§. XXVI. 1) V. supra ad L. VII. c. 5. §. 21. H.

2) Eumenes, etiamsi fractus opibus nihil praeter arcem, in qua obsidebatur, suum dicere posset, dicebat apud PLVTARCHVM in eius Vita: *Superiorem se agniturum neminem, quamdiu gladium manu exsertum teneret.* H.

§. II. 1) Imo hoc quoque genus conuentionum, non minus quam aliud, religiose seruandum videtur, donec tempus eius praeterlapsum sit, aut hostis, migrando conditiones ipsius, fide nosmet liberauerit. Quae ab AVCTORE adferuntur, iusto plus probant. Nulla enim aliter ratione, bello finis imponi posset. Nam, eadem

agamus, in vniuersum erit videndum de validitate posterioris generis pactorum.

§. II. De pactis igitur, quae cum hoste ineuntur, in vniuersum pronunciat Grotius L. III. c. 19. ea seruanda esse. Quod quanquam omnino obtineat circa pacta, quae ad pacem tendunt; tamen circa illa, quae statum belli relinquunt, neque ad eum tollendum spectant, res non omni caret dubio [1]. Neque enim adeo valida est argumentatio: hic intelligit, quid geratur, & potest consentire; Ergo ex promisso ipsius alteri cuicunque nascitur ius, aut ipsi aduersus alterum obligatio. Status enim belli, vt talis, proprium agendi modum vim agnoscit; pacis autem proprium instrumentum est fides. Igitur incongruum videtur fidem adhibere, vbi de pace reducenda aut conseruanda non agitur; imo vbi status belli magis foueri, quam destrui videtur. Dein, quicum paciscor, ab eodem postulo, vt fidem mihi adhibeat. Atqui implicat, postulare, vt alter fidem meam sequatur, & nihilominus profiteri, me velle ipsius hostem manere, id est, qui quacunque via ipsi nocere velit. Nam hostilis status vtique in se dat licentiam nocendi alteri in infinitum. Ergo protestatio de non vsurpanda aduersus alterum hostilitatis licentia facto videtur contraria, quamdiu quis in pleno statu belli sese permansurum fert. Vnde neque locum heic habere poterit, quod supra traditum fuit [2], eos qui inter sese paciscuntur, eo ipso renunciasse exceptionibus, quae ex alterius persona desumtae metum possent facere, ne alter fidem fallat. Nam si serio istis exceptionibus renunciant, iam hostes esse desinunt: sin de hostilitate adhuc continuanda aperte profitentur, ipsa res verbis eorum fidem detrahit; ac potius praesumendum est, eos inter se insidias struere, & viam nocendi quaerere altero in securitatem dato. Quo facit illud apud Procopium Hist. Goth. L. IV. cum legati Narsetis ad Totilam dicerent; *In quod tempus praelium condicis? ille, post octo, inquit, dies pugnemus. Reuersi ad Narsetem legati audita, conuentaque renunciant. At ille fraudem Totilae suspectans, parabat se, vt postero dimicaturus, neque eum fefellit sua coniectura: sequenti enim luce adest nuncium omnem praeueniens cum toto exercitu Totilas.* Quin nec alteri, qui eiusmodi pacto decipitur, nouum aliquod ius aduersus decipientem oriri potest; quippe cum iam ipsa hostilitas aduersus hostem in infinitum vim exserendi praebeat. Quod si autem quis dicat, ideo standum esse eiusmodi conuentis, ne hostis deceptus vehementer irritetur, & in nos deinceps acrius saeuiat, is hoc ipso agnoscit, eadem vtilitate aestimari. Quo referendum est illud Ambrosii Off. L. I. c. 29. *Si constitutus sit cum hoste aut locus, aut dies praelio, aduersus iustitiam putatur, aut loco praeuenire, aut tempore. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius laeserint, vehementior refertur vltio.* Equidem non tenemur omnem licentiam belli in hostem exserere, & saepe,

dem de caussa, licitum nobis videri posset rumpere inducias, rite petentibus datas, & in vincula coniicere, quibus Liber Commeatus concessus. Equidem, quamuis de pace agamus, hostes nondum esse desiimus, imo potius reapse induciae tantisper fiunt, vt adpareat, an bellum finiri queat. Quare & actus hostiles, si tractatio de Pace exitu felici destituatur, denuo incipiunt. Id vero facile dari Auctori potest, bene nobis cauendum esse, antequam hosti promittamus, quoniam ad fidem fallendam procliues sunt homines, quoties suis sic consulunt commodis, in primis quando cum talibus eis res est, quibus odio ipsi sunt, quum odio eos prosequantur.

2) L. III. c. 6. H.

saepe, cui extrema quaequae poterant inferri, parcere cum laude est coniunctum. Sed tamen cum hoc fine bellum sit concessum, vt iura nostra tueamur, aut asseramus, vbi pacificis mediis id obtineri non poterat: igitur breuissimam quamque viam, qua eo pertingi possit, naturae quam maxime probari censendum est. Adeoque vbi per pacta illa, vim hostilem temperantia non nisi bellum alatur, naturae eadem repugnare manifestum est. Conf. HOBBESIVS de Ciue c. 3. §. 27. Vtut ista sint, tamen inter cultiores gentes, vti plura alia, ita & hoc in fauorem fortitudinis bellicae receptum [3], vt & ista pacta valerent, quae ad statum belli tollendum non pertinerent, sed tantum ad hostilitatem cum aliquo moderamine exercendam spectarent. Qualia sunt induciae paucarum dierum aut horarum sepeliendis mortuis, pactum de concedendo transitu per nostra praesidia. Item vt certis locis, hominibus aut rebus plane parceretur, vt certo tempore hostilitas non exerceretur, vt certa instrumenta nocendi non adhiberentur. Sic Ad. OLEARIVS Itin. Persici L. V. c. 20. tradit, inter Persas & Turcas pactum esse, vt mercatores etiam belli tempore vtrinque tuto commercia queant exercere, & hinc inde commeare; quod vtriusque populi intersit commercia non intermitti. Scilicet expedire rebus humanis videbatur, quaedam velut commercia belli instituere, & in artem quasi bellum redigere, postquam plurimos in bella haut necessaria ambitio, & habendi cupido impulit; vt saltem innocentibus iniuriae eo fierent tolerabiles magis, si non omnem suam licentiam status bellicus exsereret. Accedit quod bellatoribus noxia fere sit opinio perfidiae, aut per pacta aliis illudendi; & quod cordatiores non nisi semel decipiantur. Prudentis tamen non fuerit, eiusmodi pactis multum confidere [4], aut in securitatem sese resoluendo hosti nocendi occasionem praebere; adeoque ad talia citra necessitatem non descendere, nisi vbi fallenti paria reponendi facultas suppetat, aut alias satis nobis cautum sit.

§. III. INTER pacta, quae statum belli non tollunt, sed eius actus tantum suspendunt, sunt induciae, quae sunt conuentio, per quam bello manente, ad tempus bellicis actibus abstinendum est. Quae definitio illustratur a GROTIO L. III. c. 21. §. 1. Nam vtique ad plures annos induciae solent dari. Vbi tamen pro excusando Varrone & Paulo [1] dici possit [2], eos ob oculos habuisse illas duntaxat inducias, quae manentibus vtrinque in expeditione exercitibus solent iniri [3]; quae regulariter non nisi paucorum dierum sunt: non autem

3) Ita ergo ex sententia AVCTORIS. (Vid. supra L. II. c. 3. §. 23.) pacta isthaec, vi iuris non obligabunt. Quod minime admittendum censeo. Nam in pactis est iuris translatio, adeoque in iis aliquid plus est, quam in sola testatione. Vnde cadit argumentum AVCTORIS praecipuum: hostilem statum licentiam nocendi dare in infinitum: id enim verum est, quousque alter, qui se hostem ferebat, istud ius non abdicauit, vel omnino vel ex parte. Conf. AVCTOR. L. IV. c. 1. §. 19. H.

4) Atqui AVCTOR hanc cautionem etiam in foederibus commendat L. III. c. 6. §. 9. in fine: quae tamen obligare non est dubium. Caeterum idem monitum est POLYBII L. VIII. Hist. c. 2. *Τοῖς μὲν γὰρ ἀσκέπτως ἑαυτοὺς ἐγχειρίζουσι τοῖς ὑπεναντίοις ἐπιτιμητέον· τοῖς δὲ τὴν ἐνδεχομένην πρόνοιαν ποιουμένοις ἐγκλητέον· τὸ γὰρ μηδενὶ πιστεύειν εἰς τέλος ἄπρακτον.* *Nam illi quidem demum reprehensione digni sunt, qui temere suorum hostium fidei se permittunt: illi vero non sunt culpandi, qui pro vide prout possunt sibi cauent: nam credere quidem prorsus nemini, amittere est facultatem rerum gerendarum.* H.

§. III 1) Induciae *sunt*, *cum in breue & in praesens tempus conuenit, ne inuicem se lacessant.* L. 19. §. 1. D. de Captiu. & de postliminio.

tem illas, quibus totus belli adparatus dissoluitur, & quae intra praefinitum tempus plenae pacis instar gerunt; praesertim vbi isthaec clausula sit expresse induciis inserta, vt interea de plena pace constituenda tractetur. Obseruandum autem est & hoc, licet induciae posterioris generis regulariter complectantur omnes ditiones vtrinque belligerantium; conueniri tamen ita posse & solere, vt certis duntaxat in locis induciae obseruentur, in aliis autem bellum possit geri, verbi gratia, populi Europae, qui in India orientali aut occidentali terras possident, inducias concludere possent per Europam valituras, bellum autem in Indiis continuare [4].

§. IV. Hoc loco quaeri potest: si certus terminus temporis sit paci additus, puta in annos XX. XL. an pro induciis illud sit habendum. Nobis videtur omnem pacem sua natura aeternam esse, id est, quandocunque pax initur, partes ita paciscuntur, quod super illis controuersiis, ex quibus bellum extitit, nunquam deinceps arma sint mouenda; sed quod vel illae iam penitus tollantur, vel ad arbitros aut amicabilem compositionem reiiciantur. Vnde pax ista aeterna hautquidquam rupta censebitur, etsi post inter eosdem bellum ex noua, & a priori diuersa causa oriatur. Neque enim paci aeternae inest obligatio, alterius iniurias citra resistentiam in perpetuum deuorandi. Hinc licet vocabulum pacis adhibitum reperiatur, si tamen certum tempus fuerit additum, quo vsque illa debeat durare, nec controuersia, ex qua bellum surrexit, penitus sit sublata, induciae duntaxat erunt, per quas interea officia pacis inuicem sint exercenda. Sic apud IVSTINVM L. III. c. 7. Lacedaemonii in annos L. pacem pepigisse dicuntur [1]; sed mox cum post sexennium bellum recruduisset, *inducias* rupisse arguuntur. Ex aduerso absurdum videtur, verbi gratia, Romulum cum Veientibus ad centum annos inducias fecisse, apud LIVIVM L. I. c. 15. (quanquam simpliciter DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. II. [c. 55.] *σπονδὰς foedera* adpellet.) Cum nulla videatur iniuria dari, quae non tanto temporis spatio vltro velut exolescat, sic vt eius persecutionem vltra seculum reiicere absurdum sit [2]. Quod enim apud EVNDEM L. VII. c. 20. *populo Caeriti pax data* dicitur, sed *inducias in centum annos factas in SCtum relatum* fuisse; id ideo factum crediderim, ne manifestam iniuriam ita simpliciter condonando auctoritati suae quid Senatus detraheret [3]. Apud SOZOMENVM Hist. Eccles. L. IX. c. 4. Theodosius II. cum Persis inducias in centum annos pepigisse dicitur.

2) *L. 19. D. de Captiu. & postlim. reuers.* H.

3) Dicunturque hodie armistitia. DONATVS ad Terentii Eunuchum: *Induciae sunt pax in paucos dies, vel quod in diebus dentur, vel quod in dies otium praebeant.* H.

4) Hoc Hispani *prodigio* aiebant *simile*, apud H. GROTIVM L. XVII. Histor. Belgic. ad A. MDCIIX. Plane vt olim Argiuorum postulatum Lacedaemoniis stultum videbatur, vt Cynarius ager medius inter Argos & Spartam belli maneret materia, teste THVCYDIDE L. V. Histor. H.

§. IV. 1) Et Gustauus Sueciae Rex cum Christiano Daniae Rege in idem tempus, apud LOCCENIVM L. VI. Histor. Suecan. ad A. MDXLI. H.

2) Itaque tales vsi censentur συνεκδοχῇ, qua certum tempus pro incerto ponitur. H.

3) Plane vt Henricus VII. Angl. Rex cum populus pacem auersaretur, inducias palam inibat cum Iacobo III. Scot. Rege, easdemque in vim pacis clam efformabat. BACO de Verulam. Histor. Henrici VII. H.

citur. Sic & pacis in centum annos inter Ambraciotas & Acarnanes mentionem facit DIODORVS SICVLVS L. XII. c. 60. Sic Ferdinandus Catholicus & Alphonsus V. rex Lusitaniae pacem fecerunt in annos centum & vnum [4], apud CONNESTAGIVM de Vnione Lusitan. L. I.

§. V. CVM igitur per inducias status belli maneat, id quod fieri nequit, nisi manente praetensione, & nondum composita controuersia, ob quam bellum fuit exortum; patet absurde peti *, vt alter quidem inducias mecum ineat, & tamen omni praetensioni aduersus me renunciet. Hoc enim si fiat, quid ad pacem amplius deest? aut quare mihi velim reseruare licentiam post elapsum certi temporis spatium sine causa bellum renouandi? Vid. BAVDIVS de Induciis belli Belgici. p. m. 118.

§. VI. SED & hoc ex natura induciarum patet, si post illas elapsas ad arma iterum sit redeundum, noua indictione belli opus non esse [1]. Conf. GROTIVS L. III. c. 21. §. 3. Nihilominus in longioribus induciis, & quibus adparatus belli fuit plane solutus; quibusque regulariter clausula haec inest, aut saltem inesse debet, vt interea de controuersia penitus tollenda tractetur; si non necessarium, saltem decorum fuerit [2], aliquam denuo praemittere indictionem conditionatam, vt testemur nos bello non delectari, neque per nos stetisse, quo minus plena pax coiret.

§. VII. ID quoque monendum, inducias, quarum quidem seruandarum aliqua sit obligatio, non nisi pacto expresso contrahi, aut per tales actus amicitiae pacique similes, qui ad nullam aliam causam possunt referri; etsi tractatus de pace per se vim induciarum non habeant, nisi expresse sit conuentum. Vnde ex eo solo, quod ab exercendis actibus hostilibus ego aliquantisper abstinuerim, hostis hautquidquam recte concludit, me cum ipso in induoias consensisse. Nec si post eiusmodi quietem, qua ipsum in securitatem dedi, eundem de improuiso inuadam, fidei tacitae violatae me potest arguere. Et hoc modo sunt explicandi auctores, qui intermissum hostilitatis exercitium ad aliquod tempus citra pactum, induciarum tacitarum vocabulo solent notare. Vid. IVSTINVS L. VI. c. 7. LIVIVS L. II. c. 18. & c. 64. & L. XXIII. c. 40. Quorum locorum sensus

4) Baiazetes Turcarum Imperator cum Venetis in centum annos & vnum diem. CROMERVS L. XXX. Rer. Polonic. ad A. MD. H.

§. V. * Simul quoque hinc intelligitur, bellum quod inducias sequitur, non nouum, sed instauratum esse. Cuius obseruationis vsum sub exemplo docet Richard. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. fecial. sect. 9. quaest. 47. H.

§. VI. 1) Eam ob causam Gustauus Adolphus Rex Sueciae Polonis bellum per Feciales indicere, vt Poloni ipsi exprobrabant, indicere non iudicauit necessarium apud LOCCENIVM L. VIII. Hist. Suecan. ad A. MDCXXX. H.

2) Vid. supra ad c. 6. §. 9. H.

§. VIII. 1) Maxime cum ipse GROTIVS d. l. §. 4. n. 2. dicat, temporis productionem fauorem in se habere. H.

2) PVFENDORFII sententia Grotianae praeferenda videtur, vtpote quieti producendae, quam contrahendae aptior. Optime fecerint pacificentes belli Duces, si ambiguae disceptationi disertis verbis modum posuerint. Quod ad reliqua, etsi hi inducias obseruare debeant a momento interpositi pacti; ad subditos tamen eae non antea pertinent, quam quidem ipsis innotuerint. Quare nec Nulli sunt actus hostiles, interea ab iis commissi, nec vlla indemnitas peti potest ab iis, quibus damnum illatum, etsi aliud visum sit GROTIO III. 21. 5.

§. IX. * Omisit h. §. perinde ac 13. Celeb. BAR-

ſus eſt, per iſtud tempus hoſtes bona fide quieuiſſe non ſecus, ac ſi ſuper ea re conuentum fuiſſet.

§. VIII. De tempore, quo induciae circumſcribi ſolent, vid. Grotius d.l. §. 4. Vbi tamen id probare non poſſumus, quod tradit; a quo die menſura aliqua temporis incipere dicitur, is dies intra menſuram non erit; quia praepoſitionis *a* vis eſt diſcernere, non coniungere. Nam initium vtique maxime eſt pars rei. Vnde ſi ita conuentum ſit: induciae erunt in decem dies a calendis Iuliis; ſane nemo hoc aliter interpretabitur, quam illas calendas induciis quoque comprehendi [1]. Neque ſemper voculae *a* vis eſt diſcernere eam rem, cui adponitur, a ſequente; ſed ſaepe etiam initium notat in aliqua re comprehenſum. Quid notius illis locutionibus a capite ad calcem, ab ouo ad mala? [2]

§. IX. Qvando * induciae ſubditos potiſſimum vtrinque bellantium obligare incipiant, docet Grotivs d. l. §. 5.

§. X. Qvantvm per inducias liceat, quantum non liceat, enumerat Grotivs d. l. §. 6. ſeqq. Vbi tamen arbitramur, in quauis induciarum ſpecie actus mere defenſiuos eſſe licitos *, licet forte ſub alio praetexto induciae ſint petitae & obtentae. Vnde non erit illicitum, verbi gratia, ſi tantum ſepeliendorum hominum cauſa datae ſint induciae, ſeſe in locum tutiorem recipere, aut munitionibus circumdare. Aut ſi obſeſſi per inducias ſibi tantum ſtipulati ſint, ne oppugnentur, auxilia ab iisdem & commeatus admitti. Nec Grotii d. l. §. 10. ratio videtur ſufficere: *Cum illae induciae alteri partium proſint, non debere interim eius, qui dedit, cauſam duriorem facere.* Nam cum nullo pacto ius ſeſe defendendi ſoleat abdicari, ipſe qui tales inducias conceſſit, ſuae facilitati & imprudentiae adſcribat, qui non ſatis cauit, ne hoſtis ſeſe interim confirmare poſſet. Vid. Xenophon Orat. de Ageſilai laudibus, [c. 1. §. 10. 11. Edit. Oxon.] & Cornel. Nepos Ageſilao, c. 2. de induciis Tiſſaphernis cum Ageſilao: vbi arbitramur, ſi reuera iſte regi ſuo ſignificauit, an aliqua ratione ipſi cum Lacone conuenire poſſet, periurii eum ideo ſolum non eſſe reum, quod in omnem euentum arma parauit. Add. quoque Montagne Eſſais L. I. c. 16.

§. XI. Finitis induciis, quod qui vi maiore impeditus intra fines hoſtium deprehenditur, retineri queat *, docet Idem d. l. §. 9.

Barbeyracvs, quoniam remiſſiones, quas continent ad Grotium, in notis exhibuerat.

§. X. * An ſub iis actibus contineatur, in locis, de quibus controuerſia eſt, munitiones extruere? Vid. diſceptationem apud Avctorem L. XIX. Rer. Brandenburg. §. 56. 57. 58. ad A. MDCLXXXVII. Singulare eſt, quod de induciis inter Hungaros & Turcas Paulus Iouius Hiſtor. L. XXXVI. obſeruauit: *Ex inueterata conſuetudine in finibus minuta praelia & extraordinarias incurſiones eos admiſiſſe: niſi iuſtis copiis cum iuſto tormentorum muralium apparatu vis inferretur.* H.

§. XI. * Recte tamen Bvddevs Philoſ. Pract. P. II. c. 5. ſect. 7. §. 16. addit, humanitatis eſſe, vt hoc hominum genus potius dimittatur: vtpote qui vim maiorem, tanquam caſum fortuitum, praeuidere, adeoque cauere nequiuerint. Multum autem intereſt, inter eos, qui in eiusmodi Principis regionibus verſantur, qui confeſtim Reipublicae ipſorum bellum declaret, & eos, qui, finitis induciis, in terris hoſtilibus caſu fortuito detinentur. Inter illos enim, & Principem, in cuius terris deprehenduntur, nulla interceſſit conuentio: quum contra poſteriores id demum petant, quod vi induciarum conſequi potuiſſent, niſi caſus conſilia eorum turbaſſet. Quandoquidem enim exploratum eſt, liberum commeatum iis ſecedere volentibus ipſo induciarum tempore praeſtari debuiſſe; idem iis poſt inducias quoque permitti

§. XII. SI FIDES induciarum ab altera parte rumpatur, laeso liberum est fine indictione ad arma redire. Quanquam & si velit ad induciarum terminum quiescere possit. Quod si de certa poena sit conuentum, exsoluenda ab eo, qui prior inducias violauit: vbi illa postulatur, & persoluitur ab eo, qui contra inducias fecit, iam bellandi ius non esse patet. Nam ideo multa soluitur, vt caetera salua maneant [1]. Contra si laesus bellum moueat, a poena recessisse intelligitur. Etsi & illud pacto repugnet, neglecta poena statim ad arma ruere. Nam regulariter non ita solet conueniri, vt optio sit alteri [2], poenam commissam accipere, an arma resumere velit. Vid. GROTIVS dicto loco §. 11. 12.

§. XIII. DE pactis circa indulgendum commeatum, seu praestandum securum itum & reditum per loca hosti infessa, & quomodo ista sint interpretanda, plene docet GROTIVS dicto loco §. 14. seqq.

§. XIV. PACTA circa redemtiones captiuorum apud Christianos multum habent fauoris, praesertim si quis apud barbaros captiuus detineatur, in quorum redemtionem etiam sacra vasa recte conflantur. Vid. *L. 21. C. de SS. Eccles.* [1] GRATIANVS cauf. 12. quaest. 2. c. 13. 14. 15. Etsi moribus Romanorum secus erat, de quibus vid. LIVIVS L. XXII. c. 59. 61. HORATIVS Carm. L. III. Od. 5. SILIVS ITALICVS L. X. [v. 654. 655.] *Noxam superauerat omnem Armatum potuisse capi.* Apud EVTROPIVM L. III. [c. 6. num. 2. Edit. Cellar.] Hannibali, qui Romanis captiuos, vt redimerentur, obtulit, a senatu est responsum: *eos ciues non esse necessarios, qui cum armati essent, capi potuissent.* PLATO quoque de Republ. L. V. [p. 662. B. Ed. Wechel. Ficin.] Τὸν ζῶντα εἰς τοὺς πολεμίους ἁλόντα ἆρ᾽ οὐ δωρεὰν διδόναι τοῖς θέλουσι, χρῆσθαι τῇ ἄγρᾳ ὅ, τι ἂν βούλωνται; κομιδῇ γε. *Eum qui viuus ab hostibus captus fuerit etiam gratis reddere volentibus relinquendum, vt praeda quomodocunque lubet vtantur? Omnino.* QVINTILIANVS Declam. 339. *Longe felicissimum in bellis est vincere: fortissimum, si victoria non detur, pro causa mori. Est tamen tertium aliquod inter decora,*

mitti oportet, si adpareat, in potestate eorum non fuisse, vt conditione induciarum vterentur. Aliud si dicamus, induciae hae in euentibus quotidianis decipularum instar, erunt, quibus homines innocentes, fine vlla sua culpa, in hostium manus tradantur.

§. XII. 1) Id quod etiam legibus Romanis congruit *L. 115. §. fin. D. de Verb. Obligat. L. 4. §. 7. de Doli mali & metus except. L. 14. C. de Pact. L. 37. L. 40. C. de Transact.* H.

2) At secundum regulam Romani iuris contrarium dici oportet *L. 10. §. 1. de Pactis L. 28. pr. de Action. emt. d. L. 40. C. de Transaction.* H.

§. XIV. 1) *Nam si necessitas fuerit in redemptione captiuorum, tunc & venditionem praefatarum rerum diuinarum, & hypothecam, & pignorationes fieri concedimus, quoniam non absurdum est, animas hominum quibuscunque vasis vel vestimentis praeferri.*

2) Quam rationem, Iure stricto probandam censerem, & si aliud videatur HERTIO. Quum enim *Spoliari*, & omnibus quae secum habet priuari Iure belli captiuus possit, recte Musachius caussabatur, hos nummos sibi iam cum persona acquisitos esse. Neque id aliter hodie fert mos militaris. Conf. de caeteris BOECLERI miles captiuus in I. Vol. Dissertat. quae A. 1700. iunctim publici iuris factae sunt.

3) Recte. Nam qui agit cum captiuo, vt se liberet, is pretio quod stipulatur, contentum se fore declarat; vt adeo eo ipso momento possessionem rerum, quas cum persona nactus erat, amisisse videatur. V. *L. 3. §. 6. D. de A. vel A. possess.* Quae ratio tanto magis valet inter populos, quos inter seruitutis vsus desiit. Eoque inprimis spectasse Grotius videtur, cui alioquin non temere contradixit ZIEGLERVS. Reliqua, quae ad

decora, in patriam certe redire, & si vincere non detur, effugere. Potest enim credi qui hoc fecit, ad secundam se aciem seruasse, & victum aduersis animum reposuisse. Ille vero qui se inter virtutem hosti dedit, qui abiectis armis paratas in vincula praebuit manus, quam tandem nobis spem in posterum facit? Quae spes in milite residua est, si nihil potius fuerit, quam capi? Quae circa isthaec obseruanda sint, docet Grotivs dicto loco §. 23. seqq. Vbi ad §. 28. addimus, quod apud Marinum Barletivm de vita Castriotae L. VII. memoratur, cum captus adolescens barbarus Musachio praedae nomine concessus cum ipso conuenisset de CC. aureis loco lytri, eum mox istos ex veste depromtos victori numerasse. Qui recusauit eum dimittere, causatus, iam sibi istos numos cum persona adquisitos [2]. Sed re ad Castriotam delata, ipse pro barbaro pronunciauit [3].

§. XV. De pactis ducum, & quid circa illa obseruandum, tradit Grotivs L. III. c. 22. [1] Vbi tamen ad §. 8. notandum: breuiores duntaxat inducias concedere ducum esse [2], non autem tales, quibus adparatus bellicus plane dissoluitur. Hoc enim est summorum imperantium.

§. XVI. Deniqve quousque priuati in bello cum hostibus pacisci queant [1], docet Idem L. III. c. 23. Quibus addi potest mos Anglis & Scotis quondam receptus circa isthaec pactorum genera [2]. *Si quis ad diem dictum non redeat, haec poena est. In congressibus, quae ob res reputandas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem aut chirothecam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud ipsos infamia habetur: adeo vt, qui fidem violauere, amicis propinquisque fiant detestabiles: nec paulo honestior eos conuictu, sermone, aut domo sua dignetur.* Bvchananvs Rer. Scotic. L. IX. Notabile quoque est pactum militis Gothi & Romani, qui in eandem foueam inciderant, apud Procopivm Hist. Goth. L. I. [c. 1.] qui mutuam inuicem salutem stipulati sunt; quorum conuentionem Gothi ratam dein habuerunt.

ad hoc argumentum pertinent, fuse persecutus sum *Comment. de Lytro sect. 2.* H.

§. XV. 1) Vtique scilicet Princeps obstringitur ad seruandum conuentiones, factas a Ducibus suis bellicis, tanquam personam ipsius repraesentantibus, modo eae nihil contineant, quod limites egreditur muneris ipsorum, aut mandatorum quae iis data sint, latitudinem. Neque interest, vtrum de Mandatorum summa omnibus, an iis tantum, quibuscum egerunt, constet. Imo, etsi conuentio ab initio contra voluntatem Principis facta, deinde ab eo expresse, vel tacite ratihabeatur, palam est, consensum Principis retrotrahi debere. Conuentionem Ducis sui seruare quoque Princeps tenetur, si is iussa secreta sua migrauerit. Dux enim culpae reus est, non illi, qui cum eo pepigerunt, & si aliter fieret, facile eludi posset vis omnis generis conuentionum. Conf. Grotivs L. III. c. 22.

2) Petr. Bellinvs Part. V. de Re militari tit. 1. *Communis est*, inquit, *Doctorum opinio, Ducem non posse trengas* (ita barbare inducias vocant) *facere, nisi sit trenga breuis.* Vbi exempla addit. V. & Tacitvm XV. Ann. 5. H.

§. XVI. 1) Quod genus conuentionum pro valido haberi nequit, nisi quatenus consensu expresso tacitoue Reipublicae vel Principis coaluerit: quo casu Princeps illos, qui eas inierunt, si in fide praestanda negligenter sint, ad eam implendam cogere potest. Leges autem & Mandata Principum ita semper explicari debent, vt nihil contineant, quod supra vires humanas sit.

2) Cui non multum dissimilis mos hodie vsitatus, quando promissor fidem destituens publice infamis declaratur, & interdum eius nomen patibulo affigitur, teste Hoiero ad Ius militar. Brandenb. art. 70. H.

* *

CAPVT VIII.

DE PACTIS PACEM REDVCENTIBVS.

De pactis, queis bellum plane finitur, ita plene exsecutus est GROTIVS L. III. cap. 20. vt vix quidquam nisi per modum spicilegii addere liceat. Circa quae praecipua est quaestio: num illa possint reddi irrita per exceptionem metus iniuste incussi? Id quod circa bella solennia negat GROTIVS L. II. c. 17. §. 20. & L. III. c. 19. §. 11. cum contrarium iure gentium sit receptum ideo, quod alias eiusmodi bellis, quae valde sunt frequentia, nec modus nec finis potuisset imponi; id quod tamen fieri generis humani intersit. Etsi salua conscientia bello iniusto extortum retineri nequeat. Enimuero vti de restitutione quidem dubium non est: ita nondum adeo liquido constat de iure aliquo gentium, per quod non liceat contra victorem iniustum exceptionem metus opponere. Et si vel maxime tale ius extaret, non tamen tranquillitati generis humani multum videtur decessurum, si istud negligatur. Nam, tradente GROTIO, belli solennis, qualemcunque habeat causam iustificam, hic est effectus, vt dominium, quod ipse vocat, externum rerum hostilium adquiratur [1]. Si quis ergo solenne bellum antea victori post intulerit, vtut nullam iustificam belli causam praeter metum illum habuerit; vbi fortuna arriserit, non amissas modo per iniustum bellum res, sed & omnia hostis bona adquiret. Inde simplex valde est, si quis iniusta vi quid alteri extorsit, qui alia ratione quam vi possessionem suam magis stabiliri credit. Non minus ineptus, qui alterum per iniustam vim ad duras pacis leges adegerit, ni statim, quamdiu adhuc alterum oppressum tenet, exsecutionem pacis fieri curet; sed solo victi pacto adquiescat, eumque in tali statu relinquat, vt malum, quod passus fuit, reponendi sit facultas. Vid. GVICCIARDINVS Hist. L. XVI sub

§. I. 1) Intelligit autem GROTIVS ius proprietatis, quod tantum in iudicio humano, & quidem coactiuo, valeat, ita, vt nemo vi vti possit ad recuperandam rem, quae hac ratione possidetur, etsi non intercedat vir eruditissimus, quo minus eam restituamus ex pudore conscientiae. Vid. eius L. III. c. 7. §. 6. & c. 10. §. 5.

2) Supra L. V. c. 9. §. 3. H.

3) Supra L. III. c. 1. §. 7. Et hic locum habet, quod est in *L. 20. pr. D. Quod met. causs. hos sibi ipsis metum intulisse.* H.

ſub fin. & L. XVII. ſub init. Ergo verius videtur, eum, qui bello iniuſto petitus, poſtquam ad pacificam diſceptationem ſeſe obtulit, & bellum deprecatus eſt, ad iniquam pacem adigitur, nullo iure prohiberi, quo minus paci nondum impletae exceptionem metus opponat; aut poſt occaſione data reparationem iniuriae quaerat. Sicuti & POLYBIVS L. III. c. 30. pronunciat, iuſtam fuiſſe Poenis cauſam belli ſecundi in Romanos ſuſcipiendi, eo nomine, quod quondam ipſis inter res domi ancipites verſantibus Sardiniam, & magnam vim pecuniae Romani extorſiſſent. *Καιρῷ γὰρ πεισθέντες, ἠμύνοντο τοὺς σὺν καιρῷ βλάψαντας. Occaſione enim inuitati, vltum iuerunt eos, qui per occaſionem temporum ipſis nocuerant.* Aliter tamen dicendum fuerit [a], ſi inter belligerantes ab initio contractus velut aleae fuerit initus. Id quod fieri intelligitur, quando de cauſa nondum liquida reiectis mediis pacificis ad arma protinus conuolatur, aut perſecutio iniuriarum, praetenſionumque, quae via iuris aut per tranſactionem haberi poterat, euentui belli committitur. Heic enim aperte Mars arbiter ſumitur, & hoc animo vtrinque in bellum deſcenditur; aut bello ius iniuriamue aſſeram, aut plura perdam. Hoc ſane modo qui in bellum ruunt, vbi aduerſi quid patiantur, non magis de iniuria ſibi facta conqueri poſſunt, quam ſi qui ex condicto in duello pugnans vulneratur [1]. Sic vt qui heic ſuccumbit, adplicare ſibi debeat illud PLAVTI Amphitruone Act. I. Sc. I. [v. 240.] *Vt lubet, quod tibi lubet fac, quoniam pugnis plus vales.* Conf. *L. 3. §. 3. D. de Iniuriis, & L. 7. §. 4. D. ad L. Aquiliam.*

§. II. ILLA quoque quaeſtio varie agitatur; an pax & tranſactio cum ciuibus rebellibus a ciuitate, eorumue rectoribus ſit ſeruanda? GROTIVS L. III. c. 19. §. 6. ſeqq. affirmatiuam ſat copioſe deducit. Nobis autem planius ita dicendum videtur. Subditos rebelles qui per vim in ordinem redegit, quid de ipſis ſtatuat, ipſe viderit. Sed ſi per pacta res componatur, ipſa negotii natura oſtendit, regem rebellibus gratiam delicti facere; ſic vt obtentu rebellionis pacta nequeant irrita reddi *. Rebelles autem per eam pactionem de integro ciuitati coniungi, eique obſequium ſpondere intelliguntur; cuius ſui obſequii velut conditionem praeſupponunt obſeruantiam eius pacti a ciuitate praeſtandam. Sic vt in regnis potiſſimum illud vim capitulationis aut legis fundamentalis obtineat. Iis tamen, qui ideo rebellant, vt principi cupita extorqueant, bene obſeruandum illud GRAMONDI Hiſt. Gall. L. II. *extra fidem regi debitam nihil eſt praeſidio ſubditis.*

§. III. QVANTVM circa condonanda priuatorum bona per pacificationes ciuitati liceat, ex indole dominii eminentis intelligitur. Cuius vi vtique bona priuatorum, quocunque titulo quaeſita, pro neceſſitate Reipublicae aut magna ipſius vtilitate poſſunt tradi; ita tamen, vt ciuitas iſtud damnum tenea-

§. II. * Contrarium ſuaſit Boxhornius L. I. Inſtit. Polit. c. 14. §. 19. & LIPSIVS, refutatus propterea a THOMSONO & LOCCENIO in Animaduerſ. ad Lipſium. At nos cum AVCTORE facimus (v. ſupra L. III. c. 6. §. 11.) Niſi ſingulares cauſae ſint, propter quas pacta huiuſmodi reſcindi aequitas ipſa ſuadeat. Quales quidem occurrebant in pactione Maximiliani I. Regis cum Flandris, quas in ſolenni Procerum Imperii iudicio diſcuti curabat Fridericus III. Imperator, apud Sigismundum a *Bircken Oeſterreichiſchen Ehrenſpiegels* L. V. c. 38. ad A. MCCCCLXXXVIII. H.

teneatur priuatis farcire, de publico vel ſtatim, vel vbi ſoluendo eſſe coeperit [2]. Caeterum illa diſquiſitio, vtrum bona ciui priuato ſint auferenda aut condonanda, in monarchia ad regem ſpectat: vt autem ſingulis damnum hoc modo extra ſuam ratam farciatur, vniuerſitas ciuium obligatur rege exigente. Aſt exteri, quibus ea bona traduntur, non opus habent inquirere, ex vſu ciuitatis fuerit, nec ne, illa ſibi tradi; ſed ſufficit illis ad dominium legitimum adquirendum factum regis, tum ob praeſumtionem, quae actus regis comitatur; tum quod nulla ratio foret cum extraneis tranſigendi, niſi fixum foret, rite geri, quae a capite ciuitatis geruntur. Porro vti eiusmodi bona hoſti conceſſa, ſic & damna priuatis ab hoſte data per reliquos ciues pro viribus farciri lex ſocietatis ſuadere videtur [3]; praeſertim ſi nulla ipſorum peculiari culpa bellum excitum fuerit. Vid. *L. 52. §. 4. D. pro Socio & l. 1. D. de Lege Rhodia de iactu.* Etſi ſatis apertum ſit, vbique fere miſeros ciues eiusmodi damna inter fatales calamitates referre iuberi.

§. IV. Si tempus praefigatur, intra quod conditiones pacis debeant impleri, illud ſtrictiſſime fuerit interpretandum. Sic vt ſtricto iure non admittatur purgatio morae * ob breue tempus, niſi vis maior impediuerit, aut omnis doli ſuſpicio abfuerit. Ratio eſt, quia etiam breue tempus ad magnas rerum conuerſiones valere poteſt. Si igitur ad implendas pacis conditiones alteri mora indulgeretur, facile foret occaſionem nanciſci a pactis reſiliendi. Accedit quod alter exercitum, qui vtique magno ſumtu ſuſtentatur, non prius tuto poſſit dimittere, quam conditiones pacis fuerint impletae.

§. V. Qvandoqve pactiones pacis [1] referri ſolent ad euentum alicuius pugnae, inter ſingulos, binos, ternos, pluresue, aut integros quoque exercitus ineundae. Vbi ardua eſt quaeſtio [2], an fortuna totius ciuitatis aleae eiusmodi praelii recte committatur? Equidem videtur hoc modo parci ſanguini humano, & calamitates belli velut in compendium mittuntur. Sed contra ſatius videtur vel cruento bello defungi, quam libertatem & ſalutem ciuitatis per eiusmodi duellum ſimul & ſemel perdi [3]; cum ex aduerſo etiam poſt vnum atque alterum infelix praelium fortuna belli reparari queat. Quod ſi tamen nulla ſpes boni euentus ſit [4], ſi viribus totius ciuitatis certetur, tanquam e malis minimum admittente hoſte eiusmodi ſingularis pugna ſuſcipietur. Sed & vbi principes non de iuribus ciuitatis, ſed propriis ſuper negotiis bellum gerunt;

§. III. 1) Supra c. 5. §. 3. H.

2) Diſſentiunt heic non temere Vasqvivs L. I. Controu. illuſtr. c. 4. n. 11. cum multis quos profert, & Zieglervs L. I. de Iure maieſt. c. 4. §. 5. Nam nihil commodi ex facto hoſtium in ciuitatem redundat, adeoque nec de vi maiore, qualis eſt hoſtium incurſus, teneri ciuitas poteſt. Quod ſi dicas cum Avctore damna illa ſocietatis cauſa contigiſſe, & aequitatem velle vt reſarciantur. Negabunt diſſentientes, ciues coëundo in ſocietatem ciuilem ad omnia damna reparanda ſe voluiſſe obligare. Nam damna ex chaſmate, incendiis, furtis & ſimilibus, caeteri ciues non repenſant. Ergo nec illa, quae facto ciuitatis non contigerunt, praeſertim cum res pereat ſuo domino, nec dici poſſit, periiſſe illi, cuius non fuit. Licet autem ciuitas bellum gerat, tamen iure id ſuo facit, & par ab hoſte expectare periculum cogitur. H.

§. IV. * Grotivs L. III. de I. B. & P. c. 20. §. 25. H.

§. V. 1) Vid. Bvddei Iurisprudentiae Hiſtoricae ſpecimen a §. 21. ad §. 30. Quae conſuetudo adeo apud veteres inualuerat, vt inuenti ſint Principes, qui Regnum amiſerint, quod hanc conditionem ſubire detrectarent. Ita poſteritas Theſei regno Athenarum deturbata fuit. Conon Lib. XXXIX. apud Phot. Cod. 186. Vid. Perizonivs de Praetorio p. 6. 7. Ed. 1696.

gerunt; facile concedere possunt ciuitates, vt isti inter se singulari pugna decernant. Exemplum vid. apud DIODORVM SICVLVM L. IV. c. 60. DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. III. [Antiq. R. L. III. p. 149. 150. Ed. Sylb. c. 13. p. 144. Ed. Oxon.] *Duces si proprium asserant principatum, honeste ac necessario tale inter se certamen suscipere: quotiens vero ciuitates ipsae de principatu contendunt, non modo periculosam esse huiusmodi aleam, sed etiam turpem* [5]. Etsi ipsi principes controuersiam adhuc ancipitem tam violento modo recte non disceptent. Vbi tamen obseruandum, qui sic in euentum pugnae decisionem controuersiae reiiciunt, de suo quod habent iure posse transigere, non autem alteri, quod ius penes ipsos non est, dare. Vnde si rex super regno, quod in ipsius patrimonio non est, certare velit, nihil aget [6], nisi accedat consensus populi, & eorum qui iam nati ad successionem ius habent. Caeterum in eiusmodi condictis praeliis saepe in controuersiam venit, quis pro victore sit habendus [7]. Vbi sciendum, regulariter eiusmodi pugnas esse decretorias. Vnde si inter duos pugnetur, ille victor erit, qui aduersarium occiderit, aut ita debilitauerit & oppresserit, vt victum se ipse fateatur. Sicut Turnus graui vulnere saucius faciebat, apud VIRGILIVM Aeneid. XII. [v. 931. & seqq.] Vbi plures pugnant, illa pars victrix erit, quae aduersarios occiderit, aut fugatos ita debilitauerit, vt resistere amplius nequeant. Quod si res geratur inter integros exercitus, spolia legere, ad sepulturam corpora concedere, in loco pugnae pernoctare, praelio iterum lacessere, per se victoriam non probant, cum talia possint etiam qui aequo Marte pugnauerunt. Sed si alia concurrant indicia, non parum momenti faciunt ad probandam hostium fugam. Et certe qui loco cessit post conflictum, in dubio magis est vt fugisse credatur. Vbi apud neutram partem firma sunt victoriae argumenta, res manet eo loco, quo fuit ante praelium; & ad bellum, aut nouas pactiones erit redeundum. Memorabile est exemplum, quod refertur a PLVTARCHO in Parallelis, & HERODOTO in Clio. *Argiuis & Lacedaemoniis de agro Thyreatico altercantibus, Amphictyones pugna vtrinque lectorum hominum rem decernendam censuerunt, victorique agrum detulerunt istum. Lacedaemonii a parte sua Othryadem summae rei, Argiui Thersandrum praefecerunt. Praelio de Argiuis duo superstites fuerunt, Agenor, & Chromius, qui de victoria ciuibus nuncium attulerunt. Facta autem quiete Othryades etiamnum viuens, fultusque hastilibus semifractis, mortuorum scuta abstulit, tropaeum erexit, suoque sanguine id Ioui, tropaeorum tutori, inscripsit.* Ego non dubitauerim secundum Argiuos pronunciare. Add. Io. MEVRSIVS Miscell. Lacon. L. IV. c. 14. §. VI.

2) Conf. supra L. V. c. 9. §. 3. & ibi dicta. H.

3) Cuius victoria saepius fortunae quam virtutis esse solet. H.

4) Ast tum non est credibile, alterum maioribus succinctum opibus, victoriam, quam in manibus suis habere se confidit, incerto praelii eiusmodi paucorum euentui permissurum. Iam & de viribus nostris, praesertim si iustitia caussae nitimur, desperare non debemus. Est enim in coelis Numen, quod saepius per paucos, quam per multos innocentiam defendere aduersus vim iniustam ac tueri solet. H.

5) Λέγων [ὁ Ἀλβανὸς] ὅτι τοῖς μὲν ἡγουμένοις τῶν ςρατοπέδων, ὅταν ἰδίαν κατασκευάζωνται δυναςείαν, καλὸς καὶ ἀναγκαῖος ἔςαι ὁ περὶ τῆς ἀρχῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγών, ταῖς δὲ πόλεσιν αὐταῖς, ἐπειδὰν περὶ τῶν πρωτείων διαφέρωνται πρὸς ἀλλήλας, οὐ μόνον σφαλερὸς ἀλλὰ καὶ αἰσχρὸς ὁ διὰ μονομαχίας κίνδυνος, ἐάν τε τῆς κρείττονος λάβωνται τύχης, ἐάν τε τῆς χείρονος.

6) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 12. H.

7) Conf. GROTIVM L. III. de I. B. & P. c. 20. §. 45. H.

§. VI. Circa obsides [1], qui pacis firmandae causa dantur, praeter tradita a Grotio [2] L. III. c. 20. §. 52. sequ. id quoque obseruandum, si contingat, vt obses haeres & successor fiat eius, qui ipsum dedit, postquam hic fato fuerit functus, non amplius obsidem teneri, etiamsi foedus isto mortuo non expirauerit. Hic enim casus tacite exceptus intelligitur, vt non amplius esset obses, si in principalis debitoris locum ipse transierit: ita tamen vt alium pro se teneatur substituere, vbi id postulatum fuerit.

§. VII. Est & alius modus cauendi securitati pacis, dum alii, inprimis qui mediatores paci interuenerunt, fidem suam interponunt, conuenta vtrinque seruatum iri. Cui velut fideiussioni implicitum est foedus [1] circa ferendum auxilium illi, qui contra pacta inuaditur, aduersus iniuriae auctorem. (vid. Diodorus Siculus L. IV. c. 55.) Ad quod auxilium ferendum sponsores non tenebuntur, si ex noua causa bellum sit motum; sed tantum, si pax conuenta rupta fuerit [2].

* *

CAPVT IX.

DE FOEDERIBVS.

I. *Foederum diuisio.*
II. *Foedera, quibus nihil extra iuris naturalis debitum disponitur.*
III. *Quid foedera aequalia sint, & quotuplicia.*
IV. *De foederibus inaequalibus.*
V. *Viri ex pluribus foederatis potius sit ferendum auxilium.*
VI. *Foederum alia realia, alia personalia.*
VII. *Quae dignoscuntur vel ex consideratione singulorum;*
VIII. *Vel ex generalibus notis.*
IX. *An foedera pertineant ad reges expulsos?*
X. *An sociorum nomine etiam futuri veniant?*
XI. *Foedera tacite non intelliguntur renouari.*
XII. *Ad quid sponsores teneantur sponsione non ratihabita.*
XIII. *An sponsio ratihabeatur per silentium summi imperantis.*

Videndum deinceps est de illa pactorum publicorum specie, quae peculiariter foederum nomine veniunt. Quae a Theseo inuenta Plinius N. H. L. VII. c. 56. tradit. Quod admitti non potest, nisi hoc sensu,

§. VI. 1) Vid. c. 2. §. vlt. & Buddei Iurisprud. Histor. Specimen §. 54. & seqq. vbi de Cloelia, virgine Romana obside data agens, ostendit, obsidi integrum non esse, vt fuga sibi consulat.

2) Et supra c. 2. §. 6. H.

§. VII. 1) Vt nominatim cautum in pace Oliuensi inter Sueciae ac Poloniae Reges A. MDCLX. inita art. 36. Et huiusmodi fideiussiones a sec. XII. vsque saepe interpositae a subditis pro dominis suis. V. Leibnitii Codic. diplom. dipl. 6. A. MCC. & Diplom. 15. §. 8. A. MCCLIX. Roger. ab Hoveden Part. II. Annal. in Iohanne Angliae Rege. Meyer L. XII. Annal. Flandr. ad A. MCCCXXXIX. & L. XVII. Ann. Flandr. vbi in conditionibus Pacis Peronensis A. MCCCCLXVIII. est: *Si Rex Galliae fefellisset, licere ab omnibus regni Principibus absque vlla religione & dedecore se Carolo Duci Burgundiae aut eius heredibus adiungere contra Regem aut eius successores.* Adde transactionem inter Augustum Electorem Saxon. & Iohannem Fridericum eiusque filios

ſenſu, quod vel primus in Graecia iſte foedera icerit, vel certos ritus, ſacraque adiecerit. Eorum diuiſionem commodiſſime deſumemus ab eorundem materia, dum alia quid conſtituunt, quod iam antea iuris erat naturalis; alia autem officiis iuris naturalis aliquid ſuperaddunt, aut ſaltem eadem, vbi indefinita videntur, ad certi quid determinant.

§. II. AD priorem claſſem referuntur illa foedera, quibus de ſimplici duntaxat humanitate hinc inde exercenda conuenitur, aut de noxa inuicem non inferenda. Vid. Geneſ. XXII, 23. In foedere, quod Lacedaemonii cum rege Perſarum iniuerunt, haec clauſula legitur apud THUCYDIDEM L. VIII. [c. 18. Edit. Oxon.] *Quaecunque regiones, vrbes, rex iam poſſidet, regisque maiores poſſederunt, in regis ditione maneant. Eas* [1] *ſiue belli inferendi,* [2] *ſiue alio modo nocendi cauſa Lacedaemoniis, eorumue ſociis adeundi ius ne eſto, neue tributum exigendi Lacedaemoniis, ſociisue eorum ius eſto. Regi de ſua ditione ſtatuere licitum eſto.* Niſi dicere velimus; hanc clauſulam continere renunciationem omnium praetenſionum, quae vllo modo Lacedaemonii in Aſiam obtinere poſſent. Alias enim citra foedus Laconicum Aſia regis erat; & ex natura dominii fluit, tum ne quis rem meam inuadere debeat, tum vt de ſua re quisque ſtatuere poſſit. Conferatur quoque foedus pacis inter Athenienſes & Perſas apud DIODORUM SICULUM L. XII. c 4. Caeterum eiusmodi foedera neceſſaria, apud antiquos cumprimis, habebantur inter eos, qui antea nihil inuicem negotii habuiſſent. Nimirum quod apud complures dogma illud iuris naturalis; (cognationem quandam inter homines eſſe a natura, ac nefas proinde alterum citra antegreſſam offenſam laedere;) obliteratum foret [2], adeo vt crederetur in ſolos ciues humanitatis officia eſſe conferenda, exteros quosque hoſtium eſſe loco, quos lucri noſtri cauſa laedere non nefas foret. Vid. GROTIUS L. II. c. 15. §. 5. Enimuero inter illos, qui iuris naturalis obſeruantiam cultu morum profitentur, talia foedera non ſunt [3] neceſſaria [4]. Niſi quod vti inter ſingulos, quando primum aliquid negotii inuicem coepit intercedere, prolixiorem amicitiae conteſtationem adhiberi non indecorum ſit. Quo adplicari [5] poteſt illud CICERONIS Epiſt. ad Famil. XIII. 10. *Sed tamen in omnibus nouis coniunctionibus intereſt, qualis primus aditus ſit, & qua commendatione quaſi amicitiae fores aperiantur.* De caetero pudere propemodum debebat homines cultos pactum inire, cuius capita nihil aliud contineant, quam ne ſimpliciter ac directe ius naturae violetur; quaſi citra illud pactum non ſatis quis officii ſit memor futurus.

filios Duces Saxon. A. MDLIV. §. 94. apud HORTLEDERUM L. III. de Progreſſ. Belli Germ. c. 88. H.

2) Pax autem ſecundum GROTIUM L. III. c. 20. §. 27. ſequ. rupta cenſetur, faciendo aut contra id, quod omni paci ineſt; aut contra id, quod in pace dictum eſt aperte; aut contra id, quod ex pacis cuiusque natura debet intelligi. H.

§. II. 1) Ὁπόσην χώραν καὶ πόλεις βασιλεὺς ἔχει, καὶ οἱ πατέρες βασιλέως εἶχον, βασιλέως ἔστω. Verba reliqua, quae tanquam eiusdem foederis Auctor refert, apud THUCYDIDEM non leguntur.

2) V. ſupra L. II. c. 3. §. 8. ſequ. Huius conſuetudinis reliquiae videntur eſſe in *L. 5. §. 2. D. de Captiu. & poſtlimin. reuerſ.* H.

3) Vid. ſupra L. II. c. 2. §. 11.

4) Vtilitate tamen ea non carere oſtendit OBRECHTUS Diſſ. de Sponſor. pacis c. 1. §. 3. H.

5) Et ſi proprie is locus, vt verborum nexus & ſeries docent, ad litteras commendatitias pertineat, quibus aliquem in alienius amicitiam admitti petimus.

futurus. Conf. *L. 50. D. de Pactis.* Equidem veniunt ista foedera frequenter nomine amicitiae. Verum fas amicitiae proprie dictae plura requirit, quam commune illud humanitatis officium. Nam vtut praestationes amicitiae non sint definitae, sicuti quae ex pacto debentur: tamen in genere id quilibet amici nouit esse, bona cum amico libenter communicare, de ipsius salute curam agere, monendo, consulendo succurrere, mala ipsi imminentia pro viribus propulsare, eaque omnia intentiore cum affectu, quam quae aliis ex nuda humanitate praestantur. Ad hoc genus etiam GROTIVS dicto loco refert foedera, quibus cauetur, vt vtrique sit ius hospitii, & ius commercii, quatenus ista iure naturali debentur. Vid. supra L. III. c. 3. §. 9. 11. Enimuero socios & foederatos proprie non esse, qui nil nisi communia humanitatis officia sunt pacti, explicatur apud LIVIVM L. XLI. c. 24. Vbi Macedonibus ob offensam in regem Persea regione sua interdixerant Achaei. Exinde horum seruis fugitiuis Macedonia receptaculum erat, quod illius fines ingredi vererentur Achaei ad vindicandum suos homines. Perseus igitur eam gentem conciliare studens, literis pollicetur, sese fugitiuos ipsis traditurum, modo tollatur decretum, quo Achaia prohibeantur Macedones. Cum ea res agitaretur in concilio Achaeorum, Callicrates gratificandum regi negabat, ne Romani offenderentur. Contra Arco differebat, saluo foedere cum Romanis regis petito posse satisfieri, addita ratione: *Non enim agi de nouo foedere aut noua societate; sed tantum peti commercium iuris praebendi repetendique, ne interdictione finium & ipsi quoque regno arceamur, ne seruis nostris aliquo fugere liceat.* Neque hoc esse aduersus Romana foedera, vtpote in quibus nihil peculiariter aduersus Persea fuerit conuentum.

§. III. AST foederum, quibus aliquid adiicitur officiis, quae iure naturali homines inuicem debent, alia sunt aequalia, alia inaequalia. Illa sunt, quae vtrinque eodem sese modo habent, seu quando non solum vtrinque aequalia promittuntur, simpliciter, aut obseruata virium proportione, sed & aequali modo, ita vt neutra pars sit deterioris conditionis, aut alteri obnoxia. Quae inaequalia sint, mox videbimus. ISOCRATES Panegyr. [p. 132.] *συνθῆκαι μὲν εἰσιν, αἵ τινες ἂν ἴσως καὶ κοινῶς ἐν ἀμφοτέροις ἔχωσι, προστάγματα δὲ, τὰ τοὺς ἑτέρους ἐλαττοῦντα. Pactiones* seu foedera aequalia *sunt, cum par & aequum ius vtrisque tribuitur: iussa vero*, seu foedera inaequalia, *cum alteri deteriore sunt conditione.* Nam vt addatur *παρὰ τὸ δίκαιον*, non opus est. Vtraque porro iniri potissimum solent ob aliquam societatem contrahendam; quae societas spectat vel ad commercia, vel ad communitatem belli, seu auxilia mutuo praestanda in bello offensiuo aut defensiuo; vel ad alias res. Aequalia foedera circa commercia varia esse possunt: puta, si conueniatur, ne ciues vtriusque foederati ad alterutrius terras aut portus accedentes vllum vectigal soluant, aut non plus quam in praesens soluitur, aut ne supra certam quantitatem, aut ne plus quam ciues, vel alii socii soluunt, & quae sunt similia. Aequalia foedera circa

§. III. * Aut aedificet. Quod citra pactum hocce licere, nisi iustis indiciis appareat arces in finibus strui, non tuendi, sed nocendi caussa, recte asserit GROTIVS L. II. de I. B. & P. c. 22. §. 5. & L. III. c. 20. §. 40. Perperam dissentiente Alberico GENTILE, cuius argumentis respondit

circa societatem bellicam sunt, si conueniatur, vt vtrinque praestentur paria auxilia militum, nauium, aut alterius adparatus bellici: idque vel vtroque tempore, siue bello alteruter inuadatur, siue alteri bellum velit ipse inferre; vel si alteruter bello impetatur. Quandoque etiam auxilia promittuntur ad certum duntaxat bellum, aut contra certos hostes, aut contra omnes quidem, sed exceptis vtriusque foederati sociis. Denique aequalia foedera circa alias res sunt, si conueniatur, ne in confinio alterius alter arces habeat *, ne subditos alterius defendat, aut recipiat, aut vt comprehensos alteri transmittat, ne iter alterius hosti praebeat, & quae sunt alia. GROTIVS dicto loco §. 6.

§. IV. Ex aequalibus porro foederibus quae sint inaequalia, facile est intelligere: scilicet quando vel inaequalia sunt, quae inuicem promittuntur, vel alterutra pars est deterioris conditionis. Inaequalia promittuntur aut a digniore foederato, aut a minus digno. Illud fit, si potentior auxilia promittat alteri, nec restipuletur; aut si maiora quam alter, seu huic non proportionata auxilia promittat. Hoc contingit, si foederatus inferior plura teneatur praestare, quam ab altero recipit. Istorum foederum nonnulla cum imminutione summi imperii sunt coniuncta. Quale erat foedus Romanos inter, & Poenos in fine belli secundi Punici; in quo cautum, ne cui Carthaginenses bellum facerent iniussu populi Romani. Quo possis referre Armeniam maiorem, de qua APPIANVS Alex. Praefat. [p. 2. A. Ed. H. Steph.] Ἣς ῥωμαῖοι οὐκ ἄρχουσι μὲν ἐν φόρου κομιδῇ, αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς ἀποδεικνύουσι τοὺς βασιλέας. *Nulla quidem Romanis tributa pendens, sed ex eorum auctoritate reges accipiens.* Addatur quoque pactum Petri cum Theudato circa Siciliam initum, apud PROCOPIVM Hist. Gothicae. L. I. [c. 6.] Vice versa, illa foedera summum imperium non imminuunt, quae adiunctum habent aliquod onus transitorium, seu quo simul & semel licet defungi, verbi gratia, si in pace alteri parti iniungatur stipendia alterius militibus soluere, sumtus belli restituere, aut certam summam pecuniae multae loco numerare; item si teneatur moenia arcesque diruere, locis quibusdam decedere, obsides, naues, arma tradere. Sic PLINIVS N. H. L. XXXIV. c. 14. tradit: in *foedere, quod expulsis regibus, populo Romano dedit Porsena, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro nisi in agricultura vterentur.* Conf. 1 Sam. XIII, 19. 20. Quo loco notatu dignum est, quod refert PROCOPIVS L. IV. Hist Goth. cum ex induciis, quae Iustinianum inter & Chosroëm conuenerant, ille bis mille libras auri soluere deberet, hasce *illico poscebat. Isdiagunus legatus Persicus: sed Iustinianus dare volebat annis singulis quadringentas, vt a violandis induciis eo velut pignore Chosroëm retineret. Sed concessere tandem Romani, summamque totam praesente pecunia exsoluerunt, ne annua tributa pendere viderentur. Adeo vocabula magis turpia quam res ipsas auersari mos hominum est* [1]. Sed de hoc potissimum dubitatur, vtrum illa foedera inaequalia, quae permanentia & perpetuo duratura onera habent adiuncta, semper & in se sum-

 mum

dit ZIEGLERVS L. I. de Iur. Maiest. cap. 35. §. 10. & sequ. H.

§. IV. 1) Hanc ob causam non tributa, sed dona vel pacta appellari solebant. V. Elem. Prud. ciuil Part. I. Sect. 12. §. 12. in not. At foedam mercedem vocat CLAVDIANVS. Vid. supra L. II. c. 7. §. 11. H.

mum imperium minuant; seu vtrum alterius socius inaequalis possit retinere summum imperium? Onera ista perpetua sunt, verbi gratia, vt vnus debeat eosdem amicos cum altero habere, non vice versa; ne liceat certis locis arces extruere; ne exercitum ducere; (sicuti in foedere Romanorum cum Latinis cautum erat, ne hi proprio arbitrio copias conscriberent, eisque suos duces praeficerent, ac in expeditionem emitterent; ex quo fiebat, vt cum Romani soli de bello & pace decernerent, socii quidem laboris essent participes, gloria autem & fructus victoriarum in Romanos redundaret, quorum auspiciis res gerebantur. Vid. DIONYS. HALICARN. L. IIX. [c. 15. Edit. Oxon.]) ne naues habere vltra definitum numerum; ne vrbem condere, ne nauigare, ne militem certis locis conscribere; & quae sunt alia. Inprimis si vnus foederatorum alterius maiestatem comiter teneatur colere [2]; adeoque alterum dignitate se superiorem agnoscere, & in omnibus actionibus reuerentiam quandam aduersus ipsum ostendere. Id quod etiam explicat CICERO *pro L. Cornel. Balbo.* Sic ISOCRATES Panegyr. Athenienses cum sociis ita egisse tradit, vt penes ipsos quidem summa rerum directio esset, seorsim vero hisce libertatem concederent, & formam Reipublicae democraticam apud eosdem constituerent. Ad isthanc quaestionem respondet GROTIVS L. I. c. 3. §. 21. ex *L. 7. D. de Captiuis.* [3] Enimuero ex subsequentibus mox ICti verbis difficultas mouetur [4]: *At fiunt apud nos rei ex ciuitatibus foederatis, & in eos damnatos animaduertimus.* Nam id sane subiectionem arguit [5], si ius alteri competat ciues nostros ad tribunal suum euocandi, eosque plectendi. Quo spectat exemplum Decii Magii apud LIVIVM L. XXIII. c. 7. seqq. Inprimis autem, quod memorat PAVSANIAS in Achaicis, [p. 215. 216. Ed. Wech. c. 15. 16. Ed. Lips.] cum instinctu Callicratis legatus Romanus Achaeorum principes partibus Persei studuisse argueret, eorum vnus Xenon fiducia conscientiae dixit, se non dubitare vel in Senatu Romano super hoc crimine iudicium sustinere. Quod a legato subdole arreptum, quasi vltro Romam prouocaret. Atque inde ipse & plurimi alii Romam missi sunt. Et tamen, vti POLYBIVS Excerpt. legat. 105. loquitur de istis euocatis: Τό, τε γὰρ κρίνειν ἐκ ἐνόμιζεν αὐτῇ καθήκειν. *Vt iudicium de reis perageret Senatus, conuenire sibi non arbitrabatur.* Heic planissima est responsio,

2) Quod & Iuri Romano conuenit. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus: siue is foederatus est: item siue aeque foedere in amicitiam venit, siue foedere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret: hoc enim adiicitur, vt intelligatur alterum populum superiorem esse: non, vt intelligatur, alterum non esse liberum: quemadmodum clientes nostros intelligimus liberos esse, etiamsi neque auctoritate, neque dignitate, neque iure omni nobis pares sunt, sic eos, qui maiestatem nostram comiter conseruare debent, liberos esse intelligendum est.* L. 7. §. 1. D. de Captiuis & Postliminio. Vid. L. VII. c. 5. §. 18 in fine.

3) Verba legis sunt: *Non dubito quin* (Desid. HERALDVS substituit *quanquam*) *foederati & liberi nobis externi sint.* Vbi BVDDAEVS contra exemplarium fidem, vt ipse fatetur, legendum censet: *Externi non sint.* Male. Nam externi apud Romanos dicebantur, qui non erant subditi: VIRGILIVS:

Omnem quidem sceptris terram quae libera nostris
Dissidet, extraneum reor.

Sequitur in d. l. *Liber autem populus est is, qui nullius alterius populi potestati est subiectus, siue is foederatus est: item siue aeque foedere in amicitia venit, siue foedere comprehensum est, vt is populus alterius populi maiestatem comiter conseruaret.* Vbi pro verbis *siue is foederatus est*, id est, *hoc aequo foedere in amicitiam venit; siue foedere.* Notandum heic non omnes ciuitates, quae apud Romanos dicebantur liberae, in hunc censum venisse: Quaedam enim vltro in clientelam se dederunt, & hae

ſponſio, priora verba capienda de antiquis temporibus populi Romani, quando maior cura ipſi fuit foederum leges obſeruare, & alio modo tractare, qui vltro in amicitiam conceſſerant, quam qui bello victi fuerant. Sicuti CICERO Offic. II. penes antiquos *patrocinium* fuiſſe ſociorum, non *imperium* praedicat. Et Scipio iactat: populum Romanum *exteras gentes malle fide ac ſocietate iunctas habere, quam triſti ſubiectas ſeruitio.* Poſteriora autem verba capienda ſunt de ſequentibus ſeculis, quibus paulatim reuerentia foederum antiquorum minui coepit, nulloque diſcrimine bello victi ac ſocii iugo premebantur. Vid. LIVIVS L. XLII. cap. 1. APPIANVS de Bello ciuili L. I. [p. 414. Ed. Steph. 689. Ed. Amſt.] vbi memorat, Syllam adegiſſe omnes ſocios hactenus immunes ad tributum conferendum [6]. Quo tempore id quoque vſurpatum, vt ex ciuitatibus foederatis rei Romam euocarentur, atque velut ſubditi Romanorum plecterentur. Satis autem adparet, in epiſtola *Proculi* inter priora & poſteriora verba non pauca fuiſſe interiecta. Grotius autem poſtquam operoſe enumeraſſet controuerſiarum genera, quae inter ſocios oriri poſſunt, demum tamen ad motam difficultatem nihil reponit. Vid. quoque Antonius MATTHAEVS de Criminibus ad tit. ad L. Iul. Maieſtatis c. 1. §. 5. 6. Bene tamen monent prudentes [7], plerumque accidere, vt qui ſuperior eſt in foedere, ſi potentia multum antecellat, paulatim imperium proprie dictum exerceat; inprimis ſi foedus ſit perpetuum, & cum iure introducendi praeſidia in oppida. Vid. BODINVS de Republ. L. V. c. 6. ISOCRATES Archidamo: [p. 211.] *Χρὴ τοὺς βουλομένους ἐλευθέρους εἶναι τὰς μὲν ἐκ τῶν προσταγμάτων συνθήκας φεύγειν, ὡς ἐγγὺς δουλείας οὔσης. Cupidis libertatis foedera cum mandato fugienda ſunt: parum enim differunt a ſeruitute.*

§. V. ILLAM porro quaeſtionem: ſi plures eiusdem foederati bellum gerant, vtri potius auxilium ferre debeat, qui vtrique eſt foederatus; deducit GROTIVS [1] L. II. c. 15. §. 13. [2] Vid. etiam SIMLERVS de Repub. Heluetiorum L. I. p. m. 119. Vbi & illud addendum, in omnibus foederibus, quae rex aliquis cum extraneis circa ferenda auxilia init, ſubintelligi debere hanc exceptionem: ſiquidem per rationes proprii regni illud commode fieri poſſit, quae etiam quibusuis reſpectibus priuatis, & ipſi ſanguinis atque affinitatis neceſſitudini

hae haut dubie fuerunt liberae: quaedam hoſtidus ereptae in libertatem reſtitutae ſunt (Vid. LIVIVM L. XXXIII. c. 32.) & has iure poſtliminii libertatem recuperaſſe puto; quaedam denique bello ſubiugatae poſtea libertate redonatae ſunt. Vid. infra ad c. 10. §. 9. Quae non niſi improprie fuerunt liberae dictae, nec ſummae poteſtatis fuerunt compotes. H.

4) Vid. ſupra L. VII. c. 5. §. 18. H.

5) CICERO de Prouinciis conſularibus: *Omitto iurisdictionem in libera ciuitate? Contra leges ſenatusque conſulta.* SVETONIVS in Caligula, de Germano: *Domi foriſque ciuilis, libera ac foederata oppida ſine lictoribus adibat.* H.

6) Quod imitati ſunt poſtea Syllae diſcipuli tres, vt ex eodem APPIANO L. V eiusdem Operis diſcimus. H.

7) Idque exemplis probant. Vid. GROTIVS d. L. I. c. 3. §. 21. FORSTNERVS ad XIV. Annal. Taciti 31. Add. de Tataris Procopienſibus Ioachim. PASTORIVM L. I. Hiſtor. Polon. plenior. p. 57. H.

§. V. 1) Et in Appendic. epiſtolar. 16. H.

2) Cuius ſententia huc redit. Quando duo foederati vtrinque ſibi bellum iniuſtum inferant, neutri ſuccurrendum eſſe. Sed ſi alteruter iuſtam belli cauſſam habeat, praeferendum eum eſſe, non tantum extraneo, ſed etiam foederato: niſi hoc quoque conuenerit, ne aduerſus eum auxilia mittere liceat. Quodſi foederati in alios bellent, iuſta quisque de cauſſa, vtrique auxilia mittenda eſſe, ſi id fieri poſſit, aut, ſi id fieri nequeat, eum praeferendum eſſe, cum quo antiquius ſit foedus. Add. BVDDEVS de Comparatione obligationum, quae ex variis hominum ſtatibus oriuntur & THOMASIVS de Sponſione Caudina. §. 17. & ſeq.

dini praeponderant. Add. GELLIVS. L. II. c. 29. Nam cum nemini rex propius teneatur, quam suis ciuibus; non potest extraneo valide promittere, quod cum ipsorum vtilitate aperte pugnat. Apud GVICCIARDINVM Hist. L. XVI. Franciscus rex dicit: *Praecedere iuramentum Rhemis factum, quo obligentur reges Franciae, ne quid de patrimonio coronae alienent.* In quem sensum admitti potest, quod habet BACO de Verulamio de Sapientia veterum c. 5. *Inter principes vnum est verum & proprium fidei firmamentum, necessitas, (magnum potentibus Numen.) & periculum status, & communicatio vtilitatis.* ARISTOTELIS Nicom. L. VIII. cap. 5. simplicius dixerat: Δοκῦσι αἱ συμμαχίαι ταῖς πόλεσι γινέσθαι ἕνεκα τῦ συμφέροντος. *Confoederationes inter ciuitates fieri vtilitatis causa videntur.* IDEM Rhetor. L. III. c. 14. Ἀπιςῦσι ἄλλο τι πράττειν ἑκόντα, πλὴν τὸ συμφέρον. *Non credunt, aliud agere quenquam sponte, praeter id, quod vtile est.* VALERIVS FLACCVS L. IV. [v. 744.] *Certa fides animis, idem quibus incidit hostis.* ISOCRATES Orat. ad Philipp. [p. 156.] *Ciuitates neque inimicitiarum, neque iurisiurandi, neque vllius rei alterius rationem ducunt, nisi si quid sibi profuturum putent.* Sic POLYBIVS L. II. c. 47. de Arato dicit: *Cum sciret, reges natura quidem neminem vel hostem vel amicum ducere, verum ex suis vtilitatibus semper amicitias & inimicitias aestimare.* Andr. MAVROCENVS Hist. Venetae L. I. de Senatu Veneto. *Amicitias publica vtilitate dignitateque metimur* [3]. Etsi de Rhodiis tradat POLYBIVS Excerpt. legat. 93. c. 6. eos per centum quadraginta annos nullum cum Romanis foedus percussisse, licet in pluribus bellis auxilia ipsis miserint. Ratio huius instituti haec subiungitur: *Qui enim nulli regum spem auxilii societatisque suae vellent abscindere, arctius se cum quoquam copulare, & libertatem sibi iureiurando ac pactis praecipere nolebant; sed omnia sibi seruantes integra, spes singulorum lucrari.* Ob aliam rationem a foederibus feriendis abstinere Vtopienses, tradit: Th. MORVS Vtop. L. II. Qui autem per foedus, quod mutatis alterius rationibus expirat, damnum capit, habet quod sibi imputet, quod non accuratius socii sui conditionem perspexerit. Vid. *L. 19. D. de Reg. iuris* [4]. Quanquam boni sit socii, vbi res suae non ferunt diutius in societate persistere, alterum monere, quo & ipse rebus suis simul consulere queat. Nam vti est apud EVRIPIDEM Iphigenia in Tauris: [p. 605. 606. 607.] Τὰ τῶν φίλων αἴχιςον, ὅςις καταβαλὼν εἰς ξυμφορὰς αὐτὸς σέσωςαι. *Turpissimus est, qui postquam amicorum res in discrimen coniecit, ipse solus seruatur.* Inde in foederibus bellicis maximi momenti habetur clausula; ne separatim & excluso socio, liceat cum communi hoste pacisci. Cui tamen aliqui ex aequitate hanc inesse restrictionem tradunt, dummodo alter sociorum aequas pacis conditiones non respuat.

3) Idque probant Exempla apud IVSTINIANVM Histor. Venet. L. V. L. X. L. XII. L. XVI. PARVTAM L. V. Histor. Venet. Vbi Leonhardus Hemus Senator Venetus loquitur. Adde supra L. III. c. 6. §. 9. in fine. H.

4) *Qui cum alio contrahit, vel est, vel debet esse non ignarus conditionis eius.*

§. VI. 1) Verba haec vncis inclusa exemplo Cl. BARBEYRACI ex Offic. Hom. & Ciu. L. II. c. 17. §. 6. adiecimus.

2) Vid. infra c. 12. §. 1. Equidem Tarquinio Superbo a Romanis expulso, & principatu ac regio imperio in Rempublicam popularem commutato, negabant Sabini, foedera cum Tarquinio inita durare, aut Romanis prodesse, apud DIONYS. HALICARNASSEVM L. V. Roman. Origin. Quod & Hernici caussabantur apud eundem L. VIII. negantes, *foedus vsquam sibi vllum intercessisse cum populo Romano: quod autem cum* Tarqui-

ſpuat. Hoc enim caſu foedus videri violatum, & alteri ſocio fas eſſe ſibi ſeparatim conſulere. Quod tamen cum grano ſalis accipiendum, ne anſa eludendo foederi hoc modo quaeratur, & vnus ſociorum alterius velut iudex conſtituatur. Vid. Ioh. LABARDAEVS Hiſt. de Reb. Gallic. L. V. p. 313. Edit. Pariſ. An. 1671.

§. VI. [OMNIVM [1] autem foederum, tam aequalium, quam inaequalium frequentiſſima ſunt, quae ad auxilia in bello defenſiuo aut offenſiuo praeſtanda, aut ad commercia regenda pertinent. Arctiſſimam autem foederum ſpeciem producunt, quae ad coniunctionem aliquam perpetuam plurium ciuitatum ſpectant.] Eſt & illa nobilis foederum diſtinctio in realia & perſonalia; quorum haec ſunt, quae cum rege intuitu ipſius perſonae fuerunt inita, & cum ipſo ſimul extinguuntur: illa vero, quae non tam ipſius regis, populiue rectorum, quam ipſius regni & Reipublicae intuitu ſunt inita, ac perdurant, extinctis licet rectoribus populi, penes quos adminiſtratio Reipublicae tempore foederis initi erat. Ad vtram claſſem quodlibet foedus pertineat, ex ſequentibus manifeſtum erit. Illud igitur certum, quaeuis foedera, quae cum libero aliquo populo ineuntur, ſua natura eſſe realia, & perdurare vſque ad terminum in ipſo foedere expreſſum; vtut magiſtratus illi, quorum interuentu id fuit percuſſum, extincti ſint aut mutati. Ex quo inferri poteſt [2], ſiquidem foedus abs libero populo ſit initum, ac poſt ſtatus Reipublicae ex democratico in monarchicum fuerit mutatus, foedus eſſe manſurum: ideo quod idem populus maneat, forma licet Reipublicae mutata. Et quia rex conſenſu populi in regnum adſcitus intelligitur id ſuſcipere cum omnibus obligationibus, quae ab iſto populo, quatenus in ſe ſummum habuit imperium, ſunt contractae. Accedit, quod cum foedera ineantur ab his, qui ſummo imperio gaudent, cuius imperii commune ſubiectum eſt ciuitas: idem cenſebitur eſſe ſummum imperium, quod exercetur per ſuffragia vniuerſi populi, & quod geritur poſt a rege per conſenſum populi conſtitutum. Excipienda tamen heic ſunt illa foedera, quae praeſentis ſtatus conſeruationem pro fine habent; puta ſi duo liberi populi foedus iniuerint mutui auxilii contra illos, qui per vim ſtatum Reipublicae mutare aggrediantur. Nam ſi tunc alteruter populus in mutationem ſtatus Reipublicae libere conſenſerit, intelligetur ipſum quoque foedus, ceſſante eiusdem ratione, expirare. Enimuero non ſi foedus, quod cum libero populo initur, regulariter eſt reale, ideo omne foedus cum rege initum perſonale eſt, & cum rege extinguitur. Nam plerunque perſona pacto inſeritur [3], non vt perſo-

Tarquinio ictum ſit, finitum eſſe, imperio ei ademto eique mortuo in exilio. Verum CLAVDIVS d. L. V. ſatis coarguit Sabinos. H.

3) V. TABOR Barboſ. locuplet. voce pactum axiom. 5. Neque enim perpetuum eſt, quod Turnus Herdonius diſputabat apud DIONYS. HALICARNASSEVM Roman. antiq. L. IV. cum negaret ea, quae Tarquinio Priſco a Latinis conceſſa fuerant, ad Tarquinium Superbum eius nepotem, qui poſt Seruium Tullum regnabat, pertinere: Διὰ τὸ μὴ προσγεγράφθαι ταῖς ὁμολογίαις, τὴν αὐτὴν εἶναι δωρεὰν καὶ τοῖς Ταρκυνίου ἐκγόνοις· *Eo quod foederi adiectum non eſſet, idem quoque datum Tarquinii poſteris.* Sabini etiam poſt exceſſum

personale pactum fiat, sed vt demonstretur, qua persona interueniente pactum sit factum. *L. 7. §. 8. D. de Pactis* [4]. Quia tamen constat, quaedam foedera a regibus inita omnino hac intentione facta, vt cum ipsorum morte expirent, quaedam autem, vt & apud successores continuentur; igitur certae notae sunt habendae, ex quibus pateat, ad quam speciem quoduis foedus regium sit reuocandum.

§. VII. GROTIO L. II. c. 16. §. 16. magis placet, ex cuiusque foederis conceptis verbis hanc rem diiudicare, quam in vniuersum aliquid definire. Sic igitur realia foedera erunt, quibus clausula haec expresse est addita, vt sint perpetua; aut quod sint facta in bonum regni; aut quod ineantur cum rege & ipsius successoribus; aut si durationi certum tempus sit praefinitum. Sed & alia verba, & ipsa interdum materia foederis, nec non causa ad id ineundum impellens, coniecturam possunt praebere non obscuram. Quod si autem coniecturae in vtrumque sunt aequales, supererit, vt fauorabilia esse credantur realia [1], odiosa vero personalia [2]. Fauorabilia autem sunt foedera commerciorum causa. Foedera autem bellica nequaquam sunt omnia odiosa, sed defensiua magis ad fauorem, offensiua ad odium accedunt.

§. VIII. PAVLO distinctius tamen videtur deduci posse, quatenus antecessoris regis foederibus successor teneatur. Nam primo constat, pace ab antecessore facta successorem quoque teneri. Per pacem quippe antegressae iniuriae, quae bello causam dederant, plane extinguuntur. Legibus pacis rite expletis. Deinde dubium non est, quin successor teneatur seruare illas conuentiones legitimas, quibus ab antecessore suo in tertium ius fuit collatum. Sed & illud certum est, quando alter foederatorum ex foedere iam quid praestitit, & rex antequam quod ipse debebat, reposuerit, sit mortuus; ab ipsius successore id omnino soluendum. Cum enim id, quod sub conditione praestandi aequipollentis ab altero praestitum fuit, in vsum Reipublicae cesserit aut saltem ea intentione fuerit exhibitum: patet sane, ni reponatur aequipollens, ius remanere alteri ad repetendam rem velut iam indebito praestitam: adeoque successorem teneri ad refusionem rei ab altero praestitae, ni malit id ipsum, quod in lege tanquam aequipollens est expressum, exhibere. Denique

cessum Seruii Tulli foedera cum eo icta ad Tarquinium Superbum pertinere negabant. Causati & idem Hetrusci, addito colore admodum contumelioso: Se enim Tarquinio Prisco ἡγεμονίαν concessisse, Principi clarorum virorum: id non posse Seruium Tullum, eius successorem, ταπεινὸν κατὰ γένος ὄντα, vsurpare. Quae omnia HALICARN. d. L. IV. narrat. De Eduardo VI. Angliae Rege, qui Carolo V. R. Hispan. ex foedere, quod hic cum Henrico IIX. inierat, se obligatum negabat. Vid. Richard. ZOVCHAEVS Part. II. Iur. Fecial. sect. 4. quaest. 27. Cuiusmodi tricae vt tollerentur quibusdam vtile visum, mentionem heredum inserere, aut formulis vti perpetuum foedus significantibus. Qualis illa in foedere pacis inter Romanos & Latinos apud HALICARNASS. Origin. Roman. L. VI. Μέχρις ἂν οὐρανός τε καὶ γῆ τὴν αὐτὴν στάσιν ἔχωσιν. *Quamdiu coelum & terra eandem stationem retinebunt.* Alii non solum Principes, sed & eorum populos, vt foedus esset vere reale & perpetuum, comprehenderunt. Quam in rem ex Iohanne Iuuenale VRSINO in Annalibus Caroli VI. Gall. Re[illegible] exemplum annotauit Desid. HERALDVS [illegible] II. de Auctor. Rer. iudicat. c. 18. §. 11. H.

4) *Verum autem in rem, an in personam pactum*

nique circa illa foedera, ex quibus aut nihil adhuc ab alterutra parte fuit praestitum, aut quae praestita fuere, aequalia sunt, in vniuersum hoc videtur pronunciandum: regem si foedus fecit tanquam caput sui populi, & cum intentione commodum populi promouendi, intelligi reale foedus fecisse [1], quod successorem quoque teneat. Quia istud foedus totum quoque populum stringit, cuius caput sequens rex eodem iure, eodemque sub onere est, atque prior fuit. Ast vbi foedus directe spectauit commodum personae ipsius regis, eiusque familiae; patet ipso mortuo aut hac extincta, foedus quoque expirare. In consuetudinem tamen abiit, vt foedera etiam indubie realia rege mutato renouentur, saltem verbis generalibus: ne forte excipi possit, cum ex illo foedere nihil adhuc sit in vsum regni conuersum, foedus sola ineuntis fide stetisse, nec in successorem transire. Praesertim cum foedera ineantur ad promouendam Reipublicae vtilitatem [2]; de qua cum diuersum iudicare queat successor, quam antecessor, aliam quoque iure suo viam heic insistere potest, adeoque negligere foedus, quod iam suo regno inutile censet. Add. Ioan. LABARDAEVS Hist. de Reb. Gallicis L. V. p. 74. 75. Edit. Paris. an. 1671. Est & hoc monendum, si quibusdam inter se diuersa antehac foedera intercesserint, & ista deinceps ab iisdem renouentur in genere; postremum potissimum intelligi renouatum; cum posteriora semper prioribus derogent. Vid. POLYBIVS Excerpt. Legat. XLI. c. 4. Vbi tamen nullo modo excusari potest foeda plane socordia tam legatorum, quam eius qui eos miserat; quod cum renouare foedus cum Ptolomaeo rege instituerent, ipsi ignorarent, quae foedera olim Achaeis cum rege intercessissent, aut quodnam ex illis iam renouare vellent.

§. IX. ID quoque heic quaeritur, si rex, quicum foedus fuit initum, a subditis suis fuerit pulsus, vtrum foederatus teneatur illi ferre auxilia promissa, cum adhuc regno potiretur? GROTIVS dicto loco §. 17. affirmat; ideo quod ius regni maneat penes talem per iniuriam expulsum, vtcunque possessionem regni amiserit. Nobis de eo quidem casu certum videtur, si foedus expresse ad defensionem personae regis, eiusue familiae sit conceptum, quod ad recuperandum regnum auxilia debeant ferri. Sed vbi foedus sancitum sit in vtilitatem regni, valde dubium est, an rex expulsus foedere auxilia postulare queat. Nam auxilia praesumuntur esse promissa aduersus hostes externos: de hoc autem casu cogi-

 tatum

ctum factum est, non minus ex verbis, quam ex mente conuenientium aestimandum est: plerumque enim (vt & Pedius ait) persona pacto inseritur, non vt personale pactum fiat, sed vt demonstretur cum quo pactum factum est.

§. VII. 1) Quod quum saepe anceps sit, tutius est, foedera in dubio pro *realibus* habere, quia, si aliud non patescat ex conceptis verbis eius, Princeps nomine totius populi egisse intelligitur. In personalibus eximia plerumque & inusitata Principis, quocum ineuntur, virtus respicitur. Ita status nonnulli Imperii morte Gustaui Adolphi finitum foedus aiebant. V. PVFENDORFIVS Rerum Suecicarum L. V. §. 4.

2) Hoc in conuentionibus publicis admittit, in priuatis locum inuenire negat SCHILTERVS Exercit. ad D. 8. §. 15. Quanquam quod addit in not. eam distinctionem, etiam quantum attinet publicas conuentiones, non satis in iure fundatam, saluti & tranquillitati inuicem multum nocere posse; fateor me non capere, si de foederibus sermo sit. H.

§ VIII. 1) Vid. infra cap. 10. §. 8. H.

2) Et nisi redintegrentur, refrigescere aut intermori soleant. Quam ob causam foedere Atheniensium & Laconum conuenit apud THVCYDIDEM L. V. Histor. iusiurandum quotannis renouari ab vtrisque. H.

tatum non fuit. Etsi nec idem foedus obstare videatur, quo minus legitimo regi ad depellendum inuasorem suppetias latum eamus. Sicuti & vbi foedus nobis sit cum populo libero, quem sub seruitium redigere intestinus inuasor laborat, recte auxilia ad illum deiiciendum ferre possumus, antequam in legitimum principem eualuerit. Nam qualitates in foederibus; puta si dictum sit, foedus esse initum cum *rege* & eius *successoribus*, notant ius proprie dictum, non nudam vsurpationem *, seu tales, qui iusto titulo regnum adquisiuerunt, non qui iniusta vi nituntur.

§. X. Est & illa quaestio illustris, si in foedere cautum sit, vt vtriusque socii ab vtrisque tuti sint, num per socios intelligantur illi tantum, qui socii erant tempore foederis initi, an & hi, qui postea ab alterutro adsciscuntur? Ea super quaestione quid disceptatum fuerit quondam inter Romanos & Poenos sub initium belli secundi Punici, vid. apud Polybium L. III. [c. 27.] & Livium * L. XXI. c. 19. Grotii decisio d. l. §. 13. eo redit, saluo foedere & Poenos potuisse Saguntinis, a Romanis deinceps in foedus adscitis, bellum inferre, & Romanos eorundem defensionem suscipere. Quippe cum saluo foedere fieri possit, vt duorum sociorum vnus eundem oppugnet, alter eidem auxilia mittat. Sicuti & super eo casu expresse in foederibus solet conueniri. Vid. foedus, quod Poenos inter & Romanos ictum est tempore belli Tarentini, apud Polybium L. III. c. 25. Quanquam ex tali occasione proximus sit gradus ad rumpenda foedera; cum pari sensu afficiant plagae, quas alieno quis nomine, quam quas proprio infligit; inprimis vbi belli sedes in auxiliatorum terras transferatur. Vid. Ivstinvs L. III. c. 7.

§. XI. Est & illud monendum, foedera ad tempus certum inita, elapso illo, hautquidquam tacite renouata intelligi, non ideo solum, quod nemo praesumatur ad nouum onus temere sese adstringere, sed etiam quia isthoc modo de eiusdem duratione constare non posset. Vnde si qui post illud finitum exercentur actus, pro beneuolentiae magis, quam renouati foederis indiciis habendi erunt [1]. Nam simplex vtique amicitia etiam post finitum foedus persistit. Denique ex communi natura pactorum est [2], vt vbi vna pars foedere non

§. IX. * T. Quintius Flamininus cum Nabidem Lacedaemoniorum tyrannum, foedera cum antiquis Lacedaemoniorum Regibus pacta allegantem, confutaret apud Livium L. XXXIV. c. 34. *Amicitia & societas*, aiebat, *nobis nulla tecum, sed cum Pelope Rege Lacedaemoniorum, iusto ac legitimo facta est. Num quid minus conueniret, quam nos, qui pro libertate Graeciae aduersus Philippum gereremus bellum, cum tyranno instituere amicitiam? & tyranno quam, qui vnquam, saeuissimo & violentissimo in suos?* Quanquam Romanos cum Nabide minus sincere egisse, existimet Boeclervs Differt. de eo quod egit ciuitas. H.

§. X. * Qui existimarunt, non esse verisimile, Romanos de iis, qui tunc sibi socii essent, duntaxat sensisse: Siquidem nemini probari posse, Romanos aut nullos sibi socios imposterum adsciscere voluisse, aut si quos sibi adsciscerent, iis carere noluisse. Vt igitur foedus illud aliter acciperetur, aliquid adiiciendum fuisse, vel vt socios nouos adsciscere ius ne esset, vel hoc foedere eos non comprehendi, qui ad societatem post factam pacem accessissent. H.

§. XI. 1) Addit limitationem Kvlpisivs Coll. Grot. Exercit. 7. §. 4. si actus nullam aliam quam renouati foederis interpretationem recipiant, & tunc renouationem in singulos solum annos factam intelligi. Enimuero tales actus ostendere erit difficile, & quod in annum foederis renouatio

re non ftetit, & alteri ab eo difcedere liceat. Poteft tamen a foederatis conueniri; vt licet in vno capite foederi non fuerit fatisfactum, reliqua tamen inuiolata obferuentur. Quod tamen ita capiendum eft, vt altera pars non teneatur praeftare, quod capiti ab vna parte neglecto refpondebat, & ne fimul pofitiua aliqua noxa alteri inferatur.

§. XII. VIDENDVM iam eft de fponfionibus, feu pactis illis publicis, quae a miniftro [1] fummae poteftatis circa negotium ad eandem fpectans fine ipfius mandato ineuntur. Super quibus ardua cumprimis quaeftio mouetur; fi fponfio pure fit facta, citra adiectam conditionem ratihabitionis faciendae a fumma poteftate, vbi eam ratihabere abnuit fumma poteftas, ad quidnam fponfores teneantur illis, quibuscum pepigerunt? De qua re acriter difceptatum legimus occafione fponfionis Caudinae apud LIVIVM L. IX. c. 8. feqq. [2] Et fane, fi ftricto iure rem velimus metiri, neque ad iftam fponfionem ratihabendam, neque ad rem in priorem ftatum reftituendam tenebatur S. P. Q. Romanus; fed fufficiebat fponfores dedere. Vid. GROTIVS L. II. c. 15. §. 16. VALERIVS MAXIMVS L. IV. c. 8. §. 1. Io. MARIANA Hift. Hifpan. L. XXI. c. 12. Si tamen ex aequo & bono rem aeftimare velimus, omnino videbatur, populum Romanum ratihabere debuiffe illam fponfionem, vtut fuo iniuffu factam. Equidem penes confules non erat citra peculiare mandatum de toto bello transfigere, & pacem ac foedera cum hofte facere. Quia tamen ifti confenfum populi non praeter rationem praefumferant [3], & tot millia ciuium, adeoque flos ipfe populi, alio modo feruari non poterant, & ab hoftibus fuerat praeftitum, quod vtique paci & foederi aequipolleret, par fane erat a populo ratihaberi conditiones nihil duri & iniqui habentes, (vid. GVICCIARDINVS Hift. L. XII. p. m. 542. & 344. vbi agit de fponfione Tremollii Diuione cum Heluetiis inita; & TEMPLIVS in Obferuationibus ad ftatum Prouinciarum Vnitarum Belgii p. m. 153. Vbi refert, fe anno 1668. intra quinque dies tres tractatus cum Statibus Generalibus conclufiffe, inconfultis prouinciis, quod obferuato agendi modo ordinario illi omnino artibus aliorum forent difturbandi, cum tamen iidem Reipublicae effent fumme neceffarii. Additque, ni prouinciae factum ipforum probaffent, de capite ipfos fuiffe periclitaturos, cum ea res alias

 iftorum

nouatio fieri cenfeatur, rationem vix habet. Equidem focietas inter priuatos interdum tacite renouata intelligitur: Verum id eft ex lege ciuili, & inter priuatos tantum locum habet. Vid. *L. plane 37. D. Pro Socio* H. FELICIVS de Societat. c. 41. H.

2) Vid. fupra L. V. c. 10. §. 9. H.

§. XII. 1) Praetermifit AVCTOR Iura Legatorum, nifi quod in L. I. c. 3. in transcurfu ea adtigit. Eadem nec quisquam adhuc alius vniuerfim Latino fermone pro dignitate perfequutus eft. Nam GROTIVS L. II. c. 18. quando de Legatis, agit Ius Gentium voluntarium, fiue quod in moribus Gentium pofitum fit, expendit. In genere igitur hic commendandus eft Auctor Gallicus, Iean de WICQVEFORT de l'Ambaffadeur, cuius optima Editio prodiit Amfterodami 1730. in 4to. De foro autem Legatorum, folerter pro more fuo egit Corn. van BYNKERSHOEK in opere fingulari; de Iure Afyli vero legatorum aedibus competente Chriftianus THOMASIVS.

2) Euoluatur LIVIVS L. IX. c. 8. & feqq. cui adiiciendus BVDDEVS in Iurisprud. Hiftor. fpecimine & THOMASIVS de Sponfione Caudina & Numantina, quae inter Lipfienfes 6. & 14. funt.

3) Ad hoc alii refpondent coniecturam voluntatis in talibus non fufficere. Vid. fupra c. 6. §. 10. Quibus reponi poteft, heic non tantum effe periculum, quale effe folet, vbi quis alteri bellum facit. H.

istorum mandata excedat.) Nam tunc demum praefracte populus potuisset insistere illi principio, se non posse iniussu suo a magistratibus obligari, si intolerabile quid Samnites postulassent. Id mordebat ambitiosum populum, quod sub iugum missus fuerat exercitus, stulto sane consilio ducis Samnitis, dum contumelia, viribus nihil detractura, iras ferocis populi immensum accendit. Verum ea ignominia dignus erat exercitus, quod nullis praemissis exploratoribus in locum incognitum ita temere sese coniecisset. Quam ipsam tamen sufferre satius erat, quam vires populi R. exscindendas praebere. Expendantur, quae Lentulus sponsionem suadens differit apud LIVIVM L. IX. c. 4. Quin & saepe a ciuitate ratihabentur promissa & acta ducum ob insignem eorum auctoritatem [4], & ne ipsorum fidem aliis prostituant. Inde apud TACITVM A. XII. [c. 18.] *Mithridates consultat: cuius misericordiam experiretur: quod Romanorum nemo id auctoritatis adesset, vt promissa eius magni penderentur.* Sed nimirum superbissimus populus nolebat considerare, sibi non esse priuilegium, quo minus & ipse aliquando experiretur, quod aliis saepe intulerat. Generose tamen Samnites, quod deditos sponsores non reciperent. Id autem ridiculum plane & ineptum erat, quod cum deditio fieret, Posthumius genu suo A. Cornelii fecialis femur, quanta maxima vi poterat, perculerit, & clara voce inclamauerit: se Samnitem ciuem esse, illum legatum fecialem a se contra ius gentium violatum, eo iustius bellum gesturos. Nec insuper habendum, quod LIVIVS ita de hoc processu iudicat: sponsores; postquam dediti erant, & non recepti, iterum in castra Romana discessisse, *sua fide liberata*, sed dubitabundus addit, *forsitan & publica.*

§. XIII. AD quaestionem denique: si summa potestas nouerit a ministro suo sponsionem factam, & siluerit, an inde colligatur hanc ab ipsa adprobari? respondet GROTIVS dicto loco §. 17.

CAPVT

4) Cum A. MDCII. Franciscus Mendosa, Reg. Hispaniae Dux, captiuus promisisset, curaturum se vt soluerentur, quicunque Foederatis populis vbicunque locorum capti tenerentur, *in tantum valuit apud Regem Hispaniae aut Mendosae, aut futurorum Ducum respectus, vt pactis accessferit.* H. GROTIVS L. XI. Histor. Belgic. ad d. A. H.

CAPVT X.

DE PACTIS REGVM PROMISCVIS.

I. *Ordo sequentium.*
II. *Quatenus rex restitutione in integrum gaudeat contra extraneum:*
III. *Et quatenus contra ciues suos:*
IV. *Contractus regum quatenus exemti legibus ciuilibus.*
V. *Rex de suo iuramento valido dispensare nequit.*
VI. *Quatenus ciui actio contra regem ex contractu sit.*
VII. *Contractus ciuium subiacent dominio eminenti.*
VIII. *Quatenus ex contractu regum obligentur successores.*
IX. *An donationes regum sint reuocabiles.*

RESTAT vt videamus de illis quaestionibus, quae circa pacta regum promiscua agitari solent. Quae ad tria capita reuocari possunt, primo an regi competat peculiaris aliqua potestas circa pacta propria; deinde quid ipsi liceat in obligationes aduersus subditos contractas: & denique qua ratione successores suos queat obligare.

§. II. CIRCA primum quaeritur, cum rex ciues suos in contractibus laesos in integrum queat restituere, aut iustis de causis a iuramento absoluere, an idem quoque possit in se ipso; vbi scilicet per dolum aut vim, vel ex lubrico aetatis cum altero damnose contraxerit, aut si alias in contractu enormiter laesus sit, aut si temerario iuramento seipsum obstrinxerit. Vbi obseruandum, si isthaec quaestio ita crude, & vti verba iacent, accipiatur, eam contradictionem inuoluere. Nam restituere in integrum, absoluere a iuramento, tales sunt actus, qui non solum in alium tendunt, sed & qui proficiscuntur ab eo, qui potestate aliqua superiore est instructus in alterum [1], qui restituendus aut absoluendus est. Ergo quaestio ita potius exprimenda fuerit: si rex in obligatione aliqua contrahenda laesus fuerit, an postea laesione deprehensa, propriam per auctoritatem possit declarare, obligatione illa sese ob adhaerens ei vitium non teneri? Heic sciendum, quemadmodum qui in libertate naturali viuunt, nemini mortalium subiecti, suarum rerum ipsi sint arbitri [2]; ita si ab altero in pacto iniuste laedantur, ipsi per se restitutionem aut supplementum exigere possunt; modo laesio & iniuria sit manifesta. Nam vbi ea dubii quid habet, par fuerit per arbitros rem definiri [3]. Igitur si rex, vtpote naturali gaudens libertate, pacto suo inesse aliquod vitium deprehenderit, per seipsum alteri potest declarare [4], se ex vitioso illo pacto nolle teneri; neque necessum est, vt ab alio

§. II. 1) V. supra L. IV. c. 2. §. 24. H.
2) Et iudices L. V. c. 13. §. 2. H.
3) d. c. 13. §. 3. & sequ. H.
4) Etiamsi metu fuerit initum. V. supra L. III. c. 6. §. 11. H.

alio eius relaxationem impetret, quod intrinseca sua natura ad obligationem & ius producendum est ineptum. Apud GRAMONDVM Hist. Gall. L. II. Ludouicus XIII. asserit: *iustam appellationem a rege in vinculis posito ad regem liberum esse.* Enimuero quia fieri potest, vt quis per malitiam ad fidem fallendam incitatus perfidiae suae vitium aliquod pacti praetexat; inde in ciuitatibus recte constituitur, quinam actus ipso iure pro inualidis & nullis sint habendi, aut super quibus cognitio & sententia iudicis sit expectanda.

§. III. Quod si autem regi sit negotium cum suis ciuibus, tunc de distinctis casibus distincte putauerim pronunciandum. Minorennitas regis tamdiu durare iudicatur, quod regni administratio penes tutores est. Intra eam cum extraneis quidem ipse nihil contrahere potest. Sed si cum ciue suo contraxerit, eoque deinceps contractu laesum se deprehendat; non adparet ratio, quare nec ipse legum beneficio frui debeat [1], quod aliis indulget; cum alias deteriore conditione, quam priuatus esset; nec propter aetatis infirmitatem praesumi potest, ipsum exceptioni minorennitatis valide renunciasse. Pacta cum extraneis per tutores regios legitime inita rex sub obtentu minorennitatis post reuocare non potest [2], quia alias nemo secure cum rege minorenni pacisci posset. Tutores tamen administrationis suae rationem reddent. Sed nec vlla exceptio metus aut laesionis, doliue valet contra capitulationes [3], circa quas cum regibus limitatis populus in delatione regis conuenit. Quod si leges istae nimis durae videbantur, nemo erat, qui regnum suscipere cogeret. Nec praesumitur, populum aliquem adeo imprudentem esse, vt regem suum eiusmodi legibus velit adstringere, quae summum imperium reddant mancum, aut velut immobile. Quo loco & illud obiter quaeritur: an Dauid potuerit retractare iuramentum, quo Simei, qui profugum conuiciis insectatus fuerat, impunitatem promiserat? Id quod negandum. Nam neque per vim metumue, aut per imprudentiam iurauerat rex, sed cauto potius consilio, vt tanto clementiae specimine defectionis sibi conscius populus eo fidentius ad obsequium rediret. Et vero impunitas illa in se non erat illicita, poteratque delictum illud rex, vtpote in suam personam commissum, citra cuiusquam iniuriam condonare. Verum an recte fecerit, quod in vltimis mandatis Salomonem super facinore isto monuerit [4], quidam dubitauere. Nos arbitramur Dauidem nihil heic contra iuramentum suum fecisse. Neque enim praecipiebat filio, vt ipse Simei ob delictum plecteret; sed monebat duntaxat, vt hominem prauum, & familiae suae infestum caute obseruaret, ne res nouas moliretur, & si quid flagitii denuo committeret, in venia danda non adeo facilis esset. Hinc Salomon ipsi praecepit, vt Hierosolymis sub oculis regis habitaret, nec riuum Cedron transiret, ne adspiciendo locum, in quo Dauidi tam foede maledixerat, super impunitate sua gaudium conciperet. Verum diuina prouidentia ita disposuit, vt leges tam faciles, abs sese quoque adprobatas, violaret, vt iusta foret occasio, condigno nequam hominem exitio tradendi.

§. IV.

§. III. 1) Maxime cum & leges illae contra ipsum valeant. V. §. seq. H.

2) Nisi tutores mala fide egerint, aut potestas eorum a concilio aliquo fuerit suspensa. V. quae dixi Differtat. de Tutel. regia sect. 2. §. 12. H.

3) V. supra L. VII. c. 6. §. 9. H.

4) Conf. L. IV. c. 2. §. 13. vbi haec iisdem fere verbis leguntur.

§. IV. Observandvm deinde, vtut reges, quando actus quosdam cum ciuibus suis exercent non vt reges, sed vt quiuis alii priuati, praesumantur ob oculos habuisse leges ciuitatis positiuas [1], quae super validitate talium actuum extant: tamen cum ipsi sint superiores legibus ciuilibus, nulla necessitate stringuntur, vt omnino eas leges etiam in priuatis actibus sequantur. Igitur si scientes volentesque contractum aliquem ineant, qui alias per leges ciuiles inualidus erat; censentur contractum istum abs vi legum ciuilium, si qua est, exemisse, ex iisdem irritum non declarandum; cum alias nihil ab ipsis foret actum. De facto Philippi II. regis Hispaniarum, qui obtentu legum aere se alieno exsolutum ibat circa finem superioris seculi, videatur Grotivs Hist. Belgicae L. V [2]. Id tamen omnino admiserim, si in contractu enormem laesionem, quam ab initio non videbat, postea rex deprehenderit; eum contractum ab ipso posse rescindi, aut saltem ad aequitatem reformari. Add. Grotivs L. II. c. 14. §. 2.

§. V. Illvd manifestum est, hautquidquam licere regi iuramentum suum rescindere, valide conceptum, & cui nullum adhaerebat vitium, eo tantum obtentu, quod quaedam suorum subditorum iuramenta eidem liceat rescindere. Nam quae hoc modo rescinduntur, iam antea hanc conditionem in se habebant; ni superior noluerit. Atqui nullam posse contrahi obligationem, si quis suo arbitrio reseruauerit facultatem non praestandi, in aprico est. Add. Grotivs dicto loco §. 3.

§. VI. Caetervm etsi promissa ac pacta aeque conscientiam regis, quam alicuius priuati stringant: in eo tamen est diuersitas inter obligationem regis & subditorum, quod iste facili negotio a subdito tergiuersante debitum possit extorquere. Verum ciui, quamdiu tali, nullum suppetit medium ab inuito rege debitum extorquendi. Etsi nullus cordatus rex legitime contractum debitum soluere abnuet, qui cogitauerit, suam salutem atque eminentiam fide pactorum niti; ac indignum esse, si cui iustitiae asserendae est ipse constitutus, eam ipse vltro proculcet. Quod si tamen reges ex contractu subditis aduersus se actionem concedant in proprio tribunali *, ista actio non tam iure ciuili, quam aequitate naturali nititur; quasi cognita sua obligatione non possint, quod debent, non velle praestare. Adeoque eiusmodi actione non id quaeritur, vt rex cogatur ad soluendum debitum, sed vt subditus liquido ostendat, principem ad id soluendum sese obligasse. In eiusmodi autem iudicio merito debet obtinere illud Sisimethrae apud Heliodorvm Aethiop. L. X. *Τὰς ὑπεροχὰς οὐ δυσωπεῖ τὸ δίκαιον· ἀλλ' εἷς ἐστὶν ὁ βασιλεύων ἐν ταῖς κρίσεσι, ὁ τοῖς εὐλογωτέροις κρατῶν* *Fastigia dignitatis non respicit aequitas: sed is regnat in iudicio, qui probabilioribus vincit rationibus.*

§. VII. Id quoque contingere potest, vt subdito ius quaesitum ex contractu auferatur, in poenam, vel ex vi dominii eminentis; vt tamen heic necessitas Reipublicae antecedat, & refusio de publico fieri debeat *. Sicuti etiam

§. IV. 1) Vid. supra ad L. VII. c. 6. §. 3. H. 2) Et L. XVI. Histor. ad A. MDCVII. in fine, vbi refert, Philippum III. Reg. Hisp. creditoribus minuisse vsuras, sibi prorogasse diem. H.

§. VI. * Vid. supra L. VII. c. 6. §. 2. H.

§. VII. * Vid. supra c. 5. §. 7. H.

etiam ex causa solutio differri potest, vbi magna Reipublicae necessitas pecuniam, priuato alias soluendam, tantisper sibi impendi imperat. Ex quibus etiam adparet, quid de tabulis nouis iudicandum sit: quae Soloni vocabatur σεισάχθεια. Vid. PLVTARCHVS Solone. CICERO Offic. II. [c. 24.]

§. VIII. PORRO vt adpareat, an & quatenus rex antecessor possit obligationem transmittere suo successori ex contractu priuato; videndum prius est, an rex regnum suum habeat in patrimonio, an vero idem possideat iure velut vsufructuario [1]. Qui regi succedit, cui priori modo regnum tenetur, is, vt in omnia ipsius bona, sic & in debita, & obligationes, quae non vltimato in ipsius persona terminabantur, succedere censendus est. Circa debita autem regum, qui posteriori modo regna obtinent, GROTIVS L. II. c. 14. §. 11. censet, ad ista exsoluenda non teneri successores ἀμέσως, & eo ipso, quod in locum alterius subeunt. Nam tales reges ius suum ad regnum non accipiunt ab eo, qui proxime decessit, sed ab ipso populo [2]. Verum ἐμμέσως & per interpositam ciuitatem [3] etiam tales successores ex debito antecessorum obligantur, non quidem veluti pro se, sed tanquam capita ciuitatum, quam vltimato afficit debitum a rege tanquam istius capite contractum. Quod enim regibus competat facultas ipsam ciuitatem per debita obligandi, inde manifestum est, quod saepe alia ratione necessitatibus Reipublicae non possit succurri, quam vt eiusmodi debita contrahantur. Cum autem regi competat facultas ciuitatem administrandi & conseruandi, etiam competent ipsi omnia media, sine quibus finis ille non potest obtineri. Neque tamen illa potestas obligandi ciuitatem in infinitum abit; sed tantum eo vsque, quoad probabilem rationem debitum contrahendi rex habuerit. Neque enim ad eas angustias redigendus est rex, vt non nisi illa debita in ciuitatem deuoluere possit, quae actu in vtilitatem ciuitatis cesserunt; (licet municipales magistratus huc adstringi possint; vid. *L. 27. D. de Rebus creditis:*) sed sufficit si probabilem rationem facti sui habuerit [4], licet fors praeter spem euentu destitutus fuerit. Vid. *L. 12. C. de Transact.* Sic igitur contractus regum obligabunt ciuitatem, qui non manifeste absurdi aut iniqui sunt; etsi in dubio pro ratione regis praesumitur. Adeoque ex illis etiam successores tenebuntur, quatenus capita ciuitatum. Quin & ipse populus tenebitur, si rege sublato, sui iuris esse coeperit [5]. Nam & si quid populus antea liber contraxisset, obligaretur & is, quem postea populus etiam plenissimo iure constituisset. Atque hoc modo isthanc quaestionem definire melius est, quam adhibita distinctione inter laesionem modicam & magnam [6]. Nam in administratione rerum ciuilium

§. VIII. 1) Quam Regnorum diuisionem fundamento destitui supra monitum fuit.

2) Vid. supra L. VII. c. 7. §. 12. circa fin. H.

3) Siue potius populum pacto primo coniunctum. H.

4) Plane vt in administratione ex mandato & negotiorum gestione negotium ex iusta necessaria vel vtili ratione inchoatum vel susceptum esse sufficit, etsi id effectum non habuerit. *L. 10. §. 9. D. Mandati L. 10. L. 12. L. 22. D. de Negot. gest. L. 17. D. de In rem verso.* H.

5) Infra c. 12. §. 2. H.

6) Aut inter regna successiua & electiua, in quibus successores obligari negat KLOCKIVS de Contribut. c. 5. n. 53. seq. cum iis, quos profert. Non enim electus Rex ex persona decessoris, sed propter populum obligatur. H.

§. IX. 1) Vbi edictum Diui Neruae exhibetur.

ciuilium longe aequius est probabilem rationem, quam exitum spectare; cum etiam prudentissime cogitata improuisus casus soleat intercipere.

§. IX. ISTHAEC, quae de contractibus regum dicta sunt, etiam ad donationes eorum adplicari debent; vt nempe illae a successoribus reuocari nequeant, siquidem probabilem rationem habuerint. Vid. SVETONIVS Tito c. 8. PLINIVS L. X. Epist. 66. [1] GRATIANVS Cauf. 25. quaest. 1. c. 15. Contra Galba largitiones a Nerone factas repetere instituit, decima tantum liberalitatis parte apud quemque relicta. SVETONIVS Galba c. 15. TACITVS H. L. II. [c. 55. num. 4.] Et apud EVNDEM H. L. III. ridentur Vitellii Rempublicam lacerantis donationes, *quae neque dari neque accipi salua Republica poterant.* Sic Senatus rursus vectigales iusserat ciuitates, quas Sulla pecunia accepta immunes fecerat. Quod tamen improbat CICERO Offic. III. [c. 22.] Et sane videtur, pecuniam ipsis fuisse restituendam, siquidem ea in publicos vsus impensa fuerat. Sic etiam Basilius Macedo, cum antecessor ipsius Michaël omnem pecuniam publicam dissipasset, decreuit, *vt qui nulla probabili de causa pecuniam accepissent, eam, vt saltem eius semissem restituerent*, apud ZONARAM in Basilio Macedone. Add. Hieron. OSORIVS de Reb. gest. Eman L. I. vbi de donationibus regis Ioannis, morte instante factis, agit. Quanquam & circa eiusmodi donationes obseruandum, de quonam factae sint. Si de suo rex donauit, plane irreuocabilis donatio erit. Sin de fructibus bonorum facta donatio fuerit, quorum administratio penes regem erat; spectandum omnino, an ea rationem, modumque habuerit. Nam vti nemo negauerit, quin ex aerario bene meritis aut merentibus donare quid possit, prout opes Reipublicae ferunt: ita si in homines nauci, atque inutiles immodica pecunia sit profusa, aerariumque per ambitionem exhaustum, satius credo fuerit, inde reuocari, vnde publicae egestatis caussa [2]. Add. BOECLERVS ad Grot. L. I. p. m. 107. GROTIVS d. l. §. 12. Non insuper quoque habendum, quod de Ferdinando Arragonio refert Laurentius VALLA de Rebus gestis eius Regis L. III. *In patrimonio regali tuendo tenax, quod qui alienarent, aiebat, inimicos potius parare sibi, quam amicos, quia ex subditis illos quosdam regulos facerent, semper solicitos ac suspicantes, eorum iura licentiamque iri deminutum.* Eadem quoque adplicari poterunt ad priuilegia [3] & immunitates [4], vt nempe inspiciatur, an & ipsa rationem atque modum habuerint, & an cum salute ciuitatis consistere possint. Nam quin haec pluris esse debeat, quam inconsulta regis facilitas, dubium non est. Sicuti & alias eiusmodi priuilegia, quatenus ad onerandos reliquos ciues pertinent, stricte interpretanda sunt [5].

tur. Quem morem in regno Franciae, perquam religiose obseruari, scribit CVIACIVS in Paralipom. oper. posth. ad tit. X. *de Confirm. vtili vel inutili.* H.

2) Iacobus Rex Scotiae donationes omnes, in praeiudicium coronae factas, & emtiones reuocauit. Robert. IONHSTONVS L. V. Rer. Britannic. ad A. MDXCI. H.

3) Vid. Obseruatt. Halenses T. II. Obs. 12. 14. 15. Adde, Reuocationem Priuilegii, quamuis iustissimis de caussis fiat, rem periculosam esse, & quae multum prudentiae desideret. Solent enim, si saepe Priuilegia reuocentur, inde seditiones oriri sedatu saepe difficillimae.

4) Vid. quae disputata in Anglia super priuilegiis ciuitatum Hanseaticarum apud GROTIVM L. VII. Histor. ad A. MDXCIIX. CAMDENVM Histor. Elisabeth. ad A. MDXCVII. H.

5) Vid. ZIEGLERVS L. I. de Iur. maiest. c. 12. §. 14. Adde supra L. V. c. 6. §. 22. hoc libro c. 5. §. 32. H.

Conf. *L. 1. §. 10. 16. D. Ne quid in loco publico*, & Oratio DEMOSTHENIS aduersus Leptinem. [p. 279. E. Ed. Steph.] Apud APPIANVM Alexandr. Ibericis, cum Romanis tributa & militiam exigentibus Celtiberi priuilegia ab ipsis Romanis concessa opponerent; additur: *Et ita se res habebat. Sed cum Senatus eiusmodi priuilegia alicui indulget, semper hanc addit exceptionem:* Κυρίας ἔσεσθαι μέχρι ἂν αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ δοκῇ. *valitura, quamdiu sibi populoque Romano libuerit.* Apud GVICCIARDINVM Hist. L. VII. Ludouicus rex, Genuensibus rebellibus deuictis, annullauit omnes conuentiones inter ipsum, & eam ciuitatem initas [6]: sed tamen eadem omnia iterum concessit, tanquam priuilegia, non tanquam pacta; *vt semper foret in sua potestate istis eandem priuare.* Quod tamen circa quaeuis priuilegia procedere non crediderim; sed illa tantum, quae non nisi vim precarii obtinent.

* *

CAPVT XI.

QVIBVS MODIS CIVIS ESSE QVIS DESINAT.

I. *Ciuis quis esse desinit, rege sine successore mortuo.*
II. *Item, si quis migret.*
III. *Quid in migratione obseruandum?*
IV. *An gregatim possit discedi.*
V. *An licitum sit simulare transfugam?*
VI. *An ciuitas possit expellere ciuem pro lubitu?*
VII. *De exilio.*
VIII. *Ciuitas amittitur per vim hostilem.*
IX. *An deditus, nec receptus, ciuis maneat?*

INTER modos, quibus aliquis ciuis esse desinit, a nonnullis & iste numeratur, si rex sine omni haerede & successore moriatur, aut regnum habere coeperit pro derelicto. Tunc enim singulos in libertatem natura-

6) In Romano etiam Imperio moris erat, cum prouinciae se submitterent, ab Imperatoribus πρόσθεμα siue edictum publicari, cuius tenore primum dominationem omnem & potestatem in illum populum sibi vindicabant; deinde de iure suo remittebant, facta insinuatione securitatis & libertatis populi subditi. Prouinciae autem, vt horum priuilegiorum honorem redderent Imperatoribus, in perpetuam memoriam omnia acta publica ab illo tempore computabant. Quod exemplo Antiochiae, a Caio Iulio Caesare libertate redonatae, docet Ioannes ANTIOCHENVS L. IX. Chronograph. MSS. apud Ioh. GREGOR. not. & obseruat. ad loca aliquot scripturae c. 36. Haec forte causa, quare libertas quandoque ademta foederatis ciuitatibus. Vid. SVETON. in Augusto c. 47. in Tiberio c. 37. vbi de Cyzicenis, in Claudio c. 23. in Vespasiano c. 8. vbi de Achaeis, Lyciis, & aliis. H.

§. I. * Vid. supra L. VII. c. 7. §. 7. H.

§. II. 1) Ego contra cum ARNISAEO L. I. Rel. Pol. c. 5. sect. 8. discessum sine venia impetrata nego esse licitum, ob duplex pactum, quo ciuitatem firmari supra diximus. Nec obstat, primo pacto societatem constitui, cui renunciare fas sit. Etenim hoc ex constituto, & ciuili non naturali iure prouenire, satis ostendit foederum obligatio, in qua id non obtinet. Quare sic existimo, vbi lex vel consuetudo aliud non introduxit, vltroneam ciuis subditi demigrationem a voluntate summi imperantis pendere hactenus, vt aestimet, an ea fraudi vel damno sit Reipublicae. Nam si nullo vel exiguo ciuitatis commodo discessum & simul fortunam ciuis remoretur, summus impe-

naturalem abire. Sed cum planum ſit regnum eiusmodi caſu non penitus diſſolui, ſed in formam interregni recidere; igitur perit quidem tunc obligatio ciuium aduerſus regem, qui nullus amplius exſiſtit, ita tamen, vt primaeuo adhuc ciuitatis pacto inter ſe ciues coniuncti maneant *.

§. II. Illvd frequentiſſimum eſt, vt quis ſponte, permittente ſua ciuitate, in aliam ciuitatem concedat, ſedem ibi fortunarum fixurus. Iſthaec ſpontanea migratio quo vsque ciuibus ſit permiſſa, ex modis, quibus aliquis in ciuitatem ſit receptus, colligitur. Quidam enim iuſto bello victi, aut extrema neceſſitate adacti in ciuitatis alicuius ditionem concedunt: qui quanta heic libertate gaudeant, ex legibus ciuitatis eſt cognoſcendum. At ſi quis liber homo, qui vel nullius imperio ante ſubiectus fuit, vti priſci illi patresfamilias, vel eo, quo antea tenebatur, iam ſolutus, ſponte ſeſe alicui ciuitati adiunxerit; itidem ex ſtatutis eius ciuitatis erit iudicandum, quidnam circa migrationem libertatis ipſi ſit relictum. Dantur enim ciuitates, ex quibus citra expreſſum earundem conſenſum migrare non licet. Alicubi certo onere ea licentia eſt redimenda; puta ſumma aliqua pecuniae, aut aliqua bonorum portione. De Argiuis Ovidivs Metam. L. XV. [v. 28. 29.] *Prohibent diſcedere leges, Poenaque mors poſita eſt patriam mutare volenti.* Vbi autem circa eam rem nullae extiterint leges, quid liceat, ex conſuetudine aut ex natura ſubiectionis ciuilis colligendum. Quae conſuetudo admittit, eorum licentiam quilibet ciuis habere cenſetur. Si neque haec praelucet, & in ſubiectionis pacto in neutram partem ea de re mentio ſit facta: magis eſt, vt licentiam pro arbitrio migrandi liber ſibi homo reſeruaſſe intelligatur [1]; vtque adeo *mundanum* ſe potius cum Socrate quam glebae certae adſcriptum ferre velit [2]. Valerivs Flaccvs L. VII. [v. 227.] *Omnibus hunc communem animantibus orbem, Communes & crede deos; patriam inde vocato, Qua redit itque dies: nec nos dIs nata malignis Cluſerit hoc vno ſemper ſub frigore meſſis, Fas mihi non habiles, & fas tibi linquere Colchos.* Qui enim ciuitati ſe adiungit, ille cura ſui ac rerum ſuarum hautquidquam ſeſe abdicat; ſed id potius agit, vt inſigne ſibi firmamentum

 circum-

imperans haud dubie peccat. Cui conſequens eſt, non iniuſtum eſſe vectigal, quod ab imperantibus interdum ob peculiares Reipublicae rationes (v. Nicol. Bvrgvndvm L. III. Hiſtor. Belgic. ad A. MDLXV.) exigitur. Deinde leges vel mores, emigrationem ciuium ſub poena vetantes, quales olim apud Argiuos, Ouidio teſte, hodie in Moſconia, Ducatibus quibusdam Italiae, & alibi (V. Bodinvm L. I. de Rep. 6.) vniuerſe pro irritis aut iniquis haberi haut poſſe. Poſtremo ciuem, emigrandi licentiam nactum, ob hoc ipſum & alia beneficia ante percepta antiquae patriae permanere obligatum, quatenus nouae ſtatus patitur. Ita Ioannes Storius Anglus, vt vt Hiſpaniae Regis ſubditus iuratus, quod multa contra Angliae regnum machinatus eſſet, ex inſidiis captus, maieſtatis damnatus fuit: aiebant enim Angli, *neminem patriam, in qua natus ſit, exuere, nec ſolum natale aut Principem pro arbitrio eiurare poſſe.* Vt Camdenvs ad A. MDLXXI. & Ioann. Mevrsivs in Vita Guilielm. Auriac. L. V. ad A. MDLXIX. referunt. Quanquam H. Grotivs Appendic. Epiſt. 670. & 672. A. MDCXLIII. ſub exemplo Rougemontii ſecus ſentiat, ſcribens inter alia: *Ego exiſtimo, licere Belgis, vt & Hiſpanis, patriam derelinquere, ſine vllis vinculi reliquiis.* Caeterum & ille Ciceronis *pro Balbo* locus, quem Avctor adduxit, ſatis euincit, ius mutandi ciuitatem eſſe beneficium, & Romanis ex lege competiiſſe. H.

2) Apud Platonem cuiuis priuato Athenis integrum erat, examinare leges & conſuetudines Reipublicae, &, ſi eas e re ſua eſſe non putaret, cum omnibus bonis ſuis, quo vellet, ſecedere. Vide eius Criton. p. 51. D. Edit. Serrani.

circumponat. Quia tamen saepe contingit, vt publicum regimen priuatis alicuius rationibus parum expediat, aut alibi commodius iisdem queat prospici: & vero postulari nequit, vt ad vnius aut paucorum lubitum Respublica reformetur: proximum erit, vt ipsis sit concessum per migrationem rebus suis consulere. CICERO Tusc. Quaest. L. V. *Demaratus Torquinii regis pater tyrannum Cypsellum quod ferre non poterat, fugit Tarquinios Corintho, & ibi suas fortunas constituit. Num stulte anteposuit exilii libertatem domesticae seruituti?* Add. DIODORVS SICVLVS L. I. c. 67. Aliis vt dotes animi exserant, sua ciuitas campum non praebet. In quos cadit illud STATII Syluar. L. I. *Vidi ego transertos alieno in robore ramos Altius ire suis.* Alii experiuntur illud: Ὀυδεὶς προφήτης δεκτὸς ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. *Nullus Propheta est acceptus in patria sua;* quod liuore tumeant ignaui oculi, cum virtute supra se euectos sentiunt, quos quondam in aequo, aut infra viderunt. Vel etiam quia, vt Lacydes aiebat apud DIOGENEM LAERTIVM L. IV. [§. 60.] Τὰς εἰκόνας πόῤῥωθεν δεῖ θεωρεῖσθαι. *Procul spectari imagines oportet;* quia *minuit praesentia famam.* Talibus licentiam migrandi denegare velle, idem foret atque liberis hominibus imperare, vt supra parentum suorum conditionem nunquam adspirare audeant. Sed & ipsae ciuitates ex hac migrandi licentia commodum sentiri possunt, adscitis aliunde egregiis viris. CICERO pro Balbo [c. 13.] *Iure nostro neque mutare ciuitate quisquam inuitus potest, neque si velit, mutare non potest, modo adsciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis velit.* Et mox: *Multi etiam superiore memoria ciues Romani sua voluntate indemnati & incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates contulerunt. Et ex omnibus ciuitatibus via est in nostram, nostrisque ciuibus patet iter ad ceteras ciuitates.* Idque ius amplissimis verbis extollit: *O iura praeclara,* inquit, *atque diuinitus iam inde a principio Romani nominis a maioribus nostris comparata, ne quis inuitus ciuitate mutetur, neue in ciuitate maneat inuitus. Haec sunt enim fundamenta firmissima nostrae libertatis, sui quemque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum.* Add. *L. 12. §. 9. D. de Capt. & postl.* & GROTIVS L. II. c. 5. §. 24. Neque obstat, quod patresfamilias, qui initio ciuitatem constitutum iuerunt, pacto intelligantur singuli singulos obstrinxisse, quod ipsi suas vires in commune velint coniungere. Nam etiam aliis societatibus renunciare potest socius, si id fiat citra dolum malum, non intempestiue & in fraudem caeterorum, praesertim si ad certum tempus societas non sit contracta. Quanquam & ideo multae ciuitates parum curent, an sui ciues migrent, quod multitudine hominum laborent, & potius circa eam minuendam sint sollicitae.

§. III. ISTA tamen migraturo ex debito aut decoro obseruanda sunt, vt, cum ciuitatis plerunque intersit nosse ciuium numerum, indicet de suo discessu. Nisi forte certis ex argumentis colligat, ciuitatis nihil interesse, gnara ipsa, an inscia quis discedat. Illis autem vtique expresso ciuitatis consensu opus est, qui ad peculiare munus, praesertim ad certum tempus, sese obstrin-

§. III. 1) Hinc transfugas licet, vbicunque inuenti fuerint, quasi hostes interficere, vt est in *L. 3. in fin. D. ad L. Corneliam de Sicar.* Conf. *L. 7. D. de Re militar.* CVIACIVS L. IV. Obseru. 9. H.

2) Quales olim in Germaniae Principum regio-

obstrinxere; puta qui legationem obeunt, qui in expeditione versantur [1], aut alio in munere, quod ex singulari pacto fuit susceptum. Sed & tempestiue debet fieri discessus, & quando ciuitatis non peculiariter interest, ne is fiat. Quam in rem haec adfert exempla GROTIVS dicto loco. *Si magnum sit contractum aes alienum, nisi paratus sit ciuis in praesens partem suam exsoluere. Item si fiducia multitudinis aut virtutis certorum ciuium bellum sit susceptum, praesertim si obsidio immineat; nisi paratus sit ciuis ille alium aeque idoneum substituere, qui Rempublicam defendat.* Vid. LYCVRGI Oratio contra Leocratem. Nec bonos ciues dixeris, in quos adplicari queat illud HORATII L. I. Od. 35. [v. 26. 27. 28.] *diffugiunt cadis Cum fece siccatis amici, Ferre iugum pariter dolosi.* Id autem probe obseruandum, vocabulum migrandi ita heic accipi, vt quis alicuius ciuitatis fines & territorium excedat; non vt imperio ciuitatis in se renunciare velit, & nihilominus intra eiusdem territorium domicilium habere [2]. Quae enim certis finibus ditionem suam circumscripsit ciuitas, censetur simul prohibere, ne quis ipsa inuita domicilium ibi habeat, qui eius imperium nolit agnoscere. Quo loco & illud obseruandum, spurium esse modum obligatione suae ciuitatis sese exsoluendi, qui olim Hispaniae Proceribus frequentabatur, vt publicis tabulis patriae renunciarent, & in alia loca se conferrent. Quo facto credebant, nefas sibi non esse, arma Regi patriaeque suae inferre, nec eo nomine maiestatis postulari se posse. Vid. MARIANA de Rebus Hispan. L. XIII. c. 11. Ex hactenus dictis etiam colligi potest, quam efficaciam habeant mandata auocatoria, queis indigenas ab exterorum ministeriis abstrahere vult ciuitas. Scilicet si ex ciuitate, in qua promiscue ius emigrandi vsurpatur, aliquis nullo peculiari vinculo adstrictus in aliam ciuitatem fortunarum sedem transtulerit, in eum nihil amplius iuris habet antiqua ciuitas; adeoque nihil agit, si vel maxime dispendium famae non pariturо minetur. Ast in illum adhuc ciuitati ius manet, qui vel contra ipsius leges migrauit, vel peculiari vinculo fuit obstrictus, vel bona adhuc praesertim immobilia sub ipsius ditione possidet, vel denique peregrinandi duntaxat causa, reseruato sibi ciuitatis iure abest. Quo loco etiam obiter memoranda lex Solonis apud PLVTARCHVM in ipsius vita: qua *recipi ciuitate vetat, nisi qui sint in perpetuum exilium patria sua exacti, aut cum toto domicilio Athenas artis suae exercendae gratia commigrauerint. Quod statuisse ferunt eum non tam summouendorum causa alienigenarum, quam inuitandorum Athenas spe certa in communicationes se venturas ciuitatis simul fidos existimans fore hos, quod consulto, illos quod coacti patriam suam repudiauissent.* Caeterum cum in eum, qui semel vinculo ciuili liberatus est, ciuitas nihil potestatis retineat, in aprico est, istum, si a noua sua ciuitate, in quam se contulit, ad veterem ciuitatem tanquam legatus mittatur, omnino priuilegiis legatorum frui, inter quae praecipuum est, vt exemtus sit a iurisdictione eius, ad quem mittitur [3]. Nam si quis veterem ciuem tali honore dignari non velit, admissionem istius detractare potest. Quod eo vsque videtur extendendum, vt si ciuis sciente sua ciuitate alteri ciuitati fidem

regionibus erant Phalburgeri dicti, variis Imperatorum Constitutionibus repressi. H.

3) Modo se vt legatum gerat, & hostilia in ciuitatem, quae eam admisit, non moliatur. Add. Rich. ZOVCHAEVS Part. II. Sect. 4. quaest. 19. de exule, an ei ad Principem suum legato securitas debeatur? H.

fidem suam addixerit, circa huius negotia ibidem sub charactere legati & ministri publici expedienda, ista eidem obligationem ciuicam remisisse intelligatur; cum duae obligationes eiusmodi indolis in vno subiecto haerere nequeant. Eoque talis ex eo tempore in patria sua, quam fictione quadam mutasse iudicatur, vtique iuribus & priuilegiis legatorum fruetur.

§. IV. GREGATIM tamen non posse discedi GROTIVS d. l. afferit ex ea ratione, quia hoc concesso, ciuilis societas non possit subsistere. In moralibus autem necessarium iudicari, citra quod finis aliquis obtineri nequit; & fieri non posse, quod eundem intercipit aut destruit. Add. LIVIVS L. XLI. c. 8. 9. Quae tamen sententia dubio non caret. Si enim singulis licet pro arbitrio migrare, cur non idem liceat pluribus, quibus sedem fortunarum eodem tempore transferre commodum est; modo nihil eorum, quae supra monuimus, obstet *. Nec ad rem facit, quod hoc modo ciuitas debilitetur. Nam qui ius non habet me inuitum retinendi, illi non fit iniuria *, si futurum aliquod commodum nondum debitum, meo discessu ipsi intercipiatur. Neque vero necessarium est, vt haec ciuitas tot myriades ciuium habeat, aut vicinis semper sit formidanda: non magis, quam vt hic vel ille priuatus tot millia possideat, quorum vtrique tamen per media illicita nihil subtrahendum. Vnde etiam GROTII argumento parum roboris inesse videtur. Licet enim haec vel illa ciuitas per migrationem ciuium gregatim factam insigniter debilitetur, ac demum plane desoletur: non tamen ideo societas ciuilis inter homines penitus tollitur. Sed vnius corruptio alterius est generatio; vnius decrementa alteri incremento cedunt. Natura quippe ciuiles esse societates in genere humano iam multiplicato voluit; sed vt haec vel illa ciuitas perpetua, florensque subsisteret, nusquam iussit. Sic Babylon per Seleuciam, haec per Ctesiphontem exhausta fuit. PLINIVS N. H. L. VI. c. 26. Si qui tamen gregatim discedere velint, illis itidem, vti singulis, territorium ciuitatis est relinquendum. Alias enim summa imperiorum confusio foret, si liceret integris vrbibus aut regionibus pro lubitu a ciuitatis suae imperio sese subtrahere, & aut alteri se subiicere, aut peculiarem deinceps Rempublicam constituere.

§. V. QVO LOCO etiam illa quaestio est examinanda, vt probandi sint illi, qui transfugas se simulant, vt hac ratione graue damnum illis concilient, ad quos confugiunt, in vsum suae ciuitatis? Equidem imprudentiae notam non effugiunt, qui eiusmodi hominibus temere fidem adhibent. Vid. 1 Samuel. XXIX, 4. Nec valde reprehendas illos, qui proditoribus post praestitam operam dignum imposuere supplicium. Vide VOPISCVM Aureliano, c. 23. Nequaquam tamen alterum honeste possum fallere ideo tantum, quia insidiis meis facilem sese praebet. Nec debere aliquem suo scelere ciuitati inseruire,

* §. IV. 1) Sed maius Reipublicae detrimentum inde nascitur, si ciues gregatim diffluant, quam si singuli dilabantur. Imo in singulis quoque pacto Ciuitatis primaeuo id interdum repugnare potest, vi cuius ciuibus quicquid ciuitati detrimento esse potest, interdictum est. Quod proinde ratione multitudinis gregatim discedentis eo magis admittendum erit. Neque his obest, quod vnius Reipublicae destructio alterius generatio esse dicitur. Est enim id Politices vniuersalis, quum hic de vtilitate vniuscuiusuis Reipublicae singularis quae-

seruire, supra ostensum. Quin autem scelus sit, fidem dare, vt ea violata, occasionem grauius nocendi nanciscare, extra dubium est. Et exsecranda semper bonis visa est vox Lysandri siue Philippi, *pueros talis fallendos, viros iureiurando*. Vid. AELIANVS V. H. L. VII. c. 17. Si igitur expresse eiusmodi transfuga fidem dederit, sine scelere non poterit eam violare, vt iis, quos deseruit, serio aut simulate, vtile aliquod officium exhibeat. Quod si autem aliquis regerat: cum is, ad quem transfuga se contulit, nosset, hunc ipsi sine scelere non posse operam aliquam praestare, neque ad scelus patrandum aliquem se valide potuisse obligare, adeoque fidem a transfuga datam esse nullam; ergo ipsi non fieri iniuriam, si, dum rei inani confidit, deceptus fuit. Heic non opus est, vt inquiramus, peccet aliquis vtendo opera transfugarum, an non. Neque enim sequitur: ego vtendo alicuius opera pecco: ergo ille eo ipso ius habet mihi noxam inferendi. Vti non sequitur: qui sicarium conducit ad alterum confodiendum, non minus quam ipse sicarius peccat: ergo sicarius recte in conductorem suum ferrum conuertere potest. Etsi communis sit sententia, quod *transfugam iure belli recipiamus*, in *L. 51. D. de Adquir. rer. dom.* id est, quod contra ius belli non sit eum admittere, qui desertis hostium partibus, nostras eligit; vti illam legem explicant CVIACIVS Obs. L. IV. c. 9. & GROTIVS L. III. c. 1. §. 22. Quod tamen an de externo iure belli, quod Grotius vocat, an de interno, quod ad legem naturae examussim congruit, sit capiendum, non immerito dubites [1]. Sane si quis plenam licentiam adhibendi operam transfugarum defendere velit, putauerim, ipsum non tam hoc argumento niti debere, quod etiam Deus diaboli & impiorum parata opera vtatur; quam fauore iustorum armorum, quae geruntur repellendis alterius iniuriis, aut consequendo iuri nostro [2]. Ob quem fauorem non videtur iusto bellatori curiose inquirendum, vtrum illi, qui hostilem statum aduersus ipsum exuerunt, honestis an inhonestis causis fuerint moti. Adeoque cum praesumere possit, iustis de causis eos priores partes deseruisse, tanquam ex adprobatione iniusti transfugii reatum non contrahet. Quidquid tamen huius sit, illud in aprico est, nefas esse fidem inter instrumenta fallendi disponere. Deinde patet, fidem eiusmodi transfugae, qui citra iustam causam partes se suas deseruisse fert, inanem esse; vtpote quae tendit ad scelus faciendum, aut continuandum; adeoque valde imprudenter agere, qui in ista aliquid fiduciae collocat. Inde plerumque transfugae, qui aliquo numero esse cupiunt apud receptatores suos, quiue nocendi occasionem simulatione transfugii aucupantur, prae se ferunt, intolerandis se iniuriis adactos, vt hac ratione saluti suae consultum irent. Sic quis ignorat, qua ratione sibi Zopyrus apud Babylonios, Sextus Tarquinius apud Gabinos fidem conciliauerit? Sic qui M. Crassum in patentia camporum traxit Mezeras Syrus, vti *Floro* vocatur, aut Abarus Arabs, vti *Appiano*, aut Ariamnes, vti *Plutarcho*, Pompeii in se beneuolentiam & beneficia extollendo, de

quaeratur. Conf. WERNHERVS in Elem. Iur. Nat. & Gent. c. 26. §. 4.

2) Atqui AVCTOR §. 3. dixit, debitum aut decorum postulare, vt bona ciuitatis venia quis discedat. Huius igitur est vtique diiudicare, num sit nociturum gregatim ciues demigrare. H.

§. V. 1) Vid. supra c. 6. §. 18. H.

2) Vid. c. 6. §. 16.

de ſtudio ſuo in Romanas partes infelici fidem fecit. MARO [Aen. L. II. v. 57. & ſeqq.] quam graphice deſcribit aſtum Sinonis, vt ab imprudentiae labe Troianos purget! Fingit iſte, ſe inuiſum fuiſſe Vlyſſi, de quo nulla non fraus credi poterat, & cuius odium commendationis inſtar apud Troianos habebat. Odii cauſam arceſſit a nece Palamedis, ideo occiſi, *quia bella vetabat.* Se aris deſtinatum dicit, non oraculo deorum, ne videretur ſe victimam pro ſalute ciuium voluiſſe ſubtrahere, ſed mendacio Calchantis, ab Vlyſſe ſubornati, & temeraria caeterorum adprobatione. Quae vtique tam atrox ſit iniuria, vt recte dicere poſſit: *Patriae teneor neque legibus vllis.* Et tamen veterator deos, & omnia ſacra prius teſtatur, vt *fas ſibi ſit odiſſe viros*, iam quidem iniuſte infenſos, quondam tamen ciues. Nec id tamen plene iisdem perſuaſit, priusquam oſtento dicta eiusdem firmata viderentur. Recte quoque apud LIVIVM L. XXII. c. 22. dicitur, *transfugam ſine magnae rei proditione venientem ad hoſtes nihil aliud quam vnum vile atque infame corpus eſſe.* Add. oratio Indibilis apud EVNDEM L. XXVII. c. 17. Et Cn. Marcii ad Volſcos apud DIONYSIVM HALICARN. L. VIII. Segeſtis apud TACITVM A. I. [c. 58.] *Neque odio patriae, (quippe proditores etiam iis, quos anteponunt, inuiſi ſunt,) verum quia Romanis Germanisque idem conducere, & pacem, quam bellum probabam.* AMMIANVS MARCELLINVS L. XVIII. c. 11. in fine. Sub transfugarum autem numerum non veniunt, qui tecte ad hoſtes abeunt, quo improuiſam aliquam cladem iſtis inferant, neque fidem dant, quod ipſorum partes ſint ſecuturi. Neque cenſendi ſunt tacite fidem dediſſe, quod nihil inimici ſint tentaturi in ſtatum hoſtium, eo ipſo, quia inter praeſidia hoſtium verſantur. Eiusmodi enim tacita fides praeſumitur de eo, qui ad alterum venit pacis, non qui belli tempore.

§. VI. PORRO & hoc quaeritur: an non ciuitas ex aduerſo pro ſuo arbitrio ciuem poſſit expellere inuitum, nullo antegreſſo delicto? Equidem CICERO dicto loco inter fundamenta libertatis poſuit, *ne quis inuitus ciuitate mutetur.* Neque ideo heic deterior fit conditio ciuitatis, quam ſingulorum ciuium, quod hi pro lubitu migrare poſſint; illa inuitos pellere nequeat. Qui enim in ciuitatem aliquam concedit, vtique omnes ſuas rationes, ſaltem in praeſens, eidem velut illigat, quas turbari aut euerti neceſſum foret, ſi quolibet tempore poſſet expelli. Quod cum ſit ſumme odioſum, inde ciuis hoc quoque abs ciuitate velut ſtipulari intelligitur, ne inuitus praeter meritum poſſit eiici [1]. Sed contra ciuitas fortunas ſuas & incolumitatem vni alteriue vulgari ciui non ſuperſtruxit, adeoque nihil aut parum ipſius intereſt, ſi is pro lubitu demigret. Vbi enim in aliquo eximio ciue magnam collocarit fiduciam ciuitas, ſolet eundem peculiaribus pactis adſtringere, ne pro lubitu diſcedere amplius poſſit. Nec inuidendum eſt, pluſculum heic licere ciui, quam ciuitati. Nam vbi ille ad arbitrium ciuitatis ſe non compoſuerit, facile poteſt in ordinem

§. VI. 1) Conf. L. I. c. 9. §. 2.
2) SENECA Conſolat. ad Heluiam c. 7. *Populus Romanus quot colonias in omnes prouincias miſit? Vbicunque vicit Romanus, habitat.* De ſcopo eorum in deducendis coloniis v. SIGONIVS L. II. de Antiqu. iur. Ital. c. 2. 3. 4. 5. Deductionem illam in vniuerſum iniquam non eſſe, docet CONRINGIVS Machiauelli Princip. c. 3. H.
3) V. infra c. 12. §. 5. H.

ordinem redigi. Ciui autem si administratio Reipublicae displicuerit, nihil aliud relictum, quam patientia aut emigratio. Solet nihilominus a ciuitatibus vsurpari medium minus odiosum amoliendi ciues suspectos, aut superuacuos, & multitudine praegraues, quo caeteris laxior locus fiat; vt nempe eos in colonias transscribant [2]. Etsi plerunque volentibus hoc fit, dum lautiorem conditionem in coloniis sperant, qui domi cum inopia conflictabantur, aut ipsi ex oculis ciuitatis, cui inuisi sunt, sese subtrahi gaudent. Sic ISOCRATES Orat. ad Philippum huic suadet, vt in Asia vrbes condat, & in iis collocet, *qui nunc ob rerum egestatem oberrant, & obuia quaeque infestant.* Verbo, vrbium purgamenta. Quod idem ab Atheniensibus factum in Panathenaico commendat. Add. BACO Sermon. fidel. c. 33. De more autem illo, multis barbaris atque Graecis recepto, iuuentutem Deo cuipiam sacram emittendi ad quaerendas nouas sedes, luculenter tradit DIONYSIVS HALICARNASSEVS L. I. IDEM L. II. scribit, Aborigines fuisse talem iuuentutem, diis consecratam more patrio, ad quaerendas sedes, quascunque fortuna obtulisset, a parentibus missam. Sic PLINIVS L. III. c. 13. Picentes ortos dicit *a Sabinis, voto fere sacro.* Et STRABO L. V. [p. 336. Ed. Amst.] Samnites simili ratione a Sabinis ortos memorat. Adde IVSTINVM L. XXIV. c. 4. & FESTVM, in Ver sacrum & in Mamertini. LIVIVM L. XXXIV. c. 44. Quomodo Lydus & Tyrrhenus, vrgente frugum sterilitate sortiti sint, vter cum parte multitudinis patria decederet, videatur apud VELLEIVM PATERC. L. I. c. 1. DIONYSIVM HALICARN. L. I. STRABONEM L. V. Paria de Scandinauiae populis memorat Paulus WARNEFRIDVS de Gestis Longobardor. L. I. c. 2. Possunt autem & solent coloniae diuerso modo deduci. Vel enim manent pars ciuitatis, vnde emittuntur; vel ciuitati matrici reuerentiam exhibere, eiusque maiestatem comiter conseruare deinceps tenentur [1], adeoque velut inaequali foedere iunguntur, vel denique pari iure cum metropoli agunt. Add. Garcilassus de la VEGA Comment. Reg. L. VII. c. 1.

§. VII. INVITI ciues esse desinunt, qui ob crimen verum aut per calumniam intentatum ciuitate eiiciuntur. Dum enim ciuitas aliquem pro membro suo non amplius vult agnoscere, & finibus suis expellit, remittit ipsi obligationem, qua antea tanquam ciuis tenebatur. Quo ipso illi fit facultas vbicunque possit sedem sibi nouam constituendi, nec ciuitati in eiusmodi exules quid iurisdictionis remanet. Inde apud EVRIPIDEM Heraclidis v. 186. Iolaus negat Argiuis fas esse ipsos Athenis abducere, quippe qui in exilium ab istis eiecti sint [1]. Est autem in exilium eiici ob falsum crimen grauis iniuria, (etsi aduersus istam viro forti solatia non desint. Vid. STOBAEVS Serm. 38.) ob verum, grauis poena, sic vt morte grauius id iudicet PHILO [2] Iudaeus de Abrahamo. [p. 359. A. Ed. Paris.] Si enim vel maxime salua relinquantur bona, alio tamen ea transferre molestúm est: nec minus acerbum a necessitu-

§. VII. 1) Ἐπεὶ γὰρ Ἄργους οὐδὲν ἐσθ' ἡμῖν ἔτι. Vid. GROTIVS L. II. c. 5. §. 25.

2) Medea apud EVRIPIDEM:

Μόχθων
δ' οὐκ ἄλλος ὑπερθεν
Ἢ γᾶς πατρίας στέρεσθαι.

Malum enim
Non est aliud maius
Quam solo patrio priuari. H.

dinibus abſtrahi: & ignominiae plenum, indignum fuiſſe iudicatum, cui in ciuitate locus concederetur. Add. OPPIANVS Halieut. L. I. v. 274. ſeqq. Penitus enim effrontem eſſe oportet, in quem dici queat illud IVVENALIS Sat. 1. [v. 49.] *Hic damnatus inani Iudicio, (quid enim ſaluis infamia nummis?) Exul ab octaua Marius bibit, & fruitur diis Iratis.* Nec eſt quod aliquem moueat illud CICERONIS pro Caecina: [c. 34.] *Exilium non ſupplicium eſt, ſed perfugium portusque ſupplicii. Nam qui volunt poenam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, eo ſolum vertunt, hoc eſt, ſedem ac locum mutant. Itaque nulla in lege noſtra reperietur, vt apud caeteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe multatum. Sed cum homines vincula, neces, ignominiasque vitant, quae ſunt legibus conſtitutae; confugiunt quaſi ad aram in exilium. Qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent, non prius ciuitatem, quam vitam amitterent: quia nolunt, non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur atque deponitur.* Add POLYBIVS L VI. c. 12. Scilicet hoc eſt ex peculiari ratione antiqui iuris Romani, per quod inuito non poterat ciuitas adimi. CICERO pro domo ſua: [c. 29.] *Hoc ius a maioribus proditum, vt nemo ciuis Romanus ciuitatem poſſit amittere, niſi ipſe auctor factus ſit.* Quo minus autem a magiſtratibus togatis ciui capitalia ſupplicia iniuſſu populi irrogarentur, leges Porciae & Semproniae prohibebant. Ne tamen delicta impunita manerent, & nihilominus nemo inuitus ciuitate eiectus videretur, voluerunt credi, exilium ſponte a ciuibus ſuſcipi declinandae poenae cauſa. (contrarium plane inſtitutum apud Aethiopes memorat DIODORVS SICVLVS L. III. c. 5. Apud SALLVSTIVM Catilin. [c. 50. p. 161. Ed. Waſſ.] Caeſar: *Aliae leges condemnatis ciuibus non animam eripi, ſed exilium permitti iubent.* Et iterum: *Exilium damnatis permiſſum.* Neceſſitatem tamen ſoli vertendi ſatis innuebant, quando capitalium criminum damnatis aqua & igni interdicebant, ſeu ne iis intra ditionem populi Romani vterentur. Etſi circa irrogationem exilii cauendum eſt, ne ex illa in ciuitatem damnum redundet, dum qui ciuitate expellitur, in hoſtem abire poteſt. Vnde quibusdam populis poena exilii non vſurpatur, puta Turcis, Moſcouitis, & quondam Iudaeis, licet ex alia ratione, ne iacturam ſimul faceret religionis. Mitior poena eſt relegatio, per quam ius ciuitatis non amittitur, ſed tantum in certo loco neceſſarium quis domicilium habere, aut certa ciuitatis parte abſtinere iubetur. Quod poſterius quibus iniunctum, apud Romanos proprie *interdicti* vocabantur. Vid. BRISSONIVS Select. antiq. L. III. c. 5. Anton. MATTHAEVS de Crimin. ad tit. de poena c. 1. §. 6. 10. [3] Aliquando tamen non abſurde adplicari poteſt illud Diogenis, cum quidam ipſi diceret; *Σινωπεῖς σοῦ φυγὴν κατέγνωσαν, Sinopenſes exilio te multarunt*, reponebat iſte, *ἐγὼ δέ γε ἐκείνων μονήν, ego autem illos manſione.*

§. VIII. ALIO modo ciuitatem non lubens quisquis mutat, quando vi hoſtili ſubactus alterius ſe imperio ſubiicit, tanquam ciuem & ſubditum, ſiue ſimul

3) Add. NOODTII Probabilia L. III. c. 3.

§. VIII. * Vid. ſupra L. VII. c. 7 §. 4. c. 8. §. 10. H.

§. IX. 1) *Quem [deditum hoſtibus] hoſtes ſi non recepiſſent, quaeſitum eſt, an Ciuis Romanus maneret? quibusdam exiſtimantibus, manere, aliis contra: quia quem ſemel Populus iuſſiſſet dedi, ex ciuitate expuliſſe videretur: ſicut faceret, cum aqua & igni interdiceret, in qua ſententia videtur* Publius Mucius *fuiſſe. Id autem maxime quaeſitum eſt in* Hoſtilio Murcino, *quem Numantini ſibi*

simul sedem mutet, siue non. Id quod non singulis modo ciuibus, saltem qui non alio quam communi ciuium vinculo tenentur, sed & integris vrbibus, ac prouinciis licere, quando alia salutis expediendae via non adparet, in confesso est. * Vid. GROTIVS L. II. c. 6. §. 5.

§. IX. SOLET & illud contingere, vt ciuis abs sua ciuitate propter iniuriam alteri ciuitati illatam eidem dedatur, ne illa ob istud factum causam belli contra se praebeat. Vid. HERODOTVS [L. IX. p. 344. Ed. H. Stephani.] vbi de Timegenide & Attagino narrat, qui auctores fuerant Thebanis, vt Persis sese adiungerent. Vbi quaestio oritur: an qui a sua ciuitate deditur, nec ab altera receptus sit, in illa ciuis maneat, nec ne? Proponitur haec quaestio in *L. 17. D. de Legationibus* [1]. Non manere censebat P. Mutius, quia quem semel populus iussisset dedi, ex ciuitate videatur expulisse, sicut faceret, cum aqua & igni interdiceret. Eadem quaestio quoque magna contentione fuit agitata circa Mancinum, qui Numantinis deditus, ab iis receptus non fuit. Quem dein senatum intrare volentem tribunus plebis Rutilius prohibuit, obtendens, quo tempore pater patratus, ad soluendam religione ciuitatem, hostibus ipsum populi Romani dediderit, ciuem eum Romanum esse desiisse. Plures tamen in mitiorem sententiam inclinabant, hoc inter alia vsi argumento: nihil videri traditum esse, quod ab eo, cui traderetur, receptum non foret. Nobis super ea controuersia ita videtur: ciuitatem laesam in alienum ciuem habuisse ius bello ipsum persequendi. Sed per deditionem eum sic subiici alienae ciuitati, vt tanquam de proprio ciue possit supplicium sumi. Qui vbi receptus fuit, priori ciuitati omne ius in ipsum periit, quia illa volente sub alterius ciuitatis imperium peruenit. Vbi autem deditus receptus non est, licebit ciuitati dedenti istum vel plane eiicere, vel pro ratione delicti punire. Vbi tamen neutrum horum contigit, censebitur non amisisse ius ciuitatis. Quia deditio in se est tantum oblatio iuris illius, quod ciuitas habet in suum ciuem, facta alteri ciuitati, non autem pura abdicatio & renunciatio. Adeoque deditio in se non priuat aliquem iure ciuitatis, nisi forte per expressam legem sit constitutum, vt qui talem in casum prouenerit, eo ipso ciuitate excidisse sit censendus. Facit huc illud CICERONIS pro Caecina. [c. 34.] *Ciuis, quem pater patratus dedidit, si non est ab hoste receptus, retinet integram causam, & ius ciuitatis* [2]. Ex dictis etiam illud colligitur, si deditio sit acccepta, & postea casu aliquo in patriam reuersus fuerit is, qui deditus erat, eum ciuem non futurum, nisi ex nouo beneficio. Vid. *L. 4 D. de Captiu. & postlim.* [3] Nam ius postliminii illis tantum prodest, qui sua ciuitate inuita in aliorum potestatem venerunt [4], non quos ipsa ciuitas vltro in aliorum potestatem tradidit.

 CAPVT

sibi deditum non acceperunt: de quo tamen Lex postea lata est, vt esset Ciuis Romanus, & Praeturam quoque gessisse dicitur.

2) *Nam neque deditionem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.* IDEM Topic. c. 8. & de Oratore L. I. c. 40. & L. II. c. 32.

3) *An, qui hostibus deditus, reuersus, nec a nobis receptus, Ciuis Romanus sit, inter Brutum & Scaeuolam varie tractatum est. Et consequens est, vt ciuitatem non adipiscatur.*

4) Ex ratione, quam supra dedimus c. 6. §. H.

CAPVT XII.

DE MVTATIONE ET INTERITV CIVITATVM.

I. *Mutata forma Reipublicae idem manet populus.*

II. *Debita ciuitatis per mutationem non tolluntur.*

III. *Acta inuasoris quatenus eo depulso consistant.*

IV. *Quem ciuitas post mutationem locum obtineat?*

V. *Quid si ex vna ciuitate plures fiant?*

VI. *Quid si plures ciuitates vniantur?*

VII. *Populi quatenus aeterni.*

VIII. *Quomodo materiale populi pereat?*

IX. *Quomodo formale?*

MVTATIONES in ciuitate triplici modo contingunt, vel vt ciuitas maneat eadem, vel vt non amplius sit eadem, vel vt ciuitas esse plane desinat. Primi generis mutatio accidit, mutata ciuitatis forma; puta si regnum migret in aristocratiam, aut si ex democratia & aristocratia fiat regnum. Heic enim forma ciuitatis essentialis manet [1]; mutatur duntaxat illa forma, quae ex subiecto proprio summi imperii resultat [2]. Vnde & idem est populus siue a rege, siue ab Optimatibus siue populariter regatur. Quin etsi contingat, vt populus antea liber sub regis alicuius ditionem bello ita perueniat, vt deinceps in eius patrimonio sit, non ideo idem desinit esse populus, modo rex victor populum subiectum tanquam peculiare regnum in posterum velit regere, non autem tanquam prouinciam alteri populo eundem annectere. Cum enim is sit populus, qui complexu suo summum imperium continet; ideo quantum ad naturam populi nihil interest, pleno an minus pleno iure imperium rex obtineat: vtrouis enim modo vnius & eiusdem corporis caput est.

§. II. Ex dictis resoluenda est quaestio ab ARISTOTELE Polit. L. III. c. 1. & 2. proposita: si ciuitas ex tyrannide aut oligarchia in libertatem & populare imperium peruenerit, an tum συμβόλαια, pacta conuenta, vt & alia acta tyranni & oligarchicorum seruare oporteat ciuitatem liberam? Qui negabant, hisce [1] rationibus vtebantur; quod, quae tyrannus aut pauci illi egerint, non ege-

§. I. 1) Vid. supra L. VII. c. 5. §. 1.

2) Hinc facile soluitur obiectio *mutata* Reipublicae *forma substantiam rei prope perimi*, vt est in *L. Iulianus 9. §. 3. D. ad Exhibend.* neque enim tunc consistere eandem rei speciem, & ideo rem non eandem videri; maxime cum negandum non sit, species rerumpublicarum, vti sunt monarchia, aristocratia & politia, essentia inter se differre. Vtut enim haec vera sint, si spectetur pactum secundum, quod prout in ciuitatis constitutione variat, ita regendi rationes multum solent differre, vt prudentia ciuilis nos docet. Tamen in iure publico vniuersali, vbi ad pactum primum, quo populus colligitur, simul respici debet, res aliter se habet. V. supra c. 5. §. 6. H.

§. II. 1) Videtur hic Auctor prima fronte duobus rationibus vti, & tamen vtraque deinde in vnam absoluitur, & ab Auctore tanquam vnica refutatur. Altera igitur ratio rationis est. Si enim ciuitas,

egerit ciuitas, quae tantum ex facto suo obligatur. Et quod ciuitas sit, vbi ad communem omnia vtilitatem referuntur; vbi aliter fiat, non ius, non nomen Reipublicae sed vim solam & potestatem superesse. Quae ratio sine dubio friuola est. Nam ne illa nunc proferamus, quae supra de tyranno tradita sunt [2]; etiam morbidum caput, caput est; & quae a morbido licet capite aguntur, ipsa ciuitas egisse censetur. Et quis morbo laborantem ciuitatem ex classe ciuitatum excludere velit? Agitabatur quondam haec controuersia apud Athenienses ex tali occasione. Triginta illi viri, qui Athenis rerum potiebantur, pecunias mutuo a Lacedaemoniis publico nomine sumserant. His eiectis, Lacedaemonii Athenienses iam liberos pecuniam reposcebant. Vbi praeualuit sententia eorum, qui debitum illud communi ciuitatis dissolui aequum & concordiae proficuum putabant. De quo facto ita iudicat DEMOSTHENES contra Leptinen: *Φασὶ τὸν δῆμον ἑλέσθαι συνεισενέγκειν αὐτὸν καὶ μετασχεῖν τῆς δαπάνης, ὥστε μὴ λῦσαι ὁμολογημένων μηδέν. Ferunt populum maluisse per se conferre impensas, quam de pactis conuentis quidquam non impleri.* Et mox Athenienses alloquens: *Et tum quidem etiam illis, qui iniurii in vos fuerunt, pecunias illas conferre voluistis, ne quid de rerum conuentarum fide deperiret.* Idem factum tangit ISOCRATES in Areopagitico. Quin ne quidem si in formam prouinciae redacta ciuitas esse desinat, quod antea pecuniae mutuo accepit, debere desinit: quippe cum debitum illud in ista ciuitate non praecise vt tali, sed vt bona aliqua possidente [3] fundatum, ad quemcunque possessorem simul transeat.

§. III. SED vti de aere alieno, quod in vsum ciuitatis impensum, ac in toto istius corpore velut haerere praesumitur, res plana videtur: ita num idem de omnibus actis alicuius inuasoris, eodem depulso, pronunciandum sit, non ita liquidum est. Equidem si inuasor ciuitatis cum alia ciuitate foedus iniuerit de auxiliis in communem hostem conferendis, si partem praedae eidem donauerit, aut vendiderit; & foedus, & donatio, & venditio firma manebunt, inuasore depulso. Alteri enim ciuitati sane ius validum ex istis actibus fuit quaesitum, quippe quas iniuit cum inuasore tanquam capite ciuitatis, & velut in emolumentum eiusdem: quocunque autem titulo ad imperium iste peruenerit, sua nihil interesse iudicauit. Neque isti actui aliud insuper vitium subest. Quid si autem spolia ciuibus oppressis per iniuriam erepta, inuasor externae ciuitati vendiderit? Num eo depulso, isti vindicare eadem poterunt? Heic BOECLERVS Differt. de Eo, quod egit ciuitas, fas esse putat, si scientes emerint, vt suam culpam agnoscant, & aequo animo careant illis, quae nec vendi nec emi sine iniuria

ciuitas, secundum eos, quorum sententiam Aristoteles refert, obstricta non est, soluere debita, & probare instituta Tyranni, vel Oligarchiae, id ideo contingit, quoniam secundum eos gesta eorum pro nullis habentur. Ratio autem huius positionis in eo sita est, quod dominatio Tyranni vel Oligarchiae non tendebat ad vtilitatem publicam, sed sola vi armorum nitebatur, & proinde non erat legitima, vnde inferebatur, populo inuito facta adeoque probanda non esse, quae ab ipsis profecta fuissent. Ἀποροῦσι γάρ τινες, πότε ἡ πόλις ἔπραξε· καὶ πότε οὐχ ἡ πόλις· οἷον ὅταν ἐξ ὀλιγαρχίας ἢ τυραννίδος γένηται δημοκρατία. τότε γὰρ οὔτε τὰ συμβόλαια, ἔνιοι βούλονται διαλύειν, ὡς οὐ τῆς πόλεως, ἀλλὰ τοῦ τυράννου λαβόντος. οὔτ᾽ ἄλλα πολλὰ τῶν τοιούτων, ὡς ἐνίας τῶν πολιτειῶν τῷ κρατεῖν οὔσας, ἀλλὰ οὐ διὰ τὸ κοινῇ συμφέρον. ARISTOTELES Polit. L. III. c. 3.

2) L. VII. c. 8. §. 5. & 6. H.

3) Et quatenus pacto primo coniungitur, in cuius vtilitatem pecunia mutuo sumta ob auctoritatem Summi imperantis versa censeri debet. H.

iuria possunt; imo etsi imprudentes emerint. Quod quidem in foro conscientiae plausibiliter dicitur. Si tamen communem populorum morem respiciamus, non adparet, quomodo spoliati abs tertia ciuitate, quae amiserunt, vindicare queant. Nam quamdiu inuasor mera duntaxat violentia grassatur, pro hoste ciuitatis habetur: & spolia ciuibus extorta, vbi in alienam ciuitatem translata fuerint, eodem iure censebuntur, quo aliae res mobiles [1], quouis bello partae [2]. Vbi autem consensu ciuium istius inuasoris imperium fuerit confirmatum, exteri bona ciuibus erepta tanquam iure confiscata habere possunt. Nam vt alias pacifici, quorum nihil interest, belligerantes aequaliter aestimare, & factum sequi possunt ac solent; ita quid aliena ciuitas de suo imperio apud se disponat, exterorum non est iudicare. Verum acta inuasorum iniustorum, quae intra ciuitatem terminantur, istis deiectis sane rescindi poterunt [3] abs legitima potestate; quantum ex vsu Reipublicae fuerit. Idque non solum circa leges abs talibus latas valet; sed & circa donationes, aut alienationes rerum, quae salua Republica saluisque legibus in alios transferri non poterant.

§. IV. SOLET & alia heic quaestio moueri: quisnam locus sit adsignandus regi, qui in populum antea liberum sibi imperium quaesiuit, aut populo libero post abolitum statum regium? Vbi quidem GROTIVS L. II. c. 9. §. 8. respondet, eundem ciuitati post mutationem locum deberi, quem antea ipsa eiusue caput in conuentibus habebat. Nobis tamen distinguendum videtur, vtrum verbi gratia rex, qui in liberum populum sibi imperium quaesiuit in antiquo conuentu aut systemate permaneat [1]: an vero ab eo deinceps sese disiungat, suasque res seorsim administret. Nam priori casu sine dubio non poterit alium praetendere locum, quam antea populus liber obtinebat, non obstante illo splendore aut maiestate, quae personam regiam comitatur. Sicut & vice versa populus liber, exterminato statu regio, in communi conuentu eundem quem ipsius quondam reges locum obtinebant, sibi vindicare poterit. Ast si vel populus vel rex penitus sese ab antiquo conuentu aut systemate separauerit, antiquus istius ciuitatis locus praeiudicium illi nullum adferet, vt necessario locus inferior sit occupandus, cedendumque illis, qui in communi quondam conuentu priorem tenebant locum; cum naturaliter inter se aequales sint [2], qui summum imperium obtinent.

§. V. MVTATIONES, quae efficiunt, vt ciuitas non amplius videatur eadem, duplici potissimum modo contingunt: vel vt ex vna ciuitate duae pluresue fiant; vel vt plures ciuitates in vnam coniungantur. Prius euenit vel consensu mutuo vel vi bellica. Consensu mutuo ex vna ciuitate plures fiunt, emissis

§. III. 1) Conf. GROTIVS L. III. c. 9. §. 14.

2) Praesertim intuitu externorum, qui possessionem sequuntur. V. supra L. VII. c. 8. § 9. H.

3) DEMOSTHENES Orat. aduersus Timocratem recitat legem: Ὁπόσα ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐπράχθη, ἢ δίκη ἐδικάσθη, ἢ ἰδίᾳ, ἢ δημοσίᾳ, ἄκυρα εἶναι. *Quaecunque sub triginta tyrannis acta sunt, aut iudicia facta, siue priuatim siue publice, irrita sunto.* Conf. Andocidem Orat. I. HONORIVS Imperator in *L. 13. C. Theodos. de Infirmand. quae sub tyranno.* *Heracliani tyranni gesta omnia promiscue damnat.* Add. *L. 5. 6. 7. 8. d. tit. L. 16. C. Iustin. de SS. Ecclesiis.* Quanquam Constantinus Imperator in *L. 2. & 3. d. tit. C. Theodos.* legitime gesta & rescripta conformia Licinii Tyranni confirmet. H.

§. IV. 1) V. supra L. VII. c. 5. §. 21. vbi exemplum Philippi. H.

2) V. supra c. 4. §. 20. H.

§. V. 1) *Eas enim iura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habeant,* teste GELLIO L. XVII. N. A. c. 13. H.

emissis coloniis ad eum morem, qui Graecis quondam erat. Nam Romani post, quos & hodie populi Europaei fere sequuntur, colonias ita deducebant, vt illae pars ciuitatis matricis siue maioris patriae manerent [1]. Sed quae priori modo deducebantur coloniae, peculiarem deinceps ciuitatem constituebant; ita tamen vt maiorem patriam decenti honore, & quodam quasi pietatis cultu tenerentur prosequi. Vid. THVCYDIDES L. I. & Henric. VALESIVS ad Excerpta Peiresciana. p. 6. & 7. HOBBES de Ciue c. 9. §. 8. Caeterum hoc modo emissa colonia, nisi in eius deductione id expresse fuerit conuentum, non tenebitur exsoluere debita abs ciuitate matre contracta; quippe quae huius bona vltimo afficiunt, de quibus colonia (quod supponitur,) nihil participat. Et licet aliqua commoda ex illis debitis forte in personas colonorum redundarint eo tempore, cum ipsi in antiqua adhuc patria haererent; eo tamen nomine nihil sese exacturam profitetur antiqua ciuitas, dum liberos eos abs sese dimittit. Quanquam si accurate rem consideremus, ciuitas, emissa colonia, in se non mutatur, nec eadem videri desinit; sed (vti in naturali generatione) efficit, vt pro vna deinceps duae ciuitates exsistant. Quod si autem regnum aliquod in duas pluresue distinctas deinceps ciuitates communi consensu diuidatur [2]; aequum fuerit, vt regni patrimonium publicum, nec non debita toti inhaerentia aequaliter diuidantur. Etsi quando eiusmodi diuisio vltro instituitur, vix contingere queat, vt non expresse super eiusmodi casibus disponatur.

§. VI. AD eiusmodi mutationem, qua ciuitas aliqua eadem esse desinit, referunt quoque, si duo populi vniantur, non per modum foederis [1], aut per communem regem [2], sed vt reuera ex duabus ciuitatibus vna fiat. Quo casu GROTIVS dicto loco censet, iura, quae singulae ciuitates vniendae habuerunt, non amitti, sed communicari, sicut & onera atque debita, vbi diuersum non conuenerit. Vid. LIVIVS L. I. c. 52. sub init. Est tamen accurate considerandum; an duo pluresue populi ita se coniungant, vt pari deinceps omnes iure nouam aliquam ciuitatem constitutum eant; puta, si duo diuersi populi democratici, abolito pristino regimine, in vnum populum regnumque coalescant; aut si duo regna, sublatis vtrinque legibus fundamentalibus, remotisque familiis antiquis regnatricibus, nouum regnum condant. Qua vnione priores ciuitates deleri, ac nouam exsurgere manifestum est. Ast vero vbi vna ciuitas alteri ita coniungitur, vt vni quidem sua Respublica sedesque maneat, alterius vero ciues relicta sua sede, in alterius ciuitatis iura sedemque adsciscantur [3], vnam quidem penitus perire constat: illa autem quae remanet, eadem esse non desinit, vtut tali accessione insignia capiat incrementa. De caetero

2) Vt fit in regnis diuiduis. Quale erat Francorum sub primae & secundae stirpis Regibus. V. Chartam diuisionis Caroli M. A. DCCCVI Ludouici Pii A. DCCCXIV. & aliam A. DCCCXXXVII. quas omnes Steph. BALAZIVS Tom. I. Capit. Francor. inseruit. H.

§. VI. 1) De quo supra L. VII. c. 5. §. 18. H.

2) D. c. 5. §. 17. V. Richardum ZOVCHAEVM Part. II. Iur. Fecial. sect. 2. quaest. 11. Vbi quaestionem insignem habet, vtrum, cum iure communi Angliae extra regnum natus hereditatem in terris vel fundis intra regnum acquirere nequeat, idem ius contra Scotos valeat sub vno Rege cum Anglis coniunctos? Quae in Anglia pro Scotis decisa fuit. H.

3) Qomodo Sabini & Albani cum Romanis iuncti. Vid. LIVIVS L. I. c. 13. c. 28. c. 30. c. 52. H.

caetero vniri ciuitates diuerſas, vt maneat quaeque quód fuit, non poſſunt, niſi per modum arctioris foederis; quod ſyſtema aliquod, non autem ciuitatem proprie dictam producere aptum eſt.

§. VII. Mvtatio denique, qua ciuitas penitus eſſe definit, contingit, quando ipſe populus diſſolutus fuerit, aut extinctus. Equidem communi dicterio lactatur: reges [1] eſſe mortales, Reſpublicas aeternas. Sed hoc ideo dicitur, non quod non populi quoque violento aliquo caſu extingui aut diſſipari queant; ſed quia non, vti ſinguli homines, certo decurſo aeui ſpatio, per naturam deficiant, ſed mutatis licet ſingulis, alii continuo ſuccedant, idque vel ſurrogatione exterorum in locum deficientium, vel propagatione ſobolis. Qua ſucceſſionis continuatione idem ſemper populus videtur, iisdemque iuribus fruitur, vtut ſaepius ſinguli ciues fuerint mutati [2]: Lucianvs in Amoribus, [p. 888. Ed. Amſt. T. I.] *Sciens deinde* (natura) *quod omnes mortalis ſimus materiae opificium, & quod breue adeo tempus viuendi vnicuique fato praeſtitutum ſit; alterius interitum, vt alterius ortus eſſet, excogitauit; ac morienti, id quod naſcitur, e diuerſo adpendit, vt mutuis ſucceſſionibus in perpetuum tempus viueremus.* Virgilivs Georg. IV. [v. 206. & ſeqq.] de Apibus: *Ergo ipſas quamuis anguſtus terminus aeui Excipiat, (neque enim plus ſeptima ducitur aeſtas;) At genus immortale manet, multosque per annos Stat fortuna domus, & aui numerantur auorum.* Quae res vt accuratius intelligatur, obſeruanda ſunt, quae ſuper diuerſitate corporum ab antiquis Philoſophis tradita ſunt, verbi gratia, apud Plvtarchvm Coniugal. praecept. [p. 142. F.] Τῶν σωμάτων οἱ Φιλόσοφοι τὰ μὲν ἐκ διεστώτων λέγουσιν εἶναι, καθάπερ στόλον καὶ στρατόπεδον· τὰ δὲ ἐκ συναπτομένων, ὡς οἰκίαν καὶ ναῦν, τὰ δὲ ἡνωμένα καὶ συμφυῆ, καθάπερ ἐστὶ τῶν ζώων ἕκαστον. *Corporum philoſophi alia aiunt ex partibus deiunctis conſtare, vt claſſem, exercitum; alia ex compactis, vt domum, ac nauim; alia ex vnitis, & in vnam naturam concretis, vt animalium ſingula.* Add. *L. 30. D. de Vſurp. & vſucap L. 23 §. 5. de Rei vindicat.* Cviacivs Obſeru. L. XV. c. 33. & L. XXVI. c. vlt. Seneca Epiſt. 102. Quae etiam tali modo exprimi poſſunt: quod in vniuerſum corpus ſit, quod ἕξει aliqua, cohaerentia, aut vinculo aliquo ita continetur, vt vnum ſit. Illud vinculum porro, quo partes corporis in vnitatem combinantur, triplex eſt, naturale, artificiale & morale [3]. Vinculum naturale eſt, quo corpora naturalia continentur. Artificiale, quo res, alias natura disiunctae, per induſtriam humanam compinguntur in vnum & continuum aliquid. Morale denique, quo per inſtitutum humanum diuerſa indiuidua ita colligantur, vt vnum eſſe intelligantur. Qualia corpora etiamſi ex brutis quoque conſtare poſſint, vt grex: praecipue tamen coniunctio multorum

§. VII. 1) *Principes mortales, Rempublicam aeternam eſſe*, Tiberius ait apud Tacitvm Annal. L. III. c. 6. Add. Livivs L. XXVIII. c. 28.

2) *Et ita ciuitas ſit aeterna, quamuis morientibus & naſcentibus ſingulis; ſicut perennis eſt opacitas oleae, vel lauri, atque caeterarum huiusmodi arborum, ſingulorum lapſu ortuque foliorum:* vt ex Cicerone loquitur Avgvstinvs L. XXII. de Ciuitat. Dei c. 6. H.

3) Vnde Philoſophis vnum eſt vel per ſe, vel per accidens, vel per aggregationem. Vid. Sextum Empiricvm aduerſ. Phyſic. L. I. c. 2. Plvtarchvm in Praecept. coniugalib. H.

4) *Reſpondi*, [Alfenus,] *non modo ſi vnus, aut alter, ſed & ſi omnes Iudices mutati eſſent, tamen & rem eamdem, & iudicium idem, quod antea fuiſſet, permanere. Neque in hoc ſolum euenire, vt partibus commutatis eadem res eſſe exiſtimaretur, ſed & in multis ceteris rebus: nam & legionem eamdem haberi, ex qua multi deceſſiſſent, quorum in locum alii ſublecti eſſent: & populum eumdem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuiſſet,*

torum hominum heic attenditur. Atque hinc resultant tria genera corporum, naturalia, artificialia, & moralia. Quae omnia hoc habent, vt manere eadem videantur, quamdiu illa connexio, per quam ab initio istorum partes continebantur, simul & semel abrupta non fuerit. Exinde est, vt homo idem videri non desinat, etsi particulae corporis ipsius varie transspirauerint, & in eorum locum ex nutrimentis aliae suffectae sint. (Th. BROVVNE de Religione Medici sect. 36. *Hoc quicquid est, quod intueris corpusculi per os intrauit, haec olim carnis fabrica in quadra iacuit, ipsi denique nos ipsos deuorauimus.*) Quo spectat locus apud SENECAM Epist. 58. & PLVTARCHVM de EI apud Delphos, Edit. Xyland. p. 392. A. B. Add. LVCRETIVS L. III. v. 860. seqq. qui tamen cum grano salis accipiendus, ne ad articulum de resurrectione carnis extendatur. Huc quoque circa corpora artificialia spectat quaestio apud antiquos vexatissima super naui Thesei, quae successu temporis ita erat paulatim refecta, vt nihil de istis lignis, ex quibus ab initio fuerat extructa, superesset. Vid. PLVTARCH. Theseo p. 10. C. *L. 76. D. de Iudiciis* [4] *L. 10. D. Quibus modis Vsusfr. amitt.* etsi huic legi repugnare videatur *L. 98. §. vlt. D. de Solution. L. 83. §. 5. D. de Verb. obligat.* DIONYS. HALICARN. L. I. [c. 1.] de Casa Romuli. Add. ALEX. AB ALEXANDRO L. III. c. 1. Mich. PICCARTVS ad Polit. Aristot. L. III. c. 3. De corporibus moralibus agit *L. 76. D. de Iudiciis.* Luculentus quoque est locus PLVTARCHI de Sera Numinis vindicta, [p. 559. A.] *Ciuitas est res quaedam vnica & continens, animalis instar; neque mutationibus secundum aetates suam exuit naturam, aut ratione temporis aliud fit ex alio, sed semper easdem erga se affectiones, & naturae suae consentaneas seruat, quamdiu communitas, quae mutuis complexibus deuincit, vnumque corpus efficit, vnitatem suam conseruauerit* [5]. Addit, singulos homines successu temporis plus mutationis suscipere, quam ciuitates. Si enim intra paucos annos amicum tuum non videris, adeo habitum vultumque eius, imo saepe & mores sic reperies mutatos, vt eum vix sis agniturus. Contra si vel post XXX. annos in eandem venias ciuitatem, non solum eadem aedificia, sed & eadem instituta, eosdemque mores populi deprehendes. Add. GROTIVS d. l. Etsi lapsu temporum omnino fiat, vt populus secundum [6] omnes effectus non pro eodem habeatur. Vid. *supra L. 8. c. 3. §. 29.* HOBBESIVS Philos. prima c. 11. §. 7. isthanc doctrinam ita maluit exprimere: *Si rei alicui propter formam talem, quae sit principium motus, nomen inditum sit, manente eo principio, idem erit indiuiduum.*

§. VIII. HAEC quanquam ita sint; fieri tamen vtique potest, vt populus aliquis plane intereat, idque si vel simul pereat materiale populi, seu multitudo ciuium, vel morale vinculum, quo populus cohaeret, abrumpatur. Materiale seu corpus populi perit, vel sublatis simul omnibus partibus [1], sine quibus corpus subsistere, ne-

fuisset, cum ex illis nemo nunc viueret: itemque nauem, si adeo saepe refecta esset, vt nulla tabula eadem permaneret, quae non noua fuisset, nihilominus eandem nauem esse existimari. Quod si quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri: fore, vt ex eius ratione, nos ipsi non iidem essemus, qui abhinc anno fuissemus: propterea quod, vt Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis consisteremus, hae quotidie ex nostro corpore decederent, aliaeque extrinsecus in earum locum accederent. Quapropter cuius rei species eadem consisteret, rem quoque eandem esse existimari.

5) Ἓν γάρ τι πρᾶγμα καὶ συνεχὲς ἡ πόλις, ὥσπερ ζῷον οὐκ ἐξιστάμενον αὑτῆς ταῖς καθ' ἡλικίαν μεταβολαῖς, οὐδ' ἕτερον ἐξ ἑτέρου τῷ χρόνῳ γινόμενον, ἀλλὰ συμπαθὲς ἀεὶ καὶ οἰκεῖον αὑτοῦ, καὶ πᾶσαν ὧν πράττει κατὰ τὸ κοινὸν ἢ ἔπραξεν αἰτίαν καὶ χάριν ἀναδεχόμενον, μέχρις ἂν ἡ ποιοῦσα ταῖς ἐπιπλοκαῖς κοινωνία, τὴν ἑνότητα διαφυλάττῃ. τὸ δὲ πολλὰς πόλεις, διαιροῦντα τῷ χρόνῳ ποιεῖν, μᾶλλον δὲ ἀπείρους, ὅμοιόν ἐστι τῷ πολλοὺς τὸν ἕνα ποιεῖν. Ἄνθρωπον, ὅτι νῦν πρεσβύτερός ἐστι, πρότερον δὲ νεώτερος, ἀνωτέρω δὲ μειράκιον ἦ.

6) Vid. c. 3. §. 29.

§. VIII. 1) Quod fit terrae motu. V. ANTONIVS L. IV.

quit, vel ſublata corporis ratione. Exempla populorum, qui ſimul & ſemel fuere extincti, memorat GROTIVS dicto loco §. 4. Add. *L. 21. D. Quib. mod. Vſufr. amitt.* Vbi quaeritur, ſi ex eiusmodi clade tam pauci ſuperfuerint, vt ipſi amplius pro populo cenſeri nequeant, num hi iura populi antiqui retineant? (vid. *L. vlt. D. Quib. mod. Vſusfruct. amitt.*) GROTIVS dicto loco ſentit, poſſe in iſtis paucis ſubſiſtere dominium, quod populus habebat ad modum priuatorum; non ſi quid populo vt tali competiit, id eſt, poſſe tales ſibi aſſerere poſſeſſiones & bona deletorum ciuium, non poſſe autem ſibi eosdem attribuere ſummum imperium, & quae alia inde dependent. Quod ſi tamen pauci iſti, alio praeter bellum caſu ad paucitatem redacti, ſe tantiſper contra exterorum inuaſiones tueri poſſint, donec iterum in iuſti numerum populi allectis aliis ſeſe suppleuerint, non video, quare prioris populi iura ſibi aſſerere nequeant. Vid. IVSTINVS L. V. c. 6. n. 5. praeſertim cum nondum ſit definitum, quotnam patresfamilias ad populum requirantur [2]; & ab initio cum genus humanum in populos diſcederet, ſat exiguus numerus populum fecerit. Apud IVSTINVM L. X. [c. 1. n. 6.] quinquaginta filii Artaxerxis *tantus populus* vocantur. Niobe apud OVIDIVM Metam. L. VI. [v. 197.] quatuordecim ſuos liberos vocat *populum.* APVLEIVS Apologia: *Quindecim liberi homines, populus eſt.* Add. *L. 7. §. 2. D. Quod cuiusque vniuerſit* [3]. Vbi etiam in vno nomen vniuerſitatis [4], (collegii, non populi) ſtare dicitur; cui tamen neceſſum fuerit de adſciſcendis collegis mature diſpicere. Interit quoque multitudo hominum, ex qua populus conſtat, quando non quidem ſinguli ciues extinguuntur; ſed tamen ſponte ob peſtilentiam aut ſeditionem diſcedunt, aut vi ita diſtrahuntur, vt coire amplius inter ſe nequeant. Vnde per adulationem magis, quam ex vero Ilienſes Romanorum ſeſe maiores iactabant, ap. IVSTINVM L. XXIIX. c. 1. & L. XXXI. c. 8. Quomodo Scoti a Maximo diſperſi fuerint, videri poteſt ap. BVCHANANVM Rer. Scot. L. IV. ſub finem.

§. IX. FORMALE ſeu ſpecies populi interit, ſi aut omnis, aut perfecta iuris communitas tollatur. Penitus tollitur communitas iuris & imperii, ſi ciues ſinguli paſſim diſtracti diuerſis ciuitatibus accreſcant; ſiue libertatem perſonalem retineant, ſiue ad ſeruilem quoque conditionem redigantur. Exemplum Capuae vide ap. LIVIVM L. XXVI. c. 16. Perfecta autem communitas iuris inter membra eiusdem populi tollitur, ſi ſinguli quidem libertatem perſonalem retineant, inque oppidis & agris ſuis relinquantur; ita tamen, vt alterius ciuitatis imperium ſubeant. Quales populi in prouinciae formam redigi dicuntur [1]. Sola tamen mutatio loci, oppidorumque, aut detractio munimentorum, vt populus idem eſſe deſinat non efficiunt [2].

L. IV. de Reb ſuis §. 48. & in annot. GVTACKERVS, vbi plura exempla memorantur ciuitatum, quae terrae motibus euerſae perierunt. H.

2) Vid. ſupra L. VII. c. 2. §. 2. H.

3) Adiicimus elegantem locum Ciceronis apud AVGVSTINVM de Ciuitate Dei L. XXII. c. 6. *Ciuitatibus autem mors ipſa poena eſt: quae videtur a poena ſingulos vindicare: debet enim conſtituta ſic eſſe ciuitas, vt aeterna ſit. Itaque nullus interitus eſt Reipublicae naturalis, vt Hominis, in quo mors non modo neceſſaria eſt, verum etiam optanda perſaepe. Ciuitas autem, quum tollitur, deletur, exſtinguitur, ſimile eſt quodammodo, vt magnis parua conferamus, ac ſi omnis hic mundus intereat ac concidat.*

4) Supra d. c. 2. §. 19. H.

§. IX. 1) V. ſupra L. VII. c. 5. §. 16. GROTIVS d. c. 9. §. 6. H.

2) Nicias apud THVCYDIDEM L. VII. Hiſt. Ἄνδρες πόλις, καὶ οὐ τείχη. *Viri ciuitas ſunt, non moenia.* GROTIVS dicto loco §. 7. H.

F I N I S.

INDEX

INDEX AVCTORVM.

H.

in

INDEX RERVM.

Caſus,

Consen-

G.

H.

I.

Pudor

S.

ter

FINIS.

COR-

CORRIGENDA.

T. I. p.	73.	n. 2. l.	2.	pro	*μεῖρον ;*	lege	*μέτρον.*
	101.		10.	-	*Non absque.*	-	Nam absque.
	102.		25.	-	*ausu,*	-	ausi.
	148.		7.	-	*ὁμὲν,*	-	*ὁμὸν.*
	154.	5.	6.	-	*damnum onus maxi-*	-	damnum saepe maxi-
				-	*mum societatis*	-	mum societati.
	208.	5.	5.	-	*eiicimus,*	-	adiicimus.
	347.		5.	-	*Tenberi,*	-	Tenchteri.
	488.	3	4.	-	*Beniaminitae,*	-	Israëlitae.
			9.	-	*Beniaminitarum,*	-	Israëlitarum.
T. II.	414.	§. 1.	14.	-	*ciues suos.*	-	ciues sua.

S. P. ERIS

SAMVELIS PVFENDORFII

ERIS SCANDICA,

QVA

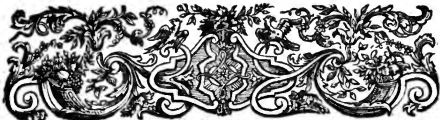
ADVERSVS LIBROS

DE

IVRE NATVRALI ET GENTIVM

OBIECTA DILVVNTVR.

ANNO M DCC XLIII.

IVLIVS RONDINVS
LECTORI BENEVOLO
S. P. D.

T alienae fabulae prologum agerem, amicitia in caufa eft, quae mihi cum editore horum Scriptorum intercedit; cui cum placeret ifta denuo publicae luci tradere, a me rogauit nonnulla praemitti, quae aliquid lucis hifce controuerfiis adferre queant. Ipfe enim Auctor aliis negotiis intentus fatis habuit aduerfariorum calumnias depuliffe, ac fententiarum fuarum veritatem atque innocentiam adftruxiffe, inglorium de caetero atque indecorum exiftimans cum hominibus rixofis vlterius, quam neceffum fuit, contentionis ferram reciprocare. Cui cum id femper fuerit propofitum, vt pro modulo ingenii aliquid in commune conferret, quoquo fe non inutilem reipubl. literariae ciuem fuiffe teftaretur; repente a maleuolis eo fe redactum deprehendit, vt tantum non de vita & fama certandum fibi foret. Origo ipfi moleftiarum ab inuidia, quod in Academia Carolina receris tunc inftituta lautiore quam caeteri falario frueretur, ac magnam partem nobilis iuuentutis a fe haberet pendentem. Ea res cumprimis male habebat *Nicolaum Beckmannum*, hominem fatuum iuxta ac rudem, fed cui immenfos fpiritus dabat vocabulum Doctoris in Schola Aurelianenfi triginta fcutatis emtum; & quia collegium Pandectarum Marpurgi dictante quodam Profeffore exceptum in Gallia fumtibus fuis publicaffet titulo *Medullae Iuftinianeae*. Is cum nullo fe numero fore crederet, quamdiu Lundini Pufendorfius floreret, ad eum fubruendum omnes cogitationes intendit. Iis deftinatis perficiundis idoneam fibi occafionem oblatam putauit, quando iftius Libri de Iure Naturae & Gentium Lundini imprimerentur, quos in typographia fubinde infpectos, cum fupra ftuporem fuum fentiret, nouitatis crimine arguere inftituit, eo fecurius, quod ipfe Pufendorfius non inficias eat, fe nunquam in verba Magiftrorum noftro-

rum iurasse. Sed cum, quae Anser iste notauerat, nuspiam cohaererent, nec aliam idem rationem adferre nosset, quare illa damnaret, quam quod eadem non caperet; Igitur paulo solertior assumitur calumniae architectus *Iosua Schwartzius*, qui expeditissimam sibi viam inuenisse visus est ad Pufendorfium perdendum, si Theologos isti negotio immiscere posset. Igitur scelesto artificio non modicum Indicem errorum Theologicorum contexuit, nefario modo detortis, aut interpolatis sententiis innoxiis, & ad Theologiam nihil plane spectantibus. Instigabatur Scaniae tunc Episcopus, senio iam in puerilitatem vergens, vt a Rectoribus Regni postulare auderet, sibi censuram scripti Pufendorfiani committi. Eo foro constituto nil praeter rogum manebat Pufendorfium, actore iuxta ac iudice Schwartzio: qui & eo facilius a reliquo Clero applausum sibi sperauerat, quo pauciores ex illo sunt qui operae quid posuerunt in eo studiorum genere, quod Pufendorfius excolendum sibi sumserat. Sed cum improbum ausum Rectores Sueciae non sine indignatione damnassent ac silentium turbulentis hominibus imposuissent, ad tenebras perpetuas damnato Indice Schwartziano, nondum a furore quietem sibi imperare *Nic. Beckmanni* malitia potuit, publicato contra interdictum Regis in Germania isto Indice, diffamandi Pufendorfii gratia, & quia crediderat, praecipites aliquos, rixosos aut maleuolos homines ibi inuentum iri, qui bellum isti mouere non sint dubitaturi. Quo praeiudicio armati in Suecia denuo impetum in Pufendorfium daturi erant. Enimuero sceleris conuictus iste praemium accepit, quale merebatur, infamem e Regno Sueciae relegationem; ex qua tamen id boni assecutus videbatur, vt deletae iam semel existimationis nullam amplius rationem habendam sibi duceret; eoque postea libellos famosos publicare ausus est, quibus stolidiores iuxta atque impudentiores seculum hoc non vidit. Et quia e Protestantibus nemo homini infami & insulso panem gratis praebiturus erat, eiuratis, quibus innutritus erat, Sacris, Ecclesiam Romanam vno morione fecit auctiorem. Diuersa Iosuae Schwartzii in non dispari scelere fortuna fuit. Silere quamtumuis a Superioribus iussus, mussitauit tamen, & cumprimis dignum sacerdote facinus patrasse sibi visus est, si e cathedra sacra velut e plaustro conuitia iactaret, & ibi latraret, vbi a fustibus cautum sibi credebat. Post bello inter vicinos Reges exorto, cum Pufendorfius in tuta se subduxisset, iam plenam calumniandi libertatem nactum se iudicauit. Itaque coram aurigis & olitoribus, eorumque vetulis, idoneis scilicet talium rerum arbitris, impudentissimas conciones eructauit, quas post typis diuulgauit, quod eruditio ipsius non vlterius assurgat, quam ad compilandam miseram homiliam. Sed eo flagitio non contentus ad grauiora descendit, & publica itidem concione ciues a legitimo suo Rege in hostium partes pertrahere instituit; prorsus quasi ciuis fide sua exsolueretur hoste ingruente, vbi adhuc praecipua munitionum praesidio regio tenebatur; & ipse Rex cum exercitu indies expectabatur, cum hoste manum conserturus. Vnde mox hoste victo periurii & rebellionis poenam formidans in pedes se dedit, & transfugam egit, apud hostem sola flagitii commendatione, & odio in nationem Suecicam panem primo, mox & nouum functionem nactus. Ac demum pro eo facinore, quo alii funem merentur, aliquod temporariae insulae insigne reportasse dicitur; eodem

eodem, vt videtur, fato cum meretricibus Londinensibus gauisus, quas in patria quidem haerentes mox ergastulum aut nosocomium, vel etiam fustigatio manebat; vbi in Iamaicam, aut alias partes Noui Orbis delatae sunt, matrimonii vocabulo veteres sordes obumbrante, post honestas se matronas ferunt. Caeterum Index iste Schwartzianus, Beckmanno obstetricante in lucem editus, vti auctoris circa calumnias concinnandas dexteritatem orbi satis prodidit; ita primo intuitu, & antequam Pufendorfii strigilem idem expertus esset, in erubescendum errorem induxerat graue alias Collegium, quod ex illo sinistrum de libris Pufendorfii iudicium ferre non dubitauerat. Cuius dignitati nisi Pufendorfius pepercisset, in procliui fuisset ipsi ostendere, quam turpe sit eiusmodi viris, ex solo libelli famosi testimonio iudicium ferre de scripto, quod ipsi nunquam se inspexisse fatebantur. Post & alii quidam in controuersiae huius partem venerunt, sed diuerso fine, nec eodem modo. Nam non multum a furore Beckmanniano abiere *Fridericus Gesenius*, Garlaeae Praesul, & *Valentinus Velthemius*, barbariei apud Ienenses columen non infimum. Caeteri pro hypothesibus suis a Pufendorfiana discrepantibus pugnare videri voluerunt. Occursum est vtrisque ad eum fere modum, quem lacessendi impudentia, aut disceptandi modestia merebatur; nec puto vllum fore, qui iure queri possit, Pufendorfium in aere ipsius esse. Vnicus *Valentinus Albertus*, Lipsiensis Theologus, nondum adquiescere videtur, velut turpe sibi foret, inane litigium non in infinitum protrahere. Etsi in eo vehementer laudandum sit viri ingenium, quod cum vtique extremam personam in hac fabula agere pertenderet, ita inficetam defensionem aduersus Iulium Rondinum adornauit, vt nemo cordatus naenias istas responso dignaturus sit: quod aduersarii silentium ipse post velut concessionem victoriae interpretaturus sit. Sane enim cum nihil praeter crambem bis coctam apponat, rancidis quibusdam distinctiunculis, & pedantico plane pipere conditam, primo statim intuitu lectorem nausea opplet, nedum vt quis in eam se obfirmare patientiam queat, vt commentis istis operose destruendis horam impendere possit. Etsi vt verbo praecipuas hominis vanitates notemus, forte non abs re fuerit, si forte istum permouere possimus, ne suis sibi naeniis tantopere placeat. Sic quam putidum est, quod post tam perspicue deductam status naturalis indolem, nondum desinat coccyssare Albertus, a Pufendorfio *pro primario haberi principio statum hominis miserum, fictum illum atque commentitium, in quo hominem, tanquam proiectum vtcunque aut vndecunque in hunc mundum imaginatur sibi.* Nusquam quippe a Pufendorfio haec hypothesis assumitur, hominem vndecunque aut vtcunque in terram proiectum: sed cum vellet demonstrare, quantum boni ex societate in hominem redundet, & quam miser sit homo sibi soli relictus, etiam a parentibus fuit abstrahendum, seu ab illo auxilio, quod nati homines a parentibus suis experiuntur, nisi hoc per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit. An haec est hypothesis, aut principium, si alicuius rei vsum demonstrem ex eiusdem remotione? Aut an tali modo demonstrandi admittitur aliquid homini Christiano indecorum? sed & nasi parum sibi esse Albertus ostendit, quod non sine gratiarum actione acceptet, regulas, quas ipse commentus est, cum illis comparari, quae de in-

uentione medii termini in Logicis iactantur; cum vtraeque istae regulae vanitatis arguantur. Sane si quis vel millies regulas istas Logicas voluat reuoluatque, nihil sibi mediorum terminorum pullulare videbit ad probandam aliquam thesin, ni aliunde eiusdem probationem didicerit. Sicuti nec hilum quidem regulae Albertinae ad eruenda officia legis naturalis conferunt, ni quis eorundem antea habuerit notitiam. Porro auctor rixae & ille habendus est, qui alterum etiam intra priuatos parietes multis arbitris vellicat. Et quomodo alias Pufendorfio de ista Philosophia Christiana, quam Albertus meditabatur, innotescere potuisset? Per miracula concedit Albertus Physicam haud fieri locupletiorem, quia illa sint res plane supernaturales. Et tamen per propositiones personales atque sacramentales Logicam locupletari contendit. Atqui Logica est Disciplina rationalis, & quae indolem ratiocinii nostri naturalis tradit. Circa dictas autem propositiones oportet captiuare rationem sub obsequium fidei. Nec ideo ista Logici, vt ita dicam, sunt commercii, qui constant subiecto & praedicato, sunt categoricae & affirmatiuae. Haec enim etiam dici possunt de hac propositione: Homo est lapis. Et eo ipso, quod inusitatae dicuntur, sphaeram Logices transcendunt, & ad sublimiorem disciplinam vnice spectant. Id vero nimis incogitanter ab Alberto positum, quod dicit: *Aquas supracoelestes*, quas scaeua interpretatio voculae Hebraicae *meal* peperit, *quomodocunque locentur aut ordinentur, tanquam supracoelestes esse altiores, vt perinde sit, quodcunque mundi systema praesupponatur.* Nam si quis ex illis, qui vortices Cartesianos statuunt, quaerat, vtrum aquae istae singulis vorticibus sint circumfusae, an vero non nisi vniuersis; & hoc posito, quam figuram habeant, aut quem motum, aut num nihil aurae aethereae illis superius sit, plus difficultatum Albertus inueniet, quam vt tam imperioso responso defungi queat. Sicuti & magnam gratiam a curiosis rerum naturalium scrutatoribus inibit, si v. g. fontes Albis, aut Rheni, *per continuam aquarum particularium progressionem vel reptionem in materia terrestri ad loca vicina fonti exsurgere* demonstrauerit. Sed nimirum ad phaenomena physica explicanda liquidiore demonstratione opus est, quam conglomeratione quorundam vocabulorum sensu carentium, & a natura rerum abhorrentium. Ad eundem gustum reliqua sunt misellae defensionis, quorum vanitatem quilibet deprehendere vltro potest, qui isthaec Pufendorfii scripta legit, quae heic coniuncta damus. Et tantum sibi de aequitate iuxta atque ingenio Lectorum pollicetur Pufendorfius, vt ad liquidum istis super controuersiis iudicium ferendum nullas amplius apologias desideraturi sint. Quin saepe malae causae suspicionem praebet, circa defensionem suam nimis trepide satagere. Nec minus in eo facilem Beneuoli Lectoris aequitatem sperat Pufendorfius, quod salem paulo asperiorem quandoque adhibuerit, defricandis aduersariis. Nam pro horum indole ac meritis calamus temperandus fuit. Et vti circa quaestiones mere literarias valde stomachari impotentis est animi; ita salutem atque existimationem nostram improba ratione impugnantes acriter repulisse, apud aequos rerum arbitros vel applausum strenuae defensionis, vel veniam iusti doloris habet. B. V.

POST

POST SCRIPTVM.

ISTA cum iam in chartam conieciffem, allatus eft Viri Illuftris Dn. Viti Ludouici a Seckendorf liber, cui titulum idiomate Teutonico fecit **Chriſtenſtaat**: in quo fuper controuerfia inter Pufendorfium & Albertum agitata fic pronunciare ipfi placet; *Addit:* p. 315. *de Iure Naturali, prout id ex Verbo Dei folidius docendum, e D. Valentino Alberti, & aliis. Ex iisdem rationibus*, inquit, *quibus profeſſionem Moralem in Academiis emendari optarim*, vt nempe loco Ethicae Ariftotelicae Theologia Moralis tradatur, *id quoque fuaferim, vt Ius publicum vniuerfale, fiue id naturale, fiue Gentium vocitetur, e principiis Chriftianifmi deducatur, aut faltem, quae e lumine rationis promanant, ad ifta exigantur & attemperentur; vti D. D. Valentinus Alberti in erudito & ingeniofo Compendio Iuris Naturalis Orthodoxae Theologiae conformato, & Anno 1678. Lipfiae edito facit. In quo etiam multos egregios auctores & fuffragatores habet; quos inter merito honoris gratia nomino Io. Henricum Boeclerum p. m. cuius excelfa gloria apud eruditum orbem indelebilis erit, & quo ego ante quadraginta annos Argentorati praeceptore vfus fum: vti & folide doctum atque eximium ICtum D. Cafparem Zieglerum. Equidem methodum illam, quam Dn. Samuel Pufendorfius a principiis reuelatis abftrahendo fecutus eft, in fe reiicere nolim, nec ipfius hypothefin eandem cum Hobbefiana iudicare, multo minus aculeatis difceptationibus, quae inde furrexere, me ingerere cupiam: pro modico tamen ingenio meo tantam vtilitatem e feparatione principiorum naturalium a iure diuino reuelato, feu quod eodem fere recidit, a Decalogo quaeritur, perfpicere non poffum, quanta prima fronte videtur. Etfi enim verum fit, quod Ethnicus, qui S. Scripturam pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex fola ratione, & illo lumine, quod faltim apud plerasque & cultiffimas nationes agnofcitur, informandus fit: Tali tamen modo in Chriftiano Orbe fcribere, & fundamentum iuris diuini reuelati poftponere aut negligere non adeo neceffarium eft. Turcae atque Ethnici libros noftros Latinos aut alia lingua confcriptos non legunt; cum illis efficacius difceptatur machinis & gladiis; aut fi quid cum iifdem fuper commerciis & fimilibus negotiis tractetur, principia iam nota funt; & horum praecipuum, nempe vtilitas mutua fubtili difceptatione haud conftat. Haec vbi claudicat aut ceffat, fruftra ratiocinari inftituas. Enimuero e recentibus hypothefibus (contra mentem quidem & fcopum Auctorum) proterua noftra, & verbum Dei quotidie magis faftidiens iuuentus anfam arripit, vt veteres regulas, quae apud ipfos tanquam Chriftianos merito valere debebant, non amplius magni aeftimet, recentibus autem haud conftanter fidem adhibeat, & non vlterius, quam quatenus expedit. Vnde & hodie plures quam vnquam alias dantur homines, qui Principum ac Rerumpublicarum deftinatis qualibuscunque e laxis illis, & per probabilitatem corruptis principiis facile affentiri, coloremque allinere poffunt.* Non dubium eft, quin ex hoc iudicio Viri inter fuos non exiguae auctoritatis Alberto non modici Spiritus accefferint. Sed quia in iftum, quantum mihi conftat, a partibus non fuit compromiffum, ac in republica Literaria lex ea vigeat, vt fi quis vltro circa controuerfiam quampiam fententiam pronunciare aggre-

aggrediatur, vbi superſit qui reſpondere velit, huic quoque e tribunali deſcendendum, ac aequo animo ferendum ſit, vt iudicium ſuum iudicio ſubiiciatur: igitur nihil iniqui feciſſe videbimur, ſi parem libertatem, quam in alios ſibi ſumſit Seckendorſius, in ipſum quoque exerceamus. Puſendorſii igitur mens eſt, Ius Vniuerſale deducendum eſſe e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foueant, quo idem idoneum ſit ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones nullo religionis diſcrimine. Iſthoc autem Iure vniuerſali rite adornato & ſtabilito licebit ad ſpecialia progredi, & diſquirere, an & quatenus ab hocce abeant, quidue eidem ſuperaddant tum religio Iudaica vetus, & Chriſtiana, tum ſingularum ciuitatum ſtatuta. Sicuti & methodi lex hoc requirit, vt generalia praemittantur, ſequantur ſpecialia. Et vti Medicus dicitur incipere, vbi deſinit Phyſicus, ita Theologus Moralis, & certae Ciuitatis ICtus incipit, vbi Iuris Vniuerſalis Doctor deſinit. Vnde intelligi nequit, quid religionis Chriſtianae interſit, vt diſciplina ſua natura prior eadem religione, nec ei aduerſa aut repugnans, ſed amice potius conſpirans, praeter natiuam ſuam indolem alteretur, aut particularis reddatur per aſſumtas e religione Chriſtiana hypotheſes, quae alii non Chriſtiani ignorant aut non agnoſcunt, imo ex ipſis Chriſtianis aliqui in dubium reuocant, quibus tamen vniuerſali iure vtique opus eſt. Vtque adeo pro limpidis & homogeneis fontibus ſubſtituatur mixtura Albertina, quae neque pro compendio Theologiae Moralis haberi poteſt, neque vicem ſuſtinere diſciplinae iuris vniuerſalis, quae iuri ciuili ſubſterni queat; quem poſteriorem vſum inter alios potiſſimum Puſendorſius reſpexit. Et ſi cura promouendi Chriſtianiſmi vtique eo extendenda eſt, vt Philoſophia Moralis e ſolo rationis lumine deducta e Chriſtianorum Scholis plane proſcribatur, (ad quod maiore auctoritate quam Seckendorſii opus eſt,) inque eius locum Theologia Moralis ſubrogetur; in diuerſam plane formam compendium Albertinum refingendum fuerit, quod longe infra ambitum Theologiae Moralis ſubſiſtit. Enimuero hoc modo exiſtet duntaxat diſciplina iuris particularis, quam pluſquam dimidia pars generis humani repudiabit, quae religionem Chriſtianam non amplectitur. Ac valde dubito, an ICti diſciplinam ſuam regulis Albertinis ſuperſtruere poſſint aut velint. Ne nunc multis arguam, quod Seckendorſius non recte hypotheſin Albertinam eandem iudicet cum ſententia illorum, qui Decalogum iuri naturali ſubſternendum iudicarunt. Nam Decalogus, quin tota religio tam Chriſtiana quam Iudaica vetus, ac omnium populorum leges, peccatum & ſtatum hominis corruptum praeſupponunt. Quae ipſa res Albertum ſubegit ad abſurdam illam & ridiculam analogiam confingendam, per quam etiam, ſi Diis placet, bellum nunc ad analogiam ſtatus integri gerendum eſt, & carnifex Lipſienſis iam non quidem formaliter, normaliter tamen ad ſtatum Paradiſiacum meretrices virgis caedere iubetur. Caeterum vbi Ius Vniuerſale genuinis e principiis deductum fuerit, nemo repugnat, quo minus eiuſdem ſcita in Theologia Morali ad dogmata religionis Chriſtianae examinentur, & ſi quid ad regendas hominum actiones quolibet in caſu deeſſe videatur, inde ſuppleatur. Alia attemperatione opus non eſt. Videamus nunc rationes,

ob quas Albertinum commentum Pufendorfianae hypothesi praeferat Seckendorfius. Negat igitur insignem vsum se perspicere eius instituti, vt nempe decreta Iuris Vniuersalis deducantur e principiis per naturalem rationem suggestis, abstrahendo ab illis, quae reuelatio diuina suppeditat. Nam apud Ethnicos, S. Scripturam ignorantes, hac docendi via procedendum; in Orbe autem Christiano ea methodo vti necessum non esse, postposito aut neglecto fundamento iuris diuini reuelati. Enimuero finis & scopus S. Scripturae tum Veteris, tum inprimis Noui Instrumenti non est tradere principia, aut disciplinam Iuris Vniuersalis. Et quanquam eadem passim praecepta morum ingerat; non minus tamen disciplinam ista ex professo tradentem praesupponit, aut saltim non impedit, quo minus haec ad leges genuinae methodi constituatur. Sic *Roman.* I. & II. gentes arguuntur volutasse se per vitia lumini rationis repugnantia, habuisse legem inscriptam cordibus non agnouisse Deum, qualem poterant, & debebant e contemplatione naturae rerum. 1 *Corinth.* V accusatur quis flagitii Ethnicis inauditi. Cum autem ista, & infinita eius generis alia diuinae literae ex professo, & ad formam disciplinae aut artis non deducant, non repugnant, quo minus eiusmodi disciplina adornetur, vbi ista e lumine rationis explicentur; quin non obscure eandem praesupponunt. Nec merito Ethnici legem naturalem violasse argui possent, si haec ad methodum Albertinam vtique formanda foret, cuius regulae cordibus hominum inscriptae non sunt. Deinde Ius ciuile Romanum, cuius iam vsus in magna parte Orbis Christiani est, ab Ethnicis primo conditum est. Ad eiusdem solidam cognitionem multum conducit discrimen nosse inter ea, quae sunt iuris naturalis seu perpetui, & quae iuris positiui. Ad hunc finem plus conducere hypothesin Pufendorfii, quam Alberti nemo inficiabitur, nisi cui inuidia mentem plane corrupit. Vnde vel hic vsus sufficere possit, vt ius vniuersale ad Pufendorfianam formam adornatum in scholis Christianis tolerari debeat. Ne nunc dicam quanti sit, ope istius disciplinae iudicare posse de legibus quarumuis ciuitatum, sanae rationi congruant, an minus, adeoque in imitationem ab aliis trahi, an damnari plane debeant. Non autem *negligit* fundamentum iuris diuini reuelati, qui ex hocce quae promanant peculiari disciplina, vniuersali Iuri contradistincta tractandum vult, nempe Theologia morali, quae quod respectu ordinis & natiuae methodi hoc sequatur, non magis contemtum aut neglectum aliquem arguit, quam quod cognitio linguarum & philosophiae studio Theologico praemittenda dicitur. Nec id ratiocinium cohaeret; quia Turcae & Ethnici nostros libros non legunt, igitur ius vniuersale non est aptandum ad captum omnium gentium, sed superstruendum est hypothesi, quae a magna parte generis humani non agnoscitur. Sane artes ac scientiae formandae sunt, prout indoles ipsarum requirit, paucos an multos Lectores inueniant. Medici non eo minus scita sua formant ad captum omnium hominum, seu vt omnium gentium morbis inseruire queant, vtut Moscis allium fere panaceae loco habeatur. Quin si vel maxime illiteratis gentibus ne vocabulum quidem Iuris Vniuersalis auditum sit, non minus, quae cum istis a Christianis exercentur actiones ad normam istius iuris moderandae sunt. Nec ideo populis Christianis pauca negotia cum Muhammedanis & Gentilibus intercedunt,

cedunt, ſi vel maxime inter Sudetes montes ac ſaltus Thuringicos tractus a ſolis Chriſtianis habitetur. Praeterquam autem quod & bello ſua ſint iura, falſum eſt, ſolis armis aduerſus Turcas & infideles opus eſſe, niſi quando indictum cum ipſis eſt bellum. Nam pacis tempore vtique communia humanitatis iura aduerſus iſtos ſunt exercenda. Et hominem ideo hoſtili modo habere, quia circa ſacra diuerſam a nobis, falſamque fouet opinionem, & religioni Chriſtianae, & ſanae rationi repugnat. Sic, verbi gratia, Germaniae non minus armis opus eſt aduerſus Regem Chriſtianiſſimum, quam Turcas: nec ideo tamen nullus Iuris naturalis vſus aduerſus Gallos eſt. Iſta quoque ſe non conſequuntur; ſi quis cum Turcis & Ethnicis ſuper commerciis & ſimilibus negotiis tractet, principia iam nota ſunt; igitur ſuperuacuum eſt diſciplinam Iuris Vniuerſalis adornare ad captum omnium hominum. Sicuti non ſequitur; etiam ruſtici norunt, quid ſit emere & vendere: igitur ſuperuacuum eſt in diſciplina iuris de iſtis contractibus tradere. Sic haud ideo Euclides & ſubtilia Mathematicorum tradita proſcribenda ſunt, quia fabri dimenſiones ſuas ad inſtrumenta ſua parum operoſa exegiſſe ſatis habent. Quin plerarumque artium principia ſunt planiſſima; nec eo minus inde deducuntur propoſitiones haud quibusuis obuiae. Denique vtilitas mutua, quae haud ſubtili diſquiſitione conſtare dicitur, non eſt regula actionum inter diuerſas nationes ſuſceptarum, ſed cauſa, quae has ad negotia inter ſe contrahenda impellit: quae ubi ceſſat, negotii nihil contrahitur, quia prudentis non eſt, fruſtra quid ſuſcipere. Sed quid inde aduerſus neceſſitatem atque vtilitatem Iuris Vniuerſalis concludi poteſt? Querela autem, quae ſubnectitur, de faſtidio iuuentutis circa Verbum Dei, diſciplinam Iuris Vniuerſalis ad ductum ſanae rationis adornatam non tangit. Qui enim ius iſtud cum Theologia morali non confundi vult, haud impedit, quo minus pietati operetur iuuentus. Quin potius pietatis ſtudium commendatur, ſi demonſtretur, ordini in ipſa rerum natura conſtituto repugnare, qui vitiis immergitur. Quod hypotheſes in ſe innoxiae in alium ab Auctorum mente ſenſum trahantur, culpa penes calumniatores eſt, qui alios morſicando famam ſibi qualemcunque quaeſitum eunt. Quid per *veteres regulas* intelligat Seckendorfius, haud ſatis aſſequi poſſum. Veteres alias regulae, ſi falſae & inutiles ſint, merito non amplius aeſtimantur: ſi verae ſint, nimirum valde ſtupidos oportet Doctores eſſe, qui earundem auctoritatem ſartam tectam conſeruare nequeant. Recentibus autem regulis, vbi idonea demonſtratione nitantur, qui conſtanter fidem non adhibet, morbo mentis laborare cenſendus eſt. Laxa denique & per probabilitatem corrupta principia quaenam ſint, diſtinctius debebat exprimi. Sane eiusmodi principiis Pufendorfii ſcripta ſuperſtructa non ſunt. Igitur longe ſolidioribus rationibus opus eſt, vt credamus, rem Chriſtianam libello Albertino magnopere promoueri, aut Ius naturale ad ſolius rationis humanae captum adornatum e Chriſtianorum ſcholis proſcribendum eſſe.

SAMVE-

SAMVELIS PVFENDORFII
APOLOGIA
PRO SE ET SVO LIBRO, ADVERSVS AVCTOREM LIBELLI FAMOSI, CVI TITVLVS, INDEX QVARVNDAM NOVITATVM, QVAS DN. SAMVEL PVFENDORF LIBRO SVO DE IVRE NATVRAE ET GENTIVM CONTRA ORTHODOXA FVNDAMENTA LONDINI EDIDIT.

Q. D. B. V.

DIFFICILIS & anceps ſane habetur diſceptatio, quid cordato viro ſit faciendum, vbi exiſtimatio ipſius ab impuris nebulonibus per diſſeminatos in publicum famoſos libellos laceratur; ſilentione & contemtu aduerſus eos ſit vtendum, an vero eorundem vanitas, auctorumque improbitas ſtylo in iuſtam indignationem laxato ſit vlciſcenda. Qui enim eiusmodi ſcripta pari cum latratu canum dignatione habenda cenſent, diſſerere ſolent; ſuperuacuum eſſe circa iſta diſcutienda laborare, quae ipſe ſcribendi modus vanitatis arguit; quippe cum veritas aperta via incedere gaudeat, mendacium furtiuis tramitibus graſſetur. Dignationem vltro iſtis furciferis addere, qui iisdem reſpondere aggreditur. Conuicia ſpreta exoleſcere; ſi iraſcare, agnita videri. Eſſe puſilli animi, ad cuiusuis maleuoli gannitum commoueri. Conſcientiae ſuae ſecuro famae mendacia ridenda eſſe. Falſum crimen in caſtam vitam iactum perire, ſicut ignis in aquam coniectus continuo reſtinguitur. Praeſertim vbi non in obſcuro aliquo angulo, ſed in luce & celebritate vixeris, innocentiaeque tuae infinitos teſtes excitare queas.

Ex aduerso constat, non semper famae nostrae satis caueri tacito calumniarum contemtu, quae aliqua probabilitatis specie adornatae vestigia fere relinquunt, nisi curiose abstergantur. Quae & ipsa caussa improbos homines ad audacter calumniandum impellit, quod vulnere curato cicatricem remansuram sperent. Canes quamdiu latratu tantum personant, negligi possunt: vbi dentes quoque cruribus imprimere instituant, fustis vtique est expediendus. Neque vero omnibus adeo cogniti sumus, vt per se liquido discernere norint, quid falso in nos iactetur. Multis non vacat, ex nostris scriptis malitiam calumniantium inuestigare. Plerisque non ea talium rerum peritia est, vt proprio Marte aera lupinis dignoscere queant. Quo si accedat, vt his velut cuniculis ad subruendam nostram fortunam aditus quaeratur; nimirum non amplius tacendum est, sed in hostem, faedum licet, arma vibranda Neque vero summis ducibus in latrones, piratas, aut fugitiuos pugnasse inglorium fuit. Atque istae rationes me quoque iam subigunt, vt stylum in nefarium illum *Indicem* ipse stringam; vtut fortasse non defuturi sint alii, qui nebulonis istius ruditatem & improbitatem sint castigaturi. Nam nemo mentem meam meipso accuratius nosse & interpretari potest; & multa ad huius negotii illustrationem insigniter faciu t, quae extranei alicuius notitiam fugiunt, vtpote heic locorum inter paucos gesta. Licet etiam velut embryo huius *Indicis* iamdudum a me stricturis confossus, & a Superioribus improbatus sit: tamen cum, qui hactenus erucae instar tacite circumrepsit, nunc nescio quo interpolante & fouente alas sumpserit, & tanquam papilio longe lateque circumuolitet, non abs re fuerit alas isti amburere, vt in stercus, ex quo enatus fuit, relabatur. Licet quoque *Serenissimo & Potentissimo Regi*, Domino meo Clementissimo, qui existimationis & fortunae meae summus heic post Deum est arbiter, satis de innocentia mea constet; nemo quoque ex Illustrissimis Regni Proceribus non agnouerit, iniuriam mihi ab *Indicis* compilatoribus factam, quorum auctoritate & patrocinio munitus facile possum impuri alicuius scurrae maledicta despicere: videtur tamen ex dignitate gloriosissimae Nationis, vt ne quis ab Ipsa probatus sibi impune insultari patiatur, vtque opinionem, quam apud Eandem habet, apud quosuis quoque alios tueri valeas. Cumque qui hunc *Indicem* a Sacra Regia Maiestate iam suppressum interpolare & in lucem protrahere non exhorruit, hoc ipso eiusdem supremam auctoritatem enormiter violauerit, nec minus existimationem eorum, qui primum librum meum adprobauerant, proterue suggillauerit; officii mei est, apud omnes, in quorum manus infamis ille *Index* inciderit, ostendere, vtrisque iudicii sui rationem constare. Quid de caetero praemii tam faedi facinoris auctoribus debeatur, publica Nemesis prospiciet. Illud igitur hoc scripto nobis agetur, vt & pudendam Auctoris inscitiam, quam passim in hoc *Indice* prodit, paulo distinctius omnium oculis repraesentemus, & nefarias calumnias atque mendacia in nos iacta repellamus. Quanquam enim multorum literis moneat, a cordatissimo quoque *Indicem* istum, tanquam Idiotae & nebulonis alicuius foetum contemni: tamen quia ex aduerso constat, inuidos aliquos & maleuolos se hoc *Indice* delectare, nonnullos complura sibi exemplaria afferri curasse, quibus credo parietes suos sunt exornaturi in vicem pictarum tabularum, aut vti

vti rustici in Germania prodigia ianuis hypocaustorum affigere solent: efficiendum est, ne isthaec voluptas hisce sit nimium diuturna; simulque specimen aliquod exhibendum, non impune mihi viuenti barbam quantumuis minutam vellicari. De caetero hoc in medio relinquemus, beneuoli lectoris arbitrio decidendum, ruditati an improbitati in *Asinio Tenebrione* (*hoc enim* vocabulo calumniatorem insignire tantisper placet,) prior debeatur locus. Nam vt haec quoque disquisitio me exerceat, operae pretium vix videtur.

§. II. ANTEQVAM autem ad ipsum *Indicem* castigandum accedam, obiter heic visum fuit, querelam mouere super iniuria, abs duobus aliis viris nomini meo in Germania proximis temporibus illata. De qua vt publice constet, itidem existimationis meae non parum interest. Et circa priorem quidem ita se res habet: Triennium abhinc est, cum Holmiae Epistolam super diuortio conscripsit *Dn D. Balthasar Menzerus;* quam postea hoc inscio turbidus quidam sacerdos impressam diuulgauit. Aliquanto post prodiit Dialogus de Polygamia, epistolae illi oppositus, sub ficto nomine *Sinceri Wahrenberg*. Eius dialogi Pufendorfium esse auctorem per non pauca Germaniae loca disseminauit Vir quidam non obscurae alias famae, & non infimi subsellii: cuius nomen heic adponere per modestiam, & in respectu certi cuiusdam Principis parco. Quo ipso grauis mihi ab illo iniuria fuit illata, dum apud multos ea res credita non parum sinistrae de me opinionis excitauit. Quamobrem existimationis meae tuendae necessitas, quae optimo cuique maxime curae est, subigit, vt heic publice contester, Virum istum, dum me auctorem praedicti dialogi sparsit, turpiter fuisse *mentitum*. Nec excusabitur a calumniae crimine, si dixerit, se ab aliis id accepisse. Nam facile fuerat viro erudito iudicare, scriptum istud neutiquam ab ingenio meo promanasse, vtpote ab indole caeterorum scriptorum meorum plane abhorrens. Neque vero sum iudicio adeo infelici, vt negotio ad me nihil spectanti me immiscerem aduersus virum quem amicum mihi credebam; aut famam antea eruditorum fauore quaesitam eiusmodi libello vltro destructum irem, meque hominibus importunis exagitandum exponerem. Et sane, si quis cordatus scriptum istud penitius expenderit, facile ibi deprehendet genium viri haut quidquam literas professi, sed naturali iudicio fere subnixi. Quod si autem iste reponere velit, sibi non de me, sed de Fratre meo sermonem fuisse; tunc ipsius nomine itidem *mentitum* eum pronuncio. Nam habet profecto alia Frater meus, quibus tempus suum impendat. Et si libris scribendis ille voluisset inclarescere, splendidior & plausibilior materia defutura non erat.

§. III. ALTERA iniuria priore non paulo atrocior videtur, dum quidam valde musteus scriptor, qui sibi fictum *Christiani Vigilis Germani* vocabulum indidit, in *Dissertatione super Polygamia simultanea Sincero Wahrenbergio opposita*, aperte me sub isto Wahrenbergio latitare arguit. Qui licet forte rumorem a priori disseminatum causari velit, non eo minus tamen calumniae & mendacii est reus; cum hautquidquam fas sit, vtcunque audita chartis illinere, & publice pro suis asserere. Et eo grauius est scripto publico, quam priuato sermone mendacia de aliquo spargere, quo plurium in manus ista peruenient. Accedit praeter supra adductas rationes, quae ipsum ab hac calumnia mihi impingenda

reuocare debebant, quod in opere meo de *Iure Naturae & Gentium* L. VI. c. 1. §. 19. clare perſpicere poterat, me polygamiae neutiquam eſſe fautorem. Quae ergo ratio mouere me poſſet, vt alio ſcripto eius me propugnatorem ferrem, & dicta Sacrarum Literarum cauillari aggrederer? Praeſertim cum mihi ſemper viſum fuerit, vbicunque potius, quam circa oracula diuina, ingenium exercere. Equidem iſte *Vigil* humaniter valde mecum agere velle videtur, dum inuidioſis me encomiis onerat; ſed quae facile ipſi potuiſſem remittere. Peſſimum inimicorum genus laudantes, qui palpum obtrudunt, vt eo acrius mordeant. Apage iſtas viperino velle adſperſas blanditias. Abi, & aliam quercum excute, ac vide, num quem inuenire poſſis, qui abs te ad errorem ſuum reuocandum compellatur. Nam mihi quidem cum *Wahrenbergio* nihil commercii eſt. Et hoc meae humanitati beneficium debe, quod nomen tuum, de quo optime mihi conſtat, diſſimulauerim, ne publice mendacii exprobrationem deglutire cogaris. Quod ſi excipere velis, non mihi, ſed Fratri meo *Wahrenbergium* abs te adſcribi, idem tibi, quod priori, dictum puta. Atque haec iſto loco inſerere placuit, quod omnino dicenda forent, nec commodior iam occaſio eadem publicandi occurreret.

§. IV. His obiter expeditis, ad *Indicem* euoluendum accingimur; qui in ipſo frontiſpicio non obſcure prae ſe fert, qua claſſe eiusdem Auctor cenſeatur, dum *Nouitates* libri mei notare inſtituit. Quod vocabulum familiare valde eſt hominibus indoctis & ſtupidis, quorum omnis ſcientia vno & altero compendio memoriae mandato abſoluitur; abs quo quicquid diſceſſerit, hoc ſolo nomine damnatur, quod ignorantiam ipſorum arguit. Sicut iſti hominum generi *nouitatis* vocabulum non errorem aliquem in altero, ſed in ipſis ruditatis confeſſionem notet. Hoc vbi inſonuit, ſtatim velut ad commune incendium reſtinguendum concurrit vniuerſa ſemidoctorum turba, ludimagiſtrorum colluuies, & ex ſacerdotum ordine, qui poſtillas tantum euoluere callent. Et ſane ſi quaeuis noua doctrina ab ipſorum compendiis & tabellis diſcrepans inualuerit, ad idiotarum claſſem redigi ipſos manifeſtum eſt, qui hactenus magno cum faſtu definitiones & regulas ſuas crepauerant. Iudicant quoque iſti homines, vocabulo *nouitatis* magna cum inuidia iactato ſubtile ineſſe ſtratagema pedanticum, ſequeſtrandae rationi, & declinando oneri ad aliorum argumenta reſpondendi; ſimulque vt poſtquam vanitatis conuicti ſunt, aliquid ſaltem cauſae proferre queant, quare tumultum mouerint. Enimuero nouimus in vera religione, verbo DEI nixa, nihil eſſe nouandum. Crimen quoque eſt in republ. res nouare. Aſt in diſciplinis, quae rationi ſubiectae ſunt, eo ampliorem ingenii ac induſtriae laudem merentur ſcriptores, quo plus nouitatum inuenerint. Contra qui nihil continet liber, quod non ab aliis dudum ad nauſeam fuit inculcatum, is relegandus eſt ad piper, & quidquid chartis amicitur ineptis. Eſt quoque circa titulum famoſi libelli non inſuper habendum, quod iſtae nouitates *contra Fundamenta orthodoxa* editae ferantur. Cur non apertius loquebaris, Aſini Tenebrio: contra Scripturam Sacram, & ſymbola Suecanae Eccleſiae? Scilicet olent & iſta *Fundamenta orthodoxa* dictionem hominum indoctorum, quibus hoc nomine venire ſolet, quidquid communiter a Theologis traditur

circa

circa quaestiones philosophicas passim systematibus Theologicis admisceri solitas. Atqui cum circa talia dogmata Theologi nondum reliquos omnes, qui sana ratione aeque ac ipsi possunt vti, sacramento suo adegerint; non nouitatis aut heterodoxiae maledictum, sed rationem opponere debent, si quis a tralatitiis ipsorum dogmatibus discesserit.

§. V. In vniuersum autem circa modum, quo in consarcinando isthoc famoso libello auctor vsus est, obseruandum; Asinium vtut protritissimae eruditionis, ab artibus tamen sycophantarum vberrime instructum deprehendi, ac imperitorum animis sat solerter adrepere. Qui alterum non per calumniam erroris arguere instituit, ei primo statuenda est certa thesis, extra dubium vtrinque posita, vel ab ipso immotis rationibus abstruenda. Tum ostendendum est, alterum huic thesi directe contradicere; simulque si quas idem rationes affert, solide destruendae. Ast nihil horum a sycophanta isto fit. Tantummodo Sociniani, aut Caluiniani, aut Pontificii scriptores allegantur. Aliquando ne hoc quidem additur; quasi immota foret haec consequentia. Asinius Tenebrio dicit Pufendorfium hoc statuere: Igitur hoc falsum est. Atqui praeterquam quod nostra tradita toto coelo a Socinianorum, Caluinianorum ac Pontificiorum commentis abeunt, etiam maximus imperitis fit fucus insidiosa ista heterodoxorum allegatione. Id enim genus hominum, quod proprio ex iudicio inter rectum & prauum discernere nequit, quodque odium erga certos scriptores, sectasque ex auditione duntaxat hausit, statim, vbi eiusmodi inuisum nomen insonuit, exhorrescunt, ac de Ecclesia iam conclamatum arbitrantur. Nec mora, auctor liberque inclementi censura notatur, praeeunte calumnia primarii cuiusdam sycophantae, cuius ob reuerendum schema ab istis omnia, quae hic per inconsultos affectus, aut inscitiam eructauerit, velut oracula inclinato in terram capite adorantur. Ast quis tam imperitus est, qui nesciat, scriptores extra Ecclesiae nostrae communionem constitutos non vndiquaque ab orthodoxae religionis scitis dissidere, in multis amice conspirare; quaestiones autem extra fidem, ac reliquas disciplinas non minus feliciter quam nostros tractare; in non paucis nostratibus palmam praeripere. Si quis igitur Pontificii alicuius Logicam magis, quam manuale Scharffii, aut tabellas Stirii cuiusdam sequatur, num ideo orthodoxiae ipsius aliquid decedere iudicandum est? An & iam in philosophiam, medicinam, & iurisprudentiam inferentur odia, quibus Christiani ob discrepantiam religionis inter se flagrant? Quin potius hanc viam insistimus, vt dogmata fidei a nostra orthodoxia abeuntia damnemus: circa caetera, quae isti praeterea in re literaria elaborarunt, saltem non deteriore eos quam ethnicos loco habeamus, quibus quotidie omnia pulpita resonant. Illud autem improbum & infacetum habeatur, si cum aliquo heterodoxo in quaestione extra fidem conuenias, argui, quasi & eiusdem errores circa articulos fidei adprobes. Sic, exempli gratia, in nuperrimo *Commentario ad prima iuris fundamenta* ab Amplissimo Auctore Nicolao Beckmanno p. 678. quaestio sane lepidissima, & rarissima *ingenii acuendi causa* ventilatur, *vtrum mulieres sint homines vel non?* quam pari felicitate, atque Alexander nodum Gordium soluit hoc modo: *Quanquam mulier quidem non est* κατ' ἐξοχὴν *homo, sicut mas, est tamen homo,* *cum*

cum anima rationali sit prædita. Atqui eodem tendit effatum Muhammedis in *Alcorano capite de Vacca.* Quis tamen ideo magnum Virum Muhammedanum pronunciauerit, aut praeputium eius in dubium reuocauerit? Enimvero ad haec nobis confugere non est necessum, quod dogmata nostra a Socinianorum, aliorumque placitis plane diuersa sint, vti ad singulos articulos clare ostendemus.

§. VI EXAMINEMVS nunc singulos errores, quorum me reum peragit Asinius Tenebrio. I. *Statuit, ciuitatem eiusmodi doctrina personare debere, quae cum fine & vsu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei. Sic enim pag.* 910. *Inde expedit, vt publice &c. confer. p.* 911. Debuerat etiam conferri p. 1013. §. 4. Circa hunc articulum etsi non opus erat aliquid reponi, cum omnes boni Christiani, bonique ciues eandem mecum foueant sententiam; vel ideo tamen quaedam erunt monenda, vt eo liquidius in apricum protrahatur, quid veneni monstrum istud intra praecordia sua alat. Ac illud initio manifestum est, me de ciuitate, eiusque natura, deque summo imperio ciuili non alia tradere, quam quae ex dictamine rectae rationis, ipsaque adeo lege naturali promanant. Sic & quod de recto duntaxat & legitimo vsu summi imperii ciuilis sermo mihi sit, *caput vltimum Libri VII. de officio summorum imperantium* satis arguit. Cum eiusdem abusu, prauisque imperantium artibus nihil mihi negotii est. Deinde vsque adeo a me nulla repugnantia inter genuinam politicam, & sinceram, doctrinaeque & praxi Seruatoris nostri & Apostolorum conformem religionem Christianam adseritur, vt potius d. p. 1013. non obscure innuam; nullam religionem tam perfecta continere praecepta moralia, & quae magis ad tranquillitatem & decus ciuitatum adaptata sint, quam Christianam. Præterea & hoc mihi persuasum est, ideo Seruatorem nostrum, Apostolosque nihil nouorum scitorum circa politicam architectonicam doctrinae suae admiscuisse; quod isthanc satis liquido ex rationis lumine mortales eruere possent, ita vt si illud heic rite sequerentur, voluntati Numinis nihil aduersi sint facturi. Quo spectat quoque Augustanae Confessionis effatum: *Euangelium non abolet politias.* Ex quibus omnibus tuto videor concludere posse; officia boni ciuis, politicique, ac boni Christiani haut quidquam sibi inuicem repugnare. Qualem porro *finem, vsumque ciuitatum* statuam, perspicue satis exposui L. VII. c. 1. §. 7. vt nempe praesidia sibi homines circumponerent contra mala, quae homini ab homine imminent. Ad hunc finem obtinendum vnionem & imperium necessarium esse demonstraui L. VII. c. 2. & 4. Hanc vnionem quae destruunt aut perturbant dogmata, & *quae ius naturale, & sanae politicae scita conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in republ. producere apta sunt,* e ciuitate proscribenda censeo, siue *sub specie religionis, siue alio modo obtrudantur.* Vbi probe notandum, non esse hanc meam thesin; *cultum Dei ad vsum ciuitatum aut regulas politicas formandum*, vti Asinius Tenebrio innuere videtur. Nam cultus Dei presse consideratus ex altiore principio est deriuandus. Sed hoc dico; nulla dogmata moralia; qualia omnem fere religionem comitantur, contra ius naturale & sanam politicam pugnantia, *sub specie religionis obtrusa*, in ciuitate esse toleranda. Qualia sane pestilentissima sub religionis larua alicubi irrepsisse nemo re-

rum

rum humanarum peritior est, qui ignorat. Ex eo genere sunt isthaec dogmata: dari potestatem extranei alicuius sacerdotis, quibus summi imperantes ciuiles sint subiecti, quique ipsos solio deiicere, ac ciues obligatione aduersus eosdem absoluere queat: omnibus sacerdotibus cuiuscunque reip. Christianae necessario dependendum ab sacerdote aliquo extraneo: in sacerdotes summo imperio ciuili nullam esse potestatem: sacerdotibus necessario competere immunitatem ab oneribus reip. vt tamen ipsis in infinitum suas opes cumulare liceat: quemlibet ciuem actiones suas exteriores, & ad statum ciuitatis spectantes iuxta propriae conscientiae dictamen posse regere, etiam contra leges publicas & iussa summorum imperantium: non dependere abs cuiusque arbitrio actiones, super quibus in foro humano solet ratio exigi: illicitos esse homini Christiano aliquos actus ad conseruationem ciuitatum in isthac mortalium conditione necessarios; aut dari aliquod vitae genus ciuitati necessarium, quod per se vitio & impuritate laboret: fanaticorum hominum deliria & commenta pro oraculis diuinitus inspiratis: & si quae sunt eius farinae alia. Cum igitur Asinius Tenebrio meam sententiam hactenus expositam, tanquam orthodoxis fundamentis repugnantem damnet; necessum est, vt ipse hunc articulum fidei fundamentalem statuat: *Debere ciuitatem eiusmodi doctrinis personare, quae cum fine & vsu ciuitatum non congruunt, animosque ciuium a puero istis imbuendos, etiam talibus, quae siue sub specie religionis, siue alio modo obtruduntur, ius naturale ac principia sanae politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere aptae sunt.* Hoc tam egregio fundamento substrato superest, vt nouus ille doctor pro sublimi ingenio suo integrum systema eiusmodi dogmatum adornet, vt homines turbulenti, inter quos ipse non obscurum nomen decusque gerit, in promptu semper habeant praetextus, ob quos tumultus in rep. excitare queant. Hoc tam praeclarum opus cuicunque Principi obtulerit, quam parcus ille sit, praemii tamen loco laqueum scriptori offeret. Caeterum ne sine ratione meam doctrinam damnasse, suamque pro articulo fidei venditasse videatur, addit: *Qui error Theologiam Gentilium ἠθικὴν sequitur; quippe quae etiam vtilitati publicae respondere debebat.* Heic primo exorandus est Asinius Tenebrio, vt explicet nobis, quaenam sit illa Gentilium Theologia moralis. Cum enim Theologia moralis notet doctrinam de regendis moribus & actionibus, depromptam ex principio illo, quo cultus diuinus traditur, (sicut Theologia moralis inter Christianos est doctrina de formandis moribus & vita hominis Christiani, prout super iis diuinae literae docent: velim scire, vbinam extent eiusmodi velut biblia gentilium, ex quibus praeter doctrinam de cultu deorum peti queant officia hominis Ethnici vt talis, seu quomodo idolorum cultor sese debeat gerere, vt professione idololatriae suae dignus habeatur. Equidem id tralatitium est, Romanis quondam non nisi inter instrumenta status adhibitam, cuius ope animos vulgi per lætitiam, metum, spem, confidentiam, timorem, similesque affectus versare possent, prout praesentibus reip. temporibus expedire videretur. Quam ob causam quoque sacerdotes ibi non constituebant peculiarem ordinem, a politicis separatum; sed qui amplissimis in rep. muneribus, iidem & sacerdotiis fungebantur, ne forte circa temperandam religionem, vel

 superstі-

superstitionem potius a commodis reip. aberraretur. An tamen super hac re peculiare caput in Theologia Romanorum morali extiterit, adparebit, quando Asinius Tenebrio Catechesin Pompilii Numae, qui liber diu in bibliotheca eius rarissimis instructa codicibus latitauit, publici iuris fecerit. De caetero dubito, an haec rite consequantur; quia gentiles religionem non ad perturbandam remp. sed potius ad eiusdem vtilitatem promouendam adhibuerunt, ideo fas esse sacerdoti Christiano cornua imperio ciuili obuertere, & plebem in principes concitare, aut peculiarem sibi factionem in republica formare. Sicuti non, quia gentiles mendacium & calumniam pro foedissimo vitio habuerunt, ideo iam hominem Christianum decet, Indices nouitatum in aliorum libros conscribere. Videmus iam, quomodo impurissimus nebulo ex isthoc articulo ansam arripuerit, dirissimam in me calumniam euomendi. *Corrupta hac doctrina*, inquit, *luculenter innuit, sicut sibi proficuum fuit Heidelbergae agere Caluinistam, ita in Suecia sub specie pietatis Lutheranum ficte profitetur.* Male pereas, infame caput; ita ambiguum est, vtrum oratio tua sit vitiosior, an calumnia detestabilior. Ego Heidelbergae Caluinistam egi? Atqui impudentiam huius mendacii norunt non solum omnes eius vrbis incolae; sed & maximus numerus egregiae iuuentutis ex omnibus partibus Germaniae, ac imprimis Illustres, nobiles, ac praestantissimi iuuenes, ex Suecica natione, qui per septennium, quo ego professoris ibi munere fungebar, magno numero Heidelbergae degebant; quorum aliqui contubernio ac mensa, plurimi informatione mea vtebantur. Neque vero is est locus Heidelberga, vt vlla quempiam causa subigat hypocritam agere, suamque religionem dissimulare. Imo vltro irrideretur, & pro vanissimo homine haberetur, qui simulationem reformatae religionis ad fortunas suas ibi stabiliendas aut augendas adhibere institueret. Extruxerant sibi ciues nostrae religioni addicti nouam ibi aedem sacram, cui primum lapidem ipse SERENISSIMVS PRINCEPS ELECTOR sua manu posuerat. Heic pari nos libertate nostram religionem exercebamus, atque reliqui suam. Nisi quod hoc vehementer conscientias nostras angeret, quod sonitu Caluinianarum campanarum ad nostra sacra euocaremur. De caetero pari gratia cum aliis apud Optimum & Sapientissimum Principem florebamus; cui citra discrimen religionis acceptus erat, quisquis recte faceret. Id tamen non abnuerim, me aliosque Lutheranos cum Reformatis amice & iucunde conuersatos fuisse. Nullae in congressibus nostris feruidae disceptationes super religione audiebantur; non maledictis nos & conuiciis eo nomine insectabamur; non inuicem nos diaboli filios in contestationem Christianae caritatis salutabamus. Tali modo me Heidelbergae vixisse nec caeteros poenituit, & meipsum nunquam poenitebit. Et vero valde dubito, an maior laus illi debeatur, qui obtentu singularis cuiusdam zeli eiusmodi turbas dat, vt ni patria sua profugiat, vita sub carnifice sit ipsi ponenda; aut qui moribus est ita tetris, vt vbicunque pedem posuerit, rixas Furiae alicuius ad instar ferat, societatemque, in quam malo sidere coniectus est, continuis turbis exercitam teneat. Quod superest ego vti in religione Lutherana natus educatusque sum; ita eandem & Heidelbergae, & in Suecia non *ficte*, sed sincere & ex animo profiteor, & ad vitae finem

nem

nem profitebor. Fictam pietatem illis occine, mi Asini Tenebrio, qui schema Pharisaicum prae se ferunt, qui irreprehensibiles sese vndiquaque crepant, qui precum suarum horam aeris campani pulsu diuulgant; & interea pectus ambitione, superbia, contumacia, inuidia, aliorumque horridorum affectuum sentina turgidum gerunt, quae quotidie intolerabilem mephitim cum bonorum omnium detestatione eructat. Sed & ita hactenus SERENISSIMI AC POTENTISSIMI REGIS SVECIAE gratia, ac gloriosissimae nationis Suecicae fauor mihi allubuit, & in posterum quoque de se sperare iubet, vt non opus futurum mihi sit *in Muschouia benigniorem fortunae auram* captare; in cuius extremas partes potius auctor famosi Indicis deportari meretur, vt cum zobellis & martibus bellum ibi gerat, in praemium bellorum, quae nullos sane habitura triumphos gerit. Caeterum infra pluribus exponam, quo fine hocce mendacium contra propriam, si quam habet, conscientiam finxerit *niger ille calumniator, nigrae scholae primipilus, nigri magistri niger discipulus, nigrae scholae tiro niger, calumniatorum omnium antesignanus, vel potius orci aut inferni monstrum, monstrorum omnium teterrimum*; quo elogio luculento sane id genus homines mactat Generosissimus atque Reuerendissimus Dominus, Dominus PETRVS WINSTRVPIVS, Dominus Aulae Lundensis & Werpingae, Theol. Doctor, Episcopus Scaniae, Academiae Carolinae Procancellarius, Consistorii Ecclesiastici Praeses, vndiquaque eminentissimus &c. &c. Poëta & Orator sine aemulo, cum multis aliis nominibus, tum imprimis vasto opere Pandectarum sacrorum propriis sumtibus & citra vllam lucri spem editorum de Ecclesia meritissimus, in elegantissima sua *Oratione Synodica de Calumniis & Calumniatoribus* anno 1667. habita; cuius alteram editionem nonnullis annotationibus auctiorem libenter adornarem, si pace Auctoris fieri posset; quia pleraque ibi contenta ad praesens hocce negotium leui facta immutatione adplicari apta sunt.

§. VII. Circa secundum articulum Indicis prius sententiam nostram, prout libro nostro exprimitur, perspicue declarabimus. In *capite* igitur *I. Lib. II.* docetur, quod hominis quidem naturae non congruat, vt viuat exlex; Deum autem supra leges positum, bruta infra leges abiecta. In Deum porro §. 3. omnimodam, & omnis defectus ac impedimenti nesciam libertatem cadere asseritur, quae & ipsa cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, v. g. quod non plures Lunas circa terram, vti circa Iouem & Saturnum creauit, aut quod non omnia semper agit, v. g. quod quotidie noua corpora mundana, aut nouas species non creat; id non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito. Hanc enim solam rationem circa similes quaestiones reddere simplicius, & in maiestatem diuinam reuerentius duco, quam subtilia commenta curiose adornare, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur. Quod autem Deus quaedam non posse agere dicitur, v. g. mentiri, aut promissa sua destituere; id non prouenit ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, naturali aut morali, id est, illud non ideo non posse dicendus est, quod ens aliquod extra Deum constitutum ipsius facultatem agendi vinculo quopiam constringat; sicuti qui homo vinculis & compedibus oneratur, ei facultas

cultas quoquo versus sese mouendi adimitur, aut quod ab ente aliquo extra ipsum constituto obligatio quaedam ei sit iniuncta, cuius vi a certo actionum genere abstinere sit eidem necessum. Nam qui naturale vinculum alteri iniicit, robustior, aut dexterior & astutior est illo, cui vinculum iniicitur. Qui autem morale impedimentum agendi alteri afferre potest, superior est illo, cui id impedimentum affertur. Ergo alterutrum horum asserere, ponit aliquid Deo potentius, aut superius, ipsamque adeo omnipotentiam & summam Dei maiestatem destruit. Imo ex Deo facit non Deum. Qui enim non est summus, Deus non est. Add. Lib. I. c. 6. §. 4. 8. Quae cum ita sint, nil aliud relinquitur, quam vt dicamus, ex proprio beneplacito Dei prouenire, quod is quaedam agere non posse dicatur; *quod beneplacitum ad magnitudinem & praestantiam ipsis attemperatum concipimus.* Quae verba Asinius Tenebrio omisit, vel quod ea non caperet, vel quod per ipsa ansam calumniandi sibi praeripi animaduerteret. Scilicet quando mortales de Deo loquimur, non solum id reuerenter faciendum, & citra omnem petulantem curiositatem, ac dictatoriam definiendi insolentiam: sed etiam locutiones, quas a rebus humanis commodato velut sumtas, & ad modulum rerum humanarum primitus formatas, Deo adplicamus, ab omni velut imperfectione depurare debemus, ne Deum angustiis, queis humana natura circumscripta est, includere velle videamur. Inde quando de homine sermo est, solemus eius voluntatem, potentiam, & agendi necessitatem seu obligationem saepe sibi inuicem opponere. Sic saepe dicimus; homo vult aliquid supra vires seu potentiam suam positum; vult quod est contra ipsius obligationem: agit quod est contra eandem. Idque ideo, quia in facultatibus hominis non est eiusmodi perfecta vnio, vt omnes semper amice conspirent; sed illae saepissime in diuersa abire, sibique inuicem repugnare deprehenduntur. Ast in attributis diuinis, quae ad analogiam facultatum in homine vtcunque solemus concipere, perfectissima vnio & velut conspiratio est intelligenda; sic vt voluntas Dei eiusdem magnitudini, praestantiae, iustitiae, sanctitati, bonitati nunquam repugnare possit, & consequenter voluntas Dei nunquam eiusdem bonitati, sanctitati aut iustitiae sit opponenda. Sic quando dicimus, Deus non potest mentiri, quia non vult; non hic est sensus, quasi Deus mentiri quidem posset, modo vellet, aut quasi hoc agendi obiectum ab ipsius magnitudine non abhorreret, modo voluntas versus illud se moueret; (sicuti hominibus saepe naturalis facultas peccatum aliquod patrandi adest, in quod tamen voluntas ipsorum heic & nunc non fertur:) sed quia voluntas Dei nunquam eius magnitudini & perfectioni aduersatur. Sic vt ista assertio plane conspiret cum hac thesi: Deus non potest fidem fallere, aut mentiri, quia hoc repugnat eius veracitati & iustitiae. Eodem inquam redeunt hae duae assertiones, quando Deo adplicantur: quae tamen si de hominibus enunciarentur, diuersae sunt, & aliquando vna earum falsa. Perinde inquam est, siue dicam; mentiri repugnat iustitiae Dei essentiali: siue dicam, idem repugnat eius voluntati, quae ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperata concipitur. Vbi autem de libertate Dei sermo est, conuenientius meo quidem iudicio eiusdem perfectioni exprimendae videtur, voluntatem, qualis in perfectissimum ens

ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare, quam iuſtitiam; quod hoc vocabulum ſimplicioribus facile inſinuare poſſit, quaſi in Deo exiſteret obligatio extrinſecus accedens, quae prohiberet certas ipſum obire actiones, abs quibus alias, ipſius natura & voluntas per ſe non abhorreret. Ex quibus ita explicatis eiusmodi reſultat interpretatio tralatitii illius; *Deus ſibi ipſe eſt lex:* hominum quidem voluntas legibus eſt circumſcribenda, ne ad ea patranda aberret, quae ipſis indigna ſunt. Enimuero Deo lege aliqua extrinſecus accedente opus non eſt, ſed voluntas eius ita ſancta, ita perfecta eſt, vt in omnibus exactiſſime, prout diuina magnitudine & perfectione dignum eſt, ſeſe velut moueat, non ſecus ac ſi exquiſitiſſima quadam lege regeretur. De caetero manifeſtum eſt, ſiquidem iſtud dicterium proprie accipiatur; inde ſecuturum maximum hocce abſurdum: Deum ſeipſo eſſe ſuperiorem, cum lex decretum ſuperioris ſit. Conferamus cum hiſce articulum II. Indicis: *Deum, eo quod agens liberrimum eſt, naturae ſuae legibus ita non teneri docet, vt hoc vel illud (intellige peccata) agere non poſſit, affirmatque omnia illa, quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere, legemque; ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe,* p. 133. §. 3. *Quod autem* & p. 166. §. 6. *ſicut & valde ἀκύρως. ibid. Sed nec citra animaduerſionem &c.* Hunc articulum ſi conſidero, ſane mediocris mihi videtur fraus diaboli, quando in allegando Scripturae dicto vnum & alterum vocabulum inſidioſe reticebat; ita vt ſi comparetur cum detorſionibus heic adhibitis, vix pro ſpecimine primae laureae in facultate calumniandi haberi queat. Enim vero Aſinius Tenebrio Licentiatum & Doctorem ſe in eadem facultate iam exhibet, ad cuius pedes tiro ille adhuc puto diabolus tanquam diſcipulus ſedere, & biennium ſuum abſoluere debebat, ſi cum honore velit in ea facultate locum obtinere, abs qua ipſi nomen eſt inditum. Primo enim haec verba, *Deum legibus ſuis non ita teneri, vt peccata agere non poſſit,* a deterrimo ſycophanta ita ſunt concepta, ac ſi docerem: Deum per leges ſuae naturae non impediri, quo minus peccare poſſit, adeoque Deum reuera poſſe peccare. Quae blaſphemia tantum a verbis & mente mea abeſt, quantus ad aetherium coeli ſuſpectus Olympum. Neque dictis locis, neque alibi in meo libro haec extat theſis: *Deus naturae ſuae legibus ita non tenetur, vt hoc vel illud* (nempe peccata) *agere non poſſit.* Sed haec ſunt mea verba: *Quod Deus quaedam non poſſe agere dicitur, eſt ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Sed nec illa mea eſt theſis: OMNIA *illa, quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere.* Verum ita ſe habent verba mea: *Quod Deus* QVAEDAM *non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali.* Quid diſcriminis inter haſce theſes intercedat, caecus ſit qui non videat. Quod ſi autem aliquis quaerat, quare ego theſin meam particularem poſuerim; cauſa eſt, quia caetera peccata, quae in homines cadunt, quaeque nos animo concipere poſſumus, ideo in Deum non cadunt, partim quia illa exercentur actu aliquo corporeo; Dei autem eſſentia eſt ſpiritualis: partim quia patrantur aduerſus ſuperiorem, Deus autem ſuperiorem non habet; adeoque quia obiectum eiusmodi

actionum in Deo citra contradictionem fingi non potest. Et sic Deus peccare non potest, quia quaedam peccata sanctissimae, iustissimae, & perfectissimae eius voluntati aduersantur, reliqua contradictionem inuoluunt. Denique nec haec thesis vspiam in libro meo extat: *Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse.* Quae & ipsa tam absurda, nulloque plane sensu est, vt non nisi in cerebro Asinii Tenebrionis nasci potuerit. Neque vero consequitur; si homo legibus naturae tenetur, Deum quoque suae naturae legibus teneri. Nam quod homini dictamina rectae rationis leges sint, causa est, quia Creator O. M. homini praecepta sua per ista insinuat, sic vt iisdem imperium Dei vim legum tribuat; vti ostendimus *lib. II. c. 3.* §. 20. Sed si vel maxime essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, an haec eandem deceat, vel non: tamen illud ipsum, quod ita concipitur, velut dictamen, lex proprie dicta vocari nequit, vt pote quae necessario a superiore proficisci debet. Nec ad rem faciunt, quae Asinius deinceps blaterat; (*Ex quo posteriori loco* nempe p. 166. §. 6. vbi dixi, intolerabile esse homuncionem oggannire suo Creatori, Deus *debet necessario* aliquid facere) *intelligitur fundamentum erroris esse, quod existimat, legibus naturae adstrictum esse, maiestati omnipotentiae incongruum esse: cum tantum quidem absit, vt vel omnipotentiae vel beatitudini diuinae hoc quidquam deroget, vt etiam perfectionem & immutabilitatem Dei quam maxime confirmet.* Equidem maiestatem terreni alicuius Principis non dedecet, legibus, queis alias per fastigium suum exemtus videri poterat, vltro se subiectum profiteri; quia omne regnum humanum sub grauiore regno est. Ast hoc vtique maiestati diuinae derogat, legibus proprie dictis obnoxium esse; quia si Deus legibus proprie dictis tenetur, habet superiorem; si superiorem habet, Deus non est. Claudit demum sycophanta hunc articulum: *Sequitur autem Pufendorfius in errore hoc Zwinglianos, qui etiam legibus Numen non teneri ideo docent, quia libere cum creaturis agere licet.* Atqui ego nequaquam assertionem meam ex eo fundamento deduxi, quia Deo libere cum creaturis agere licet. Deinde etsi mihi iam non vacat inquirere, quid illi, quos iste Zwinglianos vocat, super iure Dei in creaturas statuant: hoc tamen mihi persuadeo, neminem eorum tam stupidum esse, vt ita ratiocinetur: *Numen legibus non teneri, quia libere cum creaturis agere licet.* Cum potius inuerso ordine dicendum fuerat: ideo Numini libere cum creaturis agere licere, quia legibus non tenetur. Caeterum non obscurum est, quo fine nequam calumniator isthanc clausulam addiderit. Vult quippe aliis persuadere, me errore isto, tantopere a nostratibus exagitato, teneri, quasi Deus citra vllam velut reflexionem magnam partem hominum ad aeternos inferni cruciatus condiderit. Abs quo dogmate tantopere abhorret mea mens, vt illud manifestam in se contradictionem inuoluere iudicem: ex absoluto placito aliquem ad aeternas poenas damnare. Quia omnis poena iusta demeritum praesupponit: nec bonum dixeris creatorem, si hoc fine creat, vt creaturae infinities peius sit, quam si creata non fuisset.

§. VIII.

§. VIII. ARTICVLVS III. paucis verbis expediri poteſt. *Quando p. 133. docet, ex placito vel voluntate, non autem ex naturali vel eſſentiali impedimento prouenire, quod Deus quaedam agere non poſſe dicatur; voluntatem vtique & eſſentiam Dei non vnum idemque, ſed diſtincta eſſe cum Vorſtio T. de Deo docet.* Heic verba mea mutilata adduci adparet; quae ita ſeſe dicto loco habent: quod Deus quaedam non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento *extrinſecus accedente naturali aut morali,* ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus. Vbi manifeſtum eſt, furciferum omittere verba haec, *extrinſecus accedente,* & pro *morali* ſubſtituere *eſſentiali,* quaſi inter duo haec nihil intereſſet. Et res ipſa loquitur, me voluntatem Dei opponere coactioni validioris, & imperio ſuperioris; nequaquam autem vel eſſentiae, vel ſanctitati, bonitati, aut iuſtitiae diuinae. Eat igitur, & alium quaerat, quem cum Vorſtio heic conſenſiſſe mentiatur.

§. IX. CIRCA articulum IV. prius noſtra ſententia liquido erit repraeſentanda, vt eo clarius omnibus adparere queat, qua fide in meo libro Aſinius Tenebrio ſit verſatus. Verba mea haec ſunt, p. 134. *Hinc & quando Deo tribuitur iuſtitia, non illa eſt intelligenda reſpicere aliquam obligationem, aut ius in altero, ſicut iuſtitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectiſſimae ſuae naturae congruere ipſe operibus & per reuelationes oſtendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo, quae recte a nobis aduerſus alios aguntur, exprimimus.* Adſtruitur eo loco haec theſis, quod libertas Dei nullis legibus proprie dictis circumſcribatur. Obiici heic poterat, Deum vtique eſſe iuſtum. Iam autem iuſtitiam tam perſonae, quam actionis inuoluere reſpectum ad legem; ad quod reponitur; iuſtitiam Dei, & iuſtitiam humanam diſparis eſſe indolis. Nam iuſtitia humana reſpicit obligationem, quae legem & ſuperiorem ponit: ius autem, ſi perfectum ſit, notat facultatem alterum cogendi ad praeſtandum vi propria, aut actione in foro intentata; aut vbi imperfectum ſit, ſaltem probabilem rationem ſuper alterius inhumanitate conquerendi. Atqui quae Deus agit, haud quidquam ex obligatione aliqua, aut dictante lege agit, quia Deo ſuperior non datur; & nemo ius aduerſus Deum valiturum iactare poteſt. Quis enim vel vi aduerſus Deum contendet, vel in quo foro actionem aduerſus eundem inſtituat, vel qua fronte creatura ſuper inhumanitate creatoris expoſtulabit? Quia autem Deus conſtantiſſime ſua promiſſa ſeruat, & ſupremi legum latoris & aſſertoris, atque iudicis munere incorrupte fungitur; idque quia hic agendi modus cum perfectiſſima ipſius natura congruit, quicum & voluntas eiusdem perpetuo conſpirat: inde iſtud attributum diuinum ſolet exprimi vocabulo iuſtitiae, quia & iuſtitiae humanae non poſtrema pars eſt promiſſa ſeruare, & ius ἀπεροτωπολήπτως dicere. Sic & p. 166. §. 6. & p. 177. §. 12. nihil aliud inculcamus, quam iuſtitiam Dei, & iuſtitiam hominum non eodem modulo eſſe metiendam. Nam iuſtitia commutatiua & diſtributiua magnam humanae iuſtitiae partem abſoluit. Atqui iuſtitia diſtributiua verſatur circa contractum ſocietatis; commutatiua circa pacta reciproca de rebus & actionibus in commercium venientibus. Vid. Lib. I. c. VII. §. 9. 10. Quis vero mortalium

cum

cum Deo contractum iniuit societatis circa habendum pro rata parte lucrum & damnum? Quis Deo quid vendidit, quis ab eo quid emit? quis pecuniam ipsi credidit. Vid. *Psalm. L, 10. 11. 12. Roman XI, 35.* Add. quoque p. 164. 165. Audiamus iam Asinium Tenebrionem, qui heic vtique dat sine mente sonum. Bellua visa loqui, rudere visus homo. Et sane monstri similis est in eodem animali astutia plusquam diabolica, & stupor sesquiasininus tam mire inuicem mixtus & confusus. *Statuit,* inquit, *Iustitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum, qualis est in hominibus, ad Deum adplicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo quam hominibus competere* p. 134. *Hinc & quando &c. inter homines sanctum.* p. 166. §. 6. p. 177. §. 13. *Istis locis &c.* Heic patet, priora verba mutilate esse adducta, & prout heic ponuntur, nullum plane exprimere sensum. Per horribilem quoque calumniam affingitur mihi, quod ego scripserim, *Deo iustitiam ἀκύρως competere:* quod dictum nullibi in meo libro extat. Ego doceo, Deum eminentissime esse iustum in seruandis promissis, & exercendo velut munere iudiciario: alios actus iustitiae humanae in Deum propter perfectissimam eius naturam non cadere. An qui ita de iustitia Dei docet, ἀκύρως seu impropric, Deum esse iustum docet? Par mendacium est, quod addit, me statuere, *iustitiam minus Deo quam hominibus competere.* Vbi ista verba in libro meo legisti, furcifer? An, si dicam, in Deum non cadit iustitia, quae contractus onerosos regit, quippe qui inuenti sunt ad subleuandam indigentiam humanam; ideo dico, Deo minus competere iustitiam, quam hominibus? Perinde ac si velles inferre: Dei scientia non paratur per discursus humano ratiocinio similes, a notioribus ad ignotiora procedendo; igitur Deo scientia minus quam hominibus competit. Ex quibus omnibus constat, nihil meam sententiam commune habere cum Socinianorum commentis; quos passim nebulo in famoso suo libello ad fucum simplicioribus faciendum, velut illi mecum conspirarent, adducit.

§. X. ARTICVLVS V. inauditam nouitatem continet. *Deum non principaliter propter essentiam, sed propter potestatem, voluntatem & beneficia coli.* Vbi miseret me Brochmanni, & aliorum, qui hactenus orthodoxi crediti, nunc ab Asinio Tenebrione in Socinianorum classem compinguntur. Ita enim ille *Artic. de Praedestinat. cap. 3. quaest. 7. Omne ius, quod Deus sibi vindicat in creaturas veluti aequitate temperatum est, ita nititur aliquo Dei in creaturas beneficio. Si enim quidquam in rerum natura esset, quod per actionem nullam diuinam esset id, quod est, nullo certe iure illud Deo subditum dici posset, eo quod a Deo non dependeret, ac ea propter sui iuris esset.* Et sane ita clare a me ea res d. p. 91. 92. est exposita, vt non nisi asinus eam non capere, non nisi sycophantarum princeps calumniari queat. Exponitur ibi, vtrum haec sola ratio sufficiat imperio in alterum sibi arrogando, quod quis natura praestantiore, quam alter, sit præditus? id quod a nobis negatur; quia praestantior gradus essentiae per se non inuoluit necessario, dependentiam minus praestantis gradus. Additur, etsi impia sit Epicuraeorum thesis, Deos felicitati suae immersos, humana non curare, probandam tamen eorum ratiocinationem, illa thesi posita religionem inanem fore. Nobilitatem enim essentiae admirationem excitare posse,

ſe, cultum non poſſe. Cultus enim diuini præcipuae partes ſunt ex religione naturali, Deum diligere, timere, in eum ſperare, eidem parere. Aſt quomodo diligere eum poſſumus, qui nihil boni nobis fecit, aut qui nullo modo ad nos quid ſpectat? quomodo timere, qui nihil acerbi nobis inferre vult, aut poteſt? quomodo in eum ſperare, qui nulla noſtri cura tangitur? quomodo ei obſequi, qui regimen in nos nullum exercet? Sed res tam clara eſt, vt putidum ſit, verbum amplius addere. Et qui contrarium aſſerunt, horrendis ſeſe abſurditatibus inuoluunt. Statuendum quippe illis eſt; Deum propter ſolam eſſentiae ſuae praeſtantiam debere coli etiam ab illis, qui ab eodem dependent. Atqui iſti, quos citra vllum a Deo acceptum beneficium ſola eius eſſentiae nobilitas ad cultum obligare dicitur, erunt Deo vel aequales, vel inaequales. Si aequales, ſequetur, plures eſſe Deos, aequales & inuicem independentes: ſequetur, cultum ab aequali in aequalem proficiſci poſſe; cum tamen omnis cultus inuoluat agnitionem eminentiae in eo, qui colitur. Sin inaequales, ſequetur: Deum non eſſe conditorem omnium ſubſtantiarum; & exiſtere aliquid in hoc vniuerſo non ſummum, quod tamen a Deo non dependeat; darique entia finita, quae vel ab alio quopiam Deo praeter eum, qui eſt creator coeli & terrae, ſint condita, vel a ſeipſis originem ſuam duxerint. Quae ſunt theoremata digna Aſinii Tenebrionis theologia, abs cuius ſingulari ingenio orbis eruditus curioſiſſimum iam opus expectare incipit, *Syſtema Theologiae eorum hominum, quorum Deus non eſt creator.* Sed nec citra animaduerſionem transmittendum eſt, quod vocabulum *voluntatis* theſi ſuae infercit. Neque enim in meo libro dicto loco aliquid de voluntate extat; & nullum ſenſum haec propoſitio habet: *Deus eſt colendus propter voluntatem*, Solennis tamen haec ipſi ars eſt, verba mea ſuis aſſumentis interpolare, vt demum theſis calumniae capax procudi queat. Velim quoque conſiderari ea verba, quae in Indice ſequuntur: *Idque primum implicite his verbis p. 79. Adeoque legibus obeditur non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem praecipientis.* Iubeo, vt omnes aciem mentis ſuae intendant, an poſſint capere hanc conſequentiam: legibus non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem praecipientis obeditur; Ergo Deus eſt colendus non principaliter propter eſſentiam, ſed propter beneficia.

§. XI. SEQVVNTVR *errores circa hominem in ſtatu integritatis*, qui in Aſinii Tenebrionis male temperato cerebro ſunt enati. Quos vltro euaneſcere deprehendet; qui conſiderauerit, mihi propoſitum fuiſſe, diſciplinam iuris naturae & gentium non ad mores vnius aut alterius populi, aut ad genium certae religionis accommodare; ſed ita vniuerſaliter eam concipere, vt ſit ad captum quarumcunque gentium, quamcunque religionem foueant, modo locum aliquem ſanae rationi apud ſe relinquant. Quae cauſa etiam fuit, vt eiusmodi fundamenta & principia forent aſſumenda & conſtituenda, quae apud omnes populos citra vllum religionis diſcrimen admitterentur, aut ſaltem ad quae admittenda iſti ope ſolius rationis naturalis adigi poſſent. Niſi enim in principio conueniamus, fruſtra omnis opera circa perſuadendas alicui concluſiones impenditur. Atque hoc ipſum ſatis clare profeſſus ſum in praefatione

ad Lectorem circa finem hisce verbis: *Cum haec disciplina non solos Christianos, sed vniuersum mortalium genus spectat; tale sane principium constituere conuenientius fuerit, quod nemo, modo rationis sit compos, abnuere queat.* Inde quando nobis de statu hominum naturali sermo est, id est, quando consideramus, qualis futura esset hominum vita, si nihil auxilii, nihil communicationis ab aliis hominibus accederet; fingimus nobis animo conditionem alicuius hominis solitarii, vndecunque in hanc terram ab omni humano cultu vacuam proiecti; vt eo clarius constet, quantum auxilii & solatii homini ab alio homine accedat. Nequaquam autem loquimur de statu Adami, quem Scriptura sacra nobis felicissimum describit, de quo hisce quidem temporibus liquido constare non potest, nisi ex sacris literis: postquam quae super eodem traditio in genere humano primis seculis viguisse videtur, lapsu temporum apud plurimos plane exoleuit, apud reliquos tenuia quaedam, multisque fabulis admixtis confusa vestigia reliquit. Ex quibus patet, inter ea, quae Sociniani de statu Adami tradunt, & inter ea, quae nos super conditione cuiuspiam plane solitarii meditamur, tantum interesse, quantum verus homo a fictitio distat. His praemissis excutiamus articulum VI. *Docet illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quam primum exsistere coepisset, hoc est, statum Adami ante Euam creatam.* p. 140. §. 2. Conferamus cum hisce nostra verba; & desinemus mirari, quare ex eodem flore apis mel, aranea venenum trahat. *Per statum hominis naturalem intelligimus heic illam conditionem, in qua homo per ipsam natiuitatem constitutus* CONCIPITVR, *prout* ABSTRACTA INTELLIGVNTVR *inuenta atque instituta humana, quibus aliam velut faciem vita mortalium induit.* Hunc statum ita conceptum & abstrahendo intellectum dicimus miserrimum fuisse futurum. *Si igitur* CONCIPIAMVS, (sunt verba nostra dicto loco) *hominem in hunc mundum proiectum*, si, inquam, fingamus nobis aliquem hominem vndecunque demum in hunc mundum delapsum, & non praeditum pluribus dotibus, quam prout nunc homines nascuntur; non autem Adamum a Deo in Paradiso collocatum, vbi vestibus non erat opus, & vbi delicatissimos cibos arbores vltro velut porrigebant: Si inquam fictum istum nostrum hominem concipiamus *citra illam curam opemque ab alio homine accedentem, & prout plurimae partes naturae rerum nondum per industriam humanam ad vsum hominis erant excultae ac dispositae;* tunc de eiusdem statu pronunciamus, eum fore *miserrimum.* Idque non solum, si ponamus istum hominem esse infantem, cui sine dubio pereundum fuerit; sed etiam *si ponamus eum vel maxime iam iusta praeditum statura ac robore, quum primum*, ita nempe in mundum proiectus *exsistere coepisset.* Id si Asinius Tenebrio capere non potest, age, exuamus eum omnibus vestibus, adimamus ei omnia instrumenta, cibi potusque nihil relinquamus, & in desertam aliquam, ac ab omni humano cultu vacuam insulam deportemus; ibique solum destituamus. Ni intra annum fassus fuerit, a se miseram ibi vitam trahi, tunc ego bonum & doctum virum eum fatebor. Et tamen Asinius multarum in ea solitudine rerum notitiam habebit, quae isti, quem fingimus, homi-

ni

ni deeſt. Vid. quae de Petro Scarano tradit Ynea Garcilaſſus de Vega Comment. Regii L. I. c. 8. Ex hiſce omnibus manifeſtum eſt, quomodo foediſſimus ſycophanta verba mea in talem ſenſum detorſerit, de quo mihi nunquam in mentem venerat. Cum enim haec ſit mea theſis: ſi fingatur homo ſolitarius in mundum incultum proiectus, etiamſi ponatur iam iuſta ſtatura & robore eſſe, cum tali modo exſiſtere coepiſſet, eius ſtatus erit miſerrimus; ex hac talem ille concinnat propoſitionem: ſtatus illius hominis, qui iuſta ſtatura erat praeditus, quam primum exſiſtere cœpiſſet, erat longe miſerrimus. Quæ profecto maior eſt transmutatio, quam cum ex aſino fit Doctor.

§. XII. QVANTVM articulo VII. ſit ponendum pretium, patebit, ſi ſententiam meam declarauero. Poſtquam igitur d. p. 140. oſtenderam, ſtatum hominis alicuius ſolitarii in mundo inculto deſtituti fore miſerrimum, inde vlterius infero; ſi aliquis ſacrarum literarum cognitione carens, & ſolo naturali lumine ſubnixus conſiderauerit mortalium primaeuam indigentiam & imbecillitatem, quam debiles ſint, quam indigi omnium rerum, vbi naſcuntur; cum is vtique rationis ductu colligere poſſit, aliquando genus humanum initium cepiſſe: non aliter ſibi perſuadere poteſt, quam peculiarem curam Numinis circa primam hominum ſtirpem interueniſſe, quousque ipſi vſu & meditatione, ac coniunctis inter ſe operis neceſſitatibus ſuis proſpicere didiciſſent. Atque hoc ipſum etiam auctoritate ſacrarum literarum confirmatur. Poſtquam enim Adamus in eam conditionem fuerat redactus, in qua iam genus humanum eſt conſtitutum, (nam hanc conditionem ſemper praeſupponimus, quando ex ſolo rationis lumine diſſerimus, cui ſtatus hominis in Paradiſo eſt incognitus,) ſane legitur, Deum ipſi confeciſſe veſtimenta ex pellibus. Ac dum ad agrum colendum eundem ablegat, quis dubitauerit, quin Deus docuerit ipſum naturam ſeminum, tempora ſementis, quo modo, quibusque inſtrumentis terra ſemini accipiendo praeparanda foret. Quarum rerum ſcientiam vtique ex Paradiſo efferre non poterat, vbi hortus vltro ad victum neceſſaria proferebat. Et ſi propria demum meditatione & experientia hoc debuiſſet addiſcere, dudum fame fuerat pereundum. Igitur in malam crucem abeat iam cum ſuo articulo Aſinius Tenebrio: *Docet, primum ac recentem orbis incolam, hoc eſt, Adamum, ſeruari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria etiam vitae media adhibere peculiariter docuiſſet.* p. 140. §. 2. *Inde licet de originibus &c.* Nam de conditione Adami in paradiſo plane mihi ſermo non fuit.

§. XIII. IN articulo VIII. repraeſentatur horridum quodpiam ſomnium cerebri graui intemperie laborantis, quo ex varie velut diſcerptis ac mixtis ſpeciebus male cohaerens imago deformatur. *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis inferior ac prauior fuerit, quae cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. Hoc ſibi vult pag. 3. Nobis illud* §. 3. *Exinde* p. 4. §. 4. p. 136. §. 5. & 6. p. 138. §. 8. Vah mi Aſini Tenebrio, quam multi ruditatem & malitiam tuam ignorare poterant, ni male conſulta mens, poe-

naeque suae imminens, ad Indicem Nouitatum compilandum te stimulasset. Nunc quia hac potissimum via inclarescere voluisti, age efficiam, vt voti tui compos fias. Cum igitur Asinio librum meum legenti somnus obrepsisset, visus est sibi videre speciem hominis primitus quantum ad substantiam suam creati perfecti, qui tamen foret exlex plane, & horridus, prauisque cupidinibus scatens, sic vt brutis miserior & prauior exsisteret; donec ea conditio hominis Deo displiceret, qui ad ipsam dispellendam legem ei superaddidit. Credo ad eundem modum, vti qui parietes ex rudi lapide extruxit, postea eorum asperitate offensus tectorio eosdem inducit. Mox cum somnus placide discussus esset, putauit se id in libro meo legisse. Atqui antequam tua somnia chartae illineres, debueras denuo librum meum legere, vt constaret, num Morpheus forte tibi illuserit. Sane enim a me nuspiam scriptum est, *hominem physice perfectum sine lege, ordine & decore vnquam extitisse.* Contrarium a me docetur p. 6. & p. 312. 314. Nuspiam a me scriptum fuit, *hominem ab ipsa creatione reluctantem rationi habuisse voluntatem, brutisque ipsis miseriorem ac prauiorem fuisse.* Contrarium potius insinuo p. 136. vbi rationes, quare exlex vita hominem non decuerit, petuntur ex conditione hominis *primigenia, aut post superueniente.* Quare primigeniae hominis conditioni non conuenerit vita exlex, exponitur dicto loco §. 5. Quare eadem non conuenerit conditioni hominis post superuenienti, docetur dicto loco §. 6. 7. 8. Quando autem necessitatem legis ex conditione subiecti demonstratum eo, non statim suppono, subiectum illud aliquando a lege immune fuisse. Sicuti verbi gratia, si dicam, congruum valde esse & vtile homini pedes habere, ne tanquam vermis humi repere cogatur; non statim praesuppono, hominem aliquandiu pedibus caruisse, & deprehensa reptionis deformitate pedes ipsi superadditos. Quo sensu autem entia moralia rebus & motibus physicis superaddita dicantur, sequenti §. tradetur. Inde & adparet, quam ridiculum sit, quod addit: *Talia vero Socinianorum & Hobbesii principia secutus docet:* cum satis constet de illis, que Tenebrio heic comminiscitur, nemini mortalium vnquam in mentem venisse.

§. XIV. ARTICVLVS IX. ita se habet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini physice perfecto, superaddita saltem, non concreata esse,* p. 3. §. 3. & 4. Video isti homini parum cum entibus moralibus conuenire; tentabo, an possim illum cum hisce in gratiam reducere. Quod si aliquis dicat, me operam ludere, dum asinum docere aggredior; excusabit me ille nescio quis ex Sanctis minorum gentium, qui anseribus concionatus memoratur. Trado igitur dicta p. 4. §. 4. modum originitus producendi entia moralia vocari *impositionem*; sicuti modus originarius producendi substantias physicas ex vsu Theologorum vocatur creatio; licet Latini auctores vocabulum creationis productioni personarum moralium frequentissime adhibeant. Causa autem, quare impositionis vocabulum nobis heic potissimum arriserit, est, quia non solum illud a Philosophis in simili materia adhiberi coepit; sed & quia magis appositum nondum dispicere potuimus. Cum enim entia moralia sint modi, seu si ita mauis, accidentia, quae vtique subiectum aliquod praerequirunt; & vero accidentia physica

ſica ipſam ſubſtantiam rerum phyſicam perficiant, alterent, aut alio modo diſponant & afficiant, eamque velut ingrediantur; entia moralia contra rebus quoad ſubſtantiam phyſicam perfectis velut ſuperaddita intelliguntur. Exemplum proponemus, ex quo illa impoſitio, in omni claſſe entium moralium, (quarum quatuor potiſſimum nos facimus, ſtatum, moralem perſonam, quantitatem & qualitatem,) liquido perſpici queat. Eſt igitur aliquis ſtudioſus, Nicolaus Beckmannus, non quidem auream, ſed plumbeam in literis, mediocritatem ſectatus, qui ad munus aliquod inuolandum non parum ſibi doctoris titulum profuturum ſperat. Is abit in Galliam, pecuniam Profeſſoribus offert. In cathedram ducitur; per ſeſqui horam ſilet & erubeſcit, quod diſputationis inauguralis loco habetur. Poſt mitra imponitur, Doctor creatur, renunciatur, proclamatur, ab omnibus pro tali haberi & honorari iubetur. Heic, ne comoediam actam credamus, repente ex omni entium moralium genere aliquid ipſi fuit ſuperimpoſitum. In nouum *ſtatum* ſeu ordinem iam protruditur, in quo antea non erat. Noua quoque *perſona* ipſi imponitur. Qui enim antea ſimpliciter Dominus Nicolaus erat, iam Dominus Doctor Nicolaus, & quidem Vtriusque Iuris factus eſt. Ex claſſe *quantitatum* moralium noua quoque exiſtimatio ei ſuperadditur. Qui enim antea frater ignorantiae habebatur, iam vbi nomen Doctoris inſonuit, a ruſticis creditur herniam poſſe curare, aut putridos dentes extrahere, aut lumbricos inteſtinis elicere. Ex claſſe *qualitatum* moralium ſuperadditur eidem nouus titulus, vt Doctor audiat, qui Aſinus eſt. Confertur poteſtas publice docendi, ſi vocationem nanciſcatur; ſalarium eo nomine accipiendi, ſi detur; de Iure reſpondendi, ſi quis conſulere ipſum velit. Denique obligatio ei iniungitur, vt quando de Iure conſulitur, in principia iuris ne impingat. Tanta moles entium moralium imponitur & ſuperadditur homini, qui iam phyſice erat perfectus, id eſt, qui corpus & animam, oculos & aures, manus & pedes, ventriculum & iecur habebat. *Superadditur*, dico, quia ſubſtantiam & qualitates eius phyſicas per ſe entia moralia non afficiunt, aut alterant. Poſtquam enim Doctor renunciatus fuit, non fit longior aut craſſior, nec accipit nouum membrum corporis; ſi antea habuit caput acuminatum, illud non fit deinceps rotundum; non fit quoque vel pilo melior & doctior, non ſaltat elegantius, quam antea, non digladiatur dexterius, non leuius ineptit. Ex accidenti tamen fieri poteſt, vt entia moralia occaſionem praebeant qualitates phyſicas augendi aut deprauandi. Nam quibusdam titulus incitamento eſt ad eruditionem parandam, vt fiant, quod audiunt; aliorum ruditas augetur, dum tituli inani ſonitu adquieſcunt. Nonnullis grauitas & modeſtia, aliis faſtus & ſtolida iactantia accedit. Mouet aures meus auditor, credo quod iam aliquid de entibus moralibus quaſi per nebulam ſibi cernere videatur. Et quia iam aliquod veſtigium docilitatis in eo animaduerto, ſcrupulum, qui ipſum vrgere videtur, eidem adimam; num igitur nulla dantur entia moralia concreata? Quippini, mi Aſini? Nam ego nusquam *ſuperadditum* eſſe, & *concreatum* eſſe oppoſui; nec noſtrae ſententiae repugnabit, qui aliqua entia moralia homini concreata, id eſt, in ipſa creatione ſuperaddita dixerit. Imo & ego de ſtatu naturali p. 6. & de obligationibus congenitis p. 312. trado.

 Quod

Quod autem fubftantia modo vel accidente, fubiectum adiuncto, vt vt tempore fimul, natura tamen prius fit, etiam tirones philofophiae norunt. Sic vt nihil repugnet, ftatum aliquem aut obligationem homini effe concreatam aut congenitam; & tamen eidem phyfice perfecto velut fuperadditam concipi. Audiamus nunc, num & antehac entia moralia probe intellexerit Afinius Tenebrio. *Intelligit autem*, inquit, *per entia moralia illos etiam modos*, (*vt loqui amat*,) *quibus homo creatura effe debet*, *auctorem fui agnofcens*, *colensque*, *quibusque diuerfa plane a brutis ratione vitae eidem exigenda eft* (*hoc eft*, *legem naturae.*) *Sic enim entia moralia ipfe explicat pag.* 5. & 6. §. 6. & 7. Tu qui in meum librum nefariam tibi cenfuram arrogabas, tantopere coecutiebas, vt non animaduerteres, me nufpiam legem in genere, aut legem naturae inter entia moralia referre. Equidem *normam actionum moralium* eam nuncupo Lib. I. c. 6. Aft vt norma cum normato eiusdem naturae fit, neceffarium non eft. Ad ferream normam etiam lapides & ligna exiguntur. De caetero quid planius eft meis verbis p. 6. § 7. dum doceo, ftatum naturalem abfolute confideratum vocari illam conditionem, in qua homo conftitutus effe intelligitur, dum eximium prae aliis animantibus eum effe voluit Creator, id eft, dum legi eum naturali obnoxium fecit, a qua bruta funt immunia. Ex quo ftatu fluit, (id eft, quia Deus hominem conftituit in tali ftatu, in quo lex naturalis ipfi foret obferuanda, & eiusmodi dotibus ornauit, quibus bruta carent, confequitur,) quod homo debeat effe creatura auctorem fui agnofcens, colensque, & cui diuerfa plane ratione a brutis vita fit exigenda. Pergit Afinius: *Illud vero, nempe quod entia moralia originitus fuperaddita faltem, non autem concreata homini fint*, *quando docet*, *cum Papiftis maxime facit*. *Et his enim Bellarminus cap.* 6. *de gratia primi hominis eundem in modum fcribit*. *Creatio refertur ad naturam, indumentum virtutis ad fuperaddita dona. Et mox: Innocentia autem ad illius veftem non naturalem.* Atqui virtutes illae, & innocentia primi hominis, de quibus inter noftrates, & Pontificios difceptatur, non funt entia moralia. Imo ne ipfa quidem virtus moralis ens morale eft, fed pertinet ad claffem qualitatum phyficarum; quod Afinio paradoxum videri non miror. Quod autem *Bellarminus* dona primi hominis vocat fupperaddita, & ego entia moralia homini fuperaddita doceo, exinde non magis ego cum ifto confpiro, quam haec confequentia eft bona: calceus induitur, thorax induitur, ergo calceus eft thorax. Subiungitur demum huic articulo emblema aliquod, non quidem Tribonianum, fed furciferianum. *Vt multa paucis exprimantur*, inquit, *fi quis penitius infpexerit Pufendorfii opus, non diffitebitur, Pufendorfium non modo entia moralia, verum etiam totum ferme librum primum, tam obfcure tractare, vt ipfe vix intelligat, quid infirmis fuis nouitatibus fibi velit, nifi vt eas imprudenti iuuentuti fub terminis metaphyficis & fictitiis venales indigne exponat.* Aft minimum ftolide furcifer, fi re fera paucis multa volebas exprimere, id debueras dicere; te & alios, qui Pufendorfii librum allatrarunt, fuiffe afinos ad lyram. Et quis cogebat te tuosque complices omnino librum meum legere, aut ad eum carpendum prouolare, fi prae obfcuritate ipfum non intelligebatis? Quod alias obfcuritatem attinet, cum illa duplex fit, dictionis, & rerum; de illa fane nemo

nemo

mo queri poteſt, qui Latine nouit. Hanc autem amoliri non ſemper eſt penes ſcriptores. Et quid aſinis ſatis clarum eſſe poſſit? Quod ſi quae in genere ſuper entibus moralibus traduntur, obſcuritate quadam videantur laborare, culpa fere penes philoſophos eſt, qui vix leui brachio iſta attigerunt. Ac decedet obſcuritas, ſi iſta vſu trita fieri incipiant. Imo deſinent & tibi entia moralia obſcura videri, modo per aliquod tempus inter auditores meos aſſidere velis; qui te eo libentius in coetu ſuo ferent, quod dum longas tuas aures ſubinde motitas, eadem opera muſcas a vicinis ſis depulſurus, aut lenem ventulum facturus.

§. XV. ARTICVLVS X. eſt. *Primos homines, prout in origine ac ſtatu ſuo primaeuo ſe habuerunt, non tantum mortalium nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, vt ſine peculiari cura ſeruari non potuiſſent. Mortalitatis etiam cauſa genus humanum diuerſitate ſexus, propagandique ſeſe facultate creatum eſſe*, p. 140. §. 2. *Inde licet*, pag. 750. Huius articuli priori membro ſupra §. 11. ſatisfactum fuit; vbi ſatis patet, nos primos homines in ſtatu integritatis haut quidquam *mortalium* vocabulo inſignire; cum de iſtis eo loco ſermo non ſit. In poſteriore membro calumniator pro more ſuo verba mea foede corrumpit, quae p. 750. §. 2. ita ſe habent: *Poſtquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua ſemper ſtirps creando eſſet ſufficienda, aut tam nobilis ſpeciei duratio vnius aeui ſpacio extingueretur, ſapientiſſimus Creator proſpexerat diſcrimine ſexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus ſeſe propagandi.* Heic animaduertere debebat ſycophanta, non fruſtra verbum plusquam perfecti temporis, *fuerat, proſpexerat*, eſſe poſitum, ad ſignificandum, genus humanum non ab initio fuiſſe morti obnoxium, ſed poſtea ad eam conditionem deuolutum: & in hunc euentum, quem Deus vtique praeuiderat, velut prouiſionaliter diuerſitatem ſexus, & facultatem ſe propagandi humano generi inditam eo quoque fine, vt idem morti obnoxium factum citra nouam creationem durare poſſet. Idem alio modo efferri poteſt. Ab initio par hominum diuerſo ſexu creatum fuit, vt ſtirpem ex ſe propagare poſſent morti non obnoxiam. Poſtquam homines morti fuerant obnoxii redditi, illa propagandi ſe facultas huic quoque fini inſeruiebat, vt non ſubinde noui homines eſſent a Deo immediate creandi, neue intra ſpatium vnius aetatis genus humanum foret extinguendum. Eique rei ſapientiſſimus Creator quaſi euentualiter proſpexerat per diuerſitatem ſexus, quae tam in ſtatu integritatis, quam corruptionis vſum haberet. Non credo eſſe, qui luculentiorem heic declarationem deſideret.

§. XVI. ARTICVLVS XI. ex prioribus iugulatur. *Recentem & ſolitarium orbis incolam attonitum, hoc eſt, conſternatum fuiſſe*, p. 140. §. 2. Quid tum? Ille recens orbis incola non eſt Adamus, ſed quem fingimus, animoque concipimus in mundum vndecunque proiectum. Quem ſi ponamus ita repente ſolum in orbe inculto deſtitutum, quis negauerit ſubita rerum imagine confuſum, & attonitum fuiſſe circumſpecturum vaſtam mundi machinam, corporum coeleſtium ſplendorem; nec non anxie meditaturum, quid ſibi inter omnia ignota & noua

noua agendum foret. Hoc si capere non potest Asinius Tenebrio, per me in Morboniam abeat.

§. XVII. ARTICVLVS XII. non firmiore, quam prior, stat talo. *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore miserrimus fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum. Praefat. fol. 3. fac. 1. Caeterum* &c. *Inprimis vero* p. 138. §. 8. *Igitur quod homo non miserrimam, &c.* Taedet me toties repetere, dicto loco, non esse mihi sermonem de Adamo in statu primaeuae felicitatis. Sed quando p. 36. §. 6. seqq. adduco rationes, quare homini non conueniat, vt viuat exlex, earum aliquas desumo *ex conditione naturae humanae post superueniente*, quae verba extant, dicta *pag. 136. lin. 9. 10.* Inter has rationes p. 138. §. 8. adducitur quoque *hominis imbecillitas*, quae miserrimum ab omni aliorum auxilio & societate destitutum effectura erat. Quem locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo*, ex conditione scilicet post superueniente, *non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, a coniunctione sui similium habet.* Non est bonum, hominem esse solum, *non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in vniuersum pertinet.* Quis non videt, istam sententiam a natiua sua sede & intentione ad aliam materiam transferri & adplicari; qualis adplicatio ne a sacris quidem literis aliena est. Sicuti fas mihi est plerasque sententias Psalmi LII. & CXX. ad conditionem meam, qua heic inter maleuolorum quorundam calumnias per annum & amplius conflictatus sum, adplicare. Quae cum ita sint, plane praeter rem Asinius Tenebrio tanto cum supercilio heic febriculosam suam philosophiam expromit. *Quasi vero*, inquit, *externa illa socialitatis felicitate deficiente naturalis etiam & essentialis hominis deficeret felicitas.* Quasi vero non ipse Deus declarasset, felicitatem primi hominis etiam in paradiso non futuram fuisse omnibus numeris perfectam citra societatem: *Quasi vero, inquam*, pergit coaxare rana, *bonis fortunae deficientibus bona statim animi & corporis deficerent.* Quasi vero, inquam, aliquis magnopere gauisurus sit animi & corporis sui bonis, ab omni humana ope in solitudine destitutus. *Alicuius, non autem omnis humanae felicitatis causa est socialitas; augmentum, non fundamentum.* Argute dictum, & supra Asinii captum. Quasi vero ego alicubi asseruerim, omnis felicitatis humanae causam esse socialitatem. Nam non statim cuius absentia me miserum reddit, eius praesentia omnem mihi felicitatem conciliat. Si tua vxor in capillum tibi inuolat, miser es: si eadem blando tibi arridet vultu, non ideo albae gallinae filius es.

§. XVIII. SEQVITVR Locus *de homine in statu corruptionis.* Nam tanta fuit nebulonis istius circa calumniam mihi instruendam solicitudo, vt etiam quos ipse somniauerat errores, velut sub locos Theologicos redigeret, ad fucum simplicioribus faciendum, quasi ego integrum systema nouae cuiusdam & inauditae Theologiae procudere instituissem. Heic igitur primo occurrit articulus XIII. *Entia moralia eorumque effectus originitus etiam considerata amitti, vel deleri pro lubitu posse, sine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, pag. 4. §. 4. Ac per eadem*, p. 19. §. 23. Credit heic Asinius, hac assertione negari labem illam, quae ex amissa imagine Dei per lapsum in genere humano

humano consecuta est. Sed vno verbo illi somnium hoc excutiam. Quae per lapsum Adami amissa sunt, haudquidquam erant entia moralia, sed longe sublimioris indolis. Qui amisso rationis vsu in delirium incidit, qui amissa valetudine horridis morbis corripitur, qui amisso visu excoecatus est; in eo hautquidquam ens aliquod morale periisse aut mutatum esse dicimus. Quod si tamen stupor Asinii capere non possit, vera entia moralia, eorumque effectus deleri posse, nulla mutatione physica in re, cui erant superaddita, proueniente, seu vt ipsa rerum substantia physica hautquidquam immutetur; age afferamus exemplum, quod Asinius Tenebrio manibus palpare queat. Fingamus Asinium Tenebrionem, si diis placet, professorio munere fungi. Fingamus eundem ob quaedam scelera, puta, ob famosos libellos editos, munere dimoueri & infamem fieri. Quot heic entia moralia perierunt? Periit ipsi status, in quo hactenus egit, periit persona, quam gessit, periit obligatio ad legendum & disputandum; periit denique titulus, vt deinceps audire cogatur Dominus Exprofessor. Et tamen eiusdem iam intra nebulonum classem coniecti substantia physica nullam sentit mutationem. Statura eius non contrahitur; crura priorem retinent longitudinem; stolidum manet caput antiquo loco positum, manent aures, (nam praesupponimus illas per carnificem non abscindi,) manet facies lurida & cicatricosa; manent qualitates physicae, manet eruditio, si quam habuit, manet vox graculis aemula, manet libido saltandi; manet ars digladiandi, circumforaneis lanistis non concedens. I nunc Asini Tenebrio, & de entium moralium obscuritate querelam moue.

§. XIX. In articulo XIV. extremum proponitur, quousque aut brutalis stupor, aut dirissima calumniandi libido progredi possit. Sic enim sacerrimus index: *Negat quaedam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, incestum, adulterium, blasphemiam &c. natura sua actiones esse indifferentes.* pag. 25. 26. NB 27. *Hoc enim modo, conf. pag. 47* §. *14. pag. 167.* §. *4.* Ad hanc calumniam dispellendam, etsi nihil amplius necessarium sit, quam vt quis loca adducta in meo libro accurate legat; explicare tamen paulo clarius ibi tradita placet, vt eo manifestius constet, Asinium Tenebrionem omnibus sycophantis & nebulonibus palmam praeripere. Quando igitur a Scholasticis inquirebatur, quodnam discriminis esset inter ea, quae naturali, & quae positiua lege vetantur aut praecipiuntur; id demum ab vno vel altero pronunciatum in tralatitium dogma inualuit, vt quae lege naturae praecipiuntur, aut vetantur, in se & sua natura honesta aut turpia esse; quae vero positiua, per voluntatem & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admisisse vt haec fortasse commodam explicationem, modo certum constituissent γνώρισμα, ex quo liquido constaret, an & cur aliquid in se esset honestum vel turpe. Id dum non fecerunt, necessum fuit prouenire definitionem legis naturalis, quae non posset non in circulum reuolui, & petere id, quod est in principio. Si enim quaeras ex istis hominibus, de quibusnam lege naturae disponatur? respondent; de iis, quae per se sua natura honesta & turpia sunt. Sin vlterius quaeras, quaenam autem sunt illa; per se & sua natura honesta vel turpia? nihil aliud habent, quod respon-

deant, quam ea, de quibus lege naturae diſponitur. Ex quo & aliud horribile abſurdum conſequitur; ſi nempe datur aliquid honeſtum & turpe in ſe antecedenter ad Deum, vel admittendum eſſe fatum Stoicum, cui & ipſe Deus ſit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quaſi determinans & ſpecificans, cui ne Deus quidem contrauenire debeat, aut poſſit. Quo cum nihil ſtolidius fingi poſſe videatur, ſaepe miratus ſum, non Grotium ſolum, ſed & pleroſque ex noſtratibus Theologis iſtam aſſertionem citra vllam dubitationem paſſim aſſumere. Contra id mihi fixum ſedet, diſcrimen honeſti & turpis vtique a Deo, eiusque definitione eſſe petendum, nec idem ab alio extra ipſum principio dependens fingendum eſſe. Quo poſito conſequitur, neceſſitatem illam, quae actionibus ad honeſtatem & turpitudinem tribuitur, non eſſe abſolutam, ſed hypotheticam, ſupponentem nimirum, creationem animantis rationalis, quam nemo eſt, quin liberrimae Dei voluntati adſcribat. Id eſt; quod quaedam dicantur neceſſario honeſta aut turpia homini, hoc ſemper eſt intelligendum cum relatione ad naturam hominis tanquam animalis rationalis & ſocialis; & conſequenter cum relatione ad voluntatem Dei, qui vti omnia, ita & hominem, & quidem tale animal liberrima ſua voluntate creauit. Cui coniunctum eſt, vt ſi conſideremus actiones hominum, prout ſunt nudi motus facultatis alicuius phyſicae, aut eiusdem negatio, antecedenter ad legem, ſeu abſtrahendo ab omni lege circa eum motum aliquid diſponente, eſſe indifferentes, id eſt, neque bonas neque malas: bonitatem autem & malitiam, quae in illis deprehenditur, oriri a conuenientia & diſconuenientia cum lege. Et annon ipſa Scriptura ſacra peccatum ſeu actionem malam definit per ἀνομίαν, ſeu diſcrepantiam a lege? Ac nullus ruſticus eſt tam ſtupidus, quin intelligat & adplicare norit tritum illud: Vbi non eſt lex, ibi non eſt transgreſſio. Enimuero heic probe obſeruandum, quid ſit notus motus phyſicus; & quod hautquaquam omnia vocabula actionem exprimentia notent nudum motum phyſicum, ſed quod pleraque exprimant actiones cum relatione ad legem. Toto quippe coelo differentes propoſitiones ſunt; actio, prout conſideratur tanquam nudus motus phyſicus, citra & ante omnem reſpectum ad quamcunque legem, eſt indifferens, id eſt, nec bona nec mala & omnia vocabula actionem exprimentia notant nudum motum phyſicum, ſeu actionem in ſe indifferentem nec bonam, nec malam. Prior propoſitio mea eſt, quam vt arbitror inuictis rationibus ſtabiliui. Altera nulli mortalium praeter Aſinium Tenebrionem, in mentem vnquam venit. Quis enim eſt tam ſtupidus, qui neſciat, quasdam voces aut locutiones notare nudum & indifferentem motum phyſicum, a reſpectu ad legem abſtractum; alias & quidem longe plurimas notare actionem cum reſpectu ad legem, ſeu actionem bonam aut malam, vero gratia, loqui, ſcribere, manum extendere, lapidem emittere, arma vibrare, concumbere, rem de loco in locum transferre, ignem excitare, & plurima alia, exprimunt meros & ſimplices motus phyſicos, qui citra reſpectum ad legem, & vllam deſignationem obiecti, aut alterius circumſtantiae conſiderati, vtique indifferentes, id eſt, neque boni neque mali ſunt. Sed mentiri, blaſphemare, calumniari, Indices Nouitatum ſcribere, lapide vulnerare,

rare, armis laedere innocentem, homicidium committere, ſcortari, moechari, inceſtum committere, furari, incendiarium agere, & infinita alia, non notant nudum motum phyſicum & indifferentem, ſed motum aliquem lege vetitum. Pari ſe modo res habet circa motus animi. Amare, honorare, ſperare, probare, gaudere, dolere, & ſimilia, citra reſpectum ad legem vtique indifferentia ſunt. Prout autem illi motus verſantur circa obiectum legibus probatum aut improbatum, boni vel mali fiunt, verbi gratia, Amare Deum, honorare Deum, ſperare in Deo, probare bonum, gaudere bonis euentibus bonorum, dolere ob peccata, ſunt bonae actiones. Contra amare vitia, honorare idola, ſperare in diabolo, probare peccata, gaudere calamitatibus innocentum, ſunt actiones malae. Impoſſibile autem foret, vt verbi gratia, *amare* pro diuerſitate obiecti fieret bonum aut malum, ni illud extra obiecti aut legis conſiderationem eſſet indifferens. Et quid clarius verbis meis p. 26. *Haec ipſa vocabula*, nempe *maleuolentia*, *impudentia*, *inuidia*, *adulterium*, *furtum*, *homicidium*, *non notant nudos & ſimplices motus actusue phyſicos*, *ſed tales*, *qui legibus repugnant.* Sic & nuda intermiſſio motus alicuius phyſici citra reſpectum ad legem vtique eſt indifferens; verbi gratia, non dare, non facere, quieſcere, non moueri. Aſt eadem cum reſpectu ad legem, obiectum, tempus, locum, modum determinante, mala fit; verbi gratia, non dare mercedem operario, non reddere mutuum, commodatum, depoſitum, opus ſibi iniunctum non facere, quieſcere quando laborandum erat, non obedire ſeu non facere, quod a legitimo imperante iubebaris. Iudicet nunc cordatus lector, num mica probitatis aut eruditionis inſit illis, qui affingere mihi non erubuerunt, me omnia peccata ſtatuere indifferentia, ſeu (vt horridum vocabulum faedae calumniae conueniens fingerent) me indifferentiſmum velle introducere. Caeterum quaſi impudentiae nondum ſatis foret litatum, allegatur quoque contra me diſputatio quaedam Vltraiectina. *Qui Hobbeſii error Vltraiecti nuper publica diſputatione refutatus eſt.* Extat ea diſputatio ſubiuncta libello *Giſperti* COCQVII, cui titulus: *Hobbes ἐλεγχόμενος*, *ſiue Vindiciae pro Lege*, *Imperio*, *& Religione;* editus *Vltraiecti anno 1668.* Ne taedeat, quaeſo, diſputationem illam penitius inſpicere. Illa igitur p. 12. proponit ſententiam *Becani*, *ſtatuentis actus quoſdam*, *vt Deum colere*, *proximum diligere*, *parentes honorare*, *eſſe ex ſe & natura ſua bonos*, *eoſque praecipi lege naturali*, *& contra*, *furtum*, *falſum iuramentum*, *homicidium &c. eſſe actus ex ſe & natura ſua malos*, *ac proinde lege naturali prohiberi.* Hanc ſententiam dicit *magis eſſe tolerandam*, quam quae HOBBESIO traduntur *de Ciue cap. 14. artic. 9.* Sed mox ſequenti p. 14. addit: *Nec tamen Becani ſententia ſimpliciter probanda eſt. Quare vt intelligatur*, *quid in hac materia ſtatuendum ſit*, *notare iuuat*, *dupliciter tantum ſe habere poſſe actiones humanas*, 1. *in ſtatu poſſibilitatis*, *prout ſunt in potentia obiectiua*, 2. *in ſtatu actualis exſiſtentiae*, *prout ſcilicet ſubiectiue*, *vel potius effectiue ſunt a Petro vel Paulo. At vero neutro modo ſunt actiones per ſe & natura ſua bonae vel malae: non primo quidem; quia ne ſic quidem entia realia ſunt proprie*, *ſed tantum ex hypotheſi*, *& κατηγορηματικῶς; eodem igitur modo neque bonae aut malae proprie dici poſſunt*, *non poſteriori modo*, *quia vt ſic plusquam manifeſtum eſt*, *habere eas*

suam bonitatem & malitiam moralem a lege; quoniam moralis earum bonitas in conformitate cum ea, malitia autem in difformitate ab ea formaliter consistit. Non ergo hi actus, Deum colere, diligere proximum, parentes honorare, sunt boni ex se & sua natura; sed fluit eorum bonitas, vt iam dixi, ex imperio & voluntate Dei, qui de regulandis his actionibus leges naturales menti creaturae rationalis impressit. Atque hactenus in thesi verum est, quod HOBBES *dicit* c. 12 art. 1. omnem actionem natura sua esse adiaphoram, & quod actio ad qua iusta vel in iusta sit, a iure imperantis prouenire. *Sed in hypothesi hoc falsum est, nimirum ante leges ciuiles iustum & iniustum non extitisse.* Quem errorem Hobbesii & ego confutaui *lib. 8.* c. 1. §. 5. Locum quantumuis prolixiorem huc transtuli, non quod mea interesse putem, quid Cocquius Vltraiecti disputet; sed vt hoc specimen manifestum exhiberem, aeque in aliorum scriptis, quam in meo libro Asinium Tenebrionem caecutisse. Etsi in eo Cocquius ille grauiter erret, quod actus illos, Deum colere, parentes honorare, putet in se indifferentes; cum illi non sint nudi motus physici, sed inuoluant respectum ad legem. Nam colere, honorare, sunt tantum motus physici in se indifferentes; sed dum obiectum additur, statim simul insinuatur actus lege praeceptus. Cum igitur disputatio illa Vltraiectina contra Asinium Tenebrionem faciat, neque vtut contra me esset, magnopere ego Cocquii auctoritate terrerer: non aliam causam dispicere possum, quare ea heic iam sit adducta, quam quod Cocquii vocabulum vetus ipsi gentilitium nomen Coquinorum e Gallia oriundorum perspicua allusione repraesentat. Nam in Asiniorum familiam adoptione transiit. Sub finem magnus ille vir solicitudinem suam pro salute reipublicae testatur. *Quantum mali,* inquit, *ex tam impiis nouitatibus in rempublicam redundare, incautaeque iuuentutis animos opinione citius corrumpere possit, norunt Theologi.* Atqui mi nimium caute Asine, illas impias nouitates non liber meus continet; sed tu istas somniasti, & incautae iuuentutis animos inani terrore agitas, vt etiam in clarissima luce spectra sese cernere arbitrentur. Miror quoque, quare furcifer nunc aliquid interesse putet, quid ex dogmate aliquo mali in rempublicam redundare queat, cui in articulo 1 ethnica opinio videbatur, ciuitatem personare debere doctrinis cum fine & vsu ciuitatum congruentibus. Nec illud satis digero, quare Theologi potius, quam Politici melius intelligant, quae dogmata reipublicae noxia sint. Nisi hoc fortasse dicere vis, Illustrissimos viros, qui nomine S. Regiae Maiestatis librum meum adprobarunt, minus perspicaces fuisse, quam illos eruditissimos viros, qui Londini in Scania Indicem Nouitatum in eundem moliti sunt, quorum triumphos inferius tangemus.

§ XX ARTICVLVS XV. *Peccatum alienum exsequi, peccatum non esse,* p. 1028. 1029. non sine maxima fraude ita indefinite proponitur, ac si in omni casu cuilibet citra vllam considerationem liceret alteri ministerium suum ad peccatum exsequendum exhibere. Cum tamen sermo mihi sit de peculiaribus tantum casibus, ac quibus rigidissimae limitationes adduntur; puta, vt imperans se solum auctorem facinoris haberi velit, & alteri meram executionem iniungat; vt quis ministerium, quantum potest, deprecetur; vtique eo praefracte dene-

gato

gato grauiſſimum ſibi periculum vitae immineat. Neque vero habet Aſinius, quod contra ſolidiſſimas rationes opponat; niſi quod, ne nihil plane dixiſſe videatur, gannit. *Quemadmodum in plurimis aliis, ita & in hoc caſu, amplam fouet conſcientiam, & nouitatis cum piorum offenſione eſt ſtudioſiſſimus.* Sceleſtum caput! De conſcientia etiam aliquid mutire audes, qui edito famoſo libello, ſi quid ſcientiae, aut conſcientiae forte habueras, prodegiſti? Aut quinam ſunt illi pii, qui offenduntur? Credo vetus aliquis calumniarum inſtitor, qui compendioſam valde viam inuenit, quaeuis dogmata proſcribendi; *ſe ſe hac propoſitione offendi, hoc ſibi nouum videri.* Ne tamen forte quis obiiciat, fruſtra eſſe quaeſtiones nulli futuras vſui anxie diſceptare; paucis monere lubet, quaeſtionem iſthanc tanti eſſe momenti, vt ni ea rite decidatur, conuulſio diſciplinae militaris, & obſequii ciuilis inde ſecutura ſit. Id quod vno & altero exemplo declarabimus. Sine dubio peccatum eſt, bello alium ſine iuſta cauſa inuadere. Peccatum etiam eſt, cum commodiore via controuerſia componi poſſet, ad arma prouolare, tanto malorum prouentu exuberare ſolita. Denique & hoc peccatum eſt, fiducia ſuorum armorum alteri denegare, quae ipſi debentur. Heic ergo, ſi nullo caſu quis alienum peccatum citra ſuum peccatum exſequi poſſet, neceſſario ſequeretur, vel ſalua conſcientia nullum ciuem poſſe arma ferre, vel ciui obtentu ſuae conſcientiae licere operam militarem reipublicae denegare. Scilicet eſt non leuis diſquiſitio, num aliqua cauſa ſit iuſta, & ad mouendum bellum, quod infinitam poſt ſe malorum ſegetem trahit, ſufficiens. Longe altioris indaginis eſt illa diſceptatio, an heic & nunc reipublicae noſtrae neceſſaria & vtiliſſima ſit via, controuerſiam cum altero armis exſequi; quae etiam ſummos viros, & vſu rerum praeſtantiſſimos anxios ſolet habere. Circa tantae molis diſceptationes non poterit non maxima vulgi pars, tanta rerum momenta ponderare neſcia, grauiſſima dubitatione inuolui; & quia id, de quo dubitas, non eſt faciendum, obtentu conſcientiae omnem operam bello denegabit; caeteri ex timiditate aut taedio belli ſcrupulos fingent. Quam facile demum foret ciuibus ad militiam vocatis obtendere; ſe vereri, ne fiducia exercitus ſui rex abutatur ad iniuriam alteri inferendam; ſe nolle oblato ſuo miniſterio efficere, vt Rex animum peccandi concipiat: ſi nemo ciuis militare velit, neceſſario Regi quieſcendum, & ab iniuriis inferendis abſtinendum eſſe. Add. L. VIII c. l. §. 8. Hoc nouum Euangelium ſi quis ruſticis noſtratibus annunciare velit, maximam ſine dubio gratiam ab iisdem inibit, qui ad coelum vſque tam pium, tam anguſtae conſcientiae doctorem efferent, cuius concionibus nixi moleſtiam militiae plane ſubterfugere poſſint. Alio quoque exemplo oſtendemus, quid abſurdi ſecuturum ſit, noſtra theſi non admiſſa. Sine dubio peccatum eſt, innocentem in carcerem compingere. Nocens autem quis ſit, ante cauſae cognitionem ſciri nequit. Ex doctrina igitur Aſinii Tenebrionis, meae vtique theſi oppoſita, neceſſum erit, vt quando magiſtratus aliquem comprehendere vult, prius cum lictoribus in concilium eat, & ipſorum ſententiam exquirat, num ſufficiens ipſis cauſa videatur adeſſe ad iſtum hominem comprehendendum. Aſt vt de hoc ſolidi quid pronunciare queant, neceſſum fuerit, vt non ſolum prima iuris fundamenta delibauerint, ſed & vt

ipſam Iuſtiniani medullam exſorbuerint. Et quid aliquid relictum erit, quam vt deinceps ex ipſo ICtorum ordine lictores petantur? Cui fini aptiſſimus ſane erit, non tam prout quisque ſubtili legum peritia, aut inſigni docendi, diſputandique facultate prae caeteris fuerit inſtructus, quam prout proceritate corporis, virium vaſtitate, ac cum primis artis gladiatoriae dexteritate reliquos ſui ordinis eminuerit, vt ſi forte reſiſtere velit reus, manum cum ipſo conſerere, aut ſi idem fugae ſe dederit, curſu ſuperare eundem queat. Quibus omnibus ſi accedat horrida ad terrorem incutiendum apta facies, perfectiſſimi inſtar lictoris inde reſultabit. Sic vt Aſinii Tenebrionis dogma non leue argumentum ad illuſtrandam Iurisconſulti in republ. neceſſitatem afferre poſſit. Addamus tertium exemplum, ſi forte priora nimis obſcura fuerint viſa, peccatum vtique maximum eſt, de innocente ſupplicium ſumere. Quod ſi igitur nemo poſſet vllo caſu meram alieni peccati executionem facere, non ſufficiet carnifici, ne conſcientiam nimis laxam videatur fouere, & piorum animos offendat, ſententiam a iudicibus pronunciatam audire. Sed quia iudicis iniquam ſententiam ex ignorantia iuris, aut per affectus pronunciare poſſunt, neceſſum plane fuerit, viros illos, quibus tam facile eſt hominem iugulare, quam vulpes pirum comeſt, in omnibus tribunalibus, vbi de rebus capitalibus agitatur, aſſeſſores facere, ſaltem ſupernumerarios aut honorarios, quo ipſi certo intelligant, ab initio ad finem cauſam rite fuiſſe diſceptatam. Ne autem velut κωφὰ πρόσωπα iſti hominum mactatores aſſideant, & inani tantum tituli ſonitu ſuperbi circumvolitent, non paulo plenius, quam lictores, Iuſtiniani medullas liguriiſſe debent. Sic tandem eo res redibit, vt aut carnifices debeant fieri Iureconſulti, aut Iureconſulti carnificum munus exercere. Quod dogma ſi in rempublicam introducendum ſit, gratulor ſane mihi de iudicio illius viri, qui ſub finem libelli famoſi allegatur, cuius auctoritate freto, inter philoſophos latitare licebit

§. XXI. Iam ſeſe nouus iterum locus aperit *errorum circa liberum arbitrium*; vbi articulus Indicis XVI, ita habet: *In ipſa facultate apprehenſiua & in iudicio naturalem ineſſe rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter eſſe rectum*, p. 37. §. 3. p. 72. Si Aſinius Tenebrio integra excerpſiſſet verba mea, tuto poteram omni reſponſione heic ſuperſedere. Primo enim proteſtatus ſum, non eſſe mihi ſermonem de viribus intellectus circa res a peculiari diuina reuelatione dependentes, ſed de aliis viribus, quae ſufficere poſſunt actionibus legi naturali attemperandis, quantum fori humani vſus, & ratio vitae humanae iam fert. Heic aſſero intellectum hominis naturaliter, (id eſt, non accedente peculiari deprauatione & corruptione ex mala educatione & aſſuetudine.) eſſe rectum, id eſt, recte adprehendere poſſe, & iudicare, quid honeſtum, quid turpe ſit; neque tam facultatem adprehenſiuam, quam iudicium ita deprauatum eſſe, vt inuincibilis error aut ignorantia circa dictas actiones ſemper verſetur. Addo tamen, *debita adhibita attentione, & praemiſſa debita inquiſitione*; ne quis etiam circa haſce plenam perfectionem intellectui a me tribui arbitretur. In aliqua autem facultate ineſſe rectitudinem, cui tamen cultura etiam laborioſa ſit adhibenda, nihil repugnat. Caeterum intellectui humano tantum rectitudinis, quantum ad hunc finem ſufficit, etiam poſt lapſum eſſe tribuendum, manifeſtiſſime inde colligitur;

tur;

tur; quod alias necessum foret, ethnicos contra legem naturalem ex ignorantia inuincibili peccasse, & sic non potuisse illis aduersus eandem admissa imputari. Quod non solum sacris literis repugnat, vbi saepe numero ethnici propter eiusmodi peccata grauiter reprehenduntur; sed etiam res ipsa loquitur, ethnicos vtique circa agenda & omittenda in plurimis rectissimas fouisse sententias quas magno numero passim inuenire est. Atqui si naturalis in ista facultate esset detorsio & obliquitas, non magis recte homines talia adprehendere & iudicare possent, quam per vitrum fractum aut distortum rectae rerum imagines videntur, aut per idem coloratum veri rerum colores adparent. Allegatur dictum ex *Articulis Schmalcaldicis loco de peccato.* Verum istud explicandum est ex *Apologia Augustanae Confessionis* p. 217. (qui locus etiam in margine citatur.) Vbi ita traditur: *Neque vero adimimus humanae voluntati libertatem. Habet humana voluntas libertatem in operibus & rebus deligendis, quas ratio per se comprehendit. Potest aliquo modo efficere iustitiam ciuilem &c. Cum enim reliqua sit in natura hominis ratio & iudicium de rebus sensui subiectis, reliquus est etiam delectus earum rerum & libertas & facultas efficiendae iustitiae ciuilis.* Redditur dein ratio additae restrictionis *aliquo modo.* *Quanquam tanta est vis concupiscentiae, vt malis affectibus saepius obtemperent homines, quam* RECTO *iudicio, & diabolus, qui est efficax in impiis, non desinit incitare hanc imbecillem naturam ad varia delicta.* Apparet igitur, ideo iustitiam ciuilem imperfectionis argui, quod praui affectus rectae rationi tam saepe & valide obluctentur, vt videant quidem homines meliora, probentque, deteriora sequantur. Fatendum tamen est, Asinio Tenebrioni constare rationem, quare recto iudicio intellectus tantopere infensum sese ferat. Nam si vel mica recti iudicii honestatisque, qualis etiam in maxime barbaros homines cadit, in eo fuisset, nunquam ad eiusmodi Indicem Nouitatum compilandum animum adplicuisset.

§ XXII. SEQVENS articulus XVII. paris cum priori notae est. *Omnibus affectibus vel passionibus imperare hominem posse, ne in actionem erumpant verbis Cartesii, quae sua facit, statuit,* pag. 55. *Illud instituto nostro &c.* Quousque ego homini imperium in affectus suos asseruerim, satis explico, L. VIII. c. 3. §. 14. nimirum ne erumpant in actionem aliquam, in quam poena fori humani solet constitui. Et sane si omnium gentium leges euoluamus, nullibi reperietur illa delicta plane excusari, quae ex violentia affectuum fuere patrata. Quod certissimo argumento est, omnes legislatores praesupponere, penes hominem esse, affectus sistere. Quanquam facile agnoscamus, hunc laborem, hoc opus esse, & vti *Cartesius* quoque innuit, multum industriae adhibendum ad homines instituendos & dirigendos, quibus imperium in affectus suos esse debet. Non omnibus enim hanc Corinthum adiri, indicio est, quod mihi sane noti sint homines, non iuuenta feruidi, sed prouecta aetate, magnoque sapientiae & pietatis fastu turgentes, ac in tali officio constituti, quo aliis exemplo moderationis praeire deberent; qui tam violentis agitantur affectibus, vt aetatem, & dignitatem, & munus suum saepe turpissime prostituant; & non magis se amabiles, quam vrsos, aliasue mordaces belluas reddant.

§. XXIII.

§. XXIII. Nunc in ipsa fundamenta nostri libri inuadit Asinius Tenebrio, Reatini, Arcadicique agri grandissima bestia, & *Errores circa legem naturae* proponit; immemor tam fidelis moniti, quod certis hominibus in praefatione libri mei occinebam; ne sutor vltra crepidam. Est igitur articulus XVIII. *Genuinum, sufficiens, & adaequatum principium cognoscendi legem naturae esse socialitatem,* p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 9. Atqui hoc ipsum ita me demonstrasse arbitror, vt nemini cordato amplius super ea re dubium superesse queat. Quod si autem aliquis ita ingenio polleat, vt ex sola ratione inuestigare possit aliud principium, quod omnes gentes, quamcunque habeant religionem, admittant, aut ad idem admittendum euidentia rationum adigi possint; illum & vehementer mirabor, & multum ab eo me didicisse profitebor. Neque vero erat, quare Physignathus tanto cum fastu suum illud *quasi vero*, crepare inciperet. *Quasi vero*, inquit, *Paulus Rom.* 1. *ex professo iuris naturalis principia enumerans ignorauisset ac omisisset principium maxime genuinum, manifestum, sufficiens & adaequatum.* Quid audio? An igitur *ex professo* Paulus iuris naturalis principia enumerat; & ex doctore gentium iam repente factus est doctor iuris gentium? O hebetes tot eruditos viros, qui principia eius disciplinae tam clare ibidem exposita perspicere nondum potuerunt! Sed nimirum reseruabatur inuenti huius gloria Asinio Tenebrioni, abs cuius illustri ingenio eruditi propediem expectant nouum iuris naturalis Systema, ex solo *capite* 1. *ad Romanos* deductum; quod sine dubio reliquorum omnium, qui hactenus circa eam disciplinam aliquid elaborarunt, luminibus obstruet. Equidem dicto loco Apostolus ostendit, gentiles inuisibilem Dei maiestatem ex contemplatione creaturarum ita clare potuisse colligere, vt facile iisdem fuerit animaduertere, indignum esse, Deum sub imagine hominis, aut brutorum animantium coli, aut haec in Dei velut locum substitui Inde Deum quoque ex iusto iudicio eos tradidisse cupidinibus suis, vt infandis se flagitiis macularent. Hoc tu igitur principium solum assume, & ex eo omnia officia hominum inter se perspicue deduc, & ita quidem, vt non solum ipsa praecepta, sed & praeceptorum rationes liquido adpareant, & pro Tenebrione deinceps Lucifer mihi eris.

§. XXIV. Articvlvs XIX. est: *Legem naturae insitum quendam vel connatum habitum esse negat.* Vti adparet, magnopere nobis sudandum erit, vt ostendamus, infantes non nasci Iureconsultos. Videamus primum verba nostra: *Quam ad rem* (vt nempe ex lumine rationis leges naturales inuestigentur,) *vix necessarium arbitramur praefracte contendere, animis hominum ab ipsa natiuitate congenita & velut impressa esse iuris naturalis saltem generalia praecepta, ad modum distinctarum & actualium propositionum, quae statim atque vsus sermonis accessit, citra vlteriorem informationem aut meditationem abs homine possint exprimi.* Heic adparet, thesin meam esse hanc: posse ex lumine rationis demonstrari legem naturalem, etsi actuales & distinctae propositiones circa illam animis infantum ab ipsa natiuitate non inhaereant. Sic vt per me nemini sit interdictum, quantum velit habituum connatorum credere. Quia tamen Asinius Tenebrio pro imperio iubet me statuere, quod ipsi aliquam calumnian-

di

di ansam praebere queat, age ostendamus pecori isti, non ita facile esse in infantibus aliquos habitus intellectuales asserere. Per habitum igitur legis naturae nihil aliud intelligi potest, quam systema aliquod propositionum, officia hominis exprimentium, animo infantis actu inhaerens. Illum quippe habitu verbi gratia Theologiae praeditum dicimus, in cuius animo haerent propositiones dogmata theologiae exprimentes. Ast quomodo quis demonstrauerit, in animo infantis haerere propositiones actuales? Omnis enim propositio constat nomine & verbo; affirmando vel negando inter se combinatis. Atqui infantes nascentes neque nomina neque verba sciunt, multo minus haec per affirmationem aut negationem coniungere norunt. Quod si autem quis peculiare genus imaginum in animis infantum fingere velit, quae agenda aut fugienda repraesentent, non tamen ad modum propositionum nomine & verbo constantium; is optime sese captui lectorum accommodabit, si id genus imaginum schemate aliquo repraesentauerit. Et sane manifestum est, quibus incrementis scientia infantum procedat. Primo enim omnium ex frequenti auditione addiscunt nomina rerum, quae quotidie in oculos ipsorum incurrunt. Inde progressus fit ad verba, communissimas actiones exprimentia, sed quae primo in infinitiuo modo, tanquam simplicissimo, efferuntur. Dein paulatim nomina, & verba infinitiui modi combinantur. Inflexiones verbi & nominis, aliaeque particulae pedetentim addiscuntur. Ac talibus incrementis etiam imagines rerum, quae per propositiones exprimuntur, procedere videntur. Cum porro praecepta legis naturalis sint, verbi gratia homicidium non est patrandum, non moechandum, non furandum, non mentiendum; scire velim, quomodo in animo infantis existere possint imagines homicidii, furti, falsi testimonii; quae etiam a maiusculis demum pueris intelliguntur. Neque vero satis hisce difficultatibus sese extricare videntur, qui habitus istos connatos *imperfectos* iactant. Arbitror enim tanta eosdem imperfectione laborare, qua laborant propositiones, in quibus neque nomen, neque verbum, neque copula adparet. Quin ergo satius fuerit, minus monstrose philosophari, & iuxta receptam plurimorum veterum & recentiorum sententiam statuere; intellectum hominis nascentis esse tabulae nudae similem, cui quiduis possit inscribi; seu habere natiuam facultatem recipiendi & retinendi imagines, quae per sensus sese insinuant; ex quarum tamen collatione inter se idem aptus sit nouas quasdam imagines formare, & quam ope sensuum recepit cognitionem in se ipso multiplicare. Caeterum habituum connatorum assertores patet velut arcem causae suae collocasse in phrasi illa *Roman.* II, 15. *inscriptum esse cordibus.* Sed cum illa phrasis sine dubio sit metaphorica, ex aliis S. Scripturae locis caeterarumque linguarum vsu videndum, quid eadem significet. Vid. 2. *Corinth.* III 3 *Prouerb.* III,3. VII,3. *Ierem.* XXXI,33 conf. XXIV,7. Hebr. VIII. 10 X,16. *Ierem.* XVII,1. *Aeschylus Prometheo vincto:* Σοὶ πολύδαινον πλάνην φράσω ἣν ἐγγράφε σὺ μνήμοσι δέλλοις φρενῶν. *Tibi edisseram multiplicem errorem, tu inscribas tabulis firmis mentis.* Quibus omnibus probe perpensis hic demum dicti loci ad Rom. II. sensus emergit: Legis naturalis cognitionem ex dictamine rationis haustam ita firmiter animis gentilium impressam, eosdemque tam euidenter de eius certitudine fuisse

conuictos, vt nunquam eandem excutere potuerint, si vel maxime ad sopiendas conscientiae vellicationes illas plane animo eiicere conati essent. Igitur a me quidem dictum illud nequaquam *in falsam sententiam detorquetur*, vti Asinius Tenebrio mentitur; sed genuino suo sensui vindicatur. Neque obstat, quod fortasse Sociniani istis habitibus connatis parum detulerint. Nam & hoc ipsum faciunt multi ex Theologis & Philosophis orthodoxae religioni addictis. Et quid aliud insinuat Scriptura sacra, quando infantes negat discernere posse inter bonum & malum, *Esaiae* VII, 15. 16. inter dextrum & sinistrum *Ionae* V, 4. *vlt.*

§. XXV. Etsi articulo XX. in superioribus satisfactum fuit; tamen, quia ita vult Asinius Tenebrio propter eandem crambem bis adpositam; bis quoque vapulabit. *Essentialem Dei iustitiam prototypum iuris naturalis esse negat*, p 163. & 164. Si aures paulisper vis immobiles tenere, experimentum capiam, an forte aliquid humani sensus sub ista pelle delitescat. Quod alicuius prototypi ἐκτύπωμα vocari potest, non solum omnes eius partes, & veram similitudinem repraesentare; sed & reuera ad eundem expressum esse debet, non autem per accidens tantum cum eo conuenire; vtut de caetero prototypus nobilior aut amplior sit, quam ἐκτύπωμα. Hoc posito, dico, *difficile probatu* fore, legem naturalem esse ἐκτύπωμα iustitiae Dei essentialis, id est, praecepta legis naturalis, queis officia hominum inter se praescribuntur, expressa esse ex iustitia Dei essentiali, omnesque eius partes accurate repraesentare. Iustitiam vocamus illud Dei attributum, iuxta quod promissa sua firmiter seruat, ac munere supremi iudicis, legumque suarum velut assertoris incorrupte fungitur. Ea iustitia essentialis dicitur, quia ut ita agat, non lege aliqua a superiore iniuncta compellitur, neque disciplina ad id assuefactus est; sed quia perfectio essentiae diuinae non alium heic agendi modum fert; quippe cum diuerso modo velle & posse agere cum imperfectione sit coniunctum. Atqui praeterquam homini officium suum a superiore sit iniunctum, sane iustitia humana longe pluribus partibus absoluitur, quam sola promissorum expletione, & incorrupta iurisdictione. Accedit, quod iustitia diuina exerceatur a supremo domino in creaturas; iustitia autem humana ab iis, qui natura inter se sunt aequales. Vnde patet, quanta absurditate se se inuoluant, qui nostram sententiam oppugnatum eunt; quippe quibus hoc asserendum est: Iustitiam Dei, & iustitiam hominibus inter se exercendam sibi quoad omnes partes inuicem respondere, Deoque eadem, quae hominibus officia incumbere. Addidi praeterea dicto loco, non videri mihi firmam hanc consequentiam: homo est creatus ad imaginem Dei; ergo iustitia hominibus inuicem exercenda est expressa ad iustitiam Dei essentialem tanquam ad prototypum. Rationem subnecto; quia imago Dei per lapsum amissa est, lex autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus adhuc superest. Hisce argumentis, an ego *iustitiam Dei cum eius imagine, vel eo, quod ei conforme est, confuderim*, vti Asinius Tenebrio nugatur, eruditi iudicent. Gannit insuper, *hunc errorem etiam legi in Elementis iuris vniuersi, esseque grauissimum, quippe quo fides Christiana de imagine Dei ex ipso fundamento euertitur.* Id priusquam Asinius ex doctrina mea exsculpserit, probandum

dum ipsi est, ad hoc, vt homo ad imaginem Dei conditus dici queat, requiri, vt homini Deus per omnia sit similis, vt omnia attributa Dei in homine sint expressa, vt denique Deus iisdem quibus homo officiis obstrictus teneatur. Carpit porro, quod scripseram; *imaginem Dei amissam, cum tamen sensus legis naturalis remanserit.* Gratis a me hoc addi dicit: *Quandoquidem ita simpliciter amissam esse imaginem Dei non credimus, vt nullae eius supersint reliquiae, quae nunc lex naturae sunt. Neque praeterea valet consequentia haec, Imago essentialis Dei iustitiae est amissa. Ergo lex naturae non potest esse ἐκτύπωμα Dei iustitia. Nam simpliciter illam quoad spiritualia amissam esse credimus, nihilominus tamen spiritualia illa, quibus ad imaginem Dei renouamur, ἐκτύπωμα essentialis Dei sapientiae, iustitiae & sanctitatis sunt.* Heic non pauca sunt, quae fustem merentur. Inepte dicitur; lex naturae est pars imaginis diuinae. Si enim vtique imago Dei ad legem etiam naturae pertinet, ita dicendum fuerat, liquida & perfecta cognitio legis naturalis erat pars imaginis Dei. Sicuti corpus Iuris non est pars Iuris consulti, sed Doctore ad cathedram ambulante famulus illud pone sequens sub brachio gestat. Deinde liquido probandum est, imagine Dei amissa reuera aliquas eius particulas remansisse, & quaenam sint illae particulae, & quod inter illas particulas fuerit sensus & cognitio legis naturalis. Denique demonstret Asinius Tenebrio, quod quaeuis imago, quaeuis similitudo, etiam inadaequata & imperfecta, sit ἐκτύπωμα, quale supra descripsimus, ex amussim prototypo respondens; seu quod homines per regenerationem & renouationem fiant ἐκτυπώματα seu imagines adaequatae & expressae ex sapientia, iustitia & sanctitate Dei, id est, homines fide Christi imputata iustificatos, & paululum quid in diuinis vel vt per speculum in aenigmate cernentes, & mores suos vtcunque emendare conantes, esse ἐκτυπώματα seu imagines sapientiam, iustitiam & sanctitatem Dei vndiquaque repraesentantes. Quae dogmata an Ecclesiae orthodoxae probentur, mihi nondum constat.

§. XXVI. Articvlvs XXI. est: *Negat legem naturae esse aeternam,* p. 25. §. 6. *Et sane,* p. 28. *Ex quibus apparet.* Circa aeternitatem legis naturalis res paucis expediri potest. Qui primi legem naturae aeternam dixere, eidem opposuerunt legum ciuilium recentem originem ac mutabilitatem, quasi diceres, lex naturalis non a Solone, aut Minoe coepit, sed ipsis ciuitatibus antiquior & generi humano coaeua est. Nec ea mutationibus est obnoxia, sicut leges ciuiles, quae ob mutatam reipublicae vtilitatem, aut ex libidine imperantium rogantur, aut abrogantur: sed vna & eadem perpetuo durat, quousque genus humanum superit. Hanc aeternitatem & nos legi naturali tribuimus, p. 28. Vt autem lex naturae Deo coaeterna statuatur, id mihi necessarium non videtur. Cum enim illa Deum non spectet, vti supra ostendimus, sed humano generi diuinitus data sit: quid opus est, fingere istam legem actu extitisse, antequam homines, quibus ferretur, existerent. Quod si autem quis cauillari velit, eius legis ideam ab aeterno in praescientia Dei fuisse, ille hoc modo legi naturae nihil peculiare prae caeteris rebus tribuit.

§. XXVII. Articvlvs XXII. verbo poteſt expediri. *Entia moralia, (adeoque etiam leges naturae) mutabilia eſſe docet*, p. 19. §. 23. Nuſpiam enim leges a me inter entia moralia referri ſupra dictum eſt. Et immutabilitas legis naturalis a me ſatis adſtructa eſt p. 163. §. 5 Sed huic articulo additum epiphonema miram quandam affectuum prae ſe fert mixturam, dum primo quidem turgidum liuore pectus pro more in calumniam deſpumat; mox ſubliniori & velut prophetico ſpiritu inflatur, & incipit loqui ore non ſuo. *Haec noua*, inquit, *plus veneni, quam commodi iuuenibus adſerunt*. Atqui in meo libro venenum non inuenit Aſinius, ſed peſtilentiſſimo ſuo pectore depromtum intulit, dum circa res, quas ſtupor ipſius non capiebat, ſtolida ſibi ſomnia finxit. Miror quoque, cur tantam vbique oſtentet iuuentutis ſolicitudinem. Mitte quaeſo hanc de pectore curam. Nam pro ſpeciminibus, quae tu edidiſti, ne bubulcus quidem filium ſuum tuae diſciplinae eſt commiſſurus. Caeterum repente in aliam ſe formam mutat turgida mens, & os ſacrum in oracula ſoluere incipit. Vbi tamen illud minus ex decoro, quod lectorem citra praeparationem, & ita incompoſitum ad iſta myſteria admiſiſti. Exclamandum prius fuerat: procul o procul eſte profani; aut quod magis pietatem tuam decebat, ſurſum corda! aut Dominus vobiſcum. *Beati*, inquit ſanctiſſimus vir, *qui ſimplici via ius naturae & decalogum tractant, & entia moralia, eorumque mutabilitatem Pufendorfio ſoli voluenda ac reuoluenda relinquunt!* Eat nunc aliquis & hiſce temporibus vates, ſomnia atque miracula deeſſe queratur. Heic enim, ni fallor, oraculum adparet Dauidico compar, aut ſublimius. Beatus qui non ambulauit in conſilio impiorum, obſoletum prope iam eſt. Heic nouus ſeſe pandit *μακαρισμὸς*, & auguſtior quaedam via ad perfectionem Euangelicam emergendi. Et quia protrita iamdudum ſunt illa conſilia Euangelica, ex quibus veterum ambitioſa pietas noua ſibi vitae genera comminiſcebatur; igitur iam vt adparet, auſpice Aſinio Tenebrione (quod felix fauſtumque ſit,) ſuper iſthoc oraculo ſundandus erit nouus ordo Equitum ſanctae ſimplicitatis, qui praeter tria vſitata vota Ruditatis, Stultitiae & Inuidiae, hoc quarto loco velut ſummam perfectionem daturum emittant, inexpiabili bello entia moralia, (ſicuti equites Melitenſes infideles) perſequi, & non niſi ſimplici via ius naturae & decalogum tractare. Et ſane videtur hic ordo breui tempore futurus numeroſiſſimus, quo minus laboris eſt, non in naturae ſolum iure, ſed in omni ſcientiarum genere rudem, & plus quam ſimplicem deprehendi. Quia tamen hocce tempore plerorumque Principum & priuatorum liberalitas in pias cauſas refrixit, valde metuendum, ne nouus iſte ordo patrimonio fruatur ſatis tenui, ſic vt plerique ſine ſtipendio & tanquam honorarii militare cogantur. Saltem plerique donationes ſuas videntur ſuſpenſuri, quouſque conſtiterit, quem euentum prima Aſinii Tenebrionis in entia moralia expeditio ſortita fuerit, in qua niſi aliquot millia eorundem trucidauerit, aut ad remum dederit, parum gloriae nouo ſuo ordini erit circumpoſiturus. Interea dum Equitum S. ſimplicitatis inſignia, (& quae alia, quam crux nigra in campo griſeo, quam notam aſinis natura impreſſit) habitus & leges publicantur, & quoad de ſucceſſu nouae huius militiae liquidius conſtiterit, licebit mihi in Aſinium Tenebrionem *μακαρισμὸν*

καιρισμὸν illum retorquere, haut paulo verius: *Beati, qui non ſcribunt Indices Nouitatum, quia non confundetur facies eorum in conſpectu omnis populi.*

§. XXVIII. In articulo XXIII. ſingulari ſtudio eruditionem ſuam oſtentare conatur Aſinius Tenebrio. *Principium eſſendi*, inquit, *vel fundamentum legis naturae non naturam hominis ponit, quantenus integra & incorrupta ad imaginem iuſtitiae & ſanctitatis Dei eſſentialis velut prototypi creata erat, (quod recte qui ſentiunt cum Maeuii Prodromo ſecundum Scripturas & Formulam Concordiae de tertio vſu legis, theſi 1. Etenim ne primi &c. faciunt) ſed legis naturae fundamentum, quatenus a Creatore ſocialis facta eſt, adeoque ipſam ſocialitatem cum duce ſuo* HOBBESIO *Haeretico ponit eſſe, idque ſtatim in praefat. fol vlt. Caeterum id quoque monere viſum, ibidem: quid porro planius eſt, quam hoc &c. Adde p. 167. Sic quod &c.* Heic moneo, me nuſpiam in iſta materia terminum illum, *principium eſſendi* adhibuiſſe, & cum non niſi ineptiſſime idem heic adplicari queat, me nolle quid cum ipſo habere negotii. Deinde ego nuſpiam ſocialitatem oppoſui naturae humanae, prout a Deo integra fuit creata. Quis enim dubitauerit, quin homines in ſtatu quoque integritatis perſiſtentes futuri fuerint ſociabiles. Ergo opponit Aſinius, quae non erant opponenda, ſeu vt magis ad captum tanti Philoſophi loquar, committit elenchum oppoſitorum. Quare autem a ſtatu integritatis abſtraxerim, & conſiderauerim hominem prout nunc eſt, non attendendo an primitus aliter ſe habuerit; rationem attuli ſatis grauem, quia propoſitum mihi fuit hanc diſciplinam ita generaliter tractare, vt & eadem ad captum ethnicorum foret. Qui vtique ſtatum integritatis ignorant, quem ex ſolis diuinis ſcripturis licet addiſcere. Socialitatem autem omnes agnoſcunt, aut ad eandem agnoſcendam euidentibus argumentis adigi poſſunt. Diſplicet haec ratio Aſinio Tenebrioni, vt tantopere ſibi adamatam *quaſi vero* eructandi iterum habeat occaſionem. *Ratio ipſius eſt*, inquit, *quod noſtrum Orthodoxorum illud fundamentum illi tantum ex Chriſtianis admittunt, qui peccatum Originis agnoſcunt, non autem vniuerſum mortalium genus. Quaſi vero ab ignorantia illius fundamenti ad negationem eius deſcendendum ſit; praeſertim cum iſta ſit ignorantia non facti, ſed iuris vniuerſaliſſimi, quod ſcire omnes & debent, & poſſunt, ſecundum illud Apoſtoli Roman.* X. v. 16. 18. *Multi qui Euangelio inobedientes ſunt. Ego vero dico annon audiuerunt, &c.* Heic primo quaerere lubet, quo in concilio, aut quo Symbolo definitum ſit, quod omnes orthodoxi circa deducendam diſciplinam iuris naturalis, etiam ethnicis accommodatam, debeant fundamenti loco ſubſternere; hominis naturam ab initio integram fuiſſe creatam? Sed nec video, quare HOBBESIVS, ſi nullo alio errore tenetur, hoc tantum nomine Haereticus audire debeat, quod fundamentum legis naturalis ſocialitatem conſtituit. Niſi ſi ea Aſinio Tenebrioni in ſocialitatem odiorum cauſa eſt, quod ipſe reuera animal inſociabile videatur, omnibus vitiis ſcatens, quae ſocietatem perturbare apta ſunt, vera Alectus ſoboles, paci infeſta, turbis mouendis vnice occupata. Deinde non impugno ego illud Aſinio dictum *noſtrum orthodoxorum fundamentum;* ſed tantum dico illud non idoneum eſſe attemperaturo ſe enim ethnicis; quia niſi principia vtrinque conceſſa conſti-

conſtituantur, fruſtra omnis diſceptatio ſumitur. *Atqui ethnici debebant ſcire hoc Principium & poterant; adeoque verſantur in ignorantia non facti, ſed iuris vniuerſalisſimi* Quid audio? Hactenus credideram Aſinium Tenebrionem nil niſi Theologaſtrum eſſe, & quidem vti iſthoc ſpecimine oſtendit, ab ortu in iſtius ordinis opprobrium & dedecus eliſum. Nunc etiam video eum in titulo de ignorantia iuris & facti non mediocriter verſatum; niſi forte cum aliquo ICto ſocietatem coiuerit, quo ſuggerente haec myſteria hauſit. Enimuero mi Aſini, ſit ignorantia iuris, ſit facti, quod ethnici ſtatum primaeuae integritatis ignorant; non eo minus tamen nihil aget, qui antequam ipſi diuinas literas agnouerint, ex hoc fundamento officia hominis apud eosdem deducere aggrediatur. Addit denique: *Quanquam fundamentum illud noſtrum materialiter etiam gentes ex parte admittunt, quando principia connata, quae nihil aliud ſunt, quam reliquiae imaginis diuinae, nobiſcum agnoſcunt.* Aſt ego te cum materiali & partiali tua admiſſione in malam rem abire iubeo; ita non materialiter & ex parte, ſed formaliter & in totum rudiſſimum iuxta & ad vitiligandum proiectiſſimum monſtrum es.

§. XXIX. In articulo XXIV. ſolicitus eſſe videtur Aſinius Tenebrio, ne forte aliquando pro meritis ſuis poenae loco duas domum ducere ſimul vxores cogatur. *Plures vxores quam vnam*, inquit, *domum duxiſſe contra ius naturae (vel decalogum) non eſſe implicite docet p.776. §. 16. vbi dicit* 2 *Sam.* XII. *v. 8. Deum Dauidi tanquam inſigne beneficium imputaſſe, quod ei complures vxores dederit. Nam ſingulare Dei beneficium ſi fuit aliquando polygamia, nunquam contra ius naturae, quod aeternum & immutabile eſt, eſſe poterit, add. pag.778. §. 17. p.782. §. 19.* Heic repono, me a pag 776. ad 782. §. 16.17.18. tantum referre, quae ab aliis in vtramque partem diſceptantur. Sed p. 782. §. 19. quid mihi ſuper polygamia videatur, explicare. Quod eo redit, etſi ex adductis contra polygamiam argumentis liquido & citra omne dubium colligi nondum a me potuerit, eandem directe legi naturali repugnare; ſicuti caedes, adulterium, furtum, calumnia, confectio Indicis nouitatum, & alia eidem repugnant: id tamen etiam ex ſola ratione perſpici, *optimum & maxime decorum, ſimulque ad quietem domeſticam accommodatiſſimum eſſe, vnum vna viuere contentum; adeoque hoc matrimonii genus ſine dubio perfectiſſimum babendum.* Quid amplius poſtulas ab eo, qui diſciplinam iuris naturae non aliter tractat, quam quatenus ratio ſola iam pertingere poteſt? Intende ergo tu neruos tui ingenii, quod ſentio, quam ſit exiguum, agita aures tuas, & tenta, num tua ratione vlterius poſſis progredi. Attingo praeterea ſub finem dicti loci rationes politicas contra polygamiam tam prauas, vt licet illa omnibus diuinis legibus abſolute & ſemper fuiſſet permiſſa; tamen legibus ciuilibus tanquam pleriſque ciuitatibus exitioſa proſcribi debeat. Caeterum illud circa hanc quaeſtionem de polygamia cordati facile vident, poſtquam animaduerſum eſt, multos ex ſacerdotibus ad eandem tantopere commoueri, non paucos in priuatis ſermonibus paulo liberius heic philoſophari coepiſſe, vt iſtis hominibus aegre faciant. Nam quod foeminae ad hanc quaeſtionem ſtatim incaleſcant, id inde eſt, quod nunquam digerere queant illud Heſiodeum: Dimidium plus toto. Aſt profecto vti aliquos

quos nonnullam divortiorum licentiam serio optare non abnuerim; ita paucissimos ex Christianis dari crediderim, qui duas pluresue iustas habere simul vxores cupiant Et valde simplex est, cui persuaderi potest, vllum esse principem Christianum, qui polygamiam in rempublicam introducere velit, aut serio velle possit. Sicuti nec capio, quod per licentiam potissimum polygamiae, vti aliqui arbitrantur, atheismus aditum sibi sternere moliatur. Nam ad mendicitatem ea quidem certissima via est; & si ad excitandam pietatem aliquid calamitates domesticae faciunt, longe maximum videtur pietas incrementa sumptura per introductam polygamiam, dum miseri mariti in remedium tantorum malorum beatam analysin ardentissimis precibus indesinenter sunt optaturi. Quod autem attinet Elementa Iurisprudentiae vniuersalis circa hanc quaestionem, eorum patrocinium commendabo celeberrimo Theologo D. *Iohan. Adamo Osiandro*, qui in *Obseruat. ad Grot.* p. 748 eandem propugnat sententiam. In quem itidem Indicem Nouitatum adornare licebit Asinio Tenebrioni, si nondum heic satis vapulat.

§. XXX. SEQVVNTVR iam *errores circa Decalogum*, ex quibus miror quare peculiarem voluerit locum formare Asinius Tenebrio, cum tamen ipsi ius naturae cum decalogo idem videatur. Sub isto loco articulus XXV. Indicis est. *Deum praecepta, prout duabus tabulis insculpta, & per Mosen populo Israëlitico promulgata fuerunt, ciuiles (vel forenses) leges eiusdem populi fuisse*, p. 1015 §. 4. Heic satis adparet, Asinium Tenebrionem non legisse, aut percepisse eius capitis §. 1. p. 1018. vbi *lex ciuilis dici* traditur duplici modo, *vel respectu auctoritatis, vel respectu originis. Priori sensu ciuiles leges vocari possunt omnes leges, iuxta quas in foro ciuili ius dicitur, ex quacunque demum origine promanent.* In §. 4. autem dicti capitis proponitur & reiicitur sententia HOBBESII, qui ideo praecepta decalogi ciuilia, non naturalia vocat, quod ante ciuitates nihil proprium, nihil alienum, nullum matrimonium, & quidlibet in quemlibet fuerit licitum. Haec inquam HOBBESII sententia a me refellitur. Addo autem alio sensu praecepta decalogi leges ciuiles posse vocari; nempe *respectu auctoritatis*, quam in republica Israëlitica obtinuerunt, dum iuxta istas in foro eius populi ius dictum fuit, eaedemque sanctionibus poenalibus, in foro eius populi valituris, fuerunt munitae. Quod nemo ignorat, qui pentateuchum inspexit. Poterat autem facile animaduertere Asinius Tenebrio, leges *ciuiles* & *forenses* mihi non esse vnum & idem: adeoque me non attendere heic diuisionem legis, Theologis vsitatam, qua illam intuitu materiae diuidunt in moralem, ceremonialem & forensem. Debuisset igitur prius discere Asinius quid a me lex ciuilis vocaretur, antequam rudere inciperet. Nam quantam calumniandi rabiem hoc arguit, quod in eo ipso loco *in tantum sequi me* Hobbesium addit, *a quo tamen perraro discedere soleo.* Quid ais carnificis victima? Ego perraro ab Hobbesio discedo? Ostende ergo aliquem, qui errores Hobbesii in politicis, (nam Theologiam, quam iste sibi finxit, aliorum est destruere) magis ex fundamento euerterit, quam ego in libro meo feci Nam ex illis qui ita in vniuersum eundem damnauerunt, plerique eius mentem non sunt assecuti; aliqui eum, quem damnant, ne quidem legerunt. Sicuti constat,

ſtat, vnum ex illis non imi ſubſellii, qui negotium mihi heic faceſſiuerunt, eum primum de Hobbeſianiſmo mihi impingendo inter ſocios agitaretur, tunc prima vice Hobbeſii nomen audiuiſſe, & eius librum de Ciue velut nouum ex Africa monſtrum adſpexiſſe.

§. XXXI. Articvlvs XXVI. eſt: *Nudam illam & vniuerſalem cognationem, quae ex ſimilitudine naturae reſultat, cauſam & fundamentum eſſe propter quam homo hominem diligit*, p. 6. §. 7. *In ordine autem*, p. 187. §. 18. *Nam reuera.* Quod attinet priorem locum, p. 6. §. 7. ibi verba noſtra haec ſunt. *In ordine ad alios homines conſideratus naturalis ſtatus ille dicitur, prout intelliguntur homines ſeſe inuicem habere ex nuda illa & vniuerſali cognatione, quae ex ſimilitudine naturae reſultat, ante factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter vnus alteri redditus fuerit obnoxius*, id eſt, Illi homines in ſtatu naturali inuicem viuere dicuntur, qui nullo alio vinculo praeter communem illam cognationem iuncti ſunt. Quid hoc ad fundamentum dilectionis, Aſini Tenebrio? In altero autem loco p. 187. haec verba extant: *Nam reuera ad communem iſtum amorem nulla alia requiritur ratio, quam quod quis homo ſit Natura quippe ob cauſas ſupra dictas* (p. 183. §. 15.) *reuera generalem aliquam amicitiam inter omnes homines conſtituit.* Vbi ſane patet, rationem illam communis dilectionis, *quod quis homo ſit*, plura complecti, praeter nudam illam naturae ſimilitudinem Et ſi vel maxime ſolam naturae ſimilitudinem cauſam communis dilectionis ſtatueremus, quid abſurdi inde ſequeretur? Annon Adamus cauſam dilectionis erga Euam allegabat, quod eſſet caro de carne, & os de oſſibus ipſius? Nam quod additur, (*ita vero ſentit contra illud Geneſ. IX, 6. vbi imago Dei fundamentum mutuae charitatis eſſe ponitur*) ad hoc regero; ſoli rationi, ex qua ego hanc diſciplinam deduco, ignotam eſſe doctrinam de imagine Dei, quae articulum Theologiae Chriſtianae conſtituit. Deinde dicto loco, *Geneſ.* 9. non dicitur, cauſam dilectionis eſſe, quod homo ſit conditus ad imaginem Dei; ſed hoc eſſe cauſam abſtinentiae a caede humana. Quae duo non ſunt idem, nec ex ſe neceſſario conſequuntur. Non, inquam, neceſſario ſequitur; quae cauſa eſt, quare ego hominem non debeam occidere, eadem etiam cauſa eſt, quare ego hominem debeam diligere.

§. XXXII. Articvlvs XXVII. eſt: *Dictum Saluatoris, quo iubemur proximum noſtrum diligere ſicut nos ipſos, explicandum eſſe non tam de gradu dilectionis, quam eiusdem ſinceritate*, p. 226. Ad hoc reſpondeo; diſputari a me dicto loco, defenſionis licentiae non poſſe opponi notiſſimam ſententiam Saluatoris. Nam certe, ſi illa eouſque valeret, vt in pari caſu periculi ego potius, quam alter perire debeat, vtique iuberemur proximum magis diligere, quam nosmetipſos. Ac generale eſt illud Saluatoris effatum, ex quo peti non poteſt deciſio caſus alicuius particularis, ſingularibus circumſtantiis veſtiti; quid nempe faciendum, ſi ego meipſum & alterum ſimul diligere nequeam. Nam caeteris paribus proximum cedere nobis ipſis expreſſe traditur 2 *Corinth* VIII, 13. Quid ergo aliud inde ſequitur, quam quod in illis caſibus, vbi meipſum recte praeferre aliis poſſum, τὸ *ſicut teipſum* de gradu dilectionis intelligi nequeat; adeoque

adeoque illud *ficut* in genere de dilectionis sinceritate interpretandum; sed quid in collisione salutis nostrae cum aliis sit faciendum, ex aliis fundamentis deducendum. Nam vti casus dantur, vbi ego meipsum recte praefero aliis; ita vice versa casus dantur, vbi mea incolumitas aliis postponi debeat. Hos casus tam diuersos quomodo quis ex solo illo dicto deduxerit; diliges proximum tuum sicut teipsum? Add. OSIANDER ad Grotium, p. 615.

§. XXXIII. ARTICVLVS XXVIII. est: *Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei seruus est, p. 86. & Praefat. fol. vlt. fac. 1. dantur sane.* Heic patet Asinium Tenebrionem pro more suo affingere mihi thesin, quae mea non est. Haec enim sunt verba mea, dicta p. 86. *Hactenus homo seipsum conseruare tenetur quatenus Dei seruus, & societatis humanae pars est, cui sese vtilem iussu Dei praestare debet.* Quae verba ab Indice multum discrepant. Neque *in praefatione* haec thesis extat; homo respectu socialitatis seruus Dei est. Sed hoc tantum dicitur: *Cum religio, quatenus ad disciplinam iuris naturalis pertinet, intra sphaeram huius vitae terminetur; eo quoque intuitu ad socialitatem referri potest, quatenus illa societatibus hominum efficacissimum vinculum praebet.* Quae assertio nequaquam repugnat illi thesi, quod causa obsequii, Deo ab homine debiti, sit creatio, & alia beneficia, quae a Deo in hominem conferuntur. Caeterum illud obiter obseruandum, dum in hoc & quibusdam aliis articulis Asinius Tenebrio nihil causae allegat, quare assertionem meam reiiciat; non obscure ipsum hoc sibi auctoritatis arrogare, quasi quod ipse non capit, aut quod etiam absque ratione ei displicet, aut quod in obsoletis suis compendiis non reperit, citra vlteriorem inquisitionem damnari debeat. An tanta auctoritas Asinio Tenebrioni sit tribuenda, si nullum aliud praeter hunc Indicem Nouitatum specimen ediderit, vehementer dubito.

§. XXXIV. ARTICVLVS XXIX. est: *Nullam esse morum honestatem & innocentiam vbique & extra societatem seruandam, seu citra reflexionem ad alios homines in praefat. fol. vlt. fac. 1.* Est vir constans Asinius Tenebrio; ad finem vsque Indicis retinet morem meas theses detorquendi. Nam nusquam a me dicitur: nullam morum honestatem vbique & extra societatem esse seruandam. Sed ita dico: *Quaenam sit illa morum honestas & innocentia, vbique & extra societatem seruanda, seu citra reflexionem ad alios homines, nondum dispicere potui.* Si ergo quid voluisset agere, debebat exemplum eiusmodi morum honestatis afferre. Et tunc meum fuisset, vltro tam ingenioso viro pro communicata sua sapientia gratias agere.

§. XXXV. POSTQVAM Asinius Tenebrio dudum omnem pudorem consumserat, circa finem nihil interesse putauit, quid infelicibus chartis illineret. *In naturali statu,* est articulus XXX. *neminem altero superiorem esse, cuius arbitrio voluntatem suam, suumque iudicium submittit, p. 143. & 763. Sic pater filium, & maritus vxorem non regerent, nec iis dignitate, iudicio, robore corporis, animo, & aetate praeualerent.* Quis liquido iurare potest, ista ab homine pronunciata esse? An oblitus es, stipes, te paulo ante allegasse paginam 6. vbi

ſtatus naturalis in ordine ad alios deſcribitur, prout homines ſeſe inuicem habere intelliguntur ex nuda illa & vniuerſali cognatione; quae ex ſimilitudine naturae reſultat, *aut factum aliquod aut pactum humanum, quo peculiariter vnus alteri redditus fuerit obnoxius.* Aut ſi haec obſcura tibi videbantur, an non legiſti p. 146. §. 5. illos a me dici in naturali ſtatu viuere, *qui neque communem dominum habent, neque vnus alteri paret, aut imperat.* An nondum adhuc capis, inter maritum & vxorem, inter patrem & liberos pactum & factum humanum intercedere, ob quod vnus alteri peculiariter redditus fuit obnoxius, & arctiore vinculo coniunctus, quam communis illa cognatio, ex ſimilitudine naturae reſultans, ferebat? An nondum inquam intelligis, maritum cum vxore, patrem cum liberis non viuere inuicem in ſtatu naturali; quia maritus vxori, & pater liberis imperat. An forte haec ideo noua tibi videntur, quia quid ſit vxori ſuae imperare ignoras?

§. XXXVI. Opinione citius deſtituit nos Aſinius Tenebrio. Expectabamus integrum ſyſtema Theologiae nouae, per omnes locos deductum. Nunc repente finem mimo imponit, promulgato tamen prius *ingenti errore circa magiſtratum politicum. Principi (abſoluto puta) iniuriam ſubditis inferenti, ſi euitandi locus non ſit, vi occurri poſſe,* p. 1004. 1006. & 1007. *contra illud 1 Petri II,* 18. Vbi primo notandum, in hac quidem quaeſtione a me Principes abſolutos & limitatos, ſeu qui in certas leges fundamentales & pacta cum populo ſuo conuenerunt, non diſtingui, modo reuera habeant ſummum imperium. Ergo ex Aſinii Tenebrionis doctrina nihil obſtat, quo minus principibus limitatis a ſubditis reſiſtatur. Deinde falſum eſt, quod ego definitiue aut poſitiue aſſeram, Principibus iniuriam inferentibus vi occurri poſſe. Verba mea haec ſunt, p. 1004. *Dum hoſtem pro Principe induit, ciui quoque obligationem, qua is ei deuinctus tenebatur, remiſiſſe intelligitur. Etſi fuga heic, quantum poteſt, ſit arripienda, ac tertii alicuius patrocinium quaerendum, cui nulla aduerſus Principem iſtum obligatio. Quin & ſi fugae via non datur, moriendum potius, quam occidendum eſt, non tam propter ipſius Principis perſonam, quam propter totam rempublicam, quae tali occaſione grauibus fere turbis ſolet inuolui* Sic & verba paulo poſt ſequentia ſatis oſtendunt, me nihil heic poſitiue definire. *Eſt inſuper & illud obſeruandum, ſi vel maxime concedatur, interdum alicui ciui nefas non eſſe, ſalutem ſuam vi contra atrociſſimas iniurias ſuperioris defendere,* &c. Pagina 1006. reiicio pernicioſum illud dogma politicae Graecanicae de tyrannorum caede licita: *Illi ſane ferendi non ſunt, qui ita crude iactant, regem, vbi in tyrannum degenerauerit, poſſe a populo exui imperio & puniri.* Pagina 1007. §. 7. recenſetur a me Grotii mens ſuper hac quaeſtione, vbi iſthaec potiſſimum ſententia a me probatur; *nulli Principi competere poteſtatem ex mera libidine innocentem occidendi, vt huic nullo modo reſiſtere* liceat; ſeu, quod eodem redit; *nullus Princeps, quando innocenti ciui vltimum exitium intentat, ſuo iure poſtulare poteſt, vt innocens ille ſibi non reſiſtat.* Ex qua aſſertione tamen non arbitramur ſequi hanc, aut eidem aequipollere: ſubditus principi extremam iniuriam intentanti recte poteſt vi reſiſtere. Non inquam ſequitur; ille ſuo iure poſtulare nequit, vt ipſi non reſiſtam: ergo ego eidem recte poſſum reſiſtere.

Nam

Nam ex alia ratione, praeterquam ex iure iniuriam inferentis, illa resistentia fieri potest illicita. Probatur autem ista assertio duplici argumento; tum quia eiusmodi potestas ad salutem ciuitatis nihil facit, ex qua sane amplitudo imperii ciuilis est metienda; tum quia illa a ciuibus imperanti collata intelligi nequit. An autem sacrae literae in hac quaestione peculiare quid disponant, aliorum est inquirere. De caetero ea mihi doctrina ciuitatibus vtilissima videtur, vt ciuibus quidem inculcetur, personam Principum esse sacrosanctam, eorumque ingenia ferenda; Principibus contra diligentissime imprimatur, non solum homines se esse, sed & hominibus imperare, quorum ea indoles, vt atroces & continuatae iniuriae eos demum ad desperationem adigere queant. Sed & valde dubito, an in hac quaestione recte allegetur dictum 1 *Petri* II, 18. Sane enim Apostolus in genere ibi docet, etiam σκολιοῖς, asperis dominis parendum esse, qui colaphis & flagellis per morositatem plus quam par est in seruos saeuiant: nequaquam autem eam quaestionem definit, an seruus iugulum quoque praebere immotum debeat domino, trucidare innocentem volenti. Et nescio quam indignum videtur, conditionem liberi alicuius populi mancipiorum conditioni aequare; parique modulo metiri seruum exiguo aere emtum, quem pro lubitu Dominus vendere iterum possit, cum populo aliquo ex multis myriadibus virorum fortissimorum constante; qui ex singulari affectu, aut ob merita maiorum, propriaeque opinionem & spem virtutis summum imperium in aliquem vltro contulit. Denique qui citatur ab Asinio GERHARDVS plane mecum facit, *Articulo de Magistratu politico*, inprimis §. 483. circa finem.

§. XXXVII. DESTRVCTO Indice superest, vt etiam conclusionem tanto opere dignam consideremus. Ex qua sole meridiano clarius patebit, quem scopum sibi perditissimus furcifer propositum habuerit. Quanquam enim fortasse alius articulorum istorum sit auctor, alius autem appendices maledicentissimas addiderit, opusque tam nobile in lucem protraxerit: tamen ista iam ita curiose mihi discernere non vacat, & tantisper Asinius Tenebrio vniuersi libelli famosi auctor habebitur. Ille calido mihi sanguine, aut puluerulento potius tergo poenas dabit. Ille erudito orbi prostituetur tanquam monstrum ex ignorantia & malitia conflatum, quod ex inuidia furore mixta tam nefario modo, probisque omnibus detestando famam meam maculare, & ad fortunas meas subruendas viam sibi aperire voluit. *Quem*, inquit bellua, *corruptarum nouitatum pruritus praepostere instigat contra iuris naturae & diuini solida fundamenta, is vnicum omnium instar sibi commendatum habeat Pufendorfium, a quo vnius anni spatio tam immensum nouarum opinionum cumulum sibi comparabit, quos omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam ei adimere non valebunt.* Quin desinis latrare nouitates nebulo? quo ipso aut ruditatem tuam debuccinas, aut meum ingenium aut industriam commendas. Quid enim non in omnibus artibus & disciplinis aliquando nouum fuit? Quod si eo solo nomine fuisset proscribendum, vniuerso generi humano intra barbariem erat haerendum. Cum porro hoc seculo tanta bonorum iuxta ac malorum sit librorum copia, nil nisi ludibrium eruditis debet, qui libros edere vult, in quibus nihil plane noui occurrat, aut saltem vbi quae ab aliis minus exacte traduntur, curiosius non discutiun-

cutiuntur & expoliuntur. An credis, si quis ex quatuor aut quinque libris sextum compilauerit, aut ex quadraginta codicibus in machinam versatilem dispositis, quam ipse in sella versatili sedens in vertiginem det, ad eum fere modum, quo Peripateticorum Intelligentiae orbes coelestes rotant, farraginem aliquam sine iudicio congesserit: illum aliud agere, quam vt tabernas aromatariorum cucullis instruat? Caeterum quod istae, quae a me tradi arguuntur nouitates aut corruptae sint, aut solidis iuris naturae & diuini fundamentis repugnent, ex Indice isto expurgatorio hactenus nondum adparuit. Et si quis alius sit eruditus, qui honesto modo quaedam a me tradita in disquisitionem vocare velit, sentiet non defutura mihi, quibus mea defendam. Eiusmodi enim stolidorum Indicum confectores, ac famosorum libellorum architectos non magis inter eruditos numero, quam asinos inter citharoedos: quibus displicere bonis & cordatis placere est. Abite sues, nihil vobis oleo. Illa vero furiosi plane & mente mori vox est, intra vnius anni spatium tam immensum nouarum opinionum cumulum a me posse addisci, quas omnes orthodoxi Theologi per omnem vitam alicui adimere non valebunt. Quaero enim ex te, totius Arcadiae auritissima bestia, illae nouitates, quae ex me intra spatium hauriuntur, suntne verae, an falsae? Si verae sunt, quid circa illas orthodoxis Theologis negotii est? Aut cur illi circa eas conuellendas aliquid operae sumant? Nisi forte Theologorum esse credis, barbariae sese defensores praebere, obsoletis naeniis scholas occupatas tenere, bona ingenia opprimere, importunissimam dictaturam in omnes eruditos exercere. Sin autem falsae sunt meae nouitates, tunc tu vero nescio quam miseros & stupidos homines mihi narras, qui vniuersi per tantum temporis spatium non possint subuertere falsa dogmata viri neque proceritate corporis eminentis, neque prolixo barbitio venerabilis, neque vim miracula faciendi aut diabolos expellendi sibi vindicantis, neque somniorum suorum praesagia, neque doctrinae suae papalem infallibilitatem iactantis, & quod maximum est, qui nunquam per somnum carmina fecerit. Post tam stolidam sententiam Asinius Tenebrio iam demum intima pectoris sui recludit, & quid ad famam meam infestandam ipsum compulerit, non obscure fatetur. Nimirum illi Magnatum & Nobilium filii, qui informatione mea vsi sunt, & adhuc vtuntur, Asinium eiusque complices tanta inuidia aduersus me impleuerunt, vt crepandum ipsis fuisset, nisi hac via virus suum ex parte euomere licuisset. Hos vt abs me auerterent, non alia potior aut magis compendiosa via fuit visa, quam de nouis dogmatibus religionem tangentibus rumorem spargere. Quo audito quis amplius suos filios mihi commendaret: Praesertim cum matres eo vocabulo audito mirum in modum soleant exhorrescere; & trepidae pressere ad pectora natos. Et spes erat, plerosque concionatores aulicos, qui fere circa dirigendam puerilem informationem Palinuri vice funguntur, in patres descensuros. Vis tu filios tuos commendare Pufendorfio? Per omnes Deos Deasque ne feceris, si ipsorum salutem amas. Ille Heidelbergae vixit, vbi Lutherani aeque ac Caluiniani vinum libentius quam cereuisiam bibunt. Ille habet mira principia; non credit amplius in quatuor elementa, nec in sanctissima decem praedicamenta. Ab isthoc viro liberi tui ita

ica corrumpentur, vt compendium logices & rhetorices, quo recitari audito tanto folebas gaudio perfundi, deinceps nauci fint facturi. Et habet entia moralia, quibus confpectis afini in rabiem aguntur. An non audifti, quod Monzambanum legit, qui tamen Iefuitis tantopere eft inuifus, & Hobbefium, qui librum de diabolo fcripfit. Imo credit ille, horrefco referens! multos afinos binis pedibus incedere. Quin tu ergo potius commendas eos alicui viro pio & fimplici, qui ab antiqua pedanteria ne latum vnguem difcedit, qui iuxta fuam in re literaria fimplicitatem nulla entia moralia intelligit. Qui meris medullis difcipulos fuos pafcit, ficut quondam Chiron Achillem, ex quo cibi genere magni heroës proueniunt, qui Troiam vel biduo expugnare queant. Ac qui infuper recreationis caufa cum filiis tuis lectiones faltatorias repetere poterit, circa quas ipfi fubtiliffimum iudicium, non minus quam circa generofiffimas fpecies aquae vitae. Quis iam dubitauerit, quin confeftim quicquid eft nobilis iuuentutis Pufendorfio vale fit dicturum, & ingenti agmine pium illum doctorem. Equitum S. fimplicitatis Commendatorem magnum, ftipaturum, eiusque crumenam inaniis turgentem auro oppleturum? Aft mi nimium odiofe obtrectator, credas hoc mihi velim ex animo loquenti. Si vel maxime ego in Mofchovia, vti tu auguraris, Knefius factus fuero, tu tamen profecto Afinius Tenebrio manebis. Ergo brutalibus tandem tuis affectibus fraenum impone, & fi quid in caduca hac mortalitate curas, id vnum cura, vt ne deinceps vnquam Indices Nouitatum edas. Et vt videas, me calumnias tuas nauci facere, en verba tua bona fide repraefento. *Multos quidem*, (non obftantibus iftis nouitatibus) *Magnatum, & Nobilium filios Heidelbergae olim habuit difcipulos*, (quo nomine etiam nemo, qui arces fuas extra lunam poffidebat, ibi me oderat,) *& iam Londini in Suecorum Vniuerfitate habet*, (*vt fama fertur*.) *Attamen eorum neminem ex abortu fuo Monzambano & damnato Hobbefio, quos ipfis continuo inculcare ftudet, quidquam praeclari docuit. Hos accepta eorum pecunia, fplendide inanes domum remittit, fic fuae crumenae, & non ingenio eorum confulit. O tempora o mores!* Vbi miror impuri nebulonis belluinam incogitantiam, quod cum nuper tantam doctrinae meae efficaciam tribuiffet, vt ab omnibus Theologis per totam vitam extirpari nequeant, quae a me vno anno hauriuntur; iam omnes a me difcipulos fplendide inanes dimitti ganniat. Sed talis eft Afinius, vt fua mendacia ipfe deftruat. Difcipulos meos quod attinet, eorum duas poffum facere claffes; alii publicas tantum & priuatas meas frequentarunt lectiones; alii infuper peculiari meae commendati fuerunt curae. Circa priores nos, qui publice in Academiis docemus, pari cum concionatoribus iure fruimur, vt fi quod noftri eft officii fecimus, de profectibus auditorum rationem non reddamus. Qui capere vult, capiat. Et tamen multos eorum nominare poffum, qui honorificam adhuc mei memoriam retinent. Ex iis qui priuata mea difciplina vfi funt, quidam ad infignem eruditionis gradum peruenerunt, amplisque muneribus & in hoc regno, & in Germania admoti funt; qui fummum in me amorem quauis occafione teftari non intermittunt. Qualem fi Afinius Tenebrio vnum haberet, dudum eius effigiem in domus fuae infigne publice fufpendiffet. Fuit vnus & alter, qui minores profectus fecit.

Et quis vnquam fuit doctor, qui omnes suos discipulos quantum cuperet eruditos praestare potuit? Certum tamen mihi est, neminem eorum vnquam culpam in me collaturum. Imo vt videas, Asini Tenebrio, quam parum tuis mendaciis mouear, iam publice denuncio, si quis tales meae informationi commendare velit adolescentes, qui vel stupidissimo sunt ingenio, vel animum a literis plane auersum gerunt, nil nisi arma & venationem spirantes, aut qui sub prioribus praeceptoribus nulla fundamenta posuerunt, & intra annum abs me vniuersam eruditionem deglutire habent, aut qui dimidiam partem temporis domi apud parentes, reliquam heic in Academia consumere volunt, aut qui formosarum amore puellarum flagrantes maximam diei partem dulcissimis confabulationibus absumunt, per reliquum tempus domi mellitorum labiorum & selibrium mammarum memoriam ruminantur; hos omnes denuncio apud me parum aut nihil profecturos; quin me susque deque habere, an tales mihi commendentur vel non, praesertim vbi culpam deinde in me conferre velint. Quin & hoc insuper addo, si quis semicruda adhuc studia abruperit, & praematuris sese peregrinationibus vel discursationibus potius dederit, apud eundem paucissima literarum vestigia, vbi domum reuersus fuerit, adparitura. Inprimis autem arguit Asinius, quod ex Monzambano & Hobbesio discipulos meos nihil praeclari doceam. Ergo sufficit, quod ex caeteris libris, quos ipsis praeterea inculco, aliquid praeclari doceam. Priorem autem ne deinceps quoque discipulis meis commendem, Asinius quidem Tenebrio me nunquam prohibebit. Hobbesium autem & Grotium, qui tam multa a religione nostra abeuntia suis operibus immiscuerunt, ne amplius iuuentuti praelegere cogerer, librum meum praecipue edidisse me professus sum; in quibus non omnia a me probata fuisse, ille ipse meus liber satis testari potest. Quod autem furcifer Monzambanum abortum meum vocat, ad id repono, me nunquam id scriptum pro meo agnouisse, vtut nolentem volentem publica me fama eius auctorem ferat. Inde mea nihil refert, an ab Asinio iste liber abortus vocetur. Id tamen dicere non verear, non erubescere auctorem, quisquis is est, eo foetu debere, qui tanto cum applausu per cultissimam Europae partem a cordatissimis quibusque sit receptus; & cuius impugnatores non multo ampliorem gloriam reportarint; quam confectorem Indicis Nouitatum manet. Illud tamen nescio, an quis mihi sit suasurus, vt, ne Asinio Tenebrioni prae inuidia ilia rumpantur, repudiare debeam liberalitatem quorundam Magnatum, & aliorum, qua operam meam, si non semper euentu, tamen fide aestimandam prosecuti sunt; praesertim cum tam raro nostri ordinis homines aureus imber inundare soleat. Neque tamen erat, quare Asinium tantopere mea crumena angeret; quippe cum hanc praecipuam mearum diuitiarum partem ducam, quod nemini debeam. Cui rei tamen non parum contulisse iudico, tum quod vxor mihi contigit parum sumtuosa, tum quod nullos libros propriis sumtibus edidi. Caeterum illud optime in rebus humanis comparatum est, quod inuidia sibi ipsa supplicium est; quae tunc demum asperrima tormenta admouere est censenda, quando ad confessionem doloris sui inuidos cogit. Et quantopere istum nebulonem excruciari arbitramur, qui continere sese amplius nequit, quin

excla-

exclamet; *o tempora! o mores!* Quid enim heic clamor aliud arguit, quam dirissimis morsus, quibus iste proprium sibi pectus lacerat, dum me aliquo inter eruditos numero, se non nisi Asinium Tenebrionem videt. Perge igitur inuidia aestuare, furcifer, angere dies noctesque, excoque infidum istud pectus, pallesce, exaresce, a laqueo demum vesaniae tuae remedium pete, vt ista impura anima per dignam se portam triumphalem exitum inueniat.

§. XXXVIII. Restat vt etiam executiamus auctoritatem magnorum virorum, quos Asinius Tenebrio aduersus me testes excitat, quibus & ego & liber meus vehementer displicuit; ne forte solus Asinius ex inuidia aut ruditate nos allatrare videatur. Grauissimum sane praeiudicium, vel doctrinae valde irregularis, vel morum plane difficilium, caetera dissentientes in me improbando conspirare. Eo curatius horum testimonia discutienda mihi erunt, vt quatenus Asinii causa per ista subleuetur adpareat. Primo igitur loco prodeant Professores Londinenses. *Nobis insuper a fide dignis nuperrime relatum est, ipsos Professores Londinenses praesertim Theologos Lutheri animositate Pufendorfium iamdudum multorum errorum accusasse, quem tamen Procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conseruauit, &c. Relatum est*, inquit, *nobis nuperrime.* Vbi credamus Asinium Tenebrionem aulam suam habere? Nam illam longe abhinc sitam esse arguit, quod *nuperrime* demum audiuit rem, quae iam ante annum non sine strepitu gesta est; cum tamen istum nebulonem plus satis curiosum circa rumusculos de me captandos fuisse adpareat. Et tamen dum dicit illos *iamdudum* me errorum accusasse, cum mihi demum paulo ante editum superiore anno librum meum innotuerit, illos nescio quid in me machinari; suspicionem excitat Asinius, quasi dudum arcana quaedam commercia ei cum istis intercesserint, vt quid iidem aduersus me parturirent, longe ante ipsi innotuerit. *Relatum est nobis*, inquit. Quo argumento probabis, *Asini Tenebrio*, tibi non potius haec fuisse verba adhibenda; quaeque ipse miserrima vidi, & quorum pars magna fui? Num etiam ex te scire possumus, quinam sint isti *viri fide digni;* num fortasse mendacio tibi illuserint? Nam si neminem habent praeter te; abs quo commendentur, non erit, qui magnam istorum verbis fidem est adhibiturus. Cur etiam aut tu fuisti tam incuriosus; vt quinam forent isti errores non inquireres? aut si de istis intellexisti, quare erudito orbi tantorum virorum obseruationes inuideres, quae magnum lumen Indici tuo potuissent afferre? Sed quid multis ambagibus vtor? Mi Asini Tenebrio, affatim quidem est tibi improbitatis, vt sis nebulo; sed ad id parum tibi esse astutiae patet, vt scelera tua paulo tectius possis expromere. Nam hic ipse Index a Theologo quopiam Londinensi confectus est, qui iam dirissimis sese exsecrationibus deuouet: illum sibi ab Asinio Tenebrione furto subductum, ac quibusdam in locis interpolatum, seque inscio typis exscriptum. Sic vt iste quidem satis tenuem tibi referat gratiam pro tuo elogio, quo Lutheri animositatem ei tribuis; cum ipse vice versa palam iactet, te vt furem & nebulonem egisse. Verum super hac re in iudicio videbimus. Caeterum postquam ad hunc locum peruectus sum, solenniter prius protestandum est, me,

quae

quae mox narraturus sum, non referre animo iniuriandi; sed ex ineuitabili necessitate famam meam ab omni sinistra suspicione purgandi apud omnes, in quorum manus Index iste facerrimus peruenit; ad quod plurimum facit, si ipsi intelligant, quodnam heic loci Indicis fuerit fatum. Neque vero crediderim illum fore cordatum, qui vitio mihi vertat, quod nihil eorum dissimulem, quae ad tuendam meam existimationem faciunt. Concessit mihi Deus, vt quantulumcunque nomen inter eruditos nactus sim, ac largitus est stationem, vltra quam ambitionem meam non profero. Sed cum tam illud, quam haec diu stare nequeat, si talis sum, qualem Asinius Tenebrio mentitur, indignus sane & diuina illa gratia forem, & tanto summorum iuxta ac mediocrium hominum fauore, si vnius vel alterius inuidi calumniis opprimi me per silentium paterer. Sed & cognatis atque amicis, quin vniuersis meis popularibus merito erubescendus haberer, ni tantum mihi inesset facultatis, vt rudissimi hominis deliria dissipare possem. Seponatur ergo paulisper respectus aliorum, quoad meae famae & quae inde dependet fortunae consultum sit. Iacturam alii faciant existimationis suae merito suo, qui immerentem foedissima labe adspergere non erubuerunt. Frustra quis dignitatem suam mihi occinit, quando ipse ferrum iugulo meo intentat. Id tamen mihi gratulor, quod nullus Professorum ex natione Suecica huic sese negotio immiscuerit, vt ne mihi necessum foret, quaedam parum honorifica memorare de vllo ex ea natione, cuius fauorem in me meosque semper sum expertus pronissimum. Quod si illis, qui me tam atroci modo impugnarunt, acerbum videatur, sua facta propalari; habent quod Asinio Tenebrioni indignentur, qui scrinia ipsorum expilauit, & iam obelo confossum Indicem in lucem protraxit. Istum nebulonem, istum plagiarium, istum calumniatorem, istum famosorum libellorum architectum mecum exsecrentur. Duas tamen vias videre videor, qua excusari possint ea, quae in me isti egerunt, sane a communi iure, & modo inter honestos viros agendi non parum abeuntia. Vna est, si heroico sese spiritu actos dicant, quem ad vulgares agendi regulas non alligatum, creditur, cuique adeo iura nata non sint. Atque hoc ipsum non obscure insinuat Asinius Tenebrio, dum *animositatem Lutheri* illis tribuit; quem sane virum animos supra communem sortem gessisse nemo est ex nostratibus, quin agnoscat. Dicant ergo, se habuisse heroicum Lutheri spiritum, sed qui per diurnitatem temporis vehementer degenerauerit, aut qui in impura vasa infusus ex generosissimo velut vino in mordacissimum acetum abierit. Ni malint vti dicto Poëtae: aetas Parentum peior auis tulit nos nequiores, mox daturos progeniem vitiosiorem. Accedit & hoc, quod vnus ex illorum numero quondam de altero, qui non parum ad conflandum hocce negotium contulit, pronunciauerit istud dictum; Deum, si insigne opus efficere velit, excitare ingenia heroica; (ita *Winstrupius de Nicol. Beckmanno.*) Id quod in vulgus heic notum est. Imo & vnus eorum (*Iosua Schwartzius*) cum proximo anno ipsi mitra doctoralis inter tubarum clangores imponeretur, a quopiam studioso, qui in eius culina diu ossa arroserat, inter enormia alia elogia *pretiosus Dei filius* (Gottes werther Sohn) nuncupatus fuit; quod nomen soli Seruatori nostro in lingua Teutonica tribui omnes linguae eius periti norunt

runt. Et ſane, quicquid eſt Iudaeorum per orbem terrarum diſperſum, huc velut ad nouum Meſſiam confluxiſſet, ni iſtis Sueciae regno interdictum foret. Talis tantusque quare non heroëm ſe ferre poſſit? Altera autem via paulo ſimplicior videtur, ſi nempe pertinaciter haereſeos arguere pergant articulum XVII. Indicis, ſupra excuſſum: ſe affectibus ſuis imperare non potuiſſe, nec debuiſſe; ſe pro orthodoxis Theologis non fuiſſe habendos, ni affectibus frena laxarent: iis ſeſe adeo occaecatos fuiſſe, vt Puſendorfii librum damnauerint, antequam intelligerent, vt neque Chriſtiani hominis officium, neque aetas aut dignitas, grauitasque muneris, nec reſpectus cenſurae & adprobationis regiae, neque amicitia mecum quondam culta, neque officia quaedam illis a me exhibita, vel paululum ipſos retinere potuerint, quo minus tanquam deterrimum me haereticum diffamarent; aut ſaltem damnationem ſuam eouſque ſuſpenderent, quoad meam mentem & explicationem ſuper iſtis articulis audiuiſſent. Sed dum iſti deliberant, vtra via ſeſe excuſandi ipſis magis ſit ad palatum; ego interea rem, prout eadem heic notoria eſt, fideliter referam, non eo fine quidem, vt aliquem velim infamare, ſed vt famam meam contra Aſinii Tenebrionis calumnias aſſeram, qui iſto velut praeiudicio me premere inſtituit. Cum igitur ad finem iam properaret libri mei impreſſio, animaduertere licuit, tres potiſſimum, inter quos hactenus ſimultas, aut frigida valde amicitia fuerat, repente ſyncretiſmum velut coiuiſſe; concurſare, trepidare, crebra inter ſe conuenticula agitare; (*Beckmannum, Schwartzium & Chriſtianum Foſſium.*) Cui fundamento noua iſta amicitia innixa ſit, ſequentia oſtendent. Vt factioni robur & auctoritas accederet, adſciſcitur aliquis (*Petrus Winſtrupius*) cuius canitie caeteri abuterentur, vt, velut poſt Aiacis clypeum Teucer latitans, ſagittas ſuas eo tutius in me emittere poſſent. Plures ſolicitantur, ſed qui tamen parum glorioſum huius rei finem augurantes, ſacramento iungi recuſarunt. His ergo velut quadrigis Bellona in librum meum irruitura inuehebatur. Stimulabantur illi contra me pari fere odio, cauſis diuerſis. Ardebat vnus & alter paedagogicam quandam dictaturam in nos ſibi ſtruere; cuius quietam poſſeſſionem ſibi me heic ſaluo deſperabant, vtpote apud quem eiusmodi vana arrogantia riſum potius, quam venerationem excitare ſolet; & qui ideo legibus cuique muneri ſuos limites praeſcriptos arbitratur, ne quis pro ſua libidine aliis inſultare praeſumat. Alius hancce compendioſiſſimam iudicabat viam inclareſcendi, ſi me ſubuertiſſet; qui perfectiſſimae cuiusdam, & ad quintam vſque eſſentiam ſublimatae Theologiae ſpecimen credebat, Indicem Nouitatum in Puſendorfii librum congeſſiſſe. Alius denique me ſepulto & ſummam eruditionis famam, & lautiſſimam fortunam ſibi ſperabat acceſſuram; qui me viuum ſuis luminibus, vtut toto vertice ſupra ſit, officere putabat. Et commendatione digna eſt vnius (*Schwartzii*) ex iſto numero ingenuitas; qui apud amicos non amplius negat, hanc ſibi intentionem fuiſſe, vt ego ab hac Academia dimouerer. Id tamen ſe nunquam quaeſiuiſſe, vt fortunae meae ruinam procuraret. Eſſe enim S. Regiae Maieſtati longe plurimas ſtationes, in quibus opera mea vti poſſit; quibus non obſtet, ſi vel maxime ego quaſdam erroneas opiniones foueam. Cui ego quidem pro ſingulari ſua beneuolentia, ex qua

pro mea promotione tam solicitum sese exhibuit, dignas gratias ago; vicissimque opto, vt ille aliquando Martyrum corona potiatur, quae iam iam capiti eius quondam imminebat, ni fuga sibi consuluisset; quo ipsius nomen deinceps pro nigro rubrum in Calendario stet. Simulque rogo, velit eiusmodi commendatione mei ad splendidius officium deinceps supersedere. Cum ergo & caeteris sociis mea promotio tantopere cordi esset, vt finem suum obtinerent, nullam faciliorem viam sibi relictam iudicant, quam vt calumniam mihi intentarent, cui semper apud semidoctorum fecem eruditissimus quisque patuit, me noua habere principia, me iuuentutem ita corrupturum, vt non amplius antiquum Donatum sit veneratura. Accendebat ista vnus ex sociis, qui subinde in typographiam currebat, & cum pleraque pro sua simplicitate, quam ille tantopere in iure naturali commendare solet, non caperet, mire eadem traducebat. Augebat suspicionem, quod ego prohibuissem, ne antequam opus perfectum foret, singulae paginae hinc inde raptarentur. Hinc certa fides monstrosum esse, quod tam solicite a me occultaretur. Quid multis? Indicitur concilium solenne Ceruiae, Pontificiae ditionis oppido, missa Spiritus sancti cantatur, & post aliquot sessiones vnanimi Patrum consensu statuitur, Pufendorfium haereticum esse faciendum. Offertur decretum Concilii Pontifici ratificandum, (nam vt ipse Conciliis intersit, recentiores doctores eius maiestate indignum ducunt.) Ille laudata patrum pietate decretum approbat, & annulo piscatoris obsignat. Hoc facto duo quidem ex sociis in latibula sua se recipiunt, nec apertius deinceps negotio immiscentur, ex euentu animos sumturi, aut si secus res cadat, extra periculum subducti. Reliqui duo negotii executionem in se recipiunt; somniaturi haereses, si non inuenirent. Noua tamen spes oritur, fore, vt si diligenter inquirerent, magnam vim nouitatum sint deprehensuri, quod certus homo duo folia de praefatione, digitis forte fortuna adhaerentia, e typographeio attulisset; in quibus occurrebant ea verba, quae concilio isti expresse opposueram; quibus tritum illud ne sutor vltra crepidam, occinebam iis, quos ad sumendam in eiusmodi scripta censuram fastus, ignorantia, aut petulans πολυπραγμοσύνη impellit. Interea liber absoluitur, ego Holmiam proficiscor. Et iam in publicum emergere incipiunt, quae hactenus in me cusa fuerant consilia. Primo in prologi vicem epistola Holmiam scribitur, hoc fere argumento, insignem grauitatem praeferente: Prodire iam in publicum Pufendorfii librum, quem ipsi tamen nunquam viderint, quod is noluerit quenquam nasum suum in eo exercere, priusquam S. Regiae Maiestati, cui inscriptus est, offerretur. Quia tamen sibi eius libri censura non fuisset oblata, se excusatos haberi velle, si quid iste orthodoxae religioni, quae ipsorum humeris, tanquam Atlante coelum, potissimum niteretur, contrarium contineret. Petebant praeterea, vt sibi denuo liber iste censendus committeretur; in quo negotio ipsi magna cum circumspectione essent progressuri, & nullam mihi iniuriam illaturi. Nam illos Illustrissimos Regni Senatores, qui iussu S. Regiae Maiestatis librum meum adprobassent, tam profunda non instructos fuisse sapientia, vt de iure gentium iudicium ferre potuerint; cum politicorum nemo tam demens vnquam fuerit, vt priuilegium infallibili-

fallibilitatis sibi arrogaret. Adduntur & quaedam de Monzambano, quem ego auderem priuatim heic legere. Eum in Germania publico Caesaris edicto proscriptum, (quod sibi solis sit conspectum.) Cum autem hoc regnum prouincias possideat in Germania, metuendum esse, ne haec belli causa arripiatur, & Croatis, milite ferocissimo, Septentrio inundetur. Respondebatur ad has literas a superioribus leniter & humaniter: quiescerent, & rerum suarum satagerent. Librum meum esse politicum, nec ad Theologos quidquam spectare. Iam S. Regiae Maiestatis censuram & adprobationem accessisse. Neminem in ipsos ob eum librum culpae quid collaturum; nec rationem eius rei ab illis reddendam, quae nunquam ipsis foret commissa. Tanta lenitas istorum hominum pertinaciam magis accendit; nec ita facile concilii sui decreta eludi debere arbitrantur; praesertim cum iam dirissima quaeque de libro meo in vulgus spargere coepissent, quae ita repente vana deprehendi auctoritati suae parum conducere censebant. Interea ne ipsi in me ex inuidia rapi aut consueto vitilitigandi morbo agitari viderentur, aliae literae scribuntur ad certum Theologum, tunc Holmiae agentem, in quibus aliqua loca libri mei quasi errorem fouentia annotantur, ac iste rogatur. vt pro eo feruore, quo circa religionem flagret, hanc rem apud Illustrissimos Regni Proceres diligenter insinuet, & quantum ex meo libro verae religioni periculum immineat, solicite demonstret. Easque literas iste vni & alteri ex praecipuis regni officialibus recitauit; qui facile infamem fraude animaduersa, auctorem earundem & foedas calumniandi artes grauiter sunt detestati Nullam enim aliam subscriptionem illae literae praeferebant quam hanc: *Hafniae. Tuus quem ex fama nosti.* Qua epistola etiam Theologis Hafniensibus, viris sane cordatissimis, non leuis iniuria fuit illata, quasi ipsi, vbi quid in libro meo desiderarent, non ingenue & aperte, prout viros bonos & doctos decet, fuissent monituri, sed per tramites non nisi nebulonibus vsurpatos forent grassaturi. Enim verone quis aliquem Hafniensem in suspicionem vocet, istae literae Londinum habent patriam; ac retulerunt mihi aliquot viri, qui earum literarum autographum apud dictum Theologum huc reuersum viderunt, sese manum probe agnouisse. Nec difficile erit; eum scriptorem obscurarum epistolarum in lucem protrahere, si quidem in eam rem serio inquiratur. Vbi miror inficetam plane astutiam illius scriptoris, quod speraret, sese tam prudentibus viris ita facile illudere posse; cum potius vel sola haec fraus istos conatus plane redderet suspectos. Iam tertius a publicatione mei libri mensis labebatur, & Index in formam embryonis coalescere videbatur, ac non obscura vitae signa dabat; cum alius ab istis insultus (vt Asinii Tenebrionis vocabulo vtar,) tentatur. Obstabat quippe adhuc censura & adprobatio regia, quae non sine specioso aliquo obtentu proculcanda erat. Qui facile inueniri poterat ab hominibus, queis conscientia qualitercunque informata regum iussis longe potior est. Neque enim ignotum est, maxima scelera sub larua conscientiae, & inter allegata passim seu profane potius detorta dicta sacra exprômi. Scribit ergo epistolam senior ad professores Theologos huius Academiae; adiungit elenchum errorum, qui in libro meo deprehendantur; adiurat ipsos per omnia sacra, per tremendum vltimi iudicii diem, velint

ſuper iſtis articulis ingenue & libere ſuam confeſſionem edere; prout id ipſorum munus, & communis Chriſtianorum obligatio requirit, qua ab Apoſtolo parati eſſe iubentur ad reſpondendum cuilibet petenti rationem eius ſpei, quae ipſis eſt. Iſthoc tam horribile carmen duo priores ex Theologis ſurdis auribus accipiebant, certi alieno ſeſe furori ſocios non addere. Tertius autem, in cuius vtero Index ille conceptus erat, magna cum pietatis & conſcientiae conteſtatione profitetur; ſe vtique illis articulis grauiſſime offendi, ſeque adeo poſſe, & debere, & velle confeſſionem ſuam edere, prout pium virum & Theologum decet, quantacunque mala ipſum eo nomine ſint manſura. O inauditam animoſitatem! O genuinam Lutheri ſobolem, Aſinio Tenebrione encomiaſta dignam! Vbi neſcio an magis miranda ſit ſubtilitas commenti, per quod obtinuiſſe ſeſe arbitrabantur, vt in eodem negotio ipſi actorum, iudicum, ac teſtium loco eſſe poſſent; an vero argutiſſima ratio per compendium de errore aliquem conuincendi, dum *offendi* aliqua ſe doctrina iactant. Lubet tamen quaerere, cum fieri poſſit, vt quis eiusmodi offenſam mentiatur, quo indicio liquido deprehendatur, teneram eius conſcientiam reuera laedi? Nam barbitium, & togam, & faciem ac verba in grauitatem compoſita, & deierationes multis velandae nequitiae inſeruire, etiam in vulgus notum eſt. Deinde non diſpicio, an ſatis dignum ſit viro, per quem Seruatori noſtro titulum ſuum non amplius retinere licet, profiteri, doctrina ſe aliqua *offendi.* Vulgarium hoc animarum, & humi repentium videtur, & qui nullam aliam rationem, quare ſibi quid diſpliceat, allegare queunt, quam inſcitiam & ſtuporem ſuum. Magni iſti & animoſi Lutheri, qui clauem ſcientiae poſſident, quosuis errores ſolis ronchis diſſipare debeant. Infirmi in fide, & qui lacte adhuc indigent, ſuper offenſione queri ſolent. Denique neſcio an ad rei literariae incrementa multum faciat, ſi bonis & alacribus ingeniis hanc velimus legem dicere, vt ne quid in diſciplinis rationi ſubiectis eruere, aut olim tradita limae ſubiicere laborent, ne fortaſſe aliqui iſta nouitate offendantur, aut potius, ne in pudorem dentur antiquae pedanteriae conſulti, dum vident ſua compendia, ex quibus ipſi aliquot regulas & definitiones memoriae mandarunt, inter quisquilias deinceps habenda. Si tamen haec ratio ſuperioribus placet, age & nos mentum mentemque ſylueſcere patiamur, proſcribamus bonos libros, inſipidas naenias per totam vitam cantillemus, denique ordini equitum S. ſimplicitatis nomina demus; & ſub auſpiciis Aſinii Tenebrionis internecinum bellum in entia moralia geramus. Caeterum cum confeſſio vnius, (*Ioſ. Schwartzii,*) qui & antea turbulenti ac vani ingenii non pauca ſpecimina ediderat, parum ponderis habitura videretur, a ſeniore conuentus Theologorum indicitur, an tunc fortaſſe caeteri, vt offendi ſe quoque faterentur, permoueri poſſent. Tunc enim conclamatus plane erat meus liber, ſi abs tota Facultate, (quae cur non pari iure atque Concilium Tridentinum immunitatem ab erroribus ſibi arrogare poſſet?) fuiſſet damnatus. Conueniunt; conſidetur. In menſa expoſitus erat meus liber, & protocollum magnae molis recens compactum, cui nihil adhuc inſcriptum erat. Poſtquam a ſeniore cauſa conuentus expoſita fuit, prima erat quaeſtio, quis ſecretarii vices obire deberet; quia protocollum ſeipſum conſcri-

conſcribillare non didicerat. A ſenioris dignitate id alienum erat. Duo priores Theologi nullam eius negotii partem attingere volebant. Vltimus ob imperitiam linguae Danicae ei ſcriptioni inhabilis iudicabatur. Sic protocollum tunc quidem virginitatem ſuam immaculatam retinuit. Quanquam autem hoc modo nulla futura erant acta Confeſſionis Lundenſis; hortatur tamen ſenior, vt nihilominus annotatos in ſcheda articulos ordine excutiant, & vbi ſinguli iſtorum in libro meo extarent, inſpiciant. Enim vero alter eorum negat, ſe iudicium ferre poſſe de libro, quem nondum legiſſet. Alter cauſabatur, ſeſe vnum vel alterum locum inſpexiſſe, nec deprehendere potuiſſe, meam eſſe ſententiam, quam ipſi mihi vellent impingere. Heic ſtatim ſenior non ſine ronchis fremere; tu ea non intelligis; ille tertius, qui iſtos articulos non ſine labore enixus eſt, haec optime intelligit. Ad quae & iſte incaleſcebat; ergo ſolus, inquiens, iſte intelligat. Et ſic irritatis animis ſellae crepant, conſurgitur, & conſeſſui finis imponitur. Interea regiae aduenerant, hoc argumento; ſi quis vtique ius ſibi competere crederet aliquid circa librum meum monendi; vt mecum priuatim conferret, ſententiamque & declarationem meam audiret. Si nondum adquieſcere vellet, ad Conſiſtorium Academicum referret; quod cognoſceret, an digna res foret, quae ad Illuſtriſſimum Academiae Cancellarium remitteretur. Omnia tamen placide & modeſte peragerentur, citra turbas, & infeſtas concertationes. Et mox quoque adeſt Illuſtris vicinae prouinciae Praeſes, ad negotium illud cominus inſpiciendum. Auditque primo auctorem Indicis, huncque ſcripto ſibi exhiberi poſtulat. Inde & me audit, ac vt itidem ſcripto reſponſum meum ad Indicem paucis verbis concipiam, iubet. Vtrumque ſcriptum in aulam tranſmittitur. Ex quo cum facile vanitas accuſationis intellecta fuiſſet, aliae literae a S. Regia Maieſtate huc veniunt, queis ſilentium aduerſariis meis iniungitur, & ne quis ſuper libro meo deinceps quid mouere audeat, ſeuere interdicitur, praeter grauem comminationem addito & hoc; S. Regiae Maieſtati alias curae fore, vt ſi vtique iſte liber noua cenſura opus videatur habere, ea res committatur viris idoneis, & qui dextre eandem obire queant; nec vnquam id cenſendi munus illis deferendum, qui tam praepoſtere hactenus circa id heic verſati eſſent. Cum ne iſtae quidem literae ferociam Indicificis compeſcere valuiſſent, tertiae demum literae Regiae menſe Ianuario huius anni huc mittuntur, quibus denunciatur: meritum eum eſſe, vt ſeuere in ipſum animaduerteretur, hac tamen vice adhuc ipſi veniam dari; caueat deinceps clementia regia abuti. Mihi quoque vt actione aduerſus eundem ſuperſedeam, iniungitur. Ac ſane peſſimum ſortita eſſet exitum ſpuria iſta Lutheri animoſitas, ni ſingularis quaedam S. Regiae Maieſtatis clementia meritis poenis ſubtraxiſſet virum, neſcio an per mollia remedia emendandum. Sane diuino iure calumniatorem manebat eadem poena, quam proximo ſuo intentauerat. Igitur cum ipſe fateatur ſibi propoſitum fuiſſe ab Academia hac me dimouere, deprecari non poterat, quin ipſe abhinc in patriam ſuam relegaretur Petebantur porro per meum latus Illuſtriſſimi Regni Senatores, quibus libri mei cenſura commiſſa fuerat, quos iſte vel craſſiſſimae inſcitiae, vel faedae negligentiae proterue accuſabat; proculcabatur priuilegium Regium, ac ſaepius re-

 petitae

petitae literae Regiae vix tandem contumaciam hominis vtcunque frangebant. Quibus omnibus quae poena debeatur, leges huius regni non obscure definiunt. Adparet igitur Asinium Tenebrionem parum subleuari auctoritate Theologorum Lundensium. Nec credo magnam ab ipsis eundem iniuisse gratiam, vtut alias decempedalibus elogiis immane quantum videantur titillari, quod necessitatem mihi attulerit animosa eorum facta publice iam exponendi. Praesertim cum ipse Asinius Tenebrio sui oblitus stupenda mentis vertigine mox meam causam agere incipiat. *Quem tamen*, inquit, *Procerum gratia penes Regem contra omnium insultus adhuc conseruauit.* Contra *insultus* dicit. Atqui solenne est Theologis diaboli in pios molimina insultuum vocabulo nuncupare. Sicuti profecto ex eo genere fuerunt insultus, quos animosi isti viri in me sunt moliti. Quos cum Proceres Illustrissimi tam gratiose depulerint, ac innocentiam meam aduersus maleuolorum improbas calumnias protexerint, immortales iisdem eo nomine gratias ago. Et sane cum isti viri me probent, parum puto referre, quid Asinius Tenebrio, & reliqua inuidorum turba, qui famam meam allatrant, de me sentiat. Spes quoque est insultatorum istorum importunitatem, quae hactenus molli tantum ratione repulsa fuit, aliquando ita castigatum iri, vt mihi & probis omnibus negotium deinceps facessere sint desituri.

§. XXXIX. VLTIMO loco producuntur quoque aduersus me Professores Heidelbergenses. *Nec mirum*, inquit, *periculosas & inauditas Pufendorfii nouitates Theologis orthodoxis vehementer esse inuisas. Periculosas* dicit nouitates, quia si quis illas eo modo attigerit, quo Asinius Tenebrio, ei maximum infamiae periculum imminet. *Inauditas* addit. Atqui quos Indicis auctor mihi affinxit errores, obsoleti sunt, & ab Ecclesia Orthodoxa dudum proscripti, & in omnibus auditoriis Theologicis exagitati. *Theologis orthodoxis*, ait, per quos intelligit κατ' ἐξοχὴν compilatorem Lundensis Indicis, quem iam iam repraesentabimus, hominem nomine suo obscuriorem, & qui, quid probet aut improbet, nemo sanus cicum interduit; & alterum illum, cui specimen senilis puerilitatis visum, damnare, quae non legerat aut intellexerat, ac negotio tam insulso barbitii sui auctoritatem, velut tutelare aliquod numen, accommodare. Nam quod vllus praeterea Theologus periculosas in meo libro somniauerit nouitates, nondum audiui; & ne vllas cuipiam deinceps somniare in mentem veniat, hoc scripto efficiam. *Cum iam ante multos annos*, pergit furcifer, *ipsis etiam Caluinianis Professoribus Heidelbergensibus, tam Theologis, quam Iureconsultis, vt & Cancellario Blumio propter nouas rerum formas, fictitios terminos, monstrosa entia moralia &c. valde displicuerit, quem vt Philosophum & Philosophiae Professorem magis in studio historico, quam in Theologico vel Iuridico versatum autumarunt.* Vsque adeo, bellua, omnem tibi memoriam consumsit mentiendi libido, vt propria tua commenta ipse destrueres? Supra enim Heidelbergae me Caluinistam egisse ganniebas, id est, talem, qui Theologis istis maxime placere laborauit: nunc iisdem me valde displicuisse nugaris. Etsi reuera heic lupum auribus teneam. Si enim dicam, me istis viris non displicuisse, Caluinistam oportebit me esse apud illos, qui summam hanc orthodoxiae perfectionem arbitrantur, coelum nolle introire, si Caluinistis quoque eodem aditus

aditus pateat. Sin autem agnoſcere velim, quae furcifer blaterat, indignum ſane foret candore praeſtantiſſimorum virorum amicitiam vnquam abnuere. Sed ea de re ſupra iam dictum. Fui ego plerisque ibi carus; fuerim vni vel alteri inuiſus. Quid tum? An cuiquam contigit, omnes pariter habere amicos? An non vbique vnum vel alterum *piperis granulum* occurrit? Id tamen certum eſt, neminem toto, quo ibi fui, ſeptennio vllum verbum ſuper ea diſplicentia ad me feciſſe. Nullumne mihi amicum aut inimicum ibi fuiſſe, qui tanto temporis ſpatio ſuper tam horribilibus rebus aut me moneret, aut easdem mihi exprobraret? Nam quam atrocia ſunt iſta, ob quae Heidelbergenſibus diſpliduiſſe arguor? *Nouae rerum formae*, ſeu irregulares rerumpublicarum formae, ingratum valde pedanticis palatis ferculum, *fictitii termini*, quia nupero Imperii receſſu prohibitum eſt, nullos amplius nouos terminos procudere, & *monſtroſa entia moralia*, Equitibus S. Simplicitatis tantam triumphorum materiam praebitura. Nec iſthoc ſatis. *Autumarunt etiam, eum vt Philoſophum*, (vt ignominiam eius vocabuli declaret Aſinius Tenebrio, ſanae rationi bellum indixit:) *& Philoſophiae Profeſſorem*, (atqui etiam ipſi iuſtitiae ſacerdotes Vlpiano veram, non ſimulatam Philoſophiam affectare dicuntur:) *magis verſatum in ſtudio hiſtorico:* (quia iam magno cuipiam ICto glorioſum ſcripſiſſe ad prima iuris fundamenta; *Ægyptii reges ſuos partim Ptolomaeos, partim Pharaones, partim* ARSACIDAS *nominarunt:*) *quam in Theologico*, (ad hoc enim docendum me Heidelbergenſes euocauerant;) *vel Iuridico*. (Quid in hoc ſtudio praeſtiterim, vel non praeſtiterim, ſcripta mea oſtendunt. Id tamen non diffiteor, cum anno 1660 a Sereniſſimo Electore Palatino profeſſio inſtitutionum iuris mihi clementiſſime oblata fuiſſet, me eam recuſaſſe; quod iudicarem, non adeo ſplendidum exſerendi ingenii campum eſſe, ſi poſt nongentos nonaginta nouem Inſtitutionum Commentarios, ego milleſimum adderem.) De *Cancellario Blumio* nil habeo, quod peculiariter addam, quem vix credo agnoſcere tale ſuum de me iudicium. Quicquid tamen ille de me iudicauerit, ſane vti ego cuique ſuam in iudicando libertatem relinquere cogor; ita & mihi contra fas eſt, & de iſtis iudicibus, & de eorundem iudicio iudicare. Neque enim heic quaeſitor Minos vrnam mouet. Audiamus demum concluſionem tam lepidi ſcripti. — *De hiſce nouitatibus*, inquit (ſane in meo libro non natis) *quas vnico obolo venales nimis care vendi emique credimus*, (ingenue agit Aſinius, qui merci ſuae non enorme pretium ſtatuit;) *ſuo tempore prolixius agam*, (nimirum quando a carnifice tergum tibi pro nauata hac opera virgis publice fuerit conſcribillatum.)

§. XL. Coronidis loco addere neceſſum iudicaui illos ipſos articulos Lundenſes, de quibus ſupra mentionem feci; qui huic negotio non parum lucis afferre poſſunt; ſimulque multos, qui in Germania ob iſtum libellum famoſum immerito in ſuſpicionem vocantur, liberabunt. Eorum compilator eſt *Ioſua Schwartz, Theologiae Doctor & Profeſſor in hac Academia.* Qui tamen publico programmate d. 17. Kal. Iul. heic publice circa mutationem Rectoratus affixo teſtatur, illos per Aſinium Tenebrionem plagio ſibi ſubductos, & aliquot in locis interpolatos, ſeque inſcio typis exſcriptos. Verba ad iſthanc rem ex

dicto

dicto programmate haec sunt: *Homo rudis quidam & prauus illa non solum, de quibus esse aliqua dissensio coepit, per apertissimum plagium, tantumque non calumniandi nocendique studio typis nuper diuulgare, sed ineptis etiam suis & improbis commentationibus adspersis, infamare omnia sustinuerit; quando ita meum, vt bonorum omnium de isto, est votum illud Pauli ad Galatas,* ὄφελον καὶ ἀποκόψονται οἱ ἀναστατοῦντες ὑμᾶς! Repraesentabo autem illos articulos de verbo ad verbum, prout illi superiori aestate Illustri vicinae prouinciae Praesidi fuerunt ab Auctore exhibiti. Ex quo adparebit, quid politurae illis articulis post accesserit, & quam improba metamorphosi illud innoxium ante & eruditum scriptum in faedissimum libellum famosum abierit. Vt hoc exemplo moniti eruditi accuratius sua scrinia obserare discant, ne tam facile eiusmodi Harpyiae, quae contactu suo omnia faedant, eadem diripere queant. Quod enim antea meram ambrosiam spirabat scriptum, postquam in Asinii Tenebrionis manus incidit, nil nisi oletum est.

Index praecipuarum Nouitatum, quas Dn. Prof. PVFENDORFIVS libro suo de Iure Nat. & Gentium hic apud nos edidit.

DE THEOLOGIA IN GENERE.

I. DOCET, quod in articulos fidei non abeant, quae proprie ad Ius Naturae pertinent, idque in praefatione fol. 2. fac. 2. Neque enim si qui ex illis &c. Ad hunc articulum ego in stricturis extemporaneis ita reposueram: *Per articulos fidei Auctor intelligit capita religionis saluificae, ex reuelatione diuina profluentia, & ad salutem aeternam spectantia. Ius autem Naturae, quod hoc libro traditur, ex lumine rationis cognoscitur, & tranquillitatem huius vitae pro fine habet. Igitur demonstrandum Schwartzio est, articulos fidei esse, qui ex lumine naturae demonstrari possunt, & non ad salutem aeternam, sed ad tranquillitatem huius vitae vltimato tendunt, adeoque vniuersam Philosophiam moralem & Iurisprudentiam esse articulos fidei. Probet quoque statim articulum fidei fieri, quicquid Theologi quidam sibi tractandum sumunt, etiam dum falcem mittunt in alienam messem.* Adparet puto ratio, quare primogenitum suum iugulauerit ipse Indicis pater. Sicuti primogenito asini, quod oue redimere dominus nolebat, ceruices frangebantur, Exodi XIII, 13.

II. STATVIT, Ciuitatem eiusmodi doctrina personare debere, quae cum fine & vsu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipsum non tantum de scientia humana, sed etiam ea, quae est circa cultum Dei. Sic enim p. 910. Inde expedit vt publice &c.

DE SCRIPTVRA SACRA.

I. QVAESTIONEM facti hoc esse docet, de quo non nisi ex diuinarum literarum auctoritate constare potest: vtpote doctrinam de statu integritatis & corruptionis. In praefat. fol. vlt. fac. 2. Enimuero praeterquam &c.

(EGO

(Ego repoſueram: *Heic nulla eſſet nouitas, ſi Schwartzius intelligeret, quid ſit quaeſtio facti.* Quo audito patrem ſua proles parum decere viſa fuit, coque illam expoſuit.)

DE DEO.

I. Negat Deum naturae ſuae legibus teneri, vt hoc vel illud agere non poſſit; affirmatque omnia illa, quae non agere poſſe dicitur, ex placito non agere, legemque ſibi ipſi non niſi ex placito eſſe, p. 133. §. 3. Quod autem idem quaedam &c. confer p. 166. §. 6.

II. Ivstitiam ad Deum propter ſimilitudinem ſaltem, talem nempe agendi modum, qualis eſt in hominibus applicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo, quam hominibus competere, p. 134. Hinc & quando &c. p. 166. §. 6. pag 177. § 12. iſtis locis argumentum a minori ad maius ductum videtur, conf. p. 164.

III. Devm non principaliter propter eſſentiam, ſed propter poteſtatem, voluntatem & beneficia coli. Idque primum implicite p. 79. his verbis: Adeoque legibus obeditur, non principaliter propter rem ipſam, ſed propter voluntatem praecipientis. Deinde explicite pag. 92. Inde etſi impia ſit Epicureorum, &c.

DE HOMINE IN STATV INTEGRITATIS.

I. Docet, illum ſtatum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente conſideratur, longe miſerrimum eſſe, ne illo quidem excepto, in quo homo iuſta ſtatura ac robore praeditus fuit, quum primum exſiſtere coepiſſet, hoc eſt, ſtatum Adami ante Euam, aliosque homines creatos exſiſtentis, p. 140. §. 2. Si igitur, &c. (Ad vltima verba huius articuli ego monueram: *Obiter petit, vt Schwartzius ſibi oſtendat, quinam ſint illi* alii homines, praeter Adamum & Euam a Deo *creati.* Ne igitur Praeadamitas videretur introducere velle, ea verba expunxit.)

II. Docet primum ac recentem orbis incolam, hoc eſt, Adamum ſeruari non potuiſſe, niſi Deus ipſum neceſſaria vitae media adhibere peculiariter docuiſſet, p. 140. §. 2. Inde licet de originibus &c.

III. Qvod homo prout ex creatione phyſice perfectus extitit, ſine ordine & decore, reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis prauior fuerit, quae cauſa, quare lex illi ſuperaddita ſit, pag. 4. §. 4. Nobis illud iam &c. p. 3. §. 3. Exinde &c. p. 136. §. 5. 6.

IV. Attribvta vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe, p. 3. §. 3. 4.

V. Primos homines prout in origine & ſtatu ſuo primaeuo ſe habuerunt, non mortalium tantum nomine appellat, ſed tantam etiam illis imbecillitatem tribuit, vt ſine peculiari cura ſeruari non potuiſſent. Mortalitatis etiam cauſa

genus humanum diuersitate sexus, propagandique facultate creatum esse, p. 140. §. 2. Inde *licet* &c. p. 750. §. 2. Postquam &c.

VI. RECENTEM & solitarium orbis incolam attonitum, hoc est, consternatum stetisse.

(Ad vltimum vocabulum huius articuli reposueram: *Probet Schwartzius fundamentalem hunc articulum fidei: quod Adamus quando primum hunc mundi machinam mirabundus adspiciebat, steterit non vel iacuerit vel sederit.* Hinc illud *stetisse* mutatum in *fuisse.*)

DE PECCATO ORIGINIS.

I. ENTIA moralia, eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubito posse, sine vlla mutatione vel corruptione eius rei, cuius antea fuerunt, p. 4. §. 4. Ac per eadem ipsis & p. 19. §. 23.

II. NON posse nobis imputari, quae ex causis extra directionem nostram positis proueniunt, vel vires nostras excedunt, p. 64. porro vt aliqua actio &c. p. 66. §. 8. p. 37. §. 3. nec vitio nobis verti &c.

(Quia responderam, hanc regulam tantum ad forum humanum pertinere, ergo & hic articulus in manus Asinii Tenebrionis non incidit.)

DE PECCATIS ACTVALIBVS.

I. NEGAT quaedam per se citra omnem impositionem honesta vel turpia esse, omnesque actiones hominis, adeoque ipsum furtum, homicidium, & similia natura sua actiones indifferentes esse, p. 25. 26. NB. 27. Hoc enim modo &c. conf. p. 47. p. 14. p. 161. §. 4.

II. QVOD coeli solique genius, & humorum in corporibus temperatura voluntatem hominis ad peccata vergere faciat, p. 53. Inter illa igitur &c.

(Hic reposueram: *Auctor non dicit coeli solique genium disponere homines ad peccata, sed ad* certum genus actionis: *Hoc ipsum autem qui credere non potest, parum sese peregrinatum fatetur.* Haec causa fuit, cur articulus hic in cunis elideretur. Nam Schwartzius per integrum octiduum Parisiis fuit; & in Hollandia cum crumenisecis ludens viaticum amisit.)

III. PECCATVM alienum exsequi peccatum non esse, p. 1028. 1029.

DE LIBERO ARBITRIO.

I. IN ipsa facultate apprehensiua & iudicio naturalem inesse rectitudinem, vel intellectum hominis naturaliter esse rectum p. 37. §. 3. p. 72. Nam id vtique &c.

II. OMNIBVS suis affectibus vel passionibus imperare hominem posse, verbis CARTESII, quae sua facit, statuit, p. 55. Illud instituto nostro &c.

DE

DE LEGE NATVRAE.

I. GENVINVM, ſufficiens & adaequatum principium cognoſcendi legem Naturae eſſe ſocialitatem, p. 181. §. 14. p. 183. §. 15. NB. p. 188. §. 19.

II. LEGEM naturae inſitum quendam vel connatum habitum eſſe negat, primum quidem implicite toties, quoties entia moralia naturae perfectae ſuperaddita ſaltem vel ſuperimpoſita eſſe ſtatuit, item quoties diſcrimen honeſtorum, aut turpium ex informatione, aſſuetudine & diſcurſu eſſe docet, id quod potiſſimum p. 179. 180. 190. facit. Deinde explicite p. 178. §. 13. Quam ad rem &c. adde p. 19. Nunquam enim.

III. ESSENTIALEM Dei iuſtitiam prototypum vel fundamentum Iuris naturalis eſſe negat, p. 163. §. 5.

IV. NEGAT igitur Legem naturae eſſe aeternam, p. 25. §. 6. & ſane p. 28. Ex quibus adparet.

V. ENTIA moralia omnia, adeoque etiam leges naturae, mutabilia eſſe docet, p. 19. §. 23.

VI. PRINCIPIVM eſſendi vel fundamentum Legis Naturae ſocialitatem eſſe docet, vel Naturam, quatenus a Creatore ſocialis facta eſt, idque ſtatim in praefat. fol. vlt. Caeterum id quoque monere viſum, &c. Quid porro planius eſt, quam hoc.

VII. PLVRES vxores quam vnam domum duxiſſe, contra ius naturae, quod materialiter decalogus eſt, non eſſe. p. 776. §. 16. Sic 2 Samuel. XII, 8. Add p. 778. §. 17. 782. §. 19.

DE DECALOGO.

I. DECEM praecepta, prout duabus tabulis inſcripta, & per Moſen populo Iſraëlitico promulgata fuerunt, ciuiles leges eius populi fuiſſe, p. 1025. §. 4. Quando tamen.

II. NVDAM illam & vniuerſalem cognationem, quae ex ſimilitudine naturae reſultat, cauſam vel fundamentum eſſe, propter quod homo hominem diligit, p. 6. §. 7. In ordine autem &c. p. 187. §. 18. Nam reuera.

III. DICTVM Saluatoris, quo iubemur proximum noſtrum diligere, ſicut nos ipſos, explicandum eſſe non tam de gradu dilectionis, quam de huius ſinceritate, p. 226.

IV. VALDE dubium eſſe, an inuaſor aliquis ſub proximi nomine venire poſſit, ibid. p. 226.

(Heic regeſſeram: *Si Schwartzius probauerit ex Lucae X, 36. 37. latrones viatoris iſtius ſeminecis proximos fuiſſe: Auctor quoque credet, ipſum & ſocios bonorum virorum officio functos, dum eum tanquam haereticum infamare inſtituunt.* Credo poſthacc matrem ſuus conterruit infans)

V. Neminem sibi ipsi obligatum esse, nisi respectu socialitatis, quo respectu etiam homo Dei seruus, p. 86. & praefat. fol. vlt. fac. 1. Dantur sane &c.

VI. Nullam esse morum honestatem & innocentiam vbique & extra societatem seruandam, seu citra reflexionem ad alios homines in praef. fol. vlt. fac. 1.

VII. In naturali statu neminem altero superiorem esse, cuius arbitrio suam voluntatem, suumque iudicium submittat, p. 143. 763.

DE MATRIMONIO.

I. Quicquid iuris habet mas in faeminam, ex ipsius consensu habere, p. 763. (Ego regesseram: *Adde tanquam ex causa secunda & proxima, quae restrictio extat, p. 770 lin 15.* Et sic iste embryo vitalis esse desiit.)

DE MAGISTRATV POLITICO.

I. Imperium Magistratus in subditos ex pactis, Deumque causam saltem adprobantem, hoc est, moralem esse, p. 897. 898. 899. 900. 902.

(Hic reposueram: *Sine dubio ad finem properanti Schwartzio somnus obrepsit, quando istum articulum fidei excerpsit. Nam expresse Auctor pag. 899. sententiam Grotii reiicit, quasi Deus ex postfacto tantum ciuile imperium* adprobauerit: *& antecedenter Deum id introduci voluisse asserit. Praeterea eo loco de causa proxima & secunda imperii ciuilis agit.* Inde probabile est, somno discusso a matre proli manus illatas; ne per Asinium Tenebrionem pars libelli famosi fieret.)

II. Principi iniuriam inferenti, si euitandi locus non sit, vi occurri posse, p. 1004. 1006. 1007.

DE MINISTERIO ECCLESIASTICO.

I. Si minister suo iure, seorsim sibi competente, hoc est, ita vt hoc ius non dependeat a magistratu, agat, dominium mundanum contra magistratum sibi sumere, p. 913. Denique penes &c.

(Ego reponebam: *Cautius vt animum suum in Principes Schwartzius obtegat, suadet Auctor. Interim vbi Schwartzius distincte explicauerit, quousque illud ius ministris seorsim competens extendat, Auctor ab illis, qui ipsius librum adprobarunt, percunctabitur, quid ad hunc articulum sit respondendum.* Hoc audito Schwartzius abortum fecit. Et inde est, quod Index iste, capite & cauda truncatus in nefarii plagiarii manus inciderit.)

Hactenus Lundensis Index Nouitatum.

Vt puto ita depexum dedit Asinium Tenebrionem, vt cuiuis in procliui sit futurum iudicare, quo loco & Index Nouitatum, & eius auctor editorque sit habendus. Sed & illud quiuis cordatus agnoscet, ex ineuitabili necessitate ad existimationis meae defensionem isthaec mihi fuisse publicanda. De caetero quid praemii mereantur, qui tam foedo exemplo grassantur in famam bonorum virorum, & qui pro modulo ingenii Spartam, quam sortiti sunt, ornare laborant, magistratui curae erit; cuius auctoritas ne a ciuibus suis ludibrio habeatur, ipsius quam maxime interest.

SAMVE-

SAMVELIS PVFENDORFII
EPISTOLA
AD
PLVRIMVM REVERENDVM ATQVE CELEBERRIMVM VIRVM
DN. D. IOH. ADAMVM SCHERZERVM,
THEOLOGVM APVD LIPSIENSES PRIMARIVM,
SVPER CENSVRA QVAPIAM IN LIBRVM SVVM INIQVE LATA.

PLVRIMVM REVERENDE, ATQVE CELEBERRIME VIR,

ANTIQVA est ista eruditorum sors, qui prius inuentis aliquid addere, aut polituram adhibere sunt aggressi, vt primum fere hunc laboris sui fructum percipiant, varia variorum judicia incurrere; ac saepe maleuolorum aut sciolorum dentem lassare. Scholastica cumprimis ingenia quibus morbis agitentur, quis est qui ignoret? Inuidere alterius famae, arreptam semel opinionem mordicus defendere; carpendis aliis auctoritatem sibi conciliatum ire, clarorum virorum inimicitiis inclarescere velle; intemperie litigandi laborare, velut epidemica isti ordini labes semper fuit. Quid ergo mirum, si & mea scripta vnius vel alterius supercilio non omni ex parte se potuerunt adprobare? Et qua fronte postulare velim; vt omnia mea in oraculorum vicem ab aliis adorentur; cum ipse nunquam circa res rationi subiectas in vllius magistri verba iurandum mihi duxerim? Aut cur aegre feram; quam ego in alios innoxiam libertatem mihi sumsi, eandem alios in me quoque exercere? Enimuero quae in me tentata sunt, postquam illustrandae disciplinae iuris naturalis meam quoque symbolam conferre institui, nescio ad quam morbi speciem referenda sint. Vt enim inter officia heroicae pietatis referre velis, sententias non intellectas, aut maligne interpolatas distortasque haeresium vocabulo diffamare; tamen libellos famosos publice edere, in duellum prouocare, de sicariis immittendis minas iactare, supra ludimagistrorum rabiem est. Sic facile est, vt *Vigilis* alicuius vecors maledicentia contemnatur. Ast quod abs tam graui Collegio apud populares meos liber meus tam atroci

notatus ſit cenſura, id plane praeter omnem meam opinionem accidiſſe fateor; cum potius in iſtis non leue mihi praeſidium poſitum aduerſus aliorum iniquitatem arbitrarer. Et ſane cum viderem, tantos viros ex libello famoſo de me ſententiam tuliſſe, non poteram non grauiter commoueri, non tam quod apud intelligentes ea res exiſtimationem meam laeſura eſſet; quippe cum facere iniuriam, non pati, turpe ſit: ſed quod neceſſitas mihi foret impoſita ſecus ſentiendi de illis, quos ſincero affectu proſequi perpetuo cupiebam. Animus tamen erat tantam iniuriam tacite concoquere, eamque natali ſolo, quod me ac mea ſtudia quondam tam benigne fouit, condonare; inprimis quod ſpes eſſet, obliuione eandem paulatim ſepeliendam, diemque temere praecipitata iudicia emendaturam. Aſt id non amplius integrum eſt per importunitatem *Chriſtiani Vigilis*, ſub quo vocabulo *Dn. Fridericum Geſenium Superintendentem Garlebienſem* latitare fama publica & amicorum literae indicant; qui in impudenti ſuo ſcripto tam odioſe Saxonicae cenſurae mentionem iniicit, vt in me, meosque iniurius ſim, ſi eiusdem iniquitatem vlterius diſſimulem. Praeſertim cum apud imperitos tam ſpecioſa nomina a maleuolis magna cum ambitione iactentur, velut quibus ipſorum cauſa immane quantum ſubleuetur. Quod autem iſthoc ſcriptionis ad Te potiſſimum, *Vir Celeberrime*, dirigam, eius ratio inferius ſatis adparebit. Viſum eſt enim iam vna fidelia duos parietes dealbare, & ad maledicum *Vigilis* libellum pauca quaedam reponere; vt agnoſcas, quam turpe Tibi ſit futurum, ſi ab iſtorum partibus ſtare videaris, qui ruditatem & malitiam ſuam tam impudenter apricantur.

PRAETER Sycophantias igitur & maledicta, quae impuro ſcripto paſſim ſpargit *Vigil*, tria ſibi praecipue agenda ſumit, vnum eſt, vt *iniquitatem in ius naturae* me admiſiſſe arguat, quod retorſionem ipſi impegerim ob attributum Fratri meo aut mihi *Sinceri* WARENBERGII *de diuortio dialogum*. Heic ſi quid efficere volebat *Vigil*, probandum erat, vel plane id ſcripti a ſe nobis non fuiſſe tributum, vel vere tributum. Horum cum neutrum praeſtare poſſit, nugas tamen agere mauult, quam delictum ſuum agnoſcere. Ac ſane nulla erat cauſa, quae *Vigili* neceſſitatem imponebat ieiunum illud ſcriptum emittendi. Horribile mendacium eſt, *in Suecia controuerſiam agitari ſuper coeleſti monogamias praecepto; triuiales* ibi *diſcurſus in congreſſibus publicis ac conuiuiis ſolennioribus* ea ſuper re frequentari. Sane illis qui in Suecia habitant, de hoc nihil auditum fuit. Neque *Dn. D.* MENZERI *epiſtola* tale quid tradit. Non enim, ſi vnus vir ſuper epulis, incertum ſerio, an ingenii exercendi, vel informationis petendae cauſa cum erudito viro quid diſſeruerit, id ſtatim triuialis & publica erit controuerſia, vt non ſolum fato huius Regni ſit indoleſcendum, ſed & vicinis a contagio periculum immineat. Et quidem vt *Vigil* potiſſimum ingruenti malo obuiam ire debuerit; cui potius incumbebat, auditores ſuos monere, vt probae notae cereuiſiam coquant. Sane enim ſi quid heic in moribus aut dogmatibus labet, non deerunt idonei emendandi auctores: nec vnquam eo nobiſcum res redibit, vt Praeſulis Gardelebienſis opera Eccleſiae noſtrae indigeant. Vtut non ſine faſtu crepet; *ſe a Deo Eccleſiae non ita vni deſtinatum,*

vt

vt non totius etiam ſalutem quaerere debeat. Nam valde dubito, an Pontifex Romanus Praeſulem Garlebienſem aequo animo collegam ſit admiſſurus. Quid porro opus erat *Vigilis* ſcripto, cum iam dialogus iſte a *Dn. D. Menzero*, quem ea res propius ſpectabat, abunde eſſet confutatus? Cuius tamen aemulum ſe ferre per modeſtiam abnuit, dum ait: *ab initio ſe ſibi potius quam aliis ſcripſiſſe*. Credas graues ſtimulos carnis ſenſiſſe hominem, vt aegre a pluribus vxoribus ducendis abſtinere ſe potuerit, niſi demum emphaſin phraſeos, *& erunt duo in carne vna*, ſibi ad nauſeam inculcaret, ardoribusque ſuis ab aquis diluuii, & igne Sodomorum, ſyllogiſmiſque in forma propoſitis medicinam peteret. Sed ſi tanta ſcribendi libidine miſer aegreſcebat, cur Puſendorfium nomen vellicandum ſibi ſumebat? Cur non *Dn. D. Menzeri* prudentiam imitabatur, qui rem ipſam tractaſſe contentus, de auctore parum ſolicitus eſt? *Fama publica*, inquit, *ſuſurrabat*, *Puſendorfium eſſe auctorem triuialis diſcurſus in Suecia de polygamia diuinitus non interdicta*. Aſt antequam *ſuſurris* fidem adhiberet praeſul, euoluiſſe debuerat illud *Siracidis* XIX, 15. Quin ipſe *Vigil* agnoſcit, a me non potuiſſe Holmiae diſcurſus diſſeminari, qui in Scania dego, in quam eo tempore vix biennium erat cum adpuliſſem. Fratrem autem meum eius *opinionis auctorem & profeſſorem* fuiſſe, effrons plane commentum erat: quem conſtat proximis nouem annis apud exteros perpetuis legationibus detentum, hoc ſpatio non niſi ſemel paucos per menſes Holmiam inuiſiſſe. Quod ipſum aeque facile noſci poterat; quam quo munere is quondam in Suecia functus eſſet. Nil ergo habet, quod indignetur *Vigil*, ſi ad famam noſtram vindicandam retorſione in ipſum vſus ſum. Cur enim remedium iuris communis nobis ſolis non pateat? Neque vero in ea retorſione dictum quid eſt, quod leges non permittunt. Nam ad ipſum ſolus §. 3. *Apologiae* ſpectat. Et quod *Vigil* in Aſinii Tenebrionis elogia inuolare velle videtur, id ſi vel maxime ego non inuideam, ipſe tamen Aſinius intercedet, qui per iſta martyrum ſe coronam meritum arbitratur. Fruſtra porro ad famam *Vigil* prouocat, cuius falſitas facillime deprehendi poterat; & quae nondum inueterata, aut longo meo ſilentio confirmata erat. Frequens autem eſt; vt vbi plures de aliquo ſiniſtri quid ſparſerint, vt ille talitrum accipiat, qui primus id publice ſpargere auſus eſt. Ergo caueat deinceps *Vigil* naſum ſuum ante primum, agmen protendere. Ridiculum autem eſt; quod ſcribit, me debuiſſe *ſcandalum, quod Warenbergii ſcripto Eccleſiae obuenerat, tollere*. Nimirum quia iam ſcandalum dat is, de quo mendacia ſparguntur, non is qui mentitur. Sed nec dignitas ſua *Vigilem* tutum praeſtabat, quo minus retorſionem audiret. Non enim credit Puſendorfius, Praeſulatum Garlebienſem id habere faſtigii, vt iniurias inde profectas tacite deglutire debeat. Intentio pia, quam iactat, excuſare *Vigilem* potuiſſet, ſi priuatim ſcripta epiſtola me monuiſſet. Sed vbi publice fama noſtra laeditur, defenſio nobis patet etiam aduerſus ſtolide credulum, aut inconſultae pietatis ſpecimen edere parantem. Quin ſi *Vigil* aliquem ex ſuis cereuiſiae coctoribus, famae mendacio deceptus, grauis cuiusdam facinoris pro ſuggeſtu nominetenus arguiſſet, iniuriarum poſtulari poterat. Et mihi vitio vertetur, ſi in conſpectu Orbis eruditi ſcriptum vti vocat *atheum, venena-*

tum

tum & perniciosum falso impingenti retorsionem opposuero? Nisi forte negare velit, se vnquam id scriptum mihi attribuisse; sed tantum illi, qui mihi *alter ego* sit. Atqui ipse fatetur, *in sua scriptione ex publica fama Pufendorfiorum nomen menti obseruasse*, (quae ipsius est latinitas,) & suum scriptum forte *Bessiauium fortunam habuisse*. Ergo vel meo nomine, vel eius, qui mihi alter idem est retorsionem cape. Quis denique credat, sensum communem illi homini inesse, qui me iubet *illam calumniam, illudque mendacium ea, qua par est, euidentia probare*? Adparet Garlebiae incognitum esse, quod actori probatio incumbat. Quanto satius ergo fuerit *Vigili* aegrotos imitari, qui amaras pilulas non diu intra dentes reuoluunt, sed confestim deglutiunt. Nam haerebit iure impacta ipsi retorsio, quousque ingenue iniuriam suam agnouerit.

ALTERAM partem scripti defensio Asinii Tenebrionis occupat; de qua vel ideo non magnifice sperare possumus; quod ipse clientem suum ignorat. *Plurima dixit in laeuum conuersus; at illi dextra iacebat Bellua*. Sane enim quem tam suaui fratris & socii vocabulo compellat Asinium *Vigil*, ne pilum quidem Theologi habet: sed *Vtriusque Iuris Doctor* est. ICtus inquam est, qui *Indicem Nouitatum* ipse veterator iam perpetuis damnatum tenebris denuo protraxit, & nefariis modis interpolatum edi curauit. Hoc igitur parente iste foetus, a primis suis genitoribus abdicatus, deinceps censetur. Nec vllum vnquam sani sincipitis Theologum tam absurda ambitio vexabit, vt isthanc deformem prolem sibi velit vindicare. Et quia tanta rerum nouarum prurigine laborat Praesul Garlebiensis, quaedam circa hoc negotium ipsi antehac ignota pandam. Cliens igitur ipsius vocatur Nicolaus BECKMANNVS *Heida Holsatus* I. V. D. *& in Academia Carolina Ex-professor*; qui & antea edita *Medulla Iustinianaea, & Commentario ad prima Iuris fundamenta* suam in exscribendis libris solertiam satis ostendit. Huic viro regenitum Indicem Nouitatum orbis debet. Quam tamen operam non gratis insumsit. Nam & ipse iudiciali sententia infami relegatione est damnatus, & *Index Nouitatum* manu carnificis comburendus insigne lumen auctori foenerabit. Dignum ergo iam adparet patella operculum Asinii clientis patronus *Vigil*. Quem quod asinum subinde & furciferum salutauerim, mitius irascetur *Vigil*, si ingenii mei simplicitatem cogitare velit, quod scapham scapham, & ficum ficum vocare amat. Sed & illud mali aduocati specimen exhibet *Vigil*, quod si vel maxime daremus, ipsius clientem ex sacro esse ordine, eius causam turpi praeuaricatione destituat. Si enim agere quid volebat, macilentus iste Iudex, in iustum systema inauditae cuiusdam Theologiae erat redigendus. Aut si hoc specimen calumniae ingenium ipsius superabat, saltem ab impudentia subsidium erat petendum, & importune clamandum; illos errores vtique in meo libro adstrui. Quorum cum neutrum faciat, sed nil nisi *Atlantem ipsi incumbentem*, ac intemperiem Zeli crepet, & pauculas propositiones philosophicas imperite vellicet; videri potest, virum istum non obscure arguere, quasi per inscitiam aut praecipitantiam circa horrendos errores tumultum mouerit, qui nuspiam nunc adparent. Sed & videtur nouus iste causidicus quasdam sententias ponere, quas nescio an omnes citra

citra granum salis sint admissuri. Veluti quod de censura Theologorum in disciplinas rationi subiectas iactat. Sane enim peculiaris disciplina est Theologia, tum ab aliis scientiis, tum ab ipso quoque iure naturali distincta. Licet enim Theologia moralis plurima inculcet praecepta, quae & ipsa ius naturale tradit: huius tamen, non illius, disciplinae est, eorundem necessitatem ex ratione demonstrare. Vnde sane nihil repugnat, dari Theologum, articulorum fidei Christianae gnarum, sed qui in aliis scientiis sit plane hospes. Hinc sane impudenter censuram sibi arrogabit in ea, quae non didicit. Quod si autem quis cum Theologia alias quoque disciplinas se coniunxisse glorietur, illi tamen nec alia via in hisce addiscendis, quam caeteri, progressus est, nec ideo quod Theologus audit, peculiares quasdam inspirationes sensit; cum & ipsa Theologia non alia iam ratione, quam caeterae disciplinae, addiscantur. Vnde si circa alias disciplinas moliri quid velit Theologus, non pro imperio, sed rationibus rem geret, & ex principiis cuique disciplinae peculiaribus; nisi ea principia falsa esse demonstrare possit. Tum si quid a recentioribus tradatur, quod in ipsius dictatis & collegiis manuscriptis non inuenitur, non statim haeresin & atheismum proclamet; sed num illud reuera ita se habeat examinet. Denique si imperite procedat, non minus eruditis ludibrium se credat debere, quam si alium ratio fugiat, praesertim si cum ignorantia fastum aut pertinaciam coniunxerit. Vbi porro summis ciuitatum Rectoribus ipsorum Theologorum scripta sub suam censuram reuocandi ius est, quo obtentu isti in aliarum scientiarum doctores dictaturam exercebunt, nisi quatenus sibi ab istis peculiariter sit delegatum? Praeterea nisi Theologos supra communes leges ponere vellet *Vigil*, non erat, quare tam indignum facinus clamitaret, si cuiuspiam sacerdotis iniuria & vesania ab aliis fortiter repellatur. Equidem merito prudentes rixas cum sacerdotibus vitare monent. Sed si ipsi vltro in nos irruant, num ceruices nostros pedibus eorum calcandas prosternemus? Aut si Vnus vel alter Ecclesiae minister hostili in nos animo feratur, num ideo caeteris minus amicis vti nobis licebit? Sane enim vt & ipsi inter se capitalibus odiis dissideant, nihil noui est. Quae insuper *Vigil* de persecutione philosophiae Cartesianae gannit, me non tangunt. Non enim, quia sacerdotes in *munitissima* Heluetia eam ex scholis suis exturbarunt, ideo acu rem tetigerunt, qui Indicem Nouitatum architectati sunt. Et dubito, an quicquid vbique est eruditorum, Heluetiis sit assurrecturum. Sane mea sententia praestabat inquirere, num ea Philosophia cum rerum natura congrueret, quam quousque illa a vulgatis scholarum dogmatibus discedat. Nouum quod si dogma, an vetus, modo verum, nihil interest. Et si veritas noua fuerit eruta, non difficile erit, eandem cum antiquis veritatibus conciliare. Maneat porro vsus, tollatur abusus; abs quo ne vulgata quidem philosophia immunis est. Et fallor an plerique non tam pro veritate pugnant, quam ne noua philosophia introducta ipsi in tironum classem reiiciantur. Sed, quid Cartesio fiat, eius sectatores viderint. Denique nec id operae, quod ego in falsis Hobbesii sententiis destruendis collocaui, ideo minoris est, quia *Richardus Cumberlandus* eodem anno in diuersa regione in eundem arma mouit. Ergo hactenus nihil attulit *Vigil*, quo clientis sui causa

 subleua-

ſubleuaretur; niſi forte in eo ſibi vehementer placet, quod ſacra dicta tam profane adplicare calluerit, aut protritum illud Zeli pallium tam putide iactet, quod nunquam non velando ſacerdotum furori inſeruiit.

Ad extremum tamen non vulgaris cauſidicinae ſpecimen exhibet *Vigil*, dum ſaltem ſibi comparatum Aſinium probum atque eruditum virum haberi debere pertendit. Et ſane ſi conſidero, qua via *Vigil* ſuam in eruendo naturali iure felicitatem voluerit oſtentare, iam Aſinius ſublimi vertice ſidera ferire videtur. Ac primo quidem carpit, quod ſocialitatem (non *ad petitum ſocialitatis*) conſtituerim fundamentum legis naturalis. Per fundamentum ego intelligo primariam propoſitionem in diſciplina iuris naturalis, extructam ex obſeruationibus a natura rerum & hominum petitis, ſub qua caeterae propoſitiones facile poſſint ſubſumi & in eandem reſolui. Eodem ſenſu, quo in Sacris Literis dilectio ſumma legis dicitur. Sicuti & ea ſententia Platoni, Ariſtoteli, ac cum primis Stoicis eſt familiariſſima; ac fundamento Hobbesii de conſeruatione ſui ipſius praecipue opponitur, quod & ipſe Cvmberlandvs mecum oppugnat. Vnde neque ſocialitas natura humana prior conſtituitur, neque ab hac via ius naturale inquirendi ratio, & quicquid luminis homini poſt lapſum adhuc supereſt, excluditur; vti *Vigil* ſibi perſuadet. Ea porro ſocialitas non in illis tantum terminatur, qui peculiari nobiſcum ſocietate iuncti ſunt, ſed ad omnes omnino homines porrigitur. Et leges vniuerſalis iſtius ſocialitatis quarumuis particularium ſocietatis leges antecedunt, iiſque limitationem & exceptionem addunt. Id quod ex *Operis* mei p. 185. 186. & L. III. c. 1. ac paſſim adparet. Vt nullus plane locus ſit *peſſimis* illis *conſequentiis*, quas *Vigil* nectit, quibus iam a me occurſum eſt. L. II. c. 3. §. 10. 11 Quin & iisdem conſequentiis Saluatoris noſtri ſententia de dilectione proximi obnoxia eſt, ſi Garlebienſis ratiocinatio valet. Sic illud quantum malitiam arguit, quod *Vigil* haecce verba noſtra calumniatur: *Religio quatenus ad diſciplinam iuris naturalis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminatur:* quae latius explicantur in *libello noſtro de Officiis* L. I. c. 4. §. 8. 9. Ergo ni fallor Garlebiae noua iam religio ſurgit, quae citra operam Saluatoris noſtri ex ſola illa notitia circa cultum Dei, quam in hac conditione ex rationis lumine haurimus, ſalutem aeternam confert. Habent Garlaeae coctores, quod ſibi de tali praeſule gratulentur. Pari rabie carpitur dictum, iam Aſinii ſupercilio notatum; *Expedire, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis perſonet, quae cum fine & vſu ciuitatum congruunt, ſimulque animi ciuium a puero iſtis imbuantur.* Quae ſententia ex L. VII. c 4. §. 8. deſumta de directione duntaxat doctrinarum, quae ex lumine rationis profluunt, ac praecipue moralis philoſophiae & iuris naturalis, agit. Nam de poteſtate ſummorum imperantium circa ſacra Chriſtiana tractare conſulto abſtinui, nec id ratio operis mei ferebat. Caeterum quo minus ego deinceps quoque ita doceam, neque Ieſuitae, neque Anabaptiſtae, neque Millenarii, neque Quackeri, neque vniuerſa Fanaticorum cohors, neque Aſinius Tenebrio, neque *Vigil* me prohibebunt; qui omnes heic amice conſpirant, & facultatem turbas in republica mouendi hoc dogmate ſubtrahi indignantur. Nam quod aliqui aſſerunt

runt dictum *Matth.* X.34 35. id quale sit, etiam pueri vident. Nisi forte isti homines in Sacra Biblia Indicem Expurgatorium moliuntur, in quo primo omnium Saluatoris nostri elogium, *Princeps pacis*, expungatur; tum praeterea virtutes, caritatis, veritatis, humanitatis, mansuetudinis, humilitatis, patientiae, facilitatis, ad condonandas offensas, & similes, quae ad pacem alendam faciunt, longe exesse iubeantur; & in eorum locum Christianis commendetur odium proximi, superbia, morositas, turbulentia, ardor vindictae, pertinacia, libido calumniandi, & similes, quae fini & vsui ciuitatum, *Vigili* & sociis tantopere inuiso, quam maxime repugnant. Nec dubium est, quin tunc *Vigil* cum suo cliente illustre Christiani orbis lumen sit futurus.

Denique circa quaestionem de origine moralitatis in actionibus humanis nil nisi nugas & virus eructat *Vigil.* Eum *moralitatem antecedenter ad voluntatem Dei se habere* absque sensu dicitur. Cum enim Deus liberrima voluntate creauit hominem, id est, animal rationale ac sociale; quomodo voluntas Dei excludi inde queat, quod eidem obligatio obseruandi legem naturalem sit iniuncta? Si ad totum subiectum producendum voluntas Dei concurrit, cur eadem a praecipua istius affectione remouetur? Sic quando dicitur: ea de quibus lex naturae disponit, *per se* sunt honesta aut turpia: istud *per se* opponendum est dispositioni legislatorum humanorum; nequaquam autem vel dispositioni Creatoris, qui legis naturae auctor est, vel congruentiae aut aberrationi istorum actuum a natura hominis rationali ac sociali, ex qua lex naturalis intelligitur. Ac fateor, me non ita esse perspicacem, vt videam, quod periculum rebus humanis immineat, si dicatur: Deum eo ipso, dum hominem creat, animamque eidem inspirat, simul eidem legem naturalem tulisse & insinuasse; cui qui congruunt actus honesti, qui non congruunt turpes sint. Sic & (vt obiter hoc addam,) ille *Professor Ienensis*, qui nuper eandem quaestionem ventilandam sibi sumsit, non multum a *Vigile* abit: dum absurdas aliquot propositiones mihi de suo affingit, & mox postquam propria figmenta operose destruxit, vacuo sibi ipse plausus theatro dat, verbi gratia: Haec erant mea verba: *Postquam Deus destinasset creare hominem animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim Is* (in hac vocula mirifice se iactat,) *ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Ex hisce verbis Iste fingit, me *respondisse*, *hominem dupliciter spectari posse*, 1. *vt Deus eum destinauit creare animal rationale ac sociale;* 2. *vt Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere.* Item: *postquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item: *Deus potuit creare hominem & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Felicia ingenia, quae somniare possunt, quod volunt! Quid istis faciemus, qui ex tam plana sententia eiusmodi monstra comminiscuntur? Sane enim vno eodemque decreto Deus

constituit caeteris eminentius animal creare, idemque facere rationale ac sociale, cui animali vocabulum hominis inditum: nequaquam autem primo quidem decreuit creare hominem, & post interpositam deliberationem de forma ipsi assignanda constituit. Vnde postquam Deus isti animali hanc formam attribuit, non potest non eadem isti competere, hoc quippe sensu essentiae rebus necessario conuenire, & aeternae dicuntur, quia quam formam Creator illis dedit, eam non possunt non habere; & si quis diuersam formam rei alicui velit affingere, non illam ipsam rem, sed diuersam concipiet. Vnde si quis per superfluam curiositatem quaerat: Quid si Deus creasset animal, forma externa hominem. qualis nunc est, referens, quod & ipsum tantisper hominem vocabimus; sed vt idem non foret rationale ac sociale? Ei respondemus, istud animal non futurum verum hominem, qui animal sociabile est, sed aliud ferum & horridum animal, non obstante externa figura inter bruta referendum. Igitur vocula Is dicto loco, non notat mihi verum hominem, quales nos sumus, sed id animal, quod superfluae quaestionis gratia tantisper fingitur. Neque vero eiusmodi locutio plane insolita, aut inaudita est; sed vbicunque similes quaestiones proponuntur, responsio aliter concipi nequit. Sufficiat vnum exemplum adduxisse. Ponamus constare de diuersa natura scarabaei, & grylli campestris seu cicadae. Ponamus moueri hanc quaestionem: num ex gryllo campestri potuerit fieri scarabaeus? Respondeo minime; quia si Is, qui iam ita petulca & obstrepera est indole, tetricam & inficetam scarabaei naturam sortitus fuisset, non amplius gryllus campestris foret, sed purus putus scarabaeus, pomis voluendis vnice occupatus. Plura addere nihil attinet. Neque enim operosam responsionem istae naeniae merentur. Sed nec *Vigilem,* qui in furias plane abit, amplius morabor, postquam hoc duntaxat addidero; ne si clamando rumpatur, ipsum heic vesaniae suae socios inuenturum. Nam & eius similes heic Anticyras nauigare iubentur; neque moris apud nos est, innocentes viros rabiosorum hominum seditiosis clamoribus ad supplicium dedere. Hoc vnicum tamen *Vigil* sua scriptione est consecutus, quod nemo vnquam ipsum *canem mutum* sit appellaturus, (a quo conuicio mirum quantum abhorret) Nam quantum latratu valeat, non amplius puto obscurum est.

APPENDIX.

QVONIAM animaduerto nonnullis circa doctrinam nostram *de Origine Moralitatis in actionibus humanis*, de quibus solis disquirere nobis propositum fuit, scrupulum haerere, nonneminem quoque inficetis clamoribus eandem impugnatum iri; visum est hoc loco mentem denuo quanta fieri potest perspicuitate exponere, si forte quibusdam hominibus pudor incuti possit. Primo omnium igitur distinguimus inter id, quod in actione humana est physicum, & quod in eadem est morale. Physicum istud, seu actionem hominis quatenus praecise consideratur vt motus alicuius facultatis naturalis, abstrahendo a rectitudine & prauitate, dicimus esse moraliter indifferentem,

ferentem, id eſt, neque bonam neque malam. Id quod omnes Theologi agnoſcunt, quando circa peccatum diſtinguunt inter motum phyſicum, & ἀταξίαν, & hanc ſoli homini tribuunt, ad illum autem Deum tanquam conſeruatorem naturae influere docent; quod citra blaſphemiam aſſeri non poſſet, ni motus iſte phyſicus moraliter foret indifferens. Et res ita manifeſta eſt, vt nemini ſano dubium heic oriri queat. Cum enim dentur actiones, in quibus motus phyſicus plane vnus eſt & idem, quae tamen moraliter ſunt diuerſiſſimae, & vna in bonarum aut licitarum, altera in malarum claſſe locum ſortiatur; neceſſum ſane eſt, vt motus ille phyſicus ſeſe ad bonitatem & malitiam indifferenter habeat. Sic occidit hominem latro, carnifex, miles, occidit alius defendendae aduerſus vim ſuae vitae. Latronis actio ſcelus eſt; caeterorum factum bonum, aut ſaltem licitum. Igitur actus phyſicus in caede eſt vtique aliquid indifferens. Et ſic in caeteris.

DEINDE diſtinguimus inter vocabula & phraſes, quae nudum motum phyſicum notant, & quae integram actionem moralem, ſeu motum phyſicum moralitate iunctum exprimunt. Ad priorem claſſem pertinet verbi gratia colere, honorare, opus facere ſeu laborare, homini vitam eripere, concumbere, rem loco mouere, loqui, cupere, edere, bibere, & ſimilia. Eorum autem, quae ad alteram claſſem pertinent, plenum indicem texere operoſum iuxta foret, atque ſuperuacuum, cum nemo ſit tam ſtupidus, quin intelligat, actiones morales bonas aut licitas eſſe, verbi gratia, Deum colere, honorare parentes, Reges, opus facere ſuae vocationis & recto tempore, ſontes punire, fortiter ſe gerere in bello iuſto, vxori ſuae cohabitare, rem ſuam alienare, loqui veritatem, cupere virtutem, edere & bibere moderate, &c. contra morales actiones malas eſſe, colere diabolum, aut idola, ſatagere circa aliena, opus facere die ſabbati, homicidium, latrocinium committere, ſcortari, adulterium, inceſtum patrare, furari, mentiri, calumniari, cupere vxorem alterius, edere, bibere immoderate &c. Quae cum ita plana & perſpicua ſint, mirum eſt, tantam vel calumniandi rabiem in vllum mortalium poſſe cadere, vt clamare non erubeſcat; *adulterium, homicidium, furtum a me pro actionibus indifferentibus haberi.*

QVOD ſi autem vlterius inueſtigemus, in quonam conſiſtat actionis humanae moralitas, ſeu quidnam ſit illud, per quod motus phyſicus indolem actionis moralis induat; deprehendimus id nihil aliud eſſe, quam quod iſta a principio libero vt tali procedat, cui tamen inſit neceſſitas quaedam intrinſeca, ſeu obligatio, actionem certo modo ad certam normam dirigendi. Ea directio vbi ab agente debito modo facta fuerit, ſic vt actio examuſſim ad normam congruat, ea bona & honeſta vocatur; vbi a norma aberratum fuerit, mala & turpis audit. Si enim peccatum ſeu mala actio eſt ἀνομία; etiam bona actio erit aliquid legi ſeu normae congruens.

CVM porro in homine praeter obligationes, quae ex imperio aliorum hominum proueniunt, circa factum quoque humanum obligatio ad certas

actiones ſuſcipiendas aut omittendas deprehendatur; circa inueſtigandam huius originem vltimo demum ad Deum O. M. tanquam conditorem generis humani recurrendum nobis videtur. Huic enim cum pro immenſa ſua bonitate & ſapientia placuiſſet, hunc orbem terrarum non a ſolis brutis incoli, ſed etiam abs tali creatura, quae Ipſum agnoſceret, coleretque, ac certo inter ſe more viueret; inde iſtam creaturam idoneis ad hunc finem dotibus inſtruxit, regendisque actionibus obligationem legemque praeſcripſit. Neque enim vllo modo nobis videtur congruere, vt haec obligatio ex alio fonte, quam ipſe homo, deriuetur. Sed qui conditor eſt humani generis, auctor quoque obligationis in homine, legisque naturalis habetur, & qui hominem erectos ad ſidera vultus gerere iuſſit, idem quoque data ipſi lege effecit, vt non omnes actiones huic forent indifferentes. Vbi tamen non eſt cogitandum, diſtincta per decreta Deum conſtituiſſe primo creare hominem, ac velut ex interuallo, & praemiſſa noua deliberatione, idem rationalis ac ſocialis, an vero animal irrationale ac inſociabile ſit futurus, ſocialem eſſe demum iuſſiſſe, vt tamen eundem inſociabilem quoque potuerit creare & exlegem. Nam hoc modo per ſummam abſurditatem Deus ſibi ipſi repugnare fingeretur. Caeterum vti omnes fatentur, Deum ex liberrimo beneplacito Vniuerſum hoc condidiſſe; ita & eidem acceptum refert homo, quod a Deo conditus ſit. Et quia nullum principium extra Deum ſtatui poteſt, quod ipſi formas rerum ſuggeſſerit: inde vti quaelibet creatura a Deo habet quod ſit, ita & ab eodem habet, quod talis condita ſit. Adeoque in homine obligatio ad obſeruandam legem, & ipſa lex, & quod iſtius actiones certas inde affectiones poſſunt ſortiri, non ex diuerſo principio debent deriuari, quam ex beneplacito Dei, cum ſapientia & bonitate ſumma coniuncto. Sic vt quicquid eſt neceſſitatis in homine ad moderandas certo modo ſuas actiones & quicquid in ipſis actionibus eſt habitudinis. Iuxta quam ad legem componi queat, vltra creationem non ſit retrahendum, abs qua diuina voluntas, nequaquam excludi poteſt. Neque tamen eo minus & obligationi hominis & legi inconcuſſa ſtat firmitas. Non enim Dei voluntas ita vaga & deſultoria cogitanda eſt, ſicut hominum in diuerſa & ſaepe ſibi repugnantia volubilis animus; ſed ad quem finem ſemel eadem ſeſe determinauit, ad eum aſſequendum pro ipſius ſapientia & bonitate conſtituta media non minore quam ipſe finis, firmitate gaudent. Iſthanc ergo ſententiam, ſcriptis noſtris ſat perſpicue propoſitam, oppugnare aperta via inſtituit *Valentinus Velthemius* Profeſſor Ienenſis. Cui quidem ſi ad hanc diſceptationem vel ingenii quid & eruditionis, vel ſaltem candorem attuliſſet viro honeſto dignum, vltro gratias agerem, quod occaſionem praeberet tam nobili quaeſtioni illuſtrandae. Sed cum eundem audiam diris clamoribus & calumniis in tam celebri loco meae famae inſultare, non mirabitur, ſi talis a me habeatur, qualem ſeſe exhibet; qui ſcilicet in ſola ſtentorea voce, & impudentia omne ſuum praeſidium collocat, ſecurus exiſtimationis, quam nullam habet. Iſte igitur voluntatem Dei ab origine obligationis in homine, legisque naturalis humanae, nec non moralitatis in actionibus humanis exturbare omnibus viribus connititur; & contra tanquam lapidem angularem omnis naturalis ponit hanc ſententiam: *dantur actus PER SE honeſti ac turpes.* VT

Vt igitur haec lis super vocula *per se* ordine disceptetur, primo omnium videndum est, cuinam rei ista opponatur. Si enim haec propositio accipitur ex mente Aristotelis, qui τὸ δίκαιον φυσικὸν opponit legibus ciuilibus & positiuis, quae non vbique valent, quaeque ex impositione humana, conuentione, aut opinione oriuntur, mihi non contradicitur. Sed si τὸ *per se* nostrae sententiae opponitur, eo termino excludetur voluntas Dei cum sapientia, & bonitate coniuncta, eiusque beneplacitum, definitio, atque impositio tunc facta, cum Eidem libere genus humanum condere placeret. Ergo ex mente Velthemii Deus quidem dedit homini vt sit; sed vt talis sit, nempe legi obnoxius, non dedit. Num igitur homo citra Dei voluntatem semetipsum in animal sociabile finxit? Aut num aliud extra Deum fuit principium, quod formas rerum ipsi inuito obtruderet, eique nil nisi materiae adaptationem relinqueret? Aut actus illi citra vllam operam legislatoris seipsos determinant? Aut vt quis sit subditus, legique obnoxius, non amplius legislatore opus est?

Deinde reuera inepte propositio haec concipitur sine mentione subiecti, cui actus illi honesti aut turpes esse dicantur. Nam sane nulli dantur actus, qui pecori per se, aut alio modo sint honesti vel turpes. Sed addito subiecto habili omnis controuersia tollitur. Nam ambabus manibus largimur hanc propositionem: dantur actus, qui per se Deo non conueniant, seu qui salua ipsius perfectione, & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Amplectimur etiam hanc: dantur actus per se honesti & turpes homini, id est, quae posita hac conditione & natura hominis non possint non eidem congruere vel non congruere. Et reuera qui istam propositionem ita nude enunciant, non animaduertunt, sese tacite istorum actuum honestatem & turpitudinem ad naturam hominis referre, ac eandem iudicio humano, vtique sensu legis naturalis imbuto, metiri. Imo id ipsum aperte profitentur, dum huic propositioni probandae ad rectae rationis iudicium prouocant; quod sane non aliunde, quam ex collatione certi actus cum conditione humana promanat. Quoniam autem conditio hominis primaeua beneplacito Creatoris ipsi assignata est, quicum comparati actus humani honesti aut turpes dicuntur, frustra principium moralitatis in actibus humanis fingitur, quod voluntatem Dei anteuertat. Imo cum ipse Velthemivs Dissertat. suae §. 28. & 29. ius naturale diuidat in *creatum* & *increatum*, quomodo ab isto voluntas Creatoris excludi possit; nisi Stoica necessitate ipsum ad creandum coactum dicas?

Ratio autem, quare tanto ardore isti homines ab origine moralitatis voluntatem Dei exclusum eant, non alia est, quam quia isthanc ad humanae voluntatis modulum exigunt, quae rectae rationi crebro solet obluctari. Inde metus est, ne forte absurda aliqua mutatio in lege naturali exsistat, Deo voluntatem suam mutante: eoque aliqui consequentias, iuris naturalis firmitatem destruentes, stolide admiserunt; quidam ab aliis sibi tales per calumniam obtrudi sunt questi. Enimuero mihi non est dubium, quin sapientia, bonitas & perfectio diuina diuinis placitis sat firmitatis addat. Ac si a libertate voluntatis diuinae

diuinae mali quid mortalibus immineret, non iussisset nos Saluator orare; *fiat voluntas tua*. Nisi forte Velthemio pro illa clausula substituere placet; fiant quae per se & sua natura sunt necessaria. Sicuti quondam in Anglia Cromwellii tempore nonnullos tantum odium gubernationis regiae ceperat, vt nollent amplius dicere *adueniat regnum tuum;* sed potius videbatur; *adueniat respublica tua*. Et sane quantam hoc vesaniam arguit, quod VELTHEMIVS dissertatione quadam *de iusto dolore* non exhorruit dicere; *scite differi* a GROTIO in Prolegomenis, fore vt ius naturale stringat gentes, etiamsi daremus, Deum non esse, aut non curari ab eo negotia humana. Ergo & hoc scitum dogma Velthemio videbitur; huic vniuerso integritatem & ordinem constare posse, si vel maxime Deus hoc vniuersum non creasset, aut si idem plane extra mundum relegetur. Eo absurditatis demum deuoluuntur, qui circa calumnias aliis intentandas tantopere laborant!

VIDEAMVS nunc, quid VELTHEMIVS in *priori dissertatione super hac quaestione* nobis opponat. In cuius prooemio monet, maxime appositam sibi viam videri ad inuestigandum ius naturale, *contemplari naturas actuum*, qui obiectum eius iuris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Ast ni actus illos compares cum conditione humanae naturae, nihil ages. Nec obligatio in actibus, sed in iussu legislatoris fundatur. In §. 2. explicat terminos quaestionis. Ac circa vocabulum *actus* infausto omine eadem se fraude illigat, ob quam alius iam non mediocriter vapularat, dum exempli loco subiicit, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium*. Si enim hanc thesin oppugnat Velthemius, quod motus physicus sit indifferens; per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum quam maxime moralium. Sin vero id displicet, quod ab origine moralitatis in actionibus humanis voluntatem Dei non excluserimus, tunc ex Velthemio scire velim, an non lumen intellectus requiratur in eo, qui cultum & honorem alteri exhibiturus est. Sane enim inter bruta neque cultus diuinus, neque honor parentum reperitur. Num ergo citra voluntatem Dei homo lumen intellectus nactus est, cultui diuino subseruiturum? Aut num vsus istius luminis citra beneplacitum diuinum per se prouenit? Sed & propriam causam destruit Noster, dum §. 3. *honestum* dicit id, *quod rectae rationi vt tali conuenit*. Nam quando ad rectam rationem prouocatur, praesupponitur, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae legis naturalis dictata, adeoque iussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Vnde etiam si indifferentia motus physici oppugnatur, contradictorie status quaestionis formatur. Sin beneplacitum diuinum ab origine moralitatis remouetur, nimirum inuito Numine rationem suam possidet Velthemius. Vocabulum *debiti* & *moraliter necessarii*, vbi de homine sermo est, principium vtique velut debitionis & necessitatis inuoluit; quod sane non est vocabula *per se*, sed decretum & voluntas legislatoris, per legem declarata.

PORRO

Porro circa statum controuersiae, qui proponitur in §. 4. & 5. notandum, quaestionem restringendam esse ad hominum actiones, de quibus solis mihi sermo est. Vnde male Velthemivs ita indefinite loquitur; *num ab agentis libero arbitrio qua tali procedentes actiones dentur, quae ratione sui citra impositionem conueniant rectae rationi.* Nam si actiones Dei & hominum eadem classe vult censere, & in maiestatem diuinam iniurius est, & improbe dicta nostra cauillatur. Deinde & hoc probe notandum, vocabulum *impositionis* non ita stricte, vt a plerisque, a nobis accipi pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo lubitu imponentis prouenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae exposita voluntate ac dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi constare debet, verbi gratia: Ponamus architectum constituisse domum extruere inhabitationi hominum seruituram. Heic necessum vtique est, vt eius aedificii partes aliter disponantur, quam harae aut ouilis. Quis negauerit tamen, istam constructionem esse ex impositione architecti? Qui si haram aut ouile ex mera sua impositione praetorium esse velit, delirare censebitur. Vnde alia nobis impositio est, quae nil nisi merum placitum imponentis praesupponit; alia est, quae prouenit ex necessitate hypothetica, siue per consecutionem necessariam eorum, quae prius ab eodem determinata sunt. Quarum haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus, illa in legibus & institutis positiuis cernitur. Sic vt Velthemium ratio vehementer fugiat, dum putat; si nulli actus sunt per se honesti aut turpes citra impositionem diuinam, aeque facile Deum quaeuis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii vsum aut bombardae displosionem in vrbe vetare aut permittere potest. Vnde satius erat quaestionem ita formari: Num natura hominis ita sit a Deo formata, vt posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi iniungi certos actus suscipiendi aut omittendi? Sic enim nulla futura erat controuersia, cum hoc ipsum nos passim inculcemus.

Caetervm iam copias suas contra nos in aciem producit Velthemivs, & in §. 8. recoquit obiectionem in meo opere propositam, L. II. c. 3. §. 4. p. 162. ad quam dum ego dicto loco respondeo, putat me contradictione inuolui hisce verbis: *Postquam Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere, non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim* IS (in hac vocula Nostra omnis spes victoriae reposita est,) *ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Inde Velthemivs §. 12. exclamat: *me respondisse, hominem dupliciter spectari posse,* 1. *ut Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale.* 2. *ut Deus eum potuisset ferum & horridum animal producere.* Ast mi Velthemi, iniuriam tibi non facio, si dubitem, num non modo *rationis vox & sensus,* sed & probitatis quid ac frontis tibi adsit, quousque liquido ostenderis, vbinam locorum in meis scriptis ista duplex hominis consideratio occurrat. Ibidem ponitur & haec assertio: *Postquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam homini voluerit assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item: *Deus potu-*

it creare hominem, & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi. Quae asserta quod Velthemius *vanissima* ac *falsissima* pronunciet, magnopere proba; cum mea non mea sint, sed ad ipso conficta. Ac mirum est, quam vniuersa sycophantarum natio in hoc amice conspirat, quod ex aliorum verbis mire contortis falsam thesin concinnent, quam dein magis clamoribus impetant, reuera propriis cum laruis luctari. Et quantum vel stuporis vel malitiae in talem cadit, qui tam planam sententiam vel capere non potuit, vel ita foede detorquere non erubuit. Sane postquam Deo placuit post caetera animantia eminentius hisce creare, vno eodemque decreto, & vt esset, & vt talis esset, constituit. Nequaquam autem decreuit prius creare hominem, & ex interuallo, postquam de conditione ipsi assignanda in ambiguo haesisset, demum decreuit eundem facere rationalem ac socialem. Est enim hoc ex imperfectione intellectus humani, vt priori loco genericam alicuius rei naturam, & inde specificam concipiamus. Quale quid de Deo circa creationem hominis fingere diuinae essentiae perfectioni repugnant; & in se absurdum est, duo heic decreta comminisci, cum τὸ rationale ac sociale esse, in definitione hominis contineatur. Quod si *Paraeus* aut alius absurdi quid heic admisit, eoque nomine conuitiis fuit proscissus, id me quidem profecto non tangit aut angit; quin iure optimo maximo ista elogia Velthemius sibi vindicare potest. Caeterum si quis nolit adquiescere, quod sciat; ideo legem naturalem honesti & turpis, necessario in hominem cadere, quia Deus ipsum creauerit rationalem & sociabilem; sed ex superuacua curiositate quaerat: quid si Deus creasset hominem adstrictum ad eiusmodi legem naturalem, quae ei, quam nunc habemus, contraria praecepta contineret? ei respondemus, hanc quaestionem absurdam & contradictoriam esse. Si enim ponere velis, eum ad contraria officia fuisse adstrictum, non is homo, qui ex destinatione Creatoris animal sociale est, sed aliud horridum ac ferum animal esset. In qua responsione vocula IS neque notat, neque notare potest verum hominem, qui vtique rationalis ac socialis est, sed fictum aliquid, quod absurdae quaestionis ergo tantisper supponitur, hoc sensu: si vel maxime ponas animal membris & forma homini qualis, nunc est, simile; is non verus homo erit, sed aliud ferum & horridum animal. Exemplo rem illustrabimus, si forte quis ingenio sit ita stupido, vt haec capere nequeat. Ponamus figulum constituisse amphoram effingere. Si quaeras, vtrum is amphorae possit formam vrcei tribuere; negamus id fieri posse: quia, si ista vrcei formam haberet, amphora non esset. Quis heic dixerit, amphoram duplici modo considerari; vel vt habet figuram amphorae, vel vt potuerit habere figuram vrcei; Afferamus aliud exemplum, quod fortasse magis sit ad captum Velthemii. Vt Velthemius Ienae Professor Moralium esset, necessarium non erat, Postquam tamen ex isto ligno Professorem sculpere Collatoribus placuit, danda ipsi vtique fuit, instructio impacto muneri conueniens. Ponamus iam superfluam quaestionem moueri; num Velthemio inter partes officii Professorii potuerit iniungi, vt cum histrionibus per Germaniam circumuagaretur, & in comoediis morionis personam ageret? Respondeo, minime.

Quia

Quia si ad hoc exercitii adstringeretur, IS non amplius Professor esset, qui impudenti clamore Ienae doctorum virorum famam laceraret; sed non minus histrio esset, quam frater ipsius, qui lauream Magistralem Lipsiae obtentam per publica theatra non sine vocis stentoreae gloria circumfert, ac versatili iam pileo non minus quam olim liripipio sibi placet. Quis iam dixerit, Velthemium heic dupliciter considerari, 1. prout factus est Professor Ienensis; 2. prout idem simul cum professione potuit histrioniam facere? Aut postquam Collatores professorium munus in ipsum conferre decreuerant, adhuc in liberrimo horum beneplacito fuisse, vtrum auditorium Ienense, an theatra vociferationibus ab ipso oppleri vellent?

QVEMADMODVM autem error ab histrionibus in primo actu commissus totam fabulam refrigerat; ita destructo primo Velthemii commento, tota eius dissertatio vltro corruit. Atque secundum argumentum itidem ex nostro opere loco citato desumsit: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum si voluisset potuisse ita constituere, vt inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vetita Deum colere.* Ego reposueram, hoc ratiocinium contradictionem implicare. Heic nihil habet quod regerat Velthemius, nisi vt cantilenam iam explosam instauret, ac suas sycophantias mihi obtrudere impudenter laboret. Nusquam enim mea haec est assertio, sed Velthemianum somnium; *Deum ita potuisse creare hominem, vt idem non esset animal rationale ac sociale.* Ergo quo magis de absurditate huius dogmatis declamat, eo magis propriam stultitiam flagellat. Neque opus est repetere, *colere Deum* non esse motum mere physicum & indifferentem, sed actionem quam maxime moralem; quippe quae supponat subiectum rationale creatum, & inuoluat respectum ad dependentiam creaturae a Creatore. Nam data creatura rationali, necessarium ipsi est Deum colere. Sicut posito, Deum post caetera animalia voluisse creare hominem, necessum erat, ipsi legem naturalem congruere. Quod genus necessitatis vt mihi quidem tantisper hypotheticum vocare liceat, si qui sunt terminorum scholasticorum dictatores ἀνυπεύθυνοι, supplex veniam rogo. Si enim Deus hominem non creasset, non erat necessarium Eundem ab homine coli. Ergo necessitas cultus diuini ab homine praestandi actum creationis praesupponit.

CIRCA tertium argumentum strategema iocosi histrionis Velthemius expressit, qui repente in aliam se personam transire arbitratur, si pileum versatilem & palliolum inuerterit. Sic & primum argumentum leui sub mutatione iterum in orchestram prodit. *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, gustus elementa per omnia quaerere,* &c. Sed velut de sibilo praesagiret, ita repente post siparium sese hoc ratiocinium recondit.

QVARTO loco metuit Velthemius, ne posita nostra sententia nullum amplius sit discrimen inter legem naturalem & positiuam. Istum metum demere poterant, quae a nobis traduntur L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia hic actus valde ieiunus erat futurus, ideo interscenii loco duas sententias pro-

 mulgat

mulgat valde inficetas. Prior occurrit §. 20. *Vt libera voluntas hominis, penes quem maiestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni diuina maiestas cum voluntas Dei sit summe libera, aeque, imo multo magis, ac in legibus positiuis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium eius praecipere posset?* Adparet Velthemium de voluntate Dei non optime sibi polliceri. Inde tam anxie vincula eidem iniicere, aut moderamine rerum dimouere ipsam laborat, ne forte in licentiam degeneret, & absurdas leges hominibus promulget. Quales opiniones istud animal de Deo habere credamus? Quod ne tertiam quidem petitionem orationis Dominicae nouit. Per posteriorem autem sententiam nihil sibi rationis & frontis esse Velthemius testatur. Nam in §. 22. scribit: *me non erubisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit. p. 162. tradit: Si ad contraria officia* (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Quid ais Velthemi? Ego qui statuo, *si* creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal & homo, sed bellua futura erat; ideo statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cuius essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Optionem tibi relinquo, Velthemi, stuporem tuum an rabiem calumniandi accusari malis.

QVINTO argumento ita *insurgit* Velthemius, vt & quinquies cadat. *Si Deus sua natura iustus est, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes ac ex sua natura illiciti.* Atqui ego non puto haec consequi: Si summus legislator natura iustus est, igitur actus creaturae rationalis vt motus physicus spectati, sunt honesti aut turpes ante omnem respectum ad legem a Creatore profectam. Nobis quippe propositum fuit inquirere in originem iustitiae humanae, a qua diuinam multis modis differre alibi ostensum. *Ius naturae in Deo* illis sapientiae Atlantibus definiendum relinquo, qui caput inter nubila condunt. Quae Velthemius ex mysteriis praedicamentorum *de relatione eiusque fundamento ac ratione fundandi* gannit, nil nisi obstrepera vocabula, & in ambitiosum gyrum disposita sunt, rerum inania. Neque etiam illa, qua se non parum iactat, *obligatio ex ipsa rei natura*, contradistincta obligationi ex lege prouenienti, satis adhuc ad liquidum deducta est. Sed & dubito, an ferri possit, a Velthemio *sanctitatem & iustitiam in Deo* vocari *morales perfectiones*. Nam hactenus credidimus moralem perfectionem esse, quae disciplina, vsus, adsuetudine comparatur, ad modum habitus adquisiti animo inhaerentem. Porro quando de imagine Dei mentionem inieci, vnice prae oculis habui proximam eius & specialem significationem, qua notat eam hominis perfectionem, quae per lapsum amissa est, & in cuius locum corruptio illa, quae iam sentitur, successit. Quibus praeterea respectibus homo imaginem Dei referre dicatur, mihi inquisitum non fuit. Denique quantum velit Velthemius distinguat inter *conceptum formalem & materialem;* ac sapientiam, iustitiam, virtutes, & ius Dei atque hominum quoad illum communia, quoad hunc

hunc diuersa afferat. Nam licet ista vera esse ponas; ratio tamen mihi constat, quare ius naturale isthac via inuestigare non placuerit.

Illvd autem minus ex legibus artis comicae, quod fabulam nobis det Velthemius quinto actu productiorem. Nam sexto loco quaestionem mouet: *Num Deus vllo modo possit velle, vt inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quaestionem hanc institui, ni simul ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali, negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali, Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Quomodo enim Deus possit velle, vt sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint? Sint, quibus imperet

Denique vt sacro numero paralogismos suos terminet Velthemius, septimo loco argumentatur: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura illicitus, sequitur Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem.* Huius ratiocinii vanitas planior fiet, si idem pressius ad praesentem quaestionem formaueris, hoc modo: si motus physicus in actionibus humanis citra respectum ad legem est indifferens, aut si voluntas diuina concurrit ad hoc, vt homo legi sit obnoxius; sequitur, quod Deus possit mentiri. Id enim exemplum rei, quae in genere naturae nullam imperfectionem importat, a Velthemio adfertur. Quis ita ratiocinantem ferat? Ne dicam, quod *mentiri posse* in genere naturae maximam importet imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiae est cum degeneri quadam ignauia coniunctae; vel non audet, sensa animi sui palam aperire, quod robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam praestare possit, quod vires suas ignorantis est. Inde patet ratio, quare diuinae scripturae negent, Deum posse fallere, aut mentiri, quia id repugnat perfectissimae ipsius essentiae. Ex quo tamen nihil, nostrae sententiae repugnans, concludi potest. De caetero vti foedum est mendacium, quod Velthemius eructare non erubuit, *me dicta Scripturae sacrae in alienum prorsus sensum detorquere*; ita nihil impudentius, quam dicere; propositionem, *Impossibile est Deum mentiri*, hunc habere sensum, *Deus non vult mentiri.* Cur enim tantopere arrident Velthemio sycophantarum artes, vt verba mea mutilate adduceret? Quae integra haec sunt: *Quod Deus mentiri non posse dicatur, est ex beneplacito ipsius, quod mortales ad magnitudinem & praestantiam ipsius attemperatum concipimus.* Id perinde est, ac si dicerem: Mentiri aduersatur perfectioni diuinae, a qua nunquam diuina voluntas discedit, sed cum ea semper amice conspirat. Sic igitur mimum huncce calumniarum egit Velthemius, vt vel iudice Gesenio pro plausu sibilum sit meritus. Altera dissertatione minatur se innumeras legiones *Gentium, Legumlatorum, ICtorum, Theologorum, Philosophorum, cum veterum, tum recentiorum* in aciem educturum, quae solo adspectu me exanimem darent. Nondum tamen adeo fortuna mihi fuit propitia, vt illud illustre ingenii Velthemiani monumentum conspicere liceret. Interim

terim circa auctoritates, quae iactantur, obseruandum, earum multitudinem nihil efficere, nisi rationibus suam sententiam adstruxerint, meam refutarint; & quatenus nemini eorum, vt ab omni errore sit immunis, cauetur, piaculum non esse rationem potius, quam numerum errantium sequi. Sic quam multae in rebus philosophicis erroneae opiniones per complura secula & scholas & populum occupauerunt, quas tamen posteriorum temporum accuratior inquisitio explosit? Heic si testium numerus momenti quid habuisset, in hunc vsque diem antipodes in coelum delaberentur, harmonia orbium caelestium aures nostras obtunderet, intelligentiae istis orbibus rotandis insudarent, ignis sphaera proximam Lunam amburеret, denique barbaries integro adhuc regno suo gauderet. Sic sane non difficile erit multas myriades inuenire eorum, qui pro sanctitate numeri denarii in praedicamentis mortem aequo animo subire velint; quae tamen caeteris puerilis superstitio videtur. Deinde ex testibus illis integrae legiones deficient, si consideretur, plerisque nunquam in mentem venisse vocabulo *per se* Deum ab origine iuris naturalis excludere. Denique omnia ista testimonia demum in auctoritatem vnius ex antesignanis barbariei, puta Thomae, aut Scoti resoluuntur, quorum commenta demum in popularia dogmata eualuerunt, postquam caeteri ista sine debita inquisitione in sua scripta transtulerunt; & vno ansere bibente reliquos omnes sitis corripuit. Praesertim cum notitia iuris naturalis valde confusa & ieiuna fuerit, antequam hoc demum seculo de isto in formam artis redigendo a quibusdam eruditis labor susciperetur. Id tamen retulit vnus & alter, qui recens ex istis oris aduenientes heic me salutarunt, in publico conflictu eius disputationis Velthemium clamore Martem Homericum superasse, & ignea facie, horridis capillis, oculisque ardentibus furiam aliquam egregie expressisse. Quin non erubuisse in tam frequenti coetu vel decies exclamare; *me nulla agnoscere officia hominis erga Deum & seipsum*. Ergo vel scripta mea non legit Velthemius, vel impudentissimus est mortalium, qui sunt & fuerunt. Pari rabie multoties fuisse ingeminatum; *adulterium penes me hactenus saltem turpe haberi, qua supponeret creationem animalis rationalis & socialis; adeoque secundum mea principia adulterium non turpe dari inter vaccas & boues vel inter caseum & butyrum;* qui sunt flosculi Velthemiani. Quid est furere, si hoc non est? Ergo cum neget Velthemius, adulterium supponere creaturam rationalem & socialem, ex ipsius mente adulterium dabitur inter creaturas, in quibus nulla est diuersitas sexus, & ad se multiplicandum potentia, nec minus inter creaturas, quae fidem coniugalem neque intelligunt, neque dant. Quin & deinceps homicidium non turpe erit, si felis murem occiderit. Quod porro erat opus, vt Velthemius tanta contentione asseueraret, adulterium in se & sua natura turpe esse; cum idem a me adstruatur L. I. c. 2. §. 6. p. 26. & in *Apologia* p. 38. Quo tamen non obstante certissimum manet; non dato homine, adulterium non dari; sicut non dato homine, Velthemius Ienense auditorium rugitu suo non erat impleturus. Sed nec omitti debet, quod cum vnus opponentium vrgeret, *cum actiones hominum per circumstantias, id est, res extra ipsam actionem, fiant morales, non videri, quomodo actio in se & sua natura moralis esse posit;* Velthemius respondebat:

debat: *Praecellens Dn. Magister, adiuro conscientiam tuam, eloquere, an firmiter credas cum venerandis nostris Theologis, dari actus per se honestos.* Quod ille Magister praemissa contestatione obseruantiae suae erga *Maxime Spectabilem* (magis adhuc audibilem) Dn. Decanum affirmabat. Et sic argumento erat plenissime satisfactum. Quid hac disputandi via compendiosius? Quae tamen alteram istam dissertationem inuidit fortuna, alio me ingenii Velthemiani specimine beauit, dum donante amico dilectissimo obtinere licuit *Synopsin Institutionum Iuris naturalis* manuscriptam, quam is auditoribus suis ad calamum dictauit. Cui ipse auctor non vile pretium ponit, quando eam *Nucleum iuris naturalis* indigitat. Quo scripto etsi nihil indoctius aut inficetius vidisse memini; veritatem tamen adhuc constare deprehendi *Pliniano* illi: *Nullum librum tam malum esse, qui non aliqua ex parte prodesset.* Ingens quippe operae pretium fuit didicisse flosculum illum Latinitatis Velthemianae, *in Analytices studio non magis versati sunt quam rana viridis in nucis arbore.* Nec minoris fuit definitionem legis cognouisse, qua immane quantum eum sibi placere audio. *Lex est*, inquit, *dictamen practicum in materia vniuersali, quo necessitas actionis exprimitur in genere morum.* In qua quid mysterii latitet, patebit, si aliis eam vocabulis extulerimus. Si igitur *dictamen practicum* enunciatio, quae non cognosci solum, sed & in actum deduci debeat, *in materia vniuersali*, id est, quae omnes illos tangat, ad quos enunciatio dirigitur; *quo necessitas actionis exprimitur in genere morum*, id est, quo significatur quid agendum, quid omittendum, vt actiones bonae vel malae, laude vel vituperio dignae haberi queant. Heic primo necessum erat exprimi subiectum, abs quo dictamen illud promanaret; num id intellectus sit diuinus, an humanus, an vterque. Dein ad cuiusnam actiones dirigendas id dictamen spectaret, ad proprias, an ad alienas. Denique vnde ea necessitas proueniret. Quam ex ipsa actione resultare absurdum dictu videtur; cum eadem aliter concipi nequeat, quam prius aliquid, & diuersum ab actione, quodque adeo in ipsam actionem operetur. An & quatenus illud, quod mortales dictamen intellectus diuini concipimus, Deo lex dici possit, alibi a nobis expositum fuit. Deum omnia quae agit optime agere, & per essentiae suae perfectionem non posse non optime agere, & quae cum ista non congruunt, non posse non omittere constat. Sed quia legem aliter concipere non valemus, quam aliquid extrinsecus necessitatem adferens certo modo actiones dirigendi; inde si quis velit Deum legi subiicere, faciat id suo periculo. Quod si igitur ad legem, quae in homines cadit, ea definitio restringatur, vitiosum est, quod ea legibus positiuis adplicari nequit. Quando autem lex naturae dictamen rectae rationis aut intellectus dicitur, nihil aliud innuitur quam medium, quo ista lex inuestigatur. Atque ea ratio vt recta sit, & talem sese intelligat, oportet vt firmo fundamento ratiocinia sua superstruat. Quod nullum aliud inueniri potest, quam conditio humani generis; nisi quis cuilibet persuasiones, saepe oppido quam irrationabiles, pro lege naturali velit venditare: sicut stolidum sit, vltimum hoc habere argumentum demonstrandi aliquid iuris naturalis esse, quod recta ratio aliter de hoc vel illo actu iudicare nequeat. Sed & illud constat, si definitio illa adplicetur iuri humano, inepte

a VELTHE-

a VELTHEMIO §. II. tradi, *dictamen intellectus* esse aliquid prius, quam *normam seu regulam Iustini* si dicere velis, hominem sibi ipsi legem naturalem ferre; aut intellectum humanum dictare quid posse, antequam obiectum adsit. Sane ponenda est lex naturalis tanquam norma iusti, antequam intellectus humani dictamina practica possint existere.. Id autem nimis quam ingeniosum, quod Velthemius, tantopere alias a nouitatibus abhorrens, iuris naturalis nouam denominationem comminiscatur, quasi *quod primo ac per se fundatur in natura actus, quam praecipit aut prohibet, ita vt propterea ius sit, quia hunc actum praecipit, aut prohibet, quia e sua natura debitus aut illicitus est.* Quo commento vti nihil vanius, & per quod iuri naturali circa actiones morales non amplior tribuitur operatio, quam ephemeridibus circa motum planetarum: ita obiter scire velim, quomodo a contradictione sese liberare Velthemius possit, dum *praecipi* aut *vetari* a lege naturali dicit, quae iam *in sua natura* erant *debita* aut *illicita?* Quid enim praecepto opus est, si ista alias fieri vtique debebant? Aut ergo lex naturae superuacua est; aut si cum effectu praecipit ac vetat, vtique actus debitos aut illicitos facit.

SED taedet quisquiliis Velthemianis diutius immorari, nisi quod obiter spectandum, quid in demonstrationibus valeat, qui tanto fastu peritiam Analyticis crepat; vt tandem discamus nostra ratiocinia in circulum (quae figura perfectissima vtique est,) disponere, & praefultore Velthemio in perpetuam vertiginem circumuolui. Si enim quaeras ex isto, quare verbi gratia adulterium iuri naturali repugnet, respondebit; quia in se & sua natura est turpe. Si quaeras, quid sit in se turpe, respondebit; quod rectae rationi vt tali non conuenit. Atqui rectae rationi qua tali non conuenire est iuri naturali repugnare. Igitur iuxta Velthemium adulterium iuri naturali repugnat, quia iuri naturali repugnat. Ac proinde falsum est, quod clamat, *turpe in puncto rationis prius esse, quam iuri naturali repugnare.* Sed & par erat, eum, qui viam praecepta iuris naturalis deducendi nobis placitam ita importune impugnat, ingeniosius quid aut planius afferre. Quid autem tanto hiatu dignum trifaux iste profert? *Principium primo primum*, inquit est; *honesta per se sunt expetenda; turpia per se sunt fugienda.* Atqui sane, ne nunc dicam, quod stolide sit omissa mentio subiecti, cui aliqua honesta aut turpia sint; circa hoc principium quaerere licet, non solum quid honestum aut turpe per se sit, quod non nisi congruentia aut disconuenientia cum recta ratione definiri a Velthemio solet; sed etiam eousque non potest adquiescere intellectus noster, vt rationem omnino nosse velit, quare & vnde vel in perseitate, vel in dictamine rationis necessitas insit. Eoque Velthemio vel iterum circulus suus erit persultandus, vel si vertigine liberari cupit, demum nostrae methodo insistendum; ex qua ista propositio a priori demonstrari potest. Sicuti & illud nemo sanus abnuet, imperium Dei esse, quod hominem ad adpetendum honestum & turpe fugiendum primo mouet aut mouere debet, non autem perseitatem Velthemianam. Deinde ne hoc quidem tantum demonstrandi artificem decebat, pro *principiis secundo primis* venditare sententiolas, verbi gratia, *neminem laedere, suum cuique*

que tribuere, veras quidem, ſed multis determinationibus adaptandas, priusquam ex iis diſtincta & liquida ſcientia haberi poſſit. Sed & nimis quam iracundum, fuſtes ſtatim intentare, ſi quis dictata Velthemiana in oraculorum vicem arripere detrectet. Quid enim ſi Reges, ac integri populi iſtorum veritatem in dubium vocent? Quid fuſtibus ſuis heic efficiet Velthemius? An clamoribus ſuis eosdem protelabit, qui norunt, animal Cumanum eſſe quam maxime vocale? Quibus porro argumentis hoſce conuincet Velthemius, ſi nihil praeter dictamen ſuae rationis crepare poſſit apud tales, qui ſuam rationem diuerſa dictantem non minoris aeſtimant, & legiones Scholaſticorum a Velthemio in ſubſidium euocatas adunco naſo ſuſpendunt? Plura occurrunt in eo ſcripto emblemata, veluti quod § 57. iuris naturalis *cauſam efficientem* dicit *hominem*. Aut quod §. 55. hominem tradit *tamdiu viuere in ſtatu animalis, non item in ſtatu hominis, quamdiu vſus rationis ſe nondum exſerat, aut ad annos diſcretionis homo perueniſſe dicatur*. Cui adiungi debet inauditum hactenus dogma a Velthemii diſcipulo publica diſputatione Ienae promulgatum: quod *maieſtas ſit non-Ens*. Nimirum quia ad maieſtatem ſufficit ſuperiorem non habere, nec requiritur poteſtas gubernandi ciuitatem; & quia ſtatim maieſtate Velthemiana praefulget, qui in regionem deſertam eiectus nec dominum habet, nec ſubditum. Quae monſtra errorum aliis exagitanda commendamus.

Restat adhuc Gesenivs Garlaeae Praeſul; de quo tamen eloquar, an ſileam dubito. Nam ea eſt hominis ruditas, impudentia, & veſania, vt merito quiuis cordatus tam tetrici monſtri contactum refugere debeat. Qui cum nil niſi obſcaenam virulenti pectoris ſaniem eructet, paſſim impio abuſu dictis ſacris interpolatam, *benedictionem tamen Chriſtianam* emittere videri vult. Prorſus vti reliqua fanaticorum natio tunc, cum maxime delirat, ſacro inſtinctu agitari ſeſe clamat. Verum, vti peculiare ſcriptum iſti opponere ſuperuacuum erat: ita poterit heic obiter caeteris, qui ex me oppugnato gloriolam inauſpicato captarunt, ſubiungi Gesenivs tanquam vilis appendix, & in quem iactari queat illud tritum; *vltimum occupet extremum ſcabies*. Saltem ne in poſterum arguat me criminationes, ad quas plane tacui, agnouiſſe. Ex decoro igitur Gesenivs a mendacio ſcriptionis ſuae exordium capit, quaſi ego *in ſuprema Regni curia enixe contra ipſum & famam eiusdem egerim;* qua ſuper re monitum ſe dicit *ab eo qui procul habitabat, & bene cupiebat*. Dignus hoc Oreſte Pylades; qui circa veritatem non nimis curioſum ſe oſtendit. Equidem ſi eiusdem reipublicae ciues eſſemus, comes iuiſſet Geſenius editori Indicis. Nunc quid contra exterum incuria huius Regni agerem? Praeſertim cum eius ſcripta tantum ruditatis ac veſaniae prae ſe ferant, vt famae ſuae neminem infeſtiorem, quam ſeipſum, hoſtem experiatur. In eo autem nihil a me peccatum eſt in reuerentiam, quam *Sereniſſimo Electori Saxoniae* debeo, quod modeſte, & Geſenii demum, aliorumque maleuolorum importunitate coactus, ſuper nimis praecipiti Miniſtrorum Ipſius iudicio queſtus ſum. Nam de iſthoc negotio nihil ad Ipſum relatum conſtat; & ſi Optimus Princeps conſultus fuiſſet, haut qu dquam decorum iudicaſſet, inaudita partis alterius defenſione ſententiam

ſuperſtruere libello famoſo, per carnificem flammis dando. Quod ſi autem iniqui aliquid mea querela habet, ſane is, quem publice prouocaui, ſuam exiſtimationem non deſtituet, nec *Cenſurae* iſtius *ſanctimoniam* Velthemio alicui aut Geſenio aſſerendam committet. Ac vel ideo iſtum omnibus ingenii ſui copiis explicatis in aciem, prodire cupiebam, vt cum aduerſario non erubeſcendo congredi liceret, ac tandem Geſenio ſimiſſum hominum ruditus obticeſceret. Quid porro ad rem praeſentem, quod Geſenius de Monzambano gannit? Sane publicam famam extinguere penes me non eſt; & cui non ſufficit, quod publice eiusdem me auctorem abnuerim, qua ratione iſti os obturem? *Eiusdem caput 6.* exercitii gratia a me defenſum aduerſus eos, qui id impugnarunt. Quid praeſtiterim iudicent harum rerum intelligentes, & affectibus ac praeiudiciis vacui. Caetera quae carpuntur defenſorem accipiant, an minus, mea parum intereſt. Praeſertim cum quae liberius ibi quibusdam ſcripta videntur, auctoris, quisquis demum is ſit, religioni aut pietati nihil praeiudicare queant; ſi cogitemus, quam ille ſibi perſonam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui neſcit, quam multum interſit, Dauusne loquatur an herus; is quaeſo abſtineat de eiusmodi ſcriptis iudicium ferre, ni inter Midae ſocios cenſeri velit. Ergo fama illa de Monzambano, cui a me contradictum fuit, non obſtat, quo minus adhuc Pufendorfius, quam Geſenius eſſe malim.

SED ne ſolis conuitiis foedas chartas maculaſſe videatur, circa rem ipſam quoque aliquid nugari conatur Geſenius. Ac primo queritur, me ipſius demonſtrationibus non reſpondiſſe modo tam ſcholaſtico, quam ipſe propoſuerat. Cuius quidem rei nulla alia fuit ratio, quam quia inficeti hominis veſtigia legere nolui. *Iniquum me in ius naturae* arguebat, quod *atrocem ipſi iniuriam intuliſſem, mendacium* & *calumniam exprobrando*. Ego reponebam, me legitima *retorſione* vſum fuiſſe. Adparet puto, me ad minorem reſpondiſſe. Tantum enim abeſt, mihi vnquam in animo fuiſſe Geſenium laedere, vt quid hominis ille eſſet, & quaenam inter fumos Garlaeae deliria eum agitarent, perpetuo ignoraturus fuerim, niſi me epiſtola illa inſipida vltro laceſſiuiſſet. Puto autem ſatis grauem iniuriam eſſe, alicui falſo tribuere ſcriptum venenatum, vt ipſe vocat, & *atheum*. Eam iniuriam vt in me haerere paterer, nullum ius obligabat. Repellendi non expeditior via, quam vt mentitum eſſe dicerem, qui haec de me aſſereret. Praeſertim cum nondum auditum foret de aliquo priuilegio, per quod Geſenio impune ſit honeſtorum virorum famae inſultare. Atqui in ea accuſatione ipſe mihi non conſto. Modo enim a Geſenio ſcriptum Warenbergii *aperte* mihi, modo Fratri meo tribui queror. Nimirum quia Geſenius ſibi non conſtabat, & aliquando Warenbergium ita delineabat, vt facile adpareret, me peti; aliquando talia ipſi tribuebat, quae non in me, ſed in Fratrem meum cadere poterant. Ea cauſa fuit, cur retorſio alternatiue conciperetur. Sat *aperte* autem aliquem arguit, qui ſcripto publico id facit. Et licet haec verba non expreſſe ſint poſita; tu Pufendorfi eius ſcripti es auctor; extreme tamen ſtupidum fuiſſe oportet, qui non viderit, noſtrum nomen abs Geſenio vellicari, quod & ipſe menti ſuae *obuerſaſſe*, dum iſta ſcriberet, fatetur.

tetur. Et ſtatim atque illa epiſtola prodibat, paſſim amici de iniuria nobis illata monebant. Id autem frequens eſt; vt & qui obliquis verbis alium pupugerit, directe & citra ambages vapulet. Neque vero mirum eſt, Geſenium titubanter ſcribere de viris, quos tam parum nouerat; cum ſolenne ipſi ſit ad furioſi inſtar diſcrepantia ſibi blaterare. Sicut *benedictio Chriſtiana* eidem vocatur, qui ſpurciſſimus libellus famoſus eſt. Et qui modo nil niſi dicta ſacra crepat, & ſchema hypocriticum oſtentat, mox obſcoenitate conuitiorum cum balatronibus & ambubaiis certat. Quae cum ita ſint, ſatis puto manifeſta eſt iniuria, qua retorſionem meruit Geſenius. Ac ſuperuacuum eſt iſtius verba heic producere, quae *vel κατὰ τὸ ῥητὸν, vel per aequipollentiam, vel per conſequentiam planam, facilem & apodicticam id quod volo arguant*. Iſta enim quibusuis expoſita ſunt; & vehementer diſſuadent Medici, ne iſtud ſcriptum denuo attingam; quod grauiſſima nauſea, ſtomachique languor inde ſit prouenturus. Recte porro ego a Geſenio poſtulaui, vt, ſi retorſionem meam abs ſe amoliti vellet, probaret, vel me aut Fratrem meum auctorem eſſe dialogi Warenbergiani, vel nuſquam ſe id ſcriptum nobis tribuiſſe. Nunquam autem credebam, eo vsque impudentiae proceſſurum Geſenium, vt poſterius negare auderet, quod in clara luce eſt poſitum; & poſtquam noſtrum nomen ſcripto publico in conſpectu orbis eruditi inueſtaſſet, vltro poſtulaturum, vt ego hoc ab ipſo factum probem. Et inde dubitaueram, num ſenſus communis illi ineſſet, qui probaſſ adhuc ſibi poſtularet mendacium & calumniam, quam ſcripto publico euomuerat. Quod ſi autem altera via retorſionem declinare volebat, tunc vtique probandum ipſi incumbebat, vere eum dialogum nobis tribui, mihi autem ſimpliciter id negaſſe ſufficiebat. Quid ergo mea verba cauillaris, Geſeni, niſi vt compluſculas paginas numis & calumniis implere poſſis? Aut cur adeo tumultuaris, quod tua aeque ac famae mendacia proprio vocabulo a me fuerint deſignata?

SECVNDO loco negat Geſenius, Aſinium Tenebrionem abs ſe defenſum. Quod ergo aliud non modica parte ſui ſcripti agit? Magnam vero vim *Chriſtiani amoris*; per quam *contemtim ſentire* non poteſt Geſenius de Nicolao Beckmanno, *quem Regia Maieſtas tanto munere dignata eſt*, vtut Eadem Regia Maieſtas iſtum munere dimotum *propter Indicem editum cum infamia relegauerit*. Niſi forte arcana quaedam genii conſpiratio iſta illuſtria ingenia Tenebrionem & Vigilem iungit; quorum ſcripta quoque pares Gratias redolent. Cur porro Geſenius tam odioſe altera iam vice cuculat iudicium Sarcmaſii de meis Elementis Iurisprudentiae, eo tempore latum, quo iſte in Parnaſſo ſomniabat? Cum alii iamdudum iniuriam mihi factam publicis ſcriptis oſtenderint, & ipſe auctor, vti amici retulerunt, aliam plane mentem poſtea induerit. Vnde mihi nunquam curae fuit iniuriam iſtam perſequi; & non degenerem animi duxi; qui errorem ſuum emendare potuit. Ergo quod nunc Geſenius iſta dudum ſepulta iterum in lucem protrahit, merito vapulare deberet, ſi noua plaga in homine, qui pudorem plane decoxit, locum haberet. Qui autem *Pacificum a Lapide* & eius ſcripta nouit, non multum referre agnoſcet, quid ipſe de aliis ſcribat aut iudicet. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Maeui.

Quanquam & deformes buccae suos basiatores quandoque inueniant, & similes labra lactucas adpetant. Praeterea ex alio me capite iniquitatis in legem naturae reum arguit Gesenius, quod *contemtim ac duriter habuerim legatos Dei, qui ex officio debite super periculosis nouitatibus monuerint.* Vbi primo quidem miramur, quare ardelio Garlebiensis tam importune solicitus sit, quid in aliena republica geratur. Si quis enim apud nos alterum iniuria afficiat, sunt iudices, sunt tribunalia; nec vnquam ea cognitio Gardelebiam remittetur; vt plane cuculus iste non opus habeat tam taediose ingeminare, quid ab hoc vel illo recte, quid secus gestum fuerit. De caetero nunquam ego debitum honorem sacerdotibus detraxi, inter muneris sui limites versantibus, iisque vt in conuersatione ciuili amicis vterer, operam dedi; ac si vnum vel alterum excipiam, neminem eorum noui, quem non amici loco habere possim. Id tamen firmiter mihi persuadeo, Deo propitio posse gaudere illum, quem vnus aut alter sacerdotum iniquis odiis persequitur. Nec minus fas esse, salutem famamque suam contra sacerdotem, quam alium quemuis, defendere. Sed & hoc statuo, censuram librorum ad eos pertinere, qui summum in ciuitate imperium habent, & quibus eandem hi delegauerint, Eam si quis alius proprio ausu inuolauerit, non magis ipsius ratio habenda est, quam praetoris, si extra limites iurisdictionis suae ius dicere aggrediatur. Quin & vbi in ea re malitiose aut imperite versatus sit, iniuriam non accipit, si digna facto suo vocabula audiat; praesertim cum ipse Gesenius, velut qui post longum delirium repente ad se redit, non absurde addat; *quamuis humanae illorum actiones humanorum errorum rubigine tangi & tentari facile potuerint: nec enim humani quidquam a se alienum putabunt.* Denique nec id saltem in dilucido isto interuallo negabis, Geseni, si quis vel ex officio vel ex amore veritatis, aut charitate Christiana alterum super errore omnino monendum sibi duxerit, illi esse obseruandum, vt reuera in altero haereat, de quo ipsum moniturus est; vt alterius errorem idoneis argumentis conuincat; vt denique amice eundem hortetur errorem suum exuere. Vbi nihil horum praecesserit, quid faciendum mihi suaseris tu, qui ob impactam retorsionem in furias abiisti? An censes, cum silentio gladium iugulo fuisse excipiendum? Puto igitur ad demonstrationes Gesenii sic esse responsum, vt etiam acutissimis disputatoribus, qui *Gardelebiae habitant*, satis fieri queat; quorum peritiam expressit supremus eorum choragus Gesenius, dum dicit; *quod Professor in publicis disputationibus illos, qui Thesibus tuis opponunt, iubere soles; responde ad Syllogismum*, &c. Nam quantum ego memini, hoc quandoque respondenti ingeritur, opponenti nunquam.

ENIMVERO vti in conuitiis spargendis nemo Gesenium facundia superauerit; ita vbi ad seria tandem deueniendum erat, nihil ipso est aridius, sic vt non amplius latret, sed mussitet. Eo breuiori responsioni amoliemur hominem rudissimum. Quam late ego socialitatem extendam, tradidi L. I. c. 3. §. 15. *de Officiis.* Eam in constituendo iuris naturalis fundamento rationalitati opponere, stolidum est. Mox, ne ob calumniam suam erubesceret, simulat se meum responsum non capere. Dixi, *religio quatenus ad disciplinam iuris naturalis*

ralis pertinet, intra ſphaeram huius vitae terminatur; id eſt, ex ſola religione naturali iam nemo ſaluatur. Rationem attuli in libello *de Officiis L. I. c 4. §. 8.* Hoc ſi quis negare velit, admittere cogetur, dari viam ſalutis aeternae extra Chriſtum. Moue aures, Geſeni, vt ſciam, an haec iam intelligas, ſimulque fatere, nequiſſimum te calumniatorem eſſe, qui illud, quod ego de *religione, quatenus ad ius naturale ſpectat*, enunciaui, malitioſe detorques ad religionem ſaluificam, quae ad iuris naturalis diſciplinam nequaquam pertinet; quaſi nempe etiam ſaluifica religio a me pro nudo vinculo reipublicae haberetur. Denique antequam *cum ratione mecum agere* deſinat Geſenius, hoc ratiocinium, ingenii & candoris ſui monumentum nobis relinquit. *Quia expedit, vt publice ciuitas perſonet doctrinis cum fine ciuitatum congruentibus*, id eſt, quia, vti ego explicaui, ſolida & bona ethica & politica in ciuitate doceri debet; igitur ex mente Geſenii *parum intereſt, turpis ſit ſiue honeſta, ſiue vera ſiue falſa religio, modo huic ciuitatum fini apta ſit & congruens.* Quid hoc argumento ſolidius? Ne nunc multis oſtendam, quod neque vera religio fini ciuitatum, quem ego deſignaui, quidquam obſit, neque falſa proſit. Caeterum vt bona fide rationi renunciaſſe Geſenium credamus, ecce obſoletum ſuum carmen de polygamia recinit, quaſi ego iſtam *velut remedium promouendae pietatis* commendauerim. Sane nunquam credidi, aliquem fore tam ſtupidum, quin intelligeret, id me dixiſſe; non eſſe, quare circa impugnandam polygamiam tantopere trepident certi homines, cum abs nullo vitio orbi Chriſtiano inprimis in Europa minus periculi, quam ab hoc immineat. Vnde fruſtra tanta cum conſternatione ad arma conclamari, vbi hoſtis non adparet. Praeſertim cum nulla maior calamitas maritis obuenire poſſit, quam ſi plures ſimul habere vxores cogantur, in cuius mali remedium mortem ſint optaturi.

Sed nimirum pauca haec a Geſenio obiter tantum adducta fuerunt. Summa autem laboris ipſi fuit ſpecimen oſtendere, in quantas furias homines fanatici poſſint ire. Cuius non minima pars eſt, illis, quos ſibi inſectandos ſumſere, gratia diuina velle interdicere. Verum mi Geſeni, poſtquam ſemel terrorem digeſſimus, quem quondam fulmina Vaticano emiſſa vertici ſolebant generare, non facile adducimur vt credamus, Praeſuli Garlaeae claues coeli erebique commiſſas. Sed nec ea, quae inter nos agitatur lis, Miniſterium Eccleſiae, eiusque ſanctimoniam vllo modo ſpectat. Tu venenatum ſcriptum mihi falſo tribuis: ego iniuriam mihi fieri, addita retorſione, teſtor. Tu excandeſcis, & maledictorum atque calumniarum plauſtra euomis; ego quantum ad meam defenſionem, ac retundendae tuae impudentiae ſufficere iudicatur, repono. An & in hoc caſu qui ſacerdotis furorem abs ſe repulerit, vnctos domini violaſſe iudicabitur? Quin potius ſi cui ex tuo ordine omnino placeat virus ſuum in alterum euomere, tutius cathedra ſacra abutetur, vbi intemperies animi & affectuum malignitas ſpecioſiore ſub praetextu deſaeuire poteſt. Aſt vbi ad ſcriptionem publicam idem prouolauerit, non eſt quod eximiae quid fortis prae reliquis ſibi polliceatur. Si enim falſi quid aſſerit, erroris arguetur. Si fictis criminationibus de aliorum exiſtimatione detrahere inſtituat, mendax & calumnia-

calumniator audiet. Si inepta scripta edat, eruditis ludibrium debebit. Si rationem eierauerit, stolidus iudicabitur. Si quae conuitia eructet, nihil pensi habuerit, furere videbitur. Si imperite de rebus, quas non didicit, iudicium ferre instituat, Midae fraterculus nuncupabitur. Porro vti cum Praesulatu Garlaeano nihil mihi negotii est; ita quae pro salute mea cura vigilias tibi, mi Geseni, imperat, plane superuacua est. Neque enim tali nobis sacerdotum genere heic opus est, qui sub imagine precum foedam animi inflammati rabiem exhalant. Dira quoque ista carmina tuo potius capiti cane. Et si qui precando vales, ora, vt tuam tibi ruditatem & vesaniam agnoscere detur. De caetero vti hautquaquam timidum aut imparatum me offendent, si quibus forte deinceps calamum in me stringere placeat, modo inscitiam, iracundiam, & foedas calumniandi artes procul habeant: ita Gesenio id honoris sufficere debet, quod mea opera ad qualemcunque nominis celebritatem protractus fuerit, qui antehac in alta velut caligine Garlaeam bibebat. Si in posterum furere pergat, optimum responsi genus fuerit, contemnere & silere.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII
EPISTOLA
AD
AMICOS SVOS PER GERMANIAM,
SVPER LIBELLO FAMOSO,
QVEM
NICOLAVS BECKMANNVS, QVONDAM PROFESSOR IN ACADEMIA CAROLINA,
NVNC VERO CVM INFAMIA INDE RELEGATVS,
MENTITO NOMINE VERIDICI CONSTANTIS
SVPERIORI ANNO DISSEMINAVIT.

Non dubium est, *Viri amici*, quotquot vel collegio quondam, vel conuersatione, vel literarum commercio, vel beneuolentia ex scriptis meis concepta, vel alia ratione mihi coniuncti estis, quin grauem dolorem atque indignationem conceperitis, prorepente in conspectum vestrum exsecrabili libello famoso, quo foediorem quidem orcus nunquam in opprobrium seculi euomuit. Quanquam enim & ipsa dictio hominem asinino stupore ac ruditate arguat, & tota nefarii scripti facies

facies nil nisi professam mentiendi rabiem prae se ferat: dolendum tamen videbatur, aduersus me potissimum fuisse exserendum; quousque furor, infernali agitatus oestro, procedere, & quid extremum in mentiendo atque calumniando foret. Sane multi in vicem mercedis pro vtilissimo labore suo maleferiatorum importunitatem sunt experti; in plurimos quoque innocentes viros foeda & absurda multa saepe numero iactata sunt; tamen quantum mihi ex historia literaria notum est, hoc certe seculo exemplum non extat viri eruditi, cuius verae & innoxiae sententiae per inscitiam aut prauitatem maleuolorum malignius detortae sint, vel qui obscœnioribus mendaciis, modoque magis scelesto adspersus sit. Quin & cum hactenus creditum fuerit, penes monachos & missifices palmam impudentiae extitisse circa aduersarios suos foedis mendaciis & criminationibus onerandos; iam tandem repertus est nouus Alastor, qui calumniatorum antesignanis omnem ruborem possit abstergere. Quorum & hoc insigne est artificium, plaustra mendaciorum in alios iactare, ac dein postulare, vt ista falsa esse ostendantur; perinde quasi accusasse & conuitia sparsisse ad criminis probationem sufficiat. Caeterum eo iniquius sors mea comparata est, quod nec plane silere ad mendacia ista liceat, nec alius detur, qui horum vanitatem ita perspicue demonstrare queat & tamen honesto viro cum infami isto Alastore congredi erubescendum sit, cui iam amisso honore & existimatione ea nouissima voluptas petitur, quam magnitudo infamiae apud desperatos gignere sueuit. Equidem apud eos, qui me norunt, defensione nulla opus est, quibus de absurditate horum mendaciorum abunde constat. Honesti autem & cordati viri vltro eiusmodi sputeas chartas detestantur; improbumque iudicant, de viris integrae semper famae sinistri quid suspicari ex tali scriptionis genere, quod apud omnes populos moratiores infamiam & graue supplicium meretur. Et si eo res humanae redierunt, vt eiusmodi chartis aliqua fides habeatur, iam omnium atrocissimorum scelerum reus est, cui impudens & nequam inimicus obtigit. Est tamen non quibusuis tam candidus animus, nec id probitatis in plurimos mortales cadit, vt quae aliis infertur iniuria, eam abs se quoque non plane alienam iudicent. Alii vtut pleraque conficta agnoscant, tamen non omnia plane de nihilo esse suspicantur. Denique qui odio aut inuidia in nos flagrant, aut qui ex scriptis nostris oppugnatis laureolam aucupantur, saltem in sinu gaudent, quacunque via molestiam mihi creari, si non aperte eiusmodi scelus adprobare audent, quod non detestari impuri animi argumentum est Visum igitur fuit hanc scriptionem publicare, non vt me ab obiectis criminibus purgem, quorum vanitatem Deus, cuius notitiam nihil fugit & multi honesti viri, queis vita moresque mei penitius perspecti sunt, norunt; aut quod cum tetrico cadauere hominis iam ciuiliter mortui luctari velim: sed vt Germaniae ob oculos ponam exemplum inusitati cuiusdam & humanam malitiam supergressi furoris, qui inter prodigia & ostenta huius seculi referri mereatur. Simul & haec inde proueniet vtilitas, quod aduersarii mei, qui tam inficetum mihi bellum mouere instituerunt, non magnopere crista erecturi sint, in lucem protracto suo antesignano, qui primus incentor fuit omnium turbarum, quae in me, meumque librum sub signis Inscitiae, Liuoris & Ca-

& Calumniae surrexerunt. Plurimum autem ad illustrationem totius negotii faciet, si Cerberum istum ex antri sui tenebris protractum in aperto velut campo publice spectandum destituam. De quo tamen nihil tradam, nisi quod in notitia omnium eorum inter quos isthaec scribo, versatur, & quod si opus sit, fide actorum publicorum, & literarum authenticarum probari possit. Neque enim vt Beckmannus deterrimus bipedum habeatur, figmentis opus est, qui dum vixit, hoc vnicum omni studio egit, vt stoliditas & prauitas sua in obscuro ne latitaret.

NICOLAVS igitur BECKMANNVS Heida apud Dithmarsos oriundus, cum eo tempore, quo bellum Suecicum in Polonia & Borussia deflagrabat, Regiomonte egisset, vbi miros profectus in Saltationibus Polonicis fecit, nescio qua occasione in familiam certi cuiusdam Comitis Suecici se contulit, vt eiusdem filium prima literarum elementa doceret. Holmiam post finitum bellum delatus nulla alia re, quam stoliditate potuit inclarescere, quae in faciem ipsi solebat exprobrari. Post sexennium in familia Comitis absumtum Marpurgum abiit, iuris studio se adplicaturus. Vbi dicitur *Medullam* suam *Iustinianaeam* ex priuato collegio Manuscripto Professoris cuiusdam compilasse, vel potius id paucis in locis interpolatum praefixo suo nomine Parisiis post edidisse. Certe vix triennium est, cum Nobilis quidam Suecus, qui Marpurgi aliquandiu haeserat, praesentibus quibusdam studiosis, & Professore vno heic loci diceret: Marpurgensem illum Professorem Beckmanno plagii actionem intentaturum. Id certe patet, eam Medullam alium praeferre genium a *Commentario ad Instituta* aliquot post annos scripto; nec eam spirare ruditatem & vesaniam, qua hic scatet; cum tamen alias intra tantum temporis spatium in melius ire debuissent studia hominis. Quicquid huius sit, saltem descriptio eius libri non exiguo labore ipsi constitit, cuius intemperantia icterum Parisiis contraxit. Aureliis titulum Doctoris, qui miros homini spiritus dabat, praesenti pecunia emit. Commendatione Comitis, cui per sexennium inseruierat, professionem iuris Romani in Academia Carolina tunc recens instituta nanciscitur. In qua qualem personam acturus esset, ipso inaugurationis die luculento specimine praelusit, dum processione ad aedem sacram coepta super praecedentia cum Schwartzio, qui tunc extraordinarii Professoris Theologiae titulum gerebat, ita acriter contendit, vt ad manus res iamiam deuentura videretur, ni caeteri se interposuissent. Et haec ratio est, quare in libello famoso, dum *viros Magni Nominis* recitat, meos heic loci aduersarios, seipsum anteponat Schwartzio, vt vel nunc saltem dignitatem suam aduersus istum vindicet. Quid posthaec auspicia turbarum apud nos dederit, memorare superuacuum est. Quae me tangunt paucis recensuisse suffecerit. Ab initio igitur bonus ille vir amicum se mihi simulabat, & cum sub aduentum meum forte in Fionia abesset, cuius aedibus tantisper vti constitueram, ipse in domo sua conclaue vnum atque alterum per sex puto hebdomadas mihi concedebat, donec proprias mihi aedes emissem. Pro quo officio plus ipsi discedens donaui, quam quanti totius anni pensio esse posset. Quanquam autem stoliditatem hominis & pudendam ruditatem primo statim congressu deprehendebam, eo minus tamen collisionis ab

eo

eo mihi metuebam, quod & curtae suae supellectilis conscium eum crederem, & cum in diuerso studiorum genere versaremur, vel Cuiacium peritia iuris superare posset, vt luminibus meis nequidquam obstrueret. Paulatim tamen deprehendere coepi, quam profunda inuidiae flamma istius pectus adureret; & quod omnes fortunae suae rationes heic loci in eo sitas crediderit, vt ego hinc abessem. Cum nondum huc adpulissem, (quod postea mihi cognitum est,) non dubitauit ab Illustrissimo Academiae Cancellario per literas petere; efficeret, vt ego Heidelbergae manerem; se enim cum collega suo facile partes meas suppleturum. Etsi responsum accepit, quo non magnopere gauisus fuit. Primis temporibus, dum amicum se adhuc simulat, subinde aures meas obtundebat, laborarem, vt in aula splendidiore munere potirer. Quod quo consilio caneret, facile adparebat, postquam non obscure aegrescere ipsum animaduerti, cum videret domum meam a nobilibus adolescentibus magis ac magis frequentari. Apertius sese liuor coepit exserere, cum intellexisset, librum meum iam ad vmbilicum deduci, & mox loco debito censurae subiiciendum. Ipse enim mire ardebat, primus huic loco scriptis suis famam conciliare. Igitur statim quatuor aut quinque commentarios ad Instituta in mensa sua disponit; ex illis nouum, si diis placet, commentarium generaturus; & vix paucis paginis vtcunque conscribillatis, eius imprimendi licentiam Holmiae per literas petit. Mox & bibliopolam solicitat, vt eidem imprimendo sumtus suppeditet, spe praesentissimi lucri facta. Nam confirmabat fore, vt ita cupide iste liber emeretur, sicut calentes a fornace similae solent; quae ipsius verba erant: (Es würde abgehen, wie warme Semmeln.) Cum isti persuadere non posset, vt pecunias suas perdere vellet, propriis sumtibus tam nobilem ingenii sui foetum in lucem protrahere constituit. Vt tamen omnino me praeuerteret, typographum in has leges adigere tentabat; nullam paginam imprimendam susciperet, antequam opus suum esset absolutum. Hoc quoque conatu depulsa miserrima ambitio eo acerbius indoluit, quod mihi postea iniungeretur, commentarium ipsius reuidere, ne quid legibus huius regni aduersum eo contineretur. Nam ruditatem & stultitiam suo periculo apricari concessum ipsi erat. Interea cum per triennium hominis vesania & prauitas ex variis litigiis ab ipso motis perspecta, patientiam superiorum consumsisset, initio anni 1671. salario priuatus est, quo insinuabatur, sedem furoris exserendi alibi esse ipsi quaerendam. Heic igitur iudicabat, vnicam sibi superesse viam heic locorum subsistendi, si qua me euertere valuisset. Etsi ego propalato iam eius in me liuore aperte iactarem; si vel maxime dudum sepultus ego forem, ipsum tamen Beckmannum mansurum. Exinde hoc potissimum parario conspiratio illa aduersus me coepit, de qua in Apologia mea satis expositum fuit. Et ipse, dum in typographiam subinde graditur, aliquot articulos, cerebro suo non quadrantes, annotauerat; sed quos caeteri socii tanquam ad rhombum nihil plane facientes reiiciebant. Ac Schwartzius illibatam gloriam ex confecto Indice Nouitatum sibi vindicatum ibat. Spes autem erat fore, vt si *tanti nominis viri* (ex elogio Beckmanni) supercilio me suo notassent, & vniuersus Sueciae Clerus in me insurgeret, & ego inauditus, indefensusque condemnarer. Sane tam certam victoriam animo

praeceperant, vt is, penes quem praecipua factionis auctoritas, (*Winstrupius*) cuipiam amico his ipsis verbis diceret: *ne Regem quidem seruare me posse.* Et idem publice in Academiae Consistorio, me absente, pronunciauerat; omni mihi ingenio meo opus fore, vt hinc me extricarem. Credo equidem, si Beckmanno iudice causa esset disceptanda. Postea cum aduersariis meis silentium foret impositum, Beckmannus nondum sibi, quiescendum putauit; sed Indicem istum, abs se quibusdam in locis interpolatum, Giessae Hassorum typis excudendum curauit, opera ad hanc rem vsus cuiusdam bibliopolae Holmiensis; qui cum interrogaret, quare non nomen suum scripto adponeret? respondit; exiguum id esse, nec dignum, cui nomen praefigatur; eoque duntaxat fine id conceptum, vt Pufendorfius intelligat, alios quoque homines praeter ipsum quid sapere Ita homini persuasit tam turpem operam sibi nauare, cum viri candorem proceritate corporis, & titulo Doctoris metiretur. Curauit tamen, vt Beckmanni Manuscriptum sibi remitteretur, quo auctorem suum conuincere posset, si forte post eam in rem inquireretur. Caeterum an istud scelus solo Beckmanno auctore susceptum sit, an vero cuiuspiam alterius suasu, consilio, aut adprobatione, liquido asserere nondum possum. Et facile patior, vt Beckmannus solus ex eo facinore nebulonis titulum reportet. Nec si quis particeps fuit ideo poenam diuinam effugiet, vtut humani fori seueritatem declinauerit. Causa autem istius flagitii suscepti manifeste adparet. Spes quippe erat, fore in Germania aliquem praecipitis animi, & male oculati Zeli Theologum, qui conspectis istis chartis, nulla disquisitione instituta, statim ad arma clamaret. Ex quo nouum prostratae causae fulcrum accessurum iudicabatur. Quis enim deinceps dubitaret, quin Pufendorfius statuisset, quae ipsi in mentem nunquam venerunt, si doctor aliquis in Germania libellum famosum velut Apostolicum monumentum adorasset, aut Pufendorfii tradita in tabellis suis & dictatis non reperiri assereret. Enimuero vti in eo Beckmannum sua spes non plane fefellit, quod vtique infami suo scripto effecit, vt vnus & alter tam turpiter se prostituerit; vtque adeo iuxta Teutonicum adagium vnus stultus multos stultos faceret: ita in eo falsus animi fuit, quod aut tanti ponderis apud nos fore putaret vnius vel alterius viri coecum iudicium; aut suum se scelus ita occulte instruxisse crederet, vt eius nunquam conuinci posset. Nam cum resciuissem, quis Francofurti id scriptum distribuisset, facile deinde fuit ad fontem sceleris penetrare. Noster autem Beckmannus, cum sentiret, me iamiam ad finem inquisitionis peruenisse, repente Holmiam versus iter arripit, & ex itinere ad vxorem rescribit, vt supellectilem suam, quantum posset, venderet. In aulam delatus missionem suam petere coepit; sed praeuertentibus meis literis dilatus, cum interea Holmiae Manuscriptum ipsius coram magistratu prolatum esset, & iam lictores mandatum accepissent, vt postera die hominem in carcerem raperent, ipse rem subodoratus, an conscientia vecors, nocte concubia Holmia profugit, & accelerandae veredariorum promtitudini, an occultandae fugae comitem sese per hospitia edidit. Et quanquam ad portus huius prouinciae mandatum erat, vt sisteretur; tamen pro conniuentia militum, aut ex litore infrequenti in vicinam Zelandiam euasit. Hafnia mense decembri anno

1673.

1673. epistolam ad me scribit, in qua primo me Hamburgum in duellum prouocat, eo certiorem sibi de me victoriam pollicitus, quod ipse dexteritatis suae in arte gladiatoria non obscurum specimen dederat, heic loci cum Lanista quodam circumforaneo, qui licentiam artis suae exercendae petebat, in magna studiosorum corona tantus Doctor & Professor congressus, vt ostenderet, Beckmannianam vesaniam non legibus solum armatam, sed & armis decoratam esse. Sed quia suspicabatur, aegre me adduci posse, tempore hiberno iter Hamburgum suscipere, vt cum nebulone ibi depugnarem, carnifici victimam debituro; eadem illa epistola minatus est, ni ab ipso persequendo desisterem, se mediate & immediate me aggressurum, etiam cum dispendio salutis suae aeternae, & illa ipsa mendacia, quae iam in recenti eiusdem libello famoso exponuntur, mihi publice obiecturum. Quam epistolam ego in Consistorio Academiae protuli, & quasdam ex ea sententias protocollo inseri curaui. Sic vt isthoc scelus, & vniuersus mendaciorum adparatus mihi dudum sit perspectus, qui ex illa ipsa epistola fere ad verbum est expressus. Etsi dolendum sit, obscura duntaxat vestigia adparere tam argutae sententiae, quam in epistola posuerat: se iam me prouocare, *quia nunc in statu naturali absque entibus moralibus constitutus esset.* Quo ipso candide in bestiam se degenerasse profitebatur. Nam in disciplina iuris naturalis bestia non aliter consideratur, quam animal in statu quasi naturali absque entibus moralibus constitutum. Ego tamen minas istius flocci faciens, & apud cordatos viros plus innocentiam meam, quam Beckmanni mendacia, valituram confidens, intrepide actionem aduersus ipsum persequebar. Demum sententia a Consistorio Academico pronunciata, & in aulam transmissa a S. R. Maiestate quidem ratihabetur, vt tamen clementiam suam testaretur, addidit; veniam delicti Beckmannum obtenturum, si deprecatione, qua ego contentus esse possem, me placaret. Sed tantum aberat, vt ille tam insignem Regiam gratiam amplecteretur, vt potius impudentissimas literas, & quales nonnisi a Beckmanno conscribi possunt, ad Consistorium Academicum daret; in quibus post prolixos furoris vomitus demum concludit, se propter euitandam damnationem aeternam precibus vxoris hoc dare, vt lis illa vtrinque silentio sopiatur. De iniuria mihi facta, aut deprecatione nullum verbum. Minae tandem repetebantur, & quantum incendium aduersus me esset excitaturus. Subiecit tamen, fore vt vterque nostrum parum honoris inde sit reportaturus. Quod de ipso quidem verissimum est. Nam licet & mihi parum gloriosum sit, tam tetrae belluae furorem excipere; tamen apud superiores meos, & omnes honestos atque cordatos viros non magis existimationi meae detrimentum aliquod ex scelesto illo scripto metuo, quam si me furiosus aliquis luto adspersisset. Nam molestum quidem est circa eiusmodi sordes abstergendas occupari; sed quo minus alter insaniat, praestare meum non est. Compositione amica hoc modo abrupta, executionem sententiae omnibus modis impedire nitebantur, qui Indicem Nouitatum heic enixi erant; quod metuerent, ne aliqua scintilla ex istius infami rogo in ipsorum barbas transuolaret; quorum vnus (*Schwartzius*) *per vulnera Iesu Christi* obsecrabat, ne id fieret. Cum ea res in Senatu Regni in vtramque partem disceptaretur, S. R. Maiestatis effatum dubitationi finem

imposuit; *Pufendorfio petenti iustitiam denegari non posse*. Igitur mense Aprili anno 1675. sententia in Beckmannum heic publice in foro promulgata, & *Index nouitatum* per carnificem igni perquam luculento datus est; ex cuius cineribus nouus iam libellus famosus ad phoenicis instar surrexit. Et inde tutum iam est Beckmanno libellos famosos edere, & citra respectum Dei hominumque mentiri, qui semel in desperatum furorem induruit, vt seipso profitente malit iacturam salutis aeternae facere, quam aduersus me non insanire. Et honore iam omni exutus nihil nouae infamiae amplius capit. Nam ne fustigationem subeat, facile per hos belli tumultus cauturum se sperat.

CAETERVM vt eo minus dubium restet illis, qui animal istud penitius non norunt, nullum mendacium tam absurdum esse, quo asserto Beckmannus erubescere possit; age vnum & alterum ipsius factum proferamus heic loci patratum, quo tempore adhuc inter honestos viros censebatur. Ac ne quid iam repetam de scelesta illa epistola, sine subscriptione Holmiam missa, de qua mentio fit in Apologia nostra p. 75. cuius Beckmannus auctor laudatur; anno 1669. honorato cuipiam Viro, (cuius nomen, cum nesciam, an hoc gratum ipsi sit futurum, heic adponere supersedeo) furti crimen obiiciebat. Caussa coram Commissariis, magnae dignationis viris, heic loci cognita, mendacii & calumniae conuincebatur noster Beckmannus, vtut syllogismis in forma adornatis magnos strepitus dedisset. Quo tamen tempore poenam magis, quam infamiam declinauit, tantam iniuriam interpositu amici condonante isto viro; cui satisfactionis loco erat, quod innocentiam suam demonstrasset, & Beckmannum ad agnitionem iniuriae suae adegisset. Poterat hoc sufficere, ne inter honestos viros luridum suum os amplius ostendere auderet. Audiamus aliud eius factum non paulo foedius. Per longum satis tempus domi suae mola manuaria instructa Regis reditus defraudauerat Beckmannus. Re tandem per telonas deprehensa, furtiuo molitori mulcta centum thalerorum simplicium dicitur. Hic vt telonam vlcisceretur, publice ipsi peculatum, furtum, homicidium, aliaque crimina atrocia obiecit. Res coram Commissariis examinatur: Domino Doctori aqua vbique haeret. Quid heic tanti nominis Iurisconsultus ageret? qui vt vnius delicti poenam effugeret, pluribus se per vesanam malitiam induerat. Nihil iam restat, quam vt pudoris & existimationis iactura, ipsi vilissima, grauiorem poenam declinet. Interuentu amicorum Sueno Ionae filius (id telonae nomen est,) vtcunque placatur, postquam egregius Doctor literas reuersales scripsisset in hanc sententiam: se crimina illa, quae longo ordine enumerantur, ipsi obiecisse, non quidem animo ea probandi, sed vt suspectum ipsum redderet, quasi & sibi ab eodem facta fuerit iniuria. Sed cum iam deprehendat, hanc rem sibi ad effugiendam mulctam prodesse non posse; igitur se ista retractare, & telonam ab omnibus obiectionibus immunem declarare. Telona vicissim iniuriam ipsi condonat, saluo tamen superiorum iure. Quomodo tantus Iurisconsultus malitiosum calumniatorem & mendacem disertius describere poterat? Aut quem sibi amplius locum inter honestos viros reliquerat? Extant adhuc illae litterae Beckmanni manu subscriptae, & exempla earundem

earundem in multorum manibus versantur. Quam facile ergo fuerat, post haec specimina famosum libellum procudere, insulsis refertum mendaciis, homini desperato, infami atque intestabili, cui vnicum hoc vitae pretium restabat, quacunque via ardorem vindictae in me expromere? Nec est quod aliquem moueat temeraria illa asseueratio, qua mendaciis suis fidem adstruere conatur impurissimus bipedum. Cui enim erectis digitis & conceptis verbis post praemissam de poena periurii admonitionem iuranti de re, quam oculis se suis vidisse diceret, iuxta leges huius Regni fides haberi non deberet; illius exsecrationi aliquod pondus tribuetur ex infamibus suis tenebris crocitandi in tali actu, qui meri sceleris causa susceptus est? Perinde ac si quis magnifice de pietate alicuius furis sentire velit, ideo quod dum ad furandum se accingit, super successu Deum inuocat.

QVANQVAM autem aequi rerum arbitri ex dictis facile iudicaturi sunt, quo numero habendum sit ouum abs eiusmodi coruo exclusum: ne tamen Alastor voto suo vlla ex parte potiatur, neue ex mendaciis ipsius vel minima suspicio haereat, quaedam ad libellum famosum annotare placet, quae ad impudentiam calumniae illustrandam aliquid videbuntur facere. Ac leuicula quidem illa & prope puerilia praetereo, quibus tamen Alastor putauit sese animo meo aegerrime facere: quod tam solicite *magistrum* me, & *philosophum*, ac *philosophiae professorem* vocitet. Ea enim erat non minima inuidiae causa in me, quod ego loco, & salario, quam ipse, gauderem splendidiore, cum tamen titulum Doctoris nunquam appetiuissem, nec me purum putum Legistam tulissem. Quasi omnem eruditionem titulis scholasticis metiri necessum esset; aut quasi inter eruditos opprobrio foret, aliquid praeter aridas legum allegationes nosse. Sic & ridicule *risus* meus notatur a grauissimo scilicet viro, qui repente iam tertius e coelo cecidit Cato. Quod vocabulum nescio quo instinctu iam inuaserit homo, qui per totam vitam risui aliorum praebuit materiam, nisi quod bona fide Porcius sit. Etsi quod risui tam infestus sit, minus mirum videri iam debeat, vtpote qui vesania se sua eo redigit, vt ringendi potius quam ridendi causam habeat. Eoque iam, si Diis placet, nobis comminiscitur nouam *Academiam Catonianam*, cui ipse in Apollinis vicem praesideat, non quidem Musis Gratiisque, sed Infamia, Furore, Flagitio & Barbarie stipatus. Quo ipso collabuntur amicorum eius magnificae fabulae, heic magna asseueratione sparsae; eundem eiurata vita literaria Fuldae Cancellarii munere potitum; postea Marti se consecrasse, & tribunum militum, mox praefectum equitum factum; quasi ad vtrumque officium sat commendationis habeat cum infamia relegatum esse, aut a lanista circumforaneo vapulasse. Sed isthaec leuiora mittamus. *Athei* & *atheismi* conuitium & in libello famoso, & in epistola encyclica vtramque paginam implet. Quod cur Alastori potissimum placuerit, cum ad mentiendi impudentiam nihil interfuerit. an parricidium mihi & latrocinium, & piraticam, & veneficium, & plura alia obiecisset, in promtu causa est; vt nempe eius vocabuli atrocitate sacerdotes in me irritaret. Enimuero improbe plane de sacro ordine sentit Alastor, si credit, apud eundem ve-

sani hominis maledictum in libello famoso eructatum ponderis aliquid habiturum aduersus virum bonae semper famae, ipsumque statim ad nutum impuri calumniatoris in iras abiturum. Sane ego longe prolixius mihi polliceor de prudentia & circumspectione istius ordinis: nec facile spero vllum cordatum tam prodigum fore existimationis suae, vt sub auspiciis Beckmanni tam infami militiae nomen sit daturus, in qua nihil aliud quaeratur, quam vt innocentis viri fama variis mendaciis & calumniis maculetur. Sed excutiamus potius argumenta, quibus Alastor probare instituit crimen tam atrox, & tantopere abhorrens a professione & vita mea, & a praesumtione illa, qua dum vixi apud omnes bonos, qui me norunt, gauisus sum. Arguuntur primo *pestifera, noua & inaudita principia:* quae scilicet, ex consideratione rerum & hominum, operum vtique diuinorum, hausta, quam proxime ad sana tradita Stoicorum, ad religionem autem Christianam examussim quadrant. Circa quae excolenda laborem a me susceptum profiteor eo fine, vt quantum in me quibusdam Protestantium scholis exturbarem ieiunam illam Aristotelis Ethicam, circa euoluenda vndecim virtutum vocabula satagentem; & politicam eiusdem inutilem, ac quaedam dogmata reipublicae perniciosa continentem integritati & sanitati restituerem: vtque nostrates ex sana ratione, quam lacunis Moralistarum, quod iustum & iniustum sit eruere mallent. Quem meum laborem & scopum rei literariae & publicae salutarem exsistere, vel hoc argumento non parum confirmor, quod sentiam Satanam, per primarium suum satellitem tantum furorem in me effundere; vtpote cui dolet, regnum tenebrarum detrimenti quid capere. Qui & ipse non alio modo vsus est in persequendis purae religionis instauratoribus, quam vt doctrinam ipsorum iuxta & vitam pessimis calumniis oneraret. Et sane si Dei & veritatis causam ageret Alastor, eiusmodi artibus, quales in me sunt vsurpatae, haud quidquam opus erat. Iubentur quoque ab Alastore signum atheismi esse *entia Moralia;* quae vtique fuerunt, quamdiu genus humanum extitit. Sed quod eadem antehac in ordinem non sunt digesta, nec ipsorum indoles curatius tradita, philosophorum incuria in culpa est. Quae & ipsa iam a Viro ingeniosissimo D. Erhardo Weigelio, Mathematum apud Ienenses Professore, lingua Teutonica ita perspicue sunt exposita, vt ne a rusticis quidem obscuritatis amplius accusari possint *indifferentiam omnium actionum humanarum* a me traditam foedum est mendacium, vt crediderim, ipsum diabolum eo prolato erubescere posse, quippe quod plane belluinum stuporem arguit. Quid enim rationis illi inesse queat, qui discernere nesciat actionem humanam & moralem a nudo motu physico a lege abstracto. Inprimis velut sedes noui atheismi in epistola insimulatur *liber primus*; quem cum Beckmannus a se non intelligi ipse fateatur, quo atrocius contra istum exclamat, eo grauius furere est censendus. Per *Nouitates* meas nihil in iure naturali immutatum est, cuius praecepta perpetuo sunt & fuerunt eadem: sed disciplina eius iuris, modusque tractandi & demonstrandi culturam atque polituram capit. Et erroribus ac naeniis eiusdem facies exsplendescit. Sed nec illud ad atheismum pertinet, si quis contra ignorantiam, malitiam & inuidiam apud superiores suos praesidium petat & inueniat; aut si cordati Principes suorum hominum

num

num maleconsultum feruorem temperent, ne per inania litigia existimationem suam prostituant. Id porro commentum non minus scelestum, quam absurdum est, quod odium, quo HOBBESII nomen apud multos laborat, in me transfundere studet Beckmannus, & caeteri, qui me allatrant. Cum tamen non ea modo, quae iste in religione nouauit, expresse a me improbentur; sed & meum fundamentum, ex quo ego iuris naturalis praecepta deduco. Hobbesianae hypothesi directe contrarietur. Ego enim Stoicorum sanae sententiae proxime accedo; Hobbesius autem Epicureorum hypothesin recoquit. Et si quis Richardi CUMBERLANDI scriptum eodem anno in Anglia, quo meum opus in Suecia editum, cum meo accurate conferre velit, videbit omnia fere, quae iste in Hobbesio reprehendit, a me quoque fuisse notata; cum tamen idem ex professo hoc egerit, vt Hobbesii hypothesin destrueret, ego autem in accessorii duntaxat loco habuerim eiusdem errores notasse. Id tamen non diffiteor, me quaedam Hobbesii loca conatum explicare; ex dextra interpretatione emollire; multa, quae cum recta ratione congruunt, retinuisse. Quod cur mihi non liceat, nondum adparet; nisi forte illud vehementer ad rem facit, quod Alastor istum *religione Caluinianum* (quem mox *atheum* designat,) & *natione Anglum* tam solicite inculcat. Quasi non infinita Christianorum multitudo tantum non in verba Aristotelis iuraret, qui & religione ethnicus, & natione Graecus fuit. Id tamen valde argutum; quod Beckmannus, vt eruditus orbis iam tandem quid de Hobbesio sentiendum intelligat, ad *praefationem commentarii sui ad Instituta* lectorem remittit. Id enim non ex ambitione tantum fit, vt *tanti nominis vir*, quem seipsum vocat, propria commendatione scripto suo auctoritatem conciliet; sed & hac ratione vnius vel alterius curiositatem irritaturum se sperat, vt eum librum emant, Beckmanni sumtibus impressum. Sed videte, quam non inuideam homini extremum famis remedium. Ipse ego quantum possum suadeo, hortor, oro obsecroque omnes, qui Asinii Tenebrionis sectam sequuntur, emant sibi istum Patriarchae sui foetum, & sacrosanctum habeant tanti viri monumentum, ex quo nostra aetas videre potest, quid vltimum sit in stoliditate. Nescio etiam an multum ad rhombum faciat putida illa fabula de pugna duorum Studiosorum, mirandum specimen acuminis Beckmanniani: in qua illud elegenter ex ingenio Bekmanni est expressum, quod ea disputatio *inter pocula* feratur suscepta. Nam id habet noster. Post tertium poculum Syllogismi in forma rupto velut repagulo qua data porta ruunt, & mensam turbine perflant; ac totum tectum nil nisi Quicunque Atqui, Ergo resonat. Sed id valde praeter decorum, quod illi, qui a meis partibus steterat; victoriam tribuit, non sine scaeuo omine pro Beckmanno & caeteris, qui ipsius nouae militiae nomen dederunt. Circa *Monzambanum*, de quo magnam vim mendaciorum cumulat Alastor, quae alio loco a me dicta sunt, repetere taedet. Quem vsque adeo non capit stupor Beckmannianus, vt audere non erubescat, eo libello *euersionem status publici per Germaniam quaeri:* cum tamen Seuerinus fundamenti loco substernat; statum Germaniae, pace Westphalica constitutum; esse conseruandum, nec contra eam quidquam nouandum. Quo ipso & libertatem Ordinum Germaniae, & securitatem religionis Protestantium

inuiti,

inniti, coecus sit, qui non videat. Vt mirari satis non possim, illos potissimum id scripti impugnasse, qui hisce partibus fauere tenebantur. Audiamus tamen argumenta, quibus me istius libelli auctorem conuincere instituit. Ait, in tota Suecia *iuxta propriam confessionem* a Magnatibus me auctorem haberi. Ast ea confessio nuspiam extat. Eum *Magnatibus in Suecia & aliis in fidei & amicitiae tesseram a me datum esse*, impudentissimum est mendacium. Nuli mortalium vnquam libellus iste a me dono datus fuit. Imo ille ipse codex, quo ego vtor, ab ornatissimo viro Antonio Christiani Rigensi, tunc meo Heidelbergae contubernali, ex nundinis Francofurtensibus dono mihi afferebatur. Quam ficulneum porro est ratiocinium inde desumtum, quod ego σκέμμα illud politicum de republica irregulari, ad statum Germaniae adplicatum, exercitii causa defenderim? De stylo nemo minus quam Beckmannus iudicare potest, quo nemo vnquam stolidius scripsit. De *Sphaera coelesti* Seuerino & Apologiae meae praefixa ridiculum est, quasi nulli alii libri hoc insigne praeferant. Apologia mea Lipsiae impressa est. Interroget Alastor, num & Monzambanus ibidem impressus sit. Par caeteris mendacium est, *me ambitiose eo nomine gloriatum; quod Monzambanum scripserim.* Quis audiuit? Denique ad duorum Virorum testimonia prouocare nulla alia occasione Alastori in mentem venit, quam quia norat, Perillustrem quondam Baronem Boineburgium insignem fuisse studiorum meorum fautorem; & cum altero me olim Francofurti frequenter conuersatum. Sed mittamus Monzambanum, cui vtique aliquis in Germania locus relinquetur, quoad libertas Ordinum, & religio Protestantium ibi firmo stabit talo. Pergit seipsum mentiendo superare Alastor, dum scribit, *me nullam Religionem cum Platone*, (agnoscas hominem in omni antiquitate versatissimum,) *aut plane gentilem Romanam fouere*. Quippini? Nam *inter alia in opere* meo *publice scripsi, religionem statui reipublicae esse accommodandam, & quasi pro instrumento ad conseruandum statum publicum habendam.* Quid impudentius vnquam orbis audiuit? In manibus multorum versatur liber meus, versatur Apologia; postquam peculiaris adhuc dissertatio a me conscripta est eradicandae penitus isti calumniae: vbi ad oculum monstratur, id a me tantum doceri: prouidendum esse rectoribus ciuitatum, ne sub specie & obtentu religionis falsa & perniciosa dogmata politica disseminentur. Et tamen non veretur tantum mendacium reuomere Alastor, cuius falsitatem deprehendere possunt omnes, qui legere norunt. Par mendacium est, *a me resurrectionem mortuorum non credi.* Si Beckmannus producere possit vllum mortalium, qui Deo teste asserere possit, se publice aut priuatim audiuisse, me vllo verbo articulum istum in dubium reuocasse, tunc optimus & veracissimus virorum Beckmannus a me declarabitur. Sic *non credam ego diabolum dari*, qui eiusdem satellitem tanta rabie in me saeuire sentio? Nam quae Beckmannus in me patrauit: humanam malitiam longe excedunt. Sed quod *spectra* peculiarem articulum fidei constituant, nondum audiui. Super quibus si quis ad Inquisitionem me trahat, ita respondebo: me nunquam spectrum vidisse, nec vt videam cupere: Ab imperitis hominibus multa nocturno metu & errore caliginis, aut illusionibus aliorum fingi putare: Omnibus promiscue fidem detrahere temerarium censere.

fere. De *aeternitate mundi* nemo me vel differendi causa pro Aristotele loquentem vnquam audiuit; & in libello meo *de Officio* eadem a me expresse damnatur. Porro vt ego plura sabbata celebrem, quam lex diuina & antiqua Ecclesiae consuetudo iubet, ratio muneris & studiorum meorum non patitur. Quod si autem in eodem templo duo Sacerdotes alternis diebus dominicis concionentur, quorum alter cathedra sacra abutatur ad euomendum in me succum nigrae loliginis, ac omnes occasiones aucupetur me vellicandi & traducendi; num vllo iure teneor istius hominis virus, quod de suggestu in me euomit, hianti ore praesens excipere? Aut quis me prohibebit tantisper in alio templo concionem audire? Crassissimum porro est mendacium, quod ego vnquam *duos delegatos meo nomine* ad vllum heic sacerdotem miserim. Omnes, si opus sit, vel iurato falsum id esse testabuntur. Sed circa *Secretarium Academiae* ita se res habet: Quando primum heic loci bellum contra me mouebatur, vt etiam fex vulgi, quae alia non capiebat, materiam garriendi acciperet, spargebatur, a me doceri, debere vnum virum duas habere vxores. Istas nugas ad aures Concionatoris primarii M Iohannis Ernesti peruenisse, ex quibusdam verbis ipsius colligebam. Itaque ne optimus vir in eo errore haereret, Secretarium Academiae, qui tunc domo mea vtebatur, ad eum misi, vt ex meo libro illi ostenderet, mihi eam sententiam a maleuolis falso affingi. Quod vti amico animo a me fiebat; ita & in bonam partem id iste accepit, & ex eo tempore nullum amplius verbum ea de re fecit. De *cantatione missarum* sine dubio per somnum Alastori in mentem venit. Nam quid istae nugae sibi velint, ego plane non capio. Inde aliam mendaciorum seriem orditur Satanae satelles. De quorum falsitate etsi Deo omniscio, & plurimis honestis viris, qui adhuc viuunt, & decursum vitae meae norunt, constet: pauca tamen addam in gratiam eorum, quibus nulla propior mei est notitia. Ac de abominabili crimine primum videamus, quod *anno 1657. & 1658. Sorae* a me patratum scribit. Annum 1657. ego a principio ad finem Ienae in aedibus D. Weigelii exegi. Anno 1658. ab Illustri Viro D. Coyeto Lipsia, vbi tunc mensa D. Ioannis Bornii Iureconsulti vtebar, euocatus fui, vt studiis filiorum ipsius praeessem. Nam quod ego nunquam isti viro *vt scriba inseruierim*, ipse Alastor optime nouit. Ad memoratum Virum Hafniam perueni, vbi is tunc Legati munere fungebatur, labente mense Aprili. Cum negotiatio Legatorum Suecicorum extraheretur, Hafniae subsistendum mihi erat vsque ad mensem Augustum. Quo mense cum repente bellum recrudesceret, cum altero Legato Illustrissimo Barone Stenone Bielke, nunc Regni Sueciae Thesaurario, (nam Dominus Coyetus paucos ante dies ad Regem Sueciae excurrerat, me Hafniae relicto) ac omni Legatorum comitatu ac familia in custodiam datus, inque ea per octo menses detentus fui. Ergo quo tempore ista Sorae a me patrata mentitur Alastor, ego Soram nondum oculis meis videram. Sub finem mensis Aprilis anno 1659. Hafnia dimissus Helsingoram perueni viribus valde afflictis, quod me nondum a febri petechiali recreassem; quae paulo ante Hafniae me morti prope admouerat, in qua Valentinus Caspar Rupitius Magdeburgensis, tunc Medicinae studiosus, fidelissime mihi Medicinam fecerat. Festo Pentecostes imminente

Frater recreationis caufa, & praecipue vt D. Henricum Ernftium falutarem, Soram me abduxit. Eo peruenimus die Saturni, quae feftum proxime praecedit. Diuerfabamur in publico hofpitio, in quo tunc temporis quoque agebat Habbeus Secretarius Regius, & N. Mullerus Gedanenfis Medicinae Doctor. Prima feria Pentecoftes coenabamus apud Praefectum quondam Soranum D. Georgium Rofencrantz, altera apud D. Georgium Witzleben Theologum; tertio die Abraham Wonchter, pictor, prandium nobis adparauerat. Quarto die iterum Helfingoram verfus tendebamus, & in tranfitu D. Thomam Bartholinum Rofchildae falutabamus, qui tempore obfidionis Hafnienfis ibi commorabatur. Hoc modo, & in talium virorum conſortio triduum mihi Sorae exactum; quae ex eo tempore nunquam mihi vifa. Ex quibus & quid de carmine in puellam fcripto, & de nouellis concinnatis fentiendum fit, adparet. Et fatis noui, nemini mortalium Sorae tale quid de me ne per fomnium quidem in mentem veniffe, nedum vt vnquam conftans aliqua fama ea de re fuerit. Sed ifta portenta, vt & caetera omnia, diaboli inftinctu Alaftor finxit, vt illi cui fe deuouit, improbitatem fuam raro quopiam fpecimine adprobaret, ac ne periurium fuum vulgari cuipiam mendacio impenderet. De vita mea Heidelbergae exacta teftes excitare poffum tum, qui inftar omnium eft, Sereniffimum Electorem Palatinum, tum Collegas meos, & tot florentiffimos iuuenes, qui eo tempore ftudiis ibi operabantur, tum omnes eius vrbis incolas. Quibus vitam me meam adeo adprobaffe confido, vt nihil magis optem, quam Alaftorem ibidem deprehendi poffe, vbi in mei gratiam virgis publice caedendus, & cauterio fignandus fit. Et fane vsque adeo vita mihi eo loco non diffolute agebatur, ut citra vanitatem affeuerare aufim, praeter laborem publice priuatimque docendi; plus bonorum librorum Heidelbergae vno anno mihi fuiffe euolutum, quam Beckmannus per totum vitae fuae fpatium infpexit. Quin & ea, quae vir quondam longe eruditiffimus BOECLERVS *in epiftola dedicatoria Notis ad Grotii librum II.* praefixa, de me in vicina Argentina fcripfit, longe diuerfa ratione, atque Alaftor mentitur, aetatem a me Heidelbergae exactam infinuant. Sed nimirum praecipuum fontem omnium calumniarum diffimulare non potuit Beckmannus, dum nobilem iuuentutem contubernio meo tunc vfam a me corruptam gannit. Illa enim nobilis iuuentus tantam mihi inuidiam peperit, & eidem a me alienandae confpiratio ifta in me inita eft; de qua fatis in Apologia mea dictum. Si nullos ego nobiles difcipulos & contubernales heic loci habuiffem, ex ipfius Beckmanni iudicio, fanctitate, deuotione, innocentia nemo fuperior me exifteret. Quod vlterius mentitur ALASTOR, *Sereniffimi Electoris Palatini Primogenitum contra Parentis falutem & ius diuinam male informatum* a me effe; ea calumnia in ipfos quoque Optimos Principes redundat. De qua vt omnibus conftet, pauca haec fufficere poffunt. Anno 1667. cum iam decretum effet de me in Sueciam euocando, Sereniffimus Elector Palatinus Sereniffimo itidem fuo Filio iuffit, me certum aliquod penfum extra ordinem explicare; (nam habebat alios ordinarios fuos informatores.) Id quod intra tres menfes aeftiuos abfolutum fuit. Ac nemo vlterius inquirendum iudicabit, vbi intellexerit, id ab Ipfo Sereniffimo Electore, Principe diuinarum

diuinarum atque humanarum rerum callentissimo, fuisse mihi iniunctum. Atque iste exiguus labor tantum abest, vt *sine praemio* mihi fuerit exactus, vt ipse Alastor non semel fauces suas grandi illo poculo, quo praeter alia eo nomine donatum me norat, proluerit. Per summam quoque impudentiam testes excitat Dominos Blumium & Boeckelmannum, quos honestissimos viros de hoc negotio ne somniasse quidem constat; quorum nominibus ideo abutitur, quod forte audiuerat, eos parum aequo in me animo fuisse. Sane Blumius quo tempore ista informatio fiebat, in ministerio & gratia Serenissimi Electoris Palatini non erat. Boeckelmanno autem nihil vnquam negotii cum informatione Principis fuit, cuius directio D. Iohanne Ludouico Fabricio, viro mihi amicissimo, commissa erat. Par prioribus mendacium est, quod addit ALASTOR: *Voluisse Serenissimum Electorem ignominiose me Heidelbergae dimittere.* Cum nemo Heidelbergensium ignoret, Serenissimum Electorem, meum discessum aegre tulisse; noluisse tamen incrementa fortunarum mearum, quae in Suecia quaerebam, impedire. Quin post discessum meum Idem clementissimam suam in me propensionem non verbis solum, sed & re ipsa vna plus vice testatus est. Eiusdem generis est, quod ALASTOR pergit: *precario me professionem philosophicam iuris naturalis in Scania adeptum.* Sane extant adhuc literae Illustrissimi Regni Cancellarii ad fratrem meum tunc Parisiis Residentem, quibus ab eo requirit, vt mihi persuadeat, ne vocationem Suecicam abnuerem. Et quam precario huc venerim, testatur salarium, & locus mihi assignatus primarius, cuius inuidia Alastorem non parum adussit. Eius quippe stupor digerere non poterat, leges Dei maiore dignatione quam Iustiniani haberi, & in istis euoluendis non minus ingenii & eruditionis, quam in hisce requiri. Puto iam satis a me ostensum fuisse, abs nullo homine, cui vlla mica honestatis & bonae mentis restat, tantam *varaginem*, vt Beckmanniana latinitate vtar, foedissimorum & absurdissimorum mendaciorum potuisse consarcinari, ni patris mendaciorum diaboli instinctu ferretur; cui vt eo firmius se pignoraret Alastor, periurio tandem in conspectu Germaniae sese adstringit. Ergo viuit profecto Deus, qui impium hominem, cui salutem animae suae immanibus odiis & vindictae libidini immolare propositum fuit, dignis demum suppliciis mactabit; postquam, quae hactenus pro sceleribus inflicta est castigatio, malitiam nefarii capitis tantum indurauit.

POST eructatum periurium caetera mendacia securius & languidiore asseueratione expromuntur. Nam quod atrociter in apologiam meam inuehitur, facile Beckmanno ignosco. Ibi quippe sub Asinii Tenebrionis vocabulo suis se coloribus non infeliciter depictum conspicit, & quod hactenus ludibrium omnibus, qui cum ipso conuersati sunt, exhibuit, iam etiam ignotis debet. Inde Alastor, velut proprio veneno exhausto, a fratre & patrono suo dilectissimo Pontifice Garlebiensi nonnulla mutuo sumit, & solicite enumerat officia erga certos viros *magni nominis*; inter quos ipse proximum a primo locum sibi assignat, quae a me violata iactat. Vbi illud ex arte calumniandi, quod plures huic negotio immiscere conatur, qui idem ad se nihil spectare aperte profiten-

tur, Illuſtres iuuenes meos diſcipulos Dominum Foſſium, Ceruinum, & Papke. Deinde vti ample nimis officia mea erga iſtos, quibuscum mihi reuera negotium fuit, enumerat, quorum pleraque non agnoſco: ita male Beckmannus omiſit illa officia, quae viciſſim ab iſtis mihi debebantur, ſimulque quales iidem aduerſus me ſeſe geſſerint. De hoc enim niſi conſtet, durius an mollius iuſto illi a me habiti ſint, iudicari non poteſt. Nec amplius quid dici iam opus eſt, niſi hoc, vt Deus retribuat illis, ſicut de me ſunt meriti. Id tantum addo; inauditum hactenus mihi fuiſſe, me *ab Episcopo Winſtrupio*, aut alio quopiam *publice atheiſmi accuſatum*. Et quanquam alias ab ipſo nihil omiſſum eſt, quo mihi nocere poſſit: tamen non eo delirii proceſſiſſe eundem crediderim, vt Beckmanno tam deteſtabili maledicti formula praeire non erubuerit. Dehinc velut in torrentem ſe effundit eloquentia Beckmanniana, qua mirifice ſe iactat, ac ſubinde ingenii ſui ſtricturas ſpargit; velut quod de colluſione mea cum diabolo ructat, oblitus, ſe paulo ante ſcripſiſſe, diabolum a me non credi; item *de Caligula Chriſtianorum perſecutore*, & *communione vxorum Platonica*, quae, ſi diis placet, a me aſſeritur L. VI. c. 5. §. 15. p. 775. Qua declamatione fauces ſibi praeparat ad euomendum obſcoeniſſimum mendacium, quo vel ipſe Beckmanni choragus erubeſcit, qui ne mendacia auctores tantum ſuos maculent, aliquam probabilitatis ſpeciem illis circumdare inter arcana artis ſuae habet Heidelbergae id factum ſcribit cum totius vrbis ſcandalo. An per horam mihi ſubſiſtere ibi, & in honeſto munere verſari licebat talia patranti? Fingit quoque de vxoris meae ſenectute, quae aequalis mecum eſt aetatis, & duos menſes, antequam Heidelberga diſcederem, pulcra me prole parentem faciebat. Ex cuius ore nemo mortalium vnquam verbum paulo liberius, nedum tam foedae rei narrationem audiuit. Et quam plane mente moti hominis eſt fingere, *me ipſam coram multis honeſtis viris & matronis ad hanc confeſſionem adegiſſe?* Nam flagitia vtique vt taceantur, auctores operam dant. Vt tamen Lectori adpareat, qua occaſione Alaſtori in mentem potuerit venire tam foedam fabulam fingere, narrabo leuiculum quid omnibus heic loci notiſſimum. Quando in conuiuiis, vti iam ſupra innui, ſyllogiſmis ſuis iam prope nos enecarat, ego reſtinguendo diſputandi ardori, & quia alias in omni congreſſu hilariori Beckmannus deridiculo eſſe ſueuerat, in ſterilitatem matrimonii ipſius iocari incipiebam, qui alias vel Centauris generandis ſufficere videbatur, ſi corporis molem ſpectares, poſſe. Caeteris inde pariter cum riſu in eum cauillantibus, ita paulatim a ſyllogiſmis ipſius reſpirabamus. Iſtas facetias tam inficeto modo nunc vltum it Alaſtor. Dialogum *Sinceri Warenbergii* a me non fuiſſe conſcriptum non modo ipſe Beckmannus nouit; ſed & probe ipſi cognitum eſt, quis reuera eius ſcripti auctor ſit, quippe qui in Suecia notorius eſt. Verum iſthoc mendacio fraterculus ipſius Geſenius Garlaeanus demerendus erat; cui de fide & amore tam egregii viri ex animo gratulor. Inde recoquitur exploſa dudum calumnia de religione ad ſtatum reipublicae accommodanda; cui fulciendae aduocatur Monzambanus, qui vtique dogmata theologica ad rationes politicas examinare inſtituit. De quo etſi meum non ſit rationem reddere; obiter tamen addo, omnibus non coecutientibus perſpicuum eſſe,

ſcriptorem

scriptorem istum praesupponere; religionem Christianam genuinam & sinceram, prout a Saluatore nostro & Apostolis fuit promulgata, nihil continere verae politicae aduersum. Sed quia pleraeque Christianorum sectae systematibus suis Theologicis, ex quibus singulae viam salutis aeternae vnice hauriri contendunt, aliquid dogmatum humanorum admiscuerunt: igitur vti sapientibus fas est discernere, quid in religione diuinum sit, & quid hominibus originem debeat; ita & iisdem licet detorsiones articulorum fidei, & quicquid est assumendorum humanorum, quod in Theologiam irrepsit, sub disquisitionem vocare, quatenus continent aliquid politicae aduersum, postquam Theologi circa demonstrandam talium falsitatem ex Sacris Literis satagunt. Quod tamen idem Seuerinus de multorum Sacerdotum vitiis ita libere non dubitauit scribere, id & ipse aegre fero; & dudum optaui, vt vir quispiam cordatus atque eruditus eam accusationem ex historia Ecclesiastica & ciuili rerumpublicarum Christianarum, tum ex praxi communis vitae, ipsaque experientia solide refelleret. Nam vt Beckmannus aliquis eius ordinis aduocatum se ferre velit, id oppido quam indignum est. Tandem vt sibi per totum scriptum constaret Alastor, ad extremum fingit, multa me ex libro meo adhuc Manuscripto monitu amicorum & precibus vxoris, (quae nimirum studia mea moderatur,) deleuisse, ne cum Theologis mihi controuersia oriretur. Atqui nemo mortalium librum meum manuscriptum euoluit, antequam Holmiae censurae offerretur; imo nec post eandem, antequam impressus diuulgaretur. Ac eam ansam arripiebant architecti primi Indicis meum librum in suspicionem vocandi, qui tunc temporis heic loci praecipui erant amicorum meorum, aut esse saltem debebant. Qui & ipsi mussitasse dicebantur, me post censuram quaedam addidisse. Sed vtramque criminationem refellere potest manuscriptum meum, quod adhuc mihi asseruatur.

Hoc igitur scripto Nicolaus Beckmannus *pios viatores* in Germania contra me excitare potissimum laborat, eadem fere ratione, qua ipsius frater, Pontifex Garlaeanus, inter Scanos classicum in me canebat. Quorum auspiciis qui militiam in me suscepturi sunt, successum sibi, praedamque & gloriam pro ducum suorum dignitate liquido augurari possunt. Quanquam adparet, Beckmannum non modicum ad sua signa concursum sibi polliceri Lipsiae, Wittebergae, Ienae, & Garlebiae. Hoc ipsum enim manifeste conspicitur non solum ex infami libello, sed & ex epistola, quam incluso libello famoso ad Lipsienses, Ienenses, & Wittebergenses, nec non Gesenium Garlebiensem eodem argumento conscripsit. Huius epistolae autographa duo, quae Wittebergam & Garlebiam destinabantur, quomodo in manus meas peruenerint, operae pretium esse duxi memorare. Commendauerat eas epistolas Beckmannus Francofurti ad Mœnum in nundinis autumnalibus ciui cuipiam Salfeldensi, cui nomen Michael Gutwasser, ad praescripta loca curandas, qui ex dicta vrbe ad nundinas Lipsienses erat profecturus. Hic quanquam alias virum non nosset, precibus tamen ipsius permotus eam operam in se suscepit. Cum Ienam transiret, epistolam vnam famulo communi Academiae tradidit; cuius

 custodiam

custodiam procul dubio statim Velthemius sibi asseruit, draconis in vicem aureo velleri inuigilaturus, vt hoc specimen generosi & candidi sui animi ederet, & quam mire suum cum Beckmanni astro conspiraret. Nec dubito, quin idem iam Iubilaeum sit promulgaturus, plenariam bonae mentis remissionem pollicitus omnibus Asinii Tenebrionis sectatoribus, qui ad epistolam illam osculandam peregrinationem susceperint. Nam reliqui Ornatissimi Viri eius Academiae Professores magnopere tantum flagitium detestantur. Quin ipsis bibliopolis Ienensibus tam ingenuus est animus, vt dicant: nebulonem esse istius scripti auctorem, & qui eundem impressit. Inde dum Lipsiam tendit lator epistolae encyclicae, forte fortuna in eodem pilento vehebatur amicus quidam meus, fide atque amore mihi coniunctissimus. Ibi ex improuiso iste Mercurius non nimis astutus interrogabat; num Garlebiae Academia esset? Cum amicus meus quaereret, quid ipsi negotii cum Garlebiensibus esset; iste statim de commissis sibi epistolis effutiit. Heic amicus meus, qui iam de Ienensi epistola intellexerat, suspicari cœpit monstri quid subesse; eoque vt rem expiscaretur, multa iactabat de amicitia, quae sibi cum Pontifice Garleano intercederet. Iste laetus se nactum esse, qui literas Garlebiam curaret, illas amico meo tradidit, adiunctis etiam iis, quae Wittebergam spectabant. Hic cum ex omnibus signis sceleris quid subesse colligeret, eas resignauit, & ad me transmisit. Vtraque manu Beckmanni scripta est, sed quam omni studio dissimulare laborauit, vt primo obtutu aegre agnoscere queas. Nec Beckmanni sigillo sed affinis, eiusdemque famuli Marci Klinck obsignata est. Quae ad Lipsienses destinabatur, alia via peruenit. Haec ideo prolixius retuli, ne Beckmannus exclamet, magicis me artibus adiutum istas litteras intercepisse. Vbi illud primo stultitiae Beckmannianae luculentum est argumentum, quod tribus tam splendidis Academiis quartum velut pari gradu adiungat Gesenium Garlebiensem, vanissimum mortalium, & nugacissimum. Perinde ac si quis inter principes Graecorum ad Troiam Thersitem quoque numerare velit. Quanta enim dignatione Gesenius apud ipsos Lipsienses sit, vel inde colligi potest, quod cum aliquot ante annos eidem litis quid cum defuncto Superintendente Lipsiensi ortum esset, & iste pro more suo in deliria effundi coepisset. Lipsiensis isti per seruulum suum, qui spurius erat, responderi curauit, praefixa quoque huius legitimatione. Qua demum contumelia loquacissimam ranam ad silentium redegit. Deinde illud plane ferendum non est, quod Beckmannus adeo sinistram de tribus illis Academiis concepit opinionem, quasi apud eas potissimum inuenturus sit, qui flagitio & furori ipsius sint adplausuri, & apud quos libelli famosi tam pronam inueniant fidem, vt citra vllam amplius disquisitionem ad maculandam famam viri honesti & innocentis duce infami nebulone sint incubituri. Enimuero longe alia mihi de candore, prudentia & moderatione istorum virorum est persuasio, saltem quod iudicium suum eo vsque suspensuri sint, donec quid reuera in controuersia sit, ad liquidum fuerit perductum. Nec minus quod tantum scelus, ad infamiam seculi pertinens, quod in me patratum fuit, ex animo sint auersaturi. Sane vllum Wittebergensem hactenus aliquam tam foedae fabulae partem attigisse nondum mihi fuit auditum.

tum. Nec vniuersis Ienensibus imputari potest, quod Velthemius deliret; cuius vesaniam plerosque Collegarum ipsius aegerrime ferre noui. Qui & ipse in *Appendice ad dissertationes meas Academicas* responsum ad cauillationes suas accepit, quo non magnopere gauisurus sit. *,* Sic & maxima mihi iniuria fieret, si vniuersus sacer ordo in se trahere vellet ea, quae ego solius ranae Garlebiensis coaxationibus opposui. Sane si vnus impudenter pertendat; sacerdotibus competere censuram censura Regia eminentiorem in quaeuis scripta, eosdem ab omni errore immunes esse, & eruditionem suam ex peculiari inspiratione diuina habere, quoslibet ad iniurias ipsorum obmutescere debere, & modo zeli & conscientiae vocabulum crepent, tela eorundem a iugulo suo nemini auertere licere, alter autem tam enormia postulata neget: vter in istum ordinem iniurius fuisse censebitur? * Quae res vt eo clarior fiat, obseruari velim, duplicem esse de lege naturali tractationem; quarum vna ad Theologiam spectat, quae ex Scripturis Sacris hauritur, nec vlterius extenditur, quam quatenus locum aliquem in catena velut articulorum fidei habet. Altero autem modo tractatur ius naturale, quatenus peculiarem disciplinam constituit, cuius principium cognoscendi vnicum est lumen rationis, ac finis & vsus intra terminos huius vitae coërcetur, postquam per eam probitatem, quae ex solis naturae nostrae viribus iam promanare potest, salute aeterna potiri non datur. In posteriori igitur modo tractandi, qui solus meus est campus, quando agitatur de fundamentali aliqua propositione (aut quocunque vocabulo adpellare velis,) constituenda, ex qua praecepta legis naturalis liquido deduci queant; quaestio oritur: Num illa thesis Theologica, *quod essentialis Dei iustitia sit archetypa legis naturalis humanae,* idonea sit, vt subire locum fundamentalis propositionis possit in disciplina iuris naturalis, soli rationi superstructa, & accommodata ad captum vniuersi generis humani, qua id ratione vtitur, quamcunque peculiarem religionem foueat? Hanc quaestionem nos negamus, & nostrae negationis inuictas rationes attulimus, tum in opere nostro, tum in Apologia. Equidem hae propositiones ex sola ratione naturali innotescunt; quod Deus sit iustus essentialiter, quod nemini iniuriam faciat, quod promissa sua firmiter seruet, quod verax sit, quodque munus velut iudiciarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Enimuero quod iustitia Dei essentialis sit archetypa legis naturalis humanae, propositio est soli rationi humanae incognita. Et si vel maxime eam tantisper a Theologia commodato sumere velis; tamen rationi humanae impossibile est capere vim consequentiae, si quis ex eadem officia hominum inter se deducere instituat. Si inquam ita velim argumentari: Iustitia Dei essentialis est archetypa iuris naturalis: Ergo adulterium non est committendum: impossibile est rationi humanae vim & euidentiam huius consequentiae capere, aut inuestigare propositiones velut interiectas, quibus eadem stabiliatur. Sicut contra si ex nostra hypothesi argumenter; homo debet esse sociabilis; Ergo non est moechandum; plana est consequentia, & interiectae propositiones facile per solam rationem inuestigari possunt. Quo accedunt difficultates iam expositae; puta, quod iustitia humana respiciat legem & superiorem, & ponat in altero ius ad exigendum; id quod in iusti-

tiam diuinam non quadrat. Item, quod quaedam partes iustitiae humanae in Deum non cadant, quae nempe praesupponunt indigentiam humanam; vti est iustitia, qua contractus reguntur. Item quod iustitia Dei vindicatiua longe rigidior & exactior sit, quam iustitia humana, quae saepe delictorum veniam facit citra vllam satisfactionem, ex respectu boni publici, aut soli clementiae ostentandae: id quod in iustitia diuina secus est, quae citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Accedit & alia difficultas, quod rationi humanae sibi soli relictae attributa diuina colligenda sint ex perfectionibus, quae in creaturis ipsoque homine conspiciuntur depurando imperfectiones, quae ex essentia finita, aut materia corporea proueniunt, & ad captum diuinae eminentiae istas attemperando; quodque adeo notitiae humanae, ex solo rationis lumine haustae, prius cognita sit iustitia humana, quam iustitia diuina; & consequenter in disciplina soli rationi superstructa praepostere iustitia diuina archetypa iuris naturalis & iustitiae humanae supponatur. Quod ipsum etiam agnouit RICHARDVS CVMBERLAND *de Legibus naturae, prolegom.* §. *6.* & *cap. V.* §. *13.* cui quo minus genuinam ius naturae tractandi methodum perspiceret, non obstitit, quod natione Anglus sit, & religionem Ecclesiae Anglicanae profiteatur; quae duo attributa Beckmanno tam odiosa sunt. Ergo iam tandem perspicuum satis esse puto, in quo cardo huius controuersiae voluatur; & ei, qui nobis velit contradicere, hasce difficultates ex sola ratione esse remouendas, & liquido ostendendum, vtique ex illa essentiali iustitia diuina ope solius rationis humanae omnia & singula praecepta legis naturalis deduci posse, ita vt propositiones intermedias & euidentiam consequentiarum capiant etiam illi, qui Scripturam Sacram plane ignorant. Quod nullus mortalium praestare potest, *.* *Legem naturae cordibus hominum inscriptam esse.* Ast quis hoc vnquam negauit, cum totidem verbis id ab Apostolo asseratur? Sed quaestio est de genuino sensu Phraseos huius metaphoricae; quae sane, si omnia S. Scripturae loca, vbi eadem occurrit, expendantur, nihil aliud significat, quam notitiam firmam, stabilem penitissimae menti infixam, & plane indelebilem. Neque in emphasi istius dictionis peculiaris aliquis modus eius notitiae comparandae insinuatur; cum in aliis omnibus Scripturae dictis eadem extra controuersiam notitiam adquisitam exprimat. Et quis clarius emphasin illam euoluerit, quam ipse Apostolus verbis immediate subsequentibus? *Ipsa quippe conscientia eos*, qui in legem naturae peccauerant, *conuincit & cogitationes sese accusantes & excusantes*, sic vt neque ignorantiam eius iuris obtendere possint, neque eius sensum vnquam ex animo delere. Ergo ex locutione metaphorica, nemo vnquam *actuales* & *distinctas propositiones*, de quibus expresse mihi sermo est, exsculpserit; quas nemo hactenus in animis infantum recens natorum obseruare potuit. Et quid me potissimum mordet Schertzerus, cum tamen D. IOANNES MVSAEVS Theologus Ienensis, Schertzero nihilo inferior, *Introduct. in Theologiam* c. 2. § 19. anno 1673. edita, diserte asserat: *Notitias natura intellectui insitas esse non in actu secundo aut primo*, sed tantum *in potentia propinqua.* Quo ipso vtique *distinctas* & *actuales propositiones* natura insitas negat.

Et

Et haec, ni fallor, communis Ienensium est sententia. Quare ergo mihi soli tam obscoena dica scribitur? Deinde per summam iniuriam mihi haec thesis affingitur: *Natura nihil esse turpe*, quae nuspiam a me ponitur, nec de ea asserenda vnquam in mentem mihi venit. Sed triplex potissimum thesis a me L. I. c. 2. §. 6. adstruitur. Prima est, ***honestatem & turpitudinem esse affectiones aut qualitates morales actionum humanarum, ortas ex conuenientia aut disconuenientia cum lege.*** Hanc thesin si quis impugnauerit, haruspices prodigium nunciabunt, bouem esse locutum. Altera est, ***motum physicum in actione humana absque omni respectu ad legem consideratum, esse moraliter indifferentem.*** Nam contraria huic thesis implicat, absque respectu ad legem congruere ad legem vel non congruere. De solo isto motu physico me agere ita crebro inculcaui, vt metuam, ne Lectorem stuporis insimulauerim. Hoc dogma cum inter Theologos hactenus tralatitium fuerit, quando ad id, quod in peccato physicum & materiale est, Deum tanquam conseruatorem naturae concurrere vnanimiter docuerunt, verbi gratia, ad extensionem manus in furto: (quod citra blasphemiam dici non posset,) ni motus ille physicus esset res moraliter indifferens; nunc nescio qua maligna mentis febri a quibusdam tanquam monstrosus indifferentismus moralis diffametur. Sane quamdiu genus humanum fuit, solus motus physicus non fuit actio humana & moralis, sed eiusdem duntaxat materiale. Ad actionem autem moralem praeter motum physicum requiritur etiam aptitudo ad imputandum, & respectus ad legem: Vnde qui indifferentiam motus physici trahere volunt ad indifferentiam actionum moralium, perinde fallunt & falluntur, ac si in physica Peripatetica nullum inter corpora discrimen agnoscere velint, ideo quia materia prima indifferenter se ad quamuis formam habeat. Inprimis autem ** cauillari instituit illa verba mea, quae extant p. 27. *Quod naturalem* (eorum quae turpia habentur) ***indifferentiam multi aegre concipere queant, inde est; quod a teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quae opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cuiusdam affectus videtur inualuisse.*** Vbi primo obseruandum est, quam malitiose * de suo parenthesin verbis meis inserat, ***(eorum quae turpia habentur.)*** Nam verba immediate praecedentia vtique manifesta inculcant, naturalem indifferentiam praedicari non de integra actione morali, non de adulterio, homicidio, furto; sed ***de actu physico citra respectum ad legem.*** Non inquam dico, furtum, homicidium, adulterium naturaliter esse indifferens: sed hoc dico, motus physicus, qui ad materiale istorum vitiorum constituendum concurrit, est naturaliter indifferens; quia ad illum motum physicum auctor & conseruator naturae Deus influit. Puto autem ignominiosum fore * si operose ipsum docere aggrediar, quid in actione morali sit motus physicus, & quid illi ex lege accedat, quae vel qualitatem aut dispositionem agentis, vel obiectum, vel finem, vel certas denique circumstantias determinat, vid. L. I. c. 7. §. 4. De caetero verba mea planissimum habent sensum apud illos, quorum iudicium libelli famosi non corruperunt. Scilicet quia probe educatis a pueritia detestatio vitiorum inculcatur, inde apud multos ipsis affectibus & sensibus quaedam istorum aduersatio imprimitur, sic vt velut ex naturali quodam horrore

ista videantur refugere; quemadmodum obiecta sensibus ingrata naturaliter auersamur; vtque adeo adsuetudo illa & disciplina in naturam velut abeat. Et tali modo educatis vix in mentem subit, originem istius auersationis ab interdicto legis arcessere, aut de motus physici, qui istis actionibus subest, indifferentia cogitare. Sicut & ab aliis iam fuit obseruatum; quanquam primis mundi temporibus connubia fratrum & sororum vsitata fuerint; tamen ea post apud plerasque gentes vsque adeo non lege tantum, sed & communi auersatione exoleuisse, vt apud probe educatos ipsi sensus velut obtorpuisse videantur. Inde & iuuenes fratres cum formosissimis sororibus versari sine vlla praua cogitatione aut tentatione; quae tamen sese mox circa alias exserat. Tertia mea Thesis est, Deum esse auctorem legis naturalis, & ad illius determinationem atque impositionem referendam esse originem moralitatis, quae in actionibus humanis exsistat. Quae thesis eo minus scrupuli mouebit, quod is vtique legem aeternam in Deo agnoscit. Iam igitur quaero, vtrum illa moralitas, antecedenter se habeat ad legem aeternam Dei, an per accidens tantum & citra dependentiam ad eam congruat, an vero ab eadem tanquam fonte & origine promanet. Si priorum alterutrum asserere velit, habebimus iam Theologum, qui Deum primam esse causam neget. Postremum a me asseritur. Verum haec omnia in *Appendice ad Dissertationes meas*, Velthemii clamoribus opposita, ita perspicue deducta sunt, vt sperem, cordatos viros, & a vitilitigando atque calumniando alienos, facile declaratione mea adquieturos. Ast ego dico, inter statum purorum naturalium, quem Scholastici fingunt, & inter statum hominum naturalem, de quo ego tracto, tantum esse discriminis, quantum inter ea, quae Theologi de poenitentia seu conuersione hominis, & Iureconsulti de poenitentia in contractibus docent. Quod qui deprehendere non possit, bardum & blennum, ac politices ignarissimum esse oportet. Sicuti & istud spectrum heic loci iam plane disparuit, post publicatam meam dissertationem de statu hominum naturali. Quae vbi cum caeteris iunctim impressis in Germaniam perlata fuerit, non amplius de sagacitate sua multum gloriabitur. Isthaec obiter hoc loco addere visum est, vt omnes cordati iudicare possint, siquidem qui ad me diffamandum hactenus incubuerunt, citra praeiudicium & affectus sententiam meam penitus agnoscere, atque explicationem aequa mente admittere velint, nullam mihi amplius cum ipsis, saltem circa quaestiones Theologicas, superesse controuersiam. Sin autem id agitur, vt iudicia de bonis viris, eorumque doctrina formentur ex libellis famosis, qui ex non intellectis, aut mutilatis, detortis, & interpolatis sententiis consarcinati sunt; neque vlla protestatio, interpretatio, & planior deductio locum inueniat: amplius deliberandum erit, quod remedium tali furori sit opponendum.

Sed vt ad Beckmannum reuertar, confido iam omnes cordatos, etiam qui antea me propius non norant, post lectam epistolam liquido agnituros; hoc seculo non extitisse exemplum foedioris calumniae, quam quo me ista orci progenies adspergere instituit: infinitos quoque plus in re literaria praestitisse: neminem autem quam me, ob labores suos peioris exempli insectationes

nes esse perpessum. Si quis tamen adhuc innocentiae fauor, si quae aduersus calumnias detestatio, inuenientur sane, qui infamem illam belluam condigno malo tandem mactent, aut saltem ab omni honestorum virorum consortio exclusam velut carcinoma nationis Germanicae, & labem seculi refugiant. Amici autem eo diligentius ad innocentiam meam vindicandam incumbent, quo magis bonorum omnium interest, talia exempla non frequentari. Et Deus iustissimus iudex illud portentum generis humani, quod per vesanum nocendi ardorem animan suam exitio pigmorare publico periurio non horruit, eiusmodi tandem suppliciis, quae frangendo tanto furori sufficiant, coërcebit.

* *

PROPTER COGNATIONEM MATERIAE VISVM EST SVBNECTERE TRIA SEQVENTIA SCRIPTA.

PETRI DVNAEI

PRO TEMPORE IN ACADEMIA CAROLINA PEDELLI SECVNDARII

EPISTOLA

AD

VIRVM FAMOSISSIMVM,

NICOLAVM BECKMANNVM,

TOTIVS GERMANIAE CONVITIATOREM ET CALVMNIATOREM LONGE IMPVDENTISSIMVM,

SVPER NOVISSIMIS IPSIVS SCRIPTIS.

QVANQVAM alias non ita frequens sit, vt Pedelli ad tam ingentes viros scribant: tamen si quis aequa lance expenderit rationes, quae me ad scribendum impulerunt, agnoscet, a me nihil praeter decorum fuisse susceptum. Nam licet tu grandius tibi, quam ego, membrum eius collegii, quo antea iungebamur, videreris; tamen quoties cernerem, te in quouis congressu pro deridiculo haberi, saepe me non vsque adeo despiciebam, vt non mallem sani capitis Pedellus esse, quam fatuus Doctor. Sed & non vulgariter me abs te diligi sentiebam, quando blandissimo vocabulo *Pelle* me appellabas, & haustulum vini adusti ex Sacro-

ſancta lagenotheca depromti propinabas, cuius dulcedo adhuc palatum meum titillat. Nec illud leue vinculum duco, quod & ipſe mihi iure optimo maximo titulum *Anteceſſoris* vindico, quo tu tantopere tibi placebas: & miro omine ego ſecundus Pedellus, tu *ſecundus Rector* fuiſti. Denique cum caeteros collegas tuos, poſtquam a nobis aufugeras, tui puderet, ego amicitiae ad vltimum memor, diploma relegationis tuae hiſce manibus loco ſolito quam accuratiſſime affixi, vt elogium tuum ab omnibus legi poſſet. Quin & cum canes noſtri adeo impudentes eſſent, vt in cineres *Indicis* tui medio foro meiere non erubeſcerent, ego illos ab ancilla mea in vrnam fictilem colligi curaui, vt in Mauſoleo, quod Indici Nouitatum b. m. Garlebiae communibus ſumtibus tuae ſectae extruitur, aurea vrna reponerentur. Quo pietatis officio immortalem gratiam ab vniuerſis Aſinii Tenebrionis ſectatoribus iniiſſe me confido. Facit & hoc ſpem, ſcriptionem meam tibi gratam fore, quod in te haut quaquam cadere animaduertam illud tritum; honores mutant mores. Nam non minore nunc veſania agitaris, poſtquam Cardinalis *Conſiliarius Iocoſus* es factus, quam cum inter Profeſſores morareris: & ob quod artificium apud nos cum infamia relegabaris, id nunc eo fidentius exerces, quod fama iam tua nihil amplius detrimenti poſſit capere.

CAETERVM etſi primo omnium multiplici gratulatione apud te defungi debere videar, quod & apud nos carnificis manus effugeris, & in Germania inueneris, qui nebuloni panem dare velit: tamen quia materiam iſtam carmine aliquo Dielherri Noribergenſis celebrari ſplendidius fuerit, omnia quae ſpeciem adulationis habent, ſeponam, & nonnulla duntaxat pro iure veteris coniunctionis paulo familiarius monebo circa ſcripta tua nouiſſima, quibus non ſingulis modo viris, ſed & integris nationibus inſultas. Nam generoſe tu quidem facis, quod omnibus modis hoc agas, vt carnifex aliquando ex te literam longam faciat; indignum tamen eſt, in tantum te ab ingenio & memoria defici, vt nec vnum mendacium ita ſpecioſe adornare valueris, quin ſtatim eius falſitas manifeſte deprehendi poſſet.

NEC minus cum tam anxie eruditionem ac prudentiam tuam verbis extollere labores, miſerandum videtur veteribus tuis amicis, ita inepte id abs te agi, vt ne rideri quidem amplius tua ſtultitia queat. Dabis autem veniam occupationibus meis, ſi ſtrictim duntaxat quaedam annotauero circa ea, quae velut pro te, aut in Puſendorfium alioſque ſcribis. Nam omnia ad vnguem exigere, quae ab homine profeſſi furoris proficiſcuntur, non multum a ſtultitia abfuerit.

IACTAS igitur, *te nunquam amaſſe abundantiae poculum.* Nam quae aliis vix ſiti reſtinguendae ſufficiebat potio, tibi cerebrum ita turbabat, vt clamoſis primo ſyllogiſmis omnes enecares, inde ſaltationibus quicquid erat faeminarum delaſſares, & reliquis diffugientibus ancillas demum in vertiginem dares. An *in arenam cum inimicis digladiaturus deſcenderis* neſcio. Vidimus tamen te in aulam Epiſcopi adſcendere, & a circumforaneo laniſta non mediocriter vapulare. *Plus aequo te ſtudiis inuigilaſſe* dicis, vt aliquo colore natiuam fatuitatem obtegas, velut ex intemperantia ſtudiorum delires. *Optas, vt a Puſendorfio*

eſſes

esses liberatus. Cur igitur libellos famosos in ipsum edebas, & eidem necessitatem imponebas facinora tua publicandi? *Famae* te nunc cura tangi serum est, postquam sententia iudiciali infamis declaratus es: insanum, per nouos libellos famosos amissam famam recuperare velle: blasphemum, ob scelera castigatum ad exemplum Christi prouocare. *Inter studiosos* olim *non primum, sed medium saltem locum occupabas*, eadem qua medius digitus inter caeteros dignatione; & quia in medium protrudi solent, qui in circulis exagitantur. Recte quoque *primariis studiosis aemulus quoad victum* fuisti, quia gladiatores non tenui cibo alendi sunt. Dicis, te *ebrietatem semper vt venenum cane peius & angue natura auersatum esse.* Id quidem vt faceres vxorem tuam subinde tibi ingerentem audiebam, quando in conuiuiis ita te deridendum propinaueras. Quid porro sanos homines cogitare credimus, quando legunt te scribentem; te quia *horas subcisiuas exercitiis gloriose tribuisti, inde Pufendorfio harum rerum experto vsque adeo esse infensum: & quia ars non habet osorem, nisi ignorantem, pro hisce corporis dotibus eum ridere & cachinnari artificiose scire ac practicari.* Sufficere isthaec possunt, vt iudicemus, quid sapientiae atque elegantiarum generosus discipulus abs te praeceptore discere potuerit. Etsi non adeo gloriosa res sit, prima literarum elementa puerum docere, nec mirum etiam *faeminas fauentes experiri*, qui omnibus est deridiculo. Sic vt licet trecenti Proceres pro testimonio dicant, te & diligenter opus Aelii discipulo praelegisse, & vermibus tuis saepe totam heri tui domum exhilarasse, nondum tamen adpareat, quare ea res vllum mortalium *miserrime angere, torquere, excruciare* queat. Commensales porro tui cur non pro lauto conuiuio, quo discessurus eos excipiebas, carmen reponerent, enormibus elogiis adornatum, quibus vanitatem tuam tantopere capi animaduerterant? Ex *Medulla Iustinianea* nihil tuum est praeter laciniosum titulum, & praefationem ad lectorem. Dedicationem amicus quidam composuit; ipsum opus plagio subductum: quod cuiuis ex stylo patere potest. Et mirum tamen est, quare tantis elogiis commendatus liber tam raros inuenerit emtores, vt gratis tibi pleraque exemplaria fuerint distributa. *Primus* literas vocationis accepisti, vt secundus ordine esses: primus etiam ordine motus es, vt infamis fieres. Ridiculum est, quod iactas, Rectorem te creatum *approbante Rege Carolo.* Id Rex curat scilicet, praecipue adhuc minorennis. Suffragia facile obtinentur, vbi ordo succedendi legibus praescribitur; & primo absente, secundus in eius locum succedit. *Prudentiam* tuam non extolleres, si micam prudentiae haberes. Hoc faciunt stulti; nosti caetera. Non diffiteor tamen *Studiosos* tibi *perpetuum rectoratum optasse;* quia sub fatuo rectore plurimum istis licentiae est. Ne tamen nimis tenellam tuam conscientiam excrucies, quod Pufendorfius, tantus amici tibi Numinis Barbarici hostis, sub Rectoratu tuo professionem suam Lundini auspicatus sit. Nam eo in negotio tu nihil amplius praestabas, quam ego, qui sceptrum praeferebam; & ipsum programma ab alio Professore, tuo tum domestico, conscriptum est; quod stylus satis arguit. Inhumanum enim videbatur, dictionis tuae gangraena nondum talium adsueto nauseam excitare. Credis porro tu, fuisse in Suecia, qui epistolam Commentario tuo ad Instituta praefixam, quam *in*

lucem edere, Regique dedicare curasti, prae foetore, quem exhalat, perlegere potuerit? nedum vt quis curaret, quid tu ibi de Hobbesio & Monzambano gannires, qui ne grammaticam quidem calles. Quae circa librum Pufendorfii in Suecia gesta sunt, ipse ita exacte in Apologia retulit, vt maleuoli ne minimam quidem circumstantiarum inficiari potuerint. Vt nihil impudentius excogitari possit hoc tuo mendacio; *omnes in Suecia Episcopos, Doctores & Professores isti libro se opposuisse, eumque damnasse.* Id enim Deus auertat, vt quod vnicus Schwartzius delirauit, vniuersus Sueciae Clerus pro suo habere velit. Is solus te chorago in Suecia fabulae huius actor fuit. Winstrupius mutam fere personam egit, & quae a Schwartzio asserebantur, coeca fide amplexus est. Quicquid machinarum adhiberetis, duos Theologos Schwartzii collegas permouere non poteratis, vt Indici subscribere vellent. Et cum Schwartzius ad nuper defunctum Archiepiscopum Vpsaliensem prolixam eo nomine dedisset epistolam, &, quantum posset, in Pufendorfium classicum cecinisset; iste statim agnouit, ex mera malignitate animi, & calumniandi libidine omnia prouenire, ac responso illum nunquam est dignatus. Negas, *te eo tempore litem illam voluisse facere tuam*, ne aures tuae satyrico sale perfricarentur, etsi *conscientia tua* tergo elephanti tenerior, & *Professio Iuris* reclamaret. Atqui te earum turbarum primum auctorem fuisse, & aliquot paria calceorum circumcursitando contriuisse, vt furori tuo socios quaereres, apud nos notorium est. Et vt aliquam rationem allegares, in Consistorio ad protocollum dictabas; tibi querendi causam esse; quod Pufendorfius tuam Professionem (Iuris Romani) *indignam* pronunciasset. Scilicet quia Pufendorfius in dedicatione libri sui scripserat: *Indignum videri, Vlpiani decretis omnia pulpita resonare; Creatoris leges incultu obsolescere.* Et cum iste iuxta assidens sensu communi te gaudere negaret, & ruditatem tuam in os tibi exprobraret, quod reponeres nihil habebas. Denique vsque adeo litem illam fecisti tuam, vt cum Schwartzio silentium fuisset impositum, tu illum Indicem, proprio ausu an alieno instinctu nescio, libelli famosi schemate adornatum typis excudi curaueris, ob quod facinus relegationis infamis poena affectus es, cum grauiorem castigationem fuga declinasses. Metus ergo carnificis Suecia te expulit, non *defectus pietatis*, cum ob frustum panis, & vt mentiendi theatrum haberes, religionem abiuraueris; nec *defectus iustitiae*, quam mox tergo fueras sensurus. *Professionem* te aequo animo *relinquere* potuisse non mirabitur, qui nouerit iam Anno 1671. te ob turbas hic motas salario priuatum; vt tunc demum *luxus* Sueciae tibi displiceret, cum ipse esurire inciperes. *Solenniter* quoque *valedixisti Regi & Proceribus*, vti fures solent domo expilata. Debebas Holmiae expectasse, quoad dilucesceret, & mox vidisses te in carcerem a lictoribus rapi, & post tergo carmen propemticum a carnifice inscribi. Sic ergo rebus in Suecia gestis deinceps Cardinalis *lateri tanquam consiliarius* iocosus *adhaesisti*; qui tamen & ipse, vbi elogia tua penitus intellexerit, mox foras te ire iubebit. Inepte quoque & impudenter contra sententiam aduersus te latam disputas. Statim atque *Index* Londini comparuit, nemo erat, quin te eius auctorem agnosceret, cum aliis indiciis, tum flosculis illis tuis passim aspersis. Nolebat tamen Pufendorfius

fius actionem prius in te instituere, quam talia argumenta deprehendisset, quibus tu nihil plane contradicere posses. Vbi demum ipsum & omnes impressionis ministros, & manuscriptum tuum inuenisse cognoueras, & crastina luce Holmiae in carcerem te trahendum praesenseras, nocte aufugiebas. Quanquam autem satis hoc modo te nebulonem declarasses, expedire tamen visum Pufendorfio, vt causa in foro competenti decideretur; neque apud Regiam Maiestatem, vti tu mentiris, sed apud Consistorium Academicum ab initio ad finem eadem acta, & ab hoc pronunciata sententia demum a Regia Maiestate confirmata est: quae sub nouo imperio clementiae ostentandae veniam tibi, si Pufendorfio idonea deprecatione satisfacere velles, offerebat; cum id abnueres, exsecutioni illam dari mandabat. Neque vero opus erat, vt muneribus & aliis artibus Proceres Pufendorfio conciliarentur, cum delictum tuum esset manifestum, & omnibus intolerandum videretur, interdicti Regii auctoritatem ita petulanter abs te proculcatam. Et sane Illustrissimi illi proceres, quos tu nominetenus foedis calumniis, & mendaciis adspergis, ideo quod, vt flagitiis & furori tuo patrocinarentur, inducere ipsos non posses, fortasse aliquando tibi crurifragium parabunt, si modo non indignum fastigio suo iudicabunt, ad latratum scabiosi & rabidi canis commoueri. Sic & falsissima sunt, quae de Pufendorfii genero gannis. Nam Senatoris Regni Sueciae praefectum aulae fuisse, & inde senatorem vrbis Holmiensis factum, in se nihil plane ignominiae aut sordium habet. Et quid nuptiae istae ad eam rem facere potuerunt, cum iam mense Septembri An. 1672. vitilitigatoribus Ludensibus silentium foret iniunctum; priuigna autem Pufendorfii mense demum Nouembri Anno 1673. ambiri coepisset? Inde dum arguere conaris, iniuste te in Suecia iniuriarum damnatum, impudentiae & ruditatis illustre edis documentum. Negas Indicem primitus a Schwartzio conceptum, abs te interpolatum atque editum? Atqui propria tua manu, & testimonio illorum, quorum opera in eo imprimendo vsus es, conuincebaris; & cum socii tui omnia pro te tentarent, nemo tamen adeo effrons erat, vt negare id auderet. Libellum famosum fuisse negas? Atqui sententia iuratorum iudicum pro tali declaratus & combustus fuit. Et credo satis iam a Pufendorfio ostensum, quale scripti genus is Index sit. Nunquam *confessus es te auctorem eius Indicis?* Atqui pro te & manus tua & fuga, & testes, & stylus confitebantur. Nisi forte in vocabulo *auctoris* pro acumine tuo ingeniose cauillaris. Nam Schwartzius eum primus concepit; tu a Regia Maiestate damnatum interpolasti & edidisti. *Non es accusatus publice eo nomine ante abitum tuum e Suecia?* Nimirum mense Iunio Anno 1673. Index Lundinum afferebatur. Antequam inquisitio Giessae, Hamburgi & Holmiae locis tam dissitis absolui posset, Nouember aderat, quo te, quantum poteras, in pedes dabas. Mox & publice per legitima interualla citabaris, & exemplum citationis vxori tuae a me ipso in manus tradebatur; quod te accepisse ipse literis ad Consistorium scriptis fatebaris. Sed quod scriberes, te malle aeternae salutis iacturam facere, quam Pufendorfio deprecari, addebas: te curaturum, ne ista infamia tibi in Germania noceret, quod facinore licet coopertus apud Monachos pabulum inuenturus eras. Forum fuisse competens, quo damnatus fuisti,

fuisti, negas? Atqui iuramento, quo Regi & Academiae eras deuinctus, nondum solutus eras, nec missionem obtinueras, sed ipse conscientia vecors clam aufugeras; domicilium quoque adhuc Londini, Vxoremque & familiam habebas Et an numquam, qui Parisiis Aurelias *peregrinasti*, desertorum nomina patibulo affigi vidisti? Et sane si apud *Regem Hispaniae natione Danus*, qui Sacramentum ipsi dixisset, scelere patrato in Daniam refugeret, non minus, quam tu in Suecia, iure optimo maximo nebulo declararetur. Quod porro manifestius indicium furoris, quam quod causam rerum aduersarum, quas Sueci experti sunt, ad hoc refers, quod illi virum bonum & eruditum vesaniae duorum Tenebrionum dedere noluerunt? Quam ergo causam allegabis, quod & Hispani, & Hollandi vapularunt, & quod Dani intra annum vertentem ter acie victi sunt?

HACTENVS famam tuam mendaciis & calumniis defendisti; nunc eruditionem ineptiis & barbarie adstructum is. Quare tamen negas, te omnium eruditorum ac doctorum esse sapientissimum? Nam fera tibi nunc stoliditatis parsimonia, & inglorium nimis est, quod tantum *inter mediocriter doctos viros, & iuris Doctores* (tui consimiles,) *nunquam loqui & ratiocinari* inter pocula *erubuisti*. Et facile crediderim, *Pufendorfium nunquam ratiocinando te haesitantem reddidisse, aut tacentem;* nam illi absurdum videtur, cum morione ratiocinari velle. Et quid tu illum virum inter disputandum ad angustias redegeris; cum tu scabiosum syllogismum trepidus & pallidus vix multa cum haesitatione posses exscreare, quod nondum poculis incaluisses? Nec sane honoris tui gratia Pufendorfius & in Apologia, & in Epistola ad amicos te depexum dedit, aut *scriptis tecum certare voluit;* nec te vnquam velut iustum aduersarium, sed vt infamem nebulonem & rudissimum asinum tractauit. Circa 14. *rusticos*, quos pro dedicatione Commentarii tui ad Instituta accepisse te mentiris, ita se res habet. Postquam per octo amplius menses Holmiae circumcursitaueras, & exemplaria libri tui eleganter compacta passim distribueras, forte fortuna accidebat, vt Vicariatus aliquis morte prioris possessoris ad Academiam deuolueretur. Cui cum eo anno de reditibus iam esset prospectum, Proceres quidam efficiebant, vt tibi de isto vicariatu prouentus eius anni daretur, quo mercedem bibliopego exsoluere posses, & vt importunum hospitem mensis suis aliquando amolirentur. De caetero nihil ad te spectasse istos rusticos vel hoc indicio est, quod neque locum, neque numerum eorum satis nosti. Nam hic 14. alibi 13. fuisse scribis; eosque *circa vrbem Christianostadium* locas, cum supra quatuor milliaria ista praedia inde distent. Quos fabularis te *circa tuum discessum e Suecia Regi obtulisse sub spe compensationis*, eodem scilicet modo, quo Professorium munus offerebas. Nam per carnificem non stabat, quo minus quam merebaris paratissimam solutionem tergo exciperes. Male vero sit illi, qui arithmeticam te docuit, ita ne tria quidem numerare nosti. Dicis *te octo annis extitisse Professorem Iuris.* Atqui Anno 1668. Academia Carolina inaugurabatur. Initio 1671. propter turbas, calumnias, & priuatae moletrinae furta honoris gratia salario priuabaris. Per triennium sterile id tamen operae pretium feceras, vt An. 1673. nocte intempesta tibi foret aufugiendum. Arrige iam digitos,

digitos, & numera; & vbi ad discessum tuum perueneris, noli nimis gloriari, te Professorem fuisse. Sed nimirum *Doctrina Iuris* infallibile exhibet argumentum eruditionis tuae, & te *non minus vtilia opera elaborare, quam alios Iureconsultos*, paris pretii cum Syndici Goerlicensis abortu, vix *grano* cassae *auenae* digno. In qua, si remoueas ridiculam dedicationem, & nefaria maledicta in nationem Suecicam & Pusendorfium, quid tuum est? Nisi id omne pro tuo haberi vis, quod ex aliis ad verbum descripsisti. Fateor tamen, isti operi non parum splendoris conciliari tua imagine aeri incisa: quae vti toruitatem tuam sic satis repraesentat, ita miror, nihil rugarum & cicatricum apparere. Balthei vastitas non parum terroris Gallis videtur incussura, quibus tam infensus es. Agnosco quoque vestem holosericam, quam apud nos gestabas, valde iam detritam, & formae antiquioris; & satius fuerat, nouam commodato sumere tantisper, dum a pictore delinearis. Carmen quoque subiunctum plane est ex tua vena. Nec minus mirum acumen spirat emblema titulo praefixum, casus & studia tua non obscure exprimens. *Concussus surgo;* id est, ex Suecia relegatus religionem muto, vt panem apud Monachos inueniam. *Scribit in marmore laesus*, id est, quos calumniis & maledictis appetiisti, perpetuum furoris & sceleris tui monumentum statuent. Tandem ipse in terribilem deformatus draconem, assultantibus ventri sectatoribus tuis, eructas; *Ingratis seruire nefas:* malum credo minitatus Monachis tuis, ni esuriem tuam affatim exsatiauerint, quod vsum Rosarii ipsos docuisti. Carmen versificis Noribergensis ipsi citius delirii, quam tibi eruditionis opinionem conciliauerit. Denique de torque a Caesare donato fortasse mentiris; & mirum foret, tantam iam Viennae auri vilitatem esse. Suaserim tamen, vt ab aurifabro ad obrussam cum examinari cures. Nam frequens est, vt morionibus ex orichalco inaurato torques appendantur. Quale porro argumentum multae tuae lectionis, quod vnum librum plagio subductum, & duos *multo cum sudore* (ideo hircum olent,) ex aliis descriptos *in lucem edere curasti?* Sane quotiescunque te accedebamus, eosdem semper codices in mensa tua expositos cernebamus tres, quatuorue, ex quibus miseras tuas rhapsodias consarcinabas. Negas te scripsisse, *te mediate & immediate* Pufendorfium *aggressurum etiam cum dispendio salutis tuae aeternae?* Atqui loquebantur id literae tuae mense Decembri Anno 1675. Hafnia scriptae, multis apud nos visae, ex quibus illa ipsa verba Protocollo Academiae inserta adhuc extant. Et quis, cui salutis cura est, auitam religionem eiurat, vt panem, & locum impune mentiendi & maledicendi inueniat? negas quoque, addita exsecratione, *te literas propria manu scriptas misisse Wittebergam, Lipsiam, Ienam & Garlebiam?* Fortasse iam a Iesuitis mentali restrictione periurio diuerticulum quaerere didicisti. Nam non eo solum, sed & Giessam, & Altorfium, & ad alios fortasse programma illud Asinii Tenebrionis misisti. Ex quibus quae Wittebergam & Garlebiam destinabantur, ab amico Pufendorfii interceptae sunt. Lipsienses & Giessenses quas acceperant, vltro Pufendorfio transmisere. Altorfini in malam rem foedas chartas abiecerunt. Ienae Velthemius apud affinem suum tunc Rectorem obtinuit, vt Patriarchae sui scriptum, sudorem adhuc ipsius redolens, in loco Sacrosancto asseruaretur. Et ne quis ea de re dubitare

dubitare possit, en exemplum earum literarum, genuinae Beckmanni sobolis. Nam inter mille soloecistas stribligo tua facillime dignosci potest. Sunt autem illae, quae ad Fridericum Gesenium destinabantur, quae in paucis admodum a caeteris discrepant. *Rruerendissime, Praeclarissime ac Doctissime Domine Superintendens, Frater in Christo dilectissime, ac aetatem venerande. Tibi, Vir optime, pietatis studio deditissimo, partim ex publica fama, partim ex ipsis rerum argumentis satis notum est, qualis & quantus sit M. Samuel Pufendorf, Professor Londinensis in Schania, in quantum hic peruersi cerebri homo verum ius naturae & morale, & per consequens decalogum, Deique leges nouo excogitato suo iure naturae & fictis entibus moralibus malitiose ac impie euertere studeat; & in quantum is vulpis instar laudabilem omnium Eruditorum conatum, inordinata Magnatum intercessione, & auctoritate a se suisque scriptis auertere conetur. Ea propter tibi, vt Viro animoso ac Religioso inclusa prae aliis pie transmittere volui, vt inde quasi per indicem primo statim intuitu percipere possis, quantum mali in tota Europa & vniuerso Christianismo nouus atheus atheismi noui Magister Samuel Pufendorf fraudulentis ac diabolicis suis nouis entibus moralibus, actionum humanarum indifferentia, Religione statui Reipublicae accommodanda, & sexcentis aliis in statu suo naturali (quem conuenientius bestialem voco) pessime disseminarit, inque iuuenum nouitatis auidorum animis iam dolose implantare coeperit, quo totum ius naturae, Dei leges, & praecepta Decalogi pro viribus clandestine euertere machinatur. Per Deum & conscientiam te rogo, & exhortor, exulet in te animarum Pastore omnis metus, personarumque respectus, ne diaboli regnum per has clandestinas machinas magis magisque extendatur. Si eadem mecum deprehendas atheismi principia ex Hobbesio Anglo hausta, vt contra huius pestiferi hominis principia amore Christianismi conseruandi heroico animo mascule insurgas, iuuentutem studiosam aliosque probos & incautos publice ac priuatim serio admoneas, ne Pufendorfii ius naturae in sui perniciem legant. Rem sane Deo gratissimam, Reipublicae literariae vtilissimam, ac Christianismo quam maxime necessariam, iuxta tuum officium praestabis. Si tibi forsan non vacauerit totum lubrici Pufendorfii ius naturae & gentium vere gentile relegere, attente saltem legas librum primum, in quo adeo obscurus, & obscure ac lubrice omnia ad fallendos incautos tractat, vt nullus Eruditorum eum percipere possit, nisi quod velit atheismum sub aliquo pietatis colore vulpium instar indirecto introducere, seque cum Mahomede per fallacia & ficta sua entia moralia immortalem reddere. Plura non addam, sed ea exquisito tuo iudicio, prudentiae ac pietati amice examinanda relinquo, qui sum & ero Reuerendissimi ac praeclarissimi Domini ad aras devotissimus Veridicus Constans in Academia Catoniana, sitis mecum Catones probi ac veri rerum Censores, Valete.* Iudicet nunc quilibet, an non hae literae Nicolaum Beckmannum, eundemque nebulonem prodant auctorem. Damneris ergo voti tui, & ita *malefiat* tibi, sicuti hae literae abs te primum conscriptae sunt. Sed & valde metuo, ne Monachi tui neophyto Catholico parum conuenire censeant, quos ipsi tanquam haereticos & seductores animarum damnant, veritatis patronos & fratres in Christo indigitare; neue mox agnoscant, te non religionis amore ad eos accessisse, sed quia nemo ex Protestantibus tam

scabioso

ſcabioſo moloſſo pabulum & locum impune latrandi conceſſurus erat. Illud quoque imprudenter, quod cum ipſe de impotentia ſuſpectus ſis, tam effuſe in laudem vxoris tuae declamites, immemor inter Monachos te degere, nimisquam facile prurientes. Quin plane barbarum erat, maledicentiam tuam ab honeſtis matronis ſibi temperare non potuiſſe, vt aduerſario tuo neceſſitas imponeretur & in tuam aliquid dicendi, quae Holmiae memoriam ſui reliquit valde inquinatam. Sed infra generoſitatem irae virilis eſt. iſtam camarinam mouere; & miſerandum alias fatum eſt mulieris tot procis expetitae, te maritum accepiſſe. Atque haec fere ſunt, quae velut in defenſionem tui delirare voluiſti. Sed cum non pauca praeterea facinora tibi ſint obiecta, ſimulque plurimorum mendaciorum, quae in Puſendorſium priore libello famoſo iactaueras, fueris conuictus, de quibus ne verbulum iam amplius mutire audes; non obſcure ſilentio tuo iſta agnoſcere videris. Praeſertim cum id breuitatis cauſa factum dicere nequeas, vtpote qui eaſdem naenias cuculi inſtar centies reſones.

VIDEAMVS nunc paucis, quid conuitiorum ac mendaciorum in Puſendorſium eructes. Ac primo quidem rabiem tuam excipit *familia*, ex qua oriundus eſt, quam tu vaccimulgorum progenies foedis maledictis adſpergis, nullo alio argumento, quam quod te & ſub Aſinii Tenebrionis ſchemate in Apologia, & poſt in Epiſtola detracta larua pro merito depexum dedit. Sane nullus mortalium capere poteſt vim huius ratiocinii: Puſendorſius Aſinium ſuis coloribus depinxit, igitur ipſe ex ſordida familia ortum ducit. De caetero nec te ipſum bubulcigenam, nec quenquam Londinenſem Profeſſorem latebat, Puſendorſium in Miſnia & Patrem, & auum, & patruos, & auunculos habuiſſe Verbi Diuini Miniſtros, viros honeſtiſſimos. Quali proſapia ortum eſſe nemo cordatus erubeſcendum duxerit. Quae ergo Alecto te in mortuos ſaeuire adegit? In Puſendorſii porro familiari ſermone caeteri, qui eius conſuetudine vſi ſunt, nihil adeo indecori obſeruare potuerunt. Etſi alias mirum non ſit, tecum verſanti de ſtercore in mentem veniſſe. Eruditionem Puſendorſii vt contemneres grauiſſimas vtique cauſas habebas. Nam neque is vnquam paucula verba Gallica & Italica Latino ſcripto per ſtultam oſtentationem, ſicuti tu, immiſcuit; nec eos in Theologia ſub Hülſemanno praeceptore fecit profectus, vt Tractatum de *ſalutari vſu ſancti Roſarii* noſſet conſcribere, qualem nuperus Catalogus Francofurtenſis ſub nomine Nicolai Beckmanni refert. Cuius ſi tu auctor es, procul dubio te aliquando inter Diuos proximus a S. Marculſo manet locus. Alias Puſendorſius neque Theologiam, neque doctos & cordatos Theologos vnquam ſpreuit; fas tamen ſibi credit eſſe, Schwartzium & Geſenium, & ſi qui ſunt alii calumniarum architecti, pretio ſuo aeſtimare Iurisprudentiam vſque adeo non neglexit, vt non parum operae poſuerit, quo ipſa ſolidis nixa radicibus exſurgeret. *Soles* tamen Goerlicii *reſplendeſcentes* pro ignibus fatuis habet, ac dolet tui ſimiles aſinos pro triginta vncialibus titulum ſibi Doctorum poſſe emere. Id plane feſtiuum, quod nugis tuis aliquid auctoritatis conciliare voluiſti ex effato *viri* illius *eruditi, ex Indice Nouitatum.* Male tibi ſit, qui vetus nobis prouerbium corrupiſti; mutuum muli ſcabunt,

nam tu iam teipſum ſcabis. Tu quippe es iſte vir, ſi Diis placet, eruditus; tua eſt iſta gemma, qua fuliginem Schwartzianam interſtinguere voluiſti. Loca Biblica a Puſendorfio ſæpe quidem in rebus ſeriis adduci, nunquam in prauum detorqueri ſenſum audiuimus. Sed ut in frigidum & maleficiatum Doctorem regula iuris Canonici per cauillum adplicaretur, non adeo grande piaculum fuerit. Dum Puſendorfio contemtum *Ariſtotelis* obiicis, miſer prodis Ariſtotelem tibi nunquam inſpectum. Alias enim libros ad Nicomachum Magnis Moralibus non poſtpoſuiſſes. *Nouus atheiſmus*, quem ſingulis prope lineis cuculi ad inſtar importune ingeminas, cum vetere illo & vero atheiſmo nihil cognationis habet; ſed eſt peculiare maledicti genus, in improbo tuo ore enatum, furoris & malitiae tuae luculentum argumentum praebens. Iſte inauditus atheiſmus ex tua definitione duobus capitibus abſoluitur: quorum primum eſt, vt quis accuratius quam vulgo factum, moralia a phyſicis diſtinguere norit? alterum, vt quaedam ipſius ſententiae non intellectae aut malitioſe detortae ab aliquo Tenebrione calumniis impetitae ſint. Huc enim omnia, quae ſuper atheiſmo cuculas, redeunt. Quid entia moralia ſint, te non capere ipſe in epiſtola tua cyclica fateris. Num igitur ideo atheiſmus ſub iſtis latitat? Graecam linguam Beckmannus non intelligit, igitur qui Graece novit atheus eſt. *Religionem pro fraeno tantum populi ac fructuoſo Politicorum figmento in gratiam Principum* Puſendorfium cenſuiſſe, aut *Religionem ſtatui Reipublicae eſſe accommodandam*, eo impudentius eſt mendacium, quod eius falſitas ab omnibus, qui legere norunt, deprehendi poſſit. Aut ſi vir es, oſtende paginam & lineam, ubi illud dogma extet, poſtquam tam importune crocitas; *litera ſcripta manet*. Obiter aliud mendacium adſpergis, quando ſcribis, quod Puſendorfius in Schwartzii diſputatione inaugurali Anno 1672. die 22. Maii habita in auditorio *perſonatum ſe ſtitit*. Nam Anno 1672. Puſendorfius menſe Aprili Holmiam proficiſcebatur, & ſub finem demum Iunii Lundinum redibat; quod hic loci notorium eſt, & ex Protocollo Academiae demonſtrari poteſt. Vbi nunc artificium tuum mentiendi? Sic & inficeta eſt calumnia *de indifferentia actionum moralium*, de qua quo plura gannis, eo minus te intelligere, quid in controuerſiam proprie venerit, teſtaris. De caetero Puſendorfii vita, pietas, moresque cum aliis quibusuis, tum praecipue ſacerdotibus, quorum miniſterio diuerſis in locis, vbi aetatem exegit, probati ſunt probanturque. Nam Schwartzii malignitatem etiam vulgus apud nos deteſtabatur, quod cum Puſendorfii hactenus Collega & amicus fuiſſet, ac pridie quam Anno 1672. iſte iter Holmiam ingrederetur, Confeſſionarii munere circa ipſum functus eundemque, quando currum conſcendebat, prolixa benedictione proſecutus eſſet; mox tamen tuo furore inpraegnari pateretur, vt tam deformem foetum abortiret, prodigii auerruncandi cauſa flammis vſtulandum. Ex eo tempore quomodo Puſendorfius Schwartzium pro bono viro habere potuit? cum praeſertim hic in malitia ſua ita obduruiſſet, vt, licet Conſiſtorium Academicum ſemel atque iterum ipſum in gratiam cum Puſendorfio reducere ſtuduerit, & hic ad omnem iniuriam ei condonandam facilem ſe praebuerit, & nihil aliud ſatisfactionis poſtulauerit, quam vt vterque profiteretur, ipſos ſententias ſuas mutuo

tuo non satis percepisse, (es sey ein Misverstand unter ihnen gewesen,) praefracte reconciliationem abnuerit. Hinc cum postea Pufendorfius Laurembergium alterius templi pastorem sibi confessionarium adsciscceret, & hic eius rei veniam ab Episcopo Winstrupio peteret, quod alias Pufendorfius extra ipsius parochiam habitaret, Episcopus non solum libenter id indulsit, sed & expresse dixit; non congruere, vt Pufendorfius Schwartzii ministerio vtatur. Et cum Laurenbergius postea Malmogiam euocaretur, Pufendorfius M. Ioh. Ernestum in eius locum adsciuit, quousque Holmiam ipse migraret. Puto haec sufficere ad ostendendum, quae de sacerdotibus in Scania & Suecia gannis, mera esse mendacia, & non nisi duos in Scania ex tuo contagio scabie Tenebrionistica infectos fuisse, qui eam ob rem iam puto sat ludibrii debuerunt. Mirum tamen est, quare de religione aut pietate mutire ausus sis, qui ob flagitia infamis declaratus religionem, cui innutritus eras, eiurasti, vt ventrem latrantem placares, & latibulum inuenires, vnde in alios saniem pectoris tui euomeres. Nam quare ad Principem aliquem Protestantem te non conferebas, si tam splendidis animi corporisque dotibus polles, quales in te iactas? An quia neminem concessurum praeuidebas, vt apud se maledicendi theatrum extrueres? Si porro propter Rosarii sanctimoniam ad Monachos te contulisti, quare more adeo meretricio illis adularis, quos ex nostratibus lues Tenebrionistica afflauit. Cum caeteri omnes, qui a nobis ad Monachorum offas transfugiunt, priores suos sacerdotes tanquam animarum seductores detestari soleant; nec alio fere Sacramento Monachi nouos istos combibones aestimant. Igitur crede mihi, ne Gesenius quidem, quem vndecim parochiarum rurestrium Inspectorem tu *Reuerendissimum* vocas, vel teruncium pro anima tua dederit. De ineptis illis cognominibus, quorum pleraque nullum sensum habent, nemo apud nos vnquam audiuit, nisi quod Asinii Tenebrionis vocabulum tibi iure impositum omnes nouimus; ac si ex illis, quae fingis, quintum quoque & sextum tibi vindicare velis, nemo repugnabit. Denique quam illa se mutuo destruunt, quod cum antea Pufendorfium semper ridentem dixisses, nunc eundem *lupo & tigride immaniorem* clamas. Nam de studioso illo longe aliter se res habebat, ac tu fingis. Iste a Pufendorfio super aspera nimis tractatione discipuli sui admonebatur; qua re importunus iuuenis offensus tota die poculis se ingurgitabat, & sub vesperam domum reuersus furenti similis multa in hospitem & bene meritum per vinolentiam iactabat. Nox furori illius indulgebatur; sed postera luce orta accusante Pufendorfio ego tanquam secundus pedellus iussu Rectoris cum praefecto Vigilum ingratum hominem aedibus Pufendorfii extrahebam. Et parata erat relegatio, ni aliorum intercessioni iste indulgens deprecatione scripto concepta & Rectori Ceruino tradita adquieuisset; cuius autographum adhuc superest. Quid ergo iam fiet de fabula tua, quam insuper loci & temporis conditio plane destruit? Pariter anile commentum est de ancilla. Nam Pufendorfio nunquam curae fuit, quid in sua culina gereretur. Neque frigidius quid poteras comminisci, quam quod de sagis blateras. Nam praefultore illis opus est, qui saltandi peritia se iactant. Quid autem tu duobus illis Proceribus, magnis Pufendorfii patronis,

 aliquid

aliquid affingere erubefceres, cum mox fubiungere non dubites; Pufendorfium in praeloquio Apologiae confiteri; *fibi a Magnatibus Sueciae effe fuafum, ne controuerfiam hanc amplius moueret, fed eam tacito pede filentio praeteriret.* Sane nec vola nec veftigium eius fententiae dicto loco extat. Tandem quoque non immunis debuit difcedere Petrus Hauboldus bibliopola Hafnienfis, qui arguitur operam nauaffe in Monzambano imprimendo, qui iam biennio antequam Pufendorfius in Scaniam veniret, diuerfis locis impreffus extabat; & in epiftola ad amicos, quae Anno 1676. lucem adfpexit, cum iamdudum bello oborto nulla inter Scaniam & Hafniam literarum commercia effent. Caufa autem, quare bono viro malum mendacio tuo conciliatum cuperes, duplex eft; vna, quod ex ipfo Pufendorfius primum refciuit, quis Indicem Nouitatum Francofurti diftribuiffet; ex quo initio ad fontem fceleris penetratum fuit: altera, quod cum tu multa exemplaria *Medullae, & Commentarii ad Inftituta* obtrudere ipfi velles, is negaret, illa emptorem inuenire. Quod crimen morte piandum tibi videtur. Sed quare Pufendorfio ifta dicta in Danos affingas, facilius ratio patet, fi quis belli tempora cogitat. Aft periit tibi fructus mendacii: Pufendorfius Holmiae eft, & te plorare iubet. Nec eft quod Deo gratias agas ob vnum atque alterum vefaniae tuae focium inuentum, qui fub aufpiciis tuis ludibrio fe cordatorum exponere voluerit. Nam & quo ifti defricentur fal non deerit; & tu, fi verbulum addideris, ita accipieris, vt ad reftim demum tibi fit confugiendum; quo facto peffimus nebulo a foediffimo carnifice fufpenfus dicetur.

Haec fere funt, quae pro iure veteris coniunctionis amice monenda iudicaui, ne in tanto fortunae famaeque fplendore veteris clientuli obliuio te plane fubeat. Interim vale vt mereris, & fi quid nouae fcriptionis a Domino Rolleto acceperis, communicare nobis ne grauere. Dabam Londini Scanorum e Mufeo meo, ne in ftabulo me fcribere arbitreris, pridie Calend. Octobris, Anno 1677.

IOHAN-

* *

IOHANNIS ROLLETI,
PALATINI,
DISCVSSIO CALVMNIARVM,
QVAS ABSVRDISSIMAS
DE
ILLVSTRI VIRO
SAMVELE PVFENDORFIO,
RELEGATVS E SVECIA
NEQVAM NICOLAVS BECKMANNVS
PER CAVSAM DEFENDENDAE FAMAE NON
ITA PRIDEM IN VVLGVS SPARSIT.

AD GENVINVM EXEMPLAR MANHEIMENSE.

SI maleuolorum fabulae oracula essent, aut mendacia pondus aliquod, vllamque probandi vim haberent, non facile inueniretur vir eruditus & publice vtilis, quin locum in perditissimis obtineat. Etenim in vsu venire solet, vt quo quis doctior ac meritis in publicum maior est, hoc pluribus vulgo calumniis traducatur; stimulante inuidia, vel quia Satanas non meliorem modum nouit suspectos reddendi, qui progressus eiusdem sistere, & regni tenebrarum auctus morari possunt. Cuius fundamenta vltro corruunt, exculta ratione, sique nullo deinceps numero sint scriptores, quorum somnia prodigiosam orbi barbariem pepererunt, qua postmodum ipsa etiam religio infecta fuit. Sed barbaries quidem illa, tametsi ita late amplius non regnat, haudquicquam tamen vsque adeo suppressa videtur, vt omnino apud nos emergere, & vires iterum resumere nequeat; postquam luce Euangelii restituta, Academiae, quae tum erant, pristino in statu, mansere, reliquae ad illarum exemplum erectae sunt. Eo felicius autem haec Zizania e quibusdam radicibus suis magno Ecclesiarum malo alicubi progerminant, quod aduersarii arte illorum prouentum iuuant; quorum interest, fabulam in tenebris agi, ne quis tertius spectatorem se offerat. Sane enim dum formam quam vocant, distinctiunculas, & reliquas scholarum suarum tricas vrgent, quid aliud agere censendi sunt, quam vt nostrates in oppositum delapsi, Erasmi & Lutheri arma exuant? Vltra quorum victorias nihil hactenus promouimus. Quo astutissimo stratagemate deceptos esse manifestum est, qui exemplo suo iuuentuti ad barbariem praeeunt, eo praetextu, quod alioquin nemo

cum

cum aduerſariis congredi poſſet. Quaſi aliqua obligatio ſit, cur eodem, quo hoſtes telorum genere pugnari oporteat; & nunquam Eraſmo cum Scotiſtis negotium fuerit: e quibus illi omnibus Scholaſticorum machinis adhibitis nondum aliquem in caſtra ſua pertraxerunt. Etſi quod naſcente ex iisdem nugis pertinacia Eccleſia noſtra propemodum in partes iuit, non omnino nullum eorum aduerſus nos meritum eſt. Caeterum vt maxime haec & plura nos indicia deficerent, illud tamen abunde teſtari poteſt, omnino ſemina quaedam veteris barbariei in plerisque locis ſupereſſe, quod prodeunte in publicum ſcriptore, abs quo, ne barbaries detrimenti quid capiat, periculum ſit, vel vt ex compoſito integrae ſtultorum legiones clamorem tollunt; plane exemplo Monachorum Reuchlinum impetentium, quos ad extremum ſatyra & confuſus ex eorum floſculis libellus compeſcuit. Vbi obſeruare licet, longe maiori zelo & contentione negotium geri, ſi religionis velum ſimplicioribus obtendi poteſt, aut res ad illos praeterea ſpectat, quorum intereſt, cum alios, tum praecipue vulgus eruditorum quam minimum ex ſe ſapere. Eoque quod culturam *Iuris Naturalis* vtrumque hominum genus tantis vociferationibus petit, nemo cordatus mirabitur: quippe quo luci ſuae reſtituto nec conſcientia a ſacerdotum libidine ſuſpenditur, & formulariorum myſteria agricolis deinceps ludibrium debent. Sed vt in Papatu quidem ſic ſatis felices ſunt, qui hanc diſciplinam aeternis ſepultam tenebris optant: ita per ſeculum inter nos multum ipſa ſplendoris nacta eſt, nuper adhuc feliciſſimo ſucceſſu manum eidem admouente Viro illuſtri SAMVELE PVFENDORFIO; in quem iam Satanas, quicquid calumniarum orcus habet, per iuratos quosdam ſycophantas euomuit, non alia de cauſa, quam quod ipſe latentis barbariei ſententiam mouit. Quae contumelia tantum abeſt, vt eiusdem animum deiiciat, vt potius hoc ipſo confirmetur, perſonam impoſtoribus illis detractam eſſe, quorum illuſionibus Satanas ad reducendam barbariem vtitur. Praeſertim cum omine non careat, quod penes plerosque dolor diſſimulationem vicit; & illi optiones, ab auxiliis deſtituti latibula iam circumſpiciant, poſtquam nihil aliud, quam ludibrium pro nauata mendaciorum patri opera ſperare licet. Sane enim niger ille coruus, quo crocitante tot inauſpicatae aues aduolarunt, cum riſu orbis inter Sanctos, aut quemadmodum conſecrationis formula habet, *gementes pro Eccleſia columbas* reponitur. Et caeteri etiam miſelli ſocii, quos nondum mores ſui vlciſcuntur, ſtultitiae ſuae praemium in tempore ferent. *Nicolao* interim *Beckmanno*, cuius auſpiciis ventres quidam per Germaniam clamare coeperunt, non opus eſt, per quem ſtultitiae moneatur, quam forti exorciſta, quando hominem reuera complures cacodaemonum manipuli obſeſſum tenent. Abs quo iacta nuper in vulgus *Defenſio* ſtolida, abſurda, aut ſi mollius loqui velimus, miſeranda, quanquam ſoli Aſinio nocere queat, quippe qua ſuum ipſe nidum prodidit, nemo quoque futurus ſit ſtomachi tam patientis, qui ad eandem non nauſeet: viſa tamen nobis digna eſt, quam paululum depexam demus, non ſane in gratiam Beckmanni, qui ter iniuriarum conuictus, ſpurcis etiam, quas olim ſparſerat, chartis per carnificem crematis fruſtra cuiquam fidem ſe facturum credit; neque quod Puſendorfius nobis hyperaſpiſtis indigeat:

geat:

geat: Sed quia hoſtis humani generis Alaſtore parario ſtudia viri omni calumniarum genere turbare tentat, quae regno ipſius, ſi quicquam aliud, mirum in modum nocere poſſunt, efficiemus, vt & in hoc voto ſuo excidat Satanas. Simulque cum Beckmannus tam ferox ſit, non quidem, quia habet imperium in belluas, ſed quod interclusis itineribus ſcelerum eius documenta e Suecia tranſmitti nequeunt, & ipſe interim perſuaſus eſt, Pufendorfio nullos per Germaniam amicos eſſe; nos autem optimo viro, qui cum informatione, tum ſcriptis ſuis qualeſcunque noſtros in literis profectus iuuit, multis nominibus deuincti ſimus: leui & feſtinato ſaltem ſpecimine oſtendemus, vtique adſuturos in Germania, qui ad Beckmanni mendacia aliquid reponere queant, quosque haec victima carnificis ab ara profugiens percuſſoribus ceruicem ſubdet. Neque enim id tutum praeſtabit nebulonem, quod poſtquam orcus eundem recipere noluit, in monaſterium conceſſit; videlicet prae deſperatione, quae vel militem vel monachum facit. Quanquam inter bonos illos Fratres non deſunt aliqui cordati, qui cognitis facinoribus Beckmanni rabiem hanc & effrontem maledicentiam ex animo deteſtabuntur. Praeſertim cum iam illi ipſi, in quorum caſſes ea beſtia primum incidit, venatione ſua paulatim erubeſcant; quod votis ſuis damnati Dictynae non leonis, ſed aſini duntaxat exuuias ſuſpendere poſſunt.

ILLVD igitur manifeſtum eſt, Beckmannum tamdiu nebulonem & infamem calumniatorem manſurum eſſe, donec non carminibus per ludibrium, & vt ipſius ſtultitiam adoleſcentes etiam flagellarent, diu ante hoc negotium fuſis, ſed rationibus ac teſtimoniis bonorum virorum omnia illa argumenta diluet, quibus de *Indice Nouitatum* edito in Suecia conuictus fuit. Quae argumenta fidei actorum publicorum, & profecto noctu nebulone, ipſius confeſſioni ſuperſtructa effecerunt, vt iuſſu *Sacrae Regiae Maieſtatis* ſacerrimus ille Index Londini a carnifice flammis datus ſit, Beckmanno in praemium laboris pro infami declarato, poſtquam ipſum nebulonis Manuſcriptum publice in Senatu Regni productum eſſet. Atqui tantum abeſt, vt iſta ratione Beckmannus ſe purget, vt potius de ſcelere iſto contra ſeipſum nulla re, quam defenſione ſua manifeſtius & maiori cum pondere teſtari poſſet. Praeterquam enim quod totus liber prorſus iisdem floſculis vernat, quibus & Index nouitatum & alter libellus famoſus refertus eſt, vt vel ex cantu auiculam agnoſcere queas; etiam nihil aliud hic ingerit lectori, quam quod in illis operibus ſuis nulla cum ſpecie veritatis mentitus erat. Etſi atrocia illa, quae in poſteriori libello fomoſo periurio confirmabat, in hoc carmine omiſſa ſunt: quod ipſe nebulo remittente paululum furore mendaciis ſuis erubuit, nec male, minimum vxore monente, opinatus eſt, neminem tam ſtolidum fore, qui tot ſcelera, quae gentiles etiam deteſtantur, in republica Chriſtiana a viro integrae ſemper famae palam & citra poenam patrata credat. Quo ipſo & his mendaciis omne pondus detractum eſt: cum Beckmannus ſe fatente periurus, & ſemel in mentiendo impudentiſſimus fuerit. Sed & expreſſius ſcelus iſtud in Suecia ſe commiſiſſe agnoſcit, dum initio defenſionis ſuae citra figuram eloquitur, quod Pufendorfium *arctiſſima cenſura iterum perſtringere velit.* Ergo Pufendorfium cen-

ſura ſua nuper, opinor, perſtrinxit, & vbi, niſi in Indice nouitatum & altero libello famoſo, qui a Puſendorfio poſteriorem epiſtolam elicuit? Quin illud quoque Beckmannum infamis illius Indicis auctorem oſtendit, quod etſi aliquoties rem neget, nunquam tamen id illuſtre monumentum ſine elogio nominat. Ita enim alicubi: *Prodiit ſine certo auctore Index Nouitatum, oculos multorum valde claros efficiens. Sine certo auctore*, inquit. Atqui is auctor omnium confeſſione eſt vir ſcelere & infamia nobiliſſimus *Aſinius Tenebrio. Oculos valde claros efficiens*, dicit. Nimirum vt quidam ſycophantae *indifferentiſſimum moralem* inter ſpectra reliqua prodeambulantem viderent; *Velthemio* autem aliquot modii ſquamarum ex oculis deciderent. Denique quantumcunque dolorem ſuum diſſimulet Beckmannus, arguunt tamen vniuerſa, quam aegerrime ipſe pater prolis ſuae vſtulationem tulerit. Caetera quae toto opere non ſine tragica verborum atrocitate ſolita ſibi eloquentia deblaterat, omnino a defenſione aliena ſunt Cum enim Beckmannus diffiteri nequeat, auctorem Indicis infamiam commeritum eſſe; (nam alioquin cur tam impudenter negaret, eius confectionem iure ſibi impactam?) & vero illa argumenta, quibus ſe de eodem edito conuictum nouit, ab ipſomet hac ſcriptione adſtructa ſint, manifeſtum eſt, Beckmannum infamem & nebulonem manere, etiamſi nondum in pueritia ex tali ſcelere reatum contraxerit. Neque hoc titulo priuabitur, ſi maxime ponamus Puſendorfium tota aetate ſua aliqua in re lapſum fuiſſe. Ergo ſi citra pertinacem veſaniam Beckmanni foret, iam haec cauſa nobis perorata erat: Placet tamen & aliena illa, quorum alteram partem facinora Beckmanni, alteram mendacia de Puſendorfio conſtituunt, paulo plenius excutere, ſaltem eum in finem, ne forte Beckmannus ſemel in vita ſapuiſſe ſe putet, cui Holmiae viuenti ad morionem nihil, praeter tintinnabula deerant.

PRIMO itaque vt a vitiis mundanis immunem ſe probet, (*mundana* vitia dicit in oppoſitione ad vitia coeleſtia) amiſſa exiſtimatione cum omnium bonorum applauſu laudum ſuarum teſtimonia ab emendicatis quibusdam carminibus petit. Quaſi vero ignotum foret, tanto meliorem eſſe Poëtam, quo plura fingat. Et qualem *applauſum* eſſe credimus, ſi quis ex vna Academia in aliam abeat? Imo vero cui abeunti applaudunt commenſales ideo duntaxat, quia abit, eo praeſente non admodum gauiſi fuerint, oportet. Sed & ipſa illa carmina indicio ſunt, Beckmannum iam tum in Academiis ludibrio fuiſſe habitum. Sane enim in Germanico *mutilate* ſaltem adducto hyperbolae nimis quam euidentes ſunt. In ode autem latina, quam Flaccus Marpurgenſis enixus eſt, *Nicolaus Beckmannus* comparatur Sancto Nicolao, quem Moſcouitae nautis patronum adſociant. *Ibis profundae nauita gloriae Niclaë!* Atqui dum bonus noſter Nicolaus ſcelere ad gloriam nauigat, non prohibente Sancto Nicolao, famae & fortunarum naufragium fecit. In *Gallia* autem vti neminem vsque adeo ſimplicem fuiſſe putamus, vt eidem Beckmanni eruditio probata ſit, ita ſi maxime aliqui de *Medulla Iuſtinianea*, quam vocat, benigne ſenſerunt, id vero Beckmannum nihil iuuat. Quippe medulla illa a Profeſſore quodam Marpurgenſi eſt, cui eandem plagio ſubduxit Beckmannus. Imo alter

Ante-

Antecessorum Aurelianensium satis animaduertit, abs qua virtute id pecus commendari oporteat. *Cui sic Romani Iuris fluit ore medulla*; id est qui tantis lacertis est, & simul iuri Romano operam nauans, in tam stolidum leguleium abiit, vti Beckmannus; *Olli Romanis viribus ossa vigent*, id est: ille non absimilis est rudi lanistae & robusto cuipiam pugili Romano. Iudicium porro, quod de labore illo in *Ephemeridibus* eruditorum legimus, in quoduis compendiolum iuris quadrat. Etsi satis stulte Beckmannus, quod ita postmodum de opere suo loquitur, quasi Rex Christianissimus intuitu illius iudicii vltro & proprio motu bibliopolae Parisiensi diploma aliquod obtulisset. Nam id saltem egit bibliopola, vt *inscio Beckmanno* id priuilegium impetraret, eo facilius quod qui isti curae Regia auctoritate praeerant, animaduerterent, periculum non esse, ne quis in hoc libro medullam Iustiniani latere putet, pridem situ & putredine absumtam Mirum vero, Beckmannum non gloriari, mandasse Regem, vt filio suo primogenito, quam primum praeter lac & mollem cibum aliud quid digerere posset, singulis diebus eadem medulla ientaculi loco apponeretur. *Rebhanium* denique Argentoratensem qui nouerit, non mirabitur ipsum Beckmanni obiectionibus gauisum fuisse. Cuius rei fidem facere ignotis potest censura programmatis Argentoratensis *Boecleri*. Dein Beckmannus multis verbis titulum *Doctoris* iactat; quem sibi maxime digno collatum ait, postquam & examen *rigorosum* sustinuisset & *magnam* de iudiciis disputationem conscripsisset. Atqui vt ab eiusmodi sociis multis ex libris magnum volumen compiletur, nihil noui est, & Galli his examinibus non admodum rigorosi esse solent. Quin pueris notum est illud vulgatum: *Sumimus pecuniam, & mittimus asinum in patriam*. Caeterum hunc titulum nemo vnquam *Beckmanno adimere* voluit, (etsi quid hactenus expectare debeat, infra audiet,) de quo neque *Diabolus* solicitus fuit. Et valde ridiculum est, quod scribit, carmina illa & testimonia poëtica *miserrime liuore corripere, angere, torquere*, imo *macerare & excruciare* Pufendorfium; per quem licebat Beckmanno eadem vel nundinarum tempore peculiari in theatro rusticis canere, adsumta in auxilium vxore, quae plures spectatores allicere poterat, quam simia, aut cercopithecus. Sicut penes nullum literatum, cognito acumine Beckmanni *periculosa aemulatio* oriri potest. Nihilominus noster *Beckmannus* iam velut triumphans verbis Teutonicis paeana canit. Quod nulla alia de causa fecisse censendus est, quam quia cachinnum se prouocaturum animaduertebat, si Latine loqueretur, cum ipse tragicum quid spirare vellet. Sane enim vtut & Germanica sic satis faceta sunt, imprimis tamen quoties Latinis verbis paulo magis pathetice furit, nihil aliud, quam risum mouet. Praesertim si quis attendat ad epitheta illa sane in loco adhibita: *male, impie, scelefte, pie, gloriose, laboriose*, verbi gratia. Vbi flagitium aliquod commissum mentitur, plerumque id *impie* commissum ait. Quemadmodum quicquid ipse boni fecit, *pie* videlicet. Quasi aliquis *pie & gloriose* malus aut *impie* bonus esse posset. Vt sic mediocriter adhuc profecerit Beckmannus in Schola Velthemii circa doctrinam de vocabulis, quae in se ac sua natura actum vel honestum vel turpem, exprimunt. Etsi pius ille mendax iam admittit *mendacium pium*, de quo non

ita pridem disputatio eius auspiciis prodiit, ab amico nobis missa. Quo & illae Beckmanni blandissimae preces spectant, vt epistolam Pufendorfii, priusquam de sua defensione iudicium ferant *remotis omnibus corruptis affectibus pie perlegant* Germani. Ergo si *Pufendorfii* epistolam remotis omnibus corruptis adfectibus pie legere possumus, *Beckmanni* defensionem impie legamus oportet; quippe quae illi opposita est. Denique ne lectoribus ignotum sit, quo fatorum ludibrio e Suecia in Germaniam venerit, illud quoque, *dum vitam suam deducit in sui dispendium praeteriri noluit*, se professionem iuris reliquisse *ob maximum pietatis & iustitiae in Suecia defectum, summumque luxum & latentem amorem Germaniae ceu natiui soli.* Iam nemo mortalium de pietate Beckmanni dubitat. Addit, quod *Fuldae* eminentissimum Cardinalem Badensem accesserit, vt *declaratus Consiliarius, postquam Regi Regnique Proceribus solenniter valedixisset.* Nimirum quia hodie in Germaniam consiliarii vocantur nebulones, bis terue iniuriarum conuicti, & illa solennis valedictio nocte concubia ideo fortasse facta est, ne ob discessum tanti viri iuuenes pariter & senes nimia effusione lacrymarum oculos corrumperent. Quare autem hic nullum carmen recitat; quod viro tam celebri ad principem tam longinquum profecturo & solenniter valedicenti omnino a clientibus offerri par erat? Sed nimirum eadem absurditas est, qua anno 1671. ante hos furores in Pufendorfium, cum ob turbas & scelera quaedam salario priuaretur, persuadere nobis volebat, se *Professorem honorarium* esse factum. Etsi lippis & tonsoribus tum notum erat, Illustrissimos Regni Proceres id egisse, vt daemonem hunc per ieiunium eiicerent. Quod genus multa alia commemorare possemus, si quidem hominis fatuitas finem aliquem ac modum haberet. Illud tamen ingenuum in Beckmanno, quod fatetur, se non esse. *Tulliana puritate puriorem.* Cuius sane rei vel in hac defensione luculentissima aliquot exempla occurrunt. Quo magis miramur, absurdum istud ingenium deinde non erubescere gloriatione ista: *ipsas leges doctrinam suam iuris ob linguae Latinae puritatem & elegantiam rarissimam venerari & adorare.* Quod si *Dietherrus* ita serio sensit, fortasse eadem Venus in vtriusque labris sessitat. Quanquam potius est. vt dicamus, Poëtam simulasse Dietherrum, vt citra ruborem mentiretur. Quin illud vaticinium, quo elegiam suam finit, *Indici nouitatum* etiam praefigere poterat, a carnifice in rogum coniecto. *Flammam perpetuam mox dabit iste liber.* In verbis autem carmini subscriptis profitetur *se purpurae tanti auctoris pannum suum adfuere voluisse, & rogatum debuisse, vt id opus tanto magis niteret* (fulgore panni adsuti) *& in Aula Caesarea imprimis exsplendesceret.* Vtique sane operi Beckmanniano a Dietherro nonnihil splendoris mutuo sumendum erat, minimum ob dedicationem stolidissimam; cuius reuera hic sensus est: Sacram Caesaream Maiestatem isthuic bello contra Regem Christianissimum se immiscuisse, vt defenderet Corpus Iuris. Quanquam alias Phoebus Goerlicensis, cuius facula *resplendescens* nuper in aethere se stitit, plus radiorum in Beckmanni lucubrationes proiicere poterat. De Epigrammate autem illo, quod Icon Beckmanni praefert, moriar, ni idem a Beckmanno confictum est. Minutiora persequi superuacuum fuerit. Sane enim, vt demus, Beckmannum ex honestis parentibus natum aliquantisper in Academiis

miis vixisse, dedisse se praeterea peregrinationi seu decursationi potius, Doctorem etiam fuisse creatum, tum panegyricos quosdam eidem dictos extare, denique scriptis editis professioni Iuris meritissimo admotum esse; tamen per haec omnia, velut supra diximus, Beckmannus a scelere postea commisso nequaquam excusabitur. Et cui ignotum est, quomodo paucis ab hinc annis in vicina nobis republicae Iureconsultus eruditione & meritis suis Beckmanno infinitis partibus maior Satanae suggestionibus seductus eodem crimine se alligauerit. Abs quo septuagenario licet, & cuius canities ipsis iudicibus miserationem incutere poterat, magistratus supplicium quod Beckmannus iam meretur, sumpsit. Vt omnino ridendi sint; qui Doctorem iuris cuiquam tam enormem fecisse iniuriam credere nequeunt.

VIDEAMVS igitur quae Sycophanta iterum de Pufendorfio mentiri voluerit; de quibus in vniuersum difficile est pronunciare, malitia an stultitia in iisdem praeualeat. Cuius nomini quod tam solicite titulum *Magistri* apponit, ideo potissimum factum videtur, vt Pufendorfius vicissim nebulonem Doctorem vocet. Alioquin eadem auctoritate Magistri creantur, qua Doctores. Sed non moris amplius est Doctores vocare nebulones a carnifice mactandos. *Entia* autem *moralia*, quae bestia toties *bestialia* vocat, ne quis ignoret, alias dicuntur res morales. Et videtur ista appellatio manere posse, non obstante Commentario Velthemiano ad Grotium, quamdiu res & ens synonyma erunt. Neque metuendum est, ne Pufendorfius *eadem in lucem prolatura*, vt Soloecista loquitur, *defendere* non possit. Caeterum primo omnium tristissimus noster *Porcius risum* Pufendorfii notat; quem eundem tamen in fine carminis sui *tygride saeuieriorem* facit. Verba suo cum flore adscribemus: *Pufendorfius cachinnari ac ridere artificiose practicatur.* Cur non potius *practicat?* Aut quodnam est illud *artificium ridendi?* Cuius plenariam descriptionem fortasse a Beckmanno nobis polliceri possumus, quippe qui tot annis stultitiam suam Holmiae rideri vidit. Sed num ridere & hilari animo esse crimen est? Pergit accusator, quod *loca biblica, canonica & iuridica in prauum sensum detorqueat.* De locis Biblicis more suo mentitur Beckmannus. Illud vero nequaquam est canones in malum sensum detorquere, si quis Beckmannum alioquin scripturientem roget, vt ad titulum decretalium de *impotentia coëundi* commentariolum edat. Longe denique a rabularum malitia abest, aliquid ex iure ciuili ad ridiculum faciendum in loco adferre, & vt alterum leui ioco adspergere possis, Iureconsultos *anserum instar idem semper canere*, verum est de Iureconsultis Beckmanni geminis germanis. De vniuerso ordine idem affirmare nunquam cuiquam in mentem venit. *Ebrietatem* scripta Pufendorfii satis refutant; quae cerebrum hominis vinosi non redolent. Caeterum si qui Norimbergae stultitiae Beckmannianae documentum capere velint, apponant homini cantharum vini, & comoediam videbunt. Quid vero dicemus de illa exprobratione Beckmanni? Nec *exercitia corporis nobiliora didicisti, nec peregrinasti.* (Hic sine dubio *leges virgines* in genua procumbent, & adorabunt.) Quasi necessum sit Professorem saltationes Polonicas nosse, aut a lanista circumforaneo vapulare.

 Nam

Nam Beckmannus olim vsque adeo non *gloriose* digladiationibus *tempus tribuit*, vt potius cum Londini Professor specimen profectuum in publico edere vellet, plagis in cornua acceptis mire intra testam se contraxerit. Verba interim hunc flosculum proxime sequentia indicant, penes Beckmannum eiusdem turpitudinis vitia esse, *inter libros & inter scorta sedere*. Nam haec ille coniungit. De *Aristotele* aliquid addere nihil attinet; cuius Metaphysicam dum ipse impugnat, impetum in sociorum cohortes; & praecipue dextram Velthemii alam facit. Equidem olim credebamus, Beckmannum nunquam pictum, quod dicitur, Philosophum vidisse; nimirum ob *morosas Themidis Camaenas*, vt ipsius encomiasta loquitur. Et nuper adhuc in frontispicio operis sui imberbis, terribili saltem cum machaera sculpi voluit; videlicet in recordationem plagarum, quas pugil circumforaneus eidem inflixit, & vt Pufendorfius solo adspectu exanimatus duellum recusare pergeret, in quod illum peculiari epistola Hamburgum vocabat. Nunc derepente peripateticus nobis prodit, pallio & barba ornatus, quali vix Cratippum fuisse putamus. Felicem hoc ipso Aristotelem, qui Politicae suae patronum nactus sit, cuius non calamum modo, sed & gladium latissimo e corio pendentem metuere oporteat. Etsi frustra hic ad pugnam se componit loricatus noster Beckmannus; cum Pufendorfius nunquam modum accidens esse negauerit. Quantum porro piaculum esse credimus, quod Pufendorfius de vxore *Beckmanni* talia scripserat, quae pueris in Suecia notissima sunt. Et sane vti mulierculam illam reuera *in sui solatium duxit*. Noster; ita quaecunque de ipsius forma, probitate ac diuitiis somniat, itidem *in sui solatium* scripsisse videtur. Nam ipse quidem rarissime Iunone sua vel tantillum sibi fauente vtitur; quae si commotior est, etiam si nulla Beckmanni culpa fiat, auctoris conuiciis in eundem detonare solet. Nisi forte postquam columna illa Romanae Ecclesiae inter crassos & bene vasatos monachos versatur, vxorem paulo minus molestam sentit; quae sane per modestiam tam facilis est, *vt omnes cuiuscunque conditionis eam non satis laudare possint*, Beckmanno videlicet praesente. Quod autem ipsa eiusdem verba Germanica, quae dolore animi commotam protrudisse ait, satis equidem emphatica, & quibus vti inter piscatores eductam decet, defensioni suae inseruit Beckmannus, ideo factum est, vt licentiam ab illa impetraret pecuniam perdendi. Scilicet quia *Commentarius ad prima fundamenta* a nemine emitur, in quem ipse tamen vniuersam dotem & praeterea non modicum aeris alieni prodegit, eoque Beckmanno de libris edendis ne verbulum mutire licet, hic quidem eo praetextu vsus est, opusculum scriptum esse causa illius, non sua. Quod ne frustra caneret, adspergenda vtique quaedam Germanica erant, etiam quae mulieri suo more fabulanti exciderant, vt opere impresso inueniret ipsa aliquid, in quo phrasin suam agnosceret. Caeterum ne vxoris causa Beckmanno vllus mortalium inuideat, metuere non debet; quae iam vetula propemodum non facile cuiusquam *spiritum excruciare* potest, vt cum Tullio nostro Heidensi loquar. Post frigidissime peroratam causam vxoris, etiam crimen laesarum Maiestatum Pufendorfio impactum it Beckmannus: *Propositum Pufendorfio esse denigrare non modo Schwartzium* (qui iam antea quouis coruo nigrior est) *sed*

&

& maximae venerationis viros in Germania, vt Reuerendissimum (addendum erat: *& serenissimum*) *Dominum Superintendentem Garlebiensem, celeberrimum Velthemium Ienensem, & illustrem* (ohe iam satis est, ohe Niclaë!) *Scherzerum Lipsiensem, contra nouum atheismum fortiter insurgentes.* Sed nimirum de Scherzero gestiunt iam eruditi istud noui generis proelium Lipsiense videre, nosque pridem serio optauimus, tandem aliquando copiolas suas educat, quarum fiducia Pufendorfio tam inanem mouere litem non erubuit. Sane enim Sacra Regia Maiestas Sueciae nunquam per literas a Serenissimo Electore Saxoniae petiit, *ne cui Theologorum suorum permitteret facultatem scribendi & ratiocinandi contra Pufendorfii principia;* quod Beckmannus comminiscitur; cui dolet, neminem Theologorum Electoralium se praecentore clamorem tollere. Equidem id saepe numero e republica est, sacerdotibus *facultatem scribendi* non permittere. Vt tamen iidem prohibeantur *facultate ratiocinandi,* hoc quidem tempore superuacuum videtur; quo plerique Sacerdotes vsu rationis citra omnem prohibitionem religiosissime se abstinent, Velthemii autem cauillationibus non habet Beckmannus, cur exultet; qui famae ieiunio bona fide gloriam in scelere quaerit, nouus videlicet hoc seculo *Campester,* mire cognominis Dominicani, Erasmum adorti, impudentiam nobis referens. Caeterum quae elogia Velthemium merere putamus, qui non erubuit e libello famoso, ab Alastore quibusdam Academiis oblato, spurcissimo, & quo foedior ne ab ipso quidem mendaciorum patre consarcinari poterat, obscoenissima quaeque in indoctum illud, & plusquam barbarum opus suum transferre, quod introductionem ad Grotium vocat? Nam illa quidem ciuilitas nihil subleuat Pufendorfium, quod memorato in loco, cum libri mentionem faciat, nomen ipsius reticuit. Reliquae autem sycophantiae ingenium produnt stupidum, agreste, malitiosum, & quali omnino opus erat reducendae barbariei, quae ab exteris impulsa, quemadmodum in vorticibus Cartesii materia primi elementi corpora alia ad centrum suum; ita quicquid ipsa difficilium nugarum habet, versus meditullium Germaniae premit. Et ne lectoribus ignotum sit, quae demum in Pufendorfio desideret Velthemius. paucis monere iuuat, caussam tam effrenati furoris reuera non aliam esse, quam quod Pufendorfius Scholasticorum flosculos & Moralistarum somnia reiicit; quos vtrosque tamen a Grotio magnopere laudari ait. Eoque quemadmodum metuit Velthemius, ne se *senem* decrepitum *de ponte* asinorum aliquis *deiiciat;* (*vide Disputatio posterior de actibus per se honestis* §. *18.*) ita *Thomam*, magna Pufendorfii inuidia, solicite *Principem Moralistarum* vocat, praesertim sicubi lectori *Metaphysicorum Patres* Conscriptos ingerit; & inter illos nescio quem *de S. Porciano* ne non credamus, ipsum *magis versatum esse in studio Metaphysices, quam ranas virides in nucibus arboribus,* (*add. Introduct. ad Grotium Part. I. p. 62. & 42.*) Vbi quidem de Grotio fatemur, deprompsisse ipsum nonnulla e Scholasticis; quaedam etiam Moralistis non pessime animaduersa esse concedimus. Sed Grotii ingenium profecto Velthemius non habet, vt scorias in aurum conuertere possit; qui contra disciplinam istam his sordibus iterum coinquinat, quibus tot vigiliis a Grotio purgata est. Et cur non Ennium iuuentuti commendamus,

equo

e quo itidem Maronem aurum collegisse constat? *De actibus per se honestis* aliquid addere nihil opus est; circa quos Pufendorfius illud reuera docet; Ius naturae, quo genus humanum vtitur, a Deo optimo maximo originem trahere. Nam quod Velthemius sophisticatur, moralitatem in actionibus hominis saltem *in puncto rationis* diuinam voluntatem antecedere, nemini persuadebitur, cui quidem paulo plus, quam punctum rationis sit. *Peccatum* autem *transgressionem legis esse, vt est offensa Dei, non vt est malum morale*, vltimum in barbarie videtur. Primarius interim elenchus huc redit. Scripserat Pufendorfius, Deum legem naturae mutare non posse, non propter vocabulum *per se*, sed ob necessitatem hypotheticam. Cum enim lex naturae arctissimam cum natura humana congruentiam habeat, posito Deum velle, vt homo sit homo, quod vtique vult, & semper volet, homini contrariam huic legem naturae ferre nequit. Si enim Is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta. Hic fingit Velthemius, Pufendorfium respondisse: *Hominem dupliciter spectari, 1. quatenus Deus eum condiderit animal rationale & sociale, 2. quatenus Deus eum condere potuisset animal horridum & ferum.* Cum res ipsa loquatur, Pufendorfium hoc dicere, hominem, si ad contraria officia adstringeretur, eoque animal horridum & ferum esset, hominem non fore. Quod ex conditionali hac propositione colligere licet, creari potuisse hominem animal horridum & ferum, nimirum eodem Scotista ratiocinante dari poterunt asini alati, qui nobis Velthemium ad sidera ferant. Quippe id tritum Scholasticis exemplum est: SI asinus volat, IS habet pennas; vt doceant, orationem subiunctiuam consistere, etiamsi neutra pars in se vera sit, aut esse possit. Imo vero noua hac Velthemii dialectica admissa, abesse non potest, quin ipsa etiam scriptura sacra somniatam Velthemio sententiam foueat. Sane enim in illo Apostoli, Rom. IX, 20. *Num interrogat* plasma (verbi gratia, homo) *factorem suum, cur me facis tale?* (verbi gratia, rationalem ac socialem, & non potius animal horridum & ferum?) particula ME prorsus eidem calumniae patet, qua ob voculam IS, Velthemius se iactat. Terminum autem, *Necessitas hypothetica*, cauillari, puerile est; cum eodem res redeat, necessitatem absolutam an hypotheticam certos gradus habere dicas. Sed nimirum quia animaduertimus rem in se manifestissimam sycophantam per malitiam capere nolle, (quanquam citra omnem adfectationem stuporis sat stolidus est,) siquidem Velthemius ab eiulatu & clamoribus suis non desistet, omnino e disputationibus & eiusdem nobili illa introductione ad Grotium extantiores flosculos peculiari opere aeternitati consecrabimus, quod certum est, parum concessurum fore Epistolis obscurorum virorum, aut Frischlini Prisciano vapulanti. Nam vbi ratio eiuratur, & alia remedia consumta sunt, nihil aliud, quam satyra superest. Quae hic quidem non illud modo efficiet, vt Velthemius velut in speculo sibi ostensus ruditate sua paululum erubescere incipiat, sed & eadem opera antiquae barbariei genium deformabimus; quae iam mirum in modum certis hominibus placere coepit, postquam non pauci papalium tenebrarum memoriam perdiderunt, & iuuentuti ignotum est, quem Velthemius, & alii ex iisdem hortis philosophi lactent, communem naturae sensum

ſenſum amittere poſſe. Eo lepidiores autem nobis in his nugis futuri videmur, quo maiori triſtitia prolatae ſunt; etſi inter veneres ac delicias iſtas non omnino nihil ſcurrilium iocorum emineat. Neque vero metuendum eſt, *ne verba Velthemio inuertamus, quemadmodum felis inuertit ollas; quae inuito coquo carnes eripit, vt piſciculos minutos eripit, magnus accipiter, deuoratque;* qua lepidiſſima ſimilitudine ipſe vtitur in *Aetioſcopia practica* §. *6. circa fin.* Nam vt barbariſmi non ſolum in forma, ſed & in materia adſcribantur, curabitur; additis & portentis aliis, quorum ſi lectoribus guſtum aliquem hic dare vellemus, vltro faterentur, barbariem terras relicturam in operibus illis extrema ſui veſtigia poſuiſſe. Denique *Pontifex Garleienſis*, ſomnium hominis, vix pilum viri boni habere videtur. Quod ſi Sua Sanctitas deinceps more ſuo delirare, ac brutis fulminibus ſaeuire perget, peculiarem quendam modum videbit accipiendi lymphatos ſacerdotes, liberum hominum genus, quod nullis omnino legibus parere nouit. Et eiurata religione Lutherana Beckmannus ſpe ſua omnino fruſtra eſt. Sane enim quemadmodum Pontificii nequaquam Theologis noſtris ex animo fauent, niſi qua horum aliqui communem barbariei cauſam iuuant; ita non temere Vigil frontem ac linguam Beckmanno locabit, qui nullum allegare meritum poteſt, quam quod ipſe patronus defenſione ſua Geſenium grauet. Sed ad Beckmannum reuertimur. De *atheiſmo* impudentiſſimum eſt mendacium Ni tamen illa *communis ſacerdotum accuſatio* attenditur; de qua paulo poſt videbimus. Si pietatem ſtoliditate meriti debemus, & illico Seſquiatheus eſt, qui Monachorum deliria in dubium vocat, nimirum Beckmannus magnum Eccleſiae Chriſtianae fulcrum erit. Quod ſi ab atheiſmo parum abſunt, qui quamuis religionem eiusdem valoris eſſe, ac pretii putant, tum vero certi homines meritiſſimo hic accuſantur, quippe queis nemo propendenti in ſyncretiſmum ſeculo maius ſcandalum, & plauſibiliorem praetextum affert Scilicet infirmi illi & in religione noſtra non omnino inconcuſſi, ſi vident, quantis ſtrophis ac cauillationibus vnus alterue theologus viro optimo, & qui eiusdem cum ipſo religionis eſt, craſſiſſimos errores impactum eat, quantaque pertinacia, de iniuria euidentiſſime conuictus, malitiae ſuae progreſſum iuuet, quid fieri hi dicent de illis, qui extra eccleſiam noſtram ſunt? Num quisquam ipſis perſuadere poterit, talem theologum in aduerſariorum ſcriptis bona fide verſari, qui in Lutheranum palam iniurius eſt? Sane ſunt non pauci, qui hac ipſa quorundam pertinacia moti, quidquid vulgo de ſententiis aduerſariorum Theologi memorant, in dubium vocant; quod nunquam horum ſimiles defuerint, quaedam etiam dogmata adeo delira videantur, vt impoſſibile ſit, eadem a quoquam defenſa fuiſſe. Quale monſtrum hodie reuera eſt *Indifferentiſmus moralis*, ingenioſiſſimum illud figmentum calumniatorum, quem demiror, ſi Logici inter entia rationis deinceps non referent, quae nec ſunt, nec eſſe poſſunt. Nam aeque contrarium ſibi ipſi ſenſum habet, *Indifferentiſmus moralis*, atque ſi dicas, homo irrationalis, vel aſinus alatus. Quippe morale eſt bonum vel malum, id eſt, lege praeceptum vel vetitum eſſe. Iam qui cohaereat, vt quod indifferens, id eſt, neque bonum neque malum eſt, ſit ſimul morale, id eſt, vel bonum vel malum? Et

Puſend. Eris Scand. S peſſime

pessime profecto de ingeniis hominum sentit, quisquis etiam sit, si credit, vlli mortalium persuaderi posse, viro tam erudito, rem vsque adeo & palam absurdam somniare in mentem venisse. Quin iam ita clare ostendit Pufendorfius, se nihil aliud dixisse, quam motum physicum, materiale actionis humanae, ad quod Deus, tanquam conseruator Naturae, concurrit, esse actum in se indifferentem, vt nemini dubium superesse possit. Nam quod Beckmannus ait: *Quaerere lubet, salua venia, domine vulpes, in quo foro iam versaris, num in ciuili vel physico?* asini vox est, nescio ex quo Aesopi apologo desumta. Quasi qui monet, quod physicum in actione humana est, esse rem indifferentem, materiam moralem tractare non posset. Par priori mendacium est, Pufendorfium *religionem pro freno tantum populi & fructuoso politicorum figmento habere.* Quam absurdissimam calumniam toties a Beckmanno eructari posse, eo minus miramur, quod ipse eodem loco indistincte in omnes principes iniurius est, dum ita docere Pufendorfium in *gratiam principum* ait; quos vtique tali impietate delectari oportet. Vsque adeo nebuloni nihil frontis ac pudoris restat. Nisi forte alia ratione orbi literato suam in Politicis peritiam ostendere nequibat, & quantum in lectione *Machiauelli* aut *Platonis* profecisset. Quemadmodum in nupero libello famoso, vt Historicum se probaret, *Caligulam* inter Christianorum persecutores retulit. Quanquam id nomen ea potius occasione Beckmanno excidisse videtur, quod tum forte fortuna laceras suas caligas consuebat, irata Iunone sua, quam illo tempore exul prae miseria compressu lenire, vel vt Beckmanniana phrasi vtar, *physice examinare* non poterat. *Schwartzium* interim initio istarum turbarum tragico Oreste dementiorem fuisse, satis confirmatur per id, quod Beckmannus de illius disputatione inaugurali nobis pandit. Sed illud omnino falsum, quod ait; Pufendorfius *in illo actu personatum se sistitit.* Ita enim loquitur Idiota, cui ne prima quidem literarum elementa insunt. De *Monzambano* nihil hic addimus, qui multum supra Beckmanni captum est. *Hobbesii* autem principia Pufendorfium probare, qui hactenus collatis signis cum eodem bellum gerit? Verba *Maeuii* verissima sunt, quibus Pufendorfius nihil contrarium docet. Sed nimirum illa huc transcribenda erant, vt vel inde colligeremus, Beckmannum & Indicis Nouitatum, & alterius libelli famosi auctorem esse; quippe quae illic etiam non sine legentium risu recitat, *Concionibus sacris* Pufendorfius reuera nunquam *sub specie Christiani* interest; sat frequenter autem vt verum Christianum decet. Illud quoque glossema peringeniosum est: *Quis me prohibebit*, inquit Pufendorfius: *tantisper in alio templo concionem audire?* Addit Asinus: *per ens scilicet rationis.* *Domino M. Ernesto* ita deinceps noster Beckmannus: *Alter sacerdos, qui est M. Iohannes Ernestus aeque vehemens erat in atheismo publice e suggestu reprehendendo; sed eum perstringere non audet, ne sic ipse ex communi sacerdotum accusatione innuat ac prodat atheismum suum.* Ergo qui atheismum publice perstringere audent, ex communi sacerdotum accusatione innuunt ac produnt atheismum suum. Et sic cordatissimi e nostratibus Theologi Spizelius & Weberus atheum non mediocriter redolent. *Sacerdotes*, non omnes quidem, sed tamen *non paucos togis suis incredibilem tegere nequitiam* etiam Lutherus confirmat.

confirmat. Qui & illud praeterea addit, sibi videri ex nullo hominum genere plures in tartara detrusum iri, quem ex sacerdotibus. Quibus magnopere *exosos fieri* qui illorum vitia taxant, citra flumen illud eloquentiae Beckmannianae facile credimus. *Polygamia* nuspiam a Pufendorfio defensa est. Obscoena autem illa cognomina neminem nisi Beckmannum auctorem habere possunt; quem illud, opinor, ad viuum pungit, quod virtutes *Asinii Tenebrionis & Alastoris* vocabulo tam plene tamque concinne notatas videt. Quibus appellationibus non amplius cohonestabitur, quam primum reperta nobis vocabula erunt, quae significantius nebulonem omni modo deterrimum iuxta & stolidissimum exprimant. Sed *Scherzerum* quidem Pufendorfius haud quicquam *Dictatorem Lipsiensem* facit: quin potius negat, eum Lipsiae vsque adeo Dictatorem agere, vt caeteri in ipsius gratiam prostituere se velint. Quo alio etiam, quam *Pontificis* nomine veniat sacerdos, qui, vt Vigil Garlebiensis, vniuersae Ecclesiae curam sibi vindicat, & tam curiose, quid in aliena republica geratur, exquirit; adscito inter purpuratos suos Asinio Tenebrione, Sedis Garlaeae per Germaniam legato a latere. *Velthemius* interim omnino Beckmanni sectarius est. Et sane ni inter genios illustris huius nonnihil arcanae cognationis intercedit, in amborum tamen genesi mire sidera consensisse oportet, vt Velthemius Beckmanni causa malum sibi accersat. Neque enim prior lacessitus a Pufendorfio est: qui adeo stridore non delectatur, vt crabrones citius irritet, quam cicadam, quod Graeci dicunt, ala corripiat: Caeterum dum *maculam* esse fatetur Beckmannus, si quem eius sectatorem dicas, nimirum nebulonem se agnoscit, qui sectatoribus suis ad nequitiam praeeat. Nam alioquin viri boni sectatorem vocari, macula non est. Attexit quoque Beckmannus par historiarum, quae similes sunt illi, quam in posteriori libello famoso magna legentium miseratione referebat, de pugna duorum Studiosorum prope Erfurtum, & reuera, vt ipse loquitur, *omnem humanam rationem superantes.* Vbi miramur, nebulonem non animaduertere, dum omnium, quae nominari possunt, criminum Pufendorfium insimulat, & singula fabulis plusquam anilibus probatum it, se mendaciis suis, quod alioquin habere poterant, pondus detrahere, vt nihil omnino haereat. Et eadem impudentia dicere licebat Beckmanno, Pufendorfium patrem aut matrem occidisse. Quam illud vero praeter decorum, quod rei tam atrocis causas nullas, aut nullam prorsus speciem habentes affert. Equidem de *Casselio* illo nemo mortalium vnquam verbum audiuit. Sed quantum ad periculum *ancillae*, absque dubio ita secum cogitauit Beckmannus: Si ego ab vxore mea propter acum amissam vapulo, non absurdum erit mentiri, Pufendorfium *ancillam suam ob fractam in culina ollam cultro occidere voluisse.* Fabula non paulo lepidior, quam Aulularia Plautina. De *Apologia* Pufendorfii sane credimus, si qui sycophantae eandem *cum mentis stupore & conscientiae laesione perlegerunt*, quemadmodum Beckmannus, eos non nimium gauisos fuisse. Prudenter tamen illi, *qui emptam Vulcano obtulerunt, ne in liberorum manus incideret*; eoque nepotes auorum suorum stultitiam ridere possent. Etsi quod illic nigri salis adspersum est, ad solum Beckmannum eiusque praeceptorem Schwartzium & clientem Gesenium pertinet. Nam tunc quidem *magna*

illa & excellentia ingenia nondum obſeruationes ſuas in vulgus ſparſerant. Frigidae adhortationes Beckmanni Sacram Regiam Maieſtatem Daniae non facile permotam dabunt, vt ciuem ſuum propter amicitiam cum Pufendorfio velut perduellem tractet; in quam iniurius eſt nebulo, dum eandem Reges Principesque conuiciis infectanti ſibi vllo modo auxilio futuram credit. Adſimilat ſe ad extremum *generoſae aquilae* Beckmannus; quam non quidem bicipitem; ſed longipedem ſectatores Aſinii Tenebrionis breui inter inſignia ſua recipient; & denique tragoediae cataſtrophen imponit, lepidam profecto, & qualem omnino a Beckmanno confingi decebat. Vbi dum facetiis laſciuire coepit, nondum fortaſſe vini poculum hauſerat: adeo frigent illi ioci, quos ipſe tamen ſine dubio ſalſiſſimos, & mire praeterea acutos credit. Sed nimirum, ſi literam amplius a Beckmanno videbimus, eius ſane martyrium aeri inſculpetur, quantumcunque ſumptuum impendere oporteat. Hoc minus autem artificis manus aberrabit, quod Beckmannus ſuam ipſe Imaginem orbi exhibuit & facile cogitari poteſt, quis ſit ſtatus, gladium tenere hunc aſinum tantum. Repraeſentabitur enim congreſſus cum laniſta & ſacrificium Beckmanni, vbi nigram illam victimam abſque ſale & thure maſculo Diis inferis per carnificem obtulit. De Pufendorfio interim non eſt periculum, ne Beckmannus ab eodem aliquod reſponſum ferat; cui non vacat, hominis periuri atque inteſtabilis abſurdae fatuitatis mendacia diſcutere. Sed illi amici Pufendorfii per *Germaniam*, quod toties *ſcabioſos* vocat morticinus, cui anima foetet, ita Beckmanno caput ſcabent, vt non facile ſimilem tractationem amplius deſideraturus ſit. Et quia carminibus tantopere delectatur Beckmannus, ſcito, eſſe in Germania iuuenem feſtiuiſſimi ingenii, quem non pigebit, cothurnum ſibi aptare, vt verſu Heroico ſtultitiam & praelia Beckmanni canat; exemplo Homeri, cui mures etiam ac ranae hoc genere carminis celebratae ſunt. En initium illius nouae Iliados:

Arma virumque cano, Suecis qui pauper ab oris,
Carnificem fugiens, & iuſtam Regis ob iram
Teutoniam venit; multum vexatus in aula
Virginibus, quandoque iocos vxore iuuante.
Muſa mihi cauſas memora, quo turbine mentis,
Quidque dolent Garlaea capram iam mulgeat, aut quid
Illius ad cantum iuuenem clamare cicadam
Impulerit. Tantosne fouet Germanica ſtultos?

VTQVE vxor etiam Beckmanni maritum ſuum recitatione carminum de veſania monere poſſit, qua ſuper alioquin in Senatulo frequentiſſime quaeritur, alius iterum verſibus Teutonicis ſtultitiae Beckmannianae encomium ludet: adiectis ſub finem, & literis reuerſalibus telonae datis, & comminatione illa Beckmanni, ſe *Pufendorfium mediate & immediate aggreſſurum, etiam cum diſpendio ſalutis aeternae*, prout in Protocollo Conſiſtorii legitur; de qua nunc quidem mendax confiteri non vult. Simul & ex archiuo Academiae deſcribi curabimus, quae olim inter ipſum & Venerabilem Virum *Dominum D. Bernhardum*

hardum Oelreich, *Superintendentem Bremensem*, tum Academiae Carolinae Procancellarium gesta sunt: cui itidem, orta ex leuissimis causis rixa furti crimen obiiciebat nebulo; ne quis Beckmannum hac saltem in controuersia furere putet. Quae omnia ex actis & documentis publicis desumpta, & quorum singula iureiurando bonorum virorum, si opus sit, confirmari possunt, plus vtique fidei inuenient, quam vniuersus mendaciorum apparatus Beckmanni, quem retulisse est refutasse. De caetero vtut nullum pro malitia sua *praemium* expectet Beckmannus, sed *gratis* etiam furere velit, quam primum tamen per hos bellorum tumultus licebit, inueniet profecto viam aliquam & modum Sacra Regia Maiestas Sueciae, grauioribus iam curis distracta, animaduertendi in nebulonem e carcere profugum, qui pro insigni clementia gratiaque tam foedis in Eandem conuiciis ludit. Saltem Regia Maiestas Galliae, atrocissime & ipsa attacta, non facile a sua Eminentia Cardinali Badensi repulsam feret; cuius non minus quam aliorum per Europam Principum interest, mutuo Beckmannos non foueri, qui scriptis publicis omni ludibriorum genere refertis in Regum Principumque capita desaeuiant. Qui idem Rex Christianissimus a Sacra Regia Maiestate Sueciae de Beckmanni sceleribus certior, Academiae illi, abs qua Beckmanno Doctoris titulus collatus est, non frustra mandabit, vt ademto Doctoris elogio Beckmannum publico programmate infamem renuncient; & nomen ipsius carnifex Aurelianensis frequenti hominum concursu solennissime in patibulum efferat. Sed iam horas aliquot perdidimus in nugis Beckmanni, quae id tamen peculiare habent, quod aequalem ad fletum & ad risum efficaciam obtineant. Qui si deliramentis suis denuo in publicum prouolabit, quanquam nihil frontis ac pudoris homini superest, acuemus tamen stylum, quaeque hic tacuimus humanitate quadam, & quia scelus omnino ad suspendium adigere religio erat, non vna scriptione deinceps effabimur, quousque publica Nemesis de cadauere hoc supplicium sumet.

Tv interim, Optime Pvfendorfi, vt aliarum vellicationum & huius potissimum iniuriae sensum fallas, animi tui magnitudine efficitur. Quae vel ideo concidere nequit, quod ingens Tibi solatium recte factorum memoria praestat, & eodem fato vios esse nosti, quos itidem de studiis in lucem adferendis cogitatio exercuit. Noster vero hic dolor, quod cum seculum plura tibi & maiora debere posset, viles animae & sordida quaedam ingenia meditationes tuas morantur; quae aliqua sui parte literis proditae pridem nos in admirationem rarissimae eruditionis tuae rapiunt. E quibus, quicquid maleuolorum ignauiam vrit, mansurum est in animis hominum, & virtus tua inuidiam supergressa olim inter exempla erit; vt quae decus & perennem ex seipsa gloriam habet.

* *

IOHANNIS ROLLETI,
PALATINI,
SCARENSCHMIDVS
VAPVLANS.
IN
MONSTRVM LIBELLI
CAROLI SCARSCHMIDI,
IVRIVM STVDIOSI VETERANI,

EPIGRAMMA.

IVPPITER *indomitos vt vidit quaerere prolem*
Centauros, homines, borreo, quadrupedes.
Restitit, & nutu totum tremefecit Olympum,
Diuisosque mares fulmine membra dedit.
Iuno vicem miserata rogat, num perdere vellet,
Quae se cunque suo sanguine multiplicent?
Ille negat, pariterque Deae, postquam ira quieuit,
Infusus gremio talia dicta refert:
Nulla mihi terram monstris opplere libido est,
Nulla giganteo scommata ab ore pati.
Nec ego semihominem Cacum generasse probabam,
Cuius erat monstri Mulciber ipse pater.
Qui quoties Siculos iubet effonmare cyclopes,
Aut maiora Ioui tela trisulca facit;
Monstra etiam quoties iterato effingere tentat,
Frustra equidem Superis sic placuisse cupit.
Nam si terrigenas monstris terrere necesse est,
Aut si Coelicolae cernere monstra velint:
Luridus effosso iam pridem lumine cyclops
Sat mihi Scarschmidus cudere monstra potest.

H. a M.

EQVES LIVONVS.

IOHAN-

* *

IOHANNIS ROLLETI
SCARENSCHMIDVS
VAPVLANS.

QVOTIES ingenia noſtri temporis cum veterum torpore, & diffuſa olim per Europam barbarie comparamus, illud ſe nobis offert admiratione digniſſimum, quod qui poſt reductam bonarum literarum lucem in antiquam barbariem relabuntur, multo, quam illi ſimplicius, & maiori fere cum ſtultitia ineptiant. Nam vti ſuperioribus ſeculis cultus politiorum literarum tantum non penitus ignorabatur, ita ab illis, qui ſua ſibi barbarie placebant, ea tum perſuaſio aberat, qua horum temporum nugatores cum maxime impelli arbitramur, vt nobis laſciuorum aſinorum coram orbe literato ſpectaculum exhibeant. Quibus merita, eruditio, dignitas, adeo non attenduntur, vt vel imprimis calcibus petere, & morſibus proſcindere inſtituant, quorum virtutes ſeculo in exemplum patent; praeſertim quando ipſi alia ratione inclareſcere non poſſunt, & facinora ſua, foeda licet, a quibusdam vtroque pollice laudari ſciunt. Et tale animal iam (ne longe abeamus) in Academia Lipſienſi publicis opinor ſumptibus alitur, non tam vt peregrinantibus inter alia eius vrbis cimelia & admiranda oſtendatur, quam vt prodigioſae cuiusdam ſtultitiae ſemina ſpargat, ne forte iuuentus vltra Magiſtrorum aliquot dictata quid ſapere incipiat. De *Scarenſchmido* nobis ſermo eſt, nouo illo ſidere inter cyclopes & fabros ſandapilarum. Qui ſtolidiſſimus aſinus diducto in immenſum rictu primum tamen rudere duntaxat coepit aduerſus Virum incomparabilem, Patronum noſtrum: poſtquam autem leuiter id propter vapulaſſet, nuper omnino dentibus ſibi agendum ratus eſt, edita miſerabili *Defenſione Diſquiſitionis* ſuae, in qua ne belluini quidem ſenſus veſtigium conſpicitur. Nunquam adeo foedis, adeoque pudendis vtimur exemplis, vt non peiora ſuperſint. Sane Ipſi Beckmanno ſtoliditatis palmam ambiguam fecit, quem tamen omnium, qui vnquam extitere, ſycophantarum impudentiam ſupergreſſum fuiſſe, non citra cauſam credebamus. Cuius veſaniam quemadmodum nuper caſtigauimus, ita nunc huius quoque deliria excutere animus eſt: vt ſtultiſſimo adoleſcenti vanam ſcientiae perſuaſionem de pulmonibus depellamus, ſimulque oſtenſum demus, quale portentum hoc cyclope Germania foueat. Quamquam vt Scarenſchmidus meliorem deinceps mentem ſumat, ſperare non licet, quod pridem ipſi nihil mentis aut animi fuiſſe conſtat, & belluas in homines transformare ne Dii quidem videntur poſſe; ſaltem talis metamorphoſeos exemplum in perpetuo Ouidii carmine non legitur. Sufficiet interim nobis effeciſſe, vt Vir Illuſtris SAMVEL PVFENDOR-

FENDORFIVS, quantumcunque id dedecus naturae Scarenschmidus insaniat, studiis suis libere vacare queat, neque in nugis conuellendis bonas horas perdere cogatur, erudito qui orbi alia ratione prodesse cupit. Praesertim cum & Regia Maiestas Sueciae Viri cogitationes ab his controuersiis auocasse videatur. Quae non ita pridem, morte abrepto Loccenio, Consiliarii Ipsum & Historiographi sui munere dignata est. Quam operam aggressuri magnam inde spem concipimus, non omninò frustra fore conatus nostros, quod plerique Lipsiensium, & cordatiores quidem omnes, iam antea Scarenschmido primum inter stultos locum attribuunt; vt qui exemplo Phanaticorum hominum tota die lectulo adfixus nescio quas inspirationes captet, & postquam recitatione tristium nugarum non sine screatu vniuerso orbi per horulam leges dictauerit, affectato gressu Hispanico ad caenaculum moueat. Sicut & illud de ferocculo hoc referri solet, cum Generosissimi Baronis, cui praefectus fuerat, studia moderari non potuisset, eoque Witteberga Lipsiam, comitante gloria rei bene gestae, reuerteret, praelectione Institutionum Iuris victum quaesiturus, Ipsum illico commensalibus suis de προεδρίας iure litem mouisse; imo clarissimum hospitem suum, in hanc conditionem adigere voluisse, ne quem priorem prae se locum occupare pateretur. Vt actum pene agere videri possimus, quod vanitatem adolescentis depingere animum induxerimus, quem illi ipsi, quorum gratia potissimum id fieri par est, pridem in Caeritum tabulas retulerunt.

CAETERVM priusquam ad castigandam cyclopis nostri stultitiam accingamur, operae pretium fuerit thesin praemisisse, quam Scarenschmidus inficeta sua dissertatione impugnandam sibi sumpsit, vt Lectores, quid reuera in controuersia sit, eo liquidius perspicere queant. Praesupponimus igitur, & ex se ipso satis manifestum arbitramur esse, si quidem in ciuitate summum Imperium ita reperiatur vnitum, vt illud indiuisum & inconuulsum ab vna voluntate (hominis aut concilii) per omnes ciuitatis partes, atque negotia se dispenset, rempublicam emergere, cui ad formalem suam perfectionem nihil desit. Qualem Rempublicam regularem vocare placuit, non modo, quia id vocabuli alioquin perfectioribus applicari sueuit, sed & quia tales potissimum Respublicas Aristoteles nobis descripsit, praecipuus sane inter eos, quorum circa Doctrinam Ciuilem, Architectonicam puta, & quae indolem rerumpublicarum in genere contemplatur, tradita ex antiquitate nobis superant. Receptum enim est, vt, quae cum artificum Regulis & delineationibus conueniunt, aut iuxta communiorem, notumque iam modulum efformantur, Regularia audiant: sicut contra irregulare nuncupatur, in genere, quicquid praeter solitum fit, aut contingit; imprimis vero quod artificum ideas, & designatas semel ab iisdem limites egreditur. Sic irregulare vocamus, verbi gratia, si aliquando solita nobis hora non prandemus; si tabellarius iusto tardius, citiusue adueniat; si actus non legitimus die nefasto expediatur; & ita in caeteris. Sic irregulare pronunciabit Vulcanus, quod cum reliqui Cyclopes praecipue matutino tempore tenaci forcipe massam versent, Scarenschmidus non nisi multa die, & quinta cum linea tangitur umbra mollibus e stratis opera ad fabrilia surgat. Et cui

ignotae

ignotae sunt munitiones irregulares, quibus sane praestantissimas per Europam Mathematici annumerant. Caeterum quemadmodum fieri potest, vt quod irregulare est, idem quoque vitiosum sit; nempe si per structuram, aut insolitam dispositionem partium res finem, cui destinatur, omnino assequi nequeat: ita irregularitas semper, ac per se vitium aut labem non infert: cum naturalium quidem rerum formae necessario bonae sint, quae vero hominibus irregularia producuntur, etsi respectu habitudinis ad eundem finem magnopere inter se varient, communem tamen illum finem pari saepe felicitate consequantur. Aliunde enim, quod per formam fieri nequibat, pensari potest. Eoque irregulare & vitiosum nequaquam nobis Synonyma sunt, multo minus id vocabuli inter conuitia referimus, qualia dicacitati Scarenschmidianae, vel potius laboranti eiusdem ex furore animo affectantur. Quanquam disceptatione de formarum praestantia exorta, si caetera omnia sint paria, secundum regulares formas litem dari oportere indubium est. Quibus praesuppositis in procliui fuerit concepisse Rempublicam irregularem; quae scilicet vnione illa, ad robur & essentiam ciuitatis regulariter necessaria deficitur; idque non per modum morbi in administratione Reipublicae haerentis, sed vt publica lege vel consuetudine ea facies tanquam legitima sit recepta. Quale Corpus Germaniam constituere nostro quidem iudicio solidissime ostensum dedit *Seuerinus de Monzambano;* cuius admirandae eruditionis libellum hactenus impugnandum sumpsere non viri docti, & quorum lucubrationibus apud exteros etiam aliquod pretium ponitur, sed illa seculi incommoda Publicistae, quos nobis rabularum per Imperium examina pariunt. Et sane ne nunc illa heic argumenta repetamus, quibus ipse rem ita euicit, ita exposuit, vt nemini cordato dubium superesse possit, vel sola Principum Germaniae libertas, qua hoc etiam bello quidam ex ipsis non timide vsi sunt, ostendere poterat, vtrarum in censu eadem Respublica sit reponenda. Neque enim si regularis Respublica est, (in qua omnia ab vna voluntate gubernari regique iam diximus) fieri potest, vt dum alii bellum ad se pertinere contendunt, reliqua eiusdem reipublicae membra operam & auxilium suum ipsi etiam reipublicae capiti iure denegent. Sicut illa sententia non rationibus modo, sed & ipso rerum actu omnibus, qui extra partes remoti sunt, iam pridem probetur. Licebat tamen Scarschmido quantiscunque clamoribus eandem incessere, & illo stupore, illaque mentis coecitate aeternum laborare, modo Pufendorfium tam proterue non vellicasset. Cui quo minus criminationes Scarenschmidi a se amoliretur, nullo Iure, nulloque priuilegio prohibebatur, per quod cyclopi nostro viris eruditis, & quorum in publicum merita extant, impune, tanta cum acerbitate insultare licet. Praesertim cum quae in Seuerino Pufendorfius exercitii causa, & potius vt Rempublicam irregularem in genere delinearet, quam vt tradita Monzambani super Imperii Germanici forma defenderet, asseruit, adeo non obscura, aut tenebris inuoluta sint, vt & ipse Scarenschmidus in lepida illa *Dissertatione de Republica monstrosa* fateri cogatur, Imperium Germanicum recte dici posse *irregularem Monarchiam.* Quod si Imperium, fatente Scarenschmido, irregularis Monarchia est, sine dubio, idem quoque Respublica irregularis erit. Nisi forte non

amplius inferre licet: si Lipsiae reperiuntur Doctorandi, necesse est, ibidem reperiri homines. Sed nimirum ne hac consequentia admissa nihil amplius controuersiae superesset, vel potius vt noster Cyclops monstrosae suae Dialecticae emblema aliquod promulgaret, eam illationem ita limitari vult: Irregularis Monarchia est; Ergo & irregularis Respublica scilicet *sub concepta specie Monarchiae.* Quod perinde est, ac si dicerem, Scarenschmidus homo est; ergo & animal sub concepta specie hominis. Ne forte quis putet, ipsum animal esse sub concepta specie asini aut bouis. Qualem cogitationem non posse non eruditorum animis obuersari, facile agnoscet, qui monstra illa Scarenschmidiana, quae ipse tamen non citra grauissimos dolores, & postquam totis decem annis vterum gesserat, enixus est, eminus duntaxat conspexerit. Imo contra si datur monarchia irregularis, & Aristocratia irregularis, & Democratia irregularis, nemo mortalium tam stupidus erit, quin agnoscat, etiam dari Rempublicam irregularem. Id quod probasse Pufendorfio satis est; quippe qui non tam formam Imperii Germanici definire, quam Reipublicae irregularis naturam in vniuersum scrutari constituerat.

Excvtiamvs iam paulo pressius, quae pro defendenda stoliditate sua Noster affert; vt adpareat, quanta hellebori caritas instet, si Scarenschmidus laboranti e stultitia capiti medicinam facere incipiat. Ac proloquium quidem, quod ea prorsus Maiestate orditur, qua Parasitus Gnatho apud Comicum elementa artis suae tradit, nihil ad Pufendorfium. Neque enim quod Idiotae, qui adscito Polyhistoris vocabulo superbiunt, quandoque extra oleas vagantur, ideo aut Imperium irregularis Respublica non est, aut Scarenschmidus deinceps primum inter Politicos locum sortietur. Quanquam alioquin ipsum columnam esse non diffitemur *gigantei sui orbis literati*, in quo, praedominante paulatim tyrannide sacerdotum, Affectare ferunt regnum coeleste Sophistas, Altaque congestos struxisse ad sidera pontes, quos vocant, asinorum, aut tabellas Metaphysicas, vt quae craticulis & harpagonibus suis scalae cuiusdam Iacobaeae vicem commodissime subire possunt. Neque quod non omnes eruditi Sacrosanctum Corpus Iuris pari reuerentia aestimarunt, aut quod *Angelus Politianus* (quem liquet mihi deierare, ne inspectum quidem esse Scarenschmido,) quid reuera olim fuerit *suus haeres* ignorare se fassus est, ideo Imperatoribus leges fundamentales, quaeque peculiariter a singulis in Capitulatione, quam vocant, promissa sunt, negligere licuit; per quae status Germaniae multum supra conditionem subdictorum, proprie dictorum, constitui, coecus sit, qui non videat. Quibus tamen cum adhuc aliquid ad summum Imperium desit, neque obligatio, qua Caesari, tanquam capiti obstringuntur, ex foedere aliquo expresso originem trahat; etsi illa non plus fere virium habet, quam vinculum pacti inter foederatos inaequales: idpropter Imperium recte dici Rempublicam irregularem arbitramur, quicquid de *Polyhistore* Scarenschmido, aut *antiquo Patrum Romanorum vrinario* fiat; e quo delibato chrismate in vicem opobalsami principio statim lectorum suorum nares vngit scurra. Neque vero ideo Germania *campus* vocari non potest, *cui quisque Scholasticus papiliones cerebri*

sui

ſui immittat; quae Grobſchmidii noſtri ſententia eſt. Nam & in ciuitatibus, quae regularem formam manifeſte prae ſe ferunt, non minus quam in irregularibus Rebuſpublicis ſaepe omnia ſtultorum plena ſunt; & ipſi nos, implicata his bellis Germania chimaeras, ac neſcio quos cerebri papiliones, (velut animas Platonicorum per inane volitantes,) magno numero, in Imperio vagari & errare conſpeximus, agmen ducente progenie Scarenſchmidiana, terribili illa, & qua conſpecta Turcas de Hungaria abdicanda conſilia captaſſe dicunt, *Mars Germaniae perpetuus.* Quorum infinitam multitudinem denſam in aethere nubem referre, quae Germaniae lucem ſuam non minima ex parte eripiat, iam pridem apud cordatos in confeſſo eſt. Sic quod ad abſtruſiſſimam illam quaeſtionem de *Auſtregis* non nemo auditorum Scarenſchmidi *barbam & naſum inſtar galli gallinacei demiſerit, putaueritque* praeceptorem ſuum *loqui de oſtreis;* quod inſtante merenda, circa quam Scarenſchmidus fere e plumis proſpicere, ſenſimque ad profitendum accingi ſolet, animum in patinis haberet; & alioquin Oſtrea calleret primo deprendere morſu; id quidem arguit, mirae ſimplicitatis adoleſcentes eſſe, qui Scarenſchmido ſe in diſciplinam tradunt. Sed num Auſtregae eam in Status poteſtatem Caeſari largiuntur, quae alibi locorum Regi in ſubditos adeſt? Aut num Principum libertati per id derogatur, quod ipſi inter ſe controuerſias ſuas componere poſſint? Num denique nexus ille feudalis, quo Status Caeſari & Imperio obſtringuntur, ideo plus virium habet, quam vinculum pacti inter foederatos inaequales? Atqui contra, ſi maxime Caeſar citra diſcrimen cauſarum vbique primus ac neceſſarius Imperio Iudex eſſet, cui per ipſas tamen Auſtregas poteſtas iudiciaria ita illimitate non competit, id ſolum quidem regularem Rempublicam hautquidquam argueret. Neque enim, vt Grobſchmido perſuaſum eſt, qui neceſſario hunc, & non alium controuerſiarum ſuarum Iudicem habent, cui tamen, reliquas Maieſtatis partes in eosdem exercere non liceat, illico in ſubditorum proprie dictorum claſſem compingentur, aut ea infallibilis *nota eſt diſcernendi Imperii a ſociali ſyſtemate.* Cum etiam inter foederatos, praeſertim inaequales, neceſſarium Iudicem vi pactorum conuentorum dari nihil repugnet, & eius rei hodie adhuc exempla extent. Sane Groeningae, exorta non ita pridem cum Omlandis controuerſia, Delegati reliquarum Prouinciarum Belgicarum neceſſario iudices erant, neque coram arbitris ea cauſa diſceptari poterat, ad quos tamen eandem deferri altera pars magnopere videbatur velle. Sic vt comparatione cum Prouinciis Foederati Belgii facta, quibus ſingulis Maieſtas propterea non deeſt, hactenus Statuum Germaniae libertas, quam illarum, fere maior ſit habenda: vtcunque vulgus Belgii libertatem ſuam non ſine contemptu Germaniae iactet. Denique nec *Camera Spirenſis*, nec *Iudicium Aulicum* impediunt, quo minus Ordines Germaniae poteſtate ac Iuribus ſuis frui queant; quae cum conditione ſubditorum proprie dictorum conſiſtere poſſe, nemo temere affirmauerit, qui genuinae politicae modicam duntaxat notitiam habet. Nam multum falleris, Grobſchmidi, qui putas, diiudicandae Imperii formae ſatis eſſe, *Ius ciuile, Feudorum Conſuetudines, Sanctionem Carolinam, & Receſſus Imperii noſſe;* ſed ad regulas diſciplinarum Vniuerſalium ſententias ſuas

exigere debent, qui de forma Reipublicae iudicium ferre instituunt. Et vel hoc nomine paulo magis reuerentem aduersus *Magistros* esse, quos subinde vellicas, & coram quibus Lipsiae nudato capite, si quid controuersiae tibi cum ciuibus sit, sententiam audire cogeris, te decuisset; vt quorum aliqui te stolidissimum animal, modo id pridem non recusasses, e bestia iterum in hominem refingere poterant.

QVAE cum ita sint, nihil aliud superesse videbatur, quam vt Scarenschmido aeternum valediceremus, ni conuicia, scommata & sycophantiae hominis prolixius animaduerti mererentur. Quorum absurditatem si qui mirari incipient, illi cogitare velint, in patria Scarenschmidi *nares & nates cauillari.* Nam id nobis emblema promulgat miser, ac vere deplorandus Idiota, cuius agrestes pariter & scurriles ioci, quos adfectat, tantum abest, vt cuiquam risum mouere possint, vt potius ex animo lachrymentur, qui agnoscunt, quam seculo infamiam Scarenschmidus, & reliqua id genus carcinomata impegerint. Neque vero illud hic magnopere attendimus, quod noster Grobschmidus velut summi acuminis conuicium praemittit; *in nouellis Academiis Cathedrae adhiberi.* Quem enim fugit, in nouellas Academias euocatos hactenus non fuisse Magistros nostros, quos fama obscura recondit, aut qui non nisi suis Ortwinis Gratiis noti sunt, sed clarissima quaeque ingenia, & primariae eruditionis viros, quorum vel sola praesentia celebritatem loco adferre potest. Et frustra est Scarenschmidus, si metuit, ne erecta alicubi noua Academia ipse cum *cerebri sui papilionibus* primus cathedrae politicae admoueatur. Etsi plerisque nondum liquet, quid doctrinae aut dexteritati docentis conferat, Academiam, in qua viuit, veterem vel recentem esse. Si tamen antiquitas Scholarum omnino ad augendam eruditionem facit, tum quidem suaserim *Valentino Velthemio,* vt cum dissertationes, quas euomit, & Epistolae obscurorum virorum alioquin magnam inter se conuenientiam habeant, hauriendae velut ex ipso fonte toti barbariei; simulque ne tantum temporis sophisticationibus vtcunque addiscendi impartiat, Coloniam quantocyus proficiscatur, & collectum ibi in operibus Doctoris Angelici, & MSCtis Ortwini Gratii plane sacrosanctum puluerem solita humilitate osculetur. Qua antiquitatis vi admissa profecto non mediocriter sapuit Scarenschmidus, qui relicta Academia Salana in Lipsiensem sese contulerit, quae & illa antiquior est, & in qua olim vixit *M. Irus Perlirus,* cuius stultitiam ipse haud dubie iam imitatur. Nam Ienae quidem bonus noster Grobschmidus sexennio, quo ibi dormiuit, modicum in literis profecerat, quicquid interim de *Disputatione sua Inaugurali* & *summis in Iure honoribus oblatis* iactat. Quae tamen vna cum caeteris ineptiis & vanitatibus ne quis in malam partem accipiat, prudenter addit: *intentato ictui, quae scribo, imputentur;* Quasi non posset non iniuriam a Pufendorfio animaduertere, eoque necessum fuerit horribilem & sacrum hunc libellum in vulgus spargi. Ast mi Scarenschmidi, si vtique tua tibi ignorantia placebas, licebat tibi quantumcunque in conspectu orbis literati nugari, modo Pufendorfium hostem non delegisses, virum, ad quem collatus tu nihil es. Qui dum tuas a se criminationes amoliebatur, quid aliud scribere debebat, quam quod

quod ipsa dabat res. Neque vero aliquid ab ipso contra te dictum est, quo Maiestas tua laedi potuerit; quin imo infinita propemodum non tui, sed aliorum causa reticuit. Et vide, ego non vereor illud de te scribere, qui per *duodecim continuos annos* in Academiis delituit, nec meliores, quam tu, in literis profectus fecit, eum ne porcorum quidem pabulo dignum esse. Nisi forte insulsam dicacitatem ipse in te admiraris, qua omnes in triuio scurras vincis. Equidem salibus, iocisque literatis orationem condiri tantum abest, vt improbemus, vt contra arbitremur, acrimoniam dictionis in loco adhibitam magnam rebus vim & ἐνέργειαν addere. Sed quale istud est acetum, quo tu, insulsissime asine, meritissimum & incomparabilem hunc virum perfudisti? Aut Velthemiana tibi facinora probantur? Qui impurissimus homo decerptos e libello famoso flosculos foetidissimos, & quales ne rixanti quidem vetulae exciderent, imo quibus prolatis ipsum Satanam pudere videbatur posse, Commentario suo ad Grotium plusquam barbaro intexuit. (Part I. pag. 215.) Qui vti nuper stultitiae praemium pro parte tulit, ita, si nondum acquiescet, a nobis etiam, vt meritus est, deinceps castigabitur, compilatis ex operibus Tenebrionistarum *Epistolis obscurorum virorum seculi XVII.* editoque dramate VELTHEMIVS *Heautontimorumenos*, quod fratri ipsius, chorago histrionum Hamburgensium, tibiis dextris & sinistris, per theatra Germaniae agendum commendare sedet. Etsi latibula iam circumspiciat, suisque facinoribus paulatim erubescere videatur velle infelix puer, atque impar congressus Achilli. Sic quam turpiter te dedisti, Scarenschmidi, cum tua insipida detorsione nominis Pufendorfiorum! Quae locum habere non potest, quamdiu eruditi cum faece Italiae Conia pro ciconia, aut cum rustico Plautino Rhabo pro arrhabo dicere volunt. Et tamen haud dubie eo inuento leporum disertus & facetiarum tibi videris, cum nemo mortalium inuita Minerua & Musis collacrymantibus te magis vnquam sit iocatus, aut frigidiora ineptiis suis scommata miscuerit. Sic cur non praeuidebas, cum politiem stili tui *Lipsio, Tacito, Plinioque* comparares, risurum fore, quicquid Lipsiae est, cachinnorum, & illud tibi ingestum iri: *O Imitatores, stultum pecus!* Nam eadem illa Venus, quae in Iauelli labris olim sessitauit, tuum Diis adamatum os irrigasse videtur, nec meliores, quam Ortwinus Gratius flosculos subinde spiras. Qualis est, dum scribis; *te regularum Mysteria non palpasse*. Quid enim ista locutione tibi vis? An Philosophiam tam arguto axiomate traducis; cui suum apud prudentes pretium fuit, priusquam rabulae per Germaniam dominarentur, & tu ferulam, natibus male habitis, reuereri didicisses. Credo te existimare, mundum etiamnum esse tam stupidum, vt ICti vocabulo audito omnem omnino eruditionem animo concipiat, simulque, qua potest, veneratione prosequatur, qui cum HABERKORNIO *Gorlicensi* Politicam suam ex *Tractatu* OTTONIS TABORIS *de Iure Cereuisiario* hausere, & nouos hoc tempore Bartolos Baldosque parturiunt. Olim isti fuit generi quaestus apud seculum prius. Nunc qui neglectis politioribus literis, rudes historiarum, nullaque solidae Philosophiae scientia instructi, velut noster Scarenschmidus, Politicas commentationes enituntur, illi sane quantocyus Anticyras nauigent, ni eruditis asini audi-

re malint. Praesertim si pulmonem ventis rumpant, & fatorum ludibrio publice docendi ac nugandi potestatem nacti, viros doctos foedis mendaciis, aut ieiunis sophisticationibus prouocant. Hos irasci, si digna factis suis elogia audiant, quod tu facis, dic, quaeso, bono fide, an Sapientis putas, Scarenschmidi? Sane ni gloriatio tua vana est, euoluisti vtique *auctores Romanos*, & quidem pluries, quam nos, qui tuam eruditionem non attingimus miseri. Ergo & illud meministi, quod Phaedrus exemplo cicadae ostendit. Illa cum nescio cui aui acerbum saepe conuicium faceret, rogata vt taceret, multo validius clamare coepit; & rursus admota prece accensa est magis; donec leto admota, quod viua negarat, tandem mortua tribuere coacta est. Nemini, praeterquam sibi ipsi, irascatur, qui dignum sceleri praemium aufert; & humanitati qui se non accommodat, sibi habeat, si poenas superbiae suae det. Reputabis hunc tecum apologum paulisper Scarenschmidi; quem si prius attendisses, quam laciniam illam tuam nitidissimis Pufendorfii Dissertationibus assuere animum induceres, nimirum non paulo rectius existimationi tuae consulueras. Facies interim officium Christiani, si Velthemium Ienensem e propinquo admonebis, cum alioquin omen in nomine sit, velit cauere, ne, continuatis mendaciis & sycophantiis, idem, quod cicada apud Poëtam in se exemplum statui videat. Nam nuper quidem, cum exercitus Asinii Tenebrionis prope Bambergam lustraretur, & commentarius ad Grotium vicem tormentorum bellicorum subire deberet, hic primam ante aciem digna atque indigna relatu Vociferans, tumidusque nouo praecordia partu, Ibat, & ingentem sese clamore ferebat. Caeterum quod eruditionem tuam ipse tam solicite commendas, in eo more vilium animarum facis; quae postquam aliquas disciplinas vix a limine salutarunt, illico doctrinae apicem se attigisse existimant. Quanquam in vniuersum stultorum est, sibi ipsi buccinatorem fieri & omnem omnino modestiam egreditur, quod tu tibi, tuisque nugamentis elogium tribuisti. *Ridebam*, ais, *primo hominis insolentiam, eamque contemptu potius transmittere, quam agnoscere induxeram.* Et quid ni? Si ego tuo loco essem, ne quidem cum hominibus loqui vellem, tantum abest, vt cuiusquam gratia calamum in manus sumerem. *Porro igitur*, pergis *retorquenda erunt tela, quae vel barba vel pallio excipere poterit*. Facete. Eat nunc aliquis, & Scarenschmidum priscae simplicitatis hominem neget, qui hosti suo modos praecauendi ictus telorum suppeditat. *Naso enim obtuso*, ait noster Grobschmidus, *certe imperii forma maxime periclitabitur*. Ergo salus Imperii a salute Publicistarum tam arcte dependet, vt vnius ex illis naso obtuso, libertas ordinum, forma Imperii, & praesens Germaniae conditio vacillare incipiat. Nam tu, & tui similes Publicistae columnas Imperii esse, multoque quam Pufendorfius rectius vobis sapere videmini. Quanta Germaniae calamitas instat, si Scarenschmidum omnino mori contigerit! Rationis profecto est, vt Principes nostri, patriae amantes, quique contextum Reipublicae in partes ire nolunt, naso hominis primo quoque tempore praesidium circumponant, ne militari satellitio defectus, si quando talitra ipsum pati necesse sit, aut famulorum pugnos experiri, integritati narium & quae inde dependet saluti Germaniae pro-

prospicere nequeat. Nam *scutum Ariouisti*, quo hactenus vtcunque nasum protexit, non videtur impetum tot Magistrorum, quos prouocauit, sustinere deinceps posse. *Presso prius nomine*, dicit, *ne quid captasse putarer dederam Disquisitionem de Republica monstrosa, contra Monzambanum.* Atqui praescripseras tamen nomen Perillustris Domini a Friesen, Eique id nobile scriptum strenae loco obtuleras. An hunc tantum virum tam imperitum rerum humanarum esse credis, vt ignoret, quid sibi id genus salutationes velint? Sane Augustus e vestigio penetrabat mentem sutoris, abs quo educatus coruus Χαῖρε ipsi acclamabat. *In antro Platonis non formantur Respublicae*, inquis. Neque, inquam, formantur Respublicae in *dolio Iustiniani*, quod tu sub finem *Disquisitionis* tuae comminisceris. Nam nobis omnino non liquet, quid rei sit antrum Platonis & dolium Iustiniani. Nisi forte, quae tua ferocia est, Platonem in antrum Trophonii, & Iustinianum in dolium Diogenis relegasti, aut illud orbi acumen ostendere voluisti, quo non ita pridem tui similis ICtus publica scriptione se *glebae Iuris Iustinianei adscriptitium* professus est. *Consultius erat nasum suspendere*, habet oraculum Scarenschmidi. At illi Prophetae consultum erat naso helleborum ingerere, si modo cerebrum aliquam adhuc medicinam capiebat. De quo tamen vt dubitemus, multae nobis causae sunt. Quantumcunque enim *collegia tua ad ff.* & nescio quam reconditam Iurisprudentiae notitiam iactas, nihil tamen e mysteriis *regnantis in dolio Iustiniani* tui deprehendere licet, quod Pufendorfio obliuione semel iterum transmissum non sit, priusquam tu prima Iuris elementa degustasses. Et aliis omnino armis indutum te esse oportet, si qui sententias Pufendorfii in animum demiserunt, tibi & sociis tuis credere debeant; de quo interim §. 18. stolidissime conquereris. Quid enim? Num Philosophis sola fide opus est? Imo rationibus hic pugnari oportet, & stultum est in Philosophia alteri incredulitatem exprobrare: cum quod scitur, non possit non credi. Probate sententias vestras vi ac euidentia argumentorum, & credemus. Sed quid asino concionamur, qui eiurato sensu communi, iampridem ea capere non potuit, quae lippientibus, sin minus oculis vsurpantur, tactui tamen diiudicanda se offerunt.

VIDEAMVS ergo paucis, quid post tam nobile prooemium circa rem ipsam nugetur Scarenschmidus. Vbi §. 10. primo loco tradit; *in formandis rebuspublicis pro mensura seu regula haberi potius debere, quod materiae aptitudo, & populi genius admittat, non quod idea, & regula literalis fingat.* Nam litera occidit. Atqui eadem ratione dicere possumus, in extruendis munitionibus Architecto mensuram, vel potius primum quod attendatur, esse debere genium loci, non ideas, quas nondum conspecto loco ipse animo conceperat, vel alibi delineatas habuerat. Sed num illud obstat, quo minus munitio regularis ab irregulari discernatur? Imo ne quaestio quidem est, quid praecipue in extruenda Republica Politicum respicere oporteat; sed an dentur Respublicae irregulares, & vtrarum in classe Germania sit reponenda, id vero controuertitur. Caeterum quod ad istam appellationem, eiusque fundamentum attinet, respondemus; cum ea quae artificum regulis, quas ipsi fere a communioribus abstrahe-

re

re solent, conueniunt, vsitato passim vocabulo regularia audiant; Aristoteles autem, cuius Politica Architectonica sola propemodum ex antiquitate nobis restat, eas praecipue respublicas descripserit, in quibus actiones publicae ab vna voluntate diriguntur; quales respublicae hodie etiam communiores sunt: ideo ciuitates, quarum voluntas per vnum hominem vel vnum concilium se exserit regulares vocare placuit. Sicut contra irregularis Respublica nobis est, vt iam supra ad nauseam vsque inculcauimus, in qua vnio illa, qua ciuitas velut animatur, ita perfecte non deprehenditur; idque non per modum morbi, aut vitii in administratione Reipublicae haerentis, sed vt publica lege, & consuetudine ea facies velut legitima sit recepta. Quo vnico obseruato nullam difficultatem habent, quae §. 11. *Secundo* & *Tertio* loco monere voluit noster Grobschmidus. Etiamsi enim verum sit, *rigorosam regulae applicationem plus mali habere propter vitiositatem materiae*, id est, si genius populi non permittat, frustra esse, qui regularem Rempublicam constituere velit: neque illud non concedamus Scarenschmido; *regulas istas esse particulares & imperfectas, nec totum obiectum, eiusque partes exhaurire*, id est, Politicam architectonicam, quoad enumerationem formarum regularium deficere; quod nemo temere affirmauerit: tamen nullus mortalium, puto, erit, qui inde colligat, inter regulare & irregulare discrimen non dari, & collatione facta Imperii cum traditis Politicorum nullum formae diiudicandae indicium suppetere. Neque obstant, quae addit Noster: *Nam a praesupposito, seu Rebuspublicis in indiuiduo tum existentibus, earumque forma regulae istae desumptae*, id est, cum Philosophi doctrinam ciuilem in formam artis redigere molirentur, iam tum Respublicae extabant; earumque intuitu illi formas Rerumpublicarum describere coeperunt; *quo pacto igitur futuris Rebuspublicis propter obiecti varietatem formas proponere queunt.* Nequaquam enim ea Seuerini mens est, omnes Respublicas debere esse regulares; neque de *futuris* Rebuspublicis ordinandis disquiritur. Pari etiam ratione dicere possumus, Mathematicos Architectonicae militari manum admouisse post munitiones quasdam iam extructas. Neque tamen quenquam tam stupidum fore arbitramur, vt Mathematicorum tradita ob distinctionem munitionum in regulares, & irregulares cauillari occipiat, quasi *futuras* munitiones omnes iubeant fieri regulares. Sine dubio certae cuiusdam Reipublicae formationem, cum ista scriberet, animo agitabat Scarenschmidus, vt planissimam Pufendorfii sententiam eo detorqueret, ac si Respublicas regulares orbi pro regula obtrudere vellet, ad quam omnes in vniuersum ciuitates refingi oporteat. Et fallor, ni sub idem tempus somniauerat, a S. Maiest. Catholica solenniter se euocatum, vt distributas hinc inde per Americam colonias in iustae ciuitatis formam digereret. Istiusmodi enim imaginationibus Phanatici, & Melancholici, & qui alioquin tristi arrogantia laborant, saepe numero distineri solent; & peculiariter Scarenschmido talia sibi visa effingere rarum non est, qui iam ante sexennium Ienae dicitur confirmasse, se prius loco non excessurum, quam abs certo Principe Imperii in aulam accerseretur, misso pilento, cum tribus paribus equorum. *Si enim aliae*, pergit Scarenschmidus, *Rerumpublicarum formae tum extitissent* (nempe cum Aristoteles Politicam suam Architectonicam

nicam concinnaret) *plures aliaeque regulae conscriptae fuissent*. Atqui post Aristotelem non pauci scriptores politici in publicum prodiere, neque tamen quisquam nouas formas regulares, diuersas ab illis, quas veteres iam tradiderunt, commentus est. Habet enim & ipsa regularitas fundamentum suum, & numerus formarum regularium Politicis inuicta apodixi ostenditur. Quod autem noster addit: *Quo animaduerso recentiores doctrinae ciuilis scriptores plures regulas, scilicet Reipublicae mixtae, formasque communiter statuunt;* id non magis sententiae Seuerini obstat, quam ideo irregulares munitiones non dantur, quia, ni fallor, Fournierius, Brissaci, Ostendae, aliorumque oppidorum egregias quidem illas, sed tamen irregulares munitiones singulatim depictas exhibuit. Neque enim illi *recentes Politici* propterea mixturas suas se confecisse fatebuntur, quod viro illi, cuius Trismegisto nomine audito alioquin attoniti stupent, oblatrare, eiusque Politicam minima ex parte suppletam velint; sed vt Imperium Germanicum lepido quodam vocabulo insignirent, postquam illud ad simplices & regulares formas haud satis congruere vidissent, Aristoteles autem (cui caeterae quidem formae plene descriptae sunt) non magis irregularium Rerumpublicarum quam systematum mentionem faceret Praesertim cum non pauci pari fere anxietate mixturae illius vestigia in Aristotele quaerant, qua hodierni Alchymistae modum conficiendi lapidis Philosophici in Raymundo Lullio venari instituunt; neque quisquam vnquam adeo desipuerit, vt Respublicas mixtas regulares esse, quaeque mensurae vicem in quacunque Republica ordinanda subire debeant, contenderit.

CAETERVM cum Pufendorfius scripsisset, *homines ante Vitruuium aedificasse;* quaestionem mouet noster Scarenschmidus; *An aedes hodie ad regulas Vitruuii non formatae, sint irregulares*. Ad quod problema respondemus: Etsi vsu non ita frequentetur, vt aedificia dicantur regularia vel irregularia, quemadmodum munitiones, dubium tamen non habere, quin qui locum turribus, aggere, aut castellis muniunt, aedificent. Eoque primo non adeo *ridiculum* videri, aedificium irregulare dicere. Deinde discrimen faciendum esse inter Architectonicam veterem & recentem. Quanquam enim vtraque in dispositione partium ordinem, certamque Symmetriam obseruari iubeat: tamen, vt sunt res humanae, quaecunque saluo aedificiorum fine corrigi aut mutari possunt, non eandem hodie, quam olim faciem obtinere conspicimus. Nam & hic varietatem delectare constat, & saepe imperito alioquin homini commoditas quaedam obseruatur, quae aciem praestantissimi artificis fugerat. Cum ergo comparatione demum cum aliis facta res regularis vel irregularis audiat, siquidem aedificia ad priscae Architectonicae leges exigamus, omnino irregularia dicentur, quaecunque Philonis, Democratis, Vitruuii, aliorumque regulis non congruunt. Quod autem Scarenschmidus iterum iterumque & praesertim §. 38. super aedificiis irregularibus cachinnum tollit, id sane manifesto indicio est, idiotam vocem irregularis munitionis (loquamur in gratiam fabri nostri Germanice, Einer *irregular* Vestung) nunquam fando percepisse. Equidem si in Iunonis gynecaeo hactenus puerulus delituisset, vbi lingua artificum non

magnopere requiritur; si *dolio Iustiniani*, quod vocat, immersus nunquam Lipsiam adspexisset, cuius munitio palam irregularis est; si denique inter fabros nomen non profiteretur, e quibus neminem tam imperitum esse constat, quin vim istius appellationis norit; vtcunque excusari posset ignorantia hominis. Nunc cum Vulcani auspiciis plusculos per annos ferrum exercuerint vasto cyclopes in antro, Brontesque, Steropesque & stultus corde Scarenschmith, pudenda profecto socordia est, talia ipsum in armorum officina non attendisse, quae, ne de tyronibus fabrorum, aut gregariis militibus dicam, pueros sane, tonsores, lippos, imo mulierculas non fugiunt. Vt mirer, quomodo Iurisprudentiam profiteri, & Aduocatum agere homini in mentem venire potuerit, quem cyclopes velut carcinoma ordinis sui, pridem a se ad stiuam & aratrum relegare voluerunt. Vsque adeo illud Maronis, leui mutatione facta, hic locum habet: *Excudent alii spirantia mollius aera, Orabunt causas melius, rabulasque dolabunt, Tu modo, Scarschmidi, minus insanire memento. Hae tibi erunt artes: monstris imponere finem, Parcere Rolletis, & debellare bubulcos.* Denique quicquid de *Materia* solita sibi eloquentia deblaterat Noster, omnino superuacuum est. Etsi enim res formam aliquam sortiri non possit, ni materia ad eandem recipiendam apta sit; seu, vt vulgo loquuntur; *nisi forma educatur e potentia materiae*, num tamen ideo nullum inter formas discrimen statuetur? Aut num id propter rebus ad antiquum chaos relabentibus vnus erit toto naturae vultus in orbe? Neque etiam de irregularibus ciuitatum formis egit Pufendorfius, quasi *ipse solus sciat taxare formas Rerumpublicarum*, quae Grobschmidii obseruatio est: sed quia inter regulare & irregulare, inter vnitum & disiunctum, inter habile & inhabile, ingens in re ipsa discrimen deprehenderat.

TANDEM reliquis cyclopis nostri ineptiis diluendis id vnum suffecerit notasse, mentem Pufendorfii nequaquam esse hanc, quod Germania foedere aliquo expresso contineatur, aut quod imperium systema duntaxat foederatorum sit. Sed illam obligationem, qua ordines Germaniae Caesari & Imperio obstringuntur, qualicunque eam nomine insignias, non habere plus virium, quam vinculum, pacti inter foederatos inaequales, minimum intuitu Electorum, & praecipuorum Imperii Principum, id vero Monzambanus ait, id Pufendorfio persuasum est, & idem ipse rerum actus palam loquitur. Sunt autem istae theses diuersissimae; quemadmodum aliud est dicere: Scarenschmidum Licentiatum non esse, sed saltem vetulum Studiosum Iuris. Aliud: eruditionem Scarenschmidi maiorem non videri, quam tyronis alicuius. Prius in medio relinquimus; posterius autem tam certum est, quam certum arbitramur, Imperium recte dici Rempublicam irregularem. Ac principio quidem, quod *definitionem ciuis Aristotelicam* attinet, de qua in §. 13. declamat noster, dubium non habet, quin illa sit ciuium Democraticorum. Quomodo autem differant *ius suffragii, & notio suffragantis subiecti*, aut quid illo sibi paradoxo velit, *dari in certis societatibus suffragia, vt tamen suffragantes non sint Ciues*, istae, inquam, subtilitates nobis nondum penetrantur. Egregium interim dogma Politicum, quod literato orbi propinat Scarenschmidus *in regno vnicum*

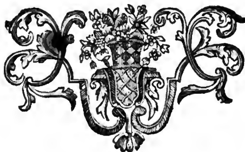
esse

esse ciuem, nempe Regem, & regnicolas ob defectum iuris suffragandi, cura quod, ex doctrina Aristotelis, vt ipse contendit, nemo verus ciuis sit, nihil aliud esse, quam seruos publicos, quibus tamen, ne hanc compellationem indigne ferant, id solatii loco ingerit: *libertas personalis respectu libertatis ciuilis minus absurde dicitur seruitus*. Atqui eodem argumento ostendemus, Scarenschmidum esse idiotam. Nam quicquid ipse in Iurisprudentia Romana sapit, id quidem respectu Cuiacii aut Iacobi Gothofredi non absurde dicitur ignorantia. Quam tandem Politicam comminiscetur nobis natio Tenebrionistarum! Iam primum *Scarenschmido* vnicus in Regno ciuis Rex statuitur; Regnicolae autem, quacunque dignatione sint, nil nisi serui publici audiunt. *Valentino Velthemio*, citra respectum, quod sociorum aliqui Imperium ciuile non ordinationem, sed omnino creaturam Dei esse, contendant, quam Deus *immediate* velut olim Manna producat, & postea in nouiter electos Reges pluere iubeat, nuper religio non fuit, publica ac solenni disputatione inauditum istud dogma promulgare: *Maiestatem esse Non-Ens. Gesenius*, Pontifex Garlebiensis, execrabili deuotione, imo anathemate fulminare in pleno Patrum consessu decreuit contra omnes, qui fateri recusabunt; expedire, vt in ciuitatibus peruersa, ac fini ciuitatum repugnans Ethica doceatur. Cui denique ignotae sunt κυρίαι δόξαι, quas candidissima illa anima, *Iosua Schwartzius*, & ipse sacrae militiae Deus tutelaris *Nicolaus Beckmannus* non citra tumultum Rebuspublicis obtrudere annisi sunt. Neque vero si *Imperium regulare systema* non est, ideo Status Germaniae ad plura, quam Foederati *inaequales* tenebuntur; & qui negat, Principes in subditorum proprie dictorum classem compingi posse, is eosdem omni omnino obligatione liberos solutosque pronunciat. Nunquam enim Pufendorfio in mentem venit affirmare, conditionem subditorum nulla prorsus ratione membris Imperii congruere; sed pleraque Imperii membra pro subditis proprie dictis, & Principes pro meris Praesidibus, quales Romani olim prouinciis imponebant, haberi non posse, id ait. Contra quam thesin ista nobis Scarenschmidus opponit, §. 15. *Haec Iuris Publici Interpretes in vtramque partem disputant, alii vero distinguunt. Simpliciter certè classi subditorum status iungi, ciuilis eorum vetat qualitas, quamuis in nonnullis vix secus censeantur, verbi causa, in iudicio Aulico, in Iuramento, quod Caesari praestant, ne de curialibus dixerim.* Quid ergo impugnas Scarenschmidi? Nam eadem est thesis Seuerini, & ideo Imperium Respublica Irregularis salutatur, quo minus Principes Imperii *subditorum classi simpliciter iungi possint, qualitas eorum* ciuilis seu libertas obstat; quae alioquin populis & populorum Rectoribus tributa (docente GROTIO I.B. Lib. I. C. 3. §. 21.) sine summo Imperio non intelligitur. In regulari enim Republica omnia eiusdem membra *simpliciter*, neque in *nonnullis* duntaxat, quae ad ipsam rei summam parum faciunt, sed in omnibus *subditorum loco censeri solent*. Circa *Iudicium Aulicum* vero & quae §. 17. grunnit noster, taedet toties repetere; Etsi Imperium systema foederatorum non sit, tamen nihil repugnare, quo minus inter foederatos etiam detur *Iurisdictio necessaria*. Sicut & illud ineptum est, quod, quia Iure Romano cauetur, *ne quis inuitus in societate manere cogatur*, §. 16. negat, contrahi posse foedus

 perpe-

perpetuum, cui saluis pactis renunciare non liceat. Reliquas absurditates sigillatim percurrere taediosum iuxta & superuacuum videtur. Nam Scarenschmidus, postquam in vitiorum callum obduruit, in furorem quidem agi potest, corrigi non potest. Et queis ista nondum sufficiunt percipiendae menti nostrae, aut iniectis sibi a Scarschmido scrupulis eximendis, illi nullius doctrinae animum capacem gerunt.

IAM epilogi loco compellandus nobis est Vir clarissimus, qui hactenus in Scarenschmido mensae suae membrum sane quam indignum habuit: non quasi stolidissimo huic sycophantae socius iungi mereretur, sed quia Medicum non nouimus, cui tutius hominem biliosum, & extreme spleneticum commendare liceat. Equidem si ea seculo felicitas obtigisset, vt arcanum lapidis Philosophici, tot carbonum clade frustra hactenus quaesitum, cognitum, aut diuulgatum haberemus, ipse praestantissimus Medicus minus opinor desperaret, posse valetudinem hominis in melius ire. Nunc cum plerisque tam beatis esse non liceat, & qui diuinae huius medicinae conficiendae modum reperere, iuxta Poëtam, bene viuere, qui bene lateat, existiment, nescio qua ratione sensus reddi possit aegrotanti, cui ne candentis quidem ferri vstulatio percipitur. Nisi forte vltimum hic erit, detecta nostris temporibus Transfusio; quae re desperata Medicis quibusdam non pessime cessit. Cuius aduersus melancholiam si prudentissimus Poliater ipse vim atque efficaciam expertus est, nobis perhumaniter rogantibus, non recusabit, vitulo aut procello venas quantocyus incidere, ac cruorem nulla febri aut tristitiá infectum cordi per canales instillare; vt sic asinino sanguine purgatus, sin plene restitui non possit, saltem ruditu suo bonis viris parcius negotium facessat. Quanquam, vt vincula homini parentur, cordatiores expeditissimum sint iudicaturi; postquam melancholia magis magisque ingrauescit, & Sirius, qui propediem aestum Solis adaugebit, canina id genus capita multorum saepe exitio praecipitat.

SAMVELIS

* *

SAMVELIS PVFENDORFII SPECIMEN CONTROVERSIARVM CIRCA IVS NATVRALE IPSI NVPER MOTARVM

PROPERT. L. II.

Maxima de nihilo nafcitur hiftoria.

REVERENDISSIMO DOMINO

DOMINO IOANNI BAAZIO,

S. THEOLOGIAE DOCTORI,

ARCHI-EPISCOPO VPSALIENSI, EIVSDEMQVE ACADEMIAE PRO-CANCELLARIO,

DOMINO AC FAVTORI MEO VENERANDO.

Quo calumniarum adparatu Libros meos de Iure Naturae & Gentium maleuoli quidam inuaferint, apud Reuerendiffimam Tuam Dignitatem multis exponere fuperuacuum fuerit, quippe cui dudum iftius litigii origo indolesque eft perfpecta. Ifta malignitatis aut infcitiae documenta, vtut fparfim iam a me difcuffa, denuo vno velut fafce comprehendere, folidaque refponfione adiecta orbi erudito exponere, exiftimationis meae magnopere intereffe iudicaui; fimul vt aliquando moleftae huic fcriptioni claufulam imponerem. Nam poftquam femel ita perfpicue oftendero, quam procul ab illis erroribus abfim, quos tanta cum importuni-

portunitate certorum hominum intemperiae mihi impingere sategerunt, non magnopere mihi deinceps curandum erit, num alii malignitati suae immori malint. Caeterum quod isthoc scripti Reuerendissimae Tuae Dignitati potissimum inscribere sustineam, praeter admirationem, qua sapientiam tuam, aliasque queis praefulges virtutes prosequor, haec me ratio subegit, vt ostenderem, quanta me causae meae fiducia teneret, dum velut arbitrum sumere non vereor, ex eo ordine, cuius vnum aut alterum nescio quam splendidum membrum eas lites praecipue excitauit, aluitue. Simulque vt hoc facto demonstrarem, vtut maleuoli ordinis sacri auctoritate in fraudem meam abusuros sese sperauerint, illibatam tamen penes me perstare venerationem, quae isti ordini debetur, nec iniurias vnius aut alterius vniuersis a me imputari. Quin potius me confidere, Reuerendissimam Tuam Dignitatem, & quibus par animi integritas, quam maxime detestaturam artes oppido quam deformes, quibus ad famam meam maculandam isti homines grassati sunt. Optime nimirum Reuerendissima Tua Dignitas perspicit, quantopere a prudentia, grauitate, atque moderatione, virtutibus vestro ordini tam commendatis abhorreat, re non intellecta tumultuari, per calumniam aliis foeda dogmata affingere, vera & innoxia cauillationibus in sinistram partem detorquere, ad rationes denique aurem obstruere. Et qui circa inania aut falsa tanto cum feruore se iactat, is etiam vbi solida propugnat, impetu potius rapi, quam iudicio duci videtur. Sed mihi causam meam asseruisse suffecerit; aduersarios pro suo quemque merito cordatorum virorum censura notabit. Mihi post tam acerbas insectationes non modico solatio erit, si Reuerendissima Tua Dignitas candorem instituti mei beneuole interpretetur, & me, qui virtutes Ipsius ex animo aestimo, fauore suo amplectatur. Ita Deus Optimus Maximus Reuerendissimam Tuam Dignitatem multos per annos Ecclesiae & Reipublicae bono seruet!

REVERENDISSIMAE TVAE DIGNITATIS

Dab. Holmiae, prid. Kal.
Iulias Anno 1677.

ADDICTISSIMVS

SAMVEL PVFENDORF.

LECTO-

* *

LECTORI BENEVOLO SALVTEM.

Etsi plerasque calumnias & cauillationes, queis libros noſtros de Iure Naturae & Gentium liuor & inſcitia inceſſere hactenus laborauit, iam antea, quantum cordatis & aequis rerum arbitris ſufficere poterat, diſcuſſerim; viſum eſt tamen hoc ſcripto vniuerſam illam litium telam retexere, vnoque obtutu eam talium rerum curioſis conſpiciendam exponere. Nam & diſperſa minus ad memoriam valent, & interea temporis quaedam iſtorum hominum ſchedae, non modico veneno turgidae, in manus meas inciderunt, quibus aliquid reponi exiſtimationis meae intereſſe videbatur. Simulque otium quantumuis ingratiſſimum ſuppetebat, turbatis bello Muſis noſtris, & intra Malmogiae munimenta ſeſe abdentibus. Intra quae clauſtra dum caeteri connixo ſtudio publicum hoſtem arcere ſatagunt, mihi iuratos ſamae meae latrones propulſaſſe muneris inſtar fuit, poſtquam nihil operae a me in Rempublicam conferri poterat. Et ſane iſtos homines condigna virtutibus ſuis elogia audire, eorundemque artes in manifeſta luce conſtitui non mea magis, quam omnium bonorum ingeniorum intererat, & quibus aliqua ad excolendam rem literariam facultas. Quae ſi pro induſtria ſua nullum aliud praemium manet, quam vt tam ſordidorum dentium lancinationi exponantur, praeſtiterit barbariem deinceps & ruditatem, quam bonam mentem habere amicam. Equidem id nunquam ſperare auſus ſum, vt mea ſeſe omnibus adprobarent; quin & optandum mihi duxi, ſi cordatus quiſpiam & eruditus vir diſcutienda ſibi ſumere vellet, quae dubii quid habere viderentur. Nam heic viciſſe glorioſum, ſuccubuiſſe non indecorum fuerat futurum; & poterat fortaſſe eiusmodi colliſio ad illuſtrandam aut ſolidandam veritatem aliquid momenti non poenitendi adferre. Aſt quae mihi mota fuit lis, non diſceptationis literariae, ſed latrocinii potius indolem habuit; cum aduerſariis meis nihil aliud fuerit propoſitum, quam conſumto omni calumniatorum adparatu maculam famae meae adſpergere, & liuori ſuo, miſellaeque ambitioni litare. Qui praeter alias moleſtias huius quoque taedioſiſſimi laboris neceſſitatem mihi impoſuerunt, vt elogia ipſorum meo potiſſimum ſtylo forent publicanda; poſtquam non parum ad illuſtrandam hancce controuerſiam facit, iſtos homines paulo penitius noſſe; & *Apologiae* meae nebula potius iſtos inuoluere, quam in aprica luce deſtituere propoſitum fuit. Ac de *Nicolao* quidem *Beckmanno*, cuius veſania primos veluti motus hiſce turbis dedit, peculiari ſcripto ſatis expoſitum; nec vt tam infami nomine memorando vlterius immorer, decorum fuerit. Niſi quod hoc praetereundum non eſt, Alaſtorem iſtum vſque adeo ab ingenio ſuo non diſcedere, vt etiam nupera Danorum in Scaniam irruptione affinem ſuum cohortis optionem ſubornarit, vt me

me cum vxore & liberis trucidaret. Qui ſanguinem meum ſitiens cum manipulo ſicariorum Londinum aduolabat, & cum ibi me non inueniſſet, Malmogia capta facinus ſeſe exſecuturum frendebat. Verum vt iſtum ſicarium ſceleris irritum Lundenſe proelium extinxit: ita ſine dubio vniuerſa Tenebrioniſtarum ſecta ex tanta ſui conditoris virtute non parum ſplendoris mutuatur. Quanquam neſcio, an primo huic loco ceſſurus ſit *Ioſua Schwartzius*, quippe ex cuius cerebro *Index Nouitatum* progenitus eſt, qui ſolus exprimendo viri animo ingenioque ſufficit, & qui nouam apud ſectam ſymboli vicem ſubit. Iſtum hominem in me impegit genii ſcaeuitas turbis ſerendis nata, & quod hoc velut compendio ad famam ſingularemque eruditionis opinionem grasſari in procliui duceret, poſtquam bonas per artes tenebris ſeſe eripere non dabatur. Ac ſtatim quidem cum poſt abſolutam peregrinationem, quam ad exemplum Imperatoris Hadriani pedibus fere obierat, in patriam reuertiſſet, obtentu zeli, aut oeſtro potius, id turbarum dedit, vt ni Gedanum profugiſſet, capitis ſupplicium ſubiturus fuerat; Quod totum negotium in Pomerania Electorali notorium eſt. Cum Gedani ſatis tutum ſe non crederet, Holmiam ſe penetrauit; vbi prima cura erat fami depellendae quid circumſpicere, ſimulque bipatentem braccarum portam obſtruere. Inde paſtoratus indagabatur. Et cum ſub id tempus munus Concionatoris Teutonici Holmiae vacaret, magno cum ambitu, & non ſine turbis in plebe excitatis ad idem ne quidquam adſpirabat. Sed mox cum de inſtituenda ACADEMIA CAROLINA agitaretur, vt importunum flagitatorem aliquo extruderent, Concionatorem Teutonicum Londini ipſum agere iubent, adiuncto extraordinarii Profeſſoris titulo, vt anſam haberet ſtudia ſua vlterius excolendi. Sed poſtea cum qui vocatus erat celebris Theologus accedere abnuiſſet, viro, qui tunc gratia quorundam Regni Procerum florebat, adulando adrepſit, quo procurante Profeſſoris Theologiae vocabulo potitus eſt. Talem in locum protruſo facile quidem erat turbulentiae & rixoſitatis famam adquirere, mota vanorum litigiorum ſerie, in quorum praemium parum aberat, quin munere dimoueretur. Sed eruditionis opinionem ſibi circumponere difficile fuerat ei, qui ex vniuerſa Philoſophia praeter vocabula elenchorum ſophiſticorum, & ex Theologia recentes quaſdam controuerſias, crepare nihil poterat. De caetero in linguis orientalibus, Patribus, hiſtoria & antiquitate Eccleſiaſtica, elegantioribus literis ac ſolida Philoſophia plane hoſpes; ingenio inſuper ita infelici, ac tardo, vt ad ieiunam concionem conſarcinandam integra ſeptimana opus eſſet, totque annorum ſpacio vix duae aut tres miſellae diſſertationes procuderentur, modici tyronis ſpecimen; niſi quod aculei calumniarum, quibus poſteriores duae refertae ſunt, inſignem artis Sycophanticae peritiam prae ſe ferunt. Igitur cum mire geſtiret oſtendi, & dicier, hic eſt, vno momento ex numero obſcurorum virorum emerſurum ſe ſperabat, ſi quam maculam operi meo mihique poſſit adſpergere; cum ſperaret, praetextum zeli Theologici apud imperitos adplauſum, & ſi ſecus res cecidiſſet, excuſationem ſibi pariturum. Praeſertim cum natiuum ipſius ſtuporem, & tenuitatem eruditionis ſingularis quaedam facultas ſuppleret innocentiſſime dicta detorquendi, & vis quaedam,

qualis

qualis in certo muſcarum genere deprehenditur, proluuie ſua etiam optimas carnes polluendi. Sicuti & de iſtius hominis pia & candida intentione hoc teſtari poteſt, quod cum ſilentium ipſi aſpera cum increpatione & comminatione foret impoſitum, hoc ſolatio iſthanc ignominiam ſibi leuauit, quod a ſuo amico & ſocio *Nicolao Beckmanno* tanta mihi per libellum famoſum contumelia foret inferenda, vt ex illa multum detrimenti exiſtimatio mea per Germaniam ſit captura. Hiſce igitur ſi coniungamus fraudes circa hoc negotium adhibitas, quas in *Apologia* mea ſatis expoſui, & quarum pleraeque a *Schwartzii* malitia promanarunt; Sane nemo cordatus fuerit, quin agnoſcat, mitius quam pro meritis *Aſinium Tenebrionem* vapulaſſe. Caeterum, vt, quae mihi intentabantur calumniae, maiore cum pondere procederent, in partes quoque trahitur *Petrus Winſtrupius, Scaniae Epiſcopus*, qui cum *Schwartzio* nuper atrociſſima lite colliſus fuerat, cui hicce & errores circa religionem, & neglectum officii & animum Regi infidum obiecerat; quae lites demum, cum in exitium *Schwartzii* erupturae viderentur, mea potiſſimum opera compoſitae ſunt, pro quo officio tam egregiam mihi gratiam *Schwartzius* paulo poſt retulit. Quod autem *Winſtrupius* ille, quem per quadriennium ego omni obſeruantia & ſincerae amicitiae exhibitione coluiſſem, tam facili negotio permoueri potuerit, vt in fabula tam inficeta primarum partium actor eſſe vellet, vna quidem cauſa fuit, quod illi nunquam moris fuit, actiones ſuas ad ſanam rationem exigere, ſed coeco potius impetu ruere. Altera autem, quod ſolo officii ſui vocabulo me oppreſſurum ſe ſperaret. Enimuero auctoritatem & munus iſtius viri calumniis in me iactatis parum ponderis addidiſſe nemo mirabitur, qui cogitauerit, impudenter ſperaſſe ſui vllam rationem habitum iri, cui cum talibus tam foedo in negotio ſocietatem coiiſſe religio non fuit. Praeſertim cum nulli mortalium minus quam ipſi perſpectum foret, quid proprie in controuerſia eſſet, quippe cui vocabulum iuris gentium vix fando auditum foret, & cui nullo alio argumento erronea quaedam libro meo contineri conſtabat, quam quia *Schwartzio* tale quid fabulanti fidem adhibuerat. Sed cum non modica clade iſtorum copiae in Suecia conciderentur, ex Germania ſupplementum ſibi quaeſitum iuere ſucceſſu non plane irrito. Nam & ibi inuenti ſunt alii viri, qui tam foedae militiae duces ſe ferrent. Quorum primus *Fridericus Geſenius*, Garlebienſium Praeſul, cum ſibi a me retorſio iuſtiſſime impacta foret, id omnibus viribus egit, vt furoris palmam fraterculo ſuo *Nicolao Beckmanno* ancipitem redderet. *Valentinus* autem *Veltbemius* cum neſcio quo fato in cathedram publicam protruſus eſſet, & omnibus iam occupatis nullum tabellis nouis locum relictum cerneret, ac mire tamen aliqua via inclareſcere arderet, expeditiſſimum iudicauit, litem mihi intendere; praeſertim cum miſere metueret, ne quisquiliae Scholaſticorum, & Magiſtrorum noſtrorum Collegia Manuſcripta, quibus innutritus erat, detrimenti quid caperent. Fiduciam autem homini potiſſimum dedit impudentia, & quae ignorantiam comitatur audacia, & quod ſtentoreae vocis in hoc litigio non modicum fore vſum praeuideret, ſimulque quod in procliui ipſi eſſet magnam vim inficetarum diſſertationum euomere, quarum puto facile me nauſea enecaret. * * * Caeterum quam pium & candidum iſti homines ſcopum circa

mouendas & fouendas hafce lites habuerint, artes ab ipfis adhibitae fatis loquuntur. Quibus cauillationibus autem ftrophisque vniuerfam calumniarum fcenam adornarint, tum aliis fcriptis, tum hoc ipfo manifeftiffime fuit expofitum, fic vt cordatum Lectorem nihil amplius defideraturum fperem, quod vel ad depellendas aduerfariorum criminationes, vel illuftrandam meam fententiam faciat: Eoque pofthac minus folicito mihi effe licebit, fi qui calumniarum & nugarum definere non velit; cum femel ita perfpicue formato controuerfiae ftatu quae ex aduerfo afferri poffunt vltro collabantur, & mihi parum decorum fit futurum, quibusuis ieiunis fchedis peculiari fcripto occurrere. Qui enim haec noftra capit, ei facile fuerit, fi quid praeterea fcrupuli mouetur, proprio Marte difcutere. Sed qui ne nunc quidem inania litium mihi motarum perfpicere valet, illius circa negotium literarium nulla ratio eft habenda. Et cum ab erroribus Theologicis, quos ifti impingere mihi funt, alienum me effe proteftatus fim, ac verbis meis vim illatam oftenderim, fi quis ne nunc quidem adquiefcere velit, quid aliud praeter profeffum calumniandi ftudium prae fe fert? Denique fi cuipiam quid acerbitatis hoc & alia iftis hominibus oppofita fcripta videantur habere, is facile veniam iufto dolori dabit, fi modo cogitare velit, quid animi fibi futurum fuiffet, eiusmodi calumniis & iniuriis adfperfo, & num mollius tractari mereantur, qui vitam, famam, fortunafque meas & meorum infenfiffimo atque implacabili animo perditum & fubuerfum iuere, animae infuper falute me exuituri, fi mendaciis & maledicentiae aliqua vis Diuinum apud Numen foret, Bene vale.

CAPVT

* *

CAPVT I.

DE ORIGINE ET PROGRESSV DISCIPLINAE IVRIS NATVRALIS.

§. I.

Ivs naturale, humano generi coaeuum, quod omni tempore populorum mores & negotia ex pleraque parte rexit, quodque actu ipso exprimere optimo cuique semper cordi fuit, hoc demum seculo in iustae formam artis redigi coeptum est. Equidem olim non defuere, qui cultiorum populorum leges ciuiles, in quibus naturale ius magnam partem faciebat, literis consignatas luculentis commentariis illustrare satagerunt. Vber quoque fuit prouentus Philosophorum moralium, quibus circa mores hominum ad dictamen sanae rationis componendos opera est posita. Verum, qui naturalia iura a positiuis accurate discerneret, & ista in pleni systematis rotunditatem disponere aggrederetur, ante *Hugonem Grotium* nemo extitit. Equidem in legibus Ebraeorum & origine diuina & antiquitate quam maxime venerabili vix vllum est caput Iuris naturalis, quod tactum non sit. Sed vti in ipso legum codice, ita & in commentariis, quibus eas leges istius nationis Doctores illustratum iuere, positiua naturalibus immixta conspiciuntur, ad quae curiose digerenda sese accinxit *Ioannes Seldenus*, honesta, vti adparet, & minime liuida aduersus *Grotium* aemulatione, & quia alias praecipuas Iuris Ebraici partes illustrandas susceperat: sic vt ab hocce in peculiare volumen colligeretur, quicquid ex sententia populi Ebraici Iuris naturalis & gentium haberetur, separatum ab eo iure, quod duntaxat inter ciues eiusdem reipublicae valebat. Quo minus tamen eruditissimum & quantiuis pretii opus vicem pleni, & ad captum omnium populorum attemperati systematis in iure naturali subire queat, tres potissimum caussae mihi obstare videntur. Prima est, quia ibi non satis exposita reperiuntur ea, quae ad paediam iuris naturalis pertinent. Per eam autem intelligimus illa velut praecognita, quae ad praecepta legis naturalis, earumque rationes plene & distincte intelligendas requiruntur, & quidem quae velut domestica sunt huic iuri, nec ex aliis disciplinis mutuo sumuntur. Ex quo genere est doctrina de indole rerum moralium in genere, de principiis actionum humanarum, earumque natura, & affectionibus, de principio moralitatis, de legibus in genere, de statu, conditione & natura hominis in respectu ad actiones morales, de natura & requisitis pactorum, de origine & natura sermonis, & dominii, de modis adquirendi, de pretio rerum. De natura & varietate contractuum, de origine & natura tam societatum

 primarum,

primarum, quam ciuitatum, de imperio ciuili, eiusque partibus & affectionibus, & si quae sunt alia. Deinde *Seldenus* legem naturalem non deducit ex tali aliquo principio aut hypothesi, cuius euidentiam omnes nationes agnoscant, aut ad quam agnoscendam argumentis ex rationis lumine petitis adduci queant. Nam fundamenti loco substernit septem illa praecepta Noachidarum, quorum auctoritas apud Iudaeos antiqua traditione nitebatur, quam adstruere aut eleuare meum non est. Etsi mihi quidem valde probabile videatur, primos homines potius ex diuina quadam & peculiari informatione, quam propria ratiocinatione praecepta legis naturalis hausisse. Verum vt quis omnibus populis & αὐθεντίαν eius traditionis, & numerum istorum praeceptorum argumentis vtrinque admissis persuadeat, id vero valde arduum fuerit. Praesertim cum nec circa id solicitus fuerit *Seldenus*, vt istorum praeceptorum necessariam conuenientiam cum natura humana, aut eorundem sufficientiam ad regendas omnes actiones hominum morales demonstraret. Denique & illud tantum agit *Seldenus*, vt quid Doctores Ebraeorum senserint, exponat; quam accurate autem istorum sententia cum sana ratione congruat, parum examinet. Quod tamen necessarium erat, siquidem pleni systematis vicem istud opus subire debebat; quippe cum populus Iudaicus seipsum quidem eminenti dignatione, alias autem nationes sat maligna aestimauerit. Cum tamen ius naturale ad gustum totius generis humani adaptaturo necessum sit ponere, omnes homines circa fruitionem iuris naturalis esse aequales.

§. II. In libris Noui Foederis praecepta legis naturalis passim luculentissime inueniuntur expressa, & quidem vt illa non solum iubeantur exerceri citra vllum nationis discrimen, sed & omnibus cum requisitis, quae perfectam actionem absoluunt. Et ea omnia vt ad vnum caput, velut ad legem quampiam fundamentalem, possent reuocari, ex qua caeterae perspicua consecutione deducerentur, ipse Saluator noster eum in finem dilectionem proposuit, quae cum nostra societate quam amicissime conspirat. Isthaec porro praecepta omnibus modis illustrare conati sunt, qui in libros diuinos commentarios ediderunt tantum non infinitos; sic vt in Theologia Christiana nullum praeceptum desiderari videatur, quod ad regendas in vniuersum hominis actiones, moresque faciat. Non eo minus tamen res literaria etiam apud Christianos peculiarem disciplinam exponendo iuri naturali requirebat, postquam vniuersum genus humanum, cui vtique communi lege opus erat, in religionem Christianam non consensit. Cum enim ea pars religionis Christianae, quae de regendis moribus tractat, satis habeat dogmata sua confirmasse ab auctoritate & iussu Dei, qui filium suum Saluatorem mundi misit, in alias eorundem rationes inquirere parum laboret; inde fit, vt hoc modo adornata praecepta legis naturalis sanctimoniam suam iis duntaxat adprobent, quibus diuina Christianae religionis auctoritas agnoscitur; Sed cum hancce non exigua humani generis pars ignoret aut adspernetur, cui tamen & inter se & cum Christianis agenti negotia utique ad legem naturalem attemperanda; adparet sane, ex alio principio, apud omnes aeque agnito, & ad omnium captum attemperato, deducendum esse ius,

ad

ad quod omnium eorum actiones exigantur, qui tam diuersa circa religionem sentiunt. Est praeterea religio, prout ex adaequato suo principio hauritur, in sua natura ad sublimiorem finem & vsum ordinata, quam qui tantum intra huius vitae limites coërceatur. Inde non Christiana solum religio, sed & pleraeque aliae deuotis suis sectatoribus praemia, malitiosis violatoribus supplicia post hanc vitam decernunt. Ita tamen, vt non vera solum religio, sed & falsae cuique abs se diuersae religioni efficaciam ad praemium post hanc vitam nanciscendum detrahant. Sed in eo omnes consentiunt, quod actiones moresque ad legem naturalem bene compositi ad decus, tranquillitatem & emolumentum huius vitae manifeste faciant. Igitur qui disciplinam iuris naturalis ad captum vniuersi generis humani adornare vult, ei sublimior iste probioris vitae finis & vsus velut sequestrandus est, & Theologis relinquendus, & ad eum duntaxat vsum respiciendum, qui apud omnes in confesso est, & quem vel sensuum iudicio deprehendere queas. Idque eo magis, quod controuersiae Theologicae tanta fere contumacia animorum disceptari soleant, vt si quae disciplina illis inuoluatur, non secus atque ac incerta syrtium nauis adhaerescat, nec cursum suum vlterius tenere queat. Accedit, quod neque in authenticis noui Foederis libris, neque in commentariis ea inueniantur, quae ad paediam iuris naturalis pertinere supra dicebamus; quippe cum talia tradere, extra scopum istorum Scriptorum fuerit. Nihilominus in aprico est, plurimum lucis & subsidii nostrae disciplinae accedere non solum ex diuinis libris, sed & ex commentariis eorum, quibus primaeua & genuina religionis Christianae dogmata unice cordi sunt. Ast vero illi Doctores, qui in Episcopi Romani verba iurarunt, queis omnia ad potentiam & quaestum Sacerdotum vertere labor est, legi naturali, & vniuersae de moribus doctrinae magnam caliginem offudere, dum immensa voluminum mole id agunt, vt penes solos Sacerdotes facultas sit conscientias hominum ex suo lubitu temperandi, caeteris liquido suarum actionum iudicio adempto coeci obsequii necessitas imcumbat.

§. III. Inter veteres populos, quantum nobis constat, non est, qui plus operae in illustrandis suis legibus posuerit, quam Romani, quibus disciplina iuris plurimum sane debet. Et dignum admiratione est, quantum excelluerint ingenia Romana, vbi ad certum studiorum genus velut impetu quodam incumbere coeperunt. Sic quantum eloquentia, quantum poësi & historia valuerint, nemini est ignotum, qui literas nouit. Post cum sub Caesaribus peritia iuris plurimum commendationis haberet ad nanciscendas administrationes aulicas, & prouinciales, per duo fere secula praestantissima Romae ingenia excolendae Iurisprudentiae sese adplicuerunt. Ex quorum scriptis longe ampliorem nostra secula fructum potuissent capere, si illa volumina integra ad nos peruenissent. Verum Iustinianus, instituto rei literariae oppido quam perniciosо, pro integris operibus lacinias quasdam & excerpta nobis transmisit, quae recentioribus seculis immensam commentariorum molem pepererunt. Cum vtique longe satius fuisset, veterum ICtorum scripta, erudita sane & magno studio elaborata, euoluere, quae vniuersa non vnus ex recentioribus

 scriba-

ſcribacitate ſua aequauit aut ſuperauit, quam per inexhauſtum commentariorum oceanum iactari. Et veterum monumenta integra, ſua luce velut radiantia, parciorem longe recentiorum operam admiſiſſent. Fatendum tamen eſt, quicquid adhuc Romanae Iurisprudentiae ſupereſt, iuri naturali plurimum lucis attuliſſe, non ſolum quia iſti magnopere curae fuiſſe adparet omnia ad rectam rationem & aequitatem reuocare; ſed etiam quia plurima ad paediam iuris naturalis ſpectantia ab ICtis Romanis luculenter fuere pertractata. Quantamcunque tamen laudem Romano iuri tribuamus, fatendum vtique eſt, peculiari adhuc diſciplina iuris naturalis opus fuiſſe, ſiquidem doctrinae morali ſua conſtare debebat perfectio. Nam nec omnia, quae ad paediam iuris naturalis pertinent, in iurisprudentia Romana ita accurate, prout par erat, deducta inueniuntur; & cum ibidem naturalia poſitiuis & quae ex peculiari indole Reipublicae Romanae proueniunt, immixta ſint, iſta vtique liquido diſcernere non poterit, niſi qui aliunde hauſerit, qua nota haecce ab illis dignoſcantur.

§. IV. Veterum Philoſophorum monumenta non paucas quidem ſententias continent ad ius naturae illuſtrandum facientes; vt tamen longe minoris ſint, quam expectari ab illis par erat, quibus haec praecipua eſſe opera debebat, mores hominum ad legem naturalem formaſſe. Neque iſthunc veterum defectum ſuppleuerunt, qui proximis abhinc ſeculis Philoſophiae ſtudium profeſſi ſunt. Cum enim inter diuerſas veterum Philoſophorum ſectas Stoicorum placita, nonnullis emendatis, in ſolidum iuris naturalis corpus facillime videantur potuiſſe componi, iſtis neglectis ſola Ariſtotelis dogmata in ſcholis rerum potita ſunt. Cuius viri admiratio neſcio quo fato per complura ſecula gentem ſcholaſticam ita velut attonitam reddidit, vt nihil perfectius ab humano ingenio proficiſci poſſe crederent, & ſummus eruditionis apex haberetur, iſtius ſcripta poſſe interpretari. Equidem quin inter ſumma ingenia, quae vnquam innotuerunt, Ariſtoteles ſit referendus, nemo talium rerum intelligens abnegauerit. Dicere tamen, ab eo caeteris nihil relictum, quo vlterius progrederentur, & in Creatorem iniurium, & in tot ſecula contumelioſum fuerit. Ne de aliis partibus Philoſophiae quid dicam, ſane ipſius Ethica, ſi ſeponas, quae de principiis actionum humanarum traduntur, vix aliud quam officia ciuis cuiuſpiam Reipublicae Graecanicae continere videtur. Sicuti & in politicis maxime prae oculis inſtituta Graecarum ſuarum ciuitatum habuiſſe, earumque libertatem cum primis aeſtimaſſe ipſum adparet; qui grauis eſt defectus diſciplinae vniuerſi generis humani vſibus inſeruiturae. Id quod peculiari ſcripto deducere animus erat, ni ingruens calumniatorum importunitas alio cogitationes auertiſſet, & alacritatem meam non parum refrigeraſſet. Cur enim me ſcribendo defatigem, ſi nullum aliud laboris praemium apud me manet, quam vt latratores a fama mea depellam.

§. V. Ne igitur res literaria diutius nobiliſſimam iuris naturalis diſciplinam deſideraret, prius effecit vir incomparabilis *Hugo Grotius*; tunc temporis otio literiſque abundans in Gallia, quae in patria male habitum humaniſſime exceperat, idque inſtigante potiſſimum *Nicolao Peireſcio*, celeberrimo illo literato-

ratorum fautore & ἐργοδιώκτῃ. Quem tamen vt de eiusmodi opere concinnando cogitationem ſuſciperet, monitum fuiſſe crediderim iis, quae a ſapientiſſimo *Bacone*, Angliae quondam Cancellario, ſuper augmentis ſcientiarum tradita ſunt. Hic enim vir praecipue noſtro ſeculo velut claſſicum ceciniſſe, & ſignum ſuſtuliſſe videtur, vt in rebus Philoſophicis aliquid vlterius & exquiſitius inueſtigaretur, quam quo hactenus ſcholarum parietes reſonuerant. Sic vt ſi quae eſt pulchrius noſtro tempore efflorеſcentis Philoſophiae gratia, iſti viro non minima ex parte debeatur. Accinxit porro ſeſe *Grotius* ad moliendum opus, in quo nulla priorum veſtigia ipſum regebant, admiranda inſtructus ingenii & iudicii felicitate, pari ſcientia literarum ſacrarum, iuris ciuilis, omnigenaeque eruditionis, & infinita lectione. Velut tamen diffiſus vniuerſam diſciplinam primo conatu abs ſeſe exhauriri poſſe, ita titulum operis temperauit, vt ne eidem temere imperfectio poſſet obiici. Caeterum quo adplauſu iſtud opus apud ſolidae eruditionis aeſtimatores receptum ſit, memorare nihil attinet. Et quantamcunque alii culturam aut polituram diſciplinae iuris naturalis addiderint, *Grotii* luminibus haud quidquam obſtruent, vt vt ab ipſo ſpicilegium haud ſpernendum ſequentium ingenio & induſtriae fuerit relictum. Neque eo minus illuſtre opus ſuos paſſum eſt manes. Cum enim vir iſte nulli inter Chriſtianos ſectae ita rigide ſe videatur addixiſſe, niſi quod ad illos proxime accedat, qui Arminiani audiunt; eoque fuerit ingenio, vt propter diſcrepantes opiniones non ſtatim in partes diſcedendum arbitraretur: a ſacri cum primis ordinis hominibus ſat aſpere acceptus fuit. Nam a Pontificiis quidem eiusdem opus inter libros prohibitos eſt relatum, non tam ob ea, quae ipſorum placitis circa religionem diſſona continet, quam quia in vniuerſum ſolidior Philoſophia moralis rationibus regni tenebrarum aduerſatur; cum alias facile fuiſſet medicinam facere reſectis materiis Theologicis. Sicuti a noſtratibus hominibus factum eſt, qui contenti errores notaſſe, veris debitam aeſtimationem ideo non detraxerunt. Cum praeterea in opere tam denſis ſententiis conſerto non poſſint non plurima occurrere, quae vel dubii quid, vel obſcuri videantur habere: iſtis fulciendis aut illuſtrandis, ſimulque emendandis, quae & illum hominem fuiſſe arguant, nonnulli commentarios adornare inſtituerunt. Quos inter praecipue *Boeclerus* iudicium attulit & doctrinam Grotiano opere parem. Sed & aliorum vnus & alter operae pretium fecit non ſpernendum. Auſi tamen ſunt etiam in publicum commenta ſua protrudere homines adoleſcentes, aut leuiter literis tincti, aut non niſi nugis Sophiſtarum innutriti; quos non pauci alii videntur ſecuturi, qui & ipſi par ius ſibi credent perituræ non parcere chartae. Vt plane metuendum ſit, me ſucceſſu temporis tot in *Grotium* commentarii, quot in *Petrum Lombardum* aut *Inſtituta Iuris*, enaſcantur. Quorum moles tamen neque *Grotio* multum lucis, & diſciplinae iuris naturalis plurimum remorae adfert, colliſis inter ſe ipſis Commentatoribus, & lite orta non tam de veritate, quam de ſententia *Grotii*, denique nouis ſubinde exortis ſcriptoribus, qui in priores commentarios commententur.

§. VI. Post *Grotium* circa ius naturale operam quoque poſuit *Thomas Hobbes*, vir ſummo ingenii acumine; qui vti ipſe ſtudiis mathematicis innutritus

tus erat, ita & ἀκρίβειαν demonſtrandi mathematicis vſitatam doctrinae moralia accommodare, licet non vsque quaque modo ſcholaſtico adornatum, laborauit. Cui fini etiam certam doctrinae ſuae hypotheſin ſubſtrauit, in quam vltimo demum demonſtrationes ipſius reſoluerentur. Arriſit autem ipſi potiſſimum vetus *Epicuraeorum* hypotheſis, vel genii conuenientia, vel quod eam in praxi ciuitatum, omnia fere ad ſui conſeruationem & vtilitatem referentium, conſpiceret; vel etiam, quod aliquando ſuſpicatus ſum exemplo & aemulatione viri amiciſſimi *Petri Gaſſendi*; qui cum in Phyſicis maxime Epicuraeorum dogmata recolenda ſuſcepiſſet, *Hobbes* eiusdem in moralibu stradita nouo ſchemate induta in theatrum orbis eruditi producere inſtituit. Ni malis dicere, ipſum vim ingenii oſtentare voluiſſe, ſuſcepta defenſione hypotheſeos tam exoſae vulgo, & paradoxae. A quo non multum abit, quod *Sereniſſimus Magnae Britanniae Rex* ante aliquot annos *Samueli Sorbierio* de hoc *Hobbeſio* dixerat: *ſe illo viro vti in vicem vrſi ad moloſſorum vires tentandas & acuendas.* Quicquid huius ſit, id ſane adparet, hoc praecipue ipſum agere, vt poteſtatem regiam aduerſus turbulentos homines, qui tunc Angliam ſub obtentu libertatis grauiter exercebant, aſſereret, ſimulque ius circa ſacra ſummo imperio ciuili aduerſus fanaticos vindicaret. Quod inſtitutum vti in ſe quidem magnopere probandum eſt, modo iſthoc ius legitimis terminis coërceatur: ita ferri plane non poſſunt, hypotheſis ipſius ita crude aſſumta, & quae eidem ſuperſtruuntur dogmata quaedam, a ſana ratione abeuntia, & non exiguam labem rebus humanis inferre idonea. Ne de iis memorem, in quibus circa religionem Chriſtianam a vero ſenſu diuinarum literarum diuerſus abit; quibus deſtruendis operam impendere aliorum eſt. Neque tamen quisquam rerum intelligens inficias iuerit, inter multa mala reperiri quoque plurima exquiſite bona, & quantiuis pretii; & illa ipſa, quae ab eo falſa traduntur, anſam praebuerunt ſcientiam moralem & ciuilem ad faſtigium perducendi, ſic vt de non paucis, quae ad perfectionem iſtius faciunt, vix cogitare alicui in mentem veniſſet, absque *Hobbeſio* ſi fuiſſet. Caeterum oppugnatus eſt iſte tum a ſuae nationis hominibus, tum ab aliis, qui tamen non omnes parem ingenii laudem eo nomine adepti ſunt. Quantum tamen mihi conſtat, ipſius hypotheſin inter Anglos ſolidiſſime deſtruxit *Richardus Cumberlandus*, libro erudito & ingenioſo *de Legibus Naturae*; ſimulque aduerſam hypotheſin, quae ad Stoicorum placita proxime accedit, firmiſſime adſtruxit; quorum vtrumque & mihi propoſitum fuit. Et fateor me magnopere gauiſum, cum id ſcriptum in diuerſa terrarum parte eodem anno prodiiſſe conſpicerem, diſpari quidem facie adornatum, ſed quod tamen eandem mecum hypotheſin aſſereret, & pleraque a me in *Hobbeſio* notata deſtrueret. Nec ideo alterutrius noſtrum opera minoris eſt, cum vterque praeter illa communia etiam peculiaria quaedam habeat: nec minus dexteritatem ſuam adprobet iaculator, qui eundem cum altero ſcopum eodem tempore tetigit. Quid praeterea intra proximos abhinc annos in noſtra diſciplina elaboratum ſit, inſigne momentum eidem afferens, ob itinera bello heic loci, vbi iſthaec ſcribo, fere intercluſa nondum videre contigit.

§. VII.

§. VII. Qvid caussarum me impulerit, vt & ipse circa excolendum ius naturale operam nauarem, in praefatione Operis mei satis exposui. In quo id praecipue me egisse adparet, vt quantum ingenio adsequi possem, omnia, quae ad disciplinam iuris naturalis pertinent, complecterer, & in ordinem non hiulcum aut salebrosum digererem. Tum vt omnes controuersias Theologicas ab eadem sequestrarem, ipsamque ad captum vniuersi generis humani, quod circa religionem in diuersissimas opiniones discessit, accommodarem. Id quod etiam solicite video egisse *Richardum Cumberlandum*, vt vt ipse professione Theologus esset. Scilicet quod nunquam natiuo nitore exsplendescere, & tranquilla velut pace laeta efflorescere queat haec disciplina, ni supra istas tempestates subducta fuerit. Praesertim cum viri eruditi iniquissima lege cum talibus congrediantur, qui vel affectibus vel inscitiae suae tam venerabilis vocabuli auctoritatem circumponere soleant, & non contenti super veritate inquisiuisse, omnibus viribus ad opprimendos aut infamandos suos aduersarios connitantur, quos rationibus sese superaturos desperant. Eo molestius iniquitatem sortis meae fero, quod cum omni studio id egerim, vt Theologis amicis vterer, ab illorum vno & altero potissimum initium sit factum calumniarum, quibus loca quaedam libri mei exagitata sunt. Neque sermo mihi est de *Iesuitenis Viennibus*, qui librum meum ad ipsos perlatum in publico mercatu Viennae vendi prohibuerunt, vt vt, cum super hoc facto interrogarentur, nullam idoneam eius prohibitionis caussam afferre possent. Nam id mihi apud sapientes bonosque commendationis efficacissimae loco est, quod istis hominibus mea scripta inuisa sint, vtpote quae cum rationibus regni tenebrarum, cuius ipsi columina sunt, hautquidquam congruunt. Sed super importunitate vnius & alterius ex nostratibus queror, quibus licet verba ac mentem meam sat perspicue explanauerim, & quam longe absim ab illis opinionibus, quas mihi affingere non verecundantur; tamen velut aures oculosque ad meam responsionem obturassent, ita coeptam semel criminationem pertinaciter coccyssare pergunt. * Igitur & veritatis & aestimationis meae asserendae caussa visum est, hanc quoque operam suscipere, & denuo praecipua quae aduersus librum meum obiecta sunt, quantum quidem eorum in notitiam meam peruenit, explanare & diluere. Quo ipso aequos doctosque rerum censores manifeste perspecturos spero, si qui deinceps in me clamare perrexerint, id non aliam ob caussam fieri, quam quod per improbam & impudentem iniuriae continuationem obtenturos sese arbitrentur, vt ne iniuriam intulisse videantur. Mihi tamen hac opera defuncto fas deinceps erit, calumnias istas negligere, & qui resipiscere nolint, maleuolos liuori suo immersos despicere. Cum enim in mea potestate non sit, vt isti bonam mentem habeant propriam, caussa non est, quare me vlterius torqueam. Quin & infinitus iuxta atque inglorius labor foret, tantum scalpere, quantum isti homines pruriunt.

* *

CAPVT II.

DE NOVITATIBVS PHILOSOPHICIS.

§. I.

Recepta sunt inter homines certa quaedam vocabula, odiosam alicuius rei notationem habentia, quibus istas velut per compendium, & citra allegationem alterius rationis damnari moris est. Ex quo genere etiam vocabulum *Nouitatis* est, quo illi qui in magistrorum suorum verba iurarunt, aut receptis semel opinionibus mancipio sese addixerunt, magno cum supercilio proscribere solent, quicquid ab ipsorum sacrosanctis traditis discrepauerit. Cum enim se solos in possessione veritatis, omnibus numeris absolutae, constitutos arbitrentur, & veritatem vniformem esse tralatitium sit, eo ipso grauiter antea sibi incognita notari arbitrantur, si ea noua sibi videri pronuncient. Sic Pontificiis ad dogma aliquod damnandum sufficit, id haereticum declarasse. Sic inter opifices, qui in ipsorum tribum receptus non est, certo conuicio notatur, vt vt alias sit callentissimus.

§. II. Videamus igitur, num ipsa nouitas in se aliquid vitii aut falsitatis contineat. Nouum aliquid duplici respectu dici potest, vel quod id recens exsistere coeperit, vel quod nuper in notitiam eius peruenerit, a quo nouum adpellatur. Priori respectu nouum esse, in se quidem nihil plane vitii habet; imo nouitatem, quae quidem cum bonitate coniuncta est, peculiaris sua comitatur gratia. Ast qui ideo doctrinam aliquam vitiosam velit declarare, quod noua sibi videatur, illi hoc primo demonstrandum fuerit, eam, quam ipse hactenus possedit scientiam, non veram modo esse, sed etiam omnibus numeris absolutam, ita vt nil melius inueniri, aut eidem addi queat. Alias enim tyrone aut semidocto, etiam quae eruditis protritissima sunt, noua ac mira videntur. Ast quis erit ita sibi Suffenus, vt tam perfectam rerum philosophicarum scientiam sibi arrogare praesumat? Quantum est quod scitur! quantum est quod nescitur! Igitur mittamus quaerere, quam noua aut vetus aliqua sit doctrina, & illud vnice inuestigemus, quam vera aut falsa eadem sit. Et vero mirum est extare adhuc, qui ex nouitate in rebus philosophicis inuidiam alicui mouere aggrediatur, cum constet, quam multa veteribus ignorata recentium, & nostri seculi felicitas aut industria in Medicina, Astronomia, Mathesi, rebus naturalibus eruerit; imo quam ad plura noua inuestiganda doctissimi viri sub patrocinio & auspiciis maximorum Regum & Principum quotidie adhuc connitantur. Imo ex nouis illis Catonibus libenter quaesiuerim, si quis loci alicuius ex sacris Scripturis nouam interpretationem eruerit; quam genuinam esse liquido

liquido demonstrare queat, an non isthaec omnino sit admittenda, & vetus hactenus recepta, repudianda? Sane si quis istam solo nouitatis nomine repudiauerit, satis indicat, magis sibi cordi esse hominum errantium auctoritatem tueri, quam Dei & veritatis genuina effata amplecti. Sed nimirum in aperto est, quod noua dogmata, priusquam vsu recepta fuerint, grauem saepe oppugnationem sentiant, id a veteribus Ludimagistris oriri; qui non solum inuidia flagrare solent aduersus recens inclarescentia ingenia, tanquam luminibus suis obstructura; sed etiam ad auctoritatem hactenus partam defendendam necessarium vident omne illud opprimere, quod ab ipsorum scitis discrepat. Noua enim doctrina recepta, ipsi dictatura hactenus possessa deiiciuntur, &in Caeritum tabulas referuntur. Tum ab ipsis praelecta & commendata compendia, manualia, tabellae, synopses, & quae vestiuo titulo Vademecum superbiebant, ad piper relegantur. Inprimis vero grauissima tunc strages incumbit collegiis manuscriptis, quibus excipiendis miseri adolescentes tantam atramenti vim profuderant. Ex quibus etiam ratio patet, quare nouae doctrinae apud iuuenes maxime adplausum inueniant. Nimirum quia ipsi non solum gloriae cupidi sunt, & scientia nondum protrita ostentare se gestiunt; sed etiam quia a praeconceptis opinionibus vacui nondum mentem suam in certam partem flexerunt; & praecipue quia existimationis istorum nihil interest, an vetus doctrina collabatur, cui ipsi nondum nomina sua dederunt. Multo minus autem reprehensionem meretur illa nouitatis species, quae non tam consistit in nouis veritatibus eruendis, quam in veteribus expoliendis, ac concinna methodo adornandis, aut qua disiectae hactenus & confusae res in formam artis digeruntur, & demonstrationibus stabiliuntur; modo dignum sit opera, quod hactenus receptis superadditur. Talis enim labor in re literaria eandem laudem habet, ac si a magistratibus viae publicae muniantur, remotisque salebris atque ambagibus eaedem planae & directae reddantur.

§. III. Atqui, reponunt aliqui, qualiscunque nouitas non in religione solum, & Republica, sed in re literaria & Philosophia motus & turbas solet excitare; eoque satius fuerit, iamdudum tritam viam placito tenore decurrere. Saepe enim veteres opiniones & antiqua instituta ita penitus animis hominum sunt inolita, vt etiam meliora introduci citra graues motus, ingentia mala producere idoneos, nequeant. Enimuero vti per minutae imperfectionis correctionem grauissima incommoda excitare, & lippitudinem eruto oculo curare absurdum fuerit: ita superiori seculo cum instauratores purioris religionis iudicarent, errores, qui receptae tunc religioni admixti erant, exitiabiles esse, non ideo omiserunt eosdem impugnare & exturbare; etiamsi facile prospicerent, isthanc etiam in melius mutationem citra graues motus non perficiendam. Sic in republica rectores quaedam vitia inueterata quietis causa saepe tolerant; sed vbi ea demum in exitium publicum eruptura videntur, periculis per ipsa pericula medicinam facere non dubitant. Quae autem in re literaria & Philosophica emergunt nouitates saepe strepitum excitant, sed qui fere vltra nubeculam pulueris scholastici, & λογομαχίαν non procedit. Atramenti plus in hisce

bellis, quam ſanguinis effunditur; & poſtquam ſcommata, cauillationes, conuicia, clamores, & reliquus adparatus vmbratici Martis eſt abſumptus, vltro malacia redit. Et vbi rixae iſtae Reipublicae moleſtae coeperint eſſe, facillimum eſt eas iniecto leui puluere, ſicut apum praelia, ſedare. Quod ſi a partibus nouitatum veritas ſtet, multoque magis ſi emolumenti quid in genus humanum exinde prouenire ſit aptum, veſaniae proximum fuerit, ſolertibus ingeniis torporem imperare, & eximia Creatoris dona abdicare ideo tantum, ne alicui veterum naeniarum cantillatori bilis moueatur. Ac ſi, qui ſuperiore ſeculo elegantiores literas inſtaurabant, magnopere curaſſent, quid *Magiſter Ortuinus Gratius* & id genus obſcurorum virorum indignaturi eſſent, barbaries forte in hunc vſque diem Europam ſepultam teneret. Quod ſi alicui graue videtur, tabellas & compendia, tanto adplauſu hactenus celebrata, iuuentutis manibus excuti, receptis nouis libellis, ei cogitandum fuerit, valde inſolens eſſe, cum tempus edax rerum & inuidioſa vetuſtas nobiliſſima humanae induſtriae opera deſtruat, tabellas iſtas indignari, ſi in puluerem, ex quo ſuccreuerunt, reuertantur; cum & nouos libellos, qui veteres nunc eiiciunt, deinceps idem fatum ſit manſurum, proueniente felicioris ingenii foetu.

§. IV. INSTAT tamen FRIDERICVS GESENIVS *Garlebienſium Superintendens;* Philoſophiae Carteſianae nouitates omnem paene Europam perturbaſſe, eoque ex *praepotentiſſima Batauia* & *munitiſſima Heluetia* fuiſſe proſcriptas: idemque meis nouitatibus fieri debere contendit. Ad quod repono; ſi quid in quacunque parte rei literariae minus recte ſeſe habeat, eius negotii curam nemini minus competere, quam *Geſenio:* qui quanta dignatione inter ſuos ſit, documento eſſe poteſt, quod Superintendens Lipſienſis ante paucos annos defunctus ad iſtius nugax & maledicum ſcriptum ſub nomine ſeruuli ſui, qui ſpurius erat, reſponſum edi curauerit; adeo indignum ipſum ducebat, qui cum honeſto viro ſcriptionis commercium intercederet. Deinde non video, quare mihi praeiudicio ſit, quod in Carteſium alicubi ſtatutum eſt. Sane non omnes in Philoſophia nouitates, ſed Carteſianae duntaxat notatae ſunt. Quae autem a me circa ius naturale expoliendum tentata ſunt, e Carteſianis principiis hautquidquam profluxere; neque cum ipſius Philoſophia quidquam commune habent, niſi quod vtrinque auctoritati veterum magiſtrorum parum defertur, qua firmis rationibus non ſubnituntur. Quod ſi autem nonnulli Carteſianae Philoſophiae ſectatores quaedam dogmata ciuitati Theologicae hactenus adſcripta ſolicitare coeperint, ea primo non Philoſophiae culpa eſt, ſed hominum eadem abutentium. Deinde & illud prius diſpiciendum erat, num dogmata a Carteſianis in dubium vocata fuerint vere Theologica, ſeu quae ſedem & fundamentum ſuum in expreſſis ſacrae Scripturae dictis habeant, an vero ex eo ſint genere, quae ex Philoſophia Ariſtotelica, aut Scholaſticorum commentis in ſyſtemata Theologica irrepſerunt, eoque Theologicam ſanctimoniam non ſua indole, ſed per diuturnam vſurpationem obtinuerunt. Nam priorem veritatem ſolicitare impium fuerit. Quae autem ad poſterius genus pertinent, vbi a veritate abierint, ſub examen reuocare non magis nefas fuerit, quam

quod

quod superiori seculo purae religionis instauratores magnam vim traditionum & commentorum humanorum e Theologia exturbarunt. Quin si quis cordatus & solide doctus manum admouere velit, non paulo spissius volumen de abusu vulgaris Philosophiae posset conscribere, quam *Samuel Maresius* de Cartesianae Philosophiae abusu, intra quindecim dies consarcinauit. Facit quoque heic illud BACONIS Noui Organi L. I. c 65. *Pessima res est errorum apotheosis; & pro peste intellectus habenda est, si vanis accedat veneratio.* Praeterea nescio, quas turbas memoret Praesul Garlaeanus, per omnem paene Europam ex Philosophia Cartesiana exortas. Sane de bellis, aut seditionibus aut insignibus mutationibus in religione aut Rebuspublicis ex eo fonte scaturientibus ne fando quidem auditum est. Ridicule autem inter turbas Europae refertur impotentior rixa quorundam ludimagistrorum, aut pueriles factiones scholarium, pro auctoritate praeceptorum verbis, aut quandoque pugnis decertantium. Quod enim tanto cum clamore inter istos homines res geritur, in causa non est materiae grauitas, sed plerumque inexpugnabilis illa peruicacia scholasticis ingeniis vsitata, qualemcunque opinionem adhibito omni iracundiae instrumento defendendi. Sed neque auditum mihi vnquam est de interdicto aliquo ordinum generalium apud Batauos, quo Philosophia Cartesiana e Republica proscripta fuerit; cum eam vnus & alter ibi publice docere aut profiteri non vereatur. Et si maxime tale quid promulgatum fuisset importunitate eorum, qui quod iuuenes didicerant, senes dediscere nolebant; tamen nescio quodnam ea res veritati praeiudicium afferre queat, aut quid decreta Ordinum Hollandiae, aut magistratus Heluetiorum contra naturam rerum, sanam rationem & experimenta faciant. Equidem facile largimur, Batauiam esse *praepotentissimam* & Heluetiam *munitissimam.* Sed num aut istius classes, aut huius montes aliquid momenti habent ad hoc, vt Sacerdotes earum regionum quam dexterrime de Philosophia iudicasse censeri debeant? Enimuero quid Cartesianae Philosophiae fiat, me quidem nec tangit, nec angit. Et si qua parte illa a rerum natura & ratione abit, recte impugnatur; quae cum vtraque conueniunt, suos reperient defensores quantoscunque clamores & Scholasticorum mancipia tollant. Eo minus autem aliquis abusus in Theologia ex nostra doctrina metuendus est, quod ego non solum eandem omni studio a controuersiis Theologicis remoueam, sed & expresse protestatus sim, ea, quae a me de natura poenarum traduntur, ad tribunal humanum duntaxat pertinere, non autem ad tribunal diuinum; eoque iustitiam, quam homo in hominem exercet, & iustitiam diuinam haud quidquam eodem modulo metiendam. Seu vt apertius dicam, articuli fidei de lapsu Adami, peccato originis, satisfactione Christi, fide, iustificatione hominis, & similes non magis ex disciplina Iuris naturae, ad captum omnium gentium adornata, diiudicari possunt aut debent, quam mysterium Trinitatis ex Physica.

§. V. NON minore animi ardore nouitates Philosophicas impugnat *Valentinus Velthemius*, Professor Ienensis, cui magni instar piaculi habetur, quod ego id agere videar, vt Moralistae & Scholastici manibus iuuentutis studiosae excutiantur. Inde acri instinctus oestro non ita pridem in promotione Magi-

ſtrorum orationem recitauit *de Laudibus Scholaſticorum*, quae, ſi digna tractatio acceſſiſſet, ob argumenti cognationem locum merebatur inter ludicras illas Eruditorum declamationes, puta, *Maioragii* de Luto, & *Danielis Heinſii* de Pediculis, & ni fallor Paſſeratii de laudibus Scabiei. Atque vt erudito ſeculo ſaliuam moueamus, locum ex illa declamatione adducemus, ex quo ſimul ſtratagema iſtius hominis, quo ingens cauſae ſuae praeſidium ſibi comparatum it, adparet, dum caniculae inſtar caudam ſub aluum deflectentis Theologorum pedibus adrepit. Cum igitur plurima ſuper argumento ſuo acerrima faucium contentione vociferatus eſſet, demum adiungebat: *Sed ne cum turba nobis res ſit, demus ei aduocatum, & quem alium, quam qui nouiſſime opus de Iure Naturae conſcripſit.* Et poſtquam verba ex praefatione operis mei huc ſpectantia recitaſſet, pergebat: *Vos venerandi mei Praeceptores Theologi, vos inquam rogo, vos obteſtor, eloquamini, per Deum eloquamini, an Moraliſtarum Princeps Thomas, Metaphyſicorum Papa Suaretz, Molina, Vaſquetz, Valentia, Conimbricenſes, Sanchietz, & beatus Stahlius noſter Scriptores aeternitate digniſſimi, nugas duntaxat venditauerint.* Vbi non poſſum quin maximas agam gratias *Velthemio*, quod ita ingenue arcanam, ac praecipuam cauſam prodiderit, ob quam tantos clamores iſti homines in me ſuſtulerunt. Scilicet quia aegre ferunt illi, qui omnem aetatem in Scholaſticorum lacunis contriuerunt, in votis mihi eſſe, ab orthodoxa iuuentute limpidos Doctrinae moralis fontes adiri. Quid enim in hoc genere praeſtabilius a me poſſet effici? De caetero quo minus elogiis Scholaſticorum oppido quam frigidis immoriatur *Velthemius*, ego quidem minime omnium inuideo. Habeat ille ſecum ſuas delicias, ſeruetque ſepulchro; gaudeant ſimilibus labra lactucis, conſeneſcat in nugis, denique vel viuus ob propagatum barbariei regnum in Beatorum claſſem tranſcribatur. Maiorem ſane mihi adplauſum apud ſolide eruditos polliceor, ſi Scholaſticos dixerim tractare Doctrinam barbaris vocabulis, friuolae ſubtilitatis ſpeculationibus adornatam, ſcientiae proficue inanem, aſtutiſſimo conſilio nutritam ad otioſa ingenia vanis diſputationibus diſtinenda, vt a ſcrutandis diuinis literis, ſolidaque eruditione, ſimulque fraudibus regni tenebrarum perſpiciendis remouerentur. Quae non ſolum per ſe nihil ad culturam aut decus vitae confert; ſed & peſtilentiſſima eſt, dum bonas & vtiles literas ſuffocat, ingenia vana ſcientiae perſuaſione diſtendit, veraeque ſapientiae incapacia reddit. Qua denique ſola qui imbuti ſunt, ne hilo quidem meliores, prudentiores, rebus gerendis aptiores, aut circa ſolida rerum diiudicanda perſpicaciores redduntur. Quin obſeruatum eſt, eorum, qui vnice iſtis nugis immerſi ſunt, ingenia velut ſideratione afflari, vt & circa tractanda ſolida & ſeria longe ineptiores, & in conuerſatione actuque communis vitae longe ſint intractabiliores, quam illi, qui ſola natiua ingenii bonitate ſubnixi nunquam literas attigerunt. Sic vt reuera praeſtet omnes literas neſcire, quam nihil praeter Scholaſticos noſſe. Et mirum quam miſere liberalitatem ſuam collocent Principes, qui ſtipendiis eiusmodi homines alant, per quos iuuentus nihil ſapere diſcat.

§. VI. Atqvi ad venerandos Theologos prouocat *Velthemius*, qui ſane Scholaſticam Philoſophiam nauci non faciunt, quippe abſque qua negant ſe cum

cum Pontificiis disputare posse. Ad hoc terriculamentum, quod velut caput Gorgonis mihi ostentatur, repono; mea parum interesse, quam sordida veste illi suam Theologiam adornent. Nam ex eo nequaquam consequitur, disciplinam Iuris naturalis iisdem quoque pannis inuoluendam. Neque enim mihi propositum est cum Pontificiis disputare, sed ius omnibus gentibus commune tradere ex principiis ad omnium hominum captum accommodatis. Neque inuenta est nostra disciplina, vt disputanti materiam praebeat, sed vt actiones ac negotia tum singulorum hominum, tum integrorum populorum ad eandem exigantur. Neque tam præclare de morali Philosophia meriti sunt isti Scholastici, vt quia e re ipsorum fuit heic nugari, nobis quoque in eorum gratiam necessario nugandum sit. Denique nulla me causa tam abiecte de me sentire cogit, vt non ex meo potius iudicio disciplinam Iuris naturalis tractare debeam, quam ex supercilio eorum, quorum sputa *Veltbemius* lingit. Præsertim cum nec illa ratio omnibus cordatis probetur, quare in Academiis orthodoxis fouenda & propaganda sint Scholasticorum commenta, quod alias cum Pontificiis disputari non possit, & hoc ipso natiuam Theologiae faciem non quidem fuco, sed illuuie & squalore deformari necessum sit. Cui enim fini cum hisce disputare volunt? An vt ex istis suffragia & testimonia pro firmandis nostris dogmatibus petant? Atqui hoc leui & superficiaria eorundem euolutione obtineri potest, & quae haud quaquam legentis animum aut dictionem tinctura sua inficiat. Illis ipsis tamen suffragiis neque nobis opus est ad veritatem nostram adstruendam, neque operae pretium sit circa conuincendos aut conuertendos, & velut propriis telis conficiendos Pontificios. Sane *Luthero* nostro, & aliis purae religionis instauratoribus, de hac methodo Papatum subruendi in mentem non videtur venisse, qui dictis sacrae Scripturae maluit rem gerere, quam disputationibus Scholasticorum, quos Sophisticarum vocabulo notare solenne ipsi est. Quique satius duxit, Theologiam plano & perspicuo modo ex diuinis literis proponere, quam barbarie & obscuritate dictionis, aut Sophismatum importunitate cum aduersariis certare, aut disputationem a solidis & perspicuis rebus ad intricata otiosorum aut astutorum hominum commenta ventilanda transferre. Neque vnquam videtur iste vir credidisse, vt quis nugatorem conuincat, necessum esse cum nugis istius se conformare; aut aciculis in hostem pugnandum, vbi gladii & tormenta ad manum sunt. Et sane superfunctorie admodum rimati sunt compagem regni Pontificii, qui putant, detrimenti quid posse eidem inferri, si quis disputandi & sophisticandi dexteritate ipsorum Doctores Scholasticos excelluerit. Quin & animaduersum est, ex quo tempore quidam nostratium Theologorum istis Scholasticis pretium aliquod ponere coeperunt, neque in uniuersum eosdem cum *Luthero* inter σκύβαλα numerarunt, res nostrae religionis subinde in deterius iuisse, Pontificios contra fines suos promouisse, & ad recuperanda, quae quondam amiserant, non parum spei concepisse Quod si tamen quis sit Theologus, qui ad perfectionem muneris sui Scholasticis se carere non posse persuasus sit, ei quidem ego suas delicias minime omnium inuidebo, sed vnum tantum ab ipso rogo, ne mihi irascatur, si ego vetus & mucidum fermentum ex doctrina morali, eiusque praecipua parte, disciplina nimirum Iuris naturalis, excesse iubeam.

CAPVT

CAPVT III.

DE STATV HOMINVM NATVRALI.

§. I.

Inter ea, quae a maleuolis meis ſecus intellecta inclamandi & culumniandi occaſionem arrepta ſunt, primum videntur locum occupare quae ſuper ſtatu hominum naturali a me tradita ſunt. Cum enim iſti neque quid ſtatus naturalis a me vocitaretur, aut quibus limitibus eius conſideratio includeretur, accurate attendiſſent, neque de ipſo aliquid in libellis moralibus, ſi quos euoluerant, legere ſe meminiſſent; in eam prolapſi ſunt opinionem, quaſi ex Theologia mutuo ſumpta ea dogmata forent, & quaſi de primaeua conditione protoplaſtorum in Paradiſo mihi ageretur. Eoque cum mea tradita de ſtatu hominum naturali a primaeua conditione Adami multis modis abire viderentur, grauiſſimorum me errorum eſſe reum atrociter vociferari coeperunt. Enimuero vel ex ſolo hoc ſpecimine conſtare poteſt, quam dura ſit conditio ſcriptorum, ad quae cenſenda homines ſemidocti, & liuore in ipſorum auctores tumidi prouolant: qui licet apud ſapientes turpiſſime ſe proſtituant, apud imperitos tamen & ſui ſimiles indignas ſaepe ſuſpiciones in viros innocentes excitare poſſunt. Vt autem maleuolorum meorum inſcitia eo facilius in apricum protrahatur, pauca quaedam praemittere neceſſum eſt, quae ad caeterarum quoque controuerſiarum enodationem multum conſerre poſſunt.

§. II. Ac primo quidem conſiderare debuiſſent importuni iſti cenſores, quod diſerte in *praefatione Operis mei* profeſſus ſum, & in ipſa tractatione paſſim expreſſi; me diſciplinam Iuris naturalis inſtituiſſe tractare vniuerſaliter, ſeu ita, vt ea foret ad captum omnium hominum & nationum, quamcunque demum circa diuina perſuaſionem haberent. Qua de cauſa etiam quem iuuenilibus annis delineabam libellum, rudimenta huius diſciplinae continentem, titulo *Elementorum Iuriſprudentiae vniuerſalis* inſcripſeram. Eoque talia a me fundamenta huius diſciplinae conſtituenda fuerunt, quae ad captum omnium hominum eſſent, & ad quorum veritatem agnoſcendam omnes homines ope ſolius rationis adigi poſſent. Huius ſphaeram quae excedunt, quaeque ex reuelatione diuina dependent, apud omnes populos non aeque probata aut recepta, velut ſcopo noſtro parum inſeruientia, & ad partem duntaxat humani generis informandam idonea, ſepoſui. Eoque conſulto abſtinui ab illis quae in diuinis literis, rationis ſibi relictae captum ſuperantia traduntur. Caui inquam ſolicite, ne vllam controuerſiam attingerem, quae vel gentiles inter & Chriſtianos, vel inter horum ſectas agitari ſueuerunt. Cum autem doctri-

na

na de ſtatu protoplaſtorum in paradiſo ex ſolis diuinis literis hauriatur, & ex ſolo rationis lumine inueſtigari nequeat; debebant maleuoli ex praeſuppoſitis meis, ac praemiſſa proteſtatione colligere, mihi de ſtatu paradiſiaco ſermonem non inſtitui: neque hunc a me vocabulo naturalis ſtatus deſignari. Quanquam enim apud ſcriptores gentiles, Poëtas cumprimis de aureo ſeculo, & recentis adhuc mundi placida temperie quaedam iactentur, quae multi ex felicitate Adami in Paradiſo detorta autumant: iſta tamen vel ex cerebro Poëtarum plane conficta ſunt, vel ex dulcedine otioſae & diſſolutae vitae interpolata, quae priſcis Graeciae incolis ante inuentas vrbes & leges agitabatur. Sicuti & hodie gentes quam maxime incultae ſuam barbariem politiorum populorum culturae & diſciplinae longe praeferunt. Nam neque in iſta aurei ſeculi felicitate Poëtae vnum duntaxat par hominum, ſed inſignem iam eorum multitudinem vixiſſe memorant; & degeneratio morum, de qua illi canunt; non ad intrinſecam velut labem naturae humanae, ſed ad corruptelam ex praua conſuetudine ortam pertinet.

§. III. DEINDE neque hoc inſuper habendum erat circa alia plus iuſto ſatagentibus, vocabula *naturae* & *naturalis* quam maxime eſſe ambigua. Eoque vti qui iſtis vſurus eſt, in anteceſſum perſpicue definire debet, in quo ſenſu iſta abs ſeſe accipiantur: ita plane abſurdum & malitioſum eſt, limites, quos ſcriptor ipſe ſibi conſtituit, migrare, & diuerſas vocabuli ſignificationes, iisque innixa dogmata nolenti volenti obtrudere. Perinde ac ſi quis ICtos haereſeos arceſſere velit, ideo quod ipſorum de poenitentia in contractibus placita toto coelo diſcrepant ab iis, quae Theologi de poenitentia ſeu conuerſione hominis ad Deum docent: Iam autem manifeſtum eſt, in quam diuerſis diſciplinis, & quam diuerſo ſenſu de ſtatu hominum naturali ſoleat & poſſit agi. Phyſicus ſtatum hominis ſeu conditionem naturalem capit, quatenus is opponitur monſtroſo, diſtorto, mutilo, aut male conformato; Medicus, prout idem morbido contra diſtinguitur. Quidam ex Interpretibus Iuris Romani, quando de ſtatu hominum tractant, diuiſiones hominum vel ſecundum ſtatum naturalem, vel ſecundum ſtatum ciuilem conſiderant. Iuxta naturalem ſtatum conſiderant hominem, prout eſt vel mas, vel foemina, vel hermaphroditus; & prout in vtero adhuc vel extra eum exſiſtit. Sic Theologi, ſi ipſis videatur, ſtatum integritatis poterunt vocare ſtatum hominis naturalem, qui oppoſitus eſt ſtatui naturae corruptae, ſeu in quam genus humanum per lapſum Adami deuolutum eſt. In diſciplina autem Iuris naturalis triplici a me modo ſtatus hominum naturalis conſideratus fuit. Vno modo, prout opponitur ſtatui & conditioni brutorum, per quem homo ſpectatur tanquam eximium prae caeteris animal, inſignibus a Deo praeditum donis, per quae idoneum ſit Creatorem ex operibus ſuis agnoſcere, mirarique, & vitam agere honeſtate ac decoro ordine conſpicuam. Huic ſtatui & conditioni vocabulum naturalis recte tribuitur, quia non ex proprio arbitrio homines ſibi eiusmodi vitam elegerunt & inſtituerunt: ſed ad eam agendam obligatio a Creatore per ipſam natiuitatem iniuncta eſt, ad eamque cognoſcendam ſolum rationis lumen, quod nunc homini ſupereſt, vtique ſufficit, etſi illa vniuerſum hominis officium, quantum ad finem eiusdem ſupremum requiritur,

non plene absoluat. Altero modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur illi culturae, quae vitae humanae ex auxilio, industria, & inuentis aliorum hominum propria meditatione & ope, aut diuino monitu accessit. Ad quem statum designandum supposuimus naturam hominis, qualis ea nunc deprehenditur prauis inclinationibus scatens, & quam summa indigentia, inscitia, atque imbellia comitatur, antequam ab aliis hominibus quid opis ipsi accesserit. Quem statum miserrimum esse propter pauperiem, incultum, inscitiam atque infirmitatem pronunciauimus, si cum eo comparemus commoditates, quae postea ope aliorum hominum aut propriam per industriam nobis accedunt. Quae quidem res ita manifesta est, vt sensu plane destitui eum oporteat, qui ista capere nequeat. Et ne quis arbitretur, in hac doctrina noui quid esse, is expendere poterit dicta S. Scripturae, verbi gratia, Iobi I, 21. Ezech. XVI, 4 5. 6. Eccles. V, 14. 1 Timoth VI, 7. & similia, quae sane homini nascenti non multum splendoris aut opum circumponunt. Potuit autem & huic considerationi hominis vocabulum status naturalis non absurde tribui, quod vtique vsus sermonis communis ferat, naturalia, seu quae per natiuitatem adsunt, contradistinguere iis, quae facto alieno aut proprio post accedunt. Tertio modo statum hominis naturalem consideravimus, prout opponitur statui ciuili, per quem plures eidem summo imperio ciuili sunt subiecti. Iuxta hanc considerationem illos inuicem in statu naturali viuere patet, qui neque communem in terris habent Dominum, & quorum vnus alteri non imperat, aut paret, quique adeo nullo alio vinculo inuicem iuncti sunt, quam quod ex communi humana natura resultat, seu quod alter aeque homo sit atque nos. Et isthunc statum naturalis vocabulo insignire nobis placuit non solum exemplo recentium quorundam Politicorum, sed & quia naturale ei, quod ex facto & pacto humano fluit, opponi vsitatissimum est. Hae igitur considerationes naturalis status quam parum pertineant ad statum Adami in Paradiso, de quo ex sacris literis constat, vel pueri nosse poterant, qui nondum aere lauantur. Quod si autem harum litium auctores excipere velint, se de statu naturali in tabellis suis Ethico-Politicis, & in notis ad easdem MStis nihil legisse, & ne verbulum de eodem apud Metaphysicorum Papam, Cardinales, Acoluthos, Ostiarios & Exorcistas haberi; eoque hoc vocabulo audito statim Paradisum sibi animo obuersatum: scire debebant, foedam hanc esse & plane inexcusabilem praecipitantiam, quod ad censuram ferendam prouolauerint, antequam quod a me & quo fine traderetur, intellexissent.

§. IV. QVIBVS praemissis facile patet, quam malitiose & imperite primus Indicis Architectus *Iosua Schwartzius* mea verba in alienissimum sensum torquere conatus fuerit. Quod licet in *Apologia* mea sat perspicue expositum a me sit: tamen pertinax stupor, aut corrigi nescius calumniandi morbus certorum hominum necessitatem mihi adfert eadem denuo inculcandi; & ad veritatis iubar vltro coecutientibus forcipe palpebras diducendi. Vt igitur repraesentarem indolem status hominum naturalis iuxta secundum modum considerandi, ita disputare incipio L. II. c. 2. §. 2. p. 140. *Si concipiamus hominem in huncce*

huncce mundum proiectum, citra vllam curam opemue ab aliis hominibus accedentem, & prout plurimae partes naturae rerum nondum per industriam humanam ad vsum hominis erant excultae ac dispositae, statum ipsius longe miserrimum fuisse, manifestum est: si vel maxime iam iusta praeditum statura ac robore ponamus, quum primum exsistere coepisset. Ex hisce verbis *Indicis auctor* pro candore suo talem propositionem elicuit: *Docet, illum statum, in quo homo absque vlla cura vel ope ab alio homine accedente consideratur, longe miserrimum esse; ne illo quidem excepto, in quo homo iusta statura ac robore praeditus fuit, quum primum exsistere coepisset, hoc est, statum Adami ante Euam creatam.* Quis non videt, vim verbis iuxta ac sensui meo inferri, & mihi plane Sermonem non esse de Adamo in Paradiso? Sed vt eo clarius ostenderem, qualis esset homo sibi soli relictus, finxi duntaxat, aliquem hominem vndecunque in orbem incultum proiici. Idque ipsum satis inculcaui adhibitis vocabulis *concipiamus*, & *ponamus*; quae vsurpari non solent loquenti de iis, qui reuera exsistunt, sed qui tantum finguntur, seu melioris declarationis ergo supponuntur. Si enim de Adamo sermo fuisset institutus, non opus erat dicere *concipiamus* statum ipsius; qui non fingendus, aut per meram hypothesin assumendus est, sed quem reuera exsistentem in diuinis literis descriptum reperimus. Neque de Adamo pronunciari poterat, quod sit in huncce mundum *proiectus*, quod de tali dicitur, quem vnde venerit nescimus. Adamum autem velut deliberato Dei consilio in mundum huncce introductum nouimus. Sic etiam de Adamo absurde diceretur; *ponamus* eum iusta statura fuisse, cum exsistere coepisset. Hoc quippe non ponendum est, sed certo constat, a Deo non infantem, sed hominem iusta statura praeditum esse creatum. Quam porro malitiose verba mea in aliam structuram transmutantur! Cum enim haec sit mea propositio: Etiamsi iste homo solitarius, vndecunque in orbem incultum proiectus, ponatur fuisse iusta statura, cum coepisset exsistere, eius tamen status erat futurus miserrimus; ex hac *Indicis auctor* talem concinnat enunciationem: Status illius hominis, qui iusta statura erat praeditus, cum primum exsistere coepisset, erat miserrimus. Perinde ac si dicerem: *Schwartzius* etsi togam gerat ad talos descendentem, tamen totus quantus calumniator est; & illud sic inuertere velim; quicunque togam talem gestat, calumniator est. Aut si dicerem: Simia manet simia, etiamsi aurea gestet monilia: ergo qui aurea gestat monilia, est simia. De caetero quod eiusmodi homo, (qualem nos fingimus aut concipimus, vt ostendamus, quid boni homini ab homine accedat,) sit futurus miserrimus, nemo tam stupidus est, qui persuadere sibi possit.

§. V. Nec minus ea verba, quæ dicto loco immediate sequuntur, a *Schvvartzio* male habentur: *Inde licet de originibus primorum hominum sacræ literæ tacerent, tamen ipsa mortalium primaeua indigentia & imbecillitas nobis fidem facerent, primam homines stirpem seruari non potuisse sine peculiari Numinis cura, recentem & adhuc attonitum orbis incolam media vitae necessaria adhibere docentis.* Adparet puto vel mediocriter perspicacibus, hisce verbis continuari hypothesin coeptam, ac satisfieri illi dubio; quomodo iste, qui in mundum

dum proiectus fingitur, in tanta ignorantia & indigentia rerum seruari potuisset? Ad quod hisce verbis respondetur; etiamsi quis sacras literas ignoraret, ex quibus constat, Deum ante & post lapsum singulari cura primos homines complexum fuisse; tamen si quis solo rationis lumine vsus supponat, hominem vndecunque in mundum incultum fuisse proiectum, simulque consideret eiusmodi hominis ignorantiam & indigentiam, non aliter colligere potest, quam impossibile fuisse eum sine peculiari Numinis cura seruari potuisse. Quis non videt, heic per *primam hominum stirpem & recentem orbis incolam* a nobis non intelligi Adamum, sed illum, qui in orbem incultum vndecunque proiectus fingebatur seu supponebatur. Scilicet si quis abstrahat a cognitione ex sacris literis hausta, & super originibus generis humani ex solo rationis lumine meditari incipiat; id sane primo deprehendit, genus humanum non extitisse ab aeterno, sed aliquando initium cepisse, & quidem orbe terrarum iam exsistente. Inde vlterius progrediendo alterutrum praesupponere cogitur, primos illos homines vel infantes fuisse cumprimum exsisterent, vel iusta iam statura praeditos. Vtrisque colligit tanta miseria & inopia fuisse conflictandum, vt pereundum ipsis iterum fuerit, nisi Deus peculiarem eorum curam egisset, quousque eo prouecti forent, vt inuento adparatu aliquo vitae, & iuncta atque communicata ope suae indigentiae succurrere didicissent. Et ad hoc colligendum inducit primaeua mortalium indigentia & imbecillitas, id est, quam indigi iam sint homines & imbecilles, quando recens nascuntur. Quis ita stupidus est, quin intelligat, haec ad Adamum non pertinere? Quanquam nec huic peculiarem Dei curam defuisse ex diuinis Scripturis apertissimum sit. Sic & quod recentem istum incolam orbis terrarum dicimus *attonitum* fuisse, id nequaquam ad Adamum spectat, sed ad eum, quem nos tantisper supponimus. Talem enim si fingas repente in hoc mundo constitutum, omnium rerum ignarum prima vice adspexisse clarum Solis iubar, vastissimum coeli spatium, ignotas arborum atque animalium species, mox obortas tenebras, coelum stellis consitum, se solum inter omnia noua locatum; annon credimus talem ista attonitum adspecturum, quousque adsuetudo admirationem minuisset?

§. VI. Sed & alio ex loco conatur euincere *confessor Indicis*, quasi Adamus in statu integritatis a me miserrimus fuerit pronunciatus. Ego enim cum L. II. c. I. instituissem ostendere, quare naturae hominis non congruat, vt viuat exlex, rationes desumo *ex conditione naturae humanae primigenia aut post superueniente.* Cum enim in natura hominis deprehendantur quaedam egregia, quaedam praua, & vero per solam rationem firmiter demonstrari nequeat, imperfectionem & labem illam ex culpa ipsius hominis prouenisse; inde origo eius labis in medio relinquitur in disciplina, quae vltra rationem adsurgere non vult. Etsi ex diuinis literis constet, quae praeclara sunt in hominis natura ex primaeua conditione, praua, ex superueniente esse. Vnde illi quidem, qui sola ratione agit, non opus est explicare, ex quo fonte bonae aut malae affectiones hominis promanent. Sed Christiana religione imbutus etiam me non monente intelligit, ex conditione hominis post superueniente, id est, quae

per

per lapsum Adami in genus humanum redundauit, esse quoque hominis recens nati imbecillitatem; quae tanta est, vt nisi accedat aliorum hominum auxilium, vel pereundum ipsi esset, vel in animal quouis bruto horridius adolescendum. Eum locum hisce verbis claudo: *Igitur quod homo non miserrimam vitam inter omnia animantia degit, a coniunctione & societate sui similium habet. Non est bonum hominem esse solum non ad matrimonium duntaxat, sed ad societatem cum aliis hominibus in vniuersum pertinet.* Heic manifestum est, sermonem mihi esse non de Adamo in Paradiso, sed de infantibus in ista, quae nunc conspicitur, imbecillitate natis. Sententia autem illa, *non est bonum, hominem esse solum*, quae initio a Deo ad significandam necessitatem comparis Adamo adiungendae proferebatur, a me latius extenditur, & ad praesentem materiam adplicatur. Id quod in materia graui seriaque facere fas piumque est. Hinc patet, quantum specimen calumniae sit, quod *Index Nouitatum*, verba mea hoc modo adducit: *Illud autem, quod primus homo extra societatem sine lege, ordine ac decore fuerit, probari illo posse dicto putat: Non est bonum, hominem esse solum.*

§. VII. Alia quoque corradit *Auctor Indicis*, quae cauilletur, tanquam pugnantia cum dogmatibus, quae super primaeuo statu hominis in nostris Ecclesiis recepta sunt. Dicit, me p. 140. *primos homines, prout in origine & statu suo primaeuo se habuerunt, non tantum mortalium nomine appellare, sed tantam etiam imbecillitatem illis tribuere, vt sine peculiari cura seruari non potuissent.* Atqui iam abunde ostensum fuit, mihi dicto loco sermonem non esse de statu Adami paradisiaco; sed vnice mihi propositum fuisse quadam fictione repraesentare conditionem hominis ab omni ope aliorum hominum in orbe terrarum adhuc inculto destituti, indicio capto ab illa imbellia, ignorantia, & incultu, quae nascentes iam mortales comitantur. Haec quippe isto loco nobis est *primaeua indigentia & imbecillitas.* Igitur nullo modo a me Adamo in statu innocentiae mortalitas tribuitur; neque negatur mortem demum per peccatum in mundum introiuisse. Sic & manifesta calumnia est, quod vlterius arguit, me asserere: *Mortalitatis causa genus humanum diuersitate sexus, propagandique se facultate creatum esse. p.* 750. Ita enim mea verba sunt: *Postquam igitur morti obnoxium fuerat redditum genus humanum, ne aut noua semper stirps creando esset sufficienda, aut tam nobilis speciei duratio vnius aeui spatio extingueretur, sapientissimus Creator prospexerat discrimine sexus, & naturali facultate indita commixtis corporibus sese propagandi.* Heic sane impudentissime mihi tribuitur haec propositio: genus humanum ab initio mortale creatum, eoque fine datam ipsi diuersitatem sexus. Sed dum verbis plusquamperfecti temporis vtor; *genus humanum morti fuerat redditum obnoxium, Creator prospexerat;* satis innuo, ab initio genus humanum morti non fuisse obnoxium, sed ex facto post accedente tale redditum. Et quia omniscius Creator illum casum vtique praeuiderat, eidem quoque velut euentualiter prospexisse per discrimen sexus, & facultatem propagandi, ne genus humanum vltra aetatem vnius hominis non duraret. Eoque per sapientiam Creatoris generandi mediante sexus diuersitate vsum habuit in statu hominis tam in-

tegro, quam corrupto. In illo enim ſtatu prouentura erat ſoboles primae integritatis haeres, vt plures Deus haberet cultores; in altero autem ſtatu prouentura erat ſoboles corrupta, ne per irrepentem ex peccato mortem intra vnam aetatem genus humanum interiret, poſtquam Deo viſum non fuit, extincto priore nouum genus hominum innocentium denuo creare; eoque maluit orbem terrarum a corruptis hominibus incoli, quam plane deſertum iacere. Patet ergo *Auctorem Indicis* eiusmodi errores in meo libro non inueniſſe, ſed de ſuo intuliſſe, ac poſtquam decreuerat omnino quosdam errores mihi impingere, verba mea quouis modo ad ſcopum ſuum detorſiſſe; quae ſane lectori aequo & erudito, & qui ex calumniis, vanisque litigiis gloriam non captat, tale quid vltro non inſinuant.

§. VIII. Non erubeſcit quoque *Auctor Indicis* aliam non paulo atrociorem calumniam circa hoc caput mihi impingere, dum hanc mihi ſententiam tribuit: *Quod homo prout ex creatione phyſice perfectus extra ſocietatem exſiſtit, ſine lege, ordine & decore reluctantem habuerit voluntatem, brutisque ipſis inferior ac prauior fuerit, quae cauſa, quamobrem lex illi ſuperaddita ſit. p. 3. 4. p. 136. 138.* Si hoc artificium viris cordatis probatur, vt ex diuerſis locis non quidem integrae ſententiae, ſed ſingula verba combinentur, & nonnulla de alieno infarciantur; tunc ſane facillimum fuerit, vel ſanctiſſimis ſententiis diuerſos, eosque foediſſimos ſenſus tribuere. Nullibi enim in omnibus meis ſcriptis haec propoſitio extat: *hominem phyſice perfectum ſine lege, ordine & decore vnquam extitiſſe.* Quin potius contrarium doceo p. 6. vbi ſtatum hominis naturalem ex primo conſiderandi modo, per quam tenetur eſſe creatum auctorem ſuum agnoſcens, colensque, & opera eiusdem admirans, & cui vita ſit diuerſa a brutis exigenda, expreſſe trado hominem comitari *ab ipſa natiuitate.* Et p. 312. ex profeſſo explico *de obligationibus connatis, ſeu quae omnibus eo ipſo, quod praedita ratione animalia ſunt, inhaerent; ſeu quae ipſam naturam rationalem vt talem comitantur.* Quomodo igitur in mentem mihi venire potuerit, aſſerere, hominem phyſice perfectum vnquam ſine lege, ordine & decore extitiſſe? Si obligationes inſunt homini vt tali, quomodo lex vnquam ab eo abeſſe potuit? Sic & nullibi in meis ſcriptis doceo, *hominem ab ipſa creatione reluctantem rationi habuiſſe voluntatem, brutisque ipſis miſeriorem ac prauiorem fuiſſe.* Quin potius etſi meum non fuerit de hominis integritate aut corruptione tradere, cum ea doctrina Theologiae ſit propria; tamen vt omnem cauillationibus anſam praeſcinderem, diſertis verbis *conditionem naturae humanae* dixi eſſe *primigeniam aut poſt ſuperuenientem.* Quo ipſo vtique ſatis pro ratione inſtituti mei, quod nequaquam fuit locos Theologicos conſcribere, inſinuaui, quicquid miſeriae aut prauitatis in natura humana iam deprehenditur, non ad primigeniam ipſius conditionem, ſed ad poſtſuperuenientem, mediante Adami lapſu, referendum. Et valde lippum eſſe oportet, qui cernere nequeat, ea quae dicto loco l. §. 5. traduntur, ad conditionem hominis primigeniam, quae §. 6. 7. 8. ad poſt ſuperuenientem ſtatum pertinere. Sed & in eo inſignis ſtupor *Schvvartzii* conſpicitur, quod putarit, quia dicto loco ex contemplatione naturae humanae colligo, non congruiſſe homini, vt viueret exlex; igitur me

me ſtatuere & praeſupponere hominem vnquam a lege immunem extitiſſe. Nullo inquam modo ſequitur: Quia incongruum eſt homini, ſi conditionem naturae ipſius contemplemur, vt ſit exlex; igitur homo vllo temporis momento ſine lege extitit. Sane enim & Medici, quando de vſu partium in corpore humano commentantur, non ſolum poſitiue oſtendunt, cui vſui quaeuis pars in corpore humano inſeruiat; Sed & quam incommodum, noxium, aut indecorum fuerit, ſi illa pars deeſſet. Num idcirco ſtatuunt aut praeſupponunt, iſtam partem aliquando abſuiſſe, & poſt deprehenſa ea incommoditate ſuperadditam? Si dicant, verbi gratia, congruum valde eſſe homini, vt ceruicem habeat flexilem, ne ſemper toto corpore ſeſe inclinare aut circumuertere opus habeat; Num ideo ſtatuunt, homines aliquando rigida ceruice extitiſſe, & vertebras poſt acceſſiſſe? Niſi quis forte eo abſurditatis velit deſcendere, vt dicat: Deum non potuiſſe velut in anteceſſum proſpicere, quid creaturae abs ſe producendae decorum ſit futurum, ſed capto prius experimento defectum deprehenſum ſuppleuiſſe. Sicut imperiti Architecti ſolent, qui iam extructa vbi diſplicuerint, reformant, & mutant quadrata rotundis. Scilicet imperfectionis humanae hoc opus eſt, tentando demum rei conuenientem formam adaptare, & Creatoris opera, ab ipſo vno velut momento abſoluta, per partes contemplari, & addendo aut abſtrahendo horum inter ſe conuenientiam & relationem rimari, vt hac via veſtigia ſapientiae diuinae vtcunque deprehenſa admirari liceat. Ex eo autem creaturarum attributa re ipſa ſeparare velle, & vnius ſine altero, exſiſtentiam comminiſci, ſumma ruditas aut malitia foret.

§. IX. Sed & ea, quae ſuper indole entium moralium in genere tradidi p. 3. ab *Indicis compilatore* arripiuntur, velut grandem errorem aduerſus primaeuum hominis ſtatum, prout Theologi hunc conſiderant, continentia, dum inter errores meos & hunc recenſet: *Attributa vel Entia moralia originitus homini phyſice perfecto ſuperaddita ſaltem, non concreata eſſe.* Vbi planiorem nobis reſpondendi viam feciſſet, ſi paulo diſertius explicaſſet, aduerſus quem articulum fidei noſtram ſententiam pugnare iudicaret, aut vbi in locis Theologicis de natura entium moralium in genere traderetur. Nunc coniectura tantum nobis indagandum eſt, quid ſcrupulorum ipſi ſuggeſſerit rerum moralium ignorantia. Et id quidem pro more ſuo *Auctor Indicis*, quod de ſuo infarciat haec verba, *non concreata*, quae in libro meo nullibi extant. Quin potius eorum contrarium a me docetur, eoque fingit iſte repugnantiam inter *ſuperaddi & concreari*, quae reuera nulla eſt. Deinde quantum ſupplicando licet aſſequi, id ſibi, aut aliis perſuadere voluit *Schwartzius*, a me ſtatui; hominem ab initio creatum partibus quidem phyſicis perfectum, ſed abſque omni velut moralitate, quae deinceps ipſi tanquam extrinſecum aliquod accidens, & quod eſſentiam ipſius non neceſſario comitabatur, ſit ſuperaddita. Ex quo conſequi ſomniat, a me negari, imaginem Dei fuiſſe homini concreatam, aut quod ea ad naturalem primi hominis perfectionem pertinuerit; ſed habuiſſe tantum rationem ornamenti cuiusdam acceſſorii, quo ſublato de perfectione hominis nihil deceſſerit. Enimuero in hoc hominem iſtum ratio vehementer fugit, quod

quod imaginem Dei in classem entium moralium coniicere vult, cum tamen illa quam maxime inter entia naturalia locum sortiatur. Equidem videre mihi videor, quid istum mouerit; Putauit scilicet id omne ad entia moralia referendum, quod quemcunque respectum ad mores habet. Sed quo priuilegio, quam sibi ipse finxit definitionem, authentica erit? Aut quare cum ad librum meum calumniandum prouolaret, non id otii sibi sumsit, vt accurate consideraret, quid mihi entia moralia dicerentur, quae super earum origine & natura traderentur, quae classes denique earundem constituerentur? His enim perspectis facile fuisset animaduertere, imaginem Dei & dona primi hominis, de quibus Theologi agunt, nullo modo ad entia moralia posse referri, prout illa a me definiuntur. Alias enim si quae iste super entibus moralibus somniat, obtinerent, in eorum classe quoque censeri deberent omnes libri, qui ad mores spectant, imagines itidem sanctae apud Pontificios; tum ipsa templa, & campanae, atque earum sonitus, quo homines euocantur ad audiendos sacros sermones morum emendationi subseruientes; toga insuper holoserica ad talos descendens, capillus castigatior, collare fistulosum, abdomen & ronchi, superciliumque, tanquam grauitatem morum arguentia; denique & ipsum patibulum, cui maxima inest efficacia ad malos mores dedocendos. Quo cum nihil absurdius dici queat, vel hoc indicio esse potest, quam turpiter se dare soleant homines semidocti, idiotis longe intractabiliores, magisque importuni, qui ad censuram ferendam prouolant super rebus, quas vix primis labiis degustarunt; & quam horribilia fingendi ansam sua inscitia praebeat ingeniis turbulentis, & quibus ad famam, cuius tam ardens sitis eos coquit, nulla alia patet via, quam ex litigiis aduersus viros celebres susceptis. Sicuti & ex eodem fonte promanat alius articulus *Indicis: Entia moralia eorumque effectus originitus etiam considerata amitti vel deleri pro lubitu posse sine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerunt*, p. 4. & 19. Vbi itidem primo loco obseruanda est foeda illa verborum meorum interpolatio; non nisi triobolaribus calumniatoribus vsurpata, quippe quae fraudem ita aperte apricatur. Nam nullibi in meo libro extant haec verba; *originitus etiam considerata*, quorum sensum mihi diuinando nondum tum suspicando assequi. Sicuti & vocabulum *amitti* de suo addidit *confector Indicis*. Tum & dicto *pro lubitu* insidiose posita est, quae forsasse imperitiori insinuari posset; Entia moralia pro nudo lubitu eius, cui inhaerent, deleri posse: cum tamen haec sint mea verba: Entia moralia eorumque effectus deleri iterum posse pro lubitu *eorundem*, a quibus suam habent originem. In quo ipso cum vtique momenti aliquid sit ad istorum naturam exprimendam, a viro candide agente id omitti non debebat. Denique & hoc malitiose est positum; *sine vlla mutatione aut corruptione eius rei, cuius antea fuerant*. Quod non leuiter abit a meis verbis; *nulla mutatione physica in re cui erant superadditi proueniente*; item, *ipsa personarum aut rerum substantia physica haut quidquam immutata*. Sane enim licet substantia *physica* subiecti non mutetur, sublato ente morali; potest autem eandem sublationem grauis mutatio, aut corruptio alterius sequi. Sic, verbi gratia, vbi statu suo quis exuitur, eius substantia physica non mutatur; sed nihilo secius grauissima

vissima inde mutatio ipsi prouenire potest, quae ad contemptum, insultationem aliorum paupertatem, aliaque mala illum deducere valent. Sic dominio in res suas amisso non mutatur substantia physica hominis, molestam tamen idem mutationem inde sentit, e diuite pauper factus. Sic dispensator ille iniquus munere dimotus suam substantiam physicam retinebat, vt tamen mox de insolitis laboribus aut mendicitate metuere inciperet. Igitur cum ego de mutatione substantiae *physica* ita solicite inculcarim, malitiosum est, pro ea substituere *vllam* mutationem aut corruptionem. Sed haec ideo tantum a me paulo latius deducta sunt ad ostendendas foedas calumniandi artes isti homini tam familiares. Nam ad me ab opinione erroris eximendum sufficit dixisse; Imaginem Dei, qua primus homo praefulgebat, & qua per lapsum amissa natura nostra labe peccati originalis est infecta, non fuisse ens morale; sed fuisse perfectionem quandam physicam naturae humanae, eoque ipsa sublata vtique substantiam physicam hominis sensisse mutationem, dum morti variisque imbecillitatibus ac sensui tot malorum obnoxia fuit reddita.

§. X. Porro quos *auctor Indicis* ex vocabulis *superaddendi* & *imponendi* scrupulos concepit, illi itidem ignorantiam agnoscunt parentem. Neque ex eo quod dicimus, entia moralia rebus iam existentibus & physice perfectis superaddi inferre licet; nos asserere, hominem per vllum temporis momentum reuera extitisse omnibus entibus moralibus vacuum. Sane nos de statu hominis naturali p. 6. & obligationibus congenitis p. 312. diserte docemus, quae homini vtique coaeuae sunt, & sine quibus nullo momento temporis homo extitit. Sed dum indolem entium moralium penitus rimamur, deprehendimus ea diuersum quid esse a substantiis, eoque ad modos, aut si ita mauis, accidentia esse referenda. Iam autem modorum natura est, vt intelligantur; praerequirere subiectum aliquod, cui inhaerent, quod licet non semper tempore, tamen natura & ordine concipiendi prius est. Eoque summa inscitia est, si quis natura & ordine concipiendi prius quid altero dicat, arguere, quasi idem tempore quoque prius exsistere asserat. Sane & circa attributa physica prius Subiectum, quam adiunctum, prius materiam, quam quantitatem concipimus, vt vt illa nunquam sine hac extiterit. Quia porro entia moralia non ex substantia & qualitatibus hominis physicis resultant, sed originarie a determinatione, decreto atque imperio Creatoris; inde istorum subiectum non aliud animo concipere possumus, quam hominem physice perfectum, cui ista attributa ex impositione Creatoris superaddita intelligantur. Nam de caeteris entibus moralibus, quae ex impositione hominum proueniunt, manifestum est, illa substantiae hominis iam perfectae post superaddi, eoque & tempore posteriora ipso homine sunt. Vnde & patet, *Tò concreari* & *superimponi* imperite sibi opponi; cum vtique dentur entia moralia, quae humano generi concreata, id est, in ipso creationis momento superimposita sint. Eoque superimpositionis vocabulo non notatur productio aliqua creationi quoad tempus posterior; sed idem adhibetur peculiariter ad exprimendum modum originarium producendi entia moralia; sicuti ex vsu Theologorum modus originarius entia Physica finita producendi creatio nuncupatur.

§. XI. CAETERVM *Schwartzius* longe post flagellatum Indicem interuallo, calumniam, quam supra §. 8. excussimus, alia dissertatione remouere non erubuit, etsi paulisper interpolatam hoc modo: *Reluctante legi voluntate, qua nunc viuitur, velut re per se & naturam suam indifferente, creatum esse hominem.* Vbi mirari libet hominis vesaniam, cui non suffecit de eadem calumnia semel conuinci, & insuper ruditatem suam foedis modis apricari. Nam isthaec propositio, quam mihi malitiose affingit, reuera est ineptissima; & aperte contradictionem inuoluit, *aliquid legi reluctans indifferens esse ante respectum ad legem.* Quod perinde est, ac si dicerem, qui pedalem habet barbam, citra respectum ad barbam imberbis est. Deinde & hoc magnam ipsius in rebus moralibus inscitiam arguit, quod indifferentiam de voluntate dici posse putet. Sane bonitas & malitia, quando sunt attributa actionum, medium habent, indifferentiam. Sed quando personae aut rei Physicae, in quam bonitatis aut malitiae denominatio cadere potest, non datur medium, verbi gratia, inter rectum & prauum, iustum & iniustum, integrum & corruptum. Ex quo genere est etiam voluptas hominis, quam aut bonam aut malam, seu integram, aut corruptam esse oportet: indifferentem, seu quae neque bona neque mala sit dari absurdum dictu est. Denique miserabiles plane sunt consequentiae, quas ex somniis suis elicit; quasi nempe ex sententia, quam mihi affingit, sequatur: Deum creasse aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae aduersatur, Filium Dei de rebus per se indifferentibus hominem factum, in vita aeterna rebellionem affectuum locum habiturum. Quarum ineptiarum absurditas clarius adparebit, si haec illatio cum thesi mea conferatur. Ita enim iste ratiocinatur; Si lex in ipsa creatione homini superaddita, & nunquam sine lege homo fuerit. Et Deus creauit aliquid, quod infinitae ipsius sanctitati & iustitiae aduersetur. Id est, quia Deus statim in creatione hominem esse bonum iussit. Ergo eundem malum ipse creauit. Item: Si Deus nullo momento hominem siuit exlegem esse. Ergo Filius Dei de rebus per se indifferentibus homo factus est. Item: Quia malitia hominis post creationem ipsi superuenit. Ergo in vita aeterna rebellio affectuum locum habebit. Antecedens meum est, illatio *Schwartzii:* Quem animi morbum eiusmodi ratiocinia arguant, Medici viderint.

§. XII. DENIQVE & illud summi stuporis est argumentum, quod maleuoli statum hominis naturalem, de quo mihi sermo est, confundere instituant cum *statu purorum naturalium*, quem Scholastici quondam commenti sunt. Quirites vestram fidem! Quid cognationis mea dogmata cum istis commentis habent? Vbi ego de puris naturalibus Scholasticorum ago? Vbi locorum mihi inquiritur, dona gratiae, seu quae hominem in statu gratiae ponunt, Adamo esse concreata, an post superaddita? Neque vero qui vocabulo superaddendi in alia materia vtitur, is statim cum *Bellarmino* sentit. Et plura vtique sunt, quae homini superaddita dici possunt, praeter ea, de quibus inter Theologos nostrates & Pontificios disceptatur.

CAPVT

* *

CAPVT IV,

DE
FVNDAMENTALI PROPOSITIONE LEGIS NATVRALIS.

§. I.

POSTQVAM conſtitutum mihi fuerat, Ius naturale in iuſtae formam diſciplinae redigere, cuius partes inter ſe bene cohaererent, & ex ſe euidenter fluerent; Prima cura fuit circa conſtituendum idoneum fundamentum, ſeu propoſitionem fundamentalem, quae videlicet omnia eiusdem praecepta compendio complecteretur, & ex qua iſta facili & perſpicua ſubſumptione deduci, in eamque reſolui poſſent. Quae quidem, ſi congruere debebat ſcopo noſtro, quo eam diſciplinam ad captum vniuerſi generis humani attemperare, & ſupra controuerſias circa peculiarem cultum diuini Numinis eleuare ſtudemus, debebat talis eſſe; vt non ſolum caetera praecepta per euidentem conſequentiam inde fluerent, ſed & vt eiusdem veritas ex ſolo rationis lumine exſplendeſceret; adeoque ad eandem agnoſcendam omnes homines perſpicuis demonſtrationibus adigi poſſent, quamcunque de modo propitiandi Numinis haberent opinionem. Neque enim opus erat, vt iſthaec propoſitio eſſet ex earum numero, quae communiter natura notae vocantur, ſeu quarum euidentia citra ratiocinationem intellectui ſeſe adprobat. Sed ſufficiebat eam ex eiusmodi extructam obſeruationibus, quas ipſa natura rerum & hominis ſuppeditat, & quae a nullo ſanae rationis compote in dubium vocari poſſunt. Haec porro propoſitio licet eundem in diſciplina iuris naturalis vſum praebeat, quem in phyſicis & aſtronomicis exhibent hypotheſes; eadem tamen hypotheſis proprie dicta non eſt, ideo quod non duntaxat tanquam vera ſupponatur, non definito, vtrum reuera cum natura rerum congruat, an minus; ſed eius veritas & exſiſtentia manifeſtis & certis demonſtrationibus vtique ſubnitatur. Quod ſi quis vocabulo *fundamenti* in alio ſenſu vtatur, faciat id ſuo lubitu, dummodo non putet, eo ipſo ſe mihi contradicere, aut per ea, quae ipſe ſuper caepîs declamat, deſtrui ea, quae ego de alliis commentor. Sicuti VELTHEMIO *fundamentum Iuris vocatur id, quo aliquid aptum eſt, vt ſit vel fiat Ius;* & in ſpecie *fundamentum naturalis iuris conſtituitur natura obiecti iuris naturae, ideo quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis eſſe dicuntur, talis naturae ſunt, vt ſi quis recta ratione vtitur, & de hiſce practice iudicare vult, aliter iudicare nequit, quam quod huiusmodi actus ex ſua natura neceſſarii ſint in genere morum.* Quae κυρία δόξα promulgatur ab ipſo in prooemio *Synopſeos Inſtitutionum iuris naturae* § 22, *manuſcriptae.* Quae vbi publici Iuris facta fuerit, orbem

 erudi-

eruditum nouum ſidus irradiabit, quod ſplendeat velut inter ignes Luna minores.

§. II. Talem igitur, quam deſignauimus, propoſitionem fundamentalem vt inueniremus, viſum fuit eas, quae a quibusdam loco talium adhibitae ſunt, paulo curatius excutere, &, num ſcopo noſtro congruant, examinare. Ex hoc ipſo enim ratio adparebit, quare caeteris ſepoſitis illa quam elegi, ſeſe potiſſimum potuerit adprobare. Primo igitur loco excutitur, quod ICti Romani ius naturale pronunciauerunt id, quod natura omnia animalia docuit, ita vt ad hoc ius ſpectent illi actus, in quos connata quadam neceſſitate fertur, aut a quibus refugit hominum aeque, ac brutorum animalium indoles. Ex horum mente fundamentalis propoſitio legis naturalis haec eſſet: in quoſcunque actus homines aeque ac bruta feruntur, illi legi naturali praecepti, quos vtrique refugiunt, eadem lege vetiti intelliguntur. Iſthaec propoſitio quare a nobis repudiata ſit, non opus eſt, vt heic repetamus. Neque ad rem facit, quod non nemo hoc ſenſu ius naturale in bruta cadere tradat, quatenus brutorum certae actiones inſtinctu quodam, voluntatibus hominum ſimili, peractae congruant cum diuini Numinis ordinatione, & eatenus ſint iuſtae; & per conſequens in bruta hactenus cadere rectitudinem ſuorum actuum, quatenus ſecundum ordinationem diuinam peraguntur. Nam hoc non obſtante diſſimilitudo & inadaequatio inter actus hominum, & brutorum remanet, dum diuerſum vtique ſcopum actibus hominum, quam brutorum Creator praefixit, & diuerſae ſpeciei brutorum actus non minus cum hominum actibus, quam inter ſe diſcrepant. Et ſi vel maxime regulam illam, iuxta quam Deus ab aeterno actus creaturarum ſuarum regere decreuit, legem Dei aeternam vocare velimus, cuius intuitu brutorum aeque ac hominum actus aeterna lege Dei regantur, aut ad eandem quadrent; hautquaquam tamen ideo actus brutorum & hominum eodem modulo metiendi ſunt; cum lex illa aeterna bruta regat tanquam machinas vel automata quaedam, queis nulla abs regula ſibi praefixa diſcedendi libertas, aut voluntaria & deliberata ad eandem conformatio; eadem autem lex regat homines, tanquam tales, quibus actuum ſuorum antegreſſa cognitio & libertas eſt.

§. III. Inde tanquam ſcopo meo incongruam reieci theſin iſthanc: quod in ſe & ſua natura honeſtum aut turpe eſt, id lege naturali praecipitur aut vetatur. De qua ſequenti capite peculiariter erit diſceptandum. Tum vlterius a me inquiſitum; num commode ad finem meum adhiberi queat dogma noſtratibus Theologis familiare; quod ius naturale ſit ἐκτύπωμα iuſtitiae Dei eſſentialis;, adeoque num in diſciplina iuris naturalis, ad omnium hominum captum accommodata, propoſitionis fundamentalis vicem ſubire poſſit iſthaec: Quicquid cum iuſtitia Dei eſſentiali congruit, id lex naturalis hominibus praecipit; quicquid eidem repugnat, eadem lex hominibus interdicit. Haec propoſitio, quare a nobis non potuerit ad eum, quem diximus, ſcopum adſumi, L. II. c. 3. §. 5 & in Apologia §. 9 & 25. expoſitum fuit. Qua ſuper re ne cuipiam ſcrupulus remanere queat, denuo eam quantum poteſt perſpicue inculcare taedio non erit. Ac primo quidem obſeruandum eſt, ea quae ſuper iu-

ſtitia

ſtitia diuina nobis perſpecta ſunt, vel ex ſolis diuinis literis hauſta eſſe, rationi noſtrae in ſe incognita, vel ex lumine rationis, conſpirantibus ſimul ſacris Scripturis, innotuiſſe. Ad poſteriorem claſſem pertinet, quod Deus promiſſa ſua firmiter ſeruet, in verbis ſuis ſit veraciſſimus, nemini iniuriam faciat, munus velut iudicarium in creaturas legibus obnoxias incorruptas exerceat, etſi regulas iuſtitiae diuinae vindicatiuae non parum a regulis iuſtitiae in foro humano exercendae abire, ſatis patere poteſt, ſi quis ea, quae nos L. VIII. c. 3. tradidimus, cum articulis fidei, qui ad munus velut iudiciarium Dei reſpectum habent, conferre velit. Et quidem vt haec iuſtitia competat Deo eſſentialiter, id eſt, vt hoc attributum ex perfectione ipſius eſſentiae neceſſario reſultet, & vt per eſſentiae ſuae perfectionem non poſſit aliter cum creaturis ſuis quam iuſte agere. (Nam iuſtitia etiam in Deo concipitur tanquam attributum, quod reſpectum ad alios inuoluit.) Non autem quod adſuetudine ſibi talem perfectionem comparauerit, aut quod ad eam exercendam lege aliqua a ſuperiore lata obligetur. Ad priorem claſſem ſpectant ea dogmata de iuſtitia diuina, quae ſubſternuntur & implicantur articulis fidei Chriſtianae de lapſu Adami & ſubſecuta inde miſeria generis humani; de incarnatione Filii Dei, eiusque ſatisfactione, merito, & paſſione; de iuſtificatione hominis; de poenis impiorum aeternis. Haec vti captum humanae rationis ſuperant; ita eadem excedere regulas iuſtitiae humanae, eoque has ad illam adplicandas non eſſe, diſerte proteſtati ſumus L. VIII. c. 3. §. 2. Nam niſi quis huic diſcrimini iuſtitiae diuinae & humanae preſſe innitatur, mihi quidem non adparet, quomodo Socinianorum ſtrophis ſatisfacere queat, qui regulis iuſtitiae humanae ad iuſtitiam diuinam translatis, articulos iam memoratos, adeoque integrum ſyſtema Theologiae Orthodoxae ſubuerſum eunt. Quae ergo a me obiter ſuper iuſtitia diuina tanguntur, vnice ad poſteriorem claſſem pertinent. Prioris generis dogmata captum humanae rationis ſuperantia Theologiae in ſolidum reſeruantur.

§. IV. Deinde quamquam Deum eſſe iuſtum eſſentialiter etiam ex lumine rationis notum ſit; tamen quo minus hoc effatum; (eſſentialem Dei iuſtitiam eſſe πρωτότυπον legis naturalis, & hanc eſſe illius ἐκτύπωμα,) vicem propoſitionis fundamentalis in diſciplina Iuris naturalis ſubire poſſit, graues rationes obſtant. Sane enim non poteſt ſola ratio noſtra, quae tamen pro vnico cognoſcendi principio noſtrorum dogmatum circa ius naturale fuit aſſumpta, perſpicere, quod Deo neceſſum fuerit, iuſtitiam, quae in homines cadere debebat, exprimere ad propriam & eſſentialem ſuam iuſtitiam; aut quod neceſſum ſit creaturam perfectionum diuinarum adaequate praeſertim, repraeſentare. Deinde rationi noſtrae ſibi ſoli relictae iuſtitia humana prius cognita eſt, quam iuſtitia diuina, eoque in diſciplina ſoli rationi ſuperſtructa loco fundamenti adſumi non poteſt, iuſtitiam humanam diuinae eſſe ἐκτύπωμα. Ratio enim humana ſibi ſoli relicta Deum ex operibus ſuis cognoſcit, eiusque attributa colligit ex perfectionibus, quae cum in aliis creaturis, tum in homine praecipue conſpiciuntur, depurando imperfectiones, quae ex eſſentia finita, aut mole corporea proueniunt, & ad captum diuinae eminentiae iſtas attemperando. Sic quando animaduertimus

timus praestantiam & perfectionem in se habere, si homo fidem datam seruet, verax sit, nemini iniuriam inferat, ius incorrupte dicat; colligimus sane, hanc perfectionem in eo vtique intelligendam, qui prima est causa, & huius vniuersi summus Moderator, modo tamen longe nobiliore, & qui in Ente eminentissimo & independente locum possit inuenire. Vnde inconueniens est, id quod intuitu nostrae cognitionis posterius est, supponere tanquam fundamentalem propositionem, ex qua id, quod ordine cognitionis prius est, deducendum sit. Accedit, quod ratio nostra non parum discriminis inter iustitiam diuinam & humanam deprehendat. Nam vti iam dictum, iustitia diuina est essentialis, humana imperata. Iustitia humana exercetur inter natura aequales, superiori tribunali obnoxios; diuina a Creatore coeli & terrae aduersus hominem terricolam. Quae homo ex iustitia exhibet alteri, ad ea exigenda hic Ius habet: atqui ad aliquid a Deo exigendum nulla creatura ius habet; quippe cum etiam quae ex promisso Deus nobis praestat, eius gratiae in acceptis referre debeamus; & omnes pii exsecrantur impudentiam istius Monachi moribundi, qui velut suo iure Deum coelum poscebat hisce verbis: Solue quod debes. Scilicet, homo non debet aliter, quam iuste facere, Deus non potest non iuste facere. Tum etiam actus quidam sunt iustitiae humanae, qui in Deum ob eminentiam essentiae ipsius cadere non intelliguntur; vti sunt non pauci actus iustitiae vniuersalis, & illa iustitia particularis, quae contractus regit, ad subleuandam indigentiam humanam in ventos. Vnde si quis ex saepedicta propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, deprehendet, non solum consequentiam saepe fore ineuidentem, & quam sola ratio comprehendere nequeat, sed & illud principium non vna parte esse insufficiens. Sic si ita colligere velim; homo debet pacta seruare, quia Deus sua promissa seruat; homo non debet iniuriam homini facere, quia Deus nemini iniuriam facit: isthaec connexio soli rationi euidens non est, cui infinitum discrimen inter Creatorem coeli & terrae, & homuncionem semper animo obuersatur. Ast si ita inferam, Reddite debita vestra, quia Deus reddit suis creditoribus; estote grati, quia Deus est gratus aduersus suos benefactores; obedite regi, quia Deus obedit superioribus suis; honorate parentes, quia Deus honorat parentes suos, ineptam & falsam rationem allegasse iudicabitur. Quae omnia qui probe expenderit, facile probabit rationem meam, quare alia propositio fundamentalis mihi fuerit inuestiganda. Praesertim cum non ratio solum, sed & sacra Scriptura inadaequationem inter iustitiam diuinam & humanam diserte agnoscat. Sane enim non minima pars iustitiae humanae est, quae in contractu emptionis venditionis conspicitur; aut quae cernitur in retribuendis beneficiis. Atqui neque illa per Psalmum L, 10. 11. 12. neque haec per Roman. XI, 35. in Deum cadit.

§. V. Isthaec quanquam in se sint planissima; omnem tamen lapidem mouent aduersarii, vt errorem aliquem mihi heic impingant. Et primo quidem in occasionem calumniae arripiuntur haec mea verba: *Hinc & quando Deo tribuitur iustitia; non illa est intelligenda respicere aliquam obligationem, aut ius in altero, sicut iustitia humana id infert. Sed quia talem agendi modum perfectis-*

fectissimae suae naturae congruere ipse operibus & per reuelationes ostendit: inde eidem mortales id vocabulum adplicamus, quo quae recte a nobis aduersus alios aguntur, exprimimus. p. 134. Heic quid scrupuli cordato, & a litigiis alieno oriri possit non dispicio. Adseritur eo loco haec thesis, quod libertas Dei legibus proprie dictis non circumscribatur. Aduersus hanc obiici poterat, in Deum cadere iustitiam, seu Deum iustum esse. Iam autem iustitiam tam personae quam actionum inuoluere respectum ad legem. Iustitiam enim cuique tribuere, quod legibus ipsi tribui iubetur; & iustum vocari, qui alteri talia tribuere studet; eoque talem haud quidquam sibi libertatem omnimodam posse tribuere Ad quam obiectionem respondetur; iustitiam Dei, & iustitiam humanam non per omnia pari passu ambulare. Nam iustitiam humanam respicere obligationem, quae legem & superiorem ponit; quia homo ad iuste agendum obligatur per legem superioris. Alterum autem, aduersus quem iustitia est exercenda, habere ius ad id obtinendum, vel perfectum, vel imperfectum; id est, vt quod sibi debetur, possit exigere vel per modum belli, si viuat in naturali libertate, vel actione in foro intentata, si ciuis sit; vel saltem vt possit super iniquitate non tribuentis querelam mouere. Horum autem nihil in Deum cadit, quippe quo superior non datur, qui legem ipsi praescribere, aut obligationem iniungere queat: & aduersus quem nemini ius competere potest, deficiente foro, & quia quicquid creaturae habent boni, bonitati ipsius in acceptis referunt. Quia tamen perfectioni diuinae essentiae congruit tali modo cum creaturis agere, vt & promissa sua constantissime seruet, & nemini iniuriam faciat, & supremi Latoris atque assertoris legum, iudicisque munere incorrupte fungatur: inde huic attributo diuino, ex quo Deus tali modo agere intelligitur, idem vocabulum iustitiae tribuitur, quo homines solent exprimere, quae recte ab ipsis aduersus alios aguntur. Quanquam enim eiusmodi vocabula, quae aeque attributis Dei & hominum tribuuntur, tanto eminentiorem perfectionem in Deo, quam in hominibus notent, quanto diuina essentia humana est nobilior; iisdem tamen vocabulis vtraque attributa fuerunt exprimenda, non solum quia per lumen rationis a cognitis perfectionibus humanis ad perfectiones diuinas vtcunque inuestigandas adscendimus: sed etiam quia alias nullum conceptum formare apud nos possemus attributorum diuinorum, ni vocabula significationis ante nobis notae ad ea adplicarentur. Isthaec igitur verba hactenus explicata ita detorta adducit nouarius *Index: Statuit Iustitiam ad Deum propter similitudinem saltem, talem nempe agendi modum ad Deum adplicari, Deoque ἀκύρως, imo etiam minus Deo quam hominibus competere.* p. 134. 166. §. 9. p. 177. §. 12. Heic adparet, priora quidem verba mutilate esse adducta, & prout ab ipso exprimuntur, nullum plane sensum prae se ferre, nisi quod infestissimus calumniator hoc insinuare velle videtur, quasi a me plane iustitia diuina negetur. Quae quam atrox sit calumnia, ex iam dictis satis patere potest. Par illi est, quod mihi affingit, quasi scripserim, *Deo iustitiam ἀκύρως competere.* Quod dictum nullibi in meo libro extat. Equidem p. 166 a me scribitur; *valde ἀκύρως dici, Deum a se ipso, aut a sua essentia obligari;* nimirum quia obligatio proprie dicta & quae vinculum iuris

est.

est, principium aliquod extrinsecum & superius praesupponit. Sed num ideo Deus ἀκύρως iustus dicitur, quia iuste agit propter essentiae suae perfectionem, non autem propter obligationem extrinsecus accedentem? Num iustitia essentialis minus κυρίως iustitia est, quam imperata, & habitualis? Denique concolor auctori mendacium est, quod in Indice scribitur, a me statui; *iustitiam etiam minus Deo, quam hominibus competere.* Num si dicam, iustitiam diuinam & humanam non eodem modulo metiendam; diuinam naturam eminentioris esse indolis, quam humanam; quosdam actus iustitiae humanae, qui nempe praesupponunt indigentiam, in perfectionem Dei non cadere; ideo statuo iustitiam Deo *minus* competere, quam hominibus? Perinde ac si dicerem; Deus non opus habet eiusmodi operosa structura oculi ad videndum, sicut homo. Ergo Deus minus clare intuetur res, quam homo. Sic p. 177. dico: *Iustitiam diuinam & humanam eodem modulo metiendam esse, hautquidquam inde statim euincitur, quod in sacris literis saepe ad exemplum Dei reuocamur*, Luc. VI, 36. Matth. V, 44.45. XVIII, 33. *quippe cum in illis locis argumentum a minori ad maius ductum videatur.* Vbi nimirum id doceo; quando iubemur misericordes esse, *sicut* & Pater noster misericors est, non statim inferendum esse, misericordiam diuinam & humanam eiusdem indolis esse, aut eodem modo & ex eadem causa Deum teneri ad misericordiam exercendam, qua homo tenetur: verum ἐνέργειαν eius dicti hoc modo longe solidius exprimi; Si Deus supremus omnium, beatissimus, αὐταρκὴς, nulla vnquam venia indigens, est misericors erga creaturam suam, quae peccato iram ipsius in se prouocauit; quanto magis par est hominem misericordem esse erga fratrem, cuius venia & auxilio ipse quoque opus habet. *Damus hanc veniam, petimusque vicissim.* Si herus misericors est erga seruum, quanto magis seruus debet esse misericors erga conseruum. Si Deus oriri Solem facit etiam super malos, quanto magis par est hominem benefacere suo inimico: hominem, inquam, qui & ipse aliis tam crebram offensarum materiam praebet, & qui aliorum auxilio tantopere indiget. Vbi sane manifestum est, licet hoc genus ratiocinandi a minori ad maius adpelletur, non ideo tamen necessario attributum illud commune minus priori quam posteriori inesse. Sic si dicam: Si Rex, in summa fortuna constitutus, humanus, modestus, ab omni fastu & luxu alienus est; quanto magis modicae conditionis ciuem his virtutibus studere par est, cuius opes stultitiam non patiuntur. Ratiocinium hoc bene se habet; sed inde non sequitur, necessario istas virtutes minus inesse Regi, quam cuipiam priuato; cum vtique Reges dentur animo modestissimo & a vanitate alieno, multi contra priuati & tenuis fortunae homines intolerabili fastu turgidi.

§. VI. Opponvnt quoque nobis auctoritatem nostratium Theologorum, quibus legem sanctitatis, misericordiae, iustitiae & perfectionis diuinae ἐκτύπωμα, & velut ἀπεικόνισμα adpellare familiare est. Ad quod regerimus, alio nos fine, & ex aliis fundamentis de lege naturae tractare, quam Theologi, qui isthanc doctrinam ad indolem & vsum suae disciplinae attemperant, & Scripturas sacras pro adaequato principio suorum dogmatum habent, rationem tantum

in

in secundas partes admittunt, & Scripturis diuinis ancillari iubent. Igitur quae isti super lege diuina ex suo principio tradunt, id nostrae disciplinae nullo modo praeiudicare potest. Deinde & illud constat, istam sententiam totidem verbis in literis sacris non extare, sed inuentam a Theologis, & elogii loco legi diuinae adplicatam, vt sanctitatem atque iustitiam legislatoris, & perfectionem ipsius legis inde aestimemus. Nequaquam autem ea dictio est cauillanda, aut vltra illorum scopum & intentionem, & rei ipsius naturam extendenda. Neque crediderim vlli vnquam, cui ea sententia vsurpata fuit, in mentem venisse, ex vocabulo ἐκτυπώματος, aut ἀπεικονίσματος hoc exsculpere; quod iustitia Dei aduersus creaturas sese exserens, rationales cumprimis, & iustitia hominibus inuicem exercenda quoad omnes partes sibi inuicem respondeat, Deoque eadem, quae hominibus, officia incumbant. Multo minus autem arbitror aliquem eousque delirare, vt cum *Schwartzio* statuere velit: *Qui nescit legem Dei esse adaequatum ἐκτύπωμα iustitiae diuinae, is ignorat legem, nescit peccatorum deformitatem, non capit denique necessitatem Saluatoris.* Quid eiusmodi sequela aegrius fingi potest? Ast ego infinitos fuisse dico, qui istorum articulorum fidei plenam & saluificam cognitionem habuerunt, quibus tamen nunquam in mentem venit, Creatorem ἀνυπεύθυνον, & incorporeum iisdem officiis adstringere, quibus hominum conditio est obnoxia, imperio superiorum subiecta, & corporea mole pressa. Sane qui cerebrum non habet in calcaneo, facile capere potest, plurima officia hominum, adeoque plurimas partes iustitiae humanae, subiectionem, & naturam corpoream praesupponere, nec citra hanc intelligi posse; quae Deo, tanquam enti supremo & incorporeo attribuere absurditas blasphemiae proxima foret. Vix operae pretium fuerit aliam ineptiam *Schwartzii* heic repetere, qua taxare voluerat id, quod scripseram; Deum esse veracem in suis verbis & promissis, & munus velut iudiciarium incorrupte exercere. Aduersus quae ille magno cum supercilio crepabat: *Deus est iustus non ῥηματικῶς, a verbis, aut δικαστικῶς, a iudiciis solum, sed & οὐσιωδῶς ab essentia; eoque iustitia proprie magis illi quam hominibus competit.* Vbi quidem exagitare nolo stolidam applicationem terminorum Graecorum ῥηματικῶς & δικαστικῶς, qua ignorantiam Graecae linguae ostentare voluit; sed quaesiuerim tantummodo; vbinam ego negauerim Deum esse iustum essentialiter? aut quae heic sit oppositio; & quid obstet, quo minus, qui dicitur fidelis in seruandis promissis, verax in verbis, incorruptus in administranda iustitia, idem haecce attributa habeat essentialiter? Denique eousque rabies calumniandi *Schwartzium* agitabat, vt tandem seipsum Photinianismo adstringeret, dum in quadam concione, qua virus suum e loco sacro in me euomere constituerat, ita pronuntiabat: *In Rege exserit sese imago iustitiae diuinae. Nam sicuti Deus non solum clemens & misericors, sed simul etiam iustus est, & in iudicio & iustitia regnat: ita etiam Rex pro conditione causarum, temporum & personarum seueritatem & zelum iustitiae loco lenitatis adhibere nouit.* Atqui si iustitia Dei & iustitia Regum pari passu ambulant, tunc necessario sequitur: Sicut Rex pro conditione causarum, personarum & temporum iustitiae seueritate vtitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra vllam interuenientem satisfactionem; ita & Deus vbi

conditio caussarum, personarum, & temporum id requirere peculiariter videtur, iustitiae seueritate vtitur, sed extra similem conditionem ex clementia condonat delicta citra vllam satisfactionem. Quid est cum Photinianis necessitatem Saluatoris euertere, si hoc non est? Adparet igitur istam lucernam Ecclesiae, quae tam tenebricosas spargit flammas, acri emunctorio opus habere.

§ VII. FACILE quoque ex hisce colligi potest, quare a nobis reiectum sit ius illud Deo cum hominibus commune, quod aliqui statuunt. Sane enim cui ex solo rationis lumine res diiudicantur, nullo modo concipere datur, quod eodem iure adstringi possit aut ad eandem legem actiones suas formare teneatur. Deus supremus omnium Dominus, & homo diuino imperio obnoxius; cum praesertim multa, ad quae homines iure seu legibus adstringuntur, in Deum propter eminentiam & perfectionem naturae suae cadere nequeant. Et quanquam in non paucis Deus eodem modo se gerat erga creaturas, sicut homines se inuicem gerere iubentur, in sacris quoque literis pii non semel ad exemplum Dei imitandum reuocantur; non tamen ideo statim actiones Dei & hominum ex eodem principio promanant, aut ad eandem normam exiguntur. Nam Deus propter essentiae perfectionem non aliter potest agere; homo autem propter incumbens sibi Dei imperium non debet aliter agere. Sicuti & id nemini persuaderi potest, Deo non plus licere in hominem, quam vni homini in alterum hominem. Neque vtique sequitur, quod quis alteri agendum iniungit, ad idem quoque ipsum teneri. Igitur ex ratione quidem tale ius Deo & hominibus commune, & quidem vtrinque adaequatum, nemo vnquam exsculpserit. An istud liquidis Scripturae sacrae dictis adstrui queat, nondum mihi constat. Equidem allegat *Schwartzius* dictum 2. Tim II. 13. quod ipse pro dictatoria sua auctoritate ita παραφράζει; *Voluntas Dei nulla ratione a legibus naturae suae discedere potest.* Fateor tamen, me nondum esse ita perspicacem, vt videam isthaec consequi: Si Deus fidelis est, vt vt hominum fides fluxa sit, & seipsum abnegare nequit; Ergo Deus est obnoxius legibus. Iactatur etiam trita illa sententia; *Deus sibi ipsi est lex.* Quam imperitus valde foret, qui cauillari velit, cum eius acumen hoc modo sit explicandum; Dei naturam ita perfecte bonam esse, vt nulla lege aut norma, impulsiue exteriore ad hoc vt recte agat, praeter ipsam opus habeat; & isthaec sola normae & obligationis locum in ipso subeat. Et in hoc praecipue relucet perfectio diuinae naturae, quod per eam quidem non possit non recte agere, & tamen quicquid agit, liberrime agat; cum in creaturis vniformis modus agendi libertatem vel plane tollat, vel minuere aut circumscribere videatur. Si popularia ad rem quid facerent, dici quoque posset, hunc mundum magnam esse ciuitatem, cuius supremus Rector Deus est. Quemadmodum igitur in ciuitate Princeps subiectis quidem leges praescribit, ipse autem legibus superior est, vt tamen vltro faciat ea, quae in ipsius personam possunt cadere; Sic & Deus creaturis leges fert, ipse legibus superior, vt tamen vltro faciat, quae maiestatem & perfectionem suam decent. *Velthemii* dissertatio, quam super hoc argumento conscribilaturum se minatus est, in manus meas non peruenit, quae fortasse ansam praebere

bere posset pluribus ea discutiendi, quibus diuinam maiestatem quidam in ordinem redigere laborant. Interim ex *Synopsi* ipsius perspicio, illum conari hanc difficultatem tollere adhibita distinctione inter obligationem, quae ex imperio superioris prouenit, & eam, quae ex natura ipsius actus resultat Vnde quando Deus obligari dicitur, sensum esse; *Dari certos actus per se & ex sua natura debitos, in genere morum, vt salua perfectione sua morali Deus hos actus omittere nequeat.* Enimuero illa obligatio ex natura actus nulla est; neque quaeuis necessitas agendi ex obligatione aut iure prouenit, cum aliquid etiam ad certi quid agendum determinari queat a suae naturae conditione; ad quod proprie loquendo obligatum dici nequit. Nam obligatio in doctrina morum proprie dicit necessitatem a superiore latam in subiecto, cui diuersum agendi naturalis facultas est. Vnde profanum est, ius & obligationem, quae in sua natura subiectionem inuoluunt, Diuinae Maiestati obtrudere; cum quantumque istos terminos ab imperfectione deputare instituas, nil nisi obligationem & ius improprie dictum exsculpere inde queas, cuius sensus huc tandem redit: Deus propter perfectionem suam quaedam non potest non agere, & quaedam propter eandem non potest non omittere. Vbi & hoc monendum est, male a *Velthemio* adpellari perfectionem aliquam Dei *moralem*, cum omnes perfectiones in Deo sint essentiales, & quantum mihi constat, ex vsu omnium Philosophorum perfectio moralis vocetur, quae vsu, & disciplina adquiritur, & tanquam habitus animo inhaeret.

§. VIII. Caetervm dum illibatam Dei libertatem assertum imus, *Schwartzius* pro more suo mentem & verba mea in sinistrum detorquere sensum satagit; dum in exsecrabili suo *Indice* talem mihi thesin affingit: *Deum, eo quod agens liberrimum est, naturae suae legibus ita non teneri, vt hoc vel illud (intellige peccata) agere non possit, affirmatque omnia illa, quae non agere posse dicitur, non per naturale impedimentum, sed ex placito vel voluntate non agere, legemque sibi ipsi non nisi ex placito esse*, p. 133. Quam diabolicam plane calumniam etsi in *Apologia* mea iam satis castigaui; tamen quia hoc scripto omne maleuolorum virus iunctim abstergere constitui, pleraque heic repetere non pigebit. Et quantum scelus priora verba continent, quando ista statui a me mentitur; *Deum naturae suae legibus ita non teneri, vt hoc vel illud (nempe peccata) agere non possit.* Quae sententia in hanc propositionem resoluitur, Deus potest peccare. Ast qui verba mea candide expenderit, fateri cogitur, hoc quidem seculo atrociorem calumniam non fuisse auditam. Ita enim sunt verba mea: *Omnimoda libertas, & omnis impedimenti aut defectus nescia in solum Deum O. M. cadit, quae tanquam nobilissimum attributum perfectissimae ipsius essentiae concipitur. Quae & ipsa nullam circumscriptionem admittit, & cum omnipotentia est coniuncta. Vnde quod Deus quaedam non agit, aut non omnia semper agit, illud non est ex defectu libertatis, sed ex proprio beneplacito.* Vbi sane nemo tam caecus est, quin videat, per ista *quaedam* non intelligi hoc loco, nec posse intelligi peccata, sed talia, quae alias salua perfectione diuina a Deo agi posse videbantur. Nam de peccatis in verbis immediate sequentibus

ſermo eſt; & nemo vnquam tantopere delirauit, vt talem quaeſtionem formaret; An Deus peccet? ſed ita quandoque ſolet quaeri; An Deus poſſit peccare? Manifeſtum eſt igitur, in iſtis meis verbis, quae calumniator ita foede detorquet, contineri reſponſionem ad hancce quaeſtionem tacitam. Cum Deus ſit liberrimus & omnipotens, & abyſſus eius potentiae & bonitatis nondum ſit exhauſta, quare tamen quaedam non agit, aut non ſemper agit, quae alias a perfectione ipſius abhorrere non videntur? Ego heic nihil aliud habeo quod reſpondeam, quam quod beneplacitum Dei ita ferat; & ſolam hanc rationem reddere ſimplicius & in diuinam Maieſtatem reuerentius duco, quam ſubtilia commenta adornare, quibus omnipotentia diuina in ordinem redigitur, & iudicii noſtri anguſtiis circumſcribitur. Et hanc rationem niti arbitror non ſolum ſana ratione, ſed etiam dictis Scripturae, Pſal. CXV, 3. Epheſ. I, 11. Deinde vlterius dicto loco rationem reddo, quare Deus non poſſit quaedam, nempe peccata, agere. *Quod autem idem quaedam non poſſe agere dicitur, id non prouenit ex aliquo impedimento extrinſecus accedente, naturali aut morali, ſed ex proprio placito, quod mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Scilicet, quod Deus non poſſe peccare dicitur, id non eſt ex *impedimento extrinſecus accedente naturali*, id eſt, vi maiore validioris, nec *morali*, id eſt obligatione a ſuperiore profecta. Neutrum enim cadit in eum, qui ſuperiorem non habet. Sed prouenit hoc ex placito ſeu voluntate rectiſſima, & quae conuenit Enti maximo & praeſtantiſſimo. Vbi quod placiti ſeu voluntatis Dei, tanquam Entis ſupremi & perfectiſſimi, potiſſimum mentionem fecerim, rationem hanc attuli, quod vbi de libertate Dei ſermo eſt, conuenientius videatur eiusdem perfectioni exprimendae voluntatem, qualis in perfectiſſimum ens cadere poteſt, velut principium ipſius actionum aſſignare. Tum vt ea perfectio, qua Deus peccare non poſſe intelligitur, cum ſumma libertate coniuncta exprimeretur, & non pro tali impoſſibilitate peccandi haberetur, qualis in brutis & rebus inanimatis eſt, quae ideo peccare non poſſunt, quia rationali voluntate deſtituuntur. Denique quia in attributis diuinis, quae ad analogiam facultatum in homine vtcunque ſolemus concipere, perfectiſſima vnio & velut conſpiratio eſt intelligenda; ſic vt voluntas Dei eiusdem magnitudini, praeſtantiae, iuſtitiae, ſanctitati, bonitati nunquam repugnare poſſit, adeoque illa huic nunquam ſit opponenda. *Schwartzius* autem pro more ſuo verba mea malitioſe detorquet hoc modo: *Deus omnia illa quae non agere poſſe dicitur, non per naturale impedimentum, ſed ex placito vel voluntate non agere.* Vbi adparet, pro vocabulo *quaedam* ipſum ſubſtituiſſe *omnia;* omiſiſſe quoque non ſolum *morale* impedimentum, ſed & clauſulam, quae maxime ad rem faciebat, *quod* placitum diuinum *mortales ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperatum concipimus.* Sed & non contentus declaratione, quam in *Apologia* mea feceram, odioſe vocabula cauillatur; iactans, *idiomata & eſſentiam diuinam vnum ſimpliciter idemque eſſe, adeo vt de illis ne* unio *quidem ſatis recte, nedum* conſpiratio *aliqua, vel* reflexio, *vel neſcio quae* Dei voluntas ad magnitudinem & praeſtantiam ipſius attemperata, *ſed vnitas ſimpliciſſime dici poſſit.* Atqui, ſi hoc tantum dicerem, me

me dictionis genus adhibuisse liberius, & quod ad apices formularum superstitiose non adstringeretur in disciplina, vbi theses Theologicas proponere hautquidquam institutum meum fuit; & cum de sinceritate sententiae constet, vocabula vellicare malignum esse; quis aequus non fateretur, otiose mihi inane litigium moueri? Sed vt huc confugiam, opus non est. *Perfectissima* vnio idem mihi est quod vnitas aut identitas. Qui dicit, in attributis diuinis esse perfectissimam *velut conspirationem*, satis indicat, se metaphorica vti locutione, ad exprimendum huncce sensum; inter attributa diuina nulla est repugnantia, & Deus non agit, quae sibi repugnant. De attributis diuinis nuspiam *reflexionem* dixi, sed ita verba mea sunt Apologiae p. 8. *Si vel maxime essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis vellemus exigere, quod nempe & ipse, quando actionem aliquam est suscepturus, velut reflexionem faciat super essentia & attributis suis, &c.* Non credo voculas *si* & *velut* otiose heic esse positas. Sed nec supercilium istius Tenebrionis prohibebit, quo minus dicamus: *Dei voluntas ad magnitudinem & praestantiam ipsius est attemperata*; exprimendo huic sensui: Deus nunquam vult aliquid, quod ipsius magnitudini & praestantiae repugnat, seu quo minus Optimus Maximus sit. Hactenus porro calumniator iste questus est, quod attributa diuina non satis vniuerim; mox carpit quoque, quod eadem non satis accurate discreuerim. *Attributa diuina*, inquit, *formaliter, id est, iuxta modum concipiendi nostrum ita ab se inuicem differunt, vt nullo modo confundi, nec,* verbi gratia, magnitudo & praestantia *pro sanctitate & iustitia poni, dicique possit, quod* voluntas Dei secundum magnitudinem & praestantiam, hoc est, *infinitatem & maiestatem pro illo quod dici debet, secundum sanctitatem & iustitiam* se moueat. Atqui inquam, *magnitudo* & *praestantia* sunt vocabula generaliora, quae *sapientiae, rectitudini, iustitiae* & *sanctitati* non opponuntur, sed haec potius includunt. Praestans est, & qui iustus, qui rectus, sanctus & sapiens est. Sed nec dubium est, quin cum Deus coelum ac terram crearet, non solum sapientiam, rectitudinem, iustitiam & sanctitatem, sed & omnipotentiam ac bonitatem, seu magnitudinem & praestantiam exseruerit. Denique & illam mihi thesin falso affingit *Index: Deum sibi ipsi legem non nisi ex placito esse*. Haec quippe thesis non solum nullibi in libro meo extat, sed & absurde ac nullo plane sensu concepta est. Sed ita dicimus: *In quem sensum interpretandum est illud tritum: Deus sibi ipse est lex*. Quis est sensus ille, qui ex superioribus fluit ad recte interpretandum acumen huius dicti? Hic nempe, quod voluntas Dei semper se velut moueat, prout magnitudine & praestantia ipsius dignum est, id est, sapientissime & optime, adeoque lege extrinsecus accedente, qua dirigatur, opus non habeat. Verbo quoque notanda est calumnia *Velthemii*, qui fingit *propositionem hanc; Impossibile est Deum mentiri, ex mente mea hunc habere sensum; Deus non vult mentiri*. Sed iste est meus sensus; mentiri repugnat voluntati Dei tanquam Entis perfectissimi, repugnat perfectioni diuinae, cum qua voluntas diuina semper conspirat, & quidem vt id non proueniat ex aliquo impedimento extrinsecus accedente, sed vt nihilominus ipsi omnimoda libertas omnis vinculi expers, constet.

§. IX. Vicina hisce sunt, quae maleuoli super imagine Dei mouent. Cuius mentio tantum obiter a me iniecta fuit, non vt quidquam, quod Ecclesiae nostrae de ista tradunt, in dubium reuocarem, sed ea duntaxat intentione, vt ostenderem; etsi hominem ad imaginem Dei creatum esse ex sacris literis constet, non ideo tamen iustitiam hominibus inuicem exercendam, & iustitiam Dei essentialem inter se per omnia adaequari. Rationem subiunxi; quia imago Dei est amissa per lapsum, lux autem naturalis & eius sensus atque cognitio in hominibus superest. Quamquam enim quaedam istius reliquiae remansisse doceantur, inter quas etiam cognitio & sensus legis naturalis refertur; tamen saltem praecipua eiusdem parte destructa, per cuius possessionem homo in statu gratiae constituebatur, longe difficilius perspicere licet, quousque iustitia diuina & humana sibi inuicem respondeant. Sicuti aedificio collapso vix ac ne vix quidem de eiusdem cum prototypo conuenientia iudicare amplius licet, vt vt rudera quaedam adhuc extent. De caetero parem ob rationem scopo nostro accommodata non est haec propositio: Homo est creatus ad imaginem Dei, quippe quae nec ex solo rationis lumine demonstrari potest, nec ex qua rationes praeceptorum legis naturalis perspicue & ad captum omnium gentium deriuare licet. Quanquam enim & illud ex naturali lumine constet, quaedam attributa in homine deprehendi, quae itidem in Deo, etsi infinitis modis eminentiora concipiuntur, puta intellectus, voluntas, imperium in alios; eoque intuitu homo aliqualem imaginem Dei referre dici queat etiam illis, qui diuinas literas ignorant: tamen quae a Theologis super imagine Dei traduntur, cuius possessio hominem in statu gratiae constituebat, & qua per lapsum amissa homo in statum irae coniectus est, & magnam naturae suae corruptionem sensit, item quae & quales sint istius reliquiae seu rudera, an & quatenus cognitio legis naturalis eo lapsu detrimentum passa sit; dogmata sunt soli rationi incognita, eoque ad nostram disciplinam parum accommodata, solique Theologiae relinquenda. Et sane si quis ex eiusmodi fundamentali propositione praecepta legis naturalis deducere instituat, non poterit non ea consecutio & connexio ineuidens videri illis, qui sacras Scripturas ignorant, aut non admittunt. Si, inquam, disciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum traditurus ita ratiocinari velim; homo est creatus ad imaginem Dei; Ergo parentes sunt honorandi, non moechandum, non furandum: neque euidens erit illatio homini Theologorum Christianorum tradita ignoranti, nec quomodo eiusdem euidentiam ex aliis ratiociniis eliciat, rationi humanae facultas suppetit.

§. X. Dedvxit iam nos ordo rerum ad D. Valentini Alberti, *Professoris Lipsiensis Annotata super* Hvgonem Grotivm, qui eius scripti *proemium* & *protheorian* videtur potissimum opposuisse praefationi Opusculi nostri de *Officiis hominis & ciuis iuxta legem naturalem*. Cuius commenta eo curatius excutiemus, quo liquidius ex hisce patebit, quam anxie omnem lapidem moueant veteres Magistri, ne dictata & collegia manuscripta detrimenti quid patiantur. Ac in *prooemio* quidem queritur, *diabolum in eo totum fuisse, vt Philosophiam tam theoreticam, quam practicam, eximia vtique Dei dona, florente Papatu*

Papatu corrumperet. Quod verissime dictum; sed addi tamen debuerat, id potissimum factum ope Sacerdotum, qui ad stabiliendam suam tyrannidem manibus, iisdemque intricatissimis nugis scholas oppleuerunt, quibus districta bona ingenia a solidarum rerum inuestigatione auerterentur: & vt homines caeco obsequio a nutu eorundem dependerent, genuinam Philosophiam moralem penitus oppresserunt. Pergit: *Post repurgatam Religionem non desiisse diabolum his donis diuinis aduersus Deum & doctrinas diuinas abuti: hinc primum theoreticam Philosophiam praelio iniquissimo cum Theologia commissam, ac si illa esset huic contraria*. Quid per hoc praelium intelligat *Albertus*, nondum satis mihi liquet. Nam quae ab *Hofmanno* quondam in Academia Iulia excitabatur liticula, triobolaris erat, non tam ex insigni aliqua diaboli astutia profecta, quam ex morositate viri, zelo vt multi alii a scientia parum subnixo, agitati: quae & exiguo valde strepitu deflagrauit. De caetero vt vera Philosophia, & ex natura rerum hausta, eique congruens, & Theologia itidem vera, & ex genuina sacrarum literarum interpretatione desumpta, inter se pugnent, fieri non potest; cum vtraque Dei vox sit, qui sibi haud quidquam ipse contradicit. Enimuero si quando vel falsa decreta Philosophorum cum veris dogmatibus Theologicis, vel vera scita Philosophica cum falsis Theologorum commentis, aut prauis Scripturarum interpretationibus, velut vtrique falsa inter se committuntur, id vitio hominum contingit, nec ideo natiua amicitia inter eas disciplinas dissoluitur. Neque vero cordatus Philosophus, si qua viderit dogmata in vera Theologia ex genuina Scripturarum interpretatione adstructa supra captum humanae rationis, & communis Philosophiae regulas assurgere, eo nomine ista in dubium reuocabit; cum & hoc sana Philosophia doceat, Deum posse facere supra quam homines capere possumus, neque rationem nostram potentiae diuinae esse mensuram. Pergit; *cum e Philosophia practica nostro seculo doctrina de iure naturae & gentium enucleatius proponeretur, haec vt orthodoxae fidei aduersa euaderet, maximopere laborauit diabolus*. Eius effati si hic est sensus: diabolum id maximopere laborasse, vt libro meo de Iure naturae & gentium errores contra orthodoxam Religionem affingeret, eoque nomine ego fructu exhausti laboris exciderem; tunc fateor, nihil verius potuisse dici. Sed quia tam aequum pro me iudicium *ab Isto* vix sperare licet, credere cogimur alium sensum ipsi prae oculis fuisse; qui nobis, vt mollissime dicam, a viro cordato plane alienus videtur. Equidem id fine dubio ad artes regni tenebrarum pertinet, moralia dogmata nullis subnixa fundamentis mordicus retinere; falsis & perniciosis traditis genuinam politicam corrumpere; vastis & intricatis voluminibus de iustitia & iure, nec non commentitiis conscientiae casibus actionum humanarum regulas certas, solidas, & perspicuas obruere, animosque hominum inter ancipitia velut natantes ab hominum suis commodis velificantium nutu suspendere; probabilitatem denique etiam probioribus Pontificiorum detestatam comminisci. Ad isthaec arcana status regni istius dissipanda, inter alios fines pertinet opera eorum, qui hoc seculo doctrinam iuris naturae & gentium, alta hactenus caligine sepultam, eruere & in iustam disciplinam redigere, laborarunt. Vbi tamen contigit, vt qui caeteris omnibus viam

viam praeiuit *Grotius*, intempestiue & praeter necessitatem quaedam subinde adspergeret, quae a scitis nostrarum Ecclesiarum abirent, eoque nomine passim a nostris notaretur. Haec ipsa tamen cum ad disciplinam iuris naturalis non spectent, eam neque corrumpunt, neque vt eadem orthodoxae fidei aduersa euadat, efficiunt. Sicuti frumentum admixtis paleis haudquidquam corrumpitur, sed natiuam vtique retinet indolem; quo tamen vsui humano sit idoneum, paleas separari abs se desiderat. Eodem modo vti disciplina iuris naturalis heterogenea abs se remoueri flagitat. Sic & *Hobbesius* praeter commenta circa religionem, ex hypothesi Epicuraea, & dum a democraticis hominibus nimis in diuersa nitens in alterum extremum impingit, itidem non pauca aliena aut falsa sanctissimae disciplinae admiscuit. Sed num ideo ius naturale orthodoxae fidei aduersum euasit? Num ideo error artificis ipsi arti est imputandus? Num aurum ideo naturam suam amisit propter admixtas scorias aut sequiora metalla, quae artifici perito separare in procliui est? Multo minus sanctitati huius disciplinae quid decedit, si quaedam meorum scriptorum loca ab imperitis aut maleuolis hominibus per calumnias male habita sunt. Quemadmodum igitur ius naturale & gentium isti criminationi Albertinae, quod nempe orthodoxae fidei aduersum euaserit, quam efficacissime contradicit, eaque summam sibi iniuriam inferri protestatur: ita vt ab omnibus calumniis deinceps immune sit, & natiua pulchritudine exsplendescere queat, hoc desiderat, hoc contendit, hoc flagitat, vt nihil heterogenei deinceps sibi admisceatur, ac inprimis vt extra controuersias Theologicas subducatur, ne bellis non suis implicitum laceretur. Vtque adeo ab ea disciplina ex natiuis principiis extructa & deducta domesticis tantum dogmatibus exsurgat, alienis praeliis arenam praebere ne cogatur; & omnibus amicis vti queat, quae leges amicitiae & pacis omnibus inculcare fatagit.

§. XI. Inde exponit *Albertus*, qua via *ipse tanto malo mederi* constituerit, vt nempe ius naturae cum orthodoxa fide in gratiam reduceret. Ei fini conducere iudicat, 1. *Vt disciplina Iuris Naturae & gentium studiosae iuuentuti maxime commendetur & inculcetur*. 2. *Grotium manibus iuuentutis extorqueri nec posse nec debere*. Valde obesae vero naris oporteret esse, qui deprehendere non posset, hoc axiomate id agi, vt iuuentus a meis scriptis arceatur. Ast si *Albertus* nosset, quam parum mea intersit, an ab istis hominibus mea legantur, minus anxie dictatis & collegiis suis *Velthemiique* manuscriptis metueret. Quicquid tamen de meis libris fiat, id salua veneratione, qua Grotianum ingenium opusque prosequor, dicere mihi fas est; cum *Grotius* maxime praestabilem quidem operam in iure naturae eruendo & dirigendo posuerit, vt tamen neque omnia, quae ad eam disciplinam pertinent, attigerit, aut plene satis deduxerit, neque in iustae formam artis id ius disposuerit, & praeter admixta multa heterodoxa materiam de bello fusius tractauerit, quam in generali disciplina requirebatur: nihil sane causae adparet, quo minus & possit & debeat iuuentus disciplinam istam ex aliis auctoribus haurire. Qui tamen omnes cum non possint non subinde lectores ad *Grotium*, tanquam qui primus glaciem heic fregerit, remittere, huic semper honos atque existimatio sua salua

va conſtabit. Reuera igitur inſtitutum ALBERTI hunc producere effectum eſt idoneum, vt diſciplina iuris naturalis nunquam ad plenam perfectionem adſurgere queat; vtque adea ex GROTIO nouus quidam Magiſter Sententiarum euadat, qui a variis vario modo fruſtulatim conciſus, euiſceratus, exdorſuatus, ac diuerſicoloribus velut iuſculis commentariorum, notarum, obſeruationum, animaduerſionum, compendiorum, tabellarum, &. analyſeon per quicquid, atqui, ergo (quod pedanticiſſimum ferculum eſt,) perfuſus atque adornatus iuuentuti proponatur: cui haec perſuaſio animo ſit infixa, apicem ſcientiae huius ſeſe attigiſſe, ſi textum Grotianum vtcunque intelligat. Sicuti poſtquam ſcholae Ariſtotelem in oraculi vicem adorare coepiſſent, exinde omnis Philoſophantium labor circa conſarcinandos commentarios in Ariſtotelem abſumptus fuit; & niſi hoc demum ſeculo egregia quaedam ingenia iſtud ſeruitium eiurare auſa fuiſſent, pes octodecim amplius ſecula adhuc ſolida rerum ſcientia ne latum quidem vnguem promouiſſet. 3. GROTII *libros in compendium orthodoxum redigendos, in quo verae eius doctrinae ex hypotheſibus orthodoxis deducantur, falſae cum fundamentis ſuis euertantur.* Atqui iam dudum D. IO. ANDREAS OSIANDER omnia: quae religioni orthodoxae aduerſantur, accuratiſſime notauit, vt hoc quidem fine compendio nouo opus non ſit. Et cum errores GROTII libris de Iure B. & P. adſperſi circa materias verſentur, quae ad generalem iuris naturalis diſciplinam non ſpectant, quid opus eſt compendia inprimis ſectanti iſtos errores velut monumentum aliquod aut partem diſciplinae retinere; cum ſufficiat, eos ſimpliciter ſeparari, & ſilentio praeteriri. Sic ſane agricolae paleas vna cum frumento puro hautquidquam in granaria recondunt. Si vbi abs coquo cibis ſordes aut pili ſint admixti, hi non ſolent in peculiari patina apponi, ſed ſimul & ſemel abiiciuntur. Sane vbi ſemel error aliquis ex fundamento fuerit deſtructus, non opus eſt eiusdem ſemper deinceps mentionem fieri, vbi vera ſententia traditur: cum theſi ſemper adiungere antitheſin nihil aliud ſit, quam diſciplinas ſordium mole reddere turgidas. Sicut nemo Grammaticorum iudicauit, omnes ſoloeciſmos, qui vnquam contra veram dicendi rationem admiſſi ſunt, in Lexicis eſſe annotandos; non magis quam Mathematici operae pretium ducunt, omnes falſas operationes & paralogiſmos, dum veras operationes & ratiocinia tradunt, ſimul memorare. Et vnica via eſt, vt compendiis eiusmodi & notis in aeternum carere poſſimus, diſciplinam iuris naturalis ex ſola ratione deducere, & nihil eidem, quod in Theologia controuerſum eſt, admiſcere. Inprimis autem noua plane & mira creatura eſt *Compendium Iuris Naturae & Gentium Orthodoxum*, quod nobis intra paucos annos centum & amplius alia compendia parturiet, omnia orthodoxiae nomine ſuperbientia, ſed inter quae tamen mira ſit diſcordia, & quorum quodlibet caeteris haereſin aut ſchiſma obiiciat, aeternique ignis poenas minitetur. Nemini quippe ignotum eſt, quamlibet ex partibus, in quas Chriſtianiſmus diſciſſus eſt, ſibi orthodoxiae dignationem vindicare, caeteras omnes haereſeos aut ſchiſmatis arceſſere. Poſtquam ergo noſtrae Eccleſiae Albertinum compendium vnanimi conſenſu receperunt, ſine dubio peculiari compendio illi opus habebunt, quos vulgo Syncretiſtas vocant; Eos quippe communi

secum libro Symbolico vti nolet SCHWARTIVS qui PET. WINSTRVPIO Scanicae Episcopo, atocissimi flagitri loco, & tanquam certissimum argumentum heterodoxiae exprobrabat, quod hic quondam in G. CALIXTI laudem epigramma composuerat. Cum porro caeterae Christianorum sectae deterioris nolint esse conditionis, singulae proprium sibi compendium vindicabunt. Eandem sibi licentiam deinceps assument Mahummedani, & ipsi in sectas diuisi; ac demum varia Gentilium genera per vtramque Indiam sparsa. Transibit dein hoc exemplum ad alias disciplinas, vt mox quoque habituri simus Arithmeticam, & Geometriam, & Astronomiam, & Logicam, & Physicam, & Medicinam, & Metaphysicam orthodoxam. NICOLAVS quoque BECKMANNVS alto deinceps supercilio quicquid est ICtorum gentilium, ac Pontificiae, Caluinianaeque religioni addictorum despiciet, vtpote GESENII fraterculus atque ocellus. Ciceronis quoque Latinitas & Martialis Poësis longe infra Petri WINSTRVPII pedes abiecta iacebit; quippe cuius humeris ex GESENII elogio Atlas Ecclesiae incumbit. Atqui nemini sano hactenus in mentem venit, disciplinas, e lumine rationis prouenientes, partibus illis inuoluere, in quas res Christiana lacerata est. Et inprimis disciplina iuris gentium hoc commento appendix Theologiae fieri constanter abnuit. Nam si hypotheses istae, ex quibus ius suum orthodoxum deducere vult ALBERTVS, verbo Dei reuelato superstructae sunt, non magis hoc ius ad regendas omnium gentium inter se actiones idoneum erit, quam istae hoc momento in vnam circa sacra sententiam conspirabunt. Quod si autem sanae rationi innituntur illae hypotheses, scire velim, ex quo priuilegio sibi hoc arroget ALBERTVS, vt ipse ratione melius, quam caeteri omnes vsus iudicari debeat. Enimuero respuunt in istas partes distrahi disciplinae Philosophicae, inter quas & nostra suum profitetur nomen, quae ad omnes aeque homines citra discrimen religionis spectant, & non aliud principium, normamue aliam exigunt praeter rerum naturam, & lumen sanae rationis; huic quod congruit, verum, quod aduersatur, falsum adpelletur; orthodoxiae & heterodoxiae vocabula solis Theologis relinquantur. Credat quoque ALBERTVS, non omnes homines ita stupidos esse, quin animaduertant, hoc stratagemate ipsum dictatis suis irrefragabilem auctoritatem conciliatum ire, dum sub orthodoxiae nomine eadem vendi tat. Hoc quippe concesso, velut haereticum & veneno infectum proscribetur, quicquid ab istis discrepauerit. Et cum non exiguam nostrae disciplinae partem constituat politica architectonica, eodem obtentu isti homines dictatoriam sibi circa huius dogmata auctoritatem arrogabunt. Quod quam non vsque adeo tutum sit summis imperantibus ciuilibus, & praeteritorum seculorum & huius nostri funestissima exempla docent.

§. XII. IN *Protheoria* deinde ALBERTVS certas hypotheses ponit, quibus orthodoxum ius naturale sit superstruendum. Inter quas prima est: *Fons e quo a Christianis pura iuris naturae notitia hauriri potest & debet, est orthodoxa doctrina de statu integritatis. In hoc enim habuit homo imaginem Dei, inter cuius reliquias est Ius Naturae. Huius igitur cognitio ab illa non minus ac existentia dependet.* Vbi obseruandum, hanc hypothesin illis tantum quadrare, quibus

bus ius naturale pars articuli de Lege in Theologia constituitur. Verum cum nobis ius naturae & gentium hoc fine tractetur, vt sit regula actionum & negotiorum inter omnes homines, non qua Christiani, sed qua homines sunt; & vero illa hypothesis hominibus vt talibus sit ignorata: igitur absurdum est, Christianis dare peculiare principium eius iuris, quod ipsis commune cum aliis etiam non Christianis esse debet; & cui vnice inniti velint Christiani, idem ius apud alios non Christianos aduersus se inutile & inefficax facient. Qui, vti doctrinam de imagine Dei ignorant, ita & ius ei fundamento innixum adspernabuntur. Quod si igitur vsus huius iuris debet esse vniuersalis, idem ex principio, quod ab omnibus hominibus qua talibus admittitur, nempe ex ratiociniis, ex inspecta rerum & hominum natura collectis, est deriuandum. Deinde cum status integritatis actu inter duos tantum homines, & ad tempus valde exiguum extiterit, ius autem naturae & gentium iam in genere humano multiplicato & in varias ciuitates digesto, multisque institutis exculto vsum obtineat; non adparet, quomodo pauca illa, quae de illo statu in diuinis literis habentur, & inter quae de iure naturae & gentium mentio non fit, iam norma esse queant actionum, quae in genere humano certum regimen desiderant: cum ex diuinis literis demonstrari non possit, eandem faciem & dispositionem generis humani, eadem instituta, eadem negotiorum genera futura fuisse, hominibus in statu innocentiae multiplicatis, quae nunc deprehenduntur. Quae enim super hac re disputantur, nulla solida demonstratione, sed probabilibus tantum coniecturis nituntur, quibus quisque ex suo ingenio fidem addit, demitue. Praeterea assertio haec: *Ius naturae est inter reliquias imaginis diuinae*, in sacris literis totidem verbis non extat, sed a Theologis recepta est ex hac ratione, quod cognitio de agendis aut fugiendis, quae homini in statu integritatis perfecta aderat, etiam post lapsum iam superfit, etsi non omnibus numeris absoluta. Circa quam assertionem id duntaxat fuerit monendum; pari ratione dici posse, verbi gratia, Arithmeticam, Geometriam, Physicam, & alias scientias esse reliquias imaginis diuinae. Nam dubitare fas non est, quin facultas numerandi & mensurandi homini in statu integritatis adfuerit, quae nunc, etsi cum difficultate & obscuritate coniuncta, in nobis deprehenditur. Nemo tamen ideo dixerit; fontem, e quo Christianis pura Arithmeticae, Geometriae aut Physicae notitia hauriri potest ac debet, esse doctrinam orthodoxam de statu integritatis. Nam ALBERTVS vtique n. 2. reliquias diuinae imaginis etiam in principiis Theoreticis consistere dicit. Igitur si non alia ratione ius naturae & gentium a Christianis tractari & demonstrari debet, quam ALBERTVS postulat, intra angustos valde terminos eius auctoritas & vsus compingetur, nec amplius idem erit ius gentium, vniuerso generi humano commune, sed paucorum magistrorum, qui inuidia aduersus recentiorum opera suis collegiis manuscriptis apud imperitos iuuenes hoc obtentu sanctimoniam circumponere satagunt. Nam quod omnes Ecclesiis nostris addicti in Albertinum commentum iuraturi sint, vehementer dubito.

§ XIII. QVANQVAM autem fundamento conuulso tota quae superstruitur machina vltro collabatur; visum est tamen carptim quaedam annotare, qua

ALBERTVS rem acu tetigisse non videtur. Et quidem n. 4 ita tradit: *Cum omnes reliquiae imaginis diuinae, inter quas etiam est ius naturae, sint in nobis corruptae, mirum non est, si corrupte tractentur, nisi memores simus & studiosi pristinae integritatis, quantum facit ad praxin in statu corruptionis.* Heic id quidem nobis extra dubium est, non in voluntate solum nostra corruptionem deprehendi, sed & in intellectu, vbi non solum, ni peculiaris Dei gratia accedat, caeci plane sumus circa dispicienda diuina, quantum ea ad Deum nobis propitiandum faciunt; quin & circa alias scientias in nobis sentiri, hebetudinem, torporem, haesitationem, & facillimum in errores prolapsum. Sed id cumprimis in quaestione est, an, quod ab ALBERTO proponitur, medium sit idoneum ad declinandos errores in scientiis humanis; nempe vt recurramus ad statum integritatis, & considerata, quae ibi erat, scientiarum perfectione & rectitudine, defectus atque errores statum corruptionis comitantes corrigamus. Quam quidem methodum supplendi aut corrigendi disciplinas nemo, quantum mihi constat, ex Philosophis Christianis hactenus commendauit, aut insignem eiusdem vsum ostendere potuit. Neque est quod quis obiiciat, praecepta legis naturalis in sacra Scriptura contineri, aliarum disciplinarum dogmata non item. Nam id duntaxat ex ALBERTO quaesiuerim, num admittat, verbi gratia, in Arithmetica, Geometria, Astronomia, aliisque scientiis certa & extra dubitationis aleam posita dogmata dari ope solius naturalis rationis, & citra subsidium diuinarum literarum inuenta? Si annuit, (quod, ni omnis ratio ipsum fugiat, sine dubio facturus est;) tunc sane nulla adparet causa, quare ius naturae & gentium non aeque firmiter, ac caeterae scientiae, possit deduci ex axiomatibus, & obseruationibus iudicio ipsorum sensuum comprobatis; adeoque quare Christiani iuris naturae & gentium Doctores magis necessum habeant ad statum integritatis confugere, quo dogmata sua in iustam rectitudinem & certitudinem redigant, quam Christiani Arithmetici, Geometrae, Optici, Astronomi, Physici, Medici. Aut enim aliquid rectitudinis in huiusmodi scientiis rationi supererit, aut omne id, quod philosophari vocamus, inane quid & nugatorium erit.

§. XIV. NIHIL autem plane ad rem facit, quod ALBERTVS n. 5. adducit exemplum GROTII, qui L. II. c. 1. §. 2. circa statum primorum hominum a sententia Orthodoxorum abeuntia tradiderat. Nam contra cum de isthoc statu ex solis diuinis literis constet, vel solo hoc exemplo adparet, quantis disputationum vorticibus ius naturale implicandum sit, si methodo Albertinae insistere velimus, propter discrepantem inter Christianos S. Scripturae interpretationem. Cum contra omnis eiusmodi litium materia praescindatur, si doctrinam de statu integritatis Theologiae propriam vnice relinquamus, & in disciplina Iuris naturalis praesentem duntaxat hominis conditionem, quam etiam sensus iam nostri percipiunt, consideremus. Sed &, quod ipse ALBERTVS n. 6. monet, limites inter Theologiam & Philosophiam positos ne moueamus, & simus Philosophi, simus quoque Christiani, vt tamen ideo peculiarem Philosophiam Christianam ne comminiscamur. Nam Philosopho, vt sit Christianus aut gentilis, orthodoxus aut heterodoxus, aeque accidit, atque eidem accidit

cidit, vt sit Germanus, aut Gallus, aut Anglus; aut vti Musico contingit barbato aut imberbi esse. Nec ideo tamen vera Philosophia magis religione, aut natione, quam Musica barbitio distinguitur. Sane multa nouit Philosophus, qui idem Christianus est, quae Philosophus non Christianus ignorat: nouit etiam Christianus, qui idem Philosophus est, quae Christianus non Philosophus ignorat. Sed non ideo minus bonus Christianus erit, qui non est Philosophus; aut Archimedes ideo minus bonus Mathematicus, quia non Christianus. Equidem vbi quae a Philosopho ope rationis sciuntur, in diuinis quoque literis traduntur, ex ea conspiratione tradita philosophica mire illustrari certum est. Sed si diuinae literae quid tradant, ad quod ratio plane nequit pertingere, nescio quid theorematum inde elicere queat Philosophus, praesertim vbi in ea praesuppposita, quae ALBERTVS Philosopho Christiano a Theologo, n. 8. mutuanda scribit, omnes Christiani non conspirent, sed in varias interpretationes distrahantur. Transibit quippe ea discordia in theses Philosophorum inde eliciendas, quam Philosopho vt tali componere impossibile erit; eoque ex ista mixtura Theologiae nihil lucrabitur Philosophus, praeter lites inextricabiles. Sed quod exempli causa adfert ALBERTVS, quod per propositiones illas inusitatas, personales & sacramentales, locupletior reddatur Logica, non adparet. Nam quod inusitatae illae vocentur, id inde est, quod ratio humana capere nequeat connexionem subiecti & praedicati; de qua pronunciare, recte an secus se habeat, non ad Logicam spectat, sed ad Theologiam. Ex quo sane quae peculiaria sibi formare theoremata possit ars Logica non video. Cum enim Logicus qua talis tantum solicitus esse debeat de formali velut structura propositionum, earumque coniunctione aut disiunctione ad eliciendam formalem consequentiam: igitur ipsius vt talis non est, in materialem quasi veritatem propositionum inquirere. Eoque Logico vt tali propter quasdam propositiones Theologicas, captum humanum superantes, non magis opus est nosse doctrinam de vnione personali & sacramentali, quam eidem opus est nosse medicinam propter hanc propositionem: Rhabarbarum habet vim purgandi, sanguis mouetur in circulum. Alias enim confusio fieret omnium disciplinarum & eodem iure Grammatico vt tali noscendae forent omnes essentiae, quia ille vocabula & phrases suppeditat formandis enunciationibus. Sic neque dogma illud de aquis supracoelestibus, quod secundo loco adfert ALBERTVS, Physicam multum videtur locupletare. Praeterquam enim quod non omnes Christiani loca Scripturae, vbi earum mentio fit, eodem modo interpretentur, quae lis antequam composita sit, dubium erit, quis ipsis locus in systemate mundi assignari debeat: etiam assumpta interpretatione plerumque nostratium Theologorum, non parum difficultatis istae aquae dabunt. Nam manifestum est, omnes istos, qui hanc interpretationem amplexi sunt, systema Ptolomaicum, & orbes illos veterum reales supposuisse, quorum vni quicquid est stellarum praeter Planetas affixum sit. Cum autem recentiorum obseruationes diuersam plane systematis mundani faciem deprehenderint, non adeo in procliui erit iisdem idoneum locum vltra omnes mundanos vortices attribuere. Quicquid huius tamen sit, cum illae aquae in sensus hactenus non incurrerint, & nulla super

iisdem extent phaenomena, Physico sane Christiano nihil de hisce dicendum restat, quam neque de istis omnium Christianorum interpretationem conspirare, neque ope sensuum quidquam de istis huc vsque deprehendi potuisse.

§. XV. INDE n. 9. nouum nos modum, quo *a reuelatione status integri in doctrina de Iure naturae abstrahendum sit, docere aggreditur Albertus.* Nimirum *eum a Christiano Philosopho exacte cognoscendum, sed cognitum non proponendum, sed tantum praesupponendum esse, vt in iis, quae sui fori sunt, procedat rectius & tutius.* Enimuero eiusmodi modus abstrahendi hactenus in Philosophia inauditus fuit, vt abstrahere idem sit, quod ex alia disciplina tanquam ibi demonstratum praesupponere, & citra vlteriorem disquisitionem assumere, eique vlterius Theoremata superstruere. Qui enim circa certum negotium ab aliqua cognitione abstrahit, is eam ibi plane non attendit, & gerit se non aliter, ac si de ista plane sibi nihil constaret, eoque ex aliis principiis sua dogmata deducit. Qui autem aliquid praesupponit, is licet eo loco circa idem demonstrandum non sit solicitus, id tamen semper prae oculis habet, suaque dogmata ad idem semper refert. Sicuti nemo vnquam tam absurdus fuit, vt diceret, verbi gratia, Opticum aut Astronomum a theorematis Geometricis abstrahere, qui eadem praesupponit, & suas propositiones iisdem superstruit. Vnde nostra sententia est; posse eius naturale demonstrari, posse huic disciplinae suam constare integritatem, in promptu eidem esse domestica principia, aut quae saltem a Theologia non dependeant; licet quis plane ignoret statum integritatis, aut cognitum non praesupponat. Eoque Philosopho, qui idem Christianus est, doctrina de statu integritatis vtique cognoscenda est, sed hoc duntaxat fine, vt articulos fidei suae plene teneat: non autem ad hoc, vt philosophetur, vt disciplinam iuris naturae & gentium adornet vniuersalem, & quae ad captum omnium hominum sit, atque controuersias super peculiari cultu diuino transcendat. Sicuti, verbi gratia, medicus Christianus nosse quidem debet, mortem & quicquid morborum homines infestat, stipendium peccati esse, adeoque a statu integritatis absuisse, sed vt tamen hanc notitiam in nulla parte medicinae praesupponat. Manifestum praeterea est hoc nouo abstrahendi modo nostram disciplinam Theologorum controuersiis implicari, & velut tributariam horum imperio subiici, sic vt eiusdem Doctoribus nihil aliud relinquatur, quam ALBERTI alicuius, aut SCHWARTZII, aut GESENII dictata & collegia manuscripta adorare, & anxia voce imitari, tanquam oracula eorum, qui supremum ius vitae & necis in nos habeant. Quo quidem bonis & erectis ingeniis nihil acerbius accidere possit. Denique hac, quam ALBERTVS commendat, via nihil aliud quam Theologia moralis producitur; cui quidem status integritatis necessario praesupponendus. Verum hac morali Theologia nostra disciplina longe latior, & magis vniuersalis est, domesticis principiis innixa, ac tradens officia hominum & regulas expediendorum negotiorum, quae ex peculiari religione, aut voluntate imperantium ciuilium haud promanant. Eoque si quod detur officium, quod ex nostra disciplina deduci nequeat, id ex Theologia morali aut iurisprudentia ciuili est deriuandum. Sic vt reuera vbi ius naturae

turae

turae & gentium deficit, ibi Theologia moralis & ius ciuile incipiat. Eſt autem plane abſurdum, diſciplinam magis vniuerſalem hypotheſibus diſciplinae minus abſtractae ſuperſtruere. Cum hic natiuus ordo diſciplinarum ſit, vt generales & ſimpliciores praecedant, particulares & compoſitae ſequantur, & hae illas, non vice verſa, praeſupponant. Quemadmodum Theologia naturalis, quam aliqui etiam ad ius naturale referunt, ordine & natura prior eſt Theologia reuelata, & haec illam, non illa hanc praeſupponit; quatenus autem illa ad finem hominis non pertingit, haec ſupplet. Et prius vtique quis homo, quam Chriſtianus eſſe concipitur. Homines quippe naſcuntur, Chriſtiani fiunt, adeoque & officia hominis vt talis, quam Chriſtiani, prout haec aliquid iſtis ſuperaddunt, priora concipiuntur. Atque inde ἀπαίδευτον eſt diſciplinam, quae de officiis hominis vt talis tradit, hypotheſibus diſciplinae, quae de officiis Chriſtiani vt talis agit, ſuperſtruere.

§. XVI. PRONVNCIAT deinde ALBERTVS ex noua ſua abſtractione hominem in diſciplina iuris naturalis *concipiendum eſſe non alium, quam ſub initium fuit; non vt orbis indigenam, aut terrae filium; non vt caſu in illum proiectum; ſed vt integrum & ad imaginem Dei creatum.* Vbi obſeruandum, omnino quidem hominem vt integrum creatum eſſe concipiendum, ſi quis methodo Albertinae inſiſtere velit, quippe ex qua reuera nihil aliud, quam Theologia moralis prouenire apta eſt. Sed in diſciplina iuris naturalis vniuerſali, & quae peculiarem cultum diuini Numinis tranſcendit, quam nos adornatum iuimus, plane non neceſſum eſt, certi & definiti quid ſuper originibus generis humani aſſerere; ſed ea res ibidem in medio poteſt relinqui, tanquam quaeſtio hiſtorica & facti, quam ſola ratiocinatione, aut ex obſeruatione, naturae rerum & hominis nunc aſſequi impoſſibile eſt. Quando autem in diſciplina iuris naturalis occupati ſumus circa demonſtrationem huius propoſitionis: ſtatus hominis ſibi ſoli relicti, absque auxilio aliorum hominum eſt miſerrimus: ad maiorem eius illuſtrationem dicimus, huic propoſitioni ſuam conſtare veritatem quamcunque quis originem generis humani velit praeſupponere, quatenus quidem ex ſola ratione iam colligere licet. (Nam notitiam de veris humani generis originibus, & primaeua felicitate ſolis ſacris literis debemus.) Adeoque in noſtra diſciplina ſuper veris generis humani originibus nihil certi aut definiti aſſeritur; ſed tantum hoc adſtruitur, hominem ſibi ſoli relictum fore miſerrimum, quamcunque quis ductu ſolius rationis opinionem de prima hominis origine concipiat, fingatue. Conferatur ſi placet §. 4. *Diſſertat noſtrae, de Statu hominum naturali.* Vbi & hoc obiter monendum, de ſuo affinxiſſe mihi ALBERTVM hoc vocabulum; homo non vt *caſu* in mundum proiectus concipiendus eſt. Nam id quidem dicto loco in meo libro non extat; & reuera abſurdum eſt, ſolam rationem ſequenti concipere hominem caſu in mundum proiectum: ſed dico *vtcunque* ſeu *vndecunque proiectum*, vt ſignificarem, me hoc loco veras origines generis in medio relinquere, ac theſi meae veritatem conſtare, qualeſcunque demum fingantur. Ratio autem quam dictato ſuo ALBERTVS ſubiungit, nihili eſt. *Id autem*, inquit, *nunc ex ea ratione fieri debet,*

quia

quia homini ius naturae non aliter inest, quam prout reliquias imaginis diuinae ex statu integritatis in nos traductas possidet. Nam haec ratio non tantum in ius naturae quadrat, sed & in quasuis alias scientias rationi superstructas. Aeque enim Arithmetica & Geometria, aliaeque scientiae dici possunt esse ex reliquiis imaginis diuinae, ex statu integritatis in nos traductis. Neque ideo tamen in hisce scientiis homo necessario in statu integritatis est concipiendus. Alia porro est consideratio humanae conditionis theologica; alia philosophica, quatenus ab illa cognitione abstrahit, quae ex peculiari reuelatione diuinarum literarum profluit. Iuxta priorem considerationem ius naturae eo modo aestimatur, prout ALBERTVS vult. Philosophus autem id tantum respicit, quomodo in praesens illa se habeat, non considerato, an olim ea aliter se habuerit. Exemplo res fiet clarior. Prodigo ex dissipato amplissimo patrimonio mille aurei adhuc supersunt. Ex hac sorte deinceps se sustentare, prodigendi fine facto, instituit. Hic vt intelligat, quantum ex hac summa lucrari possit, & quousque reditus inde prouenientes pertingant, non opus est, vt eam summam consideret tanquam reliquias magni patrimonii, & quotam partem illius haec faciat: sed simpliciter spectat, quanta ea in praesens sit. Ast vbi idem ad rationes reddendas sit vocandus, omnino totum patrimonium, quantum id ab initio fuit, & quid nunc restet, considerandum est. Eodem modo Philosophus est solicitus, quousque rationis lumen, quod in praesens penes hominem inuenitur, pertingere queat. Sed Theologus, cuius est dispicere, quomodo homo rationes suas Deo adprobare possit, considerare vtique debet, quanta sors ab initio homini diuinitus fuerit credita, quantum hic postea sua culpa decoxerit, quid remedii ad reliquatoris poenam declinandam sit adhibendum.

§. XVII. IMPVGNAT deinceps ALBERTVS, quod ego asserueram, in disciplina Iuris naturalis hominem nunc considerari, prout eius natura est corrupta, & multis prauis cupidinibus scatens; addita ratione planissima, quod status integritatis soli rationi sit incognitus; cum tamen ex hac vnice nostra disciplina fuerit extruenda, quo foret ad captum totius humani generis. Vbi & hoc patet, corruptionem humani generis hautquidquam praesupponi tanquam normam iuris, sed tanquam affectionem subiecti, quae lege naturali compescenda & emendanda sit. Contra ALBERTVS pertendit, necessarium omnino esse, vt omnes nationes vtantur iure vniuersali, quod ad principia Theologiae in nostris Ecclesiis receptae sit adaptatum; Ac n. 11. quidem fatetur, non pauca iuris naturalis praecepta vsque adeo ad hominem corruptum respicere, vt in hominem integrum plane cadere nequeant, verbi gratia, facilem esse ad condonandas iniurias, subuenire miseris. Addo & ego, si quis accurate velit euoluere totum Systema Iuris naturalis & gentium, deprehendet longe maximam eius partem in hominem integrum, prout eius conditio a nostratibus Theologis designatur, non cadere. Mox tamen n. 12. consulit sibi distinctiuncula inter *principium* & *obiectum* Iuris naturalis; quasi status integer sit principium eiusmodi axiomatum aut praeceptorum, quae tantum in statu corrupto intelligi possunt; corruptus autem status sit tantummodo eorundem praeceptorum

rũm obiectum. Quam distinctionem credo iuuenes imperitos magno prosecutos applausu, vtpote quibus illae subtilitates quam maxime solent esse admirationi, quae obscuritate sua rebus in se perspicuis maximas tenebras offundunt. Etsi statim num 13. eandem popularibus verbis proponat: *Dei prouidentia*, inquit, *& benignitate fieri, vt post lapsum inter reliquias imaginis diuinae nobis ea connascantur principia practica, quae non tantum in eodem genere actionis moralis etsi in minore gradu hodie possunt obseruari, sed & ad eas actiones, quae statui corrupto sunt propriae, in eodem valore extendi.* Id est, in statu integro extiterunt, axiomata, quae nunc in statu corrupto vt tali sequenda sunt. Atqui heic quaeri potest, vtrum ista axiomata homini in statu integro actu inhaeserint, ita vt verbi gratia actu intellexerit, quibus modis hominum egestati foret succurrendum, qua ratione in defunctorum bona succedendum, quae tutoribus aduersus pupillos obligatio, quae forma iudiciorum, quae ratio poenas exigendi, quae bellorum, quae foederum iura; antequam egestas, mors, delictum, poena, bellum in genus humanum caderet: an vero illa axiomata demum post lapsum in animis hominum enasci coeperint. Vtrumvis asserere velis, rem non exiguis implicatam tenebris deprehendes. Ast ex nostra mente planissimum est dicere; sicuti homini integro ex contemplatione naturae suae ratio regulas officii, quod in eam conditionem cadere poterat, suggessit: ita ratio homini corrupto itidem ex contemplatione naturae & conditionis suae officia illi conditioni necessaria suggerit. Pergit ALBERTVS n. 14. *Statum integrum a Christiano cognitum fieri normam status corrupti, seu ex orthodoxa illius cognitione refutare in homine sana ratione vso dictamina non pauca; quae ad obseruandas & confirmandas reliquias imaginis diuinae, nec non ad recuperandam perfectionem moralem, quantum viribus naturalibus fieri potest, nos obstringunt. Et ex hac causa inter praecepta iuris naturalis sunt referenda.* Vbi moneo, vix satis sibi heic constare ALBERTVM. Nam nuper dixerat, talia axiomata nobis post lapsum *connasci*, quae nunc *apud Christianos ex cognitione status integri resultare* pronunciat. Haec duo quippe diuersissima sunt. Nam quod connascitur, omnibus hominibus vt talibus adest: sed quod resultat ex cognitione status Christianis tantum noti, id in Christianos duntaxat cadit. Quo igitur iure regentur, qui articulum fidei Christianae de statu integro ignorant aut agnoscere renuunt?

§. XVIII. EXINDE patet, frustra operam ab ALBERTO sumi, quando *vim obligatiuam status integri ad ius naturae hodie refert vel formaliter, vel normaliter.* Nam vti hoc quidem certum est, quod omnia praecepta legis naturalis, quae hominem in statu integro obligabant, eundem quoque in statu corrupto obligent: ita illa praecepta, quae non nisi in corruptum statum cadere possunt, ad integrum statum tanquam normam referri, aut per extensionem quandam prouenire, citra idoneam probationem, & inepte dicitur. Perinde ac si quis dicere velit, regulas curandi morbos per extensionem quandam ex diaeta sani hominis prouenisse; aut diaetam febricitantis ad diaetam sani hominis normaliter referri. Qua methodo an multum lucis accessurum sit medicinae, Aesculapii filii viderint. Saltem ita longe petitum est illud *normaliter*, vt tantum ad tuendam vt-

cunque thesin id sit inuentum, non quod reuera aliquid inde proficere haec disciplina possit. Nam & tanta multitudo regularum, fere obscurarum, ab ALBERTO promulgatur, quae confundere potius, quam dirigere aliquem in hac disciplina queant: & si quis vel maxime omnia, quae super integritatis statu Theologi tradunt, nouerit; tamen quid iuris in statum corruptum cadat, idem distincte & plene non intelliget, nisi alia principia in subsidium adhibuerit.

§. XIX. VIDETVR quoque ALBERTO displicuisse, quod cum ius naturale ad vsum fori humani a nobis adaptetur, quod forum circa externas hominis actiones occupatur, ad ea autem, quae intra pectus latitant, nec aliquem effectum aut signum foras produnt, non penetrat: idem ius *magnam partem* circa formandas hominis exteriores actiones versari dixerim. Cum contra Theologia moralis id maxime laboret, vt animi motus ad placitum Numinis componantur. Ad haec reponit ALBERTVS n. 21. *Honestum non consistere in sola actione exteriori, quae etiam ab hypocrita splendide & in speciem exerceri potest, sed primario nititur ipsa interna actionis bonitate.* Atqui ne ALBERTVS putet, hoc a nobis fuisse ignoratum aut negatum, inspiciat *operis nostri de Iure N & G.* L. I. c. 7. §. 4. & 6. & c. 8. §. 2. 3. Et quando dicimus *magnam partem*, satis significamus, ab eodem etiam interiores animi motus non plane insuper haberi. Enimuero cum duo sint fora, quibus actiones suas adprobare debet homo, diuinum & humanum, cuius fori, discrimen passim insinuaui; conuenientissimum fuit visum, curam diuini fori relinquere Theologiae, quae actiones humanas potissimum considerat, prout respectum habent ad Deum, eiusque voluntati congruunt vel non congruunt, & quae remedia sint propitiando Deo ad expiandas quae tam varie committuntur a lege aberrationes. Iuri autem naturali praecipuae curae est forum humanum, quod licet & ipsum intelligat, actiones, quibus vlla ab agentis animo labes adhaeret, in foro diuino reprobari; cum tamen ratio humana nullum iam remedium idoneum, & cui secure queat adquiescere, inueniat expiandis apud Numen delictis, inde ea cura ad Theologiam remissa id maxime spectat, quam efficaciam humanae actiones ad conciliandos aut irritandos homines habeant, & qua ratione negotia hominibus inuicem intercedentia sint temperanda. Cum autem Deus maxime interna animi respiciat, homines autem iis afficiantur, quae in actum exteriorem prodeunt, sensusque feriunt; ratio sane adparet, quare disciplinae iuris naturalis maiori ex parte circa exteriores hominis actiones sit dispiciendum.

§. XX. SED nec omnia ad palatum ALBERTO videntur, quae a me super hac quaestione tradita sunt: Num Ius naturae idem fuerit in statu integro atque in corrupto? Quae huc redeunt, quod vtrinque quidem summa eius iuris capita sint eadem; sed circa particularia praecepta discrimen aliquod emergat. Nam ex affirmatiuis quidem praeceptis illa in statu integro locum non inuenisse, quae vel praesupponunt institutum a felicissima hominis conditione abhorrens, vel sine morte & miseria non intelliguntur. Sed & conuenientius videri caetera legis naturalis officia praeceptis potius affirmatiuis iuberi, quam

eorum

eorum intermissionem negatiuis ſanciri, vbi nulli praui cupidines adſunt, qui in talia delicta propellant; etſi alias quoduis praeceptum affirmatiuum virtualiter interdictum omnis oppoſiti contineat. Vnde non eſt quaeſtio; num homini integro eadem vitia fuerint vetita, quae nunc ſunt corrupta, ſeu num eadem tunc, quae nunc, inhoneſta fuerint? Sed hoc quaeritur, num capita legis naturalis in quouis genere actionis in ſtatu integro affirmatiuis potius, quam negatiuis praeceptis, ſeu quae potius virtutes iuberent, quam vitia diſerte prohiberent, exprimi conuenientius fuerit? Quorum prius a nobis ex euidentiſſima ratione fuit adſertum. Neque vero quae ALBERTVS in contrarium habet, alicuius ſunt ponderis N. 12. agnoſcit, *inhoneſtum eo ipſo, quo praecipitur honeſtum, actu oblique prohiberi.* (Satius fuerat implicite dixiſſe; quia quae hoc modo prohibentur, directe prohibentur.) Numero tamen 23. aſſerit, *certa non minus & expreſſa extare axiomata, quibus ius naturae inhoneſta prohibet, ac quibus honeſta praecipit.* Rationem ſubiungit n. 24. *quia homo integer, ſi praeſertim ſtatus integritatis fuiſſet continuatus, etſi vires ſemper habiturus fuiſſet ad legem implendam, exercitium tamen earum in libertate erat poſitum, vt poſſet iis vti* PERINDE *ac abuti.* Atqui licet hominem integrum peccare potuiſſe euentus oſtenderit; non tamen credendum eſt eius libertatem ita velut in aequilibrio conſtitutam, vt non magis verſus bonum, quam verſus malum vergeret. Quin potius cum ab homine integro non ſolum praui cupidines exulauerint, ſed & idem in ſtatu gratiae per poſſeſſionem imaginis diuinae conſtitutus fuerit, omnino inſignis vergentia in ipſo ad bonum, & abhorrentia vltronea a malo ſtatuenda eſt. Alias enim ego quidem non capio, quomodo homo regeneratus, in quo tamen radix mali heic nunquam plene extirpatur, aut otioſa & inefficax redditur, per gratiam diuinam eo vsque prouehi queat, vt lege Dei delectetur, vt deteſtetur peccatum, vt doleat ſibi tantum facultatis non eſſe ad implendum bonum, quantum eſt voluntatis: ſi voluntas hominis integri, qui nullum mali fomitem intus habebat, & quem maior vtique gratia Spiritus Sancti ſuſtentabat, quam hominem regeneratum, in aequilibrio ad bonum & malum fuerit conſtituta, vt libertate ſua *perinde* poſſet abuti, quam vti. Omnino igitur conuenientius videtur ei, in quo magna ad bonum, nulla ad malum procliuitas deprehenditur, officii ſui regulas praeceptis potius affirmatiuis quam negatiuis proponi, etſi de caetero aequalis ad vtraque obſeruanda ſit obligatio. Caueat igitur ALBERTVS, ne, dum circa mea tradita nodum in ſcirpo quaerit, ipſe foedo ſe errore induat, ac ſtatum integritatis nobis plane ſubuertat. Sicuti & id naris non nimis emunctae argumentum eſt, quod n. 25. addit: *Ex hac cauſa Deum protoplaſtos in ſtatu integritatis praecepto negatiuo a peccato retraxiſſe:* DE LIGNO NE COMEDAS. Nam ſermo nobis vtique eſt de praeceptis naturalibus, non poſitiuis. Et dicto loco ob praeceptum iſtud haec verba (*non poſitiuum*) parentheſi incluſa ſunt; ne fortaſſe ALBERTVS putet, ſeſe primum fuiſſe tam lynceum, vt rem tam abſtruſam obſeruarit. Et alibi ſine dubio cogitationibus ſuis vagabatur ALBERTVS, quando ſcribebat: Deum iſto praecepto, *de ligno ne comedas*, protoplaſtos a peccato retraxiſſe. Nam de ligno comedere peccatum non erat, niſi Deus vetuiſſet; eoque Deus tunc ve-

tando non a peccato retrahebat; sed efficiebat, vt actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret.

§. XXI. POSTHAEC operosus est ALBERTVS, vt leges naturales, quae peccatum iam commissum praesupponunt, per extensionem ex statu integritatis deducat, vtque regulas quasdam cudat, ex quibus intelligatur, quomodo status integer corrupto statui pro norma sit. Vbi id quidem certum est, non pauca particularia praecepta emersisse post corruptam conditionem humanam, quae in integro locum plane non inueniebant. Verum vt ista *normaliter* in statu integro contineantur, non magis accurate dici arbitramur, quam si quis regulas curandi morbos normaliter referri ad regulas diaetae, quae in sanum & robustum hominem cadit, asserere velit. Sed & in eo extra oleas vagatur ALBERTVS, quod, vt necessitatem huius extensionis in statu corrupto ostendat, iactet; etiam in statu integritatis, si diutius durasset, necessario in quibusdam illam adhibendam fuisse; in eiusque rei illustrationem exempli loco adfert, quod cum ab initio iure naturali non prohibitum fuerit, matrimonium inter fratrem & sororem, id post multiplicatis hominibus etiam in statu integro honestatis studio prohibendum fuerit. Nam sermo heic est de lege naturali, non de positiua, qua fratrum & sororum coniugia prohiberi constat. Per talem autem extensionem, qualem ALBERTVS vult, id, quod ex ista extensione producitur praeceptum itidem inter iura naturalia, non autem inter positiua locum sortiri debet. Eoque interdictum connubium inter fratres & sorores non prouenit per extensionem vetiti matrimonii in linea recta, sed peculiari ratione nititur. Sed nec idoneam rationem adferre potest ALBERTVS, quare in genere humano integro post ipsius multiplicationem connubia fratrum & sororum in vetitum ire debuerint. Nam quae horum in corrupto statu prohibitorum rationes afferuntur, de latius spargendis amicitiis, vt nuptis praesidium esset contra iniurias maritorum, aut ne cohabitatio ipsorum inobseruata stupris praeberet occasionem, in statum integrum non cadunt, abs quo itidem exulabat pudor, qui mihi aliisque inter praecipuas caussas eius interdicti allegatur. Denique absurdum videtur dicere; aliquid in statu integro vetitum fuisse *honestatis caussa.* Haec enim locutio videtur praesupponere, aliquid minus honestum antea vsu fuisse frequentatum, verbi gratia: Si Orientales populi dicant, apud se honestatis caussa receptum fuisse, vt mulieres in publico velata facie incedant, aut a conuiuiis virorum alienorum absint, satis innuunt, diuersum morem quibusdam vitiis fomitem praebuisse.

§. XXII. TANDEM ALBERTVS monet, circa eas extensiones caute agendum esse, ne in excessu aut defectu peccemus; & ei malo euitando operosum adparatum regularum huc inseruientium propinat. Circa quas illud ac initio monendum; earundem multitudinem & anxietatem certissimo esse iudicio methodi morbidae, & ad extruendam aliquam disciplinam ineptae. Cum contra, qui ad captum omnium hominum disciplinam iuris naturalis accommodarunt, vna regula eaque planissima rem absoluant. Deinde illae ipsae regulae non sunt pars Theologiae orthodoxae circa statum integritatis, sed ab ALBERTO

exco-

excogitatae ſunt ex collatione praeceptorum iuris naturalis, quae in ſtatum corruptum cadunt, cum ſtatu integro.

ADEOQVE non poſſunt haberi pro axiomatibus, ex quibus ea diſciplina extrui poſſit aut debeat, cum ſint nihil aliud, quam reflexiones ſuper officiis in vtrumque ſtatum cadentibus, quatenus coincidunt, aut aliquam ſimilitudinem inter ſe habent. Cum ergo an & quo vsque regulae Albertinae valeant, non ex Theologorum ſcitis de ſtatu integro, ſed ex aliis principiis demonſtrandum ſit, quae non alia poſſunt eſſe, quam obſeruationes ex natura humana, prout ea nunc ſeſe habet, petitae; quid opus eſt per ambages vagari, ac tam obſcuros, intricatos & paucis cognitos tramites ſectari. Nam ſi ponamus aliquem, qui ad vnguem calleat, quae Theologi noſtri ſuper ſtatu innocentiae tradunt, qui idem tamen aliunde iuris naturalis diſciplinam iam non didicerit, ex iſtis quidem regulis non maiores profectus in iure naturali faciet, quam ex Lullianarum figurarum vertigine. Et haec quidem ad commenta ALBERTI monere viſum fuit.

§. XXIII. CAETERVM dum circa inueſtigandam eiusmodi propoſitionem fundamentalem ſatagimus, non potuit non quoque occurrere illa diſceptatio de notitiis naturalibus; quae ſi ad liquidum deducta eſſet, nihil expeditius foret quam dicere; illa iuris eſſe naturalis, quorum notitia animis hominum natura foret inſita; quae deinceps ſuus cuique animus ſuggereret. Enimuero cum aliquid naturaliter notum eſſe duplici ſenſu dici queat, vel vt opponatur ei, quod ex diuina reuelatione fluit, aut per experientiam conſtat, & in facto eſt poſitum: vel vt opponatur ei, quod viribus naturalis rationis citra omnem informationem aut ratiocinationem cognoſcitur; in neutra acceptione prouenit propoſitio, ſcopo noſtro ſatis accommoda. Si enim naturalis notitia in priori ſenſu capiatur, legi naturali nihil eximii prae caeteris ſcientiis tribuitur, quae ex ſolo rationis lumine promanant. Hoc modo enim Logica, Arithmetica, Geometria, natura notae dici poſſunt, quia neque ad eas addiſcendas reuelatione ſupernaturali opus eſt, neque obſeruationem hiſtoricam & experimenta eaedem praeſupponunt. In hiſce ſi quis circa demonſtrandas propoſitiones nihil aliud afferre velit, quam quod natura notae ſint, parum efficiet; cum ad liquidam & firmam ſcientiam percipiendam diſtinctae & propiores rationes requirantur. Adeoque ſi, verbi gratia, demonſtrandum ſit, in triangulo tres angulos eſſe aequales duobus rectis; & nihil aliud quis afferre velit praeter hoc, quod ratio naturalis id dictitet, is quidem inter Mathematicos nunquam illuſtris erit; aſt ſi naturaliter notum capias in poſteriori ſenſu, pro eo quod ab ipſa natiuitate per modum actualium & diſtinctarum propoſitionum citra vllam antegreſſam informationem aut ratiocinationem animo inhaeret, ne ſic quidem propoſitionem habebis ſcopo noſtro congruentem. Quid enim ſi contingat, non ſingulos tantum homines, ſed & integras nationes ſuper praecepto aliquo legis naturalis diſſentire, quae via tunc erit verum inueſtigandi? Cum nemo recordari queat, quid ſibi naſcenti in animo haeſerit. Ergo deferetur controuerſia ad recens natos infantes, vt ipſi diſpiciant, vtra ex ſententiis, ſuper quibus controuertitur, in animis ipſorum iam haereat. Quod ſi quis reponat,

vtique infantes habere notitiam istarum propositionum, verum directam tantum, non reflexam, seu nosse quidem istas, sed quod nouerint, id non nosse, nec de eo cogitare, aut meminisse; is sciat, non vsque adeo arduum quidem esse, distinctionem qualemcunque comminisci; sed vt reuera exsistat, quod nuspiam est, vtque cordati homines istud animo concipere queant, id vero oppido quam difficile esse. Sed & notum est, quantae super istis notitiis innatis disceptationes agitatae sint. Aristoteles tabulae nudae animum hominis nascentis assimilauit, cui tamen quiduis possit inscribi. Multis nihil in animo esse traditur; quod non prius fuerit in sensu, ac si omnis nostra scientia in animum sese ope sensuum penetraret. Quod effatum recentiores quidam Philosophi impugnant hac exceptione, quod vtique idea Dei, item idea harum propositionum, *ego cogito, ego sum*, in animo sit, quae nunquam in sensu fuerit. In quos tamen & ipsos alii vicissim arma mouent. Alii obseruant, inesse animo hominis non solum facultatem res apprehendendi, sed & illas inter se conferendi, ac, in quo conueniant aut discrepent, secernendi, & ex considerata ea quo conuenientia aut disconuenientia nouas notiones eliciendi, quas in sensu prius fuisse minus recte dicitur. Vnde euenit, vt felicia cumprimis ingenia multa intelligant & norint, quae nunquam auditione aut lectione perceperunt. Prorsus vti fertiles agri inspersa semina multo cum foenore reddunt. Sic & de causis & consequentiis rerum iudicare potest animus humanus; id quod inter obiecta sensuum referri non posse videtur. Eoque ita corrigunt vulgatum istud, vt nihil in memoria sit, quod non fuerit in sensu; vt tamen in mente multa sint, quae per sensus ingressa non sunt. De caetero nemini mortalium constat, quales sint imagines rerum, & quae earum consecutio in animis infantum, antequam fari queant. Nam ex quo vsum sermonis habemus, cogitata nostra in animo tanquam propositiones verbis constantes tacite volui in aprico est. Quo autem modo & quibus incrementis sermocinandi facultas comparetur, nemini non constat. Scilicet ex frequenti auditione primo addiscuntur nomina rerum; quae quotidie sensibus obuersantur. Inde progressus fit ad verba communissimas actiones exprimentia, sed quae modo infinitiuo tanquam simplicissimo primitus efferri solent. Inde paulatim nomina & verba combinantur. Inflexiones nominum & verborum, aliaeque particulae pedetentim, addiscuntur; Orationes autem apte connectere rationis iam adolescentis opus est. Atque iisdem incrementis ista mentalis oratio, quae per cogitationes tacitas in animo sese explicat, procedere videtur. Enimuero quia principia scientiarum ita perspicua sunt, vt facili negotio & leui ex occasione sese animis hominum insinuent, sic vt fere recordari nequeamus, quando primum ea hausterimus, ipsaque adeo non tam extrinsecus in animum penetrare, quam in eo iam latitare, & per externam occasionem excitari videantur: inde tralatitium dogma inualuit, semita scientiarum animis hominum connasci, quae habitum quendam imperfectum constituant; qui dein adhibita cultura & disciplina in perfectam scientiam adolescat. Aliis tamen omne, quod naturalis notitiae vocabulo venit, in potentia propinqua tantum animis a natiuitate inhaerere asseritur. Caeterum vti alios cum habitibus suis imperfectis, & potentiis propinquis

quis luctari aequo animo patior: ita disciplinam iuris naturalis ex contemplatione natutae rerum & hominum deducere instituenti non potuit, non reiici illa assertio; quod animis hominum ab ipsa natiuitate congenita sint, & velut impressa iuris naturalis saltem generalia praecepta ad modum *actualium* & *distinctarum propositionum*, quae statim atque vsus sermonis asserit, citra vlteriorem informationem aut meditationem ab homine proprio Marte possint exprimi. Ad has enim ex sola ratione deprehendendas aliis experimentis opus est, quam quae hactenus haberi potuerunt. Caeterum postquam actuales istae & distinctae propositiones ex quotidiana infantium inspectione, adeoque ex natura hominis, prout ea in sensus nostros incurrit, non adparent; ad auctoritatem S. Scripturae confugitur, & cumprimis vrgetur, quod Rom. II, 15. lex naturae *cordibus* hominum *inscripta* dicitur. Enimuero hoc ipso, quod ea assertio non aliunde quam ex sacris literis hausta est, instituto nostro parum quadrat, quo omnia ad lumen rationis referimus. Deinde Phrasis illa, quae non in diuinis tantum literis, sed & alios apud auctores occurrit, manifeste metaphorica est; cuius emphasis firmitatem, stabilitatem & velut indelebilitatem notitiae istius, nequaquam autem peculiarem modum eius notitiae comparandae insinuat. Vnde cum in aliis omnibus locis haec phrasis notet notitiam adquisitam: nulla ratio reddi potest, quare in solo isto loco eadem significet notitiam ac ipsa natiuitate per modum actualium & distinctarum propositionum inhaerentem. Nisi forte insipidis SCHWARTZII glossis infallibilis auctoritas sit tribuenda, qui post verba illa, *opus legis cordibus ipsorum inscriptum esse*, infercit; *antequam illud faciant*, *aut ratione sua vtantur*. Cuius tamen assumenti fundamenta nulla in ipso textu deprehenduntur, cum hautquidquam de infantibus ibi sermo sit, aut qui ratione sua nondum vti norunt, sed de talibus, quibus inuisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse poterant. Neque vero vlla heic glossa opus est, cum verba immediate sequentia clarissime pondus istius phraseos explicent. *Gentes, quae legem scriptam non habent, tamen natura opera legis faciunt, eoque sibi ipsis lex sunt, ac demonstrant opus legis cordibus ipsorum esse inscriptum: siquidem conscientia eos conuincit, & cogitationes se inuicem accusantes & excusantes.* Ex quibus verbis hicce planissimus resultat sensus; Notitia legis naturalis, quae ex contemplatione creaturarum absque peculiari promulgatione, qualis Iudaeis contigit, oritur, non superfunctoria est, & quae facile iterum euanescere & deleri queat; sed penitissimo infixa est animo, sic vt vbi quis contra eam legem peccarit, ipsa conscientia eum conuincat, & cogitationes inter se accusantes & excusantes. Vnde & locutio illa, quam Tenebrio iste velut solennem confessionem crepat: *lex naturae est inscripta cordibus per imaginem Dei*, reuera huic loco Paulino non quadrat, vbi non per imaginem Dei, sed per contemplationem creaturarum lex inscribi cordibus dicitur. Quanquam si omnino imaginis diuinae mentio sit heic facienda, hic sensus sit planissimus: quod homo ex visibilibus inuisibilia Dei cognoscere possit, id ipsum exinde esse, quod idem ad imaginem Dei creatus sit. Inepte quoque ab Eodem adducitur dictum, Ier XXXI, 13. Nam si ex hoc SCHWARZIVS exsculpere velit, legem naturalem nascentibus per modum

dum

dum actualium & distinctarum propositionum inhaerere, praesupponendum ipsi est, quod Deus eodem modo intellectum hominis illuminet in generatione, quo eum illuminat in regeneratione; & quod lex Dei in regeneratione intellectui hominis inscribatur per modum actualium & distinctarum propositionum citra vllam informationem. Quod quomodo fit, liquido probaturus ipse viderit.

§. XXIV. DISPICIENDVM quoque paucis est, num fundamentalis propositionis locum subire possit haecce: Honesta sunt facienda, turpia sunt omittenda: quam quidem Valentinus VELTHEMIVS, *Professor Ienensis*, tanquam *principium primoprimum* venditat, abs quo omnis doctrina moralis primo procedat, & in quod vltimo resoluatur, in quo fundentur omnia alia praecepta legis naturae; in quo prima ratio agendi contineatur; quod sit indemonstrabile, & vnde decisiones omnium quaestionum ac casuum moralium prodeant. Vbi monemus, vt aliqua propositio vsum, quem intendimus, exhibere queat, non quidem requiri, vt prima sit, aut prima prior, seu vt eius ratio a priori non possit reddi. Sed tamen nec hoc sufficere, vt vera & extra dubitationis aleam posita sit: verum id quam maxime requiri, vt euidentem contineat rationem propositionum particularium, quae in eam resoluendae sunt. Talem esse propositionem, quam nos fundamentalem constituimus, in aprico est; vtpote quae licet extructa ex obseruationibus, quas natura rerum & hominum suppeditat, a nemine tamen, qui sensum communem non eierauit, in dubium vocari potest; & particularium legis naturalis praeceptorum euidentissimam rationem continet, in quam itidem haec facillime resolui queant. Ast axioma Velthemianum primo est mutilum, quippe in quo deest mentio subiecti, cui aliquid honestum aut turpe, faciendum aut omittendum sit. Sane enim brutis neque honestum aliquid, neque turpe est, eoque istis nihil vt honestum faciendum, nihil vt turpe omittendum. Deinde falsum est, eam propositionem vsque adeo esse primam, vt eius ratio a priori reddi non possit aut debeat. Cum enim honestum sit, quod ad honorem & existimationem hominis augendam aut conseruandam facit, seu quod conditionem, personam & dignationem eius decet; turpe autem contrariam habeat naturam: vtrumque sane ex accurate inspecta natura & conditione hominis est inuestigandum, eoque omnino illi viae, quam nos tenuimus, est insistendum. Inuestigato autem quid hominis conditionem deceat, inquirendum iam est, vnde ipsi, tanquam agenti libero, necessitas sit vtique faciendi, quae honesta; omittendi, quae turpia vocantur. Quod vltimo tandem a voluntate & iussu Creatoris prouenire, ex ipsa natura rerum & hominis Philosopho est demonstrandum. Eoque obseruationes ex natura rerum petitae reuera sunt vltimum illud in scientiis humanis, quo vbi peruentum fuerit, nulla amplius ratio a priori locum habet. Qui autem diuersam a nobis sectantur viam, circulari sua demonstratione sibi & aliis illudunt. Ab his quippe si quaeras, quid honestum sit; respondent, quod cum recta ratione conuenit. Si quaeras, quid sit cum recta ratione conuenire; respondent ex Aristotele: rectam rationem esse, quae non prohibetur opus suum exercere per appetitum sensitiuum. Si vlterius vrgeas, vnde constat, rationem ab appeti-

tu sensitiuo non prohiberi opus suum exercere: respondebunt demum; quando ratio honesta facienda, turpia omittenda dictitat. Nec liberantur isti homines sua vertigine, si vel maxime ponamus, dari honesta & turpia per se. Nam tum eaedem quaestiones recurrent, vnde constet, hoc vel illud in se & sua natura honestum aut turpe esse. Ad quod iterum vel nugatoriae responsiones erunt reponendae, vel tandem id ipsum ex natura rerum & hominum erit deducendum. Sic nemo vel hilo sapientior potest fieri illa doctrina VELTHEMII, quam in *prooemio Synopseos suae MStae* §. 21 proponit: *Fundamentum iuris naturalis esse naturam obiecti iuris naturae, seu naturam actuum, de quibus lex naturalis proponit. Rationem esse, quia actus illi, qui obiectum iuris naturalis esse dicuntur, talis naturae sunt, vt si quis recta ratione vtitur, & de hisce actibus practice iudicare vult, aliter iudicare nequit, quam quod huiusmodi actus ex sua natura necessarii sint in genere morum.* Ast quid respondebit VELTHEMIVS, si quis vlterius quaerendo instet, quo demum indicio alicui constare queat, se recta ratione fuisse vsum? Quod si autem aliquis cum VELTHEMIO dicat; vbi huc vsque peruentum fuerit, vt respondeatur, *hoc vel illud in se & sua natura turpe esse*, non vlterius quaerendum esse; ac si adquiescere nolit, colaphos & fustes ipsi intentandos: tunc suaserim quidem, vt puer aliquis niuem atram fateatur potius, quam vt saeuitiam tam duri magistri in se irritet. Sed qui manum ferulae subduxerunt, non eo minus plagosum istum Orbilium Anticyram nauigare iubebunt. Nam stultum quidem est, primorum principiorum rationes exquirere; sed stultius pro primis principiis venditare, quae magnae adhuc disceptationi obnoxia sunt. Inprimis autem obseruandum, haec essata; *honestum est faciendum, turpe omittendum*, in disciplina iuris naturalis esse valde sterilia, & quae ad alia dogmata eruenda parum lucis afferant. Nam in disciplina morali versantes praesupponimus, vel plena & facili demonstratione agnoscimus, honesta, seu quae hominem decent, esse facienda, contraria omittenda. Enimuero de hoc inuestigando sumus soliciti, quaenam sint illa honesta, quaenam turpia, & ad hoc dignoscendum idonea axiomata & obseruationes quaerimus; & hanc propositionem pro fundamentali amplectimur, quae vniuersale aliquod γνώρισμα huius rei suppeditauerit. Eoque omnia quidem, quae in praxi morali exprimenda sunt, ad haec duo capita reuocantur; honesta sunt facienda, turpia omittenda; sed qua infallibili nota vtrumque dignoscatur, ex aliis fundamentis est deducendum. Quod si autem aliquis dicat, euidentiam huius ratiocinii, (verbi gratia, honesta sunt facienda, suum cuique tribuere est honestum, qui promissum seruat, tribuit alteri quod suum est; Ergo promissa sunt seruanda;) facile constare illi, qui vitio ἀπαιδευσίας non laborat; is eo ipso fatetur, vt quis norit, an haec vel illa species actionis honesta sit, non ex hoc axiomate, (*honesta sunt facienda*) deduci posse, sed ad hoc noscendum aliis principiis opus esse? Sicuti in medicina nihil magnifici praestabitur hisce effatis; salutaria sunt adhibenda, noxiis est abstinendum; sed vt quae cuique morbo salutaria sint, quae noxia, intelligatur, hic labor, hoc opus est; cui sane fini alia principia subseruire debent.

* *

CAPVT V.

DE ORIGINE MORALITATIS ET INDIFFERENTIA MOTVS PHYSICI IN ACTIONE HVMANA.

§. I.

Etsi quae ſuper hac materia tradidi, Diuinis literis, ſanae rationi, ipſique rerum naturae maxime conuenientia ſint; ita ſiniſtre tamen eadem per homines maleuolos aut propter praeiudicia coecutientes accepta, ita peſſimis modis exagitata ſunt, vt vix vnquam vlli erudito foediorem calumniam impactam crediderim. Et quanquam ſemel iam atque iterum publice declarauerim, quam procul & ſententia & verba mea ab iſtorum hominum calumniis abeant; tamen poſtquam rei euidentia victos ſe cernunt, ab impudentia praeſidium ſibi mutuantur, & calumniandi peruicacia ſaltem apud imperitos ſiniſtram de me opinionem alere inſtituunt. Eo operoſius nunc eandem controuerſiam denuo deducere placet, vt ſaltem illud praetextum maleuolis adimatur, me ſententiam meam non ſatis clare expoſuiſſe. Quod ſi deinceps quis veterem calumniam reuomuerit, non alia defenſione opus erit, quam vt mendacii opprobrium publice ipſi impingatur.

§. II. Vt igitur denuo rem ab incunabulis repetamus, actionem moralem penitius introſpicienti patet, aliquid in illis eſſe naturale ſeu phyſicum; aliquid morale, quod ab impoſitione, determinatione & definitione entium intelligentium promanat; Phyſicum eſt, quodcunque a potentiis homini congenitis, vt talibus, procedit; vti eſt non ſolum motus membrorum & artuum humanorum vna cum effectu, quem motus iſte per naturalem habitudinem in obiecto producit; ſed etiam actus animae, per quem iſte motus praeuia cognitione, & ex decreto voluntatis prodire intelligitur, & ex quo conſequitur, vt eiusmodi actus homini imputari, ſeu ſuus dici, & ipſe eiusdem auctor haberi queat. Sed vt plena actio moralis fiat, huic motui phyſico ſuperuenit & accedit qualitas quaepiam ſeu affectio moralis, iuxta quam actio illa bona & mala in genere morum dicitur; quae affectio reſultat ex congruentia aut diſconuenientia eius actionis cum norma morali ſeu lege, & quidem vt ea conuenientia aut disconuenientia non temere & quaſi fortuito, ſed per vltroneam adplicationem & directionem hominis prouenerit; id eſt, vt homo ſciens volensque actionem ſuam ad normam iſtam adplicuerit, aut adplicare noluerit. Hanc affectionem actionis,

nis, quam bonitatem & malitiam vocamus, esse qualitatem moralem, non autem physicam, in aprico est; quippe cum illa non resultet ex affectionibus naturalibus motus, quod omnes agnoscunt, qui discrimen entium naturalium & moralium capiunt. Quae autem neutra harum qualitatum imbuta est actio, eam indifferentem solemus vocare. Ex hac autem distincta consideratione adparet, quid sit illud in actione humana, ad quod Deus quoque tanquam auctor & conseruator naturae concurrit, & quid hominis sit proprium. Nimirum ad id, quod in actione humana physicum est, Deus quoque concurrit; quippe qui & membra hominis, viresque & vim locomotiuam conseruat, nec non facultates animae sustentat, vt homo intelligere, & velle ac nolle, adeoque actionem humanam edere possit. Hominis autem proprium & peculiare est, quod in actione ista est morale; nempe facultates & vires naturales, a Deo concessas & sustentatas applicare, & ad normam dirigere vel non dirigere; quae adplicatio & directio prout recte aut secus se habet, actionem bonam aut malam reddit. Ita tamen, vt si quid ab homine recte fuerit actum, causam gloriandi & velut praetendendi quid aduersus Deum non habeat, quippe qui vires homini suppeditauit, deditque vt eas recte applicare posset, ni ipse nollet. Sed contra, vbi secus quid ab homine actum fuerit, omnis culpa solius est hominis, quippe qui viribus a Deo concessis abusus est, aut vti neglexit. Qualitatem porro bonitatis & malitiae moralis in actiones humanas ex relatione ad legem oriri, constat. Et ipse sacrae literae peccatum vocant ἀνομίαν seu aberrationem aut defectum a lege. Ergo bona actio est aliquid cum lege congruens. Id quod vel pueri norunt, & qui nondum aere lauantur.

§. III. Hvnc igitur motum physicum, seu actionem humanam quatenus ab omni lege tam naturali quam positiua abstrahit, indifferentem in genere morum pronunciamus, id est, neque bonam neque malam. Quod dogma vsque adeo nihil nouitatis habet, vt etiam rusticis ex sensu communi cognitum sit, qui vtique intelligunt, & adplicare norunt tritum illud: Vbi nulla est lex, ibi nulla est transgressio. Et idem iam antea a me euidentissimis rationibus demonstratum est. Nam manifestam contradictionem implicat dicere; aliquid absque respectu ad legem bonum aut malum esse in genere morum; cum ea bonitas & malitia resultet ex conuenientia aut discrepantia actionis a lege. Et quia ad quamuis actionem humanam, isthoc modo consideratam, Deus tanquam auctor & conseruator naturae positiuo influxu concurrit, necessum sane est, eam in genere morum indifferentem pronunciare; cum alias Deus malae quoque actionis auctor & adiutor dicendus foret. Accedit & hoc, quod dentur actiones, in quibus motus physicus plane est vnus & idem; quae tamen moraliter diuersissimae sunt, & vna ad bonas aut licitas, altera ad malas refertur. Quod fieri non posset, ni motus physicus absque respectu ad legem in genere morum esset indifferens. Sic vitam homini eripit latro, miles, carnifex, & qui se aduersus inuasorem defendit. Prior malam actionem perpetrat, caeteri bonam aut licitam. Id quod fieri non posset, nisi vitam eripere homini etiam voluntario absque respectu ad legem in genere morum indifferens foret. Sic

idem cum eadem concumbit, dum adhuc soluta, aut cum altero nupta est, & postquam ipse eandem vxorem adsciuit. Vterque concubitus in genere naturae est idem; sed in genere morum prior peccatum est, posterior non. Ergo concubitus in genere naturae, indifferens est: sed idem postquam ad legem refertur licitus, bonus aut malus euadit.

§. IV. Enim vero ne quis hanc assertionem iusto latius extenderet, caute monui; non omnia vocabula actionem humanam significantia notare nudum motum physicum, a lege abstractum; sed plurima notare actionem plene moralem, bonam aut malam, adeoque vna cum motu physico connotare respectum ad legem. Eoque ad nauseam vsque inculcaui, pessime inferri hoc modo. Actio humana citra respectum ad legem est indifferens in genere morum. Ergo etiam homicidium, adulterium, furtum est indifferens in genere morum. Haec quippe vocabula non notant nudum motum physicum, seu actionem sine respectu ad legem; sed quam maxime praeter motum physicum connotant aberrationem a lege. Sic homicidium non simpliciter notat ereptionem vitae, sed iniustam & legibus repugnantem: adulterium non notat simplicem concubitum, sed talem qui legibus interdicitur. Et cum in finem a me adductus est locus ex Aristotelis ad Nicomachum L. II. c. 6. vbi de indifferentia affectuum contra Stoicos disputat, & monet; quosdam affectus & actus ipso nomine cum prauitate implicari, id est non notare simplicem motum animi, aut actionem, sed motum animi & actionem legibus repugnantem; vt inuidia, ἐπιχαιρεκακία, impudentia, item adulterium, furtum, homicidium. Sic vt profecto inauditae calumniae exemplum sit, ex hacce doctrina fingere, a me statui, verbi gratia, adulterium, furtum, homicidium esse in genere morum indifferentia. Sane enim adulterium non notat simplicem concubitum & commixtionem cum foemina; sicuti furtum non notat simplicem contrectationem rei alienae, qualis etiam est in vsufructu, commodato, precario, locato conducto, sed aliquid amplius. Eoque contrectare rem alienam est indifferens, furtum autem est malum.

§. V. Qvanqvam autem manifestum sit, bonitatem & malitiam actionum esse qualitates morales; scrupulum tamen mouere potest, quod ex actionibus turpibus pudor, qui vtique effectus naturalis est, proueniat. Iam si effectus in classe qualitatum naturalium locum sortitur; vtique & causam eiusdem, nempe turpitudinem, pari classe censendam. Quod dubium discussi L. I. c. 2. §. 7. nempe nihil repugnare, ex qualitate morali produci effectum physicum; pudoremque non ex turpi tantum actione oriri, sed & aliis ex rebus, quibus nihil moralis turpitudinis inest; quod dicto loco latius deduxi. Et huc etiam spectant verba in antecedente §. 6. a me posita, quae nonnemo improbe cauillatus est, & in alium plane & absurdum sensum detorquere non erubuit; quasi a me *omnes actiones indifferentes*, & *natura nihil turpe* statueretur. Ac ne quid foedarum artium, quibus caetera calumniatorum factio in hoc negotio vsa est, ab ipso omitteretur, parenthesin de suo verbis meis inseruit, quae plane a contextu meo abhorret: *Quod naturalem* (eorum quae turpia habentur) *indifferentiam*

rentiam

rentiam multi aegre concipere queant, inde est, quod a teneris istorum vitiorum detestatio nobis fuit inculcata, quae opinio simplici adhuc menti impressa in vim naturalis cuiusdam affectus videtur inualuisse. Vbi manifestum est, parenthesin illam, quae infercitur, & contradictoriam producere propositionem (turpia naturaliter esse indifferentia,) & ab iis, quae ibi disputantur, plane abire. Nam vtique verba immediate antecedentia in toto illo paragrapho satis ostendunt, me agere tantum de nudo motu physico citra respectum ad legem, non autem de integra actione morali, & quae conuenientiam aut disconuenientiam cum lege connotat. Aliud quippe est, si dicam: motus physicus, qui in furto interuenit, est indifferens in genere morum; aliud est, si dicam; furtum est naturaliter indifferens. Prior thesis mea est: posterior per atrocissimam iniuriam & calumniam mihi ab Asinio Tenebrione & eius sectatoribus affingitur. Licet autem verba mea iam alibi sat plane sint exposita, & in se nihil sinistrae suspicionis excitare queant, nisi apud eos, qui araneorum ad instar etiam ex innoxiis floribus venenum trahere norunt: conabor tamen plusculum lucis istis afferre. Continent igitur illa responsionem ad tacitam quandam obiectionem, quam innuere potius, quam expressis verbis ponere malui, quod ea mihi semper scribendi ratio arriserit, vt ingenioso lectori potius aliquid cogitandum relinquerem, quam nimis anxia rerum manifestarum inculcatione taedium ipsi mouerem. Scilicet obiicere quis poterat, turpitudinem actionum esse qualitatem Physicam, ideo quod multi circa certa vitia naturalem quendam horrorem sentiant, sicuti quidam certum cibi genus caeteris gratum auersantur. Atqui cum auersatio ista sit passio quaedam naturalis, causam ipsius, nempe turpitudinem vitiorum, itidem qualitatem esse naturalem, (& non moralem ex respectu ad legem resultantem,) credi posset. Ad hanc obiectionem responsio dicto loco insinuatur. Scilicet vti alias communi prouerbio, consuetudo altera natura dicitur; ita etiam apud bene educatos a iuuentute tanta inolescit vitiorum quorundam auersatio, vt isti ab hisce abhorrere videantur, non tam quod legibus ista repugnare norint, quam quia affectus ipsi ab iis abhorrent. Quod alibi exemplo fratrum & sororum declaraui, quos carnali inuicem amore exardescere monstri simile habetur, cum tamen matrimonia eorum positiua tantum lege interdici plurimi Theologorum & ICtorum agnoscant. Taliter igitur educatis vix subit originem istius auersationis ab interdicto legis arcessere aut cogitare, motum Physicum, qui isti actioni subest, esse quid indifferens; sed turpitudinem talium actionum non alio modo repugnare homini arbitrantur, atque nimium calorem, frigus, dolorem, & quod praeterea naturalium qualitatum homini est infestum.

§. VI. Cvm igitur constet, bonitatem & malitiam in actionibus humanis esse qualitatem moralem, ortam ex conuenientia, aut disconuenientia cum lege, lex autem auctore & latore suo antiquior seu prior esse nequeat: consequitur etiam originem moralitatis vltimo ad legislatorem esse referendam, nec vltra ipsum retrahendam; eoque non fingendam esse honestatem & turpitudinem, quae lege aut legislatore sit prior. Quo praeter alia argumenta alibi iam

a me adducta, etiam adplicari poteſt illud, quod ingenioſiſſimus Theologus Io. Andreas Osiander *in Animaduerſ. ad* Grotium p. 60. habet. *Si daretur aliquod bonum aut malum morale ante legem, quomodo obligatio, quae non niſi a ſuperiore proficiſcitur, ibi adeſſe poſſet? Nam bonum & malum morale inuoluit reſpectum ad perſonam, quae iſtam actionem edit; cui ſi nulla eſt obligatio, neque etiam eſt bonum & malum.* Cum porro latio legis ſit actus maxime voluntarius, eſt quippe lex decretum ſuperioris; adparet ab origine moralitatis voluntatem legislatoris nec poſſe, nec debere excludi; eoque reuera de omnibus actibus, quacunque lege praeceptis aut vetitis dici poſſe; illos praecipi aut vetari, quia legislator voluit. Enimuero heic voluntas legislatoris non concipienda eſt tanquam coecus quidam impetus animi & mera libido, nulla ratione ſubnixa, & quae nullum alium ſcopum habeat, quam vt libertas ſubiectorum circumſcribatur. Sed habenda eſt lex pro opere maxime rationabili, & quod ſubditis ſummae rationis loco in actionibus ſuis dirigendis eſſe debeat. Inde etiam qui leges poſitiuas ferunt, ſemper reſpiciunt aut reſpicere debent bonum aliquod ex earum obſeruatione prouenturum, licet id bonum, adeoque & ea ratio legis ipſis ſubiectis quandoque parum ſit cognita. Aſt naturalium legum obſeruatio longe maximum & euidentiſſimum bonum humano generi producit; quippe cum Creator naturam hominis ita formarit, vt niſi obſeruatis hiſce legibus illud incolume eſſe nequeat. Sic vt vltima ratio harum legum ſit, quia earum obſeruatio ad naturam & conditionem hominis ita quadrat, vt ex illa huius incolumitas & felicitas, ſicuti ex eiusdem neglectu calamitas, miſeria & deſtructio, dependeat. Naturam autem ſuam homo a volente vtique Deo ſortitus eſt; neque homini lex naturalis iniungi potuiſſet, niſi & natura hominis, & certarum actionum ad eandem habitudo a Deo producta fuiſſet.

§. VII. Ex dictis porro colligitur, quam ob cauſam & quo ſenſu a me ſit reiecta haec propoſitio; ea de quibus lex naturae diſponit, per & in ſe & ſua natura ſunt honeſta aut turpia: nempe quatenus per hanc propoſitionem Deus, eiusque voluntas a prima origine moralitatis excluditur, & huius vel nullum plane certum principium, vel aliud extra & praeter Deum legemque ſtatuitur. Alias enim eandem in certo ſenſu lubenter admittimus. Et quidem primo eam probamus, ſi *τὸ per ſe & ſua natura* opponatur impoſitioni, conuentioni & opinioni humanae. Sicuti & Aristoteles iuſtum naturale opponit legibus ciuilibus & poſitiuis, quae non vbique valent, quaeque ex impoſitione humana, conuentione aut opinione oriuntur. Deinde admittimus eandem, ſi addatur mentio ſubiecti, cui ea in ſe & ſua natura honeſta dicantur, verbi gratia dantur actus, qui per ſe Deo non conueniant, id eſt qui ſalua ipſius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non poſſunt. Item, dantur actus in ſe & ſua natura honeſti aut turpes homini; ſeu quia natura hominis ita eſt comparata, vt iſta non poſſint non eidem congruere vel non congruere: Adeoque quicunque per hanc locutionem Deum legemque diuinam ab origine moralitatis non excludunt, quique *τὸ per ſe & ſua natura* vltra creationem non retrahunt, idque ſe antecedenter ad Deum, eiusue voluntatem & diſpoſitionem

ſitionem

ſitionem habere negant, mihi nequaquàm contradicunt, aut ſi & ipſi clamores in me tollant, cum propria vmbra ſtolide luctantur. Inde & plane cum ſententia mea conſpirant, quae in *Protheoria Annotatorum in* GROTIVM n. 18. proponit VALENTINVS ALBERTVS, Profeſſor Lipſienſis. *Compendium orthodoxum iuris naturalis*, quam maxime enixus. *Honeſtum*, inquit, *quod ad vtrumque ſtatum* (integrum & corruptum) *pertinet, eſt ſimpliciter tale, dependenter tamen a Deo. Res ſe ferme habet, ſicut cum propoſitionibus neceſſariis eſſentialibus. Homo ſane non poteſt non eſſe rationalis, quia alias non eſſet homo. At enim haec eſſentiae humanae neceſſitas dependet a decreto diuino, quo illa ſic immutabiliter ordinata ac definita eſt. Quemadmodum porro ius naturae neceſſarium omnino eſt, nec valet, vt* ARISTOTELES *loquitur, quia ita videtur, vel non videtur: legislatorem tamen, quia lex eſt, requiri: ita honeſtum ſimpliciter ſemper tale eſt, & arbitrio noſtro eximitur, ſaluat tamen, quam a Deo omnis boni fonte habet dependentia.* Sic & Idem *ad Prolegomena* GROTII *theſi* IV. §. 17. recte *externam cauſam iuris Naturae* vocat *Deum, quia vt talia principia in nobis exſiſterent, ipſe voluit.* Et §. 18. *Vnde conſtat dependentia obligationis in iure naturali a Deo; adeo vt ſi daremus non eſſe Deum, aut non curari ab eo negotia humana, nullum etiam locum iuri naturali relinquere poſſumus. Lex enim ſine latore legis non magis eſſe poteſt, quam effectus ſine cauſa.* Sic ad L. I. c. 1. §. 11. *Idem obiectum iuris naturalis* dicit *actus debitos aut illicitos per ſe, prout conueniunt, aut repugnant, dictaminibus ſtatus integri hodienum validis:* quae vt exſiſterent in nobis, *Deum voluiſſe* ſupra tradiderat. Et tamen IDEM ad §. 18. dicto loco ſui oblitus, & velut vertigine correptus, reuera Deum ab origine legis naturalis excludit, dum repetit & adprobat ſententiam GROTII falſam & ineptam, & quae, vti ſuſpicor, propter ſolam amoenitatem figurae rhetoricae ipſi impoſuit. *Obiectum iuris naturalis*, inquit, *ſunt actus debiti aut illiciti per ſe; poſitiui diuini indifferentes. Hinc illos praecipit Deus aut vetat, quia in ſe iuſti aut iniuſti ſunt: hi iuſti aut iniuſti ſunt, quia Deus praecipit eos aut vetat.* Vbi ſane & ipſe *τὸ per ſe & in ſe* praecepto, voluntati & diſpoſitioni diuinae opponit. Quid ergo ad ius naturae Deus contulit, ſi actus illi ante eius praeceptum in ſe iuſti fuerunt aut iniuſti? Humanis equidem legislatoribus illud per ſe iuſtum & iniuſtum opponi debet, nequaquam autem Deo, qui voluit & fecit, vt actus illi neceſſario humanae naturae congruerent vel non congruerent; & quem nulla neceſſitas ſubigebat, vt iſtos actus praeciperet aut vetaret, niſi quam ipſe ſibi fecerat, & quae fluebat ex fine, quem ipſe ſibi libere propoſuerat.

§. VIII. ENIMVERO in hac controuerſia, quantum mihi conſtat, maxime omnium horrendis clamoribus rem geſſit VALENTINVS VELTHEMIVS, *Profeſſor Ienenſis*, duabus Diſſertationibus ſuper hoc argumento Ienae editis. Quarum prior etſi iam in *Appendice ad Diſſertationes meas* dignam ſe anatomen ſubierit, & cramben alias eandem bis adponere moleſtum ſit: tamen quia hoc ſcripto vniuerſa illa litigia amplecti conſtitutum eſt, non pigebit eadem heic denuo recenſere. Ac initio quidem monet, hanc ſibi viam videri ad inueſtigandum ius naturale maxime idoneam, *contemplari naturas actuum*, qui obie-

ctum

ctum eius iuris constituunt, in iisque fundatam obligationem. Atqui contemplatio illorum actuum huc quidem facit, vt naturalia a positiuis discerni queant, nequaquam autem vt voluntas Dei ab origine eius iuris excludatur. Neque contemplatione illa multum efficies, ni actus illos cum conditione naturae humanae compares. Inde quando termini quaestionis explicantur, fraudulenter exempli loco eiusmodi actus subiiciuntur, *colere Deum, honorare parentes, omittere furtum, homicidium.* Atqui si VELTHEMIVS hanc meam thesin oppugnat, quod motus physicus in actionibus moralibus sit indifferens, per summam ruditatem aut malitiam adducuntur exempla actionum, quae nequaquam nudum motum physicum, sed integram actionem moralem, & respectum ad legem inuoluentem notant. Quod si autem id vult impugnare VELTHEMIVS, quod a me voluntas Diuina inter origines moralitatis ponitur; tunc sane constat, in eo qui cultum & honorem alteri exhibiturus est, lumen intellectus requiri: quod sane homo ex voluntate & placito diuino sortitus est, & eo quidem fine, vt ope istius Creatorem agnosceret atque coleret. Sic & quando IDEM honestum vocat id, *quod rectae rationi vt tali conuenit*, propria vineta caedit. Nam qui ad rectam rationem prouocat, vtique praesupponit, eam cognitione legis naturalis imbutam. Neque enim eius rectitudo aliunde potest aestimari, quam quod ex contemplatione conditionis humanae praecepta legis naturalis, adeoque iussum & beneplacitum Creatoris, bene ratiocinando colligat. Quin & quod rationem homo possideat, eiusque ope colligere aliquid possit, tanquam beneficium abs Deo vltro collatum possidet. Denique si vocabula *debiti* & *moraliter necessarii* de hominis actione efferantur, simul principium velut & fons debitionis & necessitatis innuitur, qui non in actu ipso, sed in decreto & voluntate legislatoris, per legem declarata, quaerendus est.

§. IX. CIRCA statum controuersiae porro notandum, quaestionem ad solas hominum actiones esse restringendam; de his enim solis, vt & de origine humani iuris, mihi sermo est. Vnde male VELTHEMIVS quaestionem indefinite format: *Num ab agentis libero arbitrio, qua tali procedentes actiones dentur, quae ratione sui citra impositionem conueniant rectae rationi?* Nam rectitudo in actionibus diuinis, & humanis ex diuerso plane principio prouenit, nec pari modulo metienda est. Et si quis ea, quae a me de actionibus humanis disseruntur, ad diuinas velit adplicare, summam mihi iniuriam inferret. Deinde circa vocabulum *impositionis* notandum, id a me non ita stricte accipi, vti a plerisque, pro eiusmodi determinatione, quae citra fundamentum in re ex solo placito imponentis prouenit. Sed ea quoque ex impositione nobis esse dicuntur, quae ex posita voluntate & dispositione auctoris non possunt non consequi, siquidem ille sibi ipsi constare debet. Eoque alia nobis impositio est, quae nihil nisi merum placitum imponentis praesupponit; alia est, quae prouenit ex necessaria consecutione eorum, quae prius ab eodem libere determinata erant. Quarum illa in legibus & institutis positiuis, haec in actibus humanis ad legem naturalem spectantibus cernitur; quippe cum Deus libere talem homini naturam assignarit talemque finem praefixerit, vt certae actiones non possint

possint non eidem conuenire, vel disconuenire. Sicuti si architectus sibi proposuerit templum extruere, partes eius vtique aliter disponendae sunt, quam diuersorii cuiuspiam, ni ipse scopo suo stolide repugnare velit. Et quis tamen ab ista partium in templo dispositione & habitudine voluntatem architecti excluserit? Vnde VELTHEMIVM vehementer ratio fugit, dum putat: *Si nulli actus sint per se honesti aut turpes citra impositionem diuinam, aeque facile Deum quaeuis peccata posse licita declarare, atque Princeps gladii vsum aut bombardae displosionem in vrbe vetare aut permittere potest.* Nam haudquaquam natura hominis ita formata est, vt gestatio gladii necessario ipsi conueniat vel non conueniat, sicuti alii actus, circa quos ius naturale versatur. Adeoque si quaestio ita institueretur: Num natura hominis ita sit a Deo formata, vt posita ea conditione non potuerit non necessitas moralis ipsi iniungi certos actus suscipiendi aut omittendi? nulla plane futura erat controuersia, cum hoc ipsum a me operose inculcetur.

§. X. EXCVTIAMVS iam argumenta, quae pro sua sententia producit VELTHEMIVS. Ac primo loco recoquit, quod ego proposueram L. II. c. 3. §. 4. *Si omnis actuum humanorum moralitas a lege dependet*, sequitur, *Deum potuisse legem naturae ita formare, vt contraria forent praecepta illis, quae iam sunt, verbi gratia, vt inter officia hominis mutua esset occidere, furari, moechari, calumniari, inter vetita autem, gratum animum exhibere, pacta seruare, mutuum reddere.* Ad hoc dubium ego respondi, *id non obscure contradictionem inuoluere. Postquam enim Deus destinasset hominem creare animal rationale ac sociale, non poterat non lex naturalis ipsi congruere* & praescribi, *non ex necessitate absoluta, sed hypothetica. Si enim is ad contraria officia fuisset adstrictus, non sociale animal, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta.* Heic VELTHEMIVS exclamat, contradictione me inuolui, *meque respondisse, hominem dupliciter spectari posse*, 1. *vt Deus eum destinarit creare animal rationale ac sociale*, 2. *vt Deus eum producere potuisset ferum ac horridum animal.* Atqui ni calumniandi rabies omnem VELTHEMIO frontem excussisset, nunquam ausus esset tam improbe duplicem illam hominis considerationem fingere, cuius in libro meo nullum vestigium extat. Cum sensus responsionis meae sit planissimus; contrauenturum fuisse Deum voluntati & decreto suo, si talia homini assignasset officia, quae naturae ipsius aduersabantur. Volendo enim creare hominem, voluisse creare animal sociabile; assignando ipsi praepostera officia, ferum & horridum animal produxisse; id quod contradictionem inuoluit. Sic & alia effata absurda & falsa per calumniam mihi VELTHEMIVS affingit. *Postquam Deus decreuerat creare hominem, in liberrimo Dei beneplacito fuisse, qualem naturam voluerit homini assignare, num animalis rationalis ac socialis, an naturam animalis horridi & feri.* Item, *Deus potuit creare hominem, & potuit velle creare, vt tamen in beneplacito ipsius adhuc fuerit, qualem naturam homini vellet assignare, num animalis rationalis ac socialis, an feri & horridi.* Depone aures tuas pignori VELTHEMI, ni ostenderis, quo loco tam absurda haec a me tradantur, & mox pro Mida camelus eris. Sed nec isthaec est mea sententia, vti alio loco VELTHEMIVS cauillatur: Si homo non fo-

ret animal rationale ac sociale, sed ferum & horridum, non obstante externa figura inter bruta referendum, tunc actus eiusmodi, verbi gratia, adulterium, homicidium, furtum, non fore actus turpes. Sed hoc dico, si eum casum absurdum & contradictorium ponas, nullum plane futurum esset adulterium, furtum, homicidium, nec quaestio tunc de actuum turpitudine posset institui; cum non entis nulla sint accidentia.

§. XI. ALTERVM argumentum itidem ex opere meo dicto loco depromsit VELTHEMIVS: *Si non dantur*, inquit, *actus per se honesti aut turpes, sequitur, Deum, si voluisset, potuisse constituere, vt inter officia hominis esset Deum blasphemare, inter vetita Deum colere*. Ego reposueram, id ratiocinii contradictionem inuoluere. Heic nihil habet, quod regerat VELTHEMIVS, nisi vt sycophantias suas mihi obtrudere laboret; quasi ego vllibi tradidissem: *Deum ita potuisse creare hominem, vt idem non esset animal rationale ac sociale*. Tertio loco primum argumentum leui sub mutatione iterum proponitur: *Si non dantur actus per se honesti aut turpes, sequitur, quod inter hominis debita possit esse seipsum perdere, seipsum odisse, &c*. Verum vltro expirat animam miserum hocce ratiocinium, vt iugulatione nostra id opus non habeat.

§. XII. QVARTO loco vrget VELTHEMIVS, *ex nostra sententia nullum dari posse amplius discrimen inter legem naturalem & positiuam*. Verum illud sat palpabile a nobis traditum iam est L. I. c. 6. §. 18. & L. II. c. 3. §. 23. Sed quia alias hic locus valde ieiunus erat futurus, vnam atque alteram stricturam sui ingenii promit VELTHEMIVS. Primo dicit: Vt *libera voluntas hominis, penes quem maiestas est, legem voluntariam ferre & mutare potest: Quidni diuina maiestas, cum voluntas Dei sit summe libera; aeque, imo multo magis, ac in legibus positiuis fieri solet, legem naturae mutare, imo contrarium eius percipere posset?* Adparet VELTHEMIVM non meliora sibi de Voluntate Dei polliceri, quam de libidine Caligulae aut Neronis cuiusdam. Deinde impudenter plane, & absurde scribit: *Me non erubuisse statuere, ac si Deus ad contraria officia hominem potuisset adstringere. Ita enim aperte loco supra cit.* p. 162. *tradit: Si ad contraria officia*, (puta ad furandum, moechandum, calumniandum) *homo fuisset adstrictus, non sociale, sed alia feri & horridi species animantis fuisset producta*. Ergo iam, si diis placet, qui assumpta hypothesi absurda aliquam sententiam absurdi conuincere laborat, is eam ipsam sententiam tanquam suam positive asserit. Ego qui statuo, Si creatura sub figura humana fuisset producta, ad contraria legi naturali officia adstricta, non ea sociale animal, & homo, sed bellua futura erat: Igitur positiue statuo, quod homo potuerit fieri bellua, id est, quod animal, de cuius essentia est rationalitas, potuerit esse irrationale? Vbi frons tua, VELTHEMI?

§. XIII. QVINTO loco ita VELTHEMIVS ratiocinatur: *Si Deus sua natura est iustus, sequitur, quod actus dentur per se honesti, suaque natura debiti, itemque actus per se turpes, ac ex sua natura illiciti*. Verum ego nullam heic puto consequentiam esse a Deo ad hominem. Nam ex diuerso plane principio

cipio

cipio est, quod Deus quaedam non posse, aut non posse non facere dicitur; quam ex quo homini alia agenda, alia omittenda sunt. In Deo enim id prouenit ex perfectione ipsius essentiae; in homine ex imperio superioris. Quo ipso corruunt machinae illae, quas IDEM contra sententiam meam ex Ebr. VI, 18. instruere satagit. In Deo enim promissum & iuramentum fallere impossibile est propter diuinae essentiae perfectionem. Inter homines autem ἀμετάθετα πράγματα sunt fides, & iusiurandum propter legem naturalem, & quia citra horum sanctimoniam societas inter homines salua esse nequit. Sexto loco quaestionem mouet: *Num Deus vllo modo possit velle, vt inobedientia erga Deum formaliter & in se spectata non sit peccatum?* Ego respondeo, stolide quaestionem hanc institui, ni simul ponatur subiectum, cui inobedientia sit tribuenda. Nam posita creatura rationali negamus Deum hoc velle posse, ni eum sibi ipsi repugnare absurde fingas. Nulla autem posita creatura rationali Deus super obedientia in neutram partem decernere intelligitur. Non enim capi potest, quomodo Deus possit velle, vt sibi obediatur, si nullos condiderit, qui obedire possint. Septimo denique loco ita colligit VELTHEMIVS: *Si nullus actus per se honestus ac suapte natura debitus, nullus actus per se turpis ac sua natura illicitus, sequitur, Deum posse facere omne possibile realiter a se distinctum, nullamque in genere naturae in Deo importans imperfectionem*, id est, Deus poterit mentiri. Hoc enim exemplum rei, quae in genere naturae, nullam importat imperfectionem, a VELTHEMIO adfertur. Atqui praeterquam quod de humanis tantum actibus, non de diuinis sermo mihi sit, sane *mentiri posse* in genere naturae maximam importat imperfectionem. Qui enim mentitur, vel alteri furtim nocere vult, quod malitiae est cum degeneri quadam ignauia coniunctae; vel non audet sensa animi sui palam aperire, robustiorem metuentis est; vel plura promisit, quam praestare possit, quod vires suas ignorantis est. Atque hisce septem ratiociniis, adsperso passim calumniarum condimento, prior VELTHEMII Dissertatio absoluitur.

§. XIV. POSTERIOREM autem dissertationem credideram ex meris auctoritatibus, pro perseitate Velthemiana stantibus, esse consarcinatam. Verum ea postmodum inspecta deprehendi, virum istum occupari circa cauillanda ea, quae L. I. c. 2. §. 6. disputaueram, & quae deinde in *Apologia mea* Asinio Tenebrioni monstro biformi ex IOSVA SCHWARTZIO tanquam *Indicis Nouitatum* auctore, & NICOLAO BECKMANNO tanquam eiusdem interpolatore & editore, coalito opposueram. Eoque ista iam presse erunt discutienda. Haec igitur fuerat mea thesis: *Vt disciplina Iuris Naturalis vera sit scientia, non necessarium videtur statuere, quaedam per se citra omnem impositionem esse honesta & turpia, & ea esse obiectum Iuris naturalis.* Contradicit huic thesi VELTHEMIVS, quod *alias assequi ipsi non detur genuinam differentiam inter leges naturales & positiuas. Neque eam ingenii hebetudinem sibi posse imputari*, credit, *cum tot ac tantos viros Philosophos, ICtos, Theologos praeeuntes habeat.* Ad haec reponimus, istum VELTHEMII stuporem affectatum videri. Et vt maxime ita obtusum ipsi sit cerebrum, nullum tamen inde veritati praeiudicium

creari poteſt. Iſtorum quoque ad quos prouocat, virorum auctoritas eo minoris eſt, quod iisdem ſane de Iure naturae in formam diſciplinae redigendo nondum in mentem venerat; eoque & iidem nunquam cogitauerant, quae hypotheſes ei ſcopo neceſſariae forent. Nec minus difficile probatu foret, omnes illos, qui obiectum Iuris naturalis dixerant actus per ſe honeſtos aut turpes, *τὸ per ſe* oppoſuiſſe diſpoſitioni Creatoris, & eam perſeitatem antecedenter ad voluntatem Dei ſe habere aſſeruiſſe; quem ſenſum ſolum nos neſcimus. Denique ſi quis error popularis ſit factus, num adeo veritatis dignationem idem adeptus eſt? aut viris eruditis piaculum eſt, eundem deſtructum ire? Aut num iſtorum quos allegat VELTHEMIVS cuipiam priuilegio cautum fuit, ne in quaeſtione philoſophica errare poſſet?

§. XV. INDE ad examinandum, quod a me propoſitum fuerat, argumentum accingitur VELTHEMIVS. *Cum honeſtas & turpitudo ſint affectiones actionum humanarum, ita ex conuenientia aut diſconuenientia a lege, lex vero ſit iuſſum Superioris: non adparere, quomodo honeſtas aut turpitudo intelligi poſſint ante legem & ſuperioris impoſitionem.* Heic admittit VELTHEMIVS honeſtatem & turpitudinem eſſe affectiones actionum humanarum; ſed negat, eas oriri ex conuenientia aut diſconuenientia a lege. Rationem addit: *quia obiecti legis natura, quae per ſe fundat realem cum lege conuenientiam aut diſconuenientiam, prior ſit illa ipſa conuenientia aut diſconuenientia*, id eſt, quia actus iſti ante legem per ſe & ſua natura honeſti vel turpes erant. Enimuero hoc ipſum in quaeſtione eſt, an actiones humanae ex ſe & ſua natura ante legem honeſti ſint vel turpes? Vnde ſi quid agere volebat VELTHEMIVS, non debebat petere id, quod eſt in principio, ſed tales nobis definitiones honeſti & turpis dare, quae nullum plane reſpectum ad legem inuoluerent. Debebat praeſcribere definitionem peccati Apoſtolicam, quod illud ſit *ἀνομία*, & meliorem ſubſtituere. Debebat falſi conuincere illam communem notionem; vbi nulla lex, ibi nulla transgreſſio. Caeterum accuratius conſideranti facile patet, VELTHEMIVM inde in errorem inductum, quod vulgo legem naturalem conuenientia cum recta hominis ratione metiri ſoleant; quae cum rebus ipſis ſit poſterior, & non faciat, vt res tales vel non tales ſint, ideo capere non poſſunt, quo modo honeſtas & turpitudo actionum; quae legis naturalis obiectum conſtituunt, a conuenientia & diſconuenientia cum lege oriri poſſit. Accedit, quod iſte videatur conſiderare humanam naturam velut perfecte exſiſtentem & legem velut ex interuallo poſt ipſi ſuperuenientem. Cum tamen haec tempore ſimul extiterint, & ipſa lex naturaeque hamanae conditio legi accommodata ſimul a Deo condita ſit. Enimuero vt facile admittimus, ratiocinia humana eſſe aliquid poſterius honeſtate & turpitudine, quae in actionibus, de quibus lex naturalis diſponit, conſpicitur, eoque hanc ab iſtis non prouenire, ita debebat VELTHEMIO in mentem venire, eundem qui legis naturalis lator eſt, auctorem quoque naturae rerum & hominum eſſe, & hanc ita formaſſe, vt certi motus hominum certos reſpectus ad alios haberent, certoſque effectus apud alios producere apti forent. Et eo ipſo, dum creauit hominem, certamque eſſentiam

tiam eidem assignauit, iussisse, vt certi motus ad legem referrentur, & ex conuenientia aut disconuenientia cum eadem honestatis & turpitudinis rationem sortirentur. Sic vt nequaquam natura actuum humanorum lege prior sit; sicuti nec ipsa hominis essentia lege naturali prior aut antiquior est, quippe cum Deus eo ipso, dum homini essentiam quam habet, dedit, eidem & legem naturalem tanquam normam actionum tulerit. Sunt porro, vtique diuersae naturae actus adulterii, & gestationis gladii, adeo vt ex ea diuersitate certo liceat ratiocinari, illum lege naturali prohiberi, hunc non item. Neque tamen ideo prioris actus turpitudo non ex lege naturali est. Nam Deus conditor idem humanae naturae, legisque naturalis, dum hominem legi obnoxium futurum effinxit, eiusdem naturam ita formauit, vt iste actus eidem congruere non posset saluo fine & velut idea, quam circa hominem formandum sibi proposuerat. Contra idem naturam hominis non ita finxit, vt illa vtique a gestatione gladii abhorreret. In eo porro VELTHEMIVS insigniter impingit, dum sententiae suae stabiliendae ita ratiocinatur: *Vti risibilitas, quae affectio est hominis, & nigredo, quae affectio est corui, non oriuntur ex conuenientia cum recta ratione theoretica, quae est iudicium rectum de rebus, vti sunt; nec homo ideo sit risibilis, aut coruus niger, quia homo, dum recta ratione vtitur, iudicat hominem esse risibilem, coruum nigrum: ita necessitas actus gratitudinis non magis ex conuenientia cum ratione practica oritur.* Nam primo stolidum est affectiones corporum naturalium, quae sensu percipiuntur, comparare cum affectione morali actionis humanae, quae diuersae plane est indolis. Neque enim, si honestas & turpitudo ex respectu ad legem resultat, ideo etiam affectiones physicae corporum naturalium ex relatione ad legem proueniunt. Deinde nos non dicimus, illam affectionem moralem actionis humanae prouenire a conuenientia cum recta ratione; sed a conuenientia cum lege, quae duo male a VELTHEMIO confunduntur, cum sint diuersissima. Nam recta ratio non facit, vt aliqua actio sit honesta vel turpis, sed mediante recta ratione homo inuestigare & cognoscere potest, quae per legem naturalem honesta aut turpia declarentur. Denique improbe heic Deum cum creatura pari passu ambulare iubet VELTHEMIVS, dum dicit: *Quoduis ens intelligens, siue Deus sit, siue creatura, recte iudicat actum gratitudinis esse honestum, quia in se & antecedenter ad rectum iudicium talis est.* Nam de creatura hoc vere asseritur; Sed dicere, aliquid se antecedenter habere ad rectum iudicium Dei, est a creatione istius ipsum excludere. Sane enim iudicio Dei, si ita loqui fas est, natura & conditio hominis ita formata est, vt, verbi gratia, gratitudo ipsi omnino conueniret. Ergo illo non magis antecedenter se ad iudicium Dei habet, quam proportio & dispositio partium aedificii ad iudicium architecti, aut capacitas & figura ollae ad iudicium figuli. Stulte porro quaerit VELTHEMIVS, *vnde probare velim, quod lex in communi conceptu sit iussum Superioris.* Nam ego hoc ita manifestum esse arbitror, vt nemo, cui sensus communis est, de eo dubitare queat. Addit VELTHEMIVS: *se nondum posse penetrare, quid desit obiecto legis naturalis, quo minus etiam antecedenter ad voluntatem Dei sit verum fundamentum legis naturae.* Atqui valde hebetem oportet VELTHEMIVM esse, si hoc penetrare non potest, quod obiectum legis naturalis ante-

antecedenter quidem ad voluntatem & diſpoſitionem humanam ſufficiens ſit fundamentum (cognoſcendi) legem naturalem; id eſt, quod rationi humanae ad intelligendum ius naturale ſufficiat obiectum iſtius legis, eiusque habitudinem ad naturam humanam conſideraſſe, quippe quod a voluntate & diſpoſitione hominis originem non habet. Verum a fundamento velut exiſtendi legis naturalis voluntatem Dei excludere, & obiecto legis naturalis vim producendi neceſſitatem moralem antecedenter ad voluntatem Dei tribuere, eſt negare Deum eſſe rerum omnium conditorem, & a voluntate Dei dependiſſe, quae & qua creaturae producerentur. Et vellem ſcire, an VELTHEMIVS capere poſſit quod verba S. Scripturae, *faciamus hominem ad imaginem noſtram*, quam maxime exprimant voluntario agentem, & qui velut in conſilium iuerit, priusquam ad agendum, ſe determinaret. Vnde niſi Deum creatorem humani generis, & auctorem legis naturalis abnegare velit VELTHEMIVS, concedendum vtique ipſi eſt, legem naturalem a voluntate Dei profectam, ſed quae velut attemperauit ſeſe ad conditionem naturae humanae diuinitus determinatae, & tributae. Neque enim quando circa conſtituendum ius naturale, & ortam inde moralitatem in actionibus humanis voluntatem Dei anteceſſiſſe dicimus, de hac cogitare debemus tanquam de voluntate alicuius hominis, qui etiam abſurda & ſibi non cohaerentia velle poteſt, & ſubiectis importune occinit; ſic volo, ſic iubeo. Sed concipienda eſt voluntas Dei tanquam Entis ſapientiſſimi & perfectiſſimi, & ſibi per omnia conſtantis, quique adeo & finem & naturam hominis, & normam actionum eiusdem ſibi examuſſim congruentem, volens vtique lubensque effinxit. Sic vt nulla heic neceſſitas locum habeat, niſi quae ipſam determinationem Dei per ſapientiſſimam eius voluntatem factam, conſequitur. Nihil ergo attulit VELTHEMIVS, quo minus honeſtatem & turpitudinem actionum humanarum a conuenientia vel diſconuenientia cum lege naturali deriuare, & peccatum deinceps quoque ἀνομίαν adpellare queamus.

§. XVI. AD demonſtrandum porro, originem moralitatis ad Deum eſſe referendam, ego addideram: *Qui extra impoſitionem diuinam moralitatis actionum humanarum aeternam aliquam ſtatuunt regulam, nihil mihi aliud videntur agere, quam vt Deo adiungant principium aliquod coaeternum extrinſecum, quod ipſe in aſſignandis rerum formis ſequi neceſſum habuerit.* Hanc conſequentiam ſe videre poſſe negat VELTHEMIVS. Aſt quid mea refert, quantopere iſte coecutiat; aut lippiat. Nam modica tantum perſpicacia opus eſt, vt quis hanc conſequentiam capiat: Si moralitas actionum humanarum, earumque habitudo & conuenientia cum natura & conditione humana non eſt a diuina impoſitione, cum eadem non poſſit eſſe a ſeipſa, neceſſum eſſe, vt ſit a principio aliquo extra Deum. De caetero non opus erat VELTHEMIVM tam prolixe aliorum ſententias recenſere, quae me hautquidquam mouent; ni euidenti & firma ratione nitantur; praeſertim cum ex illis, quas format *poſitionibus* nihil poſſit exſculpi aduerſus me; qui nihil aliud ago, quam vt aſſeram; Dei voluntatem ab aſſignandis rerum formis non eſſe excludendam, & ad eam nihil antecedenter ſe habere. Sane enim non minus *naturae actionum*, quae obiectum legis natu-

naturalis conſtituunt, quam aliae quaeuis res *ab aeterno fuerunt in Dei intellectu ſecundum eſſe cognitum;* id eſt, Deus ab aeterno praeuidit, qualis quaeque res deinceps creanda futura eſſet: ſed ſimul etiam cognouit eas, tanquam ſuo tempore libere, adeoque concurrente vtique ſua voluntate creandas, & tali natura dotandas. Eoque licet moralitas actionum obiectiue in intellectu diuino ab aeterno fuerit; non tamen ſequitur; eam vt actu exſiſteret, non habere a diſpoſitione & voluntate Dei. Cum inter ea, quae obiectiue ab aeterno in intellectu diuino eſſe dicuntur, hoc primo omnium loco ponendum ſit, quod quasdam res ipſe creare vellet. Sic ſit ſane *in puncto rationis naturae actionis eſſe obiectiuum in intellectu Dei, poſterius quid conuenientia eius actionis cum lege aut diſconuenientia;* quae ſecunda eſt VELTHEMII *poſitio*, id eſt, quando intellectum diuinum ad modulum noſtrae rationis metimur, prius concipimus ipſum eſſe phyſicum actionis tanquam motus alicuius Phyſici, quam eius conuenientiam aut diſconuenientiam cum lege. Sed num id prohibet, quo minus affectiones morales actionis a conuenientia aut diſconuenientia cum norma oriantur? Sic nec tertia *poſitio*, quod *natura actionis moralis ab aeterno a Deo cognita fuit immutabile fundamentum realis conuenientiae cum lege naturae aut diſconuenientiae*, aliquid habet nobis aduerſi. Nam naturae actionum ideo a Deo tali modo, & cum tali habitudine formatae ſunt, vt neceſſariam cum lege naturali conuenientiam aut diſconuenientiam haberent. Sed *poſitio* quarta VELTHEMII foedum continet errorem. *Conuenientia*, inquit, *cum lege naturae aut diſconuenientia fundamentaliter non pendet ab aſſignatione Dei, ſed aſſignatione Dei prior eſt noſtro concipiendi modo.* Id eſt, habilitas actionum, ſecundum quam neceſſario cum lege naturae conueniunt aut diſconueniunt, non pendet ab aſſignatione & diſpoſitione Dei. Quis ergo alius praeter Deum naturas rerum formauit? Aut num ipſae ſeſe tali modo effinxerunt? Nimirum id agi adparet a VELTHEMIO, vt munere Creatoris Deus dimoueatur; & res etiam quoad eſſentiam a Deo dependere negentur. Ratio quam adſtruendo ſuo abſurdo ſubnectit, ficulnea eſt: *Quia*, inquit, *noſtro concipiendi modo prior eſt actio, quam Deus cognoſcit ex ſua natura honeſtam vel turpem, poſterior eſt intellectio, qua Deus eam turpem intelligit.* Sed vnde probabitur, noſtrum concipiendi modum, ex imperfectione intellectus noſtri reſultantem, aliquid praeiudicare ordini & naturae rerum a Deo conſtitutae? Quin ineptus & nugatorius eſt ſenſus huius rationis, niſi hoc modo explicetur; noſtro concipiendi modo Deus prius cognoſcit, quod in actione humana eſt phyſicum, poſterius id, quod in eadem morale eſt; quia illud ſubiecti, hoc adiuncti vicem ſubit. Sed quid hoc contra nos? Denique nec quinta eius *poſitio* aliquid ad rem facit. *Natura actionis*, inquit, *quam intelligimus honeſtam aut turpem ante iuſſum ſuperioris, adeoque citra ſuperioris impoſitionem, ſecundum eſſe cognitum, quod habet in Deo, eſt ipſe Deus immutabilis.* Iſt eſt, Ideae actionum humanarum, quae obiectum legis naturalis conſtituunt, in intellectu Dei ſunt ipſe Deus; quia nihil eſt in Deo, quod non ſit ipſe Deus, quippe cuius perfectio accidentia, & imagines velut heterogeneas reſpuit. Sed num ex hoc ſequitur: Ergo eſſentia & habitudo iſtarum actionum non eſt a Dei diſpoſitione?

ne? Aut vti Deus in se & sua natura non dependet ab alio, ita & natura actionis humanae ab alio non dependet? Nondum ergo VELTHEMIVS ieiunis suis sophisticationibus effecit, quo minus deinceps quoque omnes creaturae, non exsistentiam tantum suam, sed & essentiam Deo tanquam primae causae in acceptis ferre debeant. Et si qui fuerunt Philosophi aut Theologi, qui quasdam naturas rerum a Deo quoad essentiam non dependenter finxerunt, omnino admittere coguntur principium aliud Deo coaeternum, ni malint dicere, quaslibet res habere naturas suas a semetipsis; quod non minus absurdum est.

§. XVII. INDE circa isthaec mea verba cauillanda occupatur VELTHEMIVS. *Deum vti omnia, ita & hominem liberrima voluntate creasse; cui consequens est, in beneplacito eiusdem fuisse, qualem homini naturam vellet assignare.* Puto satis clarum esse, id a me dici, a voluntate Dei Creatoris hominem & exsistentiam, & essentiam suam habere, seu quod sit, & quod talis sit. Si nondum capere potest VELTHEMIVS, quid hisce velim, ablegabo ipsum ad Catechesin puerilem, & explicationem articuli primi in Symbolo Apostolico; vbi profitemur, quod Deus nos creauerit, & quod nobis dederit corpus & animam, oculos & aures, *rationem* & omnes sensus. Cum eo autem, quod Deus homini rationem dedit, coniunctum est, quod quidam ipsius motus seu actiones omnino cum lege naturali conueniant, vel non conueniant. Id si homo non habet voluntate Dei, non opus est, vt Deo gratias agat, quod ipsum creaturam rationalem effinxerit, eoque nomine ad colendum istum sese adstrictum profiteatur. Quod enim nobis per se & sua natura citra beneficium & voluntatem Creatoris adest, pro eo quomodo ipsi obligati queamus esse, non adparet. Frustra iactat VELTHEMIVS: *Naturam hominis esse aeternam, non quasi ab aeterno homo Deo coëxtiterit, sed quia immutabilis est connexio hominis cum tali natura, qualis est natura animalis rationalis ac socialis.* Ast vnde est illa immutabilis connexio, nisi a voluntate Creatoris, qui praeter bruta animalia, etiam voluit creare animal rationis compos, quod vocamus hominem? Neque enim aeternitas, quae essentiis rerum tribuitur, Dei Creatoris voluntatem excludit. Et essentiae rebus a Deo semel assignatae sunt immutabiles; quia & in hoc perfectio summi Entis relucet, quod modo quam maxime constanti operetur. Et omnino pro nobis facit locus MENDOZAE a VELTHEMIO adductus (etsi alias id genus hominum auctoritas parum ponderis apud me habeat:) *Essentiae rebus conueniunt necessario, quia Deus volens producere hominem,* id est, animal rationale ac sociale, *non potest illi tribuere essentiam, lapidis,* id est, corporis anima & organis destituti, *quia non faceret hominem, sed lapidem.* Id est, qui proposuit sibi producere animal rationale, & eo ipso produceret corpus anima & organis destitutum; is vel proposito suo per imprudentiam aut impotentiam excideret, vel absurde sibi repugnantia vellet, quorum vtrumque a perfectione diuina abhorret.

§. XVIII. INCASSVM inde cauillatur VELTHEMIVS id, quod ego scripseram: *Videmus quotidie bruta tales actus excercere citra peccatum, quibus homo patratis grauissimo se scelere erat obstricturus;* verbi gratia, occidendo, promiscue

miſcuè coëundo. *Non quod motus phyſicus hominis & bruti in ſe differant, ſed quia moralitas, quae actionibus hominum per legem eſt impoſita, a bruti actibus abeſt.* Sane & ipſe, dum rationem a brutis abeſſe ſubiungo, vtique ſatis innuo, ſimilitudinem actus phyſici in homine & bruto eſſe intelligendam, excepta ratione. Ipſam tamen rationem, ni ſenſu & cognitione legis imbuta foret, citra reflexionem ad legem in hominis actionibus moralitatem deprehendere non poſſe, in aprico eſt; quia contradictionem implicat, norma non cognita aliquid tanquam normae conueniens adprehendere. Nam poſſent quidem eo caſu actus iſti conſiderari ſub notione vtilis aut inutilis, proficui aut noxii, nequaquam autem ſub notione honeſti & turpis, quod relationem ad legem notat. Et falſiſſimum eſt, poſita hac rationis conditione, nihilominus adeſſe omnia, quae ad cognoſcendam moralitatem requiruntur. Nam, vt ſub debita correctione retineamus exemplum a VELTHEMIO allatum de furto, adeſſet quidem tunc attrectatio rei, quam quis in vſus ſuos ſepoſuiſſet inuito ſeponente: (nam non data lege proprium & alienum non daretur: quippe cum dominium humanum nitatur pacto, cuius firmitas ex lege eſt:) daretur etiam natura eius actus, vt nempe irritaretur is, cui ea res auferretur, aut violentam rei defenſionem, aut laeſionem auferentis; ex quo ſequeretur relatio ad rationem legis ignaram, quae adprehenderet eam actionem, tanquam rixae, & pugnae, & comitantium hanc malorum occaſionem. Sicuti bruta quoque, ſi auferatur cibus, quem ſibi deſtinarant, ad laedendum irritantur: eoque imbecillior canis robuſtiori cibum eripere timet. Sed ſi nulla exſiſteret lex, quae iſtum actum ſub nomine furti vetaret, impoſſibile foret rationi eam ſub notione turpis, id eſt, a lege diſcrepantis concipere. Nam morſibus & calcibus inter ſe decertare apud bruta quidem nihil turpitudinis habet. Imo inter homines, poſito ſtatu belli, in quo lex dominii ſilet, tunc certare odiis, tunc res rapuiſſe licebit. Sic, verbi gratia, poſito, diaetam nulla lege adſtringi, ſana ratio humana capere poteſt, eſum graminis nutritioni eſſe ineptum. Sed vt eundem turpem quoque concipiat, fieri non poteſt.

§. XIX. VALDE quoque fatagit Noſter circa torquendum locum ARISTOTELIS Nicom. II. 6. a GROTIO citatum L. I. c. 1. §. 10. ſed non tam vt ſolidi quid afferat, quam vt praeſidium in profeſſione ſtuporis & impudenti negatione collocare videatur. Et ſenſus quidem iſtius loci eſt planiſſimus, alibi iam a nobis expoſitus. Sane ARISTOTELES ibi non docet, dari affectus aut actum vitioſum citra omnem reſpectum ad legem: verum affectus dari aſſerit malos & turpes, qui non demum propter exceſſum & defectum, ſed etiam intra mediocritatem conſiderati legibus repugnant. Nam etiam mediocriter aut modice inuidere, maleuolum eſſe malis alienis laetari, vitioſum eſt. Vnde & vocabula dantur, quae vitioſitatem iſtius affectus ſtatim connotant. Sicuti & dantur vocabula actionum, quae non notant nudum & indifferentem motum phyſicum, ſed motum cum vitio coniunctum, ſeu actionem vitioſam & legibus repugnantem. Ex hiſce dixi non conſequi; Ergo dari affectus aut actiones in ſe turpes, ſine reſpectu ad legem; cum illud ipſum vitium, quod ei affectui aut actioni ineſt, ex diſconuenientia cum lege proueniat. VELTHEMIVS tamen pro

imperio hanc consequentiam valere iubet: ἐπιχαιρεκακία aut inuidia in se mala est, nec demum vitiosa fit propter excessum aut defectum: Ergo vitium illud non oritur ex discrepantia a lege. Simulque pronunciat, vocabulum *in se* hoc loco opponendum respectui ad legem, *excessum* autem & *defectum* notare conuenientiam & disconuenientiam cum lege. Et quia videbat, hac explicatione nihil dari stolidius, & a ratione, & mente ipsius ARISTOTELIS alienius; igitur ne quis contra hiscere audeat, sacrosanctum suum decretum interponit: *Sic enim intelligi haec verba debent*, inquit. Ast ego contra dico: ea verba sic intelligi non posse nec debere. Vti creditis Quirites?

§. XX. CAETERVM vt ego clarius ostenderem, locum citatum ARISTOTELIS contra meam sententiam nihil facere, operose explicaui, *vocabula ista, verbi gratia, maleuolentiam, impudentiam, inuidiam, adulterium, furtum, homicidium, &c. non notare nudos & meros motus physicos, quos nos indifferentes pronunciamus, sed motus physicos vna cum aberratione a lege, adeoque actiones quam maxime morales.* Sed vsque adeo nihil effecisse me apud VELTHEMIVM video, vt dum circa clarissima stuporem suum obtendit, in longe maiores absurditates, & nugacissimas cauillationes prouoluatur. Ac primo quidem putide inculcat, sermonem esse de actibus voluntariis; quasi ea res vnquam in controuersiam venisset. Sane & ipsissimi motus voluntatis, obstrahendo ab omni lege, verbi gratia, velle, nolle, appetere, auersari, non minus quam aliarum facultatum motus indifferentes sunt. Dein stolide & contradictorie statum controuersiae format, dum dicit: *Quaestio est, an adulterium* (hoc enim exempli causa adsumit,) *per se ac citra respectum ad legem sit turpe?* Nam manifeste contradictionem inuoluit quaerere: An adulterium, quod est actus legi repugnans, sit turpe citra respectum ad legem? cum legi repugnare ad essentiam & definitionem adulterii spectet. Perinde ac si quaererem, num homo citra respectum ad rationem, & ab eadem abstrahendo sit rationalis. Enimuero si in adulterio consideremus id, quod remanet semota ἀνομία, seu moralitate & aberratione a lege, adeoque merum actum physicum, ad quem etiam Deus tanquam conseruator naturae concurrit; dicimus illum actum mere physicum esse moraliter indifferentem. Est autem ille actus mere physicus in adulterio, misceri eidem, cui miscetur & alter; cui tamen nullum in eam peculiare ius competit. Quae quidem est definitio non adulterii, sed actus seu motus illius physici, qui adulterio tanquam materiale substernitur. Huic autem actui mere physico si accedat morale, seu illud, quod ex aberratione a lege prouenit, tunc illa commixtio fit pollutio, id est, impura & turpis commixtio, quia exercetur in alienam vxorem, id est, in talem, in quam per leges soli marito ius, vt cum ea misceretur, erat quaesitum. Vnde patet, quam stupide aut improbe VELTHEMIVS queratur, a me statum quaestionis mutari. Non enim quaesitum aut dubitatum vnquam fuit a me; an adulterium per se, id est, lege naturali, turpe sit, quippe cum natura humana sit ita a Deo formata, vt adulterium non possit non eidem disconuenire. Sed id quaerebatur, an remoto omni respectu ad legem, seu si separes ab adulterio, quae ex

ἀνομίας

ἀνομίᾳ seu aberratione a lege ei accedunt, & retineas illud solum, quod in isto actu est physicum, in eo motu physico aliquid turpe sit. Hoc est, quod nego; sed & illud simul nego, istum actum mere physicum ab ἀνομίᾳ abstractum, adulterium esse, aut eo vocabulo recte appellari. Fieri enim potest, vt duo viri eidem foeminae misceantur, sed vt tamen, variantibus requisitis lege determinatis, alia eiusmodi commixtio sit adulterium, alia licita, alia alio vocabulo veniat. Sic si duo viri soluti eidem scorto misceantur, non adulterium est, sed simplex scortatio. Sic rem habet quis cum vxore alterius, quam post ab isto repudiatam ipse in matrimonium ducit; huic par pari refert prior maritus. Hoc casu concubitus vnius eiusdemque cum eadem foemina, nunc licitus est, mox adulterium euadit, & vice versa. Actus physicus heic idem, sed accedente legis determinatione diuersae indolis actus morales inde proueniunt. Puto non nimis acri opus esse ingenio, vt intelligatur, quid proprie in controuersia sit, & quam stulte cum propria vmbra luctetur VELTHEMIVS, cuius nugas presse excutere cum summo taedio est coniunctum. Quam furiosum enim est, quod dicit: *totum meum scrupulum huc redire: Si concubitus cum alterius vxore non est adulterium, nisi lex alii vxorem prius addixerit, sequitur, quod citra respectum ad legem adulterium non sit turpe.* Vbi quaeso huius delirii vestigia in meis scriptis deprehendisti, VELTHEMI? An non intelligis ad asserti contradictionem inuoluere; esse alterius vxorem, antequam lex eam certo viro addixerit? Nam vxor est socia thori legitima, & cuius possessio soli marito est addicta. Et eo ipso dum aliqua fit vxor, leges eam soli marito addicunt; & quae alicui viro soli per leges addicitur, eo ipso vxor fit. A lege inquam, est conditio & obligatio vxoris, & quod, si alius cum ea concumbat, adulterium admittatur. Ea antequam leges foeminam alicui viro soli addixerint, ea ipsius vxor non est, nec in ea adulterium patratur. Ineptiae autem sunt plusquam pueriles, putare, aliquam prius fieri vxorem, & postea, cum iam vxor facta est, soli viro per leges addici. Quid porro cerebri in illo esse credamus, qui quaerit: *Quisnam superior inter homines segreges & extra ciuilem societatem constitutos, vxorem marito addicat, num homo, an Deus?* Credo, nullum rusticum in tota Thuringia tam stupidum esse, quin respondere norit; a Deo tanquam auctore legis naturalis, & per hanc legem marito soli vxorem addici. Atqui reponit VELTHEMIVS, *liberrimo vtriusque consensu vxor huius mariti* (in statu illo segrege extra ciuitatem) *proprie facta est.* Sed num inde sequitur: Ergo lex diuina naturalis vxorem marito non addicit? An non in ciuitatibus quoque liberrimo viri & foeminae consensu matrimonia contrahuntur? An solus omnium mortalium VELTHEMIVS ignorat, pacta, mutuo quamuis consensu inita, firmitatem & sanctimoniam suam a lege habere? Denique friuola plane est illa subtilitas, *qua lex quidem antecedenter se ad adulterium habere admittitur, sed non tanquam fundamentum, verum tanquam nuda conditio, eoque turpitudo adulterii vtique antecedenter se habeat ad voluntatem legislatoris adulterium vetantis.* Quis enim nudam conditionem antecedentem vocauerit, quod dum Deus indolem generis humani ita formauit, vt eidem vtique congrueret, sociam generationis vni esse addictam, id vt obserua-

 retur,

retur, lege in ipsa creatione lata sanxerit, & contra hanc legem patratum concubitum adulterii nomine damnauerit? Ergo per taediosas suas nugas nondum euicit VELTHEMIVS, quo minus lex naturae, quae est decretum & iussum Dei Creatoris, se antecedenter ad moralitatem in quibusuis actibus humanis habeat.

§. XXI. MONVERAM deinde ego, *non videri* GROTIVM *rem recte expendisse, dum inter illa, ad quae diuina se potentia non extendit, eo quod contradictionem inuoluat, refert malitiam quorundam actuum humanorum; sicuti vt bis duo non sint quatuor a Deo effici non possit. Talem enim contradictionem non adparere in actibus iuri naturali aduersantibus, qualis adparet, si bis duo negentur quatuor esse.* Hoc discrimen qui deprehendere non possit, eum ingenio valde infelici oportet esse. Nam vt res numerari possit, non opus est certa eiusdem dispositione, nec praecepto aliquo superioris: verum eo ipso, quo qualiscunque res exsistit, vna est. Si iuxta hanc alia res exsistat, vnum & vnum est, quod compendii causa duo vocamus. Vnum & vnum si bis sumatur, sit vnum, vnum, vnum & vnum, quod compendii causa quatuor appellamus. Vnde qui negat, bis duo esse quatuor, negat idem esse idem. Ad eiusmodi contradictionem reduci non potest turpitudo, quae in actionibus humanis conspicitur; quae vt resultare possit, requiritur tum, vt peculiari modo natura hominis sit formata, tum vt lex tanquam norma actionum ipsi sit posita, ex cuius relatione demum illa qualitas moralis prouenit. Cum ad hoc, vt res numerabilis sit, nihil aliud requiratur, quam vt quocunque modo exsistat. Vnde quod turpe est, non potest quidem non turpe esse; sed vt quid turpe esse queat, id est a peculiari conditione humanae naturae; & coaeua illi lege naturali. Ex quo fonte quicquid est per se & in se naturalis & intrinsecae turpitudinis vel honestatis in actionibus humanis tamdiu deriuabimus, quousque Deus munere Creatoris & summi Legislatoris a VELTHEMIO nondum fuerit dimotus.

§. XXII. ISTHAEC quanquam circa praesentem quaestionem sufficere poterant: tamen quia in ista Dissertatione VELTHEMIVS prolixam telam miserarum sophisticationum subnectit, ad ista quoque nonnulla reponam, num forte inflatissimus homo ad agnitionem suae vanitatis adduci queat. Ac initio quidem a suae sententiae sectatoribus conatur remouere incommodum illud, quo ipsos implicari pronunciaueram in *Apologia mea* p. 35. quod nempe *qui ita crude iactant; quae in se & sua natura turpia sint, lege naturali vetari, non constituant certum aliquod γνώρισμα, ex quo constet, an & cur aliquid in se turpe sit; simulque quod non possint non hoc modo in circulum reuolui.* Aduersus haec VELTHEMIVS primo reponit auctoritatem *Dissertationis suae de Primis moralibus*, quae, vti reliquae omnes ipsius, non tam conscripta, quam per vomitum in chartam eructata videtur. Deinde huc confugit, quod prima principia probari nequeant: esse autem prima principia moralia; *per se & sua natura honestum est expetendum, per se & sua natura turpe est fugiendum.* Id quod non vno nomine ineptum nobis videtur. Nam in iam citata Dissertatione haec principia simpliciter ita erant expressa: *Honesta sunt facienda, turpia*

sunt

ſunt omittenda. Nunc autem aſſuitur *τὸ per ſe & ſua natura;* cum tamen non ſolum ea, quae poſitiua lege iubentur aut vetantur, vtique facienda ſint & omittenda; ſed etiam id quam maxime in controuerſiam veniat, an & quo ſenſu aliquid in ſe & ſua natura honeſtum ſit, aut turpe. Atqui alio loco oſtendimus, ea non eſſe prima principia, vt vt alias ſententiae ſint veriſſimae; quia ratio a priori reddi poteſt, cur homini neceſſitas incumbat honeſta faciendi, turpia omittendi. Denique in moralibus nil magni praeſtitit, qui nouit, honeſta eſſe facienda, turpia fugienda: cum hic praecipuus labor ſit inueſtigaſſe, quaenam honeſta ſint, quaenam turpia, & quodnam γνώρισμα ſit iſta liquido dignoſcendi. Quod quidem nunquam conſtituere poterit VELTHEMIVS, quamdiu nil niſi circulum ſuum crepare nouit. Inde paris me vertiginis reum peragere inſtituit VELTHEMIVS, velut ex principio a me conſtituto idem prouenìat circulus, & a me itidem obſcurum per aeque obſcurum explicari. Nam *ſi quis ex me quaerat, de quibusnam neceſſario lege naturali diſponatur, me reſpondere, de iis, quae neceſſario faciunt ad ſocialitatem hominis, aut eam turbant. Sin vlterius quis inſtet, quaenam autem faciant ad ſocialitatem, nihil me habere quod reſpondeam, quam ea, de quibus lege naturali diſponitur.* Verum longe tibi heic abeſt calumniandi artificium VELTHEMI. Nam nuſpiam haec propoſitio, *homini colenda eſt ſocialitas*, a me pro principio primo & indemonſtrabili, ac per ſe noto, & in quo demum ſubſiſtendum ſit, venditata fuit. Sed vocaui eam propoſitionem fundamentalem, ſeu, ad quam omnia praecepta legis naturalis, inprimis quae alios homines ſpectant, reduci, & in eam reſolui queant; quae tamen ipſa ex obſeruationibus, e natura rerum & hominum petitis, a priori demonſtratur. Sicuti & illa omnia, quae ad ſocialitatem facere, aut eidem repugnare a me dicuntur, ex paribus obſeruationibus deducuntur. Quod VELTHEMIVM latere non poterat, ſi vel legit ea quae calumnianda ſibi ſumpſit, vel genuinum demonſtrandi modum intelligeret, cuius ipſum ignariſſimum eſſe patet. Vnde & recte pronunciat, *abeſſe a ſe vt iudicet*; illisque iudicium relinquit, *qui iudicare poſſunt, & debent.* Et ſane quid indignius eſt, quam quod homo; qui nihil aliud quam per pluſculos annos Ienae in lacunis Metaphyſicorum volutatus eſt, apud nos aliquid de ſtudiis hiſcere velit? Quod enim luculentius ſpecimen eſſe poterat triobolaris eruditionis, quam quod ad lectionem GROTII adſpiraturo, fundamenta *Logices & Metaphyſices* potiſſimum commendet; aut quod vltra dogmata Ariſtotelica in morali & ciuili doctrina progredi velle nefas iudicet, aut quod ſententiam meam de demonſtratione tanquam Ariſtoteli contrariam reiiciat; cum tamen eandem in praxi exprimant Mathematici, penes quos ſolos hactenus demonſtrandi artificium fuit; niſi quod non ita pridem multi eruditi ad alias Philoſophiae partes; & ad morales quoque doctrinas eandem adplicare coeperunt. Quod autem primus ego ſim habendus, qui glaciem fregerit, viamque ad ſolidam de iure naturae & gentium ſcientiam monſtrauerim, id iactaſſe a mea ſemper modeſtia abſuit, nec tanto vnquam me ſum dignatus honore. Quid laboris heic exhauſerim, ipſe noui; quod operae pretium fecerim, optimus & eruditiſſimus quisque liquidiſſimo iudicabit. Id ſane confido, ſi quam meritus ſum eo nomine laudem, fore, vt eam furialis calumniato-

lumniatorum factio mihi non detrahat; & si viuum liuor premat, posteritas saltem mihi decus meum rependet. Et tu VELTHEMI, non alio facinore superstes eris, quam quia a me vapulasti.

§. XXIII. INDE specimine quopiam ostendere vult VELTHEMIVS, in doctrina a se propugnata vtique dari γνώρισμα, ex quo liquido constet, an & cur aliquid in se sit honestum & turpe. In exemplum adsumitur quaestio: *Cur promissa sint seruanda?* Rationem ipse hanc adfert; quia promissio est translatio iuris in personam, cui fit promissio: Ius vero suum cuique tribuendum. Spero neminem, qui *iudicium domi habet*, & qui *helleborosus* non est, (en flosculos Velthemianos!) desideraturum, vt cum VELTHEMIO id ratiocinium in formam syllogismi refingam. Enimuero etsi hanc sententiam, *ius suum cuique tribuendum*, ego quidem verissimam norim; eam tamen ita comparatam nego, vt quis distinctam, claram, & vltimam rationem istius effati, *promissum est seruandum*; inde perspicere possit. Sed quia talis iuris bruta non sunt capacia, nec de illis dici potest, ipsis esse ius suum; aut iisdem aliquid tanquam ius suum esse tribuendum: igitur merito quaeritur, cur homini aliquod ius suum competat: quod ipsi omnino ab altero homine sit tribuendum? Item, cur per promissum tale ius in altero producatur, cuius vi omnino quid ipsi sit tribuendum? VELTHEMIVS sine dubio reponet; frustra hoc quaeri, cum nemini ignotum esse queat, alteri iniuriam non esse faciendam: id quippe esse per se turpe, sicut ius suum alteri tribuere per se honestum. Atqui hoc modo aeque ac antea ignoro rationem huius effati, *promissum est seruandum*; nec eo magis adparet γνώρισμα aliquod, & quidem vniuersale, & ad omnes quaestiones adplicari idoneum, ex quo cognosci queat, quare in se & sua natura honestum sit promissum seruare. Ac nisi ad quaestiones a me motas apte respondeatur, intelligi nequit, quare promisso non seruato iniuria fiat. Id quod tamen ex nostra hypothesi planissime, & ad captum etiam idiotarum deduci potest. Interim hoc monemus, etsi Grotiana definitio, ex Scholasticorum lacunis hausta, non nisi per circulum explicari possit; haud ideo tamen istum virum, cuius ingenio tam multa debemus, arguimus, quasi is omnes quaestiones per circulum explicet: Nam fieri potest, vt qui in generali aliqua quaestione impingit, circa particularia rem acu tangat. Neque tamen ideo definitio illa redditur inculpabilis, etiamsi vel sexcentae quaestiones adducantur, quae a GROTIO recte decisae fuerint.

§. XXIV. ALIQVANDO tamen humaniter mecum videtur agere velle VELTHEMIVS, dum *lubentissime admittit, non peccare, qui ad quaestiones de certis quibusdam actibus respondet per conuenientiam aut disconuenientiam cum lege socialitatis homini a Creatore iniuncta*. Vbi illud obseruari velim, si assumam aliquam propositionem, verbi gratia: fides est seruanda, & eam ex hac ratione adstruam, quia fides ad socialitatem necessario requiritur: eum dante VELTHEMIO fidem seruare per se & sua natura sit honestum; vtique & haec propositio, quae istius rationem continet, nempe de colenda socialitate, erit per se & sua natura honesta. Et tamen VELTHEMIVS dicere non veretur, *legem socia-*

ſocialitatis homini a Creatore iniunctam. Cum in eo controuerſia noſtra praecipue vertatur, quod ego voluntatem, diſpoſitionem & legem Creatoris iſtius perſeitate priorem eſſe adſtruam, nec *τὸ per ſe honeſtum aut turpe* legi Creatoris opponendum, ſed ſubordinandum contendam: ille contra per ſe & ſua natura honeſtum & turpe antecedenter ad voluntatem ſummi Legislatoris ſe habere clamitet. Verum mox, ne nimis erga nos liberalis fuiſſe videatur, adducto ſupercilio addit; *modo reſponſa ſua non venditet pro ſcientificis, id eſt, talibus, quae ſolidam ſcientiam quaerentibus ex aſſe ſatisfaciant*. Solidam autem ſcientiam quaerunt illi, qui tam *candidos*, qualis VELTHEMIVS eſt, *nacti* fuerunt *manuductores*, & vere *πεπαιδευμένοι lectionique commendatiſſimorum auctorum aſſuefacti ſunt*, id eſt, qui ex *Toleto* & *Zabarella* doctrinam analyticam hauſerunt, & per omnem aetatem in luto Sophiſtarum, & qui quintas inde eſſentias extraxerunt, volutati ſunt: Hac ſcilicet via ſola itur ad aſtra.

§. XXV. INDE culturam ſocialitatis, a nobis in fundamentalis propoſitionis locum aſſumptam, carpit VELTHEMIVS, quaſi hoc modo nulla ſtatuantur officia erga Deum & ſeipſum. Enimuero qui librum meum non ſolo calumniandi animo inſpexit, facile deprehendit, mihi praecipue propoſitum fuiſſe, officia hominum erga ſe inuicem tradere, & quid iuris inter homines mutuo exerceatur; cui fini nullum commodius principium adſumi, quam ſocialitatem poſſe, in aprico eſt. Et eam ob rationem caput de Religione Naturali in eo libro nuſpiam extat. Hoc quippe conſectarium eſt doctrinae naturalis de Deo, quam alii ad Philoſophiam primam referunt, alii peculiari diſciplina ſub vocabulo Theologiae Naturalis adornant; eoque natiuam velut ſedem in diſciplina Iuris Naturalis non ſortitur. Sed cum poſtea in vſum iuuentutis officia hominis & ciuis iuxta legem naturalem in compendium redigenda forent, caput de Religione Naturali ex illa ſiue Theologia Naturali, ſiue Philoſophia prima mutuo ſumſi, & in eum libellum tranſtuli. Quod eo minus heterogeneum debet videri in ea diſciplina, vbi caetera omnia ex ſocialitate deducuntur; quia non ſolum lex naturalis a Deo vim atque auctoritatem legis nanciſcitur, ſed & quia Religio naturalis in hac diſciplina, prout ea a nobis adornata fuit, eo tantum modo conſiderari poteſt, prout humanae ſocietatis vinculum, & velut coagulum eſt. Nam de Religione tradere, prout ad ſalutem aeternam adquirendam ſpectat, aut prout illa circa hominem in ſtatu integritatis ſeſe habuit, Theologorum eſt, in quorum meſſem falcem mittunt, qui cum VELTHEMIO *finem Philoſophiae moralis ſalutem aeternam animae* dictitant. Officia autem hominis erga ſeipſum partim ex religione, partim ex lege ſocialitatis fluunt, ita vt ni homo ſeruus Dei, & membrum ſocietatis humanae eſſet, ipſius nulla erga ſemet officia intelligi poſſent. Quae cum a me iam expoſita ſint in libello de *Officio hominis & ciuis* L. I. c. 3. §. 13. mirum tamen eſt, vociferante VELTHEMIO auditorium Ienenſe hac immani calumnia reboaſſe; *me nulla agnoſcere officia hominis erga Deum & ſeipſum*. Ex dictis porro facile diſpellitur calumnia, qua iſthaec verba *praefationis* in opere noſtro impetuntur; quod *nondum* valeam *diſpicere, quaenam ſit illa morum honeſtas vbique & extra ſocietatem, hoc eſt,*

reſte-

reflexionem ad alios homines obseruanda. Nam puritas illa animi, & internorum motuum sanctimonia, quam maxime etiam societatis humanae bono exuberat, & quo quis decentius erga Deum se gesserit, eo religiosius idem officia erga homines obseruabit. Vnde & diuinus Scriptor hac nota dilectionem Dei agnosci iubet, si quis fratrem suum diligat; & mendaces proclamat, qui amore Dei se iactant, cum fratres suos odio prosequantur. Fuit etiam qui obiiceret exemplum hominis solitarii, qui extra societatem humanam constitutus, vtique peccaturus sit, Deum in illa sua solitudine blasphemando, cum brutis corpus commiscendo, aut vitam sibi adimendo, etsi societati, abs qua semotus degere praesupponitur, nihil incommodi inde afferatur. Sed vti quid circa blasphemiam & αὐτοχειρίαν respondendum sit, ex superioribus facile adparet: ita commixtio cum brutis vtique socialitati repugnat. Quin & illa ipsa vita solitaria, ni ob commodum humanae societatis sit suscepta, legi naturali repugnat. Nam ad hoc, *vt quis absque vllis impedimentis tanto maiori studio, pietati & precibus ad Deum incumbat*, opus non est *a consortio hominum & impii huius mundi segregare se, vitamque solitariam societati anteferre.* Quasi non in vita quam maxime sociali locus sit precibus fundendis, aut quasi pietas commodius inter feras syluestres, quam homines exerceatur. Add. Matth. V, 14. 15 16. Quin & rectius thalamum quam eremum cogitat, cui de tanta foeditate patranda in mentem venire potest. Pariter quod adducitur de Adamo ante Euam conditam, cuius innocentia & pietas a societate, quae nondum erat, mensurari non potuit, nihil habet difficultatis. Additur, si omnis honestas ad custodiam societatis referenda foret, tunc fas fore, verbi gratia, vrgente fame, vt aliqui sese interimant, quo societati multitudine laboranti consulatur; probandum factum Lacedaemoniorum iuuenes promiscue cum vxoribus concubituros mittendum apud IVSTINVM L. III. c 4. laudandam communionem omnium rerum Platonicam. Enimuero hic casus partim inepte ad praesentem quaestionem adplicantur, partim confundunt bonum particularis cuiusdam societatis cum socialitate; cum hautquaquam ex illo, sed ex hac officia hominum inter se deducantur; multo minus pro regula honesti haberi queat, quod quis per stoliditatem ex vsu certae societatis fore credidit. Sic sane omnes particulares societates ad honestatem metiendae sunt, non vice versa; nec eo minus tamen quid homini aduersus hominem honestum ex socialitate colligere licet. Ex qua itidem antecedenter iudicari potest, quae peculiaris societas bona aut mala adpellari debeat. Denique & in superioribus satis ostensum fuit, non repugnare, fundamentalem iuris naturalis propositionem esse, hominem debere sociabilem esse; & huius propositionis euidentiam atque necessitatem ex contemplatione humanae naturae exsplendescere. Vnum tamen fateor, nostrae methodo deesse, quo VELTHEMII decreta, solide fulciuntur. Hic enim cum fateatur, doctrinam suam moralem, quam ex probatis & receptis scriptis, viua voce hausit, tandem in hasce propositiones resolui: *Est per se honestum ac sua natura, adeoque expetendum, faciendum: Est per se turpe ac sua natura, adeoque fugiendum, omittendum:* vt stupidos illos homines protelet, qui viam istam in circulum reuolui arguunt, & rationem nosse cupiunt, cur hoc vel illud per

se

se honestum aut turpe dicatur; *fustes* demum potius illis quam rationes intentandas pronunciat. Vbi miror, VELTHEMIVM vsque adeo a grauitate Patriarchae sui NICOLAI BECKMANNI degenerasse, vt ad rustici alicuius instar fustibus depugnare cupiat; cum tamen hic egregius vir omni annorum genere, spectante & pollicem premente Domino Episcopo PETRO WINSTRVPIO in huiusce aula Lundensi cum circumforaneo lanista tantus Doctor & Professor gloriose decertauerit; eiusque artis fiducia litem, quae sibi a me propter impressum Indicem Nouitatum intentabatur, duello maluerit, quam sententiae iudiciali decidendam committere. Enimuero ego vltimam rationem doctrinae meae a fustibus aut gladiis petere hautquicquam constitui. Qui rationes meas capere non potest, aut non vult, non habet, quod cuti suae metuat. Neque vsque adeo operam & oleum me perdidisse iudico, vt non spes mihi sit, fore ingenia tecta & praeiudiciis non distorta, quae citra metum fustium scripta mea sint aestimatura. Quod si quis tamen tabellis suis & collegiis manuscriptis, quibus insueuit, immori malit, ego sane neque indignor, neque inuideo. Quin vltro omnes Bibliopolas oro obsecroque, ne mea scripta deinceps in illa loca adportent, vbi Asinii Tenebrionis sectatores rerum potiuntur.

§. XXVI. MVLTA quoque blaterat VELTHEMIVS circa haec verba *Apologiae* meae: *Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur: si nempe datur aliquid honestum & turpe in se antecedenter ad Deum, vel admittendum esse fatum Stoicum, cui & ipse Deus sit alligatus; vel dari aliquod principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum quasi determinans & specificans, cui ne Deus quidem contrauenire possit aut debeat.* Quia cum homine stupido mihi res est, aut qui stuporem simulat, vt calumniandi occasio ne desit, tentabo, an efficere possim, vt vim ratiocinationis meae capere queat. Mea igitur sententia est, moralitatem actionum humanarum, & habitudinem illam, iuxta quam aptae sunt honestae aut turpes vocari, esse a Deo, eiusque definitione & determinatione petendam, abs qua nullo modo eiusdem voluntas excludi queat. VELTHEMIVS contra contendit, eam moralitatem antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Heic ego repono: Si illa moralitas non refertur ad auctorem Deum, tanquam Ens liberum, cum illa vtique a seipsa esse nequeat, necessum esse, vt sit ab alio principio extra Deum. Iam autem non adparet, quodnam aliud principium heic fingi possit, praeter fatum Stoicum, aut principium Deo prius aut coaeternum, formas rerum determinans: id est, vt vel dicatur, actiones humanas moralitatem habere ex immutabili fato, siue ex indeclinabili rerum serie, nescio vnde producta cui etiam ipse Deus sit alligatus; vel vt alius praeter Deum sit, a quo formae rerum sint productae. Vtrumque absurdum ego pronuncio, quia per id Deus Creatoris & supremi rerum arbitri munere dimouetur. Heic igitur VELTHEMIVS id primo fastidit, quod fatum Stoicum, aut principium Deo coaeternum *horribile absurdum* vocarim. Nam ipse rem leuiculam putat, Deum abnegare, omnium rerum Creatorem, modo perseitas sua salua perstet. Dein displicet, quod non distinctius explicarim, quid per fatum Stoicum intelligam, quippe de quo diuersae sint eruditorum opiniones. Atqui moris mihi non est,

quacunque occasione locos communes expilare; & quae addidi verba, *cui & ipse Deus sit alligatus*, satis, quale fatum intelligam, arguunt. Hinc miserrimus & vere deplorandus Sophista delirat; me, quod fati Stoici mentionem fecerim, id velle inde concludere, quod qui peccant, ex fatali necessitate peccent, & culpam a se in fatum amoliri queant. Hanc enim consequentiam nectunt illi, qui fatum Stoicum admittunt. (*Nemo fit fato nocens*, *ait apud Senecam.*) Atqui ego fatum Stoicum seu a Deo independens reiicio, & horribile absurdum pronuncio. Quid ergo mihi cum consequentiis, quas eius fati defensores nectunt? Praeterea negat VELTHEMIVS, GROTIVM, & qui eandem heic cum ipso fouent sententiam, statuere aliquod principium extra Deum exsistens, eique coaeternum, a quo intrinseca honestas aut turpitudo actionum dependeat. Ast ego nuspiam dixi, eos expresse id statuere: sed hoc dico, id *consequi* ex sententia eorum, siquidem *τὸ per se & sua natura* dispositioni & determinationi diuinae opponant. Saepe autem contingit, vt quis thesin aliquam asserat, cuius absurdam consequentiam non praeuidet; saepe vt hanc inde fluere neget, caeteri asserant. Addit, *a suae sententiae defensoribus neminem in dubium vocare*, *discrimen honesti & turpis a Deo, eiusque definitione & determinatione petendam esse.* Credas iam VELTHEMIVM sapere velle. Sed quod vna manu videri voluit dedisse, altera mox iterum eripit. Statim enim addit: *Modo hoc admittatur*, *quod a Deo aliter honestas ac turpitudo actuum determinari nequeat, nisi vt horum istorumue actuum, quos per se & sua natura honestos statuimus, natura fert. Quales intellectus Dei sapientissimus agnoscit actus, tales iudicat, vt tamen in puncto rationis semper prior sit turpitudo actus, a Deo facta definitione eius turpitudinis atque determinatione.* Atqui hoc ipsum iam maxime quaeritur, vnde sit illa natura actuum, cui determinatio diuina attemperare sese debuerit? Ego dico, hanc naturam actuum itidem esse a determinatione Dei, vtpote qui hominis naturam ita formauit, vt & legis esset capax, & quae naturalis vocatur lex, omnino cum eius conditione quadraret. Nam nemo vtique praeter Deum homini dedit, vt talem haberet naturam, vt talis actuum ab ipso exercendorum esset indoles. Cum autem Deus hominem crearet, cum talem ipsi, eiusque actibus naturam daret, quam maxime voluntarie agebat. Igitur moralitas illa actuum humanorum ad voluntatem Dei antecedenter se habere falso dicitur. Equidem quales actus Dei intellectus agnoscit, tales iudicat; sed tales & non alios, taliter & non aliter agnoscit, quam quales creare constituit: id est, agnoscit actus, qui legis naturae obiectum constituunt, omnino naturae humanae congruere, vel non congruere, sed & hoc agnoscit, actus illos eam habitudinem cum natura humana obtinere, quia ipse eiusmodi creaturam libere creare constituit. Vnde falsum est, quod in puncto rationis turpitudo actus prior sit definitione a Deo facta. Sed primo omnium concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. Inde concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam dirigi aptorum. Post hanc lex, tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sint, ac demum concipitur honestas & turpitudo, tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Aliud punctum rationis heic comminisci, aut ordinem hunc interuertere, contra rationem est. Quicunque igitur naturam illorum

illorum actuum, de quibus sermo est, ad auctorem Deum referunt, ab ipso in creatione hominis ita adornatam, illi mecum consentiunt. Qui autem actus illos habitudinem & indolem suam non a diuina definitione, determinatione, & voluntate habere contendunt, illi viderint, quem sibi creatorem velint adoptare. Sane neque VELTHEMIVS, neque vniuersa ista factio hanc mihi persuasionem nunquam eripiet, me Deo debere, & quod sim, & quod homo sim, & quod creatura sim legis capax, & quod quidam motus mei voluntarii eam habeant indolem, vt omnino adaptandi sint ad normam, quam Deus in creatione mihi iniunxit, & quod actus meus, si ad eam normam quadret, honestus & bonus, vbi ab ea discrepet, malus & turpis sit; & denique quod aliquid horum antecedenter ad Deum se habere qui asserat, in Deum Creatorem sit iniurius.

§. XXVII. TANDEM atrocem quoque oppugnationem subeunt, quae super necessitate in actionibus moralibus versante proposueram; eam nempe esse *non absolutam, sed hypotheticam, supponentem creationem animantis rationalis, quam nemo est, quin liberrimae voluntate Dei adscribat.* Heic vt appareat omnem VELTHEMII conatum frustra in aërem effundi, obseruandum est; eum locum a me opponi verbis GROTII L. I. c. I. §. 10. quod actus, circa quos lex naturalis versatur, *a Deo necessario praecepti aut vetiti intelliguntur.* Quaestio igitur est, qualis heic necessitas sit in ordine ad Deum, seu quale genus necessitatis Deum subegerit, vt circa actus istos legem statueret? Ego respondeo, eam esse non absolutam, sed hypotheticam, quia supponitur a Deo animal rationale liberrima voluntate creatum. Posito enim, Deum libere voluisse creare animal rationale, non potuit non circa certos illius actus lege disponere; quia alias voluntas Dei sibi ipsi repugnare fingeretur. Adeoque non absolute necessarium fuit a Deo legem naturalem ferri; sed ea necessitas orta fuit ex suppositione actus, abs Deo liberrima voluntate suscepti, nempe ex creatione hominis. Quae autem necessario consequuntur actum libere & contingenter susceptum, illa vtique ex necessitate non absoluta, sed hypothetica fieri dicuntur. *Si currit, mouetur,* est exemplum necessitatis hypotheticae a VELTHEMIO positum. Antequam quis cursum libere susciperet, neque currere, neque moueri necessarium ipsi erat; posito autem cursu libere suscepto, non potest non simul exsistere motus. Sic antequam Deus crearet hominem, neque creare hominem, neque legem naturae ferre Deo necessarium erat. Sed posito, creationem hominis ab eo libere susceptam, non potuit non lex naturae simul ferri. Sic vt sperem, me adplicationem huius termini augustissimis imperii Metaphysici Monarchis satis adprobare posse. De hac ergo specie necessitatis circa actiones morales versantis, quatenus nempe ad Deum illa refertur, vnice mihi sermo fuit. Ast si alio modo formetur quaestio, aliam quoque emergere oportet responsionem. Si enim eam ad hominem referam hoc modo; quae necessitas homini insit ad actus istos obseruandos aut omittendos? respondetur, eam esse necessitatem quam vocant obligationis. Sin praecise quaeram de cohaerentia affectionis moralis cum certa actione humana, verbi gratia, honestatis cum honore parentum, turpitudinis cum adulterio: seu quaenam sit illa necessitas, qua pa-

rentes honorare honeſtum, moechari turpe ſit: reſpondetur, eſſe neceſſitatem abſolutam in genere morum, quae contradiſtinguitur neceſſitati abſolutae in genere naturae, qua affectiones phyſicae cum rebus naturalibus, verbi gratia, vis comburendi cum igne, coniunguntur. Quae duo genera neceſſitatis in hoc differunt, quod haec nil aliud praeſupponat, quam actum creationis, quo rebus eiusmodi natura eſt a Creatore inſita; illa autem praeterea ſuperioris impoſitionem & legem praerequirat. Ex quibus manifeſte adparet, a VELTHEMIO primam illam quaeſtionem, de qua mihi ſermo eſt, cum poſtrema confundi. Quod vtrum per imprudentiam factum ſit, an vero vt anſam arriperet tam abſtruſae eruditionis Oceanum exonerandi, ſimulque proterue mihi inſultandi, dubium eſt. Sane vti cucurbitas lippire, & toto coelo a ſententia mea aberrare iſti homini inſolitum non eſt; ita ſplendidum & ſe dignum finem vt diſſertationi ſuae imponeret, operam dediſſe videtur; dum ea occaſione per aliquot paginas doctrinam de neceſſitate, ſexcentis tabellis expoſitam, & quam Ienae paſſeres quoque cantillant, non minore eloquentiae torrente euoluit, quam agyrtae virtutes adipis murium Alpinorum ſolent. Hinc ſublato immenſum ſupercilio & acerbitate plane Orbiliana imperitiam genuinae, ac diuinitus apud Ienenſes ſancitae Metaphyſicae mihi exprobrat in quam impingendo grauiſſimo me laeſae Maieſtatis pedanticae crimine adſtrinxerim. Ad quam accuſationem paucis repono: ex ſupra dictis manifeſtum eſſe, in quaeſtione a me propoſita terminum neceſſitatis hypotheticae proprie, & ex vſu omnium Metaphyſicorum fuiſſe adhibitum: ſed quod VELTHEMIVS aliam quaeſtionem ſubſtituerit, cui iſte terminus non quadraret, culpam nullam penes me eſſe. Deinde, ſi vel maxime ego terminum aliquem Scholaſticum aliter accepiſſem, quam tabulis Stahlianis, velut aeterna Parcarum lege, ſancitum eſt; num tamen ideo tam inficeto more inſultari par erat viro, cui oblatraſſe vnicam ſibi viam ad qualemcunque famam adquirendam ſufficere VELTHEMIVS iudicauit? An tantus ideo tumultus excitandus, ac ſi de Eccleſiae & reipublicae ſalute ageretur? Praeſertim cum omnem illam ſapientiam Velthemianam, cuius praecipuam partem *Inſtitutiones Logicae* ſui affinis, & *Tabellae* STAHLIANAE abſoluunt, plane ignoraſſe, aut ſaltem eius notitiam diſſimulaſſe apud ſolide eruditos, & quibus me ac mea ſcripta potiſſimum adprobare gaudeam, non magis rubori ſit, quam aulico cuipiam, quod hircum non oleat. Sed vt quod res eſt, fatear, iuuenilibus annis, & cum ſtudia impetu potius quam iudicio tractarem, non paucas bonas horas in ea Philoſophia, cuius pulchritudine VELTHEMIVS attonitus ſtupet, me perdidiſſe memini. Quin & cum Ienae eo ipſo muſeo, in quo Stahlius animam exhalauerat, vterer, quotiescunque reſpirarem, atomos quasdam diſtinctionum & terminorum Metaphyſicorum videbar deglutire, quibus aër iſte pertinaciſſime infectus erat. Poſtea tamen diuerſum coelum pulueres iſtos vltro diſcuſſit, & ex tota illa ſcientia id praecipuum remanſit, quod ſciam, eum qui iſtam ſolam ſcit, nihil ſcire.

§. XXVIII. Ex hiſce igitur quilibet cordatus iudicabit, num VELTHEMIVS recte clamitet: *Totam litem in abuſu terminorum a me facto conſiſtere, & me reuera cum iſtis ſentire, quos ex pruritu nouandi impugno.* Sane enim non intra

intra sola vocabula haeret isthaec disceptatio; num moralitas actionum antecedenter ad voluntatem Dei legemque se habeat; num illa natura actuum, qui per se honesti aut turpes dicuntur, voluntati Creatoris opponi, an vero potius eidem subiungi & subordinari debeant? Et cum nuspiam thesin suam VELTHEMIVS reuocet, aut ita explicet, vt cum mea conspiret, ac nihil attulerit, quo mea sententia destruatur, nescio, quo iure me velim nolim inter suos numerare queat. Verum quid ille sentiat aut non sentiat, mea nihil refert, modo tam inficetis clamoribus meam famam lacerare desinat. Nam vti nihil facilius mihi, quam istius miseras sophisticationes destruere; ita poenitenda est pugna, vbi vicisse hostem inglorium habetur.

§. XXIX. CVM ad alia pedem iam proferrem, occurrit alia VELTHEMII Dissertatio, quae inscribitur *De Statu Controuersiae;* in qua per foedum mendacium haec mihi thesis affingitur; quod *nullum actum necessario turpem statuam, sed velle contingenter turpes esse illos actus, quos consensus communis necessario turpes iudicat, exempli gratia: contingenter esse turpe adulterium, quatenus contingit committi ab homine, vt est rationalis.* Bone Deus, in quot sese formas vertere non nouit dira calumniandi rabies! Si micam boni viri habet VELTHEMIVS, ostendat, vbinam locorum in meis scriptis ea assertio extet. Quam porro non minus ruditatis, quam malitiae isti calumniae subest! Cui enim ignotum est, omnes actiones humanas respectu exercitii aut exsistentiae esse contingentes, quia a voluntate tanquam facultate libera procedunt. Verum haec contingentia non obstat, quo minus illis certae affectiones necessario competant. Quod iam docui in *Opere meo* L. I. c. 2. §. 5. Neque etiam quo minus, verbi gratia, adulterium homini necessario, id est, ex necessitate obligationis sit omittendum, & quod adulterium necessario turpe sit, id est, lege naturali, non positiua, non obstat, quod illud intelligi nequeat, nisi posito animali rationali & sociali a Deo libere creato. Sicuti incendium intelligi non potest, nisi posito igne, & materia combustibili a Deo libere creata. Ex quibus tamen non nisi triobolaris Sophista inferret: Ergo adulterium contingenter est turpe: Ergo ignis contingenter est calidus.

§. XXX. NONDVM Iena nos dimittit. Post Velthemianas alia nobis Dissertatio offertur anno 1675. habita sub praesidio celebris ICti, sed quam stylus adolescentis foetum arguit. Cuius temeritatem responsione indignam iudicarem, ni suspicarer, robustiores quosdam tela isti suppeditasse. Sed rem ipsam excutiamus, de auctore parum soliciti. Initio igitur sophisticationibus suis astute viam struit. Cum enim *honestum & turpe bono & malo morali respondere* pronunciasset, honestum dein ita definit, *quod praecisa delectione est conueniens naturae rationali, quatenus est talis.* Quod primum est falsum, quo incautioribus fucum facere conatur. Honestas quippe & turpitudo, bonitas & malitia moralis per conuenientiam & disconuenientiam cum lege, tanquam norma actionum, definienda est. Sed conuenientia vel disconuenientia cum natura rationali, vt tali, proprie est affectio actionum, quae naturali lege praecipiuntur. Equidem cum optimo & sapientissimo Creatori placeret condere ho-

minem, cuius libertas certis legibus foret circumscribenda, eiusdem naturam ita simul formauit, vt actiones, quae lege naturali praecipiuntur, non possent non naturae hominis conuenire, & quae vetantur, repugnare. Sic vt legem ferendo, & libertatem hominis circumscribendo non nude potestatem suam ostentare, aut inutili vinculo molestiam homini facessere, & velut laqueos tendere vellet; sed vt homo, dum obsequium suum Creatori adprobat, & naturae suae conuenienter ageret, & incolumitatem iuxta atque emolumentum suum promotum iret. Vnde conueniunt quidem actiones bonae cum natura hominis; sed in ea conuenientia formalis ratio bonitatis moralis non consistit. Sicuti & cum bonitas & malitia actionum sit argumentum obedientiae & inobedientiae, quam fauor aut indignatio superioris sequitur; intelligi nequit, quomodo quis praecise eo nomine, quia naturae suae conuenienter egerit, obsequii laudem, & superioris adprobationem mereri queat. Accedit quod vtique actio bona sit legi positiuae obtemperasse, mala eandem violasse. Atqui quae positiua lege praecipiuntur aut vetantur, hautquidquam cum natura rationali, vt tali, conueniunt, aut discrepant, eoque ex conditione naturae rationalis inuestigari nequeunt. Deinde ineptum est, quod diuisio actionum honestarum hoc modo instituitur: *Conueniunt porro actiones morales bonae vel honestae naturae vel simpliciter, vel ex arbitrio solius praecipientis*. Nam quae ex arbitrio solius praecipientis naturae rationali, vt tali conuenire heic dicuntur, reuera eidem non conueniunt; sed ad eam in vniuersum consideratam indifferenter se habent, aut saltem certis duntaxat hominibus ex peculiari ratione conueniunt. Adeoque alterum huius diuisionis membrum reuera contradictionem implicat. Quia qui positiuam legem fert, nequaquam eo ipso naturam hominis ita format, vt ea lex ipsi, qua rationalis est, omnino conueniat: sicuti Creator fecit, dum legem naturae homini abs se condendo iniungere constituerat. Mendose quoque mox dicitur; quod quae positiua lege praecipiuntur, *casu tantum*, non intrinsece & sua natura honesta sint. Nam sane Deus & humani Legislatores nequaquam *casu* leges positiuas ferunt, sed graui ratione moti, etsi ea quandoque subiectos lateat. Sic & animaduersionem merentur sequentia: *Contra ea, quae simpliciter homini conueniunt, illa non ex hypothesi, sed sua natura sunt honesta: quoniam non demum agenda sunt propter voluntatem iussumque diuinum, sed propter intrinsecam suam cum ratione naturali conuenientiam.* Vbi priora verba quidem tolerari possunt, si hoc modo exponantur: *Quae simpliciter homini*, id est, prout est animal rationale ac sociale, *conueniunt*, *illa non ex hypothesi*, id est, non ex suppositione absolutae & nudae voluntatis Legislatoris, *sunt honesta;* seu illa non ideo honesta sunt, quia absolute Legislator ita voluit, non attemperata & formata simul natura & conditione humana, vt ea honesta omnino ipsi congruerent: *sed sua natura sunt honesta*, id est, quia natura hominis ita formata est, vt ista non possent non eidem conuenire. Sed posteriora verba plane ferenda non sunt; quod quae sua natura honesta dicuntur, *non demum agenda sint propter voluntatem iussumque diuinum, sed propter intrinsecam suam cum rationali natura conuenientiam*. Atqui profecto vltima ratio, quare agenda sint; quae lege naturali prae-

praecipiuntur, est voluntas & iussum Creatoris; neque qui peccat, ideo Dei offensam incurrit, quia naturae suae conuenienter non egit, sed quia aduersus voluntatem diuinam egit. Qui voluntatem Domini sui non fecit, ille vapulat. Sane LVTHERVS noster in Catechesi puerili rationem obsequii praeceptis diuinis praestandi a iussu & voluntate Dei arcessitum it, dum ita diligenter inculcat: Debemus Deum timere & diligere, vt hoc vel illud faciamus; cum satius fuisset, ex Theologia istorum hominum dixisse: debemus naturae nostrae conuenienter agere. Neque Dauid Rex vspiam orat; doce me conuenienter agere naturae rationali vt tali; sed, doce me agere secundum voluntatem tuam. Sed nimirum ista veteris pietatis scita nouae sectae patronis sordent, qui omni conatu hoc videntur agere, vt voluntas Dei a constitutione legis naturalis, & formatione generis humani excludatur. Ex dictis porro facile colligitur, quo sensu conclusio istius loci admittenda sit: *Quocirca necessario sequitur, condito homine Deum non potuisse non talia iubere vel prohibere*, id est, cum Deus ex libera voluntate constituisset, creare animal natura rationali ac sociali a se donandum, non potuit non talia iubere vel prohibere; quia alias Deus aberasset a scopo suo, quem in creando homine sibi praefixerat, adeoque sibi ipsi velut repugnasset & contradixisset. Qui enim cum ratione agit, non potest non designationi suae conuenienter agere.

§. XXXI. NEC minus infelicem aut fraudulentum se gerit Disputator ille in formando quaestionis statu, dum dicit: *Disquirendum est, vtrum dentur actiones morales intrinsece, siue in se honestae aut turpes? An potius omnes omnino ex hypothesi ac mera voluntate Legislatoris sint tales?* Quis non videt, decipulam instrui vocabulo *merae* voluntatis? Nam nemo vnquam asseruit, quod actiones humanae, de quibus lege naturali disponitur, honestae sint vel turpes ex *mera* voluntate Dei, id est, vt nulla plane ratio eorum praeceptorum praeter nudam & absolutam voluntatem Dei allegari possit. Quippe cum Deus non potuerit non eas tales declarare, posita creatione animantis rationalis ac socialis libere suscepta. Eoque voluntas Dei, qua actiones istas honestas vel turpes declarauit, non mera est, sed quae non potuit non resultare ex posito actu voluntario creandi animal rationale ac sociale. Vt iam non amplius obscurum sit, quo sensu honestas & turpitudo illis actionibus in respectu ad Deum & necessario, & voluntate eiusdem inesse dici queat. Vnde mirum est, quod cum Iste in sequentibus scripsisset: *A Deo hominem ad certum finem procreatum, & inde necessarium fieri, vt actiones hominum conuenienter fini instituantur; in maxima autem illarum varietate quasdam ad finem vtique esse necessarias, quasdam eidem repugnare:* mox tamen addat; *id non ex voluntate diuina contingere, sed simpliciter atque ex intrinseca actuum natura.* Nam quia & finis iste homini voluntate diuina est constitutus, & voluntate itidem diuina ita sit formata hominis natura, vt certae ipsius actiones non possent non ad finem congruere vel non congruere: igitur heic natura actuum intrinseca voluntati diuinae non opponenda, sed subordinanda est; cum nisi illud voluntate diuina constitutum fuisset, hoc consecuturum non fuerat. Vnde & lubenter admittimus, quod porro dicit: *Cum sapientissimum Numen ita velit institui hominum actiones, vt finem,*

finem, ad quem conditi sunt, etiam consequantur, necessario quoque iubere debuit actiones fini respondentes, aduersas vetare; quia alias sibi contraria voluisset. Sed quod sequitur, ferri non potest: *Tametsi Deus nunquam praecepisset aut vetasset, tamen exercendae omnino vel omittendae forent ex sua & subiecti agentis natura.* Conspirat quippe hoc cum flosculo illo Velthemiano, parum a blasphemia abeunte; quasi lex naturae obligatura fuisset gentes, etiamsi Deus non esset. Et si quis omnino absurdam & impiam hanc hypothesin supponere velit, istos actus nunquam a Deo lege sancitos fuisse: tunc tamen impossibile foret, eas concipere sub notione honestatis aut turpitudinis, sed tantum sub notione commoditatis aut vtilitatis concipi possent. Sicuti conuenienter meae naturae ago, si saeuiente frigore luculentum focum instruam, aut vestes pellibus suffultas geram; quod tamen cum nulla lege sancitum sit, nec fecisse honestum, nec omisisse turpe dicitur. Ac nauci est noua illa Philosophia, quod *legis ea duntaxat vis sit, vt obligetur subiectum, & incurrat poenam contra praeceptum Legislatoris nitens.* Nam hactenus omnes sani crediderunt, primam vim legis esse, subiecto significare, quid agendum, quid omittendum, iniuncta simul per imperium obligatione. Neque intelligi potest, quomodo quis obligari, aut poenae capax fieri queat, nisi prius significatum sit, quid ab ipso fieri & quid ab ipso non fieri debeat. Quae igitur necessitas subigit ad tam absurda, & a sensu communi abhorrentia commenta confugere; nisi forte coelum terrae miscendum est, vt Asinii Tenebrionis calumniae aliquo fuco adornentur? *Itaque licet ante legem neque transgressio sit, neque poena; nihilominus tamen actus aliquis necessarius subiecto ad obtinendum finem aut fugiendum statui potest.* Bene; sed non sub notione honesti aut turpis, nisi lex accesserit. *Quod si iam necessario quaedam iubentur aut vetantur,* inquit, *propter intrinsecam suam honestatem & turpitudinem:* (mendose; nam scribendum erat, propter conuenientiam, aut repugnantiam cum natura animali ac rationali abs Deo libere formata, quia honestas & turpitudo sunt affectiones actionum, quae legem sequuntur,) *manifestum etiam fit, haud omnia iussa diuina vel prohibitiones, mere arbitraria esse.* Atqui haec conclusio aërem ferit, quia nunquam mihi asserere in mentem venit, *omnia iussa diuina mere arbitraria esse, aut quaecunque a Deo mandata aut vetita sunt, ex solo arbitrio ipsius omnia prouenisse,* nullo habito respectu ad conditionem naturae rationalis & socialis ab ipso libere formatam.

§. XXXII. Videamus, quo acumine candore argumentum a me allatum dissoluere aggrediatur: *Si honesta quaedam sunt ante legem diuinam, ergo & ante voluntatem Dei, ergo & ante Deum & aeternitatem.* Quod argumentum Ipse dicit *acutum & hebetiori inexplicabile.* Expectamus inusitatum & admirabile acumen. Negat igitur id, quod legem diuinam antecedit, statim etiam ipsam voluntatem Dei antecedere. *Aliam enim esse voluntatem, aliam declarationem voluntatis cum praeceptione aut prohibitione coniunctam, quae legis appellatione venit. Quanquam enim lex omnis voluntatem Dei praesupponat; neutiquam tamen quicquid ille voluerit fieri vel omitti, statim praecipere aut vetare.* Atqui omnino quicquid Deus vult fieri vel omitti ab homine, seu quas actiones

nes fuſcipi, aut omitti, id ipſum quoque praecipit aut vetat, & cum voluntatis illius nullus ſit effectus, niſi ſubiecto innoteſcat, etiam reuelat ſeu promulgat: quippe cum heic nihil deſit, quod ad legis eſſentiam requiratur. Quod enim Noſter excipit: *Quid ſi aliunde perſpecta Superioris voluntate vltro eandem ſequamur? quid opus tunc lege foret?* id ad praeſentem quaeſtionem ſtolide adplicatur. Nam impoſſibile eſt, creaturam aliunde voluntatem diuinam perſpicere, niſi Deo reuelante. Quicquid ergo ille quocunque modo reuelauit, vt ab homine fieret vel non fieret, lex eſt. Quod non reuelauit, id vti ab homine cognoſci nequit, ita & lex non eſt. Quanquam autem *lex poſterior ſit voluntate, ſi non ſemper actu, at ordine conſiderandi;* quia nempe prius concipimus voluntatem, poſterius decretum voluntatis: tamen in hac quaeſtione nihil intereſt, vtrum neges, honeſtatem oriri a lege Dei, an a voluntate Dei, quia Deus aliter, quam per modum legis velle non poteſt, vt honeſta ab aliis fiant; eoque ipſo dum vult ea fieri, etiam legem fert. Et ab aeterno voluit Deus, vt honeſta fierent tunc, quando exſiſterent, qui facere honeſta poſſent; eoque ipſo ab aeterno legem ferre homini abs ſe condendo voluit; etſi ipſa lex actu, antequam homo conderetur, lata non fuit. In has anguſtias redactus Noſter Diſputator, nullam aliam elabendi viam videt, quam vt foedum illud, VELTHEMIO tantopere commendatum carmen reſonet: *Honeſta heic loci intelliguntur, quae facienda nobis ſunt, quantumuis nunquam voluiſſet Deus, nunquam praecepiſſet, vt faceremus.* Ergo hoc ſolum reſtat, vt iſti homines dicant; humanum genus futurum fuiſſe, licet nunquam a Deo fuiſſet creatum. Pergit; quae (honeſta) *ideo velle, ideo praecipere debuit, quoniam homini facienda erant.* Mirum in iſta ſecta nouum quempiam Deum comminiſcatur, antea ignotum, qui Deo Creatori humani generis iniungeret, quid ipſe *velle* & *praecipere deberet.* Et quid lege lata opus erat, ſi iſta & antea homini facienda & antea honeſta erant? Sequitur: *Poſita igitur honeſtate iſta, ponitur ſimul voluntas diuina, vt tempore coniuncta ſint, ordine conſiderandi duntaxat ſeparentur. Prius enim adſit oportet obiectum voluntatis, antequam velis.* Sed nimirum oblitus eſt Noſter, ſermonem eſſe de voluntate eius, cuius nullum obiectum extra ipſum extaret, ni ipſe voluiſſet; & quod voluntas diuina obiecta extra ſe determinet, non quod obiecta determinent voluntatem diuinam. Hactenus igitur ſat craſſe circa reſolutionem huius difficultatis verſatus eſt Noſter. Sed nunc *ſubtilius rem rimatus* ita demum ſtatuit. *Non datur honeſtum, niſi reſpectu hominis. Ergo non praecedit aeternitatem*, id eſt, non datur honeſtum, niſi in actionibus humanis ad legem conformatis. *Quod ſi ab aeterno conditus fuiſſet homo, quin ab aeterno quaedam eiusdem fini conuenerint aut repugnarint, nihil dubitandum.* Non intelligit Noſter, contradictionem implicare, *conditum eſſe ab aeterno.* Quod enim ab aeterno eſt, id conditum non eſt; & quod conditum eſt, non potuit ab aeterno eſſe, ſed omnino principium habuit. *Vt igitur finem obtineri Deus, ita & congrua atque neceſſaria ei fini, contraria vitari ab aeterno voluiſſet.* Sed num ex admiſſa hac etiam ſtolida hypotheſi ſequitur, quo minus honeſtas ſit affectio actionum humanarum ex conformitate cum lege reſultans? Aut numquid per hypotheſes contradictorias

veritas destrui potest? *At legem forte nullam praescripsisset*. Ast hoc non *forte*, sed fortiter delirare est. Ponitur finis, ponitur effectus, ast non ponitur medium necessarium, seu quo non interueniente, nec finis obtineri, nec effectus intelligi potest. Si rationem quaeras tanti absurdi, nihil audis, nisi *forte* nullam legem praescripsisset. Ita disputare solent, qui VELTHEMIVM, tantum Analytices artificem, cominus vociferantem audiunt? *Quocirca habuissemus honesta, aeternitati coaeua, lege priora, cum voluntate Numinis arctissime, & in ipso ortu hominis coniuncta*. Adspergamus frigidam huic ratiocinio, quia iamiam sub manibus videtur expiraturum. Et tamen theatro obmutescente plausum sibi ipse dat miser histrio. *Ita obtudimus*, inquit, *acumen*. Risum teneatis amici!

§. XXXIII. NEQVE tamen post tanta deliria desinit argutator Noster: *Licet porro finis, ad quem homo procreatus, positus in diuino arbitrio fuerit, vt illo demum constituto actiones quaedam intrinsece honestae aut inhonestae dicantur; id tamen nobis nihil negotii facessit*. Et quid tali modo disputandi negotium facessere posset, qui per contradictorias hypotheses sua absurda stabilit? *Nam accipiendus iam est finis*, inquit, *prout constitutus est*. Atqui finis iste, prout constitutus est, omnino includit legem, tanquam medium aut normam, ad quam actiones hominum fini a diuino arbitrio constituto attemperandae sint, vt honestae audire queant Ergo in mille se formas vertat licet Noster, nunquam tamen efficiet, vt honestas actionum legem, diuinam anteuertat. Denique vt adpareat, istos homines omne suum praesidium in Sophisticationibus reponere, ita totum locum concludit: *Quare non est, cur assentiamur illis, qui omnia Dei iussa vel interdicta tantum voluntaria esse volunt, quasique ante legem nihil referat, siue actus aliquis instituatur, siue omittatur ab homine, siue contrarium eius fiat*. Ast vbinam ego hanc rem ita explicaui, dum voluntatem Dei vti non a creatione, ita nec a legis naturalis latione excludendam contendi; quod nihil referat, quicquid homini praeciperetur? Cum ad nauseam, vsque a me inculcatum sit, posita tali natura, conditione & fine hominis, non potuisse non eas leges a Deo humano generi ferre. Fine enim & natura atque conditione semel designata, non amplius *meri* res arbitrii est, quae media, aut quae leges sint praescribendae. Et immane quantum fallitur Noster, quando dicit: *Si meri res arbitrii fuisset, etiam in contraria fini suo potuisset actus dirigere*. Nam in contraria fini suo tendere stultitiae est. Eoque absurdum iuxta impium est, arbitrio Creatoris talem libertatem tribuere, quae contraria fini suo suscipere possit. Hinc & stolide alia quaestio instituitur: *Vtrum ius naturae constet ex praeceptis mere arbitrariis, an vero necessariis?* Nam ego semper mere arbitraria praeceptis legis naturalis contradistinxi, & necessitatem sui generis hisce nunquam detraxi. Sic quando dicitur: *Naturale ius ex natura obiecti oriri, positiuum a praecepto;* id ita interpretandum, vt a naturali iure praeceptum non excludatur, sed quod attemperatum est ad naturam & conditionem hominis in vniuersum, qualis attemperatio in positiuis legibus non conspicitur. Tandem a Nostro carmen Velthemianum repetitur: *Subsistendum esse sciscitanti, cur aliquid natura praecipiat aut*

vetet?

vetet? in illa ratione; quia intrinsece honestum, quia intrinsece turpe est. Haec prima iuris naturalis principia, vltra quae causam nullam reddere a priori scimus. Honesta enim natura sunt, quae in se, nullo respectu ad legem, conueniunt rationali naturae, siue quae in se respondent fini, ad quem homo est conditus. Vt hoc dogma a nemine deinceps impugnetur, opus fuerit terribili anathemate id munire. Pergit: *Itaque male sic reddideris honesti causam; quia conuenit humanae naturae, seu quia conuenit cum fine, ad quem a Deo sumus procreati. Quis enim sobriae mentis ita loquatur? Homo, id est, animal rationale est, quia est, quia est animal rationale.* Hoc quidem VELTHEMIO & sociis recte canitur. Verum ex mea sententia quaestiones & responsiones ita sunt formandae. Cur hoc vel illud, verbi gratia, gratum esse & honestum? quia id lege naturali praecipitur. Cur lex naturalis id lege naturali praecipit: Quia id congruit cum natura & conditione hominis in vniuersum. Vnde eam naturam & conditionem sortitus est homo? ex assignatione & dono Creatoris. Cur eiusmodi naturam & conditionem isti creaturae assignare eidem placuit? Quia eius sapientiae & bonitati ita visum fuit. Huc vsque vbi peruentum fuerit, ego subsistendum demum iudico. Atque haec isti Disputatori sufficiant.

§. XXXIV. ADDAMVS etiam, quae super hac quaestione philosophatus est Iosua SCHWARTZIVS, qui, vtut mandato Regio iuberetur silentium agere, tamen ne per inclusae sapientiae fermentationem intestina creparent, maluit spretae Maiestatis Regiae reus esse, quam isthaec mysteria non eructare. *Quaerenti, inquit, cur quae lege naturali prohibentur, absolute, per se & sua natura sint turpia? Respondet, & quidem absque omni ruditatis, malitiae aut κενοδοξίας rubore,* & prout tam illustris Indicis auctore dignum est: *Non ideo, quod rationi repugnant, (id enim circulus iste foret) qui nobis* (Tenebrionistis) *immerito affingitur; verum quod infinitae sapientiae & iustitiae Dei, adeoque summae rectitudini intellectus, & voluntatis diuinae aduersatur.* Vbi primo obseruandum, quaestionem ex mente VELTHEMII & aliorum vitilitigatorum inepte hoc modo concipi: Nam illi *τὸ per se & sua natura* opponunt cuiuis rationi a priori; seu quando aliquid per se & sua natura honestum dicitur, nullam amplius rationem inquirendam putant, sed plane in eo adquiescere iubent. Vnde & iidem clamant; honestum & turpe, quod per se tale dicitur, antecedenter se ad voluntatem Dei habere. Dein quae tanto cum supercilio profertur responsio, obscuritate, & ambiguitate laborat. Nam non satis distincte exprimitur, vtrum hoc, quod per se turpia sapientiae & iustitiae Dei aduersantur, ex dispositione, sanctione, & iussu ipsius Dei prouenerint; seu vtrum ipse Deus effecerit, vt ista per se turpia diuinae sapientiae & iustitiae repugnarent; an vero illa citra dispositionem Dei per se extiterint. Posterior sensus reuera discedit in sententiam VELTHEMII, quam tamen iste visus fuit, reiecisse. Prior autem sensus mihi non contradicit. Nam ego quidem non repugno, si quis asserere velit, Deum condendo naturam hominis procurasse, vt certae hominis actiones eius iustitiae & sapientiae congruerent, quaedam non congruerent. Sed tunc vlterius notandum, eam responsionem esse remotam, & velut saltum committere, simulque ex diuersa disciplina peti. Nam proxima & immedia-

mediata reſponſio ad propoſitam quaeſtionem eſt haec: Quia Creator naturam hominis ita formauit, vt iſta non poſſent non repugnare legi, quam conditio eiusmodi naturae requirebat, eoque homini eſſe vitanda. Aſt ſi quis vlterius quaerendo inſtet; cur Deus naturam hominis ita formauit? tunc quidem ex lumine rationis nullum aliud reſponſum ſupereſt, quam quod iſtud optimo & ſapientiſſimo Creatori ita placuit. Nam ea reſponſio, quod id congruerit ſapientiae & iuſtitiae diuinae, aut quod diuina iuſtitia hoc requiſiuerit, ex ſcitis religionis Chriſtianae petita eſt. Ratio enim ſibi relicta ignorat, quod iuſtitia diuina praeciſe requiſiuerit eiusmodi animal creari, cuius certae actiones cum ipſa conuenientiam aut diſcrepantiam haberent. IDEM quoque circa terminum neceſſitatis hypotheticae cum VELTHEMIO diuerſas quaeſtiones confundit; qua de re ſupra ſatis dictum. Denique & nouam heic difficultatem mouet Noſter. Negat quippe, poſita mea aſſertione, quod *omnes actus illi, qui vel turpes ſunt, vt blaſphemia, inceſtus, vel honeſti, vt cultus & honor Dei, caſtitas, temperantia &c. ex hypotheſi rationis aut ſocialitatis liberrime a Deo creatae, tales ſint. Turpes enim & honeſtos eos eſſe reſpectu infinitae ſapientiae & iuſtitiae Dei; quod eidem vel repugnant, vel conformes ſunt. Cultum quippe Dei & blaſphemiam, illum honeſtum, hanc turpem eſſe, non ſolum prout ab homine animante ſociali, ſed etiam ab Angelo vel Spiritu ſociali non creato, id eſt, diabolo proficiſcerentur.* Enimuero & hic ſcrupulus nihil eſt. Nam primo ex noſtra ſententia id, quod ex voluntate Dei profectum eſt, & id, quod cum ipſius ſapientia & iuſtitia congruit, ſibi inuicem non ſunt opponenda; quippe cum commode ſimul ſtare poſſint. Deinde vnice mihi propoſitum fuit, ius quod in homines cadit, inquirere. De iure Naturae Angelorum & diabolorum diſpiciant ſubtiles iſti homines, qui cum Doctoribus Angelicis & Seraphicis familiaritatem contraxerunt, & qui de conditione ſpirituum non minore confidentia, quam Medici de partibus humani corporis, diſputant. Quod autem cultus Dei ſpiritibus creatis honeſtus, blaſphemia turpis ſit, id prouenit ex cauſa, quae in homines aeque ac in iſtos cadit; nempe quia a Deo creati ſunt, intellectu ac voluntate praediti. Tali enim Creaturae non poteſt non cultus Creatoris conuenire, blaſphemia diſconuenire. Addantur quoque ſupra diſputata §. 25. Sed qua ratione in Spiritus caſtitas, inceſtus, temperantia cadat, nunc intelligemus, quando a SCHWARTZIO de diuerſitate ſexus in Spiritibus, eorundemque diaeta traditum fuerit.

§. XXXV. FVIT inſuper non nemo, qui alibi locorum ſcrupulos ſuos circa meam ſententiam publice expoſuit. Is igitur admittit, *proximam rationem aut cauſam, qua Deus adductus ſit ad talem nobis viuendi regulam proponendam, eſſe naturam humanam; quippe cum fruſtra ab homine exigerentur tales actiones, ni homo eſſet homo, id eſt, animal anima rationali praeditum. Remotum* tamen rationem eſſe *ipſam illam actuum, qui lege naturali imperantur, honeſtatem & pulchritudinem intrinſecam.* Nam tales actus, verbi gratia, *benefactorem amare, colere, venerari, innocentem non laedere, ius ſuum cuique tribuere, ordinatam & caſtam degere vitam, ſtare pactis, non mentiri, neminem iniquis fraudibus opprimere, in ſe & ſua habitudine intrinſeca adeo eſſe iuſtos & honeſtos,*

nestos, vt pro summa sanctitate & iustitia sua non potuerit non istos Deus exigere abs quouis, qui per naturam tales praestare posset. Enimuero satis patet, gratis heic contradicendi ansam fuisse quaesitam. Nam & nos asserimus, Deum sibi ipsi fuisse repugnaturum, si creato animali rationali ac sociali tales actus eidem non iniunxisset. Sed id inde consequi negamus, voluntatem diuinam hinc excludendam, aut actus istos denominationem bonitatis moralis non sortiri a conuenientia cum lege. Absurdum quoque est, hisce actibus intrinsecam aliquam habitudinem tribuere citra suppositionem idonei subiecti, abs quo isti actus exerceri debeant. Nisi enim ponas creaturas rationales ac sociales, hi actus non magis intelligi possunt, quam discrimina sonorum remoto ex rerum natura omni auditu. Eoque habitudo illorum non ex intrinseca & abstracta a subiecto, sed relatiua ad subiectum idoneum, cui & ipsi notio legis subest. Inde IDEM contendit, *actionum quarundam bonitatem & malitiam non vnice a cuiusquam voluntate, aut libera quadam superioris impositione, sed a necessaria istarum actionum cum subiecta conuenientia vel repugnantia metiendam esse.* Sed incassum opera heic ponitur, si meminisse voluisset, nos distinxisse inter impositionem, quae a mera & libera voluntate superioris proficiscitur, & quae constructionem & determinationem ab eadem factam consequitur. Quarum illa in positiuis, hacc in naturalibus legibus locum habeat. Fatetur deinde, *in ipso motu potentiae physicae, per se non inesse aliquam moralitatem: humanam* tamen *actionem non solius motus physici specificatione absolui, sed attendendum etiam ad principia actionum, circumstantias, obiectum;* sed & illud simul monitum, quicquid in actione humana a lege determinatur, id morale esse, caetera ad motum physicum referri. Frustra quoque iactatur, *inprimis habendam rationem obiecti, congruatne illud actioni, an repugnet.* Inde, verbi gratia, *amare Deum, honorare parentes, benefactores & superiores, probare honesta, vituperare turpia, occidere infestum patriae hostem, &c. in se & sua natura aequum & honestum haberi.* Atqui an aliquod obiectum congruat vel repugnet actioni, id est, an motus aliquis Physicus recte, nec ne circa aliquod obiectum exerceatur, id intelligi nequit, nisi posito certo subiecto agente; cui an congruat vel non congruat circa certum obiectum aliquem motum exercere, ex ipsius subiecti conditione iudicandum fuerit. Sic si pronunciare velis, qualis actio sit *honorare parentes,* necessario ponendum est certum subiectum, nempe homo: posito autem homine, ponitur quoque lex conditioni naturae ipsius a Creatore assignatae congrua. Eoque *τὸ in se & sua natura* heic imperite legi opponitur. Porro IDEM vt probet, etiam citra respectum ad legem deprehendi posse moralitatem in actionibus humanis, exempli loco adducit quaestionem, *an Deus sit colendus, an contemnendus.* Cuius priorem partem affirmandam dicit, posteriorem negandam ex sola consideratione naturae diuinae, idque *colligi non lege quadam, sed necessaria praedicati cum subiecti seu actionis Physicae cum obiecto congruentia.* Atqui quaestio haec moueri, & locum habere nequit, nisi posita creatura rationali, ex cuius indole facile colligitur, necessitatem colendi Numinis lege ipsi iniunctam. Nam an nulla creatura praeter brutam exsistente haec quae-

 stio

ftio fit in cathedris agitanda, vix crediderim. Pariter ineptum eft, quod additur: *Innocentem laedere, fuum nemini tribuere, fidem frangere, probos homines maledictis infectari &c. adeo manifeftam implicare iniquitatem, vt quamuis nullus effet fenfus legis, nulla veneratio Numinis, nullum fupplicii periculum, tamen non poffint non etiam fceleratiffimi homines fateri, fi ad ipfam foeditatem actionum iftarum attenderent, haud aequum & honeftum effe, vt tali modo fe erga proximum & aequalem gerant: faltem alios, ad quos actio illa non fpectaret, tale iudicium laturos.* Atqui tales actus dari non poffent, nifi exfifterent homines legibus obnoxii. Nifi forte credimus, quaeftiones de honefto & turpi multum negotii daturas, fi praeter bruta nullum animal orbis terrarum caperet. Et vellem fcire, vtrum, qui ita pronunciant, rationales ac fociales fefe creaturas effe praefupponant, an minus. Si prius, fane dubitandum non eft, quin ipforum iudicium procedat ex animo fenfu legis naturalis penitus imbuto. Sin pofterius, tunc pari certitudine heic pronunciant, ac fi homo de meditationibus beftiae, aut auis, aut pifcis liquidi quid definire praefumeret. Quin fi quis affumpta tam abfurda hypothefi de honeftate actionum humanarum pronunciare inftituat, perinde feliciter rem expediet, ac fi fublata ex rerum natura luce fuper coloribus difputare vellet. Ex eiusmodi igitur praemiffis & hypothefibus num aliquid contra fententiam noftram firmiter concludi queat, & num exinde obligatio aliquid faciendi aut omittendi citra iuffum fuperioris & legem demonftrata fit, eruditi iudicent. Quae praeterea rationes adferuntur pro hac fententia, quod *detur aliquid in fe & fua natura absque omni refpectu ad legem, turpe aut honeftum*, facile deftrui poffunt. Dicitur, *quod Dei actiones iuftae fint & honeftae, id non effe ex impofitione & lege fuperioris.* Enimuero iam antea monitum fuit, quaeftionem effe non de rectitudine actionum diuinarum, fed de origine moralitatis in actionibus humanis. Additur: *adeo neceffariam effe actuum quorundam ad certa obiecta relationem, & conuenientiam, vt ni ad conueniens fibi obiectum illi referantur, non poffit non moralis deformitas oriri; idque non ex lege vel fuperioris imperio, fed ex ipfa rerum actionumque ad fe inuicem habitudine prouenire.* Atqui illa habitudo ex conditione fubiecti promanat, cui lex fimul includitur. Sic *cultus Dei* non intelligitur, nifi pofitis creaturis intelligentibus, quas dum tales produxit Deus, fimul fui cultum iisdem imperauit; & vt ille cultus in eas cadere poffet, talem naturam iisdem attribuit. Sic *amare & venerari benefactorem* nemo poteft, nifi naturam habeat, vt quid & qua de caufa ab altero in ipfum conferatur, intelligere queat. Aft qui talem naturam fortitus eft, eidem illud ipfum lege iniungitur. Idem de *honore erga parentes, obedientia erga Dominos, feruanda fide, non laedendo innocente* & fimilibus iudicandum. Et fane pofito fubiecto idoneo tales actus inhoneftos pronunciare, aut contrarios hifce honeftos, contradictorium foret: non autem exfiftente fubiecto idoneo tales quosque actus dari nullo modo poffunt, eoque de habitudine illarum fruftra anquiritur, cum nonentis nullae fint affectiones. Adiungitur: *cum adquifita notitia honefti & turpis ducatur ab actuum cum obiecto, circumftantiisque & principiis collatione, eiusmodi notitiam nullam fore, ni dentur actiones quaedam in fe & fua natura tales, quibus absque vllo ad legem* re-

respectu honestas insit. Sed fateor, me non esse ita lynceum, vt connexionem huius ratiocinii perspicere valeam. Vrgetur denique: *Si nihil antecedenter ad legem turpe aut honestum sit, necessum esse ius imperii, parendique debitum, omnemque adeo legum vim & obligationem tolli. Vanam enim esse legem, nisi antecedenter ad legem ponatur in imperante ius imperandi, legesque condendi & in parente obligatio ad componendum actiones suas iuxta alterius praescriptum. Equidem rationem, cur hoc vel illud agendum sit, recte reddi hanc: quia lege praecipitur: sed cur legi & iussu superioris parendum sit, inepte poni rationem; quia id lege praecipitur, cum idem per idem hoc modo probetur. Ergo saltem hoc antecedenter ad legem per se aequum & honestum erit, vt praestantiori, eminentiori, & prudentiori benefactori cultum, honorem & obedientiam praestemus.* Hoc ratiocinium vim aliquam haberet, si praeter humanas leges nullae diuinae darentur; ac si nullum esset imperium, praeter hominis in hominem. Enimuero quia Deus hominem qualem vellet, creauit, & qua vti conditione deberet, eidem assignauit, non opus est aliqua ratione a priori, vt ostendatur quare Creatoris legibus sit parendum. Nam vt haec summa esset lex; creatura rationalis legibus Creatoris parere debet, ipse Creator fecit. In conceptu autem Creatoris, notio praestantioris, & eminentioris, & prudentioris, & benefactoris inest. Vt autem humanis legibus pareamus, lex diuina imperat. Est autem cerebri valde vertiginosi, aliquem heic *circulum* somniare; velut *quando ex nobis quaeratur, cur, verbi gratia, furtum non sit faciendum, & respondeamus, quia in lege est vetitum; vbi vlterius vrgeamur, cur quod in lege est vetitum, non sit committendum, nil aliud habeamus, quod reponamus, nisi quia illud lege prohibitum sit.* Nam quando nos hucusque peruenimus, vt dicamus, aliquid lege diuina interdici, stultum credimus quaerere, qua alia lege ista lex diuina confirmetur. Sed hanc rationem eius interdicti afferimus; quia optimo & sapientissimo Creatori placuit naturam hominis ita formare, vt intermissio eiusmodi actus non posset non eidem congruere. Et huius rationis rationem vlterius inquirendam non arbitramur.

§. XXXVI. FRIDERICVM GESENIVM extremo loco reseruauimus, quippe cui nihil aliud propositum, quam calumniandi & conuiciandi artem ostentare. Cuius hoc palmarium ipsi videtur specimen, quae in alios iacta sunt conuicia in nos deriuare, vtut sententiae vtrinque toto coelo differant. Sic cum HOBBESIVS dixisset: *Nullam esse communem regulam boni & mali a natura obiectorum petendam, verum a persona, vbi respublica non est, vel in republica a magistratu.* Hanc assertionem licet ego confutauerim, eidem tamen simile iste dicit, quod origo moralitatis in actionibus humanis ad impositionem, determinationem, & iussum Dei a me reuocata sit. Igitur iam ex ratiocinio Garlaeano aequipollent hae propositiones: Nulla est regula boni & mali omnibus hominibus communis, &, Deus est auctor & lator legis naturae. Prior Thesis HOBBESII est, posterior mea. Etsi mox cum totum meum locum adduxisset, fateatur, si quis *caute & cum cura* explicationem meam legerit, videre eum posse, ad impositionem legis diuinae originem honestatis & turpitudinis a me reuocari. Et nihilominus nimium cautus Vigil metuit, ne ex ea locutione

ne

ne vulgus credat, honestatem & turpitudinem illam esse ex impositione hominum, citra fundamentum in re. Atqui ego doctis scripsi; odi profanum vulgus & arceo; & quo doctior obtingat lector, eo aequius ab ipso iudicium mihi polliceor. Illud autem valde flagitiosum duco, iudicium de aliquo scripto ferre velle, nisi idem prius caute & cum cura lectum fuerit Et cum expressissimis verbis a me legis diuinae & Dei mentio facta sit, quomodo metuere potui: ne quis eum locum de lege & impositione humana caperet? Inde *pessimas consequentias*, prout ipse vocat, nectere instituit; quarum haec instar omnium esse potest: Si actiones humanae honestatis aut turpitudinis notionem sortiuntur ex conuenientia aut disconuenientia cum lege diuina, & ex Dei legislatoris definitione, determinatione, impositione & iussu; sique legis naturalis praecepta inter homines inuicem exercenda in socialitatem resoluuntur: Ergo *vnica tantum virtus erit, quae malitia dicenda.* Antecedens meum est, ex quo tam lepidum consequens deducit bonus noster Praesul. Num huic bipedi definitionem animalis rationalis accommodabimus? Idem deinde me cum CARAMVELE sentire scribit, quo conuicia, quibus iste adspersus est, in me iactare queat. CARAMVELIS Thesis prout a GESENIO refertur, haec est: *Multa praecepto diuino reperiri interdicta, quae praecisa a praecepto debeant dici indifferentia.* (Si de iis, quae lege positiua vetantur, sermo est, thesis haecce nullam reprehensionem meretur.) *Peccatorum contranaturalium vnumquodque seclusa Dei interdictione nunquam fore malum.* (Hanc thesin contradictionem implicare ego arbitror.) Mox adducitur mea thesis, huic, si diis placet, similis: *Actiones hominum antecedenter ad legem, seu abstrahendo ab omni lege, sunt indifferenter, neque bonae, neque malae.* Debuerat etiam non omisisse GESENIVS haec verba: *prout sunt nudi motus facultatis alicuius Physicae, seu eius negatio.* Audiamus aliud ratiocinium Garlaeanum. Cum communis sit omni naturae rationali iustitia Deo, Angelo & homini, non erit moralitas in actionibus humanis ex impositione Dei; quia absurdum foret dictu, iustitiam Dei habere essentiae suae rationem a placito, voluntate, & impositione diuina. Enimuero diuersissimae est indolis iustitia diuina a iustitia humana; quippe cum illa essentialis sit, haec nequaquam. Eoque non sequitur: iustitia in actionibus diuinis non oritur ex impositione & iussu Dei, sed ex essentiali huius perfectione: Ergo iustitia humana non habet essentiae suae rationem a placito, voluntate & impositione diuina. Sicuti nec hoc sequitur: Dei & hominis actiones rectae in multis conueniunt, seu Deus in multis eodem modo erga creaturas se gerit, quo homines aduersus se inuicem gerere debent; ergo ex eodem principio vtriusque actiones promanant. Quae supra iam dicta sunt, repetere nihil attinet. Neque arbitror, quenquam deinceps fore tam *Helleborosum*, (quae VELTHEMII dictio est) qui ex eo, quod ego voluntatem Dei a constitutione legis naturalis non magis quam a creatione excludendam contendi, conclusurus sit iuxta regulas Analytices Garlaeanae; me hoc ipso omne ius naturale funditus euertere aut veterem Carneadis errorem recoquere. Cum nec diuinis literis infrequens sit, vt secundum voluntatem & beneplacitum Dei, & secundum legem facere aequipolleant. Add. quoque Psal. CXV, 3. Ephes. I, 11. Apocal. IV, 11.

* *

CAPVT VI.

DE EXAMINE DOCTRINARVM.

§. I.

Cvm L. VII. c. 4. partes summi Imperii ciuiles distincte explicarem, inter has quoque tanquam partem summe necessariam, magnique vsus & ponderis referebam examen doctrinarum, quae in ciuitate traduntur. Cum enim homines plerasque suas actiones ex propriis opinionibus regant, & si qua publicae leges ab hisce diuersae abire videantur, mussitantes pareant, omnesque vias tentent obsequium detrectandi, aut leges quique has sua auctoritate tuentur subuertendi: inde patet, quantum periculi ciuitatibus, eorumque rectoribus immineat, si per doctrinas in publicam sparsas eiusmodi opinionibus animi ciuium imbuantur, quae cum vsu & fine ciuitatum, (quem semper rectum legique naturae conuenientem praesupponimus; & nihil nobis negotii cum corruptelis rerumpublicarum prauisque dominantium artibus protestamur,) repugnant. Eoque conclusimus, *expedire, vt publice ciuitas eiusmodi doctrinis velut personet, quae cum fine & vsu ciuitatum congruunt, simulque animi ciuium a puero istis imbuantur.* Cum autem mihi propositum non esset, vniuersam hanc materiam, imprimis de potestate summorum imperantium circa sacra Christiana plene exsequi, quod illud a Scopo operis, vtpote a quauis religione peculiari abstrahentis, alienum videretur; igitur sufficiebat mihi, proposuisse distinctionem inter dogmata, quae non sua natura, sed tantum propter intemperiem hominum turbas excitare possunt, & inter illa, quae sua natura animos hominum ad turbandas ciuitates disponunt. Circa priora dixi impediri quidem non posse, quo minus dissensiones oriantur; attamen ne turbent pacem publicam per summum imperium effici posse, poena in conuiciatores & vitilitigatores statuta. Verum talia dogmata, quae *siue sub specie religionis, siue alio modo obtrudantur, ius naturale & principia sanae Politicae conuellunt, adeoque exitiabiles morbos in ciuitate producere apta sunt*, a summo imperio ciuili ad examen reuocanda, & e ciuitate plane proscribenda statuo. Ex hac igitur doctrina tam salutari ac necessaria, grandem mihi calumniam impingendi ansam arripiebat Iosva Schwarzivs, quam & postea ipsius socius Nicolavs Beckmannvs impudentissime crocitabat, velut a me traditum fuisset; religionem statui Reipublicae esse accommodandam, & pro instrumento huius habendam. Videbatur autem isthaec calumnia scopo ipsorum cumprimis idonea, quod & quam maxime valeret ad irritandos Sacerdotum animos, quos sui in me furoris ministros fore sperabant; & quod eadem Machiauello soleret tribui; quod nomen tantopere vulgo inuisum est. Et obseruanda est hoc loco

deteſtabilis vel ſocordia vel malitia SCHWARZII, qui, vt calumniae ſuae fucum allineret, ita articulum ſuum formauit: *Statuit, ciuitatem eiusmodi doctrina perſonare debere, quae cum fine & vſu ciuitatum congruat; explicatque hoc ipſum non tantum de ſcientia humana. ſed etiam ea, quae eſt circa cultum Dei.* Aſt ſi cui in animo ſit, candorem iſtius loliginis cognoſcere, inſpiciat modo I c p 910. Vbi poſtquam ſcripſeram, expedire, vt ciuitas doctrinis perſonet cum fine & vſu ciuitatum congruentibus, ſubiungo: *Equidem nullum fere datur dogma, neque circa cultum Dei, neque circa ſcientias humanas, vnde diſſenſiones, diſcordiae, conuicia, & demum bella oriri non poſſint;* idque fieri dico, *non propter dogmatum falſitatem, ſed propter intemperiem & ambitionem humani ingenii.* Quem locum his verbis claudo: *Verum de hiſce dogmatibus proprie ſermo non eſt.* Igitur expreſſis verbis nego, me de religione agere, ſed tantum de falſis dogmatibus ethicis & politicis, quae *ſub ſpecie religionis* alicubi obtruduntur. Et tamen nullus pudor eſt iſti homini mendacia ſpargere, quae deprehendere poteſt, quisquis legere nouit. Occinit tamen nobis bonus iſte vir dictum Matthaei X, 34 35. quod vtique ex religione Chriſtiana dicantur prouentura diſſidia etiam inter coniunctiſſimos, quam tamen eo nomine e ciuitate proſcribendam nemo dixerit. Verum neſcio, an magis in Doctore Theologo deſpuenda ſit plusquam puerilis ruditas, quod indoli doctrinae tribuat effectum, qui ex peruerſitate hominum oriebatur, ſanctiſſimam doctrinam veſano odio proſequentium; an blaſphemiae ſimilis contumelia religioni Chriſtianae impacta, quaſi illa fini & vſui ciuitatum repugnaret, aut ad turbas generandas apta nata eſſet. Quo ſane nihil malitioſius aut impudentius vnquam inter antiquas illas perſecutiones religioni Chriſtianae obiectum fuit. Obiter quoque addamus aliud exemplum, in quo ſingularem ſuam felicitatem circa interpretandas diuinas Scripturas Doctor iſte oſtentauit. Nuper enim elapſo die 29. Octobr. anni 1676. cum per quatuor menſes ſuggeſtu abſtinuiſſet, receptus ea die Dominica textus ex Matth. XXII, 15. ſeqq. ipſi idoneus cumprimis videbatur, expromendo in Regiam Maieſtatem Sueciae, qualem ter repetitum iuramentum requirebat animo, ſimulque vt de fide & obſequio Principibus legitimis debito auditores ſuos inſtrueret Eaque occaſione ex textu arrepta, non ſine affectata verborum grauitate auditores informabat, vtri ex Regibus circa Scaniam pugnantibus tanquam legitimo ſuo Domino & velut ex praecepto diuino obſequium adprobare deberent. Cui fini locus Roman. XII, 1. ad Regem Daniae adplicabatur, qui vtique poteſtatem in ipſos haberet, occupatis huius prouinciae oppidis portibusque, & Malmogia obſidione cincta. Nimirum, quia ſi diis placet, ſtatim legitimus noſter Magiſtratus ſit, qui hoſtis in terras noſtras irrumpit, aut quia inter vim hoſtilem, & poteſtatem legitimam nihil intereſt, aut quia ſtatim facta inuaſione ſubditorum fides ſoluitur erga Regem ſuum, quam maxime circa ſua vindicanda ſatagentem. Vbi ſcire velim, ſi quis iſti homini crimen perduellionis & perfidiae obiicere velit, num eo ipſo Chriſtianos Domini tetigiſſe cenſendus ſit; quo elogio ipſum, ſociosque inuiolabiles pronunciabat GESENIVS, quam maxime circa me calumniis & mendaciis onerandum laborantes.

§. II.

§. II. Isthaec omnia cum late deducta sint tum in Apologia mea, tum peculiari Differtatione de *Concordia Religionis Christianae*, (primaeuae illius, & ab erroribus atque assumentis humanis repurgatae) *cum vera politica*; tamen adiungere placet *pessimas* quasdam *consequentias* Gesenii, vt adpareat, quousque malitia & vesania hominum progredi possit. Ex quibus haec est instar omnium: Quia Hobbesius, dum Euangelium Christi vna cum religione a ciuilis potestatis auctoritate suspendit, iudicatur omnem religionem euertere; igitur & ego, dum falsa dogmata politica, sub specie religionis obtrudi solita, proscribenda iudico, quae turbarum & seditionum semina continent, & ad euertendum imperium ciuile tendunt, veram religionem destructum eo. Pari scilicet modo atque frumentum it destructum, qui paleas ab eo separare instituit. Allatrat quoque iste bipes hanc meam assertionem: *Religio quatenus ad disciplinam iuris naturalis pertinet, intra sphaeram huius vitae terminatur.* Id est, in disciplina, quae & sola ratione, prout ea nunc sese habet, extructa est, de religione non vlterius tractari potest, quam quatenus homines per eandem ad vitam hancce honeste exigendam disponuntur. Sed quatenus per ipsam salus animarum paratur, alterius disciplinae est dispicere. Sane in patria mea rusticorum pueri docentur, quod extra Christum nulla sit salus. Iam autem de Christo non ius naturale, sed Theologia docet. Num igitur Gesenivs hoc vult, vt ius naturale viam salutis aeternae tradat? Aut num ipsi probantur, quae Velthemivs in Epitome Philosophiae Moralis, qua auditorum suorum calamos non ita pridem fatigauit, *quaestione prima* habet? *Vtrum finis Philosophiae Moralis salus & beatitudo sit aeterna.* Super qua cap. 1. §. 8. ita censet: *Finis vltimus Philosophiae Moralis salus & beatitudo est aeterna: intermedii vero conseruatio Legum Naturae, & sanctimonia vitae, quae Legibus Naturae conformetur. Siue potius accuratae philosophando* (nam sane antegressa eius Philosophia sat crassa fuerat,) *finis huius Philosophiae adaequatus conseruatio Legum Naturae, & status istius, in quo rectae rationis nostrae, legumque naturae auctori homo non potest displicere, quantum a studio profectae honestatis, hoc est, pietatis, probitatis & iustitiae exercitio pendet.* Et §. 6 dicto loco pergit: *Finis vltimus Theologiae Moralis idem est, qui Philosophiae Moralis, nempe salus & beatitudo aeterna.* Ebr. XII, 14. Roman. VIII, 13 Marc. XIII, 13. Enimuero aut me omnia fallunt, aut ab incolis valde desertum erit coelum, quo illi recipiuntur, qui per Velthemii Philosophiam moralem saluantur. Non dubium ergo est, quin ipse Gesenivs pessimam hanc consequentiam suam sit vocaturus: Quia ego nego, ex iure naturali, prout id nunc sese habet, salutem aeternam adquiri: Ergo nego eandem adquiri, per veram religionem ex diuinis literis haustam; Perinde ac si dicerem; rana non potest volare; ergo nec ciconia. Non multo melior est haec eiusdem argumentatio: Quia expedit ciuitati, vt ipsa personet doctrinis. quae cum vsu & fine ciuitatum congruunt, id est, vt bona ethica & politica publice doceantur: Ergo expedit ciuitatem personare religione Muhamedana, & gentili Chinensium. Sane ego vti asserui, doctrinam, quae sua natura ciuitatem perturbat, eadem esse eiiciendam: ita nunquam vice versa dixi, quaecunque doctrina ciuitatem sua natura non perturbat, ea omni-

no est recipienda; cum religio esse possit saluti animarum exitiabilis, cui tamen nulla praua dogmata politica sunt admixta. Multo minus, qui dicit falsam politicam in ciuitate non esse docendam, is negat, veram religionem ibidem docendam. Sicuti qui dicit, Praesulem Garlaeanum non debere insulsis & maledicis libellis nauseam seculi lacessere; is non negat, eundem cereuisiae coctoribus concionari debere. Similis farinae est haec GESENII argumentatio: Quia iam nemo per religionem naturalem saluatur: Ergo auctoritas religionis Christianae non dependet a Deo. Per eiusmodi igitur consequentias cum viam sibi quaerat GESENIVS atrocissima quaeque conuitia in me spargendi, penes lectores est discernere, vtrum homo iste coeco quodam mentis stupore, an infinita malitia laboret. Me sane siue bona fide GESENIVS deliret, siue furorem simulet, eius maledicta non tangunt; cum quo animi morbo alii infestentur, praestare meum non sit.

§. III. RESTAT denique, vt verbo tangamus eam controuersiam; num in Republica Christiana detur alia doctrinarum ex lumine rationis promanantium censura, eminentior & sanctior illa: quae summis imperantibus ciuilibus, quos & ipsos Christianos praesupponimus, competit? Quam quidem quaestionem ego contradictionem implicare censeo, & quod diuersa assertio grauia incommoda in republica producere apta sit. Affirmatiua tamen videtur placere IOSVAE SCHWARZIO, sociisque, quam & concionabundus adstruit FRIDERICVS GESENIVS. Quorum ille quidem colorem inde petit excusandae temeritati, aut potius sceleri suo, quod modo tam importuno & praepostero censuram ferre instituit in librum a Regia Maiestate per eos, quibus id muneris competit, reuisum & adprobatum. Quod ausum suum tanta peruicacia persecutus est, vt quanquam repetitis vicibus ipsi graui sub comminatione iniunctum esset silentium, & vt nullo modo me lacesseret, ipse *Index Nouitatum*, dignus tam illustri ingenio foetus, publice per carnificem in foro oppidi Lundensis crematus esset; tamen praeter calumnias, quibus perpetuo imperitorum aures animosque opplere laborauit, & cathedra sacra ad euomendum suum in me virus abuti, publicis Disputationibus me lacessere non est veritus. GESENIVS autem id factum insigniter commendat, velut hic *Atlas*, qui dudum ferendo coelo defessus est, iam tantorum virorum humeris innixus placide adquiescat. Enimuero id quidem certum est, post tam foedum specimen censuram librorum in hoc regno SCHWARZIO haud quidquam deferendam. Quod si autem in publicum prodeat, qui rationibus istam praetensionem stabilire aggrediatur, non deerunt, qui iura summorum imperantium sunt vindicaturi. *Ite domum saturae, venit Hesperus, ite capellae.*

SAMVE-

* *

SAMVELIS PVFENDORFII SPICILEGIVM CONTROVERSIARVM, CIRCA IVS NATVRAE IPSI MOTARVM.

QVANQVAM ſpes fuerat, poſt editum *Controuerſiarum Specimen* tandem aliquando liberum mihi fore moleſtiſſima ſcriptione ſuperſedere, cuius neceſſitatem initio mihi maleuolorum improbitas, & inde vitilitigatorum quorundam pro aſſerendis ſuis naeniis importunitas impoſuerat: haud tamen adparet, qua ratione hoc ſaltem ſcripti commode defugere queam, per quod vltimus aduerſae partis conatus eſt deſtruendus. Video enim poſt conciſos calumniarum exercitus, vnum aut alterum cauillationum manipulum adhuc frontem obuertere, tum praecipue Sereniſſimam ac Potentiſſimam Reginam Metaphyſicam, velut fidum barbariei tutelare Numen auxilio vocatam, par diſtinctionum puluere hautquidquam decoro ſordidarum ſubmiſiſſe, quae feroculae toto late campo volitant, veluti ſolae telis ſuis in acicularum ſubtilitatem attenuatis bellum confecturae. Quas quidem facile opaca nube tectas magnum per inane circumuolitantes ferre poteram; ni ſubſidentem in inſidiis animaduerterem ſicariorum manipulum, infamibus telis inſtructum. Id enim iam egregium, ac ſi diis placet, Theologicum facinus habetur, viros orthodoxos, probataeque vitae deterrimarum haereſium, ipſiusque adeo atheiſmi conuitio adſpergere, occaſione quaeſtionum Philoſophicarum, quas ſalua S. Scripturae auctoritate ex ſolo rationis lumine ventilare ſe profitentur, & quidem antequam ad liquidum fuerit deductum, quid proprie in controuerſia ſit. Id quod plane per ſilentium digeri non poteſt. Equidem ſi ſolum eruditionis aut ingenii certamen ageretur, facile probarem eorum ſententiam, qui non cuilibet contradicendi & cauillandi prurigine laboranti officium ſcabendi praeſtandum cenſent, praeſertim cum tempus noſtrum publico ac longe nobiliori labori debeatur. Enimuero cum maleuoli non id ſolum egerint, vt fructu & adplauſu induſtriae meae priuarer, quod conſcientia rectae voluntatis ſubnixo vile damnum erat: ſed & me velut auctorem ac propagatorem impiorum & noxiorum dogmatum, adhibito omni calumniarum arte, differrent: nimirum inter ſanctiſſima officia eſt, maleferiatorum hominum conatus euertere. Nam eruditione aut ingenio vt pollere credamur, an minus, parum intereſt. Sed ne peſtilentes opiniones fouere,

aut in publicum spargere videamur, vsque adeo interest, & magnum crimen sit eiusmodi criminationem abs se non depulisse; & eiusmodi calumniis fidem adstruat, qui non refellit. Demus igitur & hasce horas tuendae nostrae existimationi, nec viui ac videntes istam liuoris importunitatem feramus. Veniam tamen facile dabunt, qui labores nostros norunt, quod carptim tantum & breviter, quae ab vno aut altero adhuc obiiciuntur, refellam. Nam nugis destruendis vlterius, quam necessum est, insudare, idipsum quoque nugari est.

* *

CAPVT I.

QVO RESPONDETVR AD EA, QVAE A DN. ZENTGRAVIO OBIICIVNTVR.

§. I.

PRIMO autem loco excutiemus ea, quae Dn. Io. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS, Professor Argentoratensis mouet in *Disquisitione de Origine, Veritate & immutabili rectitudine Iuris Naturalis secundum disciplinam Christianorum, ad Gentilium tamen captum instituta*. Quae ipsa inscriptio, insidiosi quid redolens, citra animaduersionem praeteriri non debet. Cum enim mihi propositum fuerit, ius naturale adaptare ad captum omnium hominum, abstrahendo quam peculiarem religionem foueant; (nam agnitionem & cultum Numinis in vniuersum id Ius praesupponit, & cum eo stat, caditque) consequens erat, sequestrari quasdam sententias nonnullorum e Christianis Doctorum quatenus extra communem rationem, & consensum generis humani cadunt, vt adeo omnis disceptatio quaestionum circa ius naturale ab auctoritate certorum hominum, ad sanam rationem vnice reuocetur. Ast ZENTGRAVIVS vt Scholasticorum, & qui sputa horum lingunt, sententias sanctitatis quadam specie adornaret, titulum hunc commentus est, velut abs se tradita ex disciplina Christianorum promanarent; quae cum etiam circa haecce ad captum Gentilium quadrent, dubitandum non sit, quin eadem reliquis omnibus praeferri debeant. Enimuero ego quidem circa Ius naturale ad disciplinam Christianorum adaptandum operam frustra sumi arbitror, quanquam id a quibusdam propositum meminerim, & IOANNIS SELDENI institutum ZENTGRAVIO prae oculis fuisse videatur, qui ad disciplinam Ebraeorum id ius traditum fuit. Nam quod Ius naturae & gentium Ebraicum ab vniuersali illo, & ad captum omnium gentium formato in non paucis differt, ratio praecipua videtur, quod Ebraei circa fruitionem iuris communis discrimen facerent inter eos, qui

qui Iudaei, aut horum religioni forent addicti, & ex aliis gentibus oriundos, aliaque ſacra profeſſos. Ad hunc quippe fontem pleraque referri videntur poſſe, quae iſta Ebraeorum diſciplina peculiaria habet. Aſt Chriſtiana religio id diſcrimen ignorat, per quam etiam praerogatiua illa nationis Iudaicae prae Gentilibus eſt ſublata, ac nulli nationi prae altera, praecipui quid tam circa gratiam a Chriſto partam, quam fruitionem iuris communis tributum. Neque ſane in libris Noui Foederis praecepta Iuris Naturalis alterata, laxata aut reſtricta deprehenduntur. Eoque ſi quis ex iſtis libris praecepta & officia iuris naturalis colligere velit, quatenus eadem etiam ad captum rationis, & vniuerſi generis humani ſunt, nihil inueniet, quod peculiarem diſciplinam deſideret. Equidem iubemur praecepto Apoſtoli beneficentiam exercere aduerſus omnes, ſed maxime aduerſus conſortes fidei. Hoc ipſo tamen nihil detrahitur officio, quod omnibus hominibus, vt talibus, citra reſpectum peculiarium ſacrorum exhibendum lege naturali eſt; cui non repugnat, ex certa ac peculiari ſocietate ac coniunctione certum officii gradum conſtitui, vniuerſali officio caeteris paribus praeualiturum. Quae autem in religione Chriſtiana traduntur de cauſis ad obſequium legi naturali praeſtandum impellentibus, & de huius effectu circa ſalutem aeternam animae, ad Theologiam pertinent, eoque ipſo, vt & omnia, quae captum communis rationis tranſcendunt, ab vniuerſalis iuris diſciplina excluduntur. Praeterea ſi quis ſub obtentu diſciplinae Chriſtianorum aliquod dogma venditare velit, ei ex Diuinis Scripturis id fuerit adſtruendum, aut ſaltem oſtendendum, omnes Chriſtianos, aut maiorem & ſaniorem horum partem conſtanter & continuo ita ſenſiſſe, & praxi expreſſiſſe. Aſt ſane ZENTGRAVII ſcripto SVAREZ, VASQVEZ, BONACINA, ESCOBAR, PHILIPPVS A TRINITATE, PETRVS A S. IOSEPHO, DVRANDVS A S. PORCIANO, & id genus Sophiſtae vtramque paginam faciunt. Quorum nugis immori ſi dulce ſibi iudicat ZENTGRAVIVS, caueat tamen dignationem Chriſtiani nominis tanta contumelia adſpergere, vt iſtorum quisquilias venerabili vocabulo diſciplinae Chriſtianorum venditare velit.

§. II. PRAECIPVA controuerſia eſt *de Origine moralitatis*, ipſiusque legis naturalis, abs qua nos voluntatem Dei hautquidquam excludendam, ſed illam ad hanc conſequenter ſe habere contendimus. Vbi id initio probe obſeruandum, quid circa hanc quaeſtionem Dn. ZENTGRAVIVS nobis concedat; quid deinceps & quibus de cauſis, quoue rationum adparatu oppugnet. Ac inprimis conſideratione digna ſunt haec iſtius verba: *Cauſa, quare diuinam voluntatem moralitatis principium eſſe contendunt*, (ego & alii) *eſt, quia ſemper conſiderant hominem in ordine ad exſiſtentiam, quatenus dependens & quid ex conſtitutione Creatoris ſit; cum nos eundem abſolute ratione eſſentiae ſuae praeciſo iſto reſpectu in hac inueſtigatione conſiderandum eſſe, & conſiderari poſſe, prout prima Philoſophia docet, exiſtimemus* Agnoſcit igitur Noſter, nihil a me falſi circa hanc quaeſtionem adſeri; ſed ea tradi, quae rerum naturae, prout a Creatore actu ipſo conſtituta exſiſtit, congruunt. Cuius autem tradita cum exſiſtentia rerum congruunt, non ſolum vera ſunt, ſed & euidenti, ſolido atque immutabili fundamento innituntur. Neque vero alia ratione hominem conſiderat

Theolo-

Theologia, quam prout actu in rerum natura a Creatore constitutus est, quem etiam quoad exsistentiam suam ad salutem aeternam perducere laborat, de essentia quatenus ab exsistentia prescindit parum solicita. Et tamen nunquam auditum fuit, Theologis eo nomine dicam eiusmodi fuisse scriptam, qualem mihi ab initio Asinius Tenebrio, & alii eius exemplo impactum iuere. Sic & illud fatetur ZENTGRAVIVS, aliique, legem naturalem referre suam originem ad diuinam voluntatem, quatenus lex est, & vim obligandi habet; cum lex iussum sit, iubere autem aperte voluntatis actum notet. Vnde contendit quidem; *data hypothesi, non esse Deum, ea quae congrue sunt rationali & sociali hominis naturae, talia fore, quia essentiae rerum sint immutabiles.* Agnoscit tamen, *eaedem leges non fore, quod lex sit iussum Superioris.* Et alibi: *Quae lex naturalis iubet, non libero demum Dei arbitrio bona facta fuerunt,* (agnosce detorsionem nostrae dictionis ac sententiae;) *sed antecedenter ad legis huius latoris voluntatem se habent; non tamen hoc ipso lege tenebitur homo ad ea facienda, aut turpia per se vitanda. Quia aliud est decere, aliud est lege praecipi.* Quanto commentorum inanium adparatu opus est, vt Asinii calumniae qualiscunque color circumponatur.

§. III. CVM igitur nobis concedatur, quod moralitas quoad exsistentiam hominis, & lex naturae vt talis considerata, ad voluntatem Diuinam consequenter se habeant, cur nobis heic subsistere non licet? Nimirum, quia id vetat *Philosophia prima,* illa diuinae humanaeque sapientiae arbitra, quae mystas suos magnum inane ingredi, hominemque considerare iubet ratione essentiae, praeciso exsistentiae respectu. Quo considerandi modo moralitas, vt & lex naturalis, prout spectatur non vt praeceptum, sed vt *veritas* antecedenter se ad voluntatem diuinam habebit. Habet autem par hoc distinctionum ex intimis nugarum recessibus depromptum, id efficaciae, vt non solum voluntatem Dei in ordinem redigere, & velut erroris aut prauitatis suspectam post formas rerum collocare queat; sed & dogmata sua naturae rerum adaptantes impune & citra vllam impudentiae, improbitatis aut furoris notam Pelagianismi aut Atheismi conuicio adspergere. Vbi primo nosse velim, quid necessitatis subsit, vt non sufficiat nobis, hominem & quamuis rem aliam quoad exsistentiam considerasse, cum Deus, primum & perfectissimum ens, non possit & debeat considerari, quoad essentiam, praecisa exsistentia. Et sane etiam absque consideratione ista essentiae citra exsistentiam licebit distinguere ea, quae alicui rei in vniuersum & perpetuo insunt, ab iis, quae certis duntaxat indiuiduis, aut non perpetuo inesse deprehenduntur, vtut semper res velut exsistens oculis obuersetur. Quem enim alium vsum ea praecisio aut abstractio habeat, perspicere non possunt. Deinde cum essentiae illae ab exsistentia praecisae nihil sint aliud, quam conceptus rerum inadaequati, substantiam suam ex cerebellis Sophistarum sortiti; quare, cum moralitas homine quoad exsistentiam adeoque conceptum adaequatum considerato consequenter ad voluntatem diuinam se habere concedatur, illa antecedenter sese ad eandem habere fingitur, si homo inadaequate & praecisa exsistentia consideretur? Aut quomodo diuersus concipiendi modus tantam diuersitatem circa influxum Creatoris producere queat?

Igitur

Igitur abſtrahamus, quantum velimus, praeſcindamus, concipiamus, modo fixum id ſedeat, vti omnes res creatae a diuina voluntate exſiſtentiam, ita & eſſentiam; vti materiam, ita & formam; vti quod ſunt, ita & quod tales ſunt habere. Cum enim Deus ſit bonitas infinita, non potuit ab alia ratione boni impelli ad optimum quodque faciendum. Et cum Deus ſit ens infinitum, aeternum, incomprehenſibile, omnis boni auctor, & a quo omnia dependentiam habent, in eius conceptu errant, qui aliquid putant eſſe poſſe independenter ab eius voluntate.

§. IV. Eodem modo inanis eſt diſtinctio illa legis naturalis, vt eſt *praeceptum*, & vt eſt *veritas*, velut illo reſpectu iſta abs voluntate diuina dependeat, non autem hocce. Veritas quippe eſt aliquid ordine poſterius exſiſtentia. Prius enim concipitur aliquid exſiſtere; aut poſſe exſiſtere: poſterius veritas, quae ex congruentia intellectus cum iſta re, prout exſiſtit & reuera ſe habet, reſultat. Vnde nulla plane re exſiſtente nulla quoque circa res exſiſtit veritas; re intra potentiam haerente, veritas quoque parem indolem gerit. Praeterea ſi a voluntate Dei prouenit lex naturalis, vt eſt lex ſeu praeceptum, verbi gratia, ſi ita exprimitur, adulterium eſt omittendum; etiam proueniet eadem a voluntate diuina, ſi concipiatur, vt veritas; verbi gratia, adulterium eſt turpe, adulterium aduerſatur naturae hominis ſociali. Hae quippe propoſitiones in effectu aequipollent; cum etiam poſterior, quae affectionem aut effectum actionis vetitae exprimit, praeceptum ſimul inſinuet: & prior dum praecipit, praecepti quoque rationem complectatur. Add. Richardvs Cvmberland de Legibus naturae, c. 4. §. 1.

§. V. Qvanqvam autem haec ſufficere poterant ad oſtendendum, voluntatem diuinam a deſignandis rerum eſſentiis & veritatibus excludendam non eſſe: placet tamen ſtrictim percurrere, quae dicto tractatu Dn. Zentgravivs molitur, qui omnes theſauros illius ſapientiae, quae tam parum voluntati diuinae defert, exhauſiſſe videtur. In *Prooemio* igitur pronunciat, *duo in honeſtate actionum ſpectari, LEGALE & MORALE, illud* legem Dei aeternam conſequitur: *hoc vero, quare ſcilicet alii actus praeciſa voluntate diuina, vel antecedenter ad eandem, vel ſub hypotheſi, ſi non datur Deus, vti ob illos, quibus ſic ſtatum controuerſiae formare placuit, loqui cogimur, in ſe boni vel mali ſint, conſurgere iudicamus ex concurſu principiorum illorum, quae ex ſe dant eſſe morale, & citra mentis operationem illud dare cenſentur, prout vel conuenienti vel inconuenienti quadam ratione, quae in ſe talis, obiecto accidunt, vel inter ſe connectuntur*. Heic adparet, inepte, & non niſi ad ſaluandam abſurdam theſin diſcrimen inter *morale* & *legale* in honeſtate actionum fingi. Mirum quoque, quis virum orthodoxum *coëgerit* laborare circa adſtruendam originem honeſti, a Dei voluntate non dependentis, ob impiam & abſurdam Scholaſticorum hypotheſin, *ſi Deus non datur*. An eo iam res rediit, vt *cogamur*, ſtolide philoſophari, quia Sophiſtis illis ita *placuit?* Quando praeſtiterat, iſtam hypotheſin plane damnare & proſcribere, ac improbam iuxta & ſtolidam curioſitatem ducere, anxie inquirere de conditione creaturarum ſublato Creatore, de indole

effectus sublata causa. Aut cur non potius deformant nobis conditionem generis humani sub illa hypothesi. *si non datur homo?* postquam illustria ista ingenia non satis habent ea inquisiuisse, quae reuera sunt, ni simul circa fingendas aut adstruendas impossibiles hypotheses satagerent. Denique *concursus* ille *principiorum, quae ex se dant esse morale*, si Dei voluntate constitutus dicitur, nostra sententia propugnatur; si aliunde ortus feratur, ostendatur eius origo; si denique a seipso citra concursum Dei aut alterius causae extitisse statuatur, iam etiam, si Diis placet, credemus, hunc mundum ex concursu fortuito atomorum in tantam pulchritudinem surrexisse. Abstrahere equidem & praescindere in Philosophia licet, seu ex pluribus natura coniunctis vnum considerare, non consideratis reliquis; non tamen, vt praeciso antecedente consequens ab hoc naturaliter dependens etiam citra idem subsistere fingas; seu vt negata causa effectum nihilominus sustinere velis. In illis porro verbis, quae dicto loco, sequuntur; *honestatem atque turpitudinem nonnullis actibus per se citra superioris alicuius libere ita determinantis arbitrium inesse censemus;* fraus, quae vocabulo *libere* subest, notanda; qua imperitis adolescentibus fucus obiicitur, velut quispiam statueret, ex simplici superioris placito absque vllo ad indolem creaturae rationalis a Deo formatam respectu eam determinationem factam.

§ VI. Aliam inde dicto loco, rationem reddit Zentgravivs, quare *aliquid in se bonum & malum, praecisa voluntate diuina tale, vel antecedenter ad eandem dari* probatum iuerit. Scilicet id *non ideo factum, quasi si moralia diuinam voluntatem consequi affirmaret, Deo voluntatem mutante in lege naturali hoc ipso possit contingere aliqua mutatio, quod Vasquius aliique crediderunt; cum leges naturales, quae vtique sunt morales & ipse a voluntate Dei latas sentiat, de aliqua harum mutabilitate minime anxius.* Miram audaciam, Vasquio non assurgere, & constantiae diuinae tam multum deferre! Nisi fortasse ideo non amplius desultoria quaedam leuitas in Deo metuitur, quia, iam magno cum supercilio definitum fuit, quid Deum deceat. Quare ergo hypothesin istam Zentgravivs propugnat? *Amore veri*, & vt ostenderet, huic vniuerso decus, generique hominum honestatem morum constare posse, si vel maxime Deus non detur. Hoc quippe est verum illud, cuius amor tantopere homines istos vrit. Tum *vt solidius ex vltimis oppugnetur Indifferentismus principiis.* Oportet vero horribilem beluam esse illum Indifferentismum, Asinii Tenebrionis foetum, quod is ex fundamento destrui nequit, ni supponatur, Deum non dari. Ast ego credideram, quo magis de voluntate Dei legem naturalem sancientis constiterit, eo maiorem actionibus moralibus necessitatem adferri, eoque magis indifferentiam tolli. Quanquam alias non opus erat, per tam absurdas hypotheses indifferentismum oppugnare, de quo quidem nemini mortalium, cui sanum sinciput, in mentem nunc venisset, ni monstrum id ex concubitu Nicolai Beckmanni & Iosuae Schwarzii genitum, inde a praesule Garlaeano aqua lustrali circumlatum maleuolis potissimum placuisset ad calumnias eo impudentius in me spargendas. Addit: *Nec finguntur hoc nomine Ideae extra diuinum intellectum exsistentes, quas leges naturales laturus Deus intueri*

tueri debuit, cum quae sit alicuius rei idea, ex se sciat Numen eminentissimum & sapientissimum. Atqui cur isthoc ex se scit Deus, nisi quia diuina voluntas cuique rei suam indolem assignauit? Resplendent alias in isto prooemio emblemata quaedam, haud exiguam bonae mentis eclipsin arguentia, *Nonnulli,* inquit, *de iuris naturalis origine & rectitudine periculose errant, & seposita lege diuina actuum humanorum indifferentiam sine fronte asserunt; taciteque omnis impietatis semina spargunt.* Nimirum quia iam omnis pietatis fundamenta in eo vertuntur, vt iuris naturalis rectitudo iuxta tam sanctam hypothesin deducatur, si Deus non datur; aut quia summa iam impietas est, voluntati Creatoris O. M. origines formarum vindicare. De caetero nemo ZENTGRAVIVM fronte carere arguet, quam adparet, dum ista eructaret, in chalybem vsque adeo induruisse, vt vel aduersus Beckmanniana aut Schwartziana cornua arietare posset.

§. VII. IN ipso Tractatu ZENTGRAVIVS primo oppugnatum it sententiam nostram, quae extat L. I. c. 2. §. 6. *de Iure Naturae & Gentium, in beneplacito diuino fuisse, qualem naturam homini vellet adsignare;* seu hominem eam quam habet naturam ex voluntate Creatoris sortitam. Cui disceptationi praemittit (p. 35.) *Deum pro arbitrio nos formare potuisse secundum sapientiae suae ideam perfectissimam, rerum creandarum naturae & veritati examussim respondentem; cui ob summam essentiae suae perfectionem immutabili quadam & naturali necessitate Deus, libere licet si exercitium actus spectes, conuenienter agit, qui alias a seipso diuersus esset, & sibi contrarius futurus, si cum idea & sapientia diuina non externa conueniret actio. Est nimirum diuini intellectus idea de re aliqua conceptus in Deo formalis & immutabilis, ad cuius similitudinem creaturae producuntur, cuique ita accurate respondent, vt eo modo perficiantur, quo fuerunt diuinae mentis conceptui repraesentatae, iuxta tamen liberae voluntatis determinationem. Quemadmodum vero diuina sapientia perfectissime omnia intelligens diuino intellectui ex naturali perfectione, non per liberum voluntatis actum competit: ita quoque ante eundem diuinae menti rerum creatarum rationes exemplaris conuenire, hasque proinde aeque immutabiles esse, vti immutabilis est sapientia diuina, censeri debet. Ex quo consequitur, Deum hominem creaturum, etsi libere quoque eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, si tamen hominem & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam.* En Sapientiae Seraphicae abyssum! Vbi obseruandum, Dn. ZENTGRAVIVM heic primo intuitu nobiscum sentire videri, dum asserit; Deum *pro arbitrio* nos formare potuisse, & *iuxta liberae voluntatis determinationem.* Sic & conclusio plane mea est: *Deum hominem creaturum, etsi liber eidem hanc, & non maiorem perfectionem tribuat, si tamen hominem, & non brutum creare velit, non aliam quam rationalem eidem posse concedere essentiam.* Nam & nos ipsi dudum asseruimus, Deum dum decreuit hominem creare, non potuisse non creare animal rationale. Addimus rationem planissimam; quia alias sibi ipse contradixisset. Amphora coepit institui, currente rota cur vrceus exit? Id quoque in confesso vtrinque est; creationem hominis quoad exercitium actus a libera Dei voluntate prouenisse. Et quia id iam agitur, vt

diuina essentia ad modulum nostrae rationis exigatur, ponamus & id tantisper Deum dum hominem creat, contemplatum fuisse aliquam rationem exemplarem, aut ideam: sicuti homines ad archetypum aliquem opera sua formare soleant. Quanquam in homine id ipsum ex imperfectione intellectus humani prouenit; ad quem dum nimis presse diuina mens exigitur, Ideae Platonicae primum resultasse videntur. Sicuti & Aristoteles, dum animo concipere nequit, abs Numine omnia ex nihilo fuisse facta, mundi & materiae aeternitatem nobis commentus est. In eo tamen ratiocinio nulla est consequentia: *Vti sapientia diuino intellectui ex naturali perfectione, & non per liberum voluntatis actum competit; ita quoque ante voluntatis actum diuinae menti rerum creatarum rationes seu ideas conuenire.* Non inquam sequitur; Dei intellectus non dependet ab eius voluntate, ergo ab exemplaribus rerum rationibus voluntas Dei excluditur, aut illae plane absque eadem proueniunt. Nam ideae istae, rerum creandarum formas exprimentes, non vtique velut vltro intellectui diuino sese potuerunt offerre; non magis quam aliqua res seipsam creare potuit. Eoque ideae istae reuera praesupponunt decretum voluntatis diuinae de talibus rebus libere creandis. Equidem rerum iam exsistentium ideae intellectui creato sese velut vltro insinuant. Ast vnde primae omnium rerum causae idea rei nondum exsistentis offerri queat, nisi praesupposita voluntate talem rem producendi, sane intelligi nequit. Vnde & in eo, quod sequitur ratiocinio, antecedens falsum est: *Cum homo pro animali rationali habeatur a diuina sapientia antecedenter voluntatem diuinam respiciente, non vero demum per liberam voluntatem eiusdem tale sit; Deum quoque hominem conditurum non aliud quam rationale animal creare potuisse relinquitur, quia non nisi sapientissime, id est., essentiali, & per consequens immutabili rerum perfectioni conuenienter agere potest.* Praeterquam quod sapientia Dei in ordine ad sua opera, seu quando aliquid sapienter a Deo factum dicitur, absque voluntate intelligi nequit. Sapienter enim non agit, nisi qui voluntario agit. Sicuti & insipida est explicatio illa *sapientissimè, id est, essentiali & per consequens immutabili rerum perfectioni conuenienter.* Sapientia quippe diuina ex praestantia operum abs se productorum aestimatur; non quod illa ad essentiales rerum perfectiones sese attemperet, quae vtique ab ista promanant.

§. VIII. IDEM quoque praemittit (p. 37.) de *essentiis rerum*, quas *aeternas & immutabiles* dicit, *non eo sensu, quasi, verbi gratia, hominis essentia sit semper & irreuocabiliter, idque ab aeterno & omnino independenter a Deo: sed ob perpetuam & immutabilem connexionem requisitorum ad certae alicuius essentiae, verbi gratia, hominis constitutionem necessariorum.* Ast vnde ea connexio, nisi a diuina voluntate? ni forte essentias illas a seipsis ortas comminisci velis. *Immutabiles itaque sunt rerum naturae, seu considerentur secundum se & absolute, seu in quantum diuinum respiciunt intellectum, in quo repraesentantur.* Huius asserti vera ratio est; quia talis quaeque res est, qualem Creator voluit, qui & assignatam semel rebus indolem constanter seruat, quoad hanc rerum naturam non tollit: & quia non potest non intellectui diuino repraesentari, quod a Deo decretum aut factum. Dicit porro Noster (p. 39.) *Ex hoc non*

sequi,

sequi, plura praeter Deum esse immutabilia. Nam aliud est necessarium independens, quod a se simpliciter est necessarium tam quoad essentiam, quam attributa propria: qua ratione solus Deus absoluta & immutabili necessitate, est id, quod est: aliud dependens, quod licet non a se, in se tamen in certo genere, ratione scilicet, veritatis suae est immutabile. Ast cum dependentia isthaec non se habeat per modum necessariae emanationis, sane voluntatem diuinam eadem non poterit non inuoluere. Nec vera esset haec propositio, homo est animal rationale, si Deus nunquam hominem creare decreuisset. Ex superioribus quoque satis patet, quid ad sequentia sit reponendum (p. 40.) *Immutabiles quoque sunt naturae rerum, si considerentur, prout diuinus intellectus eas cognoscit, & prout in mente diuina per ideas repraesentantur. Ob summam enim & infinitam intellectus sui perfectionem Deus creaturas non aliter agnoscere potest, quam quales vt sint, natura ipsarum debita exigit. Nec ipsius menti aliter obiici possunt, quam quales in se sunt, & esse debent: nec eas Deus aliter vt sunt vel fiant concipere, & aliter concipiendo immutare potest, ob infinitam scientiae suae eminentiam, qua ipsius iudicium rei, prout est, & esse debet, exactissime respondet:* Ast vnde est illud *debet?* Num naturae nondum conditae, & antequam de iis producendis a Deo decerneretur, potuerunt sibi ipsis ius aliquod, & velut competentiam tribuere, vt tales vtique abs Deo creandae decernerentur? Pariter friuola sunt, quae sequuntur: *Diuino intellectui obiectae res non aliter adprehenduntur, aut diiudicantur, quam quales sunt & adparent.* Numquid ergo illae res diuino intellectui vltro sese obiiciunt, sicut rerum natura iam condita sensibus humanis se sistit? *Vnde sequitur, non posse Deum, id rei & ipsius naturae conueniens iudicare, quod ipsi repugnat, vel illud ei tribuere, quod eandem destruit, aut in aliam speciem immutat.* Ast causa est, non quod essentiae rerum absque voluntate Dei proueniant; sed quia Deus non potest non opera sua cognoscere, siue producta iam, siue adhuc producenda, & quia circa eas cognoscendas aberrare non potest. Addit ex AVGVSTINO: *Ideas, res creatas diuinae menti repraesentantes esse formas quasdam principales, vel rationes rerum stabiles atque immutabiles, quae ipsae formatae non sunt, ac per hoc aeternae, & semper eodem modo se habentes, quae in diuina intelligentia continentur. Et cum ipsae neque oriantur neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne, quod oritur & interire potest.* Ast, quod pace Augustini dixerim, splendidae sunt istae Platonicorum nugae, quae si accuratius attendas, non vno modo contradictionem inuoluunt.

§. IX. HIS praemissis reiicit nostram sententiam, velut ex eo, quod Deus hominem liberrime condidit, non sequatur; in beneplacito Dei fuisse, qualem homini naturam velit assignare, ita vt hanc, qua iam gaudet, naturae conditionem Creator homini libere attribuerit. Ea verba iam aduersus VELTHEMII clamores asseruimus in Specimine Controuers. c. V, §. 17. 31. 33. Et sane cum Deus, quem nulla vtique necessitas ad creandum hominem cogebat, constituisset nobilius brutis animal condere, non potuit quidem non istud fini, quem circa id sibi proposuerat, conforme creare; quia alias sibi ipse repugnasset. Neque vl-

la tamen heic adparet necessitas, quae non a diuinae voluntatis suppositione proueniat, aut quae eandem excludat. Id autem plane absurdum est, quod ZENTGRAVIVS *de indiuiduo aliquo hoc concedit; Deum Te, vt libere condidit, ita si voluisset, brutum condere potuisse.* Atqui cum & Adamus fuerit indiuiduum, & quicquid hominum vnquam extitit, aut extiturum est, indiuidua sint, sane si Deus omnia illa indiuidua bruta condere potuit, etiam hominem brutum condere potuit. Et quod in omnia indiuidua cadit, quo iure speciei idem denegabitur? Quae sequuntur libenter concedimus: *Quando Deus te hominem condere statuerit, aliam quam humanam, id est, rationalem naturam tibi attribuere non potuisse, vt proinde quanquam libere & ex diuino beneplacito sis homo, cum tamen homo sis, ex immutabili quadam necessitate naturam humanam sortitus sis.* Modo necessitas haec ex suppositione decreti diuini vtique voluntarii promanasse intelligatur. Eodem loco negat, per sententiam nostrae aduersam *adiungi Deo principium aliquod extrinsecum, quod ipse in assignandis rerum formis sequi necessum habuerit. Negamus quippe*, inquit, *Deum extra se quidquam positum intueri, vt secundum id constitueret, quod constituebat. Qui enim agit secundum sapientiam suam omni perfectionis gradu perfectissimam rerumque naturas in se immutabiles*, (vnde sunt illae naturae, aut vnde immutabilitatem suam habent?) *immutabiliter quoque ob exactissimam inter diuinam ideam & rerum externarum conuenientiam, non agit secundum principium externum. Diuino enim intellectui creaturae non repraesentantur per species ab illis desumptas, sed est aliquid intimius Deo, quod res creatas ei adhibet, ipsa nimirum diuina essentia, in qua omnes rerum naturae, sicut in se sunt immutabiles, ita quoque ob summam diuinae mentis perfectionem immutabiliter inhaerent.* Quid est sine mente sonum dare, si hoc non est? Denique cum nos dicto loco ex diuino beneplacito originem quoque moralitatis assertum iuerimus, ZENTGRAVIVS itidem contradicit (p. 44.) *Sicut immutabili quadam ratione*, inquit, *homo est animal rationale, & ab immutabili quoque diuina sapientia pro tali animante immutabiliter habetur ante diuinae voluntatis actum: ita quoque ante eandem, & sic quoque ante legem certos actus homini & naturae eius rationali conuenire, & non conuenire.* Falsum antecedens, falsum consequens.

§ X. ALIO inde ratiocinio voluntatem Dei ab origine moralitatis exclusum it ZENTGRAVIVS (p. 88.) *Prudentia*, inquit, *Dei legislatoria non debet a nobis concipi citra dictamina diuinae rationis practicae in agendis, quibus secundum Suarez* (par Apostolis nomen) *iudicat, quid deceat suam bonitatem, sapientiam, iustitiam.* Atqui hae velut *essentiales Dei perfectiones antecedenter se habent ad voluntatem & beneplacitum Dei. Igitur moralitas actionum sese antecedenter habet ad voluntatem Dei.* Ast ego nego haec consequi: Sapientia, sanctitas & iustitia Dei, iuxta quas creaturarum motus diriguntur, non se habent consequenter ad voluntatem Dei; ergo nec moralitas actionum humanarum. Etsi enim sapientia & iustitia Dei non sint ab eius voluntate: vt tamen exsisterent creaturae, quarum motus ad sapientiam & iustitiam Dei exigi possent, voluntatis diuinae actus vtique praesupponitur. Sane erat Deus iustus, sanctus, sapiens,

piens, etiam antequam vllae creaturae exsisterent, quae ad earum perfectionum dictamen motus suos dirigere possent; eoque vt istae perfectiones diuinae actu regulae agendorum essent, necessarium non erat, nisi posita voluntate producendi creaturas mentis capaces. Adeoque vt sapientia & iustitia Dei innotescat, actuque se exserat, & vt extent, qui eandem imitari queant, id vtique a voluntate Dei est. Idem post ait: (p. 97.) *Sapientiam Dei legislatoriam habuisse simul rationem diuinorum attributorum, & simul naturae humanae.* Atqui a designatione velut naturae humanae voluntatem diuinam excludere, quomodo possumus? De quo & idem tradit: (p. 100.) *Neque prudentiam Dei legislatoriam, neque dictamina rationis diuinae practica habere rationem legis, quia non proponunt praeceptum aliquod, sed tantum ostendunt indicando, quid rei natura habeat, & si considerentur in ordine ad ipsam diuinam voluntatem, dictitant, quid Deum ex ratione suae bonitatis, iustitiae, sapientiae velle deceat. Ast quando Deus secundum ista dictamina decernit, (quod est voluntatis actus) quo pacto creaturae rationales suum seruare ordinem debeant, tum istud decretum voluntatis diuinae vim legis adquirit, & vocatur Dei lex aeterna.* Enimuero per hanc distinctionem voluntas Dei a prima origine legis naturalis, etiam vt est veritas, nequidquam excluditur. Nam ne quid moueam, quod hoc modo nimis proterue Deus ad humanae rationis modulum exigitur, iam supra ostensum, nil interesse, vtrum ea dictamina concipiantur per modum praecepti, *fac:* an vt congruentiam actionis cum subiecto exprimant; *hoc hominis naturae competit.* Neque illa dictamina intelligi possunt, nisi praesupposito subiecto, creato aut creando, cui actus conuenire aut non conuenire dicatur; abs quo vtique voluntas Dei excludi nequit.

§. XI. POST vbi *de naturali discrimine honestorum & turpium* commentatur, repetit fere, quae hactenus discussa sunt: (p. 234.) *Honesta & turpia stricte talia esse talia in se & antecedenter ad diuinum beneplacitum, eiusque impositionem, quam legis quidem, non item bonitatis & malitiae naturalis in se & idealiter, ratione item veritatis suae, non prout exsistit in nobis, consideratae, caussam esse* dicit. Id quod sic probatum it. *Antecedenter quidem ad ipsum Deum, diuinamque essentiam in ordine caussalitatis, vel ratione exsistendi nihil debet concipi.* (Quippe ni? cum ex mente ZENTGRAVII non nefas sit assumere hypothesin, si Deus non datur.) *Cum tamen aliquid possit esse obiectum intellectus diuini, quem ceu principium dirigens, ante voluntatem diuinam ceu principium imperans & exequens concipimus, quin idem ceu obiectum diuini intellectus antecedenter quoque ad diuinam voluntatem id quod est, esse, dici & concipi queat, dubium non est.* Enimuero magnum mihi adhuc dubium est, num quae nos concipere possumus, dum diuinam essentiam ad nostrae modulum animae metimur, reuera ita se habeant. Aut num fas sit, intellectum diuinum priusquam voluntatem concipere, saltem hactenus, vt illa prioritas effectum aliquem in ordine ad res obtineat. Deinde nego, aliquid esse posse obiectum diuini intellectus ante diuinam voluntatem, si sermo sit, vti nobis est, de ideis rerum, quae aliquando actu a Creatore condendae fuerant; vti iam supra ostensum. Sane non obscure contradictionem implicat, alicuius rei ideam, quae reuera a Deo con-

condita est, intellectui diuino velut obuersantem concipere, nisi decretum (qui voluntatis actus est) de eodem condendo supponatur. Si quis tamen his non adquiescens contendere velit, saltem ideas rerum possibilium, quae nunquam futurae sunt, tale decretum voluntatis diuinae non praesupponere, aut circa ideas rerum creandarum ab eiusmodi decreto praescindendum esse; ei post copiosam hellebori potionem non superfunctoria opus erit castigatione, vt importune diuinae naturae adyta rimari metuat. Velim quoque expendi subtilitatem istorum verborum: *Quod est obiectum intellectus diuini ante diuinam voluntatem potest esse id, quod est.* Vnde inania sunt, quae sequuntur: *Sicut homo est per essentiam,* (quae nimirum seipsam a seipsa diuino intellectui sistit independenter a voluntate diuina) *agens intellectuale, & sic ex naturae suae ratione moraliter agere potest,* (etiam quando nondum de norma actionum fuit cogitatum) *sic quoque esse morale, quod ab agente intellectuali per naturam est inseparabile, eandem antecedere recte dicitur.* Negato antecedente negatur etiam consequens. *Sicut itaque haec propositio,* homo est animal rationale, *vera est citra diuinae voluntatis operationem* (vtut citra hanc ne idea quidem hominis intelligi queat,) *salua omni Dei perfectione eminentissima: ita quoque salua eadem blasphemia, adulterium turpia sunt, praecisa voluntate diuina, imo praeciso omni diuino iudicio* etiam quando nondum Deus cogitasse intelligitur de condenda creatura, in quam tales actus cadere possent. Id quidem satis pro imperio. *Et quia haec talia sunt, sapientissimus Dei intellectus ex infinita perfectione omnia sapientissime iudicans, congruum, imo necessarium iudicauit, eadem lege lata hominibus praecipere, quae etiam praeciso diuino intellectu, ei ceu qui per naturam agens morale est, sunt inseparabiliter conuenientia.* Vt patet, iam etiam *intellectu* diuino praeciso natura hominis, quamuis nondum de ea creanda a Deo decretum praesupponitur, Deo necessitatem adferre potuit certos actus lege sanciendi. Mirum ni homines isti rationem norunt mundum absque Deo condendi. Absurdius adhuc est, quod sequitur: (p. 241.) *Semper nulla etiam prohibente lege malum est, Deum conuiciis proscindere, si vel maxime fingas, ne Deum quidem dari.* Antehac credideram, nonentis nullas esse affectiones. Igitur si ZENTGRAVIVS cum suis Sophistis Deum vtique mundo exterminare cupit, simul eius affectionem, qua creaturis intelligentibus venerabilis est, exturbare ne obliuiscatur.

§. XII. DEMVM & peculiarem sibi doctrinam de moralium actionum indole format Cl. ZENTGRAVIVS, qua non vno in loco, quae nos super eadem tradidimus, euertere conatur. Ac primo quidem displicet, quod ego formalem rationem actionis moralis consistere dixerim in *imputatiuitate,* (p. 242.) ad quod vocabulum, non citra veniae praefationem a me positum nescio, quare frontem contrahant homines, qui totam aetatem ad aures vsque lacunis barbarorum Sophistarum rostrum immerserunt, *cum ea potius τὸ morale consequi ceu affectio videatur, quam id ceu formale constituere. Nam nisi actui vel obiecto eius valor quidam insit, qui aestimari queat, vel ad laudem vel ad vituperium, imputatiuitas non habebit locum, cum nihil sit, quod imputari queat; hoc autem existente, data insuper proaeresi & libertate agentis, actio iure imputabitur. A valore*

valore enim actus proxime habet, vt imputari possit; a libertate autem remote mediante, valore. Atqui adparet, imputandi vocabulum a ZENTGRAVIO in diuerso sensu, quam a me accipi. Mihi enim per hanc dictionem, *actio huic imputatur*, nil aliud notatur, quam hunc auctorem eius actionis haberi, aut eandem ad hunc pertinere, vt super ista ratio ab eo exigi, & qui inde proueniunt effectus, in eundem deuolui queant. Cuius actionis dein, prout ad normam refertur, affectiones sunt bonitas & malitia moralis, iustitia & iniustitia. Valor autem ille, quem velut formalem rationem moralis actionis iste substituit, ad quantitatem actionum designandam pertinet. Addit: *Quibusdam actibus ex solo obiecto inesse moralitatem, positis caeteris principiis, nemine cogitante, & praecisa omni voluntate, & vt sese ad superioris cuiusdam impositionem, legem & voluntatem antecedenter habeat.* Enimuero ista congruentia aut discongruentia velut naturalis, quae in multarum actionum obiectis ad agentem comparatis, reducet, haud quidquam voluntatem Creatoris excludit. Quin potius cum Creator animal legibus obnoxium formare constituisset, ita naturam hominis temperauit, vt actus certi eidem congruerent, aut non congruerent, prout illos praecipere aut vetare constituerat. In quo ipso discrimen legum naturalium a positiuis verti alibi docuimus. Ad illud porro ratiocinium iam in superioribus fuit responsum: quia sanctitas & iustitia in Deo sunt perfectiones essentiales, ex perfectissima essentia, non ex libera voluntate resultantes: igitur & moralitas in actionibus humanis antecedit voluntatem diuinam. Id enim consequi negamus, cum non ex absoluta aliqua necessitate, sed ex voluntate diuina sit, quod creaturae dentur, quae imaginem quandam sanctitatis & iustitiae diuinae referre possent. Quod autem ZENTGRAVIVS ita confidenter pronunciat, verbi gratia, sanctitatem, bonitatem, iustitiam Dei, *quo minus perfectiones morales adpellentur nihil obstare;* id mihi nondum persuadet: cum non adpareat, quomodo ab hoc termino istac imperfectiones abstrahi queant, quae ex primaeua significatione & communi vsu eidem adhaerent, qua morales perfectiones illis, quae natura aut per essentiam insunt, opponuntur. Sane maiore auctoritate est opus, vt iste terminus citra scandalum legatur. Tandem & nihili est ratiocinium hocce: *Deus ex naturae suae perfectione est amabilis & adorabilis, non ex voluntatis suae arbitrio: Ergo actus hi*, Deum amare, colere *morales sunt antecedenter ad voluntatem diuinam.* Nam actus illi vtique non possunt intelligi, nisi positis creaturis rationalibus. Et posito actu, agens quoque necessario ponendum est. Hoc autem vt esset, a voluntate diuina est. Pergit ZENTGRAVIVS: *Ex quo sequitur, effectum legis formalem non esse hunc, vt ei valor ille, qui esse morale constituit, acceptus debeat referri, ac si hic non possit inesse, nisi lege ita constitueretur.* Ast ego quidem istum effectum hautquicquam legi simpliciter tribui, sed voluntati diuinae, naturam rerum & hominum ita formanti, vt huic certi actus vtique congruerent, aut non congruerent. Quae voluntas Dei legem simul naturalem includit. Nam quia legibus obnoxium animal creare Deus constituerat, ideo naturam huic fini accommodatam finxit. Et eo ipso, dum certa ratione naturam hominis

temperat, ad conuenientes isti leges hominem adstrinxit. Quibus obseruatis ruunt etiam sequentia: *Quod actus physicus fiat actus moralis, id non semper ab impositione superioris prouenit, sed consurgit τὸ esse morale ex concursu certorum principiorum obiecti, finis, circumstantiarum, agentis rationalis, quae ex rei veritate per se antecedenter ad omnem voluntatem superioris necessaria sunt;* (ast vtique & ista principia, & vt concursus eorundem in actionibus humanis certam habitudinem produceret, id per voluntatem Conditoris prouenit,) *nec libere ita definita.* Vsitata istis hominibus est cauillatio vocabuli *libere,* velut prius natura hominis a Deo formata fuisset, cum libertate & indifferentia omnium suarum actionum, & postea ex puro beneplacito citra vllum alium respectum lata lege quosdam actus bonos, quosdam malos esse iusserit. Quod quidem asserere ne per somnium in mentem mihi venit.

§. XIII. Hinc ad impugnandam indifferentiam motus physici accingitur. Ac primo negat, (p. 278.) *motum physicum determinatae & certae alicuius actionis, verbi gratia, blasphemiae esse indifferentem.* Atqui omnes fatentur, in quauis actione humana interuenire motum physicum. Fatentur quoque, Deum tanquam primum motorem ad quemuis motum physicum concurrere; qui tamen ad malum vt tale non concurrit. Ita tollitur a Zentgravio motor, relinquitur motus. Valde tamen errat Noster, quod putat, merum motum physicum hac dictione exprimi, *motus linguae contra Deum.* Nam in vocabulo *contra* Deum iam latet moralitas; ac contra Deum loqui, & blasphemare synonyma fere sunt. Igitur motus physicus in blasphemia laxioribus verbis est exprimendus. De caetero heic circa rem ipsam dubium esse nequit. Nam verbi gratia in iudicio, vbi de blasphemia anquiritur, eadem verba, quae reus per blasphemiam euomuit, recitat testis, & actuarius plane sine peccato, diuersissima tamen abs reo intentione. Vnde facile colligi potest, quid in ista actione physicum sit & indifferens, quid morale & paruum. Sed iam, consumta repente modestia Noster eandem cum illis tibiam inflat, qui iure optimo maximo calumniatores audierunt. *De indifferentia,* inquit, (pag. 279.) *in ordine morali dupliciter possumus loqui, 1. sicut ipsum valorem & esse morale ad bonum & malum indifferenter se habere dicamus, & verbi gratia blasphemiam, caedem, adulterium, quod iam adpellamus actiones in se indifferentes esse, bonas etiam futuras, si a Deo, vti Vasquez & Reterfortis, vel a Magistratu, quod Hobbes opinatur, fuerint praeceptae, ita vt bonum & malum antecedenter ad diuinum beneplacitum naturale nullum detur.* Enimuero toto coelo a commentis Vasquii, Reterfortis & Hobbii distat sententia eius, qui asserit, moralitatem se non habere antecedenter ad voluntatem diuinam, quippe per quam sunt creaturae moralitatis capaces. Et nihilosecius pronunciat Noster: *Hunc indifferentismum moralem alunt, fouent, pingunt, & comunt omnes illi, qui moralitatem, omnem bonitatem & malitiam in hoc ordine talem, a nuda impositione prouenire affirmant, etsi se id agere contraria factis suis protestatione negant.* Bona verba quaeso, mi Zentgravi. Sane ego non vsque adeo eruditum seculum spiritu calumniae obsessum confido, vt

de mea ſententia non mihi potius, quam tibi ſit crediturum. Praeſertim cum heic abs Te non minus infamium artium adhiberi deprehendam, quam quas in caeteris calumniatoribus iam acriter, non tamen ſupra meritum, caſtigaui. Nam fraudulenter infarctum eſt vocabulum *nuda*, cum ſat clare a me oſtenſum ſit, longe aliter ſe habere impoſitionem circa res, quae lege naturali, & circa res, quae poſitiua lege ſancitae ſunt; cum Deus legem naturalem homini daturus, eiusque actionibus moralitatem impoſiturus naturam hominis ſimul certo modo formarit: id quod circa leges poſitiuas ſecus ſe habet. Idem & circa ſequentia verba obſeruandum: *Dum enim*, inquit, *in actionibus & obiectis mortalitatem a tali impoſitione TANTVM, & lege ſuperioris, prouenire vrget, indifferentia hoc ipſo ſint, neceſſe eſt, in ſe omnia, ſi qualia ſint in ordine ad τὸ morale, praeciſa iſta impoſitione conſiderentur*. Sed addendum eſt, iſtam praeciſionem ita fieri debere, vt ſimul & lex, & quae pari paſſu cum lege ambulat, formatio naturae humanae ad eum finem peculiari a brutis modo facta abſtrahatur, vtque adeo nihil remaneat, niſi quod mere ſit phyſicum. Sequentia autem verba mirum ſtuporem prae ſe ferunt. *Concubitus, verbi gratia, cum alterius vxore ſi ideo adulterium adpellatur, quia eſt contra legem naturalem, hoc quidem ſequitur, adulterium tunc non eſſe actum indifferentem. Quo minus tamen ipſe concubitus cum alterius vxore antecedenter ad omnem legem & talem impoſitionem ſpectatus, niſi in ſe etiam, ſcilicet vt Grotius* Thomam ſecutus, Deum non eſſe fingas, aut actum talem lege eum non probibuiſſe ponas, turpis eſſe dicatur, indifferens ex data hypotheſi ſequatur, nihil impedit: quicquid deinde ſit de adpellatione talis actus, ſeu adulterium adpellari debeat, ſeu non, ſi lege non eſt prohibitus. Relinquitur enim ipſum concubitum cum alterius vxore antecedenter ad impoſitionem & praeciſa lege conſideratum eſſe actum indifferentem, quod admitti nequit.* Enimuero mihi ſermo fuit de actu phyſico, abs quo omnis moralitas abſtracta concipitur; ZENTGRAVIVS autem profert exemplum actus, quam maxime moralis, *concubitus cum alterius vxore*. Hic enim non eſt actus phyſicus indifferens, ſed moralitatem & legem quam maxime inuoluens. Concubitus cum foemina eſt actus phyſicus, ſed cum vxore alterius moralis & lege vetitus, qui vno vocabulo adulterium vocatur. Vxor enim notat foeminam, quae vni ſoli legitime data fide corpus ſuum addixit. Vnde contradictoria & nugatoria eſt quaeſtio: An concubitus cum alterius vxore ſit malus antecedenter ad omnem legem & voluntatem Dei? Quid autem pronunciandum ſit, poſita inſana illa hypotheſi, ſi Deus non datur, tunc demum patebit, quando ZENTGRAVIVS ad hanc quaeſtionem liquido reſponderit: num, poſita hypotheſi, ſi Deus non datur, Nicolaus Beckmannus & Ioſua Schwarzius cum infamia e Suecia fuerint relegandi? Pergit nugari Noſter: *Illam difficultatem non tolli diſtinctione mea inter vocabula, quae merum motum phyſicum ſignificant, & quae actum phyſicum cum moralitate coniunctum. Cum enim omnis moralitas ex ipſorum mente ſit ab impoſitione, recte, quaeritur, qualis ergo ſit iſte actus*, cohabitare alterius vxori, *praeciſa impoſitione illa conſideratus, an mere Phyſicus, an quid moralitatis in ſe contineat?* (Eodem iure quaeri poteſt, num ZENTGRAVIVS ſit animal rationale.) *Poſterius dici non poteſt, cum praeſcindamus principium, quod genuinum & adaequatum τοῦ eſſe moralis dicitur*. Aſt ſi velis prin-

 cipium

cipium moralitatis, totamque adeo moralitatem heic praescindere, & nihil praeter merum Actum physicum retinere, amouenda quoque est notio *vxoris alienae*, quae citra moralitatem intelligi nequit. Add. quae in Specim. Controuersiarum c. 5 §. 20. aduersus Velthemium disputauimus. Hinc inepte infert ZENTGRAVIVS: *Prius ergo dicendum erit, quod cohabitatio alterius vxori facta, sese mere physice habeat, in se indifferens sit, nisi lege prohibeatur cum alterius vxore consuescere turpe non sit.* Non minus stolida sunt sequentia: *Ex quo vlterius hoc consequitur, quod de posse absolute loquendo, sique Legislatoris sapientiae ita visum fuerit, adulterium vti prohiberi, ita & praecipi possit; posse enim in vita sociali, & naturae humanae conuenienter tales dari casus; vt ceu personale, non commune adulterium in se malum non foret; quod nos contendimus, praecipi posset, dubium non est.* Apage istas consequentias, ZENTGRAVI, quae non nisi Gesenio cuipiam condonari possunt, cui sensum communem Garlaeae fumi dudum ademerunt. Te enim ita delirare non decet. Ac non possunt non viri cordati valde detestari artificium illud obscoenum, quo aliqui ita impudenter se iactant, vt primo falsam quampiam hypothesin alteri affingant, indeque deductas absurdas consecutiones isti nolenti volenti impingant, non sine horrendarum haeresium exprobratione. Caeterum pleraque hactenus disputata a ZENTGRAVIO repetuntur *Articulo X. de Immutabilitate Legis Naturalis*; quam cramben recoquere putidum fuerit; cum praesertim aduersarii circa modos concipiendi, abstractiones, praecisionesque & absurdam hypothesin sese torqueant: mea autem sententia id, quod re ipsa exsistit, fatente ZENTGRAVIO, exprimat.

§. XIV. CIRCA alia diluenda minus operae est. Ac circa fundamentalem propositionem iuris naturalis de socialitate mouet, ex eadem officia erga Deum & nos ipsos deduci non posse aut debere. Cui obiectioni iam satisfactum in Specim. Controu cap. 5. §. 25. Tantum id heic obseruo, ea verba, quae ex praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis carpuntur, *religionem naturalem ex socialitate indirecte deriuari*, insidiose interpolari, additis de suo verbis, *seu ex fundamento:* quae in loco, quem iste respicit, non extant. Circa amorem sui seu philautiam quoque monet, *eam esse priorem obligatione erga alteram, quia ordinata charitas incipit a seipsa; aliis etiam facere non debeamus, quae nobis facere nolumus.* Ast nondum probatum est, amorem sui in se, & si homo non consideretur, vt seruus Dei & societatis humanae membrum, esse in obligatione. Sic non falsa solum, sed & Reipublicae perniciosa est sententia: *Neminem teneri alterum magis diligere, quam seipsum* Nam dantur casus non infrequentes, vt vita & fortunae nostrae a nobis pro aliis impendi debeant. Falsum quoque est, quod *officia, quae homo sibi ipse debet, regula sint officiorum, quae alteri, quicum viuimus, exhibere decet.* Quin contra amor ille nostri, ne in deuia abeat, neue societatem humanam perturbet, per officia erga alios homines est temperandus.

§. XV. CAVILLATVR inde rationes a me Lib. II. c. 3. §. 20. (pag. 123.) adductas, quod socialitas homini pro imperio iniuncta sit; petitas a constru-

ctione

ctione naturae humanae, a religione, & a morsibus conscientiae. Si quis enim considerauerit naturam humanam ita abs Creatore formatam, vt nisi culta vita sociali salua esse nequeat; & leges, queis socialis vita continetur, cuiusuis religionis partem constituere, hominemque violatis illis legibus morsus conscientiae sentire, certissimum laesi Numinis indicium; sat firmiter puto, quis inde concluserit, socialem vitam abs Creatore homini pro imperio impositam. Quibus argumentis & alii multi tam Gentiles, quam Christiani Scriptores ad idem demonstrandum vsi sunt. Quae in contrarium a ZENTGRAVIO afferuntur, vix aliud arguunt, quam inane studium aliorum labores maligno dente arrodendi. Ait, *persuasio, quod Deus velit, iubeat, vt homo sit sociabilis*, non sufficere ad hoc euincendum, quod vita socialis pro imperio sit homini imposita; *cum persuasio illa si vera & efficax esse debeat, lege quadam, quae satis* innotuit, nitatur opus sit. Atqui ex tali persuasione, quae non temere in genus humanum inuasit, sed ex ipsa consideratione humanae naturae promanauit, recte ad inuestigandam legem naturalem ascenditur. Et cum ZENTGRAVIVS agnoscat, *ex hac ratione necessitatem tantum legis pro vita sociali ferenda inferri*; nobis sane vlterius ratiocinari licebit: cum Deus naturam hominis ita formarit, vt necessarium ei sit, per legem vitam socialem imperari, Deum vtique legem eiusmodi tulisse. Addit, *persuasionem istam primo & per se non in honestate, sed vtilitate fundari, quam etiam id quod indifferens est, non intrinsece necessario honestum promouere potest: probatque eadem praecepta socialitatem concernentia, vtilia quidem, non autem necessario honesta esse*. Ast potest aliqua vtilitas ita comparata esse, vt etiam necessitatem arguat; praesertim cum eidem argumento alia quoque coniungantur. Nec quia Apostolus *pietatem ad omnia vtilem* pronunciat, ideo eadem in praecepto non est. Friuolum quoque est, quod circa argumentum a religione & metu Numinis petitum mouet. *Hic Numinis metus*, inquit, *nisi aliunde homini obligatio imponatur, non adigit per se eundem, vt vitam socialem pro imperio sibi iniunctam agnoscat; cum de quo non constat, quod sit a Deo mihi pro lege praescriptum, illud nec numinis metus praecise, vt pro lege, cui aduersari non liceat, habeam, efficit*. Atqui omnes, qui aliquam religionem & metum Numinis agnoscunt, hanc quoque religionis partem fatentur, vt homo aduersus hominem socialitatis leges obseruet. Pergit: *Conscientiae morsus nihil aliud probant, quam quod diuina aliqua lege ista prohibita sint, quae commissa conscientiam sic afflixerant*. Atqui sic probatur meum ratiocinium: si conscientiae morsus consequuntur facta vitam socialem perturbantia, igitur vita socialis homini pro imperio est a Deo iniuncta. Inania quoque sunt sequentia: Quod peccatis societas humana turbatur, *id ad effectum, non rationem sceleris vel peccati, qua tale est, pertinet. Lege quidem prohiberi illa, quae socialem vitam tollunt, euincunt morsus conscientiae: sed id per se & primo esse propter vitam socialem, aut legis vice esse, si quis hoc asserere vellet, vel genuinum & adaequatum harum legum fundamentum, principium & rationem, ex hoc non sequitur*. Ast qui meminerit, quo sensu & quatenus a me legis naturalis fundamentum socialitas asseratur, satis videt, propria cum vmbra luctari ZENTGRAVIVM.

§. XVI. QVAE dicto loco aduersus sufficientiam socialitatis disputantur, iis facile supersederi poterat, si scopus mei scripti, & quae in Specim. Controu. c. 5. §. 25. monui, obseruata fuissent. *Autochiriam* tradit Noster, *peccatum fore, etsi vel extra omnem societatem, vel solus in mundo ceu species monadica homo viueret*. Hanc ego illicitam probaui, quia homo a Deo in huius mundi statione locatus est; & quia adeo seruus Dei, & membrum societatis humanae est. Probet iam ZENTGRAVIVS, vllum homini ad se conseruandum obligationem esse, si idem nec Dei seruus, nec societatis humanae membrum foret. Sed & nuspiam a me assertum est; *socialitatem sufficienter exprimere finem hominis, ad quem Deus eum destinauit*. Aut, *imaginem Dei homini concreatam propter socialem vitam tantum, vel praecipue concessam fuisse*. Aut, *reliquias imaginis diuinae non primo cultum Numinis, inde vitae socialis conseruationem inculcare*. Nec *supercilium* profecto est, naturalem Theologiam, a disciplina iuris naturalis, officia hominum inter se complexa, distinguere. Iniuste quoque arroditur, quod ego dixeram; religionem, quatenus ad disciplinam iuris naturalis pertinet, intra sphaeram huius vitae terminari; quo nomine etiam ad socialitatem referri potest, quatenus socialitati humanae efficax vinculum praebet. Sane enim nec de religione, quatenus ad salutem animarum post hanc vitam facit, agere ad disciplinam iuris naturalis pertinet; & religioni naturali peculiaris a me disciplina assignata fuit. Cum autem ei, qui societatis humanae indolem, vincula, legesque vnice sibi exponenda sumpsit, non possit diuini Numinis consideratio plane sequestrari; quippe cum ab eo legum socialium origo & firmitas promanet, non alio quam hoc respectu religio in hac disciplina considerari potest: quam quatenus ea societatibus humanis firmissimum coagulum praebet; nisi diuersas plane disciplinas turpi errore miscere velimus. Ex hoc autem non nisi per calumniam inferri potest; *socialitatem esse religionis & cultus per naturam debiti fundamentum*. Et non decebat Zentgrauium, dudum castigatam Asinii Tenebrionis & fraterculi eiusdem Gesenii cantilenam coccyssare: *Non profecto ludendum est cum religione, quasi pro ratione status ea formanda esset, vel ceu medio politico ea vti liceret, ad terrorem simplici populo incutiendum*. An enim, si dicam, Deus est auctor & stator vitae legisque socialis, nec citra hanc persuasionem ciuilis societas firmo stare talo potest; id perinde est, ac si dicam; religio etiam saluifica pro ratione status est formanda; aut ficta religione simplici plebeculae est illudendum? Tales sane consequentias nemo format, quem pudet calumniae conuinci. Vnde & inanis est solicitudo ZENTGRAVII: *Religio, quae ad societatem vnice refertur, ex ductu rationis sibi soli relictae, facile potest in idololatriam degenerare*. Et febricitantium somnia referunt illa, quae sequuntur: *Ex iis, quae ad socialitatem aduersus alios colendam faciunt, non cognosces, qua ratione Deus etiam per naturam coli debeat. Nam vel ex vitio seculi, vel duro populi genio permittuntur, quae in se impia sunt, vt libellus repudii; & inter piratas ac latrones societatem esse*, (num etiam ad ius naturale formatam?) *iustitiam & honestatem non esse*.

§. XVII.

§. XVII. (p.169.) PERGIT socialitatem carpere noster. *Normam*, inquit, *secundum quam a nobis diudicari debeat, quid sit iuris naturalis, non ego quidem in thesi esse hominis socialitatem.* Ast ego nuſpiam socialitatem pro norma iuris naturalis venditaui, ſed pro fundamento, & quidem eo ſenſu, qui explicatus eſt in Specim.Controu.c.4.§.1. & quo dilectio fundamentum legis dici poteſt. Vnde aeque bona eſt haec conſequentia: hoc neceſſario facit ad finem & conſeruationem vitae ſocialis, igitur eſt iuris naturalis; quam iſthaec; hoc eſt contra dilectionem Dei & proximi, igitur & contra Decalogum. Sicuti & ipſe ZENTGRAVIVS nupero ſcripto charitatem pro fundamento legis naturalis ex diſciplina Chriſtiana ſubſtituit, me ſane non repugnante, cum iſta ſocialitati amice conſpiret. Niſi quod magis Theologiam moralem id ſapiat; vſum autem fori humani ob oculos habenti ſocialitas magis congrua videtur. Et ex vſu fori humani certa tantum ſunt officia, quae ex charitate proprie prouenire dicuntur. Vnde qui, verbi gratia, aes alienum exſoluit, & alia ex obligatione perfecta praeſtat, non ex charitate agere dicitur. Caeterum quam maxime cauendum ab illa fallacia, per quam ZENTGRAVIVS aliique viam ſibi ad calumniam ſtruunt, dum ſocialitatem generis humani confundunt cum peculiaribus inter homines ſocietatibus, & quae ad illam neceſſario faciunt cum his, quae ad ſingularem harum vtilitatem referuntur. Quo obſeruato hautquidquam ſub cenſum legis naturalis venient *etiam ea, quae in ſe indifferentia ſunt,* vtut *ſocietatem humanarum* particularium *vtilitatem promoueant*. Reliquis, quae iſto loco mouentur difficultatibus, ex ſupra dictis facile ſatisfieri poteſt. Adducit tandem ſcrupulos viris cordatis indignos, ac prope dixerim aniles. *Vtilitatem veram promouere, id eſſe Iuris Naturae & Gentium* fatetur; *negat* tamen *naturam vbique dictitare, quid vtile ſit reuera & conſtanter.* Audiamus elegantem probationem. *Vtile putet religionem veram fouere, quamdiu Reſpublica in tranquillo ſtatu eſt. Sin autem ea propterea turbetur, vel in periculum adducatur, quod iactura religionis hactenus recepta auerti poſſit, non cogitur ſua ſcilicet naturae lege veram religionem abiicere, vt Reſpublica ſeruetur?* Hoc ratiocinium mulierculae forſan, & olitores cum plauſu excipient; ſed metuo, vt cordati ſibilo ſe abſtinere poſſint. Nam primo ſocialitas generis humani cum vtilitate vnius aut alterius oppidi vel prouinciae male confunditur. Sane ſocialitas iſta, nunquam poſtulabit, vt vera religione ob quemcunque reſpectum abiecta falſa ſuſcipiatur. Deinde nuſpiam ego officia hominis erga Deum, multo minus, quae ex religione Chriſtiana promanant, ex ſocialitate deduxi; cum duas tantum propoſitiones Theologiae naturalis mutuo ſumptas in opus meum tranſtulerim: quod nempe Deus & legis naturalis, & ſocietatis ciuilis, & quae huius ſeminaria ſunt, matrimonii & imperii paterni, auctor ſit. Vid. L. II. c. 3. §. 2. & L. VII. c. 3. Iſta quippe ad inſtitutum noſtrum ſufficere poterant. Quae autem mea ſit ſententia circa caſum notatum colligi, poteſt ex L. VII. c. 8. § 5. p. 1004. lin. 8. & L. V. c 12. §. 23. p. 737. lin. 12. Paris indolis reliquae ſunt obiectiones *de magiſtratu colendo, caede vitanda, polygamia, ſtupris & illegitimis diuortiis deteſtandis, fide ſeruanda, honeſtate colenda, &c. quamdiu ea e Republica fuerint; ſin e re huius magis fuerit contrarium facere, tum demum iure naturali non obligari, vt id perpetremus.* Quid his ratiociniis putidius? quorum futilitas adhuc magis pelluceret, ſi peculiares caſus diſtincti expreſſi

pressi fuissent. Addit: *Tot perplexos & intricatos casus saepe in praxi inprimis, quando ad specialiora descenditur, occurrere, vt si illos e ratione vtilitatis & necessitatis, quae societati humanae & Reipublicae* (debebat *Reipublicae* vocabulum omisisse) *incumbit, decidere velis, grauiter sis aberraturus.* Nimirum, si modo tam anili ratiocinari instituas. Pariter ineptum est, quod sequitur: *Socialitatem cum rationalitate coniunctam admitti pro norma tantum officiorum, quae aliis debentur.* Quasi nobis de socialitate formicarum & sturnorum, non de socialitate animalium rationalium actum foret. Falsum denique est illud: *Amor sui est norma amoris erga alios, ergo philautia est magis fundamentum iuris naturalis, quam socialitas.* Quin amor iste maximis malis ansam praebet, ni respectu socialitatis rite temperetur. Et inter dogmata illa, ob quae Hobbesius tantopere vapulat, est vel praecipuum, quod amorem sui velut fundamentum legi naturali substernat. Neque sequitur: Diliges proximum tuum, sicut teipsum; ergo officia aduersus alios homines exercenda ex amore proprio aestimanda sunt. Est quippe iste amor inter praesupposita societatis humanae, cum haec intelligi nequeat, ni singulis conseruatio sui sit cordi; ac saepe ab aliis exigi nequeat illa cura, quam sibi quisque praestare potest.

§. XVIII. QVANQVAM autem nobis sufficiat ea, quae contra nostram sententiam afferuntur, diluisse, neque indignemur aut inuideamus, si quis suo sensu abundare malit: paucis tamen monemus circa *conformationem creaturae rationalis cum Creatore*, quam pro socialitate nostra obtrudit ZENTGRAVIVS, eam huic scopo parum esse accommodam. Id quod iam in Specim. Controu. c. IV. §. 3. seqq. late ostensum. Neque statim quod aliqui Platonici aut Stoici per solitam sibi grandiloquentiam iactant, id statim ad captum est omnium hominum. Et in genere quidem dici potest, estote sancti, misericordes, benefici, sicuti Deus talis est, etsi & isthaec diuersa ratione in Deum, atque in homines cadant. Sed si ad particularia praecepta descendatur, facile patet, neque officia hominis erga Deum, neque magnam partem officiorum erga seipsum & proximum inde liquido deduci posse. Nec aliud insinuant ista verba: *Vti diuinae sanctitatis rectitudo & diuinae rectitudinis sanctitas est boni & mali* ἀρχέτυπον (nolo cauillari hoc, sanctitas Dei est ἀρχέτυπον *mali*;) *ita quicquid nobis connatum partim est, partim ad quam contendere debemus, rectitudo* ἔκτυπον *istius esse debet, vt sic ista gentilibus & Christianis tantopere depraedicata hominis ad Deum assimilatio oriatur. Quae quidem non quoad omnimodam aequalitatem cum infinito bono, sed qualemcunque cum virtutibus huius similitudinem aestimanda & affectanda est.* Atqui vt liquido discerni queat, quae attributa diuina ab homine vtcunque exprimi possint & debeant, quae non possint, ad nostra demum principia erit recurrendum. Ast si *qualiscunque similitudo* sufficit, magnam vim hypothesium in iure naturali fingere licebit. Sic iubemur in diuinis literis imitari formicas, esse sicut serpentes & columbae, iubemur esse non sicut asinus & mulus. Reuera tamen quicquid eiusmodi hypothesium assumitur, non tam illustrandae, quam intricandae huic disciplinae inseruit. Sicuti & ipse ZENTGRAVIVS talia de sua hypothesi tradit (pag. 326.) quae parum liquidae

ac

ac distinctae cognitionis pollicentur. *Phrasi Scripturae*, inquit, *quid imaginis diuinae notione veniat, in talibus constitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Vnde confirmatio illa & similitudo non ea intelligenda est, quae imaginis diuinae per lapsum amissae reparationem infert, quippe quae non nisi per renouationem fieri potest, nec huius est loci; sed de assimilatione quadam externa ad exemplum diuinum, diuinaque attributa est instituenda.* Et alibi: *Ne ius quidem rectorium inter homines per omnia coincidere cum iure rectorio, quo Deus vtitur aduersus creaturas. Concessum esse hominibus aliquid iuris rectorii, non tamen vlterius, quam ad vitam socialem necessarium est.* Quid igitur ambagibus opus est, vbi plana via patet? Sic idem alibi: *Sensu Biblico imaginem Dei amissam, sed sensu Ecclesiastico rudera eius imaginis superesse.* Quae Ecclesia eius sensus est auctor? vniuersalis, an particularis; an certi Doctores? Num & his infallibilis auctoritas circa designanda illa rudera? Num & illi haeretici, qui horum tradita adspernantur? Et ne tricandi materia desit, iam etiam si Diis placet, ius naturale est adornandum *ad disciplinam Platonicam*, & circa eius dicta accommodanda aut detorquenda labor est sumendus: velut parum sit scholas per tot secula explicandis Aristotelis textibus incassum insudasse. Equidem maxima fuit ingenii vis Platoni, fuit & Aristoteli; sed vt disciplinae abs natiua sua habitudine ad ipsorum tradita vtique detorqueantur, id necessum non est.

§. XIX. DISPLICET quoque Dn. ZENTGRAVIO (p.142. seqq.) quod a me propositiones actuales & distinctae circa agenda & fugienda in animis infantum deprehendi negentur. Quas cum nemo mortalium obseruare possit, nec ipse diserte eas statuere audet; sed tantum per ambages dicit: *Legem homini interiorem esse habituale quid, congenitum, ipsiusque intellectui tanquam lumen recti, & semen boni superadditum, & intellectui ipsius animae tanquam tabulae inscriptum.* Addit tamen: *Sicut illa, quae ex aetatis imbecillitate, quae vsum rationis derogat, eueniunt, non possunt negare ipsam rationem, ita ex eo, quod paulatim sese notitiae insitae exserant, non licet propterea illas negatum ire.* Ast ego contradico; vti infantes quidem rationem habent, actu exserendam, vbi aetas accesserit, nec ideo tamen per infantilem aetatem actualia & distincta obseruantur ratiocinia: ita inest vtique animis infantum facultas intelligendi legem naturalem, quando vsus rationis sese exseruerit; vt tamen ante vsum rationis actuales & distinctae propositiones non adsint. Ex dicto Rom. II, 15. nego duntaxat consequi, actuales & distinctas propositiones de legibus naturalibus infantum animis inhaerere. Neque opus est, vt cum ZENTGRAVIO litigem, num phrasis *inscribi cordibus* proprie an tropice sit intelligenda, cum ipse nescire videatur, quale genus actionis scripto proprie dicta denotet. Dictum Lucae II, 12. eo tantum fine a me adductum fuit, vt ostenderem, aequipollere phrases illas, recondere aliquid in corde suo, & inscribere cordi. Ex eo porro, quod vis & obligatio conscientiae non sit ab adsuetudine, sed a Deo, nimis liberaliter infertur; animis infantum actuales & distinctas propositiones circa agenda & fugienda adesse. Quando dicitur, legem naturae intellectui hominis quid esse *superadditum*, obseruandum est, legem primo & proprie in

legislatore esse, cuius notitia dein subdito imprimitur. Eoque & lex naturalis non est pars hominis aut facultas aliqua congenita. Sed vt eadem lex a Deo insita homini queat dici, sufficit, naturam hominis a creatore ita formatam & dispositam, vt notitia eius legis vtique animo hominis sese insinuet, quamprimum rationis vsus sese exserit. Sicuti verbi gratia non necessum est, vt organis sensuum species visibiles actu ab ipsa natura inhaereant, sed sufficit, illa per naturam sic esse disposita: vt vbi ab istis feriantur, statim eadem comprehendere & diiudicare queant. Sic & mens hominis a Deo formata est; vt statim atque super actionibus suis se possit reflectere, de eorum rectitudine & prauitate, & num sibi conueniant, an minus, iudicare queat. Ea vis humanae mentis lumen, ac semen, radius an scintilla vocetur, mea nihil interest, cum nihil horum actuales & distinctas propositiones notet. Vellem quoque scire, quibus popularibus verbis suum illud *habituale quid* explicaturus sit. Nam sine dubio dat sine mente sonum, quando dicit (p. 151.) *Etsi homo vbi nascitur, actu nondum cognoscat leges, promulgationem tamen vel nondum factam, vel hominem recens natum per leges has non obligari dici nequit. Penitus enim infantes ignorare non possunt, dari leges hasce, ceu quas habitu cognitas habent, etsi ista cognitio se nondum exserat: ex quo sequitur, quod non sint penitus sine obligatione scil. habituali.* Quaeso amoue ista verba insignificantia, & si quid dicere velis, dic, infantum animis inesse actuales & distinctas propositiones; & simul eas nobis ostende.

§. XX. QVAE restant, exigui sunt momenti; velut quod carpit, a me *iuris naturalis scita ad vsum duntaxat fori humani adaptari;* quia in Theologiam moralem mihi falcem immittere non placebat: aut quod *ius naturae* dicto modo tractatum *maximam partem circa formandas hominis exteriores actiones versari* dixeram. Aduersus quod frustra a ZENTGRAVIO obiicitur: *Ex impuro corde non nisi impuras exoriri actiones; & cui impune licet in mente atrocia quaeque moliri scelera, quid mirum, si cogitationum impuritas in externam abeat malitiam.* Atqui dixi ego *maximam partem:* igitur & interioribus actionibus suum reliqui locum. Quod autem in foro humano & diuersas inter gentes maximam partem super actionibus exterioribus disceptetur, impudens foret negare. Cogitationis poenam in foro humano neminem luere tralatitium est. Impuritatem autem cordis & actionum considerare ad Theologiam spectat. Est & illa sequela oppido quam crassa, disciplina iuris naturalis ad forum humanum adaptata maximam partem circa exteriores hominis actiones versatur; igitur impune licet in mente atrocia quaeque moliri scelera. Nam nos vtique passim discrimen diuini & humani fori insinuamus. Pergit: *Amplitudini diuini in homines imperii aduersatur, si quando actus interiores, qui per se & primo sunt actiones hominis, quorum signa sunt actus exteriores, eidem mortales obnoxios negemus.* Indagandus est ZENTGRAVIO, cui hanc obiectionem obtrudat. Nam mihi quidem nunquam in mentem venit negare, actus interiores diuino imperio obnoxios esse. Nescio etiam, quam accurate dicatur, actiones exteriores interiorum *signa* esse. Displicuisse quoque ipsi videtur, (p. 86.) quod ego tradiderim, Decalogum in republica Iudaica habuisse vim

legum

legum ciuilium. Quo ſenſu id a me dictum fuerit, oſtendit Apologia §. 13. Quin autem ea praecepta, quatenus dictamina legis naturalis continent, omnes homines etiam gentiles obligauerint, nullibi a me in dubium fuit reuocatum. Quod porro dicit: *Quanquam Moſis miniſterium ad Iſraëlitas tunc pertinuerit, ipſa tamen LEX MORALIS a Deo per Moſen promulgata omnes concernebât homines* (imo & ante Moſis promulgationem) *ita vt lege Decalogi obligarentur non ideo praeciſe, quod quae eo continentur, moralia ſunt, ſed quatenus etiam ab ipſo Deo ſolenniter eſt promulgata;* id Theologis excutiendum relinquimus, qui neſcio an ſint probaturi, obligationem gentilium ad legem moralem & naturalem a promulgatione Decalogi in monte Sinai facta deriuari. Ab eodem quoque falſo (pag. 18.) arguitur, me contradicere illis, quae ab ipſo ſuper pudore traduntur; quod cuiuis, qui meam & ipſius theſin contulerit, ad oculum patebit. Denique & neſcio, quid Dn. ZENTGRAVIO (p. 117.) in mentem venerit, quod dum ipſe negatum it, *legem naturae eſſe ipſam vim animae noſtrae intellectiuam & facultatem iudicatricem*, verba mea p. 179. velut iſtam ſententiam propugnantia adduxerit, cum dicto loco, vtique *primorum & verorum principiorum*, ſeu *axiomatum* a me expreſſe mentio fiat, quae ſane a vi animae differunt. Atque haec fere ſunt, quae amoliendis Dn. ZENTGRAVII obiectionibus monere viſum fuit.

* *

CAPVT II.

QVO IIS, QVAE A DN. D. VALENTINO ALBERTO, LIPSIENSI PROFESSORE, OBIICIVNTVR, RESPONDETVR.

§. I.

VENIO nunc ad Dominum D. ALBERTVM, aduerſus quem quo ſcriptionis genere vtar, fere dubius haereo. Ita enim proterue me laceſſit, id iracundiae & ineptiarum miſcet, vt non leui brachio caſtigari mereatur. Praeſertim cum humanitatis officium videatur, nimium ſuorum libellorum amorem excutere viro caetera non ſpernendo, & amarius aliquod antidotum opponere nimis ſaccharatis amicorum encomiis, qui deoſculando ipſius compendio immoriuntur. Contra non eſt, quare id ſeruitutis mihi imponi patiar, vt cuiusuis ſcabiei ſcalpendae mihi vtique vacandum ſit. Ac ſpes eſt, bonam mentem vltro ſcabituram, poſtquam ab Aſinio Tenebrione excitata nubes iam euanuit. Igitur non plura dicam, quam pro me neceſſarium eſt; caetera veteri amicitiae condonabuntur. Eoque omiſſo titulo libelli, noſtro Specimini

cimini Controuerſiarum ex parte oppoſiti, qui μίμησιν viro graui parum decoram prae ſe fert, circa *praefationem ad Lectorem* moneo, dictata ipſius, cum a me conſpicerentur, hautquaquam me *ad indignationem* commouiſſe; cuius affectus veſtigium libellus meus eo loco prae ſe non fert. Fas tamen mihi fuit, non inſuper habere horribilem criminationem, velut & ipſe ſim inter eos numerandus, qui inſtinctu diaboli diſciplinam iuris naturae & gentium cum orthodoxa fide commiſerint: niſi forte inter blanditias iſti ducitur, inter miniſtros Satanae alios diſponere. *Dignitas iuris naturalis* a me *violata* dicitur, quam Dn. ALBERTVS *omnibus modis aſſerere* ſtudet. *Quam obſcurant*, inquit, *diuinam originem iuris naturalis ea, quae de homine in mundum vndequaque proiecto, inque ſtatu miſerrimo primum viuente fingit*. Aſt quam obſcurant opinionem candoris & ingenii tui, quod in ipſo diſceptationis limine obſcoenum IOSVAE SCHWARZII carmen reſones? *Fingere*, quid dicitur, vel qui falſi aliquid pro vero venditat, vel qui aliquid, quod ipſe falſum profitetur, tantiſper ſupponit certae rei illuſtrandae gratia. Poſteriori ſenſu ego fingo hominem vndecunque in mundum proiectum, vt declararem, quam miſer futurus eſſet homo ſolus in mundo inculto deſtitutus, & ni peculiari Numinis cura foueretur. Aſt D. Albertus priorem ſenſum mihi affingere non erubeſcit, quaſi ego *fingam*; id eſt, falſo aſſeram, hominem neſcio, vnde in huncce mundum coniectum. De caetero meam methodum ſequenti non minus diuinitas iuris naturalis oculis obuerſatur, quam qui in pictura compendio Alberti praefixa inconniuis oculis defixus haeret. Sed nec detrahitur quid dignitati iuris naturalis, quod illud ex ratione iam corrupta deriuatum eam, *adeoque caecum caeco ducem dem*. Sane corruptela illa non obſtat, quo minus homo adhuc ſit animal rationale, & Mathematici demonſtrationes fallere neſcias extruant. Neque enim viam ſalutis aeternae ex noſtra diſciplina inueſtigatum imus. Quin vehementer fallitur D. ALBERTVS, ſi putat, aliunde ſe regulas ſuas, & canorum illud *formaliter normaliter* hauſiſſe, quam ex ratione eheu! quam corrupta. Sane, quod accuratiores Theologi aſſerunt, nec D. ALBERTVS abnuit, phraſi Scripturae quid imaginis diuinae nomine veniat, in talibus conſtitui nequit, quae etiam in hominis non renati animum cadunt. Ex quo recte infertur, quae in Diuinis Literis de imagine Dei traduntur, ad doctrinam de iure naturali nihil pertinere. Neque vero in hiſtoria ſtatus integritatis, quam ſacer Codex deſcribit, vola aut veſtigium regularum iſtarum adparet. Et reuera tota iſta machina innititur phraſi extra diuinas Literas a Philippo Melanchthone ni fallor inuenta, & ab aliis citra curioſam inquiſitionem aſſumpta; qua nihil ad illuſtrandum ius naturale profici compendium D. ALBERTI ſatis oſtendit. Denique nec in eo quid a me dignitati iuris naturalis detrahitur, quod idem ad ſocialitatem referam, & circa exteriores actiones maximam partem verſari doceam. Nam ego illa, quae ad Theologiam ſpectant, diſciplinae ad vſum fori humani adaptatae admiſcere ἀπαίδευτον iudico. Nec qui proximum & peculiarem finem alicuius diſciplinae exprimit, is ideo communem finem excludit, aut abnegat. Et quod ius naturae exercendum eſſe aduerſus alios homines ad colendam ſocialitatem dicitur, id non obſtat, quo minus illud ad auctorem ſui

Deum

Deum nos manuducat. Claudit iſtum locum ridiculo ratiocinio ALBERTVS: Quia ipſe in poſtulata mea conſentire nullo modo vult, nec poteſt, ideo me diſſenſum eiusdem aegre ferre. Quaſi aut ille ſapientiae humanae dictator foret; aut mea tantopere interſit, num alius mihi conſentiat, an minus.

§. II. INSTITVTVM porro meum, quo a peculiari religione abſtrahendo diſciplinam iuris naturalis ad captum omnium hominum, queis aliqua rationem excolendi cura, adaptaui, elumbi valde cauillo inſultat ALBERTVS, neſcio, quae *de ſcientia ac fide vniuerſali Comoeniana* ganniens. Quaſi diſciplina iuris naturalis & gentium non ſua indole ſit vniuerſalis, ſeu omnes homines, gentesque ſpectans; quae ſtolido conſilio ad certarum duntaxat gentium captum reſtringitur. Notantur inde quaedam a me tradita, velut a captu omnium hominum abhorrentia. Exempli cauſa adducitur, quod ego doceam, *paternum imperium niti praeſumto liberorum conſenſu*, non vnice, ſed inter alias rationes, *& pro occaſione illius, non pro cauſa natiuitatem habendam eſſe*. Atqui ni oſtendatur, haec rationi repugnare, vtique ad captum omnium hominum eadem eſſe cenſendum eſt. Socialitatem quoque inter arcana dogmata a Chinenſibus habitum iri iudicat, lepido ſane ratiocinio: Quia Principes omnia ad ſocialitatem referunt, igitur non iudicabunt e re ciuilis ſocietatis ius naturale publice doceri. Id eſt, quia omnium Principum intereſt, vt ciues ſui ſociabiles ſe gerant, igitur praecepta ſocialitatis publicanda non ſunt, ſed inter paucos tantum ſecreto ſunt habenda. Caeterum nec ego gentilibus rationem, & quicquid facultatum humano generi conceſſit Deus, eripio. Quae modo ſi retineant, haud aegre laturi videntur, quae praeter Scripturam ſacram finguntur, rudera diuinae imaginis ſibi eripi. Quod ſi tamen Chriſtianus Orbis D. ALBERTI Compendium non capit, me ſane non inuidente iter ad Chinenſes ſuſcipiat: vbi ſine dubio maximus populi adplauſus aduentantem excipiet, ſi picturam Compendio ſuo praefixam, Dioxippi Athenienſis pugilis, & Horratae Macedonis pugnam, ex Curtii L. IX. vt puto exprimentem, ſibi praeferri curauerit; ex qua inuſitatum ſibi ſpectaculi genus pollicebitur.

§. III. SCRIPSERAM quoque ego, exemplis conſtare, quam non ex vſu ſit, Theologis politicam architectonicam formandam relinqui. Excipit D. ALBERTVS, id ad orthodoxos Theologos non ſpectare. Id quod ego facile admitto; cum illa, quae innui, exempla a Ieſuitis & Fanaticis profecta ſint. Sed quia nulla non ex ſectis Chriſtianorum orthodoxiae ſibi gloriam vindicat, vbi noſtrates Theologi ſibi, vt talibus, Politicam ſubiecerint, ne caeterarum quidem ſectarum Theologi deterioris eſſe conditionis volent. Igitur in vniuerſum ſatius fuerit, Theologos vt tales ſuae Theologiae adquieſcere; Politicam velut diſciplinam rationi ſuperſtructam propriis & domeſticis principiis relinquere. ALBERTVS tamen, cum *peſtilentiſſimam aliorum* πολυπραγμοσύνην perſtrinxiſſet, ſui oblitus mox ſubiungit: *De hac iniuria viderint alii*, Ieſuitae & Fanatici, *ad quos ea propius pertinet*. Ergo quibus ipſe peſtilentiſſimam πολυπραγμοσύνην tribuit, iisdem dum paria a me obiiciuntur, iniuriam fieri ar-

guit. Valde suaserim D. ALBERTO, ne per iracundiam deinceps quid in chartam coniiciat. Sed nec video, quare D. ALBERTVS in se potissimum trahere voluerit, quae ego in genere de solicitudine antiquorum magistrorum circa collegia sua tetigeram; cum communis iste sit affectus eruditis, vt foetibus suis existimationem detrahi aegre ferant; cui affectui vincendo vix centesimus quisque par fuerit. Neque vero tam *grauem culpam* ALBERTO impingere, in mentem venit, *ac si doceret, vt ditesceret.* Sane quo minus praemium laboris accipiat, nemo vitio vertet. Nam quod iactat, se suos libros gratis docere malle, quam meos cum spe lucri, non is contemptus pecuniae est, sed pura puta inuidia; cui an id futurum potentiae sit, vt libros meos omnium manibus sit excussura, valde dubito: qui cur non absque ipso interprete legi aut intelligi possint, nihil rationis video. Id quoque parum Ipsi decorum, postquam passim iam Asinii Tenebrionis vesania despuitur, ab isto vocabula *nouitatum* & *incautae iuuentutis* mutuo sumere, ac iam dudum exsibilatam calumniam denuo in scenam producere. In docendo ei *gloriam Dei & bonum publicum* esse propositum facile crediderim. Sed & illud sibi persuadeat velim, non alium mihi scopum fuisse, & esse. Neque sane Pufendorfio veritate corrupta opus est, cuius asserendae Albertus necessitatem sibi impositam credit, nisi forte animi sanctimoniam prolixitate pallii metitur. Haud quidquam tamen gloriae diuinae magis interest, vt veteres & inanes naeniae cantillentur, quam vt bonae scientiae natiuo cultu adornatae exsplendescant. Id quoque nunc facile crediderim, nihil ipsum affectui in affinem suum Virum Celeberrimum Dn. D. Scherzerum dedisse. Nam cum ALBERTVS profligatam iam litem vltro suam fecerit, ille longe sapientius ac generosius solicitationes Beckmanni, Schwarziique & Gesenii adspernatus est, ac indignum se iudicauit, istorum sese furori propugnatorem praebere. Cum iste contra, quo plura per inconsultum animi impetum conscribillat, eo magis morbos animi sui pandit. Quam effoeminatum enim hominem arguit, quod *Christiana patientia* in subsidium aduocanda fuerit digerendae contumeliae, quam vocabulo *veterum Magistrorum, naris minus emunctae, commentorum* sibi iniustam credit. Etsi dente plusquam Theonino armata sit illa Christiana patientia, quae pro veteris Magistri honore *irrisoris & malignantis* conuicium, quam modestissime reponit, ac impietatis arguit illum, qui certa in re parum perspicacem ipsum monuerat. Sed & illud valde putidum est, quod velut magnam mihi inuidiam facturus me subinde *Censorem* indigitet: cum abs ipso censendi & traducendi initium sit factum; mihi autem aduersus alienas obtrectationes defensio suscipienda fuerit. Quanquam reuera non ita sit inuidiosum in Alberti Compendium censuram exercere. Sed nimirum non possunt non istorum hominum animi per enormia elogia, queis aures ipsorum quotidie verberantur, inflari. Qui enim nil aliud audit, quam lumen & columen Ecclesiae, flumen & sumen sapientiae, bitumen & alumen eruditionis; vbi alium citra adulationem de se iudicare videt; velut maxima iniuria illata excandescit. Circa stylum denique satius fuerat, nihil tangere, cum ego nunquam Alberto scribendi Magistro vti constituerim. Id tamen non praeter rem, quod *similitudines* meae ipsi tantopere displicent; quippe queis

Asinium

Asinium sociosque ad viuum tactos constat. Et haec quidem ad praecalidam illam praefationem.

§. IV. Ipso in opusculo Lamperti Danaei verba adducuntur: (p 4.) *An Deus possit quoduis malum, etiam odium sui praecipere, & omne bonum prohibere, etiam amorem & cultum sui.* Quibus subiungit: *Vtinam si ab illis semper dissensit Pufendorfius, nulla harmoniae in vocibus extarent vestigia.* Iura liquido, si potes, Alberti, te isthoc non calumniandi animo scripsisse; cum satis nosses, me istam sententiam contradictionis & absurditatis arguisse. Controuersiae Hofmannianae (p. 5.) ego sane nondum ingens ponere pretium possum, quippe quam ratiocinia ex sensu communi petita destruere valent. Ac modestius vtique iudico, morositatis aliquem & zeli a scientia parum instructi arguere, quae humana vitia sunt, quam per mansuetudinem, si Diis placet, Theologicum inter diaboli instrumenta referre. (p. 6.) Distinctiuncula inter *essentiam* & *exsistentiam* iuris naturalis hautquidquam efficit, vt ius naturale orthodoxae fidei aduersum euadat ob admixtos a Doctoribus errores. Sicuti Verbum Dei ob falsas quorundam interpretationes non ideo quoad exsistentiam corruptum dici potest. Quod si tamen quis errata auctorum a veris eius disciplinae scitis separare instituat, illi paulo curatius lauare manus conuenit, quam Asinius Tenebrio fecit, qui ad cubitum vsque malitiae & calumniarum sordibus heic inquinatus adparet; nec parum ipsius Alberti digiti illuuie squalent. De caetero in Alberti gratiam nemo me in exilium expellet. Neque multum mihi a censuris eorum metuo, queis suo iure de politica architectonica cura est, modo ipsi propriis oculis, non perspicillis ab Asinio Tenebrione corruptis, cernere velint. (p. 8.) Num commendata Alberto methodus, vt iuxta thesin semper antithesis ponatur, commodissima sit, ingenia iudicent, quae furfuribus saginari non sueuerunt. Et maneant equidem capita & libri ex Aristotele, quibus veterum quorundam commenta destruit, aut cauillatur. Sed vt ista in perpetuum refricentur, etiam quando nemo est, qui veterem errorem defendit, inutilis ac inamoenus labor habeatur. Facile quoque Platoni assentimur, vt a falsis dogmatibus animum repurgatum habeat, qui veris est imbuendus. Sed saepe de falsis in mentem non venisset, ni intempestiua repetitione quis monitus fuisset. Praeterquam quod non omnibus est ea stomachi firmitas, vt ad talia non nauseent. Id tamen valde modeste Albertus, quod *praefiscini* exclamare non obliuiscitur, dum *ad virorum maximorum iudicia* prouocat quae vsque adeo inuitus audire *necessum* habuit, vt vi metuque coactus ea frontispicio libri sui praemiserit, nescio, an vltra tertium lapidem valitura. Denique & insolenter & pueriliter facit Albertus, quod me interrogare non patitur, vnde ipse hoc sibi arroget, vt sana ratione melius, quam caeteri vsus, iudicetur. Nam si hypothesin suam pro foetu sanae rationis venditat, cur nemo caeterorum mortalium ex inspectione naturae rerum, aut ex sensu communi hactenus eam eruere valuit?

§. V. Accedit inde ad thesin suam primariam adstruendam D. Albertus: (p. 11.) quod *pura iuris naturalis notitia ex orthodoxa doctrina de statu inte-*

integritatis hauriri possit ac *debeat.* Ratio *praecipua* additur: *Quia ius naturae est inter reliquias imaginis diuinae, quam homo in statu integritatis habuit.* Ad quam statuminandam toto sacco rancidulae distinctiones scholasticae effunduntur. Enimuero eam operam frustra sumi adparet, si consideretur, accuratiores Theologos, non refragante ipso ALBERTO tradere; *imaginem Dei sensu Biblico sola spiritualia complecti;* quo sensu eam *penitus periisse.* Igitur quae in diuinis literis super imagine Dei traduntur, ad ius naturale penitus non spectant, eoque per Theologiam orthodoxam, quatenus ea diuinis literis innititur, & ex hisce deducitur, ad ius naturae nihil proficitur. Et alias cultura iuris naturalis ad reparationem imaginis diuinae in regeneratis, & sanctificationem pertineret; quod nemini per somnium hactenus asserere in mentem venit. *Conceduntur* tamen ab iisdem *vsu Ecclesiastico rudera aliqua diuinae imaginis.* Id est, quia Theologus quispiam notionem imaginis diuinae praeter sacram Scripturam finxit, quem alii complures citra accuratiorem disquisitionem secuti sunt: igitur ne, qui errorem istum deprehenderunt, cornicum oculos confingere voluisse videantur, sensus Ecclesiasticus concedendus est, sensui Biblico contradistinctus, & rudera sunt agnoscenda, quae nunquam ad aedificium destructum pertinuerunt. Sic quia Theologi quidam antipodes dari negarunt, aut Solem die Paschatis saltare, coelosque vetustate corrugatos iam multis milliarium millibus humiliores asseruerunt; ideo ne isti quapiam in re impegisse videantur concedendum est, sensu Ecclesiastico homines in altero hemisphaerio in coelum prolabi, eodemque sensu Solem tripudiare, aut coelos ingentibus rugis obsitos esse. Equidem vt quis impropria locutione vtatur, ego parum curauerim. Ast vt locutioni per Melanchthonem introductae sacrosancta quaedam auctoritas circumponatur, & eam explodentes heterodoxiae conuicio notentur, id sane ferendum non est. Nec qui sapit Theologus, si quid extra Scripturam sacram proferat, prae caeteris Philosophantibus auctoritatem sibi arrogabit. Nec promouet, quid ALBERTVS suis distinctiunculis, quae ad absurdum redactis Magistris nostris vltimum κρησφύγετον sunt, ne plane obmutescere necessum habeant. Distinctio *inter ius naturae, & eius notitiam,* ad rem nihil facit. Nam qui intelligit, quid lex sit, in homine praeter notitiam legis nihil inuestigabit. Notitia *perfectior* & *imperfectior* hautquidquam exinde prouenit, quod quis orthodoxus aut heterodoxus, planeue infidelis sit, quippe cum, quae sacra Scriptura de imagine Dei tradit, ad ius naturale non spectent. Et quae ALBERTVS in naturali iure nouit, ea non Orthodoxiae suae, sed lectioni Grotii debet. Vnde & falso *Christianorum propria* dicitur *cognitio distincta* eius iuris. Nam distincta cognitio cuiusuis disciplinae a studio & meditatione prouenit; quae per se aeque in infidelem, quam in Christianum cadit. Quod autem ea cognitio iam maxime inter Christianos floret, est, quia pleraeque bonae literae a Christianis excoluntur. Nec minus inepta sunt sequentia: (p. 14.) *Principium,* inquit, *τοῦ εἶναι in scientis & intelligentia; (quarum haec congenita principia praestat,) maxime vero in intelligentia est Theologia reuelata. Ab hoc principio pendet orthodoxia & heterodoxia in Philosophia. Si enim illud negligimus, aut in erroneum (Haereticorum) incidimus, heterodoxe philoso-*

losophamur; si verum & genuinum assumimus & sequimur, orthodoxe. Nam Theologia reuelata vel eadem principia tradit, quae ratio inuenit, vel aliqua hisce superaddit. Vbi prius fit, sane & qui coniunctim illis principiis bene vtitur, recte philosophari simpliciter dicitur, non orthodoxe: & qui solam rationem secutus S. Scripturae ignarus, si ex veris principiis bene ratiocinetur, itidem recte philosophari dicitur, non orthodoxe, nec heterodoxe. Sicuti verbi gratia Cicero, qui de Officiis absque Theologia reuelata tradit, hautquidquam heterodoxe aut haeretice philosophari dicitur, etiam vbi a vero aberrat. Contra qui Philosophiae aliquid ex Theologia reuelata admiscet, is non orthodoxe philosophatur, sed intempestiue theologicatur. Sic quando ALBERTVS inter prandendum de rebus Theologicis disserit, aut Nicolaus Beckmannus cum recentibus suis combibonibus Monachis inter pocula de virtutibus Rosarii commentatur, non ideo aut ille orthodoxe prandere, aut hic heterodoxe potare dicetur.

§. VI. OPPOSVERAM porro ego: Statum integritatis inter duos homines ad breue tempus fuisse, nec in eius descriptione iuris naturalis mentionem fieri; eoque illum non posse normam esse tam variarum actionum, quae in genere humano multiplicato certum moderamen desiderant. Heic ne plane obmutescat Dn. ALBERTVS, sententiola adducitur: *Breuitatem perfectione compensari, & ad hanc, non illam in norma adspici.* Ast non ideo verum esse definit, quod de naturali iure in historia status integri nulla mentio fiat. Quin de actionibus Adami in Paradiso nihil memoratur, nisi quod animantibus vocabula imposuerit, Euam dilexerit, & nudus absque pudore incesserit: hinc statim de lapsu memoratur. Praeter haec, quantum ego recordor, in tota S. Scriptura de actionibus Adami Paradisiacis nihil recensetur; nec vllibi eaedem in imitationem, aut exemplum perfectae vitae caeteris hominibus proponuntur. Nam nouus ille homo, quem Paulus induere nos iubet, Adamus non est. Et si ALBERTO vtique placebat Theologiam moralem, cum naturali iure confundere, cur non potius in normam eius iuris placebant actiones saltem communes Saluatoris nostri Iesu Christi? Obiter quoque mirari lubet, quod, cum ALBERTVS vsum similitudinum mihi exprobrauerit, ipse exempla de acu magnetica, & horologio attulerit, quae ridiculae plane ad praesentem quaestionem adplicantur. Negat inde ALBERTVS (pag 16.) requiri, *vt in sacris literis totidem verbis extet. ius naturae esse inter reliquias imaginis diuinae.* Atqui ne res quidem ipsa, sensusque diuinis literis continetur, prout supra h. c §. 5. ostendimus. Opposueram quoque ego, principia etiam theoretica ab ALBERTO inter imaginis diuinae reliquias referri; nec ideo tamen Arithmeticis aut Geometris ad statum integritatis confugiendum. Aduersus quae iste excipit, vtraque quidem principia esse interna, id est, naturae humanae congenita; differre tamen in hoc, quod theoretica principia testimonio sensuum declarentur, practica non item. Quae exceptio inanis est. Nam & principia theoretica ratione, & practica, per sensus illustrari possunt. Sic si D ALBERTVS ope sensuum declarare velit principium illud iuris, neminem laedere, abeat modo, ac viro forti colaphum impingat, ac statim veritatem sibi eius principii circa aures

oberrare sentiet. Tandem (pag. 18.) D. Albertus *inferiorem certitudinis gradum non inuidet lumini rationis sibi relicto, superiorem vero eidem ad ductum luminis gratiae pollicetur.* Atqui summus, quem naturale lumen pollicetur, certitudinis gradus est demonstratio; qua obtenta nemo vlterius inquirere laborat. Lumen gratiae aliam certitudinem suppeditat non circa res demonstrationi Logicae subiectas, quae sciuntur, non creduntur, sed rationi humanae absconditas, & ad salutem animarum facientes; quae certitudo fide constat, veritati & promissis diuinis innixa. Igitur, si Diis placet, eadem fide, qua credimus Saluatorem nostrum pro peccatis mundi satisfecisse, deinceps credemus, pacta esse seruanda, gratum animum benefactoribus adprobandum.

§. VII. Mire dehinc se torquet D. Albertus (pag. 20.) vt Philosophiam nobis aliquam Christianam comminiscatur. Sed adhuc desideramus illas *Theses aut assertiones Spiritus Sancti quas Philosophus Christianus in foro humano conuertit in hypotheses certissimarum scientiarum.* Quaeso, ne inuideas orbi erudito istas theses reuelatas, scientiarum humanarum hypotheses. Nam de aquis supracoelestibus ipse vltro remittere videtur. Nec quid nouae scientiae humanae e *propositionibus personalibus* exsculpi queat, adparet. Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, *illas ideo inusitatas vocari, quia ratio humana capere non potest connexionem subiecti & praedicati* Id enim longe sublimius & diuinius erat dixisse: *non praedicantur nec in quid, nec in quale.* Assume tamen quaeso thesin illam Theologicam, & conuerte eam in hypothesin certissimae scientiae, ac gigne nobis noua theoremata Philosophica; ac deinceps nobis Magnus Albertus eris. Nam a Deo posse fieri, quae rationis humanae captum excedunt, etiam Philosophi non Christiani admittunt. Et *materiam Deo non esse coaeuam, nec mari meteoricam esse naturam,* etiam ex ratione ostendi potest.

§. VIII. Inde dum circa obiectiones meas dissoluendas satagit, primo iactat, quia ego *abstrahendi* vocabulo aliquoties vsus eram (p. 23.) idcirco sese meo exemplo idem vocabulum adhibuisse. Ast mihi nunquam *abstrahere* idem fuit, ac praesupponere; quae Alberti confusio est. Quanto satius igitur fuerat, agnoscere, per inaduertentiam istud excidisse, quam ita impudentem & friuolam excusationem comminisci. Praefracte dehinc contendit, Christiano ad hoc, vt philosophetur, intuendum esse statum integritatis (p. 24.) *Intueatur*, inquit, *homo corruptus hominem integrum, pie, iuste, tranquille peragentem omnia; nae ille statim videbit, quomodo se huic in actionibus suis conformare, eoque ipso praeceptis iuris naturalis satisfacere possit & debeat.* Atqui tam pauca de actionibus Adami traduntur, vt quomodo nostrae actiones ad illas formari queant, non adpareat. Sed nec si totos dies illum integrum hominem, quem Albertus in frontispicio Compendii sui aeri incisum exhibet, intueri velim, adparet, quid ad sapientiam aut probitatem inde proficere possim, nisi forte nudo saltare placeat. Addit, valde id quidem aniliter (pag. 25.) *Vtinam eodem modo puerperae & obstetrices, respicientes ad Euam in statu integritatis, dolores in pariendo minuere possent.* Quae talia fando Psyllomache,

Bau-

Baucisue, vxorque edentula Fauni Temperet a lachrymis! Sed parcite ocellos fletu corrumpere aniculae. Nam auspicatum secretis vestris nomen ALBERTVS, vti videtur, libellum de arte obstetricandi ad analogiam status integritatis commentabitur, pari felicitate, ac *bellum* nuper ad eandem analogiam dedit. Abs cuius ingenio etiam commentarium de officio carnificis ad analogiam status integri expectamus. Enimuero etsi *praecipuae Christianorum factiones* in eo consentiant, *hominem integrum fuisse virtutibus examussim imbutum;* cum tamen de hoc non nisi ex lumine reuelato constet, non ideo statim id pro hypothesi disciplinae ex naturali lumine profluentis habebitur. Sed nec ideo Philosophis Christianis sola obsequii gloria relicta est, quia ALBERTVS Logicam & Physicam tantopere ex Theologia locupletauit, &, quod mysterium hactenus omnes Philosophos latuit, ostendit, mare non esse meteorum, & materiam non esse aeternam. Cum porro iuri naturali domestica sint principia (p. 26.) quid opus est hypothesin *ex verbo reuelato* eidem substernere, quod fatente ALBERTO ei disciplinae *externum est principium.* Ne tamen plane obmutescat, fingit nobis *duplicem* scientiarum *subordinationem, secundum esse, & secundum bene esse.* Ast nobis sufficit obtinuisse, ius naturale quoad esse suum Theologiae non subordinari. Num autem ALBERTVS (pag 27.) tantum lumen isti disciplinae intulerit, vt ad bene esse eadem Theologiae vtique sit subordinanda, eruditus orbis iudicet. Qui sine dubio multum ingenio istius viri debere se agnoscet, quod repente Rempublicam literariam noua disciplina auctiorem dedit, dum iam etiam *Theologiam naturalem Christianam* eleganti contradictione enixus est Sicuti & gratulabitur sibi de isthoc theoremate Albertino: (p 28) *Philosophus Christianus imaginem Dei*, puto integram, *praesupponere potest ac debet tanquam normam certissimam, cui actiones nostrae secundum reliquias ipsius sint conformandae, adeo vt in hac consideratione Philosophica imago Dei se habeat idealiter, in Theologia actualiter.* Hoc quidem est sine mente sonum dare; nisi forte in euphonia vocabulorum (p 29) *idealiter, actualiter*, mysterii quid latitat. Post exhaustum distinctionibus pedanticis saccum, ne plane ad silentium redigatur, e calumniis Nicolai Beckmanni & Iosuae Schwarzii nonnihil mutuo sumit, velut istis sua elogia inuideret. Quin enim tantus distinguendi artifex discrimen a me ad nauseam vsque inculcatum inter socialitatem aduersus omnes homines exercendam, & inter peculiare commodum seu interesse societatis alicuius particularis etiam vitiosae, animo complecti potuerit, mihi persuadere non possum. Quod ergo tam graue ac certum periculum reipublicae imminet ex mea socialitate, nisi quod ab Asinio Tenebrione primo fictum, mox alii pari stupore an impudentia distulere? Id tamen constat, homines Reipublicae tractandae peritos, quos ipse inuidioso scilicet vocabulo Statistas vocat, ius sibi suum ex compendio Albertino non formaturos; sed facile passuros, vt in aula pedanteriae istud se iactet. Denique & illud (p. 30.) a Nicolao Beckmanno mutuo sumptum, quod perstricto Winstrupio *charitatem proximi & reuerentiam superiorum* a me violatam arguat. Ergo ius naturale Albertinum requirit, vt inepta carmina, & insipida scribendi stribligo diuinis elogiis onerentur; vtque atroces errores falso obiecti

 non

non arguantur, sed per silentium agnoscantur, ne alter calumniae conuincatur. De caetero Winstrupius ille nunquam eousque superior mihi fuit, quo minus iniuriam inferentem repellere potuerim. Quem omni officio colebam, quamdiu se, vti decebat, aduersus me gerebat. Cum furori Beckmanniano ducem se praeberet, repuli, sed longe breuiore brachio, quam merebatur; ac vindictam Deo commisi. Quanquam & reuera inter officia humanitatis sit, stultam alicui philautiam excutere. Sicuti, ni fallor; Philaemon iste, qui Dionysii carmina stultitiae plena adspernabatur, de hoc melius merebatur, quam adulatores, qui ista ad coelum efferendo aliorum ludibrio tyrannum exponebant. Sicuti & ego, si recte aestimare velis, de tuo Compendio orthodoxo melius mereor, quam amici tui, qui isti deosculando immoriuntur.

§. IX. In *capite secundo* alias quasdam assertiones suas vindicare nititur ALBERTVS. Ac primo quidem cum constet, quaedam praecepta iuris naturalis locum habere non nisi in statu corrupto posse, vt nihilo secius ex statu integro deriuentur, asserit: (p. 31.) *Ea praecepta habere statum corruptum pro obiecto, integrum pro principio.* Ego censebam haec obscuritatem habere apud iuuenes praesertim. Et quanquam cernerem, ista ALBERTO velut maxime perspicua iactari, tamen admiratione potius quam inuidia tantae perspicaciae perstrictus dixeram: *Siue illa axiomata homini in statu integro inhaesisse, siue demum post lapsum in animis hominum enasci coepisse statuantur, rem difficultate non carere.* Difficultatem illam latius deducere omiseram, quod crederem, non temere fore aliquem ita stupidum, cui illa non vltro in mentem veniat. Nam primo homini in statu felicissimo haec praecepta actu in animo haesisse; pauperibus eleemosyna est danda, pupilli non sunt defraudandi, defunctorum bona pro ratione graduum cognationis sunt diuidenda, & similia, vix ALBERTVS mihi persuaserit, praesertim cum tam breue tempus Adamo in Paradiso tribuatur, vt vix otium ipsi fuisse videatur, hypothesin mortis & corruptae naturae fingere, & ad isthanc leges naturales & conditionem generis humani speculari. Cum probabilius sit, ipsum praeter cultum Numinis rebus naturalibus contemplandis potissimum vacasse. Ni dicere velis, ista omnia etiam sub diuersis hypothesibus considerata vno intuitu eius intellectui sese obtulisse. Quod facilius dixeris, quam probatum dederis. Quod si autem ista principia in animis corruptorum hominum enata demum dicas; mirum videbitur, plus luminis congeniti actu exsistere in homine corrupto, quam integro. Ast ALBERTO omnia heic plana; omnia expedita. Vnde citra scrupulum pronunciat: *Ista partim homini in statu integro actu inhaesisse, & in nos propagata esse, vt superiori est parendum, Deo aut magistratui iusto: partim apud Christianos e cognitione status integri purissime resultare.* Enimuero vti facile concedo, Adamo vel primo loco hoc praeceptum, Deo est parendum, animo haesisse: ita an etiam actu de hoc in mentem venerit, magistratui iusto est parendum, non immerito dubites. Sane enim in Adamum huius praecepti exercitium nunquam cadere poterat, quem ego filiorum imperio nunquam subiiciendum haut crediderim: nisi & hoc velis esse ex decoro status integri, vt pater cum filiis fasces alternis gerat. Deinde de magistratu

ſtatu paradiſiaco res nondum ad liquidum perducta eſt. Et ſi quid ingenio polles, nec cenſorem metuis, quaeſo deforma nobis Ciuitatem Paradiſiacam, & diſtincte exprime, quae ratio ad eam inſtituendam homines mouerit, & cur non imperio paterno, inde auctoritate contenti, libertatem naturalem, qua nulla tunc mala libidine, ſecure gaudere poterant, retinuerint: quae vis tunc imperii, quae poteſtas magiſtratus, quae indoles legum ciuilium, quae ſanctio: an maiore ſtudio homines recta ſectaturi fuerint ob iuſſum magiſtratus. Tum quae forma ciuitatum; quis imperium habendi modus; num magiſtratus tunc a ſacerdotio diſtinctus: num iſtius magiſtratus poteſtas amplior, quam paterna fuerit; & eius generis plura. Quae tu ſi ita explicaueris, vt cordati riſum aut lachrymas continere queant, non triobolaris Statiſta habeberis. Sed circa alteram praeceptorum claſſem, quam Chriſtianos ex conſideratione ſtatus integri hauſiſſe dicis, vereor ne petas id, quod eſt in principio, & iubeas nos de natura habitus iudicare ex priuatione, de natura lucis ex tenebris. Sane de beneficentia hactenus tum ex lumine rationis, tum eximie ex libris Noui Foederis Chriſtiani cognouimus. Et nullibi tamen ſacrae literae, quibus haec doctrina maxime cordi eſt, iubent nos heic ad ſtatum integritatis reſpicere. Nec vlli puto mortalium ante Te in mentem venit beneficentiam erga pauperes deductum aut illuſtratum ire ex ſtatu Integritatis; id eſt, illam actionem, quae vnius hominis abundantiam, alterius miſeriam & egeſtatem praeſupponit, ex eo ſtatu, vbi quae homini alendo requirebantur, natura vltro ſuggerebat, vbi nulla opum exundantium cura, nulla eas cumulandi cauſa & ratio, nulla indigentia, nulla debilitas. In quo ſtatu etiam *communicationem* fuiſſe *benigniſſimam*, ego quidem capere nondum poſſum. Aut tu me doce, quaenam demum illae res fuerint, quae ita liberaliter communicauerint homines, inter quos nullum augendi res ſtudium, nulla egeſtas; & quibus pleraeque res ignotae, aut nulli vſui, circa quae iam vita noſtra maximam partem occupatur. Idem cenſendum (p 33.) de his quae ſequuntur: *Haereditates, actiones tutorum, ſententias iudicum, poenas, bella, foedera, innumera alia recte ſe habere intelligimus, quando audimus, ea, quae ſtatui corrupto propria ſunt, hodie ad analogiam ſtatus integri fieri non poſſe, niſi in ius naturae impingere velis.* Atqui de his omnibus recte hactenus & perfecte a ICtis & Politicis traditum fuit; quibus de ALBERTI hypotheſi nunquam cogitatum. Nec video, quid ex iſthac rectius aut accuratius circa talia, quam ex horum principiis tradi queat. Denique in quamcunque ſe formam vertat ALBERTVS, inepta eſt illa & abſurda, quam comminiſcitur analogia. Cum enim analogia in ſimilitudine, proportione, & paritate rationum conſiſtat, ſenſus communis vtique dictitat, affectionem illam analogicam in illo, ad quod alterum analogiam habere dicitur, in excellentiore gradu ineſſe, quam in eo, quod ad iſtud analogiam habet. Quo poſito neceſſum fuerit, hereditates, actiones tutorum, ſententias iudicum, poenas, bella, foedera, in ſtatu integro longe ſubliniori gradu extitiſſe, quam nunc in corrupto. Dicere autem, quod non exſiſtit, cum eo quod exſiſtit analogiam habere, aut illud huius normam eſſe, extremum in ſtultitia eſt. Et ſi deliciis dictionum ſuarum vti me patitur AL-

BERTVS, potius dixerim; non nisi ea normaliter ad statum corruptum referri posse, quae statui integro insunt formaliter. Sanctitas & innocentia status integri nobis in statu corrupto norma esse possunt; non ea, quae ab isto statu plane abhorreat. Vnde quanquam etiam ALBERTO non monenti discrimen inter medicinam & ius naturale notum sit, verum tamen adhuc perstat; non magis de legibus peccatum & mortem praesupponentibus, quam de natura & cura morborum; ex statu integro cognosci posse.

§. X. REPETIT dehinc obsoletam querelam ALBERTVS, quod ius naturale maximam partem ad vsum fori humani retulerim. Cuius instituti me nondum poenitet. Quod tamen *forum internum quam maxime rectitudinem motuum internorum requirat*, ego dudum docui L. I. c. 8. §. 2. de Iure Naturae & Gentium. Vt mirum videatur, ALBERTVM dicere, me haec *neglexisse, aut spernere*. Sed quia etiam ex lumine rationis intelligo, me peccatorem esse, non autem, qua ratione Numen peccatis offensum placandum sit, quod sola Theologia reuelata docet: igitur ius naturale ex solo rationis lumine traditum frustra ad forum internum, saltem primario, refertur, vbi solo hoc iure instructus damnari possum, absolui non possum, & vbi morsus conscientiae sentiuntur, medicina non inuenitur. Vnde, quae ad forum internum spectant, ad Theologiam remittere placuit, quae praeter cognitionem peccati etiam expiationem docet. Id porro facile concesserim: ALBERTVM de libero hominis integri arbitrio recte sentire, (p. 37.) quippe cui imago Dei *vtrosque oculos* implet: (credent homines ALBERTO duo paria oculorum esse,) sed tamen reuera vocabulum *perinde* cum magno grano salis capiendum est, quod neque in dictis ex Augustino citatis occurrere deprehendo. Quae dein ego de praeceptis negatiuis in statu integritatis *praefatione libelli de Officio hominis & ciuis* meditatus sum, ALBERTO improbari video rationes sententiae meae, destructas non video. Nec valde me mouet augustum & terribile nomen DOMINICI A SOTO, qui adducto loco in principia Theologiae impingit, quod de statu integritatis loquens peccati *mortalis* mentionem faciat, cum ea distinctio peccati mortalis & venialis in statu tantum regenerationis locum habeat. Vbi enim omnia peccata quoad effectum paria sunt, tautologum est terminum *mortalis* adhibere. Deinde, etsi nemo negauerit, si Adamus in statu innocentiae aliud quoddam peccatum admisisset, non impune fuisse laturum: tamen quia in solam comestionem de arbore vetita atrocissima illa sanctio mortis expresse statuta legitur; quid obstat, quo minus dicamus, modo isto peccato abstinuisset homo, nullum aliud peccatum fuisse patraturum. Certe quomodo hanc sententiam ex sacris literis refutare possis, non video. Et si solis auctoritatibus res agatur, cur non potius mihi, quam Dominico a Soto credere malis? Praesertim cum illecebra arboris vetitae in S. Scriptura exprimatur, Deo similem fieri; aliorum peccatorum illecebras in eo statu, vbi vitiosi cupidines non sunt, percipere non possim. Et rationes quae exaggerando illo peccato adferuntur, in alia peccata non quadrant.

§. XI. CIR-

§. XI. Circa prohibitionem matrimonii inter fratres & sorores, (p. 39.) quam etiam in statu integro maioris honestatis causa faciendam Albertvs absque idonea ratione tradit, nihil habet quod adferat, praeter par distinctionum; *inter legis sanctionem & repetitionem, & inter ius naturae primaeuum & secundarium*. Atqui non sufficit distinctiones adferre, sed oportebat etiam eas ad praesentem quaestionem adplicare. Nam si vel maxime concedam, legem de vetitis inter fratres & sorores connubiis, Leuit. XVIII non primum esse latam, sed tantum repetitam: ostendendum tamen erat, quando illa vtique lata foret. Nescio quoque, an qui tot per annos Logicam publice docuit, capere possit, nullam esse hanc consecutionem: Leu. XVIII, 9. lex de vetitis inter fratres & sorores connubiis non primum lata est; igitur illa in statu integritatis post multiplicatos homines maioris honestatis causa ferenda fuerat. Vt autem inanem illam distinctionem inter ius naturae primaeuum & secundarium admittamus, maiore auctoritate opus est. Quid tamen reuera super hac quaestione definiendum sit, ego hautquidquam me torserim. Id tantum monuerim, solam communionem sanguinis in statu integro sufficientem rationem non esse prohibendi connubii, inde videri constare, quod primi hominis vxor ex viri costa formata sit, caro de carne ipsius; quo nulla maior communio sanguinis exsistere potest. Igitur ni inutili quaestione abstinere malit D. Albertvs, aliae ipsi rationes fuerint inuestigandae.

§. XII. Ad extremum regularum suarum auctoritatem adstruit Albertvs (p. 40.) quas *sponte sibi venisse* asserit, sicut zizania solent, quorum etiam proprium est, facile se multiplicare. Num autem nos infelices, quibus reuelatio regularum Albertinarum facta non est, *confusam forte* duntaxat iuris naturalis notitiam obtineamus (p. 41.) *quae ex genuino istarum regularum vsu obtinetur certissima*, tunc demum liquido adparebit, quanto earum regularum adminiculo huic disciplinae fastigium impositum fuerit. Interim non possum non miserari puerilem plane D. Alberti iactantiam, qua regulis suis triumphum acclamat, velut a me vltro campus esset desertus: cum mihi suffecerit fundamenta subruisse; quibus sublatis debilis compages vltro corruit. Vnde verendum est, ne intempestiuo triumphatori occinatur: *O Corydon, Corydon, quae te dementia cepit!*

§. XIII. Tertivm caput D. Albertvs miscet ex illis, quae ipsi per iniuriam scilicet a *Censore* imputata sunt. Negat igitur primo, mihi abs ipso imputatum, quasi ego statuerim, hominem *casu* in hunc mundum proiectum. Ibi enim Epicuraeos sibi ob oculos fuisse. Sed *lupum ante clamorem festinasse*, qua humanitatis plenissima phrasi vtitur latrator Albertvs. Ast profecto tantam calumniarum colluuiem expresso aut suppresso nomine in me effusam hisce annis comperi, vt vitio mihi vertendum non sit, si cuipiam plus iusto suspicax videar. Et nihilominus dum vnam a me auertit calumniam, parem mihi impingit, (p. 42.) iubens me *audire sententiam Lactantii aduersus eos, quibuscum loquor. mutata saltem voce* casu, *in agnatas particulas* vtcunque *vel* vndecunque. Sane quid Lactantius contra Epicuraeos disputet, non demum

ex

ex ALBERTO discere debebam. Quid ergo opus erat, ista verba mihi occinere, ni forte arbitratur, de veris humani generis originibus non aeque mihi atque ipsi constare. Quam porro immanem calumniandi rabiem hoc arguit, quod vocabulum *casus & vndecunque* agnatas particulas vocet, velut & ego non multo melius, quam Epicuraei hominem in mundum proiectum statuam. Cum ego isto vocabulo innuam, me dicto loco, origines hominis in medio relinquere; non quod illas ignorem, aut de iisdem dubitem; sed quia thesi, quam ibi probandam suscepi, veritas constare potest, quamcunque de illis originibus sententiam supponas. Quod si autem neget, calumniandi causa ista ab se scripta, arguendus erit stupor tam aperta perspexisse non valentis. In secundo loco, (p. 43.) dum vna via a contradictione extricare sese nititur, alia in eandem prolabi videtur, dum meis verbis hanc de suo parenthesin infercit; *axiomata (iuris Naturalis quae statui corrupto propria sunt:)* Si enim nobis post lapsum connascuntur quae statui corrupto propria sunt, quomodo eadem apud Christianos ex cognitione status integri resultare dici potest? Cum illa, quae ex cognitione Christianis propria resultant, non connascantur; quae autem connoscuntur, etiam in non Christianos cadunt. Circa vocabula *oblique* ac *perinde* importunam pertinaciam ostendit, (p. 44.) dum ne incommodius quidem verbum sibi excidisse agnoscere detrectat, velut ipse mera oracula funderet. Nec eo secius mihi fas erit circa vires liberi arbitrii in homine integro vocula *perinde* abstinere. Par pertinacia est (p. 45.) circa phrasin *a peccato retrahere*, quam peccatum iam praesupponere sensus communis dictat: eoque absurde adhiberi censebitur, vbi de Legislatore sermo est, legem positiuam primum condente. Illa vero (p. 46.) non est eximia humanitas se a foedissima & malitiosissima calumnia abstinuisse, quasi quidquam erroneum illa dictione contineatur: *Deum condito praecepto positiuo effecisse, vt actus, qui lege naturali peccatum non erat, peccatum fieret*. Credo apud Asinium ista calumnia etiam citra hederam venditari poterat. Sed nimirum nemo adhuc repertus est tam impudens, vt aequipollens GROTII dictum L. I. c. 1. §. 10. (p. 46.) cauillari auderet: *Deus positiua vetando illicita facit.* Gloriatur inde, se humanitatis, vt nempe in meliorem potius, quam deteriorem partem incautius dicta interpretetur, in Compendio suo aliquoties specimina edidisse, *non applaudentibus omnibus*. Atqui non aliud abs isto heic praestitum, nisi quod naturali lege praecipitur, & bonis omnibus in vsu est. Quod si tamen iactura istius adplausus Te torquet, mi D. ALBERTE, age, retracta tuam humanitatem, & impudenter calumniare. Quo facto statim quatuor viri calumniarum, Schwarzius, Nicolaus Beckmannus, Fridericus Gesenius & Valentinus Velthemius in maximos plausus erumpent, teque lubenter fraternitati suae adscribent. Sed & circa *sextum* operam ludit Albertus. Licet enim vel maxime *honestum* etiam *vtili* opponam, ac dicam, in statu integro matrimonia inter fratres & sorores non ob vtilitatem fuisse prohibita, sed ob *honestatem*: non minus tamen haec dictio praesupponit, id quod ante istud interdictum in vsu fuit, minus honestum fuisse. Quid denique (pag. 47.) solidi subsit commentitiae distinctioni *inter assertiones de re practica, & praecepta* de eadem iam alibi excussum. Non puto

puto habet ALBERTVS, quod iactet, per Vindicias suas *plenissime* mihi *satisfactum*.

§. XIV. CAETERVM ne Dn. ALBERTVS gratis mihi titulum Censoris impegerit, pauca quaedam circa *Compendium* ipsius *Orthodoxum* monere lubet. De cuius scopo haud obscure videtur colligi ex palmario isto axiomate: *Quidquid ex hypothesi status corrupti necessario nobis faciendum est, id ad analogiam status integri orthodoxe exposito facere nos iubet ius naturae.* Sane analogiam istam S. Scriptura nullibi deducit, nec de illa cuipiam mortalium ante istum puto in mentem venit. Et pauci videntur eo delirii prolapsuri, vt bellum, & quicquid actum in genere humano ex peccato & subsecuta inde miseria redundauit, ad chymaericam analogiam status integri concipere possint aut velint. Restat igitur, vt deinceps Ius Naturale ALBERTI dictatis sit metiendum, & qui cum eo senserit orthodoxi vocabulo superbus incedat; caeteri, ad quorum palatum ista non sunt, haereticorum nomine traducantur. In *Praefatione ad Lectorem* video Albertum pari solicitudine circa Decalogum agitari, cum Indicis Nouitatum auctoribus; quae vnde originem duxerit, mihi persuadere non possum. Sane perstat Decalogo auctoritas & sanctimonia sua, etsi disciplina iuris naturalis ad ordinem decem praeceptorum non digeratur. Quin ipse ALBERTVS in Compendio suo non Decalogum, sed fictitiam analogiam & regulas passim inculcat. Dein scire velim, ex qua visione ALBERTO constet, quod *diabolus toruo vultu Decalogum adspiciat*. Cum, siquidem exitio hominum iste laetatur, gaudio potius perfundi eundem credibile sit conspecto Decalogo, quo maledictio & damnatio aduersus peccatores promulgatur. Sed & nescio, quid purulenti habet adiecta similitudo. Sane infecit genus humanum peccato diabolus: idem, dum Decalogum quoque corrumpere satagit, num *peccati medicinam* corrumpit? Mallem quoque claro latratu, quam obscura mussitatione expressum fuisse, (p. 2.) quinam forent illi non pauci, qui *rationi magis, quam reuelationi faueant, & quibus Decalogus nauseam magis quam animum moueat.* Fortasse enim fustis non defuisset. Gratis quoque dicitur: (p. 3.) *qui olim ac hodie in incunabula iuris naturalis inquisiuerunt, vtroque oculo ad antiquissima tempora respexisse, & quomodo primi homines vixerint, fundamenti loco posuisse.* Id enim factum est, & fieri conuenit ab illis, qui de origine culturae humanae, aut ciuitatum anquirunt. Circa originem iuris naturalis id neque factum ab omnibus, aut plerisque, neque fieri necessum est. Sane Grotius primaeuum hominum statum fundamenti loco non supponit, sed obiter de eo mentionem iniicit, vbi origines dominii indagat. Sed nec in nostra hypothesi necessarium est super primaeua hominum conditione inquirere, cum etiam hodie vita humana citra socialitatem sit miserrima. Et qualem vitam primi homines egerint, quaestio facti (p. 5.) est, quae nisi ex S. Scripturis cognosci potest. Sed & nullum est illud ALBERTI ratiocinium: ius naturae perfectum est, igitur illud ex perfectissimo statu deriuandum. Per imperfectum enim statum perfectioni legis Naturalis nihil decedit, sed cognitio tantum eius redditur difficilior, & obsequium ei debitum imminuitur. Quod porro ALBERTVS in Theologiam reuelatam exspatiatus quaesiuit & inuenit, id

ex primo illo & perfecto homine non eruit, ſed ex cerebro ſuo in futiles regulas foecundo per vanitatem venditauit, velut ſummam perfectionem legi naturali dare idoneum. Quin inter ſpatiandum in ecſtaſin incidiſſe videtur, ita multae phantaſiae homini occurrerunt, quas nunc exagitare non vacat. Ex dicto Rom. I. 25. (p. 7.) nihil minus, quam id colligi poteſt, hominibus in ſtatu defectionis citra reuelationem liquido de iure naturae conſtare non poſſe, niſi in ſubſidium adſciſcant doctrinam Chriſtianam orthodoxam de ſtatu integro. Et quid fiet de dicto Rom. II. 25. cuius heic data opera obliuiſcitur? Debuiſſet & nobis nominare *Monarchomachos illos*, qui citra paralogiſmos & ἀσυλλογιστῶν *ſocialitatis via incedentes in id praecipitium inciderunt, licitum ob ſocialitatem eſſe regem, ſi Rempublicam e peccet, medio tollere*. Abſurde quoque pro ſe adducit ALBERTVS (p. 14.) illa Grotii verba: ius naturae per ſe *hominibus non corruptis* patet. Per tales non intelliguntur, qui in ſtatu integritatis viuunt, ſed quorum iudicium per prauam educationem & conſuetudinem non eſt detortum. Et alias non ignotum, quid Grotius de perfectione primi hominis ſenſerit. Neque ob dictum Iac. III. 9. ad intelligendum ius naturae cognitio de homine integro eſt excutienda. Sane & qui hodie *exaggerare* velit peccatum iniuſti bellatoris, eodem modo dicere poſſet; eum morti obiicere homines, pro quibus Saluator noſter ſanguinem ſuum effuderit. Num vero inde colligere licet: fontem e quo a Chriſtianis pura iuris Naturalis notitia hauriri debeat, eſſe orthodoxam doctrinam de paſſione Saluatoris? Denique & teſtimonium MELANCHTHONIS hoc, quo ALBERTVS vult, ſenſu prolatum non fuit. Qui ſane *in argumento ad Officia Ciceronis* (*membro I.*) quod ad hanc diſciplinam attinet, expreſſis verbis a Scriptura abſtrahi iubet. *Neque ego*, inquit, *de religione dico, quae ex ſacris libris petenda eſt. Ciuilis vitae conſuetudo a Cicerone deſcribitur, cum qua religio nihil pugnat. Scripſit de Officiis etiam* D. AMBROSIVS, *credo vt pueris inculcaret religionem, de qua videbat in Ciceronianis nihil praecipi. Verum ego religionem ex diuinis literis cenſeo hauriendam eſſe, de ciuilibus malim audire Ciceronem*. Obiter quoque ſcire velim, num qui ex cordatis Theologis *fidei orthodoxae cenſores* ſe vocari velint. Sane vitioſa, aut quae vitii ſuſpecta ſunt, cenſurae obnoxia habentur. In fidem autem orthodoxam, qui cenſorem feret? cuius tituli ſtoliditatem & inſolentiam ipſe credo Romanus Pontifex adſpernabitur.

§. XV. QVANQVAM autem in ipſo D. ALBERTI Compendio paſſim occurrant, quae caſtigationem merentur, tamen cum tam ignobili labore tempus impendere improbum ſit, paucis tantum notabuntur ea, quibus noſtra tradita cauillatur, & vellicat. Inter quae vel praecipuum eſt, quod dicit (p. 39.) *me hominem in hunc mundum proiectum ſine artibus & extra ſocietatem miſere viuentem poſuiſſe loco hypotheſeos meae*, quantumuis *ficta* illa ſit. Sed non magis calumniam certorum hominum, quam ſtuporem circa iſtum locum diſcuſſiſſe moleſtum eſt. Theſis mea ſeria & vera eſt: hominem, prout nunc ſe habet, in ſolitudine deſtitutum citra vllam opem humanam, aut peculiare Dei auxilium vitam miſerrimam agere. Alias enim neque in deportatione poena erit, ne-

que

que in expoſitione infantum ſcelus. Ad illuſtrandam hanc theſin, quam nemo ſanus abnuet, dico; ei veritatem conſtare, ſi ſequeſtrata notitia, quae ſuper veris humani generis originibus ex S. Scriptura hauritur, quamcunque velis hypotheſin de origine generis humani fingas. Num eiusmodi fictio veritati quid praeiudicat? Sic ſi dicam, Nicolaus Beckmannus, ſi vel maxime Spartaci familia ortus, aut e nubibus ad ranae inſtar depluiſſe fingatur, obſcoeniſſimus morio eſt. Vnde ideo veritati natalium eius quidquam detrahitur? Vnde inſipida valde eſt grauitas, per quam ALBERTVS crepat: (p.40.) *Nos Lutherani adſueti ſumus ad fingendum nihil (ne in Philoſophia quidem, quia Chriſtiana eſſe debet,) cuius contrarium a Deo ipſo reuelatum eſt.* Quaſi ad Lutheranam fidem quid faciat, docendi gratia falſi quid tantiſper vt fictum, non vt verum ſupponere. Aut quaſi ZENTGRAVIVS minus bonus Lutheranus cenſeretur, licet aduerſus me ex abſurda hypotheſi, ſi Deus non datur, diſputet. Calumnia quoque eſt, quod quiſpiam *veriſſimam Chriſtianorum notitiam de actuali hominum ſtatu, eoque feliciſſimo in gratiam Gentilium diſſimulet, aut in fictionem de ſtatu miſerrimo transmutet.* Sane ſi quis Euangelium Gentilibus annunciaturus eſſet, is male faceret, ſi in ipſorum gratiam de ſtatu integritatis diſſimularet. Sed diſciplinam iuris naturalis, abſtrahendo a peculiari religione vniuerſaliter traditurus, non magis de ſtatu integritatis mentionem facere neceſſum habet, quam qui Medicinam docet, quod vero, *ſi ſtatus integritatis habeatur pro hypotheſi, ius naturae longe certius & clarius, quam vllo alio modo ſine omni errandi periculo deduci poſſit;* id quidem ex ALBERTI Compendio nondum adparet, ex quo generis humani oculi nondum eximia quadam luce perfuſi cernuntur. Et vellem ſcire aliquid ad diſciplinam iuris vniuerſalis pertinens, quod ex noſtra methodo *confuſe* tantum, ex Albertino Compendio *diſtinctiſſime* percipiatur. Porro qui leges naturales ad caput de ſocialitate (p.42.) refert, non ideo negat, actionum humanarum finem eſſe *debere gloriam Dei*. Num autem ſolus integritatis ſtatus *naturalis* vocabulo inſigniri debeat. Specim. Controu. c.3 §.3. (p.44.) ſatis expoſitum. Ea quoque foeda eſt calumnit, quod §.33. theſin meam; in diſciplina iuris naturalis hominem eſſe conſiderandum, prout ipſius natura eſt corrupta, hoc additamento interpoletur: *Recte, modo 1. non excluderetur ſtatus integer tanquam principium.* Aſt ego non excludo ſtatum integritatis, ſed ab eo praeſcindo, tanquam qui ad Theologiam reuelatam pertineat. Quem quare non praeſuppoſuerim, tanquam principium huic diſciplinae, ſatis oſtendi. Inepta quoque eſt ſecunda nota: *Modo ſtatus corruptus habeatur pro obiecto.* Vbi quaeſo diuerſum a me traditur? Sane ego prauas inclinationes hominis conſidero non tanquam regulam agendorum, ſed tanquam morbum, cuius praui affectus per legem naturalem ſunt ſiſtendi. Quod carpit, a me tradi, (p.47.) Ius Naturale maximam partem circa externa occupari, praeter alibi dicta repono illud PHILIPPI MELANCHTHONIS Epit. Philoſ. moral. p.3. *Philoſophia moralis eſt explicatio legis naturae, demonſtrationes ordine in artibus vſitato colligens, quantum ratio iudicare poteſt, quarum concluſiones ſunt definitiones virtutum, ſiue praecepta de regenda diſciplina in omnibus hominibus, congruentia cum Decalogo, quatenus de EXTERNA diſciplina concionatur.*

Pp 2 §. XVI.

§. XVI. De illa quoque quaestione, (p. 49.) an congruum fuerit in statu integritatis praecepta legis naturalis positiuis potius quam negatiuis vocabulis exprimi, alibi a nobis dictum. Frustra Albertvs obiicit: *Exemplo legis diuinae positiuae cognoscimus, ad ea expresse inculcanda, ad quae nulla inclinatio est, libertatem contrarietatis sufficere.* Nam ad fructum illius arboris vtique congenitus homini adpetitus erat, innoxius, ni diuinum interdictum accessisset. Ast, verbi gratia, ad homicidium, adulterium, furtum, nulla congenita erat inclinatio. Et mirum est, Albertvm vsque adeo sensui communi ex sola contradicendi libidine reniti; cum meae sententiae, quoties placuerit, capere queat experimenta. Sane si etiam infimae conditionis ciui Magistratus pupillae cuiuspiam tuelam deferat, ac ipsi inculcet, vt pupillae bona diligenter administret, eiusque pudicitiam custodiat; ea monita aequo is animo admittet. Ast si id solicite ingeratur, ne dissipet aut furto subducat rem pupillae, ne ipse eandem constupret, aut aliis prostituat, ne venenum eidem propinet, cum indignatione ista audiet, velut contumelia sibi allata. Reliqua alibi discussa sunt; aut talia, vt non sit operae pretium, istis consectandis tempus impendere. Non possum tamen, quin impudentiam viri notem, qui, vt sese Strimesio, velut nimium me laudasset, purget, dicit: *Comparatiue, & si cum* Hobbesio *comparer, me laudasse*; & vti pullus ipsius, cui adhuc rostrum flauet, pipit, non tali comparatione, qua virtus cum vitio, sed qua minus vitium cum maiore vitio comparatur. Ast ego te cum comparatiua tua laude in malam rem abire iubeo, & te vicissim quoque comparatiue ad Fridericum Gesenium, & Valentinum Velthemium, aut si haec non sufficiunt, ad Iosuam Schwartzium & Nicolaum Beckmannum laudo. Equidem gratia Te mea opus non habere lubens agnosco. Et ita morosus ego sum, vt si vel in coelum me laudibus extollas, Compendium tamen tuum exosculaturus non sim. Vehementer tamen suaserim, vt cauillandi & calumniandi finem facias, & si vtique litibus delectaris, alium tibi deligas aduersarium, magis otio abundantem, quicum vitilitigationis serram reciproces. Est enim, cuius prurientes in satyram manus vix contineo, abs quo erudito orbi ludibrio expositus, sero ingemisces, ni quietem tibi mature imperare queas.

CAPVT

* *

CAPVT III.

QVO OBIECTIONIBVS, DN. SAMVELIS STRIMESII RESPONDETVR.

§. I.

Accedendvm tandem est ad Dn. Samvelem Strimesivm, Professorem Francofurtanum, quem adparet ingressu noui muneris me potissimum oppugnato inclarescere voluisse. Cui & ipsi quantopere extra oleas vagetur, paucis ostendendum est, postquam iam plane istis litibus defungi placet. Ac in *Praxiologia* quidem *Apodictica* p. 43. cum Hobbesii statum naturalem atrocibus verbis damnasset, addit: *Ob eandem causam me non vllam mereri excusationem, quod statum tantum corruptum, & ab omni integritate alienum tanquam hypothesin non quidem veram, sed fictam propterea praestruo, vt disciplinam ita generaliter traderem, vt & eadem ad captum Ethnicorum foret, quos statum integritatis, vel rectius Creationis, ignorare facio ex solis diuinis Scripturis addiscendum.* Circa istam accusationem obseruandum, primo Strimesivm mihi de suo affingere, quod supponam statum *tantum* corruptum, *& ab omni integritate alienum.* Contrarium enim huius a me docetur L. II. c. 1. §. 5. & L. II. c. 2. §. 9. Deinde naturam hominis nunc corruptam ego non suppono tanquam *hypothesin fictam*, sed tanquam thesin nimis quam veram. Nisi forte Francofurti homines absque labe originali nascuntur. Sed longe diuersa sunt, quae a me velut ficta tantisper supponuntur; quae accuratius expendisse decebat Strimesivm, antequam viuum & respondere paratum lacesseret. Denique num rectius dicatur *status creationis*, quam integritatis alii litigent. Id saltem constat, illam integritatem & sanctimoniam, quae lapsu primi hominis amissa fuit, Ethnicis ignoratam, ex sola sacra Scriptura addisci. Cuius contrarium non euincunt dicta quorundam Philosophorum Philippo Mornaeo & aliis adducta, quae nullam aliam corruptelam hominum, quam ex praua adsuetudine & velut contagio praesupponunt. Vnde & nimis pro imperio pronunciat Strimesivs: *Non esse necessarium, vt in disciplina Iuris N. homo nunc consideretur, prout ipsius natura est corrupta, & prout est animal multis prauis cupiditatibus scatens.* Atqui citra istam considerationem aeque perfectum habebimus Iuris N. systema, ac si Theologi sua disciplina peccatum & corruptionem hominis excludere vellent. Quod tamen hi altius ad primaeuam integritatem ascendant, ratio est, quae in disciplinam Iuris N. non cadit. Et ipse Strimesivs p. 85. tam de statu *institutionis*, quam *perfectionis* post hanc vitam pronunciat: *Neuter status heic attendi meretur, alibi nempe in Theologia iterum atque iterum inculcandus.*

§. II. Havd saniora sunt, quae p. 89. seqq. circa statum naturalem a me traditum cauillatur. Vbi primo per summam iniuriam *idem cum Hobbesio inculcae* me arguit, quem prius horridorum errorum reum peregerat. Ast ego efficiam, vt omnes cordati intelligant, illum quid carperet, non intellexisse; quod quale sit nemini ignotum est. Quam friuolum enim est, quod p. 90. ait: *Statum naturalem, qui per fictionem talis est, nulli omnino vsui inseruire, nisi vt subministret, vel quo modo genus humanum calumniis proscindi, vel quo pacto origo rerum Creatori erepta cum Epicuro atomis, aut alii ineptiori causae tribui.* Iurares, istum Friderici Gesenii fraternitatem ambire. Talia refutationem non merentur, quae scriptorem quid scriberet nesciuisse arguunt. Circa statum naturalem qui reuera exsistit, monet: *Male ei opponi aduentitum, qui statum etiam inter patrem & filium complectitur quam maxime naturalem.* Nimirum incognita est ambiguitas vocabuli naturalis, quod pro diuersa oppositione diuersas sortitur notiones. 2. *Contradictorie dici: Statum hunc id habere, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur, & tamen hominem nemini praeterquam Deo in eo subiectum esse, omnibus vero hominibus aequalem.* Male sit illi, qui Strimesio librum meum legenti perspicillum subduxerat. Sane neque citato loco, neque alibi extat; in eo statu hominem soli Deo subiectum *omnibus hominibus aequalem* esse; sed ista verba ibi extant: *Quiuis cuiuis alteri, cui neque ipse subiectus est, neque eundem sibi subiectum habet, aequalis censetur.* Vnde magni stuporis est argumentum, quod ostendi sibi a me petit *societatem, in qua omnes aequales sunt, nec alter alteri subiectus.* Magnus profecto pudor est, quod Professori Moralium a me demum inculcandum sit, quod coniuges & parentes cum liberis inuicem non viuant in statu naturali. Quod de caetero ab inaequalitate virium ad inaequalitatem iurium non liceat argumentari, discere poterat ex L. III. c. 2. §. 2. de Iuris Naturae & G. Aeque stupida est quaestio p. 91. *Vbi locorum reperiatur hominum societas, in qua omnes tum ex proprio iudicio agunt, ex proprio itidem iudicio de mediis ad sui conseruationem facientibus definiunt, tum singuli agunt, quae rectae rationi consona sunt.* Ego trado de Iuribus eorum, qui in libertate naturali viuunt. Strimesivs quaerit, vbi locorum sit societas, in qua omnes utantur iuribus libertatis seu status naturalis, id est, quae non sit societas. Est magnae patientiae argumentum, etiam a puero talem quaestionem aequo animo audire. Denique conseruationem sui a me conseruationi vniuersi non opponi, satis adparet ex iis, quae a me traduntur L. II. c. 3. §. 16. Et sui ipsius conseruationi quam maxime studet, qui credit, se non sibi, sed toti mundo genitum. Quia porro Strimesivs p. 220. quam Fridericus Gesenius in me calumniam euomuerat, regustat, etiam illa, quae huic dudum a me responsa sunt, sibi dicta putet. Ad illam quoque calumniam, quae p. 221. ponitur, alibi abunde responsum. Vanum quoque est, quod contendit, non nisi quatuor hominum status dari posse, eoque naturalem statum non dari: cum quadripartita illa diuisio ad Theologiam spectet; qua non obstante in alia disciplina alia humani status potest esse consideratio.

§. III.

§. III. Sed & circa illam quaestionem, num quid malum sit ante omnem legem diuinam & humanam, aliquot sophisticationes promulgat Strimesivs p.232. *Si nulla*, inquit, *actio ante interdictum vel diuinum vel humanum mala est, tum nec Deus nec homo vnquam malum prohibuerunt. Ratio consequentiae est, quia iuxta hanc hypothesin prohibitio semper prior est malo, quod per & propter illam demum naturam suam nanciscitur. Sed illud absurdum foret dicere: Deum nihil vnquam prohibuisse, nisi quod sua natura vel bonum vel indifferens fuit. Ergo: nec illud sibi constat, nullum sua natura bonum vel indifferens esse.* Enimuero si sophismate hoc nostram sententiam petit Strimesivs, longe ipsum ratio fugit. Nos quippe illam actionem necessario bonam dicimus, quae cum conditione humanae naturae a Deo conditae ita congruit, vt haec sine illius obseruantia subsistere nequeat: malam contra, quae ita repugnat naturae a Deo conditae, vt eandem destruat. Vnde absurde concipitur actio bona aut mala, antequam concipiatur subiectum, a quo actio illa exercenda sit, ni effectum prius, quam causam concipere velimus. Non autem credo aliquem eo absurditatis prolapsum, vt diceret, malum actu extitisse ante legem, quae humano generi coaeua, id est, adiunctum ante subiectum. Id autem ego nuspiam tradidi, quoduis malum per & propter solam prohibitionem naturam demum suam nancisci. Iungitur quippe a me prohibitioni certa humanae naturae structura a Creatore facta. Inde & *secundum* istius *argumentum* vltro corruit: *Si nihil ante est malum, quam prohibitum, & ideo solum malum, quia prohibitum, tum omnia mala possunt fieri bona.* Nam vt quae lege naturali repugnant, mala sint, non a nuda & sola prohibitione diuina oritur, sed etiam, quia indoles humanae naturae a Deo condita violatur. Non minus inane est tertium ratiocinium: *Si omnia per se sunt indifferentia, tum Deo impossibile est ad quidquam nos obligare. Nam alias facta etiam clarissima legis promulgatione adhuc in nostra potestate situm erit, num illi promulgationi fidem habere velimus, nisi per se bonum sit, Deo credere, & per se malum, illius veritatem in dubium vocare.* Ad hoc iam in Specim. Controu. cap. 5. § 35. p. 205. respondimus. Nam quod homo necessario fidem Deo adhibere & parere debeat, id prouenit ex indole naturae humanae, quam Deus ipsi in creatione assignauit: qua non posita, intelligi nequit, necessarium esse, hominem Deo parere. Quae autem rationalis creatura intelligit, hanc legem a Deo conditam esse, ei non amplius integrum est, iussa Dei pro libidine sequi aut detrectari; quia hoc indoli creaturae rationalis aduersatur.

§. IV. Idem tamen in *Originibus Moralibus* non parum in melius profecisse videtur, saltem circa praecipuam quaestionem super origine moralitatis in actionibus humanis; quam vt ante voluntatem diuinam reponat, extrema argumenta videtur adferre. Vt non videam, quid istis destructis amplius aduersus meam sententiam reponi queat: Eo magis opera danda est, vt plane & perspicue difficultates istae remoueantur. Ac primo quidem monendum, sermonem nobis esse de sola moralitate in actionibus humanis. Nam quod bonitas diuina a voluntate diuina originem non ducat, nemo, cui sensus communis,

nis, negabit. Vnde a STRIMESIO quaestio insidiose formatur: *Num nihil omnino boni concipi possit ante voluntatem diuinam?* p. 65. Deinde quanquam alii eandem mecum, aut similem sententiam propugnent; tamen quatenus vel eandem iusto latius porrigunt, vel ex alio fundamento deducunt, me nolle teneri vel ad fulciendum istorum argumenta, vel ad consequentias, quae illis impinguntur admittendas, praesertim vbi non strictissime cum nostra sententia conueniunt. Nam & saepe exiguo discrimine veri & falsi confinia discernuntur; & fieri potest, vt duo eandem thesin tueantur, sed quatenus ex diuersis principiis eandem deducunt, in vno sinistra quaedam consequentia haeret, abs qua alter est immunis. Vnde caeteri, quos iste impugnat, Clarissimi Viri, si adhuc in viuis sunt, sententiam & rationes suas defendant. Mihi de mea nunc vnice curae est.

§. V. IAM igitur eo sunt redacti aduersarii, vt admittant, controuersiam non esse de rebus, prout reuera & actu exsistunt, sed de nostro concipiendi modo, & fere quatenus nos mortales essentiam diuinam ad modulum nostrae rationis concipimus. Vnde si vel maxime aduersarii suam intentionem obtinuissent, non tamen adhuc euictum foret, rem vtique sic se habere. Vertitur autem cardo causae in distinctione inter essentiam & exsistentiam: iuxta hanc voluntas diuina moralitatem actionum humanarum antecedere conceditur; iuxta illam non item. Huic sententiae statuminandae STRIMESIVS p. 52. pronunciat, *essentias rerum sine exsistentia nil aliud esse, quam possibilitates seu aptitudines ad exsistendum, in ipsum exsistendi actum erupturas, simul ac Deus voluerit*. Enimuero valde dubito, an isthanc essentiae descriptionem proceres regni Metaphysici sint probaturi, quorum concilium prius cogendum fuerit, antequam istud dogma publice recipiendum sit. Sane si essentiae rerum in sola illa possibilitate consistunt, & vero vniuersitas creaturarum omnipotentiam diuinam non exhaurit, adeoque Deus intelligitur posse, quae nunquam produxit, aut producturus est, etiam non-entium dabitur essentia. Aut ostendat mihi, quantum a nihilo differat possibilitas, quae nunquam in actum deducta fuit, aut deducenda est. Enimuero essentiis illis exsistentiae contradistinctis ortum dedit abstractio Philosophorum. Nam vti quod exsistit proprie & reuera esse dicitur: ita & illa realis & vera est essentia, quae cum exsistentia est coniuncta: & quod Deus esse iubet, id eo ipso exsistit. Ast Philosophi naturas rerum ortui & interitui obnoxiarum contemplantes ista duo, essentiam & exsistentiam, natura coniunctissima cogitatione coeperunt diuellere; quod absurdum ducerent, veritates de indole rerum semel exsistentium hisce intereuntibus mutari, aut interire. Vnde formati sunt generales conceptus & propositiones de rebus; quae propositiones quia praescindebant ab exsistentia mutationi obnoxia, pronunciatum de illis est, eas esse aeternae veritatis, id est, eas cum indiuiduis rerum mutationi obnoxiarum non stare aut cadere, verbi gratia. Quae de natura rosae traduntur, ea in hyeme quoque vera esse, quando nullae vspiam exsistunt rosae. Hinc & factum, vt essentiae rerum pronunciarentur aeternae. Id quod vti hoc sensu facile admittimus, quod nempe conceptus

ceptus generales de rebus ab interitu indiuiduorum non dependeant: ita absurdum est, illam aeternitatem ante primam rerum originem velut retrotrahere, ac fingere, essentias rerum, a voluntate Creatoris, quae exsistentiam iisdem dedit, non dependere. Extra hanc explicationem pronunciatum illud de aeternitate essentiarum non magis admitti potest, quam hoc, mundum esse aeternum.

§. VI. His praemissis adparet, Strimesium arcem causae suae in eo ponere, vt possibilitates illas, quas essentias rerum vocare ipsi placet, statuat obiectum esse potentiae diuinae ante actum voluntatis, & omnipotentiam Dei veram & adaequatam essentiarum omnium causam atque originem. Et has ante voluntatem Dei concipiendas esse; quia in ordinata attributorum diuinorum conceptione & adprehensione omnipotentia Dei voluntatem eius, ceu potentia actum necessario anteuertit. Quoniam autem posita omnipotentia Dei conceptaque omnes simul possibilitates seu essentiae ab omnipotentia omnino illatae non possunt non poni & concipi; etiam id patere, eas ipsas essentias ante voluntatem Dei secundum nostrum concipiendi modum antecedaneas esse. Eoque omnipotentiam diuinam esse causam adaequatam, immediatam & proximam essentiarum, sicut voluntas diuina causa adaequata, proxima & immediata exsistentiarum perhibetur. Enimuero probe heic obseruandum, quaestionem proprie non esse confusam & indeterminatam, hoc modo: quodnam primum velut fundamentum sit, vt aliquid extra Deum esse queat. Ad hanc enim quaestionem ita confuse formatam vltimata est responsio: quia Deus est omnipotens, seu quia in Deo est potentia aliquid extra se producendi. Sed quaestio a nobis agitatur distincta & determinata: vnde sit, quod verbi gratia, homo talem habeat naturam, vt certa quaedam ei necessario honesta, quaedam turpia sint, quae brutis talia non sunt. Ad hanc quaestionem vltimata responsio non est; quia Deus est omnipotens, sed quia Deus ita voluit. Sane aliter sese habent potentiae determinatae, finitae & velut brutae, quibus positis effectus talis, & non alius ponitur. Sicuti in quouis genere machinarum conspicitur, vbi vera & adaequata effectus causa ad potentiam refertur. Aliter se res habet in potentia indeterminata, libera, exercitiique sui moderamen penes se habente, abs qua quod talis vel talis effectus producatur, causa ad liberam determinationem eius potentiae refertur. Adeoque quando circa originem talium effectuum anquiritur, potentia quidem necessarium est praesuppositum ad producendum effectum, proxima tamen & adaequata causa est beneplacitum agentis. Et sane omnipotentia in Deo concipitur non tanquam facultas necessaria, sed tanquam libera, seu quae non necessario sese exerit, sed prout Deo placet, alias enim Deus semper ageret omnia, quae posset; cum Deus illa tantum faciat, quae vult. Vt falsum plane sit; posita omnipotentia Dei poni omnia eius obiecta. Vnde quilibet ex sensu communi iudicare potest: si quaeram, cur Deus hominem creauerit animal rationale, incongrue responderi, quia est omnipotens. Nam statim excipere possem: si omnipotens est, cur non potius aliter, quam sic fecit? Sed si respondeas, quia Creatori sapientissimo & optimo ita placuit; nil habeo, quod excipere queam.

§. VII. Inde vltro corruunt argumenta, quibus sententiam suam stabilire nititur D. Strimesivs. *Quia*, inquit, *essentiae rerum theoreticarum ex attributo voluntate Dei priore, nempe omnipotentia Dei deriuantur. Ergo & essentiae rerum practicarum. Ratio consequentiae est, quia inter essentias theoreticas & practicas nullum discrimen intercedit. Nam vti posita omnipotentia diuina, necessario ponitur idea & essentia hominis extituri, simul ac Deus voluerit: ita eadem posita ponitur necessario idea suum cuique tribuendi.* Quae omnia inania esse ex superioribus constat. Quibus addo, in artifice quidem, verbi gratia, figulo, cui potentia sua adquiritur, ideam ollae necessario videri praecedere voluntatem ollae faciendae, quae exsurgere non potest, nisi posita potentia seu facultate agendi. Ast in Deo, qui est a seipso, & cui omnipotentia est essentialis, nullas definitas ideas rerum creandarum praesupponi necessum est, antequam ponatur voluntas quidquam extra se producendi. Vnde & nulla est consequentia; negata possibilitate hominis ad exsistendum, negatur simul eius omnipotentia; igitur & posita omnipotentia, statim idea distincta, aut essentia hominis ponitur.

§. VIII. Qvae porro Idem p. 62. excipit aduersus dicta a me Specim. Controu. c. V. §. 21. quod in turpitudine actionum humanarum non sit eiusmodi contradictio, qualis est, si bis duo negentur esse quatuor, pariter inania sunt. Est quoque illa friuola argumentatio p. 63. *Ad ideam boni ad humanam naturam restricti non opus est certa dispositione hominis, nec praecepto aliquo superioris, sed vel sola omnipotentia diuina sufficit, vel hominis essentia ex omnipotentia emanans, qua supposita bonum morale secundum essentiam adeo necessarium est, vt negans id neget idem esse idem.* Ast vel verba mea non intellexit Strimesivs, vel data opera cauillari voluit. Nam vt res sit numerabilis sufficit, si qualiscunque sit Musca aeque ac Elephas numerari potest. Sed vt alicuius entis actiones turpes sint, non sufficit qualecunque id esse, sed requiritur, vt certo modo a Deo sit formatum. Vnde non in rem inanimem aut brutum, sed in hominem turpes actiones cadunt, quia hic certo modo a Creatore prae illo formatus. Interim non negamus, esse in turpitudine certum genus contradictionis, quae ex posito hominis fine & natura resultat. Nam contradicturus sibi Deus fuerat, volendo creare hominem, id est, animal rationale, & ad sublimiorem quam bruta finem, & tamen certum genus actionum ipsi non interdicere volendo. Neque cuilibet ideae turpitudo repugnat, sed ideae hominis, quae ab aliarum rerum ideis, in quas numerus cadit, vtique differunt.

§. IX. Secvndo *Argumento* Strimesii iam neruus est praecisus, vt id repetere superfluum sit. Sed nec *Tertio* quid roboris inest. Admisi ego duplicis generis impositionem; vnam ex solo lubitu imponentis citra peculiare fundamentum in re: alteram ab imponentis voluntate ita ortam, vt aliter imponere velle non potuerit, siquidem sibi constare debeat. Quaerit Strimesivs; *Vnde sit illa necessitas volendi, & quodnam istud fundamentum in re, ob quod imponens non potest non quaedam velle?* Ast ego puto, sufficiens responsum contineri hisce verbis; *siquidem sibi ipse constare debeat.* Scilicet quia ad perfectionem

ctionem sapientissimi & optimi Entis pertinet, sibi conformiter agere, & non mutari in horas: ideo recte voluntas antegressa sequentis velut regula dicitur; sic vt quia Deus voluit antecedens, non possit non velle, quod cum eo connectitur, & ex eo necessario sequitur, & si finem vult, non possit quoque non media velle. Sic vult Deus sui cultum, sed non nisi volita prius creatura intelligente. Nam si Deus nihil creasset, aut non nisi bruta creasset, cultum etiam sui velle non potuisset. Caeterum voluntati sapientia & bonitas non opponenda, sed coniungenda est; etsi effectus potissimum ad voluntatem refertur, tum quia haec agendi principium, tum quia sapientia & bonitas sine voluntate, ac nisi liberae, non intelliguntur. *Quartum* denique STRIMESII *argumentum* est, *quia posito omnia bona moralia ad hominem restricta a voluntate diuina tanquam prima origine profluere, ratione originis inter legem naturalem, & legem Dei positiuam nulla amplius reliqua erit differentia.* Ast quid absurdi erit, si dicam, ratione originis tam naturalem, quam positiuam legem ad Dei voluntatem referri: id tamen esse discriminis, quod positiua a Dei voluntate absoluta proueniat; naturalis autem certam conditionem humanae naturae adsignatam praesupponit?

§. X. Ex eo autem nihil sane candoris relucet, quod p. 64. arguere videtur, me in Specim. Controu. c. IV. § 3. p. 60. non rectius, quam BVRMANNVM sentire, cui errorem Sociniano simillimum tribuit. Ast vbi ego nego, necessitatem iustitiae Dei punitiuae ex ipsa Dei natura fluere? Quod si tamen STRIMESIVS ex solo rationis lumine demonstrauerit dogmata circa iustitiam diuinam, quae substernuntur & implicantur articulis fidei de lapsu Adami, & subsecuta inde generis humani labe, de incarnatione Filii Dei, eiusque satisfactione, merito & passione, de iustificatione hominis, & similibus, adeoque haec omnia captum humanum non superare, nec abire a regulis iustitiae in foro humano vsitatae, lubentissime ipsi fasces ingenii submittam. Interim tutissimum reor ista fide amplecti, quam rationem ne quidquam fatigare.

§. XI. CONATVR hinc p. 71. STRIMESIVS argumenta mea elidere palmaria illa distinctione inter essentiam, & exsistentiam, cui quid roboris insit; abunde a me ostensum fuit. Peculiariter autem circa exceptionem ad argumentum meum primum, mirum videtur, cuinam eandem opponat, aut quid ad praesentem quaestionem faciat, dixisse: *Nil prohibet, quo minus peccatum vocetur ἀθεότης: aut quo minus morales Doctores altius quam rustici adscendant, & originem moralitatis ab ea sententia deriuent; vbi nullus Deus, ibi nullum bonum morale.* Nisi forte putat, qui bonum morale a voluntate Dei deducit, illum idem a Deo non deducere. Circa secundum meum argumentum id quoque mirum est (p. 72.) quare negare velit, omnem obligationem esse a superiore, ac neminem sibi ipsi obligari, *nisi de stricte dicta obligatione capiatur.* Atqui sane de proprie dicta obligatione mihi sermo fuit, & quidem de tali, quae a principio extrinseco prouenit. Circa exceptionem ad argumentum meum tertium verbo monendum, haudquaquam aequipollere; hoc rectae rationi, humanae naturae, & imagini diuinae congruit; & hoc per se & sua natura est honestum,

nestum. Circa exceptionem denique ad quartum meum argumentum moneo, illam abs Deo necessitatem vtique remouendam, per quam voluntati eius detrahitur, quod creaturae tales factae sint.

§. XII. Designat quoque p.79. nouum conceptuum ordinem Strimesivs, vt ab origine suarum essentiarum diuinam voluntatem vtique excludat, qui citra animaduersionem praetermitti non debet. Quando enim primo omnium loco concipitur Deus, consideratur tanquam a seipso exsistens, & cuius perfectiones omnes sunt essentiales, quarum in respectu ad ipsum Deum vna non est prior aut posterior altera, (non loquimur de perfectionibus personalibus, de quibus ex sola religione Christiana constat,) nec vna velut ex altera emanat. Hoc modo etiam Deus consideratur tanquam *αὐταρκὴς*, nulla re extra se indigens, omnes beatitates ac perfectiones in se continens, & qui solus necessario est. Quia autem praeter Deum nihil necessarium est, igitur quando ad res extra Deum concipiendas progredi volumus, primo omnium concipiendum est, Deum voluisse aliquid extra se producere; qua voluntate Dei non posita eius omnipotentia velut otiosa quiescere intelligitur: sed eadem posita Deus rebus naturam suam pro sapientia & bonitate sua assignat, actuque ipso attribuit. Ita credo D. Strimesivs non prohibebit, quo minus voluntas Dei primum principium rerum extra Deum sit, ac in posterum quoque maneat.

§. XIII. Tandem & socialitatem tantopere agitatam plane iam *extermi-nare* constituit, (p.97., vt vacuum commento suo locum faciat. Vbi id primo reprehendendum, quod pro socialitate a me posita *societatem* substituit, quam siue fraudem, siue incuriam in aliis iam notaui. Rationes hasce adfert, quia ex isthac socialitate non possunt deduci officia hominis erga Deum, seu religio naturalis; neque officia, quibus homo extra societatem consideratus sibi ipsi obstringitur: neque officia nostra in bruta tendentia, quale est, vt ab omni crudelitate erga ea abstineamus. Ad primam Obiectionem praeter ea, quae alibi a me dicta sunt, repono: cum a me religio naturalis & ius naturae pro distinctis disciplinis habeantur, non opus mihi fuisse principium indagare, ex quo officia erga Deum & homines simul deducerentur. Deinde non repugnat, praecepta de socialitate colenda, seu dilectione proximi esse partem religionis naturalis praecipue quatenus exercentur, obsequio in communem Creatorem testando; & socialitatis humanae praeceptis firmitatem a religione accedere. Circa alteram obiectionem scire velim, quaenam officia homini solitario tribui possint, quae nullum plane respectum, ad Deum aut alios homines habeant. Nam si forte obiicias castitatem, sane totus is adparatus naturae humanae, illique stimuli ob socialitatem sunt instituti: sic vt si ad solitariam vitam homo a Deo esset destinatus, non magis castitas in ipsum caderet, quam in arborem aut lapidem. In hoc tamen fateor a me grauissime peccatum fuisse, quod dum officia hominum inter se trado, eiusmodi principium non adsumpserim, ex quo officia quoque erga boues & asinos deduci queant. Quo nomine etiam Aduocatum Generalem asinorum, qui Leonis Frideburgii vocabulum sibi imposuit, non mediocriter indignari video; oblitum, inter ea, quae

Sa-

Sapiens Hebraeus asinis praestare iubet, esse quoque sustem & verbera. Poterat tamen minore in asinos pietate tangi STRIMESIVS, si voluisset inspicere, abs me tradita L. IV. c. 3. §. 6. de Iure Naturae & Gentium. Obiicit praeterea, deprehensum fuisse, quaedam manifeste naturali legi repugnantia societati parum aut nihil obsuisse; vti furta, & adulteria in Republica Massagetarum & Lacedaemoniorum. Ast non sequitur, ob corruptos mores certae Reipublicae hoc vel illud vitium, hanc vel illam societatem peculiarem parum turbasse: ergo id vitium non repugnat socialitati generis humani in vniuersum. Adu. L. VIII. c. 1. §. 3. de Iure Naturae & Gentium. Oportet quoque valde superfunctorie STRIMESIVM legisse scripta mea, dum pronunciat, omnia officia legis naturalis, quae alios homines respiciunt, valorem, omnemque obligationem suam vltimo a cultu societatis sortiri. Ni graue est, inspiciat L. II. c. 3. §. 20. de Iure Naturae & Gentium. In hac porro propositione; officia aduersus alios homines exhibenda in socialitatem resoluuntur, non magis tauto logum quid est, quam in illo Poëtae: vt ameris, amabilis esto. Denique theses illae; innocentem ab aeternis poenis immunem asserere, peccatum haud impunitum dimittere, cum sint axiomata iustitiae diuinae, indagandus est quispiam STRIMESIO, qui ista ad socialitatem hominis referat Qui autem considerauerit, quae a me super differentia iustitiae diuinae & humanae tradita sunt, agnoscet, absurde dici, iustitiam diuinam & humanam, qua formam similem esse, non qua modum & gradum. Sane essentialis Dei, & imperata hominum iustitia, quoad formam eadem non sunt; cum ad formam iustitiae quam maxime pertineat, ex quo principio id, quod iuste factum dicitur, sit profectum.

§. XIV. DENIQVE quod post exterminatam, si diis placet, socialitatem substituitur principium, *suum cuique tribuere*, non est pro tanto hiatu. Reuera id certam duntaxat iustitiae speciem absoluit; ac non nisi per violentiam velut ad omnia officia extenditur, ac inuita plane Minerua. Sic ridicula est illatio: furtum non est faciendum, homicidium non patrandum, quia suum cuique est tribuendum. Sed & difficultatem a me Specim. Controu. c. 5. §. 23. motam hautquidquam dissolui posse arbitror, si cum STRIMESIO dicamus; sola terminorum explicatione opus esse, (p. 120.) Expectaueram subtilius quid a D. STRIMESIO, quam vt commento stuporis Velthemiani adquiescere vellet. Nam adhuc quaestio restat; vnde aliquid cuique *suum* sit: cum, verbi gratia, bruto aduersus hominem nihil suum sit; & Hobbesius neget, ciui aduersus ciuitatem aliquid suum esse. Vnde ad istud axioma stabiliendum plus, quam nuda terminorum explicatio requiritur. Sed mihi mea vindicasse suffecerit, quo minus quisque suis deliciis gaudeat, ego nec inuideo, nec curo.

MEREBATVR etiam castigationem VALENTINI VELTHEMII Introductio ad libros GROTII de Iure belli & pacis. Sed quia is, postquam Asinii Tenebrionis Archiuarius factus est, non mores solum, sed & dictionem Nicolai Beckmanni exprimere studuit, eiusque nugae & a nobis antea destructae sint, & ab illis ipsis, qui nostra impugnant, reiiciantur, turpe foret, cum barbaro

isto animali vlterius colluctari velle. Et constat lixiuium a Rolleto temperatum mire ad ipsius scabiem quadrasse: cuius adhuc affatim superest, si mutire deinceps ausus fuerit. Quale balneum etiam illis polliceor, si qui nondum calumniandi & cauillandi pruriginem exuere poterunt. Longe turpius foret, mendacia & calumnias IOSVAE SCHWARZII maiore, quam latratus canis scabiosi dignatione habere, cuius periurio non simplici, & flagitio cooperti contactum merito omnes honesti refugiunt. Et satis iam istam belluam vlti sunt mores sui; quem licet altera vice carnificis manus elapsum, intra praecordia ipsius habitans tortor sat excruciatum dabit.

* *

IVLII RONDINI
DISSERTATIO EPISTOLICA,

SVPER CONTROVERSIIS,

QVAE

SAMVELI PVFENDORFIO
CVM QVIBVSDAM ALIIS CIRCA IVS NATVRALE
INTERCESSERVNT.

PETIS a me Marce Primasi, Consobrine suauissime, vt breuibus tibi exponam, quo demum redactae sint controuersiae, quas aliquot ante annos Samueli Pufendorfio circa Libros de Iure Naturae & Gentium ab ipso editos, nonnulli haud leui animorum motu intentauerant. Nam per triennium Cantabrigiae agenti nihil amplius ad eandem spectans occurisse fastidio Bibliopolarum Anglicorum, eiusmodi scripta fere adspernantium. Et tamen Te pro singulari in eam scientiam studio exitum istius certaminis nosse cupere, cuius primordia Tibi saepe indignationem, quandoque & risum excitauerint. Idemque petere V. Cl. Richardum Cumberlandum, aliosque ibi eruditos viros, quibus Te suggerente ea lis innotuerit. Quibus & eiusdem disceptationis genio perspecto mirum desiit videri, tam pauca, quae solidam, profundamque meditationem sapiant, illis ex oris prodire, quae alias scholis, virisque literas professis refertae sunt. Quis enim circa expoliendas bonas scientias operam impendat, si id summum laboris fuerit praemium, calumniantium importunitati non succubuisse. His igitur viris vt gratificer, ac Tibi praecipue, cui imperium in me necessitudo nostra, ac singularis, quo iungimur, amor detulit, faciam, quod alteri vix annuiturus eram, non tam ob rei difficultatem, quam quia tantum temporis negotiis, quibus premor,

premor, aegre in praesens decerpere licet. Ac ne mutilato officio defungar, non solum quod ex eo tempore, quo tu hinc abiisti, scriptorum sit editum, Tibi nunc transmitto; sed & quid circa alterius partis postrema scripta mihi videatur, adiicere placet. Nam Pufendorfium post editum Controuersiarum Spicilegium grauiora, quibus distringitur studia, non permittunt de istis altercationibus amplius cogitare, quas aduersa pars prurigine scribendi & contradicendi in infinitum extractura videtur. Praesertim cum eidem tota hac disceptatione, id tantum fuerit propositum: vt calumnias sibi intentatas depelleret; caetera securus, quid opinionum Metaphysicarum vnus aut alter Ienae aut Francofurti ad Oderam in deliciis habet.

INTER Pufendorfium igitur, & Valentinum Albertum, Theologum Lipsiensem, non tam super re ipsa & dogmatibus, quam super methodo disceptatum fuit. Nam ille quidem legibus methodi conueniens duxerat, suam disciplinam e genuinis & domesticis principiis adornare, abstractis tantisper & sepositis, quae a religione diuinitus reuelata commodato sumi possunt; non quidem fastidio diuinarum literarum, sed ne controuersiis Theologicis velut vortice quodam inuolueretur disciplina vniuersum mortalium genus spectans, non prout peculiaribus & ad salutem aeternam tendentibus circa sacra dogmatibus imbutum, sed prout ratione praeditum est. Tum & quia praxis eius disciplinae non inter Christianos duntaxat, sed & inter Gentiles & Muhammedanos inter se, & cum Christianis negotia tranctantes conspicitur. Ast Alberto potius visum scita Iuris Naturalis ipso e Paradiso petere! quo fine & regulas quasdam concinnauit, non absimiles illis, quae apud Logicos de inuentione medii termini occurrunt, insigni vsu ad iuuandam hominum ratiocinationem, si iam consecutionem rerum norint. Quibus quidem vt se suosque oblectaret Pufendorfii nihil intererat. Vnicus titulus scrupulum iniiciebat, cui orthodoxiae vocabulum infarctum erat, quo se perstrictum, suosque libellos, a quibus adolescentes ab Alberto absterreri constabat, heterodoxiae argui non obscuris indiciis iudicabat. Qui non parum in fermento erat aduersarios suos tam detestatam cordatis artem a Monachis, & immitibus Sacerdotibus Romana sacra professis mutuari, vt etiam circa innoxias quaestiones ab se dissentientes haereticorum vocabulo apud imperitos differre instituant. Vnde vindicandae existimationi acrius ad destruendum id commentum connixus est, quam alias istius indoles merebatur. Albertus contra, ne per *Spicilegium* ad silentium redactus videatur, in *Paraenesi* sua praecipuis rebus tacite praeteritis tantum hinc inde nonnulla sat frigide vellicat, & haud eo secius velut pro tribunali calculum pro se fert; quo iure, quaue iniuria extra studia partium positi iudicent. Mihi sane isthoc e scripto decessisse potius nonnihil, quam accessisse sentio ad aestimationem, qua alias istum virum prosequebar. Equidem recenset hic exempla Philosophiae per Theologiam locupletatae, vbi denuo adducuntur propositiones, quas vocant, *inusitatae:* sed per quas etiam ipsius Logicae theoremata non magis augentur, quam Physica aut Medicina e miraculis. Circa *aquas supracoelestes* debuisset distinctius supponere certum mundi systema. Ptolomaicum, an Copernicaeum aut Carte-

Cartesianum. Sed nec vsquam Sacra Scriptura docet, *fontes & flumina* ita oriri e mari, vt ex hoc ad illorum capita per tubos seu canales quosdam subterraneos aqua permanet. Eoque Scripturae Sacrae non contradicit, si quis docet vapores e mari adscendere, e quibus in pluuias resolutis & spongiosa tellure exceptis fontes & flumina oriantur. Nec ad reliqua exempla, quod excipi possit, forte defuerit. Sed si vtique deinceps ita philosophari pertendit Albertus, nemo sane prohibebit, nec puto magnopere admirabitur, modo alios, quibus confusus philosophandi modus non placet, heterodoxias crimine non adspergat, nec velut literarum diuinarum contemptores traducat. Equidem in hisce complures passim propositiones occurrunt, cum ad alias Philosophiae partes, tum praecipue ad moralem spectantes. Sed cum is earundem scopus non sit, vt Philosophiam doceant, istae velut obiter & extra primarium scopum adiectae intelligi debent, quaeque adeo natiuam constitutionem & indolem disciplinarum, e quibus quaeuis istarum propositionum petitur, alterant. Sic licet Propheta Regis Ezechiae apostemati emplastrum imposuisse dicatur e ficubus confectum, aut Samaritanus oleum & vinum viatoris vulneribus infudisse, haud ideo chirurgia vtique e diuinis literis discenda aut Chirurgia Christiana est comminiscenda. Non magis, quam Geometria Christiana opus est, quia populari modo in libris diuinis ratio diametri ad circumferentiam exprimitur. Quanquam autem ponas, omnia praecepta legis naturalis facrarum Literarum complexu contineri; id tamen non obstat, quo minus peculiaris sit disciplina iuris naturalis domesticis principiis, modoque demonstrandi & deducendi sua scita constans. Sic Scriptura S. praecipit, ne quis fratrem suum in emendo vendendoque defraudet. Sed num ideo ex eadem petendum, quid emptio venditio sit, quaeque eius requisita? Aut ideo Iurisprudentia Christiana extruenda, & si quis ex indole eius contractus, ac communi constitutione generis humani id praeceptum demonstret, tantum non pro homine profano est habendus? Aut quia Apostolus vltimas voluntates validas esse debere dixit, ideo ICti non e domesticis principiis de natura & validitate testamentorum tradunt? Vnde etsi ipsa praecepta legis naturalis in Theologia & iure perpetuo eadem sunt; manet nihilominus iuris perpetui peculiaris disciplina, alteri non subordinata, praesertim vbi non quaestio est de veritate praeceptorum, sed de methodo eius disciplinae, principiisque & modo demonstrandi; quae vsque adeo vnice e rationis lumine promanant, vt ne Theologi quidem e sacris literis petere soleant, qua methodo corpus aut systema Theologiae sit adornandum, sed Logices tradita respiciant: Sed & labes, qua intellectus humanus infectus deprehenditur, non minus illos vrget, qui sacra tractant, aut hypotheses suas e paradiso petunt, quam alios, qui solo rationis lumine praeuio philosophantur; cum non minus errorum & contradictionum sit aut fuerit inter eos, qui circa sacra dogmata versantur, singuli orthodoxiae elogium sibi raptantes, quam inter Philosophos. Vbi tamen ob praua hominum interpretamenta veritas Verbi diuini in se non corrumpitur, sed abstersis istis eadem pura enitescit: ita errores Philosophantium lumen rationis, & naturam rerum, velut genuinae Philoso-

phi-

phiae principia, non corrumpunt, quin eiusdem liquida ſcita eluceſcant illis, qui abdicatis praeiudiciis ſolidam ratiocinandi & demonſtrandi viam inſiſtunt, quoad quidem humanae perſpicaciae penetrare datur. Iniuriam porro Philoſophiae faciunt, qui eam hominibus, vt ſunt labe infecti, auctoribus attribuunt, cum & illa diuinae ſit originis, reſultans ex lumine rationis, nobiliſſima vtique Dei creatura, opera diuina debito ſtudio contemplantis. Quod ſi labes humanae mentis eo vsque porrigi debeat, vt ne modus quidem demonſtrandi & ſequelas nectendi ſincerus ſuperſit, non video, quid certi ipſa Theologia ſibi polliceri queat. Sane haec res ipſas duntaxat, non modum ſciendi tradit, & formalis connexio theſium Theologicarum, & quam ſubinde in ore habent Theologi bona conſequentia animae humanae foetus eſt, quam niſi obſeruauerit Theologus, ſine mente ſonum dare, aut delirare videbitur, quicquid verborum aut ſententiarum hinc inde e ſacris libris conſarcinet. De caetero inanis eſt Alberti metus; vniuerſalem hominum ſocialitatem ideo non poſſe haberi regulam agendorum, quia peculiaris ſocietatis bonum eiusmodi regulae vicem ſuſtinere nequit. Id enim perinde eſt, ac ſi dicerem; bonus ciuis non poteſt omnia metiri proprio commodo, igitur non poteſt omnia metiri bono ciuitatis. Sed quia Albertus cauſae ſuae praeſidium non tam in ponderibus rationum, quam floſculis eloquentiae ſuae repoſuiſſe videtur, dum precibus blanditiisque tantum non puellaribus delicias ſuas inuitat, vt Lipſiam iterum aduolare velint ad deguſtandam compendii orthodoxi ambroſiam, nemo ipſius aduerſario ſuaſerit, vt ineptiendo cum iſto certet, aut ad captandos aliquot imperitorum adoleſcentum plauſus velut ad aram Lugdunenſem non ſine anxietate declamet.

ACRIVS inſurgit in Epiſcopi ſua SAMVEL STRIMESIVS, Profeſſor Francofurtanus, non ſolum omni Sophiſtices adparatu, ſed & effuſa vbertim conuiciorum & ſcommatum colluuie, qua tanto importunius iactare ſe coepit, poſtquam immenſos ſpiritus eidem videntur acceſſiſſe, quia Pufendorfius rationes ipſius circa quaeſtionem de origine moralitatis prae Velthemii ſcopis diſſolutis commendauit. Quem & audio ingenti deſiderio reſponſum a Pufendorfio hactenus expectaſſe, quod ſcabioſum ipſius caput acri lixiuio valde opus habeat. Sed puto praeſtiterit, vt Strimeſius ſeipſum ſcalpat, poſtquam in praeſens nemo tanto honore eundem dignaturus eſt, vt tam foedam impudentiam aliter quam contemptu vindicandam iudicet. Mihi in tui gratiam, Marce ſuauiſſime, ſuffecerit paucis perſtrinxiſſe, quae circa rem ipſam idem dicto ſcripto mouit.

§. I. ARGVIT igitur, Pufendorfium, circa conſiderationem hominis, in diſciplina Iuris Naturalis ſtatum tantum corruptum, ac nihil integri complexum ſuppoſuiſſe. Pufendorfius hoc ipſo iniuriam ſibi fieri queritur, cum locis ibi adductis de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 1. §. 5. & c. 2. § 9. conſiderauerit hominem prout multis, egregiisque a Deo dotibus eſt praeditus, quae & hodie licet infra primaeuam perfectionem ſuperſunt: vti eſt dignitas & praeſtantia humanae naturae prae brutis, anima immortalis, ratio, ingenium,

intellectus ordinis; ac non solum in statum integrum, sed & eum, qui nunc est, cadunt. Hisce bonis affectionibus eiusdem prauae inclinationes subiunguntur. Ast qui in homine bona considerat, & idem hominem considerat, *prout* natura ipsius corrupta est, is hautquaquam hominem *tantum* considerat vt corruptum: nec si posteriori considerationi particula *prout* adponatur, ideo statim consideratio immediate praegressa aboletur. Sic & circa statum hominis quid velut fictum, quid tanquam verum consideret PVFENDORFIVS de Officio L. II. v. 1 §. 4. & Dissertatione de statu hominum naturali aperte tradit. Eas fictiones si Strimesium pro sua grauitate *considerare non decet*, non decebat quoque easdem haud intellectas aut cauillatione detortas damnare. Interim Pufendorfius hominem semper considerauit non vt bestiam, sed vt hominem, id est, vt animal ratione praeditum. Id quoque nullus mortalium animo concipere potest, quare indignum sit homine, aut quomodo ad genus humanum susque deque habendum disponat, si quis vel hominem ab omni auxilio humano destitutum, vel genus humanum imperio plane sublato sibi animo conceperit, vt vel vtilitatem societatis, vel imperii ciuilis aestimare inde discat. Hypothesin aut thesin Pufendorfii per hoc retundi, quod *in nobis supersint reliquiae bonitatis*; neque opus esse, *vt in iure naturali homo consideretur prout corruptus est, & prout scatet multis prauis cupiditatibus*, id gratis & sine sensu dicitur. Nam reliquiae illae bonitatis non vtique vniuersas humanas affectiones absoluunt, sed praeter eas in homine multae quoque occurrunt prauae cupiditates. Cur ergo non liceat in homine considerare & quod bonum superest & quod corruptum est? Addit: *Huiusmodi hominem hic supponendum, non vero in disciplina Iuris Naturae tractandum ex professo*. Sed quis vetuerit in disciplina regendis hominum moribus destinata prauas in homine cupiditates non supponere solum, sed & ponere, quippe quae etiam citra sublimioris disciplinae subsidium ipsis sensibus deprehenduntur? Praesertim cum citra has necessitas vitae ciuilis intelligi nequeat. Neque tamen ex professo de statu corrupto hic, vti in Theologia, agitur, quae in oppositione ad statum integrum, & secundum alios effectus, alioque fine istum considerat. Ita de prauitate mortalium Pufendorfius iure agere potuit, cum de primaeua integritate paucis duntaxat insinuaret, quia iuris naturalis disciplinam pro hominibus, quales nunc sunt, tradidit, non pro illis, quales in Paradiso quondam erant.

§. II. CIRCA statum hominum naturalem quae Strimesius mouet, parum candoris aut ingenii prae se ferunt. Mirum est, istum Pufendorfio Hobbesium exprobrare non desinere, cum satis constet, in Germania hunc, qua a verbo abit, a nemine solidius destructum, quam a Pufendorfio, & quidem non solo Nouatoris conuicio, quo velut fulmine Cartesium prosterni a se iudicant veteramentarii, sed rationibus ab ipsa naturae & rerum indole petitis: vt tamen idem multa durius dicta ad genuinum sensum, quantum res ferret, deflexerit, & recte dicta adspernanda non duxerit eam solam ob causam, quod ab Hobbesio prolata forent. Quo candore si omnes Philosophantes vterentur: plus profectuum, minus rixarum in re literaria exsisteret. Igitur qui post tot protestationes

tiones ac demonstrationes Hobbesii nomine Pufendorfio inuidiam apud vulgus literatorum facere non desinunt, malignitatem animi sui nimis quam impudenter apricantur. Porro quae Strimesius circa statum naturalem, prout is a Pufendorfio designatus est, carpit, manifeste arguunt, ipsum quid hic eo sibi statu velit, non intellexisse. Ad nauseam vsque a Pufendorfio inculcatum fuit, statum naturalem ipsi vocari conditionem eorum, qui nulli humano imperio subsunt, vt talium. Quali in statu omnes viuunt Reges, & qui par hisce imperium habent. Cuius indolem atque iura ita distincte & perspicue descripsit Pufendorfius, vt ante eum nemo. Eo turpius labitur Strimesius, quod eum statum naturalem a Pufendorfio *sociali statui opponi* scribit; quod nuspiam ab hoc factum. Recte porro Pufendorfius in statu suo naturali hominem a nemine praeter Deum dependere statuit. Sed quod idem eiusmodi homini ius tribuat ad omnia conseruationi sui se iudice inseruitura, idque iuxta naturalem, omnibusque animantibus insitam legem; aut quod genus humanum non ad superiorem dignioremque quam de corporis sui conseruatione homini cum brutis communem legem alligatum arbitretur; id quomodo salua fronte dici queat, non video. Sane rationem, eamque sensu aeternae legis imbutam in statu naturali viuentium regulam facit Pufendorfius; quae puto non omnibus animalibus est insita, nec homini communis cum brutis lex. Dum autem Strimesius Pufendorfium reprehendit, quod suo sensu statum naturalem dari dixerit; eadem opera damnat Reges atque Respublicas, quibus ea praecipua dignatio habetur, quod praeter Deum neminem superiorem agnoscant. Quod de contradictionibus pergit, quibus statum naturalem a Pufendorfio designatum premi arguit, vix citra commiserationem legi potest. Iam antea monitum fuit; Pufendorfium nuspiam statum naturalem reuera exsistentem *statui sociali* opponere. Vnde non magis contradictio est, si dicam; status naturalis reuera nunc exsistens id habet, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari societate iungatur; quam si dicam: Rex Persarum viuit in statu naturali respectu aliorum Regum & Rerumpublicarum qui tamen idem cum vxoribus, cum liberis, cum ministris, cum ciuibus suis peculiari societate iungitur. Secundam contradictionem ipse Strimesius explodet, si mente concipere possit, vnum eundemque hominem respectu quorundum hominum viuere in statu naturali, respectu aliorum in statu aduentitio. Sic Rex Persarum respectu Turcae, Mogoris, Mosci aliorumque Regum in statu naturali, respectu, subditorum suorum in statu ciuili degit. Nam Persa, Turca, Mogor, Moscus inuicem vnus alteri non sunt subiecti, neque communem in terris habent dominum; quae est definitio in statu naturali viuentium: qui tamen plurimos alios homines possunt habere peculiari ipsis vinculo innexos. Tertiam contradictionem nemo somniabit, cui integra valetudo constat: *Hominem cum aliquibus hominibus peculiari societate iunctum, nemini tamen praeterquam Deo subiectum esse*. Sane Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta vxoribus, liberis, aulicis, ciuibus suis peculiari societate iungitur; nec eo minus gloriatur, se nemini praeterquam Deo subiectum. Quarta itidem contradictio expirat, si Pufendorfii thesis cum Strimesii commento conferatur. Illa est: in statu naturali constitutus, habet facultatem e proprio

iudicio & arbitrio agendi omnia, quae ſanae rationi congruunt. Quae plurimum diſcrepat ab ea, quam Strimeſius finxit: *Hominem ſtatu naturali ex proprio iudicio atque arbitrio agendi habere facultatem; & nihilominus ſingulos iuxta dictamen certae rationis agere*. Id nimirum ex mente Puſendorfii eſt fraternitatem Geſenii affectare, non de ſacris eiusdem participare velle, ſed alterius theſes non intellectas aut malitioſe detortas impudenter cauillari. Paris indolis eſt quinta contradictio. Theſis Puſendorfii eſt: *Status naturalis antequam in ciuitates conceſſum eſt*, id eſt, ſtatus patrum familias ſegregum *multa habet adiuncta incommoda*. Hanc ita deformat Strimeſius: *In hoc ſtatu ſingulos iuxta dictamen rectae rationis agere, & nihilominus ſtatum hunc per ſe plurima habere adiuncta incommoda*. Hoc nimirum eſt alium contradictionis arguere. Porro quanquam ſtatus verbi gratia, parentum & liberorum recte poſſit vocari naturalis hoc ſenſu, quod naturae rerum & placito Creatoris ſit congruus; haud minus tamen fas fuit Puſendorfio, eundem ſtatum parentum & liberorum inter aduentitios referre, naturali in alio ſenſu contradiſtinctos; quia idem non niſi facto humano interueniente exſiſtit. Id quoque contradictionem inuoluere videtur Strimeſio: *Statum naturalem id habere, vt quis cum aliquibus hominibus peculiari ſocietate iungatur, & tamen hominum nemini praeterquam Deo in eo ſubiectus ſit, omnibus vero hominibus aequalis*. Etſi hoc a Puſendorfio tradi Strimeſius negat: aequiualentia tamen verba ſenſumque apud eundem reperiri contendit. Nam, inquit: *Si in ſtatu naturali quiuis cuiuis alteri, cui neque ipſe ſubiectus eſt, neque idem ſubiectum habet, aequalis cenſetur: qui fieri aliter poteſt, quam vt aliquibus hominibus peculiari ſocietate iunctus, & nemini praeterquam Deo ſubiectus, illis omnibus, pariter nemini praeterquam Deo ſubiectis, aequalis ſit?* Hanc ſententiam Puſendorfio non repugnare perſpicio: ſed eandem priori ſententiae Strimeſii haud aequiualere manifeſtum eſt. Sane aequiualentia non ſunt: qui in naturali ſtatu viuit, omnibus hominibus eſt aequalis: & qui in naturali libertate viuit nulli homini ſubiectus, is aequalis eſt omnibus illis, qui nemini ſubiecti ſunt. Prius aſſertum, quod Strimeſius ſibi finxit, falſum eſt. Poſterius Puſendorfii traditum manifeſtae veritatis eſt: ſaltem illis, qui rem intelligunt. Pertinacis porro ſtuporis eſt indicium, quod Strimeſius denuo ſibi oſtendi petit *Societatem*, in qua omnes aequales ſint, nec alter alteri ſubiectus. Nec minus, quod idem *ſocietatem* & *ſtatum naturalem* pro ſynonymis habet. De caetero, quid planius eſt illis, quae Strimeſius animo concipere non poteſt? Sane, verbi gratia, Schach Abas cum aliquibus hominibus, puta Perſis, peculiari ſocietate iungitur, ipſe velut Rex ſoli Deo obnoxius, cum caeteris Regibus itidem nemini ſubiectis, aequalis agit, quod in omnes Reges congruit. Sed & noſſe debebat Strimeſius, ſtatum eorum, qui in naturali libertate inuicem degunt, vtut communi ſocialitate iunctorum, ſocietatem proprie non eſſe, nec vocari poſſe: verbi gratia, Mogor, Perſa, Turca, Moſcus inuicem in vna ſocietate non viuunt, ſeu vna peculiari ſocietate non continentur; ſinguli tamen cum aliis ſibi ſubiectis in ſocietate viuunt. Sententia Puſendorfii, *quod ſui ipſius conſeruationi quam maxime ſtudeat, qui credit, ſe non ſibi, ſed toti mundo conditum*, quare carpatur, non perſpicio, cum

ei

ei conſpiret dictum 2 Sam. XVIII, 3. 21. 17. Negat denique Strimeſius, rationem fuiſſe redditam, quare plures quam quatuor ſtatus dentur. Atqui ſubiunxerat vtique Puſendorſius, in Theologia quadruplicem duntaxat hominis ſtatum dari: id quod non obſtat, quo minus hominis ſtatus ſeu conditio in diſciplina Iuris aut Medicinae alio reſpectu conſideretur. Ita toto hoc capite ſtuporem ſuum apricatus eſt Strimeſius, dum a ſe non intellecta miro animi impetu oppugnat.

§. IV. Svper principali quaeſtione de origine moralitatis in aperto eſt, ſtatum controuerſiae a Puſendorfio non inſidioſe, ſed ingenue & ſimpliciter formatum, & ad moralitatem in actionibus humanis fuiſſe reſtrictum; extra quam aliis eandem protrahere fas non eſt, ni cum propria vmbra luctari velint; a qua culpa nec Strimeſius immunis eſt. Caeterum principio eius controuerſiae de diſtinctione inter exſiſtentiam & eſſentiam rerum nihil iactatum reperi, ſed ab auctoribus rixae illius ſimpliciter voluntatem Dei ab origine moralitatis excluſam; eamque diſtinctionem poſt prolatam ab illis, qui nugatoribus iſtis ſuccenturiari voluerunt. Puſendorfio etſi ſatis eſſe poterat euiciſſe, moralitatem rerum quoad exſiſtentiam voluntate Dei poſteriorem eſſe; tamen laceſſentibus aduerſariis idem quoque circa eſſentiam aſſerere eſt conatus. Et quia de rerum eſſentiis, ideis atque vniuerſalibus veteres iuxta & recentiores philoſophi in diuerſa abeunt, Puſendorfio haec arriſit ſententia, quae eſſentias rerum ab exſiſtentia abſtractas non niſi conceptus rerum inadaequatos agnoſcit, in cerebris philoſophorum primum enatos. Vnde nimis liberalem putamus illationem Strimeſii: *Si conceptus rerum generales* e rebus vtique exſiſtentibus aut exituris formati, *ab interitu indiuiduorum*, ſeu ab exſiſtentia vel non exſiſtentia huius vel illius indiuidui *non dependent*, (non ſimpliciter ab exſiſtentia vel non exſiſtentia;) *abſurdum non eſſe iſtorum aeternitatem ante primam rerum actualem originem & exſiſtentiam velut retrotrahere* hactenus, vt cum exſiſtentiam earundem voluntas diuina antecedat, haec in conceptibus illis abſtractis rerum naturam conſequatur. Omnipotentiam autem Dei, prout a voluntate eiusdem abſtrahit, eſſentias rerum non inferre haud obſcurum arbitramur. Nam praeter rationes iam a Puſendorfio allatas patet, eſſentias rerum vtique certi quid eſſe, atque definiti. Atqui omnipotentia Dei, antequam ad certi quid per voluntatem determinata fuerit, indifferenter ad hanc vel illam, talem vel talem eſſentiam habere ſe intelligitur. Igitur poſita potentia Dei, ponitur ſane aliquid extra Deum eſſe poſſe: ſed quia illa potentia in ſe non eſt definita, & ad certi quid determinata, ſeu quid eſt *omnipotentia* ideo illis, quae eſſe poſſe dicuntur, certa & definita eſſentia tribui nequit, quouſque omnipotentia illa per voluntatem Dei ad certi quid reſtricta fuerit. Sane qui negat hominem eſſe poſſe, negat Diuinam omnipotentiam. Nequaquam tamen poſita omnipotentia Diuina ponitur eſſentia certa & definita hominis ſeu rei, cui certa definitio competat, niſi, poſita quoque voluntate Dei. Igitur Puſendorfius quando conceſſit; *primum fundamentum, vt aliquid extra Deum eſſe poſſit, eſſe omnipotentiam*. nihil conceſſit, vnde Strimeſio paeana ſibi canendi tanta cauſa ſurgeret. Nam nuda & indeterminata poſſibilitas eſſentiae nomine

mine venire nequit, & *eſſentia in determinata σιδηρόξυλον* eſt. Contra vltimata reſponſio, quare cuiusuis rei eſſentia talis ſit, non eſt haec, quia Deus eſt omnipotens, ſed quia Deus ita voluit. Quo non parum faciunt, quae Pufendorfius de diſcrimine potentiarum addiderat; ad quae vltro oculos ſibi clauſiſſe videtur Strimeſius, vt ſine rubore conuitiari poſſet. Sane quam maxime ad rem facit, omnipotentiam Dei, quantum ad exercitium & ad extra non eſſe facultatem neceſſariam, vt eadem eſſentialis ſit. Equidem ſi Deus non eſſet omnipotens, Deus non eſſet: eius tamen omnipotentia non neceſſario, ſed libere ſe exſerit. Saltem id inde patet, male ratiocinari Strimeſium, quando ait: *Omnipotentia diuina concepta eſſentias rerum in genere & indeterminatas, ſicque per conſequens easdem in ſpecie hominis & honeſti humani determinatas, etiam non concepta Dei voluntate, concipiendas eſſe.* Sic poſito figulo & argilla, poſſunt fieri vaſa fictilia. Sed antequam figulus ſecum conſtituerit, an operari omnino, & qualia vaſa conficere velit, vrcei aut patinae eſſentiam fruſtra inueſtigaueris; quae tunc demum reſultat, quando figulus ad operandum, & hoc ac non alio modo operandum, ſe determinauerit. Ante eam determinationem, quae voluntatis eſt actus, potentia figuli indifferenter ad hanc vel illam vaſis eſſentiam ſe habet. Vaſibus ſemel confectis licet eorum eſſentiam etiam ab exſiſtentia abſtrahendo concipere; vt tamen, ſi quaeſtio exſurgat, vnde vaſibus talis & non alia ſit eſſentia, voluntas figuli nullo modo excludi, aut illa eſſentia ante eiusdem voluntatem poni queat. Nam conceptus, & modi concipiendi ſequuntur ipſas res, prout exſiſtunt, non vice verſa: Eſt tamen diſcrimen inter Deum Creatorem & figulum, id eſt, inter omnipotentem, & eum, cui finita eſt potentia, diſciplina aut meditatione adquiſita, quod in hoc ante opus requiratur idea, quae & exſiſtere poteſt ante voluntatem producendi: quod inde prouenit, quia in iſto eſt potentia certis limitibus circumſcripta. Id quod in eo non videtur neceſſarium, in quem quadrat illud: *Dixit & facta ſunt.* Igitur infeliciter ratiocinari arbitramur Strimeſium: *Si adquiſita potentia ideas obiectorum neceſſario infert*, nempe propter finitam naturam; ergo & omnipotentia Dei eſſentiales obiectorum ſuorum ideas neceſſario inferet, & quidem tales, quae voluntatem diuinam antecedant. Perdit quoque operam Strimeſius in ſequentibus.

§. VIII. NON negat Pufendorfius in actionibus turpibus occurrere certum genus contradictionis, quod tamen, niſi poſita voluntate diuina, intelligi nequeat. Talem tamen in actionum humanarum turpitudine contradictionem negat apparere, qualis eſt, ſi bis duo negentur eſſe quatuor. Hoc enim negato, idem negatur eſſe idem. Qualem quidem contradictionem Strimeſius hic nondum demonſtrauit.

§. IX. PORRO vti Strimeſio πρῶτον ψεῦδος Pufendorfii videtur, hominis ideam a ſola voluntate diuina ceu origine proxima ſuſpenſam, non autem ab omnipotentia Dei antecedenter ad eius voluntatem promanaſſe: ita contra Pufendorfius πρῶτον ψεῦδος Strimeſii iudicat, aliam originem exſiſtentiis rerum, aliam eſſentiis, quae non niſi inadaequati iſtarum conceptus ſunt, attribuere; & cum

& cum concedatur, a voluntate Dei esse, vt res, quales sunt, exsistant, negare earundem essentias, vt tales sint, a voluntate diuina esse. Cui & displicet, essentias rerum velut possibiles ab omnipotentia diuina, velut voluntatem diuinam antegressa, deriuare. Sufficere quoque iudicat Pufendorfius essentias rerum inquirere, quae per voluntatem diuinam extitere, & adhuc exsistunt. Sed quia omnipotentia Dei latius se extendere posse intelligitur, quam vniuersitatem rerum creatarum vtpote finitam; haec puto Strimesii mens est, illis etiam, quae contradictionem non inuoluunt, cum ab omnipotentia Dei produci non repugnet, essentiam vtique velut possibilem tribuendam esse, vtut ea Deus neque produxerit, neque producere voluerit. Quibus essentiis delineandis, vt Strimesius sese iactat, Pufendorfius credo non inuidebit. Caeterum neque in Cartesii, neque in vllius Philosophi verba iurauit Pufendorfius, etsi valde probet institutum virorum ingeniosorum, qui magis e dictatis sanae rationis, & curiosis naturae obseruationibus, quam e Scholasticorum ac vulgarium Peripateticorum nugis sapere malunt. Strimesius porro nunc omnipotentiam diuinam sanctitai & bonitati sociat, cum hactenus solius omnipotentiae mentionem in hac disceptatione fecisset. Eam sapientiam atque bonitatem liberas facultates neque absurde neque incogitanter pronunciauit Pufendorfius; quia sapientia & bonitas ideo maxime adoranda est, quod libera voluntate comitante exercetur. Sed glossema Strimesii putidam cauillandi libidinem arguit, *liberas, id est, non necessarias:* quasi quispiam sanus in dubium reuocare possit, quod Deus vtique essentialiter & necessario sit sapiens & bonus; cum nisi talis non esset, Deus non esset. Nec minus tamen sapientiam & bonitatem Deus non exserit necessario, velut machina quaepiam, sed libere, id est, ex optima sua voluntate. Nusquam tamen Pufendorfius originem bonitatis & malitiae in *absolutam* Dei voluntatem contulit. Etsi haud quidpiam sinistri humano generi metuendum autumet, si origines rerum in voluntatem Creatoris optimi & sapientissimi referantur, quam alii essentiis a voluntate ipsius non dependentibus velut capitulatione aliqua Caesarea aduersus abusum potentiae circumscribere velle videntur. Quomodo autem per hanc sententiam discrimen legum naturalium & positiuarum tolli, aut peccatorum aequalitas statui videatur, quod Strimesius arguit, nobis quidem haud adparet.

§. X. Si igitur Pufendorfius haud magnopere metuit indignationem Diuorum Metaphysicorum, Regni Barbariei numinum tutelarium, nec adeo difficulter sententiam suam ab absurditatibus philosophicis liberabit, quas vt aliqua specie impugnare aduersarii possent, id solenne artificium adhibetur, vt subinde vocabula quaedam inferciant, quo eiusdem sententiam deprauent, suspectamque & calumniis opportunam reddant. Sicuti sane non est pro Strimesii candore, cuius ipse solus praeconem agit, quod dicit; a Pufendorfio omnem bonitatem & malitiam a *libera* Dei voluntate ceu fonte vltimo arcessi; quod vocabulum circa hanc quidem materiam in scriptis eius non extat, & quid eidem insidiarum subsit, haud obscure pellucet. Cum cordatis quoque Theologis facile Pufendorfio conueniet, qui magno studio circa tradendum Ius Naturale id egit,

egit, ne quid controuerſiarum Theologicarum attingeret. Quo fine & monuit, quae de indole iuſtitiae punitiuae in foro humano exercendae docentur, ad iuſtitiam diuinam in tribunali diuino exercendam omni ex parte haud quadrare; eoque ex hiſce principiis Socinianos vix ſolide refutari poſſe, cum tota oeconomia ſalutis noſtrae myſterium ſit rationi ſibi relictae incognitum, ſupraque eiusdem captum poſitum. Reuelatione autem diuinitus facta nunquam dogmata iſta parum rationalia ſeu rationi repugnantia cenſuit Puſendorfius. Cum poſitis principiis quae reuelatio diuina ſuggerit, non adeo arduum ſit rationalem quaſi conſecutionem & catenam articulorum fidei inueſtigare; ac miſere ſe res Chriſtiana haberet, ſi id demum e Strimeſio diſci deberet. Sed qui reuera ingens ingenii ſui ſpecimen editurus eſſet, ſi iſta e ſola ratione, amota reuelatione diuina, demonſtratum iret. Quam feliciter Hugo Grotius, aut alii e principiis iuris humani Socinianos refutauerint, diſquirere a Puſendorfii inſtituto alienum fuit; cuius quoque non intereſt, quid circa hanc materiam meditetur Strimeſius, a quo inſigne hic iubar edita hucuſque Specimina vix pollicentur. Qui & malignum candoris ſui ſpecimen exhibet, quod cum primum de errore alterius propoſuiſſet, poſt quomodo ab eodem Puſendorfius ſe liberet, lectorem ad eiusdem ſcripta remittat: quod artificium eſt illorum, qui imperitis ſcrupulos & ſiniſtram de aliis opinionem inſinuare inſtituunt. Quare enim is non potius aperte arguebatur, aut abſoluebatur? Quod denique ex iuſtitia Dei argumentum duci poſſe putat Strimeſius, vt Puſendorfius cauſa tota cadat, id nondum ad liquidum perductum eſt. Eſt Deus vtique natura ſua iuſtus, & ſi iniuſtus eſſet, Deus non eſſet. Sed quia iuſtitia eſt attributum Dei, vt eſt conditor & rector huius vniuerſi; Geneſ. XVIII. 25. neque intelligi poteſt, niſi alii extra ipſum exſiſtant, ſicuti & humana iuſtitia eſt virtus ad alios: igitur non repugnare videtur, a voluntate Dei primo eſſe, vt ſint obiecta, circa quae iuſtitia Dei locum habeat.

§. XI. Caetervm poſtquam Strimeſii veſtigia legere placuit, etiam qua ille ſubinde ad prius iam inculcata reuoluitur, ſequendum eſt, etſi non ſine meo, tuoque, Conſobrine ſuauiſſime, taedio. Proteſtatus fuerat Puſendorfius, a ſe tantum inueſtigari originem moralitatis in actionibus humanis. Eius origo cum quoad exſiſtentiam a voluntate Creatoris ſit, quod nemo abnuit, putat Puſendorfius etiam quoad eſſentiam non aliud eidem principium poſſe attribui. Ideo nempe quia eſſentiae rerum creatarum non ſunt aliquid ante ipſarum exſiſtentiam, ſed ſunt conceptus rerum inadaequati. Quarum & ideae fingi cum ratione nequeunt, niſi poſita voluntate Dei talibus aliquando exſiſtentiam tribuendi. Huc progreſſo quieſcere non conceditur Puſendorfio, ſed vtique ad rimanda diuinae naturae adyta compellitur, dum importune occinitur; in ſigno rationis diuinae a bono morali voluntatem praecedi; cum iſte temerarium iudicet, ſi mortales ita confidenter naturam diuinam ad modulum humanae rationis exigant. Nam id ſignum rationis quid aliud eſt, quam ordo & modus concipiendi naturam diuinam ad modulum noſtrae rationis? Quia tamen eam diſceptationem defugere ipſi per importunitatem aduerſariorum

non

non licuit, non adeo arduum ipsi fuerit ostendere, voluntatem in signo rationis post bonitatem & sanctitatem non esse collocandam, quidquid Scholasticorum scita dictitent, quibus nondum, quod sciam, auctoritas omni exceptione maior consensu Deorum atque hominum collata est. In summo quippe Ente ad normam rationis nostrae considerato tria potissimum e positiuis attributis velut prima occurrunt, intellectus, voluntas & omnipotentia: caetera attributa positiua isthaec velut comitari intelliguntur. Sic sapientia concipitur velut perfectio intellectus diuini; bonitas, iustitia, sanctitas, velut perfectio voluntatis. Quam ob rationem bonitas in Deo, voluntati non opponenda, aut anteponenda, sed vel postponenda, vel quasi concomitans concipienda est, vt dicatur bona, sancta, iusta Dei voluntas. Haec quippe attributa in Deo, nisi posita eius voluntate, non magis intelligi possunt, quam suo gradu in homine, si huic voluntatem detrahere velis. Etsi hautquidquam asseratur, illa hactenus a voluntate diuina originem ducere, vt ab actu diuinae voluntatis demum resultarint. Duorum igitur attributorum, si vnum se ita habeat ad alterum, vt illud absque hoc intelligi nequeat, & singularem, quandam perfectionem eidem largiatur, illud vtique priusquam hoc concipi non potest & debet. Iam autem Deus bonus, sanctus & iustus intelligi non potest, ni voluntate praeditus concipiatur, eoque ista attributa Dei sunt vt volentis, diuinaeque voluntatis perfectiones. Vnde patet, frustra in hac disceptatione vel naturam Dei, vel eius sanctitatem aut bonitatem voluntati eiusdem opponi, aut illam potiori iure, quam hanc primam bonitatis moralis normam dici. Palmaria sic ratione destructa nil amplius periculi sententiae Pufendorfii imminet a distinctiunculis inter actum primum obligationis, & actum secundum, inter essentiam legis, eiusque exsistentiam; quarum inanis adplicatio facile patebit, si quis superius & alibi disputata expendere velit. Ac non nisi abusiue obligatio dicitur consecutio eius, cuius antecedens a voluntate nostra originem traxit. Nec tantas tragoedias excitari par erat, quod quaedam verba ex OSIANDRO pro sua sententia allegasset Pufendorfius, etsi circa aliam partem iste ab eadem discrepet. Deinceps quoque puto, desinet mirari Pufendorfius aliquid quantumuis ineptum, aut importunum a Strimesio proferri, postquam hic tanta specimina tetrici aut maledici Sophistae dedit. Qui enim antea bene de aliquo senserat, is miratur, cum turpiter eum se dare videt: sed vbi pudorem plane eundem decoxisse perspicit, nihil amplius miratur, quicquid idem stolide effutierit. Id quoque non repugnat, vt diuersae rationes adducantur, quare homini bona facienda, mala omittenda sint, puta, quia id diuinae sanctitati, aut rectae rationi, aut imagini diuinae congruit. Ex quo tamen nullo modo consequitur, moralitatem actionum humanarum promanare a principio, quod antecedat voluntatem diuinam; adeoque non sequitur; hoc vel illud congruit imagini diuinae, igitur per se & sua natura honestum est antecedenter ad voluntatem diuinam.

§. XII. DENIQVE & conceptum Pufendorfii circa attributa diuina frustra cauillari videtur Strimesius. Vtrinque in confesso erat, attributorum diuinorum ratione ipsius rei non esse vnum altero prius aut posterius. De quo

quod Pufendorfius verbo monuerit, nulla Strimesio mordendi causa erat. Nostro autem concipiendi modo attributa diuina considerari possunt vel simpliciter, vel in ordine ad productionem rerum creatarum. Circa priorem considerationem agere, Pufendorfio propositum non fuit; qui & semper protestatus est, sibi tantum originem moralitatis in actionibus humanis inuestigari. Circa posteriorem autem considerandi modum haud adparet ratio aut necessitas, quare Deus prius omnipotens, quam intelligens & volens seu liber concipiendus sit. Saltem id manifestum est, voluntatem Dei velut ab eiusdem omnipotentia dependentem non intelligi; aut Deum non posse liberum ens concipi, nisi prius concipiatur omnipotens. Id enim falsum est, quod Strimesius tradit, omnipotentiam Dei voluntate diuina necessario priorem concipiendam, quia *potentia in signo rationis semper actum anteuertit*. Nequaquam enim omnipotentia diuina habet se ad voluntatem diuinam, sicut potentia ad suum actum. Quia ipsa voluntas non notat actum seu volitionem, sed potentiam libere se determinandi. Vnde sophisticatio est, qua non nisi pueris illudi queat, quod subiungit Strimesius: Deus cumprimis in respectu ad res extra se positas prius *posse velle, quod omnipotentia comprehenditur*, quam actu velle intelligitur. Nam id *posse velle*; id est, ea facultas libere se determinandi non comprehenditur sub omnipotentia; sed omnipotentia respicit extra Deum res creandas, quae cum sit omnipotentia, id est, immensa, infinita, circa inuestigandas origines rerum creatarum prioris prae voluntate principii rationem habere nequit, quippe cum per voluntatem demum ad certi quid determinari intelligatur. Vno verbo; omnipotentia Dei non ideo dicitur, quod Deus possit intelligere aut velle, sed quia potest facere, quicquid vult. Quod autem e sententia Pufendorfii sequatur id, quod quidam Cartesianorum admisere, si Deus aliter voluisset, bis duo non fuisse futura quatuor, eoque essentias rerum ab omnipotentia, non a voluntate prouenire, hoc mihi non videtur. Pufendorfio sufficit, naturam rerum & intellectum humanum voluntate Creatoris ita formatum, vt hanc propositionem, bis duo non sunt quatuor, concipere nequeat. Quid futurum fuisset, si Deus rerum naturam & intellectum hominis aliter creasset, vt ea velut vera concipi possent, quae nunc vt se mutuo destruentia concipiuntur, alios anquirere patitur, quibus magis vacat, telas aranearum texere atque retexere. Nec ideo omnipotentiae Dei voluntatem eiusdem priore loco a rebus creandis depulerit, quia confusa & indistincta quaestio, cur *aliquid* extra Deum esse queat, in potentiam Dei sit resoluenda. Nam istud *aliquid*, nunquam accedente voluntate Dei, quantum a nihilo differt? Aut quid essentiae est *aliquidditas?* Vt autem rebus certa essentia attribui queat, necessum est, potentiam Dei, quae non definita aut limitata, sed omnipotentia est, ad certi quid & definiti a voluntate fuisse determinatam; vnde & ad hanc praecipue origo effectus refertur. Super *Socialitate* & *fundamentali legis naturalis propositione* cum Strimesius maledicentiae & irarum affatim, solidae rationis nihil adferat, non est, quod cordatus quispiam ista moretur.

MODESTVM se satis, & prout eruditum virum decet, exhibuit IOH. IOACHIMVS ZENTGRAVIVS in Originibus Iuris Naturalis. Earum prooemio hactenus

ctenus quidem satisfecisse Pufendorfio videri potest, quod declarat, non ipsum, sed alios a se insimulari eiusmodi errorum, quos bonus ac pius vir de se credi, tolerare non potest, nec debet. Etsi fatius fuisset, isthanc declarationem priore scripto fuisse distinctius expressam, & clarius expositam, si quid circa Pufendorfii sententiam monendum videretur, nec eius nomen illis admixtum, qui dogmata sua ab absurditate aut impietate purgare vix possunt. Et cum non diffiteatur Zentgrauius, discussionem sententiae Pufendorfianae, praecipuam sibi occasionem praebuisse scriptum id formandi, non vacabat ratione suspicio, ne in ipsum iacta forent dicta, quae nemo honestus tacite deglutierit; praesertim cum non constaret, de quonam Lectores eadem accepturi essent.

Circa controuersiam primam de doctrina Iuris Naturalis ad disciplinam Christianorum tradenda post factam hancce a Zentgrauio declarationem parum dissensus superfuturum videtur, quae nullas fuisse insidias ostendit, quales in Alberti Compendio *Orthodoxo* pellucebant. Id tamen non inficiabitur Zentgrauius, ad liquidum prius deducendam vniuersalem doctrinam iuris naturalis e solo rationis lumine petitam. Qua adornata nemo repugnabit, quo minus si quid peculiarium dogmatum inter sectas Philosophantium, vel certam religionem professos receptum fuerit, subuertatur. Vbi si quis vniuersi iuris disciplina probe imbutus fuerit, ei in procliui est obseruare, quae singularum ciuitatum Legislatores superaddiderunt, quemadmodum autem infeliciter circa iura versantur, qui nullo positiuorum & perpetuorum discrimine haec inuicem confusa tractant: ita intricari magis, quam illustrari disciplinam iuris naturalis iudicauerim, ni hoc discrimen probe obseruetur. In isthac autem tractatione, quod Pufendorfius nullam rationem habendam censuit Moralistarum, qui duobus abhinc seculis orbem Christianum immensa voluminum mole oppleuerunt, nec adhuc opplere desinunt, causa ipsi fuit, quod eorum institutum priscis Ecclesiae Doctoribus ignotum id spectet, vt Laicorum, quos vocant, actiones non amplius e liquidis diuinarum literarum, aut rectae rationis dictatis, sed e Sacerdotum libidine suspendantur, omnia ad dominatum sacrum referentium.

Circa secundam quaestionem, quae palmaria est, *de Origine Moralitatis seu Legis Naturalis*, id agnoscit Zentgrauius, Deo eiusque voluntati cum bonitate, sanctitate, & sapientia coniunctae quicquid est in acceptis referre suum esse, tum vt sit id, quod est, & vt tale sit, & a Creatore vnicuique creaturae assignatum tum essentiam, tum partes & requisita, e quorum combinatione talis & non alia prodiret natura. Sed si quaeratur *de ratione ipsius naturae rei, vnde in genere causae formalis, non in genere causae efficientis, sit, quod verbi gratia, homo sit animal rationale, blasphemia turpis, ad voluntatem Dei non esse recurrendum: sed sicut verbi gratia, in triangulo e tribus angulis contiguis formaliter oritur triangulum, ita e combinatione animalitatis & rationalitatis oriri hominem. Vnde sicut ratio veri, prout ficto opponitur, ita requirat in triangulo, non qua antecedens praecise diuina voluntas: ita veritatem humanae naturae, quae immutabilis sit, immutabiliter quoque determinatam certorum essentialium*

tialium requisitorum connexionem requirere, cum non ex quolibet fieri queat, nec idem vt vere idem seu eadem natura sit, & maneat, ex diuersa & opposita constare possit ratione, sic vt velit proin Deus hominem creare animal rationale, quia eius veritas quatenus ficto opponitur, ita habet; non autem ideo praecise homo sit animal rationale, quia Deus ita vult. Esse quidem voluntatis diuinae etiam antecedentis & assignantis, vt animalitas & rationalitas ad creaturam completam, quae homo dicitur, constituendam combinetur: sed ipsam combinabilitatem, & veritatem hanc, quod ex animalitate & rationalitate combinata oriatur species, quae homo dicitur, & quod haec sic exoriens species, qua talis horum & non aliorum requisitorum connexionem immutabiliter velit, hoc se vicissim ad illam habere antecedenter. Addit tamen, *haud crude dicendum, voluntatem Dei ab eo penitus excludi, quod ad eam se antecedenter habet. Quod enim consequenter Deus designat, approbat & confirmat ex infinitae suae sapientiae dictamine, fieri decernit, ab eo voluntas eius non simpliciter exclusa dici debet.* Puto me sensum horum dictorum recte concipere, & breuius iuxta, clariusque exprimere, si dicam: Voluntati Dei omnes res creatas, & cuique essentiam suam vna cum exsistentia assignatas: sed quod homini talis natura qualem iam habet, & non alia fuerit tributa, id non a voluntate Dei esse, sed antecedenter se ad eam habere, quia alias non verus homo, sed fictus & quasi contradictorius factus esset: cum veritas rerum ac mutui earum respectus a voluntate Dei non sint, sed eam antecedere intelligantur. Pufendorfium contra video essentias considerare, vel prout res iam sunt creatae, vel prout nondum creatae concipiuntur. Priori modo essentias nil aliud censet esse, quam conceptus rerum inadaequatos, qui a particularibus & variantibus rerum attributis, & huius vel illius indiuidui exsistentia abstrahunt. Sic quando verbi gratia, ab homine omnia attributa, quibus indiuidua varie vestiuntur, abstraham, & id solum retineam, quod ita illi proprium est, vt eo negato in diuersam speciem sit abiturus, remanet natura animalis & rationalis. Quod si autem quis interroget, vnde constet, homini hanc essentiam non ficte, sed vere attribui; adeoque veram esse hanc propositionem, homo est animal rationale; id planissime putat posse responderi, quia talis creatura in rerum natura exsistere conspicitur, cui hominis vocabulum inditum. Contra enim si coniungantur conceptus, qui in rerum natura non exsistunt, verbi gratia, chimaera, ficta, non vera res exprimitur, non minus ac si, quae natura disiunxit, coniungere aggrediar, verbi gratia, si hominem animal latrabile, canem animal rationale dicam. Cum igitur exsistentia reuera prior sit essentia, & haec non nisi partem exprimat eius, quod exsistit, & verum exprimat id, quod reuera datur seu exsistit, fictum notet id, quod exsistere traditur, cum non exsistat, aut secus exsistat: dicendum ipsi videtur; sicut a voluntate Dei res habent exsistentiam, ita & essentiam, & quod vere sint illud, quod sunt, quas si homo taliter conceperit, verum concepisse, sin praue, falsum, sin conceperit, quae non extant, ficta concepisse dicitur. Si igitur eidem non adparet, quomodo & a naturali connexione attributorum cuiusque rei essentialium, & a veritate eiusque fundamento, hoc quidem considerando modo excludi queat voluntas diuina, etsi intellectus humanus, dum res contemplatur,

platur, tantisper ab ipsarum prima origine abstrahere queat, adeoque & a voluntate, rerum natura, quam exsistere conspicit, contentus. Verbo, cum essentia exsistentiae contradistincta sit, tantum conceptus inadaequatus eius, quod exsistit, & veritas velut expressio respondens ei, quod exsistit, exsistentia autem a voluntate Dei sit, igitur nec ab essentia, nec veritate rerum voluntatem Dei excludi posse, sed vtramque ab hac vtique promanare. Quod si autem essentiae rerum, & connexiones attributorum essentialium cuiusque rei ante earundem exsistentiam, & prout ante creationem considerentur, Pufendorfius putat, eam ab intellectu humano concipi non posse, nisi concepto decreto voluntatis de creanda qualibet. An vero ante decretum Dei de creanda rerum vniuersitate essentiae rerum, quales nunc concipiuntur, intellectui diuino obuersatae sint, eademque tunc rerum veritas & conceptuum combinabilitas fuerit, qualis nunc est, Pufendorfius inquirere non vult; nec credit alium operae pretium facturum, si ea de re vigilans somniet. His ita positis non desunt, quae ad Zentgrauii tradita reponi queant: *Veritas humanae naturae est immutabilis;* esto, non tamen antecedenter ad voluntatem diuinam, sed quando Deus decreuit facere hominem ad sui similitudinem. Eo decreto posito humana natura immutabiliter requirit certorum essentialium requisitorum connexionem, quia eius, qui sapienter agit, voluntas sibi non contrariatur; quod fieret, si volendo creare animal mentis capacius altae non vellet creare id rationale. Vnde *combinabilitas* animalis & rationalis naturae sub hac hypothesi tantum necessaria est, si Deus voluit hominem creare. Alias in se ista *combinabilitas* vsque adeo necessaria non est, vt plurimae dentur animales naturae, quibus rationalis coniuncta non est, & rationales, quibus animalis coniuncta non est. Similitudo, quam Zentgrauius adfert, de artifice candelabrum aut amphoram producente, vt ad praesentem disceptationem quadret, ita est adaptanda. Ponendus est artifex, qui primus omnium vasa formare instituit. Is habet materiam ductilem ad quasuis formas: sed prout ex vase aliquem finem quaerit, ita figuram eidem indit. Si igitur velit formare vas sustinendis candelis, talem formam assignat, qualem fini suo congruere iudicat. Atqui & forma eiusmodi vasis, quod candelabrum dicimus, & congruentia eius formae cum fine ad voluntatem artificis antecedenter se non habet. Sed idem si, dum candelabrum voluit formare, amphoram formauerit, stolide operatus censebitur. Ita nec rationes istae formales, nec terminorum, & attributorum connexiones voluntatem Dei antecedunt. Et plane contradictorium videtur, immutabilem & aeternam essentiam veritatemque voluntate Dei priorem ponere rei, quae, quod sit, & talis sit, a voluntate Dei habeat. Quanquam autem abstrahendo a voluntate Dei Creatoris, qui rebus omnibus suam formam assignauit, interna requisitorum cuiusque rei habitudo considerari possit hactenus, vt illorum inter se congruentiam nouo diuinae voluntatis actu sanciri opus non sit: propter abstractam tamen illam considerationem dici non potest, hominem esse animal rationale, non quia Deus voluit, sed Deum voluisse talem creare, quia essentia eius talis est. Nam ratio sanctitatis, iustitiae, misericordiae, & sapientiae, secundum quam Deus

aliquid velle & ordinare declaratur, intelligitur quidem antecedere volitionem Dei, seu actum hoc vel illud volendi, non tamen ipsam voluntatem, vt est essentiale Dei attributum, cuius istae perfectiones sunt. Equidem iactatur. *Deum ex infinitudine sapientiae naturaliter intelligere ante omnem actum voluntatis per voluntatem formaliter elicitum, quid fieri queat, & quid ipse facere seu creare possit.* Sed de istis *possibilitatibus* quid sentiendum, iam supra ostendimus. Et istius assertionis nullum aliud est fundamentum, quam quia mortales Deum ad modulum nostrae rationis, indolemque animae humanae metimur. Et quomodo probari poterit, Deum intellectu suo totam velut abyssum omnipotentiae suae perlustrasse, antequam de quibusdam rebus a se creandis decerneret? Saltem quomodo essentiae immutabilis & perpetuae vocabulum tribui poterit illis, vt humano modo loquar, cogitationibus circa vires omnipotentiae, antequam voluntate Dei decretum fuerit, an & quid creare velit? Sane formam & essentiam aedificio dant non indefinitae speculationes architecti, antequam constituerit secum, an & quale aedificium extruere velit. Porro, vti supra iam dictum, coniunctio illa formalis requisitorum essentialium semper praesupponit eam hypothesin, si talis res datur. Quo posito intelligitur etiam, quid actionum ipsi congruat, quid non. Ante eam suppositionem verum non est, hominem esse animal rationale. Prius quippe verum esse debet, homo est, quam verum intelligi queat, homo est animal rationale. Equidem quin ante voluntatem diuinam concipi possit, *non repugnare hominem esse, aut hominem esse animal rationale,* non negauerim, sed hoc ipso nihil certi ac definiti exprimi apertum est; & in sola nonrepugnantia, vbi nihil praeterea accesserit, essentias rerum collocare, voluntati Dei necessario sequendas, mihi quidem oppido quam ieiunum videtur. Neque aequipollent haec duo: Deus potest creare animal rationale; & homo est animal rationale. Porro ad veritatem cuiusque rei requiritur, vt haec sit, saltem ex hypothesi; cum veritas nil aliud sit, quam expressio quaepiam, aut ἐκτύπωμα rei. Vnde tunc demum vera est haec propositio: Homo debet colere Deum; si homo datur, aut si Deus eum creare decreuit. Sic posito Deum praeter ea: quae iam extant, aliud corpus naturale producere velle, id e materia & forma constabit. Neque tamen vera erit propositio haec: Corpus quod nunquam extitit aut extiturum est, constat ex materia & forma. Sic posito luminarium coelestium motu regulari, in multa secula praedici possunt eclipses, non nisi tamen sub conditione mundi extituri. Vnde vera erit propositio haec: Erit eclipsis Solis anno post Christum natum 2400. si tunc orbis adhuc supersit. Posito autem finem mundi interim interuenisse, falsum est, eodem anno eclipsin fore. Denique quod Pufendorfius iudicat, inaniter constitui discrimen inter id, quod *decet* hominem, & quod eidem *praeceptum* est, hactenus vt illud antecedere, hoc consequi voluntatem diuinam dicatur, haec ipsum ratio mouit; quia quando de moralitate, id est, bonitate & malitia (non de aptitudine ad imputandum) in actionibus humanis sermo est, hominis essentia a Deo iam definita & constituta vtique praesupponitur. Atqui hac posita id, quod eum decere dicitur, hoc ipso quoque praeceptum intelligitur; cum haec duo ex vno eodem-

que

que actu diuino profluant, & gratis fingatur, vno actu diuino effectum fuiſſe, vt hoc vel illud humanam naturam deceat, alio actu idem pro imperio eidem iniunctum. Caeterum vti Pufendorfium circa ea, quae non ipſi, ſed aliis a ſe obiecta teſtatur Zentgrauius, facile adquieturum crediderim: ita quo minus & hic ſuam mentem ſuper iis, quae ipſi obiiciuntur, explicet, nemo prohibuerit.

§. VIII. PORRO Zentgrauius, quo naturam hominis ad voluntatem Dei antecedenter ſe habere oſtendat, quaeſtionem ita formandam iudicat: *Num Deus aliam requiſitorum eſſentialium combinationem velle potuerit, vt inde prodiens aeque verus eſſet homo, atqui is eſt, quem animal rationale vocare conſtituit?* Sed ea nihil a Pufendorfii aſſertione abire videtur. Nam poſita combinatione animalitatis & rationalitatis certa creaturae ſpecies reſultat, cui hominis eſt vocabulum. Quod ſi autem Deus alias naturas combinare vellet, quae illam ipſam creaturam abſoluere deberent, ex animalitate & rationalitate conſtantem, tunc Deus ſibi ipſi contradiceret; id quod a perfectione ſummi Entis abhorret. Hoc tamen modo nihil adparet, quod voluntatem diuinam antecedat. Antequam autem voluntate Dei animalitas & rationalitas ad vnam creaturam conſtituendam fuerit combinata, aut ad combinationem deſignata, non poteſt dici hominem eſſe animal rationale; ſed id tantum: Deus duas illas naturas combinare valet: per quam propoſitionem nondum eſſentia hominis infertur ſaltem hactenus, vt vere dici queat, homo eſt animal rationale. Exempla Mathematica, quae in hac diſputatione paſſim adducit Zentgrauius, peculiarem & profundiorem habere videntur diſquiſitionem. quam aliis relinquo, quibus pinguius otium ſuppeditat per inania conſumendum. Addit Zentgrauius: *Deum ante decretum voluntatis ex intellectus ſui infinitudine aeque cognoſcere, quid & qua ratione aliquid fieri poſſit & debeat, atque ſuam eſſentiam cognoſcit;* quae cognitio *naturalis* vocatur, contradiſtincta *liberae*, quae voluntatem Dei ſequitur. Atqui admiſſa etiam hac diſtinctione non video, quomodo negari queat, naturaliter Deum cognoſcere quaedam vt creanda, quaedam vt nunquam creanda. Prioribus voluntas Dei vtique includetur: poſterioribus quid eſſentiae & veritatis immutabilis tribuere poſſit aut velit Zentgrauius, ipſe viderit. Sane Pufendorfio eadem ſomnum haud abrumpent. Quod praeterea idem pronunciat: *Humana natura requirit combinationem animalitatis & rationalitatis tanquam requiſitorum eſſentialium, non quia Deus vult, ſed quia ita humanae naturae veritas ſe habet*, id ſi penitius inſpiciatur, identicum & inane eſt. Concipitur quippe humana natura velut aliquid antecedens combinationem animalitatis & rationalitatis; cum tamen ex horum combinatione eiusmodi natura reſultet, quae humanae vocabulo ab hominibus notatur. Dum combinatio illa diuina voluntate decernitur, vera quoque fit haec propoſitio, homo eſt animal rationale, & ſi homo diceretur, qui vel animal, vel rationalis non eſſet, is fictus, non verus foret. In quibus tamen omnibus nihil eſt, quod voluntatem Dei antecedat. Non adparet etiam, quis caſus Zentgrauii ſplenem titillauerit, vt ridiculum pronunciet, quod Pufendorfius abſurdum iudicet ab ipſo *concedi de indiuiduo aliquo, Deum, vti libere illum hominem condidit, ita ſi voluiſſet,*

luisset, brutum condere potuisse: addita ratione, quod *vtique ipse gratias agat Deo, quod animal rationale eximiis donis ornatum sit creatus.* Sane singulos nostrum poterat Deus non creare, sed quod nos voluerit exsistere, eo nomine Creator vtique grates meretur, licet dum noluerit condere Me aut Te, non potuerit non animal rationale creare. Et quid sit *indiuiduum adhuc ad certam speciem determinandum,* paulo distinctius a Zentgrauio fuerit explicandum, vt constet, an ei assertioni sanus sensus insit.

MINVS difficultatis circa originem moralitatis videtur, quam Pufendorfius voluntatem Dei consequi, Zentgrauius antecedere contendit. Sane cum honestas aut turpitudo actionum certam & determinatam hominis naturam requirat, non adparet, quomodo ista intelligi queat, nisi hac posita. Fides, inquam, gratitudo honestae; idololatria, adulterium, furtum turpia intelligi non possunt, nisi praesupposita natura humana, cuius determinatio voluntatem diuinam antecedere non potest. Neque sequitur, homines sancti & misericordes esse iubentur ad exemplum Dei, igitur non a voluntate diuina determinata & designata est natura hominis, vt tales actiones ipsi vtique quadrent. Equidem iactatur, *infinitae sapientiae & scientiae Numen posse vtique scire, qui rerum in se possibilium motus ad sapientiam & iustitiam ipsius exigi debeant, etiam antequam eas creare secum constituerit.* Enimuero conceptus rei praecise vt possibilis id tantum infert, vt ea res per potentiam, de qua sermo est, produci queat. Vnde idem hac propositione exprimitur; potest produci a Deo creatura, cuius naturae conueniat fides, repugnet adulterium. Ea tamen propositio nondum infert hanc, fides est seruanda, adulterium est omittendum, quia vti vulgo dicunt, a posse ad esse non valet consequentia. Sed vt e possibili oriatur certi quid ac definiti, necessarium est, vt a voluntate agentis fiat determinatio. Et cum possibile ita praecise sumptum concipiatur velut aliquid incertum & vagum, cuius determinata non est veritas, a voluntate potius, quam a sanctitate & iustitia determinatio fieri dicenda est; cum istae perfectiones Deo insint, vt est voluntate praeditus, quae ideo ante voluntatem eius collocari nequeunt. Sic si de homine dicam, fecit pro sua clementia, pro sua humanitate, non negatur primus fons eius actionis esse voluntas hominis, quae clementiae & humanitatis virtute est imbuta. Igitur cum aliud sit posse esse, aliud esse, quorum prius indefiniti quid, hoc certi & determinati notat, essentiae autem, naturaeque rerum certum quid & determinatum sint, necessum est earum primam originem non a nuda omnipotentia Dei, sed ab eiusdem voluntate, sancta illa & iusta, & cum sapientissimo intellectu coniuncta deriuari. Vnde & cognitio illa Dei naturalis, quamdiu possibilitatem tantum, & vastitatem potentiae diuinae concipere intelligitur, certas & definitas rerum essentias concipere censenda non est, nisi concepto prius principio, quo essentiae rerum determinantur. Multo minus dici potest, ab eadem concipi adulterium vt turpe, nisi prius concipiatur natura certa & ita determinata, vt ea actio isti repugnet; qualem determinationem sola possibilitas non infert. Et quo fundamento quis probauerit, per naturalem Dei cognitionem

res

res adprehendi tantum vt possibiles, praecise futurae sint, an minus, & earum omnium essentiam designari: ac non potius res futuras, velut certam ex voluntate Dei essentiam habituras concipi, possibiles autem & nunquam futuras velut indeterminatas in medio relinqui? Nam speculari possibilitatem absque suppositione futuritionis non est speculari essentias rerum, sed suam tantum potentiam. Non recte quoque hoc loco iactatur tritum illud, non ex quolibet fieri quodlibet, vt idem reuera sit & maneat, velut ante voluntatem Dei detur rerum veritas, & interna requisitorum essentialium, eaque definita ad talem praecise quidditatem conuenientia, eaque immutabilis. Nam dicterium illud praesupponit res certas & definitas, ac proprie locum habet in mutationibus rerum iam exsistentium, quae mutabilitatis suae certas fines habent. Cum autem potentia Dei haec creata rerum natura exhausta non censeatur, quin plura producere potuerit, nec dubium habendum, quin plures sint rerum conuenientiae, quam in actum deductae sunt, igitur non videtur cuicunque rei extra Deum immutabilem attributorum essentialium connexionem attribui, nisi sub hac hypothesi, si Deus talem rem producere velit. Nam omnipotenti Deo & qui e nihilo producere aliquid potest, materia sua velut infinitum obsequitur, nec vllam formam adspernatur velut incongruam, quam ipse pro sapienti & optima sua voluntate eidem attribuere placuit. Sic vt nexus ille essentialium partium vtique a voluntate Dei sit, optimi & sapientissimi. Sed & valde adhuc dubium est, num intellectus Dei infinitus, & cui omnia praeterita, praesentia, & futura vno velut momento intuenda sunt exposita, abstractionum & praecisionum leges, quas Philosophi commenti sunt, obseruet, & puras possibilitates a *futuritione* praecisas prius speculetur, voluntate interim velut otiosa, quoad illa speculatio fuerit absoluta. Denique cum veritas sit aliquid rem consequens, aut affectio rei prout est, combinatio autem animalis & rationalis ad constituendam creaturam, quae homo dicitur, voluntate Dei facta sit, non adparet, quomodo nudus conceptus possibilitatis seu combinabilitatis duarum istarum naturam essentiae & veritatis rationem habere possit, & talis quidem, quae voluntatem Dei antecesserit, quemque voluntas Dei in designanda velut creatione vtique sequi necessum habuerit. Cum super duabus istis naturis, antequam per voluntatem Dei combinatae intelligantur, nihil aliud vere pronuntiari possit, quam hoc: si Deo placuerit naturam animalem & rationalem coniungere, euadet creatura aliqua egregia brutis nobilior, Angelis inferior. Eoque veritas haec, homo est animal rationale, ante diuinae voluntatis suppositionem intelligi nequit; quia aliud est esse, aliud posse esse, seu non repugnare vt sit. Sic non repugnat, Zentgrauium esse Doctorem Sorbonicum. Interim quousque Deus hoc decreuerit, vera non est haec propositio, Zentgrauius est Doctor Sorbonicus, ne in intellectu quidem diuino; sed tantum haec, si Zentgrauius Deo volente foret Doctor Sorbonicus, verus esset, & non fictus Doctor. Sic non repugnat Lunam creatam fuisse triquetram, aut quadrangulam, sexangulam, octangulam, cylindri figura, &c. Neque enim hic aliquid supra potentiam Dei positum adparet. Antequam igitur per voluntatem Dei figura eius rotunda fuit determinata, concipi potuit tanquam possi-

possibile quid Luna triangula, quadrata, sexangula: id quod tamen Deus non voluit, nec forte vnquam volet. Et nihilominus iuxta Zentgrauii tradita, quia datur eius conceptus tanquam possibilis, verae erunt simul omnes hae propositiones: Luna est triquetra, Luna est quadrata, Luna est sexangula, octangula &c. Id si Zentgrauio absurdum videtur, concedendum ipsi erit, certas & determinatas veritates seu vt verae propositiones formari possint, non fluere ab omnipotentia Dei antecedenter ad voluntatem Dei res determinantem. Est enim vera quidem haec propositio: non repugnat, Lunam potuisse creari quadratam, sed isthaec propositio non aequiualet huic: Luna est quadrata. Quod si igitur Zentgrauius pro essentiis rerum nunquam futurarum pugnare perrexerit, valde metuo, ne cordati ipsum de lana caprina litigare iudicent.

SVPER indifferentia motus Physici in actione morali parum aut nihil controuersiae inter istos superesse videtur. Quod autem Pufendorfius eo loco concitatius egisse arguitur, id sine dubio ideo factum, quia Zentgrauius hunc Sophisticis quibusdam prauas sententias fouentibus ita immiscuerat, vt non cuiuis in procliui foret discernere, num eadem ipsum cum caeteris classe censeret, an minus. Et vel suspicione eiusmodi opinionum perstringi atrox iniuria est, quam inferens si acerbius repellatur, habet quod sibi imputet, qui virum bonum nulla necessitate lacessitum iuit. Quae supersunt dissensiones, exigui momenti sunt, & super quibus viros amplius certare vix decorum sit. Sicuti nec operae pretium videtur de ROBERTO SCHARROCKIO quid mouere, qui noua editione libri sui de *Officiis* Pufendorfii tradita vno & altero loco carpere voluisse videtur: Mihi sane quid reprehendat, aut qua de causa, nondum diuinando assequi licuit. Caeterum vti Pufendorfius, quae initio intentabantur, calumnias plane dissipauit, ac si quid solidae controuersiae fuit, eo deduxisse videtur, vt facile ferre possit, eruditos in suffragia super iisdem ire: ita dissimulare non possum, eundem a multis accusari, quod nimium acerbitatis, & salem plus satis asperum scriptis suis expromserit, ac male temperato calore litem aluerit, quae moderatione adhibita mox vltro expiratura videbatur. Etiam bonam causam iracundia actoris saepe corrumpi. Tum non sat magnanimitatis ostendere, qui aemulorum iniuriis plus iusto commoueatur. Alii contra, qui propius virum norunt, placido ingenio memorant, & cui nunquam alios lacessere libido fuerit; & qui prouocatus ioco potius, quam inuectiuis aduersarios protelare maluerit. Ast quae ipsi mota fuerit, litem ita malitiose fuisse instructam, vt eadem ad modum disceptationis literariae expediri non potuerit. Ad eum fortunis euertendum incubuisse primo Nicolaum Beckmannum & Iosuam Schwarzium, aliosque. Id cum non successerit, Beckmannum edito libello famoso profugum, infamiaque per sententiam iudicialem notatum, vt impune furorem expromere posset, sacra mutasse, ac insulsissimis scriptis exempli foeditate seculo decus conciliasse. Alterum, quem superiorum respectus vtcumque continuerat, mox furori prophetico fraena laxasse, postquam Suecorum res per Scaniam tunc ipsi conclamatae videbantur. Itaque Lundini aurigas inter & vetulas in absentem Pufendorfium e cathedra

sacra

ſacra declamaſſe heroica plane confidentia, cum neminem reſponſurum noſſet. Mox Hafniam delatum publicatis iſtis declamationibus, nil aliud effeciſſe, quam vt Nicolao Beckmanno improbitatis palmam ambiguam redderet. Ad quas calumniae & veſaniae manifeſtas aliquid reponere Puſendorfio nunquam tanti fuit viſum. In tales quid tam aſpere dici potuit, vt non longe infra eorum merita id ſit? Fridericus quoque Geſenius, & Valentinus Velthemius quomodo mollius potuerint tractari, non adparet; quorum huic audio ſuccenturiatum Sleuogtium quendam, inſipido libello famoſo in Puſendorfium compoſito, quo ipſo quodnam operae pretium facturum ſe ſperauerit diuinando conſequi non licet, facinore apud omnes bonos deteſtabili, & quod nil ſalis inſuper homini ineſſe arguat. Strimeſium quoque longe aſperiore ictu repelli potuiſſe, ni Puſendorfio magis quid ſe deceat, quam quid ille meritus foret, reſpicere curae fuiſſet. Accedere, quod proteruis ingeniis, & pruritu ſcribendi laborantibus inſolentia gliſcat, ſi ipſorum improbitas modeſte, velut re bene geſta, excipiatur: quia aſpere protelati facilius in ſe deſcendunt. Neque vero dubitandum, ſi Puſendorfio aduerſarii contigiſſent, qui citra obſcoenas calumniantium artes ſolo veritatis amore diſputationem ſuſcepiſſent, quin ipſe nemini eorum moderatione & humanitate conceſſurus fuerit. Nunc dolendum eiusdem fatum, qui fere a talibus laceſſitus fuit, aduerſus quos eruditos decens grauitas adhiberi non potuit, praeſertim cum talia ipſi impingere inſtituerint, quae ſi leui brachio reieceris, prope agnouiſſe videaris. Habes epiſtolam argumento ſpinoſam, verbis incomtam, quam quidem nemo alius a me extunderet, praeter Te, cui cupienti quidquam abnuere nefas mihi dico. Meum ſtudium tibi non diſplicuiſſe hoc iudicio colligam, ſi paris prolixitatis epiſtolam de rebus, quae apud vos in re literaria aguntur, remiſeris. Bene Vale! Hamburgi, die 3. Iunii Anno 1683.

* *

SAMVELIS PVFENDORFII
COMNENTATIO
SVPER
INVENVSTO VENERIS
LIPSICAE PVLLO,
VALENTINI ALBERTI
PROFESSORIS LIPSIENSIS
CALVMNIIS ET INEPTIIS OPPOSITA.

IOANNES DE LAVNOY
THEOLOGVS PARISINVS
DE
VARIA FORTVNA ARISTOTELIS
IN PRAEFATIONE.

Non omnes quibuscum agitur, veritatem puram amant, aut ferre volunt. Quin etiam ea in manifeſtam lucem prodita expalleſcunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, ſuoque exemplo docent, imperitis hominibus nihil eſſe crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem vllus ſupereſt ad augendum tantae iniquitatis faſtigium.

IOANNES CHRISTOPHORVS BECKMANNVS
PROFESSOR FRANCOFVRTANVS
IN PARALLELIS POLITICIS p. 5.

Dolenda certe rei literariae iſta infelicitas, qua gloriae nobis vertimus, ſi quid boni ab aliis prolatum impetere poſſimus: quaſi vero non omnibus nobis in excitanda e ruderibus imagine diuina laborandum ſit, quod certe non ſubtrahendo rebus inuentis, ſed addendo effectum dabitur: Mechanici longe melius in rebus ſuis verſantur, quibus, ſi bonae frugis ſint, non rem ab aliis ſuae ſortis male geſtam carpere, ſed eandem etiam perfectam magis perficere curatio eſt. Vnde & tanta rerum a Mechanicis dependentium noſtro tempore ſubli-

sublimitas. At nos meliorum hautquaquam satagentes satis nobis ducimus aliena refutasse. Sic quid res non sit, scimus cum ignarissimis, quid vero demum sit; aeternum ignoramus.

Res mira atque inaudita! Venus dearum quondam formosissima, tot per secula male comparato connubio Mulciberi iuncta, ex hoc nullam vnquam prolem, ex adulteris non paucos genuisse memoratur: vt quae aliis maritis laetitiae esse causa solet vxorum foecunditas, huic doloris atque ignominiae foret. Sed nunc demum senio grauem, & de adsciscendo extraneo haerede, cui forcipes malleosque relinqueret, agitantem Venus sua vetula iam atque edentula, cum rugae moechos dudum protelassent, immenso gaudio perfudit Lipsia grauida facta, quando a coena Platonica reuersus flore Liberi, Zythique distentus *optatos dedit amplexus, placidumque petiuit Coniugis infusus gremio per membra soporem*. Toto gestationis tempore vti singularem semper prae se tulit solicitudinem Vulcanus, velut de forma prolis suae parum ampli auguratus: ita cum iam Iunonem Lucinam inclamari audiret Musis alioquin semper auersus, repente poëtico oestro tangi coepit, raucaque voce insonuit: *nascere coece puer, claudi patris excrementum!* Liquidius mox fuit gaudium, quando in conspectum ipsius allatus est puer: quem hic statim vere suum, & citra dubitationem genuinum recognouit, deformitatem ac sordes ipsius mire exprimentem, & qui vbi paululum adolesceret citra formae iacturam purgandis a fuligine paternae officinae caminis adhiberi posset. Cum de imponendo nomine inquireretur, pater quidem in hoc renouari cupiebat memoriam Caeci filii quondam longe dilectissimi ab Hercule indignis modis interemti. Sed praeualuit matris ratio, vt quia proles ista nil materni decoris prae se ferat, saltem a fratris vterini blando vocabulo quantulumcunque gratiae mutuaretur. Caeterum quanquam Vulcanus ipse hac sibi prole mire placuit: aliis tamen nouo isto Erote conspecto in mentem venit illud Philosophi pronunciatum, cum puerum stupidum, & mentis parum compotem vidisset: *Hunc quidem pater ebrius seuit*. Nam & istum genitum adparebat, dum patri vno & altero congio vini cereuisiaeque tumenti *claudicat ingenium, delirat linguaque mensque*. Alii in hunc Erotem mire quadrare cauillabantur illud Comici: *In Amore omnia insunt vitia, iniuriae, suspiciones, inimicitiae*. Eius tamen rei causa non statim adparebat, quare Vulcani gena iste Eros importuna gesticulatione, ac molestis morsicationibus, orisque proterue distorti deformitate simiae potius catulum, quam Cupidinem referret; ni quidam monuissent, Vulcanum a simiis nutritum atque educatum. (vid. Natal Comes Mythol.) Vnde verosimile esse, e nutricis lacte aliquid morum simialium in Vulcanum, & ab hoc in Erotem deriuatum. Quam ob causam etiam, quia Eros iste simioformis sat feroculum se ostendit, atque altius imprimere dentes conatur, scutica nimirum accipienda fuerit, & extantiores dentes excutiendi, vt probe contusa & exarmata bestiola deinceps molesta esse desinat.

Scilicet non spes esset, tandem aliquando importunae liti finem imponendi, Valentinus Albertus, toties licet repulsus, rixositati suae imperare non

 potest,

poteſt, quo minus dudum ad fundum vsque diſcuſſas & euiſceratas cauillationes denuo inſtauret, ac nouis accumulatis iniuriis reſpondendi neceſſitatem imponat. Quibus intemperiis hominem agitari, aut quem fructum ex eiusmodi ſcriptione captare credamus? Nam gratis quidem ludibrio ſe orbis literati exponere manifeſte deliri hominis videbatur. Sine dubio igitur praecipua cauſa ab *intereſſe* deriuanda fuerit, cuius cupiditas tantopere animo Alberti infixa eſt, vt etiam ſummas rationes non ſolum religionis Pontificiae, ſed earum, quae ab hac diſceſſerunt ſtolidiſſimo libello ad *intereſſe* referre conatus ſit. Sortitus fuerat iſte ſpartam valde quidem ieiunam & ſterilem, tum & cumprimis triſtem atque inamoenam, quae nec lucri anſam, nec famae parandae praebebat. *Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus; Frigus iners: illic habitant pallorque tremorque, Et ieiuna fames.* Sane Lipſiae Collegia Logica & Metaphyſica, vix quadrante aeſtimantur; & ſi publice iuxta priuatimque eadem cantilena fuiſſet cantanda, breui occiſura erat *miſerum crambe repetita Magiſtrum.* Igitur alia hedera erat ſuſpendenda, quo nummos ſemunciales in caſſes pelliciendi occaſio foret. Cui fini Iuris Naturalis diſciplina maxime idonea viſa fuit, in quam cognoſcendam ab aliquo tempore iuuentus ſat prona fuit deprehenſa; etſi alias neque inſignem aliquam operam iſte circa eandem poſuiſſet, & quae publice iniuncta erat functio huc non traheret. Iſta collegia vt cum aliqua iuuenum frequentia, & non ſine ſtrepitu inſtitui poſſent, lis intentanda erat alicui ſcriptori in eo genere non plane obſcuro: tum noui aliquid comminiſcendum, vt imperiti adoleſcentes, dum inuſitatos, & nemini antea cognitos ſapientiae theſauros heic effoſſuros ſe credunt, eo promtiores ad praenumerandum didactrum redderentur. Ac ne per inuidiam veteri amico obtrectare videretur in eo loco, vbi nec huic amici deſunt, orthodoxiae vocabulum obtentui ſumere placuit, velut quae reliquis omnibus reſpectibus praeualeat, & qua periclitante vel pauentes in crucem agere fas piumque ſit. Iſthanc viam vbi ſemel ingreſſus fuiſſet Albertus, *intereſſe* requirebat, vt qua ratiocinia deficerent, calumniae & cauillandi impudentia in ſubſidium vocarentur, ne cum auctoritate dulcis lucri prouentus intercideret. Ac ne tandem aliquando vitilitigandi pauſa fieri poſſet, iam quoque facem, & *atro Lumine fumantes fixit ſub pectore tedas* heros, cui, ſi ex elogio ALBERTINO menſurari debeat, nec antegreſſa ſecula parem viderunt, nec futura viſura ſunt. Quem tamen, ſi quid adhuc laeua ſub mamilla ſalit, credimus inſipidis iuxta & enormibus paraſiti ſui elogiis rubore ſuffundi, atque indignari. Nam vt condonemus, nec *inter nobiles doctiorem*, nec *inter doctos nobiliorem* vnquam extitiſſe, ac totum qua patet literatum orbem tribus ſcriptis Teutonica lingua ab ipſo editis mire fuiſſe illuſtratum, ſic vt qui vel eam linguam non intelligunt, vel iſta ſcripta non legerunt, in tenebris ſedeant, & vmbra mortis: quis ſine riſu legere poteſt illud *Bonorum omnium Aſylo?* Sane vt infelicibus facinoroſis, aut obaeratis aſylo opus ſit, frequens eſt. Sed vt omnes boni aſylo indigeant, non niſi tunc contingere poteſt, quando quicquid eſt Principum repente in tyrannos degenerent, ac ad virtutem exſcindendam incumbere coeperint. Qua calamitate tamen ſi genus humanum obruendum ſit, vix puto bonos

bonos omnes Meuſeluici ſatis tutum refugium inuenturos, ſed quicquid huius ſit, iſthoc *diuinae veritatis propugnaculum*, *Iuſtitiae humanae oraculum*, *Seculi miraculum* factum iam quoque eſt litis Albertinae ſpiraculum, ac reuera *aſilus*, *oeſtron Graeci cognomine dicunt*, *Aſper*, *acerba ſonans: quo tota exterrita ſylvis Diffugiunt armenta*. Ab hoc quippe poſtquam Compendium Albertinum inter inſignia columnia reputatum fuit, queis in ruinam vergens res Chriſtiana cumprimis fulciatur; iam non amplius induciis aut paci locus eſt, quin ne temperamento quidem e ſtatu paradiſiaco promananti. Hoc titulo quoque, opinor, quicquid calumniarum & mendaciorum in me ſpargetur, apotheoſi mactabitur, velut ſtabiliendo Chriſtianiſmo adhibitum. Tanto enixior mihi opera danda eſt, vt Alberto demum laruam detraham, & quid iſte ſub talari pallio inſcitiae atque malitiae tegat, in apricum producam; tum & recentem illum Erotem Vulcanigenam ita deplumatum dem, vt longe deinceps ipſi ſit futurum ſpicula veneno tincta in me torquere.

In fronte igitur puſionis huius adparet neſcio quae puſtula ſat purulenta, morbi non optimae notae indicium. Eridem Scandicam dicit ab Erote Lipſico repelli cum *conuitiis* & *erroribus* ſuis *maſcule, modeſte* tamen. Albertum a me conuitio adſperſum non memini; nec ſi indolem ſcriptorum ipſius paulo ſignificantiore vocabulo notaui, id ſtatim pro vitio habendum fuerit. Primos Eridis auctores, Indicis Nouitatum compilatorem editoremque, eorumque in me auſa propriis nominibus expreſſi non ſupra meritum, nec praeter fas. Sane qui alterum conuicerit, res ipſius clanculum ſubduxiſſe, ſi eundem furem nuncupet, neque conuitium dicit, neque iniuriam facit, ſed hominem debito elogio deſignat. Homines autem rudes, qui per malitiam inſcitia mixtam tumultum mouent, paulo aſperiore ſale defricare etiam inter humanitatis officia habetur, vt ſtolidus faſtus ac petulantia iſtis decedat. Sicuti contra adulando & excuſando alterius ſtultitiam aut improbitatem alere in vitio eſt. Neque vero ipſe Albertus, qui ſtatus integri exemplum ſeculo exhibere ſtudet, indecorum ſibi duxit, aduerſarios ſuos Pontificios *ſcurrarum* vocabulo non ſane honoris gratia inſignire; praeſertim cum id negotium huc plane non ſpectet, & poſt tantum temporis ſpatium, rixa dudum obliuione ſepulta, irarum fluctus in animo viri paradiſiaci dudum conſediſſe debuerint. Id tamen vellem liquidius fuiſſe expreſſum, num Alberto propoſitum fuerit, propriam duntaxat cauſam agere, an vero caeterorum quoque patronum ſe ferre, qui me impugnauerunt. Hi enim, cum calumniae publicae ſint conuicti, eoque nomine poenas dederint, ſi Albertus nunc eorum facinus defenſum eat, recuſare non poterit, quo minus in partem ſceleris ab iſtis patrati, meritorumque elogiorum veniat. Sed ſi iſtorum flagitium a ſe improbari, ac ſuam duntaxat cauſam cordi ſibi teſtetur, facile concedere poſſum, vt paulo remiſſioris malitiae gradu defungatur; etſi & ipſe in id omnes neruos ingenii, quod ſentio quam ſit exiguum, intendat, vt falſas ſententias mihi affingat, id eſt, vt calumniatorem agat. Ab *errore* nemini mortalium priuilegio aliquo cautum eſt, ne iſti quidem Alberto, *qui Magno Maior habetur;* praeſertim vbi quis circa res obſcuras,

ras,

ras, difficiles, & nondum ad liquidum deductas verſetur. Circa quas vti aliquando impegiſſe apud bonos facilem veniam habet; ita eo nomine ſtatim alterum inſultare dira inhumanitas eſt: Enimuero erroris aliquem circa diuina dogmata, & qui ſcripturarum diuinarum tradita falſi arguat, inſimulare, atrociſſima eſt accuſatio; quam ſi quis idonee demonſtrare haut queat, ſummam iniuriam intuliſſe, calumniamque exercuiſſe cenſendus eſt.

Qvod crimen ab Alberto in me admiſſum & antea oſtenſum, & deinceps clarius demonſtrabitur. Et eo impudentior conatus fuit iſtorum calumniatorum, quod inter praecipuas cauſas ſuſceptae a me circa Ius Naturale ſcriptionis fuerit, vt ab omnibus quaeſtionibus Theologicis eam diſciplinam ſepararem, eoque ipſo eandem extra fluctus diſceptationum Theologicarum, ac Theologorum ſupercilium atque cenſuram ſubducerem. Quos vti merito honore libenter afficimus, quamdiu intra limites officii ſui verſantur; ita ſi, dum falcem in alienam meſſem mittunt, prout par retundantur, iniuriam ſibi factam queri non poſſunt. Cur enim Albertus non maluit Collegiis Theologicis, quam Iuris Naturalis ſe iactare? Aſt ſi quis priuatus Doctor, vtut cathedram orthodoxam calefaciens, alterum ſtatim erroris ideo inſimulare volet, quod hic in vno vel altero capite a dictatis ipſius & collegiis manuſcriptis etiam Philoſophicis diſſenſerit: eidem prius demonſtrandum fuerit, quidquid diuinae humanaeque ſapientiae extat, pectoris ſui ſcrinio contineri, ac praeter Alberti cuiuspiam placita ſapere nefas eſſe. Quam *maſcule* Albertus hoc ſcripto rem geſſerit, in progreſſu adparebit. Hactenus equidem cauſam ſuam ſat aniliter egit. *Modeſtiam* ab ipſo adhibitam ita conabimur exprimere, vt ne in aere eiusdem manſiſſe videamur. Obiter quoque notari velim nouam inſcriptionis formulam: Alberti *Eros Lipſicus; ſcriptus eſt ad* Seckendorfivm. Hanc elegantiam ſine dubio eruditi deinceps, repudiata vetere & natiua formula, magno cum applauſu recipient.

Caetervm *Praefatio ad Lectorem* nonnihil modeſtiae prae ſe fert, & candoris, dum citra ambages exponit, in quonam proprie cardo controuerſiae noſtrae vertatur. Vbi id quidem credat, qui poteſt, quod Albertus negat e ſtudio partium, aut rixandi libidine ſuam ſe ſententiam totiens defendere. In medio quoque relinquo, quod dicit: *de veritate ſuae ſententiae per conſcientiam ſuam ſibi certiſſime conſtare*. Etſi non immerito quaeri poſſit: quisnam Alberti conſcientiam fecerit veritatum theoreticarum regulam? Aut num ideo ſimiae catulus reuera ſit pulcerrimus, qui matri talis videtur? Sed quod Albertus iactat, ſuo ſe modo philoſophandi *reperiſſe aliquid toti Reipublicae Chriſtianae vtile*; id vero eſt aliquid, de quo *Grammatici certant, & adhuc ſub iudice lis eſt*. Quanquam enim reuera controuerſia inter nos praecipua ſit de fundamentali propoſitione (non hypotheſi, quae ab iſta plurimum differt, vti infra oſtendemus,) in diſciplina Iuris Naturalis: tamen quia hac occaſione ad vniuerſam philoſophandi rationem delapſi ſumus, non inficior, me ab Albertina methodo diſſentire, necdum perſpicere, quid rei Chriſtianae interſit, ſi Theologiam Philoſophiae, reuelationem rationi immiſceamus, & e ſacris literis

ris hypotheses petamus, quibus disciplinae philosophicae superstruantur. Sane non memini, Dominos Professores Ienenses, cum lauream Philosophicam mihi conferrent, ad eiusmodi philosophandi modum me adstrinxisse. Quin contra censeo, quemadmodum vbi theologari placet, ad solam reuelationem confugiendum est, sequestrata ratione, si quid aduersus istam scopuli mouere audeat; ita si quis philosophari instituat, ei sanae rationis vsum & solertem naturae rerum contemplationem adhibendam, nec opus esse, vt diuinas literas in subsidium aduocet, atque inde hypotheses petat. Idque quia Deo non fuit propositum, dum viros sacros inspirat ad scripto consignandos libros Biblicos, dogmata philosophica homines docere, sed viam ad salutem aeternam humano generi pandere. Hisce libris inspersa hinc inde sunt nonnulla ad disciplinas philosophicas spectantia, non quidem philosophico modo accurate deducta, sed prout in sensus & notitiam populi incurrunt. Circa quae diuinitus falsi quid traditum fuisse, nemo sanus autpius asseuerauerit. Nec tamen cordatus quispiam abnuerit, quin nonnullae ibi reperiantur dictiones communi populi vsu tunc receptae, quae ad ἀκρίβειαν philosophicam parum quadrant. Etsi ideo Scriptura sacra erroris aut ignorantiae insimulari non potest aut debet, quia cum ad populum loqueretur, non poterat aliter quam ad huius captum loqui; & incongruum plane fuerat futurum, circa talia scholas quasdam Philosophicas scriptis diuinis immiscere. Sic si Concionator ad populum verba faciens, vbi mentio inciderit de socru Petri, quam Saluator noster a febri curauit, vellet digressionem facere de natura & differentia febrium, de fermentatione, de causis intensionum & remissionum in febribus, de venaesectione, de virtute radicis Chinae Chinae, & similibus, etsi haec omnia verissima & argutissima essent, ab auditoribus tamen plane delirare censebitur. Si quis adeo insaniuerit, vt putet, Deum qui omnia numero, pondere, & mensura fecit, ignorare accuratam proportionem diametri ad peripheriam? Et tamen manifestum est, illam non esse accurate talem, qualis est 10. ad 30. Etsi quia proxime ad eam accedit, populari sermone talis exprimatur 2 Paral. IV. 2. 1 Reg. VII. 23. Quia nempe eiusmodi minutiae, ac fracturae numerorum atque mensurarum in sermone populari non attenduntur. Et tamen si quis secundum ἀκρίβειαν, mathematicam id dictum accipere velit, ac istud velut hypothesin e sacra Scriptura petitam Geometriae substernere aggrediatur, dubium non est, quin quicquid operationum & demonstrationum ex eo principio deductum fuerit, falsum sit futurum. Sic quis dixerit, Deum hominis conditorem ignorare, vbi animae humanae sedes sit, & vbi ea praecipuas suas operationes, quas inter & cogitationes sunt, exserat? Et nihilominus nemo Medicorum se irreuerentem credit in Deum & sacram Scripturam, si animae rationali sedem non in corde, sed in cerebro assignet; sicuti & omnes sentimus, cogitationes nobis per cerebrum, non per cor volutari. Scilicet quia frequentissima sacris literis dictio cogitationes cordis non secundum ἀκρίβειαν Anatomicorum capienda est, sed populari sensu de cogitationibus occultis, & quas omni studio dissimulare quis studet; sicuti cor in centro velut corporis humani occultatur. Quod si tamen aliquis Medicis hanc hypothesin tanquam e sacris literis petitam vtique obtruere conetur: cor esse

ſedem cogitationum & animae rationalis, Medici quidem primo iſtum in theatrum Anatomicum adducent. Si ne ſic quidem adquieſcat, elleboro purgandum cenſebunt. Vnde in eiusmodi effatis Scriptura ſacra non quidem e Philoſophia & rerum natura corrigenda, multo minus erroris arguenda, ſed duntaxat dextre explicanda eſt, nempe eo loco adhiberi dictionem popularem, non quae ad ſubtilitatem philoſophicam exaſciata ſit. Vnde etſi alias auctoritati Papae a me nihil deferatur; non tamen improbare poſſum cenſuram illam Alexandri VII. ſuper hypotheſi Copernicea: ſi ex natura rerum & ratione citra controuerſiam demonſtrari poſſit terram moueri, id non fore contra Scripturam ſacram: quia eo caſu phraſes Scripturae de motu Solis eſſent explicandae populariter & ſecundum adparentiam. Vnde commento ſuo, quo tantopere ſibi placere videtur, Albertus neque religioni Chriſtianae, neque Philoſophiae conſulit. Nam ſi talia dicta mordicus pro hypotheſibus diſciplinarum philoſophicarum venditare inſtituat, ab omnibus cordatis ineptire, & auctoritatem diuinarum literarum proſtituere cenſebitur. Et vti ſententiae philoſophicae, quae rationi & naturae rerum congruunt, haut eo minus verae ſunt, licet in ſacris literis non extent: ita ſi quae ibi ſententiae philoſophicae reperiuntur, eae ad ſanam rationem & naturam rerum exigendae ſunt, vt conſtet, populariter, an ſecundum ἀκρίβειαν philoſophicam capiendae ſint. Vnde non adparet, cui bono fingatur aliqua Philoſophia Chriſtiana, cuius hypotheſes e ſacris literis ſint tranſſumendae. Ne nunc dicam, quod ratio, quae Philoſophiae genuinum principium eſt, velut retundatur, ſi alligetur ad principia inde petita vbi rationi locus non relinquitur, & vbi illa captiuanda eſt ſub obſequium fidei. Quae cum ita ſint, arbitramur Alberti pronuntiatum contradictionem implicare, *quantum poſſit Philoſophiam examuſſim conformandam reuelationi diuinae*. Sane enim veritates philoſophicae non ſunt obiectum reuelationis diuinae, ſeu Deus non ideo peculiari modo hominibus ſe reuelare voluit, vt ipſos talia doceret, quae antea per rationem, & inſpecta rerum natura cognoſcere dabatur; ſed vt viam ſalutis aeternae rationi incognitam eis oſtenderet. Et quae huc ſpectant proprie ſub reuelationum cenſum veniunt, non autem ſi quid praeter & extra hunc finem e communi vita, ac natura rerum diuinis paſſim libris inſperſum legitur. Sicuti nemo puto reuelationem diuinam dixerit, quod in ſacro codice volucres coeli nidos habere dicuntur. Igitur cum reuelatio diuina, & Philoſophia circa diuerſa obiecta verſentur, haec cum illa conformari nec poteſt, nec debet, non magis quam Iurisprudentia ad Medicinam. Quod ſi tamen quis illa, quae praeter & extra reuelationem in diuinis literis occurrunt, cum philoſophicis placitis conferre velit, nemo id quidem prohibebit, dummodo nec populares ſententias pro theorematibus philoſophicis nobis impingat, aut hypotheſes parum congruas diſciplinis philoſophicis inferciat, nec eos, qui librum Scripturae vſui theologico, librum naturae & rationem vſui philoſophico vnice adplicant, velut profanos homines diffamet, aut quod maximum eſt, illis per ſummam impudentiam theſes ſacris literis aduerſas affingat. Vti quidem Albertus neque maſcule, neque modeſte, neque pro viri boni officio facit, dum ait: *Ne contra manifeſtum ſacrae Scripturae ὑπογραμμὸν aſſumere figmen-*

figmentum de primo homine valde misero, meamque ei socialitatem adplicare. Est inter alia crumenisecarum artificia & hoc, vt vbi iam iam in flagitio sunt deprehendendi, repente surdos se fingant, quo superuenientium quaestiones eludant. Ita & calumniatores ac vitilitigatores quandoque stuporem simulant, velut partis aduersae responsionem non percepissent, quo non desit occasio ad nauseam vsque repetitos coccysmos recinere. Sane vocabulum *fingendi* diuersos habere significatus, quorum respectu fingere aliquando illicitum, quandoque licitum sit, satis iam a me inculcatum fuit. Erid. p. 357. Ac nihilominus Albertus dudum a me iugulatam calumniam reuomit, eoque & mihi necessitatem infert decies ingesta summo cum taedio repetendi. Fortasse tamen magis ad captum Alberti fuerit, si dicamus, aliud esse fictionem positiuam seu categoricam, aliud suppositiuam seu hypotheticam. Prior est, si quid falsum excogitatur, quod pro vero venditatur; vti Pontificii purgatorium finxerunt, quod simplicibus pro vero obtrudunt. Posterior autem est, si tantisper aliquid supponitur, non vt pro vero assumatur, sed vt consecutiones rerum inde illustrentur. Quae cum in docendo insignem vsum, incommodi nihil habeat; nemo hactenus ita delirauit, vt vel eam fictionem damnaret, vel alteri ob eandem adhibitam tam inficetam dicam scribere ausus sit. De caetero vbinam ego finxi, id est, pro vero venditaui, primum hominem, id est, Adamum cum compare Eua fuisse miserum, in eo nimirum statu, in quo initio a Deo reuera constitutus erat? Vbi *fingo*, id est, falsum hoc tanquam verum statuo, primaeuam conditionem primi hominis fuisse miseram? Aut num fingit aliquid scripturis diuinis aduersum, qui tradit; eos, qui sacrarum cognitione literarum destituti primos homines e terra prorepsisse conceperunt aut finxerunt, non potuisse non istis tribuere statum miserrimum? Aut qui dicit, si fingas, si concupias, si cogites, hominem sine auxilio Dei & hominum nescio vnde in mundum proiectum, eius status erit miserrimus? Sane ipse Albertus millies dixit, si asinus volat, habet pennas; cui aequipollet; si fingamus asinum volare, idem habebit pennas. Ast num ideo molitor Thomanus vnquam in ius Albertum eo nomine vocauit, quod asinos ipsi alatos fingat, qui cum saccis alio sint auolaturi? Aut num quis Alberti auditor tam simplex fuit, vt vbi pennae asininae venales extarent, inquireret? Sane qui per quadrantem seculi Logicam publice ac priuatim cantillauit, non potuit non auditoribus suis infinities inculcasse; in eiusmodi propositionibus non attendi, vtrum antecedens sit verum, an minus, sed sufficere, si eo posito inde promanet consequens. Imo in ipso Compendio Orthodoxo, quod Venere & Cupidine auctore conditum esse indicio est, quod viri tanto impetu ad idem osculandum ruunt, idem ratiocinandi modus occurrit p. 139. *Finge per impossibile, extitisse tum tantum hominum numerum, quantus ad possidendum terrarum orbem fuisset requisitus, singulis dominii partem aliquam concedere opus habuisset protoplastus.* Non opus autem est, vt *τὸ per impossibile* semper addat, qui mauult Ciceronis, quam Alberti Magni dictionem imitari. Qua de re pluribus infra erit agendum, vbi crassam istam calumniam cum omnibus fibris radicitus euellemus. Vnde & vltro corruit calumniae istius corollarium; *me haut inuitum aliis permittere meo exemplo, vt in doctrinis philosophicis fingant sacris literis aduersa.*

uersa. Enimuero ego neque finxi aliquid facris literis aduerfum, neque aliis ad eiusmodi fictionem auctor fum. Id duntaxat optauerim, vt fi cui philofophari fit propofitum, ne farraginem quandam e Theologicis & Philofophicis doctrinis mifceat. Ex quo quaenam philofophandi licentia, damni quid producere apta, proueniat, ego quidem perfpicere non poffum. Nam hoc modo facris literis fua perftat auctoritas, vfusque earum integer feruatur, iuftoque loco adhibetur. Et ratio veterum magiftrorum feruitio exfoluta campum nancifcitur, vt opera curiofae inquifitionis in naturam rerum, vitaeque humanae compagem penitius admiranda diuinae potentiae & fapientiae introfpiciat, ac folidas de rebus fententias fouere difcat. Sane reuelationem Deus certis terminis circumfcripfit, eique addi quid, denique vetuit. Aft folertiae rationis & ingenii humani vt quousque poffit progrediatur, & in Creatoris gloriam, ac humani generis decus & infigne emolumentum redundat. Nifi vero reliquas artes quotidie nouis inuentis enitefcere praeclarum habetur, folam Philofophiam in fterquilinio Ariftotelis aeternum volutari par eft. Et cur non etiam Medicinae interdicitur, vt ne quid fupra Scholam Salernitanam fapere audeat? Et cum laudandum ducamus agricolam, fi fertilem agrum tritico conferere malit, quam auena aut eruo; cur vitio vertamus ingeniis difcendi cupidis, fi circa folidam rerum inueftigationem occupari malint, quam inter fpinofa & puluerulenta vocabula, rerum inania, aetatem confumere? Allegantur tamen ab Alberto HOBBESIVS & CARTESIVS velut infignia exempla eorum, qui philofophandi licentia abufi Philofophiam *fictionibus* impleuerint. Vbi illud primo valde dubium mihi videtur, num Albertus vnquam vtriusque fcripta legerit, eorumque fententiam recte perceperit. Nam infinitis experimentis mihi conftat, quo atrocius quis in iftos Philofophos declamat, eo minus eum noffe, quid iidem doceant. Prout & non ita pridem apud magnum Principem Theologus quidam primarii ordinis admodum turpiter fe dabat, dum Cartefium accufans ac interrogatus, quidnam praui ifte doceret, nil aliud refpondere poffet, quam eundem tradere, nihil omnino effe credendum. Scilicet quia aliquando audiuerat, a Cartefio doceri, folide philofophaturum mentem ab omni praeiudicio liberare debere, eoque de receptis dogmatibus dubitandum, eaque ad examen reuocanda. Sed fingamus perimpoffibile, Albertum vtriusque fententiam callere velut vngues digitosque fuos; non tamen inde habebit aliquid idem, quod iure mihi obiiciat. Quid enim ipfe de Hobbefio iudicem, abunde a me expofitum eft; nec cordatos plus a me defiderare arbitror. Eum me *diligenter legiffe* non inficior, nimirum quia Apoftolus dixit: omnia probate; quod bonum eft tenete. Sane & falfo ab ifto tradita multum mihi lucis attulere ad complures veritates eruendas aut ftabiliendas; & illa ipfa falfa nemo in Germania me folidius deftruxit. In Cartefii autem verba non magis quam in cuiusuis alterius iuraui. Sed ne iftius viri ingenium aeftimarem, ac placita eiusdem, vniuerfamque philofophandi rationem Ariftotelicis longe praeferrem, idem mihi exprobrandum effet, quod Alberto, fi raftrum Lipficum cereuifiae Serueftanae, aut rapas & braffîcam turdis atque alaudis antehaberet. Ac non exiguum operae pretium facturus fit, fi quis e Cartefii oforibus diftincte orbi erudito velit exponere, quidnam in eiusdem Philofophia fit reprehendendum? num

num methodus philoſophandi in vniuerſum? num quae is de Deo & anima tradit? num doctrina de homine? aut de paſſionibus? num hypotheſis phyſica? num quae ad Geometriam & Algebram ſpectant? num haec omnia, aut ſingula in vniuerſum; an certa ex iisdem loca? Nam eiusmodi diſtincta accuſatione inſtituta non defuturi eſſent, qui reſponderent. Sed nunc ſi iſtos homines vrgeas, vt ad peculiaria deſcendant, demum iſthanc confeſſionem exprimis: Carteſium equidem ipſe non legi; audio tamen multos de eo male ſentire, qui fortaſſe & ipſi iudicium ſuum ignorantiae ſuperſtruxerunt. Sane memini, cum Ienae agerem, Profeſſorem ibi fuiſſe, qui cum de Carteſio mentio iniiceretur, ingentes cachinnos tollere ſolebat, velut ſtupidiſſimus iſte, & inſaniſſimus mortalium fuiſſet; cum tamen conſtaret, bonum illum Profeſſorem ne vnicam quidem paginam in Carteſio legiſſe, nedum intellexiſſe. Igitur & Albertus, & alii id genus homines dictum ſibi putent: inciuile eſt iudicare cauſa non penitus cognita & perſpecta. Addit tamen Albertus, ab iſtorum virorum, Hobbeſii & Carteſii κακοζηλία Lipſiae parum fuiſſe periculi, *quia non fuerint ciues noſtrae Eccleſiae*, quam rationem ego veram non cenſeo, cum plurimi ſcriptores Pontificiis ritibus addicti, qui vulgarem Philoſophiam tradunt, iuuentutis manibus Lipſiae terantur. Sed primariam cauſam eius rei hanc puto, quia Carteſius ſubtilis eſt & difficilis, cuius placita prompte percipi nequeunt, ni quis modo demonſtrandi mathematico adſuetus fuerit; id quod inter veteres magiſtros rariſſimum eſt. Cum itaque illa Philoſophia ſine ſolerti manuductore addiſci nequeat, ac nemo ſit, qui eam docere audeat, quin plurimi in eandem inuehantur; quae via ſupereſt adoleſcenti, vt Lipſiae eius Philoſophiae notitiam haurire queat? niſi forte ad Medicinam ſeſe adplicuerit. Nam eo peruerſitatis, proh dolor! prolapſi iam ſunt omnes per Europam Medici, vt Carteſianam Philoſophiam pluris quam Ariſtotelicam faciant; quos & dudum credo anathemate perculiſſent Magiſtri noſtri, ni iſtis in promtu foret vindictae ſumendae facultas, ex hypochondriis laborantes ſine ope deſtituere. Sed nec illud inſuper habendum puto; quod cum infiniti fuerint Ariſtotelica prius Philoſophia imbuti, qui poſt vbi Carteſianam deguſtare coeperint, illa abdicata huic ſe plane addixerint; contra, quantum mihi conſtat, nullum exemplum detur alicuius philoſophiam Carteſianam docti, qui hac deſerta ad Ariſtotelis caſtra transfugerit. Quid cauſae ſubeſſe dicamus? Num omnes iſti fuere ingenio ita deprauato, vt relicto meliore deterius amplexi ſint? An Philoſophiae Carteſianae peculiares quaedam illecebrae inſunt, aciem ingenii obtundere aptae, vt veritatem perſpicere amplius nequeat? An vero Philoſophia Carteſiana habet aliquid argutius, nitidius, ac naturae rerum accommodatius, quam qua hactenus ſcholarum parietes reſonuerunt. Quicquid tamen huius ſit, neſcio ſane, quo iure iſtorum virorum inuidia fraudi mihi eſſe, ac me praegrauare debeat; cum ego collato pede in Hobbeſium pugnarim, Carteſius autem Philoſophiam moralem non attigerit. Enimuero quid illi faciant, qui extra Eccleſiam noſtram ſunt, Alberto parum curae videtur eſſe. Aſt Puſendorfio libertate philoſophandi vtique interdicendum eſt, cui & nullo modo a Philoſophia Alberto probata diſcedere fas eſt, idque quia Eccleſiae Lutheranae membrum eſt. Studioſos

diosos enim Lipsienses facile ea cogitatio subire potest: si Pufendorfius non damnatur, quia non credit in Compendium Albertinum; ideo nec nos damnabimur, si tempus, & nummos nostros ad alios vsus, quam collegium Compendii Albertini impendamus. Caeterum ego non memini, me legisse, vbinam Augustana Confessio suos sequaces ad certam sectam Philosophiae, aut certos auctores philosophicos adstringat. Deinde certissime mihi persuadeo, posse dogmata nostrarum Ecclesiarum contra quosuis dissidentes defendi non minus, si Cartesianam, quam Aristotelicam & Scholasticam Philosophiam profiteamur. Nam nec dextre minus ratiocinantur Cartesiani, nec minus sensa sacrae Scripturae ope linguarum & bonae interpretationis eruere possunt, aut propositiones theologicas idoneis terminis exprimere; nec ita delirant, vt dogmata theologica ex hypothesibus Physicis demonstrare velint. Equidem in Gallia constat eruditos quosdam Pontificios id incommodum in Philosophia Cartesiana notasse, quod eius principiis stantibus non adpareat, quomodo dogma de transsubstantiatione idoneo colore incrustari queat, & quod vllo sensu sano dici queat, substantiam periisse integris persistentibus accidentibus. Enimuero non credo, vllum Theologum Lutheranum fore tam dementem, vt nostrae religionis interesse putet, quo fuco isti monstrosum suum dogma adornatum eant; aut orthodoxam doctrinam de sacra Eucharistia e Physica esse petendam. Denique non puto aliquem in nostram religionem tam iniquum esse, vt eam labem huic addictis adspergere velit, quasi γνησίως Lutherani nota characteristica sit stupor & crassities, ac vltra tritam Philosophiam Aristotelicam nihil sapere. De caetero quanquam Albertus testetur, *se non esse ex iis, qui μορμολύκεια sibi fingant:* manifestum tamen est a spectris ipsum agitari, aut per visiones eidem illudi, dum scribit; me hausisse πρῶτον ψεῦδος nouaturientium in certum an e Cartesio, an Hobbesio, *quod licitum sit fingere in Philosophia, tametsi contrarium in sacris literis descriptum extet.* Nam hoc quidem figmentum nusquam in Cartesio & Hobbesio, multo minus in meis scriptis extat, ac reuera ψεῦδος Albertinum, & impudentissima calumnia est. Quale autem genus fictionis ego adhibui, eius & in Theologia & Philosophia innoxius vsus esse potest, quamdiu modus ratiocinandi per incommodum aut impossibile licitus erit; de quo quid Aristoteles Priorum Analyt. L. II. c. 11. 12. 13. 14. tradat, Albertum fugere non potest; vbi nempe *ponitur seu fingitur id, quod quis euertere vult, deducendo hominem in mendacium confessum.* Sed & valde dubium est, vtrum Ingeniosi adolescentes maius operae pretium facturi sint, si tabulis, collegiis Manuscriptis, & libellis Alberto probatis mancipio se addixerint, totamque in iis aetatem consumserint, reliquis omnibus velut veneno infectis procul habitis; an vero eam, quam ego secutus fui, studiorum rationem imitentur, & si quid melius aut solidius inueniant, quam quod a Magistris suis traditum fuit, ideo haut adspernentur; sicuti nec Albertus cereuisiam Eulenburgensem reiicit, eo nomine, quia Lipsica non est. Neque vero hoc modo statim in *effraenem philosophandi licentiam* abitur, quippe cum haec potissimum in eo consistat, si quis per falsa principia philosophica, ac praue adplicata mysteria religionis Christianae impugnare, aut Rempublicam, perturbare conetur, aut inuita ratione

ratione digna indigna comminiscatur. A qua licentia toto coelo differt iusta libertas philosophica, cui primo omnium diuina reuelatio, & leges Reipublicae inter Sacrosancta habentur; de caetero assensus vni alicui scriptori mancipio non addicitur, sed a quibusuis tradita, vbi rationi congruerint, admittuntur, nec si meliora inuenta fuerint, prius credita abdicare turpe habetur; tum opera datur, vt diligenti meditatione & inuestigatione in intima scientiarum, naturamque rerum longius penetretur. Eam viam insistentes Medici hoc saeculo artem suam insigni modo perfecerunt, & quotidie adhuc perficiunt. Per eandem scientia Physica admirando modo efflorescere coepit, ad quam comparata scientia eorum, quibus summa probandi ratio haec est, *habemus expressum textum in Aristotele*, ne triobolo quidem digna est. Ac nisi bona quaedam ingenia fraenum istud pedanticum abrupissent, ad mundi vsque finem Philosophi poma Aristotelica ad scarabaeorum instar in circulum voluissent, scientia rerum naturalium ne hilum quidem promota. Eodem modo & aliquid supra Ethica & Politica Aristotelis profectum fuit, nisi per Albertum in vetus argastulum retrahamur. Neque vero quid ex hac philosophandi libertate damni in Ecclesiam aut Rempublicam redundet video, nisi quod id saepe contingit, vt si verus quispiam Magister cum aliquo recenti Philosophia imbuto collidatur, isti mox aqua haereat, vt quo se vertere debeat nesciat, attonitus veteres suas regulas inter quisquilias haberi. Quo & ipso dictatoria illa auctoritas, qua isti homines hactenus turgebant, in auras euanescit, & dictata, atque collegia Manuscripta, quibus describendis miseri adolescentes tantum laboris insumserunt, ad piper inuoluendum adhibentur,. aut alios vsus, quos dicere nolo. Sed reuera quod damnum a Philosophia in Ecclesiam illatum est, id prioribus quidem seculis a Platonica, propioribus ab Aristotelica philosophia promanauit, e qua otiosi homines monstrosam illam & inquinatam Theologiam iuxta ac Philosophiam Scholasticam concinnarunt. Quae cum tam idoneum instrumentum praebeat Regno tenebrarum, hodie quoque in tanta luce nobilioris Philosophiae ab eius Regni propugnatoribus mordicus defenditur. Huius quippe quam maxime interest, solidam notitiam rerum diuinarum, ac quae huius ministerio accommoda est, sapientiam humanam alta caligine esse submersam, aut non nisi apud paucos haerere intimae velut admissionis. Cum contra Ecclesiarum Protestantium intersit, vt etiam omnes rustici & mulieres diuinarum humanarumque rerum cognitione vel Albertum Magno Maiorem superent. Quo magis a ratione alienum est, quosdam nostratium Theologorum tantos in simpulo fluctus excitare, quod bona ingenia aliquid supra tritam illam philosophiam sapere velint. Nam illa ipsa est, paucis tantum hinc inde resectis & interpolatis, quam Albertus velut Palladium aliquod orthodoxis Academiis custodiendum contendit, & illa *via regia*, in qua omnes propugnatores Regni Pontificii incesserunt, & adhuc incedunt; a qua ne nostrates iuuenes deflectant meliora sectati, Albertum scilicet *conscientia & officii ratio* subigit; ne forte exsurgant, qui veteris Magistri luminibus obstent. Prouocat tamen ad *maiorum suorum* auctoritatem Albertus, quos *sapientissimos viros* depraedicat, qui ob causas grauissimas *e priscis gentilium Philosophis certum du-*

cem

tem discentibus pariter ac docentibus, nempe Aristotelem *adiunxerunt*, *putantes nimirum*, *vagum philosophandi genus*, *inutile prorsus atque noxium*, *optime hoc modo coërceri posse*. Hoc loco non possum non laudare ingenuitatem Alberti, qui iam tandem sine circuitione veram causam adducit, quare nonnulla veteris pedanteriae mancipia tam toruo vultu scripta mea adspexerint; nimirum quia istorum collegiis Manuscriptis parum conuenire visa sunt. Enimuero scire velim, quinam fuerint illi homines sapientissimi, qui statuta Academiae Lipsicae primum condiderunt? Qui vtique vixerunt, antequam Vir Clarissimus Magister Irus Perlirus eiusdem illustre sidus fulgeret. Quo & tempore qualis cultus ibi fuerit, vel id indicio esse potest, quod colloquio in arce Lipsiensi inter D. Lutherum & Eccium instituto ex aliquam multis decuriis Magistrorum nemo reperiri posset, qui acta colloquii scripto excipere, seu protocollum concinnare nosset; id quod ex ipsius B. Hülsemanni ore audisse memini Sed istis quidem hominibus ego facile ignosco, qui inscitia meliorum illi adhaerebant, qui tunc solus per omnes scholas rerum potiebatur. Nam ea sola aut praecipua est ratio istorum statutorum, quod praeter Aristotelicum nullum tunc Philosophiae genus esset cognitum; quod per Arabes in Hispania agentes in reliquam Europam fuit propagatum. Platonicae autem & Stoicae Philosophiae monumenta ob Graecae linguae ignorantiam vix de nomine tunc erant cognita, quae & ipsa ad scholarum genium parum accommoda videntur; ad quem contra Aristotelica doctrina, prout per eius instauratores fuit adornata, mire congruebat, velut ad clamosas disputationes & infinitas obiectiones ac responsiones formandas, strepitumque adeo & nubem pulueris scholastici excitandam cumprimis apta. Quae & causa est, cur hodie qui disputandi facultate inter imperitos adolescentes quam maxime se iactare callent, tam obnixe Aristotelicam Philosophiam tueantur, quae infinitam vim sonorum sine mente, & distinctiuncularum suppeditat, queis auditoria ingenti alteratione reboare possunt, Doctore, qui in summa cathedra barbam sibi demulcet, miris modis sibi placente & intus plaudente. Quod circumforaneum disceptandi genus, vna cum inani illa gloriola fere exoliturum esset, recepto nouo philosophandi genere, vbi e certis principiis & hypothesibus omnia mathematico demonstandi genere deducuntur, quod omnem istum clamorem & puluerem adspernatur; prout & in scholis Mathematicorum istis altercationibus, exceptionibus, & responsionibus nullus vsus, nullum pretium est. Vno verbo, quia multi Theologi disputare, quam viuere, multi Philosophi dubitare, quam demonstrare malunt; ideo reperta licet meliore philosophandi ratione tanto ardore pro Aristotelica Philosophia pugnatur, disputationum & dubitationum nutricula solertissima. Quae & ideo merito *vagum philosophandi* genus dici debet. Id enim vocabulum nullo modo in Cartesianam & nouam Philosophiam quadrat, quae non vagari docet, sed e certis principiis certas propositiones per iustas demonstrationes formare. Quam viam philosophandi si quis insistat, ei non vagari licet, sed idem per tramitem fallere nescium ad solidam & veram scientiam grassatur. Nec est quod Albertus nobis occinat IOSEPHVM SCALIGERVM, venerabile inter eruditos nomen, sed in cuius eruditione Philosophia Aristo-

Aristotelica minimam partem facit. Cui & allegato loco de Petro Ramo sermo est, viro docto, & Matheseos perito, sed qui de caetero in Philosophia modicum operae pretium fecit. Nam is & multa in Aristotele reprehendit, sed vt meliora non substitueret: & circa Logicam suscepit mutationem exigui vsus, infarcta parte Metaphysices, & introducto odioso diuisionum superfluarum genere. Sed & Scaliger non tam de veritate Philosophiae Ramaeae, quam de turbis & factionibus inde prouenturis solicitus est. Ac sane Philosophia Aristotelica e commercio cum regno Antichristi, cui illa vtile instrumentum praebuit, eam immanitatem traxit, vt dissentientes omnibus modis persequatur. Prout & Rami aemulus Iacobus Carpentarius eius spiritus illustre documentum edidit in nuptiis Parisinis, immissis in illum sicariis, cuius *viscera pueri furentes magistellorum pari rabie incitatorum impulsu per vias sparserunt*; quae THVANI verba sunt L. LII. Ac operae pretium est euoluere IOANNEM de LAVNOY de varia Aristotelis Fortuna cap 13. & 14. vbi multis memoratur, quibus artibus rabidi Sophistae in Petrum Ramum vsi sint. Sicuti igitur Orthodoxi spiritum illum persecutionis & crudelitatis merito inter notas bestiae Antichristicae habent: ita & tuto iudices licet, vbi quis Philosophiam suam persecutionibus, interdictis, calumniis tueri instituit, eundem de eiusdem soliditate parum prolixe sibi polliceri. Nam veritas sua luce citra vim, malasque artes subsistit. Et qui hanc solam respicit, satis habet firmis rationibus eandem adornasse; ac optat quidem alios eam arripere, sed si hosce eam adspernari videat, non indignatur, nec bellum mouet, sed aequo animo fert, vt qui ita volunt, etiam post fruges repertas glandibus ventrem farciant. Vnde longe ratio fugit Albertum, si credit, Deo & Ecclesiae gratum se opus facere, si *obicem* ponere instituat *hodiernae nouaturientium luxuriae*, vti vocat, *quem nisi quis iniurius esse in religionem velit, nemo e nostris effringere aut laxare possit:* id est, si omnem Philosophiam, ipsius dictatis aduersam, proscribat sub poena violati genuini Lutheranismi, si quis contra istam hiscere audeat. Id scilicet vnicum remedium supererat conseruandae tam scabiosae Philosophiae, a tot cordatis explosae & laceratae, vt specie quadam apotheoseos consecrata sub orthodoxiae obtentu hominibus obtruderetur, ad Inquisitionis forum trahendis, qui vel latum vnguem ab ea discedant. Enimuero an ea Alberto auctoritas futura sit, vt ipso auctore nouae Inquisitionis tribunal Lipsiae erigendum sit, ac num omnes ibi vesaniae suae applausores sit inuenturus, ego quidem valde dubito. Et si maxime stultitia eo vsque exsuperet, vt quicquid Lipsiae est docentium & discentium sacramento Alberti & barbariei adigatur; Spes tamen est, eius Inquisitionis iurisdictionem vltra primum lapidem haut porrectum iri. Vnde habent, quod sibi gratulentur, qui ferulae Albertinae manus subduxerunt; qui nec aegre ferunt, istum cum deliciis suis quoad vita superest nugari. Caeterum quod quis non magnifice de Philosophia Aristotelis sentire, & haut eo secius γνησίως Lutheranus esse queat, puto non obscure ex ipsius Lutheri verbis colligi posse, quae huc idiomate Teutonico transscribere placet, quod genium dictionis vix vlla versio sit assecutura. Extant autem illa *Tom.* I. *Altenburg.* 505. Die Universitäten dürften auch wol einer guten starcken Reformation, ich muß es sagen, es

verdriesse wen es will. Ist doch alles, was das Pabstthum hat eingesetzet und ordiniret, nur gericht auf Sünde und Irrthum zu mehren. Was sind die Universitäten, wo sie nicht anders dann bisher verordnet? dann wie das Buch der Maccabaeorum sagt: Gymnasia Ephebórum: & Graecae gloriae, darinnen ein frey Leben geführet, wenig die H. Schrift und Christlicher Glaube gelehret wird, und allein der blinde heidnische Meister Aristoteles regieret, auch weiter dann Christus? Hier wäre nun mein Rath, daß die Bücher Aristotelis Physicorum, Metaphysicae, de Anima, Ethicorum, welche bisher vor die besten gehalten, gantz würden abgethan, mit allen andern, die von natürlichen Dingen sich rühmen, so doch nichts darinnen mag gelehret werden, weder von natürlichen noch geistlichen Dingen, darzu seine Meinung niemand bisher verstanden, und mit unnützer Arbeit, Studiren und Kost so viel edler Zeit und Seelen umsonst beladen gewesen sind. Ich darfs sagen, daß ein Töpfer mehr Kunst hat der natürlichen Dingen, dann in denen Büchern geschrieben stehet. Es thut mir weh in meinem Hertzen, daß der verdammte, hochmüthige, schalckhaftige Heide mit seinen falschen Worten so viel der besten Christen verführet und genarret hat. GOtt hat uns also mit ihm geplaget um unser Sünde willen. Lehret doch der elende Mensch in seinem besten Buch de Anima, daß die Seele sterblich sey mit dem Cörper, wiewol viel mit vergeblichen Worten ihn haben wollen erretten, als hätten wir nicht die H. Schrift, darinnen wir überreichlich von allen Dingen gelehret werden, deren Aristoteles nicht einen kleinsten Geruch ie empfunden hat. Dennoch hat der todte Heide überwunden, und fast unterdruckt, daß wann ich solchen Jammer bedencke, nicht anders achten mag, der böse Geist habe das Studiren herein gebracht. Desselbengleichen das Buch Ethicorum ärger dann kein Buch, stracks der Gnaden GOttes und Christlichen Tugend entgegen ist, das doch auch der besten eines wird gerechnet. O nur weit mit solchen Büchern von allen Christen. Darf mir niemand auflegen, ich rede zu viel, oder verwerfe das ich nicht wisse. Lieber Freund, ich weiß wol was ich rede. Aristoteles ist mir wohl bekannt, ich habe ihn auch gelesen und gehöret mit mehrerm Verstand, dann S. Thomas oder Scotus, deß ich mich ohne Hoffart rühmen, und wo es noth ist, wohl beweisen kan. Ich achte nicht, daß so viel hundert Jahr lang so viel hoher Verstand darinnen sich arbeitet haben. Solche Einreden fechten mich nimmer an, wie sie wohl etwa gethan haben, sintemal es am Tage ist, daß wohl mehr Irrthum mehr hundert Jahr in der Welt und Universitäten blieben sind. Das möchte ich gern leiden, daß Aristotelis Bücher von der Logica, Rhetorica, Poëtica behalten, oder sie in eine andere kurtze Form bracht, nützlich gelesen würden, junge Leute zu üben, wohl reden und predigen, aber die Comment und Secten müsten abgethan, und gleichwie Ciceronis Rhetorica ohne Comment und Secten, so auch Aristotelis Logica einförmig ohne solche grosse Comment gelesen werden. Aber ietzt lernt man weder reden noch predigen daraus, und ist gantz eine Disputation und Müncherey daraus worden. Darneben hatte man nun die Sprachen, Lateinisch, Griechisch und Ebräisch, die Mathematicas disciplinas, Historien, &c. Aduersus haec si Albertus excipiat; se non esse mancipium Aristotelis, se errores ipsius e Sacris literis corrigere & Philosophiam Christianam hoc modo effingere; ei apposite occini poterit illud Saluatoris Luc. V, 36. *Nemo immissuram noui vestimenti immittit in vestimentum*

tum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit immissura noua. Quod si igitur Aristotelis nomine me impugnat Albertus, sat grauem auctorem habeo, quo me tuear. Sin *cardinem Philosophiae Christianae*, quam tantopere crepat, in eo consistere arbitratur, *vt nihil in Philosophia vllo modo fingatur, quod sacrae scripturae sit aduersum; nihil in illa quocunque praetextu in dubium vocetur, quod per hanc adstruatur, aut narretur;* oppido quam parum profecit meditationibus suis, quae per quadrantem seculi ipsum occupatum tenuerunt. Nam eiusmodi Philosophiam adornare, quae verbo Dei aduersa fingat, fictaque pro veris venditet, aut ibi tradita in dubium vocat, nemini quidem in mentem venit, cui Christiani nominis sanctimoniam tueri cordi fuit. Ego sane de eiusmodi insania ne somniaui quidem; neque tale quid e scriptis meis vnquam calumnia exsculpserit; vtut in omnes se formas vertat, & cauillandi astutia etiam ipsum Diabolum superet. Quin & certo persuasus sum, ideo me tot molestiis petitum ab illis, quos minime omnium decebat, quia pro modico captu ingenii aliquid ad impugnandum regnum tenebrarum conferre conatus sum, quod subsistere & florere Satanae tantopere interest. Quo & solatio subnixus omnem calumniarum & maledictorum colluuiem, qua impuri homines me adspergere fategerunt, alto semper animo despexi, nec per illam animi mei tranquillitatem turbari passus sum, certa spe fretus, tempus & veritatem istas nubeculas plane dissipaturam, ac famae meae splendoris potius, quid, quam maculae, inde accessurum. Interim non inuideo Alberto ob studium illud suum, cui *immorari*, ac *immori* constituit, & per quod *effecturum* se confidit, *ne Ecclesiae nostrae per nostram Philosophiam vlla vis inferatur, multum subsidii conferatur.* O felices Ecclesias nostras tali Atlante! Optarim tamen, Albertum paulo curatius ruminari illud CICERONIS pro sexto Roscio: *Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, vt significent si fures venerint. At fures internoscere non possunt: significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum; tametsi bestiae sint, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, cum deos salutatum aliqui venerint, opinor iis cura suffringentur, quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum*, & qui vigiles se Ecclesiae aduersus Philosophiam profitentur, *ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alii canes sunt, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis praeberi videmus; vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur, hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspicione latratote, id quoque concedi potest. Sin autem id agitis, vt arguatis aliquem* sacris literis aduersa fingere, *neque dicere* possitis, vbi *aut quomodo, ac tantummodo sine suspicione latrabitis, crura quidem nemo vobis suffringet,* cum iam antea Vulcanum satis exprimatis; *sed si bene ego noui* eruditum seculum, *literam illam ita vehementer ad caput affigent, vt postea neminem alium, nisi* malitiam aut inscitiam vestram *accusare possitis*, si impudentes calumniatores habeamini.

SED postquam in *Praefatione* Kalendis Ianuarii scripta Albertus nonnihil modestiae & grauitatis prae se tulisse visus est, credo memor doctrinae Naso-

nianae, *Lite vacent aures, insanaeque protinus absint Iurgia*, an quia epomide Rectorali indutum ineptiae parum decere videbantur; in ipso Opere aliud plane schema induit. *Non vultus, non color vnus, Non comtae mansere comae, sed pectus anhelum, Et rabie fera corda tument.* Ac ingressum quidem scriptioni conatus est formare valde magnificum, ac splendidum, sed qui nil nisi ineptum ac puerilem tumorem exprimit. Quid enim ad tranquillitatem populorum Borealium lis Scholastica? Aut num haec ad pacem aut bellum aliquid momenti habuit? Ac valde inscite de affinitate inter Reges contracta iniicitur, cum Eris Scandica septennium ante iam deflagrasset, auctoribus eiusdem regelatis, aut silentio damnatis. Cuius & memoria dudum exolitura fuerat, ni malesani quidam homines in Germania, vbi ineptire & calumniari impunius licebat, litem distulissent, ac reliquis tacentibus Albertus demum rixae immori cuperet. Quem & cerebro sat perturbato vti indicio est, quod nil nisi Erinnyes, Furiae faces, crinesque anguibus & hydris impliciti animo obuersantur, atque os in voces plane deliras distorquere subigunt. Tales equidem gesticulationes exprimi decebat ab histrione, quando Hercules furens agendus erat: non a Theologo, qui exemplo suo paradisiacam vitae rationem repraesentare instituit. Cum itaque tota oratio illa sit hominis furentis, nescio an operae pretium sit, singulas ineptias notare. Velut quod plane contra sensum Poëtae adducit verba: Erinnys inuisum Numen terras, coelumque *leuabat*. Et quod de *amoenitate* Scaniae nugatur, quasi haec obstare possit, quo minus vnus & alter impudens ibi, & rixosus calumniator exsurgere possit; a quo malo ne Lipsia quidem immunis est, ocellus Germaniae. Sed non animaduertit. Albertus, quod quo atrocius in Eridem Scandicam declamat, eo maius praeiudicium creat sociis suis, quibuscum eandem tibiam inflat. Nam ista Eris Scandica non me habet auctorem, sed meos aduersarios, seu, si flosculum Latinitatis Albertinae mutuari fas est, ea Eris mea est duntaxat passiue, non actiue. Nam cum ego Spartam, quam tunc sortitus eram, pro virili ornare conarer, edito inter alia opere de Iure Naturae & Gentium, cui aliquod apud eruditos pretium erit, vt Valentinis, & reliquae inuidorum turbae ilia rumpantur, in me insurrexere Erinnyes Nicolaus Beckmannus, & Iosua Schwarzius, a quibus traditam facem Velthemius & Gesenius distulere, donec & his in vertiginem datis Albertus demum vnus instar omnium infamem taedam quassat. Istae ergo furiae pomum Eridis proiecere condito Indice Nouitatum; isti faces, calumniis, maledictis atque ineptiis constanter iactarunt. Quos compescuisse non crimen, sed officium maxime necessarium fuit. Idque ab omnibus viris bonis probatum est, nisi quod nonnulli plus satis acerbitatis a me adhibitum arguerint. Quod nec ipse inficiarer, si res mihi cum viris solide eruditis, & bonis fuisset. Sed in eiusmodi rudes & malitiosos homines quid dici potest tam asperum, quod non longe infra eorum meritum sit? Postquam igitur Albertus causam eorum, qui litem istam mihi mouerunt, non obscure probare videatur, eorumque se patronum ferat; non iniuriam patietur, si quantam ex eo flagitio partem sibi sumit, tantam etiam ex elogiis eorundem capiat. Sane si Petri Dunaei scriptum tam detestandum Alberto videri potest, vt is inter Erinnyes ideo referri mereatur, haut

haut obſcure Nicolai Beckmanni facinus videtur probare, ac ſententiam legitimi magiſtratus damnare, qua is cum infamia relegatus, eiusque ſcriptum per carnificem combuſtum fuit. Quod autem ego vni & alteri meo ſcripto fictum vocabulum praepoſui, id exemplo multorum egregiorum virorum feci; nec id in vllius fraudem tendit; nec iſtorum me auctorem vnquam negaui. Sed quod & illa mihi tribuat, quae Rolleti nomen prae ſe ferunt, obeſi nimium naſi ſe arguit Albertus, quod e diuerſitate ſtyli alium auctorem deprehendere non potuit. Quam etiam inſipidum eſt, quod ex vocabulo Rondini argutatur de homine τετραγώνῳ: cum ſuccurriſſe debuerit illud Horatii de viro bono: *Totus teres atque rotundus.*

Sed qui hactenus tam aniliter paratragoediat, iam repente ad Pantomimi inſtar, vno momento vultum vertere callentis, nouum ſchema ſumit, ac ſtolida cum grauitatis affectatione pronunciat: *Alius Erinnyn habeat, meus ſit, maneatque Eros, isque Chriſtianus!* O impudentem tam ſancti nominis illuſionem! O improbum hypocritam! Poſtquam virum honeſtum, & ſe meliorem omni furiarum adparatu deformatum orbi proſtituere auſus eſt, iam repente Erotem Chriſtianum crepat. Atqui profecto magis tolerari poteſt Nicolai Beckmanni veſania, qui citra diſſimulationem, & velut bona fide calumniatorem egit. Albertus, cum par illi venenum, niſi quod pauculo ſaccharo adſperſum, euomat, medio in furore ſanctulus videri vult. Nam hypocrita in eo profeſſum nebulonem ſuperat, quod iſte inſuper Deo hominibusque illudit, quibus inter flagitia ſua pro bono viro ſe venditare inſtituit. *Ago tibi gratias Deus, quod non ſum ſicut alii homines:* Atqui profecto alia eſt indoles Caritatis Chriſtianae, quam eius, qualem in me exercet Albertus. Quam & ideo credo inſignire voluit vocabulo ſacris literis incognito, & quo ſalaces poëtae incentorem impurarum libidinum notant. Prout & valde ſuſpecta eſt dictio *exercendi,* e qua, qui Iuris Conſultorum libros euoluerunt, facile ſuſpicionem concipere poſſunt, Albertum Lipſiae Cenonem agere. Sane qui puellas meritorias alit, aeque commode dicere poteſt, *ſe Lipſiae Erotem fouere & exercere*. Ac totus iſte locus neſcio quid molle & amatorium ſpirat, ac vsque adeo Alberti cor Cupidinis ſagittae emollierunt, vt etiam in *ipſa arena,* inter *praelia* ſua ſpectatoribus nil niſi Erotem accinat, ipſosque antagoniſtas ſuos obiter *ſcurras* per blanditias amatorias vocet. Nec eo minus *gratulatur* ſibi, & *in ſinu gaudet*, quod mira felicitate *ſcribendo ſtatui integro* ſe conformem gerit, adeoque eloquentiae paradiſiacae ſpecimen iam praebet, vtut, ſi accurate attendas, non paucae dictiones, & ſententiae ipſam Stygа oleant. Vti autem Tartuffus proprias laudes pa[illegible]e debuccinat; ita contra in Pvfendorfii Methodum eriſticam non ſine cauſa inuehitur. Nam eſt ea aſinis, & calumniatoribus valde moleſta, qui & ipſum dudum deuoraſſent, ni idem aculeorum aſperitate pleroſque protelaſſet. Neque vero ſocialitatis leges violat, qui calumnias improborum a ſe repellit, non magis quam qui vi adhibita aliorum iniurias a vita & fortunis ſuis propulſat. Sicuti & ſedulo a me opera data fuit, vt officia mea tam ciuibus meis, quam exteris, pro cuiusque captu ac meritis admetiret.

POSTQVAM paulisper in genere ineptiuit orator noster paradisiacus, iam ad singulas calumnias eructandas accingitur. Quas inter primum locum magnitudine impudentiae facile tuetur, quod *Academias* a me *aulas pedanteriae haberi* mentitur, vt quicquid est in iis docentium & discentium in me irritet. Tale quid si a me dictum scriptumue fuisset, non improbe solum, sed & stulte factum esset; cum & ipse in duabus Academiis docendi publice munere per quatuordecim annos functus sim, & quicquid fortunarum obtigit, post Dei fauorem studiis litterarum debeam. Calumniae ansam praebuere, verba quae extant, Erid. Scand. pag 367. *Id tamen constat, homines Reipublicae tractandae peritos ius sibi suum ex Compendio Albertino non formaturos*; *Sed facile passuros, vt in aula pedanteriae istud se iactet*. Manifestum est, vltimam phrasin mutuo sumptam ex I. *Aeneidos, illa se iactet in aula Aeolus*. Sicuti autem hoc Poëtae loco neque aula proprie dicta, neque Academia ventorum, sed simpliciter sedes horum notatur: ita aula pedanteriae in genere quemuis locum notat, vbi pedantes agunt. Sic vt simplicissimus & natiuus sensus dicti sit: Albertus suo Compendio non inter homines Reipublicae peritos, sed inter pedantes applausum inuenire potest. Quis nisi calumniandi artem professus hoc ad Academias torqueat? An nullibi, quam in Academiis pedantes inueniuntur? Aut an hae institutae sunt, vt pedanteria ibi regnet? Sane L. II. c. 4. §. 13. de Iure Naturae & Gentium diserte satis professus sum, pedantismum esse vitium mentis, non literarum, aut sectae seu professionis alicuius, sed omnis generis, conditionis, & ordinis homines perambulare. Vnde non in Academiis solum, sed & triuialibus in scholis docendi munere funguntur viri politi, & ad genium vitae ciuilis maxime accommodi; qui nempe ita libris se immerserunt, vt tamen indolem conuersationis ciuilis haut negligerent. Diuisi etiam dicto loco literas trifariam, in *vtiles, elegantes seu curiosas, & inanes*: e quibus tertiam classem, nempe inanes literas *pedanteriae* vocabulo ex vsu seculi indigito. Sunt igitur Academiae & debent esse officinae bonae mentis, & vtilium ac elegantium literarum. Nec tamen negari potest, alicubi quid inanium literarum, seu pedanteriae gliscere; aut inter multos eruditos & cordatos viros etiam nonnullos pedantes dari; quos inter an Albertus referendus sit, aliis iudicandum relinquo. Sed & aliquid e calumnia trahit, quod Albertus queritur, *logice dicere* mihi idem esse, ac *pedantice dicere*. Quo fine allegantur verba mea ex Erid. Scand. p. 365. *Equidem iure merito castigor ego, quod non satis pedantice dixerim, illas ideo inusitatas vocaui, quia ratio humana capere non potest connexionem Subiecti & Praedicati.* Nam ex mente Alberti debueram dicere; *non praedicantur nec in quid, nec in quale*. Atqui negari non potest, hunc terminum, *praedicari in quid & in quale* non apud auctores bonae Latinitatis extare, sed a Scholasticis, pedanteriae vtique statoribus, inuentum. Eum terminum si in cathedra, aut collegio, vbi ars Logica ex professo docetur, adhibeas, reprehensione carebis. Sed si eundem in scripto publico vsurpes, citra necessitatem, & cum res bonis verbis Latinis exprimi posset, recte argueris, maluisse pedantice, quam latine loqui. Quanquam & Logica seu ars ratiocinandi commode & solide tractari possit, absque colluuie sordidorum terminorum;

prout

prout in eam rem nitidissimi libelli extant. Quod porro Metaphysicam, vti nempe Aristotelici eam nunc tractant, fidum barbariei tutelare numen vocaui, nondum poenitet. Neque vero cum iuuenilibus annis studia tractarem, ita Reginae illi cliens aut subditus vnquam fui, vt ideo rebellis audire debeam, si qualis eadem reuera sit, citra adulationem exprimam. Nam bono meo fato non altius me isti lacunae immersi, quam quantum necessarium erat, nempe vt intelligerem, nil solidi eam continere, ac meram esse farraginem terminorum, quorum aliqui in tradendis disciplinis nonnullum vsum habent, multi ad nil aliud inseruiunt, quam vt Latinitatem conspurcent, dum inuicem bonorum vocabulorum Latinorum citra necessitatem scriptis inferciuntur. Ac reuera cum Metaphysica eodem modo comparatum mihi esse videtur, vti cum tabaco, seu nicotiana. Quibus inter nautas, ac vulgus militum versandum est, fumi istius odorem tolerare, ac quandoque haurire necessum est. Reuera tamen is fumus sordet, ac si quis eodem delibutus inter elegantes homines versetur, non plus gratiae sibi eo conciliabit, quam si allium oboleat. Quod si tamen Regina Metaphysica meo candore offensa proscribere me velit, ego quidem non valde trepidauero; ac fortasse vicissim fecero, quod Dantes Aligerius in summis Alpibus fecisse memoratur, cum e Germania in Italiam discederet. Frustra auctoritas GROTII occinitur, qui Scholasticis aliquod pretium reliquit, prout materiam morum & iuris tractant. De Metaphysica apud istum nullum verbum, vt nesciam, quomodo Boeclero in mentem venerit dixisse, Grotium non potuisse materiam de iure belli & pacis partire & subtiliter tractare, nisi ope Metaphysices. Et ipsa sane Boecleri scripta parum pulueris metaphysici prae se ferunt. Denique senserit circa eam rem Grotius aut Boeclerus, quicquid voluerit; ego in neutrius verba iuraui, & ipse manum ferulae subduxi. Me quoque non tangit Crellius, e Magistro Lipsiensi factus Cancellarius Dresdensis, cui fortasse rationes non defuerunt, quare de Philosophis Lipsiensibus, qui tunc erant, non adeo magnifice sentiret. Saltem quod infaustum sortitus est fatum iste vir, ad ioculare id dictum referendum haut est. Crassum porro mendacium est, a me solidam Philosophiam, & qui hanc docent, elato supercilio despici. Aestimatur illa a me, vt quae maxime. Sed quod sub eiusdem vocabulo multa vana, & inutilia, quisquiliarum instar habentia contineantur, nemo rerum gnarus inficias iuerit. Haec quo quisque solidis literis magis imbutus est contemnit. Et si talia propriis vocabulis exprimantur, nemini iniuria fit; sicuti nec periti artifices indignantur, si imperiti ignominioso vocabulo signentur. Neque ego, si Alberti scripta iis, quae merentur, vocabulis notem, ideo aut viros eruditos, aut bonas literas despicio. Quod autem, quae olim inter nos fuit amicitia, abrupta sit, culpa penes Albertum est, qui primus me lacessiuit, ac illorum se partibus adiunxit, qui famam meam scelesto modo impugnatum iuere. Ac eo magis manifestum est, Albertum ex mera rixandi libidine, aut vanae gloriolae studio, aut simili quapiam κακοζηλίᾳ mihi impactum, quod materia, quam ego tractaui, functionem ipsius non tangat, neque ipsi circa eandem insigne aliquod studium posuerit, ac amplum

plum satis campum haberet, vbi si quid esset ingenii, & eruditionis, exserere potuisset.

ARGVIT inde Albertus, me Scherzeri *τοῦ μακαρίτου nomini ac famae*, secus atque pollicitus sim, haut pepercisse. Ego contra assero, promissum a me bona fide repraesentatum. Sicuti & ipse non magis meo, quam proprio honori consuluit, dum e systemate suo monstrum illud de indifferentismo morali, & statu purorum naturalium expunxit, quod per absurdam & inficetam calumniam alastores mihi imperitissime attinxerant. In eo autem nihil eius viri famae decedit, quod titulus ipsius sane honorificus epistolae praefixus mansit. Nam qui primam epistolae editionem legerant, eorum memoria obfuscari non poterat, si vel maxime in Eride titulus plane omissus fuisset. Qui autem eam epistolam integram non conspexerunt, aliter iudicare non possunt, quam amice omnia inter nos fuisse acta, & illum a me arbitrum sumtum in disceptatione cum Christiano Vigile. Et amicissimo viro, optimaque ex intentione dici potest. *Turpe est tibi futurum, si ab illorum partibus stare videaris, qui ruditatem & malitiam suam tam impudenter apricantur.* Quae sententia si apud Albertum locum habuisset, nae existimationi suae melius consuluisset. Et sane tanto maiorem in Scherzero laudem meretur ista animi moderatio, quod mature pedem e via, quam minus considerate ingredi coeperat, retraxerit; quo peruicacius videmur paradisiacum Doctorem, & qui exemplo suo, si diis placet, statum integrum repraesentare voluit, prauitati insistere, & iniurias iniuriis cumulare.

IVDICAT quoque Albertus, a me peccatum fuisse, quod de iniuria, & quidem atrocissima a certo quodam Collegio mihi illata queri ausus sum. Atqui istud qualiscunque apud suos dignationis in me nihil iurisdictionis habebat, ac nouo plane aut rarissimo exemplo de scripto meo sententiam tulerat non expectata mea defensione, ac ne viso quidem & inspecto meo libro; quod praecipuum tunc eius Collegii membrum vltro fassum fuit: ac denique sententiam suam vnice superstruxerat libello famoso per carnificem comburendo. Quid est iniustitiam admittere, si hoc non est? Quod si eiusmodi collegium in hoc regno similem censuram in Alberti scripta ferret, credo hic obmutesceret, & iure se damnatum agnosceret. Atqui puto non deteriore iure sub nostro Magistratu viuimus, quam Albertus sub suo; nec vllum istis ius aut praerogatiua in incolas huius regni conceditur; id quod grauibus literis a Rege ad Electorem scriptis exprobratum fuit. Quanquam cum omnes iam sint fato functi, qui tam praecipitem censuram haut sane pro dignitate collegii sui tulerant, istud factum hautquidquam ad eos pertinet, qui nunc idem collegium constituunt. Quos & credo non posse non offendi absurda Alberti adulatione, dum Patrum Patriae elogium iisdem exhibuit, quod hactenus non nisi Principibus, aut Rempublicam summo cum imperio administrantibus competere creditum fuit. Denique & nescio, quo iure istorum beneficia, quae in Ecclesiam & Rempublicam contulerunt, mihi tam care imputari queant, vt ideo aequo animo ferre debeam, ab iisdem me innocentem damnari.

ACCE-

ACCEDENDVM est nunc ad Dominum Seckendorfium, quem non immerito compatrem Erotis Lipsici dicere possumus, quod is prolixa epistola Albertum incitauit, ne litem hanc aliquando intermori pateretur, sed mihi molestus esse ne desisteret. Quas literas optarem pulchello suo scripto ab Alberto fuisse adiunctas, quod ea sine dubio ansam praebitura fuerat, vt paulo plenius eius viri iniquitatem castigare possem. Huius igitur viri stimulus iuxta leges status integri obtemperare maluit Albertus, quam auctoritati & petito summi Theologi; qui magnopere ipsum hortatus est, vt tam indigna se, ac in publicum inutili scriptione supersedere velit. Sed quem iste mendaci praetextu protelauit, velut res non amplius foret integra, cum tamen eo tempore ne pagina quidem Erotis imprimi coepta esset. Ergo quia vir iste tam infenso in me animo deprehenditur, vt me tempus meum, quod longe nobiliori labori deberi norat, talibus impendere subigat, efficiendum est, vt non magnopere gaudeat me lacessito. Istum iniqua me censura vellicantem quod prout par erat repulerim, Albertus iam magnos clamores tollit, velut ingenti a me iniuria illata. Atqui praeterquam quod in Republica literarum non tam fortunis, quam eruditione & ingenio distinguimur, non perspicio, Seckendorfium in tanto fastigio collocatum, vt mihi necessum sit trepido ac tremebundo, & multa cum ingeniculatione eiusdem insultationes repellere. Neque enim vsque adeo a sano iudicio virum defecisse arbitror, vt ex elogiis Albertinis se metiendum postulaturus sit, quorum nonnulla tam absurda sunt, vt ludibrii causa posita esse credi queant. Quae inter est & illud: *Heros de toga immortaliter meritus*, quod etiam in veteranum sartorem, & qui commodas togarum formas commentus est, cadere potest. Quod autem scriptum eiusdem de Statu Christianismi tantis laudibus effert Albertus, id quidem ex lege grati animi facit, vt Compendio Orthodoxo tributa elogia rependat. Sed si idem mihi iuris in Domini Seckendorfii scripta competit, quod ipse in mea sibi arrogauit, haut dubitem pronunciare, eum librum longe esse infra tam enormia elogia. Nam & primus liber ex aliis expressus est, & reliqua vel in praxin deduci non possunt, vel ab aliis infinities iam inculcata sunt. Ac nescio, num illa maius pondus mutuentur a Seckendorfii nomine, quam si a Theologo pietate & eruditione insigni proferantur. Sane non desunt Theologi, qui ista magno studio vrgent. Sed nec ita magnum periculum rei Christianae ab impietate imminere videtur, quam ne gliscens indies Pontificia tyrannis veteri nos iterum iugo subdat. Aduersus quod periculum quae remedia adhibenda sint, satius fuerat dispicere; de quibus in isto scripto altum silentium. In vniuersum autem Seckendorfius, ni propriae eruditionis admiratio mentem fascinasset, longe melius famae suae consuluisset, si libris scribendis ipse abstinuisset, & exemplo aliorum Illustrium virorum literas aestimantium ἐργοδιώκτην, & promotorem literatorum egisset, eosque ad praeclara opera condenda stimulasset, iisdemque materiam suggessisset. Sic enim arbitri & patroni partes gradu velut superior non sine auctoritate agere potuisset; cum nunc inter mediocres valde conscribillatores sit referendus, vix in quarta aut quinta classe locum sortitus. Sane non paucos audiui, quibus praeter iam a me notata, magnopere displicet viri iactantia, per quam vbicunque potest, occasionem arripit de se, suisque actis memorandi, suumque vitae curriculum alieno

plane loco intexendi. Praecipue autem cordati mirantur, quid pensi habuerit vir iste in lucem protrusis oratiunculis suis Teutonicis, magnam partem semi-Theologicis, ac non parum genium Galimatiae redolentibus. Miserum vero Cancellarium & Consiliarium, si ex hoc demum libello discere debet, quibus verborum ampullis Princeps ingressu noui anni protelandus sit! Sed & satis quidem ludimagisterialiter in praefatione istarum oratiuncularum super gestibus & motu manus temperando traditum videtur, velud istud non cuiuis, qui vel a primo limite aulam salutauit, notum sit. Sane si quis ante Principis faciem adstans brachium importunius iactet, suspicionem excitare posset, velut incalescente sermone isti demum in os inuolaturus sit. Et quia ad tam minuta ac protrita descendere placebat, quare non & aliquid de screatu, quo guttur eiusmodi orationem orsuro praeparandum est, tum de barbula decore mulcenda ibidem traditum fuit? Porro indignum est veterano Logices Professore ratiocinium Alberti, quando velut iniquum arguit, quod *ipse aulicus aularum proceres inuadere & castigare* ausus sim. Perinde quasi absurdum sit Professorem Professoris, aut militem militis a se iniuriam repellere. Ac nosse debebat Albertus, vti in aulis pro homine valde importuno & brutali habetur, qui alterum vltro iniuriis & contumelia lacessit; ita & ignauum censeri, intentatam iniuriam non strenue repulisse. Igitur si ad leges aulicae elegantiae agere voluisset Dominus Seckendorfius, plane me vellicando supersedere debuisset. Nam videntur quidem verba eius modestiae quid prae se ferre; reuera tamen affatim veneni tegunt. Ac non minus offensae virulentis, vtut paulo arctioribus, vellicationibus, quam apertis insultationibus inest. Ac sane satis mirari non possum istorum hominum insolentiam dicam, an stoliditatem, qui postquam non dubitarunt, alios pestiferorum errorum publice arguere, vbi calumniae eorundem demonstratae ac retusae fuerunt, vltro quiritantur, velut atroci iniuria affecti. Quis ergo ius istis contulit alios accusandi; accusatis ademit se aduersus istorum criminationes defendendi? Aut quis cauit ipsis, vt dum alios lacessunt, non nisi simpliciter ad obiecta ab iisdem respondere fas sit, aliquid vicissim retorquere nefas sit? Sane lex defensionis non tela solum excipere & eludere, sed & non acres minus ictus reponere permittit. Caeterum *Noricum* offendere aut perstringere nunquam mihi animus fuit, cuius nec nomen a me expressum fuit. Non potuit tamen mihi non enormis videri affectus, epistola illa expressus; praesertim cum facile osculandi libido refrigerari posset, si vel imaginem aeri incisam in frontispicio libelli insipidissimae inuentionis inspiceret, ibique hominem ocreatum per spinas incedentem cum calcaribus consideraret, quae sentibus implicito facile lapsum conciliare poterant. Sed nimirum, vtut etiam deformes buccae suos habeant basiatores; non tamen recte consulunt amicis suis animo molliore praeditis, qui tam grandibus eosdem elogiis onerant, per quae ipsi inflati nimis ample se suaque opera aestimant, eoque aliorum se ludibrio exponunt. Vnde vbi post ab aliis pari affectu haut excoecatis ista, iusto pretio taxari conspiciunt, immane quantum excandescunt, velut graui contemtu perfusi. Et sane vti infirmioris animi Principibus mens continuis adulationibus corrumpitur, iudiciumque de actionibus propriis plane obfuscatur: ita non possunt non in philautiam & superbiam intumescere isti homines, quibus aures tanto titulorum & elogiorum strepitu quoti-

die

die feriuntur, vicenis tricenisque superlatiuis in *issimus* per quadrantem horae auditoria persibilantibus. Quanquam Norici nulla heic culpa, qui sine dubio eam epistolam non eo fine scripsit, vt publicaretur, sed vt priuatim amici sui vanitatem titillaret; cum multa non absurde scribi possint vno conscio, quibus publicatis rubor sit subiturus. Porro quod Albertus de *dictatura* ingenuarum artium gannit, id non in me, sed in ipsum, ac Seckendorfium, similesque cadit. Vbi enim ego alios in mea verba adigere institui? Vbi aliis philosophandi libertate interdixi, quae improbitate calumniandi haut constat? Vbi a periculo fallendi me exemptum iudicaui, vti Albertus, eiusque similes, quibus omnes ab ipsis dissentientes exitiabilibus erroribus inuoluti censentur? Mea tamen defendere ius fasque iudicaui, quousque ratio pertingere valeret, & quae obiecta sunt diluere. Et postquam alii me lacessitum iuere, lex defensionis non repugnabat, quo minus & istis demonstraretur, non esse eosdem tantos heroas, quales sese inter adolescentes, suas delicias, iactant.

ISTA in exordii vicem praemittere placuit Alberto, hinc inde corrasa, ne cauillandi materia fieret nimis ieiuna. Nunc postquam Numinis auxilium inuocauit ad feliciter exprimendas calumnias, ad principale negotium accingitur, ac summi Herois sui defensionem suscipit, quod propriae lites non sat vberem [illegible]randi materiam videantur praebiturae. Eius tractationis ingressus e stylo paradisiaco non poterat decentius desumi, quam a decantatione laudum tam propriarum, quam eius, cuius se hyperaspisten fert. Quas ego profecto neutri inuideo, nec si quid solidi subsit, detractum cupio; cum si omnia ex vero istae haberent, nihil inde mihi decessurum sit. Nam mihi quoque meum decus & praesens seculum, paucis calumniatoribus & inuidis exceptis, & posteritas rependet. Non tamen possum, quin notem ineptam ostentationem Alberti, iactantis e Plinio *suo*, quem videtur studiosius euoluere, quam Psalmos Dauidis: *Nihil ad ostentationem, omnia ad conscientiam refero!* Nam neque insuper habentur nummi semunciales, e Collegiis compendii orthodoxi prouenientes. Nec praeteriri debet, quod adulatori non sufficit, Seckendorfio a me auctoritatis non parum inter suos tributum; sed & ridicule addit: *Apud exteros quoque summae iamdudum aestimationis & celebritatis fuit.* Atqui neque scripta condidit Seckendorfius, quae ab exteris intelligi possent, neque auditione mihi aliquid perceptum est de summis Reipublicae negotiis, quae vir iste cum exteris tractauit, & quae istius nomen apud hos quoque celebre possent reddere. Nisi forte Boeclerus post fata inter exteros referendus est, abs quo laudes discipulo quondam & amico tributas ad testimonii religionem erigere stolidum fuerit. Cum porro Boeclerus Seckendorfium eo nomine laudet, quod in vsu legum non tam ad auctoritatem, quam rationem earum respiciat; Albertus iam eundem commendat, quod *fundamentum iuris naturalis e reuelatione* petat. Atqui hactenus omnes ius naturale, eiusque placita contradistinxerunt illis, quae ex reuelatione petuntur. Igitur si praeclarum habetur rationem legum inuestigasse, quarum tamen extrema ratio in voluntatem legislatoris resoluitur; quam congrue iuris quam maxime rationalis, vt ita loquar, fundamentum non e ratione, sed e reuelatione petetur?

SED tandem aliquando ad rem ipsam accedit Albertus, (p. 12) ac initio fundamentum totius disceptationis in se adprobat, nempe *Ius naturale esse deducen-*

dum e principiis lumini rationis cognitis, quo illud ſit ad captum omnium hominum, quamcunque circa ſacra perſuaſionem foueant; quo idem ſit idoneum ad dirigendas omnium inter ſe hominum actiones, nullo religionis diſcrimine. Nec eo minus deeſt calumniae & inſcitiae quod carpat, ac ſub herba angues inueſtiger, quos ipſa ibi poſuit. Scilicet iam centies refutata & exploſa calumnia coccyſſari non deſinit; hypotheſin meam eſſe, *hominem vndecunque primum in mundum proiectum, derelictum omnino atque miſerum nullis vndique ſubſidiis inſtructum.* Miram vero calumniae indolem, quae ne aliquando obmuteſcere cogatur, ſtuporem ſimulat, velut ne planiſſima quidem caperet. Nam quod tanta Alberto ruditas inſit, vt tam plana capere nequeat, fidem fere ſuperat. Siue tamen rabies calumniandi ſit, ſiue inſcitia, connitendum eſt, vt tandem aliquando id cauillandi praetextum tollatur, ac denuo oſtendendum, quam nequiter ab aduerſariis eiusmodi mihi hypotheſis affingatur. Quam ad rem neceſſarium video, vt Albertum, qui per tot luſtra Logicam publice cantillauit, doceam, quid hypotheſis, cui aliqua diſciplina ſuperſtruitur. Quemadmodum igitur pleraeque diſciplinae id habent, vt ad extremum in primariam aliquam propoſitionem reſoluantur; ita eiusmodi propoſitio vel plane & perſpicue demonſtrari poteſt, ac pro vera ac demonſtrata admittitur; vel nondum ſat liquido demonſtrari potuit, nec eo minus tantiſper pro vera habetur atque ſupponitur. Vtraque id habet, vt eidem reliquae propoſitiones velut baſi ſuperſtruantur, eaque adeo firma perſiſtente, & ipſae firmae ſtent; eadem conuulſa & ruente, & ipſae corruant. Quanquam autem prioris generis propoſitiones etiam aliquando ſoleant vocari hypotheſes, & ex hac vel illa hypotheſi diſputare dicimus, etiam eum, qui verae & demonſtrari aptae propoſitioni dogma ſuum ſuperſtruit, prout & a me hypotheſis improprie vocatur fundamentalis propoſitio alicuius diſciplinae Eridos p. 207. proprie tamen alterum genus propoſitionis hypotheſeos nomine venit. Ex quo conſequitur, vt quaecunque eiusmodi hypotheſi proprie dictae inaedificantur propoſitiones, non abſolute pro veris haberi poſſint, ſed quatenus illa hypotheſis vera eſt. Sic in Aſtronomicis hypotheſis eſt, Solem in medio vorticis conſiſtere, ac terram duplici motu moueri. Ex hac hypotheſi, qui eam ſequuntur, phaenomena demonſtrant; ſed quae demonſtrationes inanes ſunt, ſi hypotheſis illa falſa ſit. Eodem modo ſe circa alias hypotheſes res habet, quae in Aſtronomia, Phyſica & Medicina potiſſimum adhibentur. His praemiſſis dico, a me nullam hypotheſin in tradenda diſciplina iuris vniuerſalis adhiberi, neque id neceſſarium eſſe; cum fundamentalis & primaria propoſitio non ſolum vera ſit, ſed & manifeſte demonſtrari poſſit, vt eius veritas velut manibus palpari queat. Igitur immanis calumnia iuxta ac deſpuenda ruditas eſt affingere mihi, quaſi hanc hypotheſin aſſumam, hominem vndecunque in mundum proiectum. Sane nulla a me propoſitio in toto opere huic fundamento ſuperſtruitur, aut ex eo demonſtratur; & ſi illa quam maxime falſa ſit, vti reuera eſt, haut ideo vlla mearum propoſitionum corruit, ſed omnes aeque firmae perſtant. Id quod naturae propoſitionum repugnat, quae hypotheſi ſuperſtruuntur. Enimuero propoſitio mea fundamentalis, & in quam reliquae fere omnes reſoluuntur eſt haec: Homo eſt animal ſociabile. Haec non velut hypotheſis aſſumitur, ſed ſolide adſtruitur, & infallibili demonſtratione firmatur, ex conſideratione humanae naturae petita: quae

quae demonstratio vel directe instituitur, vel per fictionem contrarii, & deductione ad absurdum. Quod genus argumentandi a contrario, seu deductione ad incommodum aut impossibile in omni disciplinarum genere adhiberi solere, tam veteranum Logices Doctorem fugere non potest. Quod etsi saepius a me inculcatum sit, tamen quia vel per stuporem, vel per malitiam Albertus ista non potuit, vel voluit capere, eadem quantumuis non sine taedio repetenda vtique sunt. Igitur ego primum directe & positiue demonstro necessitatem socialitatis ex facultate, quae hominibus inest ad commodum aeque ac noxam alteri homini inferendam, seu ad iuuandum atque ad nocendum: tum e natiua imbecillitate, & indigentia ac incommoditate, quae hominem ab auxilio aliorum hominum destitutum persequitur. Ad hanc eo firmius concipiendam, ac vt inde dilectio & aestimatio aliorum hominum generetur, melioris illustrationis causa iubeo fingi seu concipi hominem a Deo & hominibus destitutum, id est, qui neque cum Adamo sit a Deo in Paradiso collocatus, neque ordinario modo progenitus, nullaque cura parentum, aut quorumuis aliorum fruatur; vt si ex hoc intelligatur, quam miser eiusmodi homo sit futurus, inde bonum socialitatis eo liquidius aestimare discamus. Itaque ratiocinium meum tale est: si homo & peculiari cura Numinis, & aliorum hominum cura plane destitutus in hunc mundum proiectus esset, is futurus esset longe miserrimus. Quid in hoc ratiocinio desideras Alberte, qui per quadrantem seculi Logicam alios docuisti? Annon connexio ista bona est, & annon posito antecedente ponitur consequens? Num autem ideo ego assero aut statuo, hominem vndecunque in hunc mundum proiectum, a Deo & hominibus destitutum? Atqui non debet eiusmodi quid fingi. Quippini? Annon licet contrarium falsum tantisper assumere, vt vera thesis probetur & illustretur? Sic si demonstrare velim vtilitatem magistratus in Republica, ac post allatas positiuas rationes addam; finge in tanta multitudine hominum magnam partem prauorum nullum extare, qui malos coërceat, luporum magis quam hominum coetum diceres. Quis nisi mentis impos me ideo accusauerit, velut falsam hypothesin assumserim, non dari in Republica vim coactiuam? Sic si quis hanc thesin demonstrandam sumserit; minister Ecclesiae debet esse vir bonus & pius, ad docendum idoneus, vbi eam rationibus positiuis ex indole istius muneris petitis adstruxerit, ac dein addat; fingamus eundem esse virum malum & impium, docendique imperitum; carnificis potius, quam Ecclesiae ministro officio idoneum dicemus. Quis ita deliret, vt de assumta absurda hypothesi querelam moueat? Cum in hoc genere ratiocinandi non necessum sit, vt antecedens exsistat, sed sufficiat, vt eo tantisper posito consequens inde promanet. Pudet me tam multa verba facere in re tam perspicua, & quae etiam tironibus nota est. Sed quia Albertus tam importune crocitare de absurda hypothesi non desinit, ista denuo inculcanda fuerunt, num forte aliquando istum calumniae suae pudor subire possit. Quae cum ita sint, adparet in ventum effundi omnes ictus, quos tanto conatu gladiator noster vibrat. Toto quippe coelo differt ratiocinium meum ab hypothesi Hobbesii de bello omnium in omnes. Nam & iste serio id statuit, & aliquamdiu multas propositiones huic fundamento superstruit, ac subinde ad

 idem

idem recurrit. Sed si Hobbesius ita ratiocinatus fuisset; si fingamus exsistere inter homines bellum omnium in omnes, vita humana erat futura longe miserrima; nemo haberet, quod heic reprehenderet. Qui autem eodem modo vti ego ratiocinatur, is hautquaquam inficiatur aut dubitat, statum primaeuum hominum, qui reuera extitit, fuisse felicissimum. Ita igitur cum vmbra sua luctatur Tartuffus, quando tanto cum supercilio pronunciat: *Figmentis humanis contra veritatem diuinam locus esse non potest*. Obseruanda est autem nefaria malitia istius sycophantae, quod subinde Hobbesium meis sententiis immiscet, vt apud imperitos adolescentes aliquam mihi labem inde adspergat. Nam cordati ac rerum intelligentes satis norunt, mea dogmata ab Hobbesii erroribus esse quam remotissima.

POSTQVAM sententiam meam putide calumniatus est Albertus, iam agyrtae ad morem circa extollendam suam hypothesin magno cum verborum strepitu se iactat, & quot parasangis illa meam superet, circa rite tractandam disciplinam Iuris naturalis insolenter deblaterat. *Me nimirum si sequaris*, inquit, *non potes non agnoscere ius naturae tanquam vnam e reliquiis primaeuae integritatis, implantatum esse nobis a Deo, qui totum hominem olim condidit integrum*. Accedite ergo huc, & emite oruietanum meum, amici, & in futuros vsus recondite. Cauete autem ab eo, quod alter iste vendit, quod nihil plane valet. Atqui, mi Alberte, habemus quidem isto modo veritatem aliquam Theologicam; sed quid illa ad ius vniuersale ad captum omnium hominum accommodatum? Et an ex meis principiis de diuina iuris naturalis origine nihil innotescit? Sane & ego originem eius iuris ad Deum retuli, velut naturae conditorem? vide de Iure Naturae & Gentium L. II. c. 3. § 20. Quid desideras amplius ab eo, cui principia rationis cum reuelatione confundere propositum non est? Dedit porro status integer initium naturae humanae, in eo quam maxime locus fuit legi naturali. Sed quia integritas illa amissa est, & in eius locum maxima corruptio successit, longe alia velut oeconomia iuris naturalis inde prouenit, quam futura fuerat, si integritas illa in genere humano multiplicato perstitisset. Id quod in praefatione libelli mei de Officio hominis & ciuis liquidissime ostensum. Vnde nego ac pernego, officia hominum, vti nunc corrupti sunt, clarius & certius e contemplatione status integri quam corrupti addisci posse. Exempli causa assumit Albertus societatem paternam; circa quam huic pro censorio suo supercilio displicet, quod ego non ob vestigia HOBBESII, sed graues ob rationes titulum imperii paterni non e sola generatione, sed aliis fundamentis deducam. Idque, quia non sequitur: hic generauit, igitur eo ipso est dominus generati, & in eum imperium habet. Nam per generationem illam producta fuit substantia, quae pari cum generante iure gaudet. Quam rationem etiam in statu integro locum habere potuisse arbitror. Et scire velim e Theologis, vtrum in sublimi Mysterio SS. Trinitatis haec ex se mutuo consequantur; Pater genuit filium, igitur pater habet imperium in filium. Vnde debuisset Albertus rationes meas destruere, antequam de *absurditate* sententiae meae latraret: praesertim cum ego nullam *hypothesin* eidem substrauerim, sed e natura rerum, & rationibus solidissimis eam deduxerim. Contra Albertus, *si meam,*

meam, inquit, *hypothesin assumas, & statum integritatis respicias, quam plana euadunt omnia!* Videamus, quid tanto hiatu dignum proferat Sophista. Primo loco laudatur dictum Aristotelis, quem scilicet Adamus in Paradiso priuatis collegiis explicauit, & ex quo status integri indoles optime cognoscitur. Inde *harmonia inter diuinum & paternum imperium & vtriusque verae causae nullibi certius quam in Paradiso, nullibi clarius intelligi pronuntiantur*. Vbi primo scire velim, quotnam exempla in Paradiso extent, circa quae imperium paternum in actum fuerit deductum. Deinde audio quidem verba velut pro imperio prolata: *Deus in Paradiso non tantum creauit homines, sed & hominibus vt alios generarent benedixit; qua ratione quoad caussam imperii parentes assimilauit sibi; quoad obsequium liberos creaturis*. Atqui haec ex se mutuo consequi nego propter maximum discrimen, quod est inter ius Dei Creatoris, & hominis generantis, & inter Deum & creaturas, ac inter hominem & suam prolem. Nisi dicere velis, homines in statu integro etiam solo verbo e gleba terrae potuisse prolem creare. Sed & valde extemporanea videntur sequentia: *Parentibus licuisse ad exemplum Dei liberis imperare, quae honestati non repugnant: hos decuisse in morem creaturarum promtos esse ad parendum paratosque*. Dubito enim an satis argute dicatur: *Deus imperat, quae honestati non repugnant*. Id quippe non obscure insinuat honestatem aliquam ante Deum, & ab ipso non dependentem. Deinde distinctius exprimendum erat, ad quarumnam creaturarum morem liberi in Paradiso debuerint esse promti ad obtemperandum iussis parentum. Num ad modum creaturarum inanimatarum, verbigratia, ignis, grandinis, niuis, fumi, procellae, famis & gladii, quae in sacris literis iussa Dei promte exsequi dicuntur? An ad morem animantium brutorum? verbi gratia, scorpionum, serpentum, equi, muli. Quod vix ab Alberto assertum iri crediderim. Ergo restat vt dicamus, in statu integro, & in paradiso liberos debuisse promtos esse ad parendum ad modum creaturarum rationalium, id est, ad modum prolis humanae. Quae thesis non plus lucis adfert doctrinae de officio liberorum, quam fuligo camino. Sed & nescio an satis meditatus sit Albertus finem, indolem, & efficaciam imperii paterni in statu integro; ad quam intelligendam oportebat prius ad liquidum deduci; num dona illa ex imagine Dei integra velut resultantia cum aetate vltro velut effloruerint, an vero per disciplinam & culturam fouenda & producenda fuerint? Nam ad coërcendas prauas cupidines imperio paterno opus tunc non erat apud natiua sanctitate praeditos. Iam & de duratione istius imperii paterni quaestio esse potest, vtrum id perpetuo duraturum fuerit, ad exemplum imperii diuini in creaturas, an vero liberi certo tempore illo soluendi fuerint? Et ex solo hoc exemplo, quo Albertus tam putide se iactat, patere potest, quid absurditatum & ineptiarum iste imperitis adolescentibus intra priuatos parietes venditet, qui in conspectu orbis eruditi tam incongrua apricari non dubitat. Ac cumprimis eo nomine inepta est Alberti hypothesis ad euoluenda officia hominis in vita ciuili, quod illa longe sit obscurior & difficilior, quam si eadem officia eruere instituas e conditione hominis, prout nunc est. Cum enim non nisi paucis, iisque generalibus verbis de statu paradisiaco in sacris literis extet, si quis pleniorem & magis distinctam ideam

ideam eius ſtatus concipere velit; neceſſum eſt, vt prius praeſentem ſtatum hominum animo concipiat, & ex eo abſtrahat & amoueat omnia illa, quae a peccato prouenerunt, aut eius occaſione introducta ſunt. Vbi poſt longam meditationem & ratiocinationem ad extremum fatendum eſt, multum adhuc obſcuritatis ſupereſſe; praeſertim vbi ad materiam dominii rerum & imperii humani peruentum fuerit, quae duo inſtituta quam maxime iam genium noſtrae vitae temperant, ſed quomodo eadem ſe in ſtatu integro habitura fuerint, nondum ad liquidum perductum eſt. Sic longe planius intelligo praeceptum de furto non faciendo ex hac ratione, quia furtum perturbat ſocietatem humanam, quam ſi dicam, quia idem repugnat ſtatui integro; cum adhuc in quaeſtione ſit, vtrum & quouſque dominium rerum in ſtatu integro locum habiturum fuerit, quod citra dominium rerum intelligi nequit. Denique id quoque Alberti hypotheſin valde ſuſpectam reddit, quod in Sacris literis nullum eius veſtigium deprehenditur. Sane Apoſtolus Paulus, quem ego multis partibus Alberto & Magno & Maiore ſapientiorem iudico, circa officia hominis Chriſtiani nunquam ad paradiſum prouocat, ac praecepto de honorandis parentibus promiſſum annectit de longaeuitate, ab ipſo quoque Deo in decalogo additum; quod in ſtatu integro locum non habebat. Idemque parentes ita imperium ſuum exercere iubet, ne liberos ad iram prouocent, a qua itidem in ſtatu integro nullum periculum erat. Tum vxores non ad exemplum Euae, ſed Sarae remittit. Igitur inſiſtamus potius veſtigiis Apoſtoli, ac Albertum cum hypotheſi ſua inter imperitos adoleſcentes nugantem plorare iubeamus. Porro ius ciuile & doctrinam politicam e dictato iuris naturalis recte dirigi vtique in gloriam Creatoris vltimo redundat, etiam vbi it e ſana ratione deducatur. Quomodo autem Deus omnibus noſtris actionibus vltimus eſſe finis debeat, docere non ad ius naturale, ſed ad Theologiam moralem ſpectat; ex qua & conſtat, quod actiones noſtrae non placeant Deo, niſi in Ieſu Chriſto, de quo in ſtatu paradiſiaco altum eſt ſilentium. Mihi denique cui non eſt propoſitum homines ſaluos facere, ſufficere poteſt, ſi homines in dirigendis actionibus ad ſocietatem reſpiciant velut ad ſcopum proximum, qui tamen ſupremum & nobiliorem ſcopum non excludit. Sicuti medico ſufficit ſanitatem corporis reduxiſſe, cura animae alteri diſciplinae delegata; quae & ipſa de interna actionum ſanctitate ſolicita erit. Ac ſane non exiguum operae pretium facit Princeps, ſi ciuibus ſuis externam pacem procuret, ac per leges ciuiles externam honeſtatem inter ipſos conſeruet, atque internam ſanctificationem religioni Chriſtianae procurandam relinquat. Satis autem mirari nequeo impudentiam Alberti, quod veterem calumniam de religione a Ioſua Schwarzio primo motam recoquere non erubuerit, non alio vt adparet fine, quam vt elogia iſtius ſibi quoque vindicare velit. Qua de re cum prolixe Erid. p. 7. & 323. actum ſit, iſta repetere taedet. Ac num ego religionem etiam ex iure naturali ad ſtatum ciuitatum attemperandam cenſeam, perſpici poteſt ex L. I. c. 4 libelli mei de Officio hominis & ciuis. Inane quoque eſt, quod de vſu legis paedagogico gannit Albertus; qui vſus mere Theologicus eſt. Sic igitur penes eruditos & aequos lectores erit ſtatuere, vter noſtrûm magis rite ius vniuerſale adamauerit, & ex vtrius ſcriptis plus bonae frugis ad ſolidam ſcientiam iuris, doctri-

ctrinaeque ciuilis hauriri queat: vtrum qui e domesticis, & apud omnes cognitis principiis id deducit, an vero qui ad aliam disciplinam spectantia infercit, ad disciplinas confundit. Sicut & non parum contradictionis inuoluere iudico id, quod noster subiungit: *Theologia naturalis a Philosophia Christiana instructa est non paucis hypothesibus, quas a Sacra Scriptura petiit mutuo & accepit.* Atqui quae e Sacra Scriptura & peculiaribus eiusdem dictatis, quatenus rationis dictatis contradistinguuntur, instruitur Theologia, non amplius naturalis, sed reuelata est.

PER Alberti igitur cauillationes adhuc firmum perstat assertum meum, religionis Christianae nihil interesse, eidemque nihil decedere, si disciplinae e domesticis principiis extruantur, ac per assumpta heterogenea haut alterentur. Praesertim cum ius vniuersale ea sit indole, vt nulla hypothesi opus habeat, sed ex manifesto veris principiis exsurgat; neque nostra mens sit, vt quis sola hac disciplina in moralibus adquiescat, sed ad alias quoque progrediatur, ad quas proprie spectat, quomodo actiones nostras ad Deum dirigere, eidemque adprobare debeamus. Adhuc etiam absurdum & contra leges methodi arbitramur, ad disciplinam generaliorem & natura sua priorem stabiliendam assumere hypotheses e disciplina particulari, & quae natura sua posterior illa est. Quod enim in contrarium adfertur de Rhetorica, velut natura priore a Metaphysica velut superiore, mutuo quid accipiente multis modis ineptum est. Nam primo homines in sermone tropos adhibuere, antequam vocabula eorum ab artificibus dicendi inuenta forent. Deinde Metaphysica sane Rhetoricae non communicauit aliquam hypothesin, cui ista sit superstructa; sed qui artem dicendi tradiderunt, longo post tempore terminos quosdam e metaphysica adhibuerunt, vti & aliae disciplinae, ad res concisius exprimendas. Etsi causa & effectus, pars & totum, non sint termini pure metaphysici, sed in populari quoque sermone adhibeantur. Et Quintilianus haut eo minus praecepta Rhetorica tradere potuit etiam citra adminiculum metaphysicae, dum dicit: *Metonymia est nominis pro nomine positio; cuius vis est, pro eo quod dicitur, causam propter quam dicitur ponere.* Sed vti haec leuicula sunt; ita id grande piaculum videtur, quod Albertus *metaphysicam superiorem & dignitate priorem rhetorica* pronuntiat, & hanc *pueris* velut quotidianum pabulum proponendum censeat. Cum tamen per rhetoricam Cicero Consul Romae factus sit; quam dignitatem nemo vnquam metaphysicae debuit. Et ab Eloquentia multi Imperatores, Reges, & Principes commendari legantur; a metaphysica commemorari, valde pedantica laus sit. Ac reuera eloquentia nobilissimum est donum, cuius tam in Ecclesia quam Republica maximus est splendor; cum etiam exquisitissima metaphysices scientia nil nisi puluis & vmbra sit. Et sane Alberto, cum ista scriberet, de patrono suo Dn. Seckendorfio in mentem venisse haut videtur, qui vtique suis imaginibus haut indignum iudicauit specimina eloquentiae suae publici iuris facere; e quo si quis sciscitetur, num & circa metaphysicam aliquid tentare velit, tanquam mente captum in malam rem cum pedanteria sua abire iussurus sit.

ID vero quod a me obiectum est, per Alberti methodum disciplinam nostram reddi particularem, quae sua indole vniuersalis sit; incassum diluere conatur

tur idem per distinctionem inter τὸ ὅτι & τὸ διότι, quae nullo modo ad praesens negotium quadrat. Nam τὸ ὅτι, seu quod aliqua res exsistat, id hypotheseos loco adhiberi non potest Sicuti non est haec hypothesis astronomica, sol exsistit, terra exsistit. Sed sol mouetur, terra mouetur. Sic inepta est haec hypothesis, primus homo iustus & sanctus fuit conditus: ex hac enim nihil theorematum potest deduci. Sed si dicam: nos debere conformari ad iustitiam & sanctitatem primi hominis, hypothesis quidem esset, sed quae theologice & philosophice falsa, ac impossibilis est. Nam iustitia, qua primus homo gaudebat, est plane diuersa a iustitia, per quam nos iam iustificamur, sanctificamur & saluamur. Ille enim iustus erat, Deoque placebat, & saluandus erat citra Christum mediatorem. Nostra autem iustitia est in solo Christo, & citra huius respectum nostra opera Deo non placent. Et quid tantopere circa statum paradisiacum se torquet Albertus, qui tamdiu amissus, nec vnquam restituendus est, & qui nobis norma nec potest, nec debet esse. Nam nuspiam in sacris literis quantum quidem ego memini, Adamus in statu integro nobis proponitur velut exemplar, ad quod conformari debeamus. Sane cognoscamus e sacris literis, primum hominem habuisse ius naturae in se examussim, nimirum eo modo exserendum, & per ea particularia praecepta exprimendum, quae in eum statum cadunt. Sed num exinde consequitur; igitur commodissime omnium ex isto possumus eruere ius naturale, eiusque particularia praecepta, quae ad praesentem hominis, & corruptum statum quadrant? Denique reuera nullo sensu dicitur: Philosophia e diuinis literis cognoscit τὸ ὅτι, id est, quod primus homo in sanctitate & iustitia creatus sit: sed eadem τὸ διότι, cur ita sit more suo, id est, per rationem vnice inquirit, atque tradit. Quodnam est illud διότι? aut vbi eius rei rationem Albertus in suo compendio ostendit? Pergit noster: *Esto, reddatur particularis quoad ea, quae assumtis illis hypothesibus innituntur tantum, & citra has e principiis congenitis non innotescunt: quid tum inde?* Quid tum inde? Respondeo, non erit amplius ad captum omnium hominum, etiam illorum, qui mysteria religionis Christianae ignorant. Nam quod idem circa Theologiam naturalem fieri dicitur, id contra leges methodi fieri a me dictum est. Quod autem addit, metaphysicam disciplinam vniuersalissimam habere dogmata Christianis propria, puta *de reali discrimine inter exsistentiam & subsistentiam in substantiis creatis singularibus, ex hypothesi* (imo verissima & solidissima thesi) *de incarnatione Filii Dei;* id ad rem praesentem nihil facit. Nam id mysterium religionis Christianae non substernitur velut hypothesis, cui tota scientia superstruatur, vti circa statum integrum in iure naturali fit. Deinde, puto, prius conuocandus fuerit totus augustissimus Senatus Reipublicae metaphysicae, eorumque sententiae perrogandae vna cum rationibus: num vtique e mysterio illo de incarnatione Filii Dei, cuius simile rerum natura non habet, extruendum sit theorema philosophicum; dari reale discrimen inter exsistentiam & subsistentiam in substantiis: an vero praestet dicere, per totam rerum naturam in substantiis completis exsistentiam & subsistentiam esse vnum & idem, aut saltem reale discrimen inter eas non esse; sed exemplum de assumtione humanae naturae Christi in personalitatem λόγυ esse exceptionem a regula, solis Christianis cognitam. Qualis exceptio non impedit, quo minus tota disciplina extrui

possit

possit e principio a sola ratione erui apto. Sed id quidem in medio relinquimus, donec in eam rem Senatus Consultum conditum fuerit.

Mirvm vero est, quod Albertus nescire se dicat, qui de primaeua hominis perfectione dubitent. Nam ne de Philone Iudaeo memorem, tam multi e priscis Ecclesiae Doctoribus ista omnia per allegorias quondam explicabant, vt Augustinus ideo necessarium duxerit commentarium scribere de Genesi ad literam. Ac ipse vtique Grotivs L. II. c. 2. §. 2. statum protoplastorum longe aliter concepisse videtur, quam nostrates Ecclesiae profitentur. Nec dubito, quin praeter Socinianos alii quoque cum Grotio sentiant ex Arminianis & similibus sectariis; quos mihi inuestigare non vacat. Quibus omnibus an ita cui de & pro imperio Christianorum nomen adimere possit Albertus, ipse pro auctoritate sua papali viderit. Qui porro scelestam calumniam admiscet, & quae ne pilum quidem boni viri eidem superesse arguit, dum non erubescit scribere: *Socinianos ad me accedere in fingenda primi hominis miseria*. Nam vbi ego scripsi, aut dixi, aut cogitaui, *primum* hominem fuisse miserum? Sed nimirum ante oculos obuersata Alberto videtur illa regula alienae famae insidiatoribus vsitata: calumniare audacter, semper aliquid haeret. Nam etsi omnes, qui scripta mea legerunt, vel manibus palpare queant, Albertum turpissime mentiri; tamen saltem apud vnum & alterum imperitum adolescentem, quem argento emungit, sinistram de me opinionem excitare potest, supra cuius captum mea scripta forte sunt, sed cui Alberti schedae paucis obolis emere facile est. Et tamen *agno* se Tartuffus assimilat, cuius tamen adunci vngues & animus tygride immanior non obscure prominent, quique venerabili toga talari foedissimum hypocritam tegit: cuius tanta animi acerbitas in me ex istius scripto elucet, vt me ad inferos si posset, detrudere optaret. Sed Deo sit gratia, quod neque salus neque fama mea ab eiusmodi improbo calumniatore dependet.

Dixeram porro ego, scriptum Alberti neque posse haberi pro compendio Theologiae moralis, neque vicem, sustinere disciplinae iuris vniuersalis, quae iuri ciuili substerni queat. Horum prius vti Albertus admittit; ita circa posterius id commodum haut sane exiguum e sua hypothesi & regulis in ius ciuile redundare profitetur, quod iis adsumtis Iureconsulti deinceps orthodoxas sententias, & decisiones ac responsa dare, atque erronea dignoscere ac reiicere poterint. Expectabimus, an quispiam e ICtorum ordine ita sit deliraturus, vt ex hypothesi Albertina Ius ciuile orthodoxum sit commentaturus, cuius scilicet vsus tam luculentus in paradiso futurus erat. Nec est, quod Albertus se tantopere iactet excerptis ex vna & altera epistola, ac *praefiscini* exclamet: *Baccare frontem cingito, ne puero noceat mala lingua recenti*. Sine dubio Albertus amicorum elogia expetiit, qui cum vanitatem hominis nossent, ita rigidi esse noluerunt, vt illum attenderent pronunciata seria animi sui sententia, cum etiam simiae foetus suos, quantumuis Eroti Lipsico simillimos, exosculari ac deperire soleant. Caeterum etsi Dominus Zieglerus, cuius epistola tantopere gloriatur Albertus, & ipse orthodoxiae addictissimus, & solidae Theologiae peritissimus sit; nondum tamen animaduertere licuit, eum in explicandis legum rationibus vestigia com-

 pendii

pendii Albertini legere. Quid tamen deinceps futurum ſit, & num Scabini Lipſienſes hoc modo deinceps ſententiam prolaturi ſint; verbi gratia, hunc vel iſtum furem ſuſpendendum normaliter ad ſtatum paradiſiacum iuxta hypotheſin Albertinam, dies docebit. Sed nimirum duo Alberto ſufficiunt, quorũm ſuffragium pluris eſt ipſi, quam aliorum *ſexcentum* (credo ſphalma typographicum eſſe pro ſexcentorum) iuris myſtarum, Themidi neſcio an Eridi magis fauentium. Magis Philoſophicum fuerat dixiſſe; ipſum ſolum ſibi ſat ampli inſtar theatri eſſe. Nam metus eſt, ne forte is, qui e duobus teſtibus ſupereſt, epiſtolam ſuam retractet. Interim velim cordati obſeruent, quantopere Eroti ſuo contradicat Albertus hiſce verbis: *Sit aliquis, cui Pufendorfiana magis quam mea placeant; quid tum inde? Diſſentientem enim lubentiſſime fero, & hanc libertatem non minus relinquo aliis, quam mihi ſumo ipſe.* Atqui ſi Alberto ea foret animi aequitas, quare tanto calumniarum adparatu meam ſententiam apud imperitos adoleſcentes ſuſpectam reddere conaretur? Caeterum nihil magis puerile dici poſſe videtur, quam quod ſubiungit: *Fateor quidem, quod Pufendorfius obiicit, ius ciuile Romanum ab Ethnicis primo conditum eſſe. At enimuero leges, quae ex eo apud Chriſtianos adhuc valent, latae ſunt ab Ethnicis, non quatenus fuerunt Ethnici, aut Idolorum cultores, ſed quatenus vna nobiſcum principiis congenitis recte vſi ſunt, id eſt, ſana ratione. Quo ipſo neſcientes quid facerent ad meam quam proxime hypotheſin acceſſerunt, reliquias nimirum ſtatus integri, inter quas illa non poſtremo loco ſunt, leges ſuas apte ſatis, nec infeliciter conformantes.* Miſellum ratiocinium! Ethnici formarunt leges ciuiles, iuxta ſanam rationem, aut principia congenita. Ea principia a Chriſtianis Theologis referuntur inter reliquias imaginis diuinae; igitur Ethnici proxime acceſſerunt ad hypotheſin Alberti de iure deriuando e ſtatu paradiſiaco. Credo ſicuti ferramenta diuturno vſu deteri atque obtuſa demum reddi ſolent; ita & Alberti rationem longa Logices profeſſione hebetatam. Alias habent ICti, quod ſibi de tanto hypераſpiſta gratulentur aduerſus Caroloſtadium, delirum Diaconum Wittebergenſem, & Anabaptiſtas ante ſeſquiſeculum Germania exactos, a quibus Iuriſprudentiae praeſentiſſimum ſcilicet periculum imminebat.

ARGVIT inde me Albertus iniuriae Dn. Seckendorfio illatae, quod ſcripſerim; hunc *philoſophiam moralem e ſolo rationis lumine deductam e Chriſtianorum Scholis plane proſcribere velle.* Aſt quid aliud inſinuant tradita ab ipſo Chriſtianismi L. III. cap. 8. §. 6. vbi dicit, ethicam philoſophicam penitus (gantz und gar,) ſub Theologiam moralem reducendam, ſicuti infrequentes legiones aliis ſolent admiſceri, vt nomen plane, prioremque formam ac rationem corporis amittant; eamque profeſſionem a Theologo obeundam, cuius lectiones in effectu Theologicae ſint, & catecheticae paulo pleniores, quam in Scholis doceri ſolent. Addit, reliquam in natura ſcintillulam circa moralia, & illi ſoli ſuperſtructam philoſophiam ſtatim clara face verbi diuini irradiari poſſe, ſicuti orto ſole ſtellarum debile lumen euaneſcit. At mea ſententia in eo cum Seckendorfio conſpirauerat, quod in locum ethicae Ariſtotelicae, quae magnam partem vocabulis vndecim virtutum abſoluitur, ſolidius quid in genere morum ſit

sit surrogandum. Id quoque laudo, proboque, quod iudicet, Theologiam moralem maiore studio in Academiis tradendam. Sed hanc ego censebam separatim tractandam, & in locum ethicae Aristotelicae ius vniuersale substituendum, fundamenta iuri ciuili & politicae suppeditans. Sed si Seckendorfio aliter videtur, nimirum digitus labiis imponendus erit. Quis enim aduersus istum hiscere audeat? Neque vero tanto me dignor honore, vt Alberto me consiliarium obtrudere velim, paradisiaco doctori, qui soli sibi compendium suum habeat, seruetque sepulcro, quod breui puto ad piper erit relegandum, & quicquid chartis amicitur ineptis.

Qvia porro Albertus eandem crambem tam saepe recoquit, vitio mihi dari non potest, si & mihi totiens ingesta cum taedio lectoris iteranda sunt. Fatetur is, *ius naturae hodie, aeque ac Decalogum praesupponere statum hominis corruptum, tanquam obiectum, etsi status integer sit maneatque eius principium.* Atqui non satis memini, vtrum Albertus heic intelligat principium exsistendi, an cognoscendi. Si prius, nihil ad rem facit, quod ius naturae exstiterit in statu hominis integro. Nam & hic status periit, eiusque notitia non nisi e sacris scripturis peti potest. Ac mihi praecipue curae fuit circa principium cognoscendi dispicere, cui fini quare status integri contemplationem minus idoneam iudicem, infinities dixi. Commendat deinde noster iterum analogiam status integri & corrupti, dignum Albertino ingenio commentum, ac iam nouus bellandi artifex bellum, ad analogiam status integri gerendum tradit. Id quod non amplius mihi ridiculum, sed plane deplorandum videtur, hominem in stoliditate ita obduruisse, vt nullam spem sani sensus reliquisse sibi videatur. Sane nemo mortalium vnquam tantopere ineptiuit, vt analogia mentis ad non ens fingeret, seu vt contenderet, actus certi alicuius status conformandos esse ad analogiam alterius status, in quo actus ille nullo modo locum poterat aut debebat habere. Sed quia ab ingenio Alberti non nisi inusitata & miraculo similia proficisci possunt, optandum erat, vt analogiam illam paulo distinctius, & per omnes partes & actus belli deducere vellet. Nam quod bellum gerendum sit, vt pax recuperetur, ac idem quantum possit ocyus ponendum sit, etiam ex nostris principiis deduci potest; & Grotius temperamenta sua non e Paradiso, sed e socialitate, & conditione hominum, prout nunc sunt, depromsit. Vnde sublimius quid & argutius ab Alberti acumine expectabamus potissimum circa modum belli gerendi. Sane quia statui integro quam maxime congruit, ne quis alterius corpus laedat, maximam a bellatoribus gratiam inibit Albertus, si pugnandi rationem ad analogiam status integri deducere queat, atque efficere, vt deinceps bombardae non globis, sed plumis onerentur, quo hostis sonitu tantum, & fumo terreatur, non laedatur; vtque loco gladiorum caudae vulpinae adhibeantur, quas ita dextre vibrare callet Albertus Non autem vitio mihi vertet Albertus, si hanc controuersiam tractanti aliquando de carnifice in mentem venit, postquam Indicem Nouitatum a carnifice in foro Lundensi combustum vidi, e quo subinde flosculos aliquos Albertus mutuatur; cuius & auctor, vterque in malam rem ideo abire necessum habuit. Accedit, quod vix vllum hominum genus maiore asperitate munus suum exerceat, quam carnifices, sic vt minime omnium

de actionibus suis ad paradisi delicias exigendis cogitationem suscepisse videantur. Vnde cum meretrices *Erotem* quoque *Lipsicum* pro tutelari numine habeant, non inhumaniter facturus erat Albertus, si importunos istos homines e compendio suo orthodoxo informaret, ne ita crudeliter in terga infelicium saeuiant; quae & ipsae professioni suae commendandae verba Alberti sua facere possunt, *Erot* p. 3. *Non hodie demum studio Erotis aut societate delectamur; dudum est, quod familiarissime cum ipso contra ipsos etiam aduersarios nostros agimus, & nisi amici contra neminem pugnamus.* Sed quia Albertus etiam calumniatorum tergo metuit, quorum primiceriis palmam ambiguam reddere conatur, non incaute facit, quod istum artificem e sua hypothesi instrui aptat, vt ad analogiam status paradisiaci virgis caedantur, si qui togis talaribus induti crasse nimis calumniis operati fuerint.

Excipit inde nonnulla Albertus ad ea, quae ego rationibus Seckendorfii opposueram. Quae inter primum est, quod etsi scopus sacrae scripturae non sit tradere principia aut disciplinam iuris vniuersalis; eandem tamen praebere hunc vsum secundarium, vt multae res naturales, & morales, aut historica & politica passim interspersa inde desumi possint, ita quidem, vt aliunde eodem certitudinis gradu haberi non possint. Hoc vti de historicis lubenter concedo; ita quousque haec circa alia valeant, supra expositum fuit. Id tamen nego, sacram scripturam per pauca verba, quae de statu integro tradit, hunc praebere vsum, vt inde commode possit extrui systema iuris vniuersalis ad captum omnium hominum. Quod enim inde constat, datum fuisse olim statum integrum, ad nostrum scopum nihil facit. Inepte heic adplicatur distinctiuncula inter ὅτι & διότι: Nam si quis e sacris literis praesupponere velit tanquam hypothesin, hominem initio in statu integro conditum fuisse, τὸ διότι autem deinde e ratione deducere velit, cum ratione insanire velle videbitur. Non capio autem, quid disciplinis, quarum obiecta in ipsos sensus incurruut, emolumenti aut lucis accedat, si eorum obiectorum τὸ ὅτι seu quod exsistant, e sacris literis praesupponatur, verbi gratia, quod sol, luna, & sidera exsistant, quod dentur medicina & medicamenta; aut quod propter eiusmodi suppositionem statim inde sit resultatura astronomia aut medicina Christiana. Non magis quam Christiana sartoria aut sutoria dabitur, quia in sacris literis de vestimentis, & calceis sit mentio. Gratis quoque negat Albertus; si in scriptura sacra occurrat aliqua propositio ad ius aut ethicam spectans, hanc ab illa praesupponi. Nam quomodo scriptura sacra vetare posset, verbi gratia, ne quis fratrem suum defraudet in commercio, nisi praesupponatur, dari ius, e quo natura contractuum cognoscatur? Aut quomodo eadem arguere posset gentes, quod se macularint vitiis contra naturam, ni praesupponeretur, eos habuisse doctrinam morum? Quod porro regulas suas pro axiomatibus iuris naturalis non venditat Albertus, id ingentis modestiae loco habendum, cui & nemo inuidebit, quo minus sese istis quantum potest oblectet. Fateor tamen me capere non posse, quid regulae istae ad deducenda iuris naturalis praecepta faciant, quae & longe obscuriores sunt quam haec, nec horum causam continent; & post omnia praecepta iuris naturae cognita, eadem in se plana & aperta obscuritate inuoluere aptae sunt. Nisi forte hac virtute commendabiles sunt, quod prae-

praeceptis iuris naturalis tincturam orthodoxiae adspergere valent. Nam si ita dicam; *curandum est, vt concordia rupta reparetur, quia quicquid ad statum integritatis orthodoxe expositum hodie in moralibus ex aliqua parte recuperandum pertinet, viribusque naturae recuperari potest, id iure naturae praeceptum est, ideoque a nobis faciendum:* Hoc non solum est Albertino more & orthodoxe ius naturae tractare, sed & ratio ita perspicua est, vt cuiuis idiotae per se pateat. Ast si eidem praecepto hanc rationem subnectam, quia homo debet esse sociabilis, id neque orthodoxum, neque ad captum quorumuis hominum est. Sane quanto locupletius factum sit ius naturale mixtura Albertina, nondum adhuc deprehendi potuit.

QVANDO porro ego professus sum, me ius vniuersale modo vniuersali traditurum, vt nempe sit ad captum omnium hominum abstrahendo a peculiari religione, vtique inde sequitur, hanc methodum non minus ad captum Christianorum esse, quam Turcarum, & ethnicorum; quia Christiani non minus sunt homines rationales, quam hi aut isti, nec illi ab hisce disciplina iuris naturalis, sed religione reuelata distinguuntur. Christianos autem peculiarem habere methodum iuris vniuersalis nego, qui & in hoc addiscendo nihil damni sentient, si deliria Alberti insuper habuerint. Frustra quoque gannit Albertus, se ex sua methodo formasse disciplinam iuris naturalis, prout indoles eius requirit. Nam indoles huius disciplinae est, vt sit vniuersalis. Istius autem hypothesis est theologica, quae omnibus propositionibus mixturam adfricat, nec eas mere Philosophicas esse patitur, quippe cum hae vltimam probationem ex illa trahant, quae est vinculum & velut anima propositionum. Neque per naturam rerum aliter fieri potest, quam vt per hypothesin heterogeneam disciplina aliqua hybridae naturam non induat. Putidum est, quod Albertus vetus & insulsum cauillum recoquit de informatione & emigratione ad gentiles, quasi haec suspicienda foret illi, qui ad captum istorum disciplinam aliquam tradere velit. Sane si ego ius naturale ad captum omnium hominum tradidissem apud Belgas, quibus plurima negotia cum Muhammedanis & ethnicis intercedunt; num ideo mihi in Iaponiam fuisset proficiscendum? Sed nec adparet commodum illud maximum, quod Christiani inde capere possint, si fundamentis iuris diuini reuelati vtantur in disciplina iuris naturalis; cum quae reuelatio suggerit alio modo, aliaque e disciplina haurire possint & debeant, nec mixturam disciplinarum facere necessum habeant. Admiranda vero est solicitudo Alberti, quod pronuntiat: etiam in doctrina contractuum & subtilitatum mathematicarum cauendum est, ne quid in his doctrinae Christianae veritati difforme, omnia conformia sint. *O curas hominum! o quantum est in rebus inane!* Expectamus ergo propediem Alberti prouidentia geometriam & algebram Christianam, ne mathematici forte per imprudentiam in haeresin praecipitent; praesertim cum omnia tuta timenda sint, postquam iam non satis ad Christianismum quadrat haec thesis, homo est animal sociale. Quid denique ieiunius est hoc ratiocinio: quia vtilitas regula est actionum, non quidem de iure, saepe tamen de facto, idque non solum apud barbaras gentes, sed & frequenter apud Christianos; igitur disciplinae iuris vniuersalis assumenda est hypothesis e reuelatione diuina. Id est, quia arithmetici saepe committunt

mittunt errorem calculi, igitur arithmetice assumenda est hypothesis e reuelatione diuina.

CAETERVM quia quae pro Seckendorfii rationibus stabiliendis attulerat Albertus, valde friuola erant; igitur vt aliquod operae pretium faceret, palmariam calumniam totiens a me elisam reuomere placet. *Ratio non manet sana, quando reuelationi diuinae fingit contraria; e.c. hominem in mundum vndecunque proiectum, valdeque miserum, cui ratio eheu! hodie valde corrupta* (sed non vsque adeo, vt non ius vniuersale extruere valeat citra hypothesin Albertinam,) *ex contemplatione naturae & conditionis suae officia illi conditioni necessaria suggerere debeat*. Atqui hanc thesin Albertus mihi per summam impudentiam affinxit, quae nusquam in locis ab ipso citatis, nec alibi in meis scriptis extat. Sed is est sensus, eaque intentio meae theseos: Si homo in hunc mundum delatus ordinario naturae cursu a parentibus genitus, eorumque cura educatus, infinitisque commodis aliorum hominum auxilio in vita communi prouenientibus gaudens, vti nos omnes sumus, talis inquam homo, vt alios homines digne aestimare, & quomodo se erga illos gerere debeat discat, considerare velit, quae sua conditio futura esset, si solus ipse in hoc mundo a Dei & aliorum hominum auxilio plane destitutus ageret; reperiet se longe fore miserrimum. Num hoc est fingere aliquid contra reuelationem diuinam? Num etiam Apostolum Paulum arguemus finxisse aliquid contra reuelationem diuinam 1. Corinth. XV. *Si Christus non resurrexit; inanis est praedicatio nostra, inanis autem & fides vestra. Reperimur autem & falsi testes Dei, quoniam testificati sumus de Deo, quod excitauerit Christum, quem non excitauit, si mortui non resurgunt. Etenim si mortui non resurgunt, ne Christus quidem resurrexit. Quod si Christus non resurrexit, superuacanea est fides vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Igitur qui obdormierunt Christo, perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus, maxime miserabiles omnium hominum sumus.* Quantus haereticus Paulus est futurus, si e propositione hypothetica licet facere categoricam? Sic quod homo duos pedes habeat, quorum alterno motu se commode ab vno loco in alterum transferre potest, maximum sane Creatoris est beneficium. Hoc vt quis eo luculentius aestimare queat, si animo suo fingat, aut concipiat ideam hominis, cui vnus tantum pes sit, & quam difficile huic sit futurum de loco in locum procedere; num hic aliquid finxit diuinis literis aduersum ex quibus vtique intelligitur homines bipedes a Deo creatos? Atque hoc malum, proh dolor! vt nempe a priuationis incommodo habitus nobilitatem aestimare discamus, libertinismus ille philosophandi, veteramentariis adeo inuisus produxit, per quem rationem malumus sequi, quam veterum magistrorum collegia Manuscripta, & naenias peripateticas: etsi ea ratio sibi quantumuis relicta, non vsque adeo in rebus haut theologicis nec salutem animae spectantibus est peruersa, quo minus & per eam Euclides solidissimas demonstrationes formare, & Hippocrates verissimos aphorismos tradere, & Virgilius optima carmina scribere, & Cicero ornatissime dicere potuerit. Etsi proh dolor! postquam homines ad ductum Cartesii accuratius philosophari coeperunt, multa collegia Manuscripta ingenti cum pedanteriae damno ad tabernas aromatariorum relegata sint, ac iuuentus studiosa

veteres

veteres libellos peripateticos nescio ad quos vsus lacerare adsuescat; cui calamitati deplorandae iam credo oculi Alberto rubent. Cuius tantus stupor seu verus seu affectatus est, vt quae a me de statu naturali tradita sunt, etiam rusticis perspicua, intelligere non possit, aut velit. Qui status, postquam liquido in doctrina morali explicatus atque deductus fuit, quod veteribus regulis Seckendorfio aestimatis mortem attulerit, conditioni rerum humanarum adscribendum est, qua cum alia, tum praecipue nullo fundamento nixa corruptioni & interitui valde obnoxia sunt. Sic vt nihil supersit, quam vt regulis illis pie defunctis funus ducatur, naeniam cantillantibus vetulis, ac Velthemio & Alberto cum liripipio feretrum prosequentibus. Denique illud Alberti. *Vtinam vero!* hautquidquam efficiet, vt mea principia *laxa* possint vocari, *quae nullum e verbo Dei fraenum admittant, ipsaque per probabilitatem, quam a corrupta ratione speciose accipiunt, corrupta sint, aliosque corrumpant.* Atqui ego semper professus sum, vbi ius vniuersale definit, ibi incipere Theologiam moralem, & ius ciuile. Et qui dogmata sua e rerum natura deducit, ac leges bonae consequentiae obseruat, illi a fallaci probabilitate nullum periculum est. Claudit Albertus disceptationem hanc gesticulatione quapiam simiali, odiose nudatis dentibus, qua valde lepidus sibi videtur. Quantum sudoris instare credimus poëtis, & quam diu isti caput scalpent, & vngues rodent, antequam digna Alberto epinicia componant, qui tam gloriosam pro Domino Seckendorfio pugnam depugnauit!

HVCVSQVE alieno nomine rem gessit Albertus: nunc pro se digladiari pergit. Vbi praecipuum ipsi negotium, totiens explosam calumniam de homine vndecunque in mundum proiecto in scenam retrahere, vtque eam mihi obtrudat nihil impudentiae omittere. Quid enim foedius veterano Professori Logices, quam hypothesin & propositionem hypotheticam confundere, aut propositionem categoricam pro hypothetica substituere? Ter allegauit mea verba (p. 192.) *Si concipias hominem in hunc mundum proiectum, &c. Si fingamus nobis aliquem hominem, vndecunque in hunc mundum delapsum &c. Si fingatur homo solitarius in hunc mundum incultum proiectus &c. eius status erit miserrimus.* Ast num ideo assero, *hominem tali modo in mundum proiectum?* Atqui infinities adolescentibus inculcauit Albertus; hypotheticam nihil ponere, sed recte se habere, si dato antecedente detur consequens. Sic in *Apologia mea* (Erid. p. 22.) quando dico; *haec est mea thesis; si fingatur homo solitarius &c.* mea thesis non est categorica sed hypothetica: & nihilominus per summam impudentiam contendit Albertus; eam esse meam hypothesin, cui ius naturale superstruam, ac vnde socialitatem deducam. Ast quomodo quatuor lustrorum Professor Logicus ignorare potest, probationem fieri directe, vel per deductionem ad incommodum. Ad posterius, non ad prius genus probationis pertinet, quod ego praeter complures probationes positiuas socialitatis necessitatem & vtilitatem ostendi per fictionem contrarii, seu deductionem ad absurdum. Quis autem ideo dixerit, me quod tanquam absurdum tantisper admisi ad eo fortius conuincendum pertinacem aduersarium, habere

pro hypothesi & fundamento meae disciplinae? Id quoque ex arte calumniandi, quod illa mea verba allegare omisit Albertus; *nisi hoc* nempe parentum auxilium *per peculiarem Numinis curam suppletum fuerit*. Nam talis homo qui fingitur, (parentum auxilio destitutus,) si peculiaris eum Numinis cura amplectatur, non erit miserrimus; sed iste demum, quem neque parentes aliique homines, nec Deus vllo auxilio subleuat. Vnde etiam, quia vera conditio primi hominis non e solo rationis lumine, sed e sacris literis vnice patere potest, gentiles, (quorum loca a me adducuntur L. II. c. 2. §. 2.) non minus, quam qui a cognitione diuinarum literarum abstrahere velint, non potuerunt non conditionem istius hominis, quem sibi primum fingunt, tanquam miserrimam concipere. Num autem ideo iste, qui e sacris literis veras hominum origines nouit, & maioris illustrationis causa duntaxat ab ea paulisper abstrahit, aliquid fingit velut thesin diuinis literis aduersam, aut iis fidem demit, quae de primaeua felicitate eius primi hominis, qui reuera extitit sacra scriptura tradit? De caetero nemo cordatus erubuit posteriores cogitationes prioribus praetulisse; multo minus ab initio confusius obscurius, aut incommodius dicta deinceps explicare, & illustrare. Nec adhuc in Indicem expurgatorium ab Alberto relatum credo illud tritum; quilibet suorum verborum, suaeque sententiae optimus interpres, aut illud ex octaui praecepti explicatione catechesin; & omnia in meliorem partem interpretantes.

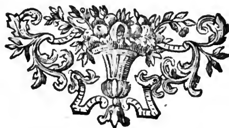
Circa adducendum dictum sat inficetum Martini Schoockii de ponte asinorum illo auctore dignum nescio, quare tam singulari intus voluptate titillari videatur Albertus, nisi forte mentio cognati sanguinis in huius pectore motum aliquem excitauit, aut pulpamenti istius memoria appetitum stimulauit. De caetero per me pontem istum aestimet quisque quanti volet; ego sane nunquam vidi aliquem, qui cum ratiocinium formandum esset, ad illas regulas recurrerit. Sicuti etiam praecepta legis naturalis longe planius citra regulas Albertinas intelligi possunt, quam si quis ad harum ductum ista inuestigare instituat. Porro hautquaquam ego iratus fui, quando audiebam, meam doctrinam ab Alberto in collegiis suis exagitari. Necessitatem tamen mihi impositam videbam reponendi, quae ad rem videbantur, ne in orthodoxiam impingere crederer ab imperitis, & qui de alterius sententia non ex ipsius verbis & scriptis, sed alieno e iudicio saepe inuidia infecto calculum ferunt. An meum nomen in isto Collegio expressum fuerit nescio. Saltem tamen omnes auditores intelligebant, meas sententias impugnari. Denique circa Philosophiam Christianam puerili plane modo se iactat Albertus, cum isto instituto nil friuolum magis excogitari queat. Sane eodem iure quo is Logicam Christianam comminiscitur, alii licebit venditare Logicam Muhammedanam; ad quam nihil aliud requiritur, quam vt exempli loco adducatur haec propositio: Muhammedes est magnus Propheta. Imo & expeditissima metamorphosi Logica medica proueniet, modo haec propositio, in exemplum assumatur: Rhabarbarum habet vim purgandi. Sane Logica vt talis videt quidem hanc & istam esse propositiones, sed aeque nescit verae an falsae

falsae sint, atque nouit idem de hac propositione: Verbum caro factum est. Enimuero si Logicam Christianam voluisset parturire Albertus, debebat ostendere, quas nouas ratiocinandi species, aut figuras syllogismorum religio Christiana tradat, Aristoteli & Euclidi ignotas: aut quaenam ratiocinandi species ab hisce traditae in religione Christiana reiiciantur. Alias enim ad ipsam Logicam nihil interest, e qua disciplina propositionum exempla petantur; cum non Logica, sed quaelibet disciplina de suorum theorematum veritate iudicet, ac Logicae duntaxat formalis consequentia curae sit. Vnde haec propositio, Deus factus est homo, in Theologia hautquaquam inusitata, sed maxime vsitata & domestica est. In Logica autem eadem non magis inusitata dici potest, quam haec, Rhabarbarum habet vim purgandi, quia Logicae vt tali non magis de huius, quam illius veritate constat. Vnde & Aristoteli exempli loco non nisi vulgatissima, aut literae α, β, γ, aut e mathesi petita, quam tunc pueri addiscebant, adhibentur. Sed nimirum voluit aliquid esse Albertus; per solida autem ad istud peruenire haut potuit; igitur tale quid comminiscendum fuit, vt saltem a pueris digito monstraretur, & diceretur, hic est Philosophiae Christianae auctor. Quam mirum oportet animal esse, quod Albertus iam de seipso pronuntiat: *Ego Christianus, quam Cartesianus Philosophus esse malo*. Lepidam oppositionem! Quasi Cartesius quoque, Christianus non fuerit, contra Aristoteles inter Apostolos principem locum obtinuerit. Atqui ego credideram, Cartesianam Philosophiam praecipue opponi vulgari philosophiae peripateticae; quae cum bonis ingeniis non immerito sordeat, iam nouo fulcro ruinosam molem stabilitum it Albertus, venerabili vocabulo circumposito, velut minus boni Christiani sint, qui Cartesium, quam qui Aristotelem sectantur. Ac est quod caueant sibi Domini Medici Lipsienses, ne ab Alberto ad Sanctum Officium Inquisitionis pertrahantur. Nam & illos audio Cartesium prae Aristotele aestimare. Et in vniuersum eius professionis homines hoc vitio laborant, vt malint rerum naturam & recentia experimenta, quam puluerulentas scholarum naenias sequi. Me quod attinet, quanquam nec ipse in Cartesii verba iuraui; censeo tamen plus ingenii & bonae frugis in illo esse, quam in sexcentis Commentatoribus in Physicam Aristotelis. Interim physicae gratulamur, quod ab Alberto per viginti quinque annorum meditationem locupletata sit duobus theorematibus oppido quam subtilibus; mare non esse meteorum, & aquas supra coelestes vltra vertices stellarum fixarum per spatia imaginaria, de quibus nihil determinari potest, diffundi. Cui viro si aetas Mathusalae contingat, videtur ingens operae pretium circa locupletandam Philosophiam facturus, vt haec suas opes deinceps vix captura videatur. Obiter quoque Alberto placuit Monzambanum pungere, velut nesciuerit, versus quam plagam mundi Rhenus Germaniam praeterlabatur. Eius defensionem si fas mihi sit suscipere, dixerim, data opera istum in principio libri sui falsi quid posuisse, vt eo facilius Italus crederetur, apud quos ingens fere inscitia exterarum regionum est. Vnde &, quantum memini, nemo ex illis, qui eum scriptorem vellicarunt, de isto errato quid monuit, quod omnes data opera positum animaduerterunt.

Etsi & mihi editiones sint visae, quae Rhenum ad occidentem, Danubium ad meridiem collocant. Sed si Paradisiacus doctor dignabatur Monzambanum legere, non debebat in prooemio subsistere, sed ad caput vsque 8 §. 6. pergere, vbi aliquem locum inuenturus erat, ex quo animi sui speciem perfectissime recognoscere licebat. Cui & nonnihil lucis ex EVSEBII Historia Ecclesiastica L. VIII. c. 1. accidere poterat. Denique circa demonstrandam originem fontium egregie se expediuit Albertus, dum BERNHARDI VARENII locum pro se adduxit, addito: *quae doctissimi viri verba sensu carere, & a rerum natura abhorrere nemo dixit.* Quippini? quis prohibet? aut quibus experimentis iste sententiam suam firmauit?

ISTA quidem ad Erotem Lipsicum, quà noui quid continere videbatur, reponere placuit. Vter autem nostrum palmam sibi attribuere possit, non meum, aut Alberti est pronunciare, sed docti & cordati lectoris extra partium studia positi. Iste iudicabit, num qua mihi aqua haeserit: num quae Alberto a me opposita sunt, hic facillime discutere potuerit: vtrum ego e quam plurimis ab Alberto motis pauca tantum, eaque non maximi momenti attigerim, reliquis ac potioribus insuper habitis? An non Albertus circa aculeos in me retorquendos simiam aut cuculum expresserit! Vter nostrum bonum disputatorem, an malitiosum sophistam; bonum & candidum virum, an Tartuffum egerit? vtrum denique ad existimationem & splendorem Academiae Lipsicae eiusmodi Erotes Albertini multum collaturi sint?

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERVM INSIGNIVM
HOC
LIBRO COMPREHENSARVM.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

M.

No-

N.

O.

P.

R.

S.

LIPSIAE.

LITTERIS ADAMI HENRICI HOLLII.

